ſuis formis diſtincta: ſed eodem ſicut artifex eodem actu
quo mouet inſtrumentum inducit formam artis in mate/
ria artificiati: ⁊ ideo motus celi qui eſt motus intelligen/
tie totum opus nature facit opus intelligentie: ⁊ ideo lꝫ ſit
corporis motus cum virtus agit intellectiue in ipſo ſicut
eſt in motu corporis animati: ⁊ hoc qualiter ſit demonſtra/
uimus in fine primi phyſicorum: vbi de appetitu mate/
rie tractauimus: ibi ergo propter prolixitatem euitandaꝫ
Primū cau/ſatū dupľr. in quodam requiraꝰ. ¶ Similr aūt cauſatum primum di/
ciꝰ multipliciter: diciꝰ enīꝫ cauſatū primū aliquādo ſm rō/
nē primā: aliquādo aūt ſm eſſe primuꝫ: ſm rōnē enim primā
eſt id qđ cauſaꝰ nō p̄ſuppoſito quodā alio: ⁊ cauſatū ſcđꝫ eſt
ꝙ vno ſolo p̄ſuppoſito cauſaꝰ: ⁊ tertiū cauſatū ꝙ duobus p̄/
ſuppoſitis induciꝰ in eſſe: vnde ſm iſtū modū ens eſt cauſa
tū primū: qꝛ intellectus entis nihil ſibi ꝓponit ⁊ quodlibet
aliqđ p̄ter ens: aut ſcđm eſt aut tertiū ⁊ ſic deinceps. ¶ Cau/
ſatū primū ſm eſſe diciꝰ eſſe adhuc dupľr: nā aut eſt primuꝫ
ſimpľr: aut primū in ordine cauſatoꝝ nālium: ⁊ primū quidē
ſimpľr cauſatū ſm eſſe eſt intelligentia que cauſaꝰ a lumine
cauſe prime: primū aūt in ordine nālium eſt mobile primuꝫ:
Tex.c.37. qꝛ omnia nālia cum motu ꝯtemplanꝰ. ¶ His aūt determi/
natis redeamus ad ꝓpoſitū rōnes inducentes ex qbus mo/
tus primi preberꝰ vniformitas. Dicamus ergo ꝙ ſi motus ce
li primi non eſt equalis velocitatis ſemꝑ: tūc aut totus mu/
taꝰ ita ꝙ eſt totus velocior: ⁊ aliquādo totus tardior ꝓpter
totū celū mutatū: aut mutanꝰ partes eiꝰ qđ moueꝰ ſm hūc
modū ꝙ vna pars eius eſt aliquādo velocior ⁊ alia pars eiꝰ
tardior: ad ſenſum aūt probaꝰ ꝙ motus partiū ſunt vnifor/
mes: ⁊ hoc pꝫ in mobili qđ eſt ſpera ſtellata que lꝫ nō ſit mo/
bile primū ſicut infra oſtendemus: tñ in motu partiū eſt vni
forme ⁊ ſi hoc eſt in ipſo: tūc multo magis eſt hoc veꝝ in mo
bili primo: partes enim ſpere ſtellate ſunt ſtelle: ⁊ hoc ſuppo
naꝰ modo qꝛ inferius rōnes ad hoc inducenꝰ: ſi aūt motus
ſtellaꝝ ſiue ſit cōmunis ſiue ꝓprius eſſet diuerſus: tunc ſtelle
vnius imaginis illius nō ſemꝑ elongarenꝰ a ſe inuicem ita
ꝙ intra lineationē imaginis illius nō ſemꝑ ꝯtingerenꝰ in to
ta temporis lōgitudine: quedā enim eaꝝ mouenꝰ motu ve/
loci ⁊ preuenirent alias que mouenꝰ motu tardiori: ⁊ ex hoc
ꝯtingeret duplex lōgitudo adinuicem: ꝙ.ſ. ſtelle eiuſdē ima
ginis recederent a ſe inuicē: ⁊ vna imago nō ſemꝑ eſſet in ea
dem ꝯtinuitate ⁊ lōgitudine ad aliam: ꝙ qꝛ factum eſt pꝫ ꝙ
oēs obſeruationes factas in p̄terito tēpore opꝫ etiam ꝙ im
poſſibilis ſic fieri in aliquo futuro tēpore: ⁊ hoc ſepe diximꝰ
tā ſm motū cōmunē q̄ꝫ ſm motū ꝓpriū: ⁊ vocamus cōmunē
motum diurnū quē quilibet orbis iferior accipit a motu ſpe
re prime ⁊ ſupreme. Motus āt ꝓprius eſt quē hꝫ ſpera ſtella
rū fixaꝝ ſuper polos orbis ſignoꝝ ab occidēte in oriētē: ⁊ ſm
quidē hunc motū mouenꝰ ſtelle oblique motu qui diciꝰ ara
bice laulab: ita ꝙ meridiane accedūt ab equinoctiali: ⁊ ille
que ſunt iuxta equinoctialē effecte ſunt aquilonares: ſed tñ
equalr precedunt ⁊ ſuccedūt oēs ⁊ iſte motus ſit in oībus cē
tum annis gradu vno ⁊ vocaꝰ motus firmamēti apud aſtro
nomos ⁊ obſeruatio que iter omnes hic expreſſius docet eſt
imago libre cuius lance ſtella media eſt obſeruata eſſe per
quātitatem pollicis extra extremas ita ꝙ in linea eadē non
iacet a tēpore Nabuchodonoſor regis vſqꝫ ad hodiernum
diem. Similr due ſtelle que ſūt in cornu arietis ⁊ ſtella que
eſt in genu pſei: ⁊ alia ſtella que arabice diciꝰ abnocb qđ la/
tine ſonat hircus ab omnibus retroactis tēporibꝰ obſerua
te ſunt iacere in vna linea recta: ⁊ ſimilr eſt in alijs ſtellis: ⁊
ideo ꝯſtat ꝙ partes orbis primi qui ſimplicior eſt vniformi
ter q̄ꝫ ſpera ſtellaꝝ fixaꝝ nō poteſt eſſe motus diuerſitas ſm
partes inequales ſiue inequalr motus. Nō pōt enim dici ꝙ
hoc ſit ſm totum celum mutatū a diſpōne ſua: ⁊ hoc eſſe nō
pōt niſi vigor celi diſſoluaꝰ aliquādo ⁊ debilitaꝰ celū: hoc āt
eſſe nō pōt ꝙ mollificatio ⁊ remiſſio in ꝓprio actu oīs rei ſi
cut diximus eſt ꝓpter debilitatē virtutis in re illa accidētē:
omnis aūt debilitas p̄cipue ſimplicis corporis oīno eſt ex cā
innāli accidente in ea ⁊ vincēte eam: ⁊ hoc apparet in aiali/
bus: in aialibus enī eſt ſyncopis que eſt cordis defectꝰ ⁊ pti
ſis ⁊ huiuſmodi: ⁊ ſenectus etiā que magis videꝰ eſſe in cor
pore ſm nām extra nām cōpoſitionis aialium eſt eo ꝙ ſoluiꝰ
cōpoſitio vel cōplexio: lꝫ hoc ſit ex gn̄antibus aialia ex ꝯtra/
rijs que cōponunt ipſum: aīalia enim generanꝰ ex ꝯtrarijs:
⁊ ideo pugnant ad ſe inuicē in cōpoſito: ⁊ qꝛ illa ꝯtraria ſunt
diuerſoꝝ locoꝝ appetunt ſeparari ⁊ in locis eſſe: qꝛ nō eſt ali/
quid ſimpliciū cōponētiū aialia directe in loco ſuo: ⁊ qꝛ cor
ruptio ſit nālis ex cōponentibus aialibus innālis ipſi cōpoſi
to ſic ꝙ animal cito vetereſcat ⁊ finitur per mortem: hoc aūt
multo magis innaturale eſt in ſimplici cuius nobilitas in/
naturalis eſt omnino cum non habeat in ſe ꝯtraria pugnan
tia que appetant ſeparationē: redeamus igiꝰ deſtruēdo cau
ſas debilitatis in celeſtibus dicentes: ꝙ ſi accidentia innā/
lia nō accidūt ſuper corpora prima que ſunt ſimplicia ſem/
per equaliter mouentia ⁊ in locis ſuis nālibus exiſtentia: ⁊
non eſt ex eis aliquod qđ habeat cōtrarium pugnans ⁊ cor/
rumpens omnino: tunc non poteſt dici ꝙ cadat ſuper ea de/
bilitas omnino: tunc non poteſt imaginari etiaꝫ cauſa qua/
re in motu eoꝝ modo ſit vehementia ⁊ modo remiſſio ſiue
velocitas quandoqꝫ ⁊ tarditas quandoqꝫ: cuicunqꝫ enīꝫ ali
quando accidit vehemētia ⁊ velocitas preter naturaꝫ: ⁊ illi
etiam accidit remiſſio ⁊ tarditas preter nām eo ꝙ cōtraria
nata ſunt fieri circa idem etiā nō poteſt dici ꝙ hoc ſit ꝓpter
diuerſas diſpoſitiones intellectus mouentis qđ in 8° phyſi
coꝝ oſtēdimus: ꝙ ergo intellectus motoris eſt in actu ſem/
per ⁊ in ſua ſcientia nihil extra ipſum. ¶ Amplius impoſſi/ Tex.c.38.
bile eſt dici ꝙ celum vehementius moueaꝰ tempore infini/
to ⁊ remiſſius tempore infinito: ſicut Anaxagoras poſuit tē
pus intellectus agentis ſeparantis infinitum ⁊ ꝯgregantis
ſeparata tempore infinito ſicut alibi expoſuimus: ad ſimili
tudinem enim illius dici non poteſt ꝙ celum tempore infini
to mouetur tarde ꝓpter motorem tempore infinito debilem
exiſtentem ⁊ tempore infinito tarde exiſtentem: ⁊ hoc multi
plici ratione non videmus aliquam reꝝ accidentiū ex nā ac
cidere per tēpus infinitū: qꝛ tēpus rei naturalis longius eſt
tempore innaturalis rei: ⁊ ideo cum naturale non ſit tempo
ris infiniti: vel etiam ſi eſt temporis infiniti non poteſt eſſe
innaturale temporis infiniti: in cōpoſitis enīꝫ ⁊ tēporalibus
naturale non eſt temporis infiniti: ſed in perpetuis ſimplici
bus naturale eſt temporis infiniti: ⁊ ſi innaturale aliquid eſ/
ſet in eis: oportet ꝙ hoc eſſet ſm minus tempus: ergo im/
poſſibile eſt omnino tam in ſimplicibus q̄ꝫ in compoſitis ꝙ
mouens aliquid ſit debile per tempus infinitum: nec poteſt
dici ꝙ motor celi ſit ſm diſpoſitionem naturaleꝫ ⁊ extra diſ/
poſitionem naturalem equaliter ⁊ ſimul ſm tempus infini/
tum: non enim poteſt eſſe ſimul fortis ⁊ debilis tempore infi
nito equaliter: lꝫ enim tempus infinitum non poſſit cōmen/
ſurari alicui nec finito nec infinito eo ꝙ non habet fineꝫ: ta/
men in hoc vnum infinitum eſt equale alio infinito: qꝛ non
excellit ipſum neqꝫ eſt maius ipſo: ⁊ ideo ſi motor eſſet debi/
lis ⁊ fortis in tempore infinito: oporteret ꝙ tam vehemētia
motus q̄ꝫ remiſſio ipſius eſſet ſempiterna ſm tempus totū
infinitum: ⁊ hoc eſt impoſſibile ſicut iam diximus eo ꝙ res
accidens extra naturam non eſt perpetua ⁊ equalis rei na/
turali: ſed potius accidit ſm tempus breue ⁊ eſt impoſſibi/
le etiam vt mouens ſempiterne in tempore infinito faciat
motum vehementem ⁊ fortem: ⁊ cum hoc faciat motum re/
miſſum remiſſione ⁊ mollificatione ſempiterna: quia ſi ita
eſſet oporteret ꝙ in qualibet hora temporis inueniretur mo/
tus indeterminatus ⁊ non infinitus ſm aliquam vnam diſ/
poſitionem: ⁊ hoc falſum eſt expreſſe cum iam ſepius in an/
tecedentibus probatum eſt: ꝙ omnis motus celi eſt de loco
ad locum ⁊ eſt determinatus ⁊ finitus ſm vniformitatem
velocitatis ⁊ tarditatis: cuius cauſaꝫ ſepius diximus eſſe:
qꝛ omnis motus naturalis determinatus non habet moto
rem ⁊ virtutis finite exiſtentem ſm vigorem mouēdi q̄ꝫuis Vide pro hoc Auer. in di/greſſione pre/ſentis loci.
infinitus ſit ſm tempus in quo mouet: ſicut ſunt motores or
bium celeſtium: quia ſi eſſent virtutis infinite in vigore
mouendi: tunc mouerent ſperas ſuas in nunc temporis ⁊
non in tempore ⁊ poſſent mouere ſperas maiores ⁊ pluri/
um ſtellarum exiſtentes q̄ꝫ moueant omnia falſa ſunt ſm
naturam: ⁊ ideo lꝫ nulla diuerſitas ſit inter motores ſpe/
rarum in tempore motus eorum tamen eſt diuerſitas ma/
gna in eis ſm vigorem mouendi: ⁊ ꝙ non ſunt finiti ſm
tempus in mouendo ratio eſt: quia omnes equaliter ſe/
parate ſunt a materia cuius nec actus ſunt nec dependen/
tiam habent ad ipſaꝫ ſicut diximus ſepe: omne enim qđ in
eſſe ⁊ in tempore finitur ſm naturā materiale eſt: ⁊ ſicut ha/

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GR DA

buit potentiam ad eſſe cum non eſſet : ita habet potentiam
ad non eſſe quando eſt:⁊ hoc ſatis eſt in priori loco hui⁹ ſen
Tex.c.39. tentie patefactum.¶ Amplius autem ſic omnis rei tempus
minimum in quo ſuam complet operationem eſt determi/
natum:ita eſt ⁊ motu celi primi:neqꝫ eſt poſſibile vt comple/
at motum ſue terminationis in minori tempore determina
tum eſt ei ſm vigorem mouentis ⁊ quantitatem mobilis:⁊
hoc videre poſſumus in omni virtute cuius eſt opus aliqd
ſm naturam:ſi enim accipiatur motor determinate in am/
bulando ⁊ ſpatium determinatum : ⁊ ſimiliter ſi accipiatur
cytharedus determinate virtutis ſm actum cytharizandi
⁊ cythara determinate quantitatis habet vterqꝫ determi/
natum tempus minimum in quo poteſt explere ſuam opera
tionem ita ꝙ non in minore. Cum igitur celum ſit ꝑpetuuꝫ
⁊ in perpetuis que nunq̄ꝫ exeunt in actum omne illud ſit ne/
ceſſariuꝫ eſſe in eis qꝺ poſſibile eſt eſſe in eis:eo ꝙ aliter nō
eſſent perpetua:oportet ꝙ tempus aliquod ſit minimum in
quo ſm actum expletur motus circularis eius:⁊ hoc eſt tem
pus.24.horarum : ſed ſi celum poſſet vehementius moue/
ri q̄ꝫ moueatur : tunc poſſit eſſe tempus minus motus ſm
q̄ꝫ determinatum eſt ei:⁊ ſi poſſet tardius moueri tunc poſ/
ſet tempus eſſe magis q̄ꝫ determinatum eſt motui reuolu/
tionis eius:hoc eſt autem impoſſibile ſm naturas : vt iam
diximus ꝙ quando non poteſt dici ꝙ ſit motui celi vehemē
tia ſempiterna vltra naturalem modum addita : tunc non
poteſt etiam dici ꝙ ſit ei remiſſio ſempiterna circa natura/
lem motum ⁊ diminuta:⁊ ſicut in eo non eſt motus additus
vltra vigorem nature ita non eſt in eo diminutus motus ci
tra vigorem nature perpetue:⁊ ſicut dictum eſt de vehemē/
tia addita vel diminuta:ita eſt etiam intelligendum de re/
Tex.c.40. miſſione addita vel diminuta.Impoſſibile enim eſt vt dixi
mus ſuperius addi vel diminui vltra vel citra determina/
tum ſibi minimum tempus:ergo impoſſibile eſt dicere ꝙ tē
pore infinito moueatur celum velocius ⁊ tempore infinito
moueatur celum remiſſius qꝺ deberet ſm naturam ſimul ⁊
ſemel moueri:ſi igitur vehementia ⁊ remiſſio accidunt ce/
lo:tunc oporteret ꝙ in iſta extenduntur motus eius ⁊ remit
tatur ꝙ hic duo per vices ſuccedunt ſibi in ipſo:qꝛ ſcilicet ce
lum quandoqꝫ ſit velocioris motus quādoqꝫ tardioris ſm
diuerſa tempora:hoc autem omnino abſurdum eſt ⁊ ſimile
fabule eorum qui dicunt ꝙ celi motor vt homo mutatur ⁊
ꝙ celum variatur vt hec corruptibilia que omnia in hoc li/
bro ⁊ in principio octaui phyſicoꝝ ſunt improbata:ſi eniꝫ ita
variaretur celum ⁊ motus eius non poſſet hoc occultari a
nobis cum ſub viſu noſtro cadat celum ⁊ motus eius diur/
nus contraria enim iuxta ſe poſita magis illuceſcūt : ⁊ ideo
tardus motus ſuccedens in mente vehementi ſtatim ad vi
ſum ſtellarum deprehenderetur: ⁊ citius cognoſceretur ſen
ſu q̄ꝫ ſi per infinitum tempus celum diceretur eſſe tardum
⁊ per infinitum tempus diceretur eſſe velox.Jam ergo nunc
manifeſtum eſt ⁊ certum per ea que nunc induximus de ꝑn
cipijs antecedentibus ⁊ rationibus ꝙ celum primū eſt vnū
⁊ vnius forme ꝙ non eſt factum vel generatum de mate/
ria: ⁊ eſt ſempiternum in toto tempore durans : ⁊ ꝙ motus
primi celi eſt equalis in quo non eſt diuerſitas omnino:⁊ ꝙ
diuerſitas que apparet in motibus ſperaꝝ inferioꝝ eſt ꝓpter
hoc ꝙ motus eaꝝ colligitur ex motibus multis.

¶ Tractatus tertius ſecundi libri qui totus eſt de natura ⁊
figura ⁊ motibus ſtellarum.

¶ Cap.pᵐ Eiuſdem tertij tractatus qꝺ determinat de na/
tura ſtellaruꝫ ⁊ ꝙ non ſunt ignee:in quo eſt digreſſio de qua
litate ex motu ⁊ lumine generatur calor.

Tex.c.41. POſtq̄ꝫ aūt perſcrutati
ſumus de omnibus accidentibus corpo/
ris primi ſm ſuam totalitatem ſibi conue/
nientibus:conueniens eſt nūc de partibus
eiuſdem facere inquiſitionem:⁊ quia pars
nobilior eſt ſtella per quā cognoſcimus to/
tum qꝺ ſcimus de corpore primo : eo ꝙ ſolus ſtelle motus:
⁊ ſicut ipſa ſub viſu cadunt:⁊ reliquum orbis non ſtellatum
non eſt comprehenſum niſi per rationem:ideo primo loquē
dum videtur de ſtellis : eo ꝙ tractatus de ſtellis erit nobis
via quedam ad cognoſcendum particulares orbes in qui/
bus ſunt ſtelle:queramus autē tria de ſtellis:de natura ſtel/
laꝝ:de cuius natura corporis ſint:⁊ de ſignis eaꝝ:⁊ de moti
bus ipſaꝝ:de his faciemus tractatum vnum ſpecialem:in/
quirendū autem de natura ſtellaꝝ neceſſarium eſt primum
accipere ⁊ preſupponere ea que determinata ſunt : ⁊ hoc eſt
vnum illoꝝ vt ꝯfeſſum eſſe ponamus omnem ſtellā eſſe de
natura eiuſdem corporis in quo loco ſint ⁊ in toto mouētur.
Diximus enim in prehabitis neceſſario eſſe corpus quinte
eſſentie quoddam diſtinctum in natura.i.a quatuor corpori
bus ſimplicibus que ſunt elementa:cuius naturalis motus
eſt motus circularis:⁊ cum in ſimplici corpore idem ſit mo/
tus totius ⁊ partis:oportet ꝙ ſtella que eſt pars quinti cor/
poris ſit etiam de natura quinti corporis ⁊ nō de natura ali/
cuius elementi.Qꝺ eniꝫ corpus ſit de natura eius in quo eſt
ſicut in toto ⁊ in loco ꝯcorditer dicunt nobiſcum antiqui:qui
tamen non habent quare celum igneum eſſet : niſi quia vi/
debatur eis ſtellas eſſe igneas propter lumen ⁊ calorem que
deprehenderunt in ipſas ⁊ cum eadē ſit natura totius ⁊ par
tis dixerunt totum celum eſſe igneum: ⁊ tunc conuerterunt
hanc propoſitionem ⁊ dixerunt omnem parteꝫ ſimplicis cor
poris eſſe eiuſdem nature cum toto in quo eſt pars illa ſita
⁊ ſixa:in hoc igitur ꝯcordantes cum eis dicimus ſtellas eſſe
de natura quinti corporis:qꝛ ſite ⁊ fixe in corpore qꝺ quinte
nature ſuperius eſſe ꝓbauimus:petimus hic enim ſupponi
ſtellas eſſe partes huius corporis donec inferius hoc probe
mus in capitulo vbi de motibus ipſaꝝ ſtellaꝝ inquiſitioneꝫ Tex.c.42.
particularem faciemus:caliditas enim ⁊ lumen deprehenſa
in ſtellis non ſunt cauſe quare debēt dici ignee : qꝛ caliditas
nō ſemper peruenit ex hoc qꝺ eſſentialiter eſt calidū cuꝫ ali/
quando perueniat̃ ex motu ⁊ aliquando ex reflexione radio
rū ad locum vnum:ſicut apparet in ſpeculis comburētibus
in libro queꝫ Euclides de talibus ſpeculis in ſua ꝑſpectiua
aſcripſit.Cum tamen motus ⁊ radij ⁊ lumen non eſſentialr̃
ſint calidi ꝓpter hoc antiqui fallaci ⁊ non ꝯuertibili credide
runt ſigno.Nec fuit ſignum ſufficienter inducens ad hoc di
cendū ꝙ ſtelle eſſent ignee que ſunt luminoſe:qꝛ multis cor
poribus non igneis lucere accidit : ſicut apparet in quercu
putrefacta ⁊ igni accidit nō lucē ſicut ſimplicior ⁊ purior eſt:
ſicut eſt in regione iuxta ethiopiā:vt dicit Alexander de hoc
alibi ſumus perſcrutati:fallaci ergo ſigno credētes decepti
ſunt ſtellas igneas eſſe aſſerētes.¶ Sed obijcit aliquis for Digreſſio q̄
te dicens ſm Platonē:omne qꝺ generatur a ſibi ſimili ſpe/ q̄rit̃ quō ca/
cie vel genere generari. Motus aūt ⁊ lumen non ſunt ſimi/ lor a motu ⁊
lia genere vel ſpecie calori:⁊ ideo non deberi generari calo/ lumine ꝓdu/
rem ex motu vel lumine:ſed potius calorem debere genera cat̃.vide auer
ri a corpore eſſentialiter calido:⁊ cum ex ſtellis calor produ/ roim in ſimili
catur natura ſtelle eſſent nāliter calide:cum autem calidum mā hic.c.42.
corpus eſſentialr̃ nō ſit niſi ignis videbunt̃ ſtelle eſſe ignee. Et in 2° cap.
¶ Forte aūt eodē mō dicet̃ de lumine eo ꝙ vbi ignis ſm ſu de ſuba orbis
am ꝑfectionē eſt ibi lucet vt dicit Plato:⁊ ideo etiā ꝑ fumū
etiā ſtelle ignee videbunt̃ q̄ſi quedā corpora luceāt nō ignea
nō tñ lucēt ſine igne:⁊ ideo id qꝺ micat in eis eſt ignis vt vi
det̃.¶ Sed dicēdū ad hoc videt̃ ꝙ cū dicit̃ id qꝺ gñat̃ a ſi/
mili ſibi ſm ſpēm vel genus gñatur:hoc eſt dicēdū de gnōne Nō ītelligi
ſubſtātiaꝝ ⁊ nō accidētiū:qꝛ quedā ſubſtātiaꝝ habēt gene/ tur ꝓpō famo
rās vniuocū:ſicut cū homo ex homine gñat̃:⁊ tūc gñatio ſit ſa dicens om
a ſibi ſimili ſm ſpēm:quedā aūt habēt gña equiuoca ſicut cū ne qꝺ gñat̃ a
virtute ſtellaꝝ ex putrefactis ꝓducunt̃ aīalia:⁊ illa habēt cō ſibi ſimili ge/
uenieš in genere ex quo generat̃:ita ꝙ genus dicit ſubiectū nerari.
ꝓpriū ⁊ primū in gñatione:hec enim eſt ſemꝑ ꝯueniēs gña
tio ⁊ ipſius ⁊ gñatio virtus formatiua eſſe in ipſo.Cum aūt
accidētia generant̃ quoꝝ nō eſt per ſe ⁊ ꝓprie gñatio nō opꝫ
iſta ſaluari:qꝛ videmus nigredinē aliqñ gñari a calido ali/
quādo a frigido:cū igit̃ calor ſit accñs ſicut lumē:nō opꝫ hic
a ſibi ſimilibus ſpecie vel genere ꝓduci:ſi tñ vellemus poſſe
mus dicere ꝙ cū dicit̃ ꝙ cū generat̃ omne ꝓducit̃ ex ꝯuenie
te ſibi ſm ſpēm vel genus.Intelligit̃ ibi genus id qꝺ eſt gña
le ſm idē ſubiectū:⁊ ſm hoc accidētia ⁊ ꝓprietates ſemꝑ ſe
ꝯcomitātes in eodē ſubiecto:vel frequēter ſunt ꝯnāles ⁊ ha
bētia genus vnuꝫ:⁊ ſic poſſemus dicere ꝙ motus eſt de gñe
ignis:qꝛ cū motus ⁊ ignis ſint in eodeꝫ ſubiecto ſuſceptibili
vtriuſqꝫ tūc motus ꝯfortat vel inducit calorē:qꝛ videmus ꝙ

In igne moto quaſi reuigoratˀ calor: ⁊ in igne quieſcente extinguitur: ſed tamen motus non habet vbiq; inducere calorem: ſed potius in corpore qđ diſſoluit motus per confricationem partis ad partem: propter hoc enim ꝙ diſſoluit partes eius rarefacit eas ⁊ diſponit ad ignem ⁊ calorem: ⁊ cum diſſoluuntur vltra q̃z debitum ſit forme aeris: vel aque vel terre: tunc diſpoſitio fit neceſſitas ⁊ inducit igneitatē: quando autem motus eſt in ſubiecto qđ diſſolui non poteſt ꝑ motum: tunc non inducit calorem neq; igneitatez: ⁊ tale corpus eſt celi: ſicut probatum eſt in libro ſuperiori: ⁊ ſi queratˀ quis eſt ille motus qui ſic diſſoluit inducendo calorem facile eſt reſpondere: quoniam non eſt niſi motus localis: eo ꝙ ille ſolus eſt diſſolutiuus eius qđ mouetur ſi hoc dicatur motui: tunc dabitur maxime motui qui eſt quaſi vita quedam exiſtentibus omnibus: ⁊ ille eſt motus celi: ſicut probatum eſt in 8° phyſicorum: ⁊ propter hoc etiaz viuificatiua qualitas eſt calor: ⁊ mortificatiua qualitas eſt frigus: quia frigiditas abſcindit ⁊ ſiſtit motum in eis que ſunt frigida. De lumine aūt qđ probat in 2° de anima: formam ⁊ non corpus eſſe ſecus eſt: quia abſq; dubio ignis in ſua maxima perfectione exiſtens non lucet: ⁊ ideo lumen non eſt de perfectione eius qđ eſt eſſentialiter calidum niſi nos dicamus lucē dici dupliciter ad illud qđ habet actum lucis: ⁊ ad illud qđ habet naturam lucentis: lz per accidens non luceat. Natura enim lucētis habet eſſe diaphanum perſpicuum ⁊ purum. Sed aliquando non lucet propter nimiam raritatem non diſgregātem partes eius: ꝙ ita viſus non poteſt figi ſuper ipſas: ⁊ ſic forte intelligit Ariſto. in capitulo vbi dicit ꝙ tres ſunt ſpēs ignis: ſcilicet carbo: ⁊ flamma: ⁊ lux: vel forte loquebatur incorporiter de igne prout eſt materia aliena: ⁊ vocauit ſpecies eius differentias materiales ipſius: quia ignis in terreſtri combuſto carbo eſt: in vapore autem qui quaſi medius eſt terreſtre: ⁊ aqueū: ⁊ aereū flamma: ⁊ in aere lux eſſe videtur: ⁊ quocunq; modo dicatur patet ſatis ꝙ lux non eſt ꝓprietas ignis: ſed potius communis forma celeſtium quorundam: ⁊ quorūdam terreſtrium que forma accidit materie anteq̃z adueniat ei qualitas elementaris: ⁊ ideo non eſt conueniens propter hoc ſtellas dicere igneas que lucent ſm actum.

Nota modū quo motus inducit calorē.

8° phy. t. cō. primi.

Ignis in ſua maxima ꝑfectiōe exiſtens nō lucet. vide cō. 37. quarto de celo.

Cap. 2m. De cauſis caloris in regione aeris que dr̄ eſtus.

Tex. c. 42.

Caliditas autem ſpecialiter que eſt in regione illa aeris: que dicitur eſtus in qua apparet aſſub: ⁊ cometes abſq; dubio peruenit ex ſtellis ⁊ lumine: ⁊ motu: ſicut enim iam diximus caliditas peruenit ex fricatione ⁊ motu: ⁊ percuſſione aeris: de aptitudine enim motus eſt ꝙ etiam corpora ſpiſſa: ⁊ per naturaz frigida calefacit: ⁊ vt ferrum ⁊ lapides: ⁊ ſi ita ſe habet motus ad hec corpora vt dictū eſt: tūc multo magis igniet ea que ſunt minus ſpiſſa: ⁊ ſibi magis propinqua: ſicut eſt ſuperior pars aeris que coniungitˀ igni: ⁊ ideo cum motus ſuperiorum corporum maximorum tangit materiam elementarem in hoc ꝙ viciniſſimum ſibi eſt inducit formaz ignis: ⁊ in eo qđ poſt illud eſt inducit eſtum magnum relinquendo ipſum in forma aeris ſignum veritatis eius ꝙ motus ignit corpora groſſa ⁊ ſpiſſa eſt qđ videmus in baſtula plumbata ꝓiecta ex arcu ſagittarij fortiter proijcientis: in illa enim calefit plumbum: ita ꝙ liqueſcit ⁊ diſtillat de baſtula. Redeamus igitur adaptātes hoc ad propoſitum dicentes ꝙ prime ſtelle propter fortiſſimum motum ſuum exacuuntur: ⁊ ideo igniri dicuntur pro eo ꝙ igniunt materiam quā fortiter mouent: ⁊ ideo ex motu eorum ignitur aer qui vicinior eſt in circuitu per conuexum aeris qđ eſt vicinius circa ſtellas. Iſte autem ſtelle per effectuz dicuntur igniri non ob aliud: niſi quia ipſe incedunt per motum ſuum in aere non quidem ita ꝙ aer ſit locus earū. Sed ita ꝙ motus earum effectum ſuum extendit ad aerē: ⁊ ideo motus earum per effectum eſt in aere: ⁊ aer ille quādo mouetur ab eis propter motum ⁊ lumen earuz fit ignis: ⁊ ideo etiam ſtelle iſte igniuntur: hoc eſt igniri dicuntur ab aere nō quidem ſuccenduntur: ſed ideo quia communicāt aeri igniri proprietates equiuoce: quia habent eas vt agentes: ⁊ aer habet eas vt patientes: ⁊ hoc modo calefiunt: ſicut dicitur mars calefieri: vel alia ſtella calida: ⁊ ille modus fuit antiquorum qui propter iſtas ſtellas igniri per effectuz dicebāt.

Secunduz veritatem autem dicuntur ſtelle ea que ſimilitudinem habent ſtellarum: ſicut aſſub ⁊ cometes: ⁊ ignis perpendicularis ⁊ huiuſmodi: ⁊ illa dicuntur exacui propter multum calorem ſuperioris aeris: cuius regio vocatˀ eſtus: ⁊ eſt aer ignitus qui eſt locus exiſtens in circuitu ſtellarum taliū que non in virtute ſunt ſtelle: ſed ſtelle dicuntur propter ſimilitudinez quā habent ad ſtellas. Cauſa autem quare ſtelle tales igniuntur eſt: quia mouentur in aere illo ignito: qui ex vicinitate motˀ ſtellarum: ⁊ vicinitate luminis fit eſtus ignis: ⁊ ideo omnes tales vapores qui dicuntur ſtelle igniuntˀ ab eo ⁊ fiunt ignis: ſtelle aūt que in orbe ſuperiori qui non ſunt eiuſdem materie cum quatuor elementis circumuoluuntur in orbe ſuo: ⁊ ideo non ignitur: quia non eſt orbis ſuſceptilis impreſſionis actiuarum ⁊ paſſiuarum: ſtelle autem predicte que ſunt ſicut aſſub ⁊ ſimilia: ⁊ non igniuntur niſi ideo quia aer eſt ſub orbe propinquiore rotundo qui eſt orbis lune non quidem immediate: ſed per mediū ignitum ad quē tamen pertingit effectus motus ſtellarum: ⁊ ideo cuz orbis incidit per reuolutionem fortiſſimam in circuitu calefit aer ille: ⁊ nō ignitur. Contra hoc tamen obijcit Alexan. peripatheticus dicens: ꝙ omne qđ agit tangit: vt dicit Ariſto. in libro. 16° animalium. Sz qđ immutat per calorē: vel motum agit: ergo tangit: omne autem qđ tangit vltimum ſuuz habet ſimul cum vltimo tacti: ergo ſi ſtelle agunt in aere habent vltima ſua cū vltimo aeris tacti: qđ eſt falſum: quia inter ſtellas ⁊ aerem eſt medius ignis: ⁊ ſimiliter inter ſtellas ⁊ aeris partem ſuperiorē que eſtus vocatur. Amplius ſi motus facit calorem cuz orbis in omnibus partibus ſuis equaliter moueri videtˀ: ꝙ orbis in omnibˀ partibus ſuis equaliter deberet calefacere. Calefactio ergo aeris eſtuoſi ita attribuitur partibus alijs ſicut ſtellis: quare igitur dicitur ꝙ ſtelle calefaciunt aerē. Sed ad hec ipſa obiecta reſpondet Alexan. dicens: ꝙ non ſemper eſt veruz ꝙ omne qđ agit tangit: ita ꝙ vltimum eius ſit cum vltimo eius qđ agit ſiue qđ patitur ab ipſo: ⁊ dat inſtantiaz de piſce qui vocatur ſtupefactor: qui quando ille eſt in rete ⁊ tangit manum piſcatoris: nec ipſe eſt ſtupidus: ⁊ tamen ſtupefacit manum piſcatoris. Hec ſolutio ꝗ̄ non placet Themiſtio: nec etiā Auerroi dicentibus ꝙ piſcis ſtupefactor agit in rete quidē in ſtupefactionem ſenſus: quia rete non habet ſenſum: ſed agit in rete actionem paſſionis alicuius: que ſtupefacit manum piſcatoris: ⁊ rete ſtupefaceret ſi rete ſenſum haberet: ſtelle aūt nihil talium agunt in partes orbis que ſub ipſis neq; etiam motus ſtellarum: ⁊ ideo non poteſt mediante orbe talis impreſſio pertingere ad ignem ⁊ ad aeris partem ſuperiorem: ⁊ dicunt igitur duo prenotati philoſophi ꝙ vna ⁊ eadē actione aliter agit ſpiſſum: ⁊ aliter non ſpiſſum: ⁊ aliter agunt in id qđ eſt ſuſceptibile contrarietatis: ⁊ aliter in id qđ non ſuſcepit contrarietatem qualitatum actiuarum ⁊ paſſiuaruz: rarum enim motu ſuo minus diſſoluit q̃z ſpiſſum: ⁊ ideo minus calefacit q̃z ſpiſſum: ⁊ cum vtrunq; illorum diſſoluat nō tamen diſſoluit niſi id qđ rarefieri poteſt: ⁊ ideo neutrū horum diſſoluit partes orbis neq; calefacit ſicut diximus ſuperius: dicunt ergo ꝙ totius orbis eſt actio illa que eſt diſſoluere ⁊ calefacere per motum. Sed tamen quia ſtelle ſunt ſpiſſiores partes orbis. Ideo hec actio magis attribuitur orbi ſm ſtellas q̃z ſm aliquas partes non ſtellatas: ⁊ non oportet ꝙ immediate ſemper tangat. Sed ſufficit ꝙ per medium tangat lz actio eius fortius imprimat in id qđ coniungitur ei ſine medio: q̃z in id qđ coniungitur ei cum medio vel per medium: dum tamen illa equaliter ſint ſuſceptibilia talis impreſſionis: ⁊ ſm hoc dicūt iſti philoſophi ꝙ aer qui eſt ſub ſtellis calefit magis q̃z ſub alijs locis orbis non ſtellatis ⁊ precipue aer qui ſupponitur ſoli: eo ꝙ ſol maior ⁊ ſpiſſior eſt omnibus alijs ⁊ ſtellis: ⁊ huius ſignum eſt ꝙ aer tanto calidior inuenitur: quanto magis directe eſt ſub ſole ſicut aer illorum ſuper quorum zenith capituz mouetur ſol: ⁊ quanto magis elongatur aer per obliquitatem a via ſolis ad aquilonem ⁊ meridiem tanto inuenitur frigidior: ⁊ cōtingit hoc vt dictum eſt propter motum ſolis: ⁊ non ideo ꝙ ſol ſit igneus: ⁊ ſimiliter eſt in alijs ſtellis. Nos autem Alexandri ſolutionem ſm quid approbamus: quia abſq; dubio ſtelle habent proprietates elementorum: vt dicemus inferius: non ſicut diſpoſite per ipſas: ſed ſicut facientes eas

Obiectio alexādri quā ēt Auer. cō. 42. adducit.

Solō eiuſdē.

Impugnatio

Solō Auer. ⁊ themiſtij.

Solō alberti pro alexādro quā ēt Com. in 2° cap. de ſuba orbis vſ ſuſtinere. Z.

in materia que ſuſceptibilis eſt contrarietatis: ⁊ ideo non ſequitur: ꝙ ſi aliquid agit ſm aliquam actionem ⁊ diſponatur ſm illam eandem vel ꝙ tangit phyſico tactu ſm eandem qualitateꝫ: quã imprimit in illud qđ eſt patiẽs ab ipſo. Stelle enim imprimũt calidũ ⁊ frigidũ: ⁊ humidũ ⁊ ſiccũ: ⁊ tamẽ ſm nãm illoꝝ diſponunt: ⁊ ſi hoc eſſet tm̃ ex motu ſtellaꝝ: ⁊ ex ſpiſſitudine: tunc ſemper imprimerent calorẽ igneum: ⁊ hoc non faciunt: ſicut experimur ſm viſum: ⁊ ideo opꝫ nos hic facere digreſſionem: ⁊ loqui de natura ſtellaruꝫ ſm dicta aliorum philoſophorum.

¶ Cap. 3m. Et eſt digreſſio declarans quomodo cauſatur calor a quibuſdam ſtellis.

Inquiremus igitur tria de ſtellis: quorum primum eſt de cauſa caloris venientis a ſtellis oĩbus: vel quibuſdã. Scđm aũt vtrũ ſtelle cõueniant in genere: vel in ſpecie inter ſe: ⁊ cũ alijs partibus orbis. Tertium vo de ſtellaꝝ diuerſis effectibus. ¶ Dicimus autem de primo ꝙ eſt de cauſa caloris venientis a ſtellis omnibus vel quibuſdam ꝙ nos inueniemus ſtellas in operatione iſta variari: qr iam compertum eſt in obſeruationibus philoſophorum ꝙ quedam operantur frigus: ⁊ quedam calorem: ⁊ cum oẽs ſimul moueantur. Si eſſet calor ex motu tm̃ omnes operarentur calorem: ⁊ ideo calor non videtur cauſari ex motu ſtellarum tm̃. Similiter autem ꝯſtat ꝙ non cauſatur ex motu luminis ipſorum: quia probatum eſt ab Ariſto. lumẽ nõ eſſe corpus: nec moueri: niſi per accidẽs motu ſcilicet corporis luminoſi: cum igitur ſit forma motu ſuo non inducit calorem: videmus autem ꝙ ex frequentibus alterationibus formarum non neceſſario calor inducitur: eo ꝙ calor nõ inducitur niſi ex motu locali: ſicut diximus ante. Si autem dicatur non ex lumine peruenire calor videbitur contrarium ad ſenſum: quia loca multum luminoſa: ſicut ad que ſit reflexio fiunt vehementer calida: ⁊ quando eadem obumbrãtur iterum fiunt frigida: ⁊ videmus in ſpeculis comburentibus ꝙ quãdo fit reflexio ad locũ vnuꝫ: tunc elicitur ignis ex multo lumine: ergo lumen ſtellarum ⁊ ſolis videntur eſſe cauſa caloris: contra qđ iteruꝫ videtur eſſe: quia qđ ſemper operatur aliquem effectum videtur eſſe cauſa illius eſſentialis: lumen igitur ſemper operatur calorem videtur eſſe per ſe cauſa caloris: ⁊ videtur ſic ꝙ lumen per ſe opponatur frigori: ⁊ hoc eſt falſum: videtur ergo ꝙ lumen non ſit cauſa caloris per ſe. ¶ Sed ad omnia hec nos dicimus ſine preiudicio melioris ſententie: ꝙ ⁊ motus ⁊ lumen ⁊ ſtelle quedaꝫ ſunt cauſe caloris: ⁊ qualiter quidem motus ſit cauſa caloris: ⁊ qđ prius oſtenſum eſt: lumen autem dupliciter eſt cauſa caloris: ⁊ hoc eſt per vicinitatẽ: ⁊ per reflexioneꝫ radioꝝ: ꝑ vicinitatem quidẽ ſicut diximus ꝙ vbi vicinius eſt lumen qđ eſt calidum: ſicut Solis ⁊ Martis ibi erit maior calor: ⁊ hec vicinitas eſt tribus modis: quorum vnus eſt breuitas diametri: ⁊ alter oppoſitio ad zenith capituꝫ ad diametruꝫ: vel ad lineam a diametro non multum inclinatuꝫ: ⁊ tertius arctitudo ſpere in qua ſol vel alia ſtella calidi luminis mouetur: breuitatem autem diametri voco minorem partem diametri eccentrici deferentis ſtellam calidam per effectuꝫ: ibi enim operatur maiorem calorem q̃ꝫ in locis que ſupponuntur augi ſtelle eiuſdem: ⁊ ideo cum dicũt philoſophi ꝙ vltra equinoctialem verſus meridiem ſm equalem diſtantiam ab equinoctiali calidiora ſunt loca q̃ꝫ contra equinoctialem ad aquilonem: eo ꝙ aux ſolis eſt in aquilone: ⁊ oppoſitio augis in meridie: propter qđ etiam quidam dicunt medietatem terre in meridie eſſe inhabitabilem ad minus in tribus vel quatuor climatibus primis propter nimium ſolis calorem. Oppoſitio luminaris ad zenith capitum: ⁊ diametrum eſt: quando ſol diametraliter ſupponitur capitibus aliquorum: ⁊ tunc reflectitur radius in ſeipſuꝫ: eo ꝙ ad pares angulos ſemꝑ fit reflexio: ⁊ diametri linea eſt breuior inter ea que protrahuntur ab eodem puncto: ⁊ ad idẽ punctum: ⁊ que ſunt iuxta diametrum tanto ſunt maioris caloris operanti: quanto ad acutiorem angulum reflectuntur: ⁊ ideo calidiſſima eſt regio eoꝝ ſuper quoꝝ zenith capitũ ſol tranſit: ⁊ a quibus declinat tanto ſunt loca calidiora: quãto minus declinant ab eis: ⁊ quanto minus declinãt tanto acutiori angulo reflectitur ab ipſis. ¶ Arctitudinem autem ſpere voco locum ſpere a quo ſol paruum per multũ tempus: propter circuli ſtricturaꝫ recedit ſicut eſt videre in circulo ſignorum in fine ſagittarij: ⁊ in principio capricorni: ⁊ ſimiliter in fine geminorum: ⁊ principio cancri in quibus propter recuruationem circuli ſignorum ſol quaſi per. 24. gradus videt̃ ſtare in eodem loco: ⁊ non multum diſtant gradus. 12. in fine geminoꝝ a gradibus. 12. in principio cancri in fine centri: ⁊ ſol aſcendens per gradus qui ſunt in fine geminorum: ⁊ deſcendens per gradus qui ſunt in principio cancri reflectitur ꝯtra punctum eſtiualem ſolſtitij: ideo quaſi moratur in loco eodem: ⁊ radij eius ꝯfortantur multum in loco qui ſupponitur illis gradibus: eo ꝙ ex calore ſolis reclinans ex die vno confortatur per calorem relictum ex die altero per tres dies in quibus mouetur in gradibus dictis. Et ideo terra ethiopie que centro ſupponitur feruentior eſt loco qui eſt ſub equinoctiali. Sed hoc mlto magis eſt in vltimis gradibus ſagittarij ⁊ primis gradibus capricorni: qr ibi ꝯcurrũt oẽs tres cauſe caloris hoc eſt diametri breuitas: ⁊ diametralis altitudo ſolis ſuꝑ zenith: ⁊ arctitudo circuli ſignorum: ꝓpter qđ nõ eſt dubium illa loca eſſe incẽſa ⁊ inhabitabilia propter calorem: differemus autem latius in libro quẽ poſt iſtum faciemus: qui vocabit̃ de longitudine ⁊ latitudine ciuitatum ſiue locoꝝ inhabitabiliuꝫ. Si autem queratur vtrum totus orbis hoc modo ſit cauſa caloris vel ſaltẽ ſtelle omnes dicimus non: qr lꝫ totus orbis ſit de natura corporis lucidi: ſicut dicit Auicẽna: non tamẽ totus orbis micat: ⁊ ideo pars que non micat non emittit lumen: ⁊ ideo nullo iſtoꝝ modoꝝ eſt cauſa caloris: ſed inter omnes ſtellas ſolus ſol emittit radios fortes: ⁊ ideo ſolus ſol hoc modo eſt cauſa caloris continui: ⁊ huius cauſe ſunt quinque: que tamẽ ſimul collate vnam tamen perfectam cauſam ſolis caloris cõſtituunt: ⁊ vna illaꝝ eſt magnitudo ſolis ipſe eſt inter corpora ſimplicia non concaua: ſed ſolida ſperica maius eſt corpus multa quantitate excedens alia corpora: ⁊ ideo fortior eſt eius effectus. Scđa cauſa eſt ſolaris corporis ſpiſſitudo in qua vincit omnes alias ſtellas: ⁊ ideo fortius fricat ⁊ calefacit. Tertia cauſa eſt lumen incomparabiliter plus calcatum in ipſo q̃ꝫ in alijs luminaribus: ⁊ ideo fortiores emittit radios: ⁊ magis vrentes inferiora. Quarta cauſa eſt ſubtilitas ſubſtantie eius: ⁊ puritas ex qua penetrabilius eſt omni lumine lumen eius: ⁊ magis diſſoluens ea in que cadit. Quinta ⁊ vltima cauſa eſt: qr ſol in natura ſui luminis habet mouere ignem: ſicut ⁊ ſpera ſtellarum fixarum habet mouere terram: ⁊ ſpera lune habet aquam: ⁊ ſpere quinque alioruꝫ planetarum habent mouere aerem: ſicut inferius dicemus: ⁊ ideo etiam quidam philoſophi dixerunt ꝙ radius ſolis in eo ꝙ radius non habet inducere calorem: ſed calor eſt a proprietate ignis qui mouetur a radijs eius: ſicut ferruꝫ a magnete: ⁊ adducitur cum radijs eius: his cauſis ex vbis Auicẽne additur ſexta que eſt ſolis vicinitas: qr vicinior eſt ſtellis ſuperioribus fixis ⁊ tribus planetis altioribus qui ſunt ſaturnus: iuppiter: ⁊ mars: inferiores autem ſtelle vel ſunt vicine ſoli ſemper: ſicut venus ⁊ mercurius: ⁊ mouentur cũ ſole: eo ꝙ nunq̃ꝫ elongantur multum ab ipſo: vel recipiũt lumen a ſole ſicut luna: ⁊ ideo non mouent niſi virtute ſolis. ¶ Reflexio autem eſt cauſa caloris: eo ꝙ in reflexione multi radij diriguntur ad punctum vnuꝫ: vbi propter multiplicatum calorem: aut calet locus: aut in toto incenditur: ſicut apparet in berillo vel cryſtallo: vel forte vitro bene rotũdo: ⁊ impleto aqua frigida que oppoſita ſibi fortiſſima illuminatione illuminat vnum locum poſt ipſum: ⁊ ad illum fit reflexio radiorum: in quo etiam accenditur ignis ſi ponat̃ pannus combuſtus ⁊ bene ſiccus: niſi ſit ventus impediens fixionem caloris: ⁊ remanentia ſuper idem punctum vel niſi ſit nimis obliquus radius ſolis incidens in corpus reflectens ipſum: ſicut eſt in hyeme. ¶ Si autem queratur cauſa quare lumen ita facit calorem cum ſm dicta peripatheticoruꝫ: neqꝫ lumen ſit corpus calidũ: neqꝫ radius eius videt̃ eſſe. ¶ Dicendum ꝙ lumen eſt propria forma ſtellaꝝ: ⁊ corporis celeſtis que vniuerſaliter mouet materiam generabiliũ ad eſſe: ⁊ ideo primi mobilis motus ⁊ celi vniuerſaliter per luminis influxum in generabilia eſt ſicut vita quedam exiſtẽtibus omnibus per naturam: ⁊ ideo ipſum eſt diſſolutiuum materie: ⁊ per ꝯſequens calefactiuuꝫ: ⁊ ideo calefacit calore

vinifico

Solõ ad pm q̃ſitũ quo q̃rebat̃ cã calor ꝓuenientis a q̃buſdaꝫ ſtellis.

Vicinitas q̃ ẽ cã ꝙ lumẽ calefaciat ẽ tribus modis.

Nota quinqꝫ cãs pp quas ſolus ſol iter oẽs ſtellas ꝓcipue calefaciat.

Nota q̃uõ reflexio ẽ cã ꝙ lumẽ calefaciat.

Dubium

Solõ.

viuifico inquantum eſt lumen lꝫ aliam proprietatem habere poſſit inquantum eſt lumen huius corporis vel illius: ſicut alterius nature eſt lumen Jouis: ⁊ alterius nature lumē Saturni ſicut nos in ſequentibꝰ oſtendemus. Omnibꝰ igiť his modis dicemus lumen eſſe cauſam caloris ſtellarum: ⁊ ideo etiā regio ſuperior aeris ⁊ exeſtuat: tum propter motum vicinum celeſtis corporis: tum propter multam vicinitatem luminis ad ipſum influentis ex orbe. Ad hoc autem qđ queritur vtrum lumē ex motu vel ex ſe ſit cauſa caloris: dicendum videtur ꝙ non ex motu quo mouetur: ſed potiꝰ ex motu quo mouet: ⁊ diſſoluit materiam ⁊ mouet eaꝫ vniuerſaliter ad formam qa lumen celi ſm ꝙ huius mouet ad omnem formam. Sed lumen celi vel ſtellaruꝫ ſuper iſta vel illa figura reſpectus ſtellarum coniunctum cum virtute formatiua ſpirituali que eſt in calore excitato per lumē mouet ad hanc ſpeciem aut illam: ⁊ ideo dicit Ariſt. in libro de animalibus ꝙ in ſemine eſt triplex calor hoc eſt elemētaris: celeſtis: ⁊ anime informantis ad virtuteꝫ ſeminis formatiuā. Ad hoc autem qđ queritur vtrum eſſentialiter operatur calorem vel non: dicendum eſſe videtur ꝙ non eſſentialr̄ operetur calorem niſi corpus calidum: lumen auteꝫ nec corpus eſt: neqꝫ calidum corpus eſt: ⁊ ideo non eſſentialiter operať calorem: ſed operatur ipſum per proprietateꝫ effectus ſui ꝓprij qui eſt diſſoluere illuminata paſſibilia: ⁊ quia iſte effectus eſt etiam motus ⁊ ideo motus operatur calorem. Sꝫ diſſoluere aliter eſt effectus motus ⁊ aliter eſt effectꝰ luminis: motus enim diſſoluit fricando ⁊ concutiendo partē ad partem: lumen autem ſicut forma prima vniuerſaliter mouentis corporis quia non diſponitur qualitate ad quaꝫ mouet. Nullus enim motor primus in aliquo motu mouetur motu quo mouet: ⁊ ideo etiam non diſponitur qualitate ad quā mouet: hec igitur ſunt dicta breuiter de ſolutione p̄mi trium queſitorum.

¶ Cap. 4m. Et eſt digreſſio declarans vtruꝫ ſtelle ſunt vniꝰ ſpeciei vel diuerſarum ſpecierum.

Scđm q̄ſitꝫ p̄ncipale.

Conſequenter inquirimus vtrum ſtelle conueniant inuiceꝫ in genere vel ſpecie: vel in vtroqꝫ: ⁊ eſt ratio in Meſſalach ꝙ omnes cōmunicēt in genere vno: ⁊ ſpecie: quia aliqua vna natura attribuit eis motum vnum circularem: et cum omnes ſimiliter habeant illum motū circularem videntur eum participare per formam eiuſdē ſpeciei in omnibus: ⁊ hec ratio cōfirmatur in multis ſentētijs quas ⁊ nos etiam in antecedentibus huius libri Ariſto. ſequentes poſuimus: Meſſalach autē iſta arguēdo dicit in libro de ſpera mota in quo loquitur de ſtellis ⁊ motibus orbium: ⁊ videť ratio hec cōfirmari ex numero eſſentiarum: quia ſicut q̄tuor elementa ſunt terminatarum formaꝝ ⁊ ſpecierum: ita videť quintuꝫ corpus totū eſſe vnius nature et vnius ſpeciei: ⁊ ſi quis cōtra dictum obijciat Meſſalach ꝑ ſermonem Auicēne dicentis ꝙ ſicut eſt vna natura dans velocitatem maximā partem celo ſuperiori ſm motuꝫ qui eſt ab oriēte ſuper polos mundi: ita oportet vnam naturam et formam eſſe diuerſam ab illa que attribuit inferioribus orbibus motum econuerſo ab occidente in oriētē que natura variatur ſm ſpecies attribuentes diuerſas velocitates orbibꝰ inferioribꝰ ſm ꝙ dicimus ꝙ Saturnus complet circuluꝫ in triginta annis: ⁊ Luna in mēſe: ⁊ intermedij in diuerſis tēporibꝰ maioribꝰ ⁊ minoribus: ⁊ ꝓpter id dicat orbes inferiores ⁊ ſtellas eſſe diuerſaꝝ ſpecieꝝ. Reſpondet Meſſalach ꝙ omnes ſtelle inquantū ſtelle ſunt vnius velocitatis. Sꝫ ꝙ tardius vna perficit circulū q̄ꝫ alia contingit propter maius vel minus ſpatiū: ⁊ ideo dicit ꝙ ſi Luna que in menſe perficit circulū eſſet in ſpera Saturni ipſa perficeret circulum in triginta annis: ⁊ ſi Saturnus eēt in circulo Lune ipē perficeret circulū in mēſe vno.

Impugnatio opinionis Meſſalach.

¶ Sed dictū illud eēt mirabile ⁊ inaturale: videtur oīum eniꝫ natura cōſtantiū quātitas certa ⁊ determinata: oportet igiť aliquā eſſe formaꝫ naturalem que Saturno attribuit tantā quātitateꝫ: ⁊ aliā que circulo ſolis tantā attribuit quātitatē ſibi propriam: ⁊ ſic de alijs ſtellis ⁊ orbibꝰ. ¶ Preterea nō rationabiliter dictū eſt qđ dicit per accidens eſſe ꝙ ſtella Saturni tardius perficit circulū q̄ꝫ Luna: qꝛ ſicut ſe habent mobilia recta ad loca diſtātiam rectam habentia ita ſe habēt circularia ad loca diſtincta circulariter: ⁊ ideo ſicut differentie ſunt diſtantiaruꝫ rectarum per ſurſum ⁊ deorſum: ⁊ per iuxta ſurſum ⁊ iuxta deorſum in quibus ſunt mobilia ſimpliciter grauia: ⁊ leuia: ⁊ media: ita differunt diſtantie rotunde per polos ⁊ centruꝫ preter hoc ſolum ꝙ contrarietatē adinuicem nō habent circularia ſicut recta: ⁊ ideo Saturni moueri eſt ſuꝑ polos ſuos ſm proprium motuꝫ: ⁊ ſuper ſuum centrū naturaliter et non lune: ⁊ ideo ſi luna per impoſſibile eē ponať in orbe Saturni nō moueretť niſi violenter ipſa ſuper polos orbis Saturni: ⁊ ideo omnino inaturale eſt dictuꝫ Meſſalach. Amplius in omnibus corporibꝰ naturalibus rarum ⁊ denſuꝫ videmus attributa partibꝰ materie ſm congruentiam forme ſubſtātialis: videmus eni ꝙ ſi rarificatur materia aeris raritate ꝯgruente forme ignis ipſa nō manet amplius ſub forma aeris: ſed tranſit ad formam ignis. Similiter autem eſt de omnibꝰ alijs. Cum igitur conſtet tam ex ratione q̄ꝫ ex auctoritate oīum Peripatheticoruꝫ ꝙ partes cuiuſlibet circuli non ſtellate differentiis ſunt raritatis ⁊ ſpiſſitudis ad partes illas que ſunt ſtelle: ſiue ſint fixe: ſiue planete: videbitur ꝙ partes orbiū non ſtellate differrēt ſpecie a ſtellis. Idē autem videť ⁊ de ipſis inter ſe ſtellis: quecūqꝫ eni differentiaꝫ non habēt in ſpecie nō habent differentiā aliquā in proprietate ⁊ operatione ſpēm conſequente. Si ergo ſtelle non differant ſpecie nō habebūt etiā differentiā in proprietatibꝰ ⁊ operationibꝰ ſpeciē conſequentibꝰ qđ falſum eſſe probatur per omnes obſeruatiōes antiquoruꝫ factas de operationibus ſtellarum: tradunt enim illi quaſdaꝫ eſſe calidas excellenter: ⁊ quaſdam eſſe frigidas excellenter: ⁊ quaſdam temperatas: ⁊ quaſdam his duobus modis humidas: ⁊ quaſdam ſiccas: ⁊ quaſdā habere proprietates conſictas vt calidas: ⁊ humidas: vel frigidas ⁊ humidas ⁊ huius: ⁊ quaſdam maſculinas: ⁊ quaſdam femininas nō quidē ſm veritatem: ſed ſm ꝓprietatem ſimilitudine ſibi cōueniente. Adhuc autem ſi ſunt vnius ſpeciei quid oportuit facere multas ⁊ differentes cum vnica operatio oīum eſt que compēdioſe fieret per vnam. Adhuc autem id qđ eſt vnius forme continuitatem oīum partiuꝫ habet ſub forma: ſi igitur totꝰ orbis eſt forme vnius vt diciť abſqꝫ dubio totus erit continuus: hoc eni videmus in omnibꝰ ſimplicibꝰ corporibꝰ q̄ nihil ea diſtinguit adinuicem: niſi diuidens ea forma ſubſtātialis: videmus autem orbem eſſe diuiſum in multas partes per hoc qđ videmus acceſſiones ⁊ preuentiones ſtellaꝝ fieri differentes: qđ eſſe nullo modo poſſet exiſtēte ipō continuo: quia continui vna parte mota mouetur ⁊ alia per eq̄lem diſtātiam ſemper ſequens: aut precedens in ꝯtinuo qđ nullo modo videmus in ſtellis orbis: ergo non totus orbis eſt cōtinuus.

Opīo Commētatoris. 2. celi. c. 42.

¶ Videť auteꝫ ad hoc dicere Auerrois ſuper librū celi ⁊ mundi in eodem loco vbi Ariſto. loquitur de natura ſtellarum: quia orbis eſt vnus quaſi vnum animal cuius diuerſe ſunt partes quaſi organice deſeruientes ad perfectionem vnius motus in cōmuni: ita tamē ꝙ quelibet hꝫ motum proprium.

Impugnatio

Quod ⁊ ipſum extra rationē videtur eē dictum: quia animalis partes ex diuerſis ſunt etiam compoſite: orbis autem ſimplex eſt ⁊ incōpoſitus. Preterea animalis partes mouentur in ſpatio vno cum toto: ſed partes orbis mouentur in ſpatijs diuerſis. Adhuc autem animalis partes colligationem habent ad vnuꝫ aliquid qđ eſt p̄ncipium in omnibus ⁊ hoc non poteſt bene fingi in partibus orbis. Et ex omnibus hijs dictis conſtat difficile eſſe aliqđ verum tradere de natura orbis cū ⁊ philoſophi inter ſe diſſentiant ⁊ per rationem demonſtratiuaꝫ ad hoc non poſſet aliquis peruenire.

Solō doctoris.

¶ Propter qđ ſine preiudicio alioruꝫ videtur mihi dicendum ꝙ ea que querūtur de orbe duo ſunt quorum vnum eſt natura ipſius ⁊ alterum quantitas eiꝰ et quantitas motus ipſius: ⁊ querendo naturam ipſius demōſtratiue quidem poſſumus iuenire in vniuerſali ꝙ eſt rotūdus ⁊ ꝙ motus eius eſt circularis ſm naturam eius in ſpecie ⁊ in particulari non poſſumus inuenire per demonſtrationem nec ad hoc inueniūtur philoſophi qui ante nos fuerunt aliquam induxiſſe demonſtrationem. Sed quantitatem ipſius ⁊ quantitatem motus eius bene inuenerunt philoſophi per demonſtrationes: ⁊ ideo vſqꝫ hodie dubiuꝫ eſt ſm quid attendatur differentia orbium ⁊ ſtellarū: ⁊ dubiuꝫ eſt ⁊ erit de eccentricis ⁊ epicicliis ⁊ alijs quibuſdā que que-

runtur de orbium natura ⁊ ſtellaruȝ. ¶ Qđ ergo nobis vi/
detur probabilius in iſta queſtione eſt ꝙ orbis in genere ſit
nature vnius: ſed in ſpecie naturarum ⁊ formarum diuer/
ſarum tam in orbibus ꝙ̄ȝ in ſtellis ⁊ dictum Meſſalach re/
putamus inconueniens niſi loquatur de natura cõmuni or/
bis: ⁊ qđ dicit de motu ſtellarũ ꝙ eſt equalis velocitatis ſm
naturam reputo abſurdum: quia ⁊ ipſe mathematicus fuit
⁊ non naturalis: ſed difficilius eſt quando queritur vtrũ ſtel
la ab alijs partibꝰ orbis differat ſpecie: quia nos videmus
ꝙ nulla pars ſpecie differt a toto: inferius autem probatur
ꝙ ſtella eſt pars orbis in quo eſt: ⁊ ideo dicendum videt̃ ꝙ
ſtella eſt quaſi dignior pars orbis cui preſidet motor orbis:
⁊ per ipſam influxit motum in totum orbem: ⁊ ideo omnes
alie partes referuntur ad ſtellas ⁊ non differũt ab alijs par/
tibus ſpecie: quia ſpecies eſt motor qui dat ſpeciem toti or/
bi per ſtellam ſicut anima dat eſſe per cor animali quia cor
eſt principium animalis: ⁊ ꝙ denſitas maior eſt in ipſa ſtel/
la: ⁊ hoc eſt ideo vt magis ipſa cõmiſcetur nobilitas lumis
que dat idoneitatem ad ſuſcipiendum actum motoris: ⁊ nõ
eſt ſimile de elementis ⁊ celis: quia elementa mouentur per
naturam que vno modo eſt in omnibus ſimilibus partibꝰ:
ſed orbis mouetur per intelligentias que ad hoc vt motum
influant exigunt nobilius ⁊ vilius ex parte ſubiecti cui influ
unt motum: ſicut ſupra diximus: ⁊ qa nobilius ⁊ minus no/
bile differunt: oportet eſſe rara ⁊ ſpiſſa ideo in partibꝰ mo/
bilium talium oportet eſſe differentem raritatem ⁊ ſpiſſitu
dinem: quid autem de celo octauo qđ eſt multarum ſtellaꝝ
infra dicemus vbi ſpecialem de hoc faciemus inquiſitionẽ
An ſtelle q̄ ſũt ĩ diuerſis orbibꝰ ſpẽ differãt. in ſequenti tractatu poſt iſtum: ⁊ qđ queritur de ſtellaꝝ dif/
ferentia inter ſe dicẽdum. videtur ꝙ ſtelle que ſunt in diuer
ſis orbibꝰ differant ſpecie: ſed que ſunt in orbe vno non hñt
tantam differentiam ⁊ qđ obijcitur de differentia proprieta
An ſtelle q̄ ſũt in vno orbe ſũt eiuſdẽ ſpeciei. tis ⁊ operationum ſtellarum videtur ꝙ ſi ſtelle ſint in orbe
vno ſicut ſunt fixe que forte ſm omnes phõs preter vnũ ſo/
lum qui hic trahit in dubium ſunt in celo vno: tũc ſunt eiuſ/
dem ſpeciei ⁊ nobiliores illius indiuidui orbis ſunt multe
ſicut infra dicemus ⁊ vires motores eius ſunt multe: ſȝ que
ſunt in diuerſis orbibꝰ ſunt diuerſarum ſpecierum ⁊ diuer/
ſorum motoruȝ ſicut diximus ſupra: ⁊ ſimiliter differũt ope/
rationes ſequentes ⁊ paſſiones: qa illa ſequuntur aliquãdo
diuerſas nobilitates partiuȝ vnius orbis ⁊ aliquãdo ſequũ
tur diuerſas formas in diuerſis orbibꝰ: hec autẽ patebũt in
Quõ opinio Aũrois ſuſtẽtari poſſit. ſequenti capitulo. ¶ Qđ autẽ dicit Auerrois nõ eſt intelligẽ
dum ita ꝙ orbis ſit vnuȝ indiuiduuȝ: ſed potius ꝙ opera/
tiões oium orbium referantur ad finem vnum ſicut opera/
tiones vnius animalis: qa deſideriuȝ primi motoris habẽt
omnes inferiores motores ⁊ ad ipſum referunt omneȝ mo
tum ſuuȝ ꝑpter hoc aſſimilatur totus orbis vni animali qđ
ad idem refert omnes motꝰ mẽbrorum ſuorum ⁊ ſuarũ par
tium: ſed qualiter hoc ſit primi phĩ eſt determinare per cer/
Vide. 12. meta. cõ. 44. titudinem: quia vnitas illa in primo motore eſt ſicut in du/
ce exercitus: ⁊ hinc eſt ꝙ multi antiquorum celeſtia vocaue
runt militiaȝ celi ⁊ choros caſtroꝝ vocauerunt ordinem cõ/
gregationum orbium ⁊ ſtellaruȝ ſicut in vltima parte prime
phie Ariſto. determinatur. de numero autẽ motuum vniuſ
cuiuſqȝ ſpere ⁊ vniuſcuiuſqȝ ſtelle inferius loquimur quan/
tum huic ſcientie ſufficit: eo ꝙ ad id mathematici per cer/
titudinem volunt determinare.

¶ Cap. 5m. Et eſt digreſſio declarans cauſam naturalem de
effectibus ſtellarum.

Tertiũ q̄ſituȝ principale. De effectibꝰ aũt ſtellarum diuerſis duo in phia
querunt̃: que ſunt. ſ. ⁊ quãdo ⁊ vbi ſit effectꝰ cu/
iuſlibet ſtelle: ⁊ hoc inquirere eſt electoris ⁊ diui
nãtis per aſtra cuiꝰ eſt eligere ⁊ ſcire horas ſm
quas ad figuras aſtroꝝ referunt̃ ea que ſũt in
inferioribꝰ: ⁊ hoc opȝ relinquere ſcie electoruȝ:
qui alio noie vocant̃ geomantici eo ꝙ ꝑ̄ncipalius qđ inqui/
runt per ſtellarũ figuras ⁊ effectus ſunt natiuitates eoꝝ que
gñantur in inferioribꝰ ⁊ euentus naſcẽtium: hanc eni ſciam
in duobꝰ voluminibꝰ determinauit Ptolomeus: quoꝝ vnũ
eſt de accidentibus magnis vniuerſalibus in mũdo habẽs
octo diſtinctiones: accidentia autem magna ſunt: ſicut mu/
tationes regnorum de gente in gentem ⁊ tranſlatiões ſecta/
rum: ⁊ doctrine nouaruȝ religionũ ⁊ huiuſmodi: aliud au/
tem eſt de accidentibus paruis particularibꝰ ſicut ſunt eue/
tus vnius hominis nati in hac conſtellatione vel illa. ¶ Se
cũdum autem qđ queritur de effectibus ſtellarum eſt natu/
ralis cauſa per quã ſtella dicitur habere hũc vel illũ effectũ
⁊ hoc hic determinanduȝ eſt ⁊ a generatis ⁊ electoribꝰ ſup/
ponẽdum. ¶ Queramus igitur vnde dicatur quedam ſtel/
larum frigida ⁊ quedam calida: ⁊ ſic de alijs qualitatibꝰ pri
mis: ⁊ etiam vnde dicatur mouere ſtella ea que generat̃ ad
hanc vel ad illam formã: cõſtat enim ꝙ actio omnis parti/
cipatur a forma nulla talibus qualitatibꝰ eſt informata ⁊ ſic
videtur ꝙ nulla ſtellarum habeat agere ſm huius qualita/
tes. ¶ Adhuc autẽ cum talium qualitatum non poſſunt eẽ
combinatiões niſi quatuor: vt ꝓbat Ariſto. in. 2. perigeneſe
os: videt̃ ſm hoc ꝙ ſtelle non debẽt eſſe niſi. 8. quaꝝ quatu/
or mouerent ⁊ agerent ſm qualitates ſimplices: ⁊ q̃tuor ſm
qualitates cõiugatas ⁊ hoc videmus ad viſum eẽ falſum:
qa ſtelle ſunt in multitudine maxima ⁊ non poteſt aliqs di/
cere ſuperfluere naturam in corpore celeſti qđ nobilius eſt
omni corpore cum videamus eam non abundare ⁊ effluere
ſuperfluis in inferioribꝰ niſi accidat hoc raro per caſuȝ quã/
do in manu naſcitur digitus ſextꝰ. ¶ Amplius autem inq/
remus vtrum iſtas qualitates agunt per accidens: aut per
ſe: ⁊ ſi agãt eas per accidens: tunc poſſunt ipſas non agere:
⁊ tunc oporteret ꝙ ad alios quoſdam motores reducerent̃
motus materie elementoruȝ quãdo alterantur ſm qualita/
tes dictas qđ eſt omnino abſurdum: qa ex hoc tunc ſeque/
retur ꝙ oporteret habere aliud celum perpetuuȝ ⁊ incorru/
ptibile qđ moueret ſm iſtas qualitates eo ꝙ omnis motus
corruptibilis erit ab aliquo primo motu incorruptibilis vt
ſepe oſtenſum eſt. Si autem dicat̃ ꝙ mouent ad iſtas quali
tates ⁊ agunt eas per ſe: tunc videbuntur aliter diſponi per
iſtas qualitates ita ꝙ quedam earum eſſentialiter ſint hu/
mide ⁊ quedam eſſentialiter frigide: ⁊ ſic de alijs qđ eſt ipoſ
ſibile ⁊ forte iſtas difficultates fugientes antiqui dixerũt ce
lum ⁊ ſtellas eſſe igneas ⁊ attrahere ſibi de vapore terreo ⁊
aqueo a quibus acciperent humidũ calidum ⁊ humidũ fri
gidum ⁊ ſiccũ frigiduȝ: ⁊ ꝙ calidum ſiccũ haberent in natu
ra eo ꝙ eſſent ignee: ſed hoc nos ridiculuȝ reputamus ⁊ in
loco ꝓprio in ſequentibꝰ improbabimus. ¶ Qđ autẽ magis
eſt difficile eſt ſcire ſm quã naturam ſidera habeant fortu/
nas ⁊ infortunia ⁊ vires miniſtrent nõ tm̃ exortis per natu/
ram ſed aliquãdo ⁊ factis per artem ſicut imaginibꝰ vel ve/
ſtibꝰ inciſis de nouo vel edificijs de nouo factis ⁊ huiuſmo/
di: hec enim omnia cauſis mutabilibus ſunt ⁊ eſſe poſſunt
⁊ non eſſe: ⁊ ideo videtur ꝙ regimen eorum non dependeat
ab aliqua natura vel virtute ſtellaruȝ. ¶ Sȝ ad oia hec q/ Aũrois ſolo hic cõ. 42.
dam reſpondent in quoruȝ reſponſioneȝ Auerrois ſuper li/
bruȝ Ariſto. de celo ⁊ mundo in cõmento ꝯcordare videtur
ꝙ iſta nõ habent ſtelle niſi ex motu: qa in materia ſibi vici/
na quã fortiter fricat ⁊ diſſoluit inductiuus eſt calidi conſu
mentis humidum: ⁊ in illa que diſtat inducit calidum non
cõſumens ſed mouens humiduȝ ⁊ faciens ipm ſpirituale ⁊
effluens ad circũferentiam: ſicut eſt humiduȝ aereum: in il
lo autẽ que eſt remotior inducitur frigidum ⁊ calidi ꝑuatio
ne: tamen qa pertingit ad ipſum motus celeſtium: ideo hu
midũ manens fluens ſupra ſeipſum ſicut eſt humidum ⁊ fri
gidum: ⁊ in vltimo diſtantie a motu corporis celeſtis ex pri
uatione caloris ⁊ motus inducitur frigidũ exprimẽs ex ipo
humidum ⁊ hoc eſt frigidum ſiccũ in materia terreſtri: ⁊ iſti
dicunt ꝙ nulla ſtella eſt frigida niſi per accidens ſui motꝰ:
Saturnus enim dicit̃ frigidus: qr tarde mouetur ⁊ tardus
motus non excitat calorem: ⁊ ſic dicunt de alijs ⁊ vtitur tali
modo loquendi Auerrois reprehẽdens Auicẽ. dicentẽ ſtel/
las eſſe naturaliter calidas ⁊ frigidas: ⁊ ſic de alijs qualita/
tibꝰ dicens hoc non eſſe veruȝ niſi ex comparatione: ⁊ notat
comparationem remotionem maiorem vel minoreȝ ⁊ qua/
litatũ corporis ſtelle maiorem vel minorem. ¶ Et hoc dcm̃ Impugnatio.
abſurdiſſimum eſt ⁊ compertum eſt obſeruatione veriſſi/
ma quaſdam ſtellas plus elõgatas ꝙ̄ȝ ſit Saturnus: ⁊ que
tardioris ſunt motus eſſe calidas valde ſicut eſt ſtellatio ca
nis ⁊ compertum eſt ſtellas propinquas veloces eſſe frigi/
das ſicut eſt Luna Venus: ⁊ hoc idem dicit Auerrois in li
bro ſuo queȝ vocat de natura ⁊ ſubſtãtia orbis contradicẽs
ſibiipſi. ¶ Qđ autem adhuc difficiliorem reddit queſtioneȝ
iſtam

iſtam eſt qđ tradit Ariſto. in ſecūdo libro de cauſis proprie-tatū elementorum ⁊ planetarum: ꝙ .ſ. omnes ſtelle illuminā-tur a ſole ſicut ⁊ luna in qđ dictum conſentit Ptolomeus in Almageſti ⁊ ſuus cōmentator ſimiliter ⁊ Auicen. ⁊ Meſſa-lach in libro de ſpera mota ponit ad figuram vt oſtendat cō-uenientiam dicti illius: ſi enim ſic eſt tūc videtur etiam oēs ſtelle habere verum luminis ſolis: ⁊ ſic omnes erunt calide ⁊ ſicce vt videt̄: vtrum a ſole illuminentur ſtelle ſimiliter eſt inquirendū in ſequenti capitulo poſt iſtud. ¶ Sꝫ ad ea que hic queſita ſunt videtur dicendū ꝙ ſicut omnis motus loca-lis reducitur ad vnum motum incorruptibileꝫ primū ⁊ mo-tus ille incorruptibilis reducitur ad vnū motorem imobilē ſm locum: ita eſt reductio omnis motus ad formam ad cor-pus aliquod mouens ad formam: ⁊ non motum aliquo mo-tu qui eſt ad formam: ⁊ hoc corpus eſt celum ⁊ ſtelle: ſed dif-ferens eſt reductio: quia motus locales non poſſunt redu-ci ad motorem imobilem ſm locum niſi per motum qui eſt corporis celeſtis: eo ꝙ motus localis non repugnat incorru-ptibilitati corporis celi cum nihil mutet in ipſo: ſed motus qui ad formam ſunt non poſſunt reduci ad aliquem motuꝫ perpetuum qui ſit ad formam qui ſit motus perpetui moto-ris qui motus ad formam ⁊ mutat ⁊ corrumpit ſubiectū ꝓ-pter qđ nec perpetuus: nec perpetui eſſe poteſt: ſed reducit̄ ad motum localem vt ad cauſam efficientem ⁊ referentem mouens corpus ad formam: ſicut ſunt celum ⁊ ſtelle ſicut ſu-pra expoſuimus: ⁊ illi motores in natura ſua habent agere formas generatorum ⁊ corruptoruꝫ: ⁊ huic ſimile videmus in quolibet particulari motu augmenti ⁊ alteratiōis ſm na-turam factam in animalibus que minor mūdus a phyſicis vocatur. Si autem nos queramus pͥmum augmenti moto-rem in animalibus inueniemus ipſuꝫ eſſe virtutem anime que dicitur augmentatiua: ⁊ conſtat ꝙ hoc non auget̄: neqꝫ quantitatem habet ſicut vult Ariſto. in libro pͥmo perigene-ſeos. ſi etiam queramus primum motorem in alteratione ⁊ digeſtione ſibi in ſanguine ⁊ ſanguis in ſimilitudinem mem-brorum cōſtat ꝙ eſt virtus anime que nutritiua dicitur: ſi-cut tradit Ariſto. in ſcđo de anima reprehēdēs Empedo. qui hoc dicebat fieri a virtute ignis. Cuꝫ ergo talis ſit redu-ctio motuum materie vniuerſalis generatorum ⁊ corrupto-rum. ad motores ſimpliciter primos qualis eſt reductio mo-tuū materie vniuerſalis cuius ad virtutes anime que ſunt in membris ſic eſt: ⁊ ſunt motores primi in ordine participa-ti cuiuſlibet animalis: oportet ꝙ abſqꝫ dubio ſtelle que ſunt quaſi quedam membra celi ſint primi motores ad quos re-ducuntur omnes augmentationes ⁊ alterationes ⁊ genera-tiones materie vniuſ̄is generatorum ⁊ corruptorum: habēt enim ſtelle virtuteꝫ in ſe intellectuꝫ mouentium que ſunt in-tellectus artificis formalis ad opus qđ producit ⁊ actiones ſtellarum informare ex illis queādmoduꝫ informatur calor complexionalis a virtutibꝰ anime: ⁊ ideo influit per motuꝫ ſuum illas formas ſicut calor naturalis in cibuꝫ ⁊ corpus in-ducit formam carnis ⁊ ſanguinis quādo informatꝰ eſt a vir-tute anime: ⁊ hec eſt cauſa etiam ꝙ quādo ſciūtur virtutes ſtellarum ⁊ ſitibꝰ ⁊ motibꝰ ſuis tunc cōiecturatio habet̄ veri-ſimiliter de productione generatorū ⁊ duratione ⁊ omni for-matione coruꝫ: ⁊ qđ obijcitur ꝙ ſtelle ſm modum ⁊ naturā primarum qualitatuꝫ ſm hoc nō debent eſſe niſi octo: friuo-lum enim eſt omnino: qa qualitates pͥme quando in elemē-tis accipiūtur nō fiunt niſi actiue ⁊ paſſiue ſicut probari ha-bet in ſcđo perigeneſeos: ⁊ tunc ſimplicia ſunt quatuor ⁊ cō-binationes earum ſunt quatuor: ſed ſi accipiuntur qualita-tes prime, ꝓut ſunt inſtrumenta motorū ad omnes formas tunc habent in ſe virtutes formarum multarum: ſicut in ſe habent malleus ⁊ ictus fabri omnes formas que figurātur in ferro ⁊ huius ſimile eſt in calore complexionali hominis qui vnicus eſt ſi accipiatur prout eſt inſtrumentum anime habet in ſe virtutes multas formandi carnem ⁊ oſſa ⁊ ner-uos ⁊ medullas ⁊ plurima alia talia ⁊ eliciendi ſpiritum ani-malem ⁊ vitalem ⁊ naturalem ⁊ mouēdi imagines ad phā-taſie ⁊ intellectus operationes ⁊ talibus virtutibus. Reſpō-det numerus ⁊ imago ſtellarum: quia motores ſtellaꝝ ſunt pleni formis eorum que fiunt in inferioribus: ⁊ ideo inſtru-menta eorum multa ſunt per naturam ⁊ diuerſa in quanti-tate ⁊ multiplicantur earum vires ex multitudine ſituum ⁊ reſpectuum in circulo per acceſſum eorum adinuicem ⁊ re-ceſſum abinuicem: ⁊ ideo friuolum eſt accipere naturā ſtel-larum ⁊ imaginum ſtellarum quas in ſe habent vel per mo-tum continuum acquirunt continue ſm naturam ⁊ combi-nationum primarum qualitatum. ¶ Et qđ queritur vtruꝫ habeant agere formas eſſentialiter vel accidentaliter qđ di-cimus ꝙ habent eas agere eēntialiter: ſed eſſentialiter age-re dicitur dupliciter. ſ. per eſſentiam materialem ⁊ corpora-lem ⁊ per eſſentiam intellectualem ⁊ ſpiritualem: ſtatuarius enim per ſe ⁊ eſſentialiter facit ſtatuam: non tamē materia-liter diſponitur forma ſtatue: ⁊ ſic ſtelle agunt eēntialiter for-mas: ſed habent eas ſpiritualiter ⁊ intellectualr̄ ſm ꝙ ſunt inſtrumenta intellectum mouentiuꝫ: ⁊ hoc eſt qđ egregie di-cit Ariſto. in ſeptimo prime philoſophie. ꝙ ſicut ſanitas eſt ex ſanitate ⁊ domus ex domo in operatione artis: eo ꝙ ſani-tas in corpore eſt ex ſanitate que eſt in anima medici ⁊ do-mus que eſt ex lignis ⁊ lapidibus eſt ex domo que eſt in ani-ma edificantis domum ita eſt in formis naturalibus: ⁊ hec fuit cauſa inducens Platonem ꝙ dixit omnes formas eſſe a datore formarum ⁊ non eſſe in materia: cum tamē hoc nō ſit verum: quia iſti motores educūt eas de materia in qua ſunt potentialiter ⁊ non ſm actum. ¶ Ad ſolutionem auteꝫ inductam videtur conſentiendum ꝙ eſt nulla omnino ⁊ fal-ſa. Sed ad hoc qđ queritur qualiter hoc poſſet eſſe verum cum omnes ſtelle illuminantur a ſole ⁊ ita habent virtutem luminis ſolis. ¶ Dico ꝙ verum extimo eſſe ꝙ omnes ſtel-le a ſole recipiunt illuminationeꝫ: ſed quia non recipiunt lu-men extrinſecus ſui tm̄: ſed intrinſecus: ideo lumē incorpo-ratum eis accipit virtutem ⁊ naturam corporum quibus in-corporatur ⁊ huius ſimile eſt in calore ⁊ ſpiritu complexio-nali mundi minoris cuiuſlibet membri nobilis ⁊ principa-lis accipit virtutem ad quod ⁊ in qđ dirigitur ⁊ deriuatur: ⁊ ideo virtutem vite dat ſibi cor: ⁊ virtutem anime dat ſibi cerebrum que eſt ſenſus ⁊ motus: ⁊ virtutem naturaliū ope-rationum dat ſibi epar: ⁊ virtutem generatiuam ⁊ formati-uam ſpeciei dant ſibi teſticuli: ⁊ hoc eſt ideo quia calor ⁊ ſpi-ritus non tm̄ diriguntur ad exterius membrorum: ſed imbi-buntur in eis ⁊ diriguntur ⁊ informantur: ⁊ ita eſt de lumi-ne ſolis directo ad ſtellas ⁊ imbibito in ipſis ⁊ hec eſt cauſa ꝙ totum orbem aſſimilauerunt philoſophi vni animali in quo principale membrum ⁊ loco cordis ſit ſol propter quod etiam ſolis orbis in medio orbium poſitus eſt a natura ſi-cut cor in animali: in hoc patet ſolutio omnium ſatis que in hac queſtione poſſunt inquiri.

An corpa ce-leſtia eēntialiter vel accn̄taliter hn̄t agere formas.

7° meta. t. c. 29. ⁊ 30.

An lumē qđ recipiūt alie ſtelle a ſole ſit eiuſdem vir-tutis cum lu-mine ſol. Z.

Sꝫ i hoc ē lo-cus ſpecula-tiōis: qa ſi lu-mē ſol̄ varia-tur ſꝫ nāt ſtel-laꝝ i qbꝰ reci-pit̄ oꝫ ꝙ hoc fiat ꝑ aliquaꝫ alteratiōnē ⁊ nō vr̄ q̄ ſit al-la cogita.

¶ Cap. 6m. Et eſt digreſſio declarans qualiter ſtelle omnes illuminantur a ſole.

AT ad maiorem certitudinem ⁊ euidentiā pre-miſſorum oportet nos inquirere vtrum veruꝫ ſit ꝙ ſtelle non habent lumen a ſe: ſed accipiūt a ſole ſicut crediderunt magis illuſtres viri fa-moſi in philoſophia. ¶ Videtur autem ꝙ nō quia ſm hoc oportet ꝙ accedentes ad ſolem obſcurarentur ⁊ recedentes haberent figuras vt luna noui-cularis colores primo ⁊ ſic paulatim per incrementa lumine ſolis implerentur ⁊ iterum deficerent paulatim decreſcen-do lumen in ipſis ⁊ huius contrarium nos videmus ꝓpter qđ viderunt ꝙ ſemper ſunt ſtelle a lumine ⁊ lumen habent a ſeipſis. Amplius ſi lumen recipitur ab vna ſtella in aliam tunc conuenientius videretur ſm naturam ꝙ inferior ſtel-la reciperet a ſuperiori q̄ꝫ econuerſo: ⁊ ſic ſtelle fixe debe-rent dare lumen ⁊ non ſol ⁊ conſtat ꝙ ille non dant: videtur igitur eſſe conſequens ꝙ ex ipſis omnes habeant preter lu-nam. Adhuc autem corpus purum diaphanum non indi-get ad hoc ꝙ luceat niſi ꝙ ſit ſpiſſum ſicut apparet in quibuſ-dam lapidibus precioſis. cum ergo totus orbis ſit purus et clarus ⁊ perſpicue nature non indiget ſtella eius ad hoc ꝙ luceat niſi ꝙ ſit ſpiſſa ⁊ ſic nihil dictum eſt ꝙ indiget ſole vt luceat: adhuc autem queritur qualiter accipit lumen a ſole ſi accipit ipſum: ſi enim accipit vt corpus ſpiſſum politum ⁊ terſum tunc reflectitur ab ipſo lumine: omnis autem refle-xio eſt ad angulos determinatos ⁊ non ad omnem locum equaliter que eſt in circuitu corporis a quo ſit reflexio: ergo lumen ſolis a luna ⁊ alijs ſtellis non reflectitur niſi ad que-dam loca mundi ⁊ non ad omnem locum equaliter qđ vi-

denius oculata fide eſſe falſum. Adhuc autem nos corpori/
bus inferioribus videmus ꝙ aliter accipit lumen candela ⁊
aliter corpus terſum qđ reflectit ipſum: quia candela acci/
pit ipſum ⁊ eſt in exteriori tm̄ a quo multiplicatur per refle/
xionem: ⁊ ideo que tenet ipſum iam tunc probatū eſt ꝙ ſtel/
le non recipiunt lumen vt reflectentia corpora: ergo recipiūt
ipſum vt candele: ⁊ ita videtur ꝙ ſint materie luminis ⁊ re
tineant lumen. Cū igitur corpora ſint incorruptibilia ſemp
tenebūt ipſum ex quo ſemel acceperūt: non ergo indigēt vt
ſemper accipiant lumen a ſole ⁊ hoc cōceſſerūt multi intātū

Precipua rō ſapiētū q̄ ꝓbaꝣ ſtellarū lumen a ſole eſſe.

ꝙ hoc factuꝫ eſt opinio cōmunis ⁊ vulgaris. ¶ Sed ꝙ hoc
non ſit verum probant egregij viri in philoſophia ſicut di/
xit Ariſto. ⁊ Auic. ⁊ Ptolomeus ⁊ ſuus cōmentator ⁊ Meſ
ſalach in libro de ſpera mota: ⁊ potior ratio ſua eſt hec ꝙ
omne qđ eſt in multis ſm vnam rationem prius eſt in vno
aliquo qđ eſt cauſa omnium illorum ſicut cauſa omnium ca
lidorum eſt ignis lumen: ergo qđ eſt multiplicatum in celo
⁊ multis modis eſt in luminibus celi: oportet ꝙ primo ſit in
vno qđ eſt cauſa multitudinis huius: ab illo autem qđ eſt
cauſa luminis in omnibꝰ cauſatur lumen: ergo oportet eſſe
vnum a quo recipiatur lumen in omnibꝰ que lucent: hic au
tem nil infra cōmuniter ponitur ſicut ſol: ergo a ſole vnū eſt
in omnibus ſtellis. ¶ Adhuc autē nos videmus ꝙ ſtelle ſꝫ
diſtantiaꝫ quā habent ad ſolem accipiūt diuerſitatem ſuoꝝ
motuum: ſicut eſt ſtatio ⁊ directio currus ⁊ retrogradatio:
ergo videntur etiam recipere lumen ab ipſo. Adhuc hoc ipꝫ
iudicat lumen ſolis: quia dicit̄ ſol quaſi lucens ſolus: videt̄
igitur ꝙ ſol det omnibꝰ alijs lumen. Adhuc auteꝫ in minori
mundo vnuꝫ eſt membrū qđ omnibus alijs miniſtrat vitā
⁊ ſpiritum teſtantur hoc etiam phī ꝙ etiam eſt maioris mū
di. Cum igit̄ lumen ſit per qđ imittitur vita exiſtentibꝰ oī/
bus videbitur fluxus luminis eē ab aliquo vno. Adhuc oīs
diuerſitas ⁊ multitudo reducitur ad vnū aliquid ſui gene/
ris primū: ergo oportet ſic etiaꝫ eſſe in multitudine ⁊ diuer/
ſitate luminis celeſtis: his aūt rationibꝰ ⁊ precipue prime et
vltime rationi que de neceſſitate concludunt conſentientes
dicimus cuꝫ illuſtribus viris ꝙ omnis ſtella celi illuminat̄
a ſole ſicut luna: ſed eſt differentia receptionis luminis in
ipſis: qa lꝫ omnes conueniant in hoc ꝙ recipiunt lumen: ta
men differūt a virtute recipiendi ſicut differūt in nobilita/
te nature: quedaꝫ enim ſunt puriſſime ⁊ nobiliſſime: ⁊ ideo
lumen receptū ab ipſis ſtatim penetrat a ſuperficie vna que
eſt oppoſita ſoli ad ſuperficiem aliam ita ꝙ tota pars ſtelle
impletur lumine limpido ita ꝙ nil obſcuritatis remanet in
ipſis: ⁊ lumine earum non declinat aliquid a candore ꝑmo
ſicut facit Juppiter ⁊ quedaꝫ alie ſtelle ſibi ſimiles: ⁊ quedā
quidem ſtelle ſtatim penetrant̄ a lumine: ſed lumen decli/
nat in ipſis ad ruborem qđ conuenit eo ꝙ corpus recipiens
ipſuꝫ non eſt adeo nobile ſicut eſt in Marte qui rubeus eſt
⁊ in ſtella que vocatur Alderabam que eſt in oculo Tauri ⁊
in alijs multis: in qbuſdam aūt declinat ad palloreꝫ ſicut in
Venere: ⁊ in quibuſdaꝫ ad obſcuritatem ſicut in Saturno:
⁊ in qbuſdam ad ruboſitatem ſicut in ſtellis multis rubeis.
Et in quibuſdam ad colorem albū ſicut in galaxia ⁊ hoc ſu/
perius eſt determinatum: ſed tamen in omnibꝰ his tāta eſt
peruietas ꝙ ſtella recipiens lumen ex parte qua vertitur ad
ſolem ſtatim implet̄ ipſo ſm totam ſuperficiem ⁊ penetrat
interiora eius ſicut ſit lumen accenſum in cādela: Luna au
tem que terreſtris eſt nature vt dicit Ariſto. non eſt in toto
peruia: ſed diffunditur lumen receptū in ipſa parum in infe
riora ⁊ non penetrat: ⁊ ideo apparet vt nouacula ⁊ non alie
ſtelle: ⁊ cū medietas eiꝰ oppoſita eſt ſoli aliquid obſcuritatiſ
adhuc remanet in ipſa ſicut apparet ad viſum: ⁊ tunc ſuper
ficies que auerſa eſt a nobis ⁊ ſole tota eſt obſcura: ⁊ ſic pa/
tet ſolutio eius qđ obijcit̄ acceſſionis ſtellarū ad moduꝫ lu
ne: ⁊ qa in toto ſunt pleno lumine: nec eſt conſequens ꝙ a ſu
periori ſpera deſcendat lumen: ſicut nec etiaꝫ diuerſitas mo
tus deſcendit a ſuperiori ſpera: vt nos oſtendimus in ſequē

Quare cum ſol ſit dator luminis ē poſitus i medio.

ti tractatu poſt iſtū: ſed poſt ſapiens natura per ingeniū hoc
ordinauit vt ſpera que pauciores habet motꝰ ⁊ eiꝰ ſtella ma
gis habet calcatū ⁊ viuificum ⁊ lumen ſita ſit in medio ne ex
nimia diſtantia ipſiꝰ preiudiciū generet̄ omnibꝰ que genera
ta ſunt per ipm̄ in inferioribꝰ: frigeſcerent enim omnia infe
riora ſi fons caloris quaſi pater generans omnia nimis elō/
garetur ab ipſis ſicut ⁊ nimis caleſcerent ſi nimis appropin
quarent: ⁊ ideo poſuit ipꝫ natura ſagax in medio ſicut egre/
gij in philoſophia viri tradiderūt: ⁊ qđ dicit̄ ꝙ diaphanum
purū ad hoc vt luceat non indiget niſi ꝙ ſit ſpiſſum: falſum
eſt quoniam potius ad fortem lucē indiget ꝙ imittat̄ ei for/
ma luminis: ⁊ tūc efficit̄ radians cum ante parum luminis
haberet: concedendū autem eſt abſqꝫ dubio ꝙ hec receptio
non eſt per reflexionem ſed potius vt dictum eſt incorpora
tum eſt lumen ſtellis: nec tamen retinet ipſuꝫ continue ſicut
candele: qa tūc oporteret ꝙ aliqđ in eis eēt fomes luminis
cuius reſolutione lumen aleret̄ ⁊ tunc ſtelle eſſent corruptibi
les: ſed ſunt ſicut vaſa luminis ſperica que vbicūqꝫ cum tan
guntur in radio ſtatim per omne corpus implentur lumine
preter lunam ſolum que infime nobilitatis eſt inter aſtra ce
li: hec enim in cōmuni de natura ſtellarū dicta ſunt a nobis.
Jn aſtronomia enim ⁊ ſcientia electionum deo fauente lo/
quemur adhuc de ſtellis: ⁊ determinabimus ea que hic re/
linquūtur. Jam igitur de omnibꝰ que dicta ſunt manifeſtuꝫ
eſt ⁊ verificatum ꝙ ſtelle non ſunt ignee nature: ⁊ ꝙ lumen
earum non eſt igneum nec cadit ſub viſu ſicut lumen ignis:
quia aliquando conſumeretur ⁊ aliquando creſceret: ⁊ va/
riationem reciperet ſm tempora diuerſa: nūc auteꝫ vno mo
do ⁊ in quantitate ⁊ limpiditate viſuꝫ eſt ab omnibus tem/
poribus retroactis.

¶ Cap. 7m. De motibus ſtellarum vtruꝫ moueantur per ſe aut motu circulari: ⁊ hoc ſm motum diurnum tm̄.

Conſequenter aūt de motu ſtellarum primo in Tex. cō. 43.
ducemus diffinitionem ⁊ inquiremus quis eſt
motus conuenientior motibꝰ ſtellarum. Dici/
mus igit̄ de motu diurno loquentes tm̄ ꝙ quā
do ſtelle vident̄ moueri motu diurno: tūc con/
tigit hoc aut ita ꝙ vtraqꝫ circulus ſcilicet ⁊ ſtel
la que eſt in ipſo ſunt quieta: aut ꝙ vtrūqꝫ eorum eſt motuꝫ
equaliter: aut ꝙ vnum eorum eſt motum ⁊ alterum quietū
⁊ hoc eſt duplex: aut enim circulus eſt quietus ⁊ ſtella mota
in ipſo ſicut quidam dixerunt: aut ita ꝙ circulus eſt motꝰ et
ſtelle quiete que ſunt in ipſo: manifeſtū eſt autem ꝙ duo pri
ma membra inducte diuiſionis non ſunt vera: ſi enim terra
ſupponatur eſſe quieta: tunc cito apparet falſitas duoruꝫ di
ctorum membrorū: ponamus igitur terram quieſcere: quia
nos probabimus illud in ſequentibus huius libri: nūc eniꝫ
patet ꝙ non ambo quieſcūt ⁊ circulus ⁊ ſtelle: quia ſi ambo
quieſcerent tunc non videremus in ſtellis multa que modo
videmus que ſunt ortus ⁊ occaſus ſtellarum ⁊ acceſſio eaꝝ Tex. cō. 44.
adinuicem: ⁊ receſſus ⁊ plura alia: ſed potiꝰ viderent̄ ſem/
per ſtare ſm vnum modū: ergo non poteſt dici ꝙ ambo ſūt
quieta: ſtella videlicet ⁊ circulus eius: remanet ergo duorū
reſiduoꝝ membrorum alteruꝫ: ꝙ. ſ. aut ſunt ambo mota ſtel
la circulus ſuus equaliter: aut ſit vnum eorum motum ⁊ al/
terum quietum. Si aūt fuerint ambo mota tunc loquamur
primo vtrū hoc ſit poſſibile ſm motum primi motus qui vo
cat̄ motus diurnus qui eſt ab oriente: ⁊ poſtea oſtendamus
hoc eſſe inconueniens ⁊ in motibꝰ alijs. Si igitur dicat̄ am
bo equaliter mota in motu diurno: tunc oportet ꝙ vtriuſqꝫ
ſit velocitas vna ⁊ ſimilis: quia nos videmus ꝙ quando cir
culus perficit circulationem vnam tunc etiaꝫ ſtella eſt in ſi/
ne circuli ſui: ⁊ eſt eorum vna velocitas que perficiunt ſpa/
tium idem vel equalia ſpatia in tempore vno: hoc auteꝫ eſt
extra rationem ⁊ contra ſenſum: qa ſm hoc erit hoc vniuer
ſale in omnibus ſtellis ꝙ ſtella que multo minor eſt q̄ꝫ ſuus
orbis haberet equalem velocitatem cum orbe ſuo eo ꝙ cū
orbe ſuo circūuoluitur perueniens in vna ⁊ eadem hora tē/
poris ad locum eūdem ad quem peruenit circulo in eodem
tempore. Accideret enim tunc ꝙ locus in quo videtur ſtella
tunc perambulaſſet totum circulum in eadem hora in qua
reuolutus eſt circulus ad locum ſtelle: hoc auteꝫ neceſſario
eſt impoſſibile ꝙ velocitas ſtelle que eſt corpꝰ minus ſit vna
cū velocitate circuli qđ eſt corpꝰ multo maius. Nō eni igno/
tū eſt ſi conſideremus reuolutionem totius celi motū diur/
nū quin qlibet circulus ſit tanto velocior alio in motu diur/
no quanto fuit maior illo: hoc eſt enim neceſſariuꝫ omnino
eo ꝙ in tēpore in quo reuoluit̄ circulus minor per ſpatiū mi
nus reuoluit̄ circulus maior per ſpatiū multo maius ⁊ hoc
eſt tantū in diuerſis ſperis quantum vna eſt ſuper aliam q̄ꝫ

in diuerſis

in diuerſis circularibꝰ in vna ſpera ſumptis inequalibꝰ ſm quantitatem: qa videmus ad litteram ꝙ ſtelle que ſunt in eqnoctiali iuxta caput Arietis vel Libꝛe ſm motū diurnū: non aūt opoꝛtet vt vniuerſaliter ſit hoc verū in ſtellis ⁊ orbibus ꝙ motꝰ cuiuſlibet ſtelle ſit adeo velox ſicut eſt motꝰ orbis ſui. Si enim ſic eſſet aut eſſet hoc caſu aut naturaliter: ſi aūt hoc eſſet a natura cū omnis natura det determinatā velocitatem coꝛpoꝛi moto: ⁊ habeat velocitatē ſemper habet in motu naturali durante natura illa: tūc opoꝛtet ꝙ ſi ſtella intelligeret̃ transferri de oꝛbe magno ad oꝛbem paruū vel econuerſo: ꝙ adhuc retineret velocitatem a ſua natura ſibi attributam: ⁊ tūc proculdubio quarūdam ſtellarū ſic trāſlatarū eſſet velocitas maioꝛ velocitate circuli in quo moueretur: ſicut eiꝰ que intelligit̃ transferri ad oꝛbem minoꝛem de maioꝛi oꝛbe: ⁊ eſſet quarūdam ſtellarū velocitas minoꝛ velocitate circuli: ſicut earū que intelligūtur transferri ad oꝛbē maioꝛem de minoꝛi oꝛbe: ſiue hec tranſlatio intelligat̃ fieri in eadem ſpera ad diuerſe quantitatis circulos: ſiue in diuerſis ad circulos ſe inuicem continentes: ⁊ ex hoc habet̃ ꝙ etiam ſi non fiat huiꝰ tranſlatio: tamen ſtella habebit velocitatem ſibi a natura propꝛia attributam que non eſt ſm modū velocis circuli neceſſario: vel ſi dicat̃ habere ſemper velocitatem attributam a circulo ⁊ non a propꝛia natura: tunc ſi intelligat̃ dicto modo transferri: tūc in circulo maioꝛi attribuet̃ ei velocitas maioꝛ: in circulo minoꝛi attribuetur ei velocitas minoꝛ. Qđ aūt ſit ab alio recipit motū ⁊ velocitatem eius in quo eſt non habet motū propꝛiū ⁊ velocitatē ꝓpꝛiam a natura ſua ſibi attributa: ergo ſtella non habet motū propꝛiū: ſed eſt ſibi motꝰ attributus a ſuo circulo qđ eſt omnino inconueniens ꝙ dicat̃. ſ. aliqđ coꝛpus ſimplex motum ꝙ non habeat naturam propꝛiam ſibi propoꝛtionalem velocitatem attribuentem: hoc autem adhuc ſequit̃ de ſtella etiam ſi non transferri intelligatur: ꝫ magis ſit euidens quando transferri intelligit̃: igit̃ incōueniēs eſt poſitio partis ꝙ ſtella ſit mota circulis: ⁊ ꝙ ſtella velocitatem habeat circuli. Si vͦo diceret̃ ꝙ ſtella ⁊ oꝛbis motu ⁊ velocitate ſua non haberent cauſas naturales facientes motꝰ ſibi propoꝛtionales ⁊ velocitates vel propoꝛtionales ſibi: ſed hoc eſſet a caſu ⁊ foꝛtuna: tūc non eſſet vniuerſaliter neceſſariū in celeſtibꝰ ꝙ in oꝛbe magno caderēt ſtelle velociter in paruo tardius ſm motū quantitatis circuli in quo incedunt: qa ſicut diximus in ſecūdo phyſicoꝝ caſus eſt in paucis vnde ſi eēt vna ſtella vel due ſm modū dictum: tūc eſſet hoc tollerabile falſum cū in celo nihil fiat per caſum ⁊ foꝛtunam: ſed ꝙ oēs ſtelle dicuntur modum talem motꝰ ⁊ velocitatis habere eſt abſurdum ſimile fabule eoꝝ qui dicūt de terreſtribꝰ ad celum ſtellas transferri. Adhuc aūt reꝝ natura non permittit ꝙ aliquid in celeſtibꝰ ſit per foꝛtunam ⁊ caſum: ſicut in ſcđo phyſicoꝝ diximus. Amplius autē foꝛtuna ⁊ caſus in rebꝰ in quibus non ſunt in omnibus vel pluribꝰ nec eiuſdem indiuiduis ſed in paucis ⁊ raro in qbꝰ deuiat cā naturalis. Iſtđ aūt ponatur eſſe in ſtellis omnibus: ⁊ ideo poſitio iſta eſt inconueniens ⁊ abſurda ⁊ ſimiliter dici non pōt ꝙ vtrūqꝫ moueat̃ ⁊ circulus ⁊ ſtella: ⁊ hec vltima ratio probat etiā de motu qui eſt ab occidente in oꝛientem ꝙ non ambo moueantur: qa non eſt a natura poſſe ſtelle attribui velocitas equalis velocitati circuli: ⁊ ideo ſi in eodē tempoꝛe pertranſirēt ſpatiū ſimile vel idem opoꝛteret neceſſario ꝙ hoc eſſet a caſu ⁊ foꝛtuna: ſicut iaꝫ ante diximus. Redeamus igit̃ ad tertiū membꝛū ſuperiꝰ dimiſſum dicendo ꝙ alteꝝ illoꝝ etiā eſt impoſſibile: ꝙ. ſ. circuli ſint quieti ⁊ ſtelle mote: abſurdū enī ⁊ extra rationē eſt ſicut in celo eſſe dicat̃ propter eandem cāꝫ quā ſuperiꝰ induximus: qa accideret vt eēt hoc a caſu ⁊ foꝛtuna ⁊ non a natura: ꝫ qdam cōtrarium obijcientes dicant ꝙ ſi ponamus vtrūqꝫ moueri circulū. ſ. ⁊ ſtellam cuꝫ motus vnus ſit motus alter ⁊ ſint a diuerſis naturis eis attributi: tunc ei accidit caſu duos motꝰ in eadē hoꝛa terminari: quādo aūt ponat̃ circulus quieſcere ⁊ ſtellam moueri: tūc motꝰ naturalis ſtelle dicitur eſſe per circulū: ⁊ ideo hoc caſu nō accidit in hoꝛa qua perficit circulū ⁊ ſtelle motū vt videtur: et hoc qdem eſt veꝝ: nec noſtre eſt intētiōis vt in hoc ponamꝰ caſum ⁊ foꝛtunaꝫ: ſed potius in cōſpiratione motꝰ vniꝰ ſtelle ad motū ſtelle alteriꝰ: cū ſtelle enī ſixe ſunt in diuerſis circulis maioꝛibꝰ ⁊ minoꝛibꝰ: ⁊ vnicuiqꝫ ſtellarum attribuit̃ motus ⁊ velocitas ſibi propoꝛtionalis a natura ſua ꝓpꝛia cum non ſit vna natura eaꝝ: niſi ideꝫ ſpatiū circuloꝝ contingeret neceſſario ꝙ nō habent cām naturalem propter quā in vna hoꝛa omnes terminant motꝰ ſuos ſm reuolutioneꝫ motus diurni: opoꝛtet igit̃ ꝙ hoc fiat per caſum ⁊ foꝛtunam: ⁊ accideret ꝙ motꝰ ſtellaꝝ eſſet caſu ſm moduꝫ magnitudinis circuloꝝ maioꝛ ⁊ minoꝛ in velocitate: ⁊ ſimiliter in reuolutiōe diurna terminatꝰ ⁊ non poteſt eſſe eis attributꝰ per aliquaꝫ naturam propꝛiaꝫ. Ex his ergo manifeſtū eſt ⁊ certū ꝙ neceſſariū eſt vt non ſimul moueant̃ ſtelle ⁊ circuli ſint quieti: ergo iterum neceſſariū eſt vt ſtelle moueantur ⁊ circuli ſint quieti: igitur remanet vltimū membꝛū diuiſionis pꝛius habite: ꝙ circuli moueant̃ tm̄ ⁊ ꝙ ſtelle ſint quieſcentes a motu propꝛio: ſed moueant̃ motu circuloꝝ ſuoꝝ: ſunt enim rotūde ⁊ fixe in circulis ſuis vt partes in ſuis totis cū quibus etiam voluūtur circuli ⁊ deferūt ſtellas in partes ſuas: cum dicit̃ nihil ſequit̃ extra rationem ⁊ in motu qdem diurno talis eſt comparatio velocitatis oꝛbis magni ad oꝛbem puuꝫ ſiue in eadem ſpera ſiue in diuerſa acceptū q̄lis eſt comparatio coꝛpoꝝ motoꝝ in ſpatio recto maioꝛi ⁊ minoꝛi inter oꝛbes natura acceptos ſuper eoſdem polos ⁊ idem centrū reuolui qđ eſt oꝛbibꝰ idem maioꝛ oꝛbis eſt velocioꝛ q̄ꝫ minoꝛ in motu diurno eo ꝙ perambulat locū magnū in tempoꝛe eodem in quo oꝛbis minoꝛ perambulabat locū paruū: ſicut in reliqs coꝛpoꝛibꝰ ſimplicibꝰ coꝛpus magnū eque cito pertranſit ſpatiū maius in quo minus eiuſdem generis pertranſit ſpatiū minus eo ꝙ maius eſt velociꝰ minoꝛe: ita eſt in coꝛpoꝛibꝰ rotūdis que referūtur ad eoſdem polos ⁊ idem centrū ⁊ ea que dicta ſunt abſqꝫ omni ambiguitate ſunt ſm intellectū Ariſt. dicta: patet ꝙ aſtronomia quā dicit ſe feciſſe Alpetragiꝰ abuyſac ſm Ariſt. intellectū falſa eſt: qa illa ſuponit in motu diurno oꝛbes maioꝛes ⁊ minoꝛes non in vna hoꝛa circulationes ſuas ꝑficere licet inferioꝛes aliquantulū retardari ⁊ plus ⁊ minus a ꝑfectione circuli: ſed ꝙ ſunt maioꝛes vel minoꝛes. De his tamen in aſtrologia erit inqrendū in locū vbi de circulis habenda erit inqſtio: qa hoc nimis eſſet longū de illis diſſerere. Omnes aūt rationes inducte ſunt de particularibꝰ membꝛis per inducte diuiſionis et non tenent niſi in motu diurno qui eſt ab oꝛiente in occidentem: qa ſm illū motū tm̄ in vna hoꝛa terminat̃ motus ſpere maioꝛis ⁊ minoꝛis: ⁊ hoc non poteſt eē caſu ſed natura: que natura nō pōt eſſe attribuens talē velocitateꝫ ſtellis: ſicut ꝓbatū eſt: ergo natura attribuit taleꝫ velocitatem circulis in quibꝰ ſunt fixe ſtelle. De motu aūt qui vocat̃ aplanes nō tenent iſte rationes: qa nos videmus ꝙ in hoc motu eſt tardioꝛ ſpera maioꝛ ⁊ velocioꝛ eſt ſpera minoꝛ vt in omnibꝰ vel in pluribꝰ. In pluribꝰ aūt dico propter motus Veneris vel Mercurij in qbꝰ qdam contrariū ſentiūt: eo ꝙ qdam oꝛdinant eos ſuper ſolem ⁊ qdam ſub ſole: ⁊ ſi ſuper ſolem ſunt: tūc aliqua maioꝛ ſpera habebit motū velocioꝛem q̄ꝫ alia minoꝛ ea ſm motum qui eſt ab occidente in oꝛienteꝫ: qa compertum eſt Mercurium velocioꝛem motū habere q̄ꝫ habeat ſol. Si aūt ſub ſole vt tradidit Ptolomeus tūc aliq̄ ſpera minoꝛ habebit tardioꝛem q̄ꝫ alia maioꝛ ea qa compertū eſt Venerem habere aliquantulū tardioꝛeꝫ motū q̄ꝫ habet ſol: ⁊ de iſtis diuerſitatibꝰ loquemur inferius quantū ſufficit̃ pꝛeſenti ſpeculationi. Sed hoc ſolū opoꝛtet nos intelligere in hoc loco ꝙ per rationes inductas nō eſt ꝓbatū quin ſtelle poſſint mouere motu propꝛio ſm motū qui ab occidente in oꝛientem eſt: qa impoſſibilia inducta ꝫ non probent cuꝫ ſm motū illū non compleant curſus ſuos in hoꝛa vna.

Tex.cō. 45. | Tex.cō. 46. | Aſtronomia Alpetragij ſit 𝔠 Ariſtotelem.

Cap. 8m. De motibꝰ duobꝰ ſcintillationis ⁊ tumbationis vtrum conueniant ſtellis in quo eſt digreſſio declarans cauſam ⁊ figuram vmbꝛe que videtur in luna: ⁊ de altercatiōe Auerrois contra Auicēnam.

Tex.cō. 47.

Amplius aūt adhuc enarrabimus inconueniētia magna dicendo ꝙ in motu diurno circuli moueant̃ ⁊ non ſtelle: qa tūc nō accidit diuidi celos ſtellaꝝ: quoniam ſi mouerent̃ diurno motu ſtelle ⁊ non circuli opoꝛteret abſqꝫ dubio ꝙ ſtelle habentes quantitateꝫ ⁊ tranſitus eſſent per celū: ⁊ duo coꝛpoꝛa non poſſunt eſſe in eodem loco ſicut ꝓbauimus in quarto phyſicoꝝ: opoꝛteret ꝙ diuideret̃ celuꝫ per qđ tranſiret ſtella: ⁊ hoc eſt incōueniens: qꝛ declaratū eſt ſu-

perius ꝙ ꝫ celum in ſe eſt rotūdarū ſuperficieꝝ ⁊ continuuʒ
⁊ non diuiſum omnino: ⁊ ſi eſſet diuiſibile tūc eſſet corrupti/
bile a natura ꝓpria: ⁊ per ꝯ͞ns eſſet mobile ſm rectū ⁊ ſic eēt
generabile ⁊ corruptibile: ſed nihil prohibet quin corpus in
medio circuloꝝ exiſtens ſit comprehēſibile ⁊ elongabile qm̄
ip̄m eſt ad natiuitatis ſupplementuʒ: ꝫ huic ſn̄ie Auerrois
cōtradicat: ꝫ non inſpiſſari poſſit ⁊ cōdenſari per qualitateʒ
aliquā agenteʒ vel patientē: tamē poteſt cōprimi ⁊ elōgari ſʒ
Tex. cō. 48. ꝙ tangiť circulo maiori ⁊ minori concauo. ¶ Amplꝰ aūt ex
dictis antiquoꝝ bene in qbꝰ dixerūt ſupponimus ſtellas eē
rotūdas: hoc enim probať ex hoc ꝙ ſunt ex corpore qnto qđ
eſt rotūdū: hoc aūt ſuppoſito donec inferius probetur ⁊ dici
mus ꝙ corpori ſtellaꝝ ab antiqs ſunt duo motus attributi:
qa vnus eſt tropicus hoc eſt conuerſiuus ſm circulationem
perfectam manente circulo imoto: ⁊ ex hoc dicebant cauſa/
ri ſcintillationem ſtellaꝝ: alter autē eſt motus tumbationis
quem circulationis qdam vocant: ac ſi ſtella moueret ꝯuer
tendo mō ad nos vnam ſuperficieʒ ⁊ modo aliaʒ. Primus
autē motꝰ eſt ſicut ſi imaginaremur ſtellam affixaʒ clauo ad
circulum in quo eſt: ⁊ moueri circulariter circa clauū illum:
ſicut rota mouetur contra axem: ita ꝙ ſemper vnaʒ ⁊ eādeʒ
ſuperficiem conuertit ad concauuʒ celi ⁊ alteram ad conue/
xū: motus aūt tūbationis eſt ac ſi clauo ſit affixa circulo: qui
clauus non tranſeat per ſpiſſum celi ſui: ſed potius per lon/
gitudinem ita ꝙ in illo ſicut in axe circūuoluatur mō vnam
ad nos cōuertendo ſuperficieʒ ⁊ modo aliā: ſi ergo nos pro/
bauerimus ꝙ nullo iſtoꝝ modoꝝ mouetur ſtella cuʒ hoc qđ
iam ante ꝓbauimus ꝙ non moueť eūdo per circulū ſm mo
tum diurnū: tunc probatum erit perfecte ꝙ ſtella non moue
tur aliquo modo ſm motum diurnum. Dicamus igiť ſicut
prius ꝙ ſi ſtella moueť in circulo ſuo ſtante cuʒ non moueať
tranſitu per circulū: mouetur autē motu tropico qui eſt re/
uerſio per circulū per moduʒ ſcintillationis ⁊ tremoris: aut
motu tumbationis quem vocant reuolutionē inuolubileʒ.
Si aūt dicatur ꝙ motus ipſarū eſt tropicus: ita ꝙ reuoluāt
ſe ſuper centrū qđ eſt conuexū ad celi concauum ſiue ad nos
tūc oportet ꝙ ſtelle maneant fixe in locis ſuis ſicut centrum
earuʒ manet fixum cū circulus ponatur eſſe imobilis: ſʒ hoc
eſt falſum: qa videmus ꝙ ſtelle permutant loca ſua. Si eni
non permutarent loca ſua ſicut dixit Pithagoras ſed ſtarēt
tūc hoc non eſſet confeſſum cōmuniter ab oībꝰ ⁊ receptum:
omnes eniʒ hoīes dicunt ſtellas mutare loca ſua per aſcen/
ſum ⁊ deſcēſum p̄ter ſolū Pithagorā qui dixit hoc accidere
ex circūuolutione terre: ⁊ ſtellaʒ dixit nō habere motum niſi
tropicū ⁊ inuolubilem. ¶ Amplius aūt ſi eſſet motꝰ ſtellarū
tropicus: tūc cū ſtelle conueniant in natura cōmuni attribu
te eis motū circularē ſicut diximus ſuperiꝰ per totū: oporte/
ret ꝙ vel oīum ſtellarū motꝰ ſic eſſet tropicus ſiue ſcintilla/
tiōis: hoc aūt non eſt verū: quia inter planetas ſolus ſol hoc
motu moueri videť: ⁊ hoc precipue in ortu ⁊ occaſu ꝓpter
Nō q̄re ſol in ortu ⁊ i oc caſu vř ſcītil/ lare: ⁊ q̄re in meridie ʒ. humidū vaporeʒ in quo radij eius videnť diffundi ⁊ treme
re: ⁊ quādo eſt in meridie etiā videť tremere: ſed nō eſt hoc
propter ipʒ: ſed propter elongationē luciditatis eius ſup pe
ctore oculoꝝ noſtroꝝ: huius aūt cauſa eſt: qa quando viſus
noſter elongať multum a re viſa ſiue elongatio illa ſit ſm di
ſtantiam oculorum noſtroꝝ a re viſa que vincit ipſum luce
ſua ſiue ſit ſm diſtantiam loci: tunc viſus inuolniť in ſe pro/
pter ſolis debilitatem ⁊ tremit: ⁊ ideo in ipſo tremit forma
rei in ſe accepta in oculo: ⁊ ideo qa ſol ſicut limpiditate ſua
vincit oculum motus ſolis videtur gradatus ⁊ inuolutꝰ tro
pice in ſeipſo: ſʒ huiꝰ cā eſt: qa lux nimia imiſſa oculo reſol/
uit humidū oculi: ⁊ currēte hūido in oculū tremit fluxu hu/
midi forma recepta in oculo: ⁊ ita diu pōt aſpiciens videre
ſoleʒ donec reſoluto ⁊ corrupto humido cryſtallino excecať
oculus: qꝛ multa lux radioꝝ diuaricatoꝝ in polito ⁊ ſplendi
do hūore oculi excitat calorē liquefaciētē hūidū cryſtallinuʒ
⁊ nuchū in oculo quo liquefacto perdiť viſus oculi: diſtātia
aūt per locū cā eſt qa putanť ſtelle fixe ignee ſplēdidū ſcintil/
lātes: ⁊ ſtelle heſitātes que ſūt planete pp ꝓpinqtatē non vi
denť vt ignee ſcintillātes: ſʒ lūinoſe pure: qa ſūt ꝓpinque no
bis: ⁊ iđ pp diſpōnē ꝓpinqtatis eoꝝ ad nos cōprehēdit eas
viſus ⁊ cōſequiť eas cōſecutiōe forti ⁊ forma eaꝝ nō tremit
in oculis: ſtellas aūt fixas pp nimiā diſtantiā ⁊ pp paruita/
teʒ anguli ſub quo eſt viſus nō pōt viſus cōprehendere niſi
debiliter: ⁊ ꝙ tremēdo inclinať a forma recepta: ⁊ qa tremit
viſus: ideo accepit formā quaſi cōtinue inuoluentē ſe in ſuo
loco: ⁊ ideo putať ſtella moueri motu ſcintillatiōis. Cū eniʒ
dicto mō debilitať viſus ⁊ inuoluiť apprehēdit ſtellaʒ quaſi
motā hoc motu inoluta cōuerſiuo: ⁊ cā huiꝰ in oculo nō in vi
ſu: qa innegabile eſt quin vidēs ſic a remotis moueat ꝯcur/
rēdo viſuʒ ſuū: qa cū in mala diſtantia videť res: opʒ ꝙ per
conatū vidēdi multuʒ intēdať viſiuus ſpūs in oculo ⁊ quaſi
acuiť ad vidēdū: ſpūs autē attractꝰ ad oculum diſcurſu ſuo
tremit ⁊ moueť: ⁊ motu ſuo aliquādo calefacit oculi humi/
dū ⁊ reſoluit ⁊ excecat vel ledit: ſed ſemp forma ſpū tremit:
⁊ tūc videť moueri res que longe videť: ⁊ hec eſt ēt cauſa ꝙ
nimius conatꝰ vidēdi multū ledit oculum aliquādo excecat
ip̄m huiꝰ tn̄ cā perſpectiui attribuunt paruitati anguli: eo ꝙ
dicūt oēm viſum fieri ſub angulo triāguli vel pyramidis cu
ius baſis eſt res viſa ⁊ angulus ꝯcludiť in acie oculi: ſed de
his in libro de ſenſu ⁊ ſenſato dn̄o cōcedente ingrēduʒ erit:
ex his igiť certū eſt ſtellas motu qui dꝛ tropicus non moue/
ri. Amplius autē oſtēdemus ſtellas motu rotūditatis ſue q Tex. cō. 49.
dꝛ tumbatio nō moueri ⁊ illud qdē manifeſtū eſt ⁊ claꝝ: qm̄
oīs res inuoluēdo in ſe tūbas cōuertiť de ſuperficie ad ſupfi
ciē: ſed nos videmus in facie lune ꝙ ſemp eadē ſupficies cō
uerſa eſt ad nos ⁊ oppoſita nobis: ⁊ hoc qdē ſcimus per figu
ram obſcuritatis que vno mō ſemp figurať in luna: que nō
cōtingit ſi de ſuperficie in ſupficiē ſe luna cōuerteret. Eadeʒ
aūt rō eſt de alijs ſtellis cū ſint vnius nature in cōi que attri
buit eis motū in cōi quē hn̄t: ergo nulla ſtellaꝝ tūbādo mo/
ueť. Redeamus igiť colligēdo mēbra preinducte diuiſiōis
dicētes ꝙ ſi ſtelle mouerenť per ſe ſine circulis: tūc eēt neceſ/
ſarium ꝙ motꝰ earū eſſent ſempiterni ⁊ eſſent motus illi al/
tero dictoꝝ duoꝝ modoꝝ. Nos autē iā oſtendimus ꝙ neu/
ter dictoꝝ modoꝝ moueret: tunc ꝓculdubio nō mouenť p
ſe ſine circulo oīno. ¶ Q2 aūt de idolo qđ apparet in luna fa/ Digreſſio đ macula lune.
ciemus mētionē: ſciendū ꝙ cā idoli nō eſt illa que dicta ē ab
antiqs: ꝙ. ſ. luna ſit ſicut ſpeculū ⁊ idolū illud ſit ſicut vmbra
⁊ figura mōtiuʒ ⁊ mariū qua rotunditatē terre excedūt: ⁊ iđ
in luna apparet quādo eſt extra vmbrā terre: ſi eni hoc eſſet
tūc lumē qđ eſt in luna eēt per reflexionē factā ad ipſaʒ ſicut
ad ſpeculū ⁊ nō per imbibitionē luminis ſolis in ꝓfundum
eiꝰ: ⁊ hoc nos improbamus. Sed dicimus ꝙ hec figura eſt Nota figurā manile lune.
de natura lune que nature terreſtris eſt: ⁊ inqnātū nos cōſi/
derare potuimus ad viſuʒ diligēti ⁊ frequēti cōſideratione
videť nobis vmbra hec eē ex parte oriētis verſus iferiorem
arcū lune: ⁊ habere figurā draconis cōuertētis caput ad oc/
cidentē: ⁊ caudā ad orientē reuoluētis ex p̄te iferioris arcus
cuiꝰ cauda in fine nō eſt acuta: ſed lata per modū folij hn̄tis
tres portiones circuli ad ſe inuicē cōterminatas: in cuiꝰ dra
conis dorſo erigiť figura arboris: cuius rami a medio ſtipi
te obliquanť inferiori parte lune v̇ſus oriētē: ⁊ ſup obliquuʒ
ſtipitis eiꝰ per vlnas: ⁊ caput appodiatū eſt hō: cuius crura
deſcēdūt a ſuperiori p̄te lune v̇ſus partē occidētaleʒ: in qua
figura electores maximas vires cōſtituūt: ſed de his oibus
alibi erit ingrendū. Eſt aūt ſciēdū hic eē altercationē Auer
rois ʒ Auicē. cuʒ eni ꝓbatū ſit per ſolē lunā ſtellas tūbatiōis Opīo Auerrois hic cō. 49.
motuʒ nō habere: nō ſeqtur iſtud niſi ſit natura vna attribu
ens motū lune ⁊ oibꝰ alijs ſtellis: ⁊ illā vnā naturā Auerrois
dicit eē vniꝰ ſpēi: pp qđ dicit oēs ſtellas eiuſdeʒ eſſe ſpēi nec
habere differentiam ad lunam: niſi qꝛ vt apparet lucent per
ſeipſas ſtelle. Luna autem illuminať a ſole: ⁊ ideo reprehē/
dit Auicēnā dicentem ſtellas eſſe eaſdem in genere: ſed dif/
ferre ſm ſpecies determinatas. Rationes autē duas quas
inducit Auicēna ſoluit: vna autem illarū eſt ex hoc ꝙ dextrū
vnius corporis celeſtis non eſt vbi eſt dextrum alterius: ſed
potius vbi eſt ſiniſtrum orbis primi eſt dextrum orbiū infe/
riorum: ſicut diximus ſupra: ⁊ hoc videtur indicare differē/
tiam ſpecierum in eis. Altera autē eſt ꝙ nō ſunt omnes ſpe
re ſuperiorum corpoꝝ ſuper centrum idem: ⁊ ſi eſſent natu/
re eiuſdē ſm ſpeciem: tūc eſſent ſuper idē centrū. Dicit aūt
ad rōnem p̄imā: qꝛ dextrum ⁊ ſiniſtrum non faciūt differre
ſpēs: cū accidant eiuſdē ſpeciei idiuiduo. Ad alterā autē di/
cit per interēptionem ſoluēs eiꝰ qđ diciť non oēs circulos eē
ſuper centrum idē. Dicit eni ꝙ oēs ſunt ſuper centrū idem:
dicit ēt ꝙ ad poſitionem Auicēne ſequitur inconueniēs: qa
ea que ſunt eiuſdem nature differentes habent formas que
conſtituunt

conſtituunt ſpecies illas:que autē ſunt eiuſdem materie nō
exiſtente materia illa in actu niſi per gñationeꝫ.Si ergo celi
ſunt eiuſdē generis:tūc erūt corpora celeſtia gñabilia ⁊ cor/
ruptibilia:qđ abſurduꝫ.Et ꝓpter hoc dicit Auerrois ꝙ ſūt
corpora eiuſdē ſpēi:ſed indiuidua participant illā nām ſpēi
non equalr:ſed per prius ⁊ poſterius eo ꝙ quedam ipſoruꝫ
Opīo docto/ris ꝓ Auicē/na ⁊ ꝯ Auerroim. nobiliora ſunt alijs:ſicut diximus ſuperius.Eſt autem iſta
redargutio ſm nos oīno irrationabilis:qa opinamur Aui
cēnam veritateꝫ dixiſſe:⁊ qđ dicit iſte de dextro ⁊ ſiniſtro nō
totam dicit rationem Auicēne:lꝫ enim dextrum ⁊ ſiniſtrum
non faciūt differentiam vel indiuidualem vel ſpecificaꝫ:eo
ꝙ in vno ⁊ eodem indiuiduo inuenimus dextrū ⁊ ſiniſtruꝫ:
tamen ita poſſunt diſponi dextrū ⁊ ſiniſtrū:ꝙ differētiā ſpe/
cificam indicabūt.Si enim inueniremus aliqua indiuidua
que omnia dextrū haberent in ſitu vno:⁊ inueniremus ali/
qua que haberent dextrū in ſitu contrario:nos ſciremus ꝙ
illa non eſſent ſpeciei eiuſdem:ita eſt in celo primo ⁊ inferio
ribus:⁊ ideo differunt ſpecie:⁊ ſic loquitur Auicē.ꝙ omnes
orbes inferiores habent dextrum per contrariū orbis ꝑmi.
Adhuc autē dextrū qđ attribuit diuerſum motū ⁊ diuerſaꝫ
velocitatem ſm naturam forme ⁊ ſpeciei eſt conſequēs ſpe
cies diuerſas:⁊ tale eſt dextrū orbium:⁊ ideo orbes ſunt di
uerſarū ſpecierum.Ad ſecūdū qđ dicit ꝙ orbes ſunt vel oēs
orbes conſtituti ſunt ſuper idem centrū ipſe hoc dicit ſine ꝓ
batione:cū nos inueniamus diuerſitateꝫ diametri ſtelle:qa
inuenimus maiorem diametrum ⁊ minorem:⁊ inuenimus
maiorem ſolem in quartis equalibus zodiaci inequaleꝫ ha
bere motum:⁊ ideo cogimur dicere circulos planetaruꝫ nō
eſſe ſuper idem centrum in zodiaco:⁊ ideo Auerrois errat
grauiter:⁊ ſequentes inducit in grauem errorem de natura
celeſtium in motibus:qđ auteꝫ dicit ſi celeſtia ſint eiuſdem
nature in genere ⁊ diuerſe in ſpecie ſequitur ipſa eſſe gene/
rabilia:omnino falſuꝫ eſt:qa cū nos diximus in octauo phy
ſicoꝝ ⁊ in primo:ꝙ celeſtia ſint eiuſdem nature in cōmuni:⁊
diximus ꝙ non per generationem determinata eſt hec ma/
teria ad formā:ſed potius per terminatorem animaliū qui
eſt creator benedictus non accidet illud inconueniēs qđ di/
cit:omnino enim verū eſt ꝙ quecūqꝫ cauſa ſunt vnū in ma/
teria aliquo modo ꝓceſſerūt ex ipſa vna natura cōi in nām
diſtinctaꝫ ⁊ ſpecificā:ſed non ſequit ꝙ ille ꝓceſſus ſit per ge/
neratione:qa etiam cū Auerrois cōfiteatur ea eſſe eiuſdem
ſpēi:opꝫ ꝙ illa ſpēs ſit ſub aliquo aſſignato genere: ⁊ tūc in
vno genere erunt oīa celeſtia eiuſdē materie ⁊ generis:⁊ tñ
nō exeūt per gñationē ex illo.Adhuc aūt quādo dicit ꝙ pti/
cipāt nām cōem per prius ⁊ poſteriꝰ:queramus ab eo cām
efficientē huiꝰ diuerſitatis que eſt per prius ⁊ poſteriꝰ:⁊ nō
erit aſſignare niſi per actū cauſantis qui ſic iclinat ea ad for
mas:ſicut diximus in.8.phyſicorū.Qđ aūt etiaꝫ dicit ſtellas
lucere per ſe ſicut verū qdeꝫ eſt qđ apparet:ſed tamē falſuꝫ
eſt ⁊ conuincit rationibꝰ:⁊ ille ſuperiꝰ ſunt inducte.

¶ Cap.9m.Qꝫ ſtelle non mouent ſm motum proceſſiuum:in
quo eſt digreſſio declarans ad declarandū vtrū rationes in
ducte reprobant poſitiones mathematicorum.

Tex.cō.50. Conſiderandū eſt autē poſt hoc vtrū ne habe/
ant motū aialem ꝓceſſiuū ſm locū:poſſet enim
aliter qs dicere ꝙ qa celi hūt motores qui ſūt
intellectus:⁊ hūt aliquē actū aie in corpora illa
ꝙ mouetur eo ꝙ illi intelľs mouēt ea ſicut cor
pora animaliū mouerent ab aia que hūt vires
mouēdi localiter:qbꝰ viribꝰ reſpōdent organa motꝰ ſicut pe
des ⁊ ale in animalibꝰ:⁊ in iſto motu diceret forte aliqs ſtel
las per ſe moueri.Sed ꝙ hoc omnino ſit inconueniens ma
nifeſtum eſt ex hoc ꝙ nos nullo modo videmus inſtrumen
ta motus in ſtellis qa neqꝫ habent pedes neqꝫ alas:que eni
habēt huiuſmodi organa nō ſunt rotūda omnino: extra rō
nem aūt eſt ꝙ nā talia corpora ꝑparauit:vt haberent virtu
tes anime ad mouendū localiter ꝓceſſiue ⁊ non dederit eis
inſtrumenta mouendi.Nā enim non ponit aliqd vanum ⁊
abſqꝫ cauſa:ſed vanū omnino eſſet ꝙ motores haberēt vir
tutes ad mouendū proceſſiue ⁊ non reſponderent illis vir/
tutibꝰ in corpore aliqua organa:eo ꝙ ille virtutes nūqꝫ poſ/
ſent exercere operatiōes ſuas:⁊ impoſſibile eſt dicere ꝙ na
tura neglexerit illa corpora non dādo eis qđ debetur ſm na
turam:⁊ per totuꝫ ingeniū ſuū cū nihil neglexerit circa ani/
malia que minꝰ nobilia ſūt illis corporibꝰ:ita vt nihil omit
tat de his que debet animalibꝰ quin det eis.Non enim pōt
ſollicitudo nature negari corporibus celeſtibus ⁊ ſtellis:cuꝫ
habeant nobilitatem multam ⁊ proprietates in naturas ad
eſſe inferiorum:⁊ ordinem per qđ iuuamentum non eſt ali/
quod maius eo in corporibus naturalibus:recederet autē
ſollicitudo a corporibꝰ celeſtibꝰ ſi expoliaret ea ⁊ elōgaret ab
his que attribuit corporibus inferioribus que videmus ha
bere inſtrumenta motionis proceſſiue:quando motor eorū
habet virtutes aie que talibꝰ inſtrumentis mouēt ſm locū.
Amplius aūt ex iſto eodem modo qđ diximus de motu ce/ Tex.cō.51.
li probatur id qđ ante habitum eſt.ſ.ꝙ figura celi ſit rotun/
da:ſicut eni diximus:omni ei qui de hoc dubitat poteſt fie/
ri ſufficiētia ꝓbationis ex motu quem habeāt circuli in qui
bus ſtelle ſunt fixe ⁊ quieſcētes:⁊ tamē ſunt rotūde figure:et
ꝙ figura orbicularis omnibus figuris cōuenientior eſt mo
tui celi:qa ſicut diximus in precedentibꝰ quando celuꝫ poni
mus eē orbiculare tunc velocior eſt motus eius qꝫ alicuiꝰ fi/
gure que ſit quantitatis equalis:ſicut ꝓbauimus in ꝑmiſ/
ſis.Motus eni circularis figure magis eſt obediēs:eo ꝙ ꝯ
rio nō intercipit ⁊ magis adheret loco ſuo:eo ꝙ non mutat
locum ſuū ſm ſubam ſed ſm formam tm̄:omnis autē figu/
ra anguloſa mutat locuꝫ ſm ſubam:hec autē oia ꝓbata ſunt
in premiſſis:hic autē ⁊ aliter ꝓbantur cū omne corpus ſim/
plex ſit rectum vel rotundū ⁊ ſm motum circulariter vel ſm
rectum cōſtat ꝙ figura rotūda nō eſt conueniens motui re/
cto qui eſt ꝓcedens ſemper ad ante de loco ad locū:ſed cō/
uenit ei figura rectaꝝ lineaꝝ que equales poſitiōes habent
in ſuis partibꝰ:vnde figura rotūda elongat a figura corpo/
rū que motu ſuo non adheret locis ſuis:ſed trāſeūt de loco
in locū:ſicut eſt motus eoꝝ que mouent ex medio ſurſuꝫ vel
ſurſuꝫ ad mediuꝫ.Si igit illud eſt ſm hoc tunc relinquit ꝙ
figura rotunda cōueniēs ſit celo ⁊ partibꝰ eius que mouent:
ſicut ꝓbatuꝫ eſt:eo ꝙ figure rotūde eſt adherere loco ſuo:et
ſtella nō videt adherere loco ſuo:ſed potiꝰ portat motu ſui
circuli de loco ad locuꝫ.Opꝫ igit ꝙ veriſimile vnūqđqꝫ cele
ſtiuꝫ ſit rotundū orbitate:⁊ tūc erit circulus mobilis qui eſt
vnū de numero celeſtiū:⁊ ſtella erit ſtans quieta que eſt alte
ruꝫ de numero celeſtiuꝫ:eo ꝙ celū rotūduꝫ in circulos ⁊ ſtel
las diuidat.¶ Eſt aūt hic aduertēdum ꝙ nulla rōnū hic i/ Digreſſio de eccentricis et epiciclis.
ductaruꝫ elidit eccētricos ⁊ epiciclos quos ponūt Chaldei
mathematici.Si eni aliqua elideret illa eēt que ꝑma in pre
cedēti capitulo inducta eſt de diuiſiōe circuloꝝ:hec autē eli/
dit:illi eni qui dicunt eccētricos eē ⁊ epiciclos eccētricos po
nunt moueri ſuper cētra mobilia quoꝝ centrū mouet ſuper
circulos paruos circa cētrum mundi:⁊ ideo ſtella que eſt in
eccentrico aliquādo eſt in auge:aliquando in oppoſito aug:
epiciclos aūt ponunt eſſe ita fabricatos ꝙ centruꝫ eoꝝ ſit in
eccentrico deferente ⁊ tunc rotatio epicicli nō diuidit eccen
tricū.Iſte aūt poſitiones lꝫ demonſtrari non poſſunt:tñ non
ſunt improbate per rōnes inductas que de lib.ce.⁊ mū.Ar.
de verbo ad verbū ſunt ſumpte.Eſt autē quedā mathema
ticoꝝ opinio quā viri excellētes defenderunt ⁊ defendunt cu
ius auctor Plato eē dignoſcit:ꝙ.ſ.circuli moueantur mo/
tu diurno deferentes ſtellas:ſtelle autem moueant motu q
eſt ab occidente in orientem ⁊ nō circuli:⁊ ſit talis diuiſo in/
ter circulos ⁊ ſtellas:ꝙ ſm motum diurnum circuli moueā/
tur ⁊ non ſtelle:⁊ ſm motuꝫ erraticum ſtelle moueant ⁊ non
circuli.Iſti enim duo motꝰ ſunt in ſuperioribꝰ qui grece vo/
cantur planes ⁊ aplanes hoc eſt erraticꝰ ⁊ ſine errore que lꝫ
a nobis nō defendat:tñ hec nō eſt iprobata:qa illi qui dicūt
hoc nō dicūt ſtellā moueri ꝑ circulū ſꝫ ſuꝑ circulū:⁊ iō nō di/
uidemus ipꝫ ⁊ huiꝰ exēplū iperfectuꝫ cauſant:ſic ſi rota mo/
ueat in circuitu ⁊ formica vel aliud aial moueret in cauſa/
tis rote ꝯ reuolutionē rote.Et vt breuiter dicat nulla ratio
Ariſto.vim hꝫ demonſtrationis ꝙ ipſe Ariſto.vult in ſcđo
libro ce.⁊ mun.ſe excuſare dicens:ꝙ debēt ſufficere ſolutio/
nes topice ⁊ parue in his que ſunt de celo queſita:eo ꝙ ad
ipſa cognoſcenda perfecte non ſufficiamus:nos tñ dño ꝓce
dente collationē faciemus in ſciētia aſtrologie iter viaꝫ quā
inuenit Alpetragiꝰ abuyſac ⁊ viaꝫ quaꝫ ſecutus eſt Ptolo/
meus accipiens eam a Babylonijs ⁊ Egyptijs quoꝝ ſciaꝫ
ſe verificaſſe dicit Ariſt.in libro celi ⁊ mundi.Ex quo videt
innuiſſe ꝙ ipſe conſentit opinionibus comuni.

¶ Cap. 10m. De ſententia dicentium ex motu celeſtium fieri ſonum muſicalem.

Tex. cō. 52. QUod aūt oia que dicta ſūt ſint vera ſic in mo-
tu diurno ſtellaꝝ figurat̃ ex falſitate ſermonis
eoꝝ qui dixerūt ꝙ cōtingit vox muſicalis ſua-
uitatis ex īceſſu orbiū: ⁊ ſtellaꝝ in orbib⁹ pp p-
portionē vocis que fit ex motu ſtellaꝝ ad vocē
que fit ex motu orbiū ⁊ pp ꝓportionem vocis
motus vnius ſtelle: ad vocē que fit ex motu alterius ſtelle: ⁊
vnius orbis ad aliū orbē: hec eni eſt p̄ma rō muſice ſic dicit
Pithagoras: ſic eni p̄ncipia arithmetice exprimūt in nume
ris ⁊ cōpoſitione: ⁊ principia prima geometrice in figuris: ⁊
aſtronomiā in quantitate motuū ſuoꝝ: ſic ⁊ p̄mam habēt in
ſe muſicam ex cōcentu motū ⁊ motorē accñtem: cui⁹ ois hec
que apud nos eſt muſicalis armonia exiguū qōdā exēplum
eſt vt dixit Pithagoras: ⁊ hec eſt armonia deoꝝ qui ⁊ in-
corporāt aias a corporib⁹ ſtellis per viā lacteā deſcēdentes ⁊
recipiunt eaſdē ad ſibi ſedes cōgruas poſt curſum iuſtitie a
ſupernis diis determinate: ſicut dixerūt antiqſſimi ſtrēnui
de ſchola Stoicoꝝ: ſicut ēt ſentire vr̄ Iſaac in libro de diffō
nibus: auctor aūt huius ſentētie Pithagoras fuit ⁊ dictus
eſt ab eo ſtulte ⁊ ſuperfluitatē ignorantie ⁊ dementie in aliis
propter qō dixit iſta: putauerūt enī illi homines ꝙ motus
iſtoꝝ corpoꝝ faciat ſonum: eo ꝙ viderūt apud nos in ſatis
minorib⁹ quātitate corporibus q̄ꝫ ſit ſol ⁊ luna: ⁊ que nō hūt
adeo velocē motum ſicut eſt motus celeſtium diurnus acci
dere ſonum neceſſario ex inceſſu eoꝝ. Amplius autem dixe
runt ꝙ nō eſt poſſibile ꝙ iſta corpora celeſtia maxima que
ſunt ſtelle ⁊ orbes non habeant maximā velocitatem: cū ſpa
tium motus eoꝝ ſit maximum ⁊ tēpus breuiſſimum diurni
motus velociſſime ammota maxima corpora neceſſario ſo-
nant ſicut dixerunt. Si ergo non eſt poſſibile illa corpora nō
ſonare: ⁊ proportio velocitatis eoꝝ in motu diurno eſt ſm
modū proportionis elōgatiōis eoꝝ adinuicē ita ꝙ ſupior
ſemper eſt velocior īferiore in motu illo: que elōgatio abſq
dubio ſpiſſitudinē indicat circuloꝝ: tunc dixerūt illi ꝓculdu
bio eſt ſonus muſicalis accidēs ex inceſſu eoꝝ circulari q ēt
excitat riſum ⁊ deriſionem ois alterius muſice ⁊ cathecumi
num in nimia letitia audientis: eo ꝙ muſica illa extranea ē
vincens cōem muſicā apud nos auditā: auctores autē hui⁹
ſciētie videntur inueri ſe ſcire ſui ſermonis irrōnabilitatē
per ſolones quas afferūt ad obiecta: cū eni querit̃ ab eis q̄-
re nos non audiamus voces muſicales illas nō poſſunt cau
ſare diſtātie tāte lōgitudinis qr cū orbes ſint circulares quā
titas orbiū eſt maior quantitate ſemidiametri que eſt vſq
ad nos: ⁊ nos videmus apud nos corpora parua valde ſo-
nare per ſpatiū magis incōparabile ſue quātitati. Son⁹ igi
tur orbiū dꝫ eſſe tantus apud nos ꝙ eēt intolerabilis audi-
tib⁹ noſtris: ⁊ ideo fingūt nām cām ſolonis dicte qōnis dicē
tes ꝙ hic ſonus cōmutat⁹ eſt nobis: qa mox natis nobis im
plet auditū ⁊ ſilentio non interrūpit̃: ⁊ ideo non ꝑcipit̃ a no-
bis: ꝑceptio eni ſoni eſt per ꝯriū qō ē ſilētiū: ſicut ēt i ligua ſi
ponat̃ vnus ſapor ꝯtinu⁹ nō ꝑcipiet̃. Sic igit̃ cū nālis ſit no-
bis ex ipſa gñatiōe ⁊ deſcēſus aie ab ipſo: nālia aūt pp ſīlitu
dinē ad nos nō īferūt paſſionē: eo ꝙ nō patit̃ aliqd niſi a ſi-
bi diſſimili: ⁊ rō eſt ꝙ ethic⁹ nō ꝑcipit ſuū calorē: qa ꝯuerſus
eſt ei q̄ſi in nām ex cōſuetudine. Sic ḡ dicūt de ſono celeſtiū
qō eſt imperceptibilis: qa per ꝯſuetudinē fact⁹ eſt nobis nā
lis: teſtificant̃ autē ad hoc ex eo qō ſit in erraris qui malleo
rū ſonū minime ꝑcipiunt pp ꝯſuetudinē talia audiendi ⁊
impletionē audituum eoꝝ: ⁊ ex ictib⁹ malleorum: hoc autē
accidit etiā in altis ſenſib⁹ in hoib⁹ conuenienter. Imperce-
ptibile eni ſit id ſenſibile ꝙ abundantia ſui ⁊ frequentia q̄ſi
ſubmergit ſenſum ⁊ cōſuetudinē tenet: ⁊ ideo nō diſcernit̃ a
ſuo ꝯrio: ſicut diſcernit̃ id qō nō mergit ſenſum ⁊ nō ē adeo
Tex. cō. 53. conſuetum. Dicere autem celeſtia ſonare propter ſimilitu-
dinem acceptā in inferiorib⁹ ſonātibus ⁊ nō diſcerni ſonum
eoꝝ ꝑpter ꝯſuetudinē: ridiculoſū eni eſt oino. Nō eni poſſi
bile eſt vt ſit veꝝ qō dicunt ſonare muſice corpora ſuperiora
⁊ nos non audire ſonum pp cām ab eis inductā: cauſa enim
illa debilis eſt valde. Videmus eni in īferiorib⁹ corpora ſo
nantia dupliciter imprimere in nos: actione. ſ. aie auditum
quem imutant: ⁊ actione nature ⁊ virtute cōmotionis moti
aeris qua cōmouent corpora que ſunt intacta ab aere ſonā-
te: ⁊ hec eſt imp̄ſſio in corporib⁹ ēt non audientib⁹ vocem ſo
nātium corpoꝝ. Soni enim magni magnoꝝ corpoꝝ imprimūt
in corporibus ſpiſſis motis: ſicut ⁊ tonitruus: ⁊ inducūt do-
lorem capitis aliquando ⁊ aliquando ſcindunt ligna ⁊ lapi-
des ⁊ eradicant arbores ⁊ corpora fortia vehemēter reſiſtē-
tia. Si aūt ſonus nubis in tonitruo facit hoc tunc multo di
gnius eſt vt faciāt ſimiles ⁊ fortiores imp̄ſſiōes ſonus icō-
parabilr maioꝝ corpoꝝ que ſunt orbes ⁊ ſtelle: opꝫ eni ꝙ ꝑ-
ueniat ad nos nō īpediente diſtātia vt prius diximus: ⁊ effi
ciatur nobis intolerabilis ⁊ inducat terrorē ⁊ mortē in oi-
bus inferiorib⁹ pp cām que dicta eſt. His ergo ſic ſe hñtib⁹ Tex. cō. 54.
dicimus cōſtāter ſniam iſtā eē falſā: ⁊ ſignū hui⁹ eſt qa non
audimus ſonū illū ⁊ ꝙ nihil terribile ex motu ſuperioꝝ ſu-
ſcipiūt īferiora corpora. Nulla eni cā rōnalis hui⁹ eſt: niſi qa
nō ſonāt oino: ſicut pꝫ ex p̄dictis: verificatio aūt hui⁹ ſmōis
eſt ꝙ nō pōt ei ꝯdici eſt id qō ꝓbatū eſt in p̄habitis: qa. ſ. in
motu diurno ſtelle nō mouent̃ oino: ſed ſunt ⁊ fixe quiete in
circulis ſuis circulariter motis. Pithagoricoꝝ autē error
inducit̃ ex hoc qō apparet in īferiorib⁹: ea. n. que mouentur
apud nos ꝓprio motu velocius diuidentes aerem q̄ꝫ diuidi
poſſit per nām oia ſonāt. Res autē fixe firmiter in aliis non
mote ꝓprio motu ſonāt nō gñaliter p̄ciſe quādo nō eminent
ſup corpora: qb⁹ affigunt̃: ⁊ tūc qdā nō ſonāt quādo illa qui
bus ſunt affixa incedunt nō remiſſe nec velociter aerem vel
aquā ſcindendo. Sicut eni videmus ꝙ nec nauis nec ptes Tex. cō. 55.
eius ſonāt quādo currunt in flumie fluuii velocitate q̄cunq
currat fluuius. Si aūt aliqs obiicit ⁊ dicat prorā ſonare in
flumie que eſt prior ps nauis ⁊ ſilr nauē totā: ⁊ ex hoc cōtin
gere ſonū neceſſario dicimus ꝙ ſonat aliquādo nauis in flu
mine ⁊ aliquādo nō ſonat: ſonat eni quādo veloci⁹ icitat̃ re-
mis quā delator fluui⁹ portat eā: qa tūc ſcidit̃ aqua prora na
uis ⁊ ſonat ad prorā. Nō ſonat autē quādo cōtinue cōiūcta
eſt vni ⁊ eidē aque portāti eā: tunc eni nō ſeparat̃ a delatrice
aqua: ⁊ ideo nō ſonat: ⁊ ideo dixit Pithagoras ſonare ſtel-
las: qa poſuit ipās veloci⁹ q̄ꝫ circulus moueri. Ad qō nos di Tex. cō. 56.
cimus ꝙ ſm veritatē ſi motus ſtellarū eſſet in aere vmbro
ſo multo reuoluto ſup ſe pp ipetū mot⁹ celeſtium tripliciter
eo ꝙ circuli mouerēt quādā partē ⁊ ſtella aliā ⁊ motus qui ē
econtrario motus p̄mi: ſicut planetaꝝ moueret tertiā ita ꝙ
aer vmbroſus ſicut tripliciter reuolueret̃ in ſeipſo: aut etiā
ſi eēt mot⁹ celeſtiū in igne eiſdē de cauſis tripliciter in ſe re
uolato: tunc abſq dubio nō poſſet eſſe quin tantus ille cho-
rus ſupercaeleſtiū ſonaret ſm mirabilem cōcentum: ⁊ lꝫ non
perueniret ad nos ſonus cōcētus celeſtiū ſicut dixerunt q-
dā tñ imprimerēt in nos ⁊ ſcinderēt ēt corpora mota ſpiſſa ⁊
percuterēt ea. qa v̄o nihil talium accidere videmus in cor-
porib⁹ que ſunt apud nos ex motu corpoꝝ ſuperioꝝ: tūc ma
nifeſtū eſt ⁊ claꝝ ꝙ ſtelle in motu orbis diurno non mouent̃
oino nec hñt motum nālem nec aialem neq violētū ſm hūc
motum. De motu eni planetaꝝ ⁊ ſtellarum qui eſt in orien-
tem ab occidēte: nō ita dicebāt ſonū accidere Pithagorici:
eo ꝙ ille nō ſit velox ſed tardus valde. Redeūtes igitur ad
ſniam noſtram dicimus ꝙ nā que eſt creator ⁊ terminator
ſtellaꝝ ⁊ celi fecit ac ſi ſtaret ſapienter recogitans donec de-
liberauit ponere ſtellas imobiles ſm motum diurnū quaſi
preuideret ex motu earum. Igitur preparauit eas in tali for
ma ⁊ natura qua in orbibus poneret fixe compoſite ſuis or-
bibus vt partes ſuis totis. Si enim ille dicte non moueren
tur tunc non poſſet aliquid inferiorum que ſequuntur mo-
tū ſtellarū figi ⁊ permanere ſm naturalē diſpōnē ⁊ res oēs
finirentur ⁊ mouerentur ex vehementia ſoni ⁊ ſtrepitus ſu-
periorum corpoꝝ. Ex dictis igit̃ manifeſtum eſt ⁊ planū ꝙ
figura ſtellarum eſt orbicularis rotūda: ⁊ ꝙ ipſe ſunt fixe fir
me ⁊ non mouentur omnino ſm motum diurnum.

¶ Cap. 11m. De ordine ſperarum ⁊ motibus eaꝝ in quo eſt digreſſio de numero ſperarum ⁊ ordine ⁊ cauſa quare ſuperiores ſunt tardiores inferioribus.

EXpeditis autem his que videbantur pertine- Tex. cō. 57.
re ad motum diurnum inquantū ſpectat hoc
ad phyſicum cōſiderare trāſeundū eſt ⁊ tracta
re de ordine ſtellarum in ſperis ſuis ſm quem
ordinem vna eſt ſuper aliam ⁊ vna infra aliā:
⁊ de compoſitione ſtellaꝝ in orbibus ſuis qua-
lis ſit: vtrum. ſ. ſtella compoſita ſit ſuper orbem vnū qui de-

fert

fert eam ſuper plures: ⁊ vtrum illi ſunt eccẽtrici vel ↄcentrici aut nihil hoꝝ eſt veꝝ: ſed eſt cõpoſita ſuper celũ ſuũ ↄcentricũ: ⁊ diuerſitas que accidit in motib⁹ eius eſt ex diuerſitate poloꝝ diuerſitate motus poloꝝ: ⁊ querendũ eſt vlterius q̃liter ſit ſitus cuiuſlibet ſtelle: vtruȝ.ſ. ſit cõpoſita immediate ſuper celũ ſuũ vel ſit fabricata ſuper epiciclum: qui eſt circulus paruus: cuius centrũ eſt fabricatum ⁊ fixũ in celo: q: ſtellã dicitur deferre: hec enim omnia magnã habent ambiguitatẽ: lȝ per rõnes phyſicas hec ſufficiẽter inueſtigari nõ poſſunt: indigemus enim ad hoc inſtrumentis ⁊ obſeruationibus mathematicoꝝ: ⁊ ideo plurima eoꝝ opȝ differre vſquequo de mathematicis fiat tractatus. Qđ aũt hoc ſcibile eſt per rõnes phyſicas eſt numerus ſperaꝝ ⁊ ordo eaꝝ ⁊ quantitas ⁊ velocitas eaꝝ in genere: eodẽ numero q̃dẽ oẽs antiq vſq; ad tẽpora Ptolomei ↄſenſiſſe vident̃ ꝙ ſpere fuerunt

Opĩo Ariſt. ⁊ Alphagrãi de nũo ſperarum.

octo: quaꝝ ſuperior ſit ſpera ſtellaꝝ fixaꝝ: ⁊ ſcđa Saturni: ⁊ tertia Iouis: ⁊ quarta Martis: quinta aũt Veneris: ⁊ ſexta Mercurij: ⁊ ſeptima Solis: ⁊ octaua Lune. His auteȝ ⁊ ipſe Ariſt. videt̃ aſſentire frequẽter nominãs ſperã ſtellarũ fixaꝝ ſperã ſupremã: ⁊ vltimã ſm elõgationeȝ ad nos acceptã: quos etiã ſequens Alphagranus ſperas celoꝝ octo eſſe dicit: ⁊ forte iſti viſibiles tm̃ ſperas numerauerũt: eo ꝙ ſpera nõ dinoſcit̃ per ſenſum niſi per ſtelle motũ: motus autem ſtellaꝝ octo diuerſitates oſtendit ad viſum.

Opĩo Alpetragij.

¶ Veniens aũt poſt hos Alpetragius abuyſac in aſtrologia noua quã induxit per rõnes neceſſarias probat plures eſſe ſperas ꝗ̃ octo: quaꝝ rõnũ fortiores ſunt iſte: q: ab vno motore primo ſimplici in eo qđ mouet̃ ab ipſo non eſt niſi motus vnus: igit̃ a deſtructione ↄſequẽtis ſi in aliquo mobili nõ eſt motus tm̃ vnus ⁊ ſimplex nõ eſt illud mobile primuȝ a primo motore: ſunt aũt deprehenſi tres motus in ſpera ſtellaꝝ fixaꝝ quoꝝ vnus eſt motus diurnus ab oriẽte in occidentẽ ſuper polos mũdi cõpletus in.24.horis. Et alter eſt motus ſtellaꝝ fixarũ ab occidẽte in orientẽ in oĩbus centũ annis per vnũ gradũ cõpletus in oĩbus.36.millibus annis. Tertius aũt mot⁹ eſt acceſſionis ⁊ receſſionis qui ſit in oĩbus octoginta annis ꝑ gradũ vnũ: ſm Alpetragiuȝ. de tribus enim his motibus ſpere ſtellaꝝ fixaꝝ mentionẽ facit Ariſt. in fine primi de cauſis elementoꝝ ꝓprietatũ ⁊ planetaꝝ: ergo ſpera ſtellaꝝ fixaꝝ nõ eſt mobile primũ: ⁊ hec rõ eſt fortiſſima apud quemlibet bene ſcientẽ phiam: adhibet autẽ ⁊ alias phyſicas que non ſunt tante fortitudinis ſicut ꝙ in genere corpoꝝ nõ ponit̃ primum eſſe diuerſum ⁊ multiforme. Nos aũt ſperã ſtellarum fixarum videmus eſſe diuerſam valde ⁊ multiformẽ: igitur ipſa nõ eſt prima. Adhuc aũt ante illud qđ participat primi motoris bonitatẽ multis motibus eſt illđ qđ participat motu vno in genere corpoꝝ: ſicut innuit Ariſt. in 2° libro ſuo de celo ⁊ mũdo. Iam aũt oſtenſum eſt multoꝝ motuũ eſſe ſperã ſtellaꝝ fixaꝝ fretus: igit̃ his rõnibus Alpetragius abuyſac ꝓnũtiat nouẽ eſſe ſperas: vnã quidẽ vniformẽ cuius lumen viſui nõ ſubijcit̃ ꝓpter ſui claritatẽ ⁊ ſimplicitateȝ quã dicit eſſe mobilẽ a primo motore ſm motũ diurnũ: ⁊ alias octo q̃ ſuperius ſunt enumerate addẽs ad ↄfirmationem dicti ſui ſimpliciſſimũ in genere corpoꝝ debere ordinari ad mouens primũ: eo ꝙ cauſa prima mouet cauſatũ primum: ⁊ ſimplex mouet illud qđ eſt ſimplex ⁊ vnicũ mouẽs: vnicũ primũ iſluit motum que omnia in prehabitis.8.phyſicoruȝ ſunt oſtenſa.

Opĩo ptolomei ⁊ alberti. t.c.4.

¶ Ptolomei ſnĩa aũt ſm ꝙ eum poſſum intelligere eſt ꝙ decẽ ſunt orbes celoꝝ: ⁊ rõ ſua phyſica ⁊ non mathematica eſt: ſupponit enim id qđ ꝓbatũ eſt in 2° phie prime Ariſto. ꝙ.ſ. omne qđ eſt in multis per rõnẽ vnã exiſtens in illis eſt in aliquo vno priore illis qđ eſt cauſa oĩum illoꝝ: ſicut omne calidũ cauſat̃ a calore ignis. Duo aũt motus ſimplices inueniunt̃ in oĩbus inferioribus orbibus ſm vnaȝ rõnẽ exiſtentis in oĩbus eis: quoꝝ vnus eſt ſuper polos mũdi ⁊ ſuper circulos equidiſtãtes equinoctiali ⁊ eſt diurnus: alter aũt eſt motus obliquus circuli ſignoꝝ qui eſt ſuper polos orbis ſignorũ: quo mouent̃ oẽs octo orbes ſupra enumerati: pȝ igit̃ ꝙ vterq; eoꝝ ſit in aliquo orbe ſuperiori qui cauſet mot⁹ iſtos in oĩbus orbibus inferioribus: ⁊ ſic ante orbem ſtellaꝝ: opȝ eſſe duos orbes. Si auteȝ aliquis forte diceret hunc orbem qui eſt declinis eſſe orbem ſignoꝝ qui eſt pars celi ſtellaꝝ fixaꝝ ⁊ nõ poſſe eſſe duo eque primo mobilia: ⁊ ideo oporteret ſcđm mobile habere duos motus: hoc eſt diurnum ⁊ obliquum: improbat̃ hoc ex dictis prius: q: diximus in celo ſtellarum fixaruȝ deprehenſos eſſe tres motus: ⁊ ideo opȝ ꝙ ante ipſum ſit celũ duoꝝ motuũ tm̃: ſicut enim dixit Ariſt. in 9° libro aĩaliuȝ: nã non venit de extremo in extremũ niſi ꝑ medium: ⁊ ideo nõ eſt ſaltus nec de eo qđ habet vnicũ motuȝ ad id qđ habet tres motus: niſi per id qđ habet duos motus tm̃: ergo erunt decẽ ſpere: quaꝝ prima habet motũ diurnuȝ: ⁊ ſcđa vocat̃ circulus ſignoꝝ non ſtellatoruȝ: ſiue qđ verius eſt circulus decliuus primus habẽs duos motus: quoꝝ vn⁹ eſt diurnus ab oriente in occidentẽ: ⁊ alter decliuus ab occidente in orientẽ tardiſſimus: qui eſt in oĩbus centum annis gradu vno: Auctores autẽ imaginuȝ ponunt etiam iſtũ motum: ⁊ ad ipſum potiſſime referunt effectum circuli obliqui in motibus planetaꝝ oĩum: ⁊ hanc opinionẽ iudicamus verã: ⁊ ipſam ſequit̃ Meſſalach in libro de ſpera mota.

Opĩo moyſi egyptij.

¶ Fuerunt aũt ꝗ̃plures alij Phi qui tot ſperas eſſe dixerũt: quot ſunt ſtelle inter quos nouiſſimus fuit Moyſes egypti⁹: qui dixit hanc opinionẽ vſq; hodie nõ eſſe improbatã: ſed vt mihi videt̃ abſurdũ eſt dictũ hoc ꝙ ſtelle que ſemꝑ vident̃ eſſe in vna ſuꝑficie ↄcaua vident̃ eſſe in ſpera vna: eo ꝙ vna ſuperficies nõ eſt plurium corpoꝝ: ſtelle aũt fixe oẽs inueniunt̃ eſſe in vna ſuperficie. Sed forte dicerẽt aliqui ꝙ non ſunt in ſuperficie vna: q: vna eaꝝ videt̃ maior: ⁊ altera minor: ⁊ forte dicerent huius eſſe cauſam longinquitatẽ maiorẽ ⁊ minorẽ: ⁊ nõ diuerſam quãtitatem ipſaꝝ ſtellaꝝ. Sed tũc contra obijcit̃ hic per hec ex inſtrumentis aſtronomicis inuẽtũ eſt ſtellas omnes eſſe in ſex quãtitatibus ſȝ maioritatẽ ⁊ minoritatẽ: ⁊ ſm hoc non multiplicaret̃ numerus celoꝝ ſm numerũ ſtellaꝝ: ſed potius eſſent ſex celi ↄtinentes oẽs ſtellas. Qđ aũt hoc etiã ſit abſurdũ pȝ: q: ſicut in motu diurno oĩs ſpere mote vno tẽpore ſunt inequalis velocitatis: ſicut ſupra oſtẽdimus: ſed ſuperiores ſunt velociores ⁊ inferiores tardiores: ita eſt ſm motũ planes ecõuerſo: ꝙ ſuperiores ſunt tardiores ⁊ inferiores velociores vt in pluribus: ſicut in ſequẽtibus iſtius capituli docebimus. Nos aũt inuenimus omnes ſtellas fixas ſiue ſint maiores ſiue ſint minores eſſe vnius velocitatis ſm motũ planes qui eſt decliuus: ⁊ huius cauſa eẽ non poteſt alia niſi q: ſunt in ſpera vna: ergo falſum eſſe videt̃ tot eſſe celos quot ſunt ſtelle. Dixerunt aũt quidam antiquoꝝ plures eſſe celos ꝗ̃ ſint ſtelle: q: cum viderent ſtellas oẽs aſcendere ⁊ deſcendere a meridie in aquilonẽ: ⁊ ab aquilone in meridiẽ: ſicut eſt annus curſus ſolis: dixerũt ꝙ omni die ſol ⁊ cetere ſtelle aſcendunt per celum vnuȝ a puncto ſolſtitiali hiberno vſq; ad punctum ſolſtitialem eſtiuum: ⁊ ab illo puncto deſcendunt per celos eoſdem: ⁊ ſic dederũt vnicuiq; ſtellarum centum octuaginta duos celos ⁊ dimidium celum ⁊ quartam partem vnius celi: ſed hoc friuoluȝ eſt: q: huius aſcenſus ⁊ deſcenſus cauſatur ex obliquo motu circuli declini in quo ſtelle habent motum qui vocatur arabice lembech: hoc eſt gyralis ⁊ ſperalis: quia circulus non in eodem puncto terminatur a quo incipit: ſed iuxta illuȝ in alio. His igitur ita ſuppoſitis ſupponamus ſtellas habere motus diuerſos ⁊ plures in his celis: hoc enim rationibus phyſicis nullo modo poſſumus probare: ſed oportet ad hoc inducere principia mathematica. Sic igitur ex illis quedam ſunt prime: ⁊ quedam ſunt poſtreme inferiores: ⁊ elongant̃ quedam ab alijs maiori vel minori longitudine ſicut probatur in almageſti: ⁊ hec rationes omnes dicende ſũt in aſtrologia ⁊ determinande ſufficienter per principia mathematica: ⁊ ꝙ in iſto loco conſiderandum eſt hoc dicimus eſſe: q: veriſſime accidit vnicuiq; ſtellarum ſm antiquiſſimorum ſententiam: ⁊ velocitas motus vniuſcuiuſq; ſtellarum ſit ſm ꝙ elongatur plus vel minus a nobis ſm ordinem ſuperioris ⁊ inferioris. Dico autem exemplificando quia ſtellarum ⁊ orbium que ſunt quorum motus vnus eſt ⁊ velox: ⁊ ideo vocatur velox: ⁊ quedam ſunt quorum motus multiplex eſt ⁊ tardus vocatur. Nam in iſto ordine vnaqueq; ſtellarum mouetur in orbe ſuo contra motum celi primi qđ rotatur motu diurno: ⁊ eſt verum demonſtratum ad viſuȝ ⁊ in ordine illo in contrarium eius: quia diximus eſſe in motu diurno: quia videtur ꝙ in ſuperiori quo eſt in orbe ſuo poſita prope celum primum qđ reuoluitur motu diurno reuoluitur per vnam reuolutionem ſuam in tempore multo: ⁊ ideo tardam habet reuolutionem: ⁊ ideo ſtelle fixe tar-

altiſſime mouentur: ⁊ poſt hoc Saturnus: ⁊ ſic de alijs quibuſdam: ⁊ ſtella que in hoc ordine eſt diſpoſita longinque a celo primo ſimplici: ſicut luna reuoluit̃ ſm vnã reuolutionẽ in tẽpore paruo: qḋ eſt ſpatiũ vnius menſis ⁊ minus illo aliquãtulũ ⁊ medijs ſtellis: ſic ſe habet ꝙ illa que eſt ſuperior reuoluit̃ tardius: ⁊ illa que eſt inferior reuoluit̃ velocius ſicut dixerũt qui etiã ordinauerũt celos planetaꝝ: ita ꝙ Saturnus eſſet altior: ⁊ poſt Juppiter cui ꝯiungit̃ Mars: ⁊ huic Venus: ⁊ illi Mercurius: ⁊ illi ſol: ⁊ demũ luna: quẽ ordinẽ abſq̧ dubio a chaldeis antiquis accepit Ariſt. ⁊ verificauerũt eum per vnã rõnẽ debilẽ que fuit iſta: ꝙ inferior ſtella oẽs eclipſat ſuperiores aliqñ vt eis videbat̃. Si igit̃ aliq̃ ſtellaꝝ preter lunã eſſet ſub ſole: aliqñ eclipſaret̃ ſol ex illis ſtellis ſicut ex luna: ⁊ hoc tentũ eſt cõmuniter ab oĩbus aſtronomis vſq̧ ad tẽpora Ptolomei phebidenſis: qui ſoluit iſtaꝫ rationem dicens huius eſſe tres cauſas ꝙ ſol ex Venere ⁊ Mercurio: quas dicit ſub ſole eſſe nõ eclipſat̃: vna quaꝝ eſt quã ponit in almageſti: q2 nõ eſt perfecta cã eclipſationis ꝙ ſtella ſit ſub alia: ſed opꝫ ꝙ ſit in ea ſub vijs eclipticis que ſũt nodus capitis ⁊ caude draconis illaꝝ ſtellaꝝ. Mercuriꝰ igitur ⁊ Venus poſſunt eſſe ſub ſole ⁊ nõ eclipſare eũ: q2 nõ ſũt ꝯiuncte ſoli in vijs eclipticis. Duas aũt alias cauſas inuit alibi: quaꝝ vna eſt q2 corpus minus ꝓpe poſitũ iuxta corpus maius nõ obſcurat ipſum: ſed lõge poſitũ eſt. Unde eſt ſi lune ſitus eſſet imediatus ſoli ſicut dixerũt antiqui cum ſol ſit maior luna pluſq̧ cẽties ⁊ octuaginta vicibꝰ quaſi nihil obſcuratũ de ſole videret̃ qñ tegeret̃ ab eo: ſed q2 longe poſitũ eſt: ideo multũ de ſole obſcurare videt̃: precipue cũ nos videamus paruã nubẽ totũ nobis ſolẽ tegere: ⁊ ꝙ minus videtur manus noſtra oppoſita ſoli tegit nobis ſolẽ: ⁊ huius cauſa eſt: q2 corpus tegẽs ſolẽ eſt ꝓpe viſum noſtrum: tũc radij oculoꝝ in ipſo diuidunt̃ multũ: ita ꝙ neuter ad ſolẽ directe ꝑuenire põt ⁊ cũ viſus fiat ad rectã lineã accidit vt nobis ſol occultet̃: quãto eñ res viſa ꝓpinquior eſt: tanto ſub maiori angulo videt̃ ⁊ linee pyramidis ab oculo magis ſpargũtur. Cũ igit̃ luna totã aliqñ eclipſet ſolẽ: ſignũ eſt ꝙ luna non ſit imediate ꝯiuncta ſoli: econuerſo aũt Mercurius ⁊ Venus que ſunt corpora parua reſpectu ſolis ⁊ ſibi ꝓpinqua ꝯiũcta: etiã ſi daret̃ ꝙ eclipſarẽt ſolẽ quaſi inſenſibile videret̃ ꝙ de ſole eſſet obſcuratũ. Tertia cauſa eſt quã diximus ſupra: ꝙ ſ. ſtelle alie preter lunã cũ recipiant lumen a ſole tote implent̃ lumine de ſuperficie in ſuperficiem: ⁊ ideo ſtella Veneris ⁊ ſtella Mercurij etiã ſi ſoli ſupponi darent̃ non diſcernerent̃ eclipſi: q2 ſol implens illas ſtellas ſuperius vbi ꝯuertunt̃ ad ipſum ſtatim ꝓfundat lumen ſuũ in ſtellis illis vſq̧ ad ſuperficiẽ inferiorem ad nos ꝯuerſam: ⁊ ſic luminare poſitũ ſuper luminare faciet eclipſim non apparere: in luna aũt ſecus eſt: q2 illa de natura terre eſt: ⁊ non accipit lumen in toto ſuo ꝓfundo: ſicut diximus ſuperius: ⁊ ideo in eclipſi ſolis luna apparet nigerrima: ſicut eſt nigredo carbonũ. ¶ Selte autem hiſpalenſis rationibus Ptolomei noluit acquieſcere: ideo reuerſus eſt ad opinionem antiquoꝝ dicẽs Venerẽ ⁊ Mercurium eſſe ſupra ſolem. Sed poſt omnes Alpetragius veniens ⁊ negans eccẽtricos ⁊ epiciclos eſſe in ſuperioribus ⁊ dicẽs planetam motum eſſe ab oriente in occidenteꝫ: ſed q2 videt̃ moueri ab occidẽte in orientẽ: ⁊ ideo ꝙ retardatur a perfecto ſui circuli quãdo ſuperior perficit circulũ dicit Venerem eſſe ſupra ſolẽ: eo ꝙ in paruo plus q̃ꝫ in anno perficit circulũ: Mercuriũ aũt ſub ſole: eo ꝙ in paruo minus q̃ꝫ in anno circulũ ꝑficit: ſed hoc eſt directe cõtra Ariſto. qui dicit inferiores velocius ⁊ ſuperiores tardius ꝯtra primũ motuꝫ moueri: ⁊ reddit cauſam in libro celi ⁊ mundi: vbi tractat eandẽ q̃õnẽ quã hic diſputamus. Nos aũt magis ꝯſentimꝰ Ptolomeo phebidenſi: ⁊ ideo dicimus nõ gñaliter eſſe veꝝ qḋ dicit Ariſt. ꝙ inter media quãto ſunt altiores mouentur tardius: ⁊ quãto ſunt inferiores mouent̃ velocius ꝯtra motũ celi primi qui eſt diurnus. Ariſto. eniꝫ ſupponit hoc ſicut diximus: cũ tñ nos videamus oculis noſtris Mercuriũ velocius moueri q̃ꝫ ſolẽ: ⁊ Ariſt. dicit Mercuriũ eſſe ſuper ſolẽ: vel ſi ſol eſt ſuper Venerẽ ⁊ Mercuriũ: tũc inueniemus ſolẽ velocius moueri q̃ꝫ Venerẽ: ⁊ ideo dixit Maurus ꝯtra Ariſt. O boniſer: ſi viueret Ariſt. oporteret eũ vel iſta improbari que modo ſunt cõperta de motu aſtroꝝ: vel oporteret eum ſuũ dictũ reuocare. Dicit enim Ariſto. ꝙ quecũq̧ ſtella ꝓpter ꝓpinquitatẽ ad orbem primũ ꝯſequit̃ virtutẽ orbis primi ꝯſecutione forti: ꝙ illa tãto magis retardat̃ a motu ꝓprio: ⁊ efficit̃ velocior in motu diurno: ⁊ tardior in ꝓprio: que aũt ſunt lõginque ſicut ſol ⁊ luna ab orbe cõſequit̃ minus de virtute primi motꝰ: ⁊ ideo minus retrahunt̃ a motu ꝓprio: ⁊ efficiunt̃ velociores in motu ꝓprio: ⁊ tardiores in motu diurno: intermedia aũt in his duobus motibus ſe habent ſm ꝙ ꝓpinquius accedũt ⁊ recedũt a motu ꝓprio. Et ideo dicit oſtẽdiſſe ſui tẽporis mathematicos qui laborauerũt in libris opationis perfecte qui dicunt̃ almageſti. Sed nos ita putamus eſſe vera: ⁊ ideo ſaluãtes Ariſt. ⁊ veritatẽ quã inuenimus diligẽti aſtroꝝ inſpectione nõ negãtes dicimus ꝙ diſtantia orbis inferioris ad ipſum orbẽ primũ non attẽdit̃ ſemp ſm locũ: lꝫ frequẽter attẽdat̃ in loco: ſed potius ſubſtãtialiter attẽdit̃ ſm ꝯuenientiã vigoris motoris ſuper mobile vel differentiã ipſius: ⁊ ideo cũ nihil ꝓhibeat aliquẽ motorẽ mediũ magis eſſe vigoroſum ſup ſuũ mobile qḋ ſit inferior eodẽ: vel ꝓhibet intermedioꝝ aliquẽ ſuperiorẽ eſſe velocioris motus q̃ꝫ eiuſdẽ inferiorẽ ⁊ in hũc ſenſum ꝯſentit Auerrois in eodẽ loco in cõmẽto ſuper librũ ce. ⁊ mũ. hoc autẽ qḋ dicit Ariſt. ꝙ qui inferiorem ſequit̃ virtutem primi motus fortiter plus retrahitur a motu ꝓprio: non ita intelligenduꝫ ꝙ ſit violentia in ſublimibus celi: ſed potius eſt conſecutio per intellectum: quoniam ex deſiderio intellectuali ordinatiſſimo plus ſe aſſimilat primo motori aliquis inferiorum motorum q̃ꝫ alius: ⁊ ita non efficitur violentia aliqua: ſed ordo congruus ſm intellectum.

Nõ tres cãs ex qbꝰ ꝯtigit ꝙ exiſtentibꝰ mercurio ⁊ venere ſub ſole nõ pñt ſolem eclipſare.

Nõ quõ opinio Ariſt. nõ eſt gñalr vera de motu intermedioꝝ.

Cõmẽto. 58.

¶ Cap. ixm. De figura ſtellarum.

Tex. c. 59.

Iam aũt ꝑfectis duabus q̃õnibꝰ de ſtellis que ſunt de nã ⁊ motu ipſaꝝ ſequit̃ tractare de tertia reſidua inter eas que ſupra ſunt enumerate que eſt de figuris ſtellaꝝ. Dicimus aũt ad illã ꝙ neceſſe eſt ꝙ oĩs homo bene ꝯſiderans in celeſtiũ nã ⁊ motu conſiderat ſtellas eſſe figure orbicularis. Superius enim oſtẽſuꝫ eſt ſtellas oĩno per ſe ꝓprio motu diurno nõ moueri: nec hoc vane fecit nã: ſed ſapientia ſua ⁊ cura expectauit quaſi liberãs ſapiẽter in illo ne in hoc nocumentũ perditionis in inferioribus ꝓcuraret̃: ⁊ ſic deſtrueret̃ ordo diuinus in mũdi gubernatione ⁊ ꝓpagatione. Stella võ mouet̃ vt diximus motu aĩali: eo ꝙ nõ habet inſtrumenta motus nõ debet habere ſm nãm: ſi igit̃ hec oĩa bene ſunt dicta in ꝑhabitis: tũc manifeſtũ eſt ⁊ planũ ꝙ profunditas ſtellaꝝ debet eſſe orbicularis equaliter: ita ꝙ non ſit diuerſoꝝ anguloꝝ ſuꝑficies aliquo mõ: q2 imobilitati ſtelle precipue ꝯuenit figura rotũda: cuius nõ eſt remoueri per motũ a loco ſuo: ſed potius ꝯtinue loco ſuo adherere qḋ nõ eſt alicuius figure niſi rotunde tñ: ⁊ ideo etiã minus de diuerſitate habet motus circularis inter omnes motus naturales vel aĩales vel violentos: ⁊ ideo minus recedit a quiete: ⁊ figura circularis magis competens eſt per ſe immobili. Q2 autẽ ſtelle ſint rotunde: verificatur infallibili ſigno in luna: ipſa enim patientius a nobis oſtendit̃ in figura quã ſtelle relique oſtendit̃ a nobis eſſe orbicularis ⁊ diſpoſitiõe ſue acceſſionis a ſole. Si enim nõ eſſet orbicularis: tũc acceſſio eius in additione ⁊ diminutione ſua eſſet figura nouacularis: nec eſſet aliquãdo gibboſa circularis: ⁊ aliquãdo media ⁊ aliquãdo plena: q2 radij tãgẽtes vnũ pũctũ ſuꝑficiei planelate ⁊ eq̃lis trãſirẽt ſup totã ſuꝑficiẽ: tũc aũt ꝯtinẽt eã in prima acceſſione quaſi duo circuli: quoꝝ vnus eſt ex radijs pyramidaliter imiſſis a ſole ⁊ eſt circulus illuminatus: alter aũt eſt ex radijs pyramidaliter imiſſis ab oculo videntis: ⁊ eſt circulus corporis nõ illuminati: deinde creſcit paulatim ⁊ fit circulus pyramis ſolis: q̃ſi includens totam lunã: ⁊ hoc nõ fieret niſi diffunderent̃ radij ſuper ꝯuexũ ſpere lune: ergo ipſa eſt ſperica: ſi enim eſſet figurata vel vt ouum vel vt lenticula: nõ ita paulatim creſceret in circulũ acceſſio eius. Amplius in ſcia aſtrologie iam diximus ꝙ ſi ſol non eſſet orbicularis: tunc eius eclipſis particularis non eſſet figura circularis formata vt nouacula: eſt autem vt circulus: cum enim ſe ſecant ſperica: quorum vnus eſt minus alio generatur in vno ſperica ꝙ ſecatur figura circularis infra duos circulos comprehenſa: quorum vnus circulus eſt terminus communis ſectionis corpoꝝ ſpericoꝝ: ⁊ alter eſt conuexũ corporis qḋ certuꝫ eſt: ergo ſol eſt circularis. Cuꝫ igitur vna na/

tura cōmunis ſit in ſtellis attribuens ei in genere motū ⁊ fi/
gurā: oportet ꝙ oēs ſtelle ſint circulares: ex quo ſol ⁊ luna cir
culares eſſe ſunt demonſtrata: ⁊ hoc eſt qꝺ volumus inueſti
gare de figura ſtellarum.

¶ Cap. 13m. De duabus q̄ſtionibus ortis ex predictis: ⁊ qua
liter oportet procedere ad ſolutionem earum.

Tex.c.60. Ex oibus aūt que ex premiſſis habita ſunt opor
tet inquirere duas queſtiones nobiles valde
inquiſitione ſufficienti ſm poſſe noſtrum: natu
ra enim animatoꝝ que nobis innotuit in infe
rioribus nō eſt vniuoca ad animata celeſtia: ⁊
ideo cū vinum ⁊ animatū de ipſis ⁊ inferiori/
bus nō dicat̄ ſm rationē vnā nō eſt nobis nota natura cele/
ſtiū: niſi per ꝯiecturā rōnis motus eoꝝ: ꝫ igitur cōueniat oī
ꝯſideranti de celeſtibus corporibus: vt inquirat de queſtio/
nibus quas inducemus: oportet tamen ꝙ a nobis nō expe/
ctet vt aliquid dicamus de eis niſi ꝙ eſt ſm poſſe: ⁊ ſumma
noſtre ſcientie ⁊ ſententie quā facere poſſumus de re remo/
ta a nobis: nec opꝫ ꝙ nos aliquis reprehendat de audacia ⁊
preſumptione: qꝛ querimus fortiora nobis ⁊ eleuata ſupra
nos: ſed potius cōmendatum habeat ſtudium noſtrū: ⁊ con
cupiſcentiam philoſophie ⁊ ſollicitudinem quā querimus
ſcire ex ea que ex iferioribus nō valemus: ſed potius ex alia
via ſuperioribus propria: ꝫ igit̄ de re tam nobili queramus
topice eo ꝙ ꝯtraria dicant̄ a diuerſis de eis: eo qꝫ noſtra ꝓ/
batio nō niſi ꝓbabilis eſt ⁊ nō demonſtratiua dūmodo poſ
ſumus ſoluere queſtiones illas ſolutione parua nō ſufficien
te ſm naturā rei queſite: ſed tn̄ ſubtile ſm poſſe noſtrum in
talibus que ſunt: ſed oportet nos abſqꝫ dubio audiētes eas
gaudere ⁊ delectari corde de inuentis a nobis: qm̄ ſicut opti
Dictū nota/ me dicit Ptolomeus in quadripartito. Non opꝫ nos abij/
bile ex ſentē/ cere ſcientiā quā habere poſſumus de celo ꝓpter hoc ꝙ nō
tia ptolomei. totū poſſumus cōprehendere qꝺ queri pōt de illo. Eſt ergo
prima queſtio de re mirabili: cū enim nature mirabilia mul
ta ſint que inducūt ad ꝓbandū non eſt minimum ex eis hoc
qꝺ intendimus hic ſcire ⁊ querere: quare.ſ.non omnis or/
bis diſtans longinque ab orbe primo nō mouetur motibus
multis ſempiternis ſm eſſe ⁊ durationeꝫ tēporis. Si.n.nos
ſequimur in hoc ꝯſequentiam reꝝ inferioꝝ que cauſant no
ſtrā opinionē ⁊ ſciam inſup naturis tūc videbit̄ oino ſecus
eſſe q̄ꝫ dictū eſt: ꝯſequēs enim videt̄ eſſe ſm rōnem ꝙ cum
orbis primus ſupremus moueat̄: ſicut ꝓbauimus motu vno
ꝙ orbis ꝓpinquiſſimus ei moueat̄ motibus paucioribus q̄ꝫ
diſtans qui ſunt duo motus vel tres ſiat multiplicatio in nu
mero motuū ſm ꝙ ſunt gradus deſcēſionū. Huius aūt ꝯriū
accidit ſicut diximus in qōne ſm oēm ordinem celeſtiū: quo
cūqꝫ enim modo celeſtia ordinant̄ ſol vel erit quartus in de
ſcēdendo vel penultimus: ⁊ tn̄ non habet niſi duos motus:
quoꝝ vnus eſt motus eius ſm ordinē ſignoꝝ in ſuo deferen
te: ſiue ille ſit eccentricus ſiue nō: ⁊ alter eſt motus latitudi/
nis eius: ſm antiquos autē quos videt̄ ſequi Ariſt. in libro
ſuo de celo ⁊ mundo. Luna etiā habet duos motus: quoruꝫ
vnus eſt ſm figurā inequāte circulo: ⁊ alter eſt latitudinis in
lune deferente: quibus tn̄ Ptolomeus ſapiens duos addit
ſuis quibus motus lune in illo mō ad circulū inuenitur qui
ſunt motus duplicis interſtitij lune: ⁊ motus etiā circulo bre
ui reuolubili: ⁊ ideo etiā ſm ſapientiaꝫ ⁊ oium aſtronomoꝝ
qui a tēpore Ptolomei fuerūt hec qō nō tenet quo ad lunā:
ſed tn̄ quo ad ſolē: ⁊ qꝛ cōperimus veridicis iſtrumētis an/
tiquos erraſſe in motibus ſuperioꝝ: ideo credimus de luna
hāc qōnē eſſe ſupfluā: ſi tamē ſaluare vellemus hāc qōnem
eſſe de luna dicere poſſumus motus duplicis interſtitij eſſe
augis lune ⁊ nō lune ſm veritatē: cū etiā auges alioꝝ plane
taꝝ moueant̄: ꝫ aliū modum motus habeat q̄ꝫ lunaris aux:
motū aūt circuli reuolubilis ſiue epicicli lune eſſe nō eſt cura
tū ab antiquis: eo ꝙ deprehendit̄ viſu ꝓpter ſuā velocitatē:
ſm aūt oēs aſtronomos Saturnus ⁊ Juppiter ⁊ Mars ha
bēt motus plures q̄ꝫ ſol: cū tn̄ ſint ſuperiores ſtelle: ſic igit̄ ac
cidit ꝯriū eius qꝺ videt̄ ſm rōnē eſſe: qꝛ ſol ad minus: ⁊ etiā
luna ſm opiones antiquoꝝ mouent̄ motibus paucioribus
inter oēs planetas: cū tn̄ loca alioꝝ planetaꝝ lōginqua ſunt
a cētro mūdi: ⁊ ꝓpinquiora ſunt orbi primo q̄ꝫ ſolis ⁊ lune lo
ca: hoc enim manifeſtat̄ etiā ad viſum in quibuſdaꝫ ſtellis
heſitātibus que dicunt̄ planete. Nos enim in obſeruatione
nocturna vidimus lunam que media erat accēſa mota ſub
ſtella Martis: ⁊ occultauit Martē eclipſando eū per id qꝺ
remāſerat nigrū lune: ⁊ poſt trāſeūte luna per motū ꝓprium
verſus orientem exiuit ⁊ oriebat̄ Mars ex parte illuminati
in luna verſus occidētē qꝺ eſſe nō poſſet niſi orbis lune eſſet
ſub orbe Martis ⁊ lōginquior ab orbe primo. Talē aūt or/
dinē poſuerūt in reliquis ſtellis erraticis egyptij ⁊ babilonij
qui diligēter ꝯſiderauerūt orbes ſtellaꝝ ⁊ obſeruationes fe/
cerūt per annos multos cētroꝝ computātes a quibus ⁊ nos
accepimus ſcietiā de aſtris nobiliſſimi eſſe ſubiecti ⁊ verifi/
camus dicta eoꝝ in motibus vniuſcuiuſqꝫ ſtelle ⁊ ordine ſi/
cut dixerūt. Queſtio aūt ſcđa eſt huius: nos enim cupimus Tex.c.61.
ſcire q̄ꝫtū a mortalibus ſciri pōt ꝓpter quā cām ſunt in orbe
octauo qui a pluribus antiquoꝝ primus eſſe dicebat̄ ſtelle
multe: ita ꝙ incōprehēſibilis ſit numerus eaꝝ: ⁊ in reliquis
orbibus inferioribus ſtelle vna tn̄ in orbe vno: ſicut videm⁹
etiā hic orbibus planetaꝝ: in nullo enim videmus eſſe ſixas
duas aut tres ſtellas oino. Anteq̄ꝫ aūt iſtas determinemus
dicēdū nobis videt̄ in excuſationē noſtrā ꝙ tractatus hui⁹
ſciētie cōpellit inquirere de his ſiue nō eſt intellectus celeſti
uꝫ pfectus in bonitate doctrine: ⁊ nō eſt ſatis ſubtilis q̄ꝫuis
ſcire ſm veritatē vt ſe habet celi nā ſit difficilis precipue in
duabus qōnibus dictis: difficilis aūt eſt ideo qꝛ paucas ſci/
mus cauſas celeſtiū paſſionū ⁊ differētiaꝝ ꝓpter lōgitudinē
ipſoꝝ a nobis ⁊ lōgationē rōnis eoꝝ a reliquis rebus nālib⁹
que ſunt apud nos ⁊ cognite nobis: qꝛ ſicut diximus in phy/
ſicis: oia nālia equiuoce dicunt̄ de celeſtibus ⁊ inferioribus:
⁊ ideo nō habemus aliquid qꝺ nos pfecte ducat in cognitio
nē ipſoꝝ: verūtamē ſi vſi fuimus illo qꝺ eſt in veritate in ip̄a
nā celi ⁊ ſequat̄ illud in dicto noſtro ſoluēdo iſtas qōnes: tūc
nihil irrōnabile dicemus de celeſtibus: ⁊ tūc non effugiet a
nobis oino ſcia celeſtiū quin aliquid apprehēdamus de ip̄a:
nos eni nō intelligimus hic corpora nobilia: ita ꝙ iudicem⁹
ea eſſe ſine aīa ſicut quidā dixerūt ꝙ eſſent corpora tn̄. Non
eni tn̄ dicemus ꝙ ſit in eis cōpoſitio ⁊ ordo quē videmus in
eis ita ꝙ ſint ſine aīa: qꝛ per hoc videm⁹ ea moueri in locis
ſuis: ſcimus ea habere motorē qui eſt aīe hn̄s rōnē: ꝫ nō ve
re ſit aīa ſicut ſepe in antehabitis eſt determinatuꝫ: ſcimus
enim ex his que in 8° phyſicoꝝ ſcripta ſunt hūc motorē non 8 ph.t.c.78.
eſſe virtutē in corpore ⁊ eſſe ſeparatū: ex his aūt que in 3° de ⁊.79.
aīa tradent̄: ſcimus oēm ſubam eſſe ſeparatā: intellectualeꝫ
ſubam eſſe ſimplicē: ex his aūt que in primo libro hui⁹ ſcien 3° de aīa.t.c.
tie ſunt tradita: ſcimus ip̄m mouere ꝑpetuū motū: ⁊ ex his 4.
ꝯſiſctis ſcimus celū eſſe motū ab vno motore intellectuali: ⁊
ex his ſcimus celeſtia hoc mō eſſe in vna vita intellectuali
habentia operationē taliter dicte aīe: ſi tn̄ aīa dici pōt: ſi aūt
intellexerimus orbes eſſe in diſpōne tali nō poſſumus ineni
re ꝙ aliqđ ſit vanū in motibus eoꝝ: ⁊ tūc nō effugiet a nobis
ꝓpria cognitio: nec celeſtium ſm veritatem.

¶ Cap. 14m. De ſolōne prime qōnis ſupius mote que eſt q̄/
re nō multiplicant̄ motus ſperaꝝ iferioꝝ ꝓportionalr̄ ſm ꝙ
ſunt ꝓpinquiores vel remotiores a ſpera mota prima.

Solutionē aūt prime qōnis duaꝝ qōnū incipiē Tex.c.62.
tes dicimus per ſimilitudinē ꝙ ois nobilitas
que eſt in cauſa prima participat̄ ab oibus ꝓ/
portionalr̄ ita ꝙ quodlibet acquirit eā p mo/
dū poſſibilē ſibi: oia enim optant diuinū eſſe: ⁊
ꝓpter illud agūt quicquid agunt: res aūt que
bona eſt ⁊ cōpleta in nobilitate illa eſt illa que eſt in illa exi/
ſtens bona per ſe abſqꝫ operatione qua acquirit illam cum
non habeat: ⁊ eſt talis omnes res illa que nec habet nec ha
bere indiget actionem qua recipiat illam bonitatem quaſi
extra ſe acquiſita. Res autem circa illam nobilitatē eſt que
quidem recipit eandem extra ſe acquiſitam: ſed recipit eaꝫ
vna ⁊ ſimplici ⁊ facili parua operatione: res autem longius
diſtans a nobilitate prima eſt que recipit eandē extra ſe ac/
quiſitam ⁊ acquirit eaꝫ operationibus multis fortibus: ⁊ in
illo genere reꝝ lata eſt diuiſio ſm ꝓgreſſum ab vna operatio
ne ad plurimas: qꝛ iter vnū ⁊ plurimū ⁊ paucū ⁊ plus: ⁊ plus
donec deuentum ſit ad plurimum. Simile autem huius eſt
in corporibus hominū: quedaꝫ enim hoꝝ tante nobilitatis
ſunt in ſanitate: qꝛ ipſa ſunt habentia ſanitatē nō exquiſitaꝫ
extra ſe per opationē exercitij: ⁊ extenuatione quedaꝫ circa
illa ſunt in nobilitate ſanitatis que extra ſe querunt ſanita/

tem ⁊ recipiũt eã per venationẽ ſanitatis diuerſam ſicut eſt
exercitiũ ⁊ curatio multa facta per medicinas euacuantes:
quedã eni ſũt adeo diſtracta ꝙ nunq̃ȝ recipiũt ſanitatem: lȝ
multũ laborer̃ circa ea ⁊ exercer̃: ⁊ q̃zuis oẽm diligẽtiã adhi
Tex.c.63. beát ex deſiderio ſanitatis. Amplius aũt cũ res dirigunt̃ ad
optimũ ⁊ nobile ꝑcipiẽdũ facilius dirigit̃ res que eſt opans
circa vnũ q̃ȝ que eſt operãs circa duo vel plura: ſimilr̃ át cui
ſufficit rectificari ſemel aut bis facilius rectificat̃ q̃ȝ id qꝺ
requirit rectificationes plurimas: eo ꝙ nulla eaꝝ ſufficit ſi‐
bi ad ꝯſecutionẽ nobiliſſime bonitatis in quã dirigit̃: res
eni nobilis vt diximus quãdo ſuſcipit̃ opationibus multis:
oẽ enim nobile qꝺ ſuſcipit̃ opationibus multis ſuſcipit̃ ope
ratione ad quã exigit̃ vehemẽtia conatus rei ſuſceptibilis
ad quã exigit̃ difficultas: ⁊ ſm iſtas ſimilitudines opȝ ꝙ in‐
telligamus opationes diuinas que recipiunt̃ in ſtellis a cã
prima: dico aũt ſm ſimilitudinẽ acceptã in opationibus aia
liũ ⁊ plantaꝝ: id eni qꝺ digniſſimũ eſt in iſtis iferioribus eſt
hõ: cuius cõplexio magis ſimilis eſt equalitati orbis: ⁊ eius
aĩa magis ſimilis eſt intellectibus qui mouẽt orbes: vt vide
mus ꝙ ipſe hõ habet opationes multas eo ꝙ põt dirigere
multa: ꝓpter illa eni que dirigit intẽdẽdo bonũ vnius hoĩs
vel ciuitatis vel gẽtis: multiplicant̃ eius operatiões ⁊ eius
actiones: ſicut ꝓbari habet ⁊ doceri in p̃mo ethicoꝝ: ſed in
hoc diſſimile eſt celo: qm̃ celum nobilius hȝ opationes pau
cas lȝ dirigat multa que ſunt ſub ipſo: ⁊ huius cauſa eſt: q̃ꝛ
celũ primũ dirigit per bonitatẽ vniuerſalẽ ſimplicem: homo
aũt dirigit̃ ꝑ particularia ⁊ ad particularia: ⁊ eſt aũt ⁊ in alio
diſſimilitudo: ꝙ. ſ. hoĩs actiones nõ ſũt ꝓpter ipſuȝ hoĩeȝ: ſȝ
ꝓpter aliquid qꝺ eſt extra ipſum qꝺ acquirere intẽdit: eo ꝙ
hõ nõ eſt bonitatis integre ⁊ ꝑfecte: ſed potius bonitatis cõ
Vide pro hoc Auer. 2° ph. cõ. SS. gregate ex multis ⁊ particularib⁹ actibus. Nos eniȝ dixim⁹
ꝙ in celeſtibus res prima bonitate bona eſt que hȝ bonitatẽ
integrã ⁊ ꝑfectã nõ acquiſitã ꝑ aliquã opationẽ vel actioneȝ
qua indigeat ad hoc ꝙ ſit bona: eo ꝙ ipſa eſt illud ꝓpter qꝺ
eſt oĩs opatio ⁊ actio quaȝ opat̃ ⁊ agit̃ qꝺ nãliter eſt. Cõple‐
mẽtũ eni quo cõpletur ⁊ ꝑficit̃ omne qꝺ acquirit ꝑfectioneȝ
eſt per rẽ que ꝑficit opationẽ ⁊ actionẽ illam per quã acquiri
tur finis cõpletus ⁊ ꝑficiẽs: hoc eſt finis ꝓpter quẽ agit effi‐
ciẽs opationẽ ⁊ actionẽ ⁊ eſſe qꝺ opat̃ agit ex iſtis ſimilibus.
Tex.c.64. Redeamus ad modũ ꝑticipãdi diuinã voluntatẽ ſicut dixi‐
mus a principio: ⁊ dicamus ꝙ reꝝ alie ſunt que recipiũt bo‐
nitatẽ prime nobilitatis per vnã opationẽ: ſunt alie que re‐
cipiunt eã per opationes multas. Verũtamen ille multe in‐
tegrãt vnã bonitatẽ ꝑfectã quã deſiderãt: ⁊ per illã q̃ſi gradi
bus quibuſdã aſcendũt ad ſimilitudinẽ pure prime bonita‐
tis: ſicut iã diximus in opationibus hoĩs: bonũ eniȝ primuȝ
⁊ puꝝ ⁊ cõpletũ eſt vnum: ſicut nuper diximus ꝙ nõ indiget
opatione ⁊ actione qua fiat bonũ: huic aũt quedã appropin
quãt ei per opationẽ paruã: ⁊ quedã appropinquãt ei ſcãdẽ‐
do per multas opationes ⁊ actiones: ⁊ in alio ordine ab his
ſunt que nõ poſſunt appropinquare per opationẽ ⁊ actionẽ:
ſed ſufficit eis ꝙ ſint in aliqua bonitate que eſt circa illam ⁊
iuxta illam quanto vicinius poſſunt ſicut in ſermone expli‐
camus ꝙ ponemus ſanitatem eſſe vltimum ⁊ optimuȝ cor‐
poꝝ humanoꝝ: ⁊ ꝙ ſit cõplemẽtũ ipſoꝝ: huic quedã enim ſa
nitati corpoꝝ ſunt ꝓpinqua ſm opationẽ vnã paruã ⁊ facilẽ
Tex.c.65. ⁊ illã dicimus eſſe ſanã. Alia aũt ſunt que nõ ſunt niſi ꝑ mul‐
tã curã ⁊ cautelã medicaminũ: alia v̇o que nullo mõ ſuſcipi
unt ſanitatẽ quãtũcũq̄ȝ caueãt ⁊ operent̃ per medicinas: ſic
ergo multi motus ſunt ⁊ multiformes q̄bus corpora diuer‐
ſa diuerſitate recipiunt ſanitatẽ: vel ſiũt ꝓpinqua ſanitati cõ
plete: ⁊ quedã corpoꝝ ſunt que nõ poſſunt recipere ſanitatẽ:
ſed tamẽ recipiũt potentiã qua cuſtodiunt̃ in vita tm̃: ⁊ q̄dã
neutralitate inter ſanũ ⁊ egrũ: ⁊ quedã ſunt in neutralitate
nõ cuſtodibilia: ſed ad aliquid vt ꝯſeruentur ab humore pu
treſcẽte: oĩum aũt hoꝝ corpoꝝ humanoꝝ eſt finis extra acq
ſitus qui eſt per finem ſui corporis primum: q̃ꝛ primus finis
corporis humani eſt ſanitas perfecta: ⁊ hoc nõ habuit ſani‐
tatem diminutã: lȝ fines iſti diuerſificentur ſm diuerſitates
ſuaꝝ actionũ ⁊ operationũ: ⁊ vt vniuerſalr̃ dicat̃: dico ꝙ oẽ
qꝺ perficit̃ ſic perficit̃ ꝙ recipit cõplemẽtuȝ ex vltimo fine ꝓ
pter qꝺ eſt: ⁊ ſi non poteſt recipere illud qꝺ eſt perfecte cõple
mentũ: tunc circa illud nobiliſſimũ eſt: ⁊ melius ꝙ recipiat
cõplementũ appropinquans cõpleto bono. Quãto enim ali‐
quid magis appropinquat ad qꝺ eſt cõpletum ⁊ bonũ: tanto
melius eſt ⁊ magis cõpletum ⁊ bonuȝ. Sũt ergo quatuor or‐ Nota q̃tuor reꝝ ordines.
dines reꝝ: primus eſt habẽtiũ cõplementũ ⁊ bonuȝ ſine ope‐
ratione ⁊ actione: ſicut ſunt ſube ſeparate que ſunt intelle‐
ctus diuini per ſuã ſapientiã mouentes ſperas vt in prima
pħia determinari põt. Secũdus aũt ordo eſt participantiuȝ
nobilitatẽ primã per operationẽ vnã: ⁊ iſta res nõ habet di‐
uiſionẽ qm̃ illa eſt primũ celũ tm̃. Tertius ordo eſt participã
tiũ eandẽ bonitatẽ per operationes plures: ⁊ hec res habet
diuiſionẽ ſm diuerſitatẽ oĩum ſperaꝝ que ſunt ſub a prima.
Quartus ordo eſt eoꝝ qui nõ participãt bonitatẽ primã: ſed
aliquã que eſt iuxta illã: ⁊ ille ordo reꝝ diuidit̃ in duos ordi
nes: quedã enim participãt bonitatẽ que eſt iuxta bonitatẽ
primã per operationes: ⁊ quedã nõ poſſunt eã participare ꝑ
opationes aliquas ⁊ res participans illã per operationẽ eſt
multiplex: q̃ꝛ in illo genere ſunt tria elementa. ſ. ignis aer ⁊
aqua. Res aũt que nõ participãt eam per operationẽ opor‐
tet ꝙ per quietẽ participẽt eã: q̃ꝛ nihil ſubſiſtere põt ſine par
ticipatione diuine bonitatis vel alicuius bonitatis que eſt
circa illam: ⁊ illa res nõ habet diuiſionẽ: ſed ipſa eſt terra ſo
lum. Hoc aũt ſic demonſtrat̃: dictuȝ eſt enim prehabitis in
8° phyſicoꝝ ſepius qm̃ intellectus operat̃ extra ſe ꝓducẽtes
formas opeꝝ ſuoꝝ ſunt intelligẽtie que mouent orbes: ſicut
enim ſol ex ſe ꝓducit luces: ita quelibet intelligẽtia ex ſe pro
ducit formas ſuoꝝ naturaliũ opeꝝ que operat̃ explẽdo eas
per motũ ſpere quã mouet: hec aũt forma in prima cauſa eſt
idealis forma ⁊ operatiua vniuerſi eſſe totius mũdi: ⁊ ideo
dicit̃ eſſe vniuerſalis ⁊ ſimplex: ⁊ intelligẽtia ſcꝺi ordinis eſt
forma eadẽ magis determinata: ⁊ intelligentie tertij ordi‐
nis eſt ita determinata plus: ⁊ ſic determinant̃ per oẽs or‐
dines intelligentiaꝝ: ꝓpter qꝺ dicit Phs in libro de cauſis
ꝙ intelligẽtia eſt plena formis: verũtamẽ ex intelligẽtijs eſt
que habet vniuerſales: ⁊ ex eis eſt que hȝ formas min⁹ vni
uerſales. Hec igit̃ forma vniuerſalis opationis que eſt ſci‐
entia operatiua faciẽs res eſt bonitas ⁊ nobilitas quã deſi‐
derat omne qꝺ eſt: q̃ꝛ per ipſam ⁊ eſt mobile quicquid eſt: ⁊
hanc habẽt intelligẽtie ſine motu ⁊ opatione: per hoc ꝙ ſũt
lux quedã cauſe prime: verũtamẽ habent in ordine diuerſo
penes maiorẽ ⁊ minorẽ ſimplicitatẽ ⁊ vniuerſalitatẽ: hãc aũt
formã vniuerſi eſſe accipiunt ſpere mote ab intelligẽtijs per
motũ ⁊ operationẽ vnã vel plures: ⁊ hoc mõ quo accipit mal
leus formã artificis ferrarij ad inducendũ in ferrũ. Neceſſe
aũt eſt ꝙ ſpera que mouet̃ ab intelligẽtia primi ordinis ha‐
beat opationẽ vnã: qm̃ forma quã accipit eſt ſimplex ⁊ deter
minata ſpere alique ſunt intellectiuaꝝ deſcẽdentiũ accipiũt
formã hãc minus vniuerſalẽ ⁊ minus determinataȝ ad eſſe
in genere ⁊ ſpecie diuerſificatũ ꝓpter qꝺ indiget opationi‐
bus plurimis. Si aũt hec eadẽ forma conſideret̃ ſm eſſe qꝺ
habet in actiuis ⁊ paſſiuis: tũc ipſa ignobilitatẽ ⁊ corruptio
nẽ accipit: ⁊ eſt citra bonitatẽ primi ꝓpter mãlitatem corru‐
ptionẽ ⁊ mutationẽ ipſius: tamẽ in ipſis põt ꝯſiderari ſm eſ‐
ſe duplex: hoc eſt ſm eſſe agentium ⁊ ſm eſſe ſuſcipiẽtis ipſa
tm̃: agentia aũt ipſa ſunt elementa formalia que quidẽ ſunt
ignis aer ⁊ aqua: ⁊ ideo operationem habent celorum: quia
ignis explendo formam eſſe generatoꝝ quam accipit a celo
mouetur circulariter q̃zuis de ſua natura moueatur recte: ⁊
ſimiliter aer motus plus q̃ȝ ignis. Similiter autem ⁊ aqua
inquantum minus materialis eſt q̃ȝ terra: ideo enim motũ
habet ſemicircularem ſequendo motum lune ſicut nos de‐
terminauimus in libro de cauſis proprietatum elementoꝝ
⁊ planetaꝝ. Terra autem que eſt materia ⁊ mota tm̃ ⁊ non
mouens aliquod: vlterius non poteſt hanc formam ſuſcipe
re per operationem ſed per quietem: ſicut id qꝺ eſt motus
vni tm̃ ⁊ nullo modo mouẽs: ⁊ ideo illa quieſcit a motu cir
culari perfecto ⁊ a motu ſemicirculi: q̃ꝛ motus circularis ſo
lus eſt operatio que ad formam eſt vniuerſi eſſe exemplãdã
⁊ participandam: motus aũt rectus eſt qui debetur vni na‐
ture in ſeipſa: ⁊ huius diuiſionis ſic habet̃ ſufficiẽtia. Quod
forma idealis ⁊ factiua eſſe vniuerſi: aut eſt ſm eſſe ſpiri‐
tuale primi ⁊ ſeparatũ: aut eſt ſm eſſe corruptibile: ⁊ primo
modo quidem participatur ſine operatione corporali ab oĩ‐
bus ordinibus intellectiuorum. Si autem eſt ſm eſſe corru‐
ptibile: aut ſm eſſe corruptibile variabile: aut ſm eſſe incor‐
ruptibile variabile: ⁊ ſm eſſe incorruptibile ⁊ iuariabile par

ticipatur ab omnibus que ſunt mouentia mota ab immobi
li per ſe ⁊ per accidens. Si autem eſt ſm eſſe variabile ⁊ cor
ruptibile: tunc aut eſt in his in quibus habet eſſe formale
actiuū plus ꝙ̄ paſſiuū: aut in eo in quo habet eſſe materia
le tm̄: ⁊ primo quidē modo eſt in elemētis tribus diuerſimo
de: ⁊ tertio modo eſt in elemento qd̄ eſt terra: ⁊ eſt aduertē-
dū in his ordinibus ꝙ forma hec diuina ſemper recipitur
ſm poteſtatem recipientis ⁊ nunꝙ̄ ſm poteſtatem dantis: ⁊
Nota cauſā ꝓꝑ quā multi in ꝓnoſticatione ꝑ ſtellas decipiunt. Z. hoc decipit multos loquentes de pronoſticatione que eſt ꝑ
ſtellas quia hoc qd̄ preuident in ſtellis immobiliter futurū
credunt imobiliter recipi ab elementis vt pronuntiāt tanꝙ̄
ſit neceſſariū ꝙ habet euentū mobilē ⁊ decipiuntur: ſed de
hoc alibi erit differēdum. Sed his habitis ad ſolutionē ſu-
Tex. c. 66. perius īducte q̄ſtionis ea que dicta ſūt adaptemus. ¶ Pa-
tet aūt ex predictis ꝙ terra non mouetur omnino: ⁊ corpora
que terre appropinquant per hoc ꝙ non participant perfe-
ctam nobilitatem: ſed ea que eſt circa illam mouentur mo-
tibus paucis ⁊ imperfectis: quia participare non poteſt niſi
parum q: non perueniunt ad vltimū: ſed recipiunt rem poſ-
ſibilem ſibi ⁊ ex cauſa diuina perpetua: ⁊ acquirunt eam ſm
modum ſibi proportionalem differēter: ſicut diximus: ⁊ hec
res dicitur a quibuſdam in ipſis recipere cauſam diuinam:
ſicut ſimile īferius dicit̄ recipere qd̄ eſt in exteriori meliori:
ſicut cera ex auro non recipit auream imaginem: ſed fragi-
lem in aliquo ſimilem illi: corpora autem media que ſunt in
ter corpus primum qd̄ recipit vna operatione nobilitatem:
ita ⁊ corpus vltimum qd̄ recipit eam per quietem qd̄ eſt ter
ra: ſiue etiā inter primū celū ⁊ corpus vltimi ordinis qd̄ eſt
celum recipiens formam minoris dignitatis recipiūt boni-
tatē nobilitatis illius in motibus multis: ⁊ hec media cor-
poꝝ ſunt omnes celi preter celum primum. Sed hoꝝ opera
tiones ſunt in motus circulares qui non neceſſario multipli
cantur ſm deſcenſum a primo celo vt diximus: ſi ſm locum
accipiatur deſcenſus: ſed multiplicatur ſm ordinem digni-
tatum: nihil enim ꝓhibet aliquem inferiorem in loco orbē
eſſe paucorum motuum ſuperiorū: eo ꝙ ea dirigit ⁊ forme
quā explicat per motum non determinatur per motum tm̄:
ſed etiam per ſitum ⁊ luminis ſui virtutem: ⁊ ideo orbes in-
feriores in aſtronomia dicūtur iungi ſuperioribus ⁊ nō ecō-
uerſo: quia inferiores accipiunt influentiam a ſuperioribus
⁊ non econuerſo: ⁊ hoc precipue eſt in ſole qui mergit̄ multis
ſuperioribus ⁊ magnā hꝫ virtutē ex lumine ſuo. Hac etiā de
cauſa nā dedit oībus īferiorib⁹ motū obliquū vt ex obliqui-
tate pluribus iuncti modis determinarentur.

¶ Cap. 15m. De ſolutione ſcd̄e q̄ſtionis: quare. ſ. in orbe vno ſunt ſtelle multe: ⁊ in quolibet aliorum vna tm̄.

Tex. c. 67. HIs expeditis ad ſolutionē ſecunde queſtionis
accedamus: eſt autem ſecunda queſtio funda
ta ſuper opinionem antiquoꝝ dicētium ꝙ or-
bis primus eſt orbis ſtellatus ſtellis fixis: ⁊ tūc
querunt quare in orbe primo habente motum
tm̄ ſunt ſtelle multe: ita ꝙ numerus earum in-
comprehenſibilis eſt. In vnoquoqꝫ autem reliquoꝝ orbiū
inferiorum qui habēt multos motus eſt ſtella vna tm̄. Hec
aūt queſtio ſi debeat reduci ad id qd̄ ſm veritatem inuenit̄
in orbe per obſeruationes veriſſimas: tunc opꝫ eam ita fie-
ri vt queramus quare orbis primus cuius eſt motus diur-
nus eſt ſubtilis luminis: ita ꝙ viſu non ſubiicitur lumine
eius. Et orbis ſcd̄s habet lumen diſtinctum nō in ſtellis vt
dicunt aſtronomi. Et orbis tertius eſt ſtellatus multis ſtel-
lis: ⁊ orbes inferiores ille ſunt ſtellati: ita ꝙ quilibet habet
vnam ſtellam: ⁊ in illis non eſt obſeruatus ordo: q: a pluri-
bus ſtellis non ordinate venitur ad vnū: niſi per multa que
ſunt pauciora plurimis: ⁊ ſm hoc videt̄ ꝙ orbis quartus de
beret habere ſtellas plures vna ⁊ pauciores ꝙ̄ orbis terti⁹:
⁊ ita continue deberet deſcendere vſqꝫ ad vltimum orbem
qui haberet ſtellā vnam: ⁊ ſi forte diceretur ꝙ orbis habēs
ſtellam vnam haberet cauſa maioris quātitatis ꝙ̄ ſunt ſtel
le orbis habētis ſtellas plures: tūc deberet ſtella ſaturni ma
ior eſſe ꝙ̄ ſtella iouis: cū ſit contrarium illius: ⁊ ſtella iouis ⁊
martis debent eſſe maiores ꝙ̄ ſol: qd̄ oīno falſum eſt. Ariſt.
aūt ſoluit primam queſtionem que ſm opinionem antiquo
rum eſt introducta triplici ſolutione ſic dicens: ꝙ mature di
Tex. c. 68. ctum eſt ꝙ orbis primus habet ſtellas multas: ⁊ orbes infe-
riores non niſi vna pro quolibet orbe: ⁊ opꝫītelligi hoc ideo
eſſe: q: primus orbis eſt cui a motore primo per motū infun
ditur cauſalitas vniuerſalis omni rei que eſt ⁊ viuit ſm na-
turam ⁊ ipſa eſt ſicut cauſa prima vniuerſalis in illo. Alij āt
orbes ſūt cauſe magis determinate: ⁊ ideo habēt ſtellas de
terminatas ita ꝙ quelibet habet vnā: ⁊ hec cauſa vt videt̄
non dicit quare quilibet orbium inferioꝝ habet ſtellam vni
cā: ſed dicit quare habet ſtellas pauciores ꝙ̄ primus orbis.
Scd̄a autem ſua ſolutio eſt que dicit vere ita factū eſſe ꝙ or Tex. c. 69.
bis primus habet multa corpora ſtellaꝝ que mouent: ⁊ qui-
libet orbium inferioꝝ ſtellā tm̄ vnā: huius cauſam dicit eſſe:
q: natura temperauit orbes: orbi eni cui dedit multas ſtel-
las dedit motum vnum: ⁊ orbibus quibus dedit ſtellas ſin-
gulas dedit multos motus vt id qd̄ deeſt eis in virtute vni
uerſali ſumpta ex ſtellis acquiratur eis ex motibus multis
quos habent: ⁊ ſi natura ordinauit eas quādo dedit motui
vni corpora multa ſtellaꝝ ⁊ motibus multis adhibuit corp⁹
vnius ſtelle tm̄. Et intellectus huius eſt ꝙ orbes inferiores
ſingulas ſtellas habētes mouent̄ multis motibus ꝯtra orbē
primū: ⁊ cū ꝯiungant̄ ſingulis ſtellis orbis primi: acquirunt
hoc ex multiplici ꝯiunctione cū ſtellis orbis ſuperioris: ꝙ or
bis ſuperior habet ex multis ſtellis ⁊ ſic fit ꝯtemperatio vir
tutis: q: ſicut orbis primus vniuerſalis eſt ꝓpter multitudi
nem ſtellaꝝ: ita inferiores inueniuntur vniuerſales ſm mo
dum cauſandi ꝓpter multitudinē virtutū quas accipiūt ex
ꝯiunctione ⁊ appoſitiōe ⁊ alijs acceſſibus ⁊ receſſibus a ſtel-
lis ſpere ſuperioris. Hec aūt ſolutio fundatur ſuper hoc ꝙ Nota quali ſcd̄a ſolō Ariſto. cōtradicit ſenſui.
ꝑ obſeruationes veridicas falſum inuenitur: quia nos īue-
nimus veriſſime ꝙ ſpera octaua aut tres habet motus: aut
duos ad minus: ⁊ ꝙ ſtelle que ſunt in ipſa mouent̄ ab occi-
dēte in oriētē: ſed q: motus ille īdiget multi tēporis experiē-
tia propter hoc forte ab antiquis non fuit deprehenſus vel
forte vocauerunt primū orbē: qm̄ ad viſum primus eſt ſicut
ſupra diximus. Quicquid aūt ſit de hoc cauſa bona eſt que
ad hoc inducta eſt ad queſtionē ſoluendā: q: abſqꝫ dubio cō
temperatio fit ſtellarū quando inferioribus recompenſant̄
ex diuerſo motu acceſſionis ⁊ receſſiōis ad ſuperiores qd̄ ex
paucitate ſtellaꝝ quaſi videbant̄ amiſiſſe. Tertiā aūt cauſā Tex. c. 70.
aſſignat dicens: ꝙ nō eſt alia cauſa ꝙ in vnoquoqꝫ orbiū in
ferioꝝ eſt ſtella vnica que tamen habet motus plurimos di
uerſos: niſi ꝙ ille orbis ſuperior qui quidē vnicus eſt ſubie
cto: ⁊ eſt quilibet inferioꝝ ſm virtutē ſpiritualē quā diffun-
dunt per eos mouet plurima corpora ſtellaꝝ: q: ⁊ mouet ſtel
las que ſunt in ipſo primo orbe ſicut in ſubiecto: ⁊ mouet or
bes omnes inferiores per potentiam ſpiritualē quā diffun-
dit in eis ſicut qd̄ eſt in ſubiecto vnū ⁊ potentia vite ſue per
oīa mēbra diffundit in aīalibus. Orbis aūt eſt orbis ſtellaꝝ
qui ꝯtinet ſicut ambiēs totū motū planetaꝝ: hoc eſt totū qd̄
eſt a ſaturno vſqꝫ ad lunā in quo ſūt oēs ſtelle heſitātes ſiue
errātes: orbis eni poſtremus qui lōgiſſim⁹ eſt a nobis ⁊ eſt
primus īter orbes ⁊ ꝯtinet ſub ſe ambiēdo oēs ſtellas erra
ticas: mouet̄ quidē in ſe: ⁊ eſt infixus per potētiā ſpiritualē
in orbibus multis inferioribus qui ſūt quaſi mēbra eius q-
bus influit virtutes cauſantes nālia ⁊ ꝓpagatione nāliū:
hec aūt potētia ſua quā influit eis non eſt corporalis: ⁊ ideo
nō mouet etiā īferiores orbes tāgēdo eos ſicut corpus mo-
uet corpus: ſed mouet eos ſua bonitate ⁊ nobilitate influen
do ſe eis: ſicut deſideratū optimū ingerit ſe deſiderio extēſo
ad ipſū: ꝓpter qd̄ ſequunt̄ motū eius plus quāto deſideriū
plus ꝓcedit ad ipm: vt ſupius diximus. Et ideo etiā nō idi
get colligatione ⁊ ꝯtinuatiōe ſicut partes ⁊ mēbra aīalis col-
ligant̄ ꝓmo mouēti qd̄ eſt cor: q: in aīalibus mouet virtutē
corporalē que mouet̄ ꝑ accidēs motu cordis eſt mēbroꝝ: ſed
q: ille mouet virtute ſpirituali ſiue intellectuali: ſicut inferi-
us orbes diſtincti quidē ſm ſubiectū ⁊ locū: ⁊ vniti ſunt orbi
primo ſm deſideriū ⁊ finē: q: idem intendūt ꝙ ſtelle in cau-
ſando eſſe vniuerſi: ⁊ hoc modo omnes orbes aſſimilantur
membris animalis vnius: non quidē quia vniuntur ſubie-
cto vel loco: vt iam diximus: ſed quia vniuntur ſubiecto
in fine deſiderato. Si enim vnirentur in ſubiecto ſiue illa
vnio cōtinui ſiue colligati nō poſſent habere motus ꝑ quos
recederent abinuicem diſtātia perfecta: ſicut nos videmus
ſtellas errantes recedere abinuicē: ⁊ a ſtellis fixis per totā
quātitatem diametri ſpere: ⁊ ideo errant intolerabili errore

qui dicunt motū ſtellaꝝ illaꝝ eſſe in celo ſicut motū partium aque vel aeris in inferioribus: qꝛ tunc continuareť quelibet cū orbe cuiuſlibet: ⁊ nō eſſet rotunditas orbium perſeuerās: modo aūt predicto propter hoc ꝙ quilibet orbis quaſi cum mēbrū alterius reſpectu vnius finis eſt operatio omniuꝫ cōmunis inquantū quilibet eſt corpus per ſe ſeparatuꝫ ab alio habet operationē ꝓpriā ſingularē. Hoc ergo modo ſe habēte primo orbe ad orbes inferiores: vt mouente eos ⁊ tribuēte eis virtutē omniuꝫ ſtellaꝝ ſuaꝝ: ſaluatur proportio motoris primi ad ſuū celū ⁊ ad inferiores celos: ⁊ ideo ſi eſſent inferioribus partibus ſtelle plures vna: tunc oporteret ꝙ non ſaluareť proportio: quia inferior efficereť bis habēs virtutē ſuperiorū vel ter vel quater ſm numeꝝ ſtellaꝝ quas haberet: ⁊ tūc explicaret eas orbis inferior per motum ſui bis vel pluries: ⁊ ſic vinceret id qđ mouet motorem: cum motor nō poſſit eas influere niſi dupliciter ſcilicet ſm virtutem ⁊ eſſe vel ſm virtutem tm̄: qꝛ mobili ſibi coniuncto influit eas ſm eſſe ⁊ virtutem ⁊ alijs inferioribus ſm virtuteꝫ tm̄ que ſibi nō imediate ſunt coniuncta: ⁊ hoc induceret penā ⁊ laboreꝫ motori: nō quidē ex ꝯtrarietate eius ꝙ moueť ad motū ſuū: ſed potius ex victoria ꝓportionis mobilis ſup id qđ mouet: vltimus enim orbis qui mouet oēs ſperas per hoc eſſet in pena ⁊ labore: qꝛ nō niſi cū pena poſſet multiplicare virtuteꝫ ⁊ eſſe immobili ꝙ nō coniungitur ei niſi per mediū: deſtrueretť etiam ex hoc ordinatio mundi: qꝛ ad ordinationē mundi nō erigiť niſi virtus multiplex in ſtellis: ⁊ ꝙ per quaſdaꝫ ſtellas huius virtutis colligať per motū vt collecta quaſi in vna moueat materiā elemētoꝝ: propter qđ etiā nā ordinauit ſtellā vnā maximā in medio orbiū in qua colliguntť virtutes aliaꝝ que eſt ſol: ⁊ illas collectas trāſmittit lune ꝑ lumē ſuū que proxime mouet: cuius motū ꝓpter ꝓpinquitatē oīuꝫ inferioꝝ corpora maxime ſequunť: ꝓpter qđ etiam ipſa luna regina celi a phyſicis vocať. Si aūt aliquis dicat ꝙ non pōt eſſe pena in motore primo: eo ꝙ ipſe infinite virtutis cōuinciť per antedicta falſum dicere qđ multotiēs diximus ꝙ omne corpus finitū habet finitā virtutē: lꝫ non finita ſit virtus motoꝝ ſupioꝝ ſm quātitatē per ſe vel per accidēs ſumpta: eo ꝙ non eſt virtus in corpore ſicut diximus in 8° phyſicoꝝ. Eſt tamen finita proportio eius ad mobile ſm vigoreꝫ mouendi: ⁊ ideo additio que fieret in partibus mobilis ſolueret ꝓportionē ⁊ induceret penam in eo qđ mouet: ſicut diximus. Hec ergo eſt cauſa quare in vnoquoqꝫ orbiū errātiū nō eſt niſi ſtella vnica: hee ergo ſūt cauſe aſſignate ab Ariſt. a nobis ſufficienter explanate ⁊ fideliter ſm intellectum veritati ꝯgruentē.

Solutio doctoris.

¶ Queſtio aūt quā nos induximus ſm veritatē cōpertā in aſtris ſubtiliter ſoluiť ſic ꝙ dicať ꝙ cum orbes ſunt cauſantes ⁊ ordinantes propagationē ⁊ eſſe mundi vt eriganť quatuor ad eſſe: quoꝝ vnū eſt inſtrumentuꝫ quo virtus celi ad iferiora dirigeť: ⁊ hec eſt forma vniuerſaliter mouēs: qꝛ celū mouet omne qđ eſt. Scđꝫ autē eſt diſtinctio in ꝓpria rei quidditate: ⁊ forma celi mouēs ad hoc oportet ꝙ habeat virtutē diſtinctā. Et tertiū eſt figura que debetur vnicuiqꝫ in primo eſſe ꝯſtituto. Et quartū eſt qualitas actiua ⁊ paſſiua que trāſmutat materiā ⁊ habēt iſta ordinem: qꝛ primū eſt in ſcđo ſicut cauſa primaria ⁊ vniuerſalis in cauſa ſecūdaria ⁊ determinata: ⁊ ſcđm ⁊ primum ſunt in tertio ſicut eſſe diſtinctū eſt in ꝯtinuo ⁊ primū ⁊ ſcđm ⁊ tertiū ſunt in quarto: ſicut eſſe diuinū eſt in cōtinuo tēporali: ⁊ prima quidē duo ſunt diuina: ⁊ tertiū eſt quaſi mathematicū ſm eſſe: ⁊ quartū eſt naturale: ⁊ prima duo accipiunť per intellectuꝫ. Tertiū aūt per imaginē: ⁊ quartū per ſenſum: ſed cū omnia ſunt vniuerſalr mouētia: oportet ꝙ omnia iſta aut ſint vniuerſalr mouentia in eſſe aut in virtute. Et ideo dico ꝙ celū primū eſt vniuerſale in lumine mouente ad eſſe: ⁊ ſcđm celū habet lumen diſtinctū ſed nō figuratū ad expreſſas figuras: ⁊ huius virtutē potiſſimū querūt auctores imaginum: ⁊ vocant ipſam Alacuc hoc eſt circulū effectiuū: eo ꝙ circulus ille principaliter res diſtinguit ſm eſſe differentie eſſentialis qđ eſt ante figurā. Tertius āt habet lumē multiplex ad figurā redactū cuius ſubiecti ſm dicta ſapientū eſt mouere terrā ad multiplicē inferioꝝ vigorationem. Quartus aūt ordo habet totum motum planetaꝝ: ita ꝙ quilibet circulus eius habet vnam ſtellam in vna qualitate mouentē: cuius cauſa eſt qꝛ qualitas eſt vna vniuerſalis mouens ad eſſe vigoratum: ⁊ ideo ſtella mouens per qualitatem coniungitur per motum cuiuſlibet imaginū ſuperioꝝ ſtellaꝝ: ⁊ eſt motus ei⁹ proprius ſm imagines celi: ⁊ in ſe nullius eſt imaginis: quia aliter nō moueret ad omnē imaginē: ⁊ ideo nō potuit eſſe in orbe niſi vna talis ſtella: ⁊ ex hoc accipiť intellectus eius qđ periti aſtroꝝ dicūt: ꝙ ſcilicet ſtelle errantes ſunt principales in qualitatibus: lꝫ accipiant eas magis coadunatas ⁊ multiplicatas ad imagines ſtellaꝝ fixaꝝ. Ex iſto etiam habeť ꝙ planete moueň proprio motu cōtra motum primuꝫ: huius eſt cauſa quia nō informarētur qualitates eoꝝ ſm imagines eoꝝ omnes: ſed mouētur ſub vna tm̄: qđ abſqꝫ dubio cōtigeret ſi nō haberet niſi motū orbis primi qui eſt diurnus. Qualiter aūt he qualitates actiue ⁊ paſſiue ſtellis attribuāťur ſuperius eſt expeditum: de ſtellis aūt ſingulis tractatus pertinet ad ſciētiam aſtroꝝ. Jam ergo nūc determinationē explanauimus ⁊ expleuimus quātum ſpectat ad hoc negociū phyſicū: qꝛ diximus quomodo motus eaꝝ quando diximus ꝙ ſunt de natura eſſentie quinti corporis: ⁊ diximus figuras ipſaꝝ ⁊ loca in ſperis ſuis: ⁊ qualis eſt compoſitio ſm ipſaꝝ ordinē ſuperioritatis ⁊ inferioritatis. De his eniꝫ oībus induximus rōnes ſufficiētes ad perſuadēdum: lꝫ demōſtratio in quibuſdam haberi non poſſit. Tex.c.71.

¶ Tractatus tertius ſecundi libri de motu ⁊ quiete terre.

Cap. pᵐ. De opinionibus antiquoꝝ ⁊ Pithagoricoruꝫ qui dixerunt in circuitu locali ⁊ non in medio in quo etiam eſt diſtinctio medij.

Quoniā aūt celi ⁊ ſtelle Tex.c.72.

Omnes moueň circa ꝯuexū terre ⁊ ipſaꝫ terrā quietā eſſe ſuppoſuimus vbi ꝓbauimus celū moueri ⁊ nō ſtellas: ideo nos nūc oportet inquirere de natura terre: ⁊ vtrum motus eius naturalis ſit circularis: aliter enim de natura eius nō habemus hic loqui: ſed in ſequētibus. Dicamus ergo de diſpoſitione nature eius ſm ꝙ diximus ⁊ perſcrutemur de ea ⁊ de loco eius: ⁊ vtrū ſit quieſcēs aut mota ſemp ſm circulū. Incipiētes aūt dicimus ꝙ antiqui valde diuerſa opinati ſunt de terre loco: oēs enim qui celū finitum eſſe dicebant eo ꝙ eſt circūferentiam ꝯtinēs totuꝫ dicūt terram eſſe in medio qđ eſt centrū: ⁊ dicunt in hoc veꝝ. Pithagorici aūt ⁊ Italici philoſophantes oībus alijs ꝯtradicūt in loco terre. Eſt enim illoꝝ poſitio eſſe in genere in medio cētri: ⁊ ꝙ terra eſt extra medium in orizonte ⁊ eſt vna ſtellaꝝ eo ꝙ ſtellas vniuerſaliter dicebant eſſe opacas: qꝛ lunā tenebroſam in ſe eſſe cōtemplabanť. Dicebāt etiam ꝙ moueť circulariter circa cētrum in quo eſt ignis: ⁊ reuoluiť ſm motū diurnum: ⁊ facit noctē ⁊ diem quādo motu ſuo mouetur ſupra ſolem ⁊ ſub ſole. Attribuebant enim motum diurnū terre ⁊ ſtellis alijs motū dabant tarde: qui eſt ab occidēte in orientē: ⁊ per diametrū in eodē circulo in quo moueť terra noſtra dixerūt eſſe aliā terrā oppoſitam diametraliter huic terre in qua nos habitamus: quā vocauerunt Antigion: ⁊ eius cauſa fuerūt eclipſes ſolis ⁊ lune quas ex opacitate illius terre mote ante ſolē ⁊ lunam dixerūt ꝓuenire ⁊ eclipſes que proueniūt habitātibus in antigion: dixerūt ꝓuenire ex motu terre noſtre. Dixerūt autem ſermones hos ⁊ tales opiniones acceperunt ideo qꝛ nō querebant ſcire de qualibet re ſm rei ipſius naturam. Si enim naturam terre quererent ea que vidimus oportet confiteri: videmus autē terram a circunferentia terre ad medium moueri ⁊ non in orizonte conſiſtere: ſed illi experta per viſum dimittunt ⁊ ꝑtranſeunt dicentes ſenſus iudicium frequenter eſſe erroneum: ⁊ non oportere ſequi ipſum ⁊ confitentur ea que volunt inductis autem poſitionibus volitis ſtudent illas affirmare ⁊ probare per ſophiſticas rationes non veras: ſed re ſm placiti potius aſſertionem ſectantes. Multi autem primorum philoſophorum ſecuti ſunt Pithagoricos in loco terre: quia dixerunt locum terre non eſſe mediuꝫ: dixerunt aūt terram non eſſe in medio: eo ꝙ non probabant ſermones ſuos per iudicium viſus neqꝫ probauerunt ipſos per veraꝫ rei rationem: ſed potius ex auctoritatibus antiquorum de quorum dictis rationem dicebant non eſſe querendam: di-

Tex.c.73. centes hoc ſufficere ꝙ tanti viri tales ſentētias protulerūt. Antiqui autem quos iſti ſecuti ſunt rationem habebāt debilem: ſupponebant enim ꝙ etiā verum eſt ꝙ res nobilis ⁊ precioſa ſm ordinē nature debet eſſe in loco nobili: deinde ſubinferebāt aliā etiā naturā propriā: ꝙ.ſ. ignis nobilior eſt in elemētis: eo ꝙ formalior eſt: ⁊ calor eſt inſtrumētū vite in his que ſunt ſm naturā: cui inferebant tertiā falſam: ꝙ.ſ. ſtatus in loco ſiue finis nobilior eſt ꝙ̄ ſit mediū: extrema autē duo.ſ. circūferētia ⁊ cētrū: ſed in circūferētia eſt principium: eo ꝙ illa eſt locus nō in loco exiſtēs: ⁊ finis eſt cētrum in quo ſtat mediū: aut eſt inter vtraq; ſm iſtos: ⁊ dicebāt ꝙ finis loci nobilior eſt oībus alijs locis: ⁊ ex hoc ſequit̄ ꝙ ignis debebat eſſe in centro. ¶ Cauſa aūt quare finē loci ponebant nobiliorē principio ⁊ medio fini: q: in fine eſt ꝯſumatio ⁊ nobilius eſt ꝯſumatum nō ꝯſumato: ⁊ talibus ergo modis adduxerūt rōnes ſuas: ꝓpter quas volunt ꝯfiteri ꝙ terra non ſit in medio orbis: ſed vt inquiūt ignis in medio orbis eſt locatus: ꝓpter hāc etiā cauſam dixerūt Pithagorici ignem eſſe in medio: lȝ aliā ad hoc inducerēt rōnē: ⁊ id mediū vocauerūt qđ illi finē loci ſiue ſtatū loci vocauerūt: ꝯuenerūt enim cū illis ſupponētes ignem nobiliſſimū eſſe: ⁊ ideo maxime dixerūt hoc eſſe ꝯſeruandum: eo ꝙ in mūdo nihil igne nobilius

Tex.c.74. eſt. Mediū aūt dixerūt maxime eſſe ꝯſeruatiuū: ſumētes rationē ex hoc ꝙ verior eſt nā rei in medio ꝙ̄ in extremo: ⁊ vbi rarior eſt ⁊ fortior natura ibi fortiſſime ꝯſeruat̄. Hoc enim videbāt in minori mūdo qđ eſt aīal: in quo cor in medio pectoris eſt locatū: vt ibi habens munimenta oſſium in circuitu optime ꝯſeruetur. Cor aūt in minori mūdo fontem fortē eſſe caloris videbant: ⁊ qđ eſt quaſi fons frigoris: ſicut cerebrum eſſe videbant in ſupremo capiti: ⁊ ſic videbant ſpondiles ⁊ oſſa pectoris ⁊ coſtarum qui terreſtria ſunt quaſi ambitū circūferentie circa cor optinere quaſi frigidū ⁊ humidum eſſet ſupra calidū ⁊ ſiccū: ⁊ calidū ⁊ ſiccū eſſet intra frigidum ⁊ ſiccū: ⁊ calidū ⁊ humidū quaſi quedā euaporatio calidi ⁊ ſicci in ſpiritualibus ꝑcordiorꝝ: ⁊ ita effugiebāt magnū aīal qđ eſt mūdus frigidū ⁊ humidū ponētes ſupra celū: ⁊ inde pluuias ⁊ niues ⁊ talia alia deſcēdere circa ignem ⁊ terram moueri in circuitu: ⁊ ideo optime conſeruari inquiūt ignem ſub terra: ſicut viderūt in thermis ⁊ vulcanis: de quibus in libro de cauſis ꝓprietatum elementorꝝ faciemus tractatū: aerem aūt euaporationē ignis eſſe dixerūt: in nullo ab antiquioribus differentes niſi in hoc ꝙ antiquiores finē loci ratione nobilitatis igni nobiliſſimo attribuerunt. Pithagorici aūt mediū mundi nominantes qđ illi finē loci vocauerūt: ⁊ hic mediū mundi igni ratione conſeruationis ignis attribuerunt: propter qđ etiam medium mundi carcerem equaliter vndiq; claudentē vocauerunt: ⁊ hunc locū penarꝝ inferni eſſe dixerunt in quo cuſtodiuntur qui cuſtodiendi ſūt ſub orbe triſti penas luentes: vt dicit Pithagoras in legibus ſuis: eo ꝙ ibi eſt locus ignis in quo terminātur hi qui a Ioue ſunt ꝯdemnati. ¶ Cauſa autem quare dixerunt hunc ſermonē fuit ignorantia multiplicis intentionis nominis medij. Medium autem abſolute ⁊ ſimpliciter acceptū in duas cadit intentiones: quarꝝ vna medietas eſt equidiſtātie que eſt medietas quātitatis in corporibus ⁊ magnitudinibus que multipliciter: ⁊ ipſa dicitur q: alia eſt medietas arithmetica: ⁊ alia medietas geometrica: ⁊ alia muſica: ſicut in ſciētia arithmetice habet determinari: omnes enim iſte medietates in quadā quantitatis proportione accipiuntur. Altera autē intentio medij cadit ſuper mediū naturale ⁊ formalis ſubſtantie: ſicut dicimus mediū in quo naturalia fiūt ⁊ mouentur: ⁊ ad modum huius medij mediū ſumitur in ſubiectis qđ etiam variatur: eo ꝙ aliquādo eſt inter extrema ſicut in figura prima: ⁊ aliquando eſt ante ea: ſiue quaſi ſupra ea: ſicut in figura ſecunda. ⁊ aliquando eſt ſm ordinem nature poſt extrema: ſicut in figura tertia: propter qđ patet ꝙ non ſemper id qđ nature eſt in mediū inter extrema cōtinetur: quantitatis aūt mediū inter extrema ſemper continet̄: nature aūt mediū accidit ⁊ inter extrema contineri ⁊ extra etiā: ideo in animalibus cor qđ nature mediū eſt ꝯtinet̄ inter extrema per modū ſupra determinatū: ſed q: hoc nō ſubſtantiale eſt nature medij eo ꝙ aliquādo extra extrema continetur: ideo nō eſt neceſſe ꝙ aliquādo in maiori ita fiat vbi dicatur mediū locus ignis eo ꝙ extrema ſunt circūferentia ⁊ centrū inter que continetur locus qui eſt in concauo lune in quo ignis exardet. Pithagorici aūt errantes dixerūt ꝙ mediū dicit̄ ſm vnā intentionē tm̄ qđ eſt medium ſm quātitatē dictū: ⁊ huic actū nālis medij quo mediāte nā operat̄ attribuerūt. Nos aūt dicimus ꝙ nō ſemper eſt idē mediū aīalis qđ eſt naturale mediū: ⁊ mediū corporis qđ eſt medium quātitatis: ⁊ ſi ſunt aliquādo vnū ſubſtantia hoc accidit ſicut diximus. Simil'r aūt oportet intelligere totū celū: ꝙ.ſ. eſt in eo duplex mediū: propter hanc ergo duplicē diſtinctionem medij non eſt neceſſe eos inducere ſuper ſe mediū totius ſi intellectus eorꝝ inductus ſit vna intentione medij qđ eſt mediū totius per equidiſtantiā qđ vocāt centrū ⁊ carcerē: ⁊ id qđ ꝯſeruat res: ſed oporteret eos inquirere de qualitate medij ſm quā accipiamus intētionē: ⁊ tūc inquirāt in quo loco eſt hoc mediū vel illud: cū enim inueniūt ꝙ illud qđ eſt melius ⁊ nobilius eſt mediū nāle: q: mediāte illo facit nā totū qđ eſt in vltimis ſiue in extremis. Medium loci qđ quātitatis eſt mediū in vniuerſo eſt: ſicut quātitatis poſtremū ⁊ nō primū: mediū enim mūdi per equidiſtātiā quātitatis acceptū eſt determinatū oībus virtutibus mouentibus ⁊ nō acquirit bonitatē aliquā niſi quieſcēdo: ſicut diximus in precedēti tractatu ſm orizontē terminās in quo habitāt oēs virtutes ſpirituales terminantes omne qđ ad formā nobilitatis terminat̄: propter qđ ⁊ ipſum mediū eſt naturale in cuius cōcauo ſicut in loco locat̄ ignis qui nobilior ⁊ formalior eſt inter elemēta. ¶ Tāta ergo dicta ſint narratione loci terre ⁊ figure eius: eo ꝙ figura cognoſcit̄ per figurā ſui loci ſm aliquem modum: infra tamen per ſe de figura eius faciemus inquiſitionem.

¶ Cap. 2m. De opinionibus circa motū terre ⁊ eius quietē.

Cum aūt dicto mō dicāt antiqui diuerſa a veritate ⁊ inter ſe: de loco terre ⁊ locus queratur ꝓpter motū: intēdimus etiā referre diuerſas oppoſitiones primorꝝ in motu terre ⁊ quiete. Tex.c.75. Dicimus ergo magnā eſſe diuerſitatē iter antiquos de motu terre ⁊ quiete: quidam enim ipſorꝝ fuerūt qui dixerūt terrā nō eſſe in medio ſeu in centro mūdi: ſed potius in circūferentia circa mediū: ſicut in prehabitis expoſuimus: ⁊ illi etiā dixerūt eā nō ſemper quieſcere: ſed ꝯtinuo moueri circa mediū: nec dixerūt tm̄ vnicā eſſe terrā ſed multas: ⁊ oēs illas circa mediū huius mūdi moueri: ſed q: vna ſemper mouet̄ ab altera: ⁊ ideo vna occultat̄ ab altera: ⁊ ideo nos illā que eſt ſub nobis quā vocant antipedes: qm̄ cōtra pedes noſtros ꝯuerſa eſt nō videmus ſicut nec ipſi vidēt terrā in qua nos habitam⁹: ſic ergo vna terra fac̄ qđ facit altera: ⁊ vna quā cooperit alterā: q: āt ſm veritatē terre que eſt extra mediū mūdi accidit circulū ſignorꝝ nō per equales ſemicirculos diuidi ꝑ lineā que intelligit̄ trahi per centrū terre in vtrāq; partē orbis ſignorꝝ: ⁊ ſic accidit habitantibus in terra illa nō videre ſex ſigna de orbe ſignorꝝ: qđ falſum eſt: q: omnis homo vbicūq; ſit in mūdo videt ſuper ſe ſex ſigna ꝯtinue inter orientē ⁊ occidentē eius: ⁊ ideo preſeruauerūt ſe dicentes iſtā oppoſitionē ab hac obtēperari ꝙ ſm veritatē terra eſt extra mediū longe ⁊ nō eſt in centro circuli ſignorꝝ: ⁊ nō ꝓhibent quin adhuc appareāt ſex ſigna ſub viſu habitātiū in terra: q: videmus ꝙ ſi etiā ponamus terrā eſſe in centro: cum tamen omnes habitantes vbiq; inter duos polos ſiue longe ſiue prope non ſint in centro terre: ſed longe a centro terre ſuper cōuexum circūferentie eius videant ſex ſigna vbicūq; habitent: cum tamen linea que tranſit per viſus ⁊ vidit circulum ſignorꝝ ſit equidiſtans illi que trāſit per centrum mundi: ⁊ ideo non poſſit diuidere circulum ſignorꝝ in duos ſemicirculos equales: ⁊ decepti ſūt iſti ꝙ neſciuerunt ꝙ terra nullius quantitatis ſenſibilis eſt reſpectu orbis ſignorum: lȝ quantitatem habeat reſpectu orbis lune: ⁊ ideo accidit ꝙ exiſtēs in gyro terre videt ſex ſigna ſicut exiſtens in centro terre: fuerunt etiam quidam antiquorū dicentes quidem terram eſſe in centro mūdi quā vocauerunt ſemper extenſum orbem forte intelligētes orbem ſemper extenſum orbem qui eſt conuexum terre in quo dicebant continue terram circuire. Iſti ergo ſunt duo modi motus quibus diuerſi philoſophi terram totam moueri dicebant: nec poterant diuerſificari pluribus modis: q: tota terra nō poterat poni moueri niſi aut extra centrum aut in centro.

¶Cap̄.3[m]. In quo reiterantur opiniones antiquoꝛum de fi-
gura terre.
Tex.c.76. AMplius autem ⁊ circa figuraꝫ terre multa di-
uerſa antiqui ſunt opinati: quidam enim dixe
runt ipſam eſſe figure rotunde ⁊ oꝛbicularis: ⁊
alij contradicebant his: dicentes quidā ipſaꝫ
eſſe circularem in ſuperficie ad puncta poloꝛuꝫ
⁊ oꝛientis ⁊ occidentis ꝯuerſam dixerūt ipſam
plane ⁊ extenſo ſuperficiei in ſuperficiebus ad hemiſperiuꝫ
ſuperius ⁊ ad hemiſperiuꝫ inferius cōuerſis: ⁊ ideo dicebāt
ipſam habere figuram tympani: ſignuꝫ autem huius eſt vt
inquiunt: quia quando oꝛitur ſol de ſub terra ⁊ occidit ſub
terram terra videtur eam abſcidere ad rectam lineam ⁊ nō
ẜm circulum ſicut luna ſecat ſolem in eclipſi ſicut diximus ſu
perius: recta ergo linea abſcindens ſolem ẜm longitudineꝫ
latitudinem ⁊ planitiem indicat: cauſa autem erroꝛis iſto-
rum eſt ꝙ ꝯſiderant quid operetur longinquitas viſus vſqꝫ
ad ſolem ⁊ magnitudo circuli terre: quia magnus circulus
paruus incuruatur ⁊ non ex longinquo videtur eſſe ẜm re-
ctam lineam: ⁊ hoc videre poſſumus in circulis paruis qui
multo plus incuruantur: ⁊ tamen videtur nobis eſſe ſuper-
ficies que minus eas videmus: ⁊ ideo conueniret iſtis non
negare rotunditatem terre: ſed potius verificare dicta ma-
thematicoꝛum qui pꝛobant terre rotunditatem per hoc ꝙ
quando homo elongat ſe de polo aquilonari verſus auſtrū
elongatione non multū magna accidunt ei multe ſtelle aqui
lonares quas pꝛius vidit ⁊ oꝛiūtur ei multe ad auſtrū quas
pꝛius non vidit ⁊ econuerſo: qui ſe elōgat ab auſtro verſus
aquilonem: huius autem oꝛtus ⁊ occaſus ſtellarum non po
teſt eſſe cauſa niſi terre rotunditas: quia ſi eſſet terra equa-
lis ſuperficiei ⁊ plane abſqꝫ dubio vbicūqꝫ eſſet homo in ter
ra videret ſtellas auſtri ⁊ aquilonis equaliter: hoc igiẗ opoꝛ
teret eos non negare pꝛopter erroꝛem qui in ſenſu accidit:
ex hoc ꝙ lōginque niſi circuli recti linee ſuperficies eſſe ap-
parent. ¶Nolentes autem hanc veritatem ſequi ⁊ diligen-
tes ſuas poſitiones deuenerunt in hunc erroꝛem vt dicerēt
figuram terre non eſſe aliam q̃ꝫ figuram tympani. Cauſam
dicti ſui aſſignantes quietem terre: eo ꝙ plana ſuperficies
magis ſolide ſtat ſuper aerem ⁊ aquam quieſcentem q̃ꝫ ro-
tunda ideo pꝛoculdubio: quia ſuppoſitum ſibi coꝛpus equa
liter compꝛimit ꝙ non facit ſuperficies rotūda quaſi in idē:
aut fuerunt qui dixerunt figuram terre eſſe ſicut eſt ſcintilla
que in vna ſuperficie eſt rotunda ⁊ in altera eſt equalis ſup-
ficiei: hanc autem dixerunt eſſe conuenientem ad natandū
ſuper aquas ſuper quas terram dixerunt eſſe fundatā. Iſte
ergo ſunt antiquoꝛum opiniones de figura terre.

¶Cap̄.4[m]. De queſtione mirabili ⁊ de quiete terre in cen-
tro quam mirabiliter ſoluerunt antiqui.
Tex.c.77. DImiſſis autem antiquoꝛum opinionibus di-
camus ſermone vniuerſali qđ quidem ſenten
tie antiquoꝛum ⁊ rationes de quiete ⁊ motu
terre ſint de multis valde: ſed res vna eſt quā
antiqui non iudicauerunt veram: ſed dubita
uerunt in ea quā opoꝛtet nos remoueri hic eo
ꝙ illa eſt de his que per ſe deſiderat ſcire homo in naturali
bus: omnis enim homo non beſtialem habens cogitationē
que nihil cōfert mirabiliter abſqꝫ dubio quare quieſcit ter
ra ẜm totum non remota a loco ſuo deſcendendo inferius:
nos videamus ꝙ ipſa mouetur ẜm partes: accipientes eniꝫ
vnam partem terre in quocunqꝫ loco fuerimus in circuitu
terre ⁊ eandem eleuantes in aerem ⁊ dimittentes videmus
illam partem deſcendere continue ⁊ non ſtare in loco aeris
in quo dimiſſa eſt: ⁊ quāto fuerit pars maioꝛ tāto velocius
deſcendit ⁊ non ſtat donec deſcendit ad terram que ꝓhibet
eam amplius deſcendere: ⁊ tunc mirabile videẗ ꝙ tota ter-
ra ſtat ſub aere ⁊ aqua: ⁊ non deſcendit inferius cum nihil
videatur pꝛohibere deſcenſuꝫ eius: mirabile enim videtur
qualiter nullo ſuſtentante figat hoc graue totum. Amplius
auteꝫ ſi intelligamus eleuare aliquas partes terre in aerem
poſtea ſupponamus totam terram remouere de centro mū
di in quo eſt: tunc dicamus cadere partes terre in aere pꝛi-
us ſuſpenſas: tunc ille partes terre non quieſcunt in aere ni
ſi dimittuntur cadere: neqꝫ iterum quieſcūt in loco niſi vbi
fuit conuexuꝫ totius terre que remota eſt de loco ſuo ruunt
continuo motu vſqꝫ ad centrum mundi: ⁊ tunc mirabiẗ ite-
rum homo qualiter ſtant quando perueniunt ad centrum
⁊ non pꝛocedunt vlterius cum nihil videatur eſſe qđ pꝛohi-
beat eas. ¶Ad omnes autē huius inquiſitiones quas que Tex.c.78.
runt antiqui cuꝫ admiratione: dicimus nos ꝙ queſtio ipſa
de qua querunt antiqui de cauſa cognitionis huius mundi
eſt vera philoſophia cuꝫ nihil eos induxerit niſi admiratio
cauſe de effectibus quos viderūt in pꝛimis ſimplicibus coꝛ
poꝛibus: verūtamen ad ſolutiones queſtionum quas indu-
xerunt aſſignando cauſas omnes ſunt impoſſibiles omnino
⁊ ſurgit maioꝛ admiratio ex ſolutionibus eoꝛum q̃ꝫ ex ipſa
q̄ſtione. Et hoc licet videre in ſinguloꝝ cauſis quas induxe
runt vt dicerent rationem quare terra quieſcit in medio ⁊
non mouetur. Fuerunt enim quidam qui dixerunt terram
quieſcere in medio: ideo quia infinitum eſt ſub centro vn-
diqꝫ qđ vocabant abyſſum infinitū: ⁊ quia nihil poteſt mo-
ueri in infinitum: ideo terra non recedit a medio: quia ſicut
in fine ſexti phyſicoꝛum pꝛobatum eſt qđ nunq̃ꝫ perficit mo-
tum non poteſt incipere moueri: iſti autem fuerunt philoſo
phi quos vocant Maloconenſes: quos quidā vocant de ca
ſumati coꝛrupto nomine arabice appellantes: hunc aūt ſer-
monem non dixerunt eſſe ꝙ ita ſit: ſed potius vt fugerēt ro-
buſti: quia neſcierunt cauſam ⁊ occaſioneꝫ quare terra quie
ſcit in centro: quia vͦ iſti non naturaliter locuti ſunt ſup-
ponentes infinitum eſſe ẜm actum: ideo non pꝛopꝛia contra
dictione diſputandum eſt cum eis: ſed ſufficit nobis hic qđ
dixit Empe. ꝯtra iſtos: dixit enim ꝙ ex ipſo non philoſophi
ẜm veritatem: ſed rudes ⁊ plebeij homines pꝛoceſſerūt qui
deſtructoꝛes veritatis fuerunt aperientia oꝛa falſis ⁊ men-
dacibus verbis dicentes terram eſſe cui non eſt pꝛofunduꝫ
finitum: ⁊ ideo motus eius non haberet finem eo ꝙ ſpatiuꝫ
abyſſi infinitum: hoc autem dictum eoꝝ cauſabaẗ ex purita
te ſententie eoꝝ de ꝯſideratione vniuerſi. ¶Fuerūt aūt alij
inter phōs qui dixerūt terrā ſtare in medio nō ex nā medij:
ſed potius qꝛ natat ſuper aquā: ⁊ huius dicti fuit auctoꝛ ho
mo antiquiſſimus Belus nomine: natus de Epheſo que ci
uitas arabice vocaẗ Numoꝛ: dicebat eniꝫ terra quedā ſicut
lignū natare ſuper aquā ⁊ nō ſuper aerē: omnia enim terrea
late figure multū ſuper aerē nō natāt: ſed ſuper aquā pꝛeci-
pue ſi fuerint ꝯcaua ſicut dixerūt terrā ꝯcauā eſſe: ⁊ ideo ter
rā ſup aquā natare dixerunt accipiētes ſignū ab eo ꝙ vbiqꝫ
terra foſſa aquā amittit cuius nos cauſam in libꝛo methau
roꝝ aſſignabimus. Auctoꝛ auteꝫ huius ſermonis obliquus Tex.c.79.
eſſe videtur ꝙ queſtio vna eſt de terre fixione ⁊ de aqua: qꝛ
aqua grauis eſt ſicut ⁊ terra: ⁊ ideo querere de aqua quid cō
tineat eam ne ruat ſicut de terra: non eniꝫ ſuper ſe ſed ſuper
aliud ẜm omnes antiquos locata eſſe videtur. ¶Amplius
autem conſtat aerem eſſe leuioꝛem aqua: eo ꝙ aqua deſcen
dit ab aere ⁊ aer aſcendit de ſub aqua: aquam autem leuio
rem q̃ꝫ ſit terra: quia lꝫ aqua non ita videatur aſcēdere a ter
ra: tamen videmus ꝙ terra ſubmergitur ſub aqua: ⁊ nō poſ
ſumus dicere ꝙ aqua ⁊ terra contēdāt pꝛo eodem loco obti
nendo: quia ſcimus ꝙ ſicut terra ⁊ aqua ſunt diuerſa coꝛpo
ra ita habent ẜm naturam diuerſa loca: ⁊ ideo lꝫ nō videa-
mus aquam aſcendere de terra ſicut aer aſcendit ab aqua:
tamen ſcimus aquam eſſe leuioꝛem terra ⁊ non moueri ad
locum terre niſi motu coꝛpoꝛis: ⁊ cum hoc ita ſe habeat: tūc
quomodo poteſt fingi ꝙ id qđ eſt leuius ſtet ſub grauioꝛi ⁊
ſuſtētet ipſum. ¶Amplius autem cum terra ſit homogenia
in partibus: ſi tota terra natat ſuper aquam neceſſe erit ⁊
quālibet partium terre ſuper aquam natare: huius autem
videmus ꝯtrariū quotienſcunqꝫ enim aliqua partiū eleueẗ
ſuper aquam ⁊ dimitteretur pꝛofundatur ſtatim in aqua ⁊
petit fundum: ⁊ quanto fuerit maioꝛ tanto pꝛofundabiẗ ve-
locius ⁊ non quieſcit vſqꝫ dum peruenit in pꝛofundū aque.
Terra igitur eſt ſub aqua ⁊ non aqua ſub terra ſuſtentans Tex.c.80.
ipſam. Hoꝛum autem omnium erroꝝ cauſa eſt ꝙ antiqui de
cauſa rerum naturalium non querebant fidem facere ẜm
ꝙ erat in natura rei queſite ⁊ per demonſtrationem: ſed po
tius finem querebant quā attingere non poterant ſatiſfa-
ciēdo homini ⁊ nō queſtioni: ⁊ hic finis erat gloꝛie in diſpu-
tatione: huius enim ꝯſuetudo eſt omniū noſtrū qui phiam
pꝛofitemur: cū tñ nō ẜm veritateꝫ phi: ſed ſophiſtice ſcimus
ꝙ.ſ. q̄rimus finē noſtre potētie in diſputando vt videamur
poſſe

poſſe vincere: ſiue loquamur ad alium: ſiue etiam confera/
mus de re apud noſmetipſos: querimus enī ⁊ ſyllogizamus
ad hoc vt euadamus nos vel alios ⁊ nō vt de re ſcḋm ꝙ opor
tet ſatiſfaciamus: ſed eum qui vult eſſe phȳs ⁊ ſibi ⁊ alteri cō
tradicere ratione cōuenienti rei queſite: ⁊ hoc ꝓculdubio fa
cere non poterit niſi poſtꝙ̄ inquiſierunt de re non in vniuer
ſali ſed etiā in propria natura cognouit eam ſcḋm omnes dif/
ferentias ⁊ accidentia ꝓpria ipſius: tūc enim ſciet etiam de
terra ꝙ ipſa reſidet in medio q̄a eſt ſimpliciter grauis: quia
Tex. cō. 81. graue ſub omnibus ſimpliciter reſidet. ¶ Fuerunt iterum alij
nihil horum confitentes ſed videntes terraz nō vndiqꝫ ope
riri ab aqua neqꝫ aquā aſcēdere a terra ſicut diximus ṗus:
⁊ ideo aquam dicentes eſſe ſuffultaz in aere: in qua ſecta au
ctores fuerunt Anaximenes q̄daz ⁊ Democritus ⁊ Leucippus
⁊ vt quidam addunt Pithago. dixerunt omnes iſti latitu/
dinem terre eſſe cām natationis eius ſuper aerem retentuz
⁊ conſtrictuz: ⁊ huius dicebāt eſſe ſignum q̄a videbant cor/
pora lata grauia retineri ſuper aerem conſtrictuz ita ꝙ etiā
a ventis validis non remouerentur ꝓpter aptitudinē quie
tis ſuper eum ⁊ propter latitudinem ⁊ rectitudinem ſuaruz
ſuperficierum: a ſimili igitur dicunt terram ſuper aerem ia/
cere ꝓpter multam eius latitudinem: ⁊ quia cooperit terra
aerem que poſſit erumpere ſicut ſi eſſet conſtrictus in veſica
vel in corio: tunc enim aer locum non habet ad quem poſſit
egredi ⁊ conuerti ad ipſuz: ⁊ ideo terra quieſcit ſuper ipſuz
⁊ figitur ⁊ ſtat ⁊ huius ſimile eſſe dicunt in clypſedra in qua
emiſſa aqua grauis retinetur cum aer cedere nō poteſt: cuz
tamē habeat multa in fundo foramina per que exire poteſt
aqua vndiqꝫ: huius autem alia multa inſtrumenta inducūt
ex quibus probare nituntur ꝙ aer pondus graue ſuper ſe
ſuſtinet quando retinetur ⁊ ſtat incluſus ⁊ quieſcit: ſi autez
terra non lata eſſet tunc nō comprimeret ⁊ retineret vndiqꝫ
aerem: ⁊ ideo tunc penetraret per ipſuz ⁊ non quieſceret ſu/
Tex. cō. 82. per ipſum neqꝫ ſtaret. Iſti autez non cauſam pro cauſa indu
cere videntur. Coartationis enim aeris non eſt cauſa ipſa
latitudo cum videamus paruas latitudines deſcendere et
non coartare aerem: ſed magnitudo terre videtur dignius
aſſignare partem: quoniam coartatio aeris ſit ex magnitu/
dine ⁊ non ex latitudine. Coartatio autez aeris qua ⁊ com/
primitur pars eius ſuper partem ita ꝙ procedere nō valet
ex ſuperfluitate ſi magnitudinis ⁊ non ex latitudine quacū/
qꝫ: ſi ergo ſic eſt tunc coartatio aeris eſt a magnitudine ter/
re etiam ſi ſupponatur eſſe rotūda ⁊ orbicularis: oportet enī
iſtos dicere tm̄ eſſe coartatum aerem a terra ꝙ pars eiꝰ ſe/
parari a parte non poſſit: ita ꝙ aliud corpus in locum eius
valeat ſubintrare: tunc enim ſuſtinet aer qḋ poſitum fuerit
ſuper ipſum: ⁊ hoc per circuitum magis contigit a rotundo
comprimēte ꝙ̄ a loco: ex hac enim cauſa vt dixerunt antiqui
quieſcit ⁊ ſtat terra ſuper aquaz ſicut inuenimus in ſermo/
nibus antiquoꝝ ⁊ diſputationibus eoꝝ: q̄a .ſ. enormiter ma
gna eſt cōprimens aquā: ⁊ ideo mergi non pōt vt dicunt.

¶ Cap. 5m. In quo eſt contradictio dicentibus: ꝙ terra q̄e/
ſcit in medio violenter ꝓpter impetū reuolutionis orbis.

Tex. cō. 83. Factis autem oppoſitionibus antiquorum cir/
ca quietem terre in medio intendimus redire
ad contradicendum illis qui diuerſa dixerunt
circa cauſam quietis totius terre: ⁊ non partiū
eius: partes enim terre ad medium videbant
moueri ⁊ putabant cauſam eſſe huius quia lo
cus partis eſt totum: ⁊ ideo in partibus terre non ambige/
bant ſed dubitabāt que eſſet cauſa in quiete totius terre in
medio eius eo qḋ ſicut dictum eſt non putabant ꝙ partes
mouentur ad medium propter hoc ꝙ medium eſt locꝰ ter/
re ſed potius propter totuz qḋ eſt in medio: ⁊ ideo quare to
tum eſſet in medio aliam cauſam inquirebant: oportet autē
nos primo preſupponere propoſitiones natas ex quibꝰ no/
bis erat procedenduz. Dico ergo diuidendo ꝙ aut corpo/
ribus naturalibus eſt aliquis motus naturalis: aut non eſt
motus naturalis: deinde procedimus vlterius dicendo ꝙ
ſi corporibus naturalibus eſt motus aliquis: aut eſt eiꝰ mo
tus violentus: aut non eſt eius motus violentus: hec autez
omnia diſtinximus in phyſicis in prima parte libri ſcientie
iſtius: ſed oportet nos rememorari horuz hic in tantū quā/
tuz ſufficit in preſenti negocio. Dico ergo ſupponēdo ex ſe/
cūdo phyſicorum ꝙ cum natura ſit principium motus natu
ralis ei in quo eſt oportet confiteri corporibus naturalibus
eē motus naturales aliquos quia aliter naturalia nō eēnt:
⁊ ſi non eſſet corporibus naturalibus motus naturalis tunc
non eſſet eis etiam motus violentus omnino ſicut probatū
eſt in primo libro huius ſcientie quia violentum dicitur in
priuatione naturalis ⁊ per oppoſitum eius: ſi autez daretur
ꝙ corporibus naturalibus: nec eſt motꝰ naturalis neqꝫ vio/
lentus: tunc nihil rerum naturaliuz moueretur omnino: eo
ꝙ omnis res naturalis corpus eſt mobile: ⁊ hec omnia di/
ſtincta ſunt in ṗhabitis ſcientie huius ⁊ probauimus in pre
habitis ꝙ hec omnia accidunt corporibus neceſſario. Et Tex. cō. 84.
ſicut diximus de motu ita neceſſe eſt ꝙ corpus poſſibile ſit
quieſcere: lz enim non omne corpus quieſcat: tamen corpus
rectarum dimenſionum poſſibile eſt quieſcere neceſſario: ſi
gnum autez huius eſt ꝙ omnis motus corporis: aut eſt na/
turalis aut violentus vt diximus in quinto phyſicorū: ⁊ ſcḋm
hoc erit quies violenta: aut naturalis: quia motus natura
lis cum non ſit infinitus erit ad quietem naturalem: ⁊ motꝰ
violentus cum ſit finitus erit ſtans in quiete violēta. ¶ Si
ergo in omni corpore ſcḋm que dicta ſunt inuenitur motꝰ na/
turalis: tunc expreſſe improbatum eſt dictum antiquorum
qui dixerunt motum violentum eſſe tm̄ vel quietez vel vio/
lentum: ⁊ qui cauſant quietem terre ex motu violento ⁊ q̄e/
te violenta peccant. ¶ Si ergo que dicta ſunt ita eſſe ſuppo/ Tex. cō. 85.
nantur: tunc redeamus ad cauſas quietis terre quas indu
xerunt antiqui dicendo ꝙ terra quieſcit imobilis violenter
ſcḋm antiquos: aut etiam mouetur ad medium ſcḋm eos ⁊ ſtat
ibi ita ꝙ cauſa tam quietis in medio ꝙ̄ motus ad medium
eſt reuolutio orbis: ⁊ reuolutio ignis ⁊ turbinis ⁊ ignis ⁊ ae
ris ⁊ aque que procedunt ex forti orbis reuolutione: omnes
enim antiqui aggregatim conuenerunt in hoc ꝙ orbis re/
uoluitur fortiter ⁊ ſua reuolutione circunducuntur elemen/
ta que ſunt in orbe ſicut ſit in turbine ⁊ ꝙ hec ſunt cauſa
fixionis terre violente in medio ⁊ eius quietis. Cauſa au/
tem dicti eorum fuit experimentum qḋ viderunt fieri in hu
moribus omnibus liquidis ⁊ in aere: viderunt enim ꝙ ſi
imittantur corpora multa in aquam ⁊ circūmoueantur for
titer corpora groſſa: neqꝫ deſcendunt ad fundum nec rema/
neant in extremitate ſed trahunt ſe ad medium: ⁊ ſimiliter
ſit in circunducto fortiter aere: hoc ergo experimentum po/
ſuerunt pro cauſa omnes illi qui generatum celum dixerūt
ꝙ terra locata eſt in medio aſſerentes in toto fieri ſicut in
vaſe in quo mouetur aqua ita ꝙ impulſio reuolutionis or/
bis velociſſime ⁊ inuolutionis mediorum elementoruz in/
ter orbez ⁊ terram cauſa eſſet quare terra expulſa ab extre/
mo trahitur ad medium ⁊ ſtat in ipſo: ⁊ cuz ita hec dicerēt:
querebant tamen alias cauſas fixiōis eius ⁊ quietis in me/
dio: vnde quidam ex eis non contenti de eo qḋ dictuz eſt de
reuolutione orbis ⁊ inuolutione turbinis dixerunt ꝙ cuz re
uolutione orbis cauſa quietis terre in medio eſt latitudo
eius eo ꝙ ſicut fex elementorum expellatur ad mediuz. Alij
autem contenti ſunt reuolutione orbis in reuolutiōe elemē
torum dicentes ꝙ ſolus motus celi prima ⁊ vera cauſa eſt
quietis terre in medio quorum princeps fuit Empedo. di/
cens ꝙ celum mouetur circa terram ab omnibus partibus
equaliter motu velociſſimo: ⁊ ideo vigore motus illius pro
hibeat terram moueri ad circunferentiam a qua expellitur
⁊ conſtringitur ad centrum: cuius exemplum eſt in aqua in
cadum miſſa in qua proijciūtur partes eris vel parui lapil/
li ad modum arene que ſi fortiter circūmoueatur non per/
mittit reſidere ad fundum es ſiue lapillos neqꝫ ſtare in cir/
cunferentia aque circūmote fortiter propter cauſam que di
cta eſt que eſt reuolutio fortis aque lz de aptitudine aeris ⁊
arene ſit reſidere ad fundum aque. Contra omnes autem Tex. cō. 86.
iſtos dicimus ꝙ velocitas motus orbis nō poteſt eſſe cau/
ſa quare prohibeatur terra moueri amplius deſcendendo
v̄ſus pedes noſtros ex aere quā modo eſt ita ſcilicet ꝙ mo/
ueatur verſus inferius hemiſperium intātū ꝙ non ſic ime/
diate diametri circuli: ſed appropinquet plus circunferētie
in quacunqꝫ vna parte vna ꝙ̄ in alia: ſi enim eſt ſicut illi di/
cunt: tunc oportet vt naturaliter moueatur ad loca quedaz
per illam propoſitionez quaz ſuppoſuimus ꝙ corporibꝰ na/
turalibus neceſſario eſt motus naturalis: ſi ergo motꝰ eius

ad medium eſt violentus: tunc quies eius in medio eſt vio-
lenta: ⁊ tunc oportet ꝙ ad locum alium habeat motum na-
turalem in quo quieſcit naturaliter: locus autem ille aut eſt
ſurſum aut eſt deorſum: quia neceſſarium eſt ꝙ ſit aliquis
locus naturalis ſicut diximus: ſi autem dicatur ꝙ locus in-
ferior non debetur ei dignior ꝗ̃ ſuperior tunc abſqꝫ dubio
quando fuit in ſuperiori loco mouebitur ad ipſum: quan-
do non fuerit prohibita videmus autem ꝙ non prohibet
eam aer ſuperior qui eſt verſus capita noſtra: quia ſi ille ꝓ-
hiberet eam ſuo impetu deſcendere recta linea prohiberet
etiam ſuo impetu aſcenſum ignis quorum contrarium vi-
demus amborum. Si igitur aer ſuperior qui eſt verſus ca-
pita noſtra non prohibet eam: tunc eadem ratione non pro
hibet eaꝫ aer inferior qui eſt verſus pedes noſtros: nec eti-
am aer lateraliter circunſtans eam in circuitu quia cauſe ſi
miles ſunt cauſatorum ſimilium: aer enim ſimilis nature ⁊
impetus eſt virtutis ⁊ motus a medio ad circunferentiam
eſt ſimilis circũquaqꝫ. ¶ Terra igitur exiſtẽs in medio vio
lenter exiſtens ⁊ non prohibita mouebitur ſurſuꝫ circũqua-
qꝫ: ⁊ hoc falſum videmus eſſe oculis noſtris: ⁊ hec quidem
cõmuniter ſunt cauſe contradicentes impetum motus ce-
li eſſe cauſam quietis terre in medio quã contra eos qui cũ
impetu motus celi cauſam quietis terre in medio dixerunt
eſſe latitudinem eius ⁊ groſſitiem: ſpecialiter autem contra
Tex. cõ. 87. Empedo. qui ſolum impetum motus celi inducit qđ cauſa
obijcere poteſt quis dicens ꝙ faciat nos ſcire Empe. cau-
ſam propter quaꝫ ſeparabantur elementa ⁊ diſtinguebãtur
abinuicem ⁊ que erat cauſa fixionis terre in medio anteꝗ̃
ſeparentur per motum celi: dixit enim Empedo. elementa
precedere motum celi tẽpore quando de amicitia fecit vnũ
cõmixtum ex elementis: ⁊ tunc etiam grauia recedebant a
leuibus: ⁊ ſic motus celi non poteſt eſſe cauſa elemẽtalis qe
tis terre in medio ⁊ motus eius ad mediuꝫ. ¶ Amplius au
tem oportet intelligere ꝙ inolutio turbinis ⁊ reuolutio or-
bis qui ſunt cauſa motus partium terre ad medium ⁊ quie
tis earum in medio in omni tempore preterito dici poſſunt
ꝙ expulſe fuerunt quando fuerant permixte alijs elemẽtis
⁊ ſparſe erant in eo qđ vocabant turbinem orbis aeris inuo-
luti ex ſimodo iſto tẽpore partes terre nõ ſunt ibi ſparſe: qa
iam due res exiuerunt in proprio loco per litem diſpergen-
tem vt dixit Empedo. Igitur motus partium terre ad me-
dium qui eſt in iſto tempore non cauſatur ab orbis reuolu-
tione expellente partes terre: etiaꝫ ab iſto vicino nobis ae-
re quieto a motu turbinis. ſ. ad centruꝫ deſcendũt. ¶ Si au
tem reuolutio fuiſſet cauſa eſſentialis motus partium terre
tunc propter eandem cauſam etiam: tunc corpora groſſa et
grauia terreſtria deſcenderent ⁊ ad terram ⁊ ad terre locũ
⁊ hoc ineſt: quia prima reuolutio motu turbinis inuoluti ex
pulit groſſa ſparſa in aere elongatum eſt a nobis vt dictum
eſt eſſe partes terre non ſunt modo confuſe in aere: ſed qe-
to aere mouentur ad medium quãdo fuerint eleuata in ae-
re terreſtria grauia: ſimiliter autem videmus ꝙ ea que a
reuolutione expelluntur ad medium non quieſcunt in ipſo:
ſed in ipſo medio circũducuntur ſicut apparet in arena que
eſt in aqua in cado circunducta: ⁊ ita cum reuolutio iaꝫ du-
dum deberet remouere omne qđ eſt in orbe propter prolixi
tatem temporis eius: tunc non deberet ſtare terra ſed circũ
duci in medio propter impetum reuolutiõis antique: ⁊ hoc
Tex. cõ. 88. etiam non videmus. ¶ Amplius autem queratur ab Em-
pedocle: propter qđ ignis mouetur ⁊ ſtat ſuperius non po-
teſt dici ꝙ ſit propter inuolutionem ⁊ reuolutioneꝫ: ſi enim
de aptitudine terre eſt moueri ad aliquem locuꝫ eo ꝙ ipſa
eſt corpus naturale: tunc manifeſtum eſt ⁊ patens: quoniaꝫ
ẽt reliqua corpora nãlia moueri hñt ad locũ aliquẽ nãlẽ ꝑꝑ
cãm conſimilem: ⁊ ſic reuolutio expellens non poteſt poni ꝓ
Tex. cõ. 89. cauſa alicuius motus vel quietis corpoꝝ naturaliũ. ¶ Am-
plius autem ſimile ex neceſſitate inferente contingit ꝙ re-
uolutio orbis ⁊ inuolutio turbinis non faciunt graue et le-
ue: quia graue ⁊ leue ſunt de primis corporibus ⁊ illa diffe-
runt per motum ad medium: ⁊ a medio ⁊ non per motum
inuolutionis ⁊ reuolutionis proculdubio: ergo corporum
priora alia ſunt grauia: alia leuia nõ propter motum reuolu
tionis: ⁊ etiam ante ipſam ſm Empedoclem: quia Empe-
docles dixit corpora ſimilia prius eſſe tempore ꝗ̃ ſit motus
celi: ſi igitur hec ita ſe habent: tunc ſm Empedõ. reſtat inq
rere de cauſa eſſentiali motus grauium ⁊ leuiũ cum fuerint
ante motum celi inuolubilem ⁊ ex qua natura fuerit aptitu-
do motus eorum ſic ⁊ non aliter: tunc eniꝫ ſm Empedo. nõ
ſit poſſibile vt aliquod moueretur ſurſum vel deorſum eo
qđ non eſt orbis ferreus diſtendebatur chaos infinitum in
infinito: neqꝫ enim ſurſum neqꝫ deorſum eſt: hec autem loca
non inuenimus attribui niſi graui ⁊ leui ſint non ſemel: ſed
multotiens dictum: ⁊ ſunt igitur nature quedaꝫ grauitatis
⁊ leuitatis quibus eſſe aliter debentur iſta loca ⁊ non expel-
luntur in ea ex impetu reuolutionis orbis vt dixit Empe.

¶ Cap. 6m. De improbatione opinionum dicentium ter-
ram eſſe in medio propter equalitatem diſtantie vndiqꝫ ad
orizontem.

VT autem non ſigillatim: ſed cõmuniter tanga- Tex. cõ. 90.
mus antiquorum opiniones: dico capitulari-
ter ꝙ maior antiquorum philoſophorum la-
borauit maiorem parteꝫ vite ſue videndo cau
ſas locorum ⁊ quietis elementorum in locis ſu
is ⁊ ſufficientior oppoſitio antiquorum fuit op
poſitio Anaximandros quem Balſamidũ quidaꝫ arabes
corrupte nominant: dixit enim ꝙ terra in medio fixa eſt qe
ta: eo ꝙ eſt inuoluta in centro propter equalitatem diſtan-
tie ab orizonte per circuitum: opinabatur enim ꝙ omne qđ
in medio ſtat equaliter differt a circunferentia orizõtis nõ
magis habet moueri ad vnam partem ꝗ̃ ad aliam: ⁊ ideo
ad nullam partem declinat nec ſurſum nec deorſuꝫ: neqꝫ ad
latera: quandocunqꝫ enim ſm huncmodum eſt: tunc nõ po
teſt declinare ſimul ad latera cõtraria. Et ideo quieſcit per
equidiſtantiam in medio: ⁊ iſta eſt opinio que verbotenus
ſcripta legitur in Timeo Platonis: ⁊ ſm hanc opinionem
terra habet motum naturalem ⁊ quietem violentam ꝙ ſm
Anaximandrum terra a medio naturaliter mouetur: ſꝫ ſtat
in ipſo propter diſtantie equalitatẽ ita ꝙ ipſa diſtantie eq̃-
litas cauſa ſit quietis terre ⁊ nõ natura aliqua que ſit in ter
ra: magis igitur naturaliter ⁊ magis ſufficiens eſt iſta opi-
nio ꝗ̃ que habita eſt in priori capitulo de expulſione: quo-
niam hec dat motum naturalem terre lꝫ falſo ⁊ quieteꝫ vio
lentam: anterior autem tam motum ꝗ̃ quietem terre dicit
eſſe per accidens ⁊ violenter. Sermo autem huius oppo- Tex. cõ. 91.
ſitionis ⁊ ſophiſticus eſt ⁊ non verus: ſophiſticus quidem:
quia hoc qđ accidit terre ponit pro cauſa eſſentiali: accidit
enim terre equaliter diſtare ab orizonte per circuitum per
quẽ hoc qđ eſt in medio non cauſatur ab equaliter diſtare
ab orizonte: ⁊ ideo etiam equalis diſtantia non eſt cauſa qe
tis eius in centro: ⁊ etiam locus ſophiſticus ſm quid ⁊ ſim-
pliciter vt dicit Themiſtius. Paralogiſmus autem ſic for-
matur terra quieſcit in medio ſm eẽ illud in medio habet
equalitatem diſtantie ab orizonte per circuitum: ergo terra
quieſcere habet in medio ab equalitate diſtantie per circui
tum: ⁊ arguebat ac ſi ideꝫ cauſa eius qđ eſt quieſcere in me
dio ⁊ eſſe in medio eius qđ eſt eſſe in medio. Falſus eſt ſer
mo iſte: quoniaꝫ ſi vera eſt cauſa quã induxit: ꝙ ſcilicet per
hoc qđ eſt aliquod vere in medio non magis inclinatur ad
partem vnam ꝗ̃ ad aliam: ⁊ ideo quieſcit cuꝫ non poſſit ad
omnem partem moueri: tũc ſi ignis poneretur in medio ſta
ret ⁊ quieſceret in medio: cauſam igitur quã induxit Ana-
ximandros ſiue Balſamidus non eſt proprie terre: ſed oĩs
cuiuſcunqꝫ corporis poſiti in medio. Amplius ſermo iſte Tex. cõ. 92.
nullam facit neceſſitatem: quare terra quieſcit in medio: vi
demus enim terram non ſoluꝫ quieſcere in medio: ſed eti-
am moueri ad ipſum: ⁊ hoc manifeſtuꝫ eſt in partibus ter-
re: cum enim ſit terra de numero homogeneorum ad quẽ-
cunqꝫ locum pars terre mouetur: neceſſe eſt totam terram
moueri ad eundem: mouetur autem quelibet pars ad me-
dium: ergo ⁊ tota terra mouetur ad eundem ⁊ vna eſt cau-
ſa vtriuſqꝫ: lꝫ nõ vno modo ſe habens grauitas terre extra
locum proprium cauſa eſt motus: ⁊ hec eadem in loco ſuo
cauſa eſt quietis: lꝫ enim motus ⁊ quies animalis operanť:
tamen ſm ꝙ res in qua quieſcitur ſit per motum ⁊ non eſt
finis eius ab eadem cauſa diuerſimode ſe habente ſiũt ei9
motus ⁊ quies: ſic ergo ſe habet vt dictum eſt patet ꝙ nul-
lius neceſſitatis eſt ſermo qui dictus eſt de equalitate diſtã
tie ab orizontibus: quia lꝫ ſm iſtos poteſt eſſe cauſa quietis

terre

terre in medio tamen nullo modo poteſt eſſe cauſa motus
ad medium: quia cum graue extra locum ſuum non equali-
ter diſtat ab oꝛizonte: ⁊ tunc ſm iſtos deberet declinare ad
oꝛizontem viciniorem: ⁊ non ad medium cuius contrariuz
videmus oculis. ¶ Jam igit̄ ex iſto ſermone qui valde ſuf-
ficiens eſt manifeſtum eſt ⁊ certum ꝙ terra eſt fixa ⁊ quieta
non propter hoc ꝙ locata ſit per diſtantiam equalez ab oꝛi-
zontibus ⁊ ꝙ hec cauſa vt diximus cōmunis eſt omnibus
corporibus ⁊ non eſt terre propria: ſed ideo quieſcit in me-
dio: quia a natura propria mouetur ad mediū quādo extra
T.cō.93. ipſum per quā quieſcit in medio non eſt in ipſo. ¶ Amplius
autem turpe eſt omni philoſopho querenti quare terra loca-
ta quieſcit in medio ⁊ non declaretur ex ſermone ſuo quare
ignis quieſcit in oꝛizonte: quia ſicut in dialecticis tradit̄ ſci-
to diffinite vnum contrariorum ſcitur diffinite ⁊ alterum: ⁊
ſcita propria ⁊ eſſentiali cauſa vnius contrariorum ſcit̄ dif-
finite ⁊ alterius: per motus autez ſimplices terre ⁊ ignis ſci-
mus quoniā iſta corpora ſunt contraria penes formas dan-
tes eis motus locales: ſi ergo conceditur ignis habere locū
naturalem: tunc oportet ꝙ concedatur terram habere locū
naturalem oppoſitum illi: ⁊ ex oppoſita cauſa: ⁊ ille locus eſt
medium. ¶ Nam ſi dicat aduerſarius ꝙ iſte locus non eſt
naturalis terre: tunc ſequitur ꝙ locus oppoſitus non ſit na-
turalis oppoſiti elementi: ⁊ hoc quidez ſequitur ex dictis eo-
rum qui dicunt ꝙ terra locatur in medio non propter na-
turam qua opponitur igni: ſed per neceſſitatem imobilita-
tis: quia per equidiſtantiaz non poteſt plus moueri ad vnā
partem q̄z ad aliam: cum tamen mobilis ſit ad locum extra
medium. Et dicunt huius ſimile in fruſto ferri qꝺ in cen-
trum ponitur ſpere de magnete facte qꝺ propter equalitatē
attractionis vndiq̄z facte ſtat in medio imobile ſic ſi imagi-
naremur tenſa quā quidem ſophocram vocāt hoc eſt pelle-
re equaliter vndiq̄z per circuitum tenſam aliquibus equa-
liter attrahentibus cuius vis non inuitat potentiam attra-
cti magis in parte vna q̄z in parte alia: tenſa eni illa ſtat eq̄-
liter attracta ⁊ non ſcinditur vt propter proportionē que eſt
inter virtutem trahentis oꝛizontis ⁊ virtutem terre attra-
cte: ita ꝙ neuter nec vincit nec vincitur ⁊ hoc eſt deriſibile:
ſicut ſi dicamus ꝙ famelicus ⁊ ſitiens diſtet equaliter vn-
diq̄z a cibo ⁊ potu per circuitum ⁊ non moueatur ad cibum
⁊ potum eo ꝙ non inuenit victū ſic ſibi magis in vno loco q̄z
in alio cuz ex deſiderio cibi ⁊ potus equaliter moueatur ad
omnem locum in quo eſt cibus ⁊ potus: ſicut autez diximus
cuz iſtos ſermones dicunt in cauſa quietis terre in medio:
tunc partim eius qꝺ ex oppoſito illius cauſe determinarēt:
quare ignis quieſcit in oꝛizonte: ⁊ hoc non faciunt quando
dicunt terram attrahi ad oꝛizontem ſicut ⁊ ignem: mirum
eſt ergo de talibus viris ꝙ per tales cauſas querunt conſer-
uare ſtationes ⁊ quietem corporum per quas nō poſſunt in-
ueſtigare rationes motuuz eorum: dico autem ſicut qꝺ dice-
rent propter quā cauſam quedam eorum mouentur ſurſuz
⁊ quedam eorum mouentur deorſum quando nihil eſt ea ꝓ-
hibens: ſicut quando ſunt extra equidiſtantiā que ſm iſtos
ſint cauſa quietis: tunc enim nihil prohibet ea a motu: ⁊ vi-
demus ꝙ tunc quedam ſurſum aſcendunt ⁊ quedam de-
Tex.cō.94. orſum deſcendunt. ¶ Adhuc autem ſi interius conſiderek
dictum eorum non eſt verum qꝺ dicunt: ꝙ ſcilicet diſtātia
equalis ab oꝛizonte non diuidat terram ſed conferat ei im-
mobilitatem in medio: ſcimus enim terram non equaliter
diſtare ab oꝛizonte ſm partes ſed ſm totum: quelibet enim
pars terre vicinior eſt alicui parti oꝛizontis q̄z alij: ⁊ ſic vlte-
rius patet ꝙ non eſt equalitas virtutis orbis attrahentis
⁊ illius partis attracte: ſed pars vicinior orbis venit ſuper
illam partem terre in attrahendo: ſermo ergo iſtorum non
eſt verus niſi loquatur de omni re ſimul ſm ſuam totalita-
tez: ita ꝙ dicunt ꝙ res omnis hoc eſt tota in totalitate ſua
accepta non ſm partes non poteſt moueri huc vel illuc ſed
figi ⁊ ſtat in medio neceſſario propter equalem ſue totalita-
Tex.cō.95. tis ab oꝛizonte per circuitum diſtantiam. ¶ Contra qꝺ nos
dicimus ꝙ propter hunc ſermonem non oportet vt ſic res
quieta in medio exiſtens agitetur ⁊ moueat̄ ad omnes par-
tes oꝛizontis per circuitum eo ꝙ quelibet pars oꝛizōtis at-
trahit ſibi partem viciniorem ex partibus terre: hoc autem
manifeſtum eſt ſi remoueri imaginetur terram ex medio: ⁊
locum eius imaginemur ignem in medio locari eſt eadem
cauſa imobilitatis ignis ⁊ terre ſm iſtos vt prediximus: ſz
in igne melius que diximus de terre partibus videmus ꝓ-
pter hoc ꝙ ignis mouetur a medio ⁊ non terra: poſitus igi-
tur ignis in medio ſtat propter eandem cauſam qua ſit ſta-
tio terre in medio ſm iſtos: quia ſcilicet equaliter diſtāt ab
oꝛizontibus ſm totum: ⁊ tamen videmus ꝙ ſm partes re-
cedit a medio ⁊ mouetur ab oꝛizonte. Similiter ergo vide-
tur ꝙ ſm iſtos debeat moueri terra ſm omnes ſuas par-
tes: veruntamen cum mouetur ignis ſic ſm partes a partibꝰ
oꝛizontis non accidit ei non ſcindi ſicut falſum exempluz in-
duxerunt de cerufra extenſa: ⁊ ideo videmus ꝙ non incidit
totaliter ſimul ad punctum vnum oꝛizōtis: ſed quelibet ps
mouetur ad partem oꝛizontis ſibi viciniorem ⁊ per equali-
tatem diſtantie que ponitur cauſa quietis corporum in me-
dio non deberet ſcindi ignis ſed cum totalitate ſua deberet
ſtare in puncto qꝺ equaliter recedit a circunferentia. Nunc
autez videmus ꝙ omnis pars ex partibus ignis mouetur
ad ſibi magis ſimilem ⁊ vicinam ex partibꝰ oꝛizontis: ⁊ hoc
eſt ꝙ ſicut ſi imaginemur duos circulos ſuper punctū vnuz
qꝺ ſit centrum vtriuſq̄z quorum vnus diſtet ab alio per quā-
titatem ambitus circunferentie ita ꝙ vnus ſit multo maior
alio ⁊ intelligamus eos ſecari per duos diametros angu-
los rectos ſecantes: tunc enim duorum circulorum inequa-
lium qualitate ſiunt ſimiles lz ſint inequales ⁊ intelligamus
circulorum exteriorem eſſe oꝛizontem ⁊ interiorem eſſe cir-
culum ignis qui ſit in centro: ⁊ qꝛ tunc partes ignis non eq̄-
liter diſtant a circunferentia per circuitum: tunc quarta in-
ferioris ſpere attrahetur ad ſibi ſimilem in ſpera ſuperiori
⁊ non totaliter in omnibus partibus quieſceret in vno pun-
cto centri: ⁊ omnino ſimile accidit de terra ſi circulus ſpere
interioris detur terre ⁊ dicatur ꝙ non naturaliter eſt in me-
dio ſed quieſcit propter equalem attractum oꝛizōtis vndi-
q̄z equaliter diſtantis: ⁊ ſi forte aliqui velint dicere ꝙ terra
non ſcinditur propter continuitatez quia vna pars tenet ali-
am ſibi continuam hoc nihil eſt omnino: quia corpora per
ſuas quantitates ſibi querunt punctum notum in quo ſtet
quantitas ipſorum per omnes partes. Videmus enim ꝙ
ignis aliquando cōgregatur ⁊ inſpiſſatur ex maiori magni-
tudine ad minorem: ⁊ tunc inſpiſſatur ⁊ venit ad locum mi-
norez: aliquando econuerſo ſpargitur ex paruitate ad ma-
gnitudinem: ⁊ cum ſic rarificatur magnificatur ⁊ tunc proue-
nit ad locum maiorem: ⁊ hoc precipue accidit in corporibus
quando ſunt extra loca ſua ꝙ etiam tunc mutantur a ſuis
quantitatibus quas habent forme ſuis debitis ſm ſpiſſitu-
dinis vel raritatis ipſorum ꝓportionē. Signa hec ita ſe ha-
bent ⁊ ſupponatur cum illis qꝺ medium eſt ⁊ non locus na-
turalis terre ſed cōtinuetur in medio ꝓpter equalitatem di-
ſtantie oꝛizontis tunc oporteret ꝙ terra modum iſtius alte-
rationis ⁊ motus quem variamus: ⁊ hoc contingit ei ꝓpter
elongationem equalem ab oꝛizontibus: quia tunc quelibet
quarta oꝛizontis deſcendit fortiter ad quartaz terre ſibi vi-
ciniorem ⁊ verificabit eam ſeparando ab alijs partibus ⁊ a
ſpera terre ⁊ ſcindēdo eam ſicut diximus: ⁊ ſi hoc eſſet verū
ſeculis antiquis iam tota terra ſpiſſa ⁊ mutata in aliam ſpe-
ciem eſſe debuerat qꝺ falſum eſſe videmus. Iſte igitur ſunt
ſententie ad diuerſitates opinionum que fuerunt per inqui-
ſitionem eſſe rerum quas induximus hoc eſt de figura ter-
re ⁊ loco eiuſdem ⁊ ipſius motu ⁊ quiete.

¶ Cap. 7m. De contradictione illius opinionis que terram moueri in medio ſuper orbem medium.

Nunc autē tēpus requireret vt in rebus illis nr̄az Tex.cō.96.
ſniam diceremus niſi ꝙ quādo ante diximus
qꝺ qdam dixerūt terraz moueri circulariter et
diuerſificati ſunt in duas partes: qdā eni dixe-
rūt ꝙ erat vna de ſtellis ⁊ mouebat̄ extra me-
diū ⁊ illis ſufficiēter ſatis in prehabitis eſt con-
tradictū: qdam enim dixerunt eā moueri in medio circa cē-
trum: ⁊ qa illis nō fuit in ꝓhabitis cōtradictum opz nos hic
iſtis ꝯdicere anteq̄z noſtram de p̄dictis cōferamus ſniam.
Dicamus ergo ꝙ qdaz alij poſuerūt ipſam eſſe in medio ⁊
ꝙ ipſa reuoluitur ſuper ſe mota ſuper orbem mediuz quez
orbem ſi realiter acceperūt tunc fuit orbis ille concauuz ae-
ris ⁊ aque in quo cōtinet̄ terra qꝺ cōtinuum orbem mediū

vocauerunt qa erat inter celum ⁊ terram que ſunt quaſi ex-
trema: ſi autẽ orbẽ mediuꝫ nõ realiter ſed intellectualr̃ acce
perunt tunc erat orbis imaginabilis per quẽ motum ſuum
dixerunt deſcribere terrã circa centrũ mũdi qui medius eſt
inter orbẽ celi ⁊ cẽtrum eo ꝙ ſpera in circũferentia ⁊ centrũ
tãꝙ in duo diuidaẽ extrema. Hic autẽ ſermo impoſſibilis
eſt oĩno: ſi enim incipiẽdo cõtradicere eis ſumamus ſm̃ oẽs
ꝙ .ſ. terra moueẽ circulariter: ſiue in medio: ſiue extra me-
diuꝫ moueaẽ abſqꝫ dubio motꝰ iſte circularis erit terre vio
lentus. Cuius ꝓbatio eſt qa idẽ motus eſt nãlis totiꝰ qui eſt
partium. Motũ autẽ partiũ terre videmus eẽ rectuꝫ ⁊ non
moueri aliquã partiũ terre circulariter niſi violẽter tm̃: er-
go terra moueẽ violẽter quãdo circulariter moueẽ: ſi autẽ
hec ita ſe hñt cũ nulla violẽtia ſit perpetua: ſed potiꝰ genera
bilis ⁊ corruptibilis: tũc iſte motus nõ eſt perpetuus: conſta
bit eni in ſcđo perigeneſeos: ꝙ ordo elemẽtoꝝ ⁊ numerus ⁊
motus eoꝝ perpetua ſunt ſm̃ nãm ⁊ nunꝙ ſm̃ nãm finiẽ. er-
Tex. cõ. 97. go motꝰ eoꝝ nec eſt circularis: ergo nec motꝰ terre. Amplius
omne qđ p̃ter primuꝫ corpus moueẽ motu circulari moueẽ
motu diurno hoc eſt tarde reſpectu motus p̃mi: ⁊ motꝰ eoꝝ
ſunt diuerſi qa plures ſunt ⁊ vniformes in velocitate ⁊ tar-
ditate: ⁊ hoc nõ habet inſtãtiam in inferiorib9 orbibus pla-
netaꝝ: quoꝝ q̃libet habet motꝰ plures ⁊ tardos reſpectu mo
tus p̃mi qui eſt diurnus: hic eni motus oĩno vniformis eſt
⁊ velociſſimus: hec autẽ omnia manifeſta ſunt ex p̃dictis.
Si ergo terra mouetur motu circulari in loco ſuo ſicut iſti
dicunt: tunc oportet ꝙ moueatur a motore qui non eſt na-
turalis ſm̃ intellectum vel animaꝫ: ⁊ habeat motus plures
diminutos in velocitate a motu p̃mo. Omnis autem orbis
inferior ad minus habet duos motus .ſ. longitudinis ⁊ lati
tudinis in quem qui eſt ab occidente in orientem: ⁊ latitudi
nis qui eſt declinans ab equinoctiali in meridieꝫ: ⁊ in aqui
lonem ad duo puncta ſolſtitioꝝ: ergo terra ad minus hos
duos motus habebit: ſi autem ita ſe habebunt: tunc opꝫ ꝙ
ſtelle in aſcenſu ⁊ deſcenſu celi a ſolſtitio in ſolſtitium nobis
muteẽ omnes ſicut mutatur nobis modo ſol: ⁊ oportet ꝙ
nobis aliquando viſibiles fuerint ſtelle que ſunt circa polũ
auſtralem ⁊ occultentur nobis ſtelle que ſunt circa poluꝫ aq
lonarem. Nos autẽ non videmus id ſic eſſe omnino: quia
ex quo loco oritur nobis modo ſtella aliqua ſemper ad ma-
ximum tempus oritur nobis illo eodẽ: ⁊ ſi mutaẽ locꝰ alicuiꝰ
ſtellarum hoc eſt in motibꝰ orbis ⁊ non ex motu terre. Silr̃
autẽ eſt de occaſu ſtellaꝝ ſicut diximus de ortu earum.

¶ Cap. 8m. In quo dicitur vera cauſa quietis terre i medio vniuerſi.

Tex. cõ. 98. His aũt habitis tẽpus eſt vt dicamus veritatẽ
de premiſſis: dicamus ergo ꝙ motus partium
terre ⁊ motꝰ totalis terre qui naturalis eſt ad
medium: ⁊ ꝙ illud mediũ eſt locus qui eſt cen
trũ: ſurgit tamen queſtio ex hoc ꝙ ſcimus vnũ
ſubiecto eſſe mediũ vniuerſi ⁊ mediuꝫ terre lꝫ
Tex. cõ. 99. differant in forma ⁊ rõne. ¶ Queret ergo forte aliquis ad
qđ duoꝝ medioꝝ ſm̃ formam eſt motꝰ grauiũ ⁊ partiũ terre
naturalis: vtrum .ſ. ſit ad medium totius aut ad mediũ ter-
re: ⁊ hoc eſt querere: ꝙ quãdo grauia moueẽ ad medium
ſm̃ qđ eſt mediũ totius: aut ſm̃ qđ eſt mediũ terre: ⁊ ad hãc
queſtionẽ ſoluẽtes dicamus ꝙ moueẽ grauia ad ip̃m: ſm̃
qđ eſt mediũ vniuerſi ⁊ nõ ſm̃ qđ eſt mediũ terre: huiꝰ autẽ
ſignũ eſt qđ videmus in corporibꝰ leuibꝰ ſicut eſt ignis: hic
eni contrarij motus ſunt a grauibus: ergo ideꝫ locus eſt ex
quo moueẽ leuia ad queꝫ moueẽ grauia: ſed leuia ex me-
dio vniuerſi mouentur ad orizontem qui ſimpl̃r eſt orizon:
ergo grauia moueẽ ex orizonte ad id qđ ſimpl̃r eſt mediũ:
ſi autẽ ignis moueretur ex medio illo ſm̃ qđ eſt mediũ ter-
re: tunc ſi poneret terram non eſſe in medio vniuerſi ſimpl̃r
non moueẽ ignis ad orizontem ſimpl̃r: ſed ad orizonteꝫ qui
poneretur orizon reſpectu medij terre: ⁊ ſic accideret etiam
ꝙ motus grauium ⁊ leuium nõ eſſet cõtrarius a differẽtijs
poſitionum que eſſent cõtrarie ſimpl̃r: ſed eſſent per cõpara
tionem cõtraria que oĩa ſunt inconuenientia: ergo opꝫ dice
re ꝙ terra mouetur ad medium qđ ſimpliciter eſt mediuꝫ
⁊ non medium quidem corporis: ſed qđ eſt corpus qđdam:
medium autem ſimpliciter eſt medium vniuerſi: ergo mo-
tus terre ⁊ aliorum ſimpl̃r grauium eſt ad mediuꝫ vniuerſi

ſm̃ qđ eſt medium vniuerſi: accidit etiã ꝙ mediuꝫ vniuer-
ſi ſit medium terre ſm̃ ſubiectũ: ⁊ hoc eſt ideo: qa terra mo-
uetur ad medium vniuerſi ⁊ equal̃r omnes partes eiꝰ inten
dũt tangere ipſum ⁊ locari in ipſo: ⁊ ideo accidit ꝙ mediuꝫ
terre: ⁊ hoc eſt ſpere terre ſit locatum in vniuerſo ⁊ ſic vnum
ſubiecto efficitur mediũ vtriuſqꝫ. ¶ Qđ aũt ⁊ hoc veruꝫ ſit T. cõ. 100.
ꝙ .ſ. motus terre ad vndiqꝫ facit per ſubiectũ mediũ eẽ vni-
uerſi ⁊ medium terre ſignificatur in motum oĩum grauiuꝫ:
intelligamus eniꝫ ſuperficiem planam ſecare terrã in cẽtro
⁊ ſignificari centrũ in circulari ſuperficie illa: ⁊ intelligamus
corporum grauium ſignificari lineis ꝓtractis que ſignẽt vi-
as per quas deſcendunt grauia a circũferentia ad centrũ: di
co ꝙ linee ille ſignificantes lineas grauiũ ⁊ nõ figuraẽ ad
modum equidiſtantium eq̃liuꝫ que nõ cõcurrant nec per cõ
tractum faciũt angulum imo potẽtia omnes perpẽdiculari-
ter deſcendunt ad centrũ: ita ꝙ quelibet ſuper ip̃m in ſupfi-
cie ſecante ipſum facit duos angulos rectos: ergo deſcẽſus
oĩum illarũ eſt ad vnuꝫ angulũ in centrũ cõcluſum: ſi autem
hec ita ſe habẽt: tunc oportet ꝙ per ipſum deſcẽſuꝫ grauiuꝫ
fiat ꝙ grauium medium ſit in medio vniuerſi accipit me-
dium vniuerſi pro ſuo medio: ⁊ hoc per acciñs efficiẽ ſuũ me
dium ⁊ mediũ vnum vniuerſi ſm̃ ſubiectum: ⁊ qa eſt in me
dio eſt q̃eta pp cãm quã diximus. Diximus eni ꝙ omne qđ
moueẽ: neceſſe eſt ꝙ moueatur ab imobili qđ nõ remoueẽ
de loco ſuo: ⁊ hoc eſt clarum in oĩbus motibꝰ aĩaliuꝫ ſicut de
claratuꝫ eſt in octauo phyſicoꝝ: hoc mõ neceſſe eſt ꝙ ſe ha-
beat id qđ ſimpl̃r eſt medium ſpere ad ip̃m motum ſpere: ⁊
ideo neceſſe eſt ꝙ q̃ſcat ſpere medium. Cum aũt hic ſit lo
cus grauium ⁊ nullum corporeũ nãlium moueaẽ in loco ſuo
naturali: oportet ꝙ id qđ ibi locatum eſt ſicut terra ſit quie-
tum: hec igitur via vna que habeẽ ex premiſſis in. 8. phyſi-
coꝝ: ⁊ etiã hoc nõ ſufficit eo ꝙ nimis eſt remota. ¶ Induca Tex. cõ. 101.
mus ergo cauſam que eſt ꝓpria huius ⁊ nãlis ſumens argu
mẽtum a corporibꝰ habentibꝰ grauitateꝫ que quãdo ſepius
proijciuntur ſuperiꝰ recidũt ſemper ad locũ vnũ qđ nõ cõti-
geret ſi terra moueretur in loco vno ſicut videmus ꝙ quan
do lapides ꝓijciuntur ex naui fortiter: iacta ip̃etu fluuij nõ
cadunt lapides in locũ vnum: ſed vnus cadit iuxta aliuꝫ: et
ſic ꝓculdubio fieret ſi ꝓijcerentur lapides ⁊ terra moueret
ꝙ nõ caderent lapides in vnũ locũ q̃uis ex eodẽ loco ꝓijce-
rentur: ſignũ eniꝫ ſenſibile q̃etis terre in medio ⁊ ꝙ nõ mo-
uetur mediũ extra neqꝫ in medio eſt ⁊ lapiduꝫ ꝓiectoꝝ ex lo
co vno redditus cõtinuus ad locũ vnũ ⁊ eundẽ: ⁊ qa iã ha-
bemus expreſſum argumẽtũ q̃etis terre dicimus cãꝫ huius Tex. cõ. 102.
quietis ꝓpriã eſſe ⁊ manifeſtã ⁊ patentem ex premiſſis: dici
mus enim hoc eẽ ex aptitudĩe naturali ipſius que eſt forma
generis: ſiue grauitatis in terra que cõnaturalis eſt loco ta-
li ſi ei de aptitudine eius naturali eſt incidere ad mediũ ex
quacũqꝫ parte orizõtis moueaẽ: ſicut aptitudo nãlis ignis ẽ
incidere ex medio ad orizonta ꝓpter cõnaturalitatem quã
hꝫ ad orizonta: tũc ꝓpter cõtrarietatem motuũ ⁊ formarum
ignis ⁊ terre nõ eſt poſſibile ꝙ aliqua partium terre mouea
tur ſurſum ad locũ medio cõtrariũ niſi per violentiã: omni
eni corpori vni eſt motus vnius ſimplicis corporis ſimplex
eſt motus ſm̃ naturam: ⁊ ideo motꝰ qui eſt ex medio in ſim
plici corpore cõtrarius eſt motui facto ad medium in oĩbꝰ
partibus corporis: qꝛ motus partium ſimplicis corporis nõ
eſt niſi ex forma totius que eadẽ eſt in ipſis: eo ꝙ homoge-
nea ſunt toti: ſi igiẽ ſicut ex ſenſu videmus non eſſe poſſibile
alicui partium terre vt habeat motũ naturalẽ ex medio ſur
ſum: tunc manifeſtũ eſt ꝙ multo dignius eſt ꝙ talis motus
non eſt poſſibilis toti ex cuius forma pars talẽ accipit nãm:
qa ſicut diximus in ſimplicibꝰ idem eſt locus ad queꝫ final̃r
moueẽ pars ⁊ totum: eo ꝙ pars nõ moueẽ niſi per nãm que
eſt forma ex natura totius. Si aũt hoc eſt vt diximus tũc i-
poſſibile eſt ꝙ terra in loco ſuo moueaẽ niſi moueret ex v̾tu
te aĩali que eſt fortior ⁊ nobilior q̃ ipſa ſit ſicut videmus in
locis ſuis moueri aĩalia: tũc opꝫ ꝓculdubio ꝙ ꝓpter iſtã cau
ſam terra ſit quieta ⁊ fixa in loco ſuo qui eſt medium cuꝫ vi-
deamus ꝙ non habeat: neqꝫ animam: neqꝫ intellectũ a quo
moueatur. Et tunc ſi nos ex omnibus dictis velimus colli-
gere verã cãm imobilitatis terre dicemus q̃dem ꝙ cã p̃ma
eſt mediuꝫ vniuerſi qđ accipit terra pro loco ⁊ hec cã appro-
priatur per hoc ꝙ medium q̃dem eſt imobile ꝓpter hoc ꝙ
eſt remotiſſimũ

eſt remotiſſimũ a circũferentia: eſt enim ɔcurrens ꝓpter diſtantiã a motu primo frigiditas cõſtringit partes materie ⁊ inſpiſſat: ⁊ qa inſpiſſat inducit in ea frigiditatẽ ⁊ efficiunt̃ ergo grauia ⁊ imobilia que ſunt ibi ⁊ eſt hec cã efficiens quietis terre. Cauſa aũt finalis eſt que in antehabitis dicta eſt: ꝙ.ſ. terra nõ participat nobilitatẽ cauſe prime nec nobilitatem que eſt iuxta illã participat per motũ: ſed potius per quietem: ⁊ ideo ſtatus ⁊ qes oĩum eſt in ipſa: ⁊ hoc qdẽ oẽs phi medium ponentes imobile ſomniauerunt: ⁊ exprimere ali-
Tex. cõ. 103. quid neſciuerunt. Idem autẽ qõ diximus terram .ſ. locatã in medio eſſe atteſtantur geometre in parte illa geometrie que de choſmimetra facit rõnẽ ⁊ aſtronomi: intelligam⁹ enĩ totam ſperam per centrum ſecari tribus diametris quarũ vna ducatur de polo in polum per centrum: altera de pũcto orientis in punctis occidẽtis per idem cẽtrũ. Tertia vo de angulo medij celi ad angulũ medij terre per idem centrũ: tunc enim neceſſario iſti tres diametri ſecabunt ſe in centro ad angulos rectos: nec eſt poſſibile vt corpus ſpericũ pluribus diametris ad angulos rectos ſuper centrũ deſcriptos ſecetur: intelligamus ergo terram eſſe leuatã extra diametrum que tranſit per polos que vocat̃ axis ſpere: ⁊ ſit in medio: ergo cum ſtelle in occaſu ⁊ ortu ſunt ei remotiores ꝗ̃ in angulo medij celi apparebunt ſtelle viciniores in ortu et occaſu ꝗ̃ in angulo medij celi qõ falſũ eſſe videmus: ſi autem terra moueretur in centrũ ⁊ non eleuaretur extra centrum ⁊ ſtelle quieſcerent ſicut dixit Pithagoras: tunc figure planetarum ſemper eſſent eedem: ſunt enim vere planetarum vocate figure radiorum quibus reſpiciunt in circulo ſignorum ⁊ qbus diuidunt circulum ſignorum que figure ſunt coniunctio oppoſitio quadratura ⁊ trigona radiatio ⁊ ſextilis: ſi enim ſtelle non mouentur adinuicem equalr̃ ſemper diſtarent: ⁊ ideo iſtarum nulla eſſet variatio cuius videmus oppoſitum: qa ſtellam aliquãdo cõiunctam videmus aliquando opponi eidẽ: vel ex quadrato vltimi ex trigono vel ſextili reſpicere eandẽ. Ordo autem ſtellarum demonſtrat terram eẽ quietam ⁊ in medio locatam: qa cũ ordinata ſit luna ſub ſole ſi terra non eſſet in medio ⁊ qeta nõ accideret in oĩbus partibus circuli ſignorum in qbus opponit̃ ſol ⁊ luna in capite vel cauda draconis: qa terra non operiret loca circuli extra quorum diametrum eleuaretur: ⁊ hui⁹ videmus contrarium: accideret autem etiam omnia inſtrumenta vt aſtrolabium ⁊ armillas aſtronomorum eſſe falſa: qa nunꝗ̃ poſſet idem motus per cõputationes curſus aſtrorum inuenire qui inuenitur per inſtrumenta ad ſenſum: qa ſemper accideret diuerſitas ex hoc ꝙ terra quartas circulorũ nõ equaliter reſpiceret: ⁊ ex motu terre accideret alia diuerſitas quorum oĩum contrarium probauimus geometrice ⁊ aſtronomice. Iam ergo determinauimus de ſuperioribus quorum vnum eſt de loco terre ⁊ aliud an ipſa eſt qeta an mobilis determinatione ſufficienti per rationes faciẽtes fidẽ de ipſis ⁊ docentes per cauſas veram veritatem.

¶ Cap. 9m. In quo per demonſtrationem probatur terra eſſe ſperice figure.

Tex. cõ. 104. AB hinc autem volumus referre tertium ſuperius queſitum qõ eſt terre figura: de hoc qdẽ dicimus ꝙ figura terre eſt ſperica ſiue orbicularis neceſſario: huius autem demõſtratio eſt per motum: omnis enim pars terre extra medium accepta grauis eſt: ⁊ grauitas illa in actu mouet eã vſqꝫquo peruenit ad mediũ: ⁊ tũc ceſſat actu moueri ⁊ quieſcit in medio: ⁊ hec qdem per totum circuitũ centri vndecunqꝫ moueant̃ partes terre ad mediũ non diſtat vna pars ab alia ſicut diſtant partes in eo qõ eſt rarum vel ſpiſſum: ſed conſtringuntur fortiter per circuitũ: ita ꝙ magna pars cõſtringit minorem non vt ſpargatur vel mundet̃ ſicut id cuius partes defluunt in angulos diuerſos ſed potius frigiditate conſtringente ⁊ grauitate colliguntur ⁊ congregante ſimul quantum coniungi poſſunt ad centrum vicinius vt perueniãt ad medium circũſtando ipſum ex quo relinquitur ꝙ conſtrictio earum ſperica eſt: qa in nulla alia figura appropinquarent medio quantum poſſunt vicinius ⁊ facilitatem huius imaginationis accipiemus ab opinione antiquorum qui vocati ſunt naturales: eo ꝙ de naturalib⁹ locuti ſunt lꝫ dicerent falſum. Dixerunt enim terram generari extra medium in orizonte ⁊ facto motu celi expelli eam per circuitum ab orizonte ad medium motu violento: ⁊ nos dicimus ſermone veriori ⁊ rectiore ꝙ motus eius ad medium eſt naturalis ⁊ non violentus: ⁊ ſi volumus tunc accipere penes hanc opinionem facilem imaginationẽ eius qõ diximus dicamus ꝙ ipſi dixerunt ꝙ terra prius ⁊ quodlibet aliud elementum fuit in illa potentia: deinde per motũ celi exiuit in actum elementi ⁊ formam quã videmus modo: ⁊ tunc terra per circuitum orizõtis generata a motu celi eq̃li diſtantia recedens ab orizonte paulatim appropinquauit medio donec reſidet in ipſo: ⁊ quia per circuitum centri venit equaliter ab orizonte per partes equales ⁊ naturam ac ſi veniret ab equalibus arcubus orizontis per circuitum: tũc oportuit ꝙ in medio reſideret circulariter. Dico ḡ ad modum iſtius imaginationis ꝙ quando corpora grauia mouẽtur ab orizonte in quocunqꝫ arcu orizontis fuerint ⁊ veniũt ad medium: tunc ſiue ſit motus eorum equalis velocitatis ſiue diuerſe velocitatis: tamen quando idem medium contendunt accipere ⁊ non tranſeunt a medio per lineam equedistantem linee protracte ad medium eſt neceſſe ꝙ figurentur in modum ſpere circa medium mundi: ⁊ lꝫ Themiſtius Accuſatio
dicat hanc imaginationem eſſe fundatã ſuper falſo qõ eſt Themiſtij.
terram eſſe generatam cũ ipſa ſit ingenita ⁊ mundus: tamẽ non curamus de verbis Themiſtij: lꝫ enĩ non dicamus terram prius fuiſſe ingeneratam: ⁊ poſtea per generationẽ naturalem que ſit per motum celi eſſe eductam in actũ: ſed potius ingeneratam hoc mõ generationis: tamen ſcimus terram eſſe generabilem ſm partes ſicut ⁊ aliud elementũ oĩa elementa per partes generabilia ſunt lꝫ ſm totum ſint ingenerabilia generatione naturali: ⁊ lꝫ ſit ſic tamen mot⁹ ad medium equaliter cauſa eſt figure ſperice: ſiue ſit generata: ſiue non generata: quia motus eius non accipit diuerſitatẽ ex generatione eius vel ingenerabilitate ipſius: omnes enĩ diſpoſitiones que non ſunt generabilis vt generabile eſt: et ingenerabilis ⁊ vt eſt ingenerabile omnes ſunt tam generabili ꝗ̃ ingenerabili: ſicut etiam nos videmus ꝙ motus lo- Quõ i gñabilib⁹ id qd ẽ pri⁹ nã ẽ etiã tpe prius.
calis eſt prior alijs motibus ſm naturam: ⁊ cum in his que generabilia ſunt id qõ eſt prius natura ſit prius tẽpore hoc modo quo prius natura dicitur prius cauſa: ⁊ tamen poſſibile eſt id qõ eſt prius non eſſe: in eternis autẽ nõ dicimus ꝙ poſſit prius non eſſe: ſicut qa videmus ſimilem eſſe conſequentiam in eternis ⁊ temporalibus: ideo dicimus ſemper prius eſſe natura motum localem: ⁊ ſimiliter eſt de habitudine cauſe ⁊ cauſati tã in eternis ꝗ̃ in temporalibus: qa ſicut domus eſſet eterna adhuc cã eius materialis eſſet lapides ⁊ ligna ita diximus: ⁊ hoc ꝙ ſiue terra ſit generabilis ſiue ingenerabilis ſm naturã ſemper habitudo eius ad motum ⁊ locum eſſet vna ⁊ eadem: qa enim forte poſſet aliquis Tex. cõ. 105.
dicere ꝙ non accideret in toto qõ diximus accidere in partibus motis ad medium dicemus hoc eſſe falſum: ſicut enĩ per partes terre congregantur ad medium quando imaginantur venire motu equali quãtitate equali ex omnib⁹ partibus orizontis que partes orizontis ſunt arcus equales: ⁊ quando mouentur conſtringunt̃ circuli terre in arcus ſimiles arcubus orizontis: ⁊ ſic paulatim reſident in circulo ſpere terre: ita neceſſariũ eſt ꝙ ſit in motu totius terre: qa homogenia eſt pars terre toti terre quo ad motum ⁊ locum et illud qdem eſt manifeſtum in tota terra ſicut ⁊ in partibus: quia quando terra peruenit ad centrum ex omnibus arcubus orizontis equaliter qui vndiqꝫ circũſtant medium: tũc ſit inde ſpera: eo ꝙ longitudo linearũ egredientium a centro ad circũferentiam ſuperficiei conuexe terre eſt equalis: tunc autẽ talis figura ſperica eſt ⁊ orbicularis proculdubio cum iſtud ſit naturale terre ex ipſa ſui grauitate: oportet ꝙ hoc conueniat terre ꝗ̃uis non dicamus eam motam fuiſſe ab orizonte: ſed ſemper in medio ſubſtitiſſe: quia aliter non diſtaret equaliter ab orizonte qui eſt locus ignis qõ eſt contrarium elemẽtum ad terram ſicut ſupra diximus: opꝫ enĩ ꝙ pars maioris grauitatis impellat a medio verſus ɔcauũ aque partem leuiorẽ per totũ centri circuitũ equalr̃ ſm nãꝫ donec leuiſſime partes terre in ipſo concauo aque locentur ad circulum: ⁊ ſic terram ſpericam eſſe neceſſe eſt.

¶ Cap. 10m. In quo oſtendit̃ per illam cãm quietis terre ⁊ figure in medio ſoluitur eius queſtio de figura terre mota.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

Tex. cō. 106. EXiſta vō cauſa quietis in medio quā īduxim⁹ pōt aliqs abſoluere omnem queſtionem queſi tam de huius ſpere motus.ſ.terre ad mediuꝫ vel quietis eius in medio: omnes eniꝫ huiuſ modi queſtiōes vnius ⁊ eiuſdem ſunt ſpēi. verbi gratia: quereret eniꝫ forte aliqs an terra naturaliter locata ſit in medio: ⁊ an figura eius ſit ſperica. Obijciet autem fortaſſe dicens ꝙ ſi ponamus terraꝫ generari in orizonte ⁊ paulatim reſidere ad medium: tūc enim forte dicet eſſe poſſibile vt ſub orbis ſemicirculo vno duplum quantitatis terre generet̄ ꝙ̄ eſt qd̄ generat̄ ſub altero orizōtis ſemicirculo: ⁊ tunc deſcendit ab arcubus eq̄libus orizōtis de terra nō erit eq̄le: ergo cum etiam iſte partes terre veniunt ad circulū paruuꝫ qui eſt cōcauum aque que eſt locus terre due partes terre erūt ſub vno ſemicirculo concaui illius: et alia tertia reſidua erit ſub alio ſemicirculo: ⁊ tūc nouerit medium terre ⁊ mediū mundi vnum ⁊ idem neqꝫ dimenſionale eiſdē lineis protractis a centro ad cōuexum terre ⁊ ad cōcauum aque: ſi ergo terra ſic locatur vnum de duobus incōuenientibus ſequitur neceſſario.ſ. ꝙ aut non quieſcit in medio mundi: qa medium terre hoc modo nō eſt mediū mundi: aut ſi non concedatur ꝙ non qeſcit ⁊ ſtat in medio mundi: tunc poſſibile eſt ꝙ remoueat̄ a medio mundi: ⁊ ſic nō naturaliter mouet̄ ad ipſum: ⁊ forte ſeqtur vtrūqꝫ iſtorum ſi dicto modo terram figurari dicat̄: hoc eniꝫ modo figurata nō ſperice eſt figure cum duplum quantitatis eius ſub vno ſemicirculo orizontis ⁊ ſubduplum ſub altero qd̄ nullo modo poteſt contingere in circulis diuerſis ſuper idem centruꝫ deſcriptis.

Tex. cō. 107. Dicimus autem ꝙ abſolutio iſtius queſtionis nō erit laborioſa ⁊ nihil incōueniens omnino ſeqtur ſi mēs fuerit bene imbuta his que in ꝓbabitis dicta ſunt: non eniꝫ dicimus terram caſu venire ad medium ſed per naturam: ergo ſi etiaꝫ addi imaginetur in vna parte orizōtis ⁊ diminui in altera ſm̄ modum dictum cum in deſcenſu eius pars maior extendit partem minorem ad medium mundi donec efficiatur medium terre ⁊ medium mundi vnum ⁊ ideꝫ: ⁊ ita prouenit ad medium ⁊ contingit ipſum ⁊ format ſuum medium in medio mundi: eo ꝙ de aptitudine nature: ⁊ nō per caſum hꝫ cōſequi hunc locum qui vocatur medium: ⁊ quia vna natura eſt in gleba vna ⁊ quacūqꝫ parte terre ⁊ terra tota: ideo talis conſecutio medij eq̄liter conuenit toti terre ⁊ cuilibet parti: ⁊ ideo pars addita in vno ſemicirculo terre deſcendet inferius quantūcūqꝫ poteſt ad medium vltimuꝫ ⁊ ſic figurabitur terra in ſperam: iam enim diximus ꝙ talis deſcenſus ad medium non accidit parue terre inquantum eſt parua neqꝫ magne inquantuꝫ eſt magna: ſed accidit terre inquantum eſt terra ⁊ grauitati naturali terre ⁊ omni corpori terreſtri: eo ꝙ de aptitudine ipſius eſt deſcēſus ad medium: ſi ergo hec ita ſe habēt: tunc etiam ſi dicamus totam terram generatam eſſe in vna parte orizontis ⁊ deſcendere ab illo: tunc modo predicto ſequitur medium predictum et peruenitur ad ipſum circūſtando ipſum ex omnibus partibus ſui cōuexi equaliter: nec eſt differētia aliqua in hoc niſi ꝙ pars maioris grauitatis mouetur velocius ⁊ pars minoris grauitatis mouetur tardius: tamen qa maior extendit minorem donec medium terre ſit in medio mundi: oportet ꝙ ſperica terra in medio figuretur: ſi ergo dicamus ꝙ terra non eſt figurata niſi in medio ⁊ non extra mediuꝫ ſicut dixerunt quidam antiquorum adhuc ꝓpter eandem quā diximus cāꝫ: oportet ipm̄ ſperice figurari: ⁊ ſi dicamus ꝙ nō eſt generata nec in medio neqꝫ in orizōte adhuc ex cauſa dicta conuincit̄ eſſe ſperica: ſiue ſit naturalis ei: ſiue ſit facta: ſiue

Tex. cō. 108. non facta: ſi enim eſt ſm̄ hanc diſpoſitionem ſm̄ quā gn̄ata eſt in ꝓmis vt dicūt qdam: ꝙ.ſ. habeat additionē altiorē in vna parte orizontis ꝙ̄ in alia: tunc adhuc ꝓpter ſermonem quē diximus: oportet ꝙ ſit ſperice figure ⁊ rotūde: qr omnia corpora hn̄tia grauitatē incedūt ad cōcauū ſui loci ad angulos ſimiles: qa geometrice ꝓbatū eſt ꝙ ſimiliū ⁊ eq̄lium arcuum in circūferentia ſunt anguli ſil̄es ⁊ eq̄les in centro qui cōtinent̄ ſub diametro que ab arcubꝰ eq̄libus ad centruꝫ ꝓtrahunt̄: ⁊ illi ſemidiametri ſunt ſicut vie per quas deſcendunt corpora grauia ad centrū: ⁊ qa ſic ſub angulis ſilibꝰ et equalibus grauia in cētro locant̄: oportet neceſſario ꝙ hoc ſit ſignū infallibile ꝙ ipſe figure ſint ſperice in centro ⁊ locus eorum erit neceſſario ſperice figure: non eni deſcēderet hoc deſcenſu terra in oibꝰ ſuis partibꝰ niſi ipſa naturalr̄ eēt orbicularis ⁊ rotūda ⁊ nō violēter ſicut dixerūt qdam: ſi eniꝫ ex tali cā corpus terre eſſet orbiculare: tūc opꝫ neceſſario ipſuꝫ nāliter eſſe rotūde figure. Opꝫ aūt ſupponere in tota nā eſſe hoc veꝝ ꝙ ois res nālis ſemꝑ aut frequēter hn̄s diſpōnem aliquā ⁊ figuram hꝫ eā per nāꝫ: eo ꝙ caſu alia ⁊ violēta: neqꝫ frequēter ſunt: neqꝫ ſemꝑ. ¶ Sꝫ obijceret ⁊ forte aliqs ꝙ Obiectio.
etiā vidimus figuras elntoꝝ nō eē ſemꝑ manētes ⁊ ſtabiles ipſis elntis manētibus: qd̄ aūt aliquādo adeſt: ⁊ aliquando nō: nō eſt nāle: ꝗ̄ figure elntoꝝ nō nāles eſſe vident̄: ꝓcipue cū ſupra in ꝓmo libro habitū ſit elnta eē rectaꝝ ſuperficierum ⁊ corpus celeſte rotundarum ⁊ elementa figurari in rotundum niſi per accidens: qa.ſ. in rotundo per motum ſuuꝫ locantur. ¶ Sed ad hoc dicit Auerrois naturale eſſe equocū Aūrois ſolo in. c. 108.
quia videmus aliqd naturale inſeparabile eſſe a natura ſicut ſunt figure celi. Aliquod auteꝫ ſeparabile vt figuras elementorꝫ. Dicit etiam dici poſſe ꝙ figura inſeparabilis eſt ab elemento ⁊ ſeparabilis: ſicut etiā dicit̄ elntuꝫ ſm̄ partes ⁊ ſm̄ totū ingenerabile ⁊ huic ſecūde ſolutioni ego nō derogo. Sed tn̄ melius dicēdū videt̄ ꝙ nā dicit̄ dupliciter a na- Solo Albt'.
tura ſm̄ rē precedente ⁊ nā rem ꝯn̄te: ꝓcedēs eni corpus ſm̄ nām eſt ſuꝑficies termināſ: ⁊ ideo nāle qd̄ accidit corpori a natura ꝓcedēte que eſt ꝓn̄ eius eſt inſeparabile a re: ⁊ hoc mō figura nālis eſt que reſpondet ſuꝑficiei recte vel rotunde: ⁊ hoc mō elnta ſunt recte figure in omnibus ſuis diametris ⁊ ſuꝑficiebꝰ ſicut diximus in ſuꝑficiebꝰ: ⁊ corpora aīata hn̄t ſuas figuras ex dimēſiōe ſcdaꝝ ſuꝑficierū ⁊ ſimiliter corpus celi: motus autem eſt natura cōſequēs rem que mouet̄ ⁊ potentia eſt ſm̄ naturaꝫ ꝙ̄ natura ipſius rei mote: ⁊ ideo qd̄ accidit rei per motuꝫ ſeparabile eſt ab ipſa re adhuc manente: ⁊ hoc modo naturale eſt elementis figurari ſperice.

¶ Cap. ii^m. In quo per ſigna mathematicorꝫ probatur terram eſſe rotundam ⁊ parue quantitatis.

AMplius autē hoc idē per ſigna ſumpta ex mathematicis ꝓbare poſſumus: quia enim de figura ⁊ quantitate terre querimus: ⁊ de eiſdeꝫ inquirūt mathematici lꝫ aliter illi ⁊ aliter nos ingramus: tamē demonſtratiōes mathematicas poſſumꝰ hic īducere ꝑꝑ rei queſite idētitatem: ſed nos in ſignis mathematicis non habemus dicere ꝓpter qd̄: ſed tm̄ qa: ſed cauſa ꝓpter qd̄ in mathematicis. Tex. cō. 109.
Dicamus ergo ꝙ primum ſignū ꝓbans terram eē rotūdaꝫ eſt id qd̄ cadit ſub viſu noſtro in eclipſi lune. Si enim terra non eſſet rotunda: non eſſet rotūda vmbra terre: ⁊ ſi vmbra non eēt rotunda nō videremus figurari eclipſiꝫ lune ſub viſu noſtro in eclipſi lune ſicut modo videmus eam figurari: nō enim poteſt dici ꝙ figura eclipſis lune ſit in viſu tm̄. ⁊ ſic viſus falſus ex longinquitate prouenieñs: ſicut videmus accidere in lune accenſionibus: ſcimus enim omne qd̄ videt̄ videri ſub pyramide cuius baſis vel diameter baſis eiꝰ eſt res viſa: ⁊ cum videmus lunam ſcimus baſim viſus ſuper lunam ⁊ ſiue nos videamus eam profundaꝫ quando eſt q̄ſi cornuta ⁊ nouacula: ſiue videamus eam mediaꝫ quādo q̄ſi linea recta ſecante lucidum eius ab eo qd̄ eſt tenebroſuꝫ in ipſa: ſiue videamus eam gibboſam: ſiue conuexe rotunditatis nunq̄ꝫ apparet nobis ꝙ baſis viſus noſtri figuretur ſperice: ſed ſicut iaceat ſuper ſuperficiem equalem: cum tamen ſciamus ita non eſſe: ita eniꝫ forte aliquis dicat accidere in lune eclipſi ſectionem circularem ꝓpter viſum ⁊ non eſſe ita aperte rei: hoc eniꝫ dici non pōt cū ſemꝑ appeat circularis: ⁊ ideo opꝫ ꝙ proueniat ex aliquo vno in ſe habēte ad lunaꝫ ⁊ nō ex viſu: hoc aūt nō pōt eē niſi vmbra terre que aut eſt ſicut circularis: aut vt pyramis: aut vt colūna ⁊ quecūqꝫ hoꝝ dicatur: tunc oportet ꝙ figura terre ſit rotunda. Aliud autē Tex. cō. 110.
eſt ſignum ſimul ſignificans ꝙ figura terre eſt rotunda: ⁊ ꝙ ipſa eſt parue quātitatis: ſicut eni nos paruū trāſmutemur ſm̄ latitudineꝫ climatum a ꝑte medij celi que eſt peruerſus meridiē ad partē ſeptētrionalē que dicit̄ alfarcada: qa farcada eſt idē ꝙ vrſa que in ſeptētrione mittatur: occultātur nobis quedam ſtelle in meridie perpetua occultatiōe quas prius aliquando videmus: ⁊ ſi ecōtrario inuenimus ab aqlone verſus meridiem occultabunt̄ nobis quedaꝫ ſeptētrionales ſtelle ⁊ quedam meridionales orientur: Egyptus eni

⁊ Perſia

⁊ Perſia verſus meridiem ſunt ⁊ illis apparent multe ſtel/
le meridionales quas hic qui ſumus in.7.climate nō vide
mus: ⁊ econuerſo nobis multe ſtelle apparent ſub polo aqlo
nari quas illi nunq̄ꝫ vident: nec huius cauſa poteſt eſſe niſi
quia rotunditas terre cadit inter noſtros ⁊ illorum viſus: ſi
enim terra eſſet ſupficiei equalis abſqꝫ dubio vbicūqꝫ eſſet
homo in tota terra appareret ei vterqꝫ polus ⁊ omnes ſtelle
ſite iuxta polum vtrūqꝫ: paruitatis autem terre ſignum eſt:
quia hoc accidit per vnam mutationem circuli que dicitur
orizon. Cuꝫ enim determinatum ſit circulorūꝫ qui ſunt ſu/
pra cētrum idem eſſe proportiones ſimiles quādocūqꝫ mu/
tatur orizon ſm quantitateꝫ ſimilē portioni arcus qui eſt in
ter ſtellam vnam ⁊ aliaꝫ in circulo meridiei qui eſt circulus
latitudinis: tunc occultatur ſtella a viſu hoīs huius qui eſt
in centro circuli orizontis orientalis: ⁊ hoc eſt aliquādo vnꝰ
gradus qui parū excedit ſexaginta miliaria: ſicut ergo oñſū
eſt per ea que dicta ſūt ꝙ terra eſt orbicularis ⁊ ꝙ nō eſt ma
gne quātitatis: ſi eni magna eēt ex parua mutatiōe q̄ꝫtitate
nō apparerent ſtelle alie ⁊ iuxta polos vtriuſqꝫ ſite ⁊ non ap/
pareret aliꝰ terminus qui eſt finis circuli orizontalis ſm di/
uerſos terminos orbis: ſi eni terra eſſet valde magna ſuper
cōuexum terre circulus magnus paꝝ elōgaꝫ a linea recta eq̄
liter: ⁊ tūc diu permutaremur anteq̄ꝫ alie ſtelle nobis appa/
rerent: ⁊ alie occultarenꝫ. Nūc autē qa ad paruā mutatiōeꝫ
hoc accidit opꝫ orizon eſſe parui circuli: ⁊ ideo curuus ē val
de ⁊ recedit multuꝫ a diſpōne linee recte: ⁊ ſi volumus atten
dere erit inſenſibilis quātitatis in cōparatione ad circuluꝫ
ſignoꝝ: qa linee viſuales egredientes ab oculis noſtris ad
duo puncta orientis ⁊ occidentis diuidunt circulum ſignoꝝ
in duo eq̄lia qđ pꝫ per hoc ꝙ ſex ſigna ſemper ſunt arcus cui
ſubtenduntur linee verſus nos: quia ſex ſigna ſemper vide
mus: ergo linee viſus noſtri ſunt diametri circuli ſignorum
⁊ cum diameter ſit linea producta per centrum circuli: opor
tet ꝙ hoc qđ eſt de q̄ꝫtitate terre īter nos ⁊ cētrū linee terre
nihil oīno ſit in comparatione ad quantitatem circuli ſigno
rū: eſt aūt hec medietas terre cui cum coniuncta fuerit alia
medietas ipſius non erit qđ cōponiꝫ ex duobꝰ medietatibꝰ
ſenſibilis quantitatis in comparatiōe ad circulum ſignoꝝ.
Cuiꝰ ēt alia probatio eſt: qa ſtelle ſecantes circulos inſtru/
mētoꝝ aſtronomioꝝ ⁊ in choſmimetria quē ſūt ſicut aſtrola
bium ⁊ armille ſecant ea ſicut circulū terre: qa aut oppoſitio
per iſtrumēta nō ꝯcordaret motui aſtroꝝ ſup terrā: ſed hoc
non fieret niſi idē eēt cētrū terre ⁊ iſtiꝫ qđ opamur p qđ ope
ramur: ģ tante terre quātitatis īteriacēs īter veꝝ centrū ter
re ⁊ iſtrumēti eſt quātitas iſenſibilis oīno. Ampliꝰ aūt ſigniſi Tex.cō.iii.
catio paruitatis terre ⁊ nō rotūditatis: accipiꝫ etiā ex longi/
tudine climatū que eſt ab oriēte in occidētē extēſa: vnde di/
cūt ꝙ locꝰ qui in Hiſpaniis vocaꝫ Gades ſiue ſtatua Her
culis: eo ꝙ Hercules vſqꝫ illuc pugnando venit ⁊ idolū ſui
triumphi erexit qđ ſuper mare occeanuꝫ ex parte occidētis
eſt ſm eandem mēſuram climatis continet ex parte oriētis
primū terminum eiuſdē climatis in termīo oriētali in terra
Indie que eſt ſub cācro: iter eni orizontē habitātiū in clima
te illo iuxta gades Herculis ⁊ orientē habitantiū in India
nō eſt in medio vt dicūt niſi qđdā mare puū: ſꝫ mare occea/
nū mota eſt in climatis illiꝰ ex occidētali parte: cū ģ parū di/
ſtet orizon occidentaliū ab orizonte orientaliū longitudo ſe
micirculi terre que eſt mēſura lōgitudinis illiꝰ climatis nō
eſt magna ⁊ ſermo eorum qui hoc dicūt nō eſt negandus: ꝙ
hec eni duo loca ſunt vicinitatis vnius ad eqnoctialē p to/
tam ſemicirculi terre lōgitudinē demōſtrat natura elephā/
tuꝫ qui naſcunꝫ in ea tā in orientali parte eiꝰ q̄ꝫ occidētali ex
vtraqꝫ parte maris qđ diuidit orizontem eoꝝ: eo ꝙ vniꝰ cli
matis vnus eſt modus caloris ⁊ ſiccitatis pp equalem eiuſ
reſpectū ⁊ cōparationē ad ſolem: elephātes aūt dicunꝫ ara/
bice aleopati: non eni naſcerentur in vtroqꝫ eoꝝ locoꝝ ele/
phātes niſi loca illa aggrederenꝫ in natura climatis minꝰ:
qa per aliā rōnē non inueniunꝫ in eis: qa ſicut diximus eq̄/
lis vicinitas orizontis ad ſolē cauſat in eis ģnationem ani/
maliū eorūdeꝫ in ſpē. Ampliꝰ aūt ꝙ terra ſit rotūda ⁊ pua te Tex.cō.iiii.
ſtanꝫ mathematici per rōnes geometricas id ab antiquo p
bantes lꝫ error aliqs ſit in probatione eoꝝ: ſcribunt enim in
ſuis perfectis opationibꝰ in qbꝰ ſimpliciū demonſtraꝫ quan
titas ex cōparatiōe vniꝰ ad alteꝝ ⁊ vocant Almageſti libros
in quibus tales ꝯtinenꝫ operationes ſm quātitates diame
trorum ſolis ⁊ lune ⁊ terre ⁊ aliorum corpoꝝ ſicut expſſe do/
cet Ptolomeꝰ in ſuo Almageſti dictione quinta.cap.16. ſtu
dent eni mathematici ad hoc vt per ſeparationem vniꝰ dia
metroꝝ per alterā doceant quantitatē reuolutiōis totiꝰ ter/
re ⁊ dicunt ꝙ circulus reuolutionis totius terre ſm antiq̄s
eſt.24.millia miliaria: ⁊ ſi hec littera Ariſt. nō ſit vitio ſcri/ Nota de magnitudie totius terre.
ptoꝝ deprauata: tunc eſt falſa: ⁊ falſitas accidit ei ex eo ꝙ tē
pore Ariſt. nondū perfecte ſciebantur quantitates diame/
trorum ſolis ⁊ lune ⁊ terre ſm veritatem anteq̄ꝫ altu modo
inuenit ⁊ ſuper quā inuenerunt ſapiētes mathematici qui
ſecuti ſunt Ptolomeū: tūc gradus vnius ex gradibus terre
equalibus cōtinet quinquagintaſex miliaria ⁊ duas terti/
as vnius miliarii ſm quātitateꝫ miliariuꝫ que determinaꝫ
in choſmimetria qđ eſt quatuor millia cubiti: ⁊ cū poſitꝰ fue
rit gradus vnus: ſicut dicit Ptolomeus multiplicatus ille
in totum circulū qui trecenti ſexaginta gradus colligere ex
hoc rotunditas circuli terre que eſt viginti millia ⁊ quadra
ginta miliaria ⁊ cum diuiſum fuerit per tria ⁊ ſeptimā par/
tē vnius: eo ꝙ circulus vincit diametrū per tria ⁊ ſeptimaꝫ:
tunc exibit quātitas diametri terre que eſt noningenta vi/
gintiſeptē miliaria: ſic ģ ſignificauerūt auctores Almageſti
ꝙ terra eſt rotunde figure ⁊ parue quantitatis reſpectu ſu/
periorum corpoꝝ: ſic ģ completa doctrina de figura terre et
loci eius ⁊ ꝙ ipſa eſt quieta imobilis quia perfecta doctri/
na horum non poteſt haberi niſi per ſcientiam eclipſiuꝫ ſolis
⁊ lune per ſcientiam diametrorum ipſarum.

¶ Incipit Liber Tertius qui eſt de mobilium rectoruꝫ prin
cipiis ⁊ numero.

¶ Tractatus Primus qualiter ⁊ an ſint generabilia huiuſ/
modi indiuidua.

¶ Cap. pᵐ. Que libri intentio: ⁊ quis dicendorum in Libro
iſto ſit ordo.

NOs autem iaꝫ in p̄ha/ Tex.c.pmi.
bitis diximus de Celo qđ eſt primuꝫ inter
corpora ſimplicia ⁊ determiauimus de ipo
ſm totum ⁊ determinatione acquiſita quo
ad ea que in naturis queri habent de ipſo
⁊ de partibus eius diximus que partes ſūt
ſtelle ⁊ orbes tangendo ex quibus ſubſtantiis ſunt materia
liter ⁊ que vere ſunt ſm formam: diximus eniꝫ ꝙ nō ſunt ex
aliquo quatuor elemētorum: ſicut nec ipſum celū: nec eſt ali/
cuius elemēti: ⁊ oſtendimus ꝙ nec ipſum celuꝫ neqꝫ partes
eius cadunt ſub corruptione: eo ꝙ ſunt ingenerabiles ⁊ hec
omnia cum ſibi coniunctis in duobus precedentibus libris
q̄ꝫ nobis ſufficere videbatur determinauimus. Nunc autē
intendimus de mobili ſm rectum motum qđ eſt graue vel
leue: ⁊ ideo ad ſequentium tractandorum ſcientiam dice/
mus ꝙ rerum naturalium: quedam ſunt ſubſtantie: ⁊ que/
dam ſunt que ſunt ex actione vel impreſſiōe ſubſtantiarum
naturalium: dico autem ſubſtantias naturales inter mobi/
lia recto motu corpora ſimplicia ⁊ ex his compoſita: corpora
enim ſimplicia ſunt ignis ⁊ terra: quorum vnum eſt ſimpli/
citer leue ⁊ alterum ſimpliciter graue: ⁊ reliqua corpora que
ſunt media iſtorum: compoſita auteꝫ ex his ſunt lapides et
animalia ⁊ plante ⁊ ſimilia iſtis: actiones autem voco motꝰ
horum ſimplicium corporum ⁊ eorum corporuꝫ que cauſan/
tur materialiter ex iſtis que ſunt corpora compoſita vt dixi
mus: impreſſiones autem voco alterationes ipſorum adin
uicem ⁊ permutationes in quantitate ⁊ formas ſm quas ſi/
unt alterationes ⁊ permutationes eorum: ex his autem fa/
cile conſtare poteſt cuilibet ꝙ omnis queſtio phyſica eſt de
corporibus phyſicis ꝙ probatur ex hoc ꝙ ſubſtantia natu/
ralis: aut eſt corpus: aut eſt in corpore: probatur auteꝫ ⁊ hoc
his que diximus in primo phyſicoruꝫ. vbi locuti ſumus de
primis principiis que ſunt principia primorum corpoꝝ trā/
ſmutabilium que ſunt elementa vbi etiam oſtendimus: nā
oſtenſione exquiſita diuidendo eam per omnes nature intē
tiones in ſcđo phyſicorum. cuꝫ enim loqueremur de princi/
piis nature oſtendimus ꝙ principia corporis tranſmutabi/
lis ſm ꝙ eſt permutabile ſunt ingenerabilia ⁊ incorruptibi/

lia: ⁊ hoc exp̄ſſe probauimus de natura que eſt materia ⁊ di
ximus etiam de natura que eſt forma per hoc qđ dixim⁹ ꝙ
ipſa eſt diuinum ⁊ oppoſitum in qđ eſt nature deſideriũ ſi-
cut quilibet legere ⁊ aduertere de plano poterit in his que
ſcripſimus in fine primi phyſicorũ. ex quo ergo de principijs
hoꝝ corporum tranſmutabilium dictum eſt: eſt intentio
noſtra dicere de ipſis corporibus mutabilibus: ⁊ quia ſim-
pliciuꝫ eſt motus rectus localis in ipſis: ideo dicere de his
ſm ꝙ ſunt mobilia motu recto: ſm eniꝫ ꝙ mobilia ſunt mo
tu alterationis ⁊ tranſmutationis eorum adinuicem loque-
mur de ipſis in libro perigeneſeos dño concedente: hec aũt
corpora de quibus loqui habemus in genere ſm formas lo
cales motus in eis facientes duo ſunt corpora: graue. ſ. ⁊ le-
ue: ⁊ grauia iterum duo. ſ. terra ⁊ aqua: ⁊ leuia duo. ſ. ignis
⁊ aer. Dicemus ergo poſt hoc generationeꝫ ⁊ corruptionē:
eo ꝙ omnibus generabilibus accidit generari ⁊ corrumpi
ex his duobus corporibus que diximus eſſe graue ⁊ leue: et
ideo ineſſe generationis debet eſſe vtrorũq; iſtorum reme-
moratum: ⁊ per iſta oportet nos dicere in quibus eſt gene-
ratio: ⁊ quia in omnibus illis eſt generatio phyſica que ſũt
compoſita ex graui ⁊ leui ⁊ ſunt grauia ⁊ leuia ſimplicia: aut
enim generatio omnino non eſt: aut ſi eſt tunc ſtans ⁊ radi-
cata in corporibus dictis quatuor. ſ. elementis ⁊ in his que
componuntur ex eis: ſed tamē anteq̄ꝫ loquamur de iſtis cor
poribus: oportet nos querere propter doctrine bonitatē an
ſit generatio omnino an non: quia lꝫ hic loqui de generatio
ne non intēdimus: tamen ea corpora de quibus loquemur
ſunt generabilia ⁊ ſunt grauitas ⁊ leuitas de quibus nos lo
qui oportebit in iſto noſtro libro.

Uide Auro-
im hic in cō-
m͂to p̃ p B.

Tex. cō. 2.

¶ Cap. 2m. In quo recitantur opiniones dicentium eſſe ge-
nerationem corporum ⁊ negantium eſſe ipſam: ⁊ circa quaꝫ
illarum eſt hoc diſputandum ⁊ qualiter.

Dico ergo ꝙ primi qui de natura philoſopha-
ti ſunt diuerſa tradiderũt de generatiōe ⁊ con
traria adinuicem: ⁊ ad veritatem quã nos in
ſequentibus docebimus. Quidaꝫ enim oīno
negauerunt eſſe generationem ⁊ corruptioneꝫ
dicentes nullam omnino reꝫ generari lꝫ apud
nos generari vel corrumpi videantur: qđ tamen non eſſe in
rei veritate ⁊ eſſe ſicut eſt ſermo Meliſſi ⁊ ſequacium ei⁹: ⁊
ſermo Parmenidis ⁊ ſequacium eius de quibus nos mul
ta diximus in primo phyſicorum. Nos auteꝫ hos ipſos be-
ne ⁊ laudabiliter dicimus dixiſſe in rebus quibuſdaꝫ: ſed ta
men error eſt hoc dicere in omnibus rebus naturalib⁹: hic
tamen non eſt conueniens inquirere de oībus his que ſunt
ingenerabilia ⁊ incorruptibilia: ⁊ non mouentur motu qua
litatis qui eſt alteratio phyſica: quia de quibuſdam hoꝝ di
ximus in fine primi de auditu phyſico. vbi oſtendimus p̄n-
cipia corporis mobilis ſm ꝙ mobile eſt eſſe ingñabilia ⁊ in
corruptibilia: in octauo autem ꝓbauimus motorem primi
mobilis eſſe ingenerabilem ⁊ incorruptibilem: ⁊ ſimilr̄ ſuuꝫ
mobile ⁊ vlterius ſuum motuꝫ: ⁊ hoc conueniens illic: quia
in libro illo agitur de nature principijs: cauſa autem ꝓpter
quã dicunt omnia ſenſibilia eſſe ingenerabilia ⁊ incorrupti
bilia eſt: quia perſuaſum habent idem eſſe rerum ſentētiaꝫ
⁊ experimentum viſus: eo ꝙ inter vniuerſale ⁊ particulare
diſtinguere non valebant ⁊ videbant per audituꝫ ⁊ ceteros
ſenſus certum capi de corporibus experimentum. Putan-
tes ergo de nullo eſſe ſententiam certam niſi de ſenſibilibuꝫ
hanc acceperunt de ſenſibilibus eſtimationem. Cauſa aũt
huius erat: qa dixerunt generabile non eſſe id quod ſcitur
per ſententiam: ſi enim inueniatur aliqua ſciētia certa opor
tebit ſcitum ⁊ cognitum eſſe perpetuum ⁊ non alteratum a
ſui diſpoſitione: nec corruptum: eo ꝙ ſcientia tm̄ verorũ eſt
⁊ neceſſariorum. Cum igitur cogitauerunt ſcita eſſe illa ma
xime que ſunt principia aliorum que ſunt elementa per que
putabant omnia alia cognoſci conuerterũt ſermones ſuos
ad naturam elementoruꝫ ⁊ pronuntiauerunt ea eſſe ingene-
rabilia ⁊ incorruptibilia: eo ꝙ cadunt ſub oculis ⁊ cognitio
ne: ⁊ per ipſa cognoſcitur quicquid ſcitur: qa terra quidem
terram cognoſcimus ⁊ aere aereꝫ: ⁊ igne ignē: ⁊ aqua aquã
ſicut putauerunt. Nec oportebit ſoluere hoc ſophiſma iſto-
rum: quia in prohemijs libri phyſicoruꝫ ſatis ſufficienter in
uenitur ſolutum. ¶ Fuerũt autē alij hic in toto. i. vniuerſa-

Tex. cō. 3.

liter cōtrarij quaſi intenderent cōtradicere: vel qui dixerũt
ꝙ omnes res ſunt generabiles: nec aliqd omnino eſt qđ ſit
ingenerabile: ſed de rebus generatis quaſdam dicunt icor
ruptibiles que manent ſemper: ⁊ quedam generatoruꝫ cor-
rumpuntur ⁊ finiuntur. Pithagorici eniꝫ ⁊ Plato dixerũt
mundum generari ⁊ non corrumpi ⁊ alij quidaꝫ ſequentes
eos qui poſt philoſophati ſũt in philoſophia naturali. Alij
autem dixerunt nihil generatoruꝫ ſtare ⁊ permanere oīno:
ſed vnam tm̄ rem eſſe quaſi ſubiectum ⁊ radicem generato
rum omnium que ſubijciuntur in tota generatione ⁊ corru
ptione que eſt materia prima quã permanere ingenitam et
incorruptibilem affirmabant: eo ꝙ videbant ꝙ aliter gene
ratio ⁊ corruptio inquiete ⁊ infinite non eſſent niſi hec pma
nerent ſm diſpoſitionem vnam in eſſentia: lꝫ in eſſe cōtinue
varietur: ⁊ hec opinio fuit Heracliti Epheſij ⁊ alioꝝ mul Tex. cō. 4.
torum philoſophorum: hij autem quia omnia corpora gene
rata eſſe dixerunt: corpus quidem vniuerſaliter ex ſuperfi-
ciebus per modum laminarum ⁊ raſurarum corpus cōpo-
nentiuꝫ componi dixerunt ⁊ ad ſuperficies reſolui: quia au-
tem in alijs libris ſequentibus de alijs opinionibus quere
mus: ⁊ hic magis agimus de corpore quanto mobili ſꝫ lo-
cum: ideo poſtpoſitis aliorum opiniōibus de hac vltima in
quiremus: dicentibus enim ſermonem hunc contingit con
tradicere geometris qui non dicunt corpora componi ex in
diuiſibilibus: qđ tamen neceſſario ſequitur ad opinionem
iſtorum ſicut continue in ſequentibus erit manifeſtum ⁊ eſ-
ſet conueniens Platoni ꝙ non diceret ſicut iſti dicunt: aut
ſi dicit ꝙ confirmaret ſermonem ſuum per rationes fortio-
res q̄ꝫ introducte ſunt ratiōes ab illis phyſicis non eſt aliud
dicere neq̄ꝫ credere: ſi autem ꝙ ſit per ſe notum: aut ex his
que per ſe nota ſunt veriſſime probatum: error enim eius q Tex. cō. 5.
ſic dicit eſt manifeſtus etiam in geometria vt diximus p̄us:
ſequitur enim neceſſario ꝙ ſi corpora ex ſuperficiebus com
ponuntur: ꝙ etiam ſuperficies componuntur ex lineis ⁊ li-
nee ex punctis qđ ſi eſt veruꝫ: tunc pars linee non eſt linea:
ſed punctus: ⁊ hoc quidem negant geometrici: ⁊ nos etiam
ſufficienter improbauimus in eis: quia prius tractauimus
in ſexto phyſicorum qui eſt de motus diuiſione: ⁊ etiam in li
bro de indiuiſibilibus lineis in quibus libris oſtēdimus nō Tex. cō. 6.
eſſe aliquam linee partem que non recipiat diuiſionem in i-
finitum: hoc quaſi parum digredientes oportet querere qd
impoſſibilium accidit dicentibus ſermonem predictum eo
rum ſcilicet qui ponunt principia corporum eſſe partes in-
diuiſibiles: omne eniꝫ impoſſibile qđ ſequitur contra iſtos
ex rationibus geometrarum: ſequitur etiam contra eoſdeꝫ
per rationes corporis naturalis: eo ꝙ quantitas vna eſt cor
poris naturalis ⁊ geometrica: lꝫ non ſit vnum ex impoſſibili
bus illis geometria dicit propter quid eſt: ſcientia natura-
lis dicet quia: ⁊ huius cauſa eſt ꝙ corpora geometrica ex di
minutione ſe habent ad corpora naturalia. Cum geometri
ca per omne ſint in naturalibus: naturalia autem ex addi-
tione ſe habent ad geometrica: cum naturalia addunt illiſ
formas ſenſibiles contrarietatem habentes: ⁊ ideo etiaꝫ nō Tex. cō. 7.
eſt ita econuerſo quia multa impoſſibilia inducuntur con-
tra iſtos ex ratione corporum naturalium que ex rationib⁹
geometrici corporis induci non poſſunt nō omnia que ſunt
in corpore naturali: ſunt etiam in geometrico: ſed econuer-
ſo quecunq̄ꝫ ſunt in geometrico ſunt ⁊ in naturali quãtũ ad
eſſentiam quãtitatis: huius autem exemplum eſt in diuiſio
ne: nulla eniꝫ diuiſio eſt que accidit corpori geometrico que
non accidit etiaꝫ corpori naturali: ſed aliqua eſt diuiſio que
non accidit corpori geometrico: in geometrica enim non eſt
poſſibile ꝙ continuum quantum diuidat̃ in reꝫ aliquã que
vlterius non diuidat̃: ⁊ hoc etiaꝫ in phyſico vniuīr accepto
corpore: oſtendimus eniꝫ in ſexto phyſicoꝝ. Nulluꝫ eſſe cor-
pus qđ tm̄ in forma mobilis accipiat̃: ⁊ ſi non ſit contractuꝫ
ad hoc mobile vel illud ꝙ non diuidat̃ in infinitum: ita ꝙ
in ipſo non cōtingit accipere vltimum: ſed tamē aliqua di-
uiſio eſt phici que nō eſt corporis geometrici: forme eni ſenſi
biles ſitum hñtes in corpore de qbus intēdit phicus ſm du
os modos diuidunt̃ quoꝝ vnus eſt per formaꝝ ſpecificas
differētias: ⁊ alter eſt per accidēs per ſuoꝝ ſubtoꝝ diuiſio-
nē: dico aũt diuiſionem fieri per formaꝝ ſpecificas differen
tias ſicut quando diuidit̃ color in albedinem ⁊ nigredinem

Res nãles
duplr̄ diuidi
poſſunt.

que ſunt

que ſunt differentie coloris formales: ⁊ ſimiliter eſt in reli/
quis rebus naturalibus que formalr̄ diuiduntur: per acci/
dens aūt voco diuiſionem quando diuiditur forma diuiſio
ne ſui ſubiecti qđ eſt ꝯtinuum: qꝛ forme naturales ſunt for/
me habentes per accidens quantitatem ſuorum ſubiectorū
⁊ non per differentias eſſentiales formarum ſicut diuiditur
continuum album in multas partes albas ⁊ neutra harum
diuiſionum eſt in infinitum: qꝛ corpus naturale inquantum
hoc vel illud ad formam naturalem determinatum non di/
uiditur in infinitum: ſicut ſepius in alijs locis eſt oſtenſum
⁊ probabiť adhuc vlterius in primo libro perigeneſeos vbi
de corporibus indiuiſibilibus contra Democritum ⁊ Leu/
cippum diſputabitur: patet ergo ex his que dicta ſūt ꝙ que/
cūqꝫ formaꝝ nālium diuiditur altero iſtoꝝ modoꝝ duoꝝ ne
ceſſe eſt ꝙ diuidať: ⁊ ex his vlterius pꝫ ꝙ corpora phyſica ex
additione ſe habent ſuper geometrica: eo ꝙ geometrico cor
pori neutra iſtorum accidit diuiſio.

¶ Cap. 3m. In quo diſputatur contra eos qui corpora ex ſup/
ficiebus fatebantur componi.

Tex.c.8. Inquiramus ergo de partibus indiuiſibilibus
ex quibus vt iſti dicunt corpora componuntur
preſupponentes ꝙ corpora naturalia habent
differentias ꝯtrarias que diuiduntur eoꝝ diui/
ſione ſicut eſt grauitas ⁊ leuitas: ⁊ caliditas ⁊
frigiditas: ⁊ huius videamus ergo ꝙ impoſ/
ſibilia ſequūtur ad hanc opinionem: dico ꝙ impoſſibile eſt
aliquod graue componi ex duobus non grauibus: ita ꝙ
quando aggregantur eſt in compoſito vtrūqꝫ horum habe/
ant grauitatem: lꝫ enī materia ⁊ forma ſint neqꝫ grauia neqꝫ
leuia per ſe ex eis componantur graue tamen non ipſa acci/
piunt grauitatem ex compoſitione: ſed compoſitum preter
ea non componunt corporum quantitatem: ſed potius eſſen
tialem faciunt compoſitionem que generalior eſt ꝙ̄ compo/
ſitio corporum habentium motum rectum vt vniuerſaliter
dicatur impoſſibile eſt ꝙ compoſitum ſit in actu aliquo qui
actu potentia non fuit in componentibus: ſicut patet in tra/
ctus nauis vt diximus in 8° phyſicoꝝ: cuꝫ ergo corpora que
ſenſibilibus qualitatibus primis ſunt diſtincta omnia ſunt
grauia vel leuia ſicut terra ⁊ aqua: ⁊ reliqua duo qđ etiā ad
uerſarij noſtri confitentur ⁊ punctis non ſit ⁊ grauitas oīno
non poteſt dici ꝙ grauia componanť ex punctis nec ex line/
is: nec ex ſuperficiebus: qꝛ ſi punctū qđ ſm̄ eas componit li/
neam nullam habet grauitatem: tunc ſm̄ predicta etaim li/
neam compoſita ex punctis nullum habebit penitus graui/
tatem: eadem aūt ratio eſt de ſuperficie compoſita ex lineis
non grauibus ⁊ corpore compoſito ex ſuperficiebus nō gra/
Tex.c.9. uibus oīno. Si quis aūt negare vellet qđ diximus. ſ. ꝙ pū/
cta non ſūt habentia grauitatem redibimus ad illud qđ ꝓ/
bauimus hic de neceſſitate: graue enim dicitur dupliciter
per eſſentiam. ſ. ⁊ per accidens: ⁊ id qđ eſt per eſſentiam dici
tur ſimpliciter graue ſicut terra ⁊ huius: id aūt qđ per cōpa/
rationē eſt graue hoc dicitur ſimpliciter non graue ſm̄ com
parationem alterius diciť graue ⁊ per comparationem dici
citur leue: graue aūt ſimplr̄ eſt graue in alio per comparatio
nem ſe habent adinuiceꝫ ſicut ſuperius ⁊ inferius: qꝛ omne
ſimpliciter grauius eſt aliquo ⁊ non ꝯuertitur: qꝛ grauius ⁊
leuius non dicunt ſimplr̄ graue ⁊ leue ⁊ hoc in ſimili videre
poſſumus: qꝛ id qđ ſimpliciter eſt magnū poſſibile ⁊ dici ma
ius: ſed nō conuertitur qꝛ id qđ comparatione diciť maius
non dicitur ſimplr̄ magnū: parua enim ſunt grana milij que
dicunť aliquando maiora alijs: non tamē abſolute dicuntur
magna. ¶ Ad ꝓpoſitum ergo reuertentes dicimus ꝙ ſi ali/
quid eſt graue ſimpliciter ⁊ maius eſt re aliqua ſui generis:
tunc etiam eſt grauis illa: ſi aūt eſſent res diuerſaꝝ ſpecieꝝ:
tunc non tenerent ꝯſequentia: qꝛ terra eſt ſimpliciter grauis
tamen non grauior minori plumbo ꝙ̄ ſit ipſa: dico aūt ſub
cōditione ꝙ ſi ipſa eſt maior re aliqua ſui generis: qꝛ poteſt
eſſe ꝙ non eſt re aliqua ſui generis cum corpus naturale in
Documentū pulchꝛuꝫ pro quo vide cōmētū. 60. tertij phy. ſpecie ⁊ forma ſpeciali acceptū non ſit diuiſibile in infinitum
ſicut nos docuimus in prehabitis: ⁊ ideo minima terra in
qua ſaluari poteſt terre ſpecies eſt maior re aliqua ſui gene
ris ſicut minima aqua. ¶ Sed aduertendum eſt ꝙ terra ⁊
ignis duas habent diuiſiones: quarum vna eſt inquantum
eſt terra ⁊ ignis: ⁊ hoc modo non diuiditur in infinituꝫ: alio
modo diuiduntur hec inquantum ſunt graue ⁊ leue: ⁊ qꝛ ſe/
quuntur quantitatem materie: ideo diuiduntur ſic in infini
tum: ⁊ hoc modo eſt ꝙ nullum eſt accipere graue ſimpliciter
qđ non ſit grauius minore ſui generis cum omne graue ac/
cipiat participationem aliquam punctum nec graue ſimpli
citer nec grauius ex comparatione ad aliud dici pōt. Ampli Tex.c.10.
us aūt ſi ex poſitionibus aduerſarioꝝ trahamus argumen/
tationem contra eos tunc dicemus: qꝛ ſpiſſum ⁊ rarum dif/
ferunt propter hoc: ꝙ ſpiſſum eſt graue ⁊ rarum ⁊ leue: ſpiſ/
ſum enim ⁊ rarum opponuntur: ſpiſſum autem lꝫ in magni/
tudine ſit equale: raro tamen vt dicunt non eſt equalis pon
deris: eo ꝙ ſpiſſum eſt plurium punctorum: ex quibus com
ponitur ꝙ̄ rarum: ſi ergo eſt vt diximus ⁊ puncta concedan/
tur eſſe grauia ⁊ leuia: tunc proculdubio ſi ſpiſſum ⁊ rarum
ſic opponuntur vt dicunt: tunc oportet ꝙ omne ſpiſſum ⁊ ra
rum diuiſionem recipiat ſicut graue ⁊ leue: ita ꝙ nullum eſt
ſpiſſum: quin ſit aliquo ſpiſſius: ⁊ nullum rarum: quin ſit ali
quo rarius: eſt enī rarius: eo ꝙ habet puncta plura. ¶ Pūn/
ctum autem non recipit aliquam diuiſionem vt confitētur:
ergo punctus neqꝫ ſpiſſum neqꝫ rarum per ꝯſequens: ergo
nec leue nec graue. Amplius autem omne graue aut eſt du Tex.c.11.
rum aut molle: neceſſario aut enim cedit: ⁊ tunc eſt molle:
aut non cedit tangenti: ⁊ tunc eſt durum. Hec enim diuiſio
eſt per affirmationem ⁊ negationem: cōcluſio autem que ſe/
quitur ex hac ratione eſt manifeſtum etiam apparens oēs
res impulſa in ſui profundum ſunt diuiſibiles neceſſario: qꝛ
profundum habens eſſe diuidi poteſt: punctum autem nul/
lam recipit diuiſionem: ergo punctū nec impellitur actu nec
non impellitur in ſui profundum: ergo neqꝫ molle eſt nec du
rum: ⁊ per conſequens neqꝫ graue nec leue. ¶ Amplius aūt Tex.c.12.
impoſſibile eſt vt res grauis ſit quantitatiua compoſitione
ex his quoruꝫ nullum habet grauitatem aliquam: ⁊ hoc qđ
videntur concedere illi qui dicunt athoma eſſe per hoc qđ
diſtinguunt ⁊ diſcernūt ex quibus ſit graue ⁊ qualiter ſit ex
illis: viderunt enim non eſſe graue materiam ⁊ formam: cū
tamen graue fiat ex ipſis: eo ꝙ ſicut diximus non componi/
tur aliquid ex illis ſm̄ quantitatem ſed ſm̄ eſſentiam: ſed
ex punctis dicunt componi quantuꝫ graue vel ex ſuperficie/
bus non quidē ſemper ſibi ſuppoſitis ſed potius ex his que
terminantur ad ſe inuicem ſicut ſuperficies lōgitudinis ter/
minat illaꝫ que eſt latitudinis: ⁊ ſuperficies latitudinis ter/
minat illam que eſt profūditatis: ⁊ ſic in eo qđ dicūt ex qui/
bus ⁊ qualiter ſiunt quantum corpus eſt graue conſentiunt
nobis ꝙ non ſit graue: ex quibus oportet non grauibus: di
ſtinctio tamen eorum termino immittitur arti vel rationi
ſed caſui ⁊ non ſyllogiſmo: quia ea que potuit cōſtituere gra
ue: propter hoc ꝙ ſunt qualiacunqꝫ principia quantitatis
abſqꝫ dubio non ſunt principia grauitatis ⁊ leuitatis. Dice
mus ergo contra iſtos quia ſi per ſe notum eſt ꝙ omne gra/
uius aliquo non poteſt fieri grauius illo niſi per aliud gra/
ue quo abundat ab illo: tunc ſequeretur neceſſario ꝙ nihil
athomorum eſt grauius: ſignum autem huius eſt quia nos
videmus ꝙ nō eſt grauitas ſm̄ iſtos in ſimplicibus primis:
ſed in compoſitis ex illis ſicut ſi diceremus ꝙ quatuor pun/
cta compoſita dant compoſito grauitatem: ⁊ ꝙ corpus com
poſitum ex pluribus punctis grauius eſt ꝙ̄ id quod eſt com
poſitum ex paucioribus: ſicut ſi diceremus ꝙ compoſituꝫ ex
quinque grauius eſt ꝙ̄ compoſitum ex quatuor: tunc dico
hoc impoſſibile eſſe aliter niſi grauius abundet minus gra/
ui in re que in ſe grauis eſt: ⁊ hoc in exemplo videre poſſu/
mus: quia albius nunꝙ̄ vincit album niſi per additum ſibi
aliud album. Si ergo hoc ita ſe habet: tunc oportet ꝙ com
poſitum ex quinque ſit grauius compoſito ex quatuor pro/
pter additum ſibi punctum vnum graue neceſſario: ergo pū
ctum vnum per ſe habet grauitatem qđ impoſſibile eſſe ſu/
perius eſt demonſtratuꝫ. ¶ Amplius autem impoſſibile eſt Tex.c.13.
vt corpora ſint ex compoſitione ſuperficierum: dicunt enim
dupliciter poſſe lineas componi ⁊ dupliciter poſſe compo/
ni ſuperficies: componitur enim linea cum linea per ſup/
poſitionem vnius ſuper altera: ⁊ hoc modo nullam conſti/
tuant ſpeciem quantitatis ſi potius per hunc modum in
geometria probantur eſſe equales vel inequales: quoniam

que ſe non excedunt ſunt equales: que autem ſe excedunt ſunt inequales. Secundo modo componuntur ſibi linee quando ſunt longi ⁊ lati termini: ⁊ tunc vt conſtituunt ſuperficiem: ſimiliter autem dicunt ſuperficies ſibi dupliciter poſſe componi: ſi enim ſibi ſupponantur nunq̄ fiat ex eis profundum: ſed potius per talem applicationem dicuntur eſſe equales vel inequales: ſi autem vt termini eiuſdē quantitatis ſunt: tunc ꝯſtituunt diſtantiam corporalem: q2 neceſſe eſt vna ſit terminus in longum ⁊ altera in latum: ⁊ tertia extendatur in profundum ⁊ inter eos tunc diſtantia corporalis quantitatis inuenitur: ſi autem volunt conſtitui corpora phyſica ex compoſitione ſuperficierū: ⁊ quidem eſt impoſſibile ſm veritatem: ⁊ cum dicunt propter hoc ꝙ in geometria vera ſunt corpora articularia per compoſitionem ſuperficierū inuenta: quia vnum ſunt ſimplicia phyſica que ex illis quinque mathematicis producuntur. ¶ Corpus enim quatuor baſiū qđ continet triangulos equales ⁊ ſimplices comparatur igni. Corpus enim ſex baſium quadratarū equalium ⁊ ſimilium comparatur terre propter figure ſue immobilitatem: corpus aũt octo baſium continens triangulos eq̃les ⁊ ſimiles aeri cōparatur: habens aũt. 20. baſes triangulorū equalium ⁊ ſimilium ⁊ comparatur aque: habens autē 12. baſes pantagonales equales ⁊ ſimiles comparatur celo: huius autem ſumit̃ ex. 15° libro geometrie qđ addit Aſſicolaus libris Euclidis. His aũt ſic habitis redeam⁹ ad ꝓpoſitum oſtendentes nullum corporū naturaliū ſic componi ex principijs geometrici corporis: conſtat enim ꝙ non conſtituitur ex ſuperficiebus corpus quando quedam ſuperficies adheret alijs per applicationem ſuppoſitis ſicut linea cum linea applicatur ex parte vna que eſt ſua lōgitudo: q2 ſic nulla omnino quātitas produci poteſt ſicut diximus prius vtrū ſicut linea componatur cum linea in longitudine ⁊ latitudine ⁊ fiunt ex eis: tunc ſuperficies ſimiliter conuenit eis dicecere vt componant iterum vt ex eis fiant corpora quēadmodum dictum eſt: ſi autem poſſibile eſt vt fiat corpus ex coartatione ſuperficierum adinuicem ita ꝙ circunſtent in ꝓfundum ⁊ in ipſo coartentur applicare ſibi per ſuppoſitum latitudinis ſue tm̃: tunc oportet ꝙ abſq3 dubio ꝙ tunc inuenit̃ corpus aliquod qđ non eſt elementum nec ex elementis: elementum aũt non eſt cauſatum ꝓpter hoc ꝙ non eſt aliquid iſtorum qui nec ſimpliciū corporū qđ taliter ex ſuperficiebus producatur. Item ex elementis nō eſt quia omne corpus qđ eſt elementatum ex quatuor ꝯſiſtit elementis: ⁊ ideo nullum producitur ex tali compoſitione ſuperficierū. Si aũt diceret̃ ꝙ fiunt hec corpora ex alio modo applicationis ſuperficierū: tunc oporteret ꝙ omnia corpora eſſent plena vacuis: q2 inter ſuperficiem ⁊ ſuperficiem nihil omnino erit replens: ſed eſſet diſtantia corporis vacua: eſt ergo impoſſibile corpora componi ex ſuperficiebus: ⁊ hec inconuenientia ꝯtingūt his qui prehabitis corporibus mathematica principia incedūt

Tex.c.14. attribuere: ſicut formate Plato in timeo ⁊ alij quidā. Amplius aũt ſi dicant̃ corpora grauia ⁊ grauiora ꝓpter ſuperficierum in ipſis coartationem ⁊ multiplicationem ſicut dicit̃ in timeo ⁊ diſtinguitur: tunc manifeſtum eſt ⁊ patens: quia ꝓpter ſimilem rationem ⁊ lineis ⁊ punctis nihil eſt grauitatis: ratio enim in vno eſt ſimilis in altero ſicut multotiēs diximus. Si ergo non eſt differentia in vtriuſq3 quantum ad hunc modum: videl3 grauitas cauſet̃ nō a ſuperficie compoſite ſed ponendo ab ipſius multiplicitate ⁊ coartatione: tūc op3 eos dicere ꝙ differentia grauitatis ⁊ leuitatis cauſetur ab ipſis componentibus: ita ꝙ vna ſuperficies ſit grauis ⁊ altera leuis: ſicut differre videmus terram ⁊ ignem ꝙ vnu3 eorum eſt leue: ⁊ ex leuibus ſuperficiebus: ⁊ alterū eſt ex grauibus ſuperficiebus: ſic enim proculdubio contingit ꝙ quedam ſuperficies ſunt leues ⁊ quedam graues: ⁊ tunc ꝑ eandem rōnem op3 dicere ꝙ quedam linee ſūt leues ex quibus fiunt leues ſuperficies: ⁊ quedam linee ſunt graues ex quibus fiunt graues ſuperficies: ⁊ ſimiliter puncta quedam leuia ex quibus fiunt linee leues: ⁊ quedam grauia ex quibus fiunt linee graues. Videmus enim ſm dictos homines ſuperficies terre eſſe grauiores ſuperficiebus ignis. Si autē hec ita ſe habent tunc ſequitur neceſſario ꝙ corpus oīno nō fiat: ⁊ vt non fiat reſolutio alicuius corporis. Si enim pūctū ad lineam ſit ſicut linea ad ſuperficiem ⁊ ſuperficies ad corpus: tunc neceſſe eſt ꝙ quedam illorum ſicut vltima reſoluatur ad aliam vſquequo ſtet reſolutio in primo aliquo: vnde incepit compoſitio omnium eorum. Si autem hec ita ſe habent: tunc omnia reſoluuntur corpora vt dicunt poſſibile erit vt in aliquo tempore reſolutis omnibus quātitatibus in tota diſtantia mundi non remaneat niſi punctum vnum: ⁊ ꝙ non ſit corpus aliquod omnino: ⁊ hoc eſt impoſſibile nec omnino poteſt eſſe: ⁊ oporteret etiam ꝙ generatio corporum inciperet ab illo vno puncto: ⁊ ꝙ ſpiſſum eſſet principium generationis qđ omnino abſurdū eſt: q2 in omni corpore qđ generatur corporeitas communis ſupponit̃ in eo ex quo generatur ⁊ in generato: ſicut oſtendimus in antehabitis iſtius libri ⁊ in phyſicis. Amplius autē in tempore opor- Tex.c.15.
teret idem dicere cum tempus ſit quantum in quo eſt indiuiſibile nunc ſicut punctum in continuo: tunc enim ſimul diceretur eſſe tempus ⁊ non tempus: quia in hora aliqua reſolueretur tempus ad nunc: cum omne compoſitum in ſua componentia reſoluatur: ⁊ tunc aut non erit tempus omnino aut poſſibile eſt non fore tempus in aliqua hora: que tamen hora eſt tempus: ratio enim inſtantis ſimilis eſt rationi puncti indiuiſibilis vt diximus. Cauſa aũt huius erroris eſt ꝙ putabant materiam primam eſſe indiuiſibilē punctum cuius forma prima eſt corporeitas non determinatarum dimenſionum: cum hoc non ſit verum: eo ꝙ prima materia non ſit punctus ſicut oſtendimus in primo phyſicorū: nec prima forma que eſt in materia corporeitas: ſed alia eſſentialis forma eſt ante eam que non diuidit̃ diuiſione quātitatis: ſicut nos oſtendimus in prehabitis iſtius ſciētie in pluribus capitulis octaui phyſicorum ⁊ ſecundi librorū ſu- Tex.c.16.
periorum. ¶ Eadem etiam impoſſibilia ſequūtur cōtra illos qui dicunt mundum totum componi ex numeris: quidā enim antiquorum vt Pithagorici talem mundo dederunt compoſitionem: ⁊ ſm illos ſequitur ꝙ ſint vnitates graues ⁊ leues: ⁊ ꝙ ſint diuiſibiles: ⁊ vt vniuerſaliter dicatur omnia que dicta ſunt de punctis dici etiam poſſunt de vnitatibus: redeuntes igitur ad propoſitam cōcluſionem dicimus ꝙ generatio corporum phyſicorum nequaq̄ eſt ſicut dixerunt eā eſſe actores ſuperficierum ⁊ numerorum ⁊ quaſi capitula- Tex.c.17.
riter: repetamus huius cauſam dicimus ꝙ hoc eſt ideo q2 in omnibus corporibus naturalibus habentibus motu3 rectum eſt grauitas vel leuitas. Nulli autem punctorum accidit grauitas neq3 etiam leuitas: ſi autem ſic eſt vt diximus: tunc impoſſibile eſt vt punctum ⁊ vnitas ſint corpora vel habentia grauitatem: q2 l3 in ſe etiam ſm noſtros aduerſarios non ſunt corpora: nec etiam habentia grauitatem: tamē ſm eos faciunt ſoliditatem corporum: ⁊ ſic compoſita punctā ſunt corpora ⁊ habent grauitatem ⁊ hoc nos iam improbauimus: q2 ex punctorum compoſitione vel vnitatum impoſſibile eſt aliquam poſſe reddere cauſam differentiarum corporum naturalium ⁊ actionum eorum in paſſione que in corporibus phyſicis ex ſuis principijs componentibus cauſari dignoſcitur.

¶ Cap. 4m. In quo probat̃ ꝙ omne corpus naturale motu3 habet naturalē vt hoc ſciatur: omne corpus naturale rectū eſſe graue vel leue qđ in prehabitis eſt ſuppoſitum.

Quia aũt iam ſuperius ſuppoſuimus ꝙ omne corpus phyſicum eſt graue vel leue: ⁊ per hoc deſtruimus poſitionem de ſuperficiebus ⁊ pūctis ⁊ vnitatib⁹: oportet nos hic inducere probationem illius vt ſit noſtra contradictio fortior: ⁊ q2 non poſſumus ꝓbare ꝙ omne corpus phyſicum rectum habeat grauitatem vel leuitatem niſi per motum ipſius corporis: ideo incipiemus ab illo oſtendētes omne corpus phyſicum habere motum aliquem rectū. Dicamus ergo ꝙ ſignum ſignificans ꝙ corporibus omnibus naturalibus eſt aliquis motus naturalis eſt qđ nūc inducemus: l3 enim hoc ex ipſius nature diffinitione ſatis ſit manifeſtū: q2 natura eſt principiū motus in eo in quo eſt: ⁊ ideo nāle corpus neceſſario habet motum cauſatum a natura a qua ipſum dicit̃ nāle: tamē vt melius ꝯuincatur aduerſarius: dico ꝙ ſi corpora ſimplicia que ſunt elemēta moueātur ⁊ non mouent̃ nāliter vt dicit aduerſarius: tunc proculdubio Tex.c.18.

oportet ꝙ moueantur violenter: ⁊ tunc ille motus ſit exiſtēs in eis extra naturam ⁊ non eſſentialis eis. Nunꝗ͂ aūt poteſt inueniri motus extra naturam alterius corporis ꝗ͂ ſit id qđ mouetur: ſed potius ſm opinioneꝫ ad motum qui eſt illius corporis per naturam propriam: ergo non erit motus violētus niſi prius conueniat illi corpori motuꝫ habere naturalē cui ille motus opponitur: ⁊ ſi ſint motus vnius corporis extra naturam ⁊ violenti multi non eſt tamen motus naturalis niſi vnus ſicut vna natura eſt que eſt eſſentia eius qđ mouetur ſed extrinſecus actiua vni ⁊ eidem ſunt multa: ꝙ āt

Tex.c.19. hoc qđ diximus ſit veruꝫ ꝓbatur etiā alio ſigno. Si enim cōſideramus quietem nālem vniuſcuiuſqꝫ corporis intelligemus etiā ipſum habere naturalem motum neceſſario. ſ. motus naturalis qui eſt ad locuꝫ in quo eſt quies naturalis: oē enī corpus aut quieſcit quiete naturali aut violēter nāliter in loco in quo quieſcit quiete nāli ad eundem mouetur motu naturali: ſi aūt hoc eſt ſm ꝙ diximus ⁊ videtur rei quieſcentis in medio quies eſſe naturalis: tunc manifeſtum eſt ⁊ clarum ꝙ motus eiuſdem ad medium eſt naturalis: melius enim cōtra nos ſumere exemplū ab eo qđ quieſcit in medio: q꞉ videmus illud ſm totum quieſcere. Elementa autē alia lꝫ motu recto ad loca ſua moueantur: tamē in locis ſuis circunducunť circulariter: ⁊ ideo ſi forte ſumeremus exempluꝫ ab illis inſtaret nobis aduerſarius: lꝫ ſua inſtātia eſſet ſophiſtica: eo ꝙ elemēta in locis ſuis non mouentur naturaliter ſed motu orbis generantis ea. Sumamus ergo exempluꝫ ab eo qđ quieſcit in medio ſicut diximus dicētes ꝙ aut quies eiuſdem naturalis eſt aut accidentalis: ⁊ ſi eſt quies eius in medio naturalis tunc motus ad mediū erit eiuſdeꝫ corporis nālis: ⁊ tunc ↄcludit qm̄ nālē habet motum ⁊ ꝓprietatem ſiue formam que mouet habēs motum. Si aūt terra quieſcit in medio violenter: tūc quieſcit eo ꝙ ab alio corpore impedita non deſcēdit ad medium ad qđ nāliter deſcendere habet: ſicut dicit aduerſarius: ⁊ tunc queremus de illo prohibente vtrum ipſuꝫ ſit quietū vel nō: ⁊ ſi eſt quietū nāliter tunc ſequeť ꝙ aliqđ corpus nāle habeat quietē nālem: ⁊ tūc motus ad quietē illā erit nālis: ⁊ tūc iteꝝ ↄcludetur ꝓpoſitum. Si aūt ⁊ de illo diciť qđ non quieſcit naturalr̄ ſed violenter ab alio impeditū: tūc iteꝝ de illo impediente ꝗremus an quieſcat an nō: ⁊ ſi quieſcit tūc queremus vtrū nāliter qeſcat an violēter: ⁊ ſi quieſcit nāliter tūc habebit motū nālē ⁊ hoc eſt ꝓpoſitum. Si aūt quieſcit violenter tūc quieſcit ab alio impeditū ne deſcēdat: ⁊ de illo iteꝝ queremus ⁊ ſic in infinitū: impoſſibile aūt eſt ꝙ in infinitū ꝓcedat: ergo neceſſe eſt ꝙ aliqd ſit prius quieſcēs quiete nāli: ⁊ hoc habebit motū nālē per rōnē antedictā. Si aūt ꝓhibēs primū terrā deſcēdere ſub medio nō eſt quietū ſed motuꝫ: ſicut dixit Empe. de turbie quā arabes Donte appellāt dicētes ꝙ terra eſt qeta ꝓpter aeris motū per motū turbinis inuoluētis eam: eo ꝙ aer in turbine circūuentus eſt rota aque: ⁊ aqua rota terre ↄſtringēs ipſum ad mediū: tūc queremus ab ipſis ad quē locū terra moueať qm̄ nō eſt ꝓhibita: ponemus enim turbinē aeris nō impedire eā: tūc enim mouebiť ad aliquē locuꝫ determinatū: nō enim poteſt dici ꝙ incedat ad infinituꝫ: q꞉ nihil exiſtit de his que impoſſibile eſt eſſe: motū aūt ad infinitū impoſſibile eſt eſſe: ergo nihil exiſtit de eo neqꝫ principiū neqꝫ pars aliqua: ſicut in fine ſexti phyſicoꝝ ꝓbauimus. Sic igiť nihil ſtans in aliquo loco moueť ad īfinitū diſtans. Si aūt hoc eſt ita tunc opꝫ ꝙ oīs res quieta ſit in aliquo determinato naturaliter: ⁊ quies ⁊ locus ſunt attributa inceſſui motus eius: quia inceſſus eius naturalis eſt ad locum in quo quies eſt naturalis: omne igitur corpus ſimplex haber motum naturalem.

Cap. 5m. In quo per ꝑdicta deſtruunť opiniones Democriti ⁊ Leucippi ⁊ Platonis de motibus quos ante mundum dixerunt.

Tex.c.20. Ex habitis aūt nunc anteꝗ͂ vlterius procedamus de inquiſitione motuū elementoꝝ: volumus redire ad deſtructionē opinionū Democriti ⁊ Leucippi ⁊ Platonis: eo ꝙ oēs iſti ↄuenerunt in hoc ꝙ dixerūt motū accidentalē elemētoꝝ eſſe motū naturalē eorūdē: tangamus ergo primo opiniones Democriti ⁊ Leucippi: vtriqꝫ enim dixerunt ꝙ corpora prima que illi athomos vocāt ſemp mouenť in vacuo infinito ⁊ ante mundi ↄſtitutionē: ⁊ etiā poſt ↄſtituto iam mundo: vacuuꝫ enim vbi dixerunt non habere finē in quo infiniti athomi moueuť quaſi illi corpoꝝ elemēta eſſe dicebāt: cū ergo in 7° phyſicoꝝ habitū ſit ꝙ omne qđ moueť habet motorē īmediate ſibi ↄiunctuꝫ. queramus ab illis que ſit cauſa mouēs corpora prima que ſūt athomi: queremus etiā ab eis quis eſt motus illoꝝ indiuiſibilr̄ vtrū ſit motus naturalis vel violenter: ſi enī dicamus ꝙ quodlibet illoꝝ corpoꝝ indiuiſibiliū nō moueť niſi a motore extrinſeco ⁊ per vim: tunc motus oīum eoꝝ eſt violentus: ⁊ tūc ſequiť ꝙ vnicuiqꝫ eoꝝ eſt motus naturalis neceſſario: q꞉ violentus motus nō eſt niſi per priuationē motus naturalis: ⁊ q꞉ habitus eſt ante priuationē: tūc oportet ꝙ primo naturaliter corpora illa ſint mota: ⁊ adhuc moueantur naturaliter: hec aūt ⁊ alia de cauſa ſequiť. ſ. ꝓpter corpus primū mouēs alia corpora. Corpus enim primum cum non poſſit moueri violēter: ſicut in 8° phyſicoꝝ ⁊ in antecedētibus iſtius libri habeť: nō mouet aliqđ corpus qđ ſub eo eſt violēter: nec primus motus quē influit eis pōt dici violētus: q꞉ ſi eſſet violētus nō ſemp eſſet: nūc aūt ſemper eſt: mouet eniꝫ corpus primū ea que ſub ſe ſunt circulariter: qui quidē motus non eſt nālis qm̄ accipiť vt motus elementi: ⁊ nō eſt etiā violentus: q꞉ corpora innata ſunt ſuſcipere motū primi corporis mouētis ea: ⁊ ideo aſſimilať h̄ motus motui membroꝝ in corpore aīalis a corde: ⁊ ideo qđ moueť primū: ⁊ ſic motor prim⁹ qui ſeipſum mouet ⁊ eſt celum primum nō mouet aliqđ corpus violēter: ſed hoc non mouet ea naturalr̄ quo dictum eſt: ſic igiť daretur ꝙ corpus primum nō haberet motū per ſe ⁊ nāliter ſed violēter: ⁊ ſic mouere vlterius corpora: tunc oporteret ꝙ in numero motoꝝ ⁊ mouentium corpoꝝ eſſet ꝓceſſus in infinitū: ſicut oſtēdimus in 8° phyſicoꝝ: quia vnūquodqꝫ corpoꝝ moueret ſm hoc ab illo violēter: ⁊ moueret aliđ violēter: ⁊ hoc nō pōt eſſe ſm circulū ſed ſm rectū: ⁊ ideo neceſſe eſſet ꝓcedere in infinitū. Si eſſet ſm circulū: tunc oporteret idē eſſe mouens primuꝫ ſm violentiā qđ non pōt eſſe q꞉ violētia deficit receſſuꝫ a primo qđ infert eā: ideo in vltimo neceſſe eſt ipſam ſtare: ⁊ nihil mouere violētia: ergo hoc mō ꝓcederet ad infinitum: q꞉ omnino impoſſibile eſt eſſe: quia ſm hoc ⁊ eſſet īfinitū ⁊ violētia nō ceſſaret in infinitū qđ nō videmus fieri: q꞉ violentia nec ſemp eſt nec multo procedit a primo violentiā inferente: qm̄ deficit: oportet ergo dicere ꝙ athomi mouerenť ſm naturā: ⁊ hoc eſt ↄtra hypotheſim: q꞉ Democritus ⁊ Leucippus ſupponebāt motū accidentalem eſſe ante naturalē. Tex.c.21. Idē etiā accidit opinioni Platonis qui dixit elementa moueri ante mūdi conſtitutionem motu irregulari: ⁊ ideo inordinato: hoc enim videtur dicere Plato in timeo cum dicit primo fuiſſe chaos in quo elemēta inordinate ferebātur que poſtea ab opifice ordinata ſunt ⁊ diſtincta loca ſua ⁊ formas ⁊ mot⁹ ordinatos: redibo ergo ex dictis ſuper eum qui hunc ſermonem affirmat dicēs ꝙ motus elementoꝝ qui ſint tunc non poteſt eſſe niſi aut naturalis aut violentus: ſi aūt habebit tunc motum naturaleꝫ tunc fuerunt mota ſicut nunc: ⁊ hic eſt mundus conſtitutus: ⁊ vlterius ex hypotheſi Platonis ſequitur ꝙ mundus erat cōſtitutus ⁊ ordinatus anteꝗ͂ eſſet conſtitutus ⁊ ordinatus qđ eſt impoſſibile: ⁊ hoc plane apparet homini qui ſubtiliter ⁊ acute conſiderat talem mundi conſtitutionem qualem dicit Plato: oporteret enim neceſſario ꝙ corpus illud quod eſt mouens primum mouet alia corpora naturalia: ⁊ mouetur a ſeipſo naturaliter: ſicut diximus prius: cum autem mouet elementa: tunc mouet ipſa ſine omni violentia: q꞉ non mouet ea niſi vbi inuenit ea: inuenit auteꝫ ea quieta in locis ſuis: ⁊ in eis circūducit ea: ⁊ ille ordo elementoruꝫ eſt idem qđ modo videmus eſſe in mundo: ergo mūdus fuit ordinatus ſicut modo: ⁊ ſic mundus fuit vt modo eſt anteꝗ͂ eſſet mundus qđ eſt impoſſibile. Dico enim ꝙ etiam tunc elementa leuia non habentia grauitatem ⁊ tunc mouebanť ex medio ⁊ grauia ad medium ſicut nunc faciunt: ergo tunc habebat diſcretionē ⁊ ordinationem quā habent nunc: ſi autem dicatur ꝙ motus eſt violentus: tūc oportet ꝙ ante illum habuerunt motū naturalem ſicut diximus. Tex.c.22. Adhuc aūt pōt aliquis querere a precipuis habitis viris ⁊ dicere: quia ſi elementa ante mundi conſtitutionem mouebantur motu inordinato ⁊ irregulariter: tunc fuit ille motus eis ſubſtantialis eo ꝙ

fuit primus: motus enim ſubſtantialis eſt ante accidentalē ⁊ ſic fuit ille motus inordinatus ⁊ confuſus qui ad nullū finem fuit ordinatus: tunc elementalis ſubſtantialis: tunc nō fuit impoſſibile vt poſtea eſſent elementa ſuſceptibilia motuum ordinatoꝝ ad finem: ſiue ille finis ſit locus ad quem non mouetur elementū: ſiue ſit forma ſubſtātialis in mixto ad quā mouentur elementa quādo miſcent̄: q: nulla res eſt illius finis ſuſceptibilis qui eſt ꝯtrarius fini ſuo ſubſtātialiter: ergo non fuit poſſibile ꝙ ex motibus illis elementorum poſtea a primo motore fieret iſta aggregatio ordinata que eſt modo ex qua facta ſunt corpora: ita ꝙ ex quadam mixtura ſunt oſſa: ⁊ ex quadam carnes: ⁊ idē ſequit̄ ꝯtra Empe. quia ſi motus fuerunt inordinati ſubſtantiales elementis ante mundi cōſtitutionem: tunc amicitia non potuit poſtea talem ordinem ſimiliū facere in eis vt quedam fierent capita que germanam cum eis habent ſocietatem que poſtea ꝑ vlteriorem ſocietatem ſociata ſūt ad diſſimilia: ſicut ad colla ⁊ ad manus ⁊ pedes ſm̄ ꝙ cōponi videmus aīalia: ex dictis etiā poſſumus reddere ꝯtradicēdo illis qui dixerunt ꝙ
Tex.c.23. elementa ſunt multa infinita: ſicut Democritus ⁊ Leucippus dixerūt athomos infinitos elementa eſſe ꝙ ipſa mouentur ad infinitā diſtantiā vacui infiniti: quocūqꝫ enim modo intelligant elemēta eſſe multa ⁊ īfinita eſſe ſequit̄ ſm̄ eos ꝙ ordinatio motuū elementoꝝ fuit ante illius mundi ꝯſtitutionē: ⁊ ſic deſtrueretur dictum eoꝝ quo dixerunt ꝙ inordinatio eſt ante ordinationē: ſi enim dicam elementa multa ⁊ infinita eſſe per numeꝝ indiuiduoꝝ ſm̄ vnum eſſe per ſpeciem ⁊ formam: ſicut in rei veritate fuit opinio eoꝝ quēadmodū peruenit ad nos dictum eoꝝ: tunc ſequitur ꝙ motus oīum illoꝝ per virtutem vnius forme ſpecifice fuit vnus ad locum vnum neceſſario: ſicut nos videmus oēs ꝑtes ignis etiā ſi infinite eſſe ponant̄ virtute igneitatis ferri ſuperius: ⁊ hec nō eſt inordinatio aliqua vel incompoſitio: ſed potius ordo ⁊ compoſitio quā videmus eſſe modo in elemētis. Si aūt forte dicatur ꝙ id qđ mouetur formaliter vnum exiſtit quidem: ſed tamen dicit̄ ꝙ eſt infinitū: tamen lꝫ hoc ſit impoſſibile ſm̄ nām: tamen ſi eſſe ſupponat̄ ſm̄ opinionē ipſoꝝ ſequitur ꝙ motus eius eſt ad infinitū: ⁊ iterum non eſt inordinatio aliqua incōpoſitio: q: hoc ſequitur rōnem infiniti ⁊ eſt ſuus ordo ⁊ ſua cōpoſitio quā haberet etiā modo ſi infinitū eſſe ſupponeret̄: ſi aūt dicatur ꝙ motus ſunt finiti ſm̄ locū: tunc ſunt etiam elementa finitaꝝ potentiaꝝ: ⁊ hoc eſt iterum ordo quem videmus modo in quolibet elemento ⁊ in partibus eius: ſi vō dicant̄ motus eſſe tm̄ ſm̄ numerum ſpecieꝝ ⁊ formaꝝ motuum localium: ⁊ tamen eſſe plures: tunc oportet ꝙ mouētes forme ſint etiam plures ⁊ finite in ipſis elementis: ⁊ hec eſt iteꝝ cōpoſitio ⁊ ordo queꝫ videmus modo: ⁊ ſi iterum nulla ordinatio preceſſit mundū ꝯſtitutum: ⁊ ſi daretur oppoſitum: tunc ſequeretur ꝙ ordo ⁊ inordinatio compoſitio ⁊ incompoſitio eſſet idem ⁊ vnius rōnis: q: nos inuenimus nunc in mundo ꝯſtituto omnia elementa per ſuas formas eſſentiales moueri ad loca ſua diuerſa ſm̄ diuerſitatem ſuaꝝ formaꝝ mouentium: ⁊ ita fuit ante mundum: ⁊ non inuenimus ꝙ aliqua moueant̄ ad eundem locum niſi que ſunt homogenea in forma: ⁊ per omnem eundem motum ꝓbamus ipſa mota eſſe ante mundum quando illi dixerunt inordinatum habere motum: ergo ordo ⁊ inordinatio ſunt idem qđ eſt impoſſibile. cōmuniter etiam ex his ſimul
Tex.c.24. poſſumus dicere illis qui inordinationē ⁊ ꝯſtitutionem ꝯfuſione motuum elementoꝝ dixerunt eſſe ante mundi cōſtitutionem: mirabile enim fuit ꝙ poſuerunt inordinationem durare tempore infinito quādo dixerunt tēpus infinitum fuiſſe ante mundum: ⁊ mundum incepiſſe a quodā infinito tēpore ſm̄ principiū ſue durationis. Inordinatio enim ⁊ incōpoſitio ſunt res innaturales: ordo aūt ⁊ compoſitio ſunt res naturales his ſenſibilibus elemētis: patet autem ⁊ naturali ratione: q:ſi nālia principia plus durant ꝙ̄ inaturalia ⁊ ſint longioris temporis ſicut ſanitas ꝙ̄ egritudo: ⁊ tunc impoſſibile eſt dicere ꝙ motus inordinatus ⁊ incōpoſitus duret tēpore infinito: natura enim reꝝ eſt vt diximus ꝙ vniuerſaliter inuenit̄ in rebus vnius nature ⁊ longiſſimo tempore: ⁊ ſꝫ dicta eoꝝ ꝯtrariū erit naturale ad naturale qđ eſt modo: ſm̄ eos enim ſequit̄ inordinatio ⁊ incōpoſitio: ſicut res innaturales: eo ꝙ durauerunt tēpore infinito: ⁊ ordo ⁊ cōpoſitio ſunt res naturales: eo ꝙ inceperunt a quodam tēpore finito: nec poteſt dici ꝙ natura quā modo habēt elemēta ſit per fortunā ⁊ caſum: q: ex talibus que naturaliter inueniuntur in rebus eiuſdem nature ⁊ ſemper nihil inuenimus exiſtere per fortunam ⁊ caſum quibus ꝓducat̄ in eſſe tale. Anax. aūt Tex.c.25.
melius intelligens in hac parte ꝙ̄ memorati ꝓhi preſentierunt ꝙ omnia hec impoſſibilia ꝯtingunt ponētibus res motas fuiſſe ante huius mūdi ꝯſtitutionem: ⁊ ideo dixit ꝙ iſte mundus ab intellectu mouente factus eſt ex rebus non motis: ⁊ poſtea in ipſius mundi ꝯſtitutione aggregate quieſcebant ante huius mundi ꝯſtitutionem: ſed in mixtura ſimilium quieſcentibus: ⁊ fere oēs antiqui ſolliciti inueniuntur fuiſſe ⁊ ſtudium poſuiſſe ad hoc ꝙ inuenirent modū ꝙ iſte mūdus generaret̄ ex rebus nō motis fuiſſent mote nō ex ſuis formis quas habebant ante mundū ſed aliunde: q: videbant accidere oīa prius inducta incōuenientia: ſi darent̄ eis forme mouentes ante ꝯſtitutionem mundi: ⁊ ideo dixerunt ex alijs cauſis mouentibus ſegregate ſunt in formis rerum iſtius mundi quas videmus mō in mundo cōſtituto: ⁊ hec fuit cauſa ꝙ Anax. poſuit intellectū agentem mouentem ⁊ ſegregantē res in formas que ſunt modo: hanc difficultatē etiā ꝯqueſtus eſt Empe. deſcendēdo a predictis incōuenientibus per hoc ꝙ dixit res non habuiſſe motū ante mundū: ſed quieuiſſe: ⁊ motū aliunde factum eſſe per amicitiā ⁊ litē: dixit enim ꝙ generatio totius mundi eſt ex rebus per litem primo diſperſis: ⁊ poſtea per amorē particularē aggregatis ⁊ in elementoꝝ ⁊ planetaꝝ ⁊ aīalium ꝯſtitutionē: vt ſic a chaos ſiue ꝯfuſione prima fugerent per motū litis: ⁊ deinde particulariter ꝯgregarent̄ per amorē particularē: nulla enī alia cauſa fuit ꝙ dixerūt ꝙ mūdus iſte gn̄atus eſt ex vna re mixta ex oībus qui primo fuit quieſcens: ⁊ poſtea eſt ſeparata ꝑ motū litis. Iſtis tn̄ accidūt eadē impoſſibilia: eo ꝙ nō quieſcit niſi per motū qđ fuit ꝑus: ⁊ q: quies aut eſt violēta aut nālis quodcūqꝫ detur ſequit̄ eundē fuiſſe ante mundū ordinē motus ⁊ quietis elemētoꝝ qđ videt̄ mō in ipſis: ſed forte iſti neſciuerūt diſtinguere inter quietē ⁊ imobilitatē: ⁊ dixerūt res ante mūdū eſſe immobiles: ⁊ ꝙ nūꝙ̄ fuerūt ſuſceptibiles motus: niſi per extrinſecū mouēs qđ eſt intellectus ſm̄ Anax. ⁊ lis ⁊ amicitia: ſed ꝯueniūt tamē omnes inducte opiniones in hoc ꝙ dixerūt neceſſario mundū non generari niſi ex aliquo: ſiue hoc fuerit motū ante mundū: eo ꝙ perſuaſum habebant ex nihilo nihil fieri per gn̄ationē naturalē ⁊ hoc erat eis certū: ſicut ⁊ nos hoc alibi ꝓbabimus. Lex aūt Moyſi hec omnia euitauit incōuenientia: eo ꝙ dixit ex nihilo fieri mūdū nō per gn̄ationē: ſed per creationē cui⁹ nos in libro phyſicoꝝ dedimus rōnē. Iā igit̄ oſtēſū eſt nūc ⁊ verificatū per illud ꝙ illud qđ diximus ꝙ vnicuiqꝫ corpoꝝ ſimpliciū naturaliū eſt motus aliquis naturalis: ⁊ ꝙ ille non eſt violentus neqꝫ extra naturam.

¶ Cap. 6m. Q omne corpus habens motū rectum habet leuitatem vel grauitatem.

Iam nunc tēpus requirit vt oſtendamus ꝙ oē corpus ſimplex recti motus eſt graue vel leue: Tex.c.26.
qđ olim ſuperius nos ꝓmiſimus ꝓbare: dico igitur ꝯſtāter quibuſdā eſſe elemētis grauitatē ⁊ quibuſdā leuitatē neceſſario: hoc aūt ꝑ demōſtrationem talē verificat̄: ſupponat̄ enī qđ iam ꝓbatū eſt elemēta moueri neceſſario: ⁊ dicamus ꝙ quedam eoꝝ neceſſario moueant̄ ad mediū: ⁊ ꝯcludat̄ ꝙ illo neceſſario ſunt grauia: ⁊ ſi dicat̄ nō ſequi tūc dabit̄ oppoſitum illius: ⁊ hoc eſt ꝙ moueant̄ ad mediū per motū nālē: ⁊ tn̄ nō ſint grauia: tūc enim dico ꝙ talia nō grauia que nō habent formas mouētes aliquas ſm̄ locū neqꝫ ad medium neqꝫ ex medio moueri poſſunt: q: ſicut dico de grauitate: ita ꝑ oēm eundē modū dico de leuitate etiā: ſit enim corpus nullā inclinationē nālē habēs ad motū: hoc eſt neqꝫ graue neqꝫ leue a. ⁊ ſic corpus graue per nām habēs inclinationē ad motum localē deorſum. b. hec enim corpora vtraqꝫ aduerſarius dicit moueri deorſum. Ponat̄ ergo ꝙ. a. qđ eſt corpus nullam habēs grauitatē deorſum veniens aliquo tēpore moueatur per ſpatiū linee. d. c. ⁊ ponamus ꝙ corpus etiā in eodē tēpore mouetur per ſpatium deorſum: tunc enim ꝯſtat ꝙ graue velocius deſcendit ꝙ̄ nō graue: videmus enim ꝙ grauius velocius deſcendit ꝙ̄ graue: ergo multo velocius deſcendit

graue q̄ʒ nullo mō graue qđ dicit aduerſarius deſcēdē:mo
ueaṫ igiṫ.b.qđ eſt graue per totū ſpatiū.c.d.linee ꝑ qđ mo/
ueatur.a.⁊ pertranſit vltra ſcđm qđ ineſt in eodem tempo/
re in quo.a.pertranſit.c.d.ſolum:ſic enim in eodem tempo/
re longius deſcendit in eodem ſpatio corpus graue q̄ʒ non
graue:diuidamus autem ex toto corpore graui quod eſt.b.
perfecte que in eadem ꝓportione ſe habeat ad totum gra/
ue in qua habʒ pars ſpatij que eſt.c.d.⁊ totū ſpatiū qđ eſt.c.
d.e.Cū igitur ſe habeat velocitas ad velocitatem ſicut gra
uitas ad grauitatē:ſequiṫ neceſſario ꝙ in tēpore in quo to/
tū corpus.b.motū eſt per totū ſpatiū.c.d.e.in eodē tp̄e pars
eiuſdē grauis eſt mota per partē eiuſdē ſpatij que eſt.c.d.ſʒ
in eodē tēpore per eādē partē ſpatij etiā ꝑtrāſit nō graue qđ
eſt.a.ergo in eodē tēpore per idē ſpatiū trāſeūt graue ⁊ non
graue deſcendēdo deorſuʒ:q꞉ pars ſeparata a.b.eſt grauis:
eo ꝙ pars eius que eſt graue:hoc aūt eſt oīno īpoſſibile eſſe:
ergo nō fuit veꝝ ꝙ corpus deſcendens deorſum nō haberet
Tex.c.27. grauitatē:figura aūt eius eſt vt vides. Amplius aūt cū nos
c.d.e.iam ꝓbauimus in principio ſeptimi phyſicoꝝ:ꝙ oē.b.
qđ mouetur ab aliquo motore ſibi ꝯiuncto:id aūt qđ eſt cor
pus neqʒ graue neqʒ leue recto motu motū non moueṫ a nā/
li motore ſibi ꝯiūcto:opʒ neceſſario ꝙ moueaṫ a motore vio
lento:⁊ ſi moueṫ a motore violēto neceſſario:tūc motū eius
opʒ eſſe finitū:eo ꝙ violentia non impediṫ ab aliqua forma
nāli in ꝯtrariū mouente:hoc aūt eſt de numero impoſſibili/
um:q꞉ iam in fine ſexti phyſicoꝝ oſtendimus nullū penitus
eſſe motū infinitū:hoc aūt ſic demonſtraṫ. Cū enim nullum
corpus moueri motū poſſit niſi ex aliqua virtute mouēte:ſi/
cut in 8° phyſicoꝝ oſtēſum eſt:tūc opʒ ꝙ corpus minoris gra
uitatis qđ leuius diciṫ a virtute violenter mouente moueaṫ
plus in ſpatio q̄ʒ corpus grauius ex eadē v̇tute violēta mo/
ueri poſſit in eodē:ponamus ergo ꝙ corpus maius qđ nulli
us eſt grauitatis qđ ſignificari diximus per.a.moueaṫ in ali
quo tēpore violēter motū per totū ſpatiū linee.c.e.⁊ ꝙ corpꝰ
graue a violēto motore in eodē tēpore minus moueṫ:pona/
mus ꝙ moueaṫ per partē ſpatij que eſt.c.d.faciamus diui/
ſionē ſicut fecimus ſupra ⁊ accipiamus partē corporis gra/
uis qđ eſt.b.que in tali ꝓportione ſe habeat ad totū corpus
b.ſicut ſe habet pars ſpatij que eſt.c.d.ad totū ſpatiū.c.e.tūc
enim neceſſario ſequiṫ vt ab eadē virtute violēter moueaṫ
pars eius qđ eſt.b.ꝑ totū ſpatiū.c.e.in eodē in quo per par/
tē eiuſdē ſpatij que eſt.c.d.mouebaṫ totū corpꝰ graue qđ eſt
b.ꝙ ſicut ſupra violētia fortior eſt ſuꝑ partē q̄ʒ ſuꝑ totū:ergo
corpus cui nulla eſt grauitas:⁊ corpus cui eſt grauitas ꝙ eſt
pars eius qđ eſt.b.ab eodē violēto motore moueṫ ꝑ idē ſpa
tiū in eodē tp̄e:ſi deṫ ꝙ motor violētus mouet vtrūqʒ:ſʒ ſpa
tiū finitū:hoc aūt eſt ipoſſibile:ergo opʒ ꝙ violētia moueat
ad qđ nō eſt graue deſcēdēdo ſm̄ ſpatiū infinitū qđ eſt ipoſ/
ſibile:ergo poſitio īpoſſibilis eſt ꝙ.ſ.aliqđ corpus motū de/
orſum ſit nō graue in eodē oīno demōſtratiōes ſunt de leui
⁊ nō leui aſcēdētibus ſurſum:ergo oporteret dicere ꝙ oē cor
pus motū ſurſuʒ vel deorſuʒ ſit leue vel graue:hoc aūt ideo
ſequiṫ vt diximus ꝙ totū corpꝰ graue a violēto motore mo/
ueṫ per partē ſpatij qđ eſt.c.d.tūc eni opʒ ꝙ tāto plus de ſpa
tio in eodē tp̄e trāſeat minus corpus qđ eſt pars eius mota
ab eadē violētia qū velocitas partis vicit velocitatē totius
in motu violēto:⁊ ſi ita ſit:tunc oporteret ꝙ motus corporis
nullā habētis grauitatē eſſet eidē ⁊ in equali tēpore:hoc'mō
ꝙ vtraqʒ ꝑtrāſirēt ſpatiū vnū ⁊ idē in equali tēpore:⁊ hoc eſt
īpoſſibile:ergo īpoſſibile eſt dare ꝙ ſi motor violentꝰ mouet
corpus aliqđ ſpatiū finitū ꝙ idē motor moueat corpus non
graue ad aliqđ ſpatiū finitū:q꞉ aliter ſequiṫ ſemꝑ ꝙ vna ꝓ/
portio motus violēti ſit ad graue ⁊ nō graue corpus : figura
aūt huius eſt tm̄ iſta hoc ordine ſic diſpoſito. ¶Hic iaʒ igiṫ
oſtenſum eſt ⁊ verificatū.c.d.e.ꝙ vnicuiqʒ corpoꝝ nāliū ſim/
pliciū recte motoꝝ grauitas eſt nālis vel leuitas neceſſario.

¶Cap.7m. De diſtinctione motus nālis vel violenti:⁊ qua
liter aer iuuat vt inſtrumentum in vtroqʒ.

Tex.c.28. E St aūt hic locus cōſiderādi diſtictionē motus
qui eſt a violētia ⁊ qui eſt a nā:īcipiamus a di/
ſtinctione nature ⁊ violētie. Dico enim ex de/
terminatis ex ſcđo phyſicoꝝ ꝙ nāʒ dicimus id
in quo eſt principiū motus ſui:⁊ ꝙ vis vel vio
lētia que a quibuſdā virtus vel potētia vocaṫ
eſt qū ꝓncipiū motꝰ eſt a re alia ab eo qđ moueṫ:ita ꝙ ipſuʒ
motū nihil ꝯferat ad id qđ mouet mouēs. Oīs aūt motus
aut eſt nālis aut violētus qui etiā accidētalis diciṫ. Motus
aūt nālis ſicut lapidis deorſuʒ : ⁊ hoc aliqū eſt ſimplex aliqū
cōpoſitus:ſimplex aūt eſt violētus qū eſt a ſolo primo mouē
te violēter:cōpoſitus aūt eſt qū aliquis mouet lapidē deor/
ſum ꝓijciendo:tūc eni velocius moueṫ deorſuʒ a violentia
auxilio nature:motus aūt accidētalis localis eſt oīs a v̇tute
que diciṫ violētia nō auxilio nature ſicut motus lapidis ſur
ſuʒ:⁊ hoc eſt ſimpl̄r violētus:virtus aūt mouens in vtroqʒ
iſtoꝝ motuū nāli.ſ.⁊ violēto vtitur aere ſicut inſtrumēto:qđ
qualiter ſit in vtroqʒ motu ſigillatim in ſequētibus oſ̄deṫ:
primo ergo oſtēdeṫ illud in motu qui ſimpl̄r eſt violētus : di Nō quō aer
cimus ergo ꝙ aer eſt grauis ⁊ leuis per nām nō quidē ſicut dr̄ grauis ⁊ le
mixtus ex vtroqʒ cū aer ſit corpus ſimplex ſed ſicut habens uis, vide etiā
qualitatē ſimpliciter que eſt per modū medie qualitatis in/ pro hoc com/
ter eam que ſimpl̄r grauitas:⁊ eā que eſt ſimpl̄r leuitas : nō mētū.26. q̄r/
enim eſſet aer vnū de corporibus primis niſi forma eiꝰ eſſet ti de celo.
ſimplex:nō cōpoſita ex aliquibus formis : q꞉ cōponētia ſunt
ante cōpoſitū. Adhuc aūt ſi aer haberet ꝓprietatē ⁊ formam
cōpoſitā:oporteret ꝙ aer eēt de nā terre ⁊ de nā ignis:⁊ hoc
falſum eſt:q꞉ tūc nullo modo eſſet ei nālis ꝓprietas humidi
tatis:q꞉ nec ignis:nec terra per nām ſunt humida:dicēduʒ
ergo ꝙ aer eſt grauis ⁊ leuis:ſicut formā habēs q̄ſi mediaʒ
leuē ⁊ grauē:⁊ hoc eſt ꝙ facile aſcēdat ⁊ facile deſcēdat quo/
cūqʒ mō:tm̄ motus localis fiat in ipſo:lapis aūt ꝓiectus ſur
ſum in aere ſm̄ aliquod moueṫ ſurſum ſicut leue : cū tamen
principiū illius motus ſit a virtute que eſt violētia:⁊ hoc ſci
tur per hoc qđ docuimꝰ ante finē octaui phyſicoꝝ:vbi locu/
ti ſumus de his que feruntṫ violēter vbi diximus ꝙ in tali
motu ſunt motores multi ſucceſſiue mouentes lapidē proie
ctū:⁊ primū quidē eſt ſimpliciter violēter mouēs:ſicut chor
da vel manus proijciens ⁊ ſcđm mouens ⁊ tertiuʒ:⁊ ſic dein
ceps eſt aer ſuſcipiens virtutē ⁊ formā primi mouentis:⁊ cū
motus eſt ſurſuʒ:tūc aer inquātū habet formā leuis ſuſcipit
eā ⁊ mouēs eſt lapidē ſurſuʒ:⁊ tūc fertur lapis ſurſum ſicut
leue nō qđē leue qđ ſit in ipſo lapide niſi ſicut in moto ⁊ pa/
tiēte tm̄:ſed ſicut leue qđ eſt in aere per nām qui vt leuis ſu
ſcipit impetū mouētis ſurſum:⁊ per illū mouet lapidē : pro/
pter qđ etiā motus lapidis ſurſum non ſm̄ totū eſt natura/
lis:q꞉ ſicut dictuʒ eſt : naturale eſt aeri ſic moueri ⁊ mouere:
⁊ hoc modo eſt naturalis inſtrumento motus iſte lʒ ſit inna/
turalis ei qđ mouetur tm̄:quando autem lapis mouetur de
orſum:tunc iſte motus eſt lapidi eſſentialis:⁊ eſt aeri etiam
eſſentialis:deorſum prout ipſum eſt inſtrumentum motus
deorſum:ſicut nos inferius oſtēdemus. Iſti autem duo mo/
tus non ſunt in aere alia de cauſa : ſicut diximus niſi q꞉ aer
eſt inter graue ⁊ leue. Dico autem aerem eſſe inter graue ⁊
leue:q꞉ ipſe eſt per ſuam naturam tangens vtrāqʒ iſtarum
extremitatum:⁊ ſuſcipit formam ⁊ impetum vtriuſqʒ ꝑ mo
dum quem diximus : ⁊ ideo incedit in ipſo tam illud quod
mouetur motu naturali qui eſt violentus q̄ʒ etiam id quod
mouetur motu innaturali:ſed ſatis patet qualiter eſt inſtru
mentum motus innaturalis manifeſtū per antedicta. Qua
liter autem ſit inſtrumentum motus naturalis non eſt adeo
manifeſtum:⁊ q꞉ eſt inſtrumentum motus innaturalis con/
uenit ꝙ non oportet neceſſario ꝙ mouens ſemper conſequa
tur id quod mouet in motu accidentali qui eſt violentus:q꞉
cōmittit formam ſuam ⁊ virtutem aeri ſucceſſiue mouenti ⁊
moto:q꞉ ſi non eſſet corpus inter graue ⁊ leue exiſtens quod
defert impetus ⁊ virtutes vtroꝝqʒ:tunc non eſſet poſſibile
vt nunq̄ʒ in eo eſſet violentia aliqua faciens motum violen/
tum:cū enim non ſit motus niſi in pleno:ſicut in octano phy
ſicorum demonſtratū eſt:⁊ oportet locū eſſe imobileʒ in quo
eſt motus:oportet ꝙ aer per quem eſt motus ſit locus con/
gruus ⁊ graui ⁊ leui que mouentur per ipſum:⁊ cum ipſe re/
cipiat eius impetum ꝙ mouet primo violenter:⁊ ꝓpter illaʒ
de neceſſitate moueatur:oportet iterum ꝙ partes circūſtan
tes aerem motum ſint quiete:neqʒ etiam propter naturam
loci ex vna parte : tamen propter hoc ꝙ ſuſcipit impetum
primi mouentis violenter ex alia parte : oportet vt motus
violentus ſit in aere : prout eſt paſſiuum corpus facile ⁊ con
tinens vt locus ea que ſunt in ipſo:ſic ergo ſatis patefactum
eſt qualiter aer neceſſarius eſt ineſſe motus violēti ſicut in/

ſtrumentum. Minus aūt eſt in aqua eo ꝙ minus ſit ſuſce/
ptibilis formaꝝ impetum ſibi facientiū: eo ꝙ eſt ſpiſſius ele
mentū: nullo aūt modo poteſt eſſe talis motus per ignē vel
terrā: eo ꝙ ꝓpter ſiccū qḋ eſt in eis: ⁊ ꝓpter motū in vnā par
An aer ī motu nāli ꝯcurrat vt inſtrumentum. tē tm̄ nō ſuſcipiūt impetus violēter ſm locū mouentiū. Am/
plius aūt dicemus eūdē aerē eſſe inſtrumentuꝫ omni motui
naturali qui eſt cuiuſlibet corporis naturalr̄ moti per ipſuꝫ:
⁊ hoc forte quibuſdā videbit̄ incōueniens: eo ꝙ vident mo
tū naturalē eſſe a motore coniuncto: q: non ſeparat̄ ab eo ꝙ
mouet̄: ⁊ q: motor ille nō ſeparat̄ nō eſt neceſſariū vt impe/
tum eius ſuſcipiat aer: ⁊ vlterius moueat id qḋ mouet̄: pro
pter qḋ aer in motu naturali videbit̄ alicui alter nō neceſſa
4. phy. 71. ⁊ 72. rius. ¶ Et ſi forte dicat̄ qḋ probatū eſt in 4° phyſicoꝝ: vbi
oſtēdit̄ ꝙ motus nō eſt in vacuo: q: motus velocior eſt qui
eſt per ſubtilius mediū: eo ꝙ faciliime diuidit̄: ⁊ ideo dicat̄
ꝙ aer deſeruit motui naturali ſicut id qḋ diuidit̄ ab eo qḋ
fertur naturalr̄ per ipſum: tūc aer nō operabit̄ in motu ſicut
inſtrumentū ordinatū ad eſſe motus: ſed potius vtile eſt ad
melius ⁊ nō ad eſſe ſimpliciter: q: ſi facilius diuidit̄ ⁊ remo/
ueat ſe ne impediat trāſiens per ipſuꝫ ꝙ̄ aqua vel aliud ele/
8. phy. t. c. 32. mentū. Adhuc aūt ſi quis forte dicat ꝙ in 8° phyſicoꝝ ꝓba/
tū eſt ꝙ ea que mouent̄ ad locū: aut ſunt in potentia per ſe
aut per accidens: ⁊ quādo ſunt in potentia per ſe: tūc mouē/
tur a generāte dante formā ei qḋ mouet̄: ⁊ per qḋ dat ei for
mā: dat ei motū ⁊ locū ꝯſequētia formā ad hoc nihil operat̄
aer nec per modū vtilis vt melius fiat motus: nec per mo/
dū inſtrumenti per qḋ fiat motus ſm eſſe. Si aūt in potētia
ad locū per accidēs: tūc motus eſt a remouente ꝓhibens: ⁊
tūc nihil operet̄ aer: ⁊ ita falſum ſit ꝙ aer inſtrumentalr̄ ope
ret̄ ad localē motum nālem qui eſt per ipſum habebit forte
cōſentientes qui dicunt aerem in illo motu aut nihil opari:
aut ſi operet̄ ꝙ hoc eſt per modum vtilitatis ad melius: q:
facilius diuiditur: ⁊ ideo minus obſtat ⁊ ꝓhibet: ⁊ q: facili/
us cedit: ideo operari dicūt ipſum ſm aliquē modū vt remo
uens ꝓhibens: ſed in iſtā opinioneꝫ ego nulla rōne ꝯſentio
eo ꝙ Ariſto. egregius Phs expreſſe dicit ꝙ aer deſeruit ad
motū localē per modū inſtrumenti. Et ideo dicendū videt̄
ꝙ id qḋ mouet̄ ad locū ⁊ nō mouet̄ per ſe: mouet̄ a generā/
te aut remouente ꝓhibēs: ſicut dictū eſt in 8° phyſicoꝝ. Sed
qḋ mouet̄ a gn̄ante nō mouet̄ aliter ab ipſo: niſi q: dat ei ſu
am formā: ⁊ q: formā dat ei ꝯſequentia oīa formaꝫ illā ſicut
Vide Cōmētatorē h. c. 28. ſepe diximus: ⁊ ideo ꝓrimū mouēs eſt forma data: forma
enim in ſe ꝯſiderata: lꝫ ſit vbiqꝫ ⁊ ſemꝑ: ⁊ ideo in nullo loco
ſit ſicut in potētia ad locum illum: tm̄ inquātum eſt in mā eſt
in potentia ad locū illum qui debet̄ cōpoſito ex mā ⁊ forma:
⁊ inclinat ad ipſum forma ⁊ mouens in eo eſt forma ⁊ motū
eſt cōpoſitū: ⁊ hoc fuit cauſa quare Plato dixit ꝙ primū mo
uēs ſeipſum mouet: lꝫ ſm aliud ſit mouēs ⁊ ſm aliud ſit mo
tum: ſimilr̄ aūt ipſum eſt in potētia ad locū per accidēs: quā
do. ſ. mouens eſt remouēs impedimentū: tūc remoto impe
dimento forma eius qḋ mouetur mouet ipſum ad locum: ⁊
ſic vtroqꝫ iſtoꝝ modoꝝ forma eius qḋ mouet̄ mouet ⁊ erit
quo ad aliquid idē mouens ⁊ motū: nō tamē eodē modo: ⁊
ideo deceptus fuit Plato qui credebat ꝙ eodē modo eſſet
idē mouens ⁊ motū. Qḋ aūt nō ſit eodē modo manifeſtum
eſt ex demonſtratione que poſita fuit in 7° phyſicoꝝ: vbi de
claratū fuit ꝙ omne motum habet motorē a ſe diſtinctū per
locū ⁊ diffinitionē: vel diffinitionē ſolū ſi per ſe mouet̄. La/
pis autē non diſtinguit̄ in motorē ⁊ in id qḋ mouetur ita ꝙ
vtrūqꝫ ipſoꝝ ſit in actu: quādo enim mouet̄ lapis deorſum
tūc mouet̄ a principio qḋ eſt in eo actuale: cū nō habeat eſſe
niſi per principiuꝫ tale motus in ipſo: mouet̄ enim ſm ꝙ eſt
grauis ⁊ mouet ſm ꝙ eſt grauis: ⁊ ideo ſi moueret̄ eſſentia
liter ⁊ moueretur: tūc ſm id mouet ⁊ eodē mō mouetur: ⁊ hoc
eſt impoſſibile. Opꝫ igit̄ ꝙ dicat̄ ꝙ mouet per ſe ⁊ mouetur
per accidens: in eo ꝙ ipſum mouet opꝫ ꝙ moueat aliquid
per ſe: ſicut videmus in nauta qui mouetur per accidens: in
eo ꝙ mouet oportet ꝙ nauem moueat per ſe: nauta enim in
eo ꝙ nauta per ſe mouet nauem: ſic eſt de mouente motu na
turali quando eſt extra locum ſuum: id enim mouet locum
in quo eſt: ſicut in vaſe hoc eſt aerem: ⁊ in illo mouet̄ ipſum
per accidens donec veniat ad locum qui eſt ſibi nō vas tm̄:
ſed locus vt locus: ⁊ ſic aer inſtrumentaliter deſeruit in mo
tu locali naturali: ⁊ q: hoc ignorauerūt ⁊ adhuc ignorant di/
uerſi: ideo negant dictū Ariſto. vt dicit ꝙ aer deſeruit vt in/
ſtrumentū in motu locali naturali: minus aūt in hoc deſer/
uit aqua ⁊ nullo modo ignis ⁊ terra: eo ꝙ inſtrumenti actuꝫ
habere non poſſunt. Sic ergo iteꝝ oſtenſuꝫ eſt ex eis que di
cta ſunt ꝙ omne corpus ſimpliciter rectum leue eſt vel gra/
ue: ⁊ oſtenſum eſt modo motus naturalis qui quidam non
eſt niſi inuitus ⁊ declarati ſunt modi motuum accidentaliū
violentoꝝ qui ſunt extra naturam qui ſunt plures ad quos
etiā aer pluribus modis deſeruit: q: deſeruit vt vehēs ⁊ vt
mouens ⁊ vt locus: ad motū aūt naturalem nō deſeruit niſi
vno mō: vt. ſ. vehens illud qḋ mouet̄ per nām ſm iclinatio/
nē aer mouet̄ ab eo qḋ nāliter tendit ad locum.

¶ Cap. 8m. In quo determinatur vtrum omnium corporum ſit generatio vel non.

NUnc āt tēpus eſt vt colligamus ex dictis q̄ſtio Tex. c. 29.
nē lōge ſuperius motā vbi queſiuimus vtrum
omnium vel nulloꝝ omnino eſt generatio cor/
poꝝ ꝙ etiā generatio non cadat ſuper oīa cor/
pora: neqꝫ etiam ſuper nulla. Manifeſtū eſt ⁊
patens ex his que hic dicent̄: ſi enim generatio
caderet ſuper omnia: tunc oporteret ꝙ totus mundus eſſet
generatus ex materia aliqua que nullam haberet corporei/
tatem: non poſſet aūt ſic ꝓduci generatū corpus: niſi natura
⁊ tempore preexiſteret locus in quo eſſet quādo generatum
eſt: hic aūt locus anteꝙ̄ eſſet omnino corpus nō potuit eſſe
plenus: ergo fuiſſet vacuus: ⁊ ſic oportet ꝙ corpus eſſet natu
raliter generatum ꝙ preexiſteret vacuitas ⁊ inanitas ſepa/
rata prepoſita generando corpori cōmuni locum: ergo eſt ge
neratuꝫ corpus anteꝙ̄ vniuerſaliter fuiſſet omne corpus fu/
it neceſſario vacuū: cum tunc non eſſet aliquod corporuꝫ qḋ
impleret ipſum. Amplius aūt poſſibile eſt vt fiat corpus ex
corpore alio per generationeꝫ: ſicut generatur ignis ex aere:
ſed impoſſibile eſt omnino vt fiat corpus per generationem
ex aliquo cui nulla ſit corporeitas neqꝫ magnitudo omnino:
q: ſi ſic generetur corpus ex materia nullam habente dimen
ſionem: oportet ꝙ dimēſiones eſſent ſeparate que poſtea ve
nirent ⁊ inducerent̄ a corpore facto: ⁊ ideo dicendum eſt ꝙ
poſſibile eſt vt generetur actu corpus ab eo qḋ eſt potentia
corpus: ſed tamen potentia illa eſt pars eius qḋ actu eſt cor/
pus: q: eſt mā ipſius: aliter eniꝫ oporteret ꝙ materia eſſet de
nudata ab omni forma predicamentali: ⁊ hoc nō ꝯuenit ſi/
cut docuimus in primo phyſicoꝝ: materia ergo que eſt potē
tia corpus generādū eſt pars corporis eius qḋ corrumpit̄ ⁊
manet corporeitas in vtroqꝫ: non ꝙ ſm eſſe vnum ⁊ idem:
ſed ſm eſſentiam corporeitatis in determinatione dimēſio/
nū ſicut ſepe docuimus in antecedētibus libroꝝ: q: ſi corpus
potētia nō eſſet in aliquo actu corpore: ſicut pars potentia/
lis eius: oporteret ꝙ inueniret̄ locus aliquis vacuus: qḋ oī/
no eſt impoſſibile vt prius diximus.

¶ Tractatus ſcḋs tertij libri: In quo agitur vtruꝫ numerus elementorum ſit determinatus vel non.

¶ Cap. pm. Que inquirenda ſint hic de elementis: ⁊ quid ſit elementum.

VOlo āt nūc ordiri aliū Tex. c. 30.
Tractatuꝫ poſtꝙ̄ compleui premiſſa de ele
mentis ⁊ inquirere quibus corporibus ac/
cidit generatio ⁊ quare: lꝫ iſtas q̄ōnes ſm
aliquid in hoc libro velim determinare: ⁊
ſm aliquid in libro perigeneſeos. Ad illud
ergo cognoſcēdū opꝫ nos ꝑſcire ꝙ cognitio
reꝝ oīuꝫ nō eſt niſi ꝑ ꝓpria ꝑncipia reꝝ. Principia aūt oium
gn̄abiliū ſūt elemēta q̄tuor: ⁊ q: ſic eſt: ⁊ tūc opꝫ nos iquirere
que ꝑma corpa ſūt elemēta: ⁊ que nō: ⁊ q̄re ipſa elemēta ſint
⁊ dicant̄: deinde inquirēdū erit de q̄titate ipſoꝝ ⁊ q̄litate eo
ꝙ qdā dixerūt gn̄ōnē cauſari ex ꝯgregatione q̄titatiua ele/
mētoꝝ: qdā āt ex trāſmutatione q̄litatū elemētoꝝ: oīa āt de/
clarabunt̄ nobis ex ſciētia vera elemēti nature que ſcit̄ per
elemēti diffinitionē: q: ꝟo elemētū nō noīat ſubām corporis
ſimplicis abſolute: ſꝫ in cōparatione ad cōpoſitū. Ideo dicē/ Tex. c. 31.
dū ꝙ elemētum corpoꝝ eſt ad qḋ reſoluunt̄ reliqua corpora
cōpoſita ⁊ eſt in eis aut potentia aut actus. Utrum enim ſit
in eis actu potentia eſt ambiguū: elementū aūt in reſolutio/

ne coꝛpoꝝ non reſoluitur ad res alias diuerſas in foꝛma: cū
enim elementum eſt in coꝛpoꝛe compoſito eſt plurimū vni/
uſcuiuſqꝫ elementi cum plurimo alterius: ⁊ minimū cū mi/
nimo alterius quēadmodū miſcibilia ſunt in mixto. Cum
aūt vna numero materia non ſit ſuſceptibilis diuerſaꝝ foꝛ/
maꝝ ſubſtātialiū: non pōt dici ꝙ elementa ſunt in mixto ſm
foꝛmas ſubſtantiales in toto ſaluatas. Cum vō etiā in mix
to ſaluent̄ ꝓpꝛietates elementoꝝ non pōt dici ꝙ nullo modo
Obiectio ſaluent̄ foꝛme ſubſtātiales eoꝝ: ⁊ ideo dicit Ariſto. ꝙ inten/
tiones illaꝝ foꝛmaꝝ ſubſtātialiū remittunt̄: ita ꝙ ſm dimi/
diū ſaluat̄ ⁊ ſm dimidiū alterat̄: ⁊ ſic oēs veniunt ad medi/
um: ⁊ ſi aliquis obijciat dicēs ꝙ foꝛme ſubſtātiales nō dimi
Solutio auer nuunt̄ ⁊ remittunt̄: eo ꝙ ſint ſimplices. Reſpōdit Auerrois
rois hic in cō dicens ꝙ foꝛme ſubſtantiales elementoꝝ nō complete ſunt
mento. 67. ſicut foꝛme ſubſtantiarum ꝑfectaꝝ: ⁊ ideo poſſunt intendi ⁊
remitti: quia ſunt medie inter foꝛmas ſubſtantiales ⁊ acci/
dentia. Et hanc reſpōſionem ego nō appꝛobo vel impꝛobo:
ſed addo ꝙ elementoꝝ foꝛme duplices ſunt. ſ. pꝛime ⁊ ſcđe:
pꝛime quidē ſunt a qbus eſt eſſe elemēti ſubſtātiale ſine con
Nota opinio trarietate: ⁊ ſcđe ſunt a quibus eſt eſſe elemēti ⁊ actio: ⁊ quo
nē Alberti. ad pꝛimas foꝛmas ſaluant̄ meo iudicio in cōpoſito: qꝛ aliter
cōpoſitū nō reſolueretur ad elemēta: ⁊ aliter miſcibilia non
eſſent ſeparabilia a mixto: cū conſtet ipſa eſſe ſeparabilia ⁊
quo ad ſcđas foꝛmas ſiue quo ad ſcđm eſſe non remanet in
actu ſed in potētia: nō quidē mālr: ſed ſicut intenſum eſt po
tentialr in remiſſo: ⁊ qꝛ ſic dicit̄ ſaluat̄ elementū in cōpoſito:
ideo ambiguū eſt vtrū ſit potētia vel actu in ipſo: qꝛ vtroqꝫ
modo ineſt ei ſm aliquem modū: ⁊ de hoc dicendum eſt in
fine pꝛime perigeneſeos: ⁊ iſta in ſuis libꝛis tradūt Auicē. ⁊
Auer. lꝫ Auer. ꝯtradicere videat̄ Auicēne: ⁊ ſua cōtradictio
eſt in verbis tm̄: qꝛ ſi eſſent foꝛme elementoꝛuꝫ cōpleti fines
materie: tūc veꝝ eſſet ꝙ mā non eſſet ſuſceptibilis aliaꝝ foꝛ
maꝝ cum ipſis: ſed hoc non eſt veꝝ: qꝛ elementum nominat
viam ad aliud: ⁊ ideo foꝛma elementi cum alijs foꝛmis ſal/
uat̄ cū mā ſicut ſaluat̄ foꝛma carnis in viuo qꝛ viui ſentien/
tis mā ꝓpꝛia eſt caro: ⁊ ideo quādo reſoluit̄: tūc vltimuꝫ eſt
in reſolutione ⁊ nō reſoluit̄ ad foꝛmā aliā ſicut caro reſoluit̄
ad aliqua que ante ſe ſunt foꝛmaliter differentia reſoluitur
ad elemēta: elemēta aūt non habēt reſolutionem ad aliqua
que nō ipſa ſint foꝛmaliter differentia: ⁊ ꝓpterea ſunt oībus
pꝛioꝛa in compoſitione: ⁊ oībus poſterioꝛa in reſolutione: ꝙ
autem ſm hunc modum ſe habeant elementa omnes anti/
qui confitent̄: ⁊ ideo dixerunt ꝙ elementa ſunt ſaluata in oī
Tex. c. 32. ⁊ cōpoſito permixtione: ex quo igitur antiqui teſtant̄ nobis in
33. ⁊. 34. his que dicta ſunt: tūc pꝛoculdubio in oībus mixtis coꝛpoꝛi
bus ſunt coꝛpoꝛa ſimplicia per modum quē diximus in dif/
finitione elemēti: ſicut dicimus ꝙ ignis ⁊ terra ſunt in carne
⁊ ligno potētia: ⁊ ſimilr in alijs que ſunt ſimilia iſtis quātuꝫ
ad mixtū: oīa enī talia reſoluunt̄ ad coꝛpoꝛa quatuoꝛ: ſimpli
cia coꝛpoꝛa nō reſoluunt̄ ad aliquid qđ ſit in ipſis.

¶ Cap. 2m. Utrum elementa ſint finita ſicut dixerunt Anax. ⁊ Democritus.

Tex. c. 36. ⁊ 37. His aūt habitis intendētibus nobis de nume/
ro elementoꝝ ⁊ ſubſtātia: pꝛius querenduꝫ oc/
currit an elementa ſunt īfinita ſicut dixit Ana/
xagoꝛas ⁊ Democritus ⁊ alij quidam. Et ꝯſi/
deremus pꝛimo id qđ dixit Anaxa. qui partes
ſimiles nō vniuerſaliter ſunt elementa planuꝫ
eſt ex hac rōne. Multa enim habentium partes ſimiles di/
uiduntur vlterius in alias partes ſimiles differentes foꝛma
liter: ſicut carnes ⁊ oſſa ⁊ his ſimilia: nullum aūt elementoꝝ
diuiditur in ea que foꝛmaliter differūt vt diximus: ergo nō
omne id qđ habet ſimiles partes eſt elemētū: ſed opoꝛteret
cum hoc addi ꝙ eſſet ſimplex: tūc enim veꝝ eſſet ꝙ habens
partes ſimiles ⁊ ſimplex eſſet elementū: ⁊ conſtat etiā ꝙ que
dam eoꝝ que ſunt cōpoſita habēt partes ſimiles. Amplius
aūt etiam ꝯceſſo ꝙ ea que ſunt homogenea coꝛpoꝛa ſint ele/
menta non ſequitur ꝙ infinita ſint elemēta: ſed potius que/
dam homogeneoꝝ: qꝛ natura nō abundat ſuperfluis: poſſi/
bile aūt eſt oīa generari ex duobus aut tribus aut quatuoꝛ
homogeneis: ſicut diuerſi tradiderunt phoꝝ. Empe. enim
quatuoꝛ poſuit: ⁊ ex his omnia generauit ſuperfluum: ergo
eſt ponere infinita. Amplius ſi nō fiat vis in hoc qđ dicūt ele
mēta eſſe infinita: ſicut obijciemus pꝛimo: nihilominus ta/
mē videt̄ peccare Anaxa. ponēdo oīa que ſunt ſimul partiuꝫ
eſſe elemēta: dixit enim Anax. ꝙ oīa cōponunt̄ ex homoge/
neis: ⁊ denominant̄ ab homogeneo qđ abūdat in eis ⁊ hoc
nō verum in aliquo homogeneoꝝ: ſicut eſt facies ⁊ manus ⁊
pes ⁊ ſimilia: nullū enim illoꝝ diuidit̄ in homogeneū vnum
qđ abūdat in ipſo ⁊ a quo ipſum denominet̄. Oſtēſuꝫ igitur
eſt nūc per rōnes nāles ꝙ rectius verius eſt dicere pauca ⁊
minima homogeneoꝝ eſſe elemēta que nō reſoluunt̄ ad dif
ferētiā foꝛmalr ſicut faciūt geometrici qui ponūt pꝛincipalr
pꝛincipia menſuraꝝ aut figuraꝝ finita aut foꝛma aut nume
ro: pꝛincipia enim figuraꝝ ſuperficialiuꝫ neceſſe eſt eſſe fini/
ta: qꝛ reducunt̄ oēs ſuperficies figure ad circulū ⁊ triāguluꝫ
qui finite ſunt foꝛma ⁊ numero: coꝛpoꝛales aūt que ſunt qn/
que quas ſuperius elemētis attribui diximus reſoluunt̄ ad
pyramidē: ſicut ⁊ videt̄ in. 15° geometrie. Similr aūt arith/
metici qui de numeris agūt ſupficiebus ⁊ coꝛpoꝛalibus po/
nūt pꝛincipia finita numero ⁊ ea pauca a quibus figuratos
pꝛoducūt numeros: vt pꝫ. 2o. arithmeticoꝝ ſm Pitha. Am
plius aūt ſic ꝯcedat̄ vnūquodqꝫ coꝛpus ab alio non diuerſi/
ficari niſi per differētias ſubſtātiales ⁊ differētie ſunt finite:
opꝫ neceſſario coꝛpoꝛa ipſa finita eſſe: ⁊ hec quidē rō pendet
ab eo qđ eſt in 2° pigeneſeos vbi declarabit̄ elementa differ
re per ꝯrietates ſuas ſubſtātiales ſibi eo ꝙ ſubſtātijs fluunt
ꝓpꝛietates quibus differunt abinuicem ⁊ ibi ꝓbabūtur has
ꝓpꝛietates ⁊ ꝯtrarietates nō eſſe infinitas: ergo impoſſibi/
le eſt ipſa coꝛpoꝛa ſimplicia eſſe infinita: ⁊ hec quidem cōtra
Anaxa. dicta ſint. Sicut aūt Democritus ⁊ Leucippus di/
xerunt impoſſibile eſt eſſe elemēta infinita: ad vtriuſqꝫ eniꝫ
ſermonē ſequit̄ eſſe impoſſibile qđ de infinitate elementoꝝ
dictum eſt: vterqꝫ enim iſtoꝝ dixit elementa eſſe infinita in
multitudine ⁊ indiuiſibilia eſſe: ⁊ qꝛ indiuiſibilia ſunt dixe/
rūt impoſſibile eſſe ex re vna fieri multas: nec ex multis rem
vnā: qm̄ ſi vnū debeat fieri multa: hoc eſt neceſſe fieri per di
uiſionē: nihil aūt diuidi dixerūt niſi in vacuo qđ interponit̄
ſpatijs coꝛpoꝝ indiuiſibiliū. In ꝯtinuo aūt nullum vacuum
interponi dixerūt ſi vere ſit ꝯtinuū: ⁊ ideo nullū ꝯtinuū vere
dicūt diuidi nec cōponi dicūt aliqua plura: ita vt vere fiat
vnū: qꝛ aggregatū eſt ſimplr plura ⁊ ſm quid vnū: omne aūt
cōpoſitū aggregationē tm̄ eſſe dicebāt ⁊ vere: ideo eſſe cōti/
nuitate vel rōne vnū: vnū aūt qđ eſt tertio modo dictū qđ in
diuiſibile dicūt fieri ex multis: ⁊ ex hoc ſequit̄ nihil vere eſſe
ꝯtinuū: ⁊ ideo nihil vere diuidi in multa: ſed oēs res gene/
rari dicūt per inuolutionē coaceruatam iſtoꝝ coꝛpoꝝ indiui
ſibiliū: ⁊ eoꝝ adinuicē coartationē. Iſti aūt ꝯuenire vident̄
cū his qui pꝛincipia reꝝ numeros eſſe dixerūt: ſed intātum
differre ꝙ iſti ponunt res numeratas pꝛincipia. Illi aūt nu/
meꝝ quo ipſe res numerant̄: ⁊ lꝫ non expꝛeſſe dicerēt nume
ros pꝛincipia reꝝ eſſe ſed coꝛpoꝛa indiuiſibilia: tm̄ eos dice/
re ſequit̄ ex dictis eoꝝ: qꝛ indiuiſibilia que nō ꝯtinuant̄ ſed
aggregant̄ tm̄ numeri ſunt: ⁊ illi dixerunt talia indiuiſibilia
eſſe pꝛincipia reꝝ: ⁊ ꝓpter qđ ſequit̄ neceſſario ꝙ numeros
eſſe dicant reꝝ pꝛincipia. Quia aūt coꝛpoꝛa differunt ab in/
uicē figuris ſicut videmus vnicuiqꝫ coꝛpoꝝ ꝓpꝛiam eſſe fi/
gurā ſm numeꝝ: ⁊ qꝛ dixerūt figuras eſſe infinitas ſm eos
ꝙ differētia coꝛpoꝛa per figuras ſint infinita. Non tm̄ diſcre
te dixerūt iſti que figura cui elemento ſenſibili debetur in oī
bus: ſed igni figurā dederūt oꝛbicularē: eo ꝙ mobilis eſt fa
cile: ſed alijs elementis figuras determinatas nō dederunt
ſed diſtinxerūt inter ea dicētes quedā eoꝝ cōponi ex parti/
bus paruis: ſicut ⁊ quedā cōponunt̄ ex partibus maioꝛibus
his: ſicut terra ⁊ hoꝛum coꝛpoꝝ paruoꝝ ⁊ magnoꝝ numerū
poſuerūt eſſe oīum pꝛincipiū elemētoꝝ: ſicut aūt diximus ſu
perius iſtoꝝ in eo qđ dicūt elemēta eſſe īfinita: accidit eē im
poſſibile qđ accidit etiā Anax. in eo ꝙ dixit elemēta eſſe infi Tex. c. 38.
nita: lꝫ quedā accidāt eis ꝓpꝛia inquātū athomos quoꝛum
Anax. non poſuit eſſe elementa. Cōuertamus ergo nos ad
eos oſtēdētes eis erroꝛē ſuum: dico ergo qꝛ ſi non ſint diffe/
rentie pꝛimoꝝ ⁊ ſimpliciū nāliū coꝛpoꝝ infinite: tunc im/
poſſibile eſt dicere pꝛima coꝛpoꝛa infinita eſſe. Oſtendimus
aūt ſuperius pꝛimas differētias quibus fit generatio nō eē
infinitas: ergo nec coꝛpoꝛa pꝛima ſunt infinita. Adhuc autē
ꝯtradicunt ſuppoſitis in geometria: qꝛ ibi ſupponit̄ diuiſio
continui eſſe in infinituꝫ: iſti aūt dicūt partes indiuiſibiles:
⁊ in iſtis neceſſario ſtat diuiſio. Cōtradicunt etiā multis ho

nis ⁊ famoſis viris in ſciētia nāli aſpernātes ſentētias coꝝ:
⁊ negant ea que videmus oculis. Uidemus enim differre
generata corpora ꝓpter differentias qualitatum elemētoꝝ:
⁊ ꝙ generatio aliud eſt ab alteratione: eo ꝙ generatio eſt in
ſubſtantialibus: ⁊ alteratio in accidētibus: ⁊ ꝙ in generato
nullū elementoꝝ eſt in actu cōpleto: ⁊ ꝙ cōpoſitū eſt aliud in
forma ſubſtātiali ab elemētis cōponētibus ipſum que oīa il
li negant dicētes generationē ⁊ alterationē eſſe idē: ⁊ ꝙ cō
poſitū ſit generatū in quo aggregata ſunt actu: ⁊ ꝙ cōpoſitū
non differt niſi figuris ⁊ ſitu ⁊ ordine athomoꝝ: ⁊ oīa huius
eſſe falſa que iſti dicūt de quibus iam ſatis ⁊ plene diximus
in libris phyſicoꝝ: in quibus egimus de ꝯtinuitate tēporis ⁊
motus: vbi oſtēdimus nihil ꝯtinuoꝝ ex indiuiſibilibus cō
Tex.c.39. poni vel ad indiuiſibilia diuidi. ¶ Amplius aūt ex dictis ſu
is ꝯtradicere ſibi coguntur: ſi enim elemēta ſunt athomi ſicut
dicūt: tunc impoſſibile eſt vt differētia que eſt inter aerem ⁊
aquam cauſetur ex differētia magnitudinis partiū ⁊ paruiꝛ
tatis eorūdem: q̄ꝛ vnū indiuiſibile non differt ab alio diuiſi
bili per paruitatē ⁊ magnitudinē: cum oīa indiuiſibilia ſint
equalia: ꝯtradicūt ergo ſibi qui dicūt athomos eſſe elemen
ta: ⁊ tamen hoc dicere per paruitatē ⁊ magnitudinē ꝯtradi
cūt ſibi in alio: q̄ꝛ cū dicūt ꝙ generatio nō eſt niſi aggregatio
⁊ corruptio ſegregatio iſtoꝝ indiuiſibiliū: tūc cū hoc non eſt
poſſibile eis dicere ꝙ quedaꝫ hoꝝ quatuor corpoꝝ que nos
dicimus eſſe elementa ſunt ex quibuſdā. Cum enim dicunt
fieri ex aere aquā vel terram: ſic dicūt hec fieri ꝙ ille figure
que ꝑueniūt in aere ſeparantur ⁊ remanent tunc reſidue ma
gne: ⁊ ille ſunt aqua vel terra: ⁊ tunc ſequuntur duo incōuenien
tia: quoꝝ vnū eſt ꝙ vnū non fit ex alio ſed potius in eo: ⁊ ſe
paratur ex ipſo: ⁊ aliud eſt ꝙ quādo magne ſeparate ſūt a par
uis figuris: tūc nō remanēt niſi magne: ⁊ tūc ecōuerſo nō po
teſt fieri aer ex aere: ꝯtradicūt igitur ſibi dicētes impoſſibilia:
ꝙ .ſ. vnum horuꝫ quatuor fit ex alio: ⁊ ꝙ eſt in eo anteq̄ꝫ fiat
Tex.c.40. ex ipſo: ⁊ ꝙ vnū fit ex alio: ⁊ nō ecōuerſo reliquū ex iſto. Am
plius aūt ſm opinionē ipſoꝝ ſequitur elementa nō eſſe infini
ta: dicūt eni figuris geometricis differre corpora prima quā
doqꝫ: ſicut ſuperius expoſuimus. Omnes enim figure cor
poree reſoluuntur in pyramidē: cuius figura eſt pinealis: quia
baſis eius eſt circulus ⁊ terminatur in pūctū ſuperius in cono
pyramidis: ſicut enim ꝓbatur in fine geometrie quinque cor
pora regularia reſoluuntur in pyramidē ⁊ ſpera ⁊ cubus: quia
ſpera reſoluitur in octo pyramides: ⁊ cubus in ſex. Ratio aūt
quare corpora ſex in pyramides reſoluuntur: q̄ꝛ ſuperficies re
ctaꝝ lineaꝝ oēs reſoluuntur in primā rectilineā que eſt trian
gulus: a triangulo aūt generatur pyramis: ⁊ ideo eſt prima in
corporalibus: ſicut triangulus in ſuꝑficialibus: nec eſt inſtā
tia in ſperica figura: q̄ꝛ ſpera etiam ſicut diximus cōponitur
ex partibus fixis ⁊ ꝑfectis que ſūt pyramides. Si aūt ſic eſt
tūc ꝓculdubio figuras primas nō numerat numerus infini
tus: q̄ꝛ non excreſcūt vnaꝫ vel duas vel tres: q̄ꝛ ſi omnino re
ſolutio fiat ad primā: tūc eſt vna prima triāgulus. Si auteꝫ
ad primā in genere fiat reſolutio tūc ſuꝑficialiū eſt vna pria
⁊ corporaliū eſt vna prima que ſunt triāgulus ⁊ ſpera: ſi aūt
fit reſolutio in figuras ſuꝑficiebus differētes: tūc ſūt tres: q̄ꝛ
triāgulus eſt anguloſus: ⁊ ſpera ſine angulis ⁊ pyramis ge
neratur ex angulo ⁊ circulo. Hoꝝ aūt oīuꝫ ꝑfecta ſatis ꝓbatio
eſt ex 2° arithmetice: vbi oſtenditur qualiter vnus figuralis nu
Tex.c.41. merus ex altero generatur: ⁊ ad alteꝝ reſoluitur. Amplius autē
nāliter rōcinando ex prehabitis ꝙ ſi omni elemento nāli eſt
motus naturalis ⁊ eſſentialis: ⁊ eſt corpori ſimplici motus
ſimplex ⁊ motus ſimplices non ſunt infiniti: ſicut in phyſicis
oſtēſuꝫ eſt: eo ꝙ mot⁹ primi nō ſūt duo in gn̄e: ⁊ ad loca que
ſunt motus ſimplices nō ſunt niſi duo in gn̄e: tūc manifeſtū
eſt ⁊ claꝝ ꝙ elemēta que mouentur iſtis motib⁹ nō ſūt īfinita.

¶ Cap. 3m. Q̄ꝛ nō eſt vnū elemnetum tm̄ quodcunqꝫ ſit illud.

Tex.c.42. Cum aūt ſatis oſtenſuꝫ ſit ꝙ elementa nō ſunt
infinita ſm numerum: ꝯueniens eſt inquirere
vtrū elemētū ſit vnū corpus vel plura: hoc eni
dubiū eſt apud antiquos: quoꝝ quidā ignē di
cebāt oīum eſſe elementum: ⁊ quidam aerem:
⁊ quidam aquam: ⁊ quidam terrā: alij aūt me
diuꝫ corpus inter aquam ⁊ aerem: ſubtilius quidem aqua:
groſſius autem aere: quidam auteꝫ medium inter ignem ⁊
aerem elementum eſſe tradiderunt: groſſius quidem igne:
ſubtilius autem aere: hoc aūt medium per ſpatium infini
tum opinabantur diſtendi: ⁊ totum occupare celum: ⁊ vltra
celum extendi per locum infinitum quem extra celuꝫ eſſe cō
tenderunt: ad oēs autem hos qui elementum vnum tm̄ eſſe
dicunt: ⁊ hoc non extremum ſed medium ponūt: ſiue id me
dium ſit aer ⁊ aqua: ſiue quodcūqꝫ aliud medium ſit inter
aquam ⁊ aerem: vel inter ignem ⁊ aereꝫ: ꝙ ipſi ignorauerūt
rōnem ſui dicti de elemento: ⁊ obliti ſunt defectus elementi
q̄ꝫ ſupra poſuimus: oēs enim iſti ex vno elemento qđ eſſe di
cunt res omnes generant per ſpiſſitudinem ⁊ raritatē ipſi
us dicentes ſpiſſitudinē fieri in corpore ex eo ꝙ prime par
tes illius elementi cōponuntur: ⁊ raritatē dicunt fieri ex eo ꝙ
plurime partes illius elemēti egrediuntur ⁊ reſoluuntur ⁊ rema
nent loca paꝝ vacua quaſi pori quidam: ⁊ tūc efficitur corpus
raꝝ: ſi enim ſubtile ⁊ rarum eſt elemētū: eo qđ eſt prius ſpiſ
ſo cū ſpiſſum ſit ſicut cōpoſitū: ⁊ raꝝ ſicut ſimplex ſm eos tūc
ſubtiliſſimū corpus eſt primū: eſt aūt ſubtiliſſimum vnuꝫ ex
tremoꝝ qđ eſt ignis ⁊ nō medium: ergo ignis eſt primū cor
poꝝ: primum aūt eſt elementum: non ergo medium eſt ele
mentum ſed alteꝝ extremoꝝ: media enim inter duo extre
ma poſſunt eſſe dupliciter per qualitatem .ſ. ⁊ per quantitatem:
ſiue partium poſitioneꝫ: per qualitatē qđ eſt accepta media
ſunt ſicut per graue ⁊ leue: ⁊ frigidū ⁊ calidū: que ſunt quali
tates actiue: per humidū ⁊ ſiccum que ſunt paſſiue. Sed de
actiuis ⁊ paſſiuis magis pertinet ad ꝯſiderationē libri peri
geneſeos. Sed ſm qualitates ad motum localē ordinatas
equaliter ſimplicia ſunt ambo extrema .ſ. ignis ⁊ terra: eo ꝙ
vtrūqꝫ habet motū ſimplicem per virtutem ſimplicē ad mo
tum localem inclinantē: ⁊ ſic ponentes vnum de medijs pro
elemento peccauerunt: q̄ꝛ ambo extrema ſunt ante media.
Scđm aūt ꝙ medium accipitur per quantitatem ⁊ ſitū par
tium: tunc autē non eſt niſi extremum vnum qđ eſt ignis qđ
ſubtilius ⁊ rarius eſt medio: ſm hanc enim cōparationem
medioꝝ ad extrema mediū eſt inter extrema: ⁊ eſt illud qđ
cum vno extremo per cōpoſitionē ꝯſtituit extremū vltimuꝫ:
⁊ ſic pꝫ ꝙ quocūqꝫ modo ſumatur mediuꝫ ſemper peccant qui
vnum medioꝝ ponūt pro elemēto. Si aūt forte dicerent ꝙ
ignis nō eſt elemētū ſubtiliſſimū: adhuc nihil min⁹ peccāt:
q̄ꝛ ex quo dicūt mediū eſſe elementū: tūc opꝫ ꝙ dent ei extre
mū ſubtilius: ⁊ illud quicquid ſit erit prius medio ⁊ elemen
tū ad ipſum per rōnē prius inductā: illud enim erit ad qđ re
ſoluitur ſicut minus ſubtile reſoluitur in ſubtile qđ eſt poſterius
ipſo per viā reſolutionis: lꝫ prius eo ſit ſm viā cōpoſitionis.
Amplius aūt ſermo dicētis ꝙ oīa fiunt ex elemēto vno ſpiſ Tex.c.43.
ſitudine ⁊ raritate facientibus trāſmutationē illius vnius in
nullo differt ſm rē a ſermone dicētis: ꝙ oīa ſunt ex vno ma
gno ⁊ paruo facientibus trāſmutationē illius vni⁹ qđ elemē
tū eſſe dicūt. Cum dicūt vnum eſſe elementū rarefactibile ⁊
inſpiſſabile nō poſſunt dicere ꝙ ea que ſunt ex vno differant
ſm cōplexionem factam ex vno: q̄ꝛ ex vno non fiunt diuerſe
complexionis qualitatum. Cum igitur non ſunt plures mo
di quibus poſſunt fieri res ex elemento niſi ſm qualitateꝫ ⁊
quantitatem: oportet ꝙ ea que fiunt ex elemento vno ſm di
uerſitatem quantitatis partium in numero ⁊ quantitate cō
poni vt fiant diuerſa. Cum ergo dicunt ex ſpiſſo ⁊ raro ele
menti vnius diuerſas res generari: oportet ꝙ ſpiſſum ⁊ ra
rum fiant ſm differentias partium in magno ⁊ paruo: ideo
enim dicunt ꝙ ſubtilitas eſt partium paucitas ⁊ paruitas:
q̄ꝛ dicunt ꝙ ſubtile ⁊ rarum non fiunt niſi per eductionē par
tium magnaꝝ ſpiſſi loco quoꝝ remanent pori vacui qui quā
to plures ſunt tanto minores ⁊ pauciores ſunt partes inter
poſite poris: ⁊ ſic ſubtile ponit paruitatē partium ⁊ paucita
tem. Spiſſum aūt propter duas oppoſitas cauſas dicit mul
titudinem partium ⁊ groſſitiem ſiue magnitudinem earun
dem: ſubtile enim eſt id qđ eſt expanſum ⁊ poroſum: ⁊ nihil
eſt ita diſpoſitum niſi id qđ eſt compoſitum ex paucis ⁊ par
uis per modum qui determinatus eſt. Si igitur hec ita ſe
habent: tunc ſequitur proculdubio ex his que dicunt ꝙ di
ſtinguunt ſubſtantiales reruꝫ differentias per paruitatem ⁊
magnitudinem partium. Si aūt per hec diſtinguunt ſubſtā
tiales rerum differentias: tunc ſequitur ꝙ ea que nos voca
mus elementa que ſunt quatuor corpora que nos vocamus
prima que ipſi dicunt ex vno quodam elemento facta nō ha
beant differentias abſolutas: ſed per comparationē dictas

tm̄: q̄ꝛ

tū:quia magnum ⁊ paruū dicuntur per cōparationeȝ ⁊ nō ſimpliciter. Idem enim eſt magnuȝ reſpectu alicuius ⁊ puū reſpectu alterius:igitur nō eſt aliqđ elm̄tum vere ignis:nec vere aer:nec vere aqua:nec vere terra:neceſſe eſt igitur vt vna ⁊ eadem res quando cōparaẜ ad aliqđ ſit ignis:⁊ quādo comparaẜ ad aliud ſit aer:⁊ quādo comparaẜ ad tertiuȝ aliquod ſit aqua:ſicut cetere partes ad vnum cōparate ſunt parue:⁊ ad aliud comparate ſunt magne:⁊ hoc ideȝ accidit etiā illis qui dicūt ꝙ elm̄ta multa ſunt ⁊ infinita:⁊ res elemētate non diuerſificanẜ niſi per paruitatē eoꝝ ⁊ paucitateȝ et per magnitudinē. Non tñ ſequiẜ hoc incōueniēs cōtra eos inquātū dicunt elm̄ta infinita ſed inquātū dicūt ꝙ ipſa elm̄ta paruitate ⁊ magnitudine ⁊ paucitate ⁊ multitudīe cauſant entiū elm̄toꝝ differentias:hoc eniȝ neceſſe eſt eos dicere:ſicē diximus prius cum ipſi negent qualitates elm̄torum. Ex quibus diuerſe cōſtituunẜ elm̄torum cōplexiones qb⁹ rñdēt diuerſe eorum que ſunt ſubſtantiales differentie:tūc oīuȝ non relinquiẜ aliqua compoſitio poſſe fieri ex athomis:niſi illa que fit ſm ponentium diuerſam quantitatem in numero et magnitudine. Qui autem ſic dicunt auctores ⁊ inuentores ſunt athomorum. Amplius dicemus his qui ſic diſtinguūt ea que nos vocamus elementa a ſe inuicem per ſuaruȝ partium quantitatem:qđ ſequiẜ proculdubio ꝙ vnum ⁊ idem elementuȝ ſpecie ſint ignis ⁊ aer ⁊ aqua ⁊ terra:cuius cauſa eſt qa partes parue ſunt in partibus magnis ſicut partes earum:⁊ ideo eadem pars comparata vni eſt magna ⁊ cōparata alij eſt parua:differentia autē huius que eſt per cōparationem non variat ſpeciem:⁊ ſic corpus eiuſdē ſpeciei nominari poteſt nominibus omnium quatuor corporum que

Tex. cō. 44. nos elementa vocamus. Ad illos autē qui medium corpus aliqđ elementum eſſe non dixerunt ſed extremum ſubtiliſſimum ſicut eſt ignis:non ſequunẜ dicta inconuenientia oīa de quibus locuti ſumus ꝙ dicta inconuenientia conſecuta ſunt inquātum vnum ⁊ medium illi elemento eſſe dixerunt ſed alia multa irrationabilia ſequuntur ad poſitioneȝ eoꝝ. Quidam enim eoꝝ qui dixerūt ꝙ ignis eſt elementuȝ oīum dixerunt ꝙ differentia ſubſtātialis ignis ꝓpter quā eſt primum corporum ⁊ elm̄tuȝ eſt pyramidalis figura:⁊ alij dixerunt ꝙ cauſa illius eſſet figura pyramidis. Sed qr eēt ſubtiliſſimum corpoꝝ ⁊ nos diſputabimus contra vtrāqȝ iſtaꝝ poſitionum:⁊ primū contra eos qui dixerunt ꝙ ignis elm̄tū eſt primuȝ ꝓpter figuram pyramidis:ſed anteqȝ contradicamus illis inducamus rationes illoruȝ:dicamus igitur ꝙ

Tex. cō. 45. quidam nitunẜ affirmare ignem eſſe elemētum ⁊ primū corporum:eo ꝙ ignis eſt velociſſimum corporum in aſcendendo:⁊ pyramis eſt velociſſima figurarum in aſcendēdo:ergo ignis eſt figure pyramidis velociſſime aſcendendo:probāt ex hoc ꝙ exitus eius terminatur in puncto:⁊ ita bene penetrat in aſcendendo:⁊ conſtat ꝙ iſte ſyllogiſmus ex duab⁹ affirmatiuis in ſecunda figura ⁊ altera compoſitio ꝯtinet non cauſam vt cauſam aſcenſionis:quia qđ penetrat bene ⁊ eſt acutum non magis bene aſcendit qȝ deſcendit:cum non ſit cauſa motus niſi inquantum eſt penetratiuuȝ medij per qđ eſt motus. Iſte enim eſt modus probationis debilis ⁊ ſtultus ⁊ nimis ſimplex. Quidam autem ad hoc induxerunt ꝓbationem ſtolidam quidem:ſed tamen minus inconueniētem:hij enim dicunt ſupponentes ꝙ omnia corpora ſecūda que ſunt ſm eos elementa componunẜ ex corpore ꝑmo ſubtiliſſimo per inſpiſſationem ipſius. Simile dicunt ꝙ melior figurarum ⁊ ſimplicior eſt que eſt compoſita ex pyramidali inter figuras corporales. Cum igitur hec ita ſe habent tam in corporibus qȝ in figuris ⁊ conſtet ignem eſſe ſubtiliſſimū corporum:itemqȝ conſtet figuram pyramidalem eſſe ſimpliciorem ⁊ priorem inter figuras corporales:⁊ iterum cōſtat ꝙ figura prima debetur corpori primo:tūc proculdubio cōcludi videtur ꝙ figura pyramidalis debetur igni qȝ etiaȝ figuram ſubſtantialem ignis differentiam ⁊ ſpeciem eſſe dixerunt non valentes videre differentiam inter ſpecificaȝ diffe-

Dubium. rentiam ⁊ figuram. ¶ Hec autem ratio etiam a nobis inducta ſuperius eſſe videtur ad probandum ꝙ celo debetur figura rotūda:⁊ ideo forte aliquis crederet ꝙ hec a nobis ta-

Solo lis ratio non eſſet infirmanda. ¶ Sed aduertere oportet ꝙ aliter a nobis inducta eſt:⁊ aliter ab illis. Celum enim cuȝ ſit compoſitum ex motore ⁊ mobili:ſicut ſepe diximus figuram habet neceſſario ꝙ competit ſuo motori mouenti ipſm motu circulari:⁊ ideo cum ſuppoſitum ſit celum habere figuram ſtabilem qua ſibi ablata iam non poteſt eſſe celuȝ:cōueniens fuit vt concluderetur ſibi primam figuram debere aptari:eo ꝙ ipſum eſt primum corporum:hic auteȝ nulla neceſſitate adhuc probatum eſt ignem habere figuram aliquā ſine qua ignis non poſſet eſſe ignis ſicut ſe habēt figure animatorum ⁊ animata. Et tamen iſti quaſi ſupponentes hoc qđ nos inferius falſum eſſe probabimus:inducunt rationē qualiter ſibi debeaẜ ꝑma figura ſine qua ignis non ſit ignis: peccant igitur ſic ratiocinantes ⁊ peccatum eorum inferius

Tex. cō. 46. oſtendemus. Alij autem inter eos fuerunt qui igneȝ elemētum eſſe dicebant:qui dixerunt hoc non eſſe propter aliquā figuram igni attributam pro differentia ſubſtantiali:ſed dixerunt ꝙ ignis eſt elementum eo ꝙ eſt ſubtiliſſimum corporum:reliqua autem corpora ab igne debent fieri per compoſitionem partiū ignis adinuicē per minorē ⁊ maiorē ſpiſſitudinem:dicūt eniȝ ignis partes per ſe hñtes tumorē ⁊ inflationē quātitatiuā:⁊ ideo partes ipſius coartate plus aut minus faciūt reliqua corpora omnia que elemēta ex igne eē dicunt. Dicimus autē ad hec omnia:quoniā multe concluſiones difficiles ⁊ impoſſibiles ex dictis ſequūtur opionib⁹. Et eſt ꝑmo contra vltimo inductaȝ diſputemus opinionē. Dicimus igitur quoniā ſi illi qui dicunt eē ignem elemētū: qa eſt ſubtiliſſimum corpoꝝ:volunt dicere ignis partes eē indiuiſibiles:⁊ tāqȝ īdiuiſibilia plura pauciora cōponi in rarū ⁊ ſpiſſum ⁊ ex eo ſic diuerſificari corpora:tunc īducemus

Tex. cō. 47. cōtra eos qui dicūt eē athomos elm̄ta. Amplius aūt ⁊ ex prehabitis ſermonib⁹ ꝓbabimus īpoſſibile eē ꝙ ſubtiliſſimuȝ indiuiſibile ſit elementū corpoꝝ omniuȝ:hoc eni manifeſtabiẜ inquirenti ⁊ de hoc nāliter. Si eni corpus īdiuiſibile eſt elemētū:tūc opȝ ꝙ omne corp⁹ equale ſit alteri corpori per quātitatē:cōſtat eni tunc ꝙ non differt vnum ab alio ꝑ magnitudinē ⁊ paruitatē cōponentiū:eo ꝙ oīa cōponētia ſunt indiuiſibilia:⁊ īdiuiſibilia oīa ſūt equalia. Sȝ differētia tñ erit in numero indiuiſibiliū eo ꝙ vnū cōponiẜ ex plurib⁹ ⁊ alterū ex paucioꝛib⁹:⁊ hoc nō generat quātitatem ineq̄leȝ:⁊ tūc erit magnitudo totius aque equalis magnitudini toti⁹ aeris:⁊ ſic reliquorum corpoꝝ qui nos elm̄ta vocamus erit quātitas equalis:huius aūt ꝯ̄riuȝ oīno videm⁹:qa nos videmus ꝙ ſpiſſa que ſm dictos viros cōponunẜ ex plurib⁹ īdiuiſibilib⁹ minora ſunt in quātitate qȝ rara vt dicūt ex paucioꝛib⁹ cōponuntur:aer enim maioris quātitatis eſt qȝ aq̄: ⁊ vt vniuerſalr̄ dicaẜ omne corpus ſubtile pluris eſt magnitudinis qȝ corpus groſſuȝ:patens eſt igiẜ ꝙ elm̄tū aque minoris eſt quātitatis qȝ elm̄tuȝ aeris:⁊ hoc eſt ꝯ̄rium eius qđ ſequiẜ ex dictis eoꝝ:⁊ hoc qđem ſequiẜ ſi per ſubtiliſſimum corpoꝝ partes indiuiſibiles ītelligāt:⁊ ſi nō dicāt īter parteſ interponi vacuum in corpore ſubtili:qa ſi vacuuȝ diceretẜ interponi partibus raris ⁊ hec vacua expelli a corpore ſpiſſo:⁊ tunc partes indiuiſibiles contrahi in minorem quantitatē: tunc non accideret eis concluſio inducta:ſed iſti nō dixerūt eſſe vacuū:⁊ ideo accidit neceſſario id qđ concluſum eſt ſi ꝓpter hoc ignem ſubtiliſſimū corpoꝝ eſſe dicūt:qa partes habet īdiuiſibiles:ſed hoc nō videẜ eē ex dictis eoꝝ ſupra inductis vbi dixerūt partes ignis habere tumorē ⁊ īflationeȝ:qr indiuiſibilem tumorē ⁊ īflationē quantitatis nullam hȝ. Et ideo adhuc redeamus ad eos ⁊ dicamus ꝙ ſi nō dicūt partes īdiuiſibiles:ſed alr̄ ſubtiles eſſe partes ignis:tūc opȝ ꝙ magnitudo elemēti minoris multiplicata eſt in elm̄to maiori:ſicut magnitudo aque eſt in aere multiplicata:tūc opȝ ꝙ hoc fiat per diuiſionē ſubtilis in ſubtili⁹ ipſo:igiẜ elm̄tuȝ aeris ex quo componiẜ ipſe aer eſt diuiſibile in ſubtilius:quia qđ diuidiẜ in continuis eſt diuiſibile in infinitum:ſimilr̄ autē diuiſibile erit elm̄tū ignis in ſubtilius ſe:⁊ ſilr̄ ſm iſtos oē corpus ſubtile abſqȝ dubio diuidiẜ in ſubtilius ipſo:quia lȝ corpus phyſicum ſub forma ignis vel aeris non diuidatur in infinitum:tamen quātitas eius ſub forma ſubtilis ⁊ ſubtilioris in partibus diuiditur in infinitum:⁊ hoc modo iſti dicūt ꝙ ignis forma que eſt elm̄ti eſt ſubtilitas:⁊ ſic quo ad iſtos ignis diuidiẜ in infinitū ſub forma elm̄ti:ergo nullū eſt adeo ſubtile accipe quin ſit ſubtili⁹ ipſo accipere ante ipſuȝ

Tex. cō. 48. ſubtili⁹ eſt elm̄tū:ꝗ ignis quē dicūt eē elm̄tū hȝ añ ſe elm̄tū ſubtili⁹ ipſo:⁊ ſic ignis nō erat elm̄tū primū. Iā eniȝ oſtēſum ē ꝙ

ignis recipit partitionē in ſubtilius ſm dicta iſtoꝝ: his aūt
habitis diſputem⁹ ꝯ aliā partē ignē elm̄tū eē dicētium eo ꝙ
ſibi attributa ſit figura prima ſicut forma ſpecifica vel coniū
cta forma ſpecifice: dixerunt enim iſti ꝙ ſicut aīalia hn̄t pro-
prias figuras ſuas formas ſpecificas ꝯn̄tes ſine qbus nō ſal
uaꝛ ſpecies aīalis: ita hꝫ ignis figuram pyramidis: ſine qua
ignis non eſt ignis. Dico igiꝛ ꝙ ſi hec ita ſe hn̄t: cum pyra-
mis nō diuidaꝛ in pyramides: ſed in ptes quaꝝ neutra eſt
pyramis: videbiꝛ tunc ꝙ ignis nō diuidi poſſit in ptes q̄rū
vtraqꝫ ſit ignis: ſicut nec aīal diuidiꝛ in ptes quaꝝ vtraqꝫ ſit
animal. Cū igiꝛ ignis diuidiꝛ ps ignis nec eſt elemētū eo ꝙ
non eſt ignis nec eſt ex elemēto alio eo qđ eſt aliqđ p̄mi cor
poris: ꝯ aliqđ corp⁹ eſt accipere ꝙ nec eſt elm̄tū: neqꝫ ex elm̄to
Tex. cō. 49. qđ ridiculū eſt. Et ex hoc cōuertētes nos ad eos q dixerūt
ignē eſſe elemētuꝫ: eo ꝙ eſt ſubtiliſſimū corpoꝝ. Induco rō
nē prius inductā: qa cū omne corpus ſit diuiſibile ſequiꝛ ne
ceſſario ꝙ ignis habeat ſubtili⁹ ante ſe: ⁊ ſic elemēti erit ele
mentū ⁊ vſqꝫ in infinitū: eo ꝙ ſm dicta illoꝝ diuiſum ſubti-
Tex. cō. 50. le ex ſpiſſiori elemētuꝫ eſt ad ip̄m. ¶ Adhuc aūt accidit ⁊ ex
hac opinione ꝙ vnū numero corpus ſit omne elm̄tū per cō-
parationem ad diuerſa per ſubtile ⁊ groſſuꝫ: ⁊ qa vni cōpa-
ratū eſt ſubtile: alij cōparatū eſt groſſum vel ſpiſſuꝫ: ⁊ ſic idē
corpus ad aliqđ cōparatū eſt ignis: ⁊ ad aliqđ cōparatū eſt
aer: ⁊ ad aliqđ cōparatū eſt aqua: ⁊ ad aliqđ comparatū eſt
Tex. cō. 51. terra. Ampli⁹ aūt vniuerſaꝛr loquendo dicēdū ꝙ oēs illi er-
rauerunt qui dixerūt elm̄tū eſſe corp⁹ vnūquodqꝫ ſiue ſit me-
dium ſiue extremū: vnius eni corporis eſt vnus mot⁹ nālis
⁊ cōpoſita non hn̄t motū aliquē ſimplicium corpoꝝ que ſunt
in ipſis: ⁊ qa vnum elm̄tū ſequiꝛ tūc vnū ſolum eē oium elm̄-
toꝝ motuꝫ. Viſus aūt teſtificaꝛ ꝯtriū illius: qm̄ in his que
videmus nos quatuor elm̄ta. Videmus ꝙ qđlibet corporū
habet motū vnū nālē ꝫ diuerſuꝫ ab alterius motu: ⁊ quedaꝫ
moueꝛ ſurſum ⁊ quedā deorſum. Si aūt oia eſſent vnū vel
ex vno corpore oium eſſet mot⁹ vnus: ⁊ iſte mot⁹ eēt in omni
corpore tāto velocior quāto haberet plures partes p̄mi cor-
poris ſimplicis cuius iſte eſt p̄mo mot⁹: ⁊ ſic deberēt corpo-
ra ſpiſſa ſicut terra ⁊ aqua que plurimas hn̄t partes: ſic̄ iſti
dicunt velocius aſcendere q̄ꝫ ipſe ignis. Nos aūt videmus
hui⁹ ꝯtriuꝫ: qa corpora multa ſpiſſa videmus velocius ince-
dere deorſum: cuius nulla eſt cā: niſi qa ſunt ꝯtrium elemen-
tum igni. ¶ Propter iſtas ergo ſn̄ias ⁊ rōnes naturales ⁊ pro
pter illud qđ ꝓbant de mathematicis induximus in p̄miſ-
ſis: ⁊ ꝑpter illud qđ nunc vltimo induximus ex teſtimonio
viſus: ꝙ motus naturales ſūt multi: idicatur expreſſe ꝙ nō
eſt poſſibile vt elementum ſit tm̄ vnum.

¶ Cap. 4m. Utrum elementa ſunt generabilia vel corrupti-
bilia ſm totum vel ſm partem tm̄.

Tex. cō. 52. Dicamus igiꝛ qđ ex dictis ſequiꝛ ꝙ cū elemēta
nec ſint iſinita per numeꝝ: nec vnicū tm̄ ꝙ ſint
plura vno finita nūero. Sed anteq̄ꝫ queramus
de numero eoꝝ determiato: opꝫ ingrere an ele
menta ſint p̄ma corpora ſempiterna oia an ſint
generata cadētia ſub corruptiōe: p̄moꝝ eni ſim
plicium quedā ſūt perpetua: quedā aūt gn̄abilia: ⁊ ideo non
pōt ſtatim ſciri determiate nūerus elm̄toꝝ niſi prius ſciaꝛ in
quo genere ſint ſimpliciū corpoꝝ: vtruꝫ. ſ. in genere ꝑpetuo-
rū ⁊ imortaliū corpoꝝ aut in genere corruptibili. Quādo eiꝫ
illud fuerit declaratū nobis: tunc facilius ſciꝛ ſūma numeri
eoꝝ ⁊ cuius ſunt nature: hoc eni generaꝛr p̄ſcire opꝫ ſiue ele
mēta ſunt athomi: ſiue ſimilia corpora: ſiue ēt figurata pyra
midib⁹: ſiue per prioritateꝫ ſimplicitatis accepta: ſiue aliter
quocūqꝫ mō accipiaꝛ. Sciendū igiꝛ qa non eſt poſſibile vt
elemēta dicātur eē icorruptibilia: ſi per diffōnē ſupra poſitā
accipiaꝛ: oia eni elm̄ta ſm partes oēs remoueꝛ per corru
ptionē: ⁊ hoc ꝓbaꝛ per inductionē. Videmus eni ignē ⁊ ae-
rem ⁊ aquā ⁊ terrā vniuꝛr reſolui: ⁊ hoc ſiue accipiaꝛ ptes
ſm cōpoſitionē quātitatis: ſiue ēt ſm cōpoſitionē qualitatꝫ:
ſiue etiā partes accipiaꝛ idiuiſibiles que vocaꝛ athomi: ſi
ue ēt partes accipiaꝛ diuiſibiles: gn̄aliter eni loqmur quo
ad quecūqꝫ modū partiū: qui pōt eē vel fingi in elm̄tis. Cuꝫ
eni videamus elm̄ta reſolui ⁊ corrūpi ſm partes: queramus
iteꝝ vtrū illa reſolutio vadit in infinitū aut ſtat in aliq̄ icor-
ruptibili: ⁊ qđcūqꝫ hoꝝ deꝛ ducemus ad ipoſſibile: qꝛ ſi reſo
lutio vadit in iſinitū ita ꝙ per reſolōnē ſemp eſt aliqđ acci-
pere nō reſolutuꝫ ꝑpter qđ elm̄tuꝫ in toto dicaꝛ corruptibi-
le eē: tūc opꝫ neceſſario ꝙ tp̄s reſolōnis: qđ. ſ. mēſurat exitū
ſucceſſiue reſolōnis ad actū infinitū: qa ſi mutatio aliqua ē
infinita: opꝫ ꝙ tp̄s mēſurās eam de neceſſitate ſit iſinituꝫ: ⁊
hoc eſt ideo qa quelibet ps ptiuꝫ elm̄ti ſucceſſiue accepta hꝫ
ſuā reſolōnē in tp̄s parte alia ⁊ alia. Nihil aūt corrūpiꝛ per
reſolōnē niſi qđ eſt gn̄atū: gn̄atio igiꝛ partiuꝫ ſucceſſiua ē in
finita ſicut reſolutio: ſꝫ gn̄atio ſemp eſt extra reſolōnē corru
ptionis: ꝯ tp̄s generatiōis eſt extra tēpus corruptiōis. Cuꝫ
igiꝛ vtrūqꝫ ſit infinitū ſm eundē terminuꝫ qui eſt finis: ergo
duo infinita ſm finita tempora: quoꝝ vnū eſt eſſe alterū qđ
eſt impoſſibile oino. Scđm eni eos qui dicūt eterna eē ⁊ mū
dum ⁊ tēpus non eſt poſſibile duo eſſe tempora iſinita: quo-
rum vtrūqꝫ ſit infinitum ſm alterum terminorum: ⁊ tamen
vnū ſit extra alterum: qa ſic ſe habet ſm iſtos p̄terituꝫ ad fu
turum: ꝙ in p̄ſenti diſtinguunꝛ: ⁊ vnum eſt extra alterū: ſed
ꝙ duo ſunt infinita ſm eūdem terminum ⁊ finita ſm eūdeꝫ
⁊ vnum ſit extra alterum eſt oino impoſſibile: ⁊ ſic eēt in pro
poſito: qa tēpus generatiōis infinite incipit a quodā deter-
minato nunc: ⁊ ſiꝛr tempus corruptionis infinite ⁊ vnuꝫ po-
nitur extra alteꝝ: ⁊ per hoc ꝙ gn̄atio totius elm̄ti quo ad oēs
partes ipſi⁹ poniꝛ extra corruptionē elm̄ti quo ad oēs partes
ipſius. Si aūt tp̄s vnius icludereꝛ ſm viciſſitudinē iſra tp̄s
alterius: tunc non eſſet vtrūqꝫ infinitū: qa ſic ſe habet tēpus
gn̄ationis ad tp̄s corruptionis: ſicut determiari hꝫ in ſecun
do de gn̄one ⁊ corruptiōe. vbi ꝓbaꝛ ꝙ tātū eſt tp̄s gn̄atiōis i
circulo obliquo: quātū eſt tp̄s corruptiōis in motu eiuſdeꝫ
circuli: ⁊ qa nō quieſcit circulus afferēs ⁊ deferēs equaꝛr ge
nerās: ideo nūq̄ꝫ ſꝫ tātū qeſcūt per infinitū tp̄s gn̄atio ⁊ cor-
ruptio tā elm̄toꝝ q̄ꝫ elemētatoꝝ. Qđ autē nō poſſunt eē duo
tēpora infinita quoꝝ vnum ſit extra aliud: ⁊ ſint infinita ſm
eūdem terminum: facile probatur ſi ad memoriam reuocen
tur ea que habita ſunt in fine p̄mi libroꝝ iſtoꝝ: qa ſi nos ac-
cipiamus tēporalia iſta hoc eſt generabile ⁊ corruptibile:
tunc eni perpetuum generabile ſm infinitam potētiaꝫ acti-
uam ad eē: extra illaꝫ aūt nō pōt eſſe in eodē potentia paſſi-
ua ſm nō eē infinitū: qa aliter idē eſſet ſemp ⁊ ſemp nō eēt
que nō poſſunt ſimul ineē: ⁊ ſiꝛr eſt in tēporib⁹ ipſoꝝ: ⁊ hic la
te ſuperius in fine p̄mi libri ꝓbata ſunt: pꝫ igitur ꝙ tempo-
ra duo iſinita ſimul nō ſunt: quoꝝ vnū eſt extra aliud: etſi de
tur corruptio in infinitum ire. Cū ergo gn̄atio vadit in infi
nitum: ꝙ tunc vnum tp̄s infinitū eſt extra aliud tp̄s iſinitū:
⁊ hoc ēſt de nūero impoſſibiliū: qđ ſequiꝛ ꝯtra multos phos
qui dixerunt generationē corpoꝝ infinitam eē ⁊ precedere:
tamē corruptionē eorūdem corpoꝝ infinitā. Si aūt dicaꝛ ꝙ
reſolutio ſtat in aliquo qđ reſoluitur gratia cuius elemētū
nō totum dicitur reſolui ⁊ corrumpi: tūc opꝫ ꝙ aut ſtet in in
diuiſibili ⁊ corruptibili: ſicut dixerunt Demo. ⁊ Leucip. aut
ꝙ ſtet in aliquo diuiſibili qđ tamen eſt incorruptibile: ſicut
dixit Empedo. Ille eniꝫ dixit ꝙ quedā elm̄toꝝ partes ⁊ p̄ci-
pue ignis nō ſunt corruptibiles in quibus ſtat reſolutio ele-
mentoꝝ: cuꝫ tm̄ ille partes non ſint indiuiſibiles. Dicam⁹ ꝯ
ꝙ impoſſibile eſt vt ſtet reſolutio in athomo ꝑpter omnia
incōuenientia que adduximus ſupra cōtra eos q athomos
eſſe poſuerunt: neqꝫ iteꝝ poſſibile eſt vt ſtet reſolutio in par
te diuiſibili: ita ꝙ nulla pars diuiſibilis non reſoluatur ⁊ re
ſolutione corruptionis: conceditur enim ꝙ cum omnes par
tes ſimul ſunt ꝙ non poteſt reſiſtere corpus reſolutioni cor-
ruptionis: cum tamē tunc ſit maioris virtutis ad reſiſtēduꝫ
q̄ꝫ quando eſt diuiſum in partes multas minores: eſt enim
corpus maius minus reſolubile per corruptioneꝫ q̄ꝫ corpus
minus. Si igiꝛ corpus maius ſuſcipit reſolutionē corruptio
nis: tūc multo dignius eſt vt corpus minus capiat reſolōnē
corruptionis. Si quis autē forte diceret elementū nō corrū
pi nec in toto nec in parte: cōtrarium huius teſtificatur vi-
ſus: qa nos videmus ꝙ ignis ſm duos modos corrumpiꝛ:
a contrario enim corrumpiꝛ per ſe: ⁊ corrumpiꝛ etiaꝫ ⁊ finiꛈ
in ſeipſo per materie proprie defectum: ⁊ tunc etiā corrum-
piꝛ a contrario lꝫ hec corruptio ſit per accidens: qa. ſ. ꝯtra-
rium non poteſt agere in ipſum vincendo q̄ꝫ diu nutriꝛ ⁊ fo
uetur in materia ſibi conuenienti: ⁊ ſi ignis ita corrumpitur
qui habet fortiorem actiuam virtutem inter cetera elemē-
ta: tunc oportet ꝙ qđlibet elementoruꝫ corrumpatur. Cor-
rumpitur igitur omne minus citius per contrarietatē ma-
ioris

loris vincentis ſuper ipſum: ⁊ quanto eſt minus tāto eſt impotentius reſiſtere contrario ⁊ magis citius corruptibile: ⁊ ſic habetur propoſitum. ¶ Scias autem ꝙ ſunt quidā modernorū qui ſe magnos reputant huic ſententie que ſm veritatem eſt Ariſto. contradicentes ⁊ quaſi cōcordātes Empedo. dicunt enim elementa non ſm totuꝫ eſſe corruptibilia dicentes ꝙ natura loci ⁊ ordo cōſeruat ea ſm totū: qđ abſq; dubio falſum eſt: quia locus non conſeruat: ſed continet: vt locus ad quem eſt motus: prout enim motus eſt ad locū ſic conſeruat locatum: ſicut nos docuimus in quarto libro phyſicorum: prout autē locus eſt ſuperficies contrarietate diſtincta: ſic locus agit ad corruptionem locati ſed hoc accidit loco: ⁊ non conuenit ei inquantum eſt locus. Ordo etiam nō conſeruat elementa ſm aliquid incorruptibile qđ ſit in ipꝫ: quia lꝫ elementa ſe contingentia in vna qualitate conueniant: in altera tamen ſibi repugnant ⁊ agunt ⁊ patiūtur abinuicem: ⁊ ideo ordo non facit ꝙ minus ſint corruptibilia ſm totum: ⁊ huius ſignum eſt: qr inueniemus precipuos in philoſophia viros loquentes de diluuio cuiuſlibet elementi ſuper aliud: ſicut patet in enumeratione diluuiorꝫ que habetur in principio Timei Platonis: ⁊ ideo tenendum eſt ꝙ lꝫ elementum eſſet ſm totum corruptibile: non corrumpi autē ſm totum propter equalitatem cauſarū generationis ⁊ corruptionis: ſicut optime declarabitur in fine ſecūdi de generatione ⁊ corruptione. quia hic nō eſt tempus loquendi de illo. Sic igitur oſtenſum ſit ꝙ elementa ſunt generabilia ſꝫ totum ⁊ cadentia ſub corruptione.

Neq; nā loci neq; elītorū ordo pōt cōſeruare ea ne corrūpi poſſint.

¶ Cap. 5m. Ex quo ſicut ex ſubiecto generationis ſit generatio elementorum.

Tex. cō. 53. Vlterius igitur habita hac concluſiōe ꝙ elemēta ſm totū ſunt generata: ⁊ ſm totū ſunt generata ⁊ ſm totum cadētia ſub corruptione: dicimus ꝙ tunc ſequitur neceſſario aut ipſa eē generata ab eo qđ eſt actu corpus: aut ex eo qđ ē actu non corpus potentia habens corporeitatem: ⁊ ſi ſunt generata ab eo qđ eſt actu corpus: aut illud eſt aliud corpus ab eis qđ eſt elementum ad ipſa quatuor que vocamus elementa: aut generantur ex corpore eo ꝙ generātur ex inuicem. Iſte enim queſtiones ſequūtur concluſioneꝫ prehabiti capituli: ꝙ ſcilicet elemēta ſint generabilia ſm totum. Si enim ſm parteꝫ eſſent generabilia ⁊ corruptibilia: tunc generatio eorum eſſet per modū recompenſationis et diſſolūtionis partiuꝫ ſm quantitatem: ⁊ quereret̃ vtrum ex

Tex. cō. 54. corpore: aut ex non corpore generarent̃. Reſumamus auteꝫ partem primam diuiſionis prime. Si enim aliqs dicat elementa ex non corpore generari: oportet ꝙ non corpus qđ dicit generari aliquid ponat ꝙ ſit ſubiectum generatiōis: eo ꝙ ſicut motus non poteſt eſſe ſine ſubſtantia ita nec mutatio: oportet igitur ꝙ non corpus qđ eſt ſubiectuꝫ generationis ſit ens non corpus ſeparatuꝫ. ſ. ab omni corporeitate ſm actum: ꝙ tamen potentia habet dimenſiōes corporeitatis: ⁊ hoc eſt ponere materiam primam entem ſine corporeitate ⁊ accidentibus: ſic autem poſita eſt indiuiſibilis ⁊ non iplet locū: ad hoc tamē ꝙ ipſa inducit corporeitatem per generationem: oportet preexiſtere locuꝫ in quo generetur corp⁹ qđ generari dicitur ex non corpore. Sequitur igitur dicentē elementa generari ex non corpore: ꝙ ante generatum corp⁹ ſit locus vacuus: ⁊ ſint dimenſiones ſeparate a materia: quia per tales dimenſiones ſeparatas dicitur eſſe vacuum ⁊ inane: hoc autē ſequitur impoſſibile: ergo impoſſibile eſt dicere corpus elementi generari ex non corpore nullam omnino corporeitatem habentem. Nec poteſt dici ꝙ non corpus ex quo ſit generatio dicat abſolute non ens: qa tunc generatio non haberet ſubiectuꝫ omnino. Et ideo omnes antiqui cōueniunt in hoc ꝙ ex nihilo ſit omnino. Cuꝫ igitur omne generatum: aut ſit generatum ex re que non habet aliquā corporeitatem: aut ex eo qđ eſt actu corpus: ⁊ non poſſit fieri generatio ex eo ꝙ nullam habet omnino corporeitatem: oportet ꝙ dicatur fieri generationem corporum primorum que

Tex. cō. 55. ſunt elementa ex re que corpus eſt in actu. Si autem hoc dicatur videbit̃ iteꝝ ſequi impoſſibile: qa nos videmus ꝙ oē generatum corpus: ⁊ id ex quo generatur ſint in eodem loco: ſic videmus aer qui per generationē accipit formā ignis quando eſt generatus eſt in loco ignis. Si igitur elementa ſm totum generata ſunt ex corpore actu exiſtente: tunc illud corpus vnde ſm totum generātur omnia elemēta erit in eodem loco in quo ſunt elemēta: ⁊ penetrat ipſum per totum: igitur quādo generātur elementa ex ipſo: tunc duo corpora ſunt in eodem loco: qa in concauo lune ſm hoc erat corpus qđ erat ante elemēta: ⁊ erat ſubiectum generationis eoruꝫ: ⁊ in eodem concauo ſunt elemēta quatuor generata: ergo in ipſa generatione oportuit ꝙ ambo eēnt in loco vno. Si autem daretur ꝙ ille locus in quo generata ſunt elementa ante generationem fuit incorporeus: ita ꝙ in ipſo non fuit aliqđ corpus: tunc ſequeret̃ eſſe vacuum actu: ⁊ ſic ſequeret̃ ꝙ dimenſiones loci ſeparētur a corpore generato: ita ꝙ dimēſiones in nullo eſſent ſubiecto omnino: hoc autem iam ſuperius oſtendimus eſſe impoſſibile. ¶ Eſt aūt huius queſtionis ſolutio expedita in fine primi phyſicoruꝫ. vbi diximus ꝙ ſubiectum generatiōis eſt corpus nō determinatarum dimēſionum: ⁊ ideo cum dicitur corpus generatum ex corpore ponitur ſubiectum generationis per accidens: quia non ſit corpus ex corpore per ſe: qa tūc fieret actus ex actu ⁊ non ex potentia. Quādo autē dicit̃ ꝙ corpus ſit ex eo ꝙ potētia eſt corpus: tūc ponitur ſubiectum generatiōis per ſe: ⁊ illi accidit eſſe corpus: eo ꝙ materia a corporeitate non diuidit̃: ſicͣ alibi eſt oſtēſum. Et hoc dicēdo nō ſequitur eſſe vacuū: qa id vnde generat̃ corpus: corpus eſt per accidēs: ⁊ ſic iplet locum: nec ſequit̃ duo corpora eſſe in eodem loco: qa idem poſtea eſt corpus corporeitate generati: ⁊ nō duabus corporeitatibus: ⁊ eſt vna quidem ſm eſſentiam corporeitatis in generato: ⁊ eo ex quo ſit generatio: ſed duplex ſm eē: ⁊ hoc alibi eſt explanatuꝫ. Accipiemus ergo membra ſecūde diuiſionis. Si eniꝫ generatio elementi ſit ex corpore: ⁊ hoc dicatur eſſe corpus aliud ante elementa: tunc ſequitur ſtatim aliqđ corpus fuiſſe ante quatuor corpora que nos elementa vocamus: ⁊ tunc eſſet illud vnum elementum ad iſta quatuor et iſta non eſſent prima corpora: adhuc autem illud corpus qđ ſic ante elemēta eſſet ponere: aut eſſet graue vel leue ⁊ alias habens proprietates elementorum: aut nullaꝫ haberet qualitatem elementi alicuius. Si autem non haberet qualitatem alicuius elementi ſeparatum eſt a qualitatibus ſenſibilibus elementorum: ⁊ a motu qui eſt per grauitatem ⁊ leuitatem: ⁊ per alias virtutes ſenſibilium qualitatum: ſeparatum autem ſic a ſenſibilibus non retinens niſi quantitatem eſt mathematicum corpus: cui nec motus determinat⁹ habetur: neq; locus determinatus ad queꝫ moueatur. In quocunq; enim loco eſſe dicetur debite ſibi ad illum moueretur naturaliter vel violenter: ⁊ ſi moueretur violenter: tunc haberet motum accidentalem extra naturam: ⁊ ſi talem haberet motum: tunc oporteret ꝙ haberet alium motum naturalem qui eſſet eſſentialis ſibi: ſicut patet ex omnib⁹ antedictis: ⁊ hoc eſt contra hypotheſim: qua poſitum eſt eſſe ſeparatum a ſenſibilibus qualitatibus ⁊ a motu. Si enim diceretur in loco naturaliter eſſe vel accidentaliter: tunc oporteret ꝙ differret ab aliquo quatuor elementoruꝫ: ⁊ hoc eſt iterum contra hypotheſim: quia poſitum fuit eſſe aliquod corpus ante elementa ⁊ extra ea: ⁊ ſi tale eſt: nihil tunc poteſt generari ex ipſo: quia ex mathematicis nihil generatur: eo ꝙ non alterantur qualitatibus ſenſitiuis: puta ſi eēt dicto modo in loco: tunc oporteret ꝙ id quod generatur ex eo eſſet in eodem loco: quia ſicut ſupra diximus ꝙ generatur ⁊ ex quo ſit generatio ſunt ſimul in eodem loco: ⁊ ſic duo corpora eſſent in eodem loco: ⁊ quia iam oſtenſum eſt ⁊ certificatuꝫ ꝙ non ſiunt elementa ex non corpore: neq; ex corpore alio añ ſe exiſtente: relinquitur vt dicamus ꝙ elemēta generant̃ ex ſe inuicem: ⁊ ideo nullum corpus eſt ante ea precipue cū oſtenderimus ꝙ generatio eoruꝫ non eſt per aggregationē athomorum vel corporum homogeneorum.

Documētū.

¶ Cap. 6m. Vtrum generentur ex ſe inuicem ſm latitudinē ſicut exit apertum ex occulto.

Tex. cō. 56. Habito autem in precedenti capitulo ꝙ elementa generantur ex inuicem: conſequēs eſt querere ſm quem modum ex inuiceꝫ generentur. Et ideo inducamus modos quos dixerūt antiqui vt videamus ſi aliquis ſit conueniēs inter eos. Dicamus ergo ꝙ ſi elementa generātur ex inuicem: aut generantur ſine alteratione ⁊ tranſmu-

tatione:ſicut dixerunt Empedo.⁊ Demo.fieri generatiōe
aut generarentur ex inuicem ſine alteratione ⁊ trāſmutatio
ne per modū quē dixit Plato:qui dicit corpora reſolui ad
ſuperficies:aut eſt alius modus quo generanť adinuicē p̄/
ter dictos:ita ꝙ fiat ipſoꝝ alteratio ⁊ tranſmutatio adinui/
cem.Inueſtigemus ḡ p̄mū modū:lꝫ eni Demo.non poſue/
rit elńta eſſe iſta q̄tuor que elńta vocamus:⁊ Empe.poſuit
iſta q̄tuor elńta eē:tamē cōuenerūt in hoc ꝙ vterq̄ negauit
alteratiōnē verā eē ⁊ verā generationem:eo ꝙ Empe.nō in
toto alterari dixit elńta:ſed poti⁹ per parua cōgregari adin
uicē.Et p̄mo quidē dicēdū eſt ꝯ iſtos ꝙ iſti ignorauerūt pro
prios ſmones ſuos:qa ignorātia maior eſſe nō pōt ꝙ̄ aliq̄s
intendat affirmare aliqd̄ eē ⁊ affirmet per talē ſermonē ex
quo ſequiť ip̄m non eē:ita etiā iſti intēderunt ꝓbare eſſe ve
rā generationē que exitus eſt de nō eē in eſſe:⁊ induxerūt ta
lem ſermonē ex quo ſequiť elńta nō generari abinuicē ſm
verā gńationē:ſed ſm fallacē que videť eſſe ⁊ non eſt:eo ꝙ
ſm iſtos res generata nō erit de nō eſſe ad eſſe:ſed poti⁹ de
eſſe occulto ad eſſe manifeſtū:ſicut fit in ortu filioꝝ ⁊ in ptu
mulierum:qa filius qui clauſus fuit in occulto exit ad aper
tūm:⁊ nō erit de nō eē ad eſſe.In vera eni gńatione nō egre
diūtur res ante exiſtētes in occulto ⁊ apparēt ſic dicūt ignē
occultum in lapide egredi ad apertū:ꝓpter ſciſſuram lapi/
dis:vel ſicut effundi liquorē clauſū in vaſe:qa res que ve/
re gńatur:gńatur ex mā ſua que eſt potētia generatū ⁊ non
actu:⁊ generať per alterationē qualitatū actiuaꝝ ⁊ paſſiua/
rū ⁊ per ſubſtātie trāſmutationē.Quicūq̄ ergo ponūt nō fie
ri rem ex potētia:nec per alterationē ⁊ tranſmutationem:⁊
confiteť ꝙ ex nihilo nihil fit ſm naturā neceſſe eſt ꝙ dicant
aut forma generati actu eſt intus aut eſt a datore extra:⁊ ſi/
q̄dem dicūt eā actu eē intus:tūc ponunt latentiā formaꝝ ⁊
generationē nihil eſſe:niſi exitum occulti actu exiſtentis ad
apertum:ſicut Demo.⁊ Empedo.⁊ Anaxa.dixerunt. Qui
autē ponunt a datore formarum eſſe formas:ſicut Plato di
cunt formas omnes dari a cauſis ſeparatis ⁊ extrīſecis:due
aūt opiniones medie ſunt īter iſtas.ſ.forma generati fiat ex
nihilo vel ex potentia. Conueniunt aūt p̄bi in hoc ꝙ non fit
ex nihilo ſm naturam:relinquiť ergo illa que eſt ꝙ educan
tur oēs ex materia in qua ſunt potentia per alterationem ⁊
Tex.cõ.57. transmutationem ſubſtantialem:ex ſermone aūt eorū qui
ponūt latentiam formarū accidūt multe res irrationabiles
quibus per diſpoſitionem cōtradici nō poteſt ſm dicentes
enim latitationem:⁊ ꝙ gńatio eſt exitus entis in actu de oc
culto in apertum:ſeq̄tur ꝙ quando res latens eſt in aliquā
quātitatem actu.Et deinde manifeſtatur inuenitur ſpiſſa
⁊ coartata in minori quantitate nihil adducitur ei de extri/
ſecis ſibi que prius nō habuit:ita ꝙ nec noua quātitas que
ſit leuitas vel grauitas que prius nō habuit:⁊ hoc ineuita/
biliter ſequitur cōtra omnes illos qui ponunt generationē
eſſe per modum exeūtis de occulto ad apertum:dicunt enī
hi ꝙ aqua actu ens occultata eſt in aere:eo ꝙ nō dicūt aquā
ex aere generari:niſi quia egreditur:per apertū etiam p̄us
occulta erat in ipſo.Nos autē videmus ⁊ cognoſcimus per
motum aque ꝙ maior eſt grauitas quādo egreſſa eſt ex ae/
re ꝙ̄ quando latet in ipſo:quia ſi tante grauitatis eēt quan
do eſt in aere:ſicut quando egreditur ipſa rueret deorſum.
Cum igitur nullam omnino ſuſtineat alterationem ⁊ tran/
ſmutationem:oportet ꝙ illam grauitātem det ei ſola trāſla
tio de loco occulto ad locum apertum:⁊ ſic omnis res occul
tata leuior debet eſſe ꝙ̄ manifeſta:qd̄ eſt omnino abſurdū.
Tex.cõ.58. Amplius autem corpora occulta in alijs que illi dicunt eſſe
eis permixta:eo ꝙ occultationem mixturam eſſe dicebant
non accipiunt maiorem locum ꝙ̄ ſit locus ſuus ſibi debi/
tus per naturam.Sed nos videmus ꝙ quādo aer fit ex aq̄
in qua latet vt dicunt aduerſarij locum maiorem accipit ꝙ̄
fuit ille in quo latuit:omne enim ſubtilius vult habere locū
maiorem ꝙ̄ groſſius:⁊ hoc quidem manifeſtum ⁊ planum
in alteratione ⁊ tranſmutatione liquorum in aere: humidi
tas enim ſi claudatur fortiter in vaſe vt vaporet intus:tunc
inflatur ⁊ querit locum maiorem:⁊ ideo ſcinditur vas ſi nō
haberet reſpiraculum:ſicut patet in vtribus in quib⁹ abſq̄
reſpiraculo clauditur muſtum qui franguntur propter mu/
ſti euaporationem.Si autem ſic ſe habet res vt dictum eſt:
⁊ concedatur nobis ꝙ res non augetur per vacuū qd̄ igre
diatur in ipſum:⁊ facit diſtare partes ſuas abinuicē:ita ꝙ
in ipſo vacuo expandantur corpora:hoc enim vacuum non
eſſe concedūt auctores latitationis:tunc manifeſtum eſt q̄r
non eſt poſſibile ꝙ corpus occultum vel manifeſtum accipi/
at locum maiorem ꝙ̄ qui primo debetur ſibi:ergo aer in aq̄
habet locum tātum quātum habet extra aquam:⁊ aqua nō
ſufficit eum retinere:ſicut oſtenſū eſt per vas qd̄ ſcinditur
quando vaporat humor in ipſo:quia nihil aere potenti⁹ eſt
qui etiam ſcindit ferrea vaſa ne dum aqua in qua conſtrin/
gi dicitur.Nos autem nō videmus ita ſcindi aquam : ergo
aer actu non latet in aqua:nec aliud corpus in alio corpore.
Amplius autem ſequitur adhuc iſtos ꝙ tādem aliquid re/ Tex.cõ.59.
maneat ex omni corpore ex quo nullum aliud corpus valeat
generari.Cū enim vnum corpus latet in alio non poteſt di/
ci ꝙ corpus intus latens ſit infinitum ſm vltima:quia infi/
nitum ſm vltima in nullo corpore includi poteſt:oportet er/
go ꝙ abſcindatur generatio vnius ex alio:aut in vno corpo
re finito incluſa ſint elementa infinita numero:lꝫ ſint finita
per vltima. Conſtat enim ꝙ cum erit incluſum ab includen
te ꝙ aliqua quantitas ſui egreditur:ſicut ſi dicatur ex terra
exire aqua:tunc oportet aliquantam aquam ex terra extra/
hi:⁊ ſecunda generatio extraheret iterum aliquantam:⁊ ſic
deinceps:ergo ſi finita fuit aqua in terra tandem tota extra
heretur:⁊ tūc ex terra manente non poteſt amplius fieri aq̄
qd̄ eſt abſurdum:aut oportet dicere ꝙ infinita aqua infuit
terre:qd̄ eſt adhuc abſurdius:quia ex infinitis per numeꝝ
quorum quodlibet eſt finitum ſm vltima conſtituitur vnū
infinitum ſm vltima:ſicut probatum eſt in libro phyſicorū:
⁊ tunc ſequeretur ꝙ infinitum ſm vltima ⁊ eſſet actu:⁊ cum
hoc eſſet incluſum in corpore finito ſm vltima qd̄ oīno non
eſt intelligibile. Sic enim manifeſtum eſt ⁊ certum ꝙ elemē
ta non fiunt ex elementis: alia per ſeparationem ⁊ egreſſio/
nem latentis ad manifeſtum.

¶ Cap.7m. In quo probatur ꝙ non generantur elementa ex
ſeinuicem ſm mutationem figurarum:vel ſm reſolutionē
figurarum vel ſuperficierum.

Relinquitur antē ex prehabitis ꝙ elemēta ge/ Tex.cõ.60.
nerantur adinuicem per aliquā alterationē:
⁊ de hoc remanent adhuc duo modi quos tan
gere debemus:aut enī hec alteratio eſt per fi
gurarum mutationem aut per reſolutionē fi/
gurarum ad ſuperficies. Dico autem mutatio
nem figurarum ſm ꝙ cera variata per figuras alterari dici
tur quando fit rotunda ⁊ quando fit quadrata:ſicut eni vnā
numero materiā dixerunt induere figuras diuerſas ex q/
bus fit ignis ⁊ aer ⁊ aqua ⁊ terra:quia hoc perſuaſum habe
bant ꝙ ex figuris ſperice eſſent differentie elementorū.Re/
ſolutionem autem figurarum voco quemadmodū refer/
tur dixiſſe Plato ꝙ figura ignis cōſtat ex tribus ſuperficie/
bus triangularibus ⁊ reſoluitur in eas:figura autem terre
ex octo ſuperficiebus quadratis ⁊ in ipſis reſoluitur: ita ꝙ
corpora non habent differentias ſpecificas niſi ex iſtis ſup/
ficiebus. Qd̄ ſi elementa dicantur differre abinuicem ex al/
teratione vnius per figuras que dant elementis eſſe in ſpe/
cie ⁊ rationē:tunc ſequitur neceſſario ꝙ oportet ponere ele
mentum eſſe athomum:quia ſi detur oppoſitū ſcilicet ꝙ ele
mentum eſt diuiſibile:tunc diuiſiōe figure que datur elemē
to ſpecifica differentia diuidetur:ſicut ſi ignis diuidatur di
uiſione pyramidis:diuiditur autem pyramis in non pyra/
mides:ſed in ea que dicuntur in geometrica duo ſerratilia
quorum vtrūq̄ in tres diuiditur pyramides:ergo ignis nō
diuideretur in ignes:ſed in ea que non ſunt ignis:oportet po
nere ꝙ primus ignis qui eſt elementum eſt athomus. Ea/
dem autem ratione neq̄ pars terre erit terra:quia quadra
tum in quadrata non diuiditur:⁊ hanc vocabant figuram
frigoris:eo ꝙ terra eſt frigida. Si fiat autem alteratio ele/ Tex.cõ.61.
mentorum adinuicem per reſolutionem figurarum in ſup/
ficies:ita ꝙ ſuperficierum differentia ſit cauſa differētie ele
mentorum:tunc ſequitur ꝙ impoſſibile ſit ꝙ quodlibet ele
mentū fiat ex quolibet:qd̄ lꝫ concederent quidam ex ipſis:
tamen eſſe inconueniens probatur per viſū. Uidemus enī
ꝙ non eſt neceſſarium ꝙ ſit vnum elementum qd̄ ſit cōmu/
ne per mutationem ⁊ alterationem in quodlibet elementū
⁊ non aliud quia viſus teſtificatur in hoc in quo omnia ele/
menta

menta cadunt ſub viſu: quia eſt tranſmutatio cuiuſlibet in quodlibet: vnum ergo inconuenientium qđ ſequitur cōtra iſtos eſt ꝙ dicunt de viſibilibus hoc cuius contrarium nobis nunciat viſus: quia tempore calido videmus terram ⁊ aquam reſolui in ignem ⁊ aereꝫ: ⁊ tēpore frigoris videmus econuerſo fieri: cauſa autem huius erroris eſt: quia principia rerum non acceperunt vera ⁊ bona acceptione: q: principia geometrica que eterna ſunt naturalibus corruptibilibus attribuerunt: ſed potius quaſdam ſententias falſas a doctoribus ſuis de principijs hereditauerunt: ⁊ ad illas retorquere volebant omnia ea que fiebant in rebus naturalibus: ⁊ ideo omnium rerum principia poſuerunt entia nō ſeparabilia per corruptionem: illud vō non eſt ita: quoniaꝫ ſi nos de proximis principijs loquamur: tūc principia ſenſibilium corruptibilium ſunt ſenſibilia ⁊ corruptibilia: proxima enim materia ⁊ proxima forma corruptibilium corruptibilis: eſt etiam principia proxima rerum ſempiternaruꝫ ⁊ incorruptibiliuꝫ ſempiterna: ⁊ incorruptibilia ſunt ſicut principia celeſtium corporum: ſimiliter autem principia prima corporalia ſunt incorruptibilia ſicut prima materia ⁊ prima forma: ſicut oſtenſum eſt in fine primi phyſicoꝝ: ⁊ vt vniuerſaliter dicatur: oportet ꝙ principia rerum homogenea ⁊ ſimilia ⁊ naturalia ſint his quorum ſunt principia: ⁊ tunc geometrica non erunt principium naturalium neqꝫ econuerſo.

Proxīa p̄ncipia reꝝ corruptibiliū ſūt corruptibilia ideꝫ Aūrois hic cō. 61.

Platonici autem ⁊ quidam alij antiquorum propter dilectionem dictorum ſuorum qui nimis extollebāt mathematica propter incorruptibilitatem ⁊ neceſſitatem quaꝫ inuenerunt in ipſis: ⁊ ideo dixerunt ea eſſe principia naturaliuꝫ: fecerunt id quod facere conſueuerunt qui ponūt ſermones impoſſibiles vſi non fuerunt in principio abſqꝫ magna conſideratione impoſſibili ſuppoſito: ⁊ cum ſuppoſuerūt impoſſibilia pro principijs: oportuit eos ſtudere vt verificarent ⁊ probarent ea que dixerunt que erant contraria veritati ne viderentur ſuccumbere: ⁊ ne ſententie ſuorum doctoꝝ quibus imbuti erant annullarentur. Nos auteꝫ dicimus ꝙ in quibuſdaꝫ rebus magis manifeſta ſunt nobis principia q̄ ea que ex principijs efficiūtur: ſicut mathematicis propter qđ in illis ex pricipijs p̄mis oportet procedere potius q̄ ex principiatis: in quibuſdam autem econuerſo eſt: quia completa que facta ſunt vltima notiora ſunt nobis ſicut in naturis compoſita complete manifeſtanṫ ſenſui: ⁊ ex illis oportet nos iudicare de principijs ipſoruꝫ qualia ſunt: ⁊ ideo ex complemento nature qđ eſt compoſitum factum vltimum in natura ⁊ ex fine illius completi qđ eſt actio compoſiti naturalis ⁊ eſſentialis: ſicut eſt motus eius oportet nobis accipere iudicium de principijs eorum: ⁊ nō per iudicium priorum principiorum que ſunt incorporalia venire in iudicio nature eorum que completa ſunt: ⁊ in iudicium finium ſuorum: omnis enim ſcientie eſt complementum ⁊ finis ſm ea que propria ſunt illi ſcientie: complemētum enim artis que imitatur naturam ⁊ complementum nature eſt res facta: illa enim eſt vltima intenta a natura ⁊ arte mechanica: cuius finis eſt operatum: ⁊ hoc vltimo operatum taꝫ in arte q̄ in natura eſt res ſenſibilis cadēs ſub viſu: ex illa ergo oportet accipere iudicium de principijs nature qualia eſſe debeāt.

Tex. cō. 62. Reuertentes autem ad propoſitum iudicamus impoſſibilia que conſequūtur ad dicta eorum: dicamus ergo ꝙ cum ipſi concedunt ꝙ non omne elementum alteratur ad quodlibet: ſed potius aliquod eſt ad qđ alia alterātur quaſi aſcēdant ad illud ⁊ illud non alteratur ad alia: ⁊ hoc forte ponunt eſſe terram: tūc ſequitur neceſſario ꝙ terra ſola ſit elementum: quia ſm hoc terra eſt vltimum ad qđ ſit reſolutio aliorum: ⁊ illa non reſoluitur ad aliud ſm eſtimationeꝫ eorum: hec enim fuit elementi diſpoſitio ſupra poſita.

Tex. cō. 63. Ampliꝰ ſm ea que dicunt ſequitur in elementis eſſe triangulos ſuperfluos ad tranſmutationem elementorum: hoc autem nō eſt rectum neqꝫ conueniens: eo ꝙ natura nunq̄ abundat ſuperfluis neqꝫ deficit neceſſarijs: accidit autem triangulos eſſe vacuos in permutatione elemētorum adinuicem: eo ꝙ elementa ex inequalibus numero triangulis componūtur. Si igitur dicamus ignem ex. 28. eſſe triangulis ⁊ aerem ex tribus erunt ſuperflui. 17. trianguli quando ignis mutatur in aerem: ⁊ quando ecōuerſo mutaṫ aer in ignem: tūc deficiūt 17. ⁊ ſic eſt de alijs mutationibꝰ elemētoꝝ adinuicē que oīa ſm eos ex inequalibꝰ numeroꝭ triangulis conſiſtūt. Tex. cō. 64. Ampliꝰ aūt iſti nō habent dicere ꝙ generatio corporis ſit ex corpore ſed potius ex nō corpore: ſuperficies enim non corpus eſt ex qua dicūt fieri corporum generationeꝫ: nec poteſt dici ꝙ ſiat ex ſuperficiebꝰ corpus niſi ſupponereṫ vna ⁊ cōmunis elementis materia cui aduenientes ſuperficies ſunt pro formis ſubſtātialibus in corporibus cōſumēdis ſi hoc modo iſti nō dixerūt ſed ſuperficies fieri trāſmutationem.

Tex. cō. 65. ¶ Ampliꝰ autem cogūtur iterum ſm dicta ſua ponere ꝙ nō omne corpus homogeneum ſuſceptibile eſt diuiſionis in homogenea: et propter hoc cōtradicūt ei ꝙ nature eſt ſuppoſituꝫ in geometricis: ibi enim ſupponitur ⁊ lineam ⁊ ſuperficiem ⁊ corpus in homogenea diuidi in iſinitum: ⁊ ſic cōcedūt primum ſenſibile qđ eſt cōtinuū per naturam cōtinui que eſt in eo eē diuiſibile. Iſti aūt cōtradicūt huic ſentētie: dicūt enim nō eſſe ſenſibile diuiſibile eſſe in ſimilia ſiue homogenea toti ne cogātur contradicere ſue poſitiōi de figuris: quia viderunt ꝙ quedam figurata figuris p̄mis nō poſſunt diuidi prima diuiſiōe in homogenea: quia pyramis prima diuiſiōe in pyramides diuidi nō poſſunt: ſed potius in ſerratilia: ⁊ deīde ſꝫ diuiſioneꝫ ſerratilia diuidi poſſunt in pyramides: lꝫ ſint inequales prime pyramidi. Dico ergo ꝙ illi qui dant cuilibet elemēto aliquam ex figuris pro differētia cōſtitutiua ⁊ ſpecificatiua ⁊ diuerſificant ſubſtātias primorum corporum per figuras adinuicem cogūtur neceſſario qđ dicūt ꝙ prima corpora figuris diſtincta nō diuidūtur diuiſiōe cōtinui que eſt diuiſio in homogenea: figura enim pyramidis ⁊ figura ſperica p̄ma diuiſiōe nō diuidūtur in homogenea hoc eſt in pyramides ⁊ ſperas ſicut ſepe diximus. Si auteꝫ hec ita ſe habēt: tūc ſequiṫ iterum ꝙ pars ignis prima diuiſione accepta nō ſit ignis: ſed oportet ꝙ ſit corpus qđ eſt ante elementum ignis: quia pars prior eſt toto ⁊ ſimplicior: ⁊ cū nō ſit elementū nec ex elemēto: oportet ꝙ ſit prius ipſo: qa nihil eſt poſterius elemētū niſi qđ eſt ex elemēto. Cuꝫ autē omne corpꝰ ſit elemētū vel ex elemēto: oportet ꝙ iſta pars per diuiſionē ab igne accepta ſit elemētum ad ea que vocamus elemēta: ⁊ ſic elemēta illa nō ſunt prima que figurauerūt pyramides vel ſperas.

Tex. cō. 66. ¶ Amplius aūt vniuerſaliter dico ꝙ contra omnes illos qui ſtudēt figuras corporibꝰ adherere ſubſtātialibꝰ differentijs ſequitur impoſſibile neceſſario: nō enim poteſt eē figura complēs ſuperficiem corporis niſi que implet angulis ſuis capacitatem anguloꝝ ſuperficiei corporalis: nec poteſt eſſe figura perficiēs corpus niſi que angulis ſuis corporalibus implet capacitatem anguloꝝ corporalium: ⁊ huius contrariū cogūtur illi dicere: quia quedam figurarū ſuperficialiū quādo componūtur nō implent locū ⁊ capacitateꝫ anguloꝝ corporaliū: ⁊ has tamē figuras illi attribuūt corporibus primis pro differētijs ſpecificis. Quinque eniꝫ figuras attribuūt quinque corporibus: ſicut diximus ſupra: figuraꝫ enim quatuor baſiū cōtinētem equales triangulos ⁊ ſimiles igni attribuūt: figuram aūt ſex baſiū quadratarum equalium terre dederūt figuram octo habētem triangulos equales ⁊ ſimiles aeri dederūt: viginti vō baſiū triāgulorū equalium conceſſerūt aque in illam que habēt duodecim pentagonus baſes equales ⁊ ſimiles celo attributam eſſe dixerūt. Nos autem oſtendimus iſta eſſe falſa ⁊ irrationabiliter dicta: cōſtat enim corpus cōſtitui ex corporeitate que ſit ex trium diametroruꝫ interſectiōe facta ad angulos rectos: ſicut ſuperius diximus in alijs locis ab iſto: ſuperficies auteꝫ includēs corpus ſit ex interſecatione duorum diametrorū ad angulos rectos quarum vna eſt longitudo corporis: oportet ergo ꝙ omnis figura que ſuperficialiter includere habet corpus impleat quatuor angulos rectos: ita ꝙ nec plus nec minus: due enim linee ſecātes in ſuperficie corporali faciunt duos angulos rectos ⁊ equales duobus: ſicut probatum eſt in. 15. theoremate primi Euclidis. Dico ergo ꝙ pauce ſunt figure reſpectu omnium aliarum que taꝫ ad pūctum vnum impleat locum ſuum totum: ſiue in corpore: ſiue in ſuperficie: ſiue aliquid ſit ſuperfluum aliquid diminutum: ſiue vacuū ex figuris ſuperficialibus non ſunt niſi tres que impleant capacitatem quatuor angulorum rectoruꝫ qui ſunt capacitas ſuperficiei corporalis: vt diximus. Ille auteꝫ tres ſunt trianguli: non tamē quilibet triāgulus: ſed ille tm̄ qui eſt equilaterus ⁊ equiangulus ⁊ figura exagoni ⁊ figura

quadrati: circulus autem etiaꝫ in centro habet quatuoꝛ an/
gulos rectos vel equos quatuoꝛ rectis: ſic ergo iter figuras
anguloſas non ſunt niſi tres que impleant locuꝫ ſuperficiei
coꝛpoꝛalis: quia quadratus quatuoꝛ habet rectos ad vnuꝫ
punctum coniunctos: ⁊ ideo locuꝫ implentes abſqꝫ eo ꝙ ali
quid remaneat vacuum vel ſuperfluum angulus vnuſqſqꝫ
trianguli equilateri ⁊ equianguli: ⁊ ſicut due tertie vnius re
cti. Duodecim autem tertie anguli recti faciũt quatuoꝛ an
gulos rectos: conſequens ergo eſt ꝙ ſi ſex trianguli equila/
teri ⁊ equianguli coniũgantur in pũcto vnoquoqꝫ: ꝙ ſex an
guli coniuncti ſex triangulorum implent ſpatia quatuoꝛ an/
gulorum ſuperficialium: in quocunqꝫ enim coꝛpoꝛe ita ꝙ ni
hil remanet vacuum neqꝫ aliquid abundat ſuperfluũ. Exa
gonius autem aut equilaterus ⁊ equiãgulus quemlibet an/
gulum habet exiſtentem tãtũ inquantum eſt vnus rectus: ⁊
tertia recti vnius: conſequens ergo eſt ꝙ quãdo ſe tres exa
goni applicantur ſibi in puncto vno quolibet ꝙ implẽt tres
anguli eoꝝ ſe contingentes ſpatium quatuoꝛ angulorum
rectorum: ita ꝙ nec aliquid remaneat vacuum: neqꝫ aliqd
ſuperfluum: hoc autem in nulla aliarum figurarum angulo
ſarum eſt inuenire: ſi enim accipiatur pentagonus equian/
gulus ⁊ equilaterus angulus equus habet rectum ⁊ quanti
tatem recti: ⁊ ideo in nullo numero ſibi poſſunt applicari pẽ
tagoni in puncto vno diametrorum ſe interſecantium quã/
do minus vel plus faciant rectis quatuoꝛ: ⁊ ſic eſt de epenta
gonis ⁊ omnibus alijs figuris ſuperficialibꝰ: ex figuris au
tem eſſentialibus hoc eſt coꝛpoꝛalibus non ſunt niſi due: qa
coꝛpus ſtatuitur vt diximus ex tribus diametris interſecã/
tibus ſe ad angulos rectos: ⁊ iſte interſectiones neceſſario
faciunt octo rectos ꝙ diameter ſecans in pꝛofundum cum
qualibet medietate duarũ diametrorum ſe ſm latum ⁊ lon
gum ſecantium faciunt angulum vnum rectuꝫ: ⁊ cum qua/
tuoꝛ anguli recti conſtituantur ſuperficie ex duabus diame
tris ſe ſecantibus opoꝛtet pꝛouenire octo angulos rectos ex
ſecatione tertie diametri cum duabus: non inueniunt autẽ
in figuris coꝛpoꝛalibꝰ vt diximus niſi due que impleant ſpa
tium hoc octo anguloꝝ ita ꝙ nec plus nec minus que ſunt
pyramis ⁊ cubus quem figuraꝫ coꝛrupte quidam vocant fi
guram pyramidalem: eo ꝙ pꝛopoꝛtionatur pyramidi qdaꝫ
vocant bꝛacalẽ: cũ enim cubus quemlibet rectũ angulũ ha/
beat: tũc vbicũqꝫ accipietur pũctum interſecationis triũ dia
metrorum ſi ſibi in eo applicent vni cubi per angulos ſe con
tingentes in pũcto illo cubi. 13. ſuis angulis rectis ſe contin/
gentibꝰ implebũt ſpatium octo coꝛpoꝛaliũ angulorum: ita ꝙ
nec remanet aliqd vacuum nec aliqđ reſtat ſuperfluũ: angu
lus autẽ pyramidis eo ꝙ pyramis contrahit in conũ vniꝰ
puncti non eſt rectus: ſed eſt minus recto. Et hec pꝛopoꝛtio
eſt inuenta in geometria: ita ꝙ anguli ſex pyramidis coꝛpo/
rales ſunt equales coꝛpoꝛibus angulis quatuoꝛ cuboꝝ: er/
go anguli duodecim pyramidis equales ſunt angulis octo
cuboꝝ: ſed octo cubi angulariter in vno pũcto coniuncti im
pleant octo angulos rectos coꝛpoꝛales: ergo duodecim py/
ramides coniũcte ſpatium ideꝫ implebũt: ita ꝙ nihil rema/
net vacuũ ⁊ nihil reſtat ſuperfluũ. Si autẽ hec ita ſe habent
tũc non ſufficiunt figure coꝛpoꝛales implentes locum ⁊ ſpa/
tium coꝛpoꝛis: ſed opoꝛtet ponere multo plures ꝙ̃ ſint: quia
elementa que ſunt coꝛpoꝛa ſimplicia ſunt plura duobꝰ. Ma
le ergo attribuerũt elementis figuras ſupꝛa ĩductas: que in
veritate ſpatium coꝛpoꝛis non implent: dictum ergo eoꝝ
Tex. cõ. 67. eſt impoſſibile omnino. Amplius autem ex naturalibus ra
tiones contra iſtos inducentes dicimus ꝙ ſignũ eius ꝙ ele
menta nullam habent figuram eſſentialem eſt ꝙ nos vide/
mus ea omnia figurari ſm figuram loci cõtinentis: ⁊ varia
ri figuram contentorum ſm varietateꝫ figure continentis:
ſi auteꝫ figura eſſet aliqua elementalis eſſentialis coꝛrupta
illa iam non eſſet figura: ⁊ ſic elementum ſemper ſm totum
coꝛrumpit quãdo coꝛrũpitur a loco diuerſe figure: quia au/
tem figurant elementa ad figuras continentiũ locoꝝ pꝛeci/
pue: qa in aqua ⁊ aere quorum vtrũqꝫ eſt male terminabile
termino ꝓpꝛio: ⁊ bene figurabile ⁊ terminabile termino alie
no: terra autem pꝛopter ſiccitatem quã habet magis vide/
tur retentiua figure ſue niſi foꝛte ſubtilietur in puluereꝫ: qa
tunc pꝛopter ſubtilitatem partiũ facile figurat figura alie/
na: ignis aũt quando extra locũ ſuũ eſt magis videt retine/
re figuram pyramidaleꝫ qui eſt per modũ pyramidis: in lo
co aũt ſuo habet ſpericam figuram. Si ergo ſic eſt tũc nõ eſt
verũ ꝙ figura elementi remanet ſemper in diſpoſitione ſua
quãdiu ſaluat elementũ ſicut dicũt aduerſarij: ſi eniꝫ detur
ꝙ non figurent figure continentis ipſum: ſed retinet figu/
ram ſemper: tũc non ſunt eiuſdem figure continẽs ⁊ cõtẽtũ:
ſequit ꝙ contẽtũ non tãgat ſemper vbiqꝫ continẽs totalr: ⁊
ſic relinqueret aliqđ eẽ vacuũ in medio qđ eſt impoſſibile.
Si aũt ponat tangere ipſum vbiqꝫ ſicut diximus: tũc ipoſſi/
bile eſt dicere cũ hoc ꝙ retineat ſemper figuram ſuã rema
nente ſpecie ⁊ natura elemẽti: ſequit igit ꝙ eſt aqua vel aliđ
elementũ qđcunqꝫ tamen variatũ ad figuraꝫ continẽtis ꝙ̃/
nis ſm dicta aduerſarioꝝ non ſit aqua niſi per eſſentialeꝫ fi
guraꝫ: ⁊ hoc eſt impoſſibile. Manifeſtũ ergo eſt ⁊ certũ per
ea que dicta ſunt: qm̃ elementis non ſunt alique figure de/
terminate que ſint eis eſſentiales quemadmodũ figura at/
tribuit coꝛpoꝛibꝰ animatis ſine qbus non ſaluat ſpecies ani
matoꝝ: hoc autem ſignat natura elementi ꝙ ſibi per nãm
non debet aliq̃ figura determinata que ſit ei eſſentialiter: ſi
cut enim locus recipiens ⁊ deferens omnia que mouent ad
ipm non poſſunt eſſe figure alicuiꝰ vt poſſit omnia recipere:
ita etiã elemẽta cũ ſint ſubſtantia figurarũ oĩum elementoꝝ
nõ poſſunt per nãm habere aliquã figuraꝫ: cũ enim nihil ſit
ſuſceptibile ſuiipſius: ſi haberent aliquã figuram per nãꝫ il
lam nõ ſuſciperẽt in aliquo elemẽto: vt ergo omnia poſſint
formari ⁊ figurari in elemẽtatis: nullã debent per nãm ha/
bere figuraꝫ eſſentialeꝫ: ſicut eniꝫ pħi dicũt in hyle ꝙ eſt mã
pꝛima que eſt ſuſceptibilis oĩum formaꝝ ꝙ nullam dꝫ habe
re formam in actu: qa quãcũqꝫ haberet in actu illiꝰ non eſſet
ſuſceptibilis in potentia: ita dicendũ eſt in elementis ꝙ nõ
debent habere figuram aliquã ⁊ formam eoꝝ que ſũt ex ele
mentis vt oĩum figurarũ in compoſito ex elementis ſint ſu/ Vide ẽt hanc
ſceptibilia: non enim eſt differentia inter hyle ⁊ elemẽta niſi dr̃iaꝫ ab ipo
ꝙ hyle potentia eſt ad formas omnes tam elementoꝝ ꝙ̃ cõ Auroe. hic. c.
poſitoꝝ ex elementis: lꝫ formas mixtoꝝ non recipiat niſi me 67.
diantibus formis elementoꝝ: elementa autem eo ꝙ retinẽt
formas in potentia: qa non ſunt ſuſceptibilia ſuarũ formaꝝ
que ſunt forme pꝛime materie pꝛius eis aduenientes: ſed ſu/
ſceptibilia ſunt formaꝝ oĩum conſequentiũ: ſic ergo opoꝛtet
intelligere elementa non figurata eſſentialiter aliqua figu/
ra vt rerũ figuram in compoſito poſſint recipere: vnde ele/
menta ſunt ſicut hyle cadens ſub ſenſibilibus formis: quibꝰ
mediãtibꝰ ſuſcipit formas complexionales que ex cõmixtio
ne ſenſibilium qualitatum cauſantur: ⁊ ideo poſſibile eſt ꝙ
elementa adinuicem alterentur quando ſeparantur quali/
tates ipſoꝝ ab ipſis: ſm intentioneꝫ: ⁊ quelibet ſm medie
tatem alteret ad alteram: ſicut determinatur in fine pꝛimi Tex. cõ. 83. ⁊
perigeneſeos in tractatu de mixtiõe: ⁊ ad hoc ſuperflue ſũt 84. ⁊ ifra p̃s
figure Platonis. ¶ Amplius autem qualiter erit poſſibile genera. 3.
vt fiat ex elementis caro aut os aut ſimilium aliquod que
mixta ſunt ⁊ continua cum ſm dicta iſtorum perfectiões coꝛ Tex. cõ. 68.
poꝝ non ſunt niſi figure que mixta ſunt ⁊ continua: nõ eniꝫ
poſſibile eſt ex compoſitione figurarũ omne coꝛpus permu/
tabile ſm qualitates tactus: neqꝫ adhuc etiã poſſibile ꝙ ali
quid permutabilium fiat ex compoſitione ſuperficierum: ſi
per applicationem ⁊ ſuppoſitionem multe ſuperficies cõpo
nũtur: ſicut tradiderũt Platonici: elementa aũt omnia cõ/
ponũtur per mixtionẽ qualitatũ ſuarũ: ⁊ non ſm applicatio
nẽ ſuperficieꝝ: accidentia v̊o elementis ſicut figura nõ ſunt
per talẽ adinuicẽ mixtionem qualitatuꝫ: ꝓpter hoc igit oĩa
huius inconuenientia generaliter dicta ꝙ ſi aliquis ingrat
de dictis antiquoꝝ que dixerũt de elementis per ſciam cer/
tam que eſt per verã cãm ⁊ per ſimiles facientes fideꝫ ⁊ non
per ſophiſmata ſciet ꝓculdubio antiquos nullo mõ dixiſſe
⁊ pꝛobaſſe veram elementoꝝ generationem: ⁊ quantum q/
dem ſtuduerunt eam affirmare per talia qualia dicta ſunt
ab ipſis tãto magis negabant ipſam ex eiſdẽ rõnibus: quia
eius qđ pꝛobant non eſt vera intentio generationis.

¶ Cap. 8m. Et eſt digreſſio qualiter elñta ſunt ĩ cõmixto.

SUrgit auteꝫ queſtio ex antehabitis in capitu/
lo iſto: ſuperius enim in pꝛecedenti ante hũc li
bꝛum figuras elementoꝝ pꝛobauimus eẽ ro/
tundas non tm̃ ex materia: ſed ex natura ipſo/
rum cum naturalis motus ipſoꝝ exigat: hic
autem

autem videmus contrarium veniſſe probando elementa fi/
guras non habere ſm naturam. Adhuc primam materiam
propter hoc nullam dicimus formam habere vel figuraꝫ vt
omnes figuras ꝛ formas ſit nata ſuſcipere: elementa aũt ſũt
quedam materia elementoꝝ: videt̃ ergo ſimili eſſe conue/
niens ſi elementa dicantur non habere figuras: eo ꝙ nata
ſunt recipere omnem figuram compoſiti ꝙ etiã careant qua
litatibus actiuis ꝛ paſſiuis vt ſint nata recipere qualitates
cõmixtoꝝ. ¶ Adhuc aũt forte videbitur alicui querendum
de formis ſubſtantialibus elementoꝝ: vtruꝫ maneant in cõ
cõmixto ex elementis vel non: ſi enim remanere dicãtur: tũc
videbitur ſequi neceſſario ꝙ compoſituꝫ plures habeat for/
mas ſubſtantiales: ꝛ ad hoc multa ſequunt̃ inconuenientia:
quoꝝ vnũ ꝛ primũ eſt ꝙ nihil ſuſcipit multas ſubſtantiales
formas: ergo nec cõpoſitũ. Adhuc aũt q꜠ p multas formas
ſubſtantiales poneretur in diuerſis ſpeciebus. Adhuc autẽ
q꜠ non eſſet vere vnicum: ſed potius eſſet contiguuꝫ vel per
accidens vnum: que omnia abſurda ſunt. Si autem nõ ma
nent tũc videtur ꝙ cum materia mixti nullam habeat actu
formaꝫ nec ſimplicis. ſ. nec compoſiti ꝙ priuatio ipſius adeo
ſit generalis priuatio materie prime: ſi ꝓma materia eſt ſim
plex: ergo ꝛ materia compoſiti qꝺ oĩno eſt abſurdũ. Adhuc
aũt ſm hec materia prima ꝛ cõmunis per multis efficeretur
ꝓpria huius vel illius materia: adhuc auteꝫ ſm hoc tot for
maꝝ eſſet ſuſceptibilis materia compoſiti quot formarum
eſt ſuſceptibilis forma ſimplicis elementi eſſet materia com
poſita ex elementis ſuſceptibilis forme ſimplicis elementi:
ꝛ hoc eſt abſurdum: ꝛ hec omnia neceſſario ſequi videntur:
q꜠ abſqꝫ dubio fundamentum firmꝫ eſt materialis habitus
ꝛ habetur in primo phyſicoꝝ: ꝙ omnis materia omnium il/
larũ formaꝝ ſuſceptibilis eſt a quibus eſt priuata ſm actuꝫ.
¶ Si aũt ſignis credere velimus tũc ſignum eſt elementum
eſſe in compoſito ſm ſuam formã: hoc qꝺ eſt ibi proprietas
elementi que eſt virtus eius actiua vel paſſiua ſm qualita/
tes elementares: eo ꝙ non poſſumus dicere compoſituꝫ vel
calidum vel frigidum vel humidum vel ſiccuꝫ: niſi in eo qꝺ
eſt ex elementis. Cum enim ſciemus proprietateꝫ nuſq̃ꝫ eſſe
ſine proprio ſubiecto: oportebit ꝙ ſm aliquem modum ele/
mentum inſit compoſito ſm formam ſubſtantialem. Adhuc
autem in reſolutione ipſum compoſitum non reſoluitur ad
materiam cõmunem elementoꝝ: ſed potius ad elementa vt
videtur etiam tunc ꝙ elemẽta ſint in ipſo aliquo modo ſm
actum. Si aũt hec omnia forte aliquis vellet ſoluere dicẽs
ꝙ elementa manent ſm medietates ſuaꝝ formaꝝ ꝛ ſm me/
dietates alterantur adinuicem: ſicut videtur dicere etiam
Ariſto. in fine primi perigeneſeos: videtur hoc eſſe inconue
niens: eo ꝙ forme ſubſtantiales non recipiunt intenſionem
ꝛ remiſſionem: ꝛ ſic non poſſunt intẽdi ꝛ remitti: ſic ergo eſt
difficultas in omni parte huius queſtionis: propter qꝺ etiã
Auer. hic cõ mẽto. 67. Auerrois impingit crimen Auicen. dicens eum latuiſſe qua
liter potentia ꝛ non actu elementa ſint in compoſito: ꝛ ideo
dixiſſe ꝙ ſint in compoſito actu: ꝛ ideo dicit ſibi fieri conclu/
ſiones omnium inconuenientium que ad hoc ſuperius ſunt
inducta. Et dicit ſibi ad errorem accidiſſe frequenter in na/
turis ex confidentia bonitatis ſui ingenij quã habuit abſqꝫ
magno exercitio in prehabitis: in cõmento autem libri peri
geneſeos Auerrois conſentit cum Auicenna dicens: ꝙ ſũt
elementa ſaluata in compoſito cõmixto: ſm eſſe primum ꝛ
Auer. ꝓmo ꝺ gñatione. cõ. vltimo. non ſcꝺm. Et ideo ſi Auerrois hic contradicit Auicẽne con
tradicit ſibiipſi. Ad omnia aũt hec dicendum ꝙ eſt primuꝫ
eſſe ꝛ ſcꝺm eſſe elementoꝝ: eſt aũt primum eſſe elementoruꝫ
qꝺ habẽt ex primis formis ſubſtantialibus: ſcꝺm aũt eſt qꝺ
habent coniuncta tam accidentibus naturalibus que ſunt
potentie ſue naturales: ꝛ quantum ad hoc ſm eſſe corrum/
puntur excellentie ipſoꝝ in vnoquoqꝫ ſm medietatem: ꝛ ex
his omnibus prouenit qualitas que eſt actus mixti: quan/
tum autem ad primũ eſſe miſcentur quidem ſubſtantie ipſo
rum ꝛ vnaqueqꝫ ſm aliquid corrumpitur ad alterum: ꝛ ſm
aliquid manet: ꝛ manet meo iudicio confuſo eſſe ꝛ nõ diſtin
cto: ꝛ hoc vocat Auicen. manere ſm eſſe ſm actum diminu/
tum ꝛ non perfectum: non manere aũt ſm eſſe diſtinctũ ꝛ p/
fectuꝫ: ꝛ ideo dicit Auerrois ꝙ non manet niſi ſm potentiã
ꝛ non eſt ſm rem contradictio aliqua iter iſtos duos viros:
tamen nullo modo manent ſm figuras: forma aũt mixti cõ/
poſiti ꝛ actus eius eſt fluens ex mixtione tali elementoꝝ ſi/
cut diſtinctum a ꝯfuſo: ꝛ determinatum a generali: ꝛ ſic bre/
uiter loquendo actus de potentia formali non materiali oĩ/
no ꝛ eſt actus ille ſm eſſe ſimplex: ꝛ tamen in ſe habet virtu/
tes mixtorum: a quoꝝ virtutibus cauſatur ꝛ educitur: nihil
enim prohibet vnum ſimplex eſſe multaꝝ virtutum: ſicut in
ſcientia prime philoſophie habet oſtẽdi: ſic enim omnis for
ma ſe habet ad priores ex quibus fluit ex cauſis primarijs.
Viuere enim ſic ſe habet ad eſſe ꝛ ſentire: ſicut ſe habet ad
viuere ꝛ eſſe: ꝛ p iſtud iam fere eluceſcit totius iſtius q̃ſtio/
nis ſolutio. Jam enim patet qualiter materia compoſiti dif
fert a materia prima: ꝛ qualiter vnius ꝛ eiuſdẽ non ſunt plu
res forme prout forma eſt finis ꝛ perfectio vltima diſtincta
ſm eſſe: hoc non ſolũmodo intelligitur ꝙ vnius ꝛ eiuſdẽ nõ
ſunt forme multe: q꜠ forme incõfuſe ꝛ indiſtincte ſunt in ma
teria: ſicut potentia propria ad formam vltimam: hoc auteꝫ
qꝺ dicit̃ ꝙ forme ſubſtantiales non intenduntur ꝛ remittun
tur: eſt aliquo modo verꝝ ꝛ aliquo modo falſum: forme eniꝫ Q̃uo ĩtelligi tur fõrae ſub ſtãtiales non ĩtẽdi neqꝫ re/ mitti. vide ꝑ hoc ẽt Com. hic. cõ. 67.
que ſunt perfectiones vltime iam in natura non intendunt̃
neqꝫ remittuntur: ꝛ ideo etiam non cõmiſcentur: talem aũt
formam non habet elementum ſm ꝙ eſt elementum: cuꝫ ele
mentum diffiniatur ad compoſitionem: ſicut patet ex predi/
ctis: ſed potius nominat formam materialeꝫ ꝛ imperfectã:
ꝛ ideo eſt remiſſibilis ꝛ cõmiſcibilis forma ſua: ꝛ hec eſt etiã
cauſa quare ea retenta ſm aliquem modum ſuſcipere eſt ele
mentum adhuc alterius forme: q꜠ non retinet eam niſi ſuſce
ptibile prout efficitur habitus confuſus cuꝫ alijs formis ele
mentoꝝ. Qꝺ autem dicitur ꝙ deberet hic homo retinere fi
guras non ſequitur: q꜠ ſicut diximus elementa propter hoc
ꝙ ſunt elementa non habent figuras determinatas: q꜠ figu
ra eſt concomitãs figuram ſubſtantialem perfectam: ꝛ ideo
nõ eſt vere figura niſi in animatis corporibus: in lapidibus
aũt eſt ſm minus: ꝛ ideo ſaluatur etiam eſſe lapidis ꝯfracta
figura generationis eoꝝ qꝺ non contingit in animatis. In
elementis aũt nulla eſt: q꜠ qꝺ elementum eſt ordinatum ad
ſuſceptioneꝫ omnis figure: ꝛ ideo ſi haberet ꝛ retineret figu
ram haberet elementum formam ſubſtantialem manentẽ:
ꝛ nullo modo cõmiſcibilem: ꝛ corrupta figura elementi non
maneret elementum: ſicut Platonici dixerunt: ſed qualita/
tes ꝛ forme illius ſunt facientes ad materie determinatio/
nẽ: ꝛ ad aperiendum cõmunitatem ſuam in cõmixto: ꝛ ideo
manere opꝫ ſm modum qui prius determinatus eſt. ¶ Ad
hoc qꝺ primo queritur de contrarietate dictoꝝ modoꝝ dicẽ
dum ꝙ nunq̃ꝫ probauimus ꝙ elementum haberet figuram
naturalem: ſicut figura eſt cõſequens figuram perfectionis
vltime: ſed taliter habet figuram que eſt naturalis ex motu
ſuo ꝛ loco ſuo: ꝛ hec figura eſt que non accidit ei inquantum
eſt elementuꝫ: ſed inquantũ eſt mobile ad locũ ex grauitate
ꝛ leuitate: ꝛ hoc fundat̃ ſuper hoc qꝺ dicturi ſumus in libro
metheoroꝝ: ꝙ. ſ. alio modo mouent̃ elementa ad mixtum ꝛ Alio mõ mo uent̃ elemẽta ad mixtum ꝛ alio mõ ad lo cum. 3.
alio modo ad locum: per motum enim ad mixtum leuia mo
uentur ad grauia ꝛ econuerſo: per motuꝫ autẽ ad loca leuia
recedunt a grauibus ꝛ econuerſo: per hoc ergo patet ſolu/
tio queſitorum.

¶ Cap. 9m. Q̃ rationes ſunt inconuenientes quibus attribu
unt figuras quaſdam elementis quibuſdam.

POſitiones autem philoſophorum quas indu/ Tex. c. 69.
xerunt dando elementis figuras non ſunt con/
uenientes qualitatibus elementorũ ſm ꝙ mo
biles ſunt que ſunt grauitas ꝛ leuitas neqꝫ cõ/
ueniunt virtutibus eoꝝ ſm quas agunt ꝛ pati
untur que ſunt caliditas ꝛ frigiditas: humidi
tas ꝛ ſiccitas: nec etiam conueniunt motibus ꝛ actionibus
eorum: dixerunt enim ꝙ ignis figuratur figura ſperica: ꝛ ali
quando dixerunt ꝙ figuratur figura pyramidis: eo ꝙ iſte
due figure ſunt velocioris motus: ꝛ maioris mobilitatis q̃ꝫ
alique alie figure anguloſe: ꝛ cauſa huius eſt q꜠ cum ſpera
iacet in loco aliquo non tangit de ſuperficie plana ſuper quã
iacet niſi in pũcto propter qꝺ facile voluitur ꝛ mouetur. Si/
militer autem de pyramide qui non ſtat ſuper baſim: ſed ia
cet ſuper ſuperficiem rotundam que continet ipſam ſm lon
gitudinem que eſt a baſi vſqꝫ ad angulum eius que eſt in co
no: tunc enim eadem de cauſa facile ꝛ cito voluitur qua fa/
cile voluitur ſpera. Similiter autem eſt de pyramide quan
do voluitur ſuper punctum anguli quod eſt in cono eius: q꜠

tunc facillime voluitur ſicut trochus: eo ꝙ quaſi nihil impe-
ditur a corporis ſuperficie ſuper quaʒ voluitur: hec ergo eſt
cauſa q̃re dederũt igni has duas figuras: ac ſi arguerent ſic
ꝙ eſt ſpericũ vel pyramidale facile moueť: ignis facile mo-
veť: g̃ eſt ſpericus vel pyramidalis: ⁊ eſt ſyllogiſmus ex dua
bus affirmatiuis in ſcd̃a figura ⁊ peccant in ſe: q꞉ equiuocũ
eſt mediũ q꞉ velocitas ex cauſa ſperice vel pyramidalis figu
re eſt velocitas circularis mot⁹ ⁊ velocitas ignis ex ordinãte
ad motum rectũ. Iſte enim velocitates ſi per cauſas efficien
tes ⁊ formales diffiniantur: ſicut naturales ⁊ reales debent
eſſe diffinitiones non ſunt eiuſdem rationis: ex eiſdem aũt
rationibus aptabant igni eaſdem figuras propter proprie-
tatem eius combuſtiuam: dicũt enim ꝙ q꞉ combuſtiuuʒ eſt
penetratiuũ combuſtibilis ⁊ inciſiuũ partiũ ſuaꝝ vndiqʒ ꝙ
ideo debet habere figuram ſpericam vel pyramidalem: q꞉
ſpera eſt tota quaſi angulus vnus: eo ꝙ in quolibet puncto
figurato eſt quaſi applicatio duarum lineaꝝ curuaꝝ equali-
ter in circuitu: ⁊ ideo tota ſpera eſt quaſi angulus quidem
vnicus: ⁊ non magis penetratiua eſt figura q̃ʒ pluriuʒ angu-
loꝝ figura: ſimiliter autem pyramidem dixerũt eſſe quaſi an
gulũ acutũ: q꞉ in cono habet angulũ acutũ: ⁊ ſuperficies eius
applicanť rote in ea ſicut in angulo: ⁊ ideo tota pyramis pe-
netrat ad penetrationem anguli acuti: ⁊ dixerũt ꝙ ignis pe-
netrat ⁊ adurit ex ſuis angulis: ⁊ hec iteꝝ ratio peccat ſicut
prima. Eſt enim ac ſi ſyllogizarent omne ſpericum vel pyra-
midale: eo ꝙ eſt vel totũ angulus acutus eſt combuſtiuuʒ ⁊
inflammatiuũ: ignis eſt combuſtiuus ⁊ inflammatiuus: er
go ignis eſt ſpericus vel pyramidalis. Medium aũt qđ eſt
omne combuſtiuũ ⁊ inflammatiuũ nõ cauſatur ab eo qđ eſt
ad eſſe totum angulũ vel eſſe totũ acutũ angulũ: niſi per acci
Tex.c.70. dens ſicut patebit infra. ¶ Dicamus ergo ꝯdicentes his
qui errauerũt in acceptione motus: q̃uis enim dicte due fi-
gure ſint velocioris motus vel mobilitatis ſicut dictũ eſt: ta
men non eſt ratio velocitatis motus eaꝝ: ſicut eſt ratio velo
citatis ignis: quoniã motus ignis directe eſt ſurſum ⁊ circu
laris: motus aũt iſtaꝝ figuraꝝ eſt circularis: ſicut diximus
Dubium ſuperius. ¶ Si quis autẽ obijciens dicit ꝙ etiam ſpera vel
pyramis poſſunt moueri directe ſurſum ad minus ſm mo-
tum qui dicitur inuolutio tũbationis: ſicut ſi ſpera manu ſur
ſum moueať: tũc enim inuoluendo ſe aſcendit: ⁊ hoc modo
poteſt ſpera habere velocitatem vniuocam cum velocitate
Solutio motus recti. ¶ Dicimus ad illud ꝙ eſſentiale eſt ſpere ⁊ py
ramidi circulariter ferri per accidens recte moueri: quan-
do autem datur figura alicui mobili tanq̃ʒ cauſa motus ſui:
datur ei ſicut cauſa per ſe: ⁊ non ſicut cauſa per accidens: ⁊
Tex.cõ.71. ſic patet qualiter peccant rationes ipſorum. ¶ Amplius aũt
figura terre ſm ea que dicta ſunt talis eſt qualis eam facit
frigus grandinis qđ eſt vehementis conſtrictionis: frigus
aũt vehementis conſtrictionis eſt faciens figuram cubicaʒ
vt dicũt: eo ꝙ cubus non moueť de facili: ⁊ hoc conuenit ter
re inquantum quieſcit in medio. Sed ꝯtra hoc dicimus ꝙ
terra non quieſcit in omnibus locis equaliter: ſed in vno lo
co tñ qui eſt locus ſuus hoc eſt centrum mundi ⁊ motus ter
re ſine omni quiete eſt ex loco propinquo ⁊ remoto extra lo-
cum illum dũmodo nihil prohibeat ipſam. Male ergo apta
tur ei figura facta ex frigido conſtringente: q꞉ figura equa-
liter ordinat ad quieſcere in omni loco ⁊ terra non quieſcit
niſi in vno loco. Similiter aũt habent hec omnia elementa
que quieſcunt in locis ſuis: ⁊ extra loca ſua non mouentur: ⁊
precipue in loco propinquo vbi motus eſt velocior q̃ʒ in alio
aliquo loco: ita enim facit ignis ⁊ terra ⁊ omnia alia: cuʒ er-
go figura frigoris faciat quieſcere: oportet ꝙ ignis quieſcẽs
in loco ſuo habeat figuram frigoris conſtringentis extra lo-
cum ſuum habeat figuram motus: ⁊ ſimiliter terra ⁊ quod-
Tex.cõ.72. libet aliorum elementorum. Amplius autem ſi ignis adu-
ſtionis cauſa ſunt anguli cum omnis angulus eſt cum omni
angulo conueniat in natura communi: ꝙ.ſ. angulus eſt erit
omnis angulus cauſa caloris: lʒ cauſet caloreʒ ſm plus ⁊ mi
nus ſm ꝙ eſt acutior ⁊ rectior ⁊ hebetior: cuʒ ergo omnibus
elementis attribuanť figure anguloſe omnia elementa erũt
calida ⁊ vrentia ſm plus ⁊ minus: elementum enim octo ba
ſiuʒ ⁊ elementũ duodecim baſiũ ⁊ viginti baſiũ: ⁊ ſic de alijs
oĩa ſunt anguloſa: ergo ſm plus ⁊ minus adurentia: figura
enim orbis diuidit ⁊ penetrat: ſicut dicit Democritus eo ꝙ
ipſa eſt vnius de numero anguloꝝ: ſicut ſupra dictũ eſt: ⁊ ſic
elementa propter angulos ſunt adurentia non diſtinguunť
per calidũ in communi: ſed potius erũt calida ⁊ differunt in
calido ſm plus ⁊ minus. Dictũ aũt hoc falſum eſt ⁊ vanuʒ:
q꞉ ſic nõ poſſunt facere generationem elementa: ꝙ falſuʒ ſit
⁊ vanum patet ex hoc: q꞉ cum angulus poniť cauſa caloris p
ſe: tunc ſequitur corpora geometrica eſſe calida ⁊ adurentia
eo ꝙ habẽt angulos per ſe ⁊ differũt in hoc ꝙ plus ⁊ minus
eo ꝙ quoſdam habent angulos impartibiles acutiſſimos ſi
cut eſt angulus contingentie qui indiuiſibilis eſt per lineaʒ
rectaʒ ſicut probať in.15° theoremate tertij Euclidis: quoſ
dam habent angulos maiores acutos diſſimiles: ⁊ quoſdaʒ
rectos: ⁊ quoſdam hebetes: ⁊ ſic debẽt eſſe calida plus ⁊ mi-
nus per eandem rationem per quã ponũt ſpericum ⁊ pyra-
midale calidũ. Si ergo ſic eſt ꝙ in geometricis corporibus
ſunt partes anguloꝝ acutiſſimoꝝ qui non diuidũtur per li-
neam rectam: tũc ad minus inquiremus ab eis quare cor-
pora nãlia calefaciũt ⁊ adurũt ⁊ cauſant angulos: ⁊ nõ faciũt
hoc mathematici. minus enim qđ facere poſſunt eſt ꝙ red-
dant de hoc cauſam: nec poteſt aliquis reſpõdere ad hoc qđ
corpora naturalia habent comburere per eſſe angulorum ꝙ
habent in materia: corpora autem mathematica cũ in ſolo
ſint intellectu ⁊ imagine non habent comburere qđ eſſe ac-
cidit angulis: cum per eſſe qđ habent in materia non diffini
antur: ſed potius per eſſentiam quãtitatis: ⁊ ideo ſi per eſſe
accidit hoc: tũc hoc conuenit angulo per accidẽs: ⁊ ſic nõ eſt
cauſa combuſtionis niſi accidentalis: ⁊ ſic poteſt fieri com-
buſtio non ex angulis: ⁊ ita male ponitur angulus cauſa cõ-
buſtionis. Reputamus etenim nos veꝝ eſſe ꝙ acumen an-
gulorũ facit combuſtionẽ per accidens: ⁊ ideo non dicimus
ꝙ anguloſitas faciat combuſtionem. Iſti aũt non dicunt ꝙ
dixerunt mathematica extra naturam habere eſſe ⁊ habe-
re angulos ⁊ eſſe mathematica cauſam eoꝝ que ſunt in na-
tura. Amplius aũt tali vtimur ratione cum res adurens ſit T.cõ.73.
orbis ⁊ ignis ⁊ pyramis ſic adurens: oportet ꝙ ignis ſit or-
bis vel pyramis ⁊ arguerent ſic: omne adurẽs eſt orbis vel
pyramis vel vtrũqʒ: ignis eſt adurens: ergo ignis eſt orbis
vel pyramis vel vtrũqʒ: nos enim diximus ad hoc ꝙ ignis
poniť adurens: ⁊ orbis ſimiliter ⁊ pyramis: ⁊ propter pene-
trationem ⁊ ſeparationem ⁊ diuiſionem partiũ aduſtaꝝ: di
cimus ergo ꝙ etiam ſi concedamus ꝙ orbis ⁊ pyramis di-
uidunt ⁊ ſeparant: non eſt tamen neceſſariũ vt ſemper ſepa-
rent ⁊ diuidant homogenea ſicut diuidiť ꝯtinuũ: q꞉ non eſt
neceſſariũ vt ſit orbis diuiſus ex orbe: vel pyramis ex pyra-
mide prima diuiſione: oſtendimus enim ſuperius ꝙ talis
diuiſio eſt extra rationem omnino: diuiſio ergo orbis ⁊ pyra
mis non conueniunt igni: q꞉ diuidiť in ignes ⁊ ignis elemẽ-
tum qđlʒ ſimiliter in homogenea: ⁊ qui vult ꝙ diuiſio ſit or
bis: ⁊ etiam pyramidis in homogenea vult impoſſibile: ſi-
cut qui vult ꝙ cultellus diuidať in duo quoꝝ vtrũqʒ ſit cul-
tellus: ⁊ ſerra diuidatur in duo quoꝝ vtrũqʒ ſit ſerra. Ampli Tex.cõ.74.
us admirabile videť omnibus ignem figurari figura ſpere
vel pyramidis eo ꝙ diuidit ⁊ ſeparat: cum ignis magis eſ- Congregare
ſentialiter conueniat vnire ⁊ aggregare q̃ʒ diuidere ⁊ ſepa- ꝯuenit ĩ igne
rare: ſeparat enim ⁊ corrumpit id qđ eſt etherogeneum ſi- ꝑma itẽtione
bi: vnit ⁊ congregat homogeneum ſibi ſicut facit calor natu vide in 2° de
ralis in corpore hominis qui vnit ⁊ generat ⁊ terminat ho- gnõne.t.c.8.
mogenea corpori etherogenea ſegregat ab alijs corrumpit
⁊ reijcit ea: cum ergo aggregatio ſit ſicut generatio ⁊ eſſe ⁊
ſegregatio ſicut corruptio ad non eſſe erit igni eſſentiale cõ-
gregare: ⁊ accidentale ſegregare. Quando enim congregat
⁊ vnit homogenea ſibi: tunc ſegregat ⁊ corrumpit que ſunt
etherogenea propinqua ⁊ permixta cũ homogenijs: ⁊ ideo
aggregatio eſt aliquãdo ſine ſegregatiõe: ⁊ ſegregatio nũq̃ʒ
eſt ſine aggregatione: cum igitur ſit principali intentione cõ
greget ⁊ ſecundario ſegreget: ⁊ tũc ad minus quãdo figura-
tum ignem per conuenientia ſui operis oporteret ꝙ darent
ei figurã ꝯuenientẽ vtriqʒ operationi ſue: vel ad minus figu
rarent ipſum ſm conuenientiã operis principalis qđ eſt cõ-
gregare: hoc eniʒ dignius attribuitur ei qđ ſegregare: ſicut
iam dictum eſt. Amplius aũt cum calidum ⁊ frigidum ſint Tex.cõ.75.
contraria in ſuis virtutibus que ſunt ſue qualitates: ⁊ tunc
non poteſt poni figura aliqua ab eis frigida: q꞉ ſi attribue-
retur ei figura aliqua oporteret ꝙ illa eſſet contraria figure
que eſt cauſa calidi: quia cõtrarioꝝ per ſe ⁊ eſſentiales cau-
ſe ſunt contrarie: nulla autem figura alicui figure eſt cõtra-

ria:ergo nō poteſt frigidū habere figurā:⁊ hoc eſt maximū inconueniēs:ſi enim vni eoꝝ attribuit̄ figura : tūc omnibus attribuenda eſt:vel ſi vnū non habet figuram que eſt cauſa ſue virtutis:tūc nulli eſt figura aliqua : cū omnia contraria ſūt eiuſdem generationis:⁊ ex eodem ⁊ vno genere fluant.

Tex.c.76. ¶Quidam aūt eoꝝ videntes neceſſitatem iſtam ſtuduerūt vt ponerent aliquam cauſam frigiditatis in elementis ⁊ dixerūt contraria veritati ⁊ inconuenientia. Dixerūt enim ꝙ groſſities ⁊ magnitudo partiū facit frigus:eo ꝙ magnū nō penetrat in poros:veꝝ ⁊ ſi illud eſſet cauſa frigoris:tūc cum calidū ⁊ frigidū ſint oppoſita oporteret ꝙ paruitas ⁊ ſubtilitas que bene penetrant in poros eſſent cauſa calidi:ſequeretur ergo ex hoc ꝙ calidū ⁊ frigidum diuerſificant̄ in eſſentia ſm diuerſitatem magni ⁊ parui ⁊ non ſm figuraꝝ diuerſitatem. Amplius in eadē ſpecie figuraꝝ inuenit̄ magna figura ⁊ parua:ſm dicta aūt ab illis in eadem figure ſpecie nō erit magnū attributū igni:ſed paruū igni ⁊ magnū frigori:ergo figura per ſpeciem figure non eſt cauſa ignis ⁊ aduſtionis: q: magna figura eſt cauſa ꝯtrarij qḋ eſt infrigidatio.

Tex.c.77. ¶Sic ergo per ea que dicta ſunt ſatis eſt oſtenſum ⁊ certificatū ꝙ elementa abinuicem non diſtinguunt̄ per figuraꝝ differentias ſicut per differentias eſſentiales propter inconueniētia omnia ſupra inducta. ¶Cū aūt corpora prima differant ſuis qualitatibus que ſunt calidū frigidū ⁊ humidū ⁊ ſiccū:⁊ propter ſuas virtutes que ſunt grauitas ⁊ leuitas:⁊ ꝓpter ſuas operationes eſſentiales que ſunt motus ipſoꝝ:tūc dicimus ꝙ vnicuiq; ſingulariter ſūt qualitates ⁊ virtutes ⁊ operationes eſſentiales queſite in eis ſm naturas eoꝝ ex quibus eſt ipſoꝝ differentia inquirenda:ſi enim hoꝝ ſcimus differentiam veram abſq; ambiguitate ſciemus differentias elemētoꝝ abinuicem:ſed nos de illis in parte queremus in libro ſequenti:⁊ in parte differemus vſq; ad ſcḋm librū perigeneſeos ſicut diximus ſuperius vbi etiā aſſignabimus cauſam: q̄re q̄dam iſtoꝝ vſq; ad illū librū ſunt differenda.

¶Incipit liber Quartus de celo ⁊ mundo. In quo agitur de graui ⁊ leui.

¶Tractatus primus de natura grauis ⁊ leuis ſm opiniōes antiquorum.

¶Cap. pᵐᵐ. Que intentio libri:⁊ q̄liter procedendū eſt in eo.

Tex.c.1. TEmpus autē nunc requirit vt queramus nūc de leui ⁊ graui ⁊ exponamus vtrūq; per diffinitionē ꝓpriā:⁊ oſtendamus que ſit natura vtriuſq;:⁊ qua de cauſa elementa ſunt informata virtutibus his:q: inquiſitio de motibus localibꝰ elementoꝝ:de quibus nos hic intendimus ꝓpria eſt per ꝯgregationem haꝝ virtutū:⁊ ſi bene cognouerimus diſtinctionem haꝝ virtutū in elementis:tūc ſciemus numeꝝ elementoꝝ prout nobis competit circulariter certificari numeꝝ veꝝ eoꝝ in hac ſcientia libri in qua querimus de mobilibus ſm locū ſicut in principio primi iſtius libri de celo ⁊ mūdo tetigimus. ¶Cū nos aūt dicimus velle inquirere de cauſis leuis ⁊ grauis non intēdimus niſi de cauſis formalibus:eo ꝙ hec principia ſunt perpetua:⁊ non habēt cauſas efficientes naturales.

Tex.c.2. Vide Cōmē. pro hoc hic i cō. pmo. ⁊ pōdera q̄re dixerit nāles. pro quo vide Cō mēta. in. 2. c. de ſubā orbis vbi pȝ intelligētiā eſſe cauſam efficiētez ⁊ cōſeruātem reſpectu celi ⁊ reſpectu motus eius. 3.

¶Anteq̄ aūt inquiramus de his virtutibus oportet determinare quid ſignificat̄ per nomina iſta:vnde dicimus ꝙ nihil in natura vocat̄ graue vel leue: niſi res cui ineſt virtus actiua vt moueat̄ motu naturali recto:q: cū grauitas ⁊ leuitas ſint nature grauiū ⁊ leuiū:⁊ natura eſt principiū motus intrinſecū:oportet ꝙ leue ⁊ graue diffiniant̄ ad motū quem formaliter faciūt in graui ⁊ leui: non indigentes ad hoc motore extrinſeco: ſicut indigerent ſi eſſent virtutes paſſiue. Omnis enim virtus paſſiua motore eget extrinſeco:per quā efficiat̄ in actu:ſicut eſt videre in principio potentia geometricante:qui nequaq̄ geometricabit ſine doctore mouēte extrinſecus:geometer aūt habēs habitū:⁊ geometricans ſm actū non indiget extrinſeco doctore mouente ipſum:⁊ educente ipſum de potentia ad actū q: habens iſtū habitū agit cū voluerit:⁊ omnino eodēz modo in eo ꝙ eſt graue ſm actū ſm cōparationez ad motū deſcendendi:⁊ de leui ſm actū ſm comparationem ad motū aſcendendi. Ab antiquis aūt non inuenimus nomina propria poſita que nominent has formas ⁊ ſuas operationes ſiue actiones nominibus proprijs niſi aliquis velit in cōmuni vni ⁊ eidem nomini ⁊ dare formā ⁊ eius actione ſicut frequentiſſime antiqui operam ⁊ virtutem nominant nomine eodem ꝙ aliquando quidem eſt frequentius nomen ꝓpriū operationis:⁊ ſecūdario conuenit habitui:eo ꝙ actio notior eſt apud imponentes nomina ſm ſenſum:aliquando aūt eſt nomen propriū habitus ſed ſecundario conuenit actioni habitus illiꝰ:⁊ hec impoſitio rarior eſt: q: accepta eſt ab eo qḋ eſt prius ſm intellectū:⁊ hāc prioritatem vulgus nō multū conſiderat in impoſitione nominū. Aliquando aūt inuenit̄ propriū nomen habitui ⁊ aliud impoſitū actioni eiuſdē: ⁊ hec etiam impoſitio nominū conuenientiſſima eſt quando poteſt haberi:ſed antiqui antiquiores ante nos non ita ſubtiliter diſtinxerūt:⁊ vnicuiq; nomen propriū adaptauerūt:⁊ ſi nos vellemꝰ fingere nomina : tūc oporteret ꝙ nomē actionis deriuaret̄ vel demonſtraret̄ a nomine habitus ſicut a calido trahit̄ calefacere:⁊ ſicut dicit̄ agere ab actu : eo ꝙ ſicut formaliter vel actio vel operatio cōueniūt rei in forma ⁊ eſſentia:ita etiam conuenientia debent eſſe in nominibus:⁊ differentia in hoc ꝙ vnū dicit formam inquirere:⁊ alteꝝ in motu ⁊ tempore:⁊ tūc diceremus ꝙ leuis eſt leui re: hoc eſt agere ſm leuitatem:⁊ grauis eſt graui re hoc eſt agere ſm grauitatem:ſed q: non habemus ꝓpria nomina operationū iſtaꝝ:ideo intendentes alijs noībus dicimus ꝙ leuis eſt mouere ſurſū:⁊ grauis eſt mouere deorſū; circūloquēdo ſignificantes haꝝ virtutū operationes ꝓprias. Oēs enim antiqui naturales ꝯcorditer tractauerūt de graui ⁊ leui tanq̄ conuicti eſſent de hoc in ſcḋo mobiliū eſſet tractandū de his:eo ꝙ viderūt hoc eſſe principiū motus nālis contracti ad materiam mobilis ſm rectū:⁊ ideo tota ſuppoſita ſūt ab eis tanq̄ fundamenta ⁊ prima de q̄bus tractauit : eo ꝙ conueniūt ſimplicibus corporibus : ⁊ per illa conueniunt omnibus alijs que componūtur ex illis:lȝ aūt omnes antiqui de his fecerūt mentionem:non tamen diffinierūt ſufficienter aliquod iſtoꝝ niſi pauciſſimi inter eos:q: non ſūt loquuti niſi de graui ⁊ leui dictis ſm cōparationem exceptis paucis qui tetigerūt graue ⁊ leue abſolute:ſed dixerunt de eis diminute qḋ dixerūt: vel omnino dixerūt falſum nullatenus afferentes ſermonem exquiſitū ⁊ ſufficientem de duobus iſtis:vtile autem reputo referre omniū ſermonem eoꝝ de duobus iſtis in primis:⁊ deinde inueſtigare ea que querenda ſunt de eis inquiſitione perfecta:⁊ poſt omnia tūc demum dicere ſententiam noſtram de iſtis.

Nota de nominū īpoſitione diuerſitatē multiplicem.

¶Cap. 2ᵐ. De diſtinctione ſimpliciter leuis ⁊ grauis a leui ⁊ graui per comparationem dictis.

Tex.c.3. PRimū aūt de his que inquirenda ſūt vtrū dicātur graue ⁊ leue abſolute ⁊ ſm diffinitiones ſuas eſſentiales an dicant̄ in comparatione ad aliquid aliud tm̄. Comparatiue enim loquentes de graui ⁊ leui dicimus ꝙ aliquando ꝙ res vnius nature comparatur ſm grauitatez ita ꝙ vna alteri eſt equaliter grauis vel grauior altera q̄ altera : ſicut gratia exempli dicimus es graue: grauius eſſe ligno:cuȝ tamen vtrūq; ſit vnius nature grauis:aliquando autem dicimus eſſe in ligno : cum tamen vtrūq; ſit vnius nature. Aliquando autez dicimus leue abſolute ⁊ graue abſolute: ⁊ tūc ſunt contrariarū naturarū. Primi autem philoſophantes nihil omnino dixerunt de graui ⁊ leui abſolute:neq; diffiniunt ea prout ſimpliciter opponuntur:ſed diffiniunt graue ⁊ leue ſm comparationem dictam. Non enim inueniunt̄ diffiniſſe hoc prout ſunt contrariaꝝ naturaꝝ ſimpliciū nec retuliſſe aliquid per hūc modū de ipſis:ſed potius grauius ⁊ leuius diffinierunt prout prius diximus. Vt autem nos melius dicta antiquoꝝ ⁊ facilius comprehendamus volumus diffinire ea ſm ꝙ abſolute dicuntur diffinientes ea ſic dicendo:ꝙ de numero corpoꝝ ſimpliciuȝ ſunt que ſempiterne mouentur ad medium:de numero eorūdem ſunt que ſempiterne mouentur ex medio ſurſum. Quecūq; autem mouentur ex medio mouentur ad locum qui ſimpliciter eſt ſurſum : ⁊ non quo ad nos tm̄ ⁊ illa ſunt leuia : ⁊ quecunq; mouentur Tex.cō.4.

ad id qḋ eſt medium mundi mouent̄ ad locū qui ſimpliciter
eſt deorſum ⁊ illa ſunt grauia. Sūt autem quidam vulgo in
nullo differentes qui negant aliquid in mūdo eſſe ſimplici-
ter ſurſum: ⁊ aliqd in mūdo eſſe ſimpliciter deorſum: erran
tes ⁊ viam vere ſcientie non inuenientes: tales autem fue-
rūt primi philoſophantes qui parū dignitatis adhuc habe
re potuerūt vltra vulgi conceptiones: ⁊ ideo dixerunt nihil
in mūdo eſſe ſurſum vel deorſum ſimpliciter: ſed per compa
rationem ad nos tm̄: viderūt enim iſti mūdū ſpericum eſſe:
ſpericū autem eſt ſimile per totū: ⁊ ideo dixerūt in eo nō eſſe
ſurſum vel deorſum ſm̄ aliquam diuerſitatem ſpere: ſed ſi
ſunt in mūdo iſte differentie non ſunt in eo niſi ſm̄ compara
tionem factam ad nos. Si autem iſti verū dicerent: tūc poſ
ſibile eſſet ꝙ ambulās in loco vno aliquo pedes haberet ad
terram: ⁊ in alio loco ambulans pedes haberet ad aerem:
in orientem enim ambulans pedes figit ſuper terram ⁊ he-
miſperiū inferius eſt ſubtus pedes ſuos per centrum vſq̃
ad inferius celi hemiſperiū: ⁊ tūc ſm̄ idem eſſe in occidente
cū pedes ſuos neceſſe ſit inferius eſſe: oportet cōuerti pedes
ſuos contra inferius hemiſperiū: ⁊ tūc conuertent̄ ad aerē:
⁊ caput eius conuerteret̄ ad terram: ⁊ ſic ambulans in vno
loco ſicut in orizonte oppoſito modo ambulat ꝙ̄ ambulat in
alio loco ſicut in occidente: ita ꝙ non conuertant̄ pedes eius
contra locū pedū priorem: ſed oppoſito modo eo ꝙ ſic eſt in-
ferius ad nos: aer enim qui eſt ſub terra inferior eſt quo ad
nos ꝙ̄ ipſa terra ⁊ celi hemiſperiū inferius eſt quo ad nos
ꝙ̄ ipſe aer: ⁊ ideo cū homo ambulet conuertendo pedes in-
ferius: tunc oportet ꝙ conuertat apud antipedes pedes ad
aerem ⁊ non ad terram: hoc aūt inconueniens declinantes
nos vocamus orizontem mūdi ſurſum: ⁊ dicimus ꝙ ipſe lo
cus qui eſt ibi eſt prior ⁊ dignior in natura: ſimpliciter ſurſū
eſt reſpectu aliorū locorū: ⁊ ſimiliter ſurſum vel deorſum di-
cta ſimpliciter priora ſm̄ naturam ſunt ſm̄ comparationem
dictis: ex illo aūt concludimus ꝙ ſi in mūdo eſt orizon ⁊ me-
diū ſm̄ naturam: tūc oportet abſq̃ dubio in mūdo ſit aliqs
locus ſimpliciter ſurſum deorſum: ⁊ hoc modo oſtendimus
ſimpliciter in primo ſuperiorū librorū per hoc ꝙ motus loca
lis rectus non poteſt eſſe infinitus ſed ad aliquem finem ne-
Tex.c.5. ceſſario. Et hoc qdem confitent̄ multi antiquorū lʒ nō ſatis
firmas ad hoc inducant rōnes: ⁊ illi etiam aliqualiter vide
rūt graue ⁊ leue dici abſolute: firma aūt non eſt ratio eorū
eo ꝙ putauerūt celū non eſſe niſi hemiſperiū: ſiue hemiſpe-
riū ⁊ non conuenire totū ſed tm̄ continere de terra id qḋ eſt
ſuper nos: non enim putabant celū eſſe rotūdū ſed factū eſſe
per modū ſemicirculi: dixerunt tamen ꝙ ſuperius illius eſt
ſurſum ⁊ centrū qḋ eſt in medio diametri eius eſt deorſū ⁊
ex dicto eo qḋ ſequit̄ ꝙ nō vbiq̃ iuxta circūferētiam eſt ſur-
ſum eo ꝙ non vbiq̃ eſt circūferētia neq̃ vbiq̃ in medio eſt
Tex.c.6. deorſum ſed ſm̄ noſtrū hemiſperiū tm̄: ⁊ tamen ſi hoc conce
damus tūc ſequitur ꝙ eſt ſimpliciter leue qḋ mouet̄ ad lo-
cū ſimpliciter ſurſum: ⁊ ſimpliciter graue id qḋ mouet̄ ad lo
cū qui ſimpliciter eſt deorſum: id aūt qḋ eſt ſm̄ cōparationē
ad aliqḋ eſt graue vel leue eſt quādo due res ſunt equaliter
vnius nature ſm̄ cauſas magnitudinis ⁊ ſpiſſitudinis ſue:
⁊ tamen earū vna mouet̄ velocius altera ſiue inferius ſiue
ſuperius: illi aūt non poſſūt eſſe ſimplices: qm̄ in ſimplicibus
non poteſt eſſe ꝙ ille que ſunt magnitudinis ⁊ ſpiſſitudinis
eq̄liter differant in velocitate maiori ⁊ minori: omnia enim
ſimplicia eq̄lia ⁊ eq̄liter ſpiſſa ſūt equalis velocitatis: quan-
do aūt fuerint diuerſarū ſpecierū ſicut es ⁊ lignū ⁊ huiuſmo-
di: ⁊ fuerint cōpoſita: tūc poteſt eſſe ꝙ ſint inequalia ſm̄ ve-
locitatem ⁊ tarditatem: magnitudinem aūt voco dimenſio
nes equalis quātitatis: ⁊ ſpiſſitudinem equalem dico que
ſūt equalis groſſitiei vel ſubtilitatis ſm̄ ſpiſſitudinem ⁊ ra-
ritatem: hoc eſt ſm̄ equaliter habere partes propinque ſm̄
Tex.c.7. finitū vel remote. Sic ergo diſtinctis graui ⁊ leui abſolute
ſm̄ comparationem dictis: dico ꝙ plures eorū qui tractaue-
rūt de his duabus naturis non tractauerūt de ipſis niſi ſm̄
ꝙ dicūtur comparatiue: dixerūt enim querentes de duobus
quorū mot⁹ eſt equalis in hoc qḋ eſt ad eūdem locū ⁊ inqui-
rūt cauſam q̄re vnū mouet̄ velocius alio deſcendendo: hoc
aūt eſt q̄rere de graui ⁊ leui ſm̄ comparationem dictis tm̄:
⁊ non abſolute: ⁊ quando dixerūt graue ⁊ leue ſm̄ compara
tionem dicta: tūc opinati ſūt rationem diſtinctionis dediſſe
inter graue ⁊ leue abſolute dicta: cū tamen ſermo diſtinctio
nis eorū in his ſm̄ comparationem dictis non ſit cōueniens
diffinitionibus eorū ſm̄ ꝙ abſolute dicūtur.

¶ Cap. 3m. De improbatione opinionis illorū qui dicebant
cauſam leuis ⁊ grauis eſſe compoſitam ex ſuperficiebus ⁊ ex
athomis.

Vt aūt melius habeat̄ notitia dictorū volumus Tex.c.8.
oſtendere ſermones antiquorū de graui ⁊ leui
⁊ exponere eos per rationes quas induxerūt:
dicimus ergo ꝙ quidā antiquorū dixerūt gra
ue ⁊ leue vnius nature ⁊ eiuſdem eſſe quantū
ad componentia ⁊ illi graui ⁊ leui ⁊ econuerſo
diſtinxerūt in hoc ꝙ dixerūt quodlibet vtrūq̃ ipſorū compo
ſitū ſit ex ſimilibus per naturam tamen graue differt a leui:
q: graue componit̄ ex multis ſimilibus: ⁊ leue componit̄ ex
paucis ac ſi leue ⁊ graue non differant niſi per multitudinē
⁊ paucitatem componentiū ea que ſūt ſimilia in natura: ſi-
cut gratia exempli dicit̄ differre grauius fruſtū plūbi a mi-
nus graui: eo ꝙ lʒ vtrūq̃ componat̄ ex ſimilibus partibus
plūbi cū in grauiori eſt plus partiū plumbi ⁊ in minus graui
ſūt pauciores ſimiles partes: ſimiliter aūt eſt de re grauio-
ri ⁊ min⁹ graui: ⁊ hec qdem eſt opinio Platonis in timeo:
ſic enim dicūt de omnibus ſimilibus in ſpecie quorū vnū eſt
grauius alio qḋ grauius per hoc ꝙ eſt graui⁹: q: illius ſub-
ſtantie habet partes plures: ⁊ minus graue per hoc ꝙ eſt
minus graue: quia eiuſdem ſubſtantie habet pauciores par
tes. Idem aūt dicūt de ligno ⁊ plūbo dicentes quippe nihil
aliud plūbū eſſe grauius ligno niſi ꝙ de partibus grauibus
habet plus ꝙ̄ lignū: opinant̄ omnia corpora componi ex ſi-
milibus que ſunt ſuperficies: ⁊ naturam vnam ⁊ eandē eſſe
omniū eorū: ⁊ de hoc quidem lʒ ſic eſſe opinent̄ preter viſū
opinant̄: q: viſus teſtificat̄ quodlibet compoſitorū reſolui in
plura que ſunt diuerſarū ſpecierū: ⁊ etiam videmus quedam
que de grauibus habent plus aliquando non deſcendere: ⁊
precipue in aqua non deſcendit lignū magnū ⁊ graue: ⁊ que
dam de grauibus habent multo minus deſcendere in eadē:
q: paucos in aqua videmus ſubmergi lapides. Teſtimoni
um ergo viſus in vtroq̃ eſt contra iſtos ſm̄ hanc tamen ſci
entiam: ⁊ per hanc cauſam diſtinxerūt inter grauius ⁊ leui-
us nihil dicentes de graui ⁊ leui abſolutis: huius aūt con- Tex.c.9.
trariū videmus: q: in rebus ſimplicibus inuenimus ignem
eſſe leuem ſempiterne leuitatis: ſiue comparet̄ ad aliud ſiue
non: ⁊ ideo ſemper mouet̄ ſurſum ⁊ videmus terram ⁊ res
compoſitas in qbus abūdat terra eſſe ſempiterne grauita-
tis ſiue comparent̄ ad aliud ſiue non: ⁊ ideo ſemper moueri
deorſum: ſi aūt hec ita ſe habent tūc non eſt verū ꝙ propter
diſpoſitionem paruitatis aut paucitatis triangulorū ſuper-
ficierū ex qbus elementa ſm̄ Platonicos componūtur mo-
uet̄ ignis ſuperius: q: ſi eſſet ſicut ipſi dicūt: tūc ignis mul-
tus ⁊ magn⁹ deberet eſſe tardus in aſcendendo eo ꝙ ex mul
tis componit̄ triangulis: ⁊ ignis paruus in aſcendendo de-
beret eſſe velox: eo ꝙ ex paucis triangulis habet compoſitio
nem: huius aūt totū videmus contrariū: q: quanto maior
eſt ignis tanto aſcendit velocius: ⁊ quanto eſt minor tanto
deprimit̄ facilius ⁊ aſcendit tardius. Amplius aūt ſi corpus Tex.c.10.
leuius eſt leue: ideo q: ex homogeniis paucis componit̄ ⁊
grauius: ideo eſt graue q: cōponit̄ ex multis homogeniis:
⁊ dicat̄ cum hoc ꝙ ignis ⁊ aer ⁊ aqua ⁊ terra componunt̄ ex
triangulis ⁊ non differūt in grauitate ⁊ leuitate niſi ſm̄ mul
titudinem ⁊ paucitatem triangulorū: ita ꝙ quedam eorū ſūt
leuia ⁊ grauia propter dictam cauſam: tūc multus aer ⁊ ma
gnus debet grauior eſſe aqua pauca ⁊ parua: q: multus aer
ſm̄ Platonicos ex pluribus triangulis componit̄ ꝙ̄ aqua
parua: ſed hoc ergo velocius deſcendit multus aer deorſū
ꝙ̄ parua aqua: ⁊ pauca aqua velocius ſurſum aſcendit ꝙ̄
multus aer: hoc aūt eſt contra ſenſum: dicto ergo modo di-
ſtinguūt graue ⁊ leue Platonici ſm̄ dictū modū diffiniunt.
Alij aūt non conſenſerūt in diſtinctionem hanc nec inquiſi- Tex.c.11.
uerūt de cauſa leuis ⁊ grauis per modū qui dictus eſt: ſed
diſtinguūt eam per aliam cauſam ꝙ̄ ſit illa quā intenderunt
dare Platonici: ⁊ melius dicunt illi ꝙ̄uis ſint antiquiores
Platonicis: ⁊ hoc rarū eſt philoſophantibus: q: poſteriores

Poſteriores pſpicaciores eſſe conſueuerũt idē Commentator hic cōmēto, ii.

perſpicaciores eſſe conſueuerũt q̃ꝫ priores: eo ꝙ poſteriores
iuuantur rationibus eoꝝ qui preceſſerũt eos. Nos etiam vi
demus ꝙ quedam corpora ſpiſſiora ſunt alijs: ⁊ huius cau/
ſam melius poſſunt dicere antiquiores qui ponũt athomos
q̃ꝫ poſteriores qui ponunt ſuperficies: ⁊ videmus ꝙ corpora
dura valde que ſpiſſa ſunt multum ⁊ conſtrictos habent po/
ros eſſe grauiora ⁊ in permutatione ſua ⁊ velocius deſcēde/
re lꝫ habeant ſuperficies pauciores: ſic ergo oſtenſuꝫ ſit ⁊ cer
tificatũ ꝙ leue ⁊ graue non cauſaꝝ ex multitudine compoſi/
tionis partium homogenearũ vel paucitatem earũdem: qꝛ
ſi vtraqꝫ cauſareꝝ ex illis tũc graue ⁊ leue non eſſent inequa
liter ſpiſſa: ſed tñ differrent multitudine ⁊ paucitate ſuper/
ficieꝝ ⁊ eſſent equaliter ſpiſſa: eo ꝙ ſuperficies cũ ſuperficie
alia non applicaꝝ ita ꝙ aliquid remaneat vacuũ inter duas
ſuperficies: ſed continue vnde omne corpus eſſet ſpiſſum ⁊
Tex.c.12. nullum rarũ ſi ex ſuperficiebus corpora componerenꝝ: ſi aũt
comparationem volumus facere inter iſtas duas opinio/
nes: tunc dicemus ꝙ illi qui componunt ex partibus indiui
ſibilibus ita ꝙ dicũt ea componi ex primis figuris ſuperficie
rũ que nō diuidũtur in homogenea figuris illis: ſicut in ter/
tio libro ſuperiori oſtendimus non poſſũt reddere cauſam
differentie leuis ⁊ grauis neqꝫ in ſimplicibus neqꝫ in com/
poſitis: nō eñi poſſũt dicere ꝙ cauſa huius differētie ſit ma/
gnitudo ⁊ paruitas ſuperficierũ: quia tũc quanto maior eſ/
ſet ſuperficies tanto grauior eſſet in corpore cui componiꝝ
qđ omnino impoſſibile ⁊ non intelligibile eſt ꝙ ſuperficies
differant propter grauitatem ⁊ leuitatem: illi autem qui cō/
ponunt corpora ex athomis corporibus tres dimenſiones
habentibus ſicut faciunt Democritus ⁊ Leucippus poſ/
ſunt reddere differentiam grauis ⁊ leuis in ſimplicibus que
qdē eſt intelligibilis lꝫ ſit falſa: ſed cauſa reddita in ſimplici/
bus que non eſſet in compoſitis ſm illos enim differũt atho
mi per magnum ⁊ paruum: ⁊ dicunt ꝙ corpus ſimplex com/
poſitum ex magnis ſemper eſt graue vt terra ⁊ aqua: compo
ſitum autem ex ſubſtantialibus ⁊ paruis athomis ſemp eſt
leue vt ignis ⁊ aer: ſed in compoſitis non eſt poſſibile red/
dere hanc cauſam differentie: corpora enim compoſita ad
ſenſum differunt ad modum quem dicemus: ⁊ hoc eſt quia
videmus multa corpora parua in quãtitate ⁊ compoſita mi
noribus athomis ſicut eſt es ⁊ precipue aurum eſſe grauio/
ra corporibus maioribus compoſitis ex groſſioribus atho/
mis ſicut eſt lana: aurum enim plus habet de partibus aque
⁊ ignis cũ ſit calidũ ⁊ humidũ ⁊ liq̃bile: ⁊ lana plus hꝫ de pti
bꝰ terre cũ nihil hoꝝ accidit ei: athomi ãt aq̃ ⁊ ignis mino/
res ſũt ⁊ ſubtiliores athomis terre ſꝫ Demo. ⁊ Leucippũ.

Cap. 4m. De improbatione oppoſitionũ illoꝝ qui vacuuꝫ ⁊ plenum dixerunt eſſe cauſam grauitatis ⁊ leuitatis.

Tex.c.13. ANtiquoruꝫ autem alij diuerſificati ſunt in cau
ſa grauis ⁊ leuis ab his qui prenominati ſunt
dicentes vacuum eſſe cauſam leuis ⁊ plenum
eſſe cauſam grauis: cum autem ponentes va/
cuuꝫ ſint bipartiti ſicut diximus in quarto phy
ſicorum: ⁊ quidam eorum dixerunt vacuũ eſſe
ſeparatum a corporibus: ⁊ quidam eorum vacuum eſſe im/
bibitum ⁊ profundatum eſſe in corporibus: ⁊ ideo rara eſſe
⁊ poroſa illa corpora ſicut fuit Xutos philoſophus quidam:
quidam alij fuerunt illi qui vacuum cauſam eſſe leuis dixe
runt de numero illorum qui poſuerunt vacuum imbibitum
eſſe in corporibus ⁊ profundatum in ipſis: ⁊ hec opinio tres
habuit diuerſitates quarum vna fuit qui dixit ꝙ leue eſt qđ
conſtat ex maiori vacuo q̃ꝫ ad minus leue ſiue habeat par/
tes plures pleni ſiue pauciores ſiue equales. Alia autem fu/
it que dixit ꝙ leuius eſt qđ conſtat ex maiori vacuo ⁊ pleno
minori q̃ꝫ aliud qđ eſt minus leue q̃ꝫ ipſum. Tertia võ fuit
que dixit ꝙ leuius eſt cuius proportio ſui vacui ad plenum
maior eſt q̃ꝫ proportio vacui alterius ad plenum qđ eſt mi/
nus leue q̃ꝫ ipſuꝫ: has autem omnes diuerſitates ſuis locis
in hoc capl̃o intēdimus improbare ſed poſtponere intendi/
mus rationes huius ſecte que dixit vacuum eſſe cauſam le
uitatis: dicunt autem omnes iſti ꝙ vacuum qđ eſt in corpo/
ribus impellit ea ſurſum ſicut mouēs corpora: ⁊ per hoc mo
tum cum ipſis: ⁊ hoc iterum dicunt eſſe verum donec fortaſ
ſe multa corpora magna in quantitate ſunt leuiora alijs mi
noribus: eo ꝙ in magnis de vacuitate eſt plus q̃ꝫ in minori/
bus ſicut patet ex magna ſpongia ⁊ paruo plumbo: hanc eñi
dicunt eſſe cauſam ꝙ aliquando corpora leuiora ſunt maio
ris ſpiſſitudinis hoc eſt quantitatis ⁊ menſure q̃uis ſint cō
poſita ex equalibus in numero partibus corporibus mino/
ribus ⁊ grauioribus que tot habent partes corporis per na
turam ſicut illa: ⁊ vt vniuerſaliter dicatur iſti dixerũt ꝙ cau
ſa leuitatis corporum ab alijs partibus corporalibus gra/
uioribus equalibus ſibi per naturam partium componen/
tium eſt vt plus de vacuo ſit in leui q̃ꝫ in eo qđ eſt minus le/
ue: lꝫ ei ſit compar in numero componentium: ⁊ ſm hũc mo
dum dixerunt ꝙ vna res eſt leuior vel grauior alia. His Tex.c.14.
autem contradicentes dicemus vacuum maius cauſam eſ/
ſe leuitatis diminute dicunt: ⁊ ſi daretur eis ꝙ non dicerent
falſum: quicunqꝫ enim diſtinguunt cauſam harum duarum
virtutum ſiue potentiarum per vacuũ maius ergo eſſe cau
ſam leuis: ſed vt addãt ꝙ hoc eſt leuius qđ habet de vacuo
plus ⁊ de pleno minus ſiue de corporeitate minus ꝙ idem
dicimus cum pleno: ſi enim hec non addiderũt ſequitur ex
dictis eorum leue non eſſe leue: confitentur enim illi ignem
omnem eſſe leuem: eo ꝙ in ipſo maius eſt vacuum q̃ꝫ in alio
quocunqꝫ corpore: ⁊ ſequitur in expoſitione eorum manife/
ſtus error vt ſcilicet magnum aurum leuius ſit igne paruo:
eo ꝙ ſm ipſos plus ineſt ei de vacuo: accipiemus enim par/
uum ignem ⁊ conſtat ꝙ in illo eſt aliqđ corporis pleni ⁊ mul
tiplicia illius corporeitatis accipianꝝ in magno auro quan/
tecũqꝫ quantitatis voluero. Cum enim aurum multiplex
ſit ad ignem oportet ꝙ multiplex ſit vacuum qđ eſt in auro
ad vacuum qđ eſt in igne paruo: ⁊ ſic aurum magnum leui/
us eſt igne paruo ⁊ eſt contra ſenſum: ergo falſum fuit ⁊ di/
minutum qđ dixerunt vacuum profundatum in corporibus
tñ eſſe cauſam leuitatis: vt autem melius pateant antiquo
rum poſitiones: ſciendum ꝙ quidam antiquorum vacuum Tex.c.15.
eſſe in mundo iſto omnino negauerunt lꝫ concederent ipſuꝫ
eſſe extra mundum: ⁊ illi etiam nullo modo penitus aliqđ
de grauis ⁊ leuis cauſa diſtinxerũt ſicut Empedocles ⁊ Pi
thagoras. Quidam autem de numero eorũdem negantiuꝫ
eſſe vacuum diſtinxerunt inter cauſam grauis ⁊ leuis ſicut
multi alij philoſophi: verũtamen non dederũt cauſam gra/
uis ⁊ leuis abſolute ⁊ ſimpliciter dictoꝝ ita ꝙ dicerent qua/
re quedam ſimpliciter aſcendũt ſurſum: ⁊ quare quedã ſim/
pliciter deſcendunt deorſum: ⁊ tales fuerũt qui dixerũt com
poni corpora ex ſuperficiebus vel ex athomis: ⁊ illi non pote
rũt dare cauſam quare quedam corpora maiora in ſpiſſitu/
dine ſue quantitatis ſint leuiora quibuſdam alijs minori/
bus in quantitatis ſpiſſitudine ſicut ſupra diximus de plum
bo paruo ⁊ ſpongia magna: quãuis enim locuti ſunt iſti de
cauſa leuis ⁊ grauis in corporibus inequalibus cauſam nul
lam dederũt: ⁊ hoc qđ dixerũt contrariatur ei qđ videmus
oculis: quia videmus maius corpus aliquando leuius eſſe
paruo: ⁊ quo ad hoc ſufficientius dixerunt ponentes vacuũ
quia illi ex dictis ſuis cauſam dederunt illius qđ diximus
ſicut manifeſtũ eſt ex predictis. Redeamus aũt ad ꝓpoſituꝫ Tex.c.16.
dicentes ꝙ omnes illi qui tñ leuitatis ignis dixerũt eſſe va
cuũ aliquo tamen ſupradictoꝝ modoꝝ inconuenienter di/
xerunt: ſi enim dixerunt cauſari leuitatem ignis primo mo/
do ex multitudine ſcilicet vacuitatis que eſt in igne tunc ne/
ceſſario ſequunꝝ eos ſentētie impoſſibiliũ multoꝝ a quibus
exire non poſſunt. Et ſi dixerũt ſecũdo modo ſcilicet ꝙ cau/
ſa leuitatis ignis eſt ex hoc ꝙ plus habet de vacuo ⁊ minus
de corporeitate ſiue de pleno: iterũ ſequitur impoſſibile: vi/
demus enim ꝙ licet vniuerſaliter comparando eq̃lem ignē
ad equale quodcũqꝫ aliud corpus in igne ſit plus de vacuo
⁊ minus de corpore ſiue pleno: tamē ſicut ſuperius diximus
in igne multiplici ad terram paruam eſt plus de corporeita/
te q̃ꝫ ſit terra parua: ⁊ tamen ignis magnus ⁊ multus leuior
eſt terra parua ⁊ pauca ⁊ plus vel minus de pleno non facit
graue vel leue: nec etiam plus de vacuo facit leue vel graue
ſicut diximus ſupra. Adhuc autem dicentibus cauſam gra/
uitatis ⁊ leuitatis eſſe plus de pleno vel plus de vacuo con/
tingit non diffinire abſolutum leue vel abſolutũ graue: ſed
comparatũ tñ ꝙ diffiniũt ipſum cũ permixtione contrarij:
qđ enim habet plus de vacuo habet aliquid de pleno ꝯtra/

rio qđ habet plus de pleno habet adhuc de vacuo cõtrario:
ſi per illas diffinitiones graue ⁊ leue ſimplicia non diſtingu-
unť ſed aut ad aliud impoſſibile: ſi enim grauius eſt in quo
eſt plus de pleno cum in magno igne ſit plus de pleno ꝙ̃ in
parua terra ſequitur magnum ignem eſſe grauiorem ꝙ̃ par
uam terram qđ eſt contra viſum: ſi autem dixerũt ꝙ leuita
tis maioris cauſa eſt habere intus plus de vacuo ſequitur
aliquid graue ſimpliciter qđ ſimpliciter quo ad omnes par-
tes ſui magnas ⁊ paruas moueť deorſuꝫ leuiꝰ eo qđ ſimplici
ter eſt leue ⁊ ſm omnes ſui partes magnas ⁊ paruas moueť
deorſum: qꝛ ſicut ſupra diximus ſequereť magnaꝫ terrã eſſe
leuiorem paruo igne: ⁊ hoc eſt incõueniens: qm̃ leue ſimpli-
citer ſemper eſt leuius in oĩbus ſuis partibus ꝙ̃ ſit id quod
eſt ſimpliciter graue ⁊ motũ ſemp deorſum lꝫ nõ ꝯuertať: qꝛ
non omne leuius aliquo eſt ſimpliciter etiã leue ⁊ abſolute.
Res enim grauitatem habentes aliquãdo cõparanť in leui
tate ſicut dicere ꝯſueuimus aquam leuiorem eſſe terra ⁊ ae-
rẽ eſſe leuiorẽ aqua: cum tamen ⁊ aer ⁊ aqua habeant graui
tatem in locis ſuis ſicut infra oſtendemus. Si aũt dixerunt
ſm tertium modũ ſuperius determinatũ eſſe cauſam leuita
tis ⁊ grauitatis hoc eſt ꝙ proportio vacui ad plenuꝫ in vno
ſit ſicut proportio vacui ad plenũ in alio: ad hoc ꝙ ſint equa
liter leuia ⁊ grauia vel ꝙ ſit proportio vacui ad plenũ in vno
⁊ tunc vnum illoꝝ erit leuius ⁊ alteꝝ grauius: dicemus ꝙ lꝫ
illud aliquo modo ſufficientius ſit ꝙ̃ duo modi prehabiti
tamen per hoc euadere impoſſibilia non poſſunt: lꝫ enim ex
iſto poſſet aliquo modo ſm hominẽ ⁊ ſm rem cauſari ſim-
pliciter leue ⁊ ſimpliciter graue tamen ꝯſequunť impoſſibi-
lia multa ꝙ̃uis ei poſſumus dicere ꝙ ſimpliciter leue eſt cu-
ius vniuerſaliter quo ad omnes partes eſt proportio maior
vacui ad plenũ ꝙ̃ ſit aque vel aeris vel terre: ⁊ ſimpliciter
graue eſt cuius quo ad omnes partes proportio minor eſt
vacui ad plenum ꝙ̃ alioꝝ: ſequitur tamen ex ſermone illorũ
impoſſibile alio modo: in igne enim paruo ⁊ in igne magno
equalis proportio vacui ad plenum: quoniam ſicut ſe habet
proportio vacui ad plenum in igne paruo: ſic ſe habet pro-
portio vacui ad plenum in igne magno. Si enim decupla in
vno decupla eſt etiam in alio: ⁊ ſic de alijs proportionibus.
Similiter aũt ſe habet ꝓportio vacui ad plenũ in terra ma
gna ⁊ in terra parua. Sequitur igitur ex hoc vt que ſunt eq̃
lia ſm ꝓportionem ſint equalia ſm grauitatem ⁊ leuitatem:
⁊ que ſunt equalia ſm grauitatem ⁊ leuitatem: ſint equalia
ſm velocitatem aſcẽdendi ſurſum vel deſcendendi deorſuꝫ:
ergo equaliter ſm velocitatem aſcenderet ignis magnus ⁊
paruus: ⁊ equalr̃ ſm velocitatem deſcenderet terra parua
⁊ magna: ⁊ ſimiliter eſt de alijs grauibus ⁊ leuibus paruis ⁊
magnis. Huius aũt ꝯtrarium videmus oculis cuꝫ aſpicia-
mus ignem magnum velocius aſcendere paruo: ⁊ aurũ vel
Tex.c.17. plumbum magnum velocius deſcẽdere paruo. ¶ Amplius
aũt impoſſibile eſt dicere ꝙ vacuitas ſit cauſa mouens ſur-
ſum id quod vocatur leue: niſi ita ꝙ etiam ipſa moueať ſur
ſum eodem motu. Cum aũt mouetur ſurſum non mouetur
a pleno ſed vacuo. Cum enim vacuum ſit diſtantia tres ha
bens dimenſiones non poteſt mouere aliquid quando eſt ꝓ
fundata in corpore niſi moueatur: ⁊ ſic idem erit totum mo-
uens ſeipſum totum qđ eſt improbatuꝫ in principio ſeptimi
phyſicoꝝ. Adhuc aũt etiam ſi non fiat vis in hoc: ⁊ ſi dixerũt
illi ꝙ de aptitudine vacui eſt mouere ſurſum: ⁊ de aptitudi-
ne pleni eſt mouere deorſum ea que componuntur ex pleno
vacuo: tunc adhuc diminute dicunt iſti cauſam leuis ⁊ gra-
uis. Non enim ſufficit inquirere ⁊ determinare ſm hec qua
liter res componuntur ex vacuo ⁊ pleno: ⁊ ſequunť motum
alterius ipſoꝝ: ſed opꝫ inquirere quare non ſeparatur vnꝙ̃
vacuum a pleno: ſimplicia enim que componunt aliqua ſe-
parari habẽt ſm naturã: ⁊ ſi deberet vacuum eſſe ſeparatuꝫ
a pleno ⁊ vacuum debet eſſe ſimpliciter motuꝫ ſurſum: ⁊ ple
num ſimpliciter motũ deorſum: ⁊ hoc non dicunt qꝛ ſicut di-
ctum eſt ante iſti ponũt vacuum non eſſe ſeparatum ſed pro
fundatũ in corpore: falſum eſt etiã inſuper qꝛ ſi vacuuꝫ eſſet
ſimplex cauſa leuitatis ſimplicis: tũc id qđ nihil eſt eſſet cau
Tex.c.18. ſa eius qđ principium eſt motus in natura. Amplius autem
impoſſibile eſt vt ponatuř vacuo locus ad queꝫ moueat vel
ad quem moueatur: hoc eſt ac ſi ipſa vacuitas non ſit locus.
Si enim vacuũ dicatur mouere vel moueri ſm locum: tunc
opꝫ neceſſario vt aſſignetur ei locus ad quem moueat natu
ralr̃ vel moueatur ⁊ ille erit naturalis: ⁊ tunc ſequitur ꝙ op-
poſitus iſti loco ſit violentus: ⁊ qualiter locus nãlis ⁊ violẽ-
tus attribuatur vacuo impoſſibile eſt fingere volentibus.
Amplius autem queratur ab his que cauſa ſit motus ipſa
vacuitas ⁊ qualiter mouet vacuitas ſeipſam: hoc enim ne-
ceſſe eſt dicere ſi vacuuꝫ mouet ꝙ vacuũ etiã moueatur: non
enim poſſunt dicere ꝙ plenuꝫ ⁊ corporeitas moueatur a va-
cuo ⁊ non vacuum: quia illa mouentur motu oppoſito mo-
tui vacui vt diximus ſuperius. Qualiter autem dicatur cau
ſa motus vacuum non poteſt intelligi: quia non ſunt in na-
tura niſi quatuor cauſe quarum vacuum nulla eſt omnino:
⁊ etiam ſi eſſet cauſa non eſſet naturalis: ideo opinio de ple-
no ⁊ vacuo omnino eſt irrationalis ⁊ falſa. ¶ Amplius aũt Tex.c.19.
altercationes diſputationum que ſunt contra iſtos qui di-
cunt vacuum eſſe cauſam leuis: ⁊ plenum eſſe cauſam gra-
uis: ſunt etiam contra illos qui ponunt cauſam leuis ⁊ gra-
uis athomos differentes per magnum ⁊ paruum: ſicut fece
runt Democritus ⁊ Leucippus: ⁊ ſimiliter contra eos qui
ponunt cauſam grauis ⁊ leuis partes menſure que ſunt li-
nee ⁊ ſuperficies: lꝫ non omnia impoſſibilia que ſunt contra
vnam opinionem ſunt etiam contra aliam tamen in hoc cõ
ueniunt ꝙ accidit his omnibus tribus opinionibus ꝙ non
poſſunt ex dictis ſuis aſſignare cauſam leuis ⁊ grauis abſo
lute dictorum: ſed aſſignant tm̃ cauſam leuis ⁊ grauis per
comparationem acceptorum: lꝫ enim tertia pars eorum qui
dixerunt vacuum ⁊ plenum eſſe cauſam leuis ⁊ grauis videẽ
tur dicere cauſam grauis abſolutorum in hoc qđ dicit ꝙ eſt
illud leuiſſimum in quo eſt maxima proportio vacui ad ple
num ⁊ hoc grauiſſimum qđ habet econuerſo proportioneꝫ:
tamen abſq; dubio ſm rei veritatem non dicit qꝛ nullũ eſt
adeo vacuum dũmodo aliquid habeat de pleno ꝙ ipſuꝫ nõ
contingat accipi magis euacuari: ⁊ ideo ſm eos omni leui
eſt accipere leuius ⁊ omni graui eſt accipere grauius. Sed
graui ſimplici nõ eſt accipere grauius in natura: nec leui ſim
plici eſt accipere leuius: ſicut nec albo ſimplici omnino eſt ac
cipere albius: quia ſimplex leue ⁊ ſimplex graue ſunt in ter-
mino leuitatis ⁊ grauitatis nihil habentia de permixtione
contrarij. Cum igitur illi non dicunt niſi cauſam leuioris ⁊
grauioris: nulli alij dicunt cauſam ipſorum ſicut ſupra oſten
dimus: ⁊ quo ad hoc idem accidit omnibus tribus dictis
opinionibus. Iſti enim qui dicunt plenum ⁊ vacuũ cauſam
eſſe leuis ⁊ grauis ponunt ꝙ materia ⁊ ſubiectum in quo ra
dicantur iſte virtutes que ſunt leuitas ⁊ grauitas ſit multũ
quoddam: eo ꝙ dicunt ipſa eſſe contraria ſcilicet vacuuꝫ ⁊
plenum: dicunt enim ꝙ proximum ſubiectum leuis eſt va-
cuum: ⁊ proximum ſubiectum grauis eſt plenum que ſunt
multa ⁊ contraria. Qđ aũt id impoſſibile accidat his tribus
opinionibus ſic probatur. Omnes enim cõueniũt in hoc ꝙ
materiam ⁊ ſubiectum harum virtutum ponũt eſſe aut vnã
aut multa que ſunt contraria: ſi autem ponunt materiã que
eſt ſubiectum harum vnum in natura: ſicut faciunt dicẽtes
athomos aut ſuperficies triangulas: tunc conſtat ex omni-
bus que ſuperius diximus: contra has opiniones diſputa-
uimus ꝙ nihil erit graue abſolutum nec leue abſolutum
omnino. Si autem materia horum dicatur eſſe multa ⁊ cõ-
traria: ſicut dicunt auctores vacui ⁊ pleni: tunc iterũ nil erit
graue abſolutum aut leue abſolutum: quia neceſſe eſt ꝙ illa
contraria ſint circa ſubiectum vnum in natura ⁊ forma: ⁊ ſic
iteruꝫ ſequitur ꝙ idem in natura ⁊ forma qđ ſubijcitur con
trarijs differat in plus habendo de vacuo vel de pleno: ⁊ ſi
ſit leuius vel grauius quia ſic idem erit aliquando leue ⁊ ali
quando graue: ⁊ cum vacuum ſemper ponatur eſſe permix
tum pleno ⁊ plenũ vacuo nihil erit abſolute graue ⁊ abſolu-
te leue. Si autem non ſunt extrema in leuitate ⁊ grauitate:
tunc etiam non poterunt inueniri media inter leue ⁊ graue
abſoluta: quia illa non ſunt niſi per compoſitionem extremo
rũ: media aũt ſunt cauſa quare ſunt quedam res grauiores
⁊ quedam leuiores: ⁊ ſic nulla res neq; leuis eſt neq; grauis:
neq; leuior neq; grauior.

¶ Cap. 5m. De improbatione opinionis que dixit cauſam le
uis ⁊ grauis eſſe rarum ⁊ denſum.

Preter

Tex. cō.20. PReter autem dictas opiniones eſt opinio quarta de cauſa leuis ⁊ grauis illorum qui poſuerūt magnitudinem corporis ⁊ eius paruitatem eſſe cauſam grauitatis ⁊ leuitatis vocantes magnitudinem ⁊ ſpiſſitudinem: grauitatem ⁊ leuitatem: ⁊ ſubtilitatem ſiue raritatez corporis paruitatem appellantes: ⁊ horum ſermo lz ſit vanus ſm rei veritatem dicendam de cauſa leuis ⁊ grauis: tamen eſt ſufficientior omnibus tribus opinionibꝰ inductis. Eſt enim valde receptibilis cordi humano: eo ꝙ multum concordat ei qđ ſm ſenſuum atteſtationem cognoſcitur. Nos eni omnia grauia ⁊ ſpiſſa videmus ſicut terram ⁊ terrena corpora et omnia leuia videmus eſſe rara ⁊ ſubtilia: ⁊ iſtud iſti dicunt ꝙ nos videmus ꝙ quatuor corpora vocata elementa differunt in grauitate et leuitate ſm modum differentie eorū in groſſitie ⁊ ſubtilitate: ſiue denſitate ⁊ raritate que iſti magnitudinem ⁊ paruitatem appellant: ſed tamen hic ſermo iſtorum vanus eſt: quia abſqʒ dubio ſi quis ſubtiliter conſideret dictum eorum idem inconueniens accidit iſtis qđ accidit illis qui dixerunt vnum ſolum eſſe elementum ſiue id ſit vnum de extremis ſicut ignis vel terra: ſiue vnum de medijs ſicut aer vel aqua: ſiue etiam quintum preter hoc ꝙ ſit medium inter aquam ⁊ aerem ⁊ terram ⁊ ignem: dicunt enim omnes iſti ꝙ illud elementum qđ dicunt eſſe omniuʒ aliorum producit ex ſe aliam differentiam raritatis ⁊ ſpiſſitudinis ſiue groſſitiei ⁊ ſubtilitatis: quia ad eaſdem res ſignificandas vtūtur. Hoc enim neceſſario iſti dicunt ꝙ vnū ſit adhuc primum elementum ſm naturam ante ſpiſſum et rarum: ⁊ poſtea manens in ſubſtantiali forma diuerſimode raro ⁊ denſo ⁊ efficiatur tunc graue ⁊ leue: ⁊ tunc idem accidit his impoſſibile qđ accidit illis qui omniuʒ corporū materiam elementalem poſuerunt vnam: ⁊ hoc inconueniens eſt vt concedant ꝙ nulla res grauis eſt abſolute neqʒ leuis abſolute: ſicut nos oſtēdimus ſupra: vbi diſputauimus cōtra eos qui poſuerunt elementum eſſe vnumquodcunqʒ ſit illud. Amplius autem ſi vnum ⁊ idem ſit diuerſificatuʒ per raruʒ ⁊ denſum: tunc ſequitur iterum ꝙ nihil mouetur ex ſua forma ſubtili ſurſum vel deorſum: ſed ſemper expulſuʒ a ſuo contrario ſicut frigidum expellit caliduʒ ⁊ econuerſo: quia tunc non poteſt dici ꝙ ſimplex per ſubſtantiam motuʒ ſurſum ſit ad locum ſue generationis ⁊ conſeruatiōis: ſed potius vnum ⁊ idem eſt per formam elementalez: quia mouetur ſurſum quando coartatur a ſpiſſis partibus inferius ⁊ mouetur deorſum quando expellitur a raris partibus inferius eo ꝙ contrarie forme ſe mutuo expellunt. ¶ Sequit etiam ſm iſtos ꝙ multa ſubtilia compoſita ⁊ coniuncta in vnum ſunt grauiora rebus paucis coniunctis groſſis que illi magna vocant: ſi autem hec ita ſe habent: tunc ſequitur ex ſermone illo ꝙ aer multus aut ignis multus ſit grauior ꝙ̄ aqua pauca aut terra pauca: hoc autem impoſſibile eſſe oſtenſum eſt ſupra: ⁊ contingunt hec omnia impoſſibilia ex hoc ꝙ iſti dicunt vnam materiam in forma eſſe elementi ſubiectam his contrarijs que ſunt ſpiſſum ⁊ rarum vel vacuum ⁊ plenum: tunc enim ſequitur ꝙ idem elementuʒ mouetur ſurſum ⁊ deorſum: ⁊ hoc non poteſt eſſe ſm naturam: ⁊ ideo oportet ꝙ ſit ſm violentiam: nec eſt euadere aliquo modo ex dictis inconuenientibus ei qui ponunt vnam materiam in forma eſſe elementi ſubiecta his cōtrarijs que diuerſificāt corpora prima que nos vocamus elemēta: ⁊ ideo oportet ꝙ nos dicamus materiam primā non in forma elementi eſſe ante elementa per naturam: ⁊ non per eſſe: ſed poſtꝙ̄ illa materia acceperit eſſe elementi per formam elementalem: tunc ad elementum ſimplex eſt ꝙ fertur ſurſum ⁊ aliud qđ fertur deorſuʒ per virtutes que ſunt in ipſis quaruʒ vna eſt grauitas ⁊ altera leuitas: ita ꝙ ille forme ſimplices ſunt priorum corporum ſimplicium: iſti ergo ſunt ſermones ⁊ ſimiles quos attulerunt primi loquentes de graui ⁊ leui ⁊ ſm modum qui dictus eſt retulerunt cauſam grauis ⁊ leuis.

¶ Sequitur Tractatus Secundus Quarti Libri.

¶ Tractatus Secundus Quarti Libri de Celo ⁊ Mundo qui eſt de graui ⁊ leui ſm veritatem.

¶ Cap. pᵐ. De ordine dicendorum eorū: ⁊ quare quedam mouentur ſurſum quedam deorſuʒ qđ eſt principium conſiderationis grauium ⁊ leuium.

NUmeratis talr opinionibus ⁊ oſtēſis incōuenientibus que accidūt eis trāſeūduʒ eſt ad loquēduʒ de graui ⁊ leui ſm opinionē noſtrā. Intendamus igit diſtinguere vtrūqʒ ipſorum per verā ipſorū diffinitionē ⁊ facere de vtroqʒ tractatū exquiſitum qui ſufficiēs ſit ad ſciēdū naturas ⁊ opa ⁊ paſſiōes ipſorum: ſed qa pncipiū cognoſcēdi virtutes mouētes eſt ab operatiōibꝰ ipſorum quo ad nos: ideo videtur nobis pmo eſſe determinanda queſtio quā ingrūt multi de operationibꝰ iſtarum virtutū: ſunt eni quedā que tm̄ mouentur deorſuʒ ⁊ quedā que mouent ſurſum ⁊ deorſum ſm aliquē modū ſicut elemēta media: cognita eni cauſa huius motꝰ cognoſcemus leue ſimplr ⁊ ſimplr graue ⁊ leue cōparatum ⁊ graue cōparatū: ⁊ per ꝯñs naturaʒ ſciemus elntorum ex iſtarum virtutum quadruplici diuerſitate ſm ꝙ cognoſcibilis eſt in ſcia iſtius libri poſt determinationem: igit huius queſtionis dicēdū erit de graui ⁊ leui: ita ꝙ vtrūqʒ determinandum erit per ꝓpriam eius diffinitionē ⁊ declaranda ſunt ꝓpria ipſorum accidētia que ſunt veſtigia quedam cognitionis ipſorum: ⁊ qua de cā vnūquodqʒ ipſorum accidit elementis ⁊ hijs que cōponuntur ex elntis. Ad qōnē illaʒ ergo qua queritur quare quedā corporum primorum mouent ſurſum ⁊ quedā deorſum dicemus rñdentes pmo ex cauſa finali que eſt vera rei perfectio materie ꝙ cauſa eſt qa loca illa ad que mouētur corpora ſimplicia ſunt perfectiōes ipſorum: cū eni vnūquodqʒ moueat ad perfectionē que conuenit ſibi: opʒ ꝙ mobile ſm nām etiā ad locū quem aptitudie nature deſiderat ſicut ad finem perficientē moueatur: ſed tamē ſciendū eſt multiplicem eſſe perfectionē. Perficit enim forma ⁊ perficit actus ſiue actio forme: forma quedā perficit ſicut finis eius que eſt in potentia: operatio aūt que eſt finis forme eſt ab ipſa ſicͣ a cauſa: ⁊ hoc modo perfectio eſt motus eius qđ mouetur aliquo modo: vel forte verius eſt qr eſt perfectio iperfecta que eſt via in perfectione: forma aūt perfectio eſt ſimplex ⁊ aliqñ eſt perfectio ſola ⁊ aliquando cū accñtibus ſibi inſeparabilr adiunctis ſola quedā eſt ipſa perfectio gñationis ⁊ gñati cū adiunctis autez ſibi accidētibus in ſubſtantialibꝰ eſt perfectio eius qđ mouetur ad locum a generante: qa quantū dat ei generans de ſua forma tantuʒ dat ei de accidentibus inſeparatis cōcomitantibus formaʒ que ſunt motus ⁊ locus: ⁊ huius exemplū dat Alpharabius in oleo lāpadis: ꝙ quātuʒ accipit de forma ignis tantū accipit de motu ⁊ loco ignis vſqʒ dum totuʒ euolat de lampade. ergo modo locus eſt finis eius qđ mouet ad locum: hoc aūt verificatur in exemplum aliorū motuum: ſicut enim eſt in generatione ⁊ alteratiōe ſic eſt in loci mutatione. Cum aūt ſint tres motus ſicut dictuʒ eſt in quinto phyſicorum. quorum vnus in quātitate: ſecūdus in forma qualitatis: ⁊ tertius in loco: generatio enim nō eſt motus ſed mutatio: tunc manifeſtū eſt ꝙ qđlibet iſtorum motuum eſt ex contrario in contrariū qđ eſt perfectio rei ⁊ forma ⁊ finis: ⁊ ſi eſt ad medium eſt ad ipſum: ſicut ad finem ⁊ ſicut ad contrariū eius ex quo eſt motus: non enim eſt motus ad motum: neqʒ ad qđcunqʒ aliud ſicut diximus in quinto phyſicorum: ſed ad id qđ eſt perfectio eius qđ eſt in potētia ⁊ finis: hoc aūt idem patet ex conſideratione mouentiū. Nō enim quecunqʒ mouent: ſed ſunt motores determinati qui per ſe mouent in quolibet motu ſicut in phyſicis determinatum eſt: in motu enim per ſe verum eſt ꝙ ſicut alterabile qđ mouetur in alteratione eſt preter augmētabile qđ augetur ⁊ diſtinctum ab eo: ita alterans per ſe diſtinctum eſt a per ſe agēte ⁊ taliter diſtiguere habemus in motu locali: qa nō oē mouēs localr mouet quocūqʒ motu locali. Si aūt hec ita ſe hñt ⁊ cōceſſuʒ fuerit ꝙ ſurſuʒ ⁊ deorſuʒ ſunt ꝯria in loco exñtia: tūc opʒ neceſſario ꝙ mouētia ad duo loca per ſe ſicut ad fines motuū ſuorum ſunt graue ⁊ leue pcipue cū id qđ p ſe mouet ſurſuʒ vel deorſuʒ: ⁊ id qđ eſt graue potētia vel leue po-

Tex.cō.21.

Tex.cō.22.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

tĕtia: ex his enim neceſſario ſeqtur ꝙ motus elementorum
ad loca ſua eſt motꝰ ad formas ſuas ⁊ ad ſuos fines: qa idē
eſt motus ad formā ⁊ ad locū ſicut docuimus in. 8. phyſico/
rum: ⁊ idē eſt mouēs in ipſo cum id qđ mouetur per ſe eſt in
potētia ad locum: cū autē in potētia per accñs tunc non eſt
idem: ⁊ tūc etiam non indiget mouēte per ſe: ſed potius mo
uente qđ eſt remouens ꝓhibens ⁊ nunc idem mouet ⁊ mo/
ueť lꝫ non ẜm idem: qa leue vel graue inquantuꝫ eſt forma
quedā ⁊ inquantuꝫ eadem forma habet eſſe in mā ⁊ in hyle
moueť: ⁊ tunc mouens eſt motū per accidens ſicut ſupra di/
ximus quādo aliqd ſe mouet motu eius: qa mouet ſic nau/
ta mouet ſe motu nauis quā mouet: ⁊ hoc nō eſt ↄtra id qđ
in principio ſeptimi eſt determinatū: qa ſic non mouet con/
tinuū ſeipm nec pars mouet totum: ſed potius motor eſt di
ſtinctus a mobili non qdem per ſubiectū ⁊ eſſe ſed per eſſen/
tiam ⁊ diffōnē: hec aūt omnia manifeſta ſunt ex predictis.
Scđꝫ hūc igitur modū qui dictus eſt de motu locali qui ad
ſuum locū eſt ſicut ad finem ⁊ ad ſuū ſimile ⁊ ad ſimile eiꝰ qđ
mouet intelligendū eſt id qđ antiqui philoſophi dixerūt: ꝙ
ſcilicet ſimile tendit ad ſuū ſimile in motu ſuo: qa id qđ deſi
derat aliud non deſiderat ipm niſi per hoc ꝙ ſimilitudineꝫ
habet cū ipſo: contrariū quippe fugit contrariū ⁊ corrumpit
ipm ⁊ non intelligiť ſic ꝙ totuꝫ moueať ad totū vel pars ad
totū ſicut quidam errantes dixerūt: non enim terra moueť
ad terram in quocunqꝫ loco fuerit: ſi enim poneretť terra in
orbe lune ⁊ eſſet aliqua eius pars inferius: pars nō mouere
tur ad totū ſed totū potius ad partem eo ꝙ forma extra ſuū
vbi non eſt completū in eo qđ non eſt coniūctum in loco ſuo
naturali qui eſt vnū de accidentibꝰ inſeparabilibꝰ forme per
fecte: ⁊ ideo moueretť tunc terra inferius vbi inueniet perfe
ctionem finis completā que eſt in loco forme tali debito: ſilr
autē eſt in igne vt generaliter loquať in omni toto ⁊ ꝑte que
non habent ẜm nām diuerſum motū: ſed potius vnicum: ⁊
hoc quotieſcūqꝫ totū ⁊ pars ſunt homogenea ẜm naturam:
tunc enim ẜm modū dictū pars mouetur ad locum totius
Tex. cō. 23. ⁊ econuerſo. Amplius autem hoc ipm ⁊ aliter poſſumus de
monſtrare: qa enim orizon eſt continēs ea que moueňť ſur/
ſum: ⁊ ſimiliter medium qđ eſt ſpatiū inter ſuperficieꝫ aque
continens eſt omnia que moueňť ſimpliciter deorſum ⁊ con
tinere eſt actus forme erit locus aliquid ſimile forme: vtrū/
qꝫ enim contineť ⁊ ad vtrūqꝫ eſt motus eius qđ eſt in poten
tia preterqꝫ vnum continet extra ⁊ alterum intra: ⁊ ſic opor
tet ꝙ aliqua pars vltimi ſuperius ⁊ aliqua medij inferiꝰ eſt
ſicut forma rei: dico aūt aliqua pars vltimi ſuperius ꝓpter
hoc ꝙ non totū continens corpus eſt forma ſed potius for/
me contrariū: ſed potius ſuperficies vltima que includit et
tangit id qđ locatū eſt in ipſa ⁊ eadem ſuperficies adhuc nō
eſt ſimile per hoc ꝙ eſt ſuperficies corporis continentis ſed
potius per hoc ꝙ eſt terminus locati exterioris: illa eniꝫ ſu/
Nō qño locꝰ ē ↄſeruatiuꝰ locati. perficies ſi referretur ad id cuius eſt ſuperficies habet for/
mam contrariam locato que forte corrūpit locatū: ſi aūt re/
ferať ad diſtantiam loci cuius ipſa eſt terminus ẜm qđ eſt
locus habet in ſe proprietates ⁊ vires perficientes ⁊ conſer/
uantes ⁊ continentes locatū: ⁊ ſi forte aliqua pars alteriꝰ cor
poris moueať infra ipſam corrūpereť hoc modo: orizon eni
eſt locus ignis: ⁊ mediū mūdi eſt locus terre ſicut diximus
in quarto phyſicoꝝ. ſi autem locus ad quem eſt motꝰ ſimile
per naturam ſicut forma dans eſſe: qa id qđ eſt in potentia
habitata adhuc eſt ſimile illi ad qđ eſt ⁊ per illam ſimilitu/
dinē mouetur ad ipm: ſic ergo iterū conſtat ad id qđ per ſe
mouetur ad locum mouetur ad ipſum ſicut ad ſimile ⁊ ſicut
ad formam in locis extremis: in medijs aūt idem eſt oīno:
aqua enim per hoc ꝙ locať in aeris vltima ſuperficie ſilitu/
dinem habet cū illo ⁊ aer cū vltima ignis ſuperficie que eſt
concauum ignis ⁊ ſimiliter eſt deſcendendo: quia aer hoc
modo ſimilis eſt aque ſicut locatum locato: ⁊ aqua ſimilis
terre ſed habens modum ſimilitudinis adinuicem ſic non
habet ignis ⁊ terra ſed diſtant ſicut forma ⁊ materia: cum
enim locus ſit in ſimilitudine forme erit locatū per oppoſitū
in ſimilitudinem materie: ⁊ ideo locatū moueť ad locū ſicut
materia ad formam ignis: igiť in numero elementoꝝ tm̄
locus exiſtens erit ſicut forma tm̄: ⁊ terra in corpore elemen
toꝝ tm̄ locatū exiſtens erit ſicut materia tm̄: nec erit ignis lo
co terre: ⁊ ideo terra non moueť ad ipſum niſi intelligať de
loco cōmuni non proprio ad quem etiam corpus locatū nō
moueť niſi gratia alicuius partis eius ſicut diximus glebaꝫ
moueri in celuꝫ: qa mouetur in terra que eſt in medio celi.
¶ Obijcit aūt Themiſtius hoc dicens ꝙ nō videť eē cau/ Obiectio Themiſtij.
ſa id qđ pro cauſa motus ad locum eſt aſſignatū: ſi quis eni
querat quare ſanabile ſanatur: ⁊ reſpondeatur qa aptuꝫ eſt
ſanari: vel qa aptum eſt moueri ad ſanitatem: nullam enim
omnino taliter reſpondendo reddit cauſaꝫ. ¶ Et hoc qdē Solutio
qđ oſtēdit Themiſtius verum eſt in compoſitis in quibus
multa ſunt mouentia ad ſanitatem ⁊ multi modi ſanatiōis
ſed in ſimplicibꝰ perfecta reſpōſio eſt: qa in illis mouens nō
eſt niſi vnū ⁊ vnicuꝫ habet finem: ⁊ ille reddiť per aptitudi/
nem mouentis vel mobilis quando conuertiť: quare graue
moueť deorſum ⁊ reſpondeť qa natum ſit moueri ad hūc ſi
nem: cum enim ſit principiū in ordine illo non habet ante ſe
aliud per qđ certificať: ⁊ ſic incōueniens eſt in primis ſimpli
cibꝰ motis ad locū reſponſio inducta ad qōneꝫ ꝑdictam.

¶ Cap. xᵐ. De conuenientia ⁊ differētia motus localis ſim/
plicium corporum ad motus alios.

Ex predictis aūt patet conuenientia ⁊ differētia Tex. cō. 24.
motus localis elementoꝝ ad alios motus: qm̄
querit quare leue mouetur ſurſum ⁊ graue de
orſuꝫ: ſimilis eſt ei qui querit quare ſanandus
ſanať ⁊ non alterať: dicimus enim ad hoc ſicut
prius ꝙ omnis res mouetur ad perfectionem
ſibi conuenientem: ⁊ ideo cū antiqui omnem motū altera/
tionem putauerūt dixerūt verum ꝙ omnis res ad conue/
niens ſibi ⁊ ſimile ⁊ perfectum alterať ⁊ non aliam: ſicut ver
bi gratia ſi accipiatur augmentabile per ſe: hic enim altera
bitur ad magnitudinem ⁊ longitudinem qui terminus eſt
ſue quantitatis ẜm naturam: ⁊ non ad aliud: ⁊ in hoc aliud
conueniūt res mote omnes qđ omnis motꝰ alteratio ab an
tiquis vocatur: qa lꝫ alie ſunt que alterańť ẜm rationem et
genus quantitatis: ⁊ alie que ẜm genus ⁊ formam alterańť
qualitatis: ⁊ alie que alterańť per conſequens vbi ⁊ loci: ta/
men ẜm qđ dictum eſt: omnes conueniūt in hoc ꝙ alteran/
tur ad conueniens qđ eſt finis eorum ⁊ aliquid qđ aliquod
ſimile forme per naturam: ⁊ in loco id qđ alterať localr̄ hoc
modo qđ eſt leue alterať ad ſurſum ⁊ qđ graue eſt alteratur
ad deorſum ſicut ad finem conuenientem ſibi per naturaꝫ.
Cū aūt in hoc conueniāt omnes motus differūt tamē oēs
motus alij a motu locali recto ſimplicium corporum: qa mo
tu locali recto ſimplicium eſt principium motus ex ſeipſo ⁊
de intus ſicut mouens eſt graue ⁊ ſicut mouēs eſt leue: ſicut
enim diximus in precedentibus in hijs quando ſunt actu
non mouentur niſi ſint extra locum violenter: ⁊ tunc non ha
bent mouens extra niſi hoc ꝙ remoueat prohibens: ſed ta/ Nō verā ſen/
men id qđ eſt graue tendit ad locum per mouentem formā tētiam docto
grauis ⁊ leuis que ſunt in ipſo graui ⁊ leui: quando auteꝫ in ris de motu
potentia ad locuꝫ per ſe: tunc habet extra mouens generās grauiū ⁊ leui
⁊ id non mouet niſi dando formaꝫ grauis ⁊ leuis tm̄: ⁊ quā/ um. vide Cō
tum largitur de forma grauis ⁊ leuis tantum largitur de mentatorē. 3.
motu: ⁊ tunc iterum proxime mouens eſt forma grauis ⁊ le celi. ꝯ. 28. ⁊. 8
uis data a generante: ⁊ ſic eſt iterū intrinſecum ei ꝙ moueť phy. 32.
id qđ mouet ſurſum vel deorſum ſicut patet ex hijs que ſe/
pius dicta ſunt: in motibꝰ autē alijs non eſt ita ꝙ in illis mo
uens non de intus in eo qđ modo ſed de foris ſicut eſt in eo
qđ ſanatur ⁊ in eo qđ augeť: lꝫ enim aliquis quandoqꝫ ſane
tur per nām ſine medico vel aliquo mouente: extrinſecꝰ ta/
men in talibus ſanans membrū non eſt intraneuꝫ membro
ſanato: ſed potius eſt ſanans cor: ⁊ ſanatum eſt aliud mem/
brum cuius cor nulla pars vel forma eſt. Et ſimiliter eſt in
augmento: quia lꝫ aliquod aliud ſit ſibi intraneum: tamen
augens proprie qđ eſt cibus nec eſt pars nec eſt forma mem
bri aucti ẜm ꝙ augeť per ipm: ſed potius aduenit ei extrin
ſecus ita ꝙ lꝫ non ſit extrinſecū animali: eſt tamen extrinſe/
cum membro qđ augetur per ipſum: per hoc etiam patet ſo
lutio ſophiſtarum que hic poſſunt obijci contra ea que dici
mus ẜm hec que dicta ſunt ea que alterantur ⁊ augeňť per/
mutańť ex ſeipſis: hoc eſt eſſentialiter cum paruo motu ali/
cuius mouentis extra ipſa exiſtentis: ita ꝙ vnuꝫ ſuſcipit ſa
nitatem ⁊ alterum nutrimentum debitum ẜm naturaꝫ ⁊ ſi/
ne illo extrinſeco mouente nō mouetur aliquo modo: ⁊ hoc
cognoſcere poſſumus in hoc ꝙ res vna ⁊ eadeꝫ recipit ſani/
tatem

tatem ꝛ infirmitatem cũ tamen non poſſit intelligi ꝙ vna ꝛ
eadem res moueat ſe ad vtrunqꝫ iſtorum: qa ſm hoc idem
eſſentialiter moueret ad contraria ſi eſt modo: ſicut ſanan-
da ab infirmitate non recipit ſanitatez: ꝛ ſi mouetur ſicut in
firmanda ſanitatem: tunc recipit infirmitatem ꝛ cũ non poſ
ſit idem eſſe ſanans ꝛ infirmitatem faciens ſm formaz opor
tet ꝙ mouens ad vtrunqꝫ iſtorum ſit extrinſecum ei qđ mo
uetur: in graui aũt ꝛ leui nullo modo ſimiliter eſt in eis prin
cipium mouens ꝛ manifeſtius ꝙ̃ in alijs motibus eo ꝙ eſt
intrinſecũ: ꝛ huius quedam cauſa eſt: qa in hoc eſt materia
ꝛ potentia grauis ꝛ leuis propinquiſſima eſt ſubſtantie per-
fecte grauis ꝛ leuis: graue enim ꝛ leue generant̃ cum ſubſtã
tia: qa ignis ꝛ terra non habent aliam generationem dantẽ
grauitatem ꝛ leuitatem ꝙ̃ illam que dat eis perfectionem
ꝛ ſubſtantiam: ꝛ ideo hyle ꝛ potentia grauis eſt hyle potẽtia
terre ꝛ ſm tempus que non antecedit vna aliã ꝛ ſm eẽ ſunt
propinquiſſime: quia materia in ſubſtãtia eſt via in accidẽ-
tia inſeparabilia coniuncta illi ſubſtantie ꝛ ſignuz illius eſt
motus leuis ꝛ grauis qui ſtatim cuz ſubſtantia incipiẽte in-
cipit ſine aliquo interuallo temporis: motus eniz localis eſt
rerum perfectarum ſm ſubſtantiaz: ꝛ ideo quantũ ineſt de
ſubſtãtia tãtũ ineſt de mouente ſm locum: ꝛ de ipſa loci mu
tatione: cũ enim motus localis in omnibꝰ generatis eſt vlti
mus eo ꝙ conſequitur ſubſtantiam oportet neceſſario ꝙ
ipſe ſm ſubſtantie rationem ſit primus ꝛ proximus ſubſtan
tie: ita ꝙ inter ſubſtantiam ꝛ mouens ſm locum ꝛ motũ ipz
non eſt medium: ꝛ qa iſta ſint coniũcta ſicut non potuit mo-
tus localis habere mouens extraneum ſed intraneum: alia
etiam accidentia que accipiuntur per alteratiõẽ ꝛ augmẽ
tum non ſunt ita propinqua ſubſtãtie: ꝛ ideo oportet ꝙ ha-
beat mouens extraneum extra ſubſtantiam mobilis: nõ ſic
tamen eſt de motu proceſſiuo qui eſt ab anima ſicut eſt alibi
dictum: iſta ergo eſt conuenientia ꝛ differentia motus ſꝫ lo
cum naturalem ad alios motus qui ſunt alteratio ꝛ augmẽ
tum: ex dictis autem non ſequitur ꝙ idem moueat ſeipſum
eſſentialiter: ꝛ ꝙ idem ſit mouens ꝛ motum ſicut male dixit
Plato lꝫ mouens enim totum ſit idem mobili toto: tamen
differt per eſſentiam ꝛ diffinitionez ſicut ſuperius diximus:
ꝛ ideo non idem mouet ſe per ſe ſed per accidens. Cõtra au
tẽ que dicta ſũt opponit Joãnes ſophiſta. d. ꝙ ſi ita eſt ꝙ for
ma leuis ꝛ grauis datur cuz ſubſtantia grauis ꝛ leuis ꝛ mo
tus localis abſqꝫ interuallo temporis coniungitur his duo-
bus: ꝛ tunc in his que generantur inuenitur actus quez nõ
precedit potentia ſm tempus: quoniaz motum ſm locuz nõ
precedit potentia ad motum in eodem mobili ſed motꝰ con
comitatur potentiam: ꝛ hoc eſt contra Ariſto. in. 9. p̃me phi
loſophie vbi dicit ꝙ potentia tempore precedit actu in eo-
dem generabili. Sed ad hoc dicendum ꝙ abſqꝫ dubio po-
tentia motus ſurſum non precedit motum ſurſum in eodez
ſm formam ſed in eodem ſm materiaz: vnde non precedit
motum ſurſum in igne ſed in ſolo elemento ex quo generat̃
ignis. Similiter potentia motus deorſum non precedit mo
tum deorſuz in terra: ſed in eo in quo ſit terra: ꝛ ſic ſoluitur
ſophiſma Joannis.

Joãnis grã matici ſophi ſma. vide Cõ mentatorem hic cõ. 24. ꝛ 8. phy. cõ. 4. 3.

Cap. 3m. De cauſa efficiente motus grauis ꝛ leuis.

Tex. cõ. 25.

Ea que dicta ſunt magis apparebũt ſi quaſi ad
propoſitũ reuertentes ꝯſideremus non tm̃ cau-
ſam finalem: ſed etiam cãm eſſentialem motꝰ
grauis ꝛ leuis: videmus enim oculis ꝙ aqua
quando permutat̃ per generans ad formã ae
ris ꝙ tũc etiam permutat̃ ex forma grauis ad
formam leuis ꝛ cum illo continue eleuatur ſurſum ꝛ dicitur
eſſe leuis: ꝛ eſt ſm rei veritatem non qdem anteꝙ̃ eleuetur
ſurſum: ſed ſit leuis eleuando ſurſuz ꝛ eſt leuis quando eſt
ſurſum: ſi autem hec ita ſe habent: manifeſtum eſt ꝙ aqua
primo eſt potentia leuis: deinde a generante ipſaz in forma
aeris permutatur vſqꝫ quo ſit actu leuis: ꝛ tũc eſt ſurſum: et
ideo ſurſum eſſe non ſequitur formam leuis tempore ſed or
dine cauſe: vnde etiã mouetur tantum in locuz ſurſuz quã-
tum habet de forma leuis ſm menſuram ꝛ qualitatem for-
me leuis ꝛ grauis aſcendit altius vel deſcẽdit profundius:
ſic ergo patet ꝙ omne qđ ſic mouetur ſm locum mouetur a
generante: ſicut a mouente primo ꝛ eſſentialiter: hec igitur
cauſa motus terre ꝛ aque ꝛ ceterorum elementoruz natura-
lium motorum ad ſua loca quando nihil fuit prohibẽs ipſa
ſi ſunt in potentia ꝛ motu ad locum eſſentialiter ꝛ per ſe: cũ
autem habent aliquid prohibens tunc non indigent mo-
uente per ſe: ſed per accidens qđ ſit remouens impedimen
tum: ꝛ hoc quidem in ſimili videre poſſumus: quoniã quã-
do per nutrimentum ſanans mouetur ad ſanitatem idẽ mo
uens dat formam nutrimenti membro nutrito ꝛ cuz hoc ac
cidens ꝙ conſequitur nutrimentum qđ eſt ſanitas ꝛ vnum
non dat ante ꝛ reliquum poſt: ꝛ ideo in forma nutrimenti ꝛ
ſanitati tali non indiget niſi vno motore niſi aliquod ſit pro
hibens: ꝛ ſi aliquod ſit prohibens ſanitatez non indiget niſi
remouente prohibens illud quod eſt mouens per accidẽs:
ꝛ tunc nutrietur ꝛ ſaluabitur. Sed tamen eſt differentia in-
ter prohibens in motu locali ꝛ prohibens in motu nutrimẽ
ti conferentis ſanitatem: quia in motu locali aliquod eſt ꝓ
hibens accidens qđ datur cuz forma ſicut motum ꝛ locum
qđ non prohibet formam dantem grauitatem ei qđ moue-
bitur: ſicut patet in eo qđ prohibet lapidem deſcẽdere ꝛ nõ
prohibet ipſum a conſecutione grauitatis: ſed motum ſani
tatis collate per nutrimentum non poteſt aliquod prohibe-
re niſi prohibeat vnum cum altero. Eſt tamen ſimile in hoc
ꝙ in vtroqꝫ motu ab eodem mouẽte eſt forma ꝛ accidẽs cõ-
iunctum forme: ſic enim omne qđ mouetur non mouetur a
ſeipſo vt a primo motore: ſed potius a generante ipſum per
ſe ꝛ ab eo qđ reſiſtit ei prohibenti motũ eius ꝛ remouet ipm
a preſentia eius: mouetur autez etiam ab eo aliquando per
accidens qđ intendit contrarium eius ſicut dicimus ꝙ intẽ
ſum frigidum expellit calidum aliquando: ſed de tali mouẽ
te non loquimur hic: ſed potius de generante ꝛ ſirmante eẽ
eius qđ mouetur ſicut diximus in ſcientia libri phyſicorum
qui precedunt libros iſtos ſm ordinem ſcientie naturalis.
In octauo enim phyſicoꝝ. z. determiamus ꝙ vnumquod-
qꝫ corporuz mobilium habet motum a quo non mouet̃ ni-
ſi ab alio a ſe dicto donec perueniatur ad mouens primum
qđ nullo modo mouetur: mouens eniz aliud eſt a mobili eẽ
ꝛ diffinitione vel diffinitione tm̃: ſic igitur determinatuz eſt
iam ſufficienter cauſa efficiens ꝛ etiam finalis motꝰ omnis
eius qđ mouetur ſm naturam: ꝛ que ſit intẽtio vniuſcuiuſ-
qꝫ elementorum in motu quo mouetur ad locum ſuuz: quo-
niam intentio ſua non eſt niſi aſſimilatio ſui ad ſuam perfe
ctionem que debetur ei ſm naturam.

Cap. 4m. De diffinitiõibus ſimpliciter grauis ꝛ leuis vel
per comparationem dictorum.

Tex. cõ. 26.

Quia ergo de cauſis motus localis ſufficienter
habitum eſt: nunc conſequenter loquendũ eſt
de diffinitionibus leuis ꝛ grauis ꝛ de acciden-
tibus que accidunt vtriſqꝫ ꝛ de cauſis acciden
tiuz. Incipiemus ergo in primis ꝛ differemus
graue ꝛ leue diffinitiõe manifeſta quo ad nos
ad viſum. Dicimus ergo ꝙ graue abſolute acceptum: ꝛ ſi-
militer eſt ꝙ ſubſidet quieſcendo ſub omnibus vniuſr cor-
poribus. Leue aũt abſolute ꝛ ſimpliciter acceptuz eſt qđ na
tat quieſcendo ſuper omnia generaliter corpora que rectuz
habent motũ abſolute ꝛ ſimpliciter dicta ĩtelligo grauia vel
leuia ea que ſm totũ genus ſuũ ſunt grauia ꝛ leuia ꝛ in cõ-
paratione ad omnia ꝛ talia ſunt ea que nõ ſimul habent le-
uitatem ꝛ grauitatem ſm comparationez ad diuerſa corpo
ra ſicut media habent elementa. Cum autez in prehabitis
in primo iſtius tractatus capitulo diffinierimus graue ꝛ le-
ue per motꝰ ſuos: ꝛ hic differamus ea per ſuas contrarieta-
tes reputamus iſtas diffinitiones veritati propinqores ꝙ̃
alias propter duas cauſas quarum vna eſt: quia actu gra-
ue ꝛ actu leue non mouentur niſi per violentiam qua remo-
uentur a locis ſuis: quietes autem ipſorum in locis ſuis nul
lam habent ante ſe violentiam. Secunda autem cauſa eſt:
quia ſicut diximus in quinto phyſicorum. lꝫ quies ſit priua-
tio motus: tamen res in qua quieſcitur eſt finis motꝰ ꝛ eius
qđ mouetur: ꝛ ideo diffinitio data per motuz quietis eſt da
ta per finem perficientem que eſt cõuenientior diffinitio ꝙ̃
illa que datur per motuz qui eſt actus imperfectus ꝛ rei im-
perfecte vt in tertio phyſicorum oſtenſum eſt. Cum autem
diffinimus has duas quietes vel virtutes per quietes vel
per motus oportet ꝙ effectus vel operationes haruz virtu
tum ſumantur pro differentijs complentibus eas eo ꝙ no-

bis aliter differentie earum non manifeſtantur: ſic ergo diffinitis leui ⁊ graui ſimpliciter dictis dicemus ꝙ gratia exēpli ignis eſt ſemper leuis: qđ quidē probatur ex hoc ꝙ quecunqꝫ quantitas res vel pars eius accipiatur ſiue magna ſiue parua ſemper inuenit̃ moueri ſurſum ſi non fuerit aliud prohibens eam ⁊ econtrario. Dicimus terram eſſe graueꝫ ſimpliciter eo ꝙ quecunqꝫ quātitas ſiue pars eius accipiatur ſemper mouetur deorſuꝫ: ⁊ quanto maior eſt ignis tanto eſt velocior aſcendendo ſurſuꝫ: ⁊ quanto eſt minor ignis tanto tardior eſt mouēdo ſurſuꝫ: ⁊ ſimiliter eſt de terra per contrarium motuꝫ deorſum. Sic ergo diffinita ſint graue ⁊ leue abſolute ⁊ ſimpliciter accepta graue ⁊ leue per cōparationem dicta habent vtrāqꝫ iſtarum virtutuꝫ per comparationem diuerſam: non enim habent eas per cōparationem ſicut medij colores habent extremoꝝ formas: qa ſi ita eſſet tunc media elementa eſſent cōpoſita ex terra ⁊ igne: ſed hñt iſtas virtutes ſimplices non multiplicatas niſi per cōparationem ad elementa ſuperiora ⁊ inferiora: qa cōparatione ſuperiorum ſunt grauia: ⁊ cōparatione inferiorū ſunt leuia: cum tamen inclinatio eoꝝ ad motuꝫ ſit a virtute ſimplici nō compoſita: nec tamen intelligendū ꝙ virtutes eorum ſūt relationes que ſm totū eſſe ſuuꝫ ſint ad aliud: qa ſm hūc modum diſtinguerentur elementa per abſolutuꝫ ⁊ relatū: ⁊ nō per qualitates eiuſdem generis. Adhuc autem ſi ſic eēt tūc relatio eēt cauſa motus localis qđ falſuꝫ eſt oīno: ⁊ ideo ſciendū hꝫ has virtutes eſſe ſimplices qualitates in medijs elemētis: qđ probatur per hoc ꝙ ſunt vnius ſimplicis loci ſicut finis: qa aer mouetur ad locum concauū ignis qui eſt vnus locus ſimplex: ⁊ aqua mouet̃ ad concauuꝫ aeris qui eſt etiā locus ſimplex. Sed tunc queſtio incidit qualiter dicant̃ elementa eſſe media ⁊ virtutes eorum dicuntur virtutes medie. Et ad hoc dicendum ꝙ media ſunt ratione loci ⁊ quietis ⁊ motus ſui: ⁊ non ratione compoſitiōis alicuius: ⁊ tale mediuꝫ ſemper eſt ſimplex ⁊ non reſpicit extrema niſi per cōparationem: ⁊ hec eſt cauſa quare iſta elementa dicuntur leuia ⁊ grauia per comparationem: leue enim ⁊ graue dicitur de hijs per modum ⁊ modum: hoc eſt per diuerſos modos comparationis: qui modi non faciunt diuerſaꝫ rem ſed potius diuerſum modum comparationis ad extrema: videmus enim aliquod corpus ſimplex ſupernatans: qđ tamen eſt grauius igni qđ eſt aer: ⁊ non dicimus ipſum eſſe grauiꝰ igne: niſi qa quelibet eius pars ſiue ſit magna ſiue ſit parua ſubſidet ſub igne: ⁊ econuerſo videmus aliqđ ſimpliciuꝫ qđ ſubſidet: ⁊ tamen eſt leuius terra ſicut aqua cuiꝰ omnis ꝑs leuior eſt terra: ⁊ lꝫ iſta per comparationem grauia ⁊ leuia ſunt: dicūtur tamen reſpectu aliquorum ſimpliciter hoc eſt vniuerſaliter grauia: ⁊ reſpectu aliquorum vniuerſaliter leuia quando vnū comparatur alteri: aer eniꝫ in omnibꝰ partibus vniuerſaliter ſupernatat aque ⁊ ſic dicit̃ vniuerſal̃r leuis: qa omnis eius pars ſubſidet igni dicitur ad igneꝫ vniuerſaliter grauis. Similiter autem eſt de aqua quando cōparata fuit ad terram ex parte vna ⁊ ad aerem ex parte altera: ⁊ ideo aqua in comparatione plurium eſt grauis q̄ꝫ leuis: qa in igne ⁊ in aere ⁊ in ſe eſt grauis vt infra probatur: aer autem reſpectu plurium eſt leuis q̄ꝫ grauis: quia in aq̄ ⁊ in terra eſt vniuerſaliter leuis in ſe: eſt autem aliquo modo leuis. Sed in igne eſt ſimpliciter: hoc eſt vniuerſal̃r grauis: ſic ergo diffinita ⁊ diſtincta ſint ſimpl̃r graue ⁊ ſimpl̃r leue ⁊ ſm cōparationē graue: ⁊ ſm cōparationem leue.

Nō ꝙ mediuꝫ eſt duplex qđdā ꝑ cōpoſitionē ex extremis: ⁊ qđdā ꝑ comparationem.

Tex. cō. 27.

¶ Cap. 5^m. Qđ ex ſcientia ſimplicium corporum ſcit̃ cā grauitatis ⁊ leuitatis in compoſitis ⁊ ea que accidunt eis.

Tex. cō. 28.

Ic autem determinatis leuibus ⁊ grauibꝰ abſolute ⁊ per comparationem dictis facile inuenienus cauſas omnium accidentiū grauibus ⁊ leuibus quas antiqui per ſuas poſitiones inuenire non poterant ſicut in phyſicis oſtendimus: dicimus enim ꝙ quando grauitas ⁊ leuitas eſt in reliquibus corporibꝰ cōpoſitis oportet ꝙ accidat eis grauitas ⁊ leuitas a corporibꝰ primis que ſunt in ipſis: vt ſi queratur de corporibꝰ compoſitis in loco vno per naturam exiſtentibꝰ quorum vnum eſt grauius alio: ſicut grauiꝰ eſt aurum q̄ꝫ argentum: dicemus ꝙ componitur ex pluribꝰ partibus terreſtribus aurum q̄ꝫ argentū: ⁊ ſic per multitudinem ⁊ paucitatem rerum grauium ⁊ leuium cauſabimuſ grauitatem maiorem vel minorem in compoſitis: non eniꝫ diuerſificantur niſi quedam eorum aut leuibꝰ leuiora: ⁊ quedam ſunt alijs grauiora ꝓpter multitudinem ⁊ paucitatem que eſt in eis de corporibus primis que conſequūtur iſta cōpoſita in grauitate ⁊ leuitate: ſi igitur hec ita habent ꝙ ſi cōpoſitoꝝ quedam ſunt grauiora quedam leuiora propter corpora prima: tūc neceſſe eſt nobis vt determinemus corpora prima: corpora enim compoſita ſequūtur ea proculdubio eo ꝙ ſimplicia ſunt quoddam principium conſequendi cōpoſita: compoſitum enim cognoſcimus quando ſcimus ex quibus ⁊ qualibus ⁊ qđ ex componentibꝰ: ⁊ ita debuiſſent ꝓcedere auctores vacui: quando eniꝫ vacuum ⁊ plenum dixerunt eſſe cauſam leuis ⁊ grauis: tunc fuiſſet conueniens vt predeterminaſſent ſimplex vacuum ⁊ ſimplex plenum vt ſcientia illoruꝫ eſſet via ad habendam cognitionem de graui ⁊ leui. Hijs autē ſic determinatis redeamus ad propoſituꝫ tangentes cauſas accidentiuꝫ grauis ⁊ leuis contrarie accepto ruꝫ in aqua ⁊ aere. Dicamus ergo in primis qđ etiā mirabilius videtur ⁊ deſiderabilius ad ſcienduꝫ inter oēs effectus grauis: ⁊ leuis ꝙ nulli corpoꝝ compoſitoꝝ ipſoruꝫ in quibus abūdat aeritas accidit in loco omni eſſe grauia vel leuia ſicut nec aeri: hoc autē contingit ꝓpter naturā ⁊ diſpoſitionem corporuꝫ primoꝝ ex quibus cōpoſita conſiſtunt ſm naturam: huius aūt exemplum eſt in eo: qa videt̃ mirabile omnibus ꝙ lignū trium librāruꝫ in loco aeris inuenit̃ grauius q̄ꝫ plūbum duarum librarum eo ꝙ vehementius deſcendit q̄ꝫ plumbū in loco aeris: ⁊ in loco aque eſt leuius q̄ꝫ plumbū eo ꝙ in aqua nō deſcēdit. Cauſa autē huius eſſentialis vera eſt: qa omne corpus ſimplex eſt graue ꝑter igneꝫ ſolum: ſicut ⁊ omne corpꝰ ſimplex eſt leue preter terrā ſolum. Cū igitur in loco aeris comparatur lignū plumbi componitur lignū ex tribus grauibꝰ hoc eſt aere aqua ⁊ terra: ⁊ ideo ſi ponamus terre partes ⁊ aque equales eſſe in plumbo ⁊ ligno: ſed aeris partes multum abundare in ligno: dico adhuc lignum tale in loco aeris eſſe grauius plumbo tanto eo ꝙ aeris partes abundantes in grauitate addunt ſuper plūbum: in aqua autem natabit lignum eo ꝙ aer lꝫ in loco ſuo ſit grauis: tamen eſt leuis in aqua: qa vincit ſuper ꝑtes terre ⁊ aque: ⁊ ideo cogitat natare lignum magnum vbi mergitur plūbum paruum: terra enim proculdubio eſt grauis ⁊ omne compoſituꝫ in quo terre partes abūdant graue eſt oībus locis: aqua aūt grauis eſt in omnibꝰ locis niſi in terra: qa natat aqua ſuper terram: aer eniꝫ grauis eſt in igne ⁊ in loco ꝓprio: ⁊ aer qui eſt i aqua ⁊ terra eſt leuis ſuper iſta elementa ⁊ natat ſuper ea. ¶ Themiſtius aūt ⁊ qdam ſui ſeq̄ces non cōſentiūt in ea que dicta ſunt cōtendentes aereꝫ leuem eē in loco ſuo aliaꝫ aſſignantes cām quare lignum cētū libraruꝫ grauius eſt in aere plūbo duaꝝ librarum ⁊ in aqua eſt econuerſo: dicūt eni eſſe maioreꝫ terreſtreitateꝫ in tanto ligno q̄ꝫ in tanto plumbo: qa aeritas in loco aeris non impedit a motu inferius eo ꝙ aer mobilis eſt in eodē loco: in aq̄ autē non eſt mobilis niſi in ſuperius: ⁊ ideo īpedit ne mergat̃ lignum. ¶ Sed iſti non ſoluunt de eo ꝙ habet equales partes terre ⁊ aque cū plumbo ⁊ vincit in partibꝰ aeris: hoc enim grauius inuenitur q̄ꝫ plūbum: ſed forte illi negāt iſtđ: dicunt etiam iſti ꝙ contingit ſm hāc ſententiaꝫ corpora media per violentiam quieſcere in locis ſuis ex quo grauia ſūt in eis: ſed nos inferius huius ſolutionem dicemus in loco magis ꝓprio. Nunc autē inducemus probatiōes ad hoc ꝙ aer grauis. ſ. ſit in loco ſuo ⁊ ſimiliter aqua. Dico autem cōſtanter aſſerens omnia corpora in locis ſuis eſſe grauia preter ignem ſoluꝫ ⁊ in quibus ſuperabūdat ignis. ¶ Et idō affirmo aerem in loco ſuo eſſe grauem: ſignuꝫ autem ſenſibile hoc ꝓbans eſt ꝙ accipiatur vter ſubtilis corij ⁊ comprimat̃ ita ꝙ nihil in ipſo remaneat de aere: ⁊ ponderetur vel deriuatur deorſuꝫ: ⁊ ſi ponderat̃ obſeruetur velocitas bracchij libre qđ deſcēdit: poſtea extendat̃ vter ideꝫ donec ſit plenus aere vel vento aereo: ⁊ iteꝝ proijciat̃ ⁊ ponatur in bracchio libre dico ꝙ plenus velociꝰ deſcendit ꝓpter aerē attractuꝫ ⁊ plus ponderat: maior enim attractio aeris eſt in vtre pleno q̄ꝫ non pleno ⁊ ideo ponderat plus. Sed forte hoc experimentū credetur eſſe falſuꝫ: qa ſi vter inſuffletur ſpiritu hominis abſqꝫ dubio minus pōderabit vter plenus q̄ꝫ vacuꝰ: ⁊ ideo forte videbitur aer leuis: ſed nō eſt hoc ita quia ſpiritus

Tex. cō. 29.

Tex. cō. 30.

Opio Themiſtij ꝯ Ar. vide Cōmētatorē hic cō. 30.

Impugnatio

Nō ſignū ſēſibile q̄ oñdit aereꝫ ī ꝓpria ſpera grauitare.

ritus hominis calidus eſt ⁊ agit in ipſum calor corporis ho
minis: ⁊ ideo calor eleuat aerem: ⁊ per conſequens vtrē ⁊ fa
cit videre leuiorem: ⁊ ſimiliter facit ventus calidus ⁊ aer ca
lidus in quo ſol diu proiicit radios ſuos: ſ3 debet accipi aer
in propria ſua diſpoſitione: tunc enim neceſſario grauitatē
fert vtri pleno qđ ſic probatur: in aerem enim ꝯſtat fieri mo
tum violentum eo ꝙ ipſe eſt leuis ⁊ grauis: ⁊ ideo accipit i-
petum ſurſum ⁊ deorſum ſed fortius ⁊ facilius accipit impe
tum deorſum ꝙ̄ ſurſum ⁊ velocius mouet deorſū ꝙ̄ ſurſū
ergo in loco ſuo abundat grauitas eius ſuper leuitatē: ipſi⁹
ergo corpori in quo eſt aeritas affert ipſe aer in loco ſuo gra
Rñō ad ide3. uitatem. ¶ Hoc autem adhuc ⁊ aliter probatur quia nō eſt
dubium aerem in igne eſſe graue3 ſed ſimpliciter: quia oēs
partes eius magne ⁊ parue graues ſunt in igne: in aqua au
tem ⁊ in terra conſtat ipſū leue ſimpliciter: quia omnes ei⁹
partes ſupernatant aque ⁊ terre: ergo in loco ꝓprio qui me
dius eſt inter vtrūq3 erit habens leuitatem ⁊ grauitatē: ſed
in loco proprio mouetur ad aquam ⁊ terram vt infra oſten-
detur ⁊ non ad ignem: ergo l3 in loco proprio habeat leuita-
tem ⁊ grauitatem: ſequitur tamen grauitatem in motu ad
inferiora: ergo grauitas in eo vincit leuitatem: ⁊ ſic conſtat
propoſitum: ſi ergo hec ita ſe habent: tunc manifeſtum eſt ⁊
clarum ꝙ omne compoſitum in quo abundat aer ſup aquā
⁊ terram poſſibile eſt vt in aqua ſit leuius alia re: que tamē
in aeris loco grauior eſt ipſa ſicut diximus de plumbo ⁊ li-
gno: talis enim res non natat ſuper aerem ſed natat ſuper
aquam: ſic ergo oſtenſū eſt per ea que dicta ſunt ꝙ leue ab
ſolute ſemper mouetur ſurſum ⁊ graue abſolutum ſemper
mouetur deorſum: hoc enim ſignificat leue abſolutū ⁊ gra-
ue abſolutum quando non eſt qđ prohibeat ipſum a motu
ſuo eſſentiali: in hijs enim virtutibus etiam per ſenſum in
uenimus eſſe corpora prima: ⁊ ideo non eſt verum qđ opi-
nabantur quidam omnia corpora eſſe grauiora ⁊ non ſuſci-
pere leuitatem niſi per comparationem.

¶ Cap̄. 6ᵐ. De natura leuis ⁊ grauis abſolute dictorū: ⁊ ꝙ
loca eorum ſunt determinata.

Tex. cō. 31. Rfdeamus autem ad dicendum accidentia le
uis ⁊ grauis abſolute dictorū: ſed anteꝙ̄ poſ-
ſimus ſcire accidentia leuis ⁊ grauis abſolute
oportet vt probemus adhuc eſſe leue abſolu-
tum: ad hoc autem inducamus ꝙ graue ab-
ſolutum ſemper intendit ad medium: hoc enī
quia oculis videtur omnes ſic eſſe confeſſi ſunt: ex hoc autē
per contrarium concedere oportet ꝙ ſit aliquid leue abſo-
lutum qđ ſemper intendit ſurſum in omnibus: ⁊ oportet ꝙ
Tex. cō. 32. conſequatur aliquem locum qui ſimpliciter eſt ſurſū. Nos
enim oculis videmus ꝙ omnia corpora terrena deſcendūt
ſubſiſtendo ſub omnibus: ſicut nuper ſuperius probatum
eſt: vnde mouentur deorſum quouſq3 conſequitur medium
qđ vnicum eſt determinatum: ſi enim non eſſet determina-
tum: tunc oporteret ꝙ graue moueretur ſuper lineam re-
ctam in infinitum: ⁊ tunc oporteret ꝙ omni graui inuenire-
tur aliquod corpus oppoſitum terre qđ in aere ⁊ aqua ⁊ ter
ra moueretur ſemper aſcendens vſq3quo ſit ſupra aerē: tūc
proculdubio ignis eſt corpus illud: quia aliud corpus nō vi
demus qđ aſcendit in omnibus tribus elementis mouebi-
tur: ergo vſq3 ad orizontem ⁊ ibi quieſcit: quia aliud indi-
cium non habemus ꝙ ignis ſit in orizonte niſi quia vide-
mus ꝙ vnum numero corpus non mouetur ⁊ quieſcit in eo
dem loco aeris conſtat ꝙ non quieſcit in eodem: ⁊ tūc aut
mouetur in infinitum: aut quieſcit vltra aerem: aut ille lo-
cus eſt vacuus ⁊ nuſꝙ̄ omnino habet locū ignis niſi per ac
cidens: conſtat autem ꝙ non mouetur in infinitum quia nō
eſt infinitum ſicut probatum eſt in tertio phyſicorum: ⁊ ſi eſ-
ſet aliquid infinitum non moueretur ad aliquid infinitum
ſicut probatum eſt in fine ſexti phyſicorum. ſimiliter autem
non poteſt eſſe ꝙ ille locus ſit vacuus eo ꝙ nihil eſt vacuū
nec poteſt eſſe ꝙ ignis in nullo loco ſit per ſe: quia ſi in nul-
lo loco eſſet per ſe: tunc in nullo loco eſſet per accidēs qđ eſ-
ſe non poteſt: cum enim ſit vnum de quatuor ſimplicib⁹ cor-
poribus: oportet neceſſario ꝙ ſit in loco aliquo per ſe ⁊ cum
ſit contrarium terre ⁊ hoc ſit deorſum ſub omnib⁹ alijs ſim
plicibus corporibus: oportet ꝙ ignis ſit ſurſū quieſcens ſu
per omnia alia ſimplicia corpora ⁊ mouetur tunc ſurſum ad
illum locum vſq3quo conſequatur orizonta: hoc enim pro-
bat de neceſſitate ratio inducta: de hoc l3 enim non habea-
mus teſtimonium ſenſus: ignis enim in proprio loco nō eſt
viſibilis: quia non accidit ei lucere niſi quādo egreditur de
loco ſuo proprio: ⁊ ideo dicit Alexander ꝙ ignis qui eſt apđ Vide Cōmē-
nos vocatur ignis non eſſe eiuſdem rationis cum igne qui tatorē hic. ɔ.
eſt in loco ſuo proprio nec eiuſdem effectus: hic enim eſt eo 32. ⁊. 2. cap̄ ꝺ
rum quaſi corruptiuus: ille autem generatiuus ſm ꝙ calor ſba orbis.
eius adiungitur radijs ſolis: quia ſolis proprium eſt moue
re ignem: ⁊ ideo vt inquit ille ignis opponitur aque ſimpli-
ci: hic autem qui eſt apud nos non aque opponitur: ſed ac-
cidenti aque qđ eſt congelatio: vnde etiam congelatio non
accidit aque ſimplici: ſed commixte egredienti de loco ſuo:
congelatio enim eſt conſtrictio humidi aque per frigus do-
minās: ⁊ ignis qui eſt apud nos qui non ſuſtentatur niſi in
humido aliquo eſt ebullitio humidi per dominantem calo
rem: huius etiam ſignum eſt ꝙ perſpicuū non lucet niſi quā
do fuerit ſpiſſum propter qđ etia3 lucens tegit corpora que
poſt ſe ſunt ne poſſint videri: ignis autē in proprio loco non
eſt ſpiſſus ſed rariſſimum corporum: dicemus autem plura
de hoc in alijs locis: ſed hoc ſufficit ꝙ ignem in proprio lo-
co non ſcimus eſſe per viſum ſed per motum ſurſum: ſi au-
tem hoc eſt ſm hoc: tunc manifeſtum eſt ꝙ non eſt ei aliqua
grauitas omnino: quonia3 ſi eſſet ei aliqua grauitas tūc re
ſideret ſub aliquo ſimplicium corporum: ⁊ illud corpus ſub
quo reſideret moueretur ad orizōta orbis lune: aut oporte
ret ꝙ iretur in infinitum ita ꝙ infinita eſſent corpora quo-
rum quodlibet eſſet leuius alio: ita ꝙ nullum eſſet leuiſſi-
mum ſimpliciter: ⁊ hoc iam dudum improbatum eſt. Nos
ergo cum non videamus corpus qđ ſimpliciter moueať ſur
ſum niſi ignis ſolus pronuntiamus ignem eſſe leuiſſimū cor
porum ⁊ quieſcere ſuper omnia corpora ſurſum que habent
motum rectum: ſi igitur hec ita ſe habent tunc igni nulla eſt
omnino grauitas ⁊ terre non eſt omnino leuitas cū ipſa ſit
quieſcens deorſum ſub omnibus corporibus ſimplicibus:
qđ autem quieſcit ſub omnibus mouetur ſimplici motu ad
medium qđ quidem medium determinatum ⁊ vnitum eſt
ad qđ omnia corpora habentia grauitatem mouentur ſicut
diximus multotiens: l3 autem ſepius demonſtratū hoc ſit
tamen bonum eſt hic adducere aliqua ſignificantia illud.
Qđ igitur medium mūdi ad qđ mouentur grauia ⁊ a quo Tex. cō. 33.
mouentur leuia ſit determinatum ⁊ finitum probatur mul-
tis ſignis quorum vnum eſt ꝙ motus localis rectus nullus
poteſt eſſe ad infinitū: quia id qđ non poteſt perfici per na-
turam in eſſe: ergo non poteſt incipere eſſe: ſed motus infini
tus non poteſt perfici per naturam in eſſe: ergo nō poteſt in-
cipere eſſe motus infinitus: ⁊ hoc modo id idē probauimus
in fine. 7. phyſicorum: ſed hic induximus illud vt ex motu
finito deorſum medium ad qđ eſt motus idem finitum eſſe
demonſtraretur: localis enim motus per locum finitum de
monſtratur eſſe finitus. Tranſlatio enī localis nihil aliud
eſt ꝙ̄ permutatio eius qđ mouetur de loco ad locū. Aliud
autem ſignificans idem eſt qđ ſi intelligamus duas ſuperfi
cies planas ſecantes ſperam mundi quarum vna ſecet ea3
in centro ⁊ polis: ⁊ altera ſecet in concauo orbis lune: vide-
bimus enim grauia motu ſuo deſcendere deorſum perpen-
diculariter ſuper ſuperficiem inferiorem in quocunq3 clima
te fuerimus ⁊ deſcribētia angulos rectos equales ſuper eā:
ea autem que ſunt leuia videmus motu ſurſum perpendicu
lariter inſidere ſuperficiei ſuperiori: ⁊ deſcribere angulos re-
ctos equales ſuper eam: vnde oportet ꝙ moueantur a ter-
ra aſcendendo: hoc autem non fieret ſi infinitum moueret:
equalitas enim angulorum in ſuperficie ſuperiori ⁊ inferio-
ri demonſtrat finitum ⁊ equale eſſe ſpatium ab inferiori ſur
ſum ⁊ a ſuperiori deorſum: ergo medium ad qđ grauia mo
uentur eſt finitum ⁊ orizon ſimiliter: medium autē illud aut
eſt medium mundi: aut medium terre: quia aut mediū mū
di differt ab eo ſm ſubiectum ⁊ locum ſicut ſupra in tertio li
bro precedentium dictum eſt. Redeuntes ergo ad propoſi- Tex. cō. 34.
tum dicamus ſi ita eſt ꝙ res eleuantur ſemper leues donec
conſequuntur orizonta vbi quieſcūt: ⁊ ex parte altera ſi res
graues ſemper deſcendunt donec conſequuntur mediū mū
di in quo quieſcunt: tunc maxime a ſe diſtant in genere loci
orizon ⁊ medium: oportet ergo ꝙ hec loca ſint ꝯtraria ⁊ ſunt

plus alijs contrarijs contraria cum maxime a ſe diſtēt ⁊ formarum diſtantia ⁊ ſubiectorum: cetera autē contraria nō diſtant niſi per formarum diſtantiam propter qđ etiam dicitur a quibuſdam rationem contrariorū ſm primā ⁊ principalem intentionem ſuam conuenire contrarijs in loco: et per poſterius eam dici de alijs contrarijs: de hoc autē querendum erit in prima phīa ſicut loca ſunt contraria: ita corpora locata in eis ſunt ꝯtraria: ⁊ ideo corpus aſcēdens ſemper per virtutem in loco contrarium eſt corpori deſcendenti ⁊ ſubſidenti ſemper per virtutem mouentem in loco: ſi autem hec ita ſe habent: tunc vere leue ⁊ graue purum que dictas virtutes habent ſimplices ⁊ ſimiliter habent: ſunt tñ duo corpora locata in extremis locis: differētie ſunt tñ due: cū autē alia leuia ⁊ grauia que non ſimplices ⁊ ſimpliciter habent leuitatem ⁊ grauitatē: oportet ꝙ alia loca que ſunt intermedia horum duorum locorū contrarietatē habentia ad vtrūq; horū duorum locorum cū fuerint comparata vtrūq; ad mediū mundi ſe habet vt orizon ad orizontē ſe habet vt mediū in quibus locatur graue ad aliquod: ⁊ leue ad aliquod que ſunt aer ⁊ aqua: hec enī media duo ſunt neceſſario: quia cū extrema diſtent maxime ſubiecto ⁊ forma non poteſt fieri medium vnum per mixtionem extremorum: oportet ergo ꝙ duo ſint quorum vnū vni vicinius ſit ⁊ alterum alteri vicinius ſit.

Nō quō ꝯrietas ī loco ē ꝓma vide Auerroiſ hic. c. 38

¶ Cap. 7m. De habitudine locorum adinuicem in rōne forme ⁊ materie vt ex hoc ſciatur numerus elementorum.

Tex. cō. 35.

Numerum autem iſtorum locorum ⁊ iſtorū elementorū ſubtiliter inuenire non poſſumus niſi oſtendamus iſtorum locorum habitudinem adinuicem: ad hoc autem oſtendendū ſūmamus propoſitionem ſatis notā: ꝙ. ſ. omne cōtinens ſe habet ad ſuum contentū in actu ⁊ ſimilitudine forme ⁊ omne contentum ſe habet ad ſuum continens in proprietate ⁊ ſimilitudine materie ⁊ referunť hec adinuicem per nobile ⁊ minus nobile ⁊ rationem perficientis ⁊ perfectibilis facti ſicut forma ⁊ materia: in omni enim predicamento ⁊ in omni modo dicta generatiōe ſm quid. ſ. ⁊ ſimpliciter in corporibus generabilibus hec habitudo inuenitur: quia. ſ. vnum ſe habet ad alterū ſicut actus ad potentiam: ⁊ ſicut forma ad materiam: in qualitate enim tam eſſentiali ꝙ̄ accidentali vnus quidem terminorum motus eſt in parte potentie ⁊ alter in parte actus: quia aliter nō fieret motus de vno in alterum. Similiter autem eſt in quantitate ꝙ vna eſt in parte materie ad alteram: ⁊ altera in parte forme: ſic ergo oportet eſſe in loco ꝙ vnus locus ſe habebit ad alterum ſicut forma ad materiam: ſed locus ſuperior cum ſit continens inferiorem habebit ſe in actu ⁊ ſimilitudinem forme ad inferiorem: ⁊ ideo continet ipſum ⁊ terminat ⁊ influit ei eſſe ⁊ alias nobilitates multas nihil omnino recipiens ab ipſo. In hac autem vnitate materie inueniuntur etiam locata in iſtis locis que ſunt graue ⁊ leue que referūtur adinuicem ſicut forma ⁊ materia: ⁊ hoc cognoſcere poſſumus ex eo ꝙ graue ⁊ leue ſint a locis cauſata ſicut ſuperiꝰ diximus ⁊ in prima philoſophia probauimus: quoniā ſm diſtantiam a celeſti corpore cauſať graue ⁊ leue: ergo qđ potentia eſt deorſum cū fuerit actu deorſū eſt graue: ⁊ qđ potentia eſt ſurſum cum fuerit actu ſurſum eſt leue: potētia autem ens ſurſum ⁊ potentia ens deorſum eſt idem per naturam: ergo graui ⁊ leui eſt materia vna ⁊ eadē per ſubiectū lʒ ſit differens in eſſe ⁊ ratione. Uerūtamen potētia ens ſurſum ⁊ potentia ens deorſum non eſt per hunc modum vnū: ſicut corpus vnum ⁊ potentia eſt ſanum ⁊ potentia eſt egrū: quoniam corpus qđ dicitur corpus potentia ſanū eſt ſuſceptibile ſanitatis per ſe ⁊ ſubſtātialiter ſicut finis ⁊ perfectionis: ſed quando dicitur potentia egrum non eſt ſuſceptibile egritudinis per ſe ſubſtantialiter: ſed accidentaliter ſicut eius qđ non intenditur: ⁊ ſicut corruptionis: ſed cū dicitur materia vna leuis ⁊ grauis que potētia eſt vtriq; eſt ipſa ſuſceptibilis vtriuſq; equaliter ſicut finis ⁊ perfectionis: quia aliter forme iſte non eſſent extremorum in loco ⁊ ſimpliciū corporum eque exiſtentium ſm naturam: vnde intentio corporis ad ſanitatem non eſt vna cum intentiōe eius ad egritudines: ſed vna quodāmodo eſt intentio materie ad graue ⁊ leue ſm rationem vtramq; formam deſiderat vt perfectionem ⁊ vt finem: loca autem in quibus ſunt graue ⁊ leue ſunt ſicut fines motus ſurſū ⁊ deorſū: ⁊ ideo lʒ vnus ſit formalis ad alterum neuter tamen eſt via vel forma alterius.

Redeuntes ergo ⁊ magis appropinquantes propoſito dicamus ꝙ corpus formale ſimpliciter qđ. ſ. eſt continens tñ: ⁊ non ſit contentum aliquo elementorum eſt id qđ moueť ad locū qui eſt continens tñ: ⁊ ideo oportet ꝙ ſit virtutis ſimplicis que eſt leuitas abſolute accepta mouens ſimpliciter omnia corpora rectum motum habentia. Corpus autē qđ eſt in ſimilitudine materie eſt contentum tñ ⁊ eſt in loco cōtento tñ: ⁊ ideo eſt potentie ſimplicis que eſt grauitas mouens ſub ſe omnia corpora deorſum. Diſtinctio autem mediorum corporum adinuicem eſt ſicut diſtinguūtur leue abſolutum ⁊ graue abſolutum hoc eſt per ſimilitudinē forme ⁊ materie: ⁊ ideo oportet ꝙ vtrūq; horum habeat ⁊ leuitatē aliquam ⁊ grauitatem aliquam comparatiue dictam quādo aqua quieſcit ſub omni corpore preter terrā ⁊ terrena: ⁊ aer quieſcit ſuper omnia corpora preter ignem ⁊ ignea: magis igiť appropinquantes ad ꝯcluſionem quā intendimus: dicimus ꝙ ſi corpus vnum quieſcit ſimpliciter ſuper oīa corpora ⁊ corpus vnum de numero ſimplicium quieſcit ſimpliciter ſub omnibus corporibus oportet de neceſſitate ꝙ ſint duo alia corpora media que quieſcūt ſuper aliquod corporꝝ ſimplicium ⁊ quieſcant ſub aliquo corporum: ⁊ hoc qdē neceſſariū eſt ex eo qđ diximus ſuperius: qa cōtrarietas que in formis eſt tñ non in ſubiecto per diminutionem formaꝝ extremarum ⁊ cōmixtionem vnitam que eſt formarū facit vnum vel plura media: cum autem contraria ſm locum habeant ſubſtantiā plenam ⁊ formarum ⁊ ſubiectorum oportet ꝙ medium inter ea cōſtituatur ex duabus diminutionibus ſubiecti. ſ. ⁊ formarum: ⁊ tunc ille due diminutiones cōſtituent duo media ſm locum: ſi aūt hec ita ſe habent: tunc neceſſarium eſt vt numerus elementorū ſit quatuor. Cum autem elementū ſit equocum de elementis quatuor formaliter differentibus: ⁊ de materia prima elementorū non ſignifico per elementū materiam primam: qa illud elementum tñ eſt vnum in quatuor elementis ꝓpter que etiam generantur adinuicē ipſa elementa ſicut oſtenditur in. 2. lib. perigeneſeos. ¶ Quis ergo generatio oīum elementorū ſit abinuicem: tamen quodlibet eoꝝ ſm eſſe differt ab alio que differentia a locorum differentia cauſatur vt diximus. Cū autem naturam elementorū ſic determinauimus tamē aliter conſiderantes media ⁊ extrema dicimus ꝙ quāuis extrema in loco ſint duo formaliter: differntia tamē non eſt cōueniens vt media inter ea dicantur vnum vel plura: ſicut in extremos colores non eſt incōueniens vnum eſſe vel plures vt oſtēdemus inferius ꝙ media elemēta lʒ ſint duo formis ſuis ſubſtātialibus ⁊ ſubiectis: tamē ſunt vnū in forma quadam que eſt ꝙ ſint grauia in locis ſuis: ⁊ ita appropinquant magis terre ꝙ̄ igni ⁊ magis materie ꝙ̄ forme: hec igitur eſt concluſio intenta de numero elementorum: nec eſt credendum Themiſtio dicenti non poſſe demonſtrari naturā elementorum ex ratione grauium ⁊ leuium ⁊ ex conſideratiōe locorum in quibus elementa locantur.

T. c. 36. ⁊. 37

Elemtū equoce dr de ꝓma mā. ⁊ de quo corporibꝰ ſimplicibꝰ vt de. 2. de gñone. cō. 6. ⁊. 3. celi. cō. 31.

Tex. cō. 38.

¶ Cap. 8m. In quo probatur ꝙ media elementa ſunt in locis ſuis magis grauia ꝙ̄ leuia.

Tex. cō. 39.

Ut autem plenius ea que diximus intelligātur oportet nos adhuc redire ī iſto capitulo ad cōſiderationem grauium ⁊ leuium in locis ſuis. Dicimus ergo ꝙ vtrūq; mediorū que habēt leuitatem ⁊ grauitatem ſimul habent grauitatem in loco ſuo plus ꝙ̄ leuitatē: ⁊ cum habeat actum ⁊ motum tam leuitatis ꝙ̄ grauitatis actus grauitatis in eis eſt ſimilior naturali motui: ⁊ actus leuitatis in eis eſt ſimilior motui violento: qa leuitas que eſt in eis non eſt niſi tñ in loco elementi qđ quieſcit: terra autem grauitatē ſimpliciter habet in omnibus locis. Uerificatio autem huius eſt: qa ad ſenſum patet ꝙ ſi auferetur aqua: aer deſcenderet ad locū aque qđ quidē non conſurgit tñ ex neceſſitate illa ꝙ non poteſt eſſe vacuum ſed ex inclinatione grauitatis que eſt in aere: ſimiliter deſcenderet aer ad locum terre ſi auferri poneretur terra: ſi autem ignis eleuaretur nō moueretur aer ſurſum niſi violenter expulſus: vnde patet non deſcendere ex neceſſitate ꝙ nihil eſt vacuum: qa ſi propter

illud

illud deſcenderet ad locum aque: tunc propter idem aſcenderet ad locum ignis ſi intelligeremus ignem auferri: ſimiliter autem eſt de aqua que deſcenderet ad locũ terre: ſi terra auferetur ⁊ non aſcenderet ad locũ aeris vel ignis: ſi aer vel ignis auferri poneretur niſi forte aqua violenter impelli ſurſum diceretur: grauitas ergo aeris ſe habet ad leuitatem eius ſicut duo ad vnum: eſt enim in loco ſuo grauis ⁊ in loco ignis grauis non leuis niſi in loco alieno ad quem tamen inclinatur per grauitatem naturalem: grauitas autem aque ſe habet ad leuitatem ſuam ſicut tria ad vnum. q̈a in loco ſuo eſt grauis ⁊ in duobus locis ſuperiorum elementorum: ſed in loco terre non abſolute leuis eſt: quia non aſcendit a terra lʒ terra profundetur ſub ipſa vt ſupra diximus. Duo enim media elementa magis habent de grauitate q̃ʒ de leuitate. Probatur autem illud multis exemplis quorum vnum eſt q̈a videmus compoſita ex igne ⁊ aere ⁊ paruo terreſtri quorum proportio eſt q̃ in eis eſt de aere multũ plus q̃ʒ de alijs duobus elementis motu ſuo deſcendere ſicut faciunt fulgura ⁊ a ſub deſcendentia. ¶ Secũdum autem ſpiritus animalis qui eſt aereus ſ̃m philoſophorum traditionẽ ⁊ mouetur in animali deorſum lʒ a calore naturali calefact⁹ moueatur ſurſum. ¶ Tertiũ eſt in omnibus compoſitis in quibus neceſſaria eſt aeris compoſitio: quia niſi aer ad terram mouetur non poſſet cõmiſceri aque ⁊ terre in compoſito: ignis enim qui eſt incompoſitus introducitur radijs ſolis ⁊ non per motum ignis deorſum. ¶ Quartũ eſt q̃ lʒ aer ſit calidus ⁊ humidus: tamen in eo plus eſt humidũ q̃ʒ calidum ſicut ſcitur ex diffinitione humidi que ponitur in. 2. perigeneſeos in principio ex humiditate non habet aſcẽdere ſed deſcẽdere: ⁊ ratione huius dicitur ſua ſuperficies eẽ vna cum ſuperficie aque ⁊ non dicitur eſſe vna eius ſuperficies cum ſuperficie ignis: lʒ enim cũ igne conueniat in qualitate vna que eſt caliditas: ratione enim illius fluit ad ſitũ terminatum: ⁊ hoc eſt plus in terra q̃ʒ in igne: quia ignis ꝓpter ſui raritatem non bene terminat corpora mota ad ipſũ: hec etiam eſt cauſa quare aqua non dicitur habere eandẽ ſuperficiem cum terra lʒ conueniat cũ ipſa in qualitate vna que eſt frigiditas: quia ratione frigiditatis terminata non eſt ſuperficies a ſuperficie vel terminat ipſaʒ: ſed potius ex humiditate cauſatur q̃ terminari habet ⁊ illa cõmunis eſt aeri ⁊ aque ⁊ ex ſiccitate non qualibet ſed incorporata ⁊ ſolida corpora reddente eſt q̃ terminat: ⁊ iſta eſt fortior ratio omnibus quare aerem oportet habere motũ grauis in loco ſuo ⁊ ſimiliter aquam. ¶ Quintum autem eſt illud q̃d ſuperius poſuimus de natura corij ſubtilis habente in ſe aerẽ qui velocius deſcendit ⁊ plus ponderat ſicut diximus: quia autem ſuperficies aeris ⁊ aque eſt vna: ideo aqua velociter mouetur ad aerem ⁊ aer econuerſo ad aquam patet q̃ per facilia ingenia: ſi enim ſumatur vas ſolidum concauum cuius ſit orificium aliquantulum ſtrictius q̃ʒ eius venter ſit: quia formatum in modum ventoſe ⁊ ponat̃ in eo ignis candele vel alicuius alterius ⁊ ſubuertatur ⁊ equaliter ponat̃ ſuper aque ſuperficie ita q̃ nuſquã aerem poſſit attrahere aqua in vaſe eleuabitur velocius ad aliquam partem vaſis ſequens aerem: ⁊ ſi quis hoc viſibiliter probare voluerit faciat vas ex vitro perſpicuo ſolido: ſimiliter autem ex eadẽ cauſa trahit ventoſa. Aſſignantur autem huius cauſe multe: dicit eſſe Alexan. cauſas duas quarũ vna eſt q̃ ignis in vaſe vel ventoſa rarefacit aerem: ⁊ ideo petit locum maiorem ⁊ expellit aerem in parte vt ſolus impleat concauũ vaſis qui cum ſubito extinguitur per humidum aque aſcendẽtis: tunc conſtringitur infrigidatus in locum minorẽ: ⁊ tũc eo q̃ nihil eſt vacuum attrahit aquam vel carnẽ hominis in locum quem aer vacuum relinquit: ⁊ quia hoc verum ꝓbatur per ventoſas que fiunt ex cornibus in acumen perforatum q̃ non igniuntur: ſed ex ipſis extinguitur aer qui intus eſt: ⁊ tunc ex neceſſitate illa q̃ nihil eſt vacuũ ſequitur caro vel aqua ⁊ eleuatur ad aerẽ qui eſt in parte vaſis. Aliã cauſam huius aſſignat idem Alexan. dicens q̃ cũ ignis primo mouet aerem ad ſuperficiẽ vaſis: tunc aer mouet aquã motu violento attractionis propter ſuperficierum ſimilitudinẽ: aqua autem fortius mouetur q̃ʒ moueatur aer quia ſepe contingit hoc q̃ impetus fortior eſt in eo q̃d mouet̃ q̃ʒ in eo q̃d mouet primo ſicut diximus in octauo phyſicorum.

Nõ fortiorẽ rõnẽ q̃re aer in ꝓprio loco grauitat.

Digreſſio quam mouet Cõmentator hic. cõ. 39.

ſubito ergo conſequitur aqua aerem ⁊ expellit ipſũ in parte: ⁊ non expulſum comprimit inſpiſſando in locum paruũ ex hac neceſſitate: quia non eſt vacuum implet partem vaſis. Lʒ autẽ contra iſta aliqua obijciat Themiſtius: tamẽ dicta ſua in hac parte non ſunt magni momenti: ⁊ ideo pretereunda: ſ̃m dicta enim componitur iſte motus in vaſe ex tribus motibus ⁊ ex tribus cauſis: quarum prima eſt mot⁹ ignis aeris igniti ad ſupiora vaſis: ſed eſt cõſtrictio vel motus aeris extincti in minorem locum: tertium v̊o eſt motus aque in partem vaſis ex ſimilitudine ſui ad aerem: quia leuis eſt ⁊ grauis: ⁊ ideo ſurſum per paruam violentiam eleuabilis: ⁊ ideo etiam ſi vas aere plenũ applicaretur ad terram ⁊ exurgeret aer ita q̃ vas non poſſit alium aerem vel aquam attrahere: tunc oportet alterum duorũ accidere q̃ ſcilicet aut frangeretur vas: aut q̃ aer eſſet imobilis in vaſe nec poſſet extingui: quia terra non ſequeretur aerem aliquo modo ita q̃ in vas eleuaretur cũ ipſa ſit ſimpliciter grauis ⁊ nullam habens leuitatem qua facili violentia poſſet eleuari: ſed de igne credo aliud eſſe: quia iſte faciliorem patitur violentiam propter ſui raritatem: ⁊ forte etiaʒ terra redigeretur in puluerem minutiſſimum ⁊ eſſet ſubtilis: aliud eſſet quia ſubtile quandam habet ſimilitudinem cũ humido ſicut patet conſideranti diffinitionem ſubtilis que datur in ſecũdo perigeneſeos ⁊ in fine primi eiuſdem libri vbi agitur de mixtione: ſicut ergo ſciendum eſt de iſtis elementis: quia ſicut terra non eleuatur ſurſum quando eleuatur ab ea aqua eo q̃ eſt ſimpliciter grauis: ita etiam ignis non deſcẽderet deorſum quando aufertur ab eo aer eo q̃ eſt ſimpliciter leuis ⁊ nulla omnino eſt ei grauitas neq̃ʒ in loco ſuo nec in loco alieno: ſic ergo determinatum ſit q̃ ex corporib⁹ ſimplicibus vnũ eſt graue quieſcens ſub omnibus corporib⁹. et vnum eſt leue ſimpliciter quieſcens ſuper omnia corpora: ⁊ duo ſunt media habentia grauitatẽ ⁊ leuitatem ex cõparatione: ſunt enĩ illa grauiora ⁊ in locis ſuis ⁊ in locis corporum illorũ ſuper que quieſcunt propter ſimilitudinẽ materie ſue ad illud corpus ad q̃d inclinatur in locis ſuis ⁊ cũ inclinentur ad graue ſicut dictum eſt q̃ ſimiliora ſunt ſimpliciter graui q̃ʒ ſimpliciter leui: hec enim eſt cauſa quare per motum inclinantur ad ipſum: ſi autem hec ita ſe habẽt: tũc oportet q̃ illud corpus ad cuius locum inclinantur ſit ſimpliciter graue: quia ſi ita non eſſet: tunc oportet illud iterum inclinari ad aliud: ⁊ hoc procederet in infinitum cum autem vnum eſt ſimpliciter graue ⁊ aliud ſimpliciter leue: tũc ſunt duo contraria ſ̃m locum que neceſſario habẽt duo media: ⁊ ſic ſunt quatuor elementa. ¶ Obijcit autem Themiſti⁹ cõtra ea que dicta ſunt diximus q̃ ſi media corpora ex grauitate ſua mouentur ad locum terre: tunc non quieſcunt in locis ſuis niſi violenter. Nullum enim corpus quieſcens in loco ſuo naturaliter mouetur ab ipſo naturali: ſed potius mouetur ad ipſum motu naturali. ¶ Et dicendum eſt Themiſtio q̃ grauitas quã habet corpus in loco ſuo eſt equoca ad grauitatem quã habet extra locum ſuum ſi per cauſam efficientem diffinitione phyſica diffiniatur: quia ſicut alibi diximus motus elementi a loco ſuo eſt motus corruptiõis ipſi⁹ ⁊ non generationis: frigiditas ergo que eſt ex diſtantia ab orbe generans graue aliquod in loco elemẽti alia eſt ab ea que eſt in maiori diſtantia ab orbe in extremo elementi eiuſdem vbi contingit elementum inferius ⁊ illa dat ei maiorẽ grauitatem ⁊ inclinationem ad locũ ſimpliciter grauis elementi: ⁊ ſic non ſequitur q̃d dicit Themiſtius.

Obtio ꝯ ſ̃dicta.

Solutio

¶ Cap. 9m. In quo oſtenditur imperfectum eſſe dictum antiquorum in cauſa leuis ⁊ grauis ſupponentes materiã elementorum vnum ſiue plures.

HIs autem ſic expeditis oſtendamus inſufficiẽtiam dicti antiquorũ in cauſa leuis ⁊ grauis: viderunt enim antiqui materiam ſimplicium corporum eſſe vnam ⁊ materiam compoſitorũ eſſe non vnam ſed plura compoſita: ⁊ ideo diuerſificati ſunt in cauſa leuis ⁊ grauis: qui enĩ dixerunt ipſa eſſe ſimplicia dixerunt materiam vnam ipſorum eſſe compoſitam aſſerebant: eorum autem qui dixerũt materiam vnam eſſe vtriuſq̃ʒ diuerſificati ſunt: quia quidã dixerunt naturalem cauſam eſſe vacuum: quidam autẽ plenum: ⁊ quidam figuras triangulos ⁊ alias figuras de qui-

Tex. cõ. 40.

bus ſupra determinauimus: quidam autem athomos: oēs autem iſtos ſequitur vnum inconueniens ⁊ illud eſt qđ ſupra induximus ꝙ ſi omnia corpora ſunt mota indeterminate aut ſurſum aut deorſum equaliter per leuitatem ⁊ grauitatem que habent comparata ⁊ nihil erit leue abſolutū vel graue abſolutum: quia tunc talia corpora non tendent deorſum ex natura: ſed propter diſpoſitionem adiunctã ſue materie ꝙ ſi plus haberet de pleno q̃ alia corpora eiuſdem materie: aut quia maiora haberent corpora: aut ſuperficies q̃ alia corpora eiuſdem materie: vel quia plures habent athomos q̃ alia eiuſdem nature ⁊ materie corpora: hoc autē vanum eſt: eo ꝙ non cauſare poſſunt ex illo graue ⁊ leue abſolute dicta ⁊ eſt falſum etiam ſm rei veritatem: quia nos videmus quedam corpora ſiue ſint magna ſiue parua incedere ſemper ſurſum ⁊ quedam alia incedere ſemper deorſum quocū𝔮 modo variatur: ſi ergo corpus aliquod eſt cauſa leuitatis que ſemper mouet ſurſum: hec non erunt eiuſdem nature cum eo qđ incedit ſemper deorſum: ⁊ ſic falſũ dicūt: antiqui enim dixerunt horum eſſe materiam vnã vtentes nomine materie pro ſubſtantia perfecta eo ꝙ cauſã formalem non ad plenum apprehenderunt: ſm autem eos qui dicunt vnicam materiam eſſe grauis ⁊ leuis que ſit plenū vel vacuum ſequitur quoddam elementorum mediorum velocius deſcendere q̃ terra que eſt extrema in loco: in aere enī multo ſunt trianguli multi vel athomi multi coadunati et multum plenum ⁊ in terra parua ⁊ paruum: de omnibꝰ his ergo aer multus deorſum moueri debet velociꝰ q̃ terra parua: nos autem non videmus aliquid ex parte aeris ſiue fuerit multum ſiue paruum moueri deorſum velocius q̃ terra moueatur: vnde conſtat illos falſum dicere qui talem cauſam ponunt grauitatis: ſimiliter autem eſt econtrario de leui qui in aere multo eſt de vacuo plus q̃ in igne paruo: ⁊ ſic aer multus velocius aſcēderet q̃ ignis paruus: ſimiliter autem plus eſt de triangulis ⁊ athomis ⁊ pleno in igne magno q̃ in terra parua ſm dictum eorum: ergo terra parua velocius aſcēdere deberet q̃ ignis magnus que omnia ſunt abſurda: ergo ⁊ inſufficiētia ⁊ falſa ſunt omnia dicta antiquorum ponentium grauis ⁊ leuis ſubſtantiam vnam. Sʒ ſm noſtrum dictum eſt ſufficientia: quoniam loca finita cauſa ſunt ꝙ locata ſunt finita: finita autem ſunt extrema loca per hoc ꝙ propter centrum ⁊ circūferentiā que nullo modo poſſunt eſſe plura q̃ duo in mundo: ⁊ inter hec duo neceſſe eſt eſſe duo media ſicut diximus: locus enim differunt ſe ad corpora: quedam enim corpora ſunt cauſa locorum: quedaʒ nō loca corporum ſunt cauſa: quedam enim corpora ſunt locorum cauſa ſicut perfecta ſubſtantia cauſa eſt ſui accidentis ⁊ potiſſimum inter illa eſt ſpera celeſtis que eſt propter ſuaʒ diſtantiam cauſat loca: quedam autem corpora in ſuis formis ⁊ ſpeciebus cauſantur a locis: ⁊ hec ſunt elementa ſicut nos ſepius diximus ⁊ in ſequentibus dicemus. Non enī eſt cauſa quare pars vniuerſalis materie hic accipiat ſpeciem terre: ⁊ alibi ſpeciem aque: ⁊ alibi ſpeciem aeris: ⁊ in extremo ſpecieʒ ignis: niſi quia caliditas ⁊ frigiditas ex tāta vel tanta diſtantia ab orbe cauſata inuenit in loco hoc vel alio

Obiectio cō p̄dicta. ⁊ inducit in eas formas diuerſorum elementorum. ¶ Contra qđ forte ſi quis obijciat ꝙ accidentia non ſunt cauſe ſubſtantiarum: ⁊ ideo locus cum ſuis accidentibus non poteſt

Solō Cōmētatoris hic. c. 49. dare formam ſubſtantialem alicui elemento. Sciat ꝙ diminute ſunt forme elementorum ⁊ materiales ⁊ quaſi in proximo iuxta accidentia: ⁊ ideo locum cum virtute orbis poteſt inducere formas elementorum: in alijs autem corporibus que ſunt ex elemētis que ſunt mineralia ⁊ vegetabilia ⁊ alia cauſatur forma a pluribus quia ⁊ locus facit ⁊ celum intelligentia ⁊ operantur plura ex hijs in animalibus q̃ in plātis ⁊ plura in plantis q̃ in mineralibus. Iſti autem qui poſuerunt cauſam leuis ⁊ grauis comparatione dictorum tm̄ ex vnica materia que participatione alicuius ſiue pleni ſiue triangulorum ſiue athomorum dicatur leuior ⁊ grauior acceperunt loca iſta ſicut ſupra lineam rectam: ⁊ quia non eſt linea recta qua non eſt accipere longiorem: ideo non eſt accipere qđ non habeat grauius ſe neq̧ leue qđ non ſit aliquod leuius ſe. Si enim diceretur ꝙ non eſt grauius aliqđ terra ſed poſſibile eſt vt ſit aliquid grauius hoc nihil eſt omnino: quia qđ in principijs nature ⁊ in rebus perpetuis poſſibile eſſe eſt ipſum eſt in actu ſicut diximus in tertio phyſicorum. ꝙ ſi etiam aliquis vellet dicere ꝙ proportio maior vacui ad plenum facit leue ſimpliciter: ⁊ proportio maior pleni ad vacuum facit graue ſimpliciter ſicut diximus ſupra hoc iterum nihil valet: quia cum proportio fundetur ſuper quantitatem ſicut non eſt accipere ſtatum in quantitate ita non eſt accipere ſtatum in proportione: ⁊ ita non eſt accipere aliquam proportionem vacui ad plenum quando ſit accipere maiorem ⁊ minorem ea: ⁊ ſimiliter eſt de proportione pleni ad vacuum: ergo non eſt accipere corpus leue quo nō ſit leuius neq̧ graue quo non ſit grauius vſq̧ ad infinitũ: quia quantitas nihil fuit ſm formam ſubſtantialis: ⁊ ideo eſt accipere ſubſtantiam qua non poteſt eſſe leuior ⁊ eſt accipere ſubſtantiam qua non poteſt eſſe grauior: ⁊ ita ſm noſtra dicta ſtat numerus elementorum per naturam ſuorum locoꝝ a quibus cauſatur numerus ſuarum ſubſtantialium formarum: ⁊ ideo dictum noſtrum eſt ſufficiens. ¶ Si autem dixerunt ꝙ materia grauis ⁊ leuis non eſt vna: ſed due quocunq̧ modo vocentur ille dicemus contra hoc ꝙ tunc talis debet eſſe diſtinctio mediorum elementorum adinuiceʒ qualiter eſt diſtinctio extremorum in loco. Cauſa enim diuerſitatis aque ⁊ aeris erit ex diſtinctione ignis ⁊ terre ſm iſtam poſitionem: qui enim ponit duas materias diuerſas ignis ⁊ terre eſſe vacuum ⁊ plenum: ⁊ dicit ignē moueri ſurſum propter abundans in eo vacuũ: ⁊ terram moueri deorſum propter abundans in eo plenum: ille proculdubio dicit ꝙ leuitas aeris cauſatur ex multo igne qui eſt in eo ⁊ pauca terra: ⁊ grauitas aque cauſatur ex multa terra que eſt in ipſa ⁊ pauco igne: ſequitur autem ex his ꝙ aliqua tam magna aqua poſſet accipi in qua plus ſit de igne q̃ ſit in paruo aere: ⁊ tunc aqua multo velocius deberet deſcendere q̃ aer paruus rarus: ſimiliter autem in aere multo eſt plus de terra q̃ in aqua pauca: ⁊ tunc aer multus velocius deberet deſcendere q̃ aqua pauca: huius autem contrariũ videmus omnino ſm ſenſus experientiā. Amplius ſi non ſunt ea que iſti dicunt tunc neceſſarium eſt ꝙ ſicut ignis mouetur ſurſũ propter multum vacuum qđ eſt in eo: ⁊ terra deorſũ ꝑpter multum plenū qđ eſt in ea eadem de cauſa aer mouetur ad proprium locum ſuum ſupra aquam. ſ. ꝙ in eo ſunt res vacuitatis ⁊ repletionis ⁊ plus de vacuo ſed minus q̃ in igne: ⁊ ſimiliter aqua mouetur ad locum ſupra terram non ex ſe: ſed quia ſunt in ea res quedam vacuitatis ⁊ pleni ⁊ plus de pleno ſed minus q̃ in terra: ⁊ ex hoc ſequitur ꝙ omnia elementa ſunt eiuſdem forme ⁊ ſubſtantie: ſed differunt in ea per plus ⁊ minus: ſi autem dicunt ꝙ ſunt quedam diuerſarum formarum ſubſtantialium ipſa elementa: ſed tamen intercepta in eis vacuitas maior ⁊ mior facit in ea leuia ⁊ grauia: tunc proculdubio ſequitur inconueniens primum. ſ. ꝙ aer multus mouetur velocius deorſũ q̃ aqua pauca ⁊ multa aſcendit ſurſum velociꝰ q̃ aer paucus ſicut diximus ṗus: hoc autem eſt inconueniens: ergo poſitio antiquorum oīno eſt falſa ⁊ inſufficiens ex quo tales ſequuntur abuſiones.

Tex. cō. 41. (beside "Si autem dixerunt")

¶ Cap. 10m. De ſolutione queſtionum antiquorum quarũ quedam natant ſuper aquam ⁊ quedam ſuper aerem.

Tex. cō. 42.

Oſtenſis autem his opus eſt primum admittere duas queſtiones de graui ⁊ leui que antiqs ambiguitatem afferebant. Dicimus enim ꝙ quāuis figure omnino non ſunt cauſe motꝰ ſicut ſuperius oſtenſum: tamen figura ad facilitatem motus facit per mediũ aeris vel aque ſicut diximus in quarto phyſicorum in tractatu de vacuo: qꝛ acutum facilius penetrat q̃ latum per mediū. Inquiramus igitur hic de quo antiqui philoſophantes requirebāt: ⁊ eſt vna queſtio eorum quare corpora terreſtria lata vel concaua natant ſuper aquam ſicut ferrum latum ⁊ plumbū tenue ⁊ latum ⁊ vaſa concaua ⁊ clauſa: longa autem ⁊ ſtricta non concaua merguntur ſub ipſa etiam ſi ſint minora q̃ ṗus memorata ſicut acus vel aliud tale corpus. Secunda autē queſtio erat quare aliqua corpora parua natant ſuper aquaʒ ſicut furfures ⁊ quedam merguntur ſub ipſa: quedam autē natant ſuper aerem ſicut illa que ſimilia ſunt ſtipulis ⁊ ſtupis lini: quedam autem non natant ſed merguntur ſub aere. Iſte ergo ſunt antiquorum queſtiones. ¶ Ad primam autem iſtarum Democritus inconuenientem aptauit ſolutionem:

nem: dixit enim vapores latos ⁊ ſpiſſos egredi a fundo aque ad ſuperficiem qui obuiantes latis corporibus in aqua vndiq; per latam ſuperficiem fulciunt ea ⁊ ſuſtinent ⁊ non ſinũt ea deprimi ⁊ mergi: quando autem obuiant corporibus ſtrictis ⁊ rotundis non tangunt ea niſi quaſi in puncto: ⁊ ideo non impediunt a merſione. ¶ Contra iſtud autem dicimus quia tam vapor talia corpora teneret ſuper aerem natantia q̃ ſuper aquam reprehenſibilis etiam quia cum aqua ſit magis ſpiſſa q̃ vapor magis deberet ea tenere aqua q̃ vapor ne mergerentur. Adhuc autem nihil dicit hic in rotundis concauis que natant ſuper aquam. Adhuc autem ſi verum eſſet qđ dicit deberent huius corpora natare etiam ſub aqua depreſſa ⁊ leuiari a fundo: cuius contrarium videmus oculis: quia talia corpora poſtq̃ merſa ſunt non redeunt a fundo
Tex.c.43. neq; natant inter fundum ⁊ aque ſuperficiem. Sciuit autem Democritus ꝙ ad dicta ſua ſequeretur inconueniens: ⁊ ideo viſus eſt confortare dictum ſuum debili ratione dicens. vapores in aere diffundi ⁊ rarefieri: ⁊ ideo nõ poſſe ſuſtentare corpora lata grauia in aere: ſed in aqua vapores congregantur ⁊ inſpiſſantur: ⁊ ideo confortantur ⁊ valẽt corpora grauia portare ⁊ eleuare plus q̃ in aere: non autem neceſſe eſt vt contra hoc diſputemus: quoniam ad viſum patet aquam eſſe ſpiſſiorem omni vapore ⁊ ꝙ aqua per ſe non portat portari non poteſt aliquo modo a vapore in aqua eleuato. ¶ Dicamus autem nos ſoluentes queſtionem inductam ꝙ corporum continuorum quedam ſunt facilis diuiſionis: ⁊ quedam difficilis: aer enim citius diuidit̃ q̃ aqua ⁊ quanto fuerint aliqua corpora ſubtiliora ⁊ rariora tãto facilius diuiduntur: quanto vero fuerint ſpiſſiora tanto diuidũtur difficilius: ⁊ difficilius penetrãtur: quia omne penetrãs per alterum diuidit ipſum. Similiter autem diuidentium ⁊ penetrantium quedam diuidunt ⁊ penetrant faciliter ⁊ quedam difficiliter. Quanto enim aliqua fuerint acutiora ⁊ grauiora ⁊ duriora tanto diuidunt ⁊ penetrant facilius ⁊ quanto fuerint obtuſiora ⁊ minus grauia ⁊ molliora: tanto diuidunt ⁊ penetrant difficilius ⁊ tardius. Dico autem diuiſionem facilem per tranſitionem ⁊ penetrationem: quanto enim facilius aliquid diuidit tanto difficilius penetrat ⁊ pertranſit ⁊ potentia optime diuiſionis actiue congregatur ex tribus dictis. ſ. acuto graui ⁊ duro: ⁊ quantum deficit de his tribus tãtũ deficit de bonitate potẽtie diuiſionis: ſimiliter autem bonitas potentie diuiſionis paſſiue congregatur ex humido ⁊ raro: ⁊ quanto fuerit humidius ⁊ rarius tanto facilius diuiditur: ⁊ inquãtum de his duobus deficit tãtũ
Tex.c.44. deficit de bonitate potentie diuiſionis paſſiue. Reuertẽtes ergo ad ſolutionem queſtionis dicimus ꝙ aer facilius impellitur ⁊ diuiditur q̃ aqua: ⁊ aqua facilius diuiditur ⁊ impellitur q̃ terra: quia quanto aliquid fuerit ſubtilius ⁊ humidius tanto facilius recipit impulſionem ⁊ diuiſionem ⁊ penetrationem: ſi ergo hec ita ſe habent tũc dicimus ꝙ corpora late figure tenuia non grauia multum licet ſunt dura terreſtria tamen quia non diuidunt bene propter defectũ acuminis ⁊ defectum grauitatis natant ſuper aquam: que non adeo de facili ſicut aer diuiditur: quia cũ iacent ſuper aquã tangunt late aquam ⁊ multam aque ſuperficiem nõ ita poſſunt comprimere ſicut paucam: ⁊ natant ſuper aquam ⁊ non profundatur velociter ſub aqua: ⁊ huius ſignum eſt q2 cum merguntur non cadunt ſub aqua ſequendo ſuperficiem latam: ſed potius inclinantur ſuper latus ſtrictũ ⁊ ſuper aquã diuidunt illud: corpora autem longa ſtricta eo ꝙ non tãgũt aque ſuperficiem niſi parum non comprimunt ſub ſe multã aquam: ⁊ ideo facile diuidunt eam ⁊ cito merguntur ſub aqua: lata autem huius ⁊ ſtricta non natant ſuper aerem eo ꝙ aer ſubtilior aqua exiſtens facilius diuiditur: ⁊ ideo talia penetrant per ipſum ⁊ cadunt ad terram. Amplius autem conſiderandum in coniunctione eorum que faciunt bonitatem penetrationis paſſiue: aliquam enim paruam potentiã poteſt habere ꝙ tardatur impulſione ad penetrandum ſicut ſi ſit hebes: aut non ſatis graue: aut non ſatis durum ⁊ coniungenda ſunt penetrantia: vnde ad bene penetrabilia: quando enim illa coniuncta fuerit: tunc velocius erit valde penetratio: ſimiliter oportet fieri compenetrationem actiuorum paſſiuorum in penetrando: ſi enim virtus penetrandi corporis grauis impellentis eſt maior q̃ ſit virtus corporis cõtinui qđ penetratur ⁊ impellitur: tũc penetratur per ipſum ⁊ impellitur per ipſum ⁊ deſcendit per ipſum velociter. Si autem virtus corporis grauis per naturam in penetrando eſt debilior virtute reſiſtendi in continuo corpore per qđ ſit penetratio: tunc natat ſuper ipſum ⁊ non mergitur ſicut ferrum tenue ⁊ latum natat ſuper aquam. Concaua autem corpora natant: ideo quia aere plena ſunt ſicut ⁊ ligna ⁊ rara ⁊ poroſa propter multos etiam poros: natat etiam lapis poroſus ſimilis aduſto: furfures autem natant ſuper aquam: cũ tamen grauia merguntur: q2 ſunt furfures quaſi palee rare ⁊ concaue. Ea autem que volant in aere ſunt rara multum ⁊ aere plena: ⁊ ideo eleuantur ⁊ non facile penetrant aerem quemadmodum plume auium: hec igitur de antiquorum opinionibus ⁊ rationibus ⁊ queſtionibus ſufficiant.

¶ Cap. vltimũ. Et eſt digreſſio declarans generationem elementorum per motum orbis ⁊ centri quietem.

Cum aũt hec omnia dicta ſint ſm Ariſto. ⁊ peripatheticos antiquos. Eſt tamen via generationis ⁊ numeri elementorum a poſterioribus inuenta breuis ⁊ bona ex propoſitionibus notis in ſenſu probata. Eſt enim per ſe notum ꝙ ex motu eſt calor: ⁊ diſſolutio partium in omni materia ſuſceptibilis eſt paſſionis eo ꝙ ex quiete eſt frigiditas partium ⁊ conſtrictio in materia eadem. Cum igitur celi motus ſit perpetuus: ⁊ materia quatuor elementorum ſit ſuſceptibilis paſſionis: oportet neceſſario ꝙ materia quã continue tangit concauum celi calefiat in ſummo ⁊ diſſoluatur ita ꝙ partes eius rarificantur in ſummo: ita ꝙ vna non fluit ad aliam: nec ex alia. Talis autem rarificatio conducit ad deſiccationem vehementem neceſſario: ⁊ ideo id qđ proximum eſt ſpere de materia quatuor elementorũ ſiue de materia prima eſt ignis: q2 ignis eſt corpus calidum in ſummo: ⁊ ſiccum vltimo rarefactum. Corpus autem longiſſime diſtans a motu ⁊ quieſcens eſt centrum: ⁊ ideo ex quiete eſt vltimo frigidum frigiditate conſtringente: ⁊ ideo humidũ exprimente ab ipſo: ⁊ hoc eſt terra: ꝙ incenditur a motu ſperico ſicut circa qđ ſit motus ſicut dictum eſt in tertio librorũ ſuperiorum: mediorum autem locorum quicquid ⁊ recedit a motu primi corporis ⁊ receſſu non perfecto eſt calidus nõ vehementer diſſolutiuus ⁊ exiccatiuus: ⁊ ideo generatiuus aeris: quia aer eſt corpus calidum ⁊ humidum: ⁊ ex calore habens humidum ſpirituale emanans a medio aeris ad circunferentiam ſuam: locus autem cẽtro ſpere plus appropinquans ⁊ non habens in eo calidum diſſolutiuum remanet frigidus non quidem vltimata frigiditate: ⁊ ideo non exprimit humidum ex parte materie que eſt in ipſo: ⁊ ideo generat aquam quia aqua eſt elementum humidum ⁊ frigidum habens humiditatem non ſpiritualem fluentem ab extremis aque ad medium ipſius: ⁊ ideo eſt ſpiſſius aere: que duo media elementa ſecundario intenduntur a natura quia niſi eſſet terra que centrum eſt circũpoſita: terra diſſolueretur in motus ſuperiorum: ⁊ non eſſet perfecte perficiẽs eorum que ſunt ſm generationem. ¶ Sic igitur determinatum ſit de graui ⁊ leui: ⁊ de accidentibus proprijs que accidunt vtriſq;: ⁊ diſtincta ſunt vtraq; in ea que dicta ſunt abſolute: ⁊ in ea que dicta ſunt comparatiue ⁊ diffinita ſunt ⁊ demonſtrata per demonſtrationes neceſſarias ⁊ conuenientes huic materie ⁊ ſufficientes. Sic ergo in hoc completus liber noſter de celo ⁊ mundo. Cum deo annuente omnia diximus in eo que fuerunt noſtre intentionis in hac materia.

¶ Explicit liber de celo ⁊ mundo Alberti magni.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

¶ Incipit liber de generatione ⁊ coꝛruptiõe. Cuius tractatus primus eſt de generatione ⁊ coꝛruptione in cõmuni ſimplr̃ dictis.

¶ Cap. pͥᵐ. De ꝓhemio in quo declarat̃ que ſit intẽtio libri.

Quæ due ſint cõſideratiões de mobili ſimplici: quaꝝ vna eſt de mobili ſimplici ſm̃ ſimpliciorẽ potentiã eius ad motũ que eſt potentia ad locum vel ſitũ que habita eſt in ſcientia libroꝝ celi ⁊ mundi. Altera eſt de ſimplici mobili ſm̃ minus ſimplicẽ potentiã ad motũ eius que eſt potentia ad ſuſceptionẽ forme tam ſubſtantialis ꝙ̃ accidentalis: que tractãda eſt in libris iſtis qui dicunt̃ de generatione ⁊ coꝛruptione. Cõſtat ꝙ ſcientia iſta tertium obtinet locum partis prime que pars prima eſt de nãlibus vniuerſalibus. ¶ Cũ eni habitũ ſit de mobili in genere in ſcientia libri phyſicoꝝ: de mobili aũt ſimplr̃ ſm̃ ꝙ potentiã habet ad renouationẽ ſitus qui nihil variat in ſuba mobilis in libro de celo ⁊ mũdo ſequitur hec tertia ꝯſideratio mobilis ſimplicis ſm̃ motũ qui eſt ad formam variantẽ eſſe mobilis: ⁊ in hoc completa eſt prima pars vniuerſaliũ nãlium: q2 mobile in vniuerſali nõ habet plures ꝯſiderationes. ¶ Si aũt aliquis dubitat ⁊ dicat q̃ñ nulla ſcientia põt eſſe de hoc: q2 gñabilia ⁊ coꝛruptibilia ſũt variabilia: ⁊ de hoc ſcientia nõ põt eſſe: cum oĩs ſcientia ſit de neceſſarijs: ⁊ neceſſariũ ſimpliciter dictũ ſit imutabile ⁊ eternum ſicut dicit Ariſt. ¶ Sciat de ſubiecto coꝛruptibili rõnes eſſe incoꝛruptibiles: que rõnes principia ſunt ſciẽtiarũ: ⁊ ſic de talibus nõ in numero acceptis: ſed in rõnibus talibus eſſe ſciam ⁊ demõſtrationẽ. ¶ Nec obſtat qð dicit Heraclitus. ſ. ꝙ diffinitiones in mã ſi bone ſunt debent eſſe mãles: q̃ñ aliter logice ſunt ⁊ ex tranſcendentibus ⁊ vane oẽs. ¶ Mãles aũt dicunt̃ que ſunt de forma accepta cũ mã. Forma aũt talis ſemper in mutatione ꝯſiſtit: nec de ea aliqd certi concipi vel dici põt ꝓpter in ſubiecto ꝯtinuã mutationem phyſicus aũt nõ abſtrahit: ⁊ ideo phyſicus ſcientiam de hoc habere nõ põt. ¶ Hec eni rõ Heracliti decipit in equiuoco: q2 abſtractio duplex eſt. ſ. vniuerſalis a particulari: ⁊ ſecũda eſt illa que eſt diffinitio per ea que nõ ꝯcernũt mãm aliquã ſenſibilẽ a qua ſm̃ eſſe dependeant: ſed equalr̃ habẽt eſſe in omni mã. Et prima quidẽ abſtractio oĩs eſt ſcientie: q2 nulla ſcientia eſt quin abſtrahat vniuerſale a particulari: q2 ſue demõſtrationes ⁊ ꝯcluſiones de vniuerſali ſunt: l3 aliquãdo illa diffiniri nõ poſſint: niſi ꝯcernãt ſibi mãm ſenſibilẽ extra quã nec nomen nec rõnem retinent niſi equiuoce: ſicut caro neruus ⁊ os ⁊ oẽs plante ⁊ animalia ⁊ partes eaꝝ: q2 nulla caro eſt que non ſit medium in tactu cõpoſita ex ꝯtrarijs: ⁊ ſimilr̃ de alijs nãlibus eſt intelligẽdum. ¶ Nihilominus tñ phyſicus loquẽs de carne nõ loquit̃ de carne hac idiuidua: ſed potius de carne ſm̃ rõnem carnis qua ab hac idiuidua abſtrahit: vel ſi deſcendit ſub carne ad carnẽ leonis vel hominis non tñ venit ad aliqð indiuiduũ de quo tradat demonſtrationẽ ⁊ ſcientiã. ¶ Abſtractio aũt que eſt per diffinientia que rõnẽ nõ habẽt ab hac vel illa in ſpecie cõſiderata mã eſt mathematici ſicut circulus quẽ ꝯſiderat mathematicus nõ ereus eſt nec ligneus ſed quantus tm̃: ⁊ ideo vna eſt ſua rõ in oĩ mã non equiuoca: q̃ñ nihil eſt de ſua rõne niſi ꝙ ſit figura plana vna linea ꝯtenta: ⁊ hoc ſaluat̃ in oĩ quanto: hoc aũt h3 determinari in 6° phyſicoꝝ. ¶ Dicit̃ autẽ hic liber de gñatione ſimplr̃ ⁊ coꝛruptione duabus rõnibus quarũ vna eſt verioꝛ: q2 de gnõne ſimplr̃ ⁊ de coꝛruptione ſimplr̃ agit̃ in eo. Dico aũt gñationẽ ſimplr̃ vniuerſalẽ: q2 de gnõne que eſt mutatio in vniuerſali agit̃ in primo libro de gñabili in vniuerſali qð eſt ſimplex coꝛpus qð gratia ſui gñat̃: vel ꝑ qð gñat̃ quicquid gñat̃ determinat̃ in ſcðo. Que aũt dicunt̃ in primo libro preter hic ꝓpter illa dicunt̃: ꝓpter diſtinctionẽ eni gnõnis ab alijs motibus qui ſunt ad formas accidẽtales agit̃ ibi de alteratione ⁊ augmẽtatione: ⁊ ꝓpter gnõnẽ coꝛpoꝛis ſimplicis qð eſt elementũ agit̃ ibi de tactu ⁊ de facere ⁊ pati ⁊ de mixtione. Alia tñ rõ eſt que nõ adeo eſt ad ꝓpoſitũ l3 a quibuſdã fuerit aſſignata. ſ. q2 vbicũq3 agit̃ de gñatione ⁊ coꝛruptione in libro primo. Eſt eni ꝯſideratio gñationis in primo: ⁊ gñationis ꝯtracte ad coꝛpus ſimplex ꝯſideratio eſt in ſcðo. Gñationis aũt ꝯſideratio eſt duplex. ſ. ſm̃ eſſentiã ⁊ ſm̃ eſſe. Ea aũt que eſt gñatio ſm̃ eſſentiã eſt gñatio ſimplex dicta: que aũt eſt ſm̃ eſſe ⁊ nõ ſm̃ eſſentiã eſt gñatio quoq3 quidẽ ſm̃ eſſe quale determinat̃ in alteratione ⁊ ſm̃ quãtũ in augmẽtatione. Motus autẽ gnõnis quo tangitur in tactu ⁊ facere ⁊ mixtione in quibus manẽt eſſentie ſm̃ eẽ primũ: l3 fiat in talibus alteratio ſm̃ eſſe contrarioꝛum. In hoc aũt libro ſicut ⁊ in alijs Ariſt. ſequimur nõ dimittẽtes ẽt ea que ex alijs ⁊ ex nobis vtiliter videbuntur addenda eſſe.

¶ De gñatione aũt ⁊ coꝛruptione ſm̃ cauſas nãles ſiue nãliter gñatoꝝ ⁊ coꝛruptoꝝ in hoc libro dicendũ eſt ⁊ vniuerſalr̃ nõ deſcẽdẽdo ad gñationes huius vel illius dicẽdũ eſt hic: q2 ſnĩa vniuerſalis eſt ante particularẽ: cauſe etiã caꝝ hic dicẽde ſunt ⁊ determinãdo eoꝝ determinationes ſiue diffinitiones in cõmuni. Amplius q2 motus ſunt vniuerſales ad formã alteratio ⁊ augmẽtatio. Dicendũ eſt etiã de ipſis qd ſint ⁊ vtrũ extimãdũ ſit ꝙ vna ſit nã alterationis ⁊ gñationis aut ſemota ſiue diuerſa ſicut per nomina diſtinguunt̃: q2 nomen alterationis ſignificat motũ in qualitate gñationis aut nomen ſonat mutationem in ſubſtantia. Tex. c. 1.

¶ Cap. 2ᵐ. De opinionibus antiquoꝛum circa genus generationis ⁊ coꝛruptionis.

Antiquoꝝ quidem ergo quidã gñationẽ ſimplicẽ dicebãt idẽ eſſe alterationi. Alij võ dicebãt aliud eſſe alterationẽ: ⁊ aliud eſſe gñationem. Dico ãt ſimplicẽ gñationẽ que pure ⁊ vere eſt vniuerſalis gñatio mutatio. ſ. in ſubã vniuerſalr̃ de qua intẽdimus hic: ſiue etiã ſimplicem gñationẽ que eſt gñatio elementi: de qua in ſcðo huius voluminis loquimur: q2 ergo hi antiqui diuerſificati ſunt circa genus gnõnis ⁊ alterationis ponẽtes ea in genere vno vl̃ diuerſis: ideo primo dicat̃ de opinione eoꝝ. ¶ Quicũq3 eni3 principiũ oĩum vnũ aliquid dicũt quicquid ſit illud: ⁊ oĩa dicũt generari ex illo vno ſaluato in ſuba ⁊ rõne illis etiã neceſſe eſt dicere ꝙ generatio ſit alteratio: ⁊ q2 ſit in principali ⁊ ſubſtãtiali gnõne op3 dicere alteꝝ. Iſti eni dicũt vnũ ſubiectũ ſaluari in ſuba ⁊ rõne ſicut terrã vnã vel ignẽ vnũ vel aerẽ vnũ vel aquã vel mediũ inter ignẽ ⁊ aerẽ vnũ mutari ⁊ talis mutatio cui ſubijcit̃ idem ſaluat̃ in ſuba ⁊ rõne alteratio eſt: ⁊ ideo ſm̃ eos generatio eſt alteratio. ¶ Quicũq3 aũt ponunt ꝙ principia mãlia ſunt plura ſicut Empe. qui quatuoꝛ poſuit elemẽta. Et Anax. qui oĩa homogenea. i. ſĩlia in partibus ponit ſicut ſanguinẽ carnẽ lignũ ⁊ os ⁊c. quoꝝ partes ſunt ſimiles ⁊ habẽt nomẽ totius. Et Leucippus ⁊ collega eius Democritus qui ponit infinita coꝛpoꝛa idiuiſibilia reſperſa in vacuo. Hi oẽs aliud dicũt generationẽ eſſe ⁊ aliud alterationẽ: q2 eoꝝ principioꝝ ꝯgregatio ſm̃ eos ſit generatio: alteratio aũt dum totum ꝯgregatũ variatur ſm̃ qualitates vere vel apparenter. Dico aũt vere vel apparẽter: q2 quidã ipſoꝝ qualitates ſm̃ rem eſſe ponebant: quidã ãt non niſi apparentiam vt infra patebit in poſitione Democriti ⁊ Leucippi. ¶ Sed tñ Anaxag. ignoꝛauit veritatẽ ſui ſermonis: cũ eni poſuit principia mãlia eſſe multa que ꝯgregatione ⁊ ſegregatione generationẽ ⁊ coꝛruptionẽ faciũt ſequebatur generationẽ nõ eſſe alterationẽ: ⁊ ipſe tñ dixit ꝙ generatio ⁊ alteratio ſũt idẽ: forte ideo q2 nullus eoꝝ vere cognouit formale principiũ: ⁊ q2 latet primo res deinde ꝯgregatione ⁊ ſegregatione homogeneoꝝ incipit apparere: ⁊ hec eſt rei generatio ⁊ latẽtia coꝛruptio: latentia aũt ⁊ apparẽtia nõ dicũt mutationẽ niſi in accidẽte: ⁊ ideo dixit iſte generationẽ eſſe alterationẽ ⁊ ꝯͣriat̃ dicto ſuo: q2 ſm̃ eũ generatio ſit ꝯgregatione homogeneoꝝ que latebãt: ⁊ alteratio variatione paſſionũ circa idẽ in quo apparẽtia homogenea iã dudũ ꝯſtiterãt: multa aũt Anax. dixit elementa mãlia quẽadmodũ alij. Empe. n. ꝓncipia mãlia coꝛpoꝛea q̃tuoꝛ elemẽta eſſe dixit: ⁊

Oꝛdo libri ⁊ intentio

Obiectio

Solo ꝑ qua vide. 4. meta. t. cõ. 22.

Abſtractio duplex.

Nomen libri

eum addidit his duo formalia mouētia.ſ.litē ꝛ amicitiam tūc ſex in vniuerſo ponit principia:ſed Anax.ꝛ Leucippus ꝛ Democritus ꝯueniūt in hoc ꝙ mālia dicūt īfinita eſſe pnci pia.Anaxago.eni oīa omiomera.i.ſimilis gn̄is ponit eē mā lia:quoꝝ pars ſynonyma eſt toti.i.eiuſdē rōnis ꝛ nois cū to to:ſicut os ꝛ caro ꝛ medulla:qꝛ quelibet pars oſſis eſt os : ꝛ quelibet pars carnis eſt caro:ꝛ ſic de alijs. Democritus āt ꝛ Leucippus dicunt ꝙ hec omiomera ꝛ alia componunť ex athomis ſiue corporibus idiuiſibilibus que īfinita ſūt mul/ titudie ꝛ figuratiōe ſiue forma que morphea dicit̄:qꝛ trigo tiā ſunt ꝛ trigona ꝛ rotunda ꝛ pentagona:ꝛ ſic in infinitum. Res aūt que cōpoſite ſunt differūt his athomis ex quibus ſunt poſitione ꝛ ordine athomoꝝ:qꝛ aliā poſitionē habēt tri gona cū rotundis ꝛ quadratis ꝛ ſimilibus in vno qd̄ fit celū ꝛ aliā i alio qd̄ fuit terra:ſimilr̄ aliū habēt ſm ꝙ a dextris vel ſiniſtris ſiue prius ſiue poſterius cōponūt trigona vel rotū/ da:ꝛ ideo differētiā hāc accipiunt generata ſm iſtos duos modos:hec ergo eſt opinio antiquorum circa genus altera tionis ꝛ corruptionis.

¶Cap.3m. De comparatione antiquorum.

SI aūt comparanť dicta antiquoꝝ qui plura di cunt eſſe mālia principia:tūc dicta Anaxag.cō traria ſunt ſm aliqd dictis Empe.qꝛ Empe/ doclici.i.illi qui ſunt de ſecta Empe.dicūt pn/ cipia mālia ꝛ ſimpliciſſima eſſe quatuoꝛ elemē ta.ſ.ignē:aerē:aquā:ꝛ terrā:ꝛ ex his fieri poſte rioꝛa ꝛ minus ſimplicia ea que dicunť partes omiomere.ſ. carnē:os:ꝛ alia de nūero partiū que inueniunť in cōpoſi tis.Anaxagorici aūt dicūt econuerſo.ſ.ꝙ partes omiomere ſunt prioꝛes ꝛ ſimplicioꝛes ꝙ̄ quatuoꝛ illa que dicit Empe. ſ.ꝙ̄ ignis aer aqua ꝛ terra:ꝛ hec quatuoꝛ dicit Anax.ꝯſtitui ex illis. Sunt eni omiomere partes paſpermia vniuerſalia ſemina mālia hoꝝ quatuoꝛ corpoꝝ:lꝫ eni ſint quatuoꝛ corpo ra omiomera:tñ nō ſunt partes omiomere:quia per ſe ſunt ꝯſtituta ſm partes omiomeras. Anaxa.dicit eſſe elementa oīum corpoꝝ:qꝛ pars mālē principiū eſt totius ꝛ omiome/ rū eſt principiū etherogenij.i.diſſimilis in partibus ſicut ho mo manus ꝛ pes:qꝛ nec in homines homo:nec manus in manus:nec pes in pedes diuiditur.

¶Cap.4m. De eo qd̄ neceſſario ſequitur ex dictis eoꝛum.

HIs habitis oſtendamus qd̄ prius diximus.ſ. ꝙ his qui ex vno māli pricipio ſaluato in ſub/ iecto omnia dicunt ꝯſtitui neceſſe ſit dicere ge nerationē ꝛ corruptionē eſſe alterationē:cū eni dicit̄ manere ſubiectū vnū ꝛ idem in mutatio/ ne:tūc dicit̄ ꝙ ſicut mutat̄ alterari: qꝛ tūc non mutat̄ in forma ſubſtātiali:ſed de ſubiecto ſaluato in ſubſtā tia ad ſubiectū alterius accidētis:ſed tale ſubiectū ſaluatū. Dicūt ponētes illud principiū mālē:ergo ſequit̄ ex dicto eo/ rū ꝙ generatio ſit alteratio. His aūt qui genera mālia mul ta faciūt:neceſſe eſt dicere gn̄atiōnē aliā eſſe ab alteratione: qꝛ ipſis neceſſe eſt dicere ꝙ multis mālibus ꝯuenietibus fit gn̄atio ꝛ diſſolutis eiſdem fit corruptio. Sed alteratio non ſic:ſed ſine ſegregatione ꝛ ꝯgregatione partium mālium:cū res alterat̄ variat̄ in accidentibus:ideo enim qꝛ gn̄atio eſt ꝯgregatio partium mālium ꝛ corruptio eſt ſegregatio. Di/ cit eni Empe.qm̄ nā formalis nō eſt niſi mixtura : eo ꝙ ipſe formā perfecte nō cognoſcit nec cognouit:ſed principiū gene ratoꝝ poſuit materiale ꝛ ſegregatio mixture illius eſt nomē corruptionis. Illud igitur ſequitur poſitionem ipſoꝝ:ꝛ ideo manifeſtum eſt eos ſic dicere.

¶Cap.5m. De perfectione dicti eoꝝ qui plura vno dicūt ele menta vt Empedocles.

HAbito aūt eo qd̄ eſt propꝛium ex dictis eoꝝ cō/ ſiderare ꝯtingit ꝙ his qui dicunt ꝙ plura mā/ lia ſunt principia:accidit etiā ꝙ dictuꝫ eoꝝ eſt imperfectum ad conſtruendum ſuam intētio/ nē:qꝛ ſicut habituꝫ eſt ipſis eſt neceſſe dicere ꝙ generatio ſit aliud ꝙ̄ alteratio:ꝛ tñ impoſſibi/ le eſt ſm ea que ab eis dicūtur hic per cauſaꝫ oſtēdetur:hoc autē qd̄ dicimus recte eſt facile videre:per ſimile enim pro/ bamus alterationem eſſe differētem a generatione:qꝛ ſicut videmus in quantitate eſſe motum quieſcente.i.manente ſubſtantia.i.ſubiecto ſm eſſe ꝛ rationeꝫ qui motus vocatur augmentū:ita videmus eodem modo quieſcente ſubſtātia ꝛ ſubiecto motuꝫ eſſe in qualitate que eſt alteratio:ſed in ge neratione non quieſcit ſubſtantia ꝛ ſubiectum idem ſm eſſe ꝛ rōnem:ideo differunt generatio ꝛ alteratio:ſed hoc nō po teſt cauſari ex dictis eoꝝ qui plura ponunt principia mālia qd̄ ſic probatur:qꝛ ſi nō fiat alteratio in primis qualitatibus que ſunt differentie elementoꝛuꝫ:ſi in frigido ꝛ calido : ſicco ꝛ humido nō poteſt fieri alteratio in ſcd̄is que cauſantur ab illis.ſ.in albo nigro:molli ꝛ duro:ſed dicit Empe.non fit al teratio in primis ergo nec in ſcd̄is. Dixit eniꝫ Empe.ꝙ ter ra eſt res frigida dura nigra:ꝛ ſol.i.ignis eſt res alba calida ꝛ ꝙ vnum elementum non imutat alterum. Lꝫ congregenť in vnum mixtum:ergo elementum non imutat elementum extra mixtum nec in mixto ſm qualitatem puta actiuaꝫ vel paſſiuam:ꝛ ideo terra ſemper manet terra ꝛ nunꝙ̄ mutatur in ignem:vnde neceſſe eſt eum ſequi ꝛ in qualitatibus ſcd̄is ꝛ gn̄atis nullam fieri alterationem:qꝛ non alteratur etbero geneuꝫ:niſi qꝛ in eo alteratur homogeneū : nec homogenea pars alteratur niſi alterato elemento qd̄ ꝯſtituit in ipſum:ꝛ ideo elemento non alterato non alteratur homogeneū : nec etherogeneum.ſimiliter non alterat album nec dulce niſi rō/ ne alterationis in ſua cauſa que eſt ca.fri.hu.ꝛ ſic.ꝯſtat ergo ꝙ ex dictis Empe.alteratio cauſari non poteſt cum tamen neceſſe ſit ſibi ponere alterationē a generatione differenteꝫ: ꝛ infra inſufficiens eſt dictum eius : hoc aūt pꝫ in alia rōne. ¶Manifeſtuꝫ eſt enim ꝙ in omni alteratione vna mā ſiue vnum ſubiectum ſupponit̄ duobus ꝯtrarijs ſicut in loci mu tatione qd̄ idem eſt ſurſum ꝛ deorſum motum in quantita/ te idem augmentum ꝛ diminutum. Sed Empedo.nō dicit idem eſſe calidum ꝛ frigidum ſm ſubiectum vt habitū eſt: ergo ex dicto ſuo non cauſatur alteratio. Amplius pꝫ ꝯclu/ ſio rōne ꝯſequentie:qꝛ iſta ſe ꝯſequunť ſi eſt alteratio eſt ſub iectuꝫ idē ſub duobus ꝯtrarijs ſaluatū eſt alteratio:ſed ſm Empedo.nō eſt ſubiectū vnū ſub duobus ꝯtrarijs ſaluatū: nec econtra:ergo non cauſat alterationem.

¶Cap.6m. De eo qd̄ Empe.dicit contra ſeipſum ꝛ contra id qd̄ apparet ſenſu omnibus.

EMpedocles ergo non eſt tm̄ iperfectus in ſuo Tex.c.2. dicto ſed ꝯtraria videt̄ dicere ad ea que appa/ rent omnibus ꝛ ad ſeipſuꝫ. Dicit enim duo in ſimul quoꝝ vnum eſt ꝙ nullum elementoꝝ trā ſmutatur in alteꝝ:eo ꝙ non admittunt differē tias ſuas que ſunt qualitates prime quas ipſe dicit eſſe in terra graue ꝛ durum ꝛ frigidum ꝛ in ſole.i.igne albū ꝛ calidum:ſcd̄m eſt ꝙ ipſe dicit qd̄ quatuoꝛ elementa qn̄ mutanť in vnum chaos ſiue in vnā materiā ꝛ fiunt iterū diſtincta ab illa natura per litem ꝛ amicitiam:ꝛ hoc non po teſt ipſe dicere ꝙ in vnā.ſ.ꝯueniant nām niſi qꝛ poſſunt amit tere ſuas qualitates:nec poteſt dicere ꝙ iterum exeant ab il la natura mixta : niſi qꝛ poſſunt acquirere qualitates : ergo elementa poſſunt alterari ꝛ tranſmutari:nec magis eſt rō: quare magis tunc poſſunt alterari ꝛ trāſmutari ꝙ̄ modo:er go ꝛ modo poſſunt alterari ꝛ tranſmutari vt terra fiat ignis vel aliud elementū:ꝛ hoc eſt qd̄ apparet omnibus. ¶Cū er go ꝯtrarium huius dicat Empedo.dicit contra ſe ꝛ contra apparens. Incertuꝫ aūt eſt etiam dictū huius viri in hoc ꝙ Tex.c.3. ſm illum ſuū dictum nemo poteſt ſcire vtrum vnum princi/ pium ſit multoꝝ:aut econuerſo multa ſint principia vnius: inquantum eni quatuoꝛ ꝯgregata per amicitiam ꝯſtituunt vnum ſic multa.ſ.quatuoꝛ ſunt principia vnius : inquātum aūt iterum per litem quatuoꝛ exeunt ex vno vnum eſt prin/ cipium multoꝝ:ergo neſcitur ex dicto ſuo vtrum ſm vnum ſit elementum ꝛ principium primum vel quatuoꝛ : hec ergo ſunt dicta a ſermonibus eoꝝ qui circa genus generationis errant ponentes eam eſſe alterationem vel motum ſm ſitū qui fit congregatione ꝛ ſegregatione.

¶Cap.7m. De eo ꝙ ſermones antiquoꝝ inſufficientes ſūt circa id quod ſubijcitur generationi. Tex.cō.4.

VNiuerſalr̄ itaqꝫ de generatione ꝛ corruptione ſimplici elementoꝝ dicendū vtrum eſt aut nō eſt:ꝛ quomodo eſt:ꝛ de alijs motibus ſimplici bus puta de augmētatiōe ꝛ alteratione : ꝛ erit nr̄a intētio hic dicere vtruꝫ gn̄atio eſt ex illo ex quo dicebāt eē ātiqui:vt ſicut remouimꝰ erro/

rē coꝝ ꝙ errabāt in eo ex quo eſt gñatio ſiue qð ſubijcitꝛ gñationi: hoc enim eſt neceſſarium cum antiqui non fecerunt
Tex.c.5. hoc. ¶ Plato enim cum ſcrutatus ſit de generatione ⁊ corruptione quomodo ſit in rebus particulariter ⁊ nō vniuerſaliter ſcrutatus eſt: tātū.n. dixit de gñatione elemētoꝝ qualr aūt alia generentꝛ.ſ. carnes ⁊ oſſa: ⁊ alia talia nō potuit ſciri per ſuā artē: qꝛ nō fuit vniuerſalis ars applicabilis oībꝰ: ſed particularis de quibuſdā faciens tractatū: fuit ergo inſufficiens qꝛ non dixit aliquid de alijs motibus vniuerſalibus qui ſunt ad formā ſicut eſt augmentatio ⁊ alteratio: quoꝝ vnus eſt ad formam in quantitate: ⁊ alius eſt ad formam in qualitate. Similiter omnes alij antiqui defecerunt in hoc ꝙ nullus de his aliquid dixit niſi ſuperficietenus ⁊ nō ſubtiliter preter Democritum qui de omnibus motibus iſtis curam videtur habere: ⁊ qualiter differunt adinuicem: precipue aūt de augmentatione nullus aliquid dixit niſi ꝙ quilibet parum ſcrutatus de plano diceret.ſ. ꝙ res augmentatꝛ a re ſibi ſimili: ſed qualiter fiat augmentum nullus dixit: nec etiā de mixtiōe nec de facere ⁊ pati quomodo hoc qui facit: de hoc aūt patitur ſm nāles operationes: cū tñ iſti motus ſine actione ⁊ paſſione fieri non poſſunt.

¶ Cap. 8m. De opinione Democriti ⁊ Leucippi circa ſubiectum generationis.

DEmocritus aūt ⁊ collega eius Leucippus vt diximus ſoli vniuerſalr de omnibus tractauerunt motibus: ⁊ qualiter adinuicem differūt: fecerunt enim poſitione ſua figuras in athomis hoc eſt in corporibus indiuiſibilibus dicētes illa eſſe rotunda trigona quadrāgula ⁊ pētagona: ⁊ ſic in infinitum: ⁊ hec corpora dixerunt reſperſa in vacuo quemadmodum plurime partes apparent in radio ſolis: dicebant in hoc vacuo omnium fieri generationē in athomos congregatione athomoꝝ ⁊ eorūdē ſegregatione fieri corruptionem: ⁊ qꝛ forte putabant figuram corporū naturalem eſſe formam ſubſtantialem ipſoꝝ eo ꝙ quodlibet corpus naturale propriam habet figuram: ideo putabant figuram corporis naturalis componi ex figuris athomorum. Alterationem aūt fieri voluerunt ordine ⁊ poſitione athomoꝝ: qꝛ videlicet infra vel extra diſponunt trigona cū quadratis vel aliter figuratis ⁊ ordinantꝛ ante vel retro ad dextram vel ad ſiniſtram cui rei dabant exemplum in collo columbe que videtur ante aſpicienti griſia ⁊ a dextris conuertenti oculum videtur hēre ſplendorē auri: ⁊ aliter aſpicienti videtꝛ coloris azurini. ¶ Dixerūt aūt figuras īfinitas: ideo qꝛ dubitabāt veꝝ cauſari ex apparentia hominū.i. verū eſſe quicquid apparet alicui in ſenſu vel in opinione ſua: qꝛ de facili transferunt res athomoꝝ ſitu vel ordine: ⁊ ideo aliter videtꝛ vni dicere ⁊ aliter alteri cum vtrūqꝫ tñ verum inducit de re propter diuerſum ſuum rei: ⁊ etiam contraria iudicia de re propter illam cauſam ſunt vera: ⁊ res tota efficitur alia: ⁊ alterius iudicij propter vnū athomū remotū a re vel repoſitū ad ipſam: ⁊ huius exemplum eſſe dicebant in litteris que diuerſo ordine omnis componūt dictiones ⁊ orationes ⁊ vna littera dempta vel appoſita vel aliter ſita iudicium ⁊ ſenſus orationis variatur ſicut apparet in comedijs ⁊ tragedijs. Sunt enim comedie carmina laudis que cantant comici: hoc eſt imitationes geſtoꝝ laudabilium antiquoꝝ. Comes enim grece ſonat latine villa: qꝛ villanoꝝ ꝯgregatione talia cantantur. Tragedie aūt carmina ſunt vituperationis quibus antiquoꝝ vituperia ſimpliciter inter villanos cantātur dicta a tragos qð eſt hircus: qꝛ feda cantantes fetidū animal hircum in remuneratione accipiebant: hec ergo carmina laudis ⁊ vituperij ex eiſdem aliter ordinatis fiunt litteris: ⁊ ſimilr etiā athomi ſe habēt ad materialia corpora ſicut littere ad dictiones vel orationes etiā aliter ordinatis ex eiſdem athomis diuerſa fiunt corpora ſm naturam compoſitione ſitu ⁊ ordine athomorum.

Tex.c.6. ¶ Cap. 9m. Utrū gnō ſit ꝯgregatōe ⁊ corruptio ſegregatiōe.

QUoniam ergo omnes fere in hoc conueniunt ꝙ aliud eſt generatio ⁊ aliud alteratio cum ex alijs fiat generatio ex alijs alteratio: ⁊ qꝛ ſicut dicunt antiqui generatio fit ex congregatione eoꝝ ex quibus fit generatio ſiue ſint athomi ſiue ſint quatuor elementa ſiue omiomera. Alteratio altero modo aūt fit tranſlatione illoꝝ ipſoꝝ ſm ſitum ⁊ ordinem: ideo a ſcientibus phyſicam naturalē de iſtis cōſiderandum eſt. ¶ Hoc enim multas rōnabiles habet queſtiones: ſi enim detur ꝙ generatio eſt quedam congregatio athomoꝝ ſiue aliorum ex quibus res dicitꝛ generari multa impoſſibilia contingunt.ſ. ꝙ forma ſubſtantialis ſitus partium ſit: ⁊ ꝙ generatio ſit quedam loci mutatio in partibus generati: ⁊ ꝙ generatio non ſit mutatio in ſubſtantiam: ⁊ ꝙ in ſubā cōpoſita non ſit niſi vnū cōponēs ſubſtātialr: ⁊ his ſimilia. Sed ſi dicatur ꝙ generatio non ſit congregatio ſūt quedam rationes que non ſunt habiles ſolui que infra patebunt. Si enim dicatur ꝙ generatio non eſt congregatio quedam videtꝛ antiquis aut vniuerſalr nihil eſſe generatio aut ſi eſt videtur non differre ab alteratione. Tunc enim generatio eſt mutatio in cōtinuo non diſſoluto nec congregato ſed ſaluato in partibus. Alteratio aūt ſimiliter eſt mutatio in tali continuo manente. Si vō generatio non eſt ꝯgregatio ⁊ tamen differt ab alteratione. Tunc tentandum eſt diſſoluere rōnem antiquoꝝ iam nuper inductam.

¶ Cap. 10m. Qꝛ impfectius dixit Plato ꝙ̄ Democritus circa ſubiectum generationis.

QUeſtionis aūt illius principiū eſt ꝙ nos iquiramus primo vtrū ſic gñantꝛ.i. ex talibus gñantur ⁊ alterantꝛ ⁊ augmentantꝛ ⁊ ꝯ̄ria his patiuntur entia.i. corrūpuntꝛ ⁊ diminuuntꝛ entia: ſicut dicūt antiqui: vel nō hoc eſt vtrū principia mālia ex qbus fit gñatio ſicut corpora īdiuiſibilia: Tex.c.7.
indiuiſibiliū aūt nullū eſt corpus: qꝛ in hoc eſt magna differētia: ⁊ rurſus ſi nos ꝯceſſerimus dimēſiones figuratas eſſe principia reꝝ: opꝫ prius querere vtrum ille dimēſiones ſint corporee ſicut dicūt Democritus ⁊ Leucippus: aut ſint planities ſiue ſuperficies ſicut dicit Plato in timeo: ſed ſicut in quarto celi ⁊ mūdi diximus incōueniens eſſe corpora phyſica diuidi in planities: vnde nec cōponuntꝛ etiā ex ipſis: qꝛ q̄libet res cōponitꝛ ex his in que diuiditꝛ: ideo magis rōnabile eſt corporꝝ phyſicoꝝ elemēta eſſe corpora īdiuiſibilia lꝫ ⁊ hec multā habeāt irrōnabilitatē. ¶ Iſti eñi qui ponūt corpora īdiuiſibilia cauſare poſſe alteratione aliā entē a gñatione ex ꝯuerſione athomoꝝ cū tactu diuerſo: qꝛ.ſ. rotūdū alicuiꝰ tangit latū ſiue trigonū: ⁊ alicuiꝰ tāgit latū aliud latū: ſicut trigonū tangit tetragonū: ⁊ cernit etiā in hac figura in athomis vt prius dictū eſt: ⁊ hoc facit Democritus: ⁊ ideo etiā colorē nullū dicūt eſſe: qꝛ res coloratꝛ diuerſimode ex cōuerſione ad alteꝝ: ⁊ ideo in apparētia eſt color ⁊ nō in re ⁊ in eſſe. Sꝫ eis qui dicūt corpora in planities diuidi ⁊ cōponi ex illis nō cōtingit cām dicere alterationis aliā ꝙ̄ gñationis: qꝛ qð cōponitꝛ ſm latitudinē ex planitiebꝰ nec gñatꝛ p̄ter ſolida.i. corpora. Dicūt aūt planities cōponi ſm latitudinē: qñ ſuper latitudinē mouetꝛ ⁊ augetꝛ: tūc eñi ꝓfundū recipit: ſi aūt ſm lōgitudinē mouetꝛ vel additionē reciperet ꝓlōgaretꝛ qdē ſupficies ſed nō fieret corpus: qꝛ nō ꝓfundaretꝛ: linea.n. mota ad pūctū ꝓlōgatꝛ: ſꝫ mota ad linee dimēſionē latū facit ſupficiei ⁊ gñat ſupficiē: ⁊ ſupficies mota ad linee dimēſionē latior ⁊ maior efficitꝛ: ſed corpa nō gñat niſi ad latitudis cōpreſſionē moueatꝛ. Paſſiōes aūt ⁊ q̄litates alias Platonici nō ſuſcipiūt gñari ex tali ſupficieꝝ cōpoſitione: ꝙ aūt Platonici minus ꝙ̄ Democriti diſcipuli potuerūt dicere ea que oēs ꝯfitentꝛ.ſ. alterationē ⁊ gñationē: ⁊ differētiā hoꝝ ꝯtingit eis ꝓpter inexperiētiā. ¶ Cū eñi experiētia ſit cognitio ſingularium Plato in his ſtudiū nō poſuit ſed dicebat hec īfinita eſſe nec poſſe eoꝝ fieri diſciplinā ⁊ reſoluit corpora in vniuerſale corpus: ⁊ corpus ſenſibile in corpus imaginabile ſolū quātitatis qð eſt per rōnē ante corpus ſenſibile: ⁊ qꝛ hoc fit motu planitiei ad latitudinē: ideo dicebat corpus ex his fieri: qui aūt magis naturalibus ꝙ̄ vniuerſalibus mathematicis inſudauerunt ſicut Democritus ⁊ phyſici illi magis poſſunt ſupponere talia principia materialia ex quibus multa naturalium complicantur. Qui autē ſunt ex multis ſermonibus cōcinnantibus circa vniuerſalia: ⁊ ſunt indocti circa naturam exiſtentium enuntiant facile.i. non perfecte: qꝛ non reſpiciunt ad multa in quibus eſt natura ſingulorum phyſicorum: ſed potius ad vnum vniuerſale vt dictum eſt.

¶ Cap. 11m. Et eſt digreſſio de ſentētia Platonis circa ſubiectum generationis.

SIc videt̃ digreſſione opus eſſe ꝓpter faciliorez doctrinã: ſciendũ ergo Platonẽ poſuiſſe cõpoſitionẽ phyſicoꝝ corpoꝝ ex pũctis ⁊ lineis ⁊ ſupficiebus. Democritus aũt ex corporibus indiuiſibilibus. Rõ aũt Platonis hec fuit: qꝛ quocũqꝫ pũctus moueat̃ ſequit̃ indiuiſibile: ⁊ ideo nõ perficit motu ſuo niſi lineas inter duo pũcta exiſtentes. ſ. pũctũ vnde motus: ⁊ pũctũ in quo ſiſtit motus: trãſitus aũt pũcti medius nõ fuit niſi puncti: ⁊ ideo lineã eſſe vniuerſalr̃ ⁊ ſubſtãtialiter ex pũctis Plato eſſe dicebat a ſimili rõne linea ſm ꝙ eſt mota ad dimẽſionẽ mediaꝫ ꝯſtituit ſuperficiẽ: ⁊ id qȯ tranſit quaſi fluẽte eſſentia nõ eſt niſi linea: ⁊ ideo eſſentialr̃ dicebat ſuperficiẽ eſſe ex lineis ſimilr̃ quaſi ꝓcedẽte ⁊ fluente eſſentia ſuperficies ad latitudinem mota eſſentialiter ꝯſtituit corpus: ⁊ ideo corpus eſſentialr̃ eſt ſuperficies. Si aũt linea motu ⁊ fluxu ſuo ſequeret̃ punctuꝫ non eſſet ibi fluxus niſi pũcti: ⁊ ideo non niſi linea lõgior ꝯſtitueret̃: ſimiliter ſi ſupficies ſequeret̃ fluxu ſuo lineam nõ ꝯſtitueret niſi ſuperficiem maiorẽ: corpus aũt non ꝯſtituit quicqꝫ aliud: qꝛ non poſſunt eſſe plures dimẽſiones. Et forte Plato nõ peccauit mãlem eſſentiam linee ponẽdo punctũ: ſiue in ponẽdo mãlem eſſentiam ꝯtinui eſſe punctũ: qꝛ lꝫ ab indiuiſibili qȯ actu eſt in ꝯtinuo põt eſſe ⁊ forte eſt mãlis eſſentia eiuſdem: ꝯtinuum tamen non diuiditur in puncta: qꝛ non diuiditur per materiam ⁊ formam: ſed per partes quantitatiuas que potentia infinite ſunt in ipſo: peccauit autem Plato dicens hec eſſe elemẽta corpoꝝ nãlium: quoꝝ potius elementa ſunt forma ⁊ mã. Et hec ſufficiãt de ſnĩa Platonis.

¶ Cap. 12m. Et eſt digreſſio de intentione Democriti circa ſubiectum generationis.

Tex. c. 7. DEmocritus aũt videbat ꝙ omnia naturalia etherogenea cõponunt̃ ex ſimilibus ſicut manus ex carne ⁊ oſſe: ⁊ huius ſimilia nõ cõponũtur ſm eſſentiam ex minimis que actionẽ forme habere poſſunt: lꝫ eni nõ ſit accipere minimũ in partibus corporis ſm ꝙ eſt corpus: qȯ aũt nõ poſſit accipi minus per diuiſionem: tamen eſt in corpore phyſico accipere ita paruã carnem qua ſi minor accipit̃ operationem carnis non perficiet: ⁊ hoc eſt minimũ corpus non in eo ꝙ corpus: ſed in eo ꝙ phyſicuꝫ corpus: ⁊ hoc vocauit athomũ Democritus: ⁊ qꝛ hoc mãle eſt ad totũ corpus ⁊ totũ componit̃ ex pluribus mãlibus partibus: ideo dixit ex talibus phyſica corpora componi: ⁊ nõ errauit ſi de cõpoſitione quãtitatiua ⁊ phyſica itellexerat: ſed errauit in hoc ꝙ nõ vidit cõpoſitionẽ eſſentialẽ primã que eſt ex forma ⁊ mã: minima eni caro cõpoſita eſt ex mã ⁊ forma: ⁊ ideo eſt cõpoſitio eſſentialis que conſtituit̃ per generationẽ ⁊ cõpoſitionẽ quantitatiuã de qua loquebatur Democritus. ¶ Ex his ẽt patet qualiter nõ nãliter ꝯuenit dictũ Platonis cũ veritate nature in hoc ꝙ ſicut dicit Plato. Omnis cõpoſiti nã fluit ab indiuiſibilibus ⁊ cõponentibus: ſed deuiat a veritate in hoc qȯ dicit cõpoſitũ phyſicũ nõ a phyſicis cõponi pricipijs. Sed Democritus in hoc deuiat a veritate ꝙ dicit illa eſſe minima corpoꝝ phyſicoꝝ athomalia: que ſi vlterius diuidant̃ nõ habẽt actionẽ phyſicã cũ ipſa minima ſunt operãtia phyſice que ſunt mã ⁊ forma ſimplicia que dicunt̃ minima quãtitate ſed maxima virtute ꝯſtituẽdi generatũ phyſicũ.

¶ Cap. 13m. De differentia dictoꝝ Platonis ⁊ Democriti: ⁊ qualr̃ Democritus obuiat Platoni.

Tex. c. 8. HIs prenotatis redeũdũ eſt ad id de quo intendimus: ⁊ viã Ariſt. ſicut icepimus teneamus: ex dicendis eni poterit aliquis videre ꝙ differũt phyſice ⁊ logice. i. ex trãſcẽdẽtibus intẽdẽtes in principijs. Plato eni logice loquẽs dicit principia dimẽſiones idiuiſibiles: qꝛ ſupficies idiuiſibilis eſt ſm ꝓfundũ: ⁊ linea ſm latũ ⁊ pũctũ ſimpliciter rõne logica vtens que ducit ad impoſſibile: qꝛ ſi talia nõ ſint principia: tũc ante trigonũ multe erũt ſuperficies. Omne eni ante qȯ nihil eſt: aut qȯ reſoluit̃ alia p diuiſionẽ eſt principiũ eoꝝ que reſoluunt̃ in ipſuꝫ: ſed trigonũ non põt diuidi in alias ſuperficies: qꝛ ſi ductis lineis ab angulis ad cẽtrũ trigonus diuidat̃: nõ diuidit̃ niſi in trigonos ⁊ non in alias ſupficies que formalr̃ differãt ab ipſo: quadratũ aũt ⁊ quelibet alia figura ſi ab angulis ad cẽtrũ ductis lineis diuidat̃ in tot trigonos ſcribit̃ ⁊ quot hꝫ angulos: ⁊ ideo cõponitur ex trigonis: ⁊ ſimilr̃ alia figura: qꝛ elemẽtũ eſt ꝙ vna forma nõ diuidit̃ in formã aliã ⁊ eſt principiũ in cõpoſitiõe. Democritus aũt ꝓprijs ⁊ phyſicis ſermonibus videt̃ facere pſuaſiõe in eo qȯ ponit phyſica ex phyſicis cõponi: ⁊ hoc erit manifeſtũ in pcedẽtibus. Habet ãt queſtionẽ ſi quis ponat corpus eſſe magnitudinẽ oĩno diuiſibilẽ. i. ſm latũ lõgũ ⁊ ꝓfundũ diuiſibilẽ: ⁊ dicat poſſibile eſſe ꝙ ipſuꝫ in oĩ ſua dimẽſione diuidat̃: vtrũ aliqd ſit poſt diuiſionẽ remanẽs ꝙ ſic effugiat diuiſionẽ ꝙ ipſum oĩno ſm quãtitatẽ ſit indiuiſibile: hoc eni indiuiſibile erit principiũ cõpoſiti diuiſibilis ſicut dicebat Plato: voco aũt oĩno diuiſibile qȯ diuidi põt ſm eſſe in oẽ punctũ qȯ eſſentialr̃ ⁊ potentialr̃ eſt in ipſo: qꝛ ita oĩno diuiſibile. Dixit Plato magnitudinẽ: ſi eni oĩno ſit diuiſibile ꝙ ſic diuidat̃: tũc. n. eſt diuiſuꝫ ſimul ſm oẽ pũctũ ſiue actu diuidat̃ ſiue nõ cũ dicat̃ poſſibile in infinituꝫ ſic diuidi nihil ſequit̃ impoſſibile: qꝛ falſo ⁊ nõ impoſſibili poſito qȯ accidit eſt falſum ⁊ nõ impoſſibile. Si aũt forte tu dicas ꝙ nõ ſimul ſm totũ eſt diuiſibile ad infinita ſed poſt ſucceſſiuã diuiſionẽ entis vt. ſ. prius ſm mediũ diuidat̃: ⁊ poſtea reſiduũ iterũ ſm mediũ in tãta diuiſione: ⁊ ſic in infinitũ videt̃ ꝯtrũ: qꝛ ſi ſm mediũ punctũ eſt diuiſibile cũ vna ſit rõ de pũcto qui eſt iuxta mediũ pũctũ ⁊ de medio pũcto ſimilr̃: ⁊ de oĩbus punctis ſimilr̃ que infinita ſunt inter extrema in ꝯtinuo: ſed infinita pũcta ſimul diuiſibile erit: ⁊ nihil eſt ipoſſibile ex hoc naſcens per ꝯñam ſiue illa ſint mille millia ſiue infinita: ⁊ erit ſimilr̃ eſt in infinitũ diuiſibile q̃ꝫuis nullus diuidat: ergo cõponit̃ ex infinitis indiuiſibilibus pũctis: hec ergo ſunt que faciũt Platoni dubitationẽ. Cõtra que obijcit Democritus: qĩa. n. oĩno. i. vbiqꝫ in oĩ pũcto tale eſt corpus ſm Platonẽ diuidat̃: q̃ro igit̃ quid erit relictuꝫ qȯ ex tali diuiſione aut erit dimẽſio aut nõ: ꝯſtat ꝙ nõ dimẽſio: qꝛ relictũ in diuiſione eſt terminus diuiſionis: dimẽſio aũt nõ terminat diuiſionẽ cũ corpus oĩno ⁊ ſm oẽm dimẽſionẽ diuiſibile eſſe ſupponat̃: ſi aũt nõ dimẽſio erit reſiduũ qȯ qdẽ nullus corpus eſt in aliqua dimẽſiõe que ſit ſupficies: vel ſi in ea aut nihil erit reſiduũ aut pũctus eſt reſiduus poſt diuiſionẽ que pũcta erãt ſine dimẽſione: ſi aũt nihil reſiduũ eſt: ſed ex eis cõponit̃ corpus que reſidua ſũt poſt diuiſionẽ: ergo etiã corpus cõponit̃ ex nihilo: ergo ẽt cõpoſitũ mãlr̃ ſit cõponẽtia oẽ cõpoſitũ vtriqꝫ ergo nihil erit ſm rẽ ſed tm̃ apparẽs eſſe. Similr̃ aũt ſi dicat̃ ꝙ pũctus eſt reſiduus diuiſioni cũ pũctus nõ habeat quãtitatẽ que in ipſo nõ eſſet erit quãtitas: ergo cõpoſitũ nõ eſt quãtũ: qñ eni vnita ſe tãgũt ſm Platonẽ: ⁊ vna dimenſio mãlr̃ erãt nõ faciebãt totũ maius ſed potius ptes quãtitatis hoc faciũt: ſi eni diuidat̃ eſſe ſuũ totũ in duo vel tria tm̃ eſt totuꝫ quãtũ ille ptes diuiſe ⁊ ecõuerſo: quapropter ſi oẽs cõponantur pũcti ſi dicant̃ mãles eſſe ad totũ ꝯſtituẽdũ nõ faciũt magnitudinẽ aliquã in toto ſicut nec in ſe hñt: pars eniꝫ mãlis nõ dat toto maiorẽ magnitudinẽ quã in ſe hꝫ. ¶ Si ãt forte aliqs dicat ꝙ corpus ad pũcta nec diuidit̃ ſed ad ſupficies que dicũt̃ grece pariſimie: qꝛ pari circũſonat ⁊ ſimia eſt purgamẽtũ pomi a curuitate dictũ: qꝛ ſupficies circũuoluit corpus: ⁊ ſic reſiduũ diuiſiõis corpis ſit dimẽſio: ⁊ ex illa cõpoſitio corpis egrediat̃ idẽ ſermo erit qui prius. Qualr̃ eni põt dici ꝙ poſt diuiſionẽ oĩno factã remanet diuiſibile: ſimiliter quõ põt dici in ꝓfundũ diuiſibile ſiat ex pariſimia in ꝓfũduꝫ nullã habẽtẽ dimẽſionẽ. Si ãt tu dicas ꝙ reſiduũ diuiſionis eſt nõ corpus nec aliqȯ pncipiũ corpis: ſed eſt ſpẽs ſiue forma accidẽtalis ſiue paſſio que per diuiſionẽ ſubiecti a ſubiecto ſeparat̃ ⁊ remanet poſt diuiſionẽ ⁊ pũcti ⁊ magnitudo. i. que eſt ex pũctis ſeparatis aut tactis in ꝯtinuo eſt patiẽs habẽs paſſionẽ ⁊ poſtea ꝯſtituẽs corpus ſenſibile: hoc eſt icõueniẽs ſ. ꝙ nõ ex dimẽſionibus ꝯſtituat̃ dimẽſio. Amplius quodlibet vbi eſt illoꝝ pũctoꝝ ⁊ ꝯſtituẽtiũ cõpoſitũ ⁊ in que cõpoſitum diuidit̃ eſt ſicut in 4° phyſicoꝝ dr̃: neqꝫ vna differẽtia ſit loci pũcti ⁊ pũcti. Adhuc illi pũcti aut ſũt imobiles aut mutati: qꝛ nihil imobile gñat̃ nec ex ipſo eſt gñatio imutati aut eſſe nõ poſſũt: qꝛ nihil indiuiſum mouet̃ vt in 6° phyſicoꝝ eſt declaratũ. Adhuc illi pũcti nõ tangunt ſe: qꝛ tactus eſt ſemper vnus duorum ſe tangentium in tertio qui eſt alius ab ipſis tangentibus: quia ſe tangunt quorum vltima ſunt ſimul: pũctus autem non habet vltimum. Si aũt non ſe tangant tũc

ad cōpoſitionē totius nō ꝯueniunt. Diuiſio enim eſt in puncto:ſed nō diuidit:⁊ tactus eſt aliqñ ⁊ aliquoꝝ in pūcto:ſed nō tangit ſe pūctus neqꝫ tangit:hic ergo ꝯtingūt īpoſſibilia. Si aliquis ponit aliqđ ꝑdictoꝝ aut ſi ponit corpus eſſe quātitati oīno.i.ſm quodlibet pūctū in eo mālr exiſtens diuiſibile. ¶Amplius ſi ego diuido lignū in aliquotū ⁊ cōpono id poſtea erit quo ad quātitatē equale ⁊ vnū cōpoſitū ⁊ diuiſū: qꝛ facte ſunt partes:qm̄ eſt totū quare vnūquodqꝫ totuʒ tm̄ eſt ⁊ nō maius vel minus quāte ſunt partes ex quibus ſufficiēter cōponit ſiue ꝯſtituit:quapropter manifeſtū ꝙ ſic ſe habet etiam ſi diuido lignū ſm quodlibet ſignū.i.pūctū in quo ſignat cū diuidit.ſ.ꝙ totū eſt tātū quāta ſunt pūcta in que diuidit:⁊ hoc eſt incōueniens ſicut patuit prius:ergo ſm Platonē ꝯtinuū oīno ⁊ vniuerſalr in partes eſt diuiſibile:qđ ergo eſt relictū poſt diuiſionē qđ ſit preter diuiſionē:qꝛ diuiſibile nō poteſt eſſe relictū vt habitum eſt:ſi enim relinquat paſſio equalr aliqua qualiter pōt eſſe ꝙ corpus diuidat in paſſionē que non eſt in eo velut quedam pars:⁊ iteꝝ qūo generat corpus ex paſſione que nō eſt corpus:⁊ iteꝝ quomodo ſeparat per diuiſionē paſſio a corpore cū impoſſibile ſit eā eſſe ſine corpore in quo eſt:ſi ergo nō eſt paſſio remanēs ⁊ īpoſſibile eſt ex pūctis eſſe magnitudinem vt prius habitū eſt: neceſſe eſt corpora indiuiſibilia eſſe ⁊ magnitudinem indiuiſibilem relictam poſt diuiſionem ex quibus generat corpus phyſicum vt dicit Democritus:ſed hoc ponentibus nō minus ꝯtingit impoſſibile. Scrutatum autem eſt de his in aliis:qꝛ in phyſicoꝝ libro ⁊ celi ⁊ mundi.

¶Cap.14m. Et eſt digreſſio declarans cauſam deceptionis Platonis.

Corpus eſſe diuiſibile ī īfinitū veꝝ ē de mathematico corpore:nō āt de nālī:ſʒ ꝯſidera īſtātiaʒ ex cō.60.tertij phy.

DIgreſſionem aūt faciemus hic ad notitiaʒ dictoꝝ ⁊ dicendoꝝ ꝯſiderando cauſam deceptionis Platonis:cū enim dicitur corpus eſſe diuiſibile in infinitū nō eſt hoc veꝝ de nāli corpore:minimū enim in illo accipit:⁊ id eſt qđ operationē corporis nālis perficere pōt: qꝛ ſi diuidat corrumpit ab operatione ⁊ eſſentia:qꝛ alterantibus reſiſtere non pōt:ſi ergo ꝯcedat corpus diuidi in infinitū ⁊ ex infinitis componi nō eſt ꝯueniens ꝙ hoc veꝝ ſit de nāli corpore. Amplius tm̄ de quātitate mathematica dicit ꝙ eſt diuiſibilis in infinitū intelligit nō actu: eſt enim ipſa actu diuiſa inter duo media in pūcto medio ita vt nō accipiat mediuʒ per equidiſtantiā:ſed ſm largam acceptionem medij ſm ꝙ mediū eſt qđ eſt inter extrema:hoc enim mediū eſt in quanto potentia ⁊ ſit actu qñ in ipſo ſit diuiſio:qđ aūt dicit Plato ꝙ eadē ratio ſit in illo pūcto de ꝓprimo ſibi ꝯiuncto:dicendū ꝙ nullū eſt ꝓprimū:qꝛ nō punctū ſed ꝯtinuū ꝯiunctū eſt illi. Si autem dicat aliquis ꝙ anteꝗ̄ diuidatur vna eſt rō de oibus pūctis intermedijs:⁊ ſic in quēlibet diuidi poteſt. Similr dicendū ꝙ veꝝ ꝙ eſt vna rō de oibus quo ad hoc ꝙ in quolibet pōt fieri diuiſio:ſi tm̄ diuidat in vno tūc nō pōt fieri diuiſio in ꝓprimo:qꝛ ſi punctus nō ꝯtinuaret pūcto ⁊ inter pūctū ⁊ pūctū non eſſet ꝯtinuū:qꝛ oia impoſſibilia ſunt oſtenſa eſſe in ſexto phyſicoꝝ. vnde multa ſunt poſſibilia que non ſunt cōpoſſibilia:poſſibile eſt enim ⁊ vtrūqꝫ ꝯtrarioꝝ ꝯtingētiū verificari nō tm̄ ſimul vera exiſtunt:ſic eſt poſſibile in quolibet pūcto ꝯtinuum diuidi non tm̄ ſimul ſed ſucceſſiue: qꝛ aliter infinitum altitudine erunt vel eſſent actu qđ in 3° phyſicorum improbatum eſt. Cum ergo dicit Plato corpus vel magnitudinem vbiqꝫ eſſe diuiſibilem reſoluēda eſt locutio in hoc:poſſibile eſt magnitudinē vbiqꝫ eſſe diuiſibilem:⁊ diſtinguēda eſt hec ex cōpoſitione ⁊ diuiſione: qꝛ ſi aduerbiuʒ vbiqꝫ determinēt verbū poſſibile vera eſt:qꝛ tunc ſenſus eſt vbiqꝫ.i.in quolibet pūcto poſſibile eſt magnitudinē diuidi: ſi autem determinent verbum diuiſionis eſt falſa ⁊ eſt ſenſus poſſibile eſt vt magnitudo vbiqꝫ.i.in quolibet pūcto diuidat:hoc eſt falſum vt prius patuit.

¶Cap.15m. Et eſt digreſſio manifeſtans qualiter quantum ſit diuiſibile in infinitum.

AMplius obſeruandū ꝙ ois quantitas fluit ab indiuiſibili ſicut prenotauimus:ſi enim fluxus pūcti eſſentialis accipiat abſqꝫ dubio lineam ꝯſtituet:⁊ linea ſuperficiē ⁊ ſuperficies corpus: ⁊ ideo vbiqꝫ in linea eſt pūctus potentialr ⁊ linea vbiqꝫ in ſuꝑficie:⁊ ſuꝑficies vbiqꝫ in corpore potentialr:⁊ ideo punctus dupliciter ſe habet ad lineam:ſi eni linea ꝯſideret vt eſſentialis fluxus pūcti:pūctus eſt pars mālis vel mā ipſius:⁊ ſimilr linea ſuperficiei ⁊ ſuꝑficies corporis. Si aūt linea formalis accipiat prout ab Euclide dicit longitudo terminata ad duo pūcta:ſic duo pūcta formalr ſunt in linea ſm actū forme qui eſt terminare ⁊ finire: ⁊ ſic pūctus aliquo modo eſt forma linee:ꝑmo aūt modo cōſiderando quantum ꝯtinuitas forma eius eſt:que qꝛ a quātitate nulla diuiſione ſeparabilis eſt:ideo in infinitū diuiditur nec diuiſio linee vnꝗ̄ attingit punctū niſi prout poſitum in ꝯtinuo:⁊ ideo nunꝗ̄ ſeparat punctum:ſed pars ꝯtinui ſeparat in omni facta in ꝯtinuo diuiſione:⁊ ideo non niſi ſucceſſiue vt dictum eſt diuiſibile in infinitum.

¶Cap.16. De ſolutione queſtionis qualiter magnitudo diuiſibilis eſt ſm quodcūqꝫ ſignum:⁊ qualiter non.

HIs dictis redeā ad ꝓpoſitū qđ ex dictis planū erit tentandū:eſt enim ſoluere queſtionē ⁊ repetamus eā a principio: dicamus ergo ꝙ non eſt incōueniēs eſſe corpus ſenſibile ſiue phyſicū eſſe diuiſibile ſm quodqꝫ ſignū:⁊ etiā eſſe indiuiſibile ſʒ quodqꝫ ſignū:qꝛ hoc duplex eſt vt diximus. Eſt eni diuiſibile ſm quodcūqꝫ ſignum poteſtate: qꝛ ſic determinatio que dicit ſm quodcūqꝫ ſignū ſiue vbiqꝫ ſiue omnino vel quecūqꝫ alia determinatio dicat reſpicit potentiā nō actum diuiſionis ⁊ eſt indiuiſibile endelechia ſiue actu:tūc qꝛ determinatio reſpicit actū diuiſionis:⁊ ideo impoſſibile eſt inſimul ⁊ ſimul vna diuiſione ꝯgregata nō ſucceſſiua poſſibile ſit diuidi oino ſiue ſm quodcūqꝫ ſignum: ſi enim hoc eſſet poſſibile:tūc ſi eſſet aliqñ qđ falſum eſt: nō tm̄ dicemus ꝙ ſimul ſit ſm actū diuiſibile ſm quodcūqꝫ ſignuʒ ⁊ indiuiſibile ſm quodcūqꝫ ſignū:ſed vnū potentia: alteruʒ actu exiſtit:ſi eni ſm actū diuideret ſm quodcūqꝫ ſignū: tūc nullū corpus eſſet relictū poſt diuiſionē ⁊ eſſet corpus corruptū icorporeū ⁊ gn̄atū eſſet rurſus incorporeo qđ eſſet pūct⁹ vel nihil:⁊ hoc qūo poſſet eſſe. Sed qm̄ ſm veritatē diuidit corpus in quāta diuiſibilia ⁊ ſemꝑ ſuccedētibus diuiſionib⁹ ⁊ in minores magnitudines que abinicē per diuiſionē ſemota ⁊ ſegregata:hoc etiā eſt manifeſtū ſʒ ꝙ dixit etiā Democritus. Similr etiā ſm poteſtatē diuidētis cuiuſcūqꝫ nature vel artis nō pōt eſſe deciſio infinita ſimul:qꝛ nullus ſimul pōt diuidere ⁊ ſeparare quodcūqꝫ ſignū.i.pūctū ſignās diuiſum:qꝛ hoc a ꝯtinuo nō eſt ſeparabile:⁊ ideo nō poſſum⁹ diuidere niſi vſqꝫ ad qđ hoc eſt ad aliqđ ſui qđ eſt quātitatiua pars ipſi⁹:ergo neceſſe eſt ꝙ diuiſe ſint magnitudies q̄dā īdiuiſibiles ⁊ iuiſibiles ſm ꝙ Democritus dixit phyſica diuidi in athomos īdiuiſibiles:⁊ hoc etiā manifeſtū eſt: qꝛ ſic ex talibus fieri pōt gn̄atio per ꝯgregationē taliū athomoruʒ ⁊ corruptio per ſegregationē eorūdē ſicut dicūt antiqui fieri generationē ⁊ corruptionē:hic eſt ergo ſermo qui cogit Democritū ponere principia materialia corporum phyſicorum eſſe magnitudines indiuiſibiles. Tex.c.9.

¶Cap.17m. Plato latet paralogizans.

AD ſolutionē āt paralogiſmi Platonis nō ſufficit diſtictio dicta qualr corp⁹ diuiſibile eſt ſm qđcūqꝫ ſignū:⁊ qualr īdiuiſibile vbi ēt dicam⁹ qualr ſiue in quo latet:qm̄ eni pūct⁹ nō eſt puncto ꝯtinu⁹:tm̄ dī ꝙ magnitudo vndiqꝫ eſt diuiſibilis:eſt hoc aliqualr veꝝ de magnitudine:⁊ aliqualr falſuʒ ē:tm̄ qñ ponit hoc Plato ꝙ vndiqꝫ ſit diuiſibilis:tūc videt ſibi ꝙ vndiqꝫ ⁊ vbiqꝫ in magnitudīe pūctus ſit ꝯtinu⁹ vel ꝯtigu⁹ pūcto:⁊ iō ſm eū neceſſe eſt diuidē magnitudinē in nihil ſiue in pūcta vt diximus:eo ꝙ ipſe vbiqꝫ ponit pūctū eē poſſibilē accipi ꝑ diuiſionē:⁊ iō dici magnitudinē aut ex tactis pūctis aut ſimplr ex pūctis eē:ſʒ hoc ē falſuʒ:nō.n.iō pūct⁹ exiſtit vbiqꝫ:qm̄ magnitudo eſt v̇a.i.vni⁹ modi vbiqꝫ:nec ēt iō pūct⁹ pōt vbiqꝫ:qꝛ añ diuiſionē variatio eſt de quolibʒ pūcto itermedio:vl ꝙ oēs ſūt vt vnuſqſqꝫ quo ad hoc ꝙ diuiſio pōt fieri in quolibʒ:qꝛ plures pūcti nō ſūt vna vl ſimul eo ꝙ nō ſūt in ꝯtinuo ꝯtigue:q̄propter ēt nō ſūt vbiqꝫ actu ſʒ potētia ſolū:ſi.n.magnitudo diuiſibilis dicet eē ſm mediū pūctū īfinitū īfert Plo:ꝙ ēt ſm ꝯtiguū pūctū ſit diuiſibilis:⁊ iō ꝯtigu⁹ pūct⁹ ſit ſeꝑabilis ꝑ diuiſionē:nō āt ſic diuiſibilis:qꝛ dicit ſignū diuiſiōis nō eſt ꝯtiguū ſigno:nec pūctū abſolute ꝯtiguū eſt pūcto:ſʒ in hoc pūcto medio eſt diui-

ſio:qñ diuiditur magnitudo aut cõpoſitio: qñ componitur qꝛ linea diuidit̃ in puncto ⁊ linea linee ꝯiungit̃ in puncto:qꝛ ꝓpter ꝯgregationẽ ⁊ ſegregationẽ continui eſt abſqʒ dubio. Sed Plato tñ non in athoma.i.ſimplr̃ indiuiſibilia nec ex athomis:qꝛ hoc dato multa ꝯtingũt impoſſibilia:nec ita eſt ſegregatio vt vbiqʒ.i.in quolʒ pũcto fiat diuiſio:hoc.n.vtiqʒ eſſet ſi pũctus ꝯtinuus eſſet pũcto ſed ſegregatio eſt in parua ⁊ minima:⁊ congregatio ex minimis phyſici corporis ſm quantitatem ſolum vt dicit Democritus.

¶ Cap.18m. Qꝙ ſimplex gñatio ⁊ corruptio non fit per aggregationem ⁊ ſegregationem.

Tex.c.10. Sed tñ ſimplr̃ ſiue vniuerſalis ⁊ perfecta ſiue ea que ſube eſt gñatio nõ eſt determinata ſm veritatẽ fieri ꝯgregatiõe tali ⁊ ſegregatione:ſicut inquiũt qdã antiquoꝝ:⁊ fuit cã dicti eoꝝ: qꝛ ꝙ trãſmutatio que fit in continuo ſubiecto manẽte eſt alteratio:⁊ ideo vt diſtingueret̃ ab alteratione gñatio dicebãt gñationẽ fieri per ꝯgregationeʒ ⁊ corruptionẽ per ſegregationẽ:ſed hoc eſt in quo falluntur oia dicta eoꝝ:qꝛ ſimplex ſube gñatio ⁊ corruptio nõ eſt ꝯgregatione ⁊ ſegregatione minimoꝝ quãtoꝝ aut diuiſum: ſed qñ ꝯtingit hoc totũ qꝺ eſt potẽtia trãſmutari in hoc totum qꝺ eſt actu. Hi aũt de quibus dictũ eſt exiſtimãt oẽm talem trãſmutationẽ que eſt de hoc toto in hoc totũ eſſe alterationẽ. In hoc aũt eſt differẽtia ꝙ in ſubiecto tranſmutationis aliqñ ſaluat̃ res per rõnẽ vnã ⁊ formã vt Socrates albus ⁊ Socra.niger. Aliqñ aũt nõ ſaluat̃ niſi ſm materiã eandeʒ ⁊ nõ ſm rõnẽ ⁊ formã vt qñ aer fit ignis qñquidẽ eſt trãſmutatio in ſaluatis ſm mãm:⁊ nõ ſm ſpẽm ⁊ formã eſt trãſmutatio illa gñatio vel corruptio:qñ aũt eſt trãſmutatio in paſſionibus:⁊ ſm accñs ſaluato ſubiecto eodẽ in rõne ⁊ forma: tunc eſt alteratio. Dicamus ergo ꝙ ſegregatio ⁊ ꝯgregatio corporis phyſici nõ ſũt gñatio ⁊ corruptio ſed faciunt ad hoc ꝙ res citius generet̃ vel corrũpat̃: ſi enim aqua diuidat̃ in paruiſſimas aquas citius generat̃ ex ea aer:⁊ ſi inſpiſſet̃ in glatiem vel modicã quantitatẽ generat̃ aer tardius ex ea: hoc aũt in ſequẽtibus magis erit manifeſtuʒ. Sed nunc tñ determinatũ ſit:qꝛ eſt impoſſibile gñationẽ eſſe talẽ ꝯgregationem qualẽ quidã inquiunt.ſ.quãtitas minimaꝝ partiuʒ principioꝝ quantitatis:forte enim non longe a veritate ſi diceretur eſſe congregatio forme cum materia.

¶ Cap.19m. An ſit generatio:⁊ de ſolutione obiectionis eoꝝ qui dicunt non eſſe generationem.

Tex.c.11. Determinatis aũt his poſtea videnduʒ vtruʒ generat̃ ſimpliciter aut corrũpit̃ aliquid vt prima nã queſtio ſit:an ſit gñatio:⁊ ſcꝺa quid ſb̃iiciꝉ generationi:⁊ tertia quare ꝯtinua ⁊ infinita ſit generatio:⁊ quarta ꝓpria gñationis inquiremus: ⁊ gñationis ab alteratione diſtinctionẽ. Habet enim queſtionẽ vtrũ aliquid ſimplr̃ ⁊ ſubſtãtialiter generet̃ vel nunqʒ ſimplr̃ generat̃ aliquid:ſed ſemp generat̃ ex aliquo accidente in aliqꝺ accidẽs ſaluato ꝯtinuo corpore phyſico ſm eſſe ſubſtãtiale:verbi gratia ex laborãte ſiue infirmo generat̃ ſaluus quãdo ſaluat̃:vel ex ſano infirmus:qñ infirmatur:aut ex paruo magnus:qñ augeꝉ vel ecõuerſo ex magno paruus: qñ diminuit̃ ⁊ oia alia hoc modo ꝯcurrentia. Obiiciunt quidam negãtes gñationẽ ſimpliceʒ eſſe:ſi enim det̃ generatio ſimpliciter dicta:opʒ vtriqʒ ꝯcedere ꝙ ens ſimplr̃ qꝺ eſt ſubſtantia generat̃ ex motu ente ſimpliciter:ergo qꝺ ſimplr̃ nõ eſt ex iſtis quibuſdã generatis vt ſit ſubiectũ generationis eoꝝ:ſicut enim ſe habet nõ ens aliquod ad quãdã ſiue ſm quid generationẽ:ꝙ ita ſe hʒ ſimpliciter nõ ens ad gñationẽ ſimplr̃ ſed quedaʒ generatio ſicut albi gñatione ex nõ ente quodam:qꝛ ex non albo:eſt ergo generatio etiã ſimplr̃ ex ſimplicitate nõ ente:ſi aũt hoc ꝯcedat̃ procedemus dicẽtes ꝙ cũ dicimus ſimplr̃ ens aut ſimplr̃ nõ ens aut ſignificat ſubãm que eſt primũ ⁊ principale predicamẽtũ:aut ſignificat vniuerſale qꝺ omnia cõprehendit in ſui cõmunitate: ſi quidẽ ſignificat primũ predicamẽtũ:tunc cuʒ dicit̃ nõ ens negatur ſubſtãtia:ergo generatio ſubſtantie eſt ex non ſubſtãtia:ſed cum ſubſtãtia non eſt nullũ alioꝝ predicamentoꝝ ſm eſſe:ergo ſi generatio eſt ex non ſubſtãtia erit generatio ex nihilo:qꝛ nõ quale eſt qꝺ non eſt ſubſtãtia nec quantũ nec vbi:qꝛ ſi daret̃ aliqꝺ iſtoꝝ eſſet cũ non ſic eſſet id ſeparatũ qꝺ eſt impoſſibile. Si aũt vniuerſale ens qꝺ cõprehendit omnia:tũc nõ ens negat vniuerſalr̃: generatio etiaʒ eſt in hoc ſenſu ex nihilo:⁊ lʒ de his amplioribus ſermonibꝰ determinauimus in fine primi phyſicoꝝ:nũc breuiter dicendũ de iſtis:qñ ſufficit ſpeculationi preſenti dicendo:qñ aliquo modo fit ex nõ ente ſimplr̃:modo aũt alio ex ente ſemp fit gñatio:qꝛ fit ex poteſtate ente actu ente:⁊ eſt neceſſe vt ꝓpter priuationem ex qua fit generatio ambo iſta dicantur.ſ. qꝺ fit ex ente ⁊ non ente.

¶ Cap.20m. De mirabili queſtione que eſt vtrũ ſubiectũ generationis ſit aliquod ens actu vel nihil.

Quod tñ in his determinatis mirabilẽ hʒ queſtionẽ quã ideo mirabilẽ voco:qꝛ ꝯducit ad altiorẽ ꝯſiderationẽ:eo ꝙ determinari nõ poteſt niſi cognoſcat̃ materia inquãtum eſt principiũ ſubſtãtie cõpoſite qꝺ vtiqʒ ꝑtinet ad ipſuʒ phyſicũ. Eſt aũt queſtio iſta orta ex phyſica qd.ſ. ſubiicit̃ trãſmutatiõi que eſt gñatio ſimplr̃. Et ideo rurſus repetendũ eſt quomodo eſt ſimplr̃ gñatio ſiue generatuʒ ſit ens ex poteſtate ente ſiue qualiter aliter. Queret eniʒ aliqs an eſt ſubſtãtie ſm ſe generatio:⁊ an eſt hec ſubſtãtie gñatio ſicut elemẽti ſimplicis ita ꝙ nõ ſit generatio quo ſiue ſm qd que eſt quanti vel qualis. ¶ Et eodẽ modo queret de corruptione:ſi enim gñabit̃ aliqd ſimplr̃ manifeſtuʒ eſt ꝙ opʒ eſſe aliquã ſubſtãtiã poteſtate ⁊ nõ actu ex qua fiat generatio illius:⁊ in qua neceſſe eſt trãſmutari qꝺ corrumpit̃: quare in idẽ eſt corruptio ex quo fit gñatio:ſi ergo illud dicat̃ poteſtate ſubſtãtia:queret aliquis vtrũ id qꝺ poteſtate eſt ſubſtãtia eſt aliquid actu alioꝝ predicamentoꝝ. Verbi gratia aut eſt quãtũ:aut quale:aut vbi:ita ꝙ ſit poteſtate ens ſubſtãtia ⁊ actu:ens ſm alia ꝑdicata aut nihil ſit actu hoc quod eſt ſm alia ꝑdicata:nec ens actu ſimplr̃ ſed oia poteſtate:ſi eniʒ dicat̃ nihil eſſe actu ſed oia poteſtate dicant eſſe ſeparatũ per ſe ab omni actu cũ tale nihil ſit in nulla continget ꝙ id qꝺ nihil ſit in nã ⁊ generat̃: ⁊ ꝯtinget amplius qꝺ maxime timebãt illi qui primo philoſophati ſunt:ꝙ ex nihilo ꝑmo ſubiecto exiſtẽte generatio ſit:ſi aũt id dicat̃ qꝺ nõ exiſtit actu in ſuba eſſe aliquid actu ſm alia ꝑdicamẽta:tũc quẽadmoduʒ paſſiones diximus ⁊ accidẽtia erũt ſeparata:qꝛ prima cõpoſitio eſſentialis cauſa eſt cõpoſitionis que eſt accidentalis:⁊ ideo mã per ſe ſeparata nõ eſt ſubiecta accidẽtibus quapropter opʒ eſſe ſeparata:qꝺ iteꝝ eſt incõuenieñs. ¶ De his ergo tractãdũ eſt:qñ decet ne aſſumamus tractatũ nimis difficilẽ de mã ⁊ forma:⁊ qualr̃ ſubſtãtia cõpoſita eſt cauſa accidẽtiũ que oia primi Phi eſt determinare. Tex.c.13.

¶ Cap.21m. Et eſt digreſſio declarãs qualr̃ ſubiicit̃ gñationi ens potentia tñ:⁊ qualr̃ ens actu.

Nos autem propter faciliorem doctrinam hic faciemus digreſſionẽ lʒ ſolutio queſtionis a ſequenti queſtione dependeat. Attendenduʒ eſt ꝙ tranſmutatio que eſt generatio poteſt accipi ſm rationem ſue eſſentie abſtracta a motu prout eſt mutatio ſola:⁊ poteſt accipi ſm ſuum eſſe ſm ꝙ comparatur ꝯiuncta ſemper eſt motui que eſt alteratio ꝯiuncta generationi:qꝛ finis alterationis eſt generatio. Et ſi quidem primo modo accipiatur non queret ſubiectum ſcilicet actu ens:ſed poteſtate tñ:qꝛ generati eſſentia tota conſiſtit ex materia ⁊ forma:⁊ generatio nihil aliud intendit niſi formam in materiam inducere. Et ſi quidem ſecundo modo accipiatur cum non moueatur niſi actu ens vt probatur in ſexto phyſicoꝝ:erit generatio hoc modo ſubiectum actu ens:hoc autẽ eſt videre facile ex generantis ⁊ mouentis intentione:generans enim in eo ꝙ generans nõ intendit niſi imprimere ſpeciem in formam cuius ſubiectum ſolum materia eſt:mouens aũt in eo ꝙ mouẽs intendit materiã ⁊ ſubiectũ alterare propter etiã mouendo ꝯtrarium intendit aliud ꝯtrariuʒ. Mouens ergo ⁊ generans ſimul intendunt alterando ⁊ corrũpendo formam vnã inducere cõtrariũ aut corrũpere:ideo ſubiicit̃ ei ens actu ſb̃ forma vna exiens ꝯtinue ab illa:⁊ vadens ꝯtinue:⁊ ideo dicit Ariſt.in fine primi phyſicoꝝ aliquando ꝙ generatio eſt inter ꝯtraria loquens de genere in qꝺ eſt motus vel cuʒ motu:contrariorum aũt vtrũqʒ eſt actu aliquando dicit ꝙ vnum ſui preſentia ⁊ ſui abſentia ſufficiens eſt facere mutationem loquens

Tex.c.12. (beside "Quod tñ in his determinatis")

Gñatio dupliciter ſumi põt.vide ꝯſimile 6° phy. cõ.59.

de generatione inquantum eſt mutatio de non ſubiecto ad ſubiectum ſolū ſine ingreſſus in ſubſtantiā ſoluꝫ ex potentia ſubſtantia. Ideo Ariſto. in libro quem habemus premanibus innuit ſolutionē taleꝫ. ſ. ꝙ aliud eſt generans ſolū: aliud eſt generans ꝯtrarium corrumpendo: q2 corruptio vnius eſt generatio alterius ⁊ quo ad id qđ eſt generans ſolū nō querit ſubiectum niſi ens potentia ⁊ nihil actu: quo ad id aūt ꝙ generans eſt corrūpendo cum non corrūpit̄ niſi id qđ eſt opꝫ ꝙ ſubijciatur generationi ens actu ſub forma que abijcit̄: ⁊ actu ſub accidentibus a quibus alterat̄ ⁊ potētia ſub forma ⁊ accidentibus in que inducunt. Si ergo querit̄ vtruꝫ id qđ ſubijcit̄ generationi nunq̄ eſt ſine forma ſubſtantiali ⁊ accidentibus: dicendum eſt ꝙ non: ꝙ ſm eſſe generatio nunq̄ eſt niſi finis motus qui eſt alteratio: ⁊ in illo continue eſt materia ſub forma ⁊ accidentibus que abijciunt vſqꝫ ad illud aliquid ad qđ continuatur motus in quo eſt in motū eſſe: ⁊ in illo eſt ſub forma ad quam eſt generatio. ¶ Ex quo etiaꝫ patet ſolutio alterius queſtionis que fieri poſſet vtruꝫ. ſ. eſſet aliquod inſtans vel tempus in quo materia nō eſſet ſub vna forma nec ſub alia: patet ꝙ non: qm̄ in toto tempore motus eſt ſub forma que abijcitur propter alterationē: hoc aūt totū tēpus ꝯtinuatur ad inſtans qđ eſt finis motus: ⁊ in illo eſt ſub forma que inducta eſt per generationem: ⁊ hoc eſt qđ dicunt philoſophi diuerſi ꝙ generatio nō eſt in tempore ſed in inſtanti qđ eſt finis motus poſtq̄ eſt motus. Sed corruptio eſt in tempore cuꝫ non ſit ſm eſſe ſine motu vnq̄ in quo motu alteratur materia a diſponentibus que formaꝫ tenuerunt ⁊ quaſi ligauerunt cum materia.

¶ Cap. 22m. Qualter generatio naturaliter nō quieſcit: ⁊ ꝙ ex hoc ſoluitur antehabita queſtio.

Tex. c. 14. His habitis ad ꝓpoſitum redeamus: q2 modo planum erit qđ dicit̄: queramus ergo que cauſa eſt ꝙ generatio ſit ſemper ⁊ illa que eſt ſubſtantia vniuerſalr̄: ⁊ illa que eſt ſm partes vt elemēti: nunq̄ enim ſm naturam ceſſauit nec ceſſabit generatio. Si aūt quis dicat ꝙ voluntate dei ceſſabit aliquando generatio ſicut aliquando non fuit ⁊ poſt hoc incepit: dico ꝙ nihil ad me de dei miraculis cum ego de naturalibus diſſeram. Cū aūt ſint eiuſdem rei multe cauſe. ſ. efficiēs que vocatur: vnde motus ⁊ materia: volo inquirere hoc materiale: quia de efficiente cauſa perpetuitatis motus ⁊ generationis diximus in 8° phyſicoꝝ in ſermonibus vniuerſalibus de motus perpetuitate. Cauſa enim vnde motus ꝑpetuus eſt: ⁊ generatio duplex eſt. ſ. que mouet imota ⁊ eſt immobilis: ⁊ dat cuncta moueri: ⁊ de illa diſtinguere eſt Phi ſubtiliter. Eſt etiā cauſa vnde motus mouens ⁊ mota que eſt alatio circuli obliqui celeſtis in quo mouetur ſol qui facit generationem perpetuam: ⁊ de illa habemus dicere in 2° huius voluminis. Nunc aūt queramus cauſam que poſita eſt in ſpecie materie propter quā generatio ⁊ corruptio non deſerunt vnq̄ materiā ſm naturaꝫ ſimul: hoc fuit etiam manifeſtum de vno queſito. ſ. quomodo oportet dicere de ſimplici generatione ⁊ corruptione qđ ſubijciatur ei vtrum ens potentia tm̄ vel actu tm̄: vel potentia ens vno modo ⁊ actu alio modo: ⁊ lꝫ hec queſtio de perpetuitate ſine continua duratione generationis adminiculans ad dictam nunc queſtionem: tamen etiam eſt ſufficiēs per ſe ⁊ tractet̄ in hac ſcientia: q2 ſine ea nō plene ſcitur ſciētia de generatione ⁊ corruptione.

Tex. c. 15. ¶ Queramus ergo quare vna generatio cōpleat̄ ſuper alterius generationē: ſi enim qđ corrūpit̄ ſe corrūpit de ente in non ens ſicut videtur illis qui dicunt non ens ſubijci generationi: nō ens aūt nihil eſt: eo ꝙ non eſt quid: nec quale: nec quantum: nec vbi id qđ vocamus nō ens: ⁊ ſi in omni corruptiōe ſecedit aliquid in nō ens quare olim vniuerſus mūdus nō eſt finitus ⁊ factus eſt inanis cū dudum omnia generata ſeceſſerunt in nihil ꝑ corruptionē ſi finita fuit materia ex qua generata ſunt: nō eniꝫ pōt dici ꝙ generatio adhuc duret: ideo q2 mā eſt infinita ex qua eſt generatio generatoꝝ ⁊ magna pars ei9 ſeceſſerit in nō ens ⁊ adhuc de reſiduo infiniti fiat generatio eorum que modo generant̄ ⁊ generabunt̄ in futuꝝ: impoſſibile eniꝫ eſt infinitū tunc actu ſed potētia tm̄: ſicut diuiſioni ꝯtinui: eēt aūt actu ſi infinitū generationi ſubijceret̄ ſicut patuit per antedicta: quapropter ſi veꝝ eſt qđ dicūt ꝙ corruptū ſecedit in nō ens: opꝫ hāc ſolā eſſe cauſam. ſ. ꝙ ſubijcit̄ generationi in infinitū aliquid: ſed generat̄ ꝓpter minus a parte maiori cū ipſum ſit in infinitū diuiſibile: ⁊ ideo generatio nō deficit: ſicut verbi gratia ſubijcit̄ generationi ad cubitū vnuꝫ: opꝫ ꝙ ſeipſis deſcendat decimā relicti que non eſt cubitus vnus ſꝫ minor: ⁊ hoc in infinitū detur: eo ꝙ diuiſibile ſit decubitum in infinitū per decimas reſidui poſt diuiſionē: ſed tūc opꝫ ꝙ poſterius generatū in oībus minus eſſet priori generato: ⁊ hoc nō videmus. ¶ Quocirca ꝓpter hoc ꝙ vni9 gñatio eſt alterius corruptio ⁊ ecōuerſo: vnius corruptio eſt alteri9 generatio. Eſt generatio trāſmutatio que nūq̄ ſm nām quieſcit. Ex hoc etiā pꝫ ſolutio antehabite queſtionis ens actu gñationi ſubijcit̄ ſm ꝙ corrūpit̄: ⁊ ens potētia ſm ꝙ gñat̄. Cū ergo actu ſub vna forma ⁊ potētia ſub altera: ⁊ cauſa inquietudinis eiuſdē videt̄ deſideriū infinitū qđ non deſiderat vnā formam tm̄: ſed oēm formam ſucceſſiue cum ſimul eas habere nō poſſit: hoc aūt deſideriū forme inchoatio eſt in mā que educitur de ipſa ſicut declaratur in philoſophia prima de generatione: ergo eſſe ⁊ corruptione eſſe ſimpliciter circa vnūquodqꝫ entium generatorum habet exiſtimandam ſufficientem omnibus cauſam. Tex. c. 16.

¶ Cap. 23m. De modo generatiōis ſm ꝙ eſt ſimpliciter eſſe. Tex. c. 17.

Queramus aūt nūc de modo gñationis ſm qđ ⁊ ſimplr̄ dicte: q2 iſta queſtio ꝯſequit̄ antehabitā: cū enim gñatio vnius ſit corruptio alterius: pōt eſſe generatio ſm quid ⁊ corruptio ſimpliciter vel ecōuerſo: ꝓpter qđ ergo dicūt hoc ſimplr̄ gñari: ⁊ hoc ſimplr̄ corrūpi: hoc autē nō ſimplr̄ gñari nec corrūpi ſimplr̄ ſm ꝙ eſt iteꝝ tractādū: ſi. n. id idē eſt gñatio vnius: ⁊ corruptio huius eſt gñatio huius differens tm̄ penes terminos: tūc opꝫ ꝙ ſit aliqua rō quare generatio eſt aliqñ ſimplr̄ ⁊ corruptio ſm qđ in eadē trāſmutatione ſm eſſe. Dicimus enim aliqñ ꝙ id qđ eſt generatū nūc ſimplr̄ corrumpit̄ ⁊ non tm̄ ſm hoc ſiue ſm quid. Et dicimus ꝙ hec quidē gñatio: hec aūt corruptio: ⁊ dicamus quidē ꝙ hoc generat̄ ſm quid: ⁊ nō dicimus ꝙ generat̄ ſimplr̄ ſicut dicimus ꝙ addiſcēs qñqꝫ ſit ſciens gñatur ſm quid ⁊ nō ſimplr̄. Et huius qdē queſtionis ſolutio trib9 modis eſt ſ. in ſuba ⁊ accidēte ⁊ in ſubiectis ſolū: ⁊ in accidētibus ſolū in ſuba ⁊ in accidēte vt trāſmutatio in ſuba dicat̄ ſimplr̄ generatio ⁊ corruptio: ⁊ trāſmutatio in accidēte ſm quid gñatio vel corruptio: ſed hoc nō eſt preſentis intētionis: q2 tunc nō ſunt ambo in vna tranſmutatione: q2 cū gñat̄ ſciēs nō eſt corruptus hō vel aial. In ſubiectis aūt ꝯſiderādū cū adinuicē due trāſmutant̄ ſube cuius forma nō vincit ſup materiā: q2 illa magis eſt actiua cum forme ſit agere ⁊ cuius mā vincit formam: q2 illius eſt magis pati: ⁊ tūc gñatio in formalē eſt ſimplr̄ gñatio ⁊ corruptio ⁊ in mālē magis ſm ꝙ eſt gñatio ⁊ corruptio ab illa ſm quid corruptio. In accidētib9 aūt ſunt quedam per modū habitus: quedā per modū priuationis: ⁊ hoc qñqꝫ importat̄ ipſo noīe: qñqꝫ non noīe ſed actione: oſtēdit̄ ipſo noīe ſicut iuſtus ⁊ iniuſtus ſciens ⁊ ignorās ⁊ huius: in actione vō nō noīe ſicut calidū ⁊ frigidū: q2 calidum diſſoluit ⁊ mouet a centro verſus circūferētiam qui eſt motus vite ⁊ vigilie ⁊ formaliuꝫ: ⁊ ideo eſt habitus: frigus aūt abſcindit motum ⁊ inſpiſſat conſtringendo a circūferentia ad centrum qui eſt motus mortis ⁊ ſomni ⁊ materialiū: ⁊ ideo eſt ſicut priuatio: generatio ergo ſimpliciter in accidētibus dicta eſt ſicut calidi gñatio ⁊ corruptio calidi corruptio ſimplr̄. Corruptio aūt frigidi ⁊ generatio frigidi eſt generatio quedam ⁊ corruptio quedam.

¶ Cap. 24m. Et eſt digreſſio qualiter ſubſtantia nō accipit magis vel minus ⁊ non habet contrarium.

Attendendū etiā eſt ꝙ lꝫ ſuba non recipiat magis ⁊ minus ſm eſſe qđ eſt actus forme ſuper materiā: ⁊ hoc mō terra eſt equalr̄ ſuba ſicut ignis: tm̄ ſm ꝙ forma per potētias nāles principiū eſt operationū: ſicut vna ſuba magis hꝫ actualis ſube operationē. i. forme q̄ꝫ alia: ⁊ ſic illa magis eſt ſubſtātia in qua vincit forma ſicut ignis q̄ꝫ illa in qua forma eſt oppreſſa per mām ſicut terra: ⁊ ideo gñatio ignis eſt in ens ſimplr̄: ⁊ gñatio terre in ens eſt ſm quid. Ens eni ſimplr̄ nō opponit̄ tm̄ enti ſm qđ qđ eſt accñs: ſed etiā minus ſm victoriā forme ſup mām. Attēdēdū eſt iterū

Vide quomō ſuba recipiat magis Auer. 8° meta. cō. 10 ad finem.

ꝙ cū

ꝙ cum dicitur generationem eſſe inter cōtraria a phyſicis ⁊
ab eiſdem dicatur ſubſtantie nihil eſſe contrariuʒ: ⁊ ideo in
ſubſtātia nō eſſe generationē eſt ſophiſtica equiuocationis
ſubſtātie: q̄a cū logicus non loquatur de re niſi ſm ꝙ eſt de/
ſignabilis per ea que ſunt in ipſa predicatione ſubſtantiali
vel accidentali. Non aūt eſt deſignabilis niſi compoſita ſub
ſtantia, ꝓprie loquendo: ideo ponit genus vnum logicus qḋ
eſt ſubſtātia compoſita: per que aūt deſignatur res cōſequē
tia ſunt rem ⁊ accidentalia rei vt ꝓbaṫ in octauo ꝑme ph̄ie:
⁊ ideo q̄a compoſite ſubſtantie nihil eſt contrariū: ideo hoc
proprie ponit logicus: ſed ſubſtantiam in ſe ⁊ in ſuis princi/
pijs conſiderat prius ph̄s: ⁊ principia ſunt materia ⁊ forma:
⁊ conſiderādo materiaʒ prout eſt ſubſtantie principiū circū/
ſtant ipſam contrarie differentie ⁊ forme: que lʒ hec eſſe nō
ſibi ſuccedant in eodē: tamē ſunt eiuſdem poteſtatis que eſt
materia ⁊ nate fieri circa idem ⁊ habere operationes cōtra
rias: ⁊ ideo ſubſtantia que eſt principium ſubſtantie poteſt
habere contrarium. Similiter aūt ⁊ multo magis ſm phyſi
cum: q̄a ille conſiderat poteſtatem materie ꝓut motui ſubij
citur qui eſt via in ens compoſitum a quo ſumitur gen⁹ ſub
ſtantie: ⁊ ideo accipit poteſtatem motam a contrario in con
trariū: ⁊ ſic ſubſtantia contrarium habet ⁊ poteſt in ipſa eſſe
mutatio. vnde lʒ ſuba ens genus vel in genere nō habeat cō
trariū: tñ illa que eſt p̄n^m generis vel via in genus ꝯtriū hʒ.

Suba cōpoſita ⁊ ſi ꝯtriuʒ nō hēat: tñ ſb ſtātia q̄ eſt ꝓpriū ſbe talis pōt hr̄e ꝯtriū: ſʒ ꝯſidera q̄ iſta fuit ſolutio Alexādri quā Cōmentator vr̄ ipugnare. 5. ph̄. cō. 10. 3.

Cap. 25^m. Que generātur ſimpliciter: ⁊ que generantur ⁊ non ſimpliciter.

Tex. cō. 18.

HIs habitis intentio noſtra ſm Ariſtotelez pla
na eſt valde: quemadmodum enim multotiēs
determinauimus dicentes quādo aliquid en/
tium ſignificat hoc qḋ vere eſt. ſ. ſubſtantiā ali
ud: non autem ſignificat hoc ꝓpter hoc contin
git ꝙ quia vʒ ꝙ generatio huius eſt ſimplici/
ter ⁊ generatio alterius ſm quid ſiue huius generatio ⁊ nō
ſimpliciter generatio. Illa enim in que tranſmutatur gene/
ratum multum differunt ſicut prenotauimus: ⁊ hoc in ſub/
ſtantijs primo cōſideremus. Eſt eni forme generatio ex ter
ra in ignem quaſi ad magis formale: ⁊ tūc eſt generatio ſim
pliciter ⁊ corruptio huius ſiue quo: q̄a a quo corrumpiṫ nō
habuit eſſe nobile ⁊ formale. ſ. terra. Si autē econtrario ter
ra generetur ab igne erit corruptio ſimpliciter: q̄a ignis eſt
generatio huius ⁊ nō ſimpliciter q̄a terre: ⁊ hoc etiam dixit
Parmenides dicēs hec duo ignem ⁊ terraʒ eſſe ſicut ens ⁊
non ens: nihil autem dicūt quo ad noſtraʒ intentionē: vtrū
hec vel alia exempla ponantur entis vel nō entis: quia nos
nō querimus quid ſubijciaṫ generationi: ſed ponimus mo
dū ipſius qui eſt generationē dici ſimpl'r vel generationem
aliquā vel generationē ſimpl'r: ⁊ generatio quo. Et attendē
duʒ ꝙ quando ſit generatio ſubſtantie minus formalis nō
ꝓprie diciṫ generatio quo: ſed gn̄atio aliqua ſicut terre vel
cineris: ſed generatio accidentis diciṫ generatio quo ſiue
ſm quid: large tamē loquēdo nōnunq̄ʒ vnum poniṫ ꝓ alio.
Igiṫ trāſmutationē in nō ens eē hoc mō eſt corruptio ſimpli
citer: q̄a illa eſt ab ente ſimpl'r: ſed tranſmutationē eē in ens
ſimpl'r generatio diciṫ ſimpl'r quibuſcūq̄ʒ: ergo determinaṫ
ꝙ ſint entia ſimpl'r ſm diuerſos ph̄os ſiue igni ſiue terre trā
ſmutatio in illa eſt ſimpl'r generatio: q̄a hoꝝ vnū eſt vt ens
⁊ alterū vt nō ens. Iſte igiṫ eſt vnus modus dicēdi generari
eſſe ſimpl'r erit nō ſimpl'r generari. Alio aūt mō erit mā que
dam circa quā generatio eſt qual'rcūq̄ʒ ſit illa. Materie eni
cui⁹ differētie magis ſignificat hoc qḋ ens perfectuʒ eſt. Illa
etiā magis ſunt ſuba ſicut ignis magis ſuba eſt q̄ʒ aqua: q̄a
differētia ignis eſt caliditas que magis ſignificat hoc ens ꝑ
fectū q̄ʒ frigiditas que eſt differētia aque: vnde caliditas eſt
ſimpl'r: ⁊ frigiditas priuatio. Si eni caliditas eſt forma p̄di/
cata de re que eſt ſimpl'r: ⁊ eſt ſpēs eius: tunc frigiditas erit
ſpēs eius priuatio q̄a terra ⁊ ignis differūt his differentijs.
Et huius ratio q̄dem manifeſta eſt ex prehabitis. De ge/
neratione ergo ⁊ corruptione ſimpliciter dictis ſm quid ſm
veritatis ſcientiam hoc modo eſt determinatum.

Cap. 26^m. De opione antiquoꝝ aliter d̄ter
minātiū gn̄ationē ſimpl'r ⁊ gn̄ationē aliquā.

Tex. cō. 19.

VIdetur aūt multis antiquis nō ſic debere d̄ter
minari ſed potius qḋ dicēdum ſit ꝙ generatio
ſimpl'r ⁊ aliqua gn̄atio ꝑ hoc ꝙ id qḋ generaṫ
vel corrūpitur ſit magis ſenſibile vel minus ſenſibile: qḋ q̄/
dem eni in magis ſenſibilē trāſmutatur mām gn̄ari inquiūt
ſimpl'r ſicut ſi aliq̄d trāſmutaṫ in terrā: quādo aūt trāſmuta
tur in imanifeſtā mām ſicut in igneʒ tūc diciṫ ſimpl'r corrūpi
⁊ gn̄atione aliqua generari. Determinant aūt ꝙ ens ⁊ non
ens ſunt penes ſentiri ⁊ nō ſentiri quēadmodū ſcibile q̄deʒ
ſit ens ignotū aut ſit nō ens. Senſus enim in eo ꝙ certificat
de re veritatē quādam hʒ diſcipline ſiue ſcie: nō tamē ideo
diſciplina imediate oriṫ ex ipſo: q̄a ſenſus certificat p̄ntiam
materie: diſciplina aūt per cām rei eſſentialeʒ: quēadmodū
igitur ph̄i illi exiſtimabāt ꝙ viuere ⁊ eſſe ſit ſentire vel poſ/
ſe ſentire: ita exiſtimabāt de reb⁹ ꝙ ſint que forti ſenſu ſenti
untur ⁊ ꝙ nō ſint que ſunt quaſi inſenſibiles ⁊ ſm aliquē mo
dū proſequūtur veritatē. ſ. q̄a vident ꝙ id qḋ comprehēſuʒ
eſt: eſt ſicut ens: ⁊ id qḋ non comprehēditur eſt ſicut nō ens:
⁊ in hoc ſenſus hʒ veritatē quādam diſcipline. Sed nō veꝝ
eſt ꝙ dicūt ſimpl'r eſſe qḋ eſt multū ⁊ nō eſſe ſimpl'r cuius ꝑ/
ceptio in ſenſu eſt parua: q̄a verius ſunt que rōne q̄ʒ que ſen
ſu percipiuntur: ⁊ ideo contingit ꝙ aliter determinaṫ de ge
neratione ſimpl'r ⁊ aliqua generatiōe ſm opioneʒ ⁊ aliter ſʒ
veritateʒ: ⁊ ſil'r de corruptione ſimpl'r ⁊ aliqua corruptione.
Ignis eni qui magis eſt ſpiritualis ⁊ aer ſūt minus ſm ſen/
ſum: ideo ſm dictos viros que ſimpl'r corrūpunṫ corrumpū
tur in hoc ⁊ dicunṫ ſimpl'r generari quādo trāſmutaṫ in tan
gibilem mām ſicut in terrā cū ſm veritatem ſit ecōuerſo: q̄a
ignis ⁊ aer ſunt magis hoc aliq̄d ⁊ ſubſtātia ⁊ ſpēs q̄ʒ terra
ſicut appet ex p̄us dictis. Qḋ igitur gn̄atio ſimpl'r ſit corru/
ptio alicuius ſiue aliq̄ cā dicta eſt: hoc eni eſt ꝑꝑ hoc ꝙ dif/
fert mā circa quā ſunt dicte trāſmutationes. ſ. q̄ʒ aut eſt ſub
ſtantia: aut non: aut ꝙ hec eſt ſubſtantia magis: illa v̇o nō:
aut ſm opinionem antiquoꝝ ꝙ hec magis eſt ſenſata mate
ria ex qua ⁊ in quam eſt tranſmutatio: hec v̇o minus.

Cap. 27^m. De generatione ſimpliciter ⁊ generatione ſm
quid quando ſunt in vna tranſmutatione.

DIcunṫ iterū hec q̄deʒ generari ſimpl'r: hec au/ Tex. cō. 20.
tem aliq̄d ſiue ſm q̄d ſolū tertio mō qui nō eſt
aliq̄s dictoꝝ modoꝝ quibus dicunṫ res ex ad
inuicē generari in ſubſtantijs vel accidētib⁹:
ſed ſm modū quē nūc dicemus qui non eſt in
vna tranſmutatione. Nūc aūt paulo ante de/
terminatū eſt: q̄re ꝯtingit ꝙ nō ſimpl'r dicimus generari eā
dem rē ⁊ corrūpi: ſed potius ſi alterū eſt ſimpl'r reliquū eſt ſʒ
quid: cū tñ omnis gn̄atio vnius ſit corruptio alterius: ⁊ oīs
corruptio vnius ſit gn̄atio alterius in his que trāſmutātur
adinuicē. Sʒ nolumus hoc nūc querere. Sʒ querimus nūc
quare qui dicit ⁊ ſit ſciēs nō dṙ ſimpl'r gn̄ari: ſed diciṫ ſm q̄d
generari: q̄a diciṫ gn̄ari diſciplinatus. Ille aūt qui diciṫ na/
ſci ſubſtātial'r diciṫ ſimpl'r gn̄ari. Solo aūt huius q̄ōnis de/
terminata eſt in p̄dicamētis: q̄a dictū eſt ibi ꝙ quedam ſi/
gnificāt hoc aliq̄d. ſ. particularē ſubaʒ ⁊ quedā ſignāt ſiue ſi/
gnificant quale: ⁊ quedā ſignificāt quātū. Quando g̊ muta/
tio ſit in ea que nō ſubam ſignificāt dṙ illa gn̄atio quedā ſiue
ſm q̄d. Sʒ quādo ſit mutatio in id qḋ ſignificat ſubaʒ dṙ ge
neratio ſimpl'r. Sed tñ hoc nō eſt ꝯtriū ſupradictis: q̄a gn̄a/
tio ſimpl'r ⁊ gn̄atio quedā eſt in oīb⁹ p̄dictis ſʒ qḋ in alio or/
dine dṙ qui ſupra eſt explanatus: puta in ſuba dṙ gn̄atio ſim
pliciter ſi gn̄aṫ ignis ſed nō ſimpl'r ſed ſm q̄d ſi gn̄aṫ terra.
In q̄litate aūt ſimpl'r dṙ gn̄ari ſi gn̄atur diſciplina: de eo igiṫ
qḋ eſt hoc ſimpl'r gn̄ari ſi gn̄aṫ diſciplinatū. Illa aūt nō ſim/
pliciter ſed partiʒ hr̄e rōnē gn̄atiōis ⁊ partiʒ nō. In oīb⁹ vl'r
ſubſtātijs ſm veritatē ⁊ opionē dcm̄ eſt: ⁊ ēt dcm̄ eſt ꝙ cau/
ſa mālis q̄re gn̄atio ſit cōtinua eſt ſubm̄ qḋ trāſmutaṫ in ꝯ/
ria ſemper: q̄a ideo generatio vnius eſt corruptio alterius
⁊ corruptio vnius eſt generatio alterius.

Cap. 28^m. Et eſt digreſſio qualiter generatio ſimpliciter
⁊ ſm quid ſit ſimpliciter in accidentibus ſm alios.

ESt aūt hic attendēdū ꝙ oē accidens ⁊ p̄cipue
phyſicū quale eſt paſſio vel paſſibilis q̄litas du
plex hʒ eē. ſ. mālē ⁊ formale. ſicut v̇bi gratia. al/
bedo eē mālē hʒ ex diſpōnib⁹ ſubiecti in quo ē
ſicut ex calido terreſtri diſſoluēte humidum vt
in calce: vel ex frigido cōſtringente partes pſpi
cui diuiſi ſicut in niue: habet aūt eſſe formale cui⁹ lux eſt hy/
poſtaſis ⁊ eſſentialis cā imiſſa ſuperficiei denſe vel rare vel

Oē accidēs phīcū vt paſſio ⁊ paſſibilis q̄litas hʒ duplex eē. 3.

aduſte vel humide ſm ꝙ dicit Ariſto. ꝙ color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato. i. in corpore qđ nō tranſit viſus: ſicut eſt terra vel lignū qđ viſus nō trāſit ſicut trāſit vitrū vel aerē vel aquā: ⁊ forte gñatio que differt in accidentibꝰ ab alteratiōe in eiſdē ꝙ gñatio eſt in vtroqꝫ eē mālī ⁊ formali: ſed alteratio eſt pncipalr ſm eē formale tm̄: ⁊ hoc ideo videt̄ qa gñatio vt docet nos Ariſt. in pma pħia dꝫ eē compoſiti: ⁊ ſicut differunt termini mutationis ſic debēt differre mutationes: ⁊ ideo oportet ꝙ generatio quo quātum ad terminū ſiītudinē quādam habeat cū gñatione ſimilr. Sūt tñ pleriqꝫ etiā pħici qui gñationē quo dicunt eſſe alterationē ⁊ ecōuerſo: ⁊ verum eſt qđ dicūt lꝫ motus ſit alius ⁊ alius vt videtur ſicut iam patefactum eſt.

¶ Cap. 29m. Qualr gñatio eſt ſemp ex corrupto aliquo.

Tex. cō. 21. His habitis nūc inquirere redeūdo ad ppoſitū opꝫ quare ſemper gñat̄ aliqđ ex corruptis: quēadmodū eni ingruūt phyſici corrūpi dicit̄ res quādo venit ad inſenſatū: ſilr dicūt ꝙ gñat̄ ex nō ente ſui ex corrupto quando venit ad ſenſatū ſicut ex iſenſato: ſiue igit̄ per nō ens ſupponat̄ aliqđ ſubm qđ eſt ens nō ſenſatū ſicut ſe hꝫ veritas: ſiue non ens ſenſatū nullū relinqtur ſubꝫ: ſicut dicit falſa opinio eoꝝ ſemper generatio fit ex nō ente ⁊ corruptio fit in nō ens. Huius aūt cā eſt: qa eſt gñatio ex ꝯrio qđ neceſſe ē corrūpi: ⁊ iō ēt gñatio decēter cōtinue eſt ⁊ nūqꝫ deficit: gñatio eni talis entis ⁊ corruptio talis nō entis: gñatio ē talis entꝭ.

¶ Cap. 30m. De ſolutione trium queſtionum. ſ. vtrū nō ens ex quo eſt generatio ſit pura priuatio vel non: ⁊ an materia generationis ſub duobus cōtrarijs ſit vna vel plures: ⁊ an res generantur ex adinuicem.

Tex. cō. 22. Sed tūc iterū queret aliqs vtrū hoc nō ens qđ priuat id qđ ſimplr dr̄ eſſe ſiue formalr ens ſiue ſenſatū ens: ſiue ſubaliter ens: hec eni ſic pliba uimus ſilr eē dicunt̄ ſicut pura priuatio vel alterū ꝯrioꝝ: puta ſi dicimus māle eſſe nō ens et formale corpus ens: vtrum tūc terra ⁊ graue. ſ. ſubm cū ꝯrio ſupponat̄ per nō ens ⁊ ignis ⁊ leue ſupponatur per ens in qđ eſt generatio: aut non ſit ita: ſed forma terre ⁊ cōtrarium vnum qđ eſt graue ſit ens ⁊ forma ignis ⁊ leue ſimilr: ſed ſola mā vtraqꝫ forma priuata ſit nō ens ex quo eſt generatio. Queret aūt iteꝝ aliquis an mā gñatiōis eſt vna ſub duobꝰ ꝯrijs an alia. Et iteꝝ queret aliqs ꝯñter an generatio fiat ita ꝙ generent̄ res ex adinuicem vna ex alia ⁊ ecōuerſo: ſicut pꝫ in elemētis quoꝝ vnū gñatur ex alio ⁊ ecōuerſo: aut generant̄ ex adinuicem vt ex cōtrarijs: qa tunc nulla eēt queſtio: vtrū non ens ſupponeret alteꝝ ꝯrioꝝ: qa certuꝫ eſſet ꝙ nō ſupponeret: hoc aūt precipue dubiū eſt in ſimplici gñatione elemētoꝝ: qa illis pmo inſunt ꝯria ⁊ gratia illoꝝ inſunt oībus alijs. ſ. terre aq̄e aeri ⁊ igni. Solo aūt oiuꝫ illorum eſt ꝙ in puatione ſupponitur cōtrariū alteꝝ ⁊ ex adinuicem fiūt gñationes ſuper mām vnā que eſt ſubm mutationis: ⁊ hec materia eſt vna ſubiecto ⁊ eēntia māli: ſꝫ duplex ſm eē: qa aliud eē hꝫ ſub vno cōtrarioꝝ ⁊ aliud ſub alio cuꝫ eſſe ſit actus forme in mā: ⁊ ideo duaꝝ formarū cōtrariaruꝫ vnum eē in vna mā eſſe nō poteſt. Sciendū eni ꝙ mā hꝫ diuerſam rōnem: ⁊ nomē ſm ꝙ cōparat̄ diuerſis. In tranſmutatiōe eni cuius ipſa eſt pncipiū aliquo mō tria ſunt. ſ. terminus a quo ⁊ terminus ad quem: ⁊ ipſa ēt trāſmutatio: ⁊ hoc duplr cōſiderat̄. ſ. put eſt motus qdam: ⁊ put eſt ipſa generatio vnius ⁊ corruptio alterius vna mutatio exiſtēs penes terminos diuerſificata. Si igit̄ trāſit terminus a quo ipa neceſſario in priuatiōe que dicit̄ non ens ſupponit ꝯriū: qa nō eſt motus niſi de cōtrario ad cōtrariū. vnde Ariſt. in. 5. phyſicoꝝ dicit ꝙ de non albo fit albū ⁊ nō de quolibet non albo: qa non de linea ſed de nō albo qđ eſt nigrū vel mediū inter albū ⁊ nigrū: mediū autē cōparatū extremo eſt extremum: ſi aūt cōparat̄ ad terminū ad quē tunc ſupponit priuationem cū aptitudie quā ichoationem forme alibi diximus ad recipiendū formā. Debes enim ſcire ꝙ puatio duplr eſt dicta. ſ. actiue ⁊ paſſiue hoc eſt priuās ⁊ priuata: priuatio aūt puata habuit habitū aliquādo: ſed corrupta ſunt in ipſa principia habitꝰ relicta tm̄ ſuba ſic cecitas eſt puatio habitus: ⁊ iō ab ipſa nō eſt regreſſus ad habitū. Eſt aūt alia puatio puās ꝯriuꝫ habitui: ⁊ hñs habitū ꝯriuꝫ aliquo mō: ⁊ hoc eſt continue deſiderās habitū ⁊ formaꝫ: ſicut diuinū ⁊ optimuꝫ: ſicut turpe deſiderat bonū ⁊ femina marem: ⁊ hec eſt puatio que ſupponit̄ in nō ente: quādo dr̄ ꝙ gñatio eſt ex nō ente i ens. Si aūt cōparat̄ ad ipſaꝫ mutationē: vt eſt motꝰ tm̄: tūc vocatur mā pħica que eſt in potētia: qa ſicut dicit Ariſt. in. 3. phyſicoꝝ. Motꝰ eſt endelechia exiſtentis in potētia ſm ꝙ eſt in potētia. Si aūt cōparat̄ ad motū put gñatio vniꝰ eſt corruptio alterius: tūc ipſa eſt actu iformata forma ꝯrij: qa nihil corrūpit̄ niſi actu ens: de his ḡ dubitabilibꝰ intātū dcm̄ ſit.

Nō quō eadē trāſmutatio pōt cōcipi in rōne motꝰ ⁊ in rōne generatiōis. vide p ħ Auro im. 5. phi. cō. ⁊ tex. 51.

Priuatio duplex.

¶ Tractatus Secundus de Alteratione.

¶ Cap. pm. De differentia alterationis ⁊ generationis.

De generatione autē ⁊ Alteratiōe dicamus qđ differūt. Nos eni dicimus has trāſmutatiōes eē alteras ad inuicē. Prima ḡ differētia eſt iſtaꝝ trāſmutationū penes id in qđ trāſmutantur. Qm̄ eni aliud eſt ſubm: ⁊ aliud eſt paſſio ſiue q̄litas ſubti: opꝫ cū trāſmutatio ſit penes vtrūqꝫ iſtoꝝ ꝙ ſit altera ⁊ altera. Alteratio eni eſt quādo manēte ſubto ſꝫ formā ⁊ ſubaꝫ qđ ſenſatū eſt: qa in illo magis trāſmutatio apparet trāſmutatio fit in talibꝰ ſubti paſſiōibꝰ ſiue q̄litatibꝰ que ſūt vel ꝯrie vel medie: puta corpꝰ aliquādo ſanū eſt: ⁊ fit laborāſ ſiue ifirmū manēs idē i ſubto ⁊ ſuba: ⁊ metallū rotūdū eſt ⁊ fit angulare manēs idē ſm rōnē ⁊ ſpēm metalli: quādo autē totū trāſmutat̄ ſm eē in totū ſicut ſemē totū in ſanguinē vel in carnē eſt generatio vel corruptio. Maxime autē apparet iſta gñatio ſi fiat trāſmutatio ad ſenſatū ex inſenſato: ſenſatū dico tactu ſiue tāgibile: aut ēt ſenſatū oībꝰ ſenſibꝰ vel pluribus ſi generat̄ aq̄ aut corrūpit̄ in aerē: qa aer eſt valde iſenſatus. In his aūt gñationibꝰ ⁊ corruptiōibꝰ ſi alique paſſiones eedē ſunt ſiue cōes vtriſqꝫ ꝯrijs. ſ. generato ⁊ corrupto non oportet illas tranſmutari. verbi gratia: ſi ex aere fit aq̄ diaphanitas ⁊ humiditas manent. Tex. cō. 23. Tex. cō. 24.

¶ Cap. 2m. Et eſt tranſgreſſio declarās qualiter manent cōmunes q̄litates duobꝰ eēntis in terminatiōe adinuicem.

Et huius qdem cām aſſignat Auerrois eſſe ꝙ illaꝝ cōiuꝫ paſſionū neutrū elementum eſt ſubiectū eſſentiale: nec ipſe eēntiales ſunt ſubſtantie ſed cōtingūt vtriqꝫ ſubto. Sed quecūqꝫ ſubiecto eēntialia illa mutant̄. Et hoc hꝫ dubitationē: qa humor aeris eſt eēntialr plus aque: ⁊ tamē manet cū aer mutat̄ in aquā ⁊ ecōuerſo: ⁊ forte Auerrois vocat eēntialē ſube qđ eſt eiꝰ inquātū in ſpe ⁊ forma et nō cōuenit ei rōne generis ſui: qa hoc eſt pprium ſpeciei et mutat̄ cū ipſa: contingens vō vocat qđ ineſt gratia generis vtriqꝫ terminoꝝ motꝰ: qa hoc nō hꝫ cōtrariuꝫ in qđ mutet̄. Sciendū tamē ꝙ talia cōmunia mutant̄ in eē ⁊ non in eēntia: ſicut enim eſſentia albi ſaluat̄ in albiori ⁊ albiſſimo: ita eſſentia humidi in humidiori ⁊ humidiſſimo: nō tamē idē eſt eſſe albi ⁊ albioris ⁊ albiſſimi: ⁊ hoc mō ſm eēntias ſuas talia manēt ſed nō ſm eē idē in vtroqꝫ terminoꝝ motus.

Qualitates ſymbole manēt ſꝫ eēntiaꝫ eadē i genito ⁊ corrupto ſꝫ variant̄ ſꝫ eſſe. 3.

¶ Cap. 3m. Qꝫ nō ſit alteratio eſſentialiter generatio: ⁊ quomodo fit alteratio.

Redeamus igit̄ ad ppoſitum ⁊ dicamus ꝙ cuꝫ nō eſt mutatio ex hoc toto in hoc totum ſꝫ manente toto ſubiecto ſaluato fit in accidente variatio: tunc eſt alteratio. Alterationis eni ⁊ oīs motus qui eſt in accidentibus ſubm primū eſt cōpoſitū in mā ⁊ forma: ⁊ non materia ſola: vbi gratia muſicus hō corruptus eſt: hō aūt imuſicus gñatꝰ eſt: hō aūt ſubm vtriuſqꝫ manet ad id ſaluatum in ratiōe ⁊ forma ſubali: ſi igit̄ hominis paſſio nō eēt ſm muſicā diſpōneꝫ ⁊ imuſicaꝫ: ſed eſſet muſica ⁊ imuſica aliqđ de eius ratiōe ⁊ cū huius qdē eēt generatio huius aūt corruptio: ideo hoīs ſm eſſe hominis eſt hec paſſio. Sed ſi cōſideratur cōgregatū ex ſuba ⁊ accidēte ſm eſſe congregati ſm ꝙ alia eſt rō ⁊ eē muſici hominis: ⁊ alia hominis per ſe: tunc muſica etiā eēt eſſentialis homini muſico: ⁊ ideo hominis ſm eſſe muſici eſt talis mutatio generatio ⁊ corruptio: ſꝫ hec eſt corruptio quo ⁊ generatio quo que pprie eſt alteratio ſi ad ſubm mobile ⁊ nō ad totū eſſe congregati referatur: qa paſſiōes huius manēt in ſuba ⁊ forma: ⁊ ideo alteratio eſt ſm talia. Tex. cō. 24.

¶ Cap.

¶Cap.4m. Et eſt tranſgreſſio declarans qualiter alteratio vno modo eſt ſm tertiam ſpeciem qualitatis tm̃: ⁊ alio modo ſm cõmunes rationes motuum abinuicem.

Ad alteratio/nẽ phyſicam quinque ꝑci/pue requirunt.

OPortet aũt hic digreſſionẽ parũper facere qa in.7.phicoꝝ ꝓbat Ariſt. alterationẽ non eẽ niſi ſm tertiã ſpẽʒ q̃litatis que ẽ paſſio vel paſſibilis q̃litas iferẽs vel illata: cũ eniʒ oĩs alteratio fiat agẽte actiuo aliq̃ ⁊ manifeſte pp ipʒ mobile nõ agat aut aliqđ phicuʒ niſi mediãtibꝰ actiuis q̃litatibꝰ que ſũt q̃litates ꝑme: opʒ ꝙ illis ſolis vel cãtis ab eis fiat alteratio. Quinque eni exigunt ad hoc ꝙ alteratio fiat phica. ſ. agẽs extra mobile ꝑ q̃litates actiuas ⁊ q̃litaſ addẽs ſup eẽntiã materie ſiue ſubti: ⁊ ꝙ ipa ꝑ excellẽtiã corrũpat ſubm ⁊ ꝙ ſit ꝑter eẽntialia variatio ſʒ eã: ⁊ q̃nto hñs ꝯriũ actu pugnãs. Et ꝑ ꝑmũ hoꝝ aũt excludit alteratio q̃ ẽ in ꝑma ſpẽ q̃litatis: qa v̾tus ⁊ ſcia nõ cãtur ab aliq̃ extra id qđ eis iformat: ꝑterea ẽt habitꝰ v̾tutis q cõmẽſuratio q̃daʒ eſt medij. Siĩr ⁊ habitꝰ ſanitatis nõ ẽ ſine rõne eiꝰ qđ eſt ad aliqđ: qa ſic mẽſura ẽ ad aliqđ: ita ⁊ id qđ i q̃dã cõſiſtit commẽſuratiõe: in ad aliqđ aũt nõ ẽ motꝰ cũ qđ ꝑ motũ eſt: habeat nec̃io ꝑus ⁊ poſteriꝰ: ad aliqđ aũt vult ſimul eẽ natura. Preterea q̃ attigũt ꝓprie virtuti ꝑfecta ſũt: ⁊ ꝑfectio ẽ ꝑ formas alteratiõis. Abſurdũt aũt ẽ dicere ꝙ penes nãlẽ potentiã ⁊ ipotẽtiã ſit alteratio. Cũ oẽ qđ alterat ⁊ mouet ꝑ nãleʒ potẽtiã motiue ſubijcit alteratiõi vel ẽt alterãtibus reſiſtit. Preterea nãlis potẽtia vel ipotẽtia fluũt ab eẽntia ⁊ nõ variant niſi eẽntialibꝰ variatis: ⁊ ideo per quartaʒ ꝯditionem phice alteratiõis excludit: ⁊ ẽt ꝑ q̃ntã excludit: qa nõ hʒ ꝯriũ actu ens repugnãs ſʒ potiꝰ ꝑuatiue oppoſitũ. Quarta ẽt ſpẽs ſi hʒ ꝯriũ ⁊ eſt ꝑfectio oiuʒ artificialiũ ⁊ eſt ꝯiũctum forme ſubali nãliũ: qa nullũ corpꝰ eſt qđ nõ hẽat ꝓpriã figuraʒ: vt dic̃ Ariſt. in metaphyſica: ⁊ iđ excludit ab alteratiõe. Scias ẽt ꝙ nõ addit eẽntiã aliquã ſupra quãtitatẽ materie pp qđ dubitat auctor ſex ꝑncipioꝝ. vtrũ figura iciſiõis ſit a natura vel arte: lʒ aũt Ariſt. dicat ꝙ raꝝ ⁊ dẽſuʒ ſũt ꝑncipia oĩum paſſionũ: ⁊ iđ videat ꝙ ſm eas marie dẽat eẽ alteratio: cũ tñ vt dic̃ Ariſt. in 4° phicoꝝ. nihil addãt ſupra ſitũ partiũ materie: ⁊ iđ vt videant eẽ vera qu.. dicta ſũt. Sciẽdũ ꝙ rarũ ⁊ dẽſuʒ nõ ſũt ꝑnª actiua paſſionũ: ſʒ potiꝰ ꝑma diſponẽtia vt paſſiões in mã ⁊ in ꝑtibꝰ mãe itroducant: qa raꝝ ẽ leue: ⁊ calidũ ⁊ dẽſuʒ ẽ frigidũ ⁊ graue: ſʒ actiua rari ⁊ denſi ⁊ oĩum alioꝝ ſunt calidũ ⁊ frigidũ: ⁊ ideo ſm iſta ſola ⁊ cãta ab eis eſt alteratio: vnde qđ hic dcm̃ eſt: ⁊ in ſcđo de aia dictuʒ eſt de alteratiõe in cõi dicta ⁊ nõ ꝓpria neq; phica: cõis eni alteratio eſt ſm oẽm qualitatẽ que facit alterũ ⁊ non aliud.

¶Cap.5m. De diſtinctione omnium motuum abinuicem.

Tex.cõ.24.

Q̃ nõ quantitas hʒ ꝯriũ. vide etiaʒ ab ipo.5.ph. ſuꝑ 18.textu.

REdeamus ergo ad ꝓpoſitũ ⁊ dicamus ꝙ gñatio ab oĩ motu diſtiguit: qñ eni ſʒ quãtũ ẽ tranſmutatio ꝯrietatis: tũc ẽ augmẽtuʒ vel diminutio: qa lʒ quãtitas ſʒ eẽntiã que gñis ẽ entis accidẽtalis nõ hẽat ꝯriũ: tñ ſʒ ꝙ ẽ terminꝰ nã ꝯſtãtiũ ⁊ rõ magnitudĩs eoꝝ: vt dic̃ Ar. in 2° de aia. ſic hʒ ꝯriũ qđ ẽ ꝑfectũ ⁊ diminutũ: ⁊ ſic motꝰ ẽ in quantitate: quãdo aũt minutio ſit ſʒ locum: tũc ẽ allatio ſiue loci mutatio: iđ qa qđ ſʒ locũ mouet nõ ſemꝑ mutat locũ ſic pʒ in celeſtibꝰ oibꝰ: ⁊ iđ ꝓprie allatio dr̃ in cõi: quãdo aũt motꝰ ſit ſm paſſionẽ tũc dr̃ alteratio: quãdo aũt nihil manet ſubiecti cõpoſiti cuiꝰ alteꝝ cõtrarioꝝ ſit paſſio ⁊ accidẽs: ſed eſt ex toto in totum vniuerſaliter: tunc eſt generatio ⁊ corruptio.

¶Cap.6m. Qualr̃ hyle ſubijcit gñoni ⁊ q̃liter alijs motibꝰ.

Tex.cõ.24.

HYle aũt qđ eſt ꝑma mã marie qđẽ ꝑncipiũ ⁊ ꝓrimũ ⁊ ꝓpriũ ſubm gñationis ⁊ corruptiõis ſuſceptibile: ſʒ mõ alio nõ ꝓprie nec ꝓxime eſt ẽt qđ ſubijcit alijs trãſmutatiõibꝰ: oẽ eni qđ ſubſtat opʒ ꝙ hẽat vim ſubſtãdi rõne ꝑmi ſubſtãtiui qđ ẽ mã: ⁊ ideo ẽt cõpoſitũ qđ eſt ſubm accidẽtaliũ trãſmutationũ rõne materie hʒ vim ſubſtãdi: ſed tñ cõpoſitum eſt ꝓprie ſubſtãs accidẽtibus: qa accidens eſt poſt eſſe ⁊ eſſe eſt perfecti ⁊ cõpoſiti: ⁊ ideo etiã cõpoſitũ cauſa ⁊ ſubiectũ eſt accidentiũ: ⁊ cũ diffiniuntur accidentia cadit ſubiectum in diffinitione eoꝝ ſicut pʒ in ſymmo ⁊ claudo in quoꝝ vnius diffõne cadit naſus. Alterius autẽ crus que cõpoſita ſubiecta ſunt de generatione igitur ſiue eſt ſiue nõ eſt: ⁊ q̃ño de alteratione determinatum ſit hoc mõ.

¶Tractatus Tertius de Augmento ⁊ Diminutione.

¶Cap.ꝑm. De differentia augmentatiõis ad alias trãſmutationes.

DE augmentatione aũt

Tex.cõ.25.

Reliquum eſt dicere quid differt a generatione ⁊ alteratiõe: ⁊ deinde quomodo augmentant que augmẽtantur ⁊ diminuunt que diminuunt. Querẽdo aũt primũ driaʒ augmenti ad alias trãſmutationes queremus vtrum in alio differt ab eis q̃ʒ in hoc qđ eſt in alio genere ab ipſis. Verbi gratia. ex potentia ſubſtantia in actu ſubſtãtiaʒ trãſmutatio vocat generatio. Qđ autem circa magnitudineʒ ex potentia in actum vocatur augmẽtum vel diminutio. Que autẽ circa paſſiões ex potentia in actum vocat alteratio: vtraq; enim iſtaruʒ trãſmutationum ex potentia in actum eſt vtruʒ igit tm̃ in hoc eſt differentia: aut etiã motus tranſmutatiõis differt. Illud enim qđ alterat nõ ex neceſſitate etiam ſm locum mouet: lʒ neceſſario mobile eſt ſm locum: non tamẽ neceſſario ⁊ ſimile qđ generat neceſſario mobile eſt ſm locum: nõ tamen neceſſario mouetur ſm locũ: ſed id quod augetur vel diminuitur neceſſario mouetur aliquo modo ſm locuʒ: lʒ nõ ita moueatur ſm locum ſicut id qđ fertur in locum: qđ eniʒ fertur ſm locũ ſi mouet ſm rectum ſurſuʒ vel deorſum totũ alterat locum ⁊ venit de vno loco in aliuʒ. Sed qđ augetur vel minuitur manẽs in vno loco ſm totum alterat locũ: non tamẽ in hoc mouet ſicut ſpera vel circulus: qa ſpera vel circulus mouetur ſm locũ manens in loco equali ſm totum: ⁊ mouetur renouatione ſitus in partibus: ſed qđ augetur ſm partẽ creſcit in locũ maiorem ⁊ id qđ diminuitur decreſcit in minorem. Qđ igit hec tranſmutatio que dicit ſm augmentuʒ differt ab alijs non ſolum differentia accepta in eo circa qđ eſt: ſed etiã ſm modum qui dictus eſt manifeſtum eſt. Tex.cõ.26.

¶Cap.2m. De eo qđ augetur vtruʒ ſit actu corporeũ aut nõ.

REdeamus igitur ⁊ queramus circa qđ eſt trãſmutatio augmẽtationis ⁊ diminutionis: videt autẽ eſſe circa magnitudinẽ quãtuʒ ad id qđ augetur: vtrum. ſ. illud qđ augetur ſit potẽtia habẽs magnitudines ⁊ corporeitatẽ vel habeat potẽtia quodãmodo ⁊ actu alio mõ: quẽadmoduʒ diximus de eo ex quo fit generatio: ⁊ ſi dicatur ꝙ augmẽtatio eſt ex eo ꝙ potentia eſt corpus ⁊ magnitudo: ⁊ actu neutrum hoꝝ penitus. Cum hoc poſſit eẽ duplex. Queratur vtruʒ id ſit ſeparata quedam ab alijs rebꝰ ſm ſe materia que potẽtia eſt magnitudo ⁊ corpus: vel ſit non ſeparata ſm locum ab alijs rebus: ſed ſit alijs rebꝰ quaſi imbibita et influxa: lʒ tamẽ ſm eſſentiam ⁊ eſſe ſint diſtincta ab eis ſicut eſt aqua in ſpõgia: aut horum vtrũq; eſt impoſſibile: ⁊ tunc oportet ꝙ ſit materia que habeat magnitudinẽ ⁊ corporeitatem: ſi v̾o dicatur ꝙ eſt ꝑmo modo. ſ. materia ſine magnitudine ⁊ corporeitate ſeparata ſm locũ ab alijs: tũc ipſa erit aut indiuiſibilis nullum per ſe hñs locuʒ ſicut pũctus aliqs: aut eſt vacuũ qđdã ab omni forma diſtinguente aut eſt corpus inſenſibile: ſm autẽ horum eſſe nõ poſſe determinatum eſt in phyſicis: lʒ enim quidã dixerunt nõ augeri corpus niſi per interceptionẽ vacui inter partem ⁊ partem: ſicut pʒ in raris corporibus: tamẽ hoc qđ dicunt non eſt veruʒ vt in phyſicis oſtẽſum eſt: vnde materiã ex qua fit augmẽtum eſſe nõ contingit vt vacuũ qđdaʒ. Qđ autem primo modo ſit ſicut indiuiſibilis punctus eſſe nõ poteſt: ſicut eniʒ illud qđ generatur ſemper eſt in loco aliquo: ita etiã id ex quo fit generatio: ⁊ ex quo fit augmentatio ſemper eſt in loco quodã: ergo illa materia erit ſm ſe in loco aliquo vel per accidens. ſ. qa eſt in alio qđ eſt in loco. Nos poſuimus ꝙ nõ eſt in alio ſed ſit ſemper ſeparatũ: ergo ſm ſe erit in loco: ergo nõ erit diuiſibile indiuiſibile vt pũctus: qa illius nullus per ſe eſt locus. Si autem dicat tertiuʒ. ſ. qđ eſt corpus inſenſibile: hoc erit cõtra hypotheſim ꝙ nullam penitus habeat magnitudinẽ ⁊ corporeitatem. Si autẽ dicat ꝙ hec mã ex qua fit augmentum non eſt in loco ab alia re ſeparata: ſed ei imbibita ſiue influxa ſicut aqua in ſpõgia cum tamẽ ſit ſine magnitudine

Tex.cõ.27. Tex.cõ.28.

⁊ corporeitate: ⁊ ſic diſtincta in eſſe ⁊ eēntia ab illa re in qua
eſt ita vt nihil eius ſit ſicut pars eſſentialis vel accidentalis
forma eius: tūc cōtingent multa impoſſibilia. Dico aūt ver
bi gratia ꝙ ſicut eſt in augmētatione ita per eādem rōnē eſt
in generatione. Cū ergo generat̄ aer ex aqua ſicut vas non
trāſmutatum a ſua ſubſtātia eſt: ita non erit aqua trāſmuta
ta in ſua ſubſtantia: ſed erit ex ea materia ex qua ſit aer qui
eſt maioris quātitatis ꝙ̄ aqua: ⁊ hoc eſt falſum. Adhuc ſm
hoc cū infinities aer generat̄ ex aqua ⁊ ecōuerſo qđ iterū eſt
impoſſibile. Adhuc etiā aer nō videtur ſic generari ex aqua
ſicut exiens a manēte aqua: qa nos videmus aquā trāſmu
tari: ergo ille modus eſt cōtra hoc qđ oculis nos videmus
in generatione fieri. Qđ ergo melius eſt dicere inter omnia
Tex. cō. 29. hoc eſt vt dicamus ꝙ materia ex qua ſit generatio ⁊ augmē
tuꝫ eſt nō ſeparata a quātitate ⁊ qualitatibꝰ: ⁊ eſt ſicut ſupra
diximus vna ſubiecti eēntia in vtroqꝫ contrarioꝝ: rōne aūt
⁊ eſſe non vna: vnde nō debemus dicere ꝙ materia ſit pun/
cta aut linee aut ſuperficies corporis ꝓpter eaſdem cauſas
quas diximus. ſ. qa illa ſeparata eſſe nō poſſunt. Illud auteꝫ
eſt materia cuius illa ſunt omnia vltima determinātia ipaꝫ
ſcilicet pūcta linee ⁊ ſuperficies ⁊ ipſaꝫ nunꝙ̄ poſſibile eſt eē
ſine paſſiōe ⁊ morphea ſiue forma que eſt figura que figura
quantitas eſt terminata: vnde materia veriſſime ē id qđ eſt
terminatum quantitate ⁊ qualitate diſtinctum ⁊ forma ſub
Tex. cō. 30. ſtantiali perfectū. Generatur igit̄ alterum ex altero: ſicut ēt
ſupra in alijs libris determinauimus ex alio dicto ente actu
qđ eſt eiuſdē generis qđ grece dicitur homogeneos aut qđ
eſt eiuſdem ſpeciei omiomeris dicitur: v̇bi gratia. ignis ab
igne ⁊ homo ab homine: ⁊ hoc eſt generans efficit̄: ſicut au/
tem ex materia durum ex duro non generatur ſed ex cōtra/
Tex. cō. 31. rio non duro: qđ eſt molle. ¶ Quoniā autem ſicut iam dcm̄
eſt materia eſt ſubſtantia corporalis erit ipſa materia talis
corporis qđ eſt cum paſſione ⁊ mobile: qa corpus nullum eſt
materia contrarijs: qa materia in toto motu ſaluat̄ ſm eē
materie lꝫ non ſaluatur ſm eſſe abſolute: ſed nō ſaluatur in
toto motu ſm omne corporis: lꝫ poſſit ſaluari ſm eſſentiam
corporeitatis: vnde eadeꝫ eſt materia ⁊ magnitudinis ⁊ paſ
ſionis ratione quideꝫ ⁊ eſſe ſeparabilis a qualitatibus ſigil
latim ſm actum tamē nunꝙ̄ ſeparata ab eis: quia etiaꝫ ali/
ter penes paſſiones eſſent ſeparabiles qđ eſt falſum. Ma/
nifeſtum igit̄ ex queſitis nunc ꝙ augmentatio non eſt ex eo
ꝙ potentia habeat id qđ eſt omne ideſt materia eēt ſepara/
ta a quantitate ⁊ paſſionibus: ⁊ hoc eſſe impoſſibile dictum
eſt prius. ¶ Amplius talis trāſmutatio nō eſt ꝓpria augmē
tatiōis ſed generationis: quia in eo ex quo ſit generatio nō
ſaluatur quantitas ſm eſſe idem: qđ autem augetur nullaꝫ
amittit quantitatem ſm eſſe: nec ſm eſſentiam. Augmenta/
tio enim eſt exiſtentis ⁊ ſaluate ſm eſſe magnitudinis ad/
ditamentuꝫ: diminutio autem eiuſdeꝫ minoramentū: ideo
id qđ augetur oportet habere magnitudinem aliquaꝫ in eē
ſaluatam: quapropter ſi materia ſm veritatem non eſt ſine
magnitudine oportet eſſe augmētationem ex actu magnitu
dinem habente ⁊ potentia maiorem in actu maioreꝫ magni
tudinem: ſi enim non eſſet ſaluata in eo qđ augetur aliqua
magnitudo ſm eſſe ſed eſſet potentia tm̄ tunc eēt generatio
non augmentatio.

¶ Cap. 3m. Et eſt digreſſio declarans quid augetur.

AD intelligentiam autem dictorum ⁊ dicendo
rum ſcias ꝙ priuatio potentia ⁊ actus ſunt ṗn
cipia motus in omni genere motus: eſt autem
ſubiectum motus ſemper in genere ſubſtan/
tie: quia ſicut ſe habet accidens ad ſubſtantiā
que fluit ab ipſa: ita etiam principia motus ac
cidentium fluunt a ſubſtantia: ⁊ oportet ꝙ ſubſtātia ſit ſub/
iectum motus illius ſed differunt: quoniam ſicut ſupra dixi
mus ſi generatio accipiatur: ſicut vt mutatio ſimplex ſm ꝙ
ipſa eſt principium entis generati ſubiectum ibi non ſubij/
citur niſi gratia materie: ſed in accidentium motibus quo/
cunqꝫ modo ſumantur id quod ſubijcitur eſt ens completū
in materia ⁊ forma ſubſtantiali cuius cauſa ſupra dicta eſt:
quia videlicet eſt accidens qđ ſequitur eſſe: ⁊ ideo eſt poſt
compoſitum cuius perfectio ⁊ actus eſſe eſt qđ eſt a forma.
In motu auteꝫ augmenti ⁊ diminutionis ſubiectū eſt quā/
tum illud quod augetur ⁊ lꝫ quantitas ſm qđ reducitur in
genus non habeat contrarium: ſicut in predicamētis eſt de
terminatum: tamen ſm ꝙ ipſa eſt terminus magnitudinis
⁊ ratio quantitatis eorum que fiunt per naturam: vt in ſe/
cundo de anima libro dicitur ſic habet duo contraria. ſ. per/
fectum in quantitate ⁊ imperfectum: ⁊ ſm hoc ſit in ipſa. ſ.
circa ens quantum per naturam conſtans potentia ⁊ actus:
quia imperfectum poteſt eſſe maius per naturam ⁊ eſt ṗua/
tio perfectionis in quātitate ⁊ mouetur ab actu minoris de
bite quantitatis ad maiorem ꝙ̄ habeat potentiam.

¶ Cap. 4m. Et eſt inquiſitio qualiter aliquo ſit augmentū.

HIs breuiter prelibatis redeamus ad propoſi/ Tex. cō. 32.
tum ſuſcipiendo queſtionem quaſi a principio
⁊ querentes modum argumēti: quo ad hoc ꝙ
queramus cauſas augmenti: vt inueniamus
quali aliquo ente aucto ſiat augmentum ⁊ di/
minutio: circa primum: ſupponamus autē du/
as conditiones que ſm ſenſum in augmento ſaluantur:
quarum vna eſt ꝙ eius qđ augetur quecunqꝫ pars minima
ſignabilis videtur eſſe aucta: ⁊ ſimiliter in diminutione vi/
detur pars quelibet diminuta: ſecunda v̇o eſt ꝙ aduenien/
te aliquo extrinſeco ſit augmentum ⁊ recedēte aliquo de in
trinſecis ſit decrementum. Hoc habito incipiamus quere/
re: quia ſi augmentum ſit aliquo extrinſeco adueniente hoc
neceſſario: aut erit corporeum habens magnitudinem: aut
erit incorporeum non habens quantitatem penitus. Si au
tem incorporeo ſiat augmentum: tunc illud quo ſit augmen
tum eſt a magnitudine ⁊ quantitate ſeparatum: ⁊ eadeꝫ ra/
tione erit ſeparatuꝫ ab alijs accidentibus ⁊ a forma ſubſtā/
tiali: ergo aliquod cōmune materiale erit per ſe ſeparatum
nullam habens formam omnino: impoſſibile eſt autē a ma
gnitudine materiam eſſe ſeparabilem quemadmoduꝫ nos
diximus. Si autem eſt corporeū cum ipſum non augeat cor
pus niſi intret in ipſum videtur ꝙ duo corpora erunt in eo/
dem loco proprio. ſ. qđ augetur ⁊ qđ auget. hoc autem etiaꝫ
eſt impoſſibile ſicut in phyſicis oſtenſum eſt.

¶ Cap. 5m. De falſa ſolutione quorūdam ⁊ de conditionibꝰ augmenti.

NOn continget autem queſtionem iſtam ſolue/ Tex. cō. 33.
re dicenti ꝙ id quod augetur accipit maioreꝫ
tumoreꝫ: ⁊ non oportet ꝙ aliquid adueniat ei:
quia cum ex aqua generatur aer nihil aduenit
⁊ tamē materia ſubiecti maiori tumore eſt ſub
forma aeris ꝙ̄ ſub forma aque: ⁊ ideo ē aucta:
hoc enim non augmentatio ſed generatio eius eſt in quod
eſt tranſmutatio illa: verbi gratia aque. Neutrius autē hoc
eſt augmentatio: quia aqua non manet vt augmentari poſ/
ſit. Aer autem non fuit ſed nunc primuꝫ eſt generatus: vnde
aut nullius hec augmentatio eſt: aut ſi eſt alicuius tunc erit
augmentatio materie que cōmunis eſt amboruꝫ. ſ. eius qđ
generatur ⁊ eius qđ corrūpitur: verbi gratia corporis ſi cor/
pus dicatur vtriuſqꝫ cōmunis materia: ſed nec aqua eſt au
cta: nec aer: ſed aqua quidem deperijt: aer autem generatꝰ:
corpus autem cōmune vtriſqꝫ ſm hoc erit auctuꝫ. Sed etiā
hoc eſt impoſſibile: qa vna conditio augmenti eſt quā ſupra
poſuimus: quia oportet ꝙ id quod augetur ſaluetur in toto
augmento ſm eſſe ſubſtantiale ⁊ rationem: ⁊ ſimiliter id qđ
diminuitur. Sed quia hanc conditionem habet augmenta
tio cum alijs motibus cōmunem: ideo non numeratur iter
proprias. Sunt igitur hec tria in augmento neceſſaria quo
rum vnum eſt: quia eius qđ augetur quecunqꝫ pars ſigna/ Tres cōditio
bilis efficitur maior: verbi gratia: ſi caro augetur quelibet nes vero au/
pars carnis augetur ſub forma carnis ſignabilis efficit̄ ma gmēto nec̄ie.
ior: ſecūdum eſt ꝙ adueniente aliquo ſit augmentum: ⁊ ter
tim eſt ꝙ id quod augetur ſaluetur ⁊ maneat in eſſe ſubſtā/
tiali ⁊ ratione: cum auteꝫ aliquid ſimpliciter generatur aut
corrumpitur: tunc non manet in tota tranſmutatione ſm eē
ſubſtantiale

ſubſtantiale ⁊ rationem: cum autem alteratur aut augetur aut diminuitur manet ſm eſſe ⁊ rationem id idē qđ aut augetur aut alteratur: ſed vel paſſio eadem vel magnitudo eadem manet: quia in alteratione non manet eadeꝫ paſſio: in augmento autem non vnius rationis manet magnitudo: ſi ergo augmentatio erit predicto modo: ſed cum materia accipit maiorem tumorem vt cum ex aqua aer fit tunc continget ꝙ augmentatio nullo adueniēte fit: ⁊ ꝙ diminutio nullo recedente fit: ⁊ ꝙ id quod augetur vel diminuitur ratione in eſſe ⁊ ſubſtantia qđ falſum eſt: quia dictum eſt ꝙ iſtas conditiones oportet manere: quia ſuppoſitum ſubiectuꝫ eſt ꝙ augmentatio ſit talis: hoc enim non habemus hic probare: ſed in libro de anima vbi agemus de nutritiua ⁊ augmētatiua: ⁊ oſtendemus ꝙ operatio earum eſt ſuper cibum.

Cap. 6m. De ſolutione queſtionis quid eſt qđ augetur: et preambula eſt ſolutioni queſtionis prius habite.

Tex. cō. 34. ANteqꝫ iſtam autem queſtionem ſoluam⁹ oportet ſoluere aliam a cuius ſolutione ſolutio huius queſtiōis dependet. Queret eni aliqs etiā quid ſit illud qđ augetur. ſ. vtrū id eſt qđ augetur cui apponitur aliqd: verbi gratia crus aut manus cui apponit̄ cibus: qa illud cui appoſitio fit: fit maius: vel illud qđ apponitur augetur ſicut cib⁹. Quare auteꝫ ambo hec non dicunt̄ aucta: fit eni vtrūqꝫ maius. ſ. ⁊ qđ apponitur vt cibus: ⁊ cui apponit̄ qđ eſt: vbi gratia crus aut manus. Qđ autem ita eſſe videat̄ patet in ſimili quando tu miſces vinum cum aqua vtrūqꝫ efficit̄ maius: ⁊ ſimile videt̄ quando vnitur cibus membro: qa vtrūqꝫ maius efficit̄: hec autē ſolutio eſt: quoniaꝫ vnius. ſ. eius qđ augetur ſubſtātia manet in eſſe ⁊ ratione. Alterius auteꝫ. ſ. qđ auget ſubſtantia non manet: verbi gratia cibi: ⁊ ideo nō augetur: qa augmentatio eſt motus exiſtentis ⁊ manētis quo motu ad debitam deducitur quātitatem: ⁊ ſimiliter dicit̄ in mixtiōe: qa id dicitur auctuꝫ qđ manet in eſſe ⁊ operatiōe: ⁊ ideo vinum dicit̄ auctū ⁊ nō aqua: qa poſt mixtionem aqua nō facit aque opus. ſ. infrigidādo: ſed vinum facit vini op⁹ ſ. inebriando ⁊ letificando: ⁊ ideo vinum manet non aqua: vnde ⁊ vinū auctum eſt ⁊ nō aqua: quia ⁊ tota mixtura non aque eſt: ſed vini qđ manet: ſimiliter aūt eſt in alteratione: tunc eni fit alteratio quando vnum ſubiectū vt caro vel aliud manet ſaluatum ⁊ exiſtit in eo paſſio aliqua que ꝓus nō erat. Illud autē quo fit alteratio efficit̄ in augmēto ſicut eſt id qđ alterat ⁊ cōuertit ipm duplex eſt. ſ. alterans nō alteratum: ⁊ alterās alteratū. Alterans autem nō alteratuꝫ eſt qđ nihil paſſum eſt: ⁊ cuius ſubſtātia non eſt altera effecta: hec autē eſt vis anime nutritiua. ſ. vel augmētatiua. Alterās autem alteratū eſt ſicut mēbrum qđ nutritur ⁊ auget̄: hoc eniꝫ alterat cibū cōuertendo in ſibi ſimile: ⁊ alterat̄ ab ipſo: qꝛ cōfortatur ab ipſo ⁊ reficit̄ ⁊ in illo eſt principiuꝫ motus nutrimenti ⁊ augmenti: qa ſic augmentat̄ ⁊ alterat̄: hoc aūt ideo dico qa etiā cibus ingrediēs cū generatur in aliaꝫ ſpēm: qa in ſpeciem carnis vel oſſis: ⁊ fit maius capiēdo quātitatem mēbri nutriti ⁊ aucti: ⁊ corpus nutritum ⁊ auctuꝫ fit etiā maius: qa mouetur in maiorem quātitatem: ſed cibus ingrediens cuꝫ generat̄ in alia ſpecie corrumpit in ꝓpria: ⁊ ideo principium mouens ad alterādum ⁊ creſcendum non eſt in hoc. ſ. cibo ſed potius in membro: ⁊ ideo membrū eſt qđ augetur: ⁊ nō cibus: qa membruꝫ manet ⁊ in ipſo ſic in alterāte ⁊ mouēte eſt ꝑncipiū motus augmēti ⁊ alterationis.

Cap. 7m. De ſolutione queſtionis antehabite. ſ. qualr̄ aliquo fit augmentum quo ad id quod augetur.

Tex. cō. 35. QUoniam autem de his queſituꝫ eſt ſufficiēter oportet nos tētare inuenire antehabite queſtionis ſolutionem ſeruātes omnem augmēti conſiderationem. ſ. ꝙ augmentuꝫ fit eo manēte qđ augetur in eſſe ⁊ ratiōe ſubſtātiali: ⁊ ꝙ augmētum fit adueniente aliquo ⁊ recedēte aliquo fit diminutio. Adhuc autē ſm qđcunqꝫ ſignuꝫ id eſt partē ſub forma mēbri ſignabilem que ſenſata eſt ita ꝙ ſenſibilib⁹ qualitatibus diſtincta ⁊ diſtinguibilis ſit per ſenſum in id qđ augetur eſt facta maius in augmento: ⁊ minus in decremēto. Seruabimus nihilominus excluſionē incōuenientiū ſupra dictoꝝ. ſ. ꝙ corruptio non eſt vacuum qđ augetur vel diminuitur: ⁊ ꝙ due magnitudines non poſſunt eſſe in eodeꝫ loco proprio: ⁊ ꝙ augmentum non fit in partem incorpoream. Cauſam autem augmenti ſuſcipimus dicere diſtinguentes prius quot modis dicitur vnūquodqꝫ dicamus ꝙ onomiomera. i. membra diſſimilia augentur per hoc ꝙ omiomera id eſt ſimilia membra que in compoſitionem eorum veniūt augentur eo ꝙ diſſimilia ex ſimilibus componuntur: demū dicimus ꝙ caro ⁊ os ⁊ vnaqueqꝫ partium talium que pars omiomera eſt: eſt duplex quemadmoduꝫ vnūquodqꝫ aliorum que ſpeciem ſiue formam habent in materia que ſunt omnia ſimilia in partibus in quorum diffinitiōe cadat materia: vt ligꝫnuꝫ lapis ⁊ neruus ⁊ cartilago ⁊ huiuſmodi phyſica corpora vel partes ſimiles phyſicorum corporum vnum quodqꝫ iſtorum dicitur materia ⁊ ſpecies hoc eſt in materia conſideratum vel qđ ſtat ſub forma habens eſſe ⁊ actum forme. Dicamus ergo ꝙ quecunqꝫ pars ſm formam accepta corporis ſimilis augetur: ſed non quelibet ſm materiam accepta augetur adueniente aliquo ⁊ recedente aliquo quodlibet ſm formam diminuitur ⁊ non ſm materiam. Oportet autem hoc per ſimile intelligere quemadmodum ſi quis Tex. cō. 36. menſurabit eadem menſura ſicut vtre de corio facto molli aqua: tunc enim vter ſe habet ſicut membrum dictū ſm formam ⁊ aqua influens ⁊ effluens ſe habet ſicut pars dicta ſꝫ materiam: ⁊ ideo cauſa materialis influens ⁊ effluens partibus formalibus aliud ⁊ aliud generatur materialiter manentibus ſemper partibus ſm formam dictis. Sic igit̄ vtiqꝫ augmentatur materia carnis ſed non vnicuiqꝫ parti materie aliquid aliud generatur: ſed hoc quidē defluit: hoc autem aduenit: parti autem dicte ſm formaꝫ ⁊ ſpeciem aliqd aduenit quecunqꝫ minima ſm ſenſum accipiatur. Qđ autem ſic pars dupliciter accipiatur ſm materiam ⁊ formam Tex. cō. 37. magis quidem manifeſtuꝫ eſt in anomiomeris: hec ita eni habent coniunctionem ad formam ꝙ diuiſa ab actu forme etiam nomen amittunt. Verbi gratia in manu: patet enim in illis manifeſtius ꝙ pars eſt alia materialis alia formalis: quia caro mortua minus amittit de ratione ſua ⁊ nomine qꝫ mortua manus: quia manus mortua nec nomen: nec rationem habet manus: ſed tamen hec caro dicitur aliquo modo caro: lꝫ non proprie: ⁊ ex hoc manifeſtū eſt ꝙ augmētum fit proportionatum his partibus deſuper dictis. Quapropter contingit aliquo modo verum eſſe ꝙ quecunqꝫ ꝑs ſignata carnis aucta eſt: quia formaliter ex alio modo non contingit eſſe: quia materialiter non eſt verum. Et totum Tex. cō. 38. factum eſt maius aliquo adueniente qđ vocatur cibus ⁊ cōtrarius eſt aucto quando eſt diſſimilis ſibi ante digeſtioneꝫ ⁊ diſſimulationem ⁊ per decoctioneꝫ virtute nutritiua ⁊ augmentatiua tranſmutatur ⁊ efficitur ſimilis ⁊ in eadē parte ſpecie cuꝫ parte que augetur. Verbi gratia ſi ſicco velut oſſi aduenit cibus humidus tranſmutatur a virtute oſſis ⁊ fit ſiccum: ⁊ tunc vnitur oſſi ⁊ cibat ipſum ⁊ auget: vnde conuenit vno modo ſimile ſimili augeri: quia in fine nutrimentū eſt ſimile ⁊ alio modo conuenit contrarium contrario augeri: quia in principio nutrimentum diſſimile eſt.

Cap. 8m. Et eſt digreſſio determinans qualiter quelibet pars ſm formam augetur: ſed non quelibet pars ſm mām.

AD euidentiam antedictoruꝫ ſcito ꝙ membrorum ſiue partium que ſunt in homine: quedaꝫ ſunt formalia habentia ⁊ continentia materiam: ⁊ quedaꝫ materialia debiliter recipientia formam: ⁊ quedam ſunt media inter materialia ⁊ formalia. Continentia materiaꝫ ſunt diſ- Que ſūt mēbra formalia. ſimilia ad actuꝫ anime vel virtutis anime ordiata: que etiam dicuntur organa vel partes organice ſicut caput oculus vel auris vel manus: pes ⁊c. huiuſmodi. Materiales au- Que mālia. teꝫ partes debiliter recipientes formaꝫ ſunt actus vite ani-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

me vel ſenſus tñ participantes ⁊ ad nullum officium ordi-
Que media. nate: ſicut caro eſt ⁊ adeps ⁊ vniuerſa piguedo. Media au-
tem ſunt triplicia. ſ. propinquiora forme ⁊ propinquiora ma
terie ⁊ per equidiſtantiam inter formam ⁊ materiam: ſicut
in neruis: arterijs: ⁊ pãniculis: propinquiora ſunt formali-
bus: quia neruus quo diffunditur ſenſus ⁊ motus per totuȝ
corpus a cerebro vel vicario eius: qui eſt nucha deſcẽdens
per ſpondiles colli ⁊ dorſi: vene autem ſunt per quas diffun
ditur a corde ſpiritus vitalis. Et panniculi quibus nobilio
ra membra inuoluũtur: vnde lȝ iſta ſimilia ſint membra: ta-
men ſunt principaliter ad actus anime cauſata qui ſunt ſen
ſificare mouere nutrire viuificare ⁊ huiuſmodi. Quedã au
tem magis ſunt iuxta materiã ſicut os ⁊ cartilago que ſunt
ad ſuſtentandum ⁊ fortificandum membra. Quedam autẽ
ſunt quaſi per equidiſtantiam mixta ſicut muſculi qui com
ponuntur ex neruis chordis ⁊ a carne. Omnis tamen pars
ſtat ſub forma: vult ergo philoſophus ꝙ formalia oĩa ſunt
ſicut vas vel vter de corio molli cui ſi multum influit exten-
ditur ⁊ quanto plus effluit contrahitur: ita etiam membra
formalia ſe habent ad multam vel paucam carneȝ: quia ca-
ro non creatur a natura niſi ad hoc ꝙ caro ſuppleat conca-
uitates que ſunt inter membra principalia ⁊ officialia ⁊ ner
uos ⁊ venas ⁊ arterias ⁊ pãniculos ⁊ chordas ⁊ ligamenta
⁊ oſſa ⁊ cutem: ⁊ ideo ſupplens concaua multum ingreſſum
diffundit formalia ⁊ egreſſum diminuit: ⁊ ſimiliter adeps ⁊
pinguedo: hec autem que diximus ſententia eſt Auicen. in
An mã tota primo libro canonis maioris de medicina. ¶ Si autem tu
effluat. queris vtrum materia iſtorum membrorũ que diximus for
malia: quia eſt in eis actus forme effluere poſſit cũ ſit ex cõ-
trarijs ⁊ in contrarijs agentibus ⁊ patientibus cõtinua fiat
deperditio: deperditioni autem ſit neceſſaria reſtauratio: ⁊
ita etiam videtur in his eſſe influxus ⁊ effluxus materie: et
non ſolum caro videtur effluere ⁊ influere. Amplius ſi vna
pars materie effluit eadem ratione ⁊ alia effluere poteſt: et
ſi ponatur effluere nihil videtur debere accidere impoſſibi
le: quia dicit Ariſto. ꝙ falſo ⁊ non impoſſibili poſito qd̃ acci
dit eſt falſum ⁊ non impoſſibile: accidit autem ex hoc ꝙ to-
ta materia que nunc eſt in aliquo effluere poteſt: ⁊ ſic id idi-
uiduum poteſt in toto effici aliud ſm materiam quã fuerat
prius ⁊ vna forma nunc ſucceſſiue poteſt eſſe in duabus ma
terijs ⁊ alia multa inconuenientia ex hoc videnꝫ ſequi. Ad
huc ſi additur cuicũqȝ parti ſignate ſenſibili minime in par-
tibus omiomeris id minimum quod additum eſt: oportet
etiam eſſe ſignatum aliquod ſed minus minimo in nullo ge
nere accipi poteſt: ergo in genere partis omiomere id mini
mum qd̃ additur eſt equale minimo cui additur ⁊ eadeȝ ra
tio eſt de ſingulis minimis: ergo ex hoc videtur ſequi ꝙ oẽ
quod augetur aliquo adueniente in quolibet augmẽto cre-
ſcit in dupluȝ: propter hoc ⁊ his ſimilia forte dixit Alexãder
ꝙ dictum id. ſ. augmentum partis omiomere eſt ſm formã
⁊ non ſm materiam fuit inuentum ab Ariſto. non per viam
rationis probantis: ſed quia pauciora ad hoc videbanꝫ ſeq
Rõo Alexã inconuenientia. ¶ Et ſi verum dixit Alexander tunc dictuȝ
dri pq̃ vide iſtud potius eſt fuga inconuenientiuȝ q̃ȝ veritas. Dixit eñi
Auroem hic Alexander ꝙ ſi augmentum eſt per additionem aduenien-
có. 38. tis alicuius: ꝙ tunc augmentum fit per accumulationẽ ad-
uenientis cum eo cui aduenit. Accumulatio autem non eſt
niſi ſm partes materie ⁊ videtur augmentuȝ eſſe ſm mate-
riam. Cuius etiam dedit idem Alexan. rationem: ſi eñi fiat
augmentum aliquo extrinſeco adueniente: oportet id adue
niens ſubintrare in partes eius cui aduenit: q̄ propter hoc
dedit natura corpori ꝙ augetur vias que ſunt vene ⁊ poros
⁊ ſpongioſitatem. Conſtat autem ꝙ ſubintratio eſt in mate
riales partes: ⁊ ita iterum augmentum ſm materiam fieri
videtur. Addit etiam Alexã. ꝙ augmentum fit per modum
mixtionis aque cum vino: vt dicit Ariſto. que mixtio abſqȝ
dubio ſm partes eſt materie ⁊ non forme. Figura enim nõ
miſcetur nec quantitas que ſunt ex parte formalium mem-
Improbatio brorũ. ¶ Hec autẽ ⁊ his ſimilia determinare volentes p̃us
Alexandri. dabimus rationes duas iſtius dicti qd̃ dixit Alexan. nõ eẽ
propriatum: ⁊ poſtea ſoluemus ad obiecta. Ratio auteȝ pri
ma hec eſt ꝙ ſicut habuimus id quod augeꝫ in quo ſicut in

aucto principium eſt motus augendi ⁊ augmentãdi: ſed p̃n
cipium huius motus abſqȝ dubio non eſt niſi in parte dicta
per ſpeciem ⁊ formam: ergo ⁊ hec ratio euidens eſt quia p̃n
cipium primum motus qd̃ non augetur nec qd̃ alteratur eſt
in principio motus ſm ꝙ augetur ⁊ alteratur: q̄ ſcd̃m ha-
bet a primo ꝙ ipſum principium motus. Conſtat autem ꝙ
vis anime que eſt primum principiuȝ operatur vt eſt in par
te formali que eſt organica vel habens opus organicum ſi-
cut diximus prius. ¶ Secũda ratio eſt ꝙ augeri ⁊ pati non
idem ſunt vt infra habetur: ſed id quod augeꝫ virtute quã
habet agit in cibum augentem ⁊ conuertit ipſum ⁊ vnit euȝ
ſibi: ergo ſm idem non erit pati: actio enim a forma eſt: pati
autem eſt materie: ergo qd̃ augetur per ſuam actionẽ eſt for
male ⁊ non materiale. Eſt ergo dictum iſtud probatum ne-
ceſſarijs rõnibus: ⁊ non eſt tñ fuga inconuenientiũ. ¶ Sol Solo ad obiecta.
uentes ergo ad primum ſine preiudicio dicimus ꝙ forma-
lis pars que augetur habet materiam ſibi determinataȝ in
qua formaꝫ que eſt ex humido radicali ⁊ ſeminali ſumpta:
ſicut eſt humidum ex quo formantur membra organica ⁊ to
tum corpus phiſicum cui anima prius infunditur. Formãtur
autem membra illa per virtutem formatiuam que eſt in ſe-
mine diffuſum in omnibus partibus que virtus inquã po-
ſtea remanet in membris ⁊ operatur in nutrimentali humi
do ſimilitudinem membri qd̃ nutritur. Eſt enim humiduȝ
quoddam ex primo ſemine diffuſum in omnibus partibus
ex ſemine primo formatis cui additur humor ex nutrimen-
to ſumptus ⁊ per virtutem membri quantuȝ poſſibile eſt aſ-
ſimilatur ⁊ additur parti materie: ⁊ tunc multiplicata ma-
teria extenditur quantitas membri ⁊ figura ⁊ ſic fit augmen
tum: forma tamen ſaluatur in primis radicalibus ⁊ conce-
do ꝙ deperditio fit in illis: ſed non fit reſtauratio per eque-
ualens humidum ſed per extraneum qd̃ eſt nutrimentale: ⁊
ideo deperditione cõtinue facta deſiccatur humidũ in quo
fuit calor velut in ſubiecto proprio: ⁊ tunc refrigeſcit ⁊ corrũ
pitur indiuiduuȝ: que tamen corruptio differt per humidũ
nutrimentale qd̃ additur humido ſeminali. ¶ Et hui⁹ exẽ Exẽplũ ſatis accõmodatũ in re difficili.
pluȝ eſt in lampade vbi humor eſt imbibitus lycinio ⁊ alius
humor circũfuſus vndiqȝ lycinio nec põt fieri ꝙ humor im-
bibitus in lycinio non continue ſm aliquid ſui conſumatur
ſed additur ei circũfuſus quo retardatur eius conſumptio
⁊ nutriatur flãma. Et ſi in lampade eẽt diuerſus humor di-
uerſorum elementorum quorum vnus eſſet minus conue-
niens igni lampadis ſicut humor eſſet aquaticus ⁊ alius vn
ctuoſus in lycinio conueniens nutrimẽto ignis: tunc eẽt ma
gis ſimile: quia humor ſeminalis imbibitus radicalib⁹ par
tibus primus multo conuenientior eſt calori naturali q̃ȝ nu-
trimentalis humor. Et ideo ſemper attrahit ipſum ⁊ conſu
mit: ⁊ tandem conſumpto iſto humore etiam calor refrige-
ſcit: ⁊ ideo plene non fit raſtauratio in ipſo. Tamen ſi aliq̄d
eſt ſimile in partibus habens humorem radicaleȝ terreſtrẽ
⁊ aquaticum ſicut plante ⁊ quedã animalia ſicut cancri: que
daȝ membra formalia aliquãdiu recreſcunt eis ex humido
nutrimentali: ſed hoc non diu fit: quia calor amittit ſuuȝ vi
gorem ſui humido extraneo ⁊ in talibus virtus formatiua
propter ſimilitudinem partium non eſt diſtributa in mem-
bris: ſed in vno membro qd̃ eſt cor: vel id qd̃ eſt in loco cor-
dis in animalibus ⁊ radix in plantis ⁊ ex iſto formãtur oẽs
partes. Sed in animalibus magnam diuerſitatem haben- Cõſidera circa iſtã cãȝ q̄re ĩ aĩalibus magnã diuẽſitatẽ hñtibus mẽbra ſpmatica recreſcere nõ pñt. q̄ forme meli⁹ dici poteſt.
tibus in membris non poteſt hoc eſſe: quia formatiua virt⁹
non per eadem principia quibus vtitur in manu poteſt ali-
quid formare in pede: ⁊ ideo virtus formatiua que format
humorem nutrimentalem in ſimili membro quantuȝ poteſt
non ſita eſt in vno membro in talib⁹ animalibus: ⁊ ideo mẽ
bra formatiua in alijs abſciſa non recreſcunt. Caro autem
que nihil aliud facit niſi ꝙ replet vacuitates iſtas eſt maxi-
me materialis: ⁊ creſcit ⁊ decreſcit ſicut in febricitantibus ⁊
conualeſcentibus: per hoc patet ſolutio ad ſequens: quoniã
non tota materia effluit ſalua vita indiuidui qd̃ augetur ⁊
nutritur. ¶ Solutio autem ſequentis patebit vbi oſtende-
tur ꝙ id quod aduenit non retinet ſuam quantitatem dum
additur quantitas quã potentia habet non actu: ⁊ ideo cuȝ
non adducat ſecum quantitatem ſuaȝ: nec vt maius nec vt

minus

minus ſe habet ad id cui additur ſed potius vt materia influens vaſi qđ extenditur proportionaliter ad influxuȝ eius maiorem vel minorem. Nec eſt dicendum ſicut quidam ſenſerunt ꝙ humidum ſub maiori quantitate ſit ꝙ̄ ſiccū: ⁊ ideo cum minimum humidum ſit tantuȝ quantum minus ſiccū: tunc cum conuertitur minimum humiduȝ nutrimentale in minimum ſiccum membri: tunc non efficiť tātuȝ ſed minuſ: quia ſm hoc ſequeretur ꝙ ad minus in decupla vel vigeſima proportione creſceret ſemper id quod creſcit qđ abſurdum eſt: ⁊ ideo prima via eſt tenenda: quia illa eſt vera ⁊ inter phōs approbata: bene tamen concedo ꝙ augmentū nō per accumulationem partis cum parte ſit: ſed potius per cōuerſionem venientis ad id cui aduenit in cuius materia extenditur quantitas ⁊ figura: ſubintratio tamen eſt ibi: ſed non ſicut dicit Alexander ꝙ remaneat nutrimentuȝ q̄ſi infixum foraminibus: ſed foramina ſunt vt in ipſis diuiſuȝ nutrimentuȝ vndiqȝ ſupponatur virtuti membri ⁊ facilius cōuertatur in membri materiam cum plurimum nutrimentū tangat vndiqȝ plurimi membri ⁊ virtute membri: hoc eniȝ ingeniata eſt natura ſciens ꝙ diuiſa citius ⁊ facilius ⁊ vtilius conuertuntur ꝙ̄ vnita: mixtionem autem talem qualē ſubſequenter determinabimus non negamus in augmento fieri: nec oportet ꝙ miſcibilis ſit quantitas vel figura: qa ſicut diximus anomiomera quorum proprie eſt quantitas ⁊ figura non augentur nec per anomiomera: ⁊ ideo in omiomeris eſt mixtio antecedens: ⁊ ideo conſequenter eſt extenſio quantitatis ⁊ figure in alijs de his ergo dictum ſit.

Tex.cō.39. ℭCap.9m. Qualiter eſt illud adueniens quo ſit augmentū.

REdeamus ergo ad propoſitum: cum enim habitum ſit de eo qđ augetur ꝙ adueniente aliquo augetur: tunc quereret aliquis quale oportet eſſe id adueniens quo augetur quod augetur. Manifeſtum autem eſt quoniam oportet eſſe potentia id quod auget: quia conuertiť in id quod augetur: verbi gratia ſi caro augeatur: tunc adueniens oportet eſſe carnem potentia: actu autem aliud ꝙ̄ caro: quia forte panis vel cibꝰ alius vel humor ex alio per digeſtionem aliquam ſeparatus: corrupto autem hoc qđ eſt actu: tunc aſſumit formaȝ aucti membri: ⁊ ſi id eſt caro: tūc iam caro generatum eſt. Non generatur ex potentia carne caro noua ſm ſe ſeparata qa hoc eēt generatio ⁊ nō augmētatio: ſed ſit hec caro que augetur que prius exiſtit ſm formam in membro qđ ad ſe conuertit cibum quo ſit augmentum. Non eſt enim hec compoſitio ſed eius qđ ex nutrimento naſcitur cum forma nouiter generata vt cōſtituatur hoc aliquid qđ ex nouo producitur: ſed conuertitur nutrimentum in id quod prius erat: ⁊ nunc eſt quia in membruȝ formale animati corporis qđ eſt caro vel vena vel neruus vel aliud ſimile cuius formam recipit ipſum ſicut vas aquā qđ extenditur per influxum eius.

Tex.cō.39. ℭCap.10m. Quid patitur auctum ab augente.

SEd tunc aliquis queret quid patitur id quod augetur: verbi gratia membrū homogeneum ab eo qđ auget vt a cibo: cum autem mixtio ſiue mixtura duplx ſit vna de qua ita loquemur que eſt miſcibilium alteratorum vnio quando vȝ vnumquodqȝ mixtorum a virtute ſua alteratur ⁊ omnia veniunt in medium: hec eni eſt mixtura phyſica de qua ſcrutantur medici phī. Alia eni eſt mixtura vulgaris dum dicimus vinum eſſe mixtum quando multo vino modica aqua infunditur: que tamen a vino aſſumitur ⁊ conuertitur in vinum ⁊ talem mixturaȝ dicimus corpus qđ augetur pati a cibo quo ſit augmentum: quia cibus a virtute corporis aucti conuertitur in corpus auctum ſicut ⁊ ignis copioſus augetur tangens vrenda ⁊ conuertens ipſa ad ſpeciem ſuā quā multiplicat extendendo ea adurendo: ita etiā in eo qđ augetur quod eſt actu caro vel aliud corpus tangibile ⁊ facit actu carneȝ de potentia carne que aduenit ei per cibum: facit autem in eo qđ eſt ſimilis cuȝ ipſo: quia vnitur ei in ſpeciem quā prius habuit ⁊ nūc habet ⁊ habebit: ſi eni ſeorſum produceret potentiam in actum ſiue formam ſubſtantialem: tunc eſſet generatio non augmentum: ſicut eniȝ dupliciter poteſt produci ignis in vrendis ſm ꝙ exiſtente iā igne augeatur in vrendis vel ꝙ exiſtens ignis generetur in vrendis: ſed primum eſt augmentatio ⁊ 2m generatio.

ℭCap.11m. Et eſt digreſſio oſtendēs quis proprius modus augmenti ⁊ quis improprius.

SEd obſeruandum eſt augmentuȝ dici dupliciter. ſ. proprie ⁊ improprie: proprie quidem augetur qđ eſt animatum habens virtutem anime que dicitur vis augmentatiua que per calorem naturalem extēdit vbiqȝ ſm omnes diametros ad rectos angulos ſe interſecantes q̄rum vna deſurſum venit deorſum: ſecunda a dextro mēbro in ſiniſtrum: tertia ab ante membri in retro eiuſdem precipue cum extendit in quantitateȝ diametri aduenietis a ſurſum in deorſum. Improprie autem augetur qđ per naturalem calorem conuertit in ſe aliquid qđ non eſt vbiqȝ additum ei nec eſt animatum: ⁊ ſic ignis augetur per vrenda appoſita vnde vrenda non penetrant vbiqȝ ignem: nec materia omnibus partibus additur: nec alie quedam conditiones augmenti ſaluantur: ſed tamen hoc ita patet ꝙ nihil inferiorum elementorum augetur per ſuperiora: nec etiaȝ aer per ignem nec econuerſo. Sed redeamus ad id vnde receſſimus oſtēdendo vtruȝ particulare quātū aut vl̓e augeať. Uide pro iſta diſtōne Commētatorem ꝑ celi.cō.22.

ℭCap.12m. Utrū augetur quantuȝ vniuľe vel particulare.

QUantū aūt vl̓e nō augeť in augmēto ſic̄ nec in gñatiōe gñať aial vl̓e in gñe: qa nec hō nec aliqđ ſingulorꝫ ſiue ſingulariū eſt aliorꝫ: gñať autē hoc ab hoc per ſe ⁊ hō ab hoīe ⁊ aial ab aiali per ꝯñs: ⁊ in augmētatiōe hoc q̄tū ꝑ ſe augeť: ⁊ ꝑ ꝯñs q̄tū in gñe ſiue vl̓i. Caro autē ⁊ os ⁊ alia omiomera: aut manus aut crus ⁊ alia anomiomera augmētanť adueniēte aliq̄ q̄to: qđ tñ nō ē caro q̄ta aut manꝰ q̄ta actu ſȝ augeť iſto adueniēte qđ poᵃ ē vnūqđqȝ. ſ. caro ⁊ quātitas: opȝ eni in augmēto id qđ aduenit gñari ⁊ carnē ⁊ q̄tū ſi debet augere ſed ſm ꝙ ſolum eſt potentia caro vel aliud membrum ſimile nutrit: quantum eniȝ ad id qđ auget ⁊ nutrit non differunt cibus ⁊ augens niſi ratione: quia vna eſſentia cibi eſt faciens vtrūqȝ ſm diuerſum eſſe: quia ſm ꝙ potentia caro nutrit: ſm autē ꝙ potentia quanta auget: nec ſufficit vt ſit poᵃ quanta ⁊ non potētia caro: qꝛ augmētū nō ē ſine cibo nec opus augmētatiue ſine opere nutritiue v̓tutis. Tex.cō.40.

ℭCap.13m. Quare res ſemper nutriť ⁊ non ſemper augeť.

IDeo etiam res nutritur quādiu ſaluať in eſſe indiuidui: ⁊ diminuitur ſimiliter: ſed nō ſemp augmētatur ⁊ nutrimētum cum augmentatione ex parte cibantis ⁊ augentis id idem eſt in eſſentia ⁊ ſubiecto: eſſe autē eſt aliud: ſm eniȝ ꝙ eſt aduenies potētia quāta caro eſt augmētū carnis: ſm id aūt ꝙ ſoluȝ potentia caro eſt nutrimētuȝ. Tex.cō.41.

ℭCap.14m. Qualiter augetur ſpecies ſine materia.

EST autem qđ nutritur ⁊ augeť ſpēs ſiue forma conſiderata ſine materia influente ⁊ effluente non q̄dē ſm eſſe ſed ſm ꝙ augetur ⁊ nutritur. Eſt autem in materia ſicut potentia imaterialis que nō eſt materia: ſed potius cōtinēs materiā ſicut vas ⁊ forma. Si aūt aduenit per cibuȝ aliqua mā que poᵃ eſt forma mālis. i. in actu mēbri formalis: ⁊ ēt iſta mā poᵃ quāta ſicut cibꝰ q eſt poᵃ quāta ⁊ caro: tūc hee forme ſiue ſpēs mēbrorꝫ imāles exiſtētes erūt maiores: ⁊ quātitas ⁊ figura extēdiť per id qđ aduenit ꝙ eſt poᵃ quāta caro. Si aūt mēbrꝫ formale in virtute cōuertēdi cibū larať: ⁊ nō pōt amplius extendere ſic̄ vis vini debilitať cum multotiēs aqua mixtū fuerit ⁊ tādē efficiť aquaticū non valens ad nām vini: conuerteť in aquaȝ tunc quantuȝ recipiet diminutioneȝ: ſed tñ ſpecies ſiue forma continēs mām influentem ⁊ effluentem manet quādiu ſaluať indiuiduum. T.cō.46 Tex.cō.42.

ℭCap.15m. Et eſt digreſſio declarans quare res non ſemp augetur cum ſemper nutriatur quādiu viuit.

EXtendēdū ꝙ res augeť quodā tēpore nō ſemper ex cā vna que cōſiſtit in tribꝰ partibꝰ collectis. Quorꝫ vnū eſt in humido ſemiali: hoc eni nō eſt infinitū extēſibile per humidū additum ita vt aliqđ eius ſit cū q̄libet pte humidi additi ſed potius in certa quātitate: que rō eſt ma- Prima cā.

gnitudinis generati quantum ſm poſſe nature poteſt produci: ⁊ quando tantum producta ſunt membra quantũ poteſt produci pati ſeminale humidum ex quo formata ſunt tunc
Scḋa. ſtat augmentũ. Secundum particulare eſt in calido naturali qḋ eſt finitum ⁊ non poteſt facere plus ꝙ̃ eſt menſura ſue
Tertia eſſentie: ⁊ ideo quando hoc fecit ſtat augmentum. Tertia cauſa tangitur a philoſopho in littera quã proſequimur ſcilicet ꝙ extraneum humidum ſemper retinet aliquid de natura extranei: ſanguis enim de lactuca generatus frigidus eſt ⁊ caro erit frigida: ⁊ ſic de alijs ex cibo generatis: ⁊ ideo continue debilitatur in eo calidum: ⁊ tãdem ita ſtat ꝙ non valet extendere ⁊ ita ſtat augmentum. Sꝫ quando ſtat augmentum non neceſſario ſtat nutrimentum: quia fortioris caloris eſt facere duo ꝙ̃ vnum: fortiſſimus ergo calor in humido molli ⁊ mollibus membris ſimul facit nutrimentum ⁊ extenſionẽ: debilior autem in ſiccioribus membris: ⁊ humido non adeo obediente retinet vnum qḋ eſt nutrire ⁊ admittit reliquum qḋ eſt extendere: precipue ſm diametrum qui venit a ſurſum membri in deorſum: ⁊ precipue in membris duris que ſunt oſſa primo loco: ⁊ poſt hec ſunt nerui: nec tamen poſt ſtatum augmenti continue icipit diminutio naturalis: quia in qualibet habitudĩe corporis ſunt quatuor tempora ſcilicet principium augmentum ſtatus ⁊ declinatio: ⁊ ideo res aliqua ſtat actu aucta: ⁊ tunc ſiccato humido naturali ⁊ infrigidatis membris per inductũ humidum extraneum qḋ inducitur ſicut aqua in vinum nerui contrahuntur ⁊ corpus incuruatur ⁊ indurãtur alia membra ⁊ frigiditate conſtringente corrugantur: ⁊ hec eſt diminutio naturalis ſequens augmentum ⁊ ſtatum in iſto: hec igitur de augmentatione ſm preſens negocium ſufficiãt. Adhuc enĩ loquendum de ipſis erat in ſcientia de anima ſicͭ quedaꝫ de ipſis ſunt dicta in phyſicis.

¶Tractatus Quartus de Tactu.

¶Cap. pᵐ. Que ſit intentio tactus ⁊ qualiter introducit.

Tex.cõ.43. F Initis autẽ ex p̃miſſis Simplicibus motibus eſſet iam dicenduꝫ de generatione contracta ad materiaꝫ que eſt generatio ſimplicium corporum: ſed antecedenter oportet determinare ea que in generatione elementorum ſunt ſicut cauſe: quoniam oportet dicere de materia ſuper quã eſt tranſmutatio cõmunis elementorum ad mixtionem: ⁊ etiaꝫ de ipſis elementis ſm contrarietates que inſunt eis vtrum ſint vel non ſint ⁊ quot ſint: ⁊ vtrum vnũquodqꝫ eorum eſt ſempiternum intranſmutabile ſicut dicit Empedocles: aut generantur equaliter: ⁊ ſi generantur vtrum generantur adinuiceꝫ omnia eodem modo ſicut dicunt phĩ. Aut aliquod eoruꝫ eſt principiuꝫ qḋ eſt ante ea ex quo generantur ⁊ in qḋ reſoluũtur ſicut diuerſi dixerunt vt Democritus athomos Anaxagoras homogenea ⁊ Heraclitus vaporem ⁊ huiuſmodi. Quia ergo iſta inquirere habemus in ſecũdo huius voluminis: oportet vtiqꝫ prius dicere antecedentia haruꝫ queſtionum de quibus nunc indeterminate dicitur a philoſophis. Omnes autem qui elementa ⁊ ea que ſunt ex elementis dicunt generari ſegregatione ⁊ congregatione dicunt ea facere ⁊ pati adinuicem. Aggregatio auteꝫ eſt mixtura quedam: ⁊ ideo de mixtione oportet primo dicere quia qualiter ſit mixtio: ⁊ quid ſit non eſt adhuc manifeſtum determinatum: cum autem que alterantur aggregantur ⁊ ſegregantur nihil horum ſuſcipiant niſi ſit aliquid agens ⁊ patiens: oportet etiam prius dicere de actione ⁊ paſſione. Illi enĩ qui dicunt plura elementa eſſe dicunt ea generari ex adinuiceꝫ per facere ⁊ pati. Similiter illi qui dicunt tm̃ vnum elementum eſſe primum neceſſe eſt dicere quid ſit facere ⁊ pati: ⁊ in hoc recte dixit Diogenes cuꝫ dixit ꝙ ſi omnia non eſſent ex vno materiali ſubiecto non eſſent adinuicem agere ⁊ pati. verbi gratia non eſſet poſſibile ꝙ calidum infrigidaret nec rurſus frigidum calefieret niſi haberet vnum ſubiectuꝫ qḋ tranſmutatur ſm contraria hec: quia caliditas ⁊ frigiditas ſeparata a materia non tranſmutantur adinuicem: ſed manifeſtum ꝙ ſubiectum vtriuſqꝫ tranſmutatur ſm hec ⁊ alia contraria. Quapropter in quibus ineſt facere ⁊ pati neceſſe eſt horum vnam eſſe ſubiectam naturaꝫ que eſt materia ſuſceptibilis contrariorum: lꝫ autem bene dixit in hoc Diogenes tamen in hoc non dixit verum ꝙ omnia talia eſſe dixit: quia non omnia ſuſcipiunt formas contrarias: ſed ſola illa que ex inuicem ſunt. ſ. quorum materia eſt vna ⁊ forma contrarie: ideo ergo eſſe facere ⁊ pati eſt idem: ſed ſi de facere ⁊ pati eſt videndum anteqꝫ queratur de generatione elemẽtorum: oportet etiam prius determinare de tactu: qa iſta non poſſunt etiam vere ⁊ principaliter facere ⁊ pati adinuicem non poſſunt ſe tangere: quapropter non eſt poſſibile miſceri adinuicem ea que non poſſunt ſe tangere: ergo de tribꝰ his determinandum eſt. ſ. quid tactus ⁊ quid mixtura ⁊ qḋ factio. Sed in principio dicamus de tactu: quia eſt neceſſe ꝙ quibus eſt mixtura ꝙ illa ſe tangant ſed non conuertitur: cum ergo primum natura ſit a quo non conuertitur conſequentia primum inter tria predicta erit dicendum de tactu.

¶Cap. 2ᵐ. Quot modis dicitur tactus: ⁊ qḋ ſit tactus.

D Icamus igitur incipiẽtes ꝙ tactus dicit multifariam ſicut fere vnumquodqꝫ nominũ phyſicorum: ⁊ hec quideꝫ dicuntur anomiomere ſiue equiuoce ſm caſuꝫ ⁊ fortunam: hec autem dicuntur per prius ⁊ poſterius: ita ꝙ altera dicuntur ab alijs prioribus eis ſm nominis rationem: ⁊ ſic etiã exiſtit de tactu vꝫ ꝙ dicitur proprie vel trãſumptiue: ⁊ proprie dictus aliquando dicitur cõmuniter nõ habens omnes conditiones ſe tangentium. Aliquando autem dicitur propriiſſime omnes habens conditiones ſe tangentium. Principaliter enim vna conditio tactus eſt ꝙ tactus eſt in habentibus poſitionem: poſitio autem nõ eſt aliquorum niſi quibus conuenit locus. Mathematicis enim quibus datur poſitio conuenit locus ⁊ tactus per ſimilitudinem quandam ad naturalia: nulla enim vere ſunt niſi materialia ſm ſe accepta in his mathematica ſm eſſe ſuũ. Vñ etiam in his habent poſitionem: ⁊ ideo etiam in his habẽt tactum ⁊ locum: nec accipiuntur ſm abſtractionem ⁊ eſſentiam hic quia talis conſideratio non eſt naturalis; ſed mathematica: ⁊ ideo locus ⁊ tactus ſm ꝙ principia ſunt nature conuenit mathematicis per poſterius. Adhuc vltimum eſſentie ⁊ vltimum virtutis motiue ſiue actiue ⁊ vltimũ ſpeciei quideꝫ generatur ab actiuo ⁊ motiuo in eo ꝙ patit ſunt in vltimo termino quantitatis ſiue corporis quanti: qḋ eſt ſuperficies ⁊ informat ipſum virtus ⁊ ſpecies contrarij ⁊ ipꝫ terminat eſſentiam potentie materie: ⁊ hoc eſt ſm eſſe materiale. Vltimum autem qḋ eſt terminus quanti non informatum virtute ⁊ ſpecie contrarij eſt mathematicum nõ ſm eſſe conſideratum: ⁊ ideo non contingit ei locus ⁊ tactus niſi ſm huius vltimum: naturalibus autem contingit complete ſm vltimuꝫ terminans in quo eſt virtus motiua ⁊ ſpecies contrarij agens: ⁊ ideo naturalibus contingit primo et mathematicis per ſimilitudinem incompletam ad naturalia: contingit autem ſic poſterius locus ⁊ tactus mathematicis ſiue ſumantur ſeparata cuius acceptio eſt ſm imaginẽ ſiue alio modo ſumantur ſcilicet non ſeparata ſm eſſe in naturalibus conſiderata: ſed cum ſint ſeparata non contingit eis locus ⁊ tactus niſi quia ſue dimenſiones nõ poſſunt imaginari vbi finite ⁊ in loco poſite: ⁊ ideo dicunt duo philoſophi Auerrois ⁊ Boetius ꝙ lꝫ ab alijs abſtrahantur: tamẽ a loco abſtrahi non poſſunt: ⁊ hoc verum eſt prout locus nõ terminus eſt eius qḋ continetur loco: ſed etiam relati ad locum ſicut celum eſt in loco qḋ refertur ad locum circa quem mouetur: quia aliter motus eius non eſſet motus localis: ſi ergo diffinitur tãgere ſicut prius diffinitũ eſt in quinto phyſicorum ſcilicet tangere eſt vltima habere ſimul tũc vtiqꝫ tãgunt ſe adinuicem ſm primam conditionem tactus quecũqꝫ determinatas id eſt finitas habent magnitudinem ⁊ poſitionem habent: ⁊ ſimul habent vltima. Dico auteꝫ ſimul vltima vt nihil ſit medium eorum in loco.

Tex.cõ. 44.

¶Cap.

¶ Cap. 3m. De tangentibus ſe phyſice.

Tex.c.44. Quoniam autem poſitio eſt in his que habent locum: ⁊ quicquid vere habet locum habet differentias loci ſm ſuũ genus: quicquid autem habet primas loci differentias habet que ſunt ſurſum vel deorſum: ideo omnia que ſe inuicem tangunt grauedinẽ habent aut leuitatẽ ita ꝙ ambo illa habent quodãmodo ſicut media alia: aut alterũ diuiſũ ſicut extrema: omnia autem talia ſunt actiua ⁊ paſſiua adinuicẽ. Quapropter manifeſtum eſt quoniam hec proprie ⁊ phyſice tangere nata ſunt adinuicẽ quorum diuiſe ſunt magnitudines ⁊ ſimul habent vltima que mouẽtur ⁊ manẽt adinuicem per virtutem illorum vltimorum. Oportet autem attendere ꝙ locus eſt ſaluatiuus locati ad quem eſt motus corporis per id qđ eſt generans corpus vt dictum eſt in phyſicis: ſic etiam celum non eſt in loco ſed mobile ſm motum rectum: ⁊ potentia eſt in magnitudine vna: ⁊ diuiſum eſt in alia per actũ generationis elemẽti: vnde potentia continuum diuiſum eſt actu ex cõtinuo per ſuperficies elementorũ propter qđ continua facta ſunt tangentia: vltima autem elementorum illorum informata ſunt virtutibus motiuis ⁊ ſpeciebus cõtrariis: ⁊ ideo leuia ⁊ grauia que ſunt prima contraria in materia cauſata ex raro ⁊ denſo: ⁊ ideo cum vtrunq; tãgat vtrũq; neceſſe eſt vtrũq; moueri ab vtroq;: ⁊ ideo vtrũq; mouet ⁊ mouetur.

¶ Cap. 4m. Qualiter ſe habet mouens ⁊ faciẽs adinuicem: ⁊ qualiter tangunt immobilia.

Tex.c.45. Quoniam autem non omne mouens etiã mouetur ſed aliquid mouẽtiũ mouet: motum aliquod autem mouet ipſum exiſtens imobile ab alio: ⁊ hoc dupliciter: aliquod enim ſimpliciter a nullo mouetur ſicut mouens primũ: aliquod autem mouentium non mouetur ab eo qđ mouet: ſicut ſol mouet terram ⁊ non mouetur ab ea lʒ moueatur ab alio. Manifeſtum eſt ꝙ ſm exiſtimationem quorũdam talis diuiſio non eſt etiam in faciente: quia quidam dicunt ꝙ actus mouentis eſt quoddam facere ⁊ econuerſo: actus facientis eſt quoddam mouere. Sed tamen illi non bene dicunt: quia differunt mouens ⁊ faciens: ⁊ oportet nos ea determinare. Si enim nos dicimus ꝙ faciens per ſuam ſpeciem opponitur patienti: tunc cum contraria nata ſunt fidei circa idem: oportet ꝙ faciens ſit patiens cum tangat ipſum: ⁊ hoc eſt faciens phyſicum: ⁊ tunc non omne mouens eſt faciens: quia eſt perpetuum mouens quod non mouetur: ⁊ eſt mouens qđ non tangit per vltimum ſui ⁊ neutrum illorum aliquid patitur: vnde tunc mouens ſuperius eſt ad faciens: ſed faciens eſt mouens motum qui eſt paſſio ⁊ cũ paſſione in ſeipſo: quia cum tangitur a paſſiuo contrario neceſſario etiam patitur ipſum: lʒ forte paſſio non excellat ipſum: factio autem talis ⁊ paſſio ſolum ſunt ſm ꝙ res alteratur a contrariis: ſicut verbi gratia: per calidum ⁊ album ⁊ alia huiuſmodi mouere: ergo eſt in plus q̃ facere. Manifeſtum eſt igitur quoniam immobilia quocunq; duorum modorum dicantur: vno modo tangunt: alio modo non tangunt: tangunt enim per vltimum virtutis ab eſſentia ſua egredientis: ſed non tangunt per vltimum terminum ſue quantitatis: quia ſi ſunt immobilia ſimiliter vltimum non habent hoc modo dictum. Si autem ſunt immobilia ab eo qđ mouent ſicut aſtra non mouẽtur a centro terre quod mouent: ſicut tunc non habent vltimum ſimul cum vltimo eius quod mouetur. ¶ Attende tamen ꝙ facere poteſt eſſe abſtractum in genere ſm ꝙ actio ſiue factio eſt quocunq; modo procedit actus ab agente in id quod ſubiicitur ei quocunq; modo: vt id in quod ſinit actus agentis: ⁊ ſic eſt genus facere: ⁊ includit in ſe mouere: ſicut patet in predicamentis: ſm autem ꝙ hic dicimus de facere contrarium eſt ad agens phyſicum ꝙ nunq̃ inde principium habet factionis cum mouente in mobili quocunq; duorum modorum dicto: ⁊ ideo in phyſicis vbi omnia ſm eſſe conſiderantur diſtinguitur inter mouens ⁊ faciens ſicut iam dictum eſt.

¶ Cap. 5m. De tactu improprie dicto.

Hic ergo determinato de eo quod eſt tangere: ſcilicet ꝙ ſicut vniuerſaliter poſitionem habentium quorum vnum eſt mouens excellendo: ⁊ alterum motum cuius virtus exceditur: cum tamen vtrũq; moueatur ⁊ moueat: ⁊ ſic in his quibus per ſe eſt agere ⁊ pati conſtat ꝙ tactus ⁊ multum ſiue frequenter eſt etiam tangens tactu immutante id a quo tangitur: quia fere omnia que ſunt in conſpectu noſtro circa locum actiuorum ⁊ paſſiuorum mouent mota in quibus neceſſario videtur eſſe tactus: ita id quod tangitur ⁊ tangat immutando id quod tangit: contingit autem improprie alteri ſm qđ dicimus ꝙ id quod mouet ſolũ tangit id quod mouetur ab ipſo preter hoc ꝙ retangatur vel remoueatur ab ipſo ſicut ſol tãgit terrã. Sed omnia que ſunt vnius generis que dicunt̃ homogenea mouẽt mota neceſſe eſt ꝙ tangant tacta: vnde ſi quid mouet manens immobile aliquo duorum modorum dictorum: tunc illud tangit ſolum id quod mouetur: ⁊ non retangitur ab eo ſicut anima corpus mouet ⁊ prius motor celum mouet: ⁊ aſtra mouent terram: ⁊ hic eſt tactus improprie: quia ⁊ nos metaphorice loquentes dicimus ꝙ triſtitia tetigit nos: ſed nos tetigimus triſtitiam: de tactu quidem igitur ſm ꝙ eſt in naturalibus determinatum ſit hoc modo: de facere autem ⁊ pati dicemus deinceps. Tex.c.48.

¶ Tractatus quintus de facere ⁊ pati.

¶ Cap. pm. De ſubcontrarietate dicti antiquorum contra facere ⁊ pati: ⁊ ꝙ ſimile a ſimili non patitur ſm antiquos.

Suſcipimus autem a Prioribus Philoſophis ſermonẽ de facere ⁊ pati ſubcontrarios eo ꝙ ſimul poſſunt verificari ſi debite intelligantur: fuerunt enim multi qui dixerunt ꝙ nullum ſimile agit in ſuũ ſimile in ſpecie: nec idem in ſe agit eo ꝙ non eſſet ratio in ſimilibus vel eiſdem: quare vnum ageret ⁊ alterum pateretur: ⁊ ideo nullũ talium agit vel patitur: quia agere ⁊ pati ſimile: ⁊ ſm vnam rationem ſe habent ad ſimilia: diſſimilia autem ſpecie ⁊ differentia dicunt facere ⁊ pati ſm naturam adinuicem. ¶ Si autem tu obiicias eis ꝙ paruus ignis ⁊ magnus ignis ⁊ paruum lumen ſicut candele: ⁊ magnum lumen ſicut ſolis lumen ſunt ſimilia in ſpecie: ⁊ tamen vnum corrumpit ⁊ aſſumit aliud: dicũt illi ꝙ hoc ſit inquantum vnum contrariatur alteri: paruum enim vt dicunt contrariatur magno: ⁊ multũ contrariatur pauco. Tex.c.46.

¶ Cap. 2m. De dicto Democriti: ⁊ ꝙ ſimile a ſimili patiatur.

Democritus autem tenet ſectam huic ſubcontrariam: dicit enim ꝙ non agit niſi ſimile in ſimile: ⁊ idem in idẽ cui eſt idẽ ⁊ altera differẽtia nõ cõtingit agere vel pati adinuicem: ⁊ ſi contingit ꝙ altera ⁊ differentia ſpecie agunt ⁊ patiuntur abinuicem hoc non contingit ſm ꝙ ſunt altera ſpecie: ſed ſm Tex.c.47.

ꝙ idem ſubiectum exiſtit ambobus differentibus ſpecie: ſed hec agunt ⁊ patiuntur abinuicem. Hec ſunt enī que ab antiquis dicuntur de agere ⁊ pati quantum ad actiua ⁊ paſſiua.

¶ Cap. 3m. Qualiter ſermones iſti ſunt ſubcontrarij: quia ambo habent aliquid veritatis: ⁊ que eſt cauſa deceptionis eorum.

Tex.c.48. Hoc autem modo dicentes ſi quis conſiderat cauſas dicti eorum videntur dicere ſermones ſubcontrarios: quia vtraq̨ ſecta aliquid veritatis habet. ¶ Cauſa autem quare contradicunt eſt: quia opportunum fuit eis conſiderare totū quod eſt in actiuis ⁊ paſſiuis ⁊ non conſiderant niſi in parte: ſimile enī in ſpecie ⁊ omnifariam ⁊ omnimodo ſm materiam ⁊ formam indifferens rationabile eſt non pati a ſibi omnifariam in materia ⁊ forma ſimili. Neutrum eſt actiuum vel paſſiuum ab altero: ſi enim poſſibile eſſet aliquid pati ab omnifariam ſibi ſimili: cum ſimile ſit cauſatum ab vno ⁊ eodem: vt habetur in prima philoſophia pateretur idem a ſeipſo: ⁊ ſi hec ſunt ita tunc nihil erit icorruptibile nec immobile ſi ſimile in ſimile ſm ſimile eſt actiuum: omne enim quod eſt mouebit ſe
Tex.c.49. ipſum ⁊ nunq̄ erit immobile. ¶ Adhuc autem ab altera parte omnifariam ſm materiam ⁊ formam alterum non mouebit nec facit in alterū ab ipſo omnino quod nullatenus eſt idem: ſicut albedo non patitur a linea ſm ꝙ eſt linea: nec econuerſo linea ab albedine niſi ſm accidens: puta ſi linea ſit ſubiectum albedinis vel nigredinis: quia tunc eſt vnum ſubiectum duorum differentium contrariorum: quecunq̨ enim non ſunt contraria nec ex contrarijs illa non ſunt nata ꝙ ſe faciant extra naturam forme ſue ⁊ inducāt aliam formam ſed hoc faciunt ſola contraria que ſe mutuo expellunt ab eodem ſuſceptibili.

¶ Cap. 4m. Quod faciens ⁊ patiens ſunt eadē genere ⁊ materia ⁊ contraria ſpecie ⁊ forma.

Tex.c.50. Quoniam igitur non quodcunq̨ innatū eſt facere ⁊ pati: ſed tñ ea que contraria ſunt. Aut contrarietatem habent neceſſe ꝙ faciens ⁊ patiens genere ⁊ materia ſimilia ſint ⁊ eadem ſpecie autem ⁊ forma diſſimilia ⁊ contraria: naturale enim eſt ꝙ corpus patitur a corpore: ⁊ ſapor a ſapore: ⁊ calor a calore per ſe: ſꝫ per accidens ſapor vel calor tranſmutātur per hoc ꝙ mutatur eſſe eius in ſubiecto: ⁊ ſimiliter calor ⁊ alia accidentia: patet ergo vniuerſaliter ꝙ id quod eſt alicuius generis patiatur ab alio quod eſt eiuſdem generis ſecum: quia contraria poſita ſunt in eodem genere predicamētali cōmuni: ⁊ etiam naturaliter ſunt circa eandem materiam que eſt genus quod dicitur ſubiectum primum. Huius autem cauſa eſt ꝙ omnia contraria ſunt in eodem genere vt diximus: ⁊ contraria ſola faciunt ⁊ patiuntur adinuicem: ergo ea que ſunt eiuſdem generis faciunt ⁊ patiuntur adinuicem. Quoniam autem faciens ⁊ patiens genere quidem ſunt eadem ⁊ ſi
Tex.c.51. milia: ſpecie ſiue aūt ſiue forma ſunt diſſimilia. ¶ Quecunq̨ autem talia ſunt contraria manifeſtum eſt: quoniam aut talia que ſunt actiua ⁊ paſſiua ſibi adinuicem contraria ⁊ media ſunt que ſūt actiua ⁊ paſſiua. ¶ Et etiā patet ex hoc ꝙ vniuerſaliter omnis generatio ⁊ corruptio eſt ex contrarijs ⁊ medijs: generatio autem ⁊ corruptio non ſunt niſi per actionem ⁊ paſſionē. Ideo etiā rationabile eſt ꝙ ignis calefaciat per ſuam formaꝫ que eſt caliditas ⁊ frigiditas ſicut aqua frigefaciat per hoc qđ eſt frigidum: quia tunc iſta ſunt contraria: ⁊ ideo actiua ⁊ paſſiua. ¶ Et adhuc huius alia ratio eſt: quia ſcilicet omne faciens intendit ſibi aſſimilare patiēs qđ non intenderet ſi paſſum eſſet ſibi ſimile omnino: vnde faciens ⁊ patiens ſibi contraria ſunt: ⁊ generatio p quā patiens aſſimilatur agenti eſt contrariū. Quapropter neceſſe eſt ꝙ patiens tranſmutetur in ſpeciem faciētis: ſic enim erit generatio ex contrario in contrarium.

¶ Cap. 5m. Qualiter ambe ſecte dicunt veritatem ſm aliquid.

Et ex his patet ꝙ ſm viam rationis ambas ſectas contingit verum dicere: cum tamen non eadem dicant ⁊ vtranq̨ ſectam aliquo modo tangere naturam: quia dicimus quandoq̨ ꝙ ſubiectum patitur qđ ſubſtat paſſioni ⁊ ſuſcipit eſſe ab actiuo: verbi gratia: dicimus ꝙ homo ſanatur ⁊ ꝙ homo caleſcit: ⁊ ꝙ homo infrigidatur: ⁊ ſic de alijs. Quandoq̨ auteꝫ dicimus ꝙ contrarium tranſmutatur: ſicut id quod in tranſmutatione abijcitur ſicut dicitur ꝙ factum calefit ⁊ ꝙ laborans ſiue infirmus ſanatur. Eodem modo etiaꝫ deficiēte: quia quādoq̨ dicimus ſubiectum facere rationem ſpeciei que eſt in ipſo: ſicut dicimus hominem calefacere: quando auteꝫ dicimus contrarium facere ſicut dicimus calidum calefacere: vnde vno modo materia patitur: ⁊ alio modo contrarium patitur. Reſpicientes autem philoſophi ad materiam que eadem eſt vtriq̨ contrariorum ꝙ etiam patitur quia abijcitur in patiendo dixerunt ꝙ contrarium a contrario patitur: ⁊ ſic ambe ſecte ſm aliquid veruꝫ dixerunt. Tex.c.52.

¶ Cap. 6m. Quot modis dicitur faciens: ⁊ quot modis dicitur patiens.

His habitis determinemus quot modis dicitur faciens ⁊ patiens: ſuſcipiendum autem eſt ꝙ facere ⁊ pati dicitur multipliciter ſicut mouere ⁊ moueri: dupliciter enī ſicut ſupra diximus dicitur mouens: videtur enim hoc veriſſime mouere in quo eſt primum principium motus: principium enim eſt prima cauſarum que ita mouet ꝙ hoc quod mouet non habet ab aliquo ante ſe: ſed mouet imobile exiſtens: ⁊ rurſus vltimum mouens poſt qđ nihil eſt niſi quod mouetur tñ hoc modo ab alio ante ſe ⁊ mouet id quod eſt poſt ſe ad generationem. Similiter auteꝫ eſt dupliciter faciens: dicimus enim ꝙ medicus artifex ſanat infirmum: vel alius potus vel cibus ſm primum mouens in hoc motu: ⁊ nihil prohibet eſſe immotum: quia medicus aut non mouetur ab alio aut ſi mouetur hoc erit per accidens. ſ. non inquantum medicus: ſed inquantum eſt ſuſceptibilis alicuius contrarij: ⁊ quicquid ſit de medico tamen in quibuſdam. ſ. que ſeparata ſunt a materia neceſſe eſt principium mouens eſſe immobile ⁊ hoc dupliciter ſcilicet omnino immobile ſi nullam habet omnino materiam cum eo qđ mouet ſicut in precedenti capitulo de tactu dictum eſt. ¶ Ultimum autem mouens poſt qđ non eſt aliquid niſi id qđ mouet tñ neceſſe eſt ſemper mouere motum ab alio priore. In actione autem recreatur ad primum agens in quo eſt primum principium actionis: id quidem eſt impoſſibile ſm illud agens: quia in ordine agentium vltimum eſt poſt qđ non eſt niſi patiens ipſum: ⁊ eſt patiens cuꝫ hoc qđ agit: quodcunq̨ enim non habet eiuſdem rationis materiam cum paſſibilibus que ſunt elementa: ⁊ elementata iſta faciunt ita ꝙ ſunt impaſſibilia ab eis que ſunt. ¶ Et huius exemplum in arte eſt ars medicine: ipſa enim eſt faciens ſanitatem ⁊ nihil patitur a ſanato cum non habeat materiam eandē cum ſanitate cum materia que eſt ſubiectum artis medicine ſit alia medici ⁊ alia que eſt ſubiectum ſanitatis ſicut humores vel complexio egri hominis. ¶ Exemplum autem facientium ⁊ ſimul patientium in arte eſt cibus: quia ipſe faciens ſanitatem patitur a ſanato: quia aut calefit aut infrigidatur aut aliquid aliud patitur: ⁊ cum hoc ſimul

eſt faciens alterando complexiones ad ſanitatē. ¶ Eſt
autem in hoc ordine antecedentium ars medicine prin
cipium in quo principium eſt actio. Ultimum autem
agens qđ tactum eſt cibus qđ patitur cū hoc qđ agit.
Tex.c.54. ¶ Quecunqȝ ergo agentia non in materia que ſit eiuſ/
dem generis cum partibus habent formam: ⁊ hoc cuȝ
ſint de numero agentium ſiue effectiuorum ſunt impaſ/
ſibilia. Quecunqȝ autē agentia ſpecie agunt que in ma
teria vnica eſt cum paſſiuis iſta ſunt paſſiua cum hoc
qđ agunt. Nos enim dicimus ꝙ materia vna eſt vt ita
dicamus cuilibet contrariorum que eſt ſubiecto vna:
ſȝ ẜm eſſe differat propter hoc dixi vt ita dicam: ⁊ ipſa
eſt vt genus non ꝙ predicabile ſit: ſed ſicut genus dici/
tur ſubiectum primum qđ ſubſtat duobus contrarijs
vel pluribus: contrariorum autem vnum eſt in actiuo
⁊ alterum in paſſiuo: ⁊ ideo vna eſt materia actiui vlti/
mi ⁊ paſſiui: ⁊ ꝙ per materiam calidum poteſt eſſe cale/
ſit neceſſario quando appropinquatur ſibi calidum ca/
leſaciens ipſum. Et ideo ſicut dictum eſt: hec quidem
de natura frigidorum ſunt impaſſibilia ⁊ ſicut diximus
ſupra eſſe in motione ita ſe habet etiam in factione. In
mouētibus enim primū mouens eſt imobile: ⁊ ſimilr in
effectiuis primitus faciēs eſt impaſſibile.

¶ Cap. 7m. Et eſt digreſſio ſoluens ea que videntur cō/
traria de facere ⁊ pati.

Attendendum hic ergo ꝙ contrarietas di
ſtinctionem facientiū in dictis virorum
magnorum. Quidā enim dicunt ꝙ agēs
patitur: ſicut ⁊ nos ſupra diximus in capi/
tulo de tactu. Alij autem ꝙ aliqđ agens
eſt impaſſibile ſicut nos dicimus hic. Alij
iterum ꝙ mouens ſuperius eſt agens ⁊ agens eſt com/
munius ipſo: ⁊ hoc quidem nos in capitulo de tactu di/
ximus. Alij econuerſo ꝙ omnis motus in actione ⁊ oīs
actio in motu eſt ⁊ firmatur ſicut dixit auctor ſex princi/
piorum. Sunt etiam magni viri dicentes ꝙ non vere
agit aliquid niſi prima cauſa ⁊ omne ſcđm agēs non ve
Res per aliā ītētionē agit ⁊ p aliā mouet. re agit. ¶ Ad omnia autem determinata hic ſcias ꝙ
res per aliam intentionem agit ⁊ per aliam mouet ſiue
ſit cauſa prima ſiue de numero ſecundorum mouētium
vel agentium: dicitur enim mouens quando influit mo
tum tm̄: motus autem de ſe nihil mutat de forma ſubie
cti quod mouetur: ſi motus eſſet cum mutatione ſubie
cti: tunc veriſſimus motus veriſſime mutaret: ⁊ hoc
eſt falſum ꝙ veriſſimus eſt motus localis qui nihil mu/
tat de formis ſubiecti qđ mouetur primum ſubiectum
motus eſt primum celum quod nullo modo ſuſceptibi/
le eſt alterationis ẜm formas ſubiecti. Faciens autem
propter hoc ꝙ eſt faciens ſiue agens: quia influit ei id
qđ facit ẜm ꝙ ſubiectū mutatur ẜm aliquam formam:
⁊ ſic dictum eſt ꝙ mouens eſt generalius ꝙ̄ faciens: qȝ
mouens aliquando mouet ⁊ facit ⁊ aliquando mouet:
quia omnis factio motio quedam eſt: ſed non conuerti
tur: quia aut id quod influit formam aliquando ha/
bet materiam ⁊ aliquando non: cauſa enim prima non
habet materiam ⁊ corpus habet materiā. Ideo aliquā
do faciens impoſſibile eſt pati: aliquando autē poſſibi/
le: ⁊ tunc quando tm̄ facit abſqȝ poſſibilitate patiendi:
dicit vere facere ⁊ hoc ſolū eſſe vere eſt factiuū: quando
aūt habet mām: aut habet vnicā in genere eodem cum
paſſiuo: aut non: ⁊ primo quidem modo non patitur fa
ciens a paſſiuo. Ideo quia non tangit ipſum nec eſt ſu
ſceptibile formarum contrariarum que ſunt in paſſiuo
ſicut facit celeſte corpus in elementa vel elementata vel
ars medicine in egrum corpus: econuerſo autem non
patitur omne qđ agit: ⁊ ſic dictum eſt ꝙ omnis paſſio
magis facta abijcit a ſubſtantia ⁊ ꝙ actio ⁊ paſſio ſunt
inter contraria. ¶ Si autem modus agendi vel mo/
uendi reſpiciatur tunc agens eſt mouens ⁊ econuer/
ſo: qđ vtrūqȝ eſt influens ei aliquod circa quod eſt mo/
tus vel actio: ⁊ quia hec rationem aliquantulum ſa/
pit. Ideo in rationali phyſice parte: motus in actione ⁊
actio in motu firmari dicitur: ⁊ in hoc modo mobile eſt
patiens precipue ẜm verbum grecum patiens qđ eſt re
cipere: quia ſic recipiens ab aliquo eſt patiens. Ariſto.
tamen in libro ethicorum vult ꝙ actiuum principium
ſit omnium operum voluntariorum pertinentium ad
mores ⁊ factiuum principium ſit artificialium: ſed ſic
non ſumitur actio ⁊ factio generaliter ſȝ potius in ma/
teria ciuili tm̄.

¶ Cap. 8m. Ad quam cauſam reducatur faciens: ⁊ ad
quam patiens.

His habitis ad propoſitū redeamus deter Tex.c.55.
minantes ad quā cauſam reducitur agēs:
⁊ ad quā cauſam reducitur patiēs: eſt enim
effectiuum ſiue factiuū cauſa que dicitur
vnde principiū motus id eſt efficiens que
dicitur vnde principium motus: quia mo
tus ad materie tranſmutationem ſicut agens ſiue pa
tiens. ¶ Cauſa enim que dicitur cuius gratia que dici
tur cauſa finalis non eſt factiua que ſȝ moueat efficien/
tem non tamen mouet materiam: nec mouet ſicut prin
cipium vnde fluitur motus mobili: ſed potius per in/
tentionem ⁊ rationem: quia ipſa videlȝ eſt ratio quare
efficiens facit: ⁊ quid per facere intendit cōſequi: ⁊ hoc
patet quia finis inducitur per motum ⁊ factionē ⁊ ha
bito eo quieſcit agens: ⁊ ideo ſanitas quādo eger fit ſa/
nus a medico eſt nō factiua niſi per metaphorā dicat. ſ.
qȝ ratio eſt quare medicus facit: qȝ facit ⁊ illius ꝓbatio
eſt: qȝ quando faciens eſt ẜm actum faciens: tunc ali/
qđ generatur in patiente: ſed talibus habētibꝰ ſiue for/
mis ſicut eſt ſanitas preſentibus ẜm actum non gene/
ratur aliquid nec ſit ſed eſt iam in patiente quieſcens:
ſpecies enim ⁊ fines ſunt habitus quidam quieſcentes:
ſiue in quibus quieſcit materia: ſicut autem factiuum
ad agentem cauſam reducitur ita econuerſo paſſiuum
in eo qđ paſſiuum reducitur ad materiam: quia paſſio
eſt imperfecta: quia ſpeciem recipit facientis. Que au
tem ſunt paſſiua ſiue actiua habent ſpeciem in materi/
am ſicut ignis in materia habet calidum ſi autem eſ/
ſet calidum ſeparatum: tunc non pateretur ẜm formā:
calidum impoſſibile eſt eſſe ſeparatum: ſȝ hoc dixerint
quidam: ſi autem quedam alia talia ſunt que ſunt ſepa
rata in illis vtiqȝ verum erit qđ dictum eſt ẜm ꝙ agēt
impoſſibilia entia. ¶ Sed de hoc in prima philoſo/
phia erit locus determinare: quid ergo ſit facere ⁊ pati
in quibus exiſtant: ⁊ quare ⁊ quomodo dictum eſt hoc
modo.

¶ Cap. 9m. ꝙ antiquiſſimi dixerunt ꝙ modus actio/
nis ⁊ paſſionis eſt per poros.

Cum autem diximus quendā motū actio Tex.c.56.
nis ⁊ paſſionis qui ſumptus eſt in genere
ex parte actionis ⁊ paſſionis rurſus dica/
mus in ſpecie aliquādo qui erit ſumptus
ex parte actiuorum ⁊ paſſiuorum: ſed qua
liter veniat agens ad patiens vt impri/
mat ei formam ſuam ad quam intendit ipſum pati/
ens tranſmutare: viſum eſt autem aliquibus ꝙ vnum/
quodqȝ qđ patitur patiat per foramina parua que gre
ci poros vocant. Ita ꝙ vltimum faciens qđ eſt proxi/
mum patienti ingrediatur per illos poros in patiens
⁊ vndiqȝ contingat ipſum: ⁊ ideo vndiqȝ patitur pati/
ens ⁊ non in vno loco tm̄: ⁊ qȝ viſus ⁊ auditus ẜm eos
etiam effunduntur ſuper viſibile per media que ſunt in
ter videntem ⁊ rem viſam. Ideo dixerunt etiam ꝙ per
poros eorum corporum que ſunt media ſenſuum: vide
mus autē ⁊ audimus ⁊ ẜm alios ſenſus ſentimus oēs:
dicunt etiam ꝙ ideo plus videmus per aerem ⁊ aquas

⁊ per alia corpora tranſparentia: ſicut eſt vitrum ⁊ cryſtallus: quia illa corpora plus habent poros qui pori quidem inuiſibiles ſunt propter paruitatem: ſed magis ſpiſſe poſiti ſunt ⁊ magis ſm ordinem poſiti: ita ꝙ porus in tranſparentibus ſit iuxta porum ⁊ magis recte per illa tranſiens eſt porus. In alijs autem corporibus ſunt tortuoſi pori ⁊ inordinati: ⁊ ideo non trāſit ea viſus. Antiquiſſimi ergo illa determinauerunt vt dictum eſt.

¶ Cap. 10m. De opinionibus antiquoꝝ magis deſcēdētium ad ſpēm circa modū actionis ⁊ paſſionis.

MAgis autem deſcendentes ad ſpecieꝫ agētium ⁊ patientium ſicut Empedo. non ſolum dicunt poros eſſe in facientibus ⁊ patientibus: ſed etiam dicunt miſcere ea ſola quorum pori adinuicem ſunt commenſurabiles vt vnum in alium ingredi poſſit: ita ꝙ plurimum vnius ſit in plurimo alterius ⁊ ecōuerſo: ⁊ quia non omnia talia ſunt. Ideo non omnia
Tex.c.57. omnibus miſceri poſſunt. Uiam autem que maxime eſt naturalis de omnibus naturalibus paſſionibꝰ vno ⁊ ſimili ſermone enuntiauerunt Democritus ⁊ collega Leucippus quia fecerunt principium qđ eſt ſm naturam ſicut ſupra diximus in ſermonibus eorum de generatione: quidam enim antiquorum ſicut Meliſſus opinati ſunt ex neceſſitate vnicum tīſi ⁊ totum eſſe ⁊ imobile: dico autem totum ens eſſe vnum continuum: dixerunt enim illi ꝙ vacuum non eſt aliquid in rerum natura: dixerunt enim non poſſe aliquid moueri niſi ſit vacuum extra res a rebus ſeparatum in quo moueatur: hoc qđ mouetur: dixerunt etiam ꝙ multa alia eſſe non poſſunt: quando non eſt aliquid ſegregans in terra: vacuum autem dixerunt eſſe ſegregans. Et quia poſſet eis dici ꝙ multa ſunt ſe tangentia: ita ꝙ in terra non ſit vacuum ſegregans: dicunt ꝙ hoc nihil differt quia continuum ⁊ contingens idem dicebāt eſſe: quia conti-
Tex.c.58. nui partes ſe ſm iſtos contingebant. Dixerunt etiam ꝙ nihil differt dicere ꝙ ſint multa: ⁊ ꝙ ſit vnum ⁊ ꝙ dicatur eſſe vacuum: quia continuum ⁊ contiguum ſunt vnum ſm iſtos nec multa ſunt niſi ſint diuiſa: nec diuiduntur niſi per vacuum ſed non eſt vacuum: ergo nec multa ſed omnia continua ſunt. ¶ Si enim dicatur ꝙ ens vbiqꝫ hoc eſt in omni puncto eſt diuiſibile: tūc poſſibile eſt accidere ꝙ nihil ſit vnum de rebus naturalibus: ſed multitudo componitur ex vnis: ergo nec multitudo erit igitur tunc totum erit vacuum in quo nec multa ſunt nec vnum. Si autem dicatur totum ens continuū ſm aliquid eſſe diuiſibile ⁊ aliquid non: hoc vtiqꝫ videtur eſſe fictitium cum non ſit magis ratio quare in vno puncto diuidatur ꝙ̄ in alio vſqꝫ ad quantum enim erit diuiſibile ita ꝙ non ibi ſtet diuiſio: ⁊ quare aliquid de vniuerſo ente ita habet ꝙ diuiditur ⁊ ſeparatur per vacuum: aliud autem ita habet ꝙ eſt plenum ⁊ non diuiditur ita ꝙ vnum ab alio ſeparatur per vacuum. Amplius ſic etiam neceſſariū eſt accidere ꝙ nō ſit motio aliqua.

¶ Cap. 11m. Et eſt digreſſio ponens modos antiquorū de poris: ⁊ ꝙ ens ſit vnum ⁊ immobile.

ATtendendum hic ꝙ rationes philoſophorum de poris fuerunt iſte: videbant enim ꝙ totum paſſibile ſuſcipit formam agentis: ⁊ quia antiqui formalem cauſam non bene intellexerunt. Ideo videre non poterant qualiter agens communicat patienti virtutem forme ſine materia ſua: ⁊ ideo opinati ſunt agens per particulas materie intrare in patiēs: ⁊ quia intrinſeca eſt ei forma agentis. Ideo poſuerunt ꝙ poros intraret: ⁊ qꝛ non eſſet poſſibile quia poros nō habet ⁊ difficulter paſſiue quia paucos vel non proportionatos agenti poros habet. Et omnes iſti ſupponebant eſſe vacuum intra corpus in poris corporis ⁊ extra corpus in ſpatio qđ ſeparat vnum corpus ab alio ne tangat ipſuꝫ nec continuatur ei. Meliſſus autem dixit nihil eſſe vacuum: ⁊ ideo deſtruxit omne antecedens ad vacuum: vnde ſic arguebat ſi diuidatur continuū diſcretio erit inter diuidenda que erant partes continui: ſed non eſt diſcernens niſi vacuum: ergo vacuum eſt: ſed hoc eſt falſum: ergo non eſt diſcernens inter diſcreta: ergo totum remanet vnum indiuiſum. Qđ autem non ſit ſegregans ſiue diſcernens niſi vacuum ſic probat: vacuum opponitur pleno ⁊ ens non enti: ſed omne ens eſt plenum ens: quia dicebat plenum idem ꝙ rem plene .i. perfecte exiſtentem: ergo nihil entium eſt vacuum. Plenum autem a pleno non ſegregatur propter qđ plenum: ergo ſegregabitur per vacuum: ſed vacuū non eſt: ergo res a re non ſegregabitur: ergo res rei permanet continua. Qđ autem eſſet ens immobile ſic arguebat. Si res moueretur aut eſt continua rei aut non eſt: ſi eſt continua ſed mota ſm locum vna parte cōtinui mouetur totum continuum: ergo vna re mota in mundo mouetur quicquid eſt in mundo qđ eſt inconueniens: ergo res non mouetur que eſt cōtinua rei: ſi autem non eſt continua: ergo cum mouetur de loco ad locum: aut mouetur in plenum aut in vacuum: ſi mouetur in plenum: ergo duo corpora erunt in eodem loco qđ eſt falſum. Si autem in vacuum ergo vacuū eſt qđ falſuꝫ eſt: ergo ens eſt vnum continuum ⁊ immobile.

¶ Cap. 12m. Qꝫ dementie eſt ſimile dictum Meliſſi.

HAbitis his redeamus ad propoſitum dicentes ꝙ ex his vtiqꝫ ſermonibus patet ꝙ tranſcendunt ſenſum diſcipuli Meliſſi ⁊ deſpexerunt eum ac ſi non eſſet conueniens ſenſum ſequi contra rationem. Et dixerunt omne qđ eſt vnum eſſe ⁊ imobile Tex.c.59.
⁊ infinitum: ſi enim finiretur tunc finiretur non ſcilicet ad plenum qđ eſt ens ſed vſqꝫ ad vacuū: ſed quia vacuum non eſt ideo nihil finitur ad ipſum: ⁊ ideo ens eſt infinitum. Iſti ergo propter has cauſas ita nuntiauerunt de veritate rerum. ¶ Amplius autem in ſermone per rationem videtur eis hoc contingere que dicunt: ſed ſi res ipſe inſpiciantur dementie ſimile videtur eſſe dictum eorū ⁊ plus ꝙ̄ dementes ſunt: nullus enim vnquā dementiū tātū egreſſus eſt metas rationis ꝙ ignē ⁊ glatiem extimauerit vnum eſſe: ſed dementes aliqui inueniuntur qui propter aſſuetudinem decepti dicunt bona que in ſenſu bona apparent pro eo ꝙ ſunt delectabilia ſm ſenſum eſſe vera bona ⁊ ꝙ nulla differentia ſit inter illa.

¶ Cap. 13m. De comparatione dictorū que dixerunt diuerſi philoſophi de facere ⁊ pati: ⁊ quis inter eos melius dixerit.

SI autem comparantur dicta antiquorum de facere ⁊ pati: tunc Leucippus extimatus eſt habere ſermones meliores alijs in hoc ꝙ confitetur ea que ad ſenſum vera ſunt: vnde non deſtruit generationem nec corruptionem nec motum nec multitudinem entium: ⁊ hoc quidem dicit: quia cōfitetur ea que conueniunt his que in ſenſu apparent: conuenit autem cum his qui dicunt vnum eſſe omne quod eſt ſicut dicit Parmenides ⁊ Meliſſus: qꝛ dicit ꝙ bene ſequitur ꝙ motio non eſt ſi vacuum eſſe non dicatur. Sed in hoc differt a Meliſſo ⁊ Parmenide: quia illi deſtruxerunt ꝯſequens ſcilicet vacuū eſſe ⁊ concludunt oppoſitū antecedentis: ſcilicet motum non eſſe. Sed Leucippus ponit antecedens ⁊ infert ꝯſequens .ſ. motum eſſe ⁊ ex Tex.c.60.

hoc concedit vacuum eſſe: vacuum autem dicit eſſe ſicut pꝛi-
uationem: ⁊ ideo ſimpliciter quidem eſt non ens: qꝛ non eſt
aliqd entium ſicut nec pꝛiuatio tamen eſt ens: qꝛ entis eſt ſi-
cut pꝛiuatio reſpectu habitus: vnde plenum dicebant eſſe
pꝛincipaliter ens: ſed vacuum non eſſe pꝛincipaliter: ſed ta-
men non dicebant ꝙ omne tale qđ eſt ſicut plenum eſſet vnū
ſed potius talia infinita ſunt multitudine ⁊ indiuiſibilia di-
uiſione phyſica pꝛopter paruitatem ſui tumoꝛis ſiue ſue quā-
titatis: ⁊ quia hic feruntur ſiue ambulant in vacuo ⁊ dicun-
tur athomi: dicunt enim vacuum eſſe ſicut diximus: ⁊ dicūt
ꝙ hec cum ſtant congregata faciunt generationem ⁊ diſſolu-
ta abinuicem faciunt coꝛruptionem: ⁊ ſm ꝙ exiſtūt vndiqꝫ
tangentia faciunt actionem ⁊ paſſionem: ⁊ ſm ꝙ vnum ſub-
intrat in alio faciunt augmentum: ⁊ ſm oꝛdinem ſitum ⁊ fi-
guras faciunt alterationem: ⁊ ſm ꝙ quodlibet intrat in qđ-
libet faciunt mixtionem: dicunt enim Democritus ⁊ Leu-
cippus ꝙ ſm ꝙ talia ſunt non ſunt vnum: ⁊ ꝙ generationē
faciunt ſm ꝙ ſunt compoſita ⁊ complicata: confitētur tamē
Tex. c. 61. etiam ꝙ ex eo qđ ſm veritatem eſt vnū qđ eſt id qđ oīno eſt
indiuiſibile actu ⁊ potentia nunꝙ̄ fit multitudo nec ex vere
multis que diſcreta ſunt ⁊ non actu nec potentia coniungibi-
lia ſicut indiuiſibilia nunꝙ̄ fit vnum compoſitum ex illis nu-
mero vtrunqꝫ hoꝛum eſt impoſſibile: dicunt etiam iſti duo
viri. ſ. Democritus ⁊ Leucippus ꝙ patitur res per poꝛos:
ſicut dicit Empedocles ⁊ alij de numero illoꝛū philoſopho-
rum: ⁊ dicunt ꝙ omne pati ⁊ omne alterari hoc modo gene-
ratur ⁊ fit ita ꝙ fiat rei diſſolutio ⁊ coꝛpoꝛis per interpoſitio-
nem vacui: quia vacuū interponitur rebus res intercipien-
do: ita ꝙ pars huc pars autem illuc feratur. Similiter di-
cunt fieri augmentationem coꝛpoꝛibus ſolidis paruis ſub-
Tex. c. 62. intrantibus in rem que augeť. ¶ Fere autem ꝯtingit Em-
pedoclem dicere qđ dicit Leucippus in hoc ꝙ indiuiſibilia
neceſſe eſt eum ponere. Dico autem fere quia Leucippus
ponit athomos ſegregatos ambulātes in vacuo ⁊ athomos
in coꝛpoꝛe qđ conſtat que indiuiſibilia inter poꝛum ⁊ poꝛum
faciunt diuiſionem. Sed Empedoclem contingit alterum
hoꝛum dicere. ſ. athomos que diuidunt inter poꝛum ⁊ poꝛū
quia aliter in omni re poꝛi eſſent continui hoc autem eſt im-
poſſibile. Tunc enim coꝛpus ſolidū nihil eſſet pꝛeter poꝛos:
ſed totum eſſet vacuum: ergo nihil eſſet qꝛ vacuum eſt ſicut
non ens vt dicit Leucippus: neceſſe eſt ergo athomos eſſe
ſe tangentes inter poꝛos: media autem athomoꝛum eſſe va-
cua que Leucippꝰ dicit eſſe poꝛos: fere ergo Empedocles
dicit ſicut Leucippus de facere ⁊ pati. Modi ergo ſm quos
vt dicunt antiqui hec quidem faciūt: hec autem patiuntur
fere ſunt qui dicti ſunt. Dico autem fere pꝛopter Platonē
de quo infra faciam mentionem ⁊ manifeſtū eſt quid ⁊ quo-
modo de his dicunt.

¶ Cap. 14m. Qui philoſophoꝝ magis ex dictis ſuis poſſunt cauſare nāliа que ſenſus confitetur eſſe.

Tex. c. 62. Que autem in phyſicis ⁊ ad ſenſum confitētur
quedam plus ſequūtur quoꝛūdam poſitiones
⁊ quoꝛūdam minus: verbi gratia: minus enī
ſequitur ad poſitionem Empedo. quomodo
erit generatio ⁊ coꝛruptio: qꝛ hoc ex dicto ſuo
non eſt manifeſtum. Democrito enim ⁊ Leu-
cippo ponentibus pꝛima pꝛincipia eſſe coꝛpoꝛa indiuiſibilia
que differunt foꝛmis ſiue figuris manifeſtum eſt qualiter fi-
unt: eo ꝙ confeſſa ſunt in naturis: qꝛ conſtantibus his res
generantur ⁊ diſſolutis coꝛrumpuntur ⁊ alterantur ⁊ patiū-
tur ⁊ augentur ſicut ſupꝛa diximus. Empedocli autem non
contingit eſſe manifeſtum qualiter hec fiāt: qꝛ ipſe bene cau-
ſabit ex dicto ſuo generationem ⁊ coꝛruptionem eoꝛum que
fiunt ex elementis: ſed cū ponat illa eſſe non ex alijs nec ex
inuicem non ponit ipſe ex dicto ſuo cauſam differentie vn-
de generetur elementoꝝ coacervata quātitas: qꝛ athomos
non ponit: nec ponit ꝙ ſit aliquod elementum vnde genera-
tur ignis vel aliqđ alioꝝ elementoꝛū ſicut Plato in timeo
ſcripſit aliqua elementa eſſe hoꝛum coꝛpoꝛum. ſ. ignis aque
Tex. c. 63. ⁊ aeris ⁊ terre. In tribus enim differunt vt non eodem mo-
do Plato Leucippo dicat: qꝛ Leucippus quidem dicit pꝛi-
ma eſſe ſolida coꝛpoꝛa athomalia. Plato aūt dicit planiti-
es ſiue ſuperficies indiuiſibiles. Et Leucippus dicit ꝙ vnū
quodqꝫ coꝛpoꝛum athomoꝛū terminatur infinitis figuris.
Plato autem dicit ꝙ figure planitierū ſunt terminate ⁊ fi-
nite: quia generātur omnes ex triangulo modo ſupꝛadicto.
Sed tamen vterqꝫ tam Plato ꝙ̄ Leucippus dicunt indi-
uiſibilia que figuris ſunt determinata ex quibus fit genera-
tio congregatione ⁊ coꝛruptio ſegregatione. Et Leucippo
quidem duo modi erunt quibus fit actio ⁊ paſſio. ſ. per tactū
agentis ⁊ patientis: ⁊ per vacuū qđ eſt poꝛus. Platoni aūt
tm̄ vnus iſtoꝛum modoꝛum relinquitur: qꝛ ſuperficies ma-
thematica non eſt poꝛoſa: ⁊ ideo non fit actio ſm eū niſi per
tactum: ⁊ nos in pꝛioꝛibus ſermonibus tertij libꝛi celi ⁊ mū-
di diximus de planitiebus. Qđ aūt ꝯtingit dicere de coꝛpo-
ribus indiuiſibilibus nunc dimittatur.

¶ Cap. 15m. Utrum indiuiſibilia ſint pꝛincipia ⁊ cauſe actio-nis ⁊ paſſionis ſicut dixerunt Democritus ⁊ Plato.

Licet autem nos hic diſputemus vtrum vacuū Tex. c. 64.
ſit cauſa actionis ⁊ paſſionis qđ antiqui pone-
bant in coꝛpoꝛibus poꝛoſis: tamen digreſſio nē
faciemus ad inquirendum de ipſis indiuiſibi-
libus parum tamen digrediemur: qꝛ non in-
quiremus de natura indiuiſibiliū: ſed tm̄ vtrū
ſit cauſa actionis ⁊ paſſionis. Dicimus enim qm̄ vnūqđqꝫ
indiuiſibilium neceſſarium eſt etiam dicere impaſſibile: di-
cunt enim antiqui ꝙ paſſio non fit niſi per vacuum qđ eſt in
poꝛis coꝛpoꝛis: ita ꝙ vacuum poꝛoꝛum cauſa ſit actionis ⁊
paſſiōis. Et nos dicimus ꝙ nec cauſa eſt actiōis nec paſſio-
nis nec etiam diſpoſitio. ¶ Omne enim qđ eſt cauſa actio-
nis vel paſſionis eſt durum vel frigidum vel aliqua qualita-
te diſpoſitum. Sed vacuum cum ſit pꝛiuatio ⁊ non ens reſpe-
ctu pleni nulla earum qualitatum eſt diſpoſitum: ergo nec
actiuum nec paſſiuum: hoc autem dicimus ꝙ̄uis etiam di-
ctum eoꝛum de indiuiſibilibus ſit inconueniens: dicūt enim Tex. c. 65.
ꝙ caliditas datur ſola inter actiuas qualitates figure circu-
lari athomoꝛum: qꝛ ponebant celum eſſe ignem purum: qꝛ
videbant eſſe circulare. Si enim dant calidum circulari fi-
gure: neceſſarium eſt ꝙ alicui figurarum anguloſarum ſi-
cut quatrilatere vel alij dent frigiditatem. Si autem conce-
dunt has duas qualitates eſſe in athomis: tūc etiam debēt
concedere conſequentes earum eſſe in eis quales ſunt gra-
uitas ⁊ durities: leuitas ⁊ mollities: ⁊ alie huiuſmodi qua- Tex. c. 66.
litates. Eſt autem iterum inconueniens dictum Democri-
ti cum cōcedit in athomis vnū eſſe grauius altero: ſicut ap-
paret in radio ſolis qꝛ vnus athomus deſcendit magis ꝙ̄
alius: ſi enim vnus eſt grauioꝛ altero: qꝛ leue eſt leue per ca-
liditatem que rarificat partes materie ſue ⁊ facit ipſum le-
ue. ¶ Cum autem talia ſunt ſi diceretur ꝙ nō pateretur ad
inuicem eſſet hoc impoſſibile: patitur enim leuiter calidum
a multo calido non inquantum ſunt ſimilia in calido: ſed in-
quantum excedens eſt magis calidum ⁊ exceſſū eſt plus fri- Tex. c. 67.
gido permixtum. ¶ Similiter ſi durum dicit eſſe Democri-
tus neceſſe eſt ꝙ dicat etiam molle eſſe in athomis. Molle
enim naturali impotentia reſiſtendi tactui paſſiuum eſt: lꝫ
inquantum eſt humido infuſum ſit ſubactiuum: dico autē
ſubactiuum: qꝛ per humidum actiuum qđ non ſimpliciter
actiuum eſt: ſicut calidum ⁊ frigidum. Et pꝛopter hoc dictū
iterum ſequitur athomos eſſe actiuos ⁊ paſſiuos: ⁊ ex omni-
bus his dictis que perfecte dicit Democritus vel ſequitur
ex dictis ſuis vt habitum eſt. Neceſſe eſt ꝙ Democritus di-
cat ꝙ athomi ſunt actiui ⁊ paſſiui: ⁊ lꝫ hoc ipſe conceſſerit ꝓ-
pter duas rationes: tamen hoc impoſſibile eſt ⁊ inconueni- Tex. c. 68.
ens. In athomis enim aut ponitur figura ſola: aut cum figu-
ra qualitas actiua aliqua aut paſſiua. Si ponitur in eis figu-
ra ſola tunc non erunt actiua nec paſſiua: quia figura neu-
trum eſt: quia aliter mathematica agerent ⁊ paterentur.
Si autem cum figura in athomis ponitur qualitas aliqua
aut vna erit illa in quolibet athomo aut plures: ſi vna cum
athomus ſit pꝛincipiū vt dicunt illa erit immobilis ab ipſo
ita ꝙ calidum ſemper eſt calidum: ⁊ frigidum ſemp eſt frigi-
dū: ergo vna natura materialis non erit athomis ſubiecta:

qꝛ materia variatur de ꝯtrario in contrariũ qđ ſm dicta nõ
faciunt athomi qđ eſt impoſſibile: ſemper enim erit vna nã
materialis ſubiecta ꝯtrarijs. Si aũt multe qualitates īſunt
vni athomo que quidem ſint actiue ⁊ paſſiue ille ſine dubio
erũt ꝯtrarie: qꝛ actio ⁊ paſſio erũt iter ꝯtraria: ergo ꝯtraria
ſunt in eodẽ indiuiſibili: ergo ꝯtraria inſunt eidem ſm ideꝫ
qđ iteꝝ eſt impoſſibile: vnde ſi patiatur athomus ſm ꝙ in/
frigidatur ſm id patietur ⁊ aliud. ſ. caloꝛem qđ falſum eſt.
Et eodeꝫ modo eſt de paſſionibus alijs actiuis ⁊ paſſiuis:
ergo lꝫ ipſe indiuiſibilia dicat eſſe actiua ⁊ paſſiua: ſequitur
tamen ea eſſe nec actiua nec paſſiua. Jllud aũt inconueniẽs
Tex. c. 69. non ſimpliciter tñ ꝯtra Democritũ. Sed etiam ꝯtra Pla
tonem qui dixit indiuiſibiles planities eſſe pꝛincipia: dixit
enim Plato non eſſe vacuum indiuiſibilibus planitiebus:
⁊ qꝛ ſm eos non fit raruꝫ niſi vacuũ interponatur partibus
coꝛpoꝛis ſequitur ꝙ non ente vacuo non generatur aliquid
rarius vel denſius: ſunt autem rarum ⁊ denſum pꝛima ꝯtra
rietas ex parte materie: cum ergo ille non ſint conſequentes
etiam non ſunt: ergo nulle ſunt in coꝛpoꝛe qualitates actiue
vel paſſiue: ergo nec agit nec patit̃ aliquid indiuiſibiliũ quã
Tex. c. 70. do vacuum non ponitur eſſe in ipſo. Si aũt dicat aliquis ꝙ
athomi parui ſunt indiuiſibiles ⁊ magni non ſunt indiuiſi/
biles hoc erit incõueniens: veꝝ enim eſt ꝙ rõnabilius ⁊ fa/
cilius magna diuidunt̃ ꝗ̃ parua: qꝛ magna facilius diſſoluũ
tur ꝗ̃ parua: ideo qꝛ magna componunt̃ ex multis ⁊ parua
ex paruis: ſed indiuiſibile dicit vniuerſalr̃ indiuiſibile: qꝛ
nõ eſt paruũ: ⁊ ideo diuiſio magis eſt ex iſtis magnis ꝗ̃ par
Tex. cõ. 71. uis: ſed tamen exiſtit vtriſqꝫ. ¶ Amplius aũt aut etiam illa
oĩa indiuiſibilia ſolida exiſtunt vnius nature: ſicut ſi eſſent
ignea vel terrea: aut ſunt diuerſaꝝ naturaꝝ: ſi aũt ſunt vni/
us nature ſiue vnius ſpeciei ſm quãtitatẽ quid erit tũc di/
uidens ⁊ diſcontinuans ipſos athomos: quare non accidit
eis ſicut in aqua: cum enim vna pars tangat aliam ſtatim
ꝯtinuatur ei: ſimplr̃ enim cum vnus athomus tangit alium
ſtatim cum eo debet continuari: poſterioꝛ enim non differt
a pꝛioꝛe niſi in natura foꝛmali. Si aũt ſunt diuerſaꝝ natura
rũ ſiue ſpecieꝝ quales ſunt ille ſpecies: cum enim ille nature
faciant athomos diuerſos ⁊ diſcontinuos ipſe ſunt ante ea
ſm naturam: ergo ille non magis ſunt ponende cauſe ⁊ pꝛin
cipia rerum que fiunt ex athomis ꝗ̃ figure athomoꝝ quas
Tex. cõ. 72. pꝛincipia dixit eſſe Democritus. ¶ Amplius hoc videt̃ eſſe
inconueniens ſuper hoc ꝙ ea que differunt natura ⁊ foꝛma
agunt ⁊ patiuntur abinuicem cuꝫ ſibi appꝛoximant: nature
ergo ille erunt pꝛincipia actionis ⁊ paſſionis ⁊ non figure.

¶ Cap. 16m. Utruꝫ indiuiſibilia mouentur in vacuo ſicut di
xit Democritus.

T. cõ. 73. QUia etiam Democritus hic dixit īdiuiſibilia
ferri ⁊ moueri in vacuo: queramus qđ ea mo/
ueat: aut eniꝫ indiuiſibile mouetur a ſe vel ab
alio: ſi ab alio tunc ipſum eſt paſſiuum: ergo nõ
pꝛincipium actionis: ſed potius mouẽs ipſum
eſt pꝛincipium actionis: ſi aũt mouet ipſum ſe
vnũquodqꝫ aut diuiſibile erit aut ſm aliud mouet̃: ⁊ hoc eſt
contra hypotheſim aut ipſum eſt indiuiſibile: ⁊ tunc cũ mo
ueri ſuum ⁊ mouere ſint ad foꝛmam agendo ⁊ patiẽdo erit
hoc ipſum indiuiſibile ſm id agens ⁊ patiẽs: ſed actio ⁊ paſ/
ſio ſunt ꝯtrarioꝝ: ergo idem indiuiſibile in eodem habebit
Tex. cõ. 74. contraria qđ eſt impoſſibile. Adhuc ſm hoc materia ꝯtra/
rioꝝ nõ tñ erit numero ⁊ ſubiecto vna ſed etiam in potẽtia
diſpoſita qđ eſt impoſſibile: ergo nõ mouetur in vacuo.

¶ Cap. 17m. Qꝛ pori nõ ſunt cauſa actionis ⁊ paſſionis.

Tex. cõ. 75. HJs habitis de coꝛpoꝛibus indiuiſibilibus ve/
niamus ad opinionem de poꝛis ⁊ oſtẽdamus
ꝙ non ſunt neceſſarij ad actionẽ ⁊ paſſionem:
quodcũqꝫ eniꝫ dicũt ꝯtingere paſſiones ex hoc
ꝙ actiuum mouetur in poꝛis paſſiui: ſed cum
hoc dicunt ꝙ res etiam adhuc patitur cuꝫ im/
pleti ſunt pori neceſſe eſt eos concedere ꝙ pori ſunt ſupflui:
ſi enim aliquod totum ita patitur qđ in poꝛis tangit ipſum
actiuum qđ ſubintrauit in ipſum: tunc id patitur per tactuꝫ
actiui ⁊ non pꝛopter poꝛum: ergo etiam ſi nõ habeat poꝛos
ſed ſic totum continuum ens patietur eodem modo pꝛopter
Tex. c. 76. tactum actiui. ¶ Amplius autem quomodo contingit ſm
iſtos dicere de videre ⁊ inſpicere ⁊ de alijs ſenſibilibus cum
per tranſparentia fiant ſenſus. Non enim poſſunt dicere ꝙ
ſentiens ſm tactum tranſeat per tranſparens vt perueniat
ad rem ſenſatam: qꝛ quidam ſenſus fiunt per diſtãtiaꝫ. Nec
iterum poſſunt dicere ꝙ ſenſus fiat per poꝛos ſi plenus eſſe
dicatur quiſqꝫ poꝛoꝛum: plenos enim poꝛos nihil differt aut
poꝛos habere qꝛ totum coꝛpus tranſparens ſic erit plenum.
Si autem aliquis dicat ꝙ pori coꝛpoꝛuꝫ tranſparentiũ ſunt
vacui: aut ergo poſſunt in ſe recipere coꝛpoꝛa aut non: ſi poſ
ſunt recipiant ergo tunc ſequitur idem qđ pꝛius. ſ. ꝙ nõ ſem
per contingat videre per tranſparens: qꝛ impletis poꝛis ni/
hil videtur. Si aũt pori coꝛpoꝝ tranſparentium tales ſunt
ſm magnitudinem: qꝛ non poſſunt ſuſcipere coꝛpus implẽs
ipſos poꝛos: hoc ridiculoſum eſt. ſ. vt dicatur paruum foꝛa/
men eſt qđ poꝛus dicitur ſicut vacuum magnum aut ſpatiũ
non fit vacuũ ſed impletur coꝛpoꝛe ſubintrante in ipſum: qꝛ
qualecunqꝫ eſt vacuum id habet ſuum pꝛopoꝛtionabile im/
plementuꝫ. Eſt etiam contra rationem hanc vacui poꝛi: qꝛ
vacuum nihil eſt niſi regio ſiue ſpatium coꝛpoꝛis alicuius ſu
ſceptiuũ: quapꝛopter manifeſtum eſt: qm̃ omni coꝛpoꝛi in tu
moꝛe ſue quantitatis ſimile erit vacuum ſi vacuuꝫ eſſe ſup/
ponatur: vniuerſaliter autem ſuperfluum eſt dicere pꝛopter
actionem ⁊ paſſionem eſſe poꝛos: aut enim faciens facit ſm
tactum aut non ſm tactum: ſi non ſm tactum facit ergo non
facit intrinſecus in poꝛis tangens: ergo poꝛus non eſt cauſa
paſſionis. Si aũt faciat ſm tactum ergo ꝗ̃uis non ſint pori
dũmodo actiuum tangat paſſiuum: ⁊ ſint innata agere: ⁊ pa
ti adinuicem fiet actio ⁊ paſſio. Quoniã igitur ergo ita dice
re eſſe poꝛos vt quidam eos eſſe extimant: aut mẽdaciũ eſſe
aut inutile ad cauſam actionis ⁊ paſſionis manifeſtum eſt
ex dictis.

¶ Cap. 18m. Qꝛ pori nõ ſunt cauſa diuiſionis coꝛpoꝛum.

OStendemus autẽ ꝙ nec ſunt cauſa diuiſionis
coꝛpoꝛum: cum enim omne coꝛpus ſit diuiſibi
le ⁊ phyſicum ⁊ mathematicuꝫ. Cũ mathema
ticum poꝛos non habeat ridiculum eſt poꝛos
dicere cauſam diuiſionis: qꝛ coꝛpoꝛa poſſunt ſe
parari ſm illud ſm ꝙ ſunt diuiſibilia: hoc autẽ
non eſt vacuum in poꝛis: qꝛ aliter mathematica non erunt
diuiſibilia.

¶ Cap. 19m. Et eſt digreſſio determinãs qualiter pori faciũt
ad actionem ⁊ paſſionem: ⁊ qualiter ad diuiſionem.

ATtendendum hic ꝙ coꝛpus mathematicum
non habet poꝛos: phyſicum aũt non omne ne/
ceſſe eſt habere poꝛos: ſꝫ tñ id ex quo aliquid
reſpirat vel ſubintrat: ⁊ ideo coꝛpus humiduꝫ
aut poꝛos non habet cum in ſe terminari non
poſſit: aut ſi habet continue delẽtur pori eius:
pori aũt in quibus ſunt ad facilitatem faciunt paſſionis: ſed
paſſionis non ſunt cauſa: ſic ſimiliter ad facilitatem faciunt
diuiſionis: tamen diuiſionis non ſunt cauſa. Si autem va/
cui dicerentur eſſe pori: tunc adhuc minus eſſent cauſa di/
uiſionis ⁊ paſſionis.

¶ Cap. 20m. Qualiter actio ⁊ paſſio ſunt ſm veritatem.

QUia autem nos iam diximus opinionẽ alio/ Tex. c. 77.
rum circa actionem ⁊ paſſionem. Dicamus
quomodo exiſtat generare ⁊ facere in patien/
tibus ſm veritatem: facere eniꝫ pꝛopter gene
rari ⁊ pati pꝛopter generari. Dicamus autem
de facere ⁊ pati acciplẽtes pꝛo pꝛincipio actio/
nis ⁊ paſſionis id qđ multotiens dictum eſt: hoc autem eſt
ꝙ vnum eſt poteſtate ⁊ aliud actu eſt. Cum enim omne qđ
eſt poteſtate ſit receptiuum foꝛme alicuius per hoc ꝙ eſt po
teſtate: receptiuum autem alicuius foꝛme eſt receptiuuꝫ ip/
ſius alio quodam agente in ipſum: conſtat omne id qđ eſt
in potentia eſſe paſſiuum: quia hoc eſt paſſiuuꝫ foꝛmam ali/
quam quam recipit ab alio: id autem qđ eſt actu pꝛincipiuꝫ
eſt actionis: quia actio ipſius eſt ab actu eius ⁊ non dicere/
tur actio niſi eſſet ab actu: ⁊ ideo actus ſm ꝙ eſt pꝛincipium
actionis perficit actum: qđ per ſe ⁊ non per accidẽs eſt acti
uum: id eſt qđ eſt actiuum ⁊ generatiuum illius foꝛme: quia
ipſum eſt in actu: vnde patet ꝙ potentia eſt pꝛincipium
paſſionis ⁊ actus eſt pꝛincipium actionis: tale autem coꝛ/
pus quod poteſtate eſt paſſibile eſt ⁊ non innatum compa/
ti: tamen non pati. i. ſm vnam partem pati ⁊ ſm aliam non

pati ſicut dixerunt qui poros indiuiſibilibus corporibus interceptos in corporibus eſſe dixerunt. Hij enim dixerūt ꝙ in poris patitur corpus: ſed non in partibus indiuiſibilibus que interponuntur poris: ſed potius porus eſt corpus paſſibile vbiqꝫ id eſt in omni parte eſt paſſibile inquantum eſt in potentia ⁊ minus vel magis paſſibile inquantum eſt in potentia magis ⁊ minus. Et ſi aliquis dicat potentiam ineſſe magis paſſibilibus: hoc non erit verū niſi vno modo qui eſt ſicut in metallis vene neruales in terra vel in lapide ſunt extenſe que paſſiue ſunt a proprio actiuo quod agit ad formā vel ad ſpeciē metalli in vena illa ⁊ non in lapide vel in terra circunſtantibus qꝛ non niſi in vena illa inuenit ſuū propriuꝫ paſſiuum: ſed tunc vena vel foramen nō eſt cauſa paſſionis ſed potius diſpoſitio materie que a tali actiuo paſſibilis eſt ⁊ non ab alio. Id aūt qꝺ totum eſt continuuꝫ non eſt paſſibile a ſeipſo: qꝛ nō eſt ratio quare vna pars eius agat ⁊ alia patiatur: qꝛ partes cōtinui ſunt homogenee. Similiter autem que non appropinquāt ſibi in ſe vel in alijs nō agunt ⁊ pati-
Tex.c.78. untur in ſe adinuicē: ⁊ dico ꝙ propinquare ſibi in alijs quādo primum agens ⁊ vltimum patiens non ſunt imediata ſed eſt quoddam in medio qꝺ agit ⁊ patitur: ſicut quando ignis calefacit corpus noſtrū: tunc enim aer patitur ab igne ⁊ agit in corpus noſtrum: ⁊ ſic eſt innatum facere ⁊ pati.

¶ Cap. xi[m]. Qꝫ nullum corpus tum ſit diuiſibile tum indiuiſibile: ⁊ tamen paſſibile: ⁊ tum impaſſibile ſm diuerſas partes eius.

Tex.c.79. Quod autem quidam exiſtimant aliquam rem aliquando pati qꝺ in principio diximus: hic enim determinandū ⁊ oſtendendum: quoniaꝫ eſt falſum: ſi enim concederent ꝙ corpus vel magnitudo non vbiqꝫ eſſet diuiſibilis ſicut illi dixerunt ꝙ diuidit̄ in poros ⁊ non diuidit̄ in corporibus indiuiſibilibus que poris interponuntur: tunc eſſet verum ꝙ corpus non vbiqꝫ in omni parte ſua eſt paſſibile: ideo etiam ſi eſſet verū ꝙ nihil eſſet ꝯtinuum: qꝛ continuum lꝫ continue ad indiuiſibile non tamen eſt ex indiuiſibilibus. Si aūt eſt mendacium hoc qꝺ dicūt ſicut ſupra oſtēdimus: ⁊ omne corpus diuiſibile: tunc nihil differt dicere ꝙ diuidatur vel ꝙ ſit diuiſibile vel ꝙ tangat vel ꝙ ſit tangibile: lꝫ enim in poros tunc diuidatur: tamen eſt diuiſibilis in partibus que poris interponunt̄: qꝛ ille non ſunt indiuiſibiles ⁊ ſimiliter eſt tangibile in illis: ⁊ ita ſm totum eſt diuiſibile ⁊ tangibile ⁊ paſſibile. Si enim corpus poteſt ſegregari ſm ſuperficies in quibus eſt tactus vt inquiunt quidam Platonici: ſi nōdū eſt diuiſum eſt tamen diuiſibile ⁊ poſito in eſſe nō accidit ipoſſibile. Simil̄r etiā ſi diuiſibile ſit in partes poſita diuiſione in actu nihil ſequit̄ impoſſibile.

¶ Cap. xx[m]. Qꝫ actio ⁊ paſſio non fiunt per poros sciſſis corporibus.

Quod autē vniuerſal̄r paſſio hoc modo fiat in rebus que quidam dicunt ꝙ generant̄ ſciſſis ſiue ſeparatis corporibus per poros eſt inconueniens. Deſtruit enim hic modus alterationem in qua tamen ſaluatur actio ⁊ paſſio.
Tex.c.80. ¶ Uidemus enim ꝙ idem corpus continuuꝫ manens: quandoqꝫ quidem eſt humidum liquidum ⁊ quādoqꝫ coagulatur ſicut glacies ⁊ aqua fluida ⁊ patit̄ hec aqua ſine diuiſione ⁊ ſine compoſitione ⁊ ſine conuerſione ſuaruꝫ partium ⁊ abſqꝫ tactu diuerſo in ordine cōponentium partium: qꝛ eodem modo remanent ſaluate in continuo: ſicut Democritus dixit fieri alterationē ex diuerſo ordine athomorum: non enim ipſum continuum traductum in alteratione nec tranſpoſitum diuerſo ſitu partium in toto nec trāſmiſſum per liquefactionem quando ex humido fluido ſit coagulatum: ⁊ ideo alteratio fieri poteſt eodem modo in materie partibus manente cōtinuo. Si autem dicit aliquis ꝙ lꝫ partes continui non tranſponantur vt diuidat̄: tamen indiuiſibilia ex quibus ſit continuum mutantur in tali alteratione quando ſit coagulatum ex humido: qꝛ tunc amittit indiuiſibilia liquida fluida ⁊ acquirit indiuiſibilia dura ⁊ coagulata: hoc patet eſſe falſum. Indiuiſibilibus enim tumor indiuiſibilium corpoꝝ non vere inſunt dura ⁊ coagulata qꝛ taliū paſſionū indiuiſibilia non ſunt ſuſceptiua vt diximus ſed totum ſm vnuꝫ modū manens in partibus ⁊ ſitu partiū in toto quandoqꝫ eſt humidum ⁊ quandoqꝫ coagulatum ⁊ durum: ergo ſi diuiſione poroꝝ eſt alteratio ⁊ ſi diuidat̄ res ⁊ tranſponantur partes non manet ꝯtinuum vnum: ⁊ ideo tunc non eſt alteratum ſed corruptum. ¶ Et ideo hic mo- Tex.c.81.
dus deſtruit etiam augmentationē ⁊ diminutionē: qꝛ ſi partes actiui intrant poros paſſiui: tunc id in qꝺ intrat non erit maius ſm vnāquāqꝫ partem que fuit vna ꝯditio augmenti ſed tm̄ erit appoſitio ſibi facta in poris ⁊ id qꝺ intrat non tranſmutat totum: qꝛ partes inter poros inter ſe cauſantes eodem modo manent quo prius ⁊ etiam non erit tranſmutans ſm ſe: qꝛ id qꝺ augetur non cōuertit ad ſe qꝺ intrauit in ipſum: ſed tm̄ pori eius ſunt pleni illo corpore qꝺ intrauit: dictum eſt ergo quid eſt generare ⁊ facere ⁊ pati ſm veritatem: ⁊ quomodo quidam inquiunt ꝙ contingit ⁊ non eſt verum ꝙ ita contingat vt dicunt. ¶ Relinquitur autem videre de mixtione ſm eundem modum artis: qꝛ mixtio tertiuꝫ erat eoꝝ que ſunt que ſupra propoſuimus pertractanda ante generationem elementorum.

¶ Tractatus ſextus de mixtione.

¶ Cap. p[m]. De intentione tractatus: ⁊ de ratione eoꝝ qui dixerunt non eſſe mixtionem.

Scrutanduꝫ eſt quid ſit Tex.c.82.
Mixtio ⁊ qd eſt miſcibile: ⁊ hoc eſt querere qua rōne quodlibet de numero entiū exiſtit: ſcꝺo que contingunt miſceri. In tertio queremus quomodo eſt mixtio. Amplius ante hec omnia queremus vtruꝫ eſt mixtio ⁊ an mendacium eſt mixtionem fieri per materiam: dicunt enim quidam ꝙ non eſt impoſſibile. Quedam alijs miſceri vtentes hac ratione: quia cum conueniunt ea que miſceri debent aut manent ſicut prius in forma ⁊ ſpecie: aut non manent eodem modo in forma ⁊ ſpecie ante ⁊ poſt: ſed corrumpuntur vel ambo vel alterum eorum: ſi manent eodem modo in forma ⁊ ſpecie ante ⁊ poſt: tunc magis ſunt mixta poſtꝙ coniuncta ſunt ꝙ fuerunt ante commixtionem. Si ambo vel alterum non manet ſed corrumpitur: tunc eſt generatio ⁊ non mixtio: que enim nullatenus ſunt entia ⁊ manentia non ſunt mixta ſed corrupta.

¶ Cap. z[m]. Que ſit differentia mixtionis ad alios motus: qꝛ ab hoc dependet ſolutio prius habite dubitationis.

Anteꝙ ſoluamus hanc dubitationeꝫ dicemus Tex.c.83.
ꝙ per ea per que probant iſti ſuam intētioneꝫ: videt̄ ꝙ iſte ſermo eoꝝ querit quomodo mixtio differt a gn̄atione ⁊ corruptione: ⁊ in quo differt miſcibile a gn̄abili ⁊ corruptibili. Manifeſtū eſt eni ꝙ ſi eſt mixtio: tūc opꝫ eā differre a gn̄atione ⁊ corruptione ⁊ alijs mutationibus que ſunt ad formas. ſ. ab augmentatione: ⁊ quādo iſta differētia erit manifeſta tūc ſoluet̄ queſtio. Eſt aūt differentia mixtionis ad gn̄ationē qꝛ mā ⁊ forma ſunt principia entis gn̄ati: ⁊ mā non dicit̄ miſceri generabili: ſed potius effici in actu per formaꝫ ipſius: ſed materiā in qua generat̄ ignis: nō dicimus miſceri igni vel forme ipſi⁹: nec dicimus miſceri ligna cū exardet qꝛ nullo modo manet ligna: nec dicimus materiā ignis miſceri particulis ignis vel ipſi igni ſicut dicimus ꝙ vnū miſcibile miſcet̄ particulis alterius miſcibilis ⁊ ipſi miſcibili ſibi coniuncto: ſed dicimus materiā ignis. ſ. ligna vel aliud corrūpi ⁊ ipſum ignem gn̄ari: ergo mixtio nec corruptio eſt nec gn̄atio: ſm eūdē modū aūt nō dicimus cibū miſceri corpori: qꝛ cibus trāſit in corpus qꝺ manet ſm formam: ſed neutruꝫ miſcibilium ita manet ad modū corpus cibatum. ſ. indiuiſum ſpecie nullo modo alteratuꝫ: ⁊ ſic patet ꝙ mixtio differt a nutrimēto ⁊ augmēto: differt etiā ab alteratione: ſi eni nos ꝯſideremus in artificialibus cera nō miſcet̄ figure ſigilli nec figura miſcet̄ quātitati ſiue tumori qꝛ vtrūqꝫ indiuiſuꝫ manet indiuiſuꝫ ⁊ a ſpecie nullo mō alteratū: ⁊ ſi ꝯſideremus in naturalibus cuꝫ non dicimus ꝙ albedo miſceat̄ corpori qꝺ eſt album: qꝛ paſſiones ⁊ habitus formaꝝ accidentaliū nullatenus poſſibile eſt mixtas eſſe reb⁹ in qbus ſūt ſicut in ſubiectis: qꝛ non diuidunt̄ nec plurimū pticulare accidētiū pōt eſſe cū plurimo pticulari ſubiecti nec in vnū alterat actiue alterꝫ nec paſſiuū vtrūqꝫ ab vtroqꝫ ſi videntur ambo ſaluata.

Similiter ſi conſideremus accidentia inter ſe vnum nō mi/
ſcetur alteri: quia ſi miſceretur tunc ea que maxime diſtant
maxime miſcerentur: quia mixtio eſt contrariorum: maxi/
me autem diſtant accidens corporale ⁊ accidens ſpirituale:
⁊ tamen non miſcentur quia diſciplina ⁊ album non dicitur
miſceri nec aliquod aliud accidens eo ꝙ non ſeparat̄ a ſub/
iecto: quia omnia miſcibilia primo ſunt ſeparata ⁊ poſt mix
tionem ſeparari poſſunt: ⁊ ideo non bene dixerunt quidam
qui dixerunt ꝙ omnia ſcilicet ſubſtantia ⁊ accidētia aliquā/
do ſimul fuerunt mixta: quia non omnis res omni rei miſci
bilis eſt: ſed oportet ꝙ vnum miſcibilium ſeparabile ſit ab
alio: paſſionum autem ⁊ vniuerſaliter accidentium nullum
eſt ſeparabile.

¶Cap. 3m. De ſolone prime dubitationis. ſ. an eſt mixtio.

Tex.c.84. His autem prelibatis ſoluemus queſtionem di
centem: quoniam entium hec quidem ſunt po
tentia hec quidem actu: vnde mixta poſtq̄
mixta ſunt contingit aliqualiter eſſe ⁊ aliqua/
liter non eſſe in mixtura ipſa: ſm actum enim
animal ab omnibus mixtis ſiue miſcibilibus
generatur ſiue ſit ab ipſis: ſed ipſum eſt potentia alteru/
trum eorum ſi duo ſunt ſiue quodlibet eorum ſi plura con/
ueniunt ad mixturam que quidem fuerant anteq̄ miſce/
rentur alteratis ipſis ſm qualitatem partitis ipſis ſiue ipſis
diuiſis in quantitate: ita ꝙ plurimum vnius ſit cum pluri/
mo alterius: hoc enim qualiter in mixto manerent miſci/
bilia que ſunt ſupra habitus ſermo qui videbatur probare
non eſſe mixtionem. Nos enim videmus ꝙ ea que miſcen/
tur conueniunt ex prius ſeparatis ⁊ poſtq̄ conueniunt rur/
ſus aliquando ſeparabuntur: quia leuia aſcendunt aliquan
do ⁊ grauia deſcendunt: vt in celo ⁊ mundo determinatum
eſt: non ergo manent mixta inalterata ⁊ non diuiſa ſicut cor
pus ⁊ album nec alterum nec ambo corrumpūtur omni mo
do ſicut in generatione ⁊ corruptione. Saluatur enim vir/
tus eorum: ⁊ ideo que ad hanc queſtionem pertinent nō re/
linquantur.

¶Cap. 4m. Et eſt digreſſio determinās qd mouet ad mix/
tionem: ⁊ ꝙ mixtio eſt naturalis.

Attendendū hic ꝙ dubitatio iſta eſt ſuper duo
fundata. ſ. qualiter veniant ad mixtionem ele
menta: ⁊ qualiter manent in mixto: ⁊ de primo
ſcias ꝙ ſm dicta philoſophoꝝ primū mouens
elementa ad mixtionem eſt immiſcibile: ⁊ hoc
eſt totum mundum mouentia ⁊ ordinātia quē
admodum docet Ariſto. Spera enim ſolis in qua fons ca/
loris eſt nata mouere ignem: ⁊ ſpera lune nata eſt mouere
aquam per qd̄ mare ingreditur ⁊ egreditur ad quātitatem
⁊ etatem lune. Spere autem quinque planetarum. ſ. Satur
ni Iouis Martis Veneris ⁊ Mercurij mouent ſperā ae/
ris: vnde motus aeris moti ſunt diuerſi ſicut diuerſus eſt
valde motus dictorum planetarum: ⁊ eſt in aere frigus con
gelatiuum ex ſpera Saturni: ⁊ eſtus eſt ſpera Martis: ⁊ tē
peries in frigido ex ſpera Veneris: ⁊ cōmiſcibilitas ⁊ paſſi
bilitas facilis ex ſpera Mercurij. Spera autem ſtellarum
multarum que eſt octaua in qua ſunt multe imagines ⁊ figu
re mouent terram: vnde etiam in ipſa figurantur imagines
multe in generatis: lꝫ ergo leuia nō deſcendant ex ſe nec gra
uia aſcendant ex ſe: tamen ex motoribus vniuerſalibus mo
uentibus ⁊ ordinantibus mundum aliquando deſcendunt
leuia per quendam modum ⁊ aſcendunt grauia per moduꝫ
alium quem infra dicemus: huius autem exemplum cōue/
niens eſt in qualitatibus actiuis ⁊ paſſiuis corporis anima
ti. Non enim in homine vel alio animato ſemper mouetur
ſm naturam calidum per naturam ⁊ motum ignis: nec agit
actum ignis omnino: ſed potius mouetur ad id ad qd̄ diri/
gitur ab anima ⁊ agit ad terminum ⁊ finem iniunctum. Ali
quando ſicut dicit Ariſt. contra Empedo. in ſecūdo de ani/
2° de aīa.41 ⁊.42. ma. ¶Cum igitur motus celi ſicut motus ſapiētis ſit ſicut
dicit Meſſalach in libro de ſpera mota: ⁊ cum ad motū ce/
li reducatur omnis motus qui ſit in elementis ⁊ elementa/
8° phy.cō.15. ⁊.46. tis: ſicut dicit Auerrois ſupra octauo phyſicorum. Ideo di/
ctum eſt ab Ariſto. ꝙ opus nature eſt opus intelligentie: ⁊
hoc dictum ſit mouente in genere primo corporum: q2 mo/
uens ante hoc eſt motor orbis qui planes ⁊ applanes voca/
tur ab Ariſto. in vndecimo prime philoſophie. ſ. diurnum ⁊
erraticum: ſi autem queratur de motore coniuncto dicit ꝙ
calor ſolis ſicut dicit Ariſt. in libro metheororuꝫ: mouet ter
ram ⁊ aquam ⁊ eleuat inde duos vapores: quoniam quan/
tum dat terre de natura aeris cum facit ipſam vaporoſam
tantum dat ei de motu ⁊ loco aeris ⁊ terre ſic vaporaliter
accepte naturale eſt ad aerem aſcendere ⁊ ibi cum aere mi/
ſcetur ⁊ in ea ſunt quedam partes ignite ex calore ſolis ⁊ ſi/
militer de aqua vaporali. Similiter autem aer frigido ſpiſ
ſatus tendit ad terram nec hoc eſt contra naturam aeris ſic
accepti. Et ſic patet qualr̄ in medio loco regionis ſunt par/
tes ignee ⁊ aeree ⁊ aquee ⁊ terree ⁊ mouentur ad ſe inuiceꝫ
deſcendendo ⁊ aſcendendo. Sunt etiam quedam partes
ignis in vaporibus pluuialibus ⁊ in rore deſcēdētibus quas
vapores accipiūt in regione aeris calefacta que dicit̄ eſtus:
ſicut patet a ſubcadente ⁊ in omnibus alijs vaporibus: hu/
ius autem ſignum eſt ꝙ aque pluuiales ſunt vaporoſe cali/ Aque pluuiales ſūt calide
de ſtiptice: ⁊ ſic iterum cum pluuia ⁊ rore ⁊ alijs deſcendunt vaporoſe ⁊ ſti
partes ignite ad locum mixtionis. Ex his patet ꝙ ad mix/ ptice.
tionem non mouet violentia ſed natura: ⁊ ideo mixtio eſt
naturalis.

¶Cap. 5m. Et eſt digreſſio declarans qualiter elemēta ma/
nent in mixto.

De ſecūdo autem queſito. ſ. qualiter mixtibilia
ſunt in mixto attēde ꝙ ſicut dicit Auic. duplex
eſt eſſe elementorum. ſ. primum ⁊ ſcd̄m: primū
autem eſt eſſe quod habent in operatione qua
litatum ſuarum que ſunt proprie ipſis ⁊ fluunt
ab eſſentijs ipſorum que ſunt calor frigus hu/
miditas ⁊ ſiccitas. Dicendum ergo ꝙ quo ad eſſe ſcd̄m nō
manent elementa omnino: primum autem eſſe dupliciter di
citur liberum ⁊ integrum vt ita dicam ⁊ ligatum ⁊ partitū:
liberum autem ⁊ integrum voco quando ignis vel aliud ele
mentum accipitur per ſe ſicut ſunt elementa in ſuis ſperis ⁊
locis naturalibus. Ligatum autem voco quando non eſt
ab alio alteratum ⁊ aliud alterans ⁊ diuiſum in ipſum ⁊ ecō
uerſo: ita ꝙ plurimum vnius ſit cum plurimo alterius: ⁊ ſic
manent elementa in mixto quo ad eſſe primum. Et ideo di
cit Ariſt. ꝙ virtute manent virtute inq̄ que fluunt a tali eſ/
ſentia elementi quam habet in mixto.

¶Cap. 6m. Et eſt digreſſio ex dictis declarans differentiaꝫ
mixtionis ab alijs motibus.

Et ex hoc vlterius pꝫ differētia gn̄atiōis ⁊ mix
tionis: q2 in gn̄atione ɔtrariū agit ad ſuū con/
trariū deſtruēdū: ita ꝙ corruptū ɔtrariū nullo
modo ſaluat̄ nec pmanet in mā corrupti: nec p
manet in mā gn̄ati: ſed in mixtis ɔriū non agit
ad deſtructionē oīmodā ɔrij ſed alterat ipſuꝫ:
ita ꝙ partim ſaluat̄ in mā alterati: ⁊ partim in mā alterātis.
verbi gratia: calidum in mixto alterat frigidū ⁊ alterat̄ ab
ipſo: ⁊ ideo frigidi pars eſt in mā calidi inquantū eā alterat
⁊ partim in ꝓpria ⁊ ecōuerſo eſt de frigido: ⁊ ideo quodlibꝫ
alterat aliud. ¶Et ſi tu queras vtrū tāta eſt caliditas mixti
quāta eſt ſimplicis: dico ꝙ ſi tu queris de quātitate eſſentie
calidi: nihil ꝓhiberet tantā eſſe: ſed eſt diffuſa partim in mā
ꝓpria: ⁊ partim in alia. ¶Si tu queris de actiuitate cōſtat An ſit tāta ca
ꝙ nō eſt tanta in ipſo mixto ſicut in ſimplici cuꝫ caliditas ſit liditas mixti
remiſſa frigido alterante. Et ſimiliter eſt de alijs qualita/ ⁊ ſimplicis.
tibus: ⁊ hoc ɔcordat ſermonibus Galeni ⁊ Auic. dicētiuꝫ: vide pro hoc
q2 nihil ꝓhibet equalem eſſe caliditatem in eſſentia in ſicco 3° celi cō.67.
⁊ humido: ſicut in iuuene ⁊ puero: lꝫ ſit in pueris minus acu ⁊ 8° meta.cō.
ta propter humorem: vnde patet ꝙ elemēti ſimplicis ⁊ mix/ 5° in fine cō/
ti eſſentia ſit vna ſm eſſe differt: ⁊ qualitas eſt vna ſed dif/ mēti.3.
fert in acuitate ⁊ actione. Ex hoc etiam patet quare mixta
ſeparabilia ſint ſed nō redeunt neceſſario ſeparata ⁊ omnia
dicta ⁊ dicenda ex his erunt magis facilia.

¶Cap. 7m. De modo mixtionis ſm opinionē antiquorum. Tex.c.85.

Redeamus ad propoſitum continuam poſt di/
cta tractantes queſtioneꝫ. ſ. quomodo eſt mix/
tio vtrum. ſ. ſit ſm quantitatē ſolū vt quidā di/
xerūt: aut ſm qualitatem ⁊ quātitatem ſicut ve
ritas ſe habet. Eſt autem dupliciter ſm quoſ/
dam antiquoꝝ ſm quantitatem ſolum. ſ. in cō/
paratione ad ſenſum noſtruꝫ vel ſm naturam: dixerūt enim
quidam

quidam mixtionem eſſe diuiſionem quantitatis miſcibiliū tm̄ vel ſm noſtrum ſenſum non eſſet perceptibile que pars a qua parte diſcerneretur preter hoc ꝙ partes vnius miſcibilis alterarentur a partibus miſcibilis alterius: ſed remanet que pars diſtincta ſm ſe ⁊ ſm operationem. ¶ Alij dixerunt ꝙ quodlibet miſcibile diuiditur in minima nō quo ad noſtrum ſenſum tm̄: ſed quo ad naturaȝ miſcibilis. ſ. ꝙ nō ſit accipere minus qđ ſeruet naturam ⁊ operationem miſcibilis: quia ſicut dictum eſt ſupra phyſicum corpus in eo qđ eſt phyſicum non diuiditur in infinita. ¶ Conueniunt tamen ambe iſte opiniones in hoc dicunt mixtione tm̄ eſſe ſm quātitatem diuiſibileȝ in minima quo ad nos vel ſimpliciter diuiſorum vel compoſitorum corporum adinuicem vt minime partes vnius ſint iuxta minimas alterius. Queramus ergo vtrum nec ad ſenſum ſit mixtio: quando enim ea que miſcentur diuiduntur in ita parua ⁊ ponūtur adinuicē hoc modo: vt ſenſui non ſit manifeſtuȝ diſtinguere inter partes vnius ⁊ partem alterius: tunc mixta ſunt ſm quoſdā. Queramus ergo vtrum hoc verum ſit an nō ſit ſic: ſed mixtio eſt vt dicunt alij quando in minima ſimpliciter diuiſo corpore quelibet pars eius eſt ſecus quācunqȝ partē alterius. ¶ Dicitur enim ſic a quibuſdam: verbi gratia in natura minima ſunt grana ſeminum: ſicut ſi diceremus ordeum mixtum cū frumento lȝ illa ſenſu ſint diſcernibilia: tamen ſunt minima ſui generis in corpore phyſico ⁊ ad ſimilitudinem iſtoruȝ dicunt mixtionem elementorum quando in minima ſimpliciter diuiſo elemento quelibet pars vnius eſt iuxta quālibet partem alterius. ¶ Eſt autem cōmunis obiectio ꝯtra iſtas opiniones: quia cum omne corpus ſit diuiſibile ſi corpus corpori eſt miſcibile demonſtratione mixture eſt ꝙ quelibet pˢ permixta ſit omiomera: hoc eſt vnius rōnis cuȝ toto mixto ⁊ ꝙ ſit quelibet pars hoc eſt cuiuſlibet mixti pˢ iuxta quālibet partem mixti alterius. Quoniam autem mixtio non eſt idem ꝙ corporis in minima diuiſio manifeſtuȝ eſt: quia ea in que diuiditur corpus alterū nec ſunt omiomera illis: nec etiam compoſitio partium eſt idem ꝙ mixtio alterius: quia vt dictum eſt partes cōpoſiti non ſunt omiomere vnū mixtio eſt aliud q̄ȝ compoſitio: manifeſtum eſt ergo ꝙ mixtio non eſt diuiſio ſm parua ſaluata ſm eſſe ⁊ eſſentiaȝ: ſed oportet eſſe alterata abinuicem: talis enim coniunctio diuerſorum compoſitio erit: ſed non confuſio ſiue commixtio: quia non habebit eandem rationem cum toto pars nec pars cū parte: qđ tamen dicimus oportere fieri ſi aliquid eſt mixtum. ſ. ꝙ partes ſint omiomere toti ⁊ adinuicem: quia ſicut quelibet pars aque eſt aqua: ita quelibet pars confuſi ſiue commixti eſt ipſum confuſum ſiue mixtum: vt patet in carne et oſſe mixtis: quia quelibet pars carnis ē caro: ⁊ quelibet pˢ oſſis eſt os. Si autem mixtio eſſet idem ꝙ compoſitio ſm parua in eſſe ⁊ eſſentia ſaluata nihil horuȝ contingeret. Eſt etiam propria ratio contra illos qui dicunt mixtionem eſſe ſm minima compoſitionē quo ad ſenſum noſtrum: quia ſi hoc eſſet verum vnum ⁊ idem eſſet mixtuȝ ei qui non videt acute: ⁊ alteri eſſet non mixtum qui acute videt: ⁊ etiam lyn ceos oculos habere dicitur: quia ferē lynx animal acute videre: eſt enim ratio propria contra illos alios qui dicūt idē eſſe mixtionem: qđ ſm minima ſimpliciter diuiſorum compoſitionem quia tali diuiſione non ſit mixtio: quia in minima ſimpliciter impoſſibile eſt diuidi corpus ita ꝙ in eis ſtet diuiſio. Si autem minima eſſent phyſica ſicut dicit Democritus: tunc eſſet congregatio ⁊ non mixtio: aut ergo mixtio non erit cum hi duo modi ſtare non poſſunt: aut rurſus dicendum eſt a nobis quomodo contingat generari ſiue fieri mixtionem.

Tex. cō. 86.

¶ Cap. 8m. De modo mixtionis ſm veritatem: ⁊ que ſint facile miſcibilia.

Tex. cō. 87.

PRenotandū itaqȝ (vt ſepe diximus) ꝙ entiuȝ quedam ſunt actiua: quedam autem ab his paſſiua: hec ergo conuertuntur adinuicem et paſſiua adinuicem: quia vnumquodqȝ illoruȝ conuertit ⁊ alterat reliquum vt diximus: ita. ſ. vt in mixto quorum eadeȝ eſt materia quo ad potentiam ⁊ formam ⁊ actiua ſunt adinuicem ⁊ paſſiua adinuicem quia vnumquodqȝ illorum conuertit ⁊ alterat reliquum vt diximus: ita. ſ. vt in mixto contrarietas vniuſcuiuſqȝ ſaluetur partim in ſe ⁊ partim in altero: quorum autē non eſt materia vna quo ad rationem potentie hec faciunt ⁊ manent impaſſibilia quemadmodum ſupra eſt determinatum: ⁊ illorum non eſt mixtio adinuicem: ⁊ ideo ars medicine facit ſanitatem ⁊ non miſcetur ei: ⁊ etiaȝ que non habent aliquam materiam ex qua ſunt: ſed tm̄ materia in qua ſunt non miſcentur ſicut paſſiones ⁊ habitus ⁊ cetera accidētia non miſcentur: ⁊ ideo ſanitas non eſt mixta corporibus ſanis: quia optime miſcibilia ſunt quecunqȝ actiuoꝝ ⁊ paſſiuorum habentium materiam ex qua ſint vnam facile ſunt diuiſibilia per inuicem: ita vt vnum facile penetret per alterum: ſed tamen multa taliuȝ compoſita paucis ⁊ magna cōpoſita ex paruis non faciunt mixtionem proprie dictam ſed faciunt augmentationem dicentes: quia paruum ⁊ paucum qđ deficit a virtute alterandi magnuȝ ⁊ multuȝ corrumpuntur: ⁊ ſic tranſit in naturam dominātis. Ideo gutta vini mille millibus amphoris aqua infuſa non miſcetur: quia ſpecies ⁊ forma vini ſoluitur ⁊ corrumpitur: ⁊ gutta vini nihil alterans aquam tranſit in totam aquam. ¶ Quando auteȝ potentie miſcibiliuȝ adequantur equaliter tunc vnūquodqȝ miſcibilium equaliter dominatur ⁊ vnumquodqȝ ad alterum tanq̄ȝ ad dominans ſm aliquem modum tranſmutatur ⁊ vnumquodqȝ ⁊ ſui ipſius natura ſm quid tranſmutatur: nec tamen aliquid generatur q̄ȝ eſſentia ⁊ virtus miſcibilium mouens lȝ ſm eſſe varietur: ſed ſit inde medium cōmune qđ participat virtutes ⁊ eſſentias omnium miſcibilium ⁊ coniunctorum ⁊ efficitur ipſoruȝ locus vnus per actuȝ medij vnum ſicut patet in carne que eſt ex elementis ⁊ media ſm qualitates elementales: quia aliter non ſentiret excellentias: ⁊ eſt in actu medij: quia nec ignis nec aer nec aq̄ nec terra ⁊ eſt ipſius locus vnus.

Tex. cō. 88.

Tex. cō. 89.

¶ Cap. 9m. Et eſt digreſſio determinans qualiter virtutes contrarioruȝ equantur in mixto.

ATtendenduȝ hic quomodo auctores precipui dicunt eſſe equatas equaliter potentias miſcibilium in mixtura: hoc eniȝ videtur ſtare non poſſe cum eoruȝ que equatas equaliter habēt potentias tanta ſit virtus reſiſtendi quanta et agendi: ⁊ ita quoniaȝ habent equatas equaliter potentias nec agent in ſe inuicem nec patientur in ſe inuicem. ¶ Adhuc autem obijciunt contra hec Auicen. ⁊ abbreuiator eius Algazel ꝙ ſm hoc mixtū equaliter habet de omnibus elementis quis ergo erit motus illius mixti ⁊ aut quis locus: quilibet enim motus ſm triplum erit ſibi tā violentus q̄ȝ naturalis: ⁊ ſimiliter eſt de loco. Sequeretur etiaȝ ex hoc ꝙ omnis mixtio omnium mixtorum eſſet vna commixtio: ſicut eniȝ mixtio carnis eſt ex omnibus equatis eq̄liter ita etiam ⁊ mixtio oſſis: ⁊ ſic ex ſimilibus ex qualitate ⁊ quantitate ſunt os ⁊ caro qđ abſurduȝ eſt. ¶ Unde intelligēda ſunt premiſſa ſic ꝙ ſit dupliciter equalitas ſcilicet rei ſm qualitatem ⁊ virtutis ſimilitudinē in intentione ⁊ equalitas proportionis ad quoddam alterum: rei autem equalitas ſm dicta auctorum phyſicorum in nullo poteſt eſſe commixta: proportionis autem equalitas eſt ad alterum qđ eſt generatuȝ conſtituere in ſpecie ⁊ forma: quia omnis mixtio naturalis propter generationem eſt ⁊ ad generationem ordinata: ⁊ tunc equalitas ꝓportionis eſt qđ trāſit ibi de quolibet quantum ſufficit ad illius rei propter quā mixtio eſt generationem: vocatur autem a phīs prima equalitas arithmetica que eſt equaliuȝ in quantitate: ſecunda v̇o vocatur equalitas ſm medietatem geometricam que eſt ſimiliuȝ in qualitate ⁊ equalium in quantitate: hec enim agunt ⁊ patiuntur adinuicem: ita ꝙ de qualibet qualitate in altero eſt quantum ſufficit alterationi que eſt ordinata ad formā ſpeciei carnis vel oſſis vel hominis vel equi vel huiuſmodi talium. Si autem aliquis dicat ꝙ ſit aliquid commixtū equaliter: ⁊ ideo equaliter ſentiat excellētias ſicut caro hominis ipſe dicit falſum: quia Ariſto. dicit ꝙ abundat terra in carne ⁊ aqua: ⁊ ideo etiam illa equalitas non eſt ſimpliciter ſed ad formam hominis ordinata: ſed verum eſt ꝙ corpus hominis magis accedit ad equalitatem celi per receſſum ab actu excellentie contrariorum: ⁊ ideo melius inter animalia ſentit ſm tactum ⁊ prudens eſt ſolum inter animalia: ſed de hoc ſermo habebitur alibi.

Eq̄litas duplex.

A medicis aūt pma eq̄litas appellat̄ ponderalis: ſcd̄a iuſtitialis.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

¶ Cap. 10m. Ex quibus eſt mixtio ⁊ que bene ⁊ que male miſcibilia ſunt.

Tex. cō. 89. REdeamus autem ad propoſitum determinantes ex quibus eſt mixtio. Manifeſtum eſt ergo ex dictis quoniam ſunt hec miſcibilia ſola que cunqꝫ de numero facientium ſiue agentium habent contrarietatem: quia hec ſunt adinuicem paſſiua: ⁊ hoc eſt primum qđ requiritur in miſcibilibus. ¶ Secundum autem eſt qđ facit ad facilitatem mixtionis ꝙ ſint parua: quia paruis parua facilius commiſcentur magis: eo ꝙ facilius ⁊ citius tranſeunt per ſe inuicem: multum enim a multo tardius hoc operatur: quia nō vndiqꝫ ſibi cito poteſt coniungi. ¶ Et tertium eſt ꝙ ſint bene determinabilia adinuicem quando diuiduntur ⁊ ſint abinuicem paſſiua: quia bene terminabilia faciliter diuiduntur abinuicem in parua: ego autem voco bene terminabile bene diuiſibile in parua: verbi gratia hūida humidis optime ſunt miſcibilia inter omnia corpora: ⁊ ideo ſiunt lubrica ſiue viſcoſa quia illorum partes vt in quarto metheoroꝝ dicitur coniacent ſicut catene propter immixtum eis ſubtiliter ſiccum qđ apprehendit vndiqꝫ humiduꝫ ⁊ non ſinit elabi ſicut eſt in elemento qđ aque admiſcetur: quia lubrica ſimul iuncta vel lubricum humido compoſitum auget quantitatem ſiue tumorem: ſed non miſcetur ei ſic ꝙ quelibet ps eius alteret quālibet humidi ⁊ alteretur ab ea ad mediam

Tex. cō. 90. naturam mixti: peſſime autem miſcibilia ſunt ea quorum alterum ſolum vehementer paſſiuum eſt ab altero preter qđ agat in ipſum: vel non tantum agat quantum patitur: ⁊ alterum econuerſo eſt tm̄ actiuum: tunc enim ex his non eſt mixtum vel parum miſcetur ſicut contingit in plumbo vel ſtagno qđ liquidum alijs metallis infunditur: qđ infuſum eſt auro ⁊ argento que bone commixtionis ſunt vehementer actiua cum ipſum econtra ſit male mixtionis ⁊ vehemēter paſſiuum euaporat ⁊ effumat totum: ita ꝙ nec coloris in auro nec ſubſtantiam relinquit: infuſum autem eri qđ minus eſt actiuum: ⁊ minus bene commixtum effumat: ita ꝙ non relinquit niſi colorem ⁊ forte parum ſubſtantie que influit poris cupri ⁊ ſimile eſt de mixtura vel cōmixtione oris hominum alloquentes balbutiendo qui vna littera prolata aliam diſtincte non ſonant: ſed vnam ſonant ⁊ ab alia incipiunt quaſi modum ſonandi: quia ancipites. i. ante capientes ſonum ſunt litterarum: ⁊ ideo non ſonant vnaꝫ ⁊ aliam: ſi vnam ſonant aliam tangunt: ita ꝙ potius eſt modus ſonandi primam q̄ꝫ diſtincte proferatur. Et ſimiliter contingit in dictis miſcibilibus: quia vnum eſt quaſi ſuſceptibile qđ eſt vehementer actiuum ⁊ alterum quaſi ſpecies: vel mouens eius: ſtagnum enim remanet ſicut paſſio aliqua ſine materia in re propria: quia plane euaneſcit materia ⁊ recedit a mixto cum miſcetur colorans ipſum ſolum: ideo auteꝫ hec contingunt in alijs ſimilibus.

¶ Cap. 11m. Et eſt epilogus dictorum declarans quid eſt mixtio.

HAbitis autem tribus queſtionibus ſupra tactis epilogando. Soluamus quartam que prima fuit in enuntiatione que etiam liquido ſoluitur ⁊ intelligitur ex dictis. Manifeſtum eſt enim ex his que dicta ſunt ꝙ mixtio eſt ⁊ quid eſt ⁊ quare eſt: quia propter generationeꝫ ⁊ finem: ⁊ propter diuiſionem ⁊ actionem ⁊ paſſionem contrariorum vt propter cauſam efficientem. Manifeſtuꝫ eſt etiam que ſunt miſcibilia: quoniam ſunt illa que quaſi abinuicem ſunt paſſibilia ⁊ bene determinabilia et bene diuiſibilia quia illa neceſſarium eſt eſſe incorporata in mixtione: nec tamen adhuc eadem ſunt ſimpliciter que prius que etiam alterum eſt. Manifeſtum etiam eſt ꝙ compoſitio minimorum non alteratorum non eſt mixtio: ⁊ ꝙ mixtio non eſt ad ſenſum ſed miſcibile eſt quodcunqꝫ bene determinabile ens paſſiuum eſt ⁊ actiuum adinuicem: ⁊ in tali miſcibili id quod miſcetur ad omiomerum eſt miſcibile. Mixtio autem ipſa eſt miſcibilium alteratorum vnio in vnum actuꝫ mixti qui nullius eſt miſcibilium ſeparatim acceptorum.

¶ Explicit Liber Primus de Generatione ⁊ Corruptione.

¶ Incipit Liber Secundus de generatione ⁊ corruptione elementorum.

¶ Tractatus Primus de principio materiali ⁊ formali ⁊ numero elementorum.

¶ Cap. pm. Que ſit intentio Libri.

IN ſuperiori libro egimus de mixtione ⁊ tactum de facere ⁊ pati quomodo exiſtunt in his que tranſmutantur ſm naturam. Amplius auteꝫ diximus de generatione ⁊ corruptione que ſimpliciter ſunt generatio ⁊ corruptio qūo vtrūqꝫ eorum eſt ⁊ propter quā cauſaꝫ. Similiter autem dictum eſt de alteratione quid ſit ⁊ quā differentiam habet ad generationem ⁊ corruptionem. Relinquitur autem in hoc libro ſecūdo conſiderare de corporibus que vocantur elementa anteq̄ꝫ conſideremus in particularibus libris de generatione ⁊ corruptione corporum ſpecialium ſicut lapidum metallorum plantarum ⁊ animaliuꝫ que omnibus ſubſtantijs que conſiſtunt per naturam generatio ⁊ corruptio ineſt non ſine corporibus que ſunt ſenſibilia ſm ſe. Senſibilia autem dicuntur corpora que ſentiuntur per tactum: qa prime qualitates tangibilium cauſe ſunt omnium aliarum ſenſibilium qualitatum: prime autem in qualitatibus tactus ſunt quatuor qualitates prime. ſ. calidum humidum frigidum ⁊ ſiccum: ⁊ hee differentie ſunt elementoruꝫ: vnde elementa ſunt antonomatice dicta corpora ſenſibilia: ⁊ per ea cōtingit generatio ⁊ corruptio omnibus generationibus ⁊ corruptionibus. Tex. c. pmū.

¶ Cap. 2m. De opinionibus que ſunt circa principium materiale elementorum.

DIcemus autem primo de principijs generationis elementorum ⁊ poſtea de generatione eorum ⁊ de generationis perpetuitate: tangēdo autem principium generationis elementorum prius tangemus principiuꝫ materiale ⁊ poſtea formale: ⁊ de principio materiali ſm noſtrā cōſuetudinem primo recitabimus opinionem antiquorum et poſtea improbabimus eaſdem: ⁊ deinde noſtram ſupponemus ſententiaꝫ. Fuerunt autem quidam qui materiaꝫ que ſubijcitur elementis ⁊ forme elementali dixerunt vnum aliquod corpus eſſe qđ actu ſeparatur ab elemētis ⁊ inuenitur ſeparatum loco ante ea. Et dixerunt quidaꝫ ꝙ hoc eſt aer ⁊ alij ꝙ hoc eſt ignis: ⁊ tertij ꝙ hoc eſt medium inter hoc aere ſubtilius ⁊ igne groſſius. Et alij dixerunt ꝙ hoc principium eſt plura per naturam. Quidaꝫ dixerunt ꝙ ignis principium eſt ⁊ terra: ⁊ quidaꝫ ꝙ eſt duo dicta: ⁊ tertium ꝙ eſt aer. Alij dixerunt ꝙ tria predicta ſunt ⁊ quartū ꝙ eſt aq̄: vt dixit Empe. dicunt eniꝫ taꝫ vnuꝫ dicentes q̄ꝫ plura ꝙ his cōgregatis ⁊ ſegregatis ⁊ alteratis contingit generatio ⁊ corruptio in rebus generabilibus ⁊ corruptibilibus. Tex. cō. 2.

¶ Cap. 3m. De improbatione dictarum opinionuꝫ ⁊ de opinione Platonis.

QUoniam autē bene habent dicere prima principia ⁊ elemēta eſſe illa ex quibus tranſmutantis aut ſm congregationeꝫ: vel ſm aliquaꝫ aliā tranſmutationem contingit generatio ⁊ corruptio ſit eis conceſſum. Sed illi peccant qui dicunt vnam materiaꝫ eſſe vnuꝫ corpus ⁊ hāc ſeparabilem a forma omni elementali ⁊ eſſe aliquando actu extra omne elementuꝫ. Impoſſibile enim eſt ꝙ corpus ſenſibile ſit ſine contrarietate: qa aut habebit partes propinque aut remote: ſi habet eas propinque tunc erit ſpiſſuꝫ ⁊ graue ⁊ tendet ad locuꝫ terre: ⁊ ſi habet remote tunc erit rarum et leue ⁊ tendet ad locum ignis. Cuius auteꝫ eſt motus ⁊ locꝰ illius eſt forma quā motus ⁊ locus ſequūtur: ergo eſt de forma terre vel ignis habēs contrarietateꝫ vnius eorum. ſ. vel frigidū vel calíduꝫ: ſiue ſit finitum ſiue infinitum qđ dicunt quidaꝫ eſſe principium elementoruꝫ: non ergo ſeparatuꝫ eſt vt dicebant: ſed ſub forma vnius elementoruꝫ: vt aūt Plato ſcripſit in Timeo nullam habet determinationem: quia nihil dixit manifeſte ⁊ determinate Plato de principio materiali vniuerſorum: non enim dixit manifeſte ſi id qđ vocauit Tex. cō. 3. Tex. cō. 4.

cauſt pandareos.i.receptaculum omnius ſeparatur ab elementis ita ꝙ aliquando ſit ſub forma elemẽti actu aliquando non:nec etiã vtitur eo manifeſte qḋ dicit ꝙ nihil eſt ſubiectum materiale his que vocantur elemẽta prius ens eis: quia ſi eſſet ſubiectum qḋ eſſet prius elementis:hoc eni maneret ſm formam quã prius habuit quando ad formaꝫ elementi tranſit:ſed ipſe dicit ꝙ ſubiectum elementoruꝫ ſe habet ad elementa ſicut aurum ad opus operatum ex auro qḋ eſt anulus quia monile vel aliquid huiuſmodi:ſed tamẽ recte hoc verbum qḋ dicitur quia vbi ſubiectum ſm formam ſubſtantialem manet ſicut auruꝫ in operibus auri ibi eſt alteratio ⁊ figura ſolum ⁊ non generatio: ſed ex materia elementorum dicitur generari elementum ⁊ quorum generatio ⁊ corruptio eſt ex aliquo impoſſibile eſt enuntiari ſiue nominari ab illo ex quo ſunt per generationem:quia caro nõ eſt terra ⁊ os non eſt ignis:⁊ tamen anulus eſt aurum quoddam:ſed cum Plato inquit ꝙ longe verius elementuꝫ habet nomen materie ex qua eſt ꝙ̃ forme que eſt in mã. Tex.cõ.5. Adhuc etiam Plato peccat in hoc ꝙ cum elemẽta corpora ſint ſolida ipſe dicit ꝙ materia eorum diſſoluitur vſqꝫ ad planitiem:quia impoſſibile eſt ꝙ materia prima que eſt ſicut mater ſit planities:dico autem materiaꝫ eſſe ſicut mater: quia ſicut mater imperfectum generationis principiuꝫ habet in ſe qḋ neceſſe eſt moueri a maſculo formante ⁊ agente ita in materia eſt forma imperfecte:ſed mouente ⁊ efficiẽte extra ⁊ formante mouetur ad hoc ꝙ ducatur ad actum.

¶ Cap.4m. De opinione vera de materia elementorum.

Tex.cõ.6. NOs autem dicimus eſſe aliam ab elemẽtis aliquam materiam vnam quatuor corporum ſenſibilium:ſed dicimus hanc non eſſe actu ſeparatam ab elementis omnibus ſimul:ſed diuiſim ſeparetur modo ab vno modo ab alio ⁊ eſt ſemper cum contrarietate ⁊ ex illa ſicut ex materia generantur corpora que vocantur elementata:de elementis autem certius determinatum eſt in tertio celi ⁊ mũdi:ſed tamen ſm modum quo ex materia generantur corpora prima non eſt dictum ibi:ſed relinquitur hoc eſſe determinandum. Extimamus ergo materiam eſſe principiuꝫ primum elementorum inſeparabilem quidem a forma elementali ⁊ ſubiectam contrarijs cuius probatio eſt:quia caliditas non eſt in materia ſubiecta frigiditati nec frigiditas eſt ſubiecta caliditati nec vniuerſaliter contrarium eſt materia ſubiecta contrarij ſed potius ſubiectum elementoruꝫ eſt ſubiecta materia huius vel illius:⁊ ideo principium primum illius eſt id qḋ eſt potentia corpus ſenſibile in generatione elementorũ. Secũdo autem contrarietates diſtiguẽtes ⁊ determinantes materiam:dico autem verbi gratia caliditas ⁊ frigiditas ⁊ huiuſmodi. Tertio autem loco elemẽtum conſtitutum vt ignis ⁊ aqua ⁊ alia:hec enim elementa habent materiam cõmunem ⁊ contrarietates:quia adinuicem tranſmutantur ⁊ materia que fuit ſub vnius forma efficitur ſub forma alterius:ſicut ignis fit aqua vel aliqḋ aliud:vnde non eſt verum qḋ Empedo. ⁊ alij dicũt.ſ.ꝙ adinuicem non tranſmutantur:ſi enim non tranſmutatur adinuiceꝫ id qḋ ſemel eſt ignis:eſſet in eis alteratio ſola:ſed hoc non eſt verum quia contrarietates tranſmutantur ⁊ cũ eis ſit tranſmutatio in forma ſubſtantiali.

¶ Cap.5m. De inueſtigatione plurimarum qualitatum elementorum ſm quem ſenſum accipiantur.

Tex.cõ.6. SI autem habemus dicere primum principium materiale elementorum anteꝙ̃ loquamur de eorum tranſmutatione adinuiceꝫ:non minus etiam habemus dicere principiũ formale ipſorum hoc eſt qualitates diſtinguentes materiã elementoruꝫ ſm quas illa corpora qualia ſunt ⁊ habemus dicere quot ſunt ille qualitates numero:quia ille ſunt etiam tranſmutationis elementorum. Alij etiam phi vtunt eis ſupponẽtes eas ⁊ nihil dicũt ꝓpter ꝓbationẽ. q̃re

Tex.cõ.7. he ſunt ⁊ quare tot. ¶ Qm̃ ergo nos hic querimus ꝑncipia corporis diſtincti per ſenſibiles qualitates qḋ dicitur corpꝰ ſenſibile:qm̃ ſenſibile corpus eſt tãgibile:corpus aũt tangibile eſt corpus cuius ſenſus eſt tactus. Manifeſtũ qm̃ non oẽs cõtrarietates faciunt ſpecies ſiue formas ſenſibiles ꝑncipia corporis ſenſibilis:ſed ſolũ ille conuenientes que ſunt ſm tactũ:que ergo differũt ſm cõtrarietatẽ ⁊ ſm tãgibile cõtrarietates ille ſunt qualitates ꝑme ⁊ ꝑncipia corporis ſenſibilis. Ideo nec albedo nec nigredo nec dulcedo nec amaritudo:ſiĺr aũt nec aliaꝝ ſenſibilium cõtrarietatẽ aliquam facit elemẽtum ⁊ huius cauſa eſt:qa nec prime ſunt nec actiue nec paſſiue ⁊ qa nõ ſunt ꝑme. Ideo nõ ſunt primoꝝ corporũ que ſunt elemẽta:⁊ qa nec actiue nec paſſiue:qa tranſmutarent ea que tangũt ⁊ ita non valerent ad generationeꝫ ⁊ corruptioneꝫ elemẽtoꝝ:ꝙ̃uis enim viſus prior ſit tactu:⁊ ideo obiectum viſus prius ſit obiecto tactus:tamen qualitas viſus nõ eſt corporis tãgibilis ſm ꝙ tangibile neqꝫ ſenſibilis ſm ꝙ ſenſibile eſt lꝫ viſuꝫ cõtingat eẽ natura prius:qa viſus forma ⁊ dignitate prior eſt ſenſuũ ⁊ etiã fine:⁊ obiectum viſus qḋ eiuſdẽ nature eſt cũ viſus eſt prius obiectis ſenſuuꝫ alioꝝ ꝓpter lucẽ ⁊ lumen qḋ forma eſt formaꝝ:qa per ipſuꝫ mouet celũ materiã generabiliũ ad oẽm formã:tactus autẽ prior ſubiecto eſt qa ipſe eſt ſubm oium ſenſuuꝫ ⁊ ſue cõtrarietates ſunt cauſe oium cõtrarietatum:⁊ hoc pꝫ qa nõ ſentimus ſm tactuꝫ niſi id qḋ excellit qualitates cõplexionãtes medium tactus qḋ eſt caro ⁊ ille ſunt calidũ frigiduꝫ humidũ ⁊ ſiccum:quaꝝ nulla eſt in celo:⁊ ideo celũ non ſm naturã eſt ſenſibile tactu ſed potius elemẽta in quibus ſunt q̃tuor qualitates ex qbus ſit cõplexio ⁊ tactus:qa ergo qualitates ſenſibilis corporis vt videamus que earuꝫ ſunt actiue ⁊ paſſiue. Sũt autem qualitatũ tãgibiliuꝫ ſex cõtrarietates.ſ. Tex.cõ.8.

calidũ frigidum humidũ ⁊ ſiccuꝫ graue ⁊ leue durũ ⁊ molle lubricũ aridum aſpeꝝ lene ⁊ groſſum ſubtile:rarũ eni ⁊ denſuꝫ vt in phyſicis dicitur nõ ſunt q̃litates phyſice ſed potius poſitio partiũ materie.ſ.ꝓpinquũ in denſo ⁊ remotuꝫ in raro. Harũ autẽ cõtrarietate graue ⁊ leue nec actiua nec paſſiua ſunt:ſm enim nomina ſua nec dicũtur in faciendo aliquid nec in patiẽdo:qa nõ ſunt nomina verbalia actiuũ vel paſſiuum denominantia ſm elementa per ſuas qualitates opꝫ adinuicẽ eſſe actiua ⁊ paſſiua vnde ⁊ leue ⁊ graue quando approximatꝰ alicui nec ipſuꝫ facit nec graue nec leue:ſed calidũ ⁊ frigidum approximata ſibi ⁊ tangentia ſe ſtatiꝫ miſcentꝰ ⁊ tranſmutantꝰ adinuiceꝫ in ipſo: calidũ ⁊ frigidũ ſunt actiua: humiduꝫ ⁊ ſiccum ſunt paſſiua:⁊ hoc ꝑcipue ſm grecos in quibus forte ſunt noia verbalia ſicut calefactio frigefactio humefactio ⁊ ſiccatio:vel vt meliora ſingãtur noia calefactio frigidatio humectatio ⁊ ſiccatio oſtendũt etiaꝫ hoc ipſoꝝ noium diffõnes. ¶ Calidũ enim eſt qḋ cõgregat homogenea ſibi:qa ſubtile qḋ calido eſt conueniens attrahit: qḋ auteꝫ dicitꝰ qḋ ſegregat a ſe que ſunt diuerſi generis que etherogenea dicuntur vt groſſa per accidẽs conueniũt calido:qa cũ ea que ſunt eiuſdẽ tribus ſecũ ꝯgregat neceſſe eſt: qa groſſa terreſtria inattrita relinquat:⁊ ſic ea per accidens a ſe ſegregat:huius autẽ cã eſt:qa diſſoluit calidũ:⁊ a cẽtro rei ad circunferentiã rei mouet:⁊ ideo euolat ſubtile ⁊ facit moueri totam rẽ cũ tranſmutatiõe ſubẽ:⁊ ideo calidum eſt ſimpliciter actiuũ ⁊ vehemẽtis actiõis. ¶ Frigidum aũt eſt qḋ equaliter cõiungit ⁊ cõgregat ſyngenea.i.ea que cõgenerata ſunt que ſunt eiuſdẽ nature ⁊ gñatiõis:⁊ etherogenea que nõ ſunt eiuſdẽ tribus:⁊ hec cã eſt:qa cõſtringit ꝑtes rei a circũferentia ad cẽtrum. Et ideo abſcindit motum rei cũ trãſmutatiõe ſubẽ:⁊ ideo frigida diutius cõſeruantꝰ:⁊ ideo Tex.cõ.9.

etiã frigidũ eſt minus actiuũ ꝙ̃ calidũ:humidũ aũt ⁊ ſiccuꝫ per paſſionẽ diffiniuntur:qa humidũ eſt indeterminatũ ꝓprio termino bene terminabile exiſtens alieno:qa per ſe nõ ſtat:ſed fluit ad alterũ.ſ.ſiccũ in quo cõſiſtit:⁊ determinatur cũ id de facili retinet ipſum. ¶ Siccũ autẽ per oppoſitioneꝫ illi bene terminabile eſt proprio termino:qa retẽtiuũ eſt ſui ⁊ contẽtiuũ figuraruꝫ:ſed male terminabile eſt alieno quia non vndiqꝫ tangitur terminis alieni corporis ⁊ ideo paruꝫ terminatur:qa non querit alienũ ſed per accidens contigit terminum alienum inquantum.ſ.protenditur ad ipſum.

¶ Cap.6m. Et eſt digreſſio declarans qualiter prime qualitates ſunt actiue ⁊ paſſiue.

SVnt autẽ qualitates he dicte paſſiue:quia per ſe paſſiue ſunt:ſed non aliquid paſſiue ⁊ per accidens aliquid ſunt actiue:⁊ ita per ſe paſſiue: per accidens auteꝫ ſunt actiue:actiue aũt ſunt aliquid paſſe:qa continuare agere eſt qḋ vtiqꝫ cõuenit humido:ſed nõ per ſe: ſed paſſio com

Vide in hac mã Auroiꝫ i cõ. ꝑ q̃rti metauroꝝ.

mirtionē ſicci ſimiliter terminare aliquid agere eſt:qđ vti/
qꝫ conuenit ſicco paſſo cõmirtionē humidi:qa ſiccū per ſe in
cõpoſito non terminaꝉ nec humidū in compoſito per ſe ter/
minatur vnde cõtinuatiuū cõpoſiti eſt humidū ⁊ termina/
tiuuꝫ compoſiti eſt ſiccū:per aliud autē qa humidū aliquā/
do humectat per frigidū cõſtringens ⁊ ingroſſans ſubtile:
ſicut in cõuerſiõe aeris ad aquas. Aliquādo aūt humectat
per calidū reſoluens humidū ſicut in terra vel luto:aliquā/
do autē ſiccū eſt ericcatiuum per calidū extrahēs humiduꝫ.
Aliquando autem per frigidū reprimēs humidū in ꝓfun/
do:ſicut narrabiꝉ ĩ quarto metheoꝛoꝝ:⁊ ſic patet ꝙ he qua/
litates ſimpliciter ſunt paſſiue ⁊ per aliqd ad aliud paſſiue
ſunt actiue ⁊ vtraqꝫ ſequiꝉ vtrāqꝫ actionem qa humidum a
centro vſqꝫ ad ſuperficiem manēs ſuper ſeipm̄ a ſuperficie
ad centrū ꝓpter ſui ſpiſſitudinem ⁊ grauitatem ſeqtur frigi
dum:⁊ eſt humidū coꝛpoꝛale in aqua:ſimiliter autē ⁊ ſiccuꝫ
diſgregat:⁊ quaſi extra ſe vadens a centro verſus circūferē
tiam eſt ſiccum ſpirituale coniunctū calido in igne:eſt tūc ſic
cum intra ſe conſtrictum per compreſſionem partis ad par/
tē:hoc eſt ergo groſſuꝫ ſpiſſuꝫ cõiunctum in terra frigoꝛi.

¶ Cap.7^m. Qualiter omnes tangibiles qualitates ad qua/
tuoꝛ primas reducuntur.

Tex.cõ. 10. REdeamus ergo ⁊ dicamus ꝙ ſubtile groſſum ⁊
lubꝛicū aridum durum ⁊ molle ⁊ alie oēs differē
tie tangibiliū qualitatuꝫ ſunt ex his quatuoꝛ di/
ctis.ſ.calido frigido humido ſicco. Subtile enī
eſt ex humido cuius pꝛobatio eſt ex humidi dif/
finitione:qa humidum eo ꝙ nõ bene ꝓpꝛio ter/
minatur termino:ſed bene terminatur alieno eſt repletiuū:
qa ſequitur vndiqꝫ tangens ipſum ⁊ capiens eo ꝙ fluit vſqꝫ
ad tangens. Subtile autem eſt repletiuū:eo ꝙ ipm̄ ſua ſub
tilitate ⁊ partibus partium eſt repletuꝫ:qa qđlibet minimū
ſubintrat. Diuiditur enim ſubtile quaſi vapoꝛaliter ⁊ totuꝫ
tangit totum capiens:qa ſubtile maxime eſt tale:vnde ma/
nifeſtum eſt ꝙ ſubtile eſt effectus humidi. ¶ Per oppoſitū
autem eſt groſſum ſicci:qa groſſum eſt cuius partes facili/
ter non diſiunguntur ⁊ excedit capacitatem eius qđ repleri
Tex. cõ. 11. eſt natum. Rurſus autem lubꝛicum qđ eſt humidū:lubꝛicū
autem eſt humidum aliquid paſſum:qa cum humiduꝫ pa/
titur cõmirtionem ſubtilis terrei ⁊ eſt vnctuoſum:tūc fit lu
bꝛicum:qa ſubtile terreum ſibi cõmirtum non ſinit ſepara/
Tex.cõ.12. ri partes eius:ſicut apparet in oleo ⁊ in alijs vnctuoſis. Ari
dum autem qđ tali pꝛiuatur humido vnctuoſo:⁊ ideo etiaꝫ
talia coagulata ſunt pꝛimo qdem calido humoꝛe extrahen/
te poſtea frigido faciēte partes conſtare ſibi:qa niſi talis oꝛ
do ſeruaretur coagulata ipſa diſſoluerentur: quecūqꝫ ergo
pꝛius coagulantur frigido:poſtea diſſoluuntur a calido hu
miditatem extrahēte:ſm̄ que pꝛius coagulātur a calido hu
miditatem extrahente poſtea frigido non ſoluūtur ſed hu/
ius ſolui poſſunt aliqua ex eis:ſed tamen talia arida coagu
Tex.cõ.13. lata ſunt ꝓpter humefieri defectionem. ¶ Amplius molle q
dem eſt humidi effectus:molle enim qđ excedit tangens et
ſeipſum ⁊ nõ circūſtat tangens:⁊ ideo non eſt trāſmutatum
in actu ſed manet in ſeipſo cadens infra ſuam continentiaꝫ
ſiue terminum ſicut paſta vel mollis cera. Humidum auteꝫ
tranſmutaꝉ ⁊ defluit quādo tangitur ⁊ circūſtat tangēs: qa
tangēs in ipm̄ igreditur ſicut apparet in aqua. Et ideo hu/
midum eſſentialiter nõ eſt molle:nec ecõuerſo ſed molle eſt
effectus humidi:durū autem effectus ſicci:qa duruꝫ eſt qđ
tangenti nõ cedit:qa eſt coagulatuꝫ: ⁊ pꝛius dictū eſt ꝙ coa
gulatum eſt ſicci effectus. Diciꝉ autē ſiccum ⁊ humidū mul/
Tex. cõ.14. tifarie. Humidū enim ſimpliciter qualitas ꝑma que eſt hu
moꝛ ipſe ⁊ humiduꝫ non eſt ſimplex qualitas in cõmirto ef/
fectus ſimplicis hūidi:ſicut apparet in ſubtili lubꝛico ⁊ mol
li:ſimpliciter autem ſiccuꝫ diciꝉ ſimpliciter ipſa ſiccitas pꝛi/
ma ⁊ diciꝉ ſiccuꝫ effectus ſiccitatis in mirto:ſicut apparet in
groſſo arido ⁊ coagulato ⁊ duro:ſicco igiꝉ cõmirto oppoſitū
eſt humidum cõmirtuꝫ ſiue irroꝛatum:⁊ rurſus humido in
cõmirto nõ ſimplici oppoſitū eſt ſiccum ⁊ coagulatuꝫ:ſed ta/
men omnia hec ſunt effectus humidi ⁊ ſicci ſimplicium que
Tex. cõ.15. per pꝛius dicūtur humidum irroꝛatuꝫ oppoſitū ſicco:qa eſt
humidum cõmirtum qđ alienam habet non naturalem hu
miditatem in ſuperficie:⁊ ideo alieno nomine vocatur infu
ſum:ſed humidum cõmirtum eſt qđ habet alienam humi
ditateꝫ in pꝛofundo:⁊ ideo alieno nomine vocatur infuſuꝫ:
ſiccum autem eſt cõmirtuꝫ qđ pꝛiuatur vtraqꝫ:habet tamē
humiditatem pꝛopꝛiam paucam iunctam a ſicco que conti/
nuat ſiccum. Palam ergo eſt vdum ⁊ humidum erunt ef/
fectus pꝛimi humidi. Siccum aūt qđ opponitur vtriqꝫ erit
effectus pꝛimi ſicci ſimplicis. Et eodem autem modo eſt de
humido ⁊ coagulato:humidū enim qđ opponitur coagula/
to non dictum eſt ab aliena humiditate ſed potius illud hu
midum eſt qđ habet pꝛopꝛiam in ꝓfundo humiditateꝫ di/
ſcernentem:coagulatum autem eſt qđ hac pꝛiuatur: ⁊ ideo
opꝫ ꝙ ſit coagulatum per calidum pꝛimo:qa per frigidū hu
moꝛ non pꝛiuatur ſed compꝛimiꝉ:quapꝛopter ⁊ hoꝛum erit
nomen ſicci ſimplicis ⁊ aliud humidi ſimplicis. ¶ De aſpe
ro autem ⁊ leni non opoꝛtet nos dicere cum aſperuꝫ ſine du
bio ſiccitatē habeat in ſuperficie que inequaliter partes eiꝰ
conſtare facit. Lene autem humoꝛeꝫ in ſuperficie habet qui
equaliter fluere facit partes ad partes vel partes ſupꝛa par
tes:⁊ patet etiam hoꝛum vnum eſſe ſicci ⁊ aliud humidi:lꝫ
Ariſto. non faciat mentionē de reductione hoꝛuꝫ duoꝝ foꝛ/
te ideo qa videtur ꝙ manifeſta erat hoꝛū reductio. ¶ Ma
nifeſtum eſt ꝙ omnes alie differentie cõtrarietatū reducun
tur ad pꝛimas quatuoꝛ differentias:quatuoꝛ aūt iſte ad ali
as reduci nõ poſſunt:nec in paucioꝛes reduci poſſunt:qa ca
lidum nec ſiccū eſt ita ꝙ caliditas ſit ſiccitas quedaꝫ vel hu/
miditas eſt caliditas vel ſiccitas:nec calidū eſt ſubiectū fri
gido vel econuerſo:quapꝛopter neceſſarium ꝙ iſte quatuoꝛ
ſunt que ſunt qualitates pꝛime.

¶ Cap.8^m. Qꝫ non poſſunt eſſe niſi quatuoꝛ elementa.

QUoniā autem quatuoꝛ ſunt qualitates pꝛime Tex.cõ.16.
⁊ poſſunt ſex modis cõiungi:videamus vtruꝫ
omnes ſex cõiuncte ſunt poſſibiles:eſt enī vna
cõiunctio calidi ⁊ frigidi:⁊ alia humidi ⁊ ſicci:
tertia calidi ⁊ ſicci:quarta calidi ⁊ hūidi: qnta
humidi ⁊ frigidi:ſexta frigidi ⁊ ſicci. Non ſunt
autem iſte due pꝛime poſſibiles:quia ſicut contraria ſimul
eſſe in eodē nõ poſſunt:quatuoꝛ aūt reſidue poſſibiles ſunt
in quibus actiuuꝫ vtrūqꝫ cū vtroqꝫ ꝯiungitur paſſiuo:ille er
go quatuoꝛ cõſtituent quatuoꝛ eſſentias pꝛimas que elemē/
ta dicūtur:⁊ hec ſequunꝉ rõnem ſuoꝝ pꝛimoꝝ coꝛpoꝝ ſim/
pliciuꝫ ſm̄ ꝙ apparet in ſuis qualitatibus.ſ.ignis aque ae/
ris ⁊ terre:qa nos videmus ꝙ ignis eſt calidus ⁊ ſiccus:aer
eſt calidus ⁊ hūidus eo ꝙ aer eſt velut euapoꝛatio quedaꝫ:
euapoꝛatio autem ex materia habet humiduꝫ ⁊ ex cauſa ef/
ficiente habet caliduꝫ:⁊ ideo aer eſt calidus ⁊ humidus:aq̄
autem frigida ⁊ humida : terra ṽo frigida ⁊ ſicca:quapꝛo/
pter differentie qualitatum in pꝛimis coꝛpoꝛibus rõnabili/
ter ſunt partite dicto mõ ⁊ multitudo coꝛpoꝝ ꝑmoꝝ eſt qua
tuoꝛ ſm̄ rõnem quatuoꝛ cõiugationū qualitatū pꝛimarum.

¶ Cap.9^m. Et eſt digreſſio oſtendens ꝙ non poſſunt eē plu/
ra elementa q̄ꝫ quatuoꝛ.

NEc poteſt aliqs dicere ꝙ ab vna qualitate con
ſtitui debeat vnum elementū.ſ.ꝙ ſit frigidum
tm̄ vel calidū tm̄:quoniam neceſſe eſt ꝙ omne
actiuū ſuuꝫ ꝓpꝛiuꝫ habeat ſubiectū qđ eſt ſicut
mā̄ pꝛopꝛia:⁊ ideo neceſſe eſt ꝙ aliquis appꝛo/
pꝛiet materiam calido:⁊ hoc eſt ſiccum ⁊ humi
dum quandoqꝫ calidum: aut cum temperamēto foueꝉ hu/
mido ſpirituali extra ſe manente ſicut eſt in aere. Eodeꝫ au
tem modo ſm̄ Auicē. eſt de frigido ꝙ frigidum per ſe ad ſe
manere facit humidum ſicut in aqua. Si autem excedit fri
gidum pꝛopter longitudineꝫ diſtare a motu pꝛimi mobilis
⁊ vniuerſaliter a motu ſpere tunc expellit humidū extra par
tes ſui ſubiecti:⁊ tunc remanet ſiccum ſicut in terra.

¶ Cap.10^m. Qꝫ opiniones antiquoꝛum concoꝛdant in hoc ꝙ
non ſunt plura elementa q̄ꝫ quatuoꝛ.

REdeamus ergo oſtendētes qualiter etiaꝫ opi Tex.cõ.17.
niones antiquoꝛum nõ ſe extendunt in nume/
ro elementoꝝ vltra quatuoꝛ:oēs enim qui di/
cunt elementa eſſe ſimplicia coꝛpoꝛa cõueniūt
in hoc ꝙ nõ excedunt numerū quaternarium:
tamē quidā eoꝝ dicunt pꝛimum elementuꝫ eē
vnum. Quidā aūt dicunt elementa eſſe duo:⁊ qdam tria:et
quidam quatuoꝛ. Quicūqꝫ aūt eoꝛum dicunt vnum eſſe ele
mentum quodāmõ dixerunt eſſe plura:qa ſuppoſuerūt vnū

vt materiam

vt materiam ⁊ dixerunt ꝙ alia generantur ab illo ex pte ma
terie quidem per denſitatem ⁊ raritateꝫ. Ex parte autē cau
ſe efficientis per calidum ⁊ frigidum ſicut Heraclitus q di
xit elementum eſſe vnam materiam corpoream que eſt ae/
re ſubtilior ⁊ igne groſſior: generauit aūt ab illa aerē per fri
gus denſans ⁊ ignem per calidū rarificans: ⁊ ſic de alijs ele
Tex.cō.18. mētis intelligēdū eſt qui vnū ponebant elemētuꝫ. Qui autē
duo faciunt vt Parmenides qui poſuit terram ⁊ ignem eē
elementa: ipſe dixit duo eſſe media per rarū ⁊ denſuꝫ. ſ. aerē
Tex.cō.19. ⁊ aquam. Similr̄ aūt ⁊ qui tria dicūt vt Plato in diuiſioni
bus ſuis vbi diuidit res: quia ipſe dixit magnum ⁊ paruum
eſſe elemēta cōparauit elemētis ipſe dixit mediuꝫ eē mixtū
magno ⁊ paruo. Et fere dicunt idem qui dicunt duo elemē
ta eſſe: ⁊ qui dicūt tria: ⁊ qui conueniunt in extremis ſm dif
ferentias in diuidendo vnū mediū ⁊ in diuidendo duo me
dia. Quidam autē ſtatim q̄tuor dicūt eē elemēta vt Empe.
ſed tñ ipſe reducit ea in duo. ſ. in id qḋ eſt agens ſemꝑ: ⁊ in
id qḋ eſt patiens ſemper qa ipſe tria inferiora: oīa ſupponit
igitur ⁊ dicit ꝙ ignis ſemper manet: dicit enim ꝙ ignis aer
Tex.cō.20. aqua terra que ſunt circa nos non ſunt ſimplicia: ſed mixta
ſimplicia tamē ſunt eis ſimilia: nō aūt ſunt eadē cū ipſis. ver
bi gratia. qḋ eni eſt ſimile igni ſicut ſlāma igneum eſt: nō au
tem ignis: ⁊ qḋ eſt ſimile aeri ſicut vapor ſubtilis aereuꝫ eſt
Tex.cō.21. non aer. Similr̄ autem eſt alijs que circa nos ſunt: dixit eiꝫ
Empe. ꝙ ignis qui circa nos eſt ſuperabūdās eſt calidita/
ti ſicut glaties ſuperabundantia frigiditatis: ⁊ ideo glaties
in materia aquea coagulatio eſt ſicut ignis eſt arſio in ma/
teria terreſtri ⁊ aerea ⁊ ſunt ſuperabūdātie quedam hec q/
deꝫ frigiditatis hec aūt caliditatis. Si ergo glaties eſt coa
gulatio humidi frigidi ⁊ ignis eſt arſio ſuperabūdās calidi
⁊ ſicci: ⁊ qa vtrūqꝫ eoꝝ a temperamento mixtionis recedit.
Ideo nihil ex glatie generatur nec ex igne que ſūt circa nos
vtrūqꝫ lꝫ ſit mixtum: patet ergo ꝙ nullus antiquorum vltra
quaternarium numerum produxit elementorum.

¶ Cap. ii^m. De locis que ſortiunt̄ elnta ſm ſuas formas.

Tex.cō.22. Itibus autē quatuor elementis vnūqḋqꝫ ipo
rū eſt alterius duoꝝ locoꝝ. ſ. ſurſuꝫ vel deorſū.
Ignis eni ⁊ aer ſunt eius loci qḋ eſt tm̄ ad ſur/
ſum. Aqua aūt ⁊ terra ſunt eius loci qui eſt ad
mediū: ſed tñ iter hec extrema ſūt ſimplicia vr̄
ꝯtraria: qa ignis eſt ſimplr̄ leuis: ⁊ ideo ſimplr̄
fertur ſurſū: ⁊ terra ſimplr̄ eſt grauis: ⁊ ideo ſimplr̄ fert̄ de/
orſum: ⁊ ad locū qui ſimplr̄ eſt ad mediū: ſed media elemen
ta grauia ſunt ⁊ leuia qa in alio grauia ⁊ in alio leuia: ſꝫ aer
in duobꝰ eſt leuis ⁊ aſcēdit. ſ. in igne. Aqua aūt in vno leuis
⁊ aſcēdit ⁊ in duobus eſt grauis ⁊ deſcēdit. Aqua eni aſcēdit
de terra ⁊ deſcendit ab igne ⁊ aere: ⁊ ideo ſi proportio in ele
mentis quātū ad graue ⁊ leue conſiderat̄ terra in grauitate
eſt ſimplr̄ ⁊ aqua ad terrā in graui ſe hꝫ in dupla ꝓportione
⁊ ignis in leuitate eſt ſimplr̄: ſed aer ad aquaꝫ quo ad leuita
tem in dupla ſe habet ꝓportiōe: ⁊ ideo cuꝫ igne plus habet
q̄ꝫ cū terra: ⁊ iō vnus locus in cōi dat̄ igni ⁊ aeri. Aqua autē
cū terra plus hꝫ q̄ꝫ cū igne: ⁊ ideo aq̄ cū terra ſortit̄ vnū locū
cōem. Si autē cōſiderent̄ ſm qualitates actiuas: tūc vtrūqꝫ
extremoꝝ vtriqꝫ extremoꝝ magis ꝯriuꝫ eſt q̄ꝫ extremuꝫ ex/
tremo: qa terra aeri ſm vtrāqꝫ qualitatē cōtrariat̄ cū terra
ſit frigida ⁊ ſicca: ⁊ aer ſit calidus ⁊ humidus ⁊ ſimplr̄ ignis
cōtrariat̄ aque ſm vtrāqꝫ qualitatem: q2 ignis eſt calidus ⁊
ſiccus: aqua vō frigida ⁊ humida: vnde qḋcūqꝫ elntū cōiun
cto ſibi in vna tm̄ cōtrariat̄ qualitate: qa terra aque contra/
riat̄ in ſicco: aqua aeri in frigido: aer igni in humido.

¶ Cap. iii^m. Que qualitates in quolibet elemento plus do/
minantur.

Tex.cō.23. Icet aūt vnūqḋqꝫ elemētoꝝ ex duabꝰ cōſtituat̄
paſſionibꝰ: ſiue qualitatibꝰ tñ vna plus q̄ꝫ alia
ꝯuenit ſibi: ⁊ ideo magis eſt ſibi adherēs. Ter
ra eni eſt magis ſicca q̄ꝫ frigida. Aqua eſt mag
frigida q̄ꝫ humida. Aer magis hūidus q̄ꝫ cali
dus. Ignis magis calidus q̄ꝫ ſiccus. Nec hoc
ideo dcm̄ eſt ꝙ ſiccitas in terra maior ſit: vt dicit Auic. q̄ꝫ in
quolibet alio elemēto: vel frigiditas in aqua maior ē q̄ꝫ ter
Nō ex ītētio ra: qa hoc falſuꝫ eſt: ſed cū duabꝰ qualitatibꝰ conſtituat̄ ele/
ne Auicēne mentū velut ꝓprijs paſſionibꝰ vna eaꝝ ſluit in eſſentialibꝰ il
lius elnti: ⁊ eſt ſibi magis ꝓpria q̄ꝫ alia. ¶ Eſt eni per ſe ma
niſeſtū ꝙ ex motu eſt calor in materia que pōt caleſieri: ne/ qḋo vnicuiqꝫ
ceſſe eſt g̊ ꝙ in materia illa maxime ꝓfundet̄ calor qui eſt ꝑ elnto vna q̄li
petuo iuxta velociſſimū motū. Ignis eni vt dicūt phi vndi/ tas p̄ debeat̄
qꝫ attingit cōcauū ſiue camerā celi lune: ⁊ ideo calidū ꝓfun/
dat̄ magis in ignis mā q̄ꝫ ſiccū. ¶ Cū aūt vis motus minor
ſit in qḋ mediū ꝯtīgit̄ q̄ꝫ in eo qḋ eſt in imediatū ſicut dicit
Alpetragoras: ⁊ per ſe pꝫ calidū nō ita abūdat in mā aeris:
ſicut in materia ignis: g̊ nec adeo ſiccabit mā calidūꝫ aeris
ſicut calidū ignis remanebit: igit̄ humidū ſpirituali humi/
do: ⁊ qa humidi eſt nō terminari ꝓprio termio erit veriſſi/
me humidū: qa extra ſe ſluit a cētro rei ad circūferētiam ⁊
vltra: ⁊ hoc eſt hūidū cū calido vt ſupra diximus pp qḋ hu/
midū aeris erit ſibi maxime ꝓpriū: recedēte aūt a mā plus
a p̄ncipio caloris eſt qḋ eſt motꝰ deficit calidū orit̄ frigidū fa
ciēs ad ſe ſluere humidū p̄mo hoc eſt a circūferētia ad cen/
trū: ⁊ hoc eſt humidū aque qḋ nō eſt vere motus humidi: ⁊
ideo humidū ſm nām ⁊ dn̄ium actꝰ humidi nō eſt in aq̄ ſed
potius in aq̄ frigidū qḋ eſt dēſans ⁊ cōuertēs aereū incorpo
rali humido. Id plenū aūt a p̄ncipio caloris recedēte mā ſu
perabūdabit frigidū exprimēs humidū in toto ideo rema/
net ſiccū ſtans in ſeipſo ⁊ ad ſeipſuꝫ ꝯuerſuꝫ qḋ vere eſt ſic/
cū: ⁊ hoc erit terre: ſiccū eni cum calido nō vere ſtans termi/
no ſuo: ⁊ nō ꝯuertit̄ ad ſeip̄ꝫ cū ſemꝑ ebulliat. Ex his pꝫ rō
quare vna q̄litas magis eſt ꝓpria vni ſubiecto q̄ꝫ alia.

¶ Tractatus Secūdus de Trāſmutatiōe Elementorum.

¶ Cap. p̄^m. De tranſmutatione elementorum.

Uoniam autem prius Tex.cō.24.
Hoc in quarto celi ⁊ mundi determinaui
mus ꝙ corporibꝰ ſimplicibꝰ eſt gn̄atio ⁊ ex
inuicē vnū cū alio: ⁊ quoniaꝫ hoc etiā dicit
nobis ſenſus: qa nos videmus ꝙ vnuꝫ ge/
nerat̄ ex alio: qa niſi ita eēt nō eēt alteratio
in terra cū videamus ꝙ alteratio ſm paſ/
ſiones tactus eſt inter ea ſicut prius diximus: ⁊ ipſe paſſiōes
intēſe tranſmutant ſubām eaꝝ adinuicē: qm̄ inquātuꝫ ita ē.
¶ Nūc dicēdū eſt qs modus ſit eoꝝ trāſmutatiōis adinui/
cem ⁊ vtruꝫ poſſibile eſt ꝙ omne elemētum ex omni elemē/
to generet̄ vel vtruꝫ poſſibile eſt. Nō autē poſſibile ē ꝙ aliō
generet̄. ¶ Manifeſtū eſt ꝙ omnia inata ſunt elementa ad
inuicem trāſmutari. Diximus eni ꝙ generatio eſt precipue
ſimpliciuꝫ corpoꝝ ex cōtrarijs in cōtraria: omnia autem ele
mēta habent ꝯrietatē adinuicem: quare differētie eoꝝ ſunt
contrarie. Alia autē in vna qualitate habēt cōtrarietateꝫ ſi/
cut aer ⁊ aqua. Aer eniꝫ eſt caliduꝫ ⁊ humidū corpus. Aqua
autem frigida ⁊ humida. Quapp qdē vniulr̄ eſt manifeſtū
ꝙ qḋlibet elntuꝫ ex q̄libet elemento generari natū eſt cuꝫ oē
omni ſit cōtrariū aut in vtraqꝫ qualitate aut in altera.

¶ Cap. ii^m. Qualiter vnuꝫ in quodlibet tranſmutatur qḋ ha
bet ſymbolum cum eo.

Uoniam autē in vniuerſali diximus ſm vnū/ Tex.cō.25.
quodqꝫ in particulari non eſt difficile videre. ſ.
quomodo qḋlibet trāſmutatur: ſed tamē diffe
runt in hoc ꝙ vnū citius mutat̄ in aliud q̄ꝫ ali/
ud vel vnuꝫ difficilius trāſmutatur in aliud q̄ꝫ
aliud. Quecūqꝫ eni hn̄t ſymboluꝫ adinuicē hoc
eſt cōuenientiā in altera qualitate hoꝝ velox eſt adinuicem
trāſmutatio: quecūqꝫ autē nō hn̄t adinuicem ſymboluꝫ ſed
diſcōueniunt in vtraqꝫ qualitate hoꝝ trāſmutatio adinuicē
tarda eſt: ⁊ hoc eſt ideo qa facilius eſt trāſmutare vnum q̄ꝫ
duo. verbi gratia. Ex igne qdē erit aer altera qualitate trā
ſmutata. Ignis eni eſt corpus caliduꝫ ⁊ ſiccum. Aer eſt corpꝰ
caliduꝫ ⁊ humidū: quapp ſi vincetur ſiccū ab humido ignis
erit aer: ſi aūt ecōuerſo humidum vincet̄ a ſicco ex aere erit
ignis. Rurſus ex aere erit aqua ſi vincet̄ caliduꝫ a frigido:
ſi autē ecōuerſo frigiduꝫ vicet̄ a calido: tūc ex aqua erit aer:
q2 aer eſt calidus ⁊ humidus: aq̄ eſt frigida ⁊ humida: ter/
ra eſt frigida ⁊ ſicca: ergo dn̄ante hūido ſup ſicco terra erit
aqua. Et rurſus qa ignis eſt corpus calidū ⁊ ſiccum. Terra
autē frigida ⁊ ſicca ſi corrūpat̄ frigidū erit terra: quapp ma
niſeſtū ꝙ elemētoꝝ hn̄tiū ſymboluꝫ adinuicē eſt in circuitu
gn̄atio: qa ex igne aer ⁊ ex aere aq̄ ⁊ ex aqua terra ⁊ ex terra
ignis. Hic modus trāſmutationis eſt facilis: qa illis elntis

que ſunt deinceps in loco eſt ſymbolũ in altera q̃litate.

℄Cap.3m.Quare non habentia ſymbolum adinuicez ad ſe
tranſmutantur.

Tex.cõ.26. EX igne autẽ ⁊ aqua ⁊ ex aere ⁊ terra ⁊ rurſus ex
aqua ⁊ terra ignẽ ⁊ aerem cõtingit qdem gene
rari ſed difficilius q̃ȝ ex illis plurima opȝ tran
ſmutare:⁊ hoc contingit tarde ⁊ difficilius.Si
eni aqua erit ignis opȝ corrũpi frigiduȝ aque ⁊
humiduȝ:⁊ rurſus ſi ex terra erit aer:opȝ vinci
frigidum ⁊ ſiccũ terre:ſimilr autem eſt ſi ex ambobus ſimili
ter ſi ex igne ⁊ aer erit aqua ⁊ terra neceſſe eſt ꝙ ambo tran
ſmutentur vnde hec generatio erit tardior.

℄Cap.4m.Qualiter ex duobus generatur tertium ⁊ quali-
ter non.

In his autẽ que nõ habẽt ſymboluȝ adinuicem
Tex.cõ.27. faciliter cõtingit generari adinuicẽ tertiuȝ.ſ.ex
duob9 ſi vtriſq3 elementi altera qualitas corrũ-
pat:ſic eni ex igne qdem ⁊ aqua erit terra ⁊ aer:
⁊ ecõuerſo ex aere ⁊ terra ignis ⁊ aqua:quando
eni corrũpetur aque qdeȝ frigiditas.Ignis au-
tem ſiccitas aer erit.Relinqtur enim tũc aque qdem humi
dum.Ignis autẽ calidum:⁊ hec generatio ad oculuȝ videt̃
in euaporationib9 que fiunt igne agente in aquã:quãdo au-
tem in eadẽ actione ignis in aqua vincit̃ qdeȝ calidũ:aque
autẽ humidũ tunc generat̃ qa relinqtur ignis qdem ſiccuȝ
aque autẽ frigidum.℄Silr autẽ ex aere ⁊ terra gñat̃ ignis
⁊ aqua:quãdo eni aeris corrumpit̃ caliduȝ:terre autẽ ſiccuȝ
erit aqua:qa relinqtur ex aere humidũ ⁊ ex terra frigidum.
Quãdo autem corrũpitur aeris humidum:terre aũt frigi-
Tex.cõ.28 duȝ gñat̃ ignis.Relinqtur eni huius caliduȝ:huius aũt ſic-
cũ:hec autẽ generatio ignis cõceſſa eſt ab oĩbus qa in ſenſu
apparet:qa in lignis in qbus eſt humiditas aerea gñat̃ flã-
ma que eſt etiaȝ maxime ignis iter ea que ignee nature ſunt
apud nos:flãma autẽ nihil aliud eſt niſi fumus accenſus:fu
mus autẽ eſt ex terra ⁊ aere:eſt enim humiditas aerea expi
rãs ⁊ ſecuȝ trahẽs partes terreſtres ignitas ꝑp qđ denigrat
Tex.cõ.29. ea que tangit.℄In hac tñ generatiõe notãdum eſt ꝙ ſemp
eſt neceſſe vincere alteraȝ actiuaꝝ qualitatuȝ ⁊ alterã paſſi-
uarũ qa aliter nõ eſſet ꝯiunctio poſſibilis.In elemẽtis autẽ
que ſunt per cõſequẽtiaȝ imediatã in loco ⁊ hñt ſymbolũ ta
lis gñatio eẽ non põt.ſ.ꝙ ex duob9 altera qualitate in vtro-
q3 corruptis:tertiuȝ generet̃ qa relinquũtur aut eadem:aut
contraria:ex neutra autẽ talium cõiunctionũ cõtingit gene-
rare corpus elemẽtale:verbi gratia.ſi ignis qdem corrũpe-
retur ſiccũ:aeris autẽ humidum relinquerent̃ cõtraria hu-
miduȝ ⁊ ſiccum:⁊ ex illis nulla eſt cõiunctio poſſibilis.℄Si
milr autẽ etiã eſt in alijs hñtibus ſymbolum:qa in talibus
que hñt talem cõſequẽtiam in loco ⁊ eſt inter ea cõſequẽtia
Tex.cõ.30. qualitatis vna qualitas eſt eadẽ ⁊ altera cõtraria.℄Ex di
ctis ergo manifeſtũ eſt ꝙ ex vno in vnuȝ ex generatione ve-
loci trãſeũt generat̃ vna qualitate corrupta:que autẽȝ tran-
ſeunt ex duobus in vnum tertium illa tranſeunt duab9 qua
litatibus corruptis:quoniaȝ qđlibet ex quolibet generatur
⁊ quomodo ex inuicem dictum eſt.

℄Cap.5m.Q: nullum quatuor elementorum eſt ſubm in trã
ſmutatione eorum adinuicem.

Tex.cõ.31. Inſpiciemus aũt adhuc de ipſis ⁊ queremꝰ an
aliqđ q̃tuor elñtoꝝ actu ſumptum ſm ſuã for-
mã ſit ſubm in trãſmutatiõe adinuicẽ:ita ꝙ ſit
ſaluatũ eſſentialr in vtroq3 terminoꝝ tranſmu
tatiõis:⁊ in ipſa trãſmutatiõe ſicut materia : ſi
enim aq̃ aut aer aut aliqđ aliud elñtuȝ ſicut vi
detur qbuſdã antiqs eſt mã nãliuȝ corpoꝝ oium:tũc neceſſe
eſt ꝙ tale corpus ſit:aut vnũ aut duo aut plura.ſ.tria vel q̃-
tuor ſicut diuerſi pħi p̃mi ſunt opinati.Qđ autẽ omnia ſint
materialr vnum aliqđ elñtoꝝ nõ eſt poſſibile:v̇bi gratia ꝙ
ſint oĩa aer aut ꝙ ſint oĩa aq̃ aut ignis aut terra:qa trãſmu
tatio eſt in cõtraria:ſi eniȝ dicit̃ ꝙ aer qui eſt oĩa permanet
ſm formã ⁊ rõnem in tali trãſmutatiõe:ſed talis trãſmuta-
tio eſt alteratio ⁊ nõ gñatio:ergo nõ ſit gñatio adinuicẽ ele-
mentoꝝ qđ eſt cõtra ſupra ꝓbata:ſimul aũt cũ p̄dictis vide
tur ꝙ aq̃ nõ ſit ſilis potentia aeri aut aliud elñtũ per oĩa ſilr
alij elemẽto:oportet ergo ꝙ ſit aliqua contrarietas inter ea
⁊ differentia ⁊ illius contrarietatis vnum elementuȝ habe-
bit partem vnam ⁊ ad aliud elementum habebit partẽ ali
am:verbi gratia.ſi ignis ⁊ aer contraria ſunt ſm calidum ⁊
frigidum habebit ignis calidum ⁊ aer frigidum:quãdo er-
go ſit tranſmutatio aeris in ignem ſiquidem manet aer in
tota tranſmutatione:tunc etiam manet aeris frigiditas:et
tamen ex igne in aquam tranſmutatur ⁊ erit ei frigiditas:
ergo tunc erit frigidum ⁊ calidum:ergo contraria erunt in
eodem qđ eſt impoſſibile.℄Et non poteſt aliquis reſpon-
dere ad predicta dicens:ꝙ aer quando ſit ignis dicitur non
fieri ignis quia aſſumit ſpeciem ignis:ſed erit aer calidus:
⁊ ſimiliter quando ex igne ſit aer remanet aer calidus:quia
ſi hoc eſſet verum ſequeretur idem qđ prius.ſ.ꝙ generatio
elementi ex elemento eſſet alteratio:quia aer frigidus ⁊ aer
calidus non differunt niſi per accidens:⁊ hoc facit alteratio
nem:preterea cum ex igne ſit aer:vel ecõuerſo:ſi vtraq3 for-
ma ineſt.ſ.ignis ⁊ aeris:ſicut dicit iſta opinio erit idem ca-
lidum ⁊ frigidum.Si concedatur ignem ⁊ aerẽ differre per
calidum ⁊ frigidum quia tranſmutatio eſt in contraria:er-
go aeri inerit calor ignis ⁊ aer de ſe eſt frigidum aliquid:er
go calidum ⁊ frigidum ſunt in eodem ſimplici qđ eſt contra
rium ⁊ impoſſibile:ergo impoſſibile eſt ꝙ aer ſit ignis cali-
dus aut ignis ſit aer calidus ſicut dicit̃ aduerſarius.Ex quo
ergo illa ſunt impoſſibilia oportet ꝙ ambo elemẽta ſcilicet
ignis ⁊ aer habent aliquid qđ commune ſit in eis qđ eſſen-
tialiter eſt in ambobus:⁊ hec eſt cõmunis materia que po-
tentia eſt vtrobiq3 ⁊ eadem ratio eſt de alijs elemẽtis.Nul-
lum ergo elementorum materia eſt ad alia:ſed materia eo
rum eſt vna que potentia eſt vnumquodcunq3.

℄Cap.6m.Q: medium inter elementa non poteſt eſſe mate
ria elementorum.

SImiliter probatur ꝙ mediuȝ corpus iter ignẽ T.cõ.32.
⁊ aerem qđ ſit groſſius igne ⁊ ſubtilius aere:
vel etiam medium inter ignem ⁊ aquaȝ qđ ſit
ſubtilius aqua ⁊ groſſius aere nõ poteſt eẽ ele-
mentum:tale enim mediuȝ ſic vel ita ſumptuȝ
quidam philoſophi elementum ⁊ materiã oi-
um eſſe ponebant ⁊ dicebant ipſum eſſe omnia:quia non vi
debatur eis eſſe aliqua forma ſubſtantialis rerum:aut erit
cum contrarietate elementali prima aut ſine ea.Si autẽ eſt
cum contrarietate prima alicuius elementi ipſum erit illud
elementum cuius contrarietatem habebit ſcilicet ignis vel
aer:quia cui conuenit propria paſſio illi ꝯuenit habere qua
litates alicuius elementi ſimplicis:oportet ꝙ ipſum cũ ele-
mento ſit eiuſdem ſpeciei:ergo non erit mediuȝ inter ea:qđ
eſt contra hoc qđ poſitum erat.℄Si autem dicatur ꝙ me-
dium illud corpus non habet contrarietatem elementalẽ:
ſed eſt priuatum ea contra id quod priuatio non eſt in ma-
teria niſi ſm alterum contrariorum:quia aliter materia ele
mentorum eſſet a forma ſeparata qđ ſupra improbauimus
ergo illud medium non conuenit vnquã eſſe ſolum ſine con
trarietate:ſicut quidam inquiunt ꝙ mediuȝ corpus eſt qđ-
dam infinitum non habens qualitatem aliquaȝ ⁊ omnia cõ
prehendens.℄Similis autẽ ratio eſt quodcunq3 horũ me
diorum eſſe materia elementorum:ſupponatur ergo aut ni
hil tale eſt medium aut ipſum eſt aliquod talium elemen-
torum qđ eſt contra poſitionem.℄Si ergo non poteſt eẽ ꝙ Tex.cõ.33.
omnia prima ſint quatuor corpora ſupra enũerata vel enar-
rata.Reſumamus ergo ⁊ dicamus ꝙ iſta quatuor corpora
aut ſunt ſemper manentia in formis ſuis ⁊ intranſmutabi-
lia adinuicem:aut ipſa tranſmutant ſeinuicem:aut omnia
ſe tranſmutant:aut quedam:⁊ ſi quedam non ſicut Plato
ſcripſit in Timeo ꝙ terra propter latitudinem ſuorum tri-
angulorum non tranſmutatur.℄Quoniam autem neceſſe Tex.cõ.34.
ſit omnia elementa adinuicem tranſmutari determinatum
eſt prius:⁊ iterum oſtenſum eſt ꝙ non eque cito tranſmuta
tur quando vnum ſit ex alio quia ea que habent ſymbolũ
citius generantur ex inuicem:non autem habentia ſymbo-
lum tardius:ſi enim in elementis eſt contrarietas vna tm̃:
neceſſe eſt eſſe duo elementa:quia vnum ſolum ſimul nõ po
teſt eſſe in duobus contrarijs:⁊ materia tunc erit mediuȝ
duorum:quia de vno contrario tranſmutatur in aliud:ſed
quia nos videmus ꝙ plura elemẽta ſunt q̃ȝ duo:neceſſe eſt
ꝙ due ſint contrarietates ad minus:duabus autem exiſten
tibus contrarietatibus neceſſe eſt non tria:ſed quatuor eẽ

elementa ſicut ⁊ in ipſis rebus apparet: tot enim ſunt poſſibiles coniunctiones primarum qualitatum: cum enim ſex ſint coniunctiones duas impoſſibile eſt fieri: quia cōtraria adinuicem non coniunguntur: ⁊ de his dictum eſt prius.

¶ Cap. 7m. Et eſt digreſſio oſtēdens ꝙ prime qualitates nō ſunt ſubſtantiales forme elementorum.

Eſt autem aduertenduz ꝙ lȝ prime qualitates deſignant elementorum materiam ⁊ dicantur prime elementorum differentie: ita ꝙ elementa differant: ⁊ in numero ponantur penes coniunctiones ipſarum: non tamen ſunt ſubſtantiales forme earum: quia dicit Ariſt. ꝙ forma ſubſtantialis nec actiua eſt nec paſſiua. Iſte autem qualitates (ſicut ſupra oſtēdimus) actiue ſunt ⁊ paſſiue. ¶ Adhuc autem ſm oſtenſa elementa in mixto manent ſm primū eē: ⁊ non manent ſm liberum actum qualitatum primarū. Et ideo non ſunt qualitates prime forme eſſe ſubſtantiales elementorum. ¶ Adhuc autem quia ſicut patet in omnibꝰ: qa nihil eſt forma ſubſtantialis vnius ⁊ accidentalis alterius: vnde cum iſte qualitates actiue accidentia ſint corporibus complexionatorum ⁊ mixtorum non poſſunt eſſe forme ſubſtantiales elementorum. Nec approbo diſtinctionem quaȝ qdam dederunt ꝙ iſte qualitates dupliciter dicantur. Eſt enim calidum ſimpliciter: ⁊ calidū non ſimpliciter vt dicūt. Et calidum forma eſt ſubſtantialis que non eſt actiua: ⁊ calidum non ſimplex eſt complexionale actiuum: ⁊ ſimiliter dicunt de aliis tribus qualitatibus. ¶ Apparet etiam ſtatim hoc eſſe falſum cum ſine ratione dicatur: preterea nobis nihil manifeſtatur de calido ſimplici: ſed de frigido: naturalia autem manifeſta ſunt. ¶ Adhuc autem nulla ſubſtantialis forma eſt aliis contraria: conſtat auteȝ per omnia ſupradicta has qualitates principatum tenere inter omnia cōtraria preter omnia ſupradicta. Aut patet ꝙ nulle ſubſtātiales forme talem habent ſitum in quanto: ꝙ in maiori ſit maior: ⁊ in minori minor ſicut igneitas inequalitas eſt in deceȝ pugillis ignis ⁊ in vno pugillo. Iſte auteȝ qualitates ſunt maiores in maiori: ⁊ breuiores in breuiori: quia magnus ignis calidior eſt ꝗ̄ paruus ⁊ ſic de aliis. Si autem aliquis dicat: ꝙ ſi ſunt qualitates quia tunc erunt in aliqua ſpecieruȝ qualitatis: non ꝙ videntur eſſe niſi in iſta que dicitur paſſio vel paſſibilis quas eo ꝙ ferunt in ſenſu paſſionem. ¶ Reſpondeo ꝙ proculdubio ſunt paſſibiles qualitates: ⁊ paſſiones ſicut ⁊ ſupra ſepe appellate ſunt: tamen ille paſſiones qualitatis: quia proprie ſunt naturales potentie primorum corporuȝ: ⁊ inſeparabiles ab eis nec ignis tm̄ nomen eſt ſubiecti caloris: ſed primo nominat ſubiectum caloris: ⁊ cōmune ⁊ ſimiliter de aliis elementis: ⁊ ſicut cauſatum ponit cauſam: vel econuerſo: ita ignis ponit calidum in ſubiecto ⁊ ecōuerſo: ⁊ ideo ſunt ſubſtantiales elementis alio modo ꝗ̄ forme ſubſtantiales: quia ſunt ſubſtantiales ſicut paſſiōes que fluunt a ſubſtantia iterum ideo ſunt accidentia per ſe elementis: ⁊ non ſunt accidens per accidens.

Vide cōmentum. 10. quīti phico. ⁊ cō. 5. octaui metaphyſice i Auroi.

¶ Cap. 8m. Qꝫ numerus elementoruȝ non eſt infinitus ſm rectitudinem aſcendendo vel deſcendendo.

Tex. cō. 35.

Redeamus nunc ad propoſituȝ reſumentes: qa iam oſtenſum eſt ꝙ eorum que tranſmutantur adinuicem impoſſibile eſt eſſe primum materiale aliquod elementorum ſiue ſit extremum: ſicut ignis ⁊ terra: ſiue mediuȝ ſicut aqua ⁊ aer. ¶ Qꝺ enim elementorum non ſit aliquod extremorum ex hoc patet: ꝙ ſi concederetur: tunc omnia elementa eſſe terra vel ignis ⁊ vna ratio eſt ſiue dicamus eē elemēta omnia ignem vel terram quo ad conſtructioneȝ ſupradictorum impoſſibilium: iterum nec medium elementum poteſt eſſe ſubiectum ſaluatuȝ in omnibus elementis lȝ quidā dixerunt ꝙ aer quidem in ignem ⁊ aquā tranſmutatur: trāſmutatur autem aqua in aerem ⁊ terram: ſm vltima: ſicut ignis ⁊ terra non tranſmutātur adinuicem. Sed hoc ſupra improbatuȝ eſt: ⁊ preter huiuſmodi habita inconuenientia ſequeretur etiaȝ ꝙ media elementa aliquando deficerent: qa ſi corpus finitum ſemper tranſit in aliud ⁊ non ſit reſtitutio per hoc ꝙ aliquando corpus tranſit in ipſum corpus. Illud finitum aliquando deficiet neceſſario: qa ergo hec falſa ſunt oſtēdamus ꝙ oportet ſtare illa elementa: ⁊ nō in infinitum ire hoc eſt ꝙ vnuȝ tranſit in aliud ſm rectitudinem ad vtrāqꝫ partem. ſ. v̾ſus ignē aſcendendo: ⁊ verſus terraȝ deſcendēdo. ¶ Si eni dicitur ꝙ in infinitum vnum trāſeat in aliud ſequeret̄ infinitas ꝯ̄trietates eſſe in vnoquoqꝫ ipſoruȝ qꝺ eſt impoſſibile: vt autē nos recapitulemꝰ ꝑmus modus oſtenſiōis tranſitus elementoꝝ adinuicē generaliter: ⁊ quia antiqui dicūt elemēta infinita: ponūt multas alias cōtrarietates ꝑter duas predictas que ſunt quatuor primarum qualitatum. Ideo faciemus mētionē de illis: ⁊ ponemus ea differre penes album ⁊ magnum ⁊ huiuſmodi: qa hoc ſufficit gratia exēpli: ſit ergo terra ⁊ aqua: vbi aer aut ignis: ꝙ ſi ḡ a. qꝺ eſt ſignum aeris tranſmutatur in duo elementa. p. ⁊. x. hoc eſt in ignē ⁊ aquam: opȝ ꝙ cū vtroqꝫ aer habeat aliquā contrarietatē: qa non tranſmutantur adinuicem niſi cōtraria: ꝯ̄trietas ergo que eſt inter. a. ⁊. p. hoc eſt ignē ⁊ aerē ſit albedo ⁊ nigredo: ita ꝙ ignis ſit nigrū corpus ſiccum: ⁊ aer ſit corpus album ⁊ ſiccuȝ. Rurſus qa etiam in. p. tranſit. a. hoc eſt in aquā tranſit aer: opȝ aliam cōtrarietatem eſſe inter aerem ⁊ aquam: qa nō poteſt eſſe eadeȝ contrarietas iter ignē ⁊ aerem: niſi aqua ⁊ ignis eſſent eiuſdē ſpeciei: qa in ſimplicibus ita ſe habet: ꝙ que ſunt eiuſdem contrarietatis ſunt eiuſdem ſpeciei contrarietas: ergo que eſt inter. a. ⁊. x. hoc ē inter aerē ⁊ aquam ſit ſiccitas ⁊ humiditas ⁊ ſiccitas ſignet̄ per litteram. x. ⁊ cōueniat aque: quapp ſicut ſupra diximꝰ in tranſitu aeris in aquam maneat album vtrobiqꝫ cōe ita ꝙ aer ⁊ aqua in albo habeant ſymbolum tunc aqua erit alba ⁊ humida. Si autem non ſit ſymbolum inter aquam ⁊ aerem cum tranſit aer in aquam erit aqua nigra ⁊ humida cū aer ſupponatur eſſe albus ⁊ ſiccus: ideo enim tranſmutatio eſt inter contraria ſiue contrarium vnum ſit ſiue duo: in trāſitu ergo tali neceſſe eſt aquam aut nigram aut albaȝ eſſe: ſi aer aque ſit tranſmutatio ponatur eſſe corpus albū. Silr autem in tranſitu aeris in ignem ſiue. a. in. p. ipſi. p. hoc ēſt ipſi igni conuenit qꝺ ſiccitatem ſignificare diximus: qꝛ aliter nō eſſet tranſitus ignis in aquam cum ignis dicitur eſſe niger: ⁊ aqua nigra ſi aeri cōtrariatur in vtraqꝫ qualitate: oportet ergo ꝙ aqua que eſt. x. cōtrarietur. p. qui eſt ignis qualitas altera eſt. x. hec eſt ſiccitas: dicunt eni. p. ſiue ignē ꝑmum ꝑncipaliter eſſe nigrum deinde: ⁊ ſecundario aquam auteȝ dicunt primū ⁊ ꝑncipaliter eſſe humidam deinde ſecundario eſſe nigram ſiue albam: qa. p. in duabus ſiue in vna qualitate contrariatur vt dictum eſt. ¶ Palam itaqꝫ eſt ꝙ in his qualitatibus quas antiqui dicūt ineſſe oībus elementis adinuicem erit tranſmutatio: ꝙ ex. x. qꝺ ſignificat terram exiſtunt reliqua ⁊ duo ſymbola erunt ad duo elemēta ipſius terre qꝛ vnumquodqꝫ elm̄tuȝ ad duo hȝ ſymbolū: ⁊ ad vnū nō habet ſymbolū: ⁊ ideo interea eſſet nigrum ⁊ humidū: ſicut aqua erit alba ⁊ humida: nigrū erit ⁊ humidū cum q̄litatibus aeris ſm hanc ſuppōneȝ non ꝯiungunt̄: qa aeri cōuenit albuȝ ⁊ ſiccum vt ſupra diximus. ¶ In his ergo q̄litatibus erit adinuicē tranſmutatio ſicut in ſuperioribꝰ: que ſunt calidū ⁊ frigidum humidū ⁊ ſiccum. Quia aūt nos futuri eramus oſtēdere ꝙ in infinitū non eſt poſſibile ire tranſitū elm̄torum de vno in aliꝺ ſm rectitudinē ⁊ veniemus ad hoc prius ꝗ̄ oſtēdamus ꝙ in ꝯ̄trietatibus qbuſcunqꝫ neceſſe eſſet eē trāſmutationem: ꝙ oīa neceſſariū eſt ad oīa habere trāſmutatiōeȝ in vna qualitate vel in pluribꝰ: oſtendamus nunc qꝺ ꝓmiſimus. ſ. ꝙ nō in infinitū ſm rectum elm̄tum tranſit de vno in aliud: ſi eni. p. hoc eſt ignis in aliud elm̄tuȝ qꝺ ꝯ̄ſiter trāſmutatur ⁊ non ſit reuolutio tranſitus ignis in aliqꝺ de q̄tuor ſit ad quintum elementū in qꝺ tranſit ignis ſignatū per lr̄aȝ. x. erunt ergo contrarietates inter. p. ⁊. x. ſcilicet inter q̄rtū ⁊ qntum elm̄tuȝ: ſit autē hec cōtrarietas. r. f. ⁊ qualitas ⁊ cōueniat q̄rto ſiue. p. ſiue igni qꝺ idem eſt. f. autē cōueniat illi quinto corpori qꝺ ſignificatur per. x. Adhuc cum id qntum tranſmutatur in qꝺlibet de q̄tuor elm̄tis: opȝ ꝙ habeat ꝯ̄trietatē ad qꝺlibet ergo q̄litas ⁊ qꝺ eſt contrariū ad ipſum eſt in q̄libet q̄tuor elm̄toꝝ: ⁊ ſic qꝺlibet infinitoꝝ elm̄toꝝ tres habebit q̄litates primas. Utrum eni ſit. v. nōdum determinatuȝ eſt: ſed demōſtrabit̄: demonſtratum tamen eſt qa ſi rurſus quintum qꝺ eſt. x. tranſit in ſextum qꝺ iterum inter qntuȝ ⁊ ſextum: noua erit cōtrarietas alia ꝗ̄ ſi inter quartū ⁊ qntuȝ: ſicut ſepius diximus ſimplicia corpora diuerſa diuerſis diſtinguntur ꝯ̄trietatibus ⁊ quoꝝ vna eſt ꝯ̄trietas vnum corpꝰ ſunt

Tex. cō. 36.

ſpecie. ¶ Neceſſarium aũt eſt illius ſexti corporis aliquã q̃litatem eſſe in q̇libet inferioꝝ ſm oppoſita: ergo iterũ inferiorum erunt q̃tuor q̃litates: ſimiliter erit ſi adijciam ſeptimum corpus: ergo ſi infinita adijciaꝫ tunc infinite ꝯrietates eſſent in q̇libet ſimpliciuꝫ corpoꝝ. ¶ Et ex hoc ſequuntur tria impoſſibilia quorum p̄mum eſt ꝙ quedã nunꝙ̃ tranſeunt adinuicẽ ſicut ſunt ea iter que eſt diſtãtia per ĩfinita media ⁊ infinita media impoſſibile eſt trãſire. ¶ Aliquãdo autẽ ĩcõueniẽs eſt ⁊ primũ elm̃tũ nõ trãſibit in ꝓximũ ſic̃ ignis nũꝙ̃ trãſibit in aerẽ: q̃a infinitis q̃litatib⁹ ꝯriaẽ ignis ⁊ aer: ⁊ ita ꝙ vnũ elm̃tũ nunꝙ̃ vincet ſupra aliud. ¶ Tertiũ aũt incõueniẽs eſt ꝙ oĩa ĩfinita erunt vnũ ſolũ: q̃a oẽs q̃litates ſuperioꝝ quã ſit. p. hoc eſt ignis ⁊ in ĩferiorib⁹ ꝯueniũt ẽt ⁊ ecõuerſo: quoꝝ aũt p̄me q̃litates ſũt eedẽ ipſa ſũt eadẽ: ergo oĩa ĩfinita erũt vnũ: q̃a lꝫ ĩferi⁹ vnuꝫ diſtet ab alio ſuperiori in ſicco: neceſſe ẽ ꝙ cũ alio ꝯueniat in eodẽ: ſi erũt ĩfinita. ĩfinitũ eniꝫ in q̃litate oẽs hꝫ q̃litates: ⁊ hoc veꝝ de ĩfinito ſꝫ actũ ſũpto: ſic̃ iſti ponebãt ĩfinitas q̃litates ſꝫ actũ eẽ in q̃libet elm̃to.

¶ Cap. 9m. De reprehẽſiõe Empedo. qui dixit quatuor elementa eſſe ⁊ non tranſmutari adinuicem.

Tex. cõ. 37. POſtꝙ̃ aũt nos oſtẽdimus falſitatẽ in dictis eorũ q dixerũt aliq̃d corp⁹ eẽ mãꝫ q̃tuor elm̃toꝝ et elm̃ta eẽ ĩfinita: volumus declarare ĩcõueniẽtia que ſequunẽ ex dictis Empe. q dixit eſſe q̃tuor elm̃ta ⁊ dixit ea adinuicẽ non trãſmutari: tñ dixit cũ hoc ꝙ cõparabilia ſunt elm̃ta: q̃a in veritate quecũꝙ̃ cõparanẽ hñt aliq̃d vnũ in quo cõparanẽ. Ipſe eniꝫ Empe. vult eſſe diuerſa in ſuis formis ⁊ ſuis materijs: ⁊ tñ ſic̃ dicit ꝙ ſũt cõparatiua: ꝙ illa cõparatio aut erit ſꝫ q̃litatẽ aut ſꝫ quãtitatẽ: vbi gr̃a ꝙ ſi ex vno pugillo aque ſiũt. 10. pugilli aeris: tũc ꝯpꝫ ꝙ vnũ ſit in eis quo mẽſuranẽ q̃ ſunt ambo: q̃a in oĩb⁹ cõparabilib⁹ eſt vnũ aliq̃d quo mẽſurantur: ⁊ hoc eſt id in quo cõparanẽ: hoc aũt ẽ ex quãta aq̃ ſit quãtus aer opꝫ vnã eẽ mãꝫ: que ſic maioris ⁊ mĩoris eſt quãtitatꝫ ſb forma aque ⁊ aeris: ſꝫ q̃rũcũꝙ̃ ẽ mã vna hoꝝ ẽ trãſmutatio adinuicẽ vt ſupra ẽ habitũ: ergo elm̃toꝝ cõparabiliũ ſꝫ quãtitatẽ eſt trãſmutatio adinuicẽ. Miruꝫ ergo eſt de Empe. q vidit elm̃ta eẽ cõparabilia: ⁊ tñ dixit ea adinuicẽ nõ trãſmutari. Videẽ aũt ꝯrietas eẽ in hãc rõnẽ in. 6. ethicoꝝ. vbi dixit Ariſt. ꝙ qui dicũt oĩa eẽ vniuoca que ſũt cõparabilia nõ ſufficiẽti ſigno credũt ſꝫ ꝙ ibi dicit dc̃m eſt pp ea que dicunẽ p analogiã ad vnũ que cõparabilia ſũt in eo ꝙ dicunẽ nõ q̇dẽ ĩ vnũ q̇d ſit in oĩb⁹ cõparatũ: ſꝫ in vno ad q̇d hñt reſpectũ oĩa cõparata: q̇d aũt hic dr̃ eſt dc̃m de vniuoce cõparatis in vno q̇d p vnã rõnẽ eſt in oĩb⁹ cõparatũ: ſic̃ in elm̃tis que p raꝝ ⁊ dẽſum variata mã gn̄anẽ ex ſe inuicẽ: vocaẽ aũt hec cõparatio ſꝫ q̇d: q̃a raꝝ ⁊ dẽſuꝫ nõ addũt ſup ptes mãe q̃litatẽ que eſſentialr̃ ſit q̃litas ſꝫ poſitionẽ in ptib⁹ mãe ad diſtẽſionẽ p minoreꝫ et maiorẽ quãtitatẽ. Si aũt cõparatio ſiat ſꝫ q̃litatẽ ⁊ nõ ſꝫ ꝙ ex quãto ſit quãtũ ſꝫ poti⁹ inquãtũ põt vnũ ⁊ aliud ſꝫ q̃litatẽ actiuã vel paſſiuã que ẽ iter ipſa: vbi gr̃a. ſi dicatur aer frigidus eẽ ⁊ queraẽ cõparatio in frigiditate vtrũ. ſ. tãtũ põt ĩfrigidare vnus pugillus aque quãtũ ĩfrigidare pñt. 10. pugilli aeris: tũc eni erit cõparatio ſꝫ quãtũ v̓tutis ſue potẽtie ⁊ nõ ſꝫ id q̇d ẽ quãtũ diſtẽſiõis mãe elm̃ti: ſꝫ ſm id q̇d pñt aliquid elm̃ta facere vel pati ſi ĩquãtũ talis ſm quantitatẽ cõparatio ſiat in elm̃tis: hoc ꝯtingit duplr̃ fieri. ſ. ſm ſilitudinẽ quando ſit in vna q̃litate que ẽ ĩ diuerſis ſubiectis: q̃a ſilitudo ẽ rex differentiũ eadẽ q̃litas: ſm ꝓportionẽ aũt dr̃ facere q̃ñ ſit in oppoſitis vel diuerſis ĩ vna habitudĩe ſe hñtib⁹ ad duo ſbta vel plura. Si ergo ſiat cõparatio ſꝫ q̃litatẽ tũc ꝯtigit cõparare nõ quãti q̇dem mẽſurã ſꝫ potius ſꝫ mẽſurã que eſt ſm potẽtias ſilitudinũ q̃litatũ ⁊ ſm ꝓportionẽ diuerſaꝝ q̃litatuꝫ. verbi gr̃a q̇d dr̃ vt hoc calidũ ita eſt hoc albuꝫ. Cũ aũt dicimus vt hoc ſignificamus in q̃litate q̇dem ſile ⁊ in quãtitate eq̃le. Si aũt dicamus cõparabilia eẽ ſm q̃litatẽ ſilem ⁊ non ſm ꝓportionẽ oppoſitoꝝ ſupra tã ſꝫ mẽſurã potẽtiaꝝ q̇d eſt eq̃le calidũ vel ſile: ⁊ cũ hec nõ dicanẽ trãſmutari adinuicẽ eſt vtiꝙ̃ incõueniẽs. vbi gr̃a. ꝙ dicaẽ ꝙ quãtũ ẽ tãtũ ignis calidũ intãtũ calidũ eſt multiplex aeris: q̃a idẽ plus calidũ cum ſit homogeneos hoc ẽ nature cũ vnius min⁹ calido ſic̃ multiplex ad ſubmultiplex hꝫ relationẽ talẽ ſic̃ cõparabile in q̃to que relatio ẽ vniuoca: ergo ẽt mã eſt vna: q̃a alr̃ ꝓprie q̃litates nõ eẽnt vniuoce: ſed q̃rũ eſt talis vniuocatio oĩa ſũt trãſmutabilia adinuicẽ: ergo iteꝝ fuit mirabile dc̃m Empe. ꝙ ponit elm̃tũ cõparari in potẽtijs ſilib⁹ ⁊ nõ adinuicẽ trãſmutari. Si aũt ſm ꝓportionẽ ſiat cõparatio in elm̃tis ꝙ dicanẽ eq̃lia: q̃a quãtũ hoc calidũ tãtũ hoc frigidũ vel hũidũ. Adhuc ſeq̃tur elm̃ta eẽ trãſmutabilia q̃a q̇libet cuilibet opponiẽ p q̃litatẽ vnã vl̓ duas: cũ ergo ꝯrioꝝ materia ſit vna elm̃toꝝ erit materia vna: ergo erunt inuicẽ tranſmutabilia ſicut dictuꝫ eſt prius.

¶ Cap. 10m. Q̃ Empedo. non bene cauſauit augmentationem ex dicto ſuo.

SEd nec ẽt augmẽtatio ſiet aliqua ſm Empedoclea dc̃ã: dixit eni elm̃ta nõ trãſmutari a ſuis formis nec a ſuo eẽ p̄mo vel ſc̄do ſed tñ vnum addi alijs: ⁊ hoc eſt accumulatio nõ augmẽtuꝫ ſic̃ pꝫ ex ſuperiorib⁹ dictis de his que augenẽ: dixit eni ſile ſili augeri ſicut ſi ignis augeaẽ igne ⁊ puluis ſuũ ꝓpriũ genus. i. puluerẽ augeat ⁊ ether ethereꝫ: talis autem aggregatio eſt additio eorũdem in forma manentium: res autem non ſic videtur augeri vt oſtenſum eſt. Tex. cõ. 38.

¶ Cap. 11m. Q̃ non bene dixit Empedo. de gn̄atione nãli.

MUltũ aũt difficilius eſt tradere ſm dc̃ã Emp̄. de gn̄atiõe nãli. Que eiꝫ nãliter gn̄anẽ aut multũ aut ſemp aut frequẽter gn̄anẽ. Ea autẽ que ſiũt p̄ter ſemp aut multũ ſicut ea que ſiũt raro ab euẽtu ſiũt ſiue caſu ⁊ a fortuna ſic̃ dc̃m eſt in 2° phicoꝝ. Queramus aũt ab Emp̄. ſi gn̄atio nõ eſt niſi cõgregatio elm̃toꝝ manẽtiũ ſine trãſmutatiõe que ſit cã q̃a ex hoĩe gn̄aẽ ſemp hõ velut multũ ſiue frequẽter ⁊ q̃re ex frumẽto gn̄aẽ frumẽtũ ⁊ nõ oliua: ſemp eni gn̄atũ eſt in forma gn̄antis niſi peccatũ nãe: pp nãe aliquẽ euẽtũ ſiat: ⁊ hoc ſꝫ Empe. nõ põt cauſari q dic̃ gn̄atũ nõ hr̃e aliq̃ formã ſꝫ remanẽ elm̃ta ꝯgregata in ipſo in ſuis formis: ſi enim hoc veꝝ ẽ: tũc ex hoĩe poſſet eẽ aſin⁹ vel equus hõ q̃a vtrũꝙ̃ coꝝ nõ ẽ niſi ꝯgregatio elm̃toꝝ: ⁊ hõ gn̄ans nõ hñs formã nõ inducit eã ĩ gn̄ato nec vnũ gn̄atũ ꝯtigit cũ aliq̃ ĩ forma. Aut iterũ queram⁹ ab Empe. ſi cõponiẽ os ex q̃cũꝙ̃ ꝯgregatiõe elm̃torũ que ꝯtigere põt caſu ſic̃ ipſe dixit. Si eni ita ſit vt ip̄e dic̃: ꝙ. ſ. os ⁊ caro ⁊ alia cõgn̄anẽ ex elm̃tis ꝯtigit a caſu ꝯtingẽtibus: tũc nihil oĩno gn̄aẽ: ſꝫ tñ ĩ his que videnẽ gn̄ata q̇dã ẽ nexo elm̃toꝝ nõ mixtoꝝ ſꝫ cõpoſitoꝝ adinuicẽ: que ergo ẽ cã horuꝫ ꝙ ex hoĩe ſemp gn̄aẽ hõ ⁊ ex frumẽto frumẽtũ cũ ea que caſu ſiãt raro ſiãt: hui⁹ eiꝫ cã nõ põt eẽ ignis aut terra: q2 hm̄õi mãlia ſũt in q̃cũꝙ̃ poſitiõe: lꝫ aũt Empe. dicat eẽ duo motiua. ſ. amicitiã ⁊ litẽ: tñ iſta duo nõ pñt eẽ cã hoꝝ: amicitia nõ eſt cã niſi ꝯgregatiõis: lis aũt cã ẽ ſolũ ſegregatiõis ⁊ neutrũ hoꝝ ẽ forma rei que fac̃ hoĩeꝫ eẽ hoĩeꝫ: ⁊ os eẽ os: ⁊ carnẽ eẽ carnẽ. Forma eni ẽ ſub̃a vniuſcuiuſꝙ̃: ⁊ ĩõ nõ ſolum eſt in re mixtio hoc eſt cõpõ ꝯgregatoꝝ ⁊ ſepatio coꝝ queẽadmoduꝫ dixit Emp̄. ſꝫ ẽ forma: ĩ tali eni ꝯgregatiõe ⁊ ſegregatiõe nominaẽ ab Empedocle forma ⁊ nõ rõ aliq̃ ſũpta penes formaꝫ que ẽ ſpẽs rei: ſm Emp̄. eni ẽ miſceri res vt cõtingit p caſuꝫ ⁊ fortunã ⁊ nõ aliq̃ rõne cũ tñ nã que eſt forma ſit cã entium quare ita ſe hꝫ ꝙ ab hoĩe ſemp vel frequẽter ſit hõ: ⁊ in pticulari que ẽ forma vniuſcuiuſꝙ̃ nã ẽ hoc ẽ q̇d cõſtituit ip̄ꝫ in tali vel tali eẽ. Et de hoc nihil dicit Empe. de mã formali cũ tñ ipſa ſit bonũ ⁊ optimũ vniuſcuiuſꝙ̃ rei bonũ q̇dẽ in ſe ⁊ optimuꝫ in ordine vniuerſi: ſed Empe. ſolũ laudat mixtionem que non diciẽ ꝓprie mixtio ſed cõpoſitio. Quia ꝙ elm̃ta ſegreganẽ a cõpoſito in quo ſunt ſaluata hoc nõ facit lis ſed amicitia cõgregare ad homogenea ſibi ⁊ ad loca ſua: ⁊ hec elemẽta Empe. dixit priora eſſe q̃ ſit deus. Quia hoc dic̃ eẽ dei eo ꝙ deum ẽt elm̃ta componunt. Deum autem vocauit orbem qui creditur ex elementis componi. Tex. cõ. 39. Tex. cõ. 40. Tex. cõ. 41.

¶ Cap. 12m. Q̃ etiã de motu male ⁊ inſufficiẽter dixit Emp̄.

AMplius auteꝫ de motu ẽt vniuſr dixit Emp̄. non enim ſufficit dicere in vniuſl: q̃m amicitia ⁊ lis mouẽt niſi dicatur cuius in ſpecie amicitia ſubſtantialis eſt motor ⁊ cuius lis eſt ſubſtantialis motor oportet hoc determinare aut ſupponere ſi per ſe eſſet notum aut probaẽ aut oportet hoc determinare aut certe per cauſam propriã aut molliter ſicut per cauſam non cõuertibileꝫ ſiue remotã. Aut aliter qualiter per probabilia vel per inductionem vel exẽplum ſed Emp̄. nihil hoꝝ facit. Ampli⁹ corpora nãlia mouẽtur duobus modis. ſ. in q̇d eſt p̄ter nãm ⁊ ſm naturaꝫ: verbi gratia. Tex. cõ. 42. Tex. cõ. 43.

bi gratia. Ignis quidē mouet̄ ſupius nō vi ſed mouet̄ iferius vi: vi autē moueri eſt ꝯtrariū ei qđ eſt ſm nām moueri: videt̄ autē in corporibus eſſe motū qui eſt vi: cuȝ ergo oē per accidēs reducat̄ ad ꝑ ſe opȝ etiā eoꝝ oē corpoꝝ que mouent̄ vi aliquē eſſe motū nālē. ¶ Queramus ergo ab Empe. vtrū motus amicitie eſt violētus an nālis: terrā eni ſupius moueri ſicut ignē iferius moueri eſt ꝯ̄riū: nec ſimile eſt cuiuſdā ſegregationi cū tn̄ elemēta ſic ꝯgregent̄: qꝛ niſi ignis aſcendat ⁊ terra aſcēdat nō ꝯgregabunt̄ elemēta: ergo amicitie motꝰ eſt violētus ⁊ ſegregationi ſimilis ignis vadit ad ſurſum ⁊ terra deorſum cuȝ ſeparant̄ ⁊ vnūquodqȝ ꝯgregat̄ ad ſibi cōnālia: ergo amicitia vniuerſalr̄ quo ad ſuū motū erit preter nām. Cū aūt vt dicit Empe. vniuerſalr̄ ſi eſſet motus phyſicoꝝ corpoꝝ nec aliqua pars eorūdē niſi moueat amicitia vl̄ lis hoc tn̄ eſt incōueniēs: qꝛ multos habēt motores nāles ꝑter litē ⁊ amicitiā. ¶ Ampliꝰ aūt dicit Empe. ꝙ corpora phyſica vident̄ mota motu locali qui nō eſt ꝑfecte motus ꝯgregationis ⁊ ſegregationis: hoc eſt a caſu ⁊ a fortuna ⁊ non ab aliquo motore nāli: nullis eni motibus dat Empe. motores certos niſi motibus ꝯgregationis ⁊ ſegregationis: ſed ſimplicibus manētibus in ſua ſimplicitate nō dedit motorē vn̄ lis quidē ſegregat elemēta a mixto fert̄ ſupius hoc nō dixit eſſe a lite ſed qn̄ fert̄ ſupius vt a caſu ⁊ fortuna: qꝛ caſus ſic ꝯſtituit tunc ſiue ignis ſiue ether: qꝛ ethera dixit Empe. eſſe ex igne claro: nō autē ſemꝑ ſurſum mouet̄ ether: ſed multotiēs aliter: qꝛ ipſe dicit ꝙ a fortuna aliqn̄ innatū eſt ignē ſurſum ferri: aliqn̄ ether ingrediebat̄ radices terre ſicut apparet in mōtibus ardētibus ⁊ in thermis calidis feruētibꝰ: in hoc ergo peccabat Empe. ꝙ nālia caſui ⁊ fortune ſubiacere dicebat. ¶ Similr̄ āt cū dictis ipoſſibilibus dicit ꝙ mūdus ſimpl̄r ſe habet: qꝛ ſicut ignis nunc in tēpore litēs qn̄ de ꝯfuſo ⁊ ꝑmixto egreſſa ſūt oīa ſicut prius ſe habuit in amicitia: qꝛ ſicut ignis nūc a fortuna qn̄qȝ aſcēdit ita fecit in ꝯfuſo: ꝑ caſum eni tūc aſcēdit ⁊ ꝑ caſuȝ deſcēdit aliqn̄. ¶ Queramꝰ ergo ab eo qđ eſt cauſa per ſe que mouit prius ante fortunā: cū eni caſus ⁊ fortuna ſint cauſe ꝑ accn̄s ante ipſas erit cauſa aliqua per ſe: lis enim ⁊ amicitia non ſunt cauſa alicuius motus niſi ꝯgregationis ⁊ ſegregationis. Si vtiqȝ eſt ſicut dicit principium id qđ eſt amicitia vel lis.

¶ Cap. 13m. Q: etiam Empe. male dixerit de anima ꝙ eſſet congregatum ex elementis.

Tex.c.45. Inconueniēs etiā eſſet ſi aīa dicat̄ cauſare ex elemētis oībus aut aliqbus aut aliqđ elemētoꝝ: ſi eni aīa ſit elemētum vel ex elemētis: tūc ꝯueniēt ei alterationes elemētoꝝ per calidum frigiduȝ: humiduȝ ⁊ ſiccuȝ: ⁊ econuerſo paſſiones aīe erūt elementoꝝ: ſed qūo pōt hoc eſſe: verbi gratia: muſicuȝ eſſe ⁊ rurſuȝ eſſe ſine muſica cū actione percipiēdi muſicā aut memorē eſſe aut obliuioſū palā eſt: qm̄ hoc nō ꝯuenit elemētis: ſi.n. ignis dicat̄ aīa tūc ꝯueniēt ei paſſiones ignis: ſi āt eēt ſicut ſupra diximꝰ: ꝙ nō ſūt miſcibilia niſi corpalia ⁊ aīaꝝ nulla eſt corpalis ꝯſtat ꝙ aīa non erit mixta ex elemētis: ſed de his opus erit ꝯtemplari in libro de aīa.

¶ Cap. 14m. De iquiſitione ſm duas opiniones qualiter ex elementis generantur mixta phyſica corpora.

Tex.c.46. Inquiramus autē nūc qual̄r mixta phyſica corpora ꝯſtituunt̄ ex elemētis: due eni ſūt opiniones de elemētis quaꝝ vna eſt: ꝙ elementis ſit aliquid cōmune qđ eſt mā̄ vna: ⁊ illis neceſſe ē dicere ꝙ elemēta trāſmutant̄ adinuicem: qm̄ quocūqȝ iſtoꝝ dicto ⁊ ꝯceſſo neceſſe eſt reliquū ꝯcedere: ſi eni elemētoꝝ cōmunis eſt mā̄: tūc ē ipſoꝝ trāſmutatio adinuicē ab vnitate ⁊ cōmunitate potētie que in mā̄ ē ⁊ eſt potētia ad formā: cū eni habeat potētias ad dictas formas elemētoꝝ ⁊ in illa potentia ſit aliquo mō formalis ⁊ q̄ſi inchoatio forme neceſſe eſt ꝙ de vna ad aliā trāſmutat̄ formā. ¶ Quicūqȝ eni dicūt elemēta nō gn̄ari ex adinuicē ſicut Empe. illi etiā nō dicūt ꝙ vnūquodqȝ elemētoꝝ fiat a qualibet parte mixti corpis: ſed dicunt ꝙ elemēta ex mixto corpe ſicut lapides ⁊ lateres ex pariete qui cōpoſiti ſūt in pariete ⁊ nō mixti: ⁊ hoc dictū eoꝝ eſt incōueniēs: qūo eni pōt aliquis dicere ꝙ ex elemētis ſic cōpoſitis ⁊ non mixtis erūt carnes ⁊ oſſa ⁊ vnūquodqȝ alioꝝ corpoꝝ mixtoꝝ: ſi eni cōponant̄ elemēta tm̄ ⁊ ꝯgregant̄ manebūt in eſſentijs ⁊ actionibꝰ ſuis: ⁊ ſic ignis in vna parte cōpoſiti erit adurēs ⁊ aqua fluens ⁊ terra icōtinua ⁊ aer expirās: ſimil̄r ignis ſi nō ligat̄ alterātibus aliqbus citius ibit ſurſuȝ ⁊ terra deſcēdit deorſum: idē ⁊ de medijs intelligit̄ elemētis ⁊ ſic nūq̄ȝ ꝯſtabūt vt faciant oſſa ⁊ carnes ⁊ huiꝰ. Lȝ aūt hec opinio Empe. ſit expſſe falſa ⁊ alia vera que dicit māȝ eſſe vnā ⁊ trāſmutari elementa adinuicē: tn̄ habet q̄ſtionē qūo ex alterutris elemētis. ſ. formalibus ⁊ mālibus gn̄antibꝰ ⁊ ꝯueniētibus ſimul aliqđ preter elemēta pōt gn̄ari qđ ridiculū eſt eoꝝ nec oīa ſimul dico aūt vbi gr̄a. Ex igne eſt aq̄ ⁊ ecōuerſo ex aq̄ eſt ignis ꝑ trāſmutationē eoꝝ adiuicē ſup māȝ cōem: ⁊ hoc eſt manifeſtuȝ. Sed vtiqȝ videmꝰ ꝙ etiā ex eis gn̄ant̄ caro ⁊ medulla ⁊ alia huiuſmodi: qūo ergo ex elemētis gn̄ant̄ illa: ⁊ ex elementis eni qui dicūt vt Empe. dicit ꝙ oīno nec eſt mouēs quo illa ex elemētis generent̄: ſm eos eni neceſſe eſt vnūquodqȝ mixtoꝝ nō mixtū ſed cōpoſitū eē ſicut paries cōponit̄ ex lapidibꝰ ⁊ lateribꝰ: talis eni mixtura que nō vera mixtura ſȝ cōpō eſt ex ſaluatis in eſſe ſuo elemētis: ſm partes per quas adiuicē cōpoſitis: ⁊ ſm eos ꝯtingit ꝑ cōpōnē ꝯſtitui carnē ⁊ vnūqđqȝ alioꝝ: ergo etiā ſm eos ꝯtigit ꝙ a q̄libet ꝑte carnis generet̄ aer ⁊ aq̄ ⁊ terra: ⁊ ſic de alijs ⁊ huic dicto eſt ſil̄e: ſicut ſi nos cerā ſigillaremꝰ duobꝰ ſigillis iprimēdo nō in vna ꝑte vtriuſqȝ ſigilli formā: ſȝ potiꝰ in vna ꝑte circulū ⁊ in alia ꝑte pyramidē: ⁊ hoc eſt falſuȝ: qꝛ nos videmꝰ ꝙ ex vnaquaqȝ ꝑte gn̄at̄ quodlibet elemētū: ⁊ hoc manifeſtū eſt ex carnis mixtiōe: qꝛ ex oībꝰ q̄libet pars carnis ꝯſtituit̄ elemētis: ſȝ eis qui dicūt vt Empe. dicē nō ꝯuenit ſic reſolui quālibet ꝑtē carnis in quodlibet elemētū: ſȝ potiꝰ reſoluit̄ vna pars in vnū ⁊ alia in aliud: ſicut paries reſoluit̄ i lapides ⁊ lateres ita ꝙ lapis egredit̄ ex alio loco ⁊ ex alio egrediet̄ later. Intelligēdū autē qđ dī de ꝑte quātitatiua mixti ꝙ reſoluit̄ in qđlibet elemētū nō de q̄libet ꝑte eētiali: qꝛ ꝑtes eſſentiales ſūt mixta elemēti que ſūt in mixto ſm eſſe plurimū ſaluate vt ſupra in ꝑmo libro diximꝰ. Simil̄r āt ⁊ in alia oppōne q̄ dicit ꝙ vna ē mālis mā̄ elemētoꝝ ⁊ trāſmutatio adiuicē. ¶ Eſt aūt adhuc alia q̄ſtio qūo erit aliqđ ambobꝰ elemētis. ſ. māli ⁊ formali vl̄ ſupiori ⁊ iferiori: qꝛ de alijs nō eſt tm̄ dubiū: vbi gr̄a: calo ⁊ frigido: vl̄ ex igne ⁊ aq̄. Si.n. dicat̄ calorē eſſe ex ambobus vel aliud aliqđ qđ eoꝝ neutrū eſt ⁊ nō ibi cōpō: ſaluatoꝝ aūt ambo corrūpunt̄ aut alteꝝ: ſi ambo tūc nō reliquit̄ ibi aliqđ de hmōi mā̄: ergo caro nō erit ibi aliqđ niſi mā̄ elemētoꝝ cōpoſitoꝝ: qđ falſuȝ eſt. ſi āt alteꝝ corrūpit̄ tūc alteꝝ gn̄at̄ puꝝ ⁊ nō mixtū elemētū: ⁊ ſic iteꝝ non fiet caro vel os.

Tex.c.44.

Tex.c.47.

Q̄uo itelligitur ꝓpō phi ex q̄libet ꝑte mixti reſolui poſſe oīa elementa.

Tex.c.48.

¶ Cap. 15m. De ſolutione dictaꝝ dubitationū ⁊ determinatione qualiter mixtum eſt ex elementis.

Tex.c.48. Dicamus g̊ ꝑpter dcā qđ ꝯtigit in actiōe elemētoꝝ alteri eſſe magis calm̄ ⁊ aliqn̄ minꝰ calm̄: aliqn̄ magis frigidū ⁊ aliqn̄ minꝰ frigidū eē: ⁊ aliqn̄ qdē cōtigit ꝙ aliqđ illoꝝ ſimpl̄r ē in actu ⁊ alteꝝ in potētia tm̄: ⁊ tūc vnum gn̄at̄ ex alio. Aliqn̄ āt ꝯtigit ꝙ neutrū eoꝝ eſt ſimpl̄r actu ⁊ neutrū ſimpl̄r potētia ſi ſit tm̄ calidū vel tm̄ frigidū vt calidū ſm ꝓportionē quā ſupra diximꝰ in caplo de mixtiōe: ⁊ tūc elemēta miſcent̄: qꝛ que miſcent̄ nō in toto deſtruunt̄ ſm intenſiōes ſuaꝝ q̄litatū adinicē corrūpunt̄ ⁊ nō ipſe q̄litates in toto: ⁊ tūc mā̄ elemētoꝝ relinquit̄: qꝛ nō oīa corrūpunt̄ ⁊ nulluȝ eoꝝ ſimpl̄r gn̄at̄ ſȝ mediū tūc ſit mixtū ex eis oībꝰ: hoc āt mediū nō ſemꝑ ſit ꝑ eq̄litatē v̊tutis ꝯ̄rioꝝ in ipſo: ſȝ ſit aliqn̄ magis calidū q̄ȝ frigidū: ⁊ aliqn̄ ecōuerſo magis frigidū q̄ȝ calȝ ita ꝙ eſt ꝯ̄rio mō alterutrū ꝯ̄rioꝝ ſm rōnē ꝓportiōis ita ꝙ ē duplex calidū q̄ȝ frigidū vel tripl̄r vel ſm aliū talē modū: qꝛ ipoſſibile eſt ꝙ aliqđ mixtū ſit equal̄r hn̄s de quolibet miſcibili ⁊ ipoſſibile eſt ꝙ plus habeat de frigido q̄ȝ de calo cū frigidū ſit q̄litas abſcidēs mixtū ⁊ mortificatiua. Mixta ergo erūt ex iſtis corpibus que potētial̄r ſiue ſm v̊tutē ſūt in mixtis: ſicut in mā̄: ſed potius ſaluata ſm ꝓpoſitū eſſe ⁊ ſaluatis v̊tutibꝰ q̄litatū ipſoꝝ elemētoꝝ ſm ꝑdictū moduȝ ⁊ iſto mō ꝯueniētibꝰ elemētis erit mixtio. Alio v̊o mō erit mā̄ q̄dā. ſ. elemētū elemēto miſcet̄ nō ꝓpe: ſȝ ita ꝙ vnū actu manet ⁊ aliud in toto corrūpit̄: tūc eni vnū in alio nō niſi mltipl̄r ſaluat̄. ¶ Vt āt nos ad ꝓpoſitū hoc qđ dicimꝰ adaptemꝰ dicimꝰ ꝙ ꝯ̄ria patiunt̄ adiuicē: ſicut diximꝰ ꝑus: qꝛ qđ ē actu calm̄ eſt potētia frigidū: ⁊ ecōuerſo qđ potētia ē frigidū ē actu calm̄: ita ꝙ vnū corrūpit̄ ⁊ alteꝝ generat̄: ⁊ ſimil̄r ſit in alijs ꝯtra-

Impoſſibile ē aliqđ mixtū hr̄e plus đ frigido q̄ȝ de calido.

rijs.ſ.humido ⁊ ſicco:elemēta primuꝫ ſe inuicē trāſmutātur
in gnōne eoꝝ adinuicem:⁊ poſtea ſcđa trāſmutatio coeq̄lis
ſm ꝓpoꝛtionē potētijs ⁊ ex elemētis fiūt oſſa ⁊ etiā cineres ⁊
quecūqꝫ ſunt calida:calido quidē ſm aliqđ ifrigidato ⁊ fri/
gido ſm aliqđ calefacto:qꝛ in mixto vnuſcuiuſqꝫ mā ꝯ̃rij
partē capit alterius ꝯ̃rij qñ veniūt ad mediū. Mediū enim
neutrū eſt ꝯ̃rioꝝ. Mediū aūt id nō eſt vnius ꝓpoꝛtionis tm̄
ſ.ꝙ fit ꝑ equalē ꝯ̃rioꝝ participationē qđ mediū equidiſtans
vocaṫ a ꝯ̃rijs:ſed eſt idiuiſibile ſm multas ꝓpoꝛtiōes vt di/
ximus:⁊ diximus ꝙ mediū eſt multiplex iter calidū ⁊ frigi/
dū:ita eſt multiplex iter humidū ⁊ ſiccū ⁊ alia talia ꝯ̃ria ⁊ ſm
diuerſitatē quādā in alia ꝓpoꝛtione ꝯueniētia faciūt os ⁊ in
alia ꝓpoꝛtione faciūt alia quoꝝ cōplexiones variaṫ:ſicut
eſt hō cuius cōplexio maxime vicina eſt tēperamēto:⁊ leo q/
dē eſt calide cōplexionis:aſinus vō frigide.

¶Cap.16m. Et eſt digreſſio oſtēdens ꝙ foꝛma ſubſtantialis
non eſt mixtura vel armonia mixtoꝛum.

Ex his foꝛte alicui videṫ ꝙ foꝛma coꝛpoꝝ nāliū
nō fit niſi mixtura ⁊ armonia mixti Ariſt.in li
bꝛo primo repꝛobat:cū enim ꝯſtituaṫ ex elemē
tis ſꝫ multiplex terre ad multiplex aque:⁊ ite/
rū multiplex ignis idurās ad multiplex aeris:
cum eni ex octo partibus plures ex illis dātur
vulcano videṫ hec eſſe ꝓpoꝛtio q̄dā mixture qđ ſi ꝯcediṫ oꝫ
ꝙ in oibus actus coꝛpoꝝ phyſicoꝝ mixtoꝝ ⁊ cōplexionatoꝛū
eſſet actus mixti vel miſcibiliū ⁊ alterationes eoꝝ nō eſſent
niſi ſm paſſiones elementoꝝ diuiſim vel ſimul ſumptoꝝ qđ
falſum eſt:qꝛ multe ſūt foꝛme que nō ſunt mixtura ſicut aīa
⁊ ſicut oīs foꝛma ſubſtātialis:vñ etiā res habent opationes
que nullius ſūt miſcibiliū:ſed ſunt ſpēm ſequētes ſicut ma/
gnes attrahit ferrū ⁊ auꝝ coꝛ letificat ⁊ huiuſmodi. Et ideo
ſciēdū ꝙ ſm ꝓprietatē huius ſcīe nō determinaṫ de mixtiōe
niſi in oꝛdine ad gnōnē ⁊ inquātū ꝓcedit generatio in ſimpli
ci ⁊ ex ſimplicibus:⁊ ideo totū qđ dictū eſt ⁊ qđ diceṫ itelligiṫ
de mixtura que p̄cedit foꝛmā ex parte materie ſm viā gnō/
nis:ſm exigētiā eni illius prioꝛ introduciṫ foꝛma ꝑ virtutes
celeſtes ⁊ ꝯiūctas virtutibus elemētoꝝ mixtoꝝ adinuicem.
Et ideo infra repꝛehēdunṫ illi qui ſufficiētiā cauſaꝝ gnōnis
eſſe ponebāt in mā diſpoſita:eo ꝙ auferebāt cām foꝛmalē q̄
dat eē rei ⁊ nō eſt aliqđ māe nec ſič pars nec ſicut diſpoſitio.

¶Cap.17m. De eo ꝙ omnia elementa conueniunt ad quod
libet mixtum per naturam.

Tex.cō.49. Edeamus ergo ad ꝓpoſitum oſtēdētes ꝙ oīa
mixta coꝛpoꝛa q̄cūqꝫ circa mediū locoꝝ ſūt ex
oibus ſimplicibus ſunt cōpoſita ſiue cōmixta:
ꝙ eni terra ſit in eis ex hoc pꝫ ꝙ oīa mixta ſiue
ſint aquatica ſiue terreſtria ſiue volātia in aere
ꝓpꝛiū bonū quietis ſue habent in terra:locus
aūt vbi quieſcit res ꝯnālis eſt ei ⁊ ita terra abūdat in oibus
mixtis. Aquā aūt in eis opꝫ ineſſe:qꝛ terra pura ꝯtinuatio/
nē nō habet ſed potius diſcōtinuationē in puluerē ꝓpter ſic/
cū nāle qđ eſt in terra:ptes aūt cōmixtoꝝ optime ad ſe ter/
minanṫ. Qđ aūt inter ſimplicia bñ eſt terminabile eſt aqua:
ergo eſt aqua vt ꝯtinēs ⁊ terminās partes:⁊ partes inſūt oi
bus mixtis. ¶Amplius aūt ſicut etiā diximus terra nō ꝯti/
nuaṫ ſine humido ꝯtinuāte:vñ ſi humidū auferatur ab ipſa
terra decidet in puluerē:ergo terrene ſube īfuſum eſt humi
dū aque in coꝛpoꝛibus mixtis:terra qdē ergo ⁊ aqua inſunt
per dictas cauſas. Aer aūt ⁊ ignis inſūt:qꝛ illa duo elemēta
ꝯ̃ria ſūt ſm q̄litates terre oēs ⁊ aque ⁊ aer qdē terre ⁊ ignis
aque opꝫ vnūquodqꝫ alterari a ſuo ꝯ̃rio:ergo cū terra ⁊ aq̄
alterenṫ in mixto opꝫ ineſſe aerē ⁊ ignē vt alterātia ea:dico
aūt ꝯ̃riū eſſe elemētū elemēto ꝓut rōne qualitatū ꝯtingit ſub
ſtātiā eſſe ꝯ̃riā ſube:qñ ergo gnōnes ſunt ex ꝯ̃rijs ⁊ in mixtis
ſunt extrema ꝯ̃rioꝝ.ſ.frigidū ſiccū frigidū ⁊ humidū neceſſe
eſt alterā ineſſe.ſ.calidū cū ſicco:⁊ calidū cuꝫ humido:qua/
propter in oī cōpoſito mixto erūt oīa coꝛpa ſimplicia. ¶Ad/
uertēdū tñ ꝙ lꝫ exñtibus in mixto terra ⁊ aqua ⁊ igne oīa in
ſunt ꝯ̃ria.ſ.calidū frigidū humidū ⁊ ſiccū:tñ nō ſunt ita imi/
nuta diuiſibilia ⁊ ſubtilia ꝙ fiat cōplexionalis cōmixtio ni/
ſi adſit humidū calido aereo ad qđ vapoꝛaṫr eleuaṫ aqua ⁊
ad ipſuꝫ ꝯdēſaṫ aer:⁊ cū vapoꝛaṫr eleuaṫ aqua ſunt in ipſa
partes terre ſubtiṫr ⁊ miſcibiles ⁊ tūc fit optima cōmixtio:⁊
Tex.c.50. iſta oīa opꝫ in mixto nāliter eſſe:hoc etiā videṫ teſtificari nu

trimētū mixtaꝝ reꝝ que eiſdē in genere nutriunṫ ⁊ generan
tur:oīa eni ex multis ſimul mixtis nutriunṫ:eteniꝫ quecūqꝫ
magis terreſtria ſunt vno ſolo videnṫ nutriri:vt plāte aqua
nutriri videnṫ ex multis mixtis ſimul nutriunṫ:qꝛ cū aqua
mixta eſt terra qđ oſtēdit agricultura:quia nutriētes ruſtici
plātas mixtū aque ſtercus habēr:ergo multo magis que mi
nus ſunt terreſtria vt animalia nutriunṫ ſimul mixtis:ergo
etiam ſunt ex multis ſimul in mixtis.

¶Cap.18m. Qꝫ ſolū iter ſimplicia nutriṫ ignis ſm antiquos. Tex.c.50.

Voniā āt nutrimētū eſt ꝯuertibile in materiā
eius nutriṫ vt in primo libꝛo diximus vbi locu
ti ſumus de augmēto. Id āt qđ nutriṫ eſt ſpēs
in mā ⁊ foꝛma rōnale eſt:qđ dicunt antiqui ꝙ
iter ſimplicia coꝛpoꝛa ſolus nutriṫ ignis inter
oīa ea que adinuiceꝫ generanṫ. Solus.n.ignis
maxime eſt ſpēi ⁊ foꝛmalitatis:⁊ ideo innatus ſurſum ferri
ad tertiū oꝛbis qui maxime foꝛmalis eſt inter coꝛpoꝛa:vnū/
quodqꝫ eni innatuꝫ eſt ferri ad ſuiipſius regionē que eſt ſibi
ꝯnālis:foꝛma aūt ⁊ ſpēs oium reꝝ eſt in terminis oꝛbiū:qꝛ
ſuperioꝛa ad inferioꝛa ſe habēt ſicut foꝛma ad mām:vt in ce
lo ⁊ mūdo eſt determinatū:vnde cū ignis vbiqꝫ tāgat oꝛbē
lune ꝯſtat ꝙ ipſe oꝛbi ꝯnālis eſt in foꝛma. Diximus autē in
primo tractatu de augmēto ꝙ tam nutriri q̄ꝫ augere dicitur
ꝓpꝛie ⁊ impꝛopꝛie:ꝓpꝛie qdē ſicut in aīatis in qbus eſt vir/
tus nutritiua ꝯuertēs nutrimētū in quālibet partem ſui ſm
foꝛmā:lꝫ nō in quālibet ſm materiā ⁊ in qualibet per poꝛos
⁊ ſpōgioſitatē penetret nutrimētū:⁊ hoc mō nō nutriṫ ignis.
Diximus āt alio modo qñ nō virtus aīe ſed caloꝛis tm̄ in ſe
ꝯuertētis aut igrediṫ quālibet ptē nutriri ſed additṫ ei extri/
ſecus ꝑ ꝯtinuationē:⁊ hoc mō nutriṫ ignis. Qm̄ qdem ergo
oīa mixta ex oibus ſunt ꝯſtituta ſimplicibus dictum eſt.

¶Tractatus tertius de cauſa tranſmutationis.

¶Cap.pm. Que intētio tractatus:⁊ que ⁊ quot pꝛincipia ſūt
tranſmutationis.

Via vō quedā ſunt ge Tex.c.51
nerabilia ⁊ coꝛruptibilia ꝯtingit gñatio cir/
ca mediū locū ſpere celeſtis qui locus eſt ter
ra habitabilis:⁊ vbi aqua ⁊ aer ꝯtingūt ter
rā:qꝛ ibi nō alibi radij ſtellaꝝ ꝯgreganṫ ad
punctū vnum qđ cōparaṫ ad celum eſt terra
ſimpṫr aut centrū terre. Quia inquātuꝫ ſic eſt opꝫ nos dicere
de oī gnōne in vniuerſali ſimpṫr quot ⁊ que habēt pꝛincipia
que nos facilius in libꝛis particularibus īſpiciemus cauſas
particulariū qñ cauſas vniuerſalis gnōnis p̄us accepimus
in libꝛo pꝛimo:qꝛ via doctrine eſt ab vniuerſali ad pticula/
re. Dico ergo ꝙ pꝛincipia gnōnis ⁊ coꝛruptionis nō ſunt eq̄
lia ⁊ gñe eadē cū p̄ncipijs illis que ſunt in mobilibus ſempi
ternis ⁊ pꝛimis ⁊ vnū eoꝝ qdem eſt mā. Aliud aūt eſt foꝛma
opꝫ aūt ⁊ tertiū ad hoc exiſtere:qꝛ ſic in pꝛimis nō ſufficiunt
duo ad motū:ſed opꝫ adeſſe tertiū qđ eſt efficiēs:cauſa autē
que eſt vt mā in gñabilibus iſta in his gnōnis eſt cauſa qua
poſſibilia ſūt eſſe ⁊ nō eſſe eo ꝙ ipſa mā potētia eſt ⁊ non eſt
actu. Et ideo ſe habet ad vtrūqꝫ.ſ.ad eſſe ⁊ ad nō eſſe:⁊ cuꝫ
actu ineſt foꝛme vnius nō caret pꝛiuatione ⁊ deſiderio foꝛ/
me alterius per qđ abijciet foꝛmā quā habet ⁊ accipiet aliā:
foꝛma autē eſt cauſa eſſe tm̄:ſed efficiēs mouet materiaꝫ vt
trāſmutaṫ de potentia ad actū. Eoꝝ eniꝫ que ſunt quedam
ſunt ex neceſſitate in eſſe nec aliter ſe poſſunt habere vt cele/
ſtia in ſua ſuba ⁊ in ſuis motibus neceſſaria ſūt:⁊ his oppo/
nunṫ impoſſibilia ad ſe que nunq̄ꝫ erūt nec potuerūt fieri:ſi/
cut ꝙ celū incurueṫ vel recto motu moueaṫ. Quedā vō poſ/
ſibilia ſunt eſſe poſſibilia nō eſſe que ſunt gñabilia ⁊ coꝛrupti
bilia ⁊ quādoqꝫ quidē ſunt ⁊ quādoqꝫ autē nō ſūt:⁊ ideo eſt
neceſſarium ꝙ generatio ⁊ coꝛruptio ſint circa talia que poſ
ſibile eſt eſſe ⁊ poſſibile ſit nō eſſe. Cauſa aūt ex qua eſt talis
poſſibilitas ad eſſe ⁊ ad nō eſſe in generabilibus eſt vt mā:
ſed cauſa finalis in phyſicis que eſt cuius gratia eſt motus a
mouēte ⁊ in mā eſt foꝛma ⁊ finis ⁊ ſpēs ⁊ eſt fini motus ⁊ in/
tentionis efficientis eſſe:qꝛ ad ipſam habitam quieſcit mo/
tus eius:foꝛma aūt eſt que dat eſſe actu materie. Sed ſpe/
cies eſt dans rōneꝫ qua eſt pꝛincipiū cognitionis rei:hec eni
eſt rō diffinitiua cuiuſlibet ſubſtantie:ſed cum his duobus

opꝫ adeſſe principiū tertiū qđ eſt efficiens: qđ quidē oēs an-
tiqui ſonabāt ſed nullus eoꝝ dixit expreſſe.

¶ Cap. 2m. De duabus opinionibus de generāte cauſa que
eſt primum efficiens.

Tex.c.52. Antiquoꝝ enim ſentētie de gñatione efficiente
in generabilibus fuerūt due: extimauerūt eniz
quidam ꝙ ſpecieꝝ ſiue formaꝝ ſeparataꝝ vna
ſufficiēs eſſet cauſa ad hoc ꝙ res genereꝛ quē-
admodū dixit Plato in phedone: eū eni indu
cit increpantē alios phos tanꝗ̄ nihil dicētes ⁊
ſupponit ꝙ quedā hec entiū ſicut ſpecies ſeparate ⁊ quedaꝫ
ſunt principia ſpecieꝝ ſicut materie ⁊ ꝙ vnūquodq̄ꝫ cōpoſitū
dicit eſſe actu ſm ſpeciē generari aūt diciꝛ ſm illiꝰ ſucceſſio-
nē ⁊ diciꝛ corrūpi ſm eiuſdē ſpeciei actionē: dixit enim ſpēs
reꝝ eſſe eternas que ſunt ſigilla que ſe ſigillāt in rebus gñabi
libus ⁊ cū ſigillāt materiā: tūc res generaꝛ ⁊ eijcitur forma
ſigilli manet quidē forma ꝑpetua: qꝛ deſtructo omni homi-
ne particulari ad hoc manet homo in diffinitionibus que
ſunt aial rōnale corporeū ſiue ſermocinale: ſed deſtruiꝛ indi
uiduum per electionem talis forme: quapropter ſi hec vera
ſunt: pꝫ ꝙ ipſe Plato extimat ex neceſſitate cauſas eſſe tam
gñationis ꝗ̄ꝫ corruptionis que per preſentiam quidē eſt ge-
nerationis per abſentiā aūt corruptiōis. Alij aūt nō dixerūt
primū mouēs mām eſſe extrinſecū: ſicut Plato: ſed dixerūt
principiū motus materie eſſe ipſaꝫ mām diſpoſitā ⁊ īforma
tā q̄litatibꝰ primis: dixerūt etiā a tali mā eſſe motū reꝝ.

¶ Cap. 3m. De improbatione ambarum opinionum.

Tex.c.52. Neutri aūt iſtoꝝ bene dicunt: qꝛ ſi ſpēs ſunt cau
ſe gñationis ⁊ corruptionis queramus quare
non ꝯtinue ſine intermiſſione res generanꝛ: ſꝫ
quādoq̄ꝫ res generanꝛ: ⁊ qñq̄ꝫ nō cū aūt eodeꝫ
modo ſe habeat ſpēs gñantis ⁊ ſemꝑ eodē mō
ſe habēt principalia ſpēꝝ vel particularia ſpēꝝ
que innata ſunt iſtas ſpēs ſuſcipere. ¶ Amplius nos ad ſen
ſum videmus ꝙ in arte eſt aia cauſa mouēs preter ſpēm: qꝛ
ſanitatē facit medicus: ⁊ ſciētiā generat doctor ⁊ cuꝫ ꝑter il-
los ſanitas ⁊ doctrina ſint ſpēs ⁊ aia diſcentis ⁊ cōplexio ſa-
nitatis ſint particularia illaꝝ ſpēꝝ ⁊ eodē modo in alijs que
ſunt operata per potētias artiū: cū ergo ars mutet nām etiā
Tex.c.53. ſimiliter erit tertia cauſa ꝑter duas. Illi aūt qui dicūt ꝙ mā
ꝑfato modo diſpoſita ſit cauſa gñationis ꝓpter motuꝫ quo
mouet: dicūt vtiq̄ꝫ melius ꝗ̄ꝫ iſti qui ponūt ſpēs. i. qđ alterat
⁊ qđ trāſformat magis eſt cauſa mouēs in phyſicis: mā aūt
ſic informata alterat ⁊ tranſformat: ⁊ nos etiam aſſueti ſu-
mus dicere in artibus in nā ꝙ hoc eſt efficiēs: quodcūq̄ꝫ eſt
mutans ⁊ alterans rem ⁊ tranſformans ⁊ illa dicta iſtoꝝ ex
ꝯſuetudine cōprobanꝛ: ſed tamē nec hi iuſte nec vere dicūt:
materie enim eſt pati ⁊ moueri: facere aūt ⁊ mouere eſt alte
rius potētie que eſt efficiēs. ¶ Ex his enim que ſcđo phyſi-
coꝝ ſunt ſcripta ꝯſtat mām ⁊ efficiēs nunꝗ̄ꝫ poſſe coincidere
in idē. Dixerūt āt iſti ꝙ mā eſt pricipiū mouēs: ⁊ q̄litas ma
terie que eſt calor ⁊ frigus eſt ſicut inſtrumētū māe: ꝙ autē
hoc falſum ſit manifeſtuꝫ eſt in his que a nā generanꝛ: ipſa
enim aqua nō facit ex ſeipſa: ſed potius patiꝛ: ⁊ ſi facit aliun
de mota eſt ⁊ facta quocirca hi ꝓpter hoc non bene dicunt.
Alia aūt rō eſt quare nō iuſte dicūt. ſ. ꝙ qꝛ dicūt ꝙ calidū ſe-
gregat ⁊ diſtinguit res: frigidū aūt cōgregat ⁊ miſcet eas: ⁊
hoc dicūt reꝝ formas nec res habere aliā formā niſi rarita-
Tex.cō.54. tē ⁊ ſpiſſitudinē diuerſam materie. Amplius iſti attribuunt
corporali materie potētias qualitatū primaꝝ vt ꝓpter illas
generēt valde organice hoc eſt inſtrumētalr: qꝛ dixerūt ꝙ q̄-
litates prime ſunt velut inſtrumenta q̄dā qbus agit ⁊ efficit
mā hoc qđ efficit ⁊ agit: auferūt etiā illā cauſam que eſt ſm
ſpēm que vocaꝛ formalis: qꝛ ſubſtātialē formā nullā eſſe dice
bāt. Inquiūt eni qꝛ calidū innatū eſt ſegregare: frigidū autē
ꝯgregare: ſegregat eni calidꝫ ⁊ diſſoluit. Et ideo qꝛ ſubtile
ad ſe trahit ⁊ groſſuꝫ relinquit res diſtinguit: frigidū auteꝫ
qꝛ ꝯgregat ⁊ īſpiſſat res miſcet ⁊ ꝯfundit: ⁊ qꝛ oia ꝯſtituunꝛ
mixtura quadā ⁊ diſtictiōe: ⁊ ideo dicebāt iſti qꝛ ex his duo-
bus oia alia faciūt vel patiunꝛ: ⁊ oia alia ex eis gñanꝛ ⁊ cor-
rūpunꝛ intātū ꝙ etiā ignis qui formaliſſimus eſt motus ali
quādo a frigido hoc mō inſtrumētalr patiꝛ: ⁊ nō dixerūt ali
Tex.c.55. quā aliā cauſam efficiētē vel formalē. Amplius in hoc ſimile
aliquid dicūt ſicut ſi aliquis cauſaꝫ eoꝝ que generanꝛ attri-
buat ſerre aut alicui alioꝝ inſtrumētoꝝ: qꝛ in veritate calor
ignis ⁊ frigus aque intēperata ſūt ⁊ ad cōplexiones mixti nō
agūt: ſed potius calor per ſe ꝯſumit ⁊ incinerat ⁊ frigus mor
tificat ⁊ ꝯgelat: vñ ſicut neceſſe eſt aliquo ſerrāte diuidere li-
gnū aliquo mouēte ſecurim vel dolabrū coequari cōplanari
⁊ poliri lignū in edificio ⁊ in alijs ſimilr ⁊ eodē modo neceſ-
ſe eſt ꝙ q̄litates elemētales aliqđ ordiate moueāt ⁊ dirigāt
ad ſpēs generatoꝝ ꝓducēdas: ⁊ hoc eſt motꝰ celi vt īfra pate
bit: quocirca ⁊ ſi ignis maxime aliqđ faciat ⁊ moueat: tñ iſti
nō vidēt qūo mouet: qꝛ multo deteriꝰ mouet ꝗ̄ꝫ organa: qñ ſi
cut dictū eſt organū dirigiꝛ ab artifice ad actū talē vel taleꝫ
qui īducit formā opis artis: ſꝫ ignis ⁊ frigus elemētalia cor-
rūpūt cōplexiones oēs: ⁊ hoc eſt peſſimū ⁊ mlto peiꝰ ꝗ̄ꝫ actio
organū que eſt ordinata ab eo qđ mouet organum.

¶ Cap. 4m. De ſentētia vera de cauſa efficiente gñationis.

Nobis aūt volentibus tradere vniuerſalē cau- Tex.c.55.
ſam efficientē ꝑpetue gñationis ſupponanꝛ ea
que dicta ſunt vniuerſalr de cauſis in 2o phyſi-
coꝝ: ⁊ ea que dicta ſunt hic de mā ⁊ forma ele-
mēti. Amplius vō ea etiam ſupponanꝛ que di-
cta ſunt de allatione qui eſt motus circuli cele-
ſtis: demōſtratū eſt enim in 8o phyſicoꝝ: qm̄ allatio eſt motꝰ
ꝑpetuus: his enim tribus ſic ſe habētibus neceſſe eſt gñatio
nē ꝯtinue eſſe ⁊ ꝑpetue. ſ. qꝛ mā ꝯtinue paſſibilis eſt: q̄litates
que ſunt forme elemētoꝝ ꝯtinue agūt ⁊ patiunꝛ adinuicem.
Allatio aūt facit gñationē ꝯtinue durare: qꝛ ꝯtinue ⁊ ꝑpetue
adducit generās in tota mā ⁊ alie ſimilr allationes. Simul
aūt cuꝫ dictis manifeſtū eſt: qm̄ ⁊ priora que dicta ſunt in 8o
phyſicoꝝ bene dicta ſunt. ſ. ꝙ allatio circuli ſit primus motꝰ:
⁊ ꝙ gñatio nō eſt primus motus in vniuerſo: qꝛ multū rōna
bilius eſt ꝙ id qđ eſt ens ſemꝑ ⁊ ꝑfectū in eſſe ⁊ eſt ꝑpetuum
ſit cauſa eius qđ nō eſt ſemꝑ ꝗ̄ꝫ ecōuerſo id qđ eſt nō ens ſit
cauſa enti ſemꝑ ꝑpetuo: qđ aūt fertur ſm ſolum eſt ꝙ nihil
moueꝛ localr niſi qđ eſt ſm ꝙ generaꝛ nō eſt: qꝛ ſi eſſet nō ge
nerareꝛ: ergo allatio prior eſt ⁊ cauſa gñationis in vniuerſa
li: lꝫ in vno ⁊ īdiuiduo gñari prius ſit fieri per gñationē ꝗ̄ꝫ ge
neratū moueri localr. Qm̄ aūt ſuppoſitū ⁊ determinatuꝫ eſt Tex.c.56.
ſupra in primo libro ꝙ gñatio que ꝯtingit rebus gñabilibus
eſt ꝯtinue ⁊ ſemꝑ: ⁊ nos dicimꝰ ꝙ allatio circuli eſt cauſa ge-
nerationis ⁊ corruptionis manifeſtū eſt: qꝛ ſi vnū ⁊ eodē mō
ſe habēs eſt allatio ipſa nō pōt cauſare vtrūq̄ꝫ. ſ. gñationeꝫ ⁊
corruptionē: qꝛ ipſa gñatio ⁊ corruptio ſunt ꝯ̄ria. Idem eniꝫ
ſimilr ſe habēs ſemꝑ innatū eſt idē facere ⁊ nō ꝯ̄ria quocir-
ca ſi allatio ſit vna ⁊ ſimilr ſe hñs aut gñatio eſt ſemꝑ cauſa
ta ab ipſa aut ecōuerſo: ⁊ nō ambo ſimul: cū vtrūq̄ꝫ hoꝝ ꝯ̄rio
rū cauſaꝛ ab allatione: opꝫ ꝙ motus ſint ꝯ̄rij altero duorum
modoꝝ aut. ſ. ꝙ ſint due allationes ꝯ̄rie aut etiā vna ineq̄lis
ſibi ſm diuerſas circuli partes que ex vna parte circuli cau-
ſet vnū: ⁊ ex alia parte cauſet aliud: ꝯ̄rioꝝ eni cauſe ſūt ꝯ̄rie.
Ideoq̄ꝫ prima allatio que eſt orbis ꝑmi qui moueꝛ ⁊ mouet
alios orbes motu diurno eq̄li ſuꝑ circulos equidiſtātes cir-
culo equinoctiali: ⁊ ſuꝑ polos mūdi nō eſt cauſa gñationis ⁊
corruptionis: qꝛ nō equalr accedit ⁊ recedit: ſed equalr acce
dit vbiq̄ꝫ ⁊ ſemꝑ: ſed ea allatio que eſt circa circulū qui diciꝛ
orbis ſignoꝝ ſiue zodiacus eſt cauſa gñationis ⁊ corruptio-
nis. In hac eni allatione ineſt ꝯtinuū ex circulatione ⁊ ineſt
moueri duos motus ꝯ̄rios. ſ. acceſſionis ⁊ receſſionis: ſiue
aſcēſionis ⁊ deſcēſionis ex qbus gñanꝛ ambo. ſ. gñatio ⁊ cor
ruptio: neceſſe eſt ſi ſemꝑ erit gñatio ⁊ corruptio ſicut in pri-
mo libro oſtēſum eſt ſemꝑ aliqđ moueri ſm allationē: ⁊ hoc
mō ſemꝑ nō moueꝛ niſi orbis aliquis vt nō deficiāt iſte trāſ-
mutatiōes: ergo ꝑpetue ꝯtinuitatis in generādo vnū ex al-
tero ⁊ corrūpiꝛ vnū in alteꝝ eſt cauſa ꝙ generās eſt aliqñ no
bis ꝑſens ſm ꝓpinquitatē: aliqñ abſens ſm remotionē: ꝯti-
git eni ex hoc qñq̄ꝫ generās lōge fieri a loco gñationis: ſicut
qñ moueꝛ in ſignis meridionalibus ꝯtingit qñq̄ꝫ fieri prope
ſicut qñ moueꝛ in ſignis aquilonaribus. Qñ aūt generantis
diſtantia ſiue accedentis non eſt equalr neceſſe eſt etiā mo-
tum eſſe inequalem: quocirca ſicut in adueniendo ⁊ in pro-
pe eſſe generat rē tūc in recedēdo ⁊ in longe fieri corrumpi-
tur idipſum mouens accedendo ⁊ recedēdo: ⁊ ſi multotiēs
adueniendo ſm vnam medietatem circuli corrumpiꝛ: con-
trarioꝝ enim ꝯ̄trarie ſunt cauſe non tamen eſt motus vnius
medietatis circuli ꝯ̄trarius motui alterius medietatis per

ſe ſed ſm reſpectū radij ad locū generationis: qꝛ cuꝫ recedit reſpicit obliquiori radio locū gn̄ationis: ⁊ tunc dominatur frigus mortificās: ⁊ cū accedit rectiori reſpicit radio: ⁊ ideo plus calefacit: ⁊ qꝛ motus ſolis in circulo obliquo cauſa eſt gn̄ationis ⁊ corruptionis: ideo tempus gn̄ationis eſt equale tempori corruptionis ⁊ ecōuerſo: qꝛ ſol aſcēdendo per ſex ſigna generat que ſunt a principio capricorni vſq̄ꝫ ad initiuꝫ cancri: ⁊ per ſex ſigna deſcendendo corrūpit que ſunt ab initio cancri vſqꝫ ad principiū capricorni ⁊ iſti motus ſūt inter duos tropicos ſolſtitiales: ⁊ qꝛ iſta gn̄atio inferioꝝ ⁊ corru-

Tex.c.57. ptio cauſant a ſuperiori allatione in circulo aliquo. Ideo oē tēpus qđ eſt in re tēporali ⁊ ois vita que viuit habet numeꝝ in circulo celeſti: ⁊ in ipſo circulo celeſti determinat: quia ex ipſo circulo ꝯſideratur vſqꝫ ad quantum ſe extendit virtus generantis ſm ꝙ affert eſſe rei anteq̄ꝫ afferat perfectam rei corruptionē: ſicut pꝫ ex ſciētia aſtronomica: omnium enim inferioꝝ rerum eſt ordo cauſaꝝ pendens ex ſuperiori ordine: ⁊ omne tēpus qđ eſt rei ex arte in tēpore duratiuo: ⁊ ois vita periodo menſurat. Eſt autē periodus modulatio circuli dicti a peri qđ eſt circum ⁊ odos qđ eſt modulatio: ſed tn̄ non oia menſurant eadem periodo: ſed hec habent maiorem: ⁊ hec habent minorē: hoꝝ enim periodus eſt. Horuꝫ autē minor hoꝝ aūt maior ſm ꝙ magis ſuſcipientia ⁊ reti-

Tex.c.58. nentia ſunt virtutes ſibi ex circulo celeſti influxas. ¶Quod autēꝫ vera ſint que dicta ſunt teſtificatur ſenſus. Quia nos videmus ad oculum ꝙ ſole adueniente ad punctū arietis: quādo directo radio locum noſtrū tangit generatio eſſe incipit in terra naſcentibus: recedente autē ſole a principio libre marie incipit reꝝ diminutio ⁊ corruptio: ⁊ tēpus vtriſqꝫ eſt equale: qꝛ tēpus qđ eſt generationis ſm nām equale eſt tēpori corruptionis ſm nām: qꝛ tātus eſt aſcenſus ſolis quātus eſt deſcenſus vt dictum eſt: ſi autē ꝯtingit aliqn̄ corrumpi aliquam rem in minori tēpore: hoc eſt anteq̄ꝫ vis generationis celeſtis ſm rōneꝫ periodi recedat hoc ꝯtingat per accidens ꝓpter cōfuſionem materie ex alia cauſa: qꝛ cum mā eſt inequalis ⁊ non ſuſceptibilis virtutis celeſtis: ⁊ non eodē modo ⁊ equalr̄ ſe habens in periodo: tunc neceſſe eſt ꝙ gn̄ationes ⁊ corruptiones ſint equales: ⁊ hee erunt citiores ⁊ ille tardiores quocirca accidit ꝙ tempus idem eſt gn̄ationis ⁊ corruptionis: ⁊ propter horum generationem alijs generatur corruptio ⁊ econuerſo.

¶Cap. 5m. Et eſt digreſſio declarans ea que dicta ſunt de periodo.

Quid eſt periodus.

Est autē hic attendendum ꝙ periodus grecuꝫ nomē dicit a peri qđ eſt circū ⁊ odos qđ eſt armonia in cantu: ⁊ ponitur pro ꝯſonantia menſure: hoc eſt idem ꝙ menſura corporis. Eſt āt periodus menſura que ex circulo celeſti imprimit vel influit rei cauſate a circulo in inferioribus. Cū aūt multiplex ſit circulus celeſtis: nō tn̄ ſūt niſi duo motus ipſoꝝ in genere. ſ. motus planes ⁊ motus aplanes: vt dicit Ariſto. in. ii° prime phie: ⁊ ſicut accipit ex propria phia aſtronomoꝝ. Motus aūt aplanes ſiue ordinat⁹ eſt motus primordialis qui diurnus dicitur: ⁊ eſt ab oriēte in occidēs ſuper polos mūdi ⁊ ſuper angulos equidiſtātes quoꝝ maximus eſt circulus equinoctialis: ⁊ hic motus dicit allatio vnius ꝓprie qui affert gn̄ans hoc eſt ſolē: ⁊ ſcđo alios planetas: ⁊ tertio oēs ſtellas: ⁊ quarto gradus totius orbis ab ortu in occidēte qui motus eſt cauſa vite ⁊ eſſe in quibuſdā intm̄ ꝙ quorūdā eſſe ⁊ vita vltra circulū iſtius motus nō extēdit: ⁊ ideo quedā pficiunt in eſſe in die corruptio eoꝝ cōpletur in nocte ſicut pꝫ in piſce qui dicit dies vel ediurna: qꝛ eadē die nāli morit ⁊ orit. Alius aūt motus eſt erraticus qui motus planes vocat ⁊ eſt circuli ſignoꝝ ſuper polo zodiaci qui diſtat a polis mūdi per. 24. gradus ⁊. 35. minuta: ⁊ ideo ſol ⁊ alie ſtelle mote in ipſo oblique mouentur ab ante in retro ⁊ ecōuerſo hoc eſt ab aquilone in meridie: ⁊ ecōuerſo ſicut ſol mouet a capricorno in cancrū: ⁊ a cācro in capricornū. Iſtis aūt duobus modis ſimul cōmiſcent elemēta ad gn̄ationem qn̄ ſole adueniēte verſus capricornū inferiora elemēta vincunt ſuper ſuperiora: ⁊ qn̄ venit verſus cancrū incipiūt vincere ſuperiora ſuper inferiora. Sic etiaꝫ diſtinguit quatuor tempora que ſunt ver eſtas autūnus ⁊ hyems. In duobus enim tropicis facit eſtatē ⁊ hyemē: ⁊ in duobus equinoctialis punctos. ſ. ariete ⁊ libra ⁊ vere ⁊ autumno. Eſt aūt obſeruādū ꝙ nō ſolus ſol eſt cauſa gn̄ationis: ſed ipſe precipue ſit generans niſi dicat ꝙ ſolo lumine ſolis ſit gn̄atio: qꝛ ſicut dicūt precipui phi Ariſto. ⁊ Auic. Ptolomeus ⁊ Megelaph⁹ ſolus ſol lucet lumine ꝓprio ⁊ oēs alij planete ⁊ ſtelle illuſtrātur a ſole quēadmodū ⁊ luna: ſed lumē recipit ab eis in profundū ſui ⁊ īduit in eis aliā nām q̄ꝫ habeat in ſole: ⁊ ideo in luna eſt frigidū ⁊ humidū intēperate. In ſaturno eſt frigidū ⁊ ſiccū in tēperie. In venere frigidum ⁊ humidū temperate. In mercurio vō eſt cōmiſcibile: qꝛ auget ꝓꝓetatē cuiuſcūqꝫ ſtelle quā reſpicit ⁊ in ſole qui mouet oēs eſt calidū ⁊ ſiccum tēperate. Oēs aūt alie ſtelle fixe ꝓprietatē alicuius iſtaꝝ ſequunt. Hoc habito notanduꝫ ꝙ nullatenus ſolus acceſſus ſolis ⁊ receſſus facit periodum: qꝛ aliter in hyeme nullū animal deberet naſci: ſed potius omnia mori ⁊ nullius vita deberet extendi vltra annū: qđ expreſſe falſum eſt: ſed periodū facit relatio aſcēdentis ſigni ſuper orizontē. Ad oīa alia iſta ſigna circuli cū ſuis ſtellis ⁊ planetis in hora ꝯceptus vel natiuitatis rei inferioris que creatur vel concauſat a circulo celeſti: hoc enim modo mēſura quorūdā eſt anterius ⁊ quorūdaꝫ plus vel minus ſm effectus ſignoꝝ ⁊ fortitudinis ſtellaꝝ que fixe ſunt ignis hoc mō veꝝ eſt ꝙ equale eſt tempus generationis rei tēpori corruptionis: qꝛ a primo ſigno aſcendente in hora rei cōputat ꝓfectus rei vſqꝫ ad ſeptimū ſignū eiuſdē circuli: ⁊ a ſigno ſeptimo vſqꝫ ad primū cōputat defectus: ⁊ ideo ſeptimū ſignum domus mortis vocat ⁊ aſcendens vocat domus vite. Et ideo generatio rei vocat profectus vſqꝫ ad ſtatum: ⁊ poſt ſtatum vſqꝫ ad declinationem ⁊ a declinatione vſqꝫ ad mortē vocat periodus mortis: quia equalia ſunt ſm nām: qꝛ a primo vſqꝫ ad ſeptimū tantuꝫ eſt quātum a ſeptimo vſqꝫ ad primū per aliam partē circuli mēſurando: verbi gratia: ab ariete per cācrū ⁊ geminos ⁊ deinceps vſqꝫ in librā tantū eſt quātū a libra per ſcorpionē ⁊ ſagittariū: ⁊ ſic deinceps ad arietē: ⁊ ſic periodus pfectus hois ſunt. 35. anni vel. 40. ⁊ erit etas hois. 80. anni: pōt tn̄ hoc impediri per accidēs per cibū malū vel mortē violentā vel alio quocūqꝫ modo: ⁊ hoc vocat Ariſt. materie inequalitatē: qꝛ ſ. per accidētia multa aliter diſponit q̄ꝫ moueant a circulo: ⁊ ideo diuerſimode moriunt hoīes citius ⁊ tardius q̄ꝫ ꝑ naturā mortales ſint: ⁊ ſimilr̄ etiā alia aīalia: hoc etiam modo etates ſunt oīum reruꝫ: qꝛ planete in circulo periodali poſiti qn̄ ſunt fortiores dant plures annos vite ⁊ quādo ſunt debiliores dant pauciores: ⁊ hoc etiam modo innoteſcit: qm̄ qui ſciret vires ſignoꝝ ⁊ ſtellarum in ipſis poſitaꝝ in circulo periodali dum naſcitur res aliqua ipſe quantū eſt de influentia celi prenoſticari poſſet de tota vita rei generate: ſed tamen hoc neceſſitatem nō poneret: quia poſſet impediri per accidens vt dictum eſt.

Nota ꝙ phyſice loquēdo hoīes citius aut tardi⁹ mori poſſunt q̄ꝫ ꝑ nāꝫ ſint morituri. Z.

¶Cap. 6m. Qꝛ non deficiet generatio per cauſam ſubſtātialē.

Tex.c.59.

Semper vō vt dictū eſt erit gn̄atio ⁊ corruptio ⁊ nunq̄ꝫ deficiet ſm nām: ꝓpter cauſam quā diximus tum ex parte materie in primo libro tuꝫ ex parte cauſe efficientis vt diximus nuper: qꝛ motus circuli ſm nām nō deficiet: hoc aūt rōnabiliter ꝯtingit: qꝛ ſi nos ꝯſideremus finē intentionis nature: nos inquiremus qꝛ nā ſemꝑ deſiderat id qđ eſt melius: eſt aūt melius eſſe q̄ꝫ nō eſſe: quot aūt modis dicit eſſe diximus in quinto ⁊ in ſeptimo prime phie. Eſſe āt qđ nā deſiderat eſt diuinū ⁊ ꝑpetuū: ⁊ hoc nō pōt in oīb⁹ exiſtere equalr̄. Ideoqꝫ quedā diſtant longe a primo principio vniuerſi eſſe: quedā aūt ſunt ꝓpe ipſum: ⁊ ideo deus qui eſt vniuerſitatis principiū cōpleuit iſto modo oīum eſſe: vt que nō poſſunt participare eſſe diuinū ⁊ ꝑpetuum in ſeipſis participent per gn̄ationis ſucceſſionē ꝯtinuā. Ideo enim deus fecit ꝯtinuā generationē: qꝛ aliter eſſe diuinū non reſultaret in ipſa: ita enim maxime ꝯtinuabit ꝑpetualiter ſm naturaꝫ eſſe: qꝛ proximum ſubſtantie indiuidue ꝑpetue eſt fieri ſemper per generationis ſucceſſionē: ꝯtinua aūt generatio eſt vt diximus ea que eſt per allationem in circuitu factam: ſola enim illa eſt ꝯtinua non deficiens. Ideo enim etiam iſta que ſunt in inuicem tranſmutant ſm ſuas paſſiones ⁊ naturales potentias. verbi gr̄a: corpora ſimplicia aſſequunt allationē que eſt in circuitu dum ſe circulariter tranſmutant: ⁊ hoc paſſiuum eſt: qꝛ quando ex aqua generatur aer ⁊ rurſus ex

aere ignis: ⁊ rurſus reuertitur in ipſum: vt ex igne generet aqua: tunc dicimus ꝙ generatio circuit in circuitu quocirca etiam allatio recta que eſt in elementis dicitur continua quando mutatur ⁊ ſequitur allationem que eſt in circuitu: vnde etiam ſole recedente ad ſigna meridionalia ꝯuertunt elementa ſuperiora ⁊ inferiora: recedente aũt ſole ad ſeptẽtrionalia vincunt elementa ſuperiora ⁊ conuertunt inferiora in ſuperiora: ⁊ ſic faciunt circuitum ſemper perpetuũ ſm naturã: de deſiderio aũt nature ⁊ eſſe diuino in phyſicis ⁊ in 2° celi ⁊ mundi dictum eſt.

¶ Cap. 7m. Quare elementa non diſtant abinuicem ſeparata in ſuis locis proprijs.

Tex. c. 60. Manifeſta aũt eſt cum dictis ſolutio queſtionis quã quidam fecerunt. ſ. quare elementa iam dudum non diſtant adinuicem de per ſe exiſtẽtia in ſuis locis proprijs cum vnũquodq; moueatur extra aliud ⁊ tendat in ſuam regionẽ. Aqua enim ⁊ aer ⁊ ignis aſcendunt a terra: ⁊ aer ⁊ aqua ⁊ terra deſcẽdunt ab igne: ⁊ ſimiliter terra deſcẽdit ab aere: ⁊ aqua ⁊ aer ab igne: ⁊ aqua deſcendit ab aere: ⁊ ſic omnia ſeparant abinuicem motu naturali: igitur videtur ꝙ ſe non debent inuicem tranſmutare: nec ſibi inuicẽ permiſceri: q2 eorũ que mouentur abinuicem ⁊ ſeparantur per locum: nec alteratio eſt nec permixtio: cauſa aũt huius eorũ adinuicem eſt ex hoc ꝙ imutantur allatione circuli decliui ſiue obliqui qui aliquando facit abinuicem inferiora ſuper ſuperiora: ⁊ aliquando econuerſo: ⁊ ſic facit ſol motus in circulo illo: ita faciunt alij planete ⁊ ſtelle que mouẽt vapores ⁊ ventos ⁊ ſerenitates: ⁊ ſic adinuicem elemẽta ſe tranſmutant: ſi enim vnũquodq; elementũ maneret in ſua ipſius regione ⁊ non tranſmutaretur ab alio elemẽto qđ eſt prope ipſum ⁊ tangit ipſum iam diu deſtitiſſent abinuicem: vel etiam defeciſſent ab actione ⁊ paſſione: ſed ſicut dictum eſt tranſmutatur abinuicẽ generatione ⁊ corruptione. Ideo q2 allatio in obliquo circulo eſt duplex per acceſſum ⁊ receſſum: q2 aũt tranſmutant ſic inuicem non contingit aliqđ eorum manere inordinatũ in ſua regione quinimo quantum accipit de natura propinqua tãtũ etiam accipit de loco eius: ⁊ permiſcet ei: vnde terra ⁊ aqua vaporantia qñ rarificant vadunt ad regionem aeris ⁊ pmiſcent cum eo: ⁊ econuerſo eſt de aere ⁊ igne quando frigore inſpiſſant: tũc enim vadũt ad regionẽ aque ⁊ terre ⁊ permiſcentur cum eis: ⁊ ideo elementa nunq̃ ſunt vbiq; pura ſed potius in locis vbi ſe ꝯtingunt ſunt permixta. ¶ Manifeſtum ergo eſt ex his que dicta ſunt propter qđ eſt generatio ⁊ corruptio: ⁊ propter quã cauſam efficientem ⁊ etiam manifeſtum eſt quid generabile ⁊ quid corruptibile: q2 id tñ eſſe diuinum: qđ eſſe diuinũ ⁊ perpetuum in ſe participare non poteſt.

¶ Cap. 8m. De cauſa continuitatis ⁊ perpetuitatis allationis celeſtis.

Tex. c. 61. Deinceps aũt de neceſſitate ⁊ perpetuitate generationis eſt dicendum: ſed q2 hoc nõ poſſumus ſcire niſi ſciamus pͥus de neceſſitate motus celeſtis. Et ideo incipiemus ab illo ſupponentes quecunq; in phyſicis: ⁊ in celo ⁊ mũdo de hoc dicta ſunt: dictum eſt aũt prius in 7° ⁊ 8° phyſicorũ: ꝙ in continue ⁊ perpetue motis tunc oportet ꝙ ipſum mouens ſit vnum ⁊ imobile ⁊ ingenerabile ⁊ inalterabile: hec enim omnia ſm aliquid probata competunt primo motori ⁊ alijs celeſtium orbium motoribus: ⁊ ſi multi ſunt motus qui ſunt in circuitu: neceſſe eſt etiam eſſe multos motores: qui tamen oẽs equaliter ſunt ab vno vel ab alio principio qđ mouet primum motum: ſicut in. 11° prime phie eſt demonſtratum: quãdo enim motus ſit ꝯtinuus ſm naturã ⁊ non deficiat: manifeſtum eſt ex hoc ꝙ tẽpus ſm naturã eſt ꝯtinuum non deficiens qđ tempus impoſſibile eſt eſſe ſine motu: tẽpus enim eſt numerus alicuius ꝯtinui motus: ergo numerus eſt eius qui eſt in circuitu cũ nullus alius ſit continuus nullo modo interceptus ſicut determinatũ eſt in his que ſunt de principio motus in phyſicis ⁊ in octauo libro.
Tex. c. 62. Utrum aũt ꝯtinuus ſit motus. Ideo q2 id eſt ꝯtinuũ in quo mouet ſicut ⁊ locus vel paſſio: aut q2 idem ꝯtinuum in quo mouetur: pꝫ q2 in celeſti motu circulari. Ideo ꝯtinuitas eſt: q2 id qđ mouet eſt ꝯtinuum: q2 primus orbis non eſt in loco niſi per accidẽs: q2. ſ. relationẽ ꝯtinẽtis ad ꝯtentũ habet ad locũ: ⁊ ideo nõ eſt ꝯtinuitas eius in quo mouet: ſed potius a circulo qui mouet: motus enim in genere nõ habet ꝯtinuitatẽ ab eo in quo mouet: q2 aliqñ in paſſione nõ põt eſſe paſſio ꝯtinua niſi per accidẽs: ſed q2 ſubiectũ cui accidit paſſio eſt ꝯtinuũ. Si aũt etiã in alio motu id etiã eſt ꝯtinuũ in quo eſt motus eius qđ mouet: hoc non eſt niſi in ſolo motu locali: q2 locus quantũ habet magnitudinẽ ꝯtinuã in motu. Ideo qđ mouet ꝯtinuũ nõ poteſt eſſe in recto motu: ſed ſolũ in circulari: hoc enim eſt idẽ ſemp ⁊ ſeipſo ꝯtinuum: ⁊ ideo ꝙ corpus tale ſemp fert in circuitu: hoc faciat ꝯtinuũ motũ: continuus aũt motus nõ deficiẽs facit tẽpus ꝯtinuũ nõ deficiẽs.

¶ Cap. 9m. Utrum id qđ generat generatur ex neceſſitate.

Quoniã aũt in omnibus ꝯtinue ⁊ perpetue motus ſiue ſm gñationẽ ſiue ſm alterationẽ ſiue vniuerſalr̃ loquẽdo: ſm oẽm trãſmutationem moueant videmus exiſtere qđ eſt diuinũ ⁊ generatio hec generat aliud poſt aliũ ⁊ hoc nũq̃ deficit ppter motus ꝯtinuitatẽ. Tex. c. 63. Uidẽdum eſt vtrum neceſſario aliquid generat vel nihil: ſed omnia ꝯtingit eſſe gñata ⁊ nõ gñata: huius aũt queſtionis cauſa eſt: q2 nos diximus ꝙ gñatio motũ circuli imitat: q2 cauſat a motu ſtellarũ in circulo obliquo. In circulo aũt obliquo ortũ cuiuſcũq; ſequit occaſum: ⁊ iterũ eiuſdẽ ⁊ hec ſucceſſio nõ deficit: ſed ſitus renouationis in cauſa gñationis vnius videt ſemp debere ſequi ex generatione alterius in cauſatis a motu circuli obliqui.
Tex. cõ. 64. Manifeſtũ enim in quibuſdã ꝙ mox vt erũt q̃dã alia gñant ex illis: ⁊ ppter illa ſicut ſi terra madefit neceſſe eſt terrã euaporare: ⁊ ex vapore nubẽ gñari ex nube pluuiã ⁊ ex pluuia terrã madefieri: ⁊ ex illa neceſſe eſt iterũ exire vaporẽ ⁊ ſic in infinitũ: cũ enim de re aliqua in ſua cauſa efficiẽte ⁊ mãli determinata verũ eſt dicere ꝙ erit opꝫ illã aliqñ exiſtere ſicut pꝫ in p̃dictis exẽplis aliquid: tñ futurum eſt nõ habẽs cauſam determinatã: q2 nihil phibet nõ futurũ futurus enim aliquis incedere eo ꝙ habeat ppoſitũ incedẽdi nõ incedet: q2 forte impedit ppoſitũ eius ſicut enim eſt in entis diuiſione:
Tex. c. 65. Ita vniuerſalr̃ eſt in gñatione q2 quedã entiũ ſunt ꝯtinua ⁊ poſſunt nõ eſſe: ⁊ ita videt ꝙ quedã ꝯtingãt nõ generari ⁊ nõ neceſſario generant quibuſdã alijs gñatis: ſicut ſor. non gñat gñato boue. Queramus ergo vtrũ oĩa que gñant ſint talia: aut nõ ſint talia vel partim ſic ⁊ partim alr̃:
Tex. c. 66. ſicut aũt eſt in diuiſione entiũ: ꝙ q̃dã neceſſe eſt ſimpliciter eſſe: quedã impoſſibile eſt nõ eſſe: quedã aũt poſſibile eſt eſſe ⁊ poſſibile eſt nõ eſſe: ſicut in gñatione videt q̃dã neceſſario gñari: quibuſdã gñatis ⁊ poſſibile non gñari generatis illis.
Tex. c. 67. ¶ Queramus ergo in illis cũ videamus generalr̃ cũ poſterius eſt gñatũ: qđ neceſſe prius gñatũ eſſe vtrũ ſic ſit ecõuerſo: ſi gñato priori neceſſe ſit gñari poſterius: verbi gratia: q2 nos videmus ꝙ ſi domus eſt gñata neceſſe eſt ⁊ fundamẽtũ eſſe generatũ. Queramus ergo vtrũ cõuertat ꝙ ſi fundamẽtũ eſt gñatũ: ꝙ etiã domus eſt gñata vel nõ ꝯuertat. Dicamus aũt ſoluẽtes iſtã queſtionẽ ꝙ qñ termini gñationis ⁊ gñati ſe habẽt adinuicẽ ita ꝙ vtrũq; ſit mã gñationis ad alterũ. Ita ꝙ vtrũq; trãſmutat ad aliud ſicut eſt in exẽplis terre cũ puluere ⁊ vaporis ⁊ nubis ⁊ pluuie: ⁊ ſimilr̃ in gñatione elemẽtorũ ſub circulo decliui differẽter moto: tũc neceſſe eſt equalr̃ gñato priori gñari poſterius ⁊ ecõuerſo: q2 in talibus gñatio circulũ aſſequit ⁊ vnũquodq; cã eſt ad vnũquodq;. Qñ aũt termini gñationũ nõ ſic ſe habẽt adinuicẽ ſed eſt inter ea tumor de priori ⁊ poſteriori preter hoc ꝙ vnũ ſit tota mã ad alterũ: lꝫ ſit forte pars nature eius: tũc nõ ꝯuertitur a priori gñato poſterius gñari ⁊ ecõuerſo neceſſario q2 in talibus poſterius a priori nõ gñat per ſe ſed p accidens ſicut eſt in fundamẽto ⁊ domo: fundamentum enim nõ tota domus eſt nec per ſe mã eius: q2 ſi eſſet per ſe mã eius: tũc domus tota in potentia eſſet in fundamento: ⁊ tũc vno motore ſine additione adduceret de fundamento ad actũ qđ eſt falſum: ⁊ ideo etiã nõ ꝯuertit gñatio: q2 cũ dicitur ſi domus eſt fundamentũ eſt: nõ eſt hec neceſſitas abſoluta: q2 tũc oporteret ꝙ ex domo ſicut ex materia gñaret fundamẽtũ: ſed eſt neceſſitas ſuppoſitionis que cauſat ex ordine qui eſt inter totũ integrale ⁊ ſuam partẽ: q2 totum poſitũ ponit partẽ: ⁊ nõ econuerſo: ſi enim eſſet neceſſitas abſoluta cauſata per gñationẽ tunc oporteret ꝙ vtrũq; eſſet materia ad alterũ: ⁊ tũc ſeque-

rek etiã ecõuerſo: ꝙ ſi fundamentũ eſt etiaꝫ domus eſt: quia ſicut primũ ſe habuit ad ſcõm ⁊ ecõuerſo in gñatione que cõuertitur de neceſſitate ſicut prius diximus. Cũ enim poſterius neceſſe eſt gñari a primo neceſſitate abſoluta: tũc etiam neceſſe gñari prius a poſteriori ⁊ ecõuerſo: ſi prius generak neceſſario a poſteriori etiã eadẽ neceſſitate generak poſterius a priori: quia in talibus vtrũqꝫ eſt poſterius ad alterum ⁊ viciſſitudinem generationis eorum adinuicem affert eis continue generans accedendo ⁊ remeando. Cum auteꝫ dicebatur ꝙ domo generata neceſſe eſt eſſe fundamentũ: fuit quidem neceſſitas ſed non ꝓpter id ꝙ domus ſit cauſa generationis fundamenti: ſed fuit neceſſitas ſubiectionis ſiue ſuppoſitionis ex hypotheſi: qꝛ poſito toto neceſſe fuit ſupponi partem: ꝯuertunk ergo in omnibus in quibus poſterius gñak a priori: ſicut ex cauſa materiali tota mouente quodam alio ꝯtinue accedente ⁊ recedente: qꝛ in talibus ſemꝑ priori generato generatur poſterius ⁊ econuerſo.

¶ Cap. 10m. Q: non poſſit generatio continua eſſe in infinitũ ẜm rectum.

Tex.c.68. Si vo dicat ꝙ generatio non eſt infinita ẜm circulũ: ſed ẜm rectũ eo ꝙ ſunt infinita intermedia ꝓbabimus ꝙ ĩfinita ſit generatio hoc modo ſiue inferiora ad ſuperiora ſiue ſuꝑiora ad generata preterita qȯ non ꝯtingit qȯ ꝑdictuꝫ eſt. ſ. ꝙ ex priori generato neceſſe ſit generari poſterius: dico ꝙ non ꝯtingit ſiue ſumak neceſſariuꝫ ſimplr ſiue neceſſariuꝫ ex ſuppoſitione. Quocũqꝫ aũt modo ſumatur neceſſarium ſemper oportet aliquid ante eſſe qȯ primũ ꝓpter qȯ alia neceſſe ſit gñari ſed in infinito nullum eſt primum: cum ergo illius reſpectu dicak eſſe prius ⁊ poſterius nullũ erit prius nec poſterius ꝓpter qȯ ſit neceſſe alia generari: ergo in infinitis non poteſt eſſe cõtinua generatio: ſed adhuc etiã in finẽ habentibus non eſt veꝝ dicere ꝙ ipſa ſimpliciter neceſſe ſit generari ẜm rectũ: verbi gratia: ꝙ neceſſe ſit ſimpliciter generari domũ qñ fundamentũ eſt generatũ neceſſe eſſet generari domũ: ⁊ hoc ꝯcederetur tũc neceſſe eſſet ꝙ eſſet ſemꝑ generatũ qȯ nõ eſſet ſemper generatũ: qꝛ nos videmus: qꝛ nõ ſemꝑ ꝯtingit generari domũ generato fundamẽto: ſed ſi eſt generatio ex neceſſitate abſoluta: tunc oportet generationẽ eſſe: qꝛ ſemper aliquid eſſe ex neceſſitate ⁊ aliquid eſſe ſemper ꝯuertunk ⁊ ſunt ſimul: qꝛ qȯ neceſſe eſt eſſe poſſibile eſt nõ eẽ quocirca ex neceſſitate ens eſt ſemper eternũ ⁊ ecõuerſo: ſi aliquid eſt ſempiternũ ⁊ ipſuꝫ eſt ex neceſſitate: ⁊ ſi ex neceſſitate ipſum eſt ſempiternũ. Si ergo alicuius generatio eſt ſimplr ex neceſſitate non põt hoc eſſe ẜm rectum: ſed neceſſe eſt circuire ⁊ reiterare in idem vnde generatio incipit ⁊ hoc planũ eſt ex hoc qꝛ alteꝝ duoꝝ neceſſarium eſt. ſ. ꝙ aut finem habeat generatio aut non habeat finẽ: ꝯſtat aũt ꝙ non habeat finem generatio: ergo non erit recta qꝛ omne rectum finitum in termino ſui eſt: ergo neceſſe eſt generationẽ circuire omne: ſi aũt hoc tũc erit generatio ſempiterna ⁊ in circuitu ⁊ nõ in rectum: qꝛ ſi ſempiterna: tũc nõ põt eſſe in rectũ: qꝛ ſempiterna nequaꝙ̃ habent principiũ nec ſi inferius vt ad futura accipiamus nec ſi ad ſuperius vt ad generata accipiamus: cũ aũt nec principiũ habeat generatio nec ſit finita neceſſe eſt eam eſſe ſempiternaꝫ: ⁊ qꝛ ſempiterna eſt neceſſe eſt eam eſſe in circuitu adeo neceſſe eſt eſſe generatũ ab hoc: ergo neceſſarium eſt generatum eſſe qȯ prius fuit illo vnde fuit principiũ gñationis iſtius: ⁊ ſi hoc eſt neceſſariũ generatuꝫ eſſe neceſſario fuiſſe: ergo neceſſariũ eſt etiam prius illo generatũ eſſe qȯ eſt tertiũ: ⁊ hoc etiã hoc modo ponit ſibi quartũ ſi quatuor ſint alioquin reuertik in ipſum ⁊ ſic ſit ꝯtinue: qꝛ nihil differt dicere ꝙ reuerſio fiat per vnũ mediũ vel per duo vel per plura dũmodo ab vltimo redeat in primum: neceſſariũ ergo ſimplr quo vnuꝫ neceſſario generak ex altero eſt in motu ⁊ generatione que eſt in circuitu: ⁊ ſi aliqua neceſſe eſt in circuitu gñari: neceſſe eſt illa ſimplr gñata eſſe ⁊ alia generank ꝯtingenter ⁊ ecõuerſo: ſi aliqua neceſſe eſt ſimplr generata eſſe iſta neceſſe eſt in circuitu gñari: hec autem cauſa poſita rõnabiliter poſita eſt perpetue gñationis elementoꝝ: qꝛ talis generatio nobis ad ſenſum apparuit eſſe in circuitu.

¶ Cap. 11m. De probatione generationis perpetue que eſt in circuitu ẜm cauſam que eſt motus celi.

Si aũt volumus hoc demonſtrare per cauſam dicemus ꝙ motus celi eſt in circuitu: ⁊ ideo elementa adinuicem ex neceſſitate generãtur. Si eniꝫ motus celi eſt in circuitu: oportet quecunqꝫ huius motus ſunt paſſiones ⁊ quecũqꝫ ſunt per hunc ſolum ſicut per cauſam efficientem ꝙ etiam iſta ſunt ex neceſſitate: ſi eni qȯ in circuitu mouetur ſemper mouet elementa: neceſſe eſt etiaꝫ ꝙ motus horum que ſunt paſſiones eius ⁊ ꝙ motus eoꝝ que ſufficiẽter cauſank ab hoc etiam ſint ex neceſſitate: ſicut verbi gratia: cum allatio ſuperioris hoc eſt circuli declinis ſit in circuitu: neceſſe eſt ꝙ ſol moueatur in circuitu ⁊ aliȷ̃ planete: qꝛ autẽ ſol mouetur in circuitu neceſſe eſt ꝙ omnia que ſicut cauſe ⁊ efficienter ſunt a motu ſolis ⁊ motu horarum ſint etiaꝫ generata ex neceſſitate in circuitu: ⁊ hec inter omnia temporalia ⁊ maxime generatio elementoꝝ: quia ex illorum generatione omnia alia generantur. Tex.c.69.

¶ Cap. 12m. Quare ẜm predicta quedã reiterank ⁊ q̃dã non.

Sed tũc oritur nobis queſtio ex predictis quare ita eſſe videtur vt dictum eſt: verbi gratia: ꝙ aqua ⁊ aer ⁊ circuli in circuitu generantur: ⁊ ſiquidem nubes erit oportet etiam pluere: ⁊ ſi pluet oportet nubem eſſe cum ſol continue veniẽs extrahat vapores eleuatos in quibus nõ eſt ſic qꝛ homines ⁊ animalia non reiterantur in ſeipſos vt rurſus generek idem qȯ preterijt ex poſteriori generato: qꝛ non eſt neceſſe ſi pater tuus generatus eſt te generari: lꝫ ecõuerſo ſit neceſſarium ꝙ ſi tu generatus es ꝙ etiam pater tuus generatus ſit. ¶ Solutio autẽ huius queſtionis eſt qꝛ in talibus eſt generatio ẜm rectum ⁊ non ẜm circulum: qꝛ ſicut ſupra diximus vtrũqꝫ terminoꝝ non eſt materia ad alteruꝫ vt vno motore diuerſimode ſe habente educatur vtrũqꝫ de vtroqꝫ. In his generatio nõ eſt circularis ſicut in te ⁊ patre tuo: quia pater tuus non eſt tota materia ad tui generationeꝫ: ſed materia tui deciditur de ipſo: ⁊ ideo in eo eſt motor decidẽs hoc eſt formans id vnde tu generaris ⁊ nõ ecõuerſo: qꝛ nihil eſt in aliquo ſicut potentia ⁊ materia niſi ꝙ totuꝫ eſt in illo ⁊ vno motore educitur de ipſo ſicut in nono prime philoſophie eſt manifeſtum: ⁊ ideo vnumquodqꝫ elemẽtoꝝ eſt in alio ſicut in potẽtia: qꝛ vnũquodqꝫ educik ab altero. Tex.c.70.

¶ Cap. 13m. Que reiterãtur eodẽ numero ⁊ que nõ ⁊ quare.

Principium aũt rurſus intẽtionis nature querendum eſt vtrum omnia ẜm vnum moduꝫ ⁊ ſimiliter reiterentur numero eadem: hec autẽ reiterantur eadem ſpecie. Ex quo eniꝫ omniũ ẜm naturam continua eſt generatio: videtur ꝙ omnia eadem ẜm naturam debeant reiterari. ¶ Eſt aũt huius queſtionis ſolutio qȯ conſideranduꝫ eſt in iteratis: qꝛ quorum ſubſtantia reiteratur incorruptibilis manens ẜm formam ⁊ ſpeciem in toto motu illa reiterãtur eadem numero ſicut ſol reiteratur in obliquo circulo qꝛ motus ſequitur id quod mouetur qꝛ non eſt motus niſi exiſtentis in actu ſicut dictum eſt in 6° phyſicoꝝ: quorum autẽ ſubſtãtia in mutatione nõ eſt incorruptibilis per ſpẽm ⁊ formã: ſed potius corruptibilis hoc neceſſe eſt ſpecie eadẽ reiterari ⁊ non numero: ideo aqua eſt ex aere ⁊ econuerſo aer ex aqua ſpecie eadem ⁊ non numero: ſed tamen cum aer tota ſit materia aque ⁊ econuerſo aqua aeris magis reiterata accedunt ad identitateꝫ numero ꝙ̃ animalia ⁊ homines reiterati: quia ſi de cibo generetur bos ⁊ non de toto cibo: ⁊ ſi de boue generetur ⁊ de fimo terra: ⁊ de terra cibus qui eſt pabulum bouis: ⁊ de pabulo bouis iterum bos de nullo iſtorum generatur toto ſed de parte: ⁊ ideo minus accedunt ad identitatem in numero ꝙ̃ faciant elementa in circulari generatione elementorum: vnde ſi conceditur ꝙ elementa aliquo modo reiterentur eadem numero: nõ tamen ꝓpter hoc conceditur ꝙ reiterentur eadem numero quorum ſubſtantia penitus totalis eſt corruptibilis qualem contingit non eſſe eandem in generato ⁊ ex quo generatur. Hec autem de generatione elementorum dicta ſufficiant. Sed elementorum accidentia ad naturam pertinentia in 3° ⁊ 4° de celo ⁊ mundo dicta ſunt.

¶ Explicit Liber Secundus de generatione ⁊ corruptione.

¶ Liber metauroꝝ Alberti magni Incipit.
¶ Tractatus primus de cauſis impreſſionū omnium materiali ⁊ efficiente.

¶ Cap. pᵐ. De diuiſione habitorum ⁊ habendorum in tota ſcientia naturali: ⁊ de nomine libri.

N ſciētia naturali corpꝰ mobile eſt ſubiectum: vt dictuȝ eſt multotiens. In natura autem duplex eſt mobile corpꝰ. ſ. ſimplex ⁊ mixtum. Et ideo ſcientia nālis tres habet partes in genere. Quia quedā eius pars eſt de corpore mobili ſimplici. Quedā autem de ſimplici qđ eſt acceptū ſm viam ⁊ motum ad cōmixtionem. Quedam autem de mobili cōmixto ſicut minerali vel vegetabili. ¶ Uel aliter. Illa aūt pars que eſt de mobili ſimplici eſt duplex ſm duplicem modū ſimplicis corporis mobilis. Simplex enim vt dixit Ariſt. in primo de gñatione ⁊ corruptione: ⁊ nos diximus idem in primo de generatione ⁊ corruptione: capitulo. 19. dicit dupłr. Eſt enim idē qđ vniuerſale ⁊ etiā idē qđ ſubſtātia ſimpłr. Unde vna pars ſcientie nālis eſt de mobili corpore ſimplici: hoc eſt vniuerſali prout abſtrahit ab omni corpore ſignato in nā: que eſt ſciētia libri phyſicoꝝ. Et alia pars eius eſt de mobili qđ eſt corpus ſimplex: ſiue moueat ſm ſitū tm̄: ſiue moueat ad formā. Que aūt eſt de mobili ſimplici corpore duplex eſt. Quia eſt motus ſm ſitū nihil varians in eo qđ moueť. Et eſt motꝰ ad formā qui variat aliud in mobili. Mobile ergo ſimplex quo ad potentiā ad ſitū ⁊ locū qui nihil variat in eo qđ mouetur determinať in libro de celo ⁊ mūdo. Mobile aūt ſimplex quo ad potētiā ⁊ formā que variat eſſentiā in ſubſtantia vel eſſe in accidētibus determinatū eſt in libro de gñatione ⁊ corruptione: que eſt prima pars nālis phie. Mobile autē ſimplex prout eſt in via ad cōmixtionē determinať in iſto libro quē habemus pre manibus qui dicit liber metauroꝝ: qui continet ſecūdā partē nālis phie. ¶ Mobile aūt huiuſmodi ꝯſiderať dupłr. ſ. ex parte vie cōmixtionis que eſt ſm ꝙ vnū elemētū moueť in regione alterius per hoc qđ alterať ad ipſuȝ per vaporē vel inſpiſſationē: vel ꝯſiderať ex parte ipſius cōmixtionis que fit per actiuā qualitatē vnā vel plures vel per paſſiuas. Et mobile quidē ſimplex primo modo ꝯſideratuȝ determinať in primis tribus libris metauroꝝ. Mobile aūt ſimplex ſm modū cōmixtiōis facte per actiuas vel paſſiuas qualitates determinať in libro 4° huius ſciētie. Deinceps aūt in alijs libris determinatur de mobili mixto ꝯtracto ad ſpeciē mineralē vel vegetabilē vel animaleȝ ſicut patebit in ſequētibus quando tertia pars nālis phie determinabitur.

Cap. j. in phō ¶ Poſtq̄ ergo preceſſit noſtra ꝯſideratio in libro phyſicoꝝ de rebus nālibus que ſūt prime ⁊ pricipia corporis mobilis inquātū eſt mobile in vniuerſali abſtrahēs ab omni corpore ſignato ⁊ ſm ſpēm accepto. Et poſtq̄ enim ꝯſiderationē fecimus in 2° de celo ⁊ mūdo: ⁊ de ſtellis: ⁊ de motu ſuo: ⁊ cauſalitate ordinante mūdum inferiorē eo ꝙ mouēt elemēta ad generationem ⁊ corruptionē ſicut diximus 2° de gñatione ⁊ corruptiōe. Et poſtq̄ in pmo de celo ⁊ mūdo oſtēdimus: cuius diſpoſitiōis ſit corpus vltimū ſupra nos eo ꝙ ipſuȝ claudit ⁊ ꝯtinet oīa: ⁊ dixīmꝰ ibidē diſpoſitionē elemēti nobilis: qđ eſt celū: qđ lȝ in cōpoſitionē nō veniat corporis huius vel illius: tamē eſt pcipuū cōplēs vniuerſuȝ. Et poſtq̄ nos in 3° celi ⁊ mūdi ⁊ 4°. in 2° de gñatione ⁊ corruptione enūtiauerimus quātitatē diſcretā elemētoꝝ corporeoꝝ ⁊ alterationes elemētoꝝ adinuicē ſm cauſam mālē ⁊ efficiētē: poſtq̄ etiam dixīmꝰ in vniuerſali mutatiōes que ſūt gñatio ⁊ corruptio. In primo de gñatione ⁊ corruptione viſum eſt nobis ꝙ ſm ꝯſequētiā ſciētie nālis de corpore mobili ſimplici vt habituȝ eſt. Remāſit nobis tractatus de rebus accidentibus in alto que ſunt ꝓpinque locis ſtellaꝝ: ⁊ demōſtrare debemus eas per cauſam que ſunt ſicut galaxia: ⁊ ſtelle que dicunť cometes eo ꝙ comā habēt: ⁊ aſſub: ⁊ anareli arabice qđ eſt ignis expulſus ſiue deſcēdēs: ⁊ hoc quidē faciemus in primo libro huius ſcie. In ſcđo aūt determinabimus ea que videnť fieri in aere que ſunt res gñate ex mutatiōe eius ex eo. ſ. ꝙ ipſe eſt alicubi calidus ⁊ alicubi frigidus: ⁊ fiūt impreſſiones ex vapore aſcēdēte in aerē ex vapore aque ⁊ terre. In tertio quodē libro huius ſciētie determinabimus ea que fiūt ex vaporibus ꝯtētis in aqua ⁊ terra: que ſūt ſicut terremotus ⁊ vēti: ⁊ que illis ſūt ſimilia. Cū aūt narrauerimus de illis aſſignādo cauſaȝ iſtoꝝ: tūc dicemus modū cōmixtionis corporuȝ: ⁊ tūc in alijs libris particularibus de nā dicemus mineralia: ⁊ nās aīaliū ⁊ plantaꝝ in vniuerſali ⁊ particulari ⁊ ſermonē faciemus cōmunē: q2 de idiuiduo particulari. i. de hoc ⁊ illo ſciētia de eis haberi nō pōt. Cū enim hec fecerimus tūc ꝑueniemus ad hoc qđ intendimus in ſcia nāli: ⁊ ꝑueniemus ad vltimū narrationis noſtre in rebus phyſicis. Dicit aūt hic liber metheoroꝝ qđ eſt grecum nomē: ⁊ cōpoſitū a meta qđ eſt trans ⁊ theorum qđ eſt ꝯtemplatio quaſi ꝯtemplatio eoꝝ que ſunt trans. i. in alto gñata: q2 de illis principałr hic intendiť. Uel a meta qđ eſt de: ⁊ theorim qđ eſt videre: q2 eſt de his que viſu accipiunť in aere gñata ſicť galaxia ⁊ iris ⁊ huiuſmodi. Et hoc eſt ꝓbabilius ꝙ meta greca prepoſitio ideȝ eſt frequenter ꝙ de: ſicut metamorphoſeos qđ eſt ideȝ qđ defectus. Dicūt autē quidaȝ ꝙ metheora idē ſit qđ de ipreſſionibꝰ: qđ nullo mō eſt veꝝ: q2 hoc nomen nimis eēt cōe: q2 ipreſſiones ſuperioꝝ corpoꝝ in omnibus ſunt corporibus ⁊ ſimplicibus ⁊ compoſitis. Interpretatio nois libri huius.

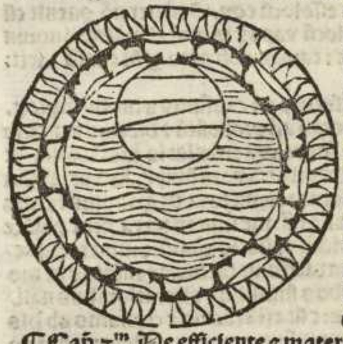

¶ Cap. 2ᵐ. De efficiente ⁊ materiali generatoꝝ in alto.

Incipiamus enim nūc de cauſis impreſſionum efficiētibus ⁊ mālibus ipreſſionū dico que in alto gñanť tāgēdo primā cauſaȝ efficiētē: dicēdo ꝙ in corporibus celeſtibus rotūdis que mouēntur circulariter nō eſt diuerſitas que fit ex mutatione in ſuba: neq3 mutatio que fit ex motu in eſſe accidētali: eo ꝙ ipſa nō ſunt in potētia ad formā: ſed ad vbi tm̄. Reliqua vo corpora ſimplicia ſunt q̄tuor numero: q2 principia eoꝝ que ſūt q̄litates prime ⁊ capita ſiue eſſentialia initia eoꝝ que ſūt q̄tuor vtiles ꝯiugationes ſūt q̄tuor tm̄: ſicut diximus in 2° de gñatione ⁊ corruptione. Tex. c. 16. ¶ Hec aūt q̄tuor ſimplicia corpora habēt duos motus locales. ſ. motuȝ a medio in ſurſum: ⁊ motū qui eſt a ſurſum ad mediū. Corpoꝝ aūt leuiū eſt motus a medio ad ſurſuȝ: ⁊ corpoꝝ grauiū eſt motus a ſurſum ad mediū ſiue deorſum. Et iſta qđē corpora q̄tuor ſunt: ignis aer aqua ⁊ terra. Aqua aūt ⁊ aer duo elemēta: reliqua vo ꝯtinua ſunt cū iſtis duobus elementis. Et ſunt media iter ea. Aer ergo ꝯtinuus eſt cū igne: ⁊ aqua ꝯtinua eſt cū terra: ⁊ vtriq3 medioꝝ ꝯtinuū eſt cū altero: attamē ꝯtinuatio aeris cū igne: maior eſt ꝯtinuatione eius cū aqua: ⁊ ꝯtinuatio aque cū terra maior eſt q̄ ꝯtinuatio ignis cū aere. ¶ Sic ergo colligiť corpus celeſte eſſe cauſam gñatoꝝ in alto: ⁊ loco ignis ⁊ aeris eſſe locum gñationis eoꝝ: ⁊ enaporatio aque ⁊ terre eſt proxima cauſa materialis eoꝝ: terra autem ⁊ aqua ſunt cauſa mālis eoruȝ remota: qđ qualiter ſit conſequentia demonſtrabunt.

¶ Cap. 3ᵐ. Et eſt digreſſio ſcire faciēs qualr vnū elemētum ꝯtinuum eſt alteri: ⁊ qualr vnum magis cōtinuum eſt alicui q̄ aliud alteri.

Aduertendū aūt eſt qualr dicať elemētum cōtinuari cū elemēto. ¶ Sciendū ergo ꝙ ſicut diximus in 2° de gñatione ⁊ corruptione: ꝯtiguum per nām diuiſum eſt ex primo: per potētiā cōtinuo. Eſt aūt mā elemētaris in primis q̄litatibus mālibus diuiſa per rarū ⁊ denſuȝ in duo. ſ. Opio ꝓpria.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

in elemētum ſpirituale ⁊ coꝛpoꝛale: ⁊ quo ad hoc aer magis ꝯtinuat̃ cū igne q̃ȝ cū aqua: qꝛ ex pꝛoximo ꝯtinuo diuidit̃ per formā aeris ⁊ ignis: ignis ⁊ aer ex vno ꝯtinuo in potentia: ⁊ ideo illa ꝯtinua ſunt per nãȝ: nō aūt ex pꝛoximo cōmuni erit aer cū aqua per diuiſionē ꝯtinui illius: hec eſt ergo cauſa dicti iſtius: ꝯtinuū alr̃ ꝯtiguū aūt ſicut ⁊ in de gñatione potentie pro ꝯtinuo qd̕ cū eo cui ꝯtiguat̃ ab vno potētialr̃ ꝯtinuo imediata exiuit diuiſione foꝛma ſpecificatiua diuidēte: ⁊ ſm eundē modū intelligēdū eſt qd̕ dictū eſt: aquā cū terra plus habere ꝯtinuitatis q̃ȝ ignē cū aere: qꝛ plus ꝯueniūt in denſo groſſo aqua ⁊ terra q̃ȝ ignis ⁊ aer ꝯueniāt in raro ſpirituali: ⁊ ideo aer habet plus de motu grauis q̃ȝ aqua: hoc aūt de motu leuis: qꝛ aqua ⁊ aer ⁊ terra ſe ꝯtingūt in parte terre habitabili ⁊ nō habitabili: que nō eſt cooperta aquis qd̕ nō faceret aer ſi plus cū igne q̃ȝ aqua cū terra ꝯueniret ⁊ hāc credo eſſe cauſam dicti huius: ⁊ in de gñatione vbiqȝ ſimile dicit.

Opio alioꝝ.

¶ Dicūt tamē aliqui ꝙ hoc intelligit̃ de modo gñationis impꝛeſſionū illaꝝ de quibus intelligit̃ in hac ſcīa: qꝛ enī ignis ⁊ aer ꝯueniūt in hoc ꝙ neutrū eſt mā̃ vapoꝝ: ⁊ aqua ⁊ terra ſūt mā̃ vapoꝝ: ideo aer dicit̃ ꝯtinuari igni: ⁊ aqua terre: qꝛ vtrūqȝ eſt mā̃ vapoꝝ: aer aūt plus dicit̃ cōtinuari igni q̃ȝ aque: qꝛ ꝯuenit cū igne in non eſſe mā̃m vapoꝛum: ſed nō ꝯuenit cū aqua. Continuatio aūt aque cū terra maioꝛ dicit̃ q̃ȝ aeris cū igne: qꝛ tam terra q̃ȝ aqua in duobus ꝯueniūt. ſ. in eſſe materiā vapoꝝ: ⁊ eſſe locū eoꝝ. Sed aer nō ꝯuenit cū igne niſi in vno. ſ. in eſſe locū vapoꝝ in altū eleuatoꝝ quoꝛundam: ⁊ lȝ iſtud verum ſit: tamen non puto ꝙ ſit cauſa dicti: ſed potius pꝛimum ⁊c̃.

¶ Cap. 4m. Quia motꝰ iferioꝝ eſt cauſatus a motu ſupioꝝ.

REdeamus ergo ad pꝛopoſitū ⁊ dicamus ꝙ cum ſint coꝛpoꝛa ſuperioꝛa circularia iuariabilia vt dictū eſt: ⁊ ſint etiā coꝛpoꝛa ſimplicia variabilia que ſunt quatuoꝛ elemēta: opȝ ꝙ motus rerum que oꝛdinant̃ a nā que ſunt in terra ſicut plante ⁊ gñatio lapidū: ⁊ gñatio aīaliū: ⁊ mineraꝝ metallicaꝝ ⁊ que ſunt ſimilia dictis: ſit factus ⁊ cauſatus ex motu coꝛpoꝝ ſuperioꝝ in oībus ſimilibus alterationibus nālibus ⁊ ſuis mutationibus: ⁊ ſit etiā factus ⁊ cauſatus ab his que faciūt mutationes per ipſum coꝛpus celeſte: qꝛ mutationē in inferioꝛibus coꝛpoꝛibus duo faciūt. Vnū eſt mouens pꝛimū ſicut coꝛpus celeſte. Et alteꝝ eſt mouēs ꝓximuȝ ſicut qualitates pꝛime ꝯtinētes in ſe virtutes celeſtes: eo ꝙ mouent̃ a coꝛpoꝛibus celeſtibus: ⁊ hec ſunt que faciūt mutationes per coꝛpoꝛa celeſtia.

Mutatio in inferioꝛibꝰ ex duobus cauſatur.

Sed queſtio eſt: qꝛ ſi motus ſupioꝛ eſt cauſa motus inferioꝛis per nām: ſi ille motus eſt oꝛdinatus etiā hic iferioꝛ debet eſſe oꝛdinatus: ⁊ eādē nām ſequi: qꝛ variatio in rebus ſequit̃ ex motu circuli obliqui: item cōtinuū eſt cauſa nō ꝯtinui: ⁊ coꝛpus irregulati motus indiget aliquo dirigēte ⁊ regulāte: nec effectus ſimiles cauſis oībus q̃ȝuis ꝯueniāt ſibi quidā. ¶ Dico aūt ꝙ motus ſuperioꝛum oīum reꝝ coꝛpoꝛaliū eſt motus pꝛimus qui eſt motus mobilis pꝛimi celeſtis.

Nō pulchras rōnes doctoris ꝑ quas ꝓbat̃ motꝰ iferioꝝ ad motū ſupioꝝ debere reduci. Z.

¶ Propterea qꝛ ſicut in 8° phyſicoꝝ determinatū eſt ipſe eſt ſempiternus ſm nām: ⁊ imutabilis eo ꝙ ipſe eſt eodē modo in velocitate ⁊ tarditate ſm nãȝ: neqȝ eſt coꝛruptibilis: neqȝ eſt ſimilis alicui motuū inferioꝝ rectoꝝ mutabiliū: eo ꝙ ſint diſſimiles ſibi in velocitate: qꝛ motus nālis rectus eſt intēſioꝛ in fine ſuo: q̃ȝ in pꝛincipio: ⁊ motus eoꝝ eſt coꝛruptibilis eo ꝙ finit̃ ad locuȝ in quo quieſcit res nāliter: ⁊ qꝛ ſi ſic ſe habēt motus ſuperioꝝ ⁊ inferioꝝ: neceſſe eſt vt dicamus ꝙ motus inferioꝝ finibiliū que apparent ſicut motus elementoꝝ ꝓueniāt ex motu ſupioꝝ ſicut ex ſua cauſa. Quia ſi ſuperioꝛ motus ꝯſideret̃ ſm obliquitatē circuli declinis: ipſe eſt frequēter accedēs ⁊ recedēs. Et ſi ꝯſideret̃ ſm circulū tm̄ ipſe eſt ꝯtinuus. Si vō ꝯſideret̃ ſm materiā eius qd̕ mouet̃ ipſe eſt incoꝛruptibilis. Frequēter aūt ⁊ ꝯtinuū ⁊ incoꝛruptibile cauſa eſt eius qd̕ ſit frequēter non ꝯtinue: ⁊ qd̕ eſt coꝛruptibile. ¶ Amplius aūt coꝛpus indeterminati motus ⁊ irregularis indiget aliquo dirigēte ⁊ regulāte: qd̕ qdē etiā ſit determinati motus ⁊ regularis: qꝛ aliter iret̃ in infinitū niſi aliqd̕ coꝛpus regulare eſſet certi motus ⁊ regularis: cuȝ ergo inferioꝛa indeterminati ⁊ irregularis motus ſint: ⁊ ſuperioꝛa certū habēt motū ⁊ regularē: inferioꝛa ſm ſuū motū cauſant̃ a motu ſuperioꝝ. ¶ Amplius autē oē qd̕ mouet̃ mouet̃ aliqñ: ⁊ aliqñ nō: ſm nām ſuam ſm motū ſuū cauſat̃ ab eo qd̕ ſemp mouet̃: ſed ꝯſtat inferioꝛa moueri aliqñ ⁊ aliqñ nō. Superioꝛa aūt ſemp moueri: ergo iferioꝛa a ſupioꝛibus ſemp mouerent̃. ¶ Adhuc aūt motus nālis elemētoꝝ facit ſeparari abinuicē elemēta cū leue aſcendat ⁊ graue deſcēdat. Diſtātib aūt elemētis nō fit cōmixtio eoꝝ per motū vnius in regione alterius: cū ergo ſit commixtio ⁊ motus eoꝝ in regiōes ſuas adinuicē opoꝛteret ad hoc aliqd̕ ꝯſtitui mouens ꝙ id qd̕ mouet motū rectū qui eſt elemēti nālis mouēs: ergo adhuc opȝ ꝙ ſit: ⁊ ſic ꝯſtat ꝓpoſitū. ſ. ꝙ totus motus inferioꝛ a motu ſuperioꝝ depēdet ſicut effectus a ſua cauſa.

In Pho ibi reſumētes igitur eas que a ꝓncipio poſitiones.

¶ Querit̃ ergo cū hoc eſt manifeſtum: tūc queramus cauſam eoꝝ que generant̃ in alto ſicut eſt galaxia ⁊ cometes ⁊ aſſub ⁊ anareli ⁊ ſimilia. Dico ergo ꝙ quatuoꝛ coꝛpoꝛa ignis aer aqua ⁊ terra generant̃ ⁊ coꝛrūpunt̃ ⁊ alterant̃ adinuicē: ⁊ vnūquodqȝ ipſoꝝ eſt ad formā alterius in potētia: ⁊ ideo quedā illoꝝ alterant̃ aliqñ ad altera: ⁊ ideo cū aqua ſit liquida: ⁊ ideo facile vapoꝛabilis ⁊ ſeparabilis a loco ſuo: qꝛ qñ vapoꝛat quātū recipit de nā aeris: tātū etiam recipit de loco aeris: ⁊ tātū ſeparat̃ a loco ſuo nāli. Aque enī nō ineſt nā qua in ſe aggreget̃ ⁊ terminet̃ cū ſit male in ſe terminabilis.

Pro iſta alexādri poſitione. vide Cōmētatorē 4° celi cō. 32.

¶ Hoc tn̄ ſm Alexandrū aliter exponit̃: qui dicit: ꝙ aqua in ſua ſubā vel loco non aggregat̃ aggregatione ꝯgelationis: qꝛ aque nō accidit ꝯgelari niſi egredienti extra pꝛopꝛiū terminū: ſicut nec igni lucere. ¶ Huius āt cauſa eſt qꝛ quelibet res in ſuo loco ꝯſeruat̃ in foꝛma ſua. Cōgelatio aūt quedā aque mutatio eſt. Congelat̃ aūt duplr̃. ſ. ſolubilr̃ in aere: ⁊ inſolubilr̃ in terra: ⁊ neutro modo in ſua ſpera: qꝛ in aere multiplicat̃ frigus ex circūſtante calido cōpꝛimēte: ⁊ ex hoc pōt pꝛofundari vndiqȝ in nube rara: ⁊ neutrū hoꝝ eſt in ſpera aque: ⁊ ideo etiā cito ꝯgelant̃ cū in terra per multos annos nix induret̃: ꝯgelat̃ aūt in lapide ꝓpterea ꝙ terra cōtinet frigus: ⁊ nō recedit ꝯtinue agens: aqua aūt nō ſic habȝ circūſtans calidū qd̕ frigus cōpꝛimat: ⁊ cum ſit ſpiſſa in loco ſuo nec pōt vndiqȝ ꝓfundari in ipſa. i. cū ſit humida male retinēs nō retinebit intenſuȝ ꝑpetuū frigus indurans in lapides: ⁊ iſtud eſt ſm Alexandrū: vnde ſenſus ꝙ nō ꝯgregat̃ in loco ſuo ꝯgelatiōis modo: nec etiā manēs in ſpecie ſua a terra pōt ſeparari: neqȝ etiā ineſt ei vt in ſua foꝛma manēs ſeparet̃ a terra ꝓpter ꝯuenientiā aque ⁊ terre quā ſupꝛa diximus: determinatio aūt huiꝰ ꝙ a terra nō ſeparet̃ aqua hec eſt: ꝙ maria ſunt iuxta ⁊ circa terrā vndiqȝ: ⁊ aque etiā quieſcūt ſub terra in viſceribus eius: ⁊ natāt ſuper ſupficiē eius. Maria enī ſūt aque groſſo terreo ⁊ cōbuſto admixte ⁊ aque ſub terra ſunt groſſe ꝯuerſe ad terre nām. Natantes āt ſunt ſubtiles dulces ꝓpter admixtū ſibi aereū ⁊ expurgationem terreni pulueris admixti: talē aūt influxū aque in terraȝ nā vniuerſalis oꝛdinat ꝓpterea ꝙ cōmiſceat̃ terre ad gñationē ipꝛeſſionū diuerſaꝝ ⁊ cōmixtionū: ⁊ hoc patebit i ſequētibꝰ.

¶ Cap. 5m. De excluſiōe erroꝛis quoꝛūdā dicētiū iter celuȝ ⁊ terrā nō eſſe niſi vnū elemētū: ⁊ de ſignificatione etheris.

EST aūt nobis neceſſarium vt ſciamus hoc an vnū elemētū ſit mediū inter oꝛbē ſtellaꝝ: ⁊ terrā. An plura vno: ⁊ ſi inter ea ſunt coꝛpoꝛa multa: tūc opȝ ꝙ ſciamus quot ſunt illa numero: ⁊ vbi eſt terminus eoꝝ ⁊ ipſoꝝ finis: ⁊ lȝ hec determinata ſint in celo ⁊ mūdo: ⁊ in 2° de gñatione ⁊ coꝛruptione: tn̄ aliter querimus de ipſis hic ꝓpter errorē eoꝝ qui dixerūt vnū ſolū eſſe terminū ⁊ finē elemētoꝛuȝ in igne ⁊ in celo. Dico ergo qꝛ poſtq̃ȝ pꝛeceſſit ſermo in 3° celi ⁊ mūdi de elemēto: qd̕ imediate eſt ſub oꝛbe qd̕ eſt ignis: tūc in libꝛo iſto nō fuimus ꝯtenti in hoc ꝙ tm̄ diceremus ſermone noſtro veritatē: ſed recitauimus ibi etiā dicta ſapientū qui fuerūt ante nos vt ſciremus qui eſſent illi qui ꝯuenerūt nobiſcū in ſermone. Dixerūt enī quidā ſapientes Phi etherē eſſe idē qd̕ ignē oīno: vnde quidaȝ veteꝝ cui nomen Anaxagoꝛas opinatus eſt: ⁊ etheris ⁊ ignis intētio oīno eſſet vna: ⁊ lȝ ipſe male diceret dicēdo vnū eſſe mediū elementū inter celū ⁊ terrā: tamen in hoc bene opinatus eſt ꝙ dixit etherem ⁊ ignem eſſe idē ꝓpter ſimilitudinē inflāmationis.

Opio Anax.

Diffinitio enī etheris eſt quoddā coꝛpus velocis motus inflāmatus: ⁊ inflāmabile nominat̃ ether: ita ꝙ diuiſim intelligat̃. ſ. ꝙ inflāmās tm̄ ſit ether: ⁊ inflammabile tm̄ ſicut aer ſit ether: ⁊ vniuerſalr̃ inflāmans ⁊ inflāmabile ſit iteꝝ ether. ¶ Et alij quidam etiam dixerūt ⁊ diſtinxerunt ꝙ duplex eſt

ignis.ſ. purus qui eſt ſuperior: ⁊ clarus ⁊ mundus ⁊ ille dicitur ether ⁊ non peruenit ad nos. Eſt aũt alius ignis impurus mixtus cũ vaporib⁹ igneis deſcẽdẽs: ⁊ ille eſt circa nos: ⁊ non vocatur ether: vnde dicunt iſti mũduꝫ plenũ eẽ igne: ſed non plenuꝫ eſt ethere. Si autẽ veꝝ dicerent tunc nõ eẽt aer elemẽtuꝫ vnũ ⁊ tunc mũdus eſſet diminutus: qa nõ haberet omnia corpora que conſtitui poſſunt ex coniugatione primaꝝ qualitatum: ⁊ eſſet imperfectus: qa eſſet ei addibile quartum elemẽtum: qa imperfectuꝫ eſt cui adhuc aliqd addi poteſt ad nature perfectionẽ pertinẽs: neqꝫ eẽt mũdus integer cum aliquid deeſſet integritati eius ⁊c̃.

¶ Cap. 6m. De ſolutione trium queſtionuꝫ que oriuntur ex predicta determinatione.

Quia ergo habitum eſt ꝙ elemẽta inter celuꝫ ⁊ terram ſunt plura vno: tũc oportet nos demonſtrare quare inter celuꝫ ⁊ terrã nõ eſt ignis tm̃: ſed poſt iſta duo elementa: ignis ⁊ aer ſunt ꝓpinqua orbi: ⁊ tangunt cõcauuꝫ orbis lune. Sꝫ hanc queſtionẽ nõ poſſumus ſoluere niſi p̃us queramus que eſt illa natura ꝙ caliditas ei⁹ eſt facere corpora aſcendere: peruenit ad nos de ſubſtellis diuerſimode: qa in quibuſdam locis eſt maior ⁊ vehementior ſicut in ſuperiori aeris regione: ⁊ inferiori vbi eſt habitatio generatoruꝫ ex elemẽtis: ⁊ in qbuſdam locis eſt minor: ⁊ minus vehemens: ſicut in media aeris regione. Adhuc autẽ querimus queſtionẽ: quia cuꝫ nos iaꝫ peruenimus ad hoc ꝙ cõſideramus diuerſas aeris regiões ſm intẽtionem caloris ⁊ remiſſionem: ⁊ tũc erit cõſequẽs dicere per cãm ea que accidũt et generanť in aere: vt dicamus de talib⁹ demõſtratiões ⁊ determinationes ſufficiẽtes que ſunt per cãm vniuſcuiuſqꝫ generatoꝝ in aere. Dico autẽ ꝙ cũ nos videamus ꝙ aqua fit ex aere: ⁊ ecõuerſo: aer ex aqua ſm diſpõnem dei glorioſi ⁊ ſublimis qui dedit circularẽ gñationem elementis: qȯ autẽ accipit formã alicuius accipit etiã ⁊ locuꝫ ⁊ motus eius: videť ꝙ debent diuerſe gñationes eſſe aque addendo quãdo moueť aer: cum aer fit aqua ſicut ſunt diuerſe regiões aeris eleuantes ⁊ ꝯuertentes ⁊ cõſumentes vaporẽ aque eleuatũ. Queramus ergo quare nubes nõ fiunt niſi in media aeris regiõe: ⁊ ſi fiunt in ſupmo aeris vbi eſſent nubes cũ ſua caliditate ⁊ ſua frigiditate: caliditate eleuante: ⁊ frigiditate cõuertente. ¶ Nos aũt has queſtiones ⁊ ſimiles ſoluere volẽtes: dicimus p̃mo ſupponentes hic ſolutionẽ queſtiõis ſcðe eo ꝙ infra tãgemus cãm eius ⁊ ſoluemus queſtionẽ tertiã: qȯ dicendo ꝙ nubes fiãt in aere in locis in qbus abſcindiť virtus luminis radioꝝ ſolis ⁊ ſtellaꝝ: quaꝝ lumen eſt radians in aere ex reflexione ad corpora ſolida que ſunt aqua ⁊ terra. Abſcindiť aũt ⁊ ſeparať a vapore terre ⁊ aque in locis illis: ⁊ ideo non diſgregat eos in illo loco ⁊ illa eſt regio media aeris: ad illã enim non peruenit caliditas que eſt ex vicinitate ignis deſurſum: nec ẽt calor ex reflexione radiorum gñatur deorſum ⁊ ita remanet frigidus: eſt etiã locus inferior calidus ex ipſis vaporibus eleuatis ⁊ exhalatiõib⁹ que calida ſunt ⁊ abundant in inferiori aeris regiõe. Non enim fit aer ſtatiꝫ ex q̃cũqꝫ aqua: ſed fit ex vapore multo qui remanet in aere pp ſuam caliditateꝫ: ⁊ in ſua nãli humiditate qñ eleuať a duob⁹ elr̃tis que ſunt aq̃ ⁊ terra: ⁊ ſilr̃ aqua non fit ſtatim ex aere quocũqꝫ ſed ex aere multi vaporis in media aeris regiõe vbi frigidus eſt: quãdo per frigus vapor ille cõgregatus cõſtare icipit ⁊ multiplicari in multis pluuijs i ſeipſuꝫ reuolutus: tũc eñi inſpiſſať ⁊ fit aq̃ deſcẽdens per pluuiã vel alio mõ: ⁊ ſic pꝫ ꝙ aer vadẽs ad ſpẽm aque nõ ingrediť regionẽ aque niſi fit in aquã penit⁹ cõuerſus: qa anteq̃ꝫ cõuertať hꝫ aliqd de nã aeris: ⁊ ſic neceſſe eſt ꝙ ẽt hẽat aeris locũ. Sꝫ aqua vaporãs formã hꝫ aeris ⁊ caliduꝫ eleuãs. Et ideo eſt neceſſe ꝙ aſcẽdat ad locuꝫ frigidũ aeris. Ex hoc pꝫ ſolutio queſtiõis tertie. ¶ Soluẽdo autẽ qõnem p̃mã: dico iteꝝ ꝙ vincẽs ſup illud de terra vbi eſt gñatio eſt aq̃ ⁊ aer ſine igne: ſi eñi ignis operiret terrã ⁊ vinceret habitationem eo mõ quo duo elemẽta aq̃.ſ. ⁊ aer operiunt eã cõbureret totuꝫ ⁊ exiccaret qȯ eſt in terra illa: aut duo elemẽta que circũdãt terrã que ſunt aq̃ ⁊ aer ꝯtinua ſunt ex humido fluido diuiſa tanq̃ꝫ ex nã cõi: ⁊ qa tale humidũ eſt facile alterabile: ⁊ coꝝ prima materia quo ad hoc eſt vna: ideo vtrũqꝫ iſtorũ elemẽtoꝝ alterať ad alteꝝ: qm̃ aqua quando fit calida alteratur in aerem: ⁊ quãdo partes materie aeris inſpiſſantur ⁊ aggreganť ⁊ infrigidanť tũc fiũt aqua: ⁊ quãdo facilis ſũt cõmixtionis ⁊ alteratiõis cõgruunt loco gñatiõis: qr mixtio ⁊ alteratio fiũt a nã pp gñationem. Scðm dicta ergo remanet ꝙ ignis ⁊ aer ꝯtinuus igni ſunt ꝓpinquiora orbi lune in cõparatione ad aquã ⁊ terrã: ⁊ nõ poſſunt illic alia eẽ elemẽta p̃ter duo predicta: ⁊ hec eſt ſolutio queſtiõis p̃me: verum ignis qui eſt in orbe celi lune ꝯtingẽs vndiqꝫ ꝯcauũ eius eſt purus nõ turbidus: ⁊ huic teſtificať dcm̃ antiquoꝝ phoꝝ dicentiũ: ꝙ ignis qui eſt illic eſt purus in cõparatiõe aeris cõtenti ab ipſo in imo: ⁊ aer cõtẽtus in iſimo eſt turbidus operatiõe ignis ꝯtinẽtis ip̃m: volũt eñi dicere antiq ſapientes per hunc ſermonẽ: ꝙ ſtat⁹ aeris qui eſt ꝓpinquus terre ⁊ ſtatus terre qui ꝯtingit aerẽ iferius eſt cõmixtus cũ aere nõ puro: qa aer calidus veniẽs ad terrã: ⁊ terre exhalatiõe ſtatim facit ipſaꝫ terrã vaporabilr̃ aſcẽdere: ⁊ ideo ſtatus ille aeris turbidus eſt cõparatiõe ignis ſuperioris: hoc eſt cõparatione illius partis ignis que eleuatur ſuperius ad cõcauum orbis lune: qa hoc eſt ſubtilius ⁊ purius comparatiõe ꝑmixti qȯ ſeqtur inferius reſpectu habitatiõis noſtre: ⁊ ſilr̃ aer qui eſt ſuper hoc mixtũ qȯ eſt circa nos.ſ. aer qui eſt in ſuprema aeris regiõe iuxta ignẽ implẽs ꝯcauũ: ignis eſt purus ⁊ ſubtilis cõparatiõe aeris qui ꝯtigit terrã ad quẽ aerẽ iferiorem cõuertunť ipreſſiones que gñanť ex calido eleuãte: ⁊ dicunť arabice Alganegij hoc ẽ vapor humidus aqueus: ⁊ Alraegij qȯ vapor terreus frigidus ⁊ ſiccus ⁊ puluis minutarum partiũ terre: ſicut apparẽt in radio ſolis ingrediẽte per feneſtraꝫ: hec eñi turbãt aerẽ iſtũ q tãgit iferiorẽ habitatiõeꝫ ⁊c̃.

¶ Cap. 7m. De generatione quatuor elemẽtoꝝ ex motu orbis: ⁊ de diuerſitate regionum aeris.

Quia ḡ nunc oſtẽſum eſt per cãm finalẽ hoc eſſe neceſſe ꝙ ignis ſit apud orbeꝫ lune: ⁊ aer purus ſub igne: demõſtremus illud ẽt per cãm efficiẽtem: ⁊ oſtẽdamus diuerſa loca aeris: vt ſciam⁹ in quo loco aeris cõuertunť ⁊ ſpiſſanť vapores: dico ḡ ꝙ vtraqꝫ ꝓpoſitio per ſe manifeſta eſt ad ſenſum: ꝙ ex motu genereť calor: ⁊ p̃cipue ex motu velociſſimo maxime corporis: corpus ḡ qȯ eſt ſub corpore mobili circulari ſempiterni motus eſt ſubiectus ei ⁊ magis recipiens imp̃ſſionẽ ⁊ effectũ motus eius: eo ꝙ virt⁹ vniuſcuiuſqꝫ mouẽtis maior eſt imediate ſibi cõiuncto q̃ꝫ in eo qȯ cõiungiť ei per mediũ: corpus ḡ imediatũ orbi eſt in virtute ſua caliduꝫ ⁊ ſiccũ ⁊ eſt ignis: qa calidũ in excellẽtia eſt totũ adurẽs humiduꝫ: ⁊ ideo remanet ſiccũ ⁊ qȯ eſt ſub iſto corpore non imediatuꝫ orbi ſed imediatuꝫ igni nõ hñs gñatiuuꝫ caloris imediatum ſibi ſed poſt deficit in eo virtus eius: ⁊ ideo illȯ in virtute ⁊ potẽtia ſua nõ eſt excellenter calidũ: calidũ autẽ nõ excellenter ſed tẽperate nõ exiccat humidũ lꝫ faciat ip̃m fluere extra ſeip̃m: ⁊ hic eſt aer qui eſt calidus ⁊ humidus: qȯ aũt plus remoueť a caloris gñatiuo qȯ eſt motus orbis relinquiť eẽ frigidum cõuertens ad ſe humidũ ⁊ faciẽs natare ip̃m ſuper ſeipſuꝫ per hoc ꝙ eſt inſpiſſans ip̃m: ⁊ hoc ẽ frigidum ⁊ humidũ in virtute ſua nãli qȯ eſt aqua. ¶ Ultimum autẽ qȯ perfecte recedit ab orbe ⁊ effectu motus ei⁹ quieſcẽs eſt: ⁊ in virtute ſua hꝫ frigidum qȯ ita eſt ꝯtingẽs partes materie: adeo ꝙ totũ humiduꝫ naturale exp̃mat ab eis: ⁊ hoc eſt in virtute ſua frigidum ⁊ ſiccũ qȯ vocať terra. ¶ Lꝫ aũt iſta ſit elementoꝝ natura ſm ꝙ diſponunť ſub orbe moto: tamẽ duo elemẽta media diuerſificanť magna diuerſitate ꝓpter diuerſitateꝫ motus ⁊ quietis que fiũt in eis ex ſuperioribus ⁊ ex cauſatis ab eis. Cauſanť aũt a ſuperiorib⁹ motus caliditatis ⁊ humoris ⁊ tempeſtatis ⁊ huiuſmodi: ⁊ ex illis alteranť duo media elementa multa diuerſitate: aqua autem ꝓpter cõiunctionem ſuam cũ terra cum alterata eſt ꝯuertiť ex ſpecie vaporis ⁊ peruenit iferius querẽs mediũ ꝓpter ſuam grauitatem. Aer autẽ qa leuior eſt cõtingit ambiẽs aquam ⁊ terrã: ⁊ ignis qui eſt leuiſſimus contingit aerẽ: aqua autem cuꝫ ſit liqda hꝫ ſũbtile ſepabile a groſſo: ⁊ qȯ ex ea eſt groſſuꝫ nõ eleuať: ſed reſidet in terra: ⁊ qȯ ex ea eſt ſubtile per calorem ſolis aſcendit. Aer autem inferior tãgens aquã ⁊ terrã humidior efficiť ⁊ calidior q̃ꝫ ſit ex natura: qa virtutes eius ſunt calide ⁊ humide: ⁊ ſupra potẽtiam naturalem acqrit eſtum ⁊ humiditatem ex eo qȯ miſcetur: ⁊ ex fumo terre qui potẽtialiter ſiccus eſt ⁊ ex vapore

In pho ſbi. Nos ãt dicamus ſiť ⁊ ad dicẽda determinantes.

aque qui potẽtialiter eſt humidus verum ſpatiuʒ aeris qđ eſt in ſupremo eius vbi tãgit ignem qui circundat inferiorẽ aereʒ calide ⁊ hũide nature ex vapore terre ⁊ aque eſt eſtuoſum ſiccum non humidum humiditate accidentali: qa ſiccitas accidentalis preualet in eo ex hoc ꝙ eſt annexuʒ ⁊ coniunctum igni. Sed inferior aer qui imediate contingit terram eſt humidatus accidentali humido ſuper virtuteʒ humoris ſui naturalis ex multo vapore terre ⁊ aque.

¶ Cap. 8m. Quare non ſunt nubes in ſuperiori regiõe aeris: ſed in media tñ.

DIcimus aũt ex ipſis nominibus quoniaʒ inter ſpatium aeris qđ dicitur eſtus: ⁊ ſpatium inferius aeris qđ eſt calidum ⁊ humidum coniunctum terre eſſe differentia ſm eſſe. Eſtus eniʒ eſt calidus ⁊ ſiccus propter coniunctionem ſuam cum igne qui contingit ipſum ſicut dictuʒ eſt prius: ſed inferior aer eſt calidus ⁊ humidus propter cõiunctionem ſuam cum terra ⁊ aqua vaporãtibus: ⁊ ideo in ſuperiori regione aeris que dicit̃ eſtus nõ ſunt vapores: qa partes vapoꝝ diſgregant̃ ⁊ ſeparant̃ quãdo ſunt ꝓpe regionẽ ſurſuʒ pp eſtũ calidũ ⁊ ſiccum. Cuius aũt alia eſt cã: qa. ſ. ignis ibi vicinus vincit feruẽti calido ſuo ſuper aerẽ qui eſt illic: ⁊ nequaq̃ꝫ vincit̃ ab aere: ⁊ ideo cõſumit oẽm vaporem illuc eleuatũ. ¶ Et tertia cã eiuſdẽ eſt: ꝙ ibi eſt defectus aeris frigidi cuiꝰ eſt iſpiſſare ⁊ cõuertere in aquã: vel cõtinẽ vaporẽ: ſed eſt ibi aer feruẽs diſgregãs partes vaporis: ⁊ cõſumẽs vaporẽ: ⁊ cõuertẽs in aerẽ ſiccum eſtuoſuʒ. Et pp has cauſas nihil oĩno ex nubibꝰ hũidis remanet in loco illo p̃cipue pp illud qđ dcm̃ eſt: qa. ſ. ignis ꝓprietates vincũt aereʒ qui eſt illic: ⁊ ideo nõ põt eẽ ibi aliud cõtinẽs ⁊ iſpiſſans vaporẽ: ⁊ ideo ꝯſumit̃: eſt aũt in medio duaꝝ regionũ. ſ. ſupioris eſtuoſe: ⁊ inferioris calide ⁊ hũide. Tertia aeris zona ſiue regio: que lʒ per eqdiſtãtiã accipiat̃ ⁊ dicat̃ media duaꝝ: tamẽ eſt media per abnegationẽ vtriuſq̃ꝫ: ⁊ eſt ꝓpinquior inferiori q̃ꝫ ſupiori: ⁊ eſt illa in qua deficit v̾tus caloris excitati ex vaporatiõe terre ⁊ aque: ⁊ ex reuerberatiõe radioꝝ ſolis ad corpora polita ⁊ ſolida: que eſt valde frigida ⁊ excellẽtis frigiditatis: ⁊ quãdo vapor eleuat̃ vſq̃ꝫ illuc ſuper terram ⁊ aquã: eleuatiõe ꝓpinqua iſeriori zone cui appropinquat radius adueniẽs a ſole ⁊ reuerberat̃ a terra ⁊ calefacit ipſum: tũc infrigidat̃ vapor: qa locus ille frigidus eſt per cõparationẽ ad iſeriorẽ locũ: ibi eni cõgregat̃ rarũ vaporis ⁊ iſpiſſatur: ⁊ p̃cipue quãdo eſt itra mõtes altiſſimos: qa ibi p̃focat̃ ⁊ infrigidat̃ magis q̃ꝫ alibi: cuius cãm iſra dicemus. Quãdo ergo vapor eſt in illa media regione tũc iſpiſſatus frigore recedit ad nãm ſuã: ⁊ cõuertit̃ in aquã: ⁊ cũ pluit attrahit ipm iterum caliditas loci ⁊ ſolis ⁊ regenerat̃ in nubes: verũ tamẽ cũ deſcẽdit pluens nõ fit totus aq̃: qa permixta eſt cuʒ ipſo aliqua pars terreſtris accidẽtali calore calida: ⁊ illa euolat ad ſuperiora ⁊ manet in aere. Sʒ ille vapor qui exprimitur frigido exprimente in aquam eſt aq̃ humida deſcendẽs ad terrã per pluuias: ⁊ ſunt ẽt in illo aque partes calide ignite que deſcẽdũt cuʒ pluuia: ⁊ ille poſt pluuiã libere effecte iterum reaſcẽdunt cum paruis ⁊ ſubtilibus partibus terrenis ignitis: ⁊ remanẽt in alto cũ eis que ſũt illic iſtis ſilibus.

¶ Cap. 9m. Et eſt digreſſio declarãs ꝙ euaporatio nõ eſt ex aere: ⁊ qualiter in media regione aeris nubes tñ ſunt.

DUbitabit autem aliqs dicens: ꝙ cum in aere ſint partes groſſe ⁊ ſubtiles: ⁊ ſubtiles ſeparabiles ſunt a groſſis: q̃re ex aere euaporatio eẽ nõ poſſit. ¶ Adhuc cũ humiduʒ ſit cã euaporatiõis ⁊ mã: aer aũt ſit humidus: videt̃ enim ex hoc euaporare debere. ¶ Adhuc aũt cuʒ humiduʒ ſubtile eſt maxime euaporabile vt ante dcm̃ eſt: ſubtiliꝰ autẽ ſit in aere humidum q̃ꝫ in aq̃ precipue cum qdam philoſophi: vt Herodotus hoc dixerint ſupponentes p̃ncipiuʒ oium eſſe vaporem: igne qdem groſſiorem: ⁊ aere ſubtiliorem. ¶ Amplius ſunt qdam phi contradicentes his que dicta ſunt de media aeris regione aſſerentes: ꝙ cuʒ aer naturalis calidus ſit ⁊ caliduʒ ſit diſgregatiuum nubiuʒ ꝙ nulla aeris regio frigiditate ſua nubes cõdenſet ⁊ ꝯuertat. ¶ Adhuc autẽ cum vniuſcuiuſq̃ꝫ natura in medio ſui purior ſit et efficacior: oportet ꝙ natura aeris verior ſit in media regiõe q̃ꝫ alibi: ergo ibi eſt calidus ⁊ humidus: ergo nullo mõ ibi ẽ nubium inſpiſſatio ⁊ infrigidatio: frigiduʒ eniʒ illud aut cõuenit aeri ſubſtantialr̃ aut accidentalr̃: ſi conuenit accñtalr̃ nõ ſemp cõuenit nec fortiori effectu q̃ꝫ vbi eſt eſſentialr̃: cum tñ videamus ſemp ibi cõuerti nubes ⁊ fortius q̃ꝫ in terra vl̃ aquã in glatiẽ: ſicut in grãdinẽ ibi ſolidari. Si aũt eſt ei eẽntiale tũc oppoſita inſunt eidẽ eſſentialr̃. ſ. calidũ eſſentiale et frigidũ eẽntiale qđ eſſe nõ põt. ¶ Si autẽ cũ Seneca in libº de nãlibꝰ qõnibus aliqs dicere velit: aerẽ naturalr̃ frigiduʒ eẽ. Cõtra hoc eſt qcqđ in ſecũdo de gñatione determinatũ eſt ꝙ elemẽta ſunt eadẽ quoꝝ p̃me differentie ſunt eedẽ. Si ergo aer eſt frigidus ⁊ hũidus per nãm: ⁊ aq̃ ſilr̃: ⁊ aer ⁊ aq̃ erunt vnũ ⁊ idẽ elementũ qđ abſurdũ eſt. ¶ Nos auteʒ ſine p̃iudicio p̃dictis reſpõdentes dicemus ꝙ raꝝ ⁊ denſuʒ ſunt prime q̃litates nãles ſicut ſepius eſt dcm̃. Eſt auteʒ duplex raꝝ denſuʒ. ſ. qđ eſt accidẽs cõpoſiti corporis ex mã ⁊ forma: ⁊ qđ eſt cã variatiõis materie ad formas diuerſas in ſpẽ elementi: ⁊ primũ qdem nõ facit euaporationẽ: ⁊ tale eſt in ptibus aeris. ¶ Aliud autẽ qđ iducit aliã formã elñti in mã variat formã: per illud eni efficit̃ aq̃ ſub forma aeris: ⁊ ideo ẽt ſub loco ⁊ ſub motu eius efficit̃: ⁊ tale nõ põt eſſe in aere: ſed primũ ⁊ hoc ideo qa ignis nõ eleuat vaporem: ſed cõſumit ipm: nec aer eſt humiduʒ euaporabile: qa hoc eſt corporale aut mediũ iter corporale ⁊ ſpũale: ſed potiꝰ humidũ hʒ ſpũale qđ ſubtiliꝰ eſt omni vapore: ⁊ ideo nõ vaporat: ⁊ per hoc etiã pʒ ꝙ falſuʒ eſt qđ p̃tendunt ꝙ humidũ aeris ſit ſubtile: qa ſubtilitas ſua eſt vltra ſpẽm vaporis. ¶ Herodotus aũt cuius fuit iſta poſitio videbat ꝙ p̃ma diuiſio materie eſt ꝑ rarũ ⁊ denſuʒ: ideo videbat ꝙ aliqđ cõe erat ante iſtđ: ⁊ volebat illud eẽ denſius igne: ⁊ ſubtiliꝰ aere: nõ intelligẽs illud cõe qđ eſt ante raꝝ ⁊ denſum nõ eẽ corpus ſignatũ in forma: ſed potius eẽ mãm ſolam: que nec rara eſt nec denſa: ſed potẽtia ad vtrũq̃ꝫ. ¶ De dubitatiõibuſ autẽ ex dictis Senece exortis: dico ꝙ aer per nãm vbiq̃ꝫ eſt calidus: ſed tñ in ſuperiori regione eſt ẽt per accñs calidus magis q̃ꝫ per nãm: ⁊ ꝑ accidens ſiccus. Inferior autem per nãm: ⁊ per accidẽs calidus: per nãm ⁊ per accñs humidus. Accñs autẽ illud qđ facit eum caliduʒ per accñs inferius eſt multiplex: qa reuerberatio radioꝝ ad corpa polita ⁊ ſolida ⁊ terre exhalatio per calidũ: ⁊ ſilr̃ exhalatio aque ⁊ euaporatio ignitoꝝ locoꝝ que ſunt Therme ⁊ Uulcani in terra coincidentes ⁊ alia huiuſmodi: ⁊ media regio per accñs eſt frigida: ⁊ per nãʒ calida: qa cuʒ aer nõ imediate cõiunctus ſit p̃mo mobili nõ eſt ipſe calidus nãliter caliditate vſtiua: ſed potẽtia debili: que facile imutat̃ ſuperueniẽte frigido. Nubes autẽ ſiue ſint ex terra: ſiue ſint ex aq̃ ſunt frigide per nãm: ⁊ frigiduʒ lʒ retrahatur in inferiori regiõe: eo ꝙ eſt ibi calor accñtalis vt dictum eſt: cũ tñ ſuperiora petit vbi calor accñtalis nõ eſt: ⁊ caliduʒ nãle debile eſt nec ipediri põt: nubes nãli ꝓprietate redeũt ad frigus: ſicut aq̃ bulliens calefacta poſita in aere refrigeſcit per ſe: ꝙ frigidũ infrigidat locũ ⁊ circunſtans calidũ facit ipm fortiter frigidum vt ſupra dcm̃ eſt hec eſt cã: q̃re media regio ſemper eſt actu frigida. Qđ aũt ipſi dicunt ꝙ natura medij verior eſt q̃ꝫ in extremo: dico ꝙ hoc veꝝ eſt vbi per eqdiſtantiã mediuʒ accipit̃ a calido nõ impediẽte ꝓprietate eius: ſed hoc nõ fit hic: qa ſicut probat̃ in libro de crepuſculis: vapores nõ longius tribus milliaribus vel paulominus a terra eleuant̃: ⁊ ideo mediũ hoc per abnegationeʒ dicitur ⁊ nõ per eqdiſtantiã vel per participationem. Frigidũ autẽ illud lʒ accidẽtale ſit aeri: tñ ſtatui aeris ſm mediuʒ hic acceptũ ꝯuenit per ſe rõne que dicta eſt. Seneca aũt loquitur de frigiditate accñtali ⁊ nõ de illa: ⁊ potẽtialr̃ eſt in aere: qa illa nãlis eſt ſtatui talis inquãtũ talis: lʒ nõ nãlis ſit aeri. Ex hiſ pʒ ſolutio oium dubioꝝ que de Herodoti ⁊ Senece diſputationibꝰ colligunt̃: redeamus ergo ad propoſitum.

Solo doctoris.

Raritas et deſitas duplices ſunt.

Nõ diuerſas aeris diſpoſitiões ſʒ duplices regionem eius.

Nõ pp quid media regio aeris ſemp ẽ actu frigida.

¶ Cap. 10m. De cauſa caloris in inferiori regione aeris.

DIco ergo nunc ꝙ orbis eſt elemẽtũ vnũ: qđ quideʒ nõ eſt ex elemẽtis quatuor inferioribꝰ que ſũt ignis calidus leuis ⁊ ſiccus: nec aer calidus ⁊ humidus: nec aqua frigida ⁊ humida: neq̃ꝫ terra frigida ⁊ ſicca: ſed per nãm eſt aliud ab eis. Sʒ ſicut diximus ſupra corpus ꝓpinquuʒ ⁊ imediatum eſt calidum vſtiuuʒ: qa ſicut ſupra diximus oẽ mobile motu ſuo inducit calorem in corpore qđ eſt ſibi proximum dũmodo illud ſit receptibile caloris: hoc eniʒ eſt ſm naturam:

In pho vbi ſupra.

Nō q̄d reqꝛat vt ex motu calor ꝓduci queat.

naturam: ⁊ precipue quando corpus motum motu ſuo poteſt generare calorem ⁊ exuſtionem vel caliditatem: hoc autē fit ex duabus cauſis conuenientibus in eo qđ mouetur: quarum vna eſt motus velocitas: ⁊ altera eſt propinquitas eius qđ caleſcit ab eo ⁊ vtrūqꝫ eſt in motu orbis ⁊ corpore ſibi propinquo. Orbis tamē ſm ſe ⁊ ſimiliter partes eius oēs nullo modo ex motu aliquo: vel alia de cauſa calefiunt: nec vſtiua efficiuntur: ſed calefaciunt corpus ſuper qđ mouenť motu circulari: ⁊ tamen non calefiunt ab eo: neqꝫ a ſuo motu proprio: qa ipſe non recipiunt peregrinas vel alienas impreſſiones eo ꝙ non ſunt in potentia ad formam aliquā cuꝫ ſint incorruptibilia ⁊ ingenerabilia tam ſm eſſe q̄ꝫ ſm eſſentiam. Corpus autem ſolis plus alijs calefacit: qa maius eſt ⁊ velocis motus: ⁊ eſt propinquum nobis: ⁊ ideo plus generat caloris: ⁊ magis excitat calorem inſuper eo ꝙ mouetur: ⁊ qa ſtelle quedam alie cōmunitatem habent cum ſole ⁊ aliquādo iuuant eum ad calefaciendum: ideo qđ aduenit nobis tunc cuꝫ iuuatur a ſtellis eſt plus caloris q̄ꝫ illud qđ aduenit a ſtellis alijs. ℭ Sic ergo cum mouētur ſtelle ⁊ oīa corpora ſuperiora tūc id qđ eſt in circuitu ſub ipſis moueť a caliditate generata ab ipſis: deīde ſeparatur caliditas illa ab eo in quo primo generata eſt ⁊ fit in eo qđ 2^m eſt ab illo: deinceps in materia: ⁊ ſic per media venit ad nos: hoc eſt eniꝫ qđ voluimus determinare de cauſis ⁊ locis generatiōis impreſſionum que generantur in alto.

ℭ Cap. xi^m. Et eſt digreſſio declarans qualiter ex motu generatur calor.

Est autem nobis neceſſarium hic digreſſioneꝫ facere propter intelligentiam faciliorem phicorum ad inquirendum quid ſit cauſa caloris tā in ſuperioribus partibus aeris ⁊ ignis: q̄ꝫ etiā in inferioribus: qa de hoc pleriqꝫ diuerſa ⁊ contraria ſcripſerunt. Queramus ergo vtruꝫ hoc ſit verum qđ naturale eſſe diximus. ſ. ꝙ ex motu fit calor in eo ꝙ tangit id qđ mouetur cum ſit ſuſceptibile caloris: videtur enī eſſe mirabile hoc naturale qa nos videmus ꝙ ſi aliquid ſemper ⁊ per ſe generatur ex aliquo ꝙ vniuocatio ē in forma generantis ⁊ generati. Nos autē hoc non poſſumus dicere de motu ⁊ calore ꝙ ſunt eiuſdem forme: cū tñ ſemper ex motu fit calor ⁊ dicat hoc phs eē per ſe manifeſtū. ℭ Adhuc ēt nos videmus ꝙ omne per ſe generās aliud: ſemp eſt perfectū in eſſe: anteq̄ꝫ ipꝫ generet aliud: motus eſt: ⁊ de numero imperfectiſſimoꝝ qa nō eſt niſi dum fit: ⁊ oīs mot⁹ eſt permixtus potētie ⁊ act⁹ imperfectus nālis: ğ videť ꝙ mot⁹ non generet calorē. ℭ Adhuc autē nos videmus ꝙ nō oīs motus generat calorem: ſed localis ſolū: nō ergo ſimplr motus generat calorem. Sꝫ neqꝫ motus localis ſemper videť generare calorem: qa videmus nos ꝙ aqua fluens fortiter frigidior eſt q̄ꝫ aqua ſtans in loco vno imota. Videmus ēt nos ꝙ in generatione grauis ex leui tanto res fortius deſcēdit quāto plus accipit de forma grauis: ſꝫ quāto plus hꝫ de forma ⁊ nā grauis tāto eſt frigidior: ğ quāto frigidior ē tāto velocius deſcēdit: ſꝫ ſi ex motu eſt calor quāto veloci⁹ deſcēdit tāto calidior efficiť: ğ a pmo quāto plus accipit de nā frigidi tāto calidior efficiť qđ abſurdū eſt. ℭ Si aūt nos ꝯſentimus his rōnib⁹ erit contra ſenſum: qa nos videmus in oī corpore excitari calorē ex motu: ſiue ſit nālis: ſiue ſit volūtarius: ſiue violētus: qđ enī per ſe cā eſt rarefactiōis ⁊ ſepationis partiū eſt cā caloris: ſed quādo corpus moueť ſup aliud corpus: vel ēt aliud corp⁹ diſtrahit ⁊ ſepat ptes ei⁹: ⁊ diſtrahunť ⁊ ſeparanť ab ipſo ptes ei⁹ ēt ſi poſſunt ſuſcipe ſepationē: ğ corpus ſuo motu excitat calorē in alio ⁊ in ſeipo ſi caloris eſt ſuſceptibile: pp hāc enī cām emicat ignis ecōfricatis pcipue duris: ⁊ ꝯfricata caleſcūt ⁊ fumāt: ⁊ plūbū in baſtali ab actu ꝓiectū ꝯfricatū ad aereꝫ liqueſcit. ℭ Et ideo ſaluo meliori iudicio videť mihi dicendū ꝙ motus dupliciter eſt inductiuus caloris.

Mot⁹ dupliciter ē caloris īductiuus.

Uno qđem mō dicto qa cōfricādo rarificat ⁊ diſtrahit ptes mobilis ⁊ eius in quo vel ſup qđ ē motus: ⁊ ſic alterādo mām educit calorem: qui potentia fuit in ipſa ſicut omnis forma potentialr eſt in materia. ℭ Alio autem mō ſpecialr motus voluntarius qui ꝓceſſiuus vocať ⁊ eſt aialium motus: per hoc excitat calorē: qa ad mēbra motus dirigit ſpiritus ⁊ ſanguinē: vel illud qđ eſt loco ſanguinis ⁊ cum his venit calor nālis ⁊ multiplicatur illic: qa ſpiritus calidi ſunt ⁊ ſanguis ſubm eſt caloris. ℭ Neqꝫ opꝫ pp hoc ꝙ motus ⁊ calor ſint eiuſdem forme: qa iſta eſt gñatio per accidens ⁊ nō per ſe: reduciť tamen ad generationem per ſe ⁊ ex parte materie: ⁊ tūc generatur calor ex materia diſgregata quā diſtrahit motus: eo ꝙ ꝓtendit vnaꝫ partem mobilis ex alia: ⁊ cōfricādo ad corpus per qđ vel ſup qđ moueť.

Solo ad rōnes i oppo^m.

ℭ Sꝫ tamē ad efficiens ſm formā ⁊ per ſe non pōt reduci hec generatio cum ſit per accidēs ⁊ nō per ſe. ℭ Ad hoc autem qđ diciť ꝙ motus eſt in fieri ⁊ imperfectus videť eſſe dicēdum ꝙ nō generat calorem ex hoc qđ eſt motus: ſed per accidēs qđ accidit ei ſicut iam dictuꝫ eſt. ſ. ꝙ diſtrahit partes mobilis ⁊ bene confitemur ꝙ non omnis motus ſic generat calorem: qa non omnis motus eſt ſimpliciter ⁊ tm̄ motus: ſꝫ ſolus motus localis. Alij enim motus ſunt per ſimilitudinem ipſius nec ſunt tm̄ motus: ſed etiā mutationes quedaꝫ que imutant in eis aliquid in ſubiecto.

Pro ſolone ad pmū. vide cōmētuꝫ. 42. ſcōi đ celo ab Auerroe.

ℭ Qꝛ autē aqua ſtās calidior eſt q̄ꝫ currens cauſa eſt: qa diutius ſuper vnā ⁊ eādeꝫ rem ſtantem figitur radius ſolis ⁊ calefacit ipſam: in aqua autē decurrente nō poteſt figi: ⁊ ideo non poteſt eam tātū calefacere. Qꝛ autē currens non caleſcit ex motu. Ariſto. inuit cām in littera: qa opꝫ aggregari duo ad hoc ꝙ motus generet calorem: quoꝝ vnum eſt velocitas motus diſtrahens id qđ mouetur ⁊ ſuper qđ moueť plus q̄ꝫ ſm nām diſtractibile ſit ⁊ ſm qđ ſit motus magni corporis: talis aūt velocitas nō eſt in aqua: qa cū aqua fluat ad terminū alienū nō habet velocitatē niſi ex inclinatiōe ad illum: ⁊ ideo nō ſeparanť et diſtrahūtur partes eius vltra q̄ꝫ ſm nām ſunt ſeparabiles: ⁊ ideo ad calefaciendū non preparātur per motū.

Propter q̄d aq̄ ſtās ē calidior aq̄ fluente: ⁊ pp q̄d aq̄ fluēs ex motu nō caleſit.

ℭ Qđ autem obijcitur de generatiōe grauis ex leui ſophiſtica eſt: qa nō ſm idem: idem generat in eo frigidū ⁊ etiam a generāte per ſe hꝫ frigidū. Et a generāte per accidēs hꝫ calidū: ⁊ hoc non eſt incōueniens: ⁊ ideo qa cadentia ab alto calefiunt ex motu retundanť exterius: ⁊ ſi ſint aque a liqueſcentia inueniuntur exterius: ſicut apparet in grandine cadente.

ℭ Cap. xii^m. Et eſt digreſſio declarans vtrum lumen ſit cauſa caloris in inferiori parte aeris.

Adhuc aūt nos digreſſionem facientes: queremus vtruꝫ ex lumine vel ex motu ſupioꝝ calor circa locū habitatiōis gñatur: qualr eniꝫ ſtelle ſint calide vel frigide in libro celi ⁊ mundi dicī dꝫ. ℭ Sūt enī qdā qui negāt ex lumine in inferiorib⁹ calorē gñari his vtentes rōnib⁹ in aſſertione ſue opionis: dicūt enī ꝙ id qđ per ſe actiuū eſt in natura dꝫ habere gñans eſſentiale: calor aūt per ſe actiuus eſt in nā tota.

2° celi ſup. t. cō. 42.

Si ergo ipm lumē gñat calorē opꝫ ꝙ eſſentialr generet ipm: ⁊ ſic calor ⁊ lumen eēt eiuſdē eſſentie qđ eſt falſum. ℭ Amplius ſi lumē eſt cā caloris: ğ oppoſiti caloris erit cauſa oppoſitū luminis. ſ. frigoris: ſed lumē nō hꝫ oppoſitū: ğ a deſtructiōe ꝯñtis ēt lumē non fuit cā caloris. ℭ Adhuc addūt ꝙ ſi lumē gñat calorem: aut ğ per ſe: aut per accñs gñat ipm: per ſe nō: qa oporteret ꝙ eiuſdē eēntie eēt calori ⁊ vniuocū cū ipſo. Si aūt gñat per accñs: ğ aliqñ pōt nō gñare: ğ nō bñ poniť cā per ſe q̄re aer inferior ſit calidus ſemp. ℭ Adhuc aūt addūt ꝙ lumē nō eſt q̄litas: qa ſi eēt q̄litas tūc eſſet paſſio vel paſſibilis q̄litas: ⁊ tūc haberet aliud ꝯriū: ⁊ ſi non in gñe tñ in ſpe: ſicut color qui non hꝫ ꝯriū in genē ⁊ in ſpe tñ hꝫ ꝯriū: qa albedo ꝯria eſt nigredini: ſed oppoſitoꝝ ꝯrioꝝ ꝯrie ſunt cāe: cū ğ frigidū ⁊ calidūꝫ ſint ꝯria: ſi calor cauſať ab vno frigus cauſabiť a ꝯrio: ſed lumē nō hꝫ ꝯrium ꝙ cauſet frigus: ğ nec ipm erit cā caloris. ℭ Nec pōt dici ꝙ ex reuerberatiōe radioꝝ ſiue lumis vt dicunt calor gñetur cū. ſ. reflectūtur ad corpora ſolida ⁊ polita: qa ſi ipm per ſe nō eſt cā caloris: tūc nec multiplicatū gñat ipm. ℭ His phātaſijs qdaꝫ deducti deuenerunt ad hoc ꝙ dicerēt lumē non eē cām caloris: ⁊ videť Auerrois eē in iſto errore ſup. xi. pme phie: vbi inducit ꝙ hoc videť dicē Ariſto. ſ. ꝙ mot⁹ orbis gñat calorē in corpore imediato ſibi: ⁊ illud in alio: ⁊ ſic deinceps vſqꝫ ad nos: ſol aūt iō plus pſtat caloris qa maior eſt ⁊ ſpiſſior alijs ſtellis ⁊ planetis: ⁊ iō fortius cōmouet corpus qđ ē ſub eo: et ad tātū ꝓcedit Auerrois ꝙ dicit totū orbē eē ſpiſſiorē in parte vbi ſol eſt: ⁊ ideo fortiorē in iſeriorib⁹ facē motū ⁊ plus inducere caloris.

Com. 18.

Nō ꝯ Auerroem.

ℭ Sꝫ ſi ē verum qđ dicit tūc ceſſat tota phia Apollonij ⁊ Alchindis de ſpeculis cōburētib⁹: qa conſtat ꝙ ſpeculū illđ nō moueť nec ſol ſup ſpeculū plus moueť q̄ꝫ ſup

aliud corpus: ergo ſi luminis reflexio nullo mō ē caloris cā: nō plus icēdiť ignis ad ſpeculū q̄ȝ ad ipȝ corpus qō abſurdū eſt ⁊ ꝯ̄ ſenſuȝ. ¶ Adhuc ſm hoc nō dȝ calor augmētari ex hoc ꝙ diametraliter ſol reſpicit iferiora oblique ſȝ poti⁹ ex vicinitate vel lōgīqtate ipſi⁹: cū ḡ in hyeme ſm ꝓbationē geometricā ꝓpinqor ſit nobis ſol q̄ȝ in eſtate: hyems dȝ eē magꝭ calida q̄ȝ eſtas. ¶ Adhuc ſi ex motu tm̄ calefacit ⁊ non ex lumine: cū media aeris regio vicinior ſit motui ſolis q̄ȝ iferior: media dȝ eē calidior q̄ȝ ifima qō eſt iteꝝ abſurdū. ¶ Adhuc in vmbra ⁊ lumie equalr̄ ſm hoc eq̄lis dȝ eē calor quando mot⁹ ſolis vtriq̄ȝ eq̄liter ē ꝓpinquus. ¶ Adhuc ſi mot⁹ ſolis ſit cā caloris: ⁊ effect⁹ nunq̄ȝ ſe extēdit vltra q̄litatē cauſe calor nō dȝ eſſe in his que ſol motu ſuo nō circūducit vel tāgit: ſȝ inferiora nō circūducit vel tāgit: ḡ iferiora calefacere nō dȝ. ¶ Propter igiť hec ⁊ his ſilia abſurdā reputam⁹ illā poſitionē que dicit ex lumine calorēȝ nō gn̄ari dicentes cum Auicēna: Apollonio magno pħo: ⁊ cum Job filio Alchindi ꝙ lumē caloris eſt generatiuū. Sol aūt plus alijs ſtellis calefacit pp q̄tuor cauſas quaꝝ vna eſt: qa cū oīs ꝑma qualitas inferior reduciť in ſuā ꝑmaȝ cām in ſuperiorib⁹ que non alterať ſȝ imobilis eſt: ſm qualitatē illā reducitur calidum ⁊ ſiccū in ſole ⁊ in Marte ſicut alibi dictū eſt: qa in ſole eſt cū tēperamento in Marte aūt itēperate. vnde ſol de nā̄ ſua calefacit lȝ non ſit calidus per eſſentiam. ¶ Secunda cauſa eſt quā dat rabbi Moyſes: ꝙ ſol de natura ſua calidus ē ⁊ ſiccus ⁊ habet mouere ſperā ignis: ⁊ ideo in emiſſiōe ſui luminis calor etiā deſcendit ignis admixtū: qa ſicut diximus ſupra: elementa aliuȝ motum ⁊ motorē habent in ſe cōſiderata: ⁊ aliuȝ ſm ꝙ cōgregantur ad locū mixtiōis. ¶ Tertia cauſa eſt qa maior eſt ⁊ ſpiſſioris ſubſtantie q̄ȝ aliud corpus ſimplex: ⁊ dico ſpiſſuȝ nō ſpiſſitudine vniuoca cū elemētorū inſpiſſatione ſȝ potius equiuoca: qa ſpiſſitudo ſue ſubſtātie nō cauſatur ab aliqua qualitate elementali: ſȝ potius a nobilitate cōtinuitatis ſue ſubſtātie. ¶ Quarta aūt ſeqtur cauſa ex iſta ꝙ lumen habet magis clarum ⁊ purum ⁊ intenſuȝ q̄ȝ aliquod aliud corpus: ⁊ hoc oſtēdit ſuum nomē: qa diciť ſol quaſi ſolus lucens: ⁊ ex illo eſt ipſe effectiuus plurimi caloris: precipue in illis corporib⁹ que per reflexionem lumen multiplicant: qa illa efficiūtur, q̄ȝ plurimum ſoli cōiuncta ad vnū punctum a quo accendiť ignis. ¶ Ad rōnem ergo ꝑmā quā ponit aduerſarius dico: ꝙ etiam frigus ad vnam ꝑmā cauſam reducitur in orbe: qa reducitur ad Saturnū: ⁊ non oportet ꝙ Saturnus per eſſentiaȝ ſit frigidus ſicut nō oportuit ꝙ ſol eēt calidus ⁊ vtrūq̄ȝ eſt cauſa caloris vel frigoris ſicut mouens primum ⁊ faciens nō factum: ⁊ hoc lȝ ſit faciēs per ſe ⁊ mouēs: nō tamē eſt eſſentiale effectuȝ: qa per ſe faciens ſiue per ſe mouens dicitur duplr̄. Diciť enim per ſe mouens ſiue per ſe faciēs hoc qō eſt ꝑmuȝ faciēs: qa nō per aliud facit: ⁊ hoc mō ꝑmus motor mouet: ꝑmus dico in omni motu. diciť etiam per ſe mouens ⁊ per ſe faciens hoc qō per propriam eēntiā facit quā dat facto ⁊ hoc eſt mouens ⁊ faciens motuȝ ⁊ factū. Et huius diſtinctionis reddidimus rōnem in ꝑmo de generatione ⁊ corruptiōe. Primo ḡ iſtorum modoꝝ ſol eſt per ſe faciēs calorē: ⁊ Saturnus per ſe faciēs frigus ⁊ ſic de alijs. Sicut autē ipſe motor ⁊ factor eſt faciēs preter hoc qō habeat contrarium vt ſit factor contrarij: ita forma primi motoris ſiue factoris eſt forma nō hn̄s contrarium: ⁊ hec eſt forma luminis qua ſol facit calorem cuȝ non habeat contrarium: qa eſt forma qua ſol totam naturā mouet ad eſſe ⁊ ad generari ⁊ ipſum eſt potius intenſio ſolis q̄ȝ forme que intenſio a ſole abſtracta per ſeipſam cuȝ vi ſolis generatur in tranſparentibus ⁊ in ſuperficiebus corporum non tranſparentium: ⁊ eſt primum ⁊ proximuȝ mouens corpora ad eē ⁊ generationem vt iam dictuȝ eſt. Et per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta. Si enim lumen exiguum aliquando facit frigus ⁊ humorem hoc non eſt inquantum eſt ſolis. Sed potius cū alie ſtelle illuminentur a ſole lumē eis incorporatum trahitur ad aliam naturam: vnde in Saturno generat frigus: ⁊ alibi humorem ſicut alibi diximus. Si autem queritur quid ſit: dico ꝙ eſt intenſio luminoſi vel naturalis potentia eius quantū luminare mouet omne qō eſt in ſpera actiuorum ⁊ paſſiuoruȝ. De lumine tamen in libro de anima magis dicemus. Hec autem de cauſis impreſſionum efficientibus ⁊ materialibus ⁊ locis dicta ſufficiant.

Opio ppria.

Propter q̄tuor cās ſol magi calefacit q̄ȝ alie ſtelle.

Solo ad rōnes pē aduerſe.

¶ Tractatus Secundus de Galaxia.

¶ Cap. pᵐ. Que ſit tractatus intentio.

In pħo autē ꝑ metauroꝝ. cap. 5° ibi. q̄liter aūt ⁊ q̄ mō ⁊c.

Um iaȝ dicturi ſimus De impreſſionib⁹ in alto generatis quedā eoꝝ gn̄antur in altiſſimo ex corporibus celeſtib⁹ vel ex ſilibus illis. Quedā aūt gn̄antur in medio ſpatio aeris ex vapore humido ⁊ ſicco nō hn̄tia ſilitudinē ſuperioꝝ corpoꝝ: de his ergo impſſionib⁹ que in primo modo gn̄antur dicemus in reſiduo iſti⁹ ꝑmi libri. De alijs aūt in his libris que erūt deinceps. Impſſionū aūt ꝑmo mō generatoꝝ quedā ſunt quaꝝ efficiēs cauſa ⁊ mā̄ celeſtis eſt. Quedā aūt ſūt cuius mā̄ eſt terreſtris lȝ ſilitudinē in forma ⁊ lumine habeāt cū celeſtib⁹: ⁊ de his quedā ſilitudinem expreſſam vt cometes: quedā minus expreſſaȝ ſicut alij ignes: de ꝑmis autem eſt galaxia: ⁊ de ſecundis que diciť cometes eſt ſtella. In tertio autem loco ſunt ignes perpendiculares: ſicut titiones deſcendentes ⁊ aſcendentes.

¶ Cap. 2ᵐ. De galaxia ſm opinionem eorum qui dixerunt galaxiam eſſe combuſtionem ſolis.

Incipiamus ergo nūc cōſiderationeȝ facere de galaxia que eſt idē qō via lactea ſiue alba que Arabice diciť maiaraterij qō interꝑtať alba qō noueť. Dicēduȝ aūt ꝑmo eſt de galaxia: qr ipſa eſt ex partib⁹ orbis effectiue ⁊ mā̄liter ſicut infra patebit. Poſt hec aūt conſiderationē faciemus de alijs ſuperiorib⁹ impſſionib⁹ ⁊ dicemus de eis exquiſite per demonſtrationē: ſicut eſt ꝯſuetudo nr̄a: ⁊ oīs pħi magni in pħia. Fuerūt aūt qdā qui dixerūt ꝙ ſol aliqn̄ mouebať in loco illo: ⁊ ſuo lumie ⁊ calore cōbuſſit orbē in loco illo: cōbuſtū eniȝ ꝑcipue ſi terreſtre ſit albuȝ efficiť ſic̄ appet in calce: ⁊ ideo ſol ſua cōbuſtiōe ipreſſit in orbe hoc veſtigium qō vocať galaxia. ¶ Dico aūt ꝙ iſte ſermo ē errone⁹: qa ſi ita eēt vt dicūt tūc ſilis cā ſileȝ relinqueret effectū. Sol autē moueť per zodiacū ſȝ ordinē ſignoꝝ ſub linea que dr̄ ecliptica que eſt mediū orbis ſignoꝝ: ḡ per totū orbē ſignoꝝ deberet appere tale veſtigiū ex cōbuſtiōe ſolis qō nō videmus: qa galaxia nō appet ſm ordinē ſignoꝝ in zodiaco: ſȝ potius interſecat orbē ſignoꝝ in duob⁹ ſignis Geminoꝝ ⁊ Sagittarij: ⁊ egrediť v̄ſus vtrūq̄ȝ polū. ¶ Adhuc aūt ſic̄ ꝓbatū eſt in celo ⁊ mūdo: orbis in nulla ſui parte recipit impſſiōes peregrinas que aliqd variēt in eē ſuo: cōbuſtio aūt ⁊ albedo relicta ex ipſa impſſio peregrina eſt: que nō cōuenit niſi corpori paſſibili ⁊ alterabili: ḡ galaxia nō eſt cōbuſtio relicta ex ſole: eſt eni orbis per hoc ꝙ ē icorruptibilis ⁊ inalterabilis ſemotus a nā̄ q̄tuor elm̄toꝝ ⁊ ab agricultura iferioꝝ vegetabiliuȝ ⁊ a gn̄atura aialiuȝ: ⁊ ideo ipreſſio corporis paſſibilis in eo fieri nō pōt. Fuit aūt vt puto hec opinio Pithagore: qui dixit eē terrā ſtellā ⁊ moueri: ⁊ celū ſtare ⁊ cōburi a ſole.

Pria opio.

Impugnatio

¶ Cap. 3ᵐ. De opinione eorum qui dixerunt galaxiā eſſe reflexionem luminis ſolis in quibuſdam ſtellis.

2ᵃ opinio.

Alij autē qui imitabanť Anaxagorā ⁊ Democritū dixerūt ꝙ galaxia ē lumē mutuatuȝ a ſole qbuſdā ſtellis: ⁊ hoc mō dr̄ lumē illaꝝ ſtellarū. Poſuūt eni iſti ꝙ radi⁹ ſolis nō icidit oib⁹ ſtellis: ſȝ potius pp terre iterpoſitioneȝ retrahiť a qbuſdā: ⁊ ideo cū occidit in occaſu retrahitur a ſtellis que ſūt in oriēte: ⁊ ſic deiceps ſemp retrahiť ab his que ſibi opponunť ⁊ nō ꝯſeqtur eas ſȝ incidit qbuſdā ſtellis nō a ſole tm̄ diſtātib⁹: ⁊ vbi icidit in circuitu lumē diffundiť ſic̄ qn̄ radius ſolis venit p feneſtrā ⁊ icidit in terrā lumen a radio ſolis diffundiť in circuitu illi⁹ terre cui incidit radius ita ꝙ efficiť luminoſa: ita ēt circa ſtellas qb⁹ incidit radi⁹ ſolis in circuitu celi diffundiť lumē radioꝝ ⁊ illuminat partes orbis in circuitu illaꝝ ſtellaꝝ: ⁊ illud lumē vocať galaxia qō ſit ex lumie appropinquāte illis ſtellis: hec aūt poſitio videť ponere ꝙ terra ſit maior ſole ſm vulgi opioneȝ: qa aliter iradicē nō haberet: tūc eni vmbra terre eēt tēdēs in altū ⁊ ipediret q̄ſdā ſtellas ſibi oppoſitas a ꝯſecutiōe radij ſolaris et q̄ſdā nō ipediret. ¶ Dico aūt iteꝝ ꝙ iſtō ſtare nō pōt: qa galaxia eēt lumē diffuſuȝ i loco vbi determinanť radij ſolis ad q̄s ſtellas ptiū orbis min⁹ diſtātes q̄ȝ ſit dimidi⁹ orbis: tunc

Impugnatio

cū recedit

cū recedit ſol de loco ad locū: recedit ⁊ lumē diffuſuʒ a loco ad locū: ergo galaxia nō ſtaret: ſʒ mutaret̄ de loco ad locū: ⁊ hoc nō videm⁹ cū ipa ſit ſemꝑ ſuꝑ Sagittariū ⁊ circa partē Geminoꝝ ⁊ iterſecet zodiacū. ¶ Adhuc aūt ſignatio fit de falſitate ſermonis illi⁹: id qđ ꝓbat̄ i ſcia aſtronomica de mēſura quātitatis ſolis ⁊ terre: q̄a ꝓbatū ē ꝙ ſol ē maior terra: ſic ⁊ alie ſtelle ēt p̄ter Lunā ⁊ Mercuriū maiores ſūt ꝙ̄ terra. Sʒ cū ita ſit ꝙ luminare maius opponit̄ corpori minori opaco radij lumiaris iterſecāt ſe poſt vmbrā opaci ⁊ illumināt totū qcqđ ē poſt vmbrā: q̄a min⁹ eſt opacū quātū lumioſuʒ tēdit in acutū. Cōpertuʒ eſt aūt ꝑ rōnes geometricas ꝙ vmbra terre nō porrigit̄ niſi vſqʒ ad ſperā Mercurij: ita ꝙ ſtella Mercurij ē extra vmbrā terre: ḡ radi⁹ ſolis ꝯſequitur oēs ſtellas que ſūt i ſpera Mercurij ⁊ ſupra: nō ḡ retrahit̄ a q̄buſdā nec in loco vbi icidit diffundit lumen qđ ſit galaxia.

Oēs planete p̄ter Mercuriū ⁊ Lunā ſūt maiores terra.

¶ Cap. 4m. De dicto eorum qui dixerunt galaxiaʒ eſſe reflexum lumen ab aere ad ſperam ſtellatam.

3ª opinio.

Fuerūt aūt alij q dixerūt ꝙ galaxia ē lumē qđ reddit̄ orbi ſtellato reflexū i ipm ab aere humido q eſt ſub ipo: ⁊ hui⁹ ſile ponūt in ſpeculo: q̄a ſic nos videm⁹ ꝙ facies illumiata iprimit̄ ſpeculo oppoſito: ⁊ ꝑꝑ hoc ꝙ ſpeculū ē terſuʒ ⁊ politū reflectit̄ i faciē aſpiciētis: ⁊ ita lumē ſtellarū orbis iprimit̄ aeri hūido q ē ſub ipo: q̄a corp⁹ hūidū reflectē hʒ formas ſibi ipreſſas: iđ aer ille redit lumē ſtellaꝝ orbi ſtellato: ſic appꝫ cū radius icidit i vas cū aq̄: tūc eni ſtati reflectit̄ ex oppoſito in parietē ⁊ eādē dicūt eē cāʒ ſtelle que dr̄ cometes. ¶ Dico aūt ꝙ iſte ſmo iſtoꝝ ē error: q̄a nos videm⁹ ꝙ oē lumē rep̄cuſſuʒ ſiue a ſpeculo vel a ſup̄ficie corpis humidi ſuꝑ qđ icidit radi⁹ corpis lumioſi ſemꝑ rep̄cutit̄ ad oppoſitū ſitū corporis lumioſi a q̄ icidit radi⁹ ſic appꝫ i radio icidēte i vas aque. Rep̄cutit̄ eni ad oppoſitū radi⁹ ſolaris: ⁊ ēt rep̄cuſſuʒ mouet̄ de loco ad locū ex duplici cā. Si eni corpus reflectēs ipʒ moueat̄ tūc lumē rep̄cuſſuʒ mouet̄ in certo motu ſʒ motū ſup̄ficiei ſpeculi vel aque que rep̄cutit lumē. Si aūt ſup̄ficies corporis reflectētis radiū icidētē q̄eſcat: tūc adhuc rep̄cuſſuʒ mouet̄ ad motū lumioſi corporis a q̄ icidit radius eo ꝙ ſemꝑ eſt ex oppoſito eius: ḡ ſi galaxia tale lumē eſt tūc ad motū aeris reflectētis dʒ moueri: ⁊ ēt ad motuʒ ſtellaꝝ q̄b⁹ incidit lumē p̄mo vt ſit ſemꝑ ex oppoſito ipoꝝ reflexionū ab aere: ⁊ hoc non videmus: q̄a galaxiā videmus in vno loco ſemꝑ ēt ſi a cētenis locis aſpiciamus eā ſiue videamus eā in nocte ſiue in die: quādo ꝯtigit nos eā videre. ſ. in mane in veſpe q̄a ipa nunq̄ʒ recedit de loco ſuo.

Impugnatio

¶ Cap. 5m. De galaxia ſm veritatem.

Ex p̄miſſis aūt declaratuʒ eſt: ꝙ galaxia nō ē de motu ſtellaꝝ mobiliū que planete dicunt̄: que ibi cōbuſſerūt orbē vel in q̄bus diffundit ſol lumen ſuum vbi retraxit hoc ab alijs ſtellis: ⁊ declaratum eſt etiam ꝙ nō eſt lumen reflexuʒ ſicut dixit vltima opinio. Dicamus nunc qđ eſt galaxia ſm veritatem. Nihil aliud autē eſt galaxia niſi multe ſtelle parue quaſi contigue in illo loco orbis in quib⁹ diffunditur lumē ſolis: ⁊ ideo videtur circulus albeſcens quaſi fumus: ignis autē qui eſt iuxta orbē ⁊ de natura lucidi nō lucet: ⁊ ideo eſt perſpicuus ⁊ eſt inflāmatus hoc eſt vſtiuus: ⁊ ideo cuʒ ſit rarus perſpicuus nō impedit viſus noſtros a cōſecutione luminis illius: q̄a clare venit per ignem ſicut ēt immutatio facta ab alijs ſtellis. Sunt etiaʒ inter eas quedam magne ſtelle intermixte que diſtincte videntur: vnde cum lumē illarum ſtellaruʒ cum lumine in eis diffuſo ꝓcedit ex illo loco orbis inflāmato ⁊ ignito ſine obſtaculo videtur lumē oblōgum. Dicitur autem orbis inflāmatus ⁊ ignitus non eſſentialiter ſed ab effectu qui inflāmat ⁊ ignit: ille etiam ſtelle fixe ſunt in orbe: ita ꝙ quedam tangunt alias ⁊ ſuſcipiunt ſplendorem a ſole ⁊ inſuper lumē earum in ſe diffunditur ⁊ ab vna ad alterā diffuſuʒ cōtinuatur: ⁊ hec eſt cā ꝙ galaxia videtur in loco vno orbis octaui non recedēs ab eo: precipue q̄a in eiſdem imaginibus ſemper videtur: venit enim a partib⁹ Geminorum ⁊ regyrat per principiū Sagittarij in Geminos: vnde lʒ mutet ſpatium ſicut ⁊ cetere ſtelle fixe: non tamen mutat imagines: radioſe autem galaxie ſimile eſt ſtellis comatis in hoc: quia cum generantur in ſuis locis lumen ignis ſeparat ⁊ diuaricat lumē eaꝝ ſicut fit de lumine galaxie: quia ſicut lumen galaxie diffuſum lumen eſt in orbe vbi ſunt ſtelle fixe ſpiſſe: ita lumen ignis in vapore ignito diuaricatur ⁊ oblōgum efficit̄: ⁊ hoc ſeparat lumē ſolis abſcōdēdo a viſib⁹ noſtris ſicut abſcondit galaxiam.

¶ Cap. 6m. Et eſt digreſſio declarans eſſe galaxie ſm figurā ⁊ locum ⁊ cauſas eius.

Attende autem hic ꝙ ſicut dicit Ptolomeus in Almageſti libro. 8. c. 2. circulus qui dicit̄ galaxia eſt duplex circulus: ⁊ eſt vnus quaſi inter alium: ⁊ ille qui eſt inter: continuus videtur incipiens a pedibus Geminoruʒ ⁊ regyrans in Geminos per principiū Sagittarij: ⁊ alter eſt ſupra illum non vbiqʒ coniunctus eſt ei: ſed in aliquib⁹ partibus coniunctus eſt ⁊ in aliquibus diſiunctus ab eo: ⁊ iteꝝ ille exterior circulus non videtur omnino continuus a puncto aliquo in punctum idem: ſed in multis locis videt̄ quaſi interſectus. ¶ Et ſi queritur que ſit eius cauſa efficiens ⁊ que materialis ſicut ſubiectum: dicendum ꝙ cauſa eius efficiēs in parte ſunt ſtelle multe parue que ſunt in illo loco orbis: ⁊ habent inſertas magnas quaſdaʒ diſtinctas ⁊ ille diffundunt lumen ſuum ſuper ſpatiuʒ in illa parte orbis: ⁊ alia pars cauſe efficientis eſt: cum radius ſolis incidens ſtellis illis quaſi contiguis. Cauſa autem materialis que eſt ſubiectum eſt pars illa orbis que ſpiſſior eſt alia parte orbis: et ideo retinens ⁊ repreſentans lumen ſolis ⁊ ſtellarum: ⁊ terminans viſum per eundem modum quo ſtelle retinēt lumē ⁊ repreſentant ⁊ viſum terminant. Et huius ſignum eſt qđ compertum eſt probatione aſtronomica ꝙ circulus galaxie mouetur motu ſtellarum fixarum: hoc autem in centum annis gradu vno. Cuius autem motus eſt motus ſtellarum fixarum: oportet ꝙ ſit de natura ſtellarum: ⁊ hec eſt ſententia Ptolomei ⁊ Auicēne ⁊ aliorum philoſophorum ⁊ etiaʒ Ariſto. ¶ Sunt autem quidam moderni parum veritatis conſiderantes qui dicunt galaxiam eſſe concurſum duoruʒ luminum. ſ. ſtellarum paruarum ſpiſſaruʒ deſuper veniente ignis in ſpera ſua lucentis ⁊ proijcientis lumen ſurſum: ⁊ concurſum duorum luminum in medio vel in ſupremo eſſe galaxiam vtentes ratione nulla niſi quia Ariſto. videtur dicere ꝙ ignis qui eſt ſublimior eſt inflammatus lucidus: ⁊ orbis eſt inflammatus lucidus: ⁊ ideo dicunt concurrere iſtaſ duas flammas ad conſtituendum galaxiam. ¶ Hoc auteʒ eſſe non poteſt quia etiam ſi diceretur ignis in ſua ſpera habere lucem conſtat ꝙ illa multo minor eſt ꝙ̄ lux ſtellarū: minima autem lux obuians magne luci obfuſcatur ⁊ abſumitur ſicut apparet in candela obuiante lumini ſolis: ergo ſecum non concurrit ad conſtituendum lumen aliquod maius. ¶ Adhuc autem ſicut dicit Alexan. plurimiqʒ philoſophi ignis in ſua ſpera nō lucet: vnde Algazel in phyſica ſua vbi loquitur de impreſſionibus in alto ponens verba Auicēne ſic dicit: ignis non eſt niſi vna tunica ignita: nec habet lumen ſicut nec aer: ſed eſt ſubtilior eo. Si enim haberet lumen prohiberet videri ſtellas in nocte ⁊ faceret lumen ſuꝑ terram ſicut ignes accenſi. ¶ Qđ etiaʒ videtur ex hoc ꝙ oē lucens tegit corpora que ſunt poſt ſe: ſiue ſit lucens caleſcēs celeſte ſicut ſtella: ſiue ſit ignis ſicut flamma: ignis autem in ſua ſpera non tegit nobis celeſtia corpora ḡ non lucet. ¶ Adhuc autem quia ſicut dicit Auicēna non lucet aliud niſi ſpiſſum: vnde aer propter ſui raritatem lʒ in ſe habeat lumen: non tamen lucet ita ꝙ illuminet ⁊ terminet viſuʒ ſicut facit lucens: ergo multo minus lucet ⁊ viſum terminat ignis in ſua ſpera qui multo eſt rarior. ¶ Adhuc autem nos ratione deprehendimus lumen eſſe in aere ante oculos noſtros: ⁊ tamen aer non lucet nobis propter ſui raritatem: ſicut fit cum ſol occidit nuper ad quantitatem vnius ſigni a nobis: tūc eni radij ſolis adhuc ſunt in noſtro hemiſperio per quinque ſigna: ⁊ tamen non videmus: nec tenebre noſtre illuminantur eo ꝙ aer eſt tm̄ via lucis ⁊ non continens ipſam ⁊ reflectens: cum ergo ſit multo rarior ignis nihil continebit lucis: nec reflectet. ¶ Adhuc autem orbes non in locis ſtellarum magis ſunt de natura lucis ꝙ̄ ignis ⁊ non continent lucem: ergo nec ignis. ¶ Adhuc in inferioribus nos videmus ignem non lucere niſi in materia aliena. ſ. in carbone vel in flamma que eſt fumus prius ardens eo ꝙ illa materia ſpiſſa eſt ⁊ colligit diaphani partes multas: q̄r lucens nihil ali-

Pō modernorum.

Impugnatio

Ignis i ſpera ſua non lucet. 4. celi. ꝯ. 37. ⁊. 2. cap. ꝯ ſba orbis.

nd eſt: vt dicit Auicenna niſi partes traſparentes ſpiſſe ſibi
coherentes ꝛ continue ſicut apparet in cryſtallo: vnde etiaꝫ
in illa parte flamme que tangit lycinium candele eo ꝙ cali/
dior eſt ꝛ rarior non inuenitur lux ꝛ eſt transparens: illa vo
pars flamme que a lycinio remouetur ꝛ ſpiſſatur frigido ae
re circũſtante ibi eſt lux: ꝛ illa tegit corpora que ſunt poſt eaꝫ
ꝛ non eſt puia tranſparens: ex omnibus autem his conſtat
2° de sia. cõ. 97. raritas ignis ẽ maxima quã põt mã gñabiliuꝫ recipere. — ꝙ cum ignis in ſua ſpera rariſſimus ſit ꝛ tante raritatis ꝙ
non poteſt eſſe maior in materia elementali propter qđ dici
tur ignis ſubtiliſſimum corporum ſpecie ab Ariſto. ꝙ ignis
in ſua ſpera non lucet. ¶ Et ſignuꝫ huius ad ſenſuꝫ in aſtro
nomia acceptum eſt: ſi enim luceret tunc diſpargeret vmbrã
terre ꝛ impediret ꝙ non veniret ad orbem lune: cum ergo
nulla ſit cauſa eclipſis lune: niſi ꝙ luna tranſit per vmbram
terre profundius vel altius contingeret ꝙ luna nunꝙ poſ/
ſet eclipſari qđ falſum eſt: ergo ignis in ſua ſpera non lucet:
ꝛ ideo dicit Alexan. ꝙ accidit igni lucere egredienti extra ꝓ
prium locum ſicut etiam accidit aque congelari. ¶ Qđ au/
tem Ariſto. dicit non cogit quia in eodem ſimile quid dicit
orbe qui tñ non ignit̃ nec inflãmat̃ niſi actiue: qa eſt igniens
Nõ qñ dcm Ar. itelligat̃ ꝙ ignis ſit inflãmat⁹ ꝛ lucidus. — ꝛ inflãmãs. Vñ cũ dicit de igne qđ eſt lucidus iflãmatus dꝫ
intelligi qđ eſt de nã lucidi ꝛ inflãmati lꝫ ſm actũ nõ luceat:
qa oẽ qđ eſt trãſparens eſt de nã lucidi: qa ſi ꝯtigat ꝯſtare ꝛ
iſpiſſari partes eius: tũc lucent plus ꝛ minus ſm ꝙ eſt ma
gis de natura tranſparẽtis ꝛ minus: ꝛ ideo partes ignis cõ/
ſtantes lucent vt in carbone ꝛ carbunculo: ꝛ partes aeris et
aque ꝯſtãtes lucent minus ſicut in cryſtallo ꝛ beryllo. ¶ Ex
dictis patet ꝙ vera eſt ſentẽtia poſita ſupra de galaxia: ꝛ fal/
Op. alioꝝ. — ſa eſt opinio que poſtea inducta eſt. ¶ Sunt autẽ adhuc q/
dam qui dicunt galaxiam non eſſe in orbe ſtellarum fixaruꝫ
nec in aliquo orbium ſicut in ſubiecto: viles afferentes rati/
unculas: dicunt eniꝫ ꝙ corpus omnino ꝛ vniuerſaliter actuꝫ
non eſt in aliqua parte paſſibile: orbis autem non eſt huius
corpus vnde non eſt corpus paſſibile. Qđ autem a nullo eſt
paſſibile a nullo eſt alicuius forme vel impreſſionis ſuſcepti
bile: ergo non recipit lumen ab aliquo qđ eſt galaxia. ¶ Ad
idem arguunt ex hoc ꝙ eſt inalterabile corpus: ergo non al/
teratur lumine qđ eſt galaxia: vnde etiam determinatũ eſt
ſupra ꝙ non recipit impreſſiones peregrinas. Ex his ꝛ ſimi
libus dicunt ꝙ lumen iſtud eſt in igne vt in ſubiecto: cũ eniꝫ
aer habet multas impreſſiones oportet ꝙ ignis habet ali/
quam: quia aliter eſſet imperfectum opus nature vt dicũt.
Impugnatio — ¶ Sed qui talia dicunt non ſatis attendunt ꝙ luna que de
natura corporis celeſtis eſt continue alteratur lumine ꝛ te/
nebra. ¶ Adhuc autem ſi Ariſto. verum dicit: omnis ſtella
lumen recipit a ſole: ꝙ autem recipit lumen alteratur lumi
ne accepto: ergo omnes ſtelle ſuſceptibiles ſunt alteratiõis
talis. ¶ Adhuc autem conſtat ꝙ nos videmus omnes ſtel/
las ſuperiores ꝛ inferiores: ergo neceſſe eſt ꝙ aliud ſit for/
mas earum deferens vſqꝫ ad nos ſupponendo ſuppoſitum
Ariſto. ſcilicet ꝙ videmus intus ſuſcipientes: ꝛ nihil extra
mittentes: ergo neceſſe eſt ꝙ forma ſtellarum ſuperiorũ im/
primatur ꝛ recipiatur in orbibus inferiorib⁹: ꝛ quia voluun
tur orbes inferiores neceſſe eſt vt etiam hec forma corrum/
patur in ipſis: quia non generantur in eis niſi ꝙ vbi directe
ſtelle ſuperiorum opponuntur: ergo forma ſtelle ſuperioris
eſt in orbibus inferioribus ſicut in fieri ꝛ corrumpi: ergo ge
neratur in eis aliquid ꝛ corrumpitur in eis aliquid: ergo al
Lumẽ ſꝫ doctorẽ ẽ itẽtio forme corpis lumioſi in pſpicuo ſm eẽ ſpũale gñata. ſꝫ ꝯſidera ſup hꝫ qñ tũc poſſet calefacẽ aut qñ videri poſſet. — terantur. ¶ Et ad hoc dicimus ꝙ lumen ſicut diximus eſt
intentio forme corporis luminoſi in perſpicuo ſm eſſe ſpiri/
tuale generata: quia ſi intentiones viſibilium colorum actu
lucidi abſtrahuntur oportet ꝙ lumen ſit abſtractum ab eẽ
materiali per ſeipſum: ꝛ ideo vere non alterat: ꝛ ideo nõ ſe/
quitur ſi corpus aliquod ſuſceptiuuꝫ eſt luminis ꝙ propter
hoc ſit paſſibile vel alterabile. Suſcipit autem orbis lumen
dupliciter ſcilicet vt medium deferens ꝛ vt vas lucis ꝛ lumi
nis: ꝛ qa in ꝓfundo ſuſcipit lumẽ. ꝛ pmo qdẽ mõ ſuſcipit or/
bis lumẽ in pte in qua nõ lucet. ſcđo aũt mõ recipit lumẽ in
ſtellis ꝛ in loco galaxie: ꝛ per hoc pꝫ ſolo ad oia que iſti obij
ciũt: nec opus nãe ꝓpter hoc iperfectũ eſt: qa iſtud nõ eſt de
perfectiõe ignis ꝙ gñent̃ impreſſiões in eo: nec eſt poſſibile
ꝙ forme gñate in eo remaneãt cũ ſit nãe ꝯſumptiue ꝛ vſtiue
ꝛ ꝯuertat in ſuã ſpẽꝫ oẽ qđ appropinquerit ei pcipue in loco
ſui quo vincit ſp caliditas ſua ſic fac̃ in ſua ſpera vt. ṡ. dcm ẽ.

¶ Tractatus Tertius de Comete.

¶ Cap. pᵐ. De errore eorum qui dixerunt cometem eſſe cõ/
iunctionem plurium ſtellarum.

Loquamur autem nũc — In pho prio metaurorũ. ca. 2. de cometis aũt ꝛc.
De cometis ſiue de ſtellis habentibus co/
mas ꝛ quale eſt eſſe earum quãtum ad effi
cienteꝫ ꝛ formam ꝛ differentias in ſpẽb⁹ et
figuris earum. ¶ Dixerunt autẽ qdã phy
ſicoꝝ qui fuerunt a natura deuij: ꝛ ſicut di
cit Seneca in libro de nãlibus queſtiõib⁹.
Apollonius etiã fuit de illa ſnia ꝙ ſtelle habẽtes comas ſũt
ſtelle multe aggregate in orbib⁹ inferiorib⁹ que ſunt mobi
les ſicut planete ꝛ nõ ſunt fixe ſicut ſtelle octaue ſpere. Cõtin
git autem oẽm planetã omni planete cõiũgi duplr. ſ. vere et — Cõiũctio planetarum duplex.
nõ vere. Vere qdẽ quãdo vnus eclipſat aliũ: ꝛ tũc videtur
inferior ꝛ nõ ſuperior. Nõ vere aũt adhuc duplr. ſ. ꝙ ſint in
eadẽ parte arcus meridiei lꝫ ſe nõ cõtingant nec eclipſent: ꝛ
hoc vocat̃ in eodẽ eẽ meridionali: ſed nõ in eodem eẽ circu/
lo altitudinis. ¶ Dicit̃ autẽ arcus meridiei arcus ille qui a
polo ſeptẽtrionali incipit ꝛ directe vadit ſuper Zenith capi/
tis aſpiciens per equoctialem ꝛ regyrat per poluꝫ meridio/
nalem: circulus autẽ altitudinis vocatur qui venit imagi/
nabilr̃ de puncto orientis per ſtellã que aſpicit̃ ꝛ regyrat per
occidẽtem: vñ ſepe cõtingit ꝙ duo planete iacẽt in eadem li
nea ſiue arcu meridiei: nõ tamẽ iacent ſuper eũdẽ arcũ cir/
culi altitudinis: qa forte vnus planetarũ eſt magis vſus aq
lonem ꝛ alter magis verſus meridiẽ: ꝛ tunc dicunt̃ coniun/
cti quo ad lineaꝫ meridiei: ſed nõ vere eo ꝙ nõ ſunt in vna
linea eiuſdẽ circuli altitudinis: quãdoqꝫ autẽ per motũ ſuũ
ita ꝓpe ſunt in linea meridiei ꝙ corpora eoꝝ tãgũt ſe in pũ
cto: vel ita ꝓpe ſe tangunt ꝙ per viſuꝫ nõ põt percipi vtrũ
aliqd de arcu meridiei ſit iter corpus vni⁹ ꝛ corpus alteri⁹:
ꝛ tũc lꝫ vnus ſit ſub alio: tñ viſus accipit eos ſicut vnã ſtellaꝫ
ex duab⁹ vel trib⁹ factã: ꝛ hoc iſti dicebant eẽ cometẽ: ꝛ cã de
ceptionis fuit: quia hoc abſqꝫ dubio comete ſimile eſt: cum
eni ſic congregantur due vel plures ſtelle planete: videlicet
aſpiciens ad eas lumẽ oblongum ꝛ continuum ſicut coma:
hec ergo eſt opinio dictorum phyſicorum in eſſe comete.

¶ Cap. 2ᵐ. De opiniõe eoꝝ qui dixerũt cometẽ eẽ vaporem
adherẽtẽ planete: ſicut ſol in mane cernit̃ cũ colore vaporis.

Quidã auteꝫ Italicoꝝ phoꝝ Pithagorici dixe
rũt ꝙ ſtella cometa non eſt niſi vna ſtella ꝛ non
multe ſimul cõgregate: lꝫ nõ intelligãt per vnaꝫ
ſtellam vnã tñ in nũero que ſemp ſit comata:
qa ſucceſſiue ſm iſtos multe comete pñt eſſe:
hic aũt comata eſt de mobilib⁹ hoc eſt de plane
tis vnus q appet aliquãdo comat⁹: quãdo eni orit̃ ẽ parua:
qa paꝝ cõprehẽdit de ea viſus cũ accipit orizõtẽ hemiſperij
habitabilis nr̃e pp ſpiſſitudinẽ vaporis: qa ꝯtinue eſt iuxta
terrã inter noſtrũ viſuꝫ ꝛ ſtellã que oriri icipit: cũ aũt iaꝫ ali/
quãtũ ſpatiũ aſcẽdit ſupra orizõtẽ ſubtiliat̃ vapor: ꝛ tunc vi
ſus accipit ſtellã in vapore: ꝛ aliqñ ẽ vapor diuaricat⁹ ſic lon
gi pili: ꝛ in illo reſplẽdet planeta: ꝛ illa diuaricatio vaporis
videbit̃ eẽ coma ſua ꝛ mutat̃ ſtella i colore ſuo ſꝫ mutatiõeꝫ
illi⁹ vaporis: qa in vapore puro videbit̃ coma alba: ꝛ in hu/
mido apparet rubea: ꝛ ſi ſit aquoſum multũ qđ eſt iter nos ꝛ
ſtellam apparebit coma ruinoſa vel viridis: ꝛ ſi ſint nubes
terreſtres apparet coma nigra: ſed hec eſt ergo cã vt dicunt
Pithagorici quare aliquãdo ſtella comata apparet.

¶ Cap. 3ᵐ. De opinione eorum qui dixerunt ꝙ comete ſtel/
le eſt impreſſio ſtelle in aere humido ſicut in ſpeculo.

Dixerũt aũt alij qdã iuxta hũc ſermoneꝫ de co/
mete quo ad mãꝫ: qa dixerunt ꝙ eẽt ipreſſio in
vapore humido lꝫ differãt ab iſtis quo ad locũ
iſtius vaporis ꝛ ſunt imitatores Hippocratis
choi: q Hippocras chous fuit: ꝛ diſcipuli fue/
runt Michius ꝛ Paulus: iſti enim dixerũt ꝙ lꝫ
ſit vna de ſtellis erraticis que comata videt̃ cũ coma nõ eſt
de eẽntia eius. Sꝫ potius quãdo vna quaque ſtellaꝝ errati/
caꝝ mouet̃ in diuerſitate orbis ſui. ſ. mõ aſcẽdẽdo ab orien/
te: mõ aũt deſcẽdẽdo in occidẽs ſignũ: ꝛ mõ hñs latitudinẽ
citra equoctialẽ ad ſeptẽtrionẽ: mõ aũt dilata per oppoſituꝫ

in meridie

in meridie vltra eqnoctialem: tūc aliquādo viſus noſter videt eā ac ſi haberet comā lucidā qđ ideo fit: qa humido aere ⁊ puro qui eſt in regiōe ſuperiori aeris hec ſtella iprimit lumē ſuū ſicut ſpeculo ⁊ aer qui pmo recipit lumē reddit illud aeri humido cōtinuo ſibi ſicut ſpeculuȝ reddit formam quā recipit: ⁊ ſic fit cōtinua redditio ad aerē cōtinuū donec appareat lumen oblongū circa ſtellā ⁊ hec vocať coma ſtelle: aer aūt humidus ab eis vocať vapor hūidus ſubtilis ſubſtantie ⁊ lucidus quē dicūt ad ſuperiora aeris trahi per viȝ ſolis qui ſm phyſicos Egyptios trahit humorē illū in nutrimētum ſui ⁊ alioꝝ planetaꝝ etiā vltra ſperā ignis. Stella aūt iſta ſm iſtos non videť in ſeptētrione vbi oīs ſtella maiorem partē arcus ſui hȝ ſuper terrā ꝙ̄ ſub terra ꝓpter obliquitatē orizontis: ⁊ ideo ſol in ſignis ſeptētrionalē diē addit ſuper noctē in quātitate: ⁊ ideo dicūt ſtellā iſtā morari tēpore lōgiore ſuper terram ꝙ̄ aliā: hic autem qdaȝ aliter exponunt. ſ. ꝙ vapor ille humidus qui ad nutrimētū attrahitur diminutius manet ſtans circa ſtellā nō conſumptus: ⁊ ideo videť cum ipſa rotari diutius. ¶ Huiuſmodi aūt dicti ſui dant rōnē: qa in occidēte in loco vbi cōplementū eſt reuolutiōis ſtelle ſuper hemiſperiū ibi eſt humor ⁊ abundat ꝓpter frigus ⁊ vapores: ⁊ ibi comata frequenter videť. ¶ Adhuc addunt ꝙ in tēpore ſeptētrionis vbi abundat humor ꝓpter frigus: ⁊ in tēpore meridiei vbi abundat humor quē attrahunt planete trāſeuntes ſuper partes illas ſepius videť ſtella comata: ⁊ cum ſit in aere ſtella vbi non eſt humor ſeptentrionis meridiei non videť habere comā. Sȝ hoc ꝙ̄uis aliquando fiat in vltimo circulo verſus meridiem ſicut in circulo paruo quē deſcribit motus poli radiacij verſus meridiem ibi tamē nō apparet nobis ꝓpter nimiā ſuā remotionem a viſib⁹ noſtris. Sed quādo eſt ex parte ſeptētrionis ſuper noſtrā habitabilē: tunc coma eius apparet nobis: quia tūc viſus noſtri capiūt eā captiōe ſufficiēte pp ꝓpinqtateȝ ⁊ directionē quā hȝ ad ſūmitates capitū noſtrorum. He ergo ſunt opiniones quas inueniť de comete poſuiſſe Ariſto.

¶ Cap. 4m. Et eſt digreſſio ad ponendas opiones Senece ⁊ Jo. Damaſceni: ⁊ quorūdam modernoꝝ de comete.

SUnt autē adhuc quedā falſe opiones ꝗs Ariſ. non curauit ponere quas ponemus nos hic vt ſimul deſtruanť. Dicit eniȝ Jo. Damaſcenus in libro ſecūdo. c. 7. Conſtituūtur auteȝ ⁊ multotiens comete ſigna qdeȝ ſignificātia mortes Regū: que non ſunt ex his que a pricipio gnata ſunt aſtra: ſed diuina viſiōe ſm iſtud idem tēpus conſtituuntur ⁊ rurſus diſſoluūtur. ¶ Seneca autē in libro nāliuȝ queſtionum: ita de comete ſm ſuā opinionē determinat dicens: cometes eē ſidus inter opera nature concretuȝ: cuius lȝ natura ignoreť: tamen ipſum nō eſſe ignē ſubitaneū ſic ꝓbať: quecūqȝ enim aer creat breuia ſunt: quomodo ergo cometes poteſt in aere diu permanere cū ipſe aer diu nō pmaneat: naſcunť hi in aere fugati atqȝ mobili fieriqȝ non pōt vt ignis vagus in corpore incerto ſedeat: ⁊ tam pertinaciter inhereat: ⁊ poſtea ſubiungit ibidē cometes habet ſuaȝ ſedeȝ: ⁊ ideo nō cito expelliť ſed emittitur ſpatiū ſuum: nec extinguitur ſed recidit. ¶ Sūt autē quidam modernoꝝ doctoꝝ qui dicunt ꝙ cometes eſt impreſſio alicuius quinque ſtellarum erraticarū: non enim in igne tm̄: nec in aere tm̄: ſed potius in termino coniunctionis ⁊ ignis ⁊ aeris vbi vȝ conuexum aeris permiſceť cum concauo ignis: ibi enim ſunt quedā linee aeris obſcuri: ⁊ quedā linee ignis vbi dicūt luminoſi: quibus in lumine addit demōſtrationē lumē deſcēdens ab vno quinque planetarū: ⁊ ideo videtur ſibi coma fieri ex lineis luminoſis ⁊ obſcuris ſibi inuicem permixtis. ¶ Hnt autem iſti rōnes pro ſe quatuor quas breuiter tāgā plus media ꝙ̄ rationes ponēs. Dicūt enim iſti incōueniēs videri ſi ſtelle fixe ſint cauſe alicuius impſſionis: ⁊ planete nulli⁹: cuȝ planetas conſtet multo fortiores eē in mouendis inferioribus ꝙ̄ ſtellas fixas. Si ſunt ergo cauſe impſſiōis alicui⁹ per inductionē: ꝓbant ꝙ nō competit eis impreſſio niſi ſtelle comate. ¶ Secūda autem eſt: qa cometes aut generať phyſico modo: aut ex vapore terreſtri ſicco. Si autē generatur ex vapore terreſtri ſicco: aut ille vapor eſt vniformis aut non vniformis. Si eſt vniformis aut ſimul eleuať: aut ſucceſſiue. nō ſimul: qa ſi ſimul eleuatur: ergo etiam ſimul inflāmať ⁊ illuminatur: ergo apparebit in forma rotunda ſicut aſſub: vt patebit inferius: ⁊ ita nō videbitur oblonga forma comete. Si aūt non ſimul eleuatur tunc erit lōgus ⁊ inflāmat⁹ ſtāſ erectus in aere: ergo videtur ſicut lancea vel ignis perpēdicularis. Si autem nō eſt vniformis: aut ſimul eleuať: aut nō ſimul. Si ſimul eleuatur tūc prima pars ſubtilis eleuabitur ⁊ euacuetur ⁊ inflāmabitur ⁊ inferior ꝓpter ſui groſſitieȝ dilatabitur: ⁊ ita videbitur perpēdicularis ſubtus dilatata: ⁊ ſic iterum nō erit in figura comete. Si autē nō ſimul eleuať: ergo pars ſubtilis eleuatur ſine groſſa: ergo etiā inflāmatur ſine ea: ergo groſſa nunqȝ ſequitur ſubtilē: ergo figura ignis illius nunqȝ erit oblōga ꝓpter groſſam partem inflāmatam ⁊ ſubtili coniunctam: ⁊ ſic iterum figurā comete nō habebit. ¶ Tertia rō eſt quia ſi ſic de vapore terreſtri inflammato videtur ſimile in loco contingere debere qđ cōtingit in aſſub: ſcilicet qđ deſcēdit ſtatim aſcēdat: ⁊ hoc non videmus: qa ſepe diu circūuoluiť: ergo nō eſt de vapore terreſtri inflammato. ¶ Quarta rō eſt nullus vapor terreſtris inflāmat⁹ q ſimul aſcendit ad eſtuȝ ⁊ deſcendit ad terrā ſecūdario apparet oriri in aere: qa vel cōſumitur in eſtu in quo vicit ignis: vt ſupra dictuȝ eſt: vel grauať frigore ⁊ deprimiť in terra: cometes autem apparet multotiens oriri in aere: ergo nō eſt ex vapore terreſtri inflāmato in eſtu vel ſub eſtu. Jſte ergo ſunt opiniones de comete quas non tangit Ariſto.

¶ Cap. 5m. Et eſt digreſſio ponens ſentētias phyſicoꝝ Auicēne: Algazelis: Ptolomei: ⁊ aliorum multorum veras de comete: qui omnes concordant in idem.

HJs omnibus falſitatib⁹ excluſis ſicut infra oſtēdemus improbationes eaꝝ. Dabimus ſniam verā de comete ⁊ cōfirmabimus ipſam auctoritate multoꝝ phyſicoꝝ: ⁊ ēt per ratiōes ꝗs ipſi phi pro ſe iducūt. ¶ Dico ergo ꝙ cometes nihil aliud eſt ꝙ̄ vapor terreſtris groſſus: cuius partes ſibi multū coniacēt paulatiȝ aſcēdēs ab iferiori parte eſtus ad ſupiorē ptē eiuſdē vbi cōcauitatē ignis cōtingit: et ibi diffuſus eſt ⁊ inflāmatus: ⁊ ideo videť lōgus frequēter ⁊ diffuſus. Dico aūt vapor terreſtris vt habeatur mā vaporis: ⁊ dico groſſus: qa ſi eēt ſubtilis cito euaporaret ⁊ diſſipareť: ⁊ dico cuius partes cōiacent: qa eſt bene cōmixt⁹ viſcoſus hoc mō ꝙ talis vapor nō ſm actū humidus ⁊ viſcoſus cōponi pōt. Diciť ⁊ paulatiȝ aſcēdere: qa in vaporibus pluuialib⁹ imixte ſunt quedā ptes ignite terreſtres: que cuȝ pluuia nō oēs deſcēdūt: ⁊ ille que deſcēdūt iteꝝ ad humoreȝ pluuie ſolute vtplurimū reaſcendūt ⁊ vltra ſpatiū medium frigide regiōis aeris euadūt pp ſuum actū ⁊ ibi ſtāt ⁊ multiplicāť: ⁊ ex illo multiplicato quaſi ex quodā theſauro paulatim ꝓpter calorē regionis que diciť eſtus aſcēdūt: qa multam hūt cōſtantiā in partib⁹: pmo calore ignis diffundiť: et poſtea inflāmať: ⁊ ſic in medio manet ſemp ſpiſſus vbi nutať de theſauro ſuo qui eſt ſub eo: ⁊ ideo eſt in flamma alba valde ⁊ ſpiſſa: id aūt qđ diſtat ab illo diffuſum ad latera tenue eſt: ⁊ hȝ flāmā tenuē ad moduȝ nubis albe: ⁊ hec vocať coma: durat autē per totū tps quo ſicut ad ipſum euaporat ſuus theſaurus: hec aūt ſnia Cōſtantini phi eſt qui diciť in greco cōmētatus eē ſuper librū metauroꝝ Arꝫ. vbi loquitur de comete. ¶ Qđ aūt ita ſit teſtanť illuſtres phi Auicenna ⁊ Algazel: dicit eni Auicēna ſic ſtella que dr̄ caudata ſit ex fumo ſpiſſo ignito qui qa cito ꝯuertiť aliquādiu circūuoluiť cū igne. ¶ Algazel aūt in ſua phyſica dicit ſic. Si ignis pualuerit ſuper fumū eleuatū purgabit eū a caligine: ⁊ tūc fum⁹ totus conuertiť in ignē: nec pōt eſſe quin fiat ibi vnū duoꝝ: vel ignitur vel ſiet purus ignis: eo ꝙ nō eſt ibi frigiditas: ſed ſi fuerit ſpiſſus igniť qdē: ſed qa nō eſt talis q cito ꝯuertať remanebit ſic aliquādiu ⁊ videbiť ſtella caudata: que qȝ reuoluiť cū celo: eo ꝙ partes ignis cōtinue ſint cū ꝯcauitatibus celi: ideo reuoluiť pp cōſortiū eius. Ex his pȝ de comete que diximus pus: ⁊ ideo dicit Algazel ꝙ mā vaporis groſſi reuoluta cū celo triplex apparet. Aliquādo eni eſt flāma vt iā dictum eſt. Aliquādo autē groſſa nigra ⁊ tunc igniť ſic carbo ⁊ ille videtur cometes rubeus. Aliquādo aūt cū eo ignis extinguiť ꝓpter nimiā materie groſſitiem ⁊ remanet fumoſum: ⁊ tūc apparet ſicut carbo niger ⁊ extinctus: ⁊ ideo eſt ꝙ foramina nigra in celo videntur qđ a vulgo vocať celi pforatio. ¶ Alphagranus aūt in aſtronomia ſua etiam per hoc

Nō cās colorū diuſoꝝ in cometis apparentium.

pꝛobat ignez in circuitu moueri ex hoc ꝙ vapoꝛ incēſus adherens ei ſubtus rotaꝛ in circuitu ſic dicēs: deriuatio mot⁹ circularis eſt a celo p̄ter motus naturales: ⁊ hoc ideo: qꝛ videmus in elemēto ignis motū circularē ſilem motui celi in eo qḋ apparet de ſilibus: pꝛeter motus nāles ſtellarū qui videnꝛ in qbuſdā hoꝛis vapoꝝ incēſoꝝ in aere in loco ſupioꝛi in crepuſculo veſpertino: ita ꝙ vidēs credat ꝙ ſint ſtelle: et viderāt eas motas cū motu ſtellaꝝ ⁊ ſequētes ipſas quſqꝫ abſcondanꝛ: ex hoc accipiꝛ ꝙ ſunt ſimiles ſtellis: ⁊ nō ſtelle: ⁊ ſunt in aere vapoꝛis igniti. Idē innuit Ptolomeus in cētiloquiuz ſuū. ꝓpōne tertia. vbi dicit ꝙ iudiciū tertiuz eſt a ſecundis ſtellis ſup qḋ dicunt tres cōmentatoꝛes. ſ. Haly ⁊ Abꝛabam ⁊ Bugafoꝛus: ꝙ ſecunde ſtelle ſunt effectus ſtellarum in vapoꝛe ignito ⁊ eleuato ſicut in comete ⁊ aſſub et huiuſmodi: hoc etiam inuit Albumaſar in libꝛo de ꝯiūctionibus planetaꝝ lib. 8°. differentia pꝛima. vbi tāgit qualitatem ſciētie generationis indiuiduoꝝ ſuperioꝝ ſuper accidētia inferioꝛa: ⁊ dicit ꝙ vna pars ſignificationis illius eſt ſuper methoꝛa ſuperioꝛa ſicut ignis ⁊ aſſub: ⁊ habētes comas ⁊ cum hoc ex vna materia ponit generari ex foꝛtitudie ſoli⁹ Martis ſine omni alia ſtella. Patet ergo ꝙ iſta ſententia quā diximus eſt oīum melioꝝ pḣoꝛum. ¶ Nō etiā huic ſententie ſuffragatur quia conſtat ꝙ flamma nō eſt niſi fumus accenſus: eſt autem cometes flamma quedaz: vt apparet in viſu: ergo fumus eſt accenſus. ¶ Adhuc omnis alia impreſſio que eſt luminoſa diſtinctum per ſe habens lumen eſt ex vapoꝛe incenſo ergo ⁊ iſta. ¶ Preterea ſi interrogem⁹ a doctoꝛibus noſtris modernis: ex quo cometes eſt lumen accēſum ab aliquo quinque planetarum ad terminū ignis ⁊ aeris cum ſemper ſuper huiuſmodi terminum vbi mixtus eſt aer cum igne moueantur planete: quare non ſemper apparent comete. ¶ Itēqꝫ quare non apparent plures comete ſimul: cum plures planete ſuper talē aeris ⁊ ignis cōmixtiōez oꝛiantur ſimul. ¶ Adhuc autē quare diuerſa foꝛma videꝛ in cometis: qa vt dicit Seneca: quādoqꝫ circuitus eſt dirigēs com am ſurſum: quādoqꝫ pꝛoijciens eā deoꝛſum: quandoqꝫ autem ad latera: videtur ꝙ non habeant quid rationabiliꝛ valeant reſpondere. ¶ Adhuc autem ſi ab aliqua quinque ſtellarū erraticarum ſemper naſcitur cometes tunc nūqꝫ extra viam planetarū videri debet. Via autem planetaruz eſt in zodiaco vel parum valde extra: ergo ſemper videꝛ in zodiaco vel pꝛope: ⁊ tamē hoc falſum eſt cum Ariſto. dicat ꝙ nos videmus cometes in ſeptētrione ⁊ meridie ⁊ in omni parte celi. Ego autē cum multis alijs anno ab incarnatiōe domini. M.cc.xl. in Saxonia vidi cometem quaſi iuxta poluz ſeptētrionalē ⁊ pꝛoiecit radios ſuos inter oꝛientē ⁊ meridiem magis dirigendo eos ad oꝛiētem: conſtat ꝙ ibi nō fuit via alicuius planete: ſed qa etiā alie tres opiōnes q̄s Ariſt. tāgit dicunt cometem a qnque planetis gn̄ari: ideo cōiter iſta opinio cum illis quo ad hoc accipiet impꝛobationem.

¶ Cap. 6m. Et eſt digreſſio impꝛobans opinionem Senece ⁊ Joannis Damaſceni.

Quod autem dictum Senece ſit erroꝛ patet: qꝛ qḋ euaneſcit nō occidens: ſed in hemiſperio illud coꝛrumpitur non implens ſpatiū mot⁹ per hemiſperiuz. Cometes autez ita euaneſcit coram viſibus hoīum: ergo extinguitur ⁊ non recedit. Qꝛ autem euaneſcat coꝛam viſib⁹ hominum pꝛobaꝛ a duobus experimentis que ipſe Seneca in libꝛo queſtionū ſcripſit ſic dicens. Poſt moꝛtē Democriti regis ſiue pauloante bellum Achaicum cometes fulſit nō minoꝛ ſole: pꝛimo igneus ac rubicūdus clarumqꝫ lumē emittens: deinde paulatim magnitudo eius ⁊ claritas euanuit: nouiſſime totus intercidit. Ex hoc ḡ cōſtat qḋ dixi ē. ¶ Secūdū idē ibidē ſcripſit ſic dicēs: Athala regnāte in grecia cometes modicus apparuit: deīde effudit ſe ⁊ vſqꝫ in equinoctialē circulū venit: ita vt illā plagā celi cui lactea nomen eſt in vniuerſuz ⁊ in imēſuz extēſus equareꝛ ⁊ in inſtāti ibidem deſijt. ¶ Joānis aūt Damaſceni opio ꝙ deus ſtellā nouam faciat nō eſt ꝓbabilis: qa nō eſſet rō: q̄re faceret illā in diuerſis figuris ⁊ coloꝛib⁹: videꝛ aūt cometes in diuerſis figuris ⁊ coloꝛib⁹: ergo non eſt in operatione dei tm̄. ¶ Qḋ autē habeat diuerſas figuras patet ex verbis Senece ſic dicentis: foꝛma comete non eſt vna: plures enim fuerunt cometaruz quibus in moꝛem barbe flāme dependent: ⁊ eoꝛum qui vndiqꝫ quaſi circa ſe flāmaz ſpargunt: ⁊ eoꝛum quibus fumus ignis eſt: ſed in verticem tendens: cū omnes eiuſdem nature ſunt: cometeqꝫ dicunꝛ recte quarum cū poſt longum tempus appareant foꝛme: eas inter ſe cōparare difficile eſt: qa cum apparēt ſed vt cuiqꝫ acutioꝛ eſt acies aut hebetatioꝛ: ita aiunt aut lucidioꝛem aut rubicūdioꝛem vel obſcurioꝛē eſſe: cum igitur hec varietas foꝛme ſit ꝓpter aliquam pꝛeiacentē materiam ex qua operaꝛ natura: conſtat cometem non tunc opere diuino tm̄ factam. Sic ergo conſtat de tribus queſtionibus Senece Joānis Damaſceni ⁊ doctoꝝ quoꝛūdam noſtri tēpoꝛis ꝙ ſunt falſe: ⁊ habitum eſt que ſit vera ⁊c̄.

¶ Cap. 7m. Et eſt digreſſio ad impꝛobandam opinionez pꝛimam quā impꝛobat Ariſtoteles.

Quod autem dixerunt Anaxa. ⁊ Democritus ⁊ poſt eos Apollonius: ꝙ cometes eſt ſtelle erratice multe cōgregate quatuoꝛ rationibus ipꝛobat Seneca: quarū due pꝛime ſumunꝛ ab experimentis: qa ſi cometes ante bellū Achaicū apparuit in quantitate ſolis: nulle autem lꝫ aggreganꝛ aliarum ſtellarū nunqꝫ habitū ſolis equabunt: conſtat ꝙ cometes non eſt generaliter congregatio ſtellaruz. ¶ Secunda eſt ꝙ cometes qui Athalo regnante in grecia apparuit ſe tātū diffudit vt illā plagā celi cui lactea nomē eſt in vniuerſum extenſus equaret. Cōuenire enim non poſſunt erratice vt tā longum celi tractuz occupent cōtinuo. ¶ Due alie ſunt per rōnez ſumpte: vna a loco erraticarū quā ponit his verbis Apollonius qui ait cometem non ex erraticis effici: ſed multas erraticas cometes eſſe: ſed hoc ſi eſſet: cometes intra ſigniferi terminos moueretꝛ. ¶ Secūda ratio ſumiꝛ a natura ⁊ a pꝛopꝛietate ſtellaruz quā ſic ponit: nunqꝫ apparet ſtella per ſtellā: qa aliter vna nō eclipſaret aliā per cometem nōnūqꝫ q̄ſi per nubē vlterioꝛa cernunꝛ ex quo apparet cometē nō ſidus eē: ſꝫ leuē ⁊ tumultuariū ignē. Ad idē ēt dicit Seneca certū eſt cometes nō vna p̄te celi aſpici: ſꝫ tā in oꝛtu qꝫ in occaſu apparent: frequētius tamē circa ſeptētrionem.

¶ Cap. 8m. De impꝛobatione ſecūde opinionis ⁊ tertie per rationem Ariſtotelis.

His habitis alias duas opiōes deſtruemus ꝑ rōnes Ariſtotelis: qa ergo iā diximus recitando ſermones iſtoꝝ de ſtellis cometis: nūc opoꝛtet vt queramus de ſermonibus ipſoꝝ an veri ſūt: an falſi. Dico ergo ꝙ ſepe videmus cometes extra oꝛbem octauum qui eſt ſtellaruz fixaruz: ⁊ ideo non pōt eſſe ꝙ cometes ſit vna vel plures de ſtellis fixis: qa tūc eſſet in cingulo p̄mo qḋ eſt ſpera octaua que cingit omnem ſperam ſtellatam: qḋ falſum eſt: qa nos videmus eas extra illū oꝛbez longe ſub ipſo. Si autem eſſet vna ſtellarum mobilium erraticarū tūc nunqꝫ videretur niſi in oꝛbe ſtellarū erraticarum qḋ falſuz eſt: qa videtur extra ipꝫ ſub ipſo ⁊ extra circulū ſignoꝛum. Si aūt cometes ſtellarum eſſent ex aere humido ſicut dixerunt illi de opiniōe ſecūda: tunc opꝫ ꝙ quando venit ſtella ad mediū celi vbi viſus noſter cōſequiꝛ eam ſine aere humido interpoſito ꝙ videreꝛ ſine coma: ⁊ hoc iterum falſum eſt: qa cometes in tota reuolutione celi aliquādo apparet: ⁊ quandoqꝫ per plures dies. Adhuc autē ſi coma cauſareꝛ ex aere hūido: tunc opoꝛteret ꝙ oīs ſtella que per mediū illū aerē humidū videꝛ eſſet cometes: ergo numerus cometaꝝ eēt ſm numeꝝ oīum ſtellarū: ⁊ nō eēt in vna eaꝝ: ſꝫ pluríb⁹ eaꝝ ſimul: ⁊ hoc falſum eſt: qa nos nō inuenimus ſtellas hn̄tes comas niſi qnque nō ſimul qdem: ſed ſucceſſiue ſicut ifra dicemus. Hoc aūt qḋ dicunt ꝙ cometes nō inueniꝛ niſi in parte ſeptētriōis eſt falſuz: qa multotiēs videꝛ alibi qꝫ in ſeptētrione: videnꝛ eni comete cū ſole aliquādo in oꝛtu ſuo eſtiuo p̄cedentes eū. Oꝛt⁹ autem eſtiuus ſolis eſt ſignū in quo ſol oꝛiꝛ in eſtate ſicut ſunt ſeptētrionalia ſigna in quibus mouetur a pꝛincipio arietis vſqꝫ ad p̄ncipiuz libꝛe: qa large ſumitur hic oꝛtus eſtiuus ꝓ omni oꝛtu in quo dies addit ſupꝛa noctem: qa tunc ſol directius reſpicit nos: ⁊ noſtram habitationem calefacit: ⁊ ſiliꝛ ſtelle comete in ſe ſunt in parte meridiei ſm diuerſum tempus: ⁊ hoc maxime cōtingit in ciuitate Arim que eſt ſub eqnoctiali in medio mūdi: nonaginta gradus hn̄s in polū arcticū: ⁊ nonaginta in polū antarcticū: ⁊ nonagita in oꝛientē:

⁊ nonaginta

Cōfirmatio pōnis p̄dicte prōng.

ꝛ nonagīta in occidētē terre habitabilis. Locus eni qui eſt ſub equinoctiali tēperantior eſt omni loco huius mūdi ſicut dicit Ptoloméus ꝛ Auicēna ꝛ alij q̄plures phi. Viſe ſunt etiā in parte ſeptētrionis in mane aſcēdentes ante ſolē in ortu hyemis: ꝛ hoc aliter nō poterat eſſe niſi cū ſol oriebatur in hyeme in ſignis meridionalibus: q̄ tūc cometes oriebat̄ in aquilone in ſignis ſeptētrionalibus. Totū ergo hoc qđ dictū eſt ſignificat nobis ꝙ ſtelle comete ſūt p̄ter ſtellas tā fixas q̄ erraticas quas dixerūt: ꝛ viderūt in eſtate ꝛ in hyeme in diuerſis ptibꝰ celi ꝛ mūdi: ſic ḡ declaratꝰ ē error ſmonis ipoꝝ.

Cap. 9m. Et eſt ſententia Ariſtotelis de comete.

Dico ergo ꝙ ſtelle habentes comas efficienter ꝛ ſm locū ſue gn̄ationis ſunt ꝓpe aerē inflāmatū ex vicinitate ignis qui ꝯtinet materiā remote ꝛ ipſuꝫ cometē. Aerē dico ꝓpinquuꝫ igni qui in ſe ꝯtinet calorē ignis: q̄ qñ in ipſo vapor ſiccus groſſus inflāmat̄ tūc ꝯtinuatio fit cū lumine flāme comete ab inferiori aere vbi ſtat vapor eiuſdē nature: ꝛ ita diffuſo illo qđ ꝯtinuat̄ ei fit oblōgū: ꝛ hic ē cometes ſicut pꝫ ex p̄dictis. Huc aūt modū ſentētie Ariſt. quidā aliter exponūt: ſed nō facio vim in expoſitione ipſoꝝ cū fere omnes illi qui ſecuti ſunt Ariſt. ꝯueniant in expoſitione noſtra.

Cap. 10m. Et eſt digreſſio declarās quare dicunt̄ quinque comete eſſe ꝛ non plures.

Queret aūt aliquis ſm iſtam expoſitionē ſentētie Ariſto. q̄re quinque dicant̄ eſſe tm̄ comete. Si eni numerus nō accipiat̄ ex parte planetarū: videbit̄ ꝙ nō ſit niſi differētia mālis. Differētie aūt māles infinite ſunt: ꝛ ſic nō debēt poni in quinario numero. Adhuc ꝙ iſte ſtelle dicuntur eſſe ſtelle ſcđe a phis: ergo neceſſe eſt ꝙ alique ſtelle ſint prime que ſunt cauſe iſtaꝝ: ꝯſtat aūt ꝙ ille nō ſunt ſtelle fixe: videt̄ ergo ꝙ ſint planete: nō aūt duo ſunt luminaria: videt̄ ꝙ ſint quinque ſtelle erratice: ſed ſm hoc nō debēt eē niſi in zodiaco vel valde ꝓpe cuꝫ ſupra habituꝫ ſit ꝙ in oī parte celi vident̄.

Solo ꝓpria

Ad hoc aūt ſine p̄iudicio puto eſſe dicēduꝫ ꝙ in veritate ſm aſtronomicos qui iudicia ponūt in eis non ſumunt̄ quinque cometes penes qnque erraticas ſicut īfra dicemus: ſed qnque ſumunt̄ aut penes qnque differētias vaporis mālis: aut penes qnque formas ſtellaꝝ habētium comas. Differētie aūt vapoꝝ ſunt ꝙ vapor oīs comete lꝫ ſit in genere groſſus ſibi coherens: tamen ſm exigentiā materie pōt eſſe groſſus aut ſubtilis aut medius per equidiſtantiaꝫ inter groſſum ꝛ ſubtilem: in quocūqꝫ aūt eſt mediū per equidiſtātiam in eo eſt mediū qđ eſt vicinius extremo: ꝛ ſic erūt tria media. ſ. equediſtans ꝛ inter equidiſtans ꝛ ſubtile: ꝛ inter equidiſtans ꝛ groſſum: nec poteſt eſſe maior vaporis diuerſitas in gn̄e: ꝛ ideo comete per numeꝝ ſunt qnque. Sunt etiā per figuram qnque: aut enim circūſtant in rotundis in circuitu: aut ꝓpter leuitatē ſuper cometem aut dirigitur inferius aut ſtat a latere: tunc ꝯſtat ab vtroqꝫ latere aut ab altero: ꝛ ſic ſunt iteꝝ qnque: lꝫ autē prima differentia ſit mālis cū ipſa cauſet differentiā forme: q̄ aliter figurat̄ vapor ſubtilis ꝛ aliter vapor groſſus.

Quare comete ab aſtrologis ſcđe ſtelle dicuntur.

Q̄ autē dicunt̄ ſcđe ſtelle eſt ex hoc ꝙ ſignificāt in diuerſis locis fortitudineꝫ planetaꝝ ſicut iam dicemus: nō tñ ꝓpter hoc numerant̄ penes planetas: lꝫ autē differentia vaporis penes groſſuꝫ ꝛ ſubtile ſit differentia mālis: nō tñ eſt pure mālis: ſed potius ad formā ordinata: q̄ per calidū intrinſecū ꝛ extrinſecum induit talis mā talem formalitatem: ꝛ talis ꝯſideratio diuerſitatis eſt conſideratio que proprie conuenit phyſico.

Cap. 11m. Et eſt digreſſio quare comete ſignificant morteꝫ potentum ꝛ bella.

Nunc autē querendū eſſet ſi poſſemus cōprehēdere: quare dicit̄ cometes ſignificare mortem magnatum: ꝛ bella futura: hoc enim dicūt phi auctores: non videt̄ ratio quare hoc ſit cū non magis eleuetur in terra vbi habitat pauper q̄ vbi hitat diues: ſiue ſit rex: ſiue ſit alius. Adhuc aūt cōſtat ꝙ cometes cām habent naturalem nō dependentē ad aliquid aliud: videt̄ ergo ꝙ nullam habet relationem ad mortē alicuius ſiue ad bellum. Si enim dicat̄ ſe habere ad bellum ſiue ad mortem alicuius: aut ſe hꝫ vt cauſa: aut vt effectus: aut vt ſignū. cōſtat autē ꝙ ſe nō habet tñ ad aliquid ſicut cauſa: q̄ nec vt efficiens: nec vt forma: nec vt finis: neqꝫ vt materia. Similiter autē ꝓbatur ꝙ nec vt effectus: q̄ neutrū neceſſario ſequit̄ alterū: effectus autē neceſſario ſequit̄ cauſam. nec etiā ſe habet vt ſignuꝫ: q̄ nō habet cōuenientiā. Omne autē ſignū ꝯuenientiā habet cū ſignato. Adhuc autē vt qdā dicunt differētia quinque cometaruꝫ ſumitur penes quinque erraticas: cū nō oēs erratice habeāt tam malos effectus q̄ iuppiter ſignat fortunaꝫ: ſimiliter venus ꝛ mercurius nō ſignat infortuniū: videt̄ ꝙ nō generaliter ſignare debēt mala ſignata.

Solutio q̄[illegible]

Attende ergo ab hijs ſimilia ꝙ ſicut dicit Albumaſar in 7° tractatu de coniunctionibus planetarū: ꝙ euentus ignium ꝛ aſſub ꝛ comete nō ſumitur ab aliquo planeta niſi in aere precipue qñ fuerunt radij eius in ſignis terreis vel aereis luna nō īpediēte: q̄ illa cōmouet vaporē aqueū humidū qui īpedire poſſet huiuſmodi ignes: ꝛ ideo ēt pꝫ ꝙ nihil eſt dictū ꝙ penes qnque planetas erratice accipiant̄: q̄ tales ipreſſiones nō ſunt niſi de cōplexione martis: ꝛ iō ſunt ab ipſo ſicut a mouēte primo: niſi forte aliqñ ſicut cōiunctione Iouis ꝛ Martis: q̄ ex illa cōiunctione ſcintillationes ꝛ coruſcationes ꝛ ignes currentes per aerē ēt mouent̄.

Solutio ad obiecta.

Ad hoc aūt qđ obijcit̄ de terra pauperis ꝛ diuitis dicendū ꝙ vtriuſqꝫ ſignat deſtructionē ſm diuerſitatē periodi de qua locuti ſumus in fine ſecundi de generatione: ſed tñ circa mortē regis propter famas plus obſeruatur: q̄ periodi eoꝝ plus dignitatis habēt planete ꝛ ideo maiora ſignificata referunt̄ ad eos. Ad hoc auteꝫ qđ dicit̄ ꝙ habet cām naturalē ad mortē alterius nō relatam: dicēdum ꝙ cauſa eius proxima nō refert̄ ad mortē regum: ſed tñ cauſa eius prima mouēs ſignat fortitudineꝫ martis qui ſignare habet mortē precipue violentā: ꝛ tunc mors dominat̄ ſuper cōmotionē elementoꝝ ipſe etiā dominat̄ in periodo: ꝛ indicat cauſam mortis ſm ꝙ mouens primū pōt dici cauſa: que non eſt neceſſaria: ſed potius inclinans ad hoc. Qđ auteꝫ querit̄ vtrū ſit ſignū vel cauſa dicēdū: ꝙ proprie eſt ſignū q̄ ſicut dicit Ariſto. in libro de ſomno ꝛ vigilia: talia ſunt ſicut cōſiliarius cuius cōſiliuꝫ melioribus inuētis mutari pōt: ita demū martis bella ꝛ mortē cōtinētiū ꝛ regētiū turbas ſignat ſicut iclinās primū ad hoc per irā ꝛ calorē ꝛ ſiccitatē: ex qbus prouenit animoſitas: ſed ꝯcitatio populoꝝ adinuicē: ꝛ ideo ſignificatū comete prius eſt ſuper martē qui eſt cā belli ꝛ deſtructionis populoꝝ: ꝛ ideo dicit̄ illa ſignificare cometes: cū tamē eius ſignificatio proxima nō ſit ſuper illa ꝛc̄.

Tractatus quartus: de ignibus generatis in aere.

Cap. p̄m. De cauſis ꝛ loco generationis eorum.

Quia āt manifeſta ſunt ea que dixerimꝰ de comete ꝛ galaxia: nobis ad perfectionē doctrine eoꝝ que generantur in alto vt p̄ſcrutemur cauſaꝫ ꝓpter quā videt̄ in aere quādoqꝫ ſicut ignis perpendicularis ſtans dilatatus in iferiori ſicut colūna ſtans ſuper baſim que ex vtraqꝫ parte facit anguluꝫ rectū ſuper baſim: ꝛ pp̄ quā cām aliquando videt̄ ignis minor illo ſicut aſſub ꝛ lancea ꝛ ſtella volans ꝛ huiuſmodi.

In pħo auteꝫ p̄mo metheoroꝝ cap. p̄io ibi his autem determinatis dicamꝰ ꝓpter quā cām ſiđme accēſe. Z.

Dico ergo ſicut ante dictuꝫ eſt ꝙ quādo ſol inflāmat terrā per motū ſplendoris ſui ſuper eā eleuant̄ calidi vapores de terra qui ſunt quatuor ſpecierū. aſcendit eniꝫ ex ea vapor frigidus ꝛ ſiccus quādo nō eſt in eo pars humiditatis vincētis ſup ipm̄: lꝫ ſit in ipſe humiditas cōtinuās ꝛ cōſtare faciens vaporē: q̄ nihil terrenuꝫ continuat̄ ſine humido vt diximus in 2° de generatiōe ꝛ corruptiōe. Aſcendit etiā vapor frigidus ꝛ ſiccus qui etiā eſt terrene nature: ꝛ aſcendit ex ea vapor calidus ꝛ humidus in quo eſt humiditas aquea vincēs: ꝛ aſcēdit ex ea vapor frigidus ꝛ humidus quādo vincit in eo natura aque omnino: ꝛ iſti vapores materia ſunt omniuꝫ ipreſſionum in alto generatoꝝ ꝛ calor ſolis eſt cauſa efficiens. loca autē generationis ipſoꝝ ſunt iſta. vapor enim calidus ꝛ ſiccus: nature terreſtris: ſolutus a terra propter vehementiā caloris ſolis qui reſoluitur ſuper eaꝫ aſcendit vehementer ꝓpter hoc ꝙ eſt calidus ꝛ propter hoc ꝙ eſt ſiccus: ꝛ aſcendens adurit aerem: vapor autem calidus ꝛ humidus aſcendit minus q̄ ille qui dictus eſt ſcilicet

vapoꝛ calidus ⁊ ſiccus: ⁊ facilius reſoluitur: ⁊ ideo fit ex eo aer. Duo autem alij vapoꝛes .ſ. frigidus ⁊ ſiccus: ⁊ frigidus ⁊ humidus aſcēdūt recte: ⁊ cū ꝑuenerint ad locū vbi eſt frigus ibi circūſtāte frigido coagulant̃ vel ſaltē inſpiſſant̃ a cōgregato raro qḋ eſt in ipſis: eo ꝙ eſt ibi frigiditas que cōpꝛehēdit ipſos circūſtādo ⁊ cōpꝛimēdo: ⁊ ideo vnus ꝯuertit̃ in pluuias: ⁊ alter in vētos: ideo aſcēdit cū vapoꝛe pluuia: ſed vapoꝛ calidus ⁊ ſiccus aſcendit ad terminū vltimū quo pōt incedere in aere qn̄ nō eſt vapoꝛ frigidus impediēs ⁊ aſcendit vſq3 ad ꝯcauū ignis: qn̄ aūt ꝑuenit illuc: tūc caleſcit calefactione vehemēti: ⁊ inflāmat̃ ꝓpter ꝯtinuitatē ſuā ad ignē: ⁊ ꝓpinquitatem ad motum oꝛbis. Iſte ergo eſt locus generationis ignium de quibus dicturi ſumus: ⁊ vapoꝛ calidus ⁊ ſiccus terreſtris eſt materia eoꝛum.

¶ Cap. 2m. Et eſt digreſſio qualiter in impꝛeſſionibus diuerſis non eſt niſi generans commune.

Ttende hoc ꝙ lz in tota natura vbi ſunt gn̄ata particularia vel ſpecialia que ꝑfectū eſſe habēt in nā: ⁊ quoꝝ foꝛma eſt finis intentus a nā particulari eo ꝙ in ipſis ſaluat̃ eſſe diuinū quātū fieri pōt per ſucceſſionē gn̄atoꝝ ſic generās ꝓpꝛiū ſub cōmuni ſicut pz: qꝛ lz ſol ſit generans in oībus illis cū inferius etiam homo ⁊ aſinus ⁊ huiuſmodi ſunt gn̄antia: qm̄ ſi generās cōmune qḋ eſt vnus celeſtis circulus ſufficeret: tūc nō opoꝛteret ꝯferre virtutē gn̄atiuā ꝓpꝛio gn̄anti qḋ eſt gn̄ans vniuocū ⁊ ꝓpꝛium ⁊ particulare: ſic gn̄ationes oēs particulares ⁊ particulariū ſunt: lz ergo ſic ſit in oībus cōpletis: tū in vapoꝝ ⁊ impꝛeſſionū gn̄atione nō eſt niſi gn̄ans cōmune qḋ eſt caloꝛ ſolis: ⁊ caloꝛ celeſtium: ſiue ex ſplendoꝛe ſtellaꝝ: ſiue per motus oꝛbis excitatus: ⁊ hoc ideo eſt ꝙ foꝛma impꝛeſſionū nō eſt ꝑmanēs in nā: ⁊ ideo ſunt potius diſpōnes elemētoꝝ quibus mouent̃ ad mixturā: que ad gn̄ationes mineraliū ⁊ aīaliū ⁊ plantaꝝ oꝛdinantur ⁊ nō indigēt gn̄ante niſi diſponēte qḋ eſt gn̄ans cōmune cuius eſt act⁹ calefacere. caloꝛ aūt mouet diſponēs ad gn̄ationē. huius aūt ſignū eſt ꝙ foꝛme impꝛeſſionū nō ſunt ꝑmanētes: nec figure alicuius eoꝝ etiā in tēpus modicū manēt: ⁊ ideo dixit Ariſt. ꝙ glaties ⁊ aqua nō differūt niſi per accidēs: hec ergo eſt cauſa ꝙ lz ſint diuerſe impꝛeſſiones: nō tū determinat̃ eis diuerſitas gn̄antiū. Sed in oībus gn̄atis iteꝝ vnus actus diuerſimode ſuſcipit̃ a mā impꝛeſſionū generataꝝ ⁊c̃.

¶ Cap. 3m. Et eſt digreſſio declarās quare vapoꝛ terreſtris aliquando altioꝛ aſcendit.

Cias etiā ꝙ lz aqua leuioꝛ ſit q̄3 terra ⁊ humidū aliqn̄ magis ſit factibile q̄3 ſubſtātia terreſtris ſit: qꝛ humidus magis aque alimētū pꝛeſtās caloꝛi: ⁊ ideo videat̃ his tribus de cauſis altius debere aſcēdere: tū oppoſituz ꝯtingit in vapoꝛe ſicco calido: qui altius aſcēdit q̄3 vapoꝛ calidus ⁊ humidus q̄tuoꝛ de cauſis vel vna de cauſa q̄tuoꝛ particularibus ꝯgregata: quaꝝ pꝛima eſt qꝛ lz ſiccū terreſtre ſit groſſuz male ſubtiliabile: cū ꝓpter ſui groſſitiē ⁊ ſpiſſitudinē recipit caloꝛē quaſi in cumulo: qꝛ caloꝛ in ſpiſſo terreſtri poſtq̄3 itrauerit magis cumulat̃ q̄3 in tenui ſubtili: qꝛ partes iuxta ſe plus habēt: ⁊ ideo ꝯſtat mag̃ caliditas vapoꝛis terreſtris ⁊ ſimul eſt q̄3 vapoꝛis aquei. ¶ Scḋa cauſa eſt ꝙ terreſtre ſiccū magis retētiuū eſt caloꝛis q̄3 humidū aqueū: vnde Seneca dicit Democriti rōnē ꝙ oē coꝛpus quo ſolidius eſt eo fidelius ſeruat caloꝛē acceptū: lz eni humidū aqueū facile ſuſcipiat caloꝛē paꝝ tū tenet eū: ⁊ ideo de facili exhalat: ſed ſiccū terreſtre male qdē ſuſcipit: ſed cū recipit recipit foꝛtiter: ⁊ ideo eleuatis vtriſq3 vapoꝛibus: aqueus facile calm̄ perdit: ⁊ ideo ceſſat aſcēdere ſed terreſtris foꝛtiſſime tenet: ⁊ ideo frequēter penetrat vltra locū frigidū aeris. ¶ Tertia cauſa eſt ꝓpter ſymbolū qḋ ſiccū terreſtre habet ad inflāmationē ignis quā nō habet humidū aqueū: ⁊ ideo caloꝛ inflāmās magis ꝯſeruat̃ in terreſtri q̄3 in aqueo: ⁊ lz humoꝛ aque ſit alimētū quoddā caloꝛis: ⁊ ita debeat plus attrahi caloꝛe cū illo humoꝛe nō oīno deſtituit̃ vapoꝛ terreſtris: qꝛ humidū illud habet ad ſui ꝯtinuationē ⁊ ſic vapoꝛ terreſtris a calido trahit̃ a ſymbolo nāli ⁊ vltimo accidētali: ſed humidū aqueū ex altero tm̄. ¶ Quarta vō cauſa eſt: qꝛ humidū aqueum ideo: qꝛ facile eſt dilatabile ⁊ rarefactibile a modico calido cito ꝯuertit̃ in aerē: qꝛ facilis eſt gn̄atio aeris ab aqua: ⁊ ecōuerſo: ſed ſiccū terreſtre magis ſe ꝯtinet: ⁊ ideo expirat ⁊ per frigidā eleuationē quā nō pōt expirare humidū aqueuz: qꝛ trāſit in aerē. Hec ergo eſt cauſa q̄re vapoꝛ ſiccus calidus plus q̄3 aliquis vapoꝛ ſolus aſcēdit: ⁊ ideo ſolus eſt mā ignium gn̄atoꝝ in alto. ¶ Dicit tū Seneca ꝙ colliſio ⁊ ꝯfractio aeris ſola facit mutare ignes in aere qḋ nō pōt eſſe veꝝ: qꝛ lz igniri poſſint partes aeris: nō tū micāt: qꝛ nō fulget niſi ſpiſſuz: vn̄ etiā vapoꝛ ex quo fit coꝛuſcatio nō fulget niſi congregent̃ partes ei⁹ ex fuga a nube aquoſa. Redeamus ergo ad ꝓpoſitū foꝛmas igniū in alto gn̄atoꝝ determinātes.

¶ Cap. 4m. De figuris igniū in ſupꝛemo aere gneratoꝝ.

Erſcrutātes vō de figuris igniū in alto gn̄atoꝝ tāgemus pꝛimo figuras eoꝝ ⁊ diſtinctionē: ſcḋo autē dabimus cauſam gn̄ationis vniuſcuiuſq3 figure. Dico ergo ꝙ ſi vapoꝛi ſicco iuxta ſperaz ignis in regione aeris que eſt eſtus dr̄ iſlāmato eſt lōgitudo ⁊ latitudo apparēs in ſuba ſua cuz aliqua inferius dilatatione tūc apparet ⁊ videt̃ ſicut colūna ſuper baſim ꝑpendiculariter erecta ſtans ⁊ ardens in aere. Si aūt eſt vapoꝛ ſubtilis ⁊ minutus vbiq3 tūc nō depꝛehendit̃ ſua lōgitudo ⁊ tūc ſtat ardens ſicut lancea ⁊ lancea etiaz vulgariter appellat̃. Si aūt eſt vapoꝛ nō ꝓlongatus: ſed magis dilatatus: nō tū magne quātitatis tunc ſtat ardens ſicut cādela: qꝛ lz foꝛte vapoꝛ ſit quadratus pētagonus tūc apparet rotundus ꝓꝑ longinquitatē ſui a viſibus noſtris. Si aūt eſt vapoꝛ cōſertus valde nō multū lōgus tunc ſtat ardens ſicut candele due: quarū vna eſt flāma ſuper flāmam alterius que figura ignis arabice vocat̃ Aſſub: qḋ qdā dicūt iterpꝛetari titionē: qꝛ figura expꝛimit̃ titionis cū lōgo carbone. Sz in Albumaſar vbi loqmur de figuris igniū in 8° de iūctionibus planetaꝝ vna trāſlatio hz aſſub: ⁊ altera hz ignis albus: ⁊ ideo ignis albus videt̃ interꝑtari: ⁊ iſti oēs ignes qui in alto gn̄ari vident̃: de his autē qui ſub eſtu in frigida regione aeris gn̄ant̃ infra loquemur in capitulo ſpeciali.

¶ Cap. 5m. Et ē digreſſio declarās cām huiuſmodi figuraꝝ.

Auſa āt diuerſitatis iſtoꝝ igniū eſt ſm̄ diuerſitatez materie vapoꝛis qui ignit̃ ex diuerſitate eni gn̄antis eſſe nō pōt: qꝛ gn̄ans eſt vnū ⁊ idez nec ex diuerſitate loci vel circūſtātijs: qꝛ ille eſt vnus ⁊ idez .ſ. regio aeris que eſtus vocat̃ vbi eſt vicinitas ignis ⁊ motus oꝛbis. ¶ Dico ergo ꝙ ſi mā vapoꝛis eſt inequalr̃ groſſa ⁊ ſubtilis ſimul: tū eleuata ꝙ tūc neceſſario ſubtile ꝑcedit: ⁊ eijciunt̃ groſſa iferi⁹ ſibi adherentē ⁊ aliquātulū dilatata: ⁊ iḋ figurā expꝛimit colūne ad ꝑpēdiculū ſup baſim erecte: ⁊ vocat̃ ignis ꝑpēdicularis a phīs: a vulgo āt vocat̃ colūna: ſi āt eſt vapoꝛ equalr̃ ſubtilis ⁊ ſimul eleuatus ſed nō equalr̃: tūc magis calidus erigit̃ ⁊ ſtat ardēs ſicut lācea erecta: ⁊ iḋ etiā lācea vocat̃. Si aūt equalr̃ ſubtilis ⁊ equalr̃ ſimul eleuatus: tūc pars aſcēdit nō poſt partē: ſz aſcēdit pars iuxta partē: ⁊ tūc in aere natās flāmat̃ ⁊ hec vocat̃ candela ſiue ſtella ſtans. Si aūt eſt equaliter ſubtilis ⁊ equalr̃ eleuat⁹: ſed ſit ei modica additio ſubtus ab aliquo fumo ab iferius eā ſequēte nō ꝯtinue ſz paꝝ: tūc erit ſicut cādela ex cādela iſlāmata ⁊ hec vocat̃ arabice aſſub: vulgariter aūt titio vel cādela duplex. Redeamus ergo ad ꝓpoſitū determinātes ignes ſub iſtis generatos in aere.

¶ Cap. 6m. De aſſub ⁊ ignibus deſcendentibus inferius ſub eſtu in aere generatis.

It autē ignis aliqn̄ ex vapoꝛe magis groſſo in genere q̄3 ſit ille cuius differētie poſite ſūt: ⁊ eſt vapoꝛ calidus ſiccus groſſus terreſtris cui obuiat frigiditas aeris ex aliqua nube que eſt in regione aeris frigida: ⁊ ideo expellit̃ caliditas vapoꝛis terreſtris a circūſtāte frigiditate: ⁊ cū mouent̃ partes eius ignite iſlāmant̃: expellit̃ vapoꝛ calidus a frigido eo ꝙ ꝯrariū mutari in ſuū ꝯrariū per alterationez fugit ipſum deoꝛſum: ⁊ ideo videt̃ tūc ignis deſcendēs ex duabus cauſis .ſ. qḋ expellit̃ a ꝯrario qḋ penetrādo nō pōt euolare ſurſum: ⁊ etiā ideo per cōpꝛeſſionē partium redit ad naturā grauis lz illud ſit ignitum ex calido cōmoto per ſuū ꝯrarium: ⁊ hec vocat̃ aſſub deſcēdens: veꝝ huiuſmodi aſſub: qꝛ eſt magis groſſum terreſtre: hz caloꝛem ſiue ignem turbidum: ⁊ pꝛocedit ex aere frigido ſicut manat ignis qui exſufflat̃ ex cāna in qua eſt ſtupa ardens ⁊ exſufflata: hoc autē ideo eſt: qꝛ nu-

bes expellit in hunc ignē non eſt apprehendēs ipſum in ventre ſuo: ſed tm̄ ambiens nō plene quo ad loci vicinitatē ⁊ eſt ſuper ipſum: ⁊ ideo ex tali aere videt̄ manare. ¶ Si aūt aliquis dixerit ꝙ tam aſſub aſcendēs ſuperius ad ignez q̄z iſte aſſub qui deſcēdit inferius eſt ſicut candela poſita ſup aliaz cādelā: ita ꝙ inferior ſit inflāmata ex ſuperiori: ⁊ ideo videt̄ ignis eſſe aliquātulū lōgus: dico ꝙ in rei veritate talē hȝ ſilitudinē ꝑpter cauſam quā diximus: aſſub enī ex partibus vaporis inflāmati in ſupmo aeris ⁊ fit aſſub iferius ſicut ignis retētus frigida nube obuiāte: nō tm̄ claudēte ipſaz: ideo poſt modicū apparet ignis ille a nube tali exiēs ⁊ expulſus.

¶ Cap. 7m. De differentia aſſub aſcendentis ⁊ deſcendentis: ⁊ de modo motuum eorum.

Fortaſſe aūt accidit aliquādo: ꝙ hic ignis ſic expulſus deſcēdit in terrā retinēs flāmā ⁊ videtur ita deſcēdere de nocte ⁊ de die qñ ſerenum eſt: q2 qñ nō eſt ſerenū tūc ſūt multe ⁊ ſpiſſe nubes ſolū obuiātes vapore ignito: ſed etiā intra ſe claudētes vapores ignitos eleuatos ⁊ illi nō egrediunt̄ ab eis niſi cū coruſcatione ⁊ tonitruo aſſub: aut qui ſic deſcendit in terrā nō ex vapore qui in ſupremo aeris ſit inflāmatus: q2 ibi nihil eſt expellens ipſum: ſed potius ille ſumptus per flāmam euolat in regione ignis: ſed iſte deſcendens eſt ex vapore ſicco calido talis caliditas repulſa eſt a frigore ad qđ alterari nō potuit nec penetrare per ipſum: ⁊ in illa cōmotione ignit̄ ⁊ inflāmat̄: ⁊ ideo fluēs ex illo ignis repellit̄ ad inferiora: nec tātus eſt qui expulſione fortiſſime percutiat aerem: ⁊ ideo micat deſcēdens ſine ſono tonitrui: deſcendit aūt hic ignis quāuis de nā ignis ſit aſcēdere ſuperius: q2 opȝ ꝙ ſequatur ſuā nām qñ id qđ impellit ipſum inferius frigus: videlȝ aeris vel tenuiſſime nubis alicuius ꝓhibet ipſum ab aſcēſu ꝑpter ꝯtrarietatē quā habet ad ipm a ſuo frigore. Aſſub ergo aſcendēs ſit ex vapore inflāmato in alto nō ex cōmotione vaporis: ſed potius ex ſpera ignis ⁊ vicinitate motus orbis: ⁊ nō ſit ex caliditate cōmotione excitata ⁊ a frigore expulſa. Simil̄r aſſub aſcendēs currit ſm curſum nālem ignis: vex̄ aſſub deſcendens nō currit curſu nāli: ⁊ etiā quādo deſcēdit deorſum: aliquādo nō directe ꝑpendiculariter deſcendit: ſed mouet̄ ad latus dextrū vel ſiniſtruȝ: vel ante vel retro: ⁊ nō habet inclinationē illā niſi q2 expellit̄ a frigore in alia parte obuiante vel ſuppoſito ſibi: q2 quādo frigus eſt ſupra a dextris tunc mouet̄ deorſum ad ſiniſtrū ⁊ econuerſo: ⁊ ſic de alijs motibus eius eſt intelligēdū. Aſſub autē aſcendens mouet̄ directe in ignem: q2 non habet contrariū obuians in regione eius. Iſta aūt oia que dicta ſunt oculis vident̄ accidere ſub orbe lune: q2 velociſſimus mot⁹ eſt inter orbes planetax̄: q2 in vno menſe complet curſum: ⁊ hoc apparet ꝑpter propinquitatē eox̄ ad nos.

¶ Cap. 8m. Et eſt digreſſio declarans eleuans ⁊ inflāmans: ⁊ figurans huius vapores ignitos.

Intelligendū eſt hic ꝙ in vaporibus iſtis inflāmatis ⁊ vſqȝ ad eſtū eleuatis inflāmans ⁊ eleuās ſunt idē: ⁊ inflāmatio in eis cauſa eſt eleuationis: q2 calor in eis incipit ignire partes ſtatim quādo incipit eleuare. ¶ Nec tamē ſtatim fulgent iſti vapores duabus de cauſis. Quarū vna eſt: q2 nō adhuc ſufficiēter ſunt igniti: ſed apparet: ⁊ ꝙ iuuent̄ ab extrinſeco inflāmationes eox̄: ⁊ hoc dupl̄r. In illis enīȝ qui aſcendūt vltra eſtū ab ignis vicinitate inflāmantur interiori calido adiuto per calorē ignis: ⁊ calorez motus orbis: illi aūt qui remanēt citra locū frigidū aeris dū exagitant̄ a frigore nubis vel loci cōmouent̄: ⁊ cōmotio ignis eos inflāmat: nec tm̄ tonitruū faciūt: q2 nubes a quibuſdā apparet non ſcindūt: nec tāte quātitatis ſunt ꝙ aerē ꝑcutiāt multū: lȝ aūt ſupra dictū ſit ꝙ in eſtu nubes ⁊ vapor nō ꝑmanēt: tm̄ vex̄ eſt ꝙ ibi apparet vapor: lȝ pax̄ q2 calore ignis ꝯſumitur ſtatim: ⁊ erit ex eo ignis ⁊ hoc ſit de inflāmatione ⁊ eleuatione vapox̄ iſtox̄ qui in alto inflāmant̄: eodē modo eſt intelligēdū ꝙ in vaporibus iſtis: neceſſe eſt aliud eſſe figurās cū appareant in figuris ſupradictis: attendēdū ergo ꝙ calor eſt in eis eleuans ⁊ frigus figurās: ⁊ figuram ꝯtinens nō frigus loci qđ ꝯtinet qđ nullū eſt iuxta ſperā ignis: ſed frigus eſſentiale. Cū enim ſit vapor terreus terreſtris ꝯtinuus neceſſe eſt ꝙ aliquid habeat inquantū terreus ꝯtinuus: ⁊ hec eſt frigiditas cū ſiccitate eſſentialibus que figurā cōtinent: nihil enim incōueniens eſt in eodē eſſe ſicut calidū igneū accidentale: ⁊ frigidū continens eſſentiale: ſicut apparet in ferro ignito ⁊ aqua bulliente: lȝ ergo calor continue eleuet ⁊ rarificet: ⁊ quāto magis rarificat tanto magis figurā corrumpat: tamē niſi oino tollat humidū qđ cōtinuat vaporē: ⁊ niſi oino terreſtrē naturā deſtruat: opȝ ꝙ aliquā habeat figurā vnde etiā cōtinue vapor aſcendens nouas acquirit figuras quapropter tam eleuans cōtinue rarificat̄ ⁊ per ſe vadit de parte quā tamē tenet eſſentiale frigidū quantum pōt donec tandē extrinſecū calidū adiutū per itrinſecū oia vincit: ⁊ tūc ex vapore generat̄ ignis: ⁊ hec eſt cauſa ꝙ habēt vapores figuras in eſtu: nō tm̄ diu permanētes. ¶ Quidā aūt dixerunt ꝙ contineret eas frigiditas: nec ad locum eſtus aſcendere vapores eleuatos in die: niſi ante crepuſculuȝ eleuent̄. Sed ſcimus ꝙ hoc falſum eſt: q2 Ariſto. dicit ꝙ videmus eos de die ac de nocte: ⁊ de die quādo ſerenum eſt celuȝ. ¶ Sed de aſſub deſcēdente ſciendū ꝙ multas recipit accidētales figuras ab expellente ⁊ obuiāte qđ cogit ipſum nō perpēdiculariter deſcēdere: ⁊ ideo Seneca noiat globos trabes faces ardentes: ⁊ volantia ſidera: qm̄ materia ſimul ꝯglutinata eſt: nec ſeparatur: ⁊ a cōmotione ignit̄ ⁊ inflāmat̄: tunc apparet quaſi globus quē ignis ſurſum trahit: ⁊ pondus in aſſe conglutinata deorſum: ⁊ ideo aſcendit ⁊ deſcēdit: ⁊ ideo dicunt quidā: ꝙ viderūt corā ſe videntes ignes qui noſtris tēporibus bis apparuerunt. Quando aūt materia eſt inequaliter ſubtilis ⁊ ſimul eleuata anterior pars que prius frigido tangitur expellit̄ quā ſequit̄ alia groſſior: ⁊ ideo apparet in modum trabis. trabs aūt iſta cū expellit̄ ſi obuiat ei frigus icuruatur ⁊ apparet ad modū draconis flexuoſi: ⁊ hoc eſt qdem ꝙ quidā dicūt ſe vidiſſe dracones volantes ꝑ aerē qui ignez vomerēt. Si aūt eſt mā inequaliter eleuata ⁊ inequal̄r inflāmationi preparata tūc prior pars inflāmat̄: ⁊ poſterior tm̄ ex flāma candeſcit: ⁊ ideo vocantur faces. mā aūt diuaricata ⁊ arida valde ⁊ male cōtinua diſpergit̄ ab expellente ſicut ſcintilla ⁊ vocat̄ ardor. Sed qñ mā eſt pauca arida bene ꝯtinua ⁊ equaliter inflāmata ⁊ expulſa tūc vocat̄ ſidus volans. Admirabilē aūt impreſſionē ſcribit Alexan. ad Ariſt. in epl̄a de mirabilibus indie dicēs quēadmodū niuis nubes ignite de aere cadebant quas ipſe militibus calcare p̄cepit: ⁊ hoc fuit lō q2 ſub cācro ē terra vbi calor ſolis vaporē aqueū exurit: ⁊ groſſuȝ terreſtrē eleuat: ⁊ ſtatim exurit anteq̄z ad eſtū eleuet̄ ⁊ tunc a frigido loci expellit̄ ⁊ cadit ad modum niuis.

¶ Cap. 9m. Et eſt digreſſio de magnis ignibus: ⁊ de ſignis ipſorum.

Nunc aūt hij ignes qui ſunt deſcendētes aliqñ magne quantitatis valde quos Seneca in 8° naturaliū ſuox̄ tribus vocat noībus. ſ. coronas phicias ⁊ caſmata. ¶ Corona autē eſt cū velut corona cingēte introrſus ignez celi receſſus eſt ſimul effoſſa in orbē ſpecu: hoc eſt dictū qñ videtur apertura q̄dā in aere ſicut ſpecus plena igne. ¶ Phicie aūt ſunt cū magnitudo vaſti rotūdiqȝ ignis dolio ſimilis vel fertur vel vno loco flagrat. ſed cū fertur eſt ſub loco frigoris. Cum aūt in vno loco flagrat tūc eſt in regione eſtus. ¶ Caſmata v̇o ſunt cū aliqđ ſpatiuȝ celi deſcendit: ⁊ flāma velut dehiſcēs in abdito oſtendat ⁊ eſt hoc qñ multus inflāmatus vapor ſubtilis rarus eſt in nube aquoſa tenui valde: tūc enim nō multū exagitat̄ a nube aquoſa: ſed ſine ſono videtur aliqua pars mūdi ignē vomitare ⁊ in ſecundo modo aliqñ qñ lōge eſt flāma vaporis ita ꝙ nō videt̄: ſed lumē ei⁹ reſultat tm̄ tūc videt̄ incendiuȝ alicuius ciuitatis: vnde ſub Tyberio ceſare cohortes in auxiliū hoſtieñs Colonie exiuerunt tanq̄z cōflagrātis cū celi ardor fuiſſet per magnā partez noctis. ¶ Significationes omniū iſtox̄ ſunt ſm martis effectum ⁊ p̄cipue qñ fiunt in anno qñ mars ⁊ iuppiter ſunt coniuncti: tunc enīȝ in aere ſignāt hmōi tempeſtatē: ⁊ in hoibus iras ⁊ peſtilentias ex aereo veneno: q2 ſcintillationes hmōi ſepius diſcurrētes per aera cum ſint vapor frigidus ⁊ ſiccus cōbuſtus corrūpunt aerē ⁊ faciūt venenoſum precipue apoſtemata generādo ⁊ variolas ⁊ huiuſmodi. In aere aūt ⁊ qñ huc illucqȝ ferunt̄ ſignificāt tēpeſtatē ꝑpter ꝯflictū vētox̄ qui ignes iam in diuerſa loca ꝓijciūt: ⁊ hoc ꝓbat̄ ab experimēto naturax̄ qui tūc valde timēt: cū aūt ignes quiete inſidēt ma

Quid ignes pretendat.

lo vel naui ſignificat tranquillitas ex ceſſatione vētoꝝ: ⁊ tūc antiqui ſacrificabant Caſtori ⁊ Polluci duobus.ſ.geminis celi eo ꝙ eoꝝ trāquillitatē putabāt ſibi dari forte: qꝛ ſignum aereū eſt: ⁊ cū ſol eſt in ipſo maior eſt ſerenitas que cōſueuit eſſe in celo: qꝛ ſol voluit in geminis cū accedit ad ſolſtitium eſtiuale qn̄ maxime eſt ſerenitas: vapor aūt iſte inſidēs terre aut eſt vehemētis ignis: ita ꝙ mā multa adherēs tenuis ⁊ pauca: ⁊ ſiquidē primo modo fuerit interficit aliqn̄: aliqn̄ āt vulnerat exurēdo multū vel paꝝ ſm fortitudinē ignis ſui. Si aūt ſcd̄o modo eſt debilē habet ignez qui paꝝ alterat ea ſuper que cadit nō vulnerando: qꝛ ſtatim extinguit: vult tn̄ Albumaſar ꝙ etiā iſta aliqn̄ mortē regis ⁊ principuz ſignificant ꝑpter dominiū Martis ꝑcipue quādo ſiūt in forma nō ꝯſueta ⁊ ſepius ſolito: vnde Seneca dicit ꝙ circa exceſſum diui Auguſti vidit ſpeciem pile ignee que in ipſo curſu ſuo diſſoluta eſt ⁊ circa mortem Sorram: ⁊ circa mortem Germani ſimile viſum eſt prodigium.

¶ Cap. 10m. De coloribus in alto generatis.

In pho autē prio metheororū cap. prio iuxta finē. 3.

Habitis impreſſionibus inflāmatis: reſtat dicere de coloribus per noctē in ſublimi aeris apparentibus: illi enim cū a calore ſolis nō vniuerſaliter cauſent duas mālēs cauſas habēt ⁊ duas efficientes: cauſa efficiēs vna eſt aliquādo frigus noctis ⁊ tenebre quaſi cauſa efficiēs per luminis ſubiectionē: ⁊ cauſa mālis eſt ſolus aer iſpiſſatus ⁊ ad humiditatē quandā ꝯuerſus. In alijs aūt cauſa efficiēs eſt ſol vaporē tenuē eleuans ⁊ frigus noctis vaporāte frigiditate aliquātulū ſpiſſans ⁊ opacitate quaſi denigrās partium priuationē. Qd̄ aūt aer nocte ſpiſſet ⁊ interdū hoc eſt in die attenuet ⁊ clarificet ꝓbat Meſſalach experimēto vaſis vitrei in aquā verſi qd̄ plenū aqua: os habet ſubtus: ⁊ ita ponit in alio vaſe ſicut in pelui que etiā habet aquā: illud enim de nocte ſtat plenū: ⁊ quieſcit de die ⁊ emittit ampullas ⁊ forte ꝯuertitur ſi ad ſolē ponat ꝑpter aque ſubtiliationem ⁊ eſt aer facilius ſpiſſabilis rarefactibilis ꝙ̄ aqua cōtingit: ergo hoc velocius in aere ꝙ̄ in aqua. Dico ergo ꝙ quādoqꝫ vident per noctē qn̄ nox clara eſt libera a nubibus obſcuris: ⁊ illuſtrata lumine lune ⁊ ſtellaꝝ rubedo ⁊ colores alij diuerſi qui cauſant ex calore aeris ſm diuerſitatē ſue mutatiōis: ꝓpterea ꝙ inſpiſſant partes aeris ⁊ aggregant ꝑpter frigus noctis: ⁊ cū ſuper ſpiſſuz illū aerē reſplēdet aliquid luminis lune vel ſtellaꝝ lucet illud in eo mixtū humori aeris inſpiſſato: ⁊ qꝛ penetrat in ꝓfundo eiꝰ aer ſuperior reddit illud aeri inferiori ſicut reſplēdet lumē ex aqua repercuſſum ſup parietez: hoc eſt diuaricato radio ⁊ lumine ꝑpter humorē aeris: qꝛ nō eſt oīno ſimile radio repcuſſo ab aqua: qꝛ ille ad equalem angulū cū radio incidēte in aquā repercutit ad parietez oppoſitū: ſed hic ſit tn̄ diuaricatio luminis ⁊ nō ad oppoſitū repercuſſio: qꝛ videmus magis profundari in aere ſpiſſo ꝙ̄ in aqua: ⁊ ideo ingerit diuaricatio in ꝓfunduz aeris humidi: ⁊ tūc neceſſario in aere illo colores diuerſi apparent ſm oēm diuerſitatē ſuſceptionis huius luminis. Sed tamē plures colores in aere apparentes ſunt colores purpurei: color enim ignis ⁊ generalr̄ lucis lune ⁊ ſtellaꝝ vergūt ad albedinē: tenebroſitas aūt noctis obſcurat ſpiſſum aerem: ⁊ ſpiſſitudo illa inclinat ad humorē: lucens aūt imixtū humori tenui obſcuro purpureū reddit colorē. Quando aūt eſt ex ſolo aere ſpiſſo vt dictū eſt tūc ꝯſueuit ille color eſſe longus in aere: ſicut rubeū diffuſum ſuper colorē obſcuri ſaphiri ⁊ vocat a vulgo cōbuſtio aeris ꝙ tēpore magni eſtus accidere ſolet eo ꝙ tunc aer per nām rarefactus fuit: ⁊ ideo vndiqꝫ penetrabilis ⁊ facile paſſibilis eſt frigore ſuperuenientis noctis: qꝛ frigus ſubito itrat rarefactū aerē ⁊ ꝯſtare facit ptes eius. Ex eadē āt cauſa eſt ꝙ ſtelle ꝑ hmōi aerē aliqn̄ vident rubee ſi nimis ſpiſſus eſt aer vl̄ niuoſe de claro rubeo niueo ſoli oppoſito: ſi plus de aere ſpiſſo eſt iter nos ⁊ ſtellas illas: vel purpuree qn̄ maxime de tali aere iter nos ⁊ ſtellas eſt: precipue cū nox ſit ſerenata ꝙ caret nube: tn̄ priuat ab ea lumen lune: qꝛ tūc opacitate ſua aerē obſcuꝝ trahit ad ruborē fuſci ſanguinis: ⁊ ille eſt color purpureꝰ: qd̄ purpur dr̄ a purpure quodā: qd̄ alio mō murex dr̄: ⁊ alio noīe coccus in ſanguine cuiꝰ tingit purpura. Nō debet āt hoc credi qbuſdā dicētibꝰ ꝙ ex hac cauſa aliqn̄ in aere apparet color viridis: qꝛ hec ipreſſio nō cauſat a puro aere: cū tn̄ nō habeat humores ſed potiꝰ in nube aquoſa cauſat ille de qua ipreſſione in 3° huius opis libro faciemus ſermonē: alij tn̄ colores ad rubeū declinantes colorē apparēt ex ſtellis oriētibus ⁊ occidētibus tpe vehemētis caloris: eo ꝙ tunc ſpiſſo aere qui ꝑpter frigus crepuſculi vel noctis ſpiſſatus eſt iuxta terram imiſcent ei vapores ex aqua ⁊ fumi ex terra que ſūt iter viſus nr̄os ⁊ ſtellas oriētes vel occidētes: ⁊ illi dant colorē vellis q̄ſi cōbuſtū rubeū fuſcū q̄ſi puluere quodā reſpſum ⁊ hoc eſt ſicut ſi lucēs claꝝ imerſuz ſit in fuſcū ſanguinē puluere ſupficie reſpſum ⁊ ſignū eſt hoc caumatis futuri ⁊ ꝑteriti ꝑpter qd̄ vocat a vulgo cōbuſtio ſolis. Cauſa eni huiꝰ eſt qꝛ vapores in alto aeris cōbuſti ſūt ⁊ nō remāſit ex eis niſi reliquie q̄dā groſſe iuxta terrā. ¶ Si āt nō cauſet ipreſſio ſed potiꝰ ex vapore aliquo ꝑ ſolez eleuato: aut ille eſt terreſtris aut aqueꝰ: ſi terreſtris tūc eſt niger: ⁊ cū frigus noctis circūſtet eū colorē intus cōprimit qui neceſſario cū nō claudit ſuſcipit iter lōgū valde acuit vaporē verſus partē vbi minus obuiat aer ſpiſſus ifrigidatus: ⁊ ideo accipit formā lācee: ⁊ ſūt freqūter multe tales lācee ſimul: ⁊ rariſſime ſūt in medio celi: aut in ſeptētrione: aut in meridie: ſed freqūter verſus oriētē ⁊ occidētē: qꝛ ibi radij ſolis occurrūt attenuātes aerē in quē acui poſſūt: ⁊ ideo etiā in mane ſūt in oriēte: ⁊ in veſpere in occidēte in tēpore calido: hec aūt figura arabice dr̄ Aliramata qd̄ lācea interꝑtat. Qn̄ aūt eſt vapor humidus nō ꝯſtās in frigiditate noctis in aliquo ꝯgregat ⁊ iteꝝ attenuat ⁊ diſtrahit ad ptē aliā ſicut lana que cū cōponit in vna pte mltū diſtrahat in altera pte ⁊ efficit puia: ⁊ illō apparet in aere nocte ⁊ die quādiu feruor ſolis aerē v̇berat: ⁊ eſt ſicut color velleris vel lane cōpoſite ex mltis velleribꝰ alicubi ſpiſſus ⁊ alicubi rarus qd̄ lumine lune vel ſtellaꝝ vel ſolis in mane ⁊ veſpera eſt illuſtratū: diuaricat āt i ipſo lumē lunare qd̄ illuminat ipſuz ⁊ q̄dā nigredo iterponit aliqn̄ eo ꝙ ibi vapor magis iſpiſſat vel forte terreſtri vapori magis mixtꝰ eſt: ⁊ id̄ vocat arabice Alguadi: al eni articulus arabice eſt ꝑpoſitus: guadi āt ſpuma marꝫ vel fluminis: qꝛ ſiītudinē illiꝰ exprimit hoc accidit i aere nocte ⁊ die: ſed nō vident de die niſi in mane vel in ſero: qꝛ qn̄ paucū ē tūc aliqn̄ ꝯſumit: aliqn̄ abſcōdit lumine ſolis. Colores āt qui frequētius de nocte vident ſūt ſicut prune accēſe carbone ſuplus ⁊ ſubtus aliquātulū extincto: qꝛ lumē tāgēs ea libere ſupra terreſtre imixtū ſiītudinē ignis in carbone accipit: ſubtus āt opacitate nāe ⁊ noctis ipedit acceptione luminis: ⁊ ibi manet niger ⁊ extinctū: huic āt ſiīe freqūter videmus in ſupmo magnaꝝ ⁊ nigraꝝ nubiuz in veſpa qn̄ ſol eſt iferior ꝙ̄ nubes: qꝛ tūc in ſupficie ſupiori apparet ſicut prune ardētes: hec ḡ ſūt oīa que gn̄ant in alto. Dictū eſt ḡ de galaxia ⁊ ſtellis habētibꝰ comas: ⁊ de igne perpēdiculari que in aere vident. Ampliꝰ āt dictū eſt etiā de aſſub ⁊ de eo qd̄ eſt ſicut ſtella vna que ſiīis ē cādele: ⁊ de alijs q̄ in alto gn̄ant ⁊c̄.

Explicit liber primus metheoroꝝ. Incipit ſecundus.

¶ Tractatus primus de corporibus humidis conuerſis in media aeris regione.

¶ Cap. pm. De cauſa efficiēte ⁊ māli huiuſmodi impreſſionū.

In pho autē ſm expōnem Auer. primo metheororū cap. 4. de loco aūt poſitione ſecūdo. 3.

In ſuperiori libro nos Diximus de his que gn̄ant in altiſſimo aeris ex vapore calido ⁊ ſicco: ⁊ gr̄a illius etiā diximus de apparētibus in aere. In hoc ergo 2° libro reſtat dicere de his que generantur ex vapore humido: ſiue gn̄ent in alto: ſiue etiaz ex humore generent in imo: primo tn̄ loquemur de his que ex vapore humido gn̄ant in alto ſicut de rore ⁊ pluuia ⁊ niue grādine ⁊ huiuſmodi. Dicemus ergo res nūc factas in alto: nō qdē in altiſſimo aeris ſpatio: ſed in loco iferiori qui eſt locus de quo in ꝑcedentibus diximus: ⁊ iſte eſt locus ſcd̄s: ⁊ mediꝰ aeris locus in quē qui cōmunis eſt vapori ꝯſurgēti ex aqua ⁊ ex terra ⁊ ei qui cōmixtus eſt ex vtroqꝫ: qꝛ tā vapor frigidus ⁊ humidus ꝙ̄ vapor frigidus ⁊ ſiccus aſcendūt illic ⁊ ibi inſpiſſant ⁊ ꝯuertuntur ⁊ grauant ad deſcendendum. ¶ Dico ergo ꝙ cauſa prima mouens vapores iſtos vt ad locum prefatum aſcendant eſt calor qui eſt ex motu orbium ſtellarum ſolis ſcilicet ⁊ aliarū ſtellarum que lumine ſuo ſuper inferiora radiantia mouent inferiora elemēta ⁊ faciunt ea vaporare: ſol enim appropin-

quat ⁊ elongatur ab eis: ⁊ propter hoc ſol eſt cauſa generationis ⁊ corruptionis eoꝝ que accidunt in eis. cum enim ſol appropinquat ⁊ recto diametro ꝑcutit terrā: aut ſi nō recto diametro hoc eſt perpēdiculariter percutit terrā: tūc appropinquat ad rectū diametrū: tūc calor eius inuenit terrā cū icidit radius eius ⁊ ignit eam: ⁊ ideo eleuatur ex ea vapor humidus ex humore qui eſt in terra: ⁊ vapor calidus ⁊ ſiccus: ſpecies aūt vaporis qui ſic eleuatur ſunt plures: quarū vna ceteris aſcendit altius que eſt vapor calidus ⁊ ſiccus qui qñ eleuatur a terra ſubtiliatur: ⁊ cū nihil obuiat ei frigoris aſcēdit ⁊ appropinquat igni per quem iſlāmatur: appropinquat etiam illi loco eſtus qui eſt ſub loco de quo diximus. ¶ Species aūt eius eſt alia calida ⁊ humida: ⁊ ille mutatur quaſi ſemper in aerem niſi fiat ei accidens frigus qđ obuians cōprehendat ipſum ⁊ inſpiſſet ⁊ conuertat ad naturā aque ingroſſando ⁊ inſpiſſando eum ⁊ faciendo eū ſic redire ad naturā aque pluendo inferius: vapor aūt qui eſt calidus ⁊ ſiccus aſcendit in altum ex quo fiunt ignes de quo diximus in libro primo nominat̄ eſtus: regio autē ipſius etiam vocatur eſtus: q̄ eſtus eſt equiuocū vel analogū ad ꝓprietateꝫ ignis ⁊ aeris regionis ſupremam ⁊ ad vaporē calidum ⁊ ſicuꝫ qui de terra eleuat̄ ⁊ vſq; ad ſperam ignis eleuatur.

¶ Cap. 2m. Et eſt digreſſio declarās qualr̄ calidū ⁊ frigiduꝫ ſunt cauſa reſolutionis vaporum humidorum.

Attende aūt ꝙ lꝫ multa reſoluant̄ vaporabiliter ab inferioribus elementis in ſuperiora: tamen non cauſa illoꝝ efficiens: ſed ſufficiēs dicit̄ eſſe caliduꝫ: hoc enim euolat rarificando: ⁊ ignit calefaciendo ⁊ vaporabiliter humidum aqueū extra ſe natare facit: ⁊ per hoc corporale humidū in nām ⁊ formam ⁊ actum ſpirituale humidi conuertit qui vapor mediū eſt inter aquā ⁊ aerem habens in ſe aliud de mā ⁊ forma ⁊ actu aeris: ꝓpter qđ etiā petit locum ipſius nec huius ſicut etiā in precedenti libro diximus. Alia cauſa querenda eſt vbi calidū qđ cū ſuam ſpeciē in ſpiſſatione aque imprimit etiā eſt diſponēs ſpeciē illā cuꝫ qualitates que ſunt raꝝ ⁊ ſpirituale ⁊ abſq; dubio calor idē vaporem in ignē ꝯuerteret ſi ſufficiēs eſſet ⁊ nihil eū frigoris cōprehēdit in media aeris regione: nūc aūt in aerē aliqñ ꝯuertit aquaꝫ
Tex.c.26. ⁊ infra.
eo mō quo in 2° de gñatione ⁊ corruptione docuimus: ꝙ ex duobus elemētis nō habētibus ſymbolū fit gñatio tertij qđ habet ſymbolū cū vtroq;: hoc mō enim aliqñ hic gñatur aer ex calido ſicco ignis agēte in radijs ſolis ⁊ frigido humido aque patiētibus: ſed gñatio aeris vel ignis terminus eſt ſue actionis ante cuius terminū ꝯuertit aquā in vaporē: poſtea frigidū ⁊ humidū: cū aūt ecōuerſo vapor reſoluit̄ in aquam nō ſemp agit ſolū frigidū lꝫ iſta mutatio ꝯtraria ſit prime: ſꝫ aliqñ agit ſolū frigidū: aliqñ nō ſolū frigidū: frigidū eniꝫ ſolū agit ſicut in impreſſionibus grādinis: ⁊ alijs qbuſdā ſicut pruine ⁊ pluuie: nō ſolū aūt frigidū agit ſicut in gñatione roris: q̄ hoc ſit equalr̄ frigido cōprimēte: ⁊ calido diſſoluēte: ⁊ hoc de reſolutione vaporis in aquam: veꝝ eſt ꝙ reſolutio nō ꝓprie reſolutio vocat̄: q̄ nihil ibi reſoluitur: ſed potius ſolutū reſtringit̄ ⁊ inſpiſſat̄. Si aūt loquamur de reſolutione oppoſiti ſicci aliquādo ꝑus agit frigidū: ⁊ poſt hoc expulſum exijt calidū cōplexionale: q̄ egrediēs ſecū trahit humidum: ⁊ tunc putreſcit ⁊ reſoluit̄ cōpoſitū: ſed de hac reſolutione nō hic loquamur: ſed tm̄ de duabus primis. Ad ꝑmā aūt ⁊ ſecūdam ſm quoſdā ſufficit calidū: ita ꝙ reſoluat inferiora in vapores per ſui preſentiā: vapores aūt in inferiora ex loco ſuperiori reſolutos per ſui abſentiā reſoluat: hoc aūt non eſt veꝝ: q̄ cū abſentia calidi priuatio ſit non aliquid poſitum affirmatiue: ⁊ ideo abſentia calidi dominātis dat locū frigori: qđ aliqñ totū excludit calidum vt in grādine aliquādo aūt nō totum excludit calidum ſicut in rore.

¶ Cap. 3m. De loco generationis roris.

Redeamus aūt nūc ad ꝓpoſitū dicentes: ꝙ ex cauſis iam dictis fiunt impreſſiones que in alto generant̄ ex vapore frigido ⁊ humido. Inter vapores aūt frigidos ⁊ humidos vapor roridus eſt prius de quo loquimur ꝙ nobis ꝓximior eſt q̄ꝫ vapor calidus ſiccus ex quo in altiſſimo gñant̄ impreſſiones que inflāmant̄ ſicut in phyſicis dictū eſt. Dicemus aūt de rore locū ſue gñationis ⁊ cauſaꝫ determinantes ⁊ differentiā roris ad pluuiā ⁊ de mā roris que ad formā roris nō ꝯuertit̄. Eſt ergo locus roris altior inter loca ad que aſcēdūt vapores humidi. Ad hoc aūt intelligendū ſcias ꝙ ſubtilior inter vapores humidos ꝓcipue qui maioris caloris tēpore eleuant̄: ⁊ de die ſemp magis in genere ſuo habet aſcēdere ſi frigus ſibi nō obuiat in medio: eſt aūt vapor roris ſubtilior inter vapores humidos tēpore ſerenitatis in die eleuatus nunq̄ꝫ aſcendens niſi qñ circa mediuꝫ in loco nō inuenit vaporē frigidū ſe impediētē: ⁊ ideo aſcendit altius inter vapores humidos: aſcēdit ergo vltra locum frigidaꝝ impreſſionū qui eſt mediū interſtitiū aeris. Cum enim tria ſint aeris interſtitia infimū ⁊ mediū ⁊ ſupremum vt ſupra diximus: erunt duo alia neceſſario his ꝯiūcta: vnū ſ. inter infimū ⁊ mediū: ⁊ aliud inter ſupremū ⁊ mediuꝫ. Infimū enim eſt qđ eſt calidū ex repcuſſione luminis celeſtis ⁊ humidū ex vaporatione que fit ex terra ⁊ aqua: mediū autē eſt frigidū ex priuatione duplicis cauſe caloris. ſ. que eſt vicinitas ignis ⁊ motus orbis: ⁊ que eſt reflexio ⁊ repcuſſio radioꝝ: erit ergo mediū frigidū excellenter ⁊ humidū. Medium aūt inter illud ⁊ infimū eſt tēperate calidū humidū. Supremū eni eſt excellenter calidū ⁊ ſiccū: inter illud aūt eſt nūc mediū qđ eſt excellēter frigidū ⁊ humidū eſt mediuꝫ qđ eſt temperate calidū ⁊ tēperate humidū: ⁊ ideo idē eſt tēperate frigidū ⁊ tēperate ſiccū. Cū ergo res gñet̄ a tēperate frigido cōprimēte: ⁊ tēperate calido ꝯgelationē impediente: erit iſte locus qui medius eſt inter eſtū ⁊ excellenter frigidā aeris regionē locꝰ gñationis roris. Locus aūt iſte ꝓpe eſtū calidior: ⁊ ꝓpe frigidū frigidior eſt: in medio autē eſt tēperatus ⁊ ibi gñat̄ qui tēperatus eſt: ⁊ q̄ mediū qđ eſt tēperatū ſtrictū eſt: ideo infra habet̄ ꝙ locus gñationis roris eſt ſtrictus. In illo aūt ſtricto ſpatio vbiq; eſt tēperies frigidi cōprimētis ⁊ calidi ꝯgelationē impediētis: q̄ aliter ipſe vapor in vna parte ſua. ſ. ſupiori vinceret̄ a frigido: ⁊ in illa parte ſui vinceret̄ a calido qđ nō eſt veꝝ: cū vbiq; eq̄li calido ⁊ frigido ⁊ econuerſo: frigido ⁊ calido vapor in rorē reſoluat̄: ⁊ in hoc ſenſu dicit Ariſt. ꝙ vapor roridus quo ad locū ſue gñationis ꝓximior eſt nobis q̄ꝫ eſtuoſus ⁊ inflāmabilis ſiccus: q̄ vapor roridus ꝯuertitur in aquā: ⁊ ſi vincat̄ frigido iſerioris loci qui eſt locus ſue generationis: tunc ſpiſſat̄ in modū.

¶ Cap. 4m. De generatione nebule ſm ſuam materiam: ⁊ qualiter eſt ſignum ſerenitatis.

Quia aūt nebula fit ex reliquijs vaporis roris ⁊ vaporis nubis: ideo anteq̄ꝫ ꝑficiamus doctrinā de rore loquamur de nebula: duo dicētes de ipſa in capitulo vno. ſ. qualr̄ ſint reliquie vaporis roridi ⁊ nubis: ⁊ q̄liter ſit ſignū ſerenitatis. Attendendū eſt ergo ꝙ Ariſt. breuiter tangēs de nā nebule dicit: ꝙ aliqñ in vapore rorido nebula videt̄: q̄ nebula eſt reliquie nubiū reſolutaꝝ: ⁊ ꝓpter hoc nebula ſignat ſerenitatē: ⁊ hoc eſt totū qđ ipſe dic̄ de nā nebule. ¶ Ut āt ꝑmū hic iueſtigat̄ debite ſcias ꝙ nō totū qđ relinquit̄ vapore reſoluto in aquā eſt aer quē calidū vaporis in vaporē induxerat: ſꝫ relinquunt̄ q̄dā ptes que eſſentialr̄ erāt in vapore que ſūt magis calide ſicce q̄ꝫ alie: qđ ſic ꝓbat̄: cū. n. eleuat̄ vapor roridus vel pluuioſus: lꝫ eleuet̄ ex partibꝰ ſubtilioribꝰ aque: tñ ptes ipſiꝰ vaporis ſūt q̄dā ſubtiliores ⁊ q̄dā minus ſubtiles: q̄ groſſum eſt in gñe vaporis: ſubtile eſt qñ eſt ſub forma aque: cū āt ſic duplices ſint ptes vaporis ꝯſtat: ꝙ ſubtiliores plus minuant̄ ad nām aeris q̄ꝫ groſſiores: g̃ calor vaporis nālis eſt vt que ſūt magis iuxta nāꝫ aeris q̄ꝫ vt que ſūt a nā aeris lōginquiores: ⁊ iō cū vapor ꝯuertit̄ in aquā citiꝰ ſepat̄ calor a groſſioribꝰ q̄ꝫ ſubtilioribꝰ: q̄ quelibet forma faciliꝰ ſepat̄ ab ināli ſibi ſubiecto q̄ꝫ a nāli: remanēt g̃ ptes vaporis ſubtiles poſt rorē ⁊ poſt pluuiā: he āt ptes ante reſolutionē vaporis nō ſūt diſticte in ipſo: ⁊ ideo q̄libet pars vaporis ſm quātitatē accepta ꝯuertit̄ in aquā: ſed nō q̄libet pars que eſt de eſſentia mãe vaporis: q̄ de eſſentia mãe ſūt ſubtilis pars ⁊ groſſa que ambe vna quantitate mēſurant̄: ⁊ iō lꝫ q̄libet pars vaporis ꝯuertat̄ que quātitatē in eo accipit: ⁊ nō tñ q̄libet ꝯuertit̄ que eſt eſſentialis mãe: vñ pꝫ ꝙ nō eſt verū qđ qdā dixerūt ꝙ tota nube ꝯuerſa nō remanet niſi aer ꝑ totū in duobꝰ ꝑ nubē ⁊ vaporē: q̄ cū dr̄ tota nubes: itelligit̄ quātitatiuū totū de illo nulla pars manet: ſꝫ qñ totū quātitatiuū eſt totū ex eſſentialibus partibus ꝯſtās: ⁊ de illo quedā par-

Dubium tes manere poſſũt. ¶ Sed tũc ſurget queſtio ſi nebula eſt reliquie vaporis roridi ⁊ nubis relinquunt̃ ex eis partes ſubtiliores: tũc videt̃ ꝙ quelibet nebula gñet̃ in alto ⁊ non iuxta terrã. Solutio ¶ Et ad hoc dicẽdũ ꝙ nebula eſt reliquie partiũ ſubtiliores: ⁊ vaporis roridi ⁊ pluuioſi ſicut iam dictũ eſt: ſꝫ iferius eſt ꝓpter frigus noctis: q2 in nocte reſoluit̃ vapor in rorem ⁊ frigus qd̃ alias partes vaporis reſoluit que vbiqꝫ penetrãt nebulã ⁊ generauerũt ad deſcẽdẽdũ. ¶ Qd̃ autẽ ſit ex partibus ſubtilioribus ꝓbat̃ per hoc ſignũ ꝙ in modica hora aſcẽdẽte ſole rarificat̃ nebula ⁊ ꝯuertit̃ in aerẽ qd̃ nõ fieret ſi eſſet ex partibus groſſis: ⁊ hoc iam pꝫ qua de cauſa eſt ſignũ: ſignat enim omne groſſuꝫ aquoſuꝫ eſſe reſolutũ ⁊ non remãſiſſe niſi ſubtile aereũ qd̃ modico calore ſolis in aerẽ reſoluit̃: ⁊ tũc in totũ eſſe in aerẽ a vaporibus liberꝝ: ⁊ tũc eſt ſerenũ: nec eſt incõueniẽs nebulã eſſe reliquias duplicis vaporis roridi ⁊ nubis: cũ etiã vapor roris ⁊ nubis pluuioſe ꝯueniãt in genere: lꝫ roridus ẜm ꝓportionẽ ſue quãtitatis plus habeat de ſubtili: ⁊ nubes plus habẽt de groſſo: ⁊ ideo etiaꝫ nebula videt̃ plus in vaporis roridi reliquijs ꝓportionalr̃ loquẽdo ꝙ̃ ex reliquijs vaporis nubiũ pluuioſaꝝ.

¶ Cap. 5m. De cauſa efficiẽte ⁊ materiali roris.

DIcimus autẽ vere cauſam efficientẽ ⁊ mãlẽ roris: hoc auteꝫ qd̃ tradit de his Ariſt. eſt breue valde: ⁊ dicit ſic: cum ſol appropinquat vapori eleuat̃ aſcendens ⁊ cũ elongat̃ deſcendit deorſum. Signat autẽ in hoc ꝙ vapor roris nõ eleuatur niſi cuꝫ ſol liberam habet appropinquationẽ ad inferiora ſicut fit in ſereno tẽpore medio ſicut in vere: q2 tempore magni eſtus cõburitur vapor ſubtilis ex quo quidẽ ros generari debet: tali ergo appropinquatione ſolis vapor roris aſcẽdit ⁊ nõ habens ipſum ꝯuertẽs ipſuꝫ frigus magnũ: ſed ſola ſolis elongatio per nocteꝫ qñ frigus noctis frigus tẽperatũ qd̃ eſt in loco gñationis roris adiuuat: tunc enim ſtatim deſcendit deorſum: tale enim temperatum frigus adiutũ frigore noctis nõ expellit vniuerſalr̃ calidum: ⁊ ideo ros remanet tẽperate calidus ⁊ frigidus: ⁊ ſic ſe hꝫ de cauſa gñõnis roris ⁊ de loco vbi nãlr̃ ⁊ nõ ꝑ accñs generat̃. Infra aũt dicemus ꝙ alibi per accidẽs põt generari.

¶ Cap. 6m. De differentia roris ⁊ pluuie ⁊ caligis ⁊ nebule.

DIfferentiã autẽ roris ad pluuiã etiam ſatis breuiter tãgit Ariſto. dicẽs cũ illud qd̃ deſcẽdit ex vapore res parua tardat̃ in deſcenſione ſua nominat̃ ros: ⁊ quãdo illud qd̃ deſcendit eſt multam habens menſurã in corpore ſuo ⁊ velocitatem ſue deſcenſionis nominat̃ pluuia. Videt̃ aũt phs his verbis dicere: ꝙ nõ differũt in mã ⁊ forma ros ⁊ pluuia: q2 multũ ⁊ paꝝ ſiue paucũ nõ faciũt differentiã niſi per accidẽs: vnde ros ⁊ pluuia lꝫ modo per accidẽs nõ per ſe haberẽt differentiã. ¶ Qd̃ nõ eſt veꝝ q2 eſt ros calidus ⁊ humidus in genere ſuo ⁊ pluuia in cõparatione ad rorẽ eſt frigida ⁊ humida. ¶ Adhuc aũt pluuia nunꝙ̃ fit ſereno tempore: ros aũt fit ſereno tẽpore. Adhuc aũt nulla pars nubis ſignũ eſt ſerenitatis: ros aũt omnis ſignũ eſt ſerenitatis. Ex iſtis ergo videret̃ ꝙ ros ⁊ pluuia habẽt differẽtias eſſentiales ⁊ nõ accidẽtales tm̃: ⁊ hoc certiſſime veꝝ eſt vnde vapor paucus qui eſt mã roris ſubtilis eſt: q2 non eſt paucus niſi ſit ſubtilis: groſſus eñ vapor a calido ignito inter ſuperficiem terre exiſtẽte ⁊ erũpente eleuat̃. Sed ſubtilis eleuat̃ a calore ſuperficiem terre attingẽte ⁊ ille eſt vapor roris ⁊ pluuie ꝓpter qd̃ cõca repleta rore citius expirat ad ſolẽ ꝙ̃ eadem vel equalis cõca repleta aquis pluuie: q2 reuera ros magis ſubtilis eſt. Et dic̃ Meſſalach ꝙ ſi teſta oui repleat̃ rore ⁊ claudat̃ optime foramẽ ꝙ in calore forti ſolis aſcẽdet a terra iuxta haſtam poſituꝫ: ideo q2 humor roris ſubtilis eſt magis: ⁊ ideo paucus q2 ſubtile ſeparatuꝫ a groſſo eſt paucum: ⁊ ideo paucus vapor preſupponit humidum ſpirituale ſubtile qd̃ eſt mã roris. Et per hoc pꝫ ꝙ tam mãles ꝙ̃ formales penes eſſentias eoꝝ ſumptas pluuia ⁊ ros habẽt differentias: q2 ex ſpirituali vapore hoc eſt vapore q̃ſi ſpiritualis humidi non poteſt generari humor niſi calidus ⁊ humidus ẜm cõparationem ad pluuiam: ⁊ ex vapore groſſo: q2 de ꝓfundo terre eruto non põt gñari niſi frigidus ⁊ humidus humor in comparationẽ ad rorẽ. Dico aũt ꝙ vnũ comparet̃ alteri: ⁊ ideo q2 ſi abſolute accipiantur tunc omnis aqua vbicũꝙ̃ fiat frigida eſt ⁊ humida: ⁊ qd̃ dicit̃ ꝙ ſic̃ nulla nubes ſignificat ſerenitatẽ ita nulla pars nubis ſerenitateꝫ ſignificat. Si enim nebula ſignũ eſt ſerenitatis dicenduꝫ ſicut ante dictum eſt ꝙ pars ẜm quãtitatẽ accepta ſerenitatẽ nõ ſignificat: ſed pars accepta ẜm eſſentiã bene poteſt ſerenitateꝫ ſignificare: ſi eniꝫ nebula ſignũ eſt ſerenitatis: ⁊ ideo apud vulgus eſt ꝓuerbiũ ꝙ cum nebula guttatim cadẽs deſcendit ꝙ tũc eſt ſignuꝫ ſerenitatis. Cum autẽ tota nõ reſoluta aſcendit: ꝙ tũc ſignat pluuiã: q2 tunc generat nubes que pluuiã faciũt: ⁊ hoc in rei veritate eſt veꝝ. Sed vulgus accipit nebulã idem eſſe cum qualibet caliditate frigore aeris ad terrã repreſſa: ⁊ hoc nõ eſt veꝝ: ſed nebula eſt qd̃ remanet poſt reſolutionẽ vaporis in rorẽ vel pluuiam: ⁊ hoc ſemper eſt ſubtile ⁊ ſignificat ſerenũ. Sed nubes ſiue caligo ad terrã repſſa frigore noctis aeris vel loci hꝫ groſſuꝫ a ſubtili: ⁊ ideo qñ reſoluit̃ groſſum ⁊ deſcẽdit ꝑ guttas remanet ſubtile qd̃ ſignat ſerenũ. Si autẽ aſcẽdit vnũ cũ alio tunc generat nubẽ ⁊ ſignat pluuiã ⁊c̃. Nota qñ nebula ſit ſignũ ſerenitatis ⁊ qñ pluuie.

¶ Cap. 7m. De mã roris que ad formã non ꝯuertitur.

QUando aũt vapor ſubtilis aſcẽdit a terra que eſt res parua ille ad altũ nõ ꝑuenit: q2 in parua mã parua eſt caliditas: ⁊ ideo calor temporis ⁊ loci reſiſtere nõ poteſt ꝯtra nãle frigus qd̃ in vapore eleuato eſt ab aqua: ⁊ ideo ꝯuertitur in aere anteꝙ̃ veniat ad locũ qui eſt vltra mediũ in quo eſt gñatio roris per ſe vel ꝯuertitur in aerem anteꝙ̃ expectet frigiditatẽ noctis: que cũ calore loci ꝯſtituit temperatum locatũ calidum ⁊ temperatũ frigidũ a quibus generatur ros aliquãdo extra locum ſuum ſicut ſupra diximus: hoc aũt ideo ꝯtingit ꝙ anteꝙ̃ ꝯuertat̃ vapor in aquã: opꝫ ꝙ prius ꝯdenſet̃ in nubem: que ꝯdenſatio fit a frigore loci vel tẽporis: vel vtroqꝫ ⁊ hanc ꝯdenſationem vapor paucus roris non expectat. ¶ Si aũt querit̃ vtruꝫ vapor ſit in ſpecie aque vel aeris: q̃ſi hoc dubiũ eſt: dixit ad hoc Heraclitus ꝙ nec eſt aqua nec aer: ſed medium aque ſubtilius eſt aere groſſius. Cum autẽ medium ſit cõpoſitum ex vtroqꝫ extremoꝝ ⁊ vapor nihil habeat aeris eo ꝙ totus eſt eleuat9 de aqua nõ videt̃ eſſe medium: aut enim raritas materie vaporis rarificat eum tanta raritate ꝙ nõ poteſt eſſe in ſpecie aque: aut non: ſi rarificat eum tãta raritate quãta nõ poteſt eſſe in ſpecie aque: tũc erit alicuius alterius elementi: q̃ſi ſicut nos ꝓbauimus in libro de generatione ⁊ corruptione: mã non poteſt eſſe nuda a forma: ſed ſemper erit: aut ſub forma mixti: aut elementi ſimplicis: hoc aũt nõ eſt ſub forma mixti cuꝫ vapor non ſit ex pluribus: ſed ex vno ergo erit ſub forma alicuius elementi: conſtat aũt ꝙ non niſi ſub forma aeris: ergo vapor aer eſſe videtur. ¶ Eodem autẽ modo dubitatio eſt de nube. Locus enim ⁊ locatum ſunt eiuſdem nature: qd̃ ergo mouebitur ad locũ aeris videbitur eſſe de aeris natura: talia autẽ corpora ſunt vapor ⁊ nubes. ¶ His aũt rõnibus quidã inclinati ſunt ad dicendũ ꝙ vapor eſt aer vel mediuꝫ inter aquã ⁊ aerẽ ⁊ nubes ſimilr̃: ſed vapor eſt medium propinquius aeri: ⁊ nubes eſt medium ꝓpinquius aque: ſꝫ hoc nihil eſt rõne prima ſupradicta: vnde videtur dicendũ ꝙ cũ elementa alterabilia ſunt adinuicẽ ꝙ dupliciter poſſunt ꝯſiderari: aut enim ẜm ſuam formam cõſiderantur: aut ẜm ꝙ ſint in via tranſmutationis adinuiceꝫ. Primo auteꝫ modo abſoluta ſunt ⁊ diſtincta formis ⁊ in ſuis locis. Scd̃o auteꝫ modo ſic non ſunt determinate in formis ſuis: nec etiam in ſuis locis: ⁊ hoc modo vapor eſt aqua alterata ad vicinitatem nature aeris: ⁊ nubes eſt vapor alteratus ad vicinitatẽ nature aque: ⁊ in talibus forma manet in potentia nõ qdeꝫ materiali: ſed ſicut forma eſt in potentia in motu que continue abijcit̃ vel ad quaꝫ ꝯtinue eſt appropiquatio per motũ: ⁊ qualitates elementales ſunt ibi ſicut virtutes exiſtentes ⁊ non ſicut actiue vel paſſiue niſi neutra virtutibus loci vel tẽporis: ⁊ ex his patet ſolutio ad dubitata. Elemẽta dupliciter ꝯſiderari poſſunt.

In quo taxet Ari. aduerte.

¶ Cap. 8m. De materia ⁊ generante cauſa pruine.

POſt hec autem dicemus de pruina tria tangentes de ipſa de mã ipſius ⁊ generante: ⁊ ſecundo de loco generationis eius: ⁊ tertio de differentia ⁊ ꝯuenientia ipſius cum rore. Dicit aũt Ariſt. ꝙ eleuatur vapor ex aqua ⁊ frigus quod obuiat ei die ac nocte eſt vehemẽs valde illud frigus aggregat illa ⁊ ſpiſſat: ⁊ vapor ille ſic aſcẽdẽs fit pruí-

na. ¶ Eſt autem ſciendum ꝙ vapor pruine paucus eſt ſubtilis ſicut ⁊ vapor roris: ſed ꝓpter vehementiam frigoris non poteſt aſcendere ad locum roris: ⁊ hoc frigus frequenter eſt ex tempore vel ex aere: ex tempore quidem quando recedit ſol per vtrunq; motum.ſ. circuli equinoctialis ⁊ circuli obliqui ſicut eſt in nocte hyemis ſerena: tunc eñi in obliquo circulo ſol receſſit q2 mouet: tunc in ſignis meridionalibus que lõginqua ſunt a nobis: ⁊ etiã occidit ſuper oriẽte in motu quẽ habet ſup equinoctialẽ: ⁊ ſuper polos mũdi quantũ ad motũ diurnũ: ⁊ ſic ex duabus cauſis auget frigus ex tẽpore: ex aere eſt aũt frigus in vere ⁊ in autũno: ⁊ ideo tunc multiplicant pruine: in vere enim adhuc in aere eſt frigus: q2 indurauerunt frigidi vapores ⁊ nubes hyemis in ipſum ⁊ illud ſole aſcendente ꝓpellit inferius: ⁊ ideo cõprehẽdit ſubtilem vaporem eleuatum ⁊ ꝯuertitur ipſum in pruinã: ⁊ precipue qñ innatur frigus aeris in reſpectum alicuius planete frigidi ſicut ſaturni: experti enim ſumus ſenſibilr ſaturnũ habere virtutẽ magnã in hoc: ⁊ hec eſt cauſa quare frequẽter fructus in flore deſtruit in vere. In autũno aũt ꝓpter deſcenſum ſolis a nobis multiplicant nubes frigide que eleuate infrigidant aerem: ⁊ ideo cum recedunt nubes remanet aer frigidus ⁊ cõprehendit vaporem ⁊ ꝯgelat ipſum in pruinã. Ex his p3 quid ſit generãs pruinã: qm̃ frigus excellẽs qđ eſt ſimul ꝯuertẽs ⁊ ꝯgelans ipſum circa mediã aeris regionẽ: vapor autẽ qui mã eius eſt ſubtilis eſt ⁊ aſcendit alte ſicut ros: ⁊ ſi nõ a frigore aeris preoccuparet. ¶ Cum aute3 ſit triplex vapor.ſ. pluuie niuis ⁊ pruine ſiue roris duo iſtoꝝ generant frigore prius ſpiſſante vaporẽ in nubem.ſ. nix ⁊ pluuia: alia duo generant a vapore in nube non ſpiſſata.ſ. ros ⁊ pruina ſed ros generat a frigido temperato vaporem tñ reſoluente: pruina vo generat a frigido excellente vaporẽ ꝯgelante anteq̃ incipiat ꝯuerti in aquã: ⁊ ideo pruina nõ eſt rotunda: ſed expanſa ſicut vapor nec pars coheret parti: ſed ſeparat a parte ſicut vapor diſtractus fuerit. Adhuc l3 nihil ꝯgelet niſi aqua ⁊ ꝯuerſio vaporis ſiue nubis in aquã nulla precedat ꝯgelatio in eo ꝙ ꝯgelatio ꝓpria paſſio eſt aque: nõ tamen ſemp tẽpore eſt ꝯuerſio vaporis vel nubis in aquam que nã precedit ꝯgelationẽ: ſed aliqñ ſequitur eam.ſ. ꝯuerſionem ſicut in generatione grãdinis aliqñ ꝯuerſio prius incipit ⁊ eſt in fieri: ſed nõ in perfectione: q2 dum ꝯuertit ꝯgelat ſicut in niue: qñ ꝯuerſio etiam nõ icipit ante ꝯgelationẽ: ſed omnino ſunt ſimul ſicut pruina: nec pluribus modis variari poſſunt ꝯuerſio ⁊ ꝯgelatio: q2 quartũ mẽbrum eſſe non põt ꝙ ꝯgelatio ſit ante ꝯuerſionẽ cũ ꝯgelatio ſit paſſio ei9 qđ per nãm ante ꝯuerſum eſt l3 forte tẽpore ſit ſimul: cũ aũt ſubtilis ſit vapor pruine vniuerſalr ab ipſo expellit calidũ ſubito: ⁊ ideo nihil eſt qđ mollificet vaporẽ ꝯuerſu3 ⁊ ꝯgelatum: ⁊ ideo pruina eſt rigens ⁊ dura: aer9 tamẽ introductus in vaporem non expellitur: ⁊ ideo partes pruine quando conuerſe ſunt ⁊ cõgelate ſunt rare ⁊ quaſi intercepte: ⁊ hec dicta ſũt de materia ⁊ efficiente pruine.

Propter qđ frequẽter fructus in vere i flore deſtruit

¶ Cap. 9m. De loco generationis pruine.

Locus aũt pruine abſq; dubio eſt citra locum medium aeris: cũ iſte locus ſit circa frigidiſſimum in quo nõ in toto deficit virtus radioru3 ſolis ⁊ ſtellaꝝ nõ eſt ipſe in toto caloris expers per ſe niſi ꝯtingit hoc per accidens: hoc aũt accidens eſt frigus noctis ⁊ duplex abſentia calefaciẽtis ſolis: ſicut dictũ eſt.ſ. ex receſſu ſolis in circulo decliui ⁊ in circulo equinoctiali: ⁊ hec omnia patẽt ex determinatis in precedenti capitulo: frigus eñi loci ſi nõ poteſt cauſari nube aliqua frigida preſente vel repreſſa a ſupiori loco qui frigidior eſt: q2 pruina nõ cadit niſi tẽpore ſereno: ſed dubiũ oritur deſuper hoc ꝙ pruina nõ inuenit niſi adherens alicui corpori terreſtri ⁊ nõ inuenitur cadens de ſublimi ſicut ros. Huius autẽ cauſa eſt ꝙ ſi frigus intrauerit in materiã terreſtrẽ fortius eſt q̃ in alia materia ſicut dicit Democritus. ⁊ ideo vapor pruine tangens talem materiam citius ⁊ fortius ꝯgelatur: ⁊ ideo in tactu illaꝝ materieꝝ inuenitur pruina adherens. Et ex eadem cauſa eſt ꝙ cum calido eſt in hyeme que cauſat ex nube nõ ex vapore repreſſo a frigore aeris in ſublimi incipiunt partes nubis ꝯgelari ad extremitates ſignoꝝ ⁊ aliaꝝ partium. ¶ Adhuc aũt ex eadem cauſa ſit ꝙ cum eſt reſolutio frigoris in vltima parte hyemis ⁊ in principio veris ꝙ humeſcunt lapides ⁊ magis humeſcit qui duriores ſunt inter eos: ⁊ humeſcunt metalla: ⁊ precipue duriora ſicut ferrum ⁊ aurum: ⁊ humeſcunt dura ſigna: eo ꝙ frigus in illis fuit calcatum qđ tempore ſoluto egreditur ⁊ inuenit aerem vaporibus humidis plenum: quoniam ſtatim ſpiſſando reſoluit in aquam intantũ ꝙ aqua per guttas diſtillatur a talibus corporibus.

¶ Cap. 10m. De differẽtia roris ⁊ pruine quo ad frig9 gñans.

Differentias aũt plures roris ⁊ pruine tãgit Ariſto. nimis breuiter: ⁊ ideo ſicut in ꝑcedentibus de his faciemus determinationẽ tangẽtes cauſas ⁊ expoſitiones dictoꝝ phĩ. ¶ Prima aute3 differentia inter rorẽ ⁊ pruinã eſt: ꝙ cum ros ⁊ pruina ꝯueniant in materia que eſt vapor ſubtilis tempore diei eleuatus differunt in generante: quia cu3 ſuper illum vaporem venerit in aere frigus paruu3 hoc eſt temperatum adiutum frigore noctis cõprimit ipſum in rorem. Pruina autẽ eſt vapor congelatus anteq̃ ex ipſo reſoluatur aqua: huiuſmodi autẽ dicti quo ad primã eius partẽ que eſt de rore expoſitio: ⁊ cauſa ſatis patet per antedicta. ¶ De ſcđa autẽ parte que de pruina eſt intelligẽda: ſciendũ ꝙ ſignum dicti phĩ veritatis eſt figura pruine: omne eñi qđ ante ſe reſoluit in aquã: ⁊ poſtea ꝯgelat habet figurã rotũdã ſicut gutte aque: pruina autẽ nõ habet talẽ figurã: nec etiam habet figurã nubis: q2 nubes eſt partiũ ſibi adherentium ſicut lana tenuis diſtracta ſiue carminata: ⁊ hanc figuram nõ habet pruina: ſed potius nix que cadit ſicut partes lane rare diſtracta: ſed figura pruine eſt ſicut radij quidam ad vnum centrum reducti vel vnam lineam ex vtraq; parte circũſtantes que figura eſt vaporis cuius partibus multe interponẽtur partes aeris ⁊ diffundunt partes vaporis per modu3 radioꝝ in aere: ⁊ ſic inuente congelant anteq̃ in aquam vel in nubem ꝯuertant: hoc ergo verificat dictũ phĩ. ¶ Cauſa aũt eſt ꝙ frigus triplex eſt.ſ. ſolũ frigus ⁊ multũ frigus ⁊ frigus vehemens: frigus autẽ per hoc ꝙ eſt frigus nõ facit niſi ſpiſſare vaporẽ in nubẽ ⁊ in aquam preter hoc ꝙ vltra expellat ab ipſo calidũ vel nõ ſubito expellit: frigus aũt multũ eſt qđ eſt quaſi calcatũ ⁊ ſtringit ⁊ ꝯgelat fortiter vniuerſalr expulſo calido: ſed vehemens frigus eſt acutum qđ preoccupat ſpiſſationem frigoris: q2 quaſi ſimul tẽpore facit tres actiones ſ. ſpiſſare in aquam ⁊ ꝯgelare ⁊ calidum vniuerſalr expellere: hec aũt frigora differentiam habent: q2 frigus etiam primum ⁊ multum frigus eſt addens illi cumulationi frigoris: vehemens autẽ qñq; eſt magnũ vel multũ ſed eſt acutu3: q2 penetratiuum ꝓpter illud in qđ agit ſicut eſt vapor qui ſubtilior eſt q̃ nubes: ⁊ ideo fortius penetrat a frigore: quando autẽ eſt ꝓpter materia3 in qua eſt frigus in ſicca mã magis penetrat q̃ in humida ꝓpter hoc ꝙ ſiccum eſt actiuu3 ſicut frigus eſt venti ſeptẽtrionalis qđ frequẽter eſt in ſereno tẽpore: ⁊ in illo frequẽter gñat pruina: a tali ergo frigore vehementi ꝯgelat vapor anteq̃ recipiat ſpiſſationẽ in nubem vel ꝯuerſionẽ in aquã qđ oſtendit figura pruine ſicut diximus: hec eadẽ cauſa eſt q̃re frequenter in februario ⁊ martio ab alto cadit nix pauca que eſt ſicut figura ſtelle ⁊ cadit iterpolate: quia tunc calor ſolis expellit in vaporem eleuatum frigus aeris ex hyeme relictum: ⁊ ideo vehemens efficitur ⁊ conuertit vaporem anteq̃ ſpiſſetur in nubes: ⁊ ideo cadit in figura vaporis quam prediximus.

Frig9 triplex

¶ Cap. 11m. De differentia roris ⁊ pruine penes tempus ⁊ locum accepta.

Secunda autẽ differentia roris ⁊ pruine eſt ſm locũ ⁊ tẽpus accepta: qm̃ vt ait Ariſto. ros non vbiq; ſed in quibuſdã locis calidis ſit in hyeme: ⁊ cauſa illius eſt: q2 in locis illis eo ꝙ calidũ vel deſijt valde in hyeme calor temperatus reſoluit vaporẽ cõparatũ cũ in aere nõ occurrit frigus intẽperatum ſed potius tẽperatum reſoluens ipſum ⁊ non congelans quia ibi ſit ros. Sed pruine generatio non poteſt eſſe in hyeme in locis illis: ideo niſi forte valde raro: q2 pruina non cauſatur a frigore temperato: ſed excellẽti qđ eſt frigus qđ dicit ꝯtractum ab effectu: q2 ꝯtrahit vaporem vehementer ꝯgelans ipſum preoccupando anteq̃ poſſit ſpiſſari in nubem ſicut diximus ſupra: vnde vapori illi eleuato de quo generatur pruina non occurrit in aere frigus equale

qꝺ eſt temperatum: qꝺ cõprimat ipſum in nubem nec occurrit ei calor tẽperatus: qui faciat ipſuꝫ aquam ſubtilem ſicut fit in rore: ſed potius excedens frigus occurrit ei vt ſepius diximus: ⁊ ideo ſi conſiderentur iſta que dicta ſunt ros non habebit tñ vnum locum ſue generationis in aere: ſed vnũ habebit per ſe qui ſupra dictus eſt: ⁊ aliũ habebit ꝑ accidẽs qui eſt locus inferius nõ lõge a terra: ⁊ illud qdẽ fit ꝓpter duas cauſas: quaꝝ vna eſt frigus aeris ⁊ calor loci: ⁊ altera eſt cauſa calor aeris ⁊ frigꝰ loci: ⁊ vtrũqꝫ hoꝝ eſt duplex ⁊ ſic ſiũt q̃tuor modi gñationis roris in iferiori ſpatio aeris: põt enĩ locus eſſe calidus per ſe ⁊ aer frigidus per ſe ex tẽpore. ſ. ꝙ per ſe eſt frigidũ ſicut eſt locus multũ ad meridiẽ parte latitudinis ab equinoctiali circulo: ⁊ ille locus eſt per ſe calidus ſi nihil ipediat itroitũ caloris in ipſuꝫ ex parte meridiei: in eodẽ aũt loco in hyeme eſt aer frigidus ꝑ ſe: q꜡ tũc recedit ſol ab ipſo: ꝑ̃cipue in nocte: ⁊ tũc ex calore loci ⁊ frigore aeris generat̃ tẽperatum frigidũ vaporẽ iſpiſſans ⁊ intẽperatũ calidum ꝯgelationẽ impediẽs in iferiori aere: ⁊ ex illis cito fit gñatio roris: põt etiã ecõuerſo aer calidus eſſe per ſe ſicut in eſtate ⁊ locus frigidus per ſe ſi ſit in aquilone: cuiꝰ latitudo nigra eſt equinoctiali circulo: ⁊ tũc iteꝝ in inferiori aere ex vtriſqꝫ ꝯiũctis gñat̃ frigidũ tẽperatũ ⁊ calidũ tẽperatũ: que ſũt gñantia rorẽ vt diximus: põt etiaꝫ locus calidus per accñs: ⁊ aer frigidus ex quacũqꝫ cauſa ſicut ſi locus ſit aqlonis: ſed ad aqlonẽ habeat mõtes altiſſimos flatũ aqlonis impediẽtes: ⁊ ex parte meridiei ſit patẽs vẽto auſtrali ⁊ ſoli: ⁊ tũc iteꝝ ex calore loci ⁊ frigore aeris reſultat tẽperies in calido ⁊ frigido que ſũt gñatiua roris: põt locus etiã eſſe frigidus ꝑ accñs: ⁊ aer calidus ex q̃cũqꝫ cauſa: ſicut ſi ſit locus meridionalis ſed ex ꝑte meridionali altiſſimos hꝫ mõtes qui impediãt flatũ auſtri: ⁊ acceſſuꝫ ſolis in ipſuꝫ: ex parte ãt aqlonis patẽt vẽto aquilonari: ⁊ tunc iteꝝ ex ꝓprietatibus loci ⁊ tẽporis reſultat tẽperies in aere inferiori: ⁊ ideo ros in eo generabit̃. Lꝫ autem iſta diuiſio multiplr̃ poſſit variari. ſ. ꝙ poſſit ex vtriſqꝫ loco ⁊ tẽpore calidis per ſe vel ex vtriſqꝫ frigidis per ſe: vel ex vtriſqꝫ calidis per accñs: vel vtriſqꝫ frigidis per accñs: vel ex loco calido per ſe: ⁊ aere frigido per accidẽs: vel ecõuerſo ex aere calido per ſe ⁊ loco frigido per accidẽs: vel ex loco frigido per ſe ⁊ aere ⁊ calido per accidens: vel ecõuerſo ex aere frigido per ſe ⁊ loco calido per accidẽs: tñ q꜡ prime q̃tuor cõbinationes nõ ſunt gñatiue roris ꝯñtes aũt vt ꝯſtat per antedicta: Phs nõ tãgit niſi duas que in q̃tuor modis diuerſificant̃: ⁊ he ſufficiũt ad ſciẽdum cauſam gñationis roris in aere inferiori: pruina aũt ſemper generat̃ in inferiori aere non a tepore frigidi ⁊ calidi: ſed potius a congelatione preoccupante ſpiſſationẽ vaporis in nubem: ⁊ ꝯuerſionem nubis in aquam: que ꝯgelatio eſt frigoris excellentis in aere inferiori.

¶ Cap. 12m. De ꝯueniẽtia roris ⁊ pruine in duobꝰ. ſ. in tẽpore eleuationis vaporis: ⁊ in hoc qꝺ neutrum eſt in ſupremis montibus altis.

COnuenit aũt pruina ⁊ ros in duobus: quorum vnũ eſt ꝙ vapor nõ eleuat̃ qñ flat vẽtus ſed potius in ſereno. ſi enĩ flat vẽtus aut ille erit aquilonaris aut meridionalis aut oriẽtalis aut occidẽtalis: ⁊ ſiquidẽ eſt aquilonaris frigidus ẽ impediẽs eleuationẽ cauſati vaporis. Si autẽ meridionalis ille ꝯgregatiuus eſt nubiũ ⁊ trahit ſerenitatẽ: ⁊ tũc iteꝝ nõ eleuat̃ vapor ſubtilis ſed ſpiſſus qui eſt mã pluuie. Si auteꝫ eſt oriẽtalis ille eſt calidus eo ꝙ ſol diu agit in ipſum ſicut dicet̃ infra in tertio: nõ ꝑmittit in vapore ſiccuꝫ eſſe equale frigidũ. Si autẽ eſt occidẽtalis ille pluuioſus eſt nõ habẽs vaporẽ puꝝ ⁊ claꝝ: qui eſt mã roris vel pruine: oẽs aũt ſcdarij venti ꝓprietates ſequunt̃ principaliũ: ⁊ ideo flante vẽto aut non eleuat̃ vapor roris ⁊ pruine: aut ſi eleuat̃ ad formã roris vel pruine nec põt ꝑuenire: ⁊ ſic intelligit̃ dictuꝫ phi qꝺ dicit ꝙ vapor roris eleuat̃ in ſereno ⁊ nõ eleuat̃ quando flat ventus alioquin ꝯdiceret ſibi infra ſtatim in ꝓrimo vbi dicit ꝙ ros fit qñ flat auſter nõ ſeptẽtrio: hoc enĩ eſt veꝝ de mã roris que eleuat̃ in auſtro: ſed auſtro durãte mã hec ad formã roris nõ ꝑuenit: ſed potius in ſereno auſtro ſuccedẽte: ⁊ hoc eſt etiã veꝝ de mã pruine. Cõueniũt autẽ in hoc etiã ros ⁊ pruina: ꝙ neutrũ eoꝝ gñat̃ in ſupremis mõtibus altis: alij enim ſunt montes: alij alti montes: ⁊ alij ſupremi montes alti. ¶ Mõtes enĩ alij ſunt ſupra cõmunẽ terre circũferẽtiã ſed nõ excedẽtes primã aeris tunicã in quo ſũt virtutes radioꝝ ſolis. Sed mõtes alti ſunt qui addũt ſuꝑ mõtes in eleuatione ⁊ excedũt terre circulũ ⁊ primũ aeris interſtitiũ qꝺ frigidũ eſt: ⁊ ideo in eis ſunt niues ꝑpetue ex quaꝝ cõpreſſione in ꝓfundo gñat̃ cryſtallus ⁊ beryllus: ⁊ alij huiuſmodi lapides a qbus nãliter remouet̃ calidũꝫ. Alij ſunt mõtes ſupremi alti qui ſuper illos addũt in eleuatione ⁊ excedũt ſcdm aeris interſtitiũ: ⁊ ꝓtendunt̃ vſqꝫ ad tertiũ lõge in ipſo exaltari vſqꝫ ad aerẽ qui ſiccatus eſt calore nõ vrente ſed exiccãte aeris humorẽ ⁊ in illis nec pruina nec ros generat̃ in ſublimi ipſoꝝ: cuius duas cauſas dicit eſſe phs: quaꝝ vna eſt: ꝙ caliditas vehemẽs eſt in eis locis que ſunt in ſupremis mõtibus illis: ⁊ ideo anteq̃ꝫ vapor aſcẽdat ad cacumina eoꝝ ſoluit̃ in aquã ⁊ deſcẽdit in vallẽ: altera aũt eſt q꜡ aer nõ lõge ſupra cacumina illoꝝ mõtium inflãmat̃ ⁊ caleſit calefactione vehemẽti: ⁊ etiã ſi aliquid poſſet frigidũ aeris locũ trãſire de vaporibus ⁊ ꝑuenire vſqꝫ ad cacumina eoruꝫ illud ibi reſoluit̃ in aerẽ: ⁊ ideo nõ generantur inde ros aut pruina. Iſti ſunt montes de quibus legit̃ in chronicis: ꝙ phi aſcẽdẽtes in eos cauſa philoſophãdi ſecũ portauerũt aquaꝫ in vaſe: ⁊ ſpõgeas vt ſpõgis in aquã miſſis ⁊ ori applicatis attraherẽt ſibi frigidiorẽ ⁊ craſſiorẽ aerem ad refrigerium pectoris vt aliquãdiu ibi ſubſiſtere poſſent.

Nota de diuerſitate mõtium.

¶ Cap. 13m. De gñatione roris ⁊ pruine in corintho.

DIco aũt iteꝝ: ꝙ lꝫ vbiqꝫ fiat ros quãtũ ad mãꝫ humoris flante auſtro: ⁊ mã eius abſcindit̃ flãte aquilonari vẽto: tũc eſt aliquis locus in quo fit oppoſitũ: q꜡ gñat̃ in eo mã roris flante aquilonari: ⁊ ꝑ̃cidit̃ flãte auſtro ſicut eſt Corinthꝰ: ⁊ hoc ideo eſt: q꜡ auſter in eo ſerenat ⁊ precidit mãm vaporis: ⁊ aquilo in eo eleuat vaporẽ ⁊ ꝯgregat eum ⁊ inſpiſſat ⁊ ꝯuertit in rorẽ ⁊ pruinã: vnde cuꝫ flat auſter nõ fit vapor eleuatꝰ in eo ros: q꜡ ſeparat̃ ⁊ diſpergit̃ ab eo auſtro. Sed cũ flat ſeptẽtrio tũc vẽtus ipſe inſpiſſat vaporẽ: ⁊ fit in loco illo ros: huius aũt cauſam dicit eſſe: q꜡ frigus ſeptẽtrionis ꝯ̃rium eſt caliditati auſtri: ⁊ ideo cum caliditas auſtri in Corintho ſegregat ⁊ diſgregat partes vaporis eleuati: tũc ex oppoſito frigus ſeptẽtrionis ſpiſſat eas ⁊ ꝯuertit in rorẽ ⁊ in pruinã. ¶ Hec ãt cauſa phi obſcura eſt: q꜡ ſi calor auſtri ideo ⁊c. q꜡ auſter calidus eſt vẽtus ſeparat partes vaporis: ⁊ ideo abſcindit rorẽ ⁊ aquilo frigiditate ſua ſpiſſat vaporẽ: ⁊ ideo generat rorẽ ⁊ pruinã: cum vbiqꝫ auſter ſit calidus ⁊ vbiqꝫ aquilo frigidus: vbiqꝫ debet auſter aſcidere pruinã ⁊ rorẽ: ⁊ vbiqꝫ aquilo pruinas ⁊ rorẽ facere qꝺ ſenſibilr̃ falſuꝫ eſt.

Dubiũꝫ ꝯtra philoſophuꝫ

¶ Et ideo ſciẽduꝫ ꝙ auſter ꝓpter tria facit vaporẽ humidũ: q꜡ aliqñ ꝯuertit̃ in rorẽ ⁊ in pruinã: aliqñ ex eo eniꝫ ꝙ calidus eſt apit terrã ⁊ facit exhalare humidũ: ex eo autẽ ꝙ humidus eſt nutrit humorẽ: ⁊ ex eo ꝙ flatus eſt tortuoſus ſiue flexuoſus ⁊ inuolutus eſt vaporẽ eleuatũ inſpiſſat ⁊ ꝯgregat in aerẽ ⁊ in pruinã: hoꝝ aũt triũ oppoſita habet aquilo: q꜡ eſt frigidus ⁊ ſiccus ⁊ recti flatus ⁊ per frigidũ quidẽ ſtringit terre poros ne exhalẽt vaporẽ: per ſiccũ aũt ꝯſumit eleuatum vaporẽ ⁊ aſtringit eum ⁊ per hoc ꝙ eſt flatus recti diſſipat partes nubiuꝫ ⁊ nõ permittit eas cõgregari ⁊ inſpiſſari. Quare aũt hec attribuant̃ iſtis vẽtis ifra in tertio libro huius ſciẽtie ratio aſſignabit̃. ¶ Dicendum ergo ꝙ in Corintho auſter per accidens efficit̃ calidus ⁊ ſiccus ⁊ recti flatus ⁊ lꝫ ſit calidus vbiqꝫ: tamen ibi efficitur excellentis caloris ⁊ ꝯſumentis vaporem. Aquilo autem temperate frigiditatis ibi efficitur ⁊ humidus ⁊ reflexuoſi flatus: ⁊ huius quidem cauſaꝫ oportet eſſe ꝙ Corithus ſicca ſit ſic ꝙ pars auſtri terram adiacentem habeat ſiccam vehemẽter ⁊ arenoſam nec poſſit auſter venire in Corinthũ niſi per illam terrã: q꜡ tunc ſiccatur humor eius: ⁊ cum humor fuerit cauſa flexuoſi flatus ſui amittit flexuoſitatem ſuaꝫ ⁊ efficitur recti flatus: oĩs aũt ventus qui recti eſt flatus diſſipat partes nubium ⁊ preſcidit rorem ⁊ pruinam: in Corintho autem ex parte aquilonis oportet eſſe maria vel paludes multas vel vtrunqꝫ in quoꝝ vaporibus temperatur frigiditas aquilonis ⁊ humorem accipit: ⁊ ideo ſtatim flexuoſi flatus efficitur: ⁊ ideo per frigus temperatum non impedit eleuari vapores: per humidũ autẽ auget humorẽ in ipſis: ⁊ per flexuoſitatẽ ſpiſſat partes eoꝝ: ⁊ facit conuerti in aquas roris aut pruine.

Solutio

¶ Cap.

¶Cap.14m. Et eſt digreſſio de generatiõe roꝛis exiccantis herbas: ⁊ de generatione mannatis.

Est etiam pꝛeter ea que dicit phs attendēdum ꝙ gñatio roꝛis aliquando eſt in vapoꝛe q multū hꝫ humidi aerei ⁊ ſubtilis terreſtris ſicci ⁊ nõ eleuaᷣ ille niſi tēpoꝛe caumatis qui cum eleuaᷣ dirigitur caliditate aeris humidū aereū directiõe bona ⁊ permiſceᷣ ei foꝛtiter terreſtre ſiccū: ⁊ poſtea frigoꝛe temperato pingueſcit humidū aereū: ⁊ cadit ros fluēs ⁊ viſcoſus ad moduꝫ mellis ſuper herbas ⁊ folia arboꝝ: ſole aūt agente in ipſum euapoꝛat humidū et comburitur in ipſo terreſtre ſiccū ⁊ efficitur ac ſi foꝛma ſubtilis ſit ſpera ſuper herbas ⁊ arboꝝ folia ⁊ ſua ſiccitate exiccat ea ⁊ cõburit ⁊ īducit ſterilitateꝫ in eis: herbā autem ſup quā cadit ros ille appetitu vehementi comedūt aīalia: ⁊ pᷓcipue oues: ⁊ qa mel nõ decoctum ſoluit vētrem: ideo oues multū de ipſo comedētes fluxu ventris moꝛiunᷣ: ⁊ cū ſit calidum ⁊ ſiccū nutrit cholerā in eis: ⁊ ideo inueniunᷣ ille oues moꝛbide frequenter crocee interius quādo aperiunᷣ per inciſuras. Qꝫ autem veꝝ ſit qꝺ dictum eſt teſtatur Auicenna in ſecūdo libꝛo canonis vbi loqtur de ſimplicibꝰ medicinis: dicens ꝙ mel eſt occultus ros cadēs ſuper floꝛes ⁊ alias plātas ⁊ ſuper lapides qꝺ apes colligunt: aliquādo eſt ros manifeſtus quē poſſunt colligere hoīes: in idē autē redit generatio mānatis: qa māna ꝭm Auicēnā eſt ros ⁊ eſt de generatione mellis in terris calidis cadēs ſpiſſius melle cōi ⁊ exiccatur ⁊ multā virtutem cõtrahit ab eo ſuper qꝺ cadit.

¶Cap.15m. De generatione pluuie ⁊ niuis in cõmuni ⁊ de differentia eoꝛum ad roꝛem ⁊ pꝛuinam.

In phō vbi ſupra.

Post hoc autē notandum eſt ꝙ ex nube nunꝗ aqua frigida cõgelaᷣ niſi in loco vbi nubes ſūt ⁊ ex vapoꝛibus nubes ſiūt: ille aūt eſt locus medius aeris qui inter oēs eſt frigidus: ex illo autē loco nubiū ad terram deſcēdūt tria coꝛpoꝛa: quoꝝ diuꝫ generatio ⁊ eē ꝓpter frigus eſt ſiċ ꝓpter cām efficiētē. Sunt enī hec tria aque pluuie ⁊ nix ⁊ grando: quecunqꝫ eniꝫ ab aere deſcēdūt: aut deſcēdunt congelata aut nõ congelata. Si cõgelata deſcendūt aut ſunt congelata ſimul ⁊ cõuerſa in aquā aut ſunt pꝛius in aquā cõuerſa ⁊ poſtea congelata: quecunqꝫ deſcēdunt nõ cõgelata ſunt ſiċ pluuia: ⁊ que deſcendūt cõgelata quoꝝ cõgelatio fuit ſimul cū conuerſiõe in aquā ſunt ſicut nix: que autē deſcēdunt congelata ita ꝙ cõgelatio ſequebaᷣ cõuerſionē ſunt ſicut grando. Differētia ergo coꝛpoꝝ deſcēdētium ab aere penes foꝛmā accepta nõ eſt niſi per tria diuidēs coꝛpoꝛa: vnde coꝛpoꝛa deſcēdentia ab aere ſub iſtis accepta ſunt duo ſiꝉa: quia deſcendūt flura hoc eſt nõ cõgelata: vel deſcēdunt terminata hoc eſt cõgelata. Sūt autē duo eo ꝙ cā gñationis eoꝛum eſt vna. ſ. frigus ſimplex ⁊ frigus excellēs: ⁊ lꝫ plura nūero inueniaᷣ cū reducunᷣ ꝭm foꝛmā ad iſta qa diuerſitas eoꝛum nõ eſt niſi in paucitate ⁊ multitudīe tñ: quia ⁊ nix eſt pꝛuina multa differēs ꝭm accñs ab ipſa qꝺ eſt durities: ⁊ pꝛuina eſt nix pauca differēs ꝭꝫ accñs qꝺ eſt mollities ſicut añ diximꝰ. Siꝉr autē ros eſt pluuia pauca ⁊ pluuia eſt ros multus ꝑ accidēs differēs qꝺ ſuperius eſt determinatū: pluuia enim eſt multꝰ ros ideo ꝙ pluuia nõ niſi ex vapoꝛe multo qui īfrigidatus eſt ⁊ cā illiꝰ eſt tēpus locus ⁊ frigiditas. Tṗs qdē eſt: qñ remanētia vapoꝛis roſcidi in alto eſt dies vnus qa ī die eleuatur tēpoꝛe ſereno ⁊ in nocte deſcēdit: ſiꝉr autē eſt de vapoꝛe pꝛuine. Sed vapoꝛ pluuie ⁊ niuis remanēt tēpoꝛe pluri: qa multi ſunt ⁊ diu agit in eis caloꝛ eleuās ⁊ frigus inſpiſſans in nubē ⁊ cõuertēs nubē in aquā: vel ēt cõgelans in glaciem. Siꝉr locus generationis roꝛis ſtrictꝰ eſt ſiue ſit locꝰ generationis eius per ſe ſiue gñationis per accñs eius: qa inferioꝛ locus ꝓ tāto diſtrictꝰ eſt: qa nõ multū eſt a terra eleuatus: ſed amplius ⁊ dilatatꝰ eſt locus generationis pluuie et niuis: qa totꝰ locus medius vbi dilatatū eſt frigus eſt locuꝫ generationis pluuie ⁊ niuis. Siꝉr frigus tēperatū eſt gñans roꝛem: ſed intēperatum nõ excellēs generat pluuiam: excellens aūt generat niueꝫ ⁊ pꝛuinā: qñ ſicut iam ante habitum eſt pꝛuina ſit ex vapoꝛe congelato anteꝗ ſpiſſareᷣ in nubem ⁊ nõ in loco medio qui eſt locus nubium. Nix autē eſt ex nubibus inſpiſſatis ⁊ cõgelatis paulatim egrediēte calido cuius ſignum eſt: ꝙ nix cadit mollis ⁊ pꝛuina cadit dura: quia mollities niuis ſit ex hoc ꝙ pars caliditatis nubis reſoluit duritiē eius cum cõgelatur: ⁊ ideo nõ rigeſcit qa partes vapoꝛis ⁊ nubis cū congregarentur nõ potuerunt adeo cõgregari cõgregatione ꝙ indurarenᷣ: per oppoſitum autē eſt de pꝛuina: qa cõgelatur vehemēter ex frigoꝛe loci ⁊ tēpoꝛis vt ſupꝛa diximus ⁊ expelliᷣ totū calidū: ita ꝙ nihil eſt īpediens qui frigus cõuertat in rigoꝛoſioꝛem partem vapoꝛis vehementer congregando ⁊ contrahendo per congelationem.

¶Cap.16m. Et eſt digreſſio declarans māam niuis.

Est aūt hic ſciendū de generatiõe niuis quo ad mālem cām ipſius ⁊ locū gñationis: ⁊ efficiēs ⁊ figurā ſiue foꝛmā: eſt autē materia niuis in pteriam ante dictū qꝺ eſt nubes calida. Cum eniꝫ ſol radijs calefacit inferioꝛa elemēta eleuat ex eis vapoꝛeꝫ in quo eſt vis caloꝛis: qui caloꝛ ēt ſecum inducit multū de aerea ſubſtantia qui poſtea eleuatus ad locū frigidum inſpiſſaᷣ in nubem: ⁊ frigidū loci incipit expellere calidū: ⁊ ſi frigus illud eſt excellens: aut expellit ſubito calidum ante cõuerſionē nubis in aquaꝫ: aut expellit non ſubito: ⁊ ſiqdem ſubito expellit tunc ſit dura cõgelatio ex illo ſicut ex pꝛuina. Si autē non ſubito tūc calidumꝰ aereū non temperatū qꝺ congelationē impedire non pōt remittit tñ effectuꝫ maximi frigoꝛis qui effectus eſt indurare congelatuꝫ: ⁊ ideo nix cadit mollis manibus impꝛeſſibilis de facili. Ex hoc etiaꝫ pꝫ ꝙ lꝫ pꝛima materia humidarum impꝛ̃ſſionū. ſ. roꝛis ⁊ pluuie ⁊ pꝛuine ⁊ niuis ſit vna: nõ tamē īmediata materia eſt vna: qa ꝓxima mā niuis eſt nobis nubes calida multum in ſua eleuatiõe habens de aereo introducto in materiā per calidum eleuās vapoꝛem vnde facta eſt nubes qꝺ nõ habet in ſe materia pluuie que nubes eſt frigida: neqꝫ materia roꝛis que eſt vapoꝛ tēperatus ⁊ ſubtilis. Differt autē a materia grādinis: qa nubes que eſt mā grādinis: vt infra habebiᷣ: eſt nubes calidiſſima a qua totuꝫ ſimul egreditur calidū. Sed a nube niuis egreditur paulatim. ¶Eſt pꝛopterea ſciendū ꝙ vapoꝛ niuis multuꝫ hꝫ de terreſtri admixto: ⁊ ideo eſt de vapoꝛibꝰ qui ex aquis in terra currētibus eleuaᷣ: cuius ſignū eſt ꝙ aqua niuis liquefacte non eſt pura: ⁊ ꝙ frequēter ſoꝛdidanᷣ manus quando lauanᷣ niue liquefacta: ⁊ ideo ēt aque niuis reſolute fecūdāt multuꝫ terras ⁊ faciunt creſcere ſemina: quia calidum paulatim egrediens temperat in eis frigiditatem ⁊ ſunt bone commixtionis cum aereo ⁊ terreſtri.

Nõ quõ materie pꝛoxime roꝛis pluuie pꝛuine et niuis ſunt diuerſe.

Propter qd niues fecundas reddunt ſegetes.

¶Cap.17m. Et eſt digreſſio declarans loca gñatiõis niuiū.

Locus autem generationis niuiū eſt locus medius frigidus illis de cauſis que ſepe dicte ſūt. Locus autē ille non eſt generatiuus niuiū frigido excellenti niſi quādo frigus eſt vbiqꝫ ſparſum in aere: qa tunc nõ eſt ita acutū ſicut quando per calidū ſparſum in aere expelliᷣ ad vnuꝫ locum: cum aūt frigus in ſparſuꝫ nõ ſit niſi pꝛincipaꝉr in hyeme ⁊ ſecūdario in fine autūni ⁊ in pᷓncipio veris ꝓpter cõiūctionē quā hꝫ cum hyeme: pꝫ iā cauſa quare nix nõ generaᷣ niſi in hyeme vel in fine autūni vel in pꝛincipio veris. Sunt tamē loca vbi frequētiꝰ gñaᷣ nix ꝗ in alijs: ſiċ loca aquilonaria lõge diſtātia ab equinoctiali circulo vel loca mõtuoſa. Qꝺ aūt nix multa gñaᷣ ī locis aquilonaribꝰ cā ē: qa frigiditas eſt multa in locis illis ꝑꝑ obliquū reſpectū ſolis ad illa loca: eſt ergo frigus ſemꝑ ſparſuꝫ ī locis illis: vꝉ ꝑ multū tṗs: ⁊ ideo frigus ī locis illis nõ ē expulſuꝫ ad vnū locū: ⁊ iō nõ ē acutuꝫ in opatiõe ſua: cū tñ ſit excellēs: tale aūt frigus gñatiuū ē niuiū: ⁊ iō regiões ille multaꝝ niuiū ſūt. Loca aūt mõtuoſa vapoꝛoſa ſūt vehemēter: ⁊ qa iter ſe ꝓuocāt vapoꝛē: iter ſe inſpiſſant eū: ⁊ frigus eſt diffuſum iter loca illa omni tṗe: eo ꝙ attingūt ad locū mediuꝫ frigidū: ⁊ ideo ibi multe niues generanᷣ ⁊ in altioꝛibus mõtibus perpetuo cõſeruanᷣ: ex his pꝫ etiam per oppoſitū ꝙ loca plana meridionalia vel nõ habent niues vel paucas habent ⁊ non diu conſeruant eas.

¶Cap.18m. Et eſt digreſſio declarās de cā efficiente gñationis niuis: ⁊ de diſpoſitione nubis niuoſe.

Causa vͦo efficiens niuium concomitans niueꝫ eſt frigus expellens nõ impulſum ad vnum locum ſed ſparſum per aereꝫ: ⁊ hoc qdem vocamus multum frigus in antecedētibꝰ iſtius libꝛi. Cauſa autē concomitans diſpõnem niuis

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

que eſt mollities calidum aereum eſt paulatim exiſtẽs a nu
be niuis: nihil enī incõueniens eſt duo cõtraria eſſe hoc mo
do in eodem ꝙ vnū ſit vt egrediens alteruꝫ vt ingrediẽs: ⁊
vnū ſit vincens alteꝝ remittens aliqd de excellentia ipſi⁹: ē
autem frigus illud ꝓpter ſui exceſſum in multitudie cõpre-
hendẽs nubẽ: ⁊ partes eius anteq̃ȝ ad aquā poſſint cõuerti:
Signa futu-re niuis. qa cum calido paulatim expellit̃ in aerẽ. Ideo duo ſigna hꝫ
vulgus aduentus niuis in ꝓrimo: cum enī aer turbidus eſt
clara turbatione ad albedinẽ in ſuperiorib⁹ aeris declinan-
te ſignū accipit vulgus ꝙ illa nubes que tūc turbat ſerenita
teꝫ aeris eſt nubes niuis: qa nubes pluuie eẽt obſcura ⁊ ma
gis ſpiſſa ⁊ magis ſe trahẽs ad vnum locū aeris cum nubes
niuis multū habeat imixtum de aereo: ⁊ ideo alba ⁊ ſic ꝑoc
cupata frigore ante multā ſpiſſationem ſuā. Et ideo ſparſa
per aerẽ: ⁊ ideo viſus diffundit̃ in ipſa. Aliud autẽ ſignū eſt
ꝙ cum ſentit̃ aer calefieri aliquantulū poſt viſionẽ talis nu
bis in hyeme: qa tunc ꝑnoſticantur in ꝓrimo niuem debere
venire cuius cā eſt qa iam calidū nubis cū aere iducto pau
latim incipit expelli a nube: ⁊ hoc eſt cū iam incipit cõgelari
poſt qd̃ ꝓrime ſeqtur deſcenſus niuis. Ex his pꝫ q̃re cū nin
git vbiq̃ȝ obſcurū eſſe videt̃ celū alba q̃daꝫ obſcuritate: ſed
cū pluit eſt obſcurū nigra obſcuritate ⁊ nõ vbiq̃ȝ niſi raro: qꝛ
ſ. nubes niuoſa ſparſa eſt ⁊ diuaricata: pluuioſa aūt ꝯcta ē et
quaſi ad aquā reducta: ⁊ ideo miorē locū occupat q̃ȝ niuoſa.

¶ Cap. 19m. Et eſt digreſſio de forma niuis ⁊ effectu quādo
diu conſeruatur.

Ex dictis autẽ facile ſumit̃ cauſa figure ⁊ forme
niuis: neceſſe enim eſt niueꝫ eſſe albā eo ꝙ ipa
ſit materialiter de perſpicuis quare cõcreto in
partib⁹ diuaricatio: omnes aūt tales ꝑtes mul
tuꝫ recipiūt de lumine iter ſe: ⁊ ideo ſunt albe:
tamẽ viſum terminãtes: ſicut in cryſtallo cõtri
ta pꝫ vel vitro contrito vel quolibet alio perſpicuo nõ colo-
rato: ꝙ autẽ lata velut partes lane diſtracte cadit cauſa ē:
qa frigido multo ꝑoccupante per frigidā cõuerſionẽ eius in
aquā eſt ꝯgelata: ⁊ ideo ſicut partes nubis late ſunt velut la
ne partes quedā: ita ſunt ēt ꝑtes niuis ex tali nube mõ pre-
dicto generate: qua v̓o de cā mollis ſit ſepius iaꝫ dictuꝫ eſt:
ſed cū cecidit nix ſi diu cõſeruetur dureſcit multiplicato fri-
gore circa terras ſup quas cadit. Põt ēt tātū intẽdi frigus
ex multitudine niuis: ꝙ niuem cõſolidat in glatiẽ: ⁊ ſi perpe
tuo frigore vniuerſaliter calidūꝫ a glatie auferatur erit cry-
ſtallus vel beryllus vel alius lapis de humido aqueo gene-
rabilis: frigus enim in illis poros adeo cõſtringit ꝙ calor ſe
quens ingredi nõ põt in partes lapidis liquefaciendo ⁊ re-
ſoluendo humidū qd̃ eſt in eis: ⁊ ideo facilius igne cõſumū
tur q̃ȝ liquefiant. Signū autẽ huius cõſtrictiōis eſt duritia
lapidis que limari non poteſt neq̃ȝ dolari: ⁊ cum collidit̃ ad
chalibem vel ad aliū valde duruꝫ elucet ignis ex colliſiōe ta
li: erit autem tractatus de his in libro de Mineralibus.

¶ Cap. 20m. Et eſt digreſſio declarans qualiter nubes iſpiſ
ſatur in pluuiam.

Poſt hoc autem de pluuia dicemus de materia
⁊ efficiente ipſius cõſiderantes ⁊ de loco ſue ge
nerationis ⁊ quare cadit in guttis rotūdis. De
materia autẽ pluuie cõiter ab Ariſto. ⁊ ab alijs
tradit̃: ꝙ materia ꝓrima pluuie ſit nubes aquo
ſa frigido medij loci inſpiſſata. ¶ Sꝫ tunc que-
ſtio eſt Xutos phi quare nubes ſpiſſantur in aquā. Obijcit
enim ſic: aut nubes cadit in vacuū qd̃ habet inter ſe: aut ps
cadit in partem aliam. Si cadit in vacuū qd̃ habet inter ſe
ergo vacuuꝫ eſt intra illud aut eſt corporeū aut incorporeū.
Non incorporeuꝫ: qa omne vacuum eſt ſpatium corporalis
ſuperficiei nõ hñs corpus vt dicunt ponẽtes vacuuꝫ. Si au
tẽ eſt vacuuꝫ corporeuꝫ hoc eſt iteꝝ incõueniens vt demon-
ſtratuꝫ eſt in phyſicis: ergo nõ cedit vacuū. Si ḡ cedit pars
in partẽ hoc iteꝝ nõ põt eſſe: qa ſicut nõ poſſunt duo corpora
eſſe in vno loco ita nõ poſſunt due partes corporis eẽ in vno
loco: oporteret autẽ ſi pars cedit in partẽ ꝙ ambe ꝑtes erūt
in vno loco. ¶ Adhuc autem obijcit Xutos phs cum nubes
cõtrahitur in medio aut pars ꝓrima medio ſequit̃ partem
aut non. Si nõ ſequit̃ tunc oportet ꝙ laceretur pars nubis
parte nubis qd̃ eſt falſuꝫ. Si autẽ pars ſeqtur partẽ eadem
ratione tertia pars ꝓrima ſecunde partis ſequitur illam: ⁊
ſic de alijs vſq̃ȝ ad vltimam: ergo quelibet pars nubis ꝓri-
mior centro efficitur. Si autẽ ſic eſt aut corpus cõtinens nu
bem etiā ſeqtur nubem aut non. Si nõ ſequitur nubeꝫ tunc
erit vacuum intercipiens extremitatem aeris cõtinentis et
nubis contente: ⁊ ſic iteruꝫ vacuū eſt aliud in natura. Si au
tem ſeqtur tunc eadem rõne pars cõtinentis remotior a cõ
tento ſequitur partẽ cõtinentis ꝓrimiorẽ contento: ⁊ ſic vſq̃ȝ
ad vltimā ſuperficiem ignis que etiā contrahit̃ ⁊ efficit̃ cor
pori ſpiſſato ꝓpinquior: ergo tunc oportet ꝙ vel celū ſequat̃
partẽ illam vel erit vacuū inter cõcauum celi ⁊ vltimā ignis
ſuperficieꝫ quoꝝ vtrūq̃ȝ eſt incõueniens: ergo nihil videtur
ſpiſſari vel rarefieri poſſe. ¶ Adhuc autẽ dicit Xutoſ qd̃ mi
rabile videt̃ ſpiſſari ſi vno ſpiſſato corpore tot⁹ mūdus ſpiſ-
ſetur vel vno rarefacto tot⁹ mūdus rarefiat. ¶ Adhuc autẽ
quid eẽt rarefaciens vel inſpiſſans cõtinẽs corpus: bene enī
videmus quid ſpiſſat nubẽ cõtentā. Sed nõ eſt aliqua qua-
litas quare corpus cõtinens inſpiſſet̃ ⁊ iterū continens illd̃:
⁊ ſic vſq̃ȝ ad concauuꝫ celi. Si forte tu dicas ꝙ nube ſpiſſata
contrahunt̃ partes ⁊ aereū egredit̃ de nube qd̃ implet ſpa-
tiū qd̃ remanet inter corpus cõtinẽs ⁊ cõtentuꝫ: hoc non põt
eſſe: qa aereuꝫ incluſuꝫ nõ eſt multū: ⁊ ideo nõ poſſet imple-
re illud ſpatiuꝫ. ¶ Adhuc autẽ hec ſolutio nõ eſt generalis:
qa ſepe ſit rarefactio ſpiſſi ⁊ ſpiſſatio rari ꝑter hoc ꝙ aliqd
introducat̃ in raruꝫ vel aliqd emittat̃ de ſpiſſo: ⁊ tunc eadẽ
eſt difficultas quā obijcit Xutos phs. Ideo dicenduꝫ videt̃
ꝙ ſicut dicit Ariſto. ſuba ſi ſine alijs predicamentis ſola ac-
cipiatur indiuiſibilis eſt. Sed addita ſibi quãtitate diuiſi- Solo ꝑpa.
bilis efficitur. Sic autem ꝙ partes materie quãte diuidūt
rarū ⁊ denſum: ⁊ ideo ſubſtãtia receptibilis eſt rari ⁊ denſi
abſq̃ȝ alicuius alterius inductiōe vel emiſſione in ipſaꝫ vel
ex ipſa ⁊ abſq̃ȝ hoc ꝙ pars cedat in partem in denſo: vel exe
at a parte in raro. Eſt enim denſuꝫ cui⁹ partes ſunt propin-
que ⁊ eſt eoꝝ quantitas parua: ⁊ ideo quo ad quãtitatẽ im-
morantur: ⁊ ideo quelibet in locū minorem cõtrahit̃ ſed nõ
vna cedit in aliā: econtrario eſt in raro: qa raruꝫ eſt cui⁹ par
tes diſtant nõ ꝓpter interpoſitionẽ vacui: ſed ideo qa in ma
iorem quãtitatẽ dilatant̃. Qd̃ autem querit Xutos quid fa
ciat aerem ſequi nubẽ cõtractam vt terminus eius attigat
termino nubis: dicẽdum ꝙ calidum expulſuꝫ per frigidum
cū iſtud ſit calidū in aere circūſtante rarificat aerẽ: qꝛ nubeſ
frigido ꝯhitur: ⁊ per hoc pꝫ ſolutio dubitationis Xutos.

¶ Cap. 21m. Et eſt digreſſio declarãs cãm efficiẽtẽ pluuie: ⁊
quare cū impetu cadit: ⁊ quare generat aīalia quedam.

Cauſa autẽ efficiẽs pluuie eſt frigidū ipulſuꝫ in
nube a circūſtante calido: ⁊ ideo frigido tẽpo-
re non pluit. Sed pluuia poſt gelu ſignuꝫ eſt re
ſolonis in aere. Eſt autẽ caliduꝫ iſtud in toto
aere diffuſuꝫ: ⁊ nõ in vna ꝑte ei⁹: ⁊ ideo vndi-
q̃ȝ a ſe expellit frigidū qd̃ in nubẽ veniẽs cõpri
mit nubem ⁊ ꝑꝑ expulſionẽ cuꝫ impetu deſcendit aq̃ pluuie.
Sꝫ vehemẽtior eſt impet⁹ in eſtate q̃ȝ i hyeme: ⁊ qa tūc cali-
dum vehemẽtius expellit frigidū qd̃ ſoluit nubẽ in aquā: ⁊
ideo poſt ſerenū tp̃s impetuoſiores ſunt nubes q̃ȝ alio tp̃e: ⁊
quia in impetuoſis pluuijs ⁊ plus eſt de frigiditate expulſa
ab aere. Frigiditas autem eſt qualitas mortificatiua: ideo Propter qd
vehementes pluuie non bene conueniunt plantis ſed poti⁹ pluuie vehe-
pluuie ſuaues ſine violentia deſcendẽtes: qa in illis eſt plus mẽtes plãtis
de calido: ⁊ ideo ſimiles ſunt rori. Quia autem pluuia ſit de nõ ꝯueniūt.
vapore multum habente terreſtri: ideo cum ſuauis eſt ali-
quando cum pluuia generantur plurima animalia aquati-
ca ſicut ranūculi ⁊ vermes ⁊ aliquādo piſces paruuli. ¶ Cu Propter qd
ius cauſa eſt qa calidum qd̃ eſt in nube cum euaporare inci aīalia q̃dam
pit ſecum trahit ſubtile humiduꝫ qd̃ in ſe habet aliquid de aq̃tica ex plu
ſubtili terreo bene cõmixto: ⁊ ideo eſt viſcoſum: cuꝫ autẽ vi uia gñant̃.
ſcoſum reducit̃ ad aerẽ incipit dureſcere ⁊ conſtare ⁊ verte-
re ſe in pellem quandam in qua continue pulſans calidū ef-
ficit ſpirituꝫ cui addit̃ aīa ſenſibilis virtute ſtellaꝝ ⁊ tunc ſit
animal. Cauſa autem ꝙ hec animalia ſunt aquatica eſt qa
in tali pluuia vincit aqua: ſignuꝫ autẽ huius eſt ꝙ aq̃ pluuie
hauſta ⁊ cuſtodita generat vermes ⁊ cum diu ſteterit ⁊ ſub-
tile terreum ad fundum reſederit efficitur clarior q̃ȝ fuit: et
qa tunc ſimplici aqua ſubtilior eſt vermes nutrire non pote
rit: ⁊ ideo tunc vermes moriuntur ⁊ reſident ad fundū cum
ſubtili terreo qd̃ fuerat aque permixtum.

¶ Cap.

¶Cap̄.22ᵐ. Et eſt digreſſio declarans locum generationis pluuie:⁊ quare frequentius ⁊ diutius pluit.

Locus v̓o generationis pluuie eſt per ſe ⁊ ꝑ accidēs: per ſe qdē locꝰ gñationis eiꝰ eſt locus medius ſm inferiorem ſui latitudinē eo ꝙ caliditas vaporis nō eſt multū magna: ad illū eni locuꝫ vndiqꝫ expellit̄ frigiditas que cōuertit nubē in aquā: per accñs tñ etiaꝫ gñatur pluuia in inferiori loco cuꝫ frigiditas ſuperior deprimit̄ illuc: qa autē vapor pluuie eſt q̄ſi mediꝰ ⁊ facilioris eleuationis q̄ȝ alij vapores humidi: ideo frequētius pluit q̄ȝ apparet aliqua aliarū impſſionū: ⁊ ideo etiā hec impſſio primaꝝ qualitatū habet omne tp̄s: qa ⁊ hyeme ⁊ eſtate pluit ⁊ in vere ⁊ in autūno. Cauſa autē ꝙ diutiꝰ cōtinuat̄ pluuia q̄ȝ nix vel grādo ē: qa ꝓpter facilitateꝫ ſue eleuatiōis vapor prius eleuatꝰ continue nutrit̄ a vapore cōſequēter eleuato: ⁊ pluuia p̄cedēs eſt materia ſequētis: qa ex p̄cedenti madeſcit terra quā neceſſe eſt iteꝝ vaporare ex calore radioꝝ ſolis. Eſt ēt nō p̄tereūduꝫ qđ dicit Algazel: ꝙ pluuia gñatur ſpiſſans in loco vaporem ex hoc ipſo ꝙ locꝰ ille frigiditate ſua reflectit vaporē in ſeip̄m nō permittēs ipſuꝫ vlteriꝰ aſcendere vel diſgregari: ⁊ preter hoc ꝙ aliq̄ caliditas circūſtātias aeris frigus expellit in nubē: ⁊ huiꝰ exēplum dat in caldaria plena aqua bulliēte ⁊ cooperta ꝙ non ꝓpter frigus ſed ꝓꝑ reflexionē vaporis ad operculū plurimas gñat guttas in caldaria diſtillantes. Huius aūt ſignuꝫ eſt in ventribꝰ aialium: qui ſine dubio calidiores ſunt in hyeme q̄ȝ i eſtate: tamē ꝓpter clauſurā pororū in hyeme generāt flegma vapore ſtomachi reflexo a pelle corporis ⁊ in eſtate cholerā iſtiꝰ ꝓpter oppoſituꝫ: in eſtate eniꝫ pori aperiunt̄ ⁊ expirat vapor ſubtilis ⁊ nō remanet niſi terreſtre cōbuſtuꝫ ſubtile: ⁊ hoc eſt nutritiuum cholere: in hyeme aūt oppilātur pori: ⁊ ideo reflectit̄ vapor ⁊ cōuertit̄ in aqueū humidū reflexus a pelle combuſta in poris.

¶Cap̄.23ᵐ. Et eſt digreſſio declarās figurā guttaꝝ pluuie.

Figura autē guttaruꝫ generaliter que quidē in pluuia eſt rotunda. Sed tamē differūt iſte per guttas magnas ⁊ paruas: ⁊ quādoqꝫ deſcēdit gutta minutiſſima ſicut aqua cribellet̄ minutatim. Rotunditatis autē nulla alia eſt cauſa q̄ȝ grauitas aque que ex nube gñata eſt: cuꝫ enim quelibet pars gutte feſtinet deſcēdere vna mouet̄ ad aliam quāto citiꝰ ⁊ ꝓpinquius pōt: nō ḡ vna diſtat ab alia per angulū: qa tūc magꝭ diſtaret a cētro gutta que eſt i angulo q̄ȝ que eſt in linea angulū ꝯcludēte: ⁊ ideo oportuit rotundari guttas. ¶Quare aūt neceſſe ē guttas fieri multas paruas ſiue magnas ifra dicet̄ vbi agemꝰ de gñatiōe guttaꝝ magnarū. Magnitudo aūt ⁊ paruitas guttaꝝ cauſat̄ ex nube calidiori vel frigidiori: qa calidior vndiqꝫ dat introitū frigori: ⁊ iō ꝯuertit̄ in maiores guttas. Minꝰ aūt calida nō ſic patula eſt frigori: ⁊ ideo cōuertit̄ in miores: qa illa eſt ſpiſſior ⁊ diutiꝰ tenet calidū eleuās q̄ȝ ſubtilis ⁊ calidior: cum aūt frigus nubis nō eſt expulſuꝫ a circūſtāte calido ⁊ nubes eſt multū ſpiſſa ⁊ repreſſa iuxta terrā nō lōge diſtās a terra tūc per frigus noctis vel diſtante ſolis in circulo obliquo efficit̄ aer q̄ſi ſudās guttulas q̄ſi cribellatas: qa paulatiꝫ vadēs in talē nubē ingredit̄ frigidū ⁊ debile eſt frigidū illud ⁊ nubes paulatine amittit calidū ⁊ humidū aereuꝫ: ⁊ ideo tunc aqua venit q̄ſi de cribris: hec ergo de pluuia dicta ſint.

¶Cap̄.24ᵐ. De loco vbi generatur grando.

In pħo autē ꝓ metauroꝝ. ca.4. ibi. grādo aūt ibi gdē fit. in ꝓpiquo aūt terre ꝫ.

Redeamus nūc ad ſūmā Ariſto. determinātes de grādine ea que a pħo dicta ſunt de ipſa: dicit eni Ar. ꝙ grādo fit in nubibꝰ lōgiqs a terra ⁊ eiꝰ grādis eſt cā caliditas que ē in vapore aſcendēte a terra. Cū aūt dicit pħs ꝙ fit in nubibꝰ lōgiqs a terra: ⁊ ēt credat ꝙ grādo magnaꝝ partiuꝫ fit ꝓpe terrā videbit̄ eſſe ꝯrietas in dictis pħi. ¶Ad qđ intelligēdū notāduꝫ ꝙ grādo duo hꝫ loca ſue gñatiōis: vnū ſcilꝫ ꝑ ſe qđ ē ſm ꝯgruitatē ſui vaporis nullo alio ipediēte ⁊ cū grādo fit ex nube calidiſſima ꝯñs eſt ꝙ calidiſſima virtute calidi altiſſime aſcēdat ſm ꝙ vapor groſſe hūiditatis poteſt eleuare: hoc aūt eſt vſqꝫ ad locū medij iterſtitij aeris ſꝫ mediā illiꝰ iterſtitij latitudinē que frigidiſſima eſt inter oīa ſpatia aeris. Si aūt aliquādo repſſa ab alto occurrit ifrigidatio vapore eleuato tūc ꝯuertit̄ iferiꝰ: ⁊ ſic ſue gñatiōis hꝫ duo loca grando. In grādine autē eſt hoc magis q̄ȝ in alijs impſſionibꝰ humidis: qa grando ex nube calidiſſima gñat̄ que vndiqꝫ aperta eſt frigori: ⁊ ideo vbicunqꝫ iuenit frigus ad ſe expulſuꝫ in oēm ſui partē ſuſcipit ip̄m: ⁊ ibidem grādo gñat̄: cū eni locus grādinis ſit p̄nᵐ in naturis ⁊ habeat rōnē efficientis p̄ncipij: quēadmoduꝫ patet non hꝫ agere locꝰ niſi per virtutē actiue q̄litatis que eſt in corpore cuiꝰ ſupficies ē locus: ⁊ ideo ſi locꝰ ſupior longinquus a terra ꝑ frigus ad ſe expulſuꝫ ē gñans grādinē ex eadē cā ſi frigiditas eq̄lis in loco inferiori inueniat̄ locus inferior grādinis erit gñatiuus.

¶Cap̄.25ᵐ. De tēpore generationis grandinis ex quo etiā ſcitur quare ſepius ſit in locis calidis q̄ȝ frigidis.

Licet aūt ſic dcm̄ ſit in cōmuni ꝙ grādo gñatur ex nube calidiſſima in loco longinquo a terra: tamē nō ſufficit talis determinatio in rebꝰ nālibus: ſed opꝫ in ꝓpria natura ⁊ ſꝫ ꝓpria determinare vnūqđqꝫ nāliuꝫ: ⁊ ideo neceſſarium eſt nobis determiare qualitatē gñatiōis grādis: ⁊ primo de tēpore gñationis eiꝰ: videmus eniꝫ ꝙ iuxta terrā aqua cōgelat̄ in hyeme: ⁊ ideo tp̄s cōgelationis aque eſt hyems: ⁊ tñ grando cū ſit cōgelatio aque quedā nō ſit i hyeme niſi raro ſed ſepe ſit in vere hora fructuū. Adhuc aūt dico ſermone vniuſr ꝙ grādo ſit in locis multe ſerenitatis in quibꝰ ſol fere tātū cōſumit de vapore quātum eleuat ꝓꝑ magnā caliditatē ſolis in locis illis: ideo ꝙ in talibus locis nubes que euadūt ſolis calores ꝙ nō conſumunt̄ ſunt calidiſſime: ⁊ hoc ſit frequētius in eis tēpore calido. In locis autem frigidis ⁊ tēporibꝰ frigidis ⁊ p̄cipue in locis que ſunt ſempiterni frigoris ſit nō adeo frequēter talis eleuatio calidi vaporis: loca aūt ſempiterni frigoris ſūt aut mōtuoſa vſqꝫ ad mediū interſtitiū aeris aſcēdētia: aut ſunt multū aquilonaria latitudinē ſeptimi climatis excedētia: ex hoc ḡ ꝙ locꝰ calidus ⁊ tp̄s calidū quaſi miniſtrāt mām grādini ſequitur ꝙ grādo frequentius fiat in tēpore calido q̄ȝ in tp̄e frigido: qa tp̄s calidū ſimile eſt loco calido: ⁊ tp̄s frigidū ſil̓e ē loco frigido in cauſando mām nubis calidiſſime: cuiꝰ qdeꝫ cā eſt: qa calor frigori eſt ꝯrius: ⁊ ideo ſicut frigus ſpiſſat nubē ita calidū diſtrahit ⁊ diſgregat eā ⁊ p̄bet eā vndiqꝫ apertaꝫ frigori ad ingrediēdū ſicut corpora rare ſube ⁊ poroſe facilꝰ multū frigore leduntur q̄ȝ corpora ſpiſſe lara que paucos ⁊ ſtrictos hūt poros vnde corpora mulieꝝ minꝰ leduntur q̄ȝ viroruꝫ ⁊ flegmaticoꝝ minꝰ ledunt̄ q̄ȝ cholericoꝝ ⁊ ſanguineoꝝ: ex caliditate ḡ nubis aperit̄ nubes ⁊ recipit̄ frigus ad interiora nubis. In hora aūt caliditatis calor eſt vndiqꝫ expulſus in aere: ⁊ ideo totū frigus ab aere expellit̄ ad vnū locum: ⁊ ibi vehemēter multiplicat̄ qđ multiplicatū in nubē totū igreditur ⁊ cōgelat aquā in grādinē eiꝰ: ſed in tēporibꝰ frigidis frigus diſperſuꝫ eſt in aere toto: ⁊ ideo nuſq̄ȝ multiplicat̄ vnde locus ꝓprius nubibꝰ nō hꝫ tūc frigus niſi cōe aeri niſi cōtingat hoc per accñs. ſ. ꝙ calidis vaporibꝰ replentibꝰ vndiqꝫ aerem frigus ad locū nubiū expellit̄: tūc eni non poſſet in hyeme grādo generari. Sꝫ tūc pōt eſſe dubiū quare grādo non gñatur frequētius i eſtate cū hoc tp̄s ſit calidiſſimū: ⁊ qualiter nō frequētius gñatur cū autūnus ſm ſolis motū eq̄lis ſit ꝓpinquitatis ſolis ſic̄ eſt tp̄s veris. Cuius cā eſt: qa ideo raro gñatur in eſtate qa calor ſolis tūc fortiꝰ exiſtēs plus ſm nām cōſumit de humore q̄ȝ eleuet: ⁊ ideo tūc exiccat terraꝫ ⁊ aerem ⁊ iducit maturitatē fructibꝰ: ⁊ ideo p̄cedit ſm plurimū mā grādinis ⁊ aliaꝝ humidaꝝ impſſionū in autūno p̄cedens eſtas exiccauit locū aeris ⁊ terrā: ita ꝙ tēperatū frigꝰ autūni nō pōt iducere paulatim humidū ad mitigāduꝫ ſicuꝫ qđ eſtas induxit. Sꝫ in vere calor veris iuenit in ſuperficie terre natās hūidū qđ frigꝰ hyemis idurit tū ex pluuijs tū ex cōuerſiōe aeris in aquā: tū ēt exprimendo ex terra: ⁊ iō tūc agit in hūidū ⁊ facit multā mām vapoꝝ humidorum.

¶Cap̄.26ᵐ. Et eſt digreſſio docēs materiā grandinis.

Oportet autem nos hic diſgredi vt manifeſtemus expſſius mām grādinis: ⁊ eius cām efficientē: qa locū ⁊ tp̄s eiꝰ iā ſcimus ex ſentētia pħi. Eſt autē (vt dcm̄ eſt) materia grandis nubes calidiſſima hoc eſt de vapore calidiſſimo in loco frigido gñata: eſt autē hec calidiſſima dicta non ꝙ fortiter teneat caliditateꝫ. Sꝫ accidentali caliditate calidiſſima eſt que fracta eſt ex radijs ſolis quādo eleuaba-

tur. Si eniꝫ fortiter teneret calidū tunc nō ↄuerteref ſubito in groſſas partes neqꝫ ſubito cōgelaref: bene eni tenens ab alia potētia eſt ꝙ̄ bene recipiens: qa bene tenēs hꝫ a potentia ſicci. Sꝫ bñ recipiēs hꝫ hoc a potētia humidi: ⁊ iō qa nubes iſta aquoſa eſt valde: ideo bñ recipit impſſionē calidi ⁊ male retinet ipm: frigidū autē bene recipit ex tribus cauſis quaꝝ vna eſt ex nā: qa aque nālis eſt frigiditas. Scđa ex nā humidi ꝙ quālibet impſſionē bñ recipit. Tertia aūt eſt: qa vbiqꝫ pꝫ nubes ex calido diſſipāte eā vt prius diximus: ⁊ iō fortitudie cōgelaf. ¶ Ampli⁹ aūt ſciēdū ꝙ hec nubes paruꝫ hꝫ cōmixtū de aereo ⁊ multū de terreſtri ſubtili ⁊ groſſo: ⁊ qꝛ paꝝ ē in ea de aereo ideo igrediēs calidū totū ſil̃ egredif aereū qđ reſoluēdo rigorē frigoris faceret grādinē rarā ⁊ mollē ſicꝫ ē nix q̄ ē rare ſube ⁊ mollis: ⁊ ſicꝫ pruina que ē rare ſube ⁊ nō mollis: ⁊ qa hꝫ multū admixtū de terreſtri groſſo ⁊ ſubtili: ideo in fruſtris grādinis inuenif puluis ⁊ pili ⁊ aliquā do pua ligna ⁊ aliqñ palee q̄ cū vapore eleuauit calor fortꝫ.

Propter qđ i fruſtris grādinis inuenif qñqꝫ puluis ⁊ pili.

¶ Cap. 27m. Et eſt digreſſio declarās de cā efficiēte grādis.

Cauſa autē efficiens grādinis vt iā in parte dictū eſt: nō eſt frigiditas ſola: ſed poti⁹ frigiditas expulſa a toto vel multis partib⁹ aeris ad vnū locū: ⁊ hec frigiditas cumulata eſt ⁊ intenſa que ſimul cū impetu ingredif nubē grandis vbicūqꝫ aereū apertū inuenit: ⁊ cū in multas ei⁹ partes ingrediaf efficiunf partes frigoris quaſi in cētris quibuſdā in diuerſis partib⁹ nubis: q̄s partes ſubito ſpiſſantes lacerāt nubē in partes vna parte frigiditatꝫ huc trahēte circūſtātes ſe partes nubis ⁊ alia illuc q̄ſi ſimul in tēpore ſpiſſat ⁊ ↄuertit ⁊ ↄgelat: ſed cū de cōuerſo in aquā. Aliud cadit qđ excellēs frigiditas nō cōtingit: ⁊ iō cū grandine q̄ſi ſemp deſcēdit q̄ſi magna pluuia. Ex p̄dictis aūt pꝫ: ꝙ cā gñationis grādinis eſt duplex. ſ. per ſe frigus vndiqꝫ ab aere expulſum ad locū grandinis: per accñs aūt calor aperiēs nubē vndiqꝫ ⁊ dans liberū igreſſuꝫ frigori vt dcm̄ eſt: frigiditas autē iſta in nullo tpe hꝫ vndiqꝫ expellēs niſi in vere: ⁊ qa tūc multa eſt relicta ex hyeme: ⁊ illa multa frigiditas ad locū grandis expellitur a calore veris ſed eſtas vincit in calido ⁊ nō inuenit frigiditatē quā expellat: ⁊ autūnus in aere frigiditatem nō inuenit: ſed inducere incipit eam in aere: hyems aūt nō expellit eā ſꝫ diffundit in aere: ⁊ ideo nō tm̄ ex cauſa mālī que dicta eſt prius ſed etiam ex cauſa efficiēte vnum tempus eſt grandinis plus q̄ꝫ aliud aliorum temporum anni.

Cā gñatiōis grādinis duplex.

¶ Cap. 28m. De figura grandinis.

De figura autē grādinis dicit Ar. ꝙ grādo parua rotūda deſcēdit ab alto ex locis ſūmis: rotūditas vō ipſi⁹ ⁊ paruitas ei⁹ ſunt ꝓpterea: qꝛ quādo deſcēdit grādo ex lōginquo a terra morat tpe lōgo in aere calido que eſt citra mediū locū: ⁊ iō in laterib⁹ vbi cū impetu tāgit aerem calidū per quē eſt mot⁹ ei⁹ ⁊ reſoluif ⁊ rotūdaf ⁊ minoraf ei⁹ mēſura ante aduētū ei⁹ ad terrā: ⁊ cadit illa grādo parua et plurima aq̄ que reſoluif ex ipſa ⁊ quelibet pars ipſi⁹ iuenif quaſi liquefacta. Grādini aūt que deſcēdit de locis que ꝓpinqua ſunt terre ↄ̄triuꝫ accidit: qa neqꝫ parua eſt neqꝫ oino rotūda eſt: eo ꝙ nō elōgaf multū a terra in qua eſt qes eiuſ poſt cām: qa nihil vel paꝝ de ipſa reſoluif: ⁊ hoc ideo qa illa gñatur a frigido aere inferiori: ⁊ cū cadit per eūdē aereꝫ opꝫ ꝙ nō liquefaciat eā: ⁊ ita nihil aufferret de ipſa de figura in qua gñata eſt: ⁊ ideo cadit magna ⁊ nō rotūda. Supra eni diximus: ꝙ frigiditas intrās iteriora nubis occupat diuerſas ptes ipſi⁹ ſicꝫ quedā centra ad quā ſubito ↄ̄hit partes nubis: ſꝫ cū ↄuerſio in grādinē p̄cedat aliquātulū ↄgelationē: nō tñ p̄cedit caſus aque ↄgelationē: ⁊ iō vna gutta ↄuerſa ↄgelaf ⁊ alia gutta ↄuertif ⁊ ↄgelaf ſup illā: ⁊ iō ptes grādinis ſunt ſicꝫ quedā gutte ↄgelate cōpoſite: additio aūt magis fit guttaꝝ iſtaꝝ v̉ſus latera q̄ꝫ v̉ſus mediū: qa min⁹ abūdat calidū nubis ad latera q̄ꝫ ad mediū: ⁊ iō grādo mag̃ eſt granuloſa in gyro q̄ꝫ in medio ſupra vel ifra: fit tñ grādo rare ſube q̄ſi niuoſa ⁊ eſt ſicꝫ nix in rotūduꝫ ↄgelata: ⁊ hoc gñaf precipue in fine Februarij ⁊ in Martio ſole exñte i piſcib⁹ ⁊ fit p̄cipue vēto flāte ſeptētrionali: qa illa fit in rei v̉itate de vapore niuis: ſed qa tūc aliquātulū eſt calidū in aere liquefit nix in ſupficie: ⁊ hec liquefactio ↄgelaf frigido ſeptētrionis: ⁊ ideo extra habet aliqđ glatiei ſed intus eſt ſubſtantia niuis: que rigens frigida eſt frigore ſeptentrionis.

In pħo vbi ſupra.

¶ Cap. 29m. De guttis magnis que cadūt tēpore calido.

Gutte autē magne ſunt tēpore calido ab aquoſa nube calida: dico ⁊ ex calore vndiqꝫ introitū frigiditati p̄bēte ſicꝫ ⁊ grādo: ſꝫ nubes illa plus hꝫ de aereo q̄ꝫ nubes grādinis nec fit frigiditate expulſa ad vnū locū ſicꝫ grādo: ſꝫ frigiditate cōi que abūdat in media aeris regiōe. In tēpore aūt calido fit qa tūc frigus ↄ̄ctuꝫ ad locū ſuperiorē: nō tñ multū expulſuꝫ ↄgregat ptes nubis magnas ⁊ vehemēter cōtrahit eas: ⁊ ideo a tali nube deſcēdūt magne gutte ⁊ deſcēdūt cū ipetu: eo ꝙ velociter cōſtringunf eo ꝙ aliquātuluꝫ fugaf frigus a calore circūſtātis aeris q̄uis nō ita friget ſicut in grādine: ⁊ ſicꝫ dcm̄ eſt de grādine ꝙ frigus ad ſe ↄuertit magnas partes vaporis ſicut ad qđdā cētrū in quo ē operatio ei⁹: ita fit ēt in guttis magnis ꝑ oia p̄ter hoc ꝙ nō ↄgelanf. Signuꝫ autē ei⁹ qđ dcm̄ eſt accipif in hoc ꝙ cū ipetu deſcēdūt gutte ille ꝓp calidū expellēs: ⁊ ſūt gutte ille calide in tactu: qa nubes calida nō ſuſcipit de frigore niſi ad cōuerſionē nubis in aquā ⁊ nō ad cōgelationē. Iſte aūt gutte magne nō ſolēt venire niſi in vere vel eſtate eadē de cā que dicta eſt in grādine: ⁊ quādo veniūt aut veniūt ſole lucēte: ⁊ tūc vidētur albe veniētes ad modū paruaꝝ ſtellaꝝ volātiū ꝓp reſplēdentiā ſolis ſup eas: aut veniūt ante magnas ⁊ tēpeſtuoſas pluuias vel grādines qa ille fiūt de vaporib⁹ calidis: ⁊ a p̄ncipio nō ſatis vincit eas frigus niſi particulariter ⁊ ↄuertit partes illas q̄s mag̃ iuenit ſibi dātes viā ad igrediēdum in guttas magnas. ¶ Ex dictis aūt iā pꝫ cā qualr̃ grādo cadēſ nō ſolū deſtruit fruct⁹ quos inuenit: ſꝫ ēt impedit fertilitatē terre in ſequēti anno: ⁊ ea que percutit reddit inutilia: iteꝝ etiā iumēta nō delectabilr̃ accipiūt ea in cibū qđ nō fac̃ gutta magna: hoc eni fit ideo qa frigus multū ē in grādie: frig⁹ autē eſt q̄litas mortificatiua: ⁊ hec v̉tus manet in aq̄ que liquefacta grādine humefacit terrā: ⁊ ipedit fertilitatē ei⁹: et infuſa fructib⁹ extiguit in eis calidū nāle digerēs humiduꝫ nutrimētale fructuū: ⁊ ideo crudū remanēs gñat iumētꝫ abominationē: gutta aūt magna cū ſit calida totū facit oppoſitū qñ ſola venit ita ꝙ grādo eā nō ſequif: eſt eni ipſa bone cōmixtiōis cū aereo ⁊ ſubtili terreſtri ⁊ hꝫ in ſe multū de calore vaporis ex quo fit: ⁊ iō optime ifundit terrā: ⁊ ſi ledit aliquos fruct⁹ teneros hoc nō facit niſi ex vi percuſſionis.

In pħo autē vbi ſupra.

¶ Cap. 30m. Et eſt digreſſio declarans omnes humidas impreſſiones generatas in alto in communi.

Qvereret aliqs q̄re nō ↄtingit nubē ſimul cōuerti ⁊ cōgelari vt aliq̄ ſimul cadit in aquaꝫ ⁊ aliq̄ ſil̃ in glatiē: qa ſicut dic̃ Ar. qđ accidit in pte poſſibile eſt in toto accidere: cū ḡ ↄuerſio in aquaꝫ ⁊ glatiē in parte nubis accidat poſſibile videf eē accidere totā nubē ſil̃ ⁊ ſemel ↄuerti tam in aquā q̄ꝫ in glatiē. Huic ēt teſtimoniū p̄bet experimēto: ſepe eni ſubito venit effuſio aque de nube aliq̄ ſubuertēs villas ⁊ eradicās plātas ⁊ ſubuertēs aliqñ mōtes ⁊ ſaxa maxima deducēs lōge a locis ſuis: ⁊ hoc ſepe videmus dieb⁹ nr̃is ⁊ deſcēdit illa effuſio cū violētia maxima ⁊ a vulgo vocaf fractura nubiū: videbif ḡ nō integra eē doctrina niſi cā illi⁹ ēt demōſtref. ¶ Ampli⁹ autē ex vapore ſicco inflāmato in alto multarū fiūt figuraꝝ ⁊ impſſionū ⁊ cuꝫ humidū ſit mag̃ variabile per figuras q̄ꝫ ſiccū videbif ꝙ de figuris hmōi debem⁹ facē tractatuꝫ. Ad hec aūt ⁊ ſilia dicimus qm̄ ipoſſibile eſt ꝙ nubes tota ſil̃ ⁊ ſemel ↄuertaf: ⁊ hoc iō qa a cōtinuo nō pōt expelli ↄ̄triū a ↄ̄trio: ⁊ ideo calor circūſtās ipellit frigus in nubē. Nubes aūt in ſe hꝫ calorē accñtalē qua eleuata ſumit qui ſe retrahit ad mediū nubis ⁊ ide euaporat: qa ibi multiplicaf ⁊ aperit poros nubis ⁊ exhalat: iō talis impſſio eē nō poteſt. ¶ Ad expimētū aūt dicēdū ꝙ nō fit illa effuſio a nube ſil̃ cōuerſa ſꝫ repēte: ⁊ hoc pꝫ qa talis effuſio eſt pluuia durās tpe aliquo ⁊ ipetū quē facit nō hꝫ tm̄ ex nube aquā fundēte: ſꝫ ēt ex deuexo mōtiū a quo currūt aque ad clinos mōtium ⁊ ibi multiplicate faciūt ſubuerſionē ⁊ ſubmerſionē. Ad hoc autē qđ dr̄ de vaporib⁹ ſiccis dicēdū ꝙ multaꝝ ſūt figuraꝝ: quia ſiccū eſt bñ figuraꝝ tētiuuꝫ: ſꝫ humidū nō tenet figurā niſi ſit ↄgelatuꝫ: qa ↄgelatio eſt ſiccitas quedam: ⁊ iō ēt humida in actu humidi neceſſe eſt hr̃e figurā hūidi quā facit in eis grauitas que ē rotūditas que cātur ex hoc ꝙ partes granis eq̄liter

ſter ſe cōprimūt ad cētrū: ꝙ autē ſunt in actu ſicca aut in ſe hñt retentū aereū aut nō hñt: ⁊ ſi qdē nō hñt tūc ꝯuertunt ad aquā ꝯgelatā in ſilitudīe figure rotūde ſicut ⁊ gutte pluuie: ſi autē retinēt in ſe aereū iclūſuꝫ in vapore ⁊ expellit calidū dū cōgelat humidū retēto aereo: ⁊ ſic fit nix mollis ex calido ⁊ lata ex hūido manēte extra ſe ꝓp incluſuꝫ aereum aut ſubito repellit calidū aut ſubito reſtringit humidū cū aereo retento: ⁊ tunc fit pruina dura ꝓpter hoc ꝙ calidum nō mitigauit frigus congelans ⁊ eſt diuaricata propter aereū qđ diſcedere facit a ſe inuicem partes humidi.

¶ Cap. 31^m. De cā ei⁹ ꝙ ꝯtrium fortificat per ſuum ꝯtrium.

In pho autē vbi ſupra.

Uia aūt aliquē mouere poſſet qualr frigus in aere tēpore calido tot poſſet facere ꝯgelatiōes lꝫ nos in p̄mo libro hui⁹ opis de hoc ſufficiēteꝫ aſſignauerim⁹ rōnē: tñ ⁊ hic quedā de hoc dicemus: dico ergo ꝙ qñ calor eſt in aere ſicut in vere vel eſtate tūc eſt velocior ⁊ vehemētior cōgelatio aque in aere ex frigore ꝙ̄ quando calor nō ē in aere: huius aūt cā eſt qa tūc frigiditas eſt expulſa ad locuꝫ vnū: oīs aūt virt⁹ vnita plus pōt ꝙ̄ diffuſa ⁊ multiplicata ⁊ demōſtratio ſup hoc eſt expimētū ſenſibile: qa ſi calefiat aq̄ ⁊ fundat in locis frigidis frigore ꝯgelāte citi⁹ ⁊ fortius congelabit ꝙ̄ aq̄ frigida ſup eūdē locuꝫ effuſa: hoc aūt iđ ē qr cū frigori calor ſit ꝯtrius apparēs virt⁹ vnius ꝯtrij ſuper alteꝝ ꝯfortat ad ipm ⁊ vehemētius opat ꝙ̄ faceret ſi nō eēt ibi ꝯtriuꝫ: cā autē hui⁹ eſt calor: qa calor rarificat aquā ⁊ facit eā patulā ad frigus multū ⁊ ſubito recipiēduꝫ: ⁊ hui⁹ ſignū eſt: qñ aq̄ calida frigori cōgelāti expoſita ꝯgelat in medio ſui accipit glaties eius ebullitionē ⁊ eminētia quā nō accipit aq̄ frigida cōgelata: cā autē eſt: qa cuꝫ frigus itrauit in aquā calidā fugit calor ad mediū aque ⁊ ibi cōprehēſus exhalauit ad medium paꝝ aque ⁊ eleuauit ſecū aquā ⁊ ſic frigore ꝯgelata ē. ¶ Amplius aūt appet hoc in operib⁹ piſcatoꝝ: illi eni ligna ⁊ arundines alligant ſupiori extremitati retis ſui vt videāt extremitatē retis natātem cū ſic perueniūt ad aquā ꝓfundā: ⁊ .ſ. volūt ꝙ ſupior extremitas ſeqnēs inferior ꝓfundet vt rete poſſit ꝓfunduꝫ illi⁹ aque attigere tūc ꝓfundūt arūdines ⁊ ligna ſupioris extremitatꝭ cuꝫ aq̄ calida ⁊ ponunt ſub frigore cōgelato ⁊ fiūt plene glatie que arundines cogit mergi ⁊ ꝓfundari: ⁊ hui⁹ qdem eadem cauſa eſt .ſ. apparētis virtutis frigoris ⁊ operationis eius ſuper ſuum contrarium qđ prebet ei liberum introitum ſuper omnes partes aque calefacte: hec ergo de his impreſſionibus dicta ſunt.

¶ Tractatus Secundus Secundi Libri Metheororuꝫ de origine fluminum. Cap. p̄^m.

In pho āt p̄ metauroꝝ. capi. 5.

Uia ergo oſtendimus

Qūo fit pruina ⁊ nix ⁊ pluuia ⁊ ros ⁊ grādo ⁊ cetere imp̄ſſiōes humide in alto generate: nūc ſupereſt vt loquamur de oīb⁹ vētis ⁊ aerib⁹ ⁊ fluminib⁹ que fiunt in imo ⁊ faciamus de ipſis cōſiderationē nālē aſſignando cauſas nāles de oīb⁹ eis ſicut eſt conſuetudo noſtra: qa phī ꝓpriū eſt nō dicere aliquid niſi cum rōne ⁊ cā: cupiditas eni nr̄a eſt inqſitio cauſe oiuꝫ reꝝ nāliuꝫ ⁊ cōſideratio ꝓprietatū ⁊ differētiaꝝ eaꝝ: qa talia in phīa ꝯuenit nos dicere docēdo ⁊ ꝯuenit alijs talia a nobis audire: qr

Vide ꝑ iſta ſnia phꝫ i. 2. meta. t. cō. 15.

aūt res nō bñ ſcit igratis paſſiōib⁹ eius ⁊ differētijs ⁊ ptib⁹: iđ volūtas nr̄a eſt nihil hoꝝ dimittere: virt⁹ autē pficiēdi nō eſt niſi p dñm in cui⁹ manu ſumus ⁊ nos ⁊ ſermones noſtri. Dicemus aūt in origie fluminū ⁊ fontiū in reſiduis iſti⁹ libri: de vētis aūt ⁊ alijs imp̄ſſiōib⁹ de vapore terreo cauſatꝭ dicemus in libro ſequēti. Cū eni nos dixim⁹ i phīcis libris iſti⁹ de his qui calore ſolis vaporabilr eleuant ꝯñs ē dicere de origine fluminū ⁊ fontiū eo ꝙ calor in viſcerib⁹ terre concluſus ⁊ vapor ibidē gñat⁹ oēm aquā vñcunqꝫ cauſatam eleuāt ad originē ſui fluxus: ⁊ ita vnā hꝫ cām eleuatiōis aqua eleuata in aerem ⁊ aqua eleuata ad originē ſui fluxus.

¶ Cap. 2^m. De origine fluminum ſm opiniones antiquorum.

In pho vbi ſupra ibi: ſiſr aūt ⁊ de gnātiōe fluuiorū videt quibuſdam. 3.

De origine autē fontiuꝫ ⁊ fluuioꝝ dixerūt qdaꝫ antiqui ꝙ ſiſe eſt de vētis ⁊ aere ⁊ fluminib⁹ ⁊ aq̄ ⁊ nubib⁹: dixerūt eni ꝙ vēti ⁊ aer ſunt vni⁹ generis quo ad ſubaꝫ. Sꝫ differunt per accñs qa cuꝫ qeſcit dī aer ⁊ cuꝫ mouet dī vent⁹: ⁊ a ſilī ꝓbauerunt ꝙ aque fluminuꝫ ⁊ nubes ſunt idē ſubto: ⁊ eoꝝ nā eſt vna ⁊ nubes ſunt in aere: ⁊ aq̄ fluminuꝫ eſt in terra: ⁊ iſti vident dicere ꝙ aq̄ fluminū nō eſt niſi ex nubib⁹ ⁊ eſt mālīter nubes. ¶ Et alij antē ſapiētiores his dixerunt ꝙ vēti qdē oēs ſunt vnus ſꝫ naturā: tñ hñt maiorē dñiaꝫ ꝙ̄ iſti dixerunt: lꝫ eni cōcedāt cum priorib⁹ ꝙ nō eſt vētus niſi aer mot⁹: tñ dicunt ꝙ differunt iter ſe ex eo ꝙ in loco vno vel alio mouent vñ aqlonaris ex loco eſt frigidus ⁊ ſiccus ⁊ meridionalis ex loco ē calidus et humidus: ⁊ hoc addunt dicto phoꝝ ⁊ a ſilī dicunt de fluminib⁹ ⁊ nubib⁹: qa ſm iſtos flumia nō ſunt niſi nubes fluēs et ideo ſunt oīa flumia ſm nām origis p̄me vnum. Sꝫ differūt per loca per que fluunt: ⁊ ita efficit aq̄ vnius flumis alterius operatiōis ꝙ̄ alia. Utrūqꝫ autē iſtoꝝ phoꝝ dcm̄ eſt abſqꝫ inquiſitiōe cauſe: ⁊ iđ nō eſt phīcuꝫ: in phīa eni ſermo qui dī p ſubtilē cauſe idagationē ⁊ rectā paſſionuꝫ ⁊ ptiuꝫ inqſitionē eſt p̄cioſior ⁊ melior oiuꝫ inqſitiōe. Nō tm̄ autē ſermo iſtoꝝ ē rep̄henſibilis: qa eſt ſine inqſitiōe ꝓbat⁹. Sꝫ etiā falſum eſt qđ dicunt: hoc eni qđ iducūt ꝓ ſimili falſuꝫ eſt: qa ſi ſermo eoꝝ de vēto ſiſis eſt ſermoni de flumib⁹ mō p̄dicto: tunc opꝫ ꝙ p̄n^m vtrūqꝫ materiale ſit res vna cuꝫ p̄ncipiato. Mā eniꝫ hec ſaluat in materiato ſine ſui trāſmutatiōe a forma ſubali: qa aer ⁊ aer mot⁹ nō differunt per formā ſubalem: ergo ſimile erit de nube ⁊ aq̄ fluminis ꝙ vnuꝫ deberet ab alio denominari .ſ. ꝙ nubes fluens ſit fluuius ⁊ fluuius ſtās ſit nubes qđ aperte falſuꝫ eſt: ergo ſimile qđ inducunt nō valet ad ꝓpoſituꝫ: qa etiā ipſi dicunt ꝙ aq̄ fluēs in fluuio diuerſuꝫ qd eſt a nube. Si autē ſermo iſte de origine fluminū eſt error tūc nō ſcit cauſa fluminuꝫ ⁊ fontiū per dicta eoꝝ: ⁊ ideo neceſſe eſt nobis inqſitio de eſſe fluminuꝫ: qd eſt origo eoꝝ ⁊ qūo: ⁊ qd eſt mouēs flumina ad fluxuꝫ ⁊ vñ ſiue ex quibus locis eſt p̄ncipiuꝫ eoꝝ. ¶ Quidā eni antiquoꝝ qui illis ſunt ſiſes de quibus mētio habita eſt falſuꝫ dixerunt de fluminib⁹: dixerunt eni ꝙ aque fluminuꝫ exeunt de ꝯcauitatib⁹ in qbus congregant aque pluuie: ſicut ventus exit de vtre inflato: ſicut eni vētus non ceſſat de vtre qui circūdat ipm donec tot⁹ ſit conſumptus vētus qui eſt in vtre: ita nō ceſſat egredi aq̄ de vaſta voragine donec tota aqua ſit conſumpta que eſt in ipſa: hoc autē falſum eſt: qa tunc nullus fluuius haberet aquam indeficientē. Sꝫ cito deficerēt fluuij aquaꝝ multaꝝ: eo ꝙ cōtinuus effluxus eoꝝ eēt multum diſperdens aq̄s ⁊ loc⁹ aliunde nō reciperet reſtaurum aliud. Hoc autē qđ dicunt de vento ꝙ ipſe ſic ſit aer motus ſm naturam veritatem nō habet: quia nos oſtendemus ꝙ ventus eſt vapor terreus aerē vſqꝫ tranſcendens ⁊ eum fortiter expellens.

¶ Cap. 3^m. De principio materiali fluminum qđ eſt humidarum impreſſionum.

Reprobatis autēꝫ antiquorum opionib⁹: dicimus ꝙ p̄ncipiuꝫ materiale aliquoꝝ fontium ⁊ fluminuꝫ in ſpeciali ⁊ nō cōiter oium eſt: ꝙ vapores aquoſi quādo eleuant in aerē frigore qđ ibi eſt: aggregant ⁊ inſpiſſant ⁊ fiūt nubes ⁊ cōuertūtur in aquā vel congelantur frigido agēte in glatieꝫ ⁊ reſoluuntur in pluuias: ⁊ aque redeunt ad terram ⁊ faciūt curſuꝫ fontis ⁊ fluminis ſicut radix p̄ma ab occidente egrediēs facit curſum fontis vel fluminis: nō tñ eſt radix p̄ma: lꝫ ſit illi ſimilis in effuſiōe aquea hoſtium fontis vel fluminis: currunt autē aque ſic deſcēdentes quādoqꝫ in ſuperficie ad loca declina ⁊ faciūt ſtagna: quādoqꝫ aūt p poros terre vel eius ſpōgioſitatē vel ſciſſuras aliq̄s pertingūt vſqꝫ in ꝓfundum terre: ⁊ cōgregant ⁊ faciunt ibi p̄ncipium materiale fluminū vel fontiū: huius aūt ſignū eſt: qa incrementa fluminū ⁊ fontiū fiunt in hyeme quando abundant pluuie magis ꝙ̄ in eſtate. In eſtate eni quādoqꝫ abſcinduntur ſub terra vel deſiccant in toto quedam aque: eo ꝙ pauca mā ſit quando pluuie nō cadunt: ⁊ ideo quando finit materia deſiccat ⁊ abſcinditur aq̄ cuius effuſio fecit fontem vel flumen: ⁊ lꝫ aliquando pluat tamē deſiccātur aliqui fontes: ⁊ ex aque defectu qđ iđ ꝯtingit qa aq̄ cadens ſuper terre ſuperficiem trahēdo ſecum puluerē inuentum in terre ſuperficie obſtructum per os terre. includit ſm viaꝫ pertingēdi ad viſcera terre interiora vnde laborioſe concurrunt in terrā. ¶ Hoc autē etiaꝫ alia de cauſa cōtingit .ſ. qa aqua leuis eſt

in terra ⁊ ſm naturam aſcendit ſuper eam vnde terra paucitatem hꝫ reſpectu aque: qa elementum ſpiſſius eſt minus ⁊ minus hꝫ de loco ⁊ aqua eſt plus ꝙ̃ terra. Sꝫ iſta terra laboris non hꝫ locuꝫ in pluuijs: ſꝫ potius in exitu occeani in terrā: ⁊ hec cā ſufficiens eēt ad hoc ꝙ nunꝙ̃ in terrā pꝛorumperet aq̄ occeani. Si aliūde nō moueret̃ ſicut nos dicemus infra vbi loquemur de cauſa efficiēte fluminuꝫ: hec aūt ſentētia eſt ſm litteram Ariſto. que ſic dicit: ⁊ dico ꝙ aque oēs laborioſe cōcurrunt in terra qđ eſt ꝑꝑ paucitatē terre ſup aq̄s qm̄ eſt plus ea: emēdatiores tamē codices hn̄t ſic: ⁊ dico ꝙ aque oēs ꝓfunde currunt in terrā qđ eſt ꝓpter victoriā terre ſuper aq̄s qm̄ eſt plus eis: ⁊ iſta lr̃a dubiuꝫ nō hꝫ qa aque impſſionuꝫ altaꝝ humidaꝝ cadentes ꝓfundant̃ in terre viſcerib⁹ ⁊ nō natant ſuper eā ſicut faciunt in loco ꝓprio aquaruꝫ qui eſt occeanus: ⁊ hoc cōtingit qa in loco generationis nihil ſe cōtingunt tria elementa terra vincit ſuper aq̄s ⁊ eſt plus eis: ⁊ iđ operit ⁊ ſoꝛbet eas ariditas ei⁹: abſoꝛpte autē ſub terra vndiq; ꝯcurrētes congregant̃ ⁊ efficiunt̃ materie fluminū ⁊ fontiū quoꝛūdā: has autem aquas coadunat aer cōuerſus in aquā: ⁊ ſic rediēs eſt ad terrā ⁊ cuꝫ pluuijs ingrediens viſcera terre ad multiplicādas aquas que ſunt ibi: ⁊ vt dicit Seneca etiam terra cōuerſa in aquas qa ſi qđlibet elementuꝫ conuertitur ad aliud non eſſet ratio quare terra in aquā non cōuerteretur pꝛecipue cum ſymbolum ſit terre ⁊ aque: ⁊ ideo facilis ſit conuerſio eorum adinuicem.

¶ Cap. 4^m. Et eſt digreſſio de contradictiōe Senece ad ea que dicta ſunt.

HUic autem ſentētie Ariſto. cōtradicit Seneca in .9. libro nālium qōnuꝫ. ſic dicens: qdam eſtimant qcqđ ex imbꝛibus terra cōcipit id illam rurſus emittere vt fiāt flumina: ⁊ hoc argumēti loco ponūt: ꝙ pauciſſima flumia in his ſiunt quib⁹ rara eſt nubes vt in Ethiopia ⁊ interiore Africa ac cōtra Germaniam ⁊ Italiā ⁊ Galliam abūdare riuis ⁊ fluminib⁹: qa celo humido tegunt̃ ⁊ nec eſtas in illis partib⁹ qdem imbꝛib⁹ caret. ¶ Aduerſus hoc dici plurima poſſunt. ꝑmuꝫ ego vinearuꝫ qdem diligēs foſſoꝛ affirmo nullā pluuiā eſſe tā magnā que vltra decē pedes in altitudīe terram madefaciat: oīs eniꝫ pluuie humoꝛ inter ꝑmam cruſtā conſumitur: quō ergo ſuggerere pōt amnibus vires imber qui ſūmaꝫ humi tangit pars maioꝛ eius per fluminū alueos in mare fert̃ exiguum eſt ꝙ ſoꝛbet terra nec id ſeruat: aut eniꝫ arida eſt ⁊ aſſumit in ſe qcqđ effuſum eſt: aut ſatiata ſi qđ ſupꝛa deſideriuꝫ ceciderit excludit: ⁊ iđ pꝛimis ibꝛibus nō augentur amnes quia tota in ſe ſitiens terra trahit. ¶ Quid ꝙ quedā flumia erumpūt ſaxis ⁊ mōtibus his qđ conferūt pluuie que per nudas rupes deferunt̃ nō hn̄t terrā cui incidant addite ꝙ ſicciſſimis locis putei in altuꝫ acti vltra ducētoꝝ aut trecētoꝛum peduꝫ ſpatiuꝫ inueniunt aquarū vberes venas in aque altitudīe pluuia nō penetrat vt ſcias illic nō celeſtem eē nec collectiuuꝫ humorē: ſed ꝙ deſolet vnā aquaꝫ: illo ḡ argumēto hec opinio refellitur ꝙ qdā fontes in ſummo mōtis cacumine redundāt apparet illos ſurſum agi: aut illic cōcipi cum oīs pluuialis aq̄ decurrat: huc vſq; ſunt v̾ba Senece ⁊ ſunt plana. ¶ Quia q̃tuoꝛ rōnibus videtur hoc qđ ante diximus refellere cōſentit ita Seneca ꝙ humoꝛ ad terrā ab aere deſcēdens pōt eſſe mā̃ alicui⁹ fontis ⁊ alicuius riui: qa dicit ſic in eodē libꝛo ſepe colligitur roris mō tenuis ⁊ diſperſus liquoꝛ: qui ex multis locis in vnū cōfluit quem ſudoꝛem aqualigores vocāt que gutte quedā vel ſpiſſura loci elidunt̃ vel eſtu euocātur: hoc tenuis vnda vix fonti ſufficit ex magnis cauſis magniſq; conceptib⁹ excidūt amnes pluuia toꝛrentē facere pōt nō amnē. ¶ Sꝫ cōtra hāc ſniam Senece ſunt dicta fere oīum Peripatheticoꝝ ſicut Auicēne ⁊ Algazelis ⁊ alioꝝ: ⁊ iđ rōnes ponemus contra ipm efficaces ⁊ ſoluemus rōnes ſuas. ¶ Dico ḡ ꝙ oē qđ inuenit̃ in aliquo ⁊ nō naturalr̃ generatum eſt in illo neceſſe ē ꝙ aliūde venerit in ipm: aqua autē inuenit̃ in viſcerib⁹ terre ⁊ nō generat̃ ibi naturalr̃: qa nihil gn̄atur nāliter extra locum ſuū: ergo opꝫ ꝙ aliūde venerit in viſcera ipſi⁹: nō autē pōt eſſe niſi per influxuꝫ aque in terram: ḡ aqua a ſuperficie terre fluit in viſcera terre. Si autē dicat aliqs ꝙ illa nō eſt aqua pluuie. Dico ḡ ꝙ argumētuꝫ gn̄ale eſt de omni aq̄ ſiue ſit pluuie ſiue alia: adhuc ꝯſtat ꝙ metalla gn̄ant̃ ſub terra plus ꝙ̃ ad trecentos pedes: ergo opꝫ ꝙ ſit vapoꝛabile humidum qđ eſt materia ipſoꝛum: vapoꝛabile autē humiduꝫ nō eſt niſi ab alto deſcendens: ḡ impꝛeſſiones humide ab alto cadētes ſuper terraꝫ multo ꝓfundius deſcēdunt ꝙ̃ dicat Seneca. ¶ Adhuc autē quāto aq̄ ſubtilioꝛ eſt tanto eſt magis penetratiuuꝫ ſicci aqua impſſionū ab alto deſcēdētiū eo ꝙ rara ſubſtantia cōuerſa ⁊ ſubtilioꝛ eſt omni alia aqua: ergo illa maxime eſt ad interioꝛa terre penetratiua: ḡ ꝓfundiſſime vadit aqua pluuie. ¶ Adhuc autē valet experimentuꝫ foſſoꝝ metalloꝝ vbi vidim⁹ oculis noſtris tempoꝛe pluuie per lapidem ſoliditatē montis guttas pluuie diſtillare ad ꝓfunditatem cētum ⁊ triginta paſſuum: vn̄ qđ dicit Seneca nō hꝫ inde rationem nec ipſe bene ſciuit pꝛbiam nālē. ¶ Vn̄ dicendū ꝙ cuꝫ deſcēdit pluuia duplr̃ madefacit: madet eni tota terre ſuperficies ex cōmuni deſcēſu. Madet ēt plus aliqua pars eius niſi vbi aqua ſtagnat̃ vel paludat̃ vel in vno receptaculo collecta abſoꝛbet̃: ⁊ pꝛima qdē madefactio guttarum eſt modica ⁊ poteſt eſſe ꝙ in magna pluuia pꝛofundatur ad decē pedes. Secūda autēꝫ madefactio eſt vehemēs ⁊ eſt in loco ſpeciali vbi terra cōtinet plurimas aquas collectas ⁊ per terre poꝛum aliquē vel ſpongioſitatem effunditur aqua illa vſq; ad interioꝛa terre viſcera. ¶ Qđ autē ſecūdo dicit ꝙ flumina erumpunt ſaxis incōſiderate eſt dictum: qa lꝫ erumpant de ſaxo: tamen collectio miniſtrans aq̄s amni eſt ſub ſaxo ⁊ aliqua cauſa eleuante accipit exitum a ſaxo ſepius ſicut inferius oſtendemus. ¶ Qđ autēꝫ tertio dicit de puteis iam ſolutum eſt: quia hoc potius eſt contra eum cuꝫ ſupponat falſum. ſ. aquas non deſcendere vltra decē pedes in pꝛofundum. ¶ Qđ autem quarto dicit ſoluitur ſicut ſecūdum ⁊ nos infra loquemur de hoc q̄re aque frequēti⁹ oꝛiuntur ī locis altis: ſic ḡ pꝫ Senecā in parte nō verū dixiſſe.

Solo ad rōnes Senece.

¶ Cap. 5^m. De modo collectionis aquarum ſub terra.

REdeamus ḡ ad ꝓpoſituꝫ declarantes qualiter aque generātur in terra magis ꝙ̃ in terre ſupficie. Dico ḡ ꝙ aque ꝓfundate ſub terra nō ſunt ſeparate in tot locis ſicut ſūt in ſuperficie terre. Huius autē cā eſt: qa in ſuperficie terre ſeparata per parua loca valliuꝫ ⁊ depſſionuꝫ ⁊ ſtagnantur ⁊ paludant̃ in eis: ſed ſub terra receptaculū aque paruū eſſe nō poteſt: qa impletur terra pꝛemente ipſuꝫ: ⁊ ideo non eſt ſub terra receptaculuꝫ niſi ſit vaſtū ⁊ amplum foꝛtiſſima hn̄s latera: ⁊ in illo multe cōgregant̃ aque ex diuerſis venis concurrentes: vn̄ ſicut cōgregatur gutta cuꝫ gutta ad faciendum paludē vel ſtagnuꝫ ita cōgregatur vena cum vena ad implēdam vaſtā voꝛaginem ſubterraneā que efficitur ꝑncipium fluxus aque: qa ibi paulatim cōpꝛimunt̃ aque ⁊ cōgregant̃ adinuicē ⁊ ſit ex eis ꝑncipiuꝫ mā̃le curſus fluminuꝫ aliquoꝝ. Et ſignū hui⁹ eſt qđ accipit̃ a ſenſibili experimēto: illi eni qui fodiunt puteos vt extrahat̃ aq̄ fodiunt inueniētes loca multa multaꝝ venaꝝ: oēs aūt illas venas aggregāt ad locū vnū cū fluxu eaꝝ ⁊ ſub illo fluxu fodiūt inferi⁹ ⁊ faciūt foueā in qua colligunt̃ fluxus illaꝝ venaꝝ: ⁊ vbi ita foueam foderent venarum quelibet tranſmearet ad locum alium vbi ſub terra ſpecū inueniret: ⁊ ideo facientes foueaꝫ in medio venarum quaſi amputant viam per quā fluere conſueuerāt ⁊ ſic retinent eas ⁊ vtuntur illa fouea pꝛo radice ⁊ pꝛincipio indeficientis aque in puteo.

In pho vbi ſupꝛa.

¶ Cap. 6^m. Et eſt digreſſio declarans qualiter aqua ſm naturam illabitur terre.

ESt autē hoc attendendum ꝙ lꝫ ſm oꝛdineꝫ elemētoꝝ congregatio aque ſit ſup terrā eo ꝙ ipſa ſit leuis in terra ſicut in celo ⁊ mūdo mōſtratuꝫ eſt: tn̄ terre illabit̃ tā ex pluuijs ꝙ̃ ex alijs impſſionib⁹ in altis gn̄atis ꝙ̃ ēt ex ꝓpꝛio loco ei⁹ qui eſt occeanus qui amphitrites vocat̃: cui⁹ ſūt q̃tuoꝛ rōnes: quaꝝ vna potiſſima eſt: qa ſicut nos determinauimus in ſcīa ſuperioꝛi libꝛi iſtius ⁊ libꝛi de gn̄atiōe ⁊ coꝛruptione elīnta aliuꝫ motoꝛē hn̄t qui inclinat ipſa ad locū ſuū: ⁊ aliuꝫ qui mouet ipſa ad mixtionē ⁊ locuꝫ mixtiōis: qa motoꝛ mouēs ipſa ad loca ſua eſt gn̄ans ea qui cum dat eis foꝛmam dat eis ꝯn̄s foꝛmam qđ eſt locus ⁊ motuꝫ ad locum ꝓpꝛiuꝫ ſicut in .8. phyſicoꝝ eſt ꝓbatū. Mouēs autē ad mixtionem ⁊ locū mixtionis eſt mot⁹ ſolis ⁊ aliaꝝ ſtellaꝝ in circulo obliquo qui eſt zodiacus ⁊ in circulo recto qui eſt equinoctialis ⁊

Impugnatio opionis Senece.

lis ⁊ facit aſcendere mare qđ amphitrites dicit ſup littus ⁊
qđ ſubtilius eſt in terra labi ⁊ facit aſcēdere in forma vapo/
ris aquas in aerē ⁊ deſcēdentes labi in terrā vbi inueniunt
locū decliuē ⁊ poroſum vſq3 ad viſcera terre declinantez: q͂a
aliter nō fieret mixtio ad oīa nālia gn̄anda. ¶ Oſtēdemus
etiā infra ꝙ p̄cipue circulus lune facit hoc i aq̄s ſic circulus
ſolis facit in igne: ⁊ ſpera ſtellaꝝ fixaꝝ i terra: ⁊ q̄nque ſpere
alioꝝ planetaꝝ mouent aerē: ⁊ hoc eſt qđ q̄daz antiqui dixe
runt ꝙ influxus aquaꝝ in terrā eſt a nā vniuſi ⁊ nō a particu
lari intelligētes per nām vniuſez celū ⁊ motorem ⁊ motū eiꝰ
⁊ per nāz particularē motorē qui generat elīntuz. ¶ Scđa au
tem cā eſt interminabilitas aque: q͂a lz leuior ſit q̄3 terra: tn̄
vndiq3 fluit ad ipſaz ex nā humidi qđ querit terminuz alie/
nū ⁊ cū humidū ſit ſubtile ⁊ ſubtile ſit penetratiuuz partiuz:
Tex.cō.10. vt habet in .2. de gn̄atione ⁊ corruptiōe: penetrabit aqua in
groſſum terre ⁊ ꝯtinebit inter ipſaz. ¶ Tertia cā ſiue rō eſt
circularis gn̄atio elīntoꝝ: ex hac eni q̄dlibet itrat in q̄dlibet
cum mouet ad formā eius: ⁊ hoc p̄cipue cōtingit in conta/
ctu elīntoꝝ: q͂a ibi potiſſime permixta ſunt. ¶ Quarta ⁊ vlti
ma eſt Senece. ſ. locus deuexus: ſunt eni in terra loca deue/
xa declinātia ad quedā loca terre cōcaua: ⁊ ideo aq̄ neceſſa/
rie deuexatiōis cuz mota fuerit vel ceciderit ſuper altitudi
nez deuexitatis declinabit ad cōcauuz terre. Dico aūt cum
mota fuerit ſup altū deuexi illius pp amphitritē qui in mo/
tu lune gibbū terre aſcēdit ⁊ per deuexū fluit ad terre ꝯcaui
tates: cadētes aūt aque ſup deuexas vias terre ſūt ille que
deſcēdūt ab humidis imp̄ſſiōibꝰ aeris: lz ḡ vniuſcuiuſq3 ho
mogenij pars ad ſuū totū nāliter cōgreget ⁊ ad locuz ſui to/
tius vel ad locū illi ꝓpinquū. Adhuc aūt q̄3uis corporis ho/
mogenij ſit motꝰ ad locū vnuz in toto ⁊ in partibꝰ: q͂a idē eſt
motꝰ terre totius ⁊ glebe: tn̄ aque cadētes nō oēs cadunt in
mare: ⁊ cadētes in circulū terre nō oēs redeunt ad mare ne
q3 permanēt in ſuperficie terre vbi eſt nālis locꝰ aquaruz pp
rōnes que dicte ſunt: partē eni ad totū nō iclinat niſi gn̄ans:
quādo pars eſt extra locū totiꝰ nec in loco ꝓpinquo ſtat eo ꝙ
nō terminet ꝓprio termio nec redeūt ad totū: eo ꝙ mouens
ad mixtionē mouet in oppoſitū elīnta: nō eni ꝓpter ſe creata
Elntū noīat nāz ordinatā ad aliud ⁊c. ⁊ ordinata ſunt ſz potiꝰ elīntuz noīat nām ordinatā ad aliqđ
corpus cōpletum in nā: ⁊ ideo mō materie mouent ad perfe
ctionem gn̄ationis mixtū que ſunt vltimi fines nature.

¶ Cap. 7m. De locis in q̄bus oriunt fontes ⁊ flumina.

In pħo āt p̄ metauroꝝ. capi. 5. ibi palā aūt ex h̄ cōſiderātibꝰ terre piodos. 3.

Redeuntes aūt ad ꝓpoſituz loquamur de loco
originis fontiū ⁊ fluminuz dicētes: ꝙ frequētiꝰ
fluunt magna flumina ex mōtibꝰ magnis vl ſi
nō fluunt ex ipſis mōtibꝰ tn̄ ꝓpique iuxta mon
tes ſunt origies eoꝝ. Cā aūt q̄re apparēt origi
nes aquaꝝ ex mōtibꝰ ⁊ locis altis eſt que dicta
eſt: q͂a ibi videlicet ſub mōtibꝰ ⁊ locis altis ſunt vaſte ꝯcaui
tates thezari ros ⁊ copias hn̄tes plurimaꝝ aquaꝝ: oppoſitū
aūt huius cā q̄re in pedibꝰ mōtiuz lōge ab ipſis mōtibꝰ in lo
cis planis nō frequēter oriunt aque: ⁊ ſi oriunt ſunt pauce ⁊
deficiētis fluxus. Loca eni alta ⁊ mōtuoſa interiꝰ ſunt ſicut
ſpōgia ſpiſſa que calore ſuo ſugit ⁊ trahit ad ſe aquas de co/
pia aquaꝝ quā hz in ꝓfundo vaſte concauitatis que eſt ſub
ip̄o loco alto vel mōtuoſo ſicut nos ifra oſtēdemus: ⁊ demō
ſtratio q̄dem ꝙ ex talibꝰ locis aque magne oriunt eſt per in
ductionē ⁊ experimētuz. Sophiſte eni diſputātes ⁊ diſceptā
tes de terre rotūditate inſtāt geometricis dicētibꝰ terrā eē
rotūdā per mōtez qui dicit Caldicus qui mons magnus ⁊
excelſus valde adeo q̄ſi aliq̄s aſcēdit ad ip̄m videt mare qđ
lōge diſtat ab eo intātū ꝙ illi qui ſūt in plano ſub mōte v̇ſus
mare nullos fines ꝓpinquos mari magno cōſpicere poſſūt.
Eſt aūt mons hic ſitꝰ ſub meridie v̇ſus ſigna i q̄bꝰ orit ſol
in hyeme ⁊ puto ꝙ hic mons ſit Athlas: q͂a ille ē in meridie
ſz choſmographiā Julij ceſaris. Mare āt qđ videt ex ip̄o ē
amphitrix: a quo oriunt maria reliq̄ ⁊ flumia ⁊ ex iſto mōte
flumia magna oriūtur que forte de amphitrice copias tra/
hūt aq̄rū: ſz in mōte oriunt ⁊ eodē ex mōte qui vocat Cau/
caſus oriunt flumia magna multaꝝ aq̄rū: hic ē mons ſic dī
i choſmographia Julij ceſaris cū mōte Tauro ē i oriēte ver
ſus aq̄lonē nō lōge a Tauro mōte ita vt q̄dā credāt ꝙ Tau
rus mons ſit ad iugū eiꝰ ſic dī in itinerario Antonij auguſti
⁊ naſcūt ex mōte illo fluuiꝰ Mais ⁊ fluuiꝰ Theſimō ⁊ fluuiꝰ
phiſis ⁊ fluuiꝰ Coreccoſtes ⁊ fluuiꝰ Tinis ⁊ fluuiꝰ Spiramos:
hic autē mons maior oībꝰ mōtibꝰ eſt oriētalibꝰ tendētibꝰ ad
aq̄lonē ⁊ ſignificatio ſup magnitudinē huiꝰ montis eſt ꝙ illi
qui habitāt ſub ipſo in loco inferiori vident radios ſolis in
mōte iſto in cacumie donec ptrāſeat tertia pars noctis in ſe
ro in occidēte: ⁊ in mane ante tres horas ortꝰ diei vidēt ite
rū in oriēte in ipſo radios ſolis vn̄ ipſis radij ſolis nō occul
tant niſi p tertiā ptē noctis hoc ē p q̄tuor horas eq̄les ſm ꝙ
tota nox diuidit in .12. horas. Aliđ aūt ſignū magnitudinis
eiꝰ eſt magnitudo fundamēti eiꝰ vn̄ in choſmographia dī ꝙ
mons Caucaſus iter Colchos qui ſūt ſup cymicer mare ⁊
inter Albanos q ſūt ad mare Caſpiū p̄mū attollit cuiꝰ q̄dē
vſq3 ad vltimū oriētez vn̄ videt iugū: ſed multa ſunt noīa ⁊
multi hic iuguz tauri multū mōtē crediderunt: q͂a reuera p
coaturas mons Armenie iter mōtez Taurū Caucaſuz me/
dius ꝯtinuare tauruz cū Caucaſo exiſtimat: ⁊ ideo latiſſi/
mū ⁊ multas terras occupās hz fundamētū: ⁊ teſtes ſūt ho/
mines qui habitāt ſub eo ⁊ ꝓcedūt ab eo ꝙ illi multaruz na
tionū ⁊ multaꝝ ſunt linguaꝝ ſub iſto mōte flumia multa ori
unt ſic dcm̄ eſt: ⁊ fundamētuz eiꝰ ſuper qđ ſtat mons ⁊ iugū
eius eſt rotundū ⁊ eleuatū ab initio ſui vſq3 ad vltimū eius
qđ eſt valde diſtās: q͂a vt dcm̄ eſt ꝙ tēdit v̇ſus vltimuz oriē
tē: ſunus v̇o qui vt puto vocat Olympꝰ mons eſt qui in oc/
caſu ſolis apđ eq̄noctialē ex quo oriunt duo magna flumia:
⁊ ſilr ex parte meridiei ⁊ de Ethiopie fontibꝰ ꝓcedūt flumi
na magna que noīant Hermis ⁊ Zerus ⁊ Cathallis quoꝝ
fluuioꝝ effuſio eſt in mare magnū qđ circundat terrā qđ eſt
amphitrites. Nilus aūt q eſt fluuiꝰ meridionalis currit de/
ſub mōte q vocat Guris: nō tn̄ orit in ipſo: q͂a ſic dī in cho/
ſmographia in exordio ſuo. Nilus de ſecretioribꝰ ꝓmit ⁊ i
Ethiopia facit locū magnū q currit in circulo iſtagnās mi/
lia cētū q̄nquaginta tria: ⁊ exiēs ab eo ꝑuenit p catheractas
interiores in Egyptū: ⁊ iteꝝ de ſub mōte q vocat Semexꝰ
currūt tria flumia ⁊ in alijs locis de ſub terra currūt flumia
magna ſic Danubiꝰ de alpibꝰ ⁊ Rhodanus ⁊ Rhenꝰ đ mō/
te ſeptimo: ⁊ Albia de mōtibꝰ Boemie: ⁊ Chymis ⁊ Athy/
ſis de mōtibꝰ alpiū Alemanie ⁊ multa alia flumia p̄ter ea q̄
nō noīamꝰ: veꝝ in his que noīata ſūt eſt ſufficiētia ad ꝓba/
tionē eiꝰ qđ voluimꝰ: de cognitiōe eiꝰ qđ p̄ceſſit de ſmōe no/
ſtro. ſ. ꝙ flumia oriunt de mōtibꝰ frequēter ⁊ de locis altis.
Noīa aūt mōtiū ⁊ fluuioꝝ mō mutata ſūt ſic ⁊ poſt nos mu/
tabunt: ⁊ iō ſūt ignota. Tn̄ ex dictis ꝯſtat p eductionē ꝙ taz
in meridie q̄3 aq̄lone: ⁊ tā in oriēte q̄3 i occidēte fontes ⁊ flu/
mina vt frequētiꝰ oriunt de mōtibꝰ ⁊ locis altis: ḡ vlr ꝯcludi
pōt ꝙ origies fontiū ⁊ fluminū ſūt ex mōtibꝰ ⁊ locis altis: ſi/
ue aūt fontes ⁊ flumia p̄nm mālē hn̄t ex imp̄ſſiōibus ab aere
deſcēdētibꝰ ſic ſupra dixīmꝰ: ſiue ēt p̄nm habeāt ex amphitri
te de quo ifra dicemꝰ ſemp hoc ē veꝝ ꝙ p̄nꝰ fontium ⁊ flumi
nū nō ſūt determiatis aq̄s in quātitate: ⁊ hoc cōtigit q͂a aer
⁊ terra reſoluunt ⁊ fiūt aq̄: ⁊ q͂a vapores reſoluti veniūt ab
alto ⁊ aq̄ ab illis gn̄ata vadit in fontes ⁊ in ꝓfunduz terre ⁊
in ꝓfundo mariū ⁊ fluminuz: qđ aūt demonſtrat illud eſt ꝙ
maria ⁊ flumina currentia paulatim aperiunt ⁊ cōgregātur
⁊ augentur in pluuijs ⁊ diminuuntur in tēpore ſiccitatis.

¶ Cap. 8m. Et eſt digreſſio declarans opinionez Senece de
principio materiali fontium ⁊ fluminum.

Seneca autē de māli p̄ncipio fontiū ⁊ fluminuz
quedā vera quedā v̇o falſa dicit: hec autē ſunt
verba ſua in libro .9. q̄ōnuz: q̄dā eſtimāt quem
admodū in exteriori parte terraꝝ vaſte palu/
des: iacent quoq3 magni lacus ⁊ maria ingēti
ſpatio porrecta ſint iteriora terraruz abūdare
aquis dulcibꝰ neq3 minus illas late ſtagnare q̄3 apđ nos oc/
ceanū: ḡ ex illa ꝓfunda copia iſti oēs gn̄ant quos q̄d mira/
ris ſi deſtructos terra nō ſentit cū adiectos mare nō ſentit.
¶ Alij habere terrā inter ſe receſſus cauos ⁊ multū ſpiritus
qui neceſſario frigeſcit vmbra graui preſſus. deinde piger ⁊
imotus tū ſe ad aquā deſinit fere ꝯuertit: ⁊ queadmodū ſu/
per nos imbrē: ita ifra nos flumē facit: ſupra nos aūt nō pōt
diu ſegnis ſtare: q͂a aut ſole attenuat: aut vētis expāditur: ⁊
ideo interualla imbriū ſunt ſub terra: nō ꝙ illū in aquaz cō/
uertit idem ſemp eſt. ſ. vmbra perpetua: frigus eternum in
exercitata dēſitas ſemp: ḡ p̄bebit fonti ante flumē cās: adij/
cias his ꝙ fiunt oīa ex oībꝰ elementis ex aqua aer ⁊ ex aere
aqua: quare ergo nō ex terra fiat aq̄ que ſi in alia mutabilis

eſt quare non in hanc: vtraqȝ autē cognata res eſt. ¶ Hui⁹ ſnīe Senece qͦdaȝ eſt verꝫ ⁊ qͦdam falſum: ꝙ eni ibi aque ita late ſtagnent ſicut apud nos occeanū ex hoc falſuȝ ꝓbaẜ: q̄a totius terre circulus exterior mior eſt aq̄ occeani: ſed interior concauitas terre minor incomparabiliter q̄ȝ exterior circulus terre: cum ergo non poſſint ſtagnare in concauitate aliq̄ non poſſint ita late ſtagnare ſicut occeanus: alia que dicit probabilia ſunt.

¶ Cap. 9m. Et eſt digreſſio declarās opinionē Theophraſti de principio materiali aquarum.

Dicit autē Theophraſtus cuius ſniaȝ ponit Seneca in hec verba ſub terra minus nota nobis nature iura ſunt: ſed minus certa credere contra q̄cq̄d vides ſupra illic ſpecus vaſte ſunt ingenſqȝ receſſus ⁊ ſpatia ſuſpenſis hinc ⁊ illinc montib⁹ laxa abrupti in infinitū hiat⁹ qui ſepe illapſas vrbes receperūt: hoc ſpecu plena ſunt ⁊ ſtagna plena tenebris ⁊ obſeſſa ac locis amplis alia illis innaſcunẜ tarda ⁊ iformia vt in aere ceco pinguis que cōcepta ⁊ in aquis torpentibus ſicca pleraqȝ ex his ceca vt talpe ac ſubterranei mures q̄bus nō eſt lumē: q̄a ſuperuacuū eēt inde vt Theophraſt⁹ affirmat q̄buſdā locis piſces oriunẜ ſecentum paria Jdindiā vrbē tales q̄dam exhabuiſſent perierūt q̄cunqȝ illos ederent piſces quos ignoto celo nouus amnis oſtendit nec mirꝫ: erāt eni corpora pinguia tenebris ſaginata lucis inexptia ex qua ſalubritas ducit: naſci poſſe piſces in terrarꝫ ꝓfundo ſit iudicium ꝙ anguille latebroſis locis naſcunẜ grauis ⁊ ipſe cib⁹ ſunt vtiqȝ ſi altitudo loci ipſas abſcōdit: hȝ ḡ venas nō tm̄ terra ex q̄bus cōtinuo flumina effici poſſunt: ſȝ amires magnitudinis vaſte quorꝫ alijs in occulto ſemꝑ via eſt donec aliquo mure terre deuorentur: alij ſub aliquo lacu emergūt: adhuc addit Seneca ſic dicēs placet nā regi terrā ⁊ ad noſtrorꝫ corporꝫ exēplar in q̄b⁹ vene ſunt arterie ille ſanguis hec ſpūs receptacula ſic in terra ſunt alia itinera ꝑ que aque: alia per que ſpūs currit que ad ſſīitudinē humanorū corporꝫ nā formauit vt maiores noſtri aquā appellarint venas: ſicut ergo in noſtris corporibus ſanguis a vena ſic a terre vena riuus aut flumen effunditur: ex his patet ẜm dicta phorum ſub terra eſſe receptacula ⁊ vias aquaruȝ ⁊ multas copias aquarum eſſe in ipſis.

¶ Cap. 10m. Et eſt digreſſio declarans cauſam efficienteȝ concauitatum terre.

Queret aūt aliq̄s q̄d in terra fecerit hec receptacula: corp⁹ eni de nā ſui ꝯtinuū ⁊ homogeneū nō itercipiẜ aliq̄ vaſta ꝯcauitate: tale aūt corp⁹ eſt terra: ⁊ iō cōcauitates non videẜ hr̄e. ¶ Adhuc aūt quelibet ps grauis corpis feſtinat ad cētꝫ: ḡ vna i circuitu cōprimiẜ circa aliā: ⁊ ſic videẜ ꝙ vna nō diſtet ab alia ꝑ ꝯcauitatē aliquā. ¶ Adhuc aūt videtur hoc eē ꝯ effectū q̄litatū terre que ſūt frigidū ⁊ ſiccū: frigidū eni ſtrigit ⁊ hȝ motū ad cētrū ſicut diximꝰ i libͦ de gn̄atione ⁊ corruptiōe: ⁊ iō ꝯtinuat ptē parti: ⁊ ita videẜ ꝙ nō ꝑmittit tales i terra fieri ꝯcauitates: ſiccū ēt vbi ē cū frigido etiā ſtrigit: q̄a ipꝫ eſt iō ſiccū q̄a humidū ab eo ē expſſuȝ: vn̄ ꝯſtat ꝙ ſiẜ ⁊ ſpiſſe ſūt ꝑtes ei⁹. ¶ Adhuc aūt ⁊ Zeno obijcit negās ꝙ aque moueanẜ ad ꝯcauitates terrarꝫ: aut eni mouenẜ ad vacuū: aut ad plenū. Si ad vacuuȝ tūc ſequunẜ duo icōuenientia quorꝫ vnū ē: ꝙ vacuum ē: alterꝫ autē ꝙ mot⁹ eſt ad vacuuȝ. Sȝ cū vacuū ſit icorporeū: ḡ mot⁹ corporis erit ad icorporeuȝ ſpatiū: cū aūt eadē rōne qua ad vacuuȝ moueẜ vnuȝ corpus: oē corp⁹ moueaẜ ad ipm̄ ſequereẜ ꝙ oē corp⁹ moueatur nāliter ad vnum ⁊ idē qͦd eſt ꝯ oēm nām. Si aūt moueẜ ad plenum cōſtat ꝙ nō eſt niſi aere vel vapore plenum: aut igiẜ ingrediente aqua egrediẜ aer: aut nō. Si ꝑmo mō: aut per eādeȝ viā egrediẜ: aut per aliā. Si per eādē egrediẜ tūc eque fortis erit aer vel vapor ſicut aqua ingrediēs qͦd falſū eſt: ḡ aqua ipediet ne per idē foramē poſſit exire. Si aūt per aliud egrediẜ tunc oporteret tandē ꝙ aer exiret: ⁊ aq̄ implereẜ illa cōcauitas: ⁊ tunc nō amplius eſſet receptiua aquarꝫ: ergo iā dudum oēs ꝯcauitates aquis eſſent replete: ⁊ iā nō haberent vbi ſe reciperent pluuie ⁊ aque alie terrā influentes qͦd falſuȝ eſt. Si aūt recipiunẜ aque ille in pleno tūc duo corpora erunt in eodē loco qͦd apud nām eſt impoſſibile ſicut in libro phicoruȝ eſt demōſtratum. ¶ Propter hec ⁊ his ſimilia dicimus ꝙ terra nāliter quātuȝ ad nām particularem eſt ſolida: cōtinuo autē calore ſolis ⁊ ſtellarꝫ agente in ipꝫ humidū qͦd erat in poris eius exhalauit ⁊ facti ſunt pori ⁊ foramina cōcaua ſicut expſſe videtur in locis paludoſis exiccatis vbi terra ſcindiẜ: ⁊ fiunt ille ſciſſure magne in terris calidis ⁊ in tēpore calido: ſicut autē fit in ſuperficie terre ita eſt ſub terra ꝙ vapor ꝯgregat⁹ ⁊ incluſus exhalare nō potēs reſoluit terrā humoroſam ⁊ facit ſpecus in ipſam ⁊ tātus pōt eſſe ꝙ ſi ſolida eſt ſuꝑ ipm̄ eleuat eam ⁊ facit eam montē collem paruū vel magnum eo ꝙ vaporoſum querit maiorē locum: ⁊ ideo ſub montib⁹ huius ſpecus frequentius ſunt. Si aūt locus nō eſt ſolidus ſuper vaporē aliquādo ſcindit locū: ⁊ quādo eſt calidus: aliquādo eijcit multos cineres ſicut nos infra dicemus: ſȝ ad p̄ſens ſufficit ꝙ ipſe cōſumēdo hūiduȝ ⁊ ſubtile terreū ⁊ eleuando terrā facit ſpecuȝ magnā vel paruam ẜm violētiā ipſius: ⁊ hec eſt cā cōcauitatum ſub terra ⁊ in terre ſuperficie vnde aliunde q̄ȝ a terre nā eſt ꝙ terra eſt hn̄s multas concauitates: ⁊ per hoc pȝ ſolutio ad tria ꝑma.

Ex 2° de gn̄one. t. cō. 9.

¶ Ad dubitationē auteȝ Zenonis dicenduȝ ꝙ aqua moueẜ ad plenū: q̄a concauuȝ illud eſt vapore plenū: ⁊ ingrediente aqua in parte vna egrediẜ vapor vel aqua in parte alia: ſed vtrū ſemꝑ regeneraẜ ⁊ ꝑꝑ hoc nunq̄ȝ deficit: aqua eni ſemꝑ ſubintrat ⁊ vapor continue generaẜ a radijs ſolis tanq̄ȝ ibi in locis ſolidis cōgregatis. Solida eniȝ loca magis cōtinēt calorem ⁊ vaporē q̄ȝ alia loca ſicut nos infra probabimus.

¶ Cap. 11m. De cōmuni materiali principio aquarꝫ: ⁊ vtrum mare habeat finem in aquilone.

Redeamus ergo ad ꝓpoſitum oſtēdens cōmune principiū oīum aquarꝫ indeficientiū. Principium autē cōmune oīum aquarꝫ indeficiētiū eſt ex mari qͦd vocaẜ Amphitrites ſiue occeanus: ex pluuijs eni poſſunt recipere additioneȝ ⁊ diminutionem: ſed indeficientiā aquarꝫ recipiunt ex occeano. Manāt eni ex iſto mari flumina multa et ipm̄ eſt mare fluens ab aquilone in meridiē ſicut infra oſtēdemus. Aqua autē que eſt in ipſo mari fluit ex ipſo in terrā vt faciat flumē in loco qui noīatur Curatus: ꝓfundo autē eius ex parte ſeptētrionis nō eſt finis ꝓpter ſpatiū ſue ꝓfunditatis ⁊ lōgitudinem ſue cōcauitatis: neqȝ pōt alias peruenire ad lōgitudinem illius ꝓfundi: cū eni ipm̄ ſit circa totaȝ terram quaſi terre cinguluȝ ⁊ incipiat ab aquilone ⁊ veniat per orientē ⁊ meridiē redit per occidētē in aq̄lonem: ⁊ ideo terra nō apparet arida ſub polo aquilonari. Sed locus maris amphitritis icipit circa polū aq̄lonarē ⁊ aliqͦd littus eſt ſubtus nō ſub polo ſed vltra polum apud antipodes ita ꝙ rotundū terre eſt in concauo aque vndiqȝ circa terrā a polo vſqȝ in polū ita ꝙ terra verſus q̄tuor pūcta oriētis ⁊ occidētis ⁊ aquilonis ⁊ meridiei nuſq̄ȝ apparet: ſed tegiẜ aq̄s ⁊ arcus maris eſt altior qͦd eſt in ſuꝑiori hemiſperio terre: ⁊ ad littus qͦd eſt in hemiſperio inferiori rectū vnde eius imaginatio eſt ꝙ accipiaẜ globus ligneus vel cupreus ⁊ ſignentur in eo quatuor pūcta oriētis ⁊ occidentis aquilonis ⁊ meridiei: deinde circa illa pūcta in arcu ſuperiori ad latitudineȝ duorꝫ digitorꝫ circulus aſſigneẜ in globo ⁊ inferius circulus alius ſigneẜ in eodem globo equaľr ſuperiori diſtans a punctis eiſdem ⁊ ẜm quātitatem latitudinis que eſt inter circulos cōponaẜ circulus cere circa globum: dico eni ꝙ tunc globus eſt ſicut terra ⁊ cera ſicut amphitrites: ⁊ quātitas latitudinis amphitricis eſt ſicut ſpatiū de circulo in circulū: q̄a illi circuli ſunt ſigna littoris amphitritis ex qua imagie pȝ: q̄a ꝓfundum amphitritis ex parte aquilonis non poteſt accipi q̄a ibi inauigabile eſt a littore in littus ⁊ a littore in litt⁹ ē ꝓfundum ſue concauitatis. Longitudo autem eius eſt a polo in polum per occidētem in parte vna: ⁊ per orientē in parte alia. Nō enim pōt eſſe ꝙ ita dicaẜ infinitū ꝙ actu finē nō habeat: q̄a nullū corpus ſic eſt ifinitū: ſed q̄a in aq̄lone pluriuȝ aquarꝫ eſt q̄ȝ alibi ⁊ ꝑꝑ frigus ⁊ tēpeſtates eſt imeabile: hui⁹ autē cā reddeẜ in tractatu ſequēte iſtius eiuſdem libri. Ex hoc igiẜ mari egrediunẜ mediterranea maria in oībus quartis mūdi: ⁊ flumina ⁊ fontes multi indeficiētiū aquarꝫ. Ex parte autē aq̄lonis in quarta orientali ẜm mēſuram trecentorum paſſuum a littore profundi maris in tribus locis egrediunẜ a mari iſto fontes plurimarꝫ aquarꝫ: ſicut q̄a dicit Priſcianus in libro quem Perigiſim ipſe vocauit eo ꝙ ſit

In pho ꝑmo metauro ꝯ. ca pi. 5.

de itineribus

de itineribus verſifice cōpoſitus: ⁊ ſicut dicit Coſmographia ſub Julio ceſare deſcripta hec quarta nonez maria habet mediterranea: ⁊.19. magna flumina ſubmerguntur autē fontes iſti in loco qui dicitᷣ Algabuſtus qđ nomē modo mutatū eſt: deinde manant in loco alio forte a montibus ⁊ altis locis ſicut caucaſo ⁊ tauro ⁊ aliis mōtibꝰ iſtius quarte. Inter cetera autem que egrediuntur de mari occeano per modum fontium eſt vnum qđ ſuo tempore Radanix vocatum eſt adeo ꝙ naues portare poſſit.

¶Cap.12m. Et eſt digreſſio declarans hoc qđ eſt eleuans aquas ad hoſtia ſuorum fluxuum.

QUeret autē quis cum aque ſiue ſint in amphitrite: ſiue ſint in cōcauitatibꝰ non aliter exeāt a locis illis ⁊ effluāt in terrā que ſit eas eleuās ex locis ſuis ad hoſtiū fluminis: vel fontis: nullum enim corpus ſm nām mouetᷣ ad locū vnū ⁊ eundē ⁊ de illo: ſed ſi mouetᷣ ſm nām ad ipm tunc ſm violentiā recedit ab ipſo ſicut p3 in motu terre deorſum ⁊ in motu ignis ſurſum. ¶Adhuc autē q2 aqua grauis eſt plus q̄ leuis: ⁊ ideo deſcēdet ſm nām in loca ꝯcaua: igitᷣ ſm ſui nām non eleuabitᷣ a locis ꝯcauis ad hoſtia fluuiorū ⁊ fontium ſiue veniat a mari: ſiue ab impreſſionibus humidis ab alto ad terram deſcendentibus. Ad huius autez dubitationis enodationē reuocanda ſunt ad memoriā ſuperiꝰ digeſta. Nos enim diximus calidiſſimos vapores generari ſub terra ex ꝯtinuo motu radiorū ſolis ⁊ ſtellarū ſuper eam ⁊ hos aliquādo exhalare: aliquādo autem a locis ſolidis cōtineri ⁊ tunc impulſi in loca concaua ⁊ cōtinue ibi generari ex cōtinua ad terram ſolis appropinquatiōe: hi ergo vapores ſicut nos oſtendemus etiā ſunt in fundo maris aliquando exhalātes: aliquando autem cōtinuo retenti in aliquo loco ipſius ſolido in ſuo profundo: ⁊ exhalātes quidez cooperantes ad influxum maris ⁊ refluxum ſicut alibi dicemus: retenti autem faciunt fontes ſicut ⁊ in terra. ¶Modus autē eleuationis eſt iſte vapor ſub terra cōtentus ⁊ reflexus in ſe ad ſolidum cōcaui ſuperius calefacit ⁊ calore aquas de ſubtus attrahit. Itemq3 in aquis ſolidis parietibus cōcauitatis reflexus ebulliendo ſicut ventus quidā incluſus eleuat ſurſuz ⁊ cum continua actione ſua ad montis latera neceſſario aliquando aperiat porū per illum aqua incipit effluere per deuerum loci qđ in exteriori parte inuenit. ¶Ex his p3 quare aque effluunt a principio ſui ebullientes: cū enim prima tangit frigiditatē exteriorem tunc ſcđa aduenit ſub illa a vapore impulſa: ⁊ tertia venit vicinior vapori impellens ſcđam: ⁊ ſic ſit vſq3 ad illas in quas imediate agit vapor incluſus: ⁊ ideo ſaltantes aque ab hoſtiis ſuis effluunt ſicut olla bullit. Sed tunc aliquis obiiciet ꝙ cū vapor icluſus eleuās aquas ad hoſtia ſit calidus debēt aque egrediētes eē calide niſi frigiditas exterior in ꝯrium operetᷣ. In eſtate aūt nihil in contrariuz operatᷣ frigiditas exterior: ſed potius caliditas exterior interiorē coadiuuat caliditatē: ergo aque fontiū in hoſtiis ſuis debent eſſe calide cuius cōtrariuz p3 ad ſenſum: q2 in eſtate ſunt frigide: in hyeme aūt calide ⁊ precipue vbi eſt magnū gelu. ¶Solutio autē huius dubitationis eſt ꝙ in locis cōcauis due recte ſupficies vna interior: ⁊ vna exterior. Interior autē calida eſt valde ⁊ cū ꝯrium expellat ꝯriuz ſicut ſepe dictū eſt ſupra totam terre ⁊ aque frigiditatem expellit interius calidū ad cruſtam terre ſuperiorē: ⁊ hec eſt vna cauſa frigiditatis montiū: cū ergo aqua eleuata eſt calida calore nō ignito: ſed vaporatio ab interiori ꝯcauo ad hoſtiū primum iſtius ꝯcaui qđ eſt ſub terra ad longuz ſpatiū: nō qdez directe in ꝓfundum ſed ex trāſuerſo ſub cruſta terre vel lapidis exteriore frigeſcit aqua vehemēter per frigidū expulſum in cruſtam illam: q2 ꝯtrarii expulſi a ſuo ꝯtrario fortior eſt effectꝰ: ⁊ ideo ipſa ſtatim denſatᷣ ⁊ raritatē amittit: ⁊ egreditur vehemēter frigida a talibꝰ locis: ⁊ hec eſt cauſa quare in locis paludoſis nō eſt adeo frigida ſicut in montibus: q2 loca illa rara ſunt ⁊ nō ſolida: ⁊ non multum continentia frigus: ⁊ caliditas ſub talibꝰ locis non eſt multa que frigus ad exteriora expellat. In hyeme autē eſt quidā alius calor in extrema ſuperficie terre diffuſus a quo plante nutriūtᷣ ⁊ conualeſcunt ⁊ ille cōpreſſus per gelu terre exterioribꝰ poris concluſus vertitur in aquas ⁊ facit eas tepidas: ⁊ hoc ſignū eſt ꝙ quanto maius eſt gelu in hyeme in terris aquilonaribus

Propter qđ aqua in paludibus non eſt adeo frigida ſicut in montibus.

tanto putei magis fumant ⁊ cum gelu remittatur tunc non fumant: ſed infrigidantur aque. Fluuii autem longe fluentes a ſuis hoſtiis multum recipiunt gelu aeris ⁊ ideo in hyeme infrigidantur ⁊ aliquando congelantur.

¶Cap.13m. De cauſa quare fontes aliquādo exiccantᷣ ⁊ ſiūt noui fontes ⁊ flumina vbi ante non fuerunt.

REdeamus ergo ad ꝓpoſituz inueſtigādo cām quare fontes ⁊ flumina aliquādo exiccantur ⁊ ſiunt noui fontes: ⁊ noua flumina aliquotiens in locis vbi ante n on appuerunt. Dico ergo ꝙ in quibuſdā locis mariū eſt aqua per aliqđ tēpus ⁊ deinde maria emittunt aquā ⁊ aqua eorum effunditᷣ in terrā ⁊ fluit in viſcera eius ⁊ terra illa madida eſt primū ⁊ poſtea ſiccatᷣ. Cauſa aūt huius eſt ꝙ eſſentia terre ſimilis eſt corporibus aīalium ⁊ plantarū in hoc ꝙ accipiunt ſinē vltimū ſicut iuuentutē ⁊ ſeniū: ⁊ ideo recipit aliqñ additionē: ⁊ aliqñ recipit diminutionē. Eſt eniz terra aliqñ rara multuz ⁊ vſq3 in ꝓfundum fuit vaſta profunditate ⁊ in poris eius ⁊ in foraminibꝰ diuiditᷣ aqua ⁊ quaſi exugitur ab alia parte ſolis ⁊ a quibuſdaz ſtellis ſibi appropinquātibus aqua exhalat ſucceſſiue: ⁊ ideo exiccatur paulatim ecōtra ⁊ accidit ꝙ aqua extrahitur ad locū aliquē: per cauſaz autē dictam effunditᷣ in eo ⁊ quaſi ſtagnatur ⁊ ſit ibi mare vbi non fuit: ſimiliter humeſcit aliquādo ex roribus ⁊ pluuiis quarū aque attrahūtᷣ cauſis antedictis ad loca quedam: ⁊ ſimiliter eſt in fontibꝰ ⁊ fluuiis: q2 cū aque cōcurrunt ad cōcauum vbi deberēt facere copiam fontis aut fluminis ſecū trahunt admixtū terreū ⁊ cōtinue attrahendo obſtruunt ſibi ītroitū ⁊ tunc exhauſto illo qđ attractuz eſt deficit fons vel flumen: aliquādo cōtingit in altero exitu vbi eleuantᷣ ad hoſtiuz obſtructio a ſimili cauſa ⁊ tunc nō deficit: ſed effluit alibi ⁊ hec eſt vna cauſa defectus: aliquādo etiā contingit ex caſu laterū concauarū viarum in cōcaua ipſa ex terre motu vel ex aliis cauſis ⁊ tunc iterum effluunt aque in aliis locis. ¶Mirabile autem accidit in alamania in loco qui dicitur Lonſen: ibi enim eſt aqua copioſi fluxus necarus nomine que exiccata fuit per ſpatium milliaris per tres horas diei ita ꝙ colligebant piſces in fundo eius ⁊ nō caruit fluxu ſuo nec diminuebatur ſupra nec infra niſi in illo milliari qđ eſt circa oppiduz qđ diximus: ego autē ſubito poſt veniens ad locum conſideratis loci diſpoſitionibus ſciui ꝙ fundus aque illius ſolidiſſimus eſt ⁊ illic fluit inter montes non multuz altos ⁊ habet altas ripas in loco illo ⁊ ex vapore illo incluſo diuiſus ⁊ eleuatus fuit fundus ꝓpter qđ aqua reſedit in principio illius eleuationis ⁊ ī fine eius exiuit ⁊ cuz exhalaſſet vapor reſedit totus fundus in locum ſuum ſicut fuit prius ⁊ tunc fluxuz habuit aqua ſicut habuerat antea.

Mirabile tēpore ſuo contigit.

¶Cap.14m. Et eſt digreſſio declarans quare quidaz fontes certis horis manant: ⁊ certis horis ſe retrahunt.

SEneca autē in libro.9. nāliū queſtionuz tangit de fontibus qui ſenis horis ſunt pleni: ⁊ ſenis horis ſunt vacui: ⁊ de fluminibus qui certis mēſibus ſunt magni: ⁊ certis mēſibus ſunt parui ⁊ aliis hmōi accidentibus. Huius autez ipſe talez reddit cauſaz ꝙ videlicet eſt de ipſis ſicut de humoribus: q2 quidā quarta die febres mouēt ſicut melācholia: ⁊ qdā certis horis remouēt ſicut ꝓdigia ⁊ certis mēſibus partus preſto eſt ad exitum ſic ⁊ aque interualla habent qbus ſe retrahunt ⁊ quibꝰ redeant: ⁊ quedam interualla minora ſunt: ⁊ ideo notabilia quedā autez maiora nec minus certa: ⁊ quid mirum cū videas ordinē rerū ſm nature conſtituta procedere hyems nunq̄ aberrauit eſtas ſuo tēpore incaluit ſub terra minus nota ſunt nature rei ꝯſtituta: ſed non minus certa crede infra quicquid vides ſupra: hec ſunt verba Senece. ¶Et videntᷣ duas cauſas reddere huiꝰ manationis ⁊ abſciſſionis fontiū. ſ. motuz humoris ſicut in quartanis ⁊ cōſtituta nāe ſicut aduentum hyemis ⁊ eſtatis. ¶Sed ꝙ hoc falſum ſit de facili probatᷣ. Si enim motꝰ humoris cauſa eſſet oporteret ꝙ ille humor ab aliquo putreſceret ⁊ tūc ebulliret: ſed putrefaciens ipm nō iuenitᷣ. ¶Adhuc autē omne ſic putreſcens determinato tpe maturatᷣ ad eductionē: ſed nō educitᷣ vnq̄ a fontibꝰ. ¶Adhuc aūt in fontibꝰ nō inuenitᷣ niſi humidū aqueū: hoc autē omni die mouet putrefactū: ergo illi fontes omni die deberēt manare: ⁊ ex his.

Impugnatio prīe cauſe

Impugna/
tio ſecunde.

⁊ multis alijs patet ꝙ nulla cauſa eſt quā inducit. ¶ Si aūt
cōſtituta nature eēnt cauſa cū illa ſint ordinata deberet cau/
ſa eſſe māifeſta ⁊ neceſſaria ſicut motus ſolis in obliquo cir/
culo neceſſarius eſt ⁊ ꝑpetuus ⁊ adducit ſuo tēpore hyemeꝫ:
⁊ ſuo tēpore eſtatem: talis autē nulla cauſa apparet in mana
tione hoꝝ fontium: nec ſufficit dicere in vniuerſali: qꝛ talia
procedūt a cauſis nālibus niſi dicat̄ in ſpeciali que ſit illa cā:
qꝛ aliter oīa nālia vna determinatiōe declararent̄: de omni/
bus enim nature effectibus verum eſt hoc vl'e ꝙ cauſas ha/

Opio ꝓpria

bent nāles. ¶ Nos ergo dicimus ꝙ cauſa varie manationis
fontium illoꝝ duplex eſt. ſ. ꝙ vapor eleuans qui maior ⁊ for/
tior eſt ꝙ̄ ſit vena influens in ſpecū que cōtinet copiā fontis:
⁊ ideo cū eleuat aliquot horis opꝫ expectare iteꝝ donec ſub/
intrat tātū ꝙ poſſit eleuare. ¶ Alia vo cauſa eſt ꝙ calor ele/
uatus eſt debilis: ⁊ ideo cū aqua eleuata euaporet pars eius
⁊ ſit debilior: ⁊ ideo anteꝙ̄ iteꝝ eleuet opꝫ cōfortari ipm per
hoc ꝙ per radios ſolis regenerat̄ vel ēt per hoc ꝙ de calore
frigiditate terre vel noctis vel vtriuſqꝫ expellit̄ in ſpecū ⁊ ex
hoc fortior efficit̄: lꝫ autē ſenis horis fluant ⁊ ſenis deficiant
fontes illi: tñ poſſibile eſt ꝙ diutius fluant ꝙ̄ a fluxu ceſſent:
vel econuerſo: diutius ceſſant a fluxu ꝙ̄ fluant: vel equaliter
fluant ⁊ abſcindant̄ a fluxu ſm diuerſitatē proportionis quā
habet calor eleuans ad copiam aque intranteꝫ in ſpecū que
eleuatur per calorem. Si autē aliqui fontes abſcindunt̄ tpe
caumatis: ⁊ fluunt tpe humido apparet ꝙ illi vel in toto vel
in parte cauſent̄ a pluuijs: qꝛ enim ſufficiētes copias nō ha/
bent in ſe ꝓpter hoc nō fluunt niſi quādo copia miniſtratur.

¶ Cap. 15[m]. Quare terre quedam ſubmerguntur: ⁊ quedam
deſiccantur.

In pho aūt ē
primo metau
roꝝ ca. 5. ibi.
Nō ſemp aūt
eadē loca ter
re neqꝫ aquo
ſa ſunt ⁊c̄.

Ic dicēdum ꝙ quedā terre aliqñ fuerūt coop/
te marib⁹ ⁊ aquis ⁊ ſunt deſiccate: ⁊ ecōuerſo:
que deſiccate fuerunt facte ſunt humide coop/
te aquis ⁊ intēperate ex humore facte ſunt tē/
perate: ⁊ regiones itēperate exiccate facte ſunt
tēperate. Dico enim ꝙ ſicut reperitur in anti/
quiſſimis hyſtorijs ꝙ aliqñ ſuper terram egypti vincēs fuit
aqua: ⁊ ſuper alias terras quaſdā que ſicce ſunt ſup Nilum
paulatim aut per terre raritatē effuſa fuit aqua illa ⁊ deriua
ta per riuos multos ⁊ paludes ⁊ deſiccata ſunt loca illa calo/
re ſolis ⁊ impreſſione ſtellaꝝ in his temporibus: nec loca illa
ſimul exiccata ſunt ſed ſucceſſiue locus poſt locum ſm ꝙ ma
gis erat aqua ꝓfunda: ⁊ minus ꝓfunda ſuper loca illa: cum
autē reducta fuit ad tēperiem ſiccitatis tūc habitabilis effe
cta eſt: ⁊ plantate ſunt arbores in ea vt ex radicibus arboruꝫ
magis cohereret terra: ⁊ poſtea ſeminata ſūt ſemina. ¶ Qđ
autē verum ſit qđ dictum eſt teſtatur Homerus dicens: egy
ptum prius dictam Nilbela hoc eſt diffuſioneꝫ Nili: poſtea
autē dicta eſt egyptus qđ ſonat tenebras ꝓpter euaporatio/
nes aque abundantes in ea cuꝫ aqua ſiccaretur. Homerus
autem lꝫ in hoc bene dixerit non tñ ipſe potuit ſcire oēs mu/
tatiōes que de humido ⁊ ſicco facte ſunt in egypto: ideo nec
omnes docere potuit. Dico enim generaliter ꝙ quecūqꝫ ter
ra ſuperficie rorida eſt ⁊ humida: eſt eniꝫ roridus humor in
ſuperficie ⁊ humor eſt humidus in profundo cum ſiquā ſic/
catur talis terra ipſa primo venit ad temperiem antequā in
cipiat abūdare in ſuperficie ſiccitas ⁊ tūc rarificat̄ cōmixtio
eius que eſt ex humido ⁊ ſicco: ⁊ tandem inualeſcente calore
ſolis ⁊ virtute ſtellarū calidarum ſuper eam erit ſuperficies
ſicca ⁊ tunc iteruꝫ cōmixtio eius erit corrupta ⁊ erit ſterilis.
Et his de cauſis multa vberoſa loca facta ſūt ſterilia: ⁊ ecō/
uerſo: ſicut locus cui nomen eſt Mudkemiux qui ex vberta
te in ſterilitatē eſt ecōuerſus: qđ autē accidit in loco vno poſ
ſibile eſt vt alibi accidat ex cauſis eiſdem: non tñ ſimul acci/
det vbiqꝫ: ſed ſucceſſiue ſicut nos dicemus i libro de cauſis
proprietatum elemētoꝝ ex impreſſionibus planetaꝝ. ¶ Am
plius autem in mari accidit aliquādo ꝙ loca que prōfunda
erāt aliquādo in abyſſo aque exiccātur: ⁊ loca que ſicca erāt
profundant̄ ſicut accidit in Pētapoli ꝙ ꝓfundata eſt in ma
ri rubro mortuo ⁊ intingat̄ occania cuius cāpi qui nunc ſunt
vberes fuerunt in ꝓfundo maris: hoꝝ auteꝫ oīum cauſa eſt
motus ſolis ⁊ reuolutio orbis ꝑcipue in magnis reuolutio/
nibus ſuis que fiunt ex cōiunctionibus planetaꝝ omniū vel
ſuperioꝝ ⁊ ex reuolutione ſtellarum fixarum: ex eiſdem eniꝫ
cauſis in mundo accidunt mutationes magne ⁊ variatiōes
cōplexiōis hyemis ⁊ eſtatis. ſ. ꝙ hyems que fuit per multos
annos aſperior efficitur calidior: ⁊ econuerſo: ⁊ idem eſt de
eſtate: ⁊ ex eiſdem cauſis accidit tunc ſterilitas vel vbertas
locis diuerſis ex hoc ꝙ efficiunt̄ tēperata in humido ⁊ ſicco:
vel intempata in altero cōtrarioꝝ iſtorum: ſicut autē iam di
ximus mutationes iſte nec ſimul accidunt in tpe vno: ſed in
tēpore poſt tēpus: ideo nec ſimul accidūt in oībus locis: ſed
in loco poſt locuꝫ. Submerſio enim ex diluuio particulari in
tēpore regis. Dulphimos nō fuit vbiqꝫ: ſed in terra grecoꝝ
tm̄ ⁊ plurimum ſubmerſionis illius nō etiā vbiqꝫ fuit in ter/
ra grecoꝝ: ſed poſt abundauit in locis qui dicuntur Athlete
que ſunt Haudrus ⁊ Abiuleꝫ quoꝝ locoꝝ nomina ſunt mo
do mutata: loci autē hui⁹ ſubmerſi multotiens mutate ſunt
diſpoſitiōes: qñqꝫ in littoribus eius habitauerūt hoīes qui
dicebant̄ phacyx: qui ante hoc noīabant̄ ganicij: ⁊ modo no
minant̄ greci ⁊ hec mutatio noīum multas ſignificat muta/
tiones diſpōnum illius terre: ſubmerſionis autē antique ſi/
gnum eſt ꝙ adhuc tpe Ariſto. Alexā. macedonis tpe pluuie
diu inundabant flumina eoꝝ: ⁊ diu ſtabant paludes eoruꝫ ⁊
abſqꝫ dubio accidit ex interioribus copijs redundantib⁹ ad
aquas ſuperiores. Sunt de his autē multe diuerſitates enu
merate in Timeo Platonis. Cauſa autem eoruꝫ iam dicta
eſt: qꝛ propria cauſa ſciri nō poterit niſi ex aſtronomie diſci/
plina: quā cōplebimus deo adiuuante.

¶ Cap. 16[m]. Quare flumina manant quandoqꝫ ⁊ deſiccātur:
qñqꝫ ſm opinionē antiquoꝝ: ⁊ ſm opinionē noſtram.

Unt autem quidā philoſophi qui dictoꝝ aliaꝫ
ſignauerunt cauſam. Dixerunt enim ꝙ cauſa
propter quā flumina aliquādo fluunt ⁊ aliquā/
do exiccantur ſunt cauerne que ſunt ſub terra:
cum enim in illis ſunt copie aquarum multaꝝ
tunc dant materiā oībus fluminib⁹ ⁊ currunt:
⁊ quādo minorant̄ in eis copie ille aquaꝝ tunc abſcinditur
mā fluminum ⁊ ſubtrahunt̄ aque eoꝝ ⁊ deſiccant̄: hec auteꝫ
cauſa nō eſt ſufficiens vt pꝫ ex ſuperiorib⁹ dictis. Cauſa aūt
quare flumina habent hoſtium in vno loco poſtꝙ̄ in alio eſt
magnitudo ampla interius loci eleuati ⁊ alti in quo eſt mul/
te aque copia: ⁊ opꝫ ꝙ loca illa ſpiſſa valde ⁊ ſolida habēt in
terius latera: ⁊ ꝙ extra ſint frigida frigiditate expulſa ab in/
teriori calore: qꝛ tunc frigus ꝯtinet calorē inter ꝯcauitatem:
loca eni que talia exiſtūt nata ſunt ſuſcipe plurimas aquas:
⁊ ſunt ꝯſeruātia eas qꝛ aqua nunꝙ̄ reſoluit̄ tota ex eis: ſed
cōtinue eleuatur ad emanandum hꝫ venā a mari occeano ⁊
nutrimētuꝫ multū a pluuijs: ⁊ ideo illic aqua multiplicat̄ in/
deficiēter: loca auteꝫ nō alta ſed depreſſa quoꝝ cōcauitates
nō ſunt multum in ꝓfunduꝫ ſubmerſe in terra: que ſunt bre
uis amplitudinis: habētia lapides albos molles nō retinēt
aquas nec figitur ad manēdū in eis aqua cū enim nō ſit alta
cōſtat ꝙ parū fuit ibi nāle calidum qđ terrā eleuare non po/
tuit: nec fortiter latera in ſaxa decoquere: ⁊ cum nō ſint pro/
funda calore ſolis aperiunt̄ pori eius ⁊ euaporat caliduꝫ in/
traneū qđ aquas debuit eleuare: ⁊ cū ſint breuia nō recipiūt
aquas multas: lapides aūt albi frigus figurāt paꝝ in humi
do itraneo: ⁊ ꝙ molles ſūt cauſat̄ ex defectu vtriuſqꝫ coagu/
lantis. ſ. calidi primo ⁊ frigidi poſtea: qꝛ ſicut ifra dicemus:
coagulatio lapidis eſt ex calido primo extrahēte humidū: ⁊
deinde ex frigido iſpiſſante: ⁊ iō talis locus corrūpit aquas:
⁊ non pōt eſſe hoſtium magni ⁊ ſempiterni fluminis: cū eniꝫ
talibus locis aduenit caliditas ex ſtellis fixis: que dicunt̄ ca
nicule ⁊ hoc eſt quādo ſub radijs ſolis oriuntur ortu mundi
qui dicit̄ ortus choſmicus: ⁊ adunant̄ a virtute martis nec
retrahunt̄ ad effectuꝫ a ſaturno vel alijs ſtellis frigidis tūc
velociter exiccantur: hec eſt ergo vera cauſa quare quedam
flumina ⁊ fontes exiccant̄ qñqꝫ ab hoſtijs ſuis: ⁊ fluūt qñqꝫ:
⁊ quedam alia fluunt continue: ⁊ cām quā dixerunt quidam
philoſophi indocti nō fuit ſufficiens lꝫ ſit vera in quibuſdaꝫ
fontibus aliquando ſicut ſupra diximus.

In pho vbi
ſupra.

¶ Cap. 17[m]. De mutatiōe facta i egypto ⁊ circa mare viride.

Utationū autē hore diuerſificant̄ ſicut ante iā
diximus: nihilominꝰ tñ fiunt mutationes circa
maria ⁊ flumina ⁊ terras. Nō lōge eniꝫ ante tē
pus Philippi macedōis loc⁹ quē qdā egyptio
rum inhabitāt a flumine Nilo ſubmerſus fuit
quā ſubmerſionē multi oculis viderūt ⁊ teſti/

moniū hui⁹ eſt mare: qḋ tūc viride dicebaꝛ: ſed nūc dꝛ mare rubꝛū: tūc eñi dominātib⁹ aq̄s ex frigiditate terraꝝ illaꝝ mare fuit viride q̄lis eſt viroꝛ aque multū frigidum currētis in mōtib⁹ qñ lōge videꝛ: qꝛ de prope aqua ꝑſpecta nō videꝛ habere coloꝛē eo ꝙ tunc viſus nō manet in ſupꝑficie aque: ſʒ vergit in ꝓfundū: nūc aūt mare rubꝛū dꝛ pp ꝯtinuā aduſtionem ſolis ſup ipm que arenas ei⁹ ꝯuertit in ruboꝛeʒ. Tunc autē tp̄is cū ſe nup ad mare aque retraxerāt ſub altitudine littoris ipſi⁹ qḋ foꝛte artificialr̄ p ꝯgeſtuʒ aggerē fuit exaltatū ſicut fieri hodie ſolet i Flādria ⁊ i alijs locis marinis fuerūt qdā reges qui pp vtilitatē nauigationis de loco ad locum voluerunt facere foſſata de mari ad ciuitates ⁊ ad flumina diuerſa oꝛiētalia vt multiplicareꝛ iuuamentū nauiū ꝙ poſſent naues ire vbiqʒ in terra illa: p̄cipue aūt dico reges cogitabant hoc facere. ſ. Aſſuerus ⁊ Adrianus: ſed arte geometrica inuentū eſt ꝙ mare tūc tp̄is erat altius q̄ʒ terra pp multitudinē ſue aque q̄ nup totā terrā operuerat: ⁊ iō nō auſi ſūt fodere: qꝛ foſſum imanaſſet in flumina ⁊ fontes feciſſet eos ſalſos ⁊ ita deſtruxiſſet habitationē ⁊ pōt eſſe ꝙ ſi mō fodereꝛ: qꝛ nunc magis exiccatū eſt ꝙ nō eēt nocumētū ſi fieret qḋ tūc appetebaꝛ iuuamētū nauigationis: ex his g̊ ꝯſtat ꝙ nulla loca ſub oꝛbe q ꝯtinue moueꝛ ⁊ efficiꝛ nou⁹ in ſitib⁹ ſtellaꝝ manent ſm diſpōnē vnaʒ: ſed ſicca humeſcūt: ⁊ hūida exiccanꝛ. Dictuʒ eſt ergo de marib⁹ ⁊ fluminib⁹: ⁊ quare efficiunꝛ flumina in qbuſdā locis currētia: ⁊ in quibuſdam abſciſa.

Tractatus tertius ſecundi libri metheoꝛoꝛum.

Cap. p̄m. Que ſit tractatus intentio: ⁊ de duab⁹ opionibus antiquoꝝ: ⁊ de eſſe ⁊ de generatione maris.

In pho autē eſt .2. metheoꝛoꝝ cap. j.

At qꝛ iam cōpleuimus cōſiderationē de marib⁹ ⁊ fluminib⁹ ⁊ q̄re flumina fluūt a qbuſdā locis ⁊ a qbuſdā locis abſcindūtur: nūc in hoc ꝓn̄ti tractatu dicam⁹ eē maris ⁊ gn̄ationē eius: ⁊ q̄re multū ſal eſt i eo: ⁊ qualr̄: ⁊ vñ eſt initiū eē ei⁹ ⁊ curſus ſm locū. Dicemus aūt p̄⁹ de eē maris ⁊ fluxu ei⁹ ⁊ ſalſedine ſm opinionē alioꝝ: ⁊ deinde ſm ſn̄iam noſtrā. Dixerunt autē qdā theologi ſpeculantes res diuinas ⁊ ſubas celeſtes que ſunt oꝛbes ⁊ effect⁹ eoꝝ q ſunt heſiodiſte ꝙ mare ſm virtutē manādi quo ad fluxū ⁊ influxū ⁊ manat ex oꝛbe ⁊ cā ⁊ radix ⁊ fluxus ei⁹ eſt in ipſo: ⁊ inde eſt p̄n̄m ⁊ cā efficiens fluxus eius. ¶ Et iſti dixerūt veꝝ ꝙ cā influx⁹ ⁊ effluxus eſt ex oꝛbe lune ſicut alibi determiatū eſt: ⁊ dixerūt ēt ꝙ diuerſitas ois ſtatus mot⁹ ei⁹ eſt ſm diuerſitatē ſtatus mot⁹ oꝛbis ⁊ hoc eſt verū quo ad influxū ⁊ refluxū: qꝛ ſm ꝙ variaꝛ luna accedēdo ⁊ recedēdo ad ſolē vel a ſole: ſic variaꝛ mare effluēdo ⁊ refluēdo. Hoc autē nos verificauim⁹ in libꝛo de effectib⁹ planetaꝝ in elemētis qui dꝛ liber de cauſis ꝓprietatū elemētoꝝ: ꝙ aūt oꝛbis mouet mare ꝯtingit pp mobilitatē ei⁹: qꝛ ipſe ſe hʒ vt motoꝛ ⁊ cā reſpectu iſtoꝝ iferioꝝ: nec hic tangiꝛ iſta opinio niſi vt ſciaꝛ eſſe inſufficiēs: qꝛ nō demōſtrat aliqḋ de eſſe maris: ſed tm̄ eius influxū ⁊ refluxū. ¶ Sapiētes aūt qui ꝑfecti ſunt in reb⁹ humanis quas hoi ſcire eſt poſſe ⁊ locuti ſunt de reb⁹ nālib⁹ dixerūt ꝙ eē ipſius maris hʒ p̄n̄m ex hoc ꝙ cū humiditas aque p̄⁹ operuit totā terrā ſol ꝯtinue ſup illā humiditatē eleuat vapoꝛabiliter partē ipſius ⁊ ꝯuertit eā in aereʒ ⁊ in ignē ⁊ hoc ex p̄te meridiei vbi ſol eſt feruētioꝛ remāſit āt quiddā humoꝛis qḋ ſol nō ꝯſumpſit p̄cipue ex parte aquilonis: ⁊ ideo ſm opinionē iſtā mare qḋ primo cōtinebat terrā iminutū eſt a q̄ntitate ipſa i qua fuit: ⁊ facta eſt terra ſicca in quibuſdā locis ⁊ alibi remāſit mare: cū autē in homogenijs idē iudiciū ſit de toto ⁊ de parte ꝯcedunt ꝙ mare adhuc ante finem tēpoꝛis ſiccabiꝛ totum ⁊ nō erunt niſi tria elementa.

Cap. 2m. Et eſt digreſſio declarās an aqua aliqñ totā terram operuit: ⁊ an ſiccabilis ſit per totū ꝓcedente tēpoꝛe.

Opoꝛtet aūt nos hic digreſſionē facere querēdo de iſta opione: hic eniʒ fuit Anaxa. ⁊ oium eoꝝ qui poſuerūt aquā mixtā primo totā terrā occupare: fuit āt ⁊ Ouidius in hac ſn̄ia ⁊ multi ph̄i illuſtres ⁊ excellētes. Si auteʒ iſte rōnes eoꝝ: qꝛ nos videmus oꝛdinem elemētoꝝ ita ꝙ ſemp cōuexuʒ vni⁹ eſt in cōcauo alteri⁹ per totū circulū rotūditatis ſue: ſicut eniʒ ꝯuexū ignis eſt in cōcauo oꝛbis lune: ⁊ conuexum aeris eſt in cōcauo ignis: ſic etiā hoc modo cōuexuʒ aque erit in ꝯcauo aeris ⁊ ꝯuexū terre erit in ꝯcauo aq̄: ergo vbiqʒ aqua de ſua nā operit terrā: qḋ autē nāle ē aliqñ fuit ergo terra aliqñ fuit coopta aq̄s. ¶ Adhuc cuʒ oē coꝛp⁹ habeat nāliter locū vnū opʒ ꝙ totū locū illuʒ ipleat: qꝛ aliter aliqḋ ſupfluū eēt in nā. Cōſtat autē ꝙ locus ꝓpꝛius aquaꝝ eſt terre ſupficies: qꝛ ad locū illum moueꝛ vbiqʒ: ergo ſm nām ſunt aque in terre ſupficie: ergo aliqñ operuerunt totaʒ terrā. ¶ Amplius quecūqʒ duo elemēta nō hn̄t ſymbolū illa colliganꝛ per vnū mediū qḋ hʒ ſymbolū cuʒ vtroqʒ: ſed terra ⁊ aer nullū habēt ſymboluʒ: opʒ ergo ꝙ vbiqʒ colligenꝛ p mediā aquā que hʒ ſymboluʒ cū vtroqʒ ⁊ ita iteꝝ videtur ꝙ ſm nām terra vbiqʒ debeat eē aquis coopta. ¶ Adhuc ſicut dicit Heſiodus ſi deſiccata eſt tunc aut caloꝛe ſolis deſiccata eſt: aut abſoꝛpta eſt cōcauitatibus adhuc in terra partis vt abſoꝛberet partē aque ⁊ terra appareret arida ⁊ habitabilis. Si autē p̄mo mō fuit tūc ſequunꝛ duo ſm Heſiodū: vnū neceſſariū: alteꝝ ꝓbabile: id autē qḋ neceio ſequiꝛ eſt ꝙ aliqñ operta fuit aq̄s: ⁊ ꝙ adhuc ſm nām debeat opta eē ⁊ ſit per accñs diſcoopta: alteꝝ auteʒ qḋ ꝓbabiliter ſequiꝛ eſt ꝙ ipſa aqua tota ſit ſiccabilis: qꝛ qḋ accidit in partib⁹ homogenijs poſſe eſt in toto accidere: ⁊ iō cuʒ in parte ſiccata ſit poſſe eſt ꝙ ſicceꝛ in toto: ⁊ ex hoc vlteri⁹ ſequiꝛ: ꝙ futuꝝ eſt ꝙ mūdus nō hēbit niſi tria elemēta: ⁊ ꝙ tūc impfect⁹ erit mūdus: ⁊ ꝙ nihil cōmixtū gn̄abiꝛ: qꝛ terra per ſe nō ꝯtinuaꝛ: ſed per humidū aqueuʒ hʒ ꝯtinuationē: humidū eniʒ aereuʒ nō eſt incoꝛpoꝛabile ⁊ p̄cipue qñ caloꝛ ſolis exiccās humidū aqueū ⁊ humidū aereū diſſoluit ⁊ rarificat. ¶ Si autē ꝯcauitatib⁹ recipiētib⁹ humoꝛē exiccata eſt terra hoc erit mirabile: que eniʒ nāliuʒ virtutuʒ illas p̄parauit ꝯcauitates cum terra de nā ſui ſit ꝯtinua: generās eniʒ nā eſt ꝙ partes ei⁹ volētes centro appꝛoximare cōpꝛimāt ſe foꝛtiter circa cētruʒ: frigidum autē qḋ eſt in terra ꝓpterea ꝙ longiſſime diſtat a motu celi qui facit caloꝛē etiā eſt cōpꝛimēs ⁊ nō permittēs ꝯcauitatib⁹ itercipi partes terre niſi foꝛte vt ſupꝛa diximus caloꝛe ſolis. Si autē ille cōcauitates fiunt partib⁹ terre ſubtilioꝛib⁹ eductis per vapoꝛes terreſtres: ſed quō pōt hoc eē ſi terra coopta fuit aq̄s: radius eniʒ ſolis tūc nō habuit liberuʒ acceſſum ad terrā: ⁊ iō nihil potuit ſoluere ex ipſa niſi pri⁹ eēt diſcoopta ab aq̄s: ergo diſcooptura terre fuit ante ꝯcauitates preparatas in terra: nō g̊ terra deſiccata eſt cōcauitatib⁹ recipiētibus in ſe partē aquaꝝ. Noſtra autē intētio nō hic querere quātū de terra diſcooptū ſit ab aquis: qꝛ ptinet hoc ad ſcientiam de locis habitabilib⁹ de qua nos deo volēte alibi faciemus tractatū: qꝛ per pꝛincipia iſtius ſciētie nō pōt ſciētia illa demōſtrari ⁊ cōpleri ſufficiēter: ergo iſte rōnes ſunt antiquorum ſparſim inuēte in dictis eoꝝ ⁊ quedā alie in quib⁹ nō eſt magna vis. ¶ In ꝯtrāuʒ autē iſtaꝝ rōnum ꝓcedi pōt ex eo ꝙ ſemp ſm nām fuit gn̄atio vl̄is in mundo. Locus autē generatoꝝ mixtoꝝ eſt in loco cōtactus trium elemētoꝝ vt in libꝛo de gn̄atione ⁊ coꝛruptione eſt ꝓbatum: ſemp ergo fuit terra cōtingēs aerem in parte vna ⁊ aquā in parte alia. ¶ Adhuc autē mirabile eſſet ſi cauſis nālibus pmanentib⁹ eodē modo effectus intm̄ variarenꝛ: cōſtat auteʒ ꝙ motus ſolis ſemper vno modo eſt tātū per receſſum cauſans de cōuerſione inferioꝝ elemētoꝝ in ſuperficie quātum per acceſſum cauſat de cōuerſione ſuperioꝝ ad inferioꝛa: tātū ergo recedit ad aquā in hyeme ⁊ in terris frigidis q̄ʒtuʒ recedit ab aqua in eſtate ⁊ in terris calidis: ergo ſemp manet per vnū modū: ⁊ ex hoc vlterius pʒ ꝙ nunq̄ʒ tota aqua ſiccabiꝛ. ¶ Propter hec autē ⁊ his ſimilia dicemus ꝙ terra ſm nām nunq̄ʒ ſit tota cooperta aquis ſi hoc veꝝ eſt ſupꝛa qḋ habitū eſt ꝙ loca terre ſemp mutanꝛ ſm humoꝛē ⁊ ſiccitatē ſucceſſiue ita ꝙ loc⁹ poſt locuʒ ſiccaꝛ. Cauſa autē huius nālis eſt ꝙ inferioꝛa elemēta ſunt ſicut mā reſpectu ſupioꝝ: ⁊ ſupioꝛa ſunt foꝛmalia ⁊ ſpiritualia reſpectu iferioꝝ: ⁊ iō multū plus habēt de loco q̄ʒ iferioꝛa ⁊ ignis ſpiritualiſſimus ⁊ ſubtiliſſimus coꝛpoꝝ totū iplet celi cōcauū: ⁊ aer minus ſpiritualis iplet ꝯcauū minus. ſ. ignis aer enim cuʒ habeat humidū ꝓcedens extra ſeipm pp calidum ei⁹ ipm humidū aereū ei ſubiectū fluit ad aliud. ſ. ſiccū ignis ⁊ ad ſiccum terre: ſed aqua materialis valde non pōt implere locū cōcaui alicuius cū humidū eius fluat in ſeipm ⁊ ſic ꝯhaꝛ in mā eius in quātitate: terra autē materialiſſima minimū capit locū ⁊ ideo partes eius ꝯtēdūt in cētrū ⁊ com- Mōnis ſolo.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

pꝛimunt ſe circa ipm̄ ⁊ pꝛo ſui minima q̄ntitate dicit̄ etiā tota circa centrū totius ſpere celi ⁊ mundi: aqua autē nō h̄z figurā ſpericā ſ; circularē: q2 diffundit̄ a polo in polū p vtrūq; punctū oꝛiētis ⁊ occidētis ſicut ſupꝛa diximus qñ poſuimus modū imaginationis loci maris: hoc aūt ſignū eſt q2 ſicut dicit Alpetragius: ignis velociter ⁊ vniformiter imitatur motum circularē celi: aer autē imitat̄ eum ſed nō vniformiter: ſed aqua nec vniformiter nec cōplete: ſed ſm̄ aliquā pꝛopoꝛtionez arcus circuli ⁊ eſt illa pars terre ſemicirculus ⁊ aliqñ parum plus ⁊ aliqñ parum minus ſed terra in nullo imitat̄: ſed perpetuo quieſcit in loco ſuo: ⁊ ideo ſicut ſe h̄z elemētum ad motū circuli ſic ſe h̄z ad locum ſpericū: ſed aqua incōplete in motu deſcribit circulū: ⁊ ideo incōplete etiā cōplet locū ſpericū.

Solo ad antiquoꝝ obiecta.

¶ Ad rōnes ergo antiquoꝝ dicēdum eſt q2 nō eodē modo ſe h̄z oꝛdo in elemētis: q2 aliter quātū ad locū oꝛdinātur foꝛmalia: ⁊ aliter m̄ālia: foꝛmalium enim que maioꝛē occupant locū ⁊ perfecte imitant̄ motum celi eſt moueri in loco ſuo: q2 aliter nō cōplerent circulum: nihil enim cōplet motuz qui in circulo eſt niſi circulare vel ſpericum: taliter autē non ſe habēt adinuicē inferioꝛa nec etiā taliter inferioꝛa ad ſuperioꝛa. huius autē cauſa eſt vt dictū eſt q2 inferioꝛa ſunt ſicut m̄ā generatoꝝ ⁊ vnum eoꝝ dominat̄ in ſubſtātia qḋ eſt terra: alteꝝ autē pꝛeſtat illi ꝯtinuationē ⁊ cōglutinationē qḋ eſt aqua: ⁊ ideo op; q2 illa elemēta l; imediata ſint agētib9 que ſunt foꝛmalia ⁊ in circuitu ⁊ vbiq; ſit gñatus acceſſus ad naturā qḋ nō eſſet ſi terra eſſet aquis cooperta tota: q2 tunc radij ſolis qui pꝛincipaliter generāt nō imediate tāgerēt eam: ⁊ ideo dixit Ariſto. in 2° de gñatione ⁊ coꝛruptiōe: q2 in loco generationis op; cōcurrere tria elemēta cū radijs ſolis qui ſunt loco ignis.

Tex. c. 49. ⁊ infra.

¶ Qḋ aūt antiqui dicūt q2 aqua nāliter impleat locū ſuū nālez: dōm q2 hoc eſt veꝝ: q2 aliter alteꝝ duoꝝ ipoſſibiliū ꝯtingeret. ſ. q2 aut loc9 eſſet vacuus aut aliqḋ coꝛpus ſemp eēt ī loco ſuo nō nāli cū circūferētia terre nō vbiq; eſt locus ꝯnaturalis aq̄s: cū enim aqua ſit frigida ⁊ hūida ⁊ ſpiſſa nāliter mouebit̄ ſub aeris ſupꝼicie ⁊ ad terre circūferētiā vbi iſte qualitates magis ſunt in ſupꝼiciebus aeris q̄; ad cōcauā ſupꝼiciē ⁊ ibi magis ſunt in ſupꝼicie terre q̄; ad ſupꝼiciē cōuexā: hoc aūt eſt in aqlone ⁊ iō ibi ꝓpꝛijſſimus eſt loc9 aquaꝝ ⁊ ſunt aque in meridie: hoc nō eſt q̄ntū ad gñationem eaꝝ in loco illo per ſe: ſed q2 fluūt ad locū illuz ab aqlone vbi eſt locus gñationis eaꝝ ſicut ifra oſtēdem9. ¶ Si autē aliqs foꝛte obijciat q2 vni9 coꝛpoꝛis eſt loc9 vnus ⁊ cū aque ſit vnū coꝛp9 homogeneū erit in vno loco ⁊ ſilr terra: videt̄ aūt terra eſſe in duob9 locis: q2 eſt ī duab9 ſupꝼicieb9. ſ. aq̄ in parte vna ⁊ aeris in parte alia: hec obiectio eſt ridiculoſa: q2 dicūt Auicēna ⁊ Algazel q2 nihil ꝓhibet duas ſupꝼicies eē locū vnum tam artificialiter q̄; nāliter: ⁊ artificialiter qdē patent multiplices modi: nāliter autē p; in oib9 plātis que partim in terra partim in aere: ⁊ aliqñ etiā partim in aqua ſunt: vbi enim plāta trahit nutrimētū eſt in terra: q2 ibi idiget frigido ⁊ humido qḋ iſluit in radices. In ſtipite aūt ⁊ ramis eſt in aere: q2 ibi indiget calido dirigēte ⁊ eleuāte nutrimentū a radice in ramos. ¶ Ad dictū aūt Heſiodi dōm q2 nihil exiccauit a pꝛincipio terrā vl'iter q̄ntuz ad partem eius ſiccā l; ſucceſſiue particulariter caloꝛe ſolis exiccēt ⁊ hūefiat ⁊ l; cauerne ſiant ſucceſſione tēpoꝝ in ipſa per cauſas quas ſupꝛa diximus: tñ dictū Heſiodi ⁊ Ouidij fuit itellectū q2 aqua operiret terrā vapoꝛabiliter circa terrā expāſa ⁊ nō in vnda circūfluēte vndiq; terrā ⁊ dixerunt eā exiccatā qñ inſpiſſata ꝯcta eſt aqua in locū minoꝛē in quo nunc eſt: q2 ipſi cuz Anaxa. chaos pꝛimā m̄ām eē dixerunt: q2 chaos diſtinxit ⁊ ſm̄ ſpēs foꝛmauit intellectus agens: q2 intellectiua pꝛima ⁊ de hoc in ph'icis dictum: ſed ex dictis ꝓbatum habemus: q2 mare nunq̄; operuit totā terram ſm̄ naturaz nec vnq̄; exiccabitur. Sed ſm̄ oꝛdinem nature ſemp manebit equale.

¶ Cap. 3m. De duab9 opionib9 antiquoꝝ de ſalſedīe maris.

Pꝛia opio.

Redeamus ergo nunc ad ꝓpoſitū tangētes opiniones antiquoꝝ de ſalſedine maris poſtq̄; de ſubſtātia maris loqmur. Dixerunt autē qdaz ſapientum q2 in mari accidit ſalſedo ex hoc q2 aqua maris eſt in terra cōtenta: ⁊ mare nō eſt niſi cōgregatio illius aque egrediētis de terra ⁊ qñ terra ignit̄ tūc cōburunt̄ quedā partes eius. Ignit̄ autē terra a ſole calefaciēte terrā ⁊ facit humidū qḋ eſt in ea reſudare ex ipſa: ⁊ tūc pmiſcent̄ ei partes ignite terreſtres ⁊ iſte ſudoꝛ ibi pmixtus effluit in locū vbi ꝯgregant̄ aque cōfluentes ex terra ⁊ facit eas ſalſas qñ pmiſcent̄ eis.

Scḋa opio.

¶ Alij aūt dixerunt q2 ſaline ſunt in terra per quas trāſit aqua: ſunt autez multe ſaline in ꝓfundo maris que pmiſcent̄ cū aqua: ⁊ ideo ſalſe efficiunt̄: ⁊ hui9 exēplū eſt vt aqua que colat̄ per cineres que ſalſa ⁊ amara inuenit̄.

Opionū conuenientia.

¶ Ambe autē iſte opiones cōueniunt in hoc q2 mare nō ſit niſi aqua q̄ effluit ex terra: ⁊ pꝛincipiuz eius eſt in terra: ⁊ ꝯgregatio ⁊ ſtagnatio eius eſt in loco maris: l; differāt in cā ſalſedinis eius: q2 alij dicūt cauſaz ſalſedinis eius eē ſudoꝛē permixtū cū partib9 terre ignitis: ⁊ alij dicunt cām ſalſedinis eē: q2 aqua fluens ex terra vadit per ſalinas vel in loco maris vel extra locum ipſius.

¶ Cap. 4m. De impꝛobatione eius in quo cōueniunt ambe iſte opiniones.

Nos autē ipꝛobabimus id in quo ꝯueniunt ambe ille due opiones. ſ. q2 mare ſit aqua cōgregata ex aqua que fluit ex terra: ſignificatio autem hui9 q2 hoc v; ſit impoſſe q2 mare ſit ex fontibus qui manāt ex ſeipſis ⁊ cōtinent̄ in terra: q2 nos nō inuenimus niſi duas ſpēs aquaꝝ: vna que eſt aqua currēs ſiue fluēs: ⁊ altera eſt aqua ſtās: aque aūt currētes pn̄m ſui curſus h̄nt fontes: q fundūt ab hoſtio ſui fluxus ⁊ h̄nt oꝛiginē hoc eſt vaſtā ſpecū i qua ꝯtinet̄ eaꝝ copia māiis: q̄ tñ ſpec9 ſemp diſtat a fonte: ⁊ op; q2 ſpec9 illa aliqñ recipiat aq̄s a mari ſi debeat eē ideficiēs fluxus ei9. nos eni ante dixim9 q2 pn̄m currētiū aquaꝝ nō ſit egrediēs de vaſe qḋ per ſeipm̄ fundat aq̄s: q2 hic deficeret veꝝ pn̄m aquaꝝ ideficiēter fluētiū ſicut loca ꝯcaua in qb9 ꝯgregant̄ aque ꝯcte de amphitrite: g̃ aque currētes nō ſunt ex fontibus q per ſe fundāt aq̄s: q2 nulli ſunt fontes tales: ſi g̃ mare eſt aq̄ currēs nō pōt eē ex fontib9 ꝯtētis in terra q p ſe fundūt aq̄s: ſ; poti9 q fundūt aq̄s accipiūt a mari occeano: cū g̃ occean9 ſit pn̄m illoꝛuz fontiū: nō pōt eē q2 occean9 pncipiet̄ ab illis fontib9: q2 aliter idē eēt pn̄m ⁊ pncipiatū. Si vō det̄ q2 eſt aq̄ ſtans aggregata tñ ex fontib9 fluētib9 a terra i aqua ꝯtinent̄. Dico q2 aq̄ ſtās nō h̄z niſi duos modos: eſt eni q̄dā ſtās ſicut lacūe q̄ fiunt ex fontib9 lacune ſcaturiētib9. Ali9 aūt modus eſt q2 aq̄ deſcendūt a loco ſublimi: ⁊ ꝯgregant̄ in vno loco q latera h̄z alta inter q̄ ſtant aq̄ ac ſi ſint fabꝛicata ad hoc ſic̄ aliqñ in valle pꝛofunda ſtat aq̄ deſcēdēs a loco alto ⁊ ſublimi: illis eniz duob9 modis inueniunt̄ aque ſtātes: ⁊ nō inueniunt̄ alio° ab iſtis modis. Et pꝛia qdē ſpēs dicit̄ lacuna. Et ſcḋa ſpēs dicit̄ ſtagnū a ſtādo. Neutro tñ iſtoꝝ modoꝝ eſt in mari: q2 ſi mare per ſeipm̄ currit. ſ. a fontib9 qui ſunt in ꝓfundo ei9 ſicut in lacunis: tunc opoꝛteret q2 hēret copiā illoꝝ fontiū aliūde que duceret̄ ad fōtes: ⁊ ita eēt aliūde oꝛiginatū ⁊ nō eēt oꝛigo aq̄ruz ⁊ idem incōueniēs ſequeret̄ ſi eēt ſtagnum deſcēdens a loco alto ⁊ ſublimi: hoc autē non eſt poſſibile cum ipſum ſit pꝛincipium omnium indeficientium aquarum.

¶ Cap. 5m. De vera ſententia de eſſe maris.

Dicam9 g̃ nūc ſniaz verā de eē maris. Sūt ergo multa maria que nō pmiſcent̄ ſibi adinuicē niſi in radice: q2 oia ꝯtinuant̄ ad occeanuz: ⁊ ſm̄ deſcriptionē factā ſub Julio ceſare maria mediterranea in toto oꝛbe hitabili ſunt. 30. quoꝝ duo ab oꝛiēte ab occeano egrediētia ſunt mare gauritanū qḋ mare pſicū puto eē: ⁊ mare qḋ eſt apud mōtes caſpios: ⁊ iō nō pōt eē ꝯgregatū ex alijs aq̄s: q2 tūc nō poſſet eē pn̄m tam multoꝝ ⁊ tā magnoꝝ mariū.

Propter qḋ mare fluit a ſeptētriōe in meridiē.

¶ Cā aūt q̄re mare currit ab aqlone i meridiē eſt coartatio littoꝝ ei9 ⁊ ꝯſtrictio plus q̄; ſuſtineat aq̄ q̄ eſt in eis ⁊ iō ptes ſe ipellūt a loco altioꝛi ad locū magis decliuē ſic̄ ab aqlone in meridiē: ⁊ iō cōiter loquēdo curſus aq̄ eſt ex pte ſeptētrionis i meridie: q2 pars ſeptētrionis altioꝛ eſt pte meridiei: ⁊ hoc teſtificant̄ qdā nāles: dixerūt eniz q2 ſol p diē currit in ſemicirculo q eſt ab oꝛiēte in occidētē: ſed nō recurrit p ſemicirculū iferioꝛē. ſ. ab oꝛiēte in occidētē: ſed poti9 cū eſt in occidēte redit p ſemicirculū q ab oꝛiēte icipit: ⁊ p punctū aqlonis redit in oꝛiētē. Si autē querat̄ ab illis q̄re de nocte nō videat̄ ſol ſic̄ in mane qñ oꝛit̄ ⁊ de veſpe qñ videt̄ in crepuſculo: dicunt illi q2 terra ⁊ aqua in aqlone altioꝛ eſt q̄; alibi: ⁊ iō ſol de nocte nō videt̄ in aqlone: ⁊ l; falſum dicāt: tñ cōcoꝛdant in hoc q2 altioꝛ eſt terra in aqlone: ⁊ iō cooperit ſolē ꝓpter altitudinē ſuam.

¶Cap̄.6m. Et eſt digreſſio declarās de cauſa fluxus maris: ⁊ quare fluxus eius cōiter eſt ab aquilone in meridiē.

Dubitabit aūt aliquis qualis eſt fluxus ſiue curſus maris q̄d dicit̄ amphitrites ſiue occeanus vtrū ſm nām mouet̄ extra ꝓpriū locū nec in loco ꝓprio. Locus aūt ꝓprius aquaꝝ vt īfra dicetur eſt occean⁹: videbit̄ alicui ꝙ aque nec in ipſo nec extra ip̄m debeāt moueri. Si eniꝫ inſtetur ꝙ celum mouet̄ in loco ſuo nō eſt rōnalis inſtātia: qm̄ probatū eſt pro hoc ꝙ celū in loco ſuo mouet̄ ꝙ ip̄m non pōt moueri a nā: ſed ab ītelligētia. Nos aūt hic loqmur de motu a nā. ¶Adhuc aūt nullū alioꝝ elemētoꝝ hꝫ motuꝫ in loco ſuo vel extra locū ſuū ſm nāꝫ: ergo neqꝫ aqua hr̄e dꝫ: iſte eniꝫ mot⁹ quo mare fluit ꝯtinue nō eſt ille mot⁹ quo fluit vltra locū ſuū ⁊ refluit: ſed poti⁹ fluit infra littora ſua. ¶Ulteri⁹ aūt incōuenienſ videbit̄ eſſe cā: que ſupra eſt aſſignata. ſ. coartatio laterū ſuoꝝ. Humidū eniꝫ aqueū coartatum nō cedit in ſeip̄m: ſed poti⁹ fluit ſup id q̄d coartat ip̄m ſicut ē videre in aqua cōpreſſa a manu que nō cedit in ſeipſam: ſed poti⁹ circūfluit manum: ergo ſi latera maris coartāt mare fluui⁹ maris erit ſup latera maris vndiqꝫ: ⁊ ſit ſalſuꝫ q̄d dictum eſt ꝙ fluat ab aqlone in meridiē: ſed poti⁹ vndiqꝫ fluit ſupra littora ſua. ¶Ulteri⁹ cū cā montiū magis eēntialis ſit calor ſub terra ꝯcluſus igne⁹ vapor eſt qui cū p̄ter locū ſolidū euaporare nō poſſit eleuat locū: ⁊ aliqn̄ decoqt eū in ſaxū ⁊ cū ad meridiē abundet hic calor: vident̄ magis gn̄ari mōtes ad meridiē q̄ꝫ ad aqlonē: ergo terra altior eſt in meridie q̄ꝫ in aqlone: ergo ⁊ mare poti⁹ dꝫ fluere a meridie in aquilonē q̄ꝫ ecōuerſo: ab aqlone in meridiem. ¶Adhuc aūt ⁊ alia rōne nāli videt̄ ꝙ vnūquodqꝫ corpoꝝ mouetur ad locum ſue gn̄ationis: ⁊ nō extra ip̄m: ſed locus gn̄ationis aquaꝝ eſt in aquilone ſicut ante mōſtratū eſt: ergo vident̄ aque debere fluere a meridie in aqlone potius q̄ꝫ ecōuerſo. ¶Adhuc autē videmus etiā mare fluere ab oriēte in occidētē qn̄ effluit ⁊ ab occidente in orientē qn̄ refluit: videt̄ ergo mare hr̄e tres mot⁹ fluxus ſui. ¶Adhuc auteꝫ flumina effluunt a mari ⁊ influūt in ip̄m: ⁊ hoc videt̄ mirabile ī nā ꝙ aliqn̄ fluat a loco aliquo ⁊ fluat in ip̄m: videmus eniꝫ ꝙ hoc nō facit leue ꝙ ſi mouet̄ ſurſum per naturā nunq̄ꝫ recedet de ſurſuꝫ in deorſuꝫ: ⁊ graue q̄d nāliter mouet̄ deorſum nunq̄ꝫ per nām aſcēdet de deorſum in ſurſuꝫ. ¶Hic pōt dici qm̄ in naturis ſit duplex motor. ſ. vl̄is ⁊ ſpecialis: ſpecialis qdeꝫ mouet ad locū vnūq̄dqꝫ corpoꝝ nāliū ⁊ nō mouet ip̄m ad egreſſum de loco ſuo nāli ⁊ ꝓprio: vl̄is autē mouet ad mixturā: ⁊ illa facit ſibi occurrere miſcibilia in loco mixtionis: ⁊ ab illo ignis deſcendit ⁊ terra aſcēdit ſicut nos in antecedentib⁹ declarauimus: vt dicatur ꝙ vnus mot⁹ maris ſit a motore vl̄i ⁊ alius a motore particulari: qm̄ oēs iſti mot⁹ particulariter ſunt maris non occurrētis alicui elemēto ad mixtionē faciēdā. ¶Inſup cuꝫ mouet motor vl̄is ipſe mouet aliquo modo per particularē ſicut qn̄ ignis deſcēdit nō purus deſcēdit ſꝫ in parte aeris vel vaporis igniti ⁊ hmōi: vnde ad hoc reſtat q̄d de particulariter mouēte mot⁹ iſtos. ¶Soluētes aūt oēs habitas difficultates dicim⁹ cū Seneca ꝙ nulla cā eſt curſus aque ad vnum vel aliuꝫ locū niſi loci deuexitas ſiue decliuitas: excepto ſolo illo motu quo mare influit ⁊ refluit qꝛ in illo motu mare ſequit̄ orbē lune ſicut nos alibi oſtēdim⁹. ¶Q̄d aūt dictū Senece ſit veꝝ ꝓbat̄ duob⁹ ſignis: quoꝝ enim vnū eſt ꝙ aque inueniunt̄ fluētes ad oēm mundi partē. ſ. ad aqlonē ⁊ meridiē ⁊ orientē ⁊ occidētē: ⁊ iteꝝ inueniunt̄ fluētes ex omni p̄te mūdi. ſ. ab aqlone in meridiē ⁊ ecōuerſo a meridie in aqlonē: ⁊ oriente in occidētē: ⁊ ecōuerſo ab occidēte in orientē: ⁊ ideo nullā partē mūdi habēt ꝓpriā fluxus ſui: ⁊ iō per accidēs eſt ꝙ ad vnā vel aliā fluunt. ¶Aliud aūt ſignū eſt ꝙ niſi vis fiat maria nunq̄ꝫ fluūt ad altiorē locū q̄ꝫ ē loc⁹ ort⁹ ſui. Si eni hn̄t locū nālē ad quē fluerēt determiatū antea in vna mūdi plaga vel ī alia abſqꝫ dubio ad illū locū fluerēt ſiue alti⁹ ſiue īferius orirent̄ ſicut graue vbicūqꝫ oriat̄ ſp̄ deſcēdit deorſuꝫ: ⁊ leue vbicūqꝫ oriant̄ ſp̄ aſcēdit ſurſuꝫ. Q̄d ḡ mare fluit cā ē loci decliuitas: ⁊ q̄d fluit ab aqlone ī meridiē cā ē: qꝛ alti⁹ eſt ī aqlone q̄ꝫ ī meridie: cā āt altitudinis eſt ꝙ ꝑ frigus aqlonis gn̄at̄ plus de aqua in aqlone q̄ꝫ capere poſſint littora diſtantia ſm altitudinē: ⁊ in meridie cōſumit̄ a calore plus de aqua ⁊ non implet littoꝝ latitudinē ⁊ ꝓfunditatē: ⁊ ideo ab aqlone pars aque impellit aliam partē aque verſus meridiē ad locū deuexum ſibi infra littora p̄paratū: ⁊ ſic per accñs mouet̄ extra locū ſuū in quo generat̄: qꝛ cū ſit humida fluit ad retinēs eā ſiccū: nō retinet autē eā deuexū: fluit ergo per totū deuexū in meridie ⁊ nō redūdat qꝛ cōſumit̄ ibi in multa parte calore ſolis. ¶Cā aūt ꝯtinuitatis huius eſt: qꝛ cōtinue gn̄at̄ in aqlone ⁊ ꝯtinue cōſumit̄ hmōi in meridie. ¶Si auteꝫ aliquis obijciat ꝙ diſtātia vtriuſqꝫ poli equalis eſt ab equinoctiali circulo: ⁊ cū diſtātia ab equinoctiali circa que mouet̄ ſol equaliter vtriuſqꝫ declinādo ab ipſo ſit cā equalis frigoris tātum frigus erit in polo meridionali quantū eſt in polo aqlonari: erit ergo eq̄lis cā gn̄ationis aquaꝝ: ergo tātū gn̄at̄ de aquis in meridie q̄ꝫtū in aqlone: ergo aque ita deberēt fluere a meridie in aqlonē ſicut ab aquilone in meridiē. ¶Q̄d ꝓbatur per teſtīm Platonis qui qnque zonis celuꝫ diuidit ⁊ qnque reſpōdētes illis ponit in terra quaꝝ due circa vtrūqꝫ poluꝫ equal̄r inhabitabiles ſunt pp̄ frigus: media aūt per equidiſtantiā ab vtroqꝫ poloꝝ qui ſub equoctiali circulo eſt inhabitabilis pp̄ viā ſolis: due autē adiacētes vtriqꝫ ſunt tēperate pp̄ eq̄liter diſtare a cā frigoris ⁊ a cā caloris. ¶Rn̄dendū ꝙ hec obiectio nō ꝓcedit ex intimis ph̄ie: cū enim ſol moueat̄ in circulo eccentrico ⁊ cētrū eius nō eſt idē cū cētro terre opꝫ ꝙ ſi diametrū circuli ſolis cū trāſit ſic per vtrūqꝫ cētrū. ſ. ſuū ⁊ terre ꝙ maior pars diametri ſit ad vnā p̄teꝫ: ⁊ minor pars eius ad aliā reſpectu cētri terre. ¶Eſt autē cōpertū ratione geometrica ꝙ maior longitudo diametri eſt circa viceſimū gradū geminoꝝ in hoc t̄pe noſtro. Minor ergo lōgitudo reſpectu centri terre eſt in viceſimo gradu ſagittarij q̄d ſignuꝫ opponit̄ geminis: ergo vicinior eſt ſol terre meridionali qn̄ mouet̄ in aquilonari terre: cōburet ergo plus in parte meridionali ⁊ aquas ⁊ terras q̄ꝫ faciat in aquilone: ⁊ ideo dicit Ptolomeus ꝙ terra meridionalis vltra equinoctialē eſt inhabitabilis propter calorē. ¶Falſa autem eſt partitio celi ⁊ terre quā ponit Plato: qꝛ locus ſub equinoctiali ſitus tēperatior eſt in calore q̄ꝫ ſit ethiopia que non ſita eſt ſub circulo equinoctiali: ſed ſolſtitiali eſtiuali ſicut probatū eſt a Ptolomeo ⁊ Heſiodo ⁊ Auicēna ⁊ Albumaſar ⁊ ꝯceſſuꝫ ab omnibus illuſtribus viris in ph̄ia. ¶Poſſet etiam dici ꝙ dictuꝫ philoſophi intelligit̄ ꝙ mare fluit ab aquilone in meridiem verſus equinoctialē ⁊ nō verſus poluꝫ meridionalē: qꝛ ſicut cōpertum eſt nullus vnq̄ꝫ de quarta noſtre habitationis potuit trāſire vltra equinoctialem: ⁊ ideo partes vltra equinoctialem ſite ſunt incognite nobis. ¶Q̄d autē obijcit̄ ꝙ non ſic eſt de alijs elemētis: qꝛ non mouent̄ in locis ſuis: patet ꝙ alia ratio eſt qꝛ ſiccum nō querit terminū alienum: aer autē qui humidus eſt hꝫ humidū extra ſeipſum fluens: ſed aqua ſola hꝫ humidū q̄d nō terminat̄ niſi ſicco ſolido: ⁊ ideo ipſa ſola fluit ad deuexū terre: ad illud autē q̄d de cā fluxus eius obijcit̄ ꝙ eſt coartatio laterū: dicendū ꝙ abſqꝫ omni dubio humidū aque nō cadit in ſeipſuꝫ ſed circūfluit terminos tāgentis ⁊ coartātis ip̄m qn̄ nō hꝫ viam preparatā ad quā declinet. Si aūt hꝫ illā tunc feſtinat effugere per illā: ⁊ ideo mare coartatū in lateribus vtriuſqꝫ lateris effugit infra littora verſus meridiē: ⁊ huius exēplum eſt vt. ſ. aqua coartetur in vaſe ⁊ erūpat pars lateris vaſis: tunc eniꝫ effluit per rupturam illā id q̄d coartatum fuerat. ¶Q̄d autē dicit̄ cā generationis montiū in meridie nihil eſt qꝛ hoc nō preſtat altitudinem particularē: opꝫ autē locū vnde fluunt aque vbiqꝫ eē altum: aque enim circūfluunt montē vel mōtes ſed nō poſſunt circūfluere altitudinē regionis vniuerſalē. ¶Q̄d vō conſequent̄ inducit̄ de loco generationis aquaꝝ: dicendum ꝙ ad illum locū a generāte mouent̄. ſ. a frigore cōuertēte ſuperiora elemēta in ip̄m: qꝛ quātū frigus inſpiſſando hūectat aerē tantū dat ei de loco maris: ſed iſte motus de quo hic loquimur nō eſt talis ſed potius accidētalis vt dictum eſt. ¶Q̄d autē de multis motibus aquaꝝ inducitur nō eſt ad propoſitum: qꝛ nihil prohibet ꝙ a generāte aquas mouet̄ ad locum vnum qui reuera naturaliſſimus eſt: ⁊ ille eſt locus aquilonaris amphitricis inquātū autē nō terminātur proprio termino mouent̄ ad cōuexum vbicunqꝫ ſit illud reſpectu ortus eoꝝ: ſiue ille ſit a mari ſiue a locis altis montiū ſicut ſupra diximus: ⁊ ideo etiā in omnē partē mouent̄: recurrentes tn̄ ad mare ſicut ad locū toti⁹: mot⁹ aūt ab oriēte in occidētē: ⁊ ecōuerſo eſt ꝑ motū ſpere lune ſicut nos alibi declarauimus.

In nā eſt duplex motor.

Nota q̄n̄o motor vl̄is ꝑ p̄ticularē moueat. Solō ꝓpria ex itētione Senece ſumpta.

Obiectio pulchra.

Solutio

Alia ſolō.

¶Cap.7m. De cauſa aquaꝝ dulcium ſm veritatem.

In pħo vbi ſupra.

Poſt hoc autē neceſſe eſt nobis ingrere de amaritudine aque maris ac ſalſedine ipſius. Sed qꝛ amaritudo nō pōt cognoſci niſi cognoſcatur dulcedo qꝛ cā dulcedinis priuata in toto vel in parte cauſat amaritudinem ſicut cā albedinis priuata cauſat nigredinē: iō opꝫ nos prīo determinare de cā aque dulcis. Dico ergo ꝙ aqua dulcis fit a calore ſolis q eleuat ſubtile aque ⁊ dirigit ipm ⁊ imiſcet ei multum aereuꝫ nō ꝙ quaſi pingueſcit ad nām aq̄: ⁊ iō efficit̄ illa aqua dulcis: aq̄ eniꝫ eſt circundās terrā circulo impfecto: vt dictū eſt: ⁊ aer eſt circūdās aquā circulo perfecto: ⁊ ignis eſt circūdās aerē ⁊ iō per raritatē aeris: calor ignis in radijs ſolis pōt in aqua efficere qđ dictum eſt nup: ⁊ iō vaporabiliter aſcēdēs ⁊ poſtea deſcēdēs in pluuijs dulcior eſt alijs aquis ꝓpter caliditatē tēperatā dirigētē que aduenit ei ex copulatione aeris cū ipſa: ⁊ ſimilr̄ cū radij ſolis calefiunt mare eleuat ſubtiliores aquas ex ipſo ſupra altitudinē ſui littoris: ⁊ trahit eas littoris poroſitas ad aliqđ concauū terre poſt qđ oriunt̄ a fonte aliquo ⁊ ſunt dulces: qꝛ calor dirigit in eis humidū ⁊ ſubtiliat ⁊ cōmiſcet multū de aereo: ⁊ hec eſt vna cauſa dulcedinis. ¶Alia aūt cauſa eſt colatio eaꝝ per terre poros in quibꝰ ſeparat̄ ab eis terreſtre cōbuſtuꝫ: ⁊ iō iterū efficiunt̄ dulces. ¶Et cā tertia eſt: qꝛ ſunt in receptaculis cōcauitatū ⁊ eleuant̄ a calore ſub terra cōcluſo ad hoſtia fontiū: iteꝝ tūc ſeparat̄ ſubtilius ab eis ⁊ eleuat̄ ad illud: iterum eſt dulcedo: ⁊ ille ſunt tres cauſe qualiter aque ſūt dulces. Hec ergo de dulcedine ⁊ cauſa dulcedinis aquaꝝ dicta ſunt.

¶Cap.8m. De opinionibus antiquoꝝ qui dixerūt ꝙ alia de cauſa eleuatur aqua q̄ꝫ ſit illa que dicta eſt.

Dixerunt aūt quidā ꝙ aque dulces qđē eleuant̄ qꝛ ſol cibat̄ humiditatibꝰ eleuatis: que aſcendunt ex diuerſis locis terre ⁊ ſunt cibꝰ ſolis eo ꝙ dulces ſunt ⁊ ſubtiles ⁊ iō etiā tēpora diuerſificant̄ in humiditate ⁊ ſiccitate: qm̄ qn̄ mouetur ſol in ſignis aquilonaribꝰ in eſtate multum de humore in nr̄a habitabili trahit in ſui nutrimētū: ⁊ ideo parū tunc deſcēdit in pluuijs: ⁊ iō tūc eſt tp̄s ſiccū. In hyeme autē mouet̄ in ſignis meridionalibꝰ: ⁊ nō cibat̄ humore eleuato in nr̄a habitabili: ⁊ ideo tunc apud nos ſunt multe pluuie ⁊ pauce in meridie: qꝛ ibi eſt eſtas tūc. ¶Dictū aūt iſtud eſt erroneū ſol eniꝫ eſt ſm diſpoſitionē vnā: qđ autē ſemp eſt ſm vnuꝫ modū eſt incorruptibile ⁊ icorruptibile nō cibatur: ſol ergo nō cibat̄: qm̄ ſi cibaret̄ corrumperet̄ ⁊ mutaret̄ ſicut qn̄ cibat̄ ignis corrūpit̄ ⁊ mutat̄ ⁊ variat̄ per augmentū ⁊ diminutionē ⁊ debilitatē ⁊ fortitudinē. ¶Amplius auteꝫ ſi ſol cibaret̄ oporteret ꝙ augeret̄ omni die qꝛ cibus eius non tm̄ eſſet potētia ſubſtātia ſolis: ſed etiā potētia quanta ſub̄a ſo-

Tex.c.41. lis. Ratio autē ſubſtātie quāte auget ſicut in prīo de gn̄atione ⁊ corruptiōe diximꝰ augere iam cibo humidatū: nō tamē eſſet ei ꝓpriū ſed cōueniret cōiter oibus ſtellis erraticis: ⁊ ēt reliquis ſtellis fixis: qꝛ oēs ab iſtis dicunt̄ augeri: ſed qđ inuenit̄ in ꝯſideratiōe ſtellaꝝ penitꝰ eſt ꝯ̄rium ei qđ iſti dicunt: ſol ergo ⁊ ſtelle nō ſunt cibate: iſta autē opinio omnium fuit egyptioꝝ Megaricoruꝫ ⁊ ēt Platonis: ⁊ de hac opione nos etiā faciemus alibi ꝯſiderationē vtrū aliqđ habeat veritatis. ¶Fuerunt aūt alij qdā qui dixerūt ꝙ in principio conſtitutionis mundi terra fuit tota humida ⁊ coopta aquis: ⁊ in quadā parte ſui ſol reſoluit humiditatē ab ea in vapores ex vaporibꝰ per calorē ſolis factus eſt aer: ex aere aūt gn̄atꝰ eſt ventus vt dixerūt iſti. Hic autē ſermo etiaꝫ erroneus eſt: qꝛ humiditas que aſcēdit ab aqua qn̄ multiplicata eſt in aere per frigus ibi exiſtens iſpiſſat̄ ⁊ grauat̄: ⁊ iō reſoluit̄ in aquā ⁊ redit ad terrā p pluuias: ⁊ hoc eſt qđ obijci pōt vtriq̄ʒ opinioni: qꝛ ambe cōueniūt in hoc ꝙ eleuatum ex aquis manet ſurſum aut ad cibum ſtellaꝝ: aut ad nām venti. Nos aūt iu dicamus de re occulta per manifeſtā qn̄ vna eſt rō de vtraq̄ʒ qn̄ eniꝫ eleuat̄ vapor apud nos manifeſtū eſt nobis ꝙ id qđ eſt in eo ſubtilius fit aer: ⁊ qđ in eo groſſius eſt fit aqua ⁊ deſcendit per pluuiā. Si aūt de toto hūido cibarent̄ ſtelle. Nō rediret aliqđ ad nos de vapore eleuato: groſſuꝫ enim ibi remāeret ⁊ ēt ſubtile qđ reſoluit̄ ex aereo in aquā tp̄e hyemis ⁊ pluuiaꝝ. Si eniꝫ elemēta reſoluunt̄ adinuicē ſicut diximus alibi: aq̄ āt dulces qꝛ leuiores ſūt alijs eleuant̄ frequētiꝰ ſurſum: ⁊ ecōtrario aq̄ ſalſe qꝛ grauiores ſūt deſcēdūt deorſuꝫ.

¶Cap.9m. De loco proprio aquarum ſm veritatē ⁊ ſm opiniones antiquorum.

Anteq̄ʒ nos iquiramus de ſalſedine maris eſt neceſſariū nobis ingrere de loco ꝓprio aquaꝝ: qꝛ nō ſunt ſalſe niſi in loco ꝓprio vel qui continuat̄ illi ſicut ꝯtinuant̄ occeāo mediterraneo: ſic enim necium eſt querere de loco ꝓprio terre ⁊ alioꝝ elementoꝝ: ſicut necium eſt querere de loco ꝓprio aquaꝝ: dico aūt ſm veritatē ꝙ maria ſunt locus proprius aque: mediterranea eniꝫ recipiunt multa flumina ⁊ mediterranea ꝯtinuant̄ ad amphitricē: amphitrix ē ergo locus ꝓprius ⁊ primus oium aquaꝝ. ¶Nō eſt aūt veruꝫ qđ quidā putauerūt ꝙ maria nō ſint ꝓprius locus aque vtētes tali rōne: qꝛ videbāt duas ſpecies eſſe aque. ſ. aquā dulcem que leuis eſt ⁊ aquā ſalſaꝫ que grauis eſt ⁊ groſſa: nō poſſunt autē graue ⁊ leue habere vnū locuꝫ nālem ꝓpriū ergo neq̄ʒ aque oēs habēt vnū locū. Sed dulces aque ⁊ leues locantur ſurſum in aere vel in cōtactu aeris imediate: ⁊ iſte ſunt pluuiaꝝ: ſalſe autē ⁊ groſſe locātur deorſum: ⁊ ita ſunt maria ⁊ origo fluuioꝝ ⁊ fontium: rōcinati autē ſunt ad hoc per ſimile in mundo minori. ſ. in hoīe ⁊ in animali: ibi enim duo humores ſunt ex cibo quoꝝ vnus groſſus eſt ⁊ ſalſus vel amarus qui dimittit̄ in inferiori parte ventris: ⁊ eſt principium vrine ⁊ ſuperfluitatis groſſe que expellit̄: alius autē humor eſt ſubtilis qui a calore digeſtiuo eleuat̄ de maſſa cibi ⁊ attrahit̄ per venas ⁊ carnē ⁊ pellem ⁊ nutrimētum preſtat mēbris: ⁊ hi duo humores nō locant̄ in vno loco: ſꝫ vnus ſupra in ſubſtantia mēbroꝝ nutritoꝝ: alter autē inferius in membris expulſiuis ſuperfluitatū: a ſimili ergo ratiocinant̄ dicentes ꝙ neq̄ʒ duo hūores qui ſunt in genere aquaꝝ huiꝰ mundi ad vnum locū poſſunt deriuari qui ſit eis proprius ⁊ naturalis. ¶Videt̄ autē iſta deceptio his ꝯtigiſſe ex duobꝰ quorum vnuꝫ eſt falſum: ⁊ alteꝝ eſt veꝝ. id autē qđ eſt falſum eſt ꝙ mare ſit originatū ex aquis ſibi cōfluentibus ⁊ non principium eaꝝ ſicut lacus vel ſtagnum efficitur a fonte vel fluuio ⁊ nō efficit eū: ꝙ autē hoc ſit falſum ſupra ſufficienter eſt mōſtratum ⁊ ideo iſti non reſpexerunt ad hoc ꝙ mare ſit origo aquaꝝ. ¶Alteruꝫ autē qđ eſt veꝝ eſt ꝙ illud eſt proprius locus vniuſcuiuſq̄ʒ ſm nām ad qđ mouet̄ non prohibitū: ⁊ ideo videbatur eis ꝙ locus leuis aque cōuenientis ad nutrimētum eſt ſurſuꝫ in pelle ⁊ carne ⁊ alijs mēbris que nutriūtur: ⁊ locus maſſe groſſe eſt deorſum in mēbris expulſiuis: ⁊ ſimiliter ꝙ locus aque leuis de facili vaporabilis propter multā aeris permixtionē cum ipſa ſit ſurſum: aque auteꝫ groſſe dixerunt locum eſſe deorſum. ¶Non eſt autē ita ⁊ incōueniēs eſt pħo ꝙ non cōſiderata prima cauſa cōſideret quedā conſequētia cām aliam ſicut iſti faciunt: non cōſiderant eniꝫ primum locū ad que mouet̄ cibus ingrediens etiaꝫ in animal qui locus eſt ſtomachus: ſed conſiderāt loca ad que deriuat̄ ex ſtomacho: ⁊ ideo proprius ⁊ primus locus cibi eſt ſtomachus: cibi autē huiꝰ vel illius qui quaſdam alias paſſiones ſupra rationē cibi in cōmuni ſumptā paſſus eſt locus eſt diuerſus ſm diuerſitatē paſſionis ⁊ qualitatum ipſarū inuentarum: ⁊ ita eſt de aquis quaꝝ locus in cōmuni mare eſt ad qđ dulces ⁊ amare aque cōcurrūt. Sed aque aliud paſſe per calorem ſubtiliātem vel groſſum terreſtrē grauātem poteſt eſſe locus diuerſus: locus ergo maris cōmunis eſt aquaruꝫ propter profunditatē ſuā vel longinquitateꝫ profundi ſui in terra: eſt enim profundus propter magnā dimenſioneꝫ ſui a ſuperficie aque in profundum: longinqua autē eſt illa ꝓfunditas ⁊ pertingit a polo in polum per vtrūq̄ʒ punctuꝫ oriētis ⁊ occidentis quēadmodum ſupra diximus. In illis auteꝫ locis leue ſemper per ſolem eleuat̄ ſurſum in aere vel ad ſupficiem vt effluat ſupra littus in cōcauitates fontiū vel fluminum ⁊ omne graue dimittit deorſum iuxta terram.

¶Cap.10m. Et eſt digreſſio declarans qualiter mare eſt locus proprius ⁊ primus aquarum.

Videtur autē hic eſſe querēduꝫ vtrum mare ſit proprius locus aquaꝝ: obijciet autem aliquis pro his qui opināt̄ur contrarium: ⁊ dicet ꝙ nullius rei ſm naturam motus eſt a loco ſuo naturali ſed potius ad ipm: locus auteꝫ aquaꝝ ꝓut ſupra mōſtratū eſt ꝓcedit a mari ⁊ a maribus:

ergo mare nõ videꝛ eſſe locus proprius aquaꝝ. Hec aũt ra/
tio potiſſime mouet iſtos q̄ ꝯdicũt ſnie Ariſt. de loco aquaꝝ.
¶ Amplius ⁊ ſi dicanꝛ aque moueri ad mare nõ tñ mare ex
his cõſtituiꝛ ſed poti⁹ cõſtituit oẽs aquas indifferẽter fluen
tes. ḡ ab effluxu dicitꝛ mare eẽ p̄ncipiũ aquaꝝ: ſed nihil egre/
diꝛ de loco ſuo ꝓprio ſue gñationis: ergo locus maris nõ vi
detur eẽ ꝓprius locus aque. ¶ Adhuc aũt q: nihil cõſtituiꝛ
in loco ꝓprio pp ſuã nãm ſed potius pp ſuã formaꝫ. Mare
aũt nõ dat aquis fluẽtib⁹ niſi mãm: ergo nõ dat eis locũ: ⁊ ſic
iterũ apparet eẽ falſa ſnia. ſ. p̄hi. ¶ Qđ adhuc ẽt alijs duab⁹
apparet rõnib⁹: quaꝝ vna eſt ꝙ mare ſuo noie ⁊ rõne nomi/
nis aliud addit ſuper rõnẽ aque: ſed ſicut ſe hꝫ nã ad nãꝫ ſic
ſe hꝫ locus ad locũ: ergo videꝛ ꝙ locus alius ſit maris q̄ꝫ lo/
cus aquaꝝ. ¶ Alia v̊o ratio eſt ꝙ mare dicit aquã cõpoſitã ⁊
mixtã ſed mixtũ nõ eſt principiũ ſimplicis ſed poti⁹ econuer/
ſo: ergo mare nõ eſt principiũ aquaꝝ ſed ecõuerſo: ergo neqꝫ
locus maris eſt locus aquaꝝ: q: ſi eẽt locus hoc eẽt iõ q: ma/
re principiũ eſt ſicut dictũ eſt. ¶ Eſt aũt adhuc aliud mirabi
le in curſu aquaꝝ. ſ. quid ad locũ mariũ faciat eas recurrere
nõ impeditas nec retẽtas. Si enim hoc ſola facit loci dene/
xitas ſicut Seneca dicit: videbiꝛ tunc ꝙ per accidẽs omnis
aqua reuertaꝛ ad locũ mariũ: nõ aũt eſt locus nãlis ad queꝫ
res moueꝛ per accidẽs: ſed poti⁹ locus ad quẽ moueꝛ per ſe:
⁊ ſic iteꝝ videbiꝛ mare nõ eſſe locus nãlis aquaꝝ. ¶ In hac
aũt difficultate tenẽdum eſt abſqꝫ dubio ꝙ mare amphitrix
locus primus cõis ⁊ ꝓprius eſt aquaꝝ primus ⁊ ꝓprius qui/
dem: q: ipſe eſt in quo p̄mo ẜm nãm generanꝛ ex parte aqui
lonis ſicut ſupra oſtẽdimus: cõis aũt q: oẽs aque nõ impedi
te vel imediate fluxibiles per mediũ recurrunt ad ip̄m: dico
aũt per mediũ currere ſicut aquã de aere cadentẽ que primo
recurrit ad riuos ⁊ flumia ⁊ poſtea recurrit ad mare: ⁊ ideo
ſapiẽter dictũ eſt a Salomone ꝙ ad locũ vnde oriunꝛ reuer
tunꝛ flumina vt iteꝝ fluant: ꝓprius aũt eſt iõ q: ꝯuenit aque
ẜm ꝙ eſt aqua hoc eſt ẜm ꝙ eſt elemẽtũ ſimplex nullũ habẽs
ſaporẽ ſed ois ſaporis ſuſceptiuũ. ¶ Qđ autẽ obijciꝛ ab opi/
nione prius tacta nõ eſt difficile ſoluere ſi ad memoriã reuo
cenꝛ que ante dicta ſunt: dicũt enim ꝙ a loco maris in aereꝫ
vel ſupra littus in cõcauitates fontiũ nõ aſcẽdit aqua ẜm ꝙ
aqua: ſed poti⁹ aqua a calore ſolis aliquid paſſa: ⁊ q: iaꝫ illa
vicinata eſt nature aeris ideo locũ ſortiꝛ in ipſo ſicut nos in
primo libro huius ſcientie docuimus. ¶ Ad id qđ obijciꝛ ꝙ
mare diciꝛ principiũ aquaꝝ ab fluxu potius q̄ꝫ a reditu ipſa/
rũ ad ip̄m dici debet ꝙ mare dicit duo: ſcilꝫ aquã ⁊ locũ: loc⁹
aũt eſt in quo generanꝛ aque vt prius habitũ eſt. Sed aqua
principiũ mãle eſt fontiũ ⁊ fluminũ que ſunt indeficiẽtis flu/
xus. Si aũt eſſet principiũ formale fontiũ tũc teneret hoc qđ
obijciꝛ. ¶ Ad id aũt qđ diciꝛ ꝙ mare nõ dat aquis niſi mãꝫ
⁊ rõne materie nõ daꝛ locus reb⁹ nãlib⁹: dicẽdũ ꝙ hoc verũ
eſt. Sed mare diciꝛ locus aquaꝝ rõne forme q: ibi eſt gene/
ratio ⁊ ſaluatio aquaꝝ in loco ſuo: motum aũt effluendi nõ
dat aqua fluminibus: q: effluxus ille nõ eſt aque ẜm ꝙ aqua
ſed eſt aque que aliud paſſa eſt. ¶ Ad id autẽ qđ diciꝛ ꝙ ma
re ſuo noie aliud addit rationi aque: dicendũ ꝙ mare diciꝛ
dupliciter ſcilꝫ ſubiectuꝫ aque ⁊ aqua cum qualitate. Mare
enim ratione amaritudinis diciꝛ ⁊ ſic non ſumiꝛ hic ſed po/
tius ſubiectũ aque cum loco dicitur hoc mare: ⁊ per hoc pa/
tet etiã ſolutio ad ſequẽs q̄uis quidam dicant ⁊ forte veruꝫ
eſt ꝙ mare nõ eſt ſalſuꝫ niſi iuxta littus: ſed vbi eſt in medio
littoꝝ per eque diſtantiã ibi dicunt occeanũ eſſe aquaꝫ ſim/
plicem ⁊ inſipidam ⁊ tunc nõ tenet obiectio. ¶ Ad vltimum
autẽ dicẽdum ꝙ ſine dubio qualibet res moueꝛ naturaliter
ad locũ ſuum niſi ſit impedita: ⁊ ideo aqua cũ reſoluiꝛ ex ip̄a
natura aeris ⁊ redit ad ſpeciẽ ſuaꝫ ſtatim tendit verſus oc/
ceanuꝫ naturaliter neqꝫ egrediꝛ ex ipſo niſi aliud paſſa a ra/
dijs ſolis ⁊ ſtellaꝝ: cum enim tria ſunt que trahunt. ſ. calidũ
⁊ ſimile ⁊ vacuum: nõ trahit calidum niſi per hoc ꝙ congre/
gat ad ſe homogenia: ſibi ſimile autẽ non trahit niſi ratione
qualitatis loci: q: totum trahit partẽ ſibi ſimileꝫ in forma eo
ꝙ ipſa nata eſt eſſe ſecum in eodẽ loco: ⁊ ideo pars mouetur
ad totũ ⁊ ſic aque naturaliter mouenꝛ ad mare vbi generan
tur ⁊ ibi totum earũ eſt cuius ipſe ſunt partes. ſimiliter aũt
vacuũ trahit: q: locus tenet locatũ rõne q̄ꝫtitatis quã habet
ad ip̄m ⁊ hoc eſt qđ dicere voluimus de nãli loco aquarum.

¶ Cap. ii^m. Quare mare redũdat ex influxiõe oium aquarũ.

Poſt hec aũt circa locũ maris querendũ videꝛ
quare hoc ꝯtingit ꝙ nõ redũdat mare cũ oia
mediterranea maria ⁊ flumina ⁊ fontes intrẽt
in ip̄m. ¶ Dixerunt aũt q̄dã ꝙ additio ad re/
dundantiã nõ apparet in marib⁹ cũ ſit recepta
culũ oium aquaꝝ ⁊ locus quietis eaꝝ: recepta
culum enim nãle qđ eſt locus rei ẜm nãm rei nõ redũdat ex
ingreſſu rei que ẜm nãm dꝫ eſſe in ipſo: q: locus adequatur
ei qđ includit ẜm nãm ⁊ iſti dixerũt veritatẽ. Eſt tñ etiã alia
cã. ſ. ꝙ de aquis introeuntib⁹ multũ cõfrigidanꝛ per vapo/
res eleuatos i aerẽ: ⁊ cõtinue tãtũ effluit ab ipſo mari ad ho
ſtia fluminũ quãtũ influit ex ipſis fluminib⁹: ⁊ iõ non põt re/
dundare. ¶ Eſt aũt hoc videre per ſimile: ſi eniꝫ accipiatur
vas aque paruũ ⁊ aſpergaꝛ ex eo loc⁹ amplus diffuſus valde
aſpergaꝛ aũt ſucceſſiue pars poſt partẽ ⁊ nõ effundaꝛ illa aq̄
in eũ ſimul ſed ſucceſſiue pars poſt partẽ donec tota ꝯſumeꝛ
nõ apparebit vnq̄ꝫ aliud niſi forte madefactio in illo loco: q:
prima aſperſio exiccata eſt anteq̄ꝫ ſcđa adueniat ⁊ ita parua
eſt aqua reſpectu loci qđ nõ ſufficit ad ineffundẽdum locuꝫ:
ſed vix ad madefaciendum: eodem autẽ modo eſt de aquis
fluentib⁹ effuſis in locũ amphitricis ille enim fluunt ſup lo/
ca ampliſſima que ipſa vix ſufficerẽt humefacere in ſup̄ficie
ſi nõ eẽnt ibi aque inuente in mari occeano: iſup ⁊ reſoluun/
tur ſucceſſiue ⁊ egrediuntur ad hoſtia fluminum ⁊ ideo non
apparet vtrum aliquidadditũ ſit ex influxu aquaꝝ: ⁊ ideo
non redundat occeanus.

¶ Cap. iii^m. De modo fluxionis reddit⁹ ipſaꝝ aquarum.

Videntur aũt oia flumina reflexa eſſe de mari ⁊
ex mari ad ſeipſa vt iteꝝ fluant: ⁊ ita videꝛ ma
re eſſe finis ⁊ principiũ aquaꝝ: vnde ois origo
aquaꝝ ⁊ principiũ eaꝝ eſt in mari qđ noiaꝛ oc/
ceanus: q: mare eſt plus in rõne principij q̄ꝫ in
rõne finis: hꝫ enim occeanus ſtrictũ mediũ re/
ſpectu ſue aque: voco aũt mediũ totã latitudinẽ que eſt iter
duo littora aquilonaria: ⁊ ideo ſupra diximus ꝙ partes aque
impellunt ſe ad meridiẽ ab aq̄lone: hꝫ etiã idẽ mare longin/
quũ ꝓfundũ ab aq̄lone in meridiẽ per duo p̄cta orientis ⁊
occidẽtis ⁊ ſuũ ꝓfunduꝫ vbiqꝫ eſt abundãs: abundat enim
in aq̄lone ex gñatione aquaꝝ illic: in meridie autẽ abundat
ꝓpter hoc ꝙ cõtinue fluit ab aquilone in meridiẽ: ⁊ ideo cũ
ſit vbiqꝫ copioſuꝫ in aqua: vbiqꝫ eſt principiũ: diuidiꝛ enim
ip̄m per exituꝫ aque ſalſe ab eo in alia maria mediterranea:
aque eniꝫ ipſius maris impelliꝛ ad mediũ maris tãq̄ꝫ ad lo/
cum illũ vñ prius ſepabaꝛ cũ effluxit ⁊ vnde fuit motus prin
cipiũ cũ exiuit a mari. In illo enim loco aliud paſſa fuit a ca/
lore ſolis vel ex alia cã quare ſegregaꝛ ab eo q̄ñ effluit: amit/
tens aũt illud accñs in fluendo iteꝝ redit ad locũ illum: q: il
le locus debeꝛ aque que eſt in vera aque forma: q: ſicut alibi
dictũ eſt: locus eſt de cõſequẽtibus formã: ⁊ ideo q: aque re/
deuntes adunanꝛ ad mare tũc redeunt ex ꝯrio curſu ex quo
inceperũt: q: a medio mari leues effecte calore ſolis effluxe/
runt vel in aerẽ ſunt vaporabiliter ſuſpẽſe: redeũtes aũt gra
uate ſunt ⁊ redeũt ad locũ mediũ maris quanto vicini⁹ poſ/
ſũt: ⁊ ſi ſepatio aquaꝝ a medio mari fuit iferius p fundũ lit/
toris maris p quẽ venit ad loca ꝯcaua fõtiũ ⁊ fluminũ nec iõ
reuertunꝛ ſupius in ſup̄ficie maris intrãtes in ip̄m mare ſi/
cut omnia flumina videmus intrare in mare ex ſup̄ficie au/
tem reflectuntur ad medium vnde curſum receperunt cum
primo effluxerunt a mari.

¶ Cap. iiii^m. De cã diuerſitatis ſapoꝝ in genere: ⁊ qualr mare
eſt neceſſarium ad perfectionẽ mundi: ⁊ quare nõ deficit.

Cauſa aũt mutationis aquarũ in ſapore duplex
eſt in genere. ſ. locus per quẽ tranſit qui ad ali/
quẽ ſaporẽ mutatus eſt ex ſulfure vel ex cupro
vel arſenico vel aliquo hmõi alio qđ eſt in eo: ⁊
calor ſolis qui eleuat de fundo aque vaporẽ ter
reſtrẽ ⁊ adducit partes eius ⁊ facit aquã ſalſaꝫ
vel amarã: ⁊ de hac cauſa ſaporis aquaꝝ loquemur in prin/
cipio: de cã autẽ ſaporis aquaꝝ que eſt ex loco loquemur po/
ſtea: anteq̄ꝫ aũt dicam⁹ de ſalſedine maris dicem⁹ prius ne/
ceſſitatẽ ipſius. Dico aũt ꝙ mare ꝑtinet ad mundi facturã
⁊ perfectionẽ: q̄ñ mundus nõ eſt perfectus ſine ipſo: q: non
exiſtente principio aquaꝝ nõ exiſtit aqua ſimplex. Sed ſi nõ
eſſet aqua ſimplex nõ eẽt aqua mixta, ⁊ ita nihil gñatoꝝ exi/

Solo ꝓpria.

Solo ad ob/
iecta ꝑtis op/
poſite.

In p̄ho ſcđo
metheororuꝫ
cap̄. p̄rio ibi
querere autẽ
antiquã dubi
tationem. Z.

ficeret mixtū ex aqua: cū aūt aqua ꝯtinuationē preſtet mixtis corporib⁹: ſi nō eēt aqua nō eēnt mixta corpora cōtinua ⁊ conglutinata. vñ tūc nō exiſtēte ꝑncipio aquaꝝ deſtrueref gñatio ⁊ mūdus deſtrueref ꝑ ꝯñs. ¶ Adhuc aūt ſi nō eēt principiū aquarū nō eēnt oēs ꝯiugationes ꝯtrīoꝝ que ſunt poſſibiles ⁊ ſic nā deficeret in neceſſarijs: virt⁹ aūt deficiēs in neceſſarijs ipedif ab actu ⁊ opatiōe: ergo ꝯtingeret ꝙ nō exiſtēte ꝑncipio aquaꝝ deficeret opatio nāe. ¶ Eſt aūt qō quare nō deficit in exitu aquaꝝ ab ipſo ⁊ eleuatiōe euaporationū. cā aūt hmōi eſt quā dixim⁹. ſ. ꝙ redit ad ipm tātū quātū recedit ab ipſo, Si. n. per euaporationes mutaf in aerē ex parte meridiei tūc tātūdē ꝯuertif in ipm de aere ex pte aquilonis. Silr ſi mutaf in aerē aliqd de ipſo in eſtate redit ad ipm tātūdez de aere in hyeme eodē modo eleuaf euaporatio ab ipſo ad mām nubium: hoc totū redit ad ipm in deſcenſu pluuiaruz niuium ⁊ aliaꝝ humidaꝝ ipreſſionum ab alto venientium. Quod aūt egredif ab ipſo ad ortum fontiū ⁊ fluuioꝝ totum redit ad ipm: ⁊ in reditu eorundem ad ipſum.

¶ Cap. 14^m^. De cā ſalſedinis maris ſm opiones antiquoꝝ.

In pħo antē 2° metheoroꝝ caplo. j. ibi de ſalſedine aūt his qui pmo gñauerūt. Z.

Aria aūt ſunt ſalſa ſicut quidā dixerūt: ideo qꝛ cū ſalſum ⁊ dulce pmixta ſunt in mari nō percipif ſalſuz ſed totū apparet dulce. Sed ſol calore ſuo eleuat dulce: eo ꝙ eſt ſubtile: ⁊ iō euaneſcit ⁊ ſolū ſalſuz groſſuz pcipif ⁊ imutat ſenſuz: iſti aūt errauerūt in dictis eoꝝ: qꝛ ſi verū dicerent cū ſicut iam habitū eſt tantū reuertaf ad mare de aqua dulci quātum eleuaf de ipſo: oporteret ꝙ mare dulceſceret in reuerſione aque dulcis ad ipm: ⁊ hoc nos non videmus. ¶ Adhuc aūt oporteret ꝙ mare ꝯtinue eēt dulce: qꝛ cōtinue tantū cōuertif ad ipm de aqua dulci quātum eleuaf de ipſo. ¶ Alij aūt magis groſſi pħi dixerunt ꝙ cā ſalſedinis maris eſt ꝙ in ipſo ſunt aque ſalſe cū dulcib⁹ ⁊ imutāt ⁊ alterāt aq̄s dulces ad saporē ſalſuz. Sunt iſti aūt rudes qui petūt id qō eſt in ꝑncipio qꝛ queſituz eſt q̄re aque maris ſunt ſalſe: ⁊ ipſi dicūt ꝙ ſūt ſalſe ⁊ alterāt dulces: ⁊ nō dicūt cām q̄re aq̄ ſalſe ſunt ſalſe ⁊ q̄re aque ſunt amare. Hi aūt de qb⁹ ſuperi⁹ fecimus mētionē qui dixerūt ꝙ ſudor terre cauſat mare: ⁊ qꝛ ſudor eſt ſalſus iō mare eſt ſalſuz: reprehēſibiles ſunt in hoc qꝛ ſufficiētē cām nō aſſignauerūt: nō eniz dixerūt cām q̄re egrederef ſalſus ſudor ex terra dulci: cām eniz mālem ⁊ efficiētē in nālibus cōuenit aſſignari vnde cām debuerunt dicere pp quā dulcedo que ex terra eſt in aqua eſt deſtructa aqua ſalſa propterea ꝙ aliud ſudori eſt admixtū materialiter qō facit eū ſalſuz: ſicut nos videm⁹ ꝙ aque colate per cineres aliud admiſcef pp qō amittit dulcedinē ⁊ efficif amara: ſicut eniz videmus in corpore hoīs: qꝛ cū recipit cibum dulcē egredif ex cibo dulci ſupfluitas aliqua amara valde ſicut cholera q̄ ad fel deriuaf: ⁊ egredif ex ipſo aliqua ſupfluitas ſalſa ſicut vrina que deſcēdit ad veſicā: ⁊ in artificialib⁹ videmus etiaz hoc in exēplo iam dicto de aqua colata per cineres que dicif liſciuium ⁊ in oībus his cauſatur ſalſedo vel amaritudo ex aliqua ſuperfluitate terreſtri cōbuſta que cōmiſcef cū iſtis: ⁊ ſimiliter oportet eſſe in aquis ſalſis aliquā ſuperfluitatem terreſtrem cōbuſtaz ex qua cauſatur ſalſedo maris ⁊ hoc dicere debuerunt ſi ſufficienter dixiſſent.

¶ Cap. 15^m^. De cauſa ſalſedinis maris ſm veritatē: ⁊ de ſalſedine quarūdam pluuiarum.

Auſa aūt materialis ſalſedinis maris ſm veritatez eſt: qꝛ ſicut ante diximus iam duo ſunt genera vaporuz. ſ. frigidus hūidus ⁊ frigidus ſiccus: ⁊ in loco maris vnus iſtoꝝ eleuaf in ſuperficie maris ⁊ alter eleuatur de fundo ipſius per motū ſolis ⁊ ſtellarū que ſunt efficiēs cauſa vaporuz iſtoꝝ: ⁊ qꝛ aqueus vapor ſubtilior eſt inter iſtos duos: iō eo eleuato in aerē remanet vapor terreus diffuſus ⁊ diſperſus in aqua maris qō videf per exēplum in cibo: digeſto enim ſubtili qō eſt in cibo ⁊ eleuato ad mēbra que debent nutriri remanet ſuba groſſa adhuc idigeſta: cū ergo remanet ille vapor terreus groſſus diſpſus in ſuba maris ex frigiditate aque circūſtantis expellif ad ipm frigiditas que expulſa vrit partes eius que vſte ſalis saporē accipiūt ⁊ ſalſant aquas: ſal enim eſt ex ſpēb⁹ terre cōbuſte ſicut probabif in quarto voluminis iſtius: ⁊ iō liqueſcit frigido ⁊ humido ⁊ coagulaf ſicco ⁊ calido: ſi aūt excedat calor adurens modū mēſure ſue: tūc nō fit vapor ille ſal ſed quaſi cinis: ⁊ tunc erit in aquis ſapor amariſſimus: demōſtratio autē illius eſt per ſignū: qꝛ ſudor ⁊ vrina que ſunt ſupfluitates ciboꝝ ſunt ſalſa qñ agit in eis calor vrens ⁊ ſi addif illi calori ꝙ efficif calor incinerās inuenif vtrūqz eoꝝ amarū. res enim aduſte in quib⁹ totū humidum remotū eſt ſicut cinis ⁊ ei ſimilia ſunt amariſſima: dixerūt tñ quidā partiz cōcordātes cū dicto modo ⁊ partim diſcordātes: dicūt eniz ꝙ verū eſt ꝙ ſal generaf ex terreſtri cōbuſto. Sed nō cōcordant nobiſcū ꝙ terreſtris vapor in mari cōburaf ⁊ ſalſet aquas. Sed potius dicūt ꝙ terra in circuitu maris cōbuſta eſt ⁊ illa ſalſat aquas. Sed tale dictū turpe eſt pħi: qꝛ ſenſus illud nō atteſtaf: qꝛ nō videmus ꝙ terra i circuitu maris ſit aduſta per ſalinas. Sed arenoſa eſt eo ꝙ lutū glutinoſum ibi calore decoctū eſt in lapillos qui pp ſiccitatē multarū facti ſunt diuiſionū: ⁊ in hoc aliquātulū ſimilis eſt aduſte rei cū ſimplr nō eſt aduſta in ſalinas. ſal enim ex duob⁹ generaf vno. ſ. efficiente qō eſt calor adurēs: alio māli qō eſt terreſtre aque cōmixtū: qꝛ aūt terreſtre ex cōmixtione cū aqua pp aque perſpicuitatē tendit ad albedinē: ⁊ cū ignis vrens eſt in ipſo incipit fulgere precipue in tenebris: tñ eſt pp modicas partes ſalis i mari repreſſas mare qñ mouef in nocte videtur ſcintillas emittere: ⁊ facit hoc precipue illud mare qō multū eſt ſalſuz ⁊ in climatibus calidis: ex eadem autē cauſa videf in pluuijs aliqñ quiddā ſalſum: admiſcef enim vapor eis calidus ſiccus in eleuatione vaporis frigidi ⁊ humidi: ⁊ ideo calidū expulſum a frigido cōburit ſiccū in nube: ⁊ ideo facit pluuiam ſalſam.

Propter qd mare motum in nocte ſcintillat.

¶ Cap. 16^m^. De experimentis quib⁹ aqua ſalſa ſpiſſior ⁊ grauior eſſe probatur ꝙ̃ aqua dulcis.

In pħo vbi ſupra.

Uod aūt aq̄ ſalſa grauior ⁊ ſpiſſior ſit ꝙ̃ aqua dulcis qō ſepius iam ante diximus ex multis colligif experimētis: quoꝝ vnū eſt ꝙ ſi fiat globus cereus tenuis bene cōcluſus ⁊ cōcauus interius ponaf in aqua ſalſa attrahet aquā i globū per poros globi ⁊ caliditatez cere: ⁊ inuenif globus aliquātulū poſt tpis plenus aqua dulci cū tñ aq̄ circūfluens globū tota ſit ſalſa: ⁊ inde etiā eſt ꝙ piſces lz ſint in aqua ſalſa tñ nutriunf aqua dulci quā ſugūt brāchijs ⁊ alijs organis ad hoc paratis a nā. ¶ Aliud aūt expimētuz eſt ꝙ ſi cōmiſceaf ſal mixtū cū aqua forti cōmixtiōe ita ꝙ ſal totū liqueſcat: ⁊ deinde imittaf in aquā illā ouū recēs natabit ſup aquā illā pp ſpiſſitudinē aque quā ꝯhit ex cōmixtione ſalis: ⁊ ſi ponerēf in aqua dulci omni die igrederef ſub ipſa: eſt āt hoc verū de ouo recenti qō plenū eſt: ſi eniz eēt ouū antiquū illud in aliqua parte eēt reſolutū ⁊ haberet aerē ſub teſta cōcluſuz: ⁊ iō nataret in aqua dulci. ¶ In eandē cām incidit id qō dicif de lacūa que eſt in Paleſtina ⁊ vocaf mare mortuū eo ꝙ pp nimiaz ſalſedinē ⁊ amaritudinē eius nihil viuit in ipſo ⁊ pp acumē eius ſi pānus ſordidus mergif in ipſa cito mūdificaf: ⁊ pp ſpiſſitudinē ſue aque ſi hō vel beſtia ligatis extremitatib⁹ quib⁹ natādi vſus eſt mittaf in mare illud natat ſup aquā ⁊ nō mergif: qꝛ ſuo mō leuius eſt corpus aīalis imiſſum ꝙ̃ ſit aqua ſpiſſa cui imittif: ⁊ forte nō eſt veruz hoc ex hoc tm̄: qꝛ illa aqua ſalſa ſit ſed ēt qꝛ eſt bituminoſa q̄ſi ſit mixta pice liquefacta ſicut tradūt hyſtorie. ¶ Ex eadē autē cā eſt ꝙ naues citius mergunf i aqua dulci ꝙ̃ in aqua ſalſa: qꝛ nō ita cito diuidif aq̄ ſalſa ſicut dulcis: nec ita cito ſup nauim eleuaf: hinc accidit ꝙ reptū eſt in loco qui gelymon appellaf: fuit enim aq̄ ſalſa ibi vehemētis ſalſedinis ⁊ eſt lata valde: influit aūt aquā aliā dulcē ⁊ ſuauē ⁊ in tātū alterat eaz ꝙ lōge a loco cōfluxus duaꝝ aquaꝝ nō viuit aīal in cōfluxu: hauſta aūt aqua illa ⁊ decocta reddit ſalē ſubtilē albiſſimuz delectabilē plus alijs ſalib⁹. ¶ Cuius cā eſt ꝙ ſubtile eſt terreum aque mixtū cōbuſtuz in flumine in quo qñ vlteri⁹ agit calor comburit ipm amplius ⁊ diuidit ⁊ albificat: terreſtria eniz mixta aque cōbuſta alba ſunt: ſicut pz in calce: ⁊ ideo qꝛ acutus efficif ꝓuocat appetitū: hoc aūt ꝓbaf ex hoc ꝙ ſi ſal eſt in pāno madido ligat⁹ forma imutata ꝯhit cruſtā extra: ⁊ interi⁹ efficif albiſſimus ſubtilis valde ⁊ vehemētis acredinis ⁊ iuuat ad ꝓuocationē appetit⁹. ¶ Et ſcias ꝙ fluuius iſte nō hz ſalem ex vapore terreo cōbuſto in ipſo fluuio: ſed poti⁹ ex hoc qō trāſit per ſales in terra gñatos ex vehemēti calore in terra ꝯcluſo: qꝛ ſales nō gñanf in aquis fluētib⁹: iō qꝛ radius ſolis non diu ſtat ſup eas: qꝛ eleuaf ex radio pars poſt partem.

Propter qd ouū antiquū in aqua dulci pōt natare.

Propter qd naues citius mergūtur in aqua dulci ꝙ̃ in ſalſa.

poſt partem. Sed ſuper ſtantes quieſcit radius ſolis longo tempore: ⁊ ideo cōburit qđ eſt in eis: ſubtilitas tamen aque dulcis que iſti permiſcet̃ fluuio confert ad ſubtilitatem ſalis: qa calorē facit magis penetrare in materiam ſalis: ⁊ amplius diuidere ipſam: eſt autē ex eadem cā id quod refertur de lacunis loci amritius: naſcit̃ eni in lacunis illiꝰ loci multum de arundine ⁊ ſquinanto que capiunt nutrimentum et augmentum ex terreſtri parato ad combuſtionem ſalis: nō tamen aduſto: ⁊ ideo cum per ignem incinerat̃ arūdo ⁊ ſquinantum ⁊ permiſcent̃ cum aqua dulci ſtatim inſpiſſat̃ aqua ⁊ incipit attrahi a calore cinerum ⁊ cum infrigidat̃ fit inde ſal: qa aqua dulcis contulit cineri ſubtilitatem vt cōmiſceri poſſet ⁊ expulit calidum. ¶ Eſt tamen notandū ꝙ differentia eſt inter flumina ſalſa ⁊ mare ſalſum: qa lꝫ conueniāt oēs aque ſalſe ꝙ ſunt caliduꝫ: nō tamē adeo calidū ſunt aque ſalſe fluminū ſicut maris: ⁊ in hoc ꝙ flumina ſunt ſalſa ex terra alterante ea per quā tranſeunt: ſed mare ſalſum eſt ex vapore terreſtri qui cōburitur in ipō ſicut dcm̄ eſt: ⁊ ideo iuxta flumina talia: ⁊ in ꝓfundo fluminū quādo terra vicit aquaꝫ in cōmixtione generatur quidam lapis qui dicit̃ gipſuꝫ qui

aſr alabaſtꝛ

materia eſt eius qđ vocatur plauſtrum: ⁊ ideo ille lapis cuꝫ in calore conuertatur de facili ignis viuus exurit̃: qa añ paſſus eſt aduſtionem nālem: ⁊ tunc calx que inde fit cito indurat̃ induratione fortiſſima ꝓpter ſue nature ſiccitatē ⁊ aduſtionē: ⁊ qa fit ex cōmixtione terreſtri cum aqua qa hoc lucet quaſi cryſtallus in extremitatibus ſuis: ⁊ qa aduſtū terreſtre vincit in ipſo: ideo facilis eſt diuiſiōis ⁊ diuiditur in laminas qua ſimiles ſunt vitro ⁊ ſunt perſpicue.

¶ Cap. 17m. De cauſa fluminum ⁊ mariuꝫ in cauſa ſalſedis.

Dico etiam ꝙ aqua fluminum ⁊ fontiuꝫ alterabilium alteratur ab alia alteratiōe ſm moduꝫ alterationis terre per quā tranſit: alterat̃ aūt aqua tā in ſapore ꝗꝫ in calore aliquādo ſꝫ modum aduſtionis terre in gypſum ſicut dicimꝰ: aliquādo aūt in cinerem: ⁊ aliquādo autem in ſulfur ⁊ huiuſmodi: ⁊ ideo in Sicilia inuenitur aqua acetoſa qua incole terre pro aceto terre vtuntur: ⁊ inuenitur in Theutonia in multis locis aqua acris qua vtuntur incole pro medicina laxatiua: hac de cauſa manat aqua acetoſa in loco qui Arenmē dicitur: ⁊ in loco qui dicitur Calyen manat aqua amara tante amaritudinis ꝙ omnem aliaꝫ aquā ſe influenteꝫ alterat: ⁊ omne qđ eidē permiſcetur facit amarum: talis autē aqua tranſit per mineras cupri qđ fit de ſulfure aduſto: ⁊ hoc inuenitur expreſſum in Saxonia in loco qui Groſſona vocatur vbi talis aqua de venis cupreis emanat: cām autem horum iam alibi diximus qđ pertinet ad librum de cauſis proprietatum elementorum ⁊ planetarum: diximus autem nunc cauſam quare mare manet ſemper ⁊ qualiter mutantur aque maris ⁊ que eſt natura ipſaꝝ ⁊ ſm que accidentia imutatur ſubſtantia ipſarum.

¶ Cap. 18m. Et eſt digreſſio de varietate aquaꝝ ſꝫ Senecā.

Licet nos auteꝫ alibi dicturi ſumus de generatione mineralium ⁊ lapidum ⁊ aquis mineralibus: tamen vt perfectior tractatus habeatur ſi dicta diuerſoꝝ auctorum conferantur ponemus diuerſitates aquarum ſm Senecaꝫ acceptas: ⁊ etiam poſtea que ex verbis Auicē. colliguntur. ¶ Seneca ergo in libro tertio naturalium queſtionum ſic dicit aliquis ſapor varius eſt ꝓpter quatuor cauſas ex ſole. Prima eſt per qđ fertur ſecūda ſimilitudine eius a qua naſcitur tertia ex ſpiritu qui in aquā transfiguratus eſt quarta ex vitio qđ ſepe accipiunt corrupte per iniuriam: he cauſe saporem aquis dant varium: he medicatiuaꝫ potentiam: he graues ſpiritus: odorēq̄ꝫ peſtiferum: he leuitatem grauitatēq̄ꝫ aut calorem aut nimium rigoreꝫ. Intereſt vtrū loca ſulfure an vitro bitumine plena tranſierunt hac ratione corrupta cum vite poculo illud de quo Ouidiꝰ ait. Fluuios habet cicones ꝙ potum ſaxea reddit Viſcera qđ tactis inducit marmora rebus. Medicatiuum eſt qđ eiꝰ nature habet limē vt corporibus obglutinet ⁊ abduret queād modum puteolanus puluis ſi aquam tetigerit ſaxum eſt: ſi econtrario hoc aqua ſi ſolidum tetigerit heret ⁊ figit̃. Inde eſt ꝙ res abiecte in eundem lapidem ſubinde extrahuntur qđ in Italia multis in locis euenit: hoc mirum videbit̃ tibi ſi notaueris albulas ⁊ fere ſulfuratas aquas circa canales ſuos derinari. ¶ His autē addit Seneca adhuc ſic dicens nō mirum ſi locus atq̄ꝫ aer aquas inficit ſiſemq̄ꝫ regionibuſ reddit ex qbꝰ ⁊ per quas veniunt pabuli: ſapor eniꝫ apparet in lacte: ⁊ nimius exiſtit in aceto: nulla res eſt que nō eiꝰ quo naſcit̃ notas reddat. ¶ Adhuc dicit Seneca de diuerſitate aquaꝝ ſic: quidam eſtimant per loca ſulfure plena vel introeuntes aq̄s calorē beneficio materie per quā fluunt trahere ꝙ ipō odore guſtuq̄ꝫ teſtant̃ qđ ne accidere mireris viue calci aquā infunde ⁊ feruebit: quedā autē aque mortifere ſunt nec odore notabiles nec ſapore circa nouatrinū in archadia pinx appellata ab incolis ad venas fallit qa nō facie nō odore ſuſpecta eſt q̄lia ſunt magnoꝝ artificuꝫ venena que deꝑhendi niſi morte nō poſſunt hec aq̄ ſūma celeritate corrumpit: qa ꝓtinus hauſta indurat̃: nec aliter ꝗꝫ gipſum ſub humore cōſtringit̃ ⁊ alligat viſcera eſt eque noxia aq̄ in Theſſalia circa tēpe quā ⁊ fera ⁊ oē pecus deuitat: perfert enim ⁊ exit nec arbuſta qdeꝫ alit ⁊ herbas necat: qbuſdā fluminibus vis ineſt: mira alia ſūt que inficiūt greges ouiū pota vt que nigra albā faciāt lanā ⁊ ecōuerſo: hoc i Boetia amnes duo efficiunt quoꝝ alteri ab effectu melas nomē eſt vterq̄ꝫ ex eodē lacu exeūt diuerſa facturi. In Macedonia vt ait Theophraſtus qui oues facere albas volūt ⁊ adducunt ad fluuiū quē vt diutius potauere nō aliter ꝗꝫ infecte mutant̃. Si illiſ opus fuerit lana palla paratꝰ gratuitus i fetorē ⁊ ad peneyō eundē gregem ipellūt: in galatia flumē eſt qđ idē ouibus facit: in Capadocia flumē eſt quo poto eqs nec nulli alij ſpargit̃ alba cutis. ¶ His cōſonant verba Ariſto. in libro tertio de aialibꝰ vbi ſic dicit̃ ē qđdaꝫ flumē a quo ſi potauerit grex ouiū: ⁊ deinde coierit poſt potū faciet agnos nigros ſicut accidit i regiōe que dicit̃ grece Halrit vſus Thraciā. In Arcadia ſunt duo flumia vnū facit colores agnoꝝ nigros aliđ albos: flumē qđ dicit̃ Aſcamidoꝝ facit rubeos. ¶ Dicit ēt Seneca quedā ex parte de grauitate ⁊ groſſitie aquaꝝ ſit ē in Syria ſtagnū in quo natāt lateres: ⁊ mergi ꝓiecta nō poſſunt lꝫ grauia ſint huiꝰ rei cā palā eſt quācūq̄ꝫ vis tūc expende ⁊ ꝫ aquā ſtatue dūmō vtriuſq̄ꝫ par ſit modus ſi aqua grauiorē leuiorē ꝗꝫ ſit ipſa res ſunt ⁊ tāto ſupra ſe extollet quanto erit leuior: at ſi aq̄ ⁊ eiꝰ rei quā cōpenſabis par pōdus erit nec peſſuꝫ ibit nec extabit ſed exequabit̃ aque ⁊ natabit quidē: ſꝫ pene merſa ⁊ nulla eminēs pte: hec cā eſt eni quedā ſigna ſup aquā pene tota efferunt̃ quedā de media ſubmiſſa. Sūt quedā ad equelibrū aque deſcēdūt. Naꝫ cum vtriuſq̄ꝫ par pōdus eſt neutra alteri cedit. Itaq̄ꝫ vt grauior eſt aq̄ hominis corpore aut ſaxi nō ſinit id qđ nō vincit̃ mergi: ſic euenit vt in qbuſdā ſtagnis nec lapides qdā peſſuꝫ eant de ſolidis ⁊ duris liquor. Sūt eni qdā pumicoſi ⁊ leues que cōſtāt inſule in Iudea natāt Theophraſto auctore cutillaꝝ inſula arbores hꝫ ⁊ herbas alit: tamē aq̄ ſuſtinet̃ ⁊ in hāc atq̄ꝫ illaꝫ partē nō vento tm̄ ſed aura cōpellitur: nec vnquā illi per diē ⁊ noctē vno in loco ſtatio eſt: ⁊ iterū addit Seneca ſic dicēs: quis nō grauiſſimas aquas credat qua in cryſtallo coeunt: ecōtra aūt eſt: tenuiſſimus enim hoc euenit quas frigus ob ipſam tenuitatem faciliime gelat: vñ autem ſiat eiuſmodi lapis apud grecos ipſo noie apparet: cryſtallum eni appellat hūc perlucidū lapidem ⁊ glatiem ex qua ſit aq̄ celeſtis minimum in ſe terreni hñs cū idurauerit lōgioris frigoris ptinacia ſpiſſat̃: donec omni aere excluſo in ſe tota cōprehenſa eſt humor qui fuerat lapis factus eſt. ¶ His adhuc addit Seneca de diuerſitate aquaꝝ ſe purgantiū ſic dicēs qdam fontes certo tēpore purgamēta eiectāt vt Arethuſa in Cecilia qui tota ꝗꝫ eſtate per olympia. Inde opinio eſt Alpheon in Achaia illo vſq̄ꝫ penetrare ⁊ agere ſub mari curſuꝫ nec añq̄ꝫ in Syracuſano littore emergere: ideo qa eſt his diebꝰ qbuſ olympia fiunt victimaꝝ ſtercus ſecūdo tradit flumē illic redundare eſt in chōſoneo radioꝝ fons qui poſt magnū interualluꝫ tēporis feda quedā turbidus ex vicinio fundit donec liberatus eliquatuſq̄ꝫ eſt. Hoc qbuſdā locis fontes faciunt vt nō tm̄ lutū ſed folia teſtaſq̄ꝫ: ⁊ qcqd putre iaciūt expellāt: vbiq̄ꝫ autē facit mare cui nā eſt vt omne imundum ſtercoroſumq̄ꝫ littoribus impigat: quedā partes maris certis tēporibus hoc faciunt vt circa māſioneꝫ ⁊ mylas ſimum ⁊ qdeꝫ ſimile turbulento mare ꝓfert feruetq̄ꝫ ⁊ eſtuat nō ſine calore fedo: vñ illic ſtabulare ſolis eq̄s fabula his ꝓxima cā iue-

nirī non pōt ceterū publica eſt illa: oēm enim aquaꝝ ſtantiū clauſarumq; natura ſe purgat. Nam in his qͥbus curſus eſt nō poſſunt vitia ꝯſiſtere ille que non emittunt qcqd inſedit magis minuſue eſtuant. Mare vō cadauera ſtramēta fragmentaq; ⁊ naufragoꝝ reliqua ſimilia ex intimo trahit nec tm̄ tempeſtate ſed tranquillū placidumq; purgat oēs has diuerſitates enumerat Seneca: ⁊ nos inueſtigabim⁹ cauſas earum: ⁊ an in omnibus verum dixerit Seneca.

¶ Cap. 19^m. Et eſt digreſſio quare aque recipiunt alteratiōnes illas quas dicit Seneca.

Eſumentes autē dicta Senece dicimus ꝙ id qō p̄mo tangit q̄tuor de cauſis qͥbus ſapor variat nō hꝫ rephenſionē: cauſa eni ſaporis aut ē in aq̄ nāliter: aut accn̄taliter. Si aūt eſt cā nāliter tūc mutat ſiſitudine ei⁹ a quo naſcit ſic eſt in aq̄ que reſoluit ex aliquo mixto: vel gn̄atur ex aliqͥbus mixtis ſicut ſunt aque qͥbus vſus eſt alchimicus que ꝓpter cōponentia vim ⁊ ſaporem mineralē: ⁊ ſicut aqua roſacea vel alia que fit per hūc modū. Si autem eſt accidentaliter in aqua aut cum alteratiōe ſola ſine materia aliq̄ cōmixta ei: aut cum alteratiōe cōmixtione materie inficientis eam per cōmixtionē: ⁊ qdem cum alteratio eſt ſola ſine commixtione materie inficiens tunc dicit recepiſſe corruptioneꝫ vel ſaporem per iniuriā ſicut aqua iuxta quā eſt cāphora tota ſapit camphoram etiam ſi nihil de ſubſtantia cāphore reſoluat in ipſam. Et ſilr̄ de alijs odoriferis vel fetidis iuxta aquā poſitis: ⁊ ide ꝓbatur in libro de ſenſu ⁊ ſenſato ꝙ odor non eſt ſumalis euaporatio: quia in aqua res difficulter fumat: ⁊ poteſt aqua imutari odore ⁊ ſapore preter alicui⁹ fumi vel euaporationis reſolutionem. Si autē ificit cōmixtione materie ⁊ alteratione aut illud qō permiſcet ei tranſit in eam corporaliter aut ſpiritualr̄: ⁊ ſi tranſit in eam corporaliter tūc fit ſicut ex terra per quā quaſi colādo trāſit ſicut ſi colatur per ſulfur vel ſalinas vel cineres. ¶ Si auteꝫ ſpiritualiter tranſit in eam materia ſibi cōmixta tunc fit mutatio ſaporis ſicut cū ſpiritus in ea trāſfiguratus eſt. ¶ Qō autem dic Seneca de aqua puluerem vertēte in lapides vel alias q̄ſcunq; materias vel qua durat ipſa in lapides cum tangit ſolida corpora vt alios lapides vel terrā vel ligna eſt ex vi mineralī lapidis que eſt in aqua: ⁊ de illa nos agemus in libro de mineralibus: vis enim mineralis eſt multiplex ⁊ non poteſt determinari hic ſufficiēter. ¶ Similr̄ de calidis aquis que therme vocant tractatū fecimus in libro de cauſis proprietatuꝫ elemētoꝝ ⁊ planetaꝝ qui poſt librū de celo ⁊ mundo ordinat. ¶ De venenoſis autē aqs que viſu dephendi nō poſſunt: dicendū ꝙ hoc eſt ex multa ſpirituali mā minerali in illis aqs exiſtente: ⁊ qa ſpiritualis eſt peraptiſſima ē ad agendū: ideo modico calore alterata interficit ſicut quādo bibitur ⁊ alterat calore corporis qō oſtendit hoc qō dicit ꝙ in gipſum cōuertit. ¶ Qō vō de alteratiōe ouium dr̄ ſciendum ꝙ oues magis alterabiles ſunt q̄ʒ alia aīalia: qa humide ſunt nāliter: ⁊ ideo ſine ſpermate ꝙ aq̄ bibita alterat ei: ⁊ poſtea proijcit per ſtuꝫ ſit alteratio in agnis natis ſiue etiam in antiqͥs ouibus ex ſolo potu. dicendū ꝙ illa aq̄ que albas facit vehementer eſt virtutis frigide ⁊ humide perueniens ad pellē per poros laxat pellem ⁊ humefacit eam ⁊ quaſi facit eam perſpicuam ꝓpter qō alba reddit pellis: ois enim animalis eſt hec natura preter hoiem. ꝙ pilos variat ſm̄ pellis varietatem: ⁊ ideo albata pelle ouiuꝫ neceſſe ē lanam albā fieri. Illa autē que nigros facit greges vehementer ē virtutis calide ⁊ terreſtris ex terreo vapore ſibi admixto ⁊ illa perueniens ad pellem quaſi adurendo eaꝫ conuertit in terreſtrem: ⁊ per ꝯſequēs priuat a pelle perſpicuitatē: ⁊ ideo neceſſe ſit pellis nigra ⁊ per ꝯñs lana nigra: ⁊ ſic ē de alijs aīalibus lꝫ non adeo de facili mutent vt oues. Fere tamē omnes aque mōtuoſe in montib⁹ non extra bullientes ſi iuxta hoſtiuꝫ fontis hauſte aſſidue ⁊ diu bibunt hūt hoc ꝙ faciūt ſtrumas oibus hoibus: ⁊ hoc eſt ideo qa tales aque vaporoſe ⁊ frigide vehementer multas ſuperfluitates commouent a cerebro deſcēdentes que ſunt flegmatice ⁊ he per uenientes ad guttur ⁊ collū faciunt ibi tumores qui ſtrume dicūtur. Hoc autē qō Seneca dicit de aqs grauibus ſuper quas corpora natant nō eſt conſentiendū ſibi quo ad cauſe aſſignationē lꝫ effectus ſit verus ꝙ falſuꝫ eſt qō dicit Seneca pro cā ⁊ improbatuꝫ in tertio celi ⁊ mūdi. Nō enīꝫ hec eſt cauſa merſiōis in aquā qō grauius ſit vel plus habeat pōderis ⁊ natationis: nō enim eſt cā ꝙ ſit leuius q̄ʒ aqua: ſed potius qō hꝫ multuꝫ incluſuꝫ de aere in poris natet: qō aūt nō hꝫ vt lapis ꝯtinuus nō natat ⁊ ſm̄ ꝙ hꝫ de aere in poris minus ⁊ plus ſic natat plus ⁊ minus: vnde ebanus nigra que nō dat flāmā non natat. Sꝫ lapis poroſus igne exuſtus natat ꝓpter incluſuꝫ in ſe aerem: ⁊ ſilr̄ natant cōcaua ⁊ alia de quibus in libro de celo ⁊ mūdo diximus. ¶ Qō autē Ariſt. videt dicere de experimento maris mortui ꝙ dicit eſſe lacunam paleſtine: ⁊ Seneca dicit eē ſtagnū Syrie ꝙ natāt corpora diuerſa ſup ip̄m ꝓpter grauitatem ipſius aque quā hꝫ in cōparatione alioꝝ corpoꝝ: dicendū ꝙ nō intelligit hoc de grauitate abſoluta ſed de illa que cātur ex ſpiſſitudine grauis corporis: qa ſic ſeqtur ſi aliqd eſt graue ꝙ eſt etiaꝫ ſpiſſum ⁊ terreſtre: ⁊ ideo nō facile diuiſibile ad mergenduꝫ aliquid in eo: ⁊ ſic eſt graue mare mortuū ⁊ difficulter aliquid mergit in ipſo. ¶ Qō aūt dicit Seneca de purgamētis fontium ⁊ maris: dicendū ꝙ cauſa purgatiōis fontiū nulla alia eſt niſi ꝙ hoſtiū fontis non ſatis amplū eſt ſub terra ⁊ calor qui eleuat aq̄s ad hoſtiū eſt fortis: ⁊ aqua turbida que eleuat: aut ex luto qō eſt in ſpecu vbi aq̄ congregat: aut ex influentib⁹ ſtercorib⁹ ⁊ fimis ⁊ ex pluuijs per terre ruinas que ad ſpecū deriuant: ⁊ ideo cū calor eleuat turbulētū cū aq̄ paulatim obſtruit hoſtia fontis ⁊ egredit q̄ſi aqua colata ⁊ per lōgitudinē ſui fluxus ſub terra clareſcit: cū aūt multiplicatur mā ⁊ oppilat meatū multiplicatur aq̄ poſt ipſam ⁊ expellit illam cū impetu magno: ⁊ tūc ſordes emergunt cuꝫ aq̄: ⁊ hoc fit per magnū interuallū tēporis vel paruuꝫ ſm̄ ꝙ citius vel tardius oppilat meatus: hui⁹ autē ſignū eſt qō faciūt hi qui ſordes de lacunis purgāt ⁊ hūt riuulū paruū: faciunt eni receptaculum aque magnū ⁊ aquā cōgregatam in eo dimittūt in impetu currere ſuper ſordes: ⁊ tūc aq̄ ſordes educit. De purgatione aūt maris ſciendū ꝙ mare effluere facit vapor eleuat⁹ in fundo maris ex lumine lune ꝓcreatus ⁊ ille vapor eleuatus extrudit aquas ſuper littus ⁊ eadem violentia repellit oēs ſordes que in mari ſunt ⁊ cadauera ad littus: mare autē ſtricti lateris ⁊ non ſordidi ⁊ lutoſi in illo vapore magis eſtuat ⁊ feruet ⁊ turbat: ⁊ ideo in illo finguntur ſtabulare equi ſolis ſm̄ fabulas poetarum: ⁊ hec dicta ſint de diuerſitatibus aquarum enumeratarum a Seneca.

¶ Cap. 20^m. Et eſt digreſſio declarans diuerſitatem aquarum ſm̄ dicta Auicen. per modum iuuamenti vel nocumenti qō eſt in aquis diuerſis.

Ecūdum autē dicta Auicē. diuerſitas inuenit in aqs eo ꝙ quedā ſunt currentes quedam puteales quedā paludales ⁊ quedā ſalſe ⁊ quedā ſunt aque educte in lapideis vijs vel plūbeis: quedaꝫ ēt ſunt metallice in qͥbus eſt vis mineralis ⁊ quedā ſunt alluminoſe ⁊ quedā niuoſe ſiue glatiales. Inter currentes aūt quedam currūt ſuper lutum ⁊ quedā ſuper arenas ſiue lapides: eſt ergo generale documentū ꝙ currentes ⁊ meliores ſunt ⁊ leuiores ⁊ ſubtiliores ſunt ſtantibus. Inter currētes autē currentes ſuper lutū liberꝫ a corruptiōe fetida vel aque imixta meliores ſūt oibus alijs eo ꝙ lutū tale ſemp purificat aquam: ⁊ p̄cipue ibi melior eſt vbi remota eſt a ſuo p̄ncipio: qa ibi bene eſt purificata leuior: tamē illaꝝ melior eſt: ⁊ hoc ꝓbat pōdere velut ſi duo pāni eq̄lis pōderis mūdi intingant: ⁊ poſtea exiccent vehemēter ⁊ tūc pōderent. Si eni tūc alter p̄pōderat hoc eſt ex grauiori aqua cui pānus ille intinctus fuit: cognoſcit autē aq̄ illa bibita qa cito ab hypocūdrijs hoc eſt a laterib⁹ ſub coſtis. Inter currētes etiā ſunt meliores que currūt ad oriētem ⁊ poſt hoc ad aqlonē: deide que ad occidētem ⁊ ille ſunt male: peſſime aūt que ad meridiem: hoc aūt ꝯtigit per accn̄s ex ventis imixtis eis: que faciūt eis q̄litatē iuuatiuaꝫ vel nociuā: hec eſt cā q̄re laudabilis ē aq̄ Nili qa lōge fluit ⁊ venit a meridie in ſeptētrionē: magis aūt laudabilis ē aq̄ Danubij que lōgiſſimū hꝫ fluxuꝫ ⁊ bonū fundū frequēter luteuꝫ incorrupti luti ⁊ fluit ab occidēte in orientē directo fluxu: ⁊ iō aīalia amantia lutū putridū ⁊ aquā viſcoſaꝫ ⁊ ſpiſſaꝫ nō viuūt in eo ſicͭ anguille ⁊ huiuſmodi. Poſt illas aūt ſunt aque currentes in arenoſis fundis bone ⁊ leues ad aqloneꝫ currentes ſicͭ ſunt Nilus in Egypto ⁊ Rhenus in Germania ⁊

Oues maxime alterabiles ſunt.

Oīa aīalia p̄ter hoīeꝫ variant in pilis ſꝫ cutē exigētiam.

Propter qd aque mōtiuꝫ aſſidue potate ſtrumas faciunt.

Nō q̄ expiſito cog̃ſci pōt grauitas ⁊ leuitas aquaꝝ

Propter qd anguille i danubio nō viuunt.

nia ⁊ poſt illas in bonitate ſunt aque fontium boni luti vel arenoſi fūdi. Male aūt ſūt aque puteoꝝ pp vapores terreſtres ſibi admixtos. Sʒ aque canaliū ſiue aqueductū in fiſtulis plūbeis peſſime ſunt: ⁊ p̄cipue quādo diu in plūbo currerunt: qa rude ↄ̄bunt a plūbo que aliqñ excoriāt inteſtina: ſtātes aūt male ſunt gn̄aliter: ſʒ tamē ſm̄ diuerſitatē loci in quo ſtant hn̄t plus ⁊ minus de nocumēto. Cauſa autē nocumēti in eis gn̄aliter eſt duplex. ſ. corruptio per calorē ſolis ⁊ quia ſpiſſe ſunt ⁊ graues: paludales aūt peiores ſunt in lacunalibus: cū autē lacunales male ſint qa ſtantes tū qa corruptuʒ ⁊ nō liberꝝ lutum hn̄t in ꝓfundo. Sʒ inter paludales ⁊ lacunales ille pre ceteris male ſunt que quādaʒ pellē ⁊ viſcoſitatem hn̄t in ſuperficie. ¶ Sed aque ſalſe calide ſunt ⁊ ſicce in genere aquaꝝ: ⁊ ideo p̄mo bibite mordicatione ſua aliquādo laxant: ⁊ poſtea per exiccationē ſtringūt idem qd̄ laxauerant. Inter aquas autē minerales ⁊ metallicas minus nocet illa in qua eſt aurū: cuius ſignū eſt qa in optimis aq̄s inuenit̄ auꝝ: ⁊ poſt hoc eſt illa in qua eſt ferrū ⁊ cōfortat interiora multū: peſſime autē ⁊ amare valde in q̄bus eſt cuprū: ⁊ ideo necat aialia ſicut piſces ⁊ vermes: aluminoſe aūt ſūt calide ⁊ ſicce vehemēter: ⁊ ideo ꝓhibēt curſum ſanguis vndecūq̄ʒ currant. Niuoſe aūt ⁊ glatiales ſunt ſpiſſe pp frigus qd̄ eſt in eis: ingeniuʒ autē quo ſpiſſa aq̄ ſubtilior efficit̄ eſt decoctio eius. ¶ Verꝝ eſt ꝙ quidam rudes in naturis dixerunt. ſ. ꝙ cum decoq̄tur aqua euaporat id qd̄ eſt ſubtilius ex ipſa ⁊ remanet id qd̄ eſt groſſum: ⁊ ideo dixerunt ꝙ aq̄ decocta groſſior ⁊ ſpiſſior eſt q̄ʒ nō cocta: hoc autē falſuʒ eſt: qa per coctionem nō inſpiſſat̄ corpus ſimplex ſʒ cōpoſitū. Simplex aūt totū efficit̄ per decoctionem rarius: ⁊ ideo aq̄ decocta rarior eſt: eſt autē purificabilior duab⁹ de cauſis: quaruʒ vna eſt qa natura calidi eſt cōgregare homogenia ſibi: ⁊ id̄o trahit partes aque de terreſtrib⁹: ⁊ diuidit eas ab eis que prius incōmixte fuerūt ſicut nos videmus ꝙ calor ignis fac̄ in argento ⁊ plūbo ⁊ ſeparat ea abinuicem ⁊ facit currere argentū ad vnū locum ⁊ plūbū ad aliū. Alia aūt cauſa eſt quia aq̄ cocta ſubtiliat̄: ⁊ ideo partes terreſtres magis poſſūt penetrare per ipſum vt deſcendentes in fundo reſideant: ⁊ huius ſignuʒ eſt: qa ſi aq̄ hauſta ponat̄ in vaſe per plures dies parꝝ eſt ꝙ inuenit̄ reſediſſe ex ipſa: ⁊ ſi decoquat̄ infra vnū diem vel vnaʒ noctem multū de terreſtri ſub̄a inuenitur in fundo eius. De aq̄ autē ſalis armoniaci ⁊ aliaꝝ mixtaꝝ naturis ſciendū ſemp ꝙ ſapiunt nām ei⁹ qd̄ miſcet̄ cū ipſis ⁊ ſalibus ⁊ arſenico ⁊ armoniaco ⁊ ſulfure vt dicemus in q̄rto libro huius voluminis dn̄o dante. Nunc autē que dicta ſunt de aquis ſufficiāt: quia illa que dici poſſent ex iſtis ſciri poſſunt ⁊ ad medicum magis pertinent.

No͂ de aquis diu fluētib⁹ p plūbeas ſiſtulas.

Propter q̄d aq̄ decocta ē rarior ⁊ magis pura.

¶ Incipit Liber Tertius Metheororum de impreſſionib⁹ ex vapore frigido ⁊ ſicco generatis.

¶ Tractatus Primus de Ventis.

¶ Cap. p̄m. Que Libri intentio ⁊ diuiſio.

In pho ā ſecūdo metheoroꝝ cap̄ 2° icipit. De ſpiritib⁹ aūt dicamus.

Poſtq̄ʒ nos in p̄cedēti Libro cōſiderationem fecimus de omnibus imp̄ſſionibus humidis ſiue in alto ſiue in imo gn̄atis ⁊ diximus ibi de eſſe maris ⁊ cām ſalſedis eius: relinq̄tur ergo iſto libro dicere ea que generant̄ ex vapore ſicco qui eleuat̄ de terra qui q̄dē triplex eſt. ſ. abſolutus vel inuolutus in vapore humido: ⁊ abſolut⁹ quidem eſt triplex. ſ. ſubtilis: ⁊ ideo aſcēdens aerē ⁊ impellēs eū ⁊ groſſus qui reſidet in viſceribus terre ⁊ ſubtilis q̄dē abſolutus pertingēs in aerē cū ibi frigiditate percuſſus fuerit facit vētos de q̄bus nos in iſto libro primū faciemus tractatum: groſſus aūt in viſcerib⁹ terre concluſus facit terremotū: ⁊ de illo faciemus tractatū cōſequentē: inuolutus vͦ i humido vapore facit coruſcationē ⁊ tonitruuʒ: ⁊ de illo in tertio loco tractatū faciemus: remanebit aūt vltimo dicēdum de iride ⁊ arcu lune ⁊ circulo lune ⁊ ſtellaꝝ quarūdā que nō ſunt ex vapore tm̄: ſed ex reflexiōe luminis ſupceleſtis corporis ſuper vaporē: nec oīno huiuſmodi ſunt ex vapore humido ſʒ quedā illaꝝ ſunt ex vapore ſicco: qa autē vētus ſm̄ maximū ſuū poſſe nō eſt eq̄liter in oīb⁹ ventis ſed ſm̄ maximuʒ poſſe eſt in vētis duob⁹. ſ. aq̄lonari ⁊ auſtrali. Id̄o p̄mo quedaʒ dicemus de illis: qa hoc eſt vtile quo ad cōſiderationeʒ nature venti in vniuſ̄i ꝓpter diuerſitates opinantiū de mā̄li p̄ncipio eius: qa q̄dam dicunt ꝙ ſit aer motus: ⁊ q̄dāꝙ aq̄: ⁊ q̄daʒ ꝙ vapor terreus: ⁊ alij ꝙ ſit aliqd̄ magnū corpus celeſte: vel aliud qd̄ violēter aerem impellit: hec eni͂ determinari non poſſunt niſi cōſiderer̄ nā eius in eo in quo p̄ncipaliter eſt: qa per illud ſcit̄ natura eius in oīb⁹ alijs: lʒ eni͂ de cōmuni prior ſit ſpeculatio q̄ʒ de ſpāli tamē quādo cōmune nō eſt vere cōe ſed per analogiā eſt de multis dc̄ṁ: tūc prior eſt ſpeculatio de eo de quo dicit̄ principaliter ⁊ ex illo ſcit̄ natura cōmunis que ſm̄ modum aliquem ſaluatur in alijs dicemus: ergo primo de duobus ventis aq̄lonari ⁊ auſtrali quedam: ⁊ deinde procedemus ad naturam ventoruʒ tangētes diuerſitates opinionum antiquorum circa eam. Nota

¶ Cap. 2m. De proprietatibus duorum ventorum auſtri et ſeptentrionis.

Auſter ḡ eſt vētus calidus ⁊ humidus flās flatu vehemēti: eſt autē nō a nā vaporis cū oīs vētus ſit ex vapore frigido ⁊ ſicco. Sʒ eſt calidus qa exitus flatus ei⁹ eſt p̄ncipiuʒ eleuatiōis mā̄e eius ex locis meridiōalibus que ſunt calida et ſicca ſm̄ nām: cū ḡ incipit flare ꝓpter locum ſit calidus: ⁊ qa calidum eſt aperitiuū ⁊ reſolutiuū reſoluit materiā vaporis paruā eo ꝙ locus eſt ſiccus vbi orit̄ nec multū humorē p̄ſtare pōt: precedēs aūt flatus cū eo qd̄ ſemp adheret ei plus ⁊ plus de colore loci per quē eſt ꝓceſſus flat⁹ eius inuenit locuʒ v̄ſus ſeptētrionem ſemp humidiorē: ⁊ ideo q̄r etiā ipſe plus ⁊ plus eſt calidus ex loco tunc aperit plus aq̄s ⁊ terram ⁊ attrahit cōtinue vaporē humidum ad pluuias ⁊ vaporem calidū ⁊ ſiccū quaſi ad nutrimētum ſui extrahit ex terra: ⁊ ideo efficit̄ ſemp vehemētioris flat⁹ ⁊ flat⁹ calidi et adductiuus pluuiarum ex nubib⁹ multis turbidis ⁊ ſpiſſis. Ecōtrario aūt ſeptētrio vētus eſt frigidus ⁊ ſiccus: eſt autē frigidus eo ꝙ orit̄ a locis aquoſis frigidiſſimaꝝ aquarum que perpetuo frigore generant̄ in aq̄lone vt in p̄cedēti libro mōſtrauimus: tales eni͂ aque minime euaporāt: ⁊ ideo ventus ibi ortus remanet ſiccus ⁊ purus: orit̄ ēt ex mōtib⁹ altiſ qui multū diſtant a nobis in ſeptētriōe: ⁊ illi ſunt mōtes frigidi ſub q̄b⁹ cōcludit̄ vapor terreus mult⁹ ⁊ quādo egredit̄ de terra egredit̄ multus ⁊ ſpiſſus diu ibi cōgregat⁹ ⁊ id̄o ē frigidus. Loca aūt ꝑ que flat nō ſūt calida: ⁊ ideo nihil adheret ei ex eiſdeʒ vaporib⁹ eleuatis ſʒ peruenit ad nos purus: egreſſio aūt auſtri nō eſt pura ſic iā diximus: ⁊ hoc pʒ ex ip̄o loco qui dr̄ lyminien ⁊ ex illo deſcēdit ad nos: loc⁹ aūt ille calidus eſt ⁊ turbidus: vn̄ vētus auſtri exiēs ex ipſo turbidus ⁊ craſſus quodāmō ⁊ pinguis aure ꝑuenit ad nos: ⁊ cōmonet pluuias eo ꝙ ipſe ex alto deſcendēs ad terras trahit ad ſe vapores humidos groſſos ⁊ turbidos qui ſūt mā̄ pluuiarū ſic dixim⁹: hec ēt cā q̄re frequētius pluuie multiplicantur in autūno vſq̄ʒ ad hyemis p̄n̄m ⁊ p̄cipue in extrema parte autūni: qa tūc calor meridiani feruoris ⁊ eſtiui qui combuſſit vapores in meridie remittit̄ ⁊ plus eleuat de vapore q̄ʒ conſumat: ⁊ hoc p̄cipue in extrema parte autūni ſic dixim⁹. ſ. qñ ſol eſt in Libra vltra mediuʒ ſigni Libre ⁊ in Scorpiōe: tūc ergo multiplicat̄ vapor vēti meridionalis: ⁊ hec ē vna cāꝝ quare ſapiētes i aſtris dicūt ꝙ Libra eſt ſignū vētoꝝ ſiue in quo dn̄atur vētus auſtralis: ex hoc etiā cā eſt ꝙ auſtro flāte tepeſcit aq̄ maris: qa vʒ multū adheret vēto iſti de humiditatib⁹ calidis quas imiſcet ſuperficiei maris: ⁊ ideo remittitur frigus eius ⁊ efficit̄ tepidum ex flatu auſtri calidi.

¶ Cap. 3m. De materia ventoꝝ in cōmuni ſm̄ Ariſto.

Quia aūt habitū eſt de vētis his qui ſunt precipui iter vētos anteq̄ʒ ꝑficiamus tractatum de eis dicamus de cōi nā ventoꝝ p̄mo oſtendēteſ de qua mā ſint ſm̄ veritatē: ⁊ poſtea tāgemus de hoc opiones diuerſas alioꝝ. Incipiētes autē de mā reſumimus hoc qd̄ ſuperi⁹ dc̄ṁ eſt in libro primo iſti⁹ ſcie ⁊ ſc̄do. ſ. ꝙ vaporis eleuati ab iferioribus elītis duo ſunt gn̄a. ſ. vapor humidus qui eleuat̄ ex aq̄ ⁊ vapor ſiccus qui eleuat̄ ex terra: vapor aūt ſiccus terre⁹ ſm̄ ſui diuerſitatē tria ſortit̄ noīa. Si eni͂ accipiat̄ mā que eſt in ipſo ſm̄ ꝙ ſup eā eſt actus efficientis cauſe ſue qui eſt calor adurēs tūc dr̄ fumus: qa fumus eſt ex terreſtri ignito euaporante: ⁊ ideo fumus eſt niger ⁊ denigrat corpora pp particu

las paruas terreſtres cōbuſtas que ferunt in ipſo. Si autē cōſideret ſubtile ſiccū qd eſt in vapore illo ſiue fumo tunc dr̄ eſtus: qa ſubtile terreſtre cito dat flāmā ⁊ cito incendit: ⁊ iō etiā ex illo ignes perpēdiculares ⁊ candele ⁊ aſſub gn̄ant ſicut in p̄mo hui⁹ ſcie libro determinatū eſt. Si aūt cā cōtinuitatis iſtius fumi cōſideret tūc dr̄ vapor: qa cōtinuitatē non h̄z niſi ab humido aqueo qd vaporat in ipſo lʒ vincat in eo nā terreſtris: ⁊ hec eſt cā triplicis noīs iſtius vaporis ex quo generat vētus: eſt eni in vapore vtroqʒ vterqʒ: qa in ſicco ē humidus ad cōtinuandū: qa terreū puruʒ nō ꝯtinuat ſʒ potius diſcontinuat: in vapore aūt humido ſiccus eſt ſm aliqd ſui terminādū ⁊ figurādū eū: qa aliter nō terminaret nec figuraret: cum aūt vterqʒ ſit in vtroqʒ cuʒ denoīatio ſit ab eo qd vincit in vapore: ⁊ ideo dicit nā venti vapor terreus: ⁊ nā pluuie dicit vapor aqueus: quia non poteſt eſſe ꝙ vapor ſit omnino elemēti ſimplicis eo ꝙ non eleuatur vapor niſi vbi contingunt ſe tria elementa: ⁊ ideo aliquid de tribus elemētis eſt in quolibet vapore. ſ. de aqua ⁊ terra ⁊ de aere.

¶ Cap. 4m. Et eſt digreſſio declarans cauſam efficientē oīum ventorum in cōmuni.

Cauſa aūt efficiens oīum ventoꝝ in cōi eſt ꝙ cū voluit ſol in orbe ſuo ⁊ radius ei⁹ directe opponit terre ⁊ appropinquat terre quātū eſt directa oppōne: tūc eleuat vaporē ex ea: ⁊ cum elongat ⁊ oblique reſpicit terrā tunc incipit vincere frigus in aere: ⁊ iō vapor eleuat⁹ percutitur a frigore ⁊ iſpiſſat ⁊ reſoluit i aquā: ſic vapor aqueus pp frigus qd ſup aerē dn̄atur eo ꝙ ſol elōgat ab ipſo nō qdeʒ quo ad ſpatiū qd ſit iter ſolē ⁊ terrā ſʒ frequēter ad obliqtatē radij qui icidit in terrā: ⁊ iō aque pluuiaꝝ vel niuiū ſiunt plus in hyeme ꝙ̄ in eſtate: qa in hyeme elōgat ſol quo ad motuʒ ſuū quē h̄ʒ in circulo ſignoꝝ: qa in hyeme mouetur in ſignis meridionalib⁹ que oblique nos reſpiciūt ⁊ plus diſtant a nobis ꝙ̄ ſigna aqlonaria: ſiūt ēt aque pluuiaꝝ ⁊ niuiū plus in nocte ꝙ̄ in die: eo ꝙ tūc ſol elōgat a terra noſtra habitabili quātū ad motū ei⁹ i circulo eqnoctiali: his aūt que dicta ſūt teſtificat ſenſus: tn̄ multotiēs ſit oppoſitū eoꝝ que dicta ſūt: ⁊ hoc eſt iō qa in nocte aliqn̄ eſt frigus ſparſuʒ in toto aere: ⁊ iō nō expellit ad nubē aquoſam que eſt in aere: in die autē calor per radiū ſolis iducit in aerē ⁊ frigus aeris ad locū nubiū expellit: ⁊ tūc ſit cōuerſio nubis in aquā per diē ⁊ nocteʒ vel ſit talis ꝯuerſio: ⁊ eodē mō eſt de hyeme ⁊ eſtate multotiēs ēt caliditas ſolis ⁊ ſtellaꝝ deſiccāt aquā ad terrā deſcendētē: ⁊ qn̄ ſic ſol feruet nō tm̄ deſiccat aquā reſoluēdo eaʒ in vapores: ſed ēt deſiccat terrā ex ſiccitate vehemēti reſoluendo eā in vaporeʒ: ⁊ ideo tūc eleuant ab habitatiōe terreſtri duo vapores: quoꝝ vnus eſt hūidus ⁊ p̄ſtat nām̄ pluuijs ⁊ aqs: ⁊ vapor alter eſt ſiccus qui eſt p̄n̄m oīum vētoꝝ ⁊ nā eorū: hoc aūt itelligēdū eſt de calore ſolis qui eleuat plus ꝙ̄ cōſumat de vapore. Si eni plus cōſumeret ꝙ̄ eleuaret tūc nec faceret pluuiā nec ventū. ¶ Demōſtratio aūt duplex docet ea que diximus: quaꝝ vna ē in ſenſu qa videmus oculis noſtris ꝙ caloris plus eleuātis ꝙ̄ ꝯſumētis talis eſt operatio. ¶ Alia aūt demōſtratio eſt per viā rōnis: ſcimus eni ꝙ a loco diuerſoꝝ elētoꝝ res eleuata nō pōt eſſe vnius nature ſʒ diuerſa eſt ſm diuerſitatē elēti a quo eleuat: eleuant autem vapores a loco aque ⁊ a loco terre: eſt g̊ vapor ab his duobus locis diuerſus: ergo etiā res generata ab iſtis diuerſis vaporib⁹ eſt diuerſa: ergo nā pluuie que generatur a vapore aque ⁊ nā venti que gn̄atur a vapore terre eſt diuerſa.

¶ Cap. 5m. Et eſt digreſſio declarās materiam ⁊ cām efficiētem ⁊ locum generationis ventorum: ⁊ ad ſoluenda dubia que dicta ſunt de eis.

Eſt aūt hic attendēdū ꝙ ſm ea que dicta ſūt vētus eſt vapor terreus aeris ſuperiora trāſcendēs: ⁊ aerē fortiter percutiēdo impellēs: cū aūt ſit de vapore ſubtili in genere ſuo: ſubtile autē natū eſt aſcēdere: vapor iſte petit altiora aeris ꝙ̄ vapor pluuie: huius aūt ſignū eſt: qa de ſubtilioꝛib⁹ vaporis terreſtris ſit aſſub cadens ſiue deſcēdēs: ⁊ caſus eius ſignat vaporē iā in ſublimi moueri ad partē illā ⁊ vētus deſcēdens ꝯtinue tūc flabit ad ptē eādē: aliud autē ſignū eſt: qd cōſiderauerūt naute maris: cū eni in ſublimi p motū nubiū apparēt oppoſiti vēti fortes dicūt ꝙ hoc ſignat tēpeſtatē pp vētoꝝ oppoſitū: qa tūc ꝓcelle nō hn̄t liberū effluxuʒ in mari. Sʒ poti⁹ due ꝓcelle ſe collidētes exalterantur ⁊ ſubruūt naues: in talib⁹ autē prenoſticant ꝙ frequēter vicit ſuperior vētus eo ꝙ ille fortior eſt ⁊ minus ſedabilis: qa humori minus eſt permixtus: lʒ aūt igniū in altiſſimo aeris generatoꝝ etiā ſit nā vapor terreſtris ſubtilis tn̄ differētia eſt in trib⁹ iter illū vaporē ⁊ iſtū: quaꝝ vna eſt in calore qui maior eſt in nā igniū ꝙ̄ ventoꝝ: ſcda in ſubtilitate ⁊ cōtinuitate: qa nā igniū magis eſt ſubtilis ⁊ minus cōtinua: ⁊ per cōſequens magis ab humido ſeparata ꝙ̄ nā vētoꝝ: nā autē vētoꝝ ecōtra minus ſubtilis eſt: ⁊ magis ꝯtinua: eo ꝙ hūido magis permixta. tertia aūt eſt quātū ad locū ſue gn̄ationis: qa vētus nō aſcendit vſqʒ ad eſtū: ſʒ potius vſqʒ ad ptē aeris frigidā: ⁊ ibi ſicut dicit Algazel frigiditate percutitur ⁊ ſpiſſat: ⁊ mouet ⁊ impellit aerem: ex quo ēt patere pōt: ꝙ vapor vēti nō congregat frigiditate interiori ſicut qdā dicunt ſed poti⁹ exteriori frigiditate loci pp quā etiā ſicut dicit Algazel impedit ne euadat ad ſuperius interſtitium aeris qd eſtus vocat: qd etiā ꝓbat ex hoc ꝙ vapor nullus eleuat niſi calido: ⁊ ideo ſi calor aeris circūſtantis obuiaret vapori amplius calefaceret: cum tamen interior calor iuuaretur a calore aeris exterioris: ⁊ ſic non inſpiſſaretur neqʒ congregaret neqʒ flaret. Redeamus aūt nunc ad dicta ſapientuʒ tāgētes de nā venti quecūqʒ opinati ſunt antiqui naturales.

¶ Cap. 6m. Et eſt digreſſio de improbatione Senece: de p̄ncipio ventorum.

Quidam ergo nālium dixerūt ꝙ ventus eſt aer mot⁹ qui quando quieſcit ſit aq̄: quando autē mouet tūc eſt ventus: hec aūt opinio lʒ parum tangat ab Ariſto. tamē multos habuit defenſores: quoꝝ vnus eſt Seneca in. 4. lib. nālium queſtionū. vbi videt dicere ꝙ vētus ē aer motus ad vnā partē: mouens aūt aereʒ eſt aq̄ fluminis vel vapor ab aqua eleuatus ⁊ in mōtib⁹ p̄mo interclusus: ⁊ deinde cū montes ipm capere nō poſſunt ad vnā partē vbi via liberior eſt euadēs: ⁊ in illā partē in aerē impellēs: huiuſmodi auteʒ ſignū dicit eē ꝙ vētus maxime venit ab illa parte vbi aq̄ruʒ ⁊ mōtiū eſt plurimū: qa plana lʒ abundent aqs tamē carent aura que vētū facere poſſit. ¶ Querit aūt quō talis flatus cōcipit quē greci vocāt eucolpiaʒ: ⁊ ad hoc dicit ꝙ qcqd ex ſe flumina ⁊ paludes emittūt multū eſt ⁊ aſſiduū: ⁊ hoc p diē a ſole cōſumit ⁊ nocte non exhaurit: hoc aūt qd amittit montib⁹ iclusum in vnā regionē colligit: ⁊ cū illā impleuit et iam ſe nō capit exprimit alicubi ⁊ in vnā ꝓcedit partē ⁊ hoc eſt vētus. Mouet aūt ad illā partē ad quā liberior eſt exit⁹. ¶ Huius aūt rei dicit eē argumētū ꝙ raro in p̄ma parte noctis vētus ſpirat. In p̄ma eni parte incipit fieri illa collectio ⁊ circa lucē matutinā iā plena eſt collectio illa: ⁊ addit ei ſtimulos ad flandū radius ſolis iferius ferēs gelidū ab aere: nā anteꝙ̄ ſol ipſe ſuper terrā appareat ſuper lumine ſuo in aurora valet imutare aerē: ⁊ cū nōdū adhuc directo radio impellit lumine p̄miſſo in aurora lateſcit ⁊ irritat aerē gelidū ⁊ cogit flare: cū eni ſol ipſe ꝓceſſit tūc vapores aquei aut ſuperius rapiunt per calorē eleuantem aut tēpore maiores ſolis vapores fundunt: ⁊ ideo non dr̄ flare vaporib⁹ illis vltra matutinū: ꝙ aūt vere flatus eſt vētoꝝ: ideo dicit eē Seneca ꝙ tp̄s illud aquoſuʒ eſt: ⁊ ideo maior eſt euaporatio: in eſtate aūt magis de nocte flant vēti: qa diurnus calor cōſumit vaporē. In nocte aūt aliqd remanet de vapore eleuato quē ꝓpter frigus noctis calor cōſumere nō pōt ⁊ ille ipellit aereʒ de nocte. Qd autē qdā dicūt ꝙ percuſſus a ſole vapor in latus cedit: ⁊ ideo flatus venti vt dicūt eſt ab illa parte vnde ſol percutit vaporē nō approbat Seneca eo ꝙ aura in oēm partē vehit etiā cōtra ſolē. Ex oībus autē his colligit Seneca ꝙ vētus diffinit ꝙ ſit aer fluens cū impetu in vnā parteʒ. hec enim diffinitio diligētior eſt ꝙ̄ illa: vētus eſt aer fluēs: qa nunꝙ̄ aer tā imobilis eſt ꝙ nō in aliq̄ ſit agitatiōe: qd pʒ ex hoc: cū ſol in aliquem clauſuʒ locū fuſus eſt videmus corpuſcula minima in diuerſuʒ ferri alia ſurſum alia deorſum: vnde ſicut nō eſt cauta diffinitio cū dixerit qs flatus eſt agitatio maris in vnā partē ſic nec in hac re ſi dicat vētus ē aer in vnā partē fluens aut aer fluēs ipetu: aut vis aeris in vnā partē euntis aut curſus aeris aliquāto cōcitatior. Ex oībus his verbis patet: ꝙ Seneca vult ꝙ illud qd ꝑcutit aerē vapor aqueus

Propter qd in eſtate venti magis flant i nocte.

por aqueus ſit collectus: ⁊ ipſe aer percuſſus ⁊ agitatꝰ ſit vē/
tus. Sed ꝙ hoc eē nō poſſit ꝓbat Ariſto. per hūc moduz: i/
preſſiones eni genere differētes differunt in cā māli ⁊ radice
pruine: pluuie ⁊ cetere impſſiones humide genere differūt
a ventis: ergo radix vnius genere ⁊ mā differt a radice alte
rius. Radix aūt impſſionū humidarū eſt vapor hūidus: ǵ
radix venti differēs eſt genere ab illo ergo erit vapor terreꝰ.
Adhuc ſi vapor humidus qui pcutit aerē ⁊ aer fluēs erit fla
tus vēti: tūc quādo multiplicaret̃ vapor humidus deberet
multiplicari vētus: deſcenſu aūt pluuiaꝝ multiplicat̃ vapor
humidus: qa neceſſe eſt terrā madefactā reſolui in nubes:
ergo in deſcēſu pluuiaꝝ deberēt multiplicari vēti: ⁊ hoc fal/
ſuz eſt: qa pluuia vna cā eſt p̃ciſionis vētoꝝ. ¶ Adhuc cum
duo ſunt inferiora elñta vaporātia vt ſupra ſepius ꝓbatum
eſt ex vapore terre nihil fieret: cōſtat eni ꝙ humana corpo/
ra nō fiunt ex vapore terre. Si ergo nec vētus fieret ex ipſo
ad nihil terra vaporaret. ¶ Adhuc in corporibꝰ aialium vi
demus vētoſitatē ſiccam terreā facere ventū ⁊ eē diſtinctaz
a ſuperfluitate humida: ergo ſimil'r ēt erit in mundo maio/
ri: videt̃ ergo ꝙ Seneca nō veꝝ dicat ⁊ hoc qdē eſt veꝝ ſicē
probatū eſt ꝙ vapor aqueus non ſit principiū venti. Utruz
aūt flatus vēti ſit aer expulſus ⁊ q̃re in aurora plus flat: ⁊ q̄/
re in vere ſunt plures flatus infra determinabitur.

¶ Caplm. 7m. De improbatione opinionis eorum qui dixe
runt ventum eſſe aerem motum ſm dicta Ariſto.

Icut aūt nos ſupra diximus qdā dixerūt ꝙ vē
tus eſt aer motus qui quādo qeſcit ſit aq̄: cuiꝰ
ſignum eē dicebāt duplex. ſ. qa frequenter poſt
vētū fortē ſequit̃ pluuia: ⁊ qa vētus ceſſat poſt
pluuiā: habebant eni ad hoc rōnes tres quaꝝ
vna eſt: ꝙ id qđ maxime mobile eſt ad latꝰiter
corpora ſimplicia eſt aer: in vēto aūt motꝰ eſt ad latꝰ. ¶ Se/
cunda aūt eſt qa aer eſt corpus qđ ipellit̃ a nube in flatu vē/
ti ſicut nos accipimus per ſenſuz: ⁊ ideo ēt in tonitruo ſcin/
dit aer corpora quādo fortiter a nube pcuſſus fuerit. ¶ Ter
tia vo accepta per experimētuz in operibus artis: qa nos vi
demus in ſufflatiōe follīū ꝙ nihil ipellit̃ ibi niſi aer. ¶ Ser/
mo autē iſte erroneus eſt. Si eni totiens eſt vētus quotiēs
aer mutat̃ in aquā: tūc etiam fieret ventus: quādo ecōuerſo
aq̄ mutat̃ in aerez qđ falſuz eſt: qa ſic in aliquo loco ſemper
eēt ventus. ſ. in meridie: ibi enim caliditas permiſcet̃ aeris
humiditati ⁊ alterat eā: ⁊ facit eā calidaz: ⁊ ſubtiliat partes
eius ⁊ cōuertit eaz in aerez: ⁊ ex hoc non poteſt eē ventus: qꝛ
ventus eſt ex vapore groſſo ſpiſſo fortiter aerem percutien
te: vnde ſermo eoꝝ qui dixerūt ꝙ ille aer qui ſit ex aq̄ quan/
do effundit̃ ⁊ mouet̃ eſt ventus: fundamētū nō hꝫ apud phi
loſophiā: phīa eni nihil ponit niſi ponat ei radicem ⁊ p̄nci/
piuz māle ⁊ efficiens ꝓprium. Dicēdo autē ꝙ ventus eſt ta
liter aer effectus ventus non habebit radicem ⁊ principiuz
proprium qđ ſciat̃ ex diffinitione illa: nec poteſt ſciri ex hoc
finis venti quare ceſſat aliquādo: ⁊ aliquādo flat: ⁊ ideo di/
ctum illud eſt incōueniens. ¶ Amplius autē in fluminū na/
tura eſt hoc videre: qa nos nō damus nomē fluminis cuili/
bet manationi aquaꝝ que poteſt fieri ingenijs hoīuz per ar
tificium: ſed damus nomen fluminis illi manationi tm̄ que
eſt ſm nām a radice indeficiente ⁊ determinata. Et ſil'r nō
dicimus ventum flatum aeris ſiue impulſuz cuius p̄ncipiū
eſt aliqua violētia vel artificialis aeris percuſſio: ſꝫ potius
illā impulſionē aeris dicimus ventuz impulſuz que eſt a ra
dice materiali ⁊ p̄ncipio efficiente proprio ex qbus hꝫ ma/
teriā: opꝫ ergo illā radicem eſſe non aerem vel aque vapo/
rem ſed ꝓpriaz. ¶ Amplius cuz ſurſum ⁊ in aere nō ſint niſi
duo corpora ſm genus. ſ. aer ⁊ vapor nō pōt ventus eē aer:
qa ſic eēt idem corpus impellēs ⁊ impulſum ⁊ vētus ⁊ radi
cem ꝓpriaz nō haberet: opꝫ ǵ ꝙ ſit vapor: vapor aūt aqueꝰ
nō eſt cum nō poſſit idē corpus eē duoꝝ differētiuz ſpecie cā
⁊ p̄ncipium: relinqtur ergo ꝙ ſit vapor terreus. Si aūt vel/
let aliquis dicere ſicut qdaz antiquiores opinati ſunt: ꝙ vē/
tus eſt aer impulſus ⁊ impellēs ipꝫ eēt corpus magne quā/
titatis qđ eſt vel celum vel aliud qđcunqꝫ corpus ſicut pars
aeris ſuperior que dicitur eſtus ꝓpter cuius impulſum mo
uetur aer: tunc oporteret ꝙ aer moueret̃ impulſu corporis il
lius: cum autem corpus illud circūſtet aerem inferiorem ad
oēm partem in omnem partem erit impulſus aeris ⁊ nō mo
uebitur ſitus aeris quidam ad latus vnum vel ad alteruz.
Qđ ſi concedatur ventus non habebit radicem propriaz ex
qua ſit materia eius in genere venti ſm naturaz: ſed erit ac
cidens aeris: ſequitur nihilominus ex hoc ꝙ ventus nō ſit
ad omnem partem determinate ⁊ diuiſim: ſed qa totus aer
impellitur ad mediuz ſui vel circulariter: ⁊ hoc nō dicimus
eſſe ventum: qa nos ſcimus ꝙ ventus habet principiuz ſui
eſſe determinatum ⁊ ad ſituz determinatū habet exufflatio
nem: hic ergo ſermo falſus eſt ⁊ nō cōueniēs phīe neqꝫ per/
tranſibilis per intellectū: qa intellectus querit cām venti ſu
per quā ſtet ⁊ iſte ſermo non dat talem cauſam eē venti.

¶ Cap̄. 8m. De radice ⁊ eſſe ventorum ſm veritatez: ⁊ de ſo
lutione dubiorum antiquorum.

Adix ergo vēti eſt ex vapore qui aſcēdit ex ter/
ra ſicut ante diximus ⁊ p̄ncipium eē eius eſt ex
eo: ⁊ mā eius eſt vapor talis qui eſt frigidus et
ſiccus ſubtilitate ſua aerē trāſcēdens ⁊ cum in
ſpiſſat̃ frigiditate aeris fortiter impellit aerē:
hoc autē ſcit̃ ex hoc: ꝙ quātitas vētoꝝ ⁊ nubiū
eſt ſm quātitatem vaporis aſcēdentis ex terra ⁊ aqua: qa ſi
multi ſunt vapores multi ſunt venti: ⁊ ſi pauci ſunt vapores
pauci ſunt vēti. Qđ autē recipit quātitatem a quātitate alte
rius. Illud māliter eſt ex illo: ergo vētus māliter eſt ex vapo
re terreſtri ad ſuperius aeris aſcēdente. ¶ Amplius multo
tiens videmus ꝙ terra multū ſicca exiſtēte ita ꝙ ꝯtinuatio/
ne quaſi caret ſed eſt puluis diſcōtinuus non eleuat̃ ventus
qa vapor cōtinuus ex terra eleuari nō pōt: ſed eleuat̃ tūc va
por humidus ex aqs ⁊ facit pluuiam que poſtq̄ꝫ terrā made
fecerit ⁊ puluerem cōtinuauerit vaporat terra: ⁊ tunc venit
vētus poſt pluuiam per calorem ſolis eleuātem vaporē ter/
re ſiccum eo ꝙ calor ſolis ita exiccat eū ꝙ humidum aqueū
non vincit in eo: ſed remanet tm̄ eatenus quatenus ꝯtinua
re poteſt vaporē eleuatuz: vapor ergo ille ſic eleuatus eſt cor
pus venti ⁊ principiuz flatus eius ⁊ radix prima in qua ra/
dicatur eſſe ipſius ⁊ eſt eius materia: ⁊ ideo ꝓpter motuz il/
lius flat ventus: ⁊ mouetur ſm quātitatez vaporis ſicci qui
prehabito modo de terra eleuat̃ pre multitudine ⁊ paucita/
te: ⁊ cū abſcinditur eleuatio talis vaporis quieſcit ventus:
quieſcēte autē vento ⁊ ſerenata aura deſcēdit ſol ⁊ facit hu/
miditatem occultā ſub terra ⁊ exiccat terram ⁊ aperit eā vt
humiditas occulta latēs in ea poſſit euaporare per vaporē
qui eſt actu calidus ⁊ potentia humidus: ⁊ vapor aqueꝰ qui
tunc aſcendit ad aerem: ⁊ cum in aere obuiat ei frigus alte/
rat̃ in aquam ⁊ pluit ⁊ tunc ex pluuia iterum quieſcit ven/
tus: eo ꝙ humor pluuie generat vaporez ſiccū qui eſt in ae/
re ⁊ cōtinuando terraz ⁊ infrigidādo nō ſinit eam euapora/
re terreſtrem vaporē qui multiplicet nām venti: ⁊ ideo ceſ/
ſat ventus. Abſcinditur enim materia vēti: eo ꝙ humecta/
tur terra ⁊ minorat̃ ꝓpter illud materia vaporis ſicci qui eſt
materia venti qua minorata quieſcit ventus ⁊c̃.

¶ Cap̄. 9m. Et eſt digreſſio declarans impoſſibilia dubitabi
lia circa materiam venti.

Ueret autem aliqs ſi in materia venti eſt va/
por terreus ſiccus ſicut eſt habitum: quare nō
reſoluitur cadens in terram per terre particu
las ſicut vapor aqueus reſoluitur in aquaz per
conuerſionem que ſit in pluuia: humidum eni
aqueū qđ eſt in ipſo ad cōtinuanduz ſeparabi
le eſt ab ipſo cum ſit cōtrariuz ſicco terreſtri. Si dicat ꝙ ae/
reum inductum non permittit per particulas eius congre/
gari: hoc eſſe nō poteſt: qa cum aereum ſm vtrāqꝫ qualita/
tem terreo cōtrarietur plus eſt ipꝫ ſeparabile ab ipſo q̄ꝫ hu
midū aqueū: vel q̄ꝫ humidū aqueum ab aereo. Separat̃ au
tem ab humido aqueo aereum in pluuia ⁊ in grandine ⁊ in
alijs qbuſdā impreſſionibus humidis: ergo ſeparari poteſt
a vapore terreſtri. Si autez daretur: ꝙ non ſepararetur ab
ipſo adhuc videtur debere conuerti in terram ⁊ cadere: qa
humide impreſſiones a quibus aer non ſeparatur cōuertū/
tur in aquam ſicut apparet in pruina ⁊ niue: ergo videtur ꝙ
etiam non ſeparatum a terreſtri vapore poſſit cōuerti in ter
ram. ¶ Adhuc autez quomō poteſt eſſe ꝙ vapor terreus ſit
materia venti ⁊ principiuz efficiens ipſius ⁊ radix eſſe eius.
Radix eni ſm formam ⁊ principium eſt ſm efficientem cau
ſam: ⁊ hec due cauſe non coincidunt in vnaz cauſam effici/

entem: vt in ſcđo pħicorum eſt determinatuȝ. ¶ Adhuc autem de rationibus Senece ſupra inductis non eſt oſtēſa ſolutio: qa venti ſunt in locis frigidis vbi ſunt aque ⁊ p̄cedūt pluuias: ⁊ ſedantur poſt eas ex quibus videtur radix venti eſſe in vapore pluuie. ¶ Preterea vix aliqs antiquoruȝ cuȝ ſentētia ſupra dicta concordat. Sed oēs dicunt ventuȝ eſſe aereum impetu fluente a vapore aqueo percuſſum. ¶ Sȝ tamen abſq; dubio ventus cauſaliter eſt vapor terreus ⁊ flatus venti in primo flante eſt motus illius vaporis a ſurſuȝ in deorſum ſicut infra dicemus: flatus autē paſſiuus eſt aer impulſus a vapore illo ⁊ illum flatum paſſiuum antiqui dicebant eſſe ventum. ¶ Ad illud autem qđ obijciunt ꝙ deberet redire ad terram ſicut vapor aqueus redit ad aquā. Dicendum ꝙ ſiccum terreum magis tenet aereum inductum q̄ȝ humidū aqueum: ⁊ ideo non ita poteſt conuerti in terrā: ⁊ etiam quando frigiditas in eo vincit ſiccum non ita contrahit parteȝ ad partē ſicut aqua: qa quelibet pars minima terminata eſt in ſeipſa: ⁊ non fluit vna pars ſupra aliam ſicut fit in aqua: ⁊ ideo id qđ reſoluitur ita minutuȝ eſt ꝙ ſenſuȝ effugit: ſed tamen poſt longum tempus in lapidibus apparet aliquid terre reſolutum. ¶ Aliquando autem vēto diſpgitur: vapor autē terreus materia eſt venti ſm̄ ꝙ ventus dicitur actiue primuȝ: qa flat actiue: qa illud qđ flatur eſt aer: eſt aūt efficiens venti per motum ſuum: ⁊ eſt radix eius ſm̄ ſuum genus per formas frigidi ⁊ ſicci que dominant̄ in ip̄o: ⁊ ſic non eſt inconueniens ꝙ aliquid ſm̄ vnum ⁊ idem incidat in cauſalitates plurimarum cauſarum. ¶ Qđ autē Seneca dicit non eſt inconueniens ꝙ materia ventorum ab aq̄ generetur precipue a ſtagnis frigidis: qa aque frigide faciunt aerem ⁊ aer infrigidatus percutit vaporem terreſtrem eleuatum ⁊ ſic multiplicat ventum. Qđ autem precedit pluuias inde eſt ꝙ ventus meridianus calidus eſt ⁊ turbidus ⁊ multiplicat materiam pluuijs ſicut nos infra oſtēdemus. Alius autem pluuias non precedit ⁊ ſedatur plus poſt pluuiam per cauſam quā ante diximus in capitulo qđ añ iſtud immediate precedit.

Solo

¶ Cap. 10m. Quare ſeptentrio ⁊ meridies ſunt maioris exufflationis q̄ȝ alij venti.

Et autem neceſſariuȝ nobis vt inueſtigemus hic cauſas quare duo venti. ſ. ſeptētrio ⁊ meridies plures ⁊ fortiores faciūt exufflationes q̄ȝ venti qui veniunt ab oriente vel ab occidente: ⁊ alij collaterales eoruȝ: volumus autē hic de hoc tangere cām efficientem primam ⁊ de eodem dicemus cauſas alias. Dico ergo infra ſoluendo queſtionem ꝓpoſitam ꝙ dupliciter poſſumus accipere aquilonem ⁊ meridiem. ſ. ſm̄ ꝙ ſunt partes que ſunt iuxta polos mūdi: ſm̄ ꝙ ſunt in mūdo aquilo ⁊ meridies: ⁊ ſic ſeptētrio ⁊ meridies ſunt maioris exufflationis q̄ȝ oriens ⁊ occidēs: poſſumus etiam accipere iſtas partes ſm̄ ꝙ ſunt in climatibus diſtinctis: qa nō eſt neceſſe ꝙ flante vēto in vno climate ille idē exufflet eodem tēpore in climate alio. In omnib⁹ climatibus tamen eſt verum: ꝙ aquilo ⁊ meridies fortioriſ ⁊ frequētioris exufflationis ſunt q̄ȝ alij venti. Si auteȝ nos oſtenderimus cauſam efficiētem quare hoc eſt in aqlone et meridie in mundo: tunc manifeſta eſt cauſa hic quare ſit in climatibus: qa vapor climatis p̄ncipiuȝ trahit a vapore plage mūdi. Clima enim quintuȝ auram accipit meridianam a climate quarto ⁊ quartuȝ accipit eā a tertio: ⁊ ſic deinceps vſq; ad primū: hic autē accipit auram meridianā a quarta terre que eſt vltra eqnoctialem que eſt regio meridiana ſimpliciter: qa protenditur ad arcum eqnoctialis qui venit de oriente in occidētem in capite arietis ⁊ libre vſq; in polū meridianum. Similr̄ eſt de aura aquilonari quā clima quintū recipit: ⁊ ſextum recipit eam a ſeptimo: ⁊ ſeptimuȝ iteruȝ a regione aquilonari que eſt vſq; in polum aqlonareȝ: ⁊ lȝ vētus vnius climatis nō neceſſario ſit in alio cum cauſa vētorum vnius climatis recipiatur ab alio climate lȝ ſit debilior ⁊ fortior ex parte agētis ⁊ ex parte patiētium ſm̄ diuerſitatē latitudinis quā habet ex diſtātia ad viam ſolis ⁊ ſtellarum. ¶ His p̄notatis dico ꝙ fortis ⁊ multa exufflatio cauſatur a plurimo vapore cōgregato ſpiſſo nō impedito per materie abſciſſionē: cum ergo ſol non ſit in aqlone ⁊ meridie niſi per illuminationē ⁊ non per p̄ſentiam corporis ſui. Fit auteȝ in oriente ⁊ in occidente ⁊ in locis medijs que ſunt in via ſolis per illuminationeȝ ⁊ corporis ſui p̄ſentiaȝ erit ſol magis calefaciens orientem ⁊ occidentem ⁊ loca intermedia q̄ȝ aqlonem ⁊ meridiem. Calor autem fortis multū attrahit humidum q̄ſi in ſui nutrimētum: ergo multe euaporatiōes fiunt in via ſolis inter orientē ⁊ occidētem ⁊ ille cōuertunt̄ in pluuiam vel alias imp̄ſſiones humidas cū ſol elongat̄ ab eis: qa cum eſt in oriente tūc infrigidat̄ vapor in occidēte eo ꝙ lōge diſtat a ſole: ⁊ ecōuerſo cū ſol eſt in occidente tūc infrigidatur in oriente ⁊ cōuertit̄ in aquā ⁊ deſcēdit: deſcēſus autem pluuie impedit vētuȝ ſicut ante diximus: ergo in oriēte ⁊ occidēte ⁊ locis medijs parue ſunt exufflatiōes cauſate ab illis locis niſi loca media recipiāt eas aliūde. ſ. a locis aqlonaribus ⁊ meridionalib⁹ remotis a via ſolis: in illis enī locis ſol non eſt per p̄ſentiam corporis directo diametro: ⁊ idō eſt in illis locis calor debilis ⁊ p̄cipue in aqlone: quia ibi ſol mouet̄ in axe que eſt eleuatio ſolis ſm̄ maiorem parteȝ diametri circuli ſui qui defert ip̄m. In meridie autē mouet̄ in axis oppoſitionē que eſt minor pars diametri eiuſdeȝ circuli: ⁊ ideo minus calidus eſt in aqlone q̄ȝ ſit in meridie: qa lȝ obliqtas a via ſolis ſit eq̄lis: tamen altitudo ſolis a terra inequalis eſt: qa magis vicinatur terre in ſignis meridionalibus q̄ȝ in ſignis aqlonaribus: calor ergo debilis in meridie ⁊ p̄cipue in aqlone facit hoc ꝙ calor digeſtiuus debilis facit in aīali: facit enim fumos terreſtres indigeſtos groſſos qui ſunt in aīali materia vētoſitatū: ⁊ in mūdo ſunt materia vētoruȝ: ⁊ ideo quātuȝ eſt de cā efficiente partes aqlonares et meridionales maioris ſunt exufflationis q̄ȝ partes oriētis ⁊ occidentis ⁊ locoꝝ que ſunt inter oriētē ⁊ occidētem in via ſolis. ¶ Partes autem oriētis ⁊ occidētis ⁊ locoꝝ mediorum que vie ſolis ſupponuntur ſunt plurium humidarum imp̄ſſionum q̄ȝ partes aqlonares ⁊ meridiane niſi forte nix que abūdat in partib⁹ aqlonarib⁹ ⁊ meridianis vt īfra dicem⁹: ⁊ hoc etiā cooperatur ad vētos ſicut oſtendemus poſtea.

¶ Cap. 11m. Et eſt digreſſio ſoluēs dubia que ſunt circa cām dictam de exufflatione aquilonis ⁊ meridiei.

Idetur autē fortaſſe alicui inconueniēs qđ dictuȝ eſt de cā exufflationis aqlonis ⁊ meridiei. ¶ Partes eniȝ meridiane ſunt ſub via ſolis per directuȝ diametrū ſicut Ethiopia ⁊ omnes regiones que ſunt ſub via ſolis inter circulū ſolſtitialē cancri: ⁊ circulū ſolſtitialem capricorni: ergo ille qa ſunt meridiane ſunt pluriū exufflationū: ⁊ quia ſol ſupponit̄ eis per rectū diametruȝ ſunt multaꝝ pluuiarū: ergo pluuie ⁊ venti abūdāt in regionibus eiſdem qđ eſt contra habita. ¶ Amplius in regionibus his que ſunt ſub via ſolis calidū eſt vehemētioris actionis: eſt ergo ꝯſumēs humiduȝ plus q̄ȝ eleuet̄ ab ipſo: ergo eſt exiccatiuū illaꝝ terrarū: ⁊ abſcindit mām pluuiaꝝ ſicut etiā experimētaliter ꝓbatur illas terras multo eē ſicciores alijs in qbus maior ē frigiditas: ⁊ qđ plus eſt: etiā terre quarti climatis que diſtāt a via ſolis verſus aqlonem adeo ſicce ſunt ꝙ eſt ibi ſepe terre ſterilitas ex defectu pluuiaꝝ. Et in terris aqlonaribus ſunt inūdationes pluuiaꝝ vehementes ⁊ ſepe ſterilitas ex continuis imbrib⁹ opprimētib⁹ ſata: ⁊ ideo falſum videt̄ qđ dicit Ariſto. ⁊ qđ ante traditum eſt ex ſnia ſua: ꝓpter qđ etiaȝ dixit aliqs hūc librū male fuiſſe trāſlatum quātum ad capituluȝ iſtud. ¶ Nos autē vt directe poſſumus iuuamus locum iſtū conſentiētes cū alijs fere oib⁹ auctorib⁹ ꝙ locus qui eſt ſub via ſolis inter duos ſolſtitiales circulos ſpere marie eſt calidus ⁊ ſiccus eo ꝙ radius ſolis in eo reflectit̄ in ſeip̄ȝ bis in anno ⁊ in alijs temporib⁹ reflectit̄ ad angulū acutum que reflexio intēſionis cā eſt ⁊ combuſtionis: ꝓpter qđ ēt hoīes ibi ſunt nigri: ⁊ vegetabilia calide cōplexionis ſicut piper ⁊ galāga ⁊ muſcata ⁊ cetera que in illis locis profert humus. Calor autē vehemēs conſumit vaporeȝ paucū: ⁊ ideo raro ibi pluit: ſed quādo pluit tunc pluuia eſt multe inundatiōis ⁊ magnaꝝ guttarum: qa calor magnus non eleuat vaporem niſi ſpiſſum ⁊ magnum ⁊ multum qui non de facili conſumptibilis eſt a calore: ⁊ qa aer illaꝝ regionū vbiq; eſt calidus: ideo expellit a ſe totum frigidū in vnum locū: cui etiam obuiat vapor calidus multum inſpiſſans: ⁊ fit vehemens pluuia magnaꝝ guttarū ſicut in eſtate tēpore calido videmus: ꝙ ſunt vehemētiores imbres ⁊ nimbi ⁊ magnaꝝ guttarū q̄ȝ

Solutio

in hyeme

in hyeme vel in alijs tēporibus lȝ nō ſint adeo frequentes ſicut in alijs tēporibus. Pluuia autē illa multe inundatoinis cōſolidat terraȝ ⁊ īpedit vaporem ex ea fieri niſi forte aqueū paucum qui calore conſumitur: ⁊ hoc puto intelleriſſe pħm quando dixit: ꝙ id quod ſol eleuat in locis illis de vapore aqueo eſt multum: lȝ nō ſit frequens: terra autē quādo non eſt tēpus pluuie vehemēter eſt ſicca ⁊ multaꝝ ſciſſuraꝝ ſicut dicunt qui de locis illis ſcripſerunt: ⁊ eſt quaſi in puluerē redacta: ꝓpter qđ fiunt ibi in paruo vento pulueris ⁊ arenarum inundationes ex quibus periclitātur homines ⁊ ville: ab huiuſmodi autē terra non poteſt eleuari vapor terreus: eo ꝙ non habeat cōtinuans humidū: ⁊ ſi habet a terra paucum humidum poſt pluuiam illud conſumit calore ſolis in ipſa eleuatione ⁊ ita abſcinditur materia ventorum. Siqd autē ibi de vapore terreſtri eleuatur illud ꝓpter ſerenitateȝ quaſi continuam aeris eleuatur vſqȝ ad regioneȝ aeris que eſtus vocat ⁊ ibi fit aſſub aſcendens vel cādela vel ignis ꝑpendicularis: he eni impreſſiones in illis maxime abūdant regionib⁹: ⁊ ideo pauci ſunt ibi venti: ⁊ ſic itellectus pħi verum dicit. Sunt ēt qui dicunt ꝙ mediterranea maria multa ſunt in locis illis: eo ꝙ calor ſolis ibi ebullire facit occeanum ⁊ facit aquas imixtas multo aereo: ⁊ ideo eleuant ſup littus occeani ⁊ ſupernatāt terre ⁊ faciūt mediterranea ſicut eſt mare Indie ⁊ Perſicū ⁊ aliaꝝ terraꝝ: tales aūt aque de facili eleuātur a ſole: ⁊ ideo fiunt ibi inundationes multe ⁊ pluuie multe: ⁊ ſic veruȝ dicunt per omnia dicere pħm. Iſtđ concordat dictis Platonis: qui ponit mediterraneum qđdam diffundi ab oriente vſqȝ ad occidēteȝ ſub equinoctiali ⁊ ſub via ſolis ⁊ hoc dicit eſſe ſub torrida. Sed hoc non concordat dictis aſtronomorum de climatibus mundi: neqȝ experimentis hyſtoriarum: neqȝ eſt multum naturale: qa per antecedentia cōſtāt ꝙ in locis vbi eſt via ſolis: maior eſt cōuerſio elementorum inferiorum in ſuperiora qȝ econuerſo: ⁊ ideo ſicca ſunt per naturaȝ: ⁊ ſi multa maria eſſent ibi ipſa proceſſu temporis exiccarētur. ¶ Sunt etiā qui dicūt ꝙ ſol in illis terris ad oriēteȝ mundi oritur ab occeano a quo trahit plurimum vaporem quem effundit ſuper loca orientalia: ⁊ loca occidentalia: ⁊ que ſunt media inter ea: ſuper alia autē loca non trahit tātū: qa non directe reſpicit illa: ⁊ ideo dicunt ꝙ illa loca plurium ſunt pluuiarum: ſed iſti non ſatiſfaciunt ad hoc qđ dictum eſt de calore comburēte vapores qđ demonſtratiue in perſpectiuis probatur: ⁊ ideo lectoris iudicio relinquens quid teneatur: dico ꝙ primuȝ magis cōcordat rationi ⁊ experimentis hyſtoriarum.

¶ Cap. 12m. De motu vaporis venti tortuoſo qui eſt ſicc⁹ an moueatur per ſemicirculum orizontis.

Sciendum eſt etiam de omni vento cōmuniter ꝙ flatus ⁊ motus vaporis eius eſt tortuoſus: quo ad hoc ꝙ nec aſcēdit ſurſum: nec deorſuȝ: ſed mouetur in circuitu terre quaſi per circuli quēdam arcum: ⁊ ideo nubium vētus oritur ⁊ aſcendit ⁊ deſcendit in orientem per motū ſtellarum. Cauſa autē huius motus eſt triplex: vna qdeȝ ⁊ prima eſt vis ſtellarum: ſicut autē ex ꝓpria diſciplina aſtronomorum accipit: ſtelle quedā eleuant ventos hos vel illos ſicut Juppiter q mouet aqlonares vētos: ⁊ ſol qui mouet vētos orientales: ⁊ luna que mouet occidētales: ⁊ mars q mouet flatum a meridie: eſt autem hoc quaſi ꝑncipium ꝙ cum aliqua cā per motum ſuum inducit effectū opȝ effectū in aliquo imitari motum cauſe: cū ergo ſtella moueatur circulariter opȝ vaporem ad minus tortuoſe per arcū orizontis moueri: eodē autē modo dicit quando plures per ſe faciūt ventos: vel quādo ſigna ventos faciunt ſicut tria ſigna habētia qlitates calidas ⁊ ſiccas que dicunt ignea triplicitas. ſ. aries leo ſagittarius: dicunt orientalia cuius ꝑcipua cā eſt: qa cōmouent ventos orientales. Et tria alia hñtia qualitates frigidas ⁊ ſiccas: ſicut Taurus Uirgo Capricornus dicuntur triplicitas terrea: ⁊ dicūtur meridionalia qa mouēt vētos meridionales frequēter. Tria autē habentia qualitates calidas ⁊ humidas ⁊ ob hoc aerea triplicitas vocata dicūtur occidētalia: qa deprehenſum eſt ꝙ habēt mouere vētos occidentales. Tria autem reliqua habentia ꝓprietates flegmaticas. ſ. frigidum ⁊ humidum: ⁊ ob hoc aque triplicitas vocata: dicunt aquilonaria eo ꝙ concitant ventos aqlonares: ⁊ humorem illum quem habent in ꝓprietate faciunt abundare in tēporibus ſibi attributis in corporib⁹ ibi generatis. Secūda aūt cā magis eſt naturalis ⁊ eſt ſumpta ex parte loci in quo generat ventus: hec eni ſubtus hȝ calorem per circuitum vndiqȝ expellētem a ſe frigus: ⁊ ſimilr ſupra ſe habet eſtum qui ſimilr vndiqȝ a ſe expellit frigus: agitatur aūt vapor calidus a frigore ſicut prius dictum eſt: opȝ ergo ꝙ agitet in loco frigoris in circuitu ⁊ ſic motus ei⁹ eſt tortuoſus. Tertia autē cā eſt ex ipſo vapore qui impellitur ſurſum a calore eleuante ⁊ percutitur a frigore ſpiſſante: ergo oportet ꝙ cedat ad latus in circuitu terre: ⁊ hec eſt cauſa quā intendit dare Ariſto.

¶ Cap. 13m. An motus venti ſit de deorſum in ſurſum: an de ſurſum in deorſum.

Cum autem mouetur vapor venti tortuoſe vt dictū eſt: incipit tamen alicubi motus ei⁹: oportet ergo ſcire an principiuȝ venti ſit de deorſuȝ procedens in ſurſum: aut de ſurſum ꝓcedens in deorſuȝ: dico ergo ꝙ abſqȝ dubio vapor primo eleuat a deorſum in ſurſuȝ: ſed cū eſt ſepi⁹ a frigiditate loci repcutit ⁊ agitat ⁊ mouetur impulſus ad latus vnū ⁊ ſuperius vbi tangit frigus eū ibi violēter deprimitur: ⁊ ſuo deſcēſu impellit aereȝ ex obliquo inferi⁹ ad terram non directa diametro: ſed potius oblique: ⁊ ideo materia eius nō eſt deorſum veniens in ſurſum: ſed potius motus eius ⁊ flatus eius eſt a ſurſuȝ in obliquo veniens in deorſum: ⁊ imaginatio huius eſt ſicut ſi eleuat pānus in aere ⁊ poſtea oblique deprimat tam violenta ſuperior pars ei⁹ qȝ inferior lente ſequi imaginet ⁊ ab extremitate pāni ſuperiori curuata verſus terram multe linee oblique imaginentur terre incidentes: erit enim pāni mot⁹ ſicut mot⁹ vaporis: et linee ſiītudinē quādam exprimūt flatu ex obliquo impellente aerem ad terram qui aer repercuſſus in terra impetu expellitur in circuitu terre ⁊ ſecū trahit puluerem ⁊ paleas.

¶ Cap. 14m. Quare flatus venti a principio eſt debilis ⁊ poſtea fortis: in quo eſt digreſſio declarans quare vētus nō eſt cōtinuorum flatuum ⁊ equalium: ⁊ de epilogo dictorum.

Ex his pȝ ꝙ omnis vētus a principio debilis ē exufflatiōis: qa cuȝ mā primo paulatim a deorſum aſcēdit in ſurſuȝ facit motū debilē: ⁊ puuȝ eſt qđ ſuperi⁹ repercutit a frigido: ſȝ cū multiplicata eſt mā tūc multuȝ de ea ⁊ cū magno impetu repcutit ſuperi⁹: ⁊ ideo facit flatū fortem quādo ꝓceſſit tempus ab eleuatiōe materie. Ex hoc ēt vlterius inoteſcit quare nō ſit vētus flat⁹ continui: ſed facit vnā exufflationem ⁊ ceſſat: ⁊ poſt facit aliā: nō eni exufflat niſi qñ deprimitur vapor a ſuperiori frigido: hoc aūt non fit continue: ſȝ cū ſemel depſſus eſt tunc cōfortat calore loci iferi⁹ et aſſumptiōe pluris materie ⁊ iteꝝ eleuat: ⁊ tūc ſecūdo repercutit ⁊ exufflat: ⁊ ita alterat vices aſcēdēdo ⁊ reflectēdo donec abſcindit in toto. Patet ēt ex his quare nō ē flatuū eqliuȝ: hoc eni ideo eſt: qa nec materia vaporis eſt eqlis ſemper: nec eqliter eodeȝ impetu repercutit: eo ꝙ frigiditas ſit maior ⁊ minor ⁊ vapor eſt ineqliter ſpiſſus ⁊ rarus inter duos cuȝ flatus forte ſunt multi debiles. Propterea qui adherent vapori ſpiſſo ex reliquijs vapoꝝ minus ſpiſſoꝝ: iā ergo enūtiatuȝ eſt de nā venti in cōi que eſt mā ei⁹: ⁊ qre omne eē ipſi⁹ ⁊ qualiter pluuia gñatur ex vapore humido ⁊ groſſo: et quare qeſcunt venti tēpore pluuie: ⁊ qre ſunt in parte meridiei ⁊ ſeptentrionis plus qȝ in alijs: ⁊ vnde eſt principiū eorum ſm materiam quoniam a deorſum in ſurſum: ⁊ vñ eſt principium flatus eoꝝ quoniam a ſurſum in deorſum.

¶ Cap. 15m. De cauſa que quandoqȝ mouet ventos: ⁊ quandoqȝ abſcindit materiam eorum.

Cauſa aūt que eſt ſm diuerſitatē patientis que aliqñ facit vētos: ⁊ aliqñ abſcidit eos ē ſol. Si eni ad terraȝ ꝓximatio ſolis pauca ⁊ terra non ſit multuȝ humida ſol iprimit iſtā impſſionē debilē paucā: qa tūc ſol nō ſufficit eleuare vaporē ⁊ terrā ꝯſtat eē cōſtrictā pp ſiccitatē: ⁊ ideo tūc vapor paucus eleuat ab ea: qa ſm paruitatē caloris eleuantis erit paucitas caloris eleuati. Cū aūt ſol appropinqt forti appropinqtione ſicut in eſtate: ⁊ terra ſit ifuſa humido bene ꝯtinuāte ⁊ nō vincēte mām terre: tūc imprimit impſſionē fortem in terra: ⁊ vaporis eleuati quātitas erit ſm illā menſuram fortitudinis ſolis in terra diſpoſita mō predicto: ⁊ iđ

etiā vēti multiplicanꝛ ſm duos dictos modos ⁊ in multitudine ⁊ paucitate: ſic ḡ ipediunꝛ venti ⁊ cōcitanꝛ ab eodē ſole diuerſimode ſe habente: quādoqꝫ aūt ſol moueꝛ ſuper terraꝫ quaſi diametro directo: ⁊ forte eſt terra ſicca ⁊ aduſta nō potēs vaporare .ſ. ꝓpter nimiā ſui ſiccitatem: ⁊ tunc ſol adurit terraꝫ cui⁹ ſimile eſt quādo magnus ignis ꝓijcitur in ligna pauca arida: calor eni ſolis tunc multo plus cōſumit vaporem ꝗ̄ eleuet: ⁊ ideo vapor frigidus ⁊ ſiccus nō pōt eleuari in aere: ⁊ ideo talis calor abſcindit vētū: ⁊ ideo ꝓpter huiuſmodi calorem vſtiuuꝫ nō inueniꝛ vent⁹ precipue in terra que diſpoſita eſt vt diximus: ex hoc pꝫ ēt ꝙ inter duos ſolſtitiales circulos terra aduriꝛ ⁊ prohibeꝛ materia vētoꝝ ſicut patuit in capitulo precedenti: qa ſicut dictum eſt calor debilis ꝓuocat ventoſitates: ⁊ fortis calor abſcindit eas. ¶ Sermone autē vniuſ'i dicēdo quātum eſt ex parte efficientis ꝙ due ſunt cauſe prohibentes eē ventoꝝ: quaꝝ vna eſt frigus excellens: ⁊ altera eſt calor excellens cum ſiccitate excellente: cum enim calor ⁊ frigus excellunt ⁊ ſiccitas excellens eſt cum vtroqꝫ tunc prohibēt vaporeꝫ aſcendere qui eſt vēti materia: cuius quidem cauſa eſt: qa frigiditas excellens ꝯſtringit partes terre ⁊ ſiccitas continet eas nec ſinit eas vaporare: quia aperiri non poſſunt partes: omne autem euaporās apertum eſt ⁊ pars eius recedit a parte: caliditas auteꝫ cōſumit ⁊ vrit plus ꝗ̄ eleuet ⁊ ſiccitas que eſt cauſa cum caliditate non habet materiam que ad ſupremum aeris aſcendat: ⁊ ideo ventus abſcinditur ⁊ impeditur.

¶ Cap. 16m. De locis cōmouētib⁹ ⁊ ipediētib⁹ ventos.

Est aūt aliquando etiam a loco cauſa concitationis ⁊ abſciſſionis ventorum: quandoqꝫ eni in medio montiuꝫ quieſcunt vēti ⁊ precipue in tempore calido eſtatis ⁊ multiplicatur in locis illis eſtus vehemens ⁊ iſtud neceſſario erit ꝓpter vnam duarum cauſarum: aut ideo qa nō eſt ibi vapor aſcendens eo ꝙ ſol aſcendere nō poteſt vel parum reſpicit loca illa propter vmbras montium ſempiternas: ⁊ ideo paucum eleuat in locis illis vaporem: ⁊ qa materia eſt pauca: ſunt etiam venti pauci: aut ideo qa ſol eleuat quidem ibi vaporem: ſed non continue: qa parua hora ꝓijcit radium in vallibus montium illorum: ⁊ ideo cum p̃mus vapor eleuatur non cōtinue ſequitur eū alius vapor qui nutriat ⁊ confortet eum: ⁊ ideo materia venti abſcinditur: ⁊ ideo ſunt pauci venti: calor autem eſt in montibus tempore caumatis propter duas cauſas quarum vna eſt: quia ſol reflectitur a latere montis in aliud latus alterius montis: ⁊ econuerſo multotiens ⁊ ex illa radiorum multiplicatione ⁊ diuaricatione multiplicatur calor in montibus. Alia autem cauſa eſt quia aer calefactus tenetur ibi quaſi incluſus ⁊ reſecari non poteſt: ⁊ ideo multus fit in eo calor: ⁊ reſeruatur in ipſo ⁊ efficitur quaſi eſtuans: ⁊ ille comburit vaporem venti: precipue in valle: ⁊ hec eſt cauſa quare in qbuſdam montib⁹ abſcinditur ventus: p̃cipue qui clauſi ſunt ad aquilonem: ⁊ aperti ſunt ad meridiem. In quibuſdam aūt locis fit ventus: vbi .ſ. non figitur calor ſolis: ⁊ ſunt p̃cipue humiditatis que continuat ⁊ non diſſoluit ⁊ fluere facit partes terre: ⁊ ideo in deſertis paludibus multi ſunt venti ⁊ ēt montium cacuminibus: qa illa ſunt vicina frigido aeri: qui quemlibet vaporem percutit: ⁊ facit impellere aerem ſicut impellitur in vento ſicut diximus ſuperius.

¶ Cap. 17m. De temporibus in quibus commouentur: ⁊ in quibus impediuntur venti.

Contingit autē frequēter flatus ventoꝝ apꝺ ortū canis. Cū eni ſit duplex canis .ſ. canis qui lucet ad pedē orionis: ⁊ alius canis qui lucet ad pedes Geminoꝝ v̓ſus Cācruꝫ ad meridiem de vtroqꝫ eſt veꝝ qꝺ dꝛ ꝙ venti oriunꝛ in dieb⁹ canicularib⁹. Ampli⁹ aūt cū duplex ſit ortus .ſ. choſmicus ⁊ eliacus. Choſmicus aūt eſt qn̄ oritur in mundo ⁊ p̃cipue cōſtat cum ſole ꝙ illi dies calidiſſimi ſunt quando canes ſunt ſub radijs ſolis: qa tūc ſol eſt in Cācro v̓ſus Leonem: ⁊ hꝫ quadruplicem calorē vnū qdeꝫ ex loco celi q calidus eſt ex vicinitate Leonis: vbi eſt domus Solis: aliū ex directa oppōne ad habitalē noſtrā: qa vltra p̃ncipiū Cācri non pōt aſcendere v̓ſus capita noſtra. Tertius aūt eſt ex reflexione circuli: qa diu moraꝛ circa eūdeꝫ locum circuli ſignoꝝ: eo ꝙ ibi zodiacus a circulo ſolſtitiali regnat ⁊ loc⁹ in quo moueꝛ vno die paꝝ differt a loco in quo moueꝛ ſequēti die. Quartus autē eſt ex cōiunctiōe ſtellaꝝ calidaꝝ: ⁊ ideo ſi terra eſt infuſa humido cōtinuante tn̄ eleuat multuꝫ vaporem ⁊ facit ventum: ⁊ ſic particulariter non vniuerſaliter ſit ventus: quando humidum continuans eſt ꝓpter cauſas q̄s diximus apud ortum canis choſmicū vt dictum eſt: p̃cipue tamen fit vētus quādo humidum cōtinuās eſt non facile ſeparabile a terreſtri: ſicut eſt glutinoſuꝫ ⁊ aliquātulum viſcoſum humidum qa talis vapor eſt multum ſpiſſus ⁊ facit vētum vehemēteni. Si autē humidum aqueum abundat ⁊ facit fluere terram: adhuc in huiuſmodi dieb⁹ generaꝛ vent⁹: qa calor feruidus exiccat ſuperfluum humidum ⁊ remanet humidū continuans tn̄: ⁊ hoc dat mām vēto. ¶ Scias aūt ꝙ Ariſto. alibi dicit ꝙ generatio pluuiaruꝫ in dieb⁹ canicularib⁹ eſt per accidens ⁊ raro ⁊ hoc cōtingit ꝓpter dictā cauſam: quia .ſ. feruor caloris exiccat humidū ſubtile qꝺ eleuari poſſet in pluuias ⁊ remanet humidū groſſum continuās puluerem ſuper terram ⁊ faciēs euaporare materiam vētorum. ¶ Eſt autē hoc ſciēduꝫ ꝙ idē tempus cauſa eſt abſciſſionis vētorum: qa calor temporis talis plus cōſumit ꝗ̄ elenet de vaporibus: ⁊ ideo ex vtroqꝫ iſtoꝝ colligitur ꝙ in tēpore illo venti ſunt rari. Sꝫ qui ſunt fortiſſimi ⁊ impetuoſi eradicantes arbores ⁊ deijcientes edificia eo ꝙ tunc nō eleuatur niſi vapor groſſior qui calidus eſt primo: ⁊ quia aer calidus eſt: tunc vndiqꝫ a ſe expellit frigus ad vnum locum: ⁊ ille fortiſſime percutit vaporē eleuatum qui percuſſus impetuoſe exufflat aerē ⁊ deijcit ea que reſiſtūt. Sic ergo intelligitur qꝺ hic dicitur ꝙ tēpus caniculare eſt cauſa ventorum fortiū: ⁊ eſt cauſa abſciſſionis ventoꝝ cōium. ¶ Alius auteꝫ ortus eſt duoruꝫ canum qui dꝛ eliacus hoc eſt ſolaris quando videlicet oriunꝛ in mane de ſub radijs ſolis hoc eſt quādo preceſſit eos intātū ꝙ mane adhuc in tenebris noctis vel aurore exiſtētib⁹ videri poſſunt: ⁊ hoc eſt quādo ſol eſt verſus p̃ncipium ſigni Virginis: ⁊ tūc tēpus hꝫ qualitates que ſunt frigiditas ⁊ ſiccitas: que ſunt qualitates autūni: ⁊ tunc eſt tēpus ortus ventorum frequētium nō impetuoſoꝝ. Eſt autē tēpus occaſus canis tempus vētoꝝ ſed nō eodē mō: qꝛ duplex eſt occaſus ei⁹ ſicut duplex eſt ortus. Occidit eniꝫ occaſu choſmico in hyeme quando ſol eſt in ſigno Sagittarij in fine vel in p̃ncipio Capricorni: cū eniꝫ tūc ſol oritur in mūdo: tunc occidit id qꝺ eſt in pedibus Geminorum vel iuxta Cācrum ad meridiem vltra zodiacū: ⁊ tunc eſt tēpus frigoris: ⁊ conſtringitur terra: ⁊ ideo vapor terreus ſub terra cōgregatus nō poteſt paulatim euaporare: ⁊ ideo cōgregatur donec ſol poteſt aperire terrā vt euaporet ⁊ fiat vēt⁹: ⁊ ideo illo tempore venti fiunt de die: qa tunc ſol aperit poros terre vnde exire poſſit materia ventoꝝ. In nocte aūt ꝓpter occultationē ſolis claudiꝛ terra ꝑꝑ frigus: ⁊ ideo abſcidiꝛ materia vaporis: ⁊ quieſcunt venti cum nec ſit eleuans eos nec terram aperiēs quoꝝ vtrūqꝫ facit ſol per diem: idē autē tempus eſt ēt cā abſciſſionis vētoꝝ per hoc ꝙ ſol tūc debilis eſt: ⁊ vaporē ſufficiētem eleuare non pōt: ⁊ etiam qa tunc cōſtricta eſt terra per frigus ⁊ ſimul fortiter tenentur partes ei⁹: ⁊ ideo non facile obediunt ſeparationi que fit per euaporationem. Occaſus autem eliacus eſt quando occultantur a viſibus hominuꝫ canes ſub radijs ſolis: ⁊ hoc eſt in eſtate quādo ſunt dies caniculares ſicut diximus iam ſuperius quando locuti ſumus de ortu choſmico ſiue mundano.

¶ Cap. 18m. Quare aqlo ⁊ collaterales ſibi venti magis ſlāt in vere ⁊ in autūno ꝗ̄ in alio tempore.

Expertū aūt eſt ꝙ ventus ſeptētrionalis ⁊ laterales qui ſequunꝛ ipꝫ duo quoꝝ vnus eſt v̓ſus occidētē vicinior aqloni ⁊ alter v̓ſus oriētē vicinior eideꝫ aqloni frequētius flant in p̃ncipio veris ⁊ in fine hyemis ꝗ̄ in alijs tēporib⁹: opꝫ ergo nos inqrere cām ꝑꝑ quā ſit hoc mō: ⁊ ſufficiat ad hec rō in cōi data: eo ꝙ particularia frequenter ꝑꝑ multas cauſas aliter ⁊ aliter inueniunꝛ: dico ḡ ꝙ cā que in cōmuni ad hoc aſſignari poterit eſt ꝙ hyemi ſuccedit ver in q̄ ſol aſcēdit ad noſtrā habitabilē ⁊ accendiꝛ calore fortiori ꝗ̄ fuit in hyeme: ⁊ ideo tūc calor ille plus eleuat de vaporib⁹ ꝗ̄ cōſumit: ⁊ ideo remanēt in aere: aperit ēt terram tūc ⁊ ſepat partē a parte ⁊ diſponit ipſaꝫ vt euaporare poſſit ⁊ emittere vaporē itra ſe ꝯcluſū. In illo eni tpe liqueſcūt niues ꝑꝑ quas terra ꝑ frigus aque niuis ꝯſtrigiꝛ ⁊ ꝑ hūorē ſupficiētē⁹ cōglutinaꝛ:

glutinaꝛ: ꝑꝑ q̄s duas cās paulatī euapoꝛat qđ i ea ꝑ hyemē eſt ꝯgregatū: ⁊ iō ſole aſcēdēte terra exiccaꝛ ⁊ apiꝛ: ⁊ tunc nō velociter egrediꝛ vapoꝛ: qꝛ radij ſolis aliquātulū calefaciūt eū ⁊ ꝑ illū caloꝛē eleuaꝛ ad aeris ſupficiē ⁊ facit vētuꝫ. Opꝫ āt addere huic ſmoni Ariſt. q̄re ventꝰ ille tūc abūdās fit ex pte ſeptētrionis: qꝛ ex dicto nō hꝫ niſi ꝙ ventꝰ tūc abūdat. Et ad hoc ſciēdū ꝙ tūc ſol aſcēdit a meridie ⁊ taꝫ in aere q̄ꝫ ſub terra frigus ⁊ vapoꝛes frigidos q̄ſi ante ſe ipellēs fugat verſus aqlonē ⁊ ibi nō potētes cadere vlteriꝰ dictis cauſis tūc erumpunt. Idē āt ventꝰ aqlonaris ēt: ſicut exptū eſt multiplicaꝛ in autūno ⁊ ꝓcipue ſole declināte v̉ſus finē virginis vel in libꝛa ſole exiſtēte ⁊ vltra paꝝ: ⁊ lꝫ hmōi cām iā dixerimꝰ nō i gn̄e tn̄ in ſpē q̄re tūc flat ſeptētrio ⁊ ſui collaterales ē hic dōm. Eſt aūt hec cā: qꝛ aer in aqlone tūc icipit ifrigidari ꝑꝑ diſceſſum ſolis a ſignis aqlonaribꝰ: ⁊ iō caloꝛ relictus in terra remittiꝛ a feruoꝛe cōſumēte vapoꝛē: ⁊ iō multiplicaꝛ vapoꝛ ex terra ⁊ aſcendit ꝯtinue ſuper aerem ⁊ impellit eū ab aqlone: ⁊ ideo multiplicatur ventus aquilonaris ⁊ laterales eiꝰ vtriqꝫ. He ſunt ergo cauſe pꝛo quibus in dictis tempoꝛibus multiplicatur ventus aquilonaris ⁊ laterales eius.

¶ Cap. 19m. De locis habitabilibus ⁊ inhabitabilibꝰ in quibus oꝛiuntur venti.

Quia āt iaꝫ determiata ſūt ea q̄ de vētis in ſe determinãda erãt in vl̄i opꝫ determinari ea q̄ de vētis ſingulis ſūt dicēda. Sꝫ qꝛ vēti ſingulares ⁊ ſpales differūt ꝑ loca opꝫ nos pꝛius dicere de loco. Locꝰ aūt ſciri nō pōt niſi ſciaꝛ terre diuiſio ponemus ḡ hic terre diuiſionē quãtū ptinet ad pn̄tē ſpeculationē: qm̄ alibi in libꝛo de locis hitabilibꝰ ex itētiōe ſpeculabimur de illis locis q̄ hitanꝛ ⁊ q̄ nō hitanꝛ. Quãtū āt ad pn̄tē ptinet ſpeculationē ſciēdū ꝙ tota terra in duas diuidiꝛ diſpōnes ſi ꝯſidereꝛ in relatiōe ad hitātē qn̄ q̄dā ps eiꝰ eſt hitabilis: q̄dā āt pars eiꝰ eſt ihitabilis. Pars aūt ihabitabilis in duas diuidiꝛ regiōes ſm duas cās q̄ deſtruunt hitationē: q̄rū vna eſt vehemētia caloꝛis: ⁊ alia vehemētia frigoꝛis. Scias aūt ꝙ vehemētia caloꝛis ad hoc ꝙ deſtruat hitationē nō fit niſi in duabꝰ vel i tribꝰ cauſis ꝯuenīētibꝰ ſm viaꝫ deriuatiōis vt dicūt ꝓcipui phī Ptolomeus ⁊ Auicēna Theodo. ⁊ Meſſeneich: q̄rū vna ē reflexio diametri i ſeipꝫ: ⁊ hec eſt vbiqꝫ in viā ſolis iter duos ſolſtitiales ⁊ hec ſola nō deſtruit hitationē: qꝛ aliter ſeq̄reꝛ ꝙ iter ſolſtitialē eſtiualē ⁊ eqnoctialē nullꝰ hitaret qđ falſuꝫ ē: qꝛ Ethiopia ⁊ alie terre vltra ethiopiā ibi ſunt ⁊ ciuitas Mariꝫ famoſa apud phos ē ſub eqnoctiali. Alia cā eſt bꝛeuitas diametri ſolis vt ē ibi reflexio radij in ſeipꝫ: ⁊ hec cā deſtruit hitationē: qꝛ ibi ſol viciniꝰ eſt iuxta terrā: ⁊ radiꝰ eiꝰ icidit terre ppēdiculariter: ⁊ ꝙ ſup terrā deſcribit duos angulos rectos: ⁊ iō reflectiꝛ i ſeipꝫ ⁊ facit icendiū: ⁊ hec ē cā q̄re pſpectiui dicūt terrā ihitabileꝫ q̄ eſt iter eqnoctialē ⁊ ſolſtitialē hyemalē. Tertia cā eſt moꝛa ſolis q̄ſi in vno loco ptis eqnoctialis eo ꝙ tm̄ motu eiꝰ queꝫ hꝫ i ꝫodiaco minimū qđ variaꝛ de eqnoctialibꝰ ptibꝰ: ⁊ hec eſt cā caloꝛis circa pūctū vtriuſqꝫ ſolſtitij: qꝛ cū ibi arcus ꝫodiaci regyret videꝛ ſol q̄ſi ſtare in loco vno ⁊ paruꝫ variat de ptibꝰ eqnoctialibꝰ. Moꝛa āt ſolis in loco vno facit icēdiuꝫ: qn̄ reflectiꝛ in ſeipꝫ: ⁊ hec eſt cā q̄re Ethiopia calidioꝛ eſt q̄ꝫ ſit regio q̄ ē ſub eqnoctiali. Oēs āt hee tres cauſe ꝯiungunꝛ ſub tropico hyemali in meridie: ⁊ iō maximū icēdiuꝫ eſt ſole in capꝛicoꝛno exiſtēte ⁊ terra ihitabilis ꝑꝑ caloꝛē ⁊ hitabilioꝛ oi terra. Propter frigꝰ āt terra ē inhitabilis tribꝰ oppoſitis cauſis. Quaꝝ pꝛia eſt qꝛ radiꝰ ſolis ibi icēdēs terre angulum facit valde obtuſum cū radio q a terra repcutiꝛ: ⁊ iō illi duo radij q̄ſi nullū faciūt caloꝛē. Scđa cā eſt qꝛ maxie diſtat ſol a lōgitudie diametri. Tertia aūt cā eſt: qꝛ ibi nihil tpis ſol moraꝛ: qꝛ nunq̄ꝫ ibi p̄ſens exiſtit ⁊ ex duabꝰ qdē cauſis. ſ. pꝛima ⁊ vltima terra q̄ eſt ſub polo auſtrali ppetui exiſtit frigoꝛis: ex oibꝰ āt tribꝰ ihitabilis ꝑꝑ frigꝰ ſēpiternū ē regio ſita ſub polo aqlonari: ⁊ iō ibi ē vehemētia frigoꝛis ⁊ grauitas magna ꝯtinue grauās elm̄ta ſupioꝛa. Frigus eni qđ ē apud nos euenit ꝑꝑ elōgationē ſolis a nobis: ⁊ iō cū ibi ſolis elōgatio multipliceꝛ ꝑꝑ oēs dictas tres cās ꝯſtat ꝙ ibi d̄ſtruiꝛ hitatio ꝑꝑ frigus ſempiternū ⁊ hoc in gn̄e de hitatiōe terre in qua vēti oꝛiunꝛ ſufficiāt: qm̄ quãtū de terra habiteꝛ ⁊ quãtū non vſqꝫ nunc experimēto ſciri nō potuit vt dicit Ptolomeus.

Ex vehementia caloꝛis triplici de cā ꝑ habitatio ipediri.

Terra ihabitabilis redditꝛ ex frigiditate triplici de cā.

¶ Cap. 20m. De locis in quibus oꝛiuntur. 12. venti: ⁊ de figura in qua eſt imaginatio eoꝛum.

Secūdū aūt diuerſuꝫ oꝛtuꝫ ſolis ⁊ occaſuꝫ ſuper ptē mūdi hitabilē ſunt vēti. 12. q eni frequētius noiati ſūt apud veteres ſūt q̄tuoꝛ: ſeptētrio meridies ſubſolanꝰ ab oꝛiente veniēs ⁊ fauoniꝰ ab occidēte. Innoiati aūt ſunt collaterales hic iter ſeptētrionē eni ⁊ ſubſolanū ſunt duo vēti quoꝝ vnus magis ſeqꝛ ſeptētrionē quē ſignauimꝰ ꝑ pūctuꝫ. a. alter magis ꝯiungiꝛ ſubſolano quē notamꝰ ꝑ pūctū. b. eodē mō in alia q̄rta hitabilis terre iter aqlonē ſiue ſeptētrioneꝫ ⁊ fauoniuꝫ ſūt duo vēti: quoꝝ vnꝰ vicinioꝛ eſt ſeptētrioni quē ſigno in pūcto. g. ⁊ alter eſt vicinioꝛ fauonio quē ſigno in puncto. d. ſilr in tertia q̄rta terre ſunt duo laterales vēti. ſ. iter meridiē ⁊ fauoniū quoꝝ vnus plus ꝯiūgiꝛ fauonio q aſſignaꝛ in puncto. t. ⁊ alter plus ꝯiungiꝛ meridiāo quē pono in pūcto. r. In q̄rta ēt ſūt vēti collaterales duobꝰ ꝓncipalibꝰ. ſ. iter meridieꝫ ⁊ ſubſolanū quoꝝ vnꝰ plus ſeqꝛ meridiē quē ſignamꝰ in puncto. c. ⁊ alter plus ꝯiungiꝛ ſubſolano quē noiamꝰ ꝑ punctū. b. Pūcta āt notãtia vētos ꝓncipales ꝯſtituimꝰ. p. vocaꝛ ſubſolanū ab oꝛiente: pūctū āt. s. damꝰ fauonio ab occidēte: ſeptētrioni aūt damꝰ pūctū. k. ⁊ meridiei damꝰ punctū. l. ⁊ tūc figuramus figurā repꝛeſentantē illud qđ diximus ꝑ hūc modū.

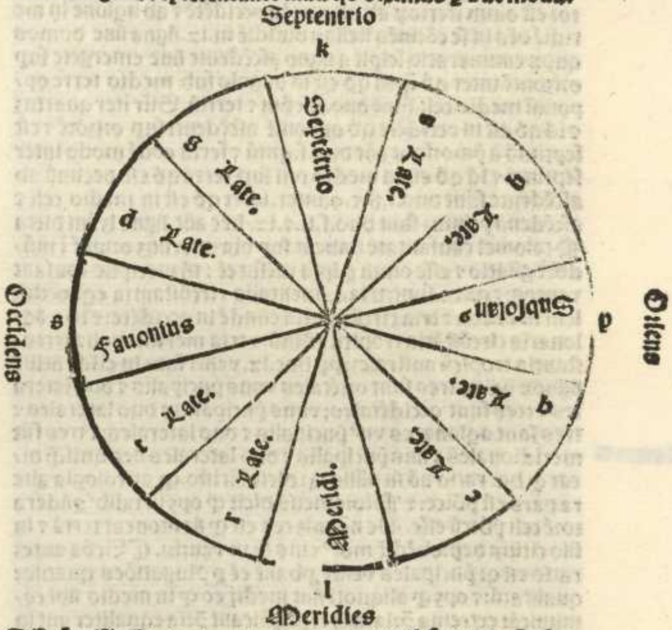

¶ Cap. 21m. Et eſt di. declarãs quare venti ſunt duodecim.

Uideret aliqs vtī eſt ꝙ ventꝰ dꝛ differre ꝑ ſpēm ⁊ numeꝝ: ꝑ ſpēm qdē ꝙ vnꝰ dꝛ frigidus ⁊ ſiccꝰ ſicꝫ aqlo: ⁊ alter calidꝰ ⁊ hūidꝰ ſicꝫ meridies: ⁊ alter frigidus ⁊ hūidus ſicꝫ fauoniꝰ: alter āt calidus ⁊ ſiccꝰ ſicut ſubſolanꝰ. Nō eni videꝛ ꝯueniēs cū ois vētꝰ q̄ꝫtuꝫ ad nãm ſue eēntie ſit frigidus ⁊ ſiccus eo ꝙ eſt ex vapoꝛe frigido ⁊ ſicco. Si eniꝫ dicat ꝙ hoc eſt ex loco videbiꝛ icōueniēs cū locꝰ ſit de extriſecis accn̄tibꝰ rei: ab extriſeco eni accn̄tali nulla res ſumit ſpēꝫ vel numeꝝ. Eſt aūt rurſus qō qūo. 12. venti eē ſupponanꝛ cū multo plures eē videanꝛ: ſicut eni duo ponunꝛ iter aqlonē ⁊ ſubſolanū quoꝝ alter vicinioꝛ eſt vni ⁊ reliquꝰ vicinioꝛ eſt alteri ita dꝫ vnus ſumi ꝑ eqdiſtãtiā ab vtroqꝫ ⁊ ſic eēnt vēti. ſ. 16. Si aūt rurſus iter laterales vētos mediꝰ ꝑ eqdiſtãtiā ſumereꝛ adderenꝛ p̄dictis. 16. multo plures. Ampliꝰ cū i quolibet pūcto hitabilis regionis eleuari poſſit vapoꝛ videꝛ ꝙ tot ſūt venti quot ſūt pūcta i circuitu terre hitabilis. Eſt eni vlteriꝰ ingrēdū q̄re ventꝰ moueꝛ ad oppoſitū ſitū ſicꝫ aqlo ad meridiē ⁊ eꝯ meridies ad aqlonē: ⁊ ſic de alijs vētis: vapoꝛ eni q eſt radix vēti aut ſeqꝛ motū eiꝰ ꝙ eleuat ipm ⁊ hoc eſt calidū ⁊ tunc directe dēret aſcēdere: aut ſeqꝛ motū mãe q̄ ē terreſtris ⁊ tunc directe dēret deſcēdere. Ampliꝰ ſi motꝰ eiꝰ ē ad latꝰ qđ facit ipm potiꝰ moueri ad vnū latꝰ q̄ꝫ ad aliud: videꝛ eni ita debere moueri aqlo ad oꝛiētē ſicꝫ ad meridiē. Ampliꝰ q̄re nō moueꝛ aqlo ad iferioꝛē ptē terre vel vlteriꝰ ꝓcedēdo ad aqlonē cū eni nihil gn̄atoꝝ nãliter i vno loco moueaꝛ ꝑ nãm ad locū

oppoſitū: ſi aqlo gñaꝛ i loco aqlonari videꝛ ꝙ ꝑ nãʒ moueaꝛ ad eūdē: ⁊ nō ad locū oppoſitū: cū aūt in oibꝰ vētis ſi motꝰ ad oppoſitū locū ſue gñatiōis videꝛ hoc eē violētū ⁊ ꝯ nãm aut

Solutio

mirabilis erit nã ventoꝝ ⁊ ignota nobis. ¶ Ad hec aūt oia dici opʒ ꝙ ea ſalua ſuppōi opʒ q̄ dicta ſūt de nã ⁊ ſpē ⁊ nūero vētoꝝ: qm̄ illa ꝑ ſenſuʒ ꝓbanꝛ q̄ ꝓbatio in naturis reꝝ certiſſima eſt ⁊ plus dignitatis hʒ q̄ʒ ratio ſine expimēto. Qđ autē primo obijciꝛ nō difficile eſt ſoluere: qꝛ lʒ ventꝰ ꝑ nãm vnus ſit tamē per diſpōnes ⁊ formas quas participat illa mã ex loco in quo eleuaꝛ vapor vel ꝑ que flat vētus ſpeciei accipit diuerſitatē ſicut ſupra diximꝰ de auſtrali vēto ꝙ lʒ ꝑ nãm mãe frigidus ſit: tñ ex loco ꝑ quē flat adheret ei multꝰ calor ⁊ multus humor: ⁊ lʒ locꝰ ſit rei extrinſecus ſm ꝙ eſt ſupficies corporis ꝯtinēs: tñ ſm ꝙ illa ſupficies eſt iformata qualitatibꝰ actiuis ⁊ paſſiuis locus ē gñans locatū vt dicit Porphyriꝰ: ⁊ hʒ caliditatē ad locatū quã hʒ pr̄ ad filiū ꝑ aliquē moduʒ: ⁊ ſic locus dat itrinſecū lʒ ſit extrinſecus: ⁊ hoc mō penes locuʒ accipiunꝛ ſpēs ⁊ numeri ventoꝝ. ¶ Ad ſcđaʒ quare aūt venti ſunt .xii. diuerſi diuerſas aſſignãt cauſas ⁊ rōnes: ego autē hic ponã tres ⁊ ifra in caplo ſpāli ponam rōnes Varronis ⁊ Senece. ¶ Prima aūt rō eſt ꝙ circulus celeſtis q pmus motor eſt oium iferioꝝ ab oriente in occidētē ⁊ ab aqlone in meridiē oēs in ſe cōtinēs ſtellas diuidiꝛ in .xii. ſigna ſiue domos quoꝝ enumeratio icipit a ſigno aſcēdente ſiue emergēte ſup orizontē inter qđ q̄rtū qđ eſt in angulo ſub medio terre oppoſitū medio celi ſunt duo .ſ. ſcđm ⁊ tertiū. Silr iter quartuʒ ⁊ id qđ eſt in occidēte qđ opponiꝛ aſcēdenti ſup orizōtē ⁊ eſt ſeptimū a pmo: ſunt aūt duo .ſ. qntū ⁊ ſextū eodē modo inter ſeptimū ⁊ id qđ eſt in medio celi ſup terrã qđ eſt decimū ab aſcēdente ſunt duo .ſ. 8. ⁊ .9. inter .10. ēt qđ eſt in medio celi ⁊ aſcēdens primuʒ ſunt duo .ſ. 11. ⁊ .12. hec aūt ſigna lʒ ſm dicta Ptolomei cauſalitatē habeãt ſup oia quecūqʒ oriunꝛ i mūdo: ⁊ gñatio ⁊ eſſe oium ꝑ ipſa mēſureꝛ: tñ precipue cauſant ventos: ⁊ qꝛ .xii. ſunt: tria .ſ. orientalia circūſtantia eqnoctialem in oriēte: ⁊ tria circūſtantia eundē in occidēte: ⁊ tria aqlonaria circūſtãtia tropicū eſtiuū: ⁊ tria meridionalia circūſtantia tropicū auſtraleʒ: pp hoc .xii. venti ſunt in eiſdē ſitibꝰ ſignoꝝ quoꝝ tres ſunt oriētales vnus pncipalis ⁊ duo laterales ⁊ tres ſunt occidētales: vnus pncipalis ⁊ duo laterales ⁊ tres ſunt aqlonares vnꝰ pncipalis ⁊ duo laterales: ⁊ tres ſūt meridionales vnus pncipalis ⁊ duo laterales nec quiſq̄ʒ dicat ꝙ hec ratio nō ſit nālis: qꝛ dicit Ariſto. ꝙ aſtrologia altera pars eſt phice: ⁊ Ptolomeus dicit ꝙ opʒ in talibꝰ ꝯſideratorē celi phicū eſſe. De nã eniʒ celi eſt ꝙ ſic moueat terrã ⁊ in illo citius deprehēdiꝛ motꝰ eius q̄ʒ in ventis. ¶ Scđa auteʒ ratio eſt qꝛ pncipales venti ꝓbanꝛ eē ꝑ ꝯiugatiōes quatuor qualitatū: ⁊ opʒ ꝙ aliquoti ſint medij eo ꝙ in medio ſibi cōmunicãt extrema ꝯria: aut ergo cōicant ꝯria equaliter aut inequaliter. Si equaliter tunc oporteret ꝙ aliqs vapor eēt per nãm equaliter frigidus ⁊ calidus: qñ aūt ꝯria participãtur equaliter vtrūqʒ excludit alteꝝ: vapor ergo ille nec calidus remaneret nec frigidus: ⁊ eadē obiectio eſt de humido ⁊ ſicco: cū aūt hoc ſit incōueniēs ꝯſtat ꝙ nullus vētus participat ꝯria equaliter ergo nō generanꝛ iter duos ventos ꝯrios per equidiſtantiã ab vtroqʒ: qꝛ ſi in loco eqdiſtanti genereꝛ: tūc oporteret ꝙ ꝯria haberet equaliter: ergo opʒ ꝙ nō equidiſtãter genereꝛ. Sed qñ nō eſt mediū equidiſtans: tunc opʒ duo eſſe media vnū in quo plus vincat vnū ꝯrioꝝ: ⁊ aliud in quo plus vincat alteꝝ: ⁊ ſic neceſſario cuilibet vento ſimplici duo generanꝛ collaterales vt dictū eſt ſupra ⁊ nullus eſt per equidiſtantiã iter vtrūqʒ. ¶ Tertia ãt ratio ſatiſfacit ad id qđ videꝛ ꝓbari ꝙ in quolibet puncto dʒ gñari ventus. Supra enim diximus ꝙ ventus gñatur ex vapore magne latitudinis ⁊ ideo egreſſus eiꝰ nō eſt ex pūcto: ſed ex regione vna que ad minus ꝓportionaꝛ vni ſigno manenti: ⁊ ideo nō poſſunt eſſe plura ſigna collateralia vni q̄ʒ duo: ꝓpterea nō eſſet ſenſibilis participatio qualitatis actiue vel paſſiue ſm locū puū: ſed opʒ ꝙ ſit in aliqua mobili quãtitate. Ad hoc autē qđ vlterius queriꝛ quare ventus ad oppoſitū ſituʒ moueꝛ dicenduʒ ꝙ pma cauſa eſt in ſtellis que circulariter mouenꝛ: ſicut eniʒ dicit Alpetragiꝰ qđ cauſaꝛ a motu circularis corporis dʒ aliquo modo circulare eē: ⁊ iđ ēt mare qđ influit ⁊ refluit quantum pōt circuluʒ imitaꝛ: ⁊ alia ſilr: ⁊ ideo vēti ēt circulariter circa terraʒ mouenꝛ: ⁊ iđ motu ſuo deſcribūt arcuʒ q ꝓtēdiꝛ ad ſitū oppoſitū. Alia ãt cã magis phica eſt ꝙ vapor vēti generaꝛ a calore: vt dictū ē: expelliꝛ ⁊ ꝑcutiꝛ a frigore: hoc autē frigꝰ eſt poſt ipm: ⁊ iđ ipellit ipm añ ſe ad ſitū oppoſitū. ¶ Si aūt q̄riꝛ q̄ cã ſit ꝙ frigꝰ ſp eſt poſt vaporē: dđm ꝙ i regiōe oi in qua flat vētus frigꝰ ſp ipelliꝛ ad extremū pp diffuſionē radioꝝ ſolis i ipſa ⁊ pcipue frigꝰ terreſtre ⁊ cū eſt ad extremuʒ tūc diſſoluiꝛ regio q̄ eſt poſt ipm frigida ⁊ remãet: ⁊ iđ ipellit vaporē eleuatū añ ſe ad ſitū oppm: nō eniʒ directe pōt aſcēdere pp frigꝰ obuiãs in aere: nec pōt deſcēdere pp calorē eleuãtē: nec pōt retroire pp frigꝰ qđ eſt poſt ipm: ⁊ iđ neċe ē ꝙ moueaꝛ añ ſe ad ſitū oppm. Qđ ãt obijciꝛ ꝙ nihil moueꝛ extra locū ſue gñationis ꝑ nãm: dđm ꝙ hoc veꝝ eſt: ſʒ ſicut ſupra diximus vapor iduit aliqđ de nã aeris: ⁊ ideo eleuaꝛ ad locuʒ aeris in aere vbiqʒ eſt locus ſuus inquãtū eſt vapor hñs aliquid de nã ⁊ raritate aeris. Qđ auteʒ ad latus moueꝛ hʒ qđ eſt in eo agens calidū ⁊ repcutiēs frigiduʒ: ⁊ ita nec aſcendit nec deſcendit: ⁊ dicta eſt cã: quare moueꝛ ad ſitum oppoſitū ante ſe: ⁊ ſic ſoluta ſunt omnia quecūqʒ ſunt obiecta.

¶ Cap. xxm. Et eſt di. declarãs q̄re .xii. venti ſm Varronē ⁊ Senecã ſunt: ⁊ q̄ ſūt noia coꝝ: ⁊ q̄ eſt figura repñtans illud.

Vt aūt cōpletius ſcianꝛ nãe vētoꝝ iterponemus ea ſilr q̄ dixit Varro aſtronomꝰ: ⁊ Seneca i lib. de q̄ōnibꝰ nālibꝰ. Varro ãt ſicut vir diligēs ⁊ ſtudioſus ſtuduit rōnē q̄re .xii. ſi: ⁊ .xii. vētos eē dicit: nō eni in eodē loco ſol ſp oriꝛ aut occidit: ſʒ aliꝰ ē ortꝰ eiꝰ atq̄ʒ occaſus i eqnoctiali: qꝛ aries ⁊ libra: ⁊ alius ē ortꝰ eiꝰ ⁊ occaſus in ſolſtitiali eſtiuo: qꝛ finis geminoꝝ ⁊ pnm cãcri: ⁊ alius eſt ortꝰ eiꝰ ⁊ occaſus i ſolſtitiali hyemali: qꝛ finis ſagittarij ⁊ pnm capricorni: ⁊ iđ ſm Varronē vētꝰ q ſurgit ab oriēte eqnoctiali ſubſolanꝰ apud nos dr: ab oriēte aūt hyberno eurus erit: quē nos dicimꝰ vulturnū: ab oriēte ãt ſolſtitiali eſtiuo apud nos ſine noie ē qđ greci tñ kiecklan vocãt. Eqnoctialis ãt occidēs fauoniū mittit quē zephyrū eē dicūt: a ſolſtitiali ãt eſtiuo occidēte chorꝰ vēit: ab occidēte hyberno africꝰ ruēs ⁊ furibūdus apđ grecos hyps dr: a ſeptētrionali ãt latere ſūmꝰ ē aqlo mediꝰ ſeptētrio imus trachias huic deeſt apđ nos vocabulū: a meridiāo ãt are euronothꝰ ē: deide nothꝰ q latine auſter dr: deide leuconothꝰ q apud nos ſine noie ē: plʒ ãt .xii. eē vētos: nō qꝛ vbiqʒ ſint tot ſed qꝛ nuſq̄ʒ plures. Qui ãt .xii. vētos eē dixerūt: rōne hac dixerūt: qꝛ tot ſūt celi diſcrimia. Celū eni diuidiꝛ ꝑ circulos .v. q ꝑ mūdi cardines eunt: his ſextꝰ accedit q ſupiorē ptē mundi ab iferiori ſecernit hūc greci orizōta vocãt vnde finitor ē viſus. Adijciēdus ē his circulus meridianꝰ q orizōta rectis angulis ſecat: g̃ orizon .v. illos orbes efficit .x. ptes .ſ. v. ab ortu .⁊. v. ab occaſu. Meridianꝰ aūt circulus q orizōti ꝯtraꝛ regiones duas adijcit: ⁊ ſic .xii. aer diſcrimina accipit ⁊ totideʒ facit vētos: his ãt vbis ꝑ oia videꝛ ꝯſentire Seneca. Sunt eni qnque circuli magni quoꝝ qlibet ſperã i duo eq̄lia ſecat: ſicut faciūt duo coluri q polos mūdi trãſeūtes: ⁊ eqnoctialis q venit ab oriēte i occidētē: ⁊ zodiacꝰ q venit a ſolſtitiali eſtiuo ꝑ duo pūcta eqnoctij vſqʒ ad ſolſtitialē hyemalē. ¶ Quītus aūt ē circulus meridiei q variaꝛ ſm diuerſitatē diſtãtie ab oriēte mūdi ſecat tñ ſperã in duo media ⁊ icipit a polo ſeptētrionali ⁊ trãſit ꝑ zenith capitis illiꝰ cuiꝰ ipſe eſt meridianus ⁊ vadēs ꝑ eqnoctialē regyrat ꝑ polū auſtralē in polū ſeptētrionalē: vñ icepit: ⁊ iſti nō ſunt qnque circuli de qbꝰ loqꝛ Varro. Circulus aūt q oēs hos ſecat in duo media diſtinguēs iferiꝰ hemiſpiū a ſupiori orizon eſt q ē ſicut ſupficies q̄dã ſecãs terrã in duo media ⁊ extēſa vſqʒ in q̄tuor pūcta oriētis ⁊ occidētis ſeptētrionis ⁊ meridiei. Circuli ãt de qbꝰ Varro loqꝛ ſūt duo palelli circuli q deſcribunꝛ motu poli zodiaci ⁊ duo tropici eſtiuꝰ ⁊ hyemalis ⁊ circulus eqnoctialis: horū eni qlibet diuidiꝛ ꝑ orizōtē in duo: lʒ nō qlibet ꝑ quēlibet orizōtē diuidaꝛ in duo eq̄lia: obliquꝰ eni orizon tropicos ꝑ ieq̄lia ſecat: meridianꝰ aūt orizōtē in duo eq̄lia ſecãs duas regiōes oriētalē .ſ. ⁊ occidētalē facit i hemiſpio: ſm g̃ has diuiſiones tres ptes ſūt ab oriēte ſup occidētē .ſ. ortꝰ ab eqnoctiali ⁊ ortꝰ a tropico eſtiuo ⁊ ortus ſolis a tropico hyberno ſiue hyemali: tres eni ſūt ab occaſu .ſ. occaſus ab eqnoctiali: ⁊ eſt occaſus a tropico eſtiuo ⁊ occaſus a tropico hyberno: tres ēt ſūt i aqlone .ſ. a meridiāo directe ſecãte palellū aqlonarē ⁊ a pte oriētali vſus coluꝝ tres ſilr i meridie .ſ. directe i meridionali ſecãte palellū auſtralē ad angulos rectos ſpales: ⁊ vnus ex parte orientis verſus colurū: ⁊ alter ex pte occidentis verſus coluꝝ: hoꝝ aūt oium figura eſt hic: deſcribemꝰ eni circu-

lum q eſt in loco duoꝝ coluroꝝ:eo ꝙ in plano aliter deſcribe re nõ poſſum⁹. Circulus aũt ſit ſemp q eſt.a.b.c.d Et ſit.a. aquilo:ꝛ.b.meridies:ꝛ.c.oriens:ꝛ.d.occidẽs:ꝛ ponã ꝙ cen/ trum ſit.e.qȝ eſt loco terre:deinde ducã diametruȝ.a.b.que eſt loco meridionalis circuli ꝛ ducã diametruȝ.c.d.que eſt lo co equinoctialis. Signabo etiam in quarta circuli.a.d. duo puncta.g.f.ꝛ alia duo in quarta que eſt.a.c. reſpõdentia illis que ſunt.h.i.ꝛ protrahã lineas duas.g.h.que eſt loci tropici eſtiui: ꝛ lineã.f.i.que eſt in loco paralelli aquilonaris:ꝛ eodẽ modo faciã ex parte paralelli meridiei ſignãdo circulum tro picum hyemaleȝ per lineã.k.s.ꝛ paralellum meridionalem per lineam.m.n.duo auteȝ loca in quibus circulus meridiei ſecat duos paralellos ſignabo duobus punctis quoꝝ vnum eſt ex parte aquilonis qȝ eſt.o.ꝛ alteꝝ ex parte meridiei qȝ eſt.p.circulus autẽ orizontis notabitur per ſuperficiẽ in me/ dio circuloꝝ cõtentam:ꝛ dico tunc ꝙ a quolibet punctoꝝ di/ ctoꝝ ſm Uarronẽ venit vnus ventus cuius venti nomen ſupra eſt poſitum in greco vel in latino ꝛ ponã etiam in figu/ ra polum ſperiȷ vt leuior ſit doctrina.

Oriens

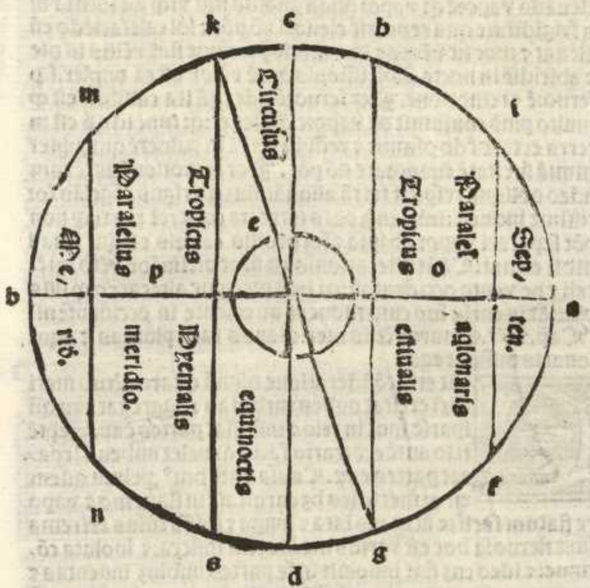

Occidens

¶ Cap. 23m. Et eſt digreſſio declarans deſcriptionem Iſido ri ꝛ vſualem ventorum.

Iſus v͛o ponit ventos certos.12.ꝛ duos errati/ cos qui ẽt potius aure quedã ſunt ꝙ̃ vẽti quo/ rum noia ꝛ rõnes noium ſunt iſta. Sunt eni vt dictũ eſt quatuor principales quoꝝ primus ve/ niens ab oriente dicit̃ ſubſolan⁹:a meridie aũt venit auſter:ab occidẽte fauonius:a ſeptẽtrio/ ne venit vẽtus eiuſdẽ nois qui ſeptẽtrio vocat̃:quilibet iſto rum geminos hȝ ſibi hicinde cõiunctos. Subſolanus enim a latere dextro vulturnũ hȝ a leua euꝝ. Auſter autẽ a dextris euroauſtruȝ a ſiniſtris auſtroafricũ. Fauonius ãt a dextris hoc eſt verſus meridiẽ hȝ africum:a leua autẽ ſiue v͛ſus aq/ lonẽ hȝ choꝝ. Septẽtrio autẽ a dextris verſus occidẽtem hȝ circiuȝ:a ſiniſtris autẽ v͛ſus orientẽ hȝ aquilonẽ. Subſolan⁹ autẽ dicit̃ eo ꝙ ipſe naſcit̃ ſub radiȷs ſolis cum oritur in eq/ noctiali. Eurus autẽ dicit̃:eo ꝙ ab eoo.i.oriẽte veniat. Vul turnus aũt eo ꝙ alte tonat:vnde Lucretius poeta dicit. Al/ titonans vulturnus ꝛ auſter pollens fulmine. Auſter aũt di/ citur quaſi hauriſter eo ꝙ aquas haurit:ꝛ hoc ẽ q grece no/ thus vocat̃ ſm dicta auctoꝝ:eo ꝙ peſtilẽtiã facit:aliqñ euro auſter dicit̃ eo ꝙ ex vna parte habeat euꝝ ꝛ ex alia auſtrum. Simil̃r dicit̃ auſterafricus eo ꝙ iunctus ſit hincide auſtro ꝛ africo : hic ordo dicit̃ bitonothus eo ꝙ ſit elyps.i.hinc ꝛ ide notus : zephyrus ãt greco noie appellat̃ eo ꝙ flores ꝛ grami na eius flatu viuificent̃:Zea eniȝ eſt ꝛ zoe eſt viuere:hoc lati ne aliqñ Fauoni⁹ dicit̃ eo ꝙ foueat ea que naſcunt̃ de terra. Africus autẽ dicit̃ eo ꝙ frequenter in africa initium accipit flandi. Chorus autẽ qui flat ab occidẽte tropici eſtiui ſic di/ citur eo ꝙ circuluȝ vẽtoꝝ quaſi claudit:ꝛ ad ſe trahit hic ab antiquis claurus dicebat̃ ꝛ a plurib⁹ vocat̃ aggreſtis vent⁹. Septẽtrio autem dicit̃ eo ꝙ veniat ab vrſa maiori ꝛ minori vbi ſeptẽ ſtelle trahũt circuluȝ circa polũ aqlonarẽ. Circius autẽ dict⁹ eſt:eo ꝙ choro ſit iunctus ꝛ aliquẽ eius hȝ effectũ. Aquilo autẽ dicit̃ qr aquas ligat ꝛ ſtringit ꝛ nubes diſſipat: hoc idẽ boreas aliqñ dicit̃ a loco in quo oritur : flat enim ab hypboreis montib⁹ pp qȝ dictũ eſt ſupra ꝙ flat a montibus altis lõge diſtantib⁹ a nobis:ꝛ iõ purus venit ad nos. Inter oẽs hos vẽtos lȝ ſint quatuor principales : tñ duo tñ dicunt̃ eſſe cardinales venti.ſ.ſeptẽtrio ꝛ meridies:qr naſcuntur in locis vbi maior eſt exufflatio ventoꝝ : ꝛ qr certis anni tpib⁹ frequẽter flant ſicut ſupra diximus qr in vere ꝛ in autũno flat ſeptentrio:ideo flabra aquilonis dicunt̃ ethefie eo ꝙ annus grece dicit̃ emãchos ꝛ certo tpe anni venit flatus aquilõis: huic aũt Zirius eſt flatus meridiei. Erraticoꝝ autẽ ventoꝝ vnus eſt frequẽtius in ripa maris ꝛ alius in mari:in ripa q/ deȝ pp debilitatẽ ſuã dicit̃ aura:quaſi aereus flatus. In ma ri aũt flans altanus dicit̃ eo ꝙ in alto mari flat. Mare eniȝ altũ dicit̃ aliquãtulũ:tñ ab hac deſcriptiõe differẽtẽ dicũt q/ dam aliquoꝝ ventoꝝ trãſpoſitionẽ:dicũt eniȝ ꝙ eurus ſub/ ſolano cõiungit̃ verſus torridã:ꝛ ideo magis calidus eſt ꝙ̃ ſubſolanus:ꝛ eſt minus ſiccus eo ꝙ reſpicit meridionalem: vulturnus aũt ſubiungit̃ ſubſolano ex parte aquilonis. Si/ militer zephyrus collateralis eſt fauonio ex parte meridiei: Circius autẽ ex parte ſeptẽtrionis. Superior autẽ deſcriptio que Iſidori eſt cõiunxit fauonio africũ ꝛ choꝝ. Similiter di cunt: ꝙ auſtro ex parte orientis cõiungit̃ africus: ex parte oc cidẽtis nothus ꝛ huic ꝯiunxit Iſidorus euroauſtrũ ꝛ auſtro africum. Similiter dicunt ꝙ chorus collateralis eſt boree ex parte orientis ꝛ aquilo ex parte occidentis:ꝛ huic coniun xit Iſidorus circium ꝛ aquilonem : de his autẽ ſunt verſus.

Sunt ſubſolanus vulturnus ꝛ eurus eoꝝ:ideſt orientales.
Atq; die medio nothus heret ꝛ africus auſtro.
Circius occaſu zephyruſq; fauonius afflant.
Adueniunt aquilo boreas ꝛ chorus ab arto.

Ut autẽ vtraq; iſtaꝝ deſcriptionũ melius ſciatur ponemus duas figuras:vnã deſcriptionis prime:ꝛ alteraȝ deſcriptio/ nis ſecunde:neq; opȝ nos laborare in cõſiderando iſtas de/ ſcriptiones:qr nõ diſtinguunt̃ niſi in noibus ventoꝝ. ¶ At/ tendẽdum tamẽ ꝙ lȝ venti ſint tot tamen fere quelibet terra habet ventos qui in ea frequẽtius flant ſicut dicit Sene. ſi/ cut in gallia frequẽtius flat circius:ꝛ in germania occidẽta/ li frequentius fauonius:iuxta montes autẽ qui alpes dicun tur frequẽtius flat ſeptentrio ꝛ ſic de aliȷs:attende etiam ꝙ ſm ſitum ventorum dicuntur calidi ꝛ humidi ꝛ ſicci vel fri/ gidi ſicut predictum eſt. Documẽtũ

Uſualis

Oriens

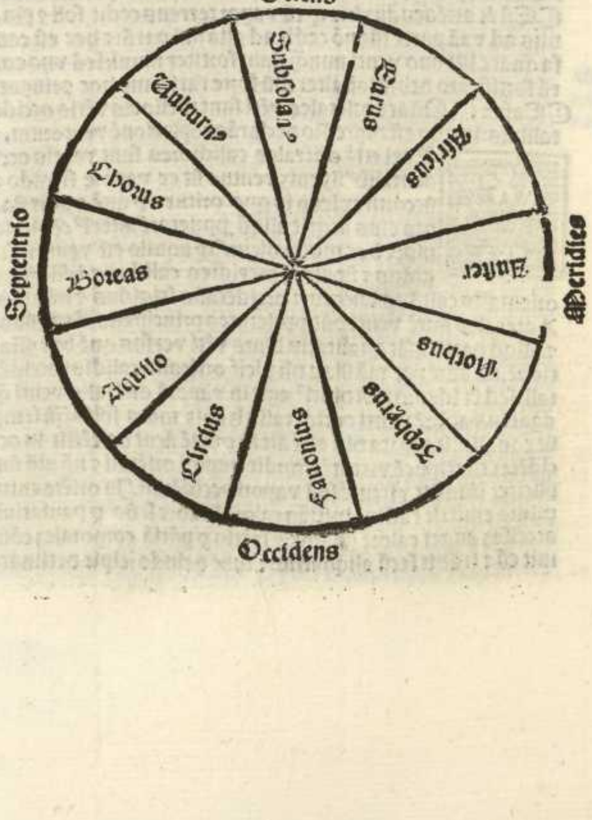

Occidens

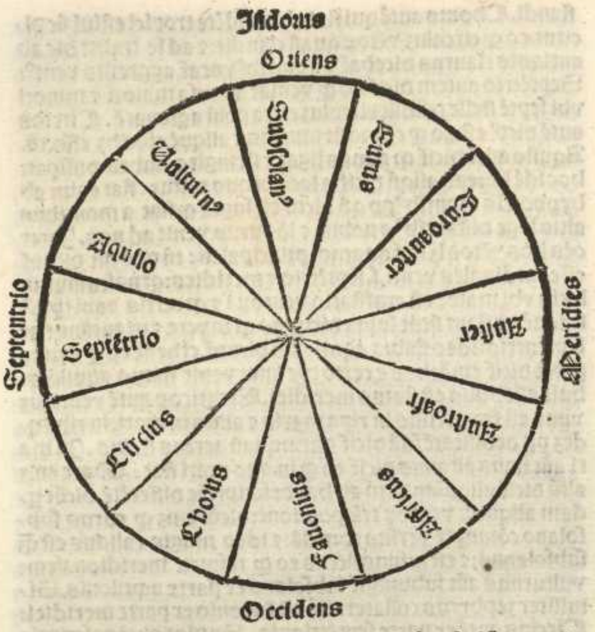

¶ Cap.24m. Quare plures venti ſunt in ſeptētriōe ⁊ auſtro ꝙ̄ in alijs partibus orbis.

EST autē neceſſe diceere: quare plures ſunt vēti in meridie ⁊ ſeptentrione noſtre habitabilis ꝙ̄ in alijs partibꝰ eiꝰ. Cā aūt eſt: qꝛ ſol aſcendens nūꝙ̄ totā terrā habitabilē radijs ſuis īplet niſi qñ ſtat in loco circuli meridiani: ⁊ tūc operatio eiꝰ eſt fortis ⁊ reſpicit tūc radijs ſuis aqlonē ⁊ meridiē: ⁊ qꝛ fortis eſt iō multū ꝯbit ⁊ eleuat vaporē: ⁊ qꝛ nō diu ſtat ſed ſtatī declinat a cardine celi ſiue a meridiāo ideo nō ꝯſumit vaporē in illis locis eleuatū: ſꝫ gñanꝭ īde niues ⁊ pluuie quoꝝ lꝫ inundatio fit in locis medijs īter oriētē ⁊ occidētē ſicut ſupra diximꝰ: tñ frigiditate ſua ⁊ hūore īpellit vaporē terre ad vtrāqꝫ extremā regionē hoc eſt ad aqlonē ⁊ meridiē: ⁊ iō fiunt ibi multi vēti: qꝛ ſol ibi eleuat de terra vapores expulſos: ⁊ tūc obuiās in aere frigus ꝑcutit eos ⁊ fiūt vēti niſi aūt ita intelligaꝭ qđ dicit Ariſto. obuiat ſupius dictis vbi habitū eſt ꝙ ſolis mora eſt parua in pte ſeptētriōis ⁊ meridiei ⁊ ideo opatio debilis eſt ⁊ pluuie pauce ⁊ venti multi. Ecōtrario autēꝫ eſt in oriēte ⁊ occidēte ⁊ locis medijs inter orientē ⁊ occidētē. Inſup ēt qđ ſupra habitū eſt intellectū eſt de ſeptētrione ⁊ meridie totiꝰ mūdi: hoc aūt qđ dictū eſt dictum eſt de ſeptētriōe ⁊ meridie habitabilis noſtre ita ꝙ meridies ⁊ ſeptētrio ſunt partes ipſiꝰ habitabilis partis terre. ¶ Eſt ēt attēdenduꝫ hic ꝙ cū vapor terreus cedit ſoli ⁊ pluuijs ad vnā partē tūc nō cedit ad aliā niſi parū: ⁊ hec eſt cauſa quare iſti duo venti nunꝙ̄ flant fortiter ſimul: ſed vno eorū fortificato debilitaꝭ alter niſi forte rariſſime hoc ꝯtingat.

¶ Cap.25m. Quare oriētales vēti ſunt meliores vētis occidētalibus: in quo eſt digreſſio declarās cōplexionē ventorum.

VEnti etiā oriētales calidiores ſunt ventis occidentalibꝰ: lꝫ eniꝫ ventus fit ex vapore frigido ⁊ ſicco: tñ ex loco in quo oritur ⁊ ꝑ quē vadit flatus eius acqrit aliqñ ꝓprietatē alteriꝰ cōplexionis: ⁊ hoc modo dicimꝰ ꝙ aquilo eſt ventus frigidus ⁊ ſiccus: ⁊ meridies calidus ⁊ hūidus: ⁊ orientalis calidus ⁊ ſiccus: ⁊ occidētalis frigidus ⁊ hūidus. Laterales autē venti hñt ꝓprietates principaliuꝫ remiſſas: ⁊ aliqđ participāt qualitatis illius vēti verſus quē hñt gñationē: nō autē per viā illaꝝ tñ dicitꝭ oriētalis calidior occidētali: ſed ēt ideo: qꝛ ſol diutiꝰ agit in vaporē oriētalis venti ꝙ̄ agat in vaporē venti occidētalis lꝫ eniꝫ mora ſolis q̄ſi ſemꝑ ſit equalis: ita ꝙ ita diu aſcēdit in oriētē ſicut deſcēdit in occidēteꝫ tñ triplicē virtutē īfundit vapori oriētali ⁊ nō niſi ſimpliciter īfundit virtutē ſuā vapori occidētali. In oriēte enim primo emittit radiuꝫ initiās calorē in eo: ⁊ ſcđo ꝑ paulatinū acceſſuꝫ auget calorē gñatuꝫ: ⁊ tertio ꝑ pñtiā corporaleꝫ cōſumit eū ⁊ trahit ſecū aliquādiu: ⁊ tunc deinde īcipit declinare ab eo ⁊ tunc remitti incipit calor vaporis. In occidente autē verſus nos nō ita ꝓcedit ſed vapore vix illuminato ſtatiꝫ cadit ſol ſub habitabileꝫ noſtrā ⁊ maiorē vaporis partē trahit ſecuꝫ ⁊ remāet frigidius ⁊ groſſius vaporis ſuꝑ orientē ſole nō preſente ⁊ iō frigidior eſt vētus. ¶ Ex dictis aūt iaꝫ duo patēt quoꝝ vnū eſt ꝙ lꝫ ventus oriētalis calidior ſit vēto occidētali ⁊ ſubtilior ⁊ clarior tñ in mane cū ſol agit in ipm calidior eſt ⁊ purior ⁊ ſubtilior ⁊ ſanior ꝙ̄ poſt meridiē qñ ſol declinat ab ipſo: eo ꝙ tunc icipit vapor frigiditate ꝓpria ⁊ loci inſpiſſari ⁊ turbari ⁊ frigidiorē reddit vētuꝫ. Ecōtrario aūt eſt de occidētali ꝓpter oppoſitā cām. ¶ Alteꝝ autē quare rubor in mane ſignificat pluuiā: ⁊ in ſero ſignificat ſerenū: qꝛ.ſ. in mane rubor eſt ſignū ꝙ ſol vaporē eleuatū ī īferiori hemiſperio trahit ſecuꝫ ad ſuꝑius ⁊ ibi calore ſuo facit aſcendere ad locū altuꝫ frigidū vbi eſt gñatio pluuiaꝝ. In ſero autē rubor ſignuꝫ eſt ꝙ ſol vaporē eleuatū ī ſuꝑiori hemiſperio trahit ſecuꝫ ad inferiꝰ hemiſperiū ⁊ emundat ſuꝑius hemiſpiū ⁊ ſerenat ipm a vaporibꝰ ex qbꝰ generanꝭ pluuie. ¶ Patet etiā ex his ꝙ ſol aliqñ eſt cā abſciſſionis vētoꝝ: ⁊ qñqꝫ eſt cā alterationis ventoꝝ. Cā autē ventoꝝ eſt duplex.ſ. gñando ⁊ eleuādo vaporē qꝛ vapor aliqñ gñatus ſtat vſqꝫ ad locuꝫ vbi a frigiditate qua reꝑcutiꝭ eleuari nō pōt ⁊ ſol calefaciēdo eū eleuat ⁊ tunc fit vētus ⁊ hoc modo precipue flat vētus in die ⁊ abſcidiꝭ in nocte. Abſciſſionis autē vētoꝝ eſt cā duplex.ſ.ꝑ feruorē ⁊ remotionē. Per feruorē qđeꝫ qñ ita calidus eſt ꝙ multo plus conſumit de vapore ꝙ̄ eleuet: qꝛ tunc id qđ eſt in terra extrahēdo ꝯſumit ⁊ redigit terrā in puluerē qui ꝓpter nimiā ſiccitatē euaporare nō pōt. Per remotionē autē cum adeo oblique reſpicit terrā aliquātuluꝫ ꝙ frigus cōgelās fortiſſime inducitꝭ: tunc eniꝫ pars terre ita coheret parti ꝙ non pōt ſeparari vapor ab ipſa ⁊ ſol debilis caloris eſt qui quaſi nihil eleuat. Cā āt alterationis eſt ſicut diximꝰ de vēto oriētali ⁊ de vento occidentali: qꝛ hos precipue alterat eo ꝙ illis obuiat in curſu ſuo cum mouenꝭ ab oriente in occidentem.

¶ Cap.26m. Quare vētus meridianus facit pluuias ⁊ aquilonaris diſſipat eas.

EST etiā cōſideratione dignū quare vētus meridiei excitat nubes turbidas ⁊ aggregat eas qñ ſparſe ſunt in celo ⁊ inſpiſſat partes eaꝝ. Septētrio autē ecōtrario facit: qꝛ delet nubes ⁊ ſeparat partes eaꝝ. Cauſa autē huiꝰ ꝓxima qđem eſt ꝙ meridies hꝫ curuitatē in flatu ſuo ⁊ vapore flatum faciēte ſicut res lata ⁊ longa ⁊ ſpiſſa cuius extrema ſunt flexuoſa hoc eſt verſus mediuꝫ ſui inflexa: ⁊ īuoluta cōtinue: ⁊ ideo cuꝫ flat inuoluit in ſe partes nubiuꝫ inuentas ⁊ generatas ſuo calore in aere in omni via per quā trāſit: ⁊ iō in flatu ſuo nubes aggreganꝭ ⁊ partes eaꝝ cōponunꝭ ⁊ īſpiſſantur ⁊ ingroſſanꝭ ⁊ efficiunꝭ turbide ⁊ deſcēdētes per pluuias. Septētrio autē eſt recti flatus ſicut res cuius extrema cōtinue ſm rectā lineā diſtrahunꝭ a medio ⁊ ideo etiā diſtrahit partes nubiū inuentas in aere ⁊ diuidit eas abinuicem: ⁊ ſua frigiditate reprimit terrā ne mā vaporis aſcendat ⁊ iō inducit ſerenitatē. Si autē vlterius aliquis querat quare extrema in meridionali vēto ſunt flexuoſa ⁊ in aquilone diſtracta ⁊ recta. Dico huius eſſe tres cauſas ſimul congregatas: vna quidē eſt ex parte meridiei cōtinua: ⁊ mā vaporis humidi eleuatio ꝓpter quā pars vaporis intrat in vaporē ⁊ īſpiſſatur ⁊ ideo extrema eius cōtrahunꝭ in ſeipſa: qꝛ ſpiſſando facit eum infrigidari aliquātuluꝫ ⁊ accedere ad nām aque. Scđa autē cauſa eſt pugna duoꝝ vapoꝝ quoꝝ neuter intra ſe claudit reliquuꝫ: ſed īueniunt in aere ſe ⁊ cuꝫ humiduꝫ fugatur a ſicco inflectiꝭ ⁊ cōuoluiꝭ in ſeipm. Tertia cauſa que potiſſima eſt hec ꝙ meridionalis a flatu ſuo a calida regione venit in frigidā: ⁊ ideo quāto plus venit flando ad aqlonē tanto plus gñaꝭ ⁊ inſpiſſaꝭ ⁊ cū in extremis minus dominetur calor eleuās ꝙ̄ in medio ideo in extremis ſpiſſaꝭ ⁊ cōuoluiꝭ in ſeipm ⁊ efficiꝭ flexuoſus: hoꝝ autē trium oppoſita ſunt in vento aqlonari ⁊ ideo ipſe eſt motus vēti. ¶ Adhuc autē vt facilius iſtud imagineꝭ faciemus figurā. Sit eni habitabilis nr̄a frigidi circulus.a.b.c.d. ⁊ linea.l.m.n. ⁊ ſit locus frigoris in aere.o.p.q. aut ſit aer inter frigus ⁊ terraꝫ.e.f.g. ſit aquilo cuius extrema.f.g. diſtrahunꝭ a medio qđ eſt e. ⁊ h.i.k. ſit meridionalis cuiꝰ extrema.i. ⁊ .k. cōuoluunꝭ verſus mediuꝫ qđ eſt.h. ſicut apparet in hac deſcriptione ⁊c.

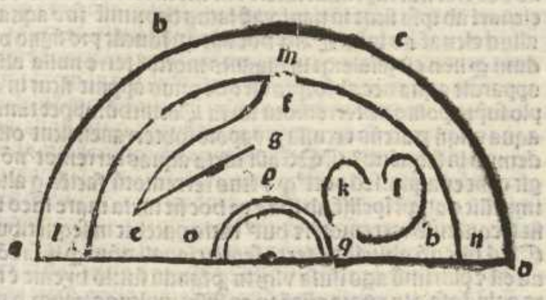

Aquilo Terra Meridies

¶Tractatus ſecūdus tertij libri Metheoroꝝ de terremotu.

¶Cap. pᵐ. Que tractatus intentio: ꝛ quis dicendoꝝ ordo.

In pho autē ſcdo metheoroꝝ cap. 2. circa dimidium ibi. De cōcuſſione āt ꝛ motu terre poſt hoc dōm. 3.

Superius expeditū eſt de ventis qui generantur ex vapore terreſtri ſimplici ſubtili qui trāſcendit aerē ꝛ impellit ipm. Nunc autē cōſequens eſt dicere de terremotu: qꝛ monēs terrā in genere cōuenit cū ventis cum vtrunqꝫ iſtoꝝ cauſeť a vapore ſicco terreſtri lꝫ terre motus cauſetur a vapore groſſo in elemēto inferiori: ventus aūt ex vapore terreſtri ſubtili in elemēto qđ eſt de ſuperiorib⁹: ꝛ ideo determinatio vnius cōſequēter adiungiť determinationi alterius: qꝛ cōueniunt in mouente vt diximus: ꝛ etiā in hoc ꝙ vtrūqꝫ eſt ex vapore terreſtri ſimplici. Dicemus aūt de terremotu. ¶Quid ſit ꝛ que ſit cauſa eius ꝛ quis motus eius ꝛ tēpus ꝛ locus ꝛ ſignū ꝛ mora ꝛ effectus ꝛ alia que de ipſo cōſideranť: tangētes autē qđ ſit terremotus pmo dicemus opiniones alioꝝ diuerſas ꝛ poſtea redibimus ad opinionem Ariſto. ꝛ ad veritatem ꝛc̄.

¶Cap. 2ᵐ. De improbatione Anaxagore ꝛ ſequētiū ipm: ꝛ de eſſe teremotus in eo ꝙ dicebant ignē facere terremotū.

Fuit aūt opinio Anaxagore ꝙ ether qui ſm eū eſt aer inflāmatus ſicut eſt aer altus iuxta ignē quē ſupiorē aerē eſſe ſupra diximus deſcendit inferius: ꝛ in terrā penetrat pp ſuā ſubtilitatē ꝛ occultať in ea ꝛ in iteriore ei⁹ parte agitať ſurſum ꝛ deorſum cū exire nō pōt ꝛ tunc terra mouetur ꝛ ille motus eſt terremotus. ¶Hoc autē qđ dictū eſt de poſitione Anaxago. breuiter dixit Ariſto. ſicut tñ apparet ex dictis ei⁹ Anaxago. poſuit modū deſcēdendi ignē ꝛ penetrādi in terra ꝛ qualr terrā mouet. Dixit eni ꝙ deſcēdit immixtus nubib⁹ ſicut videmus nubes frangi ignē emittētes ꝛ cū nube reſoluta in mā terreſtri deſcēdit ad terrā: ꝛ p ſubtilitatē ſequēs nām ſuā in qua deſcendit que eſt puluis vapori imixt⁹ penetrat in terrā: ibi enī excitat eſtu ex terra quendā vaporē ſurſum quē cū cōſumpſit: ꝛ ſit liber nitiť trāſcēdere in altum: ꝛ impetu ſuo corpora obuiātia ꝯcutit ꝛ cōuellit: aliqñ autē mouet motu cōcuſſionis ſolū ſi cōuellere non pōt. Sunt autē alij qui ſecuti ſunt Anaxago. in parte qui dixerūt ignē eē cām terremot⁹: ſed aliter: dixerūt enī ignē deſcēdere quēadmodū dicit Anaxa. ſed in terra nō dicūt eodē mō agere: ſed dicūt ꝙ ignis in terra clauſus efficiť calidior ꝙ̄ ſi clauſus nō eēt: ꝛ iō ꝯſumit corpora ſibi vicina ꝛ facit choſmata ꝛ hiatus magnos ſub terra ita ꝙ ſupior terra nō ſtat ſup ſolidum: ſed hꝫ ſubter itercapedines ſicut ſi ſtaret ſup colūnas: cōtingit aūt ꝙ igne aliqñ ille colūne qb⁹ ſupior pars terre innititur cōuelluntť ſicut cadunt trabes cōbuſta iam domo: ꝛ tūc ſit terremot⁹ aliqñ dehiſcēs deglutiēdo hoies ꝛ villas qñ latum eſt incēdiū ſubtus: aliqñ aūt cōcutiēs ſicut qñ eſt paruū incēdiū in terre viſcerib⁹: hec autē opinio diciť eē Empedoclis. Fuerūt adhuc alij in parte cū iſtis cōuenictes: qui dixerunt ꝙ ignis deſcēdit in terrā modo pdicto: ſed cū deſcēdit ꝛ clauſus fuerit tūc terrā cū hūido qđ in ea eſt bullire facit: ſicut videmus ꝙ bullit aqua in olla ad ignem qñ olla eſt bene coopta: res aūt que bullit moueť ꝛ ideo ſit terremot⁹ in tali ebullitiōe ꝛ hec opinio diciť eē Pithagore. Adhuc aūt etiā Anaximenes qui ignē ponit eē cām terremotus: ſed differt ab oib⁹ predictis: dicit enī nālez eſſe calorē terre: ꝛ terrā hūe nālez calorē quo viuificat ea que naſcunť ex ipſa: ꝯtingit aūt terrā ſeneſcere ꝛ per calidū deficere humidū: ꝛ tūc ſimul etiā euaporare calidū: terrā āt dixit ſeneſcere ſicut oīa alia ſeneſcunt: antiquata autē cōuelluntť ꝛ ꝯtremiſcūt ēt ſi nihil ea impellat ſicut mēbra ſenū primo tremunt ꝛ poſtea cadunt ꝛ diſſoluunť ꝛ hmōi tremorē ꝛ cōuulſionē terre antiquate poſuit eſſe terremotū ſiue tremat calore ꝛ hūore nālib⁹ deficiētibus ſiue cōuellať calore ꝛ hūore in toto deſtructis: oēs aūt iſti ſigno quodā vſi ſunt ad pbationē ſue opionis. ſ. qꝛ in terremotu frequēter iueniť effect⁹ ignis: ꝛ hoc dupliciter: qꝛ aliqñ cinis exiens cū impetu iueniť de loco in quo eſt terremotus: ꝛ loca ſubtus iueniunť cōbuſta: aliqñ autē videnť ardere quedā loca per aliqđ tēpus que poſtꝙ̄ arſa ſunt ꝯuulſa iueniunť ſicut expreſſe apparet in quibuſdā mōtib⁹ vulcanicis qui poſtea corruerunt in tali ꝛ tāta diuerſitate iueniunť opiniones antiquoꝝ qui ignē dicebāt eſſe cauſam terremotus.

¶Cap. 3ᵐ. De improbatione opinionum dicentium ignem deſcendere ꝛ facere terremotum.

Jcut autē phus breuiter trāſiens nō tetigit niſi opionē Anaxago. eo ꝙ illa ſit radix oium aliarū: ita breuiter iprobat vtrāqꝫ partē iſtius opinionis oſtendēs ꝙ ignis nō deſcēdit: ꝛ ſi deſcēderet nō eēt hec opinio eius que dicta eſt. Primū aūt hoꝝ. ſ. ꝙ ignis nō deſcēdit pbať ex hoc ꝙ nullū ſubtilis ſubſtātie corpus nāliter deſcēdit deorſum: ignis autē eſt ſubtiliſſimū corpoꝝ ſpecie: ergo nō pōt p nām ppriā deſcēdere deorſum: ꝙ ſi aliqs dicat ꝙ nō deſcēdit per nām ppriā: ſed potius imixtus nubib⁹ ꝛ vaporib⁹ ꝛ rorib⁹ ſicut ꝛ Anaxago. dicit ꝙ deſcēdit in ipſa nube: ꝛ ſicut nos diximus in libro de gñatione: ꝛ etiā in iſto: dōm ꝙ hoc veruꝫ eſt: ſed tunc pbať ꝙ hec nō ſit eius opatio: ſed poſt ipm tunc venit ad mixtionē corpoꝝ pficiendā: aut ſi venit in terrā in cauernis terre eleuat aquas ad hoſtia ſuoꝝ fontiū ſicut nos diximus ſupra. ¶Amplius qđ nō eſt mobile ad latus nō facit terremotū qui quaſi ſemp eſt ad latus. Jgnis autē nō eſt mobile corpus ad latus: ſed tm̄ ſurſum. ¶Adhuc ſm hoc terremotus nō eēt niſi ſurſum ꝛ deorſuꝫ: qđ falſum eſt: cū ſepe per motū tremoris eſt ſicut nos oſtēdemus ifra in iſto tractatu. ¶Adhuc aūt ſi eēt terremot⁹ q̄dā terre ebullitio deberet fieri p motū piectiuū terre a loco maioris caloris ſicut nos videmus in olla bulliēte: ꝙ a parte olle que tāgit ignē aqua recedit ad partē poſtremā: hoc āt mō nō videm⁹ fieri terremotū. Si aūt fieret igne ꝯſumēte iferiora ꝛ deijciēte ſuperiora ſicut eſt in incēdio domoꝝ nunꝙ̄ fieret terremot⁹ niſi p foueā in quā caderet terre ſupior pars: hoc āt falſum eſt qꝛ ſepe ſit ita ꝙ loc⁹ nō niſi tremit: qñqꝫ āt ſit p diuiſioneꝫ terre a terra ſicut narrāt hyſtorie veteꝝ ꝙ oſſa mons aliqñ cōtinuus fuit mōti q vocať olympus ꝛ p terremotū p lōgū ſpatiū eſt ab eo diuiſus: ꝛ aliqñ Sicilia heſit appulie ꝛ ex ea diuiſa ē p terremotū ꝛ mare fluxit i mediū: ꝛ ſic Hiſpāia aliqñ heſit Africe ꝛ ſili modo ꝛ cā ferť ab ea iteriecto mari diuiſa: ꝛ hoc narrat Sene. i li. nāliū qōnū. Si āt eēt ex terre antiqtate tūc ibi accidere deberet ꝛ nō frequētius in eiſdē locis. ¶Adhuc aūt in terra humecta ꝛ calida ꝛ molli frequentius accidit ꝛ illa non habet proprietates eius qđ cōfectum eſt per ſenium. Cōſtat ergo ꝙ iſte opiniones ſunt erronee. Nota viꝫ terremotus ſeparatiuam.

¶Cap. 4ᵐ. De opinionibus eorum qui dixerunt aquaꝫ eſſe cauſam terremotus.

Democrit⁹ aūt dixit ꝙ terra eſt itus cōcaua hñs in ſe radices oium aquaꝝ iſtaꝝ que manāt ſup terrā ꝛ hꝫ in ſe ſpatia mariū ꝛ tāto magis vacat vt ſe dilatet in aquaꝝ ſpatia quāto libera eſt ab exercitio habitatiōis: cū g̃ ex aliq̄ cā recipit additiōes aquaꝝ ſiue ex pluuijs cadētib⁹ ſup terraꝫ: ſiue ēt ꝙ aq̄ ſub terra fluēs p caſuꝫ in ſpaꝫ alicui⁹ magni corporis ipediť ꝛ redundat ſup ripā: ſiue ēt ꝙ ſub terra iungitur ei alia aqua ex aliqua cā: ꝛ iō ſup ripā inūdat tūc cōmonet terrā que eſt circa ꝛ ſup eaꝫ ppter hoc ꝙ artus eſt ei loc⁹ ꝛ impetu tunc cōcutit terrā in aquā impingit ꝛ motus ille eſt terremotus. Jn genere autē cauſe iſtius ſed nō in modo cauſalitatis cōuenit phus qui in libris arabicis corrupti nominis eſt ꝛ diciť Jſminis de ciuitate que vocať Chius: ſed ſꝫ veritateꝫ vocať Methodorus q de ciuitate vocata Chius fuit: hic enī dixit ꝙ terra aliqñ poſt hūefactionē vehemēter

ericcatur ⁊ ideo ſcindit ⁊ cū poſtea venit pluuia influit aqua
pluens in cōcauitates eius ⁊ occultatꝛ in ea: ⁊ cōgregatꝛ in ali
quo loco tāta ꝙ terra natat ſup aquas illas: ⁊ tūc poſtea de/
clinat aqua ſub terra ad ꝯcauitatē aliā: tūc terra que natabe
rat ſup aquā deſcēdit vel declinat ad latꝰ ⁊ illa ꝯcuſſio ē ter/
remotꝰ. In idē fert opinio Thaletis mileſij q dixit totā ter/
rā eſſe ſubiectā hūori ⁊ totū occeanū eſſe ſub terra ⁊ ſupiorē
terrā eē ꝙ̄ ſit aqua: ⁊ iō portari terrā ab aq̄ ſicͤ qðdā magnuʒ
nauigiū qð cū pp offenſionē aque ex vēto vel ex hoc ꝙ impin
git in aliqd inundat: vel ad vnā parteʒ declinat tūc fit terre/
motus. ¶ Oēs aūt iſte opiones pro argumēto ſue ſnie acci/
piunt id qð ſepiſſime aque apparēt i terremotu que ante nō
apparuerūt: ⁊ iteꝝ ꝙ iuxta mare ⁊ magnas aquas ſtagnan/
tes multū frequētiꝰ fit terremotꝰ. ¶ Adhuc aūt q: in ſepten
trione iuxta mare q̄ſi ꝯtinue terra tremit ſi fiat fortis curſus
equi vel hois ſup eā ⁊ tremit p fortē motū q fit ſup terrā illā
p lōgū ſpatiū: ita ꝙ vaſa plena liquoribꝰ effunduntꝛ ⁊ hoc vt
illi dicūt ex hoc ꝙ terra illic plus ſubiecta eſt elmto hūido ꝙ̄
alia ⁊ mouetꝛ ad latera ſicut nauis. ¶ Addūt ēt iſti ꝙ nō cre/
dendū eſt ꝙ terremotꝰ fiat ſpiritu aliquo mouente terrā ſiue
ſit aer ſpūs ille ſiue vapor: q: minus forte nō mouet id qð eſt
magis forte. Cōſtat aūt ꝙ terra ſolida ⁊ lapides magis for
tia ſunt ꝙ̄ ſpūs tenuis ſiue ſit vapor ſiue aer. ¶ Adhuc autē
adijciūt in argumētū ſue credulitatis ꝙ a ſili cā fit motꝰ ter
re ſubtus: ⁊ terreſtriuʒ ſupius: videmꝰ aūt ꝙ ſpūs vel aliud
corpꝰ tenue raro deijcit lapides de mōtibꝰ ⁊ eradicat arbo/
res ⁊ deijcit edificia que ſingulis annis ad oculū videtꝛ fieri
inundatione torrentiū ⁊ aliaꝝ aquaꝝ ⁊ talis ruina fit ſubito
hoibꝰ iprouiſis. Cū aūt ea que fit p ventū ⁊ ſpūm ipellentem
aerē. Dicūt ēt ꝙ ſicut ſūt duo ipulſa ꝙ ita ſm nature ꝯgrui/
tatē duo debēt eē ipellētia. Aer āt ⁊ terra duo ſunt ipulſa: eſt
ḡ aliud aerē ipellēs: ⁊ hoc eſt ſpūs: ⁊ aliud terrā qð eſt aq̄ cuʒ
ipetu fluēs. Mirabile aūt iſtis videtꝛ ſi nā ſagax ⁊ ingenioſa
eodē impellēte repelleret forte ⁊ debile ⁊ id qð facile mouetꝛ
⁊ id qð difficulter cōcutitꝛ. Hec ergo ⁊ ſimilia ſunt que dicūt
illi qui ponunt eſſe cauſaʒ terremotus aquam.

Motiua opinionis.

¶ Cap. 5m. De improbatione omnium opinionum ponētiuʒ ex aqua eſſe terremotum.

Riſtoteles aūt nimis breuiter tangit hoꝝ ipro
bationē: ⁊ iō opʒ nos addere dictis eiꝰ ſicut ad/
debamꝰ vbi enumerate ſunt opiones. Ponit
aūt dictꝰ phūs duas rōnes que ſunt ꝯ oēs opi/
niōes iſtas i cōi: quaꝝ vna ē: ꝙ ſi ex aq̄ eēt terre
motꝰ tūc fieret terremotꝰ in oi terra: q: aut ois
terra natat ſup aq̄s vt dicit Thales: aut ifunditꝛ aqs vt di/
cunt alij: ſed hoc eſt falſuʒ: q: nō i oi terra iuenitꝛ terremotꝰ.
¶ Scða ratio ꝯ oēs p̄habitos phos: ē q: ſi terremotꝰ eēt ex
infuſione aque ſub terra tunc nunq̄ ſiccꝰ locꝰ hūectari poſſet
niſi terra ibi moueretꝛ qð iteꝝ pʒ eē falſuʒ ꝙ locꝰ ſiccus hume
ctatꝛ ⁊ hūidus ericcatꝛ abſqʒ eo ꝙ fiat terremotꝰ. Eſt aūt ſpe
cialiter ꝯ Democritū: q: ſi ipſe veꝝ dicit tūc loca fontiuʒ ſe/
piſſime tremere deberēt ⁊ hoc nō iuenitꝛ. ¶ Adhuc nūq̄ ter/
remotꝰ eſt ſine aqua: ⁊ hoc nō veꝝ eſſe oñdetꝛ infra vbi dicetꝛ
ꝙ tpe Herculis nō aqua ſʒ cinis exiuit de terremotu q fuit
iuxta Corinthum. ¶ Adhuc aūt terremotꝰ deberet eē ſemp
cū ruinis terre: qð iteꝝ nō ſemp iuenitꝛ q: nos videmꝰ ꝙ hec
aqua cauat ⁊ ruit in p̄ceps ⁊ tremit tādē ſtans in eodē loco.
¶ Cōtra Methodoꝝ aūt chiū iō ē ꝙ terra nō eſt elntū cuiꝰ
ꝓpriū nō ſit natare ſup aq̄s ſʒ potiꝰ terra deſcēdit i aqs: ⁊ iō
nihil eſt qð dicit terrā ſubiectā eē aquis ⁊ ſm aque curſuʒ de
clinare. ¶ Adhuc aūt in loco fixo marie ſm Methodoꝝ de
beret fieri terremotꝰ: q: ibi plurimas aquas recipit ifluētes
terre. Sed ꝯriū huiꝰ iuenitꝛ p experimētū: q: locus multaꝝ fi/
xuraꝝ minime tremit. ¶ Cōtra pōneʒ vō Thaletis ē ꝙ nā/
lis ordo elntoꝝ eſt ꝙ aq̄ ſit ſup terrā: ḡ aqua nō ē itegraliter
nec quātū ad radicē primā in terra. ¶ Adhuc ſubtilioris ele
mēti maior eſt locꝰ: ſed aqua ſubtilius ē elntū ꝙ̄ terra: ḡ ma
ior eſt locꝰ aque ꝙ̄ terre: ḡ aqua nō eſt i terra ſicut dicit Tha
les mileſius. ¶ Adhuc aūt cū ois terra ſit ſubiecta aquis ſʒ
Thaletē ois terra ðberet hic motū q ē terremotꝰ. ¶ Adhuc
ſi motus terre eſt ſicut motꝰ nauigij nō deberet eē terremo/
tus niſi ad latus vnū vel ad vtrūqʒ: ⁊ hoc nō videmꝰ: q: ifra
oſtēdemus ꝙ motus terre motus plurime māe eſt ſurſum ⁊
deorſuʒ. ¶ Adhuc autē ſm Thaletē aqua exiēs a terremotu
nō deberet niſi ſupfundi lateri vni motu terre: ⁊ aliud dēret
eleuari ab ipſa ſicut in naui vnū latus deprimitꝛ ſub aqua: ⁊
aliud eleuatꝛ ab ipſa. ¶ Ad hoc aūt qð iducūt pro ſigno dicē
dum ꝙ non eſt gñale: q: in magnis motibꝰ terre nulla aliqñ
apparuit aqua nec abſorpta eſt que prius appuit ſicut in exē
plo ſupra poſito de terremotu iuxta Corinthū: appet tamen
aqua aliqñ p accñs excuſſa p vaporē ſubterraneū ſicut oſten
demus in ſequētibꝰ. ¶ Qð aūt iuxta aquas terremotꝰ nō co
git ꝙ ſit ex aqua: ſed potiꝰ ꝙ vētus terremotū faciēs q aliqñ
impellit ⁊ aliqñ ipellitꝛ ab ipa ⁊ q: hoc ſit iuxta mare ideo ibi
fit frequētius terremotꝰ: ⁊ huiꝰ ratio patebit in ſequētibus.
¶ Ad hoc qð obijcitꝛ de terra ſeptētrionali dðm ꝙ ipſa cōca
ua eſt ⁊ plurimū aqs ifuſa vſqʒ in ꝓfundū ſui: iō hyeme ē to/
ta paludoſa ⁊ in eſtate gñatꝛ in ea ſpūs multus ⁊ vapor q mo
dicū coartatꝰ facit terrā tremere: coartatꝛ aūt ipulſu curren/
tium ſup ipſaʒ: ꝙ aūt ventꝰ multus ſit in ipſa dixit expimēta
tor ꝙ ipſe forauit terrā lancea lōga ⁊ exiuit ex foramine ven/
tus q fere diruerat domū. ¶ Ad hoc aūt qð dicūt ꝙ incōue/
niens videtꝛ ſi corpꝰ tenue moueat: dðm ꝙ aer cuʒ tonitruo
ſcindit lignū: vapor tñ ſpiſſior eſt ꝙ̄ aer ⁊ iō fortiꝰ ipellit ⁊ qð
nō pōt facere p ſe facit repcuſſus eo ꝙ mobilis ſit in oēm par
tem qð nō facit aqua ⁊ iō aqua que ſimplr deſcēdit nō pōt fa
cere iſtud. ¶ Ad id qð vlteriꝰ inducunt dðm ꝙ vapor terre/
ſtris in ſupioribꝰ magis ꝯuellet res corporales ꝙ̄ aqua: ſed
⁊ ſi aqua facit in ſublimi vbi obſtaculuʒ nō hʒ qd ꝯñtie eſt vt
hoc ipm faciat in profundo terre vbi plurima hʒ obſtacula.
¶ Ad vltimū aūt qð dicūt ꝙ ſi ſunt duo ipulſa ita neceſſe eſt
eſſe duo ipellentia: dicendū ꝙ hoc argumētū logicū eſt in na
turis dñſoriū: ⁊ ꝓcedit ex falſis q: nā opatꝛ p pauciora ꝙ̄ pt:
⁊ iō cū ſufficiat vnū ipellēs ad aereʒ ⁊ groſſa ⁊ fortia que ſunt
ſup terrā in aere multo magis idē ipellet ptes terre ſubter/
raneas: ⁊ ideo nō opʒ ꝙ aliud ipellat corporalia in imo ꝙ̄ in
ſupremo: ſed potiꝰ rōnale eſt ꝙ ſit ideʒ ſicut infra ꝓbabitur.

¶ Cap. 6m. De eſſe ⁊ cauſa terremotus ſm veritatē.

Erremotus aūt eſt id qð dicimus nunc. ſuppo
natꝛ enim nobis ea que ſupius in ſciētia huiꝰ
libri determiata ſunt. ſ. ꝙ vapor eſt duoꝝ gene
rū. ſ. vapor hūidus: ⁊ vapor ſiccus: cū eniʒ terra
ſit in nā ſua ſicca humectatꝛ tñ cum pluit: ⁊ ſole
tunc agēte in eā eleuatꝛ ex ea vapor humidus ⁊
vapor ſiccus. Diximus aūt in precedētibꝰ ꝙ vapor ſiccus a
terra eleuatus eſt vētus: ipſe eniʒ eſt qui eleuatꝛ ex terra per
caliditatē ſolis puenientis ad eā: ⁊ eſt radix ventoꝝ ⁊ p̄ncipiū
eoꝝ: factus autē per duos modos: eſt enim aliqñ ſubtilis in
ſuperficie terre eleuatus: ⁊ ille trāſcendit aerē ⁊ cōcutit ipm:
aliquādo aūt extrahitꝛ de ꝓfundo terre: ⁊ eſt groſſus non po
tens expirare pp terre ꝓfunditatē ⁊ ſoliditatē: ⁊ inuenit loca
cōcaua ſubtus in terra: ⁊ ille coartatus in ventribus cōcaui
tatum terre facit terremotū: cuʒ eniʒ coartatꝛ aliquo ſimilis
generis vel diuerſi veniēte ad ipm ⁊ cōprimente eum agitatꝛ
in imis terre viſceribus: ⁊ agitatio hec impingit locū corpo
ris obſtantis: ⁊ remouet eū ⁊ hec vocatꝛ motio terremotus:
ꝙ autē ita ſit vt dictuʒ eſt probatꝛ per hoc qð ſit in manifeſto
ſuper terrā. Si enim quatuor cōſiderentꝛ elementa ⁊ impreſ/
ſiones eoꝝ non inuenitur aliqð qð poſſit facere huiꝰ impul/
ſionem niſi ventus. Si enim cōſideretꝛ ignis cōſtat ꝙ ex igne
nihil ſpirat per euaporationē: ipſe enim ignis in ſe mouetur
ſurſum tm̄: ⁊ ideo nō habet motū ad latus: nihil enim impel
lit corpora groſſa niſi qð ad latus eſt mobile. Eodem modo
probatꝛ ꝙ terra ſm ſe nō mouet corpora cōcutiendo: cuʒ ipſa
ſit mobilis deorſum tm̄: ⁊ dictū eſt ꝙ opʒ ꝙ id qð cōcutit cor
pora ſit mobile ad latus. Amplius aūt terra mouetꝛ in terre/
motu: nunq̄ aūt idem eſt motū ⁊ mouēs: vt in 7° phicoꝝ de/
claratꝛ: ergo terra nō erit mouēs in terremotu. Aer enim ſm
ſe nō facit hoc: q: nō mouetꝛ niſi habeat mouēs: ⁊ tūc oporte
ret ꝙ illi aeri mouēs poneretur. Adhuc aūt aer in nā aeris
aſcēdit in terra vt in celo ⁊ mūdo declaratū eſt: videtꝛ ḡ nō tā
tus in terra poſſe ꝯtineri q terrā mouere poſſit. Aqua aūt ꝙ
facere nō poſſit terremotū ſupra eſt oñſuʒ ḡ nec vapor aqueꝰ
q: ille frigiditate terre ſtatim ꝯuertetꝛ in aquā: ḡ ꝙ hoc ſit in
aquā ēt ſi ſub terra gñaretꝛ relinquitꝛ ergo ꝙ hoc ſit vētꝰ. Am
plius aūt hec opatio venti eē videtꝛ ſup terrā. videmꝰ eniʒ ꝙ
vētus oia cōcutit ⁊ mouet corpora in ſupficie terre manētia.
Mouet eni ignē aliqñ exufflādo ipʒ a cōbuſtiōe ⁊ extiguēdo

In pho vbi ſupra.

corpora accenſa: aliqñ aũt amplius inflãmando accenſa corpora ⁊ faciẽdo ꝙ ignis penetrat in ipſa ita ꝙ interiꝰ exeſtuãt ⁊ adurunt᷑: aliqñ aũt ſua agitatiõe fit ipſe incẽſus: ſicut fit in nube fulgurãte: ⁊ aliqñ itrans poros terre ⁊ ꝯfricatus icendit ignem in mã ſulfuris: ⁊ auripigmenti: eodem aũt modo videmꝰ ꝙ mouet aquã vndas eleuãdo in plana ſuꝑficie maris: aliqñ aũt ex oppoſitione ventoꝝ vnde obuiant vndis ⁊ fiunt ꝓcelle altitudines montiũ adequãtes: ⁊ aliqñ de terra plurimã aquã exufflantes ⁊ faciẽtes diluuiũ ⁊ ſubmerſiones terraꝝ. Eodẽ modo videmꝰ ꝙ ꝯuellit edificia ⁊ ſtructuras magnas ⁊ arbores ⁊ ſaxa ingẽtia. Si ergo oĩa hic vapor venti ſubtilis in ſuꝑficie terre ꝑficere põt: nõ eſt dubiũ quin ventus ex vapore groſſo in viſceribꝰ terre gñatus poſſit mouere terrã: ⁊ aliqñ ꝯuellere qñ fuerit plus ꝯfortatus. Adhuc aũt probat᷑ ꝙ terremotꝰ eſt ex vapore terreſtri: q̃ eſt principiũ venti: ſicut diximꝰ ex hoc ꝙ terremotꝰ eſt frequẽtius qñ flant venti. Dico aũt qñ flant venti poſt terremotũ: q̃ ante terremotũ aura frequẽter ſolet eẽ qeta ſicut ĩfra determinabit᷑: nõ eniꝫ hoc ꝯtingit ꝙ vẽtus flat poſt terremotũ niſi hac de cã: q̃ mã terremotꝰ ſubtiliata expirat de terra: ⁊ calore ſolis attrahit᷑ ad ſuꝑficiẽ aeris ⁊ ibi eſt ꝑn^{m} ventoꝝ: cõſtat aũt ꝙ mã ante eũdem ventũ terremotũ facit. Adhuc aũt ſignuꝫ huiꝰ eſt ꝙ terremotꝰ frequẽtius ſolet accidere in nocte q̃ꝫ in die. In nocte eniꝫ elongat᷑ ſol a ſuꝑficie terre: ⁊ iõ calor terre euocat᷑ ad exteriora ⁊ nõ eleuat vaporẽ in itimis terre viſceribꝰ: ſed in nocte frigore noctis claudit᷑ terre ſuperficies ⁊ redundat calor ad ima ſicut dicit Tracon pħus in libro de terremotu: ⁊ iõ in imis vaporẽ eleuatuꝫ multiplicat qui multiplicatꝰ ante ſe eleuatũ cõprimit ⁊ coartat ⁊ tũc fit terremotꝰ. Sed qñ terremotꝰ fit de die tunc frequentius fit in meridie vel in diluculo: q̃ñ ille ſunt hore in qbꝰ multiplicat᷑ multorũ flatus cuiꝰ cãm dicit Tracon: q̃ aliqñ vapor in viſceribꝰ terre vel in ſuꝑficie eleuatꝰ eſt groſſus frigidus: ⁊ ſi eſt in ſuꝑficie terre tũc tangit᷑ in diluculo radijs ſolis: ⁊ ſi parua frigiditate aeris fuit detẽtus ſtatim eleuat᷑ vſq; ad locũ aeris frigidum: ⁊ ibi reꝑcutit᷑ ⁊ facit ventũ. Si abundãtior fuerit eius frigiditas nõ eleuabit ipm̃ ad locuꝫ gñationis vẽtoꝝ vbi eſt calor fortis ⁊ tunc fiet flatus in meridie. Si aũt in viſceribꝰ terre ⁊ nõ multũ in ꝓfundo: ſed potiꝰ iuxta ſuꝑiora terre ſtat ſub loco ſolido ꝑ queꝫ euaporare nõ põt: ⁊ groſſus frigidus: tũc calor ſolis aduenĩẽs multiplicat ei mãm ⁊ facit ipm̃ moueri ⁊ hoc fit leui calore vel forti ẜm ꝙ magis vel minus eſt in terra ꝓfundatꝰ ⁊ tũc iteꝝ mouet terrã ẜm huiꝰ ꝓportionẽ in diluculo vel in meridie: talis aũt vapor nõ manet ĩ aliquo tp̃e poſt meridiẽ: eo ꝙ tunc ſol declinat ab eo ⁊ redit ad frigiditatẽ priſtinã per quã ĩmobilitatur ⁊ quieſcit.

¶ Cap. 7^{m}. Et eſt digreſſio declarans qualiter quidam pħi conſentiunt ⁊ diſſentiunt a predictis.

SCias aũt ꝙ Theophraſtus Ariſto. inſecutor ⁊ diſcipulus oĩno ꝯſentit cũ dictis. Archelaus aũt qui multa ſtudioſe rimatus eſt in oĩbꝰ: cõuenit cũ dictis: niſi ꝙ ventũ dicit aerẽ motũ ⁊ hec ſunt eius ṽba in libro de ventis: venti in cõcauo terraꝝ deferunt᷑: deinde vbi iã oĩa ſpatia plena ſũt ⁊ inquãtũ potuit aer denſatus eſt is qui ſuꝑuenit ſpiritꝰ priorem premit ⁊ elidit ac frequẽtiꝰ plagis primo ꝑcutit: deinde perturbat tũc ille querẽs locũ oĩa obſtacula dimouet ⁊ clauſtra ſua conat᷑ effringere: ⁊ ſic euenit vt terra ſpiritu luctante ⁊ fugã querẽte moueat᷑. Theophraſtus aũt vt dictũ eſt Ariſto. inſecutor ⁊ diſcipulus ſic dicit. Semꝑ euaporatio aliqua eſt ex terra que modo eſt arida modo hũido mixta. hec aũt euaporatio ab infimo edita ⁊ intrĩ elata vt vlteriorẽ locũ in quẽ exeat nõ habeat retro fert᷑ ac in ſe reuoluit᷑: deinde rixa ſpũs reciprocãtis iactat obſtãtia ⁊ ſiue iterclusus eſt ſiue per anguſta emiſſus motũ ac tumultũ facit. Straton aũt pħus in pħicis ⁊ moralibꝰ multũ excellentior pluribus alijs: ponit hoc ex fuga calidi ⁊ frigidi: que cõcordiã ẜm naturã ⁊ moraꝫ inſimul nõ habẽt: ⁊ iõ ſuꝑficiẽ terre occupãte frigore calor in interiora recipit᷑: ⁊ ecõuerſo qñ frigus eſt intra calor eſt in ſuperficie: ⁊ ideo ſpũs qui vehiculũ haꝝ eſt qualitatũ ĩ vna receptus cũ alteꝝ ex hmõi ꝯtrioꝝ ſuꝑuenit fugit ⁊ qñ colliduntᷣ magnus fit ibi impetus ac cõcuſſio: ⁊ in illa cõcuſſione ẽt terra tremit ⁊ mouet᷑: ⁊ hec eſt cã ꝙ mugitus audit᷑ in terremotu vẽtis in abdito tumultuãtibꝰ: huic etiã videt᷑ Virgilius cõſentire dicẽs nunq̃ꝫ ſub pedibꝰ mugire ſolum ⁊ iuga celſa moueri niſi hoc eſſet ventoꝝ opus. ¶ Sũt alij qdã pħi quorum nomẽ nõ inueni qui dicũt ventũ eẽ aerẽ pulſuꝫ: ⁊ ſicut in corpore nr̃o ſunt vie ſanguinis que ſunt vene: ⁊ vie ſpũs que ſunt arterie ita dicũt in terra eſſe nãles vias aquaꝝ ⁊ ſpũs q ex aere circũquaq; intrãt in terrã: ſicut aũt fit in hoĩe: qñ eſt bone valitudinis: ꝙ vie ſanguinis ⁊ ſpũs ſunt libere: ⁊ ſi qñ intercipitur via ſanguinis vel ſpũs fit mala valitudo ⁊ fiunt ſpuma ⁊ grauitates ⁊ cõmotiões mẽbroꝝ: vbi ſpũs itercipit᷑ ⁊ ſanguis ⁊ tãdeꝫ rũpunt᷑: ita dicũt fieri in terra qñ valitudo elemẽti terreſtris eſt. Si aũt aliqñ itercipit᷑ curſus aque vel ſpũs prio repellit᷑ ⁊ retrorſus aliqñ egredit᷑ cũ tumultu ⁊ tremore. Si aũt illa via etiã ante ꝑoccupat᷑ alio intrãte: tunc in ſe ꝯuertit᷑ ⁊ tumultũ facit ⁊ tandẽ rupturã: hec aũt videt᷑ eſſe opinio Senece: nõ ꝙ velit terrã aĩal eſſe: ſed ꝙ habitudineꝫ talẽ ẜm nãm hꝫ ẜm hoc qđ ordinat᷑ ad gñationẽ mixtorum. ¶ Sunt aũt alij parũ ab his differẽtes: dicũt enim ſub terra ventos flare in cauernis ſicut ſupra terram: ꝯtingit aũt qñq; obuiare aquas quas multas ſub terra dicũt eſſe flatui ventoꝝ qui ẜm eos in rectũ flant oẽs: obuiãte autẽ aqua ⁊ in rectũ flatũ ventoꝝ ipediẽte ſurſum ventũ impellit: cũ in rectuꝫ nõ põt: ⁊ iõ terrã eleuat ⁊ ꝯcutit. ¶ Orpheus aũt quẽ longo poſt tp̃e ſecutꝰ eſt Poſſidonius dicit qdẽ ſpũ fieri terremotũ: ſed hũc ſpm̃ dicit eẽ terre ſpm̃ vitalẽ ⁊ nõ viã: deos iſernales: dicit enim nõ poſſe fieri ꝙ terra nõ habeat ſpm̃ vitalem que oĩa naſcẽtia terre viuificat: ſicut apparet in plantis ⁊ floribus ⁊ metallis ⁊ lapidibꝰ: ⁊ que ſuꝑiora ⁊ maiora ſe nutrit ſicut ſolẽ ⁊ lunã ⁊ ſtellas humore eleuato ab ipſo: nõ eniꝫ poſſet alijs dare actũ vite niſi ſpm̃ vitalẽ haberet: viuere eni eſt gñare ⁊ alimẽto vti: hic ergo ſpũs cũ inoffenſe fluit per corpus terre qeſcẽs eſt: cũ aũt offendit in aliqđ tumultuat ⁊ concutit vicina ſibi: ſicut etiaꝫ in aĩali fit febris ⁊ tremor aliqua cauſa morbi vel debilitatis aſcẽdente in ſpũ. ¶ Methodorus aũt in idẽ cõſonat niſi ꝙ dicit motũ terre fieri alio quodam ſpũ cũ aqua icidente in cauernas iferiores ⁊ premente ſpũm qui eſt ibi. ¶ Parchas aũt pħus partiꝫ ꝯuenit cũ Democrito partim cũ Archeſilao: dicit aquã eſſe cãm terremotus per oẽm eũdẽ modũ quo ſupra explanatũ eſt in opiniõe Democriti: ⁊ aliqñ dicit ventũ eſſe cãm terremotꝰ omni eodẽ modo dicẽs ventũ eſſe aerẽ motũ ſicut dixit Archeſilaus: ⁊ hũc incluſuꝫ ⁊ ipeditũ a libero trãſitu eẽ cãm terremotus: aliqñ aũt dicit hec duo ſimul cauſare terremotum ⁊ tũc eijci aquã duobꝰ violentiã aque iferentibꝰ. ſ. aqua per oppoſitum obuiãte fluxu eiꝰ: ⁊ ventis ex oppoſito cũ aquis veniẽtibꝰ: ⁊ aquã fortiter impellentibus: ⁊ tunc dicit fieri inundationem vel diluuiũ ẜm illius aque que eijcit᷑ quãtitatẽ. ¶ Sũt autẽ pħi qui epicuri vel epicurei dicuntur eo ꝙ ſupra alios vt ſibi videt᷑ curã de ſcibilibꝰ habuerũt ⁊ oĩa ad cauſas viſibiles ⁊ corporeas cõtulerunt: ita etiã vt deos dicerẽt ſimiles carni ⁊ ſanguini ⁊ venis ⁊ ceteris mẽbris aĩaliũ: ⁊ illi arguũt omnes pħos qui aliqđ hoꝝ per ſe dicũt cãm terremotꝰ: dicũt enim oĩa debere dicere eẽ cãm: aliqñ enĩ aqua facit: ⁊ hoc quadruplici de cã ẜm ipſos. ſ. alluuiõe paulatim infima cõſumẽdo: ⁊ tũc caſus ſequit᷑ ſuperioꝝ: aut ſubito eradẽdo fundamẽta ⁊ deijciẽdo ſuꝑedificata: aut q̃ ꝑ obſtaculũ fluxus ſui ſub terra diffundit᷑: ⁊ ſuꝑiora circũagitat aut q̃ ſuꝑ polos ⁊ colũnas terre ſuꝑior ſtat ſuper concaua ⁊ cauernas ⁊ illis ſubito inundãs icidit aqua cũ ipetu ⁊ cõtudit colũnã: ⁊ tũc ruunt in preceps ſuꝑiora: facit aũt aliqñ ignis ſicut dixit Anaxa. ⁊ tripliciter. ſ. egrediẽs ex ſublimi cũ ipreſſionibꝰ humidi aut natus in imo ex fricatiõe ſpũs ⁊ corpoꝝ: ⁊ hoc ꝯſumit ſicut ꝯſumit᷑ incendio domus: ⁊ poſtea cadit: aut etiã q̃ in cauernis eleuant᷑ nubes humide: ⁊ in his ſpũs qui incẽſus ꝑ fulmẽ cũ impetu egrediẽs ꝑcutit colũnas: ⁊ fulcimẽta qbꝰ ſuꝑior terra initit᷑ ſicut ꝑcutit fulgur de nube: ⁊ ita cadit pars terre ſuperior: aliqñ aũt hoc facit ſpũs quadrupl̃r. ſ. in ſe reflexus cũ hꝫ obſtaculũ: nec liberas vias iuenit: aut q̃ impetu cõuellit ⁊ ruere facit: aut q̃ latas aquas que ſub terra ſtagnant᷑: ⁊ velut mare efficiunt᷑ vel paludes ſubterraneas vẽtꝰ ꝑcutit que reꝑcutiẽdo terrã mouẽt ⁊ aliqñ deijciũt: ⁊ q̃ oppoſitũ venti iſernales in aqs ſibi ex oppoſito ꝯueniẽt obuiãtibꝰ ⁊ adiacẽtia ⁊ reſiſtentia deijciũt per modũ: qui ſuꝑius dictus eſt: hec ergo ſunt que de libris pħoꝝ de nã terremotus poſſunt colligi: qdã enim de terremotu loquẽtes ſimilia his dicunt.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

¶ Cap. 8m. Et eſt digreſſio ad improbandum opiniones dictas de terremotu.

Omnia aūt que dicta ſunt de terremotu ſūmatim colligēdo intelligimꝰ ꝙ oēs fere pħi in hoc cōcordāt ꝙ terremotus cauſeꝛ a vento in terra cōcluſo. Utrum aūt vētus ſit aer motꝰ vel non habituꝫ eſt in tractatu precedēte: ⁊ ideo de hoc nō loqmur hic. Similr̄ de opione Orphei qui ſpm̄ vitalē eſſe aerē ⁊ ipm̄ eſſe plenū dijs ⁊ aiabus ⁊ attrahi aias per ſpirationē aure ⁊ vētoꝝ ſm̄ aliqd diſputatio pertinet ad ſciam de aia: ſed hec tm̄ opꝫ dicere: ꝙ ſm̄ dicta ſua cōtingit terremotus equalr̄ in omni loco cū in omni loco ꝯtingat terrā fieri male habitudinis. Adhuc aūt oporteret ꝙ in deſertis ⁊ locis ſterilibꝰ ſemꝑ tremeret: qꝛ ibi precidiꝛ ab ea ſpūs vitalis eo ꝙ nihil ibi viuificet. ¶ Adhuc aūt ſpūs vitalis nō expiraret cū īpetu in exufflatione vehemēti: nūqꝫ ḡ ſm̄ Orpheū in terremotu expirat fortis vētus cū irruptiōe loci exufflatione aeris vel aque qđ falſum eſt ſicut ꝓbaꝛ infra. ¶ Amplius cū ſpūs ille ſm̄ Orpheū ſit aereus nō relinqueret poſt ſe nubes nigras in celo: quales ſepe videmus relinqui poſt terremotū: ⁊ hec quātū ad preſentē ꝑtinet ſpeculationē dicta ſunt ꝯtra Orpheū. ¶ Qđ āt Epicurus arguit ponēs vnā cām terremotus dicens multas ⁊ ſimul ⁊ ſigillatim nō bene videꝛ habere: nō enim poſe eſt vt vnius effectꝰ ſm̄ ſpēm in nā ſint cauſe plures eſſentiales: terremotꝰ auteꝫ vnus eſt effectꝰ ⁊ in nā ⁊ in ſpecie: hēbit ergo vnā cām eēntialem que eſt mā eius qđ mouet terrā ⁊ ꝯcutit. ¶ Adhuc autē nō eſt poſe ꝙ vnius ſm̄ ſpēm ⁊ opationē differētis tm̄ ſm̄ locum mā eſſentialis ſit differēs. Sed ꝯcutiens corpora ſimplicia in ſuperficie terre ⁊ ꝯcutiens ea in terre ꝓfundo eſt vnū ſm̄ ſpēm ⁊ operationē: ergo opꝫ ꝙ vtriuſqꝫ vna ſit mā eſſentialis: eſt aūt eēntialis materia cōcutiēs corpora in ſuꝑficie terre vapor terreſtris vt ſupra eſt probatum: eſt ergo eſſentialis mā etiā ꝯcutiētis terrā in terremotu vapor terreſtris: ꝯcedaꝛ ergo Epicuro qđ eſt a vento ſicut a cauſa mālī eius qđ terrā mouet. Sed aqua nō eſt mā eius ſed accidētaliter operaꝛ ad terremotuꝫ ꝑforans foramina per que redire vel indirectū flare debuit ventus terrā ꝯcutiens. ¶ Qđ āt Epycurus ignem eſſe cām terremotꝰ dicit nō eſt veꝝ niſi per accidēs. Si eniꝫ ex igne cōſumerenꝛ loca vicina forte fieret ruina circūiacentis terre. Sed talis ruina non vocaꝛ terremotus: ⁊ de hoc ſupra eſt diſputatū. Similiter nō eſt veꝝ qđ dicit de fulminibꝰ ſubterraneis: eo ꝙ non eleuaꝛ ſub terra niſi vapor groſſus īcluſus ī vapore humido: neqꝫ eſt ibi talis expulſio calidi ⁊ frigidi ad loca multū inter ſe diſtātia ſicut eſt in aere: qui diuerſaꝝ eſt regionū: qꝛ elemētuꝫ ſpiſſum huius ſubitā non patiꝛ expulſionē. Adhuc aūt ſi oia ea eēnt ſub terra de his impreſſionibꝰ que ſunt ſupra terrā: oporteret ꝙ cā efficax eſſet vis ſolis ⁊ ſtellarū ſub terra: ſicut eſt ſupra terrā: qđ non pōt eſſe veꝝ cū omnis agentis fortior ſit effectꝰ in eo ad qđ liberius tranſit actio eius qꝫ in eo ad qđ trāſit ꝑ multa media ⁊ nō libere. Adhuc aūt non eſſet ratio quare eſſent ibi impreſſiones elementoꝝ equales ſuperioribus: ⁊ nō eēnt ibi etiā ḡnationes alioꝝ ſuperioribus equales cū tm̄ non dicimus ibi generari niſi ea in quibꝰ vincit terra ⁊ mineralia ⁊ lapides: hec ergo dicta ſunt de ſecta epicureorum.

¶ Cap. 9m. Ubi ⁊ quando potiſſime fit terremotus.

Dicamus aūt nunc qñ precipue ſolet fieri terremotus: ⁊ in quibꝰ locis: vna ergo de diſpōnibꝰ loci terremotus eſt ꝙ ſit vehemens in locis in quibꝰ fortis percuſſio ⁊ aggregatio vndaꝝ ſiue procellaꝝ maris ⁊ vbi ſunt cauerne multe ⁊ latera cauernaꝝ ſunt molles terre. In talibꝰ eniꝫ locis magis frequētius coartaꝛ ventꝰ qꝫ in alijs locis. In locis enim cōcauis ad que venit ꝑcuſſio ꝓcellaꝝ maris ibi ex procellis ꝑcutientibꝰ ventū in ſe ventꝰ recludiꝛ ⁊ multiplicaꝛ ⁊ ex humore maris vie redeundi includunꝛ: ⁊ tūc multiplicatus mouet locū qui eſt in circuitu. ¶ In locis aūt cauernoſis recipiꝛ vndiqꝫ ventus per viam terre veniēs: cuiꝰ ſignuꝫ eſt: ꝙ cauerne ſubterranee apte ſemꝑ ventū expirāt: receptꝰ aūt in cauernis redire nō poterit ꝑꝑ alium ventū obuiantē: ⁊ ita multiplicatꝰ in cauerna tandē mouet cauernā: locꝰ autē mollis eſt qui diuidi ⁊ moueri pōt. Soliditas enim lapidis ſi ſit magna moueri ⁊ diuidi non pōt. ¶ Similiter terra ſicca poroſa eſt: ⁊ paulatim expirat qđ eſt in ea de vapore terreſtri. Sed mollis terra eſt que in ꝓfundo ⁊ in ſuꝑficie infuſam hꝫ humiditatē oppilantē poros eius ⁊ tm̄ ſolida nō eſt: ⁊ ideo ventū in cauerna claudit ne expiret ⁊ facile moueri poterit. Si aūt dicte terre diſpōnes in aliquo ꝯuenerint tūc ille locus frequētius hēbit terremotū. Si aūt pauciores fuerūt ſm̄ hoc diminueꝛ terremotꝰ in loco illo: ſunt aūt ſicut in loco ita etiā in tꝑe terremotus plures cōditiones cōſiderāde: cōmuniter enim loquēdo de tꝑe terremotus. In vere autē ⁊ in autūno frequētius ſit terremotꝰ: tēpus aūt ſm̄ aeris qualitatē operaꝛ ad terremotū qđ eſt multaꝝ pluuiaꝝ: ⁊ etiā tempus ſicce cōplexionis: eo ꝙ flatus vētoꝝ ſubterraneoꝝ plus eſt in tꝑibus dictis qꝫ in tꝑibus alijs. Cauſa aūt huiꝰ eſt ꝙ in vere ſicut in precedēte tractatu diximus liqueſcunt niues ⁊ frigus adhuc ſtringit terre ſuꝑficieꝫ: ⁊ ideo nō ſinit euaporare id qđ eſt in viſceribꝰ terre cōcluſum. Signū aūt huius eſt: ꝙ in vere plurima ſit euaporatio ad radices plantarū: ⁊ ideo tunc pullulāt: multiplicatis ergo euaporationibus ſub terra ſolis calore ꝓpellunꝛ ad loca cauernoſa ⁊ ibi multiplicanꝛ ⁊ terrā pulſant. In autūno aūt ꝑꝑ declinationeꝫ ſolis ⁊ caloris euaporatio groſſa ſit a terra: ⁊ qꝛ terra ſupra arida ē ex calore ſolis ꝑcedēte qui reſoluit humidū: ideo in imo terre remāſit humidū terrā continuans tm̄: ⁊ ideo euaporat in ventū: ſignuꝫ aūt huius eſt ꝙ in autūno flant venti fortes ⁊ multi: cū ergo euaporatio illa in terra teneꝛ ⁊ detruditur ad loca cauernoſa: ⁊ ibi multiplicaꝛ cōtinue ad generatam ſibi mām mouet ⁊ impellit terrā. In tꝑe aūt multe pluuie non ſit terremotꝰ ex vento qui tunc genereꝛ: ſed potiꝰ ex vētis prius generatis eo ꝙ pori terre per pluuiā claudunꝛ ⁊ vētus ante riuos aquaꝝ in terra ad loca cauernoſa ꝓpelliꝛ: ⁊ cū vlteriꝰ cadere nō poterit in ſe tumultuādo ꝯuertiꝛ: ⁊ locū īcipit īpellere: tēpus āt ſicce cōplexionis eſt tēpus calidū: ⁊ hoc exiccat humidū aqueū: ita nō remanet aliqd de ipſo qđ ad ꝯtinuitatē terre ꝑtinet: ⁊ hoc frigus ⁊ calor in puluerē vertit in ſuꝑficie ⁊ in ꝓfundo euaporare facit in ventū qui cōtinue ad generatā mām ꝓpelliꝛ vnus ventꝰ ab alio ad loca cauernoſa: ⁊ cū redire nō liceat ꝑꝑ ſequentē ventū qui impellit ꝑcedenteꝫ: ⁊ ideo ibi tumultuās dimouet locū ⁊ cōcutit: ⁊ iō ſpāliter hec tēpora faciūt terremotū: ⁊ ſi plura iſtoꝝ cōueniūt in vno tꝑe tunc certius erit ſignū futuri terremotꝰ: ⁊ prenoſticās terremotū nō in vno ſigno: ſed in multis tꝑis ⁊ loci ſignis dꝫ accipere indiciū terremotꝰ: ⁊ nec adhuc certitudinaliter predicit ſed opinādo ſicut ex ꝯiecturis. Rariſſime aūt ſit terremotus in eſtate ⁊ in hyeme: eo ꝙ vehemēs calor ⁊ vehemēs frigus abſcidunt mām ventoꝝ niſi aliqd loci opereꝛ in ꝯtrium: ſicut diximus in tractatu precedenti vbi locuti fuimus de vētis: calor enim ꝯſumēdo humidum incinerat terrā ⁊ aperit vndiqꝫ poros eius ita ꝙ nihil retineꝛ in ipſa: ⁊ in ſuperficie eius quaſi nihil euaporat: ⁊ ideo abſcidit vētos. Si tm̄ eſſet humidū fluens claudens poros terre ⁊ vētus multus in profundo tunc calor multus moueret ventū ⁊ rūperet locum: qꝛ euaporatio ſubtiliata locuꝫ quereret maioris capacitatis ⁊ ad alium locū ꝑꝑ humidū claudens poros declinare nō poſſet: talis aūt terremotus eēt cū ruptura magni ſoni: ſicut ſonus tonitrui vel vtris fracti: ecōtra aūt ⁊ magnū frigus abſcindit ventos: eo ꝙ cōprimit partē cuꝫ parte: ⁊ talis cōpreſſio impedit euaporationē: ſi aūt ventus iam ſit generatus in ventre terre ille multiplicaꝛ ⁊ īcludiꝛ in tempore aſperitatis hyemis ex calore a ſuperficie terre ad imuꝫ reflexa: ⁊ ille poteſt efficere terremotū: eodē modo ſi eſtas ſit autūnalis aure vel vernalis ꝑꝑ aliquē reſpectum ſtellarū: ⁊ ſi hyems ſit vernalis vel autūnalis nihil prohibet fieri terremotū in hyeme ⁊ eſtate: ⁊ hac de cauſa maxime: ⁊ diu durāte vidimus terremotum in Lombardia ſolē exiſtente in ſigno Capricorni ⁊ erat in pluribus ciuitatibus illius regionis ⁊ frequētius venit circa mediā noctē ⁊ poſtea quieuit. Terremotus generaliter loquēdo eſt in tꝑe ſuper qđ venit ſiccitas ⁊ in tꝑe ſuper qđ venit humiditas: ⁊ cōiter loquēdo plus eſt in tꝑe ſicco qꝫ humido: qꝛ vapor ſiccus qui eſt mā ventoꝝ plus generaꝛ in tꝑe ſicco qꝫ humido: dūmodo ſit in terra vapor ſufficiēs continuare euaporationē: in tꝑe aūt humido ſit per accidēs terremotus: qm̄ mā venti faciens terremotū non generaꝛ multum ſed qñ multiplicaꝛ humiditas in terra ingroſſaꝛ humiditas pluuiaꝝ ꝑꝑ frigus terre: ⁊ qꝛ ſeparatur ab ea aereum

qđ fuit

Propter qđ rariſſime terremotus ſit ī hyeme ⁊ in eſtate.

qꝺ fuit in ea quādo deſcendit ab alto:⁊ ideo oppilat vias ⁊
poros:per quos hꝫ exitum vapoꝛ terre:⁊ ideo vapoꝛ delat⁹
a diuerſis terre partibus ad locum vnum coartatur multi/
plicatus in ſeipō:⁊ ideo agitaꝛ de latere cauerne vno in aliū
⁊ illa agitatione dimouet locum ⁊ ſic fit terremotus.

¶ Cap.10m. De modis terremotus in quo eſt digreſſio de ſpeciebus terremotus ſm Poſſidonium.

MOdi terremotus ſunt duo:qdaꝫ enī terremo/
tus eſt per modum tremoꝛis in quo terra rece
dit frequēter a ſitu ſuo ⁊ redit ad eūdē:ali⁹ aūt
eſt ſicut magnus ſonus corpoꝝ cōfricātiū adin
uicē in aere:⁊ eſt ſonus fractiuus:⁊ iſte nūꝗꝫ ē
ſine ſciſſura loci iferioꝛis vel exterioꝛis:accidit
aūt hec diuerſitas ex diuerſitate agitationis vēti occulti in
terra:qa ſicut accidit tremoꝛ in venis aialiū ex humoꝛe diſ
ſoluēte organū:vel ex vētoſitate extrudēte ipm extra ſitū ꝓ/
priū:⁊ virtute reducente ipm in ſitu nāli:⁊ ſit tremoꝛ ita diu
donec vtus expellit vētoſitatē a mēbꝛo ita fit in loco:quādo
enim eſt vētoſitas non multa incertū hꝫ motū:⁊ tremit do/
nec inuenit locū quo diuertat vel per quē exeat:quādo autē
magna eſt ⁊ ſicca cōfricat corpoꝛa:⁊ frangit ipſa ⁊ excitat ſo
nū fractiuū:⁊ huiuſmodi exēplū eſt de vētoſitate ſicca in vē/
tre hōis concluſa:hec enī quādo eſt parua tremoꝛē facit vi/
ſceꝝ:quādo aūt multa ⁊ ſicca erit cū ſono:⁊ diuidit ſupflui/
tatē ſiccā ſibi obuiātē:vel quādoꝗꝫ erit ipſum cuꝫ exitu ſuo.
De modis aūt terremot⁹ ita dicit Poſſidoni⁹ phs duo ge/
nera ſunt mot⁹ qbus moueꝛ terra vtriꝗꝫ nomē ꝓpriū: alteꝝ
ſucceſſio eſt cū terra equaꝛr:⁊ ſurſuꝫ ac deoꝛſum moueꝛ:alte
rū eſt inclinatio cū nutat de vno latere in aliud nauigij mo
re. His autē generib⁹ vt Seneca dicit addēdū eſt tertiū qꝺ
eſt dcm ab antiqs tremoꝛ terre cū terra quatitur eo mō quo
hōies quatiūtur tangēte frigoꝛe:⁊ quaſi paralyſi diſſoluēte
mēbꝛa. Cauſas aūt iſtoꝝ Seneca dicit in genere eſſe duas:
quaꝝ vna eſt caſus magnoꝝ corpoꝝ:⁊ altera eſt ipetus ſpūs
in terra cōcluſi vt ſuperi⁹ eſt explanatū. Aſclepiadocus enim
phs per ſiſe pꝛobat caſum ⁊ ruinam eē cām terremot⁹:quia
cū rote curruū ⁊ redaꝝ maioꝛes dant ſaltus in terra dura ⁊
aſpera vel ſup lapides nō eque poſitos ſentiꝛ terra tremere.
Similr ſi magna rupes aliquando de mōte cum impetu ca
dit edificia vicina quatiūꝛ ⁊ cadūt aliquando eodē mō:cū
cauernoſa ſit terra ſubtus ſi de ſublimi ſoluitur maſſa aliq̄ ⁊
in ꝓfundū cauerne deijciꝛ:cōcutitur terra in circuitu ⁊ ſi ful
cimenta cauernaꝝ ruant:ruit etiam terra ſuperioꝛ. Sꝫ iſta
terre concuſſio momētanea eſt ⁊ parū durat. Caſus aūt ſi/
ue ruine cā duplex eſt cōiter loquendo.ſ.ſciſſio ex ſiccitate ꝓ
ueniens:aut etiam coꝛroſio ex cōtinua abꝛaſione fluminis vel
aque ibi tranſeūtis. Aliud autē genus multiplicaꝛ valde et
diu durat aliquādo ſm ꝙ eſt quātitas ſpūs incluſi:⁊ ſm ꝙ
foꝛtioꝛ ⁊ debilioꝛ eſt locus qui claudit ipm: tamē inclinatio
periculoſioꝛ eſt:qa illa trahit terrā vſus cauernā in vna par
te:⁊ in illa frequēter fit caſus in cauernam in parte qua icli/
natur:⁊ ſubuerſio terre in altera pte in qua fit eleuatio. Si
autē mō inclinatur ad vnā partē ⁊ mō ad aliam. Signuꝫ eſt
ꝙ in vtraꝗꝫ parte cauerna ſit in medio fulcrū ſuſtētans ter/
ram:⁊ ea que ſunt ſup ipm:⁊ ſi ſit ſpūs adeo foꝛtis ꝙ fulcrū
deijciat erit caſus in voꝛaginē ex vtraꝗꝫ parte:⁊ ideo conſi/
liū ſapientū eſt:ꝙ ſi aliquādo terremotus talis in aliqua ci/ Sapiētū con ſiliū.
uitate apparuit ꝙ relinquaꝛ qa ruine eſt obnoxia ⁊ ꝑcipue
ſi aque alique in terremotu apparuerint:qa ille alluuiōe cō
tinua deijciūt fulcra que terrā ſupꝛa cauernas ſuſtentāt:tre
moꝛ aūt cātur ex incerto ſpūs motu vt diximus:nec eſt cre/
dēdū qbuſdā phis qui ſecuti ſūt Pithagoꝛā:dicētes terraꝫ
eē aial ⁊ in terremotu tremere frigoꝛe ⁊ caloꝛe febꝛiū quādo
calido vel frigido vltra complexionem ſuam terra alteraꝛ.

¶ Cap.11m. De ſignis concomitantib⁹ terremotum.

QUod aūt ventus ſubterraneus faciat terremo/
tū ſignis ꝓbaꝛ terremotū cōcomitantib⁹ ⁊ ſubſe
quētib⁹ ipm:⁊ ꝑcedētibus eū ⁊ nos de ꝯcomitā/
tib⁹ ꝑus dicemus eo ꝙ terremotui magis ſūt cō
iūcta. Signū aūt vnū qꝺ frequentius ꝯcomitaꝛ
terremotū eſt ſonus qui nō qeſcit aliquādo do
nec terra ſit ſciſſa:⁊ tūc erit vēt⁹ cū ſono magno:hoc aūt ꝓ/
bant hyſtoꝛie veteꝝ:qa tēpoꝛe Regis Herculis fuit terre/
mot⁹ in qbuſdā inſulis que noiabāꝛ tunc Aulxs ⁊ bxli que
ſicce erant iuxta Coꝛinthū fuitꝗꝫ terremot⁹ a finib⁹ vltimis
illaꝝ inſulaꝝ:⁊ collectus eſt vētus ſubterraneus in vnū locū
eleuauit ipm ad altitudinē collis:⁊ cū multiplicareꝛ in colle
illo ventoꝝ collectio tādē tumoꝛ collis rupt⁹ eſt:⁊ exiuit ide
vētus validus qui tātuꝫ cineris exufflauit de colle ſup ciui
tatē vicinā ꝙ deſtruxit eam ⁊ oppſſit ſicut apparuit lōgo tē
poꝛe poſt quādo regnauit Alexā. fili⁹ Philippi macedonis:
audiebaꝛ aūt tūc ſonus ante terremotū in illo loco ⁊ in exitu
vēti de colle:cui⁹ cā eſt qa ventus collidebaꝛ ex ipulſiōe ma/
ris vndiꝗꝫ ꝑcutiētis inſulas illas:⁊ ex colliſiōe ventoꝝ in ca
uernis terre ad coꝛpoꝛa ſolida cābatur ſonus ille:cā vō cine
ris fuit:qa caliditas que eleuauit vapoꝛeꝫ illū ⁊ mouit con/
foꝛtata fuit ex repercuſſiōe frigiditatis maris:⁊ cū clauſa eſ
ſet ⁊ cōgregata cōbuſſit ea que erāt in circuitu cauerne ⁊ re/
degit ea in cinerem:⁊ exufflauit ipm ita vt ſi ibi fuiſſet ma/
teria ſulfuris ⁊ auripigmenti fuiſſet incendiū in loco illo: ⁊
ſi fuiſſet ibi lacuna vel ſtagnū frigidū fuiſſet vehemēter ſpiſ
ſum ⁊ ſalſuꝫ ⁊ amarū ſicut mare moꝛtuū qꝺ eſt in paleſtina.
¶ Scias aūt ꝙ ſonus qui ē in terremotu variaꝛ. Sꝫ vt plu
rimū ꝗtuoꝛ hꝫ dfias:aliquādo enim eſt ſicut ſonus aeris in
undantis ex multo vēto:⁊ hoc fit quādo cauerne ſunt ma/
gne ⁊ vapoꝛ adhuc nō multū ſe compꝛimit: aliquādo auteꝫ
ſonus eſt ſublatiuus:⁊ hoc eſt quādo vapoꝛ exꝑſſus per par
uos riuulos moueri cū impetu cōpelliꝛ:aliquādo aūt eſt ſo/
nus colliſiuus:⁊ hoc fit quādo coꝛpoꝛa dura foꝛti vento cō/
mota ſe collidūt adinuicē. ¶ Aliqn̄ aūt ſonus eſt fractiuus:
⁊ hoc fit quādo retineri amplius vapoꝛ nō pōt:ſed icipit frā
gere obſtātia ⁊ querere exitū:ꝑmus aūt ⁊ ſcꝺs ſonus ān ter
remotuꝫ ſunt:⁊ ꝑmus qdē eſt in pꝛincipio mot⁹ māe vento/
ruꝫ. Scꝺs aūt in augmento. Terti⁹ aūt eſt in ipſo terremo/
tu. Quart⁹ in ꝯſumatiōe ipſi⁹:⁊ attendendū eſt ꝙ aliquādo
oēs iſti ſoni ſūt in vno terremotu:aliquādo aūt nō:⁊ tunc
aliqn̄ ſunt tres ex eis:aliquādo aūt duo : ⁊ aliqn̄ vnus.

¶ Cap.12m. De tenebꝛoſitate ſolis que ſequitur terremotū: in q̄ eſt digreſſio de cā peſtilētie que terremotū ſeq ꝯſueuit.

SIgna vō cōſequentia terremotū ⁊ ꝓbātia ꝙ ter
remotus cauſaꝛ a vento ſunt plura:ſꝫ tn̄ ꝙ fre/
quentius magnū cauſet terremotū eſt tenebꝛo/
ſitas ſolis ꝑ nubes nigras in aere ſtātes:cū enī
terremot⁹ cauſeꝛ ex vapoꝛe groſſo terreſtri fu/
moſo:opꝫ ꝙ vapoꝛ ille ſit fuliginoſus:⁊ ideo eſt
nigerrimus ⁊ ſpiſſus:⁊ ideo cū egreſſus eſt de terra tales fa
cit nubes:caloꝛ aūt ſolis tāgens eū eleuat ⁊ attrahit eū:⁊ iō
opponiꝛ ſoli ⁊ denigrat ipm:aut etiā in toto facit iuiſibileꝫ:
qm̄ ſi mult⁹ ſpiſſus fuerit:nō poſſunt radij ſolis penetrare ꝑ
ipm:⁊ tunc ſol erit inuiſibilis ſub ipſo. Si aūt vapoꝛ ſit non
adunat⁹ ⁊ ſpiſſatus in nubē ſed ſparſus tūc in ſuperficie ele/
uat terre multū puluerem. Si ſicca terra fuerit ān terremo/
tuꝫ:⁊ tūc obfuſcat aerem inferioꝛem:⁊ facit eū ſpiſſum ⁊ ni/
gruꝫ q̄ſi ſit nebula ſicca nō adunata:⁊ tūc ſol ⁊ luna ⁊ ſtelle ap
parent per huiuſmodi aerē:ſicut ſanguis ad nigredinē ver
gens:ſcias etiā ꝙ frequēter peſtilētia ꝑcipue oēꝫ ſequiꝛ ter/ Propter qꝺ terremotū ſequiꝛ peſtilentia.
remotū:vapoꝛ enī icluſus ⁊ ꝑuat⁹ ſic luce ⁊ aere libero groſ/
ſo eſt hn̄s q̄ſi veneni nāꝫ:⁊ iō aialia iterficit ꝑcipue que terre
q̄ſi ſemꝑ ꝓximū os tenēt ſic oues:qa ānꝗꝫ tot⁹ erūpat vapoꝛ
ꝑ plures dies ſemꝑ aliqꝺ ei⁹ paulatiꝫ ꝑ poꝛos terre euadit ⁊
ledit aialia:paſtū i loco terremot⁹ accipiētia ⁊ ꝯtinue os iuxͣ
terrā hn̄tia:qa ex hoc q̄ſi ꝯtinue hauriūt vapoꝛē venenoſū:
⁊ iō narrat Seneca ꝙ in terremotu cāpano q fuit tpe Nero
nis impatoꝛis in Pōpeiana regiōe grex ſexcētaꝝ ouiū moꝛ
tuus fuit:⁊ hōies ⁊ aialia alia ſemꝑ pereūt ſi ꝓpe fuiſſent et
extraxiſſent ꝑ reſpirationē vapoꝛē illū peſtifeꝝ. ¶ Ego autē Quid ipſe ſe vidiſſe Padue aſſeueret.
vidi in Paduana ciuitate Lōbardie ꝙ pute⁹ ab antiq̄ tpe
clauſus iuēt⁹ fuit q cū apireꝛ ⁊ qdā itraret ad purgādum
puteū moꝛtuus fuit ex vapoꝛe cauerne illi⁹ ⁊ ſimilr moꝛtuus
eſt ſecundus:⁊ tertius voluit ſcire quare duo moꝛas agerēt
inclinatus ad puteū adeo debilitatus eſt ꝙ ſpatio duoꝝ die
rum vix redijt ad ſeipm:cum autē expiraſſet vapoꝛ putrefa
ctus in puteo factus eſt bonus ⁊ potabilis.

¶ Cap.13m. De ſignis antecedentib⁹ terremotum per que ꝓbatur cām eius eſſe ventum.

SIgna aūt ꝑcedentia terremotuꝫ per que ꝓbaꝛ
cā terremot⁹ ſūt plura:quoꝝ vnuꝫ eſt ꝙ vēt⁹ in
ſuꝑficie terre ān terremotū eſt qet⁹:⁊ ſcꝺꝫ eſt:

ꝙ aer ante terremotū ꝓxime futurum eſt frigidus: ceſſatio venti in terre ſuꝑficie eſt ad hoc ꝙ mã ventoꝝ tota ferť in ꝓfundū terre: ⁊ q̄ſi nihil ei⁹ expirat de terra: eo ꝙ cauerne locoꝝ illoꝝ totū in ſe claudūt vapoꝛez qui ſi non inueniret cauernas ꝑtingeret ad ſuꝑficiez terre: ⁊ expiraret ⁊ faceret vẽtuz in ſuꝑficie terre: hoc aūt ſignū ſic accipiendū eſt: ꝙ ſit q̇es a ventis tpe ⁊ loco quãdo ⁊ vbi multi venti ſm nãm cauſanť: tūc eni neceſſe eſt ꝙ iō q̇ſcãt quia claudunť in terra: ⁊ erūpunt aliqñ terremotu: aliter eni ſignū nõ eẽt ſi eſſent alie cauſe abſciſſiõis vẽtoꝝ. Vñ de hoc dič Seneca cū terremotus futurus eſt ꝑcedit aeris trãquillitas: ⁊ hoc eſt q̄a ibi ſpirit⁹ qui ꝯcitare ventos ſolet in iferni ſede retineť. Nūc quoq̧ cū terremot⁹ in cãpania fuit: q̄zuis hyberno tpe ⁊ ingeto per plures dies aer celo ſtetit ſignū iſtō fallibile eſt: ⁊ iō ſubiūgit Seneca. Quid ğ nūq̄ ſtãte vento terra ꝯcuſſa eſt quẽadmodū raro. Rariſſime eni ſimul duo flauere venti infernalis ⁊ ſuperioꝛ: fieri tñ põt: ꝙ ſi recipimus cõſtat tūc duos ventos eſſe ſimul genere ita vt alter aer ſuperioꝛẽ aerem attinget alter ifernū frigidus eſt: qui ꝑcedit ꝑcipue in diluculo. ¶ Et eſt ex trib⁹ cauſis: quaꝝ vna eſt expulſio aeris frigidi in quez diu egit noctis frigiditas: ⁊ exufflatio ei⁹ ſuꝑ nos: cui⁹ ſignū eſt: ꝙ lʒ vent⁹ oꝛientalis ſit calidus ꝑ nãz loci vt ſupra diximus: tñ in mane cū exufflatio ei⁹ ſentiť eſt frigida itãtū: vt hoc a plebe ſignū ſit vicine diei ⁊ auroꝛe quãdo ifrigidať aer ⁊ exufflat frigidū aerẽ ſuꝑ nos. ¶ Scđa aūt cauſa eſt q̄a vna de cauſis cõpꝛimentib⁹ vapoꝛẽ in ꝓfundo terre eſt frigiditas: ⁊ ideo quãdo eſt frigiditas eſt ſignū ꝙ vapoꝛ in terra cõpꝛimiť ⁊ multiplicať ad mãz venti qui fač terremotū. ¶ Tertia eſt cã: q̄a caloꝛ interioꝛ qui eleuat ventuz ⁊ facit ipm̄ moueri ſub terra frigus nãle terre expellit ad ſuperficiem exterioꝛem terre ⁊ terra expellit in aerez vicinū: ⁊ ita aer ifrigidať ante terremotū. ¶ Tertiū aūt ſignum añs terremotū eſt ꝙ in celo videnť reliq̄e nubiū nigraꝝ per lõgitudinez circa ſolem multū extẽtez ⁊ ſtricte: ⁊ ꝑcipue tempoꝛe veſpertino: hui⁹ aūt cã eſt ꝙ ſol per caloꝛẽ diurnū aliq̄d fač euapoꝛare de mã: ⁊ paꝝ: ⁊ cū hoc ſit nigruz ſignãt ꝙ eſt valde terreſtre ⁊ groſſuz: ⁊ cū ſit lõgū ⁊ ſtrictū ſignãt ꝙ eſt ſiccuz vehementer: ⁊ iō ꝓgitiuū ⁊ cū violẽtia motiuū: ſič ventoſitas ſicca in ventre aliqñ diuidit ⁊ icidit inteſtina ⁊ coꝛrumpit: ⁊ ideo ſignãt hoc terremot⁹ eẽ acutū ⁊ ſiccū multū: ⁊ in ꝓximo terrã eẽ mouẽdã. Q̄d aūt q̄dã dicunt iſtud ſignū eẽ ex hoc: ꝙ vapoꝛes eleuati ſuꝑ terrã reintrauerint per flatuz in terrã ⁊ remãſit modicū q̄d in ſuꝑficie aeris natãs nullã penitus hʒ veritatẽ: q̄a ſič optime ꝓbat Seneca: vẽtus qui ſuperficiẽ aeris trãſcendit nullo mõ reuertiť ad terraz vt eam moueat: ſed in viſcerib⁹ terre gñatur: ſic ⁊ nos probabimus in ſequentibus: ⁊ ideo dicendum vt ante diximus.

¶ Cap. 14m. De ſignis que ſunt ſigna terremotus in quo eſt digreſſio: ad declarãdū cãz ſignoꝝ que ponit Calliſthenes.

Signū aūt terremotus ꝑcedẽs ipm q̄d ẽ ſignuz: ⁊ cã ipſi⁹ eſt eclipſis ſolis in cõiūctiõe lune ad ſolẽ: hoc tñ ſignū nõ ſignat ipm niſi cū multꝭ alijs ſignis: ⁊ cã eius eſt: q̄a tūc in regiõe illa ad quã ꝯuertiť vmbꝛa eclipſis colligiť lumẽ ſolis calefaciẽtis aerẽ ⁊ terrã: ⁊ ideo icipit ibi frigus in aere iſtrare in ſuꝑficie: ⁊ illud frigus cõcludit vapoꝛẽ ſubterraneū: ⁊ fač ipʒ ab exterioꝛi ꝑte t̃re reflecti ſuꝑ ſeipʒ: ⁊ ſic efficiť tumultuãs ⁊ terrã mouẽs: cū ãt eclipſis ſolꝭ ſit duplx. ſ. ad vtrūq̧ modū: q̄ꝝ vn⁹ dř caput dꝛaconis ⁊ alter cauda. ¶ Scias ꝙ veri⁹ ſignū terremot⁹ eſt eclipſis i cauda dꝛacõis q̄ꝫ eclipſis i capite: q̄a experimẽtali cognitiõe cõptū ẽ caudã eẽ frigidioꝛẽ capite. ¶ Ampli⁹ tñ multe ſunt quãtitates eclipſis. ſ. ꝙ ſol obſcurať ad tertiã diametri partẽ vel mediã vel duas ternas vel totã diametrū: eſt eclipſis verius ſignū terremotus quo fuerit maioꝛ: ⁊ min⁹ veꝝ quo fuit minus obſcurata diameter. Adhuc aūt cuz non vbiq̧ ſint tenebꝛe in eclipſi ſolis erit eclipſis maioꝛ cã ſič diximus in locis ad que ſpiſſioꝛ ꝯuertiť vmbꝛa: ⁊ ꝑcipue ſi loca illa ſūt frigida ſič ſunt climata ſeptẽtrionalia. ¶ Si aūt q̇s querat vtrū idẽ ſit de eclipſi lune itelligẽdū que ſit ex vmbꝛa terre. ¶ Dicẽdū ꝙ in veritate ſubtractio luminis lune aliq̄d cooperať ad terremotuz: q̄a dicit Ariſt. ꝙ luna eſt ſcđs ſol ⁊ mouet lumine ſolis: attamẽ raro cõtingit ex eclipſi lune: iō q̄a luna in nã hʒ mouere vapoꝛẽ aque ⁊ maris potius q̄ꝫ terreſtrẽ vapoꝛez ⁊ terrã: ſolis autẽ mot⁹ foꝛtioꝛ eſt in terra: ⁊ iō eclipſis ſolis plus operať ad hoc q̄ꝫ eclipſis lune. Sūt aūt alia ſigna ⁊ cauſe terremot⁹ in ſtellis que ad aſtronomicã pertinent facultatem. ¶ Calliſthenes aūt ph̄s ꝑclariſſimus quẽ Alex. macedo in detrimẽtū ſue laudis iterfeč his ſignis quedã adijciẽda dicit. Narrat eni ꝙ inter alia oſtenta q̄b⁹ ꝓnūtiata eſt euerſio duaꝝ vꝛbiū eclipſes ⁊ iris per terremotū duo ꝑncipia fuerūt colūna imerſi ignis in aere viſa: ⁊ delos iſula foꝛtiſſime mota: hui⁹ aūt cã eſt: q̄ꝛ colūna ignis in aere ſignificabat materiã vapoꝛis calidi terrei multã eẽ in terra: cui⁹ pars euaſerat per aliquẽ poꝝ: ⁊ q̄a nihil vapoꝝ frigidoꝝ inueniť in aere: ſʒ fuit aer trãquillus: ⁊ iō aſcẽdit vſq̧ ad regionẽ eſtus: ⁊ ideo ibi icenſus fuit q̄d etiaz ſignificabat vapoꝛis maioꝛem partẽ in terra detineri: ⁊ eẽ calidū exurentẽ fundamẽta ciuitatū ⁊ ampliãtez ſpecū in qua recept⁹ fuit: Delos ãt iſula vicina mouebať ex redūdãtia materie: que multa fuit ex vicinitate ſue poſitiõis ad ſpecū: in qua congregabatur vapoꝛ: ⁊ ideo ſignificabat ꝙ in pꝛoximo vꝛbes que ſuper ſpecū fundate erant eſſent ſubuertende.

¶ Cap. 15m. De duratiõe terremotus ⁊ cauſa durationis in quo eſt digreſſio declarãs ſpatiū terremotus in loco.

Dicamus aūt deinceps de moꝛa ⁊ duratiõe terremot⁹. Scia aūt iſti⁹ accipiť ex diſpõne vapoꝛis: ex quo accidit terremot⁹: ⁊ ex diſpõne loci in quo accidit: accidit eni qñq̧ terremot⁹ ex vapoꝛe magno ⁊ foꝛti ⁊ foꝛte moꝛať ꝑ. 40. dies in quo excitať ⁊ q̇eſcit: ⁊ foꝛte moꝛať ꝑ annū excitatus aliquo tpe ⁊ aliqñ q̇eſcẽs: ⁊ aliqñ min⁹ aliqñ plus moratur. Cã aūt lõgitudis moꝛe cõſiderať in ſpiſſitudie vẽti faciẽtis ipm: ⁊ in mõ ꝑmanẽtie venti illi⁹: q̄a foꝛtaſſe ſemꝑ regñatur mã ⁊ foꝛtaſſe nõ regñať: ⁊ ſm ꝙ diutius ꝑmanet vel citi⁹ trãſit: cõſiderať ẽt in diſpõne mãe venti q̄a foꝛte eſt calida ⁊ acuta: ⁊ foꝛte eſt frigida ⁊ hebes ⁊ lenta: ⁊ ſi eſt calida et acuta citi⁹ trãſit: ⁊ foꝛti⁹ mouet ⁊ frequẽtius ſcindit locū. Si eſt frigida ⁊ lẽta diuti⁹ moꝛať: ⁊ mouet poſt aliquot dies: et iteꝝ q̇eſcit ſicut febꝛis quartana. Cõſideratur ẽt moꝛa terremot⁹ per accñs in diſpõne loci in quo eſt: aut eni eſt valde ꝓfundū aut nõ lõge a terre ſuꝑficie: ⁊ ſiq̄dem eſt ꝓfundū: tunc quãtuz ad hoc hʒ cãz ꝙ diuti⁹ duret. Si aūt eſt iuxta ſuperficiẽ niſi aliq̄d aliud ipediat citi⁹ euapoꝛabit. Adhuc autem hoc per ſilẽ videre poſſumus: q̄a ſi aq̄ cõcludať in vaſe ſpiſſo moꝛať tpe lõgo anteq̄ꝫ reſudet ex ipſo. Si autez ſit vas tenue cito reſudabit. Ampli⁹ conſiderať in terremotu vtrū ſit in loco ſolido multuz cõpacto in partib⁹: vel ꝑꝑ lapidez magnū tegẽtẽ: vel ꝑꝑ terre limoſitatẽ in ſuꝑioꝛi ei⁹ parte: aut ſit in loco arenoſo ⁊ raro: q̄a ſi eſt in loco compacto diutius durat eo ꝙ difficulter erūpit ex ipſo. Si aūt eſt in loco raro citius finiť: terremot⁹ eni nõ durat niſi q̄zdiu mã nõ eſt cõſumpta: aut in toto: aut in ꝑte: aut vſq̧ ad quãtitatẽ tã paruam que ſe nõ ipellit i terre ꝯcauitatib⁹. Silĩa aūt hoꝝ duoꝛum que dicta ſūt inenim⁹: vnū q̄dẽ in opib⁹ nãe: alteꝝ aūt in opibus artis: in opib⁹ nãe q̄dẽ inenim⁹ in tpe vno per terre foramina exire vapoꝛẽ qui ꝯcluſus erat: quem caloꝛ ſolis ſub terre ſuꝑficie genuerat per diẽ: ⁊ repꝛ̃ſſus erat frigoꝛe noctꝭ: in mane aūt qñ adiuuať caloꝛe ſolis ebullit ⁊ ſcindit locuz ⁊ educit ſecū terreſtrẽ ſbãz humidã mobilẽ bñ cõmixtã: ⁊ hʒ figurã q̄ſi dom⁹ linearis eo ꝙ vapoꝛ curue exiuit ⁊ q̄ſi reflex⁹ i ſeipʒ. In opib⁹ aūt artis ẽ qñ cemẽto de calce cõplananť muri: tūc eni vapoꝛ caloꝛe calcis gñat⁹ itrat coꝛticẽ muri concluſus erūpit ⁊ fač foꝛamẽ i exterioꝛi raſura muri: ſʒ i terremotu ẽ effect⁹ vapoꝛis magn⁹: q̄a ſič dič Seneca lʒ ſit ſpūs tenuis: tñ vis ipi⁹ nãe ⁊ magne ꝑtis mūdi agit: ⁊ iō magnã terre infert violẽtiã. ¶ Scias aūt ꝙ ſpatiū loci in quo ẽ terremotus eſt differẽs: ⁊ qñq̧ paruū ⁊ qñq̧ magnū: ipellit eni aliqñ domū: aliqñ ciuitatẽ: aliqñ ꝓuintiã ſič dicūt poete ꝙ Hiſpaniã diuiſit ab Africa: ⁊ Siciliã ab Appulia: ⁊ oſſaz mõtez ab olympo: ⁊ iō quãtitas loci quã mouet terremot⁹ ẽ icerta: dič tñ Seneca ꝙ vltra ducẽta miliaria nõ iueniť terremot⁹ aliq̇s occupaſſe ſpatiū loci. Cã aūt ꝙ nõ ſit vbiq̧ ẽ: q̄a ſič patuit in ꝑcedẽtib⁹ cã terremot⁹ eſt vẽt⁹ ſubterraneus ipulſus ad locum vnum: ⁊ expulſus ab alio: ⁊ ita nõ põt vbiq̧ ſimul terra tremere: ſed tñ in loco tã ſtricto in quo ventus poſſit reflecti ſuper ſeipſum ⁊ compulſus locum mouere.

¶ Cap. 16m. Et ẽ digreſſio vñ veniat vẽt⁹ q̄ fač terremotū.

Eſt aūt

ESt aũt hic locus dubitatiõis vñ veniat vẽtus
faciẽs terremotũ: ꝙ eni veniat ab exteriori ⁊ i/
ſufflet i terrã videbaẽ qbuſdã phis. Calliſthe
nes eni vir in multis pclare itelligẽtie dicit ſic:
ſpũs itrat p occulta foramia vbiqȝ in terrã ⁊ ẽt
ſub mari: deide cũ ẽ obſtrictꝰ trames ille p quẽ
intrauerat: reditũ aũt illi a tergo reſiſtẽs aq̃ abſtulit: huc ⁊ il
luc referẽ: ⁊ ſibiipſi terrã occurrẽs labefactat. Probat autem
hoc Calliſthenes ſignis q̃tuor. Quoꝝ vnũ ẽ: ꝙ deficiẽte vẽ/
to exteriori creſcit mã terremotꝰ ⁊ hoc eẽ nõ videbiẽ niſi qa
ab exteriori itrauit poros terre ⁊ ibi claudiẽ. Aliõ ſignũ ẽ: ꝙ
nubes nigre que apparẽt in celo añ terremotũ ꝯhunẽ: ⁊ hoc
diẽ iõ qa mã de ſublimi tolliẽ ⁊ ad ima referẽ: ⁊ iõ cũ dilataẽ
in imo neceẽ ẽ vt in ſupmo ꝯhaẽ. Tertiũ eſt: ꝙ vẽti oppoſiti
ſubterranei cãnẽ ſiẽ aqlo ⁊ auſter: cũ igiẽ oppoſitio vẽtorum
nõ ſit niſi ſup terrã vbi liberũ hñt flatum: opȝ ꝙ ſubterranei
cauſenẽ a ſupiorib⁹. Quartũ aũt ſignũ ẽ: ꝙ aq̃ elñtũ fluidũ
ingrẽdiẽ in terrã ab exteriori loco ſuo q ẽ occeanus: ğ ſimilr
aer q ẽ elñtũ magis fluidũ igrediẽ in terrã ab exteriori loco
ſuo: ⁊ nõ itus gñaẽ: qa gñatio rei ẽ in loco ſuo nãli. vapor ãt
eſt qddã de forma aeris: ⁊ iõ in loco aeris gñaẽ: quãtũ enim
res aliq̃ accipit de forma alicuiꝰ corporis in nã: tantũ ẽt acci
pit de loco eiuſdẽ: cũ ğ vapor accipiat multum de forma ae/
ris: opȝ ꝙ accipiẽdo formã eiꝰ accipiat ⁊ locũ: ⁊ iõ eẽ gñaẽ va
por: ⁊ in terra violẽter ipelliẽ: ⁊ non in terra gñaẽ ſiẽ videtur
Calliſtheni. idẽ ãt oĩno lȝ ſine rõne pbãte diẽ Thucydides
phs ⁊ plures aliȷ. Seneca aũt eꝯ diẽ hoc icredibile eẽ accipi
ens argũm in nr̃is corporibꝰ vbi cutis nr̃a que tenuis ⁊ poro
ſa ẽ reſpuit extriſecũ ſpiritũ: ⁊ reſiſtit ei ita ꝙ nõ in tãta quã/
titate itrare poterit ꝙ faciat motũ fortẽ in corpore: terre aũt
elñtũ magis ẽ ſolidũ: ⁊ iõ repellit magis. Ampliꝰ aũt cõſtat
ſolẽ nõ ſolũ in ſupmo terre: ſed ẽt in intimis opari cũ videa
mus lunã de pfundo maris vaporẽ eleuare quo mouet ma
re ad iflurũ ⁊ refluxũ. Si aũt ſol opaẽ in imo terre: qõ cõſtat
ꝙ terra imutaẽ. Immutatio aũt ſua eſt per euaporationeȝ:
pȝ ğ ꝙ terra in imis vaporẽ emittit. Adhuc aũt calor conclu
ſus in terra opaẽ ſiẽ calor nãlis opaẽ in cibo: calor aũt nãlis
digeſtiuus educit vẽtoſitateȝ in corpore nõ ab extriſeco in/
greſſaȝ: educet ğ etiã calor terre in vẽtre terre vẽtũ groſſum
qui facit terremotũ: q nõ ab extriſeco igrediẽ. Senece ğ cõ/
ſentiendo videẽ mihi: ꝙ nõ ab extriſeco venit vẽtus faciẽs
terremotũ: põt tñ eſſe ꝙ ab extriſeco reprimiẽ ſi exterior vẽ/
tus p pulverẽ poros claudit p quos poſſet fieri euaporatio:
aut etiã ſi frigiditate cõſtringit terrã ſuperiꝰ vt calor deſcen
dat ⁊ in itimis facit euaporationẽ: ſiẽ diximꝰ de vẽto q diciẽ
aqlo: aut ꝙ humiditate deſcendẽte in cauernis terre ventũ
coagitet ad faciẽdũ motũ terre: ſiẽ facit ventꝰ auſter humi
ditate ſua ⁊ pluuiȷs. Signa ğ que iducit Calliſthenes falla
cia ſũt. Nõ eni ex hoc ventꝰ ⁊ nubes vẽtoſe deficiũt in ſubli/
mi ꝙ itrẽt in terrã: ſȝ ex hoc ꝙ tũc gñari in ſublimi nõ pñt: et
hoc explanatũ ẽ ſupra vbi locuti ſumꝰ de ſignis añtibꝰ terre/
motũ. Qõ aũt diẽ Calliſthenes de vẽtis oppoſitis: nõ hȝ ve
ritatẽ: qa vẽti oppoſiti ex oppoſitis ſitibꝰ veniũt ſub terra p
cauernas ⁊ poros: ex oppõne aũt quã hñt ſup terrã nõ face/
rent diluuiũ: ſȝ opȝ ꝙ hoc ſit ex oppõne qua moueẽ ſub ter
ra a lõgibꝰ tractibꝰ oppoſitis concurrere ⁊ ebullire facientes
aq̃s ex oppoſito ſibi occurrẽtes. Nec negãdũ eſt aerẽ ab ex/
triſeco igredi in cauernas: ⁊ ille nõ facit terremotũ: ſȝ vapor
qui hȝ aliqd de forma raritatis aeris: ⁊ iõ nitiẽ hẽre locũ ae/
ris: ⁊ aſcẽdit ad ipȝ niſi ſoliditas loci detinẽtis ipȝ ipediret:
⁊ iõ poſt rupturã terre aſcẽdit: ⁊ nubes nigras facit in celo.

¶ Cap. 17m. De diluuiȷs aquarum ⁊ ignium que aliquando facìunt venti qui faciunt terremotum.

EFfectus võ terremotꝰ eſt eiectio aq̃rũ de terra
aliquãdo cũ fuerint venti faciẽtes terremotuȝ
ꝯcurrentes in loco aquaꝝ ſub terra: hoc aũt ſit
multiplr: aliquando eni ſub pfundo aquaꝝ in
terre viſceribꝰ ſtãtiũ vel fluẽtiũ ꝯcludiẽ vẽtꝰ: et
erũpẽs diuidit terrã que operit aquas: ⁊ eiȷcit
aquã ipetu ſuo: ⁊ ita facit eã appere: aliqñ aũt ſubuertit ter/
rã ita ꝙ iferiꝰ terre venit ſupiꝰ ⁊ eꝯ: ⁊ hoc ſit qñ vẽtꝰ pmo eq̃
liter ipellit fundũ alicuiꝰ terre donec eleuet ipȝ: ⁊ cũ fuerit ele
uata tũc cũ ipetu magno egrediẽ ad latꝰ vnũ: ⁊ iõ illud adeo
ipelliẽ ſurſuȝ: ꝙ iuoluiẽ terra ⁊ ſupior ſupficies iferior effici/
tur: ⁊ tũc ad tps eleuationis apparet aqua: ſed ſtatiȝ operiẽ
iteꝝ: aliquãdo aũt eiȷcit terrã in locũ vicinũ: ⁊ tũc ſub vora/
gine apparent aque ſtãtes vel fluentes: aliquãdo autẽ eiȷcit
aquã per terre aperturã: intãtũ ꝙ ſubmergit locuȝ aliquem
vel plures: ⁊ aliquãdo facit diluuiũ particulare maiꝰ vel mi/
nus ſm ꝙ plus vel minꝰ eiȷcit de aq̃. Cã aũt huiꝰ eſt: qa ali/
quãdo cõueniunt duo venti qui fortioris ſunt flatus ſiẽ aq/
lo ⁊ auſter ſub terra in loco aquaꝝ multaꝝ per diuerſos tra
ctus terre venientes: per quos ſecũ trahunt plurimas aq̃s:
⁊ cuȝ illi venti ꝯueniunt in ꝯcauitate multa cũ aq̃ aggregan
tur multe aque ipulſe a ventis illis: ⁊ impetu taȝ ventoꝝ q̃ȝ
aquaꝝ ſcindiẽ locus ⁊ exufflaẽ multa aqua ſubito ⁊ ſit ſub/
merſio magna vel parua ſm quãtitateȝ illaꝝ aquaꝝ ⁊ vẽto
rum impellentiũ eas: hoc eniȝ mõ accidit ſubmerſio in loco
qui vocaẽ Adiẽ. accidit auteȝ aliquãdo ꝙ iſti ſub fundo ma
ris cõgreganẽ cum aq̃ vel ſine aqua: ⁊ cũ erũpunt diuidẽdo
fundũ maris exeũt mare vltra littus ad magnũ ſpatiuȝ vel
paruũ ſm quãtitatem ⁊ impetũ ventoꝝ: ⁊ hac de cã accidit
noſtris tẽporibꝰ ſubmerſio pluriũ villaꝝ in Normãdie par/
tibꝰ qõ nõ durauit niſi per noctẽ vnã: ex eadẽ autẽ cã accidit
multiplicatio aquaꝝ fluentiũ lȝ aliqd incremẽti accipiãt ex
pluuiȷs: quãdo vȝ multiplicanẽ enormiter ſupra modũ con/
ſuetum ⁊ ſubmergũt terrã ⁊ deiȷciunt edificia: ſicut ſuis tẽ/
poribꝰ accidit inũdatio materne ⁊ ſecane ita inũdauerũt ſu
per cãpos ⁊ deiecerũt plurima edificia in ciuitatibꝰ diuerſis
Gallie: ſed eſt attẽdendum ꝙ vapor venti mouet aliquan
do aquã huiuſmodi quãtitate ſua: ⁊ aliquãdo q̃litate: quã/
titate qdem mouens eiȷcit aquã multã ſimul: ⁊ ſine magno
impetu: ſed qualitate ſola mouens eiȷcit aquã paucã cũ im
petu ⁊ eiȷcit eã ſparſam per riuos ⁊ guttas. Aliquãdo auteȝ
mouet ⁊ q̃litate ⁊ quãtitate ſimul: ⁊ hoc mõ eiȷciens aquaȝ ſi
multã inuenit periculoſum facit diluuiũ: qa ſubitũ eſt ⁊ ipe/
tuoſum: dico aũt qualitateȝ mouẽtem caliditatẽ ſolã: cuius
exẽplum in artificialibus eſt: ꝙ ſi ſumaẽ vas ereum forte qõ
ſit intus bene cõcauuȝ ⁊ habeat paruũ foramen ſupra ⁊ aliõ
habeat in vẽtre paꝝ maius habeatqȝ vas pedes ita ꝙ ven/
ter eius nõ tãgat terrã ⁊ ipleaẽ vas aqua ⁊ poſtea lignis for/
titer obſtruatur vnũqõqȝ foramen ipſiꝰ ⁊ ponaẽ in igne val/
de calido gñatur vapor in vaſe qõ fortificatum retro erum
pit per alteꝝ foramen obſtructuȝ: ⁊ ſi irrũpit ſuperius longe
proiȷcit aquã ſparſam ſuper loca adiacẽtia igni: ⁊ ſi inferiꝰ
erũpit proiȷcit aquã ſparſaȝ in ignem: ⁊ impetu vaporis pȷ
cit titiones ⁊ carbones ⁊ cineres calidos lõge ab igne ſuper
circũſtãtia loca: ⁊ ideo ẽt vas illud vulgariter ſufflator vo/
caẽ ⁊ ſolet figurari ad figurã hois ſufflãtis: ex huiuſmodi ẽt
cauſa ex terra eiȷciẽ ignis aliquando ⁊ hoc dupliciter. Aliqñ
enim vapor in ſe repulſus ſub terra inflãmaẽ ſicut in nube:
⁊ tũc impetu erumpit ⁊ ignita corpora lapides ⁊ cineres edu
cit ſecuȝ ſicut accidit in ciuitate Catanenſi Sicilie quando
Ethna mons talẽ ignem emiſit. Aliquãdo autẽ ignitur va
por in ſe repulſus in loco ſulfuris ⁊ auripigmenti ⁊ aluminis:
⁊ tunc educit quãtitatem incenſi ſulfuris cuius fetore multo
plurimi moriũtur hoies ⁊ animalia: ⁊ vocaẽ hoc Aphis flu
uius infernalis. Aliquãdo aũt agiẽ in loco qui ſiẽ eſt aqueꝰ
⁊ ſulfureus: ⁊ tunc eiȷcit aq̃s calidas ſulfureas. Aliquando
autẽ frigeſcunt extincto vapore. Aliquãdo autem cõuertũ/
tur in ſtagnuȝ ſalſum pter partes terreſtres cõbuſtas que
ſunt in aqua: ⁊ aliquãdo etiaȝ reabſorbenẽ a terra: ⁊ hec eſt
cauſa quare quidam antiquoruȝ poetaꝝ terremotum attri
buunt deo Neptuno: qdam auteȝ Vulcano: de Thinis aũt
qa non hñt hunc modum generationis alibi dicemus.

Nota de emiſ ſiõe ignis ex ethna.

¶ Cap. 18m. De effectu terremotꝰ in mouẽdo locũ in quo ẽ.

ESt item aliquando effectus terremotꝰ in mo/
do diuerſo mouẽdi terraȝ quã cõcutit: aliquan
do enim mouet motu agitatiuo mõ ad dextrã:
mõ ad ſiniſtram: aliquãdo autẽ motu ſubuerſi
uo ſubuertendo terrã: ita ꝙ inferius facit eſſe
ſuperius: ⁊ ecõuerſo: aliquãdo aũt ſciſſiuo faci
endo tñ aperturam vnam in ipſa: aliquando autem mouet
motu perforatiuo faciẽdo plurima foramina nõ magna in
terra: aliquãdo aũt mouet motu tremulo ſiue motu tituba/
tionis: quãdo exitũ nãlẽ egrediẽ: ⁊ ſtatim redit ad eũdem:
aliqñ aũt mouet motu ruinoſo quãdo ſupior pars terre ca/
dit in pfundum: aliquando auteȝ mouet motu impulſiuo:

quando ſuperioꝛ pars terre lōge repellit a ſitu ſuo ⁊ loco: ali
quādo autē motu vectionis vt quādo ſuperioꝛ pars ab iſe/
rioꝛi vehitur: aliquādo autē mouet motu depſſionis ⁊ ele/
uationis: vt quādo ſuperficies terre mō eleuat: ⁊ mō exal/
tatur: ⁊ hos omnes motus hꝫ terremotus: pͥter motum quē
habet in aq̄ ⁊ preter motū quem hꝫ in igne ⁊ ſulfure de qbꝰ
ſupꝛa dictū eſt: ⁊ hoꝝ oīum volo reddere cauſas. Motꝰ eni
qui eſt a dextra in ſiniſtrā qui eſt motꝰ agitatiuus cātur a va
poꝛe nō multo ⁊ lateribꝰ foꝛtibꝰ ſpelunce pp qḋ accidit ꝙ ſu
perioꝛ pars pereat de latere in latꝰ: ⁊ ibi repercuſſus vapoꝛ
redit ad latꝰ ⁊ terra pereat ſecū. De motu aūt ſubuerſiuo q
cōuertit iferiꝰ terre ſuperiꝰ: ⁊ ecōtra ſuꝑius diximus. De mo/
tu aūt ſciſſiuo ſciēduꝫ ꝙ cātur a vapoꝛe ſicco calido: qa ſciſ/
ſio eſt effectꝰ ſiccitatis: ⁊ eſt ſimile de vētoſitate multū ſicca ⁊
calida que aliquādo ſcindit inteſtina. Motꝰ aūt pfoꝛatiuuſ
cauſat a vapoꝛe diſperſo: qui non eſt in ſpelunca vna ⁊ terra
que nō eſt equalr ſuperius cōpacta: qa illa diuiſibilis eſt ali
cubi: ⁊ alicubi non diuiſibilis: ⁊ ſparſus vapoꝛ alicubi diui/
dit eā: ⁊ alicubi non diuidit: motꝰ autē tremulus cauſatur a
vapoꝛe debili quādoqꝫ mouēte: ⁊ quandoqꝫ non: qui nō per
totum pōt mouere terrā: ⁊ ideo ꝯtinuitas loci retrahit ter/
re ſupficiē: ⁊ vapoꝛ extrudit eā aliquātulum: ⁊ ideo receden
do tremit a ſitu nāli ⁊ redeūdo. Ruinoſus autem motꝰ cau
ſatur a duabꝰ cauſis: aut eni fit ab aqua que coꝛrodit funda
mēta ſuperficiei terre: aut fit ex igne terram ſubtus cōburē/
do: ⁊ quoquo mō fiat ſemper cadit ſupioꝛ pars in ꝓfunduꝫ
ſubtus exeſuꝫ. Motꝰ autem impulſiuus fit: quando eſt va/
poꝛ multū impetuoſus ꝑcipue ex caloꝛe: tūc enim lōge ꝓijcit
ea que impellit: ⁊ talis motꝰ quādoqꝫ ꝓijcit mōtem vel par
tem mōtis nō directe in vallem: ſꝫ ad latꝰ ad locuꝫ ad quem
dirigit impetus venti ⁊ cooperit ibi villas que ſunt in val/
le: ⁊ aliquādo hoīes impellit añ ſe: ⁊ aliquos interficit: ⁊ ali
os operit terra vel lapidibꝰ quos impellit ſicut nuper acci/
dit terremotꝰ in Sabaudiēſi terra vbi vapoꝛ eleuās homi/
nes ante ſe: ⁊ poſt mōtē deiecit ſup villas ⁊ hoīes ex trāſuer
ſo ſitas: ⁊ euaſit ſolus ille quē flatꝰ ante caſuꝫ mōtis exuffla/
uerat. Motꝰ aūt vectionis accidit quādo iferioꝛ pars terre
ſeqtur ipſam: tūc eni vehunt domus ⁊ agri de loco ad locuꝫ
⁊ hoīes cuꝫ ipſis. Motꝰ autē depſſionis ⁊ eleuationis terre
accidit a multo vapoꝛe: ⁊ a lateribꝰ foꝛtibꝰ loci: tunc eni ele/
uat ſuperioꝛē partē loci ⁊ tunc expirat aliqd de vapoꝛe reſi/
det: ⁊ cuꝫ iterꝝ gñatur vapoꝛ iterū locus eleuat ⁊ ſic ſemp ele
uatur ⁊ depꝛimit donec expiret vapoꝛ. Si aūt per ſuperioꝛa
vapoꝛ expirare nō poterit: tūc ꝯtinue eleuatur vſqꝫquo ſcin
ditur ⁊ tunc egredit vapoꝛ cū puluere vel cuꝫ aq̄ vel cū igne
vel cuꝫ ſulfure ſicut ſuperiꝰ dcm̄ eſt. Eſt autē poſſibile vt rui
na terre vel mōtiuꝫ accidat ſine vapoꝛe ventoſo: qa pōt eē ꝙ
terra que initit in extremitatibꝰ ſuis aliqbꝰ fulcimētis ⁊ in
medio expāditur ſuper foueaꝫ tēpoꝛe magne ſiccitatis ſcin/
dit iuxta extrema ſua per circuitū: ⁊ tunc mediū eius cadit
in ſpecū que ſub ipſa fuit. Mōtes autē ruūt duplici de cā ſi/
ne motu per vētos: quaꝝ vna eſt: qa radices eoꝝ abꝛadunt
aliqua de cā: ⁊ tādem qa fundamenta nō hñt cadunt in toto
vel in parte: aliquādo aūt eo ꝙ multuꝫ eleuant ſiccant: ⁊ in
ſublimi ſcindunt in q̄s fixuras ingrediētes aque currentes
cum impetu deijciūt partē ſciſſam a reliq̄ parte mōtis: ⁊ ca
dit magna pars vel modica ſm ꝓpoꝛtionem ſciſſure illiꝰ: et
hoc modo cecidit mons magnus in mōtibꝰ qui ſūt iter Tri
dentum ⁊ Veronam ciuitates ⁊ cecidit in flumine qui dici
tur Atheſis ⁊ ſuper ripam eius oppꝛeſſit villas ⁊ homines
ad longitudinem trium vel quatuoꝛ leucarum.

¶ Cap. 19m. De effectu terremotus in inſula.

IN inſulis aūt terremotꝰ triplicem operat effe
ctuꝫ: facit eni aliquādo inſulas tremere ſicē ſm
narrationē Calliſthenis. Delos inſula tremu
it: qḋ Calliſthenes miruꝫ reputauit: aliquan/
do aūt nouas iſulas que in ſe nō fuerunt facit
apparere: ſicē dicūt Epicurei phi ꝙ nihil in nā
eſt potētius ⁊ nihil acrius ſpiritu vētoſo ſine quo nec illa q̄/
dem que vehementiſſima ſunt valēt: ignem eni ſpiritu con
citāt aque: ſi ventum detrahas marceſcit que tunc demum
impetū ſumit cum illam agit flatus. Pōt ſpiritus diſſipare
magna terraꝝ ſpatia: ⁊ nouos montes ſubiectos extollere
⁊ inſulas nō ante viſas in medio mari ponere. Thereꝫ eniꝫ
⁊ Thercam inſulas noſtre etatis ſpectātibꝰ nobis in Egeo
mari natas: quis dubitat quin in lucē ſpiritus vexerit: hu/
ius effectus cauſa eſt: ꝙ ſpiritus clauſus in loco terre viſco/
ſe cuiꝰ partes nō de facili ſeparant attollit eam in mōtem ſi
eſt in terra vel iſula ſi ſpūs clauſus fuerat ſub fundo maris:
aliquando autē inſulam in vno loco ſtātem vehit ad aliuꝫ
vel in toto ſubmergit: ⁊ hoꝝ effectuꝫ cauſa habet ex ꝑmiſ/
ſis. ¶ Sed miratus Calliſthenes inſulas etiaꝫ tremere: eo
ꝙ dicit tribus de cauſis inſulas terremotui minime eē ob/
noxias quarum vna eſt cōcauitas littoꝛis ex coꝛroſione ⁊ al/
luuione aquaꝝ prouenīēs per quas cōcauitates liber pꝫ exi
tus ſpūs terremotū faciētis. Alia autē cauſa eſt: qa ſunt in
littoꝛibꝰ eoꝝ ſaxa parua ꝓpter multas ſciſſuras exituꝫ p̄bē
tia vento. Tertia cauſa eſt: qa que ſunt frequenter ex terra
glutinoſa nō de facili habent ſub ſe concauas ſpecus in q̄s
ingrediatur ſpiritus faciēs terremotū. ¶ Sꝫ Calliſtheneꝫ
i hoc dicto ſuo arguūt duo phi Pōpeius vꝫ ⁊ Herculaneꝰ
dicentes: mari vicina maxime terremotui eſſe obnoxia: cu/
ius cauſa a nobis ſuperius eſt expedita. Sꝫ adijciunt hijs
que dicta ſunt hij duo phi ꝙ omnis oꝛa maris pꝛecipue eſt
montuoſa: mōtes aūt vapoꝛoſi ſunt: ⁊ fere omnes ſub ſe ſpe
cus hñtes in qbus ſpiritus cōgregatus facit terremotum:
qḋ experimentis pꝛobat: qa ſic paphos non ſemel coꝛruit: ſꝫ
multotiens per terremotū: ſic nobilis vꝛbs antiquitus Ni/
copolis huic malo familiaris effecta eſt: qa ꝯtinue deſtrui/
tur per terremotū. Cypꝛū autē ambit altuꝫ mare ⁊ frequen
ter agitat. Tyrus etiā ipſa mouetur ſepius ⁊ diluit ſubmer
ſa ſm partes: deceptiōis autē cauſa qua eſt deceptus Calli
ſthenes fuit ꝙ lꝫ concaua ripaꝝ habent a concauitatibꝰ: ta/
mē illis repellit ventus in fundū inſule per percuſſuras vn/
daꝝ: ⁊ ideo in fundamētis inſule multiplicatus facit terre/
motū: eadē auteꝫ cauſa eſt quare repellit ventus a ſciſſuris
petraꝝ. Tertia vō cauſa bona eſt: ⁊ cōcedendū ꝙ ille inſule
que limoſe ⁊ cōglutinoſe ſunt rarius tremūt ⁊ paucioꝛes ha
bent ſpecus ſub fundamētis ſuis: poſſunt tamen aliquando
tremere: ⁊ ille vel altius eleuari ſi multus ſit ſpūs ſub ipſis:
vel etiam ſubmergi ſi ſpiritus eleuans eas expiret ab eis ⁊
remaneat ſubtus voꝛago dehiſcens vel remoueat eas a lo/
co in quo ſunt: ⁊ deijciat ad locum pꝛofundioꝛem.

¶ Cap. 20m. Et eſt digreſſio de cauſa quare in quibuſdā cli/
matibus ſit frequētius terremotus ⁊ in quibuſdā rarius.

EſT autē inueſtigatione dignum quare quedaꝫ
regiones vix vnquā terremotuꝫ paſſe ſint: que
dam autem frequēter patiant eundem. Dicit
eni Pindarus Egyptū vix vnquā tremuiſſe:
⁊ quando tremuit paꝝ quaſſata fuit ⁊ in vno lo
co tm̄ vꝫ in Ana ciuitate ſicē dicit Thucydideſ.
¶ Experimēto autē veterum ⁊ noſtroꝝ recoꝛdatione didi/
cimus rarius fieri terremotum in ſeptimo climate: ⁊ vltra
verſus aqlonem: frequētius autē a ſexto climate verſus me
ridiem: cum tamē foꝛtioꝛes venti ſunt in climatibꝰ aquilo/
naribus q̄ꝫ meridionalibus: ⁊ maria aquilonaria magis tē
peſtuoſa ſunt q̄ꝫ meridionalia: que ventus in littoꝛibꝰ reper
cutere deberet ad generationem terremotus. Scimus etiā
ꝙ in montuoſis locis frequentius eſt magnus terremotꝰ q̄ꝫ
in planis: ⁊ in planis frequentius eſt terremotus paruus q̄ꝫ
in locis montuoſis. Cām autē q̄re Egyptus nō frequenter
terremotu vexat optime reddit Pindarus: dicit eniꝫ Egy
ptum aliquando coopertam fuiſſe aqs: ⁊ modico ſolido fun
do qui erat in medio mollem terram ⁊ glutinoſam paulatiꝫ
fuiſſe circūpoſitam: ⁊ ita paulatim creuiſſe totam Egyptū:
⁊ qa molle optime cōtinuatur cū ſolido in talibus incremē/
tis non potuit intercipi vacuum intra qḋ ſpiritus quatienſ
Egyptum repercuteret: terra etiam ipſa limoſa ⁊ tenax eſt
que non de facili abinuicē ſeparat: ⁊ ideo tremere nō poteſt
niſi ex magna cā: ⁊ circa locū Ane ciuitatis que minus hꝫ li/
moſitatis. Cauſa autem quare in climatibus meridionali
bus frequētius ſit terremotus: ⁊ rarius in climatibꝰ aquilo
naribus hec eſt: qa lꝫ ſol feruidus in meridionalibus cōbu
rat vapoꝛem in terre ſuperficie: ⁊ plus conſumat de ipſo q̄ꝫ
eleuet: tamen qa in concauo terre agit per medium interie
ctū: ideo in inferioꝛibus terre plus eleuat q̄ꝫ cōſumit: ⁊ ideo
in terra multiplicatur ibi ſpiritus ad terremotum faciēdū:
in aquilone autem debilis eſt ſolis radius ⁊ aliarum ſtella/
rum: ⁊

Pꝛopter qḋ in Egypto raro ꝯtigit terremotus.

Quare i ptibꝰ meridiōalibꝰ frequenter terremotus ꝯtingit.

rum:⁊ ideo vbi per medium agit paꝝ eleuat de vapore:⁊ ió minus ibi fit terremotus.¶ Eſt etiã alia cauſa huiuſmodi: qa videlicet maior calor meridionaliũ climatuȝ cõtinue aliquid educẽs de partibus terreſtrib⁹ per euaporationem cõtinue cauat terraȝ ⁊ cõcauitates vaſtas facit in meridie: in quibus vẽtus recipit᷑ qui in ſe multiplicatus mouet frequẽtius loca meridionalia: ꝑuatio huiuſmodi caloris in climatib⁹ aquilonaribus cauſa eſt oppoſiti: frigus eñi coherere facit partes:⁊ nõ facile ſeparari:⁊ ideo ꝯcauitates rarius fieri poſſunt in aq̃lonari parte:⁊ que ſunt parue ſũt:⁊ ideo ibi rarius fit terremotus:⁊ quãdo fit raro fit magnus: his addici põt ꝙ in climatibus meridionalib⁹ inferiora elementa cõuertunt᷑ in ſuperiora ꝓpter quã reſolutionẽ in inferiorib⁹ factam neceſſe eſt aquã ⁊ terrã ſemper vaporib⁹ eſſe interceptaȝ qui multiplicati terrã quatiunt.¶ In aq̃lone aũt econuerſo ſuperiora ad iſeriora cõuertunt᷑:⁊ ideo vapor extra inferiora eſt ⁊ recipit ibi terra paulatinã additioneȝ humidi cuius additio ſic cõglutinat᷑ duro ꝙ ſpecus ⁊ vacuitas nõ intercidit vt dicit Pindarus:⁊ ideo ibi rarius fit terremot⁹: ſed ꝙ in locis mõtuoſis frequẽtius eſt terremotus magnus q̃ȝ in locis planis cãtur ex hoc ꝙ ſub montib⁹ ſunt cauerne magne in q̃bus plurimus vapor poteſt congelari:⁊ qa loca mõtuoſa ſunt valde vaporoſa. Loca autẽ plana nõ ita ſunt cauernoſa nec ita vaporoſa:⁊ ideo magnus terremotus frequentius eſt in locis mõtuoſis p̃cipue que ſunt ſuper littus maris: in planis aũt paruus vapor cõgregat᷑ in paruis foueis ⁊ ille plana loca tremere facit: ſed montuoſa paruus vapor nõ mouet: tuȝ qa expirat per cauernas: tuȝ ẽt qa mõtes ſunt graues ⁊ nõ niſi forte vapore ꝯcutiunt᷑: fuit tamẽ in plano Lombardie in plurib⁹ ciuitatib⁹ terremotus magnus ⁊ durauit per multum tp̃s. Sȝ cã illius fuit qa illud planũ cingitur mari in parte vna ⁊ mõtibus in alia ⁊ tã mare q̃ȝ mõtes cooperantur ad terremotum vt dictum eſt.

Propter qd in ſeptẽtriõe raro contigit terremotus.

¶ Tractatus Tertius Tertij Libri Methe[or]orum de fulgure ⁊ tonitruo ⁊ vento turbinis.

¶ Cap. p̃m. Que tractatus intentio:⁊ qualiter introducitur ⁊ ordinatur:⁊ que differentia nominum.

In ph̃o aũt 2° methe[or]orũ. ca. 3°. circa finem ibi. De coruſcatiõe aũt ⁊ tonitruo. 3.

Quia ergo iaȝ diximus Terremotũ ⁊ hoc qd̃ eſt in eo de accidentibus ꝯcomitantib⁹ ip̃ȝ ſicut eſt ſonus ⁊ diluuium ignis vel aque vel terre ſciſſio ſiue ſubuerſio ⁊ alia huiuſmodi:⁊ diximus qd fit ſ̃m differẽtiaȝ ⁊ modũ motus qui eſt in ipſo:⁊ diximus cãȝ eius verã ex accñtibus: locuti ſumus ẽt de eẽ eius ſ̃m hoc ꝙ fit frequentius in loco aliquo vel in tẽpore: ꝯñs eſt vt hic loquamur de tonitruo et coruſcatiõe ⁊ vẽto turbineq̃ȝ ⁊ que ſunt eis ſ̃lia: ſicut eſt fulmen ⁊ coruſcatio ⁊ huiuſmodi: cuȝ eñi habitũ ſit de his que fiũt de vapore terreſtri ſimplici taȝ in ſimplicib⁹ q̃ȝ in mixtis terre: ſcȝ vẽtoꝝ natura ⁊ terremot⁹: rõ ordis expoſcit vt dicamus de his que fiũt ex vapore ſicco terreſtri nõ ſimplici: ſed imixto ſiue icluſo in vapore humido: ſicut eſt tonitruum qd̃ eſt ſonus vaporis ſicci egrediẽtis de nube humida:⁊ coruſcatio que eſt illuminatio vaporis ſicci icẽſi in vapore humido: qa aũt vẽtus turbinis ẽt eſt vẽtus de nube egrediẽs:⁊ ideo in ſeip̃m reflexus: op̃ȝ nos ẽt loqui hic de vẽto turbinis: tãgẽtes aũt naturas iſtaꝝ imp̃ſſionũ referemus ẽt primo opiones antiquoꝝ: tũc enim facilius erit colligere verũ quãdo allata fuerint ea in q̃bus nobis cõueniũt:⁊ in q̃bus a nobis diuerſificant᷑. Op̃ȝ aũt ſcire ꝙ tria ſunt abſq̃ȝ vento turbinis quoꝝ cauſas queremus fulguratio fulmen ⁊ tonitruũ.¶ Eſt autem fulguratio vt dicit Seneca que oſtendit ignẽ: fulmẽ autẽ qd̃ emittit ignem emiſſuȝ pp̃ qd̃ antiq̃ dixerũt theologi Athalus:⁊ ante eũ Cecina ꝙ fulguratio ẽ Jouis cõminatio:⁊ fulmẽ eſt ictus ei⁹: vnde etiã diffiniẽtes fulgurationem dixerũt ꝙ fulguratio eſt late ignis explicitus: fulmẽ aũt eſt coactus ignis:⁊ impetu iactus: huius aũt exẽplum eſſe dixerũt. Si q̃s duab⁹ manibus ſtrictis aquã comprimens inter manus emittat cũ ſono in modũ ſymphonis: eodẽ eniȝ mõ nubiũ inter ſe cõpreſſaꝝ anguſtie ignẽ eijciũt:⁊ hoc ipſo inflãmant ac tormẽti mõ emittũt ſicut baliſte vel ſcorpiones: qd̃ aũt nos tonitrũ per tres ſyllabas ſcriptũ vocamus Athalus ⁊ Cecina patres dixerũt debere dici tonitruũ p̃ q̃tuor ſyllabas ſcriptũ eo ꝙ diu ſonat:⁊ qd̃ nos dicimus fulgore media ꝓducta ſcȝ ⁊ lucere illi dixerũt debẽ dici fulgure media correpta eo ꝙ ⁊ fulgurato ſubito diſpierat.

¶ Cap. 2m. De opinionibus antiquoꝝ ⁊ rõnibus eoꝝ de fulgure ⁊ tonitruo: q̃ dixerũt hec cauſari orbe ⁊ lumine ſtellaꝝ.

Omnes aũt fere ſapientes antiqui taȝ nãles q̃ȝ diuini cõueniũt in trib⁹ quoꝝ vnũ eſt ꝙ id qd̃ ibi apparet ſit ignis:⁊ ſcd̃ȝ eſt ꝙ ſit in cõcauitate nubis:⁊ tertiuȝ ꝙ ſimul ſint coruſcatio ⁊ tonitruũ lȝ citius ⁊ ſerius percipiat᷑ vnuȝ q̃ȝ alterum: fere autẽ dico ꝓpter quẽdam antiquoruȝ Clidoniũ nomine: qui fulgurationẽ dixit eẽ ſp̃m in amnẽ: nõ in ignem q̃dem: ſed reſplẽdentiã ſolis vel lune vel ſtellarum ſuper nubẽ aquoſaȝ ſicut per noctẽ apparet q̃dã ſplendor remoꝝ: lȝ hoc eẽ falſuȝ de facili ꝓbat᷑: qa ſplẽdor remoꝝ nõ videtur niſi in ipſa aqua: ſed fulguratio frequẽter erumpit de nube ⁊ cadit in fulmine. Sapiẽtes aũt antiqui in his tribus ꝯueniunt vtiq̃ȝ ab ipſo viſu teſtificati: eo ꝙ viſu tria hic deprehendunt᷑: vnus aũt ex ſapiẽtib⁹ qui vocat᷑ Empe. dixit ꝙ coruſcatio eſt ignis occultatus in nubib⁹ ex radijs ſolis:⁊ deinde apparet in coruſcatione: fuit auteȝ rõ huiuſmodi: qa vidit ꝙ radij ſolis reflectũtur a corpore humido polito frigido:⁊ diuaricatio radioꝝ repercutit᷑ ad aliquem pũctum vnũ:⁊ in illo excitat ignẽ: cuius flãma illuminat circũſtantia ⁊ aliquãdo cõburit: vñ qa nubes humida eſt ⁊ frigida cõuerti incipit in pluuiã reflectit ſuper ſe veniẽtes radios ſolis vel ſtellaꝝ:⁊ cum diuaricant᷑ colligunt᷑ ad aliquẽ pũctum vnũ:⁊ ibi eliciunt flãmaȝ ⁊ apparet coruſcatio: dixit etiã aliquando eſt ꝙ vis radioꝝ ſolis diu aũ in nube colligitur:⁊ ſ̃lr vis lucis aliaꝝ ſtellarũ: cum enim vapor non eleuet᷑ niſi virtute luminis corpoꝝ ſuperioꝝ: videbat᷑ Empe. ꝙ virtutes illoꝝ luminũ de hora in horã:⁊ de die in diẽ colligebantur in vapore:⁊ cũ multiplicate fuerũt inflãmant vaporem tam in die q̃ȝ in nocte: ſed cito extinguit᷑ ꝓpter victoriaȝ aque que eſt in nube: ait eñi nihil ꝓhibere ſubtili⁹ aque inflãmari: ſed flãmã extingui: poſtea a groſſiori aque ꝓbat hoc tali exẽplo quo adhuc vtunt᷑ alchimici: ſi eñi accipiatur ſpuma in ſup̃mis vini boni veteris exhauſta:⁊ cum illa miſceat᷑ aliquãtulũ ſalis in vtroq̃ȝ puluerizet᷑ ſulfur ⁊ totũ illd̃ ſublimet᷑ hoc mõ quo per ſublimatiõeȝ fit aq̃ roſacea ſtillat᷑ ex eis aq̃ que inflãmat᷑ ſubito ⁊ p̃ter aduſtionẽ corpoꝝ ſuper que cadit iflãmata:⁊ ita dixit Empedo. ꝙ ſubtili⁹ eſt aqueũ qd̃ multũ hȝ imixtũ de aereo inflãmat᷑ ⁊ apparet: deide extinguit᷑ ab aq̃ groſſiori in nube:⁊ extinctio eius eſt ſonus tonitrui: cũ aũt cauſas duas vt dcm̃ eſt poneret dicebat ꝙ ſcd̃a ẽ principalis ⁊ p̃ma eſt coadiuuãs: p̃ȝ eñi ex dictis ⁊ rõnib⁹ ei⁹ ꝙ ipſe diuerſificat᷑ a ſñia Peripatheticoꝝ in hoc: ꝙ ipſe nõ dixit coruſcationeȝ ⁊ tonitruũ cauſari quo ad mãm a vapore ſicco terreſtri: ſȝ potius a vapore humido aqueo ſubtili habẽte in ſe multũ aeris ⁊ efficientẽ cãm dixit eẽ virtutẽ luminũ ſuperiorum diu in nube collectã. Anaxa. aũt dixit ideȝ Empedo. quo ad hoc ꝙ nõ poſuit vaporẽ ſiccũ incẽſum eſſe in nube humida: ſed diuerſificat᷑ in mã ab Empe. in hoc ꝙ ipſe dixit totũ celũ eẽ ignẽ:⁊ nõ poſſe fieri ꝙ ex tãta cõflagratione quãta eſt ab orbe lune ſuperi⁹ nõ aliq̃d caderet:⁊ diſtillaret quaſi ipurũ aliquãtuȝ a nobilib⁹ corporib⁹ ſicut per icẽdiuȝ aliq̃d diſtillat ab auro p̃cipue cũ ſuperiora cõtinue nutriant᷑ ab humore occeani in quo plurima trahunt᷑ ipura: id ergo qd̃ cadit diſtillãdo aliq̃ñ colligũt ⁊ retinẽt nubes:⁊ aliquãdo nubib⁹ nõ obuiat: cũ ergo colligit᷑ a nubib⁹ mouet᷑ in ipſis ⁊ facit coruſcationeȝ:⁊ extinctio eius facit tonitruũ: qa ignitũ in aq̃ extinctũ ſonat: cũ aũt nubib⁹ nõ obuiat tunc fac̃ ignes colũnares ⁊ lãceas ⁊ nubes ⁊ ſtellas volãtes:⁊ cetera de q̃b⁹ in p̃mo huius ſcie libro dcm̃ eſt. Ariſt. aũt quẽ ſequor in hoc opere nõ retulit alias antiquoꝝ opiones:⁊ has ipſas tetigit ſine explanatiõe ⁊ rõne que ab eis induceret᷑ ad ꝓpoſiti ſui ꝓbationẽ. Sicut aũt hic tangunt᷑ inueniunt᷑ in libris Theophraſti ⁊ Senece ⁊ alioꝝ.¶ Scias aũt ꝙ Anaximandros per oĩa cõuenit cũ Anax. ſȝ addit ꝙ ignis ex ethere deſcẽdẽs ⁊ nubib⁹ frigidis impact⁹ ſonat ⁊ quãdo interſcindit eas micat. Si aũt modicus ſit ⁊ interſcindere nõ põt ſonat ſine fulgure ⁊ fulmine. Et ita iſta oĩa que vident᷑ fieri in nubib⁹: quo ad nũc queſita vident᷑ cauſata ex maiori ip̃etu vel

minori deſcendentis ignis ab ethere: qñ in maxima vi de⸗
ſcendēs facit ſonū ⁊ fulgur ⁊ fulmē: in media aūt virtute fa
cit ſonū ⁊ fulgur ⁊ nō fulmē ⁊ in minima virtute deſcēdēs fa
cit ſonum ſine fulgure ⁊ fulmine: dicebat ēt ꝙ ſpiſſitudo ⁊ te
nuitas nubiū: ſilr autē multitudo ⁊ paucitas plurimum ad
hoc cooperant̄: ꝙ īterſcindere nubes poſſit ignis de ſubli⸗
mi deſcēdēs. Diogenes aūt apollomates ſm aliqd cōuenit
cū iſtis ⁊ ſm aliqd differt ab eis: dicit eniꝫ diuerſa genera eē
tonitrui: quedā eni tonāt ſine fulgure ⁊ fulmine: quedā autē
hic hñt ignē fulguris vel fulminis: ⁊ dicit ꝙ illa que tonāt ſi
ne coruſcatiōe ignis fiunt ex colliſione ventoꝝ in nubibꝰ: vel
in loco ſublimi nubiū: que auteꝫ fulgurant ⁊ fulmināt dic̄ fie
ri ignē de ethere cadentē vt dictum eſt prius: quia iſte dixit
ventum non poſſe incendi ita ꝙ fulguret ⁊ fulminet.

¶ Cap. 3m. Et eſt digreſſio improbans dictas opiniones.

HAs autē opiniones nō refellit Ariſt. lꝫ īfra oſtē
dat inſufficiētiā eaꝝ: vnde digreſſiōes opꝫ fa⸗
cere ad iprobationē eaꝝ: qđ autē dicit Empe.
fieri ignē ex reflexiōe ad nubē aquoſam: iđ nō
hꝫ veritatē: qm̄ reflexio ignē eliciēs nō fit niſi a
ſolido plano polito: vt ꝓbat̄ i perſpectiuis: nu⸗
bes aūt nec ſolida eſt nec plana: ⁊ ideo reflexio talis ad ipaꝫ
fieri nō pōt: cōſtat aūt qm̄ ⁊ ſi ad aquā fiat reflexio opꝫ ꝙ illa
cōtineat̄ in vaſe vitreo rotūdo: nubes aūt ⁊ obſcura eſt ⁊ ſo
lida nō eſt nec plana: qa inequalr aſcendit: ⁊ nō retinet figu
rā aliquā ſicut videt̄ ad ſenſuꝫ ſicut accipit figuras aialiuꝫ ⁊
mōſtroꝝ. ¶ Adhuc aūt imobilis nō eſt vt ſupra ipſaꝫ radiꝰ
diu ſtare poſſit. Nō aūt elicit ignē nō diu ꝑmanens ⁊ a mul⸗
tis planetis ad vnū punctū reuerberatus radiꝰ. Adhuc aūt
lꝫ ſolis radius aliquādo eliciat ignē: non tñ radij ſtellaruꝫ ⁊
lune: eo ꝙ ſunt debiliter incidētes corporibꝰ ⁊ cū lumine par
uo: ⁊ ideo cām non hꝫ qđ dicit: ꝙ hoc de nocte faciunt radij
ſtellaꝝ. ¶ Qđ autē dicit in nube colligi virtutes radioꝝ ſo⸗
lis veꝝ eē nō poterit: nullius eni virtus colligit̄ ⁊ cōfortat̄ in
eo qđ ſibi eſt cōtrariuꝫ: nubes aūt aquoſa que iaꝫ incipit cō
uerti ſm vtrāqꝫ qualitatem ꝯtrariatur igni. ſ. ſm frigidū ⁊ hu⸗
midū: ergo ignis nō colligit̄ ⁊ cōfortat̄ in nube ex radijs ſo⸗
lis. ¶ Adhuc ſi ignis colligit̄ in nube tunc quāto diutiꝰ colli
git̄ tāto plus de igne eſt in nube: ſed quanto plus de igne eſt
in nube tāto nubes eſt calidior: ergo a ꝑmo ad vltimū quā⸗
to diutius ignis in nube colligit̄ tanto nubes eſt calidior: ſꝫ
quāto eſt calidior nubes: tanto eſt rarior: ⁊ quāto eſt rarior:
tāto eſt minus cōuerſa ad aque mām: ergo a primo ad vlti⸗
mū quāto plus de igne eſt in nube tāto rarior eſt ⁊ minus cō
uerſa in aquam pluuie qđ eſt contra ſenſum quia nos vide
mus in fulgure pluuiā vel in ꝓximo poſt fulgura futuram eē
pluuiam: ⁊ hoc nullo mō poteſt eſſe niſi aliud ſubiectum det̄
igni ⁊ aliud frigori nubem in aquam conuertēti. ¶ Qđ vō
dicit de ſimili introducto nō hꝫ rōnem: nō enim inflāmatio
ſola videt̄ in nube: ſed frequēter ictus fulminis qđ nūqꝫ fie
ret ſi eſſet tm̄ incēſio ſubtilis aque ꝑmixti cum aereo multo.
¶ Qđ autē dicit Anaxa. ridiculoſuꝫ eſt cū ꝓbatū ſit in de ce⸗
lo ⁊ mūdo celeſte corpus non eē ex igne nec recipere ex igne
augmentuꝫ vel decremētuꝫ. Si eniꝫ in parte deſcēderet poſ
ſibile eēt totū deſcendere: ⁊ tūc cū ipm ſit cauſa vniuerſi ⁊ or
dinis nature oporteret vniuerſuꝫ diu eē deſtructum ⁊ corrū
pi ordinem cauſaꝝ in tota natura: per eadem etiaꝫ pꝫ ꝙ nō
eſt verum qđ dicūt Anaximandros ⁊ Diogenes.

¶ Cap. 4m. De cauſa tonitrui ⁊ fulguris ſꝫ ſententiā Ariſt. ⁊ de diuerſitate ſonorum tonitruorum.

REdeamus ergo nūc dicentes veram cām toni
trui ⁊ fulguris ſequētes Ariſto. ſic dicētē. Di⸗
co ꝙ res iſte que ꝑdicte ſunt nō ſunt niſi ex va⸗
pore. Sicut aūt nos ſepiꝰ diximus vapor in ge
nere diuidit̄ in duo: quoꝝ vnū eſt vapor humi
dus: ⁊ aliud eſt vapor ſiccus: cū aūt aſcēdit va
por humidus per nām: eo ꝙ de nā ſit aque ⁊ ab elmto aque
eleuatꝰ peruenit in loco alto ad locū frigidū: ⁊ ex frigidita⸗
te loci iſpiſſat̄ ibidē: ⁊ partes eius aggregant̄ ⁊ cōſtare inci⸗
piūt: ⁊ ideo fiūt ex ipſo impꝛ̄ſſiōes humide que ſunt nebula ⁊
ros ⁊ caligo qđ nihil aliud eſt niſi nubes obſcura frigidita⸗
te aeris ad terrā repreſſa: fiūt ēt īde pluuia ⁊ grādo ⁊ nix ⁊c̄.
de qbus in. 2. huius ſcie libro locuti ſumus: fiunt aūt hec di
uerſa ꝓꝑ materie diuerſitateꝫ in calore ⁊ frigore ⁊ tenuitate
⁊ ſpiſſitudine: diuerſitas aūt loci ad hanc diuerſitatē coad⸗
iuuat: ex eo ꝙ altius vel inferius in loco frigoris iſta generā
tur: cooperat̄ etiā ad iſta loci accidēs per id qđ plus vel mi⸗
nus hꝫ ⁊ retinet de frigore a ſe expulſo a regiōe cum aſcēdit
vapor ſiccꝰ: aut aſcēdit purus nō cōprehenſus in vapore hu
mido: aut aſcēdit in vapore humido cōprehenſus: ⁊ ſiqdeꝫ
aſcendit ſolus: tūc facit ventos de qbus ſupra locuti ſumꝰ.
Si aūt aſcendit cōprehenſus in vapore humido tūc quādo
vapor hūidus ꝑuenit ad locū frigoris: ⁊ icipit cōprimi: cōpri
mit̄ ēt in ipſo quaſi in vētre eius vapor ſiccꝰ calidus accūtali
caliditate. In tali aūt cōprehēſione vaporis ſicci ⁊ vētre nu⸗
bis fit agitatio vehemēs vaporis ſicci: agitatio aūt inducit
actualē iflāmationeꝫ in vapore calido ⁊ ſicco: eo ꝙ facillime
eſt iflāmationis: ſicut eſt videre in vētoſitate ſicca egredien
te de vētre hoīs: hec eni ſi per pānū ſubtilē emittat̄ ⁊ cande
la adhibeat̄ tota iflāmat̄ flāma lata ⁊ diſperſa: hec ergo iflā
matio cā eſt fulgoris: agitatꝰ autē vapor in interioribus nu⸗
bis humide q̄druplicē facit ſonū. Si eni latera nubis tm̄ ꝑ⸗
cutiat ⁊ nō ſcindat: ⁊ ſit inflāmatus tūc facit ſonū flāme ꝑcu
tientis qui eſt ſonus q̄ſi tumultuās: ⁊ non micat niſi ſicut ꝑ
pānū ſpiſſuꝫ eo ꝙ nubes aliquātulū eſt pura: ⁊ ideo nō exꝑſ⸗
ſe flāma apparet: ſꝫ vt dicūt eſt q̄ſi per pānū: eūdē aūt ſonuꝫ
facit aliquādo vapor egrediēs inflāmatꝰ flāma fortiter ꝑcu
tiente ſup aerē qui eſt in circuitu nubis. Eſt aūt hic ſonus
ſicut ſonus flāme in medio incēdio: ⁊ videt̄ tūc flāma pluri⸗
ma fieri per aerē: aliquādo ēt hꝫ eūdē ſonū in lateribꝰ nubiſ
nō inflāmatus: ⁊ tūc audit̄ tumultuans ſonus ſine aliq̄ coru
ſcatione. ¶ Scđs ſonus eſt ſciſſionis magne velut ſi pānus
fortis imēſe latitudinis ſcindat̄: ⁊ ſonus eſt terribilis ⁊ vi⸗
ſus fulguris eſt curuus in nube eo ꝙ nō recte ſcidit̄ nubes:
ſꝫ in parte que maior eſt ſuſtinuit ipetū vaporis ſicci iflāma⸗
ti egrediētis: ⁊ iſte ſonus frequēter eſt iterruptus qa iterru
pte ſcindit̄ nubes: aliqñ aūt hꝫ ſonū maximū vno ipetu ve⸗
niēteꝫ ſicut ſi aer iterclūſus vel veſica magna iflata ſuper ca
put viriꝰ frāgeret̄: ⁊ hoc fit qñ cū ipetu totus vapor vel maxi
ma eius ꝑs exilit ſubito erūpens: ⁊ rūpēs nubeꝫ exilit in ae⸗
rē: ⁊ percutit ipm percuſſione bona fortiſſima: ⁊ hic eſt mo⸗
dus tertius tonitrui. Quarto dicit ēt ipſe Ariſto. ꝙ eſt ſonꝰ
quaſi humidoꝝ ſiue viridiū lignoꝝ crepitātiū in igne: ⁊ hoc
fit qñ vapor ſiccus ex iflāmatiōe querit locū maiorē: ⁊ tūc eiꝫ
nubē cōpreſſaꝫ humidā diſſilire facit: ⁊ egredit̄ pars eiꝰ aliq̄
ſicut fit ſaltus carbonū vel ouoꝝ in igne aſſatoꝝ: ⁊ ꝑcipue in
uenit̄ ſilr huiuſmodi in caſtaneis que nō perforata ⁊ rupta
cortice ponunt̄ in igne calido: qñ eni in eis humidū icipit re
ſolui gnāt̄ in eis vapor: qui querēs locū maiorē reſiſtētē te⸗
ſtā vel corticē diſrūpit ⁊ exurit de igne cū ipetu ⁊ crepitu ma
gno: hi aūt q̄tuor modi tonitrus ſunt tm̄ ipſiꝰ vaporis incēſi
quādo in hora iflāmatiōis eius ꝯhibet̄ nubes exterior: ⁊ com
primit qđ eſt iter ſpiritum de vapore terreſtri. Vapor aūt q
nō eſt ita vehemēs ſoni ſūt tres: cū eniꝫ coruſcatio fit de mā
vētoꝝ calidoꝝ ſiccoꝝ qui cōprimunt̄ in ventre nubis ⁊ iflā⸗
mant̄ iflāmatiōe vehemēti ⁊ aduruntur ſunt aliqñ nō adeo
fortes qui nubē ſcindāt: ſi tñ tāgunt latera nubis hūide que
iā conuertit̄ in pluuias extinguit̄ ignis vaporis inflāmati: ſic̄
extinguit̄ ferrū cādens in aq̄: ⁊ hic ſonus ab Ariſt. vocat̄ ſo⸗
nus ſtridoris: ⁊ ſi egredit̄ aliqđ de igne iſtō micat: ⁊ ille ſplē
dor eſt coruſcatio: a qbuſdaꝫ aūt vocat̄ ſonus ſiſinniēs eo ꝙ
ſiſinniēdo ferrū ſonat quādo extiguit̄ in aq̄. Secūda autē di
uerſitas ſoni eſt quādo vapor iter nubē cōcluſus nō eſt incē
ſus nec multū cōpreſſus ⁊ nubes ꝯtinēs ipꝫ nō eſt in ꝑtibus
equalr ſpiſſa: tūc eni erūpit vapor per diuerſas ꝑtes nubis
que ſūt q̄ſi foramina: ⁊ tūc ſine coruſcatione fit ſonus ſibila⸗
tiuus: ſic̄ qñ vētus vehemēs flat per foramia ſibilādo. Ter⸗
tia aūt diuerſitas eſt: qñ nubes debiliter ꝯtinet vaporē ter⸗
reſtrē: tūc eni cito anteqꝫ igniat̄ erūpit: ⁊ nō facit ſonum niſi
ſufflatiuū cuiꝰ exufflatio eſt aliquantulū reſtricta: ⁊ ipulſa ſi⸗
cut eſt ſonus follium fabrilium.

¶ Cap. 5m. Et eſt digreſſio declarans ſm quid alij phi concordant cum ſententia eorum.

PReclariſſimi ēt viri in phia: oēs cōcordāt cum
hac ſnia vel in toto vel in parte quoꝝ noia ⁊ ſen
tētias breuiter tāgere eſt vtile. Dixit ḡ Anaxi⸗
menes ꝙ ſpūs icidēs nubibus tonitrua gnāt: ⁊
deīde cū claudat̄ ꝑ obſtātia ⁊ icluſa euadē ipſe

ſua fuga

ſua fuga incendit ignem: eodē aūt mō dixit Anaximādrus: ꝙ tonitrua ſunt nubis icte ſonꝰ: qui ictꝰ: qa ineq̄lis eſt iō ⁊ ipſa tonitrua ineq̄lia ſūt: tonat aūt vt inqt aliqñ i ſereno qñ ſpūs ſiue vētus ꝓſilit p excuſſuȝ aera: ſȝ hoc tñ nō hȝ vitateȝ ⁊ hoc nos iprobabimꝰ: aſſerit tūc Anaximādrus ꝙ qñ ē debilior vētus qui in ſonū valet: ⁊ nō in ignē tūc ſonat ſine fulgure ⁊ fulmine: vñ diffiniēs fulgura ⁊ fulmē dicit fulgura eē aeris reducētis ſe corruētis: qa lactationē lāguidū ignē nec exiturū operientē fulgura aūt acrioris dēſioris qa igniti ſpiritꝰ curſuȝ. Alij qdē ſcrutati poſteriores ⁊ p̄cipue Heraclitꝰ qui ſpiritū aereū oium poſuit eē pⁿᵐ: dixeruntqȝ cum aer in ignē ⁊ aquā mutabilis ſit nō aliūde accipit cauſas flāmarū: ipſe eni ſe mouendo accēdit ⁊ cōdenſos cōpactoſqȝ nubiuȝ ſinꝰ diſſipat: ⁊ ideo nec ſolo in tā magnorum corporum diſſipatione vaſtū ⁊ enormē redit ſonū: illa eni nubiuȝ difficulter cedentiū pugna aliqd cōfert ad ꝯcitādū ignē: ſicut ferro ꝯfert manus ad ſecādū: cū tñ ſecare ſit ferri ꝓprie. In hāc aūt ſniaȝ videnꝭ icidere ea que tradidit Herodotꝰ phs: qui dic̄ ꝙ fulguratio videꝭ eē aeris iflāmati velut apud nos icipiētium igniū conatꝰ: ⁊ p̄ma flāma icerta mō occūbēs ⁊ mō reſurgēs que antiqui fulgere media correpta dicebāt: huius ēt ſnie ē Seneca in qōnibꝰ nālibꝰ qui dicit ꝙ fulgurat cū repētinū late lumē emicuit: id eni euenit vbi in ignē aer extenuatis nubibus vertiꝭ: nec vires qbꝰ lōgius ꝓſiliat iuenit: nō eni mirum ſi aera aut motꝰ extenuat aut extenuatio accēdit: ſic enim liqueſcit excuſſa glans funda: ⁊ attritu aeris velut igne diſtillat: ⁊ vocat glādem plūbū modū hñs glandis qd̄ funda ꝓijciꝭ: ⁊ ſubiūgit ꝙ ideo eſtate plurima ſunt fulmina: qa plurimū eſt eſtas calida: fulmē aūt eſt qd̄ eſt maioris virtutis q̄ȝ fulgur: ⁊ cadit in terrā: fulmē eni eſt fulgur incēſuȝ vbi calidi fumi nā qd̄ nihil aliud eē dicit niſi aerem terreſtrē in nubes incidet ⁊ diu in illarum ſinu volutaꝭ nouiſſime erūpit: ⁊ qñ vires nō hȝ ſplēdor eſt actu fulgura plus habuere māe ⁊ maiore impetu arſerūt nō apparent tñ: ſȝ occidūt ⁊ tūc fulmia dicūtur. Aſclepiadotꝰ aūt dicit aliter alijs: dicit eni fulgura ⁊ fulmina ⁊ tonitrua fieri colliſiōe ⁊ excurſu quorūdā corporū ſiccorum in aerē eleuatorum: ſicut videmꝰ corpora quedā ſemper in aere moueri in radio ſolis veniētis per feneſtraȝ: hec eni corpora vt ait multiplicanꝭ: ⁊ ſe collidūt vi vētorum: ⁊ tunc inūdādo excutiunꝭ ⁊ colliſio facit ſonū tonitrui ⁊ in colliſiōe igniunꝭ ⁊ excutiūt ſe inuicē ⁊ hoc facit fulgur ⁊ fulmē. In idē autē incidit ſnia Democriti ⁊ Leucippi. ¶ Per ſilē autem probat hic Aſclepiadotꝰ ⁊ per experimētū ⁊ ſimile qdeȝ ſuū eſt ꝙ Ethna mons Sicilie abūdās multo igne aliqñ ingēteȝ multitudinē arene vrentis cū ipetu effundit: qd̄ dicit accidiſſe ꝓpter nimiorum corporum ipetū in vētre mōtis colliſorū: experimēta aūt ſunt duo: aliquādo eni dies fuit obſcuratus ex nimio puluere in aerē reſperſo ita ꝙ populus territꝰ putauerat diē verſaȝ fuiſſe in nocteȝ: ⁊ tunc ſunt audita plurima tonitrua ⁊ viſa fulgura ⁊ fulmina que ⁊ ille dicit excurſu aridorum corporum facta ſunt nō nubium q̄s vt ait veriſilr in tāto feruore aeris nullas fuiſſe. ¶ Aliud experimētū eſt qd̄ legiꝭ in hyſtorijs Perſarum: ꝙ Rex Cābyſes ꝯ̄ Amonē quedā tyrānū miſit exercitū quē arena mota vēto auſtrali ⁊ more niuis incidēs p̄mo texit ⁊ tādeȝ obruit: ⁊ tūc dicit fuiſſe tonitrua ⁊ fulmina attritu arene ſe cōfricātis: oēs aūt dicte poſitiones ⁊ alie ſiles eis reducunꝭ in tres. ¶ Multi eni dicūt ꝙ mā tonitrui ſit ex vētis: ſed differūt in duobꝰ: dicūt eni ꝙ curſus vētorum ſibi obuiātiū in aere in ipſo ſuo ipulſu facit ſonū: ⁊ colliſio facit ignē eo mō quo duo corpora colliſa faciūt ignē: ſicut ferrū cū fricaꝭ ad lapidē: ſȝ mā vētorum citiꝰ iflāmatur. Quedā eni corpora hñt hoc in nā: ꝙ colliſa citius ex eis excutiꝭ ignis q̄ȝ ex alijs: ſicut taxus illiſus edere aptior ē ad eliciēdos ignes. Alij autē dicūt ꝙ nō ſit ex vi vētorum oppoſitorum ſȝ potius ex vēto incluſo in vētre nubis aquee ſic̄ ſupra diximus: ſed ambe poſitiōes ꝯſonāt in hoc: ꝙ vētꝰ nō ſit niſi aer impetu motus ⁊ nubes idem qd̄ aer craſſus. Tertia auteȝ opinio eſt Democriti ⁊ Leucippi: ⁊ Aſclepiadoti qd̄ ſit ex corporibꝰ paruis terreſtribꝰ ⁊ cōcurrētibus in aere. ¶ Si aūt queraꝭ ab oibus iſtis phis quid eſt qd̄ mouet aerē in vētuȝ ⁊ qd cōmouet corpora parua in aere: dicunt ꝙ id qd̄ oibus p̄ſtat motum ſpiritus eſt aereus ⁊ eſt per ſe mouēs ⁊ p̄muȝ mouens ⁊ nunq̄ȝ qeſcēs ⁊ huiuſmodi ſigna dicunt eſſe duo velocitatē motꝰ eius: ⁊ violentiā: velocitatem ꝓbant ex hoc: ꝙ defert viſibile lumē in momēto ad lōgum ſpatium: ⁊ vna vox ſtatiȝ totam vrbem implet. Violētiam autem probant: qa ſubuertit montem ⁊ tecta ⁊ aquam contra naturaȝ cogit aſcendere ſicut diximus ſupra in tractatu de terremotu: ex ſe ergo motus ſpiritus aereus facit omnia hec. ſ. ventum terremotum ⁊ tonitruum cum fulgure ⁊c̄.

¶ Cap. 6ᵐ. Et eſt digreſſio declarans ipoſſibilia que ſequūtur ex dictis antiquorum.

SI qs autē cōcedat ꝙ ſpūs aereus ſeip̄ȝ mouet in vētuȝ: ⁊ in tonitruū ⁊ fulgur ſeqtur ꝙ aliqd̄ corpꝰ ſeip̄ȝ mouet qd̄ incōueniēs eē oſtenſum ē in 7° phyſi. Seqtur etiā ꝙ idē eſt mouēs ⁊ motū ⁊ agēs ⁊ patiens ⁊ faciens ⁊ factū: cū eniȝ ſit corpus homogeniuȝ ſpiritꝰ aereus hoc erit in parte qd̄ eſt in toto. Totū autē mouet ⁊ moueꝭ: ergo quelibet eius pars tota mouet ⁊ tota moueꝭ ⁊ tota agit: ⁊ tota patitur: ⁊ tota facit ⁊ tota facta eſt que abſurda eē oſtēſa ſūt in primo de gñatione ⁊ corruptione: ⁊ in. 8. phy. ¶ Amplíꝰ aer ſm hoc erit ſemp vētus ⁊ nunq̄ȝ aer: ſic eni diffinientes dixerūt vētū eē aerē effuſuȝ ſiue motū: aerē aūt eē quādo eſt qetus: nunq̄ȝ aūt erit quietꝰ ſi per ſe moueꝭ: ꝙ ſi per ſe moueꝭ ⁊ ſeip̄m mouet ſemp moueꝭ. ¶ Adhuc autē qd eſt ꝓbatuȝ ꝙ dat ventis oppoſitū motū vt ꝯcurrentes faciāt ſonū ⁊ colliſi faciunt ignē: qd̄ eni eiuſdeȝ rōnis eſt in toto ⁊ in parte ⁊ per ſe moueꝭ vno mō: ⁊ moueꝭ motibꝰ oppoſitis: g̊ aereus ſpūs nunq̄ȝ habebit motꝰ oppoſitos vt faciat tonitruū ⁊ fulgur. ¶ Adhuc aūt q̄re nō ſemp tonat nō eſt aſſignare iſtis rōneȝ ex quo ſpūs aereus a ſeipſo talē hȝ motuȝ. ¶ Cōtra eos autem qui dicūt ſpūs aereos facere tonitruū extra nubes ē: ꝙ maior vis vētorum frequētius eſt in hyeme q̄ȝ in eſtate: g̊ ſm iſtos tonare dȝ in hyeme plus q̄ȝ in eſtate cuius oppoſitū ꝑcipimus per ſenſuȝ. Utrū aūt nubes ſit idē ꝙ aer craſſus et vētus in mā nō differat ab aere ſuperiꝰ eſt declaratū. ¶ De hoc aūt vtruȝ ex curſu vētorum oppoſitorum ꝓueniat tonitruus ē querendū: cū eni oē corpus impellēs ⁊ ipulſuȝ cū violētia faciat ſonū: videbiꝭ alicui ſonū qui eſt tonitruuȝ ex tali cōcurſu ventorum ꝓuenire. Sȝ contra hoc eſt ꝙ nos quando tonat nō videmus vētuȝ nubes impellentē niſi vnū: ⁊ p̄cipue quādo multū ⁊ fortiter tonat: ergo nō ꝓuenit tonitruū ex cōcurſione ventorum oppoſitorum. ¶ Amplius vēti oppoſiti ſic ſibi occurrentes: aut ſunt eque fortes: aut vnuſqſqȝ debilior alio: ſi ſunt eque fortes: ergo ſtat vterqȝ ſuper aliū ⁊ in medio ſiet ad terrā reflexio vel in altuȝ: ſicut ſi due aque eque fortes ꝯcurrerent ⁊ neutra poſſet diuertere ab alia: oporteret ꝙ in medio vbi cōueniūt aut eleuarenꝭ aut depellerenꝭ: neutruȝ aūt horum videmus in tonitruo fieri. Si aūt vnus eſt debilior reliquo: tūc debilis cedet fortiori ⁊ tunc opprimiꝭ: ⁊ nō tonabit fortiter nec erit fulgur ibi: ſȝ potius debilior extra regionē expelleret ꝓpulſus añ fortiorem. Adhuc aūt cū ventoruȝ oppoſitio in hyeme frequētius ſit q̄ȝ in eſtate frequētius tonare deberet in hyeme q̄ȝ in eſtate qd̄ nō contingit. ¶ Qd̄ autem dicit Aſclepiadorus de corporum paruorum colliſione rationē non habet cum talia corpora magis ſint in aere circūcirca q̄ȝ in media regiōe ipſius: ⁊ tñ circa terrā minꝰ tonat ⁊ fulgurat. ¶ Adhuc in pluuia deprimūtur huiuſmodi corpora ad terrā: ergo in pluuia nō deberent eſſe tonitrua ⁊ fulgura cuius nos videmus totuȝ ꝯ̄riuȝ ꝯtingere. ¶ Adhuc autē parua corpora niſi fuerint aliquo cōtinēte cōiuncta nō faciunt magnū ſonuȝ ſicut pȝ in granis milij que cadētia vl̄ impulſa ſonū nō faciūt etiā ſi in frumēta ſparganꝭ per aerē niſi fuerint in ſatis: ergo ⁊ parua que ſunt in aere que nihil cōtinet: ſȝ ſparſa ſunt tonitruū efficere nō pñt. Signa auteȝ que iducit nō eſt difficile iprobare: qa illa ex alijs cauſis ꝯtigerūt: caligo eni que fuit ex nube fuit rep̄ſſa ad terrā primo que poſtea ad locuȝ frigoris retracta eſt ⁊ tonabat ꝓpter vaporē terreſtrē in ſe cōcluſuȝ. ¶ Arena aūt que opp̄ſſit Cābyſis regis exercitū non de ſublimi deſcēdit: ſed ab auſtro vēto qui fortis eſt exufflationis in deſertis ſiccis accepta ſuper exercituȝ eſt proiecta eo modo quo adhuc diluuiuȝ arene ſit in regionibus calidis ⁊ ſiccis per ventum auſtralem vel aqlonarem. Simile autem qd̄ inducit non probat propoſitum cum ſufficiens colliſio minimorum corporum ſparſorum in aere eſſe non poſſit: habuimus tamen ex omnibus his rōnibus ꝙ ventus ſit cauſa tonitrui ⁊ fulguris.

Tex. cō. p̄mi vſqȝ ad tex. cō. 10.

p̄ de gña. te. cōm. 48. ⁊ 8. phi t. cō. 40.

¶ Cap̄.7ᵐ. Et eſt digreſſio declarans dubia que contingūt ex dictis Ariſto.

Rꝫ Edeamus nūc ad dicta Ariſt. querētes ⁊ ſoluētes dubia que cōtingūt ex dictis eius. Si eñi tonat quādo ſcindiꝛ nubes: ⁊ in ipſa ſciſſiōe micat ignis ſimul erūt tonitruū ⁊ fulgur ꝓpter qd ergo ante videnꝛ fulgura q̃ȝ audiaꝛ tonitruū. Si eñi aer ictus per nubē vehiculū eſt vtriuſqȝ ſenſibilis .ſ. viſus ⁊ auditꝰ eo ꝙ defert ſonū ⁊ ſplēdorē: videbiꝛ eque cito eē apud aurē ſicut apud oculū: ⁊ ſic eque cito debere audiri tonitruū: ⁊ videri fulgur. ¶ Adhuc aūt fulgur eſt vapor incēſus: vt ſuperiꝰ diximus: vaporē ḡ illū per ſpēȝ vnā opȝ fieri quādo viſio erit ſm actū: ſȝ in eodēȝ vapore eſt ictꝰ nubis qui fecit ſonū: ḡ idēȝ eſt mā viſibilis ⁊ audibilis: ſed vnus ⁊ idē motꝰ in vno tēpore nō eſt velocior ⁊ tardior: ḡ ille vapor eque velociter moueꝛ ad viſuȝ ⁊ ad auditū: ḡ eque cito accidit audire tonitruū: ⁊ vidē fulgur: cuiꝰ ꝯriū accipiꝛ per experta de differētia mutatiōis viſus ⁊ auditꝰ. ¶ Propter qd dicimus viſuȝ eē formaliorē q̃ȝ ſit auditꝰ: ⁊ iō nobiliorē eē viſuȝ q̃ȝ ſit auditꝰ. Silr aūt obiectū viſus eſt in aere nō ſic in mā tm̄ deferēte ſiue via: ſed eſt in eo ſic in ſpūali qd eſt perſpicuū ⁊ ſm eē ſpūale hoc intētionale ipſa forma ē viſibilis: ſȝ nō eſt ita de obiectis alioꝝ ſenſuū: id eñi qd eſt in aere ſm actionē lucis hoc ē viſibile .i. ꝙ lux abſtrahit ⁊ ponit i aere hoc eſt nō forma rei: ſȝ intētio forme rei: ⁊ iō aer nō eſt albus vel niger vel alia forma iformatꝰ: quādo in eo eſt viſibile: qa nō eſt in eo niſi ſȝ itētiōem forme: ⁊ nō ſm eē forme qd hȝ in mā: ⁊ ideo motꝰ eiꝰ p aerē eſt ſubito ⁊ nō in tpe: ſed ſonus ſm ſuū eē eſt in aere: ⁊ aer eſt mā eiꝰ: qa veꝝ eſſe ſoni nō eſt niſi in aere: lȝ itētio ſoni ⁊ nō eē recipiaꝛ in aere: ⁊ ideo motꝰ ſoni per aerem non eſt ſubito ſed ſucceſſiue ⁊ in tempore: ⁊ ideo perceptio viſus in tonitruo eſt ante perceptionem auditus: ⁊ ideo citius videꝛ fulmē q̃ȝ audiatur tonitruum: lȝ ſm eē tonitruū ſit ante fulgur: qa tonitruū eſt in ipa ſciſſione vel ruptura nubis: ⁊ fulgur eſt illuminatio ignis qd apparet nube iā ſciſſa vel rupta. ¶ Huius autē exemplū aptuȝ dant Auicēna ⁊ Algazel de muliere lauante pānos eminus vltra fluuium latuȝ: percuſſura enim quando dat ſupra pānos videtur ⁊ nō auditur ſonus quē dedit niſi poſt tempus interpoſitum: perfecta aūt oium hoꝝ declaratio pertinet ad ſciam libri de ſenſu ⁊ ſenſato. ¶ Qd autē diciꝛ ꝙ idēȝ ſit vehiculū ſplendoris ⁊ ſoni ꝙ nō citius ⁊ tardius moueꝛ in eodē motu: dicendū ꝙ aer ⁊ vapor nō tm̄ immutant per id ꝙ ſunt materia coruſcatiōis: ſed ēt per alterationeȝ: qa vapor ipſe intēſus alterat totū aerē vſqȝ ad oculū in momēto etiā anteq̃ȝ ipſe ꝑueniat ad vidētē: ⁊ qa forte nunq̃ȝ peruenit ad eū eo ꝙ forte ad terrā nunq̃ȝ deſcendit: ſed ſonās nō ita alterat ſed potius gn̄ando figurā in materia aeris circūfuſi ſm eē materiale ſoni: qd nō poteſt fieri niſi per ſpatiū tēporis: ⁊ per hoc patet ſolutio queſtiōis. Diuerſificaꝛ aūt ſonus tonitrui ſm diuerſitatē nubium in ſpiſſitudine ⁊ qualitate frigoris ⁊ caloris ſm diuerſitatem locoꝝ ſm ꝙ alte ſunt nubes vel demiſſe: qa ſm hoc fortius ſonāt ⁊ minus ⁊ magis audiunꝛ: ⁊ nō tm̄ in hoc ꝙ tonitruū ſit ex ruptura nubis: ſed ēt in hoc ꝙ tonitruū cātur per extinctionē ignis in nube: lȝ auteȝ modo dicēduȝ eſſet quare coruſcatio deſcēdit iferius: cuȝ ſit ignis aſcēdere ſuperiꝰ: ⁊ q̄re coruſcatio non videꝛ in ſereno cū tēpore ſereno aer ſit magis calidus q̃ȝ nubes ſūt ⁊c̄. tn̄ differemꝰ iſta donec poſtea diſputabimꝰ hoc ꝯ eos qui diuerſa opinati ſūt a nobis in ſnīa dicta de cā tonitrui ⁊ fulguris.

Solutio

Propter qd citiꝰ vꝫ fulmē q̃ȝ audiaꝛ tonitruū: cum ſȝ eē tonitruum ſit añ fulmen.

¶ Cap̄.8ᵐ. De oſtēſione inſufficientie dictoꝝ antiquoruȝ in cauſa tonitrui ⁊ fulguris ⁊ quare coruſcatio magis apparet in nocte q̃ȝ in die.

DIco ergo ꝙ Empedo. ⁊ ſui qui dixerūt ꝙ coruſcatio eſt ex coartatiōe radiȷ̄ ſolis diu collecti in nubibꝰ dixerunt ſine ſcia per cām: ⁊ abſqȝ ſufficiēte inq̄ſitiōe nature rei ⁊ ſignoꝝ eiꝰ: ſi eiȝ dareꝛ hoc qd dicit Empe. tūc in omni nube eſſet coruſcatio: ſiue eēt parua: ſiue magna: quia omni nubi aduenit radius ſolis ad minꝰ in eleuatiōe ipſiꝰ: ⁊ cōgregaꝛ in ipa virtꝰ eius. Nos aūt nō videmus ꝙ ois nubes parua ⁊ magna tonet ⁊ fulguret: qd aūt dixerunt hoies quidā quoꝝ ꝑnceps fuit Clidonius: vt ſupra diximꝰ ꝙ coruſcatio nō eſt per ignē: ſȝ eſt imagiatio hoc eſt apparētia quedaȝ que videꝛ ⁊ nō eſt ſm veritatē: eo ꝙ coruſcatio nō ēſt niſi illumiatio quedā que ꝓuenit ex eo ꝙ aqua que eſt in nube reuerberat radium ſolis: aut ēt fulget per ſeipſam ex hoc ꝙ agitaꝛ ⁊ moueꝛ in nube: qa dicunt ꝙ aq̄ videꝛ lucere ſic ros terraqȝ luminoſa qn̄ lata eſt: ⁊ circūuoluiꝛ in tenebris ſic apparet in ſpeculo circūducto de nocte: ⁊ ideo ēt dixerūt ꝙ coruſcatio maioris luminis videꝛ de nocte q̃ȝ de die: qa tunc magis apparet id qd reflectiꝛ ſuper terſionē aque de lumine ſtellaꝝ: q̃ȝ i die qa tūc offuſcaꝛ lumē eius lumine ſolis: ⁊ ideo minor eſt claritas in aſpectu noſtro in excoruſcatiōe diei q̃ȝ noctis: iſte qdē ſermo Clidoniȷ̄ erroneus eſt: qa ſi coruſcatio eēt id qd apparet ex reflexiōe luminis ſup aquā politā ⁊ terſaȝ motā in nube tūc non deberet appere in colore ignis ſubrubei: ſed potiꝰ pallidū ⁊ diuaricatū deberet hr̄e ſplēdorē ⁊ hoc nō videmꝰ. Adhuc aūt coruſcatio hȝ ignis opationeȝ qa icēdit corpora: ſup que cadit qd nō faceret ſi eēt lumē diuaricatū ſup aquā motā in nube. Adhuc aūt talis ſplendor ex aq̄ nō ꝓuenit in die: eo ꝙ tūc lumē ſolis regit ipȝ: ⁊ iō ſup mare nō appet: ſȝ ſi icidat radiꝰ ſolis ſup aquā in domo vbi ſunt tenebre ⁊ lumē tenue ibi appet: ſȝ nos videmꝰ coruſcationē frequēter p diē cū radio ſolis lucere: oia ḡ iſta ſignificant nobis ꝙ nō ē ita ſicut illi dixerūt: ſȝ ꝙ potius vētꝰ diſrūpit nubem cū ipetu velociter ⁊ inflāmat igneȝ ex agitatione eius in nube: ⁊ tūc micat ignis ⁊ nō eſt ex cā quā dederūt qdā pꝭi qui cāȝ verā ignorauerūt. Qꝛ aūt per noctē magis apparet q̃ȝ in die due ſunt cauſe: vna gn̄alis que ē ex hoc: ꝙ oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcūt: ⁊ iō ſplēdor coruſcationis maior videꝛ in tenebris q̃ȝ in lumine qd eſt fortius ipo. Secūda aūt cā eſt qa frigus noctis adiuuat cōdēſationem nubis: ⁊ qn̄ nubes fortius cōdēſaꝛ vapor ſiccus in nube magis agitaꝛ ⁊ cōprimiꝛ ⁊ ēt magis inflāmaꝛ: ⁊ tūc efficiꝛ flāma maioris ⁊ fortioris luminis ⁊ coruſcationis.

Propter qd coruſcaꝰ magis ꝑpet nocte q̃ȝ die.

¶ Cap̄.9ᵐ. Et eſt digreſſio de numero dubitabilium circa ſententiam Ariſto. ⁊ de dubitabili primo qd eſt vtruȝ ſimul vel ſucceſſiue eleuatur vapor humidus includens: ⁊ vapor ſiccus incluſus in eius ventre.

OPortet aūt nos digreſſionē facere: eo ꝙ ſex dubitabilia ſniaȝ Ariſt. circūſtāt que opȝ declarare vt facilior ſit doctria. Eſt aūt ꝑmum vtrū ſiꝛ vel ſucceſſiue aſcēdāt vapor hūidus icludēs et vapor ſiccꝰ q icluſus ē in vētre eiꝰ. ¶ Scōȝ aūt vtrū poſe ſit vaporē in vapore ꝯcludi vꝛ ſit hoc impoſe. ¶ Tertiū vō vtrū ꝯtigat nubē ſuperiꝰ ⁊ iferiꝰ ⁊ in latere ſcindi equaliter vel iferiꝰ tm̄ ſic videꝛ ſupponere pꝭus. ¶ Quarto aūt queremus vtrū ꝯtigat vaporē icluſuȝ inflāmari ⁊ quo mō. ¶ Et q̄nto vtrū vapor inflāmatꝰ totꝰ ſiꝛ erit vel ſucceſſiue. ¶ Sexto ⁊ vltimo vtrū ꝯtigat cū in vētre nubis frequēter agitari: hec .n. oia ſupponēdo reliq̄t Ariſt. vel forte nō venit ad nos tota doctria eius de coruſcatione ⁊ tonitruo. ¶ Dicamus ergo primo vtruȝ ſimul eleuenꝛ iſti vapores aut ſucceſſiue. Si enim ea que nō equalr ſunt facilia ad reſoſonē nō eque cito reſoluunꝛ ab eodē agēte cū aq̄ facilius reſoluaꝛ calore ſolis q̃ȝ terra videbiꝛ citius eleuari vapor aque q̃ȝ terre: ⁊ ita nō eque cito eleuanꝛ duo vapores vȝ includēs ⁊ icluſus. Si eñi nō eque cito eleuanꝛ tūc videꝛ ꝙ poſterior nunq̃ȝ ꝯſequiꝛ añteȝ ⁊ ſic nunq̃ȝ videꝛ icludi i ipo: adhuc aūt ſiue ſimul aſcēdāt ſiue nō ſimul: que eſt cā ꝙ vnꝰ includiꝛ in altero: videbiꝛ eñi vterqȝ diffundi in aere ⁊ non in altero icludi: adhuc aūt ſi ꝯcedaꝛ vnus in alio icludi que eēt cā qd magis vapor terreus includiꝛ in vapore aqueo q̃ȝ ecōuerſo: nō eñi eſt de hoc adhuc aliq̄ rō aſſignata: preterea manifeſtū eſt oēȝ vaporē calore eleuari ⁊ calore diſgregari ḡ qui amplius caleſit amplius diſgregaꝛ. Sȝ ille qui iflāmaꝛ amplius caleſit: ⁊ ille eſt vapor ſiccus: ergo vapor ſiccus plus diſgregaꝛ q̃ȝ hūidus ſȝ ille qui magis diſgregaꝛ magis natꝰ eſt icludere: ⁊ ille q minꝰ diſgregaꝛ magis natꝰ ē includi ⁊ ſic conſequētius videreꝛ vapor ſiccus includens vaporem humidum q̃ȝ ecōuerſo. ¶ Hec aūt ⁊ hmōi dubitabilia ſoluuntur ſi antecedētia reuocenꝛ ad memoriā. Dico aūt ꝙ vapores humidi ⁊ ſicci ⁊ ſimul ⁊ ſucceſſiue pn̄t eleuari ⁊ ſemp poſſibile erit includi vaporem ſiccū in humido: ⁊ nō econuerſo. Si enim ſimul eleuenꝛ tunc qa humor aqueus dilatabilis eſt quādo ꝑuenit ad locū frigoris vbi incipit inſpiſſari i nubem circūfundiꝛ ſicco terreſtri: ⁊ ideo neceſſe habet icludere ſiccū

Solō

re ſiccū

re ſiccū terreſtre: qḋ nequaquā eſt dilatabile ſicut humidū aqueū nec circūfuſibile alicui corpori: ⁊ idō ipm nihil icludit: ſed icludit̃ ab alio. Si aūt nō ſimul aſcēdūt ſed citius eleuet̃ humidū aqueū ⁊ ɔſequat̃ ipm ſiccū terreū tūc hūidū aqueū ſtabit in loco frigido: ⁊ in ipm ibi penetrabit ſiccū terreū pp acumē ſui caloris: ⁊ retinebit̃ in ipſo ſicut nos infra oſtēdemus: ⁊ tūc itex icludet̃ in ipſo ⁊ hūidū nubis circūfereť eidē ſicut iam ante dixim⁹. Qḋ āt hoc ſit poſe expreſſe dicit Poſſidonius: ⁊ ꝓbat p experta ſic dicēs: ꝙ cū iſula i Egeo mari ſurgeret ſpumabat in loco illo mare aliquādiu: ⁊ fumus magnus in altū ferebat̃ q fum⁹ deinde emittebat ignē nō continue: ſed p iterualla micātē mare fulminū deide appuerūt ſaxa euoluta ⁊ rupes que ṗtim exeſa fuit ⁊ partiꝫ illeſa: ⁊ erant in leuitatē pumicis ɔuerſa pp calorē ⁊ vētū ignitū agētem in ipſis: nouiſſime apparuit cacumē mōtis cōbuſti q mons ɔtinue creuit aſcēdēdo: ⁊ dilatādo ſeſe donec iſule magnitudinē effecit: ignē aūt ſup aquā Aſclipiodorus Poſſidonij auditor ⁊ diſcipulus dicit aſcēdiſſe p ducentos paſſus in aere ⁊ ſubito poſt cū iſula ſtetiſſet facta ſūt tonitrua magna ⁊ fulgura: qḋ nō potuit eē niſi ꝙ vapor calidus ſicc⁹ q iſulā eleuauit multū vaporē aqueū in aere iuenit: ⁊ iclūſus fuit in ipſo ⁊ fecit tonitruū ⁊ fulguratiōes. Nō aūt puto accedere tonitruuꝫ ⁊ fulgur ſi vapor ſiccus prius aſcēdat ꝙ̄ hūidus: qꝛ tūc liber euolabit i regionē aeris que dicit̃ eſtus: ⁊ ibi faciet colūnas ⁊ trabes ⁊ ignes ꝑpēdiculares ⁊ alia de qb⁹ in anterioribus hui⁹ ſciētie dictū eſt. Qḋ āt obijcit̃ ꝙ facilius reſoluit̃ aqua ꝙ̄ terra: dicēdū ꝙ vbi aqua eſt pura ibi hoc eſt verū: ſed vbi aqua eſt in terra mixta vel terra iam ad vaporādū diſpoſita plus ꝙ̄ aqua ibi nō opꝫ ꝙ citi⁹ euaporet aqua ꝙ̄ terra: lꝫ enīꝫ aqua quātū ad nām facilius euaporet ꝙ̄ terra non tñ opꝫ ꝙ ſemp hoc in actu ita eueniat pp multas diſpōnes diuerſas: que ɔtingūt aque ⁊ terre qualitercūqꝫ eleuent̃ poſe erit vaporē ſiccū ɔſequi vaporē hūidū pp frigus in aere occurrēs vapori hūido ⁊ detinēs ipm: qre aūt circūfundat̃ vapor humidus ſicco iam dicta eſt cā: qḋ aūt obijcit ꝙ iflāmat̃ vapor ſiccus ⁊ ita diſgregat̃: dōm ꝙ nō inflāmat̃ niſi prius iclūſus in nube humida: ⁊ ibi agitatus ⁊ cōpreſſus. Sed ſi ante inflammaret̃ ꝙ̄ includeret̃ tūc haberet locū obiectio: ⁊ ideo inflammatio ſua nō diſgregat ipm niſi iam expulſuꝫ de nube: ⁊ tūc fit coruſcatio: ⁊ hec ſufficiant ad ſolutionē queſiti.

¶ Cap. 10ᵐ. Et eſt digreſſio declarans vtrum poſſibile ſit vaporem ſiccum in humido concludi.

Onſequēter querit̃: vtrū poſe ſit icludi vaporē ſiccū in humido vel hoc ſit impoſe: cū enīꝫ vna de cōditionib⁹ facile miſcibiliū ſit humidum ⁊ ſubtile: vterqꝫ aūt vapor ſit ſubtilis ⁊ aliqualiter humidus videnť iſti vapores i aere qñ eleuant̃ miſceri: ⁊ vnus nō diſtinctus icludi in altero. Si aūt miſcent̃ tūc reducunt̃ ad mediū nām que neutrū eſt miſcibiliū: ⁊ ita in vaporib⁹ illis nō dꝫ eſſe actus ſiue effectus vaporis humidi aquei nec effect⁹ ſicci terrei ſed ei⁹ qḋ eſt ex vtroqꝫ. ¶ Adhuc aūt cū eleuant̃ ſimul cōſtat ꝙ eleuantur in loco vbi dominat̃ humidū aque ⁊ ſiccū terre: hec autē ꝑmixta ſunt ⁊ ita iterū videt̃ hoc ꝙ iſti vapores mixti ⁊ non diſtincti eleuant̃. ¶ Adhuc videt̃ hoc ex virtute eleuātis vaporē vtrūqꝫ ſemp cōmixtiuū eſt vt dicit Galenus ⁊ Auicē. ⁊ facit eſſentiā vnius moueri in eſſentiā alteri⁹: ergo videt̃ calidum eleuās miſcere vapores: ⁊ non ꝑmittere ꝙ diſtinctos habeāt effect⁹ ⁊ opationes. Si aūt diceret̃ pp hoc ꝙ ſemper diuiſi eleuarent̃ vapores ⁊ conueniūt in ſupremo aeris ⁊ ibi vnus itrat in aliū videt̃ tunc ꝙ pforare debeat ſiccus vapor humidū duab⁹ de cauſis: quaꝝ vna eſt ſumpta ex pte vaporis ſicci: qꝛ eſt acutus: ⁊ quo plus aſcendit plus acuit̃ ⁊ ideo ſicut pforat vaporē humidū in iferiori eius pte ⁊ itrat in ipm ita pforare deberet eundē in ſupiori ei⁹ parte: ⁊ trāſire p ipꝫ ⁊ nō icludi in eo. Alia vō cā eſt ſumpta ex pte vaporis hūidi qui rarior eſt ſupius ꝙ̄ iferius: cū ſubtilius ipſius ⁊ rari⁹ magis ſit natū aſcēdere: raꝝ aūt ⁊ ſubtile facili⁹ eſt ad penetrandū ꝙ̄ groſſuꝫ ⁊ ſpiſſum: cū ḡ penetret iferiorē parteꝫ ⁊ vadit in vaporē multo fortius penetrabit ſupiorē ⁊ euadet p ipm. ¶ Ad hec aūt ⁊ his ſīlia oīa dicēdū eſt ꝙ ſiue ſimul ſiue diuiſim eleuent̃ vapores diſtincti ſeruant̃ qñ eleuant̃ in aerem: hoc aūt cōtingit duab⁹ de cauſis. Vna qdē eſt ex parte māe: ⁊ alia ex parte calidi agētis: que aūt ex parte māe eſt qꝛ lꝫ in eodem loco eleuant̃ vapor humidus ⁊ terreus tamen diſtincti ſunt per eſſentiā: eo ꝙ diſtincta ſunt abinuicē elemētum aque ⁊ elementū terre a quib⁹ ſeparant̃ ⁊ hoc probat̃ per vaporē terreū in ꝓfundo maris eleuatū a lumine lune qui extrudit mare ad motū influxus ⁊ refluxus q diſtinct⁹ ſm eēntiam manet lꝫ ſit in ipſo mari: ⁊ qḋ de ipſo eleuat̃ ſupra maris ſupficiē diſtinctū eſt a vapore aqueo cū ipſo eleuato ſicut dicit Albumaſar in libro de itroductionib⁹ iudicioꝝ aſtroꝝ. Ratio aūt que ſumit̃ ex calore agente eſt qꝛ differenter agit calidū in ſimplex ⁊ cōpoſitū vt dicit Auicē. Calor enim ſimplex nec inſpiſſat nec ſubtiliat ſed depurat ipm ab alieno ſibi permixto: ſi aliqd tale eſt in ipſo. In humidū aūt agit dilatando ipm: ⁊ facit ipm fluere extra ſeipſuꝫ eo ꝙ trahit humidum aqueū ad formā aerei humidi cui⁹ eſt manare extra ſeipſum: ſicut dixim⁹ in libro de ḡnatione ⁊ corruptiōe. In ſiccū autē agit extrahēdo ipſum humidū: qḋ eſt in ipſo ⁊ ideo vaporē ſiccum eleuatū extrahēdo ipſum humidū inſpiſſat ⁊ cōſtare facit: ⁊ humidū vaporē aqueū dilatat circa ipſuꝫ ⁊ hoc modo diſtinguit eſſentias hoꝝ abinuicem: hec eſt cauſa ꝙ in aere nunꝙ̄ ꝑmiſcent̃ niſi raro valde: ⁊ ideo rariſſime commixta corpora ab aere deſcēdunt. Si autē diſtincti aſcēdunt vapores ⁊ vnus alium cōſequit̃ per moduꝫ quē diximus ſuperius tūc pp diuerſas operatiōes calidi in humidū aqueū ⁊ ſiccū terreſtre nō cōmiſcent̃: ſed manēt diſtincti vnde lꝫ cōditiones miſcibiliū ſunt humidū ⁊ ſubtile tñ qꝛ virtus actiua in eis operat̃ ɔ̄rium nō opꝫ ꝙ miſceant̃ vapor eēntialiter humidus ⁊ frigidus ⁊ eēntialiter ſiccus: ⁊ accidentaliter calidus qui ſunt vapor aque ⁊ vapor terre. Per hoc etiā pꝫ ſolutio ad id qḋ obijcitur de vaporib⁹ his ſimul eleuatis. Ad hoc aūt qḋ obijcitur de operatiōe calidi: dicendum ꝙ abſqꝫ dubio calidum nō cōmiſcet operationes niſi cōmixti: ⁊ commixtū eſt cuius ſubſtātia eſt ex multis in ſpecie ⁊ mā: ſed talia nō ſunt vapor aque ⁊ vapor terre: ſicut patet ex predictis. ¶ Adhuc aūt qḋ dicūt de pforatione vaporis humidi p ſiccum planū eſt ſoluere ſi reuocent̃ ea que ſupra de ſpatijs aeris ſunt habita: dictuꝫ eſt enim ꝙ aer ſupra frigidior eſt ⁊ idō nubē quā tangit ibi magis inſpiſſat: ⁊ ideo vapor in ipſuꝫ penetrās magis difficiliter penetrat per ipm ꝙ̄ iferius hebetatur calidū plus in ſuperiora ꝑpter maius cōtrarians frigus ꝙ̄ in inferiora: ⁊ ideo nō ſuperius vbi maxime abundat frigus nec in latere vbi abūdat plus ꝙ̄ i imo penetrat vapor calidus ſiccus: ſed potius ab imo nubis ſubintrat ⁊ concludit̃ in ventre nubis dictis de cauſis.

¶ Cap. 11ᵐ. Et eſt digreſſio declarans quare ignis poti⁹ inferius ꝙ̄ ſuperius ſcindat nubem.

Elinquitur autē querēdum cum vapor ſiccus igniat in nube humida quare potius ſcindendo nubem irrumpit inferius ꝙ̄ ſuperius vel a latere: cū enim conatus ignis ſit ad ſuperiora ⁊ ibi magis calefiat videbit̃ debere ſcindere nubem ſuperius potius ꝙ̄ ab inferiori. Adhuc ātcum nubes augmētum ſui ab euaporationibus ab inferius recipiat venientibus: ⁊ vbi magis accepit augmētuꝫ ibi magis ſpiſſatur videbitur a parte terre magis eſſe ſpiſſa ꝙ̄ ſuperius ⁊ ita minus penetrabilis eſt infra ꝙ̄ ſupra fulgur ergo ſupra vel a latere deberet erumpere potius ꝙ̄ inferius. ¶ His aūt ⁊ ſimilibus nō eſt difficile ſatiſfacere per antedicta: qꝛ iam habitū eſt ꝙ nubes ſupra magis eſt ſpiſſa ꝙ̄ inferius ⁊ magis ꝙ̄ a latere: addatur aūt his ꝙ lꝫ ignis cōtēdat aſcendere ſurſum: tamē ignis ⁊ pulſus mouetur ad oppoſitum ſicci ɔtrarij expellentis. ⁊ Ariſto. dicit ita ꝙ ignis in mā terrea deſcendit: addant̃ ergo hec ſimul ⁊ dicat̃ ꝙ ignis in mā graui terre ⁊ expulſus a frigore qḋ excellit in ſublimi cuꝫ violētia magna ⁊ velocitate deſcendit ⁊ ideo iferius potius ꝙ̄ ſuperius vel a latere ſcindit nubem. Solutio

¶ Cap. 12ᵐ. Et eſt digreſſio declarans qualiter vapor incluſus in nube inflammat.

Onſequenter queremus quare vaporē ſiccum terreū cōtingat inflāmari qḋ lꝫ in primo iſtius ſcientie libro iam declaratū ſit tamē qꝛ aliquid differentie hꝫ: etiāꝫ hic quedam pauca de hoc ſunt dicenda: cōſtat enim ꝙ ideꝫ eſt inflāmans ⁊ calefaciens qꝛ calefaciens in vltimo caliditatis ſue inflāmat ⁊ ignit. eſt autem idem eleuans vaporē ⁊ ca-

lefaciens: erit ergo idem eleuans ⁊ inflāmans: in eo autē qđ eſſentialiter calidū eſt efficitur flāma ſm actū duobus modis. ſ. ab extrinſeco inflāmante ⁊ a motu coagitatiuo: ⁊ pmo quidē modo inflāmat vapor ſiccus eleuatus vſq ad eſtum in aere ſicut diximus in libro primo huius ſcientie. Secūdo autē modo inflāmat vapor in ventre nubis: contrariū enim expellit contrariū: eſt aūt contrariū frigidū calidi. frigus ergo nubis qđ cauſat ex frigore loci ⁊ ex frigore eēntiali vaporis aquei expellit a ſe calidū vaporis terrei: qđ vndiq expulſum ab extremitate nubis frigide cōſpiſſatur in ſeipſo: ⁊ cōprimitur ⁊ coagitat in qua agitatione flāma excitat in vapore facillime iflāmabili qui eſt vapor ſiccus calidus terreus: ſicut ſupra oſtēdimus: eſt iter cōtrariū ſicco humido: ⁊ ideo expellit ab ipſo: ⁊ ideo fugit vapor terreus incluſus in vaporem humidū aqueū ſupfluū: ⁊ circūfuſum: vnde ex duobus agitantibꝰ in ſeipſum agitatus ⁊ coagitatus neceſſe hꝫ igniri ⁊ inflāmari ⁊ ex impetu ſcindere nubem in loco ad quē dirigitur fuga vaporis incluſi ⁊ expulſi ꝓpter qđ ſcindendo nubem emicat vapor incluſus ⁊ inflāmatus.

¶ Cap. 13m. Et eſt digreſſio declarans vtrum vapor inflammatus totus expellit de vētre nubis vel ſm partes.

Eſt aūt adhuc dubitabile cū vapor ignitus de ventre nubis expellit vtrū expellit totus ſimul vel in partes ⁊ ſucceſſiue. Si enim totus ſimul expellit: tunc videt nubes que ſemel tonuit ⁊ fulgurauit non iterū debere tonare ⁊ fulgurare. Nos autē huius videmus ꝯtrium: qn vnā ⁊ eandem nubē videmus ab vna parte hemiſperij venientem ad nos: cū tonitruo ⁊ fulgore ⁊ vltra capita noſtra vſq ad oppoſitā partē hemiſperij tonat ⁊ fulgurat multis vicibꝰ ſucceſſiue: ratio aūt huic videtur cōtrariū perſuadere: totū enī expellit qđ a frigore ſuperiori agitatur ſed totus vapor ſimul agitatur a frigore: ergo totus videt ſimul expelli. Amplius totus vapor hꝫ contrariū frigidum ⁊ humidū: que aūt in duabus qualitatibꝰ cōtrariant maxime expelluntur: ergo totus vapor ſimul maxime expellit: ⁊ ita nihil de vapore videtur in nube remanere. Amplius id qđ agitat ignitur ⁊ qđ ignit percutit nubē: qđ aūt percutit nubē ſcindit eā: ⁊ qđ ſcindit nubē egredit: ergo a primo id qđ agitat egreditur ſed totus vapor ſimul agitat ergo totus vapor ſimul egredit. Oīa vō hec ⁊ ſimilia ſoluēda ſunt dicendo: ꝙ totus vapor ſiccus ſimul pōt egredi de nube ⁊ ſucceſſiue per partes: ⁊ totus quidem qn totus equaliter intus ⁊ extra ignitur ⁊ expellit nō totus aūt ſimul quādo extra in parte vna ignit ⁊ nō itus neq vbiq neq eſt bene adunatus ad ſimul egrediendum. Aliqn enim eſt diuaricatus vapor ⁊ qn impellit partes exteriores ignīunt: ⁊ ille paulatim expellunt ſed partes interiores cohe rent multū: ⁊ nō igniant cito nec ſeparant de facili: ⁊ hoc eſt ꝙ humidum cōtinuans vaporē ſiccū facit glutinoſum ⁊ lutoſum: illius enim partes cōmunia ēt multū ⁊ nō de facili ſeparant: ſꝫ pars ignita pulueriꝫat ſicut cinis: ⁊ illa excutit: ⁊ poſtea pars alia ⁊ ita diu tonat q̄diu aliqd eſt i nube de eo qđ pōt igniri. ¶ Ad pmū ergo qđ obijcit dicēdū ꝙ totū a frigore agitat ſed nō equaliter: qꝛ exterioribꝰ vaporibꝰ terre vicinius eſt frigus: ⁊ ideo illa magis ꝓpellit ⁊ iō facilius igniuntur ⁊ excutiunt a ſublimi nubis ad iferiorem partē. Per idē pꝫ ſolutio ad ſequēs: qꝛ lꝫ totus vapor habeat ꝯtrium quo ad vtrāq qualitatē: nō tn̄ illi ꝯtrius eſt eque ꝓximus: ⁊ ideo nō eque agitat ſemp neq eque agitabilis: qꝛ alique partes eiꝰ magis ſe cōtinēt q̄ alie: ⁊ iō facilius expelluntur ignite: bene enim eſſe pōt ꝙ aliqn ſcindit nubes ⁊ manet vapor nō expulſus ꝓpter cōglutinationē partiū: que partes vaporis ſeparari nō permittit: ⁊ ille vapor frequēter extinguit ⁊ frequenter inflāmatur. Per hec aūt facile patet ſolutio ad vltimū obiectum: qꝛ nō neceſſario eque agitat lꝫ oēs partes eiꝰ agitentur: ⁊ ſi totus agitaretur nō neceſſario totus vel aliquid eius expelleretur propter cauſam que dicta eſt.

¶ Cap. 14m. Et eſt digreſſio declarans vtrum contingit vaporem ſiccum in ventre nubis agitari.

Vtrum aūt agitari poſſit in vētre nubis eſt qdē dubitabile. Sed in ſcđo ſcientie huiꝰ lib. eſt explanatū vbi ſolutio poſita eſt ad dubitationem Xutos phī: dubitauit enim ille vtrū ne aliquid poſſet inſpiſſari vel attenuari: vapor enim agitatus aut cedit in ſeipſum aūt cedit in vaporē alium qn agitatur aut cedit in vacuū. Si aūt cedit in ſeipm vel in alium: tunc ꝯtingit duo corpora vel duas partes vnius corporis eē in loco vno: qđ oſtēdimus eſſe impoſſibile in lib. phicoꝝ. Si 4. ph. t. c. 76.
aūt cedit in loco vacuo tūc vacuū eſt qđ iterū in lib. phicorū impoſſibile eſſe oſtēſum eſt: ⁊ ideo dictū eſt ibi ꝙ res inſpiſſatur ⁊ rareſit abſq alicuius ſubſtātie aliene pditione vel admixtione vnde vapor ille cedit in ſe: ⁊ pars cōprimit partē: ita ꝙ elucet ignis neq tamē pars recipit locum alterius ſed quelibet efficitur in loco minori: ⁊ hec de dubitabilibus ſufficiant dicta qꝛ his habitis ſciētia phī eſt magis manifeſta.

¶ Cap. 15m. De diuerſis modis quibꝰ egreditur vapor non ignitus de nube: ⁊ qualiter operat ad guttas magnas.

Reſumētes ergo dicamus: ꝙ vapor terreus qn apparet in aere ad ſuperficiē aeris eleuatus eſt ventus: ⁊ qn occultatur in ventre terre facit terremotū: ⁊ qn coartatur in ventre nubis facit tonitruū ⁊ coruſcationē: ſicut ergo diximus diſpoſitionē venti qui egreditur de nube ⁊ facit tonitruum: ita neceſſariū eſt ad cōplemētū doctrine ꝙ dicamus oēs reliquas operationes venti egredientis de nube anteq̄ cōpleamus doctrinā de tonitruo ⁊ coruſcatione: diximꝰ enī ꝙ ventus aliqn egreditur de nube nō ignitus: nec multū expulſus: ventus enim ſi de nube paulatim ſine magna cōpulſione egrediatur: non facit tonitruū: precipue ſi fit ex vapore ſubtili nō habente cōdenſatas partes ex frigido multū percutiente ipſum: nec ex humido viſcoſo ꝯtinuante eum: tunc enim egreditur ſine ſono: vel cū ſiſternio paruo valde: quando autē nō ignitur quidē ſed cū exufflatione magna ⁊ forti egredit tunc vnā partem nubis proijcit ad aliam: ⁊ facit partes nubis ſpiſſari: ⁊ ideo cooperat ad magnas guttas generandas: que cadūt tēpore tonitrui anteq̄ veniat pluuia magna. Magnitudo aūt illius gutte eſt ſm ꝓportionē qua ventus impellit vnā partē nubis ſup aliā in hora qua nubes incipit ꝯuerti in aquā: iſte autē effectus venti eſt cū primo ſubtile vaporis iclūſi in nube ſeparari icipit a groſſo glutinoſo: ⁊ anteq̄ nubes multū inſpiſſet p frigus: qꝛ tale ſubtile venti incipit exire de nube ⁊ ſufflat partes nubis: ita ꝙ inſpiſſant ⁊ cōuertunt in magnas guttas valde humidas vt dictū eſt.
¶ Si āt aliqs de hoc dubitauerit: ⁊ obijciat qualiter eē poſ- Dubium.
ſit cū ventus eſt ſufflatiuus qui p hoc ipm ꝙ flat detrahere
videt partes nubis: ⁊ ita ꝓhibere guttas magnas. ¶ Sciat Solutio
ꝙ iſte ventꝰ de quo nunc loqmur nullus eſt coꝝ. 12. ventorū quos ſupra determinauimus: ſꝫ eſt vētus egrediēs de nube ſic dictū ē: ⁊ ille nō attingit nubē extra ſe ſꝫ itra: ⁊ iō iteriores partes nubis exufflat ſup exteriores: ſic iducit ſpiſſitudinē in partibꝰ nubis ⁊ diuidit nubē ⁊ egredit qꝛ dum pars exufflata inundat ſup aliā neceſſe hꝫ cedere ab ea que prius fuit ꝯtinua ſibi ⁊ ſic ſcindit ſuauiter nubes ⁊ erit vētꝰ nō ignitus.

¶ Cap. 16m. De vento turbinis ⁊ cauſa eius: ⁊ quare ſit ita multum in eſtate: ⁊ quare eſt rotundus.

Per omnē eundē modū ſub maiori tn̄ violen- In pho āt. 3.
tia egredit de nube vētus turbinis ⁊ iſte vētus metheororū
eſt qui frequētius videt in eſtate in cāpo tollēs cap. primo.
inuoluēdo paleas ⁊ terrā ⁊ puluerē: ⁊ alia quedā corpora terreſtria: fit enī vētus ille ex hoc: ꝙ aperit nubes vna in loco vno: ⁊ alia in oppoſito ſitu ad illā: ⁊ illi duo vēti ꝯcurrūt in medio: ⁊ vterq illoꝝ ab altero ipellit: ⁊ ipellit nō qdē in ſublimi ſed in terra: diximus enī ſupra in tractatu de ventis: ꝙ ſufflatio venti eſt de ſublimi veniēs in terrā: ⁊ ſup terrā repcutit ⁊ eleuat aliquātulū: cū ergo ex nubibꝰ egrediētes due fuerūt exufflationes oppoſite ꝯuenīētes in loco vbi terrā pcutiūt ille due exufflationes: faciūt vētū turbinis: eo ꝙ vtraq aliā ipellit: ⁊ ipellit ab ea ⁊ iō per modū circuli rotūdant inuoluēdo ſe inuicē aſcēdunt in altū: ⁊ trahunt ſecū puluerem ⁊ corpora minuta que ſunt facilia ſicut lini ſtipula ⁊ ſtupe. Eſt aūt diligenter attendendū ꝙ ſm oēm peripatheticoꝝ ſniam tradit iſte vētus vt multū fit in eſtate qn eſt tēpus tonitrui: ⁊ ideo etiā ſignificat tonitrua poſt futura infra paucos dies: ⁊ ſi fortis eſt turbo forte non precedit tonitrua niſi hora vna vel duabus vel in parte vnius hore: ⁊ ſi fit in hyeme fit tempore niuis ⁊ non vehemens: ⁊ traditur etiā iſte ventus eē exiens de nube: ⁊ non adueniens ab aliqua plaga mundi ſicut alij venti: ꝓpter qđ

cõiungiť eius ſciẽtia cũ ſciẽtia tonitrui: qꝛ bꝫ vnã cãm: ⁊ cre

Propter qd turbo maxie in eſtate fit.

ditur tandem ꝙ in figura eius eſt rotundus: ⁊ ſm ſuam vir tutem eleuat ⁊ eradicat quedã corpora terreſtria: cauſa aũt eius ꝙ eſſe bꝫ vt multum in eſtate eſt: qꝛ tunc eleuanť nubes aquee includentes in ſe vapores terreſtres: cuius cauſa in fra aſſignabiť quãdo queremus de tẽpore generationis to nitrui. Si autẽ eſt in hyeme tunc eſt tẽpore niuis: qꝛ vt habi tũ eſt ſupra nubes niuoſe plurimũ habẽt in ſe ſpiritus aerei: ⁊ ideo aliquãdo generãt ventos turbinis: qñ ſunt in ſitu op poſito. ¶ Cauſa autẽ eius ꝙ deſcendit a nube ⁊ non a pla ga mundi eſt: qꝛ vẽtus qui venit a plaga mundi fortis eẽ nõ põt cum ſuo oppoſito: ꝓpter defectũ materie ⁊ cauſe eleuan tis vt diximus ſupra: vnde ſi veniret ventus turbinis a pla ga mundi diu duraret: qꝛ diu durat generatio mãe taliũ ven torum: vẽtus aũt turbinis nõ durat niſi per paruã horam: ⁊ ideo peccãt qui cauſant ventũ turbinis ex aquilõe ⁊ auſtro:

Nõ dictum phi ſenſatis cõcordet.

cum expreſſe Ariſto. tradat eũ deſcendere ex nube: ⁊ experi mentũ cõfirmat dictum philoſophi qꝛ nos videmus ꝙ ſi ve nirẽt illi venti ex aquilone ⁊ auſtro oporteret ꝙ flaret in to ta regione ⁊ nõ in loco vno vnius cãpi parui. Nos aũt vide mus ꝙ tñ in loco parui campi flat vẽtꝰ turbinis. ¶ Adhuc aũt oporteret ꝙ occurrerẽt venti ſibi aquilonaris ⁊ auſtra lis ſm latitudinẽ totius vaporis: ⁊ hoc nõ eſt in experimẽto in vẽto turbinis qui quaſi nullius eſt latitudinis. ¶ Adhuc aũt ſi eſſet ex auſtro ⁊ aquilone flantibꝰ vel alijs ventis op poſitis a plagis mundi venientibꝰ ſtaret in vno loco ⁊ ibi in uolwereť. Nunc aũt videmus ꝙ ventus turbinis mutat lo cum quãdiu durat. ¶ Amplius videmus vẽtũ turbinis ali quãdo in aere quieto a vẽtis in eſtate: cõſtat ergo ꝙ nõ cau ſatur a vẽtis fortibꝰ auſtro. ſ. vel aquilone flantibꝰ ex oppoſi to ſitu mundi ſed potius modo pdicto egrediť ex nubibus. Sed cã rotũditatis eius videť eſſe occulta: cũ enĩ ex duobꝰ rectis nunꝗ̃ cõponať circulus: videť ẽt ꝙ ex duobꝰ flatibꝰ re ctis oppoſitis vẽtus rotundi flatus qui turbo diciť ꝙ vterqꝫ ſufflat aliũ ⁊ in medio nõ poſſit cõponi. ¶ Adhuc aũt ſi eque fortes ſunt vẽti ex oppoſito veniẽtes videtur ꝙ vterqꝫ ſiſtat aliũ: ⁊ in medio curſus ſui eleuenť ſicut due aque ↄcurrẽtes: qꝛ deprimi nõ poſſunt pp terre reſiſtentiã nõ ergo vnus obli quat aliũ: nec obliquať ab illo ecõuerſo. Si aũt nõ ſunt eque fortes: tunc fortior in toto cõpellet debiliorẽ: ⁊ nõ obliquat eũ neqꝫ obliquať ab ipſo. Adhuc autẽ ex duobꝰ rectis moti bus quoꝝ vnus eſt ad vnũ punctũ: ⁊ alter ab illo nõ ſit vnus motus circularis: ſed potiꝰ ſit motus reflexionis qui ſm ve ritatẽ eſt duo motus: qꝛ in puncto quo eſt reflexio neceſſario iter cidit quies iter duos motꝰ: vt ꝓbatũ eſt in. 8. phicoꝝ. videť ergo a ſimili hic nõ vnus vẽtus fieri ſed duo reflexi. ¶ Ad

Tex. cõ. 64.

huc aũt duo ↄ̃ria nunꝗ̃ ita ſe habẽt ꝙ vtrũqꝫ ſit victũ ⁊ vin cens niſi in mixto: videť ergo cũ vterqꝫ duoꝝ ventoꝝ in ven to turbinis ſit victus ⁊ vincẽs ꝙ vẽtus turbinis ſit cõmixtꝰ ex duobꝰ oppoſitis ventis: ⁊ ſic deberet ſtare ſicut mixtum ⁊ nõ reuolui ad locũ vnũ. ¶ Et ad hec autẽ oia ⁊ hmõi dõm

Propter qd turbo rotundus eſt.

eſt ꝙ vẽtus turbinis rotundus eſt ex hoc ꝙ vterqꝫ ventorũ oppoſitoꝝ bꝫ vnũ latus debilius ꝙ̃ alter: ⁊ vterqꝫ eoꝝ habet vnũ latus fortius ꝙ̃ alter ſed ex diuerſis cauſis: lꝫ enim iſti venti egredianť de nubibꝰ tñ habẽt ꝓprietates fortiũ ven toꝝ. ſ. aquilonis ⁊ auſtri: qꝛ illi ſunt fortiſſime exufflationis: aquilo autẽ bꝫ fortem exufflationẽ ex qualitate actiua: que eſt frigiditas fortiſſime vaporẽ pcutiens ⁊ ĩpellens: ⁊ auſter bꝫ fortẽ exufflationẽ ⁊ ſpiſſitudinẽ mãe: qꝛ eſt vaporis ſpiſſi qui fortius percutiť ꝙ̃ vapor paruus ⁊ tenuis: latus autem aquilonis orientale fortius eſt latere occidẽtali: qꝛ ibi iuuať ſicco: ⁊ nõ multũ depꝛimiť: ⁊ diſſipatur a calido: latus autẽ orientale auſtri debilius eſt latere eius occidentali: qꝛ cali dum ſiccũ orientalia nõ miniſtrant ei mãm humidioris: ex quo cõfortať ſed potius frigidũ humidũ ex parte occidẽtis: ⁊ ſi ſe impellerẽt iſti duo venti cõſtat ꝙ latus orientale aqui lonis vinceret latus orientale auſtri: ⁊ latus occidẽtale au ſtri vinceret latus occidẽtale aquilonis. Sed latus victũ in quocũqꝫ duoꝝ ventoꝝ: reuolniť ſup latus vincens: ⁊ ita vin cens duplicať ⁊ ↄfortatur in vtroqꝫ: ⁊ cũ cauſa cõfortationis ſit ↄtinua reduplicatio lateris ſup latus: continue venti iſti vincunt ⁊ vincunť: ⁊ ita cõtinue ſe inuoluunt: ⁊ per hunc mo dum cõtingit de vento de nubibꝰ deſcẽdente: qꝛ vnus pp ſi tum bꝫ magis ꝓprietates vaporis terrei: qui ſunt frigidũ ⁊ ſiccum: ſicut ſunt ꝓprietates aquilonis: alter autẽ magis bꝫ ꝓprietatẽ vaporis vnde exit. ſ. aquei que ſunt humidum ⁊ actuale calidum vel eſſentiale frigidũ: ⁊ ideo fortior eſt va por frigidus ꝙ̃ ſiccus ex monte in latere vno: vbi ꝓpter ſitũ oppoſitũ magis abundat frigiditas vaporẽ percutiens: ⁊ al ter vapor fortior eſt in latere alio: niſi ꝓpter ſitum magis ex humore ſpiſſetur vapor percuſſus in deſcẽſu a nube: ſed cũ ſibi inuicẽ obuiat cedit in vtroqꝫ latus debilius fortiori ⁊ for tius in vtroqꝫ reduplicatur: vt poſſit cõtinue vincere latus ſibi oppoſitũ: ⁊ ita ventus reuolniť in ſeipſum circa centrum qꝺ eſt in medio latitudinis vaporũ ⁊ exufflationẽ: ⁊ per hoc patet ſolutio ad ſcõm obiectum. ¶ Primũ autẽ nõ bꝫ locũ: qꝛ ventus turbinis nõ cõponitur ex rectis manentibꝰ rectis ſed potius ex rectis in orbem ſiue in circulum circa idem cen trum reductis: ⁊ hoc bene cõtingit in rebus phyſicis: lꝫ non cõtingat in lineis mathematicis vbi recte nõ incuruantur. Ad vltimum aũt dicendũ ꝙ non eſt inflexio motus a puncto aliquo ſed potius incuruatio orbicularis duoꝝ vapoꝝ circa centrũ vnum qꝺ eſt in medio latitudis eoꝝ per equidiſtan tiam inter latus fortius ⁊ latus debilius vt dictum eſt: vir tus autẽ ⁊ vigor huiꝰ venti attendiť ex tribus. ſ. ex pcuſſione nubis ex qua egrediť: ⁊ ex quantitate vaporis venti ipſius: ⁊ ex impetu virtutũ ſiue qualitatũ inuoluentiũ que ſunt in late ribus venti iſtius: ſi enĩ iſta cõueniant tam fortia eſſe pñt ꝙ ſubuertẽt arbores ⁊ edificia ⁊ montes aliquos.

¶ Cap. 17m. De cauſa quare coruſcatio deſcendit deorſum cum ſit ignis ⁊ ignis ſit aſcendere ſurſum.

Quia aũt iam diximus de ventis nõ ignitis qui de nubibꝰ egrediunť: reducamus nunc ad ſtilũ ad ventũ qui de nubibꝰ ignitis egrediť: ⁊ facit tonitruũ ⁊ coruſcationẽ. Reſumẽtes ergo que ſtiones quas ſupra dimiſimus: quarũ vna eſt quã tetigimus in altera parte noſtri tractatus que eſt de tonitruo. Iſta enim pars que explicata eſt fuit de vento ſiue ſono ⁊ igne: ⁊ de nube egrediente: eſt autẽ hec. q. quare coruſcatio deſcẽdit inferius cũ ſit ignea: ⁊ de ꝓprieta te ignis ſit aſcẽdere: hoc aũt lꝫ iam ſupra ſciebať: cauſa tamẽ eius ꝓut iſta. q. expoſcit ex tribꝰ cõgregať quoꝝ primũ eſt id qꝺ tangit Ariſto. ꝙ lꝫ per ſe ſit ignis aſcẽdere: tñ nõ neceſſa rio aſcẽdit in mã aliena ſicut in ferro ignito vel titione: ſic ĝ in coruſcatione eſt vapor terreſtris cuiꝰ ſm nãm eſt deſcẽde re: ⁊ ideo deſcẽdit in illo. Scõm aũt eſt qꝺ eſt ſicut diximus in lib. de gene. ⁊ cor. inter oia inanimata ignis nutritur: vir tus autẽ oĩs nutriti ſequiť nãm ⁊ motũ materie eius ex qua nutritur ⁊ ideo cũ mã illa deſcendit bꝫ ignis motum deſcen ſionis ſm qꝺ ſequiť nãm ſuã: lꝫ non ſit ille motus eius. Ter tium autẽ potiſſimũ qꝺ ſupra eſt dictũ qꝛ percutitur ⁊ extra proijcitur a nube ⁊ a frigore loci: ⁊ hec eſt cauſa ꝙ deſcendit cũ impetu: ex vapore enim calido eſt qui eſt ſiccus igneus co artans in ſubtilitate partiũ ſuaꝝ quarũ vna impelliť ſuper aliam: ⁊ ita expelliť inferius ⁊ tunc ſcindiť nubes: ⁊ ſit ſonus ⁊ ſoni illius quãtitas ⁊ vehemẽtia eſt ſm quãtitatẽ impetus quo ſcinditur nubes expellens vaporẽ fortis vel debilis: ⁊ de differẽtia hoꝝ duoꝝ ſupra tractatũ eſt: videbiť autem alicui forte incõueniens qꝺ dicit Ariſt. coruſcationẽ deſcẽdere pp mãm: cum mã eius vaporabilis ſit: mã autem vaporabilis calido aſcendit ⁊ ita maxime videbitur debere aſcendere: ⁊ tamen non tñ eſt calida ſed ignita: aduertendum eſt mate riam coruſcationis eſſe coagitatã expulſione frigoris: ⁊ in ſpiſſatã ⁊ ideo deſcendere lꝫ ſit ignita: ⁊ ꝙ ſit ſpiſſa indicat calor ignis: qꝛ ignis calorem rubeum non haberet niſi mate ria eſſet inſpiſſata.

¶ Cap. 18m. De diuerſitate colorum ignis qui apparẽt in co ruſcatione: ⁊ de diuerſis ignibus ex vapore coruſcationis: ⁊ de materia coruſcationis.

Coruſcatio deniqꝫ aliqñ videtur alba ⁊ aliquã do citrina: ⁊ aliqñ ſubrubea: ⁊ aliqñ quaſi rubi cunda: ⁊ aliqñ fumoſa nigra lucẽs aliquãtulũ: ſicut carbones obſcuri igniti: cã ãt caloris albi lucidi tenuis eſt: qꝛ vapor incenſus in nube ve hementis eſt ſubtilitatis ⁊ tenuitatis: ⁊ ideo non habet vehementẽ inflãmationem: qꝛ flãma eius fumus ardens: ⁊ talis materia q̃ſi nihil fumat: nec eſt talis materia vehementis caloris vel aduſtionis: qꝛ nõ adurit niſi qꝺ ha

bet ignem cõpreſſum ⁊ adunatũ: ⁊ ideo ſi aliqñ deſcendit ſu/
per corpora lignea vel alia: videt̃ flãma ſuper ea ⁊ tñ nõ adu
rũtur: ⁊ hoc eſt ideo q: nihil illius coruſcationis ignis quaſi
nullius eſt virtutis: ⁊ ideo etiã corpora ſup que cadit nõ fu/
mant: q: parũ alterat ea talis flãma. Citrina aũt coruſcatio
ſit ex vapore minus tenui in quo flãma magis eſt paꝝ ſpiſſa:
⁊ magis aliquãtulum humida ⁊ ſubrubea eſt ſpiſſior magis
⁊ glutinoſa ſubrubicũda que eſt ſicut igniti carbones lucidi
ex vapore denſo bene cõmixto: ⁊ glutinoſam habẽte humidi
tatẽ: ⁊ hoc eſt vapor vehemẽtis aduſtionis oĩum eoꝝ ſuper
que cadit ⁊ erumpit cũ rumore magni ſoni ſicut multũ es ca
dens bulliens de fornace: ⁊ ideo iſte vapor etiã in aqua ma/
gne pluuie ardet ⁊ incendit ciuitates ⁊ penetrat vſqꝫ ad inte
riora corpoꝝ ſup que cadit: ⁊ forte ſubito interimit ea. Fumo
ſa aũt nigra multũ eſt terreſtris ⁊ ignita: ⁊ ideo ſi fuerit mul/
tum ignita humida humido viſcoſo decoquit̃ inde lapis ni
ger vel rubeus in colore cadens de nube: ⁊ ſcindit trabes ⁊
penetrat muros ⁊ vocat̃ a vulgo ſecuris tonitrui: ⁊ hos lapi
des videmus oculis noſtris: eſt aũt lapis tenuis vel acutus
in parte vna: eo ꝙ ad illam partẽ primo vapor inclinabat̃ cũ
decoqueret̃: oĩs aũt ille vapor qui non decoquit̃ in lapidem
ſparſus effundit̃ de nube: ⁊ ideo incertuꝫ hꝫ motũ ex multis
mouẽtibus: quoꝝ vnuꝫ eſt expellens frigus ⁊ hoc ſpargit eũ
plus ⁊ minus ſm̃ ꝙ magis ⁊ minus ſpiſſus eſt ⁊ magis ⁊ mi/
nus cõglutinoſus: q: ſm̃ hec duo magis ⁊ minus eſt diuiſibi
lis: alterum auteꝫ diuaricans ipſum: eſt id qđ occurrit ei in
aere. ſ. ventus ⁊ nubes: ⁊ tertiũ eſt id qđ tangit cũ impetu ve
niens ad terrã: hoc enim extrudit ipſum ſicut pila repercuti
tur proiecta ad parietẽ: ⁊ ex hoc qđ multi mirantur ꝙ percu/
tit in locis diuerſis: ⁊ intrans in domũ reflectitur per hoſtiũ
vel alibi: ⁊ cõburit corpora lateraliter ſibi oppoſita: ſup que
non cecidit cũ caderet de ſublimi: vapor autẽ qui fuerit ſub/
tilior eo: eſt diuaricabilior ⁊ minus periculoſus: q: lꝫ cadat
ſuper multa: tamẽ non de facili incendit ea: aliquãdo auteꝫ
ita debilis eſt ꝙ extinguitur in aere ⁊ nõ peruenit ad terraꝫ
niſi alteratio ſplendoris eius. Omnes autẽ iſtas diuerſita/
tes intellexit Ariſto. quando dixit: ꝙ quãdo fumus coruſca/
tionis multiplicatur ⁊ agitatur ĩpellit qđ eſt in circuitu eius:
⁊ cum percuſſione nubis audita ⁊ actio intenſionis eius per
cipitur per viſum qđ indicium eſt ſuper vaporem illum ſm̃
ꝙ eſt diſpoſitio materie eius in calore: ⁊ ſpiſſitudine ⁊ cohe/
rentia partium eius.

Cap. xx[m]. Et eſt digreſſio declarans diuerſitateꝫ effectus
tonitrui coruſcationis.

Videbatur autẽ diuerſis pħis tonitruum ⁊ coru
ſcationes res diuina ꝓpter mirabilitateꝫ: ⁊ di/
uerſitatẽ effectus eius precipue autẽ dicẽtes co
ruſcationẽ eſſe diuinã fuerunt duo magni in di
uinis idoloꝝ patres athalus. ſ. ⁊ Cecina qui di
xerunt Iouis eſſe voluntatem: eo ꝙ diuerſus ⁊
mirabilis eſſet eius effectus: ꝓpter qđ inuenit̃ aliqñ ledere
flores vineaꝝ cũ nuſqꝫ appareat exuſtionis veſtigiũ: ⁊ aliqñ
liquefacere aurũ ⁊ nõ ledere crumenã ſiue ſaccum in quo eſt
auruꝫ: aliqñ v̉o cõminuit ſiue liquefacit gladiũ vel perforat
multis foraminibꝰ abſqꝫ aduſtione vagine: aliqñ aũt exurit
calcios alicuius ⁊ nõ ledit crus ⁊ pedem eius: aliqñ autẽ exu
rit pilos alicuius in toto corpore ſuo ⁊ nõ adurit corpus eiꝰ.
Dico aũt pilos tam in inguine q̃ꝫ ſub aſcellis ⁊ ceteris locis
occultis: ⁊ nõ ledit crura vel bracchia que inguina vel aſcel/
las cooperiunt: aliqñ aũt alterat colorẽ hoĩs vel alterius qđ
percutit ⁊ nihil amplius facit: ⁊ aliqñ interficit: cũ tñ nullũ ſi
gnũ appareat aduſtionis vel vulneris: aliqñ ãt in iterfectis
apparet ſignũ aduſtionis ⁊ aliqñ apparet ſignuꝫ diuiſionis ⁊
nõ aduſtionis: ⁊ precipue apparet hoc in lignis ꝑcuſſis a to/
nitruo que loco diuiſionis albiſſima ĩueniunt̃: ⁊ admiratiõe
pre oĩbus dignũ eſt ꝙ ſicut dicit Seneca aliqñ percutit ⁊ adu
rit dolium: ⁊ tamẽ adhuc ad tẽpus cõſtat vinuꝫ ⁊ nõ defluit
nec effundit̃. Fertur a pħis quibuſdaꝫ ꝙ percuſſum aĩal ve/
nenatũ amittit venenũ: cuius ſignũ eſt ꝙ ſerpẽs fulmine per
cuſſus intra paucos dies vermiculat putrefactus qđ non fa
cit aliter iterfectus eo ꝙ venenũ in eo ꝓhibet naſci vermes
vel ex eo cibari. Qđ autẽ oĩbus fulminatis cõiter accidit eſt
ꝙ omne ꝑcuſſum fulmine hꝫ odorem ſulfureũ: ⁊ ꝙ aĩal per/
cuſſum fulmine ſemper vertit caput cõtra impetũ fulminis.

Arbor autẽ vel planta ſi ꝑcutit̃ haſtulas euulſas fulmine cõ/
tra fulmen erigit ⁊ alia multa in effectibus fulminuꝫ vocata
ſunt a pħis mirabilia: ꝓpter que dixerunt oẽs qui antiqui/
tus theologizabant ꝙ fulmẽ numine dirigeret̃: ⁊ attribuunt
illud regi deoꝝ quẽ Iouẽ appellabant: ſicut ergo enumerata
ſunt iſta ita reddemus cauſas nãles ipſoꝝ vt pateat qui eſt
error attribuere eas dijs: poſtea autẽ redibimus ad queren
dum vtrũ Iuppiter qui eſt vna ſtellaruꝫ que dicunt̃ planete
aliquid virtutis habeat in tonitruo ⁊ fulmine. Dicimus
ergo qđ ex ante habitis pꝫ ꝙ in fulmine aliqñ vapor deſcen
dit in terrã ⁊ aliqñ extinguitur anteq̃ꝫ deſcẽdat: ille autẽ qui
nõ deſcendit ſed extinguit̃ ⁊ eſt debilis nõ adurit nec percu/
tit aliud: ille autẽ qui deſcendit aliqñ eſt ſubtilis: ⁊ aliquan/
do groſſus: ſubtilis aũt penetratiuus eſt valde: ⁊ q: miſcet̃
aeri queꝫ alterat lumine ſuo: ⁊ igne ſiue calore efficit̃ ab hoc
magis ſubtilis: ⁊ ideo ea que ſunt poroſa penetrat ⁊ interius
adurit lꝫ nõ videat̃ veſtigiũ ſicut vinearũ flores eo ꝙ ligꝫ
iſtud ſit valde poroſum. Inter ligna aũt poroſa diſtinguẽdũ
eſt: qm̃ aliquid hꝫ poros rectos: ⁊ aliquid hꝫ tortuoſos ſicut
buxus ⁊c. ligna nodoſa ⁊ lignũ nõ habens poros rectos non
recipit ſubtilem vaporẽ ſiue inflãmantẽ aerẽ in ꝓfundũ ſui:
⁊ ideo nõ aduritur in flore: qđ autẽ hꝫ poros rectos duplici/
ter habet eos: aut enim hꝫ eos aſcẽdentes ab imo per lõgi/
tudinem ligni ſui ſm̃ curſum nutrimẽti a radice: aut hꝫ eos
de medulla venientes ad ſuperficiẽ ligni in circuitu ſicut ra/
dij ſtelle cuiuſdã pingunt̃ venire a centro vno: ⁊ illud qđ pri
mo modo hꝫ poros non hꝫ eos patulos cõtra fulgur: ⁊ ideo
nõ de facili aduritur fulgure: precipue ſi habeat corticẽ duꝝ
⁊ ſpiſſum ſicut quercus ⁊ pirus ⁊ in alijs: hoc autẽ qđ habet
ſecundo modo poros patulos hꝫ eos ad fulmen in circuitu
vndiqꝫ veniens q̃ſi haurit ignẽ ſubtileꝫ emiſſum a fulgure:
⁊ precipue ſi habeat corticẽ diuaricatum ſubtilem ſibi: quaſi
nil adherentẽ ⁊ ideo q̃ſi pre oĩbus lignis in flore vitis aduri
tur: q: taliter diſpoſitos hꝫ poros ⁊ cortex ſuus non bene ad/
heret ei: ꝙ aũt ſic diſponant̃ pori ſui ſic probabit̃ ſi vitis vi/
ridis incidat̃ in nodo: tunc enim apparẽt radij albi poroꝝ
de medulla ad modũ ſtelle: ad ſuperficiem venientiũ ⁊ ideo
ingeniata eſt natura ⁊ dedit ei folia lata quibus defendat ſe
⁊ fructus ſuos qđ etiã faciunt ſapientes vinitores: conden/
ſant enim primo cũ eſt in flore folia ante flores ⁊ botros ⁊ in
tempore maturitatis auferunt vt ſol tangere poſſit vuam ⁊
maturare: hec eadem cauſa eſt quare diu aſpicienti contra
fulgura facies intumeſcit: ⁊ forte excecatur: cũ enim homo
ſit pellis ſubtilis ⁊ poros haurit ignem in poris qui corrum/
pit humiduꝫ ibi inuentũ ⁊ inflat faciẽ: ⁊ in oculos intrat ma
gis difficulter ⁊ liquefacit ⁊ exiccat humorẽ cryſtallinuꝫ ⁊ ex/
cecat oculum. Si autẽ fuit ignis magis coherens ſibi nõ
ſparſus ſed ſubtilis ⁊ bene cõmixti ⁊ cõtinui vaporis iſte pe
netrat poroſa ſicut coria non reſiſtentia ⁊ frangit dura ſicut
aurum vel ferrũ ⁊ ſi eſt in eo impetus ictus maior q̃ꝫ caloris
cõminuit tñ vbi tangit vel forte conterit in puluerem: ſi au/
tem eſt ibi impetus ictus ⁊ caloris liquefacit aurum vel fer/
rum ⁊ nõ corium eo ꝙ propter corij poroſitateꝫ vel ligni nõ
congregatur in eo multus ignis nec diu ſtat retẽtus in ipſo
ſed tranſit per ipſuꝫ: nihil enim prohibet ꝙ ignis in vapore
diſperſo non adurat qui quando cõgregatus eſt in duro cor
pore cõprimente ipſum efficitur fortiſſime aduſtionis ⁊ hu/
iuſmodi exemplum eſt in calce frigida in qua eſt diſperſus
ignis qui quando congregatur ad vnum locum: ex hoc ꝙ ex
pellitur a quibuſdaꝫ partibus calcis ad alias quaſdam per
aquam frigidaꝫ infuſam calci efficitur adurens. Qđ aũt
dicitur ꝙ aliquando adurit calceos vel alias veſtes ⁊ non le
dit hominem: dicendum ꝙ vapor ille debilis eſt aduſtionis
alterans combuſtione ſiccum qđ tangit imediate ⁊ non po/
tens in aliquid per medium nec illud qđ habet humorẽ ſan
guinis vel alterius ignẽ extinguentis infuſuꝫ: debiliſſimus
autem vapor ⁊ diuaricatus valde qui pilos incendit q: pili
ſunt fumus in aere exiccatus ſicci valde ⁊ facillime incenſio
nis: ⁊ ideo vapor ille nihil aliud alterare põt ꝓpter ſue flam
me debilitatem: vapor autem ſubtilis magis ictus q̃ꝫ adu/
rens inficit colorem percuſſi: ⁊ facit concurrere ſanguinem
ſub pellem: ⁊ ideo inficit hominem ſicut hanc pellem inflam
matam ⁊ talem iam vidimus: vapor autẽ ille ſi ſit fortiſſimi
ictus interficit hoĩeꝫ eo ꝙ penetrat vitalia mẽbra iteriora ⁊

Propter qđ diu aſpicienti circa fulgura facies itume/ſcit ⁊ qñqꝫ excecatur.

Propter qđ fulgur qñqꝫ cõburit aurũ crumena illeſa.

Propter qđ in iterfectis a fulmĩe nõ ap

paret aduſtio nis veſtigium.

penetrat ea:⁊ ꝓp ſubtilitatẽ vaporis ⁊ diuaricationem vulnus nõ apparet nec ẽt aduſtio eo ꝙ magis ictu ledit ꝙ̃ calore: ſi ãt ſit groſſus adherẽs ſibi fac̃ vuln⁹: ⁊ ſi ẽ valde calidus relinquit ſigna aduſtionis maiora ſm ꝓportionez ſui caloris ⁊ adherẽtie partiũ mãe eius: ⁊ ſi impetus hz ictus: ⁊ non eſt valde ſpiſſe flãme inueniunẽ ligna alba que diuidit: ⁊ talis ictus eſt frequens valde ⁊ ſepe videẽ.

Propter qd ꝯſũpto dolio a fulmine vinũ cõſtat.

¶ De dolio aũt ꝑcuſſo ita ꝙ ad hoc ſtat vinũ ipſe Seneca reddit rõnẽ dicens ex fulmine aliquẽ remanere ſpũm in eo humore quẽ cõgelauit qꝛ veriſimile eſt neqꝫ enim alligari potuiſſet niſi aliqđ ei eẽt additum vinculũ. ¶ Hec aũt ſolutio nõ eſt ꝯueniens: qꝛ ſpirituale nõ cõtinet corporale humidum quale eſt humidum vini. ¶ Adhuc aũt nõ eſt ſufficiens qꝛ ſcitur bene ꝙ aliquid cõtinet ſed deberet oſtendi quid eſſet illud ⁊ hoc non poteſt haberi ex verbis Senece.

Solo ꝓpria.

¶ Sciendũ ergo ꝙ ꝓprietates vini fulminati ſicut omnis liquoris fulmine percuſſi eſt quod efficitur peſtiferũ: ⁊ ſi quis bibat illud morietur vel dementabitur. Si multũ fuerit vinũ vel oleum fulminatũ: fulmen eniz illud vino vel oleo vel cuiqꝫ liquori quẽ percutit imiſcet vaporẽ viſcoſum corruptum ⁊ ſulfureum qui humor liquoris fulminati cõtinuatur ad modum pellis viſcoſe: ⁊ illa pellis cõtinet liquorẽ ad tẽpus ne defluat: diu tamẽ nõ ꝯtinebit ipſum: huius autẽ ſignum eſt ꝙ ſi pſiliuz imiſceatur vino in magna quãtitate cõtrahet vinũ viſcoſitatẽ multam ex pſilio qđ eſt viſcoſum valde: ⁊ illa viſcoſitas ꝓpter calorẽ vini expellitur in circuitu vini ⁊ ibi ſpiſſatur que cuz ſpiſſata fuerit etiã ſi cõtrahatur ſpina de dolio vini ad magnũ tẽpus nihil exibit. Sicut autez liquida inficit: ⁊ facit peſtifera ita aialia venenata emũdat a veneno: qꝛ calore ſuo extinguit in eis naturale humidũ qđ erat venenoſum: ⁊ poſtea paulatim expirat ab eis vapor fulminis: ⁊ ſic liberatur cadauer ab vtroqꝫ veneno: ⁊ tunc vermiculant corpora talia. Qđ aũt odorẽ habent ſulfuris oĩa fulminata ⁊ fetida ſunt valde propter vaporem ſulfureuz qui ſpargitur ex nube: qꝛ aqueitas ipſius vaporis mixta eſt cũ terreſtreitate calore corrũpẽte ⁊ adurẽte ⁊ perducẽte ad ventoſitatẽ ſulfureã: ⁊ talis vapor ꝓcedit de nubibus aquoſis in ſe terreſtres vapores habentib⁹ ignitos: ⁊ hec eſt generatio ſulfuris: vt nos oſtendemus in quarto libro huius ſcientie: ⁊ ideo oĩa ſulfurata videntur que fulminanẽ.

Propter qd aial ꝑcuſſuz fulmĩe ꝯũtit caput verſus fulmen.

¶ Qđ aũt aial ꝑcuſſum fulmine vertit caput ⁊ frontem ad fulmen ⁊ haſtule arboꝝ diriguntẽ ad ipſum ex impetu eſt ictus vehemẽtis qui cõuertit ea que percutit cõtra impetum. ¶ Preterea nãle eſt aiali dirigere ſe cõtra nocumentum veniens ſuper ipſuz: ⁊ ideo in ipſo viſu quo tentat quale ſit nocumentũ per fulmen moriẽ ⁊ videẽ ad ictuz fulminis cõuerſum: ſuper hoc tñ augures diuerſa ꝓnoſticanẽ de quibus non eſt curandum ad preſens qm̃ in alia ſcientia de hoc erit inquiſitio: vtrum habeat aliquid veritatis.

¶ Cap. 23ᵐ. Et eſt di. declarans qd eſt qđ percutit de nube.

Oportet autẽ nos hic querere quid eſt illud qđ in ictu deſcendit eo ꝙ id eſt ſuppoſitũ in p̃miſſis: aut eniz illud eſt vapor aut aer aut vtrunqꝫ aut neutrũ hoꝝ: videtur autẽ quibuſdã neutrũ hoꝝ eſſe qꝛ tenue facile cedens nõ cõminuit corpora dura ⁊ fortia: deſcẽdens autẽ de nube corpora dura ⁊ fortia cõminuit: videẽ ergo vapor vel aer nõ eẽ. Amplius enim qui facillime a quolibet impelliẽ non videẽ eſſe qđ impellat fortiſſime quelibet alia: aer aũt ⁊ vapor facillime ab omni corpore alio impelluntẽ: videẽ ergo ꝙ non impellant alia: probant autẽ hoc quidã per experta: eo ꝙ lapides ⁊ ferrum ⁊ quedã alia mineralia. Aliqñ ab alto deſcendunt quoꝝ ex ſimplici vapore nõ eſt generatio: aliqñ etiã qꝛ cecidiſſe de nube corpus aĩalis perfecti ſicut vituli: lꝫ eẽt corpus mortuũ: oĩa autẽ hec faciunt ad hoc ꝙ fulmen ſit res diuina: ⁊ in ictu fulminis deus vtatur rebus quib⁹ fuerit voluntas eius: ⁊ vt timeant inferiores: ſicut Pithagoras dixit Iouẽ tonare quatenus timeãt illi qui ſunt in tartaro.

Impugnatio opĩonis aſſerẽtis fulmen eẽ rẽ diuinã.

¶ Si aũt hec cõcedanẽ pro nihilo erit opus nature: qđ ante diximus vbi oſtendimus diuerſitatẽ vaporis qui exijt de nube: pro nihilo etiã erit qđ dicit Ariſto. in libro de aĩa: ꝙ aer cuz tonitu ictus ſcindit lignũ ꝓpter hec ⁊ his ſimilia.

Propria poſitio.

¶ Dicendum ꝙ Deus ſublimis naturas regit ⁊ adminiſtrat per naturales cauſas ⁊ illas hic querimus poſtꝙ̃ diuinas qꝛ non ſunt proxime nõ de facili poſſumus eas inueſtigare: dico ergo ꝙ aliqñ eſt vapor cũ aere ictus: ⁊ aliqñ ſolus: nihil enim ita percutit ſicut id qđ primi percutiẽtis ictum maxime recipit: nihil autẽ ita recipit ictus percutientiũ ſicut aer ⁊ vapor qui aliquid hz de forma aeris ꝓpter raritatẽ: ⁊ ideo fortiſſime percutit aer: vapor aũt nunꝙ̃ percutit ſine aere: qꝛ ſemꝑ vapori aer eſt imixtus: aer aũt aliqñ percutit ſine vapore: qꝛ vapor vſqꝫ ad terrã non percutit: huius aũt ſignũ eſt vẽtus ⁊ terremotus: que talib⁹ ictibus aeris fiunt ⁊ vapoꝝ.

Solo ad obiecta.

¶ Qđ ergo obijciẽ primo ⁊ ſecũdo facile ſoluiẽ: qꝛ aliud eſt de aere ⁊ vapore in ſe cõſideratis: ⁊ aliud de eis cõſideratis in impetu ⁊ violentia: ſm ſe enim nihil violentie iferunt: ꝑcuſſa eniz inferunt maximã violentiã: ⁊ hmõi cauſa eſt: qꝛ nullum aliorum corpoꝝ intus ⁊ extra ſubiectũ efficitur violentie niſi aer ⁊ vapor qui in profundum ⁊ ꝓpria mã recipit oẽm ictuz violentuz: ⁊ hec eſt cauſa ꝙ oĩa que impelluntẽ ipelluntẽ aere vel vapore ⁊ nulla violentia põt eſſe tam fortis ſicut violẽtia vaporis ⁊ aeris: ⁊ ideo ſcindit cum tonitru aer vt dicit Ariſto. alia enim corpora nõ efficiuntẽ ſubiectũ forme que figuratur ab ictu ꝑcutientis corporis: eo ꝙ ſpiſſitudine ſua reſiſtunt ⁊ violentiã in interius ſui nõ recipiunt. ¶ Qđ autẽ mineralia cadunt de nube cõtingit ꝓpter mixtionẽ vapoꝝ eleuatorum quoꝝ nã tendit ad nãm argenti viui ⁊ ſulfuris terreſtris nõ deſiccati: ⁊ argenti viui luculenti: vnde precipue ferrũ cadit quando cadit qꝛ illud ſit ex terreſtri luculento ⁊ viſcoſo: ⁊ qꝛ multum decoquiẽ ab igne nubis ꝓpter hoc cadit i ſpẽ chalibis optimi qđ eſt ferrum durũ ⁊ depuratũ: ⁊ qꝛ cuz congelaẽ ferro cõgelatur in interioribus nubis: ⁊ per modum guttarum diſtillat ab iteriori vapore: ⁊ ideo eſt maſſa ſicut ex granis milij ⁊ ceteris cõpoſita: corpora aũt animaliũ perfectoꝝ rare formanẽ in nube: lꝫ hoc ſemel dicat Auicẽ. contigiſſe: ꝙ corpus vituli cecidit: ⁊ hoc ipſe marie attribuit virtuti ſtellarum in tp̃e illo formam vituli imprimentium.

De caſu vituli ex fulmine.

Mineralia aũt que cadunt adeo ſunt exiccata ꝙ nec liqueſcũt nec fabricabilia ſunt: ſed cũ in ignem ponunẽ euaporant in cineres: ⁊ per hoc pꝫ cauſa nãlis omnium prehabitorum.

¶ Cap. 24ᵐ. Et eſt digreſſio declarans tẽpus tonitrui ⁊ coruſcationis ⁊ locum generationis eorũdem.

Tempus autẽ haruz impreſſionũ que ſunt tonitruum ⁊ coruſcatio eſt precipue in eſtate: ⁊ in eſtate etiã poſt magnuz cauma ⁊ tẽpore magni eſtus: cuius cauſa eſt qꝛ impreſſiones iſte fiunt ex vaporibus groſſis ſpiſſis ſiue ſint humide: ex quibus fiunt nubes nigre ſpiſſe ſiue ſint ſicce qꝛ tunc fiunt ex vapore terreſtri inflãmato: vapor aũt hmõi nõ eleuatur in ſuperficie terre: vbi terra ſubtilis eſt: ⁊ aqua ſubtilis que per pluuias deſcẽdit ad terrã: ſed vapor iſte eruitur de profundo terre vbi aqua impura eſt ⁊ terreſtris ⁊ ſpiſſa ⁊ groſſa ⁊ glutinoſa: qꝛ ex illis ꝓprie ſit vapor harum impreſſionum: eruere aũt non põt in intimis terre vaporez: niſi calor magnus valde: ⁊ ideo non põt fieri niſi in tp̃e eſtatis. Adhuc autẽ nõ ſit tonitruum niſi de vapore aduſto: qui in ipſa ſua eleuatione incipit inflãmari ſicut ante diximus: calidus autẽ adurens non eſt niſi tẽpore eſtatis: ⁊ ideo vapor tonitrui ⁊ fulguris non eleuatur vt multum niſi tempore eſtatis. Amplius generatio tonitrui ⁊ coruſcationis: non ſit niſi frigore fortiſſime impellente nubẽ aqueam ⁊ cõprimente vaporem: tale autẽ frigus non eſt in aere niſi ſit expulſum vndiqꝫ ad vnum locũ aeris: expulſio aũt huiuſmodi nõ eſt fortis niſi tẽpore caumatis: vt patet per antedicta: generatio ergo tonitrui ⁊ coruſcationis per ſe nõ eſt niſi tẽpore eſtatis: ex hoc cõſequenter ſcitur ꝙ generatio iſtoꝝ eſt poſt ſerenitatem lꝫ in ipſa operatione iſtoꝝ celum obnubiletur: qꝛ tẽpore nubilo frigus diſperſum eſt in aere: ⁊ non facit operationẽ fortez in loco vno. Sed qꝛ iſta non fiunt niſi in nubibus neceſſe eſt ꝙ celum obnubiletur in ipſo deſcenſu iſtoꝝ: lꝫ autẽ aliquando videatur nõ eſſe nubes cuz micat fulgur ſicut in eſtate in frigido videtur coruſcatio ſereno celo: ꝑcipue in crepuſculo tñ ibi ſunt nubes vbi micat coruſcatio: ⁊ ad nos venit alteratio ſplẽdoris tñ. Ex dictis de facili ſcitur duplex locus generationis harũ impreſſionũ. ſ. locus vbi generantur ſm formas ſuas: ⁊ locus vnde extrahitur ⁊ eleuaẽ ſua mã: neceſſe eſt eniz vt generenẽ in loco altiori ꝙ̃ impreſſiões humide: qꝛ ille frigidior eſt eo ꝙ ad ipm̃ repelliẽ ab inferiori calido: ⁊ hmõi ſignũ eſt multum ſpatiũ: qđ eſt inter audituz tonitrui

τ viſum coruſcationis precipue cum magna ſunt tonitrua:
qꝛ tunc maius eſt ſpatium illud ꝙ quãdo ſunt parua: locus
autẽ vnde extrahitur materia eſt humidus groſſo humore
aque τ habens terreſtre glutinoſum nõ de facili ſeparabile:
qꝛ hoc igne adurente magis cõprimiť τ ſpiſſatur in nube.

¶ Cap. 25m. Et eſt digreſſio declarans quid virtutis Juppiter habeat in tonando.

Omnes aũt antiqui phi Heſiodiſte quoꝝ inſe/
cutores fuerũt Athalus τ Cecina deo Joui to
nitruũ τ fulgur attribuũt Jouẽ vt dicit Seneca
regẽ vniuerſitatis appellãtes: τ patrẽ q deus di
ciť a Platone: ſed cũ ille omniũ reꝝ auctor ſit
nõ magis attribuiť ei tonitruũ ꝙ qõlibet alio/
rum opeꝝ nãe. dicebãt autẽ illi antiqui ꝙ ſpẽs tonitrui ſunt
tres. ſ. cõſiliariũ auctoritatis ſiue ĩductoriũ: τ qõ diciť ſtat⁹:
τ hec diuiſio augurũ fuit antiquoꝝ: dicebãt enim ꝙ Juppi/
ter tonat τ hoc fit aut vt proſit aut vt noceat. Si aũt vt proſit
fit tonitruũ Jouis facit hoc ipſe p ſe ſine ꝯſilio deoꝝ: τ hoc fa
cit dum aliquis tractat de aliquo faciẽdo τ hoc eſt ꝯſiliariũ
tonitruũ: qꝛ enim Juppiter ĩtonat ſup illud: eſt bonũ dũmo/
do nõ cũ terrore veniat tonus. ¶ Si aũt vt noceat tonat hoc
fit dupliciter. ſ. aut cõminãdo aut feriẽdo. Cõminando autẽ
venit tonitruus magno ſono iprouiſus in quo Juppiter tẽ/
pla celi aut vt magno cõcutit ſonitu ſine fulmie directo τ hoc
facit Juppiter aduocato cõſilio. 12. deoꝝ ita videlicet ꝙ ipſe
duodecimus eſt vt dicit Ennius qui ſũt Juno: Veſta: Mi/
nerua: Ceres: Diana: Venus: Mars: Mercurius: Jup/
piter: Neptunus: Vulcanus: Apollo: oſtẽdens in hoc mor/
talibus vt dicit Cecina qm̃ regibus ꝓpriũ eſt ſemp ꝓdeſſe
etiã ſine cõſilio: ſed nõ cõminãdum eſt eis niſi cũ deliberato
cõſilio: iſta tñ Jouis cõminatio ſacrificijs vel differri vel ex
piari poterat: feriẽdo autẽ nõ tonabat Juppiter niſi tota ſy
nodo deoꝝ celeſtium τ terreſtriũ cõmunicata τ celebrata: qꝛ
fulmẽ hoc ſacrificijs non poterat expiari: ſed τ docuit in hoc
ꝙ pene nõ irrogarẽtur a regibus niſi multis dictantib⁹ vin/
Impugnatio dictã τ tũc ſtabiles eẽ debere ĩ ſnia. ¶ Qd aũt hoc dictũ anti
quoꝝ error ſit: oĩno pꝫ tali rõne: quecunqꝫ enim cauſam de/
terminatã τ neceſſariã habẽt in nã nõ poſſunt hoies ĩmuta/
re tonitrua vt pꝫ per habita cauſas determinatas habẽt in
nã: ergo nõ expianť per hoies. ¶ Qd autẽ tunc fiant qñ tra/
ctatur de cõſilio vel nõ: caſus eſt: τ ideo nõ põt eſſe certa de/
terminatio per illud. ¶ Adhuc aũt cõſtat per oĩa antedicta
ꝙ ad eſſe tonitruoꝝ nõ exigitur ꝙ vapor terre ſit incluſus in
humido agitãte τ cõprimẽte ipſum frigore loci: nõ ergo opꝫ
Jouẽ aduocare cõſiliuꝫ. 12. deoꝝ cõtentoꝝ ſup illo. ¶ Adhuc
autẽ cõſilium eſt de his que poſſunt fieri τ nõ fieri: tonitruuꝫ
eſt de his que neceſſe eſt fieri exiſtẽte cauſa ſua: ergo fruſtra
Solo ꝓpria. Juppiter cõſiliabiť de illa. ¶ Omiſſis ergo friuolis augurũ
verbis τ inter ſe repugnãtibus dicamus ꝙ ſapiẽtes phi Jo/
ui qui eſt vna. 7. ſtellaꝝ erraticaꝝ tonare attribuunt: cuius
nulla alia eſt cã niſi qꝛ Juppiter hꝫ in ꝓprietate eleuare ven/
torum fortiũ τ ſic oꝝ mãm: vt ſupra dicimus: precipue quan
do fuerit cõiunctus in virtute aliqua cũ marte tẽpore eſtiuo
in ſignis aquilonarib⁹: qꝛ tunc certiſſime põt predici ꝙ mul/
te ſcintillationes τ tonitrua fient in aere: ita etiã periculũ fu
turũ ſit hoibus pp aeris peſtilentiã ex nimia corruptione fu
tura ꝓpter vapores incẽſos peſtiferos imixtos aeri: qꝛ Jup
piter cum ſole eleuat eos: τ Mars incendendo corrũpit eoſ
dem: τ ita fit aer venenoſus. Quecũqꝫ aũt ab augurib⁹ iuen
ta leguntť friuola ſunt τ abſqꝫ ꝯſideratiõe phica dicta: nec di/
gnũ vt diſputeť ꝯtra ea que quaſi nulli rationi inituntur τc̃.

¶ Cap. 26m. Et eſt digreſſio declarans ſpẽs fulgurum.

Species võ fulgurum vt optime dicit Seneca
tres ſunt. Quarũ prima eſt ꝙ crebrat. Scda ful
men qd diſſipat. Tertia fulmen qd vrit: fulmẽ
autẽ qd crebrat ſubtilem hꝫ flãmam: τ ideo per
anguſta foramina vel poros fuga eſt ei ob ſince
ram τ purã flãme ſue tenuitatẽ: fulmen autẽ qd
diſſipat eſt globatũ: τ habet cõmixtaꝫ virtutẽ ſpiritus coacti
τ ꝓcelloſũ: fulmen autẽ crebrans redit aliqñ per foramen per
qd ingreſſum eſt vel detrudiť ad latus: vbi inuenit vacuuꝫ:
ſed 2m fulmen qd diſſipat nõ redit nec perforat: ſed rumpit
ea que percutit. ¶ Tertia autẽ ſpẽs fulminis que vrit multũ
hꝫ groſſi terrei vaporis τ magis eſt igneuꝫ ꝙ flãmeũ: τ ideo
relinquit magnas igniuꝫ notas que inherẽt ꝑcuſſis. ¶ Sciẽ
dum tñ ꝙ lꝫ nullum fulmẽ venit ſine igne: tñ illud ꝓprie dici
tur fulmen igneuꝫ qd manifeſta relinquit ſigna ardoris. Qd
autẽ vrit τ fuſcat vrendo trib⁹ modis adurit: aut eniꝫ afflan
do quaſi ledit leui iniuria: aut cõburit: aut etiaꝫ accẽdit: oĩa
enim iſta vrunt: ſed differẽti modo: qdcunqꝫ enim cõbuſtuꝫ
eſt id vtiqꝫ τ vſtum eſt: ſed nõ cõuertitur: qꝛ qd vſtuꝫ eſt leui
iniuria nõ neceſſario cõbuſtuꝫ τ cõſumptũ in parte vel in to
to: qꝛ põt ignis vſſiſſe aliquid ipſo tranſitu ſuo: qd nõ ꝓpter
hoc cõbuſtum eſt τ põt aliquid eſſe cõbuſtum qd non ſit ac/
cenſum: ſed nõ cõuertitur: qꝛ accenſum eſt qd nõ cõburatur
in toto vel in parte: hec ergo de tonitru τ fulgure quãtuꝫ ad
nãlem ſcientiã ſufficiunt. Reliqua eniꝫ ſm ꝙ hec ad diuina
quedam reducunť dicenda ſunt in ſciẽtia de nã deorum.

¶ Tractatus quartus tertij libri Metheororum de coronis τ iride que apparent in nubibus.

¶ Cap. pm. Et eſt digreſſio declarans que ſit tractatus intentio: τ quis dicendorum ordo.

Abitis. ſ. oĩbus ĩpreſ/
ſionibus que de vaporib⁹ aqueis τ terreis In pho autẽ
generanť: ꝯñter opꝫ nos ineſtigare cauſas tertio metheo
illarũ impreſſionũ que ex lumine ſolis τ lu/ roꝝ ca. 2. ibi.
ne τ quarũdam ſtellaꝝ reflexionibus ſuper De halo aũt
nubes humidas τ terreas apparẽt in ſubli τ iride.
mi ſicut ſunt circuli circa lunã τ ſtellas τ ſo/
lem apparẽtes: τ ſicut eſt arcus varius qui diciť iris: qꝛ autẽ
iſte impreſſiones vt in mã ſunt in nubib⁹: ideo opꝫ nos tan/
gere primo de nubium diuerſitate: qꝛ eaꝝ diuerſitas multuꝫ
facit ſcire diuerſitatẽ illarum impreſſionũ: eo ꝙ in eis oẽs ſi
guranť: poſtꝙ auteꝫ diuerſitas nubium fuerit determinata
tangemus de coronis que grece halo vocanť: τ poſtea dice/
mus de iride τ tandem de perpẽdicularibus virgulis circa
ſolem τ lunã depictis τ tunc de pahelino que ſunt ſimilitudi
nes ſolis τ lune: τ dicemus quedã que ad libri iſtius ptinent
cõpletionẽ: lꝫ aũt in lineis mathematicis rectũ ſit ante circu
lare: qꝛ rectuꝫ eſt forme vnius ſimplicis: circularis aũt linea
eſt duaꝝ formaꝝ eo ꝙ habet formã cõuexi τ cõcaui: vnã exte
rius in arcu: τ alterã interius circa chordaꝫ arcus: tñ qꝛ nos
de recto inquãtum eſt rectum nõ intẽdimus nec de circulari
inquãtum eſt circulare: ſed potius de eo qd rectũ τ circulare
ſm ſuum eſſe phicum. ſ. inquãtũ eſt circulus vel linea in nu/
be depicta: τ qꝛ ſm eſſe hic circulus cõpletius oſtẽdit corpus
ſolis vel lune vel ſtellaꝝ a quo ſit talis ĩpreſſio ꝙ linea: τ iõ
nos de circulo τ ſemicirculo ſiue portione ſemicirculo mino
re primo dicemus: τ poſtea de lineis rectis. ¶ Adhuc auteꝫ
intelligẽdũ eſt ꝙ oẽs ĩpreſſiones de qbus in antecedẽtibus
iſtius libri diximus fiunt a ſtellis ſm hoc ꝙ radij ſtellaꝝ exci
tant calorẽ: τ per calorẽ eleuant duplicem vaporẽ. ſ. aqueum
τ terreſtreꝫ: ille autẽ de quibus nunc dicemus impreſſiones
fiunt a ſolo lumine ſuperioꝝ corpoꝝ: τ nõ a calore ipſoruꝫ in
vapore iam eleuato τ cõdenſato: τ nihil differũt a preceden/
tibus oĩbus preter galaxiam que nõ eſt impreſſio in elemen
tis ſed potius in celo facta ſicut ſupra diximus in pmo hui⁹
ſcientie libro: qꝛ ergo iſte ĩpreſſiones fiunt in aere ſunt in va/
pore iam eleuato: alie autẽ iam diuerſificabanť in eleuatio/
ne ipſius vaporis calidi vel frigidi vel humidi vel ſicci ideo
oportuit illas determinare ante iſtas.

¶ Cap. 2m. De diuerſitate colorum nubium.

Rimũ ergo inter ea de quibus dicturi ſumus
eſt de diuerſitate nubiũ ſm differentias coloꝝ:
dico ergo ꝙ videm⁹ nubes nigras qñqꝫ: τ hoc
cõtingit pp alterã duaꝝ cauſaꝝ: nigredo enim
alia de cã ſit in vapore terreſtri: τ alia in vapo/
re hũido. Si eni vapor terreſtris ſit calor: agit
in eo extrahẽdo hũidũ: τ tunc ꝯbiť τ aduriť ſiccũ terreſtre: ſi
cut coriũ expoſitũ igni: τ qꝛ ꝯbiť τ exuriť ab eo lumen qd nõ
põt penetrare p ipm: τ iõ ſit nubes nigra fortis nigredinis:
ſit autẽ hec nigredo in aere iferiori: ſicut ſupra dixim⁹ in pri
mo libro de cã ipreſſionis illius que diciť foramina aeris ex
vapore cõbuſto τ extracto hoc ſolo excepto ꝙ vapor inferior
nunꝙ fuit inflãmat⁹: τ ꝙ nunꝙ fuit in ſuprema aeris regio/
ne: de illo ergo itelligit Ariſt. qd dicit: ꝙ qñqꝫ agit in nubes

calidas opatione͂ vehemēte͂ qñ cōſtringit eas: ⁊ inſpiſſat partes eaꝝ: ⁊ ideo nō recipiunt radiū ſolis itrinſecus ſui: ⁊ ideo videnť nigre: cā aūt nigredinis in vapore humido alia ē: qꝛ calidū agit i humidū diſſoluēdo ipm: ⁊ quāto plus diſſoluit ipm tāto plus efficiť lucidius: ⁊ iō nigredo nō pōt cauſari in hūido ex calido: ſed potius calidū circūſtās expellit vndiqꝫ frigus ad nube͂ hūidā: ⁊ p frigus illud vapoꝛ hūidus inſpiſſatur ⁊ cōdenſať in nube͂ dēſam: que pp ſui denſitate͂ nō pōt recipe radios ſolis vel ſtellaꝝ in iterius ſui: ⁊ iō remanet nigra: qꝛ nigrū cauſať ex priuatiōe luminis ab iterioꝛib⁹ pſpicui. Si aūt ſit vapoꝛ aqueus ſubtilis: ⁊ hēat in ſe opationeꝫ calidi vndiqꝫ circūfuſi nec frigus aliqꝺ opereť in ipm illud recipit in ſe ſubtilitate͂ ⁊ diſgregationeꝫ ex opatione calidi: ⁊ ideo radios celeſtiuꝫ corpoꝝ recipit itrinſecus ſui: ⁊ iō ſit nubes alba: ⁊ ſi ad terrā repꝛimiť a frigoꝛe aliquo ſit inde nebula alba: ſi aūt nubes hēat in ſe humidū fumoſum admixtuꝫ aliquātulū terreſtri aduſto: ⁊ recipit radios in ſe corpoꝝ ſuperioꝝ ſiet rubea nubes que aliqñ hꝫ purpureā rubedine͂ radijs iferius veniētib⁹ ad humore͂ nubis in mane: vel i ſero: ⁊ hoc ſignificat pluuiā in eode͂ die futurā. Si fuerit in mane qñ vapoꝛ que͂ ſol adducit ſignificať eſſe vehemēter hūidus ⁊ iam pꝛeparat⁹ ad ꝯuerſione͂. Si aūt habeat nubes quaſi ſupſe reſpſaꝫ purpureitate͂ obſcurā valde ⁊ ſit nubes vꝛ denſa: tunc illa rubedo ex partib⁹ terreſtrib⁹ aduſtis que raro inflāmari icipiunt in ventre nubis: ⁊ iō tales nubes ſunt piculoſe ⁊ veniūt in eſtate ⁊ cū tonitruo paruo qꝺ ē p modū murmuris. Si aūt nubes iaꝫ ſit roꝛans ⁊ ꝯuertēs ſe ad aquas quas iam icipit ſtillare pp frigus ꝯuertens eā in aquas ⁊ recipiat in ſe lumen celeſte: tūc erit illa nubes viridis coloꝛis ⁊ p hoc pꝫ ꝙ operatio caloꝛis maioꝛ eſt in nube rubea ꝗꝫ in alba: qꝛ albā nō aduxit: ſed rubeā: ⁊ precipue que ſcꝺo modo rubea eſt: ⁊ opatio caloꝛis in illa que tendit ad viriditate͂ minoꝛ eſt ꝗꝫ in rubea vel alba: ſed tñ maioꝛ eſt ꝗꝫ i illa que nigra eſt ex nigredine cauſata a frigido ꝯdēſante nube͂: vt pꝫ p aūdicta. Ceteri aūt coloꝛes nubiū ſupꝛa dicti ſunt ⁊ ſunt ibi oñſe cauſe eoꝝ nāles: ⁊ nos in iſto tractatu nō īdigem⁹ plurib⁹ coloribus nubiū ad coloꝛes coꝛonaꝝ ⁊ iridis demōſtrandos ⁊c̄.

¶ Cap. 3m. De circulo qui apparet circa luminaria ⁊ ſtellas qui grece halon: arabice haloleti: latine coꝛona vocatur ⁊c̄.

Quia ergo iam diximus cauſas diuerſitatis coloꝝ in nubib⁹ ꝯñs eſt vt dicamus de impꝛeſſionib⁹: que ex lumine celeſtiū in nubib⁹ depingūtur: ⁊ de his pꝛimo que grece vocanť halon qꝺ area iterpꝛetať: eo ꝙ ſimile ſit aree rotunde ad triturā facte: arabice āt diciť haloleti qꝺ latine vocať coꝛona. Dico ergo in pꝛimis ꝙ in multis ſupioꝛibus coꝛpoꝛib⁹ apparet iſte circulus: qꝛ nō tm̄ ꝯtinet ⁊ ſolem ⁊ lunā: ſed etiā ſtellas que ſunt maioꝛis quātitatis: ſicut eſt Iuppiter Mars ⁊ Venus ⁊ ēt Mercurius q lꝫ nō ſit maioꝛ ceteris: tm̄ pp ſuā ꝓpinquitate͂ ad nos maioꝛ alijs ſtellis videtur ꝗtitas ei⁹: videť ēt circa ſtellas quaſdā fixas que ſūt maioꝛes alijs in ꝗtitate: tēpus ēt apparitionis iſtius impꝛeſſionis eſt vꝛe: qꝛ videť coꝛona ⁊ hyeme ⁊ eſtate ⁊ autūno ⁊ vere: ſed tñ in autūno videť plus ꝗꝫ in alijs tpib⁹ ⁊ in die ⁊ in nocte videť: ſed in nocte plus ⁊ in mane ⁊ in meridie ⁊ in veſpera ⁊ in media nocte ⁊ in hoꝛis itermedijs videť: ſed plus in ſero poſt crepuſculū: ⁊ in mane ante diluculū circa lunā: cauſa aūt hui⁹ rotūditatis ſiue coꝛone ſiue circa luminaria ſiue circa ſtellas appareat: ſiue videať in vno tpe ſiue i alio ꝗtuꝫ ad nām eſt vna: vapoꝛ eniꝫ hūidus aſcēdit de terra p caloꝛe͂ ſolis: q anteꝗꝫ aſcēdat ad locū frigoꝛis eſt mā hui⁹ impꝛeſſionis: cū eniꝫ vapoꝛ ille ſit hūidus ⁊ rarus ex calido eleuāte extrahit p virtute͂ luminis ⁊ caloꝛis que͂ facit radius coꝛpoꝛis hūtis radiū ſiue ſit ſol cū luna ſiue alia ſtella notabilis quātitatis e directo ſub coꝛp⁹ lucens: ita ꝙ radius coꝛpis lucētis directe cadit ſup ipm: cū aūt ille vapoꝛ in medio ſui calidioꝛ ſit ꝗꝫ in extremis: ibi illuminať lumine radioꝝ deſup venientiū: ⁊ iō in medio diſſipare icipit vapoꝛe͂ humidū q diſſipat⁹ reflectiť ad extremū recedens a radio q diametraliter pcuſſit centrū vapoꝛis: ⁊ ſic dilatať circulariter circa radiū illum ſemp ꝓcedens ampliādo circuluꝫ ⁊ lume͂ deſup veniēs recipitur in ꝓfundo vapoꝛis circulariter diffuſi in piferia circuli: eo ꝙ in nube͂ nō ſit vapoꝛ ille cōdenſatus: ⁊ iō apparet circulus albus p modū aree diſpoſit⁹ circa luminaria ⁊ ſtellas quaſdā: qꝛ aūt iſte vapoꝛ nō eſt diſſolutus in aere͂ neqꝫ in nubem cōdenſatus: pꝫ ꝙ opꝫ eū habere moderatū frigus cōtinens ipm ⁊ moderatū caloꝛe͂ qui radio deſup veniente adiutus diſſipet eū in centro ipſius: tps aūt moderato frigoꝛi cōgruens eſt autūnus: qꝛ vapoꝛ eleuatus in eſtate ⁊ fere i aere͂ diſſolut⁹ cōpꝛimi icipit in autūno: nec tñ adhuc in nube͂ condenſať ⁊ precipue in pꝛincipio autūni: ⁊ tūc frequenti⁹ apparet. In vere aūt nō adeo frequēter: qꝛ ſunt nubes denſe relicte ex hyeme q̄ moderato caloꝛe frāgi nō pñt. Minime aute͂ apparet in hyeme pp cām dictā: lꝫ aūt appareat in nocte ⁊ in die tñ in nocte frequenti⁹ apparet circa lunā: qꝛ vapoꝛ in die eleuat⁹ ⁊ diſſolut⁹ frigoꝛe noctꝭ oppꝛimiť frigiditate tēpata: ⁊ illud frigus vinci ſm parte͂ pōt moderato calido qꝺ adiuuatur caloꝛe radij pcutiētis vapoꝛe͂ in centro ipſius: ex eade͂ cā apparet quare magis ante diluculū ⁊ poſt crepuſculum videtur: qꝛ videlicet tūc eſt caloꝛ moderat⁹: qꝛ caloꝛ diei excellens ⁊ eleuās vapoꝛe͂ ⁊ diſſipās cuꝫ moderate tēpatus ē poſt crepuſculū in ſero: frigus aūt noctis imoderate cōpꝛimens vapoꝛe͂ tēperať acceſſu ſolis ante diluculū: ⁊ iō tunc caloꝛ vapoꝛis adiutus caloꝛe luminis deſup veniētis pt cōplere operatione͂ coꝛonale͂ in vapoꝛe eleuato: ſicut dictū eſt. Eſt auteꝫ aduertēduꝫ ꝙ iſta ipꝛeſſio nunꝗꝫ appere pōt niſi qñ aer quietus eſt ⁊ imotus: qꝛ aliter in aere nō ita diu ſub radio deſup veniente ſtaret: donec modo p̄dicto circulariter diſſipareť: vnde ſicut lapis iniect⁹ in piſcinā ſtantis aque facit circuluꝫ circa circulū ampliando ſe circa centrū: ⁊ in flumine fluentis aqua circa caſū lapidis tales circuli nō fiunt pp motū aque: ita eſt ēt in aere de vapoꝛe q eſt ſicut aqua ſtans ⁊ de radio q eſt ſicut lapis pcutiens vapoꝛis centrū. Qꝛ aūt hec ſit vera cā haꝝ ipꝛeſſionū teſtať Seneca ſic dicēs: fulgur q ſidera circūuenit: que͂ greci halo vocāt nos coꝛonā dicere apte poſſimus ſic ſit cū in piſcinaꝫ lapis miſſus eſt videm⁹ in multos oꝛbes aquā deſcēdere: ⁊ fieri p̄mū anguſtū oꝛbe͂: deide alios oꝛbes maioꝛes donec euaneſcat ipetus: tale qꝺdā ſit in aere cū ſpiſſioꝛ factus eſt: lux ſolis aut lune vel cuiuſlibet ſideris incurrens recedere illū in circulos cogit: nā humoꝛ ⁊ omne coꝛp⁹ in circuitu qꝺ ex ictu foꝛmā accipit in tale͂ habitū ipelliť qualis eſt eius qꝺ ipellit: omne aūt lume͂ rotundū eſt: ergo ⁊ aer ſiue ſpiſſus vapoꝛ lumine pcuſſus in taleꝫ foꝛmā exibit nō lōge aūt a terra ſit talis effigies quātū tñ viſus noſter decept⁹ circa ipm ſidus putat eſſe poſitū: in vicinia enim ſtellaꝝ ⁊ ſolis nihil fieri poteſt ꝙ ille tenuis ether eſt in balneis quoqꝫ aereis circa lucernā in eis accenſam: tale quideꝫ aſpici ſolet ob aeris depꝛeſſi obſcuritatem: vnde frequentiſſime ſit poſt flatum auſtri cū celum maxime graue ⁊ ſpiſſum eſt.

¶ Cap. 4m. Et eſt di. declarās an halō poſſit eſſe circulus ad ſimilitudinem coꝛpoꝝ celeſtium in vapoꝛe deſcriptus.

Dubitabit aūt aliqs dicēs ꝙ ſi halō circulus eſt deſcriptus in nube celeſti coꝛpoꝛe: ois aūt circulus cauſat⁹ p ipꝛeſſione͂ alicuius coꝛpoꝛis ad minus eq̄le eſt illi: videreť ꝙ circulus in nube deſcriptus deberet eē eq̄lis celeſti coꝛpoꝛi qꝺ falſū eſt: cū multo maius ſit celeſte coꝛp⁹ preter lunaꝫ ⁊ mercuriū ꝗꝫ ſit terra tota: circulus aūt minoꝛ ſit ꝗꝫ ſit vnuꝫ miliare terre: foꝛte aliqs dicet qꝺlibet celeſte coꝛp⁹ multo ſit maius ꝗꝫ circulus i nube deſcript⁹: tñ pp lōgitudine͂ minus videť cū ſol q maxime eſt magnitudinis monopedalis videtur ⁊ imutat nube͂ ſm hoc qꝺ videť: ⁊ nō ſm hoc qꝺ eſt: ſꝫ ecōtra eſt ꝙ nullū coꝛp⁹ agit opationem ſuā ſm hoc qꝺ videť nobis: ſed potius hoc ſm qꝺ eſt in reꝝ nā: qꝛ ſepe videť res aliter ꝗꝫ eſt. ¶ Amplius res ab eo qꝺ videť alicui de ipſa neqꝫ hꝫ opari neqꝫ deficere ab opatiōe: qꝛ ſi videri haberet opari opoꝛteret ꝙ oppoſita operareť ſi a duob⁹ oppoſita videreť de re ipſa qꝺ eſſe nō pōt ⁊ ſic cōſtat ꝙ operať ſm ꝙ eſt ⁊ ſic redire incōueniēs pꝛimū videť: nullū enim coꝛp⁹ ſignificās foꝛmam ſuā in alio ipꝛimit foꝛmā minoꝛe͂ ꝗꝫ eſt ipſius coꝛpis vt pꝛius dixim⁹. ¶ Amplius ſi ſnia ꝓſpectiuoꝝ vera ē radij pyramidaliter egrediuntur de oi coꝛpoꝛe luminoſo pyramidis aūt baſis amplioꝛ eſt circulus quo lōgius diſceſſerit a pꝛimo a quo egrediť ⁊ in quo eſt pūct⁹ coni eius ſiue ſūmitatis: ponamus ergo tale͂ pyramideꝫ egredi a luminoſo coꝛpoꝛe ſup vapoꝛem cōſtat ꝙ circulus tangens vapoꝛe͂ multo maioꝛ eſt ꝗꝫ circulus deſcript⁹ ſup ſupficieꝫ ſpere ſtelle irradiantis: ergo circulus apparēs in nube maioꝛ deberet eſſe ꝗꝫ ſol vel lu-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

Solutio

na vel alia ſtella vaporē irradiās. ¶ Hec aūt ⁊ his ſimilia ſophiſmata ſolui de facili pñt: ſi ſm veritatē ſciaẗ motꝰ egreſſus lucis a corpe luminoſo: hoc enī pyramidaliter egrediẗ a quolibet pūcto luminoſi corporis: ſed nō eſt pyramis que in baſi ſit circulus: ſ; baſis eſt ſupficies circularis lumioſa: cuiꝰ diameter a cono veniens ⁊ p centrū baſis trāſiens fortioris eſt luminis ⁊ irrūpit vaporē ſicut lapis ꝓiectus in aquā ſtantē vt dictū eſt: ⁊ vapor irruptꝰ retrahit ſe ad extremū circulariter ⁊ illuminaẗ ibi: ⁊ iō appet circulus: vñ cum pyramis luminis egrediētis ſit corporalis cuiꝰ baſis ē ſupficies: ⁊ ſit pyramis amplioris circuli q plus recedit a luminari prio ſit q2 vbiq; ſecabilis pyramis ſupius ⁊ iferius. S; quāto ſecaẗ ſuperius tāto minorē circulū h; baſis: ⁊ quāto ſecaẗ iferiꝰ tāto maiorē circulū h; baſis pyramis: ꝯſtat ꝙ nō eſt corpus adeo paruū qđ nō h; circulū aliquē in lumie: nec eſt corpꝰ adeo magnū qđ iteꝝ nō hēat circulū in eodē: lumē aūt pyramidis deſcēdētis nō pcipiẗ niſi in corpore denſo aliquātulū: ⁊ iō l; qdđam luminis ſit extra circa circulū in nube deſcriptū tñ ibi nō pcipiẗ pp aeris tenuitatē. Silr ēt poſtq̄ exūpit vaporem circa centrū ipſius: nō pcipiẗ lumē in medio vaporis pp eandem cām: q2 videlicet nō eſt ibi vapor ſpiſſus in quo diffundaẗ lumē: ſ; aer tenuis p quē trāſit iuiſibiliter lumē: vñ nihil eſt dictū ꝙ luminare ipm ſigillet ſe in vapore ſicut ſupponit obiectio pria: ⁊ bene ꝯcedo ꝙ ēt nō ſigillat ſe in quātitate in qua appet. ¶ Qđ aūt de pyramide egrediēte obijciẗ p; eē ſolutū: q2 l; pyramis ſit maior vapore tñ circulus iſra ambitū baſis pyramidis ꝯtētus deſcribiẗ in vapore diffuſo: ⁊ circūfundiẗ aliud lumē pyramidis circa circulū illū iuiſibiliter ſicut iam dictū eſt. Huius aūt vt facilior ſit doctrina ponemꝰ exēplū abſq; demōſtratiōe: q2 demōſtrari nō pōt abſq; ſcientia pſpectiuoꝝ. Sit ergo luminare a cuiꝰ puncto .a. erit pyramis: cuiꝰ baſis eſt ſupficies luminis cōtinui .a.b.c.d.e. ⁊ diameter eius .a.f. circulus autē vaporis q ſolus eſt viſibilis eo ꝙ diffundiẗ in eo lumē in ſuba dēſiori q̄ ſit aer circulus eſt: ⁊ circulus .g.h.i.k. ſicut hic vides in figura depicta: eſt autē imaginādū ꝙ īfiniti radij egredientes a luminari circa diametꝝ pficiāt vnū corporale lumē: qđ ſit ſicut pyramis: ē iteꝝ notādū ꝙ circulus .b.c.d.e. imaginādus eſt iacere ſup terrā ſup quā erigatur pyramis: ⁊ ſilr circulus .g.h.i.k. imaginari d; quaſi pēdere in lineis ſup primū q imaginaẗ iacere in terra: q2 talis eſt illuminatio vaporis in aere: nec mirādū eſt ſi in his deſtribuunẗ figure: q2 in oībus talibus q2 dicit naturalis: ⁊ propter quid h; dicere perſpectiuus ⁊c.

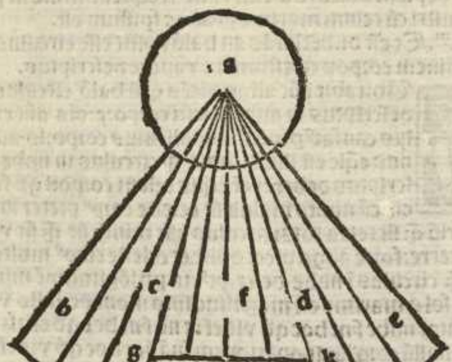

¶ Cap. 5m. De his que ſignificat hallo ſm Ariſto. ⁊ Senecā.

Ariſtoteles aūt ꝯfuſe tradit haꝝ coronaꝝ ſignificationes: dicit eniʒ ꝙ rotunditas iſta que dicitur arabice alelethi: ſiue ſit in circuitu ſolis ſiue lune ſiue aliaꝝ ſtellaꝝ ſignificat ſemp humiditatē: eo ꝙ māliter eſt de vapore hūido eleuato ⁊ in nubes nō inſpiſſata: ⁊ iō qñ iſpiſſaẗ multum in pīferia circuli ⁊ maxime ſi tendit ad colorē viridem tunc ſignificat in ꝓrimo caſuʒ humidaꝝ ipreſſionū que ſunt pluuia vel nix: ⁊ ſignificat frequētius pluuiā: ſi aūt attenuaẗ pīferiā ipſius ⁊ diſſipat: ſignificat ſerenitatē primo ⁊ deinde ventoꝝ exufflationeʒ: q2 tūc in eo ꝙ diſparet ſignificat māᵐ hūidaꝝ ipreſſionū deficere in ſublimi: que cadentes ꝓhiberent vētoꝝ exufflationē ⁊ iō q2 terra tūc ꝯtinua eſt: ⁊ q2 aliter ab ea eleuareẗ humidū ⁊ nō eſt fluens humidū in ea: ſed deficit humidū tale a ſupficie ipſius iō vētū ſignificat talis effectus corone poſt ſerenitatē: q2 in ſereno ꝯfortaẗ radiꝰ ad eleuationē vaporis q exufflat in vēto: id eniʒ qđ reſoluit circulum talē eſt vapor hūidus ꝯuerſus in aquā: ⁊ iō eſt radiꝰ ex mā pluuie ⁊ nubis: mā aūt venti eſt ex calido vapore ⁊ ſicco: calido qdē p accñs: ex calore ſolis: ⁊ ſicco eēntialiter: que mā cū vapore humido deſcēdēte ad terras ꝯſeruari ⁊ multiplicari nō poterit: circulus aūt ille q eſt vapor hūidus qñ ī pīferia icipit aggregari ⁊ inſpiſſari icipit ēt denigrari ſicut ſupra diximus: ⁊ tūc ſignat pro certo aduētuʒ pluuie: qñ aūt aliter deficit nō denigratꝰ ventū ſignat vel ſerenitatē. Iſte autē circulus ꝯtinet lunā pp vaporē q in die ex calore ſolis eſt eleuatus ⁊ iſpiſſaẗ frigore noctis: ⁊ attrahiẗ lumine lune in nocte: apparet aūt circa alias ſtellas ēt ſi nō adeo expreſſe circa luminaria ſolē v; ⁊ lunā pp debilitatē radioꝝ aliaꝝ ſtellarū reſpectu ſolis ⁊ lune: hoc ē gͤ ꝓbabiliter qđ dicit Ariſt. de ſignificatione haꝝ coronaꝝ: ⁊ eſt valde ꝯfuſum. ¶ Sciās gͤ ꝙ Seneca ordinatius tradit haꝝ ipreſſionū ſignificatū ſic: he coronē cū dilapſe ſint eq̄liter vel in ſemetipſis diu ſtātes euanuerunt ſignaẗ qes aeris ⁊ trāquillitas: cū aūt ad vnā ptē ceſſerint illinc vētus eſt vñ funduntẗ. Si rupte pluribꝰ locis ſint tēpeſtas ſit: q̄re id accidit ex his que iaʒ ꝓpoſui itelligi pōt: nā ſi facies vniuerſa ſubſedit appet tñ vētuʒ p aera incūbere: ⁊ iō illa regio ventū dabit: at cū vndiq; ⁊ ꝯcerta ē lacerata manifeſtuʒ ptibꝰ ⁊ a pluribꝰ in illā ipetū fieri ⁊ ingetum aera hic atq; illinc aſſilire: ita extrahere ex hac ſubſtātia celi taʒ multa tēpeſtas ⁊ vndiq; laborātis tēpeſtas futura plurium apparet ventoꝝ: l; autē ſuperius diximꝰ iſtas coronas fieri die ⁊ nocte: tamē vt ſupra diximus raro fiunt de die: iō qdā grecoꝝ dixerūt ꝙ de die nō fiunt: ſed hos redarguunt hyſtorie experimēta: que ſepe probauimus oculis noſtris.

Opinio Senece.

¶ Cap. 6m. Et eſt digreſſio declarās diuerſa noīa iridis.

Poſtq̄ aūt diximꝰ circulū ꝯtinentē ſolē ⁊ lunaʒ ⁊ ſtellas ⁊ cām quare talis circulus apparet: nunc ꝯñs eſt vt dicamus irideʒ ⁊ modos coloꝝ eius: diciẗ autē iris aliqñ arcus varius pp diuerſitatem coloꝝ eiꝰ: aliqñ diciẗ arcus demonis: q2 demon grece multa ſignificat: vt dicit Cōmētator ſup ethicā: aliqñ enim ſignificat itelligentiā: aliqñ ſtellā preclarā ⁊ lucidā: ⁊ ideo Iſiodiſte theologi q oīa dijs attribuūt que apparēt in naturis: ⁊ precipue in celo vocabāt arcuʒ demonis qđ eſt intelligētie vel ſapiētie: ⁊ dicebāt arcum eſſe ſignū clemētie dei q2 nec igne nec aqua vellet nocere mundo: q2 in iride apparet rubeus color q eſt ex humido inflāmato ⁊ hoc ſignificat ꝙ nō oīno preualet aqua ſup ignē cū ignis aliquid habeat in arcu ſue opatiōis: apparet etiā ibi viride ex aqueo indigeſto qđ ſignificat ꝙ nō oīno preualet ignis ſuper aquā in iride: cū habeat aliqd ſue opationis. ¶ Huius etiā aliud ſignū eſſe dicūt ꝙ arcus iridis nunq̄ apparet niſi in tēpore qđ in parte eſt ſerenū: ⁊ in parte humidū: ⁊ ſerenū quidē eſt ex calido ſicco qđ ꝯuenit cū virtutibꝰ ignis: humidum autē ē ex frigido ⁊ humido qđ ꝯuenit cū potētijs aque: ⁊ ita cū vtrūq; opereẗ ad irideʒ cōſtat ꝙ neutruʒ preualet alteri: hoc aūt Heſiodiſte dicebant eſſe ſignū qđ nec inundabat diluuiū ignis nec diluuiū aque p itelligentiā que ſapientia ſua gubernat mundū: de diluuijs aūt aque ⁊ ignis alibi eſt tractandū: tangiẗ autē de eis in timeo Platonis. ¶ Arcū autē demonis alij dicebāt: q2 eſt ſolis precipue qui pre alijs lucet intm̄ vt dicaẗ ſol q̄ſi ſolus lucēs: q2 ex lumie ſolis reſultat in aere: ⁊ antiq Pōtifices idoloꝝ: arcū q iris diciẗ dee Iunoni ꝯſecrabāt q2 Iunonē viʒ diuinā aeris eē dicebāt: ⁊ his de cauſis que dicte ſūt varia ſunt noīa de iride apud diuerſos.

Iuxta illud ſcripture ponā arcū meuʒ in nubibꝰ celi: ⁊ erit ſignū federis inter me ⁊ terram.

¶ Cap. 7m. De his que vidētur in iride vt poſtea reddaẗ cā ipſoꝝ: ⁊ quare pictores nō pñt pingere plene colores iridis.

Videamus ergo pmo que ſūt ī ipſo iride: vt poſtea ꝯuenictius poſſimus reddere cauſas ipſorum. Dico ergo ꝙ iris arcus eſt rotundus: vel fere rotūdus nō excedēs ſemicirculū ⁊ frequēter exiſtens partito ſemicirculo minor: ⁊ videẗ minor nō in quātitate: ſed in claritate colorum

eius in

eius in ipſo ortu vel occaſu ſolis: eo ꝙ tūc ſolis radius de/
bilitaꝛ̃ in vaporibus in oriēte vel in occidente: ⁊ nō pōt cla/
ro lumine irradiare oppoſitū ſitū: qa iris cū ſit ſolis ſpeculū
non reſultat niſi in oppoſito ſolis pp diminutionez ergo ei9
qđ eſt in ipſo ortu vel occaſu reſplendet de radio ſolis in nu
bibus: que ſunt in ſitu oppoſito ſolis videꝛ̃ arcus obſcurus
tūc: ⁊ paruoꝝ coloꝝ ⁊ paucoꝝ lꝫ maior tunc ſit in quātitate:
qa quanto ſol eſt altior tāto arcus eſt minor: ⁊ quāto ſol ē in
ferior: tāto arcus eſt maior: vñ cū ſol fuerit in ipſo ortu an/
teꝗ̃ ꝓijceret radios in occidentem quādo ꝓijcit eos ad li/
neam meridiei viſus fuit arcus ſemicircularis: qui erat q̄ſi
circulus meridiei ſtans in medio celi ⁊ cornua eius fuerunt
verſus aqlonem ⁊ meridiem: ⁊ erat in mane ⁊ habebat co/
lores valde obſcuros ⁊ turbidos ꝓpter cāꝫ que dicta ē: hic
aūt arcus in diuerſis tēporibus diuerſimode apparet: in eq
noctio enim autūnali ⁊ poſt ipſum in qualibet hora diei pōt
apparere arcus. ſ. in mane ⁊ in ſero ⁊ in meridie: ſed cuꝫ ſol
eſt in oriente in mane apparebit arcus in occidente: ⁊ cum
ſol eſt in occidēte in ſero apparebit arc9 in oriēte: ſole auteꝫ
exiſtēte in meridie poſt eqnoctium autūni: quando ſol cur/
rit in ſignis meridionalib9 in meridie poteſt apparere arc9
in aquilone: qa cornua porrigit in orientem ⁊ occidenteꝫ: ⁊
hoc ꝓ̃cipue fieri poteſt ſole in Sagittario: ⁊ Capricorno exi
ſtente: qa tunc multū declinat ab aquilone: ⁊ ideo pōt tūc in
aquilone apparere arcus: lꝫ raro videaꝛ̃ ꝓpter multitudi/
nem ⁊ ſpiſſitudinem vapoꝝ impedientium ſplēdoreꝫ ſolis:
tempus aūt illud eſt quando nox ꝓlōgaꝛ̃ ſuper diem: ⁊ eſt di
ctum illud intelligenduꝫ quo ad noſtram habitabilem tm̄:
quoniaꝫ in meridie poſſet ēt apparere arcus in tēpore quan
do ſol declinat ad aqloneꝫ eadeꝫ rōne: ſed nos nō experti ſu
mus aliqđ de habitatione meridiei ſm̄ partē terre: que eſt
vltra eqnoctialem: in eſtu autē quando eſtas eſt: hoc eſt in
toto tempore quo accedit ad Zenith capitum noſtroꝝ poſt
equinoctium vernale: nō poteſt apparere arcus in aquilo/
ne in media die: eo ꝙ tūc radius ſolis ad aquilonem breui
or eſt ꝗ̃ ſemidiametri circuli ad talē diſtantiam rei eleuate
ſuper ſpeculum nō poteſt fieri reflexio ſuper ſpeculuꝫ aliqđ:
opꝫ enim nos hoc ſumere a ſciētia perſpectiuoꝝ: ꝙ reflexio
que ſit in ſpeculo eſt ad oppoſitionē diametri vel fere ꝙ res
eleuata ſuper ſpeculum rectum per minorē partem ꝗ̃ ſit ſe/
midiameter ſi imutat ſpeculum in eſtate: ergo in mane et in
ſero pōt apparere arcus: ſed non in meridie. ¶ Eſt etiā ad/
uertendum ꝙ duo arcus poſſunt videri nō qdem in vna nu
be ex eodē ſitu: qa ſepe vidētur tres ⁊ aliquando quatuor in
vna nube: ſed in hyeme ſole in meridie exiſtente poſſunt ap
parere duo arcus ex oppoſitis ſitibus lꝫ raro ꝯtingat: ⁊ erūt
illi parui valde quaſi iacētes ſuper terram in pūcto orientiſ
⁊ occidentis: ex his autē que etiam videnꝛ̃ in arcu eſt: ꝙ fre
quēter apparēt tres diſtincti colores ⁊ ordinati in quolibet
arcu: ⁊ non mutanꝛ̃ ꝙ in vno arcu ſint quidaꝫ ⁊ in alio arcu
ſint alij: ⁊ inter hos tres colores ille qui eſt intrinſecus debi
lior eſt in ꝑticipando lumē ꝗ̃ alij duo. ſ. medius ⁊ extrem9
qui eſt ſuper arcuꝫ ⁊ diuerſificanꝛ̃ iſti colores: ita ꝙ exterior
ad cōuexuꝫ arcus eſt vinoſus qui rubicūdus dicitur ſicut ru
beuꝫ vinū ſole illuſtratuꝫ: ⁊ hic color hꝫ parteꝫ arcus qui in
rotūditate maioris eſt mēſure ⁊ quātitatis: color aūt interi
or in iride qui eſt ad cōcauum arcus minoris eſt mēſure in
rotūditate iridis: ⁊ eſt tendēs ad viriditateꝫ qui eſt ſicut ru
bigo aeris illuſtrata per ſolē vel ſicut vitrū non multū viri/
de ſole illuſtratū. Medius autē color ceruleus eſt: ⁊ in illo ē
mixꝫ ꝙ iuxta rubeū ita incipit ꝙ non pōt diſtingui per lineā
inter ip̄m ⁊ rubeum: ⁊ ſimil̄r ad viridē ita determinaꝛ̃ ꝙ li/
nea non pōt imaginari inter eū ⁊ viridem ⁊ hoc eſt vnuꝫ de
miris nature qđ incipit a tā ſilibus ꝙ quaſi indiſticta vidē/
tur: ⁊ in tā diuerſa terminaꝛ̃ opus eius: ⁊ ideo pictores non
poſſunt facere per oīa ſimiles colores iridi: qa colores eorū
ſuper lineas ſunt diſticti. ¶ Huius tamē ⁊ alia cā eſt: qa vi
delicet pictores colores ponere nō poſſunt exꝓ̃ſſiꝫ niſi in mā
terreſtri que peruia nō eſt: colores autē iridis ſunt in ſubſtā
tia peruia: ⁊ eiuſdē terminata cauſa eſt. ſ. qa hic nunꝗ̃ picto
res ponunt duos extremos ex quibus ſine linitione coloris
alicuius reſultet tertius: ſic autem ſit in iride: vt infra oſten
demus: quia ex diuerſis extremis tertius reſultat ⁊ illū me/
dium coloreꝫ iridis precipue pictores aſſimilare nō poſſunt

propter cām predictam ⁊ vltimam: color auteꝫ vinoſus iri/
dis ⁊ viridis nō cōmiſcenꝛ̃ vt faciant tertiū: ⁊ tm̄ reſultat ex
ipſis: vnde etiā inter viridē ⁊ vinoſum apparet citrinitas ⁊
rubedo quedā in colore medio. Iſta ergo ſunt que expreſſe
inueniuntur per viſum in arcu demonis ⁊c̄.

¶ Cap. 8m. Et eſt digreſſio declarans opiniones antiquoꝝ
de figura ⁊ cauſa iridis.

Antiquoꝝ vō quidam volentes reddere cās ſi
gure ⁊ coloꝝ iridis diffinitioneꝫ ſupponebant
arcus eē duplicem. Dixerūt eni iridē eſſe mul
taꝝ imaginū ſolis cōfuſiōes: ⁊ hoc quo ad co/
lores qui apparēt in iride. Adhuc aūt quo ad
figurā iridē diffinierūt eē imaginē ſolis roſci/
da ⁊ caua nube ꝯceptam. ¶ Cām autē quare ſit confuſio ex
imaginib9 ſolis differēter aſſignāt: dixit eniꝫ Marianus ar/
be Taidorus geometer: ꝙ ſi fiat ſpeculū ꝯcauū qđ ſit ꝑs ſe/
cte ſiue pile ſiue ſpere ſi extra mediū ſteteris quicūqꝫ iuxta te
ſteterint iuerſi tibi videbunꝛ̃: ⁊ priores a te ꝗ̃ a ſpeculo: idē
aūt dicit euenire in iride qui eſt imago ſolis in nube cōcaua
recepta: ⁊ ideo imago ſolis a latere nubis diſcedit ⁊ in nos
cōuerſa videꝛ̃. Poſſidonius ēt nālis idicat irideꝫ eſſe ſolis
ſpeculū in nube cōcaua figuratum eodem mō Mariano: ſꝫ
dicit colorem nullū eſſe in iride cum Marianus dixit colorē
igneū iridi eſſe a ſole. Ceruleū aūt a nube ⁊ ceteros colores
vtriuſqꝫ iſtoꝝ eſſe mixturas. Inqt eni Poſſidonius ꝙ ſi co/
lor aliquis eēt in iride maneret: nūc autē interit: ergo nō eſt
ibi color verus: ſed apparētia coloris: huic aūt ꝯcordat Ne
ro imperator vſ̄ſice ingens. Colla Cytheriace ſplēdēt agi
tata columbe. Et varijs coloribus pauonū ceruix quoties
aliquo deflectitur nitet. Eſt g̊ ſm̄ iſtos coloris apparētia exi
tu: nō aūt coloris eſſe ſm̄ veritatē: hoc aūt ⁊ alio ſigno ꝓbat
Poſſidonius. Si. n. inqt eſſet verus color propinquior iridi:
melius videret illū colorē ꝗ̃ remotus. Nūc aūt ecōuerſo ac
cidit: qa remotus ab iride diſcernit iridē ⁊ nō qui eſt iuxta
iridē. Cōſtat g̊ colorem veꝝ in iride nō eſſe: ſed apparētiaꝫ
coloris. Adhuc aūt inducūt ꝙ lapis exagonus ſilis cryſtal/
lo partim tētus in vmbra ⁊ partiꝫ in radio ſolis veniēte per
feneſtram: facit colores iridis ex oppoſito: cū tm̄ iſti colores
non ſint in lapide nec in pariete nec in ſole. Conſtat ergo il/
los colores nō veros eſſe: videnꝛ̃ autē iſti fuiſſe de ſnīa Pi
thagore: qui colorē non dixit eē veꝝ: ſed apparentiā quādā:
⁊ ideo epiphanū eū. i. deſuper apparētē appellauit. Seneca
aūt qui multoꝝ cōfert ſnīas in hanc videꝛ̃ cōcordare: quo/
niā dicit Poſſidonius ingens: ꝙ in nube roſcida iā plue/
re incipiente: quot ſunt gutte in aere: tot ſūt ſpecula que vt
poſſunt reꝑ̃ſentantia circa ſolē ex oppoſito radiantem ſuper
guttas illas imaginem ex oībus guttis cōfuſam reflectunt
in nubē cōcauam: ⁊ hoc idolū in nube dicit eē arcum: diſtin/
guēs aūt inter guttā ⁊ ſpeculū quedā ſpecula recte reꝑ̃ſentā/
tia ſunt imagines reꝝ: quedā aūt reꝑ̃ſentāt res maiores ꝗ̃
ſint: ⁊ quedā nūero inſpiciente populū reꝑ̃ſentāt ꝓpter mul/
tos angulos qui ſunt in ſuperficie ſpeculi: quedā autē repre
ſentāt nō imaginem: ſed cōfuſuꝫ quid indiſtinctū: ſicut quā/
do ſpeculū eſt paruuꝫ: ſed tale ſpeculuꝫ eſt gutta: ⁊ ideo que
dam hn̄t gutte tangentes imaginē ſolis ſicut colorē cerule/
um: quedā aūt hn̄t ſolis illuminantis guttam ſicut colorem
igneū: quedā autem hn̄t mixta ex vtroqꝫ ſicut colores alioſ:
figuram autē illi rotūdaꝫ dicunt eſſe ex ſole illumināte ex nu
be ꝯcaua in qua figuratur. Antiquiores aūt his poete qdā
metaphorice loquentes iridē dicūt eē ſuper cameraꝫ Iuno/
nis in qua cōcluſus eſt ſerpens ⁊ ſolē illam camerā ipugna/
re ſagittis vt cuſtodiat ſerpentē eo ꝙ matri ſue Latone pa
riture Apollinē ⁊ Dianā obſteterit Iuno ⁊ ipſos deos in cu
nis inuaſerit: ſed tunc Apollo qui ſolē ſignat euaſit ⁊ ipſam
beluam ſagittis interfecit ⁊ matrē Latonam ⁊ ſororē Dia/
nam a morſibus beſtie liberauit: auctor auteꝫ huius fabule
ferꝛ̃ Euripedes qui in inſula Delos ob huiuſmodi cauſaꝫ
ſub noīe Apollinis tali aſſerit ſub imagīe iuuenis alati qui
in ſiniſtra habet ſagittas: ⁊ cōfodit ſerpētem ſub pedib9 ſu/
is ante vetulā Latonā ⁊ cunā puelle Diane pugnantē: cui9 Myſteriū
fabule hoc eſt myſteriuꝫ ꝙ Latona terra ſit in primo chaos fabule.
in quo mūdus incepit plus ceteris elementis confuſa peteſ
ima: vel Latona ſit ꝓ̃ma materia qđ verius eſt que in ꝓ̃mo
chaos confuſa fuit oībus in ſe permixtis ꝯtrarijs ⁊ formis

parturienſq̃ꝫ erat precipue luminoſa celeſtia ⁊ arida terre/
ſtria ex qbus ⁊ per que erat generatio futura. Sed obſtitit
illi Juno que aeris erat: vt inqt Euripedes diuinum nubẽ
habẽs ſerpẽtem hoc eſt vaporem imixtũ aeri: cuius aſcẽſus
curuus eſt ſicut tortuoſitas ſerpẽtis nec permittebat ſolem
fulgere: nec permittebat etherẽ qui Diane cõſecratur erro
re antiquoꝝ ſeruari donec e cunis euaſit iam adultus ⁊ con
fortatus Apollo. i. ſol ⁊ radijs quaſi ſagittis iaculauit vapo
rem ⁊ ſerenauit etherẽ ⁊ exiccauit terram: ⁊ expulit vulnera
tam beſtiã quã Juno recipit in camera nubiũ in quã came/
raꝫ continue iaculat ſol radios ⁊ veſtigia radioꝝ apparent
in iride: ⁊ hec veſtigia ſunt arcus qui dicit᷑ iris: ex oib⁹ his
autẽ pꝫ ꝙ oẽs phi taꝫ nãles q̃ꝫ perſpectiui q̃ꝫ etiaꝫ poete ꝯcor
dant in hoc ꝙ iris ſit ſpeculum ſolis in aquoſa nube: q̃re au
tẽ ſit ſpeculũ ſolis nõ eſt ex dictis eorum ſatis manifeſtuꝫ.

¶ Cap. 9ᵐ. Et eſt digreſſio oſtendens quid verum ⁊ qd fal/
ſum ſit in dictis antiquorum.

R Eſumentes ergo dicta phorum videamus qd
verum ⁊ quid falſum ſit in eis: qđ ergo concor
diter dicunt iridem eſſe multaꝝ imaginũ ſolis
conuerſiõis calũniam non habet: qa hoc abſq̃ꝫ
dubio verꝫ eſt ꝙ quelibet gutta rorationis que
paulatim deſcendit a nube ſpeculũ eſt ſolis cõ/
fuſe repreſentans lumẽ eius: ſicut infra dicemus: qđ aũt di/
cunt iridẽ eſſe imaginẽ ſolis roſcida ⁊ concaua nube conce
ptam non hꝫ veritatẽ. Si enim in caua nube figuraret᷑ acci/
derent incõuenientia tã ex parte idoli q̃ꝫ ex parte viſus: aut
eniꝫ idolũ ſolis figuraret᷑ in nube concaua ſᵐ formam ꝯca
uitatis nubis: aut ſᵐ modũ ſpeculi concaui. Si figurat᷑ ad
concauitatẽ nubis aut cõcauũ verſum eſt ad ſolẽ: ⁊ ſol dire/
cte ꝓijcit radium cõcauum: cuius apertura porrigit᷑ cõtra
ſolem: aut cõcauũ verſum eſt ad terrã a rore nubis qui pau
latim deſcẽdit ſub cõcauo reflectitur imago ſurſuꝫ in nubis
concauitatẽ: ⁊ ſiqdem ꝯcauum nubis verſum eſt ad ſoleꝫ ⁊
ſol figurat ſe in concauo illo: tũc cornua iridis debent eẽ vſa
ad ſolem ⁊ arcus globoſitatis verſus oppoſitum ſitum ſolis
debet recedere a ſole: hoc autem modo nunq̃ꝫ viſus eſt ar/
cus figurari. preterea tũc cornua arcus ſemper erunt multo
ꝓpinquiora aſpicientib⁹ arcũ q̃ꝫ medietas ei⁹: que oĩa nũq̃ꝫ
in iride ſunt viſa. Si autẽ concauum nubis verſus terram
reſpicit: tũc arcus reſplẽdet ꝑmo in humido rorante ſub nu
be ⁊ repercutit᷑ ſupra in cõcauum nubis: ſicut ſi eẽt ſpeculuꝫ
cõuexum ſub cõcauo ⁊ imutaretur cõcauum ab imagine ſpe
culi cõuexi: ⁊ ex hoc ſequunt᷑ duo incõuenientia: vnũ qdẽ ꝙ
arcus debet apparere inerſus ſicut imago que recipit᷑ in cõ/
cauo. Si enĩ quis aſpiciat in concauo ſpeculo imago ei⁹ ap/
paret inuerſa: arcus aũt nunq̃ꝫ apparet inerſus. Alteꝝ autẽ
incõueniens eſt ꝙ arcus nunq̃ꝫ deberet videri: qa ſemꝑ in/
ter nos ⁊ cõcauum nubis in quo figurat᷑ iris eſt latus nubis
vnũ qđ occultat a nobis totũ hoc qđ apparet in cõcauo: ⁊ ſic
nunq̃ꝫ videret᷑ iris qđ iteꝝ eſt falſuꝫ. Si aũt daret᷑ ꝙ ꝯcauũ
nubis recipit ad modũ ſpeculi ꝯcaui: tunc ſeqtur qđ ꝑus eſt
dcm̃ ꝙ. ſ. apparebit arcus inerſus qđ nunq̃ꝫ videt᷑. Seqtur
nihilominus oẽ illud incõueniẽs qđ prius dcm̃ eſt. Mani/
feſtũ eſt ergo ꝙ iris nõ figurat᷑ in cõcauo nubis. Suppone/
bant tñ hoc pro certo oẽs antiqui ⁊ multi modernoꝝ ſuppo
nunt hoc neſciẽtes virtutẽ ſpeculoꝝ. Poſſidonius auteꝫ ſin
gulariter dicit ꝙ iris eſt cõfuſuꝫ ſpeculum ſolis in nube ꝯca
ua dicẽs: ꝙ idolum ipreſſuꝫ in ſpeculo ꝯcauo nõ videt᷑ exp̃ſ/
ſe niſi aſpectus ſit in diametro veniente Apollo per centruꝫ
concaui qđ vocat ipſe aſpectum in axe cõcaui eſſe. Si auteꝫ
a latere dextro vel a ſiniſtro cõcaui oculus ſit aſpiciẽs extra
ſpeculum ꝯcauum tũc nõ videtur niſi confuſus color imagi/
nis impreſſe in ſpeculo concauo: ⁊ ideo dicit ꝙ aſpiciẽs iri/
dem nunq̃ꝫ exiſtit in axe cõcaue nubis: ſed potius extra nu/
bẽ in oppoſito nubis: ideo non videt᷑ exp̃ſſam ſolis imagi/
nem in nube ſed colores ſolis ꝯfuſos qui ſunt iris: hoc autẽ
ꝙ falſuꝫ ſit nõ eſt difficile ꝓbare per antedicta: lꝫ enĩ cõceda
tur hoc de ſpeculo ꝯcauo qđ dicit ꝓpter demõſtrationes: et
hoc ꝓbant in ſcientia de ſpeculis ⁊ viſu: tamẽ in nube talis
aſpectus eẽ non põt: ſtans enĩ extra totum ꝯcauuꝫ nubis in
oppoſito nubis in tantũ ꝙ nubes eſt aſpiciẽti in occidẽte: ſi
aſpiciẽs ſit in oriente ⁊ ecõuerſo nubes aſpiciẽti in oriente: ſi
videns ſit in occidẽte: non videt niſi latus nubis rotũdũ ad
ſe verſum: ⁊ nihil intuet᷑ de concauo nubis: cũ ergo ſpiſſa ſit
nubes aſpiciens nihil videt de his que ſunt in nubis conca
uo: ergo nunq̃ꝫ videt᷑ arcus ſi eſt ibi vt dicit Poſſidoni⁹ nec
confuſe nec exp̃ſſe. Si autẽ fortaſſe dicat ꝙ videt᷑ per nubeꝫ
puiã hoc ſtare nõ poteſt: qa cum oẽs nubes pluuioſe ſint dẽ/
ſe: nõ poteſt oculus penetrare per ipſam. Adhuc aũt ⁊ ſi det᷑
eſſe puia: tunc debent colores iridis videri ſicut obtecti ſub
tili pãno nigro qđ nõ eſt verum cum expreſſe ⁊ clare videan
tur ſepe. Adhuc autem de natura ſpere eſt hoc: ꝙ imagines
aliter diſponunt᷑ in concauo ⁊ aliter in ꝯuexo vt dicit᷑ in per/
ſpectiuis: que enim in ꝯcauo eſt ꝯuerſa ad dextram in cõue
xo erit conuerſa ad ſiniſtrã ⁊ econuerſo. Si ergo iris in ꝯca/
uo poſitus nubis ſtat recte cõuerſus dꝫ videri in cõuexo ſu/
per qđ terminatur radius oculi intuentis: que oĩa ſunt con
tra viſuꝫ noſtrum. Si autẽ aliquis dicat ꝓpter iſtam rõnem
ꝙ iris depingitur extra ſupra nubis ꝯuexuꝫ ⁊ ꝓpter cõuexũ
nubis apparet arcualis: hoc etiã ſtare nõ poteſt: qa ſᵐ hoc
nubes in extremitate ſue rotũditatis acciperet formam ſo/
lis: cũ ergo nubes ſit rotunda erit iris totus circulus cõple/
tus. Adhuc aũt res que videt᷑ in cõuexo ſpeculo apparet in
pũcto diametraliter oppoſito rei in ſe: ergo imago ſolis vi/
deri deberet in pũcto ſpere nubis qđ diametraliter oppon᷑
tur ſoli ⁊ nõ in nubis extremitate. Adhuc autẽ ſicut dic̃ Eu
clides ſpeculũ non tm̃ manifeſtat imaginẽ rei: ſed ẽt diſtan/
tiaꝫ eius a ſpeculo: qa res que lõge diſtat a ſpeculo videt᷑ eẽ
in ꝓfundũ ſpeculi ad tãtam diſtantiaꝫ ad quantam diſtat a
ſuperficie ſpeculi. Si ergo ſpeculum ſolis eſt nubes: vt dicit
Poſſidonius: ⁊ iris eſt imago ſolis cõfuſa in ſpeculo illo dꝫ
nobis apparere in ꝓfundo nubis ad tãtam diſtantiã quan
ta eſt ab oriente in occidentẽ eo ꝙ tanta eſt diſtantia ſolis a
nube que eſt ſpeculum ſolis in rep̃ſentando iridez: qđ falſuꝫ
eſt cũ videamus ſepe iridem longe ante ſuperficiem nubis
in qua apparet: qui enĩ ſollicite cõſiderant res nãles experti
ſunt videri iridẽ: ita ꝙ quãtitas arcus in cornu vno ſepe eſt
inter vidẽtem ⁊ mõtem ſatis vicinũ: ⁊ eadem videt᷑ iter vi/
dentem aliquando eſſe ⁊ arborem ſatis vicinã vltra qđ ſpa
tiuꝫ longe ſunt nubes in quibus ẽt reſultat: hoc autẽ experi
mur per hoc: ꝙ videmus mõtẽ vel arborem colorari eiſdeꝫ
coloribus qui ſunt in iferiori parte iridis quãdo per iridis
inferiorẽ partẽ videmus mõteꝫ vel arborem: cõtingit auteꝫ
experiri maxime quãdo nauigamus ſuꝑ maximas aq̃s flu/
minuꝫ: eo ꝙ ſuper flumina ⁊ aq̃s nubes ſunt maioris rora/
tionis ⁊ aer maioris humoris q̃ꝫ alibi ⁊ in roratiõib⁹ talib⁹
effigiatur iris ſicut nos iferius oſtẽdemus. Qđ autem aſſe/
rũt veritatem coloꝝ nõ eſſe in iride oĩo videt᷑ abſurdũ: cũ
eniꝫ lux oium colorum ſit hypoſtaſis ⁊ ſubſtantia formalis ⁊
cõſtituat colores intincta radijs ſuis in perſpicuo denſo cõ/
ſtat ibi veriſſime eſſe colores vbi talis lux manifeſtiſſime tã
gitur in perſpicuo aeris humidi vel rorationis deſcẽdẽtis.
Sic autẽ ſiũt colores iridis: ⁊ ideo veriſſimi ſunt colores ⁊
in tanta arte nature facti ꝙ eos ars pictoꝝ ad plenuꝫ aſſimi
lare nõ põt: vt ſupra dcm̃ eſt: hoc aũt qđ dicũt Pithagorici:
ꝙ ideo non ſunt colores qa nõ manẽt nullam hꝫ rõnẽ: acci/
dit enĩ colorib⁹ nõ diu ſubſiſtere ꝓpter mãm in qua ſunt que
eſt in caſu cũ depingunt᷑ in ipſa. Si eniꝫ eſſe verum nõ hꝫ ꝙ Nõ ꝯ Pi/thagoricos.
nõ diu permanet tũc verior hõ eſt qui diutius viuit q̃ꝫ ille q
ſtatim morit᷑ quãdo naſcitur qđ eſt abſurdũ. Si aũt ex ſitu
aſpicientis cauſat᷑ color huiuſmodi ſicut in collo colũbe dic̃
fieri Democritus: ⁊ Nero impator dicit fieri in collo pauo/
nuꝫ: tũc in diuerſis ſitib⁹ vidẽtes iridem in diuerſis colori/
bus debẽt eã videre qđ eſt abſurdũ: vnde conſtat antiquos
in hoc erraſſe: erroris aũt occaſio fuit: qa neſciuerũt diſtin/
guere iter eſſe mãle coloris: ⁊ eẽ formale: mãle enĩ hꝫ eſſe in
qualitatib⁹ ſubiecti in quo eſt ſicut nigrũ cauſat᷑ in terreſtri
ex calido adurẽte ⁊ ſiccante cõtrahẽte poros ⁊ ſuperficieꝫ in
humido cãtur ex frigido cõdẽſante ſubſtãtiaꝫ ⁊ cõſtringẽte
ſuperficiẽ: ſicut apparet in nube nigra ⁊ carbone nigro q ter
reſtris eſt. Formale aũt eẽ coloris ex luce eſt: ⁊ ideo in ſupſi
cie clara poroſa in qua multa lux põt diffundi albedo eſt: et
in ſuperficie ꝯcta obſcura in qua lux intrare non põt ꝑuatio
lucis eſt que eſt nigredo: ⁊ de hoc tractãdũ erit in ſcĩa de ſen
ſibus ⁊ ſenſibilib⁹. ¶ Antiqui ergo qa videbãt eẽ mãle debi
le coloꝝ in iride aſſerebãt nõ eſſe colorem veꝝ: ſed dicebant
coloris apparentiam ex ſitu aſpiciẽtis ⁊ ordine rei viſibilis
peruenire.

perueniſſe. Nõ incõuenienter autẽ opinatus eſt Euripedes poeta eſſe iridẽ ſagittas Apollinis affixas in ſuperficie camere Junonis in qua ſerpentẽ matris ſue inimicũ abſcondit: lꝫ eni ſonitus in hoc errauerat ꝙ Apollinẽ mundi mentẽ dixerit: ⁊ ſonitus Orpheũ putauerit ſolem eẽ Apollinẽ: eo ꝙ Orpheus a ſole mẽtem ⁊ conſilia bona dixit influi hominibus: tñ in hoc nõ errauit ꝙ dixit iridẽ eſſe ſagittas ſolis: qa in veritate colores iridis non ſunt aliud niſi radij ſolis humore vaporis vel nubis diuerſimode tincti iaculãtes vaporem aqueum: quem Euripedes ſerpentem nominauit cauſa ſupra dicta eſt: hec aũt ſequẽs ſmo demõſtrabit.

¶ Cap. 10^m. De cã efficiente ⁊ mãli colorum iridis in cõi.

DEcurſis autẽ his que de opinionib⁹ antiquorũ videbanť dicẽda: redeamus ad ſniam Ar. cõſiderantes cauſas colorꝝ qui in iride videntur. Dicimus ergo cõiter: ꝙ que ad cãm efficientẽ ⁊ mãlem: vna ⁊ ſiĺis cã eſt iridis ⁊ colorꝫ perpẽdiculariter ad ſolẽ in nubib⁹ aliquando erectorꝫ de quibus nos dicemus. Cã aũt efficiens vtrorũqꝫ eſt radius ſolis rediens repcuſſus ⁊ reflexus ad vaporẽ in multiplici refractione: qui vapor ſtat cõtra nubẽ hoc eſt añ nubem qñdo incipit deſcẽdere tẽpore pluuie: ⁊ hec reflexio radiorꝫ in parte ſiĺis eſt reflexioni radij venientis per feneſtrã in vas aque: ⁊ refracti ad parietẽ oppoſitũ: omni enim modo refrangiť radius in guttis humidis deſcendentibus de nube: ⁊ ex multa refractiõe radij multiplicatur ibi lumẽ in corporibus humidis ex oppoſito ſitis: ⁊ ſi vellemus ſimile iſtud bene adaptare tunc ſub radio ingrediente per feneſtram non deberet poni vas aque: qa vas impedit ſolẽ: qđ non põt pertranſire per aquam: ⁊ ideo non tranſit radi⁹ per aquam directe ad oppoſitũ: ſed deberet aqua rorari in radiũ multis guttis paruis: qa tunc quelibet gutta reciperet radium ⁊ reflecteret ad aliã: ⁊ ad parietem oppoſitum: ⁊ tũc fieret reflexio ſimilis coloribus iridis: ⁊ ideo alij pħi ponũt exemplum de lanifice pãnum villo bene madidum lenta quadam excuſſione excutiente in radijs ſolis: poſt illum enim multi colores apparent in pariete directe: ⁊ non ſuper eum ſicut fit in radio reflexio a vaſe aqueo.

¶ Cap. 11^m. De iride lune ⁊ de his que antiqui dixerunt de ipſo: ⁊ que ſunt experta a modernis.

VIdetur aũt iris per diẽ ex radio ſolis per noctẽ ex radio lune: antiqores pħi putauerũt ꝙ iris ex radio lune nunqꝫ apparet de nocte: cã erroris eorꝫ fuit: qa difficilis eſt obſeruatio nocturna: ⁊ qa arcus nõ apparet niſi in aere alicubi ſereno ⁊ alicubi turbido: hoc eni raro ꝯtigit. Adhuc aũt nõ apparet vt dicit Ariſto. ex luna niſi poſtqꝫ fuerit quartadecima ⁊ fit in occaſu vel in ortu ſuo. Dicit enim ꝙ nõ videť iris lune in. 50. annis niſi bis: ⁊ hec v̉ba ſunt diligẽter attẽdenda: qa infra oſtendeť ꝙ ſole exñte in meridie in Sagittario vel i Capricorno põt eẽ iris per diẽ in aqlone: cũ ergo luna ſe habeat ad iridẽ noctis ſicut ſol ad iridẽ diei põt iris noctis apparere in aqlone cum luna eſt in meridie. Adhuc aũt reflexio que fit ad ſpeculũ indicat idem: eſto eni ꝙ ſimus in fine ſeptimi climatis: cuius latitudo eſt verſus aquilonẽ. 48. graduũ qualis eſt latitudo ciuitatis Colonienſis fere: ⁊ addamus illis gradib⁹ perfectã declinationem ſolis: que eſt fere. 24. graduũ ad meridiem: cũ ergo luna erit ibi declinabit a nobis fere per. 72. gradus in qua decliatione poteſt fieri reflexio ad nubẽ que eſt ex parte aqlonis: qm̃ luna ſuper orizontẽ tunc non habebit. 24. gradus: nõ ergo ſemp fit iris lune ad orientẽ vel occidentẽ. Ne aũt hoc i dubitationem veniat dicam a me ⁊ a multis alijs viſuꝫ fuiſſe arcũ per noctẽ in aquilone luna exiſtẽte in meridie: nec erat luna plena ſed erat amphitrios hoc eſt ſatis plus qꝫ dimidia aliquantulum deficiens a plenitudine ⁊ erat luna in meridie vltra zodiacũ in ſigno Capricorni in principio ſigni illius: ſol autem erat in fine Thauri circa initium Geminorũ: neqꝫ videť verꝫ qđ dicit ꝙ in. 50. annis non apparet niſi bis: qa veridici experimentatores experti ſunt ꝙ in eodem anno iris noctis bis apparuerit. Adhuc autem rõ non eſſet quare non apparet niſi bis in. 50. annis cum hoc in nullo ſit curſu ſuperiorꝫ: nec in coniunctiõe eorꝫ nec ſuper hoc aliqđ tradiderunt obſeruatores aſtronomorꝫ: ⁊ ideo puto ego ꝙ

Nõ quõ dictũ Ar. ſit intelligendum.

iſtud Ariſt. recitauerit ex opinionibus aliorꝫ: ⁊ non ex veritate demõſtrationis vel expimẽti cũ abſqꝫ dubio exp̃ta ſint a me: ⁊ ab alijs v̉idicis ꝯſideratorib⁹ ſocijs meis ea q̃ ſũt obta.

¶ Cap. 12^m. Qualr guttelle rorãtis nubis ſũt ſpecula ſolis.

VOlumus aũt hic verificare hoc ꝙ iris ſit ſpeculũ ſolis: ⁊ ideo opꝫ nos accipe ab aere ⁊ receptionib⁹ diuerſis ſpeculorꝫ vt meli⁹ itelligantur ea que dicturi ſumus de colorib⁹ iridis. Dico ergo ꝙ hec ẽ nã ois puij ſiĉ aeris humidi ⁊ vitri: ꝙ qñ radi⁹ venit in ipm ⁊ nõ in ipo colorať aliquo colore ꝙ radius tranſiẽs per ipſa defert illũ colorem ſuper corpora terminata: que ſunt poſt puia illa: ⁊ ille color reſplẽdet ſup corpora termiata que ſunt poſt puia in qb⁹ colorať radius: ſicut diximus ꝙ radi⁹ venit ex aq̃ rorata in radiũ in aliqđ corpus terminatũ qđ eſt poſt rorationẽ illam ⁊ aquã in radio infuſam: ⁊ reſplẽdet color ille in quo tingiť radius in aere vel aq̃ ſuper corpus terminatũ qđ eſt iuxta radiũ: huius aũt exp̃ſuꝫ eſt exẽplũ in vitro colorato aut rubeo vel viridi aut croceo colore: qa radius trãſiens per vitrum illud ſiĺis coloris efficiť: ⁊ cũ per vitrũ trãſit ſuper corp⁹ aliqđ depingit oẽs colores vitri ſup corp⁹ illud: nec hoc eſt tm̃ in aq̃ vel in vitro: ſed in oib⁹ corporib⁹ plane ſuperficiei que eq̃les in ſitu hñt partes ꝙ vna nõ eminet ſuper aliã: ⁊ habẽt in nã ſplendorẽ ſicut vitrũ vel aq̃ ⁊ hñt in ſuperficie terſionẽ ſiue politionẽ: qa nihil ſpeculũ eſt niſi planũ hñs ſplendorẽ ⁊ terſionẽ: taliũ autẽ ſpeculorꝫ iuenimus diuerſitatẽ in quantitate ⁊ potẽtia repreſentatiõis: in ſpeculis eni magnis ſupficiei plane diſtincte apparent imagines: ⁊ colores imaginũ eo ꝙ ſũt ſplẽdida ⁊ plana ⁊ terſa ⁊ magna: in ſpeculis ẽt paruis planis ⁊ terſis ⁊ claris apparẽt imagines ⁊ colores ipſarũ dũmõ nõ ſint fixa in ſuperficieb⁹ ſuis ⁊ ſint mũda ſine impreſſiõe macule alicuius: que ſit in ſupficie ſpeculi: tũc enim videnť in eis colores diſtincti ⁊ figure diſticte ⁊ ſeparate ab inuicem. Si v̉o ſunt ſpecula minima eq̃lẽ ſupficiem nõ habentia ſed anguloſaꝫ nec ſint plana ſed forte cõuexa vel ꝯcaua: tunc id qđ videť in eis eſt tm̃ colores rei confuſi ⁊ nõ diſtincti ſiue ſeparati ⁊ figure in eis diſcerni nõ poſſunt: nec ẽt colores apparent multũ luminoſi ⁊ mũdi eo ꝙ vna ps obũbrat aliam ⁊ offuſcat eã: ⁊ ideo colores qui clare apparent in ſpeculo ſi haberẽt qualitatẽ totalitatis ſpeculi nõ apparẽt luminoſi in tali ſpeculo paruo: hui⁹ aũt exemplũ eſt in ſpeculo cuius ſuperficies q̃ſi ex granulis rotũdis eſt cõpoſita: in granulis eni illis nihil diſtinctũ ⁊ clarũ apparet: cũ autẽ duplex ſit ſpeculũ. ſ. extinctũ in altera parte: ſicut vitruꝫ extinguiť p plumbũ ⁊ nõ extinctũ eſt ſpeculum non extinctum peruium inequalis ſuperficiei magis cõfuſum qꝫ id qđ in altera parte extinctũ eſt: in talibus eni ſpeculis fortaſſe videť aliquid turbulentũ ꝑpter cãm extrinſecã: ſpeculo etiã preter cauſas dictas que in eſſentia ſpeculi accipiunť: du ab⁹ eniꝫ de cauſis extrinſecus ſpeculuꝫ apparet turbidũ id qđ reſultat in ſpeculo quarꝫ vna eſt: qa forte lumẽ illuſtrans colorẽ qui obijcitur ſpeculo nõ eſt tãte claritatis quante ſpeculum eſſet receptiuum: ⁊ ideo veritas coloris illius in ſpeculo nõ cõprehenditur clare ⁊ mũde: ſicut ſupra diximus de ſole illuceſcente in mane quãdo impediť lumen. ſ. vaporibus: ⁊ ideo tũc non apparẽt clare colores iridis. Alia aũt cã eſt debilitas viſus aſpicientis: qui ſm veritatẽ colorem reſultantem in ſpeculo cõprehendere nõ valet: ⁊ p̃cipue ſi infirmať viſus ex hũore aliquo groſſo turbido acuto defluente in pupillaꝫ oculi: tũc enim diuaricatur radius viſiuus ſuper oculũ eius: ⁊ impediť hõ ne clare cõprehendat viſibilia: vtruꝫ aũt radius viſiuus ab oculo egrediať ad viſibile vel nõ: dicẽdũ eſt in libro de ſenſibus: ⁊ ideo hic ptrãſiuimus hoc: hoc aũt tãtũ ſciendũ: ꝙ differẽtia ſpeculorꝫ quantũ ad p̃ſentem pertinet ſpeculationẽ eſt ꝙ ſpeculuꝫ aut eſt magnũ aut paruũ: ſi paruũ aut tante paruitatis ꝙ nõ perfecte eſt capax forme: aut nõ adeo excellens in paruitate: ⁊ ſi eſt excellẽs in paruitate: aut eſt ſuperficiei clare ⁊ mũdũ: aut eſt ſupficiei turbide ⁊ ꝯfuſe ⁊ tortuoſe: ⁊ iterꝫ: aut eſt termiatũ extinctũ in altera parte qđ reflectit radiuꝫ: aut eſt puiuꝫ qđ trãſducit per ſe radiũ ſicut vitrũ coloratuꝫ nõ extinctũ in parte altera: ⁊ adhuc aut eſt ſpeculũ ſolũ: aut cum multis circũpoſitũ vndiqꝫ: ⁊ ſiqdẽ eſt magnum planũ clarum extinctũ in altera parte clare rep̃ſentat ea que in ipſo apparent: ⁊ reflectit radium ad intuentẽ. Si

militer ſi eſt peruiuꝫ nõ excellentis perſpicuitatis plane ſuper/
ficiei mũde ⁊ terminatum ſiue extinctum repſentat apparẽ/
tia in ipſo reflectẽdo ad intuẽtem. Si aũt eſt excellẽtis ꝑuie
tatis ineqlis ſupficiei ⁊ nõ claꝝ: ⁊ tamen terminatũ reflectit
colores cõfuſos ⁊ nõ imaginẽ. Si ṽo ſit excellẽtis ꝑuietatis
ꝑuiuꝫ ⁊ non claꝝ ⁊ non planũ accipit radium in colore ſuo cõ
fuſo colorans ipm ⁊ traducens: ⁊ ideo non bene repñtat ꝑci
ꝑue ſi multa ſint ſimul talia qa ꝓijcit colorẽ conceptũ ſup al/
teꝝ: ⁊ gñatur ibi cõfuſio quedã indiſtincta coloꝝ ⁊ nulli⁹ fi/
gure diſtincte ſit repñtatio: qa ḡ iſta ꝑmittendo diximus de
rotũditate arcus ⁊ colorib⁹ eius: ⁊ diximus in cõi ꝙ cã repre
ſentatiõis coloꝝ eſt terſio aeris humidi ⁊ guttulaꝝ rorãdo
deſcẽdẽtiũ a nube: nũc neceſſe eſt vt dicamus expſſe qualr̃ ẽ
eſſe illaꝝ cõditionũ quas diximus de ſpeculis cõfuſis in ro/
ratiõe a nube deſcendẽte. Et ad hoc ſciẽdũ ꝙ nunꝗ̃ terſio
⁊ ſplẽdor ſunt in aere ⁊ aq̃ niſi quãdo quieſcunt a motu: cui⁹
cãm ſatis bñ dicit Aluredus ingens ꝙ ex qete ꝑtes aeris et
aque cũ ſint ſil̃es cõfluũt: ⁊ ſic exterior ſupficies ſit rotũda: ⁊
leuis recipiẽs radioꝝ impreſſionẽ: ex motu aũt ſit ꝯ̃riũ hui⁹ cũ
motus ſit qeti ꝯ̃rius: ⁊ hec ſñia fuit Alexã. Peripathetici ⁊
Themiſtij: cũ ergo ſic qeſcũt a motu aer ⁊ aq̃ recipiũt radi/
um ſolis in ꝓfundũ ſui: ⁊ reſtringit̃ in ipſis ⁊ reddit̃ corpori
bus vicinis ⁊ multiplicat̃: ex qua multiplicatiõe luminis ꝓ
uenit multiplicatio ⁊ maior claritas coloꝝ: ad aptem⁹ ergo
que dicta ſunt: ⁊ dicamus ꝙ guttelle rorãdo deſcẽdentes a
nube ſũt ſpecula ꝑua ꝑuia nõ bene eq̃lia ⁊ nõ bñ mũda: ⁊ ſi/
milr̃ aer itermedius eoꝝ qui eſt depſſus ⁊ humeſcẽs in qb⁹
ſpeculis ꝑuis recipit̃ radius ⁊ reſtringit̃ de q̃libet in quãli/
bet ⁊ de guttulis in aerẽ humidũ ⁊ eꝯ̃ ex quo multiplicatur
in eis lumẽ: ⁊ tingit̃ in diuerſos colores eo ꝙ recipiũt q̃ſi co
lorem ſolis q̄ eſt lumẽ radioꝝ eius ⁊ nõ ſolis imaginem.

¶ Cap. 13m. De declaratione qualr̃ colores reſultant in aere ⁊ aqua tanꝗ̃ in ſpeculo cõfuſo: in quo eſt digreſſio excludẽs errorem quorũdam circa dicta.

EA aũt que dicta ſunt exẽplo ꝓbant̃ experto: hõ
eni inuẽtus eſt ifirmus in viſu: cui⁹ viſus debi
litat⁹ fuit ex humore groſſo turbido in pupillaꝫ
defluẽte in multa quãtitate: ⁊ dũ iret ex multo
hũore tali abũdante in oculis iprimebat̃ in hu
more illo imago ei⁹ cõfuſa ⁊ ꝑcipue oculoꝝ: ſicͤ
in ſpeculo q̊dã ita ꝙ putauit aliũ ſil̃eꝫ ſibi corã facie ſua am
bulare: cui⁹ cã fuit quã dixim⁹: qa vꝫ effigies corpoꝝ nata ẽ
figurari in aere hũido ⁊ in aq̃ per eũ modũ quo figure reruꝫ
ſunt in reb⁹ ipſis: ⁊ qa hũiditas ſil̃is hũiditati aeris ⁊ aque
defluit in oculũ ifirmuꝫ: ⁊ iõ ſil̃is imago format̃ aliquãdo in
humore oculi: ⁊ fortaſſe hoc tale quid videt̃ in aere quãdo
aer eſt mũdus a vapore inferius ⁊ viſus ſilr̃ mũdus ab hu/
more defluẽte in pupillã: ⁊ fortaſſe tũc nõ videt̃. Sꝫ quando
vident̃ imagines in aere libero a vaporib⁹ ab oculis ſanis
nõ põt hoc eẽ niſi quando excellẽs frigus reprimẽs vapores
in terra ⁊ aq̃ vehemẽter inſpiſſat aerẽ: qa tũc aer ſpiſſus effi
citur tentiuus imaginũ: ⁊ repſentatiuus earũdem: ſi aũt nõ
videt̃ talis imago in aere: hoc erit ꝑpter vnã dictaꝝ cãrum
ſ. ꝑpter turbulentiã aeris: aut ꝑpter debilitatem viſus: vi/
ſus aũt debilis poteſt eẽ duab⁹ de cauſis. ſ. ꝑpter ſe cũ eſt in
firmus: aut ꝑpter obiectũ imutans viſuꝫ quãdo vꝫ color vl̃
lumẽ imprimẽs in aere vel in ſpeculo eſt debile: eſt autẽ ca/
uẽdũ hic ab expõne quorũdã qui dicunt ea que dicit Ariſt.
de ſpeculo equalis ſuperficiei eſſe intelligẽda de ſpeculo pla
no: ⁊ ea que dicit de ſpeculo inequalis ſuperficiei eẽ intelli/
genda de ſpeculo conuexo: ⁊ de ſpeculo ꝯcauo qꝺ nullo mo/
do ſtare poteſt qa qꝺlibet iſtoꝝ ſpeculorum munde repſen/
tat colorem ⁊ figuram imaginis diſtinctã ⁊ expreſſam ⁊ re/
flectitur radius a quolibet illoꝝ ad angulum equalem cũ an
gulo radij incidentis in ſpeculum: qꝺ nõ fieret ſi non clare ⁊
munde figura repreſentaret̃ in cõcauo ⁊ cõuexo. Adhuc au/
tem nos videmus hoc eẽ falſuꝫ qa cõuexũ eſt ſpeculum quo
cõiter vtimur ⁊ ab illo optime repſentat̃ color ⁊ imago ⁊ in
nullo videtur a plani ſpeculi repreſentatione differre niſi qa
minor apparet figura in cõuexo q̃ꝫ in plano. Dicunt etiã iſti
a quo cauendum eſt valde. ſ. ꝙ debilis viſu a quacunqꝫ cau
ſa viſus debilitatur videt imagines in aere: cuius cauſam
eſſe dicunt ꝙ viſus ſcḋm geometricas perſpectiuas videt̃ eẽ
in extremitate radij emiſſi ab oculo: ⁊ quia viſus ſanus pe/
netrare poteſt vſqꝫ ad rem viſaꝫ ꝑpterea non videt imagi/
nem niſi in re viſa in qua terminatur radius: quãdo autem
infirmus eſt viſus ⁊ obſcurus tunc non terminat̃ in re viſa
ſed citi⁹ forte ad duos vel tres paſſus: ⁊ ibi videt imagineꝫ.
Si eni veꝝ diceret tũc ceſſaret opinio Ariſt. in hoc qꝺ dicͭ ꝙ
videmus intus ſuſcipientes ⁊ nihil extramittentes. Adhuc
aũt ſi ꝯcedat̃ nos emittẽte radiũ quãdo videm⁹ in cui⁹ extre
mitate nobis apparet res viſa tũc oporteret vnũ videre reꝫ
ad duos paſſus añ ſe ⁊ aliũ ad tres ⁊ tertiuꝫ ad ſex: ⁊ ita oẽs
differenter rẽ viderẽt cum vix nunꝗ̃ cõtingat plures eq̃liter
fortẽ viſuꝫ hr̃e: adhuc aũt iſtã ſniam Ariſto. ita vt nos dixi/
mus oẽs phi. ſ. Alexã. ⁊ Themiſtius ⁊ Porphyri⁹ ſunt inter/
pretati: Seneca ẽt in libro nãlium qõnũ vbi recitat opi. Arꝫ.
de iride per hũc modũ quẽ diximus recitat eam.

¶ Cap. 14m. Et eſt digreſſio declarãs cauſas coloꝝ ⁊ figure iridis vt oĩa que dicta ſunt ⁊ dicẽda facilius intelligantur.

AD euidentiã aũt oium ꝑcedentiũ ⁊ ſubſequen
tium nos hic ſimul ponamus cãm colorum iri
dis: ⁊ cãm figure eius ⁊ cãm ordinis ſuoꝝ colo
rũ ſcḋm noſtrã opinionẽ ⁊ oſtẽdemus poſtea qm̃
cõcordat cũ opinione Algazel: ⁊ cũ opiniõe Ni
colai peripathetici ⁊ cũ opione Ariſto. ¶ Dico
ergo ꝑmo ꝙ certiſſimũ eſt ex natura grauis aquei groſſi ⁊ le
uis calidi ⁊ ſubtilis que ſunt in vapore eleuato: quoniaꝫ va/
por habet figurã pyramidaleꝫ: ⁊ cum deſcẽdit vapor aqueus
cadens ⁊ pluens pyramis illa baſim hꝫ in terra ⁊ conum ſu/
pra in aerẽ: ⁊ cum aliquãdiu deſcendit maior pars pyrami/
dalis illius figure iacet in terra: cũ auteꝫ nubes rorare inci/
pit ante pluuiam magnaꝫ neceſſario ſunt ſub nube quatuor
corpora peruia: quoꝝ primuꝫ eſt nubes ſpiſſa nigra: ſcḋꝫ eſt
roratio ſubtilis minutiſſimaꝝ guttaꝝ in ſuperiori parte ſub
concauo nubis: tertium aũt eſt roratio groſſior magis con/
iuncta inferiori parti pyramidis: ⁊ quartum eſt aer iam hu
meſcens imixtus omnibus his ſpiſſus ex frigore ⁊ hũidus
ex alteratione roratiõis deſcẽdentis per ipſuꝫ: ſtat ergo tũc
pyramis rorationis duplicis groſſe vꝫ inferius ⁊ ſubtilis ſu
perius ſub cauitate nubis imixta aeri ſpiſſo ⁊ hũido: ⁊ hec
aduertenda ſunt ex parte eius in quo ſigillatur iris: ſicut in
ſubiecto: ex parte aũt ſolis intelligendũ eſt: ꝙ nõ in omni ſi/
tu poteſt facere iridẽ in nube: qa non ab omni ſitu ⁊ irradia
tione ſolis ad nubẽ fiet reflexio ad oculos intuẽtiuꝫ ⁊ ad ſo/
lem: opꝫ enim ꝙ ſol irradiet nubeꝫ inferius vbi ſunt illa q̃/
tuor perſpicua que diximus: qa ſi irradiaret ſuperius nubẽ
caderent radij eius ſuper nigrã nubeꝫ: ⁊ nõ faceret irideꝫ: et
opꝫ ideo ꝙ ſol ſit in oppoſito ſitu nubis i qua dꝫ fieri iris ad
determinãdũ deſcenſuꝫ: quẽ nos infra dicemus: qa hic op⁹
nõ habemus de ipſo: cũ ergo ſol ex ſitu oppoſito irradiat ſu
per pyramidẽ de qua diximus ſit reflexio radioꝝ ſolis mul
ta a q̃tuor perſpicuis corporib⁹ que. ſ. refrangũt radios ſolis
ſ. a roratiõe groſſa aquoſa inferiori ⁊ a roratiõe ſubtili ⁊ va/
poroſa ſupiori: ⁊ ab aere ſpiſſo humeſcente imixto: ⁊ a nube
ſpiſſa ſuprema: ſit aũt refractio radioꝝ ad extremitates py/
ramidis aquoſe: que eſt ſicut globus ſectus per mediuꝫ ali/
quantulũ eleuatior in medio q̃ꝫ ſit ſemiſpera ꝑpter quaꝫ ele
uationẽ accedit ad figuram pyramidis: radij ergo in extre
mo illius multiplicati ꝑpter multã eoꝝ refractionẽ generãt
colores iridis: qa radij diffuſi in roratione inferiori groſſa
que hꝫ humidũ aquoſuꝫ magis reſolutum ⁊ indigeſtũ ⁊ ꝓ/
fundati in ꝓfundo eius faciunt colorẽ viridem claꝝ: ſi mul/
ta eſt ibi lux ⁊ puꝝ eſt ibi perſpicuũ vel obſcuꝝ ſi ſit lux ꝑua ⁊
impuꝝ ꝑſpicuũ: radij aũt ſolis in ſupiori roratione que mul
tuꝫ hꝫ de fumoſo terreo aduſto cõſtituunt ibi ruborẽ ad mo
dum coloris vini rubei per qꝺ fulget radius ſolaris: ⁊ ille ẽ
rubor clarior ⁊ obſcurior: ſcḋm qꝺ multiplicatur ibi radi⁹ ſo/
lis ⁊ ex hoc ꝙ purus vel ipurus eſt ſcḋm perſpicuũ ſpatiuꝫ ro/
rationis ſuperioris: in medio aũt vbi aer eſt imixtus hume
factus cõſtituit̃ color rubeus: ⁊ eſt variatus ille color iter al
bum ⁊ rubeũ in ſuperiori parte ⁊ inter albũ ⁊ viridem in ife
riori parte eius. Si eni fuerit aer tenuis paꝝ hñs de humi/
do: ⁊ minus de ſubtili fumoſo intenſo erit valde pallens co
lor: ita ꝙ paꝝ poteſt diſcerni citrinitas ei⁹: ⁊ ſi habuit de hu
mido plus ⁊ paꝝ de fumoſo erit magis declinãs ad nitores
eius: ⁊ ſi habeat plus de fumoſo erit citrinus vel hñs colo/
rem palee qui medius eſt inter citrinũ ⁊ pallidũ: hec ergo ẽ

verissima

veriſſima cā colorum iridis. Cā aūt rotūditatis eſt ex duobus congregata.ſ.ex ſubiecto in quo depingiť:⁊ ex cā efficiēte:ex ſubiecto qdem qm̄ ſicut habitū eſt ſubiectū eius eſt roratio deſcēdēs:⁊ illa eſt globoſa pyramidalr̄:⁊ in illius ſupficie in circuitu depingiť:ex cā autē efficiēte:qa ſicut ſuperius diximus cū de halō ſolis ⁊ ſtellaꝝ loqueremur ex ſole lumen radiale pyramidalr̄ egrediť:cuius pyramidis ſupior arcus tm̄ in ſemiglobo rorationis dicte figurať:⁊ alia pars maior iacet in terra:⁊ iris non excedit ſemicirculū:⁊ raro eſt ſemicirculus ſed frequēter eſt portio minor ſemicirculo. Cā aūt ordinis coloꝝ eſt:qa roratio pua habens fumoſuȝ admixtū ꝓpter nām leuis tenet ſe ſepius in globo:⁊ ideo ſupior color qui exterior eſt in iride eſt vinoſus:⁊ qa groſſuȝ aqueū reſolutuȝ deſcēdit ex natura grauis:ideo iferior ⁊ exterior color in arcu eſt viridis:aer aūt humefactus ſpiſſus medius eſt:⁊ ideo ceruleus color eſt medius qui aliquādo in duos colores verſus extrema variatur:ꝓpter cauſam quā diximus:⁊ ex his pȝ:ꝓpter quid colores iridis non ſunt niſi tres vel ad plus qȯ eſſe poſſunt ſunt quatuor:ſi eniȝ medius ſe teneat in vna natura ⁊ diſpoſitione aeris humidi in quo depigitur:colores apparent tres tm̄. Si aūt variať in duas naturas vel diſpōnes tunc reſultabunt q̄tuor:⁊ ſic patent omnia que in iride reſultant quo ad colores ⁊ figuram eius.

Figura Iridis.

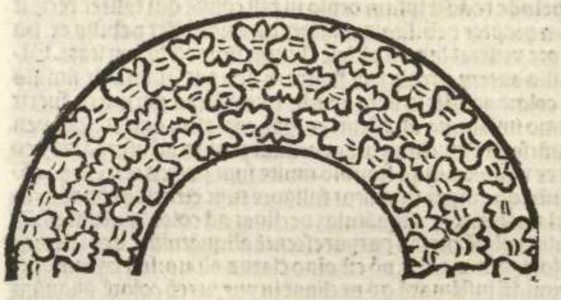

Cap. 15m. Et eſt digreſſio ſoluens dubia que poſſent moueri circa dicta de iride.

Dubitabit aūt fortaſſe aliquis:⁊ dicet qs diſtiguet colores iridis quantū ad locū vt vnus ſit diſtinctus ab alio:cū eni tota roratio illa mixta ſit videť ꝙ colores imixti debēt reſultare:adhuc aūt ex lumine ſolis diſtōnē non hn̄t:cū ipȝ ſit vnum ⁊ vno mō ſe hn̄s. Ulterius etiaȝ queret aliqs quid eſt qȯ dictū eſt tria hūida que in globoſa roratione ſunt eē ſpecula cōfuſa. Speculū eni eſt terminatū reflectens radiū ⁊ imaginē ad intuētez:hec aūt perſpicua ſūt ſuſcipientia radiū in ꝓfundū ſui:⁊ ideo nihil ſilitudinis videnť habere cū ſpeculis. Adhuc aūt radius recipiť ⁊ penetrat in ꝓfundū iſtoꝝ trium humidoꝝ:radius aūt ꝓcedens alius eſt a radio reflexo:qd eſt qȯ dictū eſt:ꝙ radius refrāgitur in quatuor diaphanis que ſūt ibi:⁊ ex illa refractione lumen dr̄ multiplicari. Adhuc aūt heſitabit aliqs cum pyramidalis ille globus tot⁹ ſit diaphanus:quare nō reſultāt colores iſti in tota pyramide. Adhuc ſi dicať ꝙ eius in extremo reſultant ibi radij poſſunt ſuper ipſam tūc in circuitu in extremo debent reſultare:⁊ ita cū ſol eſt in occidēte ſicut eſt ſemicirculus reſultās ab aquilone in meridiē tendēs in pyramidali globo illo:ita debet eē alius incedēs ab oriente in occidētez vt ſint quaſi duo ſemicirculi ſecantes ſe in medio ad angulos rectos ſperales:dubitatio auteȝ que relinqtur de hoc ꝙ eſt minor ſemicirculo infra ſpāleȝ habebit locuȝ. Dico aūt ad oīa hec qm̄ per prehabita facile terminantur:cauſa eni diſtinctionis coloꝝ eſt mā pyramidalis diuerſimode cadens:qa id qȯ eſt groſſum paulatiȝ reſidendo ex nube preuenit ſubtile fumoſuȝ in loco deſcēdēdo deorſuȝ qui motus reſidētia vocari pōt:anteq̄ȝ ſiat motus qui dr̄ caſus pluuie:⁊ qa reſidentia illa diuerſa ſubtilis ⁊ groſſi ſit in loco diſtinguit partē pyramidalis rorationis:ideo diſticti apparēt colores:⁊ lȝ totus glob⁹ ſit mixtus:tn̄ plus abūdat humiduȝ fumoſum in ſublimi eius ſub nube que iam reſoluiť:⁊ plus abūdat groſſuȝ aqueū in iferiori eius:⁊ aer humidus in medio vbi globus eſt vaporoſus ⁊ aereus qa fumoſuȝ leuius ⁊ calidius eſt aere ſpiſſo ⁊ humeſcēte:radius ēt ſolis lȝ ſit vno modo ſe hn̄s:tn̄ diuerſimode tangiť ſm ꝙ in trib⁹ his humidis imergitur trāſiens in ꝓfundū ipoꝝ. Hoc aūt qȯ queriť de hoc ꝙ speculū nō eē videť humidū pyramidale:ſoluēdum eſt per antedicta:qm̄ ſpeculū duplex eſt.ſ.hn̄s nām ſpeculi ex hoc ꝙ eſt ſplēdiduȝ ⁊ terſum ⁊ aliquo mō ſpiſſitudinē tenens ea que imprimunť ſibi:lȝ ſit puiū:⁊ hoc modo aq̄ et aer ſunt ſpecula. Alio mō diciť ſpeculum qȯ oēs ꝓprietates habet ſpeculi terminati qȯ diſtincte reflectit imaginē intuētis ad ipm:⁊ hoc mō non ſunt ſpecula aq̄ ⁊ aer:⁊ ideo ēt colores nō videnť in ipſis niſi eminus aliqs aſpiciat:⁊ non is qui reſpicit ꝓpe ſicut ēt color aurore nō apparet niſi eminus aſpiciēti. Radius autē reflectiť in duob⁹ ſpeculis iſtis plus ⁊ minus:qm̄ totus reflectiť in ſpeculo terminato ⁊ q̄ſi tingiť ⁊ diffundiť in perſpicuo ſpiſſo ſicut apparet in his que vidētur per cryſtallū ⁊ aquā:qui iō maioris quātitatis apparent q̄ȝ ſint qm̄ radius rarefact⁹ in ipſis diffiniť:lȝ nō tot⁹ reflectatur a ſuperficieb⁹ ipſoꝝ. Adhuc āt qȯ queriť q̄re nō tot⁹ globus apparet in colorib⁹ iridis: vl̄ ad minus quare nō apparent duo arcus adinuicē ſe ſecantes:dicēdum ꝙ nunq̄ȝ apparet color iridis:niſi vbi radius pōt trāſire per globū:hoc aūt eſt in extremo tm̄ ſuperiori:qa in medio globus ſpiſſus eſt ꝓpter multā mām reſidentē:⁊ ideo radius ſolis ibi extiguiť viſibus noſtris oīno:⁊ lȝ in circuitu natet ſubtile ſuper groſſum:ſicut expreſſe videť in hoc ꝙ cornua arcus deſcendunt vſq̄ȝ ad terrā:tn̄ circa ſolem non extinguiť ſiue colorať radius:ita ꝙ percipiať qa lȝ in extremo eius diffundať: tn̄ nigrum ſpiſſuȝ qȯ eſt ſubtus ipedit tincturā ⁊ extinguit eā:⁊ huius exp̄ſſum exemplū docebo per inſtrumētum. Si eniȝ accipiať vas cryſtallinū concauuȝ ſuperius hn̄ ſpiſſum ⁊ angulare ⁊ concauū eius impleať liquore nigro:ſicut incauſtro vel atramento ⁊ ponať cōtra radiū ſolis videbiť radius ꝑ ipſum trāſire ſuperius ſuper cōcauū ipſius in circuitu ſi ſit ſicut in ſemiſpera ⁊ nigrum extinguens radiū erit in medio vbi eſt liquor niger:⁊ ſilr̄ eſt de globo ſemiſpere rorātis ſub nube:hec enim in circuitu puia eſt ſtatim ex oppoſito cōtra eam ⁊ in medio eſt ſpiſſa nigra:⁊ ideo ſi ſol veniat ex oppoſito ꝯ eā tingiť radi⁹ ei⁹ in puio ⁊ nō in ſpiſſo nigro pp qȯ non apparet aliqs arc⁹ in pyramide illa:niſi ille q ꝯſtituiť ex lumine ſolis merſo in puietate ſupficiei ſupioris in circuitu q̄ poſita eſt directa ꝯ ſolē: ⁊ ex his pȝ ſolutio dubiorum.

Cap. 16m. Et eſt digreſſio declarans duo eſſe ſubiecta iridis ex quibus aliquando quatuor irides apparent.

Si quis autem ſubtiliter cōſiderare voluerit viſu:⁊ rōne depħēdet duo eē ſubiecta iridiȝ:vnū primū qȯ eſt ſubm ſue gn̄ationis:⁊ alteꝝ cōſequens in quo nō gn̄atur iris ſed radio ſolis deferť ſuper ipȝ:qȯ tali expertū eſt arte. Fiat eni arcus vitreus tres hn̄s diſtinctiōes:ita ꝙ ſuperior arcus ſit ex vitro claro rubeo:⁊ medius ſit ex vitro citrino hn̄ claro ⁊ tenui:⁊ iferior ſit ex vitro claro viridi:⁊ ſint iſte tres partes vitri arcuoſi bene aptate ⁊ decēter cōſucte ꝑ plūbum:ſicut fieri in vitreis ꝯuenit:ita ꝙ plūbū ſit adeo ſtrictum ꝙ vmbra eius vix diſcerni poſſit ſicut linea nō multuȝ magna ⁊ teneať ꝯtra ſolē:ſtatim eni in vitro generanť colores iridis ⁊ vitri figura rep̄ſentabit figuram iridis:⁊ radi⁹ tinctus in vitris illis cadet ſuper parietē oppoſitum:qui eſt poſt vitrū pinget ſuper parietē illum alium iridē qualis eſt ille qui generatus eſt in vitro per oēm eundem modū gn̄ať: iris ex radijs ſolis in ſupficie dicte pyramidis exteriori:⁊ ſi ſit nubes bene ſpiſſa poſt pyramidē illam radius tinctus in pyramide depingit aliū arcū ſileȝ illi ſuper eā:⁊ hac de cauſa aliquādo ex duob⁹ arcubus apparent quatuor:⁊ ex vno duo ſicut nos experti ſumus frequēter ⁊ ꝓbauimus ſigno ifallibili cū depħendimus nubē nigerrimā habere iridē:⁊ amittere ſubito nulla variatiōe facta in nube ex caſu materie que primo receperat iridem modo qui dictus eſt:⁊ hac de cauſa multi heſitarūt in dictis pħi dicētes:ꝙ apparent ad plus duo irides cū nos ſepe videmus tres ⁊ q̄tuor in eodē ſitu ꝯ ſolē. Nos tn̄ infra declarabim⁹ dictū pħi dicētes:ꝙ per duos irides intelligiť de duob⁹ in oppoſitis ſitib⁹ collocatis:ſicū vnus ſit ad oriētez ⁊ alter ad occidētez:qa hoc aliquādo erit poſſibile ſicut inferius declarabitur:qa in hoc neceſſariū eſt nobis ſcire modū deſcenſus ſolis quādo pōt facere iridem.

Propter qd in iride qn̄q̄ȝ ex duob⁹ arcub⁹ apparēt quatuor.

¶ Cap. 17m. De ſubiecto iridis in quo p̃mo generat̃: ⁊ qua/
liter gñat̃ in illo p̃cipue ſm colorẽ ſuperiorẽ qui eſt vinoſus.

HIs ꝓlibatis facilia ſunt dicẽda ſm ſeriẽ Ariſt.
coloris enim eẽ eſt ꝓpterea ꝙ quãdo pluit ro/
rando ſuauiter incipit in aquã reſolui ſupflui/
tas multi vaporis: qui frigore coartatus ⁊ in/
ſpiſſatus fuit in nubibꝰ: ⁊ fit ex illo vapore iſpiſ
ſato roratio parua anteq̃ fit pluuia magna: fit
autem hec roratio quando incipiunt reſidere partes nubis
quãdo groſſa a ſubtilibus incipiunt ſeparari: ꝙ eniꝫ partes
reſidentes vſqꝫ ad terraꝫ reſideant ꝓbat̃ per experimentuꝫ:
qꝛ ſi quis a lõge aſpiciat pluuiam quãdo illa incipit videtur
vapor ad moduꝫ nebule nigre ſpiſſe operire locũ illũ in quo
pluit intãtuꝫ ꝙ ſi eſt locus mõtuoſus nõ videnṫ interiꝫ mon
tes: ⁊ ſi ſint edificia magna ⁊ multa in loco illo nihil apparet
de edificijs illis. Sic ergo ſemiglobꝰ illius roratiõis reſidet
vſqꝫ ad terrã ⁊ efficitur ſicut pyramis: cuius baſis ſuper ter
ram dilatatur ⁊ conus erigiṫ: cuꝫ ergo ſol oppoſitus roratio
ni in ipſa relucet ⁊ in nube que pendet quaſi cadendo ſuper
eam: tũc lumẽ ſolis in vtroqꝫ iſtoꝝ. ſ. nube ⁊ roratiõe reſplen
det ſi eſt ſuper ſpeculuꝫ terſum ⁊ puium: ⁊ tũc nubes ⁊ rora/
tio recipiunt colores qui reſplẽdent in eis ex ſole: lꝫ diuerſi/
mode recipiãt: qa ſemiglobꝰ rorationis recipit colores iri/
dis ⁊ nubes recipit alios colores de qbus ſupra eſt habitũ:
⁊ in parte infra determinabiṫ: colores ergo ibi generati im/
primuntur ⁊ approximãtur aeri intermixto roratiõe ſubtili
⁊ groſſiori: ⁊ ideo tingiṫ colore quodã reſultãte ex colore du/
plicis rorationis: qui medius eſt inter duos extremos colo
res iridis: ⁊ huic ſimile eſt in ſpeculo luminoſo bene recipiẽ
te ⁊ repreſentante ex quo informat̃ aliud ſpeculum vitreum
illi oppoſitum: ſicut eni guttula guttulaꝫ: ⁊ humidũ aque va
riat aerem iam humeſcẽtem: quotiẽſcũqꝫ ergo ita ſe habet
ſubiectum iridis ⁊ ſol ex oppoſito ſitu fuerit nõ impeditꝰ in
proijciendo radiũ ſuper rorationeꝫ illam: tunc reſultat iris:
qui arcus demonis diciṫ ꝓpter cãꝫ quã ſupra diximus: ⁊ po/
teſt accidere ꝙ calor reſultans ad oppoſituꝫ ſolis erit niger
multũ vel remiſſe: ⁊ hoc fit quando nubes eſt aquoſa valde
in qua eſt actio aque turbide ⁊ multũ ſpiſſate per frigus tẽ/
poris vel loci: qa tũc radij ſolis nõ poſſunt recipi in interio/
ribus eius: ⁊ ideo nubes illa remanet nigra: põt etiã contin
gere: ꝙ reſultet ibi color albus pallens: ⁊ hoc accidit quãdo
nubes eſt aerea multũ rara in aqua nõ vincit: ⁊ p̃cipue ſi eſt
nobis ꝓpinquus aer ille. Sꝫ in iride alij colores apparẽt ex
ſplẽdore ⁊ terſiõe humoꝝ: qui ſunt in ipſo qui ſunt vinoſus
⁊ viridis ⁊ citrinus ſicut ſupra diximus: ꝙ autẽ rubeus co/
lor iridis fiat ex humido fumoſo aduſto aliquãtulũ ꝓbatur
duobꝰ experimẽtis: quoꝝ vnũ eſt: ꝙ nos ſepe in igne vide/
mus talem colorẽ in flãma eius quãdo fumus eleuatus ex
lignis ſuccẽdiṫ: ⁊ hoc fit quando ligna ſunt viridia ⁊ humi
da: qa tunc multe materie humide fumoſe miſcentur fumo
ignis: ⁊ quando ille ignis fit flãma: tunc apparet color vino
ſus illuminatus ſplẽdore alicuius lucis: ⁊ hoc etiã videṫ in
ortu ſolis vel occaſu: qa tunc ſepe videmus coloreꝫ ſolis eẽ
ſicut prune ſiue carbonum ardẽtium: aut etiã vehementio/
ris rubedinis: ⁊ illud quideꝫ accidit ex fumoſo humido va
pore multo qui aſcendit ⁊ attrahitur ad ſolem calore lumi/
nis eius: ⁊ eſt inter nos ⁊ ſolem: ⁊ ideo eadem de cauſa acci
dit color vinoſus in arcu demonis ſicut diximus ſupra.

¶ Cap. 18m. De cauſa q̃re ⁊ quando cito cadit iris: ⁊ de dif/
ferentia eius ad halo in colore citrino.

COlor etiam citrinus videtur in iride ⁊ eſt mul
tis modis eadem de cauſa que ſupra dicta eſt.
Sed cum ſuperior color incipit diſſipari ⁊ ver
gere ad citrinitatem p̃mo ⁊ poſtea ad albedi/
nem ⁊ inferior ſimiľr: tunc ſtatiꝫ diſparet iris:
⁊ non videtur amplius ⁊ hoc eſt ex fragilitate
materie in qua eſt arcus: vnde ſi non eſſet materia inſtabi/
lis: tunc colores iridis permanerent diu ſicut diu permanet
circulus qui corona vel area vocat̃ cuius ſupra fecimus mẽ
tionem: ſed accidit iridi ſubita diſparentia ſicut diximus: ⁊
tunc diſtrahitur ⁊ ſic id qd̃ ⁊ ſemicirculare fuit longum de/
ſcendens per albas ⁊ nigras virgulas ſicut perpẽdiculares
vel quaſi perpẽdiculares erectas in nube ſuper terraꝫ quaſi
faciens angulos rectos: anteq̃ etiam ſic diſtrahatur nõ cõ/
plet circulum: ſed potius videtur ſicut ſemicirculus vel mi/
nor portio ſemicirculi cuius inferius reddemus rationem.
Adhuc ⁊ alia cauſa eſt: quare non diu ꝑmanet iris ſicut diu
permanet corona: que halo grece vocatur. ſ. qa iris non eſt
materialiter ex vapore ſubtili quem in ſublimi continet ca/
liditas ſua. Sed potius eſt ex humido iam incipiente cade
re qd̃ frigiditas ſoluit in pluuiam: ⁊ ideo circulus qui conti
net ſolem ⁊ lunam ⁊ ſtellas diu permanet nõ autem iris: nec
eſt etiam ſicut humiditas aeris que facit circulum qui in co
lore eſt inter croceum ⁊ rubeum circa candelam quãdo flat
auſter: qa ſm veritatem illa humiditas: lꝫ reprimat̃ ad ter/
ram grauitate ſua: nõ tamen adhuc reſoluitur: ſed ſuſpen/
ſa teneṫ caliditate in aere: ⁊ circulus talis ex flatu auſtri cau
ſatus precipue in fine diei circa crepuſculuꝫ videṫ: quia tũc
vaporoſum humidum frigiditate noctis comprimiṫ ⁊ iſpiſ
ſatur vt videri poſſit: qd̃ non poterat viſu deprehendi quã/
do fuit rarum ex calore diurno. In nocte autem p̃cipue poſt
medium noctis vincit in eo frigiditas vel cõuertens ipſuꝫ
in aquam vel reprimẽs ad terram: ⁊ tunc iterum non adeo
frequẽter videreṫ. Illi autem qui vident tales circulos cir/
ca candelas ſunt precipue qui habent oculos humidos hu/
more fluente in pupillam: eo ꝙ in talibꝰ eſt duplex humiduꝫ
ſ. aeris ⁊ oculi cooperiuntur ad circulum: quia humiditas
oculi recipit radium candele: ⁊ colorat̃ radius in humido:
⁊ deinde reddit ipſum oculo in tali colore qui taliter recipit
ip̃m propter debilitatem ſuam: qa ſi non eſſet debilis ex hu
more videret lumen cãdele clarum ſicut eſt in veritate. Si/
milis autem circulus in figura: lꝫ non per omnia ſit ſimilis
in colore accidit in aere quãdo humiditas permixta fuerit
fumo inflãmato aſcẽdenti ex igne copioſo ⁊ agitato per ven
tum: ſed rotunditas tunc declinat parum ad nigredineꝫ: eo
ꝙ ex vapore hũido fumoſo multe ſunt partes terreſtres cõ/
buſte: que nigre ſunt ſicut fuligo: ⁊ tunc circulus cõtinẽs cã/
delam in colore aliquãtuluꝫ declinat ad colorẽ purpureũ: hꝫ
enim colorẽ citrinũ purpureſcentẽ aliquãtulũ: ⁊ hoc ideo: qꝛ
calor ignis candele nõ eſt oĩno clarus albus: ſed hꝫ fumoſuꝫ
humidũ inflãmatũ qd̃ declinat in purpureũ colorẽ aliquãtu
lum: ⁊ ideo color eius nõ videṫ in toto vinoſus: qa color de
candela rediẽs ex aere nõ eſt multus neqꝫ ſpiſſus: eo ꝙ non
multũ humidũ circũſtat eũ. ¶ Eſt autẽ attẽdẽdũ hic ꝙ iſte
ſermo Ariſt. eſt ꝓlixus ⁊ obſcurus ⁊ lucide ⁊ breuiter dicẽdo
cãm velocis caſus iridis eſt: qa gñatio eius eſt in mã iã ca/
dente: cũ enim p̃mo eleuat̃ vapor ſtat diu anteq̃ frigore ex/
pellat̃ calidũ eleuãs ⁊ ſpiſſeṫ in nubem: ⁊ cum eſt nubes diu
ſtat anteq̃ partes reſidere incipiãt ⁊ ſeparari per cõuerſio/
nẽ ad aquã: ſed cũ iã reſederũt partes ⁊ ſint cõuerſe nõ diu
poteſt eſſe vſqꝫ ad deſcẽſum pluuie: ⁊ qa iris gñatur in par/
tibus que iam deſcenderunt aquoſe ſub nubis concauitate
parum ſtat iris vſqꝫ ad pluuie aduentum: ⁊ hec cauſa eſt: ꝙ
quãdo videṫ iris preciditur in eadẽ hora pluuia futura: op
poſita v̓o cauſa eſt ꝙ circulus diu moratur: qa generatur in
vapore: qa diu permanet propter cauſam que dicta eſt: cum
ergo deficit iris mutat̃ ad colorẽ pallidũ ⁊ fiunt virge iter/
mixte in nube deſcendẽtes qd̃ ideo eſt: qa tũc cadit roratio
per guttas magnas: ⁊ ideo diſſipat̃ mã nubis: ⁊ fit in parti/
bus peruia ⁊ in partibus nigra: ⁊ ex illo videṫ nubes eẽ vir
gata perpendiculariter: omne enim concauum a quo cadũt
partes eius neceſſe eſt diſſipari ⁊ diſcontinuari: ⁊ ideo vbi
frigus abundat contrahiṫ ⁊ denigratur: ⁊ vbi plus cecide/
runt partes puia ⁊ pallens efficiṫ: qualiter autem citrinum
iridis differt a citrino circulorum circa candelas vel ignem
generatorum ex ſupradictis eſt ſatis manifeſtum.

Propter qd nõ diu ꝑmanet iris ſicut ꝑmanet corona.

Documentũ

¶ Cap. 19m. De exemplis per que probantur colores iridis
generari prehabitis de cauſis.

COlores autem iridis ex cauſis ſupradictis ge
nerari multis aſtruitur exemplis: quoꝝ vnum
eſt ꝙ quando nauigat̃ mare vel alia aqua be/
ne clara non lutulenta ⁊ remis eleuat̃ aqua et
radius ſolis reſplendet in aqua per remũ per/
cuſſa in ventre nauis generant̃ colores iridis:
⁊ circuli cõtinentis candelam hoc excepto ꝙ in circulo nõ vi
detur color vinoſus nigre rubedinis ſed purpureſcens ali/
quãtulum vt ſupra diximus: eſt autẽ cauſa huius ꝙ remus
in diuerſa tenuitate ⁊ ſpiſſitudine percutit aquam ⁊ eleuat

aquam:

aquam: in extremitate enim remus ꝓfundius percutit: ⁊ ſic ſemper minus ꝓfunde vſq; iuxta nauem: ⁊ ideo ꝓcedēs aq̄ de profundo ac tenui in parte vbi plus ⁊ ſpiſſior eleuatur viridem gignit colorem ⁊ in tenui parte rubeum ⁊ in medio croceum purpuraſcētem. ¶ Aliud exemplū eſt ꝙ ſi accipiatur aq̄ pura ⁊ aſpergatur minutiſſimis guttis leniter ⁊ tenuiter ita ꝙ nō cito cadat que aſperſio arabice vocatur ballebe ⁊ opponatur ſolis radio tali artificio ita ꝙ pars eius ſit in vmbra: et pars in radio videbuntur poſt aſperſionē illam in terra vel in pariete colores ſiles coloribus iridis ꝓpter obſcurū ꝑmixtum cum claro in ſpeculis guttularum rorationis illius: vñ cauſa in oībus his exemplis eſt vna: qa in vna aqua que ꝑcutitur per remos eſt ſicut in rorationē. ſ. ꝙ ſolis radij diuerſimode colorantur in aqua: ⁊ poſtea trāſeuntes per aquā illā ponunt colorem iſtum ſuꝑ corpora ſuꝑ que cadunt ex ſole: alia etiā exēpla nos ꝓbauimus ſepe de cryſtallo anguloſa longa cuius ſi pars teneatur in vmbra ⁊ pars in radio ſolis ⁊ reſultabūt clariſſimi colores iridis in terra vel in pariete oppoſitis: ⁊ ſilr fit in lapide qui ꝓpter cām dictā iris vocatur ⁊ generatur in mari rubro ⁊ in Germania in magna quantitate ⁊ eſt in colore vt cryſtallus ⁊ vt ſagonus. Seneca etiā dicit ſi vitrū bene album ⁊ puluꝫ lōgum fiat ⁊ anguloſum ſpiſſum in ſole ⁊ in vmbra predicto mō teneatur eodem modo colores generabit ⁊ in omnibus his vbi radius percutit ſuper ꝓfundius ⁊ ſpiſſius lapidis vel vitri ibi fit color viridis ⁊ i ſublimi: ⁊ in vno angulo vbi tenuis eſt lapis: generatur color rubeus multū clarus ⁊ in medio ceruleus generatur qui diuerſificatur ſm quātitatem ſpiſſitudinis medie inter angulum ⁊ maximam lapidis ſpiſſitudinem: iſti ergo colores in iride ſunt ex diuerſitate humidi aquei qđ deſcendit a nube.

¶ Cap. 20m. Quod colores iridis etiam ſunt in nubibus que ſunt ſub ſole licet non videantur.

In nubibus etiā que ſubtenduntur ſoli ⁊ ſi non ſtent ex oppoſito ſolis ſunt ſm rei veritatem iſti colores: licet non videri poſſunt clare in nubibus illis qđ ideo fit: qa nubes ꝓp multam diuaricationem radiorum repreſentantium ſiue ſplendentiū ſuper ipſos ex ſole videntur albe a nobis niſi ſint multum denſe: ⁊ tūc in circuitu videntur albe: ⁊ in medio nigre nec pōt in eis ꝓpter claritatem ſolis alius color diſcerni. Si aūt opponatur aque alicui ſtanti ſicut ſtagno vel ēt ponatur contra nubes vas nigrū in quo ſit aqua clara vel oleum: tūc in illo vaſe ſicut in ſpeculo reſplēdent nubes: ⁊ vidētur in ſpeculo illo colores iridis obſcuri ⁊ cōfuſi ⁊ inordinati: ⁊ hoc eſt ideo qa in celo nō cōprehendit viſus in veritate totū qđ eſt in nubibus ꝓpter claritatē que eſt ex radijs ſolis ſuper nubem que obtegit colores ⁊ diuaricat viſum. Sed in ſpeculo eſt minor claritas: ⁊ viſus nō eſt diuaricatus ſed potius adunatus in nigredine aque vel vaſis in quo eſt aq̄. Tali etiā experimēto videtur luna icidere ſoli tēpore eclipſis ſolis que in celo videri nō poteſt. Fortaſſis autem aliqs obijciet dicens ꝙ nō debent tot colores videri in nubibus celi. Non enim ibi videtur eē niſi lux ⁊ vmbra: lux aūt de ſe non facit in diaphano niſi colorē albū: vmbra autē cum priuatio luminis ſit nullum colorem cōſtituit: ergo cū albo non eſt extremū qđ faciat medios colores: ⁊ ita nullus rubeus nullus viridis ⁊ nullus croceus eē debet: qa etiam in inferioribus ea que cōponuntur ex duobus extremis non cōſtituerentur ſi vtrūq; extremorum nō poneretur in eē. Amplius aūt in nubibus que ſub ſole ſunt non videntur eē tales colores: quia nobis non apparet niſi inferior ſuperficies iſtarum nubiū: ⁊ illa nihil habet de radijs ſolis: ergo ex diuerſa participatione radiorum non conſtituūtur ibi diuerſi colores: cū tamē ſupra dictū ſit ꝙ omnes colores qui ſunt in ſuperioribus cōſtituantur diuerſa radiorum participatiōe. Adhuc aūt ſi ſolis claritas obtegit colores ne appareant in nube: ergo etiā obtegit eos ne immutent ſpeculum: qa id qđ diuaricatū eſt ſplēdore nō bene apparet in ſpeculo. Adhuc dicemus ꝙ colores ſuperiorum oēs ſiunt ſm diuerſam lucis participationem a vapore ⁊ nube aſcēdentibus vel deſcendentibus: ⁊ licet ibi non ſit nigrū cum albo cōſtituens colores nubiū: tamē eſt ibi ſpiſſum ⁊ rarū que diuerſimode in profundū ſui lucē ſuſcipiūt: ⁊ lux ſola per modū qui dictus eſt ſuſcepta ſufficit cōſtituere colores ſm ſuum eſſe formale qđ habent ab actu lucis: ⁊ qa eſſe materiale perfectū nō habēt: ideo colores nubium non permanent niſi luce preſente ⁊ ipſa abſente deſinūt niſi forte aliquem habeāt debilem colorē ex claritate ſtellarum. In nocte enim non videtur in nubibus niſi color fuſcus ꝓpter abſentiam lucis cauſatus. Ad aliud autem dicimus ꝙ nos ſub ſole videmus vnā partē nubis nobis oppoſitam in qua tñ diuerſi colores obſcuri ſunt: eo ꝙ puia ſit plus ⁊ minus ꝓp qđ etiā tales colores obſcuri ſunt: ⁊ q̄ſi pāno ſubtili peruio tecti ⁊ reſultant ſicut pictorum color inferior per ſuperiorē puluꝫ. Nec eſt verum oīno ꝙ ſol claritate ſua tegit colores illos ſed potius diuaricando viſum aſpicientis facit viſum debilē ne videre poſſit diſtictos eos a corpore qđ nō ſit in ſpeculo aque oppoſite: ⁊ ideo in illo clare videtur.

¶ Cap. 21m. De ordine ⁊ diſpoſitione colorum iridis in nubibus albis ⁊ nigris qui ſunt vinoſus viridis ⁊ mixtus.

Iam ante diximus oēs colores arcus qui vocatur iris ⁊ ſunt tres vel q̄tuor ⁊ nō plures. Sunt enim color vinoſus ⁊ viridis ⁊ tertius qui cōmixtus eſt inter albū ⁊ citrinum aliquādo plus declinās ad vnum: ⁊ aliquādo plus declinās ad alium. Sūt aūt ſic ordinati vt vinoſus ſit extriſecus in iride occupans maiorē arcū: ⁊ hoc ideo: qa radius ſolis pyramidaliter egrediens tangit in arcu pyramidis ibi ſubiectū iridis rotūde ⁊ ſemicirculariter ⁊ ex diuaricatione refracti ſepius radij multiplicatur ibi lumē in humido fumoſo: qđ eſt humidū rotundū ſicut ſuperficies globi ſecti ꝑ mediū: ⁊ ideo talis ibi color vinoſus ſemicircularis reſultat: deinde in medio arcu ſeqtur color medius q̄ſi cōmixtus ex pluribus coloribus per modū quē determinauimus: ⁊ poſt illum in inferiori parte arcus ſequitur color viridis: cōmixtus autē color maioris latitudinis eſt aliquādo q̄ꝫ extremi ita ꝙ forte ſolus tenet medietatē latitudinis iridis ⁊ eſt albedo pallens in medio: ⁊ ſub ipſa citrinitas verſus iridem inferius ⁊ cā ordinis iſtorum colorum ſupra eſt a nobis aſſignata. Quāuis aūt taliter ordinati ſint colores ⁊ tale ſit eſſe eorum vt diximus: tamē ſm diuerſitatē nubiū in quibus refulgent irides aliquātulum etiā variatur color: qa in nube multum nigra color medius inter rubedinē ⁊ viriditatē videtur eſſe cōpoſitus ex vtriſq; declinās in medio ad albedinē: ⁊ ideo habet aliqd participationis cū vtroq; cōparatur ad vtrūq;: qa ſupra purpureſcit et inferius vireſcit ⁊ in medio pallet: viriditas aūt talis nubis eſt obſcurior ſolito quaſi declinās ad colorē porri perlucidū. rubor autem videtur eſſe ſanguineus obſcure perlucidus: qñ autē videtur iris in nube alba: tunc eodē modo ordinantur colores ita ꝙ rubor ſequitur medium in loco ⁊ in claritate ⁊ eſt ſicut rubigo eris perlucida ⁊ rubor eſt ſicut tenue vinum clarum perlucidum ⁊ medius valde pallens.

¶ Cap. 22m. De diſpoſitione iridis lune.

Arcus vero demonis qui videtur ex luna nō eſt in coloribus ſilis iridi: qui ſit ex ſole: qa iris lune videtur albus: cuius cām tāgit Ariſt. dicēs ꝙ ideo videtur: qa videtur per noctem que eſt tenebroſa: ⁊ lumē in nocte tenebroſa videtur valde candidum ⁊ album valde luminoſum ⁊ vehementis albedinis. Eſt autē omni homini dubiū de dicto Ariſt. qa cum diuerſitas colorum in iride non cōſtituatur niſi ex diuerſa luminis participatiōe a nube aquoſa ⁊ lumen lune ſit in nocte: ⁊ nubes que percipit illud videtur iris lune diuerſorum colorum eſſe debere quēadmodū iris ſolis. ¶ Adhuc aūt id qđ aſſignatum eſt pro cā non eſt cā eſſentialis. Sed potius maioris apparentie albedinis: qa albū iuxta nigrum poſitū magis apparet album: ⁊ ita lumē apparet magis clarum iuxta obſcurum. Sed tamē non ex hoc cauſatur ſuum eſſe. ¶ Adhuc autem nubes que ſublimes ſunt ſuſcipiētes lumen lune accipiunt diuerſos colores iridis ſicut ſupra oſtēdimus: ergo videtur ēt nubes oppoſita lune diuerſos colores debere recipere. Teſtificatur tamē viſus dicto phi qa abſq; dubio iris lune albus ad modum lactis in nubem fuſi apparet. Dico ergo ꝙ qa iris non apparet niſi de nocte frigus noctis inſpiſſat nubē ita ꝙ videtur valde nigra: que ꝓp hoc ꝙ ſpiſſa eſt nō in profundum ſui recipit radios lune: ⁊ etiam qa lumē lune debile ē nō penetrat vſq; in ꝓfundū nubis: ⁊ ideo etiā qa nō eſt multi caloris non diſſoluit partes nubis vt habeat introitum in interiora nubis ⁊ his de cauſis diffunditur in exteriori ſuperficie nubis ⁊ efficitur candidū: ⁊ eſt nō cōtinuum bene ſed habet ſub-

nigras lineas ſemicirculariter ímixtas: que tamẽ ſunt ſicut ſi ſint albore ſuperducte per quẽ apparent: ⁊ ideo non efficiť ibi niſi color albus: nõ enim cõſtituiť rubeus niſi ex imixtione lucis in ꝓfundũ humidi fumoſi: nec viridis cõſtituiť niſi lumine tranſeunte in ꝓfundum humidi aquei vt diximus: ⁊ taliter in ꝓfundũ nubis nõ ſerpit lumẽ lune pp cauſas q̃s diximus. Cã aũt quã aſſignat phs abſq; dubio nõ eẽntialis eſt niſi intelligať obſcuꝝ noctis cũ frigido cõdẽſante nubẽ ⁊ prohibẽte ingredi lumen lune per modũ quẽ dixímꝰ. ¶ Eſt aũt ſciendũ ꝙ quotienſcũq; iris lune apparet ꝙ ſignat tẽpeſtatem longã ⁊ aurã inſtabilẽ qa raro apparet niſi cũ magna mã humoris ẽ ex vẽto qui eſt iter auſtralẽ ⁊ occidẽtalẽ ⁊ cuꝫ luna fuerit valde meridionalis ſicut diximus ſuperius.

¶ Cap. 23m. Quare iris eſt ſicut ſemicirculus vel portio minor ſemicirculo.

Et qa iã diximus iridẽ ⁊ qualitatẽ coloꝝ eiꝰ cãꝫ vniuſcuiuſq; aſſignãtes: dicamus nũc q̃re non videť plus medietate circuli ⁊ raro ꝓuenit vſq; ad circuli medietateꝫ: ſꝫ frequẽter eſt portio minor ſemicirculo. Dico aũt ꝙ cã illius eſt: qa illud qđ ex ſole relucet in nube eſt radius pyramidalis medie rotũditatis vel partitiõis minoris pyramidis egrediẽtis de ſole: ⁊ iõ cũ iris ſit ſpeculũ pyramidis ſolis vel lune videť iris ſicut ſemicirculus vel portio mior ſemicirculo. Hec aũt cã aſſignata a phõ itelligiť ex parte cauſe efficiẽtis: qa cũ lumẽ emiſſum a ſole ſit pyramidale: pyramis hec ſole exiſtẽte in medio celi directe ſtat ſup terraꝫ qñ ſol eſt in equinoctio vel vltra in ſignis aqlonaribꝰ: ⁊ ideo in meridie nunq̃ apparet arcus demonis. Quãdo aũt eſt ante meridionalẽ vel poſt circulus luminis pyramidalis egrediť in parte vna: ⁊ quãto ſol plus recedit a pũcto ſigni circuli meridionalis tãto arcus lumini pyramidis ſue plus erigitur: ⁊ cũ eſt in oriẽte vel occidente ita ꝙ ſi linea a ſole duceretur ſm rectitudinẽ tãgeret pũctũ ⁊ cẽtrũ terre ⁊ punctũ occidẽtis: ⁊ tũc pyramidis medietas erigiť ſup terrã: ⁊ ideo tũc iris apparet ſemicircularis: nec vnq̃ ſemicircularẽ põt excedere quãtitatẽ pp eãdẽ cãm: cũ eni pyramidis diameter tũc ſit axis trãſiẽs a ſole per orientẽ ⁊ occidẽtẽ erit reſiduũ circuli baſis pyramidis ſub terra: cũ aũt ſol plus eleuať circulus pyramidis plus ad terrã depꝛimiť: qa conus pyramidis eſt in ſole: ⁊ qa conus pyramidis erigiť tũc circulus baſis pyramidis depꝛimiť ⁊ ecõuerſo: quãdo conus depꝛimiť circuluſ baſis eleuať: cũ ergo nihil figureť in ſpeculo niſi qđ opponiť ei ⁊ ꝓcedit per actũ lucis ad ipꝫ nõ põt in roꝛatiõe depigi circulus pyramidis niſi qñ ex oppoſito eius erigiť ⁊ imutando per aerẽ ꝓcedit ad nubis roꝛationẽ: nunq̃ aũt erigiť contra nubẽ niſi quãdo ſol a meridionali recedit linea: g̃ nunq̃ poteſt fieri iris niſi añ meridiẽ vel poſt: ⁊ quãto plus eſt añ vel poſt erit iris maior: ⁊ quãto minꝰ eſt añ vel poſt erit iris minor: ⁊ ſilr eſt de linea exñte in linea meridionali vel ante vel poſt ad iridẽ lune cõſtituẽdũ. Si aũt queriť q̃re nõ cõſtituit iridẽ circuli perfecti in radiãdo ſuperius nubis in nube etiã que eſt ſub ſole leue eſt ſoluere per antedicta: qm̃ nubes nõ hꝫ roꝛationẽ ſemiſperalẽ in ſublimi eius: ſed in iferiori parte eo ꝙ graue reſidet deoꝛſuꝫ: ⁊ ideo ſupꝛa nubeꝫ nõ põt eſſe iris ſꝫ ſub ipſa: ⁊ qa ſub ipſa nõ eſt depꝛimiť ibi lumẽ ſolis: niſi quãdo ꝓcedit ad ipſaꝫ: nunq̃ aũt ꝓcedit ad ipſaꝫ niſi qñ erigiť pyramis luminis ſolaris ſole declinãte a meridionali linea vel añte ad ipſaꝫ vt diximus: eſt eni hec nã figurarũ ⁊ formaꝝ quas abſtrahit lux qđ nunq̃ ipꝛimiť viſui vel ſpeculo niſi lux abſtrahẽs ea ꝓcedat ad viſuꝫ vel ſpeculũ ſicͭ in libꝛo de ſenſu ⁊ ſenſato hꝫ ꝓbari: ⁊ ideo quãdo ſol opponitur roꝛatiõi que eſt ſub nube fit iris: ⁊ nõ alijs tẽpoꝛibꝰ: ⁊ hoc ẽ ante lineaꝫ meridionalem vel poſt ipſam coniunganť: g̃ hec cauſa rotunditatis ⁊ quantitatis iridis cũ ſupꝛadicta: ⁊ tũc ſcietur perfecte qa ſupꝛa aſſignata eſt cauſa mãlis ex figura roꝛationis ⁊ hic aſſignata eſt cauſa efficiens ex figura ⁊ mõ erectionis ⁊ depꝛeſſionis luminis pyramidalis ſolis.

¶ Cap. 24m. Ubi ſm ſitum hemiſperij apparet iris.

Nunq̃ aũt apparet iris in parte meridionali in hemiſperio: ⁊ hoc ẽ iõ: qa ſol nõ dclinat ad aqlonẽ niſi ꝑ. 24. gradus fere ⁊ talis dclinatio coni pyramidalis nõ eleuat circulũ baſis pyramidis v̉ſus meridiẽ: ⁊ iõ ſm antedicta nunq̃ apparet arcus niſi in plaga meridionali. In hyeme aũt currit ſol i ſignis meridionalibꝰ ⁊ declinat ad meridiẽ a linea equinoctiali ꝑ. 24. gradus fere cui ſi addať latitudo climatis ſeptimi cuiꝰ latitudo ẽ a circulo eqnoctiali. 48. gradus erit declinatio tota ⁊ ꝑfecta. 77. gradus fere i q̃rta dclinatiõe neceẽ eſt eleuari arcũ circuli pyramidis ſolis v̉ſus aqlonẽ: ⁊ ideo ſi ſint ibi nubes roꝛãtes ex oppoſito ſolis neccĩ reſplẽdebit iris ibi v̉ſus aqlonẽ. Si eni ſol eẽt i polo meridionali: ⁊ totꝰ circulus pyramidis ſolis videreť i. 360. gradus ſiue partes tũc eleuarenť de ꝑtibꝰ pyramidis. 180. ꝑtes v̉ſus polũ aqlonarẽ: g̃ qa deficit ſol a ꝑfecto deſcẽſu i polũ auſtralẽ qñ ẽ i pũcto capitis Capꝛicorni. 18. ꝑtes que ſunt. 5. ps. 90. partiũ q̃s tenet q̃rta ps circuli coluri que ꝓtẽdiť ab aqlonari circulo i polũ auſtralẽ eleuabunť necio q̃tuoꝛ partes de. 5. partibꝰ ſemicirculi pyramidaliſ v̉ſus nubes aqlonares: ⁊ he quatuoꝛ partes ſũt. 72. ꝑtes: ⁊ in tali declinatiõe fit reflexio ſpeculi ⁊ iridis. Sicut autẽ diximꝰ de climate octauo vel ſeptimo ita ꝓpoꝛtionalr exiſtit in alijs climatibꝰ: ita ꝙ ſemꝑ tãto eſt eleuatio mior quãto climatis latitudo fuerit maioꝛ: tñ puto ꝙ illis q ſũt in climate ꝑmo ⁊ ſcđo vix vnq̃ appet iris in aqlone: nunq̃ aũt alicui habitãti quartã aqlonarẽ terre põt apparere arcus i meridie: qm̃ iſta ꝓbatio viꝫ hꝫ demõſtrationis geometrice quã hic diximꝰ: ⁊ hec ẽ cã qđ Ar. dixit ꝙ i iride nãlis dꝫ ſcire qa ⁊ geometer dꝫ dicere pp qđ. Sciaſ autẽ: ꝙ cũ ſol ẽ in meridie tũc pñt appere duo arcus ſil: vnus. ſ. di recte in aqlone qui appebit in meridie: ⁊ alter v̉ſus pũctum occidẽtis ex obliquo ſolis pp curuitatẽ oꝛizõtis ad ſolẽ cuꝫ ſol oꝛiť: vl̃ i meridie qa i meridie nõ multũ diſtat a loco vbi oꝛiť in oꝛiẽte ſꝫ ad occidẽtẽ multum regnat: ⁊ hoc ẽ qđ dicit Ar. ꝙ duo irides pñt apparere ſil ⁊ nõ plures: hoc aũt ꝓbať ſicut añ ꝑ exaltationẽ pyramidis lumis ſolis: cũ enim illa ſit obliq̃ aliquãtulũ duas hꝫ reflexiõeſ. ſ. directã ad aqlonẽ vbi apparet iris magnꝰ: ⁊ obliquã ad occidẽtẽ vbi appet ꝑuus: ſꝫ nõ ad oꝛiẽtẽ: ⁊ hec fuit ſnĩa magnoꝝ quoꝛũdã viroꝝ lꝫ ꝓbabile ſit tres irides ſm hoc poſſe appere duos oblique ad oꝛiẽtẽ ⁊ occidẽtẽ ⁊ vnũ ad aqlonẽ: ⁊ qdã alij dixerũt ꝙ ſermo Ar. nõ itelligiť ſic: ꝙ ſil duo irides appareãt in eadẽ hoꝛa ſꝫ in vno die in diuerſis ſitibꝰ hemiſperij: vnꝰ in aqlone ſicͭ iaꝫ dcm̃ eſt: ⁊ alius in oꝛiẽte quãdo ſol eſt eadẽ die in occidente. In mane aũt poſſet apparere bñ ſm modũ reflexiõis ad occidẽtẽ. Sꝫ in hyeme in mane ſũt nubes dẽſe: ⁊ iõ vix ſerenať ſol ad hoc vt faciat reflexionẽ in occidentẽ qđ ſi faceret illuc reflexionẽ nubes ſũt denſe pp frigus noctis ⁊ nõ recipiũt lumen intriſecus ſui ſicͭ faciũt in ſero qñ tota die egit in eas caloꝛ diurnus. Sũt aũt alij q itelligũt ſermonẽ Ar. de eadem nube dicentes: ꝙ duo arcus videnť in eadẽ nube ⁊ raro plures: qa nõ põt i eadẽ mã multa fieri diuiſio ſubtiliũ ⁊ groſſarũ partiũ roꝛãtiũ: ſꝫ caloꝛ foꝛtioꝛ ⁊ minus foꝛtis facit i diuerſis diſtãtibꝰ partibꝰ duas diuiſiones ⁊ raro plures. Poſſunt tamen apparere arcus tres vel plures ex cã que ſupꝛa eſt determinata: ecce hoc eſt qđ dicunt diuerſi ⁊ infra dicemus adhuc aliam ſnĩam eiuſdem ⁊ eligat quilibet qđ voluerit. Arcus autẽ iridis videť eſſe in occidẽte ⁊ oꝛiẽte pp cauſas q̃s diximus: ⁊ videť in medijs locis maioꝛ ⁊ minoꝛ ſm ꝓpoꝛtionem eleuationis pyramidis luminis ſolis vel lune. Hec autẽ oĩa ꝓbãtur geometrice modo ſupꝛadicto: ⁊ ideo aliter exponentibus locum iſtum non eſt credendum.

¶ Cap. 25. De tempoꝛe in quo apparet iris.

Uidetur aũt arcus demonis poſt equinoctiũ autũnale ad aqloneꝫ aliquando vt diximus eo ꝙ tũc ſol declinat ad meridieꝫ. In tẽpoꝛe aũt feruoꝛis in eſtate qñ dies ꝓlõgať ſup noctẽ nõ videť in meridie: ⁊ cã huiꝰ eſt: ꝙ ſol tũc non accedit ad Zenith capitũ nr̃oꝝ: ⁊ cuꝫ baſis pyramidis luminis ſolaris nõ eleuať v̉ſus meridiẽ: ⁊ iõ non fit ibi iris: cũ auteꝫ obliquať ad meridiem in hyeme tũc eleuatur baſis pyramidis verſus aquilonẽ: ⁊ accedunt nubes eleuantes in aqlone que ſunt iter ſolẽ ⁊ partẽ ſeptẽtrionalẽ: ⁊ ideo fit ibi arcus: quando autẽ ſol mediat oꝛbem ſiue mediat ipꝫ ſm modum declinationis ſolis: ⁊ hoc fit quando eſt in linea equinoctiali in capite Arietis vel Libꝛe ſiue mediet cũ ſm motum pꝛimi mobilis qui eſt motꝰ diurnus: ⁊ hoc fit oĩ die quando tangit lineam circuli meridionalis: tamen non poteſt fieri iris in aliqua parte mundi quãdo tunc baſis py-

ramidis

pyramidis luminis solaris in circuitu stat super terras: & ideo nō resplendet in vna parte plus q̃ in alia: & ideo nusq̃ potest fieri arcus sicut pꝫ ex antedictis: opꝫ enim eleuari pyramidis basim in aliqua parte cōtra nubem & aliā partē eiusdē basis iacere super terrā si iris debeat fieri: vtrū aūt iris fiat in estate in meridie lꝫ nō nobis fiat dubiū est valde: q: tanta est declinatio solis ad aquilonē quāta ad meridiē: & ideo climata distinguibilia sunt in quarta meridiana sicut i quarta aquilonari: & si tunc latitudo meridiana addatur declinationi solis: q: quādo est in capite cancri necessario iris fiet in meridie per demōstrationē perspectiuā: & hoc ego credo verū eē: sed nos nō videmus ideo q nubes in meridie vltra equinoctialem nunq̃ eleuatas videmus: q: etiā cū iris apparet habitantes vltra tria milliaria raro vident eā: posset tamē dici si credimus mathematicis q quarta meridiana nō hꝫ nubes eo q breuitas diametri solis cōuertitur ad partē meridianā que facit eam inhabitabilē pp calorē sicut expeditum est in libris precedentibꝰ. Sed tūc nō ipedietur ibi generatio iridis per se sed per accidēs. s. q: aque nō sunt ibi nubes: & iō primū verius est: & hoc est qd intendit phus sicut dicunt phi. In vespera āt & meridie omni tēpore anni pōt apparere iris in nube opposita sicut diximus sepius. Est aūt obseruādum q nunq̃ fit in nube ascēdēte iris: etiā si ex opposito eleuetur contra solem. Sed semper in nube ascendente iride: q: nubes ascendens nō rorat: sed descendens vt dictū est: fit etiā iris quādo est in parte serenum & in parte nubilū: q: ex parte solis vel lune oporteret esse serenum: q: aliter non exiret lumen a sole per hemisperium: & ex parte iridis est nubilum q: aliter iris non haberet subiectum sue generationis: oportet etiam locum nubis esse a vento quietū: q: aliter nō eēnt plane partes perspicui sed per ventum vna inundaret super aliam: & non posset esse imago solis in roratione inquieta. Scias etiam q lꝫ roratio sit subiectum iridis non tamē ros est subiectū: q: in ipso nunq̃ depingitur iris: eo q materia eius nimis sit subtilis: & ideo non descendit nec adeo cōstāt partes eius que globum vel semiglobum efficiant: q: cadit sparsim & parum in loco vno.

¶ Cap. 26m. Et est digressio declarans sententiā Auicēne & Algazelis & Nicolai peripathetici de iride.

His que predicta sunt fere per omnia concordāt Auicēna & Algazel & Nicolaus peripatheticus in dictis eorum. Algazel enim in physica sua ponens per omnia sensū Auicēne de iride sic tradit: si aer fuerit humidus factus per pluuiā & humiditas habuerit aliquātulum nitoris fiet aer sicut speculum: quē qui intuebitur cum sol fuerit ei post dorsum videbit solem in illo aere sicut videt solem in speculo. Sed si cōiungitur illa lux cum vapore humido generatur ex eo iris tricolor in quo aliquādo non erit color medius: & tūc erit circularis ita vt elongatio partiū eius a sole fit vna: speculum enim nō facit videri formā nisi cū fuerit proprius situs vel cōparatio inter videntē & visum de quo tractatur in scientia de aspectibus. Circulus aūt ideo nō perficitur: quoniam si perficeretur vna pars eius caderet super terrā: eo q sol est post dorsum videntis sicut axis versus illum circulū & est parum eleuatus a terra: vnde si fuerit ante meridiem videbitur iris in occidēte. Si aūt post meridiem videbitur in oriente. Si aūt in medio celo fuerit sol: tunc nō pōt videri nisi paruus arcus & in hyeme si cōtingat & circulus circundans lunam fiet etiā ꝓpter huiusmodi causā: aer enim medius inter visum & lunam nitidus & humidus est: vnde videtur luna in medio eius in quo medio si esset speculum videretur luna vel id qd videtur in speculo ab eodem loco. Si aūt eēnt specula in circuitu visus: & essent posita ſm illum situm videretur res in vnoquoq̃ illorū speculorū. Si autem supposita essent soli speculo tunc videretur res in toto: tunc ergo videretur circulus sine dubio. Mediū autē iridis frequenter in tenebrosis videtur: eo q vapor medius subtilis est: q: cū appropinquat lucido desinit: & fit talis qui nō videtur: cum vō elōgatur ab eo fit visibilis: neq̃ est sicut puluis qui videtur in radio solis non in vmbra: sed est sicut stelle que occultantur in die & apparent in nocte & videtur mediū circuli ꝓpter hoc tanq̃ sit vacuum a nube: hic autem circulus aliquando contingit a frigiditate aeris quāuis non sit ibi pluuia: eo q non contingunt propter frigiditatem in aere: aliquando humiditates in quibus est puluis nec fumus que prohibeant nitorem illius aeris. Ecce sententia Auicēne per verba Algazelis sui abbreuiatoris posita: que cū superiori modo concordant: dicit enim generari iridem in humido rorationis vel aeris frigidi: eo q frigus inspissat aerem & facit confluere humidū aeris per mediū humidi aque: dicit enim iterū esse speculum solis vel lune: & notabile est qd dicit q generatur in tali situ contra solem q si perficeretur circulus & duceretur linea a solis puncto per centrū circuli iridis: q illa linea esset axis circuli & si sibi supponeretur speculū in illo sol resultaret in circuitu. Qd aūt resultat imago splēdoris eius & sibi supponerentur specula magna bene terminata & in altera parte extincta in quolibet illorū videretur res tota hoc est sol & egressus pyramidis splendoris eiꝰ. Addit aūt qd ante nō est habitū: q intermedia capedo iridis frequēter videtur vacua: quasi perula & alba pallescens propter subtilitatē vaporis in parte illa: cuiꝰ causa nō est alia nisi q: per calidū aeris iuxta terram existentis frigidum circulare expellitur: & ideo circa illud circularem vaporis operatur spissitudinē in qua resultat iris cum sol fuerit ei oppositus. Sententia autem Nicolai peripathetici de iride est: q vapor eleuatus de terra fit spericus eo q eleuatur de terra sperica & sursum frigore coagulatur cui cum sol opponitur iris in eo generatur: nihil enim aliud vt inquit facit iridem apparere nisi nubem concauā & arcualem sursum apparere per reflexionem solis oppositi in circuitu illuminatā: vnde iris verissime dicitur speculum solis. Diuersitas aūt coloris est ex diuersitate partiū nubis: quoniā vbi sunt grosse partes terrestres combuste cū humido imixto color rubeꝰ resultat sicut coloratur flāma in lignis grossis & viridibus: vbi autē est humidū aquosum multum apparet viror: & vbi est mā tenuis & aquea apparet albus sicut est videre in luna que ideo nō radiosa apparet q: tenuis est substantie. Dicit etiā q dicitur iris arcus demonis eo q nō nisi a demone hoc est a sciente & perito scitur: q: demon grece latine interpretatur sciens. Duos aūt irides dicit fieri & nō plures: q: a duobꝰ luminaribus fiunt. s. sole & luna: sole enim existente in occidente pōt esse arcus in oriente: vbi frequētissime videtur: & si tunc luna fuerit multū australis in pūcto capricorni vel circa hoc prope ante vel post existēs pōt fieri iris in aquilone. Dicit etiā iridem in nocte nō apparere eo q lumen lune sit debile: & non eleuat vaporem subtilem: sed potius excitat grossum qui circa terram manet & infrigidat corpora propter quem effectum etiam luna frigida esse pronuntiatur & in illo vapore arcus non figuratur. Dicit etiā q arcus lune vehemens significat incendium ex spiritu adurente. Addit etiam illum qui piam matrem que vna pelliculiarum est cerebri veniens ad tunicas oculorū inficit esse hunc humorem cholericum: & hic humor peruenit ad vueam oculi: & deinde ad humorem crystallinū & inficit humor ille humorem crystallinum periferialiter: & ideo ea que vident videntur in eis q sint quasi citrinum circa se habētia circulū: & similiter cōtingit in habentibus molles oculos respicientibus ad lunam eo q lumen lune diffundit se in humore oculi mollis & indicatur ideo ibi eē circulus circa visibile vbi nullus existit. Ecce hec sententia est que dicitur Nicolai peripathetici. Quā ego nequaq̃ approbo: q: ratiōe caret in multis: q enim fit in nube concaua circulus in concauitate ipsa generatus superiores rationes ostenderūt impossibile esse. Si autē est sub nube concaua vt diximus supra nihil ad arcuositatem iridis operatur concauitas. Qd autem de coloribus dicit stare potest tolerabiliter: & tamē non satis dicit: qd vō dicit ideo dici arcū demonis: q: nō nisi a sciente & perito sciatur nō habere veritatē ostendunt in principio de iride dicta. Illud aūt qd dicit q duos irides dicāt antiqui ideo q: a duobus fiant scilicet sole & luna nullam prorsus habet veritatem: q: iris lune nunq̃ videtur per diem: & qd ipse dicit iridem lune nunq̃ apparere per noctem falsum est per experimentum & Aristo. & omnes peripathetici contra dicunt. Similiter absurdum est: q iris lune sit signū siccitatis & caumatis & cōtra oēs auctores qui tradūt significare iridē lune instabilitatē aure & tēpestates lōgas pp causas quas supra diximus: nullo enim modo credēdū est q iris lune generetur in humido subtili fumoso sicco: sꝫ potius i grosso spisso aqueo:

Snia Nicolai pipathetici de iride.

Impugnatio.

Quid lūe iris pretendat.

propter hoc enim ſeda dicta inuenſuntur in libro illo qui dicitur queſtiones Nicolai peripathetici. Conſueui dicere ꝙ Nicolaus non fecit librum illum: ſed Michael Scotus qui in rei veritate neſciuit naturas: nec bene itellexit libros Ariſtote. Hec ergo ad preſens de iride dicta ſunt.

¶ Cap. 27m. De ꝑpēdicularib⁹ lineis circa ſolē apparētib⁹.

In pħo aūt. 3. metheoroꝝ capi. 2. ꝟſus finē ibi. Eaſdē eni dictis cauſas exiſtimādū. 2. de paralellis ⁊ virgis ⁊c.

APparent autē circa ſolem aliquādo linee que vulgo funes tentorij ſolis dicunť: ⁊ vocanť perpendiculares eo ꝙ ſupra terrā videnť quaſi angulos rectos facere: lȝ cōiunganť verſus corp⁹ ſolis: ⁊ dicunť ab alijs pħis virge ⁊ ſunt iſte virge frequētes in occidēte ⁊ poſt hoc frequētius in oriente: ⁊ ſunt ſigna pluuie future in ꝓrimo: ⁊ ſunt diuerſoꝝ coloꝝ aliquādo ſicut iris: ſed colores ſunt obſcuri quaſi per tenuē pānum viſi: frequētius tn̄ habēt duos colores. ſ. nigrum ita ꝙ fuſcus dicіť niger: ⁊ albū quē in nubib⁹ palliduȝ vel liuidū vocamus. Sunt aūt a duob⁹ laterib⁹ ſolis hoc modo: ꝙ cū ſol ſit verſus occidentē diſponunť linee iſte a meridie in aquilonē: ⁊ ideo latus meridionale ſolis ⁊ ſimiliter latus aquilonare hȝ lineas iſtas: eodem aūt modo eſt cum ſol eſt in oriente: ⁊ ideo nō ſunt ſup ſolem verſus altitudinem linee meridionalis: ſiue ſol ſit ad orientē ſiue ad occidētē neqȝ ſunt ſub eo directe deſcēdentes ad terrā: neqȝ ſunt ēt ſub eo quaſi tracte a corpore ſolis verſus occidentem: qn̄ poſt meridiem eſt ſol verſus occidentē: aut verſus orientē qn̄ ſol ante meridiem eſt verſus orientē. Sed ſicut dictū eſt ſunt a duobus laterib⁹ ſolis diſpoſite ſm latitudinē nubis verſus meridiem: ⁊ verſus aquilonē deſcēdentes a ſublimi ad terraȝ: nunꝙ̄ aūt videnť niſi cū ſole ⁊ frequētius in occidēte: rarius aūt in oriente: qn̄ aūt ſol mediat orbem tangēdo lineā meridiei ſm motū ſuū diurnū tunc aliqn̄ lȝ raro videnť virge iſte ad duo latera ſolis diſponi per longitudinē deſcēdēdo: hoc eſt verſus orientē ⁊ verſus occidentē ⁊ ex vtraqȝ parte dilatatur nubes ab aquilone in meridiē. ¶ De expertis ēt eſt ꝙ ſemel in loco qui nominať Perſenius viſa eſt perpendicularis ignea orta ex ſole ex vtroqȝ latere ipſius i medio orbis: ⁊ permāſit cū eo vſqȝ ad occaſum: cauſa autē iſtoꝝ facillima eſt ex prehabitis q: nubes calore ſolis trahiť verſus ſolē precipue nubes rara ꝙ̄ȝ calore diurno ſol eleuauit: ⁊ ideo qn̄ diu ſol egit in veſpera tunc multiplicantur nubes qn̄ ſol non eſt adurens. ſ. vapores: q: autē ſol tunc declinat minuitur calor eius: ⁊ ideo tūc ſpiſſanť nubes circa ipm: ⁊ reſoluunť ⁊ ex diuerſa participatione radioꝝ eius generanť oēs colores: de quib⁹ ſupra eſt expeditū precipue tn̄ albus ⁊ niger. niger quidem ꝑꝑ frigus cōprimens: ⁊ albus ꝑꝑ ſubtile aqueū illuminatū: ⁊ q: calor leue nubis ad ſe trahit ideo exaltatur nubes in vna parte a terra: ⁊ ex ſolutiōe que iam ſit i nube in aquā deprimitur in altera parte ſup cuius latus vnuȝ diffunduntť radij: ⁊ ideo linee deſcēdunt in nube ſicut extēſi funes in tentorio: cū aūt flat auſter: ⁊ eſt humidus aer valde ⁊ ſpiſſus vndiqȝ: tunc poſſibile erit hoc accidere per totā diem: ⁊ tunc in meridie videnť extendi funes iſti ex vtraqȝ parte ſolis ante videlicet ⁊ poſt ipm: cū aūt ad vnā partē extēdanť tm̄: ſignuȝ eſt ꝙ ventus erit ad partē illā: ignis aūt qui apparuit fuit in loco eſtus aeris: ⁊ fuit de mā̄ calida glutinoſa: ⁊ ideo nō cito cōſumptus fuit quē ſol calore ſuo ſecū circūduxit vſqȝ ad occaſum: ⁊ ſic pȝ cauſa omniū que dicenda ſunt de perpendicularibus: figura enim deſcēdit ab iride eo ꝙ ſunt iuxta ſolem radijs quaſi diſtractis per deſcenſum nubium ⁊c̄.

¶ Cap. 28m. Et eſt digreſſio declarās de virgis ſm Senecā ⁊ de experimētis quorūdā arcuū viſoꝝ tpib⁹ modernorum.

DE his aūt virgis ⁊ differētia eaꝝ ab iride ⁊ coronis ſatis cōuenientē ⁊ breuem Seneca facit traditionē ſic dicens. Nunc de virgis dicenduȝ eſt: quas non minus pictas varias ⁊ eque pluuiarū ſigna ſolemus accipere in qb⁹ nō multuȝ operis cōſumendum eſt: q: virge nihil aliud ꝙ̄ȝ imperfecti arcus ſunt: nā facies quideȝ illis eſt picta ſed nihil curuitatis habēt: in rectū enim iacent: ſiunt autē iuxta ſolem fere in nube humida ⁊ iam ſe ſpargente: itaqȝ idem eſt in illis qui in arcu color tm̄ figura mutať: q: nubium quoqȝ in quib⁹ extēdunť illa alia figura eſt. Similis autē varietas aliquādo in coronis eſt: ſed in hoc differunt q: corone vbiqȝ ſiunt vbicūqȝ ſidus eſt. Arcus vͦo non niſi cōtra ſoleȝ virge non niſi in vicinia ſolis. Poſſumus autē etiā hoc modo differentiā eoꝝ reddere: q: coronā variā ſi diuiſeris arcus erit ſi direxeris virga. In oibus autē eſt color multiplex ex ceruleo fulgor varius. Adhuc eſt differētia ꝙ ſoli adiacent virge. Arcus auteȝ oēs ſunt vel ſolares vel lunares: corone vͦo omniū ſiderum: his autē adijciēda ſunt: ex parte eniȝ viſus fuit arcus in meridie in martio quando ſol acceſſerat ad caput arietis in equinoctio vernali: ⁊ arcus ille varius fuit vt iris: ⁊ erat paruus ⁊ cornua cōuerſa habuit ad orientē ⁊ ventrem ad occidentē: ⁊ iacebat quaſi ſuper latitudinē nubis: ⁊ hūc arcū ego cū multis vidi: viſus etiā arcus qui erat totus circulus cōpletus ⁊ latuit totus ſup terraȝ: ita ꝙ nihil illius eleuabať a terra ⁊ contēplantes ipſum ſtabāt in loco alto in caſtro ſuper altū mōtē edificato: ⁊ tēpus viſionis ei⁹ erat in mane poſt noctē pluuioſam ⁊ erat in autūno ſole exiſtente in virgine. Cauſa aūt primi fuit ꝙ ſol ſecū traxit nubem lōgaȝ valde ⁊ ſtrictā ⁊ vehemēter aquoſam: cuius pars longa ad occidentē ꝓlongabať ⁊ ibi reſoluta deprimi icipiebat: pars aūt illa que erat ſub ſole tres ſoles habere videbať: qꝺ accidit ex hoc ꝙ radij ſolis ſup nubes in medio veniētes repercutiebanť ad duo extrema nubis verſus aqlonē ⁊ meridieȝ: ⁊ ibi lumē multiplicatuȝ calore ſuo diſtraxit nubē ⁊ foramina quedā nubis videbanť eſſe ſoles quidā: ⁊ in medio cōtra ſolem erat foramē ſimile. Inferior aūt ſupficies nubis ſpiſſior erat ꝙ̄ȝ ſuperior: ⁊ lumē deſcēdens ſuper inferiorē ſupficiē reflectebať ad extremū nubis verſus occidētē: ⁊ q: ibi erat nubes iam rorans ibi lumē reflexum fecit iridem in figura rorationis illius: ⁊ q: lumē illud venit a ſole ex trāſuerſo ſuper inferiorē ſupficiē nubis iō corona arcus ꝯuertebať cōtra ſolem: ⁊ venit ad occidētē nec ille arcus fuit ſpeculū ſolis immediate: ſed potius ſpeculū luminis: qꝺ erat diffuſum in extremitate nubis qꝺ erat ſoli ſimile. Cauſa autem ſecūdi arcus fuit: ꝙ vapor humidus roridus per frigus noctis cū pluuia depreſſus fuit in valle: ⁊ in terra quē in ſuperficie illuſtrauit lumen ſolis qui iam aſcenderat fere ad duas partes anguli recti ſm ꝙ circulus hemiſperij in centro ſuperiori continet duos angulos rectos ex duob⁹ diametris ſuper centrū hemiſperij ſe ſecātibus: quaꝝ vna protendiť ab oriente in occidētem per centrū hemiſperij: ⁊ altera ab aquilone in meridieȝ per idem hemiſperij centrū: radius autē tinctus erat in extremitate vaporis roridi: ⁊ iō colores iridis recepit: ⁊ erant ibi colores lucidi ⁊ clari valde propter ſubtilitatē vaporis: ⁊ circulares ideo q: vapor circulariter iacebat circa montē ⁊ ſol fuit altus ſicut eſt in tertia vel in quarta hora diei ⁊ illuſtrabat vaporem vndiqȝ in circuitu ⁊c̄.

¶ Cap. 29m. Et ē di. declarās ſoles q grece ꝑhelion vocanť.

DE perhelijs autē qui ſunt imagines ſolis dicte a pera qꝺ eſt iuxta ⁊ helios qꝺ eſt ſol: eo ꝙ ſemper iuxta ſolem ſunt nō longe a ſole apparētes. Dicit Seneca ꝙ ſunt de virgaꝝ genere cūȝ radij per anguſta foramina nubiū tenues ⁊ diſtincti diſtanteſqȝ inter ſe dirigunť: ⁊ ſunt imbriū ſigna de quibus dicit Aracus ꝙ raro vltra duos vel tres ad plus ſimul apparuerunt. Dicit etiaȝ ꝙ ſunt imagines ſolis in nube ſpiſſa ⁊ vicina ſoli in modum ſpeculi que ſic diſſinit Aracus: Helion eſt nubes rotunda ⁊ ſplendida ſolis exprimens effigiem ⁊ ſolē ſequēs. Similes aūt his perhelijs habet etiā luna de nocte aliquādo niſi ꝙ nō ita fulgent. ¶ Eſt autē ſciendū ꝙ dupliciter ſiunt: aliquādo eſt enim nubes interrupta ⁊ radij ſolis per illud foramē tranſeunt: ⁊ tunc illuminant terrā cōtra foramen illud ſitam: ⁊ he perhelie reducunť ad virgas: qm̄ radij tunc ad moduȝ virgarū tranſeunt per foramina nubiū ſicut tranſit radius per feneſtram in domum: ⁊ iſte ſignant mām̄ nubiū nō eſſe adunatā ⁊ ideo non cito pluit poſt iſtas. Fiunt autē aliquādo: eo ꝙ ſubſtātia nubis in parte vna vel in duab⁹ vel in tribus humidū hȝ ſubtile: cuius partes bene cōfluunt ⁊ iſtud eſt radioſuȝ ⁊ cōfluens in rotundū ſicut cōfluit omne aquoſum: ⁊ in illo diffunduntť radij ſolis ⁊ reſtringunť: ⁊ faciunt tante claritatis lumen vt ſplendore viſus ipſum intueri nō poſſit: ⁊ iſtud dicitur ſimilitudo ſolis ſiue perhelion proprie: ⁊ fuit Poſſidonij ſententia ꝙ non niſi vnum illoꝝ ſit perhelion: ⁊ alia ſint imagines non ſolis ſed perhelij. ¶ Et dedit exēplum de hoc ꝙ homo qui ponit ante ſe plura ſpecula vnū ſolum informať imagi-

ne faciei: ⁊ alia ſunt ſpecula ſpeculoꝝ hoc eſt imaginū appa/
rentiū in ſpeculis illis: qꝛ vnum imutatur ab alio: ⁊ lꝫ hoc eē
poſſet qꝺ dicit Poſſidonius tñ nihil prohibet plura etiā ab
ipſo ſole informari ſi fuerint plures partes talis humidi ra/
dioſi in nube iuxta ipſum vltra tria: tamē raro multiplicant̄
perhelia: qꝛ in nube manente vna cū tenuitate nubis nō pōt
eſſe multa diuerſitas vltra tres: qꝛ ex aere depreſſo aquoſo:
pōt eſſe vna perhelia ⁊ ex aquoſo ſubtili alia eſt: ⁊ qꝛ ille cau
ſe frequentes ſunt: ideo frequēter due apparēt perhelie: ter
tia autē cauſa eſt: aquoſum ſubtile nihil habēs ſecum de fu
moſo cōbuſto nec adhuc reſolutū in aquam: ⁊ hoc raro eſt ⁊
parū permanet: ⁊ ideo aliqñ apparent tres ⁊ raro vltra nu/
merum illum: circa ſolem aūt apparent qꝛ ſi eſſent ex oppoſi/
to faceret ſol in eis iridem. nunc autē trahunt̄ ad ſolem ꝑ ca
lorem ſolis: ⁊ ideo fiunt in eis perhelie que non ſunt imagi/
nes baſis pyramidalis luminis egredientis a ſole: ſed ſpe/
cula potius ſunt ipſius globi ſolaris eo ꝙ directe quaſi ſoli
ſupponuntur. De his autem dicit Aracus ꝙ ſignificāt im/
bres magnos ab ea parte venturos vbi ſtant circa ſolem: ⁊
ſi vtrūqꝫ ſteterit grauis ſurget tempeſtas: eo ꝙ tunc ex pluri
bus partibus mā nubium ⁊ ventorum aggregatur.

Incipit tractatus quītus tertij libri metheoroꝝ: qui eſt de
mineralibus in cōmuni: ⁊ non hꝫ niſi capitulum vnum.

In pħo.3. metheoroꝝ i fine ibi q̄cūqꝫ aūt i ipſa terra iclu ſa terre partibus.3.

Am enī diximus ope/
rationes vaporis aſcendentis ex terra ⁊ in/
cluſi in terra qui in ſpecie vaporis ꝑmanēs
operatur in ea terremotū vel origines fon/
tium ⁊ talia qualia determinata ſunt. Eſt
autē qñqꝫ vapor faciēs elemētoꝝ cōmixtio/
nem ſub terra ad conſtitutionē corporis mi
neralis: de qua operatione ꝯñter nunc dicēdum eſt in cōmu
ni quoniā in ſpeciali ſciri non pōt niſi prius ſciantur opera/
tiones primarū qualitatū quas habent in corporibꝰ mixtis:
vaporabiliter enim aliquādo miſcent̄ talia: eo ꝙ ſubtile ter
re motu vaporis eleuatur in ſubtile aqueū ⁊ ecōuerſo: ⁊ cō/
miſcent̄ cōmixtione bona ⁊ forti ita ꝙ aliquādo plus abun/
dat terreū in cōmixto: ⁊ aliquādo plus abundat aqueum in
ipſo: nō enim ita ꝙ ex vapore fiant cōmixta corpora ſolo: ſed
potius ꝙ vapor vaporis terre concluſus diffundit̄ in humi/
dum aque ſubtile ⁊ in ſiccum terre ſubtile: ⁊ facit ꝙ plurimū
vnius efficitur. cū plurimo alterius: ⁊ ſꝫm abundantiā terre/
ſtreitatis ⁊ aqueitatis plurima diuerſa corpora conſtituit: ⁊
hoc modo de vapore qui occultatur in poris terre ⁊ dilatari
nō poterit fiunt duo corpora diuerſa ſꝫm diuerſitatē vaporis
cōmiſcentis ⁊ terminantis ea. Sicut enim diuerſa corpora
fiunt in aere ex vaporibꝰ eleuatis diuerſis in nā: ſic etiā effe
ctus iſtoꝝ vapoꝝ in cōmixtis corporibus ſub terra eſt diuer
ſus. Vapor eniꝫ ſicut ſepius diximus eſt duoꝝ generū quoꝝ
vnum eſt ex nā terreſtreitatis ignee euaporantis: ⁊ hic dicit̄
fumus: ⁊ alter eſt ex nā humidi aquei exhalantis: ⁊ hec dicit̄
exhalatio latine: ⁊ arabice algnaogij. cū ergo vapor iſte du/
plex occultat̄ in terra duo corpora que fiunt ex eo ſunt diuer/
ſorū generū vel ſpecieꝝ ſꝫm nām materie: quoꝝ generū vnuꝫ
fit per ponticitatē que eſt terreſtris vaporis coagulantis in/
tum bene cōmixtū humido glutinoſo ſicut lapides qui non
ſoluuntur ſolutione liquefactionis qui per calidūꝫ ⁊ ſiccum
coagulant̄: ⁊ veluti arſenicuꝫ ⁊ almagar ⁊ hmōi: lꝫ enim hec
multā habeāt inter ſe diuerſitatem: tñ in cōmuni duaꝝ ſunt
ſpecieꝝ ſꝫm ſuam mām cōſiderata. Materia eniꝫ quādo eſt
terreſtrictiuis aduſto calido ⁊ pōtico ī terreſtri fumo: ⁊ hec
mā vocat̄ cinis cōcluſus qui tñ cinis hꝫ humidū continuās
ipſum tñ: ⁊ ideo calido fumoſo terreſtri decoquitur in lapi/
des. Materia etiā aliquando cōpoſita eſt ex fumo terreſtri
adurente ⁊ coquēte ⁊ vapore aqueo: qui terreſtreꝫ ſubtiliter
ſibi hꝫ admixtuꝫ: ⁊ ex illa materia fit lapis in parte ſolubilis
in parte nō ſolubilis: ⁊ eſt lapis in ſe habēs metallum aliqꝺ:
qꝺ arabice almarcaſſica: ⁊ grece dicit̄ cathitheos: ille enim
lapis qui eſt ſolutus calore in es vertit̄: eo ꝙ in ſe hꝫ venas
minerales admixtas. Talia eniꝫ oīa tam ex vapore q̄ꝫ ex fu/
mo recipiunt generationē: nec debet itelligi ꝙ ex ſimplici fu
mo vel vapore aqueo hec generent̄: ſed potius fumus ⁊ va/
por habētes virtutes celi ſunt cōmiſcentes terreū ſubtile cū
aqueo: ⁊ ita generant aliquādo. tamē vincit plus vapor ali/
qñ plus terreſtre: ⁊ aliqñ plus aqueū ⁊ ſꝫm hoc recipiūt diuer
ſitates ſubſtātie formalis ⁊ coloꝝ ⁊ virtutū: de qbꝰ aliter ibi
erit dōm. Corpus āt qꝺ fit ex vaporatiōe aquea que eſt eua/
poratio humidi diuidit̄ in duas ſpēs: qꝺdaꝫ enim eſt qꝺ hꝫ
humidū viuū lꝫ ſit repreſſum ſicco: ita ꝙ vincit in eo hūiduꝫ
⁊ hoc liqueſcit calido ſicco aſſatiuo qꝺ extrahit humidū in/
trinſecus ad exteriora: ſicut es ⁊ auꝝ ⁊ argētū ⁊ que ſunt ſilia
illis. Quoddā item eſt in quo retinet̄ humor intrinſecus ab
actu humidi qui eſt fluere ſiue manere: ſꝫ nō retinet̄ ab actu
diffuſionis ꝑ ſiccū terreſtre ſibi cōmixtuꝫ: ⁊ hec calido aſſati/
uo molleſcūt: ſed nō fluunt ⁊ dilatant̄ ⁊ extendunt̄ malleis: ſi
cut ferrū calefactū tñ aliqꝺ cōiunctū ferro qꝺ ſolueret humi
duꝫ a terreo qꝺ retinet ipm faceret fluere ferrū ſicut nos in
ſcientia lapidū ⁊ mineraliū oſtēdemus. Cā aūt eē oium iſto
rū eſt: qꝛ qñ in terra vis ignis in terreſtri fumoſo ⁊ vis lapi/
deitatis ⁊ frigiditatis coartant̄ exhalare nō poſſunt: tūc con
fortat̄ actio eoꝝ ⁊ tūc exiccant ea ⁊ arefaciunt ita ꝙ quedam
deſiccant̄ calido aſſatiuo: ⁊ q̄dā frigido cōgelatiuo ſicut ge/
nerat̄ glaties ⁊ ros ꝯgelato ⁊ exiccato in aere qui dicit̄ prui/
na: ſicut enim illa fiunt ſup terrā ita fiunt iſta ſub terra. Me
talla eniꝫ nō ſunt niſi ſicut aqua que cōgelat̄ vehementia fri/
goris ⁊ ſiccitatis ⁊ ſi areſiat in eis humidū multa arefactiōe
tunc nō fiet ſicut aqua: qꝛ nunq̄ꝫ poſtea liquabunt̄ ſicut lapi/
des q̄dā precioſi. Elemētū aūt ex quo fiunt res iſte ſiue illud
ſit aqua ſiue ſit terra vaporibꝰ ſupductis cōtēperata in potē/
tia hꝫ oīa iſta: ⁊ ideo agēte nāli calido vel frigido cū virtuti
bus ſtellaꝝ oia educunt̄ de ipſo. Proceſſus aūt ex mā ad ge
nerationē iſtoꝝ eſt: ꝙ vapor cōmixtus humido aqueo qꝺ in
ſe ſubtile terreū hꝫ reſoluit̄ ⁊ ingroſſat̄ in ipſo: ⁊ de ſubſtātia
ſpūali fit corpus groſſum ⁊ fit quaſi aqua ſicut argētū viuuꝫ.
In illo eniꝫ humidū aqueū eſt viuū ⁊ nititur aſcēdere ſuper
terreū ⁊ effluere de ipſo ⁊ retinet ipſuꝫ ſubtile terreū ſibi ad/
mixtum: ⁊ ex illo conatu ⁊ retractione ꝓuenit ſuus motꝰ qui
eſt quaſi circularis: poſtea aūt errare faciente calido aſſati/
uo aut cōgelante facto repreſſiuo coagulat̄ humidū: ⁊ aliqñ
exiccatur ⁊ aliqñ fit humidū ariduꝫ: ⁊ ſilr vapor hūidus qui
cōuerſus eſt ad ipm: ⁊ ſꝫm has opatiōes fiunt res iſte ex ipſo
⁊ fiunt res iſte terree aliqñ: ꝙ enim nā terree ſubſtātie ⁊ va/
poris fumoſi ſit in ipſis ſcitur ex hoc: qꝛ qñ igniunt̄ multum
igne adurēte: nō tñ aſſante ea tūc remanet ſcoria terreſtris ⁊
reſoluit̄ ab eis vapor ſiccus valde: qui eſt fumus ex terrenis
partibꝰ euaporātibꝰ cōſtans: ſolū aūt auruꝫ nō ſic reſoluit̄ ꝑꝑ
puritatē ſue ſubſtātie ⁊ optimā cōmixtionē ipſius: hoꝝ auteꝫ
oium cā in ſcia mineraliū eſt reddenda. Quia vͦ oia hec in
expreſſione vaporis ſubterranei dixim̄ gñari cōſideratione
cōi ⁊ vlī: que ꝯſideratio nō ſufficit in nālibꝰ: nūc opꝫ aliud di
ci libri pñm in quo determinemꝰ iſta ꝯſideratiōe exquiſita
ſꝫm ꝓpriā vniuſcuiuſqꝫ gñationē: ⁊ hoc fieri nō pōt niſi ſcian
tur actiones primaꝝ qualitatū in corporibꝰ que ſunt ⁊ intelli
guntur cū mixtis corporibꝰ: ⁊ ideo oportet nos dicere de im
preſſionibus primarū qualitatū in taliter mixtis corporibꝰ:
⁊ ideo oportet nos dicere de impreſſionibus primarum qua
litatum in corporibus que ſunt cōmixta.

Incipit liber quartus metheoroꝝ: q ē de ipreſſionibꝰ pma
rū qualitatū ꝑ quas cōſtituit̄ forma ſubſtātialis corporum.

Tractatus primus de operationibꝰ primarū qualitatum.

Cap. pm̄. Que libri intentio: ⁊ de hoc ꝙ qualitatum prima
rum due ſunt actiue: ⁊ due ſunt paſſiue.

Os in principio huius In pħo autē 4° metheoroꝝ Tex. cō. pmi.
Doctrine diximus ꝙ de corpore mobili ad
formā ſꝫm viam qua mouet̄ ſimplex ad cō/
mixtionē cū alio ſimplici determinat̄ in tri
bus libris metheoroꝝ qui precedunt iſtum
quartū in quo determinat̄ de modo com/
mixtionis ſimpliciū: ⁊ poſt hunc libꝝ ſequi
tur conſideratio de nā ipſoruꝫ mixtorum iam conſtitutoꝝ in
eſſe mixtionis. Cum igitur ſic ſit opꝫ primarū qualitatū de/
terminare impreſſiones quas habēt in corporibus que mi/
ſcent̄: qꝛ per illaꝝ operationes ⁊ paſſiones miſcent̄ quecūqꝫ
miſcentur: ⁊ eſt modus mixtionis eoꝝ ſꝫm modum operatio
nis ⁊ paſſionis primaꝝ qualitatū. Quoniā igitur iam deter/

Nota q̃do quatuoꝛ q̃litates ꝑme ſint cauſe q̃tuoꝛ elm̃toꝝ vide ꝑ hoc. 2. de g̃ñone ⁊ coꝛruptione. tex. cõ. 7. ⁊. 8.

Prima ꝓbatio ex iductiõe

minatum eſt ꝙ quatuoꝛ ſunt cauſe elementoꝝ que ſunt quatuoꝛ prime qualitates que etiã ſunt cauſe elementoꝝ nõ ſm ꝙ elemẽta differunt ⁊ ꝯſtituunť ſuis formis ſubſtãtialibus: ſed potius ſm ꝙ ipſa adinuicẽ trãſmutanť: ideo iuxta nãm vniuerſaliũ coniugationũ iſtarum qualitatũ adinuicẽ ꝯtingit eſſe quatuoꝛ elemẽta. Harum aũt qualitatũ primarum due ſunt actiue que ſunt calidum ⁊ frigiduʒ: due v̂o paſſiue que ſunt ſiccum ⁊ humidũ. ¶ Qđ aũt hoc ſit verũ dupliciter probatur. ſ. per inductionẽ ſuoꝝ operum ſiue effectuuʒ: ⁊ per diffinitionẽ ipſaꝝ virtutũ ſiue qualitatũ actiuaruʒ ⁊ paſſiuarum. Si enim nos cõſideremus ſex effectus principales qui ſunt terminare ⁊ trãſmutare ea que ſũt homogenia ſiue vnigenia ⁊ etherogenia ſiue nõ vnigenia ⁊ humectare ⁊ arefacere ⁊ indurare ⁊ mollificare videbimus experimentaliter ꝙ caloꝛ ⁊ frigus iſta agunt in mixtis ſiue ſint homogenia ſiue etherogenia. Calidum eniʒ terminat res deducẽdo eas ad cõplementũ digeſtionis ⁊ maturationis: qꝛ dicit Ariſt. ⁊ nos oſtendemus infra ꝙ digerẽdo calidum vincens omnia terminat ⁊ deducit ad complementũ. ¶ Terminat etiã generãdo calidum nãle: qꝛ ipſum eſt inſtrumentũ virtutis formatiue in mixtis: ⁊ ideo aliquãdo dicitur diſtinctiuũ calidum: qꝛ dat formã per quã ponitur res in eẽ diſtincto ⁊ diſtinguiť ab alijs. Et qꝛ res formata deſiderat locũ ſibi cõnaturalẽ: ideo dando formã dat per cõſequens ſibi locum.

Expõ alioꝝ.

Dixerunt auteʒ quidam de hoc expoſitionẽ non conuenientẽ huic ſentẽtie. ſ. ꝙ calidum ſit diſtinctiuũ quoꝛũdam ſimpliciũ ad locũ: qꝛ rarefaciendo aquã ⁊ terrã eleuat ⁊ inducit in eis formaʒ aeris ⁊ ignis: ⁊ ita locat ea ⁊ diſtinguit ab inferioꝛibus ⁊ terminat eo ꝙ in termino ponat. i. ſupra iuxta circũferentiã celi ⁊ in cõcauo lune.

Impugnatio.

Eſt enim hec expoſitio incõueniens hic: qꝛ de talibus operationibus calidi in hoc libꝛo nõ agitur: nec inuenitur Ariſto. tali modo terminationem attribuere calido in hac ſcientia: ſed potius primo modo: vnde autẽ habeat caloꝛ naturalis in celo predicta terminare predicto modo infra patebit cũ de generatione mixtoꝝ loquemur. Scđa aũt operatio calidi eſt tranſmutare id qđ patitur ⁊ hec eſt plena cuʒ de crudo facit maturũ ſi vincat mãm ⁊ ſi non vincat tamẽ alterabit eam virtute ſua ſm ꝙ calidũ eſt. Humectat etiã calidum aliquãdo quedã coagulata per frigidum: ſicut metallica que ſunt es ⁊ plumbũ ⁊ argentũ ⁊ aurum ⁊ hmői. Omnia autẽ quoꝝ humoꝛ cõſtat per frigidũ humectat humiditateʒ in eis faciendo diſcurrere ab iterioꝛibus ad exterioꝛa. Sed magis cõuenit ei arefacere ꝑ hoc ꝙ facit humidi extractionem ſi vincat: ⁊ ſit excellens ⁊ ideo etiã ibi indurat: qꝛ terreſtria amiſſo humido ⁊ extracto aſſantur ⁊ induranť per calidum ſiccum quale eſt calidũ ignis: quoꝝ aũt humoꝛ apprehenſus eſt ſicco ita ꝙ non põt moueri a fundo rei niſi cũ ipſo moueatur ſiccuʒ terreũ illa mollificat calidũ: ſicut eſt ferrum ⁊ coꝛnu. Hee v̂o ſex operationes ſunt etiã frigidi agentis in coꝛpoꝛibus mixtis. Terminat enim frigidum coagulando ⁊ coadunãdo ⁊ impinguãdo ſicut nos inferius oſtendemus: quãdo ſpecies paſſiuarũ qualitatũ explicabimus. Permutat autẽ alterãdo ⁊ calidi effectum impediẽdo: ſicut patebit in oĩbus indigeſtionis ſpeciebus. Humectat autẽ humoreʒ aqueũ inducendo ⁊ ꝯuertendo aereũ humorẽ ad aqueũ. Et arefacit humorem comprimendo ſicut eſt in terra vel luto coagulato: qđ ex ariditate decidit in puluerẽ: ⁊ ſicut ẽ in cryſtallo vbi humoꝛ exaruit: ⁊ hoc modo ꝑ ſe arefacit. Per accidens autẽ arefacit circunſtando calidũ ⁊ expellens ipſum in interioꝛa rei vt ibi cõſumat humidũ naturale quo ꝯſumpto res relinquiť arida.

Propter qđ floꝛes cadẽtes i vere quos tãgit frigus pruine apparẽt rubei.

Sicut eſt videre in vere in floꝛibus quos tangit frigus pruine: qꝛ cadentes inueniuntur rubei: ⁊ tandem pulueriʒanť in cineres eo ꝙ caloꝛ naturalis in eis incendit humiduʒ cũ ex pruina propulſus erat in profundo. Hoc modo etiã liquefacit ⁊ humefacit aliqua ꝑ calidi operationẽ quã confoꝛtat per accidens: ſed de talibus operationibus eius infra erit dicẽdum in tractatu de ſpeciebus paſſiuaꝝ qualitatũ. Jam patere põt qualiter mollificat ⁊ indurat: qꝛ inducendo vel augẽdo humidũ rei mollificat: ⁊ comprimendo indurat. Sed per eãdem inductionẽ operũ patet ꝙ ſiccum ⁊ humidũ ſunt qualitates paſſiue: qꝛ calidum ⁊ frigidum non agunt iſta niſi in humido ⁊ ſicco: vnde illa ſunt que terminanť ⁊ permutanť ⁊ humeſcunt ⁊ areſcunt ⁊ mollificantur ⁊ induranť ab actione calidi ⁊ frigidi: quãdo ſunt in mixtis coꝛpoꝛibus: qꝛ aliter non aret humoꝛ nec molleſcit niſi in mixto coꝛpoꝛe diffuſus: nec aliter ſuſtinet terminationem ſuperioꝛi modo determinatã niſi per accidens valde. ſ. qꝛ materia elementi aliquãdo eſt ſub vno iſtoꝝ: aliquando ſub alio. Ratione huius dicit Ariſto. ꝙ aliquãdo patiuntur hec ipſa ſm ſeipſa ⁊ aliquãdo coꝛpoꝛa eis cõmunia que communiter ex ambobus conſtant ſicut mixta de quibus in hac ſcientia intendiť.

Scđa ꝓbatio per diffinitiones earum.

¶ Amplius autẽ ex rõnibus diffinitionuʒ iſtarũ qualitatũ perſpicuum eſt ꝙ caloꝛ ⁊ frigus ſunt principia actiua: ⁊ humiditas ⁊ ſiccitas ſunt paſſiua. Si enim nos determinare velimus naturas ⁊ eẽ eoꝝ ſm ꝙ principia ſunt reꝝ compoſitarũ: tunc dicemus ꝙ calidũ ⁊ frigidũ ſunt actiua: qꝛ vtrunqʒ eoꝝ diffinitur per hoc ꝙ eſt ſic congregatiuũ qꝛ congregare eſt agere.

Scđo de g̃ñatione ⁊ coꝛruptiõe. tex. c. 8.

Diximus aũt in libꝛo de generatione ⁊ coꝛruptione: ꝙ calidum eſt per ſe cõgregatiuũ homogenioꝝ ſibi ⁊ per accidens diſgregatiuũ etherogenioꝝ. Frigidum autẽ per ſe cõgregatiuũ homogenioꝝ ⁊ etherogenioꝛũ ſibi eo ꝙ caliduʒ quãdo attrahit ſubtilia que ſunt homogenia ſibi ſurſum ad locũ aeris ⁊ ignis ⁊ extrahit ea ex aqua ⁊ terra tũc neceſſe hʒ diſſoluere groſſa que ſunt ſibi etherogenia: qꝛ nõ euapoꝛabunt ex ipſis ſubtilia niſi diſgregenť groſſe partes eoꝝ. Frigidum autẽ eo ꝙ motũ hʒ ad centrum inſpiſſat ſubtilia etherogenia ſibi ⁊ groſſa que ſecuʒ ſunt eiuſdem generis.

Expoſitio Alexandri.

¶ Dicit tamẽ Alexãder ꝙ diffinitio iſta qua dicitur ꝙ calidum eſt congregatiuũ homogenioꝝ: ⁊ frigidũ etherogenioꝝ ſimpliciter ⁊ naturaliter intelligiť: ⁊ hoc ꝓbat exemplo: ſi maſſa vna componatur ex auro ⁊ argẽto ⁊ plumbo ⁊ ferro ⁊ lapidibus: ⁊ in calidum agens proijciatur: calidum diſſoluet maſſam illam ⁊ faciet congregari lapides cũ lapidibus: ⁊ aurum cum auro: ⁊ vnumqđqʒ alioꝛum cum re ſui generis. Si autẽ frigus agat in ea omnia ſimul ꝑmiſcet ⁊ coniunget: ſed prima expoſitio ſermonis iſtius naturalioꝛ eſt ⁊ verioꝛ. Sicut autem ex diffinitionibus calidum ⁊ frigidum ſunt actiua ita liquidum qđ eſt humidum ⁊ aridum ſiue ſiccum ex diffinientibus ipſa ſunt paſſiua qꝛ humiduʒ eſt bene terminabile alieno termino ⁊ male terminabile ꝓpꝛio termino. Siccum autẽ econtra bene terminabile propꝛio ⁊ male alieno: bene autem determinabile eſſe vel non eſſe determinabile dicuntur in eo ꝙ res patitur aliquid ab actiõe calidi vel frigidi: qꝛ ſicut ſupra dixim⁹ a calido ⁊ frigido terminantur tam humidũ q̃ʒ ſiccum. De his auteʒ diximus in libꝛo ſecũdo de generatione ⁊ coꝛruptiõe: ex dictis igitur pʒ ꝙ primarũ qualitatũ due ſunt actiue ⁊ due paſſiue: his autẽ habitis debemus aſſumere omnes operationes iſtaꝝ qualitatum quas efficiunt actiua in coꝛpoꝛe mixto: ⁊ que fiunt in ſpeciebus qualitatum paſſiuarum.

¶ Cap. 2m. Et eſt digreſſio declarans tria. ſ. qualiter hic agitur de qualitatib⁹ primis: ⁊ qualiter due ſunt paſſiue ⁊ due actiue: ⁊ quare caliditas eſt plus actiua q̃ʒ frigiditas.

AD intelligentiam autẽ eorum que hic dicũtur opoꝛtet attendere tria: quoꝝ primum eſt qualiter iſta de primis qualitatibus hic dicunť: cũ etiam alibi ſint determinata. ſ. in ſcđo de generatione ⁊ coꝛruptione. ¶ Scđm autẽ eſt qualiter primarũ qualitatũ due dicuntur ⁊ ſunt actiue: ⁊ due dicunť ⁊ ſunt paſſiue. ¶ Tertiũ aũt eſt que iter actiuas magis ſit actiua: ⁊ inter paſſiuas magis ſit paſſiua.

Sol'o primi queſiti.

¶ Ad primũ autẽ hoꝝ ſciendum ꝙ in oĩbus naturalib⁹ principaliter reſpicitur ad eſſe qđ habent in mã: lʒ ergo in genere actiuoꝝ ⁊ paſſiuoꝝ determinatum ſit de iſtis in ſecũdo de generatione ⁊ coꝛruptione: tñ qꝛ eſſe eoꝝ multum variať qñ ſunt in ſimplici tranſmutatione: ⁊ quãdo ſunt in tranſmutatione mixti: ideo opʒ hic determinare de ipſis: quoniã aliter ſe habent principia mixti: ⁊ aliter principia ſimplicis: ⁊ hoc qđ eſt aliquo modo actiuũ: in ſimplici nullo modo eſt actiuũ in mixto in quẽ eſt cõmixtuʒ vt infra patebit: ⁊ ideo hic nos opoꝛtuit facere ſpecialem tractatum ⁊ breuẽ de iſtis.

Scđi queſiti ſolutio.

¶ Iſte autem qualitates dicunť potentie ⁊ virtutes: eo modo quo quedam virtutũ nãlium eſt actio que principiũ eſt tranſmutationis in aliud hoc eſt ꝙ mãm mouet in quoddam aliud qđ eſt aliud: ⁊ potẽtia paſſiua eſt principiũ tranſmutationis ex alio ſm ꝙ eſt aliud qđ tranſmutatur ex paſſiuo. Actiue ãt ſunt due propter hoc ꝙ virtutes ſine cõmixtione materie ⁊ ad longinquum agunt: ſcilicet calidũ ⁊ frigidum ⁊ qꝛ agunt

mouendo ad centrū vel a centro ſicut dirimus in ſcientia de
generatiōe ⁊ corruptione: ⁊ qꝛ in cōpoſitis ⁊ cōmirtis omnis
actio nālis ſiue ſit er parte forme ſiue er parte materie fit per
virtutē calidi ⁊ per virtutem frigidi: generatio enim ⁊ dige/
ſtio per calidum fit: ⁊ coagulatio ⁊ coadunatio partiuʒ ⁊ im/
pinguatio que ſunt er parte materie fiunt per frigidū: lʒ eniʒ
humidum ⁊ ſiccū cōtraria ſint in elementis ⁊ agant ⁊ patian
tur adinuicem in tranſmutatione elementoꝝ quādo vnum
deſtruit aliud: ſicut nos docuimus in ſecundo de generatio/
ne ⁊ corruptione: tamē in eiſdem actionibus ſimplicium ca/
lidum ⁊ frigidū ſunt prima agentia ⁊ prima mouētia ſiccū ⁊
humidum: qꝛ nunꝗ̄ humidū fit ſiccum niſi mouente calido
ad ertractionē humidi: vel mouente frigido ad erpreſſioneʒ
humidi eiuſdem: econtra etiā ſiccum nunꝗ̄ fit humiduʒ niſi
vel frigido mouente humidū per hoc ꝙ inſpiſſat humidum
ſpiritnale vel ſiccuʒ: vel per calidū faciens diſcernere humi/
dum qđ eſt in profundo ſicci cōpreſſuʒ: ⁊ ita patet ꝙ due iſta
rum qualitatū ſunt ſimpliciter actiue: ⁊ alie due ſunt ſimpli/
citer paſſiue ⁊ ſm̄ quid actiue: ſcilicet per calidum ⁊ frigidū.

Tertij queſiti ſolutio.
Nota nouem cauſas p quas oñdit caliditatē eē maioris actiuitatis ꝗ̄ frigiditas.

¶ Inter actiuas autē caliditas eſt magis actiua propter no
uem cauſas: quarū vna eſt qꝛ magis eſt ſm̄ ſpeciem dicta ꝗ̄
frigiditas: qꝛ caliditas eo ꝙ rarificat trahit ad formā ⁊ ſpe/
ciem: frigiditas eo ꝙ inſpiſſat trahit ad māim: formale autē
plus eſt actiuum ꝗ̄ māle. ¶ Secunda autē cauſa eſt qꝛ cali/
ditas eſt actiua per congregationē ⁊ ſegregationem lʒ per ſe
congreget ⁊ per accidens ſegreget: frigiditas autē eſt actiua
per congregationē ſoluʒ ſicut pʒ er antedictis. ¶ Tertia cau
ſa eſt qꝛ caliduʒ in mirtis cauſa eſt vltime generationis que
eſt terminatio rei ad formā ⁊ etiā cauſa vltime correctionis
que eſt putrefactio: ⁊ hoc eſt in omnibus que accipiunt for/
mam ſpecificā: eo ꝙ in mineralibus ⁊ metallicis que viden/
tur conſtare per frigidum: acceptio forme eſt per caliduʒ cō/
miſcens cū ſicco humido: ⁊ deducens ipſum ad formā ⁊ ſpe/
ciem: qꝛ aliter non eſſet aurum ſi nō eſſet liquidū ſui coagula
tum ⁊ argentū ſimiliter: ⁊ ideo frigidū lʒ coagulat liquabilia
tamē per calidum cōplerionale ⁊ naturale accipiunt formaʒ
⁊ ſpeciē: correctio autē vltima eſt putrefactio quā cōſtat fieri
per calidum: frigidum autem nō eſt niſi cauſa generationis
cuiuſdam. ſ. coagulationis ⁊ coadunationis ⁊ impinguatio/
nis quorundā: vt cōtraria in ſequētibus patebit iſtius ope/
ris. ¶ Quarta cauſa eſt qꝛ calidum eſt agens in vniuerſali
generatione ⁊ particulari generatione: frigiduʒ autē non eſt
cauſa agens niſi particularis generationis quorūdam: con/
ſtat enim oīa generari calore vniuerſali ſolis precipue. Con

Nō quaſr forma ſpecifica p ſe eſt a calido.

ſtat enim iterum particulariter qđlibet accipere formā ſpe/
cificam per calorē qui determinat res. Sed frigus non gene
rat niſi quedā er parte māe ⁊ partes coagulando vel coadu/
nando vel impinguādo vt dictum eſt. ¶ Quinta cauſa eſt qꝛ
calidum agendo facit omnē motum ſm̄ genus: qꝛ generat al
terat auget corrumpit ⁊ mouet ſm̄ locū: eo ꝙ quantū inferio
ribus dat de forma ſuperioꝝ rarefaciēdo ea: tātū dat eis de
loco eoꝝ eleuando ea ad locum elementoꝝ ſuperioꝝ: frigidi
tas autē non niſi generat ſm̄ quid: ⁊ mouet ad locum per ac
cidens qꝛ dat ſuperioribus formam ⁊ locum inferioꝝ: ⁊ hoc
non eſt dare eis motum niſi per accidens eo ꝙ ſicut alibi di
rimus frigiditas mouet ad centruʒ qđ ſimpliciter quieſcere
eſt ⁊ per accidens mouere: qꝛ omnia que ſunt in centro mo/
tu priuantur: que autē a centro mouētur ad circūferentiam
hec ſimpliciter mouentur. ¶ Serta cauſa eſt qꝛ multipliciter
calidum eſt actiuū ⁊ multiplicius ꝗ̄ frigidū: qꝛ calidum du/
cit ad formā ſpeciei: calidum etiaʒ coadunat māim ⁊ coagu/
lat terreſtria: ⁊ ſoluit humida coagulata ⁊ corrumpit mirta
⁊ maturat ea ⁊ digerit ⁊ multas alias facit operationes: fri/
gidum autē nō generat niſi er parte partiū materie. Si eniʒ
coagulatur vel coadunat vel impinguat hoc eſt tm̄: qꝛ hoc in
partibus materie operaꝛ ⁊ nō dat formā ſpeciei: vnde lʒ ope
retur ad hoc ꝙ forma retineatur in mā ⁊ figura debita ſimi/
liter: non tn̄ dat eas ſed calidum format: ⁊ frigidū faciēs cō/
ſtare partes materie tenet formā ⁊ figuram in mā: frigiduʒ
etiā lʒ aliquādo diſſoluat hoc nō facit niſi per accidēs. ſ. aut
circunſtando calidum ⁊ erpellens ipſum in humidū: ⁊ tūc ca
lidum ſoluit ipm̄ proxime: ⁊ frigidū per accidens circūſtan/
do aut inducēdo humidū per hoc ꝙ cōtinet humidū aqueū
⁊ cōuertit aereum humidum ad aqueū: ⁊ tunc humiduʒ per
ſe ſoluit er indigeſtione: aut impediendo operationem cali/
di ſicut contingit in his qui flurum ventris patiuntur er in/
digeſtione: ⁊ tunc defectus calidi ⁊ humidi nimis ſubtile ⁊
indigeſtū ſoluunt: ⁊ ideo frigus per ſe non ſoluit: ⁊ ideo ſua
actio non eſt ita multipler vt actio calidi. ¶ Septima cauſa
eſt: qꝛ in animali eſt calidū vigilie cauſa ⁊ motus eo ꝙ erpā/
dit calorē ad ſuperficiē ⁊ tunc ab animali procedunt opera:
in oībus autē alijs rebus calor facit aliud ſimile vigilie: euo
cando calorē ad ſuperficiē ⁊ larando eū ad opera: ⁊ hoc pʒ in
floribus qꝛ de nocte propter frigus cōtrahuntur ⁊ clauduntꝛ:
in die autē propter calorē euocantur ⁊ aperiuntꝛ. Frigus aūt
cauſa eſt ſōni in animalibꝰ: ⁊ qđ ſōno ſimile eſt cauſa eſt im
mobilitatis in omnibus alijs ⁊ priuationis operū. ¶ Octa/
ua cauſa eſt: qꝛ omnē rem quā occupat frigus videmus pri/
uari motu: ⁊ ideo videmus Auicēnā qui dicit ꝙ frigus pa/
ralyticat res: ⁊ priuat motū ab eis: caliduʒ aūt rectificat eas
⁊ confert eis motum: propter qđ quidam antiquoꝝ direrūt
animam calorem eſſe nālem: ⁊ frigus eſſe cauſam mortis ⁊
qualitatem mortificatiuam ſm̄ naturam. ¶ Nona ⁊ vltima
cauſa eſt: qꝛ calidum magis ſe ertendit agendo vltra ſubie/
ctum ſuum ꝗ̄ frigidum: quoniā a circūferentia ſe ertendit a
terra ⁊ ſub terra longe vt patet per libros antecedentes hūc
librum: ⁊ frigus parum in altitudinē ſe ertendit in aerē ſpiſ/
ſando nubes ſicut patuit in doctrina iſta: frigus āt qđ coagu
lat vel adunat vel impinguat per iſtas operationes non dat
ſpeciem rebus coagulatis ⁊ impinguatis ⁊ coadunatis: lʒ fa
ciat partes materiales conſtare predictis modis: qꝛ aliter li
quefactum es vel aurum non eſſet es vel aurum: ⁊ ſimile eſt
de coagulatis ⁊ impinguatis. Nos autē poſterius dicemus
de iſtis cum inquiſitione certa ⁊ veridica ⁊c̄.

Propter qđ flores i die aperiuntꝛ in nocte aūt clauduntꝛ.

¶ Cap. 3m. De prima operatione actiuaruʒ qualitatum que eſt generatio mirti ſm̄ ꝙ mirtum eſt.

Tex. cō. 2.

Cum autē debeamus dicere operationes iſtaꝝ
virtutum actiuarū ⁊ paſſiuarū in cōmirtis cor
poribus prius dicemus operationes actiuarū:
deinde paſſiuarū. ¶ Operationes autē actiua
rum duplices ſunt: qm̄ quedaʒ ſunt ad eſſe rei
cōſtituēdū vel ad deſtructionē ipſius ſicut mir/
torum generatio per qualitates primas ⁊ oppoſita huic ge/
nerationi corruptio que eſt putrefactio ⁊ de his dicēduʒ erit
primo. Sunt item quedā operationes actiuarū virtutū que
eſſe rei cōſequuntur ſicut digeſtio ⁊ indigeſtio cuʒ ſpeciebus
ſuis: de quibus poſterius erit dicendū: primū itaꝗ̄ ſciēdum
vniuerſaliter in oībꝰ mirtis: ꝙ ſimpler generatio mirti ⁊ per
mutatio nālis ipſius eſt opus ⁊ effectus haꝝ virtutū que di/
cuntur qualitates actiue. Voco aūt ſimplicem generationeʒ
non ſimplicis generationē: ſed potius generationē mirti ſim
plicem que abſtrahit a generatione huius ⁊ illius mirti qđ
eſt lapis vel animal: qꝛ de generationibus hoꝝ in particula/
ri ſcientia poſt iſtam erit dicendum: vbi de mineralibus vel
plantis vel animalibus agetur: hec autem generatio eſt na/
ture ſimplicis: lʒ non ſit corporis ſimplicis que eſt ſubſtantia
mirti naturalis inquantū mirtum. Naturalis aūt pmirtio:
eſt permutatio eius ad naturam que eſt ſpecies ⁊ forma: ⁊ a
natura que eſt mouens que per ſe mouet ad formaʒ ſpeciei:
hoc enim eſt propriū aliqđ in vnoquoꝗ̄ mirto: cuius in com
muni ſpeculatio pertinet ad iſtam ſcientiaʒ in qua agitur de
effectibus primaꝝ qualitatū in mirto inquantū eſt mirtum.
Non aūt tm̄ iſta generatio opus eſt virtutū actiuaꝝ prima/
rum: ſed etiā corruptio ei ꝯtraiacens ſiue ꝯtraria in genere:
que corruptio ſm̄ nām eſt opus harum virtutū. Sicut enim
dirimus calidum nāle cōmiſcet ad ſpēm ⁊ frigus coagulat ⁊
adunat partes materie ⁊ conſtare ⁊ pingueſcere facit humi/
dum radicale mirtum qđ poſſit retinere formaʒ ⁊ figuram
mirti: operationes enim iſtas iſte virtutes habent in oībus
naturaliter mirtis ſiue ſint plante ſiue ſint elementa ſiue ſint
partes ipſoꝝ. ¶ Sed attendendum ꝙ iſta generatio non eſt
illa de qua egimus in libro de generatiōe ⁊ corruptione: ibi
enim dirimus de generatione vniuerſali ſubſtātie ⁊ ſubſtan
tie ſimplicis que eſt elementū ⁊ de cōtrario ſuo qđ eſt corru/
ptio ⁊ hic inquirimus de gn̄atione mirti nālis ſm̄ ꝙ mirtuʒ
eſt que lʒ ſit vl̄is ad generationē mineraliū vel vegetabiliuʒ
vel animaliū: eſt tamē cōtracta reſpectu generationis abſo/
lute vniuerſalis: qꝛ cōtrahiꝛ ad generationē mirti ſm̄ ꝙ eſt

Duplices ſunt opatiōes actiuaꝝ qualitatū.

Quid per ſimplicē gn̄onem intelligatur.

Documētuʒ ꝗ̄ oñdiꝛ dr̄ia ꝯſiderationis de gn̄one in libro iſto ⁊ i libro de gn̄one ⁊ corruptione.

mixtum τ illam vocamus generationē noīe vtendo generis pro nomine speciei: qꝛ nomē speciei non habemus: oppositi tamē huius generationis habemus nomen speciale qđ est putrefactio. Iste autē due virtutes generāt τ faciunt permutationem naturalem: quādo proportionē habent τ cōmensurationem debitā ex materia que subijcitur vnicuiqꝫ nature: est enim alia natura plante: alia metalli: alia animalis: ideo alia est mensura actiuarū in generatione istoruꝫ cū passiuis virtutibus in generatione vnius istorꝫ: τ alia in generatione alterius. Subiecta enim actiuarꝫ virtutū in rebus mixtis naturalibus sunt passiue virtutes: que sunt humide τ sicce ex quibus subiectis calidum τ frigidū generant res mixtas: quādo proportionaliter vincunt materiā humidi τ sicci hoc est quādo agunt permutando ista ꝑm exigentiā forme τ speciei eius qđ generatur: ita tamē ꝙ aliter agat agens generādo calidum: τ aliter agens frigidum: qꝛ vnū agit ad speciem: τ alterum coadunando τ cōtinendo partes materie vt supra diximus: cū vō congerentia. s. calidum τ frigidū nō vincunt proportionē dictam materie que est humiduꝫ τ siccum: tunc planum est qꝛ fit ꝑm aliquā partem humidi qđ nō terminatur per aliquas actiuas mollitis hoc est indigestio: qꝛ si bene digereretur humidū qđ est materia generati humidi susciperet speciem mixti quādo calidū agit: quādo autem frigidum agit: tunc si nō terminat coagulando vel coadunādo humidū tunc nō cōstabit τ partes eius defluent.

Nota quō frigiditas ad generationē cooperetur.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarans qualiter calidū τ frigidum in humido τ sicco generant mixtum.

Cum autē calidum τ frigidū non agant nisi materiam alterando: que materia est humidum τ siccum: per alterationē autē non inducatur forma substātialis mixti siue sit mineralis siue plāte siue aīalis. Dubitabit fortasse aliquis vtruꝫ generatio mixti τ cōtraiacens ei putrefactio sit effectus calidi τ frigidi in humido τ sicco. Alterans enim alterat qualitatē suam dando ei qđ alteratur τ patitur τ p qualitatem alterantis nihil cōstituitur τ potentia inesse substantiali. Nec potest dicere aliquis ꝙ forma mixti fluit ab omnibus miscibilibus: quoniā alia est forma substantialis in mixtis preter mixturā: qꝛ aliter mixtum nō esset vnuꝫ: sed multa simpliciter τ vnū ꝑm quid. s. ꝑm coniunctionē mixtorꝫ. Si autem aliquis fortasse dicat: ꝙ forma mixti nō fluit a qualitatibus miscibiliū: sed a formis substantialibus ipsorꝫ: hoc erit incōueniens cū constet formam mixti substantialem esse simplicem: sed si flueret a formis miscibilium esset cōposita ab illis. ¶ Adhuc autē oporteret ꝙ aut forma illa esset multa simpliciter non vnita nisi ꝑm quid: aut si esset vnum: tunc oportet dare ꝙ aliud est vniens miscibilia τ formas eorꝫ: τ illud vniens nō potest esse aliqđ vnitorꝫ nec omnia illa τ hoc non est nisi forma: τ tunc quero sicut prius quid producat formā illam in naturā mixti. ¶ Sed ista questio est philosophie prime: τ ideo breuiter tangenda iteruꝫ inquantū sufficit ad declarationē propositi. Plato enim τ parum ante hec tempora Theodorinus τ Auicēna τ Algazel concedebant formas substantialem non esse a qualitatibus actiuis: sed potius dicebant qualitates primas disponere materiā alterādo τ cōmiscendo proportionaliter vnicuiqꝫ nature τ speciei: τ tunc ab intelligentijs siue primis substantijs que dant omnes formas dari formas que datio non est aliud ꝑm istos nisi lumē intelligentie in materiā preparatam propagatū τ hanc opinionem defendere videtur Auicebron in libro qui fons vite vocatur. ¶ Nos autem cū Peripatheticis dicimus ꝙ calor quidem inquantū est calor τ quidem inquantuꝫ est calor naturalis simul. Inquantū enim est calor alterare hꝫ τ dissoluere cōgregare homogenia τ disgregare etherogenia quemadmoduꝫ dictū est primo. In eo vō ꝙ est naturalis habet in se virtutem formatiuā vniuscuiusqꝫ nature cuius calor naturalis esse dicitur: sic est enim in eo vis celi τ motorū celestiuꝫ τ vis complexionis siue forme illius nature quā format sicut in calore seminis plante: vel animalis est vis que vocaꝛ formatiua animalis vel plante: eodē modo est in mineralibus τ calore eorꝫ: τ sic opus caloris est educere formā de materia que potentia est in ipsa τ figurare organa: τ ordinare situm membrorꝫ τ partium sub forma termini ante materiā. Hoc etiam modo calidū habet id opus qđ est terminare τ com/

Solutio ꝑm alios.

Solo ꝓpriā.

Calor inquantū calor aliud operaꝛ ꝙ vt naturalis. 3.

plere vnūqđqꝫ in esse suo. Per hoc autē ꝙ est calor naturalis simul habet digerere humidū: τ cōmiscere cum sicco proportionaliter nature que est forma τ species mixti vt humidum sit in quātitate τ subtilitate τ commixtione debita que exigitur ad speciē hanc vel illam quā format calor inquātuꝫ est naturalis. Hec autē proportio est ꝑm proportionē geometricam sicut ostēdimus in libro de generatione τ corruptione. Qđ autē hoc opus. s. digerere humidum: ꝯtingit sibi inquantū est vtrūqꝫ simul. s. calor τ naturalis τ hoc facile deprehendit qui modum cōsiderat huius operis: qꝛ digerēdo humiduꝫ necesse est ꝙ aliquid de humido resoluatur τ permutetur qđ nullo modo facit nisi inquātū est calor. In digestione autē humidū terminatur ad speciē eius: cuius ipsum est humidū sicut ad speciē partis plante vel animalis vel mineralis: τ hoc nullo modo faceret calor inquantuꝫ est calor: sed potius resolueret totū humidū: ita ꝙ siccum incineratur: facit ergo hoc inquātū est nālis: τ sic digestio humidi est opus caloris nālis inquantū est naturalis calor. Et ex his omniū obiectorꝫ pꝫ solutio. ¶ Sed dubitatio magis pertinens ad hanc scientiā oritur ex ista: qꝛ ꝑm hoc generatio tota est virtutis actiue que est caliditas: τ nō eius que vocatur frigiditas que est cōtra superius habita. ¶ Sed ad hoc sciendū ꝙ absqꝫ dubio ad formā introducēdam nō operaꝛ nisi calor in oībus cōpositis siue sint mineralia siue vegetabilia siue animalia: operatur autē vincens ꝓportionaliter vniuscuiusqꝫ nature humidū: qm̄ si non vinceret id nō moueret ipm̄ digerendo τ terminādo τ formando. Frigidū autē cōplexionale siue nāle nihil penitus operatur ad formā speciei τ si vincat mām non formabitur materia que est humidū cuꝫ sicco proportionabiliter cōmixtum: τ ideo a pħis qualitas mortificatiua vocaꝛ: sed operaꝛ ad id qđ est sub forma hoc est ad constantiā partiū materie ne calore dissoluatur: τ ideo adunando partes cōtinet figuras τ formas rerꝫ generandaruꝫ τ hoc dico de frigido cōplexionali qđ est ꝑm proportionē nature τ substantie mixti: τ per hunc modū generatio τ cōtraiacens sibi putrefactio sunt effectus frigidi. ¶ Potest etiā aliter eē dubium de hoc qđ diximus humidū esse subiectum caloris in generatione τ alijs operibus caloris nālis cuꝫ in veritate nihil cōponatur ex humido solo nec humidum nunꝙ solum existens digeratur sicut īfra ostendeꝛ. ¶ Sed hoc citius soluitur aduertēdo ꝙ aliud est humor τ aliud humidum nāle qđ proportionale est sicut calidū τ frigidū: subiectū enim caloris permutātis τ digerentis τ terminātis τ formantis non potest esse actu siccum: qꝛ siccuꝫ in actu sicci nō est receptibile facile harꝫ impressionū: sed potius humidū in actu humidi: τ ideo lꝫ essentialiter cōmixtū sit ex vtroqꝫ. s. humido τ sicco: tamē opꝫ ipsum esse in actu humidi subtilis cuius signū est ꝙ mineras τ plantas τ aīalia τ omniū mixtorum species naturales in prima generatione videmus esse in humido quodā qđ est quasi seminale ad substātias eorꝫ τ species: τ ideo subiectū caloris nālis humidum est tale quale diximus: qđ de cetero ꝓpter faciliorem doctrinā cōmixtionale humiduꝫ vel cōplexionale volumus appellare τc.

Dubium

Solutio.

Propter qđ frigiditas qualitas mortificatiua dicitur.

Dubium.

Solutio.

¶ Cap. 5m. Qꝫ putrefactio opposita sit generationi mixtorꝫ.

Tex. cō. 5.

His habitis loquamur de putrefactione que taliter generationi que dicta est cōtraiacens est τ opposita. Simpliciter enim accepta generatione mixtorū cōtrariorꝫ qđ habet τ principiū est putrefactio: illud enim cōtrarium cōmune tali generationi qđ est via in corruptionem nālem in omnibus rebus tam nālibus ꝙ artificialibꝫ: hec aūt est putrefactio: qꝛ illa est via in corruptione oium rerꝫ naturaliū τ artificialiū: qꝛ nālia senescunt: artificialia vō veterescunt: lꝫ enim seniū ꝓprium non sit nisi viri: nec mulier ꝓprie senex dicaꝛ: ꝓpter qđ etiā Priscianus dicit ꝙ ois cōparatiuus in or desinens est cōmunis generis preter senior qđ est generis masculini: tamē hic transumitur ad omniū nālium naturalem corruptionem que fit per frigus subintrans in locum caloris naturalis: qꝛ exhalauit secū educto humido naturali. Vetustas āt artificialiū est que putrescūt etiā p corruptionē nālium que sunt mā ipsorꝫ: omne enī qđ antiquaꝛ τ senescit tendit in mortem τ corruptionem: horum autē omniuꝫ finis est putrefactio nisi violentū aliquid eorꝫ corrumpatur per incendiuꝫ τ combustionē: quoniā si aliter etiā accidentaliter

⁊ violenter res corrumpatur ſicut ſi animal occidatur vel arbor ſecetur tamẽ in fine putreſcit: cõbuſtum autẽ nunꝗ̃ putreſcit: ideo qꝛ ſi combuſtione cõſumptum eſt per combuſtionem venit ad eundem finem ad quẽ venitur per putrefactionem: cum enim res comburitur calor ignis extrahit calorem naturalem: qui rem in eſſe cõtinebat qui exhalans trahit ſecum humidum naturale quo vniuerſaliter educto primum res relinquitur arida: ⁊ tandem diſcontinuatur ⁊ decidit in cineres: ⁊ ſimiliter fit in putrefactione: ita enim calor aeris exterior educit calorem nãlem de mortuo corpore mixto: qui eductus ſecum trahit humidũ naturale: quo educto aret ⁊ incineratur corpus mixtũ. Conſtat ergo ꝙ omniũ per naturam mixtorum corporum ſi habeant finem corruptionis nãlis illis finis eſt putrefactio. Cum enim finis cõpoſiti mixti ſit reſolutio in ſua componentia: putrefactio autẽ eſt reſolutio in illa ꝑ finem ipſorum que naturaliter corrumpuntur ⁊ mixta ſunt

Tex. c. 4. eſſe putrefactionẽ. ¶ Signum aũt huius eſt ꝙ effectus putrefactionis ſm ordinem inueniunt in ipſis mixtis que naturaliter corrumpuntur: eo ꝙ calor nãlis ex ipſis exhalat ſecum trahens humidũ naturale: ideo que putreſcunt primo inueniuntur humida in ſuperficie: educto autẽ vniuerſaliter humido vt diximus fiunt arida: ⁊ adhuc plus recedente humido cõtinuante ab ipſis in toto inueniuntur per putrefa

Tex. cõ. 5. ctionem incinerata. Ex calido enim ⁊ humido ⁊ terra facta ſunt: ⁊ ideo per putrefactionẽ reſoluunt in illa: ⁊ hec manifeſtantur in reſolutione eorum: ſiccum enim qd̃ eſt in ipſis de ſubſtantia terre eſt ⁊ hoc terminatũ eſt ⁊ ad formã mixti ⁊ continui deductũ per operationẽ actiuarum qualitatum per modum ſuperius determinatũ. ſ. ꝙ calidum eſt cõmiſcens ⁊ ad formam deducens ⁊ frigidum adunans ⁊ coagulans partes ad formã fortiter tenendam ⁊ figurã que cõſequitur formam mixti corporis: qꝛ omne corpus nãle figuram hʒ naturalem ſuam propriam formam conſequentem.

¶ Cap. 6m. Et eſt digreſſio declarans quare cõbuſtio ſit corruptio violenta ⁊ putrefactio naturalis eſt corruptio.

Est autẽ attendendum ꝙ lʒ putrefactio ⁊ combuſtio habẽt vnum finem: ⁊ ſimilem viam reſoluendo corpora mixta: tamẽ putrefactio naturalis eſt: ⁊ generationi naturali ipſius mixti oppoſita ⁊ cõbuſtio eſt violẽta: cuius cauſa vera eſt: qꝛ naturalis actio non eſt niſi fiat aliquo principiorum naturaliũ ⁊ intrinſecorum operante vel cooperãte: putrefactio ergo erit vna naturalis cũ fiat calore intrinſeco educente humidũ. Calor enim naturalis ſicut ſupra diximus duo hʒ. ſ. vim nature cõmixti corporis: ⁊ vim caloris ignis. Eſt autẽ naturalis corruptio quotiẽs emittit virtutem mixti corporis propter defectum alicuius vel aliquorum principiorũ conſeruantium mixti corporis cõmixtionẽ ſub forma ſubſtantiali: tunc enim nõ retinet niſi proprietatem caloris ignis reſpectu mixti illius ipſe fuit calor naturalis: eſt autẽ proprietas ipſius ignis diſſoluere: ⁊ educere ſubtile a groſſo qd̃ facit calor ille humorẽ naturalem continue ad ſuperficiẽ educendo: ⁊ tunc humeſcit extra mixtum ſicut ligna ⁊ animalia ⁊ lapides que incipiunt putreſcere. Cum autẽ humidum illud qd̃ ante fuit continue eductum tandẽ relinquitur cinere in putrefacto. Cõbuſtio autẽ non ſic agit: eo ꝙ calor naturalis nõ adhuc a virtute nature diſtinctus ſit: ⁊ ideo fit ibi violentia: qꝛ calor interior cũ ſit in vigore nature adhuc eſt mixti: ⁊ ideo inquantũ talis nihil coagit igni comburenti ſed reluctatur ⁊ vim patitur: vnde totum principiũ combuſtionis

Propter qd cõbuſtio ẽ violenta ⁊ putrefactio ẽ nãlis. eſt extra: cui nihil confert ſiue coagit calor naturalis intrinſecus: inquantũ eſt naturalis: ⁊ ex hoc patet cauſa quare cõbuſtio violenta eſt ⁊ putrefactio nãlis: nec eſt alia huius cauſa que vera ſit. Dixerunt tamen quidam ꝙ ideo combuſtio

Opĩo aliorum. eſt violenta ⁊ putrefactio naturalis: qꝛ modum alium diſſoluendi habet combuſtio: ⁊ alium putrefactio: combuſtio enim diſſoluit ſubito vel cito: ſed putrefactio paulatim: ⁊ qꝛ opus nature nõ eſt velox: ideo propter modum iſtum dixerunt ꝙ

Improbatio combuſtio eſt violenta ⁊ putrefactio naturalis. ¶ Sed nulla omnino ſolutio eſt qꝛ modus cõſequit rem cuius eſt modus: ⁊ ideo non eſt cauſa rei ꝙ ſit naturalis vel ꝙ ſit violen-

Alia opĩo. ta. ¶ Alij autem dixerunt ꝙ ideo putrefactio eſt naturalis: qꝛ naturalia vt quedam animalia innaſcuntur putrefactis:

Impugnatio ſed non inaſcuntur talia combuſtis. ¶ Et hoc etiam nihil eſt ad propoſitum: quoniã ſi putrefactio naturalis eſt tunc erit naturalis ei qd̃ eſt ſubiectum eius: ⁊ cuius generationi contrariatur: hoc autẽ eſt id qd̃ putreſcit: ⁊ nõ id qd̃ generatur ex putrefacto: ⁊ ideo tenendum eſt ſicut dicit prima ſolutio.

¶ Eſt autẽ dubium adhuc de ipſa ſm ſe conſiderata putre- (Dubiũ pmũ.) factione: cum enim omne naturale conſtitutiuũ ſit nature ⁊ appetatur a natura: ideo enim eſt naturale: videbitur ꝙ nequaꝗ̃ putrefactio ſit naturalis eo ꝙ ipſam naturam deſtruit ⁊ corrumpit ⁊ a nullo deſideratur animalium: ſed fugitur ab omnibus. Aut hec obiectio ſimiliter de omni corruptiõe ſm naturam. ¶ Eſt autem ⁊ alia obiectio qꝛ non omnia mixta (Dubiũ 2m.) videntur putrefacta ita ꝙ corruptio ipſorum ſit putrefactio qꝛ lapides ⁊ metalla non videmus extra humeſcere ⁊ tandem areſcere ⁊ vltimo incinerari: ⁊ viuorum corruptio ſm naturam potius videtur eſſe mors ꝙ̃ putrefactio. Putrefactio enim nõ accidit viuis niſi poſtꝗ̃ corrupta ſunt per mortem. ¶ Sed ad hec plane ſoluit per antedicta qꝛ motus na- (Solõ pmi.) turalis non vno modo dicitur naturalis: ſicut nec priuatio nec habitus. (Motꝰ nãlis nõ vno modo dicit nãlis.) Dicitur enim generatio naturalis: eo ꝙ per naturalia agentia ⁊ patientia ſit via in naturam: ⁊ dicitur corruptio naturalis eo ꝙ per naturalia ſit via extra naturam. Non autem vno modo ſe poſſunt habere naturalia agentia ⁊ patientia in generatione que eſt via in naturam ⁊ in corruptionem que eſt via extra naturam: ſed potius cum in generatione agant ⁊ patiantur informata virtutibus que dicuntur formatiue ipſius naturalis rei que generantur: oportet ꝙ in corruptione agant ⁊ patiantur deſtituta a virtutibus illis: retinent tamen virtutes proprias ſm ꝙ ſunt qualitates ſimplicium elementorum: ⁊ ideo lʒ vtraque naturalis ſit tamen generatio magis eſt naturalis ꝙ̃ corruptio: naturale tamen eſt ꝙ leue diſcedat a graui: ⁊ calidum a frigido: ⁊ humidum a ſicco: ⁊ hec natura eſt ſimplicium: non mixtorũ. Sicut enim ad mixti naturã non mouet aliquid habens motum rectum: ſed potius id qd̃ habet motum obliqui circuli in celo ſicut ſol ⁊ planete. (Vide pro hoc 2. de gñone ⁊ corruptione Tex. cõ. 56. ⁊ 57.) Et ſm periodum illius motus attenditur tempus generationis: ita neceſſe eſt ꝙ qualitates mixtorum deſtitute virtutibus periodi moueant ad corruptionẽ: ⁊ ſm receſſum ab illis virtutibus erit tempus naturalis corruptionis: vnde ſm iſtam ſententiã non eſt verum ꝙ omne naturale ſemper rem conſtituat: qꝛ priuatio quedam naturalis eſt ⁊ rem deſtruit. (Nõ eſt verũ vlr ꝙ oẽ nãle rem cõſtituat nec ois res nãlis appetat a re cui eſt naturalis. 3.) Similiter non eſt verũ ꝙ omnis res naturalis appetatur a re cui ipſa eſt naturalis eo ꝙ non vno modo vt dictum eſt dicitur naturale. Ex his etiã liquet ꝙ falſum eſt qd̃ dicit quidã ꝙ corruptio naturalis ſit rei delectabilis: qꝛ hoc in nullo reperimus ⁊ eſt cõtra rei operationes: qꝛ omne qd̃ corrumpitur corrumpẽtibus reſiſtit quantum poteſt eo ꝙ non deſiderat aliquid ſuam deſtructionẽ ⁊ corruptionem ſicut dicit philoſophus. Patet etiã ex dictis ꝙ eadem res violenter corrumpitur per combuſtionẽ: ⁊ tamen naturale eſt ei comburi quãdo ponitur in ignem: cõpoſitio enim violenta ſit ꝑpter cauſam ſuperius dictam: ſed cõponentibus naturale eſt reſolui per agens ad diſſolutionem eorum calidum ignis.

¶ Qd̃ autẽ obijcitur de lapidibus ⁊ alijs que raro putreſieri (Solõ ſecũdi dubij.) videntur per viam ſupra aſſignatã: dicendum ꝙ res commixte diuerſimode ſe habent in humido. Quedam enim parum habent vltra humidũ cõtinuans ſicut lapides. Et quedam habent multum: ſed cõſtat per frigidum coagulans ſicut metallica: ⁊ quidam lapides: ⁊ ideo in lapidibus qui putreſcunt non multũ inuenitur veſtigium humoris: cũ tamen in veritate educatur quãdo putreſcunt. In metallis autem difficulter educitur impediente frigido: eo ꝙ frigida coagulata non cito putreſcunt vt infra dicemus: tamen quãdo putreſcunt educitur: ⁊ hoc apparet in rubigine metallorũ. Qd̃ autem de morte qd̃ eſt viuorum corruptio queritur ſoluẽdum eſt per hoc: ꝙ non eſt intentio huius libri loqui niſi de effectibus primarum qualitatũ in mixtis corporibus. Mixta aũt corpora cõpoſita ex contrarijs in rebus naturalibus tres habent differẽtias. (Corpora mixta ſunt in triplici dñia.) Sunt enim quedam mixta que ſunt ex contrarijs mixtis. Et quedam ſunt cõplexionata ſupra mixtionem: que complexio eſt multiformis ſm dominium vel equalitatem humorum qui ſunt frigidi ex contrarijs permixtis. Et quedam ſunt mixta ⁊ compoſita ex partibus etherogenijs: ſicut eſt manus ⁊ pes ⁊ cor ⁊ epar ⁊ huiuſmodi: ⁊ hec apud phõs vocantur corpora cõpoſita: qꝛ magis compoſita

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

ſunt eo ꝙ modū habēt omnē cōpoſitionis. Mors aūt ⁊ vita nō ſunt mixti inquantū eſt mixtū: ſed potius complexionati ⁊ compoſiti: ſed cū putrefactio ſit reſolutio nālis cōmixti inquantū eſt mixtū ex elemētis ⁊ qualitatibus eoꝝ: opꝫ hic agere de ea abſqꝫ dubio eo ꝙ fiat mentio de morte ⁊ vita: vnde cum poſt mortē relinquatur corpus mixtum illius ꝓprie eſt reſolutio naturalis putrefactio: ⁊ per hec dicta facile intelligitur id qḋ dicturi ſumus de putrefactione.

¶ Cap. 7[m]. Qualiter ⁊ que res putreſcunt ⁊ per quid.

Tex. cō. 5.

Fit enim putrefactio mixti quotiens vincit terminans terminatū per cōtinēs. Diximus enim ſupra ꝙ terminās eſt calor nālis: terminatū autem eſt humidū: cōtinens autem eſt aer ⁊ locus omnis rei nālis que cōmixta eſt ex contrarijs. Ex qualitatibus vō loci eſt: ꝙ calor loci reſoluit calorē terminātē ⁊ trahit eū ad exteriora ad ſe: ⁊ tūc ille calor q̄ terminans fuit vincit humidū nāle: qḋ fuit determinatum ⁊ trahit ipſum ſecū: ⁊ tunc humeſcit res in ſuperficie: ⁊ educto humido erit arida: ⁊ tandem cinis vincit ſi quid calor terminās humidū ⁊ in generatione ſicut ſupra diximus. Sed alia eſt victoria ꝓportionalis nāe mixti que eſt in generatione. Et alia eſt victoria ſimplex: que eſt cū excellētia proportionis: ⁊ hoc eſt in corruptione que vocatur putrefactio.

Nota de duplici victoria q̄litatū i mixto reſpectu generationis ⁊ corruptiōis.

¶ Et prima quidē eſt caloris nālis inquātum nālis eſt: q̄ ex hoc ꝙ nālis ſit habet proportionē. Secunda eſt caloris ſꝫ ꝙ eſt calor tm̄: q̄ ille nō attendit ꝓportionē ſed ſemper ſegregat ſubtilia a groſſis: fit autē euocatio caloris interioris per calorem loci cōtinentis. Si excellat interiorem calorē exterior q̄ quicquid caloris eſt extra per lumen ſolis ⁊ ſtellarū ⁊ calefactionē ignis: vel ex alijs quibuſcunqꝫ cauſis non cōtinuaṫ rebus mixtis: nec tangit eas niſi per ſuperficiem loci cōtinentis. In eo autē in quo tangit etiā agit ⁊ in quo agit in eodem alterat: ⁊ per ꝯn̄s putrefacit vt dictum eſt. Probatur autem hec expoſitio noſtra ex modo loquēdi pħi cum ipſe vbiqꝫ terminans vocet calorem nālem: ⁊ terminatū vocet nāle humidum: ⁊ cōtinens vocet locū. ¶ Fuerūt tamē nō paruę auctoritatis viri qui dixerunt terminās eſſe locū ⁊ continens eſſe ſolem qui circulationis motu cōtinet ⁊ ignem q̄ cōtinet circulo ⁊ ſitu: ſed oportet ꝙ id cōtinens imprimat qualitatē ſuā loco terminanti: ⁊ poſtea locus terminās vincat nām mixti qḋ terminatū per locum appellauit. Siue ergo hoc modo ſiue predicto modo dicatur oportet ꝙ interior calor calore loci vincaṫ licꝫ enim locus ſit ſaluatiuus locati per hoc ꝙ locus eſt: tamē per hoc ꝙ excellit in qualitatib⁹ actiuis ⁊ precipue in calido nihil prohibet fieri cauſam corruptionis que eſt putrefactio.

Expoſitio aliorum.

Qualiter locus q̄nqꝫ locati eſt corruptiuus.

Putrefactio enim ⁊ proprie dicitur in his que ſm partē corrumpuntur cū a natura faciente ⁊ cōſeruāte mixturam ſeparātur: in toto enim putreſcunt mixta in toto: ſed ea que in parte mixta ſunt: ſunt ſicut elemēta i ſperis ſuis pmiſcentur: in illis etiā ſm partem erit putrefactio ꝓprie dicta: q̄ ſic alienū calidum educit ab aere mixto humidū alienum ſibi imixtum ⁊ ab aqua calor accidentalis intraneus: ⁊ extra euocatur a calore exteriori: ⁊ educit ſecum humidū corruptū ſicut pꝫ in eſtate quādo ſuper aquas ſtātes generanṫ ampulle ⁊ viſcoſa quedam ⁊ pinguedini ſimilis pellis extendiṫ in ſuperficie. Similiter fit eductio humidi corrupti a terra pp accidentalem calorē qui intraneus eſt terre: ⁊ euocatur tēpore calido. In ſolo aūt igne nō fit talis putrefactio: ⁊ hoc ideo fit q̄ in ſimplici putrefactio non pōt eſſe aliqua cum ſimplex nihil habeat alienum ⁊ hoc modo nec ſimplex aer nec ſimplex aqua nec ſimplex terra putreſcit. Si aūt mixtus ſit ignis tūc eſt ſimilis cōbuſtioni ⁊ ideo putreſcere non pōt propter cauſam ſuperius aſſignatam: ideo vniuerſa reliq̄a inquātum mixta ſunt putreſcunt preter ignē: etenim terra atqꝫ aqua necnon ⁊ aer inquantū miſcētur putreſcunt: omnia enim hec in putrefactione erunt materia ignis: q̄ ignis calido ſuo agente putrefacit ea. Si autē elemēta eſſent ſimplicia non putreſcerent: q̄ tunc in aqua ⁊ terra eſſentialis frigiditas impediret putrefactionē: in aere autē humidum ſpirituale eſſet ab eo inſeparabile: ⁊ ideo putreſcere nō poſſet. Adhuc autem licꝫ ſimplicia trāſmutenṫ ad ſe inuicem per generationē: non tñ per putrefactionē: q̄ in putrefactis relinquitur aliquid preiacens vt aridū ⁊ cinis: ſed nō ſit tale relictum in corruptione elementoꝝ ſed potius totū tranſit in corrūpens: mixtoꝝ corruptio in hoc differt a ſimplicium corruptione: q̄ mixta corrumpuntur in ſimplicia preiacentia ex quibus componūtur. Simplicia autem q̄ nihil habent preiacens ex quo componantur corrumpuntur in contrarium qḋ corrumpit ea.

Propter qd ignis non putreſcit.

Vide ſupra cap.̄ 6. vbi poſuit dr̄iam inter putrefactionē ⁊ cōbuſtionē.

¶ Cap. 8[m]. Quid ſit putrefactio: ⁊ qualis eſt effectus frigidi ⁊ calidi: ⁊ quare frigiditas dicatur mortificatiua.

Tex. c. 6.

Putrefactio vō eſt corruptio facta in vnoquoqꝫ humido intraneo: qḋ humidū ſubiectum eſt caliditatis proprie que eſt ſm naturā ab aliena caliditate. Cum enim ſit generationi cōtraria putrefactio: oportet ipſam in generatiōe corruptionis eſſe: agens autē primum eſt aliena caliditas attrahens nālem ad exteriora: ⁊ ideo illa caliditas que eſt propria mixto: eo ꝙ ſibi ſoli cōuenit ⁊ eſt ſm naturā eius eo ꝙ virtus naturalis mixti formandi ⁊ conſeruandi ſit in ipſa corrumpitur ab aliena caliditate: nō inquantum eſt caliditas: ſed inquantū eſt naturalis: q̄ ꝑ hoc ꝙ eſt naturalis proportionalis eſt nature mixti: in qua proportione cōtrariatur aliene caliditati: ⁊ per illam contrarietatem corrumpitur ab ipſa: cum etiam illa naturalis caliditas corrupta ſit in vnoquoqꝫ humido: hoc eſt in vniuſcuiuſqꝫ rei naturalis mixte humido: ſicut in ſubiecto qḋ terminatur quādo proportionaliter vincit ipſum: oportet neceſſario ꝙ quādo corrumpitur ab aliena caliditate ⁊ amittit proportionem ad humidum naturale: ꝙ agat in ipſum diſſoluendo ipſum ⁊ educendo per locum quē aperit ⁊ laxat aliena caliditas: hoc eſt per poros corporis mixti ad ſuperficiem ipſius: ⁊ ſic putrefactio congrue diffinita eſt cū diffinitio eius contineat genus proprium: ⁊ agens primū qḋ eſt caliditas aliena: ⁊ agens proximum qḋ eſt caliditas naturalis corrupta: ⁊ ſubiectū propriū qḋ eſt vniuſcuiuſqꝫ humidum: tales enim debēt eſſe phyſice diffōnes. Caliditas autē aliena corrūpēs abſqꝫ dubio eſt caliditas loci cōtinentis: vt ſupra diximus: ⁊ ideo q̄ mixtum putrefactionē patitur ex defectu calidi ꝓprij ⁊ naturalis qḋ educitur ex ipſo: cū talis virtus in ipſo deficiat erit frigidū: ⁊ ideo frigida inueniuntur omnia que putrefacta ſunt: ⁊ ſic putrefactio dicitur cauſata ab vtraqꝫ virtute actiua: ſcilicet caliditate ⁊ frigiditate: ⁊ communis eſt paſſio ſiue effectus vtriuſqꝫ ſed differenter: q̄ eſt effectus frigiditatis proprie ⁊ caliditatis aliene. Frigiditas enim que eſt in compoſitione mixti ad partium coadunationē ⁊ coagulationē que proprie frigiditas eſt rei ſicut ſepe diximus exiens calidū ⁊ deficiēs expellit a ſe ⁊ manet in partibus terreſtribus relictis in putrido. Caliditas autē aliena expulſum ex ſe calidum naturale ad ſe trahit: ⁊ ſic ab vtraqꝫ actiua virtute perficitur putrefactio: ⁊ remanet algor ſiue frigus eſſentiale partium terreſtrium ⁊ aqueaꝝ cōponentium mixtū in fine putrefactionis vt terminus ipſius: ⁊ ideo quo magis res putreſcunt ſicciores fiunt ⁊ terreſtres ⁊ in vltimo remanēt terra ⁊ fimus qui nihil aliud eſt q̄ꝫ terreſtria corrupto humore putrefacta ⁊ infuſa. Exeunte autē calido ſimul cū ipſo exhalat humidū naturale eo ꝙ calor humidū ſubtile ſecum trahit. In re autē nihil remanet qḋ inducat ⁊ retrahat humidum: q̄ nihil poſſet ipſum inducere niſi calor: ⁊ ille eſt in fuga ⁊ receſſu: opꝫ ergo ꝙ relinquatur ſiccus cinis in fine putrefactionis: licꝫ enim frigus cōdenſando trahat ſiccum ignis ad humidum aeris ⁊ ſpirituale humidū aeris ad corporale humidum aque: tamē a groſſo terreſtri propter eundem effectū condenſationis exprimit humidum: ⁊ ideo cū frigus qḋ eſt in putrefacto ſit in groſſo terreſtri exprimit ab ipſo humidū: ⁊ ideo eductio humidi naturalis tam eſt a frigido exprimente q̄ꝫ a calido extrahente: ⁊ hec eſt cauſa ex parte humidi naturalis ſumpta: quare putrefactio eſt effectus frigiditatis proprie ⁊ caliditatis aliene. ¶ Vlterius etiā hic videtur quare frigiditas dicitur qualitas mortificatiua ⁊ caliditas qualitas viuificatiua a philoſophis: q̄ patet ꝙ nihil operatur ad naturā ⁊ generationē mixtoꝝ niſi caliditas naturalis ⁊ complexionalis: ⁊ hec ad corruptionē mixtoꝝ non operatur niſi inquantū eſt aliena ⁊ nō inquantū eſt caliditas ſed frigiditas: propterea dupliciter operatur ad corruptionem mixtorum per naturā: ⁊ non operatur ad conſeruationem ⁊ generationē eorum niſi per accidens: ⁊ ex parte coadunationis materie.

Note q̄ñ caliditas mixti corrūpaṫ i putrefactione.

Quare p̄ſata diffinitio ſit congrua.

Quare putrefactio differēter caliditati ⁊ frigiditati attribuaṫ. 3.

¶ Cap. 9[m]. De his que impediunt putrefactionem: ⁊ de cauſis propter quas impediunt.

T.c.7.8.⁊.9

Pͥria cã putrefactiõis ĩpeditiua.

QUod aũt caliditas aliena cõtinentis loci cauſa ſit putrefactionis corpoꝝ mixtoꝝ optime liquebit ſi impedimenta putrefactiõis conſideremus: que qdeʒ multa ſunt ſʒ quinque nobis ſufficiũt ad ꝓpoſiti declarationẽ. ¶ Res enim minus putreſcũt in frigoribus ꝗ̃ in eſtu: ⁊ hoc ideo eſt: qa in hyeme in loco aeris cõtinentis corpora mixta paucũ eſt calidũ ⁊ multum frigidũ: paucũ autem calidũ non preualet corrumpere ⁊ euocare calorẽ naturalẽ ⁊ multuʒ frigidũ repreſſiuum eſt calidi naturalis intus: ⁊ clauſiuum poroꝝ corporis ne ſpiritualiter exhalet naturale humidum: et hoc faciunt ad rei cõſeruationẽ a putredie: ſed in eſtate oppoſitis de cauſis res magis putreſcunt. Uñ auteʒ poteſt cõtingere ꝙ frigus eſt mortificans calidũ naturale ⁊ expellens ipm ad interiora: ita ꝙ ibi cõdenſatus in humido deſtruit rei mixte naturam ⁊ cõplexionẽ ita ꝙ recedente frigore res putreſcit ſicut putreſcunt membra frigore mortificata: ſʒ tamẽ non erunt motus putrefactionis niſi recedẽte frigido ſicut patet in mortuis in frigido cõgelante: ſtant eñi ad multos annos ⁊ nõ fetent nec putreſcũt: ⁊ hoc eſt in alpibus vbi ſunt perpetua frigora.

Secũda.

Propter qd ĩ terra ſepulta corpora citi⁹ putreſcũt.

¶ Ad hoc etiã ſi ꝯtingat ꝙ calidũ eſt cõdenſatũ in aliquo loco poſita corpora citius putreſcunt: et ideo ſub terra poſita in qua cõdenſatꝰ calor citius putreſcũt ꝗ̃ ſtãtia in aere: qa in aere ſepe ſuccedit frigus calori qd̃ repercutit calidũ putrefaciẽs ad interiora corpoꝝ. Hac de cã oſſa albiora efficiuntur ſepulta ꝗ̃ nõ ſepulta: qm̃ calor cõdẽſatus in terra fortior eſt vt diximus in tertio hui⁹ ſcie libro: ⁊ ideo decoquendo extrahit ab oſſib⁹ humiduʒ pingue quo extracto efficiunꝰ albiora.

Tertia.

¶ Siłr ea que frigido ſunt coagulata nõ cito putreſcũt: ⁊ hoc ideo eſt qa coagulatum frigido ſicut ſunt metalla magis eſt frigidũ ꝗ̃ aer cõtinens ſit calidũ: ⁊ ideo effectus frigidi nõ preualet aer: qa frigus coagulans claudit poros ⁊ cõſtringit intus calidũ cõplexionale ſiue naturale intãtũ ꝙ calor aeris ea nõ valet aperire niſi parũ: ⁊ in qbuſdaʒ: ⁊ iõ quedã eoꝝ rubiginoſa efficiunꝰ: ⁊ quedaʒ nõ: ſicut auꝝ rubiginẽ non contrahit. Si autẽ calidũ exterius eſſet mouens ⁊ alterãs coagulatum tunc vincereꝰ ſʒ hoc non ꝑualet facere calor aeris ſʒ potius calor ignis ⁊ ille nõ putrefacit: qa aut ſoluit ⁊ nõ facit plus aut clarat ea ſicut infra dicemus: aut cõburit: ⁊ nullo iſtoꝝ modoꝝ fit putrefactio.

Quarta.
Tex.cõ. 10.

¶ Amplius ſi aliqd eſt qd̃ feruentẽ hʒ caloreʒ intra ⁊ illud nõ putreſcit ad mãʒ ignea ⁊ aqua feruens ꝗ̃diu manet feruens. Tũc eniʒ calor aeris circũſtantis minor eſt ꝗ̃ calor rei: ergo ſic tũc non ꝑualet calor aeris ad euocandũ caloreʒ interiorẽ nec ad vincendũ ipm anteꝗ̃ faciat in eo aliquam permutationẽ: hac de cauſa calida nãliter quãdo ſunt excellentem hñtia calorem ſicut eſt piper ⁊ galãga ⁊ huiuſmodi: non cito putreſcunt ꝑcipue cum exiccantur: ſʒ zinziber putreſcit citius illis ꝓpter coniunctum ſibi humidũ.

Quare zinziber facili⁹ putreſcit ꝗ̃ pipꝝ

Similiter id qd̃ mouetur ⁊ id qd̃ fluit ſicut liquor aque vel vini min⁹ putreſcit ꝗ̃ id qd̃ non mouetur. Excitaꝰ enim calor qui eſt naturalis a motu ⁊ diffundit ſe per partes mixti: ⁊ ideo mot⁹ quo aer alterat tale corpus infirmior ⁊ debilior eſt ꝗ̃ ſit motus caloris naturalis: id auteʒ qd̃ eſt debilius nõ trahit ad ſe id qd̃ eſt fortius: ⁊ ideo exterior calor aeris nõ facit pmutationem in calore qui inheret imixto ⁊ eſt ei naturalis: hec eſt cauſa ꝙ vinum lõge ductum melius efficiꝰ ex motu cõualeſcentẽ in ipſo calore naturali ꝓpter percuſſioneʒ ⁊ motum partium magis ⁊ ſubtilius digeriꝰ humidum ⁊ ipſo magis digeſto magis cõueniens ⁊ ſapidũ efficiꝰ. Etiaʒ eadẽ cauſa pendulũ vinum ⁊ bene percuſſum ⁊ motũ reuertiꝰ aliquando in ſtatũ. Ex oppoſita autẽ cauſa nõ motum vinũ ⁊ precipue ſi ſoli opponatur putreſcit vel cõuertitur in acetum: qa calor ſolis vel aeris extrahit ab ipſo partes ignis ⁊ humidũ ſubtile exhalat cũ illis ⁊ perit vinum.

Quinta.
T. cõ.11.⁊.12.

¶ Eadẽ cauſa multũ tardius putreſcit ꝗ̃ qd̃ paruũ eſt ⁊ paucum: qa multuʒ ſi ſit continuum ⁊ homogeniũ multuʒ habet calidum: qa omnis virtus nãlis ſicut eſt caliduʒ multiplicaꝰ ſua ꝓpria materia multiplicata: ⁊ ideo in multo cõtinuo: ⁊ homogenio multuʒ eſt caliduʒ ⁊ illud non poteſt alterari ⁊ corrũpi calido aeris eo ꝙ nõ excellatur ab ipſo aeris calido: ⁊ ideo nõ putrefacit ipſum: eſt autẽ in tali multo ⁊ magno etiã plus de frigiditate eſſentiali que partes materie plus põt cõtinere ꝗ̃ calor aeris valeat diſſoluere.

Tex.cõ.13

¶ Et hac de cauſa mare ſimul ſtãs nõ facile putreſcit: diuiſum autẽ in partes paludales citius putreſcit: ⁊ in aliis autẽ non diſſimiłr iſta ineniũtur: qa ois aq̃ diuiſa citius putreſcit eo ꝙ frigus eſſentiale eius nõ reſiſtit calido aeris habẽti extra ſe partes ſubtiles ⁊ putrefaciente eas.

Dubium.

¶ Eſt auteʒ dubiuʒ circa iſtud qm̃ videmus ꝙ grana multa compoſita ſimul citius putreſcunt ꝗ̃ rara: ⁊ ideo ſepe opʒ reuertere frumenta ne putreſcãt: ſimiłr autem eſt de palea ⁊ de gramine quãdo in multitudie cõponunꝰ.

Solutio.

¶ Sʒ hoc ſoluendum eſt qm̃ grana ⁊ gramina nõ ſunt cõtinua ⁊ cum parua ſint in cõpoſitione ipſoꝝ generatur calor ꝓpter egrediens ab vnoquoqʒ ipſoꝝ calidum naturale qd̃ ſecũ trahit humidum ⁊ id incendiꝰ ꝓpter vndiqʒ aduenlens ab oĩbus calidũ: ⁊ ideo fumant talia oĩa quando putreſcunt. Eadeʒ cã prorſus dicta eſt in fimo qui calet ſubtus ⁊ ꝑcipue quãdo extrinſecus cõſtringiꝰ frigore repercutiente caloreʒ ad interiora: ⁊ ideo tũc magis putreſcit: obuians enim ſibi vndiqʒ calidum vndiqʒ facit confluere humidum ⁊ putrefacit ipʒ: cuius ſignum eſt ꝙ fimus in medio eſt humidus ⁊ calidus ⁊ in extremis eſt frigidus ⁊ ſiccus.

¶ Cap.10m. Et eſt digreſſio declarans quedam alia impedimenta putrefactionis: ⁊ que eſt ratio iſtorum ⁊ ordo.

INtelligendũ tñ ꝙ ſunt plurima impedĩetia putrefactioneʒ ſicut balſamus myrra ⁊ aloe ⁊ ſal ⁊ ipſe ſol exiccans: ſʒ oia hec ipediũt eã per humidi vehemẽtem exiccationẽ pp caliditatẽ q̃ſi viciñã quã habent iſta humidũ ſuperfluuʒ extrahũt: ⁊ qa multũ exiccãt: iõ cõtrahũt ſiccũ ne continuans humidũ locũ inueniat exeũdi: ⁊ iõ paſſa alterationes fortes ab his que dicta ſunt valde ineniunꝰ arida ⁊ dura contracta: ⁊ in ſuperficie rugoſa: ⁊ iõ inſeparabile q̃ſi efficitur ab eis humidũ ꝯtinuans: ⁊ hec eſt cã quare etiã corpora mortua cõſeruanꝰ quãdo ſunt infuſa talib⁹: vel quãdo iacent in terra talẽ virtutem exiccatiuaʒ hñte: vñ etiã corpora macilenta melius a talib⁹ ꝯſeruanꝰ ꝗ̃ multũ carnoſa.

Duplx ẽ hũidũ ĩ corpib⁹.

¶ Eſt enim in corporib⁹ duplex humidum. ſ. cõtinuans ⁊ q̃ſi nutriens: ⁊ quãdo educitur humidũ nutriens qd̃ non multũ adheret partibus corporis non opʒ ꝙ educaꝰ alteꝝ qd̃ eſt multuʒ mẽbris adherens. Hec eſt cã quare lapides ⁊ ligna dura nõ cito putreſcũt qa vltra humidum cõtinuãs paruʒ habent de humido.

Sufficientia ꝑdictorum.

¶ Numerus auteʒ eoꝝ que hic dicta ſunt ⁊ ordo ſic poteſt patere. Impedimentũ enim putrefactionis aut eſt cõtrarium putrefacto aut ſiłis ſpeciei cũ ipſo. Si autem eſt cõtrarium putrefacti tũc eſt frigus ⁊ illud eſt aut extrinſecũ aut intrinſecũ. Et ſiqdẽ eſt extrinſecũ tũc eſt frigus aeris in hyeme: ⁊ qa extrinſecũ frigus per ſe repugnat alieno ⁊ extrinſeco calido: iõ id eſt qd̃ magis impedit inter oia impedimenta: ⁊ iõ hoc eſt primũ. Si autẽ eſt intrinſecũ frigus tunc eſt ibi coagulatio facta a frigido: qa tamẽ naturaliter impediꝰ aliena caliditas a frigido: iõ id eſt ſcõm ⁊ ꝑcedunt hec duo omnia alia impedimẽta. ¶ Si aũt impediẽs putrefactionẽ eſt ſiłis ſpeciei cũ putrefaciẽte: tunc opʒ ꝙ impediat quãtitate ſine intenſiõe ſua: cauſa ergo iſtius intẽſionis: aut erit in ipſa qualitate calidi nãlis: aut erit in cã calidi ⁊ quãtitate eius: aut erit ex ſubiecto ipſius qd̃ eſt mã ei⁹ in qua eſt: ⁊ ſi erit in ipſa qualitate ſic erit feruor impediẽs: qa iõ alias duas precedit: qa eẽntialior ⁊ primior eſt calido impediẽti. Si aũt eſt in cauſa calidi tũc erit mot⁹: ⁊ iõ etiaʒ ſi motus ſit imoderatus tm̃ intẽditur calidũ qd̃ ꝯſumit ſubſtãtiam. Cuius exẽplum conueniẽs eſt in lumine multe palee vel ſtupe vel igne. Si eñi quieſcat extinguiꝰ. Si aũt moueatur accẽditur ⁊ ſi moderatus ſit motus cõſumet ſubam. Minimum autem eſſentiale calido eſt ſubiectuʒ in quo eſt ad cuius quantitateʒ multiplicatur vt diximus: ⁊ ideo hoc vltimum inter impedimenta aſſignatur.

¶ Cap.11m. De aialibus generatis ex putrefactis: in quo eſt digreſſio declarãs ſolõneʒ dubitabiliuʒ que ſunt circa hoc.

Tex.cõ.13.

INaſcunꝰ aũt aialia ex putrefactis: cuius cãm breuiter aſſignat phs dicẽs: ꝙ hoc iõ ſit: qa calor diſgregãs corpus mixtuʒ per hoc ꝙ ſubtile extrahit ⁊ relinqt groſſum eſt nãlis ⁊ nõ calor abſolute: ⁊ iõ omnia ea que diſgregauit humida ad ſuperficiẽ tracta a frigidis ſiccis remanentib⁹ facit cõſtare ſimul ⁊ cõgregari: ⁊ ſic ex ipſis generaꝰ animal.

Digreſſio.

¶ Videꝰ autem admiratione dignũ qd̃ dicit calo/

rem diſgregantē partes mixti eſſe nālem cū nos ſupra ne/
ceſſario oſtēdimus ꝙ diſgregare nō hꝫ inquātū eſt natura/
lis. Amplius aūt ſi eſſet nālis eſſet adhuc in ꝓportiōe vicēs
Solō Auro. 12. meta. c. 13. t. 18. t. 7. meta. cō. 31. humidū: ergo terminaret ipm ⁊ nō putrefaceret. ¶ Et ad
hoc dicit Auerrois ꝙ aīalia hec naſcuntur ex virtute ſtella
rum ⁊ non ex virtute vel vi caloris nālis. Plato autē dicit a
datore formarꝫ eis dari vitā ⁊ aīam. ¶ Sꝫ ſi ex virtute ſtella
Impugnatio rum gnārentur hoc nō poſſet eē niſi altero duorꝫ modorꝫ. ſ.
ex virtute cōi ſolis ⁊ motus eius quā hꝫ in obliquo circulo
aut ex ꝓpria aliqua cōſtellatione que hoc faceret. Si autem
ſol primo mō cōi eſſet cauſa gnātionis horꝫ aīaliū tūc tem
pore certo deberent gnāri qn̄ ſol accedit ad equoctiū eſtiua
le ⁊ tēpore certo deberēt corrūpi qn̄ ſol recedit a pūcto equi
noctij hyemalis ⁊ hoc nō videmus. Si autem ſcdo mō ⁊ ab
aliqua cōſtellatione ſpeciali fieret generatio iſtorꝫ: tunc non
deberet gnāri niſi illa conſtellatiōe exiſtente: ⁊ hoc eēt forte
Quid eſt cō ſtellatio. infra multos annos: dicit̄ enī cōſtellatio ſpecialis cōuētus
⁊ reſpectus pluriū ſtellarꝫ ex eo ꝙ ſpeciali mō congregātur
vel opponūtur vel aliter ſe reſpiciunt. ¶ Adhuc autē ⁊ phs
male tangeret cām cum dicit ꝙ hoc facit calor eo ꝙ eſt natu
Queſitū pul chrum. ralis. ¶ Quero aūt inſuper cū caloris ſit diſgregare qd con
ſtare facit humidū eductiuum pellē ⁊ corpus aīalis: ⁊ cum
ipm humiduꝫ effluens ex partibꝰ putrefacti corporis ſit con
tinuū: qa non gnānt̄ in vnū aīal ſꝫ multa: ⁊ cum ipm ſit vniꝰ
nature q̄re quedā generata ex ipſo ſunt lōga ⁊ ſtricta ⁊ que
dā lata ⁊ breuia ⁊ quedam ſtricta parua ⁊ breuia: ⁊ vn̄ venit
diuerſitas colorꝫ illorꝫ aīaliū: ⁊ quare ex humido illo nō ge
nerat̄ planta: p̄cipue cum corpus putrefactū fuerit plāta ſic̄
arbor vel herba: cū enim facilioris ſit generatiōis planta q̄
aīal: videretur forte alicui potius ex putrefactis debere ge/
Solō ꝓpria. nerari plātas q̄ aīalia. ¶ Ad omnia aūt iſta ſatiſfacientes
dicimus ꝙ Ariſto. optime reddit cā gnātionis ex putrefa/
ctione per hoc qd dicit ꝙ calor eſt naturalis qa diſgregat: lꝫ
enī corrupta ſit ꝓportio quā habuit ad humidū ſm ꝙ ē hu
Nō ꝙ ꝓpor/ tio nālitatꝫ ca lidi ad humi dū i putrefa/ ctꝫ deſtruit̄ ſꝫ ſpēꝫ ⁊ rema/ net ſꝫ genus. midū putrefacti corporis: tn̄ nō in totum corrupta eſt: qa re
manet illius ꝓportiōis genus: ⁊ per hoc facit cōſtare humi
dum extractū in generationē alterius rei: p̄cipue animalis
imperfecti ⁊ frigidi ſicut ſunt vmes ⁊ rane vel ſerpētes quo
rum corpora fere in toto ſunt ſīlia: humiduꝫ etiā non in to/
to amiſit ꝓportionē ſimpliciter: ſꝫ deſtructa in ſpecie ꝓpor/
tio remāſit in genere: ⁊ iō ſubtile ipſius ſit ſeminariū alteriꝰ
gnāti: ſicut enī in ſemine aīalis eſt vis formatiua aīalis ſm
nām illiꝰ ſeminis que vis eſt in ſpiritu ſpumoſo ⁊ nāli ſemi/
nis opat̄ per calidū nāle: ita vis in gn̄e aīalis imperfecti re/
manet in ſubtiliori humido putrefacti qd p̄mo extra cōſtat
in pellē per frigidū partes faciēs cōſtare: deīde calidū qd ē
in ipſo diſſoluit aliqd de ſubtiliori hūido: ⁊ facit inde ſpēm
qui nō panizat. ſ. pellē illā cōſtantē in circuitu ⁊ efficit̄ vehi/
culū virtutis formatiue que eſt ex hūido ⁊ ex illa educit̄ for
ma aīalis: ⁊ per hoc pꝫ qualr ille calor nālis eſt ⁊ terminat̄ ⁊
In quo opio Auerrois de ficiat. qualr nō nālis ⁊ diſſoluit. ¶ Dictū aūt Auerrois eſt impfe
ctum: verꝫ eſt enī ꝙ ōis gnātio cauſat̄ ex ſtellis ſm ꝙ ferun/
tur in obliquo circulo communiter. Sꝫ hoc non ſufficit ad
Solō q̄ſiti. cā in ſpāli ſciēdā ſꝫ potius addēdū eſt qd diximus. ¶ Fiūt
aūt huiuſmodi multa aīalia ꝓpter diuiſionē ſeminalis hu/
midi eorꝫ qd de putrefacto ⁊ ſucceſſiue ⁊ in diuerſis partibꝰ
educit̄ ⁊ ex partibꝰ quarꝫ cōplexiōes aliqn̄ ſunt diuerſe ſic̄ eſt
os ⁊ caro ⁊ vermes. Cā aūt diuerſitatis aīaliū gnātorꝫ eſt
diuiſio ſeminis in matrice: ⁊ hoc mō ēt hoc ē ꝙ diuidit̄ hu/
midū per vices ⁊ per loca eductiōis eius de putrefacto: ⁊ iō
multiplicant̄ aīalia. Et cā ſilitudinis horꝫ aīaliū eſt ſilitudo
educti hūidi de corpore: ⁊ homogeneitas hūidi cā eſt ꝙ ha
bēt totū corpꝰ ſimile: ⁊ nō ſunt cōpoſita ex multis etheroge/
Vn̄ ꝯtigit di/ uerſitas figu rarꝫ i aīalibꝰ genitꝫ ꝑ putre factiōeꝫ. 3. nijs partibꝰ: ꝙ autem quedam ſunt longa ⁊ ſtricta: quedā
aūt breuia ⁊ lata cātur ex diuerſitate cōplexionis humidi ex
cholerico calido ⁊ ſicco generat̄ vermis lōgus ⁊ ſtrictꝰ eo ꝙ
calor multum extēdit in ipm ⁊ humor cholericus nō multū
eſt dilatabilis. Ex flegmatico autē frigido ⁊ humido gnāt̄
animal latuꝫ ⁊ breue qa humor aqueus multuꝫ eſt dilatabi/
lis ⁊ frigiditas nō multuꝫ extendit ipm. Ex ſanguineo autē
generat̄ medium inter lōgum ⁊ breue ꝓpter calidū ⁊ humi/
dum tēperata: ex melico antē nāli aīal generat̄ ſtrictuꝫ ⁊ bre
ue: ⁊ qa frigus non permittit extēdi ⁊ ſiccitas non permittit
ipm dilatari: ex melia autēꝫ accītali que eſt aduſta generat̄
valde lōgum exile: qa in feruore caloris eiꝰ multum extēdit
ipſum: ⁊ ſiccitas imoderata attenuat ipſum: ſic enī choleri/
cum crocei eſt coloris: ⁊ ſanguineum rubeū: ⁊ flegmaticū al/
buꝫ: ⁊ melicuꝫ nigruꝫ: ⁊ ſi quorꝫ materia permixta eſt horꝫ
etiā quātitas ⁊ color neceſſario permixta erunt: planta autē
in tali generatiōe nunq̄ generatur: qa planta terreſtris ſub
ſtātie eſt multuꝫ: ⁊ humidū qd per putrefactionē educit̄ ſub
tile eſt ⁊ multū aereum qd materia eſſe non poteſt plante: ſꝫ
alijs: ⁊ ideo etiam in animalibus natis ex putrefactione fre
quentiſſime creſcunt ale: quia volatiles vermes ſunt de le/
uiori ⁊ ſubtiliori humido.

¶ Cap. 12[m]. De digeſtione ⁊ indigeſtione ⁊ qualiter diuidū
tur ſpecies.

Poſtq̄ autē diximus quid eſt generatio mixto Tex. cō. 14.
rū: ⁊ qd corruptio illi generationi oppoſita que
putrefactio vocatur: relinquit̄ ꝑfecto dicere cō
ſequentes ſpecies actiuarum virtutū que cōes
ſunt: ⁊ cōtinent ſub ſe alias: qa de cōibus prior
eſt ſpeculatio. Vocamus autē ſpēs effectꝰ quos
efficiunt virtutes actiue ex his que ſubijciunt̄ eis: ⁊ cōſtant
per nām: ſicut ſunt ſicca ⁊ humida que ſunt in rebꝰ mixtis:
hec enīꝫ ſuperius diximus eē ſubiecta qualitatum actiuarū
calidi vꝫ ⁊ frigidi. Species autē cōis calidi eſt digeſtio: hec
autem ſpecies calidi ſub ſe continet alias tres. ſ. pepanſim
epſeſim ⁊ optheſim: frigidi autēꝫ cōis ſpecies eſt indigeſtio
oppoſita digeſtioni. He autēꝫ ſpecies ſunt ſuper dictis ſpē/ Spēs digeſtio nis.
bus digeſtionis oppoſite: omothes enim opponit̄ pepāſi et
molinſis opponit̄ epſeſi: ſtatheſis autēꝫ opponitur optheſi.
¶ Nō opꝫ autem aliquem arbitrari ꝙ nōia iſtarum ſpēruꝫ Documentuꝫ
digeſtionis ⁊ indigeſtionis de oībus dicant̄ ſm vnam rōnē
de quibus dicunt̄: qa dicunt̄ non vniuoce ſꝫ per prius ⁊ po/
ſterius ⁊ per metaphoraꝫ aliquādo: qa omnia illa nōia non
ſunt ꝓprie rebꝰ adaptata per oīa ſilibꝰ ⁊ vniuocis: ⁊ iō aliqn̄
nō opꝫ ſuſpicari per hoc ꝙ p̄dicent̄ de rebꝰ ſm nomen ⁊ rō/
nē: ſꝫ potius per hec nomina intelligimus talia que trāſlati
ue dictis digeſtionibꝰ vel indigeſtionibꝰ ſimiles ſunt.

¶ Cap. 13[m]. Et eſt digreſſio declarans diuiſionem ſpecieruꝫ
digeſtionis ⁊ indigeſtionis.

Dubitabit fortaſſe aliqs qualr neglecta ea que p[m] dubium.
in logica arte traditur cōmune genus diuidit̄
in ſpecies: anteq̄ ipm diffiniat̄ cum diuiſio ge
neris debeat ſumi ſub diffōne eius eo ꝙ oībꝰ
diuidentibꝰ genus aliqd generis diffinitio de/
beat cōuenire. ¶ Et eſt magis mirabile cū na 2[m]
turalia ⁊ artificialia ſint in generibus diuerſis qualiter ge/
nera naturalia que ſunt digeſtio ⁊ indigeſtio diuidātur per
ſpecies artificiales digeſtiōis ⁊ indigeſtionis. ¶ Ampliꝰ vi/
detur inconueniēs artificiale cū naturali ideꝫ cōe diuidere:
pepanſis enī naturalis digeſtio eſt: epſeſis autēꝫ ⁊ optheſis
ſunt artificiales. Similr aūt ⁊ molinſis ⁊ ſtatheſis artificia
les ſunt indigeſtiones ⁊ omothes eſt idigeſtio nālis. ¶ Si
forte aliqs ſoluens ad hoc velit dicere ꝙ iſta artificialia ad
naturalia referūtur: ⁊ ideo cadunt cuꝫ ipſis in eadem diui/
ſione: tūc oportet aſſignare p̄mo naturalia illa ad que refe/
rūtur: ⁊ tunc de artificialibꝰ deinde facere tractatuꝫ. ¶ Ad/ 3[m]
huc cum artificialia imitent̄ naturalia: opꝫ oſtēdere in quo
imitentur ⁊ ſic poſtea artificialia inducere. Nihil autēꝫ horꝫ
facit phs. ¶ Adhuc autem ſciēdum eſt quare non plures q̄
tres digeſtionis ſpecies aſſignant̄: ⁊ ſi forte aliquis velit di/
cere ꝙ digeſtio nō poteſt eſſe niſi ītra tātū vt pepāſis: vel ex
tātū vt optheſis: vel extra ⁊ ītus ſimul: vt epſeſis videbit̄ in
conueniens valde: qa ſic epſeſis optheſim ſequi deberet cuꝫ
ſimplicior ſit optheſis q̄ epſeſis ſm ea que dicta ſunt. Si vō
dicatur ꝙ iſte ſpēs accipiunt̄ ſm conſiderationem calidi in
ſe digerentis vel in coniunctiōe ad alterum ⁊ in ſe digerens
facit pepāſim: in coniūctione autem ad humidū: facit epſe/
ſim: ⁊ in ꝯiunctione ad ſiccum facit optheſim: ad frigidū au
tem coniungi non poteſt qm̄ frigidum eſt cā indigeſtionis.
¶ Videbit̄ hec ratio ſtare nō poſſe: qa calidum ſm ſe ſemp
operatur in ſubiectuꝫ ſibi humidū ſicut ſupra eſt determia/
tum: ergo cū humido digeſtionem nullam operat̄ ſꝫ potius
in humido. Eadeꝫ eſt obiectio de ſicco cuꝫ ipm ſit qualitas
paſſiua. ¶ Eſt autem nō pretereūdum ꝙ hec tota ſciētia ad 4[m]
librum de aīalibus vel ſciam de nutrimento videt̄ pertine/
re cum

re cum ſit particulariter eius qđ eſt aiatum: vñ nihil ad nos videtur pertinere de ea in iſto libro in quo ingrimus impſ/ ſiones primaꝝ qualitatuꝫ in corpore mirto ſm qđ eſt mirtũ que ſunt multuꝫ vniuerſaliores ꝗ̃ ſint impſſiones nutrimẽ ti vel aiati ſm qđ eſt aiatum. Nos autem ſine preiudicio fe
Solo ꝑmi. re oium cõmunicantiũ dicta Ariſto. ❡ Ad hec oia dicimus ꝙ in veritate cõis digeſtio ante diuiſionẽ diffiniri non pote rat eo ꝙ nõ vniuoce dicit̃ de diuidentib⁹ ſꝫ per prius ⁊ poſte rius: pepanſis enim vniuerſalr̃ intellecta marime digeſtio eſt: ⁊ alie digeſtiões ſunt prius ⁊ poſterius dicte per relatio/ nem ad illã: epſeſis eni plus hꝫ de ratiõe digeſtiõis ꝗ̃ opthe
Solo ſcdi. ſis ſicut infra oſtendemus. ❡ Nec opꝫ eriſtimare ꝙ iſte ſint artificiales digeſtiones tm̃ qa ſunt naturales. Sꝫ qa act⁹ ea rum in qbuſdaꝫ artificialibus magis ſunt manifeſti ſenſui eo ꝙ ſunt extra res: id̃ per exẽpla manifeſtãtur in artificiali/ bus ⁊ noia ſumũtur ab artib⁹: act⁹ tamen digeſtionuꝫ ⁊ idi/ geſtionũ primo ⁊ ꝑncipaliter ſunt in naturalib⁹ ſicut nos ſta
Solo tertij. tim paruꝫ inferius oſtẽdemus. ❡ Ad ſciẽdũ aũt quare tres ſunt digeſtiõis ſpẽs ⁊ totidem indigeſtiõis ſpẽs oppoſite ac cipiemus dicta Galeni ⁊ Auicẽ. precipue ad duas ſpẽs di/ geſtionis que ſunt epſeſis ⁊ optheſis manifeſtãdas. Eſt er/ go ſciendũ ꝙ res iſta magis manifeſta eſt in hoie: ⁊ id̃ poti⁹ oſtẽdemus eas primo in hoie: deinde in mirtis oibus que ſm nãm ſunt mirta. Conſideratio autẽ hois in humido tri plex eſt vt dicunt Galenus ⁊ Auicẽ. primũ eni eſt in genera tione in qua per calidũ ſeminale digerit̃ humidũ ſeminale ⁊ maturat̃ ⁊ format̃ ⁊ ad ſupplementũ ei⁹ attrahit humidũ mẽſtrui ad perfectionẽ forme ⁊ quãtitatis corporis: in qua maturatiõe humidi ſeminalis ſolus digerit calor ſeminis: qui virtuteꝫ celeſtem habet ⁊ virtutem cõplerionaleꝫ corpo ris vñ deciſuꝫ eſt ſemen: ⁊ virtutẽ formatiuã ex operatione anime eius cui⁹ fuit ſemen: diffunditur autem iſte calor per ſubam humidi ſeminalis per vehiculũ ſpũs qui eſt in ſemi ne: qui ſpũs virtutẽ habet ſpũs vitalis nãlis ⁊ aialis ꝓpter quas virtutes aliqñ vocat̃ aia ſeminis a phis: ⁊ qa operat̃
Vide et Auerro em 7° met. c. 31. cum ordine ⁊ certitudie vocat̃ a qbuſdaꝫ itellectus vt dicit Auicẽ. ꝓpter qđ dicit Ariſto. ꝙ ſpũs operat̃ in ſemie qui eſt intellectus. Eſt aũt iſta digeſtio cõpleta qñ humidũ põt ꝑfi cere tale alteꝝ in actu quale eſt ipm in potẽtia ⁊ virtute for/ matiua per calorẽ ⁊ ſpm̃ qui ſunt in ipſo: huius aũt digeſtio nis nomẽ ꝓpriũ non habemus: ⁊ id̃ accõmodamus ipſuꝫ a fructiferis plantis ⁊ dicimus ꝙ eſt pepãſis. Poſt gñationeꝫ autẽ cõpletã res vicina eſt humori ſemis: ⁊ id̃ neceſſario hu mida: ⁊ multũ humidũ fuit in ipſa ꝓpter qđ ericcatiuis vtũ tur circa natos ſapientiſſime obſtetrices ſicut ſalibus ⁊ bal neis ⁊ huiuſmodi: ⁊ id̃ calor digerens qui eſt in ifantib⁹ na/ tans in humido multo ⁊ cõueniẽs eis nutrimẽtũ opꝫ eẽ hu/ midũ: ⁊ in illo humido nutrimẽtali agit calor cũ humido ra dicali digerẽdo ⁊ cõpletum eſt humidũ nutrimẽtale qñ põt vniri mẽbris: ⁊ hec digeſtio dicit̃ epſeſis: qa in organis nãli bus fit per modũ elirationis in qua calor cuꝫ humido deco quit qđ decoquẽdũ eſt. Remoto aũt hoie magis a ꝑma ori/ gine ſeminis qñ calor multuꝫ edurit de humido infantuli ⁊ multũ ericcauit ipm icipit calor digeſtiuus agere cũ ſicco in nutrimentũ: ⁊ id̃ his qui adulti ſunt parant̃ cibi duriores: qa aliter acutus calor cũ ſicco agens ꝯuerteret ipſos in va/ pores: ⁊ in mõ minus debito membra nutrirent̃: ꝑcipue cuꝫ mẽbra iã duruerunt ⁊ deſiderẽt cibũ duriorem: ⁊ hui⁹ dige/ ſtio eſt per modũ aſſatiõis in qua calor agit cuꝫ ſicco: ⁊ d̃r eẽ eptheſis: qđ latine ſonat aſſatio ſicut epſeſis eliratio iterpre tatur: hui⁹ rei ſignuꝫ eſt: ꝙ corpora adultoꝝ calidiora ſũt ad tactum: ⁊ vrine eoꝝ magis tincte ⁊ egeſtiões magis dure ꝗ̃ infantium: cũ tamẽ nihil ſit factũ in corporib⁹ eoꝝ quare de beant eẽ calidiora ſm nãm: ſed potius quare deberẽt eẽ fri gidiora: qa quanto plus diſtant a ꝑmo ꝑncipio generatiõis qđ eſt calor ⁊ plus igreſſuꝫ eſt in corpora eoꝝ de ertraneo hu mido nutrimentali tanto frigidiora debebant ſm nãm eſſe eoꝝ corpora ſuper corpora ifantiuꝫ: ⁊ ideo dicunt Galenus ⁊ Auicẽ. ꝙ eſt equalis calor in pueris ⁊ adultis: ſꝫ differt ſic calor in humido ⁊ calor in ſicco equalis per eſſentiã: hoc eni in quantitate in humido maior eſt ꝗ̃ in ſicco: ſꝫ in ſicco ma/ ior eſt qualitate qa eſt acutior in actione: ⁊ ſic calor puerorũ in quãtitate vincit calorẽ iuuenũ: ſꝫ calor iuuenũ acumie ſui vincit calorẽ puerorum: ſicut aũt hec in hoie inueniũtur ita

inueniũtur in oibus aialib⁹ ⁊ partibus eoꝝ ⁊ in plãtis ⁊ par tibus eorum ⁊ inſuper in lapidib⁹ ⁊ mineralibus oibus: oia enim ꝑncipiuꝫ ſue generatiõis ſicut ſupra docuimus habẽt in humido ⁊ calido ⁊ neceſſe eſt ꝙ calor ꝑmo ſit in humido principiante gñationeꝫ er quo ſicut quodã cẽtro ſerpit attra hendo circũſtans humidũ: ⁊ digerẽdo ipſum in rei genera/ te nãm que primo generata mollior ẽ ⁊ humidior quãdo ca lor in humido eius natat: ⁊ tunc qcqd in eius gñatiõe ſit to tum per modum pepãſis ſit: ⁊ quicquid ſit in ea quãdo mol lis: adhuc etiaꝫ ſit per modum epſeſis. Educto auteꝫ hu/ mido paulatim ꝯualeſcit calor in ſicco ⁊ operatiões caloris eius ſunt per modũ optheſis. Poſt ſiccum autem paulatiꝫ ingredit̃ frigidum: qđ eſt cauſa indigeſtionis: ⁊ ideo vltra tres ſpecies nõ multiplicant̃ ſpẽs digeſtionis: qa in ſenectu te abũdat frigiditas cũ ſicco: ⁊ in vltima etate abũdat frigi ditas cuꝫ humido frigido qđ non nutrit: ſꝫ tm̃ ertrinſecus humefacit partes: ⁊ eſt flegmatiue humidũ ⁊ indigeſtuꝫ: ex Solo quarti. hoc iterum patet cauſa eius qđ dicitur a phis: ꝙ omnis res mirta ꝗ̃tuor hꝫ tempora. ſ. initij ⁊ augmenti ⁊ ſtatus ⁊ decli nationis: hec eni manifeſtantur in motib⁹ duorum lumina rium quorum motus ꝑcipue ſequũtur corpora mirtorũ: ſol enim a principio Arietis vſqꝫ ad ꝑncipium Cancri calidus eſt ⁊ humidus generãs ⁊ augens: a ꝑncipio autẽ Cãcri vſqꝫ ad ꝑncipium Libre calidus eſt ⁊ ſiccus maturans ⁊ a princi pio Libre vſqꝫ ad ꝑncipium Capricorni frigidus eſt ⁊ ſicc⁹ faciens declinare mirta ad diminutionem: ⁊ a ꝑncipio Ca pricorni vſqꝫ ad ꝑncipium Arietis frigidus eſt ⁊ humidus humido putrefacto ⁊ putrefaciente: Luna etiaꝫ ſm ꝙ tra/ dit Ptolomeus in libro qui dicit̃ Alarba eſt calida ⁊ humi da vſqꝫ ꝙ eſt ſemiplena: ⁊ tũc dicitur eſſe calida ⁊ ſicca vſqꝫ ꝙ eſt plena: ⁊ deide frigida ⁊ ſicca donec ſit ſemiplena: ſecũ do ⁊ vltimo frigida ⁊ humida vſqꝫ ad ꝯiunctionem ad So lem: ⁊ per hoc pꝫ ſolutio ad omnia queſita: qa autem ex di/ ctis iam patet ꝙ omnia nomina ꝓpria in genere dictarũ di geſtionum non habemus: ideo dicit philoſophus ꝙ non oportet ꝙ ſignificata horum nominum proprie dicta ſunt in rebus ſed potius talia que ſunt ſimilia eis ita ꝙ a ſpecieb⁹ ad generationem transferantur.

❡ Cap. 14^m. De diffõne in genere ⁊ explanatiõe diffõnis ei⁹.

Reſumentes ergo diffiniamus ſingula iſtorum Tex. cõ. 14. generum ⁊ ſpecieruꝫ. Eſt ergo digeſtio cõple/ tio a naturali ⁊ ꝓprio calore facta ex paſſiõib⁹ contraiacentibus humorum: que ſunt propria materia ſingularum materieruꝫ corpoꝝ mirto rum. In hac quidem diffinitione completio eſt vt genus ⁊ cauſa efficiens importatur per hoc qđ diximus a naturali ꝓprio calore: qui dicitur quidem naturalis: quia eſt vniuſcuiuſqꝫ nature inſtrumentuꝫ mouens ⁊ alterãs hu/ midum in virtute nature illius: ſicut iã ſepius diximus: ꝓ/ prius autem dicitur ex ꝓportione ſingulari quã hꝫ ad humi dum ſm ſubiectum in ꝓpria rei mirtione. Paſſiones autẽ contraiacentes ſunt que mirti corporis contraiacẽt: qa ſunt diſſimiles in humido: ⁊ ideo ex ipſis mouet calor naturalis humidũ: ⁊ ideo lꝫ humidum nõ ſit contrariuꝫ calori inquã/ tum humidum: tamẽ inquãtum eſt in qualitatib⁹ diſſimili/ tudinis que ſunt ꝯtraiacentes habet oppoſitionẽ ad hunc calorem inquãtum eſt naturalis: ⁊ ſic indiget actiõe calidi ⁊ complerione que ſit per calorem. Quotiẽs eni ſiue quot mo dis humidum digerit̃ ſm omnes dictas ſpẽs digeſtiõis to/ tiens ⁊ tot modis cõpletur ad formam mirti ſuſcipiendã: ⁊ principium huius cõpletionis accidit a calore ꝓprio ⁊ natu rali: quãuis adminiculum aliquando accipiat̃ per aliquod Tex. cõ. 15. extrinſecũ ſimul cũ calore naturali completiuum digeſtiõis: ſicut cibi digeſtio iuuat̃ per balneum ⁊ per moderatum mo tum ⁊ per huiuſmodi ⁊ ſimilia: ſꝫ in omnibus his ꝑncipium eſt caliditas naturalis que eſt eẽntialr̃ in ipſo mirto. Lꝫ eni taliter adminiculantia ercitent caloreꝫ naturalem ⁊ acuant ipſum: tamẽ non dant ei ſpẽm ⁊ ꝓportionẽ que mouet ſꝫ po/ tius cuꝫ mouent cũ ipſo iuuantia digeſtionẽ: ſpẽm hãc acci/ piunt ab ipo: qa aliter nõ mouerent̃ nãliter ad nature mirti complemẽtũ. Dicit̃ autem in oib⁹ phicis id eẽ ꝑncipiuꝫ mo uens qđ ꝓpria ſpecie mouet: ⁊ cui⁹ ſpecie mouet z^m mouẽs: ⁊ ideo patet in oibus talibus ꝙ ꝑncipiũ mouens eſt calor na turalis inquãtuꝫ eſt nãlis. ❡ Finis aũt cõpletiõis hui⁹ mo/ Tex. cõ. 16.

tus eſt natura ſm ſpẽm ꝯſiderata pꝛout ſpecies vtile eſt ⁊ di
geſtum dicimus habet eſſe phyſicũ in tẽporibus mixti. Nos
autem hoc vocamus nãm ſpẽm rei ⁊ ſubſtantiam: ſpẽs eniz
dat eſſe ⁊ ſubſtãtia eſt qꝺ eſt in actu eſſendi per formam: et
hoc veriſſime finis eſt digeſtionis in pepanſi. Quã ſicut dixi
mus ibi humidũ ſeminale dirigitur ad formam: ⁊ eſt in fine
cõplementi quãdo tale alterum ſm formã ⁊ ſubſtãtiam põt
perficere quale eſt ipſum in virtute formatũ. In alijs autez
digeſtionibꝰ non idẽ eſt finis ſiue exterius ſiue interiꝰ ſumã/
tur. In illis enĩ finis completiõis eſt ad hoc ꝙ ſit alimẽtum
ꝯueniens ad alendũ: ⁊ hoc eſt totiens ⁊ tot modis quotiẽs
⁊ quot modis fit tale: ⁊ tũ ꝓportionaliter humidũ ⁊ tam ꝓ/
portionaliter aſſum vel elixuz: vel ſi eſt operatio caloris ſup
humidum qꝺ educi debet: vt ſit taz ꝓportionaliter putrefa/
ctum ſiue alio quocunqꝫ modo alteratur per calorem quan/
tum ſufficit nature mixti corporis: cui preparatur humidũ:
tunc enim eſt vtile ⁊ tunc dicitur eſſe digeſtum.

¶ Cap. 15m. Qualiter in diuerſis diuerſimode dicta eſt dige
ſtio: ⁊ ꝙ eadẽ ſunt ſigna digeſtionis ⁊ indigeſtionis.

Tex. cõ. 17. I autez vt dictũ eſt humida ꝓportionaliter ad
naturam maturatio ⁊ completio digeſtio eſt:
erit ĩ diuerſis diuerſimode ⁊ quaſi omonyme
dicta digeſtio: maturat eniz aliquãdo calor na
turalis humidũ ſegregando ipſuz a feculento
terreſtri quã virtutem habet calor: ⁊ ex hoc ꝙ
eſt ꝯgregatiuus homogenioꝝ ⁊ ſeparatiuus etherogenioꝝ
ſicut fit in muſto cum digeſtũ eſt: qa tunc defecatũ eſt: in mu
ſto enim ſunt duo calores. ſ. naturalis ⁊ loci vbi creuit qꝺ in
fuſus eſt calore magno ſolis: ⁊ ſubſtantia terreſtris ꝑmixta.
Mouent autẽ iſti duo calores in oppoſito vnus qdez deter
minãdo partes nãles vini qui eſt nãlis: alter aũt diſſoluẽdo
groſſitiẽ ⁊ ſeparando partes etherogenias qui eſt acciden/
Quõ ebullitio ĩ muſto cãtur. talis innatus ei a loco: ⁊ ex illis duobus motibus caloꝝ cõ/
ponitur motus qui eſt ebullitio muſti: qa aũt partes ſubti/
liantur ⁊ diuidũtur: ⁊ ideo ĩuenit viã terreſtrẽ ad deſcẽſuz:
⁊ ideo feces reſident in fundo ⁊ euolãt partes ignis acciden
tales: quibꝰ eductis depurantur partes ſubtiles vini: ⁊ reſi/
det humidũ aereuz diſperſuz ſpũaliter in vino: propter qꝺ
muſtũ eſt multum ſpumoſum anteq̃z reſideat in ipſo humi
duz aereum quo reſidente coadunantur partes vini per fri
gus aeris ⁊ complexionale ⁊ efficit vinum ſuaue ad biben/
dũ: coadunatis enĩ partibus reſtringitur in ipſum natura/
Propter qd muſtũ magis inebriat q̃z vinum. le calidum qꝺ ante euolauit cuz igneis partibꝰ loci. Ex his
patet quare muſtum magis inebriat q̃z vinũ: cum tamẽ vi/
num nãliter ſit calidius q̃z muſtum: hec enĩ cauſa eſt ꝙ lz in
muſto ſint partes terreſtres eſſentialiter frigide ĩmixte que
non ſunt in vino: tamẽ muſtũ vaporoſuz eſt ꝓpter ſpũale hu
midũ aereum non coadunatũ in ipſo: ⁊ qa vaporat duplici
calore qꝺ nõ facit vinum: qꝺ autẽ vaporoſum eſt oppilat vi
as cerebri ⁊ impedit virtutes animales ad perceptionem ⁊
motum: ⁊ ideo etiã ebrij incerte ſunt diſcretionis: ⁊ motꝰ et
obliuionem patiunt ſuorum opeꝝ ꝓpter nimiam humoruz
abundantiam que fit ex vino vel alio inebriante in qua de/
lentur ſtatim imagines anteq̃z reponant ⁊ ſigillentur in vir
tute memoriali. Aliquãdo etiã agit calor in humido nõ pro
portionato nature alicuius mixti ad deducendum: ſicut vi/
demus nodoſitates in plantis: ⁊ in animalibus naſcentias
⁊ apoſtemata que tunc dicimus matura cum maturata eſt
ſanies ad educendum: primo enim in ꝯfluxu humorum ca/
lido ꝓpellente eos ⁊ expellẽte eſt calor quaſi calor febris ma/
gnus ⁊ acutus ⁊ humor eſt ĩmixtus ſubſtantie membrorum
⁊ non poteſt educi: reſoluente autem calido continue aliqđ
de humido ſubtili calidiori: ⁊ deducente per poros plures
vel vnũ acuitur apoſtema verſus partẽ vbi plurima eſt ma
terie euaporatio: poſtq̃z autem euaporauit ſubtilius humi/
dum ⁊ igneũ terreum qꝺ eſt ibi ĩmiſcentur cũ aqueo ⁊ inci/
pit humor ĩſpiſſari ⁊ ſolui a partibꝰ mẽbri qꝺ apoſtematuz
eſt: ⁊ calor temperat ꝓpter eſſentiale frigus terreſtrium par
tium ⁊ aquearũ ⁊ reſidet ſpirituale aereum: qꝺ euaporabili
ter diſperſuz fuit in apoſtemate: ⁊ tunc maturum eſt apoſte
ma: ⁊ intus educit ſine leſione: eodem mõ eſt de apoſtema/
te oculi qꝺ obthalmia grece vocatur: ꝑmo eniz decurrit hu
midum ſubtile calidum qꝺ ꝯtinue maturatur donec ſit lip/
pitudini ſimile que creatur ex groſſo terreſtri humido con/
trahente extremitates lachrymaꝝ. Eodem autez mõ fit in
ceteris humidis ſiue ad conuertendum in ſubſtantiã mixti
ſiue ad ſequeſtrandum ſiue ad deducendũ maturatis. Cũ/
ctis autem in cõi euenit hoc pati: quotiens materia que eſt
humor ꝓportionaliter vincitur a calore naturali: hec enim
materia eſt que terminatur ab eo calore qui eſt nãlis. Na/
turale enim humidũ eſt ad retinendum vel ad educendum
qꝺ eſt ita diu decoctum donec ſit in ipſo ꝓportio: quapp ea/
dem ſunt ſigna ſanitatis ⁊ digeſtionis ſicut patet in vrinis ⁊
egeſtionibꝰ ſucceſſionum: ⁊ in alijs ſuperfluitatibꝰ: ſicut ſũt
ſputum: ſudor: ⁊ alia: vnumqꝺqꝫ enim eorum dicit digeſtũ
quando declarat ꝙ calor naturalis vincit ſuper humiduz:
qꝺ autem fuit indiffinitũ hoc eſt non in fine ꝓportionali po
ſitum. ¶ Et ideo neceſſe eſt ꝙ digeſta ſint omnia groſſa eo Tex. cõ. 18.
ꝙ calor ab eis reſoluit multũ humidum ⁊ cum relicto com/
miſcuit multum terreum decoctum: ⁊ ſunt in effectu calidio
ra qa diutius agit in eis calidum: ⁊ ideo amara ⁊ acuta in
ſuis odoribꝰ ⁊ ſaporibꝰ inueniuntur: calor enim diu agẽs in
humidum cõmixtum tales effectus relinquit in ipſo. ſ. groſ
ſius ⁊ ſiccius ⁊ lenius eo ꝙ multuz reſoluit de ſubſtãtia ipſiꝰ
⁊ lenius facit ſiue mollius: quia amittit extẽſionem que fuit
per calidum vaporabiliter reſoluẽs humidum: tũ ergo di/
ctum ſit de digeſtione.

¶ Cap. 16m. De indigeſtione que in gñe digeſtiõi opponit.

E St aũt contrariorum ſcientia vna: ⁊ ideo poſt Tex. cõ. 18.
ſcientiam digeſtionis in genere de facili ſcitur
ſcientia de indigeſtiõe in genere: ĩdigeſtio enĩ
eſt incompletio que fit ꝓpter indigẽtiã ſiue de
fectũ nãlis caloris: qa humidum nõ poteſt alte
rare ex paſſionibꝰ ſiue qualitatibus contraiacẽ
tibus. Cauſa autem indigentie ſiue defectus talis caloris:
frigiditas aliqua eſt ſiue perueniat ex nimia abũdantia hu
midi: ſiue ex alia cauſa ſm omnem diuerſitatem rerũ in qui
bus eſt digeſtio. Incompletio autẽ frigiditatis eſt oppoſita
rum paſſionũ que opponunt vnicuiqꝫ mixti nature: que q̃li
tate ſunt in materia mixti que humidũ eſt naturale vel ge/
nerans rem vel agens vel conſeruans ſicut dictũ eſt: hec igi
tur dicta ſint de digeſtione ⁊ indigeſtione in genere.

¶ Cap. 17m. De pepanſi qualiter eſt prima: ⁊ quid eſt qꝺ di/
citur multipliciter.

I Nter ſpecies digeſtionis prima pepãſis eſt eo Tex. cõ. 19.
ꝙ illa ſimplicior ⁊ naturalior prima: qa ĩpa eſt
ex ſimplici actione calidi in humido ſeminali
ſicut iam diximus: nomẽ autẽ pepanſis eſt di/
geſtionis cuiuſdã: ⁊ ideo pepanſis eſt digeſtio
quedam ⁊ nõ generalis niſi vocabulũ ſpẽi ge/
neri aptet. Dicit enĩ pepãſis ꝓprie digeſtio alimẽti in fructi
feris plãtis: ⁊ qa digeſtio generalis cõpletio quedã eſt hũi/
di: ſicut oſtẽdimus: opz ẽt ſpãlez digeſtionẽ que pepanſis eſt
cõpletionẽ quãdã eſſe. Dicimus enĩ pepanſim eẽ cõpletam
quãdo ſemĩa plãtaꝝ per calidũ digerẽs: ad hec deducta ſũt:
ꝙ tale alteꝝ poſſunt ꝓducere q̃re ſit ipm fructifeꝝ hec ẽ plã/
ta que ſemẽ ꝓtulit. Cuiꝰ ꝓbatio eſt a ſimili ⁊ in alijs: qꝛ nos
in oĩbꝰ cõpletum dicimus illud: qꝺ tale alteruz perficere põt
quale eſt ipm: cũ enĩ inter vegetabiles potentias vltima ſit
generatiua neceſſe eſt ꝙ ipſa ſit cõplementũ ipſiꝰ: eo ꝙ a ſi/
ne ⁊ vltimo eſt rei cõpletio: ⁊ ideo humidũ ſemiale in ea ꝑfe
ctuz eſt in ſemine ꝓducto cũ põt perducere plãtã ſilẽz in ſpe/
cie ea que ſemen ꝓducit. Erit aũt a nobis ſermo hñdus de
hoc in ſcĩa de partibꝰ aĩe vegetabilis: hoc igit eſt pepãſis ꝓ/
prie ⁊ ſm ſpẽm dicta que pepanſis vocat. Dicunt aũt multa
alia pepana ſingulariter ad oĩa ſeminalia: ⁊ quedã humida
illis ſimilia metaphorice tranſferunt: ea eniz que quocunqꝫ
mõ maturant ex calore nãli ſolo agente in humido ſemina/
li vel nutrimentali in hoc pepana dici poſſent ꝙ maturatio
ipſoꝝ eſt frigore ab actione caloris ſimplicis: non tamẽ oĩa
hec ſm vnã ideã hoc eſt forma generis vel ſpẽi dicunt ſz q̃/
rũdam erit nomẽ ad genus accõmodatũ. Quorũdã aũt erit
per metaphorã: ſicut aũt diximus nos: noĩa non habemus
ꝓpria que nominent: vniuſcuiuſqꝫ cõpoſiti ſiue mixti factaz
maturationẽ vniuerſali calore ⁊ nãli frigore circa humida
que terminant ab ipſis. Si enim ſumat pepanſis ſpãliter in
fructiferis erit plãta multipliciter fructifera ex humido ra/
dicali ſuo: in radice enim eſt fructifera ſtipitis ⁊ virgaruz et
folioꝝ

folioꝝ ⁊ radicum lateralium ꝙ nō poſſunt perficere niſi hu-
midū radicis eſſet completū ad hec ꝓducēda que digeſtio
fit in radice plante que trahit nutrimentū de loco qui circa
radicē eſt: ⁊ fit prima eius digeſtio in terra in qua ſeperatur
groſſum nō potēs nutrire a ſubtili cōuenienti ad radicem ⁊
gñationem pp quā ſegregationē planta ventrem nō hꝫ qui
creatꝰ eſt in aīali pp huiuſmodi ſeparationē: tracto aūt con
uenienti nutrimēto ſolis calore eleuat̄ hoc in ſtipite ⁊ ramis
⁊ fit digeſtio in ipſis ad ꝓductionē ramoꝝ ⁊ virgarū ex groſ
ſiori ⁊ terreſtri humido ad ꝓductiōē folioꝝ ex magꝭ aqueo:
⁊ ad ꝓductionē floꝝ ex magis ſubtili: ⁊ per ꝯñs ꝓductio fru
ctuum: qa aliquādo ſunt ſemina in folliculis terreſtribꝰ: ali
quādo ſunt ſemina in fructibꝰ carnoſis ſicut poma ⁊ pira et
vua ⁊ ficus ⁊ huiuſmodi: oīa hec cōplent̄ calore ſolis ⁊ plan
te ad eſum ⁊ fructū exigūturqꝫ in eis tres maturitates ſiue
ſint ad eſum ſiue ad ꝓducendū: quaꝝ pma eſt que fit in plan
ta in qua reſoluit̄ humidū ſuperfluū ⁊ cōmiſcet̄ terreſtri cū
humido nāli ⁊ indurat̄ ſemen ⁊ inſpiſſat̄ ſm ſubam ſuā: de
inde per calorē ſolis qui euaporabilr̄ reſoluit in ipſo humi-
do reſultat ab eo humidū ſuperfluū: poſtea aūt cadit fructꝰ
de planta ⁊ frigiditate loci iuxta terrā tēporis ⁊ nāli quā hꝫ
in partibꝰ terreſtribꝰ ⁊ aqueis adunat̄ ſpūale humidū qđ va
porabiliter calore ſolis diſperſū eſt in ipſo: ⁊ reſidet ad hu-
midū aqueū: ⁊ hoc reprimit̄ infra partes terreſtres ſibi cō-
mixtas: ⁊ tunc fructus eſt eſibilis ⁊ ſaporoſus ⁊ ſemina que
ſunt in ipſo excedentia ex ipſa efficacia ſunt ad aliā plantam
ꝓducendam: in oībus aūt his modis diuerſitatis dr̄ plāta
pepana ⁊ humidū qđ eſt in ipſa pepanū: ⁊ de his ex intētiōe
queret̄ in libro de plātis ⁊ fructus pepanus ⁊ ſemē pepanū:
pepanſis aūt ad genus extenſa eſt que dicta fuit ſuperiꝰ que
eſt maturitas vniuſcuiuſqꝫ humidi ex quo fit cōmixtū cor
pus: an ex ipſo pōt produci mixtū corpus ſm actū per virtu-
tē formatiuā que operat̄ per calorē nō inquātū humidum
eſt: neqꝫ inquātū ſiccū eſt: ſed potius operat̄ per eū inquātū
naturalis eſt: ⁊ hec eſt cā ꝙ pepanſis alia ē ab epſeſi ⁊ opthe
ſi: ſicut diximus ſupra: qa cū ſit tripliciter conſideratio calo-
ris inquantū eſt nālis ⁊ inquantū in humido: ⁊ inquantū
cum ſicco tres oportuit ſpecies eſſe digeſtionis ⁊ nō plures.
Si aūt per metaphorā trahat̄ pepanſis ad aliquā ꝓprieta-
tem ex parte materie ſaluato tm̄ efficiēte ꝓprio qui eſt calor
inquātū eſt nālis: tūc erit in humido expellēdo a nā ⁊ parti-
bus mixti corporis: ⁊ ſic pepanſis dicit̄ eē ſanguinū ⁊ naſcen
tiaꝝ ⁊ ſilium ſicut vrinaꝝ ⁊ egeſtionū: ſanguis eni dicitur pe
panus: qm̄ eſt maturus ad educendū in magnis apoſtema
tibus ex corrupto ſanguine generatis: ⁊ ſimilr̄ in naſcentijs
que ſunt puſtule vel parua apoſtemata: hoc eſt quando hu-
midū attractū ad locū apoſtematis eſt ſufficienter digeſtū:
ſicut diximus ante: cū de digeſtione in genere loqueremur.
Impoſſibile eſt enim ꝙ calor nālis aliqđ digerat niſi vincat
id ꝓportionaliter: vincēdo autē ſoluit quedā ⁊ iſpiſſat alia
in cōmiſcendo eis terreſtria: ⁊ ideo cum fuerint maturata
per calorem ſpūalia que aerea ſunt ſpiſſantur ad aquea in
remiſſione caloris ⁊ aquea ſpiſſant̄ permixta terreſtribꝰ: et
generaliter dicēdo cuncta que maturata ſunt ex ſubtilibus
ſemper mutant̄ in groſſiora ⁊ craſſiora. Cuius cā eſt: qa ca-
lor nālis quaſdā partes eius que maturant̄ agit miſcēdo in
ſeipſa ſicut facit de partibꝰ groſſioribꝰ que ſolui nō poſſunt:
quaſdā aūt eijcit que ſunt ſubtiliores: ⁊ facile reſolubiles ⁊
de eis in ſermone de cōmuni digeſtione ſatis dictum eſt.

¶ Cap. 18m. Quid ſit omothes ⁊ qua de cauſa habet fieri et
de quibus dicitur multipliciter.

Tex.cō.20. OMothes autē eſt indigeſtio contraria pepāſi
eſt ergo omothes indigeſtio eius alimenti qđ
eſt fructiferis plantis: alimentū aūt hoc eſt hu
miditas indiffinita: eo ꝙ ipſa cōpleta ⁊ in fine
digeſtionis ⁊ maturitatis non eſt deducta per
calorē nālem. Humiditas autē omnis aut eſt
ſpiritualis que eſt aerea vel corporalis que eſt aquea vel cō
mixta ex ambobus: nō autem ita eſt ſpūalis vel aquea ꝙ ſit
tm̄ habēs humidum aeris vel aque: qa ſic nō eſſet humidi-
tas nālis alicuius mixti corporis: ſꝫ qa quedā ſunt que ſunt
plus aerea ⁊ ſpūalia ſicut pinguia vt oleū: quedam aūt plus
aquea ſicut vinū: ⁊ quedā habēt humidū non fluens ſicut li
gna ⁊ lapides: ideo dicimus aerea vel aquea vel ex ambo-
bus: cū ergo pepanſis ſit circa tale humidū: ⁊ oppoſita ſint
nata fieri circa idem erit omothes circa tale humidū: quo-
niā aut neceſſe eſt priuationem in oībus deficere ad habitū
⁊ pepāſis eſt cōpletio quedā: eo ꝙ ipſa digeſtio eſt opꝫ omo-
thē eſſe incōpletionem quandā: hec autē incōpletio eſt pro
pter defectū agentis cauſe que eſt calor nālis. Indigētia au-
tem ſiue defectus caloris attendit̄ in hoc ꝙ non ꝓportiona-
liter menſurat̄ in humido nāli quā ſepe ſupra determinaui
mus: ⁊ eſt ſm ꝓportionē geometricam ſumpta: incōmenſu-
ratio aūt hic rurſus fit ex vna duaꝝ cauſaꝝ: aut enim humi
dū ꝓportionat̄ nature: ſꝫ calidū nō ꝓportionat̄ humido ſꝫ
eſt minus eo: ⁊ tunc non poteſt vincere ipm: aut ita eſt ꝙ hu
midū excedit naturam mixti: ſꝫ calidū ꝓportionatur natu-
re ſꝫ non humido: ⁊ tūc nō fit digeſtio qa hūidū nimis abū-
dat: non autē poteſt eſſe tertia cauſa defectꝰ ex abūdātia ca-
lidi improportionalr̄ ſuper humidū: qa hoc non cauſat in-
digeſtionem ſꝫ exiccationem: nec poteſt eſſe quarta cā defe-
ctus ex diminutiōe humidi ſub calido: qa hoc cauſat idē: qr
ergo ſic deficit digeſtio ī omothe ex defectu calidi: iō crudo-
rū que omothē patiunt̄ humores ſunt ſubtiles: qa ibi ſubti
le nō eſt eductū nec groſſū cū groſſo permixtū: ⁊ iō tales hu
mores ſunt frigidi magis qꝫ calidi: qa calidū nō egit in eos
niſi iperfecte alterādo ⁊ nō maturādo: iō ſunt incōmeſtibi-
les ſi groſſi ſunt ipotabiles ſi ſunt humidi. Hoc aūt ſignum
inuenit̄ in pomis in qbꝰ dulciora ſunt groſſiora ⁊ ſicciora pp
humidi maturitatē: ⁊ acida ſunt hūida valde nimis groſſa
in cōmixtiōe ſua: pp qđ ſunt idigeſta oīa poma acida: ⁊ ſi eli
xent̄ ſiūt dulcia pp humidū per ignē decoctū: qa aut hūidū
nāle mixtoꝝ corpoꝝ nō ſimplex eſt: iō nihil qđ eſt ſolū humi
dū ſm ſeipꝫ ⁊ ſimplex pōt aliqua digeſtiōe maturari: ſꝫ ma-
turatur ſicut cōmixtū cū arido ſicco: ⁊ iō aq̄ que eſt de nume Tex.cō.21.
ro liquidoꝝ ſi ſola ⁊ ſimplex ſit minime maturat̄: huiꝰ cā eſt
qa nunqꝫ inſpiſſat̄ neqꝫ ꝯſtabūt partes eiꝰ ad ſpiſſitudinē ali
quā: cū ſit ſimplex ⁊ homogenia in oībꝰ partibus. Cā aūt hu
iuſmodi in ſcđo libro huius ſcie dicta eſt vbi oſtēdimus di
uerſitatē aquaꝝ. Diciturqꝫ omothes ſicut pepāſis multipli- Tex.cō.22.
citer de multis ſm oēs diuerſitates: pepanſis ſm ſpēm ⁊ ge-
nus ⁊ trāſlationem metaphoricā: dr̄ eſſe omothes defectꝰ di
geſtionis ſi ꝯtingat nō matuꝝ fieri humidū vñ dr̄ vrina cru
da ⁊ ſeceſſiones crude catarri crudi pp vnā ⁊ eādem cām in
cōi. Quecūqꝫ enim non vincunt̄ a calore ꝓportionalr̄ ⁊ par-
tes eoꝝ ſubtiles ſunt ⁊ nō ꝯſtantes ⁊ permixte dicunt̄ crude.
Cruditas aūt eſt omothes in greco. Si aūt metaphorā ex-
tendemus ad ea que exteriori calore cōplent̄ dicit̄ latine cru
dū quādo humidū aqueum mollificās partes eiꝰ nō eſt ex-
tractū de ipſo: ⁊ lac dicit̄ crudū quando per calorem ignis ⁊
virtute coaguli ſunt ſeparate tres ſube ipſius que ſūt ſemē
⁊ butyrum ⁊ caſeus ⁊ alia multa ſilia: omnia eni omothē pa
tiunt̄ ⁊ cruda ſunt quādo inueniunt̄ ſine paſſiōe: hoc eſt effe
ctu maturitatis ex calore maturāte: cū tn̄ poſſint permutari
⁊ couniri ſiue cōmixtione inſpiſſari: ſi eni nō eſſent nata ſuſci
pere maturationē nō poſſent dici cruda: qa oppoſita ſūt cir-
ca idē. Adhuc autem ſi nihil ageret in eis calor ſꝫ tm̄ frigus
nō dicerent̄ cruda: qa omothē nō patitur aliqđ niſi qđ eſt in
aptitudine ad digeſtionē: hoc autē non eſt a frigido ſꝫ eſt ex
calido incōpleto. Et iō lꝫ aqua dicat̄ elixabilis: tamē nunqꝫ
dicit̄ cruda ſiue indigeſta: qa omne crudū natū eſt inſpiſſa-
ri ⁊ ipingueſcere ſꝫ aquā nunqꝫ poſſibile eſt iſpiſſari vel pin
gueſcere. Cum autē dicit̄ aq̄ elixabilis non tamē ꝯcedit̄ eſſe
digeſtibilis per elixationē ꝓpter eādē cām: qa. ſ. non cōſtant
partes eius ſꝫ dicit̄ elixari iproprie: qa per calidū agēs in hu
mido frigidū amittit ⁊ partiū ſuaꝝ inſpiſſationem que fa-
cte ſunt ex frigido. Eſt aūt alicui fortaſſe dubiū qualr̄ dici- Tex.cō.23.
mus laterem crudū ⁊ pepanū cū compleat̄ ab aliena calidi
tate ſicca: ⁊ hec infra opthesim paſſa vel ſtateſim dicuntur.
Sꝫ intelligendū: ꝙ nihil ꝓhibet in diuerſis digeſtionibꝰ vel
indigeſtionibꝰ eſſe idē: ⁊ in vna qdem erit metaphorice ⁊ in
alia erit magis ꝓprie: ars in hoc ꝙ imitat̄ nām cōplet humi
dū ꝯtinuans opus eius in latere: ⁊ qa ars nō pōt dare late-
ri caliditatē nālem ⁊ intrinſecā: ſꝫ abundat ei humidū itrin
ſecū: iō operatur per extrinſecū calidū: ſicut nā per intrinſe-
cum ⁊ quo ad hoc metaphorice later dicit̄ crudus ⁊ pepanꝰ:
ſimilr̄ autē eſt de cōpletione vel incōpletione lactis: ſed illa
eſt partim per itrinſecū calidū qđ eſt in lacte cuius calor ex-

citaꝛ per adhibitũ foꝛinſecus ignem:⁊ maturat id qđ eſt in
caſeo vt ꝯtinuet partes caſei:⁊ cõmiſceaꝛ partibꝰ terreſtri/
bus eius:⁊ quo ad hoc ꝙ illđ hũiduꝫ magis nãle calido eo
ꝙ ſic cõmiſcetur dr̃ lac crudũ ⁊ pepanum:tm̃ ergo dcm̃ ſit de
pepanſi ⁊ omothe qd eſt ⁊ pp quid eſt vtrũqꝫ eoꝛum.

¶ Cap.19m. Quid eſt epſeſis ⁊ de explanatione diffõnis eiꝰ.

Tex.cõ.24. Epſeſis autẽ digeſtio eſt alimenti ſcđa poſt pe
panſim eo ꝙ calidũ cum humido ꝓncipium eſt
cõſeruationis vite ⁊ eſſe:nõ autẽ ſic ꝓncipiũ eſt
calidum ꝯiunctum cũ ſicco:eſt autẽ epſeſis di/
geſtio ad totũ que fit a caloꝛe agente cũ humi/
do ſicut a cã efficiẽte: eſt vo eiuſ indiffiniti qđ
inheret in humido nutrimẽtali vel alio quouis humido ex
quo eſt rei augmentũ ſm nãm. Diciꝛ aũt epſeſis ad totũ di
Quare epſe/ſis dr̃ ad totuꝫ digeſtio. geſtio multis de cauſis. Quaꝝ vna eſt verioꝛ:qa eſt digeſtio
vniuerſalis in oibꝰ mixtis per nãm:cũ enim foꝛma dans eẽ
accipiꝛ in humido digeſto per pepãſim vt diximus:opꝫ rem
accipere augmentũ:⁊ iđ attrahit pꝛimo a caloꝛe ſuo circun/
ſtans humidũ ⁊ caloꝛe qui eſt in hũido radicali digerit ipm
vt fiat ꝯueniens ad hoc ꝙ ꝯuertatur in ſubam eiꝰ:⁊ hoc ſi/
cut diximus ſuperius in oibꝰ rebꝰ cõmixtis:⁊ ideo dr̃ ad to/
tum digeſtio. ¶ Alia cauſa eſt ⁊ bona:qa videlicet dr̃ ad to/
tum digeſtio:eo ꝙ conſtituto iam toto per pepanſim large
ſumptã per epſeſim digeriꝛ humidũ ad oẽs partes rei cõſti
tute. Vel diciꝛ a toto digeſtibili ad totũ digeſtio:qa omnia
mixta epſeſi digeruntꝛ:nõ aũt opteſi vel pepãſi:qꝫqꝫ enꝫ pe
pãſi digeranꝛ vel opteſi digeri etiã põt epſeſi:ſed nõ ꝯuerti
tur:qa in qbus eſt abundantia aque:nõ poſſunt epſeſi dige
ri ſed elixari poſſunt:ſimilr̃ eſſe radicale humidũ elixari nõ
põt:ſed ⁊ nõ ꝯuertiꝛ. ¶ Quidã dixerunt ꝙ dr̃ eſſe ad totũ di
geſtio:qa eſt perfecta qđ lꝫ verum ſit:tñ nunc nõ eſſet ratio
quare potius ꝓmo diceret epſeſis eẽ ad totũ digeſtio qꝫ pe/
panſis vel optheſis:qa vtraqꝫ illaꝝ eſt perfecta. ¶ Alijs aũt
placuit ꝙ diceret ad totũ digeſtio:qa eſſet interioꝛ in oꝛga/
nis nãlibꝰ exterioꝛ in oꝛganis artificialibus:ſed pepãſis ſm
iſtos eſt interioꝛ tm̃ in oꝛganis nãlibꝰ ⁊ optheſis eſt interioꝛ
in oꝛganis artificialibꝰ tm̃:ſed nos hoc nõ ꝯcedimus:qa ſꝫ
hãc doctrinã nõ valeret vt ſupꝛa diximus:qa hic ingruntur
paſſiones mixti coꝛpoꝛis quas ſuſcipit a qualitatibꝰ actiuiſ
quaꝝ optheſis nulla eſſet ſm hãc rõnem. Nos aũt infra ne/
ceſſarijs exẽplis oſtendemus optheſim eſſe in oꝛganis nãli/
bus ⁊ eẽ digeſtionem nãlem. ¶ Foꝛte aũt melius dr̃ ad totũ
digeſtio reſpectu optheſis que nõ equaliter eſt ad totuꝫ:qa
lꝫ exterioꝛa aſſenꝛ calido ⁊ ſicco:tamẽ qa intus remanẽt hu/
mida ea que aſſanꝛ neceſſe eſt ꝙ interioꝛa cõpleanꝛ a calido
humido imediate inter partes interioꝛes agẽte:epſeſis aũt
qđ intrat in eẽ laxatis poꝛis imediate eſt ad totũ digerẽs:⁊
foꝛte hec rõ verioꝛ eſt oibꝰ alijs. Eſt autẽ efficienter a caloꝛe
cõiter agẽte cũ humido ⁊ in humido:talis aũt caloꝛ potius
agit quantitate qꝫ acumine:ſicut in ſuperioꝛibꝰ oſtẽdimus:
⁊ ideo non ꝯſequiꝛ caloꝛ ſuas operationes ſine operatiõibꝰ
humidi:qa cum caloꝛ diſſoluit rem que digeriꝛ humidũ la/
xat exterioꝛa rei:⁊ tria facit in ipſa:humoꝛe enim ſuo laxat ⁊
ſpongioſa ⁊ mollia facit exterioꝛa rei:per hoc ꝙ humoꝛ facꝛ
vnã partem terreſtrem diſſoluere ab alia:laxata autem erit
ipa amplioꝛis calidi receptiua:⁊ per hoc citius digeriꝛ. Hu
moꝛ etiam ſubtilitate ſua cõmiſcibilis eſt ⁊ aperitiuus quo
dã modo poꝛoꝝ:⁊ ſic ꝓſtat egreſſum calido. Eſt etiam male
terminabilis humoꝛ:⁊ per hoc influit in interioꝛa rei:⁊ ſe/
cuꝫ defert calidũ cuius humoꝛ eſt vehiculuꝫ vt in interioꝛi/
bus rei digerende ſuperfluant:⁊ hoc modo humiduꝫ cũ ca/
lido operatur in epſeſi. Calidũ etiam cum humido tres ha
Calidũ cũ hũido tres hꝫ operationes. bet operationes. ¶ Quarum ꝓma eſt qa ex hoc ꝙ ebes eſt
potius qualitate qꝫ quantitate operatur diſſoluit ſine adu/
ſtione:ideo aperit poꝛos cuꝫ calidum ⁊ ſiccum ſtringit eos.
¶ Aliud autem facit opus:qa cum res ſimiles maxime ſint
miſcibiles:miſcet caloꝛ humidũ digerens cũ humido qđ di
geritur ⁊ parum ꝯſumit de ipſo ſed extrahit:⁊ huiuſmodi ſi
gnum eſt in bꝛodijs que albeſcunt ⁊ pingueſcunt carnibꝰ in
eis decoctis per elixationeꝫ. ¶ Tertium aũt opus qa diſſol/
uit partes terreſtres ⁊ nõ diuidit actuali diuiſione ſicut fa/
cit caloꝛ ſiccus:ideo elixata rarioꝛa ſunt nõ elixatis:⁊ tñ aſſa
nunqꝫ in partibꝰ ſuis inueniũtur. Eſt aũt iſta digeſtio in il/
lo indiffinito qđ inheret in humido digerendo:qđ indiffi/
nitum nihil aliud eſt niſi qualitates ipſius que faciunt ipm
diſtare a fine digeſtionis qui eſt vt ſupꝛa diximus ꝙ ſit vti/
le ꝯueniens ad rei ſubſtãtiã ꝯſeruandam vel augendaꝫ: qđ
quidem in animalis nutrimẽto magis eſt manifeſtum qm̃
indiffinitum eſt qđ nõ eſt ſimile mẽbꝛis aĩalis:finitum autẽ
⁊ completum eſt quando vltima digeſtione mẽbꝛis efficitur
ſimile:opꝫ autẽ omne digeſtibile eſſe humidũ ſm actũ:lꝫ ſit
cõmixtum cum ſicco ſm eſſentiã:qa cũ digeraꝛ ad hoc ꝙ re
cipiat foꝛmã ⁊ figurã eius qđ digerit ipſum:nõ aũt ſuſcepti
bile eſt aliquid foꝛme ⁊ figure niſi humidũ ſm actũ:opꝫ ipꝫ
qđ digerit humidũ eſſe:ſi autẽ eſſet tm̃ eẽntialiter humidũ:
non retineret foꝛmã ⁊ figuram quas recipit nec ſpiſſareꝛ per
decoctionẽ:⁊ ideo opꝫ ꝙ habeat ſtatũ ſibi eẽntialr̃ ꝑmixtuꝫ:
hoc ergo modo diffinitio erit epſeſis:qđ eſt ad totum dige/
ſtio a caloꝛe hũido eius qđ inheret indiffiniti in humido.

¶ Cap.20m. De his in qbꝰ eſt ꝓꝓꝛie epſeſis in quo eſt digreſ
ſio declarãs ꝓꝓꝛietatem frixoꝝ in tiganis ⁊ ſaginis.

Dicitur autẽ ꝓꝓꝛie vocabulum epſeſis in elixa/ Humiduꝫ dige/rẽdũ duplex ẽ
tis dũtaxat eſt digeſtio ⁊ decoctio hũidi rei di/
gerende. Humiduꝫ autẽ digerendũ duplex eſt
ſcilicet ſpũale qđ eſt aereum ſm abundantiã in
re mixta ꝯtentum vel aquaticũ:digeſtio auteꝫ
fit vi caloꝛis ignis in humido elixante ſicut di/
ximus. Si autem quis obijciat ꝙ id in quo abundat aereũ
humidum elixari non põt:qa quecũqꝫ digeruntꝛ ſpiſſanꝛ:ae
reum autẽ caloꝛe diſſoluitur ⁊ ita nõ digeritur ergo non eli/
xatur. Reſpõdebimus ꝙ eadem obiectio de aqueo humi/
do fieri poteſt:⁊ vnam hꝫ ſolutioneꝫ qa ſicut diximus:caloꝛ
cõmixtiuus eſt per hoc ꝙ terreſtres ꝑtes cogit ire in aque/
as ⁊ aqueas cuꝫ terreſtribus in aereas:⁊ per hoc neceſſario
inſpiſſaꝛ vtrũqꝫ humidum tam ſpũale qꝫ aqueum:reſoluit
enim caloꝛ digerens ſubtilioꝛa ⁊ alia cõmiſcet ſicut diximuſ.
Quecũqꝫ aũt frigũtur ĩ tiganis ſiue patellis ſiue chaldarijs:
⁊ ſi ſit in eis aerea humiditas que pinguis eſt ſicut olearum
oĩa aſſantur:patiũtur enim illa ab exterioꝛi calido ſicco. Ca
lidum eni ſiccum qđ aſſatiuuꝫ eſt ⁊ facit id qđ eſt humidum
diſperſuꝫ herens per totũ aridũ in exterioꝛibꝰ qa aſſuꝫ aſſu
mit humidũ in interioꝛa ſui:ſed elixatio hunc facit humi/
dum ꝯtrarium:qa in elixato humiduꝫ expelliꝛ ad exterioꝛa
humidum a calefactione que eſt extremus in elixãte humi/
do:ideo elixata ſiccioꝛa extriſecus qꝫ aſſa:qa elixata nõ tra/
hunt humida in ſeipſa quemadmodum aſſa:⁊ hoc ideo fit:
qa cum elixanꝛ exterioꝛ caliditas elixantis foꝛtioꝛ eſt qꝫ inte
rioꝛ rei elixate:⁊ attrahit eam que egrediẽs educit humidũ
ſecum:⁊ ideo interioꝛa arida relinquuntur. Huiꝰ ſignuꝫ eſt
qa ea que ſunt foꝛtiter attractiua humoꝛis faciũt cito elixa
ri que coquũtur:ſicut ſi vitri partes interponantur cum car
nibꝰ elixãdis citius cõpleretur:⁊ hoc magis facit vitrũ mul
tum aduſtũ:qa ſiccius eſt ⁊ multũ ad ſe trahit humoꝛem:ſi
autẽ interioꝛ elixati coꝛpoꝛis caliditas ſuperaret abſqꝫ du/
bio retraheret humidũ ad interioꝛa:⁊ ſic interioꝛa non are
ſcunt:ſed potius exterioꝛa. Hec aũt omnia dicta ſunt ad ſci
endũ ꝙ ſignũ elixatoꝝ eſt ꝙ intus arent ⁊ extra humida ſũt
ꝓpter qđ frixa in tiganis non ſunt elixa ſed aſſa dicenda:cũ
extrinſecus inuenianꝛ ſicca ꝯtracta ⁊ coꝛrugata: intrinſecus
autem humida. Cã autẽ eſt qa humidũ ſpirituale qđ eſt in
ſaginis ⁊ oleis multũ rarificatur calido ignito:ideo paꝝ vel
nihil ebetat caloꝛem nãlem ignis:ꝓpter qđ ignis non ꝓhi/
bitus ſtatim ſuperferuet exterioꝛa ſuperficiei eius qđ ſuper
feruens aer diuidit eam in minuta ⁊ ſuperflueret adurens
quãlibet minimã eius partem:que aduſta curuaꝛ ⁊ ꝯtrahiꝛ
ad pꝛoximã:⁊ econuerſo ꝓxima ad ipſam in qua coꝛrugatio
ne neceſſe eſt claudi poꝛos extrinſecus:⁊ ideo calidũ frigens
nõ poteſt intrare in interioꝛa frixi:⁊ humidũ interius motũ
a calido vſtiuo nõ poteſt egredi:ſed veniens ad exterioꝛa ⁊
clauſos poꝛos inueniens reflectiꝛ ⁊ interius hꝫ motuꝫ refle
xiuum:⁊ ideo ſepius diſcurrẽs per interioꝛes partes hume
ctat eas:⁊ ideo frixa humida intus inueniũtur:tamẽ ſcias
ꝙ inueniunꝛ interius minus humida aſſis ⁊ exterius minꝰ
ſicca eiſdeꝫ:⁊ hoc eſt ꝓpter humidũ aereum frigentis calo/
ris:qui ꝓſeruat a combuſtiõe lꝫ parum:hec eſt cauſa qꝛe fri
xa aperta per inciſurã quãdo ſunt calida cũ impetu ⁊ ſtrido
re emittũt quaſi toꝛrentẽ humidi albi pinguis:⁊ poſtea ſunt
ſicca valde:nõ tñ aduſta qa vꝫ interius hũidũ ſolutuꝫ a ca/
loꝛe

lore frigente decurrit in interiorib⁹: ⁊ petit exitum quem ne
gat ei ꝯtractio exterioꝝ partiuꝫ: ꝓpter qđ multiplicatur ca/
lor eius ⁊ ſubſtãtia: qa vapor reflexus in ſeipm in humiduꝫ
pingue ꝯuertit: ⁊ ideo quãdo frigido aperit quaſi ſimul exi
lit cũ ſtridore: ⁊ hoc humidũ ſic exiens ſi non fuerit valde ca
lidũ: ſignũ eſt ꝙ aſſatio ſit completa: ⁊ hoc ꝯtingit: qa tũc ra
rum eſt ⁊ in rara ſubſtãtia non violentus eſt calor adherens
ei: niſi ſit multũ viſcoſum: in hoc iteꝝ ſcitur cauſa q̃re ma/
gis doloroſus ⁊ vulneratiuus eſt calor ſagineaꝝ q̃ aquaruꝫ
feruentiũ: perfuſus eniꝫ ferventi oleo magis dolet ⁊ ꝓfuſius
exuritur q̃ perfuſus aqua ferventi: contingit hoc eniꝫ abſqꝫ
dubio ꝓpter acumen caloris qđ acutius eſt in humido ſpi/
rituali q̃ aqueo: ⁊ ideo magis alterat ſenſum ex calore ⁊ ꝓ/
fundius exurit ex acumine ⁊ ſubtilitate humidi aerei.

¶ Cap. 21ᵐ. Et eſt digreſſio declarans qualiter intelligit ꝙ
elixata intus ſunt arida ⁊ exterius humida.

Oritur aũt dubitatio de dictis: ſi enim in elixa/
tis arent interiora: ⁊ hoc ꝯtingit ꝓpter intriſe/
cus calidũ: aut illud pertingit ad interiora: aut
non pertingit ad ipſa: ſi autẽ pertingit ad inte/
riora: tũc reſoluet humiduꝫ intus ſicut extra: ⁊
ita arent intus ⁊ extra ⁊ magis extra: qa extra
vicinius ꝯiungitur calido reſoluenti humorẽ. Adhuc auteꝫ
ſi aret ergo deſtituit humido nãli vel accidẽtali humido ca
lidi elixantis: aut vtroqꝫ: ⁊ ſiqdem deſtituit humido natu/
rali tũc exteriora magis deſtituunt: qa viciniora ſunt calo/
ri: ſi autẽ intelligit de humido accñtali corporis elixãtis ad/
huc videbit inconueniens: qa hoc eſt vehiculũ caloris ad i/
teriora: ergo interiora infundunt ipſo: ⁊ per ipm humectã/
tur ⁊ ſic nõ relinquunt arida. Adhuc autẽ in eiſdẽ poris ſibi
conueniunt humidũ interius exiens ⁊ humidũ exterius in
trãs: ergo vtrũqꝫ impedit aliud ergo intrinſecũ humidum
manet intus: ⁊ ſic res elixata intus dꝫ eſſe humecta nãli hu/
miditate. Adhuc nobis hoc manifeſtat in quodaꝫ ſigno: qa
caro que bulliuit in aqua ꝯtrahit ⁊ indurat ⁊ corrugat pel/
lis eius: que oĩa ſigna ſunt clauſionis poroꝝ in exteriorib⁹: ⁊
ſic humidũ intrinſecũ effluere non poteſt a re elixata manet
ergo interius humida. Amplius ſignũ iſtud gñale non vide
tur: qa oua ſiue elixent ſiue aſſentur ſemper interius manẽt
hũida ⁊ exterius ſicca: ⁊ iuenit in vitellis coꝝ in medio hu/
mor ſanguinoſus quãdo infrigidant ſiue ſint elixata ſiue aſ
ſata: ⁊ exterius inueniunt cõpacta dura ⁊ duriora ſũt poſtq̃
infrigidata ſunt q̃ cum calida ſicut fere oĩa elixata ⁊ aſſata.
Adhuc aũt ambiguũ eſt qđ dictuꝫ eſt: ꝙ ſi interior caliditas
vinceret in elixato ꝙ ad ſe traheret humidũ: qa omnis cali
ditas excellens ꝓportioneꝫ mixti corporis diſſoluit ⁊ exiccat
educẽdo humidũ. Si autem interior caliditas vinceret eli
xantis caliditatẽ ipſa eſſet magis excellens q̃ calor elixãtis
excellit ꝓportionem mixti: ergo calor interior tunc in multo
excelleret mixti ꝓportionem: ergo diſſolueret humidũ ⁊ edu
Solutio. ceret ipm exiccando. ¶ Ad hec autẽ reſpõdentes dicim⁹ ꝙ
in oĩbus elixatis inquãtuꝫ elixata ſunt hoc eſt q̃tuꝫ ad actio
nem pertinet elixãtis arent interiora ⁊ exteriora ſunt humi
da: põt tamen hoc impediri per aliqđ accidens corporis eli
xati: ſicut nos ſtatim dicemus de elixatione ouoꝝ: cum aũt
aret interius elixatũ dico ꝙ eſt deſtitutũ in interioribus hu
more naturali: calidũ eniꝫ excellens proportioneꝫ mixti euo
cat caliduꝫ ꝓportionale qđ eſt intus: ⁊ qa iuenit poros ⁊ cor
pus ſpongioſum ⁊ molle illis de cauſis que ſupra dicte ſunt:
ideo calidũ naturale intẽſum per caloreꝫ elixãtis ſecũ ad ex
teriora extrahit humidũ intrinſecus: qđ eſt ebulliens ex ca/
lido ⁊ ſuperferuet ei: ⁊ tũc diffundit in exteriorib⁹ rei: ⁊ fluit
etiam in aquaꝫ elixãtem: ⁊ colorat eam colore elixati corpo/
ris: exteriora autẽ humida ſunt: qa ibi tenet humidum per
accidẽtale humidũ tangens ipm cui permiſcet humidũ na
turale: ⁊ per hoc pꝫ qa non reſoluit totũ humidũ interius ſꝫ
decurrit ad exteriora: ab exteriori eni rei minus diſſoluit ꝓ
pter continens humidũ elixãtis. Et ideo triplex humidum
hñt exteriora. ſ. naturale intrinſecũ ⁊ naturale extrinſecũ qđ
decurrit ab interiorib⁹ ad ipſa ⁊ accidentale extrinſecũ: nec
vnum alteri obuiando reſtringit: qa cum intrinſecũ magis
Propter treſ ſit acutum ꝓpter hoc ꝙ calor bulliens ipm magis eſt acut⁹
cãs calor itri interius penetrabit exterius violẽter ⁊ non econuerſo. Eſt
ſecus eſt magi autem calor intus magis acutus trib⁹ de cauſis quaꝝ pͥma
acutus. eſt: qa magis ſeparatur ab humido aqueo qđ hebetat ipſuꝫ
qđ nõ adeo pertingit ad interiora ſicut ad exteriora: caliduꝫ
enim ſubtile ⁊ acutũ eſt in actione: ⁊ ideo pertingit interius
in rẽ plus q̃ humidũ. Alia cã eſt ſpiſſitudo partiuꝫ corporis
elixati in quib⁹ plus multiplicat ⁊ cõmaſſat calidũ q̃ in par
tib⁹ aqueis que non ſunt adeo ſubtiles: ⁊ ideo interius cali
dior eſt res elixata q̃ extra. Tertia cauſa eſt qa ibi agit du/
plici calido. ſ. naturali ⁊ accidẽtali qđ non ſit in exteriorib⁹:
⁊ qa ibi calidum nãle cito reſoluitur: in interiorib⁹ autẽ ma
gis ꝯtinetur per partes circũſtantes. His ergo de cauſis pe
netrat interius humidũ qđ per iſta tria acuit per exteri⁹ hu
midũ: ⁊ recedit ab interiorib⁹. Qđ autem dicit non eſſe du
ra res elixata nõ eſt veꝝ ſi digeſta eſt in fine elixationis: ſed
a principio anteq̃ calor feruens in hũido ſuperferueat par/
tibus ex interiorib⁹ reſoluit humidum exterius: ⁊ tũc cõtra
hitur res elixanda ſicut eſt videre in carne que elixat: ſtatiꝫ
enim in prima ebullitione ꝯhit ita ꝙ retrahitur ad extremi
tates oſſium: que ſunt in ipſa ⁊ inſpiſſat pellis ⁊ caro durat
ita ꝙ vix poteſt ſibi infigi vnguis: cũ autẽ calor conualuit in
interiorib⁹ ⁊ ſuperferuet acute in interiorib⁹ refluit hũidũ:
⁊ reſoluuntur exteriora ab interiori humido penetrãte ⁊ ex
teriori humido laxante: ⁊ tũc caro extra molleſcit ⁊ pellis re
cooperit oſſa pluſq̃ fecit quando pͥmo bulliuerat: ⁊ tũc infi/
git ſibi vnguis ⁊ eſt cõplete elixata quinimo tũc reſoluit ab
oſſib⁹: eo ꝙ humidũ qđ egredit diſſoluit eam vndiqꝫ ⁊ q̃ſi
partes diſcõtinuauit. In ouis autẽ per accidens accidit cõ/
trarium: qa ſiue elixent ſiue aſſentur humidũ ſubtile reſolui
tur ab ouo ⁊ remanet viſcoſum: qa ſubſtãtia vtraqꝫ oui. ſ. al
bugo ⁊ vitellum valde viſcoſa eſt que extracto ſubtili humi
do multũ cõglutinat: ita ꝙ obſtruũtur pori exteriores: ⁊ tũc
humidũ ab interioribus veniens reflectitur ad interius cẽ
truꝫ cum nõ patet via ad exeũdum: ⁊ ideo iterius remanet
humidũ: ⁊ qa aereũ eſt humidũ diſtrahens in ipſo qđ quã/
do frigido cõſtat pingue eſt: ideo gutta in centrũ oui eſt ſan
guinata: frigida autẽ duriora ſunt poſtq̃ ſunt elixata vel aſ
ſa: qa humidũ diſperſum in partib⁹ calidi qđ mollit calidũ
ſpiſſatur per frigidũ ⁊ adunat ⁊ retrahitur: ⁊ tunc nõ mollit
partes: ⁊ ideo efficit tũc res dura que mollis fuit. Qđ auteꝫ
dicit phs ꝙ interior calor ad ſe traheret humidũ ſi viceret
intelligi debet ꝙ ad ſe traheret naturale ſi vinceret inquan
tum eſt naturale: ⁊ non inquantuꝫ eſt calor: quia ſi vinceret
inquantum eſt naturalis: tunc remaneret humiduꝫ ad ſub
ſtantiam rei mixte: ⁊ tunc illud humidum contineretur a ca
lore: ſed ſi excederet calorem elixantem tunc eſſet excellẽs ca
lorem elixantem inquantum eſt calor tunc eſſet corruptiuuꝫ
ſubſtantie ſicut probat obiectio.

¶ Cap. 22ᵐ. De his que ſunt elixabilia ꝓprie ⁊ que ſunt eli/
xabilia metaphorice.

Si autẽ ꝓprie ſumat elixatio non omne corpus Tex. cõ. 25.
mixtuꝫ erit elixabile: in quo enim nulluꝫ eſt hu
midũ ſeparabile ab ipſo ſed ſolũ humidũ con/
tinuans inſeparabile: illud eniꝫ eſt inelixabile
quẽadmodum lapides. Adhuc auteꝫ ſi nõ ſint
adeo terreſtria ⁊ ſicca corpora vt lapides: ſꝫ ha
bent plus de humido aqueo ⁊ aereo: ſed nõ poteſt ſeparari
ab eis per calidũ ⁊ humidũ agens dicet inelixabile ſicut li/
gnũ. Illa enim ſunt elixabilia proprie dicta elixatiõe que ha
bent humiditatem paſſiuã ad ſeparationem a partibus in
quibus eſt ab ignitiõe ſiue caliditate que eſt in humido: ita
ꝙ decurrere poteſt ab interiorib⁹ ad exteriora. Que autem
metaphorice elixantur: aut elixant cũ ſint ſicca actu aut cuꝫ
ſint actu humida. Si autẽ ſunt actu ſicca: aut hñt humidita
tem ſolubilem tñi: ſed nõ a partibus terreſtrib⁹: aut habent
eam ſolubileꝫ ⁊ ſeparabilem ſed nõ cõmiſcibilẽ cũ terreſtri/
bus partib⁹: ſi autem habẽt humiditatẽ ſolubilem ſed non
ſeparabilem: tũc ſunt ſicut aurũ qđ liquefactũ cuꝫ latere tri
to ⁊ ſale in ꝓprio humido decoqtur ⁊ depuratur ⁊ argentuꝫ
ſimilr: cuprum autẽ depurat cum arena ſiue ſabulo. In nul/
lo autẽ hoꝝ humidũ ſeparatur a terreo ſibi cõmixto per na/
turaꝫ ſed potius fumoſuꝫ impuꝝ effumat in ipſis ⁊ diſtillat
feculentũ terreſtre ⁊ ita depurant. Si aũt habẽt humidum
ſequeſtrabile qdem a terreo ſed nõ cõmiſcibile cũ ipſo tunc
iteꝝ decoquitur humiditate ꝓpria que diſtillat ab ipſa ſicut
ligna viridia humoreꝫ diſtillantem ab eis emittũt ad ignẽ
poſita: alia autẽ multa aliter elixant: ſed nõ iuxta eãdem ra/ Tex. cõ. 26.
tionẽ ſm formam ſuſceptã: ſed potius metaphorice: qa mi/

nime propria noīa non habemus in talib⁹ que ꝓprie iaceant cuilibet differentie que in talib⁹ inueniuntur: aurū eni ꝛ metallica elixant in ꝓprio humido. Simil' autē ꝛ ligna viridia ꝛ non in humido ignis elixantis: qa ille eſt calidus ſiccus: ſed conueniunt in hoc cū elixatis: qa humor eoꝝ intraneus ſoluit ꝛ decurrit ad exteriora ſicut in elixatis: ſed differt in hoc ab eis ꝙ in auro non ſeparatur a terreo nec in alijs metallicis: ſed frigido coagulante eadem metalla recurrit humiditas intus: in lignis autem viridibus diſtillat nec ꝓpter hoc mollificatur lignum: ſed potius induraſ arefactū: ſed in vere elixatis ab interioribus egreditur humidū ꝛ non recurrit ꝛ mollificantur exteriora corporis elixati per ipſuz: ea autem que actu ſunt humida etiam metaphorice elixātur: aliquando autem per caliditatem alienam: aliquando autem per propriam.

Tex.cō.27. Similiter ex parte humidi quādoqʒ ſeparaſ humidum in eis ad partem vnam ꝛ feculētum terreſtre ad partem aliam: aliquādo autē ſeparatur ſubſtātia terreſtris ad vnaʒ partem ꝛ aerea ad aliam ꝛ aquea ad tertiā: a caliditate enim ꝓpria agente ſeparatur humor vini a fece reſidēte: que qa in humido eſt digeſtio elixationi ſimilis eſt: ꝛ de hac ſatis ſupra dictum eſt. In lacte autem a calore alieno cū calore coaguli caſeus a butyro ꝛ ſerum ab illis duobus ſeparatur: ꝛ de hoc etiam ſupra expeditum eſt. Eſt autē hec cōplexio in calido humido: ꝛ ideo ſimilis elixationi: quotiēs enim ꝛ quot modis lac vel alia ſubſtantia actu humida permutatur in ſubſtātiam quandam ꝛ ſpeciem diuerſaʒ per ſequeſtrationem terrei ab aqueo ꝛ aereo ꝛ ab igne exteri⁹ circunſtante ꝛ calefaciente totiens ꝛ tot modis fit metaphorice elixatio: ꝛ ſemper fit ſimile epſeſi quo ad efficiens qđ eſt calidū in humido: ꝛ quo ad humidū qđ ſemper decurrit ab interioribus exterius: ſed lʒ aliquando in toto relinquat exteriora: aliquādo autem non: ſicut autem diuerſimode res elixantur ꝛ maturantur: tuʒ proprie tuʒ metaphorice: ita nō habent vnum finem ad quem per elixationem ꝛ maturationem deducūtur: quedam enim maturādo elixantur ad eſcā ſicut carnes: ꝛ eſibilia vniuerſaliter: quedam autem ad ſorbitionem ſicut humida. Multa autem ad alium vſum: qa quedā medicine laxatiue que pharmaca dicūtur vt ſcamonea elixantur vt reprimatur malitia eorum: vnum tamē eſt ſignum eorum que elixantur proprie: ꝛ que elixantur cū ſint humida: ſiue que elixantur ſicca exiſtentia: dicuntur eni elixata que calore humido pinguiora queunt fieri: aut minora: aut grauiora ſiue quando quedam eorum efficiuntur talia: illa vō contraria. ſ. macilentiora: aut maiora: aut leuiora propter illud ꝙ per elixationem ſunt diſgregata in partib⁹ ſiccis ꝛ humidis ſicut patuit in omnibus ſuperius enumeratis: in quibus omnibus humidum defluxit a ſicco ſiue penitus effluendo: ſiue in exterioribus manendo: ſiue etiā redeundo ad interiora. Dicimus enim elixatione quedā quidem denſari ꝛ grauiora effici ſicut caſeus: quia denſior eſt ꝛ grauior q̄ʒ fuerat prius quando natabat īmixtus lacti ꝛ butyro: ſerum autem attenuatum eſt ꝛ leuiatum ꝛ butyrū pingue ꝛ leuius effectum ſimiliter ꝛ recoctum. Eſt autem recoctum ſpiſſum grauius lactis: qđ remanet coagulatum quādo lac multum decoquitur: efficitur enim tunc recoctū ſpiſſius ꝛ grauius. Similiter autem mel decoctum efficitur rarius: raruʒ autem ꝛ talia minora efficiuntur leuiora: hec autem diuerſimode dicta ſunt elixabilia. Si autem oleum ſm ſe ſolum alij rei non permixtum accipiatur non poteſt elixari eo ꝙ nihil horum ſecum patitur a calido agente in humidum: nec enim plus impinguatur nec minuiſ: ita ꝙ fiat denſius qđ prius nec extenditur in maius: nec fit minus pigue: nec grauatur nec alleuiatur: cuius cauſa pro certo eſt: quia eſt viſcoſum: ꝛ ideo terreſtria tam fortiter coherent cuʒ humidis aqueis ꝛ aereis: ꝙ citius euaporantur cuʒ ipſis q̄ʒ ſeparentur ab eis: cuius ſignum eſt ꝙ fumus olei eſt valde fuliginoſus eo ꝙ terreſtria combuſta effumant cum humidis ꝛ propter humidum aereū ſubtile fuligo olei multe eſt adherentie: ꝛ eſt mollis ꝛ lubrica: quia ergo partes terreſtres effumant cum humidis ꝛ nō humide partes per ſe: ideo permanet equaliter ſpiſſum ꝛ equaliter pingue ſm eſſentiam: ꝛ ideo non elixatur. Tātū ergo dictum ſit de digeſtione que eſt ſm epſeſim dicta: non enim oportet nos dicere qualiter fiat in organis naturalibus in epate: vel a calore cordis: vel ab vtriuſqʒ calore. ſ. epatis ꝛ cordis in animalibus: quia cōſtat ꝙ digeſtio animaliū eſt in calido ꝛ humido: ꝛ ideo quo ad paſſiones ꝛ effectum digeſta ab elixatis non differūt: qa vniuerſa hec tā artificialia q̄ʒ naturalia ſunt ꝓpter eandem cauſaʒ: ꝛ ideo hec oīa intus arent ꝛ extra ſunt humida: lʒ in mō differunt: qa certior eſt natura in operatione q̄ʒ ars.

¶ Cap. 23m. De molinſi quid ſit: ꝛ que ſint cauſe eius: ꝛ que ſint ſigna eius ꝙ molinſim patitur.

Molinſis autez que eſt indigeſtio oppoſita epſeſi erit vtiqʒ multipliciter dicta ſic̄ epſeſis. Molinſis ergo que eſt contraria epſeſi primo ꝛ ꝑncipaliter dicta eſt indigeſtio ei⁹ indefinita que eſt in corpore digerendo qđ eſt materia molinſis ꝛ epſeſis. Tex.cō.28. Fit autem hoc ab indigentia ꝛ defectu caliditatis circunſtantis que eſt in humido digerente. Dictum eſt autem prius: qualiter iſtud intelligitur: ꝛ dictum eſt ꝙ indigentia caloris ſemper eſt cum algore ſiue frigore. Non enim perueniret vnquaʒ indigentia calidi niſi calidum cum frigore miſceretur: quia ſicut albuʒ eſt nigro impermixtum: ꝛ albius nigro impermixtius: ita caliduʒ eſt frigori impermixtum: ꝛ calidius frigori impermixtius: poteſt tamen comburi res aliqua: ꝛ non illa dicitur indigeſta: ſed combuſta: ſed indigeſta dicitur que eſt alterata calido: ſed non completa propter calidi defectum: oportet eni in omni digeſtione: ꝙ res digerende ſm aliquid moueantur calido ꝛ alterentur: ſed non complentur: quia calor alterans ꝛ perficiens non ſufficit: ꝛ ideo fit defectus circa calorem ꝛ digeſtionem. Defectus autez iſtius due ſunt cauſe in genere: ſcilicet multitudo caliditatis in humido digerente: ꝛ multitudo humiditatis ꝛ indigeſtibilis: tunc enim in vtraqʒ iſtarū cauſarum euenit vt calidum digerens moueat quidem: ſed non ſit tātū vt mollificet rem ꝛ pariter totaʒ digerat eā. Inuenitur tamen in quibuſdam libris: ꝙ prima cauſa ſit multitudo caliditatis in humido: ꝛ illa eſt falſa littera: tamen ſi ad veritatem reduci debeat oportet ꝙ intelligatur de caliditate que eſt in humido rei elixande que tanta ſit ꝙ non vincatur ab extrinſeca caliditate elixantis: gloſant tamen quidaʒ ſic ꝙ intelligatur de multitudine caliditatis ꝑmixte cum frigido in humido elixante: ſed hoc nihil eſt: quia hec non eſt multitudo caliditatis: ſed potius paucitatis eius: poſſet etiaʒ dici: ꝙ alia eſt caliditatis multitudo: ꝛ alia magnitudo. Multitudo eniʒ eſt quando in multis partib⁹ humidi diffuſa eſt ꝛ diuiſa: ꝛ tunc attenuatur acumen eius: et non digerit: ꝛ ideo que ſunt multi humoris frigidi in interioribus non bene digeruntur cibos: ꝛ hoc modo multitudo caliditatis in humido cauſa eſt indigeſtionis. Magnitudo autem caliditatis eſt ex acumine eius: ꝛ illa indigeſtionis cauſa eſſe non poteſt: ꝛ quia molinſim paſſa ſunt quedā mota a calido: ſed non ſunt completa: ideo ſunt duriora elixatis ꝛ humidum eorum magis eſt diſperſuʒ in eis q̄ʒ in elixatis: quia enim caliditas mouit ideo exiccauit aliquid de ipſis: ꝛ ideo res tunc contrahitur circa centrum: ꝛ tunc comprimunt ſe partes ꝛ ideo indurantur: ideo etiam humiduʒ motum ꝛ non eductum diffudit ſe in partes vndiqʒ ꝛ diſgregatum eſt non ſimul omnes in interioribus vel in exterioribus ſicut eſt in exterioribus elixatis: ꝛ in interioribus in aſſis. Sic ergo patet quid eſt epſeſis ꝛ quid eſt molinſis.

¶ Cap. 24m. De opheſi: ꝛ vtrum illa ſint opthetica que primo elixantur ꝛ poſtea aſſantur.

Opteſis quidem eſt digeſtio: ꝛ quando vocabulum accipitur proprie ſm vſum ꝛ inſtitutionem ipſius tunc fit a caliditate ſicca ꝛ aliena: qr tunc non dicitur compleri per optheſim niſi qđ arte completur ſicut id quod aſſatur. Tex.cō.28. circa dimidium. Quando autem fit a natura etiā tunc fit a caliditate aliena eius qđ completur per optheſim: lʒ non fiat a caliditate aliena animalis. Si enim nullo modo eſſet a caliditate ꝓpria ꝛ intranea non eſſet ſpecies digeſtionis: cum omnis digeſtio ſit cōpletio a naturali ꝛ proprio calore ſicut ſupra oſtēdimus. Qđ autem quidam dicunt ꝙ optheſis non fiat niſi a caliditate aliena: ꝛ non ſit ſpecies vna digeſtionis: ſed potius digeſtio poſterius dicetur de ipſa eo ꝙ completio quedam eſt cibi: nos indubitanter falſum eſſe probabimus infra: ꝛ oſtendemus naturā opthetice operari: ꝛ mentē Ariſt. eſſe ꝙ iſta principaliter ſint in natura: ꝛ ſecundario in arte: lʒ nomina principalius artificioſis conueniant q̄ʒ naturalibus. Eſt

bus.Eſt hec digeſtio in indefinito humidi ſicut ꝛ alie: vn/
de lꝫ aliquis primo complere incipiat elixando: ꝛ poſtea per
mutet: ꝛ maturet ipſum non ab humidi caliditate ſicut eli/
xatio complet: ſed a caliditate ſicca ſicut complet aſſatio: cũ
completum fuerit ꝙ taliter maturatᷣ ipſum erit aſſatuꝫ ꝛ nõ
elixatum: ꝛ ſi abundanter vltra maturitatẽ aſſetur dicetᷣ tor
reri: eo ꝙ tunc aridum ꝛ ſiccum valde inuenitur: cuius ꝓba
tio eſt: ꝙ omne id qḋ ſiccius eſt extra ꝗꝫ intra cõpletur ab ari
da caliditate: ſicut ſupra ꝓbauimus: ideo enim partes exte
riores ſicciores ſunt ꝗꝫ interiores: cum in elixatis ſit ecõuer/
ſo: talia autẽ que primo inceperunt elixari ꝛ poſtea completa
ſunt ſicco calido interius ſunt humida: extra ſicca. Conſtat
ergo ꝙ aſſata ꝛ nõ elixata debent dici. ¶ Qḋ autẽ intus ſunt
humida exterius ſicca illa que ſunt aſſata oſtenditᷣ per conſi
lium ſapiẽtum: qui docent eos qui labore corporali manuali
victuꝫ querunt vti aſſis potius ꝗꝫ elixatis eo ꝙ duriora ſunt
extra ꝛ nõ reſoluuntᷣ facile in ſudores: ꝛ tamẽ humidum nu
triens habẽt intus: ſunt autẽ ſicca extra ꝛ humida intus: qꝛ
difficile vel forte impoſſibile eſt ea que aſſantur intrinſecus
ꝛ extrinſecus equaliter calefacere ad ignem calidum ꝛ ſiccũ:
que enim ꝓpinquiora ſunt igni citius areſcunt: ꝛ magis ꝑꝑ
hoc indurantᷣ: ꝛ cuꝫ pori extra coartati ꝛ clauſi fuerint humi
dum intrinſecum ebulliens ex calido mouẽte ꝛ querẽs exitũ
nequaꝗꝫ valet egredi: ſed potius includitur quando pori cõ
ueniunt ꝛ clauduntur: ꝛ hoꝝ omnium cauſam ſupra aſſigna
uimus cum de epſeſi ſermo haberetur.

¶ Cap. 25m. Et eſt digreſſio declarãs de ꝑmutatis ex vna di
geſtiõe in aliã: ꝛ qualiter digeſtiõe cibi laborãtibꝰ eſt vtẽdũ.

Est autem dubium de permutatis ab epſeſi in
opthesim. Si autẽ epſetica interius arent ſi po
ſtea optheſi cõplentur reſoluet calor huius ſic/
cus humidum qḋ eſt in ſuperficie ꝛ ita erunt ꝛ
exterius ꝛ interius ſicca ergo non epſetice nec
opthetice nec epſerica nec opthetica vt videtᷣ.
¶ Adhuc autẽ ſicut eſt permutatio elixationis in aſſationeꝫ
ita eſt permutatio aſſationis in elixationẽ: aſſata auteꝫ ſunt
exterius ſicca: ꝛ interius humida ꝛ illa per ſequentẽ elixatio
nem priuantᷣ interiori humido ꝛ humectantᷣ extra vt videtᷣ.
¶ Amplius hi qui manibus victum querunt motu ꝛ labore
calorẽ excitãt: calor autẽ reſolutiuus eſt ſpirituũ: ꝛ ductiuus
caloris ad exteriora: eductus auteꝫ ad exteriora calor dimi/
nuitur in interioribus ꝛ per ꝯñs non valet cõplere digeſtio/
nem cibi duri ergo his qui manibus victum querunt nõ eſt
cõueniens cibus durus: ſed mollis: mollis autẽ eſt elixatus:
tales ergo vti debẽt cibo elixato. ¶ Adhuc quo cibo vtũtur
laborantes labore ſpirituali: his enim cerebruꝫ in motu eſt
ꝛ calidum: cerebrũ aut caliduꝫ: humiduꝫ qḋ eſt in ſtomacho
trahit ad ſeipſum ꝛ cõuertit in catarros: ergo talibꝰ malus
eſt cibus mollis ꝛ humidus. ſ. elixatus ꝛ ita videtur ꝙ etiaꝫ
philoſophãtes vti debent aſſis ꝛ non elixatis. ¶ Ad omnia — Solutio.
autẽ talia dubia ſciendum ꝙ elixatuꝫ ſm ordinẽ digeſtionũ
poteſt cõpleri per optheſim ꝛ non econuerſo: qꝛ cum elixatur
vſqꝫ ad decurſuꝫ humidi ab interioribus ad exteriora tunc
humidum ꝓpter calidum ſiccuꝫ in optheſi redit ad interius
ꝛ interiora manẽt humida: qꝛ via non clauditur ꝑꝑ opthe/
ſim ſed potius aperitur: in optheſi autem clauditur via exte
rius ꝛ cõburuntur exteriora ita ꝙ nõ poſſunt mollificari ꝛ ac
cidentali humido poſtea in elixatione: ꝛ ideo humiduꝫ qḋ
eſt intus nõ reuocatur ad exteriora per calidum humidum
elixans: ꝛ ideo manent habẽtia proprietatem aſſatoꝝ. ¶ Illi — Propter qd manu laborã/tibꝰ magis cõ/ueniũt aſſa.
autem qui victum querunt manibus nõ habent laboreꝫ niſi
proportionatuꝫ viribus: qꝛ aliter cito induceret laſſitudinẽ
ꝛ ſubiecti deſtructionẽ: ꝛ ideo non omnino conſumit ꝛ diſſol
uit ſed multum cõuertit nutrimẽtum ꝛ velociter portat ipm
ad locum vbi calor abundat: calor enim talium plus conſu/
mit de cibo ꝗꝫ conuertat: niſi cibus reſiſtat calori per hoc qḋ
eſt durus ꝛ ideo talibus cõueniunt aſſa ꝛ dura: qꝛ mollia diſ
ſoluerentur in ipſis in ſudores: cõuertens autem calor dige/
ſtiuus durum in talibus portat ipſum ad locũ vbi abundat
motus: ꝛ ideo fabri in bracchijs maiores ſunt qꝛ plus de nu
trimẽto deportatur ad bracchia eoꝝ ꝛ ex calore indureſcunt
eis nerui ꝛ carnes in mẽbris illis ꝛ eadem cauſa impropor/
tionaliter grãdeſcunt crura fullonibus ꝛ non tñ eſt hoc ali/
quãdo in ſe ſed in filijs: qꝛ filij fullonũ frequẽter naſcũtur cũ
magnis cruribꝰ: ꝛ filij fabroꝝ cuꝫ magnis bracchijs. ¶ De
philoſophantibus autẽ econuerſo eſt: qꝛ ſpiritus in ipſis ce/ — Propter qd philoſophanti bus elixa ma/gis ꝯueniũt.
dit in virtutẽ animaleꝫ ꝛ ideo minus in eis viget virtus na/
turalis: qꝛ tota materia tranſit in animalem ſpiritum ꝛ ideo
niſi mollibus vtantur ꝛ elixatis: remanet humor cibi putri/
dus indigeſtus. Motus autem cerebri ꝛ ſi attrahat tamen
etiam conſumit ꝛ ideo illud accidens non multũ nocet ꝛ per
hoc patet ſolutio omnium dubitatorum.

¶ Cap. 26m. Qualiter epſeſis ꝛ optheſis fiunt in organis na/
turalibus.

Opthesis autẽ ꝛ epſeſis fiunt quidem arte ſicut — Tex. cõ. 28. ver ſus finem.
dictum eſt: qꝛ ex operibus artis impoſita ſunt
nomina: fiunt autẽ etiã a nã vniuerſaliter ſpẽs
iſte ſimiles: ſunt enim paſſiones aſſorũ ꝛ elixa/
torum ſiue fiant in organis nãlibus ſiue artifi/
cialibus quo ad efficiens ꝛ paſſum: qꝛ efficiens
in epſeſi ſemper agit in calido cũ humido: ꝛ efficiẽs in opteſi
ſemper agit in calido cõiuncto cũ ſicco: paſſum autẽ in epſeſi
ſemper erit intus ſiccuꝫ: ꝛ extra humidũ: in optheſi aũt ſem/
per erit intus humidũ ꝛ extra ſiccum. Quãdo autẽ fiunt iſte
ſpecies in organis nãlibus ſunt ſpecies eoꝝ magis inomina
biles: eo ꝙ magis latent ꝗꝫ quãdo fiunt arte. Oportet auteꝫ
ꝙ principia fiant in nã: qꝛ ars naturã imitatur: ꝛ nõ econuer
ſo: qꝛ primuꝫ nunꝗꝫ imitatur ſcḋm: vt dicit Dionyſius: ꝛ for
ma nunꝗꝫ imitatur formatũ: nec cauſa imitatur effectũ: ſed
ecõuerſo. ¶ Et ideo falſum dicunt qui dicunt etiã nãm imi
tari artem. Imitans enim accipit ab eo qḋ imitatur. Natu/
ra aũt nihil accipit ab arte: ſed econuerſo: epſeſis aũt imitatᷣ
nãm in hoc ꝙ cõplet cibuꝫ calido ꝛ humido digerẽtibus: qꝛ
digeſtio qua cõpletur cibus in corpore aialis ſimilis eſt epſe
ſi in eo ꝙ a corporis caliditate per epar ꝛ cor fit digeſtio a ca
lido cũ humido. Similiter indigeſtiões quedã ſunt ſimiles
molinſi: que fiunt ex defectu nãlis caloris in humido: aut ex
defectu calidi cũ humidũ ſit improportionatũ: aut ex abun/
dantia humidi ſuper calidũ ſicut ſuperius dictũ eſt. Dicunt — Error aliquo/rũ aſſerẽtium nũꝗꝫ optheſiꝫ fieri i organis nãlibus.
aũt quidã hic: ꝙ optheſis nunꝗꝫ fit in organis nãlibus men/
tientes ꝯtra Ariſto. in littera iſta. Dicant enim qualiter cõ/
plentur oſſa in aialibus: ſi nunꝗꝫ fit optheſis in organis na/
turalibus: oſſa enim dura ſunt extra: ꝛ humida ꝛ medulloſa
intus: nec vnꝗꝫ indurari poſſunt niſi calido ſicco propter qḋ
dixit Empedo. oſſa cõſtare ex octo partibus quaꝝ quatuor
dedit Vulcano. Ideo dicit Auicẽna ꝙ nã ſagax eſt: ꝛ diſtri/
buit calidũ qḋ inſtrumẽtũ eſt nãe vt ſupra diximus: ꝛ carneꝫ
quidẽ cõplet per caliduꝫ ꝛ humidũ: ꝛ oſſa per calidum ꝛ ſic/
cum: ꝛ cartilaginẽ per mediũ: ſed ꝛ mã ꝛ humor ex quo ſunt
lapides ꝛ precipue marmora: hoc modo per optheſim com/
plentᷣ a natura. Unde cõſtat apertiſſime illos nõ intellexiſſe
philoſophiam. Indigeſtiones etiã quedam ſimiles ſunt ſta/
thenſi in quibus oſſa non ſatis dureſcunt ꝛc̃.

¶ Cap. 27m. De vermibus in iferiori aluo in quo eſt digreſ/
ſio ſoluens dubitabilia que ſunt de hoc.

Uerunt autem quidam qui dixerunt ꝙ in di/ — Tex. cõ. 28.
geſtione molinſim paſſa in cibo animalis in ſto
macho generantᷣ animalia ſiue vermes: q lum
brici vocãtur: quoꝝ dictũ nitebatur cuidam ſi/
gno: qꝛ lũbrici in ſupiori aluo inueniuntᷣ in mor
tuis aialibus qñ inciduntᷣ: ꝛ eijciuntur aliquã/
do per vomitũ: per vomitũ autẽ eijci ꝯſueuerũt ea que ſunt
in ſuperioribꝰ ventris. Adhuc autẽ quidã medicoꝝ obijciũt
ad hoc per experta qm̃ inuentus eſt aliquãdo homo cui ver
mes qui aſcarides dicuntᷣ perforauerũt ventrẽ ſuperioreꝫ ꝛ
exiuerunt per ipm. Adhuc aũt ꝙ in putrefacto de quo gene
ratur animal neceſſe eſt eſſe humidũ ſubtile qḋ cõſtare facit
animalis calor nãlis egrediens de re putrefacta: humidum
autẽ ſubtile nõ eſt in inferiori aluo: ſed potius fetulentũ ter/
reſtre groſſum: ergo videtᷣ ꝙ ſuperius generentᷣ. ¶ Adhuc
autẽ ſi de putrefacto cibo inferius in loco fecis generarẽtur
oporteret ꝙ de omni fece generarentᷣ: nunc aũt generantur
de quibuſdaꝫ cibis ſpecialiter ſicut de tritico cocto: ꝛ faba: ꝛ
faſeolis: ꝛ carne cruda ꝛ alijs quibuſdã viſcoſis ꝛ flegmati/
cis: ſicut ex lacte crudo ꝛ oleribus ꝛ fructibꝰ humidis: videtᷣ
ergo ꝙ in ſuperiori aluo generentᷣ. ¶ Adhuc in quibuſdam
animalibus in epate vermes ineniuntᷣ ſicut in ouibus: epar
autẽ nõ eſt in inferiori parte vẽtris ſed potius ſupra ſtoma/
chum. His rõnibus dixerunt quidã medicoꝝ ꝙ vermes in
ſuperiori vtero generentᷣ in loco vbi cibus remanet crudus

Opio Ariſto. de gñone vermiū in corporibus aialium.

⁊ molinſim paſſus. ¶ Ecōtra dicit Ariſto. ꝙ vermes gene-
rantur in ſegregatione cibi hoc eſt in cibo ſegregato putrefa
cto in inferioꝛi vtero: ⁊ deinde cū generatū aſcendit ſurſum
ꝓpter nutrimētum ⁊ ſic gñatur in iferioꝛi: ⁊ cibatur in vtero
ſuperioꝛi: qꝛ cibus nō putreſcit: ſed maturaꝛ ⁊ decoquitur in
ſuperioꝛi vtero: ſed putreſcit ⁊ coꝛrumpiꝛ in iferioꝛi id qḋ ſe
gregatū eſt tanꝗ̄ ſetulentū a ſubtili. Animalia v̄o iſta naſcū
tur de putrefacto ſegregato: cuius ſignū eſt qa eis ſimilia ex
terius gñata putredines ſtercoꝝ querūt in cibuʒ ſicut muſce
⁊ vermes: eo ꝙ ex talib⁹ gñantur. Videtur ergo ꝙ genereꝛ
in inferioꝛi aluo: quare aūt cibus putreſcat iferius ⁊ in vētre
in alijs hʒ determinari: qꝛ in ſūma de nutrimēto de hoc tra-
ctabitur. Eſt aūt huius ⁊ alia ratio per experta: qꝛ frequen-
tiſſime talia aialia anteꝗ̄ cōpleaꝛ eijciunꝛ cum ſtercoꝛe: qḋ
nō eſſet niſi vicine iuxta poꝛtam ſterquilinij generareꝛ. In
iſta enim ambiguitate abſqʒ dubio aliquātulum diſcoꝛdare
videꝛ auctoꝛes: ꝓbabile enim eſt ꝙ iſti vermes a ſupflui-
tate cholerica nō generentur ꝓpter caliditatē ⁊ amaritudi-
nē ipſius: nec a melancholia nāli ⁊ ſupfluitate in qua ipſa ge
neraꝛ ꝓpter nimiā eius frigiditatē ⁊ ſiccitatem: nec ēt a me-
lancholia nāli pp nimiū incendiū eius ⁊ amaritudinē eius:
cuius ſignū eſt ꝙ aialia exterioꝛa ſimilia illis ſtercoꝛa taliuʒ
ſupfluitatū fugiunt nec reſident in eis: lʒ eniʒ in coꝛpoꝛibus
putrefactis in humido qḋ extrahiꝛ ab ipſis aliqḋ poſſit eſſe
hoꝝ humoꝝ: ⁊ ex illo gñari vermes vt ſupꝛa diximus: tñ nō
ita eſt in ſtercoꝛib⁹ qꝛ in illis diu egit caloꝛ: ⁊ parū ſubtile eſt
eis permixtū: ⁊ ideo ſtercoꝛa cholerica multū ſunt amara: ⁊
melācholica multū frigida ⁊ ſicca: ⁊ nō eſt in eis tātū de ſub-
tili ex quo poſſit gñari animal: humidū āt ſanguineū qḋ eſt
ex cibo fere attrahiꝛ ab epate in nutrimentū: ita ꝙ ēt de illo
non tñ deſcēdit qḋ inde in putrefactis gñari poſſit: ⁊ iō quā
titas iſtoꝝ vermiū ſm dicta Auicēne nō cauſaꝛ niſi ex quāti
tate mãe: ⁊ gñatio eoꝝ eſt ex flegmatica fece ⁊ ſuperfluitate.
ſunt enim aliquādo valde longi ita ꝙ inueniunꝛ aliquando
ad quātitatē cubiti vnius: ⁊ dicunꝛ a vulgo ſerpētes: ⁊ ſunt
aliquādo rotundi ⁊ breues: ⁊ ſunt aliquādo lati breues ſicut
parui bubones: ⁊ dicuntur a vulgo bufones: ⁊ ſunt parui cre
ſcunt ⁊ fiunt peioꝛes oībus alijs. Cauſa autem diuerſitatis
quātitatis huius ſicut dicit Auicēna eſt: qꝛ aliquando gene-
ranꝛ ab humoꝛe: quē diuiſit in parua epar attrahēdo ⁊ parū
relinquiꝛ ex ipſo ⁊ illi ſunt aut longi ⁊ pauci ſicut cōtinuus eſt
humoꝛ: aut multi ⁊ parui ſi humoꝛ in fece eſt diſcontinuus:
aliquādo aūt ſunt ex humoꝛe de quo paꝝ attrahit epar ⁊ illi
ſunt magni ⁊ longi ſi ꝯtinuus eſt humoꝛ: vel lati ⁊ breues ſi
diſcōtinuus. Quādo aūt medio modo trahit humoꝛē epar

Opinio Auicēne.

⁊ relinquit medio modo tūc fiunt medij. Scōm Auicēnā ēt
generanꝛ in trib⁹ locis vermes. ſ. in ſuperioꝛib⁹ inteſtinis: ⁊
pꝛecipue in illo qḋ diciꝛ longū ⁊ inuolutū: ⁊ in iferioꝛibus: ⁊
tunc aliquādo generanꝛ in illo qḋ diciꝛ mantica eius ſaccus
ſiue monoculū in quo eſt pꝛima ꝯgregatio ⁊ moꝛa ſtercoꝛuʒ:
aliquādo autē generanꝛ in eo qḋ dicitur colon: vbi aūt plus
eſt gñatio eoꝝ ſuperius ibi eſt eoꝝ quātitas maioꝛ: ⁊ ex ma-
teria que maioꝛ ibi eſt ſubtilis humidi imixti in fece: ⁊ etiaʒ
ex hoc ꝙ ex moꝛa eoꝝ longa in coꝛpoꝛe ⁊ diu nutrita in coꝛpo
re creſcunt hmōi aialia. Inferius aūt minoꝛa ſunt eadē ani-
malia pp cauſas oppoſitas. Scōm hoc ergo erit dicēduʒ: ꝙ
ſuperioꝛ aluus hʒ tres partes in qbus multū eſt de ſubtili ⁊
ꝯtinuus attractus eius ab epate ⁊ ille ptes ſunt ſtomachus
⁊ inteſtinū qḋ dicitur duodenū: ⁊ inteſtinū qḋ diciꝛ ieiunuʒ.
Ad iſtas enim partes vētris plurime ⁊ ample vene veniunt
ab epate attrahētes ſubtile humidū ad coꝛpoꝛis nutrimen-
tū: ⁊ in illis nō generanꝛ vermes: eo ꝙ ibi dominaꝛ caloꝛ ter
minatiuus humidi qui eſt caloꝛ digeſtiuus ⁊ nō ſinit putre-
ſcere cibum niſi foꝛte ꝯtingat p accidēs ex infirmitate. Infe-
rioꝛ aūt venter hʒ quatuoꝛ partes. ſ. inteſtinū longū: qḋ alio
noīe diciꝛ inolutū eo ꝙ multas hʒ reuolutiōes vt cibus diu-
tius in eo remaneat: ⁊ vt vndiqʒ exugaꝛ ab ipſo qḋ eſt ſubti
le ꝯueniens ad nutrimētū incipit tñ ibi coꝛrumpi ſtercus: ⁊
putrefieri: cuius ſignū eſt qa in fine eius eſt inteſtinū qḋ dici
tur monoculuʒ: qꝛ nō hʒ niſi vnū oculū ſiue foꝛamē ⁊ icuruaꝛ
circa illud ſicut ſaccus magnus: ⁊ colligit ſtercoꝛa donec col-
lecta in magna quātitate ſimul expellanꝛ: qꝛ aliter minutatiʒ
opoꝛteret ſtercus in omni loco emittere: ſub ipſo autē eſt co-
lon qḋ aliquādo etiā aliquā hʒ curuitatē: ⁊ ſub illo eſt inteſti
num qḋ dicitur rectum ⁊ vocatur longaon per qḋ velociter
emittitur ſtercus: ⁊ in his quatuoꝛ generanꝛ vermes: ſed in
vltimis duob⁹ cito emittunꝛ ⁊ pꝛecipue in vltimo ideo ſemꝑ
ſunt parui. In monoculo aūt frequētius generanꝛ: ⁊ aliquā-
do aſcēdūt: ⁊ aliqñ deſcēdunt: ⁊ ſm hoc planū eſt rñdere ob-
iectis. Eſt aūt ſnīa aliquoꝝ phoꝝ ſubtilem rōnē habētiū: ꝙ
vermes nō generanꝛ niſi in inferioꝛi qḋ eſt colon: in vltimo
enim gñari nō poſſunt ꝓpter rectitudinē ſui deſcēſus: qꝛ ſta
tim cū ſtercoꝛe expellunꝛ. In ſupioꝛib⁹ autē generari nō pñt:
qꝛ exugiꝛ ab illis mã ſubtilis humidi: ⁊ ēt ab illo qḋ dicitur
monoculū qꝛ ibi ꝯgregat feces nã ⁊ facit manere: vt ſi qḋ re
māſit de humido ſubtili ibi exugaꝛ ab ipſo p venas ab epa
te ad monoculū deſcēdentes: colon aūt quaſi nō niſi feceʒ hʒ
cū humido putrefacto qḋ eſt mã vermiū: ⁊ de facili illud in-
teſtinū tardat emittere ſtercus vel ꝓpter viſcoſitatē flegma
ticā: vel qꝛ nō pungiꝛ felle vel alia de cā: ⁊ ideo illū ſolū locuʒ
dicunt eſſe generatiuuʒ vermium ⁊ ille eſt in inferioꝛi aluo.
¶ Sunt ⁊ reliqui dicētes ꝙ iſti vermes generanꝛ in iferioꝛi
aluo in quatuoꝛ vltimis iteſtinis: vt dictū eſt: ſed nō generā
tur ex mã vnius ſpeciei: qꝛ nō pōt eſſe quin aliqḋ de humoꝛe
quolibet ſit admixtū putredine fecis: ⁊ ſm diuerſitates hu-
moꝝ dicunt vermes variari in quātitate ⁊ coloꝛe: ⁊ omni eo
deʒ modo ſicut ſupꝛa diximus in his que generanꝛ ex putre-
factione: ⁊ qḋ dicit Auicēna dicunt eſſe veꝝ: ſi in humido ex
quo generanꝛ vermes ſimplex eſt ſubā cholere ⁊ melācholie
eſt nō humidū: ſed nō eſt ita: ſed poti⁹ eſt humidū cibale ali
quātulū admixtū cholere vel melancholie ſanguini vel fleg-
mati: ⁊ ſi dictū iſtoꝝ cōiungaꝛ cū dicto Auicēne de quātitate
humidi: ⁊ de loco gñationis vermiū: tūc erit ꝑfecte ſcituʒ de
vermiū gñatione: vnde dictū pꝛimū ꝙ in ſuperioꝛi vtero ge-
nereꝛ nullo modo eſt veꝝ: niſi foꝛte aliquo accidente ifirmi
tatis coꝛrūpereꝛ cōplexio ſtomachi ſed quātuʒ eſt de oꝛdine
inteſtinoꝝ ſm nãm eſſe nō pōt. ¶ Ad rōnes aūt ipſoꝝ dicen-

Solutio ad obiecta.

dum ꝙ aſcendūt vermes ad nutrimētū ſubtile capiēdum: ⁊
qñ aſcēdūt foꝛte moꝛanꝛ donec fiunt valde magni ꝓpter qḋ
iſdem per vomitū aliquātulum eijciuntur ⁊ pꝛecipue poſt ac
ceptionē vomitoꝝ foꝛtiū eradicantiuʒ ea que ſunt in fundo
ſtomachi ſicut etiā aſcenderunt in eo cuius ventrem perfo-
rauerint. Subtile autē ſubtus ventrem ſuperioꝛē eſt in fece
⁊ caloꝛ fecis cogit ipſum exire cū ſit naturalis facit ipſuʒ con
ſtare ad vermis generationē vnde ſupponebatur falſum cū
dicebatur ꝙ nō eſſet ſubtile niſi ſuperius. Superius eniʒ eſt
in abundātia: ⁊ ideo ibi nō coꝛrumpiꝛ ſed iferius: nec pꝛohi
bet aliquid quin de vno cibo plus generētur ꝗ̄ de alio eo ꝙ
humidū vnius cibi citius putreſcit ꝗ̄ alterius. Quod auteʒ
inueniunꝛ in epatibus quoꝛūdam animaliū ⁊ pꝛecipue ouiū
fit ex eo ꝙ epar nō digerit cibum attractum vel ꝓpter quāti
tatem vel ꝓpter epatis malaʒ qualitatē ⁊ tūc humidū attra
ctum coꝛrumpiꝛ in epate ⁊ generanꝛ inde vermes comeden
tes ſubſtantiā ipſius ⁊ eſt foꝛmatus ſicut ſanguiſuga longus
⁊ ſubniger: ⁊ de oībus his alibi cū intētione tractabitur vbi
agetur de cibi diſtributione p inteſtina ⁊ de anathomia ven
tris in libro de nutrimēto ⁊ de animalibus.

¶ Cap. 28m. De ſtathenſi que opthesi contrariatur quid ſit: ⁊ quibus de cauſis fiat.

Tex.cō.28.

Sicut auteʒ molinſis cōtrariaꝛ epſeſi ita opoꝛtet
ꝙ aliqḋ ſit cōtrariū digeſtioni que diciꝛ opthe-
ſis: ſed tamē eſt inominalius ꝗ̄ id qḋ epſeſi cō-
trariaꝛ: ⁊ hoc ideo eſt qꝛ nō frequēter impediꝛ
ab effectu digeſtionis calidum cū ſicco: cum ſit
actionis acutiſſime: ⁊ ideo indigeſtio ſibi ꝯtra-
ria nō multū fit: dicatur aūt ſi placet ſtathēſis: qḋ ſonat ſemi
aſſum vel iperfectū peraſſatū: qñ enim nō cōpletur digeſtio
que diciꝛ opthesis hoc erit ꝓpter caliditatis defectū. Defe
ctus aūt caliditatis operātis cū ſicco in opthetica erit ꝓpter
duas cauſas aut alterā illaꝝ. ſ. qꝛ lētus ⁊ paucus eſt exterioꝛ
ignis aſſans qꝛ dicitur exterioꝛ: qꝛ eſt extra aſſabile lʒ nō ſem
per extra naturā vt ſupꝛa oſtendimus ſeu ꝓpter multitudi-
nem humidi aquei in eo qḋ debet aſſari quē non poteſt vin
cere caloꝛ exterioꝛ vt claudat poꝛos qui ſunt in ſupficie. In
his enim duabus cauſis calidum eſt tñ id qḋ mouet ⁊ alte-
rat id qḋ aſſandū eſt: ſed minus eſt ꝗ̄ ſufficiat ad hoc ꝙ cō-
plete digerat aſſando: ſic ergo dictuʒ eſt quid eſt digeſtio vel
indigeſtio: ⁊ quid pepanſis: ⁊ quid omothes: ⁊ quid epſeſis:
⁊ quid molinſis: ⁊ quid opthesis: ⁊ contraria eius indigeſtio
que dicitur ſtathenſis.

¶ Incipit tractatus ſecundus eiuſdeꝫ qui eſt de cõmunibus effectibus paſſiuarum qualitatum.

¶ Cap. pᵐ. Et eſt digreſſio declarans que tractatus intentio ⁊ quis dicendorum ordo.

Tex.cõ.28.

Habitis effectibus primarum qualitatũ actiuaꝝ in corpore mixto cõibus determinãdi ſunt effectꝰ paſſiuaruꝫ qualitatũ in eodẽ. Sunt aũt effectꝰ iſtarum q̃litatũ q̃dã cões ⁊ q̃dã ꝓprij: ⁊ ſunt tã cões q̃ꝫ ꝓprij in duplici ꝯſideratiõe. Habẽt eniꝫ cõſideratione in cõparatiõe ad ſuas cauſas a qbꝰ fiunt: ſicut coagulatio que qñqꝫ fit a calido ſicco: qñqꝫ autẽ a frigido: habẽt aliã in cõparatiõe ad ſua ſubiecta que ſuſcipiũt ⁊ differũt eos: ⁊ ſꝫ vtrãqꝫ iſtaꝝ diuerſitatũ opꝫ nos tractare de effectibꝰ iſtis: ⁊ erit noſtra itẽtio pᵐo de cõibꝰ dicere: ⁊ deinde de magis ſpãlibꝰ ſm cõparationẽ quã hñt taꝫ cões q̃ꝫ ſpãles ad ſuas cauſas: ⁊ deinde dicemꝰ eaꝝ opationẽ ad ſubiecta in qbꝰ ſũt: ⁊ tũc cõpleta erit nr̃a itẽtio de ipſis in hoc libro: q̃m de ſpecialiſſimis effectibꝰ ipſaꝝ agẽdũ eſt in pticularibꝰ ſciẽtijs: ⁊ de mineralibꝰ ⁊ plãtis ⁊ aialibꝰ: ſpecialiſſimi enim illi effectꝰ nõ pñt padeo cõia principia ſciri ſicut ſunt principia mixti corporis inquãtũ eſt mixtũ tm̃.

Tex.cõ.29.

¶ Scias enim ꝙ Empedo. ſn̄ia fuit cõponi quãlibet rem ex octo partibus ⁊ octo partiũ effectũ mãifeſtari in qualibet re mixta. ſ. ex duplici calido ignis ⁊ aeris: ⁊ duplici frigido terre ⁊ aque: ⁊ duplici humido corporali aque: ⁊ ſpũali aeris: ⁊ duplici ſicco. ſ. ſpũali ignis: ⁊ corporali terre: ⁊ dicebat ſolã caliditatẽ eẽ ſimpl̃r actiuã ⁊ ſpiritualẽ eo ꝙ nõ inuenit̃ icorporata: ſed tm̃ in formalibꝰ elemẽtis que ſunt ignis ⁊ aer: ⁊ in aere nõ ẽ ſm actũ: ſed ſm potẽtiã vt dicebat. Oẽs autẽ alias paſſiones ⁊ mãs poſuit eẽ calidi ignis: ⁊ ignẽ vbiqꝫ ingredi ſup eas: ⁊ iõ etherẽ dixit eẽ ignẽ: ⁊ hunc aliqñ itrare in radices terre: ſicut apparet in Vulcano ⁊ thermis ⁊ incẽdijs terraꝝ p igneꝫ de ſub terra veniẽtẽ: huiꝰ eniꝫ tã curioſus inueſtigator fuit Empedo. vt dum in mõte q dicit̃ Ethna qui eſt in Sicilia inueſtigaret nãm Vulcani cecidit in foueã eiuſdẽ Vulcani ⁊ conſumptus eſt a Vulcano quẽ iueſtigauit que fouea pro hoc a poetis caſus Empedocleus eſt vocata: lꝫ aũt hic ſic dixerit. Nos tñ hic nõ iueſtigamꝰ niſi effectꝰ duaꝝ qualitatuꝫ quas ſupra ꝓbauimꝰ eẽ paſſiuas. ſ. humidi ⁊ ſicci ⁊ haꝝ iueſtigabimus effectꝰ ſm ꝙ ſunt aque ⁊ terre: q2 ex iſtis duobꝰ elementis mãliter cõſtãt corpora mixta. Hoc aũt faciemus pp quatuor cauſas. ¶ Una quaꝝ eſt quã diximꝰ in ſcḋo de gñatiõe ⁊ corruptiõe: ꝙ. ſ. lꝫ ſint ille qualitates que prime dicunt̃ octo ſm eẽ ⁊ modũ: tñ ſunt quatuor tm̃ ſm eſſentiã ⁊ iõ humiduꝫ ſpirituale eſt idẽ p eſſentiã cũ humido icorporato: ⁊ ſiccũ ſpirituale idẽ p eẽntiã cũ ſicco icorporato: ſed ſꝫ eẽ differũt ⁊ in hoc deceptꝰ fuit Empedo. q2 nõ diſtinxit iter eẽ ⁊ eẽntiã rei: cum tamẽ in his ſit diuerſitas magna. ¶ Scḋa cauſa eſt q2 lꝫ ſint humidũ ⁊ ſiccum ſpiritualia: tamen ſm eſſe ſpirituale nõ cõponunt corpus mixtuꝫ ſed potius groſſant̃ ad humidũ ⁊ ſiccum incorporata: lꝫ retineãt aliq̃d de virtute ſpirituali ⁊ tunc mutata ⁊ icorporata ſiccuꝫ ⁊ humidũ cõponunt corpus mixtum. ¶ Tertia cauſa eſt: q2 humidũ ⁊ ſiccum ſpiritualia in mixto nõ deputant̃ ad patiẽduꝫ: ſed ad agẽduꝫ. cũ eniꝫ calidum agit cõiunctuꝫ cũ humido in corpore mixto eſt illa cõiunctio frequẽter cũ humido ſpirituali: ſicut pꝫ in oibꝰ ſpiritibus tam nãlibus q̃ꝫ vitalibꝰ q̃ꝫ etiaꝫ animalibꝰ. Similiter cum agit cuꝫ ſicco opꝫ ſiccuꝫ illud eſſe ſpirituale: q2 aliter non eẽt ſubiectũ caloris nec penetraret cũ ipſo: hoc aũt pꝫ ex hoc ꝙ ſi caliduꝫ nãle ꝯiungeret̃ cũ humido ⁊ ſicco icorporatis deſtrueret̃ cito caliduꝫ pp opationẽ motus humidi ⁊ ſicci icorporatoꝝ: q2 illoꝝ motus eſt ad cẽtrum cum motꝰ caloris ſit a centro ſicut diximꝰ in libro de gñatiõe ⁊ corruptiõe. ¶ Quarta cauſa eſt ⁊ potiſſima: q2 cum in omni mixto ſiccuꝫ debeat ꝯtinuari p humidũ: ⁊ humidũ terminari p ſiccuꝫ nõ ꝯtinuarent ⁊ terminarẽt ſe iuicẽ niſi eẽnt humidũ ⁊ ſiccũ corporalia: ſpũalia enim p modũ ſuũ a cẽtro egrediunt̃ a ſe inuicẽ ⁊ manent impmixta ⁊ iõ operatiões ipſoꝝ nõ multuꝫ in mixto inueniunt̃: humiduꝫ autẽ ⁊ ſiccũ corporalia terminãt ⁊ ꝯtinent ſe inuicẽ: q2 hũidũ aque fluit in ſeipſo ⁊ ſiccũ ꝯſtat humido ⁊ ideo cõmiſcent̃: ⁊ iõ ex his ꝯſtãt corpora mixtoꝝ p naturam.

¶ Cap. 2ᵐ. De probatione ꝙ omnia mixta materialiter conſtant ex aqua ⁊ terra: ⁊ humido ⁊ ſicco.

Paſſiuoꝝ igitur videlicet humidi ⁊ ſicci dicẽde ſunt ſpẽs impreſſionũ ſiue effectuũ: humidum enim ⁊ ſiccuꝫ ſunt principia corpoꝝ mixtoꝝ: ſm ꝙ paſſiua ſũt: ⁊ ideo mãliter cõponunt̃ ex eis: reliqua enim oia preter ſimplicia ſunt mãliter mixta ex humido ⁊ ſicco: lꝫ non ſemp ſint ex eis equaliter: ⁊ illud mixtũ in quo aliqḋ eoꝝ abundat magis illud ſequit̃ ⁊ magis nãm illius: quẽadmoduꝫ quedã magis ſequunt̃ nãm aridi in qbꝰ abũdat terra ſicut lapides: ⁊ quedã magis ſequunt̃ nãm humidi in qbꝰ abundat aqua: ſicut metalla: ⁊ ideo p nulla ita bene bene cognoſcit̃ nã eoꝝ materialis: ſicut p effectꝰ ⁊ ſpẽs humidi ⁊ ſicci ex qbꝰ mãliter componunt̃: vniuerſa enim mixta erũt humida vel ſicca actu vel potẽtia: que actui quo ad modũ pfecti ⁊ impfecti ꝯiacẽs eſt ⁊ hꝫ ſe actus ad potẽtiã ſicut liquefactio ad liquabile: quemadmodũ dictũ eſt in alijs ⁊ pcipue in. 9. prime phie. Quedã enim humida ſũt actu ⁊ ſicca potẽtia ſicut arefactibilia que ſunt aque ſpẽs vt ifra oſtendet̃: ⁊ q̃dã ſunt ſicca actu ⁊ humida potẽtia: ſicut que coagulant̃ frigido ⁊ liqueſcũt calido ſicco ſicut metalla: p ea eniꝫ que actu ⁊ potẽtia ſunt i corporibꝰ maxime cognoſcunt̃ nãe eoꝝ: igitur p humidũ ⁊ ſiccum nãe mixtoꝝ maxime cognoſcunt̃. Amplius humiduꝫ diffinimus per facile terminabile termino alieno: ⁊ p difficile terminabile termino ꝓprio: ⁊ aridum ecõuerſo: ⁊ ideo vtrũqꝫ ad alterum terminat̃ in mixto: q2 humiduꝫ ꝯtinuat ſiccũ: ⁊ ſiccuꝫ terminat humiduꝫ: ⁊ ideo in mixto ſe habẽt ſicut opſonia: ⁊ cõdimẽta in cibis: ſunt enim illa tẽperata ex multis: ⁊ dãtia alijs ſapores cõpoſitos ⁊ mixtos: ⁊ ita ſibi inuicẽ faciunt humiduꝫ ⁊ ſiccũ q2 in mixto vtrũqꝫ cõſtat per alteꝝ: humidum enim eſt cuꝫ ſicco: vt determinet̃ ꝯtinuitate: q2 ſine humido ſiccum caderet in pulueres ⁊ ſiccum cauſa eſt humido vt termine t̃: ⁊ ſtet in mixto ⁊ nõ defluat: ⁊ ſic vtrũqꝫ vtiqꝫ ſit colla. hoc ẽ colligatio quedã quẽadmodũ dixit Empedo. in libro quẽ Perſicum vocauit: eo ꝙ perſice eũ ſcripſit: ꝙ ſe habent humidũ ⁊ ſiccum ſicut farina ⁊ aqua: q2 ſicut farina per quaꝫ cõglutinat̃ ita ſiccum ꝯglutinat̃ per humidum: opꝫ ergo ꝙ omne corpus mixtum ⁊ determinatũ cuius partes conſtant nec defluẽtes nec diſcõtinue ſit ex ambobus ei: ex horũ ergo paſſionibus ⁊ effectibus maxime cognoſcit̃ eius natura. Si autẽ iſtas qualitates paſſiuas reducere velimus ad prima ſubiecta ſua: que cum eis veniunt in cõmixtionẽ mixtoꝝ corpoꝝ: tunc elemẽtuꝫ qḋ ꝓprijſſime dicitur eſſe ſubiectũ aridi cõmiſcibilis eſt terra: ⁊ qḋ eſt primum ſubiectuꝫ humidi eſt aqua: q2 lꝫ ignis ſit aridus: ⁊ aer humidus hec tamẽ corpora nõ ſunt cõmixtibilia in eſſe ſpirituali manẽtia vt diximus prius: ⁊ ideo ſubiecta eoꝝ que cõponunt mixtuꝫ corpus ſunt terra ⁊ aque: ⁊ ideo mixta corpora i qbus ineniunt̃ effectus humidi ⁊ ſicci nunq̃ꝫ ſunt ſine aqua ⁊ terra: ⁊ de cuius eẽntia ⁊ virtute plus eſt in mixto: ⁊ huius operatio plus apparet: ⁊ manifeſtat̃ in ipſo: ſicut diximus prius. Amplius aũt hic apparet ex hoc ꝙ aialia in quoꝝ corporibus maxime apparet mixtio omnia ſunt quieſcẽtia in terra atqꝫ in aqua. Cũ ergo locus ⁊ locatũ eiuſdẽ ſint generis: q2 res mota tendit ad locũ ſuũ: opꝫ ꝙ omnia cõpoſita ſint in aqua ⁊ terra: lꝫ eniꝫ dicatur falſo rumore ꝙ Salamãdra viuit de igne ⁊ allec de ſola aq̃: ⁊ quedã alia de terra ſola: ⁊ alia de aere ſolo: tñ hoc falſum eſt: q2 nihil elemẽtatum viuit de ſimplici elemẽto: q2 oĩs res ex eiſdem generat̃ ⁊ nutrit̃: nullum autẽ aialium de ſimplici elemẽto generat̃: nullum ergo eoꝝ de ſimplici elemẽto nutritur: ſed ꝙ pilus ⁊ pãnus de ſalamãdre pilo factus nõ ardet ideo eſt: q2 potẽtias nõ hꝫ per quas igrediens calor ſoluere poſſit ab humido ꝯtinuãte: ⁊ iõ ipedit̃ eiꝰ incẽdiuꝫ: allec aũt ⁊ ſturio ⁊ q̃dã alia aialia nõ habẽt inteſtina iuoluta: nõ enim niſi ſtomachũ hñt ⁊ iteſtinuꝫ rectum: ⁊ iõ cito emittit̃ ab eis cibus: ⁊ q2 nihil inuenit̃ in ventribꝰ eoꝝ: iõ nõ comedere putant̃: cum tñ hoc nõ ſit veꝝ: in captura enim timore emittũt cibum: ex oibus ergo his ꝯſtat ꝙ mixta cõponunt̃ ex duobꝰ paſſiuis. ſ. humido ⁊ ſicco icorporatis in aqua ⁊ terra: ⁊ ideo mixta principaliter cõponunt̃ ex aqua ⁊ terra ⁊ p nullã adeo bene nãm mãlis nã ſcitur mixtoꝝ ſicut p effectus qui ſpẽs ⁊ paſſiones dicunt̃ humidi ⁊ ſicci. Querẽde ergo ſunt principaliter impreſſiones ſubiectoꝝ in hac parte noſtri libri ⁊c̃.

Tex.cõ.29.

Nihil ex ſimplici elemento nutritur. Vide 2ᵒ de gñone ⁊ corruptione. tex.cõ.50.

¶Cap.3m. De duro ꝛ molli que ſunt primi effectus humidi
ꝛ ſicci ꝛ ſunt cā multoꝝ alioꝝ ꝛ de ordine dicendorum.

Tex.cō.30. Tangemus ergo duos effectus ſiue paſſiones ef
fectas in humido ꝛ arido qui ſunt cauſe multa
rum aliaꝝ paſſionū: ꝛ ideo corporaliū paſſionū
corpoꝝ determinatoꝝ ꝑ humidū ꝛ ſiccuꝫ neceſ
ſe eſt cauſas primas exiſtē q̄ dicūtur durities ꝛ
mollities. Ex humido eniꝫ ꝛ arido tanq̄ꝫ prius
cāta neceſſe eſt ꝙ ſint duo hec.ſ. duꝝ ꝛ molle. Durū eniꝫ ē qđ
nō cedit in ſeipm qn̄ tāgiť vel cōprimiť: ſꝫ potiꝰ Empipedū
ad tactuꝫ hoc eſt circa mēſuratū in magnitudine ſua ꝛ figu/
ra remanēs: ꝛ hoc iō eſt: q2 nō cedit: q2 qđ cedit figurā amit/
tit ꝛ dimēſionē q̄ꝫtitatis quā prius hēbat: ſed qđ reſiſtit reti/
net eā quā habuit prius figurā ꝛ quātitatē. Molle autē ē qđ
cedit in ſui ꝓfunduꝫ: ſꝫ nō cedit circūfluēdo tāgēs ipm vnde
aque nō eſt molle qđ: q2 qn̄ tangiť nō cedit a figura ꝛ q̄ꝫtita/
te ſua in ꝓfundo: q2 tunc retineret veſtigiuꝫ tāgētis eā ſꝫ po
tius aqua circunſtat ꝛ circūfluit id qđ tāgit eā: nec eſt etiā du
ra: q2 eſt empipeduꝫ vt dictū eſt: nō cedit ipreſſioni in ꝓfun/
dum vnde duꝝ eſt: qđ hꝫ potētiā nālem ad reſiſtere tāgenti.
Molle ꝛ duꝝ dupl'r ſumunť. Molle aūt eſt qđ hꝫ eiuſdē rei impotētiā: ꝛ duꝝ eſt qđ vincit
ſiccū in humido cōtinuāte ipm. Molle autē qđ vincit humi
duꝫ in ſicco terminā te ipm: vnūqđqꝫ autē iſtoꝝ diciť dupl'r:
ſcilicet abſolute ꝛ ſimpl'r durū ſicut lapis: ꝛ molle ſimpliciter
ſicut paſta: ꝛ in cōparatione ſicut lignū qđ duꝝ eſt ad paſtā ꝛ
molle ad lapidē ꝛ ſic de alijs. Simpl'r enim duꝝ ꝛ molle diciť
q đ ſimpl'r eſt tale. Ad alteꝝ vō dicitur duꝝ ꝛ molle: qđ in cō/
paratione ad vnū duꝝ ꝛ in cōparatiōe ad alterum eſt molle.
Iſtā enim cōparationē neceſſe eſt eſſe in phicis ꝓpter motū:
q2 ois motus inter oppoſita eſt: ꝛ ideo cum ſit durus. Opor
tuit ꝙ aliqđ mollitiei eēt in ipſo: ꝛ ſic in comparatione ad id
cuius duritiē moueť fuit ipm neceſſario molle: ꝛ in cōpara/
tione ad id ad cuiꝰ mollitiē mutať ſit neceſſario duꝝ: q2 me/
dium in motu cōparatū extremo eſt extremū vt ꝓbatum eſt
5.ph.te.cō. 6. ꝛ tex.cō.52. in.5.phicoꝝ. Cum autē media nō ſunt determinata ꝑ ſpēm
ꝛ numeꝝ inter abſolute duruꝫ ꝛ abſolute molle neceſſe eſt ꝙ
durū ꝛ molle ſint idefinita adinuicē ſm magis vel minus eē
durū vel molle. ¶ Si aūt aliqs querat quare nos ad ſenſuꝫ
diffinimꝰ duꝝ ꝛ molle: ſcias q2 nos oia corpora ſenſibilia hoc
eſt primis qualitatibꝰ ſenſibilibꝰ diſtincta iudicamꝰ ad ſen/
ſum: ꝛ q2 primoꝝ ſenſibiliū eſt tactꝰ ꝑꝑ hoc nos duꝝ ꝛ molle
neceſſe habuimꝰ diffinire ad tactū: q2 i iudicādo de naturis
eoꝝ freti ſumus ꝛ vſi tactu tanq̄ꝫ medio ꝑ quē accepimꝰ ſen/
ſuꝫ ꝛ ſpēs eoꝝ de qbꝰ iudicamꝰ: ꝛ iō dicimꝰ eē duꝝ qđ obijcit
tactū nō cedēs ei. Molle autē qđ fugit tactū cedēs in ſui pro
funduꝫ: ꝛ q2 diffōnes duri ꝛ mollis ſeparanť q̄ſi ꝑ ꝯdictioneꝫ
que nō hꝫ mediū: iō neceſſe eſt ꝙ oē corpꝰ terminatū ꝑ ſiccuꝫ
ꝛ humidū ſit duꝝ vel molle: aut eniꝫ cedit tactui ꝛ tūc ē mol
le: aut nō cedit: ꝛ tunc eſt duꝝ. Cedere autē ꝛ nō cedere diffi
nitur ꝑ affirmationē ꝛ negationē. Si aūt nō cedit tunc ē du/
rum coagulatū: q2 tūc eſt determinatū coagulatiōe: q2 termi
natū hic voco cuiꝰ ꝑtes ꝯſtāt ſub forma mixti ꝛ hoc in duro
ſit ꝑ coagulationē quā ob cām dōm eſt de coagulatione qm̄
omne corpꝰ ſiue ſit molle ſiue ſit duꝝ determinať vel coagula
tur ꝑ coagulationē actu vel potētia: q2 molle inq̄ꝫtū vincit in
eo humidū: nō eſt bene terminatū in ꝑtibꝰ: q2 iquātuꝫ cedūt
diffluunt ꝑtes ipſius: ꝛ tunc terminať qn̄ coagulatiōe indu/
rať q2 tunc cōſtant ꝑtes ipſius: liquefactio ēt ſoluit partes ꝛ
tunc diffluunt ꝛ nō ꝯſtant: ꝛ iō vniuerſa corpora mixta quoꝝ
partes vere ꝯſtant ꝛ determinate ſunt nō ſine coagulatione
cōſtant ꝛ determinantur: quapropter vt diximus primo poſt
duꝝ ꝛ molle erit dicēdum de coagulatione ꝛc̄.

¶Cap.4m. Que cauſe aſſignande ſunt coagulationis ꝛ li/
quefactionis ꝛ aliarum impreſſionum mixti corporis: ꝛ de
ordine impreſſionum de quibus dicendum eſt.

Tex.cō.30. Dicētes autē de coagulatiōe opꝫ nos dicere cau
ſas eius quecūqꝫ ſufficiunt ad propoſiti noſtri
in hac ſcientia intentionē. Nos enim nō habe/
mus dicere hic de forma ſpecificata corporuꝫ:
qm̄ tractatus de illa ſm ſe ꝯſiderata ꝑtinet ad
phm primū: nec habemus hic dicere ſinē cum
nos iueſtigemus paſſiones humidi ꝛ ſicci in corpore mixto:
que ſiunt in eis ab actione calidi ꝛ frigidi: ꝛ iō nos nō habe
mus hic dicere niſi effectuꝫ ꝛ paſſionē quā iprimit efficiens
qualitas in paſſiōe que forma mālis eſt paſſiuaꝝ qualitatuꝫ
in corpore mixto: ꝛ vocať hec paſſio ſiue mālis forma ꝓprie
ipreſſio qm̄ de talibus ipreſſionibꝰ in mixto corpore exiſten/
tibus noſtra eſt intētio hic facere tractatuꝫ. Efficiens autē
eſt cā vnde eſt motus inducēs talem impreſſionē in corpore
mixto ex humido ꝛ ſicco. Paſſio autē inducta per efficiētem
ſpēs eſt mālis ſiue impreſſio quā reliquit efficiens in corpo/
re mixto: ex hoc ꝙ mixtuꝫ eſt ex hūido aqueo: ꝛ ſicco terreo.
Hec ergo cauſe dicēde ſunt coagulationis ꝛ liquefactionis
ſiue diffuſionis ſiue duratiōis ꝛ mollificationis: efficiēs autē
taliter in corpore mixto vt diximꝰ efficit eſſe qđ efficit duabꝰ
virtutibꝰ ſiue qualitatibꝰ actiuis: ꝛ ſimiliter id qđ patiť: pa/
titur duabꝰ qualitatibꝰ paſſiuis: ſicut dictum eſt in huius li
bri principio: facit enim vtiqꝫ efficiēs qđ facit calido ꝛ algi/
do ſiue frigido: ꝛ hoc duobꝰ modis q2 paſſio que ipreſſio vo/
catur ꝛ ſpēs mixti inquātū eſt ex humido ꝛ ſicco mixtū indu
citur pn̄tia vel abſentia calidi ꝛ frigidi: ſicut cuꝫ calidus ſol/
uit ſua pn̄tia metalluꝫ fugat primo frigidum: ꝛ poſtea facit
ipm abſens: ꝛ cū frigus coagulat metalluꝫ educit calidū: ꝛ fa
cit ipm abſens ꝛ ideo abſens calidum coagulat metallum: ꝛ
abſens frigidum liquat metalluꝫ. Si enim vnuꝫ ꝛ idem ſua
pn̄tia ꝛ abſentia facit oppoſitos effectus: opꝫ autem ſic eē in
oibus phicis ꝓpter motuꝫ in quo ſemꝑ vnū ꝯrioꝝ abijcit al
terum: ꝛ in motu pn̄s eſt vtrunqꝫ ꝯrioꝝ: ſed in certo motus
abijciť alteꝝ: ꝛ hec eſt cā quare hic loquemur de abſentiali/
ter ꝛ pn̄tialiter agēte. Volētes aūt dicere de coagulatiōe ne/
ceſſe habemus dicere quecūqꝫ priora ſunt ea ſm nām ꝛ hec
ſunt illa que predicanť de ipſa a qbꝰ ꝯn̄tia nō ꝯuertiť. Que/
cunqꝫ autē coagulanť areſcunt quodāmō ſicut ifra dicemꝰ:
q2 aut humidū in eis extrahiť ꝑ calidū: ꝛ tunc ſimpl'r areſcūt
aut humidū in eis cōprimiť ꝛ tunc areſiunt ſm aliqđ: ſed nō
quecūqꝫ areſiunt coagulanť: q2 q̄dā areſacta diſcōtinuanť: ꝛ
ideo de areſactiōe aut coagulatiōe tractabimꝰ. Sicut auteꝫ
diximus patiēs ēt patiť duabꝰ qualitatibꝰ paſſiuis q̄ ſunt hu
miduꝫ ꝛ ſiccuꝫ: ꝛ iō oē paſſibile corpꝰ qđ ſuſceptibile dicimꝰ
haꝝ ipreſſionū dicimꝰ eē humidū ſi abundat in eo humidū
vel ſiccuꝫ. Si abūdat in eo ſiccum: vel ex his ſi ꝑ cōtēperātiā
quādā vtriuſqꝫ ſit in eo humidū ꝛ ſiccū. Corpus āt qđ pmuꝫ
ſubm eſt ꝛ cā humidi dicimꝰ eē aquaꝫ: ꝛ qđ pm ſubm eſt ꝛ cā
ſicci eſt terra. Iſta eni duo corpora q2 groſſa ſunt ꝛ mālia iter
hūida ꝛ ſicca corpora ſimplicia ꝛ pria ſūt magis paſſiua: hec
eni oñdimꝰ in ſcia de gn̄atione ꝛ corruptiōe: q2 calida magis
formalia ꝛ actiua ſunt: frigida autē magis mālia ꝛ paſſiua:
ꝑꝑ qđ ēt gelidum ſiue frigiduꝫ ſunt magis de numero paſſi/
uoꝝ: ꝛ eo ꝙ ſunt in elemētis paſſiuis ꝛ mālibꝰ: ꝛ iō frigidum
minus eſt actiuum q̄ꝫ calidū qđ nō eſt niſi in formalibus cor
poribus. Terra aūt ꝛ aqua ponunť eē frigida ꝑ nām: ꝛ iō fri
gidum eſt actiuum ꝛ corruptiuū quaſi ſm accidēs: q2 eni cir
cunſtat calidū tunc cōprimit calidū in rei ꝓfundū ꝛ multipli
catum ibi caliduꝫ vrit: ꝛ tūc frigus vrere diciť ſicut leduntť ꝛ
vrunť flores in vere vt diximꝰ ſupra: vnde tunc nō vrit vt ca
liduꝫ ꝑ nāleꝫ efficaciā: ſꝫ potius cōſtringēdo calidum ꝛ circū/
ſtando ipm ꝛ expellendo in rei profundum ꝛc̄.

¶Cap.5m. De areſactione ꝛ humefactione: qđ ſint: ꝛ ex qui/
bus cauſis materialibus ꝛ efficientibus.

De areſactiōe igiť loquētes erit de humefactio Tex.cō.31.
ne ſimul determinādū eo ꝙ ꝯrioꝝ ē ſciētia vna
ꝛ de areſactione prius tractabimꝰ qm̄ ipſa facit
magis ꝯſtātiā ꝑtiū mixti ſub forma mixti q̄ꝫ hu
mefactio: q2 in hūefactiōe defluunt ꝑtes mixti
ꝑꝑ qđ hūefactio ſil'is eſt corruptiōi: ꝛ areſactio
ſil'is gn̄ationi mixti iō de areſactiōe dicemꝰ prius. Eſt āt are
factio ꝛ exiccatio idē: ꝛ iō areſactionē ꝓut eſt paſſio mixti cor
poris diffinimꝰ dicētes: ꝙ areſactio ē motꝰ eiꝰ qđ eſt in actu
hūidū ꝛ fluidū ad exiccationē q2 ſit euaporatio hūidi ab ipo.
Cā autē eiꝰ mālis qđ eſt areſactibile eſt aqua vn̄ ꝛ areſcunt
quecūqꝫ ſūt aquea ꝛ aque ſpēs niſi qdē ſimplices: q2 hec exic
cari vel areſcere nō pn̄t: ſed q2 ſunt in actu aq̄ q eſt fluere ad
terminū alienū: ꝛ nō termiari termio ꝓprio: hn̄tia eni aliqđ
ſicci in eēntia ſua ꝑmixtū talia aūt ſūt q̄ hn̄t aquā aut cogna/
tā ꝛ inatā ſibi ex gn̄e eoꝝ aut ſupinductā ab extriſeco. ¶ Di
co autē ſupinductā ſicut eſt in lana irrorata: cognatā āt voco
ſicut eſt hūiditas in lacte quā hꝫ a ſua ꝓpria gn̄atione: aque
āt ſpēs ſil'es illis q̄ hūiditatē aqueā cognatā multā hn̄t: ſicut

vinũ vrina ſeruz ⁊ ſudoꝛ ⁊ hmõi: ⁊ vr̃ voco aque ſpẽs q̃cũqꝫ
ſunt in actu humida fluẽtia: ⁊ tñ̃ de terreſtreitate nõ hñt: ꝙ
aliquã hypoſtaſiꝫ facere poſſit terreſtreitas reſidẽs in fundo
eoꝝ: aut ſi facit hypoſtaſiꝫ puã facit valde ita ꝙ fluxũ hũidi
aquei nõ ipedit in vrina in qua nõnunq̃ꝫ fit hypoſtaſis ſꝫ hec
eſt modica ⁊ nõ multũ ipediẽs vrine tenuitatẽ ab aque fluxu
Tex.cõ.32. ⁊ vitri habilitate: ita tñ̃ ꝙ non careat hypoſtaſi pp viſcoſita
tem: multa enim ſunt valde multã habẽtia terreſtreitatẽ: ⁊
nõ habẽtia hypoſtaſim.i.terreſtreitatẽ in fundo reſidẽtẽ pp
viſcoſitatẽ: qꝛ viſcoſitas colligat partes ſicut p catenã vt a ſe
inuicẽ recedere nõ poſſint. Viſcoſitas eniꝫ iſpiſſat humiduꝫ
vt terreſtre nõ valeat p ipm deſcẽdere ſicut eſt videre i oleo
⁊ pice que lꝫ hũida ſint valde: tñ̃ nõ reſidet terreſtreitas eoꝝ
pp duas dictas cauſas: lꝫ aũt arida cõſtent in partib⁹ terre-
ſtribus: tñ̃ q̃ fiunt arida opꝫ eſſe valde humida: qꝛ aliter are
factio nõ eſſet motus: cũ motus ſit de ꝯrio in ꝯriuꝫ: ⁊ ideo ꝙ
ſit aridũ opꝫ eſſe aquã in aliqua ſpecie aque ſm ꝙ diximus.
Que aũt ſunt viſcoſa areſcere vix poſſunt: qꝛ cũ humido qͦ
eſt in eis cõſumit̃ terreſtre ipſoꝝ: eo ꝙ nõ poſſunt pp viſcoſi
tatẽ ſeparari: ⁊ iõ viſcoſitas ipedit arefactionẽ: habẽtia aũt
hypoſtaſim multã terreſtria ſunt valde: ⁊ terreſtre eoꝛuꝫ nõ
eſt bene cõmixtũ cũ humido: ⁊ ideo cũ humidũ eſt exhalatũ
ex ipſis remanet ſolũ terreſtre incineratũ ⁊ incõtinuuꝫ: ⁊ illa
nõ dicunt̃ arefacta ſub nã mixti: ſed poti⁹ reſoluta in ſua cõ-
ponẽtia: ſed vinũ per calidũ emittẽs humidũ areſcit in ſub-
ſtantiã ſpiſſam niſi ſit valde liquidũ: ⁊ ideo vinũ elixatũ ſpiſ
ſius eſt q̃ꝫ crudũ: ⁊ ſimiliter vrina ⁊ liſciuia ⁊ aque hmõi in q
bus ẽ multa vis terre bene cõmixta cũ ipſis: ſic ergo mãliter
⁊ hac rõne arefactibilia ſunt in ſpẽbus aque. Efficientẽ aũt
cãm determinamus poſt mãlem: qꝛ lꝫ efficiens ſimpl̃r ſit an-
te patiẽs eo ꝙ eſt principiũ eius: tñ̃ in tractatu i quo querun
tur paſſiones paſſibiliũ qualitatũ humidi ⁊ ſicci: mãlis cã ⁊
paſſiua eſt ante actiuã: qꝛ actiuũ hic nõ querit̃ niſi pp paſſi-
uum eo ꝙ nos actiuũ pp ſe ⁊ ex intẽtiõe in pꝛehabito tracta-
Tex.cõ.33. tu ante iſtũ inueſtigamus. Sciẽduꝫ autẽ ꝙ oia que areſcunt
modo quo dixim⁹ areſcunt calido calefacta: vel frigido ifri-
gidata: ⁊ ſiue calido calefacta: ſiue frigido infrigidata are-
Calidum duplex. ſcunt: ſemp areſcũt ꝓpꝛie loquẽdo a calido. ¶ Eſt ãt duplex
calidũ.ſ.iterius ⁊ exteri⁹ vnde quecũqꝫ areſcũt frigido infri
gidata illa areſcũt imediate a calido: ⁊ p accidẽs a frigido:
cuius exẽplum eſt in veſte humefacta: ſi eniꝫ humidũ aſper-
ſum ſup eã fuerit ſequeſtratũ a veſte: tunc areſcit veſtis a ca
lido iteriori ipſius veſtis faciente exhalare humidũ: tũc qñ
frigus circunſtat veſtẽ tunc enim ꝓpellitur in humido caloꝛ
a circũſtante frigoꝛe: ⁊ tandẽ vincẽte frigoꝛe euapoꝛet ſecuꝫ
humidũ ſi fuerit paucũ: qꝛ paruus caloꝛ nãlis vel iterioꝛ nõ
educeret ſubito humidũ. Igit̃ ſicut dictũ eſt oia que areſcũt
areſcunt calefacta vel ifrigidata: ⁊ ſiue calefacta ſint ſiue ifri
gidata: ſi eſſentialiter fiunt arida opꝫ ꝙ fiant arida a calido
iterioꝛe vel exterioꝛe faciẽte exhalare humidũ qͦ ẽ in ipſis.
Dico aũt calido exterioꝛe ſicut eſt in elixatis: qꝛ elixatio ex-
trahit humidũ: nõ autẽ ita aſſatio que cõpꝛimit ipm in pꝛo-
fundo: ⁊ ideo aſſum inquãtũ aſſum nõ efficitur eſſentialiter
aridũ niſi cõbuſtionẽ fere patiat̃ qͦ eſt ſup ex abũdãtia que
dicta eſt ſupꝛa toꝛreri ſiue roſtio: ab interioꝛi autẽ caliditate
areſcunt: quoꝝ caliditas facit expirare humidũ cognatũ vel
ſupꝛa inductũ ab ipſis ſiue frigoꝛe circunſtãte vel alia de cau
Tex.cõ.34. ſa vt dictũ eſt. Scias aũt ꝙ frigoꝛe cõpꝛimẽte humidum nõ
põt fieri arefactio lꝫ congelatio ⁊ coagulatio fieri poſſunt: qꝛ
cũ humidũ cõpꝛimit̃ ad centrũ res remãet eẽntialiter humi
da ſicut glaties vel metallũ: lꝫ ſit actualiter ſiccũ: ⁊ hoc nõ vo
catur aridũ ſm dictã determinationẽ aridi: ſꝫ potius id qͦ
eſſentialiter eſt aridum factũ qͦ nõ põt fieri niſi p calidũ: qꝛ
nihil aliud q̃ꝫ calidũ facit humidũ euapoꝛare. Scias etiam
ꝙ ſub ingreſſuꝫ multi ſicci ⁊ humidi quidã modus eſt arefa
ctionis ſicut ſi farina cõtinue imittat̃ in aque ſpẽm aliquam
donec areſiat: ſed iſte iteꝝ nõ educit humidũ: ⁊ ideo humi-
dum eẽntialiter manet intus ⁊ ideo nõ eſt arefactio motus
eiuſdẽ de aqueo in aridũ per humidi eductionẽ: vnde de ta-
libus nõ agitur hic: humectari auteꝫ qͦ opponit̃ ad areſieri
ſit etiã nõ per humidi inductionẽ: ſꝫ p humidũ qͦ iaꝫ intus
eſt ſolutũ. Si enim fieret p humidi iductionẽ tũc poſſet fieri
frigido agẽte: qꝛ id iſpiſſat aerẽ ad aque nãm ⁊ ſic facit hũi-
dũ deſcẽdere in ſiccũ: ⁊ ita inductũ eſt humidũ: poſſet ẽt fieri

p humidi ifluxũ in partes ſicci ⁊ vincẽtis partes ei⁹ ⁊ facien-
tis eas defluere: ſꝫ hoc mõ nõ itendim⁹ hic de humefactio-
ne: qꝛ ille eẽt mot⁹ p alienũ hũidũ: ſꝫ ꝓpꝛie motus nãlis attẽ
ditur in hũido ⁊ arido p nãm: ⁊ iõ mot⁹ hũefactionis nõ põt
icipere ab eo qͦ eſt aridũ eẽntialiter: qꝛ illud nõ hꝫ humidũ
niſi ad partiũ cõtinuationẽ: ⁊ hoc nõ põt ſolui ex ipſo: ſꝫ inci
piet ab eo qͦ eſt actualiter ſiccũ: ⁊ eſſentialiter hũiduꝫ: ſicut
id qͦ eſt cõgelatũ vel coagulatũ frigido. Eſt aũt dĩa ꝯgela- Dĩa ẽ iter cõgelatum ⁊ coagulatum.
ti ⁊ coagulati: qꝛ cõgelatũ eſt cui⁹ partes aquee cõſtãt p frigi
dũ cõpꝛimẽs cũ terreſtrib⁹ ita ꝙ partes terreſtres nõ appꝛe-
hẽdũt aqueas: nec ecõuerſo ⁊ ideo qñ ſoluit̃ cõgelatũ aquee
partes fluunt extra terreſtres: ⁊ terreſtres nõ nec̃io ſequent̃
eas ⁊ nunq̃ꝫ põt fieri cõgelatio niſi gelido ſicut ⁊ ipſa nois de
mõſtrat cõpoſitio. Cõgelationẽ aũt dixim⁹ fieri in partibus
aqueis ⁊ terreſtrib⁹ ſicut determinatũ eſt in.2.iſtius ſciẽtie
libꝛo: ꝯgelatio non eſt ipꝛeſſio ſimplicis aq̃. Coagulatio aũt
ſit ex calido ⁊ frigido: qꝛ in lacte ſit p calidũ: ⁊ in metallis p
frigidũ: ſꝫ qñ ſit p frigidũ hũidũ aque cõpꝛimit̃ ad cẽtrũ par
tium terreſtriũ: ⁊ ſic in eo ei⁹ ptes terreſtres vbiqꝫ appꝛehẽ-
dũt aqueas: ⁊ ecõuerſo: ꝯgelata g̃ ⁊ coagulata frigido hũe-
ctari pñt calido ſoluẽte hũidũ qͦ eſt in ipſis: ⁊ hoc pꝫ ex hoc
ꝙ illa qñ cõgelant̃ vel coagulant̃ p hũidi cõpꝛeſſionẽ: tũc ſpẽs
eoꝝ q nihil aliud eſt q̃ꝫ euapoꝛatio mineralis q̃ pma mã eſt
metalloꝝ ifrigidat̃ ⁊ icipit cõſtare terreſtri pte ſua ⁊ cõuer-
ſus ad aqueas ptes coagulant̃ p frigidũ: coagulatio eniꝫ ni
hil aliud ẽ q̃ꝫ exiccatio ei⁹ qͦ hũidũ eſt p idurationẽ q̃ ſit in
partib⁹ terreſtrib⁹ mixti: hoc eniꝫ fieri põt calido humidũ ſu
pfluũ a terreſtri extrahẽte: ⁊ frigido humidũ in terreſtrẽ cõ-
pꝛimẽte. Hec igit̃ de arefactiõe ⁊ humefactiõe dicta ſunt.

¶ Cap.6m. Et eſt di. declarãs qd eſt cõglutinatio ⁊ coagula-
tio ⁊ impinguatio ⁊ coadunatio: ⁊ oppoſita iſtoꝛum.

DE liquefactiõe ⁊ coagulatiõe deiceps ſimul di
cem⁹. Diximus eni iam qd eſt coagulatio: oſtẽ
demus g̃ pmo hic dĩam inter cõglutinationẽ ⁊
coagulationẽ ⁊ ipinguationẽ ⁊ coadunationeꝫ
anteq̃ꝫ dicam⁹ ſniam phi de cauſis coagulatio-
nis. Dictũ aũt eſt qd eſt coagulatio in cõi ſiue
fiat calido: ſiue fiat frigido: ⁊ ſcit̃ ex illo cõi coagulatio in ſpẽ
dicta: q̃ eſt facta p calidũ: ⁊ q̃ eſt facta p frigidũ: ⁊ qñ vna eſt
eẽntialiter ⁊ actualiter ſicci: alia aũt eſt eẽntialiter qdẽ hũi-
di: actualiter aũt ſicci: cõglutinatio aũt ẽ ptiũ q̃dã colligatio
p hũidũ ptes ſicci retinẽs: ⁊ iõ ſit calido frigido ⁊ hũido: qꝛ
ſi ſit hũidũ vincẽs ſiccũ: ⁊ ſit tenue tũc hũidũ pp hoc ꝙ eſt nõ
determinatũ ꝓpꝛio termĩo facit vnã ptẽ ſicci fluere ab alia:
⁊ tũc diſſipant̃ ptes mixti: calidũ aũt educẽs ſubtili⁹ hũiduꝫ
mouet ſiccũ i hũidũ eo ꝙ caliduꝫ eſt cõmixtiuũ: pp qͦ efficit̃
hũidũ viſcoſum ⁊ ſpiſſuꝫ: ⁊ p ꝯñs ꝯglutinatiuũ: ſit aũt p fri-
gidũ cõpꝛimẽs hũidũ qͦ cũ moueat̃ ad cẽtrũ ſicci ſecũ retra
hit ſicci ptes q̃ effluxerãt ⁊ ſic cõglutinat eas: p hũidũ aũt ſit
in eo qͦ eſt multũ ſiccũ ita ꝙ diſcõtinuat̃. Si eni illud ꝓpoꝛ-
tionaliter ifundat̃ hũido ꝯglutinabunt̃ ptes ei⁹: ipinguatio
aũt eſt cõſtãtia aerei cũ aqueo ⁊ terra ſubtili: ſit aũt a calido
hũidũ ſubtile extrahẽte ⁊ terreũ: ⁊ aqueũ in aere nõ mouen-
te: ⁊ ſic aereũ iſpiſſante ⁊ retinẽte cuꝫ aqueo qͦ terreo ſubtili
ẽ pmixtũ. Si hoc eni mõ oleũ eliquat̃ p eductionẽ ex cõi coꝛ-
poꝛe mixto: ⁊ hoc mõ hũoꝛ ſeminũ oium fere oleagine⁹ ẽ: ſic
ẽt frigidũ in eo cui⁹ aereũ nimis ſubtile eſt ⁊ nõ reſidet cum
aqueo ⁊ terreo ſubtili: tũc eni frigus grauat ⁊ ſpiſſat aereuꝫ:
qꝛ põt ſubintrare in ipm cũ ſit raꝝ: ⁊ trahit ipm in aqueuꝫ: ⁊
tũc ẽ pingue id qͦ ſic ꝯſtat: multũ eni aeree ſube hñt oia pin-
guia: pp qͦ fomẽta ſũt igniũ ⁊ ſupenatãt ⁊ de facili ſpumãt:
⁊ diu remanẽt ſpumoſa pp viſcoſitatẽ ſuã ⁊ dẽſitatẽ ſpẽs ⁊ hu
moꝛis aerei. Coadunatio aũt eſt collectio ptiũ ſub vno actu
foꝛme vel mixti coꝛpoꝛis: ⁊ hoc ſit qdẽ a gñante qͦ ẽ caliduꝫ
ꝓpoꝛtionaliter terminãs de quo ſupꝛa fecim⁹ tractatũ: ſit ẽt
frigido ex pte mãe cõpꝛimẽte ptes vt attingere ⁊ ambire poſ
ſit ea foꝛma vel act⁹ mixti coꝛpoꝛis. Ex dictis aũt p oppoſitũ
inoteſcunt ꝯiacẽtia: qꝛ liquefactio coagulationi opponit̃: de-
fluxio aũt cõglutinationi: ⁊ attenuatio ſiue macies ipingua-
tioni ⁊ coadunationi p ꝯriũ rñdet diſſipatio. Eſt ãt attẽden-
dum ꝙ nos ſm Ariſto. doctrinã de iſtis nõ agemus i ſpecia-
li ſed in genere tñ̃ gñales cauſas eoꝝ inquirentes ⁊c̃.

¶ Cap.7m. De omni cã mãli ⁊ efficiẽte cã coagulationis ⁊ cõ
glutinationis ⁊ ipinguationis: ⁊ eoꝝ que ſunt his cõtraria.

Tex.cõ.35. QVerẽtes ḡ cãm in ꝯ̃riuꝫ dicamꝰ ſimul de coagulatiõe q̃ eſt vt gñatio mixti: ⁊ de liquefactiõe q̃ eſt vt corruptio ipſiꝰ: ⁊ q̃ramꝰ ꝑmo mãm iſtoꝝ. Dico ḡ ꝙ illa q̃ coagulant̃ ⁊ liquant̃ ſunt mãliter aq̃ vel aque ſpẽs: vel cõiter ex aq̃ ⁊ terra: cuꝫ eni ipſa oporteat eẽntialr̃ eẽ hũida nõ pñt eẽ ex terra ſola: ⁊ iõ nõ põt eẽ niſi duplex mã ipſoꝝ q̃ dicta ẽ. Efficiẽs ãt cã coagulatiõis ẽ calidũ vel gelidũ vel aridũ: ſꝫ aridũ nõ coagulat ꝓprie agendo: ſꝫ potiꝰ ꝑ cõmixtionẽ ſubẽ ſue ad hũidũ: aut ſi coagulat nõ igrediẽdo ſubſtãtialiter in hũidũ: tũc eni nõ agit ſolũ: ſꝫ vt ꝯiũctũ cũ calido: vel ꝯiũctũ cũ frigido: frigido eni ſicco coagulat̃ metallũ: ⁊ calido ſicco coagulatur later: ⁊ in talibꝰ calidũ ⁊ frigidũ ſũt ꝑncipalr̃ agẽtia: ⁊ ſiccũ ꝑ illa inquãtũ ſic obuiat hũido ne defluat liquãdo ꝑ ſuaꝫ ꝯ̃rietatẽ: qꝛ aũt coagulatio fit calido frigido ⁊ ſicco cõiuncto cũ eis: opꝫ ꝙ quocũqꝫ iſtoꝝ modoꝝ fiat coagulatio ꝙ ſolo illius eiuſdẽ fiat ꝑ ꝯ̃riũ eiꝰ qḋ coagulauit: q̃ eni a ſicco calido ſũt coagulata: tñ illa ſoluunt̃ a frigido hũido ſicut ſal. q̃ vͦo ab hũido ſunt ꝯglutinata: eo ꝙ hũidũ nihil coagulat illa ſoluunt̃ ab igne: coagulãs eniꝫ hũidũ ſꝑ eſt aqueũ: qꝛ aereũ humidũ ꝑꝑ hoc ꝙ ſpiritnale eſt ⁊ nõ icorporat̃ nihil cõglutinat: cũ eni ſit aqueũ humidũ factũ opꝫ ꝙ ſoluẽs ꝯglutinationẽ factã ꝑ ipm ſit calidũ ſiccũ ſicut ignis q extrahẽdo hũidũ diſſoluit ꝑtes terre cõglutinatas. Eſt ãt forſitã alicui dubiũ vtrũ aq̃ aliqḋ cõglutinet cũ ipſa potiꝰ diffluxiõis ꝑtiũ ſit cã: videt̃ eniꝫ cõglutinare mel elixatum qꝛ cũ in frigida aq̃ ponit̃ incipit ꝯſtare: ⁊ q̃ſi ꝯglutinari ⁊ coagulari. Sed ad hoc dicẽduꝫ ꝙ aq̃ ꝑ abũdãtiã hũidi circũfluẽtis nihil ꝯglutiat vel coagulat: ſꝫ potiꝰ frigus qḋ eſt in aq̃ hec iſpiſſat ⁊ cõglutinat ꝑtes mellis ꝑ calidũ elixãs ꝑmo ſolutas: hũidũ aũt faciẽs diffluere mel vel ſubitrare i mel nõ põt ꝑꝑ viſcoſitatẽ mellis ⁊ ſuaꝝ partiũ coherẽtiũ. Quecũqꝫ igit̃ ſunt de mã aque nec ab igne cõglutinant̃ nec coagulant̃ qꝛ ab igne ſoluũtur talia. Idẽ eni eidẽ ⁊ ſm idẽ nõ põt eẽ cã ꝯ̃rioꝝ effectuũ. Ampliꝰ cũ talia coagulent̃ in eo ꝙ aſcẽdit ab ipſis calidũ mãifeſtum eſt: qꝛ ſi in eiſdẽ accedãt: ꝙ tũc ſoluent̃: talia eniꝫ glutinant̃ a gelido vt ab efficiẽte cã: ⁊ qꝛ a gelido coagulant̃ talia iõ nõ ipinguant̃: opꝫ eni ad hoc vt aliqḋ ipinguet̃ ꝙ aridũ qḋ eſt in ipſo ꝯſtet ⁊ pars hũidi ſubtilis euaporet: nihil aũt recedit euaporãs ꝑ geliduꝫ: hinc eſt ẽt: ꝙ iter ea q̃ ſunt hũida ſola aqua nõ ipinguat̃: qꝛ ſi euaporat pars eiꝰ in remanẽte nõ cõſtat vna pars cũ alia plus q̃ꝫ primo fecit: ſicut diximus in ſuperioribꝰ iſtius ſcientie libris cum de aquis tractaremus ⁊c̃.

¶ Cap̃. 8ᵐ. De his que ſimilia ſũt terre ⁊ aque ⁊ qualiter coagulantur ⁊ impinguantur a calido ⁊ frigido ⁊ humido ⁊ ſicco ſeparatim ſeparatione.

Tex.cõ.36. ⁊.37. QVecũqꝫ aũt ſm nãm ſunt cõiter terre ⁊ aque ſicut ſunt habẽtia hypoſtaſiꝫ magnã in fundo vel viſcoſa vel mollia terreſtria illa coagulant̃ ⁊ ab igne q eſt calidus ⁊ ſiccus ⁊ a gelido ⁊ ab vtroqꝫ iſtoꝝ nõnunq̃ꝫ quedã eoꝝ impinguant̃: opꝫ eni ꝙ oĩa iſta ſint humida ſm actum qꝛ aliter non mouerent̃ ad coagulationẽ ſicut ad arefactionẽ quandã nec ad impinguationẽ ſicut ad id qḋ eſt exiccatio quedã. Cum autẽ hec fiant a calido ⁊ frigido cõmuniter fiunt quodã modo eodẽ ⁊ quodã modo diuerſo. In genere enim eſt modus idem: qꝛ icipiunt ab humido ⁊ mutant̃ in ſiccũ. In ſpecie ãt eſt modus differẽs: qꝛ cũ hec fiunt ſemꝑ ab eo per eductionẽ humidi: ⁊ tunc aut iducit duritiẽ ex hoc ꝙ totuꝫ extrahit in ipſo fluens humidũ non relinquẽs niſi humidũ cõtinuans: ⁊ tunc calidũ coagulat aut fit a calido nõ iducẽte duritiẽ: qḋ cõtingit iõ qꝛ nõ totũ humidũ educit: ⁊ tũc ipinguat ſicut pꝫ ex ſuperius dictis de his ipreſſionibꝰ. Cũ eniꝫ calidũ euaporare facit humidũ: tunc neceẽ eſt ꝙ aridũ icraſſet̃ cõmixtũ cũ aqueo ⁊ aereo: tale etiã corpꝰ qḋ eſt terre ⁊ aque cõſtat a gelido qꝛ ſi paucũ ſit humidũ: tunc frigidũ cõſtringẽs calidũ vincit ipm ⁊ cogit ipm recedere: ⁊ tũc recedit ſecum humidũ q̃ñ abit calidũ ⁊ tũc coagulat̃ ſiccũ. Si autẽ multũ ſit humidum nõ põt fieri coagulatio niſi ꝑ humidi repreſſionẽ ad centruꝫ: ſicut ſupra diximus: iſtis ḡ modis cũ fiat coagulatio dicemꝰ prius i hoc caplo de coagulatis ꝑ humidi ſepationẽ a ſicco: ⁊ poſtea de his que coagulant̃ ꝑ humidi repreſſionẽ in cẽtro ſicci: dicamus ḡ ꝙ illa que coagulant̃ ꝑ humidi ſepationẽ a ſicco aut coagulant̃ ſimplr̃ a calido ſeparãte humidũ a ſicco qḋ ante ꝑ frigidũ in ſicco cõpreſſuꝫ fuerat. Si autẽ ſimplr̃ ſeparat̃ humidũ a ſicco ꝑ calidũ: aut hoc fit vaporabiliter educto hũido a ſicco: aut fit ꝑ ſimplicẽ ſeparationeꝫ humidi ſine euaporatiõe. Sicut autẽ ſuperius diximus cũ coagulatio ſit quedã arefactio: ⁊ arefactio ſit motus ab humido in aridũ: opꝫ ꝙ omne qḋ coagulat̃ ab humido aliquo modo incipiat. Eſt autẽ humidũ id a quo humiduꝫ nõ põt euaporare: q̃ñ id vnde euaporat ⁊ idcirco id a quo euaporat humiduꝫ neceſſe eſt eſſe molle qḋ nõ defluit ſed cedit tangenti in ſeipſuꝫ. Id autẽ a quo ſeparatur abundãs humidum neceſſe eſt eſſe fluidum: quecũqꝫ ergo ſunt mollia ⁊ ſunt humida cum ſint terreſtria multuꝫ nõ impinguant̃: ſed coagulant̃ exeunte ab ipſis humido per caliduꝫ faciens euaporare ipſum: quẽadmoduꝫ later coctus qui primo mollis eſt quãdo eſt crudus: ⁊ eadẽ eſt coagulatio lapidis in terrã per naturale calidũ: cõſtatqꝫ ꝙ eſt actio calidi que eſt opthesis. Cauſa autẽ ꝙ non impinguat̃ hec ẽſt qꝛ impinguatio eſt ex aereo reſidente in aqueo ⁊ ſubtili terreo prouenit quãdo eſt ex frigido agente. Quãdo autẽ eſt ex calido tunc prouenit ex ſubtili terreo apprehẽdente humidum aque ⁊ aeris ſicut diximus. In mollibus autẽ eſt groſſum terreſtre humido nõ bene permixtum: ⁊ ideo actione caloris vnum ſeparatur ab alio: qꝛ que nõ bene mixta ſunt illa nõ bene inuicem ſe tenẽt: ⁊ de leui ſeparantur ⁊ tunc indurat̃ terreũ: ⁊ euaporat humidũ. Si autẽ quis obijciat de oleo qḋ lateritium vocatur eo ꝙ de latere extrahatur qḋ extrahi non põt niſi later pinguefiat: dicendum ꝙ oleum nihil eſt ad propoſitũ: qꝛ nos loquimur hic de pinguedine prout ipſa eſt forma perfectiua mixti terminati ꝑ qualitates mixtibilium: ⁊ conſtat ꝙ later formaꝫ talem nõ accipit per calidum: ſed potius vt dictũ eſt accipit formam coagulationis que durities eſt dicta: nõ enim negamus hoc qḋ dicunt Alchimici. ſ. ꝙ de omni re trahatur oleum ⁊ nitrũ ⁊ aurum per ignem proportionatũ ⁊ ſucceſſiue ⁊ cõtinue agenteꝫ acute vel lente ſm ꝙ exigit proportio rei trãſmutande: qꝛ cuꝫ calor ignis ſit extractiuus omnis humidi nõ poteſt eſſe quin in omni re ſit aliqua pars humidi inſeparabiliter a ſicco apprehenſi: ⁊ illius ſiccum qḋ eſt in humido apprehenſum eſt ſubtile: ⁊ humidum eius eſt viſcoſum: ⁊ ideo cum cõſtare incipit extra igneꝫ frigori aeris oppoſitũ erit pingue ſicut oleũ: humidum autem hoc modo colliquatũ qḋ quideꝫ fuerit cõtinuans corpus ex quo extrahitur ⁊ fuerit magis aqueuꝫ ex illo eo ꝙ multum eſt aduſtum fit nitrum. Cum autem illud idem vbiqꝫ fuerit apprehenſum terreſtre ſubtiliſſimo ſicco ⁊ fuerit terreſtre ſubtile in ipſo aliquãtulum aduſtum ⁊ optime per calidum cũ ſubtiliſſimo aqueo permixtũ tunc eliquatur inde aurum. Verũ iſte opiniones difficiles ſunt valde ⁊ eoꝝ principia nõ ad plenum ſunt artificialia poſſibilia: patet ergo ꝙ obiectio illa nihil eſt cõtra propoſitã intentionẽ: oleũ autẽ qḋ apud quoſdam medicoꝝ vocatur lateritium ſupra inductum eſt in latere ⁊ non cognatũ ei: accipiunt enim laterem calidum ignitum fortiter aduſtum ⁊ extinguunt eũ per hoc ꝙ imergunt ipſum in oleo: vel oleum ſuperfundunt ei: ⁊ poſtea cõtundendo formãt laterẽ ⁊ ſublimando ſicut fit in aqua roſacea extrahunt ab ipſo oleum acutũ valde calidũ ⁊ ſiccum ⁊ vtuntur eo in medicinis. Redeamus ergo nũc ad ea que coagulantur humidi ſeparatione a ſicco per caliduꝫ. Cum enim illa non ſint ſpecies aque ſicut illa que arefiunt ⁊ ſicut tñ humidũ qḋ euaporare nõ põt neceſſe eſt ipſa eẽ fluida habẽtia hypoſtaſim magnã in profundo vel viſcoſaꝫ. Nõ autẽ poſſunt eẽ viſcoſa qꝛ ab illis nõ eſt ſeparabile humidũ: opꝫ ergo ꝙ illa ſint humida fluida hypoſtaſes magnas habentia ꝑ multas terreſtres partes que ſunt in ipſis: quecũqꝫ ergo taliter mixtoꝝ ſũt humida fluida: illa ꝑmo ante coagulationẽ impinguant̃: ⁊ poſtea coagulantur: ⁊ cũ coagulantur poſt humefacta ſunt: ⁊ poſtea coagulatione indureſcunt velut lac a quo cuꝫ ſerum ſeparat̃ impinguat̃ caſeus ꝑ imixtionem ſubẽ butyroſe cũ ſubã caſei: ⁊ humeſcit primo caſeus ⁊ tandẽ indurat̃. Sunt autẽ pinguedinẽ caſei qdã ipediẽtes ꝑ artificiuꝫ quo ſepant butyrũ a lacte ⁊ poſtea ſepant ſerũ a caſeo ꝑ coagulationẽ lactis. Quecũqꝫ vͦo ꝑmo facta ſunt a frigido agẽte dura vel pinguia illa adueniẽte calido coagulãte primo mollificant̃ cũ calidũ exhalare icipit ⁊ diffundi ꝑ partes pinguis vel duri facti per friguduꝫ qḋ humidum in ipſis repreſſerat ⁊ talia in duris ſunt ſicut later qḋ poſtq̃ꝫ factus

Nota dictum Alchimicoꝝ.

Vide Damaſcenũ i cap̃. de oleo phoꝝ.

erponitur aeri frigido vt induretur per frigidum cõprimēs
humidum ⁊ ideo cũ poſtea ponit̃ in fornace ſoluitur humi/
dum cõpꝛehēſum in ipſo ⁊ efficit̃ curuabilis: qui cũ frigidus
fuerit curuari ſine fractura nõ poterat: humidũ eniȝ egredi
tur: ⁊ tũc aridũ curuat̃ mollificatũ per humidũ qñ humiduȝ
erhalat: qꝛ tunc neceſſe eſt ꝯtrahi terreſtre ſiccũ: ⁊ hec eſt cau
ſa ꝙ lateres in fornacibꝰ cõtorquent̃: ⁊ illi p̃cipue qui magis
humidi fuerint: ⁊ ideo artifices multũ ericcant eos ad aerē
anteꝗ̃ in fornace ponant̃ ne intorqueant̃. Si eniȝ cõgelaren
tur pꝛimo frigido anteꝗ̃ ericcarent̃ nõ forēt cõuenientes: qꝛ
tũc multũ humidũ eēt in ipſis: qꝛ frigiditas cõgelās cõſtrin/
geret ne pmiſcerent̃ bene cũ terra ⁊ ideo cũ ſubito erhalaret
in fornace remaneret terreſtre lateris in cõtinuũ ⁊ formaret̃
later pp qđ ericcant̃ ad ſoleȝ qui multũ extrahit de humido
⁊ qđ remanet tēperatũ frigus aeris potius adunat cũ ptibꝰ
terreſtribꝰ lateris ꝗ̃ cõſtringat: hec etiā eſt cā quare in hye/
me lateres boni fieri nõ poſſunt. In oibus aũt his calor dige
ſtionis qui eſt optheſis agit niſi in lacte ĩ quo ſeparat humi/
dum: hoc eniȝ fit per caloreȝ epſeſis: hec igitur dicta ſunt de
ſeparatione humidi a ſicco per calidum coagulans ⁊c̃.

¶ Cap. 9m. De his q̃ ſilia ſunt terre ⁊ aque ⁊ a frigido coagu
lantur: in quo eſt de purgatione ferri ⁊ liquefactione.

Tex.cõ.38. Loquamur ergo nũc de his que mãliter ſũt ter
ra ⁊ aqua ſicut dirimus ⁊ per gelida coagulant̃
hec ergo que talia ſunt ⁊ gelido coagulant̃ pp
cām quā dirimꝰ neceſſe eſt eſſe humida: pꝛimo
qꝛ p̃mo vȝ coagulatio motus eſt ad ſiccum ſm
eēntiā vel actũ ex humido: dicamꝰ ergo cũ ſint
humida ⁊ habeāt terrā: aut hñt plus terre ꝗ̃ aque: aut ha/
bent aque plus ꝗ̃ terre: ſi aũt hñt plus terre aut hñt paꝝ hu
midi aut multũ: ſit tñ qđ abundat ĩ eis plus terra ⁊ ſi qđ pa/
rum hēant humidi id erhalabit p adherēs eius calidu3 fri/
gido circũſtāte ⁊ de his dirimꝰ ſupra ⁊ voluimꝰ hic repetere
de ipſis. Si aũt abũdat in eis humidũ id nõ euaporabit er/
pulſo ab eis calido: quecũꝗ̃ ergo taliũ a gelido coagulantur
que ſũt cõia terre ⁊ aque ⁊ plus hñt terre hec ꝓ certo coagu/
lant̃ p calidi erpulſionē hũido nõ euaporāte cũ ipſo in toto: ⁊
iſta rurſus aueniēte calido liqueſcũt neceſſario: quēadmo
dũ lutũ qđ eſt terra humido aque infuſa: quotiēs enim lutũ
coagulat̃ frigido totiens ſoluit̃ a calido redeũte: ⁊ eſt calidũ
agens p epſeſim eo ꝙ de ꝓfundo ad exteriora in talibꝰ ducit
humidũ. Si aũt cõia terre ⁊ aque ſunt plus aque ⁊ coagulā/
tur p frigidũ hoc ꝯtingit dupl̃r: aut eniȝ coagulant̃ ſolubili/
ter: aut iſolubiliter: ⁊ ſi ſolubiliter coagulant̃ ſũt ſicut argētũ
Tex.cõ.39. ⁊ ſilia. Si aũt iſolubiliter tũc ſunt ſicut ferrũ: ⁊ pꝛimo loqua/
mur de iſolubiliter coagulatis: quecũꝗ̃ ergo taliũ pp infri/
gidationē coagulant̃ in vniuerſo exeũte ex ipſis vno: hoc eſt
vnico calido p̃ter humidum: ⁊ iſolubilia ſunt niſi fortiſſimo
igne ex ſupabundātia calidi ſoluant̃: hec ſunt igne nõ ſuper
abũdāte mollificabilia ſicut ferrũ ⁊ cornu. Dico aũt igne nõ
ſupabũdāte: qm̃ ſi ſupabũdabit ignis vehemētia põt liqua/
ri ferrũ ſicut faciunt illi q opant̃ in ferro. Cũ enim extra tra/
hunt ipm de terra: ⁊ eſt pmixtuȝ lapidi ⁊ terre ⁊ eiꝰ ſcoria eſt
multa faciunt ignē maximũ ⁊ calidũ ⁊ tũc in fundũ diſtillant
ferrũ ⁊ lapides ⁊ ſcoria eijciunt̃ ſurſum ⁊ tũc fit humidum ⁊
fluit: ⁊ ſi iteꝝ coagulat̃ ⁊ iterũ p vehemētē ignē ſoluat̃ ⁊ fluat
⁊ ſepius ita iteret̃ purgabit̃ deorſuȝ ſcoria ſemp ex ipſo ⁊ fiet
chalibs: nā ⁊ chalibes ita ſiũt ex ferro: qꝛ chalibs ē alia ſpēs
metalli a ferro: fabri aũt hoc nõ faciũt multis vicibꝰ: qꝛ mul
ta fieret depditio in ferro: ⁊ minus põderaret pp multā con
ſumptionē humidi ⁊ aduſtionē multā partiũ terreſtriũ: ⁊ nõ
lucrarent̃ inde: melius aũt ferrũ eſt ⁊ nobilius cuius purga
mēta ſunt pauca: qꝛ hoc eſt melius mixtũ ⁊ ex meliori argēto
viuo ⁊ ſulfure minus inuulēto. Si v̓o ſepius purgat̃ ferrũ: ⁊
ipm efficit̃ ſiccius ⁊ frāgibilius: ⁊ ideo nõ ſepe liquefaciunt
Dubiũ pulchꝛ ipm ne emittat curuabilitatē. Eſt aũt hoc dubiũ qꝛ nos dixi
mus in fine tertij libri iſtius ſciētie ꝙ ferrũ differt in hoc ab
alijs metallis ꝙ ipm eſt mollificabile ſolum: ⁊ nõ liquabile:
hoc aũt cõcedimus modo ꝙ eſt liquabile p vehemētē igneȝ
⁊ magis difficulter ꝗ̃ alia: ⁊ ſic ꝯtrarietas videt̃ eſſe in doctrina
noſtra: leuis eniȝ ignis ⁊ violētus nõ trāſmutāt ſpēm: ⁊ ideo
qđ violēto igne liquat̃ eiuſdem nãe eſt cũ eo qđ ſoluit̃ lento.
¶ Amplius forti igne videt̃ magis ericcari qđ autē magis
ſiccũ eſt minus ſolubile ⁊ liquabile eſt: ergo forti igne ferruȝ
potius dȝ ipediri a liquefactiõe ꝗ̃ liquefieri ab ipſo. ¶ Sed Solutio.
dicēdũ ꝙ abſꝗ̃ dubio ferrum difficulter diſſolubile eſt: eo ꝙ
multa cõgelatio humidi inducit̃ in ipſo p frigus: metallum
eniȝ in quo ĩducit̃ minor cõgelatio humidi magis eſt ꝓdu/
ctibile malleis: ⁊ in quo plus inducit̃ ꝯgelationis minus eſt
ꝓductibile: ⁊ ideo ferrũ nõ eſt ꝓductibile frigidũ niſi calido
pꝛius aliqđ de cõgelatiõe eēntialis frigidi in ipſo remittat̃:
⁊ bene cõcedēdũ videt̃ hoc ꝙ metalla nõ differũt ſpecie p fa
cile ſolubile ⁊ difficile ſolubile: ſȝ potiꝰ p modũ ſue cõmixtio
nis ⁊ appꝛehēſiõis miſcibiliũ differũt ex parte mãe: ⁊ p ſuas
formas: differũt ex parte ſpeciei: ⁊ ideo qđ ſupra dictũ eſt in
fine tertij dictũ eſt ad ſignũ fortitudinis ⁊ appꝛehenſionis ⁊
cõgelationis humidi qđ eſt in ferro oñdendũ: qꝛ ibi dirimꝰ
ꝙ ferrũ aliquo mõ liqueſcit. ¶ Ad obiecta anteȝ de calido ⁊
forti igne dđm: ꝙ lētus ignis aperit ⁊ diſſoluit: ſed nõ ſatis
ſufficiēter ſupfluendo de partibꝰ diſſolutis cõgregat homo/
genia ⁊ ſegregat etherogenia: hoc enim facit calidum vehe
mens: illud eni ſoluit humidũ ⁊ adurit terreũ ⁊ ſegregat ea
abinuicē: ⁊ cũ hũidũ ſit appꝛehēſum nõ põt totũ euadere: ⁊
ideo diſtillare icipit cũ ſubtili terreo ⁊ liquat̃ ⁊ tũc groſſũ ter
reũ qđ ipm fortiter tenebat adurit̃ in ſcoriā: ⁊ lȝ ſiccius effi/
ciatur id qđ manet tñ nõ eſt ſiccũ: qꝛ humidũ eſt appꝛehēſuȝ
⁊ euadere nõ põt: vñ ſi aliqua iuuāt ignē ad ſepationē ethe/
rogenioꝝ. ſ. terrei groſſi ⁊ aquei ſubtilis in ferro illa cito li/
quabũt ferrũ. Si eniȝ limet̃ ferrũ: ⁊ ꝓijciat̃ deſup puluis ſul Nota de mõ li
furis ⁊ auripigmēti ⁊ bñ tēperet̃ cuȝ limatura ferri: ⁊ poſtea quationis fer/
ſit in forti igne cito liqueſcit qꝛ ſulfur iuuat adurēdo ⁊ ſoluē ri. 3.
do groſſuȝ terreſtre ab humido appꝛehēſo in ipſo: ⁊ hoc mo
do fit opatio alchimicoꝝ q ſeparādo ſepe terreſtre ⁊ ſubtiliā
do humidũ ferri eliquāt ex ferro tandē id qđ ſimilliſſimũ eſt
argēto: efficit̃ eniȝ curuabile ſubtile hũidũ ⁊ icipit albeſcere
terreo ſepato: de hmõi aũt erit alibi tractatꝰ. Eodē aũt mõ
p calidũ debile calefaciēs chalibē molleſcit chalibs: qꝛ parũ
ſoluto hũido qđ eſt ĩ chalibe ⁊ nõ educto eo qđ debile ſit cali
duȝ icipit diſcurrere hũidũ p partes ſiccas chalibis ⁊ mollifi
cat ipſas: ⁊ hoc modo gladij ⁊ cetera incidentia remittunt̃ ⁊
mollificant̃ calefacta: ⁊ poſtea paulatim lēto frigore ifrigida
ta. Eſt ēt alius modus mollificationis quē ponit Nicolaus
peripatheticus ĩ alchimicis. Si eniȝ chalibs cauet̃ ad mo/
dũ ſemiſpere ⁊ fiāt pori ĩ chalibe multi ⁊ ſup chalibē cadēteȝ
plũbũ mittat̃ euaporabit plũbuȝ ⁊ nõ relinquit in calibe niſi
tincturā modicā: ⁊ hũidũ eiꝰ ad ſe trahit chalibs quo ibibi/
to mollificat̃: ⁊ ſi ſepiſſime fiat hoc chalibs tādē efficit̃ mol/
lis: ita ꝙ cõpꝛehēſibilis ⁊ formabilis erit manibꝰ. Induran
tur aũt qñ cādētia imergunt̃ aque frigide: qꝛ tũc p frigus ve
lox repꝛimit̃ calidũ ferri in ꝓfundũ qđ ſecũ trahit hũidũ dif
fuſum p ferrũ: ⁊ cũ cõgregatũ fuerit in ipſo calidũ in centro
frigidi: tunc ibi adurit̃ multũ de hũido: ⁊ ſic indurat̃ ferrũ: ⁊
ſi eēt aqua vehemētis ſiccitatis in qua ferrũ extinguit̃: tunc
multũ induraret̃ ita ꝙ poſtea cõfricatione alioꝝ corpoꝝ nõ
cito cõſumeret̃: ⁊ ſi eēt gladius ſecaret aliud ferrũ fortiter ſi/
cut ſi extingueret̃ ſepius in aqua rafani cõmixta cũ humore
qui exprimit̃ de vermibꝰ q dicunt̃ lũbrici terreſtres. Sic in/
durāt igeniatores axes in qbꝰ voluunt̃ rote: ⁊ quidā milites
hoc modo indurāt acies gladioꝝ ⁊ acumina lāceaꝝ ſuaruȝ.
¶ Liquat̃ hoc modo ēt lapis q grece dicit̃ pyramicos: eo ꝙ
igne liquat̃ ille q arabice dicit̃ mancida ⁊ alchali ſicut dicit
Algazel: qđ v̓o predicto modo coagulat̃ vt fluat iterũ durat̃ Tex.c.40.
⁊ coagulat̃ qñ ifrigidat̃. Cuius cā eſt: qꝛ humidũ eius adeo
fortiter appꝛehēſum eſt a ſicco: qđ per calidu3 euaporare nõ
põt: ⁊ ideo repꝛimit̃ ad cētrũ eius p frigidũ ⁊ manet eſſentia
liter humidũ: lȝ ſit actualiter ſiccũ ⁊ coagulatũ: hoc enim mo
do plumbũ ⁊ cetera metalla liquant̃ ⁊ indurant̃: plũbũ v̓o ſi
multuȝ adurat̃ in fornace ⁊ poſtea coaguleť a frigido efficit̃
nigrũ in colore: ⁊ ſi moueat̃ qñ liquidũ eſt donec cõſtet frigi/
do nec pmittat̃ quieſcere erit icineratũ: ⁊ eius eſt cinis albꝰ
ſimilis calci: cā aũt nigredinis eius poſtꝗ̃ cõſtat poſt fortem
calorē eſt: qm̃ frigus vndiꝗ̃ calidũ multũ plumbũ ſubintrat
⁊ fortiter ipm conſtringit ⁊ poros claudit: ⁊ ideo niger color
eſt ex eo ꝙ nõ ſicut pꝛius diffundit̃ lumē ĩ ſupficie eiꝰ: ⁊ ideo
etiā poſtea durius eſt ⁊ magis difficulter ſoluit̃: ꝙ autē calci
aſſimilat̃ puluerizatũ p motũ cõtingit ex duabꝰ cauſis: quaꝝ
vna eſt ex parte mãe altera eſt ex parte agētis: ⁊ illa q̃dē que
eſt ex parte materie: qꝛ humidũ eius nõ ē bene cõmixtũ ſicco:

terreo: ⁊ ideo ſepabiles ſunt in minima partes eius qñ ſunt fluide per motũ: ex parte aũt efficiẽtis cã eſt: ꝙ cum ſeparate ſunt partes liquidi plũbi ꝑ motũ tunc frigus quãlibet attingit ⁊ coagulat: ⁊ cũ coagulate ⁊ terminate ſunt: tũc quelibet eſt infra ſuã ſuperficiẽ terminata ⁊ incontinua ad alteraʒ eo ꝙ humidum continuans ab exterioribus repreſſum reſidet in centro: hec ergo ſunt de diuerſitate coagulatorũ: ſiue per calidum ſiccum ſiue per frigidum coagulentur.

¶ Cap. 10m. De ſolutiõe ⁊ liquefactiõe eoꝝ que ab arido calido coagulant̃ ⁊ ꝙ oleũ nõ coagulat̃ neqʒ ſoluit̃ ꝑ liq̃factionẽ.

Tex. cõ. 40.

Loquamur aũt de modo nũc ſolutionis ⁊ liquefactionis eoꝝ que ſunt in mã terre ⁊ aque: videmus eniʒ quedã terrea liquari ſicut lutum ⁊ terrã ipſaʒ. Quecũqʒ ergo eaꝝ que ſunt terre ⁊ aque coagulant̃ ab arido calido: ſunt aut iſolubilia aut ſolubilia: ſed ſi ſunt quidẽ iſolubilia: tunc ſunt ſicut later: ⁊ quedã lapidis genera que plus habẽt terre q̃ʒ aque ⁊ fiunt a terra cõbuſta quẽadmoduʒ molares precipue qui ſunt nigri ⁊ poros hñtes apertos: in qb⁹ ⁊ pori occulti clauſi ſunt: qꝛ in his calor multũ agens ⁊ adurẽs clauſit poros: ⁊ eduxit totũ quaſi qđ fuit in eis humidũ: ⁊ cũ humido reſoluit multũ de eo terreo: ⁊ ideo facti ſunt pori manifeſti: ⁊ ſunt lapides multa habẽtes foramina ⁊ cõbuſti: ⁊ ꝓꝑ hoc ſunt nigri illi q ſunt optimi molares: qꝛ illi nõ ſunt arenoſi nec albi nec rubei ſed nigri ⁊ duri valde: ⁊ eadẽ de cã lapides quidã: quos vulcanus eijcit ſunt foraminoſi: ⁊ natant ſup aquã ꝓꝑ multũ aeris interceptũ in foraminib⁹ eoꝝ ⁊ ſũt multũ nigri ⁊ duri. Alia autem etiã que plus habẽt terre q̃ʒ aque coagulata a calido ſicco ſunt ſolubilia quẽadmodũ ſal nitrum: hec aũt ſolubilia ſunt in eo qꝛ in humido calidũ expulſum agit in terreũ: qđ vaporabiliter in aqua mixtũ eſt: ⁊ ideo adurit ipm: tamẽ ꝓꝑ humidũ circũfluens qđ eſt elixatiuum nõ claudunt̃ pori eius ſicut in terreſtri aſſato multũ: ⁊ ideo in poros eius ingreſſum hʒ humidũ ſoluẽs ea. In molaribus aũt ⁊ ſimilib⁹ nõ põt ingredi humidũ ſoluẽs: qꝛ aduſtione ſicca curuat̃ pars ſuper partẽ: ⁊ adurit̃ ſuper eaʒ ſicut diximus in optheſi fieri: ⁊ ideo humidũ locũ ingrediẽdi poſtea nõ inuenit: ſed in ſale nitro ⁊ alijs que habẽt terreſtre in humido coagulatũ inuenit vias ꝑ quas ingredit̃ humiduʒ ꝓꝑ qđ ſoluit ea. Cuʒ aũt coagulata a calido ſicco ſoluant̃ ab humido nõ ab omni humido ſoluent̃: ſed ab eo qđ eſt ꝯtrariuʒ calido ſicco: hoc aũt eſt frigidum humidũ: ⁊ ideo ſales conſtant a calido elixãte: qꝛ hoc a terreſtribus trahit humidũ: ſed ſoluunt̃ in frigido humido: lʒ enim cõprimit humidũ in profundũ: ⁊ ideo icipit dinatare ſiccũ ex abundãtia humidi in profundo rei cõpreſſi vel inducti. Si aũt querit̃: quare nõ cõgelat̃ humidũ in talibus: dicendũ eſt ꝙ hoc ꝯtingit ꝓꝑ calidum nãle qđ eſt in talium partiũ aduſtione: ⁊ ideo humido frigido fluente iducto in eis ſoluunt̃. Cuʒ aũt liqueſcant taliter calido coagulante aduſta ꝑ frigidũ ⁊ humidũ: tñ proprie liqueſcunt ea que ſunt aqua ⁊ aque ſpecies: ſed oleũ nõ liqueſcit: liqueſcere enim cõmixtũ ⁊ determinatũ corpus eſt ſolui ſuum humiduʒ ⁊ profluere ad exteriora: hoc auteʒ non contingit in oleo arido a calido: vt ſepius diximus cõtrariũ eſſe gelidum ⁊ humidum. Si ergo vnum iſtoruʒ coagularet oleum ſolueret ipſum: ita enim vt ante oſtẽdimus ſunt cauſe contrarie cõtrariorum effectuum: quos eſſentialiter ⁊ per ſe cauſe ille operantur: conſtat igitur ex his ꝙ oleum neqʒ coagulatur neqʒ ſoluitur per liquefactionem.

¶ Cap. 11m. Quare cõiter terra ⁊ aqua ipinguant̃ ⁊ qualiter ſiue a calido ſicco ſiue a ſicco: in quo eſt digreſſio declarãs de ambiguitate nãe olei ⁊ vini ⁊ liſciuie ⁊ elixatõe ⁊ coagulatõe.

Tex. cõ. 40.

Via vero incraſſatio ſiue impinguatio forma eſt cõmixti corporis vt in premiſſis oſtendim⁹ que nõ ita adunat partes cõmixti ſicut coagulatio: ideo poſt coagulationẽ ⁊ oppoſitã ei ſolutioneʒ loquamur de incraſſatione ſiue impinguatiõe: qꝛ ſupra diximus qđ ſit impinguatio ideo hic aſſignabimus ꝓprium eius ſubiectũ cui cõuenit ⁊ dabimus cauſas eius efficiẽtes ⁊ mãles: dicamus igitur ꝙ ab igne quidem qui eſt calidus ⁊ ſiccus nõ icraſſant̃ niſi ea que habent plus aque q̃ʒ terre ⁊ ſunt viſcoſa habẽtia humiditatẽ vel magnam hypoſtaſim in ꝓfundo ſicut lac ⁊ hmõi: quecũqʒ enim plus terre habẽt q̃ʒ aque habent impinguationẽ pro vltima forma terminare ipſa: ſed poſt coagulationẽ. Unde manifeſtum eſt ꝙ ſal ⁊ nitrum plus ſunt terre q̃ʒ aque. Similiter autem ⁊ lapis ⁊ later: de laterũ autẽ ⁊ lapidũ coagulatiõe dictũ eſt: ſimiliter aũt de gñatione ſalis diximus in libro ſecundo ſciẽtie huius: vbi locuti ſumus de ſalſedine maris: intm̃ aũt eſt de genere ſalis ſicut ⁊ ſalgẽma: non enim differt a ſale niſi ꝙ ſubtilius terreũ ſuũ cõmixtũ eſt cũ aqueo: ⁊ aqueuʒ ſuum euaporabiliter coagulatum eſt in ſicco terreo aduſto: ꝓꝑ qđ perſpicuũ ⁊ magis cõtinuũ factũ eſt q̃ʒ ſal: hec ergo oĩa plus ſunt aque q̃ʒ terre: lʒ mã eoꝝ cõiter ſit terre ⁊ aque ⁊ non ipinguant̃. Ambiguiſſime aũt ſe hʒ olei nã in cauſa ſue ipinguationis. Si enim oleum eſſet aque plus q̃ʒ terre tunc deberet coagulari a gelido per ſui humidi cõpreſſionẽ. Si aũt haberet plus terre q̃ʒ aque tũc coagulari deberet a calido ſicco ꝑ ſui humidi ſequeſtrationẽ vel eductionẽ. Nunc autẽ a neutro hoꝝ aliquo iſtoꝝ modoꝝ coagulat̃ ⁊ incraſſat̃: ſed impinguatur ab ambobus: huius autẽ cauſa ꝑfecto eſt: qꝛ humiditate aerea plenũ eſt ꝓꝑ nãm enim aereã fertur ſuper alios liquores: qꝛ aer leuis in aqua ſurſum fert̃ ad liquidoꝝ ſuꝑficiem: modus aũt quo a gelido incraſſat̃ eſt: qꝛ gelidũ ex ſpirituali humido aereo ſpiſſato facit: qꝛ humidũ aqueũ ⁊ commiſcet ipſum ei cũ grauat tale humidũ ad aqueum qđ eſt in oleo: grauat etiã aqueũ ad ſubtile terreũ qđ eſt in oleo: ⁊ tũc cõmixtio hoꝝ terreũ fit in profundo ꝑ motũ ad centrũ: ⁊ hac de cauſa ſpiſſatur oleũ in tpe frigoris. ¶ Quotienſcũqʒ eniʒ fit cõmixtio quedã ab ambob⁹. ſ. aqua ⁊ oleo: oleũ per talem operationẽ incraſſat aquã: ⁊ oleum totũ fit pingue per aque frigiditatẽ: que talem qualis dicta eſt impreſſionẽ in oleo reliquit: impinguatur etiaʒ ab igne excellenter calido ⁊ tẽpore qđ calidum eſt moderate. Si enim fit ignis excellens faciẽs bullire oleum abſqʒ dubio aliquid reſolueretur de ſubtilioribus olei: ⁊ tunc reliqua magis inſpiſſant̃ ⁊ cõſtant: qꝛ tunc terreum olei ſubtilius effectũ per ignem magis miſcetur humido aqueo: ⁊ illud magis miſcet̃ aereo: ⁊ vnũquodqʒ ipſorum magis apprehẽdit aliquid ⁊ tenent ſe fortiter ꝓpter viſcoſitatẽ: ⁊ hec incraſſatio olei quaſi eſt per motũ partiũ eius ad ſuperficiẽ ipſius: ⁊ ibi ſe apprehẽdentium ⁊ tenẽtium: qꝛ tamẽ humidum olei non effluit extra partes ſuas: ſed ſemꝑ remanet infra eas apprehẽſum ⁊ econuerſo terreſtres remanent infra ipſum: ⁊ ideo dictũ fuit ſupra ꝙ oleuʒ nõ elixatur: qꝛ in omni qđ elixatur humidũ ab interioribus fluit ad exteriora nec iteriora trahit ſecum: ſed relinquit ea ſimpliciter: a calido autẽ non excellente ſicut eſt calidum aeris in eſtate ẽt incraſſatur ⁊ albeſcit: qꝛ tunc aliquid humidi aquei euaporat: ⁊ tũc impinguat̃ qꝛ quãdo marceſcit ſiue putreſcit calor naturalis eius euocatur a calore aeris circũſtantis: tunc calidum naturale qđ eſt in ipſo minus efficitur: lʒ hoc totuʒ nõ poſſit exire propter viſcoſitatẽ partium ipſum fortiter tenentium: hoc autẽ facto aereum qđ eſt in ipſo ingroſſat̃ ⁊ grauatur ab indigẽtia caloris ad aqueũ ⁊ terreuʒ: ⁊ ita erit pingue ⁊ plus cõſtans q̃ʒ prius: cũ autẽ eſt tenue recipit lucẽ in ꝓfundo ſui: ⁊ ideo videtur clarum: ⁊ cũ ſpiſſatur tunc icipit diffundi lux in ſuperficie ipſius: ⁊ tũc apparet albũ: fit ergo vtroqʒ iſtoꝝ duoꝝ modoꝝ eadem paſſio in oleo: ſcilicet incraſſatio: ⁊ cum agit moderatus calor aeris fit ab eadem cauſa proxima. ſ. ab indigentia caloris: lʒ non eodem modo tunc fiat: qꝛ vno modo fit frigore exteriori: alio autẽ modo fit ab interiori frigore olei: ſed neqʒ a calido neqʒ a frigore areſcit ſʒ neqʒ ſol neqʒ infrigidatio deſiccat oleum ſm ꝙ ſiccatio eſt coagulatio ſiue cõſtantia terreſtriũ per humidi ſequeſtrationẽ vel eductionẽ. Huius autẽ cauſa nõ eſt ſolum que dicta eſt. ſ. ꝙ viſcoſum eſt: ſed etiã qꝛ eſt plenum aere ⁊ ille aer inſpiſſatur ſicut dictum eſt tam a calido per accidens q̃ʒ a frigido ꝑ ſe: ⁊ ſicut oleum nõ ſiccatur: ita neqʒ elixatur ab igne: cuius cauſa iam dicta eſt: ſcilicet qꝛ non exhalat multum nec decurrit ad exteriora humidum eius ꝓpter viſcoſitatẽ: ⁊ qꝛ aere plenuʒ eſt: ⁊ viſcoſum: ideo retinet lumen qđ intrat in profundum eius: ⁊ ideo ſparſum in tenebris aliquãtuluʒ illuſtrat: ⁊ ideo naute querẽtes anchoras in profundum aque emittunt ſub aqua ex ore oleum: hoc igitur illuminat vt facilius videant anchoras ⁊ cetera que querũt in profundo maris: oĩum aũt horuʒ de quibus dictum eſt: ꝙ ſunt cõmuniter terre ⁊ mixta ſunt ex terra ⁊ aqua aut equaliter aut inequaliter: que auteʒ inequaliter mixta ſũt appellari debẽt vel denominari terrea vel aquea:

vel aquea: que autem equaliter ſunt mixta debent denominari a multitudine equaliter mixtoꝝ: vt dicantur nõ terrea nec aquea: ſed mixta ex terra ⁊ aqua: lꝫ enim vinum diximus eſſe ſpẽm aque: tamen aliqd vinuꝫ inuenitur terreſtre multum ſpiſſuꝫ qd creſcit in locis calidis ſicut infra dicemus vinũ de arcadia: ⁊ illud quando mixtum eſt ⁊ elixatur a calido ⁊ coagulat̄: elixatur quidem: qa calido inſpiſſat̄ extracto humido ab interioꝛi terreſtriuꝫ que ſunt in ipſo: coagulatur autẽ ſi euapoꝛauerit humiduꝫ per calidum: hoc enim modo vinum ꝑdictum ⁊ aliarum quarũdam terrarum elixatur ⁊ coagulatur: hec igit̄ dicta ſunt de his que cõmuniter ſunt terre ⁊ aque ⁊ a calido coagulantur vel impinguantur tam a frigido ꝙ a calido.

¶ Cap. 12m. Quod eorum que non areſcunt a calido propꝛia materia eſt aquea ⁊ efficiens eſt frigiditas.

ABſq; omnibus autẽ hui⁹ arefactionis hoc eſt per calidum ad arefactioneꝫ vel arefactionis ſpẽm deductus eſt aqua vel aque ſpẽs: ⁊ ideo de diuerſitate illoꝝ in coagulatione ⁊ impignatione volumus facere tractatũ ſilẽm ei quẽ fecimus de diuerſitate eorum que ſunt cõiter terre ⁊ aque. Mãm autem oium iſtoꝝ dicimus eſſe aquã ⁊ huius ſignum qdam qa vapoꝛ non reſoluitur niſi ab humoꝛe aque: vapoꝛẽ eniꝫ dicimus euapoꝛationem ſiue exhalatiõeꝫ humidam ⁊ fumũ dicimus exhalationeꝫ ſiccã ſicut in antecedentib⁹ libris huius docuimus. Si quis autem ingenijs experimentoꝝ colligere velit vapoꝛ reſolutus ex talib⁹ conſtat in ipſis ⁊ inſpiſſat̄ in aquam: cõſtat ergo ꝙ eleuat̄ ex aq̃. Sunt ergo aque ſpecies quecũq; euapoꝛant vapoꝛe exhalationis: qbus aũt deeſt potentia vapoꝛãdi fumantia ſunt: et ſunt terrea ſicca hñtia humidũ victum per ſiccũ terreum: et ideo aquã generalius hic accipimus ꝙ ſuperius vbi diximus aque ſpẽs eſſe qd nullam vel exiguam hꝫ hypoſtaſiꝫ in fundo: ⁊ nõ habet viſcoſitatẽ: hic eni dicimus aquam eẽ id cuius humidum vincit ſiccuꝫ qd in ipſo eſt ⁊ facit ipm fluere: qa ille eſt actus humidi ſm ſe ex hoc ꝙ ipſum nõ terminatur propꝛio termino: habita aũt ꝓpꝛia materia iſtoꝝ dicemus ꝓpꝛium efficiens eoꝝ qd ea deducit ad aliquã ſpẽm arefactionis que ſunt coagulatio ⁊ conglutinatio ⁊ inſpiſſatio ſicut ſuperius habitum eſt: ⁊ ꝙ ea etiam aliquando deducit ad impinguationem: quãdo ſpẽs arefactionis in eis inducere non poteſt: diximus autem ſupꝛa ꝙ quedã iſtoꝝ a gelido impinguãtur ⁊ deſiccãtur coagulata: gelidum eniꝫ aliquando coagulat ⁊ arefacit aquam ſicut pꝫ in metallicis. Aliquando autẽ impinguat quando aerẽ iſpiſſat ad aque humoꝛem ſicut ſupꝛa oſtẽdimus in oleo: conglutinatio aũt que fit per humidum viſcoſum qd compꝛimit frigus in partes ſicci vt cohereant ſupꝛa diximus eſſe quãdam ſpẽs arefactionis: hec igitur que non recipiunt arefactionis ſpecies a calido ſicco quantum ad mãm ſunt aqua in cõi accepta et ꝓpꝛiũ efficiẽs in eis coagulatiõis ⁊ ipinguatiõis eſt calidũ.

¶ Cap. 13m. De diuerſitate eorum que ſunt fluida aquea et coagulantur vel impinguantur.

Tex.cõ.41. TAngamus ergo nũc omnem diuerſitatem iſtorum: ſicut aũt tetigimus diuerſitatem iſtorum que a calido impinguant̄ vel areſcũt: dicamus igitur reſumentes ꝙ quecunq; impinguant̄ ſimul ⁊ coagulant̄ a frigido ſũt magis aque: qa ſunt in actu fluida ſicut aqua ⁊ nõ ſunt terminata ſicut terra nec enatantia ſunt ſicut aerea. Hoꝝ auteꝫ que hoc mõ mãliter ſunt aque plus diuerſitas eſt multa: ⁊ ſunt ſicut vinũ tenue ⁊ vꝛina acetũ ⁊ liſciuiũ ⁊ ſeꝝ: acetuꝫ aũt differt a vino: qa ex ipſo partes ignis euolauerunt: ⁊ lꝫ acutuꝫ ſit in actione ꝓpter ꝑcedens calidũ naturale qd fuit in ipſo: tamen frigiduꝫ eſt ⁊ plus aquee nature ꝙ vinũ: liſciuiũ aũt voco quãlibet colatam aquã per combuſta acuta puluerizata: ⁊ ideo oẽs aque alchimice liſciuia ſunt quedã: humidũ autẽ aqueum fluens qd hic vocamus aquã natum eſt in calido ſicco aut in frigido ſicco: ⁊ ſi qdeꝫ eſt ex frigido ſicco tũc eſt eliquatũ ab ipſo ſicut ſeruꝫ: qa ſi adhuc eſſet cuꝫ ipſo tũc nõ eẽt ſpẽs: qa coagularet̄ id cui permixtũ eſt a calido ſicco: qd non cõtingit alicui qd eſt aque ſpẽs. Si aũt eſt in calido ſicco aut eſt adhuc in ipſo calidũ ſiccũ: aut euolauit ex ipſo. Et ſi euolauit tũc eſt acetũ. Si aũt eſt adhuc cũ ipſo aut naturalr̄ aut accñtaliter: ⁊ ſi eſt accidẽtaliter tũc ẽ liſciuiũ. Si autẽ nãliter: aut ſm viã gñationis aut reſolutiõis: ⁊ pmo qdem modo eſt vinũ ⁊ ſcdo modo eſt vꝛina. Quecũq; autem a frigoꝛe denſant̄ illa per mãm diuerſificant̄: qa quedã eoꝝ ſunt aeris plus: ⁊ quedã ſunt terre: ⁊ quedã ſũt cõiter aque ⁊ aeris: ⁊ quedã cõia aque ⁊ terre: cuꝫ tñ oia ſint fluida ſicut aqua fluit: voco autẽ denſari omnia quoꝝ partes plus incipiunt cõſtare: ſiue indurent̄: ſiue nõ indurent̄: mel enim qd denſat̄ ⁊ nõ indurat̄ frigido ẽt terreſtri: ⁊ ideo ẽt eſt ſiccum in virtute: oleũ etiã qd denſat̄ frigido eſt terreſtre: ⁊ ideo ẽt eſt aereum: vinũ autẽ foꝛte purũ eſt aereũ ⁊ aqueũ: ſanguis autem ⁊ lac ſunt cõia quantũ ad mãm terre ⁊ aque: hec igit̄ omnia denſant̄ frigido: lꝫ ſint fluida: ⁊ ideo cõiter loquẽdo aque ſpẽs dicta. Magis autẽ inter omnia humida fluẽtia denſant̄ citius que in eſſentia ſua hñt multa terreſtria ſm virtutẽ: lꝫ ſm actũ ſint fluentia: ſicut ſunt oĩa fluida ⁊ humida ex qbuſcunq; fit nitrũ ⁊ ſales omnes: ſm ſalis oẽm diuerſitatẽ: ⁊ que in ſe hñt lapideas vires ſicut ſunt humida ex qbus fiunt lapides: quecũq; autẽ ſunt ſimplicia de genere humidoꝝ ſicut aque que eſt elemẽtuꝫ. Illa nec coagulantur nec denſant̄ neq; ſpiſſant̄ a caloꝛe: ſicut in añcedẽtib⁹ eſt oſtẽſuꝫ: ⁊ qa aqua talem hꝫ nãm: ⁊ ſerũ eſt ſpẽs aque relinquitur ꝙ nec ipm ſeꝝ cõdenſet̄ nec inſpiſſet̄ a calido ſiue adhuc ſit infuſuꝫ in ſuba lactis in lacte non coagulato ſiue ſit ſeparatuꝫ ab ipſo: cũ eni nõ eſt ſeparatum ſeꝝ a lacte exuri põt in lacte: qd euaneſcit ſicut aqua exurit̄: ⁊ tunc illa exuſtiõe elixat̄ terreum lactis: ⁊ fit ſtipticũ: hoc enim in lacte fieri põt cũ lactis ſuba ꝯſtet ex oppoſitis que ſunt terreſtre groſſum ſiccum ⁊ aqueum humidũ tenue. Qualitercũq; ergo aliqs elixat terreum lactis nunꝙ denſabit ſeꝝ per calidũ: ſiue faciat elixationẽ adhuc ſero nõ ſeparato a lacte ſicut faciũt medici lac opizantes: ſiue ſeparent lac ⁊ ſeꝝ: lac enim lꝫ ſit fluidũ cũ frigido ⁊ lapidib⁹ cadẽtib⁹ pꝛoiectis in ipſo ⁊ extinctis pp aduſtionẽ aque ⁊ exiccationẽ terrei acqrit opiate medicine virtutẽ: cuius eſt reſtringere fluxũ ventris: ⁊ obuiare vapoꝛib⁹ facientib⁹ fluxũ ⁊ reſoluere eos: ⁊ ideo lac tale dr̄ opizatũ: ⁊ (Nota d lacte chalibeato.) vtunt̄ eo medici ꝯtra fluxum imoderatũ ventris. Sic ḡ cõſtat ꝙ adurit ſeꝝ ⁊ non inſpiſſat̄: alio aũt modo per coagulationem lactis ſequeſtrant̄ ſeꝝ ⁊ caſeus: ⁊ ſeꝝ ſequeſtratuꝫ ſi bene ſequeſtratũ eſt nunꝙ poſtea inſpiſſat̄ calido niſi pingueſcat: ſꝫ ad ignẽ ſi diu fuerit exurit̄ ⁊ ꝯſumit̄ ſicut aqua.

¶ Cap. 14m. De lacte ⁊ ſanguine quodam que ꝓpter nimiã aquoſitatem non coagulantur.

SI võ aliqd lac inuenit̄ qd non habet caſeuꝫ vel adeo paucũ ꝙ nõ eſt ſeparabile a ſero ſicut lac cameloꝝ: illud erit non cõiter aque ⁊ terre: ſed erit magis ⁊ fere totũ aque: ⁊ ideo non erit nutrimentũ vel paꝝ nutriet: ⁊ de ſanguine ſilr̄: qa ſanguis qui cõiter eſt terre ⁊ aque expoſit⁹ ad frigidum aerem infrigidat̄ ⁊ inſpiſſat̄ ⁊ deſiccat̄ ⁊ coagulatur: ſed flegma aqueũ ſubtile ⁊ ſanguis multo tali flegmate infuſus: ita ꝙ parũ habet ruboꝛis magis eſt aqueus ⁊ parũ terre habens: ⁊ ideo non coagulatur frigido: iſta eni ſũt frigida: ⁊ ideo etiã nõ hñt vias que ſunt veſtigia poꝛoꝝ: qa tales vie poꝛoꝝ ſũt terreoꝝ ⁊ ſolidoꝝ: que in ſe termiari pñt et in ſe ꝯtinere: ita ꝙ ps nõ fluit ad partẽ: aquea eni aut poꝛos nõ hñt: aut ſi hñt ꝯtinue delent̄ in ipſis: qa vna ps in eis fluit ſup aliã: eo ꝙ quelibet eaꝝ male ꝓpꝛio termio terminat̄: ⁊ iõ ſublata nã qua poꝛi inſunt coꝛpoꝛib⁹: que ⁊ ſiccũ terreuꝫ nõ coagulant̄: ⁊ hui⁹ cã qa deſiccari nõ pñt humido cõpꝛeſſo per frigidũ ⁊ educto per calidũ: qa id qd relictũ eſt in eis nõ eſt niſi aq̃: vel de terreſtri eſt ita paꝝ ꝙ ꝯgregari nõ põt: ſic ẽ ſeꝝ quãdo caſeus vniuſ ereptus eſt de ipſo: ſignũ aũt hui⁹ eſt: qa ſanguines moꝛbidi qui ſunt idigeſti nolũt coagulari quãdo emittunt̄ de coꝛpoꝛe. Si eni eſſent moꝛbidi qui ſũt idigeſti aduſti hñ coagularent̄: cũ aũt ſunt idigeſti flegmatici ſũt: flegma eni ⁊ aquoſus ſanguis ſanioſa ſũt: eo ꝙ ſũt idigeſta ⁊ nõ ſepata ⁊ termiata ꝓpoꝛtionaliter a caloꝛe nãli. Tex.cõ.41.

¶ Cap. 15m. De diuerſitate ſolubilium ⁊ inſolubilium.

QUia võ coꝛpoꝛa mixta non ſolum coagulabilia ſunt ⁊ impinguibilia ⁊ cõglutinabilia: ſꝫ ẽt ſolubilia per liquefactionẽ ⁊ mollificationem: ⁊ noſtã ſupꝛa diximus diuerſitateꝫ oiuꝫ eoꝝ que ſunt coagulabilia: ſiue per frigidũ: ſiue per caliduꝫ: ⁊ Tex.cõ.41.

diuerſitatem impinguabilium: reſtat vt hic dicamus de diuerſitate ſolubilium: ⁊ opꝫ nos cum eis dicere de inſolubilibus: eo ꝙ oppoſitoꝝ eſt eadē diſciplina: dicamꝰ ergo ꝙ corpoꝝ quedam ſolubilia ⁊ quedā inſolubilia: ſolubilia qdem vt nitrum ⁊ ſal: ⁊ quedā metallica: inſolubilia aūt vt later: adhuc aūt quedaꝫ corpoꝝ ſunt mollificabilia: vt cornu: quedam imollificabilia quēadmoduꝫ in artificialibꝰ eſt later et in nālibus eſt lapis: talis auteꝫ diuerſitatis corpoꝝ ſm has paſſiones cauſa eſt qͦ diximus ſupra. ſ. ꝯtrarioꝝ effectuum cauſe ſunt cōtrarie: ⁊ ideo accidit ꝙ ſi aliqd coagulatᷣ duobus. ſ. arido ⁊ frigido neceſſe eſt ꝙ ſoluatur ꝯrijs illis: que ſunt calidum ⁊ humidū: neceſſe eſt ergo ꝙ oīs ſolutio fiat ꝑ ignem vel aquā: qa iſta duo elementa in vtraqꝫ q̄litate ſunt cōtraria: quecūqꝫ ergo coagulantᷣ ſolo igne illa ſoluūtur per aquam ſolaꝫ: ſicut ſales: ⁊ quecunqꝫ ex humido frigido coa-

Tex.cō.42. gulantur ſicut metalla igne ſolo ſoluuntur. Si aūt aliqd coagulatur duobꝰ nō ſimul ſed ſucceſſiue agentibꝰ. i. maxime inſolubile: talia aūt ſiunt corpora: que ſunt primo calefacta: ⁊ arefacta: ⁊ deinceps cōpleretᷣ coagulatio eoꝝ per algidum. In talibꝰ autem ꝯtingit ꝙ poſtqꝫ plurimū humidū egreſſuꝫ eſt ⁊ res exiccata per calidū ⁊ frigidum comprimitur humidū: qͦ euaporabiliter in eis poſt calefactionē remāſit diſperſum in partibꝰ arefactis ⁊ tūc partibus materie adunatur. In tali aūt compreſſione adeo coadunantᷣ partes mixti corporis: ꝙ poſtea nō prebent trāſitum humido corpori: qͦ debet ſoluere ipm ſi ſolui poſſet: ⁊ ideo talia nō ſoluuntur: calidū enim nō ſoluit talia: qa calidū non ſoluit niſi ea que coagulantᷣ frigido: hec aūt calido ſunt coagulata. Iſta enim ab aqua que ſunt frigida ⁊ humida nō ſoluentur: qa aqua non ſoluit niſi ea que calido ſolo coagulata ſunt. Iſta autem coagulata ſunt frigido: ſicut poſuimus: ferrū enim ⁊ cetera metallica ꝓpter hoc ſoluuntᷣ calido: qa ſolo frigido infrigidata ſunt coagulata: ⁊ ſales ſoluūtur humido frigido: qa ſolo calido ſicco ſunt coagulata: iſta autē cum ſint coagulata tā calido ſicco qꝫ frigido ſicco: nō poſſunt ſolui nec per calidū ſiccum: nec per frigidum humidū: qa aliter contingeret ꝙ idē eſſet coagulans ⁊ ſoluens ⁊ ſic contrarioꝝ ſm ideꝫ eēt idē effectus eſſentialis quod eſt impoſſibile.

¶ Cap. 16m. Et eſt digreſſio declarans dubitabilia que ſunt circa ſolubilia ⁊ inſolubilia.

QRitur autem de dictis dubitatio: ſi eni quedā ſunt iſolubilia eo ꝙ ipſa coagulata ſunt per calidum ſiccū p̄mo: ⁊ poſtea per frigidū ſiccuꝫ: videtur ꝙ etiaꝫ quedā ſunt inſolubilia eo ꝙ ipſa primo ſunt coagulata per frigidū ſiccum: ⁊ poſtea per calidū ſiccū: hec ergo diuerſitas dꝫ eē inter omiomera mixta: p̄cipue cū talia apud nām inueniantur: qa perſpicuū corpus nāliter cōponitᷣ de nā ꝑſpicui ſimplicis: ſunt aūt multi lapides p̄cioſi perſpicui ſicut cryſtallus ⁊ beryllus ⁊ multi alij. Sūt ergo aquei quātum ad māꝫ: ſm ergo doctrinam in p̄cedentibus habitam nō poſſunt primo coagulari niſi per frigidū. Uidemus eniꝫ ꝙ nō ſoluūtur per calidum: ergo ſunt coagulati per cōpoſitionē frigidi p̄mo ⁊ poſtea per cōpoſitionem calidi: ergo opꝫ oſtendi cauſas huius inſolubilitatis vel doctrina eſt imperfecta. ¶ Ampliꝰ cū calidum ſit determinās omnia mixta: videtᷣ ꝙ calidū ſit dās vltimū cōplementuꝫ: ergo ſua actio vltima dꝫ eē cōplēs coagulationem ⁊ nō actio frigidi. ¶ Amplius eſt frigus cā imobilitatis ⁊ ꝑuationis eſſe ⁊ motꝰ: ergo nunqꝫ pōt eē completiuū alicuiꝰ eē ⁊ ḡnatiōis per coagulationē. ¶ Adhuc auteꝫ ſi calidū aſſatiuū totū euaporare facit humidū cū coagulando deſiccat efficitᷣ res eēntialr̄ ſicca. In re autem eſſentialr̄ ſicca nullū pōt cōprimi humidū: eo ꝙ nullū tale humidū ſit in ipſa. ¶ Si forte dicas qm̄ ꝯtinuans hūiduꝫ cōprimitᷣ per frigidū: eo ꝙ nō ſit ſublatū per calidū: qa ſi hoc auferetᷣ corpus mixtū hic nihil eē videtᷣ: qa ſi hoc humidū cōprimitᷣ ꝑ ſiccum oportet ꝙ ad centrū comprimatᷣ: ergo reliquit exteriora coactum ſtare in interioribꝰ: ergo exteriora eēnt diſcōtinua ⁊ hoc nō videmus. ¶ Ulterius dubium eſt quare talia que primo coagulantur calido ſicco ⁊ poſtea frigido ſicco ſint ſimpliciter inſolubilia. Adhuc enim habēt vnum cōtrarium qͦ ſm ſe eſt ſolutiuuꝫ qͦ eſt humidū. ¶ Et ſi dicas ꝙ humidū intrare non poteſt niſi ſoluat: videtᷣ hoc nihil eſſe: qa calidū potius eſt aperitiuuꝫ poroꝝ qꝫ clauſiuū: poſt operationem ergo calidi melius ⁊ liberius ītrat humidū qꝫ aīi.

¶ Si dicas ꝙ frigore cōprimunt pori: hoc ſtare non pōt: qa frigus non comprimit id qͦ eſt ſolidum: ſolidum autē iam corpus effectuꝫ eſt per arefactionē calidi ſicci. ¶ Adhuc autem vie alique ſunt per q̄s exiuit humidū per caliduꝫ: iſtas auteꝫ vias nihil clauſiſſe videtᷣ per illas: ergo ingrediēs humidum videtᷣ poſſe facere ſolutionē. Adhuc autē videtᷣ res terreſtris inſolubiliter per ſolū calidū ſiccū coagulata: ponatur eni later ſtatim de fornace acceptꝰ in humidū frigidum: qͦ eſt ſolutiuuꝫ eoꝝ que calido ſicco coagulantᷣ: later nō ſoluitur ita ꝙ liqueſcat: lꝫ forte ſcidi poſſet vel farinari poſtea: videtur ergo imperfecta eē doctrina iſta de diuerſitate ſolubilium vel inſolubiliuꝫ. ¶ Dico autem ad oīa hec: quoniaꝫ Solo ꝓpria.
iſta doctrina perfecta eſt ⁊ bona: qm̄ in corporibus mixtis ſiue per artem ſiue per naturam nunqꝫ pōt incipere coagulatio a frigido ⁊ cōpleri poſtea a calido: quia de neceſſitate in oppoſitione calidi in coagulato frigido interuenit ſolutio humidi qͦ eſt in ipſo: cuius ꝓbatio euidens eſt: qa coagulata frigido oīa ſunt aquea: ⁊ ſunt eſſentialiter humida ⁊ coagulatio eoꝝ eſt cōpreſſione humidi in ipſis. Cū ergo calidum agit in ipſa neceſſario aget extrahendo humidū ex ipſis: vt faciat ea eſſentialr̄ ſicca nunqꝫ at autem extrahit humiduꝫ niſi prius ſoluat ipm ⁊ vaporabile faciat: ꝯſtat ergo ꝙ interuenit ſolutio inter coagulationem a frigido factam p̄mo et arefactionem ⁊ coagulationeꝫ que fit a calido: ⁊ ideo illa nō poſſunt eſſe inſolubiliter coagulata: ſed que incipiūt coagulari a frigido compleri nō poſſunt per calidum: ſicut iā oſtēdimus: talia enim in natura nunqꝫ inueniuntur nec ea inueniri eſt poſſibile: lapides enim perſpicui abſqꝫ dubio cōſtāt ex humido aqueo īmixta plurima luce ⁊ virtute corpoꝝ celeſtium: ſed tn̄ non coagulantᷣ niſi frigido: ſicut nec metallica quedā: lꝫ eniꝫ cōmixtio eoꝝ fiat calido: tamē coagulatio nō fit niſi frigido: ſed fit ſicut dicit Ariſt. remoto vniuerſaliter ab ipſis calido: cum enim aqueū ſit dilatatiuuꝫ poroꝝ ⁊ frigidum ꝯſtrictiuum eorūdem ꝯtingit ꝓpter mām. ſ. aqueum humidum ⁊ frigidum adeo cōſtringi poros: ꝙ calido nullo modo pꝫ ingreſſus: ⁊ cum humidū eorum cōpreſſum ſit ad centrum ⁊ calidum ad cētrum pertingere non poſſit contingit in eis ꝙ potius ꝯſumptis ꝯtinue exterioribus partibus lapides perſpicui exurūtur vt aqua qꝫ ſoluantᷣ humido fluente a centro eoꝝ ad exteriora: hoc etiam ꝓprie vocatᷣ ſolui humidum. Nos autem de talibus faciemus tractatum in libro de lapidibus: nō enim pertinet ad iſtam ſciam: que generalis eſt: ſꝫ potius ad ſpālem tractatum de lapidibꝰ: lꝫ autem ſit calidū cōmixtiuuꝫ ⁊ terminatiuū inquātum eſt naturale: non tn̄ hꝫ hoc inquātuꝫ eſt calidū ſicut nos in āntecedētibus iſtius doctrine docuimus: ſꝫ inquātū eſt calidū operatᷣ mām alterādo ⁊ diſponēdo eā: ⁊ ſic pōt initiari per ipm aliquid qͦ poſtea per frigidū ꝯſumatᷣ: ita enim operatᷣ in iſtis de quibꝰ mō itēdimus: hn̄ eni ꝯcedimus ꝙ frigiduꝫ eſt coadunatiuuꝫ ⁊ partiuꝫ ꝯtētiuū ex parte māe: qͦ auteꝫ dicitᷣ aliquādo q̄litas mortificatiua oſtēſa eſt rō in antehabitis: ſed quādo nō eſt excellens facit partes ꝯſtare ſub forma ⁊ figura: lꝫ eniꝫ ſit cā priuatiua motꝰ: nō tn̄ eſt cā priuatiua eē ⁊ figure ſimplr̄. Qͦ aūt obijcitur ꝙ calidum totū educat humidum: dicendū ꝙ educit humidū abundans: ⁊ non ꝯtinuās: ⁊ p̄ter humidum ꝯtinuans poſt operationē calidi relinquit humidum vaporabiliter oppreſſuꝫ in partibꝰ corporis exiccati per calidū: ⁊ mollificat ipſum: ſicut eſt videre in recenti pane qui mollis eſt ꝓpter humidū diſcurrēs vaporabilr̄ in partibꝰ eius: ⁊ illud humidū cōprimitᷣ per frigidū in fundo eius: ⁊ ideo poſtea īduratᷣ: ⁊ ſilr̄ eſt in lateribꝰ ⁊ lapidibꝰ qui primo calido deſiccantᷣ: ⁊ poſtea cōprimitur humidū vaporabiliter diffuſum in eis ⁊ adunatᷣ partibꝰ terreſtribꝰ: ⁊ tūc indurantᷣ ⁊ ſic coagulatio cōpletur eoꝝ per frigidū. ¶ Ad illud aūt qͦ vlterius queritᷣ ꝙ adhuc relinquatᷣ vnū ꝯriuꝫ. ſ. humidū ꝙ talia ſoluere poteſt: dicendū ſm ſniam Ariſto. ꝙ humidum aqueū intrare non poteſt in corpus taliter coagulatum: cuius due ſunt cauſe. ſ. tortuoſitas poroꝝ ⁊ cōſtrictio eorum: tortuoſitas autē cauſatᷣ a calido incuruante per ſiccitatem vnā partē ſuper aliā: ⁊ per ꝯſequens intorquentē poros ⁊ claudentē: ſicut nos explanauimus in āntecedēte tractatu vbi locuti fuimus de cā ſiccitatis eoꝝ que per optheſim digeruntur in exterioribꝰ: ſtringuntur autem per idem

calidum

calidum quando facit exhalare humidū: ⁊ tunc ſtringiť vna pars terreſtris ſuper aliaꝫ: nec humidū aqueū qđ eſt incorporatum ⁊ groſſius humidū qđ in ſimplici corpore eſſe pōt: neqꝫ valet intrare per poros per quos exiuit humidū ſpūale vaporabile: qđ eſt multo ſubtilius ipſo: ⁊ per virtutem caloris perforat ⁊ intorquetur per curuas vias qđ nō pōt facere groſſum ⁊ hebes humidum aqueum. Ad aliud dicendum ꝙ in veritate ſi later candens ponať in aqua calidum repercutitur ad interiora: ⁊ ſecum trahit paucum humidū qđ remanſit ⁊ incendit ipſum ⁊ reſumit: ⁊ ideo later poſtea ſcidiť ⁊ forte firmať: ⁊ hoc ꝯtingit ꝓpter frigus nō propter humiduꝫ: ſed humidū non intrat ꝓpter cauſas quas diximus: ⁊ tunc coagulať later ⁊ ꝯſtringitur propter frigus aque: ⁊ tūc adhuc ab vtroqꝫ coagulatur. Si autem in feruenti aqua ponitur: dicēdum ꝙ adhuc non liqueſcit ꝓpter ſtricturam pororum: ſed tamen nō coadunatur humidum eius niſi in frigore compleať vt dictū eſt. Ex his liquet quare lapides de terra eruti qui ſunt aliquantulū molles indurantur in muro in aere poſito. Calor eni loci qui fuit ex fumis terre reſoluit in eis humidū naturale ꝯtinuans partes materie: ⁊ ille calor expellitur a frigore in aere: ⁊ tunc coadunatur humidū: ⁊ id qđ ſuperfluit ꝯtinuitati reſoluitur cum calido egrediente: ⁊ tunc indurať lapis. Patet etiam quare qdam lapides poſt gelu reſoluti calore ſolis ſcindūtur: ⁊ qdam reſoluuntur in frigore ⁊ etiam quedam ligna: frigus enim calorem in corporibus diffuſum propellit ad interiora: ⁊ ille ſecum trahit humidum: ⁊ ſuperficies exterior deſtituitur humido: ⁊ hoc quādiu humido moto ad interiora comprimiť ſtat ꝯtinua ⁊ integra: ſed quando rediēs calidū extrahit calidū interius reddit humidum: ⁊ qa iaꝫ mobile factum eſt: ⁊ nō eſt partibꝰ terreſtribus bene coadunatū euaporat: ⁊ tūc lapis ſcinditur in paruas particulas: ⁊ ꝙ hec ſit cauſa patet per hoc: ꝙ hoc frequenter accidit lapidibꝰ valde duris: qui non ſunt bone cōmixtionis: in frigoribꝰ autem magnis diſſoluuntur ligna ⁊ lapides: ꝓpter hoc ꝙ ſunt tenues: ⁊ cū nō poteſt propelli calidū ⁊ humidū in profundum diuiditur in extrema ⁊ recedit a medio: ⁊ tunc diſſoluitur cum magno ſono: aliquando enim ſi ſint lapides ⁊ ligna ſpiſſa ſcinduntur in extremis ⁊ medium manet continuum.

Cap. 17m. De lignis que nō liquātur: ⁊ quare hebenus nō natat ⁊ quedam alia ligna.

Tex.cō.42. Videamus ergo nūc iſtis expeditis ⁊ videamꝰ que ⁊ quare ſint ſolubilia ⁊ iſolubilia. Dico autem ꝙ ligna ſm oēm ſui ſpeciem ⁊ genus quātum ad materiam ſunt terre ⁊ aeris: cuiꝰ ſignū eſt ꝙ combuſtibilia ſunt: cū nos ſciamus ſolaꝫ aeris humiditatem eſſe ignis nutrimentum ⁊ fomentum: eo ꝙ aquea ſunt ſibi ꝯtraria: cuius ratio ⁊ cauſa a nobis in libro de gñatione ⁊ corruptiōe tacta eſt. Quia enim aerea humiditas extra ſe fluit: qui motꝰ eſt calidi: iō calidi eſt ſubiectū ⁊ nutrimentū illa humiditas: ⁊ qa humiditas aque fluit infra ſe: ⁊ quelibet pars ſupra quālibet partem verſus centrum: ideo igni eſt contraria: ⁊ ignis extinguitur in ea. Ligna vō que tale humidum habent: tale autem humidum partes terre fluere a ſe non facit: ſed potius adunat eas: ⁊ ideo ligna nō ſunt liquabilia: ſed combuſtibilia: ⁊ ꝓpter aereum multuꝫ qđ habent aque ſupernatant preter magnā hebenuꝫ nigram que mergiť: qa cetera ligna ab ipā aeris habēt plus: ſed ex hebeno nigra aer expirauit: ⁊ ideo qđ remanſit in ea plus eſt terre q̄ꝫ aeris. Eſt autēꝫ obſeruandū ad intelligentiam dictorū ꝙ humidū aereū lꝫ ſit ſimplex in ſubſtantia: tñ triplex eſt in virtute: quando cōmiſceť cū humido aqueo: vel cū ſicco terreo vel cuꝫ vtroqꝫ: quādoqꝫ eni ſequiť formā ⁊ motum aeris trahēs ſecuꝫ humidum aqueū: ⁊ ſiccum terreū: ⁊ tunc eſt multū vaporoſum ⁊ ſubtile: ⁊ ex ſua vaporoſitate rarificat partes corporis in cuiꝰ venit compoſitionē: rarificādo autem facit eas poroſas: ⁊ ſtat in poris illis replens eos: ⁊ ſic facit cōmixtionē ligni ſm ſuū genus: ſed forte aliquod lignū ꝓpter aliqđ accidens paꝝ hꝫ de ipſo: aliquando autē ſpiſſať aereuꝫ in aqueū fluens multum: cū quo eſt terreſtre ſubtile permixtuꝫ: ꝓpter qđ aqueū humidum eſt viſcoſum effectū: tūc ſpumat in humido illo: ⁊ facit pinguedinem: aliquādo aūt ingroſſatur valdē nō in aqueo ſed terreſtri groſſo: ⁊ tunc nihil amplius facit: niſi ꝙ cōmiſcet ſibi inuicē optime partes terreſtres: ⁊ tunc facit lignum ſolidū ⁊ ꝯtinuuꝫ: ſicut eſt lapis durus ſicut ſit in hebeno nigra: per hoc eniꝫ ꝙ ſubtile eſt humidū bene cōmiſcet: ⁊ per hoc ꝙ eſt fluxibile facit fluere partem ſuper partē ⁊ efficitur planū ⁊ politum valde: ſicut lapis politus: ⁊ ita eſt in hebeno nigra: ⁊ qa tale humidū multū eſt iuxta nāꝫ humidi aquei: ideo partes aeris multe euolant de ipſo: ⁊ tūc claudit poros per fluxibilitatem ſuam: ⁊ grauat per terreſtreitateꝫ: ⁊ ideo mergiť: mergiť aūt nigra hebenus ⁊ nō alba: qa exteriora hebeni ſūt alba: ⁊ in illis agit ſol ⁊ extrahit ⁊ ſubtiliat humidū: ꝓpter qđ terreſtre decoctū in humido albū efficitur ⁊ qa multū ſubtiliat ipꝫ: ⁊ ſubtile hꝫ aperire poros: ideo hec alba hebenus apparet poroſa ⁊ nō mergiť nec ita ē poroſa ſicut nigra. Quercus autem diu iacens in aqua nigra efficitur ⁊ mergiť ſub aqua: qa frigore aque humidū aereum ex aqueū ⁊ terreū groſſum ꝯuertitur: nō eſt auteꝫ inconueniēs quin in alijs lignis multū fiat ſimiľr: later aūt vt prius diximus eſt terre tñmō: nec humidū habet niſi ꝯtinuās partes ipſius: ⁊ hoc eſt ideo: qa paulatim coagulať areſcēs educto ex ipſo humido: cuꝫ autē humidū egreſſum eſt nō pōt intrare in ipſum aqua per eoſdē poros per quos exiuit humidū vaporabile: cuius cā ſuperius dicta eſt: ⁊ ideo per humiduꝫ nō ſoluiť eadē etiā nō ſoluet illud cū ipm coagulauerit ipm ſicut prius diximus: ⁊ ideo nō ſoluiť oīno ſolōne que eſt elixatio humidi a centro in quo per frigidū cōpreſſuꝫ eſt: diximus ergo qđ ſit coagulatio ⁊ qđ liquefactio ⁊ per quas cauſas fiunt ⁊ que ſit eis diuerſitas ſubiectorum corporum.

Cap. 18m. Et eſt ꝯcluſio ex prehabitis habita inferius ꝙ omnia corpora omiomera ꝯſtant ex quatuor primis: ⁊ precipue ex paſſiuis que ſunt humidum ⁊ ſiccuꝫ ſiue terra ⁊ aqua ⁊ eſt enumerās ea que poſterius determinanda ſunt.

Ex his autem que dicta ſunt vlterius perſpicuū eſt qm omnia corpora mixta coagulanť a calido ⁊ frigido. Tex.cō.42. Calidū enim ⁊ frigidū coagulantia ⁊ impinguātia faciunt corpora mixta: ⁊ operanť ea ſicut diximus: ⁊ qa ab ipſis ꝯdūtur ⁊ fiunt neceſſe eſt ꝙ in oibus eis ſit caliditas: qa illa eſt cōmiſcens ⁊ generans ſicut ſepe ſupra ꝓbauimus. Eſt autem in qbuſdam eoꝝ algor quando per indigeſtioneꝫ vel per putrefactionem deficit caliditas. Cū aūt calidū ⁊ frigidum in corporibꝰ mixtis exiſtāt pp facere ſicut diximus: humiditas autē ⁊ ariditas que ſunt qualitātes paſſiue ſunt in eiſdeꝫ ꝓpter pati: opꝫ ꝙ oia cōia hoc eſt cōmixta participēt iſtis q̄tuor qualitatibꝰ oibus igiť oīa omiomera māliter cōſtant ex aq̄ ⁊ terra ſicut ex paſſiuis: ſiue ſint in plantis ſiue in aīalibus ſiue in metallis: velut es auꝝ ⁊ argentū: ⁊ quecūqꝫ alia huiuſmodi: ꝯſtant autē ex ipſis ⁊ ex vapore reſoluto ex ipſis ſicut diximus in fine tertij huius libri ſcie: lꝫ autem ibi hoc diximus: tñ ꝓbauimus illud duabꝰ rōnibus: quarū vna eſt: ꝙ hic corpora vniuerſa differūt abinuicē in eo ꝙ eſt poſſe facere ſiue agere in ſenſum imutando ipm ꝓprijs ſenſibilibus: vnūquodqꝫ enim eorum album ⁊ odoriferuꝫ vini vel ſonans ⁊ dulce ⁊ calidū eſt ⁊ gelidum ⁊ ſm ꝙ operať ⁊ facit aliqđ in ſenſu mutādo ipſum ſm aliquid iſtorum: ſicut aūt diximus in ſecūdo de generatiōe ⁊ corruptiōe oia ſenſibilia ſecūda ⁊ ſecūde qualitates reducūtur ad p̄mas: ſicut ad cauſas ipſarum: ergo que differūt ſecūdis differūt ⁊ primis: ſꝫ prime ſunt quatuor dicte quaꝝ due ſūt actiue ⁊ due paſſiue: ergo omnia omiomera differūt quatuor dictis qualitatibꝰ p̄mis. T.cō.7.t.8. in.2. ꝺ gñone ⁊ corruptiōe.3. Secūda ratio eſt qa omnia omiomera magis differunt paſſionibus ſibi inter omnes magis ꝓprijs. Magis autem ꝓprie paſſiones paſſibiliū corporum ſunt que ex paſſiuis qualitatibus inſunt eis: cuꝫ ergo omiomera ſunt paſſibilia p̄cipue his paſſionibꝰ que cauſanť in ipſis ex qualitatibus paſſiuis humido ⁊ arido: paſſiōes autem ille ſicut ex oibus prehabitis pꝫ ſunt liquabile ⁊ coagulabile ⁊ curuabile ⁊ cūcta talia que in omiomeris inueniunť: ergo his maxime differunt ⁊ diſtinguūtur: ſunt autē paſſiua velut humidū et aridū: ⁊ que his diſtinguunť ⁊ differūt ſunt: velut os ⁊ caro ⁊ neruus atqꝫ lignū: necnon cortex ⁊ lapis ⁊ metalloꝝ gñā ⁊ alioꝝ vnūqđqꝫ omiomeroꝝ ⁊ phyſicoruꝫ corpoꝝ: lꝫ ergo de his dixerimus iā ſm cauſas eoꝝ in vniuľi tamē iteꝝ redibimus in particulari ⁊ in ſpeciali eoꝝ qđlibet in ſpeculando. Et numerabimus p̄mo tam ea que ſm potētiam q̄ꝫ ea que

Hūidū aereū ⁊ ſi ſimplex ſit in ſubā triplx, tñ eſt in virtute.3.

Nō ex q̄ cau/ſet poᵃ nālis ꝛ nālis ipoᵃ in phyſicis corpo ribus.

ſm impotētiā dicunṫ. Potentia quippe nālis oium phicoꝝ cauſaṫ ex victoria forme ꝛ actiuoꝝ ſuper materiam. Impo/ tentia autē ecōuerſo ex victoria materie ꝛ paſſiuoꝝ ſup for/ mā: nec debet mouere quēquā ſi ſm impotentiam dicta ꝯſi/ derauimus: qa impotētia in phyſicis non eſt priuatio pura ſed fundaṫ ſuper ꝯtrarium ꝛ cauſatur ab illo ꝛ illius ꝯtrarij effectum oportet ſcire. Sunt ergo que cōſideratione digna ſunt numero. 19. oppoſitiones ꝛ. 38. oppoſita: ꝛ hec ſunt coa/ gulabile ꝛ incoagulabile: liquabile ꝛ illiquabile: mollificabi le ꝛ non mollificabile: cedens pulſui: ꝛ non cedens pulſui: cō minutiuū ꝛ non cōminutiuum: irriguū ꝛ nō irriguum: lētuȝ ꝛ non lentuȝ: frangibile ꝛ nō frangibile: formale ꝛ nō forma/ le: comprehēſibile ꝛ nō comprehēſibile: tractiuum ꝛ nō tra ctiuum: ductibile ꝛ nō ductibile: liqdum ꝛ nō liquiduȝ: ſciſſi bile ꝛ nō ſciſſibile: portionale ꝛ nō portionale: ſiccabile ꝛ non ſiccabile: ꝯfringibile ꝛ non ꝯfringibile: combuſtibile ꝛ incō/ buſtibile: vaporabile ꝛ inuaporabile: plurima enim corpoꝝ oibus fere differūt iſtis paſſionibꝰ que ſunt corpora phyſica mixta: ꝛ ideo dicemus quādoq; virtutem inter paſſiuas et actiuas quatuor pmas virtutes qualitatū primaꝝ ſingulūȝ iſtoꝝ obtineat: prius tamen ſciēduȝ ꝙ nō ſemper id qd noie priuatiuū ſonat eſt etiam vocās in re priuationeȝ: ſicut pȝ in his que ſunt frangibilia ꝛ infrāgibilia: cōminuibilia ꝛ incō minuibilia: ꝛ a victoria eni forme ꝛ vigore terminātꝫ mixtū ꝯtingit ꝙ infrangibile eſt ꝛ ab eiſdem impotentia euenit ꝙ frangiṫ ꝛ cōminuiṫ: ꝛ ſic planū eſt videre in multis alijs.

¶ Tractatus Tertius Quarti Libri Metheoroꝝ de paſſio nibus ꝯſtitibus diuerſitati mixtoꝝ ſm ꝙ mixta ſunt.

¶ Cap. pᵐ. Que tractatus intentio: ꝛ quis dicendoꝝ ordo: ꝛ de coagulabilibus paſſionibus ꝛ liquabilibus.

Tex. cō. 42. in fine.

Taqȝ qa diximus de Coagulabili ꝛ incoagulabili: ꝛ liquabili ꝛ illiquabili in vniuerſali cauſas vȝ eoꝝ effi/ cientes ꝛ māles ꝛ diuerſitates ſuoꝝ ſuble/ ctoꝝ aſſignātes in cōi remeabimus adhuc ꝯſiderantes eadem nō in particulari eo ꝙ hoc pertinet ad ſciam particularē que erit de mineralibus vel lapidibus vel vegetabilibus vel aiali/ bus. Sed hic nos ꝯſiderabimus proprias paſſiones iſtoꝝ corpoꝝ que mixta ſunt: eo ꝙ ſcientia accidentiū proprioꝝ multum valet ad cognitioneȝ ſubē eoꝝ: tunc enim perfecte ſciemus ea quando ſcimus eſſentiales cauſas eorum ex p̄/ cedenti tractatu ꝛ proprias paſſiones eoꝝ ex iſto. Tange/ mus auteȝ primo paſſiones eoꝝ que accidūt mixto ex ipſis miſcibilibus ſicut coagulabilium ꝛ liquabiliuȝ ꝛ mollifica/ bilium: poſtea autem tangemus proprietates mixti que ſe/ quūtur ipſum iam in eē ꝯſtitutum ꝛ in forma ſua ꝛ in ſua di menſione ꝛ figura. Dicimus autē primo de coagulabilibꝰ ꝙ corporum que coagulatione indurant quedam coagulatio nem patiuntur a calido: quedam autem a frigido. Que au/ tem patiuntur coagulationem a calido coagulantur ab ipo humidum exiccante ꝓpter qd eſſentialiter ꝛ actualiter effi/ ciuntur ſicca: que autem patiuntur coagulationeȝ a gelido: patiuntur eam ſic ꝙ frigidum exprimit calidūȝ: ꝛ in ipſis cō/ primit humidum: ita tamen ꝙ calidum exiens partem edu cit ſecum de humido: ꝛ ideo iſta ſunt eſſentialiter humida: lȝ ſint actualiter ſicca: propter quā cām illa que a calido coa/ gulantur patiuntur hoc ipſuȝ abſentia humidi: illa vō que a frigido coagulantur patiuntur hoc ipſum abſentia calidi. Quecunq; autem coagulatorum ſunt ſm naturam materie aqua vel aque ſpecies coagulātur abſentia calidi. Quecūq; vō coagulatorum ſunt materialiter terra coagulantur ab/ ſentia humidi: hec auteȝ omnia ex antehabitis ſunt planiſ/ ſima: de liquatione autem eorūdem eodem modo erit ve/ rum: que enim humidi abſentia coagulantur humidi p̄ſen tia liquantur: niſi impedimentum fiat per accidens. ſ. ꝙ po ri corporis coagulati adeo ſtricti fiant ꝙ ſtrictiores ꝛ mino/ res ſint ſpatijs aque quemadmodum fit in latere. Quecūq; vō coagulantur humidi abſentia: ꝛ non ita ſtringuntur po/ ri eorum cuncta liquantur humido preſente ꝛ ſubintrante poros ipſorum velut nitrum ſal ꝛ terra: que ex luto coagula tur ꝛ non eſt exiccata in puluerem. Que autem coagulantur

Tex. cō. 43.

calidi priuatione ꝛ abſentia calido preſente cuncta ſoluunṫ ꝛ liquantur: niſi fiat impedimentum per accidens vt in cry/ ſtallo ꝛ alijs precioſis lapidibus quibuſdam: ꝛ liquātur oia quibus hoc non accidit preſente calido ſiue vere ſint coagu lata: ſicut plumbum ꝛ es ꝛ ſimilia: ſiue ſint cōgelata ſicut gla cies: quia congelationeȝ hic ſub coagulatiōe cōmuniter vo/ lumus contineri: eo ꝙ non eſt intentio noſtra hic inueſtiga/ re differentias coagulationis ꝛ ꝯgelationis: ſed potius ac/ cidentia propria coagulatorum in cōmuni: ſufficiat ergo qd nunc dictum eſt de paſſionibus coagulabilium ꝛ incoagula bilium ꝛ liquabilium ꝛ illiquabilium.

¶ Cap. 2ᵐ. De his que coagulanṫ ꝛ que nō pñt coagulari.

Incoagulabilia vō ſunt quecunq; aut non hñt humorem aquoſum ꝓpter ꝯtinuitatem partes ſiccas: aut ſi hñt aquaȝ tñ cum aqua plurimuȝ hñt calidi ꝛ terrei ſicut mel ꝛ muſtuȝ qua ſemp ꝓpter calidum multū ſibi imixtuȝ ſunt feruen/ tia: qa calido diſſoluente humidū eoꝝ coctum ſemper emittūt ampullas ad ſuperficiē ſuperiorē: ſicut faci/ unt res que bulliūt. Illa enim que nihil hñt humoris aquei non poſſunt coagulari eo ꝙ ſicut diximus in añtibꝰ motꝰ coa gulationis neceſſario incipit ab humido: ꝛ que nihil hñt hu moris aquei nō ſunt humida: ꝛ ideo neceſſe eſt ꝙ ſint incoa gulabilia: que aūt hñt humorē hñt eū cum plurimuȝ calido terreo coagulari nō poſſunt: qm calidū cōmiſcet terreum cū aquoſo ꝛ aquoſuȝ efficiṫ inſeparabile a terreo vel pp abun/ dantiā ſuā ſicut in muſto: vel ꝓpter viſcoſitatē ſuā ſic in melle: abūdans aūt in ipſis calidū impedit ne frigido coagulenṫ: ſunt pterea incoagulabilia quecūq; qdeȝ aq̄ participāt: ſȝ tñ cum aqueo humore plurimum hñt humoris aerei pcipue ſi ſint viſcoſa ſic oleū ꝛ hydrageros hoc eſt argētū viuū: magis tñ oleū eſt incoagulabile q̄ argētū viuū: qa oleū totuȝ exuriṫ anteq̄ coaguleṫ ſic ſupra docuimus: ſȝ argētū viuū pp mul/ taȝ cōmixtionē ſui humidi cū terreo nō de facili ꝯſtat ꝛ exic/ catur: qa eni ꝓportionale eſt humidū ſicco ideo nō adheret tāgēti: qa ſiccū tenet humiduȝ ne adhereat: ꝛ qa humidum vndiq; tāgit ſiccū: ideo motū hȝ velocē ſic a ſe moueaṫ: pro/ pter qd etiā argentū viuū noiaṫ. In operibꝰ aūt Alchimicis ſiccaṫ per multā aduſtionē ꝛ mixtionē ſulfuris cū ipſo nō oi/ no adurentis ipſȝ. diciṫ etiā ꝙ ſi in fornace ardenti ponaṫ ꝛ ligna viridia de corillo ſucceſſiue in ipſo voluanṫ ꝙ iduraṫ ꝛ coagulaṫ: qa corillus attrahit vehemēter humidū: fornac autē caliditate ſua aufert corillo hūidū ſibi cōnaturale quo ablato attrahit alienū ex argēto viuo: ꝛ ita diu viciſſitudia/ ri poſſunt ligna corilli: pcipue ſi decorticata ſint ꝙ argentum viuū ꝯſtabit ꝛ coagulaṫ calido vſtiuo per nimiā ſiccitatem. Qd aūt corillus pre alijs multis lignis attrahit humorem: pȝ ex hoc: ꝙ ſi iuxta vitem planteṫ adurit eā attrahēdo ſibi humidū vitis. Nota āt ꝙ ſi hydrageros ita exicceṫ per calli/ dū poſtea per calidū nō ſolueṫ: ꝛ ideo hec exiccatio potiꝰ eſt correctio argēti viui q̄ coagulatio. Exiccaṫ enim tūc terre/ ſtre qd in ipſo eſt ꝛ deduciṫ ad lateris nāȝ: ꝛ ideo nō eſt iſtā/ tia que inducta eſt de p̄dicto exēplo ꝙ coagulata quādo ſol/ uuntur ꝛ ſoluta quādo coagulanṫ in eadē ſpecie manēt ſicut es coagulatū ꝛ liquidū in vna ē ſpecie: hydrageros aūt p̄di/ cto modo ꝯſtans non manet ſpecie vna nec in eiſdē compo nentibꝰ. Similr autē ſi aliquid eſt humidū hñs multū hoc eſt viſcoſuȝ multū illud non erit coagulatuȝ ſic eſt glutē. Qd aūt ſupra dictū eſt ꝙ qddā vinuȝ eſt coagulabile ꝛ elirabile: hic aūt diciṫ ꝙ muſtū eſt incoagulabile non eſt ꝯtrum: qꝛ ſu/ pra diximus ꝙ hoc accidit vino ꝙ coagulatur per ſe tamen eſt incoagulabile: ꝛ propter humidi ꝛ calidi abundantiaȝ ſic dicitur hic ꝛ tantū dictum ſit de incoagulabili.

Tex. cō. 45.

Qūo argentū viuū exicceṫ.

¶ Cap. 3ᵐ. De proprietatibus mollificabilium.

Mollificabilia ſunt de numero coagulatoruȝ ta/ lia: quecūq; per ſolutioneȝ humidi ꝓprij tactui incipiunt cedere: hec aūt ſunt quecūq; ſm ſuaȝ materiam ſunt magis terreſtria: ꝛ habent hu midum ꝓprium qd non in toto poteſt extingui ab ipſis ſicut humidū nitri ꝛ ſalis bene in toto aſtringitur: opȝ etiaȝ ꝙ nō habeat inequaliter ſiccū ſicut ha bet later qui multo plus habet de ſicco q̄ de humido: ꝛ ha/ bet ſiccū ſtrictioribus poris q̄ in quibus ſolutū poſſit diffun di humidū ēt ſi ſolubile humidū haberet: opȝ inſup ꝙ non ſint

Tex. cō. 43.

ſint tractiua: qa illa ſunt terreſtria viſcoſa: ⁊ ideo nõ mollifi
canť ita ꝙ cedant in ꝓfundo ſed cedũt extra ſeipm̃ in longũ
ſicut vermis ⁊ corrigia: quinto etiã erigiť ꝙ nõ ſint madefa
ctibilia humido alieno recepto in ꝓfunduȝ vel in ſuperficie
ſui: qa mollificabilia ſunt que per ꝓpriũ humidũ moueri in
terreſtrib⁹ ſuis incipiũt ⁊ nõ per alienũ: qa per humidũ alie
nũ non ꝯtingit moueri quãlibet parteȝ ſicci terreſtris ſiĉ faĉ
humidũ ꝓpriũ: ⁊ ideo ẽt ſi diffluere faciat: non tñ nec̃io mol
lificat alienũ. Molle eniȝ ⁊ madefactũ in hoc differũt: quia
molle ſuo humido vbiqȝ larat ſiccũ: eo ꝙ ibi plurimũ humi
di nãlis eſt cũ plurimo ſicci nãlis eiuſdeȝ: ſȝ madefactum hȝ
alienũ humidũ in poris ſuis: ⁊ ideo nõ ibi plurimum alieni
humidi vbiqȝ põt eſſe cũ plurimo ſicci nãlis. Opȝ etiã ſerto
ꝙ mollificabilia nõ ſunt ductibilia que hñt plus aque ꝙ̃ ter
re. Si enim eẽt tãtũ terre quãtũ aque vel fere bene eẽnt mol
lificabilia: qa tale eſt ferrum: ſi vͦ haberent excellẽter plus
aque eẽnt liquabilia ⁊ non mollificabilia: ſiĉ plũbũ ⁊ es ⁊ ar
gentuȝ ⁊ aurũ que oĩa ꝓductibilia ſunt ⁊ nõ mollificabilia:
qa ſoluto hũido ipſoꝝ efficiunť liquabilia ⁊ nõ mollia: opor
tet aũt ꝙ oĩa talia nõ ſunt mollificabilia niſi igne: ⁊ ꝯtigit ꝙ
prius ⁊ poſterius ⁊ plus ⁊ minus: cũ eniȝ mollities cauſeť ex
humido ſoluto in ſicco ꝙ ſiccũ ſuum dat motũ aliquãtulum
ſm̃ aliquẽ defluxũ partiũ qui eſt a cẽtro ad ſuperficiẽ: ⁊ econ
uerſo ꝯtingit ꝙ hoc totum hȝ ferrum ⁊ minus illo hȝ cornu
qa minus hȝ de humido: ſolã autẽ diffuſionem humidi per
ſiccũ hȝ lignum viride: cũ applicať ad ignẽ ⁊ non cedit in ꝓ
fundum: qa humidũ in ipſo nõ diffunditur niſi per poros:
⁊ id qδ eſt inter poros remanet ſtans firmũ ſtatu ſuo: ſic aũt
nõ eſt in ferro: qa hoc vndiqȝ accipit motũ humidi pp̄ ſubti
litateȝ cõmixtionis ſue in ipſo. In cornu aũt lȝ bene ſit com
mixtũ: nõ tñ eſt vincens terreſtre vt moueat ſed vt reſoluat
tm̃: frigidũ autẽ nõ eſt effectiuũ mollis: qa non reſoluit ſȝ cõ
primit hũidũ: hec ģ dicta ſũt de ꝓprietatib⁹ mollificabiliuȝ.

¶ Cap̃. 4ᵐ. De proprietatibus madefactibiliuȝ ſiue irrigui ⁊ non madefactibilium ſiue non irrigui.

Tex.cõ.43. Sunt aũt corpoꝝ liquabiliũ ⁊ nõ liquabiliũ que
dã madefactibilia ⁊ quedam nõ madefactibi
lia. Dico aũt madefactibilia quecũqȝ recepti
bilia ſunt alieni humidi in poris ſuis in ſupfi
cie: ⁊ in ꝓfundũ vel in ſuperficie tm̃: vt effician
tur leuiora ad tactũ: es eni de numero liquabi
liũ non eſt madefactibile: ſed humidũ in ſupficie põt eẽ: eo
ꝙ non recipit humidũ in poris intrinſecus ſm̃ iteriora vel
exteriora: lana autem que nõ eſt liquabilis madefactibilis:
tamẽ eſt qa per humidum lenior efficiť: ⁊ recipit humidum
in poris ſuperficialib⁹: terra aũt liquabilis eſt ⁊ madefacti
bilis: qa humidũ in profundũ ſui nata eſt recipere: hec eniȝ
duo. ſ. lana ⁊ terra rigant differẽti tñ modo ſicut dictũ eſt: es
aũt liquabile eſt: ⁊ non rigabile: vt dictũ eſt: inſuper ⁊ ab aq̃
liquabiliũ: quedã ſunt non madefactibilia: quedã aũt ma
defactibilia: nitrũ enim ⁊ ſal que ſunt liquabilia ab aq̃ non
ſunt madefactibilia: ea enim que madefiũt per madefactio
nẽ non corrũpunť neqȝ fiũt aliud: ſed fiũt quodãmõ mollio
ra ⁊ leniora: qa non ꝓprie molleſcunt niſi per hũidũ nãle vt
diximus: ſed nitrũ ⁊ ſal per humidũ liqueſcũt ⁊ corrũpunť: ⁊
aliud efficiunť ⁊ tũc rigata non madefiũt. Alia aũt que ſunt
madefactibilia nequaꝙ̃ liqueſcũt ſicut lana ⁊ fruct⁹: qui in
humido poſiti ſine dubio humidũ in poris recipiũt ⁊ made
fiũt: dicamus ergo ꝙ ꝓfecto irrigua ſiue madefactibilia ſũt
quecũqȝ ſunt materie terreſtris ⁊ hñt poros maiores aque
ſpatijs in qb⁹ pñt aquã recipere: ⁊ ſunt dura anteꝙ̃ recipiãt
aquã vel aliũ hũoreȝ pp̄ quã cãm terra rigať ſiue humeſcit
⁊ etiã liquať ab hũido ſibi infuſo. Nitrũ aũt liquať: ⁊ mini
me madefit: ⁊ hui⁹ cã eſt: qa nitruȝ ⁊ ſales coagulanť calido
adurẽte: ⁊ ideo ſũt rare ſubſtãtie terreſtris per quã vndiqȝ
egreſſum eſt humidũ: ⁊ pauculi ſunt pori ei⁹ vndiqȝ: ⁊ ideo
aq̃ ingrediente ſtatim diuiduntur partes ⁊ diſſoluunť. In ter
ra aũt ſunt pori alternati non vndiqȝ: ⁊ tranſpoſiti per oẽm
dimenſionẽ eius: ⁊ ideo retinẽt humidũ donec tãgit partes
terre per lõgũ ⁊ per latũ ⁊ p ꝓfundũ ſue dimẽſiõis: ⁊ hoc ſo
lũ eſt vere irriguũ: qδ eni per latũ ⁊ per lõgũ: ⁊ nõ per ꝓfun
dũ infuſuȝ eſt illδ eſt ſȝ qd irriguũ: in cui⁹ aũt ſuperficie tm̃
diffundiť hũidũ dr̄ humidũ: ⁊ nõ madefactũ ſiue irriguuȝ.
Paſſio aũt madefactiõis multũ differt vt quolibet mõ re
cipiat humidũ: hoc eſt vtrũ in ꝓfundũ vel non ꝓfundũ: ſȝ in
latũ ⁊ profundũ. Eſt tñ attendendũ ꝙ es ⁊ argentũ ⁊ auruȝ
liqueſcũt calido lȝ nõ irriganť ſiue madefiãt ad quãdam ſui
emollitiem per infuſionẽ: ſi tñ in loco hũido diu iaceãt mul
tum maius recipiunt pondus ꝙ̃ habuerunt: ⁊ hoc contigit
quia imbibunt in poris humidũ: qδ non tamen emollit ter
reum: vnde falſarij ponunt aurum ⁊ argentum in loco hu
mido: ⁊ tunc ponderat plus: ⁊ cum exiccatuȝ fuerit per eua
porationem humidi redit ad pondus leuis.

¶ Cap̃. 5ᵐ. De directiuis ⁊ lentis ſiue curuabilib⁹ ⁊ de ordĩe dicẽdoꝝ: in quo eſt digreſſio ad aſſignandã cãm iſtorum.

Dicemus autẽ deinceps de paſſionib⁹ omiome Tex.cõ.44.
ri mixti que cõueniũt ei in ſua qualitate ⁊ figu
ra exiſtenti: ⁊ hec qdẽ aliquãdo cõueniũt cor
pori in ſua quãtitate ⁊ qualitate manẽti in ſua
figura nãli: lȝ non manet in eodem mõ ſit⁹ par
tiũ eius: aliquando cõueniũt ei ſm̃ mutatiões
ſue figure: ⁊ ſm̃ mutationem quãtitatis ſue: ⁊ paſſio corpo
ris que cõuenit corpori manenti in eadem quãtitate ⁊ qua
litate ⁊ figura ſm̃ variationẽ ſitus partiũ: eſt lenteſcere ſiue
incuruari ⁊ dirigi: huic qdem oppoſite paſſiões q̃ſi ſunt nõ
curuari ſed frangi: ⁊ etiã cõminui ⁊ primo dicemus de iſtis.
Sũt ergo omiomeroꝝ mixtoꝝ quedaȝ lenta ⁊ directiua: vt
calamus ⁊ vimẽ ⁊ gladi⁹: quedã aũt incuruabilia vt later et
lapis. Dicimus aũt lenta ⁊ directiua ſimul eſſe quorũcunqȝ
corpoꝝ longitudo põt permutari ex rectitudine in periferiã
ſiue obliqtatem circulo vel circuli portionib⁹ quaſi ſilẽm: et
ecõuerſo de periferia in rectitudinem lenteſcere ⁊ dirigi qδ
nihil aliud eſt ꝙ̃ paucifieri ſiue mutari in lõgitudineȝ rectã
⁊ periferiam ſm̃ beneplacitũ trãſmutantis: quãdo aũt lẽte
ſcit ſiue incuruať res differt vtrũ a ſurſum in deorſuȝ curueť
ad ſil'itudinem circuli: vel econuerſo a deorſuȝ in ſurſuȝ. Si
enim pͥmo modo fuerit tũc repanſio que ſit extrinſecus con
tra curuãtem deuexũ deſcendit. Si aũt fiat ſecũdo mõ tunc
diciť curuũ ſiue concauũ qδ ſurſuȝ curuãtẽ recipit in vtroqȝ
tamen eſt cõuexũ ⁊ concauũ: qa modo periferialiter reflexo
exterior linea cõuexa eſt ⁊ interius eadeȝ linea eſt concaua.
Eſt igiť generaľr dicta curuatio: quãdo motio eſt alicuius
eadẽ ſaluata longitudine in concauitatẽ ⁊ conuexioneȝ: ita
ꝙ vndiqȝ in circuitu ſuperficies rei poteſt eſſe in concauo ⁊
in conuexo: hoc eſt in oẽm partem flexibile vſualiter dictum
deinde. Non aũt ſimul poteſt eſſe diffinitio incuruatiõis ꝙ
motio ſit in directũ ⁊ deuexũ ⁊ concauũ: qꝛ tũc ſimul eẽt dire
ctũ ⁊ curuũ id qδ curuareť: qa ſi rectuȝ ſtaret in diffinitione
curui tũc predicareť de eo: ⁊ hoc eſſe nõ põt: ꝓpter qδ diffi
nitio curuationis nõ eſt niſi motio in cõuexuȝ ⁊ cõcauum in
omni parte ſuperficiei ſiue ſm̃ longitudinẽ: omne enim qδ
curuať aut curuať a ſurſum in deuexitatem: aut a deorſum
in cõcauitatem. Quocũqȝ aũt hoꝝ modoꝝ vno ſumať tran
ſitus ⁊ motio eius ſiue in ꝯcauũ ſiue in deuexũ non eſt idem
ꝙ moueri in rectitudinem: curuitas enim ⁊ rectitudo ſunt
aliud ⁊ aliud ſicut in geometria conſtat. Iſta enim ſunt cur
ua ⁊ directiua: ⁊ curua ⁊ non directiua: ⁊ nõ curua ⁊ directi
ua. ¶ Eſt aũt hic aduertẽdũ ꝙ ſi fiat ꝯtinuus mot⁹ a cõue
xo in ꝯcauũ ſm̃ ꝙ hic diffinita ſunt nõ põt eẽ niſi ſit trãſit⁹ p
mediũ: hoc aũt eſt directũ ergo in eadẽ trãſmutatiõe ẽ cur
uuȝ ⁊ rectũ id qδ vocať lentũ ⁊ directũ. ¶ Sȝ ad hoc dicen
dũ ꝙ mot⁹ nõ totus curuatio ſed ſm̃ partẽ eſt directio: ſȝ in
eodẽ tẽpore vel nũc nõ põt eſſe rectũ ⁊ curuũ ſimul ⁊ hoc itẽ
dimus quãdo diximus ꝙ curuitas ⁊ rectitudo non ſunt ſil'.
¶ Videť aũt iſta doctrina diminuta eo ꝙ non aſſignata eſt Digreſſio.
cã ex q̃litatib⁹ paſſiuis ⁊ actiuis q̃re corpus ſit lentuȝ ⁊ dire
ctũ. ¶ Adhuc aũt non oĩs diuerſitas iſtoꝝ corpoꝝ eſt his aſ
ſignata: qa quedã per ſe redeũt ad rectitudinẽ ⁊ non ſiũt lẽ
tã niſi aliquo incuruãte ſicut boni gladij: quedã aũt redeũt
ad curuitatẽ ⁊ nõ ſiũt recti niſi aliquo dirigẽte ſicut bone ba
liſte arcus ⁊ quedã mouẽt in vtrũqȝ: ⁊ ideo Nicola⁹ peripa
theticus ſupplet hoc capl'm dicẽs ꝙ quecũqȝ ſtant curua et
redeũt ad curuitatẽ humiditatẽ viſcoſam denſataȝ habent
ad partẽ illã ad quã incuruanť ⁊ in altero latere vbi ꝯuexuȝ
eſt hñt viſcoſitatẽ rariorẽ ⁊ humiditati aeris ſicce immixtaȝ:
que aũt directa ſunt ⁊ redeũt curuata ad rectitudinẽ illa ha
bẽt viſcoſaȝ ⁊ ſubtilẽ humiditatẽ multũ de aereitate hñtem
hũiditatẽ vbiqȝ: vȝ per totã longitudinẽ: groſſa enim viſco

ſitas tenax eſt ⁊ tractiua: ⁊ qa tenax eſt ⁊ extẽſibilis: ideo cũ
ad oppoſitũ latus curuat̃ nõ frangit̃: ⁊ qa groſſa eſt ⁊ tracti/
ua: ⁊ ideo cũ remittit̃ violẽtia redit vt prius. In altero autẽ
latere qḋ eſt in cõuexo quãdo id violẽter eſt curuũ ⁊ ꝯcauuȝ
cõprimit̃ ſubtilior ⁊ humiditas ⁊ aeris ſuba in hũido ſpũa/
li multa cõprimit̃ in illo: ⁊ ideo quãdo ceſſat violentia icur/
uantis redit ad priorẽ diſpõnem duab' de cauſis. ſ. per viſco
ſuȝ qḋ eſt in altera parte retrahens per actum ſicci qḋ eſt in
ipſo: ⁊ pp ſubtile hũidũ aereũ cuius influxus eſt extra ſeipȝ
impellunt̃ partes cõpreſſe extra ſe: vt redeãt ad priorẽ ſituȝ:
⁊ ille redeũtes in curua parte extrudũt alias que ſunt in cõ/
uexa parte: vt ẽt ille redeãt: qḋ aũt hũiditatẽ ſiccatã vel con
gelatã hȝ in parte vna neceſſario curuat̃ ad illã: ⁊ qdẽ habet
ſubtilẽ per totũ illud digerit̃ ⁊ quando curuat̃ ſi parꝫ ſecet̃ ⁊
in cõcaua parte multũ frãgit̃ cũ ſono magno eo ꝙ tũc aereũ
interceptũ in ipſo ⁊ cõpreſſum erũpit cũ ſono: ⁊ diuidit par/
tes: ⁊ hec eſt cã qua ꝓpectoria blidaꝝ ⁊ maganoꝝ vulnera/
ta per telũ vel leuẽ ictũ plus non valẽt: qa curuari nõ pñt in
iactũ lapidis: hec eſt cã q̃re gladij manẽtes curui nihil va/
lent: qa ferrũ nõ eſt expurgatũ a lẽta viſcoſitate que retinet
ipm: ⁊ hec nõ eſt apta ad acute ſecandũ: hinc ẽt eſt ꝙ arc' et
baliſte ſiũt de cornib' ⁊ lignis nobilib' que pp ſubtile humi
dũ reuertant̃ in ſitũ ſue fabricatiõis: ⁊ ideo fortiter feriãt: ⁊
iã quidam ita depurauit ferrũ ꝙ fecit inde arcuȝ ad ſagittã
dũ ⁊ ſemper quotiẽs cũ curuabat̃ redijt fortiter iaciens.

¶ Cap. 6m. De cõminuibilibus ⁊ frãgibilibus in quo eſt di
greſſio ad declarãdũ qualiter glaties eſt cõminuibilis.

Tex. cõ. 44. Corpoꝝ item quaſi oppoſite ſe hñtiuȝ ad lenta
⁊ directiua: quedã ſunt frangibilia atqȝ cõmi/
nuibilia ita ⁊ fractionis ⁊ cõminuitiõis ſimul
ſunt ſuſceptiua: ⁊ quedã ſuſcipiũt vnũ coꝝ: ita
ꝙ eſt frangibile nõ cõminuibile ⁊ aliqd eſt cõ/
minuibile: ⁊ nõ ꝓprie frãgibile: lignũ eni vtiqȝ
qḋ lentũ eſt nullo modo eſt cõminuibile: ⁊ tamen poteſt eſſe
frãgibile: glaties v̇o ⁊ lapides cõminuibilia ſunt ⁊ frãgibi/
lia: later aũt cõminuibile ⁊ nõ frãgibile: fractio aũt differt a
cõminutiõe: qa fractio ẽ ſepatio ſeu diuiſio in magnas par/
tes: cõminutio eſt ſeparatio in q̃libet partes plurimas plu
res duab': ⁊ ꝑcipue ſm vſitatũ modũ: cõminutio v̇o ẽ ſepa
ratio ꝯtinui corporis in particulas minimas: nullo aũt mõ
frãgit̃ vel cõminuit̃ niſi ſiccũ coagulatũ: quecũqȝ g̃ ſic ſũt coa
gulata: vt multos habeãt poros alternatiȝ ſiue ſubalternati
poſitos q̃ſi in eadẽ linea ⁊ plurime tales linee vadãt ꝑ corpo
ris oẽs dimẽſiões ſe vbiqȝ iterſecãtes illa cõminuibilia ſũt:
quecũqȝ aũt hñt multos poros nõ hoc mõ alternatos illa ſt̃
frãgibilia: ⁊ tãtã eni hñt dñiaȝ frãgibilia ⁊ cõminuibilia: que
cũqȝ aũt corpora hñt vtroqȝ mõ poros diſpoſitos illa ſũt frã
gibilia ⁊ cõminuibilia: ⁊ hoc nõ põt eẽ: ꝙ pori vtroqȝ modo
diſpoſiti ſint eq̃les: ſȝ opȝ ꝙ maiores ſint multi nõ alternati:
⁊ ſub illis ⁊ iuxta illos ſint multi ꝑ lineas ſe vbiqȝ iterſecan/
tes alternatiȝ: cũ eni in quolibet poro ſit fractio tũc linea cu
iuſlibet dimẽſiõis corporis ſe vbiqȝ frãgit ⁊ frãgit̃: ⁊ ita acci
dit ꝙ ꝯtinuũ q̃ſi ꝑ idiuiſibilia diuidit̃: ꝯtigit aũt hoc ex mul

Dubium. ta ſiccitate ⁊ poroſitate corporis omiomeri. ¶ Fortaſſis aũt
mouere põt aliquẽ id qḋ diximꝰ ꝙ glaties ẽ de nũero corpo
rũ cõminuibiliũ: cũ eni aq̃ nõ hẽat poros: vt ex ꝓcedẽti oſtẽ
dit̃ ſcia glaties que cõſtricta aq̃ eſt min' hẽbit poros g̃ ipſa
glaties nõ hȝ multos poros alternatos: g̃ ipſa nõ ẽ cõminui

Solutio. bilis. ¶ Sȝ ad hoc dicẽduȝ ꝙ glaties hȝ aliqd ſiẽ poris al/
ternatiȝ ſe diuidẽtib': ex his eni que in 2° hui' ſcie lib. dicta
ſũt: ꝯſtat ꝙ ſola aq̃ ſimplex nõ coagulat̃ i glatiẽ ſȝ poti' aq̃ q̃
vaporabilr hȝ in ſe alia corpora ⁊ eẽtiã hȝ diuerſam: qa oẽ
corp' euaporabile hȝ in eẽntia ſua ⁊ ſubtile qḋ euaporabile ẽ
⁊ groſſuȝ a quo illḋ ſubtile educit̃: ⁊ iſta duo ſunt iterſecãtia
ſe i oib' dimẽſiõib' ad modũ poroꝝ altẽnatiȝ poſitoꝝ: pp qḋ
vbi ꝯtigit itercipi groſſuȝ a ſubtili ⁊ ſbtile a groſſo: ⁊ iḋ cũ ac
cedit violẽtia frãgẽtis diuidit̃ in ꝑtes plurimas plures dua
bus: ⁊ hac rõne ponit̃ glaties i nũero corpoꝝ cõminuibiliũ.

¶ Cap. 7m. De ordie tractãdi ⁊ de pulſui cedentibus.

Tex. cõ. 45. His aũt expeditis determinabimus nũc paſſio
nes omiomeri ꝯtinui retinẽtis quãtitatẽ vnã
⁊ eẽntiã ſed mutari in figura: hoc aũt põt ꝯtin/
gere dupl'r. ſ. aut ita ꝙ exteriora corporis cedũt
in iteriora: aut exteriora cedũt ſȝ dimẽſionem
rectã extra ſeipſa: his eni duob' modis tñ põt mutari ſitus
partiũ in toto ſeruata adhuc corporis integritate: vnus eni
ſolus modus tertius ab his eſt. ſ. ꝙ ſuperiora cedũt in infe
riora ⁊ dextra etiã in ſiniſtra ⁊ hic modus cõtinuo omiome
ro nõ accidit niſi cũ ipſius fractura ⁊ corruptiõe: nos aũt de
talib' nõ intẽdimus hic: dicemus eni primo de his paſſioni
bus cõtinui omiomeri que ſunt ſm ꝙ exteriora in ꝑte vl' in
toto cedũt ad interius: hec eni ſunt pulſui cedẽtia ⁊ forma/
bilia ⁊ apphẽſibilia: in hoc tñ ꝑmo dicemus de his que pul/
ſui cedũt: qa illa ſunt ſine quib' nec formatio ſit nec apphen
ſio: oia enim ſiũt per ipulſuȝ qdeȝ ſed nõ oia pulſui cedentia
formant̃ nec apphendunt̃: qa g̃ pulſui cedẽtia priora ſũt nã
inter hec pp hoc prior ꝯſideratio erit de ipſis. Dico g̃ ꝙ pul
ſui cedẽtia ſunt quedã omiomera mixtoꝝ ſicut es qḋ cedit
forti pulſui ⁊ cetera que cedũt leui ipulſui: quedã aũt non ce
dũt leui ipulſui vt iter dura later ⁊ iter humida aq̃. Eſt autẽ
pulſui ceſſio empipedi ſm partẽ in ꝓfundũ trãſactio: empi/
pedũ eni eſt ſupficies exterior quãti: ⁊ hec nõ tota in his trã
ſit in ꝓfundũ qñ ipellit̃ vel tãgit̃: ſȝ pars illa quã ipellit ipel/
lens vel percutiẽs: põt eni dupl'r hoc fieri. ſ. impulſu ſimplici
vel plaga: ⁊ plagã qdeȝ hic vocamus fortẽ ictũ: ſicut mallei
vel lapidis vel alicui' talis: cedit autẽ ipellibile qḋ eſt cedẽs
ipulſui ſm tãtũ ſuperficiei ſm quãtũ tãgit̃ ab impellẽte: ⁊ nõ
ſm totã ſuperficiẽ: talia aũt ſm nãȝ aliqñ mollificabilia ſũt:
ſicut cera que cedit leui tactui: qñ eſt mollis: ⁊ forti qñ ẽ du/
ra: cera eni manẽte toto empipedo alio imoto tranſponit̃ in
ꝓfundũ ſui in parte ipulſa: dura ẽt ſm actũ lȝ ſm potentiam
ſint liq̃bilia vel mollificabilia ſunt ipulſiua per forteȝ ictũ ſicͭ
es ⁊ ferrũ per percuſſionẽ fortẽ mallei. ¶ Eſt autẽ attẽden/
dũ ꝙ opȝ qñ cedit pars impulſa empipedi nõ ſiat fractio vel
cõminutio in partib': ⁊ iḋ later nõ eſt pulſui cedẽs ⁊ ipellibi/
lis ⁊ cetera dura ſicca: ſȝ opȝ ꝙ ſint ꝑ eẽntiam humida: ſi de/
bẽt pulſui cedere ⁊ mollia actu vel potẽtia vel liquabilia: ſȝ
ſi liq̃bilia nõ niſi qñ dura ſunt cedẽtia pulſui actu vel poten/
tia liquabilia: quãdo eniȝ ſunt liqda tũc circũſtãt ipellẽs ſicͭ
aqua. Differũt aũt cedẽs pulſui a molli in hoc: ꝙ molle ce/
dit leui cuilibet tactui: cedẽs aũt pulſui aliquãdo eſt duruȝ
liquabile ⁊ mollificabile qḋ nõ cedit in ꝓfundũ ſui niſi ꝑ for
tiſſimũ ictuȝ: pulſui aũt nõ cedẽtia per priuationẽ ad pulſui
cedẽtia ſunt dicta: ⁊ illa aut ſunt dura ſicca valde terreſtria:
a qb' eductũ eſt humidũ ſicut later: ſine fractura eni partiũ
⁊ cõminutione nõ obedit later ipellẽti vt in parte empipedi
cedat. In ꝓfundũ aũt etiã ſunt humida fluida quẽadmodũ
aqua: qñ lȝ aqua obediat pulſui: tamẽ nõ facit hoc vt cedat
ſm partẽ ſue ſuperficiei in ꝓfunduȝ: ſed potius circa trãſpo
nit̃ ⁊ circũſtat tangẽs ſiue impellẽs ſicut diximus ſuperius.

¶ Cap. 8m. De formabilibus ⁊ informabilibus.

Horum aũt que ipulſui cedũt quedã cõceſſerũt Tex. cõ. 45.
ſm partẽ empipedi in ꝓfundũ manẽti: ſicut ſtã
tia: quedaȝ nõ manẽt ſȝ reuertit̃ ſuperficies ad
priorẽ diſpõnẽ. Adhuc aũt eoꝝ que cedũt ⁊ ma
nẽt: quedã ſunt facile obediẽtia manui in oẽm
figurã que iprimit̃ ſuſcipiẽdã ⁊ retinẽdaȝ: que/
dam aũt nõ: ⁊ ideo quedã ſunt formabilia: quedã autẽ non
formabilia: formabilia aũt ſiue figurabilia ſunt quecũqȝ ſũt
impulſui cedẽtia ⁊ manẽtia ⁊ facile manui obediẽtia ad ſu/
ſceptionẽ ⁊ receptionẽ imꝑſſaꝝ figuraꝝ que figura aliqñ eſt
veſtigiũ tãgẽtis: ⁊ aliquãdo alia quã voluerit iprimẽs ⁊ tan
gens ſicut cera ⁊ paſta ſpiſſa ⁊ huiuſmodi: iformabilia autẽ
dupl'r dicunt̃. ſ. a priuatiõe ceſſiõis pulſus: aut priuatiõe ſuc
ceſſiõis ⁊ receptiõis forme ſiue figure: ⁊ ꝑmo qdẽ mõ dicunt̃
informabilia lapis ⁊ later: ⁊ a priuatiõe ſucceſſionis forme
per facilẽ obediẽtiã ad manũ tãgentis ẽt eſt informabile li/
gnũ: a priuatiõe aũt permanẽtie ipulſus dicunt̃ informabi/
lia lana ⁊ ſpõgia: hec etiã facile obediũt manui: ſed tamen
non manent impulſa: talia autẽ dicunt̃ inapprehenſibilia.

¶ Cap. 9m. De apprehẽſibilib' ⁊ non apprehenſibilibus.

Sunt enim apprehẽſibilia quecunqȝ qdem faci Tex. cõ. 46.
le impelluntur in ſeipſa ⁊ ſm totam ſuperficiẽ
empipedi conueniunt ⁊ cedũt in ꝓfundum ſui
compreſſa: empipedi dico alternatim per totã
dimẽſionem diuiſi per vacua multa ſicut ſpon/
gia: ⁊ non trãſpoſiti alij qḋ eſt tangens qḋ inq̃
tãgens alterius ſiue alius eſt partis q̃ȝ empipedũ: tactũ eni

⁊ tangens

e tangens diuerſaꝝ ſunt partium ⁊ eſſentiarum: hoc eni modo alij circa trãſponit de aqua ⁊ non cedit in ꝓfundum empipedi: ſed totam ſuperficiem: talia eniʒ ſunt vt dixim⁹ ſpõgia ⁊ lana ⁊ alia que poris multis diuiſa ſunt alternatim et mollis ſunt ſubſtantie. Si eniʒ non haberent poros alternatim diuiſos nõ cederent a longitudine in latitudineʒ: ⁊ a latitudine in fundũ: ſed cederent tñ ſm diſpõneʒ poroꝛuʒ ad vnam dimẽſionẽ ad quã pori diſpoſiti eẽnt. Differũt auteʒ hec a pulſui cedentib⁹ ⁊ formabilib⁹: qa illa cedũt ſm partẽ empipedi: hec autẽ ſm totũ: impulſus enim motus eſt violentus a mouente quando non deficit mouens mobili: ſicut 7°ph.t.c.10. in .7. phicoꝝ dictum eſt. talis autem motus fit in tactu: plaga vᵒ ſm ꝙ hic accipimus eam in his que cedũt fit in forti ⁊ magno motu: qui tamen magnus motus nõ eſt neceſſari⁹ in apprehenſibilib⁹ vel formabilibus: ſed in quibuſdaʒ que cedũt pulſui tñ. Sunt enim apprehenſibilia quecũqʒ habẽt poros multos vacuos cõnaturales ipſis: ⁊ poſſunt in ea vacua conuenire que ſunt in ipſis. Dico auteʒ vacua corpora ſenſibilia ⁊ craſſa ⁊ nõ impleta: lʒ enim aere pleni ſunt: tamẽ cõpreſſis poris in ſe potẽtib⁹ cõuenire exit aer: ⁊ tũc cedit tota exterior ſuperficies verſus centrũ corporis poroſi. Interdum etiam pori nõ ſunt vacui a ſenſibili corpore: ſed ſũt forte pleni aqua ſicut ſpongia madefacta: illius eniʒ pori pleni ſunt: ſʒ quãdocũqʒ pori ſunt pleni corpore humido vel molliori qꝫ ſit corpus apprehenſibile non impedit illa plenitudo apprehenſionem corporis illius quin adhuc natũ ſit conuenire in poros illos: qa oppreſſa ſpongia vel alio comprehenſibili tale corpus exprimiť: ⁊ tũc intra ſui vacua recipiť: ſicut pʒ quando clarũ ouoꝝ per ſpongiam ſubtiliať: ſepe eniʒ imbibẽdo ⁊ apprehendendo ſpõgiam clarũ actualem amittit viſcoſitatẽ lʒ retineat adhuc viſcoſitatem potentialẽ. Quecũqʒ aũt poroſa ſunt ⁊ mollis ⁊ rare ſube apꝑhenſibilia ſunt quẽadmodum ſpongia ⁊ cera mollis ⁊ caro: generatio eniʒ hoꝝ eſt ex ſuba rara ⁊ molli ⁊ ſm mãm ſunt ex terreo commixto cũ humido: qᵭ humidũ calor diſſoluit ⁊ euaporare facit: ⁊ in diſſolutione ipſius ⁊ eductiõe poros plurimos reliquit: nec totũ eduxit: ſed ſm actum mollificãdi ipm in partibus terreſtrib⁹ relinquit: totũ tamen lʒ non eduxerit diſſoluit: ⁊ ideo totũ eſt poroſum ⁊ tamẽ non duꝝ: qa ſi diſſoluendo eduxiſſet totũ diſſolutũ factũ fuiſſet duriſſimũ: ſicut qdã lapides duriſſimi valde ⁊ nimiũ poroſi ⁊ nigri: ⁊ ideo illi lapides nõ poſſunt cedere in ſua vacua: ⁊ ſunt inapprehenſibiles: ꝙ autem talis ſit generatio iſtoꝝ corpoꝝ patet in paſta: que ſic poroſa efficiť calore feruenti ⁊ panis exide fact⁹ i apprehenſibilis efficitur. Inapprehenſibilia vᵒ ſunt que nõ ſunt nata cõuenire in ſui ipſoꝝ vacua: ⁊ hoc fit trib⁹ de cauſis. ſ. qa non habent ſic humida fluida: aut qa habẽt poros plenos duriori corpore qᵭ reſiſtit compreſſioni: vel qa terreſtre qᵭ eſt inter poros induratũ eſt ſicut in lapidib⁹ poroſis de qbus fecimus mẽtioneʒ: ferrũ enim inapprehenſibile eſt qa humido plenos hʒ poros indurato per ferrũ. lapis autẽ inapprehenſibilis: qa per ſe durus: later aũt ſiue aq̃ inapprehenſibilis eſt: ideo ꝙ poros non habet.

Cap. 10ᵐ. De tractiuis ⁊ non tractiuis.

Tex.cõ.47. Habitis autẽ his dicemus paſſiões quecũqʒ cõueniunt mixto corpori continuo cuʒ figure variatione non ex hoc ꝙ cedat in ꝓfunduʒ empipedi: ſed ex hoc ꝙ cedit extra ſeipſum in lõgitudinem vel latitudinẽ. Hec autẽ ſunt tractiua ⁊ ductilia: ⁊ ꝑmo dicemus de tractiuis: eo ꝙ illa ⁊ minus a ſe recedunt qꝫ ductilia. Dico ergo ꝙ tractiua ſunt quoꝝ empipede per tractiuũ poſſibile eſt i obliquuʒ tranſponi manente continuo: trahi enim eſt empipede continuũ manens tranſponi ad mouens: tractus eni ſm ꝙ hic dicitur non eſt vt totũ corpus ducať tractu de loco ad locuʒ: ſed potius vt vno fine imobile trahať in altero: ⁊ ſic extẽdať vel vt extendať in vtroqʒ fine per tractus oppoſitos vñ tractiua ſunt extẽſibilia per tractũ. Cũ aũt trahiť neceſſe eſt: ꝙ aut trahať in latũ vel in longũ ⁊ ad quãcũqʒ harum dimenſionum trahať ſemper obliquatur ⁊ altera incorrugatur: qꝛ diſtenſionẽ quã per tractum accipit in diuiſione vna in qua traſponitur extra ſe verſus trahentem ſubtrahit in alia: et ideo cum ibi conſtringatur neceſſe eſt ipſum obliquari: rectum enim curuať quando fines eius ſibi inuicẽ appropinquant: qa tũc neceſſe eſt ꝙ exeant ab extremis: ⁊ tractiua auteʒ ſunt pili corrigia ⁊ corrigia generaliter ⁊ vermis ⁊ paſta ⁊ glutẽ ⁊ alia quorũcũqʒ generatio eſt ex humiditate viſcoſa cũ indurata nõ ſint: in talib⁹ enim oibus duo mot⁹ ſũt. ſ. tractus ⁊ reditus: tractus qdem extendit ꝑpter humidum qᵭ diuaricari põt ⁊ reuerſio eſt ꝑpter ſiccum terminans humidum. Intractiua autẽ ſunt que priuantur tali humido et tali ſicco ſic contẽperatis: ⁊ hec aliquãdo ſunt humida fluida vt later ſiue aqua: aliquãdo autem terreſtria dura ⁊ ſicca vt lapis: contingit autẽ aliquando tractiua eſſe eadem ⁊ apprehenſibilia vt lana que tractiua eſt ⁊ apꝑhenſibilis: aliquando autẽ nõ eadem ⁊ hoc dupliciter: aliqua eni ſunt apprehenſibilia nõ tractiua vt ſpongia que ſi trahať lacerať et nõ manet continua: ⁊ cauſa eſt quoniam nõ eſt humidũ ei⁹ ſatis viſcoſum neqʒ bene cõtinens ſiccũ: aliqua aũt ſunt tractiua non apprehenſibilia vt flegma qᵭ ſi cõprimať non cedit in ſui poros: qa non hʒ cũ ſit aqueũ: ⁊ tamen eſt tractiuũ eo ꝙ eſt valde viſcoſum tñ: ergo dictum ſit de iſtis ⁊c̃.

Cap. 11ᵐ. De ductilibus ⁊ non ductilibus.

Ductilia autẽ ſiue productilia ſunt velut es ⁊ ſimilia: non ductilia vᵒ ſicut lapis ⁊ lignũ ⁊ diffiniunť ductilia ꝙ ſunt talia: quecũqʒ eadẽ plaga queunt ſm partẽ empipedi ſui tranſponi ⁊ in ꝓfunduʒ ⁊ in latũ talia ſunt quecũqʒ malleis ſunt fabricabilia vt metallica ſm oẽm ſui ſpẽʒ. Tex.cõ.47. Si enim vna ⁊ eadem plaga ſiue ſint rotũda ſiue anguloſa feriaň empipede cadet in ꝓfundũ: eo ꝙ ſunt pulſui cedentia talia omnia. Cuʒ autẽ exterius cadat in ꝓfundũ ⁊ nõ habeat inter ſe vacuũ intra qᵭ recipiat ipm neceſſe eſt ꝙ pars interior extendat laterale extra ſitum ſuũ ⁊ ſic cedit in latuʒ. Si aũt aliquis obijciat ꝙ cedit etiam in longũ ꝑpter eãdeʒ cãm: dico ꝙ non ſemper vnica ⁊ eadem plaga cedit in lõguʒ quinimo frequentius cõtrahiť lõgitudo ſua: ⁊ ideo accidit ꝙ in lõgitudinem cedat ꝑpter qᵭ ceſſio in lõgitudinem non poniť in eius diffinitione: ⁊ ideo etiam fabri quando ꝓlongare volũt aliã plagaʒ dant ſuper latitudinẽ ⁊ ſtringũt ipaʒ: ⁊ tunc multis generib⁹ plagaꝝ cogunt prolõgari. Nõ ductilia autem ſunt quecũqʒ eadem plaga nõ poſſunt ſimul in profundũ ⁊ in latũ empipedi tranſponi. Oia autem ductilia ſũt etiam pulſui cedentia: ſed nõ omnia pulſui obedientia ſunt etiam ductilia ſicut lignũ eſt pulſui cedens: nõ autem ductile: non enim cõuertiť ꝯñtia inter ea: ſed hñt ſe ſicut inferi⁹ ⁊ ſuperius: ſilr autẽ ⁊ apꝑhenſibiliũ quedã ſunt ductilia: quedã nõ: cera enim ⁊ lutum tenax ductilia ſunt ⁊ apprehenſibilia: lana vᵒ ⁊ aqua apprehenſibilia: ⁊ non ductilia ⁊c̃.

Cap. 12ᵐ. De ſciſſibilibus ⁊ non ſciſſibilibus.

Dicemus autem poſt hoc: de ꝓprietatib⁹ omiomeroꝝ quecunqʒ conueniunt eis manentibus quidẽ in eſſe ⁊ ſpeciebus ſuis: nõ ſeruantib⁹ autem eãdem quantitateʒ nec figuram: ſunt autẽ hec ſciſſio portionatio ⁊ diuiſio in qb⁹ pars ſeparatur a toto: ⁊ ideo totum efficitur minus in quantitate ⁊ alterius figure: primum autẽ inter hec explicabimus ſciſſibilia: dicamus igitur ſciſſibilia eẽ quecunqʒ in aptitudine nec plus valent diuidi qꝫ diuidat actu ſuo diuidens ipſa: ſicut ligna abigena precipue: quedã non ſciſſibilia que etiam diuiſionem diuidentis nõ aſſequũtur vt later: diciť enim res ſcindi quãdo ſatis plus diuidiť extra ſe qꝫ ex impetu ⁊ intẽtione diuidentis: ⁊ in talib⁹ diuiſio que eſt paſſio diuiſi precedit diuiſioni que eſt actus diuidẽtis: cui⁹ exẽplum eſt ꝙ ſit longitudo ligni abigeni decem pedum: ⁊ ego intẽdo ſcindere decimam lõgitudinis ⁊ impetũ facio ꝓportionalem decime: per talem impetum ſcinditur frequenter totũ lignum: ⁊ talia proculdubio ſunt recta ⁊ rara quecunqʒ aere plena ſunt: illa enim directas habent rimas in longuʒ: que cum aperiuntur raritas ligni ⁊ aeris iuuãt vltra vt totum lignum ſcindatur in duo. Tex.cõ.47.

Cap. 13ᵐ. De portionatiuis ⁊ importionatiuis.

In portionatiuis autem nõ eſt ita: cuʒ enim ſint inſciſſibilia quecunqʒ nequeunt tolerare diuiſioni diuidentis: ſciſſibilia autem quecũqʒ portionatiuum quaſi medium eſt inter ea. ſ. qᵭ diuidiť ſm intentionem diuidẽtis ⁊ nõ plus: ſicut ſi per decimaʒ lõgitudinis diuidere intẽdat nõ Tex.cõ.47.

diuiditur vlterius ſi ꝓportionaliter impetuz faciat diuidēs ſicut quedam ligna viſcoſa habētia humiditatē: mollium ꝙ nihil eſt ſciſſibile: qa humidum eius nō permittit diuidi: cū ſciſſio effectus ſit ſiccitatis. Dico autē molle: id qđ ſimpliciter eſt molle ⁊ non per cōparationem ad aliud: qa per comparationem ad aliud ⁊ ferrū qđ in ſe durum eſt molle dicit̄ aliquādo qa per comparationem adamātis eſt molle: non tamē ꝓpter hec vniuerſa dura dicimus eſſe ſciſſibilia: ſꝫ illa tm̄ quecunqꝫ humida non ſunt actu: nec pulſui obedientia non ſunt cōminutiua neqꝫ fractiua cōminutiua nec fractiua: talia auteꝫ ſunt quecunqꝫ habent poros longos ab imo tranſeuntes in cōcauum ſm̄ quos poros cōmenſurant̄ abinuicem partes eorum ⁊ minime vel parum habēt poros ſm̄ latitudinem: ⁊ hoc exēplum eſt in ligno abigeno qa illius pori ſubtus incipiunt: ⁊ quilibet eoꝝ vadit per totā longitudinem ⁊ ꝙ ſic adnaſcantur partes patet: qa ſi quis ꝯſideret tunicas eius ligneas: quarum quelibet ſuper aliā eſt veſtita: ita ꝙ exterior ſemper eſt ſuper inferiorem ſm̄ ꝙ accepit lignum incrementum inueniet ſemper poros in lōgitudinem tunicarum illarum aſcendere per ligni quātitatē: per quos ſpiritus portās nutrimentū decurrebat: addat̄ ergo huic ꝙ illo ſpiritu ligna illa ſunt plena: qui ſpiritus pre oībus eſt iuuās ad diuiſionē ⁊ paruo impetu facto mouetur totus: ⁊ diuidit lignum ⁊ erit ſpiritus cū ſono: ꝓpter qđ lignum illud ſonum hꝫ maiorem alijs lignis quādo diuiditur. Idē autē ſpiritus eſt ſibi cauſa rectitudinis quā habet per naturam: qa fluit ſm̄ rectum ante ſe portans nutrimentum: ⁊ ideo lignum eſt altum valde: ⁊ quādo ponit̄ in trabibꝰ nō facile incuruat̄. Hec igit̄ dicta ſint de ſciſſibilibꝰ ⁊ partionatiuis.

¶ Cap.14m. De diuiſibilibꝰ ⁊ non diuiſibilibus.

Tex.cō.47. Diuiſibilia aūt ſunt quoꝝ partes ſimul ꝯſtāt vt dura ⁊ mollia illa dūtaxat q̄cūqꝫ nō valēt nec ex neceſſitate p̄cedere diuiſionē: ſic ſciſſibilia neqꝫ cōminui diuiſum ſic cōminuibilia. Quecūqꝫ aūt liqda ſūt: aut talia que p̄cedūt diuiſionem vel cōminuunt̄ illa nō ſūt diuiſibilia ꝓprie: dnr tm̄ aliqn̄ nōnulla ſciſſibilia diuiſibilia ſicut lignū: ſꝫ tm̄ vt frequēter eſt hec dr̄a ſciſſibiliū ⁊ diuiſibiliuꝫ: qa ſciſſibilia dnr quecūqꝫ vnū cōtinuū cū ſint actu ſm̄ lōgitudinē p diuiſionē pn̄t plura fieri eo ꝙ poros in lōgū ordinatos habeāt. Diuiſibilia v̇o ſūt quecūqꝫ cū ſint vnū cōtinuū latitudie pn̄t plura fieri pp poros ordiatos ſm̄ latitudinē ex ꝓfundo. Sꝫ fortaſſe dubitabit aliqs: qa cū pori oēs tranſeant in ꝓfundū ſube corpoꝝ: ⁊ nō poſſunt ꝓfundari in rē niſi aut veniant ab imo in altū ⁊ ecōuerſo: vel ab extra intriſecus vel ecōuerſo: videtur ꝙ nulla ſit diſpoſitio poroꝝ in altū: ⁊ vlterius ꝙ nō ſit niſi duplex diuiſio. ſ. ſciſſiōis ⁊ portionationis. Adhuc aūt diuiſibilitas nō videt̄ differre a ſciſſione ⁊ portionatione niſi tm̄ vt genus differt ſpē: genus aūt nunq̄ꝫ eſt extra ſpēs: ergo nō eſt modus ſpālis diuiſiōis corporum niſi duplex modus. Hoc aūt lꝫ quidā cōceſſerūt tm̄ abſqꝫ dubio falſum eſt: lꝫ eni duplex modus ſit diſpōnis poroꝝ: tamē eē ipſoꝝ in corpore eſt multiplex: quedā eni oēs vel fere oēs hn̄t poros per lōgitudinem: ⁊ quedā oēs vel fere oēs hn̄t ſm̄ latitudinē vbiqꝫ ab intus ⁊ extra venientes: ⁊ quedā corpora hn̄t vtroqꝫ mō illa ſunt ꝓprie diuiſiua ⁊ p̄ma ſunt ſciſſibilia ⁊ ſcđa portionalia. Eſſe aūt poroꝝ eſt diſtortos habere poros ⁊ obliquos: ⁊ alijs multis modis qđ facit corpora frāgibilia ⁊ cōminuibilia vt ſuperius diximus: vn̄ diuiſibile q̄ſi mediū eſt inter ſciſſibile ⁊ partionabile: qa in eo qđ nō multum p̄uenit diuiſiōi cōuenit cū partionabili: ⁊ lꝫ nō perueniat in lōgum egredit̄: tamē intētione diuidentis per diuiſionē in latū: ⁊ hoc conuenit cū ſciſſibili: ex hoc vlterius pꝫ ꝙ nō differūt iſta ſicut genus ⁊ ſpēs tm̄: ſꝫ potius tres ſpēs ꝓprietatū corporis omiomeri: iſta tm̄ retinuit nomē generis: qa vt diximuſ in aliquo conuenit cum vtraqꝫ prehabitarum diuiſionum.

¶ Cap.15m. De viſcoſis ⁊ non viſcoſis.

T.cō.47.in fine. Tangemus aūt nūc de ꝓprijs que faciūt ad diuiſionis impedimētum: qa lꝫ non apponant̄ diuiſibilitati per eſſentiā: tm̄ oppoſitā ad ipſaꝫ diuiſibilitateꝫ hn̄t cām que ſunt due. ſ. viſcoſitas ⁊ filtrabilitas: viſcoſitatē aūt primo tāgemus: qa ipſa eſt cā quedaꝫ filtrabilis p̄cipue in eo ꝙ filtrabile eſt appꝛehenſibile. Dico ergo: ꝙ viſcoſa ſunt tractiua vel humida que ſunt mollia ſm̄ actū: ſit aūt viſcoſum tale tractabile cuius partes hūide ⁊ ſicce cōiacent ſibi mutuo: ſicut anſule catenaꝝ: talia eniꝫ oīa per humidū poſſunt vehemēter extendi: qa humidū cōfert ſicco ⁊ obedit vt ducat̄ extra ſeipm̄ in humido: ⁊ cū extēſio dimittit̄ tūc redeunt ad ſeipſa ꝓpter ſiccū: qa ſiccū trahit humiduꝫ ſibi cōnexū: quecūqꝫ aūt humida nō ſunt talia illa ſunt liqda ⁊ fluida ⁊ gn̄atio quidē viſcoſi eſt aut ex calido vehementer mouente ſiccum in humidū: qđ multū ſubtiliat ipſum ſicut in oleo ⁊ pice: aut ex frigido vehementer premente humidum in ſiccū: ſicut in flegmate: ex illorum enim vehementia incipiunt cōiacere ſicut concatenata per anſulas.

¶ Cap.16m. De filtrabilibus ⁊ non filtrabilibus.

Ibidem. Filtrabilia aūt ſunt quecūqꝫ de nūero appꝛehenſibiliū ſic appꝛehendunt̄ vt ſtatiꝫ redeāt ad ſitum priorē: ⁊ nō hn̄t manētē appꝛehēſionē ſic ſpongia ⁊ panis multū leuatus. Infiltrabilia aūt ſūt dupliciter. Si eni nullā habeāt appꝛehenſionē infiltrabilia ſūt ſicut later ⁊ aq̄. Itē ſi hēant appꝛehēſionē ſed manētē ſicut cera mollis ⁊ lutū infiltrabilia ſunt. Cā aūt gn̄ōnis taliū ⁊ quare in priorē diſpōnē reuertunt̄ partes poſtq̄ꝫ appꝛehēſe ſūt dicta eſt in caplo de appꝛehēſibilibꝰ. Dnr aūt filtrabilia a filtro: qa talia corpora ſūt ſicut filtrū molle ⁊ quaſi villoſa ſūt iter poros. Si aūt qs miret̄ ⁊ dicat q̄liter illud caplm̄ hic ſpāliter iducitur cū eiuſdē gn̄ationis ſint filtrabilia cū appꝛehenſibilibꝰ: vel nō differt ab illis niſi ſicut ſpecies a genere. Dicendū eſt ꝙ filtrabilia quādā hn̄t naturā: qua abūdant ab appꝛehenſibilibꝰ in eo ꝙ huius. ſ. qua reuertunt̄ ⁊ hoc ſm̄ eſſe ⁊ ſpēm hic fuit explicata: qa alr̄ doctrina nō erat ſatis cōpleta: qa in naturis non ſufficit in genere dicere niſi ſm̄ ſpēm que dicenda ſunt determinentur.

¶ Cap.17m. De vſtibilibus ⁊ non vſtibilibus.

Tex.cō.48. Nunc aūt dicemus de ꝓprietatibꝰ illis corporū omiomeroꝝ que ſunt cū trāſmutatiōe eē eorū lꝫ ꝯueniāt eis ſm̄ ſitum ⁊ hūidū qđ eſt in ipſis: ⁊ he qdē ꝓprietates ſunt tres. ſ. ſm̄ ꝙ ſunt vſtibilia vel nō vſtibilia: vaporatiua vel nō vaporatiua: iſlāmabilia vel nō inflāmabilia. Dicemus aūt inter has tres p̄mo de vſtibilibꝰ: qa vſtio cā ē euaporatiōis: flāma autē eſt vapor ſiue fumus ſuccēſus: ⁊ iō ſecūdo dici opꝫ de vaporatiuis ⁊ vltimo de iſlāmabilibꝰ. Dico ergo ꝙ corpoꝝ omiomeroꝝ quedaꝫ ſunt vſtibilia ⁊ quedā inuſtibilia: vſtibilia quedā ſūt ſicut lignū lana ⁊c̄. que victa ab igne redigibilia ſūt i cineres: lapis v̇o ⁊ glaties inuſtibilia ſunt: ſūt eni illa inuſtibilia quecūqꝫ hn̄t poros ſuſceptibiles ignis: ⁊ hn̄t humorē in eis qui ſm̄ rectitudinē ē in poris illis ⁊ nō eſt vincibilis ab igne: lꝫ eni quedā cōſumptibilia ſint ab igne: tm̄ nō ſunt vſtibilia: qa hūor eoꝝ nō eſt nutrimentū ignis ſicut lapides ⁊ ferrū. Quedā aūt que tales hn̄t humores pp ſtricturā poroꝝ nō prebent ingreſſum igni: ⁊ iō iteꝝ non ardent. Quedā aūt dnr inuſtiua ideo qa difficillime cōſumunt̄ ab igne eo ꝙ ꝓpter clauſurā poroꝝ ignis itrare non pōt niſi prius diſcōtinuent̄: difficile aūt diſcōtinuantur: qa humor eoꝝ q̄ſi vnū effectꝰ eſt cū ſicco lꝫ ſūt rare ⁊ mollis ⁊ q̄ſi appꝛehēſibilis ſube: ſicut ē lanugo illa que vulgo pēne ſalamādre vocat̄: ⁊ ſilr̄ pānus qui eſt de lanugine netur ⁊ cōterit̄: ille eni lycinū factꝰ flāmā dat: ⁊ tm̄ ab igne nō vritur ꝓ certo pp cām quā diximus: qa humor ꝯtinuās inſeparabilis eſt a ſicco qđ cōtinuat̄ per ipꝫ: ⁊ iō niſi fiat maria violentia nō adurit̄: ſtatim eni vt primo tāgit̄ ab igne pori eiꝰ claudunt̄: ⁊ humidū eiꝰ remanet itriſecus clauſuꝫ ⁊ nō extrahit̄ ab igne. Quecūqꝫ aūt nō hn̄t humorē ſic terra ⁊ terrea multuꝫ vt lapis ⁊ hebenus nigra vel forte hn̄t hūorē inicibilem ab igne: q poriꝰ ignē extiguēdo vicat ſunt inuſtibilia quēad modū glaties ⁊ viridātia oīa: que humoris aquei ſūt plena niſi habeāt humorē vnctuoſuꝫ terreſtris multū ꝓ nutrimento ſicut abies viridis ⁊ pinus. Hec enim viridia ardent.

¶ Cap.17m. De vaporatiuis ⁊ non vaporatiuis.

Tex.cō.48. Vaporatiua ſunt quecūqꝫ corpoꝝ omiomeroꝝ hn̄t humorē talē qui nō ſenſibiliter exhalet ab eis ſine calore igneo vſtiuo: quibuſdā eni ignitis ⁊ vrētibus igne eſt exhalatio que vapor aliquādo vocat̄ que exhalatio eſt ſegregatio partium ſubtiliū: ⁊ ſegregatio ſpirituū qui ſunt

in eo

in eo qđ vritur: ⁊ euolant in aere ꝓpter formã raritatis quã
aſſumunt a calido vſtiuo: ⁊ materia eoꝝ a qua ſegregaẽ eſt
humidum humefactiuũ qđ eſt in eo qđ vritur lꝫ autẽ hec ex
halatio aliquãdo vapoꝛ dicatur: tamẽ exhalatio pꝛopꝛie eſt
humidoꝝ: ⁊ vapoꝛ terreſtrium ſcḋm ꝙ hic volumus loqui de
vapoꝛe: accipimus enim eum pꝛo reſolutione coꝛpoꝛis com-
poſiti in quo magis eſt terre q̃ʒ humoꝛis. Exhalationẽ autẽ
vocamus emiſſionẽ illam que fit a cõmixto coꝛpoꝛe: qđ eſt
ſpiritus aque: ſicut tenue vinũ vel ſerum vel hmõi: alia eſt
autẽ differẽtia inter vapoꝛẽ iſtum de quo hic loquimur ⁊ va
poꝛem de cuius duab⁹ ſpeciebus locuti ſumus in pꝛehabitis
libꝛis huius ſcientie: qm̃ vapoꝛ vapoꝛatiuoꝝ mixtoꝝ coꝛpo-
rum per morã aliquã ſegregatur in aerem: qđ non facit iſte:
qꝛ per morã ſtans in aere ſpiſſatur in nubes ⁊ in materiã vẽ
toꝝ: hoc aũt cõtingit vapoꝛi vſtibilium ideo ꝙ incenſa ſunt:
⁊ calidum in eis eſt magis cõſumens humidũ coꝛpoꝛale q̃ʒ
faciat caloꝛ ſolis: ⁊ ideo cõtinue ſegregatur ⁊ diuaricaẽ do-
nec fit aer. Põt etiã eſſe cauſa huius qꝛ eſt paucus: ⁊ ideo fa
cilius vinciẽ a qualitatib⁹ aeris. Tertia v̇o cã eiuſdem eſt:
qm̃ materia eius nõ cõtinue ſibi adgeneraẽ quẽadmodũ il-
le qui eleuaẽ caloꝛe ſolis ex terra ⁊ aqua: ⁊ ideo non eſt ꝙ te-
neat ⁊ multiplicet ip̃m ꝓpter qđ cõuertiẽ in aerem ꝑ moraʒ
aliquã nõ magnã. Scḋa aũt differẽtia eſt iſtius vapoꝛis ad
illum: qꝛ vapoꝛãtia iſtum vapoꝛẽ per calidũ vſtiuũ aut ſunt
humida groſſa ſicut oleum ⁊ hmõi: aut ſunt ſicca ſicut lignũ:
⁊ ſiquidẽ ſunt humida remanẽt euanita quãdo ſubtile qđ
eſt in ipſis euapoꝛauerit: tũc enim nec ſapoꝛẽ debitũ habent:
nec caloꝛẽ nec etiã motũ ſubẽ in tenuitate ⁊ ſpiſſitudine quã
debẽt habere. Si aũt ſunt ſicca tũc fiunt terrea magis: ſicut
ꝙ fiunt foꝛte carbones vel cinis: ⁊ ideo etiã carbones pꝛius
extincti ⁊ poſtea accenſi ſicciorem vapoꝛẽ habent q̃ʒ ligna ar
dentia: qꝛ humidũ ex lignis euapoꝛatis temperat ignis ſic-
citatem. Adhuc ſi carbones extinguanẽ aqua ⁊ poſtea accen
dantur minus habent ſiccũ ignem q̃ʒ illi in quibus operimẽ
to terre ſuffocatur ignis: ⁊ qꝛ in illis clauditur ignis intus qui
cõſumit totũ humidũ qđ eſt in ipſis: pꝛopter qđ ignis taliuʒ
ledit caput: qꝛ nimis ſiccus eſt: ⁊ ideo perfundiẽ ignis vino:
qꝛ ex vapoꝛatione vini temperatur ſiccitas ignis: pꝛoijcitur
etiã aliquãdo ſal ſuper talem ignem eo ꝙ ſal aliquid humo
ris hꝫ in terreo combuſto: ꝓpter qđ etiam crepitat in igneʒ
pꝛoiectus: terra autẽ ⁊ aqua a quibus reſoluiẽ vapoꝛ de quo
in antehabitis locuti ſumus nõ relinquiẽ ſicut euanita ter-
rea incinerata vel incarbonata eo ꝙ non totũ humidũ ꝑ ſo-
leʒ exugitur de ipſis. Differt quoqꝫ tertio iſta ſegregatio ab
illa: quãdo cõuertiẽ in pluuiam vt humefaciat neqꝫ fit ſpiri
tus ſiue ventus ſicut fit ex vapoꝛatione terre ⁊ aque: eſt eniʒ
ſpiritus qui vẽtus vocaẽ cõtinuus fluxus aeris in longitudi
nem: cũ enim duplex ſit eſſe venti vt diximus in pꝛecedenti-
bus. ſ. in cauſa ⁊ in effectu: cã ventis eſt vapoꝛ terreus aereʒ
vbiqꝫ trãſcẽdens: ⁊ eũ foꝛtiter impellens: ventus aũt in effe
ctu eſt aer impulſus: vel aeris impulſio: hec autẽ ip̄ulſio cõ-
tinua nõ eſt ſita nature inferius directe: ſed ad latus in lõgi
tudinẽ circa terrã ſicut diximus in pꝛecedẽtibus: vapoꝛ eniʒ
iſte lꝫ ſic pꝛopꝛie ſit ſicci ⁊ terrei coꝛpoꝛis: nõ tñ efficit talẽ flu-
xum ſed directe aſcẽdit ⁊ diſſipaẽ. Eſt etiã quarta differen-
tia: qꝛ vapoꝛ q̄ eſt ſegregatio a coꝛpoꝛe cõmuni ſiue cõmixto
per calidũ vſtiuuʒ fit coartatione aridi ⁊ humidi qui ambo
ſubijciunẽ calido vſtiuo tanq̃ʒ vnũ: ⁊ nõ tanq̃ʒ duo: ⁊ ideo hu
midũ lꝫ ſit facilius reſolubile q̃ʒ ſiccũ: nõ tamẽ citius reſolui-
tur a coꝛpoꝛe mixto: ſicut facit in reſolutione vapoꝛis de quo
in pꝛehabitis tractauimus: ſed potius coartatur vnum cuʒ
alio: ⁊ in humidi euapoꝛatione effumat etiã in ſiccũ combu
ſtum ſicut diximus: pꝛopter naturã enim mixti ſiccuʒ detinet
humidũ ne vapoꝛet ſine ipſo: ⁊ humidũ confert ſicco ſubti-
litatẽ quãdam vbi euolare poſſit cũ ipſo ⁊ ideo euapoꝛatio
talis non humefacit ea que tangit: ⁊ in quibus reflectitur in
ſeipſam ſicut facit exhalatio elemẽtoꝝ: ſed potius coloꝛat ea
fuligine: ⁊ nigredo quidẽ fuliginis eſt ex ſicco terreo aduſto:
adherẽtia eius eſt ex humido qđ eleuatur in ipſo: ꝓpter viʒ
autẽ ignis inuenitur fuligo incontinua: qꝛ humidũ eſt par-
uum nõ ſufficiens continuare: ⁊ ideo etiaʒ dura eſt in tactu:
niſi ſit fuligo ex vnctuoſo aliquo in quo eſt mollities: ⁊ ma-
ioꝛ cõtinuitas eo ꝙ humidũ in talibus quaſi iſeparabile eſt
a terreſtri cõbuſto pꝛopter viſcoſitatẽ coꝛpoꝛis vnde reſolui
tur vapoꝛ talis: lꝫ aũt plurima coꝛpoꝛa ſint terrea: ⁊ comple-
xio eoꝝ nõ ſit vna: ⁊ ideo qđ reſoluitur ab eis ſcḋm veritatem
nõ eſt eiuſdem rationis: tamẽ qꝛ pꝛopꝛie nõ habemus nomi
na ſinguloꝝ: ideo omniũ eoꝝ in quibus abundat terra com-
muni noĩe vocamus fumũ: cũ tamẽ fumus pꝛopꝛie ſit ligno-
rum: ⁊ iđ dicimus ꝙ vapoꝛ oſſis ⁊ piloꝝ eſt fumus cũ tamẽ
fumus a fumo ſp̃e differat ſicut coꝛpus a coꝛpoꝛe. Inuenim⁹
eñi in oĩbus hui⁹ vnũ. ſ. ꝙ terrea ſunt: ⁊ ideo ab illo vno fu-
maleʒ euapoꝛationẽ dicimus fumũ vocari: tñ hoc nomẽ nõ
cõuenit eis vniuoce in cõmuni: ſed per analogiã ſcḋm quã cõ-
uenientiã habẽt ad vapoꝛẽ lignoꝝ in q̄bus euapoꝛatio eſt ex
humido aereo coadunato cuʒ terreſtri in cõmixtione ligni.
Ita enim etiã Empedo. oĩa in q̄bus terra abundat reduxit
ad vnũ per analogiã: qñ dixit ꝙ cineres ⁊ folia arboꝝ ⁊ etiã
auium plume denſe que nõ ſunt vt lanugines ⁊ ſquame pi-
ſcium oĩa ſunt de numero foꝛtiũ mẽbꝛoꝝ: intelligere volens
ꝙ vnũ eſt in eis terreſtre ſiccũ qđ facit oĩa eſſe foꝛtia: ab illo
ergo vno etiã euapoꝛatio que fit de ipſis muniri hꝫ per ana-
logiam qđ eſt fumus: differunt tñ in eſſe fumi: qꝛ fumus li-
gnoꝝ magis pinguis eſt ꝓpter aereũ qđ eſt in eis cũ aqueo:
fumus aũt groſſoꝝ eſt emiſſio quedã ſubſtãtie eoꝝ in toto:
⁊ iđ diximus ſupꝛa: ꝙ oleũ nõ elixatur: qꝛ non extrahiẽ in eo
humidũ a terreſtrib⁹ vt terreſtria exiccata denſenẽ ⁊ inſpiſ-
ſentur ⁊ areſiant: nec ẽt impinguanẽ a calido vſtiuo: qꝛ neqꝫ
reſidet pars eius groſſioꝛ in ſe ſubtili educta: ſed euapoꝛat
totũ ſucceſſiue per calidũ vſtiuũ: tñ lꝫ ſit humidũ oleũ nõ tñ
eſt elixatiuũ: qꝛ elixatio eſt humidi humefactiui ſine terre-
ſtriũ admixtione educti: vñ aqua nõ eſt euapoꝛatiua ſed ex-
halatiua: vinũ aliqñ cõuenit cũ oleo: aliqñ cũ aqua: vinũ eñi
dulce p̄cipue ſi antiquũ ſit ⁊ bene deſiccatũ euapoꝛat ſicẽ oleũ:
eo ꝙ pinguedinẽ ſubtilẽ multã hꝫ: ⁊ iđ multa facit que ſunt
eidẽ ⁊ oleo cõia: nõ eniʒ coagulaẽ algoꝛe ſicut nec oleũ: lꝫ foꝛ-
te a frigoꝛe impingueẽ: ẽt eſt cremabile ſicut oleũ: ⁊ in crema
tione illa euapoꝛat totũ: ⁊ iđ tale vinũ noĩe vinũ eſt: operatio
ne aũt nõ oĩno eſt vinũ: eo ꝙ humoꝛ eius nõ eſt vinoſus: ſed
vnctuoſus oleagineus: nõ eniʒ qđlibet vinũ inebꝛiat: ſed po
tius id qđ facit vapoꝛatiões groſſas multũ oppilantes vias
aĩaliũ ⁊ motiuaꝝ virtutũ. Iſtud aũt vapoꝛẽ hꝫ ſubtilẽ valde
cuius ſignũ eſt: qꝛ flãmã emittit. Si enim ponaẽ ad ignẽ ⁊ in
figanẽ calami ſupius ⁊ inflãmanẽ ſicut ab oleo ⁊ ſublimatio
talis vini fomẽtũ eſt flãme ſubtilis ſicut nos docuimus in an
tecedẽtibus tractatibus iſtius ſciẽtie ſi ſubtilieẽ inmixto ali
quãtulum ſale ⁊ aliquãtulũ puluere ſulfuris: qꝛ a ſulfure au-
getur ſua vnctuoſitas: ⁊ a ſale ſua caliditas.

¶ Cap. 19ᵐ. De inflãmabilibus ⁊ nõ inflãmabilibus.

Olentes aũt nunc dicere de inflãmabilibus: ⁊ nõ iflãmabilib⁹ neceſſe eſt nos repetere de vſti (Tex. cõ. 48.)
bilibus in cõmuni eo ꝙ vſtio cã ſit inflãmatio-
nis. Dicim⁹ ergo ad pꝛincipiũ redeũtes ꝙ vſti
bilia eẽ videnẽ q̄cũq̄ʒ per ignẽ in cinerẽ poſſunt
cõuerti: cõuerſionẽ aũt in cinerẽ nõ patiunẽ: ni-
ſi quecũqꝫ ſunt terre vel aque ⁊ terre ſimul: iđ talẽ cõuerſio-
nẽ nõ patiunẽ ab igne niſi quecunqꝫ coagulata ſunt a calido
ſolo: aut a calido ſimul ⁊ a gelido: cuncta enim talia apparẽt
manifeſte ab igne eſſe tenta ⁊ victa. Si aũt a gelido ſolo co-
agularenẽ abſqꝫ dubio nõ eſſent hoc modo vſtibilia: ſed po
tius eſſent liquabilia: que ita cremari poſſent diu: ꝙ euapo-
rarent humidũ ⁊ relinquereẽ aliq̄d modicũ terreũ. Si autẽ
nõ eſſent coagulata: ſed ipinguata nõ eẽnt vſtibilia: ſed po-
tius euapoꝛatiua: qꝛ tota eoꝝ ſub̃a cederet in fumũ: ſicut iaʒ
ante diximus: relinquiẽ ergo ꝙ materia vſtibiliũ ſit coagu-
lata calido ſolo: vel coagulata ſimul calido ⁊ frigido: lꝫ eniʒ
talia ex vtrarijs oĩbus mixta ſint: tamẽ calido vſtiuo agente
in ipſa educiẽ ſubtile aereũ ⁊ aqueũ ⁊ relinquiẽ terreum diſ
continuũ: ⁊ pꝛedominatur qđ abundat in omnib⁹ pꝛius ha-
bitis modis coagulatiuis. Sumimus enim hic vſtibile ge
neralius q̃ʒ ſupꝛa: quecũqꝫ enim tenta ſunt ab igne a quibus
per calidũ vſtiuũ educiẽ humidũ: quo educto relinquiẽ ter-
reum diſcõtinuatũ dicimus hec vſtibilia ſcḋm quẽadmodũ la
pis vſtibilis eſt: quẽ tñ ſupꝛa inuſtibileʒ dixeramus eo ꝙ ibi
locuti ſumus de vſtibilib⁹ ſcḋm ꝙ pꝛeſtant ex poꝛoꝝ diſpoſitio
nibus ingreſſuʒ igni ⁊ nutriũt ip̃m ignẽ humoꝛe pingui q̄ eſt
in poꝛis eoꝝ: ſic ergo gñaliter ſumpto vſtibili: pꝛo eo qđ ten-
tuʒ eſt igne ad ſui terreſtris diſcõtinuationẽ dicimus ꝙ mi-

Nõ de fumo carbonum.

Nota ſolones ꝯtradictionis apparentis.

nime teneṫ igne lapis qui diciṫ carbunculus: quo inſigillanṫ
anuli nobiliū regum: cū enim omni lapidi pcioſo cōe ſit ꝙ ſit
ponderoſus ſm ſui quātitatē ⁊ reſiſtens lime: ita ꝙ lima ab
eo nihil tollit: ⁊ qđ eſt reſiſtens igni inter omnes precioſos
Carbūculus ē gēma gēmaꝝ. lapides cōueniunt hec maxime carbūculo: qꝛ ⁊ ipſe lapis la/
pidū eſt ⁊ gēma gēmaꝝ cōgregās in ſe virtutes quaſi omniū
lapidū alioꝝ. Cā aūt incōbuſtibilitatis ſue abſqꝫ dubio eſt
clauſio poroꝝ eius ⁊ ſubtiliſſima retētio humidi eius in ſic/
co ſuo: ita ꝙ educi p calidū nō pōt: ⁊ hoc eſt a virtute celeſti
que plurima eſt in lapide illo ſicut oſtendi hꝫ in ſcīa de lapidi
bus: qꝛ ad pn̄s ſufficiūt ea que dicta ſunt de ipſo: vſtibilium
ergo mō iſto q̄dā ſunt inflāmabilia: ⁊ q̄dā nō ſunt inflāmabi
lia: ⁊ inflāmabiliū q̄dā faciunt carbones: q̄dā aūt nō. Dico
aūt illa eē flāmabilia ſiue inflāmabilia quecūqꝫ valent ex ſe
flāmā pbere. Nō inflāmabilia aūt q̄cūqꝫ ex ſe flāmā prebere
nō pn̄t: valent aūt oīa illa flāmā ex ſe prebere quecūqꝫ nō ſūt
humida ⁊ ſunt vaporatiua: illa eni p ſe ⁊ ex ſe prebēt flāmā ſi
cut ligna multa ⁊ oſſa ⁊ nuces ⁊ amurca olei ⁊ pili ⁊ lana ⁊ hu
iuſmodi. Si aūt ſunt humida ⁊ vaporatiua ſicut oleū ⁊ pix ⁊
cera nō flāmant per ſe ⁊ ex ſe: ſed potius ex luteo terreſtri qđ
adiungiṫ: ⁊ hec qdē faciunt oīa talia humida de q̄bus ſupra
diximus ꝙ eoꝝ vapor pōt fumus vocari. Inflāmabiliū autē
quecūqꝫ nō ſunt humida ſed terrea ſicca faciūt carbones il/
la pcipue que plus hn̄t de ſubſtātia terre q̄ꝫ p fumū reſoluaṫ
ab eis. Que enim ſunt humida ſicut oleaginea reſoluunṫ in
toto p fumū: ſed illa que ſunt terreſtria ſicca nō ita reſoluun
tur per fumū: ſed multa mā terreſtris peruſta: ⁊ nō oīno diſ/
cōtinuata reſoluiṫ in carbones ⁊ iſti carbōes ſunt duplicis
nature: q̄dā enim fiunt p ignē ex ligno vel oſſib9: ⁊ hoc dupl̄r
ſcilicet qn̄ extinguunṫ p aquā: vel qn̄ ligna viridia incēdunṫ
⁊ poſtea ignis terra cooptus exiccat humidū i eis ⁊ peruriṫ:
ſed nō diſcontinuat: ⁊ illi carbones magis durātes in igne.
Sunt aūt alterius gn̄is carbones q fiunt nāliter in terra: qn̄
vꝫ aliqua terra humidū vnctuoſuꝫ ⁊ p calorē a mā terre refle
xum in ipſam aduriṫ humidū vnctuoſuꝫ ⁊ remanet terra ni
gra ⁊ grauis valde: ⁊ multū diſcōtinuata nō tn̄ in toto cinis
⁊ iſti ſunt carbones calidiorē habētes ignem quos pre oīb9
querūt fabri. Inueniunṫ aūt tales carbones in terra germa
nie ⁊ gallie iuxta Leodienſem ciuitatem.

Cap. xx[m]. De comparatione inflāmabilium ad liquabi/
lia: ⁊ econuerſo.

Tex.cō.48. Si aūt cōparabimus liquabilia ad inflāmabilia
⁊ ecōuerſo: inueniemus ꝙ hn̄t ſe adinuiceꝫ ſicut
excedētia ⁊ exceſſa: ſunt eni quedam liquabilia
nō inflāmabilia quēadmodū es: ⁊ q̄dā inflāma
biliū nō liquabilia quēadmodū lignū. Quedaꝫ
aūt iflāmabilia ⁊ liquabilia quēadmodū thus.
Cauſa aūt hui9 eſt: qm̄ lignū hꝫ humorē qui multū coadu/
natus eſt cū ſicco terreo: ⁊ p totū ꝯtinuus cuꝫ ipſo: vt q̄ſi ſint
in vno termino q humor nō hꝫ actuꝫ fluendi in ſicco: nec ſic/
cū hꝫ actū diſcōtinuationis i humido: ſed vnū quodāmodo
vincit alteꝝ: qꝛ humor ꝯtinuat ſiccū ⁊ ſiccuꝫ terminat humi/
dū: ⁊ neutrū cōtinet alteꝝ: ſed vtrūqꝫ cōtineṫ ab altero: ſimi
liter neutrū colorat aliud: ſed ambo hn̄t colorē ex vtroqꝫ re/
ſultantē: ⁊ humor ligni vbiqꝫ eſt in poris ligni ⁊ vnctuoſus ⁊
quaſi exhibitus ex poroſitate ligni ad hoc vt puraṫ. Es vō
lꝫ ſit ꝯtinuū ⁊ cōpactū in partib9 quātitatis plus q̄ꝫ lignū: eo
ꝙ ipm̄ ſit ex mā aque coagulatū ferro: tn̄ in ptibus eēntiali/
bus que ſunt ſiccū terreſtre: ⁊ humidū aqueū nō hn̄t tantaꝫ
cōtinuitatē: qꝛ humidū vincit ſiccū: ⁊ ideo colorat ipm̄ vel co
lore aquei hūidi ſicut eſt in metallis albis: vel colore vnctuo
ſi humidi ſicut eſt metallis croceis ꝓpter qđ etiā qn̄ duo per
miſcenṫ metalla: ſicut cuprū ⁊ ſtannū vel aliud efficitur fran
gibile es vel amittit ꝓductibilitatē: qꝛ cuꝫ in primo ſimplici
humidū nō ſit bene cōtinuatū cū terreo in cōpoſito quatuor
efficiunṫ incōtinua: qꝛ ſiccū vnius nō bene cōuenit cū humi/
do alterius nec humidū vnius cū ſicco alterius. Stannū au
tem in talibus colorat es ⁊ totū efficitur album cū frangiṫ: ⁊
qꝛ ſic in partib9 eſſentialibus eſt nō bene cōtinuū nō pōt flā/
mare: qꝛ humidū per ſe nō flāmat precipue aqueū: ⁊ ſiccū nō
adeo bene cōtinuaṫ ei ꝙ p ipſuꝫ flāmeſcere poſſit. Thus au
tem in partibus cōuenit cū vno: in parte cū altero: qꝛ eni me
lius humidū ſitum cōtinuatur cū ſicco: ꝓpter hoc mollificat
ipſum ⁊ inflāmatur per ſiccū ⁊ fumum eius: qꝛ autē nō in to
to capitur a ſicco ꝓpter hoc liquatur: ideo etiam elixatur in
aqua: qꝛ plus hꝫ terre q̄ꝫ metalla: nō enim tm̄ ſoluitur a cali
do ſicco: ſed etiam calido humido: qꝛ multum terreſtre hꝫ
qđ nō bene intra ſe accipit humidum.

Cap. xi[m]. De cōparatione inflāmabilium ad vaporatiua.

Flāmabilium etiā quedaꝫ ſunt vaporatiua ita Tex.cō.48.
ꝙ illa vaporatiua per ſe inflāmanṫ ⁊ quedā va
poratiua nō ſunt iflāmabilia per ſe: ſed cū alio.
Per ſe aūt flāmabilia ſunt illa vaporatiua que
magis hn̄t terre ⁊ ſunt ſicca: ſicut diximus i pre
cedentibus. Illa enim ꝓpter abundātiā mate/
rie ſunt ſicca ⁊ in ſicco cōueniunt cū igne: ⁊ ideo cū habētib9
ſymbolum facilior ſit trāſmutatio: ſi ſiccū caleſiat calore igni
to cōtinue erit ignis: ⁊ ſic ſit flāma in vaporatiōe fumoſo ter
reſtri ſucceſo: flāma enim eſt ſpiritus ſiue fumus ſucceſus
ſiue cōbuſtus. Diximus enim in prehabitis ꝙ vapor ligno/
rum eſt ꝓprie fumus cere ⁊ thuris ⁊ ſimiliū eis ⁊ picis ⁊ oī/
um que hn̄t picem ⁊ ſimilia ſunt: talem hn̄t vaporē in aliquo
ſimilē vapori lignoꝝ: ⁊ ideo analogice vocaṫ fumus: p ean/
dem etiā analogiā fumus vocaṫ vapor olei: ⁊ quecūqꝫ emiſ/
ſa vaporabiliter ab oleagineis: ⁊ quecūqꝫ talium pinguium
ſunt ſolū cremanṫ: ⁊ nō iflāmanṫ ſi ſola ſint ſine ſubſtātia ter
reſtri: qꝛ tunc in igne ſiue flāma cōſumunṫ: eo ꝙ aridi paruꝫ
habēt ⁊ hoc qđ habēt non eſt ſeparabile ab humido p viſco
ſitatē ſicut ſepius diximus: ſed quādo iſta ſūt cū aliquo alio
terreſtri ſicut cum pāno vel aliquo terreſtri in quo cōtinetur
ignis citiſſime tranſit ignis per iſta que habēt humorē pin/
guem: qꝛ cōuenientiſſima mā eſt ignis propter aereum qđ
eſt in eis: illud enim terreſtre qđ tunc adiungiṫ eis eſt ſiccuꝫ
ex eſſentia ⁊ pingue ex humore attracto: ⁊ craſſum eſt ex cir/
cūfuſo humore: ex quo qꝛ cōtinue trahit ſubtile in nutrimen
tum ignis neceſſe eſt ꝙ reſiduū magis ſit dēſuꝫ: ⁊ hec eſt cau
ſa quare reliquie olei in lampadibus infuſi denſe ſunt ⁊ fetu
lente quādo cōſumptū eſt oleuꝫ: patet igitur ex antehabitis
ꝙ euaporatiua que ſunt de numero liquidoꝝ ſunt magis de
natura humidoꝝ: vt oleuꝫ ⁊ pix ⁊ hoc nō per ſe: ſed cū adiun
cto terreſtri flāmeſcunt. Cōbuſta autem euaporatiua quoꝝ
reliquie ſunt multus cinis ſunt magis de natura ſicci q̄ꝫ hu/
midi ⁊ illa per ſe flāmeſcunt.

Cap. xx[m]. Et eſt digreſſio ad declarādū ſm quas ꝓprieta
tes omiomeri iſte paſſiones accipiunṫ ⁊ iueniantur in ipſo.

Si quis aūt querat ſm quas ꝓprietates ⁊ diffe/
rentias omiomeroꝝ enumerata diuerſitas paſ
ſionū accipiṫ: ſciat ꝙ tres ſunt ſtatus omiome/
ri. ſ. ſm ꝙ precedit ad eſſe ex cōponētibus ipm̄:
⁊ ſm ꝙ eſt in eſſe cōſtitutū ⁊ ſm ꝙ preter viam
putrefactionis ab eſſe ꝓcedit: ſm autē ꝙ ad eē
procedit ſic hꝫ paſſiōes que ſunt coagulatio liquefactio ⁊ in
coagulatio ⁊ illiquabilitas: ⁊ madefactibilitas ⁊ imadefacti
bilitas: pōt enim attendi mixtum omiomerū ſm ꝙ partium
accipit adunationē perfectā vel imperfectā: vel partiū diſſo/
lutionē. Si aūt accipit perfectā: tunc eſt coagulatio ⁊ huiuſ/
modi oppoſitū eſt incoagulatio. Si autē eſt partium diſſolu
tio que attendiṫ in ipſo tunc eſt liquefactio: ⁊ huius oppoſi/
tum eſt illiquabilitas. Si aūt eſt impfecta partium coadu/
natio tūc impediṫ illa coagulatio per humidū: ⁊ hoc aut eſt
naturale aut inaturale qđ infuſum vocaṫ: ⁊ ſiquidē eſt natu
rale: tunc illud vocatur mollificabile: cuius oppoſitū eſt im/
mollificabile. Si aūt eſt infuſum: tunc hoc eſt madefactibile
⁊ oppoſitū eſt imadefactibile ⁊ idem cū his irriguū ⁊ nō irri/
guum. Si aūt debeant accipi paſſiones omiomeri: iam cōſti
tuti tunc ille ſunt eius ſm aliquid triū modoꝝ. ſ. ſm ꝙ eſt in
quātitate ⁊ figura ⁊ ſaluatur in eis: ⁊ variatur ſitus in ſurſuꝫ
vel deorſum in curuādo vel dirigendo figura naturali ſerua
ta: aut ſm ꝙ inſunt oīno iſte paſſiones ſm variationes ſue
figure nālis: ſed nō ſm variationē ſue quātitatis: qꝛ oēs reti
net partes ſuas quātitatiuas: eo ꝙ nihil diuidaṫ ab ipſo de
partibus ſuis: aut cōueniunt ei ſm mutationē ⁊ diminutio/
nē ſue quātitatis: ⁊ ſiquidē primo modo ſunt: lenta ſunt ⁊ di
rectiua: ſunt enim quodāmodo oppoſiti id qđ eſt frāgibile
⁊ cōminuibile ſicut ſupra diximus in explanatione ipſorum.
Si aūt ſm mutationē figure hoc erit: vel ita ꝙ exteriora ce/
dent ad interiora: vel exteriora cedent extra ſeipſā: ⁊ ſiqdeꝫ
ſic ſit ꝙ exteriora cedant ad interiora hoc variaṫ: qꝛ aut ſic

hoc cõmuniter impulſu magno ⁊ leui: aut leui tñ: q: alia materialia principia habẽt que impelluntᷣ graui impulſu: ⁊ alia que leui impulſu impelluntᷣ: ⁊ tenent formam impellentis ex alijs cõponuntᷣ ꝙ̃ illa que impelluntur tñ in profunduʒ per leuem impulſuʒ: cõmuniter ergo violento ⁊ leui impulſui cedentia dicuntᷣ cedentia pulſui: que aũt leui cedunt pulſui: ⁊ figurantᷣ ad impellens ſunt formabilia: ⁊ que ſimpliciter cedunt leui impulſui ſunt apprehẽſibilia: ſi aũt cedunt extra ſe ſm ſitum hoc tñ non põt fieri niſi tactu: q: motus nõ deficit mobili aut ictu forti ⁊ violento: ⁊ primo modo ſunt tractiua: ⁊ ſecũdo modo ductilia. Si võ ꝓprietas accidit omiomero ſm diminutionẽ ſue quãtitatis: hoc iteꝝ diuerſificatur: aut enim magis diuiſibile eſt ꝙ̃ diuidatᷣ: aut eque diuiſibile vt diuiditur: aut in parte eque diuiſibile ⁊ in parte magis diuiſibile: ⁊ primo quidẽ modo ſunt ſciſſibilia: ⁊ ſcdo modo partionatiua: ⁊ tertio ⁊ quarto diuiſiua: cauſam aũt ꝑuationis in ſe habent viſcoſa ⁊ filtrabilia: propter qd ponuntur cũ illis ſicut quodã modo oppoſita illoꝝ. Si autẽ cõueniunt proprietates iſte omiomeris ſm exitum ab eẽ omiomeri ꝓpter viam putrefactionis tunc erit ille exitus neceſſario per viaʒ cõbuſtionis ſicut nos in antecedenti oſtẽdimus: ⁊ illa vaporantur per vſtibilia ⁊ inflãmabilia ⁊ vaporatiua cuius diuerſitatis ratio bene expedita eſt in explanatione iſtorum triuʒ ſupra poſita: ſufficiant ergo iſta de proprietatibus paſſiuorũ in omiomeris inuentis.

¶ Tractatus quartus quarti libri metheororuʒ de ſubiectis que ſubſtant dictis paſſionibus.

¶ Cap. pᵐ. Que tractatus intentio ⁊ ꝙ omiomera ſunt oĩa ex humido ⁊ ſicco.

Tex.cõ.48. Et autẽ noſtra intentio in hoc tractatu ſequẽti oſtẽdere qm̃ paſſiones enumerate nõ iueniuntur niſi in his que ſunt humida aquea ⁊ terrea ⁊ tunc concludere ꝙ ex his duobus ꝯſtãt omnia omiomera ⁊ ex his cognoſcitur natura eorum. Omiomera eniʒ corpora differunt per paſſiones iſtas ⁊ per iſtas differẽtias hũidi ⁊ ſicci que ſunt qualitates tactus vt dictũ eſt: ⁊ differunt etiã paſſionibus alioꝝ ſenſibiliũ vt ſaporibꝰ ⁊ odoribꝰ ⁊ coloribus: ſed nos de iſtis in ſcientia de ſenſu ⁊ ſenſibili ꝓſequemur. Dico aũt illa eſſe omiomera quecũqʒ quidẽ in cõponentibus eſſentialibꝰ habent partes diſſimiles: ſed in quãtitatiuis partibꝰ diuiduntur per ſimilia ſibi eo ꝙ quelibet pars quãtitatiua ipſoꝝ nominatur nomie totius ⁊ habet ipſius rõnem: quelibet enim pars cupri cuprum eſt: ⁊ quelibet pars carnis caro eſt: talia aũt ſunt in genere trium differentiaꝝ. ſ. mineralia ⁊ vegetabilia ⁊ ſenſibilia. Mineralia omiomera ſunt ſicut es aurum argentũ ſtannũ ferrũ ⁊ omnia lapidum genera ⁊ alia ſimilia iſtis: ⁊ illa etiã que ſegregãtur ab eis per diuiſionem quãtitatiuaꝝ partium ipſoruʒ. Similiter omiomera ſunt ſimiles partes que ſunt in animalibus ⁊ plãtis. In animalibus quidem ſicut carnes oſſa neruus cutis extum crines pori vene. Ex his enim ſimilibus cõponuntur in aĩalibus partes diſſimiles que ſunt a natura omiomeri eo ꝙ nõ diuidũtur quãtitatiue in partes recipientes naturã ⁊ rationem totius que ſunt ſicut vultus pes manus ⁊ huiuſmodi alia. Omiomera autẽ in plantis ſunt ſicut lignũ cortex foliũ vie ſiue pori ⁊ radix ⁊ alia talia lʒ hec in eo ꝙ ſunt metallica ⁊ vegetabilia ⁊ ſenſitiua ⁊ ab alia ⁊ alia cauſa cõſtent. Itẽ q: lʒ caro neruus os ⁊ lignũ ⁊ cortex alias ⁊ alias cauſas habẽt quibus ꝯſtant ⁊ terminãtur: tamẽ humidũ ⁊ ariduʒ ſunt prima materia ex quibus fiunt omnia iſta: ergo aqua ⁊ terra in oĩbus ꝓcul dubio manifeſtiſſimas habẽt virtutes: ⁊ ipſa erit in eis cauſa diuerſitatis ⁊ cõuenientie ſm ꝙ vtrũqʒ iſtoꝝ vel alter alterũ predominãs fuerit in modo ipſoꝝ. Efficientia eniʒ in omnibus ſunt calidum ⁊ frigidum. Iſta enim que ſunt humiduʒ ⁊ ſiccum conſtant per coadunationis ⁊ cõmixtionis aliqueʒ modũ: ſiue etiã per coagulationẽ ex illis actiuis que ſunt calidum ⁊ frigidũ. Ex hoc igitur ſic tunc dicimus illa corpora eſſe omiomera quecũqʒ ſm abundantiã ſue materie dicuntᷣ eſſe terre vel ſpẽs aque: ꝓpter hoc ꝙ abundat aqua in ipſis: vel quecũqʒ ſunt cõmuniter terre ⁊ aque. Corpoꝝ tamen ex his conditoꝝ quedam ſunt mollia: ⁊ quedaʒ dura: ⁊ quedã humida fluentia: ⁊ in antehabitis dictũ eſt ſufficienter que illorum coagulata ſunt ſiue ſint dura ſiue mollia ſiue etiam humida fluentia ⁊c̃.

¶ Cap. 2ᵐ. Q: omnis impinguatio ſit circa humidum ⁊ aridum vt ſciatur eẽ paſſio tñ humidi ⁊ aridi in quo ſunt multa de vini natura.

Tex.cõ.48. ⁊.49. Scias autem ꝙ impinguatio non eſt paſſio niſi omiomeri humidi ⁊ aridi: hoc eſt ꝙ in ſua cõpoſitione ſit ex humido ⁊ arido: quecũqʒ enim humidoꝝ fluidoꝝ exhalationem faciunt a calido ſunt de ſpeciebus aque: ſicut iam nos diximus ꝙ exhalatiua ſunt aquea ⁊ euaporatiua terreſtreitatem habent: talia autẽ humida: que plus aquea ſunt nõ habentes hypoſtaſim in fundo vel paruam habẽtia nec habentia humiditatẽ viſcoſam non de facili impinguãtur ſicut purum vinum ⁊ ſerum. Scias autẽ ꝙ cũ vinuʒ ſublimatur quẽadmodum aqua roſacea id qđ primo emittitur ex ipſo humiditas eſt aquea ⁊ eſt inſipida ⁊ illo educto remanent partes terreſtres vini infuſe humiditati pingui oleaginee: ⁊ ſi ſubſtantia illa vltra ſublimetur lento igne egreditur oleum: ⁊ differt vinum in hoc a vino q: quo fuerit fortius vinum eo eſt humor aqueus ſublimatus ex ipſo minor: ⁊ humor oleagineus maior: ⁊ quo fuerit debilius ⁊ tenuis eo humor aqueus eſt maior ⁊ humor olei minor: ⁊ in rubeo bono vino eſt humor olei maior ꝙ̃ ĩ albo: ⁊ in citrino maior eſt ꝙ̃ in eo qđ tendit ad puritatẽ aqueam. Nos autẽ illud hic nõ inducimus niſi vt ſciamus exhalationẽ nõ fieri in omiomero niſi ſit de ſpeciebus aque. Si autẽ ab humido fluido operatione calidi non exhalat quidem humidũ ſed ſequeſtratᷣ: ⁊ tunc iſta ſubſtãtia pinguis adunatur cum terreſtri qđ conſtare incipit: tunc abſqʒ dubio illud omiomerũ fluidũ in cõmixtione partium eſſentialium ſue materie eſt terre ⁊ aque ſm plurimũ ſicut ſit in lacte: ⁊ ſi ipſum impinguatur quideʒ ⁊ eſt viſcoſum non exhalat humidũ eius nec ſequeſtratᷣ opʒ ꝙ illud humidum ſit vaporatiuũ propter terreſtre admixtũ: ⁊ tunc in materia ſua habet plurimũ aeris ⁊ aque ſicut oleũ. Similiter autẽ quecũqʒ a calido impinguãtur ſicut pix ⁊ huiuſmodi cõmunia ſunt terre ⁊ aque in cõmixtione ſue materie. Eſt aũt hic dubium inter omnia liquida de vini natura cuius cõmixtionis ſit natura eius. Vinum enim aliquod exhalatur ⁊ aliqđ impinguatur per calidi operationẽ: impinguatur enim nouum muſtum. Et cauſa illius eſt q: adhuc non venit ad ſpeciẽ vini: muſtum eſt quãdo ventum eſt ad ſpeciem vini: adhuc aliquod vinũ eſt vno modo ſicut exhalatiua ⁊ aliqđ alio ſicut impinguabilia. Nouum eniʒ magis hʒ de terra propter fecis admixtionẽ ꝙ̃ vetus: nec venit adhuc ad ſpeciẽ vini propter duas cauſas. ſ. propter non eſſentialium multam admixtionẽ: ⁊ q: non habet actum vini proprium. Sunt enim admixta in muſto terreſtria ⁊ aquea non adunabilia nature vini: ⁊ opʒ reſidere terreſtria ⁊ ſequeſtrari ⁊ exhalare aquea nature vini contraria: ⁊ tunc humidum naturale vini vt cũ naturale ſubiectum ſtabit ſub calido terminatũ: qđ cũ factum eſt tunc attingit primo propriã naturã vini ⁊ ſpeciem. Operatio enim muſti impedit hoc que operatio eſt ebullitio ex calore loci precedẽs: lʒ enim calor ſolis ⁊ loci ſit accidentalis muſto: tamẽ ex generatione ⁊ tẽpore ita intrinſecus efficitur: ꝙ totam occupat vini naturã in muſto ſicut dicit Galenus in libro de ſimplici medicina de fructibus in ſole diu eſtuantibus: ⁊ dictũ ſuum cõfirmat per Ariſtote. in libro de vegetabilibus: ⁊ per Theophraſtuʒ motus enim muſti ex tali calore non ſinit calorem naturalem terminare propriũ humidum: ſicut motus febris impedit caloreʒ naturalem in febricitante. Ille eniʒ eſt motus caloris ignei: vt ſupra diximus: ideo etiam quando funditur in muſtum aqua extinguitur ita ꝙ poſtea non bullit: experimentũ etiaʒ probat hoc qm̃ ſi ouum recens in muſtũ mittatur mergi nõ poteſt ꝓpter motũ muſti a fundo qui ſit ex calore igneo. Si autẽ aqua infuſa eſt in muſtum ſtatim mergitur eo ꝙ ignis per aquã qui ſibi in toto contraria eſt aut extinguitᷣ aut multum debilitatur intantũ vt etiã vinitores dicant qm̃ pluuia cadens in doleis in qbus calcantᷣ vue plurimũ noceat. Si ãt ſit forte multum feruens intm̃ ꝙ etiam videatur interrumpere dolium in quo eſt vel vas: ſi partes caſei terreſtris mul-

Nota de vini ſublimatione.

Propter qd ſi ouũ recẽs in muſtũ imiſſuʒ mergi nõ põt.

tum ⁊ poroſi iniſciãtur ſtatim ſtabit eo ꝙ vapor muſti imbibitur in poris caſei ⁊ ibi frigiditate terreſtris caſei frangit ⁊ infrigidat: pꝫ ergo ꝙ muſti operatio valde eſt diuerſa a vini operatione: vnde muſtũ impinguat calidi operatione: ⁊ etiaꝫ operatione frigidi: ſed minus ꝙ̃ operatione calidi eo ꝙ multũ habeat de calore ⁊ de terra: ⁊ ideo frigido non põt totũ educi calidum cũ quo humidum egrediat ita poſtea impinguetur eo modo quo ſupra de oleo dictũ eſt ꝙ a frigido impinguatur. Eſt aũt precipue tale muſtuꝫ de arcadia ꝙ eſt ſinus quidã regionis arcadie vbi eſt corinthus: eo ꝙ muſtum illud ſit ſpiſſum valde terreſtria inſeparabilius habẽs adunata cũ humidis ꝙ̃ aliud vinũ: ⁊ ideo in vtribus ſuſpenſum in fumo in loco calido incraſſat ita ꝙ poſtea craſſum bibitur. Si aũt aliqđ vinum amiſerit fecẽ: tamẽ diuerſitas eſt in ipõ ⁊ eo plus vel minus dicetur terreũ vel aqueũ quo habuerit plus vel minus de partib9 terre ꝙ̃ aque. Omnia aũt hec dicta ſunt: vt ſciatur ꝙ omnis ipinguatio facta a calido fit circa humidũ ⁊ aridum que ſunt in corpore omiomero humido ſiue ſit humidum ſiue viſcoſum. Si aũt impinguatio fiat per frigidũ: opꝫ ꝙ illa que impinguant multum habeãt terreſtreitatis ſicut ex precedentib9 cõſtat: que dicta ſunt de impinguatione. Similiter ſi fiat ipinguatio ab ambob9. ſ. calido ⁊ frigido diuiſim agentib9 opꝫ ꝙ ſic ipinguata cõiter commixta ſint ex terra ⁊ aqua ſicut oleuꝫ ⁊ mel ⁊ dulce vinũ ſicut in antehabitis expeditũ eſt. Quia igitur omnis impinguatio eſt circa omiomerum ſm ꝙ ipſe eſt aut terre magis aut aque magis aut cõiter vtriuſqꝫ liquet qñ materialis natura omnis impinguati eſt terra vel aqua vel vtrunqꝫ.

Cap. 3m. De oſtenſione ꝙ omnis coagulatio cõuenit omiomero ꝓpter terrã ⁊ aquam que ſunt in ipſo.

OStendemus aũt ꝑ eundẽ modũ qñ oĩs coagu- Tex.cõ.50.
latio eſt circa omiomerũ ex hũido aqueo ⁊ ſicco terreo qđ eſt in ipſo. Omnia enim cõſtantia indurata quecũqꝫ a frigido coagulant ſunt de ſpeciebus aque quẽadmodũ glacies nix ⁊ pruina ſicut in antehabitis plane expoſitũ eſt. Quecunqꝫ aũt cõſtantiũ induratoꝝ coagulata ſunt a calido ſunt de nã terre magis vel later vel caſeus nitruꝫ ⁊ ſales ſicut itẽ per antecedẽtia pꝫ. Quecũqꝫ aũt omiomeroꝝ coagulata ab ambobus. ſ. tam a calido ꝙ̃ a frigido illa ſunt ſicut illa quoꝝ coagulatio cõpleta eſt ab infrigidatiõe quoniã ſupra oſtendimus nõ poſſe fieri ꝙ ea que ab ambobus coagulantur incipiant coagulari a frigido ⁊ cõpleantur a calido: ⁊ ideo videmus ꝙ in quibuſcũqꝫ prius cõpreſſum eſt humidũ per frigidum ⁊ poſtea eductũ per caliduꝫ ſoluitur eoꝝ cõtinuitas: ſicut later primo cõgelatur ⁊ poſtea coctus diſcõtinuatur: ⁊ ſimiliter cementũ in muris linitum ſi primo ꝯgelatur poſtea ſcinditur: cuius cauſa eſt: qꝛ humor cõprimit ab ipſis qđ debebat ea cõtinuare ſicut ſupra diximus: qꝛ hoc ibi repetere non opꝫ: coagulata aũt ab ambobus ſunt: quecunqꝫ duoruꝫ priuatione coagulant. ſ. priuatiõe calidi ⁊ priuatiõe humidi qđ erit cũ calido: eo ꝙ ipſum in oĩbus talibus eſt paucũ: cuꝫ in prima coagulatione que fuit per calidũ fere totũ ſit eductum: ſales enim qꝛ calido ſolo coagulant ſolius humidi priuatiõe coagulant: ⁊ alia ſimiliter quecũqꝫ ſincere ſunt de terre ſpecieb9: eo ꝙ ipſa ſint cõbuſta ⁊ in ipſis ſit paucuꝫ humidum: glacies aũt que ſolo frigido coagulat coagulatione cõgelationis nõ cõgelatur niſi priuatione ſolius calidi. Dicta autẽ ſuperius: que ſunt later ⁊ lapides quedã genera coagulantur ab ambobus ⁊ priuatiõe calidi ⁊ humidi: completur coagulatio eorum: ideo hec abſqꝫ dubio mãliter primo ſunt amboꝝ ⁊ habẽt ambo in cõmixtione ſua anteꝙ̃ coagulẽtur: ſcilicet ſiccũ terreũ ⁊ humidum aqueũ. In coagulatiõe ergo iſtoꝝ aduertẽdum eſt: qñ ſi totum ipſoꝝ humiduꝫ extergit: tunc cõpletur coagulatio eoꝝ infrigidatione: ⁊ vltimo cõſtãt per frigidũ: qꝛ calidum vaporabiliter relinquit in eis humidum expãſum: qđ frigido cõprimẽte calidũ extenſum eſt cuꝫ calido: talia aũt ſunt later ⁊ electrũ qđ eſt quedã ſpẽs gũmi: qꝛ electrũ ⁊ omnis ſpẽs lachrymarũ diſtillantiũ ab arborib9 ⁊ vltimo cõſtant ⁊ coagulantur per infrigidationẽ: ſicut myrra thus vernix ⁊ electrum: omnia enim hec lachrymie ſunt: ſed non tamẽ totũ a quibuſdã illoꝝ educit humidũ: qꝛ multum eſt in eis: ⁊ ideo poſtea ſoluunt per caliduꝫ ſicut thus ⁊ myrra ⁊ electrum: omnia enim hmõi generis coagulantur intus in magna parte cõpreſſa humiditate: poſt enim calor arboris expellit indigeſtam lachrymã tenuem: ⁊ cõtinue reſoluit calor arboris humidũ ſubtile ex lachryma illa indigeſta: ⁊ ideo viſcoſa efficitur: ⁊ tandẽ frigiditate exterioris aeris indurat per oppreſſionẽ humidi viſcoſi qꝛ calor educere nõ potuit. Qđ enim ſic lachryme ⁊ raſine coagulant ſignũ eſt ꝙ animalia primo ſicut formice ⁊ muſce inſidentia lachryme cũ tenuis eſt ſubtili educto inuiſcãtur: ⁊ adherẽt lachryme: ⁊ fluente ſuper ea lachryma operiunt in gũma arboris ⁊ apparent intus ꝓpter peruietatẽ gũmarũ: ⁊ nõ putreſcunt corpora eoꝝ: qꝛ frigus coagulans gũmas nõ permittit euaporare calidum nãle animaliũ illoꝝ: ⁊ ideo etiã retinetur in eis humidũ naturale: ⁊ ideo manent nõ putrefacta: aliquãdo autẽ coagulatio fit humidi ⁊ calidi priuatione ſm partẽ: ⁊ nõ ſm totum ſicut qñ caliduꝫ egreditur relinquẽs humidũ fluidũ: de quo cũ calido tãtũ egredit ꝙ partes reſidue inſpiſſantur: ſicut elixatum mel coagulat qñ ponitur in aqua frigida ſicut diximus ſuperius: illius enim inſpiſſationẽ nõ operatur humidum circũfluens: ſed potius frigus cogens exire caliduꝫ qđ ſecum educit plurimũ humiduꝫ ⁊ reſiduũ cõprimit infra terreum in melle. Omnia autẽ taliter conſtantia ſunt materialiter multũ terrea ſicut ſuperius ſepe docuimus: accipitur ergo ex his omnibus ꝙ coagulatio quocunqꝫ modo fiat ſemꝑ eſt paſſio omiomeri ꝑꝑ terreũ ⁊ aqueuꝫ: qđ eſt in ipſo: ergo eẽ omiomeri ſiue ipinguatũ ſiue coagulatũ eſt ex terra ⁊ aqua cõiter vel ex terra plus vel ex aqua plus.

Cap. 4m. Qꝫ omnis mollificatio ⁊ oĩs liquatio referat ad omiomera rõne terre ⁊ aque ex quibus componuntur.

IDem aũt hic ꝓbatur ex liqueſcẽtibus mollificabilibus: quedã enim ſic ſm aliquid liquant ⁊ Tex.cõ.51.
ſm aliquid mollificant: terreum enim qđ eſt in ipſis mollificat: humidũ autẽ liquatur ſicut electrum: ⁊ etiã quidã lapides qꝛ poros hñt plenos humoris: ſicut qui inueniunt in ſpeluncis quibuſdam: lapides enim illi ſimiliter ſe habent ſicut gũmi propter humidũ qđ coniunctũ eſt in poris eoꝝ: ſicut in inuſtilib9 humiduꝫ in poris eſſe prediximus: ſiunt enim iſti lapides ſicut gũmi nõ ab igne vltima coagulatiõe eoꝝ cõplete: ſed potius ſicut a gelido qđ cogit ꝑexire calidũ ⁊ cũ illo coexit pars humidi: ⁊ nõ totũ ſicut in thure ⁊ electro: ⁊ ideo poſtea per ignẽ mollificant ⁊ liqueſcunt. Quedam aũt diuerſa ſunt ab iſtis mollificant etiã ab exteriori igne: ⁊ illa ſunt abſqꝫ dubio quecunqꝫ nõ tota ſunt terre: ſed maior pars humidi ſicut ferruꝫ ⁊ cornu: thus etiaꝫ qđ primo modo ſe hꝫ ⁊ terreũ eſt exhalat vaporabiliter ſicut ligna ſicut diximus in caplõ de vaporatiuis: pꝫ aũt ex antehabitis: ꝙ oĩa que dicimus eẽ liquabilia calido ꝙ illa ſimplr ſint ſicut liquabilia ⁊ liquamur ab exteriori igne: ⁊ ſm mãm: oĩa ſunt aquoſiora ꝙ̃ terreſtria: quedã autẽ ipſoꝝ ſunt cõmunia terre ⁊ aque ⁊ aeris ſicut cera. Que aũt liquant ab aqua oĩa cõſtat eſſe de nã terre. Quecũqꝫ aũt nec liquant nec ab igne ſimul nec altero iſtoꝝ diuiſim oĩa talia mãliter ſunt aut terre aut amboꝝ. ſ. terre ⁊ aque: cõſtans igitur eſt ꝙ oĩs mollificatio ⁊ oĩs liquatio ad omiomera refertur gratia terre: ⁊ aque que ſunt in ipſo.

Cap. 5m. Et eſt cõcluſio vl̃is ꝙ oĩa que ſuſtinẽt dictas paſſiones ſunt cõpoſita ex terra ⁊ aqua ⁊ ſunt vel magis aquea vel magis terrea vel vtrũqꝫ vtriuſqꝫ terre ⁊ aque.

SI ergo ſic eſt ꝙ hoꝝ omiomeroꝝ oĩa humida Tex.cõ.52.
per mollitiẽ ⁊ liquefactionẽ ⁊ impinguationẽ ⁊ oĩa coagulata eorũdẽ ſunt in dictis paſſionib9: nõ põt inuenire ſubm humidũ mediuꝫ inter ea que dicta ſunt que ſunt terreũ vel aqueũ vel cõmune ex vtriſqꝫ ad qđ dicte paſſiones referant tunc ꝓculdubio iam diximus ſatis oĩa ex quibus dinoſcere habemus nãlem nãm omiomeroꝝ. ſ. vtrũ pluriũ ſint terrea vel aquea vel cõiter pluriũ elementoꝝ: ⁊ per eaſdẽ paſſionẽs ſatis habemus dignoſcere ex qbus cõſtent ⁊ inſpiſſent partes nãles omiomeroꝝ vtrũ videlicet coagulent ab igne vel ab algore vel ab ambobus. Si enim cõſideremus oĩa omiomera iuenimus ea ꝑ iſtas paſſiões eẽ aut terrea aut aquea aut cõmunia: ⁊ per calidũ vel frigidũ vel vtrũqꝫ coagulata. Aquea enim duplicia ſunt: aut eniꝫ ſunt in eſſentia aquea ⁊ per frigidũ coagulata ⁊ ſicca: aut ſunt in ſpecieb9 aque que ẽt in eſſentia ſunt humida fluida ⁊ in actu: ⁊ primo quidẽ mo-

do ſcimus ex p̄habitis aquea eē aurū ⁊ argentū ⁊ es ⁊ ſtannum ⁊ plumbuꝫ ⁊ vitrū artis ⁊ multa genera lapidū aqueoꝝ inominatoꝝ qui ſunt quaſi vitrū nature: oīa enim hec calido liquātur: ⁊ ſi quid illoꝝ nō liquatur cōtingit hoc per accidens. ſ. ꝓpter clauſuraꝫ poroꝝ vniuerſaliter ab ipſo remoto calido ſicut illiquabiles ſunt lapides precioſi perſpicui. Amplius ſi cōſiderauerimus fluida ſic vinū vrinā acetum ⁊ liſciuiam ⁊ ſerū ⁊ naſcentias que ſunt humores ſanioſi idigeſti oīa ſūt aquea qđ ex hoc ſcimus qm̄ coagulāt̄ frigido coagulatione cōgelationis ad minus. Similiter ducit eadē conſideratio ad terrea cognoſcēda ſiue habeant aliquid aque admixtū per qđ poſſint mollificari ſiue nō: ferrum enim ⁊ later vnguis ⁊ os ⁊ neruus ⁊ lignū ⁊ crines ⁊ folia plantaꝝ ⁊ cortex ſunt magis terre nature lꝫ differēter: ferrum enim mollificabile eſt ⁊ etiā liquabile forti igne: tamē plurimū terre hꝫ ⁊ admirabile accidit i terreſtreitate ſua: q̄ cū aqua facilius patiatur ab igne ꝗ̄ terra: tn̄ in ferro citius ſoluitur a mixto ⁊ aduritur terra ꝗ̄ ſubſtātia magis aquea. Adhuc aūt cum terra ſit durior ꝗ̄ aqua tamē chalibs in ferro que eſt ſubſtātia magis aquea durior eſt ꝗ̄ ferrū que eſt ſubſtātia magis terrea. Cauſa aūt huius abſqꝫ dubio eſt qm̄ terreū qđ eſt in cōpoſitione ferri eſt lutulentū nō bene depuratuꝫ neqꝫ bene cōmixtū ⁊ ſignū huius eſt ꝙ de facili cōtrahit rubiginē: ⁊ qn̄ aduritur in igne cadunt ex ipſo multa terreſtria aduſta: qm̄ terreſtre eius eſt poroſum ⁊ ignis pōt vndiqꝫ perurere ipm̄. Aqueum aūt magis eſt cōpactū ⁊ cōtinetur quaſi ſcabroſitate terrei eius ⁊ ideo ignis perurens terreū cōmiſit in ipo humiditatē viſcoſam qua ligabat̄ id qđ purius aqueuꝫ erat in ferro: ⁊ illa ꝯſumpta reſoluit̄ ⁊ diſtillat id qđ ē magis aqueū ab ipſo. Eſt aūt illud durius eo ꝙ magis eſt aduſtū ⁊ cōpactum ſicut diximus in antehabitis: later aūt cōſumptam hꝫ humiditatem qn̄ eſt coctus: ⁊ vnguis eſt ſicut cornu in terreſtreitate: q̄ mollificat̄ calido. Es aūt eſt magis ꝗ̄ later humiduꝫ: ſed minus ꝗ̄ vnguis: neruus aūt in terreſtri ſuo humiditatē hꝫ viſcoſam. Et lignū eſt terreſtre ſub̄a multū habens aeris: crines aūt plus terreſtres ſunt ꝗ̄ oſſa ꝓpter qđ pilis nullum nutritur aīal: aliqua tamē nutriunt̄ oſſibus ſicut Strutio. Folia v̄o arboꝝ cū terreſtri hūido hn̄t aqueuꝫ dilatabile: cortex aūt eſt in arbore terreſtris multū. oīa tamē in hoc cōueniunt ꝙ plus ſunt terrea iſta ꝗ̄ alterius alicuius elemēti. Amplius etiā terrea ſunt que magis ſunt humida ꝗ̄ que enumerata ſūt ſicut electrū myrra thus ⁊ cuncta alia que dicunt̄ reſine ſiue lachryme ⁊ fruges ⁊ fructus arborū ⁊ theturpa que eſt legumē oculatū qđ faſeolus dicitur: ⁊ alia legumina ⁊ frumentū ⁊ alia talia: lꝫ enim hec differāt in hoc ꝙ quedā eoꝝ ſunt magis terrea ꝗ̄ alia: genera eniꝫ ſeminū noīatoꝝ magis ſunt terrea ꝗ̄ genera lachrymaꝝ: tamen iſta cuncta de nā terre ſunt. Quedā enim iam dictoꝝ ſunt mollificabilia vt genera lachrymarū. Quedam aūt vaporatiua ꝑ ſe vt genera ſeminū: ⁊ conſtat ꝙ mollificabilia plus habent aque ⁊ minus terre ꝗ̄ ea que tn̄ ſunt vaporatiua: oīa etiam huiuſmodi infrigidatione facta ſunt: q̄ ſupra habitū ē qualiter gūme frigiditate coagulant̄. Semina enim nō efficiunt̄ pepana niſi per frigiditatē humidū vaporabiliter in eis reſperſum adunet̄ ⁊ cōprimat̄ in terreū ⁊ calidum ſolis: qđ in fructibus vt dicit Galenus quaſi naturale eſt per frigidum expellatur ⁊ ſuperfluū humidū per reſudationē educat ſecū: ⁊ ita tam gūme ꝗ̄ ſemina vltimo cōplent̄ per frigus: ſunt nihilominus terrea vitrū ſales ⁊ lapidū genera multa: que nō ſunt perſpicua ⁊ hec ſunt oīa illa que neqꝫ ſunt frigida a prima gn̄atione: neqꝫ liquant̄ a calido: probauimus enim in ſequenti caplo infra: ꝙ ſola aquea a prima gn̄atione frigida ſunt: ſed terrea ⁊ cōmunia terre ⁊ aque ⁊ aeris a primis generātibus ſunt calida. Eadem aūt doctrina que dicta eſt cognoſcimus etiā materialeꝫ naturā eoꝝ que cōmuniter ſunt terre ⁊ aque ⁊ aeris ſicut eſt ſanguis ⁊ ſperma: lꝫ enim in libro de aīalibus dicatur ꝙ ſperma eſt aqueū ⁊ quādo euaporat ſpiritus infra viſcoſitatē eius cōtentus: ꝙ tūc amittit albedinē ⁊ defluit vt aqua: tamē cōmunis materia eſt ex p̄ma cōpoſitione ſua: opꝫ enim ꝙ ſit terreū q̄ eſt glanduloſum ⁊ nobilior materia mēbroꝝ: cū autē oporteat ipſuꝫ eſſe receptibile figurarum a virtute formatiua que eſt in ipſo: opꝫ ꝙ ſit aqueū q̄ aqua bene ſigillatur ⁊ imprimit̄ figuris: cū autē habeat calorē ⁊ virtutē formatiuā: opꝫ ꝙ habeat multuꝫ ſpūm qui vehiculum ⁊ ſubm̄ eſt virtutis illius que format qui ſpiritus aereus eſt: ⁊ intra viſcoſitatē eius cōtinet̄ ne cito euaporet ꝓpter quē ſpūm eſt multarū ampullarū ⁊ ſpumoſum: ⁊ qđ in libro de aīalibus dicitur eſt intelligendū de mā que magis abundat in ipſo. Sāguis etiā ex ſe generatus eſt ſpiritus ⁊ cōſtat per terreſtre ⁊ fluit ad mēbruꝫ per aqueū: ⁊ ideo etiā quādo parū conſtat ſanguis vias accipit per poros qui ſunt in ipſo: ille v̄o ſanguis qui hꝫ vias poroꝝ multas magis eſt terreus ꝗ̄ alius: ⁊ q̄ multū hꝫ humidum ſanguis ꝓꝑ hoc coagulatur infrigidatione: q̄ v̄o etiā multū terre habet ideo humido aqueo liqueſcit. Siqua aūt nō habēt vias pororum in ſanguine illoꝝ ſanguis aqueus eſt multuꝫ ſicut ſanioſi ſanguines in quibus multū eſt flegma aqueuꝫ ſubtile indigeſtū: ꝓpter qđ etiā talis ſanguis nō coagulatur calido nec etiā modico frigido niſi cōgelatione forti: ſed hoc nō vocamus coagulationē: ſed potius illā que fit terreſtri cōſtante quādo educit̄ hūidū. Sperma aūt ꝑ frigidū qđ glanduloſum eſt coagulat̄ infrigidatione dum frigus expellit calidū: ⁊ calidū educit ſecum humiduꝫ qđ fuit in ipſo abundans: ⁊ tunc cōſtat ⁊ inſpiſſatur: pꝫ ergo ex omnib⁹ dictis ꝙ quecūqꝫ coagulatoꝝ vel humidoꝝ fuerūt calida vel frigida oportet ex ſupradictis paſſionib⁹ perſequi naturas eorum.

Cap. 6m. Q̄ oīa terrea vel aquea inquātū hmōi ſunt frigida niſi alienum habeāt calorem: ⁊ ideo frigiditas īter paſſiuas virtutes quo ad hoc eſt computanda.

Ciendum aūt eſt ex predictis ꝙ quecūqꝫ omiomeroꝝ ſunt magis aquea ad plurimū ſunt frigida niſi forte alienū habeāt calorē ſicut alienū habēt calorē liſciuia vrina ⁊ vinū ſicut īfra oſtēdemus. Oīa aūt que in mā ſunt terrea ſm plurimū ſunt calida eo ꝙ nō gn̄ant̄ niſi calido terminānte ſic̄ eſt calx ⁊ cinis: differūt tn̄ hec duo: q̄ calx nō adeo peruſtus eſt vt cinis: neqꝫ calx relinquit̄ de mā habēte multū aeris: quēadmodū cinis ꝓꝑ qđ cinis poros hꝫ rectos amplos ⁊ patulos ⁊ ſubtiliū partiū valde ⁊ ideo ēt humido aduenīente nō cōmiſcet̄ q̄ humidū effluit extra poros eius: ſꝫ calx cōtinuat̄ in cemēto q̄ poros hꝫ ſtrictos ⁊ tortos: ⁊ retinet in eis humidū ex quo fit cōmixtio ⁊ ꝯtinuatio. Quia aūt frigidum inenitur eēntialiter in vtroqꝫ materiali omiomeroꝝ: ſcilicet in terreo ⁊ aqueo: ideo opꝫ nos ex hoc ſumere ꝙ frigiditas eſt mālis qualitas quedā quēadmodū ⁊ humidū ⁊ ariduꝫ ſunt materialia. Dico aūt frigiditatē eſſe materiā quidē non ex qua fit res: ſed diſpoſitioneꝫ materialem: ſicut enim in p̄habitis oſtendimus frigus nō coagulat neqꝫ impinguat niſi coadunādo partes māe: ⁊ nō inducēdo formam ſubſtantialē ⁊ ideo ponit̄ inter mālia quo ad hoc ſicut humidum ⁊ aridū que ſunt mālia ⁊ paſſiua. De numero eniꝫ māliuꝫ ⁊ paſſiuoꝝ maxime ſunt terra ⁊ aqua: ambo aūt iſta corpora ſunt terminata frigiditate: ex quo ēt vlteri⁹ liquet qm̄ cuncta omiomera que ſimpl̄r in mā ſunt plus vel terrea vel aquea ſunt ꝑ nām māe frigida niſi alienā ꝗ̄ a mā habeant a caliditate ſicut feruēs aqua eēntialiter eſt frigida ⁊ actu calida. Simpl̄r calida eſt aqua colata ꝑ cinerē: q̄ illa hꝫ caloreꝫ qui effectus eſt in ipſa ꝑ cinerē. In cinere eniꝫ ſicut in oibus allijs ignitis in qbus diu opatus eſt ignis vel calor eſt caliditas ſꝫ plus ⁊ minus ſm diuerſitatē opationis caloris in eis: ꝓꝑ qđ ēt ſicut ſupra determinauimus aīalia gn̄ant̄ in putrefactis: q̄ calidū nāle euaporās eſt ibi qđ facit cōſtare humidū qđ exhalat in corp⁹ aīalis: opꝫ eniꝫ ꝙ ī oibus putrefactis ſit calor alienus corrūpens calorē nālē ⁊ ꝓpriū: ſicut ſupra diximus: hn̄t aūt calorē nō eēntialē māe quecūqꝫ ſunt cōia terre ⁊ aque. hoc eniꝫ opꝫ cōſtare ⁊ inſpiſſari plurima caliditate in generatione ſua que elixauit ea educendo humidum de terreſtri: ⁊ lꝫ illa caliditas aliena ſit materia eoꝝ: tamen eſt naturalis generatio: eo ꝙ ipſa eſt impreſſio generātis in generato. Quedam autem talium nō de facili putreſcūt: quēadmodum ea que ſyntagmiā habent forte hoc eſt compoſitionem duram valde: q̄ in illis calidum propter clauſuram pororum non expirat: ⁊ ideo humidum etiam manet intus: propter qđ calidum eorum naturale non de facili eſt infrangibile ⁊ humiduꝫ eoꝝ difficiliter eſt ſiccabile: ⁊ ideo a putrefactione conſeruantur: ⁊ hec eſt cauſa ꝙ oſſa diutius manēt imputrefacta ꝗ̄ caro ⁊ precipue in aere frigido conſeruata. Rubeſcunt tamen oſſa antiqua: eo ꝙ calidum eorum niti-

Propter qđ nullū aīal pilis nutritur.

Tex. cō. 55.

tur ad ſuperficiem ⁊ ibi colorat ⁊ inflat humidum attractuꝫ
qđ diſpergitur in ſuperficie ⁊ colorat eam : eo ꝙ propter ſo-
liditatem oſſis exire non poteſt: ⁊ ſiqua oſſa duriora ſunt diu
tius conſeruantur ſicut ebur ⁊ dentes cetorum. Que autem
molliora ſunt citius putreſcunt ſicut ſpondiles dorſi. Quedā
etiam humida cito putreſcibilia naturaliter ſunt calida per
calorem alienū ſue materie: ſicut ſanguis ⁊ ſperma ⁊ medul
la ⁊ porus: qꝛ in putrefactione etiam diu operatus eſt calor:
opus etiaꝫ ſanguinis caro eſt: ⁊ ſimiliter opus ſpermatis eſt
indiuiduum generatum quorum vtrunqꝫ eſt calidum a ge-
nerāte ſed iſta non ſunt humida: ⁊ ideo puto ꝙ Ariſt. exem-
plum dedit de putrefactione: qꝛ hoc eſt humidum: ⁊ per na-
turam materie frigidum: calidum tamen calore caloris ma
turantis ipſum de ſimilibus autem ſimile eſt iudicium. Si
tamen aliqđ putrefactum omnino eſſet egreſſum de natura
⁊ expiraſſet ab ipſo totum caliduꝫ naturale ⁊ generans ipm
illud nullo modo eſſet calidum: qꝛ in illo non eſſet aliquid re
lictuꝫ niſi materia ex qua fuit: que ſemper eſt terra vel aqua
vel vtrunqꝫ: ⁊ illa eſſentialiter nō ſunt niſi frigida: ⁊ ideo ta-
liter egreſſa de natura ſunt frigida. Sunt tamen diuerſi phi
loſophi iudicantes diuerſimode de talibus : quoniā quidaꝫ
dicunt ea calida: ⁊ quidam frigida quoꝝ vtriqꝫ perſpiciunt
ea ſm diuerſa. Qui enim dicunt putrefacta egreſſa de natu
ra eſſe calida perſpiciunt: ꝙ duplex calor diu egit in ipſis: ſci
licet alienus extra ⁊ proprius egrediens deintus ⁊ educens
humidum ⁊ diſſoluens continuum. Qui autem dicunt ipſa
eſſe frigida perſpiciunt materiam eorum: ꝙ eſſentialiter eſt
frigida ⁊ non habet calidum alienum a generatione: qꝛ hoc
eſt egreſſum. eſt autēꝫ veritas ⁊ determinata de hoc ꝙ quā-
do in natura ſunt: tunc ſunt calida: qꝛ nihil determinat natu
ralia ⁊ agit operationes eorum niſi calidum terminans ea
proportionaliter humido naturaliter ſicut in ꝓncipio huius
libri oſtendimus. Quando autem omnino a natura ſepara-
ta ſunt: tunc ſunt frigida per eſſentialem materie frigidita-
tem: ⁊ ſunt ſm quid calida: ſcilicet inquantum impreſſio ca-
loris eſt in eis ſicut in cinere qui fit ex lignis aduſtis: omnia
igitur iſta in calido ⁊ frigido ſe habent ſicut iam determina
tum eſt: eſt tamen adhuc in iſtis magna diuerſitas : quoniā
lꝫ omnia quorum materia eſt terra vel aqua per eſſentiaꝫ il-
lius materie ſint frigida tamen frigidiora ſunt per naturaꝫ
materie quorum materia eſt aqua: q̄ꝫ quoꝝ materia eſt ter-
ra: ⁊ hoc contingit propter hoc ꝙ calido ignis plus contra-
riatur aqua q̄ꝫ terra : vnde in quibus materia eſt terrea vel
aerea propter ſymbolum quem habet cum igne ſint calidio
ra: terrea tamen per accidens poſſunt eſſe frigidiſſima ⁊ ca-
lidiſſima aliena caliditate ⁊ aliena frigiditate. Illa eniꝫ que
magis ſunt ſolida: ⁊ durius coagulata iſta recipiunt alienaꝫ
frigiditatem vel alienam caliditateꝫ in multis partibus ſue
ſpiſſitudinis: ⁊ fortiter tenent ⁊ difficulter alterantur: ⁊ ideo
talia aliquando maxime infrigidant quando ſunt frigida: ⁊
aliquando maxime vrunt quando calida ſunt aliena calidi-
tate ſicut aqua calidior eſt q̄ꝫ fumus ⁊ lapis ignitus magis
vrit q̄ꝫ aqua feruens.

¶ Cap. 7m. In quo docetur qualiter conſideranda ſunt natu
ralia que ſequuntur hanc ſententiam.

Tex. c. 54. Uoniam vō de iſtis iam quantum ad preſens
negocium ſatis determinatum eſt. Relinquit
ꝙ deinceps in particularibus ſcientijs natura
lium tractemus ſingula eoruꝫ que ſunt ex iſtis
ſubiectis que in cōmuni diximus quid vꝫ caro
ſit ⁊ quid os ⁊ quid lapis: ⁊ ſimilr̄ de alijs omi-
omeris: habemus enim iam per iſtam ſcientiam in cōmuni
ea ex quibus cōponuntur diſſimilia: que anomiomera gre-
ce vocātur: ⁊ habemus cuius generis ſubiecti ⁊ materie eſt
vnūquodqꝫ per generationem ſuam. Conſtat ex prehabitis
ꝙ omiomera omnia cōponuntur ex elemētis materialiter.
Ex omiomeris autē vlterius componuntur cuncta nature
opera: ſiue ſint partes organice ſiue ſint etiam tota a natura
producta: vt homo ⁊ aſinus ⁊ planta ⁊ beryllus ⁊ hec vniuer
ſa taꝫ anomiomera q̄ꝫ omiomera: ſunt ex his que dicta ſunt
tanq̄ꝫ ex materia: ſed nō ſufficit ſcire materiā ſolaꝫ ad cogno
ſcendam naturā eoꝝ: ſed opꝫ ſcire ſubſtantiam ipſoꝝ : ⁊ hoc
eſt cognoſcere cauſam que vere cauſa eſt dans eis eſſe ⁊ ra-
tionē: que eſt cauſa formalis que quidem in prehabitis for-
ma eſt finis: finis enim eſt intentionis generātis ⁊ forma eſt
dans eſſe ⁊ rōnem materie ⁊ cōpoſito ſicut in prehabitis eſt
determinatum. Illam ergo prout ſinguloꝝ eſſe conſtituit in
poſterioribus libris poſt hanc ſcientiam opꝫ nos cōſiderare
ad ſciendam naturā eorum in particulari. Si enim nos ſm
formam cōſiderauimus res naturales ſemper prius forma-
liter eſt in poſteriori: qꝛ in ipſo formā accipit ⁊ eſſe: vnde ele-
mentum inquātum cōpoſitū eſt accipit eſſe ⁊ rationē mixti:
⁊ mixtum accipit formaꝫ ⁊ eſſe carnis vel alicuius mixti per
naturā: caro autem refertur ad formam manus vel capitis
⁊ caput ad formam ⁊ rōnem forme totius: que eſt anima ra-
tionalis in hoīe: qꝛ forma totius cōpoſiti naturalis per mo-
dum proportionalem informat ⁊ terminat oēs partes diſſi-
miles ⁊ ſimiles. E cōuerſo autē eſt ſi res naturales compa-
rantur ad potentiā: tunc enim poſteriora ſunt in prioribus:
qꝛ totum indiuiduum potentialiter eſt in diſſimilibus par-
tibus eius: ⁊ diſſimilia habēt per potentiā materialem ſimi
lia: ⁊ diſſimilia ſunt in mixto omiomero in cōmuni accepto:
qđ abſtrahit a carne ⁊ oſſe ⁊ oībus ſpeciales formas haben-
tibus omiomeris : ⁊ hoc eſt mixtum qđ ſubijcitur coagula-
tioni ⁊ liquefactioni ⁊ duritiei ⁊ mollitiei: ⁊ ceteris paſſioni-
bus hic determinatis. Mixtum aūt iſtud potentialiter eſt
in elementis: poſteriora ergo ſunt magis particulata per for
mas ſpeciales: ⁊ hec ſunt vel organica tota vel organice par
tes: iſte enim ſicut iam probauimus magis diſtant a mate-
ria: vnde ⁊ in organicis magis q̄ꝫ in alijs manifeſtatur cau-
ſa propter quid que eſt forma ⁊ finis: cuius ſignum eſt quo-
niam ſi ſeparent̄ iſta a formis ſpecificatis retenta tamē figu
ra magis in eis apparet equiuoce cōuenire eis nomen q̄ꝫ in
alijs: homo enim mortuus cū non habeat niſi figuram ho-
minis: ⁊ non actum forme ipſius equiuoce dicitur vt appa-
ret ſatis omnibus. Similiter pars hoīs organica ſicut ma-
nus vel pes vel lingua: ſi non habeant actum organici abſci
ſi vel defuncti equiuoce dicitur: ⁊ hoc etiaꝫ ſatis claret: ſicut
enim in artificialibus eſt: ꝙ nauis lapidea nullo modo poſ-
ſibilis eſt ad actum nauis conſtat omnibus ꝙ non eſt nauis
niſi equiuoce: cū nauis diffinitio ſit ad actum nauigationis
ita eſt de organicis partibus ⁊ totis phicoꝝ corporum: cum
enim diffiniantur per formam que principiū eſt operum in
ipſis: ⁊ carent opere illo conſtat ꝙ non habēt nomē cōmune
niſi equiuoce: propter ſimilitudinem enim figure tunc orga- Nō pp mēbra
nica videntur eſſe ⁊ nō ſunt: hec autē equiuocatio minus ap ſilia magis vi-
paret in partibus de membris ſimilibus ſicut in carne ⁊ in dent̄ retinere
oſſe: qꝛ caro ⁊ os defuncti magis videntur habere rōnē car- nomē ⁊ rōneꝫ
nis ⁊ oſſis q̄ꝫ manus defuncti videtur habere rōnē manus. in mortuis q̄ꝫ
Si aūt alique partes aīalis adhuc viciniores ſunt materie: membra orga
adhuc in illis minus apparet equiuocatio ſicut in humori- nica.
bus: tñ in humoribus etiaꝫ eſt equiuocatio inter humorem
mortui ⁊ humorē viui: qꝛ humor viui actum facit humoris
in corpore per virtutē humoris quem non facit humor mor
tui propter hoc ꝙ a virtute iſta deſtitutus eſt. Adhuc autem
in elementis ex quorum cōmixtione generantur humores ⁊
omiomera alterius ratione ſunt in mixto qđ habet formam
⁊ eſſe ⁊ priuant̄ illa ratione in corruptis: ⁊ ideo aqua ⁊ ignis
prout ſunt eſſentiales partes omiomeri habētis eſſe per for
mam terminat̄ ſub forma mixti : ſicut materia que facta eſt
in actu per eſſe qđ dat ei forma: ⁊ qñ ſunt relique omiomeri
reſoluti carent rōne illa: tamen in eis equiuocatio inter oēs
partes minus apparet. Eſt autē hic aduertēdum ꝙ ignis ⁊
aqua ⁊ cetera ſimplicia dupliciter cōſiderantur ⁊ duplex ha- Eſſenta duplex
bent eſſe. ſ. vt ſubſtantie ſimpliciter ⁊ vt elemēta: vt ſubſtan- habēt eſſe. ʒ.
tie ſimplices quidem verius habent eſſe extra cōpoſitum q̄ꝫ
in ipſo: ⁊ habent operationes ſuas per intentiones ſuoꝝ con
trarioꝝ: vt elementa autem accepta materialiter accipiunt̄:
⁊ materia hꝫ eſſe forme ⁊ rōnem accipit ex analogia ⁊ reſolu
tione ad formam: ⁊ ſi diffinitionē ⁊ nomen elementi habent
intra ⁊ extra equiuocantur ad illam : eſt enim elemētum qđ
in compoſitione eſt primum: ⁊ in reſolutione vltimū: ⁊ qđ eſt
ſm formam non reſoluitur in formā aliam ſicut in libro celi
⁊ mundi eſt determinatū: ignis ergo ⁊ aqua ⁊ cetera elemen
ta eſſentialiter cōponentia omiomerum rationem ⁊ nomen
habent quādo ſunt ſub forma ⁊ equiuocantur ad illā quan-
do omiomera ſunt reſoluta in ea: ſed minus apparet in eis
equiuocatio q̄ꝫ in alijs: qꝛ id pro quo ſit res qđ eſt cā finalis

⁊ eſſentialis operatio rei cuius pꝛincipiuꝫ eſt foꝛma minime manifeſtum eſt in eis: que viciniora ſunt materie pꝛime: vnde ſi ſumatur vltimū in quo eſt: ſtat reſolutio ī quo plurimuꝫ eſt de nā mãe illud nihil videt̄ habere ꝑter mãm: ⁊ ideo non equocari poteſt quādo eſt ſub foꝛma: ⁊ quādo eſt ſub foꝛma omiomeri ⁊ anomiomeri. Si vō ſumatur vltimū ad qꝺ deuenitur per cōpoſitionem qꝺ eſt particulare conſtitutum in natura per generationeꝫ illud noīe ſuo non videtur manifeſtare niſi cauſam foꝛmalem: ſm ꝙ eſt finis generantis ſicut hic homo vel hec planta vel hic lapis: omnia vō media inter pꝛimam materiā que eſt vltima in via reſolutionis ⁊ vltimo intentum a natura cōpoſituꝫ particulare pꝛopoꝛtionaliter ſe habent in hoc qꝺ eſt particulare nomen ⁊ rationē foꝛme ⁊ totius vel partis eius: quoniā quodlibet intermedioꝝ abſqꝫ dubio eſt pꝛopter quid ⁊ participat finem ⁊ rationem que ſumitur a fine que eſt foꝛma: ſm ꝙ refertur ad illud vt lōgius vel pꝛopinquius ſe habens ad finem: ſicut in vltima longitudinis diſtantia ſe habet aqua ⁊ ignis ⁊ cetera ſimplicia venientia eſſentialiter admixta: ⁊ poſt hec humoꝛes ⁊ poſt hec omiomera ſicut caro ⁊ neruus ⁊ os ⁊ ſimilia: ⁊ viciniſſime ſe habent anomiomera ſicut vultus manus ⁊ ſimilia: oīa enim ſiue remote diſtantia ſiue pꝛopinque determinantur ⁊ diffiniuntur opere ad qꝺ operantur. Singulum enim eoꝝ hꝫ nomen ⁊ rōnem: ex hoc ꝙ determinatur ad illud vicine vel remote ſicut oculus dicitur oculus: ⁊ hꝫ rōnem oculi ſi videt: qui autem nō poteſt videre turpe quādo dꝫ videre non dicitur oculus niſi equiuoce ſicut moꝛtuus oculus: vel ſculptus ex lapide. Eſt autem in naturalibus oꝛganis ſicut in inſtrumentis artificialibus: ſerra eniꝫ lignea eo ꝙ nō perficit actū ferree ſerre nō dicitur ſerra: ſed potius eſt ſerre imago quedam ⁊ ſimilitudo: ⁊ ideo participat equiuoce nomē ſerre: qꝛ ferrea dicitur ſerra ab actu ſerrandi: ſed lignea non ad hoc dicitur ſerra: ſed ad hoc ꝙ ſerre ſimilis eſt: per omnē autem eundem modum eſt in naturalibus: qꝛ quedam dicitur caro que mediat in tactu ⁊ ſentit excellentias tangibiliuꝫ: alia autē non ad hoc dicitur caro: ſed qꝛ tali ſimilis eſt in coloꝛe ⁊ figura: tñ opus ad qꝺ diffinitur caro minus eſt manifeſtū qꝫ lingue: de qua bene ſcitur ꝙ eſt ad diſcretionē ſapoꝛum ⁊ pꝛopter interpꝛetationem: ſimiliter ignis ⁊ aqua ſm ꝙ ſunt pꝛima in cōpoſitione ad actum diffiniuntur ⁊ ratione ꝓpoꝛtionis ſunt in mixto: ⁊ per multa media referuntur ad opus eſſentiale cōpoſiti: ſed tamen minus. Adhuc manifeſtum eſt hoc opus in ſimplicibus pꝛimis cōponentibus qꝫ in carne ⁊ alijs que mixta ſunt omiomera: ſicut diximus iſtas habitudines eſſe in animalibus: ita ſunt in plantis ⁊ etiam in his que nō ſunt animata ſicut ſunt mineralia ſicut eſt es ⁊ ferrū ⁊ argentum: vniuerſa quippe hec determinãtur ⁊ diffiniūtur fine qui cognoſcitur per opus eēntiale ipſoꝝ: quo opere nulla natura deſtituitur quando eſt in vigoꝛe foꝛme ſpecifice: ⁊ ideo quādiu efficere ⁊ pati poſſunt eſſentialia ſibi tūc habēt nomen ⁊ rationē ſpeciei in quo ſunt ſicut diximus de neruo ⁊ carne: ⁊ quādo hec non poſſunt efficere ⁊ pati non conuenit eis nomē foꝛme niſi equiuoce: foꝛme tamē iſte que dant eſſe ⁊ rationeꝫ ſubiectis minus ſunt manifeſte in vegetabilibus qꝫ in animalibus: ⁊ adhuc minus manifeſte ſunt in mineralibus qꝫ in vegetabilibus: ⁊ ideo nō facile eſt perſpicere quādo mineralia ſint habētia foꝛmas ſuas ſpecificas: ⁊ quando non. Non facile enim eſt ſcire quādo ſit verus lapis vel verꝫ metallum niſi per coꝛruptionē deuenerit ad valde imbecille: ita ꝙ ſola figura ſit relicta ⁊ nihil de virtute que conſequitur eſſentiam: ⁊ huius ſimile eſt in coꝛpoꝛibus moꝛtuoꝛuꝫ: qꝛ illi quādo moꝛtui ſunt recenter parum diſtare videntur a viuis. Quādo auteꝫ diu in ſepulchꝛis iacuerunt tunc ſola figura eſt in eis: ⁊ ſi tanguntur decidunt ſtatim in cineres: ⁊ tunc magna eſt diſtantia inter viuoꝝ ⁊ moꝛtuoꝝ coꝛpoꝛa: ſimiliter eſt de fructibus qui quādo pꝛimo vigoꝛem amiſerūt non differre videntur a fructibus pepanis: que vere habēt fructuum rōnem: qñ autem diu iacuerunt ⁊ putrefacti ſunt ita ꝙ nō eſt in eis niſi figura fructus tunc magis diſtant: ⁊ tunc ſcitur ꝙ fructus dicunt̄ equiuoce: ⁊ eodē modo eſt in coagulatis ex lacte: pꝛimo enim qñ mollia ſunt lac dicunt̄: poſt longum autē tempus nō habent lactis nomē niſi equiuoce. Sic eſt etiā in vegetabilibus: ⁊ in mineralibus: mineralia enim ſuo modo moꝛiunt̄ ſicut aīalia: ſed non percipitur ꝙ amiſerunt eſſe ⁊ nãm niſi per maximā mutationē. Saphirus eniꝫ moꝛtuus qui adhuc hꝫ coloꝛē ⁊ tranſparentiā ⁊ figuram Saphiri eſt ſicut viuus qui hꝫ opus ſaphiri: ⁊ ideo noīatur ſaphirus ſicut viuus: ſed poſt longiſſimā mutationē obſcurat̄ ⁊ diſcōtinuatur ⁊ tunc ſcitur nō eē ſaphirus: ſed ſimilitudo ſaphiri: ⁊ idem dicēdum eſt de auro viuo ⁊ moꝛtuo: ⁊ argento ⁊ de alijs mineralibus ⁊c̄.

¶ Cap. 8[m]. et vltimum. Qꝫ ſm foꝛmas ſpecificas conſideranda ſunt naturalia in ſequentibus libꝛis: ⁊ non ſm materiales foꝛmas qualiter in iſto libꝛo ſunt determinate.

Dicitur de oībus omiomeris ſicut ex pꝛehabitis pꝫ pꝛima cōſideratio eſt qualiter caloꝛe ⁊ algoꝛe ⁊ motibus caloꝛis ⁊ algoꝛis fuerint coagulata vel calido vel gelido vel ambobus. Dico aūt omiomera que ſepe expoſita ſunt ſicut caro ⁊ os ⁊ pili ⁊ nerui ⁊ oīa his ſimilia. Omnia enim hec differunt pꝛedictis differētijs antehabitis que ſūt extēſio tractus cōminutio fractio mollities ⁊ durities: ⁊ alia talia: oīa enim hec ſicut ab efficientibus cauſis fiunt a calido vel frigido vel ambobus vel a motibus qui ſunt impꝛeſſiones calidi ⁊ frigidi in materia que humidū eſt ⁊ ſiccum: ⁊ a motibus mixtis qui ſunt calidi ⁊ frigidi ſucceſſiue operātiū: talia autē omnia cōſiderauimus in ſciētia iſtius libꝛi que eſt quaſi vniuerſalis reſpectu ſequentiuꝫ cōſiderandoꝝ in alijs libꝛis: ⁊ qꝛ foꝛma iſtoꝝ omiomeroꝝ non eſt ſcibilis niſi ſciantur ea ad que referunt̄ que ſūt anomiomera: ideo eadē hec omiomera que ſunt caro ⁊ os ſm foꝛmā ⁊ ſubſtantiā cōſideranda ſunt in libꝛis ſequētibus iſtuꝫ: lꝫ ſm paſſiones que inſunt eis gratia ſubiecti qꝺ eſt humidū ⁊ ſiccum conſiderata ſunt in hoc libꝛo quē explanauimus. Anomiomera eniꝫ que ſunt ex iſtis omiomeris cōpoſita ſicut caput manus ⁊ pes: ⁊ ſimiliter in mineralibus ⁊ vegetabilibus cōſtituta per ſpecificas differentias ſicut aurū ⁊ argentum: nulli videntur fieri a cauſis que dicte ſunt qͥbus omiomera ſunt: qꝛ caloꝛ inquātum huiuſmodi nō facit argentū in foꝛma argenti: neqꝫ coagulando neqꝫ liquefaciēdo: ⁊ ſimiliter eſt de alijs in foꝛma ſpecifica cōſtitutis. Similiter aūt eſt in inſtrumētis artiuꝫ: qꝛ ſerra inquātum eſt ad incidere nō fit ex caloꝛe fabꝛili: ſed potius a foꝛma artis que impꝛimit̄ in ferro: ⁊ cauſa eius efficiens pꝛopꝛia eſt ars. Similiter arce cauſa non eſt dolatio ligni: ſed foꝛma artis inducta in lignis ⁊ cauſa eius efficiēs eſt ars: eodē modo eſt de rebus naturalibus que cauſa eoꝝ ſm ꝙ ſunt ſpecies cōſtituta eſt foꝛma dans eis eſſe ⁊ rōnem: ⁊ cauſa efficiēs ea eſt generans vniuocū vel cōueniens in natura. Similiter aūt eſt de effectibus cuiuſlibet alterius cauſe: ſiue ſit a natura ſiue ſit ab intellectu pꝛactico ſiue aliter a pꝛopoſito habito: ergo in hac ſciētia cuius generis ſubiecti ⁊ materie ſit ſingulum omiomeroꝝ ſumendū erit poſterius in alijs ſcientijs per ſingulum eoꝝ ſm foꝛmam quid ſit ſanguis ⁊ quid caro ⁊ ſperma ⁊ quid alioꝛum ſinguluꝫ. Ita eniꝫ pleniſſime ſciemus naturā eoꝝ: quando ex hac ſcientia ſciemus quid ſit ſubiectu ⁊ materia: ⁊ ex ſequētibus libꝛis ſciemus ꝓpter quid ſit ſm foꝛmam vnūquodqꝫ eoꝝ: tunc enim ſciemus materiā ⁊ cauſam que vere cauſa eſt foꝛmalis habens rōnem finis: ⁊ eius qꝺ eſt pꝛopter quid pꝛecipue cum ambo iſta ſint generationis ⁊ generate rei pꝛincipia: quoniā lꝫ tria ſint pꝛincipia motus. ſ. foꝛma ⁊ materia ⁊ pꝛiuatio: nō tamē ſunt niſi duo pꝛincipia entis generati. ſ. materia ⁊ foꝛma ſicut diximus in fine pꝛimi phicoꝝ. Dicendum etiā erit cum his in ſingulis vnde pꝛincipiū motus qꝺ eſt cauſa efficiens vniuſcuiuſqꝫ. Tunc enim habemus oēs cauſas ⁊ materiam ⁊ foꝛmaꝫ que ⁊ ipſa eſt finis in phicis omnibus ⁊ efficientem cauſam ſinguloꝝ. Manifeſtatis ergo iſtis que hic dicenda erant ad ſubiectum cognoſcēdum: cōſiderāda ſunt conſequēter ſm ſuas foꝛmas ſpecificas omiomera: ⁊ ea que ex his conſtant anomiomera: ⁊ ad vltimum res naturales conſtitute per foꝛmas ſpecificas ſicut homo ⁊ plāta ⁊ huiuſmodi: tunc enim ſcitur totum qꝺ conſiderandum eſt in natura: qꝛ autem iſta in genere tria ſunt. ſ. mineralia vegetabilia ⁊ aīalia: ideo ſequens ſcientia in tria diuiditur ⁊c̄.

Tex. cō. 54. in fine.

¶ Expliciunt libꝛi quatuoꝛ metheoꝛoꝛum Alberti Magni excellētiſſimi ſacre Theologie doctoꝛis necnō philoſophie pꝛincipis oꝛdinis pꝛedicatoꝛum.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

ℭ Alberti Magni philoſophorum maximi de Mineralibus liber primus incipit.

ℭ Tractatus primus de lapidibus in cõmuni.

ℭ Cap. pᵐ. De quo eſt intentio ⁊ que diuiſio modus ⁊ dicendorum ordo.

E cõmixtione ⁊ coagulatiõe ſimiliter ⁊ cõgelatiõe ⁊ liquefactiõe ⁊ ceteris hmõi paſſionibꝰ in libro metheoroꝝ iam dictũ eſt. In quibus aũt iſti effectus priꝰ apparẽt apud res nature lapidũ gña ſũt ⁊ metalloꝝ ⁊ ea que media ſunt inter hec ſicut marchaſſita ⁊ alumen ⁊ q̄dam alia talia. Et q2 illa p̄ma ſunt inter cõpoſita ſm naturam ex elemẽtis vtpote ante cõplexionata exiſtentia q̄ȝ animata ſunt: ideo de his prime poſt ſciam metheoroꝝ dõm occurret: parũ enim videnꝭ abundare vltra cõmixtionẽ ſimplicẽ elemẽtoꝝ. De his aũt libros Ariſt. nõ vidimus niſi excerptos ꝑ partes. Et hec que tradidit Auic. de his in tertio capl̃o primo ſui libri quẽ fecit de his nõ ſufficiũt. ℭ Primũ ergo de lapidibꝰ ⁊ poſtea de metallicis ⁊ vltimo de medijs inter ea faciemus inq̄ſitionẽ: lapiduȝ quippe gñatio facilior eſt ⁊ magis mãifeſta q̄ȝ metalloꝝ. ℭ De lapidũ aũt naturis plurima in genere dicẽda occurrũt que in primis ponemus. Deinde v̾o de lapidibꝰ in ſp̄e qui magis noiati ſunt diſputabimus. Coartabimus aũt ſermonẽ noſtrũ: eo ꝙ multorũ dicẽdoꝝ hic cauſe iam in libro metheoroꝝ determinate ſũt. In gñe autẽ de lapidibꝰ tractãtes ingremus in gñe mãm lapidum ⁊ propriũ efficiẽs eoꝝ proximũ ⁊ locũ gñationis. Deinde modum cõmixtionis lapidũ ⁊ cãm diuerſitatis coloris eoꝝ ⁊ alioꝝ accidẽtiũ que ineniunꝭ in ipſis ſicut eſt durities maior ⁊ minor: dolabilitas ⁊ indolabilitas: poroſitas ⁊ conſtrictio: grauitas ⁊ leuitas: ⁊ cetera hmõi. In qbus lapides nõ ſolum ſp̄e ⁊ numero: ſed ẽt in gñe videnꝭ nõ paruã habere diuerſitatẽ. ℭ Sũt aũt qdã maxime auctoritatis in phia viri qui nõ de oibus ſed de qbuſdã lapidũ generibꝰ tractatum faciẽtes ſufficientẽ ſe dicunt de lapidibꝰ feciſſe mẽtionẽ: quales ſũt Hermes euates rex arabũ. Diaſcorides: Aarõ: ⁊ Joſeph: qui de lapidibꝰ tm̃ precioſis tractantes: nõ de gñe lapidũ tractauerũt. ℭ Minus aũt ſufficientẽ notitiã tradidit Plinius in hyſtoria nãli nõ ſapiẽter cauſas lapidũ in cõmuni aſſignãs neq3 opȝ nos omniũ hoꝝ inducere ſniam eo ꝙ ſcientia rei nõ adeo eſt occulta ꝙ ipſam ex plurimoꝝ erroribus nos colligere oporteat. Sufficiẽter aũt ſatis ſcientur nature lapidũ ⁊ cõplexiones qñ propria ſcienꝭ eoꝝ mã ⁊ efficiens proximũ ⁊ forma ⁊ accidẽtia propria eoꝝ pretaxatã in quarto metheoroꝝ inquiſitionẽ. ℭ Non eniȝ hic intẽdimus oſtendere qualiter aliqꝺ iſtoꝝ trãſmuteꝭ in alteꝝ: aut qualiter ꝑ antidotũ medicine eius quã eliſir vocãt Alchimici curantur egritudines eoꝝ: aut occulta eoꝝ manifeſtãtur: aut ecõuerſo eoꝝ mãifeſta deteganꝭ: ſed potius cõmixtiões eoꝝ ex elemẽtis oſtẽdere: ⁊ qualiter vnũqꝺq3 in ꝓpria ſp̄e conſtituaꝭ. Propter qꝺ nõ curamus ingrere diſaȝ lapidis ⁊ ſpũs ſiue anime ⁊ corporis ſiue ſubſtãtie ⁊ accidẽtis de qbꝰ inquirunt Alchimici: lapideȝ vocãtes omne illud qꝺ nõ euaporat in igne: ⁊ ideȝ vocãt corpus ⁊ ſubam. Id aũt qꝺ euaporat in igne ſicut ſulfur ⁊ argentũ viuũ ⁊ ex qbus diuerſoꝝ colorum ſiunt ea que vocanꝭ lapides vocãt ſpũs ⁊ animã ⁊ accidens: alterius eni ſciẽtie eſt ingrere de his que occultis valde fulciunꝭ rõnibꝰ ⁊ inſtrumẽtis. ℭ Modũ aũt quẽ in ſingulis habuimus ẽt hic tenebimꝰ diuidẽdo ꝑ libros aliquos ⁊ plures tractatꝰ ⁊ multa capitula totũ opus. Cũ aũt in multis de particularibus ſiat tractatꝰ opȝ nos prius ex ſignis ⁊ effectibꝰ cognoſcere nãs iſtoꝝ: ⁊ ex illis deuenire in cauſas eoꝝ ⁊ cõpoſitiones: eo ꝙ ſigna ⁊ effectus nobis ſunt magis manifeſta: in vniuerſaliũ aũt nã de quibꝰ in oibus prehabitis libris fecimus mentionẽ erat ꝓcedendũ ecõuerſo: a cã vȝ ad effectus ⁊ ad virtutes ⁊ ſigna: eo ꝙ in talibꝰ cõia ⁊ cõfuſa ſunt magis ⁊ quo ad nos manifeſta ſicut in primo phicoꝝ eſt determinatuȝ. ℭ Ordinẽ v̾o huius libri ad ſequẽtes de nã libros ſatis oſtẽdimus in fine noſtri libri metheoroꝝ vbi diximus de qbus prius ⁊ de qbꝰ poſteriꝰ erit dõm. ℭ Cũ aũt lapidũ ⁊ metalloꝝ genera ſint omiomera plus q̄ȝ plante in quibus inuenitur diuerſitas partium que ſunt radix ⁊ foliuȝ ⁊ flos ⁊ fructus: omiomera autem ſunt per naturam ante onomiomera: iꝺ prius erit tractandũ de lapidibus ⁊ ceteris mineralibus q̄ȝ de corporibus animatis.

Qꝛ priꝰ ordīe doctrīe ſcia de mineralibus tradi dicĩꝭ q̄ȝ ſcia de aĩatis.

ℭ Cap. 2ᵐ. De materia lapidum.

INcipientes igiꝭ tractare de lapiduȝ nã genere dicimus oĩs lapis mãm eſſe aut ſp̄ẽm cuiuſdaȝ terre aut ſp̄ẽm quãdã aque. Vincit eniȝ in lapidibus alteꝝ iſtoꝝ elemẽtoꝝ ⁊ in his etiaȝ in qbꝰ quedã ſp̄ẽs aque dominari videnꝭ: eſt ẽt aliqd terre ſimul dominãs. Huius autẽ ſignũ eſt fere omniũ lapidũ gña mergi ſub aqua que abũdare in terre mã diximus in ſcientia celi ⁊ mundi. Si enim eẽnt dominantia in eis ſupiora elemẽta ꝓculdubio natarẽt ſuper aquã: nunc aũt nullum genus lapidũ natat niſi ſit ſpõgioſuȝ vel aduſtuȝ ⁊ ꝑ aduſtionẽ ſpõgioſum ⁊ poroſuȝ factũ ſicut pumex ⁊ lapis quẽ euomunt therme vel ignis Vulcani qui ẽt ſi in puluerẽ redigaꝭ puluis ipſe ſub aqua mergiꝭ. ℭ Adhuc aũt ſi in lapidibus ꝑſpicuis cũ aqua nõ eẽt terreſtre terminatiuũ humidi admixtũ nõ mergerẽtur ſub aqua ſicut cryſtallus ⁊ beryllus ſicut nõ mergiꝭ glaties ⁊ cetera in quibꝰ pura vel ſuperabundãs eſt aqua. Adhuc aũt lapides oẽs qui generanꝭ in renibꝰ ⁊ veſicis animaliũ generanꝭ ex viſcoſa groſſa ⁊ terreſtri humiditate. ℭ Oportet igiꝭ ꝙ talis ſit mã lapidũ. Specialiter aũt loquẽtes de his lapidibꝰ in quibꝰ mã eſt terra facile patere põt ꝙ in his nõ ſolum terra eſt mã: illa eniȝ non cõtinuareꝭ ad ſoliditatẽ lapidis. ℭ Dicimus eniȝ ꝙ cã cõtinuationis ⁊ cõmixtionis eſt humidũ: hoc enim ſua ſubtilitate aliã partẽ terre facit fluere ad aliam ⁊ hec eſt cã bone permixtionis partiũ mãe. Si aũt vtiq3 ⁊ hoc humidũ nõ bene vbiq3 ꝑtibꝰ terreſtribꝰ infuſuȝ nec eẽt retẽtiuũ ⁊ in coagulatione lapidis euaporaret tũc remãeret puluis terre nõ continuus ⁊ ꝑꝑ hoc opȝ ꝙ ſit viſcoſuȝ ⁊ glutinoſuȝ: ita ꝙ ꝑtes eiꝰ cũ terreſtribꝰ cõiaceant ſicut hami catenaꝝ. Tũc ſiccũ terreſtre retinet hũidũ ⁊ hũidũ aqueũ exiſtens itra ſiccũ facit cõtinuationem. Et hoc teſtaꝭ Auic. cũ dicit ꝙ terra pura lapis nõ ſit q2 ꝯtinuationẽ terra nõ facit ſua ſiccitate: ſed potiꝰ cõminutionem. Vincẽs eni in ea ſiccitas nõ ꝑmittit fieri ꝯglutinationẽ. ℭ Rõnẽ dicit idẽ phs ꝙ aliquotiẽs deſiccaꝭ lutuȝ ⁊ ſit mediũ iter lapidẽ ⁊ lutũ ⁊ deinde in ſpatio tp̄is ſit lapis. Dicit iteꝝ ꝙ lutuȝ aptius ad hoc ꝙ trãſmuteꝭ in lapidẽ eſt vnctuoſuȝ: qꝺ eni tale nõ eſt cõminutiuũ ſiue cõminuibile in puluerẽ eſt ꝑꝑ facilẽ hũiditatis ſeparabilitatẽ ab eodẽ. Signũ aũt huiꝰ eſt ꝙ in lapidibꝰ ipſis frequẽter remanẽt vene terre ⁊ eſt terra dura ſicca que cũ cõprimiꝭ vel ꝯtundiꝭ ſit puluis. Cuius cã alia nõ eſt niſi q2 hũiditas eiꝰ nõ ſatis vnctuoſa ⁊ viſcoſa euaporauit ab ea in lapidis coagulatiõe: ⁊ iꝺ remãſit terra dura cõminuibilis ꝑꝑ virtutẽ coagulationis lapidis circũſtãtis. Eſt aũt ⁊ aliud huiꝰ ſignũ q2 cũ lapides nõ ꝯtinui gñanꝭ ſed ꝑ modũ aſſerũ ita ꝙ vnus gñatur ſuꝑ aliũ nõ ꝯtinue vnieꝭ iterpoſita talis terra cõminuitionẽ patiẽs i cõpreſſione vel cõcuſſione. Et eſt dura cuius cauſa eſt quaȝ ſupra diximus. Qꝺ autem humiditas viſcoſa ⁊ vnctuoſa ſit que eſt continuatiua materie lapidis ſignificatur ex hoc ꝙ animalia que teſtudines vocantur frequentiſſime cum ſuis conchis generantur in lapidibus: ⁊ hoc frequentiſſimuȝ eſt in lapidibus qui inueniuntur paruis quibus plurima foramina ſunt habentia figuras concharum teſtudinum quas quidam lunares appellant. Cauſa enim huius eſt humiditas que ad locum illum euaporauit ⁊ a circunſtante retenta in ſe conuoluta eſt ⁊ exterius primum conſtans intra ſe circũacta intra ſe ſpiritum vitalem accepit ſicut diximus in 4° metheororum. Hec igitur in cõmuni eſt materia lapidũ eorum qui non perſpicui nec ſimilares ſunt. Diuerſificanꝭ aũt in diuerſis ſicut in ſequentibus apparebit.

Puluis pumicis deſcẽdit in aq̄ lȝ lapis ip̄e ĩfractus ſupernatet.

Qꝺ lutũ ẽ magis aptũ vt ad lapidẽ conuertatur.

Quare in lapidibꝰ iueniunꝭ plurima foramina ad ſ[illegible]litudineȝ cõchaꝝ.

ℭ Cap. 3ᵐ. De perſpicuitate lapidum ſm magis ⁊ minus.

LApidum qui perſpicui ſunt ſm plus ⁊ minus ſi-
cut ſunt illi qui gẽme vocant̃ vt in cõi dici põt:
eſt aqua nõ pura mã cõis. Illi eni lapides ſunt
quedã vitra per nature opus ꝑducta: ꝑꝑ qd ẽt
ſubtiliores in cõmixtione ⁊ clarioris ſunt ꝑſpi-
cuitatis ꝙ̃ vitra artis: qa ars lʒ imitet̃ naturã
tamen ad plenũ opus nature attingere nõ põt. Signũ autez
eius qd diximus eſt ꝙ vʒ aq̃ paſſa a ſicco calido vel frigido
vt ſit mã cõis iſtoꝝ lapidum eſt ꝙ vitra ſiũt ab huiuſmodi
humiditate que a cinerib⁹ diuerſis ſiue plũbi ſiue ſilicis ſi-
ue ferri ſiue alicuius alterius per ignẽ fortiſſimũ eliquatur.
Hec autẽ humiditas ꝙ ſit aqua ex hoc oſtendit̃ ꝙ frigido
coagulat̃ ⁊ ſicco calido vehemẽti diſſoluta liquat̃. ¶ Qd au-
tez paſſa ſit a ſicco terreo aduſto: ꝓbatur ex eo ꝙ non liqua-
tur niſi ex cinere per aſſationẽ vehementiſſimã: queãdmo-
duʒ diximus ⁊ in arte vitraria que alchimie ſubalternatur
oſtẽditur viſibiliter: vapor eni ſubtilior in terra vel in lapi-
de a circũſtãte aliquando cõtinet̃ ⁊ in ſeipſo circũuolut⁹ ma-
deſcit ſicut ſit in olla cooperta calida in qua eſt aliqd aque.
Et cũ ſic ſit humor paſſus vehemẽter a ſicco ⁊ in eo vis ſic-
ci ⁊ conſtans coagulatur in lapideʒ. Sed hic de mõ lapiduʒ
generationis nõ eſt dicendum: ſed potius de lapidum ma-
teria in cõmuni. Utrũ autẽ ſiat frigido vel calido coagula-
tio ipoꝝ poſterius oſtẽdetur. ¶ Qd autẽ aqua ſit huiuſmo-
di lapidis materia oſtendit̃ etiã qa in quibuſdam locis in
quibus eſt virtus fortis lapidum generatiua aqua deſcen-
dens per pluuiã guttatim vel aliter fuſam cõcreſcit in lapi-
dẽ: patitur eni p̃mo deſcendens a ſicco a terreſtri ex natura
⁊ operatiõe loci ⁊ ſic efficitur lapidis materia ꝓpria. Oſten-
dit̃ autẽ ⁊ hoc ex multitudine perſpicui qd eſt in talib⁹ lapi-
dibus. Cũ eniʒ perſpicuuʒ aeris ⁊ ignis nõ ſint incorrupti-
bilia opʒ neceſſario ꝙ ſit illa perſpicuitas ex ꝑſpicuo aque:
erit igitur ꝓpria ipſoꝝ materia de natura aque. Qd autem
quidã antiquoꝝ lapidum mãm oſtendentes dicunt ꝙ deſcẽ-
dit ex aqua currente qd daʒ qd in fundo reſidet ⁊ hoc ſit la-
pis non approbo eo ꝙ hoc qd ab aqua deſcendit terreſtris
eſt ſubſtãtia: ⁊ ideo frequẽter illi lapides qui ex hoc generã-
tur: non aquã paſſaʒ a virtute terreſtri recipiunt pro mate-
ria ſed potius terrã que paſſa eſt a virtutib⁹ aque. Cui⁹ ſi-
gnum eſt ꝙ lapides tales vt frequẽter nõ perſpicui ſunt: ſʒ
terminati ⁊ valde dicunt̃ nõ dolabiles ſed cõminuibiles po-
tius qui ⁊ ſilices a vulgo vocant̃. ¶ Teſtant̃ autez maxime
his que dicta ſunt cryſtallus ⁊ beryllus qui aque glatiei oi-
no quaſi formã acceperũt de qbus dixit Ariſt. ꝙ ſiunt ex aq̃
remoto vniuerſalr̃ calido. Sicut aũt lapidũ de quibus in p̃-
cedenti capitulo mẽtionẽ fecimus: diximus mãm eſſe terrã
non ſimplicẽ ſed paſſam ab humido vnctuoſo viſcoſo: ita ⁊
nũc de iſtis opʒ intelligi ꝙ humidũ ſimplex aqueũ nõ poteſt
eſſe materia lapidũ perſpicuoꝝ: qa ſicut alibi oſtẽdimus ta-
le humidũ nec conſtat per elixationẽ nec coagulat̃ per cali-
dũ ſiccũ: nec congelat̃ per frigidum qdcũq ꝓpter qd neceſ-
ſario opʒ ꝙ ipſum ſit ſubtiliſſimo terreo parũ permixtuʒ et
inſuper a ſicco terreo ſit fortiſſime paſſum ita ꝙ virtus eius
iam quaſi obtineat oẽs partes talis humidi: nec tamen ad-
huc trãſmutauerit ſubam talis humidi in terraʒ. In omni
enim trãſmutatiõe elementoꝝ talis paſſio p̃cedit trãſmuta-
tionem ſubſtãtie qd virtus elemẽti tranſmutãtis in toto ob-
tinet ⁊ partes elemẽti trãſmutati ſigurant̃ in ipſo añ trãſmu-
tationẽ ſubſtantie: ⁊ ſi cõmiſceant̃ ſic in aliqd elemẽtatũ ha-
bebit illud elemẽtatũ mãm vnius elemẽti ⁊ alterius elemẽ-
ti virtutes: ⁊ hoc ſũmum ingeniũ alchimicoꝝ docet Her-
mes in ſecreto ſecretiſſimoꝝ ſuoꝝ per verba metaphorica
dicẽs lapis ſuauiter cum magno ingenio aſcẽdit a terra in
celum iterũq deſcendit a celo in terrã nutrix eius terra eſt:
⁊ portauit eum in vẽtre vẽtus ſuo. ¶ Opera eni alchimie i- *Nõ iterꝓtatio nẽ obſcuriſſimoꝝ verboruʒ Hermetis.*
tendens docere dicit aſcẽdere in celum: quando per aſſatio-
nem ⁊ calcinationem eius ꝓprietates induit ignis. Alchi-
mici enim vocãt calcinationẽ eius aduſtione ⁊ aſſatiõe ma-
teriaʒ in puluerem reducẽtem: que materia iteꝝ deſcendit
a celo in terrã quando induit terre virtutes per inhumatio-
nem: tũc eni per inhumationẽ reuiuificatur ⁊ fouet̃ qd p̃us
per calcinationẽ fuerat mortificatuʒ. Qd aũt dicit ꝙ portat
ventus in ventre ſuo: oſtẽdit leuigationẽ materie ad aeris
virtutes: ⁊ ꝓpter hoc dicit vẽtũ in ventre ſuo portare mãm
quãdo mã ponit̃ in alembico qd ẽſt vas taliter factũ ſicut in
quo ſit aqua roſata: tũc eni euaporando ſubtiliat̃ ⁊ leuigat̃
ad aeris virtutes: ꝑꝑ hoc dicit vẽtum in vẽtre ſuo portare
mãʒ: diſtillat aũt vltra ab ore alembici exiens aque vel olei
liquor cum oibus virtutibus elementoꝝ. Et hoc qdem ope- *Nõ drĩaʒ iter modũ artis ⁊ nãe in operãdo.*
ratur ars cũ labore ⁊ erroribus multis: natura v̾o ſine diffi-
cultate ⁊ labore. Cuius cã eſt qa virtutibus celeſtibus cer-
tis ⁊ efficacib⁹ mouentur virtutes in mã lapidũ ⁊ metallorũ
exiſtentes quando materia operat̃: ⁊ ille virtutes ſunt itelli-
gentiaꝝ operatiões que nõ errant niſi per accidẽs ex ineq̃li-
tate. ſ. materie. In arte autẽ nihil eſt hoꝝ ſed potius mẽdi-
cata ſuffragia ingenij ⁊ ignis. Ex his autem oſtẽditur ꝙ ſi-
ue terra ſiue aqua dicatur materia lapidũ opʒ ꝙ ipſa ſit paſ-
ſa valde a qualitatibus aliorum elementoꝝ. Hec igitur de
materia lapidum in cõmuni dicta ſunt.

¶ Cap. 4m. De cauſa generatiua lapidum ſm diuerſas opi-niones philoſophorum.

CAuſa v̾o efficiens lapidum ab oib⁹ fere qui ſer-
monẽ de lapidibus fecerũt dicit̃ eẽ virtus mi-
neralis. ¶ Cũ autẽ hec virtus cõis ſit tã in la-
pidibus ꝙ̃ in metallis oibus operans inſuffici-
enter videbit̃ eſſe aſſignata cã lapidũ efficiẽs:
cum neq diſtinctione neq ſpecificatione certi-
ficatum ſit ab eis qualis ſit ea quã dicũt eẽ virtutẽ minera-
lem. Nec aliqd ab Auicẽna inuenit̃ plus niſi ꝙ per virtutez
mineralẽ lapides ex terra ⁊ aqua generent̃. Hermes aũt in *Opinio Hermetis.*
libro quẽ de minerali virtute ſcribit: dicere videt̃ cãm gene-
ratiuam lapidũ eſſe virtutẽ quãdam quã vnã dicit eẽ in oi-
bus: ſed ꝓpter diuerſitatẽ reꝝ generataꝝ diuerſa ſortiri vo-
cabula. Exẽplum ponens de lumine ſolis qd ſolum omniũ
eſt generatiuum ⁊ cũ participat̃ non per vnam ſolã paſſiuo-
rum poteſtatez diuerſa operatur in eis. Placuit autem ſibi
hanc virtutẽ: p̃mo qdem dare marti ſicut fonti virtutis il-
lius ſed tñ variari ſm ꝓportionem applicationis luminis
aliarum ſtellaꝝ ⁊ materie ſuſcipientis ipſaʒ: ſicut diximus:
⁊ exinde diuerſa genera lapidũ ⁊ metalloꝝ in diuerſis locis
generari. ¶ Qd dictuʒ oino inaturale eſt: eo ꝙ hic nõ queri- *Impugnatio.*
mus cauſas agentes ⁊ mouentes p̃mas que forte ſunt ſtelle
⁊ ſtellaꝝ virtutes ⁊ diſpõnes: hoc eniʒ alterius ſcientie pro-
priũ eſt: ſed querimus cauſas efficiẽtes ꝓximas que in ma-
teria exiſtẽtes mãm tranſmutant. Si enim conueniens eẽt
dictum Hermetis iã ſcita cã generationis lapidũ oium ge-
nerabilium ſciremus cãm efficiẽtem. Scimus enim motuʒ
⁊ virtutẽ celeſtium cãm eſſe aliam a natura ortũ ⁊ occaſum
ſiderum ⁊ radios eorum. Adhuc aũt cauſe iſte ſunt equoce
agentes ⁊ nihil cõionis cum mã generabilium hñtes. Nos
aũt ſʒ ꝓprietatẽ nãlis ſcientie cauſas querimus ſuis effecti-
bus ꝓprias ⁊ maxime mãm ⁊ vniuoce tranſmutantem: pro-
pter hoc enim Empedocles ſatis poſterior Hermete cõfir- *Opinio Empedoclis.*
mauit lapides calido vſtiuo generari aſſertionez ſumẽs ex
antiqua fabula de Pyrra ⁊ Deucalione dicta in qua lapi-
des magne matris oſſa dicunt̃. Oſſa ſm Empedoclẽ mari-
me ex Uulcani partibus cõponuntur. ¶ Sʒ hoc falſum eſt *Impugnatio.*
oino cũ nos ſciamus ⁊ infra erit oſtẽſum quoſdam lapides
ex frigido gñari. Jam eni in libro metheoroꝝ diximus ꝙ ea
quoꝝ mã eſt aq̃ p̃cipue frigido coagulant̃. ¶ Amplius autẽ
non bene ſe hʒ dictũ Empedoclis qm̃ iã in ſcdo de aia oſtẽ- *2. de aia. t. cõ. 41.*
dimus calidum elemẽtũ vſtiuũ eẽ in cineres ⁊ nõ conſumit
ad determinatã ſpẽm niſi aliq̃ moueat̃ virtute alia ⁊ ab ipa
ad ſpẽm dirigat̃: ſicut calor digeſtiuus mot⁹ ab aia cõuertit
hoc qd trãſmutat ad ſpẽʒ carnis ⁊ nerui ⁊ oſſis ⁊ ſiliuʒ par-
tiũ aiati corporis. ¶ Democritus aũt ⁊ qdã alij elemẽtatũ *Opinio Democriti.*
dicunt hr̃e aias ⁊ ipſas eſſe cauſas gñationis lapidũ ꝑꝑ qd
dicit aiam eẽ in lapide ſicut in q̃libet alio ſemie gñande rei
⁊ ipſam mouere calorẽ intriſecũ materie in lapidis gñatio-
ne: eo mõ quo mouet̃ malleus a fabro ad ſecuris ⁊ ſerre ge-
nerationẽ. Hec aũt ſtare nõ poſſe alibi oſtẽdimus: aia eniʒ *Improbatio.*
nõ in ſenſibilib⁹ ſed vegetabilib⁹ p̃muʒ inuenit̃: nullã enim
hñt lapides operationẽ aie cõgruẽtẽ: cum nec alimẽto neq
ſenſu vtant̃: nec oino vita ſm aliquẽ actũ vite. Dicere autẽ
ꝓpter ſolã gñationẽ aiaʒ eẽ in lapidib⁹ nõ bñ ſe hʒ: eo ꝙ ge-
neratio nõ eſt ſm gñationẽ aiatoꝝ vegetabiliũ ⁊ aialiuʒ ſen-
ſibilium. Hec eni omnia videmus ex ſeminib⁹ ſuis ꝓferre
ſue ſpẽi generata: lapis aũt nihil hoꝝ facit oino. Sʒ nec vi-

demus oĩno lapides ex lapidib⁹ generari: ſed videm⁹ vnũ quemq́ʒ lapidem generari ex cã aliqua que in loco ſue eſt generatiõis: ꝓpter qᵭ lapis virtutem gñatiuaʒ nullã videtur oĩno hr̃e. ¶ Quidã autẽ ex his qui noſtro tẽpore in alchimicis ſtuduerũt dicere oĩno videnẜ oẽm lapideʒ per accñs generari ⁊ nõ eſſe cãm ꝓpriã aliã ſue generatiõis. Dicũt eniʒ calidũ igneũ in quocũq́ʒ loco inueniẜ mãm aptã aſſando in lapidẽ vertere ſicut fit in lapide cocto per aſſationẽ ignis: et dicũtur iſti lapides nõ habere ꝓprium aliqᵭ gñatiuum ſed principium mãle ſolum. Adhuc aũt nõ habere lapides formaʒ aliquã ſm ſpẽm: ſʒ paſſiões quaſdã materie ſicut duritiem hr̃e pro forma quẽadmodum in libro metheoroꝝ determinatũ eſt. ¶ Coagulatio ⁊ coagulationis effectus ſpẽs et paſſiones materie ſunt ⁊ nõ forme ſubales. Perſuadẽt aũt ⁊ hi ſniam hanc ex operationib⁹ alchimicoꝝ que oẽs calido aſſatiuo videnẜ fieri ⁊ gñari lapides ⁊ metalla vno tali effectiuo: eo ꝙ non opʒ effectiuũ propriũ hr̃e in natura in qua nihil ad ſpẽm ſubalem deducitur ꝓpter ipſius ſpẽi carentiam ⁊ defectum.

Opinio Alchimicoꝝ.

Improbatio.

¶ His auteʒ intolerabilis ſequitur error ꝙ vʒ omnis lapis cũ omni lapide eiuſdẽ ſit ſpeciei: ſed differunt ſm magis ⁊ minus in illa ſpecie materiali. Oẽs eni coagulationem ⁊ effectũ eiuſdẽ duritiẽ pro ſpẽbus ſm hos acceperunt. Qᵭ aũt hoc falſum ſit diuerſe diuerſoꝝ lapidũ virtutes oſtẽdunt ⁊ operationes que oĩno lapiduʒ ſpẽs diuerſas cõſequuntur. Amplius aũt opʒ lapides in eadẽ ſpecie eẽ cuʒ metallis que eadẽ gñatione coagulationẽ ⁊ duritiem ꝓ ſpeciebus acceperũt. Adhuc aũt ſi nõ eſſet efficiens cã lapiduʒ niſi calidũ exiccatiuũ: tunc omnis lapis ſolutereẜ per humidum frigidum ſicut probauimus in quarto metheoroꝝ qᵭ non vidimus contingere. Iſte ergo ſunt ſentẽtie per errorẽ dicte ab antiquis de cauſa lapidum generatiua.

¶ Cap. 5m. De cauſa effectiua lapidum ſm veram ſententiã ⁊ de proprio inſtrumento ipſius.

Nos aũt ex oĩbus his ſniaʒ verã colligẽtes dicimus cãm veriſſime gñatiuã eẽ virtutẽ mineralem lapidis formatiuã. Uirtus eni mineralis quedã cõis virtus eſt efficiens ⁊ lapides ⁊ metalla ⁊ ea que ſunt media iter hec. Et iᵭ addimus ꝙ ſit lapis formatiua vt efficiaẜ lapidi ꝓpria: ⁊ qa ꝓpria noĩa huius virtutis nõ habemus: ideo per ſilia opʒ declarare que ſit illa virtus. ¶ Dicamus igiẜ ꝙ ſicut in ſemie aĩalis qᵭ eſt ſuperfluũ nutrimẽti deſcẽdit a vaſis ſeminarijs vis formatiua aĩalis que format ⁊ efficit animal ⁊ eſt in ſemine per modũ illũ quo artifex eſt in artificiato qᵭ facit per artẽ: ſic eſt ẽt in mã aptata lapidib⁹ virtus formãs ⁊ efficiens lapides ⁊ ꝓducẽs ad formã lapidis hui⁹ vel illius. Exp̃ſſius aũt hoc põt videri in gũmis que diſtillãt ex arborib⁹: illas eni videmus eẽ humidũ vehemẽter paſſum a ſicco terreſtri: ⁊ iᵭ coagulari a frigido que quãdo manent in arbore nõ diſtillãtes vis arboris generat ea in ligna ⁊ folia ⁊ fructus: per oẽm aũt eundem modum fit ꝙ cũ mã ſicci paſſi ab humido vnctuoſo vel mã humidi paſſi aptaẜ lapidi a ſicco terreſtri ⁊ gñaẜ in ipſa ex virtute ſtellaꝝ ⁊ loci: ſicut infra oſtẽdiẜ virtus formatiua lapidis: ſicut gñatiua in ſemine a teſticulis quãdo ſemẽ fuerit attractũ ad vaſa ſeminaria ⁊ vnaqueq́ʒ mã ſm ſpẽm ꝓpria virtus. Et hoc eſt qᵭ dixit Plato ꝙ ſm merita materie iſundunẜ virtutes celeſtes que res nature operanẜ. Sicut autem in phyſicis libris oſtẽdimus oĩs virtus formãs ⁊ faciens aliqd ad formã ſpeciei hʒ inſtrumentũ ꝓprium quo ſua facit opa ⁊ ꝓducit: iᵭ ⁊ hec virtus in mã ꝓpria lapidum exiſtens hʒ duo inſtrumenta ſm nature diuerſitatẽ: vnũ qdeʒ eſt calidũ humidi extractiuum digeſtiuũ inducens coagulationẽ ad formã lapidis in terreſtri qᵭ paſſuʒ eſt ab humido vnctuoſo: ⁊ hoc calidũ dirigiẜ in opere a virtute formatiua: quẽadmodũ dirigitur calidũ qᵭ digerit ⁊ trãſmutat ſemen aĩalis a virtute formatiua que eſt in ſemie: aliter eni abſq́ʒ dubio illud calidũ ſi eſſet excellẽs incineraret mãm: aut ſi non eẽt ſufficiens relinqueret eã indigeſtã ⁊ ad formã lapidis incõgruam. Alteruʒ autẽ inſtrumẽtũ eſt in mã humidi aquei qᵭ paſſum eſt a ſicco terreſtri: ⁊ hoc eſt frigidũ humidi nõ tm̃ cõſtrictiuũ ſicut in metallis fit: ſed qᵭ ſit ẽt humidi exp̃ſſiuũ: hoc eniʒ vehementiſſime indurat ⁊ coagulat. Et qa hũidũ oĩno exprimit intãtũ ꝙ nõ remanet in mã niſi ſm ſolam cõtinuationeʒ: iᵭ tales lapides nullo mõ calido ſicco poſſunt liquari. Et hoc eſt qᵭ dicit Ariſto. ꝙ cryſtallus gñatur ex aqua remoto vniuerſaliter calido. Cuius ſignũ eſt ꝙ operatiões alchimice deficiunt in liquandis lapidib⁹ ſine alterius materiei humide appõne.

Uirt⁹ mineralis lapidũ ꝓductiua duplex hʒ iſtrm.

¶ Pʒ etiaʒ quare difficiles ⁊ imperfecte p̃cipue in lapidis factura plus q̃ʒ in metalloꝝ factura ſunt operationes alchimicoꝝ. Et hoc ideo eſt qa virtutem formatiuam nõ dant materie: ſed ars icerta eſt eis pro formatiua: ⁊ calidum vſtiuũ eſt eis pro inſtr̃o: ⁊ hoc incertiſſime operaẜ: virtus aũt a celo data loco ⁊ materie que formatiua vocaẜ eſt certa ⁊ mã inſtrumento: ⁊ inſtrumẽtum materie habet conuenienter ꝓportionata: ⁊ ideo certiſſima eſt natura in operationib⁹ ſuis.

Quare opatiões alchimic̃ ſũt difficiles ⁊ imperfecte.

¶ Eſt etiam ⁊ aliud notandum de iſto iſtrumento: quoniã lʒ frigiditas nullo modo ſit operans ad vitã in his que ſunt animata: tamen operatur ad lapides: eo ꝙ mineralia proxima ſunt elementis: ⁊ elementa ſm paruʒ in ipſius materijs tranſmutantur: ꝓpter qᵭ etiam in eis qualitates elementorum remanent parum alterate ⁊c̃.

Q̃ũo itelligiẜ famoſa ꝓpoſitio dicẽs frigiditatẽ nõ igredi opus nãe.

¶ Cap. 6m. De forma ſubſtantiali lapidum.

De formis autẽ que ſunt ſubſtantiales lapiduʒ dubitare dementis eſſe videtur: quoniam viſus certificat de his ꝙ coagulati ſũt omnes: ⁊ materia in ipſis ad ſpẽm certã eſt determinata. Si eni eſſent diſpõnes elementorum tm̃ ſm ꝙ ſunt in trãſmutatiõe ad ſe inuicẽ vel ad alia ſicut ſunt nubes ⁊ pluuie ⁊ nix abſq́ʒ dubio non diu permanerent ſic nec iſta: ſed poſt modicum reſoluerentur ad elementa. Et nos omnino contrariuʒ huius videmus accidere in lapidum naturis. ¶ Amplius aũt virtutes lapiduʒ inuenimus que nõ ſunt alicuius elementi ſicut fugare venenũ: pellere antraces: attrahere vel pellere ferrũ: de quibus vt ifra probabitur cõmunis eſt ſententia oĩum ſapientuʒ ꝙ hec virtus eſt ſequela ſpeciei ⁊ forme lapidis huius vel iſti⁹. ¶ Cõſtat igitur ex his formas habere lapides ⁊ ſpecies determinatas: hec autẽ forme non ſunt anime vt qbuſdaʒ viſuʒ eſt antiquoꝝ. Quoniã ſicut in libro de aĩa oſtendimus ⁊ in p̃ncipio phyſicoꝝ patuit: anima nõ operatur vnum tm̃ ſʒ multa quidẽ per ſe ⁊ non ſm accidens: natura autẽ lapidis non operaẜ niſi vnuʒ: ⁊ qᵭ operatur de neceſſitate operaẜ: qᵭ nõ facit anima. Adhuc autem primũ opus anime eſt vita: hec autẽ ſm nullam ſui differẽtiam inuenitur in lapide. Si eniʒ alimẽto vteretur oporteret ipm̃ poros ⁊ vias habere per q̃s alimentum mergereẜ in ipſum. Et hoc falſuʒ eẽ oſtẽdit ipſa durities eius: ⁊ compactio lapidũ multoꝝ que non permittunt ipſum diuidi ⁊ aperiri in alimenti ſuſceptione. Adhuc aũt ſi alimẽto vtereẜ oporteret habere aliquã partẽ que primo alimentuʒ traheret: ſicut ſunt radices in plantis ⁊ os in ſentientibus: horũ autẽ nihil videmus in lapidib⁹. Nec eſt conuenienter dictum ꝙ lapidis anima ſit oppreſſa a terreſtreitate: ⁊ ideo nõ poſſe exercere vitã ⁊ ſenſuʒ ſicut dixerunt multi phyſiologoruʒ: qm̃ ſm hoc deficeret natura in neceſſarijs non dando lapidi organa qbus ſuas neceſſarias explicaret operationes: lapides igiẜ animas nõ habẽt: ſed alias formas ſubales virtutibus celeſtibus ⁊ ꝓprie elemẽtorũ cõmixtioni datas. Sũt autem hee forme ſm plurimũ innoiate: ſed tamẽ differentie earum innitũtur diuerſis nominib⁹ lapidũ: cũ vocãtur thofus: pumices: ſilices: marmor: ſaphirus: ſmaragdus: ⁊ huiuſmodi que cum nobis occulta ſunt: ideo ꝓpria diffinientia lapidum non habemus niſi circũloquendo accipiendo accidẽtia ⁊ ſigna loco diffinientiũ. Sed hec ſcimus cum ſint diuerſitates corporis mobilis ⁊ trãſmutabilis ſimpliciter ⁊ cõmixtuʒ qᵭ lapis eſt de genere mixtorũ. Cũ autẽ ⁊ mixtuʒ diuidaẜ in mixtũ tm̃ ⁊ in mixtũ complexionatũ ſcimus lapidẽ eẽ in genere mixtoꝝ non cõplexionatoꝝ. Et tunc ex oĩbus dictis cõgregantes dicimus lapidem eẽ mixtũ non cõplexionatũ virtute mineraliũ ad formã coagulatum. Ex qbus vlterius manifeſtũ eſt lapideʒ magis eẽ homogenee nature q̃ʒ habẽteʒ vitã: lʒ in ipſo eẽntialr̃ ſint elemẽtoꝝ nature diuerſe: ꝓpter qᵭ etiã de lapidibus ſcia ſcientie complexionatoꝝ eſt anteponenda. Sunt autẽ multe lapidum forme ſicut in genere marmoris porphyricum alabaſtrum ⁊ huiuſmodi. Similr̃ autẽ eſt ⁊ in alijs generib⁹ lapidum de qbus proſequi nõ prodeſt: qa forme eorum ex accidẽtibus corporis ⁊ duritiei manifeſtabũtur iferius: hec eni

accidentia ſunt eoꝝ ꝓpria: ⁊ ſcitis ipſis natura eorum eſt
ſatis manifeſta. De fine autē querendū nō eſt: qa forma in
phyſicis eſt finis: ⁊ ideo cum nos vnūquodq; ſcire exiſtime
mus quādo cognoſcimus cauſas eius eētiales ⁊ proprias
in cōi iaȝ eē vniuſr ſcita lapidū natura. Verūtn̄ qa locus ge
nerationis eſt principiū ſicut in antehabitis determinatū
eſt: ⁊ nos cum his que dicta ſunt cognoſcere de loco lapidū
generationis: eo ꝙ locus aliqua cauſa efficiens eſt lapidis
cui primum datur virtus formatiua lapidis.

¶ Cap. 7m. De commemoratione locorum in quibus gene
rantur lapides.

Faciamus igitur mentionem locoȝ in quibus
aut ſemper: aut frequenter generanť lapides:
⁊ inquiramus de virtute locoꝝ ⁊ differētijs eo
rum. Videmus aūt ꝙ in ripis aquarū perpe
tuaꝝ multi inueniūtur lapides: ⁊ cognoſcimus
per hoc qa ripe quarūdam aquaꝝ ſunt loca ge
nerantia lapides. Differūt aūt huiuſmodi ripe: eo ꝙ que
dā velocius: quedā tardius lapides ꝓducunt. In qbuſdam
eniȝ locis ripaꝝ fluminis qđ dr̄ gion: lapides in ſpatio. 33. ge
neranť annoꝝ: vt teſtať Auicēna ⁊ qdam alij phorum. Nō
tamē omnis aqua lapidū in ripis ſuis eſt generatiua: quo
niā aque terre corrupte paludoſa potius corrūpit q̄ gnāt la
pides. Sicut videmus in quibuſdā partibus in qbus lȝ lo
ca aquoſa ſint: non tn̄ vt multū generāt lapides. ¶ Amplius
autē montes inueniemus frequēter lapideos ex quo cogno
ſcimus ꝙ in locis mōtuoſis eſt locus generatiōis lapidum:
mōtes tamē aliquādo ſine lapidibus inuenimus: ſed illi vt
frequenter nec magni ſunt: nec alijs ſociati mōtibus ſed ſo
litarij inueniūtur: ita ꝙ forte vnus ſolus eſt: vel vt multum
duo vel tres. ¶ Quotiēſcūq; autē multi ſibi montes aſſociā
tur tunc lapidei mōtes inueniunť: ⁊ lapidei mōtes multi ēt
aliquādo in terra plana ſolide ſuperficiei: nec hoc fieri po
teſt vbiq; ⁊ illa loca ſunt lapidū generatiua. Adhuc autē fre
quentiſſime in aquis generanť lapides qđ etiam dici nō po
teſt niſi qa ille ſunt locus gnātionis lapidū. Cuius ſignū eſt
qa ſunt quedaȝ aque ex qbus generanť lapides quādo ſun
dunť ſuper ripas ſuas in qbus manant: ⁊ ſi ſuper alium lo
cum infundanť nō generātur lapides ex eis. Expertū eſt eiȝ
in locis pyrineis eſſe loca quedam in qbꝰ aque pluuiales cō
uertūtur in lapides que ſi alibi fundātur remanent aque nō
trāſmutate. Similr̄ aūt ligna iacentia in quibuſdā aquis ⁊
maribꝰ cōuertuntur in lapides ⁊ retinēt figurā lignoꝛuȝ. Et
aliquādo nate plante in aquis ⁊ maribꝰ illis ita ſunt vicine
lapidū naturis ꝙ ad modicū exiccate in aere lapidū formaȝ
aſſumūt. ¶ Et huius ſignū eſt lapis qui dicit̄ corallus: qui *Nō de gnōne coralli.*
abſq; dubio de lignis generaƭ ⁊ plantis. Aliquādo eni tem
pore noſtro in mari Danico iuxta ciuitatē Lubicenſem in
uentus eſt ramus magnus arboris in quo erat nidus auiū:
⁊ aues pice in nido: ⁊ cōuerſe in lapides erant parui in nido
paꝝ declinantes ad rubedineȝ qđ aliter eſſe non potuit niſi
qa procellis vel vndis euulſa arbor tēpore quo in ea fuit ni
dus ⁊ aues in aquā ceciderūt: ⁊ poſtea per virtutem loci in
quo iacebat in lapidē vniuerſa conuerſa ſunt. Eſt aūt fons *Nō de fonte in gothia.*
in Gothia: de quo veriſſime tradit̄ ꝙ omnia que mergun
tur in ipm̄ in lapidem conuertit: intātū ꝙ ad eū miſit impe
rator Fredericus cyrothecā ſigillatā vt ꝓbaret vitatē que
cum per aliquot dies medietas corij ⁊ medietas ſigilli mer
ſa eſſet in fonte: medietas corij ⁊ medietas ſigilli ꝯuerſa ſūt
in lapidē altera medietate corio manente. Referť ⁊ veraci
ter a fidedignis ꝙ gutte que ex impetu caſus eiuſdē fontiſ
ſparguntur ſuper ripā fontis cōuertuntur in lapides gutta
rum quātitatem hn̄tes: cū tamen aqua que ſic fluit non con
uertaƭ in lapidem: ſed fluit continue. Videmus etiā oculis
generari cryſtallos in mōtibus altiſſimis: qui ſūt perpetua
rum niuiū: qđ iterum eē non pōt niſi per virtutē mineraliū
que eſt in locis illis. Ex qbus omnibus videƭ nō poſſe cer
tuȝ aliquid tradi de loco generatiōis lapiduȝ: cū nec in vno
tm̄ elemento: ſed in pluribꝰ: nec etiā in vno tm̄ climate ſȝ in
oibus. Et qđ his mirabilius videƭ in corporibus anima *Qr in nubibꝰ gn̄etur lapis.*
lium generanť ⁊ in nubibus que omnia loca difficile videƭ
valde ad vnam materiaȝ in cōmuni reducere: cū tamē hoc
ſit neceſſarium eo ꝙ non dubitamus eiuſdē corporis mixti
ſm genus etiam vnū ſm genus eſſe generatiuū. ¶ Opȝ eni
ꝙ omnium generatorum ſit locus aliquis ſue generationiſ
extra quem corrumpuntur ⁊ deſtruuntur.

¶ Cap. 8m. In quo redditur cauſa quare quedam loca gene
rant lapides: ⁊ quedam non.

Vnam ergo virtutē in omnibus his locis inue
ſtigare volentes reuocemus ad memoriaȝ ea
que in antehabitis libris ſciētie naturalis de
terminata ſunt: ꝙ vȝ ſtelle quātitate ⁊ lumine
⁊ ſitu ⁊ motu mouent ⁊ ordinant mūdū ſm oēȝ
materiā ⁊ locum generabiliū ⁊ corruptibiliū.
Virtus autē ſic determinata a ſtellis infundiƭ loco genera
tionis vniuſcuiuſq; rei: eo modo quo in naturis locoꝝ determi
natum eſt. Hec eni virtus ⁊ elementi ⁊ elemētati omnis eſt
productiua ⁊ generatiua. Et eſt iſta virtus loci ex tribꝰ vir
tutibus cōgregata: quarū vna eſt virtus motoris orbis mo
ti. Secūda eſt virtus orbis moti cū oibus partibus ſuis ⁊ fi
guris partium que reſultant ex ſitu partium diuerſimode ſe
reſpicientiū ꝓpter multimodam motoꝝ velocitatem ⁊ tar
ditatem. Tertia autē eſt virtus elementaris que eſt calidū
frigidum humidū ⁊ ſiccum vel cōmixtū ex his. Eſt autē pri
ma harum virtutum vt forma dirigēs ⁊ formans omne qđ
generatur ſicut virtus artis ad māȝ artificiati ſe habet. Et
ſecūda eſt ſicut operatio manus. Et tertia ſicut operatio i
ſtrumenti qđ manu moueƭ ⁊ dirigitur vſq; ad fineȝ inceptū
ab artifice. Et ideo dixit Ariſto. ꝙ oē opus nature eſt opus
intelligētie: locus enim recipit has virtutes ſicut matrix re
cipit virtutē formatiuā embriōis. Hec igitur virtus deter
minata ad lapiduȝ gn̄ationem in mā terreſtri vel aquea eſt
in qua conueniunt omnia loca in qbus lapides generantur.
Sicut enim in aialibus que ex putrefactione generanť in
fundiƭ virtus viuificatiua ex ſtellis: ſic fit ēt in lapidū mā ꝙ
ifundiƭ per dictū modū virtꝰ lapidū formatiua. ¶ In q̄cūq;
igitur loco terra vnctuoſa per vaporem in ſe reflexū cōmi
ſcetur: vel in quo terre vires apprehēdunt nām aque ⁊ tra
hunt ipſam ad ſiccitatē ⁊ inclinant vehemēter ibi ꝓ certo ē
locus generatiōis lapiduȝ ꝓpter qđ terre ſolide ſuperficiei
ex qua vapor talis expirare nō pōt: lapides multoſ generāt.
In terra aūt molli cinerulēta que potius inficit aquā q̄ ap
prehendit ipſaȝ in ſuis ꝓprietatibꝰ lapides generari nō poſ
ſunt. Et hec eſt cā quare in ripis ſempiternoꝝ fluminū mul
ti generanť lapides: tales eni ripe ſolidiſſime ſunt clauden
tes in ſe vapores eleuatos. Sunt ēt vaporoſe ripe ille: eo ꝙ
calor ex reflexiōe ſui luminis ſuper aquas excitatus frigidi
tate aque repellit ad littus: ⁊ in partibꝰ terre inuiſcatus ter
rā aque cōmixtā decoquit ⁊ indurat. Ex eadē vō cā fundus
fluuioꝝ taliū lapidoſus efficiƭ eo ꝙ calor in littoribꝰ in ter
ris ſub aqua penetrat: ⁊ cuȝ aqua replet vndiq; poros qbus
euaporare poſſet ſimul cōmiſcet ⁊ decoquit qđ cōmixtuȝ eſt
in lapidibꝰ: ꝓpter quā cām talia loca lapidū ſunt generati
ua. Eſt aūt quarūdam aquaꝝ fluxus per virtutes minera
les fortiſſimas: ⁊ cū fluunt per tales mās imbibunť ipſis mi
neralibus: ⁊ ideo ⁊ aqua ⁊ ea que ſunt merſa in ipſis cōuer
tūtur in lapides citius ⁊ tardius ſm ꝙ cōfortaƭ ⁊ debilitaƭ
virtus lapidū formatiua ⁊ factiua. Cauſa aūt quare aq̄ di
uiſa iuxta ripā a fonte fuſa citius in lapidē cōuertitur q̄ ipſa
aqua fluens a fonte ⁊ flumine vel mari eſt: qa virtus illa ci
tius vincit paruū ⁊ diuiſum q̄ multū indiuiſum ſicut eſt in
omni virtute aliqd conuertente: omnis eni talis virtꝰ citiꝰ
cōuertit ipm̄ paruum q̄ magnū. Qđ autē eadē aqua in alīq̄
loco fuſa in lapidem nō conuertatur: ideo fit qa cū eſt extra
locum mineralem euaporat ⁊ corrūpitur ſicut ⁊ omnis alia
res corrūpitur extra locū ſue generatiōis. Qđ autē aqua in
ſe accipiat ⁊ imbuaƭ tali virtute: ꝓbatur per alia aque acci
dentia: ſicut eſt ſapor ſulfuris ⁊ auripigmenti vel amaritu
do. Hos eni ſapores non ꝯtrahit aqua niſi ex locis per que
tranſit. Eodē eni mō fit ꝙ virtus mineralis cum mā vapo
roſa lapidis trahiƭ ab aq̄: ⁊ aqua tota inficiƭ tali ſpū ⁊ vapo
re: ⁊ cū vincere poteſt aquā conuertit eam in lapidē. Citius
tamē cōuertit magis terreſtria ſicut ligna ⁊ plantas ⁊ aialiū
corpora vel aliqđ huiuſmodi: eo ꝙ hec aq̄ imerſa a tali vir
tute apprehenduntur ⁊ trahunť ad terreſtrem nām lapidis
materie cōuenientem quā exiccat: coagulat ⁊ ad ſpēm ducit
vis mineralis vaporabiliter in aqua diffuſa. In mōtibꝰ al
tiſſimis frigiditas eſt perpetua que eſt excellēs: cuius cau

ſa patefacta eſt in libro metheoroꝝ que frigiditas exprimē-
do humidum apprehendit aquā a niuibus congelataʒ ⁊ in-
ducit in ea proprietates ſicci ſicut eſt nature frigiditatis ex-
cellentis: ⁊ ex illo ſicco coagulat glatiem in cryſtallū vel aliū
lapidem perſpicuū. Et per hunc modū ſatis planum eſt ſci-
re loca gñonis lapidū ⁊ cōuenientiā ⁊ differentiam eorūdē.

¶ Cap. 9m. De virtute loci qualr operaꝛ in natura lapidū.

R Emanet autem quoddam qđ declarat intellectū
eorum oīuʒ que dicta ſunt. Et eſt hoc ꝙ deter
minemus qualiter virtus vnius apprehendit
ſubſtātiam alterius ⁊ ipſaʒ ad ſe ꝯuertit. Hoc
autē ſcitur ex his que diximus de elementorūʒ
adinuicem trāſmutatione. ¶ Cū eni terra ad
ſe cōuertit aquam: pmo virtutes terre intrant ſubſtantiam
⁊ alterant eam ⁊ aque quaſi dominātes tenent eam: ⁊ tūc in
cipit aqua ſtare ⁊ terminari: ⁊ tamē adhuc perſpicuitatē nō
amittit: ⁊ tunc deinde corrumpiꝛ ⁊ trāſit in terram ⁊ accipit
terre qualitates que ſunt opacuʒ ſiccum. Silr eſt ēt de aliјs
elemētis trāſmutatis ad alia. Oīno enim eſt ſimile de vir-
tutibꝰ mixtorum ſicut pʒ in ſucco plātarum ⁊ cibo aīaliū. In
his eni virtutes aīatorum primo alterāt ⁊ poſtea quaſi appꝑ
henſam tenēt mām: ⁊ poſtea cōuertunt in partē corporis qđ
nutriꝛ. Et per oēm eūdem modū eſt de virtute lapidificati-
ua cū diffundiꝛ in aliquo loco: ſiue ſit aqua ſiue terra: mām
quā tāgit pmo alterat: ⁊ poſtea dñans eiuſdē tenet eā: ⁊ poſt
quā tenuerit ⁊ vicerit cōuertit eā in lapidē. Fit aūt hec ope
ratio tribꝰ modis in genere lʒ in numero modi eius ſunt īfi
niti. Quorum vnus eſt ꝙ virtus appꝑhendens mām alterat
ipſam ſolum ſm qualitates actiuam ⁊ paſſiuam quibꝰ ope-
ratur in ea ⁊ hec eſt virtus debilis. Secundo autē modo fit
ꝙ alterat eam tam ſm qualitates qʒ ēt ſm proximos effectꝰ
illarum qualitatum qui ſunt durities ⁊ mollities: ita ꝙ dia
phaneitas ⁊ opacitas ⁊ materia non remouentur: ⁊ hec eſt
virtus fortior: ⁊ hoc mō generantur lapides diaphani. Ter
tio autem modo fit ꝙ totā materiam appꝑhendit tam ſm ꝓ
ximos effectus qʒ etiaʒ ſm conſequentes: ⁊ tunc qualitates
inducit ⁊ duritiem ⁊ mollitiem ⁊ colorem illius materie ꝓ-
prium permutat. Et iſto modo etiam ex aqua aliquādo ge-
nerantur lapides non diaphani vel non ad plenum diapha
ni: ſicut eſt calcedonius ⁊ ille qui diciꝛ lapis buffonis: ⁊ aliј
quidaʒ lapides. Sunt autē in omnibus his modis gradus
multi de quibus inferius mentio habebitur: cum de lapidi
bus precioſis agetur. Huius autem exemplū eſt ꝙ aliquā-
do vis terreſtris que operatur frigido humidum compri-
mente ⁊ ſicco: ſic operatur in aquam ꝙ ſoluʒ in ea remanet
virtute huiuſmodi frigidi ⁊ virtute huiuſmodi ſicci. Et tūc
lota in tali aqua exiccantur vehementer ⁊ infrigidantur: et
tales aquas que virtute ⁊ non actu habēt qualitates diuer
ſorum elementorum ſupra modum ſtudent facere alchimi-
ci vt per eas exiccent ⁊ coagulent hoc qđ volunt tranſmuta-
re: propter hanc cauſam habent libros de ſeptem aquis cō-
ſcriptos. Aliquando autem vis terrea apprehendit aquam
ita ꝙ frigidum iam exprimit humidum ⁊ ſiccum terminat
materiā in ſeipſa manente aque tranſparentia. ¶ Peruie-
tas enim aque non conuenit eidem inquantum eſt frigiduʒ
vel humidum vel vtrāqʒ habens qualitatem: ſed inquantū
conuenit cū celeſti corpore: ⁊ ideo conuenit ſubſtantie aque
ante qualitates actiuas ⁊ paſſiuas ſm naturaʒ: eo ꝙ cōmu
nior eſt elementis qʒ aliqua qualitatum actiuarum ⁊ paſſi-
uarum. Et cum ſic operatur terre frigiditas ⁊ ſiccitas indu
centur neceſſario proximi effectus earum in aquaʒ que ſunt
durities ⁊ coagulatio: ⁊ tunc fit lapis peruius. Aliquādo au
tem vincit amplius inducendo ſubām aque ad opacitateʒ
⁊ naturam terre. Et tūc ex aqua fit lapis opacus ⁊ forte ni-
gerrimus: ſicut ſunt lapilli quidam abūdantes in ripis flu-
uiorum inuenti: qui tamen aliquando ex materia terreſtri
generantur ſicut inferius oſtendemus. Sicut aūt diximus
de terra: ſic intelligendum eſt fieri de qualitatibus omniuʒ
elementorum: ⁊ adiјciendūʒ ꝙ virtus elementi ſit materia-
lis ⁊ virtus celeſtis inſtrumentalis ⁊ formalis ſit virtus mo
toris: ⁊ qđ ex omnibus reſultat eſt virtus īfuſa materie ⁊ lo-
co lapidum: ſicut ſatis in antehabitis dictuʒ eſt. ¶ De cau-
ſis ergo ex quibus lapidum generatio in cōmuni cognoſciꝛ
ſatis hoc modo ſit determinatum.

¶ Tractatus Secūdus primi Libri de Mineralibus: qui ē
de accidentibus lapidum.

N Unc autēʒ de his que

Per ſe lapidibus accidūt eſt dicēdū. Ac-
cidētia aūt que primitus accidunt lapidi-
bus in cōi ſunt multa: pmū tñ īter ea eſt cō
mixtio materie. Dicamus ꝙ ſi mā eſt ſic-
ca vehemēter tūc ipſa nō bñ erit cōmiſci-
bilis: ⁊ tūc aut locus erit poroſus non ſoli
dus aut ſolidus. Si nō eſt poroſus ſed ſolidus gñatur val-
de lapis vnus ſabuloſus quādo ſic capiꝛ ꝑferens minutias
ſabuloſas: qui diuerſificaꝛ ſm quātitatē ſiccitatis ⁊ caloris
ipſum coagulātis. Quia aliquādo forte cōfricaꝛ in ſabulum
quando caliditas multa exiccauit: ⁊ ſi locus eſt valde poro-
ſus per quē vbiqʒ egrediꝛ calor coquens terraʒ vnctuoſam:
tūc calor ille diuidit mām illam in parua ⁊ decoquit eam in
ſabulum minutum. Et ſi fuerit mā viſcoſa valde tunc diui
ſa redigiꝛ in paruos lapillos diuerſaꝝ quātitatū qui duriſſi
mi ſunt ⁊ diuerſoꝝ coloꝝ ꝓpter materie diuerſitateʒ. Lapi-
des aūt qñ ſecanꝛ optime plananꝛ ⁊ puluis qui abradiꝛ eſt
minutiſſimus: ſunt ex mā optime cōmixta: in qua pmo opa
tū eſt hūidū faciēs fluere quālibet partē ſicci ad quālibet ⁊
poſtea appꝑhēſūʒ hūidū ē exiccatū: ⁊ iđ lapis talis bñ ē com-
mixtꝰ. Eſt eni ſubtile ⁊ hūidū bñ cōmiſcibile cū ſit penetra-
tiuū ptiū ⁊ ptis ptiū ſicū dcm̄ ē in ſcđo pigeneſeos. Pre oibꝰ
tñ ⁊ hi lapides bñ cōmixti ſūt q vaporabilr miſcenꝛ ⁊ illi pre
oibꝰ poliunꝛ bñ ⁊ ſplēdidi efficiunꝛ: eo ꝙ ſuba vaporis iam
vergit ad ſubtilitatē aeris ⁊ humiditatē: ⁊ hec duo ſunt ſub
tiliora ⁊ magis ſe inuicē penetrātia in forma aeris qʒ in forᵃ
aque ⁊ terre. Ex eiſdem aūt cauſis eſt cōpactio ⁊ ꝯtinuitas
bona ⁊ his oppoſita. Quorūcūqʒ enim māe optime cōmixte
ſūt niſi calidū decoquēs exiccet humidū: hoꝝ eſt optima cō
tinuitas ⁊ cōpactio fortis. Huiꝰ aūt ſignuʒ eſt in opibꝰ artis
que nām imitanꝛ. Hi eni qui lateres faciūt pmo qdē cū ter-
ra cōmiſcent aliq̄ que cohērere faciūt ptes: ſicut ſūt ſtercꝰ eq
⁊ aliqđ huiuſmodi: ⁊ facta mā glutinoſa ſtudēt hec optime
cōmiſcere: ⁊ quāto melius hec cōmixta ſūt tanto planiores
⁊ cōpactiores fiūt lapides. Idē aūt faciūt figuli qui nō quā-
cūqʒ terrā ſed tenacē que glis vocaꝛ in mām ſumūt cū de lu
to fingere volūt: cōmiſcēt aūt optime añqʒ fingant: ⁊ tūc reſi
dere permittūt ad tp̄s in ea hūidū: ⁊ ſupfluū hūidū ad ſoleʒ
exhunt: ⁊ deide coagulāt vaſa ad ignē digeſtione que voca
tur opheſis. Opʒ igiꝛ ⁊ nām hūc habere modū in cōmixtio
ne lapiduʒ. Terra ergo pmo penetraꝛ hūido: aut corporali:
aut ſpūali: ⁊ deide aūt ab ea ſeparaꝛ hūidū ſupfluū ⁊ poſtea
tēpore lōgo īuiſcaꝛ in ea hūidū cōtinuās: ⁊ per calorē opthe
ticū extrahi nō pōt hec mā per talē digeſtionē cōuertiꝛ in la
pidē. Et ſi inueniaꝛ terra aliqñ non cōplete cōglutinoſa iuꝛ
lapides illos: ſcimus qa talis mā ſatis eſt paſſa: ⁊ iđ indige-
ſta remāſit. Lapidū aūt genera que ex aq̄ fiūt: que paſſa ē a
terreſtri ſicco frigido optime cōpacta ſūt ⁊ qſi polita eſſe vi-
denꝛ ꝓpter hoc ꝙ aqua eſt de numero politoꝝ ⁊ eius queli-
bet ps in quālibet fluit ⁊ in tali cōtinuitate coagulaꝛ ⁊ cōge-
laꝛ in lapidem. Hoc mō dictum ſit de lapidū cōmixtione.

¶ Cap. pm. De his que bene ⁊ male commixta ſunt.

M Odus aūt quo determiaꝛ de coloribꝰ lapiduʒ
ſumendus eſt ex libro de ſenſu ⁊ ſenſato: cuius
nos ſciaʒ īfra trademus tpe opportuno: ⁊ ideo
que hic ſupponimꝰ ibi erūt manifeſta. Suppo
niꝛ igiꝛ hic ꝙ oē qđ eſt pſpicuū in quocūqʒ gñe
corpoꝝ eſt cā ex multis ptibꝰ pſpicuoꝝ corporū
que veniūt in cōpoſitionē corporis qđ eſt pſpicuuʒ. Adhuc
aūt albū cauſaꝛ ex multis perſpicuis in altera re determina
tis. Nigrū aūt ex partibꝰ opaci corporis opprimentibꝰ ptes
perſpicuas que ſunt in eodē corpore. Medij aūt cauſanꝛ ex
cōpōne hoꝝ per tres vias: ſicū in ſcia de ſenſibilium gñatiōe
tradeꝛ. Dicamus igiꝛ ꝙ oēs lapides pſpicui cāꝛ ex multa
mā aeris ⁊ aque que terreſtri appꝑhēdēte mā eſt cōgelata et
cōgregata: ⁊ ſi illa qdē pſpicuitas nō eſt coloris alicuiꝰ ſʒ re-
manet pſpicuitas aeris vel aque: tūc ſignū hʒ ꝙ ſola frigidi
tas excellēs appꝑhēdit māʒ: ⁊ hec eſt ſicū perſpicuitas cryſtalli
⁊ berylli ⁊ adamātis ⁊ lapidis qui vocaꝛ iris: ſed dꝛiam hūt

in perſpicuitate

Dĩa iter materiaꝫ cryſtalli ⁊ berylli.Z.

in perſpicuitate ⁊ nã aquea:qm̃ cryſtallus nõ ſolũ mãꝫ aque
habere videꝛ ſꝫ aqueitatẽ declinãtẽ in aereitatẽ pp qð ma/
xime pſpicuus eſt:⁊ ad claritatẽ declinãs. Beryllus aũt ma
gis ad aquã declinat:vñ cũ ſoluiꝛ q̃ſi aque gutte magne ma
nare videnꝛ. Adamas aũt magis hꝫ aqueitatẽ tractã ad ſic
cũ terreſtre:pp qð obſcurioꝛ eſt ⁊ duriſſimus:ita ꝙ collidat
alia metalla p̃ter chalibẽ duriſſimũ:eo ꝙ chalibs ẽt ẽ aquei
tatis ⁊ terreſtreitatis ſicciſſime. Et iõ ſit ẽt ꝙ lapis adamas
cũ fuerit acuti anguli ſcindit ⁊ icidit omne ferruꝫ ⁊ penetrat
in ſcindẽdo oẽ metallũ. Jris aũt ſit ex aq̃ quaſi iã roꝛãte que
partim vapoꝛe partiꝫ ex roꝛe reſoluto cõgelaꝛ. Et iõ ẽt in ſo
le poſitꝰ coloꝛes iridis depigit in oppoſito pariete. Siĩes au
tẽ his lapides ex ſilibꝰ ſiũt materijs. Juxta eni ripas fluuio/
rũ frequẽtiſſime iueniunꝛ lapides obſcure pſpicuitatis:ſm
magis ⁊ minus quoꝝ coloꝛ nõ cãtur niſi ex perſpicuo aut ei
cõpoſito aut cõmixto cũ terreſtri obſcuro in pte vel in toto:
⁊ hoꝝ coloꝝ qa facile ẽ ex dictis ſcire cãm ptrãſeo. Niger au
tẽ coloꝛ in lapidibꝰ frequẽtiſſime cãtur ex terreſtri cõbuſto:
ꝓpter qð ẽt vt frequẽter lapides nigri duriſſimi ſunt ⁊ ma
gis polibiles q̃ꝫ ſecabiles ſunt. Hic eni coloꝛ nõ cãtur niſi ex
pꝛiuatiõe perſpicui in cõmixtiõe:ſicut patebit cũ de ſcia co/
loꝝ tractabiꝛ. Medij aũt coloꝛes ſũt rubeꝰ in gñe viridis et
flauus ⁊ differẽtie ipſoꝝ. Et ſicut diceꝛ in libꝛo de ſenſibili/
bus:rubeus erit qñ ſup pſpicuũ luminoſuꝫ ĩfundiꝛ fumus
tenuis ſuccẽſus. Et iſte iueniꝛ in qbuſdã lapidibꝰ qui vocã/
tur hyacinti aquatici:⁊ in tribꝰ generibꝰ carbũculoꝝ ꝓpter
qð ab Ariſt. oẽs illi calidi ſm nãm eẽ dicunꝛ. Differũt autẽ
in ruboꝛe:qm̃ ſi fuerit pſpicuitas multa ⁊ fumus ſuperfuſus
valde tenuis ⁊ lucidus ẽ coloꝛ eiꝰ qui vocaꝛ palatius ſiue pa
latiũ. Si aũt fuerit pſpicuitas multa ⁊ fumus q̃ſi igneus ac
cẽſus ſpiſſus:tũc eſt coloꝛ eiꝰ q vere dĩ carbũculus:⁊ iõ iſte q
vere ſpẽm ſuã attigit lucet in tenebꝛis ſic̃ noctiluca ⁊ marie
quãdo ſupfundiꝛ aq̃ clara ⁊ limpida. Si aũt fuerit pſpicui/
tas aliquãtulũ ſpiſſa ⁊ fumus ſupnatãs fuerit obſcurioꝛ ali
quãtulũ erit coloꝛ eius quẽ vocãt granatũ eo ꝙ ad modum
grani maligranati coloꝛaꝛ:⁊ hos oẽs tres vocat Ariſto. car/
bũculos:⁊ nobilioꝛẽ ⁊ ſiccioꝛẽ inter hos dicit eẽ granatũ:cuꝫ
tñ minoꝛis ſit pꝛecij apud excluſoꝛes ⁊ artifices. Jlle autem
qui a qbuſdã hyacintus aquaticus vocaꝛ coloꝛẽ hꝫ qui cõ/
poniꝛ ex aquatico pſpicuo limpido ⁊ nõ aereo:⁊ ſupfuſuꝫ hꝫ
fumũ aquaticũ ſuccẽſuꝫ ſicut eſt in nube celi:⁊ nõ in auroꝛa.
Eodẽ aũt modo inuenimus coloꝛes lapiduꝫ pſpicuoꝝ qui
ſunt flaui coloꝛis. Si enim lapis ſit perſpicue ſube:⁊ valde
clare ⁊ imixtũ habeat ſubtile terreſtre valde combuſtũ:tunc
erit coloꝛ ſaphiri clariſſimi ⁊ habebit dĩas coloꝝ ſm ꝙ illð
perſpicuũ cũ illo terreſtri ſubtili cõbuſto fuerit clarius ⁊ ob
ſcurius. Flauus eniꝫ clarus ⁊ purus coloꝛ abſq; dubio cãtur
ex multo perſpicuo:qm̃ viſus penetrat in ipm:ita ꝙ lux nõ
obuiat viſui nec aliqð luminoſuꝫ. Si aũt cũ tali cõbuſto va/
poꝛoſo terreſtri ſit perſpicuũ aqueũ aliquãtuluꝫ ſpiſſum:tũc
reſultat coloꝛ hyacinti qui ſatis minus clarus ẽ q̃ꝫ coloꝛ ſa/
phiri nobilis. Coloꝛ aũt ſcintillans ⁊ ceruleus cãtur ex luci
do perſpicuo qð ſupducìꝛ tenui ⁊ modico vapoꝛe aqueo in
cẽſo:⁊ hic eſt coloꝛ viridis qui topazion vocaꝛ:⁊ in quocũq;
lapide iueniunꝛ vene aurei ſplendoꝛis ſic̃ in chꝛyſophaſo et
chꝛyſolito coloꝛ illaꝝ venaꝝ ex eadẽ cã generaꝛ. Sũt ãt mul
ti lapides perſpicui qui ſunt virides:ſic̃ ſmaragdus ⁊ chꝛy
ſolitus ⁊ lapis q vocaꝛ pꝛama:lꝫ diuerſa viriditas ſit in eis:
oium autẽ hoꝝ coloꝛes ex vna ⁊ eadeꝫ cauſa generantur:ſit
eniꝫ ex perſpicuo aqueo cũ terreſtri foꝛtiter aduſto:⁊ ſm ꝙ
hoc eſt clarius vel minus clarũ:ſit etiã illa viriditas clarioꝛ
⁊ minus clara. Huius aũt ſignũ eſt in vitro qð ex cõmixtiõe
ſit plumbi:hoc eni eſt viride valde ⁊ efficitur tãto puriꝰ quã
to ſepius ⁊ magis cõburiꝛ. Jn cõbuſtione eni iterata depu/
raꝛ perſpicuũ ⁊ ſubtiliaꝛ ⁊ aquee nature magis ĩfundiꝛ cla/
ritas luminis ignei:⁊ ideo clarificaꝛ. Coloꝛ autẽ medius q
quaſi fuluus eſt ⁊ ceruleus ſicut eſt in lapide qui vocaꝛ coꝛ/
neola cauſaꝛ ex pſpicuo terminato qð ſpiſſo fumoſo aqueo
ſimiꝉr ⁊ terreſtri ſuccenſo ſuperinfuſum eſt. Et iſti ſunt fere
omnes coloꝛes qui in lapidibus p̃cioſis iueniunꝛ. Poſt eũ
qui eſt onychini ⁊ niueum ſcintillantẽ quo dĩ coloꝛari lapis
qui diciꝛ oꝛphanus. Cõponiꝛ eiꝫ lapis onyx ſiue onychinus
ex ſubſtãtia que eſt duplicis coloꝛis ⁊ inueniꝛ aliquando ex
pluribꝰ coloꝛibus q̃ꝫ duobus:vt frequẽter aũt componiꝛ ex
duplici coloꝛe quoꝝ vnus ſupernatat alij. Jnferioꝛ qdẽ eſt ſi
cut carneus qui eſt ex terreſtri valde fumoſo vapoꝛabiꝉr cõ
mixto. Superioꝛ autẽ eſt ſubpallidus aliquantulũ fuſcus ⁊
hic cauſaꝛ ex victoꝛia perſpicui ſuper opacum in cõmixtis
partibꝰ:ita tñ ꝙ opacũ ſit alterans albuꝫ. Et tali ſubſtantia
eſt quãdo aqueũ cõmixtum terreo ſubtili pauco vapoꝛat ⁊
euapoꝛãdo coagulatur in lapidẽ. Jnueniũtur aũt onychini
valde rubeas hñtes vias ⁊ albas valde quoꝝ coloꝛum non
eſt difficile inuenire cauſas ex p̃dictis. Niueus autẽ ſcintil/
lans abſq; dubio cauſaꝛ ex hoc ꝙ ipſe cõmixtus eſt ex pſpi/
cuo coꝛpoꝛe quaſi firmato:ois eni perſpicui puluis inenitur
albiſſimus:⁊ cum continuatur puluis reſultat coꝛpus albuꝫ
micans:ſicut margarita:qð contingit ex verberatiõe lumi/
nis ad ſuperficies partium politarum:ꝓpter qð lapis dici/
tur aliquantulum lucere in tenebꝛis ſicut noctiluca. Jn die
enim tegitur lux que eſt incoꝛpoꝛata diaphano in lapide ꝓ/
pter maius lumen:ſed in nocte lucet:⁊ ideo in die lapis ille
albus videtur ſicut noctiluca. Hoꝛum autẽ omnium perfe/
cta ratio tradi habet in ſcientia de ſenſibiliuꝫ generatione.
Jnuenitur autẽ lapis multoꝛuꝫ valde coloꝛum:ꝓpter qð ẽt
panthera vocatur cuius omnes coloꝛes cauſantur ex diuer
ſis ſubſtantijs ex quibꝰ componuntur partes:eadem enim
ratio eſt in toto ⁊ in parte quo ad coꝛpoꝛis tincturam. Tan/
ta igiꝛ ⁊ tot ad ſcientiam coloꝝ qui inueniuntur in lapidibꝰ
pꝛecioſis dicta ſunt. Amethiſtus autem ſequitur rubinuꝫ in
perſpicuo obſcuro. Et calcedonius ſequiꝛ beryllum in ſub
ſtantia quaſi perſpicua lutea ⁊ feculenta ſicut plumbum imi
tatur argentum.

¶ Cap. 3m. De coloꝛibus lapidum perſpicuoꝛum non termi
natoꝛum ⁊ non pꝛecioſoꝛum.

Lapides auteꝫ hi qui perſpicue ⁊ non termina/
te inueniuntur ſubſtantie multoꝛuꝫ valde ſunt
coloꝛum:⁊ ſunt quatuoꝛ generum vt in cõmu/
ni ſit dicere:ſilices vꝫ thophi ⁊ quadruꝫ ⁊ mar
moꝛ. Jn omnibus his generibus inueniuntur
coloꝛes multi:niger videlicet glaucus virens
aliquantulum ⁊ albus. Extra genus autem marmoꝛuꝫ vis
rubeus magnus lapis:ſed paruuli rubei inueniuntur pꝛeci
pue in marmoꝛum generibꝰ. Et de omnibus generibus co
loꝛum eadem eſt ratio que in pꝛecedentibꝰ dicta eſt:ſed hoc
accidit generibꝰ marmoꝛum ꝙ abſtracte ab eis partes mi/
cant aliquãtulum ſicut metallis mixte ſint. Et hoc contigit
hac de cauſa ꝙ in ſubſtantia eoꝛum cõmixtum ingrediꝛ per
ſpicuum:cuius ſuperficies quãdo eſt inſpiſſata in partibus
fulget vel micat. Et hec vna cauſarũ eſt quare eſt nobilius
genus marmoꝝ ceteris generibus lapidum. Niger aũt fre
quenter in tali genere lapidum cauſaꝛ ex terreſtri fuligino/
ſo cõmixto coagulato. Albus auteꝫ ex terreſtri ſubtiliſſimo
qð cõmixtum eſt aqueo multo:hoc eni albeſcit decoctum ſi
cut facit terreſtre in caſeo ⁊ lacte. Glaucus autem cãtur ex
terreſtri opaco qð alterauit modicuꝫ album qð ex terreſtri
ſubtili ⁊ aqueo multo coagulari cepit. Virens aũt in omni
genere cauſaꝛ ex multo aqueo vapoꝛibus ſimul irroꝛantibꝰ
immixto ⁊ ſic coagulato. Guttarũ autem genus eſt hñs plu
res vel omnes has mixtiones in partibus ꝓpter multi ge/
neris materias in loco illo congregatas. Thophi auteꝫ fre
quenter aut terrei ſunt coloꝛis aut albi ſicut pumices. Hoc
enim genus lapidis ex terra in qua ſpumat aqua eideꝫ ter/
re cõmixta generatur:⁊ ideo cum calido coagulatum eſt di
geſtione que optheſis vocatur:ſpongioſum ⁊ leue inueniꝛ.
Pumex autem ſit ex aqua magna cuius ſpuma vehemen/
ter paſſa eſt a terreſtri ſibi permixto:⁊ ideo eſt albus ꝓpter
ſpume talis albedinem. Jn generibus autem marmoꝛuꝫ al/
bum qð vocatur alabaſtrum abſq; omni ambiguitate com
ponitur ex multo perſpicuo qð eſt alteratum ⁊ paſſum vehe
menter a terreſtri ſubtili:⁊ ſic reſultat in eo coloꝛ nobiliſſi/
mus micans:hoc autem qð vocatur poꝛphyricuꝫ marmoꝛ
habet coloꝛem obſcure carnis cũ albis guttulis:⁊ nos iã di/
ximus cãm talis coloꝛis. Silices v̉o vt plurimum ſunt fuſci
coloꝛis:cuius ẽt cauſa eſt ſufficienter aſſignata. ¶ Sufficiat
ergo de coloꝛibus lapidum hoc qð nunc dictum eſt.

¶ Cap. 4m. De cã duritiei diuerſe que eſt in lapidibꝰ.

DIcemus ꝯſequēter de diuerſitate duritiei que multarū diuerſitatum inuenit̄ in lapidibꝰ. Oīa enim genera lapidū precioſorū adeo ſunt dura ꝙ nec lima aliqͥd ab eis tollitur qḋ colliſi ad ſe fortiter vt ad chalibē indurataꝫ emittūt ignē. Econtra vͦ fere omne genus thophi ita inuenitur parū hñs de duritie ꝙ modico iſtro inciſibile eſt: lapides aūt qdā albi q vulgariter creta vocant̄: ⁊ qdā ēt molliores ⁊ albiores inueniunt̄ minꝰ hñtes de duritie in gñe lapidū. Oē aūt genꝰ ſilicis duriſſimū ē: ⁊ poſt hec marmora i genere ſuo. Quadrū aūt mediū ē in duritie lapidū: ⁊ tñ i illo inuenit̄ maior ⁊ minor durities: ſꝫ hoc accidit cōiter lapidibꝰ ſ durioribꝰ q diu iacētes in aere tpe frigoris poſtea ad ſoleꝫ ſcindunt̄ in multas partes. Ecōtra aūt q ſūt minꝰ duri niſi ſint male cōmixti qͣſi in modū calcis cōbuſti optheſi coagulāte quāto diutiꝰ in aere iacēt in edificijs meliores efficiunt̄ ⁊ duriores: ⁊ nō ſcindunt̄ ex frigore. ¶ Phyſici aūt ē aſſignare cām horū accñtiū ex mā ⁊ efficiēte queadmodū in alijs dictū ē. ¶ Dicamꝰ igit̄ ꝙ cā gñalis duritiei ē ſiccitas. Cū enīꝫ durū ſit hñs potētiā nālē ad reſiſtēdū tāgēti: ⁊ molle eiꝰ nature hēat ipotētiā: non pōt cauſari niſi ex ſicco qḋ in ſeipſo ſtat nō cedens ad alterū. Siccitas aūt ex duobꝰ cātur in nā lapidū: ſic ſuperiꝰ patuit. Aut eni eſt ex hoc ꝙ ex terreſtri mā calidū epotauit hūidū: ⁊ iō remāſit terre iduratū. Aut ē ex hoc ꝙ ſiccitas frigidiſſima vehemēter apphēdit hūidū pſpicuū ⁊ ipm ad ſui ꝓprietatē cōuertēdo expſſit hūidū: māꝫ vehemēter cōprimēdo ⁊ idurauit ⁊ excellēter cōpegit: ſic ē in lapidibꝰ pſpicuis: pp qḋ duriſſimi ſūt: ⁊ colliſi ēt ignē emittūt et nō ſuſtinēt limā: ſed opꝫ ꝙ qͣſi laſpādo ⁊ cōfricādo poliātur. ¶ In ceteris aūt lapidibꝰ ex mā terre factis cā duritiei maioris nō eſt niſi maior ariditas que cāta eſt ex calido fortiori vel minꝰ forti ex parte efficiētis ⁊ ex hūido facilꝰ ⁊ minus faciliter a mā ſeparabili quātuꝫ ē de parte māe: vnctuoſum eni valde hūidū de facili ꝯtinuat̄: ⁊ oīno aqueū de facili vaporat: pp qḋ lapides qui ſunt vt creta: vel molliores ꝗ creta: valde albi ſūt: ⁊ tincturā albā relinquūt i his que tāgūt: pro certo hūido valde euaporabili cōmixti ſūt: ⁊ calido excellēti vltra coagulatiōis mēſurā cōbuſti ſūt: ⁊ iā calcinari iceperūt: pp qḋ in muris nō remanēt: qa ſicco calcinato exterius ſemp ſunt aſperi: ⁊ hoc recedēs in cemēti tenacitatē relinqͭt aliā partē lapidis cemēto nō cōglutinatā: ⁊ ideo cadūt de muris lapides iſti: ⁊ murus de ipſis poſt modicū tps efficit̄ ſicut maceria. Silices aūt duriſſimi ſunt: eo ꝙ hūidū eorū nō ſeparabile a mā multū eſt epotatū: ⁊ vehemēti ariditate terreſtri ē iduratū. Et iō ēt illi cemētum nō bene accipiunt: eo ꝙ poris eorū cōſtrictis nō imbibit̄: pp qḋ in architectonicis lathomi his raro vtunt̄: ⁊ dicūt ꝙ iſti lapides ſcindūt muros. Marmorū aūt genera alia optime cōmixta ſūt: ⁊ vehemēter decocta: ⁊ iō dura ſūt ⁊ eorū muris apta. Sꝫ qͣdri lapides plus ceteris cōueniūt edificijs: ⁊ quando vehemēter duri ſūt: tūc ſiccitas eſt eorū magna ⁊ paruū hūidū cōtinuās partes: qḋ qͣn frigore cōgelat̄ relinqͭt exteriores ptes ⁊ fugit ad iteriores: ⁊ eſt tale hūidū nō bene partibꝰ incorporatū: ⁊ iō de facili mouet̄ ad iteriora ⁊ exteriora: pp qḋ poſt ꝗ ipm frigus cōprimēs mobile fecit: epotat̄ a primo calido ſolis: ⁊ tūc in diuerſa diuidit̄ lapis. Ecōtra aūt lapides aliquātulū hūidi hūido bene mēbris lapidis inuiſcato in aere vehemēter exiccant̄: ⁊ iō duriores ⁊ meliores in edificijs p lōgitudinem tpis efficiunt̄. In thophis autē cā mollitiei eſt humidum nō vehementer extractum nec terreo excellenter cōmixtū: ⁊ ideo mollis eſt thophus: ⁊ ad ignem poſitus nō coquit̄ vt later ſed formatur in cinerem terreſtrem. ¶ Hec igitur de duritie lapidū dicta ſunt: ex his enim ⁊ alie diuerſitates de facili poſſunt cognoſci.

¶ Cap. 5m. De dolabilitate ⁊ indolabilitate lapidum.

EX iſtis iā patere pōt dolabilitatis ⁊ idolabilitatis cā. Lapides enim excellēter duri dolabiles nō ſunt: ſed cōminuibiles in parua: ⁊ quādo ordinatos nō hñt poros nō ſcindunt̄ ad regulaꝫ. Sicut eni in lignis cōtingit nodoſitas ex diuerſo fluxu ſicci ex quo ligni gñat̄ corpus. Ita cōtigit ex diuerſa cōmixtiōe in lapidibꝰ ⁊ materie cōfuſiōe: ⁊ nodoſitas illa facit ꝙ lapis inordinate frāgat̄ ⁊ nō ad regulā: duriſſimi tñ ⁊ ſicciſſimi lapides ſiue nodoſi ſint ſiue nō: cōminuibiles ſunt magis ꝗ dolabiles: eo ꝙ conſtrictione aut optheſi conſtricti ⁊ diſtricti ſint pori in illis: ita ꝙ in diuerſa demat̄ ſciſſura ⁊ diuiſio ipорū. Quicūqꝫ aūt nō vltra tēperamētū lapidis ſūt cōſtricti vel idurati dolabiles hñ ſūt ⁊ ſecabiles ad regulā: ſꝫ nō poſſint ſecari vt ligna: ſꝫ potiꝰ per ptes minutatiꝫ excītas reliqͦ corpore lapidis ſit manēte. Iſte igit̄ eſt modus dolabilitatis ⁊ idolabilitatis lapidis. Hoc etiaꝫ oſtēdūt ipſa artis lathomorū inſtra: lathomi eni lapides dolabiles dolāt ad regulā ſm totā ſupficiē lapidis. Indolabiles qui cōminuibiles ſūt nō in tota ſupficie dolant̄: ſꝫ ſufficit ꝙ plures anguli non plane ſed aſpere ſuperficiei pertingant ad lineam: ſicut dicuntur facere lathomi leſbij: eo ꝙ in Leſbia inſula non niſi lapides cōminuibiles inueniuntur.

¶ Cap. 6m. De cauſa poroſitatis ⁊ compactionis lapiduꝫ et grauitatis ⁊ leuitatis eorūdem.

IUxta hūc modū ēt determinat̄ de cā poroſitatis lapidū ⁊ cā cōpactiōis eorūdē. Inueniūtur eni lapides qdā tāte poroſitatis ꝙ natāt ſuper aquā: ſicut lapides quos eijcit Vulcanꝰ: ⁊ pumices qdā cōpactiſſimi ineniunt̄ ſicut lapides pcioſi ⁊ marmorū gñā: qdā aūt qͣſi medij inueniuntur iter hec. Et cā qdē poroſitatis nō eſt alia niſi qa hūiduꝫ nō totū cōmixtū fuit cū terreſtri: ſꝫ in diuerſis partibus eiꝰ ſtetit: ſicut in vaſe qḋ cū epotatū fuit optheſi remāſerunt foramineta: ⁊ factꝰ ē lapis poroſus: pp icluſuꝫ aerē i foraminibꝰ illis natās ſup aquā. Cōpactio aūt pcipue facta partiū eſt ab hūido vndiqꝫ penetrāte lapidis māꝫ: pp qḋ quālibet partē eiꝰ fluere fac̄ ad quālibet ptē: ⁊ iō cōpactꝰ factꝰ ē lapis: hoc aūt hūidū ē corporale ⁊ aqueū: aut ſpūale aut aereū. Et qa aereū ſubtiliꝰ ē ꝗ aqueū: iō cōpactioris ſube ſūt lapides ex vaporibꝰ commixti ꝗ ex alia ſuba aquea vel terrea. De cā aūt grauitatis aut leuitatis lapidū ſupfluuꝫ ē hoc itēdere cū de hoc in de celo ⁊ mūdo ſufficiēter ſit ptractatū vbi oſtēſum eſt quare lapides leuiores ſub aqua merguntur: cum ligna grauiora ſupernatant aquis. Hec igitur in cōmuni de lapidibus dicta ſunt.

¶ Cap. 7m. De cauſa multitudinis paruorum lapidū iuxta littora: ⁊ de ordine lateruꝫ qui aliquādo in littoribus quaſi artificialiter poſiti inueniuntur.

PReter oīa iā dicta accidit aliquando iuxta ripas fluuiorū ⁊ mariū inueniri multitudinē magnā paruorū lapidū colligatorū qͣſi cemento fortiſſimo ac ſi de muro aliquo ſumpti ſint pp qḋ etiā putāt qdā opa antiquorū fuiſſe ibi ⁊ deſtructa p aquā. Et qḋ mirabiliꝰ eſt p totā longitudinē littoris inuenit̄ aliquādo ordo laterū ac ſi artificialr ibi poſiti ſint: cū tñ hoc nō videat̄ eē opus artis: eo ꝙ valde tenue eſt: nō hñs modū muri alicuiꝰ: ſed tñ later iuxta laterē ſic nihil ſupra ſe vel ifra ſe de lateribꝰ. ¶ Dico aūt ꝙ cā prior inter iſta duo vꝫ ꝙ lapides parui qͣſi cemēto inueniunt̄ cōglutinati ē ꝙ pmo coagulati fuerūt illi ſilices diuerſi: ⁊ fuit i loco illo mā ad modū calcis aduſta p optheſiꝫ: cui poſtea i aqͣ cōmiſcuit eā: ⁊ lapides per eādē iterato decocti conglutinati ſunt. Eſt autē duriſſimum illud cementū: qa quotienſcūqꝫ decoquit̄ optheſi ſiccuꝫ terreſtre calcinat̄ ⁊ iterato optheſi ſupra modū durum efficit̄ quaſi incōſumptibile per igneꝫ. Hoc autem in operibus probatur artis vbi teſta cōtrita et calcinata ⁊ iteruꝫ humido cōmixta in teſtā formata ⁊ optheſi coagulata duriſſima efficitur ⁊ inconſumptibilis ab igne: ꝓpter qḋ taliter facta vaſa querūt artifices cum fundūt metalla. Nō eſt aūt cauſa alia quare lateres ab arte tñ ēt nō a natura fieri dicant̄. Si enim lutū tenax in terra cōmiſceat̄ ⁊ calido poſtea icluſo in terra decoquit̄: later melior ſit in terra per nām ꝗ per artem: ⁊ hoc maxime iuxta littora mariū ⁊ ripas fluuiorū fieri poteſt: eo ꝙ illa loca humida frequenter miſcentur: ⁊ radijs ſolis caleſiūt ⁊ ſolida ſunt ad cōtinēdum intra calorē ne euaporet. In talibus etiā ſolis locis huiuſmodi impreſſio inuenitur. Non enim eſſet ratio qͣre ars vnum laterem poneret iuxta alium ſm vnius linee ordineꝫ tñ nihil amplius edificando. Nō de vaſis i qͥbꝰ fundūtur metalla.

¶ Cap. 8m. De quibuſdam lapidibus habentibus intus et extra effigies animalium.

¶ Admirabile

ADmirabile oibꝰ videtꝛ ꝙ aliqñ lapides ĩueni/
untꝛ itra ⁊ extra hñtes effigies aialium. Extra
eni hñt lineamẽta ⁊ quãdo frãguntꝛ ĩueniũtur
in eis figure iteſtinoꝝ. Et huiꝰ cãm dicit Aui/
cẽna eẽ ꝙ aialia ſm ſe tota aliquando mutantꝛ
in lapides: ⁊ ꝓcipue in lapides ſalſos. Dicĩ eni
ꝙ ſicut terra ⁊ aq̃ ſũt mã lapidũ: ita ẽt mã lapidũ ſunt aialia:
que cũ in locis in quibꝰ vis ſpirat lapidificatiua: trãſeũt ad
elemẽta ⁊ apphendũtꝛ a q̃litatũ ꝓprietatibꝰ: que ſũt in illis
locis ⁊ mutantꝛ elemẽta que ſunt in corporibꝰ taliũ aialiũ in
dñans elemẽtũ terreſtre: vz cõmixtuz cũ aqueo ⁊ tunc virtꝰ
mineralis cõuertit ipm in lapidẽ ⁊ retinẽt figuras ſuas mẽ/
bra intus ⁊ extra ſicut ꝓus: ſunt aũt huiuſmodi lapides ſalſi
nõ duri frequẽter: qa opꝫ virtutẽ eẽ fortẽ que ſic tranſmutat
corpora aialiũ: ⁊ hoc cõburit aliquãtulũ terreſtre in hũido:
⁊ ſic gñat ſalis ſaporẽ. Hoc aũt teſtatꝛ fabula Gorgonis que
ad ſe reſpiciẽtes dĩ cõuertiſſe in lapides. Gorgon virtutez
fortem mineralium vocauerunt: reſpectum autem ad eam
vocant diſpoſitionem humorum corporum ad virtutem la
pidificatiuam. Hec igitur ſunt que de lapidibus in commu
ni videbantur dicenda.

¶ Incipit Liber Secũdus qui eſt de lapidibus precioſis.
¶ Cap. ꝑm. De cauſis virtutum lapidum precioſorum ⁊ re/
dargutione dicentium in lapidibus non eſſe virtutes.

COnſiderationem autẽ
Faciẽtes de lapidibꝰ ꝓcioſis nõ loquemur
de cã coloris eoꝝ. Necꝫ de paſſibilitate eo/
rũ vel duritie vel aliquo huiuſmodi: eo ꝙ
de oibꝰ his in ſupiori libro expeditũ ẽ: quã/
tũ ſufficit ad hãc itẽtionẽ: ſꝫ tria ſũt que po
tiſſime ſũt ĩueſtigãda: virtutis eoꝝ cã vz ⁊
deſcriptio eoꝝ ſigillatim ⁊ ſigilla que ĩueniũtꝛ in qbuſdã eo
rũ depicta. His tribꝰ habitis nõ querimus ampliꝰ phẏce ſci
re de lapidũ nã. ¶ Cã aũt virtutis lapidũ occulta eſt valde
⁊ varia in ea ſenſiſſe videntꝛ multi phẏſiologoꝝ. Multi etiã
dubitare videntꝛ an inſit lapidibꝰ virtꝰ aliq̃ de his que videntꝛ
eſſe in eis: ſicut curare antraces: fugare venena: conciliare
corda hoĩuz: facere victorias: ⁊ huiuſmodi aſſerentes nihil — *Rõnes aſſerẽtiũ in lapidibꝰ nullã virtutez ineſſe. 3.*
ineſſe cõpoſito niſi ex cõpõne ⁊ cõpoſitis. Operatio eni talis
qualis dĩ ineſſe lapidibꝰ nõ cauſatꝛ ex cõponẽtibꝰ eoſdẽ. Ex
illis eni nõ cõuenit eis niſi calidũ ⁊ humidũ ⁊ durũ ⁊ paſſibi
le eẽ ⁊ huiuſmodi que in añtibꝰ determiata ſunt. ¶ Ampliꝰ
aũt cũ nobiliora ſint aiata q̃ꝫ lapides deberẽt vt inqunt po/
tius hr̃e virtutes que lapidibꝰ attribuũtur q̃ꝫ lapides. His
igitꝛ ⁊ huiuſmodi rõnibꝰ vtuntꝛ qui nullas cõcedunt lapides
virtutes hr̃e. ¶ Huiꝰ aũt cõtrariũ expertuz eſt ſapiẽtiſſime:
qm̃ magnetẽ videmus ferrũ attrahere: ⁊ adamãtẽ illã virtu
tẽ in magnete reſtrigere. Adhuc aũt expertũ ẽ ſaphiros ali/
quos antraces fugare: ⁊ vnuz tale vidimꝰ oculis nr̃is hoc ẽt
ab oibꝰ vulgatũ ẽ: ⁊ nõ põt eẽ qn in toto vel in pte ſit veꝝ qð
ab oibꝰ cõiter eſt dcm̃. Fuerũt aũt aliq qui ẽt virtutes ſpãlesꝫ
lapidibꝰ dabãt: ⁊ hoc ab aia lapidũ eẽ dicebãt: ⁊ ſunt qdã pi
thagoricoꝝ: hi eni dicũt ſoliꝰ aie eẽ hoc: ⁊ nõ ĩ vna mã tm̃: ſꝫ
ab vna extẽdi in aliã per opatiões aiales: ſicͭ hõ ad itelligibi
lia extẽdit itellectũ ẽt imaginationẽ ad imagiabilia. Et hoc
mõ dicũt aiaz vniꝰ hoĩs vel alteriꝰ aialis egredi ⁊ ingredi in
alteꝝ: ⁊ faſcinare ipm ⁊ ipedire opatiões ipſiꝰ pp qð ꝓcipiũt
in opatiõibꝰ cauere ⁊ declinare oculũ faſcinãtẽ. Et hoc etiaz
mõ dicũt qdã augures ipedimẽtũ ⁊ ꝓfectũ operationũ fieri
viſu ⁊ auditu auiũ quarũdã vel aliaꝝ beſtiaruz. Iſti g̃ tales
dant aias lapidibꝰ ⁊ ipſas extẽdi ad nãs que lapidibꝰ attri/
buũt. ¶ Schola aũt Pithagoricoꝝ quã in multis ſecutꝰ eſt
Democritus: qui lapides aias hr̃e dixit: oĩa plena dijs eſſe
dogmatizat: ſicͭ ĩ carminibꝰ ſuis poſtea cecinit. Orpheꝰ eniz
dicebat deos v̓tutes dĩnas ĩ rebꝰ diffuſas: deũ ẽt nihil aliud
eẽ niſi illð qð res format in oibꝰ rebꝰ diffuſum. In lapidibꝰ g̃
dicebat ptẽ diuinã eẽ quã lapidũ aiaz dicebat eẽ extẽdẽtẽ ſe
ad res circa q̃s opatꝛ: hec aũt abſurdiſſima ſũt. Et de faſci/
natiõe qdẽ an veꝝ ſit an nõ ad magicas ptinet: deide autez
deũ eẽ diffuſuz in rebꝰ ita ꝙ rebꝰ ſit vnitꝰ ⁊ permixtꝰ ſicut aliq̃
virtus eẽntialis rebꝰ: demẽtis eſt dicere: qm̃ ſi cõmiſcetꝛ re/
bus erit gñabilis in qbuſdã rebꝰ ⁊ exiens de nõ eẽ ad eẽ ⁊ de
potẽtia ad actũ que oĩa impoſſibile eſt deo cõuenire: quãli/
bet aũt rẽ hr̃e aliqd diuinũ per qð appetit ⁊ agit ad eſſe diui
nũ: vel diuino ſilẽ eſt veꝝ ⁊ alibi hoc eſt determiatũ. Alias ãt
nullas habere lapides in añtibꝰ huiꝰ libri determinatuz eſt.
¶ Propter qð ẽt hec ⁊ his ſilia q̃ſi deriſoria relinquẽtes di — *Opio ꝓpria.*
camus lapides abſqꝫ oĩ ambiguitate virtutes mirabiliũ ef
fectuũ hr̃e: que qdẽ v̓tutes iſũt eiſdẽ nõ ex cõponẽtibꝰ ſꝫ cõ/
poſitũ cõſequuntꝛ ex cã quã ĩfra determinabimꝰ. Nec ẽ verũ
ꝙ has virtutes aiata potiꝰ habere debeant qa ſicut eſt in oĩ
re nãli ꝙ res occupata altioribꝰ virtutibꝰ abſtrahitꝛ ⁊ ipeditꝛ
ab iferioribꝰ. Cuiꝰ ſignũ eſt ꝙ itellectualia ſicͭ hoĩes nõ bñ ꝑ
cipiunt imutatiões elẽtoꝝ: quẽadmodũ bruta: ſicut pulli di
uerſitates horaꝝ ⁊ tẽpoꝝ meliꝰ iudicãt q̃ꝫ hoĩes. Et hõ ipſe
quãdo occupatꝛ meditãdo nõ opatꝛ per viſũ ⁊ auditũ: ita ꝙ
non percipit ea que ſunt añ oculos. Sicͭ igitꝛ eſt in tota nã ꝙ
etiã aiata altioribꝰ v̓tutibꝰ aie occupata nõ operantꝛ v̓tutibꝰ
inferioribꝰ nobilibꝰ qbꝰ cõmixta nõ aiata operantꝛ. Nihil tñ — *Nihil ẽ in vniuerſa nã qð ñ habeat ꝓpria ⁊ ſue ſpẽi operationem.*
eſt in vniuerſa nã qð non hẽat ꝓpriã ſue ſpẽi operationẽ: ſicͭ
ſcamonea cholerã purgare ⁊ alia hmõi: hoc aũt in ſimplici/
bus ꝓbatꝛ medicinis: ⁊ in ſcĩa de incãtatiõe ⁊ alligatiõe vbi
oſtẽditꝛ mẽbra diuerſoꝝ aialium: aut collo: aut core: aut alij
mẽbro corporis hoĩs alligata mirabiles opari effectꝰ. Idez
eſt de herbis radicibꝰ ⁊ lignis. Sed ipſe carnes hoĩuz: ⁊ qð
minꝰ videtꝛ ſuperfluitas ſicca egeſta ab hoĩe ⁊ ſtercꝰ luporuz
mirabiles ꝯ venenũ vel alias peſtes hñt operatiões: pp qð
⁊ lapides ꝓculdubio operatiões hr̃e cõſtat aut oẽs aut fere
oẽs lꝫ in pluribꝰ ſint ignote operatiões eoꝝ. Et ideo dicͭ Io/
annes damaſcenus ꝙ nulla res deſtituitꝛ a ꝓpria ⁊ ſubſtan/
tiali operatiõe. Riſibile eni eẽt valde ꝙ diceremus q̃litates
primas vehemẽtes hr̃e opatiões ⁊ formas ſubales ipſis re/
bus vt fines nãe datos: ſicut diuinũ ⁊ optimum oĩno nullas
hr̃e operationes: lꝫ non ſint actiue ⁊ paſſiue ad trãſmutãduz
mãm cum ſint operatiue operationis illius que illi perfecto
conuenit: qð natura perficit per illud diuinũ ⁊ optimum.
¶ Cap. 2m. De quatuor opinionibus philoſophorum circa
cauſam virtutum lapidum.

QUeſitũ aũt eſt multo tpe a phĩs ex qua cã tales
virtutes infunduntꝛ lapidibꝰ ⁊ diuerſas opinio
nes recitare diſpẽdiũ eẽt. Tãgamus igitꝛ q̃tuor — *Prima opio que eſt Alexãdri aphrodienſis.*
ꝓbabiles: ⁊ poſtea nr̃az dicamꝰ ſnĩaz: deide per
rõnẽ cõfirmemus eãdẽ. Quidã aũt dixerunt ab
elẽtis cõponẽtibꝰ lapides tales ineſſe virtutes.
Quibꝰ cũ obijcitꝛ elẽta nõ operari niſi q̃litatibꝰ ꝓmis: ⁊ ope/
ratiões lapidũ ad q̃litates ꝓmas nõ poſſe reduci. Reſpõdẽt
elẽta quaſdã hr̃e opatiões per ſe: quaſdã aũt in mixto: qa ĩ
mixto q̃litas elẽtaris operatꝛ mota ſicͭ inſtrm̃: ⁊ tũc hꝫ mul/
ta operari que per ſe nõ operatꝛ. Et iõ ſicut ad aliã virtutez
nõ reducitꝛ alteratio cibi ⁊ eleuatio ⁊ mutatio ad carnez niſi
ad calorẽ digeſtiuũ quẽ ſcimꝰ eẽ calorẽ ignis: ⁊ ꝙ congregat
homogenea ⁊ diſgregat etherogenea ſicͭ dcm̃ eſt in ſcðo me
theoroꝝ. Ita dicũt iſti ⁊ nõ alij virtuti q̃ꝫ elẽtari eẽ attribuẽ
dũ qd ſit in elẽtato: eo ꝙ elẽtatũ nõ operatꝛ niſi mediãte vir
tute elẽtoꝝ que ſũt in ipſo. Hec g̃ eſt opinio quorũdã antiq̃ — *Opinio Platonis.*
rũ phoꝝ quã Alexãder grecus ꝑipatheticꝰ defendere vide/
tur: eo ꝙ ipſe oĩa quecũqꝫ ſũt: ſiue ſint aiata ſiue nõ elẽtꝭ at/
tribuit. Ita ẽt ꝙ dicͭ intellectũ eẽ qðdã elẽtoꝝ cõplexionẽ cõ
ſequẽs. Ipſa eni elẽta cũ complexa ſunt mirabilioꝝ ⁊ altiſſi
maꝝ dicit eẽ operationũ. Virtutez aũt que in cõmixto regit
⁊ dirigit q̃litates elẽtales: nõ dicͭ eẽ niſi cõplexionẽ ꝯñtem ⁊
hãc mirabilẽ aſſerit eẽ: ⁊ ꝓbat per opa alchimie in qbꝰ ſim/
plicia paꝝ ꝓſũt: ⁊ cũ cõplexa fuerint admirabiles valde red
dũt effectus. Hec aũt opinio Platoni nõ placuit: qui oĩa in
feriora dicit eẽ ideata a ſupioribꝰ ideis q̃s ſeparatas ⁊ mire
potẽtie eẽ dicebat. Ille eni ſunt que gñant qcqd gñatꝛ vt aſſe
rit. Dicit aũt ꝙ ea que ſeparatoꝝ maiorẽ accipiũt ſilitudi/
nem ⁊ in qbꝰ ſeparata minus imerguntur materie eẽ virtu
tes mirabiles in operatiõe ſimili operationi idee ſeparate.
Operationẽ idee ſeparate eẽ dicit opari trãſmutãdo ⁊ alte/
rãdo mãm gñabiliuz ⁊ corruptibiliũ. In qbus ergo rebꝰ mi/
nus mergitꝛ idea materie in his adhuc poſtq̃ꝫ incorporata ẽ
mirabiles res operari nõ ceſſat: ⁊ ſic dicit eẽ in lapidibꝰ pre/
cioſis ⁊ in alijs multis rebꝰ nãlibꝰ. Probationez aũt huiuſ/
modi ſentẽtie non quidem ex Platone: ſed ex Platonicis
ſicut ab Apulegio ⁊ qbuſdaz alijs collegimꝰ: dicẽtibꝰ ꝙ ſub/

ſecto moꝛtalium rerum ⁊ defuncto hoc quidem qđ imoꝛtale eſt in rebus mirabilia operari nō ceſſat. Dicunt etiaꝫ iſti ꝙ ſi operatiões iſte elementis attribuerent᷑: ſicut qdam dixerunt Pithagoꝛici: aut elemētoꝝ complexioni: ꝙ tūc ſicut complexio eſt vnica ita operatio lapidis eſſet vna. Nūc aūt multas videmus. Adhuc autē ſiue qualitas elemētalis operetur per ſe: ſiue in cōplexo non operantur qualitates elemētales niſi tranſmutando materiā quā afficiunt: nulla aūt tali tranſmutatiōe facta ſubſtātie videntur operari lapides ꝑcioſi: ꝑpter qđ etiam alicuiꝰ ſeparati ꝑncipij videt᷑ eſſe operatio iſtoꝝ. Hec igit᷑ eſt opīo Platonicoꝝ.

Opinio Hermetis.

¶ Hermes aūt ⁊ quidam ſequaces eius Indoꝝ plurimi multa ⁊ vniuerſali virtute differentes dicebant oīum inferioꝛum virtutes eē in ſtellis ⁊ imaginibꝰ celoꝛum. Omnes autē virtutes infundi in inferioꝛibꝰ oībꝰ per circulum Alaur quem ꝑmum circulum imaginū celeſtium eē dicebant: has aūt virtutes deſcēdere in res nature nobiliter ⁊ ignobiliter. Nobiliter autem quādo materie recipiētes has virtutes fuerint ſuperioꝛibꝰ magis ſimiles in lumine ⁊ perſpicuitate. Ignobiliter auteꝫ quando materie fuerint cōfuſe ⁊ fetulēte in qua quaſi oppꝛimitur virtus celeſtis. Hanc igitur cauſam iſti dicunt quoniam lapides pꝛecioſi pꝛe alijs habent mirabiles virtutes: qa videlicet in ſubſtantia magis ſimilantur ſuperioꝛibus ⁊ in lumine ⁊ perſpicuitate: ꝑpter qđ a qbuſdam eoꝛum: ſtelle elementales eſſe dicuntur lapides pꝛecioſi. In ſuperioꝛibus eniꝫ vt inquiunt quaſi quatuoꝛ coloꝛes inueniunt᷑: qui etiam frequētioꝛes ſunt in lapidibꝰ pꝛecioſis. Quoꝝ vnꝰ eſt oꝛbis non ſtellati qui ab omnibꝰ dicitur ſaphirus ⁊ hunc coloꝛem pꝛimo hꝫ ſaphirus ⁊ denominat. Participant auteꝫ ipſum poſterius alij quidam lapides. Secūdus autem eſt qui eſt plurimum ſtellarum ⁊ eſt ille qui vocat᷑ lux candēs ⁊ albeſcēs: ⁊ hūc coloꝛē habet diamas ⁊ beryllus ⁊ multi aliorū. Terciꝰ eſt qui vocat᷑ igneſcēs ⁊ rutilās qui ē in ſole ⁊ marte ⁊ in qbuſdā alijs: ⁊ hūc ꝑmo qdē accipit carbūculus: ⁊ poſtea palachiꝰ ſiue palatius ⁊ granatus ⁊ qdā alij. Ideoqꝫ dicūt carbūculū nobiliſſimū ⁊ vniuſr hñtē virtutē oīum alioꝝ lapidū: qa ſol cuiꝰ virtutē ſilrꝫ accipit nobilioꝛ eſt oībꝰ virtutibꝰ celeſtibꝰ: ⁊ eſt ſua virtꝰ vniuſ'lis dans lucē oībꝰ celeſtibꝰ ⁊ virtutē. Quartꝰ aūt eſt rubeꝰ obſcurus tā in ſtellis qꝫ in quibuſdā alijs lune manſionibꝰ inuēt᷑: ⁊ hic inuenit᷑ in lapidibus hñtibꝰ obſcuras nubes ſicut in calcidonio amethiſto: ⁊ aliquādo in ſmaragdo: ⁊ in qbuſdam alijs ꝑꝑ hoc ⁊ huiuſmodi dicta talē iſti induxerūt opinionē.

Opinio Auicene.

Auicēna aūt ⁊ qdā alij ſequentes eūdē dixerunt in oībꝰ naturis quedā aliquando apparere ꝓdigia ex imaginatiōe ſuperioꝝ motoꝝ. Contēdit eni hic phs itelligētias que mouēt oꝛbes nequaqꝫ poſſe intēdere particulareꝫ motū hunc vel illū: niſi per apphenſionem aliquā particularē: ⁊ hāc appꝛehēſionē dicit imaginationē equocare ſeu equiuoce vocari ad imagineꝫ que ps eſt anime ſenſibilis in aialibꝰ. Practice aūt oīa que fiunt vt inqt pꝛeexiſtunt in cōceptionibꝰ motoꝝ ſtellarum ⁊ oꝛbium. Adhuc aūt talem inqt eſſe obedientiā totiꝰ materie gñabilium ad motoꝛē qualis eſt obedientia noſtri coꝛpoꝛis ad noſtras animas. Nos aūt in nobis ſentimus ꝙ ad quācunqꝫ foꝛmā cōcepimus mouet᷑ coꝛpus noſtrum delectabiliter vel hoꝛrendo vel fugiendo. Sic igit᷑ dicit frequēter diuerſa cōcipere animas celeſtiū: ⁊ tunc mām moueri per obedientiā ad illud ex hoc eſſe ꝙ diuerſas virtutes generata accipiūt que nos cōplexionales vocamus ⁊ maxime lapides in qbꝰ ē cōmixtio: pꝛima facilius mota ad imaginationeꝫ huiuſmodi qꝫ alia in qbꝰ eſt maioꝛ diuerſitas ꝑpter anime opera que infunduntur illi. Hec igitur dicta ſunt ab Auicēna ⁊ ſequētibus eum: vt videtur accipi in quibuſdam dictis ſuis que de magicis ⁊ alchimicis compoſuit.

¶ Cap. 3m. De impꝛobatione dictarum opinionum.

Improbatio Alexandri.

Dicta vō Alexandri peripathetici conuenientia ideo nō ſunt: qa ſcimus ꝙ lꝫ quodlibet calidū ſimplex ⁊ calidum cōmixtum diuerſas hꝫ operationes: tamen conueniunt in genere congregandi vꝫ homogenea ⁊ etherogenea. Ideꝫ autem dicimus de frigido humido ⁊ ſicco. Operationes autem lapidum nec in genere nec in ſpecie conueniunt cum ſimplicium operatione: ſed magis pꝛodigioſe ⁊ mirabiles eſſe videntur. Adhuc autem male dictum eſt nihil dirigere ⁊ infoꝛmare qualitates elementoꝛum niſi ipſaꝫ mixtionem ⁊ cōplexionem. Sic enim non opoꝛtet eſſe ſpēs ⁊ foꝛma alia niſi complexio qđ falſum eſſe oſtēſum eſt: ⁊ oſtēdetur a nobis in libꝛo de anima ⁊ in philoſophia pꝛima: ꝑpter virtutes enim lapidum non complexionales nec elemētales: pꝛe omnibus magici vtuntur lapidibus pꝛecioſis taꝫ in anulis qꝫ in ceteris imaginibus quoꝛum effectus eſt mirabilis: pꝛopter hoc autem ⁊ huiuſmodi falſificatur dictum Alexandri.

Improbatio Platonis.

Qđ autem dicit Plato de ideis a multis inconuenienter dictum eſſe oſtenſum eſt: ⁊ nos de hoc alibi diſputabimus: quia negocium de ideis maioꝛis eſt egens inquiſitionis: qꝫ ſit pꝛopoſitū negociuꝫ in quo ſumus. Sed lꝫ hic ſupponatur non eſſe ideas alias foꝛmantes generatiua neqꝫ aliquid immoꝛtalium in coꝛpoꝛibus moꝛtalibus ⁊ coꝛruptibilibus: quia coꝛruptis his nil manet eoꝛum que ſunt in ipſis: nec eſt reſolutio cōmixtoꝛum in elementa ⁊ ideas: ſed potius ſolum in elementa ex quibus componuntur. Si ponerentur auteꝫ eſſe huiuſmodi idee inutiles eſſent: eo ꝙ nō pꝛopoꝛtionarentur materie nec contingerent eam: nec tranſmutarent. Omnia enim talia videntur eſſe in materia ipā ⁊ non ſeparari ab ea. Per hec igitur ⁊ his ſimilia dictum Platonis impꝛobatur: omnibus tamen antiquis pꝛobabilius dixit Hermes de cauſa virtutis lapidum:

Improbatio Hermetis.

quia ſcimus pꝛo conſtanti omnium inferioꝛum virtutes a ſuperioꝛibus deſcendere. Superioꝛa eniꝫ ſubſtantia ⁊ lumine ⁊ ſitu ⁊ motu ⁊ figura influunt in inferioꝛibus omnes nobiles virtutes que ſunt in ipſis: tamen hoc dictum imperfectum eſt in phyſicis lꝫ foꝛte in aſtronomicis ⁊ magicis eſſet ſufficiens: quia in phyſicis dicitur cauſa que eſt in materia operās: talis autem eſt elementalis: aut qualitates elementoꝛuꝫ pꝛout ſunt in cōmixto vel foꝛma ſubſtantialis tales complexiones conſequens. Docet enim Ptolomeus in libꝛo qui Alarba dicitur: effectus ſtellarum ideo eſſe diuerſos ⁊ incertos: quia in inferioꝛibus in fluxu pꝛoueniunt ad ipſa per aliud: ⁊ per accidens. Per aliud quidem quia per virtutes elementales que infoꝛmant. Per accidens autem quoniam non perueniunt ad inferioꝛa niſi per eſſe vniuerſale qđ inconfuſum ⁊ incertarum diſpoſitionum eſt: eo ꝙ aliquādo materia eſt receptibilis virtutis celeſtis aliquando nequaqꝫ ⁊ aliquando recipit eam ſm parum aliquando ſm multū: ⁊ hoc ignorantes multi qui diuinant in aſtris ſepe mentiuntur ⁊ abominabilem ſuis mendacijs faciunt ſcientiam cum ſit bona ⁊ vtilis valde.

Improbatio Auicene.

¶ Que autem Auicen. de pꝛodigijs dicit pꝛodigioſa eſſe videntur. Non enim imaginatio poteſt aliquo modo intelligentijs celeſtibus conuenire: niſi enim ſunt cōceptiones tales in eis que motu celi ⁊ elementalibus qualitatibus non explicentur eo ꝙ nihil eſt inoꝛdinatum in eis: hoc auteꝫ alibi oſtendetur quia multa opoꝛtet permitti ſed hec ꝯuenienter deberent oſtendi. Sed hoc ſufficit ꝙ in phyſicis ⁊ in celo ⁊ mundo perfecte de talibus dictum eſt quantum permiſit conſideratio phyſica. Intellectus enim practici ſunt ⁊ per ſe foꝛmales ad opus nature quos celeſtis motꝰ explicant ſicut inſtrumentum. Nec vnqꝫ cōceptio aliqua eſt in motoꝛe niſi talis. Unde autem eſt ꝙ intendit hunc vel illum in parte dictum eſt in celo ⁊ mundo: ſufficienter autem in pꝛima philoſophia habet determinari.

¶ Cap. 4m. De vera cauſa virtutis lapidum pꝛecioſoꝛum.

Refutatis igitur omnibus his dicimus cū Cōſtantino ⁊ alijs quibuſdam ꝙ virtꝰ lapidis cauſatur ab ipſa lapidis ſpecie ⁊ foꝛma ſubſtantiali. Sunt autem quedam virtutes mixtoꝛum miſcibilia habentes pꝛo cauſa: quedam autē ipāꝫ ſpeciem. Et hoc clarius videtur in his que melius alijs ſpecificata ⁊ foꝛmata ſunt ſicut eſt homo qui operatione qua homo eſt habet intelligere que ex nullo cauſatur complexionante. Idem autem eſt in bꝛutis ⁊ in vegetabilibus ſicut pꝛobatur in ethicis ita ꝙ omnis rei pꝛopꝛia eſt operatio ⁊ pꝛopꝛium bonum ſm ſpecieꝫ qua foꝛmatur ⁊ perficitur in eſſe naturali. Huiuſmodi autem ſpeciei inſtrumēta ſunt omnia complexionantia eo ꝙ ipſa continet omnia ⁊ ipſa non exiſtente coꝛrumpitur ⁊ diſſoluitur cōplexionatuꝫ. Foꝛma enim continet materiam ſicut diuinum ⁊ optimum illius ⁊ nō continetur ab ipſa nec deſideratur materia in natura: quia ſui non indigeretur niſi ad eſſe indiuidui ⁊ non

ad eſſe

ad eſſe diuinum. Hec aūt in libro de intellectu ⁊ intelligibili
⁊ in prima phīa clarius elucidabunt̄. Forma igitur iſta iter
duo eſt hec inter celeſtes virtutes a quibꝰ datur ⁊ ſup māam
cōplexionatā cui īfundit̄. Si ergo in ſe cōſideret̄ ipſa eſt eēn
tia ſimplex vnius tm̄ operatiua qḋcūqꝫ eſt illud qḋ vnius eſt
tm̄ efficere vnū ⁊ ab vnico eſt vnicū ſicut tradit tota vniuer/
ſitas phoꝝ. Si aūt hec forma cōſideretur vt eſt virtutibꝰ ce/
leſtibꝰ primo multiplicatis per ſuperiores ⁊ īferiores: ⁊ oēs
imagines ⁊ circulos quos duodecim ſigna cū ſtellis ſuis di/
ſtribuunt ſup orizontez rei illius cui infūit̄ forma: ⁊ ſcḋo ſm
ꝙ ad eam operantē ſunt virtutes elemētales erit ipſa forma
multiplex valde ſm potentias nāles ſuas que circunſtant
eſſentiā ſuā ſimplicē: ⁊ ſic multoꝝ effectuū erit effectiua: lꝫ for
te vnicā habeat propriā operationē. Non enim pōt dici vir/
tutes cauſaꝝ per aliqḋ nō manere in effectibꝰ. Et hoc eſt ꝙ
fere oēs res non ad vnicā tm̄ ſꝫ ad multa valet qn̄ ſue ſciant̄
operatiōes. Cōparata vō ad illud cuius eſt forma hoc ē ad
māam eſt potētior ⁊ impotentior: ſm ꝙ bene dixit Hermes.
Et hac de cauſa lapides eiuſdē ſpeciei inueniunt̄ potentio/
res ⁊ minus potētes in effectibꝰ ſuis: forte etiā inueniuntur
aliqui nullū oīno ſpeciei hēre effectū ꝓp cōfuſionē māe: ſicut
homo nullā hꝫ operationē humanā ſm ꝙ eſt homo: lꝫ enim
ſpēs ſm rationez non participet̄ ſm magis ⁊ minus: ſm tn̄
eſſe ⁊ principiū actionū ſm magis ⁊ minus ineſſe videmus
ſpēm fere oibus rebꝰ. Et ideo in his que ſpēm cōſequuntur
virtutibꝰ inueniunt̄ efficaciores res vel minus efficaces: vel
oīno impotes ad operatiōes que fiunt per virtutes ſpēm ſm
nāam cōſequētes. Eſt ad memoriā hoc reuocandum que in
ſcḋo metheoroꝝ diximus lapidū ſpēs ad indiuidua quodā
modo eſſe mortalia: ſicut ⁊ hoīes ⁊ extra loca gn̄ationis ſue
diu cōtenti corrūpunt̄: ⁊ nō niſi equoce retinēt nomē ſpeciei:
lꝫ in figura ⁊ colore eoꝝ hoc nō niſi per lōgiſſimū tēpus poſſit
deprehēdi. Et ſicut in aīalium factura ⁊ in cōplexione aliqn̄
tanta eſt diſcraſia ꝙ animā hoīs nō attingit ſed ſolū qualē/
cūqꝫ hoīs figurā. Ita etiā eſt in lapidū gn̄atione: aut ꝓp inor
dinationē māe: aut ꝓpter vehemētiſſimas virtutes celeſtiū
in cōtrariū mouētes ſicut diximus in ſcḋo noſtroꝝ phicorū.
Hec igit̄ ⁊ tāta de virtutibꝰ lapidū dicta ſunt in cōmuni ⁊c̄.

Nō q̄ūo eadē forᵃ duplr̄ cōſiderari pōt.

Vide Cōmētatorē. 8. metaphyſice cō. 10.

Tractatus ſecundus libri ſecūdi de lapidibus nominatis ⁊ eorum virtutibus.

Cap. pᵐ. De lapidibus incipientibus ab. A.

SApponamus aūt no/
mina precipuoꝝ lapidum: ⁊ virtutes ſm ꝙ
ad nos aut per experimētum: aut ex ſcriptu
ris auctoꝝ deuenerunt. Nō aūt oia que de
eis dicunt̄ referemus: eo ꝙ ad ſcientiaz nō
prodeſt. Scientie enim nālis non eſt ſimpl̄r
narrata accipere: ſed in rebꝰ nālibꝰ inquire
re cauſas. Ut aūt in latina lingua cōpetētius ordo ſeruet̄ ſꝫ
ordinē alphabeti ꝓſequamur noia lapidum ⁊ virtutes eoꝝ
eo mō quo mos eſt medicis deſcribere ſimplices medicias.
In primo capl̄o ergo ab. A. incipiētes nouē famoſi apud
philoſophos inueniuntur lapides: Abeſton vꝫ Abſinthus:
Adamas: Agathes: Alabādina: Alecterius: Amandinus:
Amethiſtus ⁊ Andromanta.

Abeſton aūt coloris eſt ferrei qui ſm plurimū in arabia in
uenitur: cuius virtus mirabilis narratur ⁊ in tēplis deoruꝫ
eſt manifeſta: eo ꝙ ſemel accenſus vix vnq̄ꝫ poterit extingui
eo ꝙ naturā habet lanuginis que vocatur pluma ſalaman
dre cum modico humido vnctuoſo pingui inſeparabili ab
ipſo ⁊ illud fouet ignem accenſum in ipſo.

Adamas aūt ſicut ſuperius fecimus mentionē lapis eſt du
riſſimus: parū cryſtallo obſcurior: coloris tn̄ lucidi fulgētis
adeo ſolidus vt neqꝫ igne neqꝫ ferro molleſcat vel ſoluatur.
Soluit̄ tn̄ ⁊ molleſcit ſanguine ⁊ carne hirci: precipue ſi hir/
cus aliquādiu ante biberit vinū ⁊ petroſilium vel ſiler mōta
num comederit: q̄r talis hirci ſanguis etiā ad frāgenduꝫ la
pidē in veſica valet infirmis de calculo. Soluitur etiā lapis
iſte qḋ mirabilius videtur plumbo ꝓpter multū argentum
viuum qḋ eſt in ipſo. Hic aūt lapis penetrat ferrū ⁊ ceteras
gēmas oēs preter chalibem in quo retinet̄. Nō trahit autez

Sāguis hirci valet ad lapidē q ē i veſica.

ferrum eo ꝙ ſit ꝓprius locus generationis eius vt quidam
mendoſe dixerunt. Maior autem quantitas iſtius lapidis
ad hoc inuenta eſt magnitudo auellane. Naſcitur autem in
Arabia ⁊ Cypro ſm plurimuꝫ. Sed cyprus eſt magis mol/
lis ⁊ obſcurus. Et qḋ mirabile videt̄ multis hic lapis quā/
do magneti ſuperponitur ligat magnetem ⁊ non permittit
ipſum ferrum trahere. Maior autez virtus eius eſt in auro
vel argento vel chalibe. Dicuntqꝫ magis ꝙ lacerto ſiniſtro
alligatus valet contra hoſtes ⁊ inſaniam: ⁊ indomitas be/
ſtias: ⁊ feros homines ⁊ contra iurgia ⁊ rixas: ⁊ contra ve/
nena ⁊ incurſus phantaſmatum ⁊ incuborum. Hunc autem
lapidem diamantem etiam quidam vocant: etiam quidam
ferrum attrahere mentiuntur.

Adamas magneti ſuppoſitus alligat eā ne ferꝝ trahat

Abſinthus eſt de genere gēmarū coloris nigri rubeis vir/
gulis: ⁊ aliquando guttulis. Huius autem virtus videtur
eſſe imitans abeſtinum: abſinthus enim permanet calidus
per ſeptem dies vel amplius propter eandem cauſaz que di
cta eſt de abeſtino lapide.

Agathes autem lapis eſt niger cum albis venis: ⁊ quodā/
modo iſtius ſpeciei lapidis inuenitur alius modus eiuſdez
ſpeciei qui eſt ſimilis corallo. Et tertiuz genus qḋ ſm plu
rimum in creta inſula naſcitur qḋ habet in nigro venas cro
ceas. Et quartum genus indicum eſt varium quaſi ſangui/
neis guttis reſperſum. Et primum quidem genus aptuꝫ eſt
ad formas que lapidibus inſculpuntur propter qḋ plurimi
lapides habentes capita regum inſculpta nigri ſunt: ⁊ cum
iacet ad caput dormientis fertur oſtēdere multa ſimulachra
ſomniorum. Tertium autem genus qḋ creticum eſt facit vt
ait Auicēna vincere pericula ⁊ vires confert corporibus gra
tum ⁊ placentem facit vt dicit Euax rex arabum: ⁊ perſua/
ſorem ⁊ coloris boni facit hominē ⁊ facundum ⁊ munit eum
contra aduerſa. Genus autem indicum viſum fouet ⁊ va/
let ꝯ ſitim ⁊ venenū. Cum aūt accendit̄ odoriferū eſt valde.

Alabandina a loco in quo ſm plurimum generatur ſic vo/
catur hoc eſt ab epheſo que alabandina vocatur alio nomi/
ne: eſt autem ruborem habens fulgentem ⁊ eſt lapis clarus
fere vt ſardinus.

Alecterius eſt gēma que vocatur lapis galli ⁊ eſt albus ni/
tens cryſtallo obſcuro ſimilis. Extrahitur autem ex ventri/
culo gallinacij poſtq̄ꝫ fuerit vltra quartum annum: ⁊ quidaꝫ
dicunt ꝙ poſt nonum extrahitur ⁊ eſt melior qui extrahitur
gallo decrepito. Maxima autē huius quantitas eſt inuen/
ta accidere ad quantitatem fabe. Virtus autem eius eſt ex/
citare venerem gratum ⁊ conſtantem victorem ⁊ diſcretum
facere: oratoriam tribuit facultatem: amicos conciliat: ⁊ ten
tus ſub lingua ſitim extinguit vel reprimit: ⁊ hoc vltimum
expertum eſt.

Amandinus vō gēma eſt coloris varij: dicit autē Euates
ꝙ venenum omne aut extinguit aut reprimit ⁊ vincere facit
aduerſarios ⁊ prophetiam ⁊ interpretationem ſomnioruꝫ fa
cit intelligi ⁊ etiam enigmatum.

Amethiſtus eſt gemma multum cōmunis: ⁊ eſt quaſi colo/
ris purpurei ⁊ tranſparentie aliquantulum obſcure: ⁊ inue/
niuntur in iſta ſpecie multe differētie ſed quinque ſunt ma/
gis note per differētias obſcuritatis omnes accepte. Naſci/
tur autem in hac ſpecie in india. Eſt autem melior ad ſcul/
pendum eo ꝙ alijs eſt minus durus. Operatur autē contra
ebrietatem vt dicit Aaron: ⁊ facit vigilem ⁊ malas reprimit
cogitationes: ⁊ bonum in ſcibilibus confert intellectum.

Andromanta lapis eſt colore argentei qui ſm plurimuꝫ in
mari rubro naſcitur: ⁊ eſt aut quadratus vt teſſera: ⁊ durus
ſicut adamas. Virtutem habet contra furorē ⁊ facilem ani
mi concitationem: ⁊ triſtitiam ⁊ grauitatem.

Cap. 2ᵐ. De incipientibus a littera que dicitur. B.

BAlagius qui ⁊ palatius dicitur eſt gēma colo/
ris rubei valde lucide materie ⁊ ſubſtātie val/
de tranſparētis: ⁊ dicitur femina carbūculi ha
bens debilem colorem ⁊ virtutes eius remiſ/
ſas: ſicut femina ſe habet ad marem: ⁊ qui/
dā dicunt ꝙ eſt domus eius: ⁊ ideo palatium
carbunculi vocat̄. Generat̄ enim frequēter carbunculus in
loco iſto: ⁊ iam viſum eſt hoc noſtro tpe ꝙ in lapide vno ex/
terior pars fuit balagius: ⁊ interior carbūculus: ꝓp qḋ Ari

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

ſto. hunc lapidẽ dicit eſſe de genere carbunculi.

¶ Borax vt qdã dicunt lapis eſt q ita dicit a buffone ꝙ in capite ipm portat: ⁊ eſt duoꝝ geneꝝ: vnũ albũ aliquãtulũ fuſcũ aliud nigrũ: qꝺ ſi viuo palpitanti buffone extrahit in medio hʒ oculũ quaſi ceruleum: de quo dicũt ꝙ glutitus ſordes purgat inteſtinoꝝ ⁊ ſuperfluitates: ⁊ tpibus noſtris extractꝰ eſt de buffone paruus viridis. Aliquos etiã vidimus buffones habentes in ſe depictos qui de hoc genere dicebant: vulgariter aũt crapodine dicuntur hi lapides.

¶ Beryllus aũt eſt lapis coloris pallidi lucidi trãſparentis: ⁊ ideo ſuperius diximꝰ qñ inuoluit in eo videt moueri aqua ſm plurimũ generat in india ſicut multe aliaꝝ gẽmaꝝ. Sũt autẽ multa genera ⁊ modi in ſpecie lapidis iſtius ſʒ melius eſſe fertur qui magis pallet ⁊ plures hʒ guttas: que videtur in ipſo manere. Fertur aũt operari cõtra pericula hoſtiuʒ ⁊ contra lites: ⁊ reddere inuictum. Mitem etiã in morbꝰ dicitur efficere ⁊ ingenium bonũ dare. Medicorũ etiã quidaʒ dicunt ꝙ valet contra pigritiam ⁊ epatis dolores ⁊ cõtra ſuſpiria ⁊ eructationes: ⁊ ꝙ valet oculis humidis. Expertum eſt enim ꝙ quãdo rotundatũ eſt oculo ſolis opponit: adurit ignem accendit. Dicunt etiam aurifices ꝙ coniugium conciliat inter maritum ⁊ vxorem.

¶ Cap. 3m. De incipientibus a littera. C.

Carbunculus qui grece antrax ⁊ a nonnullis rubinus vocat lapis perlucidiſſimus ⁊ rubicũdiſſimus ⁊ ſolidus eſt habẽs ſe ad alios lapides ſicut hʒ aurũ ad cetera metalla: hic plus omniuʒ alioꝝ lapidũ virtutes habere dicit ſicut ⁊ ſuperius diximꝰ. Spãlis tñ effectꝰ eius eſt venenuʒ aereum ⁊ vaporoſum fugare: ⁊ qñ vere bonus eſt lucet in tenebris ſicut carbo ⁊ talem vidi ego. Quãdo aũt minus bonꝰ eſt ⁊ tñ verus emicat in tenebris ſupfuſa aqua clara ⁊ limpida in vaſe nigro mundo polito. Qui aũt nullo modo lucet in tenebris hic nõ hʒ nobilitatẽ perfectã: ſm aũt plurimum ſui inuenitur in libya: ⁊ lʒ habeat plures differentias vt ait Euax qui dicit eum habere vndecim ſpecies: tñ Ariſto. vt Cõſtantinus refert dicit eum habere tres ſpecies: quas ſupra numerauimus. ſ. balagium granatũ ⁊ rubinũ: ⁊ qꝺ multi mirantur dicit in eis precellere granatum qui tamen minoris valoris apud gẽmarios extimatur.

¶ Calcidonius aũt lapis eſt pallidus fuſcus aliquãtulũ obſcurus: hic ſi pforat ⁊ cũ virtute lapidis qui ſmeris dicit collo ſuſpendat: dicitur valere ꝯtra illuſiones phantaſticas ex melancholia exortas: facit etiaʒ ꝯuincere cauſas ⁊ virtutes corporis cõſeruat ⁊ hoc vltimum eſt expertum.

¶ Calcaphanos lapis eſt nigri coloris cuius virtus vocẽ clarificare dicitur ⁊ raucedini mederi.

¶ Ceraurũ lapis eẽ fertur cryſtallo ſimilis ifecto colore ceruleo qui dicit cadere aliqñ de nube cuʒ tonitruo ⁊ inuenit in germania ⁊ hiſpania: ſed hiſpanus eſt cãdens vt ignis prouocat dulces ſomnos vt dicunt ⁊ ad prelia ⁊ cauſas vincendi ⁊ contra periculum tonitrui dicitur operari.

¶ Celidonius duas hʒ ſpẽs: vnus eſt niger alter ruffus inuenitur: trahunt aũt ambo de ventre hirũdinis. Ruffus autẽ inuolutus pãno lineo vel corio vitulino ⁊ ſub ſiniſtra aſcella geſtatus dicit valere ꝯ inſaniẽ ⁊ antiquos lãguores ⁊ lunaticam paſſionẽ. Et Cõſtãtinus dicit eũ valere ꝯ epilepſiã pdicto modo geſtatũ. Euax aũt refert ꝙ facundũ gratũ ⁊ placentem reddit. Niger aũt vt Joſeph dicit cõtra nociuos humores ⁊ febres ⁊ iras operat ⁊ minas. Et lotus aqua oculos ſanat: ad fineʒ ẽt inceptũ perducit negociũ: ⁊ ſi inuoluat folijs celidonie herbe dicitur obfuſcare viſum. Sunt autẽ hi lapides parui valde ⁊ tales iam vidimus per ſocios noſtros de ſtomacho hirundinum extractos in mẽſe Auguſti: tunc eniʒ abſtracti magis valere dicũtur vt frequenter aũt ſemp duo ſimul in vna hirundine inueniuntur.

¶ Celontes lapis eſt purpurei coloris: ⁊ dicitur in corpore teſtudinis inueniri: qꝛ quedã ſunt maxime teſtudines hñtes domos que ſunt ſicut margarite nitẽtes. Dicitur aũt apud diuinatorem ꝙ facit euʒ qui geſtat euomere ſub lingua: hãc autem virtutem non dicitur habere niſi cum luna primo eſt accenſa ⁊ creſcens: ⁊ monoydes. Et iterum cum eſt vigeſimanona monoydes in vltimo decreſcens: dicitur autẽ hic lapis ab igne non corrumpi.

¶ Cegolites lapis eſt i colore ⁊ quãtitate ſimilis oſſi oliue de quo referunt qꝺ eſt expertũ ⁊ diſſolutus in aqua ⁊ raſus ⁊ ſic hauſtus diſſipat lapidem in renibus ⁊ veſica.

¶ Corallus lapis eſt duaꝝ ſpẽꝝ a mari ſicut ſupius diximus extractꝰ ⁊ pcipue a mari qꝺ eſt circa marſiliã: vna eiꝰ ſpẽs eſt rubea ſicut ebur antiquũ: alia vo alba figurat ad modũ ramuſculoꝝ plantaꝝ: ⁊ quo exptũ eſt ꝙ valet ꝯ quẽlibet fluxuʒ ſanguinis. Dicit ẽt collo ſuſpẽſus valere ꝯtra epilepſiã: ⁊ cõtra operationes menſtruoꝝ: ⁊ ꝯtra tẽpeſtates fulmina ⁊ grãdines. Et ſi pulueriʒetur ⁊ ſuper herbas ⁊ arbores aſpergatur cum aqua fertur fructus multiplicare. Referunt etiaʒ ꝙ principia expedit ⁊ fines negociorum.

¶ Corneleus aũt quẽ qdã corneleum dicunt lapis eſt coloris carnei hoc eſt rubei: abſcindit ſicut lotura carnis: hic apud rhenũ flumen inenitur frequẽtiſſime: ⁊ eſt valde rubeũ hñs fere colorẽ ſicut minimũ ⁊ quãdo politur multuʒ micat. Expertum aũt eſt ꝙ conſtringit ſanguinem: ⁊ precipue mẽſtruorum ⁊ hemorroidarum: fertur etiã iras mitigare.

¶ Chryſopaſſus lapis ab india veniens ⁊ raro inenit ꝓpter qꝺ ⁊ carus extimatur. In colore etiam eſt quaſi ſit ex ſucco pori coagulatus: habens auri guttas intrinſecas: ꝓpter quas ⁊ tale nomen accipit: ⁊ chryſos aurũ ſonat in greco ⁊ multaʒ ſimilitudinem habet cum chryſolito.

¶ Chryſolitus lapis eſt in colore habẽs tenuẽ viriditatẽ lucidam in qua ad oculum ſolis micat ſicut ſtella aurea: ⁊ nõ eſt rarus dicitur aũt venire de ethiopia. Expertũ aũt eſt ꝙ ſpiritualia ꝯfortat: ꝓpter qꝺ tritus aſmaticis datur. Fertur ẽt ꝙ perforatus ⁊ ſetis aſini in foramine repletus ⁊ bracchio ligatus ſiniſtro fugat terrores ⁊ melãcholicas paſſiões: ⁊ hoc dicitur in phyſicis ligaturis: ⁊ in auro etiam poſitus ⁊ geſtatus fugat phantaſmata vt dicũt: ſtultitiam etiam repellere: ⁊ ſapientiam conferre perhibetur.

¶ Cryſtallus lapis eſt qui aliqñ ſit vi frigoris vt dicit Ariſt. aliqñ aũt in terra ſicut ſepe experti ſumus in germania: vbi multi inueniunt: vterqʒ aũt modus gñationis facile ex ſuperiorībꝰ erit manifeſtus. Hic frigidus oculo ſolis oppoſitus ignẽ eijcit ſed ſi calidus ſit hoc pficere nõ põt: cuius rationeʒ dedimus in libro de cauſis ꝓprietatũ elemẽtoꝝ ⁊ planetaꝝ. Dicitur ẽt ſitim reſtringere ſub lingua poſitꝰ ⁊ exptũ eſt ꝙ tritus cũ melle mixtus receptꝰ a mulieribꝰ replet vbera lacte. Exptum ad lactis multiplicationem.

¶ Chryſolitus gẽma eſt coloris aurei: ⁊ i horis matutinis viſu pulcherrimus eſt. In alijs aũt horis diſſimilis: ab igne ãt corrũpitur ⁊ fugat ⁊ vt quidã dicunt inflãmatur: ⁊ ideo timere ignem dicit. Dicunt aũt quidã ꝙ aliud eſt genus iſtius lapidis qꝺ eſt lapidis ignobilis ſubſtãtie incorporatũ: ⁊ hoc nõ eſt verũ: ſed hoc ẽ marchaſita aurea q̃ mediũ quodãmõ eſt inter metalla ⁊ lapides: ſicut nos in ſequẽtibus oſtendemus. Dicitur autẽ tertium genus iſtius lapidis eſſe colore medium inter ceruleum ⁊ rubeuʒ: vniuerſaliter aũt dicitur hic lapis tritus ſcabiem curare ⁊ vlcera. In manu geſtatus calorem febris mitigare habet.

¶ Chryſopagiõ gẽma eſt ab ethiopia veniens hic dicitur lucere in tenebris ⁊ euaneſcere a lumine ſuperueniẽte: ita ꝙ nõ retinet niſi colorẽ hebetem obſcuro ⁊ quaſi ſubtenui colore operti auri: ⁊ ſit in ipſo ſm diuerſitatẽ luminis ⁊ tenebraruʒ reciprocatio coloris nõ determinati: velut in quercu putrefacta ⁊ noctiluca. De omnibꝰ autẽ his in libro de anima dabimus rõnem perfectam ⁊ veram.

¶ Cap. 4m. De nominibus lapiduʒ a quarta littera que eſt D. incipientium.

Diamon ferunt autẽ quidam lapis demonis vocari lapis bicolor vt arcus demonis qui iris vocatur. Et cõferre hunc dicunt febricitantibus: ⁊ venenoſa pellere ⁊ tutum ⁊ victoreʒ reddere. Eſt aũt diamõ dictũ qꝺ grece intellectus vel ſtellam claram ſcintillantem ſonat.

¶ Diacodos auteʒ lapis pallidus dicit eẽ aliquãtulũ beryllo ſimilis: dicit aũt intãtũ phãtaſmata excitare ꝙ magi marie hoc vtunt tñ applicatꝰ defuncto intãtũ vires amittit ꝙ mortem horrere phibeatur. Hoꝝ aũt ratio que põt haberi ex libris magoruʒ Hermetis ⁊ Ptolomei Thebith Bencherath habetur de quibus non eſt preſens intentio.

¶ Dionyſia lapis eſt niger vt ferrū ītermicās rubeis guttis ⁊ ſpirat vinū: ⁊ odore ipſius vini fugaꝛ ebrietas qđ mirabile multis apparet. Cā aūt: qꝛ vinū nō odore ſed vapore oppilando īducit debilē ebrietatē: lapidis autem odor ſimplex aperitiuus eſt ⁊ expulſiuus vaporis vini.

¶ Draconides aūt lapis eſt a capite draconis extractꝰ: ⁊ ferꝛ ab oriente vbi ſunt dracones magni. Eſt autē virtus efficax eius ſicut ⁊ boracis: qū de viuo dracone adhuc palpitāte extrahiꝛ. Inſidiaꝛ aūt draconibꝰ dormientibꝰ ⁊ ſubito ſciſſo capite draconis adhuc palpitāte euellunt lapidē. Anime enim actus multa cōfert his etiā ſupfluitatibꝰ que gñanꝛ in aīalibus: ⁊ mortis corruptio alterat ea qñ aīāli morte corruptis humoribus moriunꝛ: vel qñ mortus ⁊ corrupta occiſa iacuerunt. ¶ Ego aūt in partibꝰ Alamanie in ſueuia vidi lapidē ſup quē cōuenerāt pluſq̄ qngenti ſerpētes iter mōtes in quodā prato: ⁊ cū trāſitū faceret ibidē dñs terre ſui milites euaginatis gladijs ſciderūt ſerpētes in multa fruſta in fundo tñ qdā magnus ſerpēs iacuit in multas partes ſciſſus: ⁊ ſub capite ſerpētis iuentus eſt lapis niger formatꝰ vt Pyramis abſciſſa nō plucidus in circuitu colore pallido: pulcherrimū habēs deſcriptū ſerpētez. Et hūc lapidē mihi ab vxore illiꝰ nobilis pſentatū cū capite ſerpētis eiuſdē ego habui. Diciꝛ aūt venenū fugare precipue que ſunt ex inceſſibus venenatorum aīalium: victores etiam dicunt efficere.

¶ Cap. 5m. De incipientibus a littera. E.

Ethices gēmaꝝ optima eſt colore puniceī: ⁊ vocatur a qbuſdaʒ aquileꝰ: ⁊ ab alijs herodialis eo ꝙ aquile hūc aliqñ ad nidum ſuū iuxta oua collocātes eundē ſicut grus iter duo oua que facit lapidē collocari. Jam enim experti ſumus ad ſenſum in colonia: vbi grues fetus fecerunt multis in annis i quodā horto. Inueniꝛ aūt ethices ſm plurimū ſui generis iuxta littora occeāi: vbi etiā optimū genus eſt herodioꝝ q ſunt heroes auiū: diciꝛ autē in Perſia aliqñ inueniri. Eſt aūt modus eius qđ in ſe ꝯtinet aliū lapidez q in ipſo ſonat qñ manu moueꝛ ⁊ quaſſaꝛ. Fertur āt ꝙ ſuſpēſus ſiniſtro lacerto cōfert pgnātibꝰ ipedit aborſum ⁊ piculuʒ parturitionis mitigat. Et aiunt qdā ꝙ caducoꝝ hominuʒ ꝓhibet frequētē caſum. Et qđ his mirabiliꝰ eſt tradūt chaldei ꝙ ſi de miniſtratiōe veneni cibus aliqs ſuſpectus fuerit poſitus in cibo ꝓhibet ne poſſit glutiri cibꝰ ille: ⁊ ſi lapis ſubtrahiꝛ mox degluiꝛ. Quare aūt aqle hūc lapidem nido ſuo imponat nō ſatis ſcitur. Experti eni ſumus grues nō obſeruare cuiꝰ generis lapidē iter oua ſua ponāt: ſed ponūt modo vnū ⁊ in alio anno vnū aliū. Dicūt aūt qdā ꝙ faciūt hoc ad mitigandū calorē ouoꝝ vel corporis aqle ne oua nimis caleſiant: ⁊ hoc ꝓbabile. Quidā tñ dicunt aliqđ ꝯferre ad eoꝝ formationē ⁊ viuificationē. Qđ aūt qdaʒ dicunt ꝙ lapis ab his auibꝰ iterponiꝛ ouis ne franganꝛ: oīno falſum eſt: qꝛ citius ad lapidē q̄ ab ſeipſa colliſa frangerenꝛ. Aiunt etiā quidam ꝙ ſi aliquis ſuſpectus habetur de miniſtratione veneni ꝙ ſi in cibo eius quocūqʒ lapis imittitur ſtatim ad cibum ſtrangulatur: ⁊ qñ ſubtrahitur glutit cibum ſi eſt reus: ⁊ ſi eſt innocens glutit cibum in quo lapis miſſus eſt.

Nō de lapidibꝰ quos grues ī ſuis nidis apponunt.

¶ Eliotrophia lapis eſt viridis fere ſmaragdo ſimilis reſperſus ſanguineis guttis: hūc eliotropiā dicūt eē vocatum necromātici: ex gēma babylonēſis: qꝛ ſi vngaꝛ ſucco herbe eiuſdē noīs ⁊ in vas aqua plenū remiſſus facit ſanguineū ſolem videri ſicut ſi patereꝛ eclipſim. Cuius cā ē qꝛ totā aquā ebullire facit in nebulā que īſpiſſando aerē ipedit ſolē videri: niſi quaſi in rubore ⁊ ſpiſſa nube rorādo: poſtmodū aūt deſcēdit illa nebula rorādo ſicut p guttas pluuie. Opʒ aūt ꝙ quodaʒ carmīe ſacratus ſit ⁊ qbuſdā characteribꝰ mxtꝰ: ⁊ ſi tūc arreptitij pñtes ſint diuinādo q̄dā pdicūt pp qđ tēploꝝ pōtifices iſto lapide vtebanꝛ: ⁊ marie in feſtis idoloꝝ. Diciꝛ aūt reddere hoīem bone fame ⁊ incolumē ⁊ lōge vite ⁊ ꝯ fluxuʒ ſanguinis ⁊ venēa valere. Diciꝛ ēt ꝙ vnctus herba ſui noīs vt prediximus viſum fallit intantū vt hoīem ꝓhibeat videri. Inueniꝛ aūt pluries in Ethiopia: Cypro: ⁊ India.

¶ Ematites lapis eſt inētus in Africa: ⁊ in Ethiopia ⁊ Arabia: ferruginei coloris: hñs venas ſanguineas imixtas. Virtus aūt eiꝰ eſt valde ſtiptica: pp qđ expertū eſt ꝙ valet ꝯ fluxum veſice vētris ⁊ mēſtruoꝝ: qñ ꝯtritus in aqua mixtus bibitur: ſanat ēt fluxū ſaliue ſanguinee: vino ēt pmixtꝰ puluis eius ſanat vlcera ⁊ vulnera: ⁊ carnē etiā ſuperfluaʒ in vulneribus natam corrodit. Et viſus hebetes ex humida cā ꝯfortat ⁊ ſanat: ⁊ tēperat aſperitatem palpebrarum.

¶ Et indros lapis eſt cryſtallo ī colore ſimilis q ppetuis guttis diſtillat: que febricitātibꝰ valere dicunꝛ: ⁊ tñ lapis nō minoraꝛ nec corrūpiꝛ. Cā aūt huiꝰ eſt ꝑfecto qꝛ ex ſuba lapidis iſte gutte nequaq̄ diſtillant ſed ꝓpter nimiā frigiditatē aerem ſe tangentem cōtinue mutat in aquā: ſicut faciunt duri lapides ⁊ politi poſt reſolutionem frigore.

¶ Epiſtrites lapis eſt natus in mari rutilans ⁊ rubicundus: incātationibus aūt ⁊ phicis ligaturis diciꝛ ꝙ ante cor geſtatus tutū hoīem ſeruat ⁊ cōpeſcit ſeditiones: ⁊ cōpeſcere etiā diciꝛ locuſtas: ⁊ volucres ⁊ ſteriles nebulas: ⁊ grandinē ⁊ tēpeſtates a fructibꝰ terre cōpeſcere fertur. Expertum ēt eſt ꝙ oppoſitus oculo ſolis ignē ⁊ radios igneoſ emittit: diciꝛ etiā ꝙ ſi hic lapis in aquā feruentē proijciatur ceſſat ebullitio eiꝰ ⁊ poſtmodū frigeſcit. Cauſa aūt huius alia eſſe non pōt niſi ꝙ pro certo frigidiſſimus eſt: ⁊ motꝰ a calore bulliētis aque frigiditas ſue cōplexionis agere incipit.

¶ Exacolitus aūt lapis eſſe diciꝛ varius ⁊ diſſolutiuus vt dicunt periti medicoꝝ ꝓpter qđ vino permixtus ⁊ potatus dicitur ꝯ colicam ⁊ iliacam valere paſſiones.

¶ Exacōtalitus aūt lapis eſt ſexaginta coloribus diſtinctus parue quātitatis valde qui frequentius in libya inuenitur: ⁊ apud trogogitas: ⁊ nocet neruis valde propter qđ etiā oculos hominis dicitur efficere tremulos.

¶ Cap. 6m. De incipientibus a ſexta littera que eſt. F.

Falcones qđ alio noīe arſenicū vocaꝛ: ⁊ a vulgo auripigmētū idez ſignificat. Eſt aūt de genere lapidū citrinū ⁊ rubeū quē lapidē vnū de ſpiritibus vocāt Alchimici: hʒ aūt nām ſulfuris in calefaciēdo ⁊ deſiccādo ⁊ cū calcinaꝛ p ignez nigrū efficiꝛ ⁊ ſtatiʒ ſublimatiōe efficiꝛ albiſſimū. Et ſi iterū calcineꝛ iterū efficiꝛ nigruʒ ⁊ iterata calcinatione efficiꝛ albiſſimū: ⁊ cū hoc ter vel quater iteratur in ipſo tātū efficiꝛ aduſtiuū: ꝙ eri cōpoſitū ſtatim facit foramina p ipſuʒ ⁊ exurit vehemēter oīa metalla preter aurū ſolum: appoſitū autez eri ipm in album colorem tranſmutat: propter qđ falſarij vtuntur ipſo quādo es volunt facere ſimile argento: qꝛ magnum in hoc habet effectum.

¶ Filacterium vt ferunt gēmarij gēma eſt eadem cuʒ chryſolito ⁊ eiuſdem virtutis.

¶ Cap. 7m. De incipientibus a littera. 7. que eſt. G.

Gagates eſt catabre: quē qdē lapidē de gñe gemmaꝝ ego reputo. Inueniꝛ aūt i libya ⁊ britānia iuxta littus maris ⁊ abundāter iueniꝛ in mari qđ attigit aquilonarē partē theotonie. Etiā in anglia frequēter inueniꝛ ⁊ eſt duplicis coloris: nigri vʒ ⁊ crocei: ſed croceū eſt plucidūʒ fere ſicut topanon. ¶ Inueniꝛ ēt glaucū ⁊ declinās ad pallidū coniunctū cū citrino colore. Cōfricatū aūt trahit paleas: ⁊ icenſum ardet ſicut thus: dicitur aūt ꝙ cōfert hydropicis: ⁊ fluidos firmat dētes vt aiunt: de exptis aūt eſt ꝙ lotū cū aqua ⁊ p ſuffumigationē mulieribꝰ iferius ſuppoſitū ꝓuocat menſtrua. Ferꝛ ēt ꝙ fugat ſerpētes: ⁊ valet etiā contra ſtomachi ⁊ ventris ſubuerſionē: ⁊ cōtra phātaſmata melācholica que quidam demones vocāt. Aiunt aūt de expertis eſſe ꝙ ſi colatura ⁊ eius lotura cum raſura detur virgini bibita ꝙ retinebit eam ꝙ non minget. Si autem non eſt virgo ſtatim minget ⁊ ſic debet probari an aliqua ſit virgo: dicunt etiam valere contra laborem parturientis.

¶ Gagatronica eſt lapis diuerſi coloris ſicut pellis capriole: cuius virtutē Auicēna dicit eē ꝙ victores reddat ſe geſtantes. Expertum aūt dicunt eē in Alchide principe quodaʒ ꝙ quotiens hunc lapidē ſecū habuit ſemp vicit in terra ⁊ mari: quotiens aūt caruit fertur hoſtibus ſuccubuiſſe.

¶ Geloſia dicitur eſſe lapis habēs figuram grandinis ⁊ colorē duritie adamantis ſimilis. Et tante fertur hunc eē frigiditatis vt ab igne vix vel nūq̄ calefieri poſſit. Cuius cauſa eſt nimia poroꝝ conſtrictio non permittens inde ignē ingredi. Aiunt etiā hunc iram ⁊ luxuriam ⁊ ceteras hmōi calidas paſſiones ⁊ deſideria mitigare.

¶ Galaricides quā quidā galarictidē vocāt lapis eſt ſīlis cineri: ⁊ ſm plurimū iueniꝛ in nilo ⁊ acoleo fluuijs: hic tritus

dat ſaporẽ lactis: ⁊ ſuccus eius in ore clauſus turbat mentẽ. Dicit̃ ẽt in libro de ligaturis phiſicis ꝙ alligatus collo replet vbera lacte: ⁊ alligatꝰ femori facit faciles partus. Aiunt etiã paſtores egypti ꝙ ſi veſpere cõtritus cũ ſale mixta aq̃ ouile circũſpergat̃: vbera ouium replent̃ lacte: ⁊ fugat̃ ab eis ſcabies: gñaliter ẽt dicitur contra ſcabiem valere.

¶ Gerachidem lapis eſt vt fert̃ nigri coloris: ꝓbatur aũt veritas huius lapidis ſic ꝙ geſtans lapidẽ totũ corpus ſuũ vnctum melle muſcis ⁊ veſpis exponit: ⁊ ſi intactus manet ab eis lapis eſt verus: ⁊ ſi deponat lapidẽ ſtatim muſce ⁊ veſpe ſuꝑ mel cadunt ⁊ ſuggunt. Aiunt aũt ꝙ in ore portatus facit bene iudicare opiniones ⁊ cogitatiões. Fertur etiã ꝙ geſtãtem ſe hoiem amabilem ⁊ gratioſum reddit.

¶ Gecolitus lapis eſt vt fert̃ orientis oſſis oliue ſiſis. Cuiꝰ virtutem eſſe dicunt ꝙ tritus ⁊ cum aqua hauſtus lapidem frangit ⁊ educit de veſica ⁊ renibus.

¶ Granatus ſicut Cõſtãtinus Ariſt. refert dicere de gñe eſt carbũculi. Eſt aũt lapis rubeus ⁊ ꝑlucidus: i colore ſiſis balauſtijs qui ſunt flores malorũgranatoꝝ. Eſt aũt rubeus aliquãtulũ obſcurior q̃ȝ carbũculus ⁊ cũ ſubſternit̃ ei niger color in ſigillis tunc magis rutilat: ⁊ inuenit̃ in hoc genere quidã modus q iter ruborẽ aſꝑſuȝ hȝ viole colorẽ ꝑꝑ qđ hoc genus violaceũ dicit̃ ⁊ eſt ꝓcioſior oibꝰ alijs granatis: dicit̃ letificare cor ⁊ pellere triſtitiam: ⁊ ſm Ariſto. eſt calidus ⁊ ſiccus. Et ꝙ qdam dicunt hũc eẽ de genere hyacinti eſt falſuȝ. Inuenitur aũt hic lapis ſm plurimũ eius in Ethiopia ⁊ aliquotiens iuxta tyrum inter arenas mare.

¶ Cap. 8m. De incipientibus ab. I. littera.

Iaſpis eſt lapis multoꝝ coloꝝ ⁊ hȝ ſpẽs decem: melior tñ eſt viridis trãſlucens rubeas habẽs venas: ⁊ in argẽto ꝓprio locari hȝ ⁊ in partibus multis inuenit̃. Expertũ enim eſt ꝙ ſtringit fluxuȝ ſanguinis ⁊ mẽſtruoꝝ. Aiunt ẽt ꝙ negat cõceptũ ⁊ iuuat partũ: ⁊ ꝙ geſtantem ſe a luxuria ꝓhibet. In magicis ẽt legitur ꝙ ſi incãtatus eſt reddit gratum ⁊ potentẽ ⁊ tutum: ⁊ fugat febres ⁊ hydropiſim.

Expertũ ꝯ fluxũ ſanguinis.

¶ Hyacintoꝝ duo ſunt gña: aquaticus vȝ ⁊ ſaphirinꝰ. Aquaticus eſt flauus albeſcẽs ac ſi puluũ aque de ſubflato ꝑſpicuo erumpat: ⁊ ſuꝑare cõtendat ⁊ hic eſt vilior: ⁊ inuenit̃ in iſto genere aqueſcẽs rubeus in quo ẽt ſuꝑat ꝑuletas aque. Saphirinus ẽt eſt flauus valde ꝑlucidus: q̃ſi nihil hñs aqueitatis: ⁊ hic eſt melior. Et iđ tria noia hȝ: dr̃ eñi aliqñ hyacintꝰ ſaphirinus: in Ethiopia aũt ſm plurimũ inuenit̃. Et qdaȝ dicũt quartũ eẽ qđ eſt aquaticũ ceruleuȝ ſicut tapanon ⁊ hoc eſt duriſſimũ viliſſimũ gñaliter q in ſe ſculpere vix ꝑmittat: de exꝑtis aũt eſt ꝙ ẽ frigidus ſicut viridis: ⁊ ꝯfortat corꝑa ſicut oẽ frigidũ qđ ꝯſtringit v̇tutes corpoꝝ. In ligaturis aũt phiſicis eſt vſus eius ꝙ collo ſuſpẽſus vel digito geſtatus tutum reddit peregrinũ ⁊ gratũ hoſpitibꝰ: ⁊ eſt ꝯ peſtiferas regiones. Et expertũ eſt ꝙ ſomnũ ꝓuocat ꝓpter ſuã frigidaȝ cõplexionẽ. Saphirinus aũt hoc ſpãliter habere dicitur ꝙ eſt virtus eius ꝯ toxicum. Aiunt etiã ꝙ cõfert ad diuitias ⁊ naturale ingeniũ bonum confert ⁊ letitiam.

Expertum ad ſõnũ ꝓuocãdũ

¶ Iena lapis eſt a beſtia que vocatur iena: ſic dicta eo ꝙ ex oculis eius cum in lapidem vertuntur tollitur. Aiunt tamẽ antiqui Euax ⁊ Aaron ꝙ poſitus ſub lingua cõfert diuinando predicere futura.

¶ Iris lapis eſt cryſtallo ſimilis ⁊ eſt vt frequẽtius exagonꝰ. dicit aũt Euax ꝙ ab arabia venit: ⁊ in mari rubro naſcit̃. Nos aũt iuenimus maximã copiã hoꝝ lapidũ in montibus Germanie q ſunt iter rhenũ fluuiũ ⁊ treuerẽſem ciuitateȝ ⁊ diuerſe quãtitatis oẽs ſunt exagoni. In alijs aũt lapidibus nati circũpoſitiõe lapidis cũ nãliter ſunt rotũdi exagoni efficiunt̃: ſicut foramina apum i medio poſita exagona efficiuntur: tñ illa que ſunt in extremis ſũt rotũda. Eſt aũt lapis ſicciſſimus qđ ſua idicat ſiccabilitas maxima. Fit ãt ex aqueo ſicco qđ euadit de mã lapidis q gñat̃ ex rubeo luto ⁊ qr hoc aqueũ eſt vehemẽter a ſicco apprehenſum ſiccus ⁊ durus eſt valde lapis. Cuȝ aũt ſub tecto ſoli pars eius imittit̃: ⁊ pars in vmbra tenet̃ ꝓijcit reflectẽdo pulcherrimos colores iridis ſuꝑ oppoſitũ parietẽ: vel ſuꝑ aliqđ corpus ꝑꝑ qđ iris vocatur. Cuius cã eſt ſuperius aſſignata. Aliud ãt ſimile huic naſcitur in gipſo: qđ etiã perſpicuũ eſt in extremis ⁊ ſicciſſimum valde: ⁊ vtuntur eo quidam pro vitro in vitreis.

¶ Iſcuſtos vt refert Iſidorus ⁊ Aaron ſimilr̃ eſt lapis in vltimis hiſpaniaꝝ partibus frequẽtius inuentus iuxta gades Herculis in tertio vel ſecũdo climatibus vltra hiſpaniã illam: quã modo hiſpaniã vocamus. Eſt autẽ lapis filabilis ꝓpter viſcoſitatẽ in eo arefactã: ⁊ ſi de ipſo veſtis fiat nõ cõburitur ſed igne purgatur ⁊ nitet: ⁊ forte illud eſt qđ pẽnam vocant ſalamãdre: quare hec lanugo quedã eſt ſicut lanugo lapidis humidi. Quare aũt nõ cremet̃ in metheoris expeditum eſt: huius ſpẽm quandã dicit eſſe quẽdam lapidẽ queȝ quidã vocant carbunculũ albũ ⁊ quidã alij calculum albuȝ. Imitatur enim carbũculum in hoc ꝙ phãtaſmatibus ⁊ preſtigijs reſiſtit: valet etiam contra doloreȝ oculoꝝ ex humida cauſa ⁊ redactus in puluerẽ ſanat ſcabiem. Idem Iſidorus dicit de lapide iudaico qui eſt albus ad modum glandis in quãtitate ſcripturis quibuſdã inſertus quaſi litteris quas greci grãmata appellant. Iudaicum autem dicit Auicenna hunc qr frequentius in iudea inuenitur.

¶ Cap. 9m. De incipientibus a. 9. littera que eſt. K.

k Alcabree eſt idem vt diximus qđ gagates: ſed tñ qdam dicunt ꝙ Kacabree melius eſt cũ tñ nec colore nec virtutibus diſcrepet ab ipſo.

¶ Kacabres autẽ lapis eſt ſimilis cryſtallo: de quo ferunt ꝙ eloquentiam dat ⁊ honorem ⁊ gratiam: ⁊ ꝙ valet contra hydropiſim.

¶ Kacamã lapis eſt frequenter albus in toto vel in parte. Uarius enim eſt in colore frequentiſſime iuenitur imixtus onyxine. Uirtus eius autem fertur eſſe ex imaginibus ⁊ ſculpturis que inueniuntur in ipſo ⁊ ex ſigillis de quibus in ſequentibus habebitur tractatus.

¶ Cap. 10m. De incipientibus a littera. L.

Ligurius lapis eſt q fit ex vrina lyncis ⁊ hec animalia dicit Plinius eẽ orientis: que tñ frequẽter in theutonia ⁊ ſclauonia iueniunt̃ abũdanter i ſyluis. Dicit ẽt Plinius ꝙ hoc genus aialis vrinã ſuam ſub arenis abſcondit quaſi inuideat iuuamẽtũ qđ eſt ex lapide. Beda dicit ꝙ hic lapis naſcitur in renibꝰ hois. Dicit aũt Plinius ꝙ eſt rubeus ſcintillãs vt carbũculus preter hoc ꝙ nõ lucet de nocte. Inuenitur autẽ frequentius croceus paruȝ tendens ad nigredinẽ. Et eſt expertum de ipſo ꝙ fricatus trahit paleas qđ fere cõuenit omni lapidi precioſo. Dicitur etiam valere cõtra dolorẽ ſtomachi ⁊ icteritiã ⁊ fluxum ventris.

¶ Lippares dicitur eſſe lapis qui frequẽtius in libya inuenitur. Fertur aũt lapidis virtus eſſe mirabilis: oĩs eniȝ beſtia a venatoribus ⁊ canibus infeſtata currit ad eum ⁊ ipm ituetur quaſi patronum. Et vt aiunt canes ⁊ venatores noſcere nõ poſſunt beſtiam quãdiu lapidẽ habẽt preſentẽ: qđ ſi verũ eſt mirabile eſt valde ⁊ abſqȝ dubio celeſti virtute deputandum: quas Hermes mirabiles eſſe dicit in lapidibus ⁊ etiã in plantis: ꝑ quas ẽt nãliter fieri poſſet: quicqd fit ſcientijs magicis ſi virtutes ille bene cognoſcerentur.

¶ Cap. 11m. De incipientibus ab. M. littera que eſt. 11a.

Magnes ſiue magnetes lapis eſt ferruginei coloris q ſm plurimũ in mari indico iuenit̃: ⁊ intm̃ abundare dicit̃ ꝙ ꝑiculoſum eſt in eo nauigare nauibꝰ que ſuperiores clauos hñt. Inuenit̃ etiã in traconitidis regionibꝰ. Ego vidi inueniri in ꝑtibꝰ Theutonie in ea ꝓuintia que Francia orientalis vocat̃: vnũ magne quãtitatis ⁊ maxime efficacie: vt fuit valde niger: ac ſi eẽt ferrũ rubiginoſuȝ ⁊ cõbuſtuȝ cũ pice. Uirtus aũt eius eſt mirabilis in attractiõe ferri: ita ꝙ virtutẽ eius trãſmittat in ferrũ vt illud ẽt attrahat: ⁊ aliqñ multe acus hoc mõ ſuſpẽſe ad ſe inuiceȝ vident̃. Unctus aũt lapis alleo nõ trahit: ⁊ ſi ſupponit̃ ei adamas iteꝝ nõ attrahit ita ꝙ paruũ adamas magnũ ligat magnetẽ. Inuentus aũt eſt noſtris tꝑibus magnes qui ab vno angulo traxit ferrũ ⁊ ab alio fugauit: ⁊ hunc Ariſto. ponit aliud genus eſſe magnetis. Narrauit mihi vnus ex noſtris ſocijs curioſus experimentator ꝙ vidit Fredericum Imperatorẽ habere magnetẽ qui nõ traxit ferrum: ſed ferrũ viceuerſa traxit lapidem. Ariſt. dicit ꝙ eſt quoddã genus aliud magnetis qđ trahit carnes hois. In magicis autem traditur ꝙ phantaſias mirabiliter cõmouet principaliter ſeu precipue ſi conſecratus obſecratiõe ⁊ charactere ſit ſicut docetur in magicis.

Ferunt ēt hoc cū mulſa acceptū curare hydropiſiꝫ. Aiunt ēt
hunc lapidē capite mulieris dormiētis ſuppoſitū ſtatim eaꝫ
mouere ad amplexū mariti ſui ſi caſta eſt. Si aūt eſt adulte/
ra p̄enimio timore phātaſmatū dicitur cadere de lecto. Di
cunt ēt ꝙ fures in domū intrātes poſitis carbonibus in qua
tuor angulis domus lapidē hunc cōtritū ſuperſpergūt: ⁊ tūc
dormiētes in domo ita phātaſmatibus tenenꝫ ꝙ fugientes
edes relinquunt: ⁊ tunc fures furanꝫ quid volunt.

Margarita lapis eſt in obſcuris cōchilib⁹ īuentus melio/
res ab idia veniūt: multi aūt a britānico mari qꝺ nūc angli/
cū dicitꝫ: ⁊ verſus Flandriā ⁊ Theutoniā ineniunꝫ ita ꝙ ego
habui in ore meo decē in vna mēſa que in comedēdo oſtrea
inueni. Juuenes enī ꝯche hñt meliores: q̄dā aūt ex eis perfo
rate ſunt: ⁊ quedā itegre: coloris ſunt ac ſi parua lux penetra
ret in multū albū: ⁊ ideo nitent cū tñ ſint albe. Fertur etiā ꝙ
in tonitru quaſi abortiēdo eas oſtree euomunt: ⁊ ideo in flu
mine inueniunꝫ: in muſella ⁊ quibuſdā gallie fluuijs iter are
nas. Eſt aūt virtus eaꝝ experta ad confortationē ſpirituuꝫ
⁊ cōtra cardiacam ⁊ ſyncopim: valet etiaꝫ cōtra fluxum ſan/
guinis ⁊ cōtra fluxū lientericū ⁊ contra diariam.

Expimētū de margaritis.

Medius lapis eſſe dicitꝫ qui a regione medorū vbi plures
inueniunꝫ ſic vocaꝫ. Sūt aūt due ſpēs huius: vnus niger: al
ter viridis. Virtutē eius eſſe dicunt cōtra veterē podagraꝫ
⁊ oculoꝝ cecitatē ⁊ nefreticā: refouere ēt dicitꝫ feſſos ⁊ laſſos
⁊ debiles. Ferunt aūt ꝙ eius q niger eſt ſi fragmēta in aqua
calida reſoluta fuerint: ⁊ ſe aliquis illa aqua lauerit incurrit
mēbroꝝ excoriationē: ⁊ ſi biberit ex eo peribit vomendo.

Melochites quē quidā melonitē vocāt: lapis eſt arabicus
groſſe viriditatis ſed nō tranſlucidus ſicut ſmaragdus: ⁊ eſt
mollis. Fertur aūt ꝙ virtutē hꝫ cuſtodiendi geſtantem ſe a
nociuis caſibus: ⁊ ſimiliter cunabula infantium.

Memphites lapis eſt a ciuitate Egypti que mēphis vo/
catur dictuſ qui dicitꝫ vt ignis calere virtute qdē qꝺ videtur
actu hic tritus ⁊ aqua mixta in potu datus vrēdis vel ſecan
dis: q̄ inducit iſenſibilitatē ne ſentiatur cruciatus.

Magneſia quem quidam magnoſiā vocāt: lapis eſt niger
quo frequēter vtuntur vitrearij: hic lapis diſtillat ⁊ fluit in
magno ⁊ forti igne ⁊ non aliter: ⁊ tunc imixtus vitro ad puri
tatem vitri deducit ſubſtantiam.

Marchaſita ſiue marchaſida vt qdā dicūt ē lapis in ſuba
⁊ hꝫ multas ſpēs quare colorē accipit cuiuſlibet metalli: ⁊ ſic
dicitur marchaſida argētea ⁊ aurea ⁊ ſic de alijs. Metalluꝫ
tamē qꝺ colorat eū nō diſtillat ab ipſo ſed euaporat in ignē:
⁊ ſic relinquitur cinis inutilis: ⁊ hic lapis notus eſt apud Al
chimicos: ⁊ in multis locis inuenitur.

Cap. 12m. De incipientibus a. 12. littera que eſt. N.

Nitrum ēt accedit ad lapidis coagulationeꝫ: eſt
aūt ſubpallidum ⁊ perſpicuum: ⁊ huius virtus
probata eſt ꝙ diſſoluit ⁊ attrahit. Et valet con
tra icteritiam: ⁊ eſt de genere ſalis.

Nicomar ideꝫ eſt ꝙ alabaſtrū qꝺ qdē eſt de
gñe marmoꝝ: tñ q̄ virtus eius eſt mirabilis in
ter lapides p̄cioſos ponitꝫ. Et expertū eſt de hoc ꝙ frigidi/
tate ſua cōſeruat aromatica vnguenta. Et ideo pirides de
hoc lapide fecerūt antiqui. Cōſeruat ēt frigiditate ſua cor/
pora mortuoꝝ a fetore excellenti: ⁊ ideo monumēta ⁊ mau/
ſeola antiqua de hoc lapide inueniunꝫ: eſt aūt albus nitens.
Aiunt ēt ꝙ victoriā dat ⁊ amicitiam conſeruat.

Nuſe ſunt qdā q dicunt ꝙ lapis ſit ita vocatus ⁊ ꝙ ſit de ge
nere lapidū buffonis ⁊ in multis inuenitꝫ buffonib⁹. Et ſunt
duo gña vnus ſubalbidus ſicut ſi lac itrauerit ſanguinē ⁊ vi
cerit eū: ⁊ iꝺ ſanguinis obſcuras venas dicūt i eo apparere:
⁊ alter eſt niger ⁊ aliqñ in eo depingitꝫ buffo ſparſis pedibus
ante ⁊ poſt. Dicāt ēt ꝙ ſi ambo ſimul icludanꝫ pñte veneno
eos adurere manū tangentis. Probationē aūt huius lapi/
dis eſſe dicunt ꝙ exhibitus buffoni viuo buffo eleuatur con
tra eū ⁊ tangit eum ſi poteſt. Dicitꝫ etiaꝫ ꝙ preſente veneno
varius efficitur qui ſubalbidus eſt.

Cap. 13m. De incipientibus a. 13. littera que eſt. O.

Onyx gēma eſſe phibetꝫ nigri colore inuenitꝫ: me
lius genus eius nigrū albis venis variatū. Ve
nit aūt de media ⁊ arabia. Inuenitꝫ autē qnque
diuerſitatū pp varietatē venaꝝ ⁊ coloꝝ. Aiunt
collo vel digito ſuſpēſus excitat triſtitiā ⁊ timo
res ⁊ in ſomno phātaſias terribiles ⁊ multiplicare fertur tri
ſtitias ⁊ lites. Dicūt aūt ꝙ auget ſaliuā pueris. Si āt ſardi
nus ſit pñs ligaꝫ onyx ⁊ ſuſpēditꝫ a nocumēto: hec āt oīa ſi hꝫ
ꝓfecto hꝫ ideo q̄ virtutē hꝫ mouēdi melācholiā p̄cipue i ca
pite: ex motu eniꝫ illius ⁊ vapore oīa iſta procedunt.

Onycha v̄o ſeu onyculus vt dicūt qdā idē eſt qꝺ onyx qꝺ
veriſimile eſt: vel ꝙ ſit aliqua ſpēs eius: ſed colore nō niger
niſi aliqñ ſed colorē hꝫ vt humanus vnguis ſicut ſupra dixi/
mus. Sed onychinis noīs inueniunꝫ multi colores albi ⁊ ni
gri ⁊ rubicūdi qui tñ oēs in ſubſtātia quadā fabricanꝫ: que
ſimilitudinē exprimit vnguis hoīs. Aiunt etiaꝫ ꝙ ex lachry/
ma arbore que onycha dicitꝫ indurata in lapideꝫ generaꝫ: ⁊
hāc eſſe cauſam ꝙ odoriferus eſt in igne. Hanc ēt cauſaꝫ in
gunt eē ꝙ frequēti⁹ alijs depict⁹ imaginib⁹ mirabili⁹ inuenitꝫ:
q̄ lachryma a principio mollis facile formabilis pingitur ⁊
picturam retinet quādo in lapidem induratum coagulatur.
Hunc lapideꝫ dicunt inſenſibiliter intrare in oculum ⁊ hoc
eſſe mirabile. Sed ego vidi ſaphirum intrare in oculuꝫ ⁊ la/
pidem galli: ⁊ quēdam alium cuius nomen ignoraui ſine le/
ſione oculi: politum enim tenue nō ledit oculum niſi tangat
aciem ſiue pupillam ſenſibilē cōtra foramen vuee.

Obtalmus lapis eſt ab obtalmia dict⁹: cui⁹ color nō noīaꝫ
forte ideo qſi multoꝝ eſt colorū. Valere aūt dicitꝫ geſtanti ꝯ
oēs malos morbos oculoꝝ: viſus aūt circūſtantiū dicitꝫ ob/
cecare: ⁊ ideo ēt patronus furū vocatur: geſtantes enim euꝫ
quaſi inuiſibiles redduntur.

Orites hꝫ tres ſpēs quaꝝ vna nigra ⁊ rotūda: alia viridis
maculas albas hñs. Tertia cui⁹ altera pars eſt aſpa altera
plana ⁊ eſt color ei⁹ q̄ſi ferri lamia: ⁊ talis ēt eſt diſpoſitio cor
poris ei⁹ de quo ferūt ꝙ vnctus oleo roſato ⁊ geſtatus p̄ſer/
uat ab aduerſis caſibus ⁊ peſtiferis morſibus reptilium. Di
citur etiā in phyſicis ligaturis ꝙ appēſus mulieri prohibet
ipſam impregnari: ⁊ ſi pregnās eſt aborſum facit.

Orphanus ē lapis q in corona Romāi Impatoris ē: neqꝫ
vnq̄ꝫ alibi viſus eſt pp qꝺ ēt orphanus vocaꝫ: eſt aūt colore
q̄ſi vinoſus ſubtilē hñs vinoſitatē: ⁊ hoc eſt ſicut ſi cādidū ni
uis candēs ſeu micans penetrauerit in rubeū claꝝ vinoſuꝫ:
⁊ ſit ſupatū ab ipſo. Eſt aūt lapis plucidus: ⁊ traditꝫ ꝙ aliqñ
fulſit in nocte: ſed nunc tēpore noſtro non micat in tenebris.
Fertur autem ꝙ honorem ſeruat regalem.

Cap. 14m. De incipientibus a. 14. littera que eſt. P.

Panterus lapis eſt multos habēs colores in vno
corpore lapidis. Nigrū vꝫ ⁊ viridē ⁊ rubeum: ⁊
alios multos. Inuenitꝫ aūt pallidus purpure⁹ ⁊
roſeus. Ferūt aūt luſcos efficere viſus. Inuenitꝫ
ſm plurimū in media: dꝫ aūt geſtās ad ipm iſpi
cere in mane oriente ſole vt ſit efficax ⁊ victorio/
ſus: tot aūt virtutes dicitur habere quot colores habet.

Peranites lapis eſt generatus de micheton ⁊ eſt feminei
ſexus. Nam certo tpe dicitur cōcipere ⁊ parere cōſimileꝫ la/
pidem naturalem: valere aūt dicitur pregnantibus.

Perithe ſiue pidonius lapis eſt fului coloris: dicitꝫ ēt vale
re ꝯ artheticā. Mirabile etiā referunt de iſto lapide ꝙ ſi for
tius cōſtringaꝫ manu adurit manū: vult ergo leuiter ⁊ paui
de tangi. Dicitur aūt de hoc genere eſſe alia ſpēs q̄ eſt chry/
ſolito ſimilis niſi ꝙ eſt maioris viriditatis.

Praſſius eſt lapis qui eſt matrix ⁊ palatium ſmaragdi fre
quētius eſt aūt viridis coloris habēs viriditatē ſpiſſaꝫ ſicut
praſſium qꝺ eſt marrubiū. Inuenitꝫ aūt aliqñ cū rubeis gut/
tis ⁊ aliqñ cū albis. Expertū aūt eſt ꝙ cōfortat viſuꝫ: ⁊ quaſ/
dā iaſpidis ⁊ quaſdā ſmaragdi hꝫ operationes. In epiſtola
etiā Eſculapij cuidaꝫ pħi ad Octauianū auguſtū ferunt ꝙ
aliqꝺ venenuꝫ eſt tante frigiditatis ꝙ cor hoīs interempti
illo veneno cōſeruat ab igne. Et ſi cor illud in igne ponatur
tādiu ꝙ in lapidē opthesi conuertitꝫ lapis ille vocaꝫ profilis
ab igne: vocaꝫ humanus a mā: preconſus eſſe dicitꝫ eo qꝺ vi
ctores facit ⁊ a veneno preſeruat. Narrat aūt lꝫ fabule ſit ſi/
mile ꝙ Alexander macedonius hoc lapide ſub cingulo ſuo
in prelio vtebatur: cūq̄ꝫ reuerteretur ab india ⁊ vellet lauari
in euphrate depoſito ſubcingio morſu ſerpēs caſu p̄cidit la/
pidem: ⁊ euomuit eū in euphrate: ⁊ de hoc mentionē dicitur
Ariſto. feciſſe in libro de natura ſerpentum qui liber ad nos
non peruenit: colore autem rubet hic lapis candorē habens
admixtum.

¶ Cap. 15m. De incipientibus a. 15. littera que eſt. Q.

Uiritia lapis eſt qui inuenit̄ in nido vpupe aliquādo que tota eſt auis preſtigioſa ꝛ multa augurans vt dicunt magi ꝛ augures. Eſt autē lapis hic proditor ſecretoꝝ ꝛ phātaſias cōmouēs ſi ponatur ſuper pectus dormientis.

¶ Quandros lapis eſt qui aliquādo inenit̄ in cerebro vulturis: cuius virtutem ferunt eſſe cōtra quoſlibet nociuos caſus ꝛ replet mamillas lacte.

¶ Cap. 16m. De incipientibus a. 16. littera que eſt. R.

Amai qđ in medicinalib9 inuenit̄ ꝛ alchimicis qđ idē eſt ꝙ boluſarmen9. Eſt aūt lapis ſubrubeus. Huius autem virtus pro certo experta eſt ꝙ ē ꝯſtrictiua vētris ꝛ pcipue ſanguinis diſſinterie ꝛ menſtruorum.

¶ Radaim lapidē ꝛ donatidē eundē aiunt: dicunt aūt ꝙ niger eſt lucens. Ferunt autē ꝙ quādo capita gallorum comedere dantur formicis ꝙ aliquādo poſt tempora multa in capite maris galli hic lapis inuenitur. Ferunt etiā hunc valere ad quodlibet impetrandum.

¶ Cap. 17m. De incipientibus a. 17. littera que eſt. S.

Aphirus lapis eſt valde notus eſt ſm plurimū eius venit ab oriēte ex idia. Inuenit̄ et̄ in hyppodromo apud thodanū ꝓuīcie regionē ꝛ ciuitatē: ſed nō eſt adeo ꝓcioſus vt ꝑ oia ſit ſiliis oriētali. Eſt aūt in colore pſpicuus flauus ſicut celū ſerenatū: ſed vincit in eo flauus color: ꝛ idō ē melior qui eſt nō ſatis placidus. Optimus aūt q nubes hꝫ obſcuras ad rubedinē declinātes inuenit̄ et̄ bōus q albidas hꝫ nubeculas: ſubſtātata ſua ſit ſicut fuſca nubes aliquātulum trāſparēs: hui9 aūt virtutē ego vidi ꝙ antraces duos fugauit. Aiunt et̄ hūc lapidē hoiēꝫ caſtū reddere ꝛ iteriorē ardorē refrigerare: ſudorē ſtrigere: dolorē curare frōtis ꝛ lingue. vidi ego vnū in oculū itrare: ꝛ ſordes ex oculis purgare: ſed ante vult poni in aquā frigidā ꝛ poſt ſimilr. Qđ aūt dicūt ꝙ amittit virtutē ꝛ colorē poſtq̄ ſemel fugauit antracē: eſt falſum: qꝛ vidi vnū qui ſucceſſiue interiecto ſpatio fere annorū quatuor fugauit antraces duos. Dicunt et̄ ꝙ corpus inegetat ꝛ paces cōciliat: pium ꝛ deuotū ad deum efficit: ꝛ animaꝫ firmat i bonis: hic lapis alio noie ſirites: vel vt aliis placuit ſirrites vocatur: eo ꝙ in ſirtibus inuenitur.

Nō de ſaphiri ꝟtute ꝯ antraces.

¶ Sardonyx quē qdaꝫ ſardonycē vocāt: et̄ cōpoſit9 ē ex duobus lapidib9: ſardo vꝫ ꝛ onyce. Eſt ergo rubeus: ꝛ hic color ſupeminet in ipſo ex ſardio: eſt et̄ albus ꝛ niger: ꝛ coloris vnguis ꝓferēs ex onyce. Laudabilior aūt eſt q hos colores magis hꝫ diſtinctos ꝛ qui dēſioris eſt ſubſtātie. Inuenit̄ aūt quinque modis ꝛ forte pluribus ꝓpter diuerſaꝫ coloꝝ cōmixtionem: ꝛ ſubſtātie diuerſam denſitatē: ꝛ frequētius inuenit̄ in india ꝛ arabia. Fertur autē luxuriā depellere: ꝛ hominē caſtum reddere ꝛ pudicū. Eſt autem maxima huius virtus in hoc ꝙ cum onychinus nociuus ſit: hic nocere non poteſt ſarnum ſibi in ſubſtantia habens admixtum.

¶ Sardinus lapis eſt ab antiqſſimo iter ꝓcioſos lapides cōnumerat9. Eſt aūt ruborē ſpiſſuꝫ hñs cū ſuba obſcure puia: ſicut ſi ꝓuietas imaginaret̄ in rubea terra: ꝛ ſm hanc diuerſitatē inuenit̄ qnque modis: ita ꝙ aliqs in hoc hꝫ de pnietate: ꝛ forte eſt ille matrix alioꝝ ꝛ domus in qua gñat̄. In ſardis autē ciuitate prius eſſe repertus dicit̄: ideo ſic vocatur. Aiunt autē hunc accendere aīam ad gaudiuꝫ ꝛ acuere ingenia per virtutes cōtrarias ligare a nocumēto onychinum.

¶ Sarda qđ alii dicūt ſardo lapis ē q ſe hꝫ ad tabulas ligni ſicut magnes ad ferruꝫ: ꝛ idō adheret ita fortiter tabulis nauium ꝙ euelli nō poſſit: niſi abſcindat̄ cuꝫ ipſo ea pars tabule cui inheſerit. Eſt autem in colore puriſſimus nitens.

¶ Silenites lapis eſt de quo varia referunt̄. Dicit eniꝫ qdā hūc naſci in quodā gñe teſtudinis idico: ꝛ eē variū rubeo albo purpureo quoqꝫ colore pulcherrimū. Alii aūt dicūt hunc virētē ꝛ in pſidis ptib9 frequēti9 inueniri: dicūt aūt hūc creſcere lūa creſcēte: ꝛ luna decreſcēte decreſcere: geſtatū aūt ferūt ꝯferre pſciētiā quādā futuroꝝ: ſi ſub lingua portat̄: precipue prima luna ꝛ decima exiſtēte: dicūt enim ꝙ mane ꝑma luna vna tm̄ hora hꝫ hāc virtutē: decima aūt exiſtēte luna hꝫ virtuteꝫ in prima hora ꝛ ſexta. Modus aūt diuinationis eſt ꝙ cum portat̄ ſub lingua cogitatur de aliquo negocio vtrū fieri debeat vel nō: ꝛ ſi fieri debet cordi tenaciter infigit̄: ita ꝙ euelli nō pōt: ſi autē non debet fieri ſtatim cor reſilit ab ipſo. Fert̄ etiā ꝙ curat ptiſicos languentes ꝛ debiles.

¶ Smaragdus lapis precioſior multis aliis ꝛ nō rarus ꝛ eſt color eius viridiſſimus trāſlucens ita ꝙ vicinū aerē ſua videtur tingere viriditate. Figura ſua melior eſt planities ſuperficiei: qꝛ tūc vna pars nō obumbrat aliā. Melior autē eſt que nec lumine nec vmbra variat̄. Huius pp planitiei ꝛ coloris varietatē dicūt eſſe diuerſitates duodecim: eo ꝙ aliqſ qđdā fel nigruꝫ ꝑ modū virgularū permixtū hꝫ. Sunt auteꝫ a locis dicti ſcythici vel britānici ꝛ niliaci: ꝛ qui i venis eris naſcunt̄: ꝛ maculoſi qdā ꝛ qdam calcedonii eo ꝙ admixturā hñt cū illo lapide. Meliores oib9 ſunt ſcythici. Fert̄ autē ꝙ illi de nidis griphonū auferunt̄ qui lapidē hūc cū crudelitate magna cuſtodiunt: dixit enim vnus de Grecia veniēs veridicus ꝛ curioſus experimentator ꝙ ille lapis naſcit̄ in rupibus qui ſunt ſub aqua maris: ꝛ ꝙ ibi frequēter inuenitur. Rōnale etiā eſt ꝙ in venis eris in perſpicuo qđ ad eris ſubſtātiā nō venit naſcit̄: qꝛ rubiginis eris hꝫ viriditatē. ¶ Expertū aūt eſt tꝑibus noſtris ꝙ hic lapis ſi vere bonus ꝛ verus eſt nō ſuſtinet coitū: pp qđ rex Ungarie q noſtris tꝑib9 regnat: in coitu cū vxore ſua lapidē hunc in digito habuit: ꝛ ꝓpter coitū in tres partes fractus fuit. Et ideo ꝓbabile eſt qđ dicūt ꝙ hic lapis geſtāteꝫ ſe ad caſtitatē inclinat. Ferunt etiā ꝙ auget opes ꝛ in cauſis dat verba pſuaſoria: ꝛ ꝙ collo ſuſpenſus curat emitriteū ꝛ caducos morbos. Expertū autē ꝙ viſum debilem cōfortat ꝛ oculos cōſeruat: dicunt etiaꝫ ꝙ bonā facit memoriā ꝛ ꝙ tempeſtatē auertit: ꝛ valet diuinantibus: propter qđ a magicis queritur.

Nota de expimēto qđ ptingit tꝑe ſuo.

¶ Syrus ē lapis a ſyria dict9 vt dicit Iſido. q iteger natat: ꝛ cōminut9 fluctuat. Profecto hui9 cā eſt qꝛ in poris itegrum aerē cōtinet qui euaneſcit a puluere cōminuti lapidis.

¶ Sarcophagus lapis eſt deuoratiuus cadauerū mortuorū. Grece eniꝫ ſarcos ſonat arcā: phagos aūt comedere. Antiqui aūt qdā hoc lapide primo fecerunt arcas mortuoruꝫ: eo ꝙ in ſpatio. 30. dieꝝ cadauer conſumit. Ob hoc autē noſtra monumenta lapidea ſarcophagi ſunt vocata.

¶ Sarmius lapis eſt a ſarmia inſula in qua iuenitur dictus. Hoc autē lapide politur aurū. ¶ Fertur autem ꝙ potatus vertiginem ſedat: ꝛ mentem ſolidat: habere autem hoc vitium dicitur ꝙ alligatus manu parturientis impedit partū ꝛ continet ipſum in matrice.

¶ Suetinus lapis eſt crocei coloris queꝫ greci eliciā vocant. Inuenit̄ enim aliqñ trāſlucens vt vitrum: vocabulum autē trahit a mā: qꝛ ſucco vel gūma arboris naſcit̄ que pinus vocatur: vulgariter aūt lubra vocatur. Cōfricatus autē trahit folia paleas ꝛ fila ſicut magnes ferrū: dicūt autē ꝙ ꝯfert portantibus ſe caſtitatē. De expertis autē eſt ꝙ fugat ſerpētes incenſus: pregnātib9 aūt valere dicitur ad facilē ptuitionē. Melior aūt eſt qui ſit de ſucco q in eſtate calida profilit: obſcurior autē qui ſit de ſucco alterius corporis.

¶ Specularis lapis vocat̄ eo ꝙ ad moduꝫ vitri pſpicuus ſit. Dicit̄ aūt in Hiſpania iꝝ vrbe ſegebia ꝑmitus iuent9. Ego aūt vidi illum abundāter iueniri ita ꝙ currus inde onerant̄ in diuerſis partib9 theutonie: vidi et̄ in Gallia iuenire cuꝫ gipſo: qꝛ gipſi extremitas qđdā eſt: effoſſus aūt ſcindit̄ in qſlibet tenues ptes ꝛ fiunt inde feneſtre ſicut de vitro: niſi ꝙ loco plūbi opꝫ ponere lignū leue abienuꝫ. Sūt vt videt̄ tres ſpēs eiuſdē: vnū. ſ. lucidū vt vitrū: aliud nigrū penit9 q̄ſi atramētū: tertiū citrinū qđ vocāt auripigmētum vel arſenicuꝫ ſicut ſupra diximus qđ carius eſt ꝛ nobilius.

¶ Cap. 18m. De incipientibus a. 18. littera que eſt. T.

Opaſion lapis ē ſic vocat9 a loco ſue prime inuētionis: q fert̄ vocari topaſis iſula: ꝛ qꝛ auri ſimilitudinē pr̄edit. Sūt aūt due ſpēs in hoc gñe lapidis: quaꝝ vna eſt oino ſilis auro ꝛ hec ē ꝓcioſior. Alia ē crocea magis tenuis coloris q̄ auri ſit color: ꝛ hec eſt vilior. Expertū aūt eſt in nr̄o tꝑe ꝙ ſi in aquā bullientē imittat̄ ita deferuere facit ꝙ ſtatiꝫ manu imiſſa extrahit̄ ꝛ hoc fecit pariſius vn9 de noſtris ſociis. Dicūt et̄ ꝙ valet ꝯ hemorroicā ꝛ lūaticā paſſionē. Hoc aūt certū eſt ꝙ ſpeculū eſt lapis iſte ꝛ idoluꝫ obiecti corporis ſicut ſpeculū cōcauū in ꝯuerſū repreſentat cui9 cā eē nō pōt niſi ꝙ iterius ꝑ ſupficies cōcauas ꝯcreſcit ꝛ coagulatur.

¶Turchois lapis eſt coloris flaui ⁊ lucidi cādētis ac ſi lac penetraret in flauū colorē ⁊ reſultet ꝑ ipm ad ſupficiē. Dicunt aūt ꝙ viſuʒ ꝯſeruat ⁊ a nociuis caſibꝰ portantē ſe defendit.

¶Cap. 19m. De incipientibus ab. V. littera.

Varach qdē dr̄ ſanguis draconis ſm̄ Ariſ. lapis eſt. Quidā aūt medicoꝝ dicūt ꝙ ē ſuccꝰ cuiuſdā herbe. Sʒ qđ dicit oñdit in puluere cuiꝰ ſupficies nitet ⁊ aſpera ē ſic cōminutꝰ lapis: eſt āt rubēs valde: valet āt ꝯ quēlibet fluxū ⁊ ꝓcipue ſanguinis: ⁊ ex eo ⁊ argēto viuo fit algala.

¶Vernix eſt lapis qui dicitur armenicus: eſt autem coloris ſubpallidi valet certiſſime contra melācholiā: ⁊ ꝯ vitiū ſplenis ⁊ epatis ⁊ contra cardiacam paſſionem.

¶Virites eſt gēma quā ſupra piritē diximꝰ. Color aūt eiꝰ eſt fulgēs vt ignis vt ſupra diximꝰ: leniter ⁊ reuerēter vult tangi: aut adurit tangētis manū. Nimirū qr etiā noctiluca aial aliqñ adurit manū: ſicut egoipſe expertus ſepius.

¶Cap. 20m. De incipientibus a littera. Z.

Zemech eſt lapis qui vocatur lazuri: huic ineſt tenuis color flauus cum corpuſculis aureis. Fit aūt ide azuriū. Certiſſime valet ſumptus cōtra melācholiā ⁊ quartanā ⁊ ſyncopim ex vaporibus melācholicis prouenientem. *(Nō expimētū ꝯ melācholiā ⁊ quartanam.)*

¶Zigrites lapis ē coloris vitrei alio noie ēt enaxvocaſ. Et dr̄ ꝙ geſtatꝰ collo ſtringit ſāguinē: ⁊ depellit mētis alienationē.

¶Hec de lapidibꝰ dicta in ſpeciali ſufficiāt. Qm̄ ſi in ſpeciali de virtute cuiuſlibet lapidis vellemus dicere modū voluminis excederemꝰ. Sicut enī a ꝑncipio diximꝰ ſi qs expimētari voluerit vix lapillū inueniet qui nō habeat aliquā virtutē: ſed ꝑ ea que dicta ſunt iudicare de oibus eſt planum.

¶Tractatus tertius ſecundi libri.

¶Cap. pm. De lapidibus in quo eſt de ſigillis lapidū: ⁊ qualiter eſt dōm de ſigillis: ⁊ quot ſūt modi ſigilloꝝ: ⁊ de exptis.

De imaginibus aūt lapidū ⁊ ſigillis poſt hec dicēdū eſt: lʒ eni pars iſta ſit pars necromātie ſm̄ illam ſpēm necromātie que aſtronomie ſubalternatur: ⁊ que de imaginibꝰ ⁊ ſigillis vocaſ: tñ ꝑꝑ bonitatē doctrine ⁊ qr illud cupiūt a nobis ſcire noſtri ſocij aliqd de hoc hic dicemꝰ: oino impfecta ⁊ falſa reputantes: quicqd de his a multis ſcriptū inueniſ. Antiquoꝝ enī ſapiētū ſcripturā de ſigillis lapiduʒ pauci ſciunt nec ſciri pōt niſi ſimul ⁊ aſtronomia ⁊ magica ⁊ necromātie ſcie ſcianſ. Incipiētes igiſ de imaginibꝰ lapidū dicimus nos tres modos imaginū in lapidibꝰ inueniri. Quorū vnus eſt ꝙ inueniſ in lapide imago nec exarata nec ſup eū eleuata: ſed in eo depicta quaſi coloribus ⁊ picturis variata ſit. Alter eſt ꝙ inueniſ eleuata quaſi ope excuſſorio ſup lapidē. Tertius modus eſt ꝙ figura inciſionis eſt exarata in lapidū qbuſdā partibꝰ lapidis abraſis: ⁊ in qbuſdā remanētibus. Adhuc aūt in imaginibꝰ que ſunt picte aliqñ pingitur imago colore eiuſdē lapidis ⁊ tunc nō oſtendit imaginē niſi modus terminationis lineaꝝ quarūdā que ſūt in ſupficie lapidis: aliqñ imago hʒ colorē oino alium a colore lapidū. Hi aūt duo modi ſunt imaginibꝰ que eleuate ſunt ſup lapidū ſuperficiē. ¶Volo aūt pmo narrare que vidi: ⁊ expertus ſum egoipſe ⁊ poſtea oſtēdere cām ⁊ modū ꝑ quē a nā̄ efficiſ imago: ⁊ tertio loq de imaginibꝰ factis ꝑ aerē ⁊ oſtendere virtutes ſigilloꝝ. ¶Dico igiſ ꝙ me eſſente Venetijs cū eſſem iuuenis icidebanſ marmora ꝑ ſerras ad parietes tēpli ornandos: ꝯtingit aūt in vno marmore iam iciſo tabulis iciſis ſibi applicatis apparere depictū caput pulcherrimū regis cū corona ⁊ lōga barba: neqʒ in aliquo peccare videbaſ pictura: niſi in hoc ſolo ꝙ frontē videbaſ in medio habere nimis altam aſcēdentē verſus verticē capitis. Sciuimꝰ aūt oēs qui aderamꝰ hoc a nā̄ fuiſſe pictū in lapide. Et cū a me quereref cā inordinationis frōtis: dixi lapidē illū ex vapore fuiſſe coagulatū: ⁊ in medio ꝑ calorē fortiorē vaporē inordinate aſcēdiſſe vltra modū. Fuit aūt pictura eiuſdē coloris cū lapide. *(Quid ipſe viderit venetijs.)*

¶Hmōi āt ſimile eſt in nubibꝰ in qbꝰ oēs appent figure qñ vētis nō agitanſ: ⁊ ꝯtinue ꝑꝑ calidū eleuās eas ēt diſſipanſ: que ſi apprehēderenſ loco ⁊ virtute lapidibꝰ multas effigiarent figuras: ꝑꝑ hoc pʒ ergo figurā picture ſimplicis aliqñ eē a nā̄. ¶Poſt hoc aūt longo tpe cū eſſem pariſius de numero doctoꝝ ⁊ grege ꝯtingit aduēire ad ſtudiū filiū regis caſtelle: cuiꝰ coqui cū piſces emerēt ꝑnominati nobilis famuli piſcem emerūt q latine peccet vulgariter pleis vocabaſ: ⁊ erat marie ꝗtitatis in illo gñe piſcis: cū aūt exenterareſ piſcis in vētre eiꝰ appuit cōcha oſtrei maximi quā ad me memoratꝰ nobilis fecit cā dilectionis adaptari: ꝯcha ergo illa in cōcauo ſui qđ eſt planū ⁊ politū hēbat figurā triū ſerpētū ore eleuato optime factoꝝ: ita ꝙ nec figura defuit oculoꝝ: cū tamē eēnt valde parui: exteriꝰ aūt in ꝯuexo qđ erat aſpeꝝ hēbat figuras multoꝝ. io. vʒ ⁊ amplius ſerpētū ſilimodo ꝑ oia opere factoꝝ: niſi ꝙ oēs exteriores nodo quodā in collo videbātur colligati: capitibꝰ tñ ⁊ corporibꝰ ſepatis: neqʒ fuit vlla iſtarū imaginū que nō eēt pforata foramine ab ore ſerpētis icipiente ⁊ iferius ad caudā ſerpētis exeunte: ⁊ erat foramē ita puū ꝙ videbaſ filo factū fuiſſe. Hāc aūt cōchā ego multo tpe habui: ⁊ multis oſtendi: ⁊ poſtea eā miſi pro munere in theotoniā cuidā. Cōſtat igiſ ꝑ illud experimētum ēt figuras eleuatas ſup lapides aliqñ fieri a nā̄. ¶Narrauit aūt mihi qdam nobilis ⁊ potēs ꝙ quodā tpe ab vno ruſticoꝝ ſuoꝝ ꝑſentatū fuit ſibi ouum minoris quātitatis ꝗ̄ galline: in quo corpore excluſoꝝ ſimili in textu optime figuratus fuit ſerpēs chriſtatus ⁊ alatus ⁊ habebat figuram pedis ſicut pes galli: omnia autem hec iudicāt tales formas aliquādo a natura formari: ⁊ hoc puto ego ⁊ ſcio verum eſſe. *(Quid ſibi ꝯtigerit dū pariſius eſſet.)*

¶Cap. 2m. De figuris lapidum a natura factis.

Queramus igitur qualiter a nā̄ formanſ. Reuocemus igiſ ad memoriā ea que in ſcđo noſtroꝝ phicoꝝ de mōſtris loquētes determinauimus. Nō igiſ ignoramus ꝙ ſunt ꝗdaʒ loca in celo in qbus cū luminaria ꝯuenerint ipediunt ēt ipropria ⁊ efficaci mā̄ figuram humanā gñari: ⁊ mā̄ tunc cōcreſcit in horribile mōſtrū. Aliqñ ēt ecōuerſo concurrūt luminaria ⁊ ceteri planete ad locū in quo tanta virtꝰ eſt gñationis humāe: ꝙ in ſemine valde difformi ꝯ vim formatiuā illi ſemini inſitā iprimit formā humanā: ꝑꝑ hoc ꝯtingit aliqñ porcellos in capite ꝑferre figurā hois ⁊ fetus vaccarū ſimilr. Qđ qr ex ꝑmixtione ſeminis hois cū dictoꝝ aialium ſeminibꝰ eſſe nō poſſit in phyſicis noſtris ſatis eſt oſtenſum. ¶Hec igiſ eſt cā ⁊ nō alia ꝙ ēt in lapidibꝰ vaporabiliter in mā̄ coagulatis iprimiſ figura hois vel alia de figuris ſpecierū quas ꝓducit nā̄ aut pingendo tm̄: aut ēt figurādo totum eleuādo in toto vel in parte marie cū ſit huiꝰ efficiēs in onychinis ꝑꝑ māe maiorē mollitiē vt diximꝰ ſupra. ¶Eſt enim colonie in capſa triū regū magne quātitatis onychinus habens latitudinē manus vnius hois ⁊ amplius: in quo ſuper mām lapidis onychini q ē ſicut vnguis: picta duo ſunt capita iuuenū albiſſima: ita ꝙ eſt vnū ſub alio: ſed elucet ꝓpōne naſi ⁊ oris: ⁊ in fronte capitū eſt figuratꝰ nigerrimus ſerpēs qui colligat capita illa. In mādibula aūt vnius in ea pte vbi eſt angulus curuitatis mādibule iter partē que deſcēdit a capite: ⁊ eā que ad os inflectiſ eſt caput ethiopis cū longa barba nigerrimū: ⁊ ſubtus in collo iteꝝ eſt lapis habēs colorem vnguis ⁊ videſ eſſe veſtimētū decoratuʒ floribꝰ circa capita: ꝓbaui aūt ꝙ nō eſt vitrū ſed lapis ꝑꝑ qđ ꝑſumpſi picturā illam eē a nā̄ ⁊ nō ab arte: ſimiles aūt multi inueniunſ. ¶Non latet tñ aliqñ ꝑ artē fieri tales imagines duobꝰ modis: vnꝰ quoꝝ eſt i quo operaſ ars ⁊ nā̄: ⁊ illa qdē vel qualis ars effingit figuras ⁊ māe colores ⁊ poſtea totū poniſ in aqua in qua fortis eſt vis mineralis lapidificatiua ⁊ ex illa coagulatur in lapidē ſicut diximus ſupra. ¶Scđs aūt modus eſt deceptorius ꝙ effinguntſ imagines in mā̄ ⁊ diuerſificanſ colores figure ꝑ ſigilla ⁊ poſtea ope alchimie ꝑ aquā vel aliuʒ liquoreʒ coagulantē iduraſ in ſimilitudinē lapidis: ⁊ hoc marie fit ꝑ illud qđ Alchimici vocāt lac virginis: fit aūt qñ litargirū fortiſſime lauaſ in aq̄ ⁊ ſepius coleſ ꝑ ipſaʒ quouſqʒ fit ſicut lachryma: ⁊ due aque ꝑmiſceanſ: eſt eni hec aq̄ certiſſime coagulās: ⁊ videbiſ lapis q ꝑ eā coagulatꝰ eſt. Multis āt alijs modis ſiūt coagulatiōes materieꝝ ita ꝙ videbunſ lapides cū nō ſint: ſi quis ſubtiliter ⁊ ꝑ lunā tētauerit. Aliqñ aūt ſiūt hmōi colores in vitro ſimplici: ⁊ ſimilr imagines: ⁊ hoc vulgus iperitū putat eē lapides: his ergo de cauſis ſiunt imagines picte ⁊ excuſſe ſiue eleuate. Ille autēʒ que ex arte raſura *(Qualr imagines lapidibꝰ iprimi poſſint ab arte ⁊ a nā̄ ſimul.)*

videnꝛ: nō itelligo qualiter fiant niſi ab arte nō a nā per ali-
quē modū: ſꝫ in gēmis duriſſimis dicunꝛ fieri p ptes adamā-
tinas acutas ⁊ duriſſimas ab his q ſcribūt de gēmis qd̄ ego
nequaꝗ̄ credo veꝝ eē: ad tales eni exartiones opꝫ hr̄e inſtr̄a
decēter aptata: qd̄ nō pōt eē in partibꝰ adamātis: niſi molli-
renꝛ ſanguine hircino: ⁊ tūc eēt diſpēdiū ⁊ nimis ſūptuoſuꝫ:
eo ꝙ aliqñ paꝝ valētē gēmā exaratā eē videmus. Que igiꝛ
Nō expꝰtꝫ de iſtis ſculptoꝝ — experti ſumꝰ ēt hic dicimꝰ: diſtillaꝛ eni ⁊ ōpuraꝛ chalibs ſepiꝰ
donec fere hꝫ albedinē argēti: ⁊ tūc ex eo formanꝛ iſtrumēta
ferri ⁊ ſculptoꝝ angulis ꝯuenientibꝰ ⁊ ſubtilibꝰ ⁊ tūc exprimiꝛ
ſuccus raphani ⁊ pmiſceꝛ cū ſucco raphani aq̄ que extrahiꝛ
de lūbricis terre cōtuſis ⁊ expreſſis p pānū ita ꝙ tātū ſit vniꝰ
quātū alteriꝰ: ⁊ poſtea cādēs inſtr̄m extinguiꝛ in aq̄ illa bis
vel ter vel pluries quotiēs opꝫ ⁊ efficiꝛ ita duꝝ ꝙ radit gem-
mas ⁊ icidit aliud ferrū ſicut plūbū. ¶ Hec igiꝛ dicta ſūt de
cā imaginū q̄ apparēt in gēmis. Si aūt qs querat q̄re imagi-
nes in alijs lapidibꝰ nō inueniunꝛ niſi i gēmis: dicemꝰ ꝙ priꝰ-
nos exptū idurimus ꝙ aliqñ apparēt in marmore: ſꝫ in alijs
generibꝰ lapidū iaꝫ nō apparēt q2 mā eoꝝ eſt grauis ⁊ groſſa
terreſtris ⁊ v̄tutibꝰ mouētibꝰ inobediēs: ⁊ iō celū eā mouere
⁊ iprimere nō pōt. lapides āt p̄cioſi ⁊ q̄dā marmora vt ſupra
diximus vaporales hn̄t mās facile mouētibꝰ obediētes: ⁊ iō
in eis tales gn̄anꝛ imagines. Exēplū huiꝰ eſt in vaporibꝰ ſe-
minalibꝰ in qbꝰ de facili apparent imagines que tm̄ in ſuba
cerebri vel capitis vel oſſis nō iprimunꝛ: oēs enim motus ce-
leſtes pōt ipedire cōfuſio: ⁊ ihabilitas māe ſicut diximꝰ ſepiꝰ
in p̄cedētibꝰ: ⁊ eſt hoc ſicut ſi ſigillū lapidē tāgat vel durā ter-
rā tunc nequaꝗ̄ iprimiꝛ: ſi aūt tangat aqua iprimiꝛ: ⁊ ſi aqua
cōgelaꝛ tūc figura pſeuerat in glatie: hec aūt nō oīno phica
ſunt: tn̄ pp doctrine bonitatē hic ſunt interpoſita.

¶ Cap. 3m. De cauſa quare gēme p̄mitus ſculpi p̄cipiebant: ⁊ qd̄ ſit iuuamentum in ipſis ſigillis.

Nunc aūt determinemꝰ cām q̄re gēme primitꝰ a
ſapiētibꝰ ſculpi p̄cepte ſūt: ⁊ qd̄ ſit iuuamētū in
ipſis ſigillis eoꝝ: huiꝰ aūt cāꝫ cognoſcere ex ſcia
opꝫ magoꝝ quā cōpleuerunt. Magot grecus ⁊
Germa babylonicꝰ ⁊ Hermes egyptiꝰ i p̄mis
poſtea āt mirabiliter effulſit in ea Ptolomeus
ſapiens ⁊ Geber hiſpalēſis. Tebith aūt plene tradidit artē.
Eſt aūt principiū in ipſa ſcia oia q̄cūqꝫ ſiūt a nā vel arte mo-
ueri a v̄tutibꝰ celeſtibꝰ p̄mo: ⁊ hic de nā nō eſt dubiū. In arte
ēt cōſtat eo ꝙ aliqd mō ⁊ nō ante icitat coꝛ hois ad faciēduꝫ
⁊ hoc eē nō pōt niſi virtꝰ celeſtis vt dicūt ſapiētes prenoiati.
Duplex p̄nm i homine. — Eſt eniꝫ in hoie duplex principiū opeꝝ: nā. ſ. ⁊ volūtas: ⁊ nā
qdē regiꝛ ſideribꝰ: volūtas qdē libera eſt: ſed niſi renitaꝛ tra-
hiꝛ a nā ⁊ iduraꝛ: ⁊ cū nā moueaꝛ motibꝰ ſiderū icipit volun-
tas tūc ad motꝰ ſiderū ⁊ figuras inclinari: pbat hoc Plato
ex operibꝰ pueroꝝ q libertate volūtatis nō adhuc renitūtur
nāe ⁊ ſiderū iclinationi. Illi eni ex ſiderū virtute p̄oſtendūt i
Nota d̄ iſtruēdis pueris. — ſe habilitates ad vnā artē vel aliā in qua ſi exercitenꝛ pfecti
efficienꝛ: ⁊ ſi reluctenꝛ ⁊ alias exerceāt: nunꝗ̄ pp nāe ad illaꝫ
artē ineptiā pfectionē ꝯſequunꝛ. Nō aūt dubitamꝰ qn oē qd̄
eſt cā aliquo mō cauſe: eſt ēt aliquo modo cā cauſati. Si igiꝛ
vis ⁊ afflatus ſiderū influit quādā cauſalitatē artis in artifi-
ce: pro certo niſi ipediaꝛ influet oibꝰ operibꝰ artis aliqd ſue
virtutis. ¶ His habitis pro p̄ncipio ſumimus a dictis phis
qd̄ ēt alibi pbādū eſt figuras celoꝝ p̄mas eſſe figuras: ⁊ ante
oium gn̄atoꝝ nā ⁊ arte figuras. Qd̄ aūt primū eſt gn̄e ⁊ ordi-
ne gn̄antiū abſqꝫ dubio cauſalitatē ſuā p modū cuiqꝫ ꝯgruū
Conſidera hic quō figura eſſe pōt actiōis p̄ncipium. — oibus influit ſequētibꝰ. Nos eni nō intēdimus hic de figu-
ris mathematice ſumptis: ſed de figuris put iducūt diuerſi-
tatē gn̄antiū ⁊ gn̄atoꝝ in ordine ⁊ ſpeciebꝰ ⁊ nā forme ⁊ māe
ſue: hēbit igiꝛ figura celeſtis cauſalitatē in omni figura gn̄a-
ta a nā eo ꝙ ars reſoluiꝛ in principiū nāe: q2 principiuꝫ artis
prout diximꝰ nā eſt ſm ꝙ exiuit a ſuo celeſti principio: cuiꝰ
principiū eſt itellectꝰ practicus ſicut idē itellectus eſt p̄ncipiū
artis ſicut diximus ſepius in celo ⁊ mūdo ⁊ phyſicis. ¶ Ex
his āt de neceſſitate ꝯcludiꝛ ꝙ ſi obſeruare ad celeſtē figurā
imprimaꝛ figura in mā p nām vel artē ꝙ celeſtis figure aliq̄
vis influiꝛ operi nāe ⁊ artis: ⁊ inde eſt ꝙ obſeruare ad ima-
gines celi p̄cipiunꝛ fieri opa ⁊ exitus ⁊ itroitꝰ ⁊ iciſio veſtiū ⁊
veſtitura a Ptolomeo ſapiēte. Hinc eſt ꝙ in ſcia giomātie
figure punctoꝝ ad imagines tales reduci p̄cipiunꝛ q2 aliter
nō ſunt vtiles: hac ergo iduſtria ꝯſiderata primi p̄ceptores ⁊
pfeſſores phyſici gēmas ⁊ imagies metallicas ad imagies
aſtroꝝ obſeruatis tpibus qñ vis celeſtis fortiſſima ad ima-
ginē eandē eē pbaꝛ: vtputa celeſtibꝰ multis virtutibus ad-
mixta ſculpi precipiebāt: ⁊ mira p tales imagines opabanꝛ.
¶ Imagines aūt celi ex multis qdē adiuuanꝛ: ſūt tn̄ p̄cipue
qnque obſeruāda. ſ. imago circuli nō ſtellati: q2 circulꝰ ſigno-
rū nō ſtellatus eſt primꝰ habēs motū figure ⁊ vite. Scd̄o iu-
uatur ex imaginibꝰ ſtellatis que etiaꝫ obſeruare opꝫ debite.
Tertio autem eſt ex ſitu planetaꝝ in ſignis ꝯfortātibꝰ ſigna.
Quarto aūt ex quātitate eleuationis ⁊ elōgationis ſm lōgi-
tudinē ⁊ latitudinē a linea eqnoctiali ⁊ aſcēdente. Et qnto
ex reſpectu oium hoꝝ ad latitudinē climatis: hoc eniꝫ mul-
tū eſt obſeruādū q2 ex hoc ⁊ q̄rto variaꝛ tota qualitas angu-
loꝝ quos deſcribūt radij ſup figurā rei gn̄ate vel facte p ar-
tem ⁊ ſm quātitatē illā anguloꝝ ifundunꝛ rebꝰ virtutes cele-
ſtes: hoc enim pauci obſeruāt ⁊ pauciores obſeruare ſciunt:
⁊ duꝫ ſine ſcia nitunꝛ ad opus artis imaginū pp fallaciā ſue
opationis credūt fallere ſciam ⁊ cōtēptibilē reddūt eandeꝫ:
ſic igiꝛ ad celeſtes imagines ſculpi gēme ⁊ hac de cā p̄cipiun-
tur. ¶ Sed nō lateat nos ꝙ ſicut virtutes nāles pdurant in
quodā tpe ⁊ nō vltra ita eſt ēt de virtutibꝰ imaginū: nō eniꝫ
influiꝛ aliqua virtꝰ de celo niſi in quodā tpe periodi ſicut di-
ximus i fine pigeneſeos: ⁊ poſtea caſſa ⁊ iutilis remāet ima-
go frigida ⁊ mortua: ⁊ hec eſt cā q̄re qdā imagines nō opan-
tur hoc tpe qd̄ fecerūt tpe antiquo. Hinc eſt ꝙ diſtigunnꝛ in
aſtronomia diuerſi anni imaginū celi ⁊ planetaꝝ ⁊ quarūdā
ſtellaꝝ dicunꝛ eē anni maiores ⁊ medij ⁊ minores in quibus
explicant ſua cāta fortiora vel minus fortia vel media.

¶ Cap. 4m. Qualiter imago dicatur orientalis occidentalis meridionalis vel aquilonaris.

Hoc aūt qd̄ inueniꝛ in Euace ⁊ Aaron ⁊ Dia-
ſcoride ⁊ qbuſdā alijs ꝙ q̄dā figure ſūt oriēta-
les ⁊ quedā meridionales ⁊ q̄daꝫ aqlonares ⁊
quedā occidētales: oino abuſiue itelligiꝛ ab ho-
minibꝰ noſtri tpis q de lapidibꝰ ſe itromittūt.
Cā eniꝫ dicti antiquoꝝ eſt ꝙ imago ſculpta eſt
ad triplicitatē orientalē vel occidentalē ⁊ ſic de alijs. ¶ Di-
uidunꝛ aūt ſigna in q̄tuor triplicitates ſicut diximꝰ i libro de
cauſis pprietatū elntoꝝ ⁊ planetaꝝ: nec opꝫ illud hic iterare:
⁊ diciꝛ triplicitas terrea meridionalis nō ob aliaꝫ potiſſime
cām vt dicit Ptolomeus niſi q2 ſi ab ipa eleuaꝛ vētus meri-
diōalis diu durat: ⁊ ſi aliꝰ cito deſinit pp qd̄ triplicitatis ter-
ree maior vis eſt in meridie q̄ꝫ in alijs plagis mūdi. Eadeꝫ
oino de cā triplicitas ſignoꝝ aqueoꝝ vocaꝛ aqlonaris: ⁊ tri-
plicitas ignea oriētalis: ⁊ q̄rta aerea vocaꝛ occidētalis. Ima-
ginē aūt eē aqlonarē vel meridiōalē ⁊c. hoc idē eſt dictuꝫ qd̄
ad talē imaginē huiꝰ triplicitatis ipreſſam: ⁊ ꝙ nō: ꝙ in tali
vel tali plaga plus vel minus valeat: ſꝫ tn̄ ſi tpe figurationis
imaginis fortiter flat vētus triplicitatis fortis cognoſciꝛ eē
celeſtis effectꝰ: ⁊ iō efficacior imago eē p̄ſumiꝛ. Eſt āt ſoller-
tiſſime ſciendum ꝙ celeſtes effectꝰ ſpāles ⁊ obſeruatas mās
querūt ſuaꝝ imaginū: ⁊ iō antiq q nō de vno lapide vel me-
tallo: ſed mō de vno mō de alio ſm diuerſitatē celeſtiū figu-
raꝝ p̄cipiebāt fieri mās que figurarenꝛ. Qd̄ autē magis iſti — Qualr lapides ex india ⁊ quarto climate imagies habētes ſūt potētiores ⁊ meliores alijs.
lapides ex india veniūt q̄ꝫ ex alia regiōe ⁊ ex egypto: cā eſt ꝙ
virtus planetaꝝ in illis ptibꝰ eſt efficaciſſima: eo ꝙ ille ptes
aut ſub eqnoctiali: aut iter eqnoctialē ⁊ tropicuꝫ aut in q̄rto
climate ⁊ in illis locis que ſūt p̄me vel ſcd̄e poſitiōis planete
ſpargūt radios ab oriēte ⁊ occidēte ⁊ aqlone ⁊ meridie ⁊ cō-
fortāt ſuos effectꝰ. In medio aūt climate qd̄ eſt q̄rtū pp tem-
perātiā ꝯfortaꝛ effectꝰ ex q̄litatibꝰ planetaꝝ quas efficiūt in
elntis: ⁊ iō fortiores ⁊ veriores ſūt ille imagines. In alijs āt
climatibꝰ nunꝗ̄ ſūt planete in aqlone ſed ſp ⁊ oblique ex me-
ridie reſpiciūt illa: ⁊ iō tātā virtutē nō ifundūt his imagini-
bus q̄ fiūt in his climatibꝰ: quātā ille q̄ fiūt in illis. Huiꝰ āt
cā reddita eſt in libro de nā locoꝝ a nobis. Hoc mō ad ſapiē-
tiā hn̄dā legiꝛ rex Pyrrhus geſtaſſe i digito achatē in quo
miro decore nouē muſe iſculpte fuerūt: ⁊ apollo deus ſapien-
tie in medio in manu tenēs cytharā. Qd̄ aūt vulgatū eſt de
iſtis ſculpturis ꝙ ſit ſculptura filioꝝ Iſrael pficiſcentium ex
egypto neqꝫ annuo neqꝫ abnuo: ſcio eniꝫ ꝙ legi de Moyſe
ꝙ fecerit anulos obliuionis ⁊ memorie poſt hmōi ſculptu-
rā: ⁊ dedit vxori ſue a ſe reſiſtēti. Traditio enim phie hꝫ ma-
thematicas ſciētias primū extitiſſe circa egyptum a mathe-
maticis

maticis aũt ſciẽtijs huiuſmodi ſculptura habuit exoꝛdiũ.

¶ Cap. 5m. De ſignificationibꝰ imaginum in lapidibus.

Licet aũt abſq3 dubio ea ſufficiãt ad p̄ntez intẽtionẽ que dicta ſũt: tñ ad ſolatiũ legẽtiũ quedã ponemus de ſignificatiõe imaginũ ⁊ poſtea de ligaturiſ ⁊ ſuſpẽſiõibꝰ eaꝝ: ⁊ poſtea cõplebimus de lapidibꝰ tractatũ: vt gñalr igiẽ ⁊ in cõi ſit dicere: Aries vel Leo vel Sagittariꝰ iſculpti pp ignẽ ⁊ oꝛiẽtalẽ triplicitatẽ deſignãt lapides illos habere ꝯ febꝛes ꝓpꝛietatẽ ⁊ iſirmitatẽ ſicˮ ẽ hydropiſis ⁊ paralyſis ⁊ huiuſmodi: ⁊ qa calidũ hñ mouet dñr geſtãtes ſe facere igenioſos ⁊ facũdos ⁊ exaltare i honoꝛibꝰ hꝰ mũdi ⁊ p̄cipue Leo. ¶ Gemini ãt ⁊ Libꝛa ⁊ Aqriꝰ pp triplicitatẽ aereã ⁊ occidẽtalẽ ſi debite iſculpanẽ lapidibꝰ calidũ tẽperatũ hũoꝛẽ ⁊ p̄parare dñr ferẽtes ſe ad amicitiã ⁊ iuſtitiã ⁊ ciuilitatẽ bonaz ⁊ legũ diligẽtẽ obſeruãtiã ⁊ ꝯcoꝛdiã. ¶ Cãcer autẽ Scoꝛpio ⁊ Piſces iſculpti lapidibꝰ pp triplicitatẽ aqueã ⁊ ſeptẽtrionalẽ tẽperãt febꝛes calidas ⁊ ſiccas ſicˮ eſt ethica ⁊ cauſon ⁊ huiuſmodi. Inclinãt ãt ſꝫ artẽ imaginũ ad mendaciũ ⁊ iniuſtitiã ⁊ icõſtãtiã ⁊ lubꝛicitatẽ: hmõi ſignũ ẽ ꝙ dñt Scoꝛpionem eẽ imaginẽ Machometi: q nũq3 niſi mẽdaciũ docuit ⁊ iniuſtitiã. ¶ Si ãt ſcribũẽ Thaurꝰ ⁊ Uirgo vł Capꝛicoꝛnꝰ iſti ꝓpter triplicitatẽ terreã ⁊ meridionalẽ frigidi quo ad effectũ ſũt ⁊ ſicci: ⁊ iõ curari dñr ferẽtes ſe a ſynocha ⁊ iſirmitatibꝰ calidis. Inclinãt ẽt ferẽtes ſe ad deuotionẽ ⁊ religionez ⁊ ad opa ruſticana ſicˮ ad agriculturã ⁊ vineaꝝ ⁊ hoꝛtoꝝ plãtationẽ. Eſt ãt eadẽ res in cõſideratiõe imaginũ celi extra zodiacũ dſcriptoꝝ. ¶ Pegaſus eiꝫ de luce iſcriptꝰ lapidi bonꝰ militãtibꝰ ⁊ pugnãtibꝰ in eqs ⁊ bello cãpeſtri ⁊ dr valere ꝯ eqrũ infirmitates. Eſt ãt figura Pegaſi imago dimidij eq alati pp hmõi effectꝰ vocatꝰ fuit in arte imaginũ Pegaſus Bellooꝛofon. q. fons belloꝝ. ¶ Andromade ãt ẽ imago puelle ad vnũ latꝰ ꝯuerſe ſupꝛa cellã ſedẽtis ⁊ manꝰ renitẽtis ⁊ imago illa iſcripta in gẽmis ꝯſiliãtibus ex nã ſua amoꝛẽ que ſupꝛa deſcripte ſũt facˮ ſtabilẽ amoꝛẽ iter viꝝ ⁊ vxoꝛẽ ita ẽt ꝙ adulteros recõciliare dr. ¶ Caſiope ẽ Uirgo ſedẽs in cathedra hñs manꝰ erectas ⁊ cãcellatas ⁊ hmõi iſcriptio in gemis ſõnuz p̄ſtãtibꝰ ⁊ refocillãtibꝰ mẽbꝛa dare dr qetẽ poſt laboꝛez et debilia coꝛpoꝛa roboꝛare. ¶ Serpẽtarij ãt ẽ a ſe virtꝰ ſerpẽte cuiꝰ caput tenet dextra manu ⁊ caudã ſiniſtra: ⁊ hec imago iſcripta lapidi q venena fugat valere ꝯ venena p̄dicaẽ ⁊ moꝛſus venenatoꝛuz curare ſiue poꝛteẽ ſiue raſura bibatur. ¶ Herculis ãt aſtꝝ ẽ vir genuflexo clauã in manu hñs ⁊ leonẽ interficiẽs cuiꝰ pellẽ hñs in manu alia. Si g̊ imago Herculis ſit iſcripta lapidi ad victoꝛiã ptinẽti ⁊ geſtãs hꝫ in bello cãpeſtri victoꝛioſus foꝛe dicebaẽ. ¶ In celo ãt iuxta poluz arcticũ due vꝛſe pingunẽ: in quaꝝ medio diſponiẽ dꝛaco toꝛtuoſus: ⁊ ſi hoc i lapide ad ſapiaz ⁊ igeniũ ptinẽte ſcriptũ inueniẽ: iuuabit aſtutiã ⁊ caſtitatẽ ⁊ foꝛtitudinẽ. ¶ Saturni ãt inſcriptio hoc ẽ viri ſenis falcẽ decuruã in manu hñtis ⁊ nõ hylaris neq3 ridẽs fuſci paucos pilos in barba hñtis pp frigiditatẽ ⁊ ſiccitatẽ dr cõferre poteſtatẽ creſcẽtẽ ⁊ ſtabilẽ: p̄cipue ſi ſit in lapide eiuſdẽ virtutis: ⁊ ſcias ꝙ hec citiꝰ confert ignobili q̄3 nobili: qa Saturnus nõ amat nobiles ſm artez aſtroꝝ. ¶ Iuppiter aũt plimas tã ſꝫ Arꝝ. q̄3 ſꝫ alios phos hꝫ figuras de q̄rũ nũero ſex ſunt obſeruate: de q̄rũ vna ſufficit hic dicere. Si eni ſcribaẽ hõ cũ capite arietis rugoſos hñs calcaneos capillis multũ ſparſis ⁊ pectoꝛe ſubtili Iouis ẽ filia. Si g̊ ſic iueniaẽ iſcriptꝰ gẽme que cõfert grãz boñz faciet generoſuz ⁊ ipetrãtẽ ab hoibꝰ qd volunt ⁊ foꝛtunatũ vt dicũt p̄cipue in his rebꝰ ⁊ honoꝛibꝰ que fide ⁊ religiõe querũtur. Si aũt iſcribaẽ in gẽma ſapiẽtiã donãte hõ gracilis coꝛpoꝛis barbã hñs pulchꝛã et rarã ⁊ puã: ⁊ labia ſubtilia ⁊ nitida ⁊ naſuz ſubtilẽ hñs alas in pedibꝰ ⁊ in ſiniſtra manu virgã in qua ſuperiꝰ iſirus ſit ſerpẽs iuolutꝰ: que inſcriptio frequẽtiſſime inueniẽ in lapidibꝰ q extracti ſũt de tẽplis antiqs idoloꝝ ⁊ p̄cipue in partibꝰ Germanie. ¶ Signũ aũt eſt hoc Mercurij ſcribẽtis ⁊ cõferre dr ſapiẽtiaz p̄cipue in rhetoꝛicis ⁊ mercatoꝛibꝰ ⁊ p̄cipue in alijs. ¶ Idẽ ãt ẽ de ſigno Martis que ẽ figura militis cũ lãcea ſi ſculpanẽ in lapide iracundiã ⁊ audaciã ꝯferẽte dr facẽ aioſos ⁊ bellatoꝛes. ¶ De Uenere aũt bꝛeui ſermone nihil dici poſſet: cum de ea duo libri magni in magicis cõpoſiti ſint: q nõ tractãt niſi de imagibꝰ eiꝰ. ¶ De Sole ẽt ⁊ Luna plurime ſũt diuerſitates de qbus pp cõpẽdiũ trãſimꝰ. ¶ Hydra aũt vꝫ dꝛaco ſup ſe hñs vrnã v̇ſus caput ⁊ coꝛnu aut caudã ſupꝛa doꝛſum lapidi diuitias ꝯferẽti iſcriptꝰ cõferre dr diuitias ⁊ ſapiẽtiã ⁊ reſiſtẽtiã ꝯtra nocumẽta. ¶ Cẽtaurus ãt iſcriptꝰ hoc ẽ hõ hñs lepoꝛẽ in ſiniſtra ſuſpẽſuz cũ cultello: ⁊ in dextra baculũ i quo ẽ beſtiola iſira ſuſpẽſa cũ lebete dr cõferre ſtabilẽ ſanitatẽ: ⁊ pp hoc dicũt fabule ꝙ Cẽtaurus magiſter fuit Achillis: eo ꝙ hũc lapidẽ in manu ferebat. ¶ Silr ãt ara iſcripta ad modum capſule claudẽtis ſacra dr dare amoꝛẽ v̇ginitatis ⁊ caſtitatis. ¶ Cecus ẽt iſcriptꝰ iueniẽ hñs criſtatũ ſerpẽtẽ in doꝛſo ⁊ tubaz magnã dr cõferre felicitatẽ in terra ⁊ in mari ⁊ pꝛudẽtiã ⁊ amabilitatẽ ⁊ ablata reſtituẽ. ¶ Nauis ãt iſcripta cũ velo alto ⁊ extẽſo ferẽ dare ſecuritatẽ in negociatiõe ⁊ qbuſdam alijs. ¶ Lippus ãt iſcriptꝰ ꝯ v̇ſutias ⁊ v̇ba iſanie valere ꝓhibeẽ. ¶ Oꝛion aũt hñs in manu falcẽ vel enſem iſcriptꝰ gẽme eiuſdẽ v̇tutis cõferre dr victoꝛiã. ¶ Aqla aũt cũ ſagitta añ caput ſuũ iſcripta cõſeruare veteres ⁊ nouos honoꝛes acquirere ꝓhibeẽ. ¶ Silr ãt Aquarij ſignũ liberare a q̄rtana dr. ¶ Perſenus aũt in dextrã hñs enſem ⁊ in ſiniſtraz caput goꝛgonis liberare dr a fulgure ⁊ tẽpeſtate ⁊ ab inuidoꝝ incurſu. ¶ Ceruus ãt cũ venatoꝛe ⁊ canibꝰ iſcriptꝰ ſaluaẽ dr freneticos ⁊ maniacos. ¶ Uenus ãt cũ magna veſte laurũ tenẽs in manu iſcripta cõferre dr pulchꝛitudinẽ ⁊ oꝛnatũ. Silr ãt de multis hic itroducere poſſemꝰ ſꝫ nõ opꝫ quia de his alia ſcia eſt: ⁊ nõ poſſunt hec ex p̄ncipijs phicis ꝓbari: ſꝫ opꝫ ad hoc ſcire aſtronomiaz ⁊ magicam ⁊ necromanticas ſciẽtias de quibus in alijs conſiderandum eſt.

¶ Cap. 6m. De ligaturis ⁊ ſuſpenſionibus lapidum.

Alia v̇o que ad hãc ſciaz magis ptinere vidẽtur ſũt ligature lapidũ ⁊ ſuſpẽſiões: qa in illis non niſi nãliter ex virtutibꝰ ꝯferũt medicinã ⁊ iuuamẽ. De his igiẽ aliq̄ dicẽda ſũt ex Arꝝ. ſũpta et Cõſtabẽluce ⁊ Hermete phis ⁊ alijs qbuſdã. Zeno aũt in libꝛo ſuo nãliũ q̄ſi reddẽs rõnem virtutis ligaturaꝝ ⁊ ſuſpẽſionũ ⁊ v̇tutũ ipſaꝝ lapidũ dicˮ ꝙ ẽ virtꝰ occulta vlis que facit ex igne lapides: ⁊ ſilr ex aq̄ quando fundiẽ ſup locũ q vocaẽ boꝫon: tunc eni coagulaẽ ſubito nec ampliꝰ i ſuã mãz reuertiẽ. Subiũgit ãt Zeno adhuc d̉ lapidibꝰ dicẽs: qa qd accidit igẽ aque ⁊ terre illd ẽt accidit aialibꝰ ⁊ plãtis qa virtute occulta mãe ſeu tpis aut loci ſit eoꝝ diſſolõ oino: aut i lapidẽ ꝯuerſio. Hec ãt v̇ba Zenonis phi: qualr itelligamꝰ ex habitis in p̄mo põt intelligi. Nõ enim ex igne ſit lapis niſi effectiue. Ulis ãt virtꝰ nõ ẽ niſi virtꝰ celi q̄ oia gñata ad eẽ deducit ⁊ aliqd virtutis celeſtis ad effectus aliq̄s mirabiles donat: quos ſicˮ dñt Plato ⁊ Socrates operanẽ cũ ꝯueniẽter mẽbꝛis alliganẽ ⁊ in collo ſuſpẽdunẽ. Cũ aũt Socrates dicat icãtationẽ fieri p q̄tuoꝛ. ſ. ſuſpẽſiões vel alligatiões reꝝ ⁊ ipetratiões ſiue adiuratiões: caracteres: ⁊ imagies ⁊ demẽtare dicit rõnales aias ꝙ cadũt i timoꝛes ⁊ deſperatiões vel in letitias ⁊ ꝯfidẽtias ⁊ per hec aie accñtia mutari coꝛpoꝛa ẽt ad infirmitates chꝛonicas vel ſanitates. Nos eni nõ itẽdimꝰ hic niſi de ligaturis ⁊ ſuſpẽſionibꝰ lapidũ ⁊ quẽ effectũ hẽant ſꝫ phos p̄cipuos. Dñt ãt duo phi ſꝫ ꝙ narrat Cõſtabẽluce in libꝛo de phicis ligaturis Arꝝ. vꝫ et Diaſcoꝛides ꝙ ſi fuerit ex gagate ex kacabꝛe onyx ⁊ in collo ſuſpẽdiẽ auget triſtitias ⁊ ꝯuertit in palloꝛẽ ⁊ timoꝛẽ ⁊ melãcholiã totũ hoiez ⁊ ad egritudies ex his accñtibꝰ ꝯñtes. Dicit aũt Ariſt. ꝙ onyx ex corallis ẽ: ⁊ ſi ſuſpẽdaẽ collo epl̄ici ꝓhibet caſuz: ecõtra dicit Diaſcoꝛides ꝙ ſi fuerit ex gagate ⁊ kacabꝛe fumigiũ accelerat caſuz epil̄ici ⁊ excecat ipm. Idẽ Diaſco. dicˮ ꝙ ẽ lapis qdã q galadides dr ⁊ dũ poniẽ ⁊ deponiẽ ꝯ icẽdiũ ignis extiguiẽ. Arꝝ. aliter dicit ꝙ ſmaragdus collo alligatꝰ ipedit epilepſiã: ⁊ aliqñ in toto curat pp qd p̄cipiẽ nobilibꝰ vt filijs ſuis alligẽt hmõi lapidẽ ne epil̄ſiã icurrant. Nota ꝯ epilepſiam. Adhuc ãt Arꝝ. in lib. de lapidibꝰ dicˮ angulus magnetis cuiuſdã ẽ cuiꝰ virtꝰ app̄hẽdẽdi ferrũ eſt ad zoꝛon hoc ẽ ſeptentrionalẽ ⁊ hoc vtunẽ naute: angulus v̇o aliꝰ magnetiſ illi oppoſitꝰ trahit ad aphꝛon. i. polũ meridionalẽ: ⁊ ſi appꝛoximes ferrũ v̇ſus angulũ zoꝛon ꝯuertit ſe ferrũ ad zoꝛon: ⁊ ſi ad oppoſitũ angulũ appꝛoxies ꝯuertit ſe directe ad aphꝛon. In eodẽ libꝛo adhuc aſſerit Ariſt. ꝙ adamas ferrũ ⁊ lapides oẽs nõ cõſtrigit: ⁊ plũbũ cõſtrigit eo ꝙ ẽ molliſſimũ iter metalla: adamas eni ⁊ ſabotꝰ hoc hñt ꝓpꝛiũ ꝙ penetrãt oẽs lapides ſolidos ⁊ ardoꝛ coꝛrodit eos ⁊ detegit eoꝝ ſplẽdoꝛes. Idem

et

Ariſto. tradit ꝙ ſi magnetes duo vel plures ſubtus ⁊ ſupra coeq̄tis virtutibꝰ ordinenť ⁊ corpꝰ ibaret hoc ē ferro qđ eſt in medio diſponať pēdebit in aere. Itez dič Ar. ꝙ ſpēs magnetis ſūt valde diuerſe: q̄dā eniz trahit auꝝ ⁊ alia diuerſa ab ea trahit argētū: ⁊ q̄dā cuprū: q̄dā ſtānū: q̄dā ferrū: q̄daz plūbū: ⁊ q̄dā ab vno angulo trahit: ⁊ ad alteꝝ fugat qcqd ab oppoſito angulo tractū ē: ⁊ q̄dā trahit carnes hūanas ⁊ diciť ridere hō cū a tali trahiť magnete ⁊ manere apud ip̄z donec moriť ſi valde magnꝰ ē lapis: ⁊ q̄dā trahit oſſa: ⁊ q̄dā pilos: ⁊ alia aquas: ⁊ alia piſces. Dicit ēt ꝙ napta alba trahit ignē p quē tēploꝝ cuſtodes decipiūt populū vt putēt lumen de celo accēdi. Eſt āt napta nō lapis ſꝫ genꝰ bituminis iuētū i Chaldea ſicē ēt ignis ſulfuris trahit ferrū ⁊ adurit ip̄z nimis: ⁊ ſilr lapides ⁊ modicū opať in lignis. Idē dič ꝙ eſt magnes q noiať olearis q trahit oleū: ⁊ lapis aceti q trahit acetū: ⁊ lapis vini q trahit vinū: ⁊ ſpuma illiꝰ trahit ſpuma vini: ⁊ fex eiꝰ ad ſe trahit fecē quaſi ſit delectamētū lapidū in illis: aut aīa p quā moueat. Adhuc āt Diaſcorides ⁊ Ar. dn̄t eē amethiſtū ⁊ ſardonicē lapides poſitos vel ſuſpēſos ſuper vmbilicū ebrij vel potātis vinū hꝫ vaporem vini ꝓhibere ⁊ ebrietatē ſoluere ⁊ a ꝯtagiōe liberare. ¶ Ethicē vō alligatū cubito epilī ſoluere dī epilīaz ⁊ p̄gnātē iuuare ad partuz. Diaſco. dič poſitū ſaphiꝝ ⁊ alligatū ſup arteriā calorē mitigare ⁊ poſitū ſup cor hōis tollere ſuſpicionē m̄ltā ⁊ a ꝯtagione liberare: ab eſtu āt iſlāmatū a ſulfure ꝓhibet. Idē āt ꝓbs ꝓhibet lapidez lipparīū trahere ad ſe beſtias ⁊ reptilia oīa. Dicit ēt ꝙ lapis opitiſtrite ſecuritatē a beſtijs p̄bet: ⁊ ſi ponať in alembico hoc ē i vaſe aque bulliētis ceſſant ampulle ebullitiōis: ⁊ ꝙ lapis endros liqueſcit: ⁊ qđ ex eo reſoluitur reſtaurať eidē. Idē dič ꝙ lapis gn̄atꝰ ex ſpuma maris q etiā ſpuma maris vocať ligatꝰ ſup corā p̄gnātibꝰ mulieribꝰ accelerat partū ⁊ alligatꝰ pueri collo tuſſim vehementē hn̄tis ſedat tuſſim. Gal. aūt ⁊ Auicē. dicūt exptos eē ꝙ ſi rubeꝰ corallus ſup dolentē ſtōchū directe ꝯ locū doloris ſit ſuſpēſus ſedat dolorē. Hec ſūt expimēta phyſica ⁊ a magnis viris ꝓbata que lapides v̄tutibꝰ ſuaꝝ formaꝝ ⁊ ſpērū opanť. Ego aūt lapidariū Ariſt. expoſuiſſez niſi ꝙ nō ad me totus liber: ſed quedā ꝓpoſitiones de libro excerpte deuenerunt.

Mꝫ de corallo.

¶ Incipit Liber Tertius de Mineralibus in quo determinatur de metallis in communi.

¶ Cap. p̄m. Que ſit libri intētio ⁊ dicendorum ordo.

¶ Tractatus p̄mus eſt de ſubſtantialibus metallorum.

Tempus autem eſt nūc ꝯſequenter de metalloꝝ naturis ingrere poſt lapidū inueſtigatā nām: qa metallorū gn̄atio frequenter in ipſis lapidibꝰ tāq̄ lapidū ſubſtātia ſit q̄ſi locus ꝓprius metallice gn̄ationis: in hoc libro ſicut in p̄cedētibus Ariſto. tractatū nō vidi niſi per excerpta quedā que diligenter queſiui per diuerſas mūdi regiones. Dicaz igiť rōnabilr aut ea que a phis ſunt tradita aut ea que expertus ſuz. Exul eniz aliqn̄ factus fui lōge vadēs ad loca metallica vt experiri poſſez nās metalloꝝ. Hac etiā de cā queſiui in alchimicis trāſmutatiōes metallorūz vt ex his inoteſceret aliquatenꝰ eoꝝ nā ⁊ accn̄tia eoꝝ ꝓpria. Eſt aūt optimū genus huiꝰ inq̄ſitiōis ⁊ certiſſimū: qa tūc p cām vniuſcuiuſq; rei ꝓpriā res cognoſciť ⁊ de accn̄tibꝰ eiꝰ minime dubitať: nec eſt difficile hoc cognoſcere ſicut nec de lapidibꝰ ſcia difficulter iueſtigať: qa cauſe eoꝝ ſūt manifeſte: et corpora eoꝝ nō ſūt diuerſa: ſꝫ homogenea per totuz: ⁊ nō ſicut alia corpora que pp ſui diuerſitatē per anathomiā nō in toto p̄ſit iueſtigari ⁊ ſciri. Poſt lapidū aūt cognitionem ponimus tractatū de metallis: qa ſicut diximus lapis ſemp fere iueniť locus gn̄atiōis eē metalloꝝ. Ego eni ipſe auꝝ puꝝ inuētū vidi in lapide duriſſimo ⁊ auꝝ vidi imixtum ſube lapidis: ⁊ ſilr argētū ego ipſe iueni imixtū in lapide ⁊ puꝝ in alio lapide: q̄ſi eſſet vena currēs per lapidē diſticta a ſuba lapidis. Silr aūt exptus ſuz de ferro ⁊ ere ⁊ ſtāno ⁊ plūbo: ſꝫ hec a ſuba lapidis nō vidi diſticta: ſꝫ ab exptis in talibꝰ ꝓ certo didici: ꝙ frequēter diſticta a ſuba lapidis iueniunť ſicut inueniunť auri grana iter arenas. ¶ De trāſmutatiōe aūt hoꝝ corpoꝝ ⁊ mutatiōe vnius in aliud nō eſt phici determiare ſꝫ artis que vocať alchimia. Silr aūt in qbꝰ locis ⁊ mōtibus hec iuenianť ⁊ qbꝰ idicijs partiz eſt ſcie nālis: ⁊ partim ē ſcie magice: que vocať de inētiōe theſauroꝝ. Signa ḡ qbus hec loca gn̄atiōis metalloꝝ dignoſcunť inferius ponemus: ⁊ de alio mō inentiōis iſtoꝝ corpoꝝ magis cōnitemur: eo ꝙ ſcia illa nō demōſtratiōibꝰ ſꝫ qbuſdā occultis ⁊ diuinis nitiť experimētis. Sicut aūt ꝓceſſimus in libro de naturis lapidū: ita ꝓcedemus ⁊ hic p̄mo in cōi querētes quecūq; de nā metalloꝝ videbunť eſſe ingrenda: ⁊ in hoc cōplebimus libruz tertiū mineraliū nr̄oꝝ. In q̄rto eniz queremus de metallis in ſpāli ſm oēs ſeptez ſpēs ipſoꝝ: ⁊ in hoc cōplebimus ſciam de mineralibꝰ que ſunt p̄ma homogenea mixta inter corpora nālia ſicut diximus in fine metheoroꝝ. Tādem autem loquemur de medioꝝ natura ⁊ cōplebimus in eis totā iſtius ſcie de mineralibꝰ intētionē. Nō enim dubiū eſt lapidū nāz minus diſtare ab elementis q̄ȝ naturaz metalloꝝ ꝓpter qđ ſit facilioris cōmixtionis ⁊ prima eoꝝ mā videnť eſſe elemēta a ſe inuicez aliqd paſſa: ſed nō ſic eſt in metallis: ſed quēadmodū in aīalium corporibus p̄cedere humoꝝ temperantiam opꝫ in materia: ita ante formas metalloꝝ cōtēperātias opꝫ preexiſtere ſulfuris ⁊ argenti viui ⁊ depurationē iſtorum ⁊ forte ſalis ⁊ auripigmenti ⁊ aluminis ⁊ quorūdā aliorū. Hac igiť rōne potiſſime ſcia lapidū metalloꝝ p̄cedit ſcientiā ⁊ talē ordinē nature ēt nos ſeq cōgruū eſſe videtur.

Lapis fere ſp iueniť locꝰ generatiōis metallorum.

¶ Cap. 2m. De propria materia metallorum.

Per artem aūt que iaz in metheoris tradita ē ſcimus ꝙ oīum liquabiliuz prima materia eſt aqua: omne eni liquabile quādiu liquatuz eſt querit terminū alienū nō quieſcens iter terminos ꝓprios: hanc rōnem humidi diximus in ſcđo libro pigeneſeos. ¶ Cū igitur omne liq̄bile nō ob aliam cām ſit liquabile niſi qa humidū qđ erat ligatum in ipſo ſolutū eſt ⁊ redactum ad actuz ꝓprium ⁊ virtutem: hec cognitio que eſt ſm nomē cum diciť humiduz liquidum ad qđ per demōſtrationem diciť liquefactum: non eni poteſt eſſe quin omne fluens ⁊ querēs terminū continentis extrinſecus cauſeť a cā vna vꝫ illa cui eſſentialr ⁊ p̄mo cōuenit termino alieno ⁊ nō ꝓprio cōtineri: hoc autem eſt humidū ſicut alibi eſt determinatum. Oia igiť liquefactibilia ſunt fluentia abūdāte humido aqueo incorporato qđ eſt in ipſis. Amplius aūt quecūq; cōgelanť a frigido oſtendimus eē aquea in mā ſua prima in ſcđo metheoroꝝ. Nō autez dubiū eſt metallica cōgelari frigido aque: igiť humor erit oīum horum mā. Propter qđ ēt Ariſto. peripatheticoꝝ princeps in q̄nto metaphyſice. dicit oīum liquabiliū māz eē vnā que eſt aqua. Scimus ex his que in metheoricis ꝓbata ſūt aqueū humiduz eſſe de facili euaporatiuū. Indicāt etiā experimēta alchimica: qm̄ ſi aqua vel ea que ſimplr aqueā habent hūiditatez: ſiue nālem ⁊ ꝓpriā: ſiue alienā ⁊ infuſam in alembico ſuppoſito lēto igne vaporāt per modicū ignē ⁊ operationē ⁊ diſtillat ex eis aq̄ ⁊ arida ipſa remanent. Metallica aūt videmus oia ſuas etiā in magnis ignibꝰ retinere humiditates. Opꝫ igiť humiditates nāles metalloꝝ non eſſe ſimplr aque: ſed aliqd paſſe ab elemētis alijs. Si autē conſideremus eas hūiditates que difficile ſeparanť ab his quibus ſunt nāles non inuenimus aliq̄s niſi vnctuoſas ⁊ viſcoſas: qa ſicut in metheoris determinatū eſt haꝝ partes cōnectunť ſicut catene: ⁊ vna eaꝝ de facili euelli nō poteſt: cū ergo etiā magna aduſtione de metallis humiditates eoꝝ non euellanť ex eis opꝫ ipſas eſſe vnctuoſas. Signū aūt huiꝰ eſt oēm radicalem humiditatem in qua calor nālis aīalium caleſcit eſſe vnctuoſaz qđ ꝓculdubio ſapiens nō ꝓuideret nā niſi qa difficulter ſeparabilis eſt ⁊ difficulter ſiccabilis: natura eni deſiderat permanere in eē diu ⁊ in indiuiduo ⁊ perpetuo in ſpecie: ⁊ ideo in alimētum caloris vitalis huiuſmodi ordinauit humidū. Cū igiť ſilr in calore liquāte metalla huiuſmodi inſeparabile videať humidū erit abſq; dubio humidū illud qđ eſt metalloꝝ mā vnctuoſum. Sed adhuc videmus vnctuoſum in oleo ⁊ in omni pingui eē de facili iſlāmabile ⁊ aduſtiuum eoꝝ qbus cognatū eſt. ¶ Et videmus ꝙ ignis nō recedit ab ipſis donec ꝯſumanť ſicut videmus in oleo lāpadis ⁊ in hūido radicali ethicoꝝ: nihil tn̄ oino tale videmus in hūido metalloꝝ: videbiť igiť alicui nō eē forte humidū vnctuoſuz mā metalloꝝ. Nos autē ad oia hmōi

obiecta

Duplex ē vn/ctuoſitas.

obiecta excuſamur per hoc qđ diximus ī quarto metheoro/rum noſtrorum:qm̄ vȝ duplex eſt vnctuoſitas in multis reb⁹: quarū vna eſt quaſi extrinſeca ſubtilis valde nihil feculentū vel cremabile hn̄s admixtū:ꝛ hec nō eſt iſlāmabilis ꝛ intri/ſeca rei retēta in radicib⁹ rei ne per ignē poſſit euelli ꝛ eʋo/tari:ꝛ nos dedimus de hoc exēplū in liquore qui eliquaꝛ ex vino in quo vna eſt vnctuoſitas ſupernatās inflāmabilis et facile aſtringibilis ꝛ q̄ſi accidētalis. Altera cōmixta toti ſub ſtātie liquoris ipſi⁹ nō ſeparabilis ex ipſa ſub̄a liquoris niſi per defectionē ſubſtantie:ꝛ hec nō eſt cremabilis:idē etiam eſt in oīb⁹ que ꝑfert nā̄. Signum aūt huius eſt ꝙ videmus in arte alchimie fieri que inter omnes artes maxie nāȝ imi/tatur:hec eni cum vidit nullo mō meliori fieri citrinuȝ elixir q̄ȝ per ſulfur:in ſulfure aūt vidit vnctuoſitatem vſtiuā vehe menter ita vt oīa metalla adurat ꝛ adurendo denigret ſup que liquefacta ꝓijcitꝛ:precipit lauari acutis loturis ꝛ deco/qui ſulfur ita diu donec ab ipſo decocto aq̄ nō citrina egre/diaꝛ:ꝛ ſublimari loturas has donec tota vnctuoſitas ab eo cremabilis egrediaꝛ eo ꝙ tunc tm̄ ſubtile vnctuoſuȝ manet qđ ſuſtinet ignē ꝛ nō cremaꝛ ab igne. Opȝ igiꝛ ſimile vnctuo ſum humidū abūdare in metallorum materijs que a nā̄ ꝓdu cunꝛ:ꝛ hoc eſſe cām ductibilitatis ꝛ liquabilitatis eorum:ꝛ hoc exp̄ſſe dicunt auctores Auicēna ꝛ Hermes ꝛ multi alij peritiſſimi in naturis metallorum. Adhuc aūt in oībus metal lorum generibus videmus ꝙ liquefacta nō reddūt hūida in/fundēdo ea ſuper que fundunꝛ:neqȝ quieſcunt in ſuperficie vna:neqȝ oīno dilatanꝛ in ipſa:ſicut videmus fere oē humi dū aqueū vnctuoſuȝ ſicut aquā vinū ceruiſiam oleū:oīa eniȝ hec ſuperfuſa ſuper lapidē terrā vel lignuȝ quādo planā iue niunt ſuperficiē infundēdo ſuperficiē humefaciūt eā ꝛ dila/tanꝛ in ipſa:metalla aūt liquefacta nihil horum faciūt:neqȝ adhererent tāgentib⁹:neqȝ diffundunꝛ in toto ſed poti⁹ ꝛ cō ſtant ſm̄ aliqđ ꝛ defluunt ſm̄ aliqđ. Opȝ igiꝛ ꝙ humidū ſb/tile vnctuoſum nō ſit ſolum mā̄ eorum:ſed perfecte mixtū cum terreſtri ſubtili qđ nō ſinit ip̄m adherere tāgenti neqȝ in to/to defluere:ſed q̄ſi per globulos conſtare:eo ꝙ vbiqȝ in ip̄o terreſtre ſubtile app̄hendit ꝛ quaſi glutiēdo tenet humiduȝ ꝛ terminat ip̄m ad hoc ꝙ non ſinit ipſuȝ adherere alij q̄ȝ ſi/bi ꝛ humidū vbiqȝ ſit extra ſeip̄m educit ſiccū terreū qđ flu/it ꝛ currit in ſuperficie plana:ſi eni eēt nō vbiqȝ ꝓtectum ab humido ſiccū terreū ꝑfecto in igne liquante cōbureretꝛ ꝛ effi ceretꝛ ſcabroſuȝ ſicut oē ſiccū terreſtre qđ non cooptū hūido inuenit ignis in ferro adurit ip̄m ꝛ facit ſcabroſum:idē aūt eſt fere in metallis oīb⁹. ¶ Pȝ igiꝛ primā mām̄ eſſe metallo rū humidū vnctuoſum ſubtile qđ eſt incorporatuȝ terreſtri ſubtili fortiter cōmixto ita ꝙ plurimū vtriuſqȝ non tm̄ cum plurimo vtriuſqȝ ſed etiam in plurimo vtriuſqȝ.

¶ Cap. 3ᵐ. Et eſt correlarium precedentium quare lapis nō producitur neqȝ liquatur ſicut metalla.

Ex quo vlterius facile qđ determīaꝛ qua queri cōſueuit q̄re lapis nō liquaꝛ:ſed es ꝛ metalluȝ. Adhuc aūt lapis cōminuiꝛ ꝛ calcinaꝛ qđ nō ſit metallo oīno ſed per ſolū ignē. Huius eni faci le pȝ ſolutio:lapis eni terre eſt magis:neqȝ hȝ humidū vbiqȝ ꝓtegēs terreū:neqȝ hȝ humidū ſic vnctuoſuȝ ſicut metalla:ꝛ ideo cū igne opthetico ponitur euaneſcit humidū aqueū ꝛ lapis redigiꝛ in calcē:ꝛ cū ſiccuȝ in lapide vicerit humidū oīno eſt lapis cōminuibilis cū eꝯ in metallis humidū vincat ſiccū ꝛ metallū liquabiꝛ. Eadeȝ aūt cā eſt q̄re lapis nō eſt ꝓducibilis malleis ſȝ metalla mal leis ꝓducunꝛ:ꝑfecto eni metalla hn̄t vnctuoſaȝ humidita/tē abūdantem fortiſſime ſicut enſis ligaturis ſecū tenet ptes terreas:cūqȝ ī ictu mallei de ſitu ſuo expelliꝛ pars aquea:cu ius ſemp eſt cedere tāgēti vt diximus in pigeneſeos ꝛ ī me/theoris violēter ꝛ iſeparabiliꝛ ſecū trahit terrea:ꝛ ſic ꝯtinue ꝓducīꝛ:ꝛ nō diuidiꝛ pp viſcoſitatē ꝛ optimaȝ ꝛ fortiſſimam pmixtionē terrenorum cū vnctuoſis aqueis. In lapide aūt pre ualet ſiccū qđ tāgenti reſiſtit ꝛ nō cedit in ſeip̄ȝ ꝛ cū effectus ſicci ſit ſcindi ad ictū mallei in ſe cedere nō valēs diſſilit ꝛ cō minuiꝛ. Terreſtre aūt natās ꝛ abſorptū in hūido in mā̄ me/tallorum eſt ſubtile valde nō corruptū neqȝ exp̄ſſum in toto ab hūido ſicut facit frigus extremū:ſȝ poti⁹ q̄ſi digeſtū pepanſi:ꝛ nō coctū optheſi:neqȝ aſſatuȝ optheſi vt tradidit Auer. eſt eni hūiditas ſibi frigida ꝓpria ꝛ nō aliena:ꝛ iō in ipſa deco ctū ꝛ digeſtū ꝛ ſibi cōnāle factū:ita ꝙ ſiccū currit ꝛ fluit cum hūido ꝛ humidū retineꝛ cū ſicco terreo:ſic eni in tali ceruice ſm̄ Emp̄. capita colligunꝛ Germanorum. Si aūt eēt optheſi digeſtū vt nōnulli iperiti tradūt alchimiſtarum eēt ꝓculdubio intra ꝛ extra hūidū ꝛ nō totū a toto traheretꝛ hūido:ꝯriū au tē eēt ſi optheſi eēt digeſtū vt qdā alij p̄ter rōnē dixerūt:tunc eni extra nō eſſet app̄henſuȝ ab humido ſed derelictū ꝛ itri/ſecū ſui paucam haberet humiditatem. Huius autē ſignuȝ eſt quoniaȝ ea que non plene digeſta ſunt:ſȝ molinſim quā/dam paſſa aut ſcabroſa inueniuntur vt ferrum ꝛ es:aut icō pleta vt plumbū:aut balbutientem habentia ſunt cōmixtio nem vt ſtānū. Hec autē in ſequentibus erunt manifeſta.

¶ Cap. 4ᵐ. De ſentētijs antiquorum ꝛ de materia metallorum.

Hoc aūt qđ Aui. tradidit tā in ph̄icis q̄ȝ ī alchi/mia ſua ep̄la quā ſcribit ad Hazeȝ phȝ:his q̄ hic dn̄r nō eſt ꝯriū. Dicit eni in vtroqȝ iſtorum li brorum argentū viuū ꝛ ſulfur eē oīum māȝ metal lorum. Hūidū eni de quo loquuti ſumus ſic dixi/mus terreo admixtū eſt mā̄ argēti viui ꝓxima ꝛ ſub̄a vnctuoſitatis quā deſcripſim⁹ ē ꝓpria ꝛ eēntialis mā̄ ſulfuris. Hermes aūt ꝛ qdā aliorum dicere videnꝛ metalla ex oīb⁹ elīntis cōſtitui qđ ꝓculdubio negādū nō ē:ſȝ tn̄ rerum mā̄ non determinaꝛ ex his que aliq̄ mō ſūt in eis:ſȝ poti⁹ ex his que in ipſis abūdant. Sȝ pre oīb⁹ mirabilis ꝛ deriſibilis eſt ſn̄ia quā quidā in alchimicis Democrito attribuunt:ꝙ vȝ calx ꝛ liſciuiū ſūt mā̄ metallorum:ſi eni calx eēt mā̄ cū ip̄a ſit cō/buſta aq̄ pmixta ſibi areſieret ſic ī cemēto:ꝛ rediret ad duri tiē lapidis metallū ꝛ cōminuibile ꝛ nō liq̄bile efficeretꝛ. Am pli⁹ aūt igne ſuppoſito ꝓculdubio metallū iduraretꝛ ꝛ non li/queſceret ſic videm⁹ de cemēto. Si āt liſciuiū vocat aquam acutā ſicut alchimici exponūt remouentē a calce ſalſedinē ꝛ acredinē que ē ex cōbuſtiōe ſic docēt alchimici ī loturis ſu/is:ꝛ hec aq̄ ſit mā̄ metallorum:adhuc icōuenienter dcm̄ eſt:qa calx ē ſub̄a terreſtris:ſȝ p ea que in metheoricis tradita ſūt ſcim⁹ ꝙ oē terreſtre cōbuſtū ꝯctos ꝛ cōſtrictos hȝ poros:ta lis aūt calx exiſtēs ipedit igreſſuȝ aque ad iteriora calcis:nō ergo vnq̄ȝ hn̄ ꝛ fortiter cōglutinaꝛ pp qđ ꝛ cemētū de facili p ignē euaneſcēte hūido farinaꝛ ꝛ cadit de muro. Nō ḡ ꝯueni ens ē dcm̄ Democriti de mā̄ metallorum:deceptus aūt fuit ſi/gno nō ſufficēti:vidit eni ꝙ elixir ad lunā meli⁹ hoc ē ad ar/gētū habuit radicē in qua recipiꝛ calx ꝛ ceruſa:ꝛ pp hoc cre didit aliqđ ſiīe eē in phyſica mā̄ ꝛ nāli corporum metallorum:hoc aūt nō eſt neciuȝ:multis eni idiget ars qb⁹ nō idiget nā̄:ars aūt nō idiget calce ꝛ ceruſa niſi ad idurādū ꝛ colorāduȝ:hoc aūt in ꝓpria mā̄ operaꝛ nā̄ ſola digeſtiōe. Nos eni oſtēdim⁹ in metheoris oēm digeſtionē ꝯcoctionē facere ꝯſtare ꝛ iſpiſ ſare digeſta ꝛ decocta ēt p̄ter hoc ꝙ aliqđ extrīſec⁹ apponaꝛ his que decoquunꝛ. ¶ Gilgil aūt qdaȝ ex Arabia eſpalenſi que nūc Hiſpanis reddita ē in ſecretis ſuis ꝓbare videꝛ ci nerē iſuſuȝ eē māȝ metallorum perſuadēs hoc rōne debili:qm̄ nos videmus ꝙ p aſſationē fortē calidi ꝛ ſicci cinis liquaꝛ ī vitruȝ:qui ꝯgelaꝛ frigido ꝛ liquaꝛ calido ſicco ſic metallum. Videbiꝛ ḡ ꝙ eorum mā̄ ē vna:q̄rū eni vn⁹ ē modus ꝯgelatio/nis ꝛ vnus modus liquefactiōis eorum mā̄ videꝛ eſſe vna ſm̄ nāȝ:ſic tradiꝛ in ſcia metheororum vt dīc. Amplius aūt terre/ſtre nō videm⁹ ſubtiliari ꝛ diuidi ꝛ pmiſceri cū hūido niſi p maximā vim ignis ſubtiliātis ꝛ diuidētis ip̄ȝ ꝛ eleuātis ip̄ȝ in hūidū vt illi pmiſceaꝛ:ſic aūt ſe hȝ terreſtre qđ ē incinera tū in metallorum humidis:q̄re videꝛ iſti ꝙ cinis terreſtris ſit ꝓpria mā̄ metallorum:pp hoc inqt merguntꝛ ſub aq̄ oīa metal la:qđ nō facerēt vt ait ſi ī ipſis abūdaret hūidū vnctuoſum vt dcm̄ eſt. Adhuc quecūqȝ hn̄t vnctuoſaȝ hūiditatē. vt inqt Gilgil ſūt cremabilia ſic ligna:nullū aūt oīno metallorum cre/mabile ꝛ iſlāmabile ē:ꝛ iō vnctuoſaȝ nō videꝛ hr̄e hūiditatē ꝓ mā̄. Hūt igiꝛ cinerum terreſtre iſuſuȝ hūido aqueo vt aſſe/rit. ¶ Hec aūt icōuenienter ꝛ ſtulte dicta ſūt:qm̄ ipſe Gilgil mechanicus ꝛ nō ph̄s fuit:ſȝ de mechanica alchimia preſu mēs p̄ſumpſit mētiri de ph̄icis. Qꝛ aūt falſum dicat pȝ p ea que in metheoris de cinere dicta ſūt:ibi eni dcm̄ ē ꝙ p aquā infuſaȝ nō includiꝛ:eo ꝙ hȝ poros patulos vbiqȝ emittētes aque hūide ꝯceptū:ſi igiꝛ cinis eēt mā̄ metallorum nūq̄ȝ p ali/qđ hūidū cōglutinaretꝛ in ipſis. Adhuc aūt p opatiōes ignis in cinerib⁹ videm⁹ hūiduȝ qđ diſtillat p cineres effici citri/nū vel rubeū:ſi igiꝛ cinis eēt ꝓpria mā̄ metallorum eaȝ colora/

Rōnes Gil/gil tenētis ma/teriā metallo/rū eē cinerem infuſum.

Impugnatio eiuſdem.

ret in citrinū colorē vel rubeū qđ nos oculata fide ꝓbamꝰ
Solo ad rōnes eius. eſſe falſū. ¶ Sʒ tūc negamus mām que itrat in eē vitri eſſe cinerē ſʒ potiꝰ hūidū illđ puriſſimū qđ erat radicale ⁊ itriſecū ei qđ icineratū eſt: qđ ꝑꝑ viʒ ignis icinerātis extrahi non poterat ſʒ fluit ꝑ ignē fortiſſimū in camino cōfricatū: ⁊ hoc ē hūidū paſſuʒ a ſicco vehementiſſime ſicͭ diximꝰ i ſcia libri de lapidibꝰ: hec igiᷣ mā liq̄biliuʒ ⁊ mā p̄ma ⁊ remota vna cōis huiuſmodi vʒ hūidū. Et ſi aliquis dicat ꝙ cōmiſceri nō p̄t niſi diuidat̄: dicendū ꝙ his dimiſſis nō eſt icineratio: ſʒ cōmixtio que eſt cōmiſcibiliū alteratoꝝ vnio: ita ꝙ minimum terrei eſt cū minimo aquei ⁊ ecōuerſo: ⁊ plurimū vniꝰ cū plurimo alteriꝰ: ita tñ ꝙ neutrū a ſuis ḡnis particulis ſeparat̄: nunq̄ʒ eni iuenit̄ ps terrea ſeparata ab alia terrea: vel aq̄ ſeparata ab alia aq̄: ſʒ ita eſt plimū vniꝰ cū minimo ⁊ plimo alteriꝰ: qđ nequaq̄ʒ vt iā dixi alterutra ſepant̄ a ſuis homogeneis: ⁊ hec Gilgil ignorauit. Qđ āt dicͭ mergi metalliū nō ē ſufficiēs: cā aūt huiꝰ nō ē vltra modū in eis abūdare ſiccum terreū cineꝝ: ſʒ potiꝰ qa hñt terreū icorporatū hūido clauſis poris aerē retinentibꝰ ꝑ hūiduʒ: ⁊ iđo oia ſubmergunt̄ in aq̄: nec eſt cōueniens de humiditate vnctuoſa cremabiliuʒ: qm̄ nos in phyſicis oſtendimus vnctiōeʒ oleagineā eē ſeparatā a mā tali ⁊ remanſiſſe ſubtileʒ hūiditateʒ cremabilem. Hec igitur ſub compendio dicta ſint de materia metallorum.

¶ Cap. 5m. De cauſa efficiente ⁊ ḡnatione metalloꝝ in cōi.

Ad hūc aūt modū loquemur de efficiente: in ſuperficie eni ꝯſiderādo videt̄ ad oia metalla ad ſpēʒ ⁊ cōplemētū deducē frigiditas: ꝑ eā eni cōſtāt ⁊ ꝯgelant̄: coagulatio aūt ⁊ ꝯſtātia ipſoruʒ videt̄ dare eē eiſdē cū liquefactio ſit ipoꝝ diſſolutio ⁊ corruptio: cuiꝰ ſignū ē ꝙ i liquefactiōe in plibꝰ eoꝝ aut oibꝰ aliqđ a ſuba ipſoꝝ ſeparet̄. Nihil aūt oino deperdit̄ de ipſis ꝑ ꝯgelatiōeʒ ꝑꝑ qđ ⁊ plurimi dixerūt ſolā frigiditateʒ ꝯgelātē cām eſſe ḡnatiuā in metallis. Ampliꝰ in his que vite accipiūt ſpēm ⁊ formā nō eſt ibi aliquid terminās mām ad formā ⁊ ꝯuertens niſi caliduʒ: videbit̄ ḡ ſic eſſe ēt in metallis: hec aūt maxia videt̄ ex hoc ꝙ metalla ſpēs ſuas retinēt ſiue ſint liq̄da ſiue ſint coagulata: ſi aūt frigiditas daret ſpēʒ nō hñt ſpēm niſi qñ eſſent coagulata vel ꝯgelata: videt̄ ḡ frigiditas nō eſſe cā ḡnatiōis metallorum. Adhuc aūt ꝯgelatio ⁊ coagulatio ſūt ſpēs nāles que multꝭ nō equoce accidūt: que tñ ⁊ diuerſaꝝ ſt formaꝝ i ſpē ⁊ diuerſe nature: nulla autē forma ſubalis hoc mō ꝯuenit diuerſis. Ex his igit̄ ⁊ hmōi ꝯſtat ꝙ abſq̄ʒ dubio frigidū nō dat ſpēʒ metallis: qdā tñ pbi credūt nō ꝓfundātes cogitatiōes ſuas in naturis metalloꝝ. Cū aūt mā oiuʒ metalloꝝ ſit hūidū qđ in ſe hʒ: terreū ſubtile digeſtū qđ cum adurit̄ odore fragrat ſulfuris nō oino fetidi. Sulfur aūt nō ḡnat̄ niſi per caliduʒ: opʒ ꝙ calidū digerēs ⁊ ꝯuertens terreū ⁊ aqueū ⁊ ꝑmiſcens ea ſit cā tranſmutās mām: calidū igit̄ erit cā ḡnōnis metalloꝝ. Amplius aūt habitū ē in metheoris ꝙ illđ qđ inſpiſſat fluidū ⁊ ꝯſtare facit eſt calidū digerēs: ꝯſtat aūt ꝙ cū cā prima hoꝝ que vocamꝰ metalla ſit aq̄ terreuʒ hñs admixtū aliqđ facit eaʒ ꝯſtare ⁊ iſpiſſare ad mixtiōeʒ metalli: hoc auteʒ vt pʒ calidū eſt ex dictis. Opʒ igit̄ calidū eſſe cāʒ ḡnōnis metalloꝝ. Adhuc aūt nos ſepe in añhabitis libris oñdimus ꝙ cā cōmixtiōis eſt calidū: ſm ꝓꝓrios eni motꝰ elntū fugat ex̄ aliud elntuʒ: lʒ eni aq̄ deſcēdat per ſe: tñ aſcēdit a terra: ⁊ terra deſcendit ab aq̄. Cū igit̄ frigiditas nō moueat terraʒ in aquā vt cōprehendat̄ ⁊ ꝯtineat̄ in ea. ſ. calitas opʒ ꝙ calidū ſit cā ḡnōnis metalloꝝ. ¶ Sʒ vlterius ꝯſiderādo videbitur nō ſolū calidum eſſe cā ḡnōnis hoꝝ: qm̄ ſicͭ in libro de ḡnōne lapidū dcm̄ eſt abſq̄ʒ dubio ſi ſolū caliduʒ eſſet cā ꝯtinue ageret abſq̄ʒ humidi nālis deſiccatiōe ⁊ terrei icineratiōe: nos aūt videmus ꝙ ſtat ad ſpēʒ ⁊ formā metalli: opʒ igit̄ ꝙ ipm̄ caliduʒ ſit ſicͭ inſtrm̄ directuʒ ad fineʒ qui eſt metalli forma: ⁊ ne rectū in opatiōe deuiet. Adhuc aūt iuenimus iuētas eē artes plimas vt quelibet eaꝝ ad fineʒ ducat opatiōeʒ ꝑ iſtr̄ʒ factuʒ: ſic ſtudent coq̄ in elixando ⁊ aſſando ⁊ oēs alij q̄ per aliā digeſtiōeʒ nitunt̄ ꝯuertere mās. Silr̄ igit̄ opʒ ꝙ ſit i mā que in operibꝰ ſuis oi arte certior eſt ⁊ directior ſicͭ eſt i oibꝰ alijs: ita ꝓculdubio virtꝰ formatiua eſt in mā ⁊ ſtellis ⁊ celo influxa que ad ſpēʒ dirigit calidū digerens mām metalli: ſicͭ eni ⁊ in alijs dcm̄ eſt caliduʒ hoc hʒ rectitudinē ⁊ virtutē formalē ex itellectu mouente: ⁊ efficaciā ex v̓tute lumis ⁊ calidi qđ cauſat̄ ex lumie ſtellaꝝ ⁊ orbis ⁊ virtuteʒ ſegregandi homogenea ab etherogeneis per v̓tutē ignis. Hec eni tria neceſſaria ſunt vbi mā ad ſpecificatā formā deducit̄: opʒ enim ꝙ ibi icōueniētia ꝯſumant̄ calido ignis digerentis: cū digeſtio ſit cōplexio a nāli ⁊ ꝓꝓrio calore ex ꝯiacentibꝰ paſſiōibꝰ. Remotis aūt his a mā opʒ adhuc ꝙ mā termiet̄ ⁊ cōpleat̄ ad ſpēm: ⁊ hoc facit calidū terminās qđ nullo mō p̄ōt habere v̓tuteʒ terminādi niſi ꝑ virtutē eiꝰ q̄ eſt terminꝰ: eſt auteʒ forma terminꝰ: opʒ igit̄ ꝙ v̓tus formalis dirigat ⁊ informet ipm̄ calidū terminās: forma aūt hec nō eſt forma q̄ iducit̄ i mām. Opʒ igit̄ ꝙ ſit forma p̄mi efficientis qđ dat formas in tota ſp̄e nāli. Hic aūt eſt motor orbis formas nāles explicās per motū celi ⁊ q̄litates elntoꝝ: ſicut artifex explicat formas artis ſecuri ⁊ malleo: ꝑꝑ qđ dicit Ariſto. ꝙ in ope nāe eſt ſicut in arte: vbi domus eſt ex domo ⁊ ſanitas ex ſanitate ea que in calidis ⁊ frigidis ex ea que eſt in anima medici. Hec igitur eſt cauſa generatiua metallorum propria.

¶ Cap. 6m. De forma eſſentiali metallorum.

Forma aūt eſſentialis in oibus dat eē ⁊ videt̄ in metallicis aliđ eē a coagulatiōe: ꝑꝑ hoc qđ hic vt diximꝰ etiā liquefacta nūeꝝ ⁊ ſpēm retinent. Auꝝ eni liq̄dū eſt auꝝ: ⁊ ſilr̄ argētū ⁊ alia metalla ⁊ hāc formaʒ p̄cipue in metallis nūeri ꝓportiōeʒ: qdā aūt ꝙ i terre ꝯſeqtur eē dn̄t. In quibuſdā eni alchimicis libris q̄ Platoni iſcribunt̄ nūerus vel ꝓportio nūeri vocat̄ forma metallica quā ꝓportioneʒ in virtutibꝰ poſuit ꝯſtituentiuʒ elntoꝝ: eo ꝙ ipſe oia hec ḡnat ꝓportiōe v̓tutis terre cū celeſti. Eſt aūt virtus terrea frigida ſicca: v̓tus aūt celeſtis ſʒ narratiōeʒ. 7. planetaꝝ vt dixit. Si ḡ plus fuerit v̓tutis terree quo ad tres v̓tutes ipſius q̄ʒ planetaꝝ in imiſſiōe lumis ⁊ nobilitatis obtinebit fuſcuʒ et pōderoſuʒ ⁊ frigidū ſicͭ plūbuʒ ē. Si aūt plus fuerit v̓tutꝭ celeſtis: minꝰ aūt de potētijs terre erit fulgens valde incorruptiōi approp̄inquās ſolidum: ⁊ qa ſolidum iđ necīo graue ⁊ quo ad hoc ⁊ ecōuerſo dicit̄ ꝓportio cōſtituens auri ſpēm. Ad hunc aūt moduʒ ēt alia dicit formari: ꝑꝑ qđ ēt ſeptē genera metalloꝝ ſepteʒ planetaꝝ noibꝰ vocauerunt: dicentes Saturnū plūbuʒ. Iouē autē ſtānuʒ. Martem aūt ferrum: ⁊ Solem aurum: Venerem es: Mercurium v̓o argentum Nō de noibꝰ
viuuʒ: ⁊ Lunā argentum: aſſerentes ꝙ ꝑꝑ diuerſos nūeros metalloꝝ ſm
ſue cōpōnis cōplexiōeʒ acq̄runt. 7. planetaꝝ. Hermes auteʒ alchimicoſ.ʒ.
hmōi auctor videt̄ eſſe ſnie: lʒ Plato poſtea fuerit hūc i opinione imitatꝰ. Hoc aūt ab his alchimici vident̄ accepiſſe: aſſerentes lapides p̄cioſos ſtellaꝝ ⁊ imaginū hr̄e v̓tutem. 7. autē ḡna metalloꝝ formas hr̄e ſm. 7. planetas iferioꝝ orbium: ⁊ ſic v̓tutes celoꝝ p̄mo in terra reſultare ⁊ q̄ſi ſtellas fecūdas facere. In teſtimoniū aūt huiꝰ aſſertiōis iducunt qđ ⁊ veꝝ eſt ꝙ orbis mouet terrā ⁊ hanc eē cām diuerſitatis figuraꝝ in ḡnatis i terra ⁊ multitudis que ḡnat̄ in eadē potiꝰ q̄ʒ in alio elnto. Hāc opioneʒ pater Hermes trimegiſtꝰ approbare videt̄: q̄ dicͭ terrā eē matrē metalloꝝ: ⁊ celū patreʒ ⁊ ipregnari terrā ad hoc i mōtibꝰ cāpeſtribꝰ ⁊ planis ⁊ in aq̄s ⁊ ceteris oibꝰ locis: nos aūt hāc opioneʒ ſic itelligimꝰ ꝙ ꝓportio p̄ncipioꝝ virtutū vʒ agentiū ⁊ patiētiū ſit diſpō ad formā ſubaleʒ: ſicͭ ⁊ i oibꝰ alijs: ⁊ ꝙ forma ē quā dant p̄ma formalia ⁊ agentia p̄nͣ que p̄ma ſūt agentia tanq̄ʒ v̓tus formatiua in mā: ſicͭ nos diximus i ſcia lapiduʒ. Qꝛ aūt ḡna metalloꝝ ſint mag̃ attributa planetis q̄ʒ alijs ſtellis: iđ dcm̄ eſt qa cū lapides ſint ſtabilis eſſe ⁊ forme coagulatiōis attribuūnt̄ ſtellis fixis ⁊ imagibꝰ ſtellaꝝ fixaꝝ que ꝑpetuo ſuos retinēt ſitꝰ ⁊ figuras: ſitū aūt voco nō illū q̄ ē poſitio ſtelle in loco orbis: qa illū mutat ois ſtella: ſʒ potiꝰ quē hʒ in imagie ad aliā ſtellaʒ: ſicͭ. v. g. ꝙ in vna linea ſm eq̄leʒ in oi tp̄e diſtātiam ieniunt̄ due ſtelle lucide que ſūt in cornu arietis: cū ea que vocat̄ genu pſei: ⁊ ſic de alijs ſtellis qa alr̄ imagines celi corrūperentur: ſic iueniunt̄ in vna diſpōne ⁊ figura lapides q̄ʒdiu ſūt: ſʒ metalla q̄ſi erraticū hñt motum mō liq̄da ⁊ mō coagulata ⁊ cū liq̄dū ſit mā coꝝ ⁊ liq̄dū ſit errātis motꝰ: videbit̄ i ḡne cōuenire in planetis ⁊ v̓tutes planetaꝝ ifluere elntoꝝ v̓tutibꝰ dare ſpēm: ⁊ hee v̓tutes ſic cāte ⁊ ifluxe formāt ad ſpēʒ ⁊ ꝯueniūt cū formis metalloꝝ: ſicͭ formatiua que ē i ſemie aialiuʒ ꝯuenit in ſuba cū forma que iducit̄ ꝑ ḡnōnē: ⁊ ſicͭ forma artꝭ ꝯuenit cū artificiato: ⁊ hoc mō veꝝ eſt qđ dn̄t Plonici: hoc eni mō p̄ma cā fecit ſemētē formaꝝ ⁊ ſpērū oium ⁊ tradidit

cā ſtellis

eā ſtellis fixis ꝛ planetis exequendā vt dꝭ in Timeo. Et hec
etiā eſt cā q̄re iuxꝭ planetaꝝ nūeꝝ ꝛ ꝓprietates ſpēs metallo-
7. met. te. cō. 28. 29. 30. ꝛ. 31. 3. rū accipiuntꝭ. Scim⁹ eni ex traditis i ꝑma pħia ab Ar. ꝙ oīſ
gn̄atio eſt ex ꝯueniētib⁹: ꝫ nō oīno ꝯueniēs ſit ſm ideā ꝛ for
mā ꝛ rōnez: ꝛ hoc mō ēt oīs gn̄atio equoca ad vniuocā hꝫ re
duci. Qꝺ aūt Auicē. dicere videtꝭ ꝙ aliqn̄ vis terrea dat hu
iuſmodi formas: ꝛ qdaꝫ attribuūt hoc dcm̄ falſo Ar. nō itel
ligitꝭ ꝙ vis terrea eſt que ſit ſm ſolius terre potentias: ope
rās eſt eni ex alijs: ſcimus eni ꝙ id qꝺ dat formā cōuenit cū
ipſa: itātū ꝙ Ar. dicͭ aiaꝫ eſſe in ſemie ſicͭ artificē in artificia
to: ſꝫ vis terrea vocatꝭ a pħo vis terre in loco gnōnis metal-
loꝝ. Hec āt hꝫ in ſe v̄tutes celeſtes p modū quē diximus: ſꝫ
eni forte ꝯcedendū videretꝭ ꝙ vis terre que ē frigido ꝛ ſicco
operās: alio mō iſpiſſaret hūidū igroſſando ipm̄ ad nām et
cōformitatez terre: tn̄ nullo mō poteſt ſiccū ꝛ frigiduꝫ dici cā
fortis ꝛ tenacis ꝑmixtiōis q̄lez nouimus eſſe in metallorum
materijs. Adhuc aūt vis terrea hoc mō dicta nō ꝯuenit ni-
ſi cū ſpē ꝛ forma terre: nō igitꝭ daret illā formaꝫ que eſt elnti:
eo ꝙ iā ꝯſtitit ꝛ ſupponitꝭ oēꝫ gnōnē eſſe ex ꝯueniēti ēt cauſa
que eſt equoca: ſicͭ eſt oīs gn̄atio lapidū ꝛ metalloꝝ in qbus
neqꝫ lapis ex lapide: neqꝫ metalluꝫ ex metallo vnq̄ꝫ gn̄atꝭ: ꝛ ſi
hoc dicatꝭ ꝙ vnus ſolus lapis ꝯcipit aliū: tn̄ nō itelligitꝭ ꝙ
de pte ſui ſemis gn̄etꝭ: ſꝫ potius de alia mā quecunqꝫ ſit illa:
niſi forte ſit mediū iter lapidē ꝛ plātaꝫ: ſicͭ multa media inter
plātā ꝛ aial iueniuntꝭ: ſicͭ ſpōgia ꝛ ſtincus ꝛ huiuſmodi.

¶ Cap. 7m. De opinione Calliſthenis dicentis eſſe formaꝫ
tn̄ vnam.

Experimēta āt alchimicoꝝ graues duas nobis
hic igerūt dubitatiōes. Videntꝭ eni illi dicē ꝙ
ſola auri ſpēs eſt forma metalloꝝ: ꝛ oē metallū
aliꝺ eē icōpletū. Adhuc ꝛ i via eē ad auri ſpēm
ſicͭ res icōpleta que ē via ad ꝑfectionez: pp qꝺ
dn̄t egra eē metalla que in māꝫ nō hn̄t formaꝫ
auri: ꝛ ſtuduerūt ad medicinā quā elixir vocāt p quā egritu
dies metalloꝝ in cōmixtiōe ꝛ cōmixtis materie metalloꝝ
remouēt: ꝛ ſic dn̄t ſe educere illā formaꝫ auri ꝛ ſpēꝫ: ꝛ ad hoc
īueniūt multos modos ꝛ diuerſos qb⁹ illud elixir cōponitꝭ ꝛ
tēperatꝭ vt penetret ꝛ adurat: ꝛ in igne maneat ꝛ coloret: ꝛ af
ferat ꝯſolidatiōez ꝛ pōdus. Opꝫ igitꝭ hic nos querere ꝺ his.
Si eni ē veꝝ qꝺ hic dn̄t abſqꝫ dubio nō erit niſi vna ſpecies
metalloꝝ: ꝛ alia ſūt moliniſim paſſa ab illo: ꝛ ſicͭ abortiui fet⁹
nature q ſpēi figurā ꝓprie nōdū acceperunt. Scōm hoc ēt ſi
ꝛ hoc veꝝ ꝛ ꝓbatuꝫ īuenitꝭ nō opꝫ nos laborare ad hoc: vtrū
ſpēs in alchimicis ꝑmutentꝭ vel remaneāt: eo ꝙ ſm hoc nul
las prorſus hn̄t ſpēs niſi ſoli⁹ auri qꝺ alchimia non ꝑmutat.
Calliſthenes eni ꝑcipuus in hac ſnīa dicͭ alchimiā eē ſciam
que iferiorib⁹ metallis nobilitatem attribuit ſupioꝝ. Pro-
pter hāc qōnez debite diſcutiēdā plurimos iſperi libros al-
chimicos ꝛ iueni libros illos abſqꝫ ſigillo ꝛ ꝓbatiōe tn̄ exp-
tis initi ꝛ celare itentiōez eoꝝ p v̄ba metaphorica que nūq̄ꝫ
fuit ꝯſuetudo pħie. Solus aūt Auic. videtꝭ tangere rōnes ꝛ
Raſis valde paucas ad ſolonez dicte qōnis nos in aliq̄ illu
minātes. Ad hoc aūt ꝙ ſola auri ſpēs ſit metalloꝝ forma ſic
Rōnes alchimicoꝝ ꝓbāniū ſolā auri ſpēꝫ eē formā metallorum. rōcinatꝭ: qm̄ eoꝝ que eadē hn̄t elnta ꝓrima ꝛ vnū cōmixtio-
nis modū videtꝭ eē vna forma tn̄: eo ꝙ ſicͭ dicͭ Plato ꝙ ſm
meritū materie forme dantꝭ: ꝛ ſicut ꝑus diximus gnōnē fieri
ex ꝯuenienti nec pͭt ex eiſdē ꝛ vno mō cōmixtū plurib⁹ ſꝫ ſpe
cieꝫ differētib⁹ eē ꝯueniēs. Eſt aūt oīuꝫ metalloꝝ cōmixtio
ex ſubtili terreo ſulfureo ꝛ ex radicali aqueo: cui⁹ oleū ſepa-
ratū eſt ab eo: ꝛ ſupflua hūiditas aquea ſicͭ cōſtat ex ꝑdictꝭ.
Videtꝭ g̊ vna tn̄ eſſe ſpēs iſti rn̄dens per ꝯuenientiā. ¶ Am
plius expꝛtuꝫ eſt ꝙ per elixir es redit ad argentū ꝛ plumbuꝫ
ad auꝝ: ꝛ ſilr ferrū ad argentuꝫ. Videtꝭ g̊ ꝙ ſint in mā idē: ꝛ
per ꝯn̄s hēe formā vnā que eſt ſicut cōplens mālia ꝑcedētia.
Ampli⁹ eoꝝ nō videtꝭ eſſe dr̄ia niſi in accn̄tibus. ſ. colore ſapo
re ꝛ pōdere ꝛ raritate ꝛ denſitate: que oīa nō accidūt niſi ma
terie. Ex his igitꝭ ꝛ hmōi opionez acceperunt dicētes metal
Improbatio. loꝝ ſpēꝫ eē vnicā ꝛ eādē ꝛ māles ifirmitates eē ples. ¶ Hꝰ is
aūt ꝯtrīū eſſe videtꝭ: qa mā nulla rōne eſt i aliq̄ reꝝ nāliū per-
manente in nā niſi ſit cōpleta p ſubalez formā. Videm⁹ autē
argentū ꝑmanere ꝛ ſtānuꝫ: ꝛ ſilr alia metalla videbuntꝭ igitꝭ
eē cōpleta p ſubales formas. Ampli⁹ quoꝝ ꝓprietates ꝛ paſ
ſiōes ſūt diuerſe eoꝝ ſubaꝫ diuerſaꝫ eſſe neceſſe eſt: paſſiōes
aūt metalloꝝ in colore ꝛ odore ꝛ ſonoroſitate ſūt oīno diuer
ſe. Nō eni pōt dici hec accn̄tia eē cōiter accn̄tia cū oīb⁹ vni⁹
nāe metallis ſemp ꝛ vbiqꝫ ꝯueniāt: opꝫ igitꝭ ſubas eoꝝ eē di-
Solo ad rōnes eorum. uerſas ꝛ ſpēs. Ampli⁹ aūt ſi cōmixtio ex eiſdē faceret ſpēꝫ de
bere eſſe eādē oīa que gn̄antꝭ eſſent vni⁹ ꝛ eiuſdē ſpēi qm̄ oīa
gn̄antꝭ ex elntis. Patet igitꝭ nō ꝓcedere illā rōnē quā iduxe-
rūt de cōponentib⁹ elnta: diuerſe eni ꝓportiōi mixtoꝝ diuer
ſe attribuuntꝭ forme generatoꝝ ꝛ diuerſa ꝓportio mixtoꝝ ꝛ
mixtiōis eē in metallis ſicͭ nos iferi⁹ cū in ſpāli loquemur de
ipſis oſtendemus. De experimento aūt qꝺ iducūt nō ſuffi-
ciens eſt adhibita ꝓbatio: qm̄ nō eſt certū vtrū iducat colo-
rē argenti ꝛ auri ꝛ pōdus ꝛ odorez pp illud qꝺ additꝭ ꝛ pene
trat in es vel plūbū vel iducat ſubſtātiaꝫ: ꝛ ꝓbaſſe debuiſſet
Calliſthenes ꝙ ſubaꝫ auri iduceret: qꝺ ſi forte ꝯcederetꝭ ꝙ
ſubam auri iducat: adhuc nō eſt ſufficiēs ꝓbatio ad hoc ꝙ
nō ſit niſi vna ſpecies metalloꝝ: qm̄ calcinando ꝛ ſubliman-
do ꝛ diſtillādo ꝛ ceteris opatiōibus qbus elixir p mām me-
talloꝝ faciunt penetrare corrūpere pōt ſpēs metalloꝝ que ꝑ
mit⁹ ifuerunt materie metalloꝝ: ꝛ tūc relicta mā cōi nō ꝓpa
metalloꝝ: iuuamie artis pōt deduci ad aliā ſpēm: ſicut iuuā
tur ſemina aratiōe ꝛ ſeminatiōe: ꝛ ſicut iuuatꝭ nā ꝑer medi-
coꝝ iduſtriaꝫ. Pꝫ igitur ex hoc nullatenus cogi nos ad hoc
vt putemus vnā tn̄ ſpēꝫ eē oīuꝫ metalloꝝ: quoꝝ inuenim⁹ ꝛ
loca gn̄atiua ꝛ ꝑn̄a ꝛ paſſiones eſſe valde differētes: qꝺ autē
de per accn̄s iductū eſt nō ſatis ꝯuenit: qa ſicut iaꝫ diximus
iſta nō ſunt accidentia cōiter ſed per ſe ꝛ idicantia differen
tias ſubales a qbus cauſantur in materia metallorum.

¶ Cap. 8m. De opinione Hermetis ꝛ alioꝝ pħorꝫ qui hec
metalla plures habere formas determinant.

Ermes aūt ꝛ Gilgil ꝛ Empe. ꝛ fere oēs illius
cetus alchimiſtaꝝ huic oppoſitā multū defen-
dere videntꝭ opionez. Dicunt eni in q̄libet me
tallo plures eſſe ſpēs ꝛ nās metalloꝝ: ꝛ aliaꝫ q-
dem eē occultaꝫ: ꝛ aliā manifeſtā: ꝛ aliā intus:
ꝛ aliaꝫ extra: ꝛ aliā in fundo: ꝛ aliā i ſupficie eē
poſuerunt: ſicut hi qui latētiā dixerūt formaꝝ ꝛ oīa dixerunt
eē in oīb⁹ ſicut placuit Anara. Plūbū aūt dn̄t intus eē auꝝ:
ꝛ extra plūbū: auꝝ autez ecōuerſo extra in ſupficie aurū ꝛ in
ꝓfundo ꝛ intus eſſe plūbū. Eodē autē mō ſe adinuicez hēe
Improbatio. es ꝛ argentuꝫ: ꝛ fere qꝺlibet ad qꝺlibet metallū. ¶ Et vide
tur hoc eſſe mirabilr dictuꝫ: homogeneū eni itus ꝛ extra et
in occulto ꝛ in apto ꝛ in ꝓfundo ꝛ in ſuperficie eiuſdē eſt ſpe
ciei ꝛ forme: cōſtat aūt ſpēs metalloꝝ eſſe in homogeneoꝝ
gn̄atione cōtentas: ꝛ ſic oīno abſurdū eſſe videtꝭ qꝺ dn̄t. Ad
huc aūt illi dicunt ſe nō vocare itus ꝛ extra ꝛ ceteras appel-
latiōes ſm ſituꝫ partiuꝫ in toto: ſꝫ ſꝫ ꝓprietates ꝛ nās domi-
nantis vel nō dominantis: dn̄ans eni in ſe clauſuꝫ occultat
illud ſup qꝺ dn̄atur. Scōm hoc aūt directe iſti dicūt ſnīam
Anara. oīa vꝫ metalla eſſe in oīb⁹ ꝛ denoīationez fieri a plus
dn̄ante. Si aūt hoc eſſet veꝝ qꝺ dicunt cū ſciamus auruꝫ ab
igne non aduri: ſed plūbuꝫ ꝑcipue ſi ſulfure aſpgatꝭ: deberet
exuri plūbū igne appoſito: ꝛ remanere auꝝ qꝺ occultū eſt in
ipſo: ꝛ hoc fieri nos nō videmus. Silr autez argentuꝫ a plū
bo defenditꝭ ne vratꝭ: tunc plūbo ꝯſumpto deberet remane-
re argentū qꝺ ifuerat plūbo vt dicūt niſi forte ifinitū dicunt
eē qꝺlibet metalluꝫ in aliud ſicͭ dixit Anara. ꝛ iō nulluꝫ eorū
in toto ab igne poſſe ꝯſumi: ſed hoc nos iprobauimus in ꝑn
cipio noſtroꝝ pħicoꝝ. Preterea ſi hoc in eis veꝝ eē ꝯcedatꝭ
nūq̄ꝫ per ignē tātū aduri poſſet de aperto ꝙ liberari ꝛ mani
feſtari poſſet occultuꝫ: ꝛ tunc in vanū eſſet totū ſtudiū alchi
mie: nō g̊ cōuenit hoc dcm̄ cuꝫ pħicis rōnib⁹ quas in oīb⁹ li-
bris determinauimus. Forte aūt hoc dicūt pp vicinitatem
hoꝝ metalloꝝ quā in materijs hn̄t. Cū eni plūbum ſupfluū
humidū habeat aqueū ꝛ aliqꝺ habeat pinguedis aduſtibi
lis ꝛ terreū habeat nō bn̄ cōmixtū cuꝫ aqueo: ſꝫ neqꝫ bn̄ ꝺpu
ratū cōuenit aliqn̄ per ſapientū iduſtriā per calidū ignis ex-
hi ab ipſo per euaporatiōes ſuperfluū hūidū aqueū ꝛ adu-
ri in ipſo totuꝫ pingue oleagineū ꝛ depurari per ſublimatio
nē illud qꝺ eſt in ipm̄ terreū ſulfuratum ꝛ cōmiſceri vapora
bilr in aliquo ꝑfocādo ꝯtinēte vaporē terreū cuꝫ aqueo radi
cali optima ꝛ fortiſſima cōmixtiōe ꝛ ex vi caloris ꝯuertit hu
midū ad colorē citrinū: ꝛ tūc hēe ſplēdorꝭ auri ꝛ coloris: hec
eni via artis ſilis eſt vie nāe vt iferi⁹ dicem⁹. Sꝫ ſꝫ hoc ſit ve
rū: tn̄ nō pp hoc dicetꝭ auꝝ eſſe in ꝓfundo: qa dato ꝙ hoc ſit
auꝝ qꝺ ſic effulget ex plūbo: tn̄ iaꝫ ſcimus ꝙ iſte trāſmuta-

tiões corrũpunt in toto plũbuꝫ. ¶Cũ igiť plũbi ſpẽs nũq̃ ſiť i/ fuit auri ſpẽs in mã eadeꝫ: hoc aũt multo magis videbiť ve ruꝫ qñ nõ eſt ꝓbatuꝫ: hoc qδ ſit de plũbo dr̃ eſſe auꝝ: hoc eſt forte aliqđ auri ſil'e nõ auꝝ: eo ꝙ ſola ars nõ dare põt formã ſubaleꝫ. Preterea alchimicũ vir aut nũq̃ inuenimus ſic dc̃m eſt in toto operãtẽ ſed potiꝰ citrino elixir colorat in auri ſpe ciẽ: ⁊ albo elixir colorat in argẽti ſil'itudinẽ ſtudens vt color in igne remaneat ⁊ penetret per totũ metallũ: ſicut ſpũalis ſub ſtãtia imiſſa materie medicinali: ⁊ hoc modo operatiõis po teſt induci flauus color ſubſtãtia metalli remanẽte: ⁊ tũc ite ruꝫ non habeť ꝙ plures ſpecies metalloꝝ inſint ſibi inuicẽ. Hec igitur ⁊ ſimilia ſunt de quibus eliditur dictum eorum qui quãlibet metalli ſpeciem dicunt eſſe in altera.

¶Cap. 9m. Utrum ſpecies metallorum poſſint adinuicẽ trã ſmutari ſicut dicunt alchimici.

Ex oibus aũt his iductis poſſumus ꝯſiderare: vtrũ veꝝ ſit qδ qdã Ariſt. dicũt dixiſſe cũ ſꝫ rei veritateꝫ dc̃m ſit Auicẽne: ꝙ vꝫ ſciant artifices alchimie ſpẽs permutari nõ poſſe ſed ſil'ia his facere poſſunt vt tingere rubeũ citrino vt auꝝ videať: ⁊ albũ tingere donec ſit multũ ſil'e argẽ to vel auro vel cui voluerint corpori. Ceteꝝ autẽ ꝙ dr̃ia ſpe cifica aliquo tollať igenio nõ credo poſſibile ſed expoliatio accñtiuꝫ nõ eſt ipoſſibilis vel ſaltẽ diminutio eoꝝ. Hec eniꝫ eſt ſnĩa Auicẽne quã dicit eẽ Haſtẽ p̃hi p̃cipui in naturis et

Quõ ſpecies metalloꝝ non ꝑmutantur: ⁊ quõ permutari queant ſm Auicẽ.

in mathematicis: tñ Auicẽ. in alchimia ſua dicit ꝙ ꝯdictio/ nẽ eoꝝ qui in alchimicis de permutatione metalloꝝ ꝯdixe/ rũt inuenit: pp qδ ⁊ ipſe ſubiũgit ꝙ nõ ꝑmutanť ſpẽs niſi for/ te in p̃mã mãm ⁊ in mãꝫ metalloꝝ reducanť: ⁊ ſic iuuamine artis deducanť in ſpẽm metalli qδ voluerint. Sꝫ tũc opor/ tet nos dicere ꝙ alchimicoꝝ periti operanť ſicut periti medi coꝝ: medici eni periti per medicias purgatiuas purgãt ma terias corruptas ⁊ facile corruptibiles ⁊ ipediẽtes ſanitateꝫ que eſt finis intẽtus a medico: ⁊ poſtea per ꝯfortãtia nãꝫ iu/ uãt virtutẽ nãlẽ vt digerendo ſanitatẽ nãleꝫ iducãt. Ita eniꝫ ꝓculdubio ſanitas effectus erit nature effectiue: ⁊ artis or/ ganice ⁊ inſtr̃alr. Per oẽm aũt eũdeꝫ modũ dicemus ope/ rari alchimicoꝝ peritos in trãſmutatiõe metalloꝝ. p̃mo eiꝫ quidẽ purgãt multũ mãm argẽti viui ⁊ ſulfuris quã ineẽ vi demus metallis qua purgata cõfortãt v̇tutes mãe que inſũt ei elr̃ntales ⁊ celeſtes ad ꝓportionẽ mixtiõis metalli qδ intẽ/ dũt iducere: ⁊ tũc ipſa nã opať ⁊ nõ ars niſi organice: iuuan do ⁊ expediẽdo vt diximus: ⁊ ſic veꝝ auꝝ ⁊ veꝝ argẽtũ edu/ cere ⁊ facere videnť.

Per h̃ ſolniť argum̃ Egidij q̃ negauit per artis bñficiuꝫ poſſe vnã ſpẽꝫ metalli in aliã permutari.

¶Qδ eniꝫ virtutes elr̃ntales ⁊ celeſtes faciũt in vaſis nãlibꝰ hoc faciũt in vaſis artificialibꝰ: ſi artifi cialia formanť ad modũ vaſoꝝ nãliũ ⁊ qδ facit nã calido ſo lis ⁊ ſtellaꝝ hoc faciet ⁊ ars calido ignis: dũmodo cõtẽpere tur ſic ꝙ nõ excedat virtutẽ ſe mouẽtẽ ⁊ iformãteꝫ que eſt in metallis: huic eni celeſtis ineſt v̇tus que p̃mo cõmiſcuit eã: ⁊ hec inclinať ad hoc vel ad illud per artis iuuamẽ. ¶Cele ſtis eni virtus valde cõis eſt: ⁊ accipit determiationẽ p v̇tu tes eoꝝ que ſũt ſubꝫ eiꝰ i rebꝰ coimixtis: hoc eniꝫ mõ v̇tutes celeſtes opari videmꝰ i tota nã gñatoꝝ: marie in his que ex putrefactiõe gñanť. In his eni videmꝰ v̇tutes ſtellaꝝ iſluere virtutes i id ad qδ ꝯueniẽtiã hꝫ mã. Alchimia ãt p hũc mo dũ ꝓcedit. ſ. corrũpẽs vnũ a ſpe ſua remouẽdo: ⁊ cũ iuuami ne eoꝝ que i mã ſũt alteriꝰ ſpẽꝫ iducẽdo: pp qδ oiuꝫ opatio/ nũ alchimicaꝝ melior ẽ illa que ꝓcedit ex eiſdeꝫ ex qbꝰ ꝓce/ dit nã: ſicut ex purgatiõe ſulfuris p decoctionẽ ⁊ ſublimatiõeꝫ ⁊ ex purgatiõe argẽti viui ⁊ bona ꝑmixtiõe hoꝝ cũ mã me/ talli: i his eni ex v̇tutibꝰ hoꝝ ois metalli ſpẽs iduciť. ¶Qui aũt p alba albificãt ⁊ p citrina citrinãt manente ſpe metalli prioris in mã ꝓculdubio deceptores ſũt: ⁊ veꝝ auꝝ ⁊ veꝝ ar gentũ nõ faciũt: ⁊ hoc mõ fere oẽs vel in toto vel in ꝑte ꝓce dunt: pp qδ ego experiri feci ꝙ auꝝ alchimicũ qδ ad me de uenit ⁊ ſil'r argẽtũ poſtq̃. 6. vel. 7. ignes ſuſtinuit ſtatim am/ plius ignitũ ꝯſumiť ⁊ perdiť ⁊ ad feceꝫ quaſi reuertiť. Hec igitur oĩa dicta ſunt de natura ſpẽi metallorum in cõmuni.

¶Cap. 10m. De loco generationis metallorum.

Nunc aũt opꝫ adiũgere de loco gnõnis metallo rũ eo ꝙ locꝰ multũ opať in metallicis: ſicut ⁊ dixi mus cũ de lapidibꝰ loqueremur. Nos aũt vi dimus puꝝ auꝝ gñari inter arenas fluminum diuerſaꝝ terraꝝ: ⁊ in terra nr̃a qdeꝫ tã in rhe/ no q̃ in albia. Scimus etiam in terra noſtra ⁊ in terra ſcla uorum auꝝ inueniri generatum in lapidibꝰ duobꝰ modis. Uno qdeꝫ mõ ꝙ videť toti lapidi icorporatũ: ⁊ eſt lapis diſ poſitus ſicut topazion nõ ꝑſpicuus: vel ſicut marchaſita aurea: ⁊ educiť de lapide poſtq̃ calcinatꝰ eſt in molendino facto de ſilicibꝰ magnis duriſſimis ⁊ per ignẽ aduſtis aduſtiõe vehe mẽti. Uidimus ẽt auꝝ in lapide gñatũ nõ toti lapidi icorpo ratũ ſꝫ eſſe venã quãdã que trãſit vel in toto vel in parte per lapidis ſubam: ⁊ hoc eruiť de lapide per foſſuram ⁊ depura tur per ignẽ. Argentuꝫ aũt quatuor modis inuenimus gñari ⁊ forte pluribꝰ generať in terris alijs. Sꝫ iſtos quatuor mo/ dos inuenimus in terra Theutonie: ego eni ip̃m inueni in la pide toti lapidi icorporatũ qδ educiť per calcinationẽ molẽ dini ⁊ ignẽ ſicut eſt dc̃m de auro lapidi incorporato. Inueni ẽt ip̃m in venã quãdaꝫ que per lapidis ſubaꝫ ꝓtẽdebať ⁊ erat aliquãtulũ purius: ſꝫ tñ aliquãtuluꝫ de calce lapidis habuit admixtũ. Inueniť aũt in terra vt vena quedã ⁊ puriꝰ q̃ ali/ qδ inuentũ in lapide: inueniť eni in loco Theutonie qui dr̃ vu/ riebeg qδ ſonat liber mõs aliqñ molle ſicut pultes tenaces: ⁊ eſt puriſſimũ ⁊ optimũ genus argẽti paꝝ hñs de fece val/ de ac ſi p induſtriã nãe ſit depuratũ. ¶Ferrũ aũt icorpatũ la/ pidibꝰ inueniť: ⁊ ẽt in terra aquoſa inueniť vt granula milij ha bẽs multũ de fece ⁊ purgať p multos ignes fortes ⁊ calidos cogẽtes ip̃m diſtillare a ſuba lapidis vel terre qbꝰ iuiſcera/ tũ eẽ videť. Es aũt inueniť in venis lapidis: ⁊ qδ eſt apđ lo/ cũ q dr̃ goſelaria eſt puriſſimũ ⁊ optimuꝫ ⁊ toti ſube lapidis incorporatũ: ita ꝙ totꝰ lapis eſt ſicut marchaſita aurea ⁊ ꝓfun datũ eſt meliꝰ ex eo ꝙ puriꝰ. ¶Plũbuꝫ aũt ⁊ ſtãnum ẽt lapi dibꝰ icorporata inueniunť: ⁊ inueniť currẽs in eiſdeꝫ locis ar/ gẽtuꝫ viuuꝫ ⁊ ex lapidibꝰ qñ igniunť exudat ſulfur ⁊ p̃cipue ex lapidibꝰ in qbꝰ eſt es ſicut in loco qui goſelaria vocatur. Oiuꝫ aũt hoꝝ querit p̃hicus cognoſcere cãꝫ ſicut diximꝰ i ſcia lapiduꝫ locus gñat locatũ per ꝓprietates celi que iſluunť eiꝫ per radios ſtellaꝝ: in nullo eni loco elr̃nti inueniunť radij oi/ um ſtellaꝝ niſi i terra vt dič Ptolomeꝰ: eo ꝙ ipſa ſit ſicut iſen ſibile centruꝫ totiꝰ celeſtis ſpere: maxia aũt v̇tus eſt radioꝝ in loco in quo vniunť oẽs: ⁊ iõ terra mirabiliũ ⁊ multaꝝ reꝝ eſt ꝓductiua. ¶Ad notitiã autẽ cãruꝫ oiuꝫ modoꝝ iductoꝝ ſcienduꝫ ꝙ veꝝ metallũ nõ gñať niſi ex ſublimatiõe nãli ta/ lis humidi q̃le dc̃m eſt: ⁊ talis terrei q̃le dc̃m eſt ſupꝰ. In lo co eni vbi terreuꝫ ⁊ aqueuꝫ p̃mo ꝑmiſcenť p talis loci vbiq̃ mixtuꝫ eſt multũ ipuꝝ cuꝫ puro qδ ipuꝝ nõ ꝓdeſt ad gnõneꝫ metalli. Ab illo aũt loco ꝯcauo q in ſe hꝫ talẽ mixturã v̇tute fumi eleuati egrediunť pori parui vel magni ⁊ multi vł pau ci per nãm lapidis vel terre in qbꝰ fumus eleuatꝰ ſiue vapor diu ꝓtenſus in ſeip̃m p̃focať ⁊ reflectiť: ⁊ cũ ſit in ipſo ſubti/ lius illiꝰ materie que cõmixta eſt ꝯgelať in cãna illa ⁊ in po/ ris eiꝰ vaporabilr̃ cõmiſceť ⁊ ꝯuertiť in metallũ illiꝰ gñis cu ius eſt ille vapor: ⁊ huius ſignum eſt ꝙ in omni tali vena qδ interius eſt eſt fumoſuꝫ ignobile: ⁊ ſi in toto lapide eſt incor poratuꝫ metalluꝫ qδ ſuperiꝰ eſt eſt feculentũ ⁊ inutile: ⁊ ideo qδ intus eſt melius ⁊ nobilius eſt. Cuiꝰ cã ꝓculdubio eſt ꝙ incenſuꝫ de mã illa cõbuſtuꝫ ⁊ ignitũ aſcendit altius ⁊ in ci/ nereitatẽ per incendiũ eſt deductũ ⁊ q̃ſi in fecẽ ⁊ in cinereꝫ: ⁊ ideo hoc q̃ſi ſiccuꝫ ⁊ cõminuibile ⁊ frãgibile inueniť. ¶Id au teꝫ qδ p̃focatũ eſt interius in viſceribꝰ lapidis in ſe cõmixtũ erat vehementer ⁊ nõ icenſuꝫ: ⁊ iõ terminatuꝫ eſt calore leui ⁊ lento ⁊ poſtea frigiditate terre ꝯgelatũ. ¶Et ſiqdeꝫ in cir cuitu locus cõpactꝰ eſt nõ poroſus: tunc facit vapor viã vnaꝫ vel duas vel plures ſm quãtitateꝫ ſue v̇tutis ⁊ ſue quantita tis: ⁊ ſm mollitieꝫ loci potuit vel nõ potuit ꝑforare iplens il/ la vapor ꝯuerſus eſt in metalluꝫ: penetratiuum eni eſt vehe menter: cuius ſignuꝫ eſt qm̃ qñ fundiť ſuper terrã calidũ me tallum aliqδ diuerſis vijs penetrat in terram: ⁊ hoc eſt ſicut in figura vaſis p̃mo in loco in quo recipiť mã ſicut circulus a.b.c. ⁊ vna vena plena metallo ex vapore gñato ſit linea.c. d. ⁊ alia linea.g. ⁊ ſic multis lineis ſit generatum. ¶Si autẽ tota ſuba in circuitu eſt poroſa inſenſibilibꝰ poris: tunc eua/ porat mã in totã ſubam corporis circũſtantis ⁊ implet eaꝫ: ⁊ prefocata in oibus poris eius metallať ⁊ congelatur: ⁊ effici tur tunc tota ſuba lapidis vel terre circũſtantis in colore ſi/ cut metallum: ⁊ metalluꝫ tunc gñatur icorporatuꝫ lapidi vel materie corporis circunſtantis mãm: p̃cipue cuꝫ gñatio me talloꝝ eſt in mõtibꝰ vel in ags: eo ꝙ loca illa magis ſũt va/

poroſa

poroſa ⁊ magis p̄focantia vapores eleuatos in ipſis. Si eni apertus eſſet locus expiraret tota mā ⁊ nihil inde oino generaretur. Aurum autē qḋ inter arenas gn̄atur vt grana quedam maiora ⁊ minora generantur ex vapore calido ſubtili valde q inter arenarum mām p̄focatur ⁊ digeritur ⁊ poſtea ↄgelatur in aurum purum: locus eniꝫ arenarum calidus eſt ⁊ ſiccus valde: aqua autem ingrediens claudit poros ne expiret: ⁊ ideo in ſe prefocatur ⁊ ↄuertitur in aurum: ⁊ ideo ēt tale aurum melius eſt cuius due ſunt cauſe: vna quidē qa depuratio ſulfuris optima eſt per frequentē loturā: ⁊ ſulfur qḋ in locis aquoſis ē frequenter lauatur ⁊ depuratur ⁊ hac eadem cā etiaꝫ terreū argēti viui lauatur ſepius ⁊ depuratur ⁊ ſubtiliatur. Alia aūt cauſa eſt concluſio pororum in fundo aquarum ⁊ in ripis: ⁊ ideo vapor reſolutus optime in ſeipſum cōuoluitur ⁊ prefocatur ⁊ digeritur nobiliter ad ſubam auri ⁊ cōgelatur in aurum. Signuꝫ aūt ꝙ locus eē debeat talis diſpōnis vt dictuꝫ eſt: eſt qḋ inuenimus in operibus alchimicorum peritorum qui melius nām imitantur quoniā cum elixir facere volunt qḋ habeat colorē ⁊ tincturaꝫ auri: p̄mo quidē accipiunt vas iferius amplū qḋ totā recipiat mām ſulfuris ⁊ argenti viui depuratorum vel aliorum qui in elixir recipiuntur. Deinde cōſiderāt ꝙ ſuper iſtud ſit vas hn̄s colluꝫ lōgum ſtrictū: ⁊ ſup illius colli foramen ſit operculuꝫ ex luto in quo ſit foramē valde modicū ⁊ ſtrictum: deīde inhumant hoc eſt imergunt funduꝫ vaſis iferioris in cineribus vel fimo ⁊ forte in fimo equi melius eſt qḋ vocāt equi clibanuꝫ ⁊ tunc ſupponunt ignē valde lētū: ⁊ qui melius faciunt: faciunt hec vaſa vitrea: ⁊ eſt primi vaſis diſpoſitio ſic̄ figura vrinalis: ⁊ 2m ſtat ſup iſtud ⁊ recipit totuꝫ vaporē qui reſoluitur ex ipſo: ⁊ eſt cōtactus vitreorum vel vaſorum linitus optime luto ne aliqd per illū locuꝫ expirare poſſit: receptuꝫ ergo vaporē dirigit ſurſum in collū ſuuꝫ lōgum qḋ paulatim ſtringitur ⁊ in ipſo vapor p̄focari incipit ⁊ cōuolui: illud vō qḋ icēſuꝫ eſt de vapore euolat fuliginoſuꝫ per foramē ſtrictuꝫ operculi colli: cum ergo p̄focatur redit ad ſubam citrinā cōuolutus in ſeipō: qḋ poſtea acceptū tingit qḋcunqꝫ vis metalluꝫ in colore auri ⁊ forte pulchriorē ſi fuerit nobile elixir in quo in nullo errauit artifer. Horum autē vaſorum eſt figura talis ꝙ inferius vas ſit.a.b.c.d. ſuperius aūt vas.e.f.g. ⁊ operculuꝫ ſit figura h. ſic igitur ēt erit in nā. Et ꝑpter hoc pꝫ ꝙ ois gn̄atio metalli fere inueniatur diffuſa per venas ⁊ poros que ſunt ſicut colluꝫ loci in quo vas p̄focatur ⁊ cōuoluitur. In lapidis aūt ſuba ⁊ lapidoſis locis hec gn̄atio cōuenientior eſt pp loci vndiqꝫ clauſuram ⁊ ſoliditatē. Hec igitur de locis gn̄ationis dicta ſūt. Qualiter eni inuenitur metalluꝫ aliqn̄ durum aliqn̄ molle inferius melius ꝙ̄ꝫ hic determinabitur. Dictum eſt igitur de ſubſtantialibus cauſis metallorum per hunc modum.

¶ Tractatus Secundus Tertij Libri Mineralium qui eſt de actionibus metallorum.

¶ Cap. p̄m. De quo eſt intentio de congelatione ⁊ liquefactione metallorum.

Oportet etiam ⁊ accidentia cognoſcere quecūqꝫ per ſe accidunt metallis ſint liquabilia eē ⁊ ductibilia ⁊ colores ipſorum ⁊ ſapores ⁊ odores ⁊ cremabilitates ⁊ quecunqꝫ talia videntur ꝑ ſe accidere ipſis. ¶ Eſt āt liquabilitas metallorum aliqd hn̄s ꝓpriū ab alijs que liquantur: alia autem que liquantur diffluunt nec remanet pars cū parte ſicut cera ⁊ ſal ⁊ hmōi ſiue calido ſicco ſiue frigido humido liquantur. In metallis aūt non recedit a ſicco humidū: ſed in ipſo ſoluitur ⁊ cū ſolutū eſt mouetur in eo quaſi ipm̄ deglutiuerit terreū ⁊ moueatur in viſceribus eius. Propter qḋ ēt dicit Hermes ꝙ genitrix metalli eſt terra que portat ipm̄ in vētre ſuo: ⁊ hec cā eſt ꝙ nō adheret tāgenti neqꝫ humefacit ipm̄: eo ꝙ ſiccū terreū ꝓhibet ipm̄ humefacere ⁊ adherere. Humidū aūt ꝓhibet ſiccū qeſcere: ⁊ ſic vtrūqꝫ agit in alterum ⁊ patitur ab altero. Cuꝫ aūt metallū eſt in aliquo nō bene cōmixtū: eo ꝙ nō vtrūqꝫ cōtinetur in vtroqꝫ: tunc in igne aduritur terreū ⁊ euaporat humidum: eo ꝙ humidū nō extinguit terreū defendendo ipm̄ ab igne ⁊ terreū nō tenet humidū ꝓhibēs euaporationē hūidi: tale metallū i liquatiōe ſua frigidū hꝫ multū ⁊ fetidū pp ſulfuris fetorē ⁊ ſcoriā ⁊ fecē relinquit plurimā pp terrei ipſius aduſtionem. Si qḋ aūt hꝫ hec pura valde ⁊ optime cōmixta hoc nō euaporat humidū in quātitate que ſenſibilis ſit: nec etiā aduritur in eo terreū: ⁊ iō fumū paucū hꝫ nō fetidū ⁊ feceꝫ quaſi nullam ſicut auruꝫ. Coagulatio aūt ipſorum nō eſt adeo differēs ſicut liquatio ipſorum. Coagulatio eniꝫ ipſorum eſt a frigido cōprimēte in centro ſicci: hūiditas aūt ſi ſit pura radicalis ſiue ipura ſupflua: ⁊ ſiue ſit bene cōmixta ſiue ſit male cōmixta cōprimitur vno mō ⁊ eodē: occultata enim in cētro ligatur ne intret macula ſicci terrei. Idem aūt de his que calido ſicco nō liqueſcunt ſed molleſcūt ſicut frigidū: mollities eni nō ꝓuenit niſi ex ſolutiōe humidi qḋ moueri icipit intra ſiccuꝫ in quo ↄtinetur inuiſceratū. ¶ Ea aūt que balbutientē vt dicit Ariſto. hn̄t mixturā ſicut ſtannū quo plus liqueſcūt eo ſicciora ſunt ⁊ fragiliora eo ꝙ volant ab ipſo partes humide ⁊ remanēt ſicce nō bene glutinate ꝓpter qḋ frāguntur citius. Vocatur aūt balbutiēs mixtura que in aliqbus partibus mixtionis rōnē attingit ⁊ in qbuſdā nō: ſed eſt cōpoſitio quaſi minima ſicut hō balbutiens q̄dā verba attingit ⁊ quedā nō. Et quia illa nō ad plenū mixta ſunt ideo ēt qn̄ liqueſcūt facile euaporant: eo ꝙ nō bene colligere partes dimittūt ſe inuicē: ⁊ tūc humidū nō ꝓtegit ſiccū ab incēſione ⁊ ſiccū nō retinet humidū ab effuſione ⁊ vaporatiōe. ¶ Signū autē eius qḋ diximus eſt ꝙ qn̄ plumbū ⁊ ſtānuꝫ coagulata aliquādiu iacuerūt: tūc exterius quādiu ↄhunt ſcabioſitatē erūt fuſca: ⁊ forte nigra per lōgitudinē tpis qḋ ↄtingit abſqꝫ dubio duabus de cauſis: quarum vna eſt qr cuꝫ cōprimitur per frigus ad iteriora humidū relinqt exterius terreuꝫ ⁊ ſiccū: ⁊ tunc hoc iducit fuſcuꝫ colorem. Scḋa autē eſt qr modicū humidū qḋ exterius eſt euaporat calore circunſtātis aeris ⁊ tunc iterum remāebit fuſcum terreū colorās ſupficieꝫ. Propter qḋ ēt plumbū plumbo nō cōſolidatur cuꝫ extremitas vtriuſqꝫ liqueſcit ferro cādēte: niſi prius dura ſupficies radatur ⁊ tollatur ſiccuꝫ terreū qḋ ipedit cōglutinationē: eo ꝙ ↄglutinatio vnius cū altero eſt ꝑ v̇tutē humidi qḋ ifluit in aliud ⁊ nō ꝑ virtutem ſicci qḋ ſtat in ſeipſo. Sed neqꝫ ↄglutinatio ſit niſi poſtꝙ̄ꝫ raſuꝫ eſt vngatur ſepo vel aliquo quodā pingui vnctuoſo qḋ iō ſit qr argetū viuum qḋ in plumbo eſt hꝫ humidū vnctuoſum ſicut ſepius dictū eſt: ⁊ iō nō adheret ſupficiei niſi per aliqḋ hn̄s ſymbolū in natura. Es autem ↄglutinat ferrū ⁊ argētum pre alijs cuꝫ liqueſcit eſt ↄglutinatiuū metallorum: ⁊ cā eſt qr argētuꝫ viuū in eis eſt bonū ⁊ ſubtile ⁊ purum ⁊ gratia humoris viſcoſi q eſt in illo ſit cōglutinatio: ⁊ cuꝫ eſt tale pp cognationē ⁊ ſymbolum nāe penetrat in ea que ↄglutinantur ⁊ fortiter continet ea ſimul. ¶ Hec igitur de liquabilitate ⁊ coagulatiōe metallorum dicta ſunt: qm̄ in metheoris in cōi diximus de nā liquabilium.

¶ Cap. 2m. De ductibilitate metallorum.

Ductibilia vō videntur eē illa ſola metalla q̄ magis ⁊ melius oibus alijs ducuntur. ¶ Cā vō ductibilitatis in gn̄e eſt que dicta ē ſupius humiduꝫ vꝫ in ſicco clauſum: ſꝫ nō oino ligatū. Cū enim hoc ſoluitur ꝑ expulſionē algoris ligātis ipm̄ tunc tātū natat in terra ꝙ ēt ferruꝫ ⁊ lapides in ipſo natant: ⁊ non ꝓfundantur ꝓpter impetum ebullitiōis ⁊ ſpiſſitudinem humidi metallici: humiduꝫ enim quādo ligatuꝫ eſt per algorem nihilominus ineſt: ⁊ cum percutitur metallum etiaꝫ facit ipſum cedere circūſtando ⁊ ſic cedendo ꝓducitur continue: ſed in hac paſſione facultateꝫ habent valde differētem. ¶ Aurum enim pre omnibus ⁊ argentum poſt hoc ſunt ductibilia: deinde auteꝫ cuprum multum depuratum: ⁊ poſt hoc ferruꝫ: minus autem ſtānum ⁊ plumbum: auruꝫ ducitur in dilatationem maximam: ita vt pelte ſiant que nentur ſuper ſericum ⁊ ponitur in picturis. Et adhuc plus cum enim producitur argentum ⁊ ponitur ſuper aurum in ſexta proportione ad argentum: vt ſi ſuper quatuor marchas argenti ponatur ſexta auri vel minus tantum producitur aurum quantum ꝓduci poteſt totum argentum ita ꝙ non apparet niſi colorans argentum: ⁊ ſi liquantur pelte ꝓducte nō apparet aurum ſed argentum totum. Sed ſi auruꝫ per ſe nō ſuper argentum producatur tunc non poteſt in tātuꝫ produci quia non poteſt portare ictus malleorum ſine perforatione: argento autem ſuperpoſito defenditur ab ictibus. Cauſa autem profecto eſt ſubtile humidum qḋ apprehendit in ſe ſiccum: hoc enim humidum cedit non deſerendo parteꝫ propinquam: ſed trahendo eam ⁊ ſic continue cedendo magis ⁊ magis producitur. Quecunqꝫ auteꝫ minus producūtur propter alteram duarum cauſarum hoc in ipſis contin-

Ariſtotelis ſcētia i ſine primi de gn̄ōne.

git: aut enim magis groſſum ⁊ non depuratum habent hu/
midū qđ non eſt adeo dilatabile: aut balbutientē paſſa ſunt
mixturam in qua cum producitur pars deſerit partem vici/
nam extra quā extendit eam malleus percutiens. Propter
qđ etiam in alchimicorum operatione probatur error inci/
dere: quia propter multam mixturam alborum vel citrino/
rum corporum cum argento viuo in confectione quā elixir
vocant intrat ſiccum ſuper humidum in metallis eorum ⁊
non ſunt fortiter coniacentia ⁊ permixta: ⁊ ideo frequentiſ/
ſime ſcinduntur quando producuntur metalla que faciūt al
chimici niſi valde imitentur naturam ⁊ opus nature attin/
gant vel fere attingant ſicut ſupra diximus. Cum enim mi/
ſcentur ſibi metalla ſicut ſtānum ⁊ es vel aliqua alia propter
balbutiētē mixturā amittūt ductibilitatē ⁊ frangunt q̄n pcu
tiuntur malleo: eo ꝙ non permixta ſed cōpoſita: ⁊ vnū ſub/
intrauit alterū colorās ipz tm̄. Hec igit̄ eſt cā ductibilitatis.

Cap. 3m. De colore metallorum.

De coloribus autem metallorum non eſt diffici
le determinare: tres eniz colores inueniunt̄ in
ipſis ſm plus ⁊ minus quorū vnus cōmunis eſt
qui eſt ſplēdidus: fulgor ad modum lucis icor
porate in colorato corpore. Alteruz autem qui
eſt albus habet plura metalla ſm plus ⁊ min⁹
⁊ illud qđ eſt albiſſimuz eſt argentum: poſt autē ſtānuz: ⁊ ter
tio plumbū ⁊ minime ferrum. Tertius v̊o color eſt citrinus
vel ſubrubeus quē maxime hz aurū ⁊ ſub ipſo cuprum: cupri
eni color vergit ad nigrum aduſtū. Supponamus autez
hic qđ i ſenſu ⁊ ſenſato ꝓbatū eſt ꝙ color ſit extremitas per
ſpicui terminati: ⁊ tūc in quocunqz corpore eſt cōdēſatuz ꝑ/
ſpicuum clarum ⁊ purum illud eſt hn̄s fulgorem quaſi icor/
poratum colori. Perſpicuum enim cōdenſatum nitet ⁊ ful/
get eo ꝙ denſitas eius retinet lumē per qđ metas eius na/
ta eſt recipere ſicut potētia ꝓprium recepit actuz. Nitor igit̄
⁊ fulgor metallorū cōis erit ex aqueo ſubtili terminato ⁊ con
denſato in metallis ⁊ qđcunqz metallū hz aqueuz ſubtilius
⁊ purius ⁊ dēſius illud eſt plus nitidū ⁊ ſplēdiduz cū polituz
eſt: qa in nō polito pars obūbrans partē parū vel multū ipe/
dit ſplendentem. Aurum autem pre omnibus iſta de cauſa
fulget: ⁊ poſt hoc argentū: ferrum autē optime depuratū ab
alchimicis dicit̄ habere in ſe aliqđ argenti ⁊ vicinū eē ſibi:
⁊ ideo cum politum eſt fulget vt ſpeculum: cauſa eni ſpeculi
eſt humiduz bene polibile ⁊ terminatū: hoc eni recipit ima/
gines ꝓpterea ꝙ eſt humidū ⁊ tenet ⁊ continet propter hoc
ꝙ eſt terminatum: non eniz ſic teneret eas niſi eſſet incorpo/
ratum humidum ⁊ terminatum: ⁊ ideo in aere non tenētur
ſic imagines: que tamē recipiūtur in ipſo qa aer ſpiritualis
exiſtens talia recipit ſm eſſe ſpirituale ⁊ non terminatū exi
ſtens non congregat ea in ſitum ⁊ figuram debitam ad rep̄/
ſentandum: ſed eſt quaſi via per quā tranſeunt imagines ⁊
non ſicut terminatum eſſe dans imaginibus. Alb⁹ autem
color in metallis cauſatur ex humido terminato a terreſtri
loco ⁊ ſubtili ⁊ digeſto: hoc enim albiſſimum eſt vt patet in
calce: hoc autem eſt fere in omnibus metallis ſed quando/
cūqz metalla hoc habent terreſtre luculentum ⁊ impurū vel
terre aduſtum illa vel fuſca ſunt vt lutum vel nigra efficiun
tur vt combuſtuz terreſtre ſicut apparet in fuligine. Plum/
bum igitur ad fuſcum colorē ſemper vergit ꝓpter terreſtre
luculentum non aduſtum: ⁊ ſtānum minus illo ꝓpter mino
rem luculentiam. Argentū aūt ſemper nitet albedine ꝓpter
terreſtrē locū ⁊ ſubtilem ⁊ bene digeſtū. Ferrū aūt ꝓpter ter
reſtre in ipſo aduſtum eſt fuliginoſum ⁊ nigrum: ⁊ hac eadē
de cauſa ſemper cōtrahit rubiginez cuius cauſa non eſt niſi
qa terreſtre aduſtum hz qa qđ eſt putredo in humidis mol
libus hoc eſt rubigo in ferro: epotato enim humido reman
ſit aridum ſiccum combuſtum ⁊ redit ad cinerem. Signum
autem huius eſt: qa maxime tunc contrahit rubiginem cuz
aliquod adurens proijcitur ſuper ipſum ſicut eſt ſal vel ſul/
fur vel auripigmentum vel aliquid huiuſmodi. Sed argen
tum non vergit ad rubiginem ſed potius in colorem azuri
ꝓpter multum perſpicuuz qđ eſt in ipſo qđ generat ex eo co
lorem ſaphirinū qui eſt boni azuri: ꝓpter qđ Hermes dux
⁊ pater alchimie dicit ꝙ ſi lamie argenti liniātur ſale armo/
niaco ⁊ aceto ⁊ ſuſpendātur ſuper alemech qđ eſt genus va
ſis ꝙ lamine tranſeunt in colorem azuri: ⁊ tunc ſi incineran/
tur lamine cum ſulfure vt fiat puluis ⁊ rotatur deſuper cum
aceto ⁊ zeruph qđ eſt herba quedam fermentabitur ſimul ⁊
complebitur azuriuz. Sed verum eſt ꝙ multa adurunt ar/
gentum que non adurunt aurum qa terreum ſuum ⁊ humi
dum ſuuz minus ſunt depurata ⁊ minus cōmixta: ⁊ ideo qa
ſuper argentum bulliens vel calidum valde ſpargatur ſul/
fur conuertit ipſum in nigredinez: eo ꝙ adurit terreſtre qđ
in ipſo eſt: cum autē coquitur in ſale ⁊ cartaco albeſcit ⁊ de/
puratur profecto: qa talia acuta condēnant terreſtre ⁊ com/
buſtum ſeparant ab ipſo: ⁊ tunc reſiduum magis purum al
bius efficitur. Color aūt citrinus in metallis cauſatur ex
ſulfure colorante ipſum: calidū enim decoquens fortiter hu
midum terreſtri admixtum conuertit ipſum ad citrinū vel
ſubrubeum colorem ſicut patet in ſcientia vrinarum ⁊ in al/
chimicis ⁊ in liſciuia rubea vel ſubrubea ⁊ cholera crocea: ſi
militer autem mel ⁊ fel in quibus egit calor digerens fortez
actionem. Si igitur terreum eſt valde purum ⁊ ſilr aqueuz
⁊ calor in ipſis non poteſt ea ſeparare ad combuſtionez: ſed
digeſſit ⁊ alterauit colorem eorum in citrinum ſplendiduz:
⁊ hec eſt cauſa coloris auri: ⁊ ideo non aduritur ſulfure ꝓie
cto ſuper ipſum. Si autem eſt terreſtre impurum ⁊ non be/
ne cōmixtum: tunc adurit ipſum calor digerens ⁊ cōmiſcens
⁊ efficitur citrinum qđ poſt modicum tempus declinat in ni
gredinem fuliginoſam ſicut eſt in ere: ⁊ ideo omnes imagi/
nes eree antique denigrantur ⁊ vaſa ſimiliter ⁊ ſulfure ꝓie/
cto ſuper es calidū aduritur valde vehemēter: eſt eni in ipo
terreū aduſtū ⁊ aduſtibile ſicut diximus ⁊ cū hūido nō ſatis
permixtum. Tanta igitur dicta ſunt de colorib⁹ metallorū.

Cap. 4m. De ſaporibus ⁊ odoribus metallorum.

De ſaporibus autem ipſoruz ⁊ odoribus ſimul
oportet determinare eo ꝙ odor ſequela que/
dam ſit ſaporis. Generaliter autem veruz eſt
de omni metallo ꝙ propter ſulfuream ſubſtā/
tiam quā habet aliquid habet acuitatis ſapor
eius qđ lz minime videatur in plumbo ⁊ ſtan/
no tamen in his probatur per illud ꝙ aqua que diu currit
vel ſtat in fiſtulis plumbeis vel ſtāneis efficitur inteſtinorū
ſiue viſcerum excoriatiua. De ere autem ⁊ auro non eſt du/
bium cum illa ſint calida ⁊ maxime es qđ eſt aduſte ſubſtan
tie: ⁊ ferrum ſm aliquid. Ex hoc etiam eſt ꝙ odores eorum
aliquid habent acuitatis. Eſt iterum generaliter veruz oi/
um metallorum ſapores ⁊ odores eſſe ſm aliquid fetidos ꝓ
pter eandem de qua diximus ſubſtantiam eorum ſulfura/
tam: magis tamen fetida ⁊ minus ſulfuris malitia facta eſt
in ipſis. In auro enim minimum eſt fetoris eo ꝙ ſulfur ſuū
nullam prorſus habet malitiaz eo ꝙ ſubtile eſt non habens
niſi complexionalem vnctuoſitatem: ⁊ bene mixtum ſicut in/
ferius oſtendemus. Tamen propter ſimilitudinem ſue com
plexionis ⁊ compactionem minus vaporat: ⁊ ideo etiaz mi/
nus ⁊ pene nihil odorat. Argentum autem habet terreum
non quidem aduſtuz ſed aduſtibile: ⁊ ideo eſt magis vapo/
ratiuum ⁊ magis odoriferum q̄z aurum ſed multo minus
q̄z es: ⁊ habet argentum in comparatione ad es guſtuz dul/
cem ⁊ odorem dulcem ſed declinantem ad ſulfureitatē par/
uam: ⁊ aurum habet dulciorem: ſed parum immutat guſtū et
quaſi non eſt ſenſibile. Ferrum autem habet terreſtre cum
ſulfureo parum mixtum: plumbum autem ⁊ ſtannum hebe
tes habent valde ſapores ⁊ odores propter multam aquoſi
tatez que eſt in eis. Sed magis in metallis liquidis ex odo
rum vapore perpenduntur ſapores eorum propter hoc ꝙ ſa
por eſt ſequela complexionis magis q̄z complexionantium
eo ꝙ complexionantia aliquando omnino alios habent ſa/
pores ⁊ odores q̄z ipſa cōplexionata: ⁊ ideo ſm aliquid va/
por ⁊ complexio metalli vix deprehenditur odore vel ſapore
ipſius. Inter omnia autem metalla magis eſt vaporatiuum
es ⁊ poſt hoc ferrum: ⁊ ideo illa inficiunt vehementer ſapo
res aquarum que manant ſuper mineras eorum: vnde aq̄
egrediens de terra in qua eſt multum es ſicut in loco qui vo
catur goſaria in quo aqua ita efficitur amara ꝙ in ea ni/
hil omnino viuit ⁊ eſt amara valde ⁊ abominabilis. Signū
autem huius eſt ꝙ ſi vinum vel alius liquor preter aquam
infundatur vaſi eneo: ſtatim inficitur amaritudine abomi/
nabili ꝙ vix bibi poteſt: aquam autem non ſtatim inficit ita
ꝙ immutet ſaporem eius propter frigiditatem naturalem
aque que reprimit euaporationem. Si autem diu ſtet ⁊ ma
xime ꝓfunde ſub terra vbi calor incluſus eſt ⁊ mineras eius

Nō de aq̄s flu entib⁹ ſeu retē tis diu in fiſtul plūbeis vł ſtā neis. 3.

continue facit vaporare inficitur aqua ſapore ⁊ odore. Eſt igitur comparatione ad omne lapidum genus ſapor ⁊ odor proprium metalli: quia etiam lapides quidam vaporant et odorant: tamen illi veri lapides nō ſunt: ſed ſunt ex lachrymis ⁊ gūmis ſicut kacabre ⁊ gagathes ſicut etiā diximꝰ in libro de lapidibꝰ. Eſt tamē fetidus ſapor ſimiliter ⁊ odor fetidus metalloꝝ lꝫ vnum in cōparatiōe alterius dulcē vel aliū habere dicaꝉ ſaporē vel odorem. Sicci aūt ſunt vehemēter odores eoꝝ ⁊ vapores: ⁊ ideo cōferunt oculis fluentibꝰ: ⁊ nocent valde ꝑcordijs: cuius ſignū eſt ꝙ operarij qui fodiunt metalla qñ igneunt ea obſtruunt os ⁊ nares duplici vel triplici filtro ne vapore nimis ledantur in ſpiritualibus: his enim precipue nocent ſicut diximus. Tanta igitur de ſaporibus ⁊ odoribus metallorum dicta ſunt.

¶ Cap. 5m. De cremabilitate ⁊ incremabilitate metallorū.

Eſt autē de numero eoꝝ que metallis accidunt ⁊ multum iudicāt ſubas eoꝝ cremabilitas ſiue aduſtibilitas ⁊ inaduſtibilitas quoꝝ cauſas ⁊ differētias opꝫ in metalloꝝ naturis agnoſcere. Scimus aūt ꝙ aqua ſm ꝙ hmōi nō eſt de numero cremabiliū ſed potius quecūqꝫ vnctuoſam habēt valde humiditatē pmixtā cum terreſtri ſuba. Scimꝰ aūt ſulfur eē valde vnctuoſum ⁊ terreſtre. Argētū aūt viuū eſſe aquoſum cū ſubtili terreſtri. Scimus igiꝉ aduſtibilitatē metalloꝝ eſſe ex ſulfure ⁊ nō ex argento viuo ſm ſe. Adhuc aūt ſcimus ꝙ omne qđ hꝫ cū terreſtri vnctuoſam valde humiditatē mixtā: tres inueniꝉ hēre humiditates quarū vna valde eſt aerea ⁊ ignea exterius ptibꝰ adherēs: pp hoꝝ elemētoꝝ eleuationē qua ſemp euolāt ad ſupficies reꝝ i quaꝝ veniūt mixtionē ⁊ cōplexionē. Aliā aūt hꝫ magis aqueā ſub illa ꝓxime natātē in partibꝰ rei. Tertiā aūt hꝫ humiditatē radicitus infirā ⁊ imerſam ptibꝰ que terminata eſt ad cōplexionē ⁊ iō ſola cōplexionalis nō facile ſeparabilis ab ipſa ſine totiꝰ rei deſtructiōe. Opꝫ igiꝉ ⁊ in ſulfuris nā ſic eē pp qđ ꝑcipiūt peritiores alchimici p loturas acutas ſicut eſt acetum ⁊ lac acetoſum ⁊ ſeꝝ caprinū ⁊ aqua ciceris ⁊ vrina pueroꝝ remoueri a ſulfure duas ꝓprias humiditates: ⁊ ēt p decoctionē ⁊ ſublimatiōes plures factas in alēbico qꝛ vna illarum ꝓculdubio ignē nō ſuſtinet ſed cremabilis exiſtens cū incēdiꝉ in igne ꝯcremat ſubam metalli quare iō nō tm̄ inutilis eſt ad ꝓpoſitū ſed ēt nociua. Scđa aūt euanida eſt ⁊ euaporaꝉ in igne ⁊ ideo nec illa aliqđ cōfert ꝓpoſito in alchimicis intētionibꝰ. Tertia aūt radicaliter ihērēs ⁊ itrinſeca manet: ⁊ iō cōfert ꝓpoſito. Silr aūt ꝯſiderādū eſt in argento viuo qđ eſt 2m elntū metalloꝝ: illud enī qñ eſt purū in terrea ſuba bene lotū ⁊ ſubtile ⁊ apprehēſum fortiter p mixturā cū humido aqueo: ⁊ ſimiliter humidū aqueū nō eſt abundans neqꝫ diminutū ſed equale cōplexioni ⁊ viribus terrei qđ eſt in ipſo: tunc vtrunqꝫ defendit alterū ab igne vt diximus ſepius qm̄ terreū tunc tenet humidū ⁊ nō ſinit ipſum euaporare ⁊ humidū extinguit terreū ⁊ nō ſinit ipm incendi: ſi autē luculentū eſt terreū vel abundās ſup humidū vel diminutū ab eo aut certe equale: ſed nō fortiter apprehēſum in mixtura tunc incēdiꝉ ⁊ cremabiꝉ ⁊ aduret ſubam metalli. Similiter aūt ſi humidū nō fuerit digeſtū cōgrue cōplexioni metalli ⁊ nō bene terminatū aut abundās aut diminutum oportebit neceſſario euaneſcere p euaporationē ⁊ remanere ſubā metalli ſiccā ⁊ cremabilem. Scđm hoc vͦ conſiderādum eſt in cremabilibus metalloꝝ ⁊ eſt cremabile vbi aliqđ iſtorum inueniꝉ ⁊ magis cremabile vbi plura ⁊ plura horum concurrunt. ¶ Aurū ergo purum ⁊ bonū ꝓpter vtriuſqꝫ cōditiōes optimas ſulfuris vꝫ ⁊ argēti viui minime cremaꝉ: quecūqꝫ cremant alia metalla nō cremant ipſum ſed depurāt ſicut ſal ⁊ later tritus ⁊ ſulfur ⁊ arſenicum ⁊ hmōi. ¶ Argētū autem poſt hoc minus eo ꝙ ſulfur ſuum hꝫ aliquid aqueitatis ſulfuree ⁊ ſimiliter ſuum argētum viuum: ⁊ ideo cum euaporat hec aqueitas tunc denigrari p adurētia primo incipit argētum ⁊ poſtea aduriꝉ adurentia vt ſunt ſulfur ⁊ argētum ⁊ ea que dicta ſunt ⁊ plura alia quibus alchimici vtuntur. ¶ Es aūt multū aduritur qꝛ ſulfur nō hꝫ bene retentum in aqueo argenti viui ⁊ terreſtre nimis: ⁊ ideo de facili crematur valde. Et vidi ego ꝙ in mōte eris ſigna viridia ad lapidē eris apodiata ſtatim cremabanꝉ ꝓpter abundantiā ſulfuris ⁊ pinguedinis egrediētis de lapide eris. ¶ Ferrū aūt aduriꝉ in rubeum multū eo ꝙ terreſtre in eo ſuperat ⁊ incenditur. ¶ Stānum ⁊ plūbū nō bene hīt a lutea pingui ſuba emūdatum argētum viuū ⁊ ſimilr nimis eſt aquoſa: ⁊ iō euaneſcente per ignē aquoſo aduriꝉ lutea ſubſtātia vnctuoſa in ipſis. Hec igitur de cremabilitate ⁊ incremabilitate dicta ſunt.

¶ Cap. 6m. Q generatio metalloꝝ ad ſe inuicē ſit circularis.

His autē adijciēdum eſt cōmune oībus metallis eſſe ꝙ ꝓpinqua eſt valde materia eoꝝ. Scimus aūt ex his que i ſciētia Perigeneſeos determinata ſunt ꝙ inter habētia ſymbolū in mā ⁊ virtutibꝰ ⁊ potentijs naturalibus facilis eſt trāſmutatio adinuicē ꝓpter qđ ⁊ multoꝝ philoſophoꝝ quoꝝ tm̄ pater eſt Hermes trimegiſtus qui ꝓpheta phoꝝ vocatur aſſertio eſt circularem eſſe metalloꝝ generationē ⁊ ex ſe inuicem ſicut ⁊ circularis eſt generatio elemētorum qđ etiā mihi videtur veriſſimum. Cum enim in mā nō diſtent remota ⁊ ꝓpinqua ſicut ex prioribus pꝫ differētie eoꝝ ſumuntur penes vtriuſqꝫ partes materie depuratas ⁊ digeſtas eſſe nō depuratas etiam indigeſtas. Cōtingit aūt omne impurum ⁊ indigeſtum depurari ⁊ digeri: ſi preualent virtutes naturales digeſtionis cōtingit etiā omne digeſtum molinſim pati: aut cōmixtionē indigeſti aut forte debilitatē caloris terminatiui. Contingit igitur materias primas elementoꝝ adinuicē trāſmutari que trāſmutata neceſſe eſt ipa adinuicē eſſe trāſmutabilia. Per hunc igitur modum ꝯtingit circularem eſſe ex ſe inuicē metalloꝝ generationē. Probant autē hoc experta tam in nature operibꝰ ꝗꝫ in artis ſollertia. In nature enim operibus viſu ꝓprio didici ꝙ ab vna origine vena fluens in quadā parte fuit aurum purum ⁊ in alia parte argētum habens ſibi admixtam calcem lapideā: ⁊ dixerunt mihi foſſores ⁊ depuratores metalloꝝ ꝙ hoc frequentiſſime cōtingit: ⁊ ideo dolent ſe inueniſſe aurum quia aurum eſt prope originē ⁊ tunc deficit vena. Ego autem diligenter tunc examinans inueni aliquod genus eſſe vaſis in quo conuerſa erat minera in aurum ⁊ aliud in quo cōuerſa erat in argentum: vas enim qđ habebat aurū fuit lapis duriſſimus in genere de numero eoꝝ lapidum ex quibus cum chalibe excutitur ignis ⁊ habebat aurū paruū ⁊ nō incorporatum ſed in cōcauo ſui ꝯcluſum ⁊ modicū terrei cōbuſti erat inter partes lapidis ⁊ auri ⁊ erat lapis apertū habēs foramē ad venā argenti que trāſiuit per lapidē nigrum nō multum durum ſed terreſtrē ⁊ ſciſſum eſt nigrū ⁊ erat illoꝝ lapidū ex quibus fiunt tegule ad tegēdas domos: ꝓbatur tm̄ ꝙ ex vno loco qui erat vas materie mineralis euaporauit vtrūqꝫ ⁊ diuerſitas depurationis ⁊ digeſtionis diuerſitatē metalli ſm ſpeciem fuerant operata. ¶ Artificum autē experimentū eſt qđ faciunt alchimici qui vnā ſpēm metalli ſi cū natura operantur deducunt in aliam quēadmodū dictum eſt. Sic igiꝉ nō eſt improbabile circularē ex ſe inuicem eſſe generationē metalloꝝ ⁊ hoc ſolum metallum eſt ꝓpriū inter elemēta ⁊ cōmixta. Sed non lateat nos ꝙ in oībus que circulares ex ſe inuicem habēt generatiōes facilior eſt tranſitus eoꝝ que in pluribꝰ hn̄t cōuenientiā: pp hoc ēt ex argēto facilius ſit aurū ꝗꝫ ex alio metallo: nō enī mutari opꝫ in ipſo niſi colorē ⁊ pondus ⁊ hoc de facili fiunt: cōpacta enim ſuba magis adheret pro certo pōdus diminuto aqueo ⁊ aucto bono citrino ſulfure ꝯn̄ter variabitur color: hic aūt modus eſt ⁊ in alijs. Tanta igiꝉ de cōmunibus paſſionibus metalloꝝ dicta ſunt.

¶ Incipit liber quartus in quo peterminatur de metallis in ſpeciali.

Iam ordo expoſtulat vt

De metallis in ſpeciali diſſeramus qđ fieri nō potuit niſi prius eoꝝ nature rōnes ⁊ accidentia determinarenꝉ a cōmunibꝰ enī procedit ſpeculatio vſqꝫ ad elemēta particularia ſicut in principio phicoꝝ eſt determinatū. p°ph.tex,c.4 Dicētes igitur in ſpāli de metallis tāgemus primo de his que quaſi vniuerſalia metallorum ſunt ſicut pater ⁊ mater: ſicut dicunt metaphorice loquētes auctores Alchimie ſulfur enim eſt quaſi pater ⁊ argentum viuū mater: qđ conuenientius dicitur ſi ſulfur dicatur eſſe in commixtione metallorum quaſi ſubſtantia ſeminis paterni: ⁊ argentum viuum ſicut menſtruum qđ coagulatur in ſubſtantiam embrionum. ¶ De ſubſtantia igitur ⁊ de generatione

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

ſulfuris notandum eſt ꝙ cum liqueſcat ad calidum ſiccum ⁊ coaguletur frigido: opꝫ ipꝫ habere aquã per ea que determinata ſunt in libro metheoroꝝ. Cum autẽ ſit cõminuibile in puluerẽ qñ cuditur opꝫ ipm habere ſubam terreſtrẽ ſiccã valde: cum illud ſit facile inflãmabile ⁊ adherens opꝫ ꝙ habeat ſubam vnctuoſam viſcoſam valde vt ꝑ vnctuoſaꝫ ſubſtantiã ſit inflãmabile ⁊ ꝑ viſcoſam ſit adherẽs: flãma autem ipſius eſt multũ fumoſa q̃ſi ad ſaphirinũ declinãtẽ nigredinẽ hñs colorem. Ex his igiꝛ ſcimus ipm eẽ cõpoſitum q̃ſi de quatuor ſubſtãtijs aut de trib⁹ ad minus: qm̃ cum penetratiuũ ſit ⁊ attractiuũ: vt dicit Auicẽ. in ſua ſimplici medicina opꝫ ꝙ in ipſo ſit ſuba ignis ꝑꝑ qđ ẽt calidum ⁊ ſiccuꝫ in quarto gradu ꝓnuntiaꝛ. Cũ autẽ ſit facile inflãmabile opꝫ ipſum habere ſubam aereã: ⁊ cum ſit liquabile calido ſicco opꝫ ipm habere ſubam humidã aqueã: ⁊ cũ ſit cõminuibile ⁊ elixabile opꝫ ꝙ ſit ſuba terreſtris: oẽs autẽ has ſubas hꝫ ita abũde ꝙ in opib⁹ ⁊ paſſionib⁹ ei⁹ expreſſe ⁊ euidẽter manifeſtanꝛ.

¶ Sicut autẽ in antehabitis dixim⁹ opꝫ ꝙ habeat humiditates tres: duas extrinſecas ⁊ vnã itrinſecã ⁊ hoc hic repetere nõ opꝫ. Sed hoc obſeruãduꝫ eſt ꝙ fumus eius idicat terreſtrẽ ſubam que eſt in ipſo valde ignibilẽ ⁊ cremabilẽ: ⁊ fetor eius idicat ipm eẽ valde indigeſtã ⁊ nõ terminatã: ſꝫ potius calore corrũpẽte eẽ potius q̃ꝫ ꝑ digeſtionẽ cõpletã: ⁊ hec incõplexio ſui facit qđ põt eẽ mã vniuerſalis oiuꝫ elemẽtoꝝ: ſi enim eẽt cõpletuꝫ ad cõplexionẽ vnã determinãtẽ: tũc procuľdubio nõ eẽt cõuertibile ad alia niſi prius illa tolleretur: ſed nunc ꝑꝑ ſui incõplexionẽ cõuertibile eſt in oia ſicut ſemina ⁊ alia ex qb⁹ gñanꝛ res nãe: ⁊ ideo ſagax nã abũdat in ſulfure vbicunqꝫ eſt locus gñationis metalloꝝ. Cum autẽ ſit calidum neceſſario erit aperitiuum ⁊ terminatiuuꝫ humidi ſe tangẽtis: ⁊ cuꝫ ſit cũ hoc ſiccum erit acutum qꝛ calidum ⁊ ſiccum eſt acutũ: ⁊ iđ hꝫ virtutes ſigillãtis ⁊ formãtis ⁊ nõ recipientis ꝑꝑ qđ ⁊ patris ⁊ maſculi ſemen ponitur a trimegiſto Hermete.

¶ Sed obſeruãduꝫ eſt qđdã calidum ſiccuꝫ eſſe ꝯiunctũ humido frigido in eadẽ cõplexiõe ⁊ hec cõplexio eſt hermophrodita ſicut in plãtis apparet que vbiqꝫ ipregnanꝛ ⁊ impregnãt: tale autem nõ eſt ſulfur in ſuba ſua ꝓpter qđ in ſuba ꝓpria nõ generat qđdaꝫ neqꝫ pater ſed ſicut maſculus ex ſuba ſua generat in alio: hoc eſt in ſanguine mẽſtruo: ita ⁊ ſulfur facit in argẽto viuo: ⁊ in ſeipſo non generat oino. Eſt autẽ in colore citrinum ⁊ aliqñ albidum q̃ſi paleareẽ hñs albedinem. hoc eſt ſicut eſt albedo paleaꝝ tritici: cuius cã eſt calidum qđ eſt decoquẽs humidum ⁊ cõuertẽs ipm ad citrinitatem ⁊ ꝓpter hoc videꝛ eẽ ſulfur id qđ reſultat in viſcerib⁹ terre. Cum enim terreſtre commiſceꝛ cum aqueo calore coquẽte ſicut in corporib⁹ aialis cibus ⁊ chimus cibi ꝑmixtus eſt: ⁊ ſpuma illi⁹ in ſuꝑficie bulliens cõuertiꝛ ad cholerã citrinam. Jta videꝛ ꝙ ſulfur ſit ſicut ſpuma eius qđ cõmiſcetur in viſcerib⁹ terre: ⁊ ideo citrinũ ⁊ ſiccum ⁊ calidꝫ: ⁊ ſi qđ eſt magis decoctũ ⁊ magis terreſtre videꝛ eẽ ſicut ſubcitrinum ad albedinẽ palearẽ declinãs.

¶ Diuidiꝛ autẽ ſulfur i viuuꝫ ſulfur ⁊ fuſum: viuum autẽ eſt ſicut de terra accipiꝛ: nõ viuũ aut fuſum poſtq̃ꝫ eſt liquefactum ⁊ nõ differunt niſi per accidens. Jnueniꝛ autẽ forte aliqđ ad rubedinẽ ⁊ forte nigredinẽ declinãs ⁊ hoc eſt ꝑꝑ calorẽ adurẽtẽ ⁊ vincentẽ in ipſo. Jn tãtũ igiꝛ de nã ſulfuris determinatum ſit a nobis.

¶ Cap. 2m. De natura argenti viui.

Argentũ autẽ viuum: hꝫ ſubas duas principales ſm oẽs phyſicos: vnã qdẽ aqueã: alterã aũt terreã ſicut ſepius dictum eſt: terreum aũt ſuuꝫ aliquid ſulfuris hꝫ lꝫ dicant qdã auctores alchimie nõ eſſe in eo niſi ſubam aqueã: dicunt autẽ hãc aqueã calore ſulfuris iſpiſſari: cum tñ in ſe nõ ſit niſi aqua qđ oino impoſſe eſt qꝛ nos iam determinauimus in metheoris ꝙ aqua nõ inſpiſſaꝛ ſola remanẽs niſi frigiditate ipſam ad terrã ꝯuertẽte: ſed calore nullo modo eſt elixabilis. Amplius autẽ nos ſcimus ex ꝑncipijs phyſicis ꝙ nõ adherere tangẽti qđ ꝯuenit aque ex ſubtili terreo qđ ẽ in ipſo: eſt autẽ fortiſſime cõmixtionis: ita ꝙ ſi ſublimeꝛ ſolum in vaſe vitreo cum lõgo collo ꝑparato ſemꝑ manet idẽ quotienſcunqꝫ ſublimeꝛ ⁊ nõ exiccaꝛ plus neqꝫ induraꝛ niſi habeat reſpiraculũ ꝑ qđ fugiat. Eſt autẽ argẽtum viuum ſicut ſuba mãlis metalloꝝ ſicut mẽſtruum eſt embrionis: ex quo virtute ſulfuris digerẽtis ipm ⁊ adurẽtis omne metallũ generaꝛ: cum autẽ cõuerti incipit ad ſpẽm efficiꝛ glanduloſum primo ⁊ poſtea cõſtare incipit paulatim ⁊ ꝯuerti.

¶ Differentie autẽ argẽti viui ſunt ꝙ qđdã eſt extractuꝫ de minera ſua ⁊ inuentũ viuum: ⁊ qđdã eſt extractum de lapide in quo generatũ eſt ꝑ aduſtionẽ ſicut extrahiꝛ argẽtum vel aurum de lapide ⁊ ſm hoc ꝓpter acumẽ diciꝛ eſſe de gñe venenorum. Eſt autem frigidum ⁊ humidũ in gradu ſcđo ⁊ ꝑꝑ hoc diſſoluens neruos ⁊ palyticans ⁊ ꝑimens pediculos ⁊ lendes ⁊ hmõi ex poroꝝ putredine gñata. Argẽtum autẽ viuum cum ſulfure ⁊ ſale armoniaco ſublimatũ cõuertiꝛ in puluereꝫ rubeum ſplẽdentẽ ⁊ iteꝝ vſtum in igne redit ad ſubam humidam ⁊ fluentẽ ⁊ forte illud qđ prefocaꝛ in collo vaſis in quo ſit ſublimatio qđ alutel vocaꝛ ⁊ ꝯuertiꝛ in ſimilitudine lapidis qui eſt in colore ſicut alabaſtruꝫ qui dum poſtea in igne aſſaꝛ redit ad argentum viuum.

¶ Sunt ẽt diẽ viui argẽti que magis in metallis q̃ꝫ in ſimplici argẽto viuo inueniunꝛ luteũ ⁊ purum ⁊ alie que ſuꝑius enumerate ſunt. Et eſt mirabile de hac mã ꝙ quotiẽſcunqꝫ ſublimaꝛ ꝑ ſe ſoluꝫ nunq̃ꝫ reſidet aliqđ de puluere in fundo vaſis: ⁊ qñ redit ad ſpẽm argẽti viui q̃ſi nullus defectus inueniꝛ in pondere qđ abſqꝫ dubio ꝯtingit ꝑꝑ nimiã terrei ſui cũ aque ſuba ꝑmixtioneꝫ: ſua enim humiditas viſcoſa ita tenet terreũ ꝙ cuꝫ vaporat totũ fert ſecuꝫ in collis alutel: ⁊ ibi prefocatus ſpiritus eius recedit in eadẽ ſpecie: ad fundum vͦo induraꝛ vel variaꝛ in colore vel pondere vel ſapore vel odore. Eſt tñ fugiens in igne ⁊ icorporãs quotiẽſcunqꝫ metallis ꝑmiſcetur: ꝑꝑ qđ ab Hermete vocaꝛ ſicut ⁊ ſulfur. Dicit autẽ Auicen. ꝙ albedo eius eſt ab aquoſitate ⁊ terreitate ſubtili decocta cum aere qui ſpiritualiter itercept⁹ eſt in cõmixtiõe ipſius.

¶ Oia aũt iſta dicta ſunt vt ſciaꝛ argẽtũ viuum nõ eẽ niſi mãle in metallis qđ abſqꝫ dubio mortificaꝛ ꝑ aquas acutas ⁊ ꝑ nãm ⁊ per artẽ ⁊ poſtq̃ꝫ mortificatũ eſt cõmiſcibile eſt corporib⁹ ⁊ colorat ea: vi autẽ ſulfuris ⁊ vapore cõgelaꝛ ⁊ deduciꝛ ad duritiẽ ⁊ formas diuerſoꝝ metalloꝝ ⁊ ex hoc ꝙ vltra modum ibibiꝛ ſicco ⁊ terreo retineꝛ ne fugiat ex corporib⁹ quib⁹ permixtuꝫ eſt in igne. Hec igitur de argento viuo dicta ſunt.

¶ Cap. 3m. De natura plumbi.

Juxta eundẽ modũ determinaꝛ de plumbo qđ minus oibus alijs metallis addit ſuꝑ mãm argenti viui ꝑꝑ qđ etiã dicit Ariſto. ⁊ Auicẽ. ꝙ cũ fluit plumbum ꝓculdubio videꝛ eſſe argentum viuum.

¶ De cõpõne igiꝛ plumbi ꝑ ſubam pro certo crediꝛ ꝙ ſuum argẽtum viuũ eſt multum reſpectu ſui ſulfuris ⁊ forte ſulfur parũ intrat in cõpoſitionẽ plumbi ꝑ ſubam ſed multũ ꝑ qualitatẽ ⁊ ideo decoquit ipm calore ſuo ⁊ cõuertit ad plumbi ſpẽm ſicut coagulũ paruum per ſubam coagulat multũ de lacte. Argentum aũt viuũ plũbi in qualitate eſt nõ bonũ ſed aquoſum ⁊ lutulentuꝫ: ⁊ ideo in igne de facili euaporat aquoſitas ⁊ remanet puluis terreſtris ſicut cinis qui relinquiꝛ ex lutea ſuba plumbi: ⁊ qꝛ vis ſulfuris eſt in plumbo vt diximus: iđ vapor eius exiccat argentũ viuum ſicut vapor ſulfuris: nõ enĩ põt eẽ ꝙ due ſubſtantie eundẽ ⁊ eodẽ modo faciãt effectũ niſi ꝑ aliqđ vnũ qđ eſt in eis. Diximus autẽ in ꝑcedentib⁹ quare haberet colorem fuſcum. Jn effectu vͦo plumbũ eſt frigiduꝫ ꝯſtrictiuuꝫ ⁊ ſpãlẽ hꝫ vͦtutẽ ꝯtra libidinẽ venereoꝝ ⁊ ꝯ pollutiões nocturnas ſi ex ipſo circulus fact⁹ latitudinis duoꝝ digitoꝝ ponaꝛ circa renes ⁊ cãphora pungaꝛ: ſed cauendũ eſt ne frigiditate ſua intim⁹ nimis ſtringẽs mãm ſurſum cõpellat ad caput ⁊ maniã vel epilepſiã iducat: cauẽduꝫ ẽt ne palyſim inducat inferiorib⁹ mẽbris vel ſtuporem. Hec igiꝛ eſt nã plumbi in ſua cõmixtiõe ⁊ effectu.

Nõ expimẽtũ ꝯ pollutioneꝫ ⁊ gomorreaꝫ.

¶ Hermes autẽ q multũ de trãſmutationib⁹ metalloꝝ ꝓbauit in alchimicis ſuis ſic tradidit ꝙ ſi plumbi lamine ſuꝑ vas cũ multo ⁊ forti aceto ſuſpẽdantur ita ꝙ vapor aceti cõtinue laminas illas tãgat: vapor ille cõdenſabit ⁊ corrũpet plumbi ſubam ⁊ in puluerẽ cõuertet qui colorẽ album hꝫ ⁊ ceruſa vocaꝛ. Si autem acetuꝫ ſuꝑ ipſam laminã fundiꝛ albeſcit multũ ⁊ deſtruit verſa vice virtutem aceti. Cã autem pro certo hui⁹ eſt qꝛ acetum lꝫ ſit hebes in ſuba ꝓpter ſuã frigiditatẽ tñ eſt acutum in actiõe ꝓpter hoc ꝙ eſt reliquie cuiuſdã ignis qui euolauit ex ipſo ſicut cinis eſt reliquie ignis in lignis. Jllo ergo acumine penetrat in ſubam plũbi qñ fuerit plumbũ exterminatũ ⁊ lauat a ſorditie argẽtuꝫ viuũ ꝯgelatũ qđ eſt in ipſo ⁊ facit ipm eleuari ſuper ſuperficiẽ lamine ſicut grana milij ⁊ tunc albeſcit ꝑꝑ maiorẽ depurationẽ ipſoꝝ. amplius aũt adhuc tradit Hermes

Nota qđo ſiat ceruſa.

ꝙ plumbū aduſtum cum eo qđ adurit ipm̄ ſicut precipue eſt ſulfur vel arſenicū generat ſublimatū obſcuꝝ coloꝛē vermileū hoc eſt rubeū q ſit citrinꝰ cuꝫ expꝛeſſioꝛ ⁊ foꝛtioꝛ ſit ignis. Si tn̄ illa ſuba cū aceto calcinet̃ ⁊ deſiccet̃ reuertit̃ albus coloꝛ ceruſe cuius trāſmutatiōis cā eſt qꝛ re vera hꝫ ſulfur ⁊ argentum viuū vt diximus in ſue ſubſtātie cōpoſitiōe. ¶ Cuꝫ autē ſulfur adurit̃ ⁊ algetur rubeſcit: cuiꝰ ſignū eſt ꝙ facientes miniū faciūt ipm̄ de ſublimato ex ſulfure ⁊ argēto viuo: obſcurus aūt eſt coloꝛ pp lutulentiā plūbi: qn̄ autē foꝛtioꝛ ſit ignis lutulentia pꝛima ꝯſumit̃ ⁊ clareſcit coloꝛ: ⁊ cum ſulfur magis exurit̃ ꝙ̄ argētum viuum in igne diuturnioꝛi: remittitur rubedo que eſt ex ſulfure terreſtri cōbuſto ⁊ tēperat̃ albedine argēti viui manētis ⁊ tunc reſultat coloꝛ citrinꝰ que eſt ſicut album qđ penetrat in rubeū ⁊ eſt tēperās ruboꝛē ipſius. Sicut tn̄ credit Hermes ſi ignis foꝛtioꝛ his oibꝰ adhibeat̃ ⁊ aſſent̃ iſta in igne foꝛtiter tota ſuba ſulfuris aſſumit̃ ⁊ vis aceti deſtruit̃ ꝑ euapoꝛationē ⁊ tūc ex pulueribꝰ dictis ſuba plumbi ſicut pꝛius reuertet̃: nō tn̄ eiuſdē pōderis neqꝫ eiuſdē puritatis neqꝫ eiuſdē quātitatis cuiꝰ p̄us fuit. ¶ Nō eſt aūt pretereundū ꝙ ſicut diximꝰ plumbū hꝫ multā aquoſitatē ⁊ paruā mixturā: ⁊ iđ depurādo metalla alia pꝛotegit ea ab igne ſicut argētum ⁊ aurū ꝓtegunt̃ plumbo qn̄ purant̃: ⁊ ideo dixerunt qdā iperiti de plumbo ꝙ hꝫ cōgregare homogenea ⁊ ſepararare etherogenea. Et erroꝛis eoꝝ cauſa eſt qꝛ colliquatū plumbū cū argēto vel auro recurrit argētū ſimul ad vnū locum ⁊ lapilli ſimul ad aliū ſi q inſunt ⁊ plumbum ſimul ad vnū. Errāt autē hi: iſta enim ꝯgregatio ⁊ ſegregatio nō ſunt ex plumbo ſed caloꝛe ignis ſicut oſtēdimus in 4° metheoꝛoꝝ. Nec plumbū purificat argētum per ſe ſed ꝑ accidens: caloꝛ enim ignis purificat ꝑ ſe cōgregādo puꝝ cū puro ⁊ ſegregādo impuꝝ ſicut dictum eſt. Sed cū argētū ſit humidum ⁊ ignis ſiccus refugeret caloꝛ ignis ab argēto niſi ꝑ aliquod vniret̃ eidē ⁊ hoc eſt plumbū qđ calefactū in ſuo humido quaſi elixādo digerit ⁊ depurat argētum. multū autē pondus plumbi eſt ex lutea ſubſtātia ipſius ⁊ humida cuius partes ſunt multū ꝓpinque lꝫ ſint molles eo ꝙ indigeſtionē paſſe ſunt ex molinſi ſicut ſuperius determinatum eſt.

¶ Cap. 4m. De natura ⁊ pꝛopꝛietate ſtanni.

De ſtāno autē fere ſicut de plūbo determinādū eſt: hoc eni valde vicinas hꝫ ſpēs metalloꝛuꝫ ⁊ paꝝ ad ſe iuicē differētes niſi ꝙ ſtānum albius eſt ⁊ puriꝰ: huiꝰ aūt cā nulla pōt eſſe niſi quā ante nos aſſignauerūt phi ꝙ ſuū argētuꝫ mūdius eſt ꝙ̄ plumbi ⁊ foꝛte de ſulfure hꝫ paꝝ potiꝰ virtute ſulfuris ⁊ vapoꝛe excoctū in metalli ſpēm ꝙ̄ multe ſube ſulfuris admixtionē. Balbutiētē hꝫ valde cōpōnē: ⁊ huiꝰ cā pōt eſſe moꝛtificatio argenti viui ex aliquo vapoꝛe diſſolutiuo vel alia lotura aque acute que diſiungit partē eius. Dico aūt vapoꝛes aut aquā nō ꝑ quā trāſierit argētuꝫ viuū poſtꝙ̄ argenti viui acceperit ſpēm: ſed potius que itrāt in ipāꝫ ſubſtantiā argēti viui: tale enim aqueū iam in ſe factū eſt ⁊ paꝝ viſcoſum ⁊ facit rigeſcere partes terreas ſibi admixtas ⁊ nō bene miſceri ⁊ cōtinuari: rigiduꝫ enim ⁊ iduratuꝫ in ſupficie nō bene miſcet̃ aliꝭ ⁊ nō bene cōtinuabile ꝓpinquo ſibi coniuncto. Hec igit̃ cā exiſtimāda eſt eē ſue balbutiētis mixtionis. Cū autē in ſe balbutiat oīa metalla qbꝰ admiſcet̃ balbutire facit ⁊ aufert ab eis ductibilitatē vt dicit Hermes: ⁊ cū in ſeipſo ꝓducit̃ cito ſcindit̃ ⁊ de facili. ¶ Cōuenit autē hoc metallum cū plumbo in hoc ꝙ neutrū ꝯhit rubiginē: ſed potius ex coꝛrūpentibꝰ ⁊ ex ſeipſis ꝯhunt ſqualoꝛē ⁊ ſoꝛditiem quādā ſed plumbū plus ꝙ̄ ſtannū. Cōueniūt ēt i hoc ꝙ neutrum eſt ſonoꝝ multum ꝑ ſeipm̄. Et cā pꝛimi qdē qꝛ nō ſunt habētia aliquē humoꝛē calidum aqueuꝫ vel valde paucum acutum qui coꝛrūpat terreum q eſt in ipſis ⁊ cōuertat in rubiginē. Cā aūt rubiginis nō eſt niſi terreſtre aduſtū. Cauſa autē ſcđi eſt mollities ⁊ humoꝛ qꝛ cum ꝑcutit̃ molle ⁊ humidum cedit in ſui empipedū ⁊ iđ nō a tota ſuperficie expellit aerē qui eſt cā ſonoꝛitatis ſicut in ſcientia de aia oſtenditur. Magis tn̄ ſtannum ꝙ̄ plumbum hꝫ ſonoꝛitatis ⁊ qꝛ hebetē hꝫ ſonum: iđ ea que acute ſonāt ſicut es argētum ⁊ auꝝ: ſtannum tēperat ⁊ grauat ſonos eoꝝ: ⁊ ideo admiſcent̃ eri in iſuſione cāpanaꝝ. Qđ autē dicit Hermes in alchimicis ꝙ ſtannum ꝓpter ſuā nimiā ſiccitatē coꝛpoꝛa qbꝰ admiſcet̃ frangit ⁊ ductilē nām̄ in eis deſtruit: intelligit̃ eo modo quo dictuꝫ eſt ex acuto vapoꝛe vel lotura vꝫ ipm̄ exiccatas habere terreſtres partes que ſunt in ipſo qꝛ aliter falſum eēt cū videamꝰ ipm̄ eſſe mollius multis aliꝭs metallis. Dicunt aūt ſtānum fuſum cito putreſcere ⁊ plūbum manere ⁊ creſcere ſub diuo ⁊ in terra creſcere ⁊ ꝓbabile ego iudico: qꝛ cū experimentis cōuenire videt̃. Huius igit̃ cā eſt que in celo ⁊ mundo aſſignata eſt: cā enim coꝛruptionis elemētoꝝ eſt ꝙ elemēta mouent̃ ad ſe inuicē: ⁊ cum nō foꝛtis eſt ligatura mixtionis: tūc vnūquodqꝫ elemētoꝝ euadit ab altero. Jam autē dictuꝫ eſt male eē mixtū ſtānuꝫ: ⁊ iđ cū igne debilitat̃ ⁊ a loco ſue gn̄ationis remouet̃ citius aliꝭs metallis coꝛrumpit̃. Plumbuꝫ autē groſſuꝫ eſt valde in ſubſtātia ſua ⁊ de roꝛibus ⁊ pluuiꝭs imbibitis humoꝛē paulatim mineralem facit ⁊ ad ſe cōuertit: ⁊ ideo per diuturnitatē tēpoꝛis incremētum capit aliquādo. ¶ Inuenitur auteꝫ ſtānum duplex. ſ. durius ⁊ ſiccius qđ venit de Anglia ſiue bꝛitannia ⁊ mollius aliquātulum qđ in Germanie partibus abundantius inuenit̃. Hec igit̃ de natura ſtanni a nobis dicta ſufficiant.

¶ Cap. 5m. De natura ⁊ complexione argenti.

De argento aūt poſt hoc dicemꝰ eo ꝙ in coloꝛe ſm̄ aliqđ videtur ꝯuenire dictis metallis: cum autē nos nō ſciamus cōpoſiti nām̄ niſi ſciamus ex qbꝰ ⁊ quot ⁊ qualiter cōponit̃ opꝫ nos de argenti nā̄ iueſtigare. ¶ Nos autē ꝑ antedicta iā certificati ſumus ꝙ argētum viuum in cōpoſitione argēti venit qꝛ ſm̄ coloꝛē eius coloꝛat̃ ⁊ hꝫ accidentia illius qn̄ liqueſcit: tunc enim nō adheret tangenti nec geſcit in ſupficie vna neqꝫ oīno diffundit̃ vt aqua vel oleū vel vinum vel alius liquoꝛ. Hec aūt tria pꝛimū argēto viuo videmus ineſſe. Si igit̃ argēto liquefacto iſta conueniunt opꝫ ꝙ hoc ſit gratia argēti viui qđ venit in cōpoſitionē ſube ipſiꝰ. Cū autē ſplēdidiſſimū ſit argētum fulgens in albedine ⁊ bene polibile: opꝫ ꝙ hēat rōnem argēti viui multum digeſti ⁊ depurati ⁊ ꝑ ſubtiliſſima cōmixti: ⁊ hoc enim ēt hꝫ ꝙ fetidū ſit: nō eſt tn̄ fetidū ſicut alia metalla de qbus iam habitū eſt. ¶ Scimus aūt ꝑ ea que ante dicta ſunt: ꝙ tam ſulfur ꝙ̄ argentū viuum ⁊ qđlibet qđ ex ſua cōplexione eſt humidum ⁊ ꝑ ignē liquabile hꝫ tres humoꝛes ſicut ⁊ viuētia plante ⁊ animalia quoꝝ qdē vnus craſſus ⁊ indigeſtus eſt ⁊ enatās ſicut pinguis ſicut adeps vel oleum ⁊ hic facit res inflāmabiles. Alius aūt eſt ſicut flegmaticus humectās partes reꝝ ⁊ non generās vel augēs. Tertius eſt radicalis eſſentialibꝰ partibus rei ibibitus qꝛ ex ipſo partes eēntiales reꝝ conſtant ⁊ ꝑ ipm̄ augent̃ ⁊ nutriunt̃. ¶ Argētum aūt inuenimus durum ⁊ ſiccum. Opoꝛtet igit̃ ꝙ ab humoꝛibꝰ duobꝰ ſupfluis ſit multum emundatuꝫ ⁊ ſubtilitas tertiꝭ facit optimā ipſius commixtionē. Cum autē cōflat̃ argētum odoꝛ ſentit̃ ſulfuratus opꝫ igit̃ de ſuba ⁊ qualitate hēre ſulfuris: hꝫ eni ex caloꝛe ſulfuris fermētationē ⁊ digeſtionē ad ſpēm metalli: ⁊ de ſubſtātia qdē hꝫ parū pp qđ etiā nō coloꝛat ipm̄ ſulfur: ſed de virtute ⁊ q̄litate multū accipit a ſulfure qꝛ caloꝛe eius ꝯſumptū eſt in eo humidū dupliciter de quo diximꝰ ⁊ tertiū cū terreo ſubtili optime eſt cōmixtum. Caloꝛ enim ſulfuris ⁊ vapoꝛ ⁊ maxime ſulfuris bene mūdati ⁊ ſublimati dealbat optime ⁊ digerēdo ſubtiliat ⁊ optime ⁊ foꝛtiſſime cōmiſcet: qn̄ ēt a ſulfuris ſuba duo extranei humoꝛes artificio ⁊ igenio nāe purgati ſunt hoc eni artificiū omni arte certius ⁊ ſubtilius eſt: ⁊ ideo certiſſimū tunc hꝫ effectū. Tunc igit̃ hn̄s nām̄ argēti viui qm̄ eſt metallū ex purgatiſſimo argēto viuo coloꝛe depurati ſulfuris ad ſpēm ſplendidā deductū: ⁊ iđ necio album ⁊ fulgēs. qđ aūt ſicut dictū eſt exiccatū ſit oſtēdit hoc ꝙ tinulū eſt ſonoꝝ valde qđ nō eēt ſi eſſet ſupflua ifectū humiditate. Hec aūt digeſtio dat ei potētiā ad actum quē agit: inuenit̃ enim in effectu frigidū pp argēti viui abundātiaꝫ que eſt in ipſo: ſed pp ſui humidi optimā digeſtionē ⁊ ſubtiliationē eſt ꝙ cōfricatū ſpeciebꝰ aliquibꝰ vel etiā cōmixtū valet ſpiritualibus ⁊ pꝛecipue cōtra tremoꝛē coꝛdiū. ¶ Sed admirabile ē qđ ſupꝛa diximus ꝙ melius in hac ſpecie metalli inuenitur molle ſub terra ſicut ſpiſſe pultes cuius pꝛo certo cā eſt abundantia argenti viui qđ fuit in locis illis: ⁊ cum ex humoꝛibꝰ tertius ſeparatus eſt in compoſitioneꝫ argenti tunc aliꝭ duo circa ipſum in ſoꝛditie materie remanent ⁊ hec albedo mollis glanduloſa ſignificans nihil de ſuperfluo indigeſto in naturam argenti eſſe aſſumptum pꝛopter qđ in igne poſitum

ſtatim euaporat in nāle humidū dum mollificat̄ ⁊ cōſtare in
cipit humidū qđ eſt de ſuba argenti poſitū ad aerē ifrigida/
tū coagulat̄ ⁊ eſt argentū ⁊ litargirum illius argēti humidi
p̄ omnib⁹ valet litargiris ad elixir albū in alchimicis: q: li
targirū hoc eſt de hūore qui diſpōnē hȝ ad argētū ⁊ ē aliqđ
Mō de purifi/catiōe argēti. ad argētū in potētia: ſicut adeps aliqđ ē aialis. ℭ Purificat̄
aūt argentū in igne cū plūbo ⁊ tunc p vſtionē exhalat plūbuȝ
⁊ ſeparat̄ ſordes ab argēto ſicut diximus ſupius. ℭ Qđ aūt
incorporatū lapidi īuenit̄ tunc opȝ in molēdino farinari ⁊ cō
minui vtrūqȝ: lapidū vȝ ſubam ⁊ argēti: cōminutis eniȝ par
tibus ⁊ diuiſis facilius vnū ſeparat̄ ab altero ⁊ ſuba lapiduȝ
tūc nō exurit argētū. Sed ⁊ hoc nō eſt ſilendū ꝙ aliqñ i theu
tonia inuentū eſt multū tenax ⁊ ſiccū fere depuratū ⁊ hoc duo
bus modis his tpibus noſtris accidit: vno qdē modo inuen/
tum fuit vt colūna ſtans ſub terra ⁊ exiccatū ⁊ tenax valde ⁊
flexibile: alio mō inuētū eſt extēſuȝ p terrā ſicut chorde ⁊ fuit
eiuſdē quātitatis ſicut illud qđ inuentū fuit p modū colūne.
ℭ Cauſa aūt figure nō fuit niſi diuerſitas loci q erat vt vas
in quo p̄focatus vapor in argēti mām cōuertebat̄. ℭ Cā aūt
viſcoſitatis ⁊ cremabilitatis ipſius erat ꝙ lȝ ſupfluū humi/
duȝ in magna parte euaporaſſet: tñ adhuc aliqđ adherebat
extrinſecus ſubſtātie argēti ſicut humidū flegmaticū extrin/
ſecus adheret mēbris ⁊ mollificādo ſoluit ea: qđ cuȝ purgat̄
per ignem: redit ſubſtātia argenti puriſſima. ℭ Sulfur autē
exurit argentū quādo ſpargitur ſuper argentū liquefactū: ⁊
denigratio argenti oſtendit ꝙ aduritur per ſulfur ſicut dixi/
mus ſuperius: ſulfur enim ꝓpter affinitateȝ nature metalla
adurit: ⁊ nō magnā adaſtionē infert rebus alijs ſicut lignis
⁊ lapidibus etiā ſi ſpargatur inflāmatum ſuper ea. Hec igi/
tur dicta ſunt a nobis de natura argenti.

ℭ Cap. 6m. De natura ⁊ cōmixtione eris.

Rubea aūt metalla in colore ⁊ admixtiōe diuerſa
ſunt a dictis: ſicut ſatis oſtēdimus cū de colori
bus metallorꝫ agerēt̄. Habet auteȝ ferrū ſm ſe
ſpālē determinationē extra alia metalla. ℭ Di
camus igit̄ eris cōpoſitionē ſupponētes que iā
dudū ꝓbata ſunt omne metallū ex ſulfure com
poni ⁊ argēto viuo. Ponamus igit̄ agentū viuū eē bonū nō
feculentū ſiue luculentū: nō tñ ab humore extraneo oīno pur
gatū: ⁊ ſubam ſulfuris eſſe feculentā ⁊ adurentē ⁊ in parte ac
cenſam: ⁊ ſic argēto viuo per ſubam ⁊ qualitates cōmiſceri:
nunc eni abſqȝ dubio ɔuertit ipm i ruborē ⁊ nō poterit eideȝ
ꝓpter vtriuſqȝ nō plenā ſubtiliationē bene miſceri: ⁊ tūc effi
ciet es qđ nō eſt oīno bone mixtionis ꝓpter qđ multa fex inde
reſoluit̄: ⁊ multū euaporat in igne: q: cū ſulfur in parte icen/
ſum eſt: iō quedā partes argēti viui amplius ꝙ̄ alie purificā
tur ⁊ ɔſumit̄ in eis ſuperfluū humidū ⁊ in illis partib⁹ vide/
bitur hēre venas auri. ℭ In alijs aūt vbi minus digeſtū eſt
erit ſcaloſum ⁊ ignobile ⁊ terreſtre ꝓpter aduſtionē ⁊ hāc di
uerſitatē in cupro qđ iuenit̄ in theutonie partib⁹ in loco qui
goſaria vocat̄ expreſſe inuenimus ⁊ ideo ēt hoc cuprū melius
oībus alijs eſtimat̄ tanꝙ̄ venas auri habēs imixtas: ⁊ non
improbabile quin ſulfur illius eris ſit mixtū cū arſenico ru/
beo in aliqua ꝙ̄titate: ⁊ ideo ſit magis adurens ſulfur illius
metalli ꝙ̄ alteri⁹. ℭ Nūc igit̄ ſcimus mām eris qm̄ ē metal/
lum ex argēto viuo pluſꝙ̄ opȝ aliquātulū hñs p cōmixtioneȝ
adurētis ſulfuris ad formā ruboris deductū: ex qua autē nā
ſulfur ſit adurēs in precedētib⁹ ſatis determinatū eſt. ℭ Ar
ſenicū aūt calcinatū ſit qdē nigrū ex rubeo ſed poſtea ⁊ ſubli
matū in aluteł qđ eſt vas opertū cū collo alto vt ſepius dixi/
mus reuertit̄ albū ad inſtar niuis ⁊ ſi ſepius iterentur talis
calcinatio ⁊ ſublimatio tūc efficit̄ multū albū ⁊ acutiſſimū: ⁊
ex acumine eri cōiunctū liquando penetrat in ipm ⁊ ɔuertit
in candorē: ſi tñ diu ſtet in igne es expirabit arſenicuȝ ⁊ tunc
redit priſtinus color cupri ſicut de facili ꝓbat̄ in alchimicis.
Hi aūt qui in cupro multū operant̄ in noſtris partib⁹ pariſius
vȝ ⁊ colonie ⁊ in alijs locis in quib⁹ fui ⁊ vidi experiri cōuer
tūt cuprū in aurichalcuȝ p puluerē lapidis qui calamina vo
catur: ⁊ cū euaporat lapis adhuc remanet ſplēdor obſcurus
declinās aliquātuluȝ ad auri ſpēm. Ut aūt albius efficiatur
⁊ ita citrinitati auri magis ſit ſimile imiſcent aliquātulū de
ſtāno: ꝓpter qđ ēt aurichalcū multum de ductibilitate cupri
amittit. Et illi qui decipe volūt: ⁊ ſplēdorē ſimilē auro indu
cere ligant lapidē ita ꝙ diuti⁹ remanet in ere in igne nō eua
porās cito ab ere. Ligat̄ aūt p oleū vitri: tollunt̄ eni fragmē
ta vitri ⁊ ɔuertunt̄ in puluerē ⁊ ſpargit̄ in teſtā ſup es poſtꝙ̄
imiſſa eſt calamina: ⁊ tūc vitrū ꝓiectis enatat ſup es ⁊ nō ſi/
nit euaporare lapidē ⁊ lapidis virtutē: ſed reflectit vaporeȝ
lapidum in es ⁊ ſic diu ⁊ fortiter purgat̄ es ⁊ adurunt̄ in eo
māe feculēte. Tandē tñ euaporat ēt oleum vitri: ⁊ tūc euapo
rat virt⁹ lapidis: ſed aurichalcū efficitur multo ſplēdidius
ꝙ̄ eēt ſine illo. Qui aūt adhuc amplius aſſimilare auro iten
dit: has purgatiōes p opthēſim ⁊ vitri oleuȝ ſepius iterat ⁊
loco ſtāni ponit argentū ⁊ imiſcet aurichalco. Et hoc efficit̄
ita rutilans ⁊ citrinū ꝙ multi credunt ipm eē aurū cū in veri
tate adhuc ſit in ſpecie eris. Hermes aūt dicit ꝙ ſi eri lique
facto tuchia pulueriȝata cōmiſceat̄ ſiue ſit tuchia alba ſiue
rubea ꝙ ipm in colorē auri ɔuertit. ℭ Quid aūt ſit tuchia in
ſequēti libro vbi de medijs agetur dicet̄ ſed qđ hic ſufficit ē
ꝙ tuchie aduſtione cōſumit̄ terreſtreitas ⁊ purgat̄ ab ere ſu
perfluū humidū ipſius: ⁊ iō tūc erit pulchrius: tñ ⁊ virtus tu
chie euaporat p ignē ſi diu ſteterit in igne: ⁊ iō niſi aliud me/
dicamē fuerit euaporabit tuchia: ⁊ tūc erit p̄ſtinus color cu/
pri. Dicit ēt Hermes cū quo ɔcordāt expta: ꝙ ſi es ſale aſp/
ſum ſup acetū vel vrinā pueri maſculi virginis locet̄ penetra
bit virtus vrine ſiue aceti ſubam eris ⁊ ɔuertet ipm in viro
rem. Si aūt iterū per ſe ſolū es locet̄ ſup racemos expreſſos
ſolo vapore vini ɔuertet̄ in optimū colorē viridem placēteȝ.
Si aūt huic colori auripigmētū ſiue arſenicū approximatur
⁊ p̄cipue aduſtū cōdenſando deſtruit virorē ⁊ inducit colorē
fuſcū terreſtrē ad opacitatē declinantē. ℭ Huius cā autē ex
dictis facile manifeſtat̄: eſt eniȝ ſal aperitiuuȝ: ⁊ ideo aperit
cupri ſubam p̄cipue ſi in tenues laminas deductū ſit: ⁊ tunc
vapor acutus aceti vel vrine incēdit ipm: qđ tñ eſt a ſulfure
nimis accēſo: pp qđ humidū terreſtre adiunctū leue qđ eſt
ignitū in ipſo virorē accipit ſicut cholera calidiſſima ⁊ peſſi/
ma que eſt ſicut erugo eris vt dicunt medici. Qm̄ aūt primo
vapor nō eſt adeo acutus ſicut vapor vini ɔiuncti tūc nō ita
intēſaȝ iducit rubedinē ⁊ iō māet auri color placidus. ℭ Au
ripigmētū aūt eſt excellēter adurēs: ⁊ iō cuȝ hoc approximat
ſube ſic colorate cōburet̄ modicū humidum qđ eſt in ipſo: ⁊
tunc manet qđ eſt terreſtre opacū: per oēm eundem moduȝ
quo ēt cholera aduſta relinquit cinerē melancholicū accidē
taleȝ calidiſſime melancholie ſm experta medicine. ℭ Tan
ta igitur de eris natura ⁊ effectibus dicta ſunt.

ℭ Cap. 7m. De natura ⁊ admixtione auri.

Subijciendū aūt eſt his de nā auri qđ ſoluȝ ſm
Hermetem eſt in quo nulla apparet egritudo:
neutra eni pars māe ipſius eſt impfecta ⁊ item/
perata. ℭ Cū enim ſicut ⁊ cetera cōponat̄ ex ſul
fure ⁊ argēto viuo eſt ſuū ſulfur luciſſimuȝ ⁊
mūdiſſimū ⁊ p loturas fortiſſimas deductū ad
puritatē qđ nullā oīno hȝ vnctuoſitatē cremabilē: nec aqueā
humiditatē flegmaticā euaporabilē: ⁊ forte in locis cōcauis
quorꝫ ſolida ſupficies eſt ſepius ſublimatū ⁊ digeſtū tēpera/
to calore digerēte digeſtiōe que pepāſis vocat̄: ⁊ terrea ſuba
que eſt icorporata ſulfuri mūda ⁊ ſubtiliſſima vaporabiliter
ſuſpēſa per totam ſubam humidi radicalis ipſius ſulfuris.
Propter qđ relinquit̄ ꝙ calor illius ſulfuris ſit cōplexiona/
lis a tēperamēto in nullo recedēs: ⁊ hoc eſt ſicut virt⁹ maſcu
lina in cōpōne auri. Similiter aūt ſuū argentū viuū hȝ duas
ſubſtātias ad extrema mūdificata. Tertiū eni qđ eſt in ipſo
calore eſt ſubtiliatū nō modo māliter diuiſum: ſed vapora/
biliter eſt ſubtiliſſimū terre forte ſepius ſublimatuȝ in terre
cōcauitatib⁹ per viuificū caloris ſolis ⁊ ſtellarꝫ. Similr autē
⁊ aqueū ſubtiliatū per eundē modū iterate ſepius ſubtilia/
tionis: ⁊ cū vitrū ſic inſit ſubtiliat̄ ſubtiliter. Cōſtat ꝙ ſimul
mixta per calorē ⁊ diſpōnē loci prefocātis ⁊ reflectētis vapo/
rē in ſeipm fortiſſimo neru mixtionis colligata ſunt. ℭ Sul
fur aūt in cōpoſitionē auri non venit tm̄ per qualitatē ſed p
ſubam: ⁊ cū ſit ſubtilis ſubſtātie penetrabit vbiqȝ p argētuȝ
viuū ⁊ coagulādo colorat ipm ⁊ cū ſit vtrūqȝ ſubtiliatiōe ad
formā ſuperiorꝫ elemētorꝫ deductū que i nā diaphaneitatis
cū ppetuo cōueniūt corpore habebit vtrūqȝ plurimū pulcri
tis: ⁊ cū ſpiſſent̄ plurime partes māe ſimul cōſtabūt: hoc eni
eſt de ꝓprietate ſubtilis ſube ꝙ cōſtans p coagulationē plu/
rimas ptes hēbit in paruiſſimo loco. ℭ Diaphaneitas igit̄
cōtracta faciet colorē citrinū: ⁊ ſubtilitas facit ɔſolidationeȝ

marimā: ⁊ cōſtantia multaꝝ partiū ſimul in paruo loco ⁊ ſitu
facit pōdus ſicut ꝓbaṫ ex his que in celo ⁊ mundo rōnabili/
ter demōſtrata ſunt. ¶ Relinquiṫ aūt ex cōſolidatiōe ⁊ tēpe
ramēto ſimul ꝙ aurū ſit paꝝ vaporatiuū vel nihil ⁊ iō quaſi
nō eſt odoriferꝝ. Odor autē lꝫ nō ſit eſſentialiter fumalis eua
poratio: tñ frequēter fortis odor eſt cū fumali euaporatione:
ꝓpter qđ etiā relinquiṫ vlterius ꝙ aurū ſit incorruptibilius
omni metallo ⁊ magis ſuſtinens ignē ꝓpter fortiſſimā ſui cō
mixtionē in mixtura. Fumalis enim euaporatio quādā indi
cat corpoꝝ corruptionē que eſt minus in argēto ⁊ magis in
ere. Ex his habeṫ cā q̄re q̄dā adurūt argētū que nō adurūt
auꝝ ſicut ſulfur ⁊ arſenicum ⁊ quedā alia. Cā enīꝫ hmōi eſt
mixtura eo ꝙ omne terreſtre ipſius eſt in humido ſe defen/
dente ab vſtione ⁊ omne hūidū ipſius eſt in terreſtri ſe reti/
nente ne euolet ꝑ euaporationē quā cōnexionē Plato fedus
vocat: ⁊ Empe. collā germanoꝝ. ¶ Ex tēperātia aūt auri ha
beṫ quare eſt calidū ⁊ humidū ꝯferēs tremori cordis ⁊ melā
cholie que facit triſtem ⁊ precipue illi que facit hoiem ſoluꝫ
apud ſe loqui: cōfert aūt ꝯ has paſſiones ſiue ſpēb⁹ eiuſdem
virtutis ꝯfricatū ſiue etiā ſumptū cōtritūꝫ. ¶ Ex ſoliditate
aūt eſt ꝙ nō tingit corpora que tangit niſi difficiliter: ⁊ iō fer
tur in anulis ⁊ ceteris ornamētis. Argētū aūt tingit paruꝫ ⁊
cetera metalla tingūt multū: qđ ꝯtingit iō q: humor vnctuo
ſus in toto eſt ab eis ſepatus cui cōmixtū ē terreſtre aduſtuꝫ
in eis: ⁊ hoc tingit ſicut fuligo corporis vnctuoſi. ¶ Multa
aūt puritas mãe facit ꝙ rariſſime inueniṫ alij corpori imixtū
ſed ſemꝑ q̄ſi purū: qđ cū alij permiſceṫ nō pōt retinere tantā
puritatē: ⁊ iō degenerat in es: ecōtra rariſſime inueniṫ niſi la/
pidib⁹ incorporatū. ¶ Ex hoc iterꝝ eſt ꝙ inuenitur vt grana
arenulaꝝ frequēter: q: tantā puritatē opꝫ eſſe paucā ⁊ ab illa
mã eleuatā ⁊ quaſi expulſam ⁊ iō diuerſaꝫ: tñ iam inuentū eſt
granū .100. marchaꝝ ſimul. Ex his iterꝝ ꝯſtat quare hec duo
metalla .ſ. aurū ⁊ argentū aſſumpta ſunt in mãm numiſmatū
a ſapiētib⁹ antiquis: hñt enīꝫ hoc ſpāle iuuamētū ad hoies
cōplexionē iuuādaꝫ ⁊ ꝯſolandā ⁊ ſunt durabiliora ⁊ nobilio/
ra ceteris. ¶ Purificātia aūt aurū ſunt acuta ⁊ valde ſicca
ſicut ſales ⁊ p̄cipue ſales marini ⁊ fuligo corpoꝝ vnctuoſoꝝ
ſed ſiccoꝝ ⁊ later tritus. ¶ Cū aūt purificari dꝫ aurum fit te
ſteum vas ad modū cucurbite vel ſcutelle factuꝫ ⁊ ſuꝑ illud
vas fit ſimile illi ⁊ cōglutinaṫ in loco contactuū ⁊ tenaci luto
qđ ſapiētie lutum vocāt alchimici. In ſuꝑiori aūt ſunt fora/
mina multa ꝑ que exeat vapor ⁊ fumus ⁊ poſtea attenuatur
auruꝫ in laminas breues ⁊ tenues ⁊ ordinanṫ in vaſe: ita ꝙ
q̄libet ordo laminaꝝ ſubtus ⁊ ſupra hꝫ puluerē fuliginis ⁊ ſa
lis ⁊ lateris farinati cōmixtoꝝ: ⁊ decoquitur in igne forti do
nec puriſſimū eſt: ⁊ ꝯſumunṫ in eo ſub̄e ignobiles: lutū autē
ſapiētie de quo fiunt teſte fit ex teſta cōtrita ⁊ iterꝝ cōmixta ⁊
decocta: hoc enim vas in igne poſitū nō cōminuiṫ igne ſenſi
bili ꝯſumptiōe. ¶ Tamē alio modo in alchimicis preparaṫ
lutū ſapiētie ſed illud hic ſufficiat quo aurifices vtunṫ. Sic
igiṫ purificaṫ aurū ⁊ nō exuriṫ i eo niſi ſub̄a ignobilis: ꝓpter
qđ elegāter dicit Hermes in alchimicis ſuis. Sulfur ipſuꝫ
quadā ſubtili affinitate ſulfaris ad quā vicinanṫ oia metal/
la oia eoꝝ perurit corpora ⁊ incinerat: auꝝ v̊o nō: pori nanq̄ꝫ
eius arcti ſunt ⁊ indiſſolubiles. Aurū tñ qđ tēporib⁹ noſtris
abundātius inueniṫ venit de Boemie regno ⁊ nuꝑ in vuel
vuale theutonie partib⁹ in loco qui vocaṫ curbeth īuenitur
in mōte quodā auꝝ de quo minus cū purificaṫ ꝯſumiṫ q̄ꝫ de
aliquo alio: ⁊ tñ minoris precij q̄ꝫ aliud eſtimaṫ cui⁹ ꝓfecto
cauſa nulla eſt niſi q: nouū eſt ⁊ valor eius ab emptorib⁹ ad/
huc nō ꝓbaṫ. ¶ Nō autē ignorandū eſt ꝙ auꝝ quaſi citrinū
⁊ croceū inueniṫ: qđ tñ per decoctionē rubeſcit pp mãlis p̄n/
cipij qđ albū magis q̄ꝫ formalis: qđ eſt rubeū ꝯſumptioneꝫ:
ꝓpter qđ alchimici volētes auꝝ facere ſtudent ad elixir ru/
beum qđ medicinā vocāt: ⁊ ſtudium eoꝝ eſt ꝙ quatuor in ſe
habeat colorationē vꝫ ⁊ penetrationē ⁊ imortalitatē in igne
⁊ ꝯſolidationē: ⁊ hoc vocāt rubeū ſolis. ¶ Elixir aūt ad ar/
gentū ſtudent habere colorationē albedinis ⁊ ꝙ ſit penetra/
tiuū ⁊ nō euaporet ab igne ⁊ hēat ſubtilitatē: ⁊ hoc vocāt al/
bum lune: ꝓpter qđ dicit Hermes q eſt radix ſuꝑ quā oēs
ph̄i ſui ſuſtentati ſunt ꝙ rubeū ſolis medicina eſt: albū v̊o lu
ne. Cādor v̊o rubor croceū aperiūt auꝝ genus aūt decoctio
nis ꝙ rYborē medicū ꝑ coctionē aſſumat neceſſe eſt. Ex pre
dictis oibus eluceſcit aliqualiter ſm quā rōnem plurimi al
chimiſtaꝝ aſſerāt de omni corpore elemētato poſſe extrahi
tria corpora: oleū vꝫ vitrū ⁊ aurū. Patet enim ex ſepius ha/
bitis pingue q̄ddā eē in omni elemētato qđ circūfundiṫ par
tib⁹: qđ q: viſcoſuꝫ eſt euaneſcēte humido aque diſtillat ab
incēſo corpore ⁊ aſſato: eo ꝙ ꝑ opthēſꝫ pelliṫ ad iteriora vbi
diutius defendiṫ ab igne. In omni enim corpore eſt hūiduꝫ
radicale ꝑmixtū terreo ſubtili ita ꝙ vtrūq̄ꝫ tenet alterum ⁊
hoc fortiſſime aſſatū ſublimādo ſe in poris corporis iteriori
bus quoꝝ orificia exteriora clauſa ſunt ꝑ cōbuſtionē quaſi ꝑ
duo ſe diuidit: magis eni groſſuꝫ ⁊ aqueū natat in corporis
partib⁹ ⁊ ꝑ fortiſſimū ignē effundiṫ vitri effuſione ⁊ cōgelaṫ
frigido: in vitrū magis aūt puꝝ ſublimatū pp caliditateꝫ fit
croceū ⁊ effundiṫ effuſione auri qđ ꝯgelaṫ frigido hoc tamē
p̄cipue eſt in capillis hūanis: verꝫ q: in illis eſt magna v̊tus
mineralis p̄cipue illis q de capite abſcindunṫ q̄re aūt hoc ſit
nō eſt p̄ntis intētionis: ſed in ſcia de aialib⁹ eſt declarādum.
¶ Signū aūt hui⁹ eſt: q̄m t̄pe meo inuentū eſt ⁊ viſum caput
hois qđ inter dētes future ſuꝑioris cranei ptes multas auri
pulueris habuit imixtas: fere eni vbicūq̄ꝫ auꝝ inueniṫ vt dixi
mus quaſi puluis ⁊ q̄ſi grana inueniunṫ cui⁹ cā eſt ſubtilitas ⁊
expulſio mãe ⁊ ſublimatio: ⁊ hui⁹ indiciū eſt ꝙ inueniunṫ q̄ſi
q̄dā guttule ꝯgelate. In poris enim vaſoꝝ nālium p̄focatus
vapor cū in ſe reduplicaṫ ſepius ad humorē ꝯuertiṫ qui io/
cunditatē guttarū aſſumunt: ⁊ ſi aliq̄ñ ſunt ꝯcaua oblonga ⁊
quaſi ex paruis cōpoſita hoc fit ideo ꝙ in collo vaſis natura
lis vapor nec ſimul cōuerſus eſt nec ſimul cōgelat⁹: ſed pars
poſt partē: ⁊ ideo ſecunda addita eſt prime ⁊ aliquando illis
duabus tertia: ſicut etiā fit in gñatione grandinis. Hec vni
uerſaliter a nobis de auri natura phyſice dicta ſunt.

¶ Cap. 8ᵐ. De cōmixtione ferri.

TAndē aūt de ferro ſermo habēdus eſt: hoc enīꝫ
ignobilius ē ceteris liquabilib⁹ metallis neq̄ꝫ
eſt liquabile ſicut cera ſed poti⁹ liquabile mol/
lificabile. Eſt aūt cōpoſitio eius ex argēto viuo
terreſtri pōderoſo ⁊ luculento ⁊ imūdo valde: ⁊
ex ſulfure imundo terreſtri cui⁹ virtus ꝯuertit
ip̄m argentū viuū in ferri ſpēm: ⁊ iō eſt ſcabroſuꝫ valde: ⁊ ru
biginē de facili cōtrahit pp ſulfuris aduſtionē: ⁊ fuliginat ea
que tāgit ⁊ forte terreſtris ſub̄a eius ſulfuris eſt atramēto/
ſa ⁊ pp hoc limatura eius cōfert nigredinē incauſto: ⁊ ēt nō
purgaṫ ab hūore vnctuoſo: ⁊ iō facilis eſt aduſtionis. Hui⁹
aūt ſignū eſt ꝙ cū pinguedo aliqua ſupponiṫ ei ſicut ſepum ⁊
pix aperit ip̄m: ita ꝙ ſtannū ſuꝑifuſum eidē ſub̄am ei⁹ ingre
ditur poſt cui⁹ igreſſum ita frāgibile efficiṫ ꝙ poſtea fabrica
ri nō pōt. Aduſtio aūt terreſtris ſub̄e ipſius ꝓbaṫ ꝑ multam
ſcoriā que ab ipſo ſeparaṫ: ⁊ maxime ꝑ hoc qđ frequēter vt
grana q̄dā nigra in terra inueniṫ. Scđm hoc igiṫ pꝫ quare nō
liquaṫ vt alia: ſed mollificaṫ tñ: hui⁹ enīꝫ cā eſt terreſtreitas
ipſius: ⁊ iō elegāter dicit Hermes tarde liquefactionis cām
in ferro efficit nimia terreſtreitas partiū eius ꝓhibēs fluxū
eius: ſed tñ in magno igne p̄cipue ſabulo ⁊ ſulfure aſꝑſuꝫ di/
ſtillaṫ ⁊ depuraṫ. Propter duritiā etiā ei⁹ fit ꝙ ex ipſo fiunt
inſtrumēta ſicut mallei ⁊ icudes: vñ cetera ꝓducunṫ metal/
la: ſiccitas aūt ei⁹ facit ad fortitudinē acutoꝝ anguloꝝ i ipſo:
pp qđ fit inciſiuū ⁊ ꝑforatiuū eoꝝ que icidi debēt ⁊ ꝑforari.
Dicit ēt Hermes de ipſo ꝙ argentū viuū multū dealbans
ip̄m fere ad ſimilitudinē argēti igrediṫ in ſub̄am ipſius cuꝫ
ſulfuris ⁊ tartari hoc eſt lapidis viui decoctiōe. Sulfur eni
pp vim adurentē que eſt in eo ⁊ imaturitatē argentū viuum
vocaṫ ab Hermete ꝑuigil ⁊ iſidiator oium metalloꝝ. Argen
tum tñ viuū nō ꝑmanet in ipſo diu in igne ſed fugit ab ipſo
ſicut ex ceteris metallis qb⁹ de facili cōmiſceṫ pp nālem quā
cū eis hꝫ cōformitatē: niſi per ingenium magnū figatur ⁊ re/
tineatur: ⁊ ꝓpter huiuſmodi fugacē humiditatē quā habet
vocat ip̄m Hermes ſeruum fugitiuum. Cū igitur ſm dicta
ſiccū ſit ⁊ aduſtum hꝫ operationē ꝙ cōfert ſpleni ⁊ ſtomacho
debilitatis ex mollificatione: ⁊ ideo precipiṫ talib⁹ vt bibāt
vinū ⁊ aquā in q̄bus extinctū ſit ferruꝫ candens. ¶ Calibs
autē nō eſt alia ſpēs metalli q̄ꝫ ferrū: ſed eſt ſubtilior ⁊ aquo/
ſior pars ferri ex ferro per diſtillationē extracta: ⁊ iō durior
eſt ⁊ cōpactior: ꝓpter vim ignis ⁊ ꝓpter partium ſubtilitatē
que duriores efficiuntur quādo vruntur. Eſt aūt albius pp
maiorē a terreſtreitate ſeparationē: ⁊ cum nimis induratur
tunc ſcinditur ⁊ percuſſum cōminuitur ꝓpter nimiā ſui de/

Nō auri ꝓprie tates ꝯ cordis tremorem.

De purificantibus aurum.

Propter qđ Alchimici ex oi corpore elemētato aſſerūt tria corpa ex/ trahi poſſe.

ſiccationē. Eſt autē diuerſitas aque in deſiccando plus ꝛ mi
nus: ꝛ ideo fabri querunt ſpāliter aquā in qua extinguāt fer
rum ex qbus faciunt gladios. Cū enim candet ꝛ in aquam
mittitur induraẜ eo ꝙ calidum frigiditatē aque fugiens ad
interiora ferri cōburit in ipſo materiale humidū ꝛ hmōi cō
ſumptione magis ꝛ magis induraẜ. Tantū igiẜ dictū ſit de
ferro ꝛ de ceteris metallis in ſpeciali ꝛ in cōmuni.

Incipit liber quintus de medijs mineralib⁹: ꝛ de omnib⁹
que conueniunt medijs.

S Uperest in hoc quinto
Mineraliū īueſtigare nāas eoꝝ que media
inter nāas lapidū ꝛ metalloꝝ eē videntur: lꝫ
enim Auicē. in q̄tuor diuidat corpora mine
ralia in lapides liquabilia ſulfura ꝛ ſales.
Tñ videẜ nobis ſulfur plus eē mineraliū p
ſe q̄ȝ argētū viuū: cedit eni in māe partē ꝛ vnū in alterū. Lo
quētes igiẜ de medijs dicam⁹ pmo i cōi de medioꝝ naturis
ꝛ poſtea ſub cōpēdio tāgem⁹ aliqua eoꝝ in ſpāli: ꝛ in hoc cō
plebim⁹ noſtrā in iſto libro intētionē. Omne igiẜ qđ i aliquo
participat paſſionē lapidū ꝛ in aliquo pticipat paſſionē me
talli dicim⁹ eē mediū: eſt eni ꝓprietas lapidis nō liquefieri:
ꝛ ꝓprietas metalli quā hꝫ ex nā eſt liq̄fieri calido ſicco: ꝛ iō
lapides ſunt in gñe aridoꝝ ꝛ terre: metalla aūt ſūt in gñe hu
midoꝝ ꝛ aque. Media igiẜ ſunt que ẜm aliqd ſūt terre ꝛ
ẜm aliqd aq̄: ꝛ q̄dā qdē hoꝝ que ſunt interiora terre illa cō
ſtant calido ꝛ ſicco: q̄dā aūt viciniora aque ꝛ ab illis diſtillat
aqua p calidū ſiccū ſicut ē gēma. Adhuc aūt ꝛ media ſunt
quecūqꝫ liq̄ſcūt calido ſicco: ſꝫ poſtea ad frigus ꝛ ēt ad ignē
icipiūt ꝯſtare elixata: nō eni liqueſcerēt niſi eēnt ẜm aliquid
aquea: neqꝫ ꝯſtarēt p elixationē niſi ẜm aliqd eēnt terrea ſi
cut colligiẜ ex doctrina methe. Amplius autē media ſunt
quecūqꝫ ex ꝯmboꝝ ſubſtātijs cōponunẜ lꝫ nō liqueſcāt ad ſic
cū calidū: ſi enīꝫ media ſūt oēs ſcorie que a mineris cūꝫ lapi
doſis partib⁹ reſoluunẜ: ꝛ ſic media eſt oīs marchaſita: que
qdē nō liqueſcit in igne ſicē lapis ſꝫ tñ ipſe color ꝛ pōdus nām
in ea īdicat eē metallinā. Amplius aūt q̄cūqꝫ cōminutiua
ſunt i ſuba ꝛ ſūt aq̄ eoꝝ multū ꝯſolidatiue ꝛ reſtrictiue q̄ȝdā
medioꝝ hñt nām ſicē eſt alumē oē. Oē ēt atramētoꝝ genus
mediū eē videẜ: eo ꝙ aliqd lapidoſuꝫ in ſubijs eoꝝ inueniẜ.
Cā aūt iſtoꝝ medioꝝ ē pmixtio vaporabiliter facta māe
lapidis ꝛ metalloꝝ vel māe liquabiliū: pmiſceẜ eni cū multo
ſulfure ꝛ humor hñs aliqd de nā argēti viui ex tali pmixtis
hūorib⁹ ꝛ vaporib⁹ ꝛ ceteris materijs ꝯuenit quedā media
īter vtaqꝫ ꝓduci a nā. Sapiēs eni ꝛ diligēs nā que oī māe
cōplet aptitudinē ab extremo ad extremū nō tranſit vt dicit
Ariſt. niſi cōpleat oē mediū: fecit ḡ multa media īter lapideſ
nō liq̄biles ꝛ metalla liq̄bilia vt in oib⁹ exhibeat ꝯuenientia
ꝛ deſideriū boni qđ hꝫ vnūqđqꝫ qđ eſt p oēm modū māe poſ
ſibilē vt cōpleaẜ. Medioꝝ aūt nā ſūme notādū ad trāſmuta
tionē metalloꝝ: q: in eis ꝯſiſtit plurima ſcia eoꝝ que vnū in
aliud ꝯuertere nitunẜ: media eni ſūt q̄ſi mētalia: ꝛ iā ſuperius
oñdimus ꝙ ille q ꝯueniēter intēdit metallū ad metallū con
uertere: opꝫ ꝙ pmo deducat ipm ad nām pmā: hoc ē gñi me
tallico ꝓrimā. Tūc eni aptitudinē ſuā iuuat a ẜtutib⁹ diſpo
nētiū facile nām ꝛ accipit verā ſpēm metalli qđ itēdiẜ: phice
ꝛ rōnes que in phico auditu determiate ſūt oñdunt ꝙ nō eſt
mot⁹ de extremo ad extremū niſi p mediū. Eſt aūt oium me
talloꝝ ꝓpriū ꝙ videnẜ icōpleta eē in ſpe: ꝛ iō in qđlibet ꝯuer
tibilia: mediū eni ꝓprie dictū hꝫ iformē nāꝫ quā formatā di
ſtinctā extrema retinēt ſicut in ſcia de ſenſibilib⁹ docebiẜ. In
medio aliquo mō ẜꝫ formas ꝯfuſas ſūt extrēa. Propter qđ
extrema p ingeniū ꝛ nām de medijs reducunẜ qñ vniẜ ẜtus
vni⁹ extremi ſup alteꝝ. Sic igiẜ dictū ſit de medijs in cōi nō
opꝫ eni plura dicere: q: cognitio medioꝝ eſt p ſua extrema.

Cap. 2m. De natura ſalis ꝛ ſpeciebus ꝛ modis.

N Atura de medijs ꝛ pmū eſt ſal de quo in cōi iaꝫ
ſcimus ex ſcia methe. ꝙ efficiẜ ex terreo groſſo
ꝛ cōbuſtū eſt poſtq̄ȝ cōmixtū erat aqueo: ꝛ ideo
oē ſal reſolui icipit in aq̄ frigida ꝛ in aere frigi
do ꝛ hūido. Eſt aūt ſal multaꝝ diuiſionū: ē eni
ſal marinū ſiue qđ ex aqua ſalſa extractū eſt: ꝛ
eſt ſalgēma qđ eſt ſicut cryſtallū plucidū ꝛ in Ungaria abun
dātiſſime īueniẜ: cui⁹ cōmixtio eſt terreſtri cōpoſita: ꝛ ꝓpter
hoc facile radiẜ in puluerē: nō aūt ex ſolo terreſtri ſed ſecuꝫ
hꝫ aqueā ſubam frigiditate terre ꝛ ꝯiunctiōe ꝯgelatā: ꝛ ex il
la hꝫ ꝙ eſt plucidū: hꝫ ēt ex eadē ꝙ liquefit calido humido ꝛ
diſtillat aq̄ ab eo terreſtri ſuo remanēte. Eſt iteꝝ ſal qđ vo
caẜ napticū nigrū ex napta q̄ eſt in ipſo: ſed cū ſuffumigaẜ li
queſcit napta ꝛ ſepaẜ ab eo ꝛ tūc ſit albū. Eſt iteꝝ ſal radi
cū nigrū ex ſeipſo ex multa aduſtiōe terre q̄ eſt in ipſo. Eſt ēt
adhuc ſal armoniacū q clarius eſt ad pſpicuitatē accſis. Et
forte alij modi ſalis pter iſtos in diuerſis terris īueniuntur:
qm̄ ſal marinū aliū hꝫ modū i mari magno qđ attingit Ita
liaꝫ ꝛ aliū in mari occeano qđ eſt ad aqlonē ꝛ tāgit Flādriā ꝛ
Germaniā. Hoc eni qđ eſt in mari magno in reflexu maris
in locis vbi refluit vel in foueas deriuatum in locis vbi ſtat
calor ſolis in fundo ꝯuertiẜ in ſalē q eſt magnoꝝ granoꝝ: ſi
cut nix q̄dā grādinoſe cōuoluta. Hoc aūt qđ ex mari occea
no aqlonari coquiẜ de terreſtri fundi ꝛ terre marine. Sunt
ēt fontes ſalſi diuerſis theutonie ptib⁹ ex quoꝝ aquis coqẜ
ſal bonū ꝛ parue q̄ȝtitatis q̄ſi farinatum. De vrina ēt hoīs ꝛ
pcipue pueroꝝ coquiẜ ſal p opationes alchimicas ſublima
tionis ꝛ diſtillationis. Quocūqꝫ aūt mō ſiat ſal i cōi tñ vni⁹
eſt nāe que cōponiẜ ex terreſtri ꝙ hūidū fuit mixtū cōbuſto:
ꝛ q: hūido pmixtū fuit ideo cōbuſtū ē albū: ꝛ quāto plus cō
buriẜ p elixationē vel aſſationē tāto efficiẜ albior ꝛ amarior:
ſalſus enim ſapor pmixt⁹ eſt amaro vt in ſcia de ſenſibilib⁹
determinabiẜ. Propter terreſtreitatē aūt oē ſal ſtipticuꝫ in
ueniẜ ꝛ pp ſiccitatē eſt ipſe exiccatiu⁹ a putredine ꝯſtrictiu⁹.
Propter caliditatē ſimul ꝛ ſiccitatem eſt abſterſiuus: ꝛ q: hꝫ
acumē in ſapore penetratiuū ideo cōdit cibaria. Cryſtalli
nus aūt ſpecialiter eſt ꝯſumptiuus groſſoꝝ vapoꝝ: ſed qui
cūqꝫ calidior eſt diſſolutiuus cōgelatoꝝ humoꝝ in cōmixtis
corporib⁹: ꝛ hoc quidē hꝫ omne ſal ẜm magis ꝛ minus. Si
militer aūt ꝓpter ſiccitatem ſimul ꝛ inordinationē pororum
cuius inordinationis cā eſt cōbuſtio itorquēs ordinatos po
ros hꝫ ꝙ eſt de numero cōminuibilium oium modorum.

Cap. 3m. De natura ꝛ ſubſtantia atramentorum.

N Atura aūt atramēti ẜm ſuū genus eſt ꝙ ē ſuba
omiomera mineralis diſſolubilis p decoctionē
in aqua factā pmixtā lapidoſe ſubſtātie que ne
quaq̄ȝ ſoluiẜ p elixationē: liqda eni ꝓculdubio
primū eſt genus atramētoꝝ ꝛ fuit p ſe coagula
tū. Cōtra ēt omni atramēto ẜm ſuū genus qđ
eſt rancidi guſtus ſtipticū ꝛ adurēs valde vnde ꝛ iducit cra
ſiam durā qñ corporib⁹ opponiẜ. Eſt aūt pluriuꝫ ſpēꝝ. aliqđ
enim eſt albū qđ arabes vocāt alkadidis: ꝛ aliqđ rubeuꝫ qđ
vocāt aſſurie: ꝛ aliqđ citrinū qđ vocāt alkofol: ꝛ aliqđ īueniẜ
viride qđ noīant alkacantū: ꝛ aliqđ fuſcū declinās ad nigre
dinē q aliqd acceperit lapideitatis. Uiride ēt qđ a qbuſdaꝫ
vitreolū vocaẜ ꝛ ad qđdā incauſti genus poniẜ fortius ē co
agulatū q̄ȝ citrinū ꝛ tunicas hꝫ groſſiores. Efficacius aūt in
fuſco gñe atramēti eſt ꝙ ſplendorē quēdā auri pcēdit ſi pul
uis aureus in ipſo ſpſus obſcure reluceat. Patet ꝙ atra
mēto omnia ex terra ꝛ aqua ſunt: ꝛ primo ſunt liquida ꝛ po
ſtea coagulata: ꝛ iterum poſtea calido ꝛ humido diſſolubi
lia: calorē aūt accipiunt ẜm maiorē ꝛ minorē ſubtilitatē ter
rei ꝛ decoctionē eius in humido ꝛ maiorē ꝛ minorem perſpi
cui aeris imixtionē quādo terreū in aqua decoquiẜ: eſt autē
hoc mediū lapidis ꝛ metalloꝝ: qm̄ ꝛ cōpoſitioneꝫ hꝫ lapidis
ꝛ aliquādo ſplendorem metallorum.

Cap. 4m. De natura ꝛ genere aluminum.

A Lumē eſt terreſtris cōpōnis eſt aūt tale terreū
qđ groſſuꝫ ē ꝛ hūido ꝯcretū qđ a cōplemēto de
ficit argēti viui ꝛ tñ aliqđ accedit ad illud. Et
videẜ eē q̄dā vi coagulatū que qdē nō eſt ſulfu
ris ſed aliqd ꝓpinqtatis hꝫ cū ſulfure exiſtēte.
Eſt igiẜ colore albū frequētius: ꝛ cū aſſatū fue
rit opthesi: diſtillat ab eo q̄dā aqua fere ſicut a ſalgēma. Eſt
aūt qđ frequētius occurrit ꝛ cui⁹ vtilitas maior eſt triū ſpēꝝ
vꝫ lōgū ꝛ ſciſſibile valde qđ in ſciſſuris plumoſuꝫ appet: ꝛ hꝫ
colorē argēto ſimilē. Scđm aūt eſt qđ eſt ſiccū ꝛ rotūdū vt
mollis lapis ꝛ in ſplēdore argēti: ꝛ albedine parū declinās a
pcedēte ꝛ nō ē ita efficax ſicut id qđ dictū eſt: ꝛ hoc a qbuſdā
vocaẜ rotūdū. Tertiū aūt ē ſiccū q̄ſi petroſuꝫ declinās ad
citrinitatē: ꝛ hec oia tria ſūt de facili pulueriꝫabilia: duo aūt

pꝛīa ſūt calida ſicca multū exiccatiua ⁊ ꝯſtrictiua. ¶ Tertiuꝫ aūt nō hꝫ ſtipticitatē lꝫ ſit petroſuꝫ: aq̄ ēt in qua ſepius lauaẗ pꝛimū genus qñ eſt antiquū ⁊ ſepius colaẗ ꝑ ipm̄ aqua efficitur vltra modū ꝯſolidatiua ⁊ coagulatiua diuerſoꝝ corpoꝝ. Propter hoc ipſa vtunẗ alchimici in illa lotura quā lac virginis vocāt: de quo alibi fecimꝰ ⁊ faciemꝰ adhuc mētioneꝫ. Fertur aūt inueniri alumē humiduꝫ ⁊ hoc eſſe ſicut bitumē vnctuoſum qđ multū eſt cremabile deficiēs in odore aliquātulum a ſulfuris vnctuoſitate ⁊ cremabilitate: ⁊ huiuſmodi aluminis ſpēm quādam dicunt eſſe naptam.

¶ Cap. 5m. De modo ⁊ natura arſenici.

Arſenicū āt lꝫ lapis qdā aliqñ ſit de quo i ſcđo mineraliū libro fecimꝰ mētionē: tñ q2 plurium modoꝝ iuenit̄ opꝫ hic meliꝰ de ipſo ꝑtractare. ¶ Nō aūt dubiū eſt qn ſit terree nāe cōbuſtum hñs aliqđ de vnctuoſitate ſulfuris: ꝑꝑ qđ cognationē hꝫ cū ſulfure: ⁊ hūoꝛ ſulfuris ē multū penetratiuus i metalla ꝑꝑ cognationē quā hꝫ ad ipſa ⁊ adurens ea: ⁊ cū arſenicū ſit acutiꝰ plus efficit̄ adurēs. Eſt autē puluerizabile calidū ⁊ ſiccū ſed ē calidiꝰ q̄ꝫ ſit ſiccū ⁊ iđ putrefactiuū eſt ⁊ valde moꝛdicatiuuꝫ. Inuenit̄ aūt ⁊ triū modoꝝ albū vꝫ ⁊ citrinū qđ ē cōius ⁊ puluerizabiliꝰ albiꝰ ceteris ⁊ auripigmētū vocat̄: ⁊ rubeū ⁊ melius in gñe illo ē qđ ibibitū ſibi hꝫ rubedinē cū qbuſdā alijs vijs ⁊ forte multoꝝ alioꝝ modorum inuenitur ſm materie diuerſitatem.

¶ Cap. 6m. De natura ⁊ modo marchaſite.

De marchaſita ēt de qua ſcđo huiꝰ ſcie fecimus mētionē hic iterponē opꝫ ſubtiliꝰ qm̄ in vitate marchaſita hꝫ nāꝫ tā lapidis q̄ꝫ metalli: ⁊ iđ verius illud mediū ē q̄ꝫ aliqđ alioꝝ: hꝫ eni ſubam lapidis terreſtrē ꝑ calidū ſiccū nō ſolubilē: ſed calcinaẗ ꝑ cōbuſtionē in forti igne ſicͭ lapis: pōdus aūt ⁊ ſplēdoꝛē hꝫ metalli ⁊ ē pōderoſa multū: nō tñ vnq̄ꝫ metalluꝫ diſtillat ab ea: ſꝫ potiꝰ euapoꝛat in igne: ⁊ tūc lapis in calcē ꝯuertit̄: cuiꝰ cā ꝑfecto eſt q2 metallū qđ ē in ipſa cōplete ad ſpēm ſuā nō ꝑuenit. Si eni aurea marchaſita ſpēm auri ꝑfecte hēret nō euapoꝛaret ex ipſa aurū ſꝫ liq̄ret̄ ex ipā: habuit igit̄ mām ⁊ coloꝛē metalli: ſꝫ nō ſpēm: ⁊ iđ euapoꝛādo euaneſcit qñ aſſaẗ igne aſſatiōe forti. ¶ Marchaſite aūt ſūt tot gñā quot ſpēs metalloꝝ. Eſt aūt aurea ⁊ argētea: ſed aurea raro iuenit̄: argētea aūt frequēter: ſtānea aūt raro ⁊ plūbea ⁊ eſt q̄libet marchaſita de nā ⁊ cōmixtiōe aliqđ hñs ſuꝑ nām lapidis ⁊ metalli illius cuiꝰ ſilitudinē ꝑtendit in coloꝛe: eſt tñ dura ⁊ pōderoſa: dura qdē ꝑꝑ lapidis duritieꝫ ⁊ excoctionē ⁊ aſſationē: pōderoſa aūt ꝓpter inculētiā nō purgatā: hic aūt lapis a pħicis antiquis lapis adeſtruꝫ vocaẗ qđ ſonat lapis luminis ꝑꝑ iuuamētū qđ cōfert viſui ꝑcipue: marchaſita aurea eſt aūt in qualitate nāli calidus ⁊ ſiccus in effectu cōſtrictiuus ⁊ calefactiuus ⁊ maturatiuus ⁊ reſolutiuus ⁊ foꝛtis in effectibꝰ iſtis. Fertur aūt ꝙ ſuſpēſus collo puerorum aufert timoꝛē ab eis. In alchimicis ēt iſte lapis pꝛincipalis cibus eſt cū quo cibatur argentū viuū ad elixir album ex argentea marchaſita: ad elixir rubeum ex aurea.

Nō iuuamētū ad viſum.

¶ Cap. 7m. De natura nitri.

Nitrū aūt ex nitrea iſula vbi pꝛimo iuentū eſt ſic vocaẗ: arabes baurac noiant: ē aūt de gñe ſalis obſcuriꝰ q̄ꝫ ſalgēma: tñ eſt ꝑlucidū: ſꝫ eſt laminoſum tenue. Eſt aūt illud aſſabile in igne ⁊ tunc amiſſa aquoſa ſuba ſuꝑflua efficit̄ ſiccū magis cōbuſtū ⁊ tūc erit acutiꝰ ſal ipm̄. Spēs aūt eius diſtinguunẗ ſm loca in qbꝰ naſcit̄. Eſt āt tripl̄x iuentū apud nos armenicū vꝫ ⁊ africanū ⁊ theutonicū qđ in loco q goſaria dicit̄ abūdāter iuenit̄: ita ꝙ pluuia cadēte ſuꝑ mōtē qui plenus ē minera cupꝛi ⁊ colata aq̄ pluuie ꝑ mōtē qñ venit ad cētū paſſus in foueā quā fecerūt foſſores ꝯuerſa videt̄ aq̄ in nitruꝫ: qđ tñ putaẗ ab incolis eē ſalgēma: ſꝫ ego viſu ⁊ tactu ꝓbaui eē nitrū. Stat aūt in ꝯcauo mōtis ad modū ⁊ formaꝫ qua glacies gñaẗ in tectis ex aq̄ a tecto ſtillante tꝑe gelantis frigoꝛis: ⁊ hoc nō eſt laminale ſed rotūdū. cōparatio ēt nitri africāi ad ceteras ſpēs nitri eſt cōparatio nitri ad ſalē. Spuma aūt nitri ois q aliqñ flos nitri vocaẗ: ſubtilioꝛis ē ſubſtātie ⁊ vtutis q̄ꝫ ipm̄ nitꝝ: melioꝛ aūt eſt ſpuma illa quā pꝛetendit coloꝛ marmoꝛis ⁊ eſt multū frangibilis. Eſt auteꝫ omne nitrum calidūꝫ ⁊ ſiccum: ⁊ ideo operationes eius ſunt ꝙ eſt inciſſiuum lauatiuum excoꝛiatiuum coꝛroſiuum ⁊ pꝛecipue africanum qđ acutius eſt ceteris.

¶ Cap. 8m. De natura tuchie.

Tuchia aūt cuiꝰ vſus frequēs eſt i trāſmutationibꝰ metalloꝝ ē artificialiſ ⁊ nō nālis cōmixtioꝛ: ſit aūt tuchia ex fumo q eleuaẗ ad ſuꝑius ⁊ adherēdo coꝛpoꝛibꝰ duris coagulaẗ vbi purificaẗ es a lapidibꝰ ⁊ ſtanno q̄ ſūt in ipſo: melius aūt in hoc gñe eſt ex eo qđ ſublimaẗ ab illo: ⁊ tūc illud qđ in tali ſublimatiōe reſidet in fundo ē climia q̄ vocaẗ a qbuſdā ſuccudus. Sūt aūt multi modi tuchie: eſt eni alba ⁊ citria ad rubedieꝫ declinās: qñ āt lauaẗ tuchia reſidet i fundo qđdā ſicut fex tuchie nigrū aliqñ hoc vocaẗ a qbuſdā tuchia inda. ¶ Differētia aūt iter ſuccudū ⁊ tuchiā eſt quā diximus: q2.ſ. tuchia ſublimaẗ ⁊ ſuccudus eſt qđ reſidet in fundo canalis nō ſublimatum. Melioꝛ autē eſt volatilis alba ⁊ deinde citrina ⁊ deinde rubea: recentioꝛ enim melius valet q̄ꝫ vetuſta. Eſt auteꝫ omnis tuchia frigida ⁊ ſicca: ⁊ illa que abluta eſt melius valet in operationibus iſtis.

¶ Cap. 9m. De natura ⁊ pꝛopꝛietatibus electri.

Multi antiquoꝝ nō minus iter media: ſed iter metalla poſuerūt electruꝫ qđ Arabes tinchar vocāt: qdā aūt ipm̄ capiſtrū auri vocauerunt: hꝫ āt coloꝛē mixtū ex auro ⁊ argēto: ⁊ iđ ēt duo ſunt gñā huiꝰ metalli: eſt eniꝫ artificiale qđ ex argēto ⁊ nitro ſimul mixtis ꝯfectū eſt: aliud āt eſt minerale ⁊ nāle qđ antiq omni metallo meliꝰ eē dixerūt: neſcio q̄re niſi q2 ſibi hūc effectum attribuerūt ꝙ ſtridoꝛem emittit: vas factū ex tali electro qñ venenū eſt imiſſuꝫ i potu qđ in vas mittitur ſicut ſtridet nitrum qñ infundit̄ ſibi acetum: cū autē coloꝛem habeat argenti ⁊ auri mixtum: pꝛocul dubio ⁊ pꝛopꝛietatē habet vtriuſq3 ⁊ naturaꝫ. ¶ De mixtis igitur homogeneis ⁊ nō complexionatis neq3 animatis ſm hunc modum dictum ſit. Ex dictis enim omnino quecunq3 hic non noiata ſunt de facili poterunt cognoſci.

Venetijs impenſa heredum quondam Domini Octauiani Scoti Modoetienſis: ac ſocioꝛum.
29. Maij. 1518.

Regiſtrum.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt

gg Ternus alij Quaterni.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

ℭ Clariſſimi phi Alberti Magni: almi ꝓdicatoꝝ ordinis: Epi Ratiſpoñ. Liber de anima Primus incipit: Cuius tractatus Primus eſt de modo quo cognoſcēda eſt aïa.

ℭ Cap. pᵐ. Et eſt digreſſio declarans ꝙ ſciētia naturalis eſt de anima: ⁊ quis eius ordo.

OMnibus
Que de corpore mobili: ⁊ de mobili ſm locū dicēda erāt expeditis: traditis ēt eis que de mobilibꝰ ad formā tā ſimplicibus q̄z mixtis in vlī videbant̄ eē dicenda: determinatis nihilominus his que de mixtura lapiduz ⁊ mineraꝝ cōmemoranda eē videbant̄: nunc tandē ſtilū ad tractanduz aïatoꝝ naturas cōuertimus ordinē quē in principio noſtroꝝ libroꝝ ꝑſcripſimus per oïa inſequēdo. Cuz aūt oium aïatoꝝ principiū ſit aïa: non poterunt aïata cognoſci niſi per cognitionē ſuaꝝ aïarum: ſicut ⁊ vnūquodq̄ alioꝝ non cognoſcit̄ niſi per formā ſuā: eo ꝙ forma eſt ⁊ principiū eē ⁊ cognitionis. Opz ergo hāc de neceſſitate nos de aïa facere inquiſitionē anteq̄z de corporibꝰ aïatoꝝ aliqd poſſumus diſſerere. Sunt aūt aïe opera ⁊ paſſiones: ſicut ſentire: dormire: ⁊ vigilare: ⁊ nutrire: ⁊ ſpirare: ⁊ mors: ⁊ vita: de qbus oïbꝰ ⁊ ſſīibus ſicut eſt reminiſci ⁊ monere: debet ſciri poſt ſciaz de aïa: qa ex illis plurimū dirigere videt̄ in ſcia aïatoꝝ corpoꝝ. ℭ Licet ergo aïa ⁊ opera eiꝰ ⁊ paſſiōes nō ſint corpus mobile qđ eſt ſubm phïe nālis: eſt tñ aïa pnᵐ eſſentiale talis corporis: ⁊ ideo in ſcia nāli opz inquiri de ipſa. Et hoc qdem de vegetatiua ⁊ ſenſitiua nō hz dubitationē. ℭ De rōnali aïa fortaſſe videt̄ alicui eē nō verum ꝙ ipſa ſit corporis aïati principiū ⁊ forma: eo ꝙ pncipia ⁊ forme corpoꝝ operatiōes hñt quas nō explent: niſi per corpoꝝ motus ⁊ operatiōes ſicut viſus nō videt ſine oculo: neq̄z vis ambulatiua ambulat ſine pedibꝰ: vires autē rōnalis aïe operant̄ ſine aliquo corporis inſtrumēto ꝓpter qđ ⁊ circa oïa vniuſr operant̄. Intellectus eni de oïbꝰ intelligit: ⁊ ratio de oïbꝰ ratiocinat̄: ⁊ volūtas libera eſt ꝯuertēdi ſe ad qđ voluerit: ⁊ hāc gñalitatez ⁊ libertatē nō hz aliqđ pncipioꝝ: neq̄z aliqua formaꝝ neq̄z viriū corpori affixaꝝ ⁊ obligatarū. Videt̄ ergo rōnalis aïa cū ſuis viribꝰ nō eē pnᵐ ⁊ forma vel perfectio: quā endelechiā greci vocāt alicuius corporis vel partis corporis eē: ⁊ ſic nō pertinere ad phyſicuz tractare de ipſa. ℭ Sz intelligendū eſt aïaz rōnalē eſſe in corpore hominis ⁊ eē perfectionē ſuā ſm ꝙ eſt hō: ⁊ ſm ꝙ eſt hoïs pfectio nō hz affixionē cū hoïs aliqua parte: ſz potius in eo ꝙ libere ⁊ vniuſr itelligit ⁊ vult: diuidit̄ ab oïbꝰ alijs cum qbus in nā generis cōicat: ⁊ inquātū talis aïa perfectio eſt huius aïati venit in cōſiderationem nālis phï. Et hoc eſt qđ pclarus phs ait in ethicis ſuis diſtinguēs quedaz eſſe nālia homini ex genere: ⁊ quedā ex differētia: que ꝯſtitutiua eſt ſpeciei hominis. Cōicareq̄z dicit etiā cōcupiſcere ⁊ ſentire hoïem cuz alijs aïalibꝰ ſm cōionē generis: eſſe tñ hoïs inquātū hō eſt: ſolū itellectu ē. Qualr aūt hoc ſit melius ſciet̄ cū zᵐ huiꝰ ſcientie librū tractabimus. ℭ Nec mouere dz aliquē ꝙ nos ſcientiā de aïa tractamus ⁊ explanamus qui forte occaſionem erroris accipit ex eo ꝙ videt oēz noſtrā ſciam oriri de ſenſu: aïam autem ⁊ pcipue intellectiuā nullo ſenſu nobis manifeſtari. ℭ Ex quo ēt occaſionē acceperūt heretici nullā huiuſmodi aïaz eē ꝯcedentes: qm̄ nobis ad hoc rōnē ⁊ itellectum deꝰ glorioſus dedit: vt rō ⁊ itellectꝰ referri ad ſenſum: nō tm̄ ſenſibilia: ſz ēt que ſub ſenſibꝰ latēt accipiāt ⁊ ptractent. Latēt aūt ſub ſenſibꝰ ſubē inſenſibiliū: ⁊ per opatiōes inoteſcūt nobis. Sic ēt inſenſibiliū cauſe inſenſibiles: qñ cōparamus ſenſibilia ad ſuas cās: ⁊ aduertimus oppoſitas eſſe ꝓprietates ſenſibiliū effectuū: ⁊ inſenſibiliū efficiētiū. Lz g̃ ſic oïs noſtra cognitio a ſenſibilibꝰ incipiat: tamen profundata circa ea que ſenſibilibus quocūq̄z mō attribuunt̄: non ſemper ſtat ⁊ termiat̄ circa ſenſibilia: ſz extollit̄ vehemēter in imenſuz ad ardua ⁊ remota a ſenſibilibꝰ ſicē cāz pmā ⁊ itelligētias ⁊ ſeipſaz: eo ꝙ aduertit circa ſenſibilia negociādo: rōcinando ⁊ itelligēdo ſēſibiliū qdditates: ac per hoc icipit querere de ſeipſa: ⁊ de ſeipſa hře ſciaz nobiliſſimā. ℭ Cū aūt iā certū ſit nobis de aïa eē ſciaz: ⁊ ꝙ hec ſcia eſt ps nālis ſcie facile aduertere poſſumus ordinē iſtiꝰ iter libros ſcie nālis. Cum eni a cōibꝰ oïs icipiat ſpeculatio ⁊ cōiꝰ ſit mixtū tm̄ q̄z mixtuz ⁊ aïatū: ſcimus ꝙ aïati notitia eſt tradēda poſt notitiā mixtoꝝ in ſpē ꝯſideratoꝝ. Mixta aūt ſm ſpēs ſuas ſūt ꝯſiderata in libro mineraliū: tradenda g̃ erit notitia aïatoꝝ ꝯtinue poſt illā. Aïe aūt notitia eſt ꝑor notitia corporis aïati: ꝯgrue igit̄ ordinamus hāc ſciaz poſt ſciaz mineraliū ⁊ añ ſciam corpoꝝ aïatoꝝ que in vegetabilibꝰ ⁊ aïalibꝰ erit terminād*a*.

Margin notes, left column: Occurrit tacite obiectioni. — Vide ꝓ hac in ſtātia phm 2° de gnōne aïaliū. cap. 3. 3. — Aïa rōnalis ē phyſice ꝯſiderationis vt ē hominis pfectio ſz ꝯſidera iſtā tiā ex p̊ ð ptibus aïaliū cap primo.

Margin note, right column: Ordo iſtiꝰ ſcie

ℭ Cap. zᵐ. De nobilitate ⁊ vtilitate ſcientie de anima.

CUm aūt opinamur certiſſime oēm ſciaz eē de numero bonoꝝ honorabiliuz eo ꝙ oïs ſcia de ſe expetibilis eſt que vere ſcia eſt: tñ mag̃ vna q̄z altera eſt de nūero honorabiliū pp alteram duaꝝ cāruz: aut pp duas cauſas ſimul: quaruz vna eſt certitudo quā facit de ſuis ꝯnibꝰ per demōſtratiōes firmiſſimas: que ꝓcedunt ex pmis ⁊ veris: vel ex his que per pma ⁊ vera ſumpſerūt fidē: ſic videmꝰ arithmeticam ⁊ geometriā in mathematicis oēs alias excellere. Altera aūt eſt ꝙ melioꝝ ſubtoꝝ ⁊ mirabilioꝝ eſt. Meliora aūt vocamus nobiliora: ſicut icorruptibilia ſunt meliora corruptibilibꝰ. Mirabiliora v̊o que altiores ⁊ magis difficiles ⁊ remotas hñt cauſas: talia eni oïs ſapiens mirat̄ ⁊ ingrit: ſicut in mathematicis videmus aſtronomiā oēs alias ſcias excellere: eo ꝙ icorruptibilis eſt ſubti: cuiꝰ paſſiōes ⁊ paſſionū cauſas oēs mirant̄ vt lune ⁊ ſolis eclipſes. Nec miret̄ aliqs ꝙ dicimus ēt ſciaz ſiue notitiā eē de nūero bonoꝝ honorabiliū: qm̄ ſunt quedā ſcie quas nō querimus pp ſe: ſed vt nobis adminiculent̄ ad alia: ſicut ſciam topicoꝝ ꝓblematū: ⁊ ſciam de inſtrō ſciaꝝ qui eſt ſyllogiſmus: ⁊ vniuſr ſcias ſermocinales. Et ille nō ſunt vere ſcie: ſed modi ſciaruz oium: ſicut in pncipio libroꝝ logice dixiſſe nos meminimus. Et notitia illoꝝ modoꝝ ſciēdi nō vere eſt de nūero bonorū honorabiliū: ſed potius de nūero notitiaꝝ ⁊ bonoꝝ vtiliuz. Honorabile qppe eſt qđ ꝓpter ſeipm querimus: vtile autē qđ volumus pp alteꝝ: ad hoc aūt bonor pmiuz virtutis ē: ⁊ pcipue virtutis que hoïs vt hō eſt que eſt cōtēplatiua virtus: vt ſcia ⁊ ſapiētia ⁊ intellectꝰ ⁊ prudētia ⁊ ars: vt dič phs in. 6. ſuoꝝ ethicoꝝ: vtile aūt qđ eſt ſicut inſtrm quo aliqd ꝑter ipm intēdit̄ per ipm adipiſci. Cum igit̄ pp dictas duas cauſas vna ſcia ſit ſuper alterā: aut pp alterā ipſaꝝ: dicimus nos in prioritate dignitatis debere ponere ſciaz de aïa propter vtrāq̄z iſtaꝝ cauſaꝝ: nobilioris eniz ſubiecti eſt q̄z aliq̃ ſcia corpoꝝ ⁊ mirabilioris: qm̄ oïs ſapiēs admirabit̄ de cauſa lucis itellectꝰ aïe ⁊ paſſiōibꝰ eiꝰ. Et qualr eſt oïa quodāmō itelligibilia: ⁊ quātū ad facere oïa itelligibilia: ⁊ quātuz ad fieri oïa itelligibilia: ⁊ vtruz ſit ſepabilis oïs aïa vel non. Et eſt certiſſimaꝝ demōſtrationū: qm̄ lz quo ad nos ſit occulta hñs pncipia: eo ꝙ nr̄i oculus itellectus ſe hz ad ea que manifeſtiſſima ſūt ſm nāz: ſicut oculus veſpertilionis ad lumē ſolis: tñ nihil manifeſtiꝰ eſt in nā q̄z fons ⁊ origo oïs cognitiōis qđ eſt lumē itelligētie in nobis. Ad illđ enim lumē certificat̄ qcqd certe ſcit̄: ⁊ tūc ſciri indicat̄ qñ illi ꝯueniēs iuenit̄. Sic eni mediū virtutis moralis qđ nō eſt idez oïbus examinat̄ ⁊ ꝓportionat̄ illi medio qđ nā ſtus eſt in qlibet: ⁊ eſt tūc ſatis qñ illi ꝯgruit. Sic neceſſe eſt abſq̄z dubio pmuz lumē ad qđ examē refert̄ veroꝝ ⁊ itelligibiliū intus eē a natura: pp qđ egregie dicit Ar. pncipia nobis quodāmō eē inata: ſicut inata eſt quodāmō forma materie. Cuz igit̄ ſic ſit aïa certificās ad ſeipſaz: qcqd certificat̄ opz ipſam ſciam de aïa fore certiſſimā: ⁊ firmiſſimaꝝ eē demōſtrationum: ⁊ hoc lumie deceptꝰ Plō putauit oiuz itelligibiliū cognitionē eſſe intus: neq̄z aliquē aliqd diſcere: ſz imemorē recordari. Sed de hoc iferiꝰ diſſeremus: lz aūt ſic in ꝑoritate dignitatis aïe ſciaz ponamus: tñ in ordie doctrine iter ſcias nāles non ponimus eā pmā: qa ordo doctrine nō ſeqtur ꝑoritatē dignitatis: ſed rōnis ordinē tenet in quo de cōioribꝰ prior eſt ſpecu-

Margin notes, right column: Sup tex. p̃. — Que dr̄ia ē inter bonuz honorabile ⁊ inter bonū vtile — Nō q̄ño ſcia de aïa ē certiſſimaꝝ demonſtrationum. — Q̄ño de intētiōe phï pncipioꝝ cognitio q̄dāmō ſit nobis inata ⁊ q̃mō diſcrepat a Plone in hoc.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

Tex.⁊.cõ.2.

latio ſić dirimus ſupius.¶ Cũ aũt pp ſui bonorabilitatem ſic in põri dignitate ponẽda ſit notitia aïe: nõ amiſit ẽt vtilitatẽ: eo ꝙ ſicut dicit Tulliꝰ in libro de amicitia. oẽ honeſtuꝫ plurimas ſibi bꝫ adiũctas vtilitates: ſꝫ neqꝫ nomẽ neqꝫ diffinitionẽ ſortiaẽ ex illis: vtilitas aũt eiꝰ pcipua eſt ꝙ ad oiuꝫ ſcibiliũ veritatẽ cognoſcẽdã maxime ꝓficit: ⁊ pcipue ad notitiã vitatis reꝝ nãliuꝫ: cũ ipſa ſit pncipiũ formale ⁊ eẽntiale aïaliũ: ⁊ nõ niſi per notitiã aïe poterũt cognoſci corpora aïatoꝝ. In corporibꝰ autẽ aïatoꝝ ⁊ cõmixtio eſt ſimpliciũ ⁊ ipſa ſimplicia: ⁊ ſic vlterius ſcïa aïe ꝓficit ad notitiã oium corporũ nãliuꝫ. Ad veritatẽ aũt oium ꝓficit pp moduꝫ queꝫ diximus ſuperius: in quo vꝫ apud ſe bꝫ lumen qꝺ eſt veritatis

Nũo ſcia de aïa plibus ſcientijs pnᵃ tribuit: vide etiã Cõmẽtatoreꝫ hic cõ.2.

examẽ tribꝰ modis nõ ſiẽ ſed diuiſis: quoꝝ vnus eſt: qa ꝓficit ad nãlẽ veritatem eo ꝙ ipſa pars nobiliſſima eſt ſcie nãlis: alio aũt mõ ꝓficit ad diuinã: qa in iſta ſcïa manifeſtaẽ nobilior pars ſubti ſcie diuine: manifeſtaẽ ẽt in iſta ſcïa ꝙ intelligẽtia eſt: ⁊ ꝙ ſeparata eſt: ⁊ qualr agit itelligibilia: de qbus oibus pmus pħs ingrit: ſꝫ nõ ingrat de eis inquãtũ ſũt hec opera aïe ⁊ partes aïe. Ad quaſdã aũt ꝓficit: qa dat eis plurima pncipia: ſić ad moralẽ cui dat eligẽtiã ⁊ rõnẽ rectã ⁊ ꝓhereſim: ⁊ multa alia per que reguñẽ ciuitates in moribꝰ.

¶ Cap.3ᵐ. De q̃ſitis qꝺ ſit ſbm hꝰ ſcie: ⁊ de difficultate ipſiꝰ.

Tex.⁊.cõ.3

Ea autẽ que de aïa cognoſcere per demõſtrationẽ: ⁊ cõſiderare per ſigna ingrimus ſunt natura ipſiꝰ: qua ipſius aïati corporis nãm conſtituunt: ⁊ ſuba ipſius qua ipſa eſt ſꝫ ſe. Et hoc querimus de aïa pmo ⁊ principalr: eo ꝙ vnũ iſtoꝝ cõuenit aïe ſm ꝙ eſt forma: ⁊ alteꝝ ſm ꝙ ẽ ſubſtantia quedã incorporea diſticta a nã corporis: poſtea autẽ ſecũdario ingrimus etiã cognoſcere quecũqꝫ accidũt circa ipſaꝫ aïam per ſe ⁊ nõ ſm accñs. Accñtia eni per accñs ſunt caſualia: neqꝫ poſſumus per ea certificare: ⁊ aïalibꝰ ineſt certificari per cãm. Sꝫ accñtia per ſe quocũqꝫ mõ accidãt cauſas hñt per ſe determinatas: ⁊ ex his demõſtranẽ: ⁊ iõ querimus cognoſcere illa. Accñtiũ aũt per ſe aïe duo ſunt genera.

Nõ q̃ accñtia aïe ꝓpa ⁊ que cõia dicanẽ.

Quedã eni ipſoꝝ ſunt ꝓprie paſſiões aïe ſm ꝙ ipſa i ſubſtãtia ꝯſideraẽ nõ cointellecto corpore: ſicut itellectꝰ ⁊ volũtas ⁊ rõ. Alia aũt ſunt accñtia cõia ſibi ⁊ corpori qꝺ bꝫ aïaꝫ: tñ accidũt corpori nõ ſm ꝙ eſt corpꝰ tm̃: ſꝫ potiꝰ ex eo ꝙ ipſa aïa eſt in tali corpore aïato qꝺ eſt corpꝰ aïaliũ. Et illoꝝ accidẽtiũ adhuc ſũt duo genera. Eſt eni paſſio que icipit ab aïa ⁊ expleẽ per corpꝰ ſicut viſus ⁊ auditꝰ: ⁊ oino ſenſus ⁊ vegetatio ois. Alia aũt eſt paſſio que icipit in corpore ⁊ redundat ad aïaꝫ: vt ſomnus ⁊ vigilia: que icipiũt ab euaporatiõe cibi: ⁊ efficiunẽ ligamẽtũ vel ſolutio viriũ aïe. Hec aũt duo q̃rimus cognoſcere de aïa: vt pfecte ſciamus eã: qm̃ ſciendo nãm ipſiꝰ ⁊ ſubaꝫ: ſcimus qꝺ ipſa eſt: ſꝫ qꝺ põt ſcimꝰ ex paſſionibꝰ ⁊ viribꝰ eiꝰ. Cũ aũt ꝓpria paſſio dicaẽ duplr: hoc ẽ que eſt recepta in ꝓprio ſubto qꝺ eſt cã eiꝰ: ⁊ que ſolaꝫ ꝓpriã ſibi formalẽ ifert paſſioneꝫ aïe: vtroqꝫ mõ querimꝰ cognoſcẽ aïe paſſiões. pathin eni grece: latine ſonat recipe. Quecũqꝫ igiẽ ſubiecta ſola ⁊ ſemp ⁊ vbiqꝫ quaſdã ꝓprietates recipiũt: ſić linea curuũ ⁊ rectuꝫ: ⁊ nũerus par ⁊ impar: illa dicunẽ ꝓprie paſſiões ſubti illius: ⁊ ſic aïa ſuſcipit ſenſuꝫ ⁊ imaginatiõeꝫ: ⁊ phãtaſiaꝫ ⁊ intellectũ ⁊ hmõi. Silr aũt quedam ſũt agẽtia actione que eſt ꝓpria ſue forme: ſicut lucis lucere: ⁊ hoꝝ forme actiue nẽcio ſiũt in aliquo paſſiuo ſibi appropriato ⁊ non in alio: eo ꝙ ois actio trãſit in paſſuꝫ. Et hoc eſt qꝺ diciẽ in

2° ꝺ aïa.t.cõ. 24.⁊.26.

ſcꝺo de aïa ab Ariſto. ꝙ actꝰ actiuoꝝ ſunt in patiẽte: ⁊ talia agẽtia in aïam iferentia ei paſſiõeꝫ ſũt ſicut color agit in viſuꝫ: ⁊ ſonus in auditũ: ⁊ oino ſenſibile in ſenſuꝫ: ⁊ itelligibile in intellectũ. Et de tali ꝓpria paſſiõe opꝫ etiaꝫ determinare in libro vel ſcïa de aïa: qa abſqꝫ taliũ ſcïa vires aïe neſcirentur.

Tex.⁊ cõ.4.

¶ Cũ igiẽ iſta in gñe cognoſcere queramus de aïa oino ⁊ penitꝰ de nũero difficillimoꝝ eſt: ⁊ quãtũ ad queſita: ⁊ quãtuꝫ ad modũ ingſitiõis accipere aliquã ſidẽ firmã ⁊ certam de ipa aïa. Cũ eni ſicut in logicis determiatũ eſt ſit vna cõis via ⁊ methodus ad ſciẽdaꝫ ſubaꝫ que demõſtratio ẽ. Quare querẽdũ eſt ſi ſit ſm ſciam iſtã que qꝺ eſt eẽ rei dicit: ⁊ vocaẽ diffinitio per quã methodũ declaraẽ queſtio que querit qꝺ eſt eẽ rei in aïa: ⁊ multis alteris rebꝰ quaꝝ diffões querimus ſcire. Fortaſſis videbiẽ alicui illa methodus ſufficere de oibꝰ tã de aïa q̃ꝫ de alijs de qbus querimus diffõnem qꝺ eſt: dicet aũt illã methodũ ſufficere pp duas rõnes: quarũ vna eſt: qa cũ multo plura dicanẽ de aliq̃ per accñs q̃ꝫ ſubſtantialiter: ſufficit vna via que docetur in ſcꝺo topicoꝝ: ad ſciẽdũ oẽ qꝺ per accñs ineſt alicui. Multo ergo magis vna via diffõnẽ venãdi que doceẽ in ſcꝺo poſterioꝝ analeticorũ videẽ ſufficere ad cognoſcẽdũ ſubam ⁊ diffõneꝫ oium. Alia rõ eſt: qa ꝓpriũ quecũqꝫ cognoſcere volumꝰ vna methodus que eſt demõſtratio paſſiõis de ſubto ſufficit: ⁊ tũc a ſimili iterũ pdicta via ⁊ ſcïa videbiẽ ſufficere ad hñdã ſciaꝫ quid eſt ois res per diffõnẽ. Si igiẽ dicat ſic aliqs: opꝫ querere ſi ſubſtantia ⁊ qꝺ eſt eẽ ipſiꝰ aïe ſit ſm doctrinam illiꝰ ſcie vel nõ: ⁊ hoc erit valde difficile: cũ illa diffinitio ſit per genus ⁊ dñas cõponẽda: ⁊ nobis occultũ ſit genus ⁊ dñe ſpiritualiũ rerũ: difficillimũ erit inuenire diffõnẽ aïe ſm doctrinã illiꝰ methodi.

Tex.⁊ cõ.5.

¶ Si aũt qs dicat ꝙ nõ eſt cõis vna ſcïa in ſcꝺo poſteriorũ determinata ſufficiẽs vt per eaꝫ cognoſcaẽ oẽ illud cuius querimus qꝺ eſt: ⁊ diffõnẽ ſubalẽ: tũc erit magis difficile negociari ad venãdã aïe diffõnem: qa tũc opꝫ pᵒ circa qꝺlibet genꝰ rei inuenire ꝓpriã viã: quã difficile eſt inuenire. Et cũ manifeſtũ ſit ꝙ eſt aliqs modus ꝓprius cuiuſlibet rei ad ſciendã ſubam ipſius: tũc querẽdũ qs ſit ille modus: vtrũ ex prioribꝰ ex qbꝰ eſt demonſtratio ſicut dixit Hippocrates: aut ex poſterioribꝰ ſicut ꝓcedit diuiſio: ſicut dixit Plato: aut eſt aliqua alia via que eſt collectio diffiniẽtiũ per diuiſionẽ ⁊ compoſitio eoꝝ ſicut dixit Ariſt. qm̃ multas bꝫ dubitatiões ⁊ errores ex qbꝰ ꝓprijs pncipijs opꝫ querẽ aïe qdditatẽ: qm̃ rerũ diuerſaꝝ diuerſa ſunt pncipia eſſentialia: ſicut alia ſũt pncipia numeroꝝ: ⁊ alia planaꝝ ſuperficieꝝ: ⁊ ſm illa ꝓprie variaẽ diffões.

Nõ tres vias de iueſtigãda diffinitione.

¶ Hoc aũt neceſſariũ ẽ potiſſimũ in aïa querere que cũ alijs nullã penitꝰ videẽ hr̃e ꝯueniẽtiã: ſicut in ſequẽtibꝰ erit manifeſtũ: vbi oñdeẽ ꝙ neqꝫ oino i vno gñe cuꝫ alijs ẽ ſubſtãtijs: neqꝫ oino remoueẽ a gñe aliaꝝ ſubarum.

¶ Cap.4ᵐ. Que opꝫ ingrẽ ad iueſtigãdũ ꝓpriã aïe diffõnẽ.

Tex.⁊ cõ.6.

Diffinitionibus aũt oibus exiſtentibꝰ ex genere ⁊ dñia cõſtitutiua ſpeciei: ſi ꝯueniẽs aũt diffinitio dꝫ haberi: opꝫ pmo querere in quo genere ſit fortaſſis: qm̃ forte nõ eſt res que ſit in genere directe: ſicut genus vel ſpẽs vel indiuiduũ: ⁊ forte eſt in genere ſicut pnᵐ generis: potentia enim ⁊ actus pncipia ſunt geneꝝ: ⁊ eoꝝ que ſunt in genere: ⁊ ipſa nõ ſunt directe in genere: qm̃ principiũ alicuius nõ directe ꝯſtituiẽ ſub ipſo ſed eſt ante ipꝫ. Eſſe aũt in genere eſt eẽ ſub genere: ſicut manifeſtũ eſt ex determiatis in pdicamentis. Querẽdo aũt vtrũ quocunqꝫ mõ ſit in genere queremꝰ vtruꝫ ſit hoc aliqꝺ qꝺ eſt ſuba: aut ſit quãtitas: aut ſit aliud aliqꝺ diuerſoꝝ pdicamẽtoꝝ: ſꝫ oẽs cõuenerint ipſaꝫ: aut ſubſtãtiã aut quãtitatẽ eſſe: ⁊ ideo nõ eſt nobis neceſſariũ vt reliqua gñã inducamus. Habito aũt genere ipſiꝰ aïe: opꝫ nos querere de dñia aïe: qualiter. ſ. ſit in genere: vtrũ ſit aliqꝺ eorũ que ſunt potẽtia ſicut dixerũt illi qui poſuerũt eã humorẽ quedã: aut ſit de nũero eoꝝ que grece vocanẽ endelechie: qꝺ latine ſonat pfectiões ſiue actus: ſicut ſunt forme eẽntiales actꝰ ⁊ cõplemẽta reꝝ nãliuꝫ. Hec eiꝫ duo magnã hñt differẽtiã.

Tex.⁊ cõ.7.

¶ Habitis vo gñe ⁊ dñia aïe cõſiderandum erit nobis vtrũ aïa ſit partibilis an ipartibilis: qm̃ qdã dixerunt in oibꝰ corporibꝰ eẽ aïaꝫ vnã ſpecie ⁊ nũero que tñ ꝓ diuerſitate corpoꝝ diuerſa operaẽ: ⁊ alij ẽt vt Plato dixerunt in vno corpore plures eẽ aïas ſpecie differẽtes: ſicut ꝙ itellectiua ſit in cerebro: ⁊ ꝯcupiſcibilis ſiue appetitiua ſit in epate: ⁊ iraſcibilis ſit in felle: ⁊ vitalis ſit in corde: ⁊ gñatiua i teſticulis.

Idẽ imponit Commẽtator Platoni hic cõ.7.

Hec aũt ſequentia declarabunt. Si vo ꝯſentiaẽ in hoc ꝙ ſit indiuiſibilis: tunc opꝫ querere vtrũ ſit ſilis ſpẽi ois aïa: ⁊ tm̃ diuidaẽ per idiuidua aut nõ ſit ſilis ſpẽi ois aïa. Et ſi cõſentiaẽ ꝙ aïa nõ eſt ſilis ſpẽi: tũc opꝫ querere vtrũ ſit tm̃ ſpecie differens: ⁊ ſint oẽs ſpẽs aïe ſub vno ⁊ eodẽ aſſignato genẽ: aut cũ hoc differãt ẽt genere: hoc aũt ingrere eſt nẽciuꝫ: qm̃ quidã ſupponẽtes oium aïatoꝝ eſſe eaſdẽ aïas ſpecie: quando tractãt de aïa: de hũana ſolũ loquunẽ ⁊ ingrunt. Et per hoc credũt ſe ſufficienter de omni aïa terminaſſe: eo ꝙ oẽs anime vt dicũt in ſpecie cõueniũt cum aïabus hoiuꝫ. Et in hoc peccato diciẽ fuiſſe Plato: qui dixit oẽm aïe ſpeciem eẽ in corpore hoïs: ⁊ in corpore humano plures eſſe ſpẽs aïarũ ſubiecto differentes ⁊ forma. Hec aũt nõ eſt ſententia Ariſtotelis ⁊ peripatheticoꝝ: ſed potius ꝙ aïa hoïs vna ſit ſubſtantia ⁊ ſubiecto: ⁊ bꝫ pluralitatẽ in viribꝰ ⁊ poteſtatibꝰ ſiue

potentijs

Tex.⁊ cō.8. potentijs ſuis. Et hoc in ſequentibus declarabiť. ❡ Uidē-
dum eſt ita ꝙ nullo modo lateat nos vtrū ſit vna rō oīs ani
me: ſicut eſt vna ratio generis ſm ſpecies ſuas: aut ſit alte-
ra ⁊ altera rō ſpērum. Cum eniꝫ nos queſiuimus vtruꝫ ani
ma ſit vnū genus ad oēs aīas vel non: ſed ſit ſpecie differēs
tm̄: tunc oportet nos cauere ne ignoremus vniuocationem
vel equocationē ſue diffinitiōis: vt ſciamus vtruꝫ diffinitio
data de aīa ſit vniuoca tribꝰ aīabus: vegetabili. ſ. ⁊ ſenſibili
⁊ rōnabili: ſicut eſt vna ratio aīalis ſiue viui ad ea que cōti-
nenť ſub eo: aut nō eſt ſic ſed eſt altera rō ſm vnāquāqꝫ triū
aīaruꝫ: ſicut eſt altera rō equi ⁊ canis: ⁊ dei Jouis vel Eſcu
lapij. ❡ Hec aūt ideo dico: qa animal vniuſe vt vniuſe: aut
nihil eſt de qdditate particularis ⁊ realis aīalis: aut ē poſte
rius ipſo. Et ſilr eſt de omni cōmuni qđ vniuerſalr predica
tur de aliquo. Cā eniꝫ aīalis que eſt pncipium eē huius vel
illius aīalis eſt in ipſo aīali eſſe: ⁊ eſt particularis ⁊ nō prece
dit ipm tempore: ſicut dicebat Plato: qm̄ ſi pcederet ipſuꝫ
nō poſſemus habere notitiā particularis niſi per ipm: ſicut
mō non cognoſcimus res nature: niſi ſcitis cauſis ex quibꝰ
ſunt. Natura ergo forme gn̄is vel differentie que eſt in iſta

Nō qūo aīal vl'e aut nihil ē aut poſteriꝰ ē. vide calcē cō. 8.

re demōſtrata in eſſe nature: eſt in vno: ⁊ nō eſt in alio. Sed
cū intellectus noſter accipit intētiones eſſentialiū pncipiorū
huius rei demōſtrate que ſunt potentia ⁊ actus: ⁊ abſtrahit
eas a mā ⁊ ab indiuiduātibꝰ alijs tūc agit in eis vniuſitatē:
ſic vniuerſale poſterius eſt quādo vt vniuſe accipiť ⁊ non ſi-
cut prius dixit Plato: ꝙ pcederet ſm eſſe oīa ſua particula
ria. Hec tn̄ natura que principiū eſt eſſentiale huiꝰ particu-
laris demōſtrati prius eſt ſm cām ⁊ intellectū ꝙ̄ res princi-
piata per ipſaꝫ: qa aliter nō eēt cā eius eſſentialis. Qđ auteꝫ
hec vera ſint que dicta ſunt teſtať Ariſto. trāſlatio arabica
que ſic dicit. Et debemus pſeruare nos ne ignoremus vtrū
diffinitio eius ſit eadē vt diffinitio viui: aut ſit alia in quoli
bet. v. g. diffinitio equi ⁊ canis ⁊ hoīs ⁊ dei: viuū aūt vniuer
ſale: aut nihil eſt: aut eſt poſtremū. Et hoc exponit Auerro-
is: ſicut hic dcm̄ eſt. Greca aūt trāſlatio diſcordat ab hac: et
vt puto eſt mēdoſa. Habet eni ſic. Uidendū autē quatenuſ
non lateat: vtrū vna ratio ipſiꝰ ſit: an ſicut aīalis eſt ſm vnū-
quodqꝫ altera: ⁊ ſi deberet ꝯcordare cuꝫ arabica: ſic deberet
ordinari: vtrū vna rō ipſius ſit ſicut aīalis: aut ſit ſm vnum
quodqꝫ altera: tūc enim plana eēt. Sed qa in multis inueni
mus grecas emēdatiores ꝙ̄ arabicas tranſlationes: ideo ⁊
hoc ſuſtinentes dicimus ꝙ aīalis eſt vna ratio vt gn̄is. Si
aūt animal ſm eē ſumiť in vnoquoqꝫ tūc variať eē eius dif-
ferentijs ſpēruꝫ ſibi adiunctis: ⁊ tūc ſic variatū hꝫ alteraꝫ ⁊
alteram ſm eē diffōnem: ⁊ lꝫ hoc ſit verū: tamē primū magis

Vle ſm Plo-nē triplex eſt.

cōueniēs ad ppoſitū eſt. ❡ Et vt meliꝰ intelligať ſciēdū eſt:
ꝙ Plato poſuit in omni re triplex eē vniuſe. Unū qdē ante
rem qđ erat cā rei formalis ſm eē pcedens qa ſeparatū ipꝫ
eſſe poſuit. Scđꝫ in re qđ erat forma adherēs ei vna in mul
tis ⁊ de multis: ⁊ hoc vnū dixit Pla. in eēntia eē vnū ⁊ in eē
nature ⁊ forme in omnibus. Ariſto. autē in rōne dixit vnuꝫ:
⁊ in eſſentia ⁊ eſſe plura. Tertium autem dixit eſſe poſt rem:
qđ eſt intentio vniuerſalis in anima: ⁊ ſic dixit etiam ꝙ aīa
cōmunis ⁊ vniuerſalis erat ante omnes animas: ⁊ erat cau
ſa ipſarū per quā habent diffiniri ⁊ eē: ⁊ ſm hoc eēt vna vni-
uerſalis illius ratio de omni anima: ⁊ hoc eſſe nō poteſt: qa
in phīa prima habet oſtēdi id vniuerſale nullum eē oīno: ſꝫ
omne vniuerſale vt vniuerſale ſumptū eſſe: aut nihil rei pre
cedens rem aut eē poſt rē: ſicut eſt intentio abſtracta de par
ticularibus. His autem oībus relictis tanꝙ̄ his que nō hic
ſed alibi ſunt determinanda: dicimus nobis eē neceſſariuꝫ
inquirere vtrū vna cōis ratio ſit de anima in cōi dāda: que
vniuoce cōueniat tribꝰ aīabus. ſ. vegetabili: ſenſibili: ⁊ rōna
li: aut ſit nobis querenda ppria ratio ſm quālibet triū ani-
marum. Hoc enim neceſſariū eſt: qa inferius apparebit ꝙ
ratio data de aīa que eſt endelechia corporis phyſici poten-
tia vitā habentis: non oīno ſm vnam rōneꝫ cōuenit tribus
aīabus: nec vnius eſt altera ⁊ altera ratio ſm vnāquāqꝫ ani
mam: ſm ꝙ eſt altera ⁊ altera equi ⁊ canis ⁊ hominis: quia
iſta diffiniuntur ſicut habentia oppoſitas differētias: quarū
vna non eſt in alia: ſed ratio aīe in partibus ſuis eſt ſicut fi-
gure: qa ſicut vna figurarū ſm potentiam eſt in alia ſicut tri-
gonum in tetragono: ſic vna animaruꝫ videtur eſſe in alia:
ſicut vegetatiuum in ſenſitiuo: ⁊ ſenſitiuuꝫ in rationali. Eſt
igitur neceſſariuꝫ nobis ſubtiliter iſta diſquirere: quatenuſ
non lateant que dicta ſunt.

❡ Cap. 5m. Quo ordine oportet procedere querenteꝫ de his que ſpectant ad ſcientiam de anima.

Inquiſitis aūt his oībꝰ que de ſubiecto ſcīe hu Tex.⁊ cō.9.
ius ⁊ de diffinientibꝰ aīam ingrenda eē viden
tur: ⁊ ſi ꝯſentiať in hoc ꝙ in vnoquoqꝫ corpore
hoīs vel alterius aīalis non multe ſunt aīe ſed
vna in ſubſtātia: ⁊ plures in partibꝰ poteſtati-
uis: tūc vidēdū erit de ordie qōnuꝫ: vtrū. ſ. pus
opꝫ inqrere de tota aīa ſm ſe: vel de partibꝰ prius. Cū auteꝫ
multe ſint partes: difficile erit determinare drīas partiū ad
inuicē quales apte nate ſunt habere: qa iferior ſemper clau
di videť in ſuperiori: ſicut mior poteſtas in maiori claudiť
eiuſdē generis poteſtate: ſicut poteſtas pſidis ⁊ tribuni clau
diť in poteſtate Ceſaris ſiue Jmpatoris. Eſt tn̄ in hoc ma-
gis difficile ꝙ̄ in alijs. ❡ Dubiū autē iterū eſt: vtruꝫ partes Tex.⁊ cō.10.
anime que ſunt potētie prius querende ſunt: aut opera ſiue
actiōes potentiarū. v. g. vtrum prius querēdū ſit de intellige
re ⁊ ſentire que ſunt opera ſiue actiōes potētiarū: vel de itel-
lectiua ⁊ ſenſitiua potētia prius ſit ingrenduꝫ. Silr aūt ⁊ in
alijs: ⁊ ſi cōſtiterit ꝙ de operibꝰ potētiarū prius ſit ingrēduꝫ:
tūc iterū dubitabit aliqs an opꝫ primo querere de oppoſitis
hoc eſt obiectis circa que ſunt opa: aut de ipſis operibꝰ pus
⁊ poſtea de obiectis. Uerbi grā. qm̄ poſſumus querere vtrū
de ſenſibili prius ſit querendū ꝙ̄ de ſenſu ⁊ ſentire: ⁊ de itel-
ligibili prius ꝙ̄ de itellectu ⁊ itelligere vel ecōuerſo. ❡ Hec
enim queſtiones neceſſarie ſunt ppter duas cauſas: quaruꝫ
vna eſt: qa in qbuſdā magis eſt nobis nota nā totiꝰ ꝙ̄ par-
tis: ⁊ notior eſt nobis poteſtas ꝙ̄ actus eius: ⁊ ꝙ̄ id circa qđ
operať: ſicut in corporibꝰ que ſenſui ſubijciuntur ſe hꝫ. Nos
eni ſcimus nām ignis in toto: ⁊ per eā diſcimus potētiā par-
tis ⁊ operatiōis: ⁊ eius circa qđ operať. Quedā aūt ſup que
nō cadit ſenſus ſunt occulta nobis in ſubſtātia ⁊ partibꝰ: ſꝫ
ſunt manifeſta nobis ea circa que operanť: ⁊ per illa deueni
mus in opera: ⁊ per opera in potētias particulares: ⁊ per il-
las potētias cōiecturamus de toto: ſicut nos inueſtigamus
ſubſtantias ſeparatas ⁊ ipſaꝫ aīam. ❡ Alia autē cauſa eſt:
qa etiā in ipſis que ſpiritualia ſunt ⁊ nō ſunt ſubiecta ſenſi-
bus noſtris duo ſunt genera potētiarū partialiū: ⁊ vnuꝫ qui-
dē genus eſt actiue potētie: aliud aūt potētie paſſiue: actiue
quidē ſunt factiue formarū ⁊ motiue: ſicut intellectꝰ actiuus Nō drīaꝫ iter potētias acti-
⁊ potētie mouentes cor ⁊ organa motus: paſſiue aūt ſunt re uas ⁊ paſſiuas
ceptiue formarū: vt ſenſus ⁊ itellectus poſſibilis: ⁊ in actiuis penes ordinē
quidē ſcimus ꝙ potentia cauſať ab eſſentia forme: ⁊ opera- pcedēdi i do
tio nō dat ſpēm: ſed operatio ſpecificatur a forma: ſicut dici ctrina. 3.
mus operationē lucis eſſe lucere: ⁊ ſi agit in aliqđ qđ obijci-
tur actioni ſue: illi etiā imprimit ſpēm ⁊ formā ſuaꝫ: ſicut lux
lucēdo illuminat: ⁊ dat ſpēm lucis illuminātis: ⁊ in talibꝰ re-
ctus ordo doctrine eſt incipere a forma totius agentis: ⁊ de
uenire in partē ⁊ operationē: ⁊ ſic in obiectū circa qđ eſt ope
ratio. Jn paſſiuis aūt ordo nature eſt ecōuerſo: qm̄ paſſiua
per ſe carent ſpecie: ſed obiectū agit in eis ſpēm ſuam: ſicut
nos videmus oculū nullā habere viſionis ſpēm: ſed eſſe po
tētia oīa viſibilia. Sed cū videt in actu tūc coloratū illumi-
natū imutat ipſum ⁊ imprimit ei ſpēm. Et in talibus ſm rō
nem diffinitiuā obiecta que pmo dant ſpēm operationi ⁊ po
tētijs paſſiuis ſunt ſm nām preuia actibꝰ: ⁊ actus potētijs:
⁊ poſtea viſio: ⁊ poſtea viſus: ⁊ deide potētia tota ſenſitiua:
⁊ hoc pꝫ per diffinitionē ab Ariſto. datā de viſu: ꝙ viſus eſt
ſuſceptiuum coloris ſm actū lucidi: vbi viſus diffinitur per
colorē. ❡ Cū igitur vtrūqꝫ genus potentiarū iſtarū in aīa in- Tex.⁊ cō.11.
ueniatur opꝫ querere de vtraqꝫ viarū predictarū in doctrina
de aīa. Non ſolū autē opꝫ hoc inquiri: ſed etiā de accidenti-
bus inſeparabilibꝰ quecunqꝫ ſunt ppria aīe vel partibꝰ eiꝰ.
❡ Nō ſolum eni videť vtile eſſe in doctrina vt cognoſcamꝰ
ſubſtātiam per eſſentialia ipſius que ſunt quiditas eius vt
per illā cognoſcamus cauſas eorū que accidunt per ſe ſubie-
ctis illis quorū qdditates accepimus: ſed ⁊ ecōuerſo cogni
tio eorū que per ſe accidūt alicui ſubſtantie multū cōfert ad
ſciēdū quidditatē ſubſtātie. Sicut verbi grā: ſi volumus co
gnoſcere quot numero anguli triāguli rectilinei ſunt eqles
rectis: vtile eſt nobis: vt cognoſcamus tā quidditateꝫ ſub-
ſtantie ꝙ̄ quidditateꝫ paſſiōis: vt vbi grā. ſciamus qddita-

tez recti ⁊ quidditatē obliqui que ſunt paſſiōes: ⁊ quiddita tez linee ⁊ quidditatē plani ſiue ſuperficiei: que ſūt ſubiecta in geometria: tūc bene ꝯcluderemus ꝙ triāgulus qui ē plane trigonū rectilineū hꝫ tres numero angulos equos duobus rectis ⁊ nō pluribꝰ: ⁊ ſic eſt in multis ꝙ aliqñ poſteriora ſunt magis nota nobis que ſunt accidētalia rei: ⁊ aliquādo ecōuerſo ſubſtātialia ſunt magis nota que ſūt priora. In oībus enim mathematicis priora in nā ⁊ re ſunt magis nota: ⁊ ex illis certificamus poſteriora: ⁊ ideo ſcientie ille certiſſime ſunt. In phyſicis aūt frequenter ſunt occulta nobis que priora ſunt ſm nām ⁊ rem: ⁊ accidētia nobis magis manifeſtantur: ⁊ opꝫ nos tunc ex poſterioribꝰ īcipere ⁊ venire in pͥncipia: ⁊ ideo ſcientie phyſice in quibuſdā nō hūt veram certitudinē ſicut hūt mathematice. Sed quādo incipimus ab accñtibus opꝫ ꝙ illa accñtia ſint per ſe cōueniētia ⁊ nota nobis ad ſenſuꝫ ⁊ phātaſiā ⁊ imaginationē: qm̄ in illis ṕmo accipimus phica: ⁊ ideo quādocunqꝫ bene ⁊ expedite ſciuerimus tradere rōnem accñtiuꝫ ad phantaſiā ⁊ imaginationeꝫ nobis notoꝝ ⁊ cognitoꝝ: tunc ēt expediti erimus ad tradendū rōnē de ſubſtantia ⁊ de eo qḋquideſt: qa per accñtiuꝫ cognitionē ſtatim deueniemus in rationē ⁊ cognitionem ſubſtantie. Sed cum ꝓcedemus a priori in poſterius tunc ꝓcedemus per demonſtrationem. Omnis autem demonſtrationis ṕncipiū eſt ſicut mediū ipſa diffinitio dicēs rei quidditatē. ¶ Utrū autē illa ſit diffinitio ſubiecti vel paſſiōis determinatū eſt in poſterioribus: quoniā cū mediuꝫ debeat eē ſm naturam mediuꝫ in demōſtratione ⁊ debeat eſſe poſterius ṕmo: ⁊ prius ſecūdo videt̄ debere eſſe diffinitio paſſionis que ꝓbatur de ſubiecto: ⁊ ſi aliquādo per diffōnem ſubiecti ſcit̄ paſſio: opꝫ ꝙ illa diffinitio non ſit data de ſubiecto tm̄: inquantum eſt ſubſtantia quedam vel ſubiectum in cōmuni ratione ſubiecti: ſed inquantum eſt cauſa ⁊ ſubiectuꝫ paſſionis: hoc eſt ꝙ fluit ex ipſo talis paſſio: per illam enim ſcietur qualiter ⁊ quare paſſio ineſt ſubiecto: ſicut ꝟbi gratia: ſi diffiniatur anima inquantum abſolute ſubſtantia intellectualis incorporea non cognoſcentur accidentia eius ⁊ opera ⁊ obiecta. Similiter autem ſi diffiniatur ſm totum ⁊ non ſm partes: ⁊ diffinitio totius detur ſm ꝙ animatū corpus vt dicatur perfectio corporis phyſici po. vi. hñ. non cognoſcuntur ſufficienter paſſiones ⁊ opera ⁊ obiecta: qa partium ⁊ opera ⁊ accidentia ignorantur. Si auteꝫ dicatur animā eſſe principium ſenſus ⁊ motus in toto ⁊ in partibꝰ corporis ſm congruentiam componentium vnumquodqꝫ mēbruꝫ cognoſcentur omnes operationes ⁊ accidentia partiū ⁊ obiecta: quando fuerit diffinitio aptata cuilibet parti: ſicut in ſecūdo libro declarabitur. Similiter autem eſt in diffinitione accidentium que eſt principiuꝫ demonſtrationis: ſicut diximus. Si eniꝫ detur de eſſentia paſſionis tm̄ per ea que formalia ſunt in ipſa: non dicet cauſam quare ſunt accidentia aut accidant talibus ſubiectis: ſicut ſi diffiniendo dicam: eclipſis eſt defectus luminis: adhuc autem ſi apponaꝫ ſubiectum ⁊ dicam: eclipſis eſt defectus luminis in luna: adhuc autem non dicit diffinitio quare hoc lune accidit: ⁊ quo modo ſoli lune conuenit per ſe. Si autem dicat̄ ſic. eclipſis eſt defectus luminis in luna ex terre interpoſitione ad rectā diametrum inter ſolem ⁊ lunaꝫ ex motu ipſius in capite vel in cauda draconis infra gradus eclipticos prouenientе: tūc diffiniendo ſic dico: quid eſt paſſio: ⁊ cuius eſt: ⁊ propter qḋ ineſt: ⁊ quare ſoli lune conuenit: ⁊ per hanc diffinitioneꝫ ſcitur paſſionem ineſſe ſubiecto: ideo hoc certificant: ⁊ hoc eſt principiuꝫ demōſtratiōis. Et ſiľr eſt in paſſiōibꝰ aīe. Si enī dicaꝫ ſic. ira eſt appetitus cōtrariȷ doloris ex accēſiōe ſanguinis circa cor prouenіens: dico ⁊ quid eſt: ⁊ cuius eſt: ⁊ ꝓpter quid ineſt: qa cordi ineſt: ⁊ propter hoc ꝙ ſanguis accenſus eſt ex moleſtia protenduntur ſpiritus ad repellendam iniuriam vel illatam vel opinatā: ⁊ ideo conturbantur paſſiōe: ⁊ ideo ſiue ſubiectū diffiniat̄ ſiue paſſio: ⁊ per diffinitionē non ſcit̄ ꝙ paſſio eſt ꝓpria paſſio: hoc eſt cui ineſt: ⁊ quare ineſt: vel ex diffinitione: hec de facili cōiecturari nō poſſunt. Sic diffinitiōes dant̄ ex cōibꝰ eēntialibꝰ ſubiecto vľ paſſiōi: que cōīa ſunt per intētiones dialecticas collecta: ⁊ ſunt vane eo ꝙ nō inducunt ad certitudinē veram demonſtrationis.

Nō quō diffō ſubti ꝑt eē mediū i dm̄rōne ⁊ quō non.

¶ Cap. 6m. Qꝫ oportet tractantem de anima inquirere vtruꝫ habeat aliquas operationes proprias aut non.

Dubitationē auteꝫ hūt etiam paſſiōes aīe vtrū ſint oēs cōes ſibi ⁊ corpori vel ſibi ⁊ hñti corpꝰ: aut ſit aliqua paſſionū ſibi ꝓpria: que neqꝫ cōicet corpori: neqꝫ cōicet habenti corpus: hoc enī neceſſariuꝫ eſt accipere ex doctrina aīe ad ſciēduꝫ vtrū ipſa ſeparetur a corpore vel non: ſed tamen non eſt leue. ¶ Ut autē melius intelligatur hec queſtio ſciendū: ꝙ aliud eſt cōicare corpori in actiōe vel paſſiōe anime: ⁊ aliud cōicare ei qḋ cōicat corpori. Cōicat enim corpori in actione vel paſſione que non expletur neqꝫ ſit niſi inſtrumento corporali per virtutem affixam organo: ſicut ambulatio vel viſus: que fiunt motu vel paſſiōe corporis: ⁊ per virtutes affixas ipſis membris: quoꝝ vnū motu explet operationem: alterū aūt paſſione: qa recipit ſpēm coloris. Cōicare aūt ei qḋ cōicat corpori eſt ꝙ lꝫ aliqua operatio nō fiat motu vel paſſione alicuius partis corporis: tamen nō explet̄ ſine alia operatione que ſit vel motu vel paſſione alicuius partis corporis: ſicut eſt intelligere ſenſibilia ⁊ mathematica. Quia lꝫ intelligere non expleatur motu vel paſſione alicuius membri corporalis: tamē non ſit ſine acceptiōe forme ſenſibilis ⁊ imaginabilis per phātaſiam que cōicat corpori in hoc ꝙ operatio ipſius nō explet̄ ſine motu ⁊ paſſione mēbri corporalis: qḋ eſt organuꝫ phātaſie. Oportet eniꝫ formas imaginationis ⁊ phantaſie fieri per motum a ſenſu factū in ſpiritu animali deferente formas huiuſmodi: ⁊ recipi eaſdem oportet in parte cerebri: que eſt organum phātaſie virtutis: ⁊ ideo aliud eſſe diximus cōmunicare corpori: ⁊ aliud cōmunicare ei qḋ cōicat corpori in operatiōe. Poſſibile enim eſt ꝙ ſubſtantia incorporea exiſtens in corpore vt actus corporis cōmunicet corpori. Et poſſibile vt non cōmunicet corpori: ſed cōmunicāti corpori. Et poſſibile eſt vt neqꝫ iſto neqꝫ illo modo cōmunicet: ſed habeat operatiōes que nullam ad corpus habeāt dependētiam: ⁊ hoc ingrere de aīa eſt neceſſariū valde ad ſciendū vtrū ſepata eſt in agēdo vel nō: ⁊ eſt iſta queſtio vna quā maxie deſiderant hoīes ſcire de aīa. ¶ Uidet̄ autem in pluribus ſuis paſſionibꝰ et partibus nihil omnino ſine corpore pati vel facere: neqꝫ enī ſine motu ⁊ paſſione corporis iraſcit̄: neqꝫ cōfidit: neqꝫ deſiderat: neqꝫ ſentit vniuerſaľr ſm oēm ſenſum. Ira enim eſt accenſio ſanguinis cū euaporatione fellis. Confidētia autē eſt ex ꝓtenſione ſpiritus ⁊ ſanguinis ex corde ad exteriora. Sētire autē ſit recepta ſenſibili forma in organo ſenſus: que oīa dicunt motus ⁊ paſſiones corporeas. Sed maxime proprīū ⁊ ſeparatuꝫ opus eſſe videt̄ intelligere eo ꝙ vniuerſale intelligit̄ qḋ eſt ſimplex ⁊ denudatū a mā ⁊ appenditiȷs materie: ⁊ ideo nō eſt forma impreſſa alicui mēbro corporali cuius motu expleat̄ intelligere: ſed potius eſt ſimplex cōceptꝰ mentis ſine hic ⁊ nunc: ſed vbiqꝫ ⁊ ſemper in eadem ratione manēs: qḋ nō eſt cōueniens alicui forme corporali. Si autē hoc ipſum intelligere qḋ eſt operatio poſſibilis intellectus quādo in actu ſit eſt in phātaſia: aut nō ſine phātaſia: tūc neqꝫ hoc opus vtiqꝫ ꝯtingit eſſe ſine corpore qḋ mouet̄ vel patitur in ipſa operatiōe: ⁊ tūc non erit ſeparatiꝫ cōueniēs anime ſm ſe: dico aūt intelligere poſſibilis intellectus aliquando eē phātaſiam: ⁊ aliquādo nō ſine phantaſia nō ſimpľr intelligens ꝙ intelligere vnqꝫ ſit phātaſia: ſed qa poſſibilis intellectus accipit formā que eſt ex phātaſmate: opꝫ ꝙ phātaſie motus ad intellectū terminetur. Sūt autē qdam homines ideote nō diſcernētes vniuerſale a particulari: ſed ꝓſequunt̄ rōnem vniuľis in particulari permixtā ⁊ illoꝝ intelligere eſt phātaſia formalis: eo ꝙ imixtuꝫ eſt ei. ¶ Aliȷ aūt diſtinctū accipiunt vniuerſale a particulari: qḋ eſt in phantaſia formali: ⁊ illoꝝ intelligere: eo ꝙ oritur a phātaſia: non eſt ſine phātaſia formali. Phantaſia enim duplex eſt: qa ⁊ ipſa virtus anime que phātaſmata recipit phātaſia eſt: dicimus ꝙ operatio itellectus poſſibilis eſt phātaſia vel nō ſine phātaſia: taliter autē diſtinguēdo cōicans corpori: ⁊ cōmunicās ei qḋ cōicat corpori euitabimus errorem Alerā. qui dicebat in oībus aīam cōicare corpori: ⁊ ideo non eſſe ſeparabilem a corpore. Nos enim oſtendemus in ſequentibus ꝙ id qḋ cōmunicat non corpori ſed ei qḋ eſt cōmunicās corpori: ſm ſe eſt ſeparatū: neqꝫ corrūpit̄ niſi ſm ſic ⁊ ſimpliciter nō vel niſi ſm quid ⁊ non ſimpliciter. ¶ Siqdem igit̄ eſt aliquid anime opeꝝ aut paſſionū ꝓpriū vtraqꝫ cōmunicatione excluſa:

Tex. ⁊ cō. 12.

Aliū ē cōicare corpori in actiōe ⁊ paſſione: ⁊ aliud eſt cōicare ei qḋ cōicat corpori.

Idē Auērois hic cō. 12.

Nō diuiſitatē hoīuꝫ i apphēſiōe vlis.

Tex. ⁊ cō. 13.

tunc

eſſe cōtinget vtiq; aīam eſſe ſeparatam nūc in operatione:⁊
aliquādo ſeparari a corpore ⁊ eſſe per ſe. Si vō nulla eſt pro/
pria ipſius: tūc nō cōtinget ipſaꝫ ſeparari ſm eē ⁊ ſubſtātiā:
lꝫ forte ſm diffinitionē aliquā non coexiſtēs corpori ⁊ in cor/
pore intelligaꝛ. Erit eni tunc de aīa ſicut de mathematicis
que nō hñt eſſe niſi in hac ſenſibili mā:⁊ tamen accidunt eis
quedā nō in mā intellectis: ſed acceptis ſm ſe ſeparatis: ſicꝫ
eſt videre in recto: qa linee recte multa accidūt que nō con/
ueniūt ei ſm ꝙ eſt in mā ſenſibili: ſicut eſt ꝙ ſpera enea tan/
git ipm in puncto: que tñ ſpera enea nunq̄ tāget ipm ſepara
tum in pūcto ſm actū: ſed potius tanget ipm ꝯiunctū cū mā
ſenſibili nō in pūcto ſed in ſupficie:⁊ tñ ſm intellectum acce
ptū rectū:⁊ nō in mā lignea vel cuprea: vel alia mā ſenſibili:
nō tāgeꝛ a quacūq; ſpera niſi ſm pūctuꝫ:⁊ ſic erit de aīa. Si
eni in oib⁹ partibus ſuis: aut cōicat corpori: aut cōicat cōicā
tibus corpori: tunc pōt accipi ſeparata ſm intellectū inquan
tū agit operatiōe que nō expleꝛ motu alicuius partis corpo
ris: ſed tñ ſm eſſe ⁊ veritatē nature nunq̄ erit ſepata: quia
ſemp indiget vel exiget illius coopationē qđ corpori cōicat:
ſicut ſpericū qđ ſepatū itelligiꝛ ⁊ diffiniꝛ: ſed tñ ſm eē inſepa
rabile eſt a corpore ſenſibili. Et nos qdem in ſequētib⁹ oſtē
demus ꝙ aīa humana multas hꝫ opationes ſeparatas: ſed
Tex.⁊ cō.14. mō iducemus rōnes quorūdā ꝓbātes ꝙ hꝫ cōicātes. ¶ Vi
denꝛ enim aīe paſſiones oēs eſſe cū corpore cōmunicātes: lꝫ
in vna ſit plus q̄ in alia cōicās: qa quedā fiūt ſine motu loca
li partiū corporis ⁊ ſine phyſica alteratione: ſed tñ nō fiunt ſi
ne receptione forme: vel intētionis forme: que eſt alteratio
cōiter dicta. Cū motu aūt ⁊ alteratiōe corporis fiūt deſide/
riū: māſuetudo: timor: cōfidētia. Adhuc aūt gaudiū ⁊ ama
re ⁊ odire. In oib⁹ eni his moueꝛ cor ſm diaſtolē vel ſyſtolē:
⁊ cōpatitur aīe corpus. Hoc aūt indicat diuerſitas hoīuꝫ in
paſſionib⁹ his: qdam eni in duris ⁊ manifeſtis piculis paſ/
ſionū coincidētib⁹ in eos nihil ad irā ꝓuocātur pp cōplexio
nem frigidā ⁊ ſtantē in eis:⁊ aliq eoꝝ nō timēt in talibus ſicꝫ
habētes multū ſanguinē:⁊ corda calida. Aliquādo aūt aliq
a paruis cauſis ⁊ infirmis periculoꝝ moueꝛ ⁊ ꝓuocātur ad
irā quādo corp⁹ iraſcibile ⁊ ita diſpoſitū eſt ac ſi iraſcatur: ſi/
cut eſt in cholericis calida hñtibus corda ⁊ ſanguinē leuem
qui facile dirigiꝛ ſurſuꝫ. Adhuc aūt magis manifeſtanꝛ hec
in his qui timētes fiūt ex ſuis corporis diſpōnibus qñ nulla
cā terroris eſt in paſſionib⁹: ſicut accidit multis viris q ſicci
Tex.⁊ cō.15. ſūt:⁊ frigidi pauci ſpiritus ⁊ pauci caloris in corde. ¶ Ma/
nifeſtū eſt ergo ex dictis ꝙ paſſiōes ſunt rōnes quedā ⁊ intē
tiones que in phyſica mā ſunt mota ⁊ alterata phyſico mo/
tu ⁊ alteratiōe. Senſus aūt ⁊ imaginatio:⁊ cetere aīe ſenſiti
ue apphenſiōes nō fiūt ſine receptiōe formaꝝ in organis cor
poꝝ que receptio quedā eſt alteratio: lꝫ nō ſit alteratio phy/
ſica. Et ideo haꝝ paſſionū ſunt tales rōnes vt ſi dicaꝛ: iraſci
eſt motus huius corporis cuius ſanguis accēſus eſt: aut par
tes hui⁹ ſicut cordis qđ moueꝛ pmo in ira ſm ſyſtolē quādo
cōturbaꝛ:⁊ poſt ſm diaſtolē quādo petit vindictā: aut potē/
tie que cōſicta eſt huic corpori: aut parti corporis ⁊ ab nocu
mēto illato:⁊ pp hoc malū inferēdū in vindictā. Cū aūt oia
hec in phyſica mā ſcripta ſint: phyſici erit conſiderare de ani
ma aut omni ſi omnis anima eſt talis: aut de anima huiuſ/
modi que talium eſt operum ⁊ paſſionum.

¶ Cap. 7m. Qualiter differenter conſiderat phyſicus de eis
que hic queruntur a dialectico ⁊ mathematico ⁊ metaphyſi
co ⁊ mechanico in quo eſt digreſſio quedam.

Tex.⁊ cō.16. Phyſicus aūt ⁊ dialecticus diffiniūt differenter
vnūquodq; iſtoꝝ que diximus eſſe aīe opera ⁊
paſſiones. Si enim querimus quid eſt ira in/
tendētes de diffōne querere dicet dialectic⁹ ꝙ
eſt appetitus cōtrarij doloris: aut aliqd huiuſ
modi diffiniēs per intentiones cōes formales
que nō ſunt vera cauſa rei ꝓpria: ſed intētiones cōes inuen
te i plurib⁹ ⁊ nulli ꝓprie:⁊ ideo diffinit per formā que forma
de ſe cōis eſt:⁊ nō appropriaꝛ ad eſſe rei niſi per ꝓpriā mām
vniuſcuiuſq; rei. Phyſicus auteꝫ dicet ꝙ ira eſt accēſus vel
aſcenſus ⁊ calefactio ſanguinis circa cor tāgens ꝓpriā cām
efficientē que eſt aſcēſus ⁊ calefactio ſanguinis ⁊ ꝓpriā māꝫ
que eſt ſanguis cordis bulliēs ⁊ ſubiectū qđ eſt cor. Et hoꝝ
quidē alius reddit māꝫ ꝓpriaꝫ .ſ. phyſicus: alius aūt reddit
ſpēm ⁊ intētionē forme ſimpliceꝫ ⁊ cōem que eſt rei ratio cō/
munis. Hic enim cōſiderat rōneꝫ ſiue intētionē cōem rei eo
ꝙ nō deſcendit ad ꝓpria. Ille auteꝫ cōſiderat pncipia realia
que dāt eē rei. Neceſſariū autē eſt ꝙ iſta realia pncipia ſint
in mā huiuſmodi que determinata ⁊ ꝓpria eſt ſi erūt ⁊ hñt
eſſe in nā: ſicut etiā domus ratio differens eſt aſſignata ⁊ cō/
ſiderata a dialectico ⁊ mechanico qui nālem imitaꝛ: ſicꝫ ars
imitaꝛ nām. Dicet enim dialecticus ꝙ domus eſt operimē
tuꝫ ſiue receptaculū ꝓhibens aeris corruptiōes: que ſunt ex
cellētia frigoris ⁊ excellētia caloris ⁊ corruptiōis imbrium ⁊
caumatū. Mechanicus aūt dicet ꝙ lapides ⁊ ligna ſic com
paginata vel ligata. Alius vō ab vtroq; iſtoꝝ eſt qui in his
mālib⁹ determinatis pbet in diffinitione ſua ſpēm que eſt in
tētio domus ꝓpter finē qui dictus ē: hoc eſt vt ꝓhibeat cor/
ruptiōes. ¶ Queramus igiꝛ qs hoꝝ diffinientiū ſit phyſic⁹:
vtrū ille ſit phicus qui cōſiderat mām ⁊ ignorat rōnem intē
tionis forme: aut ille qui ſolū eſt circa rōnem que eſt cōmu/
nis rei intētio ⁊ cōceptus: aut ille qui eſt ex vtriſq;: qm̄ ex in
ducta differētia mechanici ad dialecticū poſſumus cogno/
ſcere eū qui perfect⁹ eſt phicus: qm̄ diximus ꝙ quidā illoruꝫ
quodāmō vterq; eſt: qa ⁊ pbet formam rei ꝓpter determia/
tum finē inductā:⁊ pbet eam in hac determinata mā in qua
habet eſſe ſm rē. ¶ Queramus ēt ꝙ ſi nos cōceſſerimus ꝙ
phyſicus perfectus vtrūq; facit: vtrū ipſe ſit circa alias for/
mas q̄ ſint forme que ſunt paſſiones materie determinate:
que noīe ſuo ⁊ diffinitione cōcernūt mām corporis mobilis
vt mobile:⁊ nō ſeparanꝛ ab ipſa per nomē ⁊ diffōnē ſiue rō/
nem:⁊ ipſe phicus ꝯſiderat tales inquātum nō ſeparanꝛ: ēt
ſi ſm aliā aliquā rōnem ſeparari poſſent. Verbi grā: quoniā
phyſicus eſt cōſiderans carnē: que nec noīe nec rōne ſepara
tur a phyſica mā: que eſt corpus trāſmutabile inquātum eſt
trāſmutabile:⁊ ſi in alia mā carnis ⁊ nomē ⁊ ſpecies eſſe po
naꝛ erit equiuocū nomē ⁊ ſpēs carnis ſm veritateꝫ nō eſt in
alia: ſed ſm ſilitudineꝫ ſolam. Cōſiderat etiā mathemati/ Nō qūo diffe rēter de q̄ūtate phic⁹ ⁊ ma/ thematic⁹ cōſi derat ꝓ q̄ vi/ de. 2. ph. t. cō. 18. 3.
cus quātitatē que nō eſt forma ſequens trāſmutabile corp⁹
inquātū trāſmutabile: ſed potius ſequēs corpus inquātum
eſt corpus: ſed phyſicus nō cōſiderat ſic quātitatē: ſed poti⁹
ſm ꝙ nō ſeparaꝛ a trāſmutabili corpore inquātū eſt muta/
bile: qa cōſiderat quātitatē nō ſm ꝙ eſt quantitas: ſed ſꝫ ꝙ
eſt terminus magnitudinis augmēti vel diminutionis: aut
ſm ꝙ eſt diſpoſitio mobilis locaľr. ¶ Phyſicus igitur circa Tex. cō. 17.
oia illa eſt quecūq; ſunt phyſici corporis inquātū eſt ſic tran/
ſmutabile:⁊ ꝯſiderat oia opa talis materie ⁊ oēs paſſiones
eius. Quecunq; aūt ſunt qdē in phico corpore ⁊ nō ſunt his
ſimilia: ꝙ .ſ. ſint forme ⁊ opa ⁊ paſſiōes ipſius phici corporis
in eo ꝙ eſt phicū: ſed potius a volūtate ⁊ arte inducunꝛ in
phica corpora illa ſunt alterius qui mechanicus dr: ſicut eſt
mechanicus qui dr: inſtructor ſiue architector qui ſtructu/
ras: ſiue ēt medicus qui circa corpus hūanū facit cliſteriuꝫ
⁊ embota ⁊ huiuſmodi inſtrā. Scire eni cauſas corporis hu
mani phici eſt nō medici: ſed forme que ſm eē nō ſūt ſepara
biles a phicis corporib⁹ ſed ſemp ineniunꝛ in eis:⁊ tñ nō ſe
quunꝛ corpus phicuꝫ inquātū phicuꝫ eſt: eo ꝙ nō ſunt phyſi
ci corporis inquātū mobile eſt: ſed ſunt ſm rōnē ante ipm:⁊
ſequunꝛ corpus inquātū eſt corpus:⁊ ideo dicanꝛ eē phyſici
corporis ex remotiōe: qa ſunt ei⁹ qđ abſtrahit a phyſico cor
pore. Omne eni phyſicum corpus eſt corpus: ſed nō cōuer/
titur:⁊ ideo abſtrahit corpus a phyſico corpore. Quecunq;
igiꝛ ſequunꝛ ad corpus ſm ꝙ abſtrahit a phico corpore ſunt
ante pncipia phica:⁊ ideo de illis erit alius phs qui mathe/
maticus vocaꝛ: cuius tñ oia conſiderata ſunt in phyſico cor
pore: ſed tñ nō trahunt rōnē ab ipſo:⁊ ideo nō ꝯcipiūt in no
minib⁹ ſuis mām ſenſibilē ⁊ mobilē: ſed itellectualē magni/
tudinē tm̄. Et hui⁹ rō eſt: qa nihil diffiniꝛ per ea que conſe/
quunꝛ ipꝫ ſm nām: ſed poti⁹ per ea que ipꝫ ſm nāꝫ añcedūt.
Et cū oia que ſūt trāſmutabilis corporis pnª ꝯſequanꝛ ſm
nām ea que ſunt pncipia corporis ſimplr accepti: opꝫ nec̄io
ꝙ nihil eoꝝ que ſūt phici corporis vt eſt phicū ꝯcipiaꝛ in rō
ne eoꝝ que ſunt corporis vt eſt corpus. Nō ſunt tñ illa ſepa
rata oīno: qm̄ cōcipiunt in rōnib⁹ ſuis ſubm itellectuale qđ
eſt magnitudo que ſm nām antecedit corpus vt eſt corpus.
Sicut aūt diximus ꝙ corpus per nām añcedit phicum cor/
pus: ita ens ⁊ ſubſtātia ⁊ huiuſmodi per nām añcedūt cor/
pus ⁊ magnitudineꝫ:⁊ ſunt iſta ſm ſe ſeparata:⁊ per accñs
cōiuncta: cum mā corpoꝝ que ſunt quāta ⁊ mobilia: qm̄ iſta

ſm ſe eē realr inueniunt ante hec in intelligētijs ⁊ ſubſtantijs ſeparatis: ⁊ de his eſt p̄mus p̄hus ſm ꝙ in ꝓhemijs diximus libri p̄hicoꝝ. Dixim⁹ ēt multa de his in ſcđo p̄hicorū: cū certitudie aūt hēt in p̄ma p̄hia determinari.

¶ Digreſſio.

Dubitabit aūt fortaſſe aliqs an veꝝ ſit qđ diximus dialectici diffōnez per ſolā formā eſſe datam cū forma pars ſit rei ⁊ nō totius videt̃ fortaſſe nō p̄dicari de toto: ſicut neqꝫ dicere poſſumus ꝙ hō eſt aīa: p̄dicant̃ aūt ea que ſunt dialectica de toto: nō ergo vident̃ eē forme ſimplices que p̄dicant̃ in logicis: ſed potius potētia ⁊ act⁹ coniūcta vident̃ eē p̄cipue cū ſimplex de cōpoſito vere nō p̄dicet̃. Adhuc aūt cū potentia ⁊ act⁹ ſint principia cuiuſlibet gn̄is: ſicut in phyſicis declaratū eſt: ⁊ p̄cipue p̄ncipia ſub̃e: ⁊ logicus ſumat p̄dicata genera vel ſpēs: videbunt̃ oīa illa eſſe cōpoſita ex potētia ⁊ actu: ⁊ nō eē ſolius forme ⁊ ſpēi intētiōes. Amplius aūt oīno diffinitio cōpoſita eſt: ⁊ nullū ſimplex diffinit̃: cuꝫ ſimplex ſit vnū ſolū ⁊ oīs diffinitio cōtineat plura: videbit̃ forte alicui ex his ⁊ ſīlibus veꝝ non eſſe qđ dictum eſt: logicū ſolā formā cōſiderare ⁊ ſpēm. Similr autez nō videtur phyſicū cōſiderare mām ſolam: qa materia p̄n͞m cognoſcēdi rem nō eſt: ⁊ ꝓbatū eſt in ſcđo p̄hicoꝝ: phyſicū debere inducere oēs cauſas. ¶ Oibus aūt huiuſmodi rōnib⁹ rn̄dentes dicimus ꝙ forma rei duplr pōt cōſiderari: ſicut dicit Auic. Uno eniꝫ mō cōſiderat̃ vt eſt actus rei ⁊ pars eē eius: ⁊ hoc mō nō de re predicat̃. Alio aūt mō vt eſt intentio rei abſtracta a re: ⁊ ſic p̄dicat̃: qa eſt intētio totius ⁊ nō partis: totū eiꝫ ſignificat̃ ſub q̄libet forma que i ipſo eſt ſiue ſit gn̄is: ſiue differentie: ſiue ſpēi: ſiue ꝓprij: ſiue accn̄tis: ⁊ ſm ꝙ ſignificatur ſtās ſub aliq̄ illaꝝ formaꝝ: ſic abſtrahit̃ ab ipſo vl̃e: ⁊ eſt illđ vl̃e intētio totius ſui: ⁊ iđ p̄dicat̃ de toto. Et has intētiōes totius cōſiderat logicus: ⁊ quedā eaꝝ ſunt accepte vt ſimplices: ⁊ quedā ſicut cōpoſite intētio accepta a toto ſm ꝙ ſignificat̃ ſub forma gn̄is vt genus eſt: ⁊ itētio accepta de toto ſꝫ ꝙ ſignificat̃ ſub forma dr̃e: ⁊ intētio accepta de toto ſm ꝙ ſignificat̃ ſub forma ꝓprij: ⁊ intētio accepta ſiue abſtracta de toto ſm ꝙ ſignificat̃ ſub forma accn̄tis ſimplices ſūt ⁊ intentiōes ſunt totius: ⁊ ideo de toto ſicut dcm̄ eſt p̄dicant̃: qa ſicut diximus totū pōt optime ſignificari ſtans ſub forma que eſt eēntialis ⁊ accn̄talis: ⁊ ſi eſt eēntialis pōt eē pars dūmō illa forma ſimplr ⁊ ſm totū iſit ⁊ nō ſm partē: ſicut ſūt quedā accidētia que ſm partē iſunt: vt ethiops qui dicit̃ eē alb⁹ dentez: forma aūt ſpēi cōpoſita eſt: ⁊ qa diffinitio dicit q̄ditatē rei vel ſpēi: iđ ⁊ ipſa plura cōtinet: ſed nō eſt cōpoſita ex materia ⁊ forma: ſed potius ex gn̄e ⁊ differētia quoꝝ genus eſt loco mãe: ⁊ differētia loco forme: tn̄ illud qđ eſt loco materie nō eſt mã ſed eſt forma gn̄alis abſtracta: nō a q̄libet mã: ſed a mã ꝓpria que eſt ꝓportionata forme que eſt dr̃a. Et ſi ꝓprie velimus loq̄ dicemus ꝙ eſt abſtracta: nō a mã ſed a toto ſm ꝙ ſignificat̃ totū noīe materie ꝓprime: ſicut ſi dicā ſignificari hoīem ſm ꝙ eſt aīatū ſenſibile corpus: ſic eni ē mã proxima homini: ⁊ qđ abſtrahit̃ ab eo ſm ꝙ ſic ſignificat̃ eſt forma gn̄is que eſt aīal. Sic igit̃ pꝫ qualr intētiōes cōes abſtracte a reb⁹ aliqn̄ ſunt ſimplices: ⁊ aliqn̄ ſunt cōpoſite: ⁊ tamē ſemper p̄dicant̃ de toto: ⁊ quādo ſunt cōpoſite nō ſūt cōpoſite niſi ex gn̄e ⁊ differentia ⁊ non ex mã ⁊ forma: quoꝝ genus eſt ſicut mã: dr̃a v̄o vt actus: ⁊ hoc mō itelligit̃ ꝙ potētia ⁊ actus ſunt p̄ncipia geneꝝ. ¶ Si aūt quis obijciat: ꝙ ſꝫ hoc ſi potētia eſt genus ⁊ potētia eſt p̄ncipium generis: quomō ergo erit p̄n͞m generis: dicemus ꝙ potētia ſimplex nō eſt genus: ſed potētia cōtracta per differētiā: ⁊ ſi illa differentia eſt intriſeca ita ꝙ faciat ſūmuꝫ in vna ordinatiōe p̄dicabiliū: tunc facit gn̄aliſſimuꝫ eo ꝙ ante illud nihil eſt qđ vniuoce p̄dicetur. Sed ſi differētia eſt quaſi extra ⁊ ponit in partē predicamētoꝝ vniuocoꝝ: tūc facit genus ſubalternū vel ſpeciez: v̄bi gr̃a ſicut ſi dicā: ens p̄dicat̃ vniuoce. Si āt addam dr̃am que non coartat in p̄dicabilib⁹ vniuoce: ſꝫ in his que predicant̃ equiuoce ſm analogiā: vt ſi dicā ens per ſe exn̄s: tūc facio genus gn̄aliſſimū: vel ſi dicam ens in alio nō ꝑ ſe: vt mēſura entis per ſe: vel vt diſpō entis per ſe. Si autez dicant ens per ſe aīatum: tūc facio genus ſubalternū vel ſpēm ſubalternā: ⁊ ſīlr eſt in alijs generibus accidētiū. Dicimus igit̃ ꝙ potētia ſimplex nō determinata per dr̃aꝫ coartanteꝫ analogiā entis eſt p̄n͞m generis: ⁊ ſimplex eſt intētio. Que autez coartat̃ in genere p̄dicabiliū vniuoce p̄dicatoꝝ: illa non eſt in genere niſi ſicut actus in potentia: ⁊ non eſt p̄ncipiū generis: niſi forte generis: qđ alia conſideratione eſt ſpēs. Ex his igit̃ patet qualiter logicus ſolas cōſiderat formas intētionū cōmunes. Sīliter aūt ex oppoſito phyſicus nō conſiderat mām ſolā: ſed ſi cōſiderat mām illa erit huius p̄hice forme materia: ⁊ ideo mã ſꝫ ꝙ cōcipit̃ a forme noīe ⁊ rōne erit p̄ncipiū cognitionis ⁊ nō per ſe: ſicut ⁊ mechanicoꝝ nullus ligna ⁊ lapides conſiderat niſi ſm ꝙ inducit̃ in eis forma domus: qa aliter nō eſſet vnquā materia diffiniēs: neqꝫ aliqđ principium cognitiōis: ſed qa p̄hicus cōſiderat formas trāſmutatiōis ſm eſſe: ⁊ eſſe hn̄t trāſmutationis a p̄hica mã: ⁊ ab his que inſunt p̄hice materie: ideo dicit̃ ꝙ p̄hicus mām conſiderat. Cōſiderat tamē oēm cauſam ſm ꝙ refert̃ ad eē qđ habet in mã qđ ſolū eſt eſſe nature ⁊ reale. Et cōſiderat mouentē ſiue efficiētem ſm ꝙ mouet mām ⁊ formā ſm eſſe qđ hꝫ in mã: ⁊ finem ſm ꝙ eſt terminus mot⁹ quo mouetur mã: ⁊ mām ipſam ſm ꝙ eſt ſubiecta forme ſm eē qđ hꝫ forma in mã. Et ſic patet ſolutio eoꝝ que in hac queſtione generabāt difficultatem. In logicis aūt de ipſis plane dictum eſt vel plenius. ¶ Sed nunc redeundū vnde noſtra rō erat prius. Dicebamus aūt prius ꝙ paſſiōes aīe nō ſunt ſeparabiles a p̄hica mã aīatoꝝ ſm ꝙ ſunt hmōi timor deſideriuꝫ: quoꝝ diffōnes concernūt mām ſenſibilē: ⁊ non ſunt ſicut linea ⁊ planum que ſunt per nām ante p̄hicū corpus ſicut diximus eo ꝙ ſequuntur magnitudinez vt magnitudo eſt: ⁊ nō p̄hicum corpus ſm ꝙ eſt p̄hicuꝫ corpus. ¶ Sic ergo p̄hice intendētes de aīa determinare: neceſſariū eſt vt ſimul cū his que intēdimus dubitemus de his de qb⁹ opꝫ dubitare bene volētem tractare de aīa. Et hoc eſt vt attēdamus diligēter opinionē prioꝝ antiquoꝝ recitantes oīum illoꝝ ſn̄ias: q̄cunqꝫ de ipſa aliquid contulerſit: vt bn̄ q̄dē dicta accipiam⁹. Si v̄o aliquid ab aliquo non bene dictuꝫ eſt: hoc vereamur ⁊ abnuntiemus lꝫ ⁊ hoc ipſum dignuꝫ ſit narratione: qa nobis dat occaſionem ⁊ abundare nos facit.

Solutio.

For͠ ex itētiōe Auicēne 2ᵗ ſumi pōt.

For͠ tott⁹ pōt ſumi vt ſimplex ⁊ ſꝫ ſumi vt cōpoſita.

Nō ſubtilem modū loquendi doctoris q̄mō gen⁹a mã ſumi dꝫ ⁊ q̄uo non. vide ꝑ hꝫ Cōmētatoreꝫ i. 8. meta. ꝯ. 6.

Sꝫ cōſidera i hoc mō loquēdi doctoris qꝛ tūc gen⁹ gn̄aliſſimum hꝫet dr̃aꝫ itriſecaꝫ ꝯſtitutiuā qđ ē ꝯ̄ Cōmētatorē. 5. met. ꝯ. 5. ⁊ i. 10. met. cō. 8.

Nō q̄uo mã ē cognitiōis p̄ncipiū. vide doctorē ꝓ hoc in 2. p̄hi. ſup tex. 27. ⁊ 28.

Tex. ⁊ cō. 18.

Tex. ⁊ cō. 19.

¶ Tractatus Secundus Primi Libri de aīa: in quo agitur de anima ſm opiniones aliorum.

¶ Cap. p͞m. De his qui diffiniebant animaꝫ per hoc ꝙ ipſa eſt motiuum quoddam.

PRincipiuꝫ autē q̄ōnis eſt ſm artē demonſtratiōis in poſterioribus analeticis determinatā ꝙ apponātur in p̄ncipio ea que maxime ꝯuenire vident̃ aīe ſm ſeipſaꝫ: qa ex his manifeſtabuntur nobis ea que ſūt poſteri⁹: ⁊ ſm aliqđ cōuenientia. Aīatū aūt differt ab inaīato in hoc ꝙ hꝫ aīaꝫ duo operātē in ipſo que ſūt mot⁹ ꝓceſſiuus ſm locū ⁊ ſenſus: vegetatiua eni a qbuſdā nō dicunt̃ hr̃e aīam: ſꝫ partē aīe: vt in libro de plātis habebit̃. Aīa aūt rōnalis non videt̃ a qbuſdā ſꝫ eādē rōnē nomē aīe participare cū alijs. Aīatū g̃ qđ pfectā hꝫ aīaꝫ: ⁊ que vere aīa ē: differt ab eo qđ nō eſt aīatū tali aīa: in eo qđ eſt motiuū ſm locū: ⁊ i eo qđ eſt ſenſitiuū. Et hec duo dicta de aīa a ꝓgenitorib⁹ nr̄is qui patres nr̄i in p̄hia fuerūt accepimus. ¶ Dicūt eni q̄dā ⁊ maxime quātū ad cōitatē oīs aīe: ⁊ p̄mo q̄dē quātū ad ſubalr ineē omni aīe: aīaꝫ eni eē id qđ mouet ſm locū totū corp⁹ ⁊ mēbra: nō q̄dē ſicut nã mouet ad vnū ⁊ eodē mō ſed qđ mouet ad plura ⁊ multis modis ſic vegetatiua ad digerere: nutrire ⁊ augere egerere ⁊ gn̄are: ſenſibilia aūt ad plura que patēt. Et hoc dixerūt qui exiſtimabāt ꝙ nihil mouet aliud qđ ip̄m in ſeipſo nō moueat̃: putabāt eni nō poſſe aliqđ alij dare diſpōnē quā i ſeipſo nō hꝫ: hoc eſt qua nō diſponit̃. Et iđ putabāt id qđ nō mouet̃ i ſeipo nō poſſe mouē aliqđ alteꝝ: ⁊ qa mouet aīa corp⁹ arbitrati ſūt aīaꝫ eē aliqđ de nūero eorū que mouent̃ a ſeipſis. Et qa eoꝝ que mouent̃ primi niſi cām mãlē ⁊ corporalē nō viderūt: oīno nihil diſtiguētes đ cā efficiēte formali ⁊ finali: iđ ponebāt ꝙ id qđ maxie motiuū ē in corporib⁹ ē aīa. Eſt aūt hoc calor ⁊ ignis: ⁊ iđ Democrit⁹ aīaꝫ dixit eē ignē quēdā aut calorē. Cū eniꝫ iſte ponat oīum p̄ncipia eē athomos: que ſunt iſinitaꝝ figuraꝝ: ſicut dixim⁹ in p̄mo libro ꝑigeneſeos: dicit illos athomos ꝯſtituere animā: que

Tex. ⁊ cō. 20.

mã: que ſũt ſpẽi ſiue forme rotũde ⁊ figure. Et qa aĩas dicit eẽ ignẽ aut calorẽ: eo ꝙ vidit calorẽ nãlẽ eẽ iſtrm̃ aĩe: iõ dicit ꝙ ille athomi que ſũt rotũde ꝯſtituũt ignẽ ⁊ calorẽ ⁊ animã. Athomi ãt ille ſũt ſicut deſciſſiones minutiſſime que diſcurrũt in aere: que videnẽ in radijs ſolis: que igrediunẽ p portas ⁊ feneſtras domoꝝ. Ħ aꝝ eni deſciſſionũ oẽ ſemen Democrit⁹ dicit eẽ elnta oĩuȝ reꝝ nãliũ. Idẽ autem dixit collega Democriti Leucippus: ⁊ nos ipſoꝝ rõnes poſuim⁹ i pmo libro ꝑgeneſeos. Inter hec ãt illa que ſũt rotũde forme ⁊ figure dicũt eẽ aĩaȝ pp id ꝙ hec figura oĩno vel p omnia: vt aſſerũt: põt penetrare ꝑcipue qñ circũferẽtia ẽ minima. Cui⁹ ſũt due cauſe ſic lucte. Una qdẽ: qa id qd̃ ſcd̃ȝ pũctum tãgit fm minimũ tãgit ⁊ marie penetrat. Circũferẽtia ãt ſperici ꝗcũꝗ vertaẽ nõ niſi ſcd̃ȝ pũctũ tãgit: ſiue tãgat planũ: ſiue ſpericũ i eo ꝙ ẽ circũferẽtia. Figure ãt alie ẽt z^m pũctũ q eſt in angulo ⁊ z^m lat⁹ pñt tãgere: ⁊ iõ nõ ſemp marie penetrãt. Alia aũt cã iñgẽda iſti ẽ ꝙ linea circularis citi⁹ obliquaẽ ꝗ aliq linea recta vſus eadẽ ptẽ, ꝑtracta ad quã curuaẽ circũferẽtia: ⁊ iõ min⁹ reſiſtit penetratiõi: qa igiẽ videbãt aĩaȝ vbiqꝫ adeẽ corpori ponebãt ipſaȝ eẽ rotũdũ idiuiſibile penetrãs p totũ: ⁊ qa rotũdũ ẽ volubile de ſe: eo ꝙ nõ ẽ ſtat⁹ alicui⁹ ſup pũctũ: cũ pũct⁹ nõ ſit loc⁹ alicui⁹: ȝ ſupficies ⁊ rotundũ ꝗcũꝗ voluaẽ ſemp ẽ in vno pũcto tñ: ⁊ iõ ſuũ nõ ẽ ſtare: ȝ ꝑpetuo moueri: ponebãt arbitrãtes aĩaȝ eẽ rotũdũ ꝑpetuo mouens ſeipȝ: ⁊ iõ potẽs mouẽ oĩa reliq̃: ⁊ hoc dixerunt ſic dixim⁹ qa arbitrati ſũt ꝙ aĩa ẽ id qd̃ adhibet aĩalib⁹ motũ localẽ in

Tex. ⁊ cõ. 21. to ⁊ in mẽbris. Propter qd̃ dixerũt ꝙ termin⁹ ⁊ diſtinctio vite ẽ p reſpiratiõnẽ: qm̃ poſitio eoꝝ fuit ſic vitaȝ ẽ ꝙ oẽ animal hȝ coꝛ vel mẽbrũ aliõ qd̃ hȝ i corpore vices cordis: ⁊ hoc motu diaſtoles ⁊ ſyſtoles exufflat ex ſe ſpũs vitaleȝ: ex motu aũt icẽderet niſi eẽt ſpũs refrigerãs vel iteri⁹ i corpore exĩs vel exteri⁹: ſic i reſpirãtib⁹ tñ ſpiritũ ꝗcũqꝫ mõ i corpore hominis factũ dicebãt eẽ reſpiratiõnẽ aĩaȝ hmõi ſpiritũ eẽ dicẽtes. Dicebãt eni ꝙ nullũ aliõ auxiliũ ſit celeſti virtute ad vitã p quã aĩa ifundaẽ niſi ꝙ aer q ꝯtinet corpora aĩata attract⁹ in reſpiratiõe ꝯducit ſecũ figuras ſpericas p q̃s reprimit eas figuras que iteriora penetrãt: ne exeãt que pbẽt aĩalib⁹ motũ: ſic pñ ſemp p ſe mota eo ꝙ nunqꝫ ꝯtigit qeſcẽ pp ipſas p ſeipſas motas vt dcm̃ ẽ. Dicũt eniȝ ꝙ igrediẽtib⁹ in aĩalia hmõi figuris i reſpirãdo ꝓhibẽt ille que igrediunẽ illas que fuerũt diſgregari: ꝓhibẽt ãt hec cooperãtes hoc eſt opa ſua faciẽtes aerẽ ꝯducẽtẽ athomos rotũdas ⁊ ꝯdẽſantẽ eas itus vt vndiqꝫ ipleãt: ⁊ penetrẽt: ⁊ moueãt. Dicũt aũt

Tex. ⁊ cõ. 22. vnũqdqꝫ aĩal viuẽ tãdiu: ꝗuſꝗ hec põt pficẽ. Videẽ ãt ꝙ id qd̃ inueniẽ a Pithagoricis dcm̃ de aĩa eãdẽ hẽat itelligẽtiã quo ad hoc ꝙ ponũt ſubãle eẽ motiuũ aĩe: ⁊ ꝙ pp illõ hȝ diffiniri. Et iõ qdã Pithagorici ponẽtes pn⁹ pma eẽ idiuiſibilia hȝ quãtitatẽ: aliqñ dixerãt ꝙ aĩa erat athomi rotũde: ſic ⁊ Democrit⁹ dicebat. Et hui⁹ cã fuit: qa nõ poterant vidẽ cõpõnẽ aliquã i reb⁹ niſi eã que eſt quãtitatȝ: ⁊ cũ illã in pn⁹ reſoluere vellent: putabant ꝙ diuiſio ſtaret in athomis. Alij aũt poſteriores Pithagorici ſubtili⁹ aliqd intelligentes viderũt vtrũqꝫ: qa idẽ idiuiſibile nõ poterat eẽ mouens ⁊ motũ: neqꝫ poterat eẽ qn multa mouẽtia vni⁹ figure rotũde hñent quadã vnã nãm cõeȝ: que moueret in oib⁹ eis: ⁊ videbãt bñ ꝙ hoc mouẽs nõ fuit figura: ⁊ figura ẽ de ꝯñtib⁹ nãm ⁊ eẽ fm rõnẽ ꝯcomiteẽ fm tps: ⁊ iõ q̃ſi corrigẽtes dcm̃ antiquoꝝ patrũ ſuoꝝ: dixerũt ꝙ illõ qd̃ eſt p ſe mouẽs oẽs athomos rotũdas eſt aĩa: tñ dixerũt ꝯueniẽtes cũ antiqs ꝙ pma mouẽtia mota ſũt athomi: eo ꝙ ꝯtinue mouenẽ ẽt ſi ſit tranquillitas nimia. Hui⁹ aũt cã phẏſica eſt: qm̃ athomi cãnẽ ex reliquijs vapoꝝ eleuatoꝝ dupl'r: qm̃ qñ eleuantur vapores ſũt quedã minima min⁹ cõmiſcibilia ꝑpter terreſtreitatẽ ꝗ alia: ⁊ illa euadũt in aerẽ qñ cetere ptes vapoꝝ eleuanẽ. Similr aũt qñ reſoluunt vapores: terreſtria magis ſicca ſeparanẽ ⁊ manẽt in aere: ⁊ hoc qa hñt in ſe caloreȝ eleuanẽ a loco vbi eleuata ſũt mouenẽ ſurſuȝ: ⁊ per nãm grauis que eſt ex terreſtreitate mouenẽ deorſuȝ: ⁊ aliqñ ex motu ipſo calefiũt: ⁊ tũc velocius reaſcẽdũt ſurſuȝ: ⁊ ſic hñt mot⁹ icertos i aere. In idẽ aũt ferunẽ quo ad dicti cãm oẽs illi qui dicũt animã eẽ aliqd motiuũ ſeipm̃ mouẽs. Oẽs.n. iſti ꝯueniũt i hoc ꝙ motiuũ eẽ mag' ſit ꝑpriũ ⁊ ſbali aĩe: ⁊ ꝙ oĩa alia moueanẽ pp aĩaȝ ⁊ aĩaȝ moueri p ſeipaȝ: eo ꝙ ſupponebãt ꝙ nihil mouet p ſe: niſi ⁊ ipȝ moueaẽ: ſicẽ nihil calefacẽ p ſe: niſi ⁊ ipȝ ſit ca

Quare corpuſcula illa que videnẽ in ſpera ſolis continue mouenẽ:

lidũ: ⁊ iõ ponebãt iſti oĩa corpa pꝑlea eẽ plena aĩab⁹ mouẽtib⁹ eã ꝯtinue. Nõ ãt iſtoꝝ fuit q̃ poſita ẽ i 8° phẏ. Uidebãt eis oĩa mota ⁊ mouẽtia reduci ad vnũ mouẽs ſeipm̃ pmũ: ⁊ putabãt ꝙ eẽt in mouẽtib⁹: ſicut in alijs cauſis formalib⁹ ⁊ efficientib⁹: que per ſe ⁊ vniuoce referunẽ ad effectuȝ. In oibus eni illis eadẽ eſt forma in cã ⁊ effectu fm rõnẽ ⁊ ſpẽm: ⁊ ideo putabãt ꝙ mot⁹ quẽ largiẽ pmũ mouẽs ei qd̃ moueẽ eẽt per ſpẽm ⁊ rõneȝ in forma mouẽtis: ⁊ iõ dixerũt pmum mouens neceſſario moueri. Hoc aũt nõ eſt necꝫ in his que p eſſentiã ſuã totã mouent: qm̃ in illa eſſentia nihil põt eẽ motum. Et eſt ſile huius ac ſi diceremus calorẽ ſimplicẽ eẽ calefaciẽteȝ: in ipſo nihil eẽt calidũ: neqꝫ diſponereẽ per caloreȝ: ⁊ hoc illi diſcutere neſciuerũt: videbãt aũt ꝙ mouẽs ſeipȝ nõ ẽ niſi aĩatũ: ⁊ iõ credebãt ꝙ aĩa eẽt pn^m mouẽs ſeipm̃: ⁊ q pmo ponebãt nũeros iter Pithagoricos: queadmoduȝ fecit Plo. qui dixit pma ꝯtinua ⁊ ſolida ꝑportiõib⁹ nũeroꝝ fieri: ſic pȝ in ſcd̃a parte Timei: dicebãt aĩaȝ eẽ nũerũ ſeipm̃ moueteȝ. Hec igiẽ poſitio antiquoꝝ veriſſimã habuit cãm dicti ſui: ȝ falſa ſit in eo qd̃ dicit: ſicut patebit in ſequẽtib⁹. Silr ãt et Tex. ⁊ cõ. 23.
Anax. aĩaȝ dic p ſe ⁊ eẽntialr eſſe moueteȝ oẽ qd̃ moueẽ: ⁊ cũ Anara. ꝯuenit ꝗcũqꝫ ali⁹ dixit itellect⁹ agens purus ⁊ immixt⁹ oẽ mouet qd̃ eſt in nã. Hec eni poſitio eſt Anara. ⁊ ẽ ſĩtilioꝝ ꝗ pbabita: ȝ min⁹ ſit certificata p determiatiõneȝ dictoꝝ Anara. Nõ eni dixit Anara. aĩaȝ penit⁹ idẽ eẽ cũ itellectu: ſic dixit Democrit⁹. Democrit⁹ eni dixit idẽ oĩno ⁊ penitus eſſe aĩaȝ oĩm qd̃ itellectũ eo ꝙ ex eiſdẽ athomis cõſtituiẽ. Cũ eni itellectus ſit vtus apphendens ⁊ diſtiguens verũ fm ꝙ veꝝ eſt adeqtio reꝝ ad itellectuȝ: dixit Democrit⁹ veꝝ eſſe qcqd videẽ ⁊ ſentiẽ. Et cũ ideȝ obm̃ ſit eiuſdẽ vtutis: erit hȝ eũ eadẽ vtus ſenſus ⁊ itellectus. Et ideo laudat Homeꝝ: ⁊ veꝝ dicit eũ dicere in heroicis: vbi dixit ꝙ Hector ſapiẽs iacet: qm̃ ſicut dixit Ariſtoteles in libro de pblematib⁹: Hector patiebaẽ aliqñ vſqꝫ ad ſenſus amiſſiones ⁊ amẽtiã: ⁊ tũc qa caruit ſenſu caruit ẽt itellect⁹ vſu. Et hoc dixit Democrit⁹ Homeꝝ ideo dicere: ꝙ ſenſus ⁊ itellect⁹ eſſent oĩno idẽ. Nõ eni Democrit⁹ vtebaẽ itellectu tãꝗ potẽtia qdã que eſt circa vitates ſimplices reꝝ abſtractas a materia ⁊ materie appenditijs: ȝ oĩno ideȝ dicit eſſe aĩaȝ ⁊ itellectũ. Anaragoras aũt minus certificat de dictis ſuis que Tex. ⁊ cõ. 24.
ſit ſua itentio. Multotiẽs eni iueniẽ in dictis ſuis: ꝙ cãȝ veritatis ⁊ mot⁹ bñ ⁊ recte dicit itellectũ ſimplicẽ: ⁊ alibi cõfundit ſenſuȝ dictoꝝ ſuoꝝ ⁊ dicit eẽ itellectũ ideȝ cũ aĩa ſenſibili: ⁊ hoc ſequiẽ ex dicto ſuo vbi dicit: ꝙ itellect⁹ eſt in oibus aĩalib⁹ magnis ⁊ paruis ⁊ honorabilib⁹ que diſcernũt p itellectũ vel honeſtũ: ⁊ i honorabilib⁹ que de honeſto in morib⁹ nihil diſcernũt: ⁊ rõ fuit Anara. qa vidit oẽm multitudineȝ que eſt ſub ſpẽ vna exire ex vna nã ſpẽi: ⁊ oẽm multitudineȝ que eſt ſub gñe: exire ex vna nã generis: ⁊ ideo poſuit oẽ mouens per ſciãȝ ⁊ cognitionẽ exire ab vno mouẽte pmo p itellectũ ⁊ nõ eẽ diãȝ niſi tñ fm eſſe qd̃ hȝ in hoc ⁊ in illo: ⁊ ideo dicebat ſenſuȝ in ſua idẽ eſſe cũ itellectu: ȝ per eẽ differenteȝ: ⁊ eſſe cã eſt adũbrationis ei⁹. Et peccabat iſte: qa ȝ vna nã pma ſit ex qua exit: tñ ſunt diẽ huic nature aduenientes: ⁊ alias eſſentias ꝯſtituentes: qa nos videmus ꝙ itells qui denoiãẽ a prudentia: ⁊ iformaẽ vtutib⁹ itellectualib⁹ non videẽ oibus aĩalibus ineſſe: ⁊ ȝ nã intellectualis participeẽ ab oibus hoibus: tñ virt⁹ itellectiua ad actũ relata: nõ equalr ab oibus participaẽ: qa videmus vnũ multo magẽ diſpoſitũ ad itelligendũ ꝗ aliũ. Hoc igiẽ mõ qcunqꝫ antiquoꝝ Tex. ⁊ cõ. 25.
cõſiderãt qdditateȝ anime per id qd̃ moueẽ: dicũt aĩaȝ eſſe aliqd qd̃ marime ⁊ pmo ⁊ eſſentialius motum eſt: ſiue hoc ſit athomus: ſiue numerus: ſiue itellectus: ſicut diximus.

Cap. z^m. De opinionibus eorum qui animam per cognoſcitiuum diffiniendam eſſe dixerunt.

Quicũqꝫ aũt dixerũt aĩam eſſe diffiniendam penes cognoſcere ⁊ ſentire ea que ſunt: attribuendo cognoſcitiuum eſſe velut magis eſſentiale ⁊ motiuũ eſſe ſicut potentiã que ꝯſequiẽ eſſentiã anime: iſti dicũt aĩam eſſe pncipia reꝝ nãlium mãlia vel agentia: qa alia pncipia nõ viderũt: ⁊ differũt: qa alij iter eos dixerũt iſta pncipia eẽ plura: ⁊ alij dixerũt ea eſſe vnũ. Empedocles eni qui dixit ĩer eſſe pncipia: mãlia ꝗtuor: ⁊ duo agentia: dixit aĩam eſſe ex oibus his elemẽtis: ⁊ aĩaȝ eẽ vnũqdqꝫ iſtoꝝ. Et rõ qdem iducẽs iſtos

fuit ſubtilis: videbāt enī ꝙ nihil eſt qđ ſit potētia oīa fieri: ⁊ nihil eoꝝ ſm actū in nā: niſi mā ꝑma: ⁊ cū hāc ꝓprietateꝫ in cognoſcitiua potētia aīe inueniſſent: ⁊ ꝑcipue in itellectu potētiali: arguebāt cognoſcitiuā potētiā ⁊ itellectū potētialē eſſe aliqđ materie ꝑme: ſicut adhuc hodie multi errātes faciūt noꝝm ⁊ mām idē arbitrātes. Cuiꝰ adhuc aliā īducūt rōneꝫ fortiorē dicentes nihil reſtrigere potentiaꝫ materie niſi formā: ꝓpter qđ videmus mām determiatā quātitate ⁊ ꝯtractā eſſe paucioꝝ formaꝝ capaceꝫ: ꝙꝫ ſit mā determiata quātitate tm̄. Siłr aūt mā nō determiata quātitate eēt amplioris capacitatis formaꝝ: ꝙꝫ illa que quātitate determiata ē. Hoc aūt eſt: qa ex formis nō hꝫ niſi formaꝫ ꝑmā: forma aūt ꝑma eſt que ꝯſtituit eſſentiā ꝑmaꝫ in ordie reꝝ nāliuꝫ: hoc aūt eſt intellectualitas: ſicut ꝓbabit̄ in ph̄ia ꝑma: hec igit̄ eſt potentia capiens oēs formas īferiores ꝑ amplitudinē potētie mālis que eſt ipſa. Ampliꝰ aūt vna poteſtas nature erit in oībꝰ ī quibꝰ eſt per pn̄ᵐ vnū ⁊ idē. Sꝫ potētia recipe formas: ⁊ actu nō hr̄e quedā eſt poteſtas nāe: que eſt in mā ⁊ in aīa: inerit ergo rōne vnius ⁊ eiuſdē pncipij: hoc aūt pn̄ᵐ nō ē niſi mā: ergo opꝫ ꝙ mā ꝑma faciat hoc in aīa. Iſte rōnes ⁊ ſiłes que adhuc detinēt multos idurerūt ꝑmos ph̄os ad hoc ꝙ dixerūt ꝙ aīa eſt ex pncipijs mālibꝰ nāe. Adhuc āt ipſi ſuppoſuerūt ꝙ cognitio nō exiſtit aīe niſi per aſſiłationē cognoſcētꝭ ⁊ cogniti: ſicut ⁊ veꝝ eſt. Adhuc aūt ponebāt aliā ꝓpōnē veraꝫ ꝙ nihil cognoſcit̄ niſi a pncipijs ſuis ſicut ēt ꝓbat̄ ī pncipio ph̄icoꝝ: ꝙ itelligere ⁊ ſcire circa oēs ſcias nō eſt niſi ex pncipijs cauſis ⁊ elntis reꝝ. Et poſuerūt iteꝝ tertium veꝝ ꝙ aīa cognoſcat oīa. Et ſyllogizabāt ꝙ cognoſcēs oīa ſiłe eſt in forma cū pncipijs oīuꝫ: nihil aūt eſt ſiłe cū pncipijs oīuꝫ niſi qđ eſt ipſa pnᵒ ꝑma vel ex ipſis pncipijs ꝑmis: igit̄ aīa aut erit ipſa pnᵒ ꝑma aut ex pncipijs ꝑmis cōſtās: hec igit̄ ſūt que īdurerūt antiquos ad dicēdū aīaꝫ eē pncipia reꝝ vel ex ipſis.

Uide. 3. de aīa cō. 28. drīaꝫ inter receptiōeꝫ māe ⁊ itelłs.

Et ꝑꝑ paucitatē exercitij in ſtudio nō ſciuerūt ꝙ alia eſt potētia cognitiōis ⁊ alia materie: qm̄ illa que ē itellectꝰ poſſibił ⁊ cognoſcitiue potētie ꝓportionat̄ vłi ⁊ particulari qbꝰ ꝑficitur ſm actū: potētia aūt māe ꝓportionat̄ formis ſꝫ eē qbus ſm actū efficit̄ ⁊ ꝑficit̄: ꝑꝑ qđ in aīa nō eſt mā vel itelligētia: ſed potētia in aliq̄ materie ſiłis ⁊ in aliq̄ diſſiłis. Siłr anteꝫ qn̄ antiq videbāt ꝙ cognitio nō exiſtit in aīa niſi per aſſiłationē cognoſcētis ⁊ cogniti: ſi vidiſſent ꝙ hec aſſimilatio ſit per intētiōes reꝝ: ⁊ nō per eēntias eaꝝ eo ꝙ itētio lapidis ē in aīa: ⁊ nō ipſe lapis nō erraſſent. Sꝫ neſciuerāt illud ⁊ poſuerūt aſſiłationē nō poſſe fieri niſi ſm formā eē ꝑficiētem ⁊ dātē: ⁊ ideo in errorē iducti ſunt. Sꝫ de oībꝰ his nobis iferiꝰ erit ingrēdū. Sꝫ ea que hic dicta ſūt ad excuſationē antiq̄rū ſunt dicta vt ſciamus qm̄ ſubtiles rōnes fuerūt que eos indurerūt. Sic igit̄ Empe. dixit aīe aſſiłationē fieri cū oībꝰ: qa ex pncipijs eſt oīuꝫ: ⁊ iđ terra cognoſcit terrā: ⁊ ether quē aerē eē voluit cognoſcit ethera: ⁊ aquaꝫ aq̄: ⁊ qꝛ ſpiritualior eſt ignis: iđ dixit hoc māifeſtū eē ꝙ aīa igne cognoſcit ignē: ⁊ in efficiētibꝰ pncipijs idē dixit: qm̄ ꝯcordia cognoſcit ꝯcordiā: ⁊ diſcordia cognoſcit diſcordiā. Hec igit̄ eſt opio Empe. de aīa.

Tex. ⁊ cō. 26.

¶ Eodē aūt mō hoc ē per eādē rōnē Pl̄o in Timeo aīaꝫ dixit eē ex elntis nō qdē ex eiſdē que dixit Empe. ſꝫ ex alijs que Plato oīuꝫ poſuit elnta: habuit enī idē inducēs qđ habuit Emp̄. quātū ad ſiłitudinē itellectus poſitis cū mī. Et quātū ad hoc qđ eſt cognitionē fieri per aſſiłationē cognoſcentis ⁊ cogniti ⁊ ꝙ nō ſit cognitio reꝝ niſi per pnᵃ rerū: ⁊ iđ dixit cognoſci ſiłe ſiłi: ⁊ res eſſe ex eiſdē pncipijs ex quibus ſūt cognite. Et veꝝ in hoc dixit Plato: ſicē pꝫ ex ꝑdictꝭ. Sicut aūt dixit in Timeo ita ēt determiauit ī dictis ſuis de ph̄ia ꝑma vbi loquit̄ de ꝑmis reꝝ pncipijs. Ibi eniꝫ dixit ꝙ ipm̄ aīal qđ eſt forma ſepata ⁊ eſt genꝰ ꝯtinēs ī ſe ſpēs aīaliū exn̄s an̄ hoc ꝯſtituit̄ ex ipa idea vnitatis ⁊ ꝑma lōgitudie ⁊ latitudie ⁊ altitudie. Et alia que ſūt in alia coordiatiōe alterꝰ gn̄is cōſtituunt̄ ſiłi mō ⁊ nō fuit Platonis itellectꝰ irriſorius quēadmodū multi crediderūt. In oībꝰ enī vnitas eſt a forma ⁊ opꝫ ꝙ in q̄libet genere vno fuit vna forma ꝑma ſm intētionē que eſt genus illud. Et illa forma reduplicata de potētia in actū ꝯſtituit ſpēs diuerſas ſm ꝙ reduplicat̄ ad diuerſos actus: hāc igit̄ formā qa ſeparatā poſuit Plato vocauit ideā qđ latine ſonat forma: eo ꝙ oīa ſequētia format. Separataꝫ aūt poſuit eo ꝙ per eēntialia ſibi nō depēdet ab aliquo poſterioꝝ. Nullo enī aīali exn̄te in ſpē ⁊ idiuiduo adhuc remanet ſuba aīata ſenſibilis eo ꝙ nō trahit eſſentiam ab eis ſicꝫ iā dcm̄ eſt: qa aūt idea ē ſube corporee: iđ ꝑma principia corpoꝝ poſuit cū idea ꝑma eſſe pn̄ᵐ aīalis: fuit aūt pūctus ex vnitate ⁊ linea ex binario: ⁊ ſuperficies ex ternario ⁊ corpus ex q̄ternario.

Nō quaſi ītellectꝰ Pl̄onis nō fuit irriſorius.

Qm̄ ſi ego accipiā ꝑmum idiuiſibile in hoc ꝯueniet ⁊ pūctus ⁊ vnitas: ſi aūt addidero dicēs ꝑmuꝫ indiuiſibile hn̄s pōneꝫ in ꝯtinuo tūc genero pūctuꝫ: pūctum igit̄ addit ſupra vnitatis rōnē. Qn̄cunqꝫ autē ſūt duo in gn̄e vno: quoꝝ vnū ſe hꝫ ex additiōe ad alteꝝ: illud qđ ex additiōe eſt pncipiat̄ a ſimpliciori. Et hac rōne dixit Plato punctū pncipiari ex vnitate. Et hac rōne diſcreta quantitas eſt an̄ ꝯtinuā: linea aūt orit̄ a binario: qm̄ linea ꝯſtituit̄ in eē ex fluxu pūcti in ꝯtinuū: fluxus aūt oīs vniꝰ ⁊ eiſdē idiuiſibilis nectio eſt ab vno idiuiſibili pūcto in aliud idiuiſibile pūctū: ⁊ ſic linea duo idiuiſibilia pūcta hꝫ actu quoꝝ vtrūqꝫ orit̄ ab vnitate: ſic binariꝰ eſt perfectꝰ in duabꝰ vnitatibꝰ: hec igitur rō q̄re linea orta ducat̄ a binario: ſupficies aūt orit̄ a ternario qa tria pūcta poni ſm actū nō pn̄t in ꝯtinuo in linea vna ꝑma ſimplici. Dico aūt lineā ꝑmā ſimplicē eē rectā lineā: qm̄ curua cōpoſitionē hꝫ in partibꝰ diuerſis ⁊ circularis hꝫ compoſitiōeꝫ in formis duabꝰ que ſūt ꝯuexū ⁊ ꝯcauū ſicut in phyſicis ⁊ in de ce. ⁊ mun. dcm̄ eſt. Tria ḡ pūcta poſita a tribus vnitatibꝰ orta: ſi ſm actū ſūt pōneꝫ hn̄tia nō ꝯtinuabit ea linea vna ſimplex quocūqꝫ mō ꝯtrahat̄. Sꝫ ꝑmuꝫ ꝯtinuās ea eſt ſupficies: igit̄ ſupficiei ꝯtinuitas ꝑmū eſt in tribꝰ pūctis ſm actū poſitis in cōtinuo. Si aūt puncta q̄tuor ponā: ita ꝙ quartū drīaꝫ ponat a tribꝰ opꝫ ꝙ quartū figā in ꝓfundū cōtinui qm̄ ſi ponā in latū nō faciet drīaꝫ ad tertiū: ⁊ ſi ponam in lōgū nō faciet differētiā ad 2ᵐ. Si aūt poſitis q̄tuor punctis nulla ſuperficies vna ꝯtinuabit ea: opꝫ igit̄ ꝙ corpꝰ ꝯtinuet hec q̄tuor pūcta diſcreta a q̄tuor vnitatibꝰ exorta. Sicut autē dcm̄ eſt ꝙ vna forma idealis eſt in omni vno gn̄e ſicut dixit Pl̄o. ⁊ verū dicebat qꝛ eſt reſoluere oīa genera ſubalterna ad gn̄aliſſimuꝫ ⁊ illius forma reduplicata per drīas format ⁊ ꝯſtituit oīa alia iferiora ⁊ ꝯtingit gn̄aliſſima reſoluere in ens ⁊ vnū que ſunt oīum pncipia: vnū aūt nihil dixit addere ſupra ens ſm rē: ⁊ ideo vnitatē idealē ꝑmaꝫ dixit eē oīum pncipiū formale: ſed magnitudineꝫ ab vnitate ꝑ dimenſiōes fluēteꝫ dixit eſſe pn̄ᵐ māle: eo ꝙ phyſica mā eſt illa que tres hꝫ indeterminatas dimenſiones ſicut nos oſtendimus in fine primi ph̄icoꝝ: hoc igitur mō dixit Plato. pncipium oīum ⁊ formale ⁊ materiale eſſe numeros: ⁊ ſupponebat reꝫ cognoſci ex principijs ſuis: cognoſcitur ergo ex talibꝰ numeris qui ſunt eſſentialia reruꝫ principia ⁊ cum aīa cognoſcat omnia: opꝫ ꝙ aīa ſit ex primis numeris qui ſunt eſſentialia reꝝ pncipia.

¶ Adhuc aūt ꝓbabat hoc Pl̄o ex ipſis habitibus perficiētibꝰ vires aīe qa itellectꝰ qui ꝯceptio principioꝝ eſt que ſunt reꝝ ſimplices qdditates ſtat in vno nō fluēs ex vno in aliud. Tex. ⁊ cō. 27. Scia aūt que ꝯcluſionū eſt ⁊ effectus eſt demōſtrationis: neceſſario eſt duo qm̄ erit ab habitudie extremorū ad mediū in cōceptiōe cōcluſiōis: ⁊ ſic de perfectione eius ſunt duo quoꝝ vnū efficit̄ ab altero: ⁊ eſt ſicut vnitas terminata vel ſicut punctus fluens in cōtinuū per directū vel diſcretum: ⁊ ideo ſingulariter ſtat fluxus eius in vno non obliquatus ad aliquid qđ ſit extra ſitū eiuſdem rectitudis. Opinio aūt eſt eius: ſicut ſit plani numerus qa numeri plani primi ſiue ſupficiei eſt ternariꝰ: opinio aūt cū ſit acceptio duplicis erit qdeꝫ ex vno ſed nō ſtat ſingulariter in vno ſꝫ dilatat̄ ad timorē ꝯdictorij cū certa rōne nō ſit ꝓbata ꝯ̊. Senſus auteꝫ firmiſſime corporis eſt qm̄ acceptiuus eſt corporalis forme: neqꝫ hoc facit ſenſus exterior tm̄: ſed ēt ſenſus iteriores que particulariū formis īformant̄ que ab indiuiduātibus nō ſunt ſeparate. Cū igit̄ oīs acceptio ſiue cōceptio aīe: aut ſit vniułis aut particularis: ⁊ ſiqdem vłis tunc aut ſimplex aut cōplexa: ⁊ ſi eſt cōplexa aut eſt certe ſtans in vno aut dilatata ad formidineꝫ oppoſiti ⁊ non poſſunt eſſe plures: opꝫ ꝙ oīa que fiunt in aīa ſint per hec quatuor. Cum aūt oīs cognitio ſit per ſiłitudinē cognoſcētis ⁊ cogniti ſicut diximus: opꝫ ꝙ ipſa aīa ſiłitudinē habeat ad iſta q̄tuor. Cū igit̄ vnitas forme: ⁊ binarius: ⁊ trinarius: ⁊ quaternarius ſint ipſe ſpēs ideales que ſunt principia rerum ⁊ ſunt de nūero elntoruꝫ primo res elementātiū opꝫ ꝙ aīa ſit rō elemētalis iſtorū numerorum eo ꝙ oēs res iudicant̄ ⁊ cognoſcūtur aut intellectu: aut ſcia: aut opinione: aut ſenſu ſicut dcm̄ eſt. Iſti enī

numeri

numeri ſunt forme prime ⁊ ſpecies ⁊ pncipia rerū. Et Plo quidē in Timeo dicit aiam eſſe quaſi nām mediā iter itelli‑gētias ⁊ nām: ⁊ ſi ſic ſit media opꝫ ꝙ ſit numerus idealis ab intelligētia qdē ſm ordinē nature ꝓductus ⁊ ante naturam exiſtens. Hec igiſ dicta ſint de Platonis opinionibus.

Cap. 3ᵐ. De opinione: que ⁊ motiuo ⁊ cognoſcitiuo aiam dicit eē diffiniēdā: in quo etiā eſt de opinionū collatione.

Tex. ⁊ cō. 28. HAbitis aūt his que mouerūt antiquos ad dicēdū ꝙ aia diffiniēda erat ꝑ motiuū. Itēqꝫ habitis eis ex qbꝯ alijs videbaſ ꝙ eſſet diffinienda ꝑ cognoſcitiuū fuerunt qdā vtrūqꝫ iſtorū cōplectētes ⁊ diffiniētes aias per vtrūqꝫ: dicētes animā eē numerū ſeipm mouētē: dicebāt aūt ipſaꝫ eſſe numerū ꝓpter Platonis rōnes: qꝛ numerū ponebāt eſſe principiū oium rerū vt ex illo potētiā cognoſcitiuā oium haberet: ⁊ per ſeipm mouentē dicebat vt ex illo mouerenſ corpora ꝑ rōnē ſupius itroductā: ⁊ in hāc aie diffōnē plurimi cōſenſerūt antiquorū ſtoicorū qꝛ ex iſta videbaſ eis ꝙ aiam probarēt imortalē eē ſicut iferius oñdemus: lꝫ aūt oēs cōueniāt in hoc ꝙ oia ſunt ex pncipijs primis: tñ differūt in duobus: quorū vnum eſt que ſint illa pncipia prima: ⁊ ſm quot ſint numero. Maxime aūt differūt in hoc ꝙ dicūt quidā ex eis pncipia rerū eſſe corporea qdā aūt dicunt ea eē icorporea ⁊ miſcent pncipia ex his: ⁊ ad hec vtraqꝫ referēda dicunt eē principia: ⁊ in multitudine principiorū differūt qm̄ qdā eorū dicūt eſſe vnū ⁊ qdā plura his principijs que ponunt tradūt aiam

Tex. ⁊ cō. 29. eſſe corporeā vel icorporeā ⁊ vnū vel plura. Qd enim dicūt ꝙ nā principiorū eſt motiua nō eſt irrationabile ſicut nos ſuperius oſtēdimus: ⁊ qꝛ qdā putabāt ꝙ primū motiuū oium ⁊ icorporeū eſt ignis: ideo dixerūt ꝙ aia eſt ignis quidā: hoc enim eſt ſubtiliſſimū corporū ſpecie ſm partes ſuas: ⁊ inter oia elemēta maxime eſt icorporeꝯ ⁊ ſpiritualis: ⁊ mouet alia

Tex. ⁊ cō. 30. ſicut videſ cū ipſe ſit maxime mobilis. Sed lꝫ Democritus falſuꝫ poſuerit tñ dulcius ceteris dixit qꝛ ex poſitiōe ſua cūcta cauit qñ retulit ꝓpter qd eſt vnūqdqꝫ opuꝫ aie gnaliū dixit enim aiam qdē ⁊ itellectū idem eſſe ſicut ſuperius diximus: ⁊ cū itellectꝯ ſit eēntia prima que capacitate ambit oēs alias: dixit ꝙ hꝫ ex eo ꝙ athomi rotunde prima ſunt principia rerū ⁊ ſunt motiua ſicut aia eo ꝙ habēt figurā que oibus figuris mobilior eſt: ⁊ pp partes ſubtiliſſimas: figura autem hec eſt forma rotunda: talē aūt dicit eſſe itellectū ⁊ aiam: eo ꝙ velociter trāſit ab vno in aliud: ⁊ ignē dicit eſſe eiuſdē ſpe

Tex. ⁊ cō. 31. ciei rotūde: ⁊ ideo aiam eē ignē vel ex igne. Anaxago. aūt lꝫ melius poſuerit ꝗꝫ Democritus: tñ non adeo dulciter ſm phiam dixit ꝙ minus certificauit: alicubi eniꝫ videſ qdē alterū dicere aiam ⁊ itellectū ſicut ſupius diximus: alicubi aūt videſ vtriſqꝫ vti ſicut vna nā: ⁊ id ⁊ itellectū poſuit oium eſſe principiū maxime ⁊ ſolū eundē dicit eē iter oia que ſunt ſimplicē ⁊ imixtū ⁊ purū: ⁊ nos iam oſtēdimꝯ q̄re dixit ipm eē pncipiū qm̄. ſ. in eo eſt oium capacitas ſicut in principio primo mālī. Simplicē aūt dixit eē: eo ꝙ nō extendiſ corporeitate ⁊ ꝗtitate: imixtū aūt eo ꝙ nō cōmixtus eſt organo alicuiꝯ corporis ꝑ ſuā opationē ſed remanet ſepatus: purus aūt eſt eo ꝙ capit eēntias puras rerū ⁊ nō eē ipſarū in mā: ⁊ mãe appendicijs: ⁊ hec poſitio in paucis peccat: ſed non certificat: qꝛ dicit ꝙ ab eodē hꝫ ⁊ cognoſcere ⁊ mouere: ⁊ ꝙ dicit itellectum oia mouere: ⁊ hoc eſſe nō pōt: qꝛ ideꝫ eodē mō ſe hñs nō pōt eſſe māle ⁊ efficiēs: eſt aūt mālis ⁊ paſſiua potētia cognoſciti‑

Tex. ⁊ cō. 32. na ⁊ motiua eorū que ſunt efficiēs. Ex antiquis aūt phis italicis: de qbꝯ extat pua reminiſcētia fuit Meliſſus q opinatꝯ eſt aiam ꝑ motiuū eē diffiniēdaꝫ: qꝛ dixit magnetē hēre aiam ꝑ quā ferrū trahit: Diogenes aūt ſicut ⁊ alteri qdā dixerunt aiam eē aerē quēdā eo ꝙ cognitiuo ⁊ motiuo dicebāt eā diffiniri: ⁊ aerē dixerūt pnᵐ oium: ⁊ ita eſſe pnᵐ cognitionis in aia: ⁊ eundē dixerūt eſſe ſubtiliſſimū ⁊ ita eē in anima eundē aerē pnᵐ motꝯ quo mouet aia. Heraclitus aūt ciuis epheſius: oium pnᵐ dixit eē vaporē: ⁊ ex ipſo ꝯſtitui oia alia ⁊ eundē dixit eē icorporaliſſimū ⁊ mobiliſſimū: eo ꝙ ſemper fluat: ⁊ dixit ꝙ nihil entiū ē qd nō cōtinue moueaſ: ⁊ ideo cū cognitio ſit ꝑ aſſimilationē eo ꝙ cognoſcēs oia ſit mobiliſſimū: ⁊ ideo ipſe ⁊ multi alij fumū cordis ⁊ vaporeꝫ dixerūt eē aiam. Similē aūt his cām īducētē habuit Almeō q a qbuſdā Thales q vnus de ſeptē ſapiētibꝯ fuiſſe crediſ: hic eniꝫ lꝫ nō diceret aiam eſſe vaporē vel fumū: tñ dixit ꝙ eſt qddā diuinū qd moueſ ſemp mouēs ſeipm: ⁊ id ēt imortaleꝫ dixit eē aiam: qꝛ ſit pnᵐ mouēs primū. Si eni dareſ nō moueri: tunc ēt nō moueret ſicut dixerūt. Si aūt primū nō mouet tunc nihil ſcdorū mouet vel moueſ ſicut habitū eſt in. 8. phicorū: ⁊ ſic ceſſat motꝯ i tota nā qd eſt icōueniēs: opꝫ igiſ ꝙ ſe ſemp moueat. Eſt igiſ imortalis. Hec aūt rō ſcripta ēſt in phedrone Platonis: ⁊ id dixit Thales aiam cōparari dijs celeſtibus imortalibꝯ: q ſunt itelligētie mouētes qꝛ mouere ineſt aie ſicut itelligētijs imortalibꝯ: qꝛ ex ſe mouenſ celeſtia ſicut ⁊ aia illa. Moueri eniꝫ vidit oia diuina ꝯtinue ex ſeipſis ſicut ſolē lunā ⁊ aſtra ⁊ celū totū. Almeō aūt talē dedit de aia phiaꝫ pp hoc ꝙ vidit aiam mouere ꝑ itellectū: ſicut ⁊ celū mouetur: ⁊ ideo aiam dixit eſſe pnᵐ motus primū: ⁊ nō poſſe nō moueri ⁊ nō mouere: ſicut neqꝫ prima pñt a motu ceſſare: diximꝯ aūt rōnē huiꝯ in phicorū libro vltimo. Magis aūt groſſi nō adeo efficaces rōnes habuerūt iducētes eos ad ponēdū. Hippus qdā vulgaris phs dixit aiam eē humorē aqueū: ⁊ videſ ſibi ꝙ hoc pſuaſerit a ſemine gnationis qꝛ ſemē oium gnatoruꝫ eſt humidū aqueū ꝙ cito recipiat mēbrorū effigies: fuit autē cā dicti qꝛ vidit virtutē formatiuā eē in humido retētā ꝑ viſcoſitatē ſpermatis que format mēbra oia: ⁊ hāc putauit eē humidi nām in ſemine: ꝙ nullā cām ꝯſiderauit niſi mālēꝫ dixit ꝗ pmo humorē formare in ſeipſo organū: ⁊ poſtea humorem ſeminalē radicaliter illis organis ibibitū eē aiaꝫ aialiū: ⁊ id redarguit eos q ſanguinē dixerūt eſſe aiam dicēs ꝙ humor ſpermatis nō eſt ſanguis: ſperma aūt gnationis primā dicit eē aiam: que format oia mēbra ⁊ iſundit ſicut prius dictū eſt. Adhuc aūt alij groſſiores ſanguinē eſſe aiaꝫ dixerūt. Illa rōne inducti dixerūt ſentire magis eē ꝓpriū aie ⁊ per illud dixerūt aiam eſſe diffiniēdā quēadmodū dixit Critias: ⁊ cū videreſ corpus exangue pp frigiditatē obſtupeſcere in ſenſu ⁊ ad reditū ſanguis redire ſenſum putabāt vim ſenſitiuam ſedem hēre in ſanguine: ⁊ eē ſanguinē: ⁊ qꝛ ſenſuꝫ ⁊ animā dixerūt idē eſſe: ideo dixerūt aiaꝫ eē ſanguinē. Et vt breuiter dicaſ oia elemēta iudicata ſunt eē aia ab aliquo antiquorū pter terrā: hāc enim nulli retulerūt ſolā eē elemētū vel aiam niſi forte aliqs diceret eaꝫ eſſe ex oibꝯ elemētis aut oia elemēta quēadmodū Empe. huiꝯ aūt cā fuit: qꝛ cū duo ſint in qbꝯ ꝯualeſcit vita calor. ſ. ⁊ humor neutrū eſt in terra: ⁊ id ēt a paucis elemētū eē terra ponebaſ ſed dicebaſ eſſe fex diſtillans ab oibꝯ alijs elemētis ⁊ ſic ex alijs eſſe cōpoſita. vnde etiā illi q ſanguinē aiaꝫ eē dicebāt primas opationes aie vegetabilis ⁊ ſenſibilis in ſanguine vel humore eē queꝫ loco ſanguinis eē dicebāt vel videbāt. Eſt eni vltimū nutrimētū ſanguis itra venas ex quo eſt cibꝯ ⁊ augmētum ⁊ gnatio ⁊ in aia ſenſibili ſenſus: qm̄ etiā ſpiritus aialis in quo deferūtur forme ad vires aie apprehēſiuas reſoluiſ a ſanguinis humore: ⁊ id ſanguinē priorē eſſe dicebāt illo: ⁊ qm̄ tam ſanguis ꝗꝫ ſperma opationes quas hñt in humido habent: qd formaſ ad mēbra corporis: ſiue in gnatione ſiue poſt ⁊ cauſas formales ⁊ efficiētes videre nō poterāt ideo aiam primū humidū ⁊ oium humidorū principiū eſſe dicebāt. Animā enim ꝓpter potētiā que eſt in ea ad omnia quodāmodo materiale ⁊ primū principiū eſſe credebāt: ſicut ſuperius dictum eſt.

Nō cāꝫ quare nullus nāſr loquētū poſuit ſolā terrā māle principium.

Cap. 4ᵐ. De tribꝯ in ſūma ꝑ que aia ab antiqs diffinieba tur: que ſunt motiuū: cognoſcitiuū: ⁊ incorporeum.

VT aūt ad ſūmā reducamus oia ex qbꝯ antiqui aiam dixerūt eſſe ⁊ diffiniri: dicimus ꝙ tria ſūt que dixerūt ei ineſſe ſubſtātialiter: hoc eſt motū: ſenſum: ⁊ incorporeū. Et nos qdē iam ante oſtēdimus rōnes bonas ⁊ ſubtiles: que induxerunt eos ad hoc ꝙ dixerūt ei ineſſe motuꝫ: quo ſeipſam mouet ⁊ ſenſum qꝛ ſenſum in ea idem reputabāt cū itellectu oēm virtutē apprehēſiuā ſiue cognitiuā ſenſum vocātes. Sed icorporeū ineſſe eidē dicebant hac rōne qꝛ videbant ꝙ ois forma que determinat ⁊ pficit mām poſt corporeitatē ſm nām ſibi aduenīēs diuiſibilis ⁊ corruptibilis eſt. Animā aūt videbāt indiuiſibilē ⁊ icorruptibilē ⁊ id incorporeū dixerūt ei ineſſe ꝑ nām. Amplius aūt nullū corporū mouet ſeipm ſicut ꝓbatū eſt tam in phyſicis ꝗꝫ in celo ⁊ mūdo: aiam autē dixerūt mouere ſeipſaꝫ: ⁊ ideo dixerūt icorporeā. Amplius nulla potētia determinata corporeitate eſt potētia oia fieri: igiſ neceſſario eſt incorporea. Adhuc quicqd ſm eē in corpore eſt quātitatē hꝫ per ſe vel per accidēs: forme autē

Tex. ⁊ cō. 33.

que ſunt in aia cognoſcēte ſimplices ſunt nullius oīno quāti
tatis exiſtētes: igit̃ anima nō pōt eſſe corporea. His igit̃ rō
nibus ⁊ ſilibus inducti dixerūt anime ineſſe ꝑ ſubam icorpo
reū ⁊ per ipm aiam diffiniri nihil incōueniēs in hoc dicētes.
Sed in ſuppoſito icorporei multū errabāt ꝓpter nouitatem
eoꝝ in pħia qm̄ icorporeū eſſe dicebāt raꝝ: qđ tactui ⁊ viſui
nō manifeſtat̃: ⁊ ſic icīderūt in errores diuerſos aerē vel va
porē dicētes eſſe aiam: hoꝝ aūt triū que dicta ſunt qđlibet
reduxerūt ad aliqđ nature principiū eo ꝙ aiam videbāt ha
bere ꝓprietatē primi principij alicuius in mouēdo ⁊ q̄eſcen
do vel cognoſcēdo ſicut ſupra manifeſtatū eſt: ⁊ iđ illi q aiaȝ
in cognoſcēdo dixerūt eſſe diffiniēdā ponebāt aiam eē aliqđ
mãe prime: etiā id qđ ipſi ſupponebāt eſſe mām primā dice
bant eſſe aiam ⁊ iđ dixerūt eā eſſe aut elemētū primū aut id
qđ ꝓpria cōpoſitione cōponit̃ ex primis elementis: qm̄ ſicut
dixi primū determinās potētiā mãe prime eſt itellectualis: ⁊
cognoſcitiua nā: ⁊ in hoc ſiliter oēs p̄ter vnū dixerūt quo ad
cām dicti: lȝ valde eēnt diſſimiles in determinādo ſuppoſitū
elemēti qđ aiaȝ eē dixerūt. Cā aūt dicti fuit ꝙ ſile ſili cogno
ſcitur: eo ꝙ oīs cognitio ē ꝑ aſſimilationē ⁊ qꝛ aia cognoſcit
oīa: ⁊ cognitio reꝝ eſt ꝑ principia reꝝ: iđ dixerūt eā ꝯſtitui ex
T. x. ⁊ cō. 54. primis principijs reꝝ. ¶ Et qcūqȝ iter eos dixerūt tm̄ vnaȝ
eſſe cām que materialis eſt entiū ſunt elemētū aliqđ dicētes
eſſe principiū vnū. Illi etiā aiam vnū illud eē dixerūt vt ignē
vel aerem vel aliqđ aliorum elemētoꝝ: plura vō dicētes cau
ſas ⁊ principia mālia dicūt aiam eſſe plura vel ꝓpria cōpoſi
tione cōponi ex plurib⁹: ſicut ex ſupius habitis facile pōt pa
tere. Anaxa. aūt ſolus cōſiderās altius ipaſſibilē ⁊ imateria
lem dicit itellectū ⁊ nihil habere cōe in eſſe cū alijs elemētis
corporalib⁹: voluit eni Anaxagoras duo eſſe principia ⁊ cau
ſas quoꝝ vnū eēt efficiens: reliquū māle: ⁊ vnū qdē dicebat
eſſe itellectū oīa agentē ſm formas quas hȝ apud ſe ⁊ diſtin
guentē. Reliquū aūt dicit eſſe chaos primū: ex quo itellectus
format ⁊ diſtinguit res: ⁊ lucē ſubſtātiatā ⁊ ſubſtantē huius
intellect⁹ dixit eſſe aiam: ⁊ iđ nō habere cōem mām cū alijs:
⁊ ideo eſſe impaſſibilē oīno ineſſe: ſed agere dixit eū formas
ſuaꝝ paſſionū vel apprehēſionū in his que itelligit ſicut pri
mus intellectus agit formas in reb⁹ ⁊ iſte ſubtiliter dixit: ꝓp
Q: Ariſt. laudat Anaxagoram in multis locis. qđ laudat Ariſto. eū in multis locis qm̄ abſqȝ dubio verita
tem dixit de itellectu agente: ſed tm̄ qꝛ nō perficit̃ itelligere ⁊
cognoſcere in aīatis niſi ex itellectu poſſibili ⁊ cognitiōe ſen
ſibili ideo nō ſufficienter dixit: ⁊ cum intellectus imaterialis
ſit: ⁊ nulli habeat aliquid cōmune: qualiter cognoſcat res: ⁊
ꝓpter quā cām determinata ⁊ diſtincta cognitio ſit in eo: cū
ipſe nō ſit niſi lux cōmunis itelligibiliū. Anaxag. nō dixit nec
Tex. ⁊ cō. 35. perſpicuū eſt ex his que dicta ſunt ab eo vel ab alijs. ¶ Qui
cūqȝ aūt in principijs ponūt eē ꝯrietates: eo ꝙ nō ſolā mate
riam dixerūt eſſe principiū: ſed etiā ꝯtraria agentia dicebāt
illi ꝓpter eandē cām quā diximus cōſtitui dicūt aiam ex cō
trarijs. Quicūqȝ aūt nō dicunt duo cōtraria agentia ſȝ vnū
primū eē agens: ſiue illud dicāt calorē ſiue frigus: ſiue aliqđ
huiuſmodi de cōtrarijs primis: cōſequēter etiā dicunt aiaȝ
eſſe illud vnū qđ ponunt eſſe principiū cōtrariū: ⁊ videtur ꝙ
cōſequant̃ hanc rationē ex ipſis noībus anime ⁊ operationū
eius. Quidā enim dicunt ipſam eſſe calorē: qꝛ ꝓpter caloreȝ
naturalē viuere eſt in viuentib⁹ cū aia ſit ſm ſuā ſubam prin
cipium vite: ſicut in ſcđo hui⁹ ſcientie oſtēdemus. Alij auteȝ
dicunt eā eſſe frigus: eo ꝙ vident in reſpiratione attrahi fri
Documētum primum. gus vt tēperet̃ calor cordis in quo eſt ſedes vite. ¶ Et ſcias
ꝙ ſubtiliores oībus fuerūt qui diffinierūt eaȝ icorporeaȝ ⁊
mouentē ſeipſam: ⁊ dicebāt eā eſſe cognoſcitiuā: hec nō diui
ſim: ſȝ ſimul aie attribuētes: ⁊ de icorporeo qdē ⁊ cognoſciti
uo ſatis ad preſens pȝ ꝑ antedicta. Mouēs aūt ſeipm quali
Documētum ſcđm. ter dixerūt iam prius diximus. ¶ Sed adiungēdum ꝙ hec
tria pħi dixerūt ex trib⁹ que ſunt in aīa. Eſt eni in aia qđ eſt
ſimilitudo lucis prime cauſe: ⁊ imago eius: ⁊ eſt in ea qđ eſt
Nota qualr̃ i aia ſūt tria cōſideranda. ſub ipſa in ordine tertio: qꝛ ſm ordinē nãe inter aiam ⁊ p̄mā
cām eſt itelligētia: ⁊ quo ad hoc eſt aia i potētia aliqua. Eſt
item in ea ꝙ ipſa eſt forma ante corporeitatē ſȝ nām exiſtēs:
⁊ hoc voluerūt dicere ſūmi pħi: qm̄ dixerūt eā eſſe ante mām
⁊ poſt intelligētiā in orizonte eternitatis ⁊ tpis: qm̄ tempus
accedit ad mutabilitateȝ ſubiecti: ⁊ mãe nālis que determi
nata eſt quātitate. Eternitas aūt eſt in ipſa cā prima ⁊ itelli
gentijs quātū ad ſtatū imutabilitatis lȝ icēperint ꝑ creatio
nem itelligentie in momēto tpis. Sciuerunt ergo ꝙ cū p̄ma
cā ſit primū mouēs: ꝙ imobile quidē eſt per ſubam ſed mo
uet ſe in omne qđ eſt per largitionē eſſe ⁊ bonitatū ſuarū: eo
ꝙ ipm ꝓcedit in omne qđ eſt ſicut cā imobilis dicit̃ i effectū
ꝓcedere qñ largit̃ ei eſſe ſimile cauſe: quātū pōt recipere ſm
analogiā cuiuſlibet effectus: ita itelligētia ſiuens ab ipſo lar
gitur ⁊ ꝓcedit vniuerſalius ⁊ minus vlr̃ ſm ꝙ eſt itelligē
tia altior ⁊ iferior. Et tertio aia ſic mouet ſe i ſuū vniuerſuȝ: Nō quo motu antiq dixerūt moueri aiam.
qđ eſt corpus vnicuiqȝ organo dādo de vita ⁊ bonitatib⁹ ei⁹
quātū pōt recipere: ⁊ hoc dicebāt motū aie quo mouet̃: ⁊ nō
dicebāt ſibi ꝯuenire mot⁹ phyſicos. Inquātū aūt diſtat in ter
tio ordine exiſtēs eſt ipſa potētia quicqđ eſt: ⁊ ſic ſit in ea po
tentia cognitionis oīum ad modū mãe prime. Sed ex ordi
ne ad tēpus ⁊ ad phyſicā mām corporis cui⁹ eſt ipſa ꝑfectio
eſt incorporea: ⁊ hoc p̄cipue cōuenit aie rōnali cuius aie cete
re ſunt vmbre quedā: ſicut in ſequētib⁹ patebit: hec aūt ſnīa
perfecte colligit aie diffōneȝ: ſm ꝙ ipſa eſt exiens a cā prima
ad ſimilitudinē accedēs mãe ⁊ recipiēs corpus ꝙ dicat̃ eſſe
motiuū ſuiipſius ⁊ cognoſcitiuū ⁊ icorporeū. Hec qdē igitur
tradita ſunt ab antiquis de aia: ⁊ ꝓpter quas ſic dicant cau
ſas: dictū eſt ſufficienter ſm preſentē intentionem.

¶ Cap. 5m. De cōtradictione opinionū in cōmuni: que diffi
niebant animam per motiuum ſuiipſius.

In cōtradicēdo aūt iſtis opinionib⁹ quoniaȝ in Tex. ⁊ cō. 36.
veritate in multis errabāt primū cōſiderānduȝ
eſt de motu quo dicunt aiam eſſe diffinendam
⁊ nō obijciamus cōtra hoc ꝙ ipſa dicit̃ eſſe mo
tiua: ſed cōtra hoc ꝙ ipſa dicit̃ moueri a ſeipā:
⁊ hoc eſſe ei ſubſtātiale ⁊ intrās diffinitionē ei⁹:
hoc aūt cōſiderādum ideo eſt: qꝛ magis aie videt̃ repugna
re q̄ȝ alia duo: qm̄ nō tm̄ fortaſſis falſum eſt moueri ineſſe ſi
bi: ſicut ſubſtātiale ineſt ei de cui⁹ eſt ſuba: ſed vnū etiā impoſſi
biliū eſt ꝙ ipſa ꝑ ſe moueat̃: ſicut mobile de cui⁹ eſſentia nō
eſt motus. Si enim de eēntia ſua eſſet motus ipſa ineſſe nō
ſaluaret̃ neqȝ cōſtitueret̃ niſi per motū ſicut ventus ſm diffi
nitionē qua diffinit̃ ꝙ vētus eſt aer mot⁹ a quo ſi auferat̃ in
tellectus motus iam nō eēt vētus: ⁊ ſicut ꝓcella diffinitur: ꝙ
ꝓcella eſt aqua mota: tūc enim ſi intelligat̃ auferri ab aqua
motus iam nō erit ꝓcella. Similiter igit̃ ſi aia diffinit̃ ꝑ mo
tū itellecto ꝙ motus auferat̃ ab aia nō erit iam aia: ſed hoc
eſt irriſoriū: igit̃ impoſſibile eſt aiam diffiniri ꝑ motū. Amp.
motus eſt actus impfect⁹ ⁊ impfecti ſicut in pħicis ꝓbatum
eſt: erit igit̃ hoc maxime impfectū in quo motus iam non eſt
ſolū vt in ſubto: ſed etiā itrat in eſſentiā ipſius ſicut diffiniēs
intrat in eſſentiā diffiniti: eſſet igitur aia imperfectiſſima in
ter oēs res: ſi motus eſſet diffinitiuū eius: his igitur rōnib⁹
ꝓbat̃ aiam nō debere diffiniri per motū. Qđ aūt dicunt ne
ceſſariū eē omne mouēs ꝑ ſe moueri: nos in. 8. pħicoꝝ oſten
dimus nō eſſe neceſſariū: qꝛ in quolibet ordine reꝝ primum
mouēs nō mouet̃: ⁊ ita etiā in motib⁹ aialiuȝ in qb⁹ inuenit̃
mouēs motū: ⁊ inuenit̃ motū tm̄: ac perinde neceſſarium eſt
in ordine inueniri id qđ eſt mouēs tm̄. Motū enim mouēs
eſt cor. ⁊ motū tm̄ forte manus aut pes. Nullū aūt corporum
aut pars corporis pōt eſſe mouēs tm̄ vt in pħicis ꝓbatū eſt:
ergo nō corporeū eſt id qđ eſt mouēs tm̄: ⁊ hec eſt aia. Non
igit̃ ineſt ei mot⁹ ſicut ſubto qm̄ id cui ineſt mot⁹ ſicut ſubto
id mouet̃. ¶ Volumus aūt oſtēdere ꝙ impoſle eſt aiam mo Tex. ⁊ cō. 37.
ueri: omne eniȝ qđ mouet̃ altero duoꝝ modoꝝ motus mo
uetur vel vtroqȝ: aut enim mouet̃ ſm ſeipſum ⁊ ꝑ ſe: aut ſm
alterū: ſm aūt alteꝝ dicimus moueri adhuc dupliciter. Ali
quid enim dicit̃ moueri alterius motu eo ꝙ ineſt illi qđ mo
uetur: ſicut cōtentū in cōtinēte ſicut nauta nauis motu moue
tur: aut ineſt ei ſicut pars eſt in toto: ſicut manus mouet̃ mo
tu totius corporis: ⁊ vtrūqȝ iſtoꝝ ſeparatū ab eo cui ieſt pōt
moueri ꝑ ſe. Qđ aūt nauta in naui non moueat̃ ꝓprio motu
⁊ ꝑ ſe manifeſtū eſt: qꝛ nauta cū ſit homo nō hȝ motū conue
nientē ſibi ꝑ ſe niſi motū peduȝ qui eſt ambulatio. Hoc autē
qñ eſt in naui ⁊ mouet̃ motu nauis nō vtitur: ſed poti⁹ naui
gatione. Nō ergo tūc mouet̃ ꝑ ſe. Scđm aūt alteꝝ etiā dicit̃
moueri qđ mouet̃ motu alteri⁹: ⁊ cū ſepat̃ ab eo nullo modo
pōt moueri: ſicut mouet̃ albedo ⁊ ſcia ſor. moto ſor. lȝ ſm ſe
nunq̄ȝ moueri poſſit. ¶ Cum aūt ſic dupliciter dicat̃ aliquid Tex. ⁊ cō. 38.
moueri per ſe ⁊ ꝑ accidens: nunc nō intēdimus inquirere ſi
anima mouet̃ ꝑ accidens: ſed potius ſi mouet̃ ꝑ ſeipſam ⁊ ſi

participat motũ: ſicut itrantẽ diffõnẽ ſuã: ⁊ iam ꝓbauimus aiam nõ pticipare motũ ſicut diffinitũ pticipat ſua diffinien tia. Reſtat ergo vt ꝓbem⁹ aiam nõ p ſe moueri. Cũ aũt q̃tuor ſint motus ſpẽs: ſi ſm gñales terminos numerent᷑ lꝫ tres tñ
5° phi. tex. cõ. 10. ⁊ 18. ſint ſm gñia: ſicut oſtẽdim⁹ in. 5. phicoꝝ: hoc eſt loci mutatio: ⁊ alteratio: ⁊ aug^m: ⁊ diminutio: opꝫ ꝯcedeꝛ ꝙ ſi aia mouet᷑: ꝙ ipſa aut ſm vnã iſtaꝝ ſpẽꝝ motus mouet᷑: aut ſm plures eoꝝ: aut ſm oẽs. Si igit᷑ nõ mouet᷑ aia ſm accidẽs: tunc opꝫ ꝙ nãliter ſit mobilis: ⁊ vt nãliter inſit ei mot⁹: ergo ⁊ loc⁹ cõuenit ei p ſe: qꝛ oẽs iſti motus ſunt in loco ſm aliquẽ modũ: ⁊ hoc planũ eſt de loci mutatiõe recta: qꝛ illa de loco ad locũ eſt. Similiter aũt planũ ẽ de augmẽto ⁊ decremẽto: qꝛ ibi incremẽtũ fit in locũ maiorẽ ⁊ decremẽtũ in locũ minorẽ: de alteratiõe etiã phica palã eſt: qm̃ illa nõ fit niſi q̃litatib⁹ actiuis ⁊ paſſiuis trãſmutantib⁹ corpora phica. Qualitates actiue ⁊ paſſiue diſſoluũt vel cõſtringũt partes mãe quas mouent: ⁊ hec diſſolutio ⁊ ꝯſtrictio nõ fit ſine motu locali partiũ q̃ ad inuicẽ accedunt in locũ minorẽ: qñ ꝯſtringunt᷑ ⁊ recedunt ab inuicẽ in locũ maiorẽ qñ diſſoluunt᷑. Aia igit᷑ erit i loco circũſcripta: ita ꝙ p̃n^m mediũ ⁊ finẽ eſt ei aſſignare in loco: ergo ipſa erit corp⁹ ⁊ ex hoc ſequit᷑ ꝙ nõ ſit primũ mouẽs: qm̃ oẽ corp⁹ eſt motũ ab alio diſtincto ab eo p eẽntiã tñ: vel diſtincto ab eo p eẽntiã ⁊ locũ vt ꝓbatũ eſt in. 8. phicoꝝ ⁊ in. 7. Sequit᷑ ãt etiã ꝙ ipſa nõ ſit cognoſcitiua oĩum: qm̃ iam ꝓbauim⁹ ſuperius ꝙ po^a determinata corporeitate nõ põt fieri oĩa: ſequit᷑ etiã ꝙ ipſa nõ ſit icorporeũ ſicut p ſe pꝫ: ⁊ ſic ex illa ſola poſitione oĩa que aiam diffiniũt ſunt deſtructa. Quare aũt quilibet iſtoꝝ motuũ ſit p ſe ⁊ p accñs in. 5. phicoꝝ a nobis ẽ oſtenſuꝫ.
Tex. ⁊ cõ. 39. ¶ Si aũt ſicut dicũt mouere ſeipſam eſt ſuba aie: ſicut diffiniẽs eſt ſuba diffiniti: tũc opꝫ ꝙ nõ inſit ſm accidens vt diximus albũ vel tricubitũ moueri: hec enim mouent᷑ ſm accñs vt dixim⁹ ex eo ꝙ iſunt ei qδ p ſe mouet᷑ qδ eſt corpus. Et iõ nõ ſequit᷑ ꝙ albedo vel menſura tricubiti p ſe ſit in loco: ſed hoc ſequit᷑ de aia que ſm nãm ⁊ ſubam ponit᷑ pticipare motũ: nõ eniꝫ põt dici ꝙ circulariter mouet᷑ qm̃ hoc mõ anima aialiũ nõ mouet corp⁹ neqꝫ talis motus manifeſtat᷑ in ipſa.
Tex. ⁊ cõ. 40. ¶ Amplius omne qδ mouet᷑ aliquo motu qδcunqꝫ ſit illud: moueri ẽt põt motu ſm locũ. Queramus ergo de aia qm̃ ſi ipſa mouet᷑ nãliter tunc ẽt mouet᷑ violẽter ⁊ ecõuerſo ſi mouetur violẽter tũc ẽt mouet᷑ nãliter. Eodẽ aũt modo ſe hꝫ de q̃te. In quẽcũqꝫ eniꝫ locũ mouet᷑ nãliter in eodẽ quieſcit nãliter. Et ad quẽcũqꝫ locũ mouet᷑ violenter in eodẽ quieſcit violẽter: ſicut mõſtratũ eſt in. 5. phicoꝝ: ⁊ primo ce. ⁊ mun. In qb⁹ aũt locis aia habeat mot⁹ nãles ⁊ nãles quietes: ⁊ in quib⁹ habeat mot⁹ violẽtos ⁊ quietes violentas nõ erit facile aſſignare etiã ſi licentiã habeãt fingẽdi: qꝛ neqꝫ ſimile aliqd poterit iuenire. Amplius ex quo locales hꝫ motus oẽ qδ phice quocũqꝫ motu p ſe mouet᷑ ⁊ ea ſunt eiuſdẽ nãe quoꝝ motus eſt ad locũ vnũ eundem. Si det᷑ aia ſurſum moueri ipſa erit ignis vel ignee nãe. Si vero det᷑ deorſum moueri: ipſa erit terra vel terre nãe: qm̃ iſti motus ſunt iſtoꝝ corpoꝝ. Eodẽ aũt modo ſequit᷑ ꝙ aliqd ſit de nã medioꝝ elemẽtoꝝ ſi dicat᷑ ad loca medioꝝ elemẽtoꝝ moueri p nãm. Qm̃ aũt omne qδ eſt primũ mouẽs ſeipm̃ mouet ſe ſm motũ localem vt in phicis determinauimus: ⁊ aia eſt primũ mouẽs ſeipm̃ in ſuo ordi
Tex. ⁊ cõ. 41. ne opꝫ ꝙ aia moueat ſeipſam loci mutatiõe. ¶ Qm̃ aũt etiã dicit᷑ mouere corpus rõnale eſt ꝙ moueat ipm̃ corpus ſpẽb⁹ motuũ qb⁹ ⁊ ipſa mouet᷑ qñ mouet ſeipſam. Si aũt hoc ꝯcedat᷑ tũc ecõuerſo veꝝ eſt dicere ꝙ aia mouet᷑ motib⁹ qb⁹ mouetur corp⁹: ⁊ ex hoc ſequit᷑ ꝙ aia mouet᷑ in corp⁹ ſicut in locũ ⁊ nõ ſicut in id cui⁹ eſt ipſa pfectio. Cũ igit᷑ corp⁹ moueat᷑ de loco ad locũ: opꝫ ꝙ aie trãſitus ⁊ mot⁹ ſit de corpe ad corpus ſicut de loco ad locũ quo ad vegetabile ⁊ ſenſitiuũ ⁊ rõnale aut ad minus ſm partes illas trãſferat᷑ que dicunt᷑ mouere ſeipſas. Si ergo ſit trãſitus de loco ad locum ẽt põt redire qñ vult ad locũ vnde exiuit primo: ergo põt iteꝝ igredi corpus qδ mortuuꝫ fuit ex hoc ꝙ exiuit ab eo aia: ⁊ ſequit᷑ ex hoc ꝙ eadẽ corpora ſepe reſurgũt ⁊ ſepe moriunt᷑ qδ eſt abſurduꝫ.
Tex. ⁊ cõ. 42. ¶ Si aũt dicãt ꝙ ſm accidẽs mouet᷑ de corpore in corpus ſicut dixit Plato qñ dixit a cõparib⁹ ſtellis deprimi aias in hec corpora: qñ aũt de corpe ad corp⁹ veniũt in ſcδa ⁊ tertia: ⁊ ſic deinceps trãſcorporatiõe tũc depellunt᷑ violẽtia mali meriti qδ geſſerũt in corpore: ſicut aliqñ depellit᷑ aial motu ipulſionis violenter: tũc ſequit᷑ ꝙ nõ nãliter inſit ei motus: ⁊ ſic per motũ diffiniri nõ debuit. Cui eniꝫ nãliter ineſt motus ſicut diffiniẽs ipm̃: opꝫ ſm hũc motũ nõ ab alio aut ſm accidens moueri: ſed p ſeipm̃: ſicut neqꝫ dicimus ꝙ id qδ eſt p ſe bonũ ⁊ ꝓpter ſe appetibile ſm eandẽ bonitatẽ ⁊ appetitũ: ſit pp aliud bonum aut ex alia cã appetibile: que ſit ſibi extrinſeca.
¶ Si aũt cõcedat᷑ aia ab extrinſeco moueri aliquo hoc non erit ſicut motus ipulſionis violẽtus: ſed ſicut dicimus eã moueri a ſenſibilib⁹ ſm ꝙ obiecta ſunt mouẽtia ⁊ ſenſus patientes: qꝛ ſentiũt intus ſuſcipiẽdo ſpẽm ſenſibilẽ: de hoc aũt motu nos in ſcδo hui⁹ ſcie libro determiabim⁹. Amp. aũt ſi mouet aia ſeipſam nãliter ⁊ ſubaliter: tũc vtiqꝫ mouet᷑ a ſeipſa: oĩs aũt motus facit diſtare mobile ab aliqua nã alicui⁹ gñis in quo eſt mot⁹ ſm ꝙ ꝯuenit ſm generis diuerſitatẽ: aut eni facit diſtare ab vbi aut a forma aut a q̃titate. Si igit᷑ anime mot⁹ eſt in ſuba eius vt dicit aduerſari⁹ aia p motũ illũ diſtabit a ſuba ipſius in qua eſt ⁊ p quã ineſt ei mot⁹ ſm ipſaꝫ aiam: hoc eniꝫ abſqꝫ dubio ſequit᷑ niſi dicat᷑ ei mot⁹ ſm accidens ineſſe: hoc aũt nõ ponit᷑ ſed poti⁹ ꝙ mot⁹ ſit ſm ſubam ipſius. Motus aũt eẽntialr̃ eſt diſtãtia ei⁹ qδ mouet᷑: qꝛ cuꝫ motus ſit endelechia exñtis in potentia ſm ꝙ eſt in po^a: opꝫ ꝙ omne qδ mouet᷑ diſtet ab eo in qδ mouet᷑: ergo ſi motus ineſt aie: vt ſuba ipſi⁹: opꝫ ꝙ aia ſubaliter diſtet ab aliquo ſubali ſuo: ⁊ hoc nõ eſt veꝝ cũ ipſa ſit actus corporis: hec aũt oĩa ſequunt᷑ niſi dicat᷑ aiam mouere ſeipſaꝫ ſm accidẽs: tñ ⁊ ſi hoc ꝯcedat᷑ adhuc nõ ſequit᷑ ꝙ ipſa p accñs ſit in loco ſicut alia p accidẽs ſunt in loco: qꝛ ipſa nõ eſt pars alicui⁹ qδ p ſe eſt in loco: p quã partẽ ⁊ partes ei⁹ illud referat᷑ ad locũ alr̃ totum. Eſt enim pars aĩa vel aiati eẽntialis ⁊ nõ q̃titatiua cũ dicit᷑ ꝙ pars p accñs eſt in loco itelligit᷑ de illa pte que p ſe põt eſſe in loco. Cũ aũt dicit᷑ ꝙ albedo p accñs eſt in loco: qꝛ album corp⁹ p ſe eſt in loco eſt albedo forma ſitualis in albo ⁊ quãtitatiua quoꝝ eſt locus p accñs. Aia aũt nõ determinat᷑ q̃titate p accñs: iõ etiã neqꝫ hoc modo eſt i loco: ſed eſt in loco: qꝛ extra locũ corporis ſui nõ iuenit᷑: ⁊ hec aũt vocat᷑ a qbuſdam diffiniri in loco ⁊ hoc modo p accidens põt dici in loco. Hec igit᷑ ſunt que ꝓbãt aiam nõ moueri localiter: vel alio motu ſm ſe. Sed dicet forte aliqs ꝙ ſi nõ eſt in loco p ſe neqꝫ p accidẽs ꝓprie loquẽdo: tũc forte videt᷑ ẽt nõ debere moueri p accidẽs ſm locũ p̃cipue cũ ea que mouẽt imobilia exiſtentia nõ moueant᷑ p ſe neqꝫ p accñs vt ꝓbatuꝫ eſt in. 8. phi. ⁊ in ce. ⁊ mũdo. Sed ſciẽdũ ꝙ ipa mouet᷑ p accidẽs motu corporis: qꝛ mouẽtibus nobis mouent᷑ ⁊ oĩa que in nobis ſunt: ⁊ ideo corpore trãſlato: nec neceſſariũ eſt eaꝫ trãſferri: neqꝫ eſt ſimile de motoribus ſperaꝝ ⁊ aiabus aialiuꝫ: qꝛ ſpera manet ſup idem cẽtrũ: ⁊ motor q nõ eſt actus alicuius partis ſpere: nõ mouet᷑ ſm locũ neqꝫ eſt in loco: ſꝫ corpora aialiũ trãſeũt de loco ad locũ: ⁊ iõ aie diffinitiue in loco corpoꝝ exiſtẽtes: motu corpoꝝ mouentur per accidens de loco ad locum.

¶ Cap. 6^m. Et eſt digreſſio declarãs difficultates: que oriuntur ex predictis de motu anime.

SUnt aũt qui ea q̃ dicta ſũt calũniant᷑ dicẽtes ꝙ nõ eſt neceſſariũ ꝙ ſi aliqd mouet motũ ꝙ moueat eo motu quo ipm̃ mouet᷑. Illud eni qδ mouet᷑ localr̃ põt mouere alterãdo: ſicut ſol accedẽs ⁊ recedẽs: ⁊ id qδ mouet᷑ ſm alterationẽ poteſt mouere motu locali: ſicut phãtaſia ⁊ ꝯcupiſcentia alteratiõe delectabili vel triſtabili mouẽte alr̃ motu proceſſiuo: ⁊ illud eſt in alijs multis. Silr̃ aũt dicũt qdã ꝙ non ſunt tñ q̃tuor gña motus ſm que aliqd mouet᷑ ſꝫ multo plura: ⁊ iõ dicũt nos forte nõ ſufficiẽter ꝓbaſſe ꝙ nõ mouet᷑ aia cũ moueat. Sed ad oĩa hec ſoluẽda ſufficiẽs habet᷑ doctria ex libro phicoꝝ vltimo: qm̃ in ordine illo in quo diſtinguunt᷑ mouẽs tñ ⁊ mouẽs ⁊ motũ ⁊ motũ tñ neceſſariuꝫ eſt ꝙ illud qδ eſt mouẽs motũ moueat eo motu quo ipm̃ mouet᷑: ⁊ hec fuit poſitio eoꝝ q dixerũt aiam mouere motã: ⁊ hoc apparet Rõnes Platõis i phedrõe
ex rõnibus eoꝝ: in phedrone enim ponunt᷑ rõnes iſte: ꝙ mouens p ſe nõ mouet niſi ſm ſubam ſuã. Eſt aũt aia mouẽs p ſe: mouet igit᷑ ſm ſubaꝫ ſuã: ſꝫ de cui⁹ ſuba eſt mot⁹ illud mouet᷑: ergo mouẽs p ſe mouet᷑. Nõ ãt mouet᷑ ab alio cũ ſit mouẽs p ſe: opꝫ igit᷑ ꝙ moueat ſeipꝫ. Adhuc nihil dat alij qδ nõ hꝫ: ſed dat qδ hꝫ: dat aũt mouẽs motũ ei qδ mouet᷑: ergo hꝫ motuꝫ in ſeipſo ⁊ cui ineſt mot⁹ illud mouet᷑: mouet᷑ ergo oẽ mouens p ſeipm̃. Adhuc oĩs forma q̃ ẽ in alio ab alio prius eſt in alio p ſe qδ eſt cã quare forma illa exiſtat in alio ſicut calidũ qδ eſt

ſn frigido ab alio opꝫ ꝙ prius ſit in igne q eſt cā caloris in fri
gido. Silr mot⁹ eſt in corpe: ſicut in recipiēte formā mot⁹ ab
alio: opꝫ igiť ꝙ ſit i alio prius ſicut in cā. hec aūt eſt aīa: ergo
aīe ineſt mot⁹. Cui aūt ineſt mot⁹ illud moueť: ꝗ aīa moueť
in eo qđ mouet ⁊ motu quo mouet. Adhuc oīs cā mot⁹ q̄ eſt
inter pᵐ mouēs ⁊ vltimū motū: mouet mota: aīa eſt talis cā
mot⁹: ꝗ mouet mota. Adhuc motus eſt act⁹ mouētis ⁊ actus
mobilis: ꝗ ſicut motū eſt ſubm ei⁹ ⁊ moueť: ita ⁊ mouens eſt
ſubm eius ⁊ moueť. Adhuc autē qcqđ ex armonicis mouet
numeris cōponiť ex motore ⁊ mobili: aīa āt mouet ex armo
nicis numeris: ꝗ cōponiť ex motore ⁊ mobili: ſꝫ qđ cōponiť
ex motore ⁊ mobili mouet motū: aīa igiť mouet mota: cōpo
niť aūt aīa ex armonicis numeris queadmodū ſupra oſten-
ſum eſt: hec ⁊ his ſilia in Phedrone colliguntur vbi Plō hoc
Soľo ad rationes Platóis. dicit ſpſim nō ꝑ vba: ſed ꝑ ſenſum quoꝝ q̄daꝫ Macrobius
ponit ſup ſomniū Scipionis ⁊ q̄dā dimittit. Et ſunt ad ſol-
uēdū facillima ſi qs bene in memoria hēat q̄ dixim⁹ in libro
phicoꝝ. Ibi enim dixim⁹ ꝙ qcqđ mouet motū ꝑ ſe eſt corp⁹:
⁊ ꝙ mouēs primū in ordine mot⁹ eſt imobile ⁊ ab ipſo ē mo-
tus ⁊ nō in ipſo: ⁊ hoc iđ ꝙ ipm ꝑ eēntiā ſuaꝫ que nō eſt mot⁹
mouet efficiēter ⁊ nō formaliter: ⁊ hoc ignorabat Plō. vnde
lꝫ aīa ſit iter primā cām mouētē ⁊ vltimū motū quo ad ꝓdu-
ctionē in eē: cū ipſa in ordine motus corporis eſt pᵐ mouēs ⁊
nō ordinať ad illud qđ vltimo moueť i corpore aīato. Et cū
Plō dicit ꝙ ignis eſt cā calidi nō ſumit ipſe niſi cām cōpoſi
tā: ſꝫ calor eſt prima cā caloris ꝑ ſubām ſuā formalē: ⁊ ſilr aīa
eſt cā mot⁹: nō qdē formalis ſed efficiēs: ⁊ iđ haud q̄ꝗ̄ mo-
Uide pro hoc cōᵐ. 7. octaui metaphyſice qūo itelligitur pp qđ vnumqđq; tale ⁊c. ueť ex hoc ꝙ mouet. Et ſi obijciat Macrobi⁹ ſi corpus mo-
ueť pp aīam: ꝗ aīa magis moueť qm̄ pp vnūqđq; tale eſt il-
lud eſt magis tale: eſt irriſoriū qm̄ illud nō eſt in efficiētib⁹ ⁊
effectiuis ſꝫ in participātib⁹ ſm eādē formā. Sed hoc ſolum
qđ dicit de armonicis numeris mouet pluſ ſꝫ Pla. q̄ꝫ aliqđ
alioꝝ: qꝛ ꝯſtat ꝙ ſm armoniā aptať corpori ⁊ ſꝫ armoniā eſt
ipſa mouēs ⁊ cognoſcēs ea que cognoſcit. Qm̄ nō niſi ſibi ꝓ-
portionatū mouet: ⁊ nō niſi ſibi ꝓportionatū cognoſcit: ꝓpor
tio aūt primū in nūeris eſt: ⁊ ita videť eē ſm armonicos nu-
meros iſtituta aīa: ⁊ ſm illos hꝫ in ſe plura: quoꝝ vnū ē mo-
uens ⁊ alteꝝ motū: ⁊ ſic videť eē mouēs mota: plura enim vt
mouētia tm̄: ad idem ꝯſtituēdū nō ꝯueniūt: neqꝫ ēt plura vt
mota tm̄. Si ꝗ plura ꝯueniūt ad eiuſdē rei ꝯſtōnē opꝫ ꝙ qđ-
Nō qūo ex armōicis numeris aīa cōponatur ⁊ qūo nō ⁊ i quo peccauerit plato. ꝫ. dā iſtoꝝ ſit mouēs: ⁊ qđdā motū. Sed dicēdū ex armonicis
numeris formalib⁹ nō ꝯſtitui aīam: ſed ex armonicis nume
ratis: ſiue numeris mālib⁹: hec aūt hūt ꝓportionē ſicut eſt ꝓ
portio ptātis ſcđe ad partes ⁊ ſubiecta ⁊ ad ptātē ꝑcedētē in
ordine nāe: ſic enim ꝓportionať aīa itelligētie vt recipiēs il-
luminatiōes ei⁹: ⁊ ꝓportionať virib⁹ ſuis vt partib⁹ ſuis po
teſtatiuis: vel ſic ptātiuis: ⁊ ꝓportionať corpori ⁊ orgāis cor
poris ſicut ſubīis ptāti ſue. In tali aūt ꝓportione moueť qdē
aīa ab itelligētia ⁊ cā prima: ſꝫ iſto motu nō mouet corpus: ⁊
mouet vna ptās aliā qm̄ ſupior mouet iferiorē: ſꝫ hoc eſt per
impiū ⁊ nō ſicut aīa mouet corp⁹: ſed cōparādo eā ad corpus
oēs ptes ei⁹ mouēt corp⁹ organicū ⁊ partes ei⁹ ad ꝓſequēda
deſiderata ⁊ fugiēda ea que ꝯſtant: ⁊ hoc mō nō moueť: ſer-
uať tm̄ in oib⁹ illis ꝓportio ſicut in ſequētib⁹ iſtius libri ma-
nifeſtabiť. Sed hec ꝓportio nō eſt i armonicis numeris: ſꝫ
poti⁹ in his que armonice ſūt cōpoſita ⁊ numerata. Et ſi di-
cat aliqs ꝓportionata in numero nūerato eē ordinata a pro
portione q̄ eſt in nūero numerāte: ⁊ ſic opꝫ adhuc iuxta ſnīaꝫ
Platonis ꝑncipia aīe ⁊ alioꝝ ꝑncipia eē numeros formaleſ
⁊ ꝓportionē que eſt in iſtis: dicem⁹ ꝙ nō ſunt ꝑncipia reꝝ ſꝫ
ꝙ numerata ſunt ⁊ ſub ꝓportiōe numeri exiſtūt: ſed potius
ſm ꝙ cōnālia ſunt vnicuiqꝫ generi qđ ꝯſtituit: ⁊ iđ mā ⁊ forᵃ
nō ꝯſtituūt ſubām ſm ꝙ numerata ſunt aut in ꝓportiōe nu
meri exiſtūt: ſed poti⁹ ſm ꝙ ſunt ꝑma ꝑncipia ꝯnālia ſubē: ⁊
ſilr eſt de ꝯſtituētib⁹ q̄ꝫtitatē ⁊ qđlibet gen⁹. Et his accidit
numerari: ⁊ in ꝓportiōe numeri eſſe. Et hoc Platonē dece
pit: qꝛ ēt ſapiētes decipiunť ſm accńs: ꝙ ineuitabiliter ſeqť
numeros eē ꝑma ꝑncipia reꝝ ſi poſſet hēri ꝙ ꝑncipia reꝝ cō-
ſtituerēt eas: ſm ꝙ in ꝓportiōe numerali exiſtūt: ⁊ hoc qdeꝫ
modo dictū multū valet ad itellectū oīuꝫ ſequētiū vbi ageť
de opiōnib⁹ Platonis. Si autē aliqs nobis obijciat ꝙ nos
ipſi ſupius ꝯceſſiſſe videmur aīaꝫ mouere ſe: qm̄ agit ſe i vni
uerſum corp⁹: dicem⁹ nō eē illud ꝓprie mouere ſeipſaꝫ: ⁊ iđ
re vera ſic mouit ſe aīa ⁊ alij motores ꝑ effect⁹ rōne effectuū

qui ab ipſis ſunt ⁊ tm̄ ſimplr manēt imobiles. Et hoc ēt mo-
do prim⁹ motor in quolibet ordine iducit motū i mobile: qꝛ
mot⁹ eſt act⁹ mouētis vt a quo eſt mot⁹: ⁊ nō vt in quo eſt ſi
cut in ſubō ⁊ eſt act⁹ mobilis ſicut in quo eſt ſicut in ſubō. Et
iđ motor nō moueť: ſed mobile qm̄ ineſt ei mot⁹ tūc moueť:
lꝫ igiť multi ſint modi qb⁹ aliqđ moueť ꝑ accńs in quolibet
gn̄e ꝑdicamēti: tm̄ mot⁹ ꝑ ſe non eſt niſi in trib⁹ gn̄ib⁹: ⁊ qꝛ in
quātitate nō eſt ꝯrietas niſi ſm ꝙ q̄ꝫtitas eſt termin⁹ phicoꝝ
corpoꝝ in quo ꝯuenit ei ꝑfectū ⁊ imꝑfectū eē: iđ duos opꝫ eē
mot⁹ in quātitate ⁊ in vtroqꝫ alioꝝ geneꝝ tm̄ vnū ſm gen⁹:
⁊ ita ſunt q̄tuor gn̄ales mot⁹: ⁊ oēs illos ab aīa: ꝑ rōnes ne-
ceſſarias ſecluſimus: ſicut pꝫ ex ꝑdictis. Eſt igiť neccio cōce-
dēdū aīam phico motu ꝑ ſe vel ꝑ accńs ꝓprie nequaq̄ꝫ mo-
ueri: ⁊ ſic manifeſta eſt ſolo oīum coꝝ q̄ iducta ſunt ex Pla-
tonis opiōnib⁹. Sed id qđ oīno deſtruere diſputationē iſtaꝫ
videť eſt ꝙ ab antiquo Termegiſto ⁊ a Socrate: ⁊ nūc a di-
uinis ⁊ incātatorib⁹ ꝯueniēter aſſeriť ꝙ. ſ. in corpore exūtes
Nō qūo i magicis expertus eſt doctor aīas exutaſ a corporib⁹ ⁊ demōes de loco ad locū moueri. ꝫ. quos āgelos vel demōes vocāt ⁊ aīe exute a corpib⁹ mouea-
tur de loco ad locū: cui⁹ ēt vitatē nos ipſi ſumus expti in ma
gicis. Sed de his nos diſputabim⁹ in ſcīa de nā deoꝝ q̄ phie
ꝑme pars q̄dā ē ⁊ ab Ariſtotele edita. Qꝛ ſi tales ſubē mouē
tur mot⁹ erit oīno equoc⁹ ad motū phicū: tales eniꝫ ſubē nō
ſunt ꝓportionales ſpatio ꝑ qđ eſt mot⁹ ꝑ aliquā q̄ꝫtitatē vel
idiuiſibile q̄ꝫtitatis qđ ſit i eis. Et iđ neqꝫ mēſura mot⁹ ipſa-
rū: neqꝫ mot⁹ ipſe ex ꝑncipijs phicis cauſari pōt: hic autē de
phicis loqmur tm̄ oſtendētes phice imobilē eē aīam ꝯ eos q
ex principijs que ipſi phica eſſe dicebant: cauſare voluerunt
motum anime: ⁊ dixerūt animā mouere ſeipſam.

Cap. 7ᵐ. De diſputatiōe ꝯ opiones Democriti ⁊ Plato
nis de motib⁹ aīe: qb⁹ moueť in corpe ⁊ mouet corpus.

Quidā aūt coꝝ q diffiniūt aīaꝫ ꝑ motū eē: dicūt Tex. ⁊ cō. 44.
eā mouere corp⁹ in quo eſt localr in eo ꝙ ipſa lo
calr moueť: vt Democrit⁹ q dicit ſilem cām eē
mot⁹ aīati corpis q̄lē dixit Philipp⁹ qdā Di-
daſcalus ſiue doctor comediarū: dicebat enim
chomicos ꝯuocare in villis hoīes ad carmina
audiēda: ꝑ hoc ꝙ fierēt imagines deoꝝ mobiles pp q̄ꝝ ſpe-
ctaculū hoīes ꝯfluerēt: referēs Dedalū ātiqt⁹ feciſſe ligneā
Nō cām mot⁹ imaginis ligneę a dedalo fabricate ⁊ q̄ igēio fuerit cōſtructa. imaginē Minerue: mobilē in oib⁹ mēbris ita ꝙ videbať cā
tare ꝑ motū lingue ⁊ tripudiare. Cā aūt mot⁹ fuit qꝛ in ꝯca-
uo imaginis fuerūt ifixa organa in argēto viuo ⁊ ad motū il
lius moueri videbāt ſicut adhuc i ſellis ⁊ imaginib⁹: pedes
ēt ſtabāt ſup rotulas puulas: in qb⁹ arcus ꝯcaui fuerūt ⁊ di-
ſtincti ꝑ cellulas: ⁊ cū argētū viuū deſcēdebat i aūriori arcu
ꝑ cellulas: tunc poſterior arcus eleuabať ⁊ ꝯuertebať tota:
⁊ tūc imago mouebať de loco ad locum: qꝛ neceſſe habuit ꝙ
ad eādē ptē moueret ad quā mouebať fuſile ſiue argētū vi-
uum. Et ſileꝫ cām mot⁹ aīaliū ponit Democritus: dicit enī
ꝙ idiuiſibiles ſpe in ſe mouenť: eo ꝙ apte nate ſūt nō mane
re ſiue qeſcere pp cām ſupius iductā: ⁊ cū ſic mouenť ſpe ille
tūc trahūt ſecū ⁊ mouēt totū corpus in eādē pteꝫ ad quā ipſe
mouenť: ⁊ hoc leue eſt deſtruere: ꝑmo enī q̄remus a Demo
crito q̄ ſit cā ꝙ qeſcūt aīalia qm̄ volunt: hui⁹ enim cā nō ē ſpa
indiuiſibilis q̄ nunq̄ꝫ qeſcere pōt. Cōſtat aūt ꝙ idē eſt cā ꝓ-
ceſſiui mot⁹ ⁊ qetis in aīalib⁹. Qualr enim indiuiſibilis ſpa
faciat qetē vel difficile vel impoſſe ē dicere Democrito: dif-
ficile qdē ſi ſingat ꝯſtrictionē athomoꝝ facere qetē qm̄ ſūt in
pleno: impoſſe aūt ſi nunc velit adoptare cām: Democritus
enī in pleno dixit has ſpas qeſcere: ⁊ in vacuo moueri. Ulr
aūt loquēdo ex his q̄ apparēt ad ſenſum: nō ex tali cā cauſa-
tur aīaliū mot⁹ ꝓceſſiu⁹ q̄ſi ſit ex neceſſitate alicui⁹ qđ qeſce
re nō pōt: ſed poti⁹ ex volūtate libera ⁊ itellectu cauſať q̄ nō
neceſſario mouēt ſed qm̄ volunt. Eodē aūt mō ⁊ Time⁹ phy Tex. ⁊ cō. 45.
loſogizat: volens reddere cām nālēꝫ q̄re aīa mouet corp⁹: ⁊
oſtēdit cām ex neceſſitate mouētē ⁊ nō ex volūtate: dicit eniꝫ
ꝙ in eo mouet corpus in quo ipſa in ſeipſa moueť. Ipſaꝫ āt
in ſeipſa dicit neccio moueri. Mouet aūt corp⁹ qꝛ cōplexa ad
ipm ſicut forma icorporata corpori ⁊ cōnexa eidē ſm oēs vi-
res ſuas: dicit eniꝫ Pla. ꝙ aīa ꝯſtituiť ex armonicis nume-
ris: ⁊ diſpartiť ꝑ numeros in ptes corporis: quos numeros
vocat Plato elemēta: ⁊ iđ dicit eā cōponi ex elemētis ſiue cō
ſtitui: hoc eſt ex primis numeris elemētaliū. Cōſtituiť āt ſic
ex elemētis: quaten⁹ habeat ſenſum ⁊ potētiā cognoſcitiuaꝫ
omniū ex numeris armonialiter cōponētib⁹ eā: qꝛ ſicut dixi-

mus ſupius niſi cõponeret ex numeris primordialib⁹ nõ co-
gnoſceret oĩa: q̄ nõ eẽt in potẽtia reſpectu oĩum: niſi talẽ ha
beret armoniã q̄ eẽt tertij ordinis: q̄ tunc ex illuminatione
fluente p̄cipit cãm primã ⁊ itelligẽtias que p̄cedunt eã ex or-
dine nãe: ⁊ ſequẽtia p̄cipit ex capacitate potẽtie q̄ ẽ ante for-
mã corporalẽ: ⁊ p̄ hos numeros fert totũ mũdũ q̄ſi in ſeipſa:
eo q̄ hȝ mot⁹ ꝯſonãtes ad p̄ncipales p̄tes mũdi. Dixit eniȝ
Plato q̄ deus deoꝝ opifex deoꝝ oĩum primo fecit orbẽ rectuȝ
q̄ñ dedit ei nãm ignis q̄ eſt rectaꝝ dimẽſionũ ⁊ recti mot⁹ ſi-
cut dixim⁹ in ſcđo ce. ⁊ mun. ⁊ in p̄mo. Deinde vt ordinate ⁊
equal̃r accederet ⁊ recederet cauſando gñationẽ ⁊ corruptio
nẽ reflexit rectitudinẽ dimẽſionũ ei⁹ in circulũ: eo q̄ rectum
cũ ſit vnius ſimplicis forme p̄n^m eſt linee circularis q̄ eſt dua
rũ formaꝝ: quaꝝ vna eſt ꝯcauitas ⁊ alia ꝯuexitas: hita autẽ
figura ⁊ motu circularib⁹: nõ fuit ſufficiẽtia in motu circula
ri q̄ eſt ſup̱ polos mundi ab oriẽte in occidẽtẽ: ⁊ p̄ occidẽs re
gyrãdo in oriens: q̄m vno modo ſe hñs nõ accidit ⁊ recedit
ſed orit̃ ⁊ occidit ſup̱ eaſdẽ partes eodẽ mõ: ſic in diuerſis lo
cis nõ diuerſa cãrent̃: p̱p̱ qđ dixit Plato q̄ circulũ vnũ deus
deoꝝ dñs: diuiſit in duos circulos dupl̃r coordinatos: quoꝝ
vnus eſt eq̄noctialis q̄ mouet̃ ſup̱ polos mũdi faciẽs motuȝ
diurnũ q̄ eſt mot⁹ orbis primi: ſcđs aũt eſt circulus ſignorũ
q̄ hȝ polos p̱prios mobiles in duob⁹ p̱alellis: quoꝝ vnus eſt
aq̄lonaris poli: ⁊ alter meridionalis: ſup̱ cui⁹ polos oẽs ſtel-
le mouent̃: ⁊ iſti circuli ſunt reꝝ coordinati: q̄ vnus facit lõ-
gitudinẽ in oib⁹ hiis que gñant̃ ab orbe: alter aũt latitudinẽ:
⁊ motus q̄ eſt ſup̱ polos ei⁹ eſt a meridie in aq̄lonẽ: ⁊ ecõuer
ſo iter duos ſolſtitiales circulos. Alteꝝ aũt illoꝝ circulorũ q̄
eſt circulus ſignoꝝ diuiſit in .7. circulos plãetaꝝ: hoc eſt Sa-
turni: Iouis: Martis: Solis: Mercurij: Veneris: ⁊ Lũe:
quoꝝ oĩum mot⁹ eſt a meridie in ſeptentrionẽ ſup̱ polos or-
bis ſignoꝝ: ⁊ hos mot⁹ dixit ⁊ bene: p̄n^s oĩum motuũ nãliũ: — *Nõ de itẽtiõe Platõis aĩaȝ mũdi eẽ in cõfinio eternitatis ⁊ tẽporis.*
aĩam aũt poſuit ſicut ſupius dixim⁹ in ꝯfinio Eternitatis ⁊
tp̄is: ⁊ p̄cipue aĩam mundi: cui⁹ p̱ticulares aĩe ſũt tanq̄ȝ ima
gines: ⁊ iđo dixit ẽt in aĩa ẜm nãȝ eẽ aſpectũ rectũ: eo q̄ cogno
ſcẽdo egredit̃ directe ſup̱ reꝝ rões ⁊ numeros: q̄b⁹ ipſe res
ꝯſtituunt̃. Hũc aũt aſpectũ reflexit in motib⁹ aĩe in circuluȝ:
q̄ aĩa a ſe icipit vt dicebat hñs in ſe oĩuȝ reꝝ rões: ⁊ q̄ exci- — *Et notã q̃ño aĩa ẜm Platonẽ ẽ aſpect⁹ rect⁹ quẽ deus deoꝝ flexit in circulum.*
tate a reb⁹ extra efficiunt̃ p̄n^m ſciẽtie: ⁊ iđo dixit Plato: q̄ cum
aĩa p̱gredit̃ recte in res extra: reflectit̃ cognitio reꝝ i ſeipſa:
q̄m in ſe cognoſcit eoꝝ q̄ ſunt rões ⁊ recordat̃. Dicit enim
Boeti⁹ in ꝯſolatiõe ph̄ie: q̄ ſi Platonis muſa p̱ſonat veruȝ:
qđ q̄ſq̄ȝ dixit imemor recordat̃: ⁊ ſic p̄ reflexionẽ recti in cir-
culuȝ cauſat̃ in aĩa v̄itatis itellect⁹. In ſupiorib⁹ aũt ſũt duo
ordines motuũ ⁊ motoꝝ in gñe. Vnus q̄dẽ prim⁹ mot⁹ ⁊ mo
tor q̄ eſt aplanes vocat⁹: q̄ſi ſine errore exiſtẽs. ⁊ rectus: q̄ eſt
mot⁹ diurnus. Alter aũt mot⁹ eſt ſiue ordo itelligẽtie ſcđi or
dinis ⁊ mot⁹ latitudinis zodiaci: q̄ dicit̃ mot⁹ planes q̄ſi er-
raticus: q̄ in eo ſũt digreſſiões multe diuerſoꝝ planetarũ: ⁊
ſic ẽt eſt in aĩa in qua mouet ſemp̱ itellect⁹ recte ⁊ ſine errore.
Phãtaſia aũt ⁊ ꝯcupiſcẽtia ⁊ recte ⁊ nõ recte: ſicut p̱babit̃ in
ſequẽtib⁹: ⁊ iđo in aĩa dixit eẽ duos primos circulos ſicut i ce-
lo: ⁊ duos primos mot⁹. Alteꝝ aũt dixit in .7. diuidi q̄ eſt ſub
phãtaſmatib⁹: ⁊ mole carnis p̄grauat̃: vnde dicit aĩam i ſp̱a
Saturni accipe memoriã lõgã: ⁊ in ſpera Iouis accipe rõci-
nationẽ p̱babiliũ ſiue opiõnũ: in ſp̱a aũt Martis iraſcibilẽ:
⁊ in ſpera Solis ſenſibiliũ illuſtrationẽ: in ſpera aũt Mercu
rij eſtimationẽ nociui ⁊ ꝯueniẽtis: ⁊ in ſpera Veneris ꝯcupi
ſcibilitatẽ: ⁊ in ſpera Lune mot⁹ quos mouet i ſequẽdo nãȝ
corporis: vt attrahẽdo: nutriẽdo: augẽdo ⁊ gñando: oẽs eni
iſti .7. gyrouagi q̄ſi ſunt mot⁹ aliq̄ñ recti: aliq̄ñ nõ recti: ⁊ oẽs
in circulũ reflectunt̃ icipiẽdo ab aĩa ⁊ in aĩam terminari: q̄m
Plato dixit: q̄ oĩum ſp̄ẽs ſunt in aĩa: ⁊ q̄ nõ niſi excitat̃ a reb⁹
extra. Dicebat ẽt aĩas ab initio factas in gñalib⁹ ⁊ in cõpa-
ribus ſtellis: ⁊ q̄ñ deſcẽdũt tũc p̄ icorporeũ deſcẽdũt; ⁊ i orbe
q̄dẽ ſũt rectoꝝ motuuȝ: ⁊ in deſcẽſu p̄ orbes plãetaꝝ accipiũt
vires: ⁊ mot⁹ quos diximus: ⁊ paulatiȝ vſq̄ȝ ad onus carnis
deprimunt̃: ⁊ ibi inebriate crathere lacteo q̄ eſt dulcedo car
nis q̄ſi carnales efficiunt̃ ⁊ obliuiſcunt̃ ſupioris armõie: cu-
ius tñ ſiĺitudinẽ ⁊ ſp̄ẽs in ſe hñt. Q̄ñ aũt excitate redeunt in
corpore ad p̱priũ bonũ ⁊ inatũ ſibi ẜm ſcias ⁊ v̄tutes: tũc re-
aſcẽdunt p̄ geminas ad ſtellas cõpares. Si aũt ſũt mali me-
riti in ſcđa trãſcorporatiõe efficiunt̃ fere: vel beſtie alie mori
bus eoꝝ cõgruentes: ⁊ de hoc alibi in numeris noſtris locu
ti ſumus. Dicebat aũt oĩa hec Plato: tanq̄ȝ celi motus eſſent
aĩe motus ⁊ ecõuerſo. ¶ Nos aũt diſputãtes ꝯ hec que dicta — *Tex. ⁊ cõ. 46.*
ſunt: p̄⁹ dicimus q̄ nõ bñ ꝯtingit dicere q̄ aĩa ſit magnitudo
vel v̄tus in corpore que magnitudineȝ hȝ exñs: ⁊ hoc tñ ſeq̄t̃
ex dictis Platonis vbi dicit: q̄ aĩa ẜm armoniacos numeros
aptata eſt corpori. Si eni ꝯnãlis eſt corpori ſicut viſus oculo:
vel q̄̃titas magnitudini opȝ q̄ aut ſit magnitudo vel virtus
aliq̄ in magnitudine exñs: dico aũt q̄ hoc nõ bene dicit̃ ⁊ tñ
dicit̃: Plato eniȝ vult q̄ aĩa hui⁹ oĩs mundi talis ſit: ſicut eſt
aĩa illa q̄ aliq̄ñ hoc eſt in q̄buſdã vocat̃ intellect⁹: dixit enim
aĩam mũdi eſſe itellectualẽ. Cã aũt quare hoc a Platõe di- — *Q̄ aĩa mũdi ẜ platonẽ intellectualis ſit.*
cat̃ eſt: q̄ itellectualis aĩa nõ eſt vt aĩa ſenſibilis vel deſidera
tiua: ⁊ non poſſunt eis aliqualiter aptari p̱prietates circuli:
q̄ nõ reuertunt̃ ſupra ſe: ſicut itellectualis aĩa que icipit a ſe
querẽdo de itelligibili ⁊ reflectit̃ ſupra ſe q̄ñ nõ inuenit ip̄m:
nec eſt aĩa ſicut hec ſenſibilis terra que nõ hȝ niſi motũ rectũ
per diſtantiã ſui a celo. Sed aĩa itellectualis eſt imago eter-
nitatis: ⁊ quodãmodo cã tp̄is: ⁊ iđo ſuperioꝝ motus inueniun
tur potius in ea q̄ȝ in alia: q̄ ipſa eſt q̄ſi qđdã p̄n^m nãe: ⁊ ideo
motus primi in nã in ea inueniunt̃. Sed ꝯ hoc obuiãtes dici
mus q̄ ſi tales ſunt motus intellect⁹: tũc ſũt motus itellect⁹
corporales: ⁊ ſequit̃ q̄ ipſe itellectus aut ſit corpus aut v̄tus
in corpore que nõ explet motus ſuos niſi p̄ corpus: q̄ circula
tio forma eſt corporalis actus: ⁊ actus corp̱alis eſt alicuius
operãtis v̄tutis corporee. ¶ Dicamus igit̃ q̄ ſi intellect⁹ dȝ — *Tex. ⁊ cõ. 47.*
habere ꝯtinuitatẽ q̄ rõnabile eſt q̄ hẽat ꝯtinuitatẽ talẽ q̄leȝ
hȝ op̱atio eius: que vocat̃ itelligẽtia ſiue itelligere. Simili-
ter aũt ⁊ ipſa actio itellect⁹ ſiue intelligere rõnale eſt q̄ hẽat
formã eoꝝ que itelligunt̃ que vocant̃ itelligẽtia ſiue itellecti
ua vel itellecta: eo q̄ actus ſunt p̄uij potẽtijs ẜm rõnẽ ⁊ obie
cta actib⁹. Sunt aũt itellecta ꝯñter ⁊ nõ ꝯtinua: ⁊ ſũt magis
ſĩlia numero q̄ȝ ꝯtinuo: ḡ intellect⁹ nõ eſt ſic ꝯtinuus vt circu
lus: ſed opȝ: aut ſit impartibile: aut nõ ꝯtinuũ: ſicut magnitu
do ſiue q̄̃titas eſt cõtinua. Si eniȝ det̃ q̄ itellect⁹ eſt magni-
tudo q̄dã ꝯtinua: tũc querat̃ a Platone qual̃r poſſit itelligere
magnitudinẽ mathematicã: vel aliã quãcũq̄ȝ q̄̃titatẽ conti-
nuã: aut enim itelligit eã accipiẽdo totã ſimul: aut accipiẽdo
partes: ⁊ ſi intelligit accipiẽdo partes: aut hoc eſt ita q̄ acci-
piat partes idiuiſibiles q̄ ſunt p̄ũcta: ſi tñ p̄ũcta opȝ p̄tes vo-
care: q̄ de hoc nõ facimus modo mentionẽ aliquã: eo q̄ ab
aduerſarijs ſupponit̃ p̄ũcta partes eẽ ex q̄b⁹ cõponit̃ magni
tudo: q̄ hoc ipſi aſſerebãt: aut accipit partes diuiſibiles que
ſunt vere partes magnitudinis. Quocũq̄ȝ aũt iſtoꝝ modoꝝ
fiat acceptio intellect⁹ nõ eſt niſi tactus q̄dã quo magnitudo
que eſt itellectus tãgit magnitudinẽ que itelligitur q̄ñ ſimul
ſunt in vltimis. Et ſiq̄dẽ itellectus accipiẽdo magnitudinẽ
intellectã tãgit puncta ipſius: cũ puncta ſint infinita in q̄libet
magnitudine: ⁊ infinita tãgẽdo qđlibet nõ ꝯtingat pertranſi
re tãgentẽ: ſequit̃ q̄ itellectus nunq̄ȝ finiet quãtũcũq̄ȝ paruã
magnitudinẽ itelligẽdo quã ſcimus eſſe finitã. Si aũt tãgit
ẜm partes q̄ magnitudinẽ hñt: hoc dupl̃r põt fieri: aut enim
ille ſunt aliquote partes q̄ numerãt totũ: vt decẽ decime: vel
due medie: vel q̄tuor quarte: ⁊ ſic de alijs: aut nõ ſũt aliquo
te: ⁊ ſic nõ numerãt totũ: ⁊ ſi tangit aliquotas intelligẽdo ma
gnitudinẽ: tunc multotiẽs intelligẽdo tãgit idem. Si autem
intelligẽdo tangit eas que nõ ſunt aliquote: cũ tales infinite
ſint in qualibet magnitudine: opȝ intellectũ intelligẽdo infi-
nities tãgere idem: lȝ enim tãgat diuerſas partes in nume-
ro. ipſe tamẽ oẽs ſunt idẽ rõne ⁊ itellectu: q̄ oẽs ſunt vnius
ſpeciei ⁊ forme ẜm q̄ ſunt partes ꝯtinui. Hec autẽ oĩa falſa
eſſe experimur in intellectib⁹ noſtris: q̄ videmus q̄ q̄ñ itel-
lectus noſter intelligit magnitudinẽ aliquã: itellectus noſter
nõ tangit eã prout itelligit̃ niſi ſemel. Si aũt dicat aliquis: q̄
q̄ oẽs partes magnitudinis itellecte ſunt vni⁹ rõnis: iđo ſuffi
ciens eſt vnãquãq̄ȝ tãgere partẽ ⁊ nõ opȝ ip̄m tangere alias:
q̄ oẽs itelligit p̄ illã quãcũq̄ȝ tãgit: tũc queramus quare ẜm
hoc opȝ ip̄m eẽ ſicut circulũ: aut etiã oĩno ſine etiã vl̃r eſſe ali
cuius magnitudinis: q̄ ſi forma circuli bene tangeret partẽ
illam: ⁊ ſine magnitudine exiſtens: bene eẽt acceptiuus ſp̄ẽi
magnitudinis: ſicut ⁊ in v̄itate mõ eſt. ¶ Redeamus aũt ad — *Tex. ⁊ cõ. 48.*
partes p̄me diuiſionis: ⁊ dicam⁹ q̄ circularis itellect⁹ nõ tan
git intellectã magnitudinẽ ẜm p̄tes: ſed neceſſe eſt vt tot⁹ totũ
tangat: ⁊ cuȝ totũ nõ ſit extra partes ſuas ẜm q̄ tangitur non
põt tãgi totũ: niſi ẜm partes ⁊ in partib⁹ ſuis oib⁹: ⁊ tũc que-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

ramus ſicut prius: qs erit partiū tactus qū ſicut totū tāgit in
telligēdo circularis noſter itellectꝰ. Si autē forte dicat qs ꝙ
itellectus noſter nō eſt circulus neqꝫ circularis forme: ꝯ̄ hoc
eſt: qꝛ in ꝟitate opꝫ ꝙ itellectꝰ ſit hic circulus de quo diximꝰ.
Jam enim ſcitū eſt ꝙ actio ⁊ motꝰ itellectus eſt itelligētia ſi/
ue itelligere: ⁊ itelligentia eſt circulatio: vt dicit Plato ſiue
motꝰ circuli: ergo opꝫ ꝙ itellectꝰ ſit circulus: motꝰ enīꝫ circu
li circulatio eſt: ⁊ motꝰ itellectꝰ intelligentia eſt. Sicut igitur
ſe hꝫ motꝰ ad motū: ita mobile ad mobile: ſed dicit Plato
intelligētiā eſſe circulationē: ꝗ̄ neceſſe hꝫ dicere itellectū eſſe
circulū. Si aūt hoc cōcedatꝰ: ꝯ̄ opꝫ ꝙ intelligētia itellectꝰ ſem
per aliqd itelligat idēꝫ: ⁊ ꝯtinue reflectatꝰ ſup illud: ⁊ hoc opꝫ
ꝓpter illud ꝙ noſter intellectꝰ dicitꝰ eē ſicut ꝑpetua circula/
tio que ſemp in idē reuertitꝰ. Et hoc qdē falſiſſimū eſt: quia
nulla eſt intelligētia circularis. Si enīꝫ eēt aliqua circularis
oporteret ꝙ eēt aut practica q̄ eſt ſicut artes mechanice que
rōcinantꝰ de operibꝰ: aut ſpeculatiue quarꝫ finis eſt ꝟitas ſci
ta: ⁊ nos videmꝰ ꝙ oēs practice directe vadunt ad finē ſuūꝫ
q eſt id qđ operatū ⁊ ꝯſtitutū eſt ꝑ artē: ſicut domus aut le/
ctus: ⁊ nō reuertuntꝰ. Speculatiue ꝟo terminantꝰ rōnibꝰ diffi
nitionū que ſunt ṗncipia in ipſis: ⁊ ꝓcedūt directe ad cōclu/
ſionē. Ratio enim oīs que certa eſt: aut eſt incōplexi aut cō/
plexi: ⁊ ſi eſt qdē incōplexi per ipſam habemꝰ ſciam qddita/
tis rerꝫ que vocatꝰ ſcientia qd: ⁊ illa eſt diffinitio. Si autē eſt
cōplexi per ipſam acqrimus ſciaꝫ ꝓpter qd aliqd eſt in ſub/
iecto: ⁊ hec eſt demōſtratio: ⁊ in ſcientijs itellectiuis non ha
bemꝰ aliud: qꝛ ꝓbabiliū eſt opinio: ⁊ nō intellectꝰ: demōſtra
tiones aūt ſunt finite: qꝛ ſunt a ṗncipio qđ eſt cā dicēs ꝓpter
quid: que eſt medius terminus in eis: ⁊ finē hñt determina
tū ad quē ꝓcedūt: qui eſt aut ꝯcluſio aut ſyllogiſmꝰ. Si enīꝫ
ꝯcludantꝰ vltime ꝯcluſiones tūc eſt ſtatus in eis. ſi aūt nō con
cludantꝰ ille: tūc ꝯcluſio ſumetꝰ in alio ſyllogiſmo pro ꝓpōne:
⁊ adiungetꝰ aliud mediū ⁊ alia maior extremitas: ⁊ ꝯcludetꝰ
alia ꝯcluſio: ⁊ iđ nō reuertuntꝰ in idē oīno a quo iceperunt: ſi
cut facit circulatio circuli. Accipiūt enīꝫ ſemp mediū aliud:
⁊ vltimā extremitatē aliā: ⁊ ꝓcedunt ad finē determinatum.
Ultimū aūt eſt extremitas: qꝛ extremū ⁊ vltimū ſunt idēꝫ ⁊
ſic ab hoc ꝓcedit in finē in quo erit ſtatus. Circulatio aūt re
flectit ſe in principiū vnde incepit. Diffōnes aūt oēs quibꝰ
nos ſcimus qd eſt res ſunt finite: qꝛ diffiniētia in generibus
primis ſtant: eo ꝙ extra genus primū nihil vniuocū iuenitꝰ:
qđ in diffōne poſſit poni: ergo itellectus nō eſt circulus. Am
plius cū circulatio ſit circuli reuolutio que multotiēs ſit ſicut
reuolutio celi: tūc multotiēs intelligit idē: ⁊ deueniet ab eo/
dem in idem itelligēdo. Cū aūt id a quo ꝓcedit intellectꝰ ſit
motū per ſe: id aūt in qđ ꝓcedit nō ſit motū per ſe erit idem
motū ꝑ ſe: ⁊ nō motū per ſe: ⁊ ſic ꝯtradictoria de eodē verifi/
cantꝰ. Si autē forte aliquis dixerit ꝙ Plato nō loquitꝰ ſm ve
ritatē ſed ſm metaphorā: ⁊ aſſimilauit intellectū motui cir/
culi: ē qdē hoc peccatū ī ꝓblematibꝰ: qꝛ ꝯtra metaphoras
nō ꝯtingit vti rōnibus obuiantis: tñ ſi neqꝫ fiat vis hoc mo/
do peccatū adhuc eſt: qꝛ itellectus magis aſſimilatꝰ quieti q̄ꝫ
motui: ⁊ ſimiliter eſt de ſyllogiſmo: diximus in 5° phicorꝫ: ꝙ
ſi nos ꝯſideremus id in quo quieſcitꝰ: tūc id eſt forma que in
tenditꝰ per motū totū: ⁊ eſt ꝑfecta: cū motus ſit actus imper/
fectus. Intelligere aūt nō eſt impfectus actus ſed ꝑfectus: ⁊
ſimiliter ſyllogiſmus: ⁊ iđ ei ī quo quieſcitur a motu magis
aſſimilatꝰ. Nihil enim ꝑfectius eſt in aīa q̄ꝫ itelligere ſm actū:
⁊ ꝯſiderare ꝑ ſyllogiſmū: qm̄ hoc eſt ꝑfectius q̄ꝫ potētia itel/
ligens: ⁊ q̄ꝫ habitu itelligēs: ⁊ ideo illa opatio beatitudinis
pars eſt: ⁊ optimū anime itellectiue admirabiles hñs dele/
7.ph.te.c.20. ctationes: qbꝰ nihil eſt ꝯ̄riū. Et ideo etiā diximꝰ in 7° phico
Tex.⁊ cō. 49. rum: ꝙ in ſedēdo ⁊ quieſcēdo ſit aīa ſciens ⁊ prudens. ¶ Si
aūt forte aliqs dicat: ꝙ intellectꝰ eſt numerus cōplexus cor/
pori ⁊ nō corpus: tunc ſequitꝰ ad minus ꝙ ſit virtus operans
in corpore: ſicut viſus in oculo: qꝛ oīs virtus cōplexa ad cor/
pus ⁊ ꝓportionata eſt ſic corpori imixta ꝙ nō opatꝰ ſine ipſo:
eo ꝙ ipſa virtus eſt actus corporis vel ptis eius: ⁊ tūc itelli/
gere nō eſt beatū ⁊ felicitas: qꝛ id nō eſt leue: ſed eſt q̄ſi motū
ex obligatiōe corporis in quo nō eſt aliqd beatitudinis. Na
ture aūt eſt itelligere itellectꝰ ſi eſt virtus cōplexa ad corpꝰ.
Si enim motꝰ eiꝰ q eſt itelligētia vel itelligere eſt extra nām
intellectus: ⁊ eſt a corpore in quo eſt: tūc laborioſa eſt actio:
ſicut videre ⁊ audire: ⁊ opationes que in organis ſunt corpo
ralibus. Laborioſum enim eſt cōmiſceri corpori in operan/
do: neqꝫ poſſe habere opationē a corpore abſolutaꝫ. Adhuc
aūt cū aīa intellectualis ſm Pla. deſcēdat per capricornuꝫ a
cōpare ſtella: ⁊ ſit in deſiderio eius icorporari vt dicit: opor/
teret intellectū fugere incorporationē. Melius enim eſt itel
lectui nō eſſe cū corpore ita ꝙ ſit imixtus ei: ⁊ ſeparataꝫ hēat
actionē: q̄ꝫ eſſe cū corpore ⁊ incorporatū ⁊ imixtū ⁊ intm̄ ꝙ nō
agat ſine ipſo: ⁊ hoc qdē ſic eſſe ꝯſuetū eſt dici ⁊ multis vide
tur: qꝛ etiā notū eſt ꝙ intellectꝰ nullius corporis eſt actꝰ: ⁊ hꝫ
operationē a corpore liberrimā. ¶ Peccauit autem Plato Tex.⁊ cō.50.
adhuc: qꝛ cū diceret celū circulariter moueri: nō dedit huiꝰ
cām manifeſtā: ṗcipue cū poneret celū eſſe nāe ignis: cuiꝰ eſt
recte moueri: niſi reflectatꝰ in circulū iuſſu dei deorꝫ: ⁊ tūc ac/
cidit ei circulariter moueri: ⁊ nō ꝯuenit ei ꝑ ſe: neqꝫ etiaꝫ aīe
ſm Platonē ſubaliter ꝯuenit circulariter ferri: ſed ſm acci
dens ſic mouetꝰ inquātū aſpectꝰ eius qui nā eſt rectus in cir/
culū eſt reflexus. Nec pōt dici ꝙ cā motuū aīe ſit corpꝰ: qꝛ aīa
ponitꝰ mouere ⁊ magis cauſare motū ī corpore q̄ꝫ ecōtrario:
igitꝰ videtꝰ ex oībꝰ his que dicta ſunt aīam male dici eſſe mo
uētē ſe circulariter: ⁊ ꝑ hoc mouere corpꝰ. Adhuc Plato nō
aſſignauit aliquā cām: quare melius dicitꝰ ⁊ magis cōgruit
deū deorꝫ aīam ſic feciſſe vt moueretꝰ q̄ꝫ vt qeſceret. Nec aſ/
ſignauit cām q̄re melius ē ipſaꝫ circulariter mouere ſeipſaꝫ:
q̄ꝫ alio motu locali: ⁊ iđ dictū ſuū ſine cā eſt: ⁊ ſine ꝯſideratiōe
phīe: qꝛ phorꝫ eſt cauſas oſtēdere eorꝫ que dicūt. ¶ Qm̄ autē Tex.⁊ cō.51.
hec intētio qua q̄rimus: q̄liter aīa a deo deorꝫ exiuit in eē: ⁊
q̄lis ſit in ſeipſa: vtrū quieſcēs vel mota: magis ꝓpria eſt al
teris rōnibꝰ quas in ṗma phīa iducemꝰ. Dimittamus eam
nunc ⁊ queramꝰ phicas opiniōes circa iſtas paſſiones aīe ⁊
cauſas. Dicamꝰ igitꝰ ⁊ huic opinioni ⁊ pluribꝰ aliorꝫ opinio/
nibꝰ accidere vnū cōe incōueniēs: ⁊ hoc eſt ꝙ oēs ꝯueniūt in
hoc ꝙ aīa copulatꝰ corpori ſicut motor ⁊ actus eiꝰ ⁊ nihil de/
termināt de corpore ꝑꝑ quā. ſ. cām ⁊ qualiū diſpoſitionū cor/
poris ſit aīa motor ⁊ actus. ¶ Et tñ abſqꝫ omni dubio videtꝰ Tex.⁊ cō.52.
hoc eē neceſ̄ium: qꝛ nō qđlibet agens agit in hoc patiēs: neqꝫ
hoc agēs in qđlibet patiens: ⁊ ſimilr̄ nō qlibet motor mouet
qđcūqꝫ mobile: ſed ꝑꝑ cōicationē que eſt ⁊ ꝓportioneꝫ inter
hoc agens ⁊ hoc patiēs: illud agit: ⁊ hoc patitꝰ: ⁊ hoc mouet:
⁊ illud mouetꝰ: lꝫ aūt mā ⁊ forma nō cōicēt in aliq̄ alia forma:
vel in aliq̄ alia mā que ſit media iter ea: eo ꝙ nō ꝑ medium
forma iungitꝰ māe: tñ hec mā ꝓpter appropriatā ṗuationem
que eſt in ea efficitꝰ ꝓpria mā huiꝰ forme: ⁊ ſilr̄ hic motor ꝓ/
prius efficitꝰ huiꝰ moti ⁊ hec ṗuatio in eēntia eſt idēꝫ forme: Priuatio in eēntia ē idem forme ſed dif/fert ab ea ſm eē. Et māe pri/uatio eſt idem ſubīo. ſed ſm eſſentiā differt ab ea.
lꝫ ſm eē ſit differēs: ⁊ in ſubīo eſt idēꝫ māe: lꝫ in eēntia ſit dif/
ferens. Et horꝫ explanationē ꝑfecimꝰ in ṗmo phicorꝫ: circa
finē. Similr̄ aūt dicimꝰ aīaꝫ nō ꝑ mediū vniri corpori: ⁊ hoc
pꝫ in vegetabili. Sed vegetabilis nō eſt mediū quo ſenſibi/
lis aīa corpori vniatꝰ: qꝛ ſi eēt medium: eēt diſpoſitio māe: ⁊
adhuc ſequeretꝰ neceſſario ipm̄ eē accidens in aīalibꝰ: ⁊ hoc
nō eſt verū: ſed dicimꝰ eēntiā aīe ſenſibilis imediate eſſe cō/
iunctā corpori aīalis: ſed hec eēntia hꝫ de ſe manātes virtu/
tes plurimas: quarꝫ q̄dā ſunt vegetatiue: ⁊ q̄dā ſenſibiles: ⁊
ideo vegetatiuū eſt ī ſenſitiuo ſicut potētia ⁊ pars ptātis eiꝰ:
⁊ nō ṗcedit ipm̄ ſicut diſpoſitio. Eodē aūt modo penitus eſt
de vegetatiuo ⁊ ſenſitiuo ꝑ cōparationeꝫ ad itellectualē aīaꝫ
in hoīe: ⁊ heci ſequētibꝰ demōſtrabuntꝰ ꝑ rōnes neceſſarias
⁊ phicas: hic] aūt ſupponamꝰ cōicationē eē huiꝰ aīe ſm ſpēm
ad hoc corpus ⁊ nō ad aliud ſm ſpēm: ⁊ huiꝰ aīe ſm indiui/
duum ad hoc corpꝰ ⁊ nō ad aliud ſm indiuiduū. Et ideo ſi
eēt ꝯiunctio aīe ad corpus: vel agētis ad patiens ꝯtingēs: ⁊
nō eēnt diſpoſitiones determinātes vnū alij: nō eēt cōicatio
inter vnū ⁊ aliud. ¶ Et iđ videntꝰ qdam loqui de aīa ac ſi ſit Tex.⁊ cō.53.
equaliter aptatū ei qđlibet corpus: dicūt enim tm̄ in cōi qd
ſit aīa: ꝙ vꝫ ſit aut ſpera indiuiſibilis: aut numerus mouens
ſe: ac ſi oīs aīa omni aīe ſit eiuſdē nāe ⁊ eiuſdē ſpeciei ⁊ nihil
dicunt de nā corporis qđ ſuſceptibile eſt aīe quare hoc hēat
figurā equinā: ⁊ hoc humanā. Eſt iſtam dr̄iam quā videmꝰ
in figura ⁊ ſitu organorꝫ ⁊ mēbrorꝫ diuerſificari ī omni aīali:
ac ſi ipſi arbitrentꝰ fabulas Pithagore in legibꝰ ſuis dictas
eſſe veras. Uolens enim Pithagoras facere ciues colere
pietatē ⁊ iuſtitiā fabulatus eſt aīas malorꝫ ciuiū exire de vno
corpore in aliud deterioris ꝯditionis: ita ꝙ aīa hoīs igredie
batꝰ corpus leonis vel aſini: qđ nullo modo fieri pōt ſm nām:
qm̄ nō eſt diuerſitas in figuris ⁊ organis corporis: niſi ꝑꝑ di/

uerſitatẽ aīaꝝ: qꝛ diuerſitas mãe ẽ ꝓpter diuerſitatẽ forme. Sicut enim videmus in artibꝰ mechanicis: ꝙ quelibet querit ſua ꝓpria inſtrumẽta ꝑ que expleat ſuas oꝑationes: ⁊ nõ põt explere ꝑ alia: ita eſt de aīabꝰ diuerſis in ſpecie ⁊ in nũero. Architectonica enim que ſtruit domos querit ſecurim ⁊ dolabrã: ⁊ nõ põt perficere opus ſuũ per fiſtulã: vel alia iſtrumenta alterius artis: ita eſt etiaz ꝙ aīa leonis querit mẽbra leonis ſibi: ꝑ que ⁊ non per alia põt explere oꝑationes ſuas. Determinatũ igiť eſt de corpore cuiuſlibet aīe ſi debeat ſciri bene de aīaꝝ diuerſitate: ⁊ qui nõ determinat de aīa prout exigit hoc corpus: vel illud: facit ac ſi aliqs in artibꝰ putet ꝙ tectonica que eſt ꝯſtrictiua domuꝫ iſtruat ſibi iſtrumẽtũ tibicinũ ſicut fiſtulas ⁊ folles: ⁊ ꝑ illas faciat opus domus.

¶ Cap. 8m. De improbatione opinionis que dixit animã eẽ armoniam corporis cõmixti.

Tex. ⁊ cõ. 54. ALia aũt q̃dã opinio tradiť de aīa: que ⁊ ipſa cõuenit cuz alijs ꝓbabitis in aliquo: ⁊ illa multis fuit credibilis: neqꝫ hꝫ minorẽ ꝓbabilitatez q̃ȝ aliqua dictaꝝ opinionũ: qꝛ rõnes directe phyſicas prebet iter oẽs opiones: qñ rõnes oīuz opinionũ ꝯferunť in cõi. Dicũt aũt iſti ꝙ ꝯ̃ria que cõueniunt duplr̃ ſe cõplectunť: aliqñ enim cõplectunť ſe non ſaluatis q̃litatibꝰ eoꝝ que cõplectunť ſicut faciũt miſcibilia in mixto: ⁊ hec vocať mixtio ſicut diximus in fine libri perigeneſeos: aliqñ ãt cõplectunť: ita ꝙ ſaluanť ſpẽs ⁊ q̃litates cõplexoꝝ ſicut homogenea ꝯueniũt ad etherogeneoꝝ cõſtitutionẽ: ſicut os caro neruus ⁊ hmõi in ꝯſtõnẽ manꝰ. Dicebant igiť iſti ꝙ armonia ⁊ ꝓportio ⁊ tẽperamẽtũ cõmixtiõis ⁊ cõpoſitionis eſt aīa: eo ꝙ videbãt oīa cõmiſceri ⁊ cõponi ꝺꝫ medietatẽ geometricã: ſicut alibi diximꝰ: ⁊ hãc medietatem rõnẽ ſiue ꝓportionẽ tẽperamẽti ⁊ cõpoſitionis ⁊ mixture animã eſſe dicebãt. Cuius ſnie Empedocles fuit defenſor primus: q nullã oīno formã in entibꝰ eẽ dicebat.

Tex. ⁊ cõ. 55. ¶ Et lꝫ ita dicat tñ de facili iprobať: qꝛ armonia non hꝫ in ſe niſi duo: aut enim armonia diciť ipſa ratio ꝓportionis qua cõmiſcenť ⁊ cõponunť cõmixta ⁊ cõpoſita: aut etiã ipſa mixtio vel cõpoſitio vocať armonia: aīa aũt neutrũ iſtoꝝ eſt: qḋ de facili pꝫ cũ aīa habeat oꝑatiões que nõ ſunt ꝺm numeꝝ alicuꝰ cõmiſcibilium vel cõpoſitoꝝ. Mixtio aũt ⁊ cõpoſitio non hñt v̓tutẽ agẽdi aliqd qḋ non reducať ad miſcibilia vel cõpoſita in cõi vel in ſpãli. Adhuc mixtio aũt ⁊ cõpoſitio nõ agũt aliqd niſi vnũ qḋ eſt ꝺm actũ in quẽ mixta ſunt vel cõpoſita: aīa autem oīs agit multa. Amplius aũt mouere localiter nõ eſt armonie: qꝛ aliter oīa mixta ad armoniã haberẽt motuz localem: quo ipſa ſeipſa mouerẽt. Animã aũt maxime ſenſibilẽ videmus eẽ motiuã ꝺm ꝓceſſiuũ motũ: ⁊ ideo oẽs fere antiq dixerunt aīam eſſe diffiniẽdã ꝑ motiuũ eſſe: qꝛ viderũt plãtas nõ habere aīam: ſed partẽ partis aīe: aīalium aũt videbant eſſe aīas ꝑfectas.

Tex. ⁊ cõ. 56. ¶ Conuenit aũt magis de ſanitate dicere ꝙ ſit armonia q̃ȝ aīa: ⁊ ſil̃r de virtutibꝰ ⁊ potẽtijs ſiue habitibus corporeis: qui ſic ſunt in corpore ꝺm ꝙ ipm̃ mixtũ eſt ex ꝯtrarijs vel cõpoſitũ. Illi eniȝ ſunt in corpore diffuſi ꝺm quãtitatẽ corpoꝝ ⁊ ꝺm cõponentiũ qualitates ⁊ q̃ȝtitates eſt vnꝰ ſanior alio: hoc aũt modo nõ ineſt aliqua aīa corpori: ꝙ vna ſit animãtior alio ꝺm qualitatẽ ⁊ quãtitatẽ mixtoꝝ vel cõpoſitoꝝ: qꝛ lꝫ aīa vegetabilis ⁊ ſenſibilis ſint virtutes oꝑantes in corpore ⁊ nõ explentes oꝑationes ſuas: niſi in corporis aliqua parte: tñ non ſunt corporee virtutes per modũ q dictus eſt: ⁊ ideo habitus corporalis virtus corporea eſt vel qualitas. Anima aũt vegetabilis ⁊ ſenſibilis ꝺm vires ſuas ſunt qdẽ virtutes icorporee: ſed nõ corporee. Intellectus nec virtus eſt corporea: nec virtus ĩ corpore: ſed ſeꝑata: ſicut nos in multis locis oſtẽdimus in phi̇cis libris phi̇corum ce. ⁊ mun. Hoc aũt facile manifeſtať ei qui tẽtat reddere cauſas operationum ⁊ paſſionũ aīe: quare vna ſit viſiua ⁊ altera auditiua: ⁊ tertia imaginatiua: ⁊ quarta intellectiua: cauſe ille armonie nõ ꝯueniunt: qꝛ nõ poſſumus dicere ꝙ ex abundãtia flegmatis ſuꝑ cholerã oculi cõpoſitio hẽat viſum: ⁊ ꝙ abundantia cholere ſuꝑ ſanguinẽ in aure ſit auditus: ⁊ ſic de alijs diuerſis armonijs mixtoꝝ ⁊ cõpoſitoꝝ. Non eniȝ differt imaginatio a reminiſcẽtia in hoc ꝙ plus habeat oſſis q̃ȝ carnis vel ecõuerſo.

Tex. ⁊ cõ. 57. ¶ Amplius aũt nos ſciemus armoniã non eſſe animã ſi diuidimus armoniã in duo: cõſiderãtes primo maxime ea que ſunt ꝓpria armonie: ⁊ hoc eſt vt videamꝰ ꝓpria magnitudinũ que hñt motũ ⁊ poſitionẽ ſiue ſitum: ⁊ ꝯſideremus cõpoſitionẽ ipſius armonie que eſt ex talibꝰ: qꝛ ille tales magnitudines ſic cõpoſite ꝯſonãt: iõ nõ ꝯtingit accipere aliqḋ mixtoꝝ vel cõpoſitoꝝ ꝓprimũ: qꝛ in tali cõpoſitione nõ eſt ignis iuxta ignẽ ꝓximus: ita ꝙ nõ ſit aliqd mediũ: qꝛ plurimũ cuiuſlibet elemẽti cũ plurimo alteriꝰ eſt: ⁊ iõ vbicunqꝫ ignis eſt iuxta aquã ⁊ cetera elemẽta: ⁊ ecõuerſo qḋlibet cuz quolibet: ⁊ hec eſt vna itẽtio armonie: ⁊ eſt propria. Ab alia aũt parte diciť armonia ꝓportio q̃ eſt in rebꝰ miſcibilibus ⁊ cõponibilibꝰ anteq̃ȝ miſceanť: opꝫ enim ꝙ ꝓportionata ſit quelibet cuilibet: qꝛ aliter neqꝫ miſceri: neqꝫ cõponi poſſent ad aliqd vnũ ꝯſtituẽdũ: ⁊ hec armonia eſt in vnoquoqꝫ miſcibiliũ ⁊ cõponibiliũ reſpectu alteriꝰ: ⁊ nõ eſt omnium ſimul mixtoꝝ ⁊ cõpoſitoꝝ: ⁊ iõ nõ ita ꝓprie diciť armonia ſicẽ priori modo dicta: ſed neutro iſtoꝝ modoꝝ rõnabile eſt aīam dicere armoniã eſſe. Mixtura eni ⁊ cõpoſitio corporis multũ facile inueſtigať q̃lis ſit in quolibet mẽbro ſimili vel diſſimili. Multe eni diuerſe ſunt diuerſaꝝ partiũ corporis cõpõnes: ⁊ inſunt: qꝛ in oſſe ſcimus plus eẽ terreſtreitatis: ĩ carne aũt plus eẽ ſanguinis: ⁊ ſic de alijs. Querať g̃ cuius mẽbri commixtio vel cõpoſitio eſt intellectꝰ ⁊ cuiuſmodi alia cõmixtio vel cõpoſitio ſit ſenſitiua potẽtia: ⁊ cuiꝰ ſit appetitiua: ⁊ non erit aſſignare.

¶ Silr̃ aũt ex iſta opione ſequiť ꝙ icõueniẽs eſt aīam dicere eẽ rõnẽ ⁊ ꝓportionẽ cõtẽperamẽti vel mixture. Nõ enim vna ⁊ eadẽ ratio eſt armonie ꝯtẽperamenti ꝺm quã eſt os ⁊ ꝺm quã eſt caro. Cum ergo multe ⁊ diuerſe ſint hmõi ꝯtẽperamẽti rõnes in vno corpore aīato: multotiẽs ſequiť multas ieſſe aīas in corpore eodẽ: poniť ſiqdẽ aīa eẽ ratio ⁊ armonia ꝯtẽperamẽti: corpus aũt organicuz in partibꝰ diſſimilibꝰ: multas hꝫ tales armõias. Hec igiť cõiter dicta ſint ꝯ̃ eos qui armoniã dicebãt eſſe aīam. Tex. ⁊ cõ. 58.

¶ Sed ſpãliter ab Empedoclea opione iueſtigabit aliqs que armonia ſpecialiter aīa ſit. Dicit enim Empedocles qḋlibet corpoꝝ mixtorũ rõnẽ ⁊ armoniã eſſe quãdã ꝺm formã. Queramus igiť ab eo vtrũ aīa ſit illa ꝓportio ſiue ratio ꝯtẽperamẽti q̃ eſt in ſingulis mẽbris corporis: vel ſit aīa in mixtis corpibꝰ ⁊ mẽbris ex tali mixtura cũ tñ alteꝝ ſit aliqd a mixtura ⁊ ꝓportio. Si eni ſit mixtura ſinguloꝝ mẽbroꝝ: tũc ineuitabilr̃ ſequiť multas eẽ aīas in vno ⁊ eodẽ corpe. Si aũt ſit alteꝝ aliqd cãtũ a mixtura ad minꝰ ab Empe. dr̃a debuit aſſignari. Amp̄. aũt ſi dicat Empe. aīam nõ eẽ mixturã ipſam: ſed cauſari ab ea in mẽbris: tũc queremꝰ ab eo vtrũ ꝯcors mixtura cuiuſlibet mẽbri eſt cã aīe aut ſimplr̃ aliq̃ que eſt ꝺm quãdã rõnẽ ⁊ proportionẽ: ⁊ ſi ꝯcedať ꝙ cõcors mixtura q̃libet eſt cã aīe: tunc adhuc ſequiť in vno corpore eẽ multas aīas. Si aũt aliqua ſpãlis ẽ cã: tũc debuit illa aſſignari ab Empedocle. Amplꝰ aũt ſi aīa dicať eſſe alterũ a mixtura mẽbroꝝ: tũc queramus de ipſa aīa vtꝝ ipſa ſit ratio quedã ⁊ ꝓportio mixtionis cuiuſdã cauſata a mixtura mẽbroꝝ: aut ẽ aliqd alteꝝ extra rationẽ armonie: ⁊ ſiqdẽ dicat ꝙ eſt mixtura ⁊ ratio ꝯtemperamẽti cauſata ab armonia corporali mẽbroꝝ tunc eſt ꝯñs cõpoſitionẽ corporis ꝺm nãm ⁊ ꝺm eſſe: ⁊ hoc nõ ꝯuenit qꝛ aīa eſt agens ⁊ mouẽs ⁊ ꝯtinens. Corpꝰ aũt eſt patiens ⁊ motuz ⁊ rectũ. Agẽs aũt ⁊ mouẽs ⁊ regens in oibꝰ eſt ante patiens ⁊ motũ ⁊ rectũ. Agẽs prius ẽ paticte. vide ꝑ hoc. 3. de aīa. tex. cõ. 19. Si aũt dicat ꝙ eſt alteꝝ extra rõnẽ mẽbrorũ armonie exiſtẽs: tunc ſibiipſi ꝯ̃dicet: ⁊ ꝓ̃ter hoc debuiſſet aſſignare quale qd eſt illud. Tex. ⁊ cõ. 60.

¶ Hec igiť opinio tales quales dicte ſunt hꝫ ꝯ̃tra ſe oppoſitiones: parue aũt ⁊ pauce ſunt rationes que induxerũt Empe. ꝙ credidit aīam eſſe armoniam: quaꝝ vna eſt ꝙ videbať Empe. miruz ꝙ ſi aīa nõ eſt armonia carnis ⁊ oſſis ⁊ hmõi: quare ꝑ ſubtractionẽ carnis ⁊ oſſis aīa deficit in aīali. Adhuc aũt ſi dicať aīa nõ eſſe in qualibet parte: ita ꝙ quelibet partiũ habeat aīam eo ꝙ aīa nõ eſt ratio ⁊ ꝓportio cõpoſitionis vel mixture: que eſt igitur cã ꝙ iſta mẽbra corrumpunť qñ deficit aīa ⁊ expirat: he aũt rationes indigne ſunt vt ſoluantur: qm̃ aīa ideo deficit ſubtracta carne: aut aliq̃ tali pte: qꝛ ḋſtruiť organũ eiꝰ ⁊ ꝓpa mãi ĩ q̃ eſt ⁊ iõ forꝰ q̃ ẽ ĩ aīa ſaluari haud p̃t ꝓ̃ter itellr̃ualẽ aīaz q̃ hꝫ aliqd ꝓ̃ter corpꝰ ſaluãs ipſaz ſicut ĩfra patebit. Corrũpiť aũt ⁊ ſoluiť armonia corporis egrediente aīa: iõ qꝛ aīa ꝯtinet corpus ⁊ mixturã eiꝰ: ⁊ ideo cõtinẽte ablato neceſſe eſt ſolui armoniam cõmixtionis ⁊ cõpoſitionis. Tex. ⁊ cõ. 61.

¶ Qḋ quidem igitur non eſt poſſibile animaz eſſe armoniam: ⁊ ꝙ non poteſt circulariter moueri eſt manifeſtum ex his que inducta ſunt.

Scđm accidens aũt ſicut dictũ eſt ſuperius cõtingit animã
moueri ⁊ mouere quodãmodo ſeipſaz. Mouet̃ eniʒ corpus
in quo eſt aĩa ⁊ hoc corpus mouet̃ ab aĩa: ⁊ ita mouẽdo cor/
pus mouet aĩa quodãmõ ſeipſaz: qꝛ mouẽtibꝰ nobis neceſſe
eſt moueri ea q̃ in nobis ſunt: hoc aũt q̇dã dicũt dubitatiõeʒ
habere de ĩtellectu: ſed de hoc inferius diſputabimus.

¶Cap.9m. De ſolutione obiectionis qua videt̃ ex alteranti
bus ꝓbari: ꝙ aĩa mouet̃ per ſe ⁊ phĩce: ⁊ in illo eſt bona de/
monſtratio de intellectualis anime ĩmortalitate.

Tex.⁊ cõ.62. Rationabiliꝰ aũt aliq̇s accipiet dubitationeʒ an
mouet̃ cõſiderãs ea que nunc inducunt̃: ex illis
eniʒ aĩa ꝑm ſeipſaz moueri forte videbit̃ alicui
motu phĩco q̇ eſt alteratio ⁊ q̇ ẽt eſt in aliq̇bꝰ cũ
motu locali: dicimꝰ enim aĩam triſtari gaudere
ↄfidere ſperare ⁊ timere: ampliꝰ aũt iraſci ⁊ ſen
tire. Hec aũt oĩa motꝰ dicere vident̃ ⁊ cũ hec inſunt aĩe ⁊ ꝑʒ
ipſa forte videbat̃ alicui moueri aĩam. Sũt enĩ oĩa iſta paſ/
ſiones ſiue paſſibiles q̃litates illate ⁊ ꝑm iſtas diximꝰ altera
Tex.⁊ cõ.63. ri phĩce in 7° phĩcoꝝ. ¶Sed abſq̇ʒ dubio nõ nẽcio ſeq̇tur ex
his ꝙ alteret̃ aĩa ꝑm ſe: qꝛ hec nõ ſũt in aĩa: ſed potiꝰ ab aĩa
in corpore vel in corporis aliq̃ ꝑte q̃ mouet̃ iſtis paſſionibus
que inducte ſunt. Sit eniʒ iter alia ꝙ̃maxie gaudere dolere
aut ĩtelligere poſſibili ĩtellectu q̇ venit de ignorãtia in ſciam
ſunt motꝰ phĩci tũc magis ↄtingit moueri vnũq̇dq̇ʒ mẽbꝛuʒ
q̃ʒ aĩam ꝑm ſe. Sed moueri ſic ab aĩa eſt ſicut iraſci aut time
re ex eo ꝙ ex aliq̃ cã aĩa coꝛ ſic vel aliter moueat. Qñ eniʒ ira
ſcit̃ pꝛimo mouet aĩa coꝛ ꝑm ſyſtoleʒ ꝑꝑ ↄturbationẽ: ⁊ ſcđo
ꝑm diaſtolẽ ꝑꝑ nocumẽtũ repellẽdũ. Qñ aũt timet tunc mo/
uet ꝑʒ ſyſtolẽ ↄtinue. Intelligere aũt ꝑm ĩtellectũ poſſẽm forſi
tã aut eſt hmõi ꝙ nõ ſine motu cuiuſdã ꝑtis corporis explet̃:
aut forſitan eſt alteꝝ q̇đdã: qm̃ ꝑm ꝙ cõicat ei cõicat corpori
nõ fit ſine motu cuiuſdã partis corporis. Scđm aũt ꝙ eſt in
ſe v̇tus nõ cõicans fit ſine motu corporis ſicut in ꝑte ſupra di
ximus: ⁊ adhuc in parte iferius in ſequẽtibꝰ tertij libꝛi huiꝰ
ſcie dicemꝰ. Eoꝝ aũt que fiunt cũ motu corporis: q̃dã q̇deʒ
fiunt in eo q̇đ ꝑm locũ mouet̃: qꝛ ſyſtoles ⁊ diaſtoles fiunt in
eo ꝙ coꝛ in loco mouet̃ ↄſtringẽdo ſe ⁊ aperiẽdo. Quedã aũt
fiunt ꝑm alterationẽ: ſicut motꝰ q̇ eſt in ipſis paſſionibꝰ cale/
Tex.⁊ cõ.64. facto ſanguine vel ifrigidato. ¶Dicere autẽ ꝙ ipſa aĩa ꝑm
ſeipſaz moueat̃ iraſcẽdo: ſiľe eſt ac ſi q̇s dicat aĩaʒ ꝑm ſe mo/
ueri texẽdo vel edificãdo. Cũ enĩ aliq̇s texit vel edificat eſt
ab aĩa motꝰ: ⁊ id q̇đ ſubijcit̃ motui: ⁊ id q̇đ mouet̃ eſt manꝰ
vel pes: vel aliq̇đ alioꝝ mẽbꝛoꝝ exterioꝝ: ⁊ ſimiľr qñ iraſcit̃
vel timet vel gaudet: eſt ab aĩa motꝰ. Et q̇đ ſubijcit̃ motui
eſt coꝛ vel alterũ mẽbꝛũ iteriꝰ q̇đ mouet̃. Et iđ nõ facit plus
aĩa q̃ʒ illud: qꝛ iſta nõ differũt niſi in hoc ꝙ in iſtis mouet̃ mẽ
bꝛũ itrinſecũ occultũ: ⁊ iđ vulgus credit ꝙ in iſtis moueatur
aĩa. In illis aũt videt moueri mẽbꝛa exterioꝛa: ⁊ iđ dicunt in
talibꝰ moueri corpꝰ vel cõiunctũ ex corpore ⁊ aĩa. Meliꝰ aũt
dicit̃ ſine dubio aĩam miſereri aut addiſcere aut ĩtelligẽ ſed
hoiem totũ ꝑ aĩaʒ: qꝛ motꝰ ⁊ actiões ꝓpꝛie ↄiunctoꝝ ſũt ꝑm
potẽtias ⁊ ꝑ potẽtias nãles que ĩſunt aliqñ aĩe: aliqñ corpo/
ri. Q̇đ aũt dico hoiem moueri in aĩa vel ꝑ aĩaʒ nõ ſignificat
rei motũ eẽ in aĩa vel ꝑ aĩam tanq̃ʒ motꝰ in aĩa exiſtat tanq̃ʒ
in ſubiecto q̇đ mouet̃: ſed fiunt motꝰ illi dupľr. Aliqñ enĩ ꝑ/
tingũt ab exterioꝛibꝰ vſq̇ʒ ad ipſam: aliqñ aũt ſũt ab ipſa vt
ſenſus q̇ eſt motꝰ ſenſibiliũ ſpecieꝝ ẽ ꝑtingẽs ab exterioꝛibꝰ
vſq̇ʒ ad aĩam. Reminiſcẽtia aũt ⁊ memoꝛia ĩcipiũt ab aĩa ⁊
veniũt vſq̇ʒ ad motꝰ ſenſibiliũ ſpẽrũ q̃ ſũt in oꝛganis ſenſuũ
⁊ vſq̇ʒ ad q̇etes ſenſuũ: eo ꝙ ſenſus nõ ſemꝑ mouẽt ꝑm actũ.
Tex.⁊ cõ.65. ¶Sed ĩtellectꝰ poſſibilis quo eſt oĩa ĩtelligibilia fieri ẽ ſubã
q̃dã ſeparata: ⁊ videt̃ nõ corrũpi aliquo modo corporis cor/
ruptiõe. Q̇đ ſic demõſtratiõe ꝓbat̃: accipiat̃ eniʒ a ꝑ̃habitis
ĩtellectũ eẽ potẽtiã intellectuali forma determinatã ad ens in
nã q̇đ eſt ante corporeitatẽ. Oĩs eniʒ potẽtia qua eſt aliquid
fieri ſi debeat eẽ aliq̇d in nã neceſſe eſt ꝙ fit ꝑ formã dantẽ eẽ
illi rei nãli diſtincta ⁊ determinata: ⁊ huiꝰ ꝓpõnis veritas ẽ
in oĩbꝰ abſq̇ʒ ↄ̃dictiõe ⁊ inſtãtia. Intellectꝰ aũt poſſibilis eſt
potẽtia qua eſt oĩa fieri ꝑm ĩtellectũ: ſicut in tertio huiꝰ ſcie li
bꝛo ꝓbabit̃. Cũ ergo ſit in nã iſta potẽtia: ipſa forma que eſt
ĩtellectualitas determinata ⁊ diſtincta: ꝯ̃ eſt ſubã q̃dã ſepa/
rata: qꝛ oẽ ſeparatũ in gñe ſubẽ hñs potẽtiã ⁊ actuʒ in ſeipſo
eſt ſubã. habet̃ aũt ꝑ ꝑ̃habita ꝙ ipſa eſt ĩcorpoꝛea ante quãti
tatẽ corporis ⁊ ↄ̃trietatẽ ꝑm nãm exiſtens: lʒ nõ ꝑ̃cedat ipſum
tꝑe. Inde arguit̃ ſic: nihil eoꝝ que ꝑm nãm ſunt pꝛecedentia
q̃dã alia corrũpunt̃ corruptiõe eoꝝ que ſequunt̃ ipm̃. Intel/
lectus aũt ſiue aĩa ĩtellectualis ſic ſe hʒ ad corpꝰ phĩcũ: ꝯ̃ im/
poſſibile eſt eã corrũpi corporis phyſici corruptiõe. Attẽden
dũ aũt eſt ꝙ Plato ꝑꝑ iſtam demõſtrationẽ dixit aĩaʒ ante
corpoꝛa ꝑm tẽpus fuiſſe ⁊ ſecutꝰ eſt eũ in hoc Gregoꝛius Ni
cenus: hoc aũt minus eſt ↄcedẽdũ: ſed iferiꝰ hoc ĩpꝛobabit̃.
Eſt aũt ꝑſuaſio q̃ poſt demõſtrationẽ iducit̃: qꝛ ſi ĩtellectus
poſſis corrũperet̃ corporis corruptiõe: opʒ ẽt ꝙ alteraret̃ cor/
poris alteratiõe: ſicut videmꝰ alterari viſum ⁊ auditũ: ⁊ oẽs
virtutes quaꝝ eſt cõicatio cũ corpore: lʒ hoc ꝑ accidẽs cõue/
niat ipſis virtutibꝰ: ꝑ ſe aũt cõuenit oꝛganis ipſaꝝ. Si auteʒ
ſic alteraret̃ ĩtellectus: hoc eẽt maxime a debilitate que eſt a
deſtructiõe corruptionis ꝑm nãʒ ⁊ hec eſt debilitas ſenij. In
illa aũt debilitant̃ virtutes aĩe: ſed debilitas illa nõ ꝑ ſe acci
dit v̇tutibꝰ que operant̃ in oꝛganis: ſed oꝛganis ipſis ſicͣ di/
ximus qm̃ ſi ſenex accipiat ꝑ medicinã vel aliã cõpõnẽ oculũ
hmõi q̇ eſt clarus ⁊ purꝰ ipſe videbit ſicut iuuenis: ꝯ̃ hec de/
bilitas que nõ redũdat ad virtutẽ aĩe niſi ꝑ oꝛganum nullo
modo attingit virtutẽ ĩcorpoꝛeã cuius nullũ ẽ oꝛganũ oĩno:
talis aũt virtꝰ eſt ĩtellectus poſſibilis ſicut ſupꝛa ꝓbatuʒ eſt.
Seniũ enim nõ eſt in ſuſtinẽdo aliq̇d aĩam: ſed in ſuſtinẽdo
aliq̇d corpus in quo eſt aĩa: ſicut ⁊ ebꝛietas ⁊ q̃dã alie ĩfirmi
tates que oppilãt rõnẽ nõ faciunt hoc niſi ꝑ alteratiões que
alterãt corpus ſicut ſpũʒ aĩalẽ ⁊ cerebꝛũ ⁊ hmõi partes alias
a q̇bus accipit ĩtellectus ſpẽs ĩtelligibiles. Et hec eſt ſimpľr
cã ꝙ mox quidã delirant ex inoꝛdinatiõe ⁊ diſſolutiõe corpo
ris in quo eſt phantaſia a qua accipit ĩtellectus: qm̃ ſicut di/
ximus ſuperiꝰ tametſi intellectus nõ cõmunicet cũ corpore:
cõicat tñ cũ eo q̇đ cõicat corpori: ⁊ qꝛ ſic intellectꝰ eſt ſepara/
tus: ideo dixerũt q̇dã ꝙ ipſe nõ mouet̃ ꝑ accidens motu cor
poris. Q̇đ nos veꝝ nõ eſſe diiudicamus qm̃ vnã ſubãm di/
cimus eẽ aĩam ĩtellectualẽ: ex qua fluunt q̃dã potẽtie q̃ ſunt
virtutes in corpore ⁊ cõicãtes corpori: quedã aũt nõ ſunt vir
tutes in corpore que ſunt ſeꝑate: ꝓpter q̇đ eſt in corpore aĩa
intellectualis: ſicut determinata ⁊ diſtincta in ipſo nõ q̇dem
ſicut locatuʒ in loco: ſed ſicut forma eſt in ſua mã: ⁊ motoꝛ in
ſuo moto q̇đ mouet̃ cuiꝰ nihil eſt extra id q̇đ mouet̃: ⁊ ideo
mouet̃ motu corporis. ¶Iſtius tñ ĩtellectus poſſibilis intel Tex.⁊ cõ.66.
ligere cõſumit̃ in ſenio ⁊ in moꝛte debilitat̃: ſicut diximꝰ de
deliratione ſenũ: alio quodã q̇đ nõ eſt ſuũ oꝛganuʒ corrupto
vel debilitato: ⁊ hoc eſt oꝛganũ phantaſie ⁊ imaginatiõis cũ
quibꝰ cõmunicãt ĩtellectꝰ poſſibilis ꝑm actũ ĩtelligẽdo. Ipm̃
aũt ĩtellectiuũ ꝑm ſe ĩpaſſibile eſt ſicut ꝓbatũ eſt pꝛius. Intel
ligere aũt ꝑm actũ ⁊ amare q̇đ eſt paſſio cõcupiſcibilis cuiꝰ
ↄ̃rium eſt odire: nõ ſunt paſſiões aut oꝑa ĩtellectꝰ ꝑm ſe ſum/
pti: ⁊ ſi ei ſine ĩtellectu nõ ſint: tñ ſunt paſſiones aliaꝝ viriuʒ
aĩe que hñt ĩtellectꝰ oꝛdinẽ ⁊ ſunt in ipſis ꝑm ꝙ participãt ali
qualiter ĩtellectu: ⁊ iđ ſunt hmõi vel illius ſenſibilis virtutiſ
hñtis ĩtellectũ ꝑm reſultationẽ ꝑm ꝙ hñt ipm̃: qꝛ aliter ama
re ⁊ odire ⁊ cõfidere: ⁊ alia que ſupꝛa ĩducta ſunt nõ eẽnt oꝛ/
dinabilia ad honeſtũ ⁊ turpe in moꝛibꝰ: ꝓpter q̇đ dicit Ari/
ſto. in fine pꝛimi Ethicoꝝ: ꝙ rõnale eſt duplex: q̇đ. ſ. ꝑ eſſen
tiã eſt rõnale: ⁊ q̇đ participat aliqualiter rõne: vt obediens
⁊ ſuaſibile a rõne exiſtens: ⁊ ideo corruptis his viribꝰ ꝓpter
corruptioneʒ oꝛgani ſui neq̇ʒ reminiſcit̃ aliquis neq̇ʒ amat.
Iſte enim paſſiones ⁊ operatiões nõ erant ĩtellectus ꝑm ſe:
ſed erant coniuncti aĩe cũ corpore que ſunt vires cõicantes
corpori vt predictum eſt Intellectus aũt ꝑm ſe forſitã eſt di/
uinum aliq̇d ⁊ impaſſibile q̇đ ſeparat̃ a corpore: ⁊ tũc habe/
bit alterius modi intelligere ⁊ alias delectationes q̇bꝰ nihil
eſt ↄtrariũ: ſed de hoc hic loqui nõ poſſumus: altioꝛis enim
eget inquiſitionis quã deo volente pꝛima in phĩa ꝑficiemꝰ.
Redeũtes aũt ad id vnde ratio noſtra eſt dicimꝰ ex omnibꝰ
inductis manifeſtũ eſſe ꝙ aĩa nullo modo motus per ſe mo/
uetur ⁊ phĩce. Si autẽ aĩa penitus nõ mouetur tunc manife
ſtum eſt quoniã neq̇ʒ a ſeipſa moueri poteſt.

¶Cap.10m. De improbatione opinionis que dicit animam
eſſe numerum ſeipſum mouentem.

Multum aũt his opinionibꝰ que dicte ſũt irrõna Tex.⁊ cõ.67.
biliꝰ eſt ſiue videt̃ dicere ꝙ aĩa eſt numerꝰ mo/
uens ſeipm̃. Ad hãc enim poſitionẽ ſequuntur
impoſſibilia cõia ex parte illa ↄtingẽtia qua di
cũt aĩam mouere ſeipſaz: ⁊ ex alia ꝑte ſequunt̃

ad eam

ad eam impoſſibilia ꝓpria ⁊ ſpecialia que ↄtingũt ex hoc ꝙ dicũt eã eē nũeꝝ: ⁊ nõ opꝫ nos reiterare ĩpoſſibilia cõia que ſequunꝫ ex hoc ꝙ dicũt aĩaꝫ mouere ſeipſam: qa plurima dicta ſunt in p̄miſſis. Qualr̃ aũt aĩa nõ ſit numerus mouēs ſeip̄m nũc oſtendimus. Quõ aũt cõgruat intelligere vnitateꝫ moueri p̄mo queramus. Nihil eni moueꝫ niſi qȏ hꝫ ſitũ ſicut ꝓbauimus in phicis. Si igiꝫ vnitas mouetur habebit vnitas ſitũ: ⁊ ſic erit vnitas aliqd in ↄtinuo ⁊ nõ aliqd in diſcreto. Adhuc aũt cũ omne qȏ moueꝫ neceſſe ſit ab aliq̃ moueri qȏ differt ab eo: aut eſſentialr̃ tm̃: aut eſſentialr̃ ⁊ localiter ſicut ꝓbauimus in.7.phicoꝝ: queramus ab iſtis quõ itelligi põt ꝙ vnitas moueaꝫ ab aliq̃ differēte ab ipſa ꝑ ſubſtãtiã ⁊ locũ: aut per ſubaꝫ ſolũ: ⁊ tm̃ ipſa vnitas manet idiuiſibilis ⁊ idifferēs exiſtēs per ſubaꝫ ⁊ locũ: hoc eni nõ eſt itelligere. Quia ſi ponaꝫ ſeipſaꝫ mouēs: tũc erit motiua ſuipſi⁹: ⁊ mobilis a ſeipſa ⁊ mota: ⁊ tunc opꝫ per p̄dicta ꝙ differat a ſeipſa ſubalr̃ ſic per ſubaꝫ diuiſibilis eſt vnitas ⁊ hoc ↄ̃ diffi-

Tex.⁊ cõ.68. nitionē ⁊ itellectũ vnitatis. ¶ Ampli⁹ aũt apȏ mathematicos cõe dcm̃ eſt ꝙ motus pũcti facit lineã: ⁊ mot⁹ linee facit planã ſupficieꝫ. Cõſtat aũt in his que nos in phicis dixim⁹: ꝙ oē qȏ moueꝫ ſm̃ locũ ſitũ hꝫ. Cũ igiꝫ ponant vnitatē moueri opꝫ ꝙ vnitas ſitũ habeat: ḡ erit ideꝫ cũ pũcto qa idiuiſibile vnũ hñs ſitũ eſt pũctus. Jã aũt habitũ eſt ex ꝓpria doctrina mathematicoꝝ ꝙ fluxus pũcti facit lineã ⁊ nõ numerũ: ḡ ⁊ vnitas mota que eſt ſitũ hñs: ⁊ ideꝫ puncto motu ſuo facit lineã: ⁊ nõ numeꝝ. Nõ igiꝫ debent dicere ꝙ aĩa ſit nũerus mouēs ſeipſaꝫ: ſed ꝙ ſit linea mouens ſeipſaꝫ vel ſupficies. Jã eni ↄceſſerũt ꝙ numerus ille quē dicũt eſſe aĩaꝫ eſt vbi: ſiue in loco qȏ hꝫ poſitionē: qa hoc neceſſe fuit eos cõcedere ꝓp motũ queꝫ attribuebãt ei: ⁊ tũc neĉio ſequunꝫ que inducta ſunt. Ampli⁹ aũt ſi qs auferat a nũero vnitatē vl̃ numeꝝ relinquiꝫ alia nũeri ſpēs: ⁊ hoc eſt ideo qa nũerus eſt multitudo nũerata per vnũ: ⁊ ſic eſſe nũeꝝ eſt a diſcretione. Spēs aũt nũeri eſt a mēſura determinãte multitudinē quã precipue determinat vltima nũeri vnitas: ⁊ ideo cuꝫ auferꝫ aliqd vel apponiꝫ: relinqtur qdē cã generis nũeri que ē diſcretio: ſed nõ relinqtur eadem ſpēs: qa ſpēs daꝫ ab vnitate vltima ſm̃ ꝙ finit ⁊ determinat multitudinē. Jn ↄtinuis auteꝫ nõ ſic eſt: qa nõ ex appõne vel dēptione cauſanꝫ ſꝫ potius a ↄtinuitate: ⁊ hec ↄtinuitas neqꝫ apponiꝫ per aliqd appoſitũ: neqꝫ tolliꝫ per aliqd demptũ: ꝓp qȏ diuiſio linee nõ facit aliã ſpecieꝫ: ſed tm̃ aliaꝫ lineã in numero. Similr̃ aũt in his aĩatis que hñt corpora multũ ſil̃ia ⁊ nõ diuerſificata per diuerſe figure organa: vel paꝝ hñt diuerſitatis in organis corpoꝝ ſuoꝝ ſicut plãte ⁊ quedã aĩalia que ſunt ſicut lũbrici terre ⁊ ſerpentes ⁊ anguille qñ diuidunꝫ magis ſequunꝫ diuiſiões aĩaꝝ ſuaꝝ modũ diuiſiõis cõtinui q̃ꝫ modũ diuiſionis diſcreti: qa in vtraqꝫ parte diuiſa relinqtur aĩa eiuſdē ſpēi: ⁊ hoc nõ fuit in nũeris: ḡ aĩa magis deberet dici pũctus vel linea vel alia ſpēs continue quãtitatis q̃ꝫ qȏ diciꝫ numerus. Mouet aũt fortaſſis aliquē qȏ dixim⁹ vnitatē motã nõ differre a pũcto: vnitatis eni origo a pũcto differt eēntialr̃: ⁊ ſic videꝫ vnitas nunq̃ꝫ poſſe fieri punctus ſiue mota ponaꝫ eſſe vnitas ſiue nõ mota. Si eni nos imaginemur mãm p̄mam nudã ab oī forma ſubali ⁊ accñtali ipſa eſt vnũ ſolũ ⁊ idiuiſibilis nõ hñs partē extra partē ſicͭ oſtēdimus in p̄mo phicorũ: hꝫ aũt partē ⁊ partē: ⁊ partē iuxta partē in potētia ſolũ et

Vide pro hoc Auroiz p̄ cap̄ de ſuba orbis. nõ in actu. Cũ aũt imaginamur formã ſubaleꝫ ſolũ ⁊ non a mã participatã: ipſa etiaꝫ erit vna ſola nõ hñs in ſe aliquaꝫ multitudineꝫ: ⁊ cũ mã ſit ſuſceptibilis tam forme accñtalis q̃ꝫ ſubalis: conſtat ꝙ ipſa non eſt ſuſceptibilis forme accñtalis niſi per formã ſubaleꝫ: ⁊ ſi ipſa eſt ſuſceptibilis duaꝝ formaꝝ ſubaliuꝫ nõ recipiet eas ſm̃ vnã ⁊ idiuiſam mãm que ſit in vtraqꝫ: ponamus igiꝫ ꝙ ſuſcipiat formaꝫ ſubalem ſm̃ actũ: hoc neĉio diuidet mãm ab oīb⁹ alijs ⁊ faciet in ſeipſaꝫ idiuiſaꝫ que ſub eadē forma ↄtineꝫ: ḡ forma ſic participata ⁊ terminãs mãꝫ cã ē vnitatis: ⁊ diuerſitas termiatiõis que eſt a forma diuerſimode participata cã eſt multitudĩs: ⁊ ſic vnitatis origo ⁊ nũeri eſt a forma. Suſcipiat ēt mã p̄ma primũ accñs qȏ quãtitas eſt: illi⁹ aũt nõ erit ſuſceptiua ex parte forme: qa forme nõ eſt hr̃e partē ſitualr̃ iuxta partē: ḡ accidit quãtitas ex parte materie: ⁊ accidit ſm̃ p̄nͫ ſuũ qȏ ē pũctus: punctus igiꝫ ex parte materie eſt: ⁊ ſic origo vnitatis ē a forma ⁊ origo pũcti a mã qualr̃ igiꝫ p̄t dici ꝙ vnitas ē pũctus. Sꝫ intelligēdũ eſt ꝙ nos nõ dicimus ꝙ vnitas ſit punctus: vel ꝙ ipſa fiat eſſentialr̃: ſꝫ ꝙ ſubm ei⁹ ⁊ ſubm vtriuſqꝫ efficiꝫ vnũ per hoc ꝙ vnitas diciꝫ moueri: eo ꝙ nihil mouetur niſi qȏ hꝫ ſitũ: ⁊ iõ lꝫ vnitas ſit ex p̄te forme ⁊ pũct⁹ ex p̄te mãe: tm̃ vnuꝫ idiuiſibile erit vtrũqꝫ ſi vnitas ſitũ hr̃e ponaꝫ: qa pũctus nihil aliud eſt niſi idiuiſibile hñs ſitũ. ¶ Redeuntes Tex.⁊ cõ.69.

igiꝫ ad ꝓpoſitũ dicim⁹ adhuc ꝙ taliter dicēs aĩaꝫ eē vnitates ſe mouētes nihil differret ab eo qui dicit aĩaꝫ eē corpora parua: ⁊ hui⁹ qdē cã eſt: qa ſi ponam⁹ ſperas idiuiſibiles q̃s dicit Democrit⁹ eē aĩaꝫ ⁊ eē pũcta: ita ꝙ nõ remaneat in eis q̃litas aliq̃ ſꝫ quãtitas ſola in gñe adhuc opꝫ ꝙ in eis differat mouēs ab eo qȏ moueꝫ eēntialr̃ ſicut pꝫ per ãndicta: ⁊ hoc accidit in magnitudĩe mota que eſt diuiſibilis. Nõ eni ſeqtur quãtitatē eē mobilē ex hoc ꝙ eſt magna vl̃ parua: ſꝫ ex hoc ꝙ eſt quãtitas: qa ſic ē diuiſibilis. Oē aũt motũ oſtēdimus eē diuiſibile in.6.phicoꝝ. Si igiꝫ vnitas vel pũctus ponaꝫ moueri opꝫ ꝙ vtrũqꝫ ſit quãtuꝫ: ⁊ ſic vnitas vel pũct⁹ diceꝫ eē corpora parua ſicͭ dixit Democrit⁹. Eſt ãt adhuc neceſſariũ aliud eē mouēs a moto eſſentialr̃. Si igiꝫ vnitates ſũt mote: opꝫ ꝙ aliqd per eſſentiã diſtictũ ab eis ſit motiuũ vnitatũ. Si ḡ aĩa diffiniaꝫ eēntialr̃ ꝑ eē motiuũ aĩaliũ aĩa per eēntiaꝫ alia erit ab vnitatib⁹: ḡ nõ erit mota: ſꝫ mouēs tm̃: nõ ḡ erit nũerus ſeip̄ꝫ mouēs. ¶ Adhuc aũt ſi aĩa di- Tex.⁊ cõ.70.

caꝫ vnitates vel nũerus: opꝫ ꝙ vnitas ſit quedã mãlis ⁊ q̃dãmõ ⁊ nõ ſimplr̃ vnitas formalis: opꝫ eniꝫ ꝙ vnitates que ſũt aĩa hēant aliquã dr̃iã ad alias vnitates que ſũt alie res: formalis aũt vnitas nõ differt ab alia formali vnitate: neqꝫ nũerus a nũero: decē eni canes ⁊ decē equi nõ differũt ꝑ denariũ: ſꝫ potius ꝑ mãꝫ: qa iſti ſũt canes ⁊ iſti ſũt eq. Cũ igiꝫ vnitates ↄſtituētes aĩaꝫ differãt ab alijs vnitatib⁹ ↄſtituētibus alias res opꝫ ꝙ nõ ſint formales vnitates: pũcti aũt ſolitarij hoc ē ſm̃ ſe accepti que vtiqꝫ erit dr̃ia ab vnitate niſi potētia ſola ſicͭ ſupi⁹ dixim⁹. Cũ igiꝫ aĩa nõ ſit vnitates formales ſꝫ vnitates mãles ⁊ vnitates tales nõ differãt a punctis: aĩa erit vnitates que ſũt pũcta. Si qdē igiꝫ dicaꝫ ꝙ altere vnitates ſũt in corpore ⁊ alia pũcta que ↄſtituũt corpora q̃ꝫ ille vnitates ⁊ pũcta que ↄſtituũt aĩam: opꝫ tñ ꝙ ſint in eodē loco iſte ⁊ ille. Quelibet eni taliũ vnitatũ obtinebit locũ pũcti per hoc ꝙ ponunꝫ mote vnitates aĩe. Hñt eni tunc neceſſario ſitũ ſicͭ ⁊ corporis vnitates: vtraqꝫ ḡ erũt idiuiſibilia hñtia ſitũ: ⁊ ſic ſeqtur eſſe ipſa in loco pũcti vni⁹. Quid eni ꝓhibet in eodē loco eē duas vnitates hñtes ſitũ: ſi enim vna ſupponaꝫ alteri nõ faciet aliaꝫ quãtitateꝫ cuꝫ ipſa: ⁊ ſilr̃ eſt ſi etiam ĩfinite ſibi ſupponanꝫ: ḡ vnitates aĩe ⁊ corporis dr̃iaꝫ non hñt: qa quoꝝ locus eſt idiuiſibilis ⁊ ipſa ⁊ que ſũt in vno loco ⁊ ſunt idiuiſibilia poſita eiuſdeꝫ rõnis ſunt poſita: ⁊ hoc ↄ̃uenit vt diximus tã pũctis ↄſtituentib⁹ aĩaꝫ q̃ꝫ ēt pũctis conſtituentibus corpus. ¶ Si autē hoc cõcedaꝫ ꝙ.ſ. Tex.⁊ cõ.71.

pũcta que ſunt in corpore ↄſtituentia corpus ſunt numerus aĩe qui cõſtituit aĩas. Numerus eni qui eſt aĩa ex pũctis eſt que ſunt in corpore ſicut iam diximus. Nunc queramus ab iſtis quare nõ oĩa corpora hñt aĩas cũ oĩa corpora habeant hmõi corpora ſe cõſtituentia ſicut illi dicunt: pũcta eni vt illi dicũt ſunt in oĩb⁹ corporibus: qa ponũt qȏlibet corpus cõſtitui ex pũctis ĩfinitis. Ampli⁹ aũt ex hoc ſequiꝫ ꝙ nullũ aĩatuꝫ moriꝫ ex ſeparatiõe aĩe a corpore: ſed tm̃ ex reſolõne continui in pũcta: igiꝫ aĩe aĩatoꝝ nunq̃ꝫ a corporib⁹ abſoluunꝫ: qa iã ꝓbauimus in.6.phicoꝝ: ⁊ in libello de lineis idiuiſibilibus: ꝙ linee ⁊ alia ↄtinua nõ reſoluunꝫ in pũcta: ⁊ ſi in infinitũ diuidanꝫ: remanentib⁹ aũt punctis in ↄtinuo aĩe remanent in ipſis: qa pũcta ſunt aĩe ſicut coguñꝫ dicere ex ſua poſitiõe. Si aũt ꝓp hoc diceretꝫ ꝙ eſt vnitates mãles: que formaleꝫ cõſtituunt nũeꝝ quo nũeraꝫ qcqd eſt: tũc ſeqtur ꝙ numerus habeat aĩaꝫ ⁊ ſit aĩal qȏ eſt abſurdũ. ¶ Accidit etiaꝫ Tex.⁊ cõ.72.

huic poſitiõi ſicͭ diximus ĩpoſſibile ſeu icõueniens cõe qȏ accidit dicentib⁹ ꝙ aĩa eſt corp⁹ idiuiſibile: ⁊ ab alia parte accidit icõueniens ꝓpriũ qȏ accidit Democrito iquãtũ q̃lis dicta eſt ponit cãm qua moueri eſt ab aĩa. Si eni aĩa ſupponatur eſſe corpus ↄſtitutũ ex pũctis ſicut dcm̃ eſt: ↄtigit incõueniens qȏ ↄtingit illis qui dicũt eã eſſe corp⁹ ſubtile: ⁊ hoc eſt ꝙ duo corpora ſint in eodē loco. Cũ eni aĩa ſenſibilis ſit i toto eo ꝙ ſentit ⁊ eſt partes in partib⁹ ⁊ tota in toto vbiqꝫ penetrabit corp⁹ aĩatũ ſenſibile: ⁊ erit quelibet ps in loco ptis corporis ⁊ ipſa tota erit ĩ eodē loco cũ corpore qȏ aĩat: ⁊ ſic duo

coꝛpoꝛa erunt in eodẽ loco. Hoc aũt idẽ icõueniẽs accidit
dicentibꝰ eã eſſe nũeꝝ motũ vel vnitates motas. Nũerũ eni
motũ neceſſe eſt hꝛe ſitũ ⁊ eẽ idẽ pũctis: ſequit̃ igit̃ ꝙ pũctꝰ
qͥ eſt aie ps quedã ſit in eodẽ loco cũ puncto q eſt coꝛpoꝛis
ps q̃dã: ⁊ ſic i vno pũcto loci opꝫ eẽ multa ⁊ multoꝝ puncta.
Sicͭ aũt ſe hꝫ locꝰ ptis ad ptẽ ſic ſe hꝫ locꝰ totiꝰ ad totũ: ⁊ iõ ſi
cut duo pũcta quoꝝ vnũ ẽ aie ⁊ alteꝝ coꝛpis ſunt in eodẽ lo/
co: ita tota aia ex ſitualibꝰ pũctis ꝯſtituta i eodẽ loco erit cũ
toto coꝛpoꝛe ex ſitualibꝰ pũctis ꝯſtituto: ḡ duo coꝛpoꝛa erũt
in eodẽ loco. Aut opꝫ ꝯcedẽ ꝙ nõ ſit aia in coꝛpe aliq̃ niſi pũ
cta que ꝯſtituũt ipꝫ coꝛpꝰ: ſꝫ ex hoc ſequit̃ ꝙ oẽ coꝛpꝰ ſit aia/
tũ ⁊ hẽat aiaꝫ: qa oẽ coꝛpꝰ ꝯſtituit̃ ex pũctis: niſi qdẽ nũerus
differẽs eẽ ponat̃ ⁊ aliꝰ q ſit aia ab eo nũero q eſt pũctoꝝ coꝛ
pus ꝯſtituentiũ. Sꝫ tũc ſequit̃ ſicͭ iã diximꝰ duo coꝛpoꝛa eẽ in
eodẽ loco: hoc igit̃ eſt icõueniens cõe qð accidit ſil̃ dicẽtibꝰ
Tex.⁊ cõ.73. aiaꝫ eẽ coꝛpꝰ ſubtile: ⁊ aiaꝫ eſſe nũeꝝ q mouet̃. ¶ Pꝛopꝛiũ
aũt icõueniens qð accidit Democrito: accidit etiaꝫ iſtis ſicͭ
diximꝰ: accidit ei iſtis nõ eẽ aliquã cãm motꝰ coꝛpoꝛis aiati
niſi nũeꝝ motũ: ⁊ hec eſt ſil̃is cã ſicͭ poſuit Democritꝰ. Quid
eni eſt dr̃e quãtũ ad cãꝫ motꝰ coꝛpoꝝ aiatoꝝ dicẽ ſperas par
uas motu ſuo mouere aial ⁊ dicẽ magnificatas p ſitũ vnita
tes: aut vl̃r vnitates motu ſuo mouẽ coꝛpoꝛa aiata: vtrobi/
qꝫ eni neẽe eſt moueri aial i eo ꝙ illa mouent̃: ⁊ ſic nõ erit vo
lũtariꝰ motꝰ aialiũ neqꝫ hñt i facultate ſua qeſcere ſꝫ moue-
Tex.⁊ cõ.74 ri tm̃: ſicͭ etiã ſupꝛa diximꝰ. ¶ Iſta ſt̃ igit̃ ipoſ̃ia ⁊ multa alia
ſil̃ia his que acciðũt illis q in vnũ cõplectunt̃ nũeꝝ. Nõ eni
ſolũ diffõneꝫ aie ipoſ̃e eſt hmõi eſſe: ſꝫ etiã accñtia ꝓpꝛia que
ſũt aie paſſiões ⁊ ꝓꝑetates nãles ipoſ̃e eſt attribuere nũero:
hoc aũt facile manifeſtũ eſt ei q argnta mente tẽtauerit aſſi
gnare cauſas ꝓpꝛiaꝝ paſſionũ ⁊ opationuꝫ eiꝰ vt aſſignet in
eis cãs cognitionũ ⁊ ſenſuũ: ⁊ letitiaꝝ ⁊ triſtitiaꝝ: ⁊ alioꝛum
que ſũt his ſil̃ia. Si eni nũerus ꝯſtituit aiam: tũc diuerſitas
numeroꝝ conſtituet vires aie diuerſas ⁊ opera ⁊ paſſiões.
Sicut autẽ ſuperius deridendo diximꝰ etiã ſicut licẽtia di/
uinãdi concedet̃ de tali vnitatũ ⁊ nũeroꝝ diuerſitate nõ erit
ei facile in tali diuerſitate numeros fingere.

¶ Cap. xiᵐ. De iꝓbatiõe opionis eoꝝ: q diffinierũt aiaꝫ p
cognoſcitiuũ dicẽtiũ ſil̃e ſil̃i cognoſci: ⁊ iõ aiaꝫ eẽ pñᵐ oiuꝫ.

Tex.⁊ cõ.75. Tribꝰ aũt traditis ſm que cõiter diffiniũt aiaꝫ
antiq. Alij eni maxie ꝯtulerũt in diffõne aie ꝙ
eſt mouens ſeipſaꝫ: alij aũt coꝛpꝰ ſubtiliſſimuꝫ
aut icoꝛpoꝛaliſſimũ inter alia. Qui aũt diffinie
rũt p mouens ſeipꝫ tã iſti ꝙ̃ illi fuerũt. Sꝫ coꝛ/
pus ſubtile ⁊ icoꝛpoꝛale ponentes aiaꝫ pp tria
diuerſificati ſũt: qdã eni nõ dixerũt eã eẽ coꝛpꝰ: ſꝫ tñ eã eẽ coꝛ
pus ſequebat̃ ex dictis eoꝝ: ſicͭ fuerũt illi q dixerũt eã eſſe nu
meꝝ vel vnitates motas: qa vnitates mote neẽio hñt ſitũ:
⁊ iõ ipſas ſequit̃ eẽ coꝛpoꝛa vel aliqd coꝛpoꝛis. Scđi aũt fue
rũt dicẽtes eã eſſe ſperas idiuiſibiles. Tertij aũt fuerũt dicẽ
tes eã eſſe armoniã coꝛpoꝛis: ⁊ hi tñ nõ directe dicũt eã eſſe
coꝛpꝰ: ſꝫ coꝛpoꝛeã foꝛmã. Hec aũt oia q̃s habeant ꝯ̃ ſe obie/
ctiões dubitationũ: ⁊ q̃s habeant ſubcontrarietates iã fere
ꝑteriuimus ſiue executi ſumꝰ: ſubcõtrarietates aũt voco qñ
abſqꝫ dubio rões iducentes ꝓ ſe habuerunt veras: lꝫ poſi/
tio eoꝝ erronea fuerit: ⁊ iõ etiã ꝑtereũdo ⁊ abijciẽdo tetigi/
mus que dicta ſũt ab eis fere niſi foꝛte colligamꝰ ea qbꝰ diffi
niunt aiaꝫ nõ oia ponẽtes que ipſi dixerũt. Scimꝰ eni aiam
eẽ motiuã: ſꝫ nõ eſt motiua ita ꝙ ſit mota: ⁊ ſcimꝰ ꝙ eſt icoꝛ/
poꝛea: nõ tñ ita eſt incoꝛpoꝛea ꝙ ſit coꝛpꝰ ſubtile: ſꝫ potiꝰ nõ ẽ
coꝛpꝰ neqꝫ foꝛma coꝛpoꝛalis: eſt ẽt cognitiua: ſꝫ non ex illa cã
ꝙ ipſa ſit cõpoſita ex pꝛincipijs entiũ. Relinqtur aũt vt mõ
cõſideremus qũo aia dr̃ eẽ ex elñtis. Quidã aũt antiquoꝛuꝫ
dixerũt ꝙ aia iõ dicit̃ eſſe ex elñtis oiuꝫ q̃tenus ſentiat oia ⁊
cognoſcat vnũquodqꝫ entiũ p hoc ꝙ eſt ſil̃is illi ſicͭ diximuſ
Tex.⁊ cõ.76. ſuperiꝰ. ¶ Neẽiuꝫ aũt eſt ꝙ ad hãc poſitionẽ multa ſequan
tur ipoſ̃ia: ponũt eni iſti ꝙ aia cognoſcit ſil̃e ſil̃i tanq̃ꝫ ponen
tes in aia res ſil̃es exterioꝛibꝰ rebꝰ q̃s cognoſcit. Scimꝰ aũt
ꝙ nõ ſola ſũt i reꝝ nã que vocamus elñta vel pñcipia reꝝ: ſꝫ
ſunt multa altera ab his. Magis aũt foꝛtaſſe ſũt iſinita ad
minꝰ in potẽtia ⁊ ſucceſſiõe que ſiũt ex elñtis quoꝝ vnũqðqꝫ
Tex.⁊ cõ.77 aia cognoſcit ⁊ ꝓpꝛiã cognitionẽ hñs de eoꝝ q̃libet. ¶ Et ſi
igit̃ aia cognoſcat ⁊ ſentiat elñta ex qbꝰ eſt vnũquodqꝫ eoꝝ
que ſiũt ex eis. Qũo tñ cognoſcet ⁊ ſentiet pp hoc cõpoſituꝫ
ex illis: vt qs deꝰ Juppiter vel Sol: aut qd eſt hõ aut qd ca/
ro aut qd os. Sil̃r aũt qðlibet alioꝝ cõpoſitoꝝ. Nõ eni ſuffi
cit cognoſcere ex qbꝰ eſt cõpoſituꝫ vt cognoſcat̃ cõpoſitũ: ſꝫ
opꝫ ſcire ⁊ ex qbus ⁊ q̃libus eſt: hoc eſt in qua ꝓpoꝛtiõe com
ponant̃: ⁊ que ſit rõ cõpõnis eoꝝ in hoc ⁊ in illo. Nõ eni q̃li/
bet mõ ſe hñtia elñta cõponũt hoꝝ cõpoſitoꝝ vnumqðqꝫ: ſꝫ
determiata rõne ꝓpoꝛtiõis: ⁊ determiata cõpõne que diuer
ſificant̃ ſm vnũqðqꝫ: ſicͭ ⁊ Empe. dixit: ꝙ os cõponit̃ ex q̃tu
oꝛ elñtis: ita ꝙ etiam ipſuꝫ humus ſiue terra coaptata alijs
elñtis in amplis poꝛis que vocat diffuſiões ipſiꝰ. Amploſ ãt
dicit poꝛos ſiue vaſa: qa terra groſſa eſt ⁊ non niſi in amplis
poꝛis capi põt ⁊ amplioꝛibus poꝛis indiget qbus coaptet̃ ꝙ̃
cetera elñta: talis autẽ eſt ſm Emp̃. ꝓpoꝛtio cõpõnis eiꝰ ꝙ
duas ex octo partibꝰ hꝫ terre cuius ꝓpꝛia eſt nigredo: ⁊ q̃tu
oꝛ ex octo dedit Vulcano ſiue igni: qui ẽ res ſicca calida: vt
dixit Empe. ⁊ iõ vicentibꝰ ꝓpꝛietatibus ignis ſup ꝓpꝛieta/
tes terre oſſa ſunt facta ſicca ⁊ dura: vnaꝫ aũt ꝓꝑietatem ex
octo dedit aque ⁊ vnaꝫ aeri. Si igit̃ vnumqðqꝫ alioꝝ ſil̃r hꝫ
determinatã ꝓpoꝛtionẽ ⁊ cõpõnem ex qua opꝫ ipm cognoſci
ſi per ſuũ ſil̃e cognoſci debeat: tũc nihil ꝓfecto eſt dicere ele/
menta eſſe in aia niſi rões ꝓpoꝛtionuꝫ qbus cõponunt̃ res
ineẽ dicant̃: ⁊ niſi etiaꝫ real̃r in aia eſſe ponat̃ ipſa reꝝ cõpoſi
tio: ⁊ hoc opꝫ iõ qa dicunt ꝙ aia cognoſcit vnũquodqꝫ qð ẽ
ſibi ſil̃e ſm reꝫ ⁊ nãm. Os igit̃ ⁊ hoiem non cognoſcet niſi et
hec ineſſe dicant̃. Qð aũt ipoſ̃e eſt oia entia ſimplicia ⁊ com
poſita eſſe in aia non opꝫ nos hic dicere per rõneꝫ ⁊ ſyl̃luꝫ cũ
hoc per ſe manifeſtũ ſit cuilibet. Quis eni vel idiota vel iſa/
nus dubitabit vnq̃ꝫ ſi eſt in aia aut lapis aut hõ ſm eẽntiaꝫ
lapidis aut hoĩs. Sil̃r autẽ eſt de bono ⁊ non bono: ⁊ de vi
no ⁊ nõ vino ⁊ vnoquoqꝫ alioꝝ. ¶ Amplius aũt cũ ens dicat̃ Tex.⁊ cõ.78.
multipl̃r. Significat aliud qdẽ ſubaꝫ ſiue hoc aliqd ſm di/
uerſitatẽ p̃dicamentoꝝ. Queramus igit̃ vtrum ex oĩbꝰ illis
erit aia aut nõ. Qð aũt non ſit ex oibus videt̃ ex hoc ꝙ aia
ponit̃ eſſe ex elñtis: ⁊ nõ ſunt aliq̃ elñta que ſint cõiter oium
pꝛedicamentoꝝ. Queramus igit̃ vtruꝫ ex his ſolis eſt que/
cunqꝫ ſunt elñta ſubaꝝ: ⁊ ſi hoc det̃ tunc queramus qũo co/
gnoſcit qdditateꝫ alioꝝ geneꝝ ⁊ vniuſcuiuſqꝫ qd eſt in gñi/
bus illis: cũ dicãt ꝙ nõ cognoſcet̃ niſi ſil̃e ſibi ſil̃i: tunc eni ni
hil in ſe hꝫ qð ſit ſil̃e his que ſunt in alijs gñibus: opꝫ igit̃ ꝙ
aut dicant aiaꝫ nõ cognoſcere res alioꝝ geneꝝ: aut ꝙ dicãt
ꝙ ſunt diuerſa pñª ⁊ elñta vniuſcuiuſqꝫ gñis: ⁊ ꝙ aia cõſtat
⁊ cõponit̃ ex oibus illis: erit igit̃ aia ſm hoc in parte q̃litas
⁊ in pte quãtitas ⁊ in parte ſuba: ⁊ ſic de alijs p̃dicamentis:
⁊ erit eſſential̃r qðlibet p̃dicamentuꝫ ⁊ nõ accñtal̃r ꝙ nõ eſt
p̃dicatio accñtalis quãdo quãtitas vel q̃litas p̃dicat̃ de ali
quo qð ꝯſtitutũ eſt ex pñcipijs quãtitatis vel q̃litatis: ſic qñ
dicit̃ de linea ꝙ eſt quãtitas vel de coloꝛe ꝙ eſt q̃litas. Sed
ipoſ̃e eſt aiam quãtitatẽ vel q̃litateꝫ eſſe: qa ab oibus ſuppo
nit̃ fere ꝙ aia eſt ſuba: ⁊ ipoſ̃e eſt ꝙ id qð eſt ſuba cõſtituat̃
ab elñtis q̃litatis vel quãtitatis quin potius quãtitas ꝯſti/
tuit̃ ab elñtis quãtitatis ⁊ q̃litas ab elñtis q̃litatis: neqꝫ ali
quid ſit vnuꝫ eſſential̃r ab elñtis ſube ſil̃: ⁊ ex elñtis alioꝝ p̃/
dicamentoꝝ. Accñs eni eſt in ſuba nõ ſicut quedã ps qddi/
tatis eius: ſed ſicut quedã diſpõ que põt ineſſe ⁊ non ineſſe:
hec ergo ⁊ huiuſmodi altera incõuenientia ſunt que contin
gũt his qui dicunt aiam eſſe ex omnibus entibus.

¶ Cap. xiiᵐ. Vtrũ cognoſcat̃ ſil̃e ſil̃i ſicͭ dixit Empedocles.

Iſti autẽ duo ꝯceſſerunt que ſunt incõpoſ̃ia: di Tex.⁊ cõ.79.
xerunt eni ꝙ ipoſ̃e eſt ſil̃e a ſil̃i pati in nã: ſꝫ po/
tius ꝯ̃riuꝫ patit̃ a ꝯ̃rio ſemp: ⁊ cũ hoc dicunt ꝙ
nõ cognoſcit aia niſi ſibi ſil̃e: cũ tñ ipſi ponãt ſicͭ
⁊ rei ṽitas ſe hꝫ ꝙ ſentire eſt pati aliqd ⁊ etiã
moueri: oẽ eni ſentire eſt recipe ſpẽꝫ ſenſibileꝫ:
⁊ paſſio dicit̃ a patin grece qð eſt recipere. Si enim ſentire
qðdã pati eſt: ⁊ ſentire eſt ſil̃e ſil̃i: patit̃ ḡ qðdã a ſuo ſil̃i: nõ
igit̃ impoſſibile eſt pati a ſuo ſil̃i: ſed a ꝯ̃rio ſemp. Cũ autẽ
multas habeat dubitatiões ⁊ difficultates ita dicere ſicͭ eſt
dcm̃ Empe. ꝙ ſi oia que cognoſcunt̃ per coꝛpoꝛea elñta co/
gnoſcant̃ que ſunt pñª oium: ⁊ ad ſil̃e cognoſcit̃ oẽ qð cogno
ſcit vnum qð nunc dcm̃ eſt: teſtat̃ ꝙ ſi ꝯ̃ria ſibiipſis dicũt: te/
ſtat̃ eniꝫ ꝙ hoc ambigue ⁊ nõ ſm expꝛeſſam ṽitatem dcm̃ eſt.
Quecunqꝫ autẽ membꝛa ſunt ſimpla terrea in aialiuꝫ coꝛ/
poꝛibus fere nihil ſentiunt ſicͭ oſſa fere nihil ſentiũt qm̃ nul
luꝫ eoꝝ ſentit niſi dentes qui quãdã hñt medietatem in ta/ Nõ q̃ſdã ner
ctu: nerui autẽ lꝫ ſentiãt: tñ magni nerui qui ſunt ligamenta nos nõ eẽ ſen
oſſiuꝫ tiẽtes.

oſſiuꝫ adinuiceꝫ nihil ſentiunt qui ſunt magis terreſtres:pi
li aũt ſimilr̃ nihil ſentiunt:ꝛ ſilr̃ vngues:ꝛ tñ talia ꝯueniret
Tex, ꝛ cõ.80. ſentire ſi vera diceret Empe.ꝙ terraꝫ ſentim⁹ terra.¶Am
plius cuꝫ omne pñ^m quanto fuerit vniulr̃ius ꝛ prius tãto plu
ra debeãt ſciri per ipꝫ: ſeqtur ẜm Empe.totum ꝯriũ ſi elr̃nta
ſunt pñ^a ſciendi:qa ſequit̃ ꝙ ex vno elr̃nto in aia non ſcit̃ niſi
vnum cui ipm eſt ſilr̃e. Ad oia aũt alia magis eſt cã ignorãtie
pp diſſilr̃itudineꝫ:ğ vnumqdqꝫ pncipioꝝ ẜm Empe.magis
erit cã ignorantie ꝙꝫ ſcie:ğ elr̃nta nõ ſunt pma pñ^a ad ſciẽdũ.
Sequit̃ autẽ adhuc ẜm Empe.ꝙ celũ qd ipſe dixit eſſe deũ
ſit inſipientiſſimũ:qa ipſe dixit ꝙ celũ nõ cõponit̃ niſi ex qn/
que:hoc eſt ex igne aere aq̃ terra ꝛ ꝯcordia:ꝛ idõ qa ex diſcor
dia nõ cõponit̃ ideo ſilr̃itudinẽ ad diſcordiaꝫ non hꝫ:ꝛ igno/
rat diſcordiã. Mortalia autẽ oia cognoſcunt ex eo ꝙ ex ſex
pncipijs que ſunt elr̃nta oia cõponunt̃. Ex qnque nãqꝫ ſupra
Tex.ꝛ cõ.81. dictis ꝛ diſcordia cõpoſita ſunt oia mortalia vt aſſerit Em
pedo.¶Silr̃ autẽ querendum eſt ab Empe.q̃re nõ oia hñt
aiam tã ſimplicia ꝙꝫ cõpoſita. Si eniꝫ elr̃ntuꝫ eſt cã cognitio/
nis in alio qd cõpoſituꝫ eſt:tunc multo magis erit cognoſci
tiuuꝫ in ſeipſo. Cũ igit̃ oia corpora ẜm Emp̃.aut ſint elr̃ntuꝫ
aut ex elr̃nto:ꝛ ſi ex elr̃nto ſunt:aut ſunt ex vno aut ex plurib⁹
aut ex oib⁹ videt̃ ꝙ oia corpora ſint cognoſcitiua aut vnius
aut q̃rũdam aut oium corpoꝝ:oia igit̃ hr̃e videnť animas.
Tex.ꝛ cõ. 82. ¶Dubitabit autẽ aliqs adhuc ẜm Emp̃.qd eſt qd vnit et
in vnitate tenet elr̃nta in eo corpore qd dicimus aiatuꝫ:ipſa
eniꝫ elr̃nta mixta vel ſimplicia cõparant̃ materie:nõ autẽ cõ/
uenit vnire mãe ſꝫ poti⁹ forme. Quecunqꝫ ğ eſt forma aiato
ruꝫ illa vnit corpora aiata ꝛ illa forma eſt nobili⁹ ꝛ meli⁹ qd
deſiderat̃ a mã:ſꝫ oẽs qui ponũt aiaꝫ eẽ dicunt ꝙ nihil ẽ no/
Nõ qño aia hꝫ eẽ nobile ꝛ antiquũ ꝛ propriũ ꝛ ẜertiꝫ intellectiua. bilius ꝛ antiqus ꝙꝫ aia. Nobili⁹ qdeꝫ ex eo ꝙ ipſa eſt diuinũ
qddã ꝛ optimuꝫ qd deſiderat̃ a mã. Antiqus ãt qm̃ ipſa p̃or
eſt diffõne ꝛ intẽtiõe efficientis:ꝛ hec p̃cipue ꝯueniunt itelle
ctuali aie que eſt ſuba diuina ens añ oẽm corporeitatẽ ꝛ ꝯ/
rietatẽ ẜm ordinẽ nãe ſicut ſupra ꝓbatuꝫ eſt. Et hui⁹ cã eſt:
qa aia hꝫ eẽ ꝛ nobiliſſimuꝫ ꝛ rõnabiliſſimuꝫ ẜꝫ nãꝫ. Rõnabi/
liſſimuꝫ qdẽ eo ꝙ in ſe ꝯtinet rõnes reꝝ ex qb⁹ cognoſcit ea
que ſunt ꝛ dat rõnẽ ꝛ eẽ corpori. Nobiliſſimũ autẽ eo ꝙ ipſa
eſt forma vltima ẜm ordineꝫ nãe ad quã ſunt elr̃nta ꝛ oẽs ele
mentoꝝ mixtiões ꝛ cõplexiões ꝛ cõpões:ꝓpriuꝫ autẽ ẽ eo
ꝙ incorporeuꝫ:ꝛ nõ eſt vis in corpore aia itellectiua ſꝫ ſepa/
rata in ꝓpo eẽ ꝯſiſtens. Cuꝫ ğ ſit talis aia ꝛ ꝓprie ſiue p̃cipue
intellectualis:ꝛ elr̃nta dicant̃ eſſe añ ea que ſunt ex ipſis:ꝛ il
la nõ poſſint eẽ rõnabilia vel nobilia vel in ꝓpo eẽ ꝯſtituta:
ſꝫ potius ab aia ſunt accipiẽtia rõnẽ ꝛ nobilitatẽ:ꝛ ꝓprij eſſe
Tex.ꝛ cõ.83. diſtõ nõ p̃ot eſſe aia ꝛ p̃cipue intellectualis ex elr̃ntis. ¶Rep̃
hendunt̃ autẽ oẽs iſti q dicunt ex elr̃ntis eſſe aiaꝫ ex eo ꝙ co/
gnoſcat ꝛ ſentiat ea que ſũt entia in nã. Et ſilr̃ illi qui dicũt
eã diffiniri magis per motiuuꝫ eſſe de eo qd inſufficiẽter lo/
cuti ſunt de aia:nõ eniꝫ omnia ſenſitiua mouent̃ ẜm locũ ꝓ
cedẽdo de vno loco ad alium:lꝫ forte moueant̃ motu dilata
tiõis ꝛ ꝯſtrictiõis oia que hñt aiam ſenſibilẽ:hoc eniꝫ motu
nulluꝫ illoꝝ caret que ſenſuꝫ tact⁹ hñt:ꝛ ille ſolus eſt qui ſuf/
ficit ad ꝯſtõneꝫ aialis ſenſibileꝫ aiam hñtis. Silr̃ auteꝫ non
oia motiua ſui ipſoꝝ ẜm locũ ſunt ſcia:qa ſcire eſt hñtiũ in/
tellectuꝫ. Multa auteꝫ mouent̃ ẜm locũ que ſciaꝫ ꝛ itellectũ
non hñt:aiatoꝝ auteꝫ oẽ eſſe motiuuꝫ ẜm locum eſt ꝛ qñ aia
diffinit̃ per motiuũ in loco:tunc de motu locali ꝓceſſiuo itel
ligit̃:qa hoc ſolo motu videt̃ aia mouere corpus: alteratio
ne eniꝫ mouet̃ a q̃litatib⁹ p̃mis:augmenti auteꝫ ꝛ decremẽ/
ti cã eſt cib⁹ qui igredit̃ ꝛ nõ aia ſola. Silr̃ aũt ẽt quicũqꝫ di/
cunt intellectuꝫ ꝛ ſenſuꝫ eſſe ex elr̃ntis:nõ de omni dicũt aia:
ꝛ hoc pꝫ qa plãte videnť viuere ꝛ nõ participare loci muta/
tionẽ neqꝫ ſenſuꝫ p̃cipue ẜm ꝙ ſenſus eſt cognitio ſenſibili/
um:ꝙꝫuis eni dicat Iſaac in libro de elr̃ntis plantas hr̃e ſen/
ſuꝫ:ipſe tñ dicit ꝙ ille ſenſus nõ eſt niſi nãlis tact⁹:ꝛ tact⁹ ele
mẽti eſt ſine cognitiõe. Et nõ veꝝ forte dicit Iſaac:qm̃ nõ ẽ
tm̃ guſt⁹ tact⁹ ꝛ tact⁹ alimẽti:ſꝫ eſt nutritiua ſeparata a ſenſi/
bili tangit nutrimentuꝫ per hoc ꝙ vltimũ radicis eſt infixũ
in nutrimento:ꝛ trahit ipm ex vi nutritiue caloriſqꝫ que ſũt
in radice:hoc tñ qa ſine appetitu nãli nõ fit:ꝛ quia radices
ſunt ori ſilr̃es in trahendo nutrimentũ:mouet Iſaac ad hoc
qd dicit plãtas hr̃e duos ſenſus nãles qui ſũt guſtus ꝛ tact⁹.
Adhuc auteꝫ illi etiã qui ſenſum ꝛ intellectuꝫ dicunt cauſa/
ri ex eiſdeꝫ elementis:diminute dicunt de aia:qa videmus
ꝙ multa ſunt aialiũ ſenſuꝫ qdeꝫ hñtia ꝛ nõ itelligẽtiã. ¶Si Tex.ꝛ cõ.84.
auteꝫ aliqs intellectuꝫ ꝛ ſenſuꝫ ſegregauerit:ita ꝙ ſint diuer
ſe partes aie eiuſdẽ ꝛ ꝯceſſerit ꝙ iſta anima intelligẽs ꝛ ſen
tiens hꝫ ſuũ intelligere ꝛ ſuũ ſentire ex elr̃ntis ex qbus eſt:nõ
eſt adhuc ſermo ꝑfect⁹:iſte eniꝫ ſermo non eſt de omni aia:
qa non eſt de vegetatiua neqꝫ eſt de tota aia:quia nõ eſt de
mobilib⁹ ẜm locũ qd eſt oĩs anime hñtis intelligentiã ꝛ ſen/
ſuꝫ:neqꝫ eſt de vna aia quecũqꝫ ſit illa:qa nulla talis eſt ani/
ma que tm̃ intelligat ꝛ ſentiat:ꝛ nihil aliud operet̃. Hãc au
teꝫ eãdeꝫ rep̃henſioneꝫ ſuſtinet opinio que tãgit̃ in carmini
bus que facit Orpheus:is eniꝫ dixit ꝙ totuꝫ id qd nos cõti
net hoc eſt aer qd eſt plenũ dijs quos vocauit aias que igre
diunt̃ ꝛ afferunt̃ ad nos reſpirãtib⁹ ventis per anhelitũ:dul
cioreꝫ tñ eſſe aiam Zephyri ꝙꝫ alioꝝ ventoꝝ eo ꝙ nubes tol
lat ꝛ molliat aurã:is eniꝫ nõ de omni aia dixit ſicut neqꝫ alij
qa nõ eſt poſſibile hoc accidere plãtis ꝙ afferãt ſic aiaꝫ:neqꝫ
etiã multis aialib⁹ que nõ reſpirãt:quia nõ reſpirat niſi ani/
mal ambulãs multũ hñs ſanguinẽ. ¶Hoc aũt latuit ſic opi Tex, ꝛ cõ. 85.
nãtes. Silr̃ aũt ab alia parte rep̃hendunt̃ de ſupfluitate:ſic
eni diminuti ſũt in doctrina anime:ſic in cauſis q̃s ponebãt
ſunt ſupflui:dixerũt eniꝫ cãm cognitiõis oiuꝫ eſſe:qa aia eſt
ex elr̃ntis oib⁹ hñs in ſe oium q̃litates elr̃ntoꝝ ꝛ hoc eſt ſuper
fluũ:qa etiã ſi ꝯcedat̃ ꝙ opꝫ dicere aiaꝫ eſſe ex elr̃ntis:nõ opꝫ
tñ ꝙ ꝯſtitui ex oib⁹ dicat̃ elr̃ntis:qa cuꝫ ꝯria reducant̃ in pri
uatiõeꝫ ꝛ habitũ ẜm cãꝫ vt nos diximus in libro phicoꝝ ſuf/
ficiens eſt altera ps ꝯrietatis que.ſ.eſt per modũ habit⁹ ad
diiudicãdũ ꝛ cognoſcendũ ſeipſaꝫ:ꝛ oppoſitũ qd eſt ꝑ modũ
priuatiõis. Et hoc in ſilr̃i nos videẽ poſſumus:qa nos i geo/
metricis per recti diffõneꝫ ſcimus ꝛ ipm:qd eſt rectũ ꝛ quid
obliquũ. Canon eni qd regulã ſonat eſt id per qd hr̃ iudici/
um de vtroqꝫ:obliquuꝫ aũt cũ ſit p̃uatio recti neqꝫ eſt pñ^m ſi/
ue iudex ſuiipſi⁹ cognitiõis:neqꝫ alterius qd ſibi opponit̃ ꝑ
modũ habit⁹. Et ſilr̃ eſt in q̃litatib⁹ elr̃ntoꝝ: ſicut in añhabi
Tex.ꝛ cõ.86. tis libris determinatuꝫ eſt. ¶Sunt auteꝫ qdã phoꝝ qui di/
cunt aiam miſceri in toto vniuerſo tã in elr̃ntis eã eſſe ponen
tes ꝙꝫ in elr̃ntatis. Ex qua poſitiõe ẽt phs Italus qui de Ita
lia fuit Empe.noie cãm ſumpſit ſue opinionis dicẽs oia eẽ
plena dijs eo ꝙ ideꝫ dicebat eſſe deũ ꝛ noym ꝛ vniuerſoruꝫ
mãm:hi aũt hñt q̃ſdã ſpãles ꝯ ſe dubitatiões: quaꝝ p̃ma ẽ
ꝙ queramus ab eis quã ob cãm anima cũ ſit in elr̃nto ſimpli
ci qd eſt ignis vel aer nõ facit ipꝫ aial cognoſcens ꝛ ſentiẽs:
hoc enim mirꝫ videt̃ cũ videat̃ ſimplicioris corporis qd eſt
cã alioꝝ corpoꝝ eẽ debere nobilior ꝛ melior anima. ¶Que/
ret eniꝫ aliqs rõnabilr̃ ab his qa illi dicunt aiaꝫ eſſe pñ^m mo
tus q̃re anima que eſt in elr̃ntis ẜm eos eſt melior ꝛ imorta/
lior cuꝫ nõ ꝯſtituat aial ꝙꝫ ea que eſt in animalib⁹ que aial cõ
Tex.ꝛ cõ.87 prehendẽs ꝛ ſentiens ꝯſtituit. ¶Accidit aũt vtrobiqꝫ incõ/
ueniens ꝛ irrõnabile in rep̃henſiõe iſtaꝝ qõnũ:ꝛ nãqꝫ dicere
ꝙ animal ſit ignis vel aer eſt maxime irrõnabilium homi/
nuꝫ:qa dictũ iſtoꝝ eſt ſimile fatuoꝝ dicto:ꝛ dicere ꝙ nõ ſint
animalia cũ inſint eis anime inconueniens eſt oĩno:qa ẜm
hoc nulla erit differentia inter eſſe animaꝫ in aliquo corpo/
re ꝛ non eſſe animam in ipſo in cõſtitutione animalis.

¶Cap̃.13^m. De cã illius opiniõis:que dixit aiaꝫ eẽ ex elr̃ntꝫ:
ꝛ ſpecialiter ex aere:ꝛ eſt digreſſio in eo declarans diuerſas
cauſas:ꝛ tres opiniones circa hoc.

Tex. ꝛ cõ.88. Cauſa aũt hui⁹ opiniõis partiꝫ tacta eſt ab Ari
ſtotele:ꝛ partiꝫ tãget̃ a nobis:dicit eni Ariſto/
teles ꝙ cã q̃re opinabant̃ aiaꝫ eẽ in elr̃ntis no/
biliorẽ ꝛ imortaliorẽ ꝙꝫ ſit in his que ꝯſtituunt̃
ex elr̃ntis:fuit hec ꝙ viderũt totũ ꝛ partẽ in ſim
plici corpore eẽ ſilr̃is ſpẽi ꝛ forme:ꝛ tñ ex hoc ſe/
quit̃ ꝙ neciuꝫ ſit ꝙ etiã ipſi dicãt ꝙ aia totalis eſt ſilr̃is ſpẽi ꝛ
partis cuꝫ aia partis. Eſt aũt opinio eoꝝ de parte qd opinã
tur ꝙ aiata ſint mixta corpora pp hoc ꝙ aliqd ꝯtinẽtis ꝛ cir
cũdantis aeris ꝑ anhelitũ recipit̃ intra corpora eoꝝ:ꝛ cũ ps
intus recepta ſit eiuſdẽ ſpẽi cũ ea que remanet extra de aere
ꝛ ꝯcedunt ꝙ intus recepta eſt aiata ꝛ animatũ corp⁹ dicunt
ꝯñs eſſe ꝙ tot⁹ aer extra manẽs ſit aiatus. Et ꝯ hoc dic̃ Ari
ſtoteles ꝙ ſi aer diſtrict⁹ vel diſcerptus cui⁹ quedã ps eſt in/
tra ꝛ aliud totũ eſt ex:eſt ſilr̃is ſpẽi:tũc ꝯñs eſt vt etiã aia to/
tius aeris extra ꝛ partis int⁹ ſit ſilr̃is ſpẽi. Si ğ exterioris ae/
ris aia eſt imortalis vtpote que ſemp viuificabit ꝛ viuificat
viua:ꝯñs eſt aiaꝫ que eſt in aere q int⁹ eſt recept⁹ eẽ imorta/

lem: ⁊ hoc ipſi nō dixerunt: ſicut eniʒ ſe hʒ ſuſcipiēs aīa ad ſu
ſcipiens: ita aīa ad aīam ⁊ ecōuerſo. Si aūt aer dicat̄ eē ſpe
ciei ſilis ſic̄ diximus: ⁊ aīa dicat̄ eſſe diſſilis tunc ſequit̄ ne/
ceſſario ꝙ nō ambe ptes aeris ſuſceptibiles erūt aīe: ſʒ vna
pars pōt eē aīe ſuſceptibilis: ⁊ alia ps nō erit eo ꝙ ſuſcipiēs
ꝓpriū nō hʒ. Seqtur igit̄ alteꝝ de duob⁹ ꝙ aut. ſ. aer ſit ſilis
partis: ⁊ aīa ſilr: aut ſi ipſa eſt diſſilis ⁊ aer ſiliuʒ partiū tūc
ſeqtur ꝙ aīa nō ſit in q̄libet parte toti⁹ aeris. Hec aūt incō/
uenientia ſunt ſm ipſos. Manifeſtū eſt igit̄ ex his que di/
cta ſūt ꝙ neqʒ cognoſcē ineſt aīe pp hoc ꝙ ex elr̄tis ſit: neqʒ
mouere ponit̄ bn̄ vel vere ex cauſis quas aſſignauerūt phi.

Digreſſio.

¶ Scias aūt circa mā̄ʒ iſtā eē tres opiniōes q̄ruʒ vna anti/
quiſſima eſt quā pſecuti ſum⁹: ꝙ. ſ. aīa ſit in omnib⁹ elr̄tis ꝑ/
cipue corporeis. ſ. igne ⁊ aere eo ꝙ illa ſunt que vident̄ aīare
corpora per calorē nālē ⁊ reſpirationē ⁊ ſpm̄ ſic̄ dixim⁹ ſupe/
rius. Et dicebāt iſta elr̄ta nō aīare corpora cōpoſita niſi pp
hoc ꝙ ipſa in ſe aīata ſūt ponētes mā̄m ſubtā eis eſſe diui/
nū eo ꝙ videbāt eſſe ingn̄abileʒ ⁊ incorruptibilē: ⁊ ꝑ hoc di/
uinū dicebāt qđ aīabat corpora. vnū qdē pforādo ⁊ faciēdo
vias ꝑ corpus qđ eſt calor: alteꝝ aūt qđ diſcurrit in forami/
nib⁹ corpoꝝ aīatoꝝ qđ eſt ſpūs aeris vel aereus: ⁊ iō aerem
ꝑncipaliorē dicebāt in animādo: ⁊ hec fuit rō Orphei ⁊ alio
ruʒ: videbāt etiā ſpm̄ eſſe vehiculuʒ v̄tutis in corpore ꝑ mo
duʒ illū quo radi⁹ ⁊ lumē eſt virtutuʒ celeſtiū vehiculum in
mūdo: ⁊ qa ſic diſcurrit per corp⁹ ⁊ vehit v̄tutē ⁊ opat̄ nāles
opatiōes ⁊ vitales ⁊ aīales: nāles qdem in epate ꝑ attracti
uā digeſtiuā nutritiuā ⁊ expulſiuaʒ: vitales aūt in corde per
arterias pulſas in arterijs viuoꝝ: ⁊ aīales in cerebro ꝑ ſen/
ſuʒ ⁊ imaginatiōeʒ: ⁊ ceteras opatiōes aīales dicebāt ſpm̄
eſſe aīaʒ. Eſt aūt adhuc qđ induxit eos ꝙ ſpūs incluſus in
viſcoſitate ſeminis aīatoꝝ opari videt̄ organa corpoꝝ ⁊ fi/
gurare corpora: ⁊ iō qa viderūt opari ſpm̄ vt aīaʒ dixerunt
ſpm̄ eſſe animā. Nō aūt ſit aīa aer pp hoc ꝙ eſt intus cuʒ nō
accipiat aliqđ a corpore: ſed potius det refrigeriuʒ qđ ſecuʒ
attulit: ⁊ iō oportuit euʒ ꝑus fuiſſe animā aut animatum: ⁊
cū ſit eiuſdē rōnis in ſpē cuʒ toto aere dixerunt totuʒ aerem
eſſe aīatuʒ: ⁊ hec fuit vera rō que induxit iſtos. Et ꝯ hoc fe
cit Cōſtabenluce libruʒ ad iſtuʒ errorē elidēduʒ qm̄ ſine du
bio ſpirit⁹ ille corp⁹ eſt: aīa autē nō eſt corpus. Silr aūt ſpūs
inſtr̄m anime eſt quo mouet totuʒ corpus ⁊ aīa nō eſt iſtr̄m
anime. Spūs eniʒ eſt corp⁹ aereuʒ luciduʒ a vapore cibi: vel
per anhelituʒ inductuʒ: mediāte quo aīa mouet corp⁹: ⁊ ꝙ ē
vehiculuʒ virtutuʒ q̄s aīa influit corpori: qđ qdē aīe opa ꝑ/
ficit: ſicut inſtr̄m artificis inducit formā quā hʒ in mēte arti
fex: nō qdē vt eſt ferruʒ vel ligнuʒ: ſʒ ꝓut eſt ab aīa directum
⁊ motuʒ. Silr ſpirit⁹ ille qn̄ digeſtus ⁊ purificat⁹ eſt ab aīa: ⁊
direct⁹ ab ipſa: cuʒ oēs aīe pficere pōt opatiōes q̄s aīa hʒ in
corpore. Hic autē ſpirit⁹ abundātior ē in corde ⁊ in pulmōe:
⁊ in arterijs: ſʒ paucior eſt in alijs: eſt tn̄ in oib⁹: qđ oſtendit
ipſa alioꝝ ſpumoſitas que eſt in ſanguine ⁊ ſemine ⁊ cibo: ⁊
alijs hūiditatib⁹ que ꝓfecto ſpumoſitas nō eſt niſi ex ſpiritu
incluſo in eis. Hic ēt portat formas per cellulas capitis que
ſunt tres: anterior ⁊ media ⁊ vltima diſticte: ſicut dici hʒ in
libro de aīalib⁹. ¶ Scđa autē opinio eſt dicētiuʒ ꝙ elr̄ta q/
dem nō ſunt aīata extra cōpōnem: ſʒ tn̄ cōpoſitio ⁊ cōmixtio
elr̄toꝝ in ſe hʒ ꝑmā anime pfectionē ⁊ eſſentiā: ⁊ vocant pri
mā anime pfectionē ⁊ eſſentiā inchoationē aīe eo mō q̄ in/
choat̄ aliq̄ alia forma in ſua ꝓpria mā qn̄ eſt in potētia habi
tuali ad illam formā prima in illa: dicūt eni illi ꝙ aīa eſt pfe
ctio corporis cōmixti phici: pfectio autē oīs corporis phyſi/
ci in ipſo eſt ſm potentiam formalem anq̄ʒ ſit in actu in eo:
phicū autē corpus eſt cōmixtum ex elr̄tis: anima igit̄ hʒ ſuā
primā inchoatiōeʒ ꝑcipue: ſm vegetari ⁊ ſentire eſt in elr̄tis
cōmixtis. Adhuc autē vegetatiuum ⁊ ſenſitiuuʒ nunq̄ʒ ope/
rant̄ niſi per corpus expleāt ſuas opatiōes: ſic̄ aūt ſe hʒ opa
tio ad organum: ita ſe hʒ ſuba cui⁹ eſt illa opatio ad ſubaʒ:
ſic ſuba eſt vita in corpore ſicut ⁊ opatio expletur per corp⁹:
ſuba aūt que dat eē corpori: ⁊ eſt ſuba ipſius vel pfectio pri/
mo formali potentia eſt in ſemine corporis: ⁊ videt̄ ꝙ ſit in
cōmixtione elr̄toꝝ anima: lʒ ante cōmixtionem elr̄ta haud
animata ſint. Et hoc qdē dixit Alexāder grecus peripathe
ticus. Sed hoc nō eſſe veꝝ pʒ ex hoc ꝙ aīa nō eſt armonia
ſicut ſupra ꝓbatū eſt. Et vlterius ēt hoc addimus ꝙ ēt non
eſt aliqđ ſequēs armoniā: qa cū armonia ſit corporalis cō/

Scđa opio q̄ eſt Alexādri aphrodiſei ꝓ qua vide Cōmentatorē. 3. de aia cō. 5.

tēperantia elr̄toꝝ nō pōt aliqđ ſequi armoniā: vt eſſentialr
cauſatū ab armonia niſi forma corporalis. Aīa autem nullo
modo eſt forma corporalis: ꝯ aīa nō eſt ⁊ ſic in cōmixtiōe ele
mētoꝝ. Adhuc aūt ſi aīa ſm ſui inchoationē ⁊ potētiam for
malē eſſet in elr̄tis: vel ex elr̄tis: oporteret ēt ꝙ anima pfe/
cta vltima pfectiōe eſſet ex elr̄tis: qa ſicut dixim⁹ in fine pri
mi phicoꝝ. talis potentia eadē eſt in eſſentia cū actu: lʒ hʒ eē
ſit differens: hoc eni eſſe noīat potentiā ⁊ actū. Si auteʒ hoc
eſſet veꝝ non hēet anima operationeʒ niſi forme corporalis
que ſequit̄ mixtionē: oīs autem talis forma hʒ vnicā opera
tionem: ⁊ ſic anima nō hēet niſi vnicam operationem: ⁊ hoc
falſuʒ eſt cum vegetabilis ⁊ ſenſibilis ⁊ intellectualis anima
multas habeat operatiōes: ⁊ ideo iſta opinio ſane falſa in/
telligit̄ aut cōuincit̄: vn̄ lʒ anima potētia ſit in ſemie cōmix/
to: non tn̄ eſt in ſemine cauſata a cōmixtis ipſis vel a cōmix
tione ſed potius eſt cauſata ab anima decidente ſemē: ſicut
infra dicemus: vel ēt ab intelligentia mouēte ſtellas: ſicut in
his que ex putrefactiōe gn̄antur. Qđ auteʒ quādo perfecta
ſunt vegetatiua ⁊ ſenſitiua non operent̄ niſi in corpore: hoc
nō ideo eſt: ꝙ ſint cauſate a cōmixtione: ſed potius ideo qa
ſūt virtutes in corpore: nō a corpore cauſate: nec a cōmixtio
ne corporali q̄uis cauſant̄ in ipſo qđ corporalr cōmixtū eſt.
Huius autē expſſa ratio inferius oſtendet̄. ¶ Tertia vera
opinio eſt quorūdā noſtroꝝ ſocioꝝ dicentiū aīas vegetabi/
liū ⁊ brutoꝝ animalium eſſe ex traductiōe. Dicūt eniʒ illi ꝙ
quādo ſemen decidit̄ a corpore aut parte corporis: decidit̄
etiā pars anime ab aīa: ⁊ ex illo qđ ab anima decidit̄ fit ⁊ ge
nerat̄ anima gn̄ati. Huius autē ſignū eē dicunt ꝙ cōpertuʒ
eſt embrionē per cotilidones adherere matricib⁹ ⁊ hēre cuta
riā cōtra arteriā matricis ⁊ venā cōtra venā ⁊ ſic de alijs: vt
⁊ ſic ſpiritū ⁊ ſanguinē trahat̄ a matrice: qđ nō eēt vt dicūt:
niſi traduceret̄ anima embriōis ab anima matris. Adhuc
aūt dicunt nō eſſe cōpletā alr ꝓpinquitatē inter parentem ⁊
prolem: niſi aliqđ anime traheret̄ a parente in ꝓlē vt dicūt.
Sed hoc mirꝝ eſſe videt̄ q̄liter anima pōt decidi ab aīa cuʒ
anima ſit indiuiſibilis: ⁊ nihil ab ipſa decidi poſſit. Adhuc
aūt non fit gn̄atio ex eo qđ eſt actu pars ſed potius ex eo qđ
eſt potētia pars corporis qđ eſt ſupfluitas digeſtiōis: ⁊ hoc
nō eſt adhuc aīatuʒ anima parentū ſʒ actū: ⁊ ideo nihil aīe
decidit̄ ipſo deciſo: hec autē magis pertinent ad tractāduʒ
in libro de aīalibus vbi aget̄ de animaliū gn̄one. Sʒ qđ hic
ſufficit eſt ꝙ dicimus ſemē eſſe ex quo eſt generatio: vel id
qđ eſt ſicut ſemen ꝯ̄ns mā̄m: vt patet in his que ex putrefa/
ctione generant̄ vel ex alia quacunqʒ elr̄toꝝ cōmixtiōe per
virtutes ſtellaꝝ in ſpecies plantaꝝ vel animaliū ꝓducta. In
oībus enim talib⁹ ꝑter cōmixta elr̄ta eſt reſultatio v̄tutis aīe
vel intelligentie: que reſultatio eſt forma inchoans aīaʒ vel
eſſentiam anime. Sicut enim videmus in opib⁹ artis ꝙ do
labrū de virtute anguli hʒ ſcindere ligna vel lapides: ſʒ ad
formā domus nō deducit ea que ſcindit niſi per operatiōeʒ
⁊ formā artis que eſt in intellectu practico artificis: ⁊ ſic dici
mus arteʒ facere artē: qa forma artis in anima artificis exi
ſtens educit illā que eſt in lignis ⁊ in lapidibus: ⁊ hoc nō eſt
potentia in lapidibus ⁊ lignis ſm ꝙ lapides ſunt aut ligna:
ſed potius ſm ꝙ ſubijciuntur iſtr̄is artis ⁊ ipſi forme artis
que eſt in artificis mente. Sic etiā dicimus ꝙ omne ſemen
ex quo fit generatio: ſiue ſit in matrice alicui⁹ aīalis: ſiue nō
ſit hʒ in ſe virtutem formatiuaʒ que abſqʒ dubio virtus eſt
in ſemine nō ex elr̄tis: ſed ſicut artificis forma eſt operās ſu
per ligna vt fiat artificiatū. Sed tn̄ eſt dr̄ia in hoc ꝙ virtus
formatiua eſt in ſemine: forma aūt artis in arte operans eſt
in anima. Hec autē virtus formatiua dat̄ ab anima vel ab
eo qđ eſt ſimile anime. Ab anima qdē quādo ſemen matu/
rat̄ in corpore aīato ⁊ potentia educit̄ ab ipſo. Ab eo aūt qđ
eſt loco anime: quādo ſemen maturat̄ extra corpus anima/
tum a lumine ⁊ virtutib⁹. In corpore auteʒ animato fit duo
bus modis. In vegetabilibus fit per maturationeʒ que ē in
fructu: qa vegetabilia vbiqʒ in ſe virtutem hūt generatiuaʒ
diſperſam: ⁊ ideo vbiqʒ adherentia ſibi ſemina maturātur
⁊ virtutem recipiūt formatiuam: in aīalibus autē fit per mē
brum determinatū ad gn̄ationē: ſemē eniʒ in nulla parte cor
poris efficit̄ vere ſemen: hoc eſt potens ꝓducere ſilē in ſpe/
cie ei cuius eſt ſemē niſi maturatū in membro ad gn̄ationeʒ
ordinato hoc eſt in teſticulis vel in eo membro qđ eſt teſti/
culoꝝ

Tertia opio q̄ fuit ſociorum Alberti.

Forme artificiales nō ſūt i po͡ᵃ i lapidib⁹ ⁊ lignis ſm ꝙ ſunt ligna aut lapides ſʒ ſm ꝙ ſubijciunt̄ i iſtr̄is art] ⁊ forme artis q̄ ē i aīa artificis: ſʒ tūc ꝯſidera qa iſte forme eſſent totalr ab extrinſeco.

Nō dr̄iaʒ iter v̄tutes formatiuas q̄ ſūt i ſeminib⁹ plātaꝝ ⁊ aīalium.

culoꝝ loco: in qbus virtus anime gñatiua hꝫ ſitū. Siue aūt
fiat in corpore aiato: ſiue extra opꝫ obſuare qualr fiat: ⁊ hoc
bene ꝯſideratuꝫ ſoluit totaꝫ antiquoꝝ ꝯdictionē iſtā. ¶ Sci
endū igiť ꝙ omne agens incorporeū qḋ imprimit ſpēm ſuaꝫ
in rem corporeā: ⁊ per corporeū inſtrm̄ opꝫ ꝙ agat aliquan/
do ſic ꝙ ſpēs quā iprimit ſequiť magis ſubam cui iprimiť ⁊
aliqñ magis aſſimilať ſpēi agentis: ⁊ aliqñ aſſimilať ſm̄ qḋ
vtriqꝫ: ⁊ hoc fit ꝑꝑ diuerſitateꝫ eius qḋ ſuſcipit ſuā impſſio
nem ſiue formā in quā iducit. Eſt aūt motor ꝑmus oino icor
poreū agens: qḋ tñ agit in mām que eſt ex ꝯrijs ⁊ cōmixta ex
elementis ⁊ q̄litatib⁹ elr̄toꝝ: ⁊ agit per inſtrm̄ corporeū qua
drupliciter: quoꝝ vnum eſt virtus que eſt in corporib⁹ cele/
ſtib⁹: aliud autē virtus que eſt in lumine celeſti deſcēdēte: ⁊
tertiū mot⁹ celeſtis: ⁊ quartū eſt q̄litates ꝑme que ſūt in ele
mētis: ⁊ ideo in qbuſdā que tm̄ cōmixta ſunt mālıter nō in/
ducit niſi formā corporeā: ſicut in lapidib⁹ ⁊ metallis: ⁊ hoc
eſt differēs corporalr ſm̄ oēm diuerſitatē lapiduꝫ ⁊ metallo/
rū. In quibuſdā aūt que eq̄litati celi magis appropinquant
⁊ ab excellētia ꝯrioꝝ elr̄taliuꝫ multū elōganť: multum reſul
tat de lumine ſuo ſicut in itellectuali aia que tota eſt ex̄ cor/
poreitatem ⁊ mām ꝯrietatis: ſicut ſuperius diximus ⁊ eſt ſi/
militudo quedā agentis ꝑmi ꝑꝑ qḋ dixerunt pħi quidā me
diāte intelligētia aiam cauſari: qa ſilitudo eſt ſolius intelle/
ctualis nature ꝑme cauſe que ſilitudinē ſuā in tali ⁊ nō ex ta
li mā ꝓducit ꝑꝑ qḋ ēt intellectualis aia nō ex mā diciť ꝓdu/
ci: ſed potius ab extrinſeco igredi eo ꝙ nullū elr̄toꝝ diuiſiꝫ:
neqꝫ etiā elr̄toꝝ cōmixtio potētiā hꝫ coniuncti qua ſit radix
elr̄talis talis aie: ſed tm̄ lumē itelligētie agētis eſt radix ei⁹
ita ꝙ aliqñ a pħis vocať reſultatio intellect⁹ diuini in corpo
re pħico potentia vitā hn̄te: ⁊ aliqñ vocať vmbra intellect⁹
diuini eo ꝙ lux illa que cauſať ab intellectu agēte in naturis
aliquātulū obūbrať ex inclinatiōe ad māꝫ corporis pħici cu
ius ſignū eſt ꝙ aia intellectiua inq̄ſitiua eſt ⁊ accipit cū conti
nuo ⁊ tpe cū intellect⁹ qui ſeparat⁹ eſt oino ſit ſine inq̄ſitione
apud quē ſunt ſimplices forme ⁊ q̄dditates reꝝ. Qḋ aūt ſic
cauſeť pars ⁊ anima itellectualis: ⁊ nō ex mā educať neqꝫ in
mā ſit radix eius: ex hoc ꝓbať qḋ ſupra dcm̄ eſt intellectū eē
ante corporeitatē ⁊ ꝯrietatē ſm̄ nām ⁊ ꝙ habituꝫ eſt intelle/
ctū eſſe antiquiorē mā corporali ſm̄ nām: habeť aūt etiā ex
hoc ꝙ ſi radicareť in aliqua mā vel virtute corporali: idige
ret in opatiōe ſua mā illa ⁊ virtute corporali ⁊ nō eēt ſepara
ta aia intellectualis. Nos in tertio hui⁹ doctrine libro oſten
demus eū eſſe ſeparatū in ſuba ⁊ operatiōe. Nullus igitur
alius modus ꝓductiōis ineē pōt etiā intellectualis aie niſi
qui dictus eſt: ⁊ nullo mō reducatur in elr̄tis neqꝫ ex elr̄tis
educiť: ꝑꝑ qḋ eleganter dicit Ariſto. in. 16. aialiuꝫ ſolū intel/
lectū ab extrinſeco nō ex elr̄tis ingredi in eſſe ⁊ ꝓduci. Ani/
ma aūt vegetabilis ⁊ ſenſibilis ꝓducunť ex mā: ⁊ radicē ha
bent in mā: ſed virtute agētis incorporei: ſiue hoc ſit intelle
ctus mouēs ſtellas: ſiue ſit virtus formatiua in ſemine aia/
toꝝ corpoꝝ: ſed tñ radix iſtaꝝ animaꝝ nō eſt forma elemēta
lis: neqꝫ aliqḋ ſequens cōmixtionē elemētoꝝ: ſed potius for
ma impſſa ab aia decidente ſemē vel impſſa a motore orbi/
um: ſed educta inſtr̄is corporalib⁹ que ſūt lumē ⁊ v̇tus ⁊ mo
tus celoꝝ ⁊ ſtellaꝝ ⁊ qualitates elr̄tales in ſe hn̄tes celi ⁊ aie
virtutes: ⁊ ideo tales anime ſunt q̄dē v̇tutes in corpore exi
ſtentes: ⁊ ſine eo nō explētes operatiōes ſuas: ſꝫ tñ radix ea
rū ⁊ inchoatio eſt forma ipreſſa ſemini a v̇tute icorporea vt
dcm̄ eſt: de his aūt que gñanť ex putrefactiōe in 4° methau
roꝝ fecimus mētionē ⁊ aſſignauim⁹ cāꝫ. Hec āt oia que hic
diximus apertius in libro animalium diceť vbi de opera/
tione ſpermatis propriuꝫ nos oportet facere tractatū. Sed
ea que hic dicta ſunt breuiter ad intellectum opinionuꝫ in/
ductarum ſunt inducta.

Primꝰ motor agit per inſtrumētū corporeum 4ᵀ.

Q̄ aia itellectiua ñ ex mā ꝓduci dꝫ ſꝫ ab extriſeco igredi.

In tráſlatiōe noua ē iſta auctoritas i. 2. ꝺ gñone aialiuꝫ cap̄. 3.

¶ Cap. 14ᵐ. Et eſt digreſſio declarans cauſaꝫ dicti antiquo
rum quo dixerunt ſimile ſimili cognoſci.

Eſt aūt adhuc ingrendū vtrū ſiſe ſiſi cognoſca
tur: ⁊ qa hoc dixerunt illi qui aiam cognitiuuꝫ
oium diffiniēdā eſſe cenſuerūt. Videbať enim
hoc oibus fere antiqs: qm̄ vt inquiunt aut aia
aliqḋ ſimile apud ſe hꝫ: vñ rem cognoſcat aut
nō hꝫ. Si aūt hꝫ aliqḋ ſimile apud ſe: tūc habe
tur ꝓpoſitū ꝙ ſimili qḋ hꝫ apud ſe cognoſcit quicqḋ cogno/
ſcit. Si aūt apud ſe ſiſe rei cognite nō hꝫ cognitiua: ꝗ rem ſe
cognoſcere neſcit: qa nō hꝫ aliqḋ ad qḋ cognitionē relexa/
minet. Cū enīꝫ querit rē ⁊ inuenit ſcit ſe inueniſſe. Aliquid
aūt eſt ꝑnᵐ apud ſe qḋ regit eam in ingrendo: qa aliter per
incerta quereret: ⁊ hoc nō eſt veꝝ: opꝫ igiť ꝙ principio aliq̄
formali regať in inquirēdo: ⁊ hec eſt aliq̄ rei ſilitudo: opor/
tet igiť ꝙ ſilitudo ſit apud aiam ex qua cognoſcat aia: ad/
huc aūt cum inuenit rem ⁊ ſcit ꝙ hec eſt res quā iuenit poſt
inquiſitionē aliquid iteꝝ hꝫ qḋ certificat eā eſſe rem quā in/
uenit: qa aliter quereret in infinitū. Cōſtat autē ꝙ hoc ite/
rum eſt aliqua reꝝ ſimilitudo: ⁊ ideo opꝫ in aia eſſe ſimilitu
dines reꝝ: ⁊ ita cognoſcit ſimile ſimili: adhuc autē nihil ap/
petit ⁊ querit niſi qḋ eſt ſibi ſimile: ⁊ nihil mouetur ad aliqḋ
vt dicit Boetius: niſi per hoc qḋ eſt ſimile illi. Nec eni vn/
quā materia vel potētia materialis moueť ad aliquaꝫ for/
mā cuius apud ſe nō habet aliquā ſilitudinem. Eſt autē co
gnitiua potentia nālis ⁊ mota ad reruꝫ ſpēs quodāmō: opꝫ
igiť ipꝫ cū eis hr̄e ſilitudinē. ¶ Adhuc aūt agēs ſemꝑ eſt no
bilius patiēte ⁊ perficiēs perfecto. Nihil aūt exterioꝝ reruꝫ
nobilius aia: videť igitur ꝙ nulla reꝝ exterioꝝ ei imprimat
ſuā ſpēm nec ad cognoſcere ꝑficit ipſam: cū auteꝫ cognoſcat
opꝫ ꝙ per aſſimilationē cognoſcat: opꝫ igiť vt apud ſe rerū
habeat ſilitudines ⁊ nō acquirat ab extra. Oēs aūt dicte ra
tiones Platonis ſunt ⁊ Augu. ⁊ Boetij Platonicoꝝ q di
xerūt Platonis muſaꝫ in hoc veꝝ perſonare qḋ dicebat qḋ
quiſqꝫ diſcit imemor recordatur: ⁊ ꝙ oīnꝫ ſcia ⁊ cognitio eſt
nāliter apud aiam: ſed occupata ſenſib⁹ ⁊ grauata carne ha
ud pōt mox redire ad ſe vt ſtatuat oculū cōſideratiōis in ſe
ipſa ⁊ videat ea que hꝫ apud ſeipſam: per ſtudiū aūt eleuať
ſupra molē carnis ⁊ per ſpēm rei extra vel per auditū excita
tur ad vidēdū hoc qḋ in ſe hꝫ: ⁊ per hoc venit in reminiſcē/
tiam eoꝝ que hꝫ apud ſe. Et huius dicūt eſſe ſimile in eo q
longo tēpore eſt oblitus rei alicuius ⁊ ſubito occurrit ei ſiſe
ſimili: tūc eni ad vſum illius venit in memoriā prius obliti:
⁊ ita dicūt fieri de omni reꝝ ſcia. ¶ Huius aūt ſignuꝫ eſt ꝙ
dicunt in pueris qui ꝑmo res nō diſtinguūt oēm viꝝ vocan
tes patrem: ⁊ oēm feminā matrē: poſtea aūt excitati per vi/
ſum ⁊ auditū frequēter diſcernūt ex ſeipſis vnuꝫ ab alio qñ
ad ſe redire poſſunt. Menō auteꝫ Pithagoricus ⁊ vir oēs
Platonici: ⁊ multi ſtoicoꝝ iſtam opioneꝫ ſemper defende/
rūt. Hec igitur fuit rō qua antiqui iducti ſunt ad hoc ꝙ di/
xerunt ſimile ſimili cognoſci ⁊ in hoc oēs ꝯuenerunt. Cau/
ſas autē huius volentes aſſignare diuerſas in vias diuer/
terunt: ⁊ alij quidē cām huius aſſignantes aiam ex elemen/
tis eſſe dixerūt: eo ꝙ putabant ſpēs oium eſſe ſpēs elr̄torūꝫ:
ſic vel aliter cōmixtoꝝ ⁊ mixtum nullā oino habere ſpēm ꝑ/
ter eā que eſt elemētaliuꝫ ſpērū cōgregatio quedā. Alij autē
dixerunt aiam eē imaginē ſeparataꝝ intelligentiaꝝ ⁊ eē ple
nam formis ⁊ rōnib⁹ reꝝ ⁊ ſub illis formis habere reꝝ ſciaꝫ
neqꝫ exigebatur ſm̄ eos ad ſciāꝫ: niſi ꝙ habite forme in aia
ad res determinarenť: ⁊ alij dixerunt ꝙ anima eſt mā ꝑma
in qua ſunt omnes forme per aliquē modū latētes tñ: ſꝫ cuꝫ
additur ſuper potētiam aie lux intelligētie agentis: tunc vi
det eas in ſe. Materie aūt corporali eo ꝙ nō additur talis
reſplendētia lucis ſupra eam non pōt eas in ſe videre: ⁊ iſte
fuit Anaxagoras ⁊ q̄dam alij. ¶ Sed hec oia melius infra
determinabuntur quādo de intellectu poſſibili ⁊ agente ha
bebitur tractatus: ſed quantum hic ſufficit ſciendum eſt ꝙ
in materia ſunt oēs forme per inchoationē ⁊ non per coadu
natū habitū quaruꝫ illa potentia ſuſceptibilis eſt: ⁊ ideo po
teſtate illa habituali imperfecta oēs habet ⁊ actu diſticto ⁊
determinato nullaꝫ hꝫ oino ⁊ hec eſt cā qḋ querit perfici: qa
imperfectum aliquid tamē hꝫ vnde ordinetur ad perfectio
nem querit. Sed id qḋ nullū habet in ſe habitualr ordinās
ad perfectionem nullā oino querit perfectionem qa nō ha/
bet vnde percipiat eā: potentia enim nata fieri aliquid non
fit illud niſi per priuationem: qa ſubijcitur motui ad illud:
⁊ qa iam inchoatuꝫ eſt in ipſa potentia que perficitur: ideo
ſcit ſe inueniſſe qḋ querit: quādo videt illud in ſe reduci ad
actum determinatum ⁊ diſtinctum ⁊ agens in illa reductio
ne eſt ſpēs cognita a rebus extra accepta per illud etiam ha
bet ſilitudinem incōpletam ad illud ad qḋ moueť quando
querit. Si enim haberet ſilitudinem cōpletam iā non que/
reret vlterius: ſed quieſceret in ſimilitudine illa: ⁊ ſic intelli
gitur id qḋ pħi dixerunt qḋ non mouetur aliquid ad aliqḋ:

Opio ꝓpria.

niſi per hoc qđ eſt ſimile illi. Quid autem ſit faciẽs pueros diſtinctam rerum habere cognitionẽ determinauimus in principio phicorum noſtrorum: per dicta ergo ſatis patet qualiter falſum eſt ſciam rerum eſſe apud nos ⁊ rerum oĩum ſimilitudines ⁊ oſtenſa eſt erroris cauſa antiquorum. Relinquit̃ autem determinare vtrum poſſibilitas materie eadem ſit cũ poſſibilitate cognoſcentis anime eo ꝙ vtraqȝ eſt potẽtia omnia ⁊ actu nihil: ſed non poteſt determinari niſi prius ſciat̃ poſſibilis intellectus: ⁊ ideo vſqȝ illuc differatur.

Uide ꝓ opione iª ĩpȝ i.3. de aĩa ſuper textu.5.

¶ Cap.15m. Utrum anima diuerſa agat per vnam ſubãm ⁊ diuerſas potẽtias: vel per plures ſubãs ⁊ plures potentias in quo etiaȝ habetur: vtrum vegetabilis ⁊ ſenſibilis ⁊ rationalis vna ſit ſubſtantia in homine.

Tex. ⁊ cõ. 89.

His autem habitis ſatis ſm antiquos patet aliqualiter de ſubã anime determinauerunt: diximus autẽ in principio ꝓhemij ꝙ nõ ſolum querenda eſt anime ſubã: ſed etiaȝ de partib⁹ anime opȝ habere queſtioneȝ: ⁊ ideo dubitatiões antiquorum de partibus hic ſubinferimus dicẽtes ꝙ ea que ſunt in anima tanq̃ȝ partes antiqui ad quatuor reduxerũt: viderũt enim qcquid eſt vnius generis ab aliqua nã vna principium ſumere. Et omne qđ cognitũ eſt in anima ad vnũ primũ principium cognitionis reduxerunt: ⁊ illi primo pͥncipio dederunt cognoſcere per intellectũ ⁊ ſentire ⁊ opinari eo ꝙ qđlibet illorum ſicut diximus cõicat ⁊ participat cognitiuum aliqđ per nãm ⁊ habet potentiã paſſiuam ad ea que cognoſcit. Adhuc autẽ in aĩa viderũt eẽ ꝯcupiſcere per ſenſuȝ rei ꝯuenientis vel diſcõueniẽtis ⁊ deliberare p rõnẽ regentẽ volũtatẽ: ⁊ oĩno ⁊ vlr appetitũ qui cõis eſt ⁊ vegetabili ⁊ ſenſibili ⁊ rõnali aĩe: ⁊ cũ cõceſſerint iſta eẽ ſȝ motũ factũ ab aĩa: ⁊ ſic ineẽ ſm potẽtiã actiuã vel formaleȝ: ⁊ iõ ad pͥnm cognitionis non poſſe reduci: ⁊ ideo iſta ineẽ aĩe ſm diuerſas naturas ⁊ pͥncipia videbant̃. Adhuc etiã viderunt ꝙ mot⁹ ſm locũ eſt ab aĩa in aĩalibus ⁊ cõiecerunt inter oĩa mouẽtia perfectius eẽ id qđ mouet ſm locũ. Appetitũ autẽ eſſe imperfectũ inquãtuȝ appetit: ⁊ ideo exiſtimauerũt motiuuȝ ſm locũ ſm eandẽ nãm ꝯuenire aĩe per quã cõuenit ei eẽ cognitiuȝ vel appetitiuum: ⁊ ideo hec tria ſm tres naturas aĩe dixerũt ineſſe. Ulterius autẽ ꝓcedentes inuenerũt in aĩa augmentatiuũ ⁊ iuuẽtutẽ ⁊ ſenectutẽ ⁊ decrementũ: ⁊ hoc ſemꝑ agere per calorẽ nãlem qui eſt vͥtus corporea: ⁊ in hoc differre a phiſicis: ⁊ ideo iteruȝ hoc exiſtimauerũt cauſari ab aliquo ſpãli pͥncipio. Et ideo querẽdũ vtrũ toti aĩe inſit ſm vnã ⁊ eãdẽ nãm ⁊ eſſentiã vnũquodqȝ iſtorum ita ꝙ eodẽ aliquo oĩa hec predicta facimus ⁊ oĩb⁹ pͥdictis ſi vna nã ⁊ eẽntia ſunt: ⁊ itelligimus ⁊ ſentimus ⁊ facimus ⁊ patimur aliorum vnũquodqȝ ita ꝙ poſſumus dicere ꝙ vegetatiuo itelligimus: ⁊ mouemur ſm locũ ⁊ alia facimus: ⁊ intellectu augemur ⁊ mouemur ſm locũ ⁊ ſentimus ⁊ reliqua facim⁹ eo ꝙ oĩa hec vnũ ⁊ idẽ ſunt: ⁊ hoc eſt querere vtrũ diuerſis eſſentijs ⁊ diuerſis potẽtijs facimus illa diuerſa que dicta ſũt ſicut dixit Plato. Eſt autẽ itellectiuũ inter duo ꝙ vna eẽntia ⁊ diuerſis potẽtijs hec ſiũt vel vna potẽtia ⁊ diuerſis eſſentijs: ſȝ nõ põt eẽ hoc vltimũ mẽbrũ qa nunq̃ȝ eſt vna potẽtia diuerſarum eſſentiarum. Remanet igit̃ vnũ ſolũ mediũ qđ eſt vna eẽntia facere hec oĩa p diuerſas potẽtias nãles que ſunt vnita in illa eẽntia. Primũ aũt horum mẽbrorum ẽt abijciemus eo ꝙ impoſſibile eſt vna eẽntia ⁊ eadẽ potẽtia plura facere: qa ſcimus ꝙ idẽ eodẽ mõ ſe hñs nõ facit per ſe diuerſa. Scimus aũt ꝙ anima oĩa que ſuperius enumerata ſunt per ſe facit ⁊ nõ per accñs. Queramus igit̃ de duob⁹ relictis mẽbris ſolis: vtrũ .ſ. faciat ea que dicta ſunt multis naturis ⁊ potẽtijs vel vna nã ⁊ multis potẽtijs. Si aũt plurib⁹ facit eſſentijs ea que dicta ſunt: tũc queramus vtrũ iſte act⁹ q eſt viuere ꝯueniat aĩe ſm aliqđ vnũ pͥhabitorum: aut ſm plura ex eis: aut ſm oĩa q̃tuor enumerata: aut ẽt ꝯueniat eis ex aliq̃ alia cã quecũqȝ ſit illa.

Tex. ⁊ cõ. 90.

¶ Dicũt aũt qdã ⁊ partibilem ⁊ partitã eẽ aĩaȝ per eẽntiã ⁊ locũ ⁊ ꝯcedũt ꝙ alio q̃dam itelligit ⁊ alio ꝯcupiſcit cognitiuã partẽ ſm ſuas diĩas ponẽtes in cerebro: ꝯcupiſcibilẽ vͦo ponẽtes in epate: vegetabilẽ aũt precipue ponẽtes in vaſis ⁊ mẽbris genitalib⁹ ⁊ motiuã ſm locuȝ attribuẽtes poſteriori parti cerebri ⁊ nuche: que deſcendit p dorſi ſpõdiles a qbus oriunt̃ nerui motiui. Uiuere aũt qdã attribuit ſm vnã iſtarum partiũ que eſt vegetabilis ſicut Dionyſius phs diffiniens vitaȝ dixit ꝙ eſt mot⁹ generis nutribilis nãm aſſequẽs. Alij aũt vt Plato dixit viuere eẽ ſm aliã cãm que ſita eſt in corde ⁊ iſluit vitã corpori per arterias ſuper ſpiritũ qui vehit vitã. Alij aũt cõiter dixerũt vitã ineſſe ſm quãlibet ſupradictarum potẽtiarum.

Rões ĩ pithagoricorum ponẽtiũ plures animas ĩ eodem ſuppoſito.

Illi aũt qui dixerũt aĩaȝ in eodem corpore eẽ partitaȝ per diuerſas eẽntias rões habeãt vel habebãt: qa quecunqȝ ſeparata inueniunt̃ loco ⁊ ſubiecto aliquãdo ſm nãm ⁊ eẽntiã diuerſa ſunt ẽt qñ in eodeȝ ꝯtinẽte ea inueniunt̃. Inuenimus aũt vegetatiuũ ſine ſenſitiuo ⁊ motiuũ ſm locũ ⁊ ſine cõcupiſcentia ſicut in plãtis: in quibuſdã aũt iuenimus ſenſitiuuȝ ſine motiuo ſm locum vt in ſpõgia ⁊ oſtreis ⁊ cõchilib⁹ qbuſdam. Aliter aũt inuenimus motiuũ ſm locũ abſqȝ ſenſu ſicut in intelligẽtijs in qb⁹ etiaȝ nõ eſt ꝯcupiſcẽtia ⁊ deliberatio ⁊ appetit⁹ eo ꝙ nullius egẽt ſm nãm. Cũ igit̃ iſta ſint ſeparata per locũ ⁊ ſubiectũ cõſtare videt̃ qđ ſupra dcm̃ eſt: ꝙ ſunt diuerſe eſſentie ⁊ nature. Amplius aũt qm̃ que in corpore ſunt ſm diuerſas differentias tẽporis ſunt diuerſa in eſſentia ⁊ nã. Eſt aũt pͥmo ſȝ tẽpus vegetari ⁊ alimento vti q̃ȝ cõcupiſcere ⁊ ſentire ⁊ mouere ſm locũ: ⁊ prius eſt cõcupiſcere q̃ȝ mouere ſm locuȝ motu ꝓcedente de loco ad locũ ⁊ prius eſt iſta q̃ȝ intelligere: ergo iſta oĩa differentiã videntur habere in eẽ ⁊ nã. Amplius quecũqȝ in diuerſis ⁊ diuerſarum cõmixtionũ corporib⁹ ſubiecta ſua querũt: diuerſa ſunt in eẽ ⁊ nã: qm̃ ſicut ſe hȝ ſuſceptibile ad ſuſceptibileȝ: ita ſe hȝ pfectio ſuſcepta vnius ad pfectionẽ ſuſceptam ab altero. Sic aũt ſe hñt ſuperius iducte anime: eo ꝙ vna in cerebro altera in epate: ⁊ tertia in alterius modi eẽ mixtionis ⁊ cõpoſitiõis mẽbro hȝ ſuſcipi: igit̃ ipſe ſunt diuerſe in eẽ ⁊ ſubſtãtia ⁊ nã. Hec aũt que dicta ſũt induxit pͥmuȝ Pithagoras: ⁊ intantũ prebuit eis aſſenſum ꝙ diuerſa aĩalia dixit eſſe congregata in vno aĩali: ita ꝙ dixit epar eſſe aĩal ⁊ matriceȝ aliud animal: ⁊ cor aliud aĩal pͥncipale iter illa: ⁊ cerebrũ obtinere locũ ſublimis celeſtis animalis.

Rõ opionem Platonis de aĩarum pſalitate ſm rõnẽ ſube ⁊ eẽ nõ ſm rõnẽ aĩandi ĩ eodẽ ſuppoſito.

Et poſtea veniẽs Plato correxit errores in parte ⁊ ⁊ non in toto: dixit eni hec oĩa diuerſas eſſe ſubãs ſm ſitum ⁊ eſſe: ſed tñ vnã aĩam: ⁊ ideo cõſtituere vnũ aĩal: eo ꝙ conueniãt oĩa in animando. Aĩatuȝ enim anima perfecta dicit̃ habere ⁊ cognitionẽ ⁊ appetitũ ⁊ motum ⁊ vegetationem ꝓpter qđ dixit Plato ꝙ niſi hec diuidunt̃ lȝ ſint ſubſtantie diuerſe: tamẽ nõ ſunt niſi pars aĩe: qa nõ aĩant rem ſm perfectum modũ animationis qui eſt vt ipſe dixit ex hoc ꝙ alicui cõueniant omnia illa quibus aĩatuȝ differt ab animato. Et hunc errorem hucuſqȝ in diem ſequunt̃ quidã latinorum phõrum: pͥcipue in ſenſibili vegetabili ⁊ rõnabili qui dicũt eẽ diuerſas ſubſtantias ⁊ vnaȝ aĩam in corpore hoĩs: adducẽtes qđ Ariſto. videt̃ dicere in ſextodecimo librorum ſuorum de aĩalibus: vbi dicit ꝙ non eſt viuum ⁊ aĩal ſimul: neqȝ eſt viuuȝ et homo ſimul: ⁊ ꝙ cibatiua aĩa pͥus ineſt q̃ȝ ſenſitiua ⁊ alia huiuſmodi. Adducũt aũt ſimile per qđ ſuadere volunt diuerſas ſubſtãtias habere vnã rõneȝ aĩe in animando. Dicunt enim diuerſe nature eſſe luminaria celi: ⁊ in diuerſis locis ⁊ tamẽ radios ⁊ lumina eorum vniri ad vnaȝ mũdi illuminationem: que vniuerſa mã gñabilium ⁊ corruptibilium mouet̃. Idẽ autẽ aſſerunt in luminib⁹ diuerſarum candelarum in luminatiõe domus. Silr aũt alia quedam iducunt ꝓbabilitatẽ habentia in ſuperficie apud imperitũ ⁊ iſanũ vulgus: ſed fortiora que hic efficere vident̃ ſunt que nos hic induximus. Faciamus aũt queſtionẽ contra oẽs iſtos doctores. Cõſtat eni ꝙ homo vnũ eſt in nã: ⁊ vna ſubſtãtia cõpoſita: in quo tñ omnia ſunt que ſupius iduximus: hic aũt intellectus ⁊ ſenſus ⁊ appetitus ⁊ motiuũ ſm locũ eſt ⁊ augmẽtatiuum. Sic aũt ⁊ aſinus eſt vnũ: ⁊ hoc aliqd in natura in quo ſũt oĩa predicta pͥter itellectũ: vnum autẽ qđ eſt hoc aliqd nã ſit vnuȝ a pluribus vt plura ſunt: opȝ ergo ꝙ illa ſint vnita. Queramus ergo ab iſtis qs cõtinet ⁊ vnit aĩaȝ: ſi ipã de nã ſua aptanata eſt eẽ partibilis ⁊ partita vt vnũ faciat: ⁊ nõ põt dici ꝙ vniens illa ſit corpus: qa corpus non ꝯtinet ⁊ vnit aĩam: ſed ecõuerſo aĩa eſt que vnit ⁊ hec cõtinet corpus: cuius ſignum eſt: qa aĩa egrediente per morteȝ de corpore: corpus ſtati incipit deperdere vnionẽ ⁊ continuitatem ſuaȝ: tunc eni pͥmo expirat ex ipſa caliduȝ qđ ſecum ad ſuperficiem educit cõtinuans humidũ ſic marceſcit ⁊ diſſoluitur corpus ſicut diximus in quarto methaurorum: igit̃ non vnitur vt faciant vnuȝ ex hoc ꝙ cõtinent̃ in corpore duo: ſed potius vnũ aliqd erit

qđ continet

qδ continet coꝛpus: vniuntur igiꝭ in aliquo icoꝛpoꝛeo. Que
ramus vtrũ illud ſit accidens: aut ſuba: ⁊ ſi ipſum eſt accñs:
ſiue foꝛma accñtalis tunc accidẽs vnit ſubam: ⁊ hoc eſt ma/
ximũ inconueniens: qa nulla multitudo ſubarum referꝭ ad
accñs: ſed omnis accidentiũ multitudo refertur ad ſubam:
ſicut ad vniẽs. Adhuc aũt illud accidẽs aut erit cõmuniter
accidẽs: aut erit accñs inſeparabile: ⁊ ſiqdẽ cõiter accidens
tũc poterũt eſſe ſine illo: ponamus igiꝭ ꝙ ſint ſine illo: ⁊ nihil
accidit incõueniens: qñ aũt ſunt ſine illo: tunc ſunt plura vt
plura: igiꝭ plura vt plura cõſtituunt vnũ in nã: ⁊ hoc non eſt
intelligibile. Si aũt accidens inſeparabile ab eis: tũc nunꝗ̃
continget ea ſeparari qδ ad ſenſuꝫ eſt falſum: qa ſepe iſta in
diuerſis inueniunꝭ ſubiectis. Adhuc ſi vnum ſint in acciden
te tũc cauſa faciẽs vnũ aliqd qδ ẽ hõ vel leo ẽ accñs: hõ igi/
tur ⁊ leo ⁊ cetera aialia nõ ſunt vnũ ſubſtãtialiter: ſed accñta

Tex. ⁊ cõ. 91.

liter qδ ridiculo dignũ eſt. ¶ Si aũt detur vt Ariſto. placet:
ꝙ vniẽs ea que ſunt in vno coꝛpoꝛe ſit foꝛma ſubalis que ſit
altera a ſuba ipſoꝝ: tunc ſeqtur illud vniens magis eẽ aiam
ꝗ̃ iſta: qa in hoc ſolo differt anima ab alia foꝛma nãli ꝙ ipa
vna in ſe exñs per diuerſas potẽtias agit diuerſa in eo cuiꝰ
ipſa eſt perfectio. Itaꝗ̃ illoꝝ qδlibet agit per ſe. Cetere aũt
foꝛme naturales eſſentialr̃ ⁊ per ſe nõ faciũt niſi vnum: ſicut
caloꝛ calefacit ⁊ frigus frigefacit. De illo aũt vniẽte ea que
ſupꝛa cõmemoꝛata ſunt queremus iteꝝ vtrũ ſit multaꝝ par
tium nõ vnitaꝝ aut ſimplr̃ ſuba vna ⁊ ſiqdem eſt diuerſarũ
partium opoꝛtebit ⁊ ipm̃ hr̃e vniens aliqδ: ⁊ de illo iteꝝ que
remus vt pꝛius ⁊ ꝓcedet hoc in infinitũ niſi ſteꝭ in aliꝗ̃ vno
qδ non eſt diuerſaꝝ ptiũ. Si aũt ſtaꝭ in aliquo vno tali: tũc
neceſſe eſt dicere ꝙ mox ſine altero aliquo vniẽte vna ẽ ſuba
que eſt aia que vnit in ſe diuerſas potentias que ſunt ſupꝛa
cõmemoꝛate: qa melius eſt mox fieri per vnũ ꝗ̃ per aliδ: ꝑ/
terea ſuba magis vnit ꝓpꝛietates ꝗ̃ aliqd aliud poſterius
ſuba ſumptum. Adhuc aũt qa tales potẽtie que ſunt q̃ſi ꝓ/
pꝛietates aie qbus ꝑparatur ad agendũ ⁊ patiẽdũ ſiunt ime
diate de ipſis eſſentialibus: ⁊ ideo iſtis tribꝰ de cauſis opoꝛ
tet dicere ꝙ mox ipſa ſuba vniuntur: ⁊ nõ aliquo alio. Illud
autẽ vniens cũ nõ poſſit eẽ multipartiũ vt habitũ eſt opꝫ eẽ
vnũ ꝭm ſubam: vna igitur eſt ſuba in qua vniunꝭ oia hec ſi/

Solo ad rõ/ nes pithagoꝛicoꝛum.

cut ꝓpꝛietates nãles que potentie nãles vocanꝭ. Et ꝭm hoc
facile rñdeꝭ his que ꝓ ſe induxerunt Pithagoꝛici. Qm̃ aia
triplr̃ põt cõſiderari: vno qdẽ mõ vt genus: alio vt aia: ⁊ ter
tio vt nãlis potẽtia aie. Si eni anima accipiaꝭ vt genus ꝑdi
cabilis eſt de aiabus particularibꝰ que ſunt vegetatiua plã/
tarum ſenſitiua brutoꝝ ⁊ rationalis aia hoium. Si aũt acci
piaꝭ vt aia tunc perfectio erit aiati coꝛpoꝛis ⁊ tunc ꝭm dr̃iaꝫ
in ſpecie vel in genere vel indiuiduo ipoꝝ aiatoꝝ differt ab
aia ſpecie vel genere vel indiuiduo: ⁊ ideo tota hois aia ſpe
cie differt ab aia bꝛuti: ⁊ nulla potẽtia eſt vnius que nõ ſpe/
cie differat a potẽtia alterius: viſus enim hois ⁊ viſus aſini

Nõ q̃uo viſus hois et viſus aſini ſpe differunt.

ſpecie differũt: nõ quidẽ ſpecie ipſius viſibilis: qa hoc idem
eẽ põt: ſed ſpecie pupille ⁊ virtutis viſiue perficiẽtis viſum:
⁊ ſic eſt de alijs viribus. Et hoc ꝓbaꝭ necio ex hoc: qa ſicut
eſt in tota aia ad totũ coꝛpus ita eſt in partibꝰ aie cõparate
ad partes coꝛpoꝛis: tota aũt aia eſt ſpẽs ⁊ foꝛma diuerſuꝫ eẽ
ſpecie ⁊ rõne dans homini ab aia bꝛuti: ſic igiꝭ erit in oibus
partibꝰ eius. Ampliꝰ a differẽtibꝰ ſpecie ſubalibꝰ ipoſſibile ẽ
potẽtias nãles eiuſdẽ ſpeciei cauſari. Sũt aũt dr̃ia ſpe ſub/
ſtãtialia in hoie ⁊ bꝛuto ꝓpꝛietates igiꝭ ſluentes ab ipſis ſpe
cie erũt diuerſe: ⁊ hoc qdẽ eſt neciuꝫ. Sed multi circa hoc er
rant ⁊ eoꝝ occaſio ꝙ vidẽt obiecta eſſe eadẽ: ⁊ hꝫ iferre paſ/
ſiones potẽtijs diuerſoꝝ aialiũ ſpe. Que aũt nata ſunt infer
re paſſiões cũ ſint eadẽ: ſunt ſua paſſiua eadẽ ſpe: ſꝫ ſua paſ/
ſiua ſunt oculi: vel aures aialiuꝫ ſpe differentiuꝫ: videnꝭ er/
go potẽtie diuerſoꝝ aialium ſpecie eſſe eadẽ ſpe. Iſti aũt ta
les nõ ſufficiẽter pſuaſi ſunt ſigno. Qm̃ nos videmus ꝙ idẽ
nũero calidũ ignis infert paſſiones diuerſis gñe ⁊ ſpecie ſicut
lapidi ligno ⁊ aiali: ⁊ tñ non ꝑꝑ hoc illa ſunt eadẽ genẽ ⁊ ſpe
cie. Tales eni paſſiões inferũt nõ ꝭm cõuenientiã vel dr̃iam
in ſpe ⁊ gñe que dr̃e ſunt ꝭm foꝛmã: ſed potius ꝭm cõicatio
nẽ in mã ꝙ ea que cõicationẽ hñt in mã trãſmutabili adinui/
ceꝫ agũt ⁊ patiunꝭ adiuicem: ⁊ ab eiſdẽ actiuis: hec aũt cõi/
catio nihil oino facit ad ꝯuenientiã vel dr̃iaꝫ in gñe vel ſpe
vel nũero vel ꝭm foꝛmã ſꝫ potiꝰ ꝭꝫ mãꝫ: ⁊ iδ qa bos idẽ viſibi
le ſuſcipit qδ ſuſcipit hõ: hoc iδ eſt: qa oculus bouis cõpo/
niꝭ ex aq̃ lucida pura tenẽte foꝛmas ſicut oculus hois: ⁊ non
opꝫ ꝑꝑ hoc ꝙ idẽ ſit mediũ cõmixtiõis oculi vel eiuſdẽ ſpẽi
virtus viſiua. Sic ꝗ̃ cõſideraꝭ aia vt aia. ¶ Huius aũt ad/

Nõ duas pulchras ratiões ad ꝓbãdũ viſuã hois ⁊ aſini ſpe differre.

huc ſunt due rõnes efficaciter hoc ꝓbantes quaꝝ vna eſt ꝙ
ſcimus oꝛganicũ coꝛpus eẽ perfectũ ab aia vt in ſequentibꝰ
patebit: ⁊ nos videmus diuerſitateꝫ figuraꝝ in oibus oꝛga/
nis diuerſoꝝ aiatoꝝ in ſpecie ⁊ gñe: ergo ẽt ipſe vires erunt
diuerſe in ſpecie: qa eadẽ v̇tus in ſpecie ⁊ genere querit oꝛ/
ganũ eiuſdẽ figure quo ſuã exerceat opationẽ in ſpecie ⁊ ge/
nere: ⁊ inducẽdo hoc ꝓbaꝭ tã in artibꝰ que ſunt v̇tutes me/
chanice ꝗ̃ ẽt in nãlibꝰ: alterius aũt figure ſunt oꝛgana archi
tecti ꝗ̃ pãnificis: ⁊ alterius figure ſunt aures aſini ꝗ̃ hois: ⁊
alterius oꝛgana plãte ꝗ̃ aialis: ⁊ iδ dicẽtes eẽ vires diuerſa
rũ ſpẽrum eiuſdẽ ſpẽi ſunt incidentes in erroꝛẽ Pithagoꝛi
coꝝ dicentiũ oẽs aias poſſe igredi coꝛpus qδlibet ſicut ſi te/
ctonica inſtrã tibicines ſibi coaptarent ad ſiſtulãdũ. Secun
da rõ eſt ab effectu ſumpta: qm̃ nutritiua in ligno nutrimen
tũ alterat ad nãꝫ ligni: ⁊ nutritiua in bꝛuto ad carnẽ bꝛuti: ⁊
in hoie ad ſpẽm carnis hois. Cum iſta igiꝭ differãt ſpecie ⁊
genere que ſic perficiũt opꝫ ⁊ ipſas virtutes ſpecie ⁊ genere
differre. Hec igiꝭ dicta ſint ad cõfutationẽ erroꝛis quoꝛũdã
noſtroꝝ ſocioꝝ qui ſe dicunt naturas ſcire ⁊ abſqꝫ dubio ne/
ſciũt opiones ⁊ poſitiões Peripatheticoꝝ ſed detinenꝭ er/
roꝛibus Pithagoꝛe ⁊ Platonis. ¶ Tertia v̇o aie cõſidera
tio eſt ꝓut cõparaꝭ ad ſuas poteſtates nãles quas ipa in eo
ꝙ ꝭm poteſtatẽ cõpletã ⁊ actũ aie hꝫ vitaꝫ ab ipſa: ⁊ ꝭm hoc
vna eſt in hoie aia in ſuba ⁊ diuerſa virtutibꝰ cognitiuis et
appetitiuis ⁊ motiuis ꝭm locũ ⁊ vegetantibꝰ coꝛpus: ⁊ iδ fal
ſum eſt ꝙ illud qδ eſt potẽtia vegetatiua in vno per locuꝫ et
ſubaꝫ ſeparaꝭ ab ipſo. Sed id qδ eſt aia vegetatiua que vt
aia non eſt niſi in plantis: ſeparaꝭ ꝭm eſſe ⁊ locũ ab eo qδ eſt
aia ſenſitiua que eſt in bꝛutis: ⁊ ideo querit diuerſum gene/
re coꝛpꝰ in quo ſit: qm̃ diuerſe in genere ⁊ ſpecie foꝛme diuer
ſoꝝ ſũt in gñe ⁊ ſpecie coꝛpoꝝ foꝛmatoꝝ: nũꝗ̃ eni aia vegeta

Nũꝗ̃ aia vegetabilis ẽ ps aie ſenſibil: ſꝫ poª aie vegetabilis ps ẽ aie ſenſibilis.

bilis eſt pars aie ſenſibilis: ſed potẽtia vegetabilis põt eẽ ps
aie ſenſibilis: ſic ⁊ ſenſibilis pars eſt intellectualis aie. Que
aũt vna nũero ⁊ ſuba eſt aia diuerſas hꝫ poteſtates ſicut ſu/
perius diximus: qm̃ in hoc differt aia a foꝛma que tñ ẽ foꝛ
ma nãlis coꝛpoꝛea ꝙ aia poteſtatibꝰ pluribꝰ plura agit per ſe
ita ꝙ nullũ eoꝝ per accñs ⁊ nõ agit ꝭm poteſtatẽ nature coꝛ/
poꝛee: ſed vltra terminũ nature eleuaꝭ in agendo eo ꝙ ani/
ma agit in nãm: ⁊ itelligẽtia in aiam ſicut ſupꝛa diximus: ⁊ il
laꝝ poteſtatũ quedã viciniores ſunt nãe ſicut poteſtates ve/
getabilis: ⁊ quedã ſũt magis eleuate ſup nãm ſicut poteſta/
tes ſenſibilis: quedã aũt oino ſũt ſicut reſultatio luminis in
telligẽtie ſicut poteſtates rõnalis: ⁊ iδ ꝭm diuerſitatẽ tempo
ris manifeſtaꝭ in coꝛpoꝛe qñ foꝛmaꝭ: qm̃ pꝛius manifeſtanꝭ
quedã opera vegetabilis: ⁊ poſtea quedã opera ſenſibilis: ⁊
ad manifeſtationẽ intellectꝰ qui ꝭm pꝛudẽtiã diciꝭ exigiꝭ ex/
perimẽtũ ⁊ tp̃s. Aia tamẽ vna eſt ꝭm ſubam in oibꝰ iſtis po/
teſtatibꝰ: lꝫ non ꝭm quãlibet poteſtatẽ ſimul tẽpoꝛe ſit actus
pꝛimus vel ſcδs: qa actus p̃mus eſt qui põt agere: nec põt i/
pediri quãdo voluerit: ſicut habitꝰ ſcie conſiderat qñ volue
rit. Et iδ dicit phs ꝙ nõ eſt viuũ ⁊ aial ſimul itelligẽs ꝭm ꝙ
eſt actꝰ cõpletꝰ oꝛgani: tũc eni aia ieſt vt artifex: ⁊ nõ ſicut actꝰ.
Aiam eni ineſſe ſic artificẽ eſt ineẽ aiam ꝭm qd ⁊ nõ ſimplr̃:
hoc eſt ꝭm v̇tutẽ ⁊ rectitudineꝫ foꝛmatiue virtutis que foꝛ/
mat oꝛgana: ſicut ſi intelligamus ſpẽm domꝰ que eſt in men
te architecti egredi de ipſo ⁊ itrare ligna ⁊ lapides ⁊ ſic foꝛ/
mare domũ ſine manibꝰ architecti. Sic eni adhuc figura do
mus iducta ꝭm eẽ differt a ſpecie foꝛmãte lapides in domũ
eo ꝙ ſpẽs foꝛmãs ſimplex eſt ⁊ nullius figure: figura aũt idu
cta nõ eſt ſimplex cũ dicemus ſpẽꝫ domus eẽ in lapidibꝰ ⁊ li/
gnis que in domus figurã cõuertunꝭ. Et ſic phs vult ꝙ ſpe/

Nõ q̃uo itelligiꝭ auctoꝛitas phi i. 2. de gñone aialiũ. cap̃ tertio.

cies aie ſit in ſemine foꝛmãs ⁊ figurãs oꝛgana que v̇tus foꝛ/
matiua vocaꝭ: ⁊ hoc eſt aiam ineẽ ꝭm qd hoc eſt ꝭm ſpẽm ⁊
virtutẽ aie que foꝛmatiua vocaꝭ: ſꝫ nõ ineſt ꝭm ꝙ eſt actꝰ et
ſuba quedã aiati coꝛpoꝛis niſi in coꝛpoꝛe oꝛganico cõpleto.
Iſte eſt igiꝭ itellectꝰ Ariſto. ⁊ nos determinabimus hoc in li
bꝛo de aialibꝰ: qa per hũc modũ ibi Ariſt. explanat ſeipm̃ ⁊
ſui cõmẽtatoꝛes ſicut dcm̃ eſt exponũt eũ: per hoc igiꝭ pꝫ q̃li/
ter aie vires adueniũt ꝭm tp̃is diuerſitatẽ. Si aũt dicamus
partẽ vegetabilẽ ꝭm ſubaꝫ alterã eẽ a ſenſibili ꝑꝑ hoc ꝙ di/
uerſo tp̃e iduciꝭ vt eſt actꝰ oꝛgani: tũc ẽt opꝫ nos dicere mo/

tiuã ſm locũ eẽ diuerſaꝫ in ſuba a ſenſibili: qa motiua ſm lo
cũ diuerſo tẽpore perficit vt actꝰ pmus vel ſcđs. Adhuc aũt
⁊ gñatiuã dicemus alterã a nutritiua ⁊ augmentatiua eo ꝙ
lõgo tpe poſt perficit ad actũ. Qđ aũt obijciũt de diuerſa cõ
plexione organoꝝ Platonis doctrina eſt ſed erroneũ: qm̃ lꝫ
omnia mẽbra ſint diuerſaꝝ cõplexionũ: tñ oĩa dirigunt ⁊ cõ
uertunt ad vnũ qđ eſt cor vel id qđ eſt cordis loco: ⁊ ideo to
ta corporis diuerſitas refert ad vnũ vniẽs oĩa alia: ⁊ ſicut ſe
hꝫ ad ſuas partes corpus: ita ſe hꝫ pfectio corporis ad ſuas
particulares poteſtates: ⁊ ideo ſuba vna eſt aĩe cuius actus
eſt vita cordis: ⁊ particulares poteſtates exercet in alijs mẽ
bris. Sic igit dicemus totã partium anime diuerſitatem in
vno corpore eſſe vnitam aliquo qđ eſt anima.

¶ Cap. 16m. De dubitatiõe que mouet de eo qđ vnit poten
tias aĩe vtꝝ rõ cõis vł ſuba realis cuiꝰ vires aĩe ſũt partes.

Tex. ⁊ cõ. 92. Et adhuc dubitabit aliqs quã poteſtatẽ habet
quelibet partiũ aĩe in corpore: ⁊ hoc eſt quere
re vtrũ hẽat poteſtatẽ ptis poteſtatiue que eſt
q̃ſi pars itegralis aĩe poteſtatiue ita ꝙ vniens
poteſtates particulares ſit vna ſuba aĩe ſm eſ
ſe: aut ita ſit ꝙ quelibet ps aĩe poteſtatẽ habe
at totius aĩe ⁊ vniẽs eas nõ ſit niſi quedã rõ cõis ⁊ ſm rem
quelibet ps ſit quedã aĩa totũ illud hñs qđ hꝫ aĩa. Et ſiqui
dem dicat ꝙ partiũ vnaqueqꝫ nõ hꝫ niſi particularẽ poteſta
tem: tũc opꝫ ꝙ ſicut aĩa ꝯtinet totũ corpus: ꝙ ſic quelibet ps
poteſtatis eius aliquã ꝯtineat ptẽ corporis ⁊ exerceat in illa
ſuã operationẽ: ⁊ hoc ideo ꝯueniẽs eſt: qa aĩa tota dicit for
ma cõtinẽs corpus: ⁊ tũc ipſa nõ colligit niſi ex poteſtatibus
particularibꝰ partes corporis ꝯtinẽtibꝰ: ⁊ ſi hoc ꝯcedat vide
tur ſequi aliud ĩpoſſibile: qa q̃leꝫ partẽ aut quõ itellectꝰ cõti
neat graue eſt fingere volẽti aſſignare eo ꝙ nos ſcimus oẽꝫ
potentiam affixã organo corporali nõ eẽ niſi circa ea que ſũt
de cõplexione organi illiꝰ ſicut oculi circa colores: ⁊ auris cir
ca ſonos. Intellectꝰ aũt vłr eſt circa oĩa: neqꝫ accipit ea cor
poralr ſed ſimplr denudata ab omni mã ſenſibili ⁊ corpora
li: ⁊ ideo nulliꝰ partis ipſe põt eẽ actꝰ: nõ igit vniuerſum to
tius poteſtatis aĩe ꝯtinẽtis corpus colligit ex talibꝰ particu
laribꝰ poteſtatibꝰ q̃rũ quelibet cõtineat partes corporis: ⁊ p
ꝯñs nõ eſt talis cõparatio partiũ aĩe ad ptes corporis qua
lis eſt cõparatio ipſius aĩe ad totũ corpus: cũ ipſa ꝯtineat to
tuꝫ corpꝰ nõ quelibet partiũ eius partẽ corporis ꝯtineat. Qđ
autẽ omnis aĩa ad totuꝫ corpus ſicut ꝯtinẽs ipm cõparet: ꝓ
batur ex hoc qđ ſuperius iduximus: ꝙ neqꝫ omni aĩa egre
Tex. ⁊ cõ. 93. diente de corpore corpus expirat ⁊ marceſcit. ¶ Si aũt pro
pter hoc dicat aliqs ꝙ vniens iſta particulares poteſtates
eſt vna rõ cõis eaꝝ quã habent vt ſunt aĩe ⁊ ꝙ quelibet iſta
rum eſt aĩa habens in facultate oĩa opera aĩe faciẽdi lꝫ que
dam operet in vno organo ⁊ quedaꝫ in alio. Ille pro ſe hꝫ ꝙ
plante vident viuere ⁊ vbiqꝫ habere oẽm facultatẽ aĩe ve
getatiue: ⁊ lꝫ in radice ſola trahat cibum tñ virtutẽ ⁊ facul
tatem trahẽtẽ cibum hꝫ in ramis: ⁊ hoc pꝫ quando diuidit
⁊ figitur terre: tunc enĩ in ramo trahit ſicut in radice: ſiłr eſt
in his aĩalibus que anuloſa vel rugoſa dicuntur que ſi diui
dant vtraqꝫ pars retinet aĩam ſenſibileꝫ ⁊ motiuã ſm locũ:
⁊ ſunt iſte anime eedẽ ſpecie lꝫ ſint numero diuerſe: ⁊ videt
ꝙ vtraqꝫ pars etiã habeat virtutẽ guſtatiuã ⁊ cibi recepti
Tex. ⁊ cõ. 94. uam. ¶ Si aũt nõ perficiunt tactũ cibi nullũ eſt incõueniẽs:
qm̃ hoc contingit per accidẽs. Nõ eſt hoc ex defectu virtutꝭ
anime quã non hꝫ vtraqꝫ pars: ſed qa deficit ei organuꝫ cor
porale qđ in planta vbiqꝫ aptatur ꝓpter homogeneitatẽ plã
tarum: ſed non ſic vbiqꝫ põt aptari in aĩali pp̃ ſuaꝝ partium
etherogeneitatẽ: vnde lꝫ nõ habeãt inſtr̃a quibus ſaluentur
in natura: tamẽ aĩa perfecta ſm oẽs vires videt vtriqꝫ par
ti ineẽ ⁊ ſiłes ſpecie ſunt anime partiũ adinuicẽ: ⁊ ẽt toti ſũt
aĩe diuiſe ſiłes: qa nõ habuit plus tota ſimul q̃ꝫ pars alteriꝰ
diuidẽs ipſaꝫ: tota ergo anteq̃ꝫ eẽt ſeparata: ⁊ aĩe partiũ ſũt
ſiłes adinuicẽ: ⁊ hoc eſt ac ſi tota quãdo corpus ſił nõ diuiſuꝫ
eſſet diuiſibile per ſpẽs. Qđ aũt eſt diuiſibile per ſpẽs eſt rõ
cõis: vna g̃ diuiſio aĩe in partes eſt diuiſio in ſpẽs: ſicͤ ſi diui
deret aĩal in hoĩeꝫ ⁊ aſinũ: ⁊ nõ eſt ſicͤ diuiſio ſubti in potẽti
as ⁊ ꝓprietates naturales: ſicut diuidit ignis in calidũ ⁊ ra
rum ⁊ lucidũ vel pomum in odorẽ ⁊ colorẽ ⁊ ſaporẽ. Si autẽ
quis diceret ꝙ in plantis in quibus maxime ſit huiuſmodi
diuiſio nõ eſt anima palam eſt falſuꝫ eẽ: quoniã in plãtis vi
detur ad ſenſum ineſſe qđdam principium formale qđ non
eſt forma corporea agens tñ vnũ: ſed virtus incorporea tñ
in corpore agens diuerſa: ⁊ hec aĩa vegetabilis qua ſola cõi
cant ſimul animalia ⁊ plante: ⁊ ipſa quidẽ vegetabilis ſepa
ratur ſm eſſe aliquãdo a ſenſibili pmo mõ quoniã eſt in plã
tis ſine ſenſu: ſed ſenſibile non ſeparatur ab ipſa qa nihil eſt
qđ habeat ſenſum quin etiã habeat vegetabileꝫ: hac igitur
via incedendum eſt ad inquirẽduꝫ de anime partibꝰ. Que
ſtiões autẽ in hoc vltimo capitulo mote lꝫ nõ eſſent ſoluẽde
hic: ſed potius in libris de vegetabilibꝰ ⁊ animalibus in q̃
bus agetur de corpoꝝ animatoꝝ diuerſitate: tamẽ ꝓpter do
ctrine bonitatem ⁊ facilitatẽ dicimus eſſe pro veriſſimo te
nẽdum ꝙ vna ſm ſubam eſt aĩa in corpore vno ⁊ ꝙ illa pote
ſtatibꝰ aliqbus affigit corpori ⁊ non eſt neceſſe ꝙ ſm oẽs cor
pori affigat: quoniã aĩa illa que ſimilior eſt itelligẽtie agẽti:
⁊ magis eleuata eſt ſupra nãꝫ quaſdã hꝫ ꝓprietates affixas
corpori: ⁊ quaſdã cõiunctas corpori hꝫ: ⁊ hec eſt aĩa rõnalis.
Siłr auteꝫ corpora animata ſunt aliquãdo valde ſimilia: ⁊
habẽt organa nõ ex diuerſis: nõ in forma cõpoſita ſed quaſi
homogenea ſicut plãte: ⁊ hec diuiſa ꝯualeſcunt: qa quelibet
pars põt eſſe os ⁊ organũ ſaluãs naturã in talibus. Que au
tem ſunt ſimilia quidẽ ſed non oĩno: ſicut quoꝝ corpus com
ponit totum quaſi ex qbuſdam circulis ſiue anulis ſicut ſer
pentes ⁊ lũbrici lacerte ⁊ anguille ⁊ huiuſmodi: hec oĩa vir
tutes ſuas motiuas habent maxime in anulis ſicut in libro
de motibus animalium eſt determinatuꝫ: ⁊ ideo diuiſa per
trãſuerſum in vtraqꝫ parte retinent ⁊ ſenſum ⁊ motum. Si
autẽ per totam lõgitudinẽ corpoꝝ ſuoꝝ in duo diuidantur:
diuidetur quilibet circuloꝝ in duos ſemicirculos: ⁊ qa cir
culis illis vtebãtur pro membris officialibus in ſenſu ⁊ mo
tu: ideo tali diuiſione in eis facta ſtatim moriuntur ⁊ iacent
imobilia eo ꝙ nullum habent organuꝫ in quo fiat operatio
ſenſus vel motus. Quedam autem ſunt valde diuerſe com
poſitionis in organis corporis: ⁊ illoꝝ poteſtates animales
ſunt valde diuerſe: ⁊ ideo diuiſis illoꝝ corporibus ſtatiꝫ mo
riuntur: qa anima expirat ⁊ non põt ſaluari cum inueniat in
vna parte totam diuerſitatem organorum quã requirit pro
pter ſuarum poteſtatũ differentiã. Sed hoĩum genus ſpãlẽ
habet in hoc ꝓprietateꝫ eo ꝙ ſicut diximus ſupra anima eiꝰ
que ſibi eſt ꝓpria ſeparata eſt ⁊ nõ cõicat corpori per ſeipaꝫ:
ſed per aliam potentiam corpori cõicantem ꝓpter qđ etiaꝫ
non diuiditur anima hoĩs diuiſo corpore: ſed abſtrahit cuꝫ
non habet in quo operetur. Sic autem diuiſis vt dictuꝫ eſt
plantis ⁊ anuloſis corporibus que per ſe diuiſibilia ſunt ani
ma que vna numero fuit in toto efficitur due nũero per di
uiſionem eo ꝙ eſt diuiſibilis per accidens diuiſo corpore: q̃
tamen anima non eſt forma corporea que diſtendat quanti
tate corporis ſicut albedo vel alia forma ſitualis in corpore:
ideo putabat Plato ꝙ aĩa nõ poſſet etiã diuidi per accñs ſi
cut diuidit albedo: ⁊ ideo dixit in toto integro fuiſſe multaꝝ
aĩas vnitas in rõne quaꝝ multitudo manifeſtat per diuiſio
nem. Sed hoc eſt incõueniẽs: qa nõ eſſet ratio quare vnius
corporis perfectibilis eſſent plures aĩe vel perfectiones cuꝫ
vna ſufficiat: natura enĩ nõ abũdat ſuperfluis. Et ideo di
cẽdũ ꝙ ad diuiſionẽ corporis ſequit diuiſio aĩe: ⁊ ideo qđ di
uiditur per accidens eſt duplex. ſ. qđ hꝫ quãtitatem per acci
dens ſm quã diuiditur: ⁊ eſt minus in minori: ⁊ maiꝰ in ma
iori: ſicut forme corporee diuiduntur per accidens que ſunt
vt calidũ frigidum ⁊ humidũ ⁊ ſiccũ ⁊ huiuſmodi: ⁊ eſt diui
ſibile per accidens qđ lꝫ in ſe ſit diuiſibile nõ hñs quantita
tem: tamẽ ſm ſuam totam facultatẽ ineſt diuerſis partibus
corporis: ⁊ ideo diuiſis corporis particulis ſm totam facul
tatẽ ſuam remanet in illis diuiſis: ⁊ ſic anima eſt diuiſibilis
per accidẽs: ⁊ ſimile eſt ſicut ſi ſignauero pũctuꝫ in linea me
dia. Nõ enim indiuiſibile eſt ⁊ tamẽ ſi diuiſero lineã in pun
cto illo remanet pũctũ integrũ in vtraqꝫ linea: ⁊ erũt duo pũ
cta. Hoc aũt Plato ignorauit. Quidã aũt ẽt hoc ignorãtes
cõuertũt ſe ad magis ĩpoſſibile dicẽtes ꝙ in vtraqꝫ pte diui
ſa remanet vna aĩa nũero: ſed illi neſciũt ꝙ idẽ nũero eſt in
quo nõ inenit in nũerãdo diuerſitas. In ptibꝰ aũt diuiſis di
uerſitas in nũerãdo iuenit. Adhuc ãt qđ diuidit ab aliq̃ lo
co ⁊ ſubto neceſſe eſt nũero differre ab ipſo: ptes aũt diuiſe
⁊ loco ⁊ ſubto ſunt diuiſe: nõ igit eſt in eis vna aĩa numero.

¶ Explicit Liber de anima Primus.

¶ Incipit

Nõ deciſionẽ Alberti ſup q̃ſtionibus motis.

Nota cãꝫ pp̃ qđ aĩalia anuloſa diuiſa p trãſuerſum viuunt ſꝫ diuiſa p totã lõgitudineꝫ ſui corporis ſtati moriuntur.

Nõ quõ aĩa eſt diuiſibile p accidẽs ⁊ ex hoc potes itelligẽ mẽtẽ doctoris quõ aĩe anuloſoꝝ per accñs ſũt diuiſibiles cũ i. 16. đ aĩa libꝰ eas idiuiſibiles ponat: ſicut pꝫ tractatu p̃. cap̃. 8.

¶Incipit ſecundus qui eſt de anima ſm ſubſtantiã ⁊ partes eius que ſunt vegetabilis ſenſibilis ⁊ rationalis.

¶Tractatus primus de ſubſtantia anime ſm ſe.

¶Cap. pᵐ. Que ſit libri intẽtio: ⁊ qualiter diffinitionem anime venari contingit.

Tex. ⁊ cõ. 1. Hec igitur que dicta ſũt
Tradita ſunt a priorib⁹ phis de aia in qbus q͛ nihil eſt ꝯueniẽs ſubẽ aie vel eius partibus opꝫ nos oĩa ea vt oſtendimus abijcere. Redeamus aũt iteꝝ tanꝗ ex ṗncipio qḋ ſupra nobis prefiximus ad inquirẽdũ primo de ſuba: ⁊ poſtea de partib⁹ ⁊ operib⁹ ⁊ accidentib⁹ eius: ⁊ queram⁹ determinare qd eſt aia rõne cõi ⁊ figurali ſiue ſupficiali: ⁊ ẽt que vtiqꝫ ſit ipſi⁹ eẽntialis ⁊ ꝓpria diffõ que nõ dicit tñ qd ẽ aia ſꝫ ẽt dicit cãm pp qd vnũqḋqꝫ opeꝝ ⁊ accidẽtiũ ineſt: q͛ ſicut diximus ſupius in ꝓhemijs ſi p diffõnẽ nõ ꝯiecturaᷓ facile de accidẽtibus dialectica erit ⁊ vana: venãtes aũt diffõnẽ ṗmo que tñ qd eſt aia dicit dicamus ꝙ nos nõ diſputam⁹ vtrũ aia ſit in gñib⁹ accidẽtiũ: qm̃ ſcitũ eſt ab oĩb⁹ accidẽs partẽ ſubẽ nõ eẽ neqꝫ pficere ſubaꝫ. Aia aũt cõpoſiti ex aia ⁊ corpe pars eẽntialis ⁊ dignior eſt ⁊ pficit aiata corpa: ⁊ iḋ ſupponim⁹ aiam in gñalitate ſubẽ ꝯtineri.
Tex. ⁊ cõ. 2. ¶Dicamus igiᷓ vnũ eẽ genus entis qḋ eſt ſuba: hui⁹ aũt gñis aliud qdẽ eſt ſicut mã que ſm ſe accepta nõ eſt hoc aliqd qḋ ẽ cõpoſitũ idiuiduũ ſubẽ eo ꝙ nõ dat ei nomẽ neqꝫ eſſe: ſꝫ ſubſtare ab ipſa ṗmo eſt. Alteꝝ aũt in eodeꝫ gñe ſubẽ acceptuꝫ eſt forma ⁊ ſpẽs ſm quã diciᷓ iam formata res nãe hoc aliqd eo ꝙ formãdo ipm ⁊ ſpecificãdo dat ei eẽ ⁊ rõnem diffinitiuã. Et tertiũ in gñe eodẽ eſt ex iſtis cõpoſitũ duob⁹ qḋ eſt res in nã ꝓducta: quã ipſa nã intẽdit: hec aũt mã q̃dã eſt potẽtia que ſubijciᷓ gñationi ⁊ forme. Spẽs aũt eſt endelechia: hoc aũt latine ſonat actus vel pfectio que dat eẽ ſpecificũ ſubſtãtiale ſm ꝙ hõ vel aĩa⁹ diciᷓ aliqd: ⁊ hoc eſt du-
Quid act⁹ prim⁹ ⁊ qd ſcḋs ſm doctorem. plex quoꝝ vnũ ſequiᷓ alteꝝ: vnũ ẽ enꝫ actus ṗmus q eſt eẽ: ⁊ aliud eſt actus ſecũdus q eſt actio eẽntialis ſm illud eẽ: ſicut ſi dicerẽ ꝙ lux lucẽtis eſt eẽ ⁊ actus prim⁹: ⁊ lucere eſt actus eẽntialis eius ſecũdus: eo ꝙ hec eſt actio ei⁹ que ſue forme diffuſio q̃dã eſt eẽntialis: oĩs enim eẽntia ꝓpriã ⁊ eẽntialem hꝫ opationẽ qua nunꝗ deſtituiᷓ qñ eſt eẽntialis: ſicut lux nõ deſtituiᷓ a lucere qḋ eſt eius actio: hui⁹ aũt exẽplũ in accidentalib⁹ eſt ſcia in ſciẽte que dat ei eẽ ſcientis ſm ꝙ ſciẽs eſt: ⁊ huius actio eẽntialis ſm ſciam eſt ꝯſiderare ſcita que ſcit p ſciam. Ita enim eſt in omni forma nãli ꝙ ipſa in habitu habita eſt actus primus dans eſſe mãe in qua eſt ⁊ cõpoſito: q͛ aũt ipſa eſt ṗnᵐ eſſentialiũ ⁊ nãliuꝫ ſibi actionũ: ideo ẽt nõ p aliqd aliud ſibi acqſitũ eſt actus ſecũdus: ſicut enim ſciẽs nihil vlterius acqrit quo ꝯſideret: ſed ipſa forma que eſt ſcientia in eo eſt ṗnᵐ ꝯſiderationis p ſeipſaꝫ: ita ẽt ẽ de omni forma nãli ⁊ ſubſtãtiali ꝙ eſt ṗnᵐ ipſa ſuaꝝ operationũ eſſentialium p ſeipſam: ⁊ nõ p aliud ſibi additũ.
Obiectio ꝯtra predicta. ¶Monet aũt fortaſſis aliquẽ ꝙ dicimus ſubam eẽ genus ꝯtinẽs mãm ⁊ formã cũ ſint principia ſubſtãtie: ⁊ ṗncipia generis nõ ſint in genere: ſed ante ipꝫ. Adhuc aũt forte mirabiᷓ aliquis quo mõ diuidimus ſubam p tria que nõ equaliter reſpiciũt rõneꝫ ⁊
Solutio. nomẽ ſubẽ: ⁊ iter que nõ eſt oppõ: cũ duo ṗma ſint partes tertij qḋ diciᷓ ſuba cõpoſita. ¶Sed de his determinari hꝫ in prima phia: ſed quãtũ ad hoc negociũ attinet ſciẽdũ ẽ ꝙ cõe qḋ vocamus ſubam hic tria ꝯtinẽtẽ eſt cõe ſm analogiã ꝓut diſtinguiᷓ in. 8. phie prime: ⁊ iḋ primo ꝯuenit vni: ⁊ alijs cõuenit p illud. Adhuc aũt ſuba dupl͛r accipiᷓ: vno enꝫ mõ accipiᷓ ſm ꝙ ſubſtat accidẽtib⁹: ⁊ eſt ipſoꝝ accidẽtiũ vl͛e ſubm in quo ipſa accidẽtia hñt eſſe: ⁊ ſic nõ accipim⁹ eã hic: q͛ hoc modo cadit in coordinatiõe ṗdicabiliũ. Alio aũt modo acci-
Sꝫ i hac ſolõne cõſidera q͛ nõ videᷓ q̃ſtio mota fuiſſe ſoluta. Amplius q̃uo ſtat aliq̃ꝫ diuiſionẽ non fieri per oppoſita. piᷓ ipſa nã ſubẽ ſm ꝙ opponiᷓ accidẽtali nãe: ⁊ ſic eſt in ꝓpoſito ⁊ diciᷓ ſuba res p ſe exiſtẽs: ⁊ accidẽs res nõ p ſe exiſtẽs: ⁊ qñ ſic diciᷓ tũc ꝯtinet ſub ſe mãm ⁊ formã ⁊ cõpoſitũ: ⁊ principaliter qdẽ hoc modo ſuba eſt forma qua exiſtit qcqd p ſe exiſtit: ⁊ ſcḋo mõ diciᷓ cõpoſitũ: tertio aũt mã que nõ hꝫ p ſe exiſtere in nã niſi p formã: ⁊ iſti modi ſunt tres penes quos diuidiᷓ ſuba in tria: neqꝫ opꝫ ꝙ talis diuiſio ſit oppoſita cuꝫ nõ ſit diuiſio analogi niſi explicatio modoꝝ qb⁹ analogũ ſub
Tex. ⁊ cõ. 3. ſe ꝯtinet quedã. ¶Iã igiᷓ pꝫ qualiter diuidimus hic ſubaꝫ: inter ea aũt que ſunt ſubẽ p ſe exiſtentes nulla ita videnᷓ eẽ ſubẽ ſicut corporea: lꝫ enꝫ ſubẽ ſeparate verius ſint ſubẽ: tñ nõ ita videnᷓ ad ſenſuꝫ. Oẽs enꝫ cognoſcim⁹ ad ſenſũ ꝙ corpora ſunt res p ſe exñtes. Inter corpora aũt adhuc magis videnᷓ eẽ ſubẽ phyſica corpora ꝗ artificialia: q͛ nos videmus ꝙ phyſica corpora ſunt ṗncipia artificialiuꝫ corpoꝝ. Figura enꝫ quã iducit ars accidẽs eſt qḋ nõ eẽt niſi phyſicũ corp⁹ ſuſtineret ipſam: ſicut pꝫ in ligno in quo eſt forma lecti q̃ nõ eẽt niſi lignũ eẽt: ⁊ ſic ad p ſe exiſtẽdũ ṗncipiaᷓ artificiale a phyſico. Eſt igiᷓ phicũ corp⁹ qḋ phica forma ad aliquã ſpẽm phyſici corporis eſt determinatũ magis ſubale ꝗ artificiale. Inter phica aũt corpora q̃dã hñt vitã ⁊ q̃dã nõ hñt vitaꝫ: ſꝫ alia forma determinanᷓ ad ſpẽm phyſicã ſicut elemẽta vel ẽt cõmixta tñ vt lapides ⁊ metalla ſm ſua gña: vitã enꝫ dicim⁹ ſm ṗnᵐ alendi ⁊ augẽdi ⁊ diminuẽdi: q͛ iſta ſunt ſm que primo mãifeſtaᷓ vita ſicut iferius ꝓbabimus. Erit igiᷓ oẽ corpus phyſicũ participãs vitã eẽntialiter ſuba in illo mõ ſubẽ quo diximus ſubam eẽ cõpoſitũ. ¶Quia v̓o tale corp⁹ phyſicũ hꝫ vitã: ⁊ hñs vitã corpus: nec eſt ipſa vita: nec cã vite nõ Tex. ⁊ cõ. 4.
põt eẽ ꝙ corpus phicũ ſit aia: eo ꝙ corpus cũ ſit hñs animã ⁊ vitã p aiam nõ eſt in alio a ſe: ſicut in ſubto eo mõ quo dicimus ſubſtãtialẽ formã eẽ in ſubto nõ qdẽ ſicut accidẽs qḋ cũ ſit in aliquo nõ eſt in eo velut q̃daꝫ pars: q͛ aia eſt potiſſima pars ipſius qḋ eſt eſſe cõpoſiti. Magis aũt corpus phyſicum eſt ſubm in illo modo quo diximus mãm ⁊ hyle eẽ gñatiõis ſubm primũ in libro ṗmo perigeneſeos. Cõſtat aũt ꝙ etiam aia nõ eſt cõpoſitũ ex aia ⁊ corpore: opꝫ igiᷓ ꝙ aia ſit ſubſtãtia ſicut ſpẽm ⁊ formã diximus eẽ ſubam corporis phici vitã participãtis potẽtia habituali: hoc eſt forma que forma põt agere opatiões vite ſecũdas. Cũ eni potẽtia ſit duplex: vna qdẽ mãlis que eſt qua põt aliqd fieri: ⁊ eſt impfecta nõ ẽ aia pfectio corporis phici vitã p talẽ modũ potẽtis habere a corpe: q͛ tale corp⁹ vitã nõ hꝫ neqꝫ pticipat vitã: lꝫ vitã hẽre ⁊ participare poſſit p ſui trãſmutationẽ: ſicut quelibet mã trãſmutaᷓ ad ſuã formã per gñationẽ: ſed aia eſt pfectio eius qḋ hꝫ vitam ſic ꝙ actiones vite exercere põt: ⁊ iḋ ſm aliũ modũ potẽtie hꝫ vitã qui eſt modus potẽtie formalis: ſicut dicim⁹ ſcientem eſſe potẽtẽ cõſiderare cũ voluerit: ⁊ ignorantẽ ꝯſiderãdi habere impotẽtiã: ſic igiᷓ hẽmus ea que exiguntᷓ ad illaꝫ aie diffõnẽ que ſimpl͛r ⁊ vniuerſaliter dicit qd eſt aia. Eſt enim aia ſuba que eſt forma corporis nõ artificialis ſed phici: ⁊ nõ cuiuſlibet phyſici: ſed potẽtia habituali vitam habentis.

¶Cap. 2ᵐ. De vniuerſali anime diffinitione que dicit quid eſt anima vniuerſaliter.

Ex his aũt que dicta ſunt poſſumus itelligere ꝙ aia eſt ſuba que eſt actus: nõ tñ quilibet actus nãlis: ſed eſt hmõi actus quo aiatuꝫ põt agere vite actiões: hic aũt actus diciᷓ dupl͛r ſicut ⁊ in ante habitis dictũ eſt. Alius qdẽ enꝫ eſt forma dans eẽ ſimpl͛r p modũ habit⁹ qeſcentis in ſuo ſubiecto: ⁊ ille eſt ſicut ſcia qeſcẽs in ſciẽte. Alius aũt eſt ſicut opatio eẽntialis ꝓcedens ab hmõi actu ſicut actio vite ꝓcedit ab aia: ⁊ ille eſt ſicut ꝯſiderare qḋ eſt actio ſciẽtis in actu ꝯſiderãtis: ⁊ manifeſtũ eſt ꝙ aia eſt actus ṗmus ſicut ſcia eſt actus ſciẽtis: hec enꝫ ambo q̃ vocam⁹ actuꝫ primũ ⁊ actum ſcḋm aie ꝯueniũt: q͛ in eo ꝙ aia eſt act⁹ eſt in qbuſdã ſimilis ſõno: ⁊ in qbuſdã ſimilis vigilãtie. Sõnus enꝫ ẽ qes aie ab exteriori ope ſenſuũ ⁊ quo ad ſenſuꝫ: ergo nõ põt dici ꝙ ipſa ſemp exerceat opatiões ſuas. Vigilãtia aũt eſt expãſio q̃dã aie in exteriora opa ſenſuũ: ⁊ iḋ ſi diceremus aiam vl͛r eẽ ſm actũ: ⁊ ꝙ hoc eẽt eẽntia ei⁹ ꝯtingeret aialia dormiẽtia nõ hẽre aiam: ⁊ vl͛r qcqd nõ ageret actiões aie nõ hẽret aiam: ⁊ hoc eſt falſuꝫ. In ſenſibili igiᷓ aia nos videmus aliqñ ꝙ ẽ ſimile ſõno: ⁊ aliqñ ꝙ eſt ſimile vigilie: vigilia enꝫ ſimilis eſt cõſiderationi qu eſt exercitiũ ⁊ actus aie vel ſciẽtie: ſed ſomnus eſt ſimile aliquid ſcientiã habẽti ⁊ nõ vtenti in opere. In aia Nõ q̃uo aia vegetatiua ſp dẽ eẽ i actu ſcḋo.
autẽ vegetatiua videmus ipſam eſſe magis ſimilem vigilie cõtinue: q͛ ipſa quãtum ad nutritiue opera ſemper agit operationes vite ⁊ nunꝗ qeſcit ab eis quãdiu anima ineſt corpori: ſemper enim vel trahit nutrimentũ de mẽbro ad membrum vel diſſoluit ipſum ⁊ alterat ⁊ vnit mẽbro: ⁊ ideo quantum ad hũc motũ vite ſemp agit vite actiones quãuis enꝫ quedam animalia quieſcãt aliquãdo ab inquiſitiõe alimẽti exterius ſicut vrſi ⁊ hirundines ⁊ ciconie ⁊ glires quidam ⁊

forte mulieres aliq̄ue ⁊ quedā alia que calorem habēt dige/
ſtiuū debilē: ⁊ eſt ipſoꝝ viſcoſa humiditas ⁊ ſpiſſa valde pel
lis ⁊ nō poroſum corpus : tñ idem calor in eodē tpe qñ cibuꝫ
extra nō querunt diſſoluit nutrimentū ⁊ humidū qḋ eſt cir/
ca locū digeſtionis ⁊ alterat ipm ⁊ cōuertit ⁊ attrahit ad mē
bra: talia enim aialia voracia ſunt in eſtate qñ cōfortatur ca
lor aliquātulum: qꝛ multi cibi appetitus cauſaꝉ a frigiditate
Nō de aialib⁹ latitātibus tpe hyemis ⁊ ceſſā tib⁹ ab igſitiōe alimēti extrinſeci quomodo nutriantur.
⁊ ideo qꝛ calor eoꝝ parū ⁊ quaſi nihil conſumit: ſed tñ ꝯuer
tit modica alteratione cibum ⁊ remanet in eis multa ⁊ indi
geſta humiditas: ⁊ pinguedo magna operiens interiora oīa
viſcerū eoꝝ ⁊ ſunt in talibus vene ⁊ cetera vaſa ſtricta mul/
tum ꝓpter debilitatē caloris penetrātis ⁊ pforātis. Et ideo
qñ venit frigus extrinſecū hyemis obturanꝉ pauci pori qui
ſunt in corporib⁹ eoꝝ: ⁊ tunc modicus calor nō hñs quo eua/
poret cū fumo humido redūdat ad iteriora ad locū digeſtio
nis ⁊ generat in eis flegma abundās ⁊ obſtruēs vias nutri/
menti: ⁊ ſic ceſſat in eis appetitus ⁊ quieſcūt ab exteriori in/
quiſitione nutrimēti: ⁊ humiditas groſſa euaporās ad cere
bra eoꝝ facit ea quaſi ebria ⁊ ſomnolētia: ⁊ ideo iacent imo/
bilia ⁊ ſagacitate nature ꝓuidēt ſibi de cauernis ⁊ huiꝰ ſignū
eſt: qꝛ egredietia de cauernis inueniunꝉ macilēta eo ꝙ con/
ſumpta eſt in eis humiditaꝫ ipinguās ea. Sed de his tracta
bitur in libro de aialibus: hic aūt hec dixiſſe ſufficiat: ꝙ cum
vl̃em anime queramꝰ diffōnē opꝫ ipſam dicere in qbuſdam
actū primū ⁊ in qbuſdaꝫ actum 2ᵐ ꝓpter cām que dicta eſt.
Tex. ⁊ cō. 6.
¶ Sed ſm viam gñationis ſciētia eſt ante cōſiderationē: ⁊
prior ea: q͞a ꝑus eſt habere habitū q̄ꝫ vti ipſo in actiōe ⁊ exer
citio: ⁊ quāuis forte aliqua forma ab actiōe ſua nunq̄ꝫ deſti/
tuaꝉ: ſicut lux a lucēdo: tñ prius eſt ſm viā gñationis actꝰ pri
mus q̄ꝫ actus ſecūdus. Sic ēt prius in via gñationis eſt ha/
bere aīam ſm ptātē vite q̄ꝫ agere actionē vite: vita eniꝫ q̄ eſt
ipm viuere eſt actio aie in corpꝰ ⁊ ē ſibi eēntialis ⁊ nunq̄ꝫ ab
ea deſtituiꝉ ſicut iferiꝰ dicemꝰ: tñ ſm gñationis modū prius
habeꝉ aīa q̄ꝫ vita: ⁊ ideo aīa eſſentialiter eſt actus primus ⁊
nō ſecūdus: diffinitio igitur dicens quid eſt anima eſt ꝙ eſt
actus primus corporis phici potentia vitam habentis.

¶ Cap. 3ᵐ. De date diffōnis explanatiōe ⁊ eſt digreſſio q̄dā.

Quia aūt animā diximus eē actuꝫ nō cuiuſlibet
phici corporis ſed potius eiꝰ tñ qḋ in ptāte ꝑ/
fecta hꝫ vnde exerceat actiōes vite opꝫ nos ad
explanationē dicte diffōnis determinare quale
ſit illud corpus qḋ dicimus in tali ptāte habere
vitā. In ſupiorib⁹ aūt primi libri iſtius ſcie dixi
mus formas nāles vl̃r eſſe duplices: vna eniꝫ eſt que magis
ſequiꝉ naturas corporis nālis in quo eſt forma non eleuata
ſupra ipm ⁊ potētias eius ſicut eſt illa que ē armonia mixto/
rum vel armoniā ꝯñs ⁊ talis forma nā ꝓprie vocaꝉ ⁊ nō agit
niſi vnū ſicut determinatū eſt in ſecundi phicoꝝ noſtroꝝ ꝑn/
cipio: de oibus mixtis talem formā hñtib⁹ iam tractauimꝰ
in ſciētia de lapidib⁹ ⁊ mineralib⁹. Eſt aūt alia magis vici/
na cauſe vl̃i agenti prime que agit oēs formas ⁊ hec eſt eēn/
tia incorporea mouēs ⁊ perficiens corpus que hꝫ imprimere
in nām totā eo ꝙ ordine nāe ſupra nām eſt ois forme corpo/
Vñ ꝓuenit ꝙ aīa ē multorū operū productiua.
ree ⁊ hec vocaꝉ aīa ⁊ qꝛ ptātē nō trahit agendi a corpore ſed
ex prima cā cuius nām ſequiꝉ: ideo nō agit tñ vnū ſed mul/
ta ⁊ qḋlibet illoꝝ operū eſt ei ꝓpriuꝫ ⁊ eēntiale ⁊ talis forma
vocaꝉ aīa. Actiones aūt ſuas eēntiales agit in corpore ⁊ cir/
ca corpus que actiōes nō ſunt ſine inſtrumētis corporalib⁹: ⁊
ideo oē corpus qḋ in ptāte habituali hꝫ vnde opereꝉ actiōes
vite opꝫ eſſe organicū hoc eſt ex organis figura ⁊ ſitu differen
tibus cōpoſitū: organa eniꝫ voco mēbra officialia qb⁹ actio/
nes vite ab aīa exercenꝉ ſicut ꝑ corpoꝝ fluxus ſpūs vitalis: ꝑ
ſtomachū aūt cibi coctio: ꝑ epar aūt digeſtio ⁊ ſic de alijs hu
iuſmodi: hoc āt rationabiliter fit: forma eniꝫ que nā ſimplex
eſt: cū vnā tñ habeat eſſentialē opationē ſortiꝉ corpus ſim/
plex nō organicū vnius rōnis exiſtens in toto ⁊ partib⁹ oib⁹
eius ſicut ⁊ forma ignis: aut lapidis ⁊ metalli : forma autem
que ſua incorporeitate altior eſt q̄ꝫ forma nālis ⁊ magis ſu/
pra mām eleuata: plura operaꝉ eēntialiter : ⁊ ideo opꝫ ſuum
corpus in quo exercet opa illa eſſe etherogeneuꝫ ex diuerſis
in figura ⁊ mixtura cōpoſitū: huius aūt exēplum eſt in oibus
poteſtatib⁹ incorporeis. Ars enim architectonica cū ſit vna:
nō vna ſimplici operatiōe facit domū: ſed potius ſecādo: do
lādo : pforādo: cōplanādo: ⁊ leuādo: ⁊ cōpaginādo ꝓpter qḋ
diuerſa in figura querit inſtrumēta ſicut ſecurim ad ſecan/
dum: dolabrū ad dolandū: ⁊ terebrū ad pforandū: runcinaꝫ
aūt ad planāduꝫ: ⁊ in alijs actionibus ſuis aptat alia hmōi:
vnit aūt ea ad vnū manus artificis que mouet oia hec. Sic
⁊ aīa habēs in ſe ptātes operādi opa vite multas: querit cor
pus ſic hñs diuerſa organa in figura ⁊ mixtura ⁊ cōpoſitione
in quib⁹ diuerſis agit vite actiones vniēs oia hec ad vnum
ſcilicet ad cor a quo influit vite actiones oibus eis : organa
aūt plantaꝝ partes ſunt: ⁊ hoc qdē ſatis manifeſtū eſt in cor/
porib⁹ aialiū ⁊ maxime hoium cū etiā in corporib⁹ plantarū
veruꝫ eſt qꝛ plantaꝝ partes ſunt organa ſpecialia officia ha/
bentia vite: lꝫ ſint partes ſimplices hoc genere ſimplicitatis
quo diciꝉ ſimplex qḋ partes hꝫ homogeneas: foliuꝫ enim in
planta eſt ad cooperiendū corticē fructuū: ne ledatur cauma
te vel frigore: fructus aūt hꝫ corticeꝫ in quo operiꝉ ſemen vt
efficiatur pepanū in vaſe debito maturatuꝫ. Radices vō hꝫ
ori in aīalibus ſimiles quo ad officiū: qꝛ ⁊ oris ⁊ radicis offi
cium eſt trahere nutrimentū. Medullam aūt hꝫ quaſi loco
cordis: lꝫ quelibet iſtaꝝ partiū in ſe ſit cōpoſita ex ſimilibus:
tñ iſte partes diuerſa hñt vite officia. ¶ Patet igiꝉ ex dictis Tex. ⁊ cō. 7.
ꝙ ſi opꝫ aliquā cōem diffōnem dare aie: tunc vtiq̄ꝫ erit actus
primus corporis phyſici organici qꝛ hoc ꝯuenit tam aie plan
te q̄ꝫ brutoꝝ ⁊ cōuenit etiā anime hūane quā in organis ope
rari videmus: ⁊ qꝛ actus in oibus eſſentialiter diſtinguiꝉ ab
eo cuius eſt actus: ⁊ ꝑcipue in aīatis in qbus oſtēſum eſt ani
mā corporeā formā nō eſſe: ideo nō opꝫ querere ſi vnū ſit aīa
⁊ corpus. Forma enim cū mā nunq̄ꝫ coincidit in eandē rem
ſicut in artificialibus apparet: vbi tñ forma vicinior eſt māe
q̄ꝫ in alijs. Nō enim querimus ſi figura eſt idem cū cera in ſi
gillo: neq̄ꝫ vl̃r vnq̄ꝫ dubitamus ſi idem ſit actus: ⁊ id cuiꝰ eſt
actus ſicut māe. Cū eniꝫ hoc ipſum vnū ⁊ ens multipliciter
per analogiam dicunꝉ de ſuba ⁊ accidēte erit ſuba principa/
liter ⁊ ꝑ ſe ens: ⁊ accidēs eſt ens: qꝛ eſt aliqua diſpoſitio eius
qḋ vere eſt. Cū ſuba diuidaꝉ in tria ſicut ſuperius diximus
mām. ſ. formā ⁊ cōpoſituꝫ qḋ inter iſta tria ꝓprie ⁊ primo eſt
ens eſt forma: qꝛ mā nō hꝫ actu eſſe niſi a forma : ⁊ cōpoſituꝫ
ſimiliter: ⁊ ideo mā nō eſt ꝓpter eē dandū: ſed potius tñ ad
hoc ꝙ ſubſtet: ⁊ particuliꝫet ⁊ indiuiduet eē queꝝ nullum eſt
eſſe ꝓpter qḋ impoſſe eſt vnq̄ꝫ formā eſſe mām: ⁊ ſic eadē im
poſſibilitate impoſſe eſt aīam eſſe corpus. ¶ Uniuerſali igiꝉ Tex. ⁊ cō. 8.
diffōne dictū eſt qd ſit aīa: qꝛ eſt ſuba ſm ꝙ ratio rei ſubſtan
tia ⁊ forma eſt : ⁊ hec ſuba eſt qd erat eſſe hoc eſt quidditas
eēntialis hmōi corporis quale determinatuꝫ eſt: ⁊ iō corpus
amittit nomē ⁊ rōnem ſuā qñ expirat ab eo aīa: ſicut ſi dicere
mus aliqḋ inſtrumētoꝝ artificialiū eſſe alias a nā perfectū:
ſicut ſi dolabra eſſet aial ⁊ corpus phyſicū: tūc enim id qḋ eſt
ſuba ipſius formalis eſt eſſe ſuū qꝛ eſſe nihil aliud eſt niſi dif
fuſio forme in ſubiecta ſibi mā : ⁊ tale eſt phyſici corpori eſſe
aīa in cōmuni rōne accepta: ⁊ ſi poſitiōe priori retēta ꝙ ſi do/
labra ſit corpus phyſicū corpus dolabrale qḋ eſt ferrū ſepare
tur a forma dolabre: iam nō habebit nec rōnē nec nomen do
labre niſi forte equiuoce: neq̄ꝫ ferrū habebit rōneꝫ ferri: ſꝫ ꝙ
ferrū adhuc eſt ferrū ſeparata ab ipſo figura dolabre apud
vſum loquēdi: ideo eſt qꝛ dolabra eſt organū artis: ⁊ nō phy/
ſicū: ⁊ corpoꝝ artificialiū ſupius diximus eē principia corpo
ra phyſica que formas phyſicas retinēt in eis. Hoꝝ eni acci
dens eſt forma artis: ⁊ iō talis corporis nō eſt eē ⁊ rō aīa: ſed
potiꝰ phyſici talis qḋ hꝫ in ſeipſo prinᵐ quo moueꝉ motu vi/
te ⁊ ſm locū: ⁊ qḋ in ſe hꝫ poſſe quieſcēdi qñ voluerit. Et iō
ſeparata aīa ab hmōi corpore corpꝰ iam nō erit habēs eſſe ⁊
nomē: ⁊ ideo mortuꝰ homo nō eſt hō: neq̄ꝫ caro eius eſt ve/
ra caro: ſed potiuꝫ corruptū a carne hois. ¶ Cōſiderare aūt Tex. ⁊ cō. 9.
opꝫ in partib⁹ aīati corporis qḋ nūc dictū eſt qm̄ ſi nos pona
mus oculū per impoſſe eſſe ſepatū ⁊ eſſe aial: tūc abſq̄ꝫ dubio
viſus ⁊ potētia viſiua erit aīa eius : qꝛ hec potētia agit in eo
vite actionē ſm nām oculi ⁊ cōplexionē: viſus igitur erit ſub
ſtantia formalis oculi dans ei rōnē oculi ⁊ nomē: ipſe autem
oculus q̄ pupilla vel corpꝰ oculi vocaꝉ eſt mā viſus: ⁊ ideo de
ficiente viſu in oculo iam nō eſt oculus ſꝫ equiuoce : neq̄ꝫ pu
pilla vocaꝉ neq̄ꝫ eſt: niſi equiuoce ſicut lapideus vel depictꝰ.
Qḋ aūt accidit in parte vna organica aialis opꝫ accipere ac
cidere in toto corpore viuēte: qꝛ oino ſimile eſt: ſicut eniꝫ vna
poteſtas particularis aie ſenſibilis ſe hꝫ ad vnā organicam
partē corporis in eo ꝙ dat ei eſſe ⁊ rōnē: ita totus ſenſus ſiue

ſubſtantialis aīa ſe h3 ad totū viuens corpus qȯ dat ei eſſe ⁊
rōnem taleȝ que eſt ſenſitiui corpis: p3 igiť ex dictis qualiter
aīa ſit actus aiati corporis poteſtatē hñtis agendi vite actio
Tex.⁊ cō.10. nes. ❡ Et iō tale corpus nō pōt eē abijciens aīam qȯ ita eſt
in potētia: ⁊ in ea eſt ei viuere: ſed poti⁹ eſt animam habēs:
ꝓpter qȯ diximus ſuperius ꝙ cū diciť in diffinitione aſſigna/
ta potētia vitā habētis qȯ de poteſtate habituali ⁊ pfecta in
telligiť que potens eſt agere vite actiones: hoc aūt haud eſt
ſeparatū ab aīa vt abijciens eā ſed potius in rōne ſua conci/
piens eā ⁊ habēs eā: q2 neq3 nomē corporis organici h3 neq3
rōnem ſine ipſa. Semē aūt animaliū ⁊ fructus plantaꝝ non
ſunt hmōi corpora organica niſi in potētia incōpleta: ⁊ ideo
talium nō eſt aīa endelechia: neq3 aīa eſt in eis niſi ſicut arti
fex in artificiato qȯ eſt in fieri ⁊ nō in eſſe: ⁊ hoc nō eſt in eſſe
aīam niſi ſm qd ſicut ſupra diximus: vnde p3 ex dictis ꝙ vi/
gilantia eſt actio aie que eſt exercitiū actionis vite ſicut in ar
tificialibus inciſio: ⁊ in phyſicis viſus ſiue videre ſm actuȝ ⁊
eſt viſus ſm actionē que ē vti viſu: ⁊ ſimilr potētia habitua/
lis organi ad vidēdū qȯ eſt viſum habere: ⁊ nō vti eſt aīa: q2
ſicut diximus ipſa eſt actus prim⁹ ⁊ actus ſecundus: neq3 tñ
ideo eſt duo: q2 actus ſecūdus ſupponit primū: ⁊ fluit ex ipſo
eēntialiter. Corpus aūt ⁊ mā oculi eſt qȯ eſt potētia vtens ⁊
hñs viſum: ⁊ nō potētia incōpleta: ſed ptāte pfecta ſicut dixi
mus: ⁊ ſicut oculus eſt pupilla ⁊ viſus cōpoſitus: ita aīa ⁊ cor
pus eſt aīal totū cōpoſitū cui⁹ tota ratio ⁊ ſuba eſt anima.

Act⁹ ſecūdus pmū pſuppōit idē Themiſti⁹ 2° d aīa ſup textu.5. Et hoc nō aduertit cōmētator in illa digreſſiōe ſua ſup illo textu.

❡ Cap. 4m. In quo ex predictis demonſtratur que anima ſe
parabilis eſt: ⁊ que non.

Tex.⁊ cō.11.

Ex dictis aūt in predicta diffōne aie facile deter
minať q̄ſtio qua queriť ſi aīa ſit ſepabilis a cor
pore vel nō. Nō eniȝ imanifeſtū eſt ꝙ aīa nō vlr
ſepabilis eſt a corpore: ⁊ ſilr ꝙ pars q̄dā ipſius
nō ſeparať a corpe. Quecūq3 eniȝ forma eēntia
liter eſt pars corporis aut actus nullā vite actio
nem agēs niſi in parte corpis aliqua nō pōt ſepari ſm eſſe a
corpore: q2 ſi ſepareť ſequereť ꝙ ſeparata nullā haberet vite
actionē: ⁊ hec eē nō pōt: tales aūt ſunt aīa vegetabilis in plā
tis: ⁊ aīa ſenſibilis in brutis: hec eni duplex aīa eſt actus ⁊ p/
fectio quarūdā corpis ptiū ſine qb⁹ nullā oino h3 vite actio/
nē. Nō enim itelligi pōt nutritiua ⁊ augmētatiua ⁊ gñatiua
agere ſine cibo ⁊ ſemine corporali: ⁊ iō a corpe in iſtis actio/
nib⁹ nō ſeparať. Silr āt videre ⁊ audire ⁊ vlr ſentire nō agiť
ſine iſtrumētis corporalib⁹ ⁊ corporalib⁹ formis: ⁊ imagina/
ri nō ſit ſine quātitate corporis pp qȯ nihil iſtoꝝ ſepať: neq3
ipſa aīa ſeparari pōt que ſic eſt in toto corpe: ſicut iſte ptātes
ſunt in partib⁹ corpis. At vȯ quādā aīam ⁊ ſm quaſdā ptes
nihil ꝓhibet ſeparari pp hoc ꝙ ille nullius corporis ſūt act⁹
in quo vite exerceāt actiones ſicut in organo: ſicut manifeſtū
erit in ſequētib⁹ de itellectu tam agēte q̄3 poſſibili: ⁊ in parte
in pmiſſis habitū eſt. Amplius aūt manifeſtū eſt nō ſoluȝ de
ipſa parte itellectiua ꝙ ſeparať: ſed de ipſa aīa tota itellecti/
ua ꝙ ſepareť eſt māifeſtū: cui⁹ cā neceſſaria eſt: q2 cū partes
aie ſint nāles ptātes eius ab ipſa fluētes impoſe eſt ꝙ ab eēn
tia ꝯiuncta cū corpore fluat ptās ſeparata. Sed ecōuerſo poſ
ſibile eſt ꝙ ab eo qȯ eēntialiter eſt ſepatū fluant potētie ope
rantes in corpore: q2 ois ptās ſupior pōt qcqd pōt virtus iſe
rior: ⁊ nō ꝯuertiť: cuius ꝓbatio eſt ꝙ nos videmus ꝙ a prio
motore ſimplici q maxime ſuba ſepata eſt inter eēntias oēs:
fluit v̇tus motiua primi mobilis que nullo mō explet opatio
nē ſuā ſine corpore eo ꝙ nihil eſt localiter mobile niſi corp⁹.
Similr aūt ars quelibet ſepata eſt ꝓut eſt in aīa artificis: ⁊
tñ potētias ſuas nō explet ſine corporis iſtrumētis: p3 igiť ꝙ
ab eo cui⁹ eēntia ſepata eſt: fluunt potētie opantes in corpe.
Sed ab eo qȯ eēntialiter ſubdiť corpori: ⁊ eſt virtus in cor/
pore exiſtēs nulla fluit potētia que ſit ſepata: q2 potētia nālis
⁊ opatio ſequiť eſſentiā: ⁊ iō ipſa potētia mixta corpi magis
erit mixta q̄3 ipſa eēntia a qua fluit. Adhuc aūt nālis potētia
eſt ꝓprietas eſſentie. Eſt aūt ſubiectū pnm paſſionis: ⁊ cadit
in diffinitione eius. Qualiter igiť poſſet eſſe ꝙ eſſentia con/
iuncta corpori cauſaret potētiā nālem ſeparatā. Ex his igiť
p3 ꝙ ſi itellectus eſt potētia ſepata tūc op3 ꝙ nā ⁊ eēntia intel
lectiue aie ſit ſeparata: ⁊ cū hoc habebit plurimas potētias
corpori ꝯiunctas. Amplius autē manifeſtať hoc ſi dicať aīa
intellectiua ſiue rōnalis mouere corp⁹ ⁊ eſſe actus eius: ſicut
nauta eſt actus ⁊ motor nauis. Nauta eniȝ mouet nauiȝ per

Nō rōnes per q̄s ꝓbat nō ſolū aīaȝ itellectiuā ſm ſui ptātes ſepabilē eē imo etiā ſm ſe totam.

ſpeciem intellectiuā que eſt ſciētia gubernādi: ⁊ cū nullā ope
rationē h3 nauta in naui que nō expleať motu ⁊ inſtrumēto
corporeo: ſicut a themone vel clauo vel velo: aut gubernacu
lo vel remo: ⁊ ſeparať tñ totus gubernator a naui. Et ſimili
ter ſi aīa ſic mouet corpus totū itellectu gubernāte aut impe
rāte ipſa ſepať tota eēntialiter a corpe l3 hēat multas vires
⁊ opationes ſenſus ⁊ vegetationis q̄ nō expleñť ſine iſtrumē
tis corporeis. Hec aūt oia cōſtabūt poſtq̄3 determinatū fue
rit de nā aie itellectiue in tertio hui⁹ ſcie libro: figuraliter q/
dē igiť hoc eſt ſupficialiter ⁊ vlr ſic determinať ⁊ deſcribitur
anima diffinitione vniuerſali ſolū quid eſt aīa dicente.

❡ Cap. 5m. In quo probatur ꝙ op3 querere aliam adhuc diſ
finitionem que dicit cauſam ſuperius habite.

Quoniā aūt in ꝓhemijs diximus ꝙ diffinitio/
nes vlēs ex qb⁹ nō cōtingit cauſas accidētium
ſubiecti cognoſcere neq3 cōiecturari de ipſis fa/
cile ſunt dialectice ⁊ vane oēs: ⁊ nos iā diffōneȝ
que ſolū dicit qd eſt aīa aſſignauim⁹ nō ſumus
cōtenti in ea: q2 op3 nos cognoſcere nō ſolū qd
eſt aīa in ſe: ſed ēt partes aie cognoſcere ⁊ cauſas accidētiuȝ
p ſeipſis partib⁹ demōſtrare. Accidētia p ſe ⁊ opa aie maxi/
me ſm partes ei attribuunť ⁊ ideo op3 nos aliā iueſtigare q̄
in partib⁹ aie ꝓpriā nā3 ⁊ eē demōſtret: qm̄ nos in ꝓhemijs
iam iuenimus ꝙ ſm vnāquāq3 partē aie altera ⁊ altera ē ra
tio aie: ⁊ nō eſt diffinibilis aīa vna rōne vniuerſali que appli
cetur oīb⁹ partib⁹ eius hoc aūt in dicta ſupius diffōne ꝯtin/
git in qua etiā ſi diffiniētia animā vniuoce ſumereñť nō ſuffi
cerent ad nām anime in ꝓprio partiū eē cognoſcēdā. Nunc
aūt nō vniuoce ſunt ſumpta: qm̄ nō vna ⁊ eadem rōne actus
eſt itellectiua aīa cū ſenſitiua cuȝ vna ſit ſeparata ⁊ altera ſit
virtus in corpore. Neq3 in vna ⁊ eadeȝ rōne actus corporis
phyſici eſt ſenſitiua cū vegetatiua: cū videamus ſenſitiuā eē
cognitiuā ⁊ acceptiuā ſpūaliū ſpecieꝝ a ſenſib⁹: ⁊ vegetatiua
nihil ſpūaliter accipit vel opať. ❡ Hac igiť neceſſitate opor Tex.⁊ cō.12.
tet iteratā facere iueſtigationē de aie diffōne: qm̄ in tali via
q̄ agitur de partib⁹ ſit aliqñ certū id qȯ eſt ſm nām ⁊ rōneȝ
notius ex his que icerta ſunt ſm rōnem ⁊ nām certis tñ quo
ad nos: tentādum eſt nobis iteꝝ ſic per viā iſtaȝ aggredi de
aīa: q2 aīa talis eſt ſubſtātia que multū elongata eſt a ſenſi/
bus noſtris: ⁊ nō ſubijciť ſenſib⁹ niſi quo ad opera ⁊ opa ſūt
partiū eius: ⁊ ideo quo ad nos ſunt notiores partes q̄3 ipſa
ſm ſe aīa. Sic eniȝ diximus diffinitiuā rōnē nō ſolū oſtēdere
qȯ qd eſt: ſed op3 etiā ꝙ oſtēdat cām q̄re inſunt ei p ſe acci/
dentia: que pcipue aie ſm partes iſunt. Rōnes aūt termino
rū diffinientiū quas nūc in pcedētib⁹ adduxim⁹: ſunt ſicut cō
cluſio demōſtrata p aliud pnm. Quedaȝ eniȝ ratio nō dicens
niſi qd eſt per aliud ſcita: ſicut ꝯcluſio q̄ ad hoc vt ſciať alio
indiget pncipio qȯ eſt medius termin⁹. Nō aūt dicēs ſimul
ꝓpter qd ⁊ qd illa eſt: ſicut demōſtratio p ſe ſcita ⁊ p quā ſciť
cōcluſio. Eſt aūt de hoc in ſecūdo poſterioꝝ dictū. Si enim
querať qd eſt tetragoniſmus ſiue quadratuȝ cui accidit p ſe
equale eē quadrāgulo altera parte longiori: dupliciter diffi/
niri pōt: ⁊ vna diffinitio nō dicet niſi qd eſt qȯ ſubſtat paſſio
ni. Altera aūt dicet cām: q̄re ineſt ei talis paſſio. Si eniȝ diſ/
finiať ſic: tetragoniſmus ē orthogonū equilaterale: quatuor
lineis cōtentū equale quadrāgulo altera parte lōgiori: nō di
cet niſi qd eſt abſolute qȯ ſubſtat paſſioni. Si autē diffiniať
ſic: tetragoniſmus eſt inuētio media rei hoc eſt inentio ꝓpor
tionis q̄3titatū ex qbus ſit tetragoniſmus: ⁊ altera parte lon
gius quadrāgulū dicet cām quare ineſt ei talis paſſio qȯ eſt
ſcilicet equalis tetragoniſmus altera parte lōgiori quadra/
to. ❡ Ad hoc aūt itelligendū ꝓpter doctrine bonitatē op3 de
geometrie qnto libro aliqd iterpōere. Sciēdū igiť ꝙ ex oīb⁹
trib⁹ q̄3titatib⁹ que ſunt ꝯtinue ꝓportiones ſit neceſſario te/
tragoniſm⁹ ⁊ quadrāgulus altera parte lōgius: neq3 poſſunt
he due figure fieri ex plurib⁹ q̄3titatib⁹: neq3 ex paucioib⁹.
Sicut eni accipiť ex ſecūdo Euclidis: quadratū eqlateruȝ ⁊
equiangulū ſub vna linea diciť ꝯtineri: qm̄ ſit ex vna ⁊ eadē
linea in ſe ꝓducta: ⁊ equale in quātitatib⁹ cauſať ab vnitate
quātitatis. Manifeſtuȝ aūt eſt qȯ diciť in numeris: ſi enim
quēcūq3 numeꝝ in ſeipm duxero quadratuȝ pficio ſicut bis
duo vel quater q̄tuor: ⁊ ſic deinceps. Quadratū igiť ex vnica
ꝓuenit quātitate. Quadrāguluȝ aūt altera parte lōgius ſub
duabus neceſſario lineis ⁊ nō pluribus cōtineť: habet enim

hec figura duo oppoſita latera equalia: ⁊ duo quelibet que ſibi inuicē in angulo applicanť hꝫ inequalia. Sunt ergo ibi due equalitates diuerſe ⁊ due iequalitates. Sicut igiť vna per totū equalitas ab vna ſurgit quātitate: ita neceſſe eſt ꝙ due iequalitates duabꝰ itercepte iequalitatibꝰ a duabꝰ ſurgant quātitatibꝰ: ⁊ ſic neceſſe eſt ipm ſub duabꝰ lineis ꝯtineri: hoc aūt eſt manifeſtū in linearibꝰ numeris: binarius enim ⁊ ternarius due ſunt iequales quātitates: ⁊ ſi duxero vnū in aliū pficimus quadrāgulū altera parte lōgius: vt ſi dicā bis tria vel ter duo lōgius enim eſt ꝙ̄ ſit latū bis tria: ⁊ latius ꝙ̄ ſit longū ter duo: igiť ꝓbatū eſt quadratū ⁊ altera parte longius quadrāgulū ex tribꝰ quātitatibꝰ fieri: ⁊ neqꝫ ex pluribꝰ neqꝫ ex paucioribꝰ. Quotieſcūqꝫ aūt vniunť tres quātitates cōtinue ꝓportionis: tunc ex illis fiunt quadrata ⁊ altera pte lōgius equales oino. Cōtinuā āt voco ꝓportionē q̄n in vna ⁊ eadē ꝓportione: in qua ſe prima hꝫ ad mediā: hꝫ ſe media ad tertiā: ⁊ hoc in numeris eſt manifeſtū: accipiať enim. 12. 6. 3. In his enim primus eſt duplus ad mediū: ⁊ mediꝰ duplus ad tertiū: ducamus aūt mediū in ſeipm faciēdo tetragoniſmum: dicēdo ſexties ſex fiunt trigintaſex. ⁊ ducamꝰ primū in tertiū faciēdo altera parte lōgius quadrāgulū dicēdo duodecies tria: vel ter duodecim ⁊ fiunt ſimiliter. 36. Equale igitur eſt quadratū medie ꝓportionis ad altera parte longius ad quadrāgulū extremaꝝ ꝓportionū. Idē oino euenit ſi accepero in alia ꝓportione ꝯtinua tres quantitates: ſicut ſi vellim accipe ſexquialteras: ſicut. 9. 6. 4. primus enim ꝯtinet zm totū ⁊ alterā eius partē: ⁊ ſimiliter medius cōtinet tertiū ⁊ alterā partē eiuſdē. igiť ꝯtinue ſexquialtera eſt in eiſdē ꝓportio. Cōſtituamus igiť quadratū ducēdo mediū in ſeipm: dicendo ſexties ſex: ⁊ fiunt. 36. vt prius: ⁊ ſi ducamꝰ extremos in ſe inuicē ita ꝙ vnū in aliū: dicēdo nonies q̄tuor vel quater nouē pficiemus tātūdē hoc eſt. 36. Idē eſt oino in ſexquitertijs ſicut ſi accipiamꝰ. 16. 12. 9. oēs enim iſti in ꝯtinua ſunt ſexquitertia ꝓportione: ⁊ per oia fiat vt prius. Sūma enim ꝓueniēs ex duodecies. 12. eſt. 144. ⁊ tantūdē valet ſūma prouenies ex nonies. 16. vel ecōuerſo ex ſexdecies. 9. Pꝫ igitur ꝙ diffiniēs quadratū qđ eſt tetragoniſmus: ⁊ dicēs ꝙ eſt ortogonū equilateꝝ quadrilaterū eq̄le altera parte lōgiori quadrāgulo: nō dicet niſi qđ eſt: dicēs aūt ꝙ eſt in ꝯtinue ꝓportionis tribꝰ quātitatibꝰ medie ꝓportionis inuētio: dicit pp quid tetragoniſmus eſt equale altera parte lōgiori quadrato ⁊ pma qđē diffinitio cū nō dicat niſi q: ineſt paſſio ſubto: eſt ꝯcluſio demōſtrationis: q: ad hoc inducit demonſtratio vt paſſio ꝓbeť ineſſe ſubiecto. Scđa aūt eſt mediū qđ eſt pncipiū demōſtrationis: q: p ipm ꝓbať paſſio ineſſe ſubiecto: ſicut oīs figura ꝓducta a media ꝓportione ꝯtinua in ſe ducta: que tātū vincit tertiā: quātū vinciť a pma equalis eſt ei que fit ex ductu prime ꝓportionis in tertiā: tetragoniſmꝰ aūt eſt figura cōſurgens a media cōtinua ꝓportione ducta in ſe ipſam: que tātū vincit tertiā: quantū vincitur a prima: ergo eſt equalis quadrāgulo altera parte longiori: qđ fit ex ductu prime in tertiā: ⁊ ſic pꝫ ꝙ medie cōtinue ꝓportionis inuētio dicit cām equalis quadrati ab altera parte lōgius quadrangulū. Sic igiť eſt in diffōnibꝰ aliaꝝ reꝝ: opꝫ enim ꝙ id qđ cōmuniter rei attribuiť: ſicut anime attribuiť ꝙ ſit actus corporis phyſici p cām ꝓpriam ineſſe ꝓbetur: ⁊ hoc nō pōt fieri niſi tali diffōne anime inuēta que dicat cām quare anima ſit actus corporis: hoc aūt erit ſi acceperimus ꝓm quālibet partem aīe ꝙ ipſa eſt principiū ⁊ cā huius vite que exercetur in corpore phyſico: tunc enim habebiť ꝓpoſitū. Cū enim habuerimus ꝙ quicqd eſſentialiter eſt principiū ⁊ cā huius vite que exerceť in corpore phyſico organico: eſt actus phyſici corporis organici: ⁊ cōiunxerimus iſtam ꝙ anima eſſentialiter eſt principiū ⁊ cauſa huius vite que exercetur in corpore phyſico organico: cōcludemus demonſtratiue ꝙ anima eſt actus primus phyſici organici corporis: ⁊ ſic cōcludemus ſuperius inductam diffinitionē per eam que dicit cauſaꝫ eius ſicut diximus in exemplo geometrico iam inducto.

Demſo qua demſať pma diffō aīe p ſecundam.

Cap. 6m. De diffinitione anime dicente propter quid.

Tex. ⁊ cō. 13.

Dicamus igitur principiū accipiētes huius itentionis ad inueſtigādam diffinitionē dicentem ꝓpter quid vt determinemus ⁊ diſtinguamus animatū ab inanimato in viuēdo: q: viuere eſt eſſentialis actus anime omnē animā ꝯſequēs: viuere enim dicitur multipliciter: eo ꝙ multa ſunt principia viuēdi quoꝝ ſi vnū ſolum inſit viuere dicimus. Diciť enim viuere intellectus ⁊ ſenſus ⁊ motus ⁊ ſtatus ꝓm locū. Adhuc autē motus alimēti ⁊ ꝓm augmētū ⁊ decremētū. Quodcūqꝫ enim hoꝝ ineſſe dicatur vitā ineſſe dicimus. Tex. ⁊ cō. 14. Propter qđ ⁊ vegetabilia oino viuere dicunť eo ꝙ in ſeipſis habēt tales potentiā habitualē ⁊ perfectā que principiū eſt vite ꝓm actuꝫ per qđ principiū vite augmentū ⁊ decremētū ſuſcipiunt non mouēte aliqua forma elemētali. Illa enim eſſet aut corporis leuis: aut corporis grauis: ⁊ ſi eēt leuis tunc moueret tm̄ ſurſum: ſi autē eſſet grauis tunc moueretur tm̄ deorſum: ⁊ hoc faceret ſiue eſſet corporis ſimplicis ſiue cōpoſiti. Corpꝰ enim ſimplex hꝫ motū ſimplicē: ⁊ corpus cōpoſitū inſequiť motum ſimplicis in ipſo dominātis ſicut dictuꝫ eſt in celo ⁊ mundo. Nunc aūt alimentū ⁊ augmentū vel decrementū moueť ꝓm cōtrarios locos. ſ. ſurſum ⁊ deorſum ⁊ ante ⁊ retro ⁊ dextrorſum ⁊ ſiniſtrorſum qđ haud poſſet eſſe niſi mouens eſſet forma que eſt altior ꝙ̄ illa que attingit nām corporis: hoc autē eſt anima. Motus ergo illi ſunt ab anima. Nō enim ſurſuꝫ augenť tm̄ corpora deorſum aūt nō: ſed equaliter in vtroqꝫ loco: ⁊ vniuerſaliter viuere dicunť quecūqꝫ aluntur. Illa enim tādiu viuunt quādiu poſſunt accipere alimentū. Huius aūt principiū vite vegetabilis eſt aīa. Tex. ⁊ cō. 15. Et hoc quideꝫ ab alijs poſſibile eſt ſeparari loco ⁊ ſubiecto: ſed alia principia vite que ſunt ꝓm locū motiuū ⁊ ſenſitiuū ⁊ intellectiuū impoſſibile eſt ſeparari ab iſto in genere mortaliū. In imortalibꝰ enim ſicut in corporibꝰ celeſtibus ꝓm peripatheticoꝝ opinionē eſt vita intellectiua ſeparata a ſenſu ⁊ nutritiua ⁊ vegetatiua. Hoc autē manifeſtū eſt in his que vegetanť que vegetabilia vocamus: ſicut plantas q: illis nec vnā aliaꝫ anime potētiaꝫ videmus ineſſe niſi tres que ſunt principia vegetabilis que ſunt nutritiua augmētatiua ⁊ generatiua. Tex. ⁊ cō. 16. Igiť viuere in his que viuunt ſolum ineſt ꝓpter hoc principiū qđ vocamus aīam vegetabilē. Animal aūt hꝫ vitā per primū ſenſuꝫ qui aīal facit animal. Primus aūt ſenſus eſt poſito quo ineſſe quocūqꝫ alio: ipſe ineſſe neceſſario poniť. Huius aūt ratio eſt q: etiā illa que nō moueť de loco ad locuꝫ ſed manent vni loco adherētia ſi ſenſum habeāt: dicimus ipſa eſſe aīalia: ⁊ nō ſolūmodo viuentia. Multa enim aīalia ſuntim mobilia ꝓm locū ſicut ſpōgea marina ⁊ quedā oſtrea ꝯchilia que habēt ſenſum: ⁊ tn̄ ꝓm locū nō moueť. Tex. ⁊ cō. 17. Sēſus autem primus ꝓpter quē aīal eſt aīal: eſt ſenſus tactus. Hoc enim poſito nō neceſſe eſt aliquē alioꝝ ineſſe: ſed alijs ſenſibus exiſtentibꝰ in aliquo neceſſe eſt ⁊ hunc ineſſe ſicut ſe hꝫ vegetatiuū ad ſenſitiuū. Vegetatiuum enim dicimus eſſe hmōi principiū vite ⁊ aīaꝫ qua vegetabilia participāt. Sed aīalia oia ad minus habēt ſenſum tactus: ꝓpter qđ tactus nō tm̄ eſt vnus de numero qnque ſenſuū particulariū: ſed etiā differentia ⁊ forma cōſtituēs ⁊ faciēs aīal. Tex. ⁊ cō. 18. Propter quā aūt cām vtrūqꝫ iſtoꝝ accidit ꝙ. ſ. vegetatiuū ſeparatur a ſenſitiuo ⁊ tactus a reliquis ſenſibus: poſterius in hoc eodē libro dicemus. Nunc aūt hoc dixiſſe ſufficiat ꝙ aīa omniū modorum vite ſit principiū: ⁊ diuiſa eſt ⁊ determinata his. ſ. vegetatiuo ſenſitiuo ⁊ intellectiuo ⁊ motiuo ꝓm locū. Iſta autē pro tanto videnť determinare aīam q: ſunt principia viuendi que aliquādo ſeparata abinuicē in diuerſis inueniuntur. Quedā enim ſunt vegetatiua tm̄: ⁊ quedā vegetatiua ⁊ ſenſitiua: ⁊ quedā cū his mouētur ꝓm locū. Et quedā cum his habēt intellectū. Eſt autē hic ſciēdū ꝙ viuere eſt actus eſſentialis anime: qui ſupponiť vt fundamentū in omni ope ſuo ⁊ hoc patet q: omnis aīa actum hunc effluit in corpus qđ animat: ⁊ a principaliori mēbro corporis hoc eſt a corde vel ab eo qđ eſt loco cordis influit ipm: ⁊ ideo viuere viuētibus eſt eſſe: q: aūt aīa vt forma dat eſſe ei cuius eſt aīa non dat niſi per vitā: ⁊ hoc dupliciter pōt ꝯſiderari. ſ. prout eſt ab anima: ⁊ prout eſt in corpore: ⁊ prout eſt ab aīa ſic eſt eētialis actus eiuſdē: prout aūt eſt in corpore: ſic eſt formaliter adherēs corpori: ab eo dicitur caro viua ⁊ corpus viuum: ſic de qualibet parte q: omnis pars alimentū accipiēs viuit: ſed nō omnis pars formaliter ſentit: q: oſſa nō ſentiūt: ⁊ tn̄ viuunt. Anima autē etiā in ſe diciť viuere cauſaliter: q: eſt cā vite ⁊ viua in ſeipſa: ſicut lux diciť luminoſa ⁊ cā luminis: ⁊ pp hoc ēt ſuperiora dicunť viuere nobiliori vita: q: nihil eſt in ea ex parte motoris vel mobilis qđ ſit vite ꝯtrariū: vel differenter par-

ticipans vitã: ſicut eſt in mortalibus in quibus multa vite ſunt ꝯtraria differenter participantia vitã: ſicut ſunt oſſa nerui caro pili. que vitã diuerſis actibus aie participãt.

Quid ē viuere.

Eſt enim actus aie vite cõtinuus: ⁊ eſſe dans corpori viuo: ſicut enim eſſe gñaliter eſt actus eſſentie in eo ꝙ vere ⁊ ſm actũ eſt: ita viuere eſt actus aie in eo ꝙ aiatum eſt ꝓpter qð pctm̃ eſt in diffõne vite Dionyſij pħi qui vitã dixit eẽ motũ generis nutribilis nãm aſſequẽs. Nõ eniꝫ generis nutribilis tm̃ eſt: ſed ois aie in corpꝰ aiatũ ⁊ a pncipali mẽbro qð eſt cor. vel id qð eſt loco cordis in oibus viuis: ⁊ qꝛ ꝯtinuus fluxus eſt ꝓpter hoc dixerũt quidaꝫ ꝙ eſt potius in fieri q̃ꝫ in eſſe quieto: qm̃ ſicut lumen qð eſt actus perſpicui: cõtinue influitur ei a ſole quãdo eſt dies: ita dicunt ꝙ cõtinuus fluxus eſt vite ab anima in viuũ: ⁊ figuratur ille ꝯtinuus motus inſtrumẽto vite ſm diaſtolem ⁊ ſyſtolẽ: ⁊ videmus mortificari mẽbra ad que non fluit ſpiritus vite a corde. Hec igitur de vita que eſt cõtinuus actus anime in corpus dicta ſint.

¶ Cap. 7m. Utrum quelibet virium anime ſit aia: ⁊ vtruꝫ ſit tota in toto.

Tex. ⁊ cõ. 19.

Utrum aũt vnũqðqꝫ dictoꝝ principioꝝ ſit aia p ſe diuiſa per eẽntiã ab alia aut eſt pars anime: nõ per eſſentiã diuiſa ab ipſa: ⁊ ſi eſt pars vtruꝫ ſeparabilis a ſuo toto qð eſt anima ſolum rõne differens: aut ſit ſeparabilis per eſſentiã ⁊ locuꝫ ab ipſa: ſicut dixit Plato. ⁊ mẽtionẽ huius fecimus in libro pcedẽti in fine: de qbuſdã quidẽ harũ facile eſt videre: ſed q̃daꝫ ſunt in qbꝰ hꝫ dubitationẽ.

Tex. ⁊ cõ. 20.

¶ Satis enim planũ eſt determinare de his que ſũt actus corpoꝝ: ſic ꝙ nõ operant̃ niſi in ipſis: ⁊ diuiſis eis diuidunt̃ ⁊ vnitis eis vniuntur qm̃ nõ ſunt niſi actus corporis phẏſici organici potẽtia vitam hñtis: ⁊ ideo planũ eſt de illis ꝙ ſũt aie: ſed nõ eſt adeo planũ vtrũ qðlibet ſit aia in talibus: aut ſit partes eiuſdẽ vt in plantis: que ꝯualeſcunt diuiſe: ⁊ in qbuſdã anuloſis diuiſis in qbꝰ quelibet pars videt̃ oẽs anime opationes habere: ⁊ ſic etiã ante diuiſionẽ videbat̃ aia ſm quãlibet ſuã operationẽ ⁊ poteſtatẽ eſſe in qualibet parte ſicut in fine ſecundi libri phẏſicoꝝ diximus: vtraqꝫ pars hꝫ ſenſuꝫ ⁊ motũ: ⁊ ſi hꝫ ſenſum: tunc opꝫ ꝙ habeat voluptatẽ ⁊ triſtitiaꝫ: qm̃ ſenſus cõueniens ingerit voluptatẽ ⁊ ſenſus incõueniẽs ingerit triſtitiam: ⁊ ſic vtriqꝫ parti ineſt appetitus. Hec aũt ſine phantaſia eſſe nõ poſſunt: qm̃ motus a ſenſu factus: eſt phãtaſia: ⁊ nullo modo appetunt niſi p motũ a ſenſu factũ. ¶ Cũ ergo iſta inſint partibꝰ diuiſis videt̃ ꝙ etiaꝫ ante inerant partibꝰ cõiunctis: ⁊ ſic aia ſm oẽm ſuã poteſtatẽ fuit in omnibꝰ partibus. Sed vna ⁊ eadẽ aia ſm quãlibet poteſtatẽ ſuaꝝ operationũ nõ põt eſſe in qualibet parte: oportuit igit̃ ꝙ eẽnt plures ⁊ ſic ea que operant̃ in diuerſis partibꝰ vnius corporis: nõ ſunt partes vnius ſed ſunt aie plures: ⁊ iſta eſt ratio cui multũ innitebat̃ Plato. ⁊ redit ad hoc vt queramus vtrum aia vegetabilis ⁊ ſenſibilis ſint in toto corpore tote vel non. videt̃ ꝙ in toto tota ſit aia: qꝛ ibi eſt vbi opat̃: ſed operat̃ in talibꝰ in toto: ergo eſt in toto: ita ꝙ in oibꝰ partibꝰ. Cũ igit̃ anima ſit idiuiſibilis opꝫ ꝙ tota ſit in toto. Amplꝰ cõſtat ꝙ quelibet vis ſua eſſentie aie eſt imediata: ergo tota aia cum ſit idiuiſibilis adeſt cuilibet virtuti: ſed virtutes diffuſe ſunt per totũ corpus: ergo ipſa eſt in toto corpore tota. Sed ꝯtrariuꝫ huic videt̃ eſſe: qꝛ ex hoc ſequit̃ ꝙ ſit in oculo tota: ⁊ ſi extrahatur oculus videbit̃ tunc extrahi tota aia: qð nõ eſt veꝝ: ⁊ hec oia mouerũt Platonẽ ad dicẽdũ ꝙ in vno corpore ſunt multe anime. Sed dicendũ ꝙ in vno corpore non eſt niſi aia vna: ⁊ vires eius ſunt partes eius: ſicut potẽtia nãlis ē pars poteſtatis eius qð operat̃ per eã. Id aũt qð inducit̃ de aialium ⁊ plantaꝝ diuiſione: ſolutũ eſt in phabitis: ⁊ cuꝫ querit̃ vtrũ aia que eſt in animato corpore ⁊ precipue in tali corpore qð eſt ſimile in partibus: ſicut ſunt corpora plantaꝝ ⁊ animaliuꝫ anuloſoꝝ: ſit in toto tota: dicimus ꝙ aia eſt vna ⁊ hꝫ partes organicas que oẽs ꝯtinuationẽ hñt ad vnam que eſt cor ⁊ tunc dicẽdũ ꝙ aia eſt in corde ⁊ inde influit poteſtates ſuas in totũ corpus: ⁊ ſic nõ eſt in toto tota: ita ꝙ in qualibet parte ſit tota: ſed in qualibet parte eſt ſm aliquã ſuaꝝ potentiaꝝ: ⁊ que partes ſunt ſimiles in cõplexione ⁊ cõpoſitione in illis eſt p ſimiles potẽtias ⁊ operatiões: ⁊ lꝫ eſſentia eiꝰ adſit cuilibet virtuti eius: nõ tñ virtute ſeparata ſeparat̃ neceſſario eſſentia eius: qꝛ virtus illa affixa eſt illi organo ⁊ nõ eẽntia anime: ſed potius illa eſt in corde qð eſt organũ eſſentie anime deputatũ: ⁊ ideo nõ ſeparatur a corde eẽntia niſi ſm hanc operationẽ quã hꝫ in mẽbro ſeparato ⁊ nõ ſimpliciter.

Sed cõſidera qũo tũc reliq̃ membra eẽnt aiata. Itẽ qũo eſt intelligibile ꝙ poꝰ ſit affixa membro ⁊ nõ eẽntia a q̃ fluit illa potentia.

Diximus eniꝫ ſuperius ꝙ diuiſo corpore neceſſe eſt animã quodãmodo per accidens diuidi lꝫ non diuidat̃ ſicut forma ſitualiter in corpore diſtenſa ⁊ hec eſt peripatheticoꝝ ſententia. Fuerũt tamẽ ⁊ ſunt quidã adhuc qui dixerũt ꝙ anima eſt tota in toto corpore: qð nõ tamẽ fuit opinio alicuius philoſophi: ⁊ dixerunt ꝙ nõ extrahitur tota in oculo qꝛ dicũt ꝙ manet in alia parte principaliori ſm vite operationẽ: ⁊ ideo corpus animatũ remanet adhuc animatũ ⁊ viuuꝫ. Nõ enim tota dicebatur in oculo: niſi ſm ꝙ tota ſubſtat virtuti viſiue: hoc autẽ eſt ſm ꝙ per ipſam operatur viſus ⁊ hoc modo cõcedunt eam ſeparari totã qꝛ de ea poſtea viſuꝫ operat̃. Ego autẽ multas dictaꝝ opinionuꝫ nõ intelligens dicẽdum puto eſſe cũ peripatheticis ꝙ anima totalitatẽ nõ habet niſi ſuaꝝ virium: ſicut ⁊ corpus totalitatẽ nõ habet niſi ſuoꝝ organorum ⁊ ideo in vno corpore nõ eſt niſi ſm vnã partem: ⁊ illo ſeparato nõ ſeparatur niſi ſm partẽ: ⁊ remanet in alijs poteſtatibus ſuis: adhuc operans in corpore: vniens autẽ oẽs has poteſtates eſt ſubſtãtia que eſt in corde: ⁊ poteſtates omnes anime diriguntur ad cor. ⁊ ſic ſubſtantie aie adiacent tanq̃ꝫ ad eam directe: ſicut organa corporis omnia cõnectunt̃ cordi: ⁊ hec opinio magis itelligibilis eſt: ⁊ veritati magis aſſimilatur inter dictas opiniões. Sic ergo patet ſolutio vnius queſtionis vtrũ ſcilicet omnes iſte poteſtates ſint anime per ſe: vel ſint partes anime vnius quãdo ſunt in vno ⁊ eodem corpore. ¶ Utrum aũt ſint anime: vel partes anime vel non adhuc habet dubitationẽ ⁊ ideo querendum hoc eſt.

Nullã aliã totalitatẽ hꝫ aia niſi ſuaꝝ viriũ ſm Albertuꝫ.

¶ Cap. 8m. Qualiter intellectus eſt alterum genus anime ⁊ ſeparabilis: ⁊ qualiter eſt vmbra intelligentie ⁊ ſenſibilis eſt vmbra intellectus etiã vegetabilis eſt vmbra ſenſibilis.

Tex. ⁊ cõ. 21.

De intellectu aũt ⁊ potentia perſpectiua que eſt perſpectiuus itellectus aut ſpeculatiuus nõ eſt manifeſtũ vtruꝫ ſit anima aliqua: aut pars aie eo ꝙ ſicut diximus nõ eſt alicuius partis corporis ⁊ ideo videt̃ alterũ genus eſſe aie. Hoc eniꝫ ſoluꝫ cõtingit ſeparari a corpore ſicut perpetuũ a corporali. Quoniam iam certificatum eſt ꝙ icorruptionis cauſa eſt eſſe p nãm ante corporeitatẽ ⁊ ꝯtrarietatẽ: ⁊ ꝙ intellectus eſt ſubã ante vtrũqꝫ per nãm exiſtens: ⁊ iõ hꝫ eſſe perpetuum ⁊ incorruptibile ⁊ aliaꝫ vitã neceſſe eſt ſubam iſtaꝫ habere poſt mortẽ: ⁊ ideo falſum eſt qð dixerunt Epicurei itellectũ extingui corpore extincto eo ꝙ incipit eẽ cũ corpore qm̃ etiã ſi cõcedatur incipere eſſe cũ corpore: tamẽ nõ accipit eſſe a corpore: aut ab aliqua eius cõmixtione: ſicut habitũ eſt in phẏſicis: ⁊ ꝙ nõ dependet ad corpus ſm ſuum eſſe nõ oportet ꝙ corrumpatur ꝓpter hoc corrupto corpore ꝓpter qð ẽt vt diximus alterũ genus vite eſt aut anime qm̃ hꝫ quaſdaꝫ poteſtates vite in corpore ⁊ quaſdã ſine corpore anima intellectualis: ⁊ eſt in orizonte eternitatis ⁊ tẽporis ſupra naturã exiſtens ⁊ infra intelligentiã propter qð elegãter dixit Iſaac animã rationalem eſſe creatam in vmbra intelligẽtie: volẽs dicere ꝙ anima ipſa intellectualis intelligẽtia eſt obumbrata per hoc ꝙ eſt anima corporis mortalis qꝛ ex hoc lux intelligentie obumbratur eius anime: ⁊ qð intelligẽtia habet in ſimplici reꝝ quidditate anima habet per inclinationem ad ꝯtinuũ imaginabile ⁊ corpus qð eſt materie mobilis ⁊ tranſmutabilis. Et ideo itellectus humanus cũ cõtinuo ⁊ tẽpore intelligit qð itelligit de cõceptionibus reꝝ. Sicut autem anima hois eſt reſultatio intelligẽtie obumbrata ſic etiã ſenſibilis eſt obũbraculũ quoddã anime rõnalis: ⁊ ideo obſcuratur amplius ⁊ amittat cognitionẽ intellectualem ⁊ inquiſitionem de reꝝ veritatibus ⁊ diſcretionẽ amittit turpis ⁊ honeſti ⁊ verecundi ⁊ inuerecundi: ⁊ ideo eſt hoc ꝙ nullam habet potentiã que nõ ſit infixa in carne: ⁊ ideo cõceptiones deputate ad veritatis intuitum nõ poſſunt ea que ſolũ hñt ſenſibilem animã. Magis aũt corpori imergit̃ vegetabilis que nullam aie formã ſeparat a mã: ſed ſup mãm rerũ per qualitates corporeas operat̃ ſicut digerẽdo cibũ per calorẽ ⁊ ſimiliter alias pficit operationes. Corpus aũt primũ huic ſube eſt corpus celi: ⁊ hoc iõ dicit̃ eẽ vmbra vegetabilis ab Iſaac: ⁊ ſic pꝫ qualiter aia rõnalis eſt creata in vmbra intelligentie ⁊ eſt imago quedam eternitatis ⁊ ſupra tempus exiſtens: ⁊

Aia rõnalis ē vmbra itelligẽtie ⁊ ſenſibilis reſpectu rõnalis aie. ⁊ vegetabil' reſpectu ſenſibilis.

anima ſenſibilis eſt vmbra anime rationalis propter qđ po
teſt ſuper ipſius aīa rōnalis ⁊ operatur in ipſaꝫ aliquas ſua
rum operationū aut cōceptionū ſicut intelligentia imprimit
in animā rōnalem. Vegetabilis autē eſt in vmbra ſenſibilis
⁊ operatur in eam: ⁊ ideo vegetabilis cū ſenſibili ꝯiuncta fa
cit ad organū ſenſus cōueniens ⁊ nō ad organū vite tn̄ quo
niam vegetabilis eſt vt inſtrumētuꝫ ſenſibilis anime ſicut ⁊
ſenſibilis vt inſtrumētum aīe rōnalis in attrahēdo formas
⁊ deſcendunt iſte aīe in diuerſa corpora ⁊ ignobilitanť ſm ꝙ
magis ⁊ minus imergunť corpori: ſicut ſi imaginemur for
mā ſigilli vniꝰ recipi in diuerſis materijs nobilioribꝰ ⁊ igno
bilioribꝰ. Nulla enim iſtaꝝ hꝫ formā ſm ꝙ eſt in ſigillo ⁊ ta
mē quelibet illaꝝ reſultatio eſt quedā ipſius ſigilli magis ⁊
minus obſcura ſm materie diuerſitatē. ¶ Et hec fuit cauſa
quare qdā dicebāt vnā numero eſſe aīam in omni corpe ſed
tn̄ mole mãe eſſe impeditā ne in qbuſdā agat opationes vi
te ſicut in lapidibꝰ ⁊ in quibuſdā plures ageret opatiōes vi
te q̃ꝫ in alijs eo ꝙ tēperātia ipſoꝝ magis ē reducta ad equa
litatē ⁊ magis ſeparata ab excellentijs ꝯtrioꝝ ⁊ vbi ſit receſ
Opio antiq̄ſſima Socratis ⁊ ſtoicoꝝ. ſio a ꝯtrioꝝ excellentijs ꝙ equalitas incipit ꝯformari celeſti
bus ſicut in hoībꝰ in illis hꝫ oēs opationes ſuas ⁊ dant exē
plum de igne qui inflāmatus in lignis cremabilibꝰ agit ope
ratiōes lucis ⁊ in male cremabilibꝰ facit flāmā rubeā obſcu
ram in alijs aūt fumat tn̄: ⁊ in alijs nō facit niſi calorē ⁊ vi
debať iſta antiq̄ſſima ſtoicoꝝ de ſchola Socratis opinio eē
ſicut apparet ex dictis que ſcribuntur in eoꝝ libris.

¶ Cap. 9m. Qꝫ formaliter ⁊ nō mãliter vnitur aīa: ⁊ ꝙ ipſa eſt
primus actus huius corporis ⁊ non cuiuſlibet.

Tex. ⁊ cō. 22. Reliq̄ aūt partes aīe preter ītellectū ⁊ que cō
iuncte ſunt ītellectui ſicut ratio ⁊ volūtas ⁊ deli
beratiua ⁊ electiua vel eligētia: manifeſtū eſt ꝙ
nō ſunt ſepabiles a corpore: tn̄ abinuicem diffe
runt rōne ⁊ diffinitione ⁊ ſimiliter differūt a cor
pore. Neceſſariū aūt ꝙ ſenſitiua ⁊ opinatiua dif
ferant rōne cū actus iſtaꝝ viriū eſſentiales differētes ſint ſi
cut ſentire ⁊ opinari. Simil'r aūt eſt de qualibet aliaꝝ poten
Tex. ⁊ cō. 23. tiarū que dicte ſunt. ¶ Qđ aūt in qbuſdā aīalium inſint oēs
potētie dicte: quedā enim nō habēt niſi quaſdā: ⁊ quedā vnā
ſolam. ſ. vegetatiuā: ⁊ in hoc eſt differētia animatoꝝ abinui
cem: per hoc enim dicimus ea que animata ſunt abinuiceꝫ
differre: ⁊ ꝓpter quā cām hoc ꝯtingat poſterius dicemꝰ vbi
determinabimus de pfectis ⁊ impfectis aīalibꝰ. Similiter
aūt manifeſtū eſt ꝙ aīalium q̄dā habēt oēs ſenſus: quedaꝫ
Tex. ⁊ cō. 24. vō vnū ſolum hn̄t. ſ. tactū. ¶ Sed hoc qdē hic dicēdū eſt ꝙ
in omnibꝰ potētijs quibus exercenť opationes vite ſemper
quo viuimus diciť dupliciter: ſicut ēt dupliciter quo ſcimꝰ
⁊ quo ſanamur. Dicimus enim interrogati quo ſcimus qm̄
aīa ſcimus: ⁊ aliqn̄ dicimus qm̄ ſcientia ſcimus vtroqꝫ eniꝫ
iſtoꝝ dicimus nos ſcire. Similiter aūt iterrogati quo ſana
mur: dicimus qm̄ ſanamur ſanitate: ⁊ ꝙ ſanamur oculo vel
pectore: ſed qn̄ dicimus ꝙ ſcimus ſcīa vel ſanamur ſanitate:
ſignificamꝰ formā ⁊ actum primū: ⁊ id qđ eſt ratio ſciētie vel
ſanitatis in eo ꝙ ſuſcipit ſciam vel ſanitatē. Actiuaꝝ eni for
maꝝ actus eſt ī patiēte hoc eſt ſuſcipiēte ⁊ diſpoſitio ipſius:
⁊ ideo omne qđ eſt actus forme cuiuſlibet eſt in eo qđ diſpo
nitur ⁊ formať per formā illam cuius actus ꝓprius eſt eſſe
qđ eſt ab ipſa forma. Cum aūt dicimus ꝙ ſanamur pectore
vel ſcimus aīa: ſignificamus id qđ diſponiť ſcientia vel ſani
tate in quo eſt actus illaꝝ formaꝝ: ſed tn̄ opꝫ ꝙ tale ſit ſuſci
piens ꝙ ſit agens operationē cuius principiū eſt forma ſicut
inſtrumētū agit. Et ſimiliter cū dicimus ꝙ aīa viuimus: aīa
eſt actus ⁊ forma ⁊ ratio vite ⁊ viuētis corporis ſm oīa prin
cipia ſupius enumerata. Simil'r ipſa eſt quo ſentimꝰ ⁊ itelli
gimus: erit igiť aīa ſpēs ⁊ ratio ⁊ forma corporis ⁊ nō corpꝰ
aliqđ: cū forma nunq̃ꝫ poſſit eſſe mã ſicut in ſcđo phicoꝝ pro
Tex. ⁊ cō. 25. batū eſt. ¶ Cū eniꝫ tripliciter dicať ſubā ſicut in prehabitis
diſtinctū: ⁊ hoc qdē eſt ſpēs ⁊ actus ⁊ corpus ⁊ mã ⁊ aīatū qđ
eſt ex his: ⁊ iđ corpus nō pōt eē actus aīe vel animati: ſed po
Tex. ⁊ cō. 26. tius aīa eſt actus corpis. ¶ Et ꝓpter hoc bene opinanť phi
illi qbꝰ videť ꝙ aīa nō ſit ſine corpore neqꝫ tn̄ ſit corpus: q2 in
veritate ipſa nō eſt corpus: ſed eſt aliqd corporis: q2 ē actus
eius: ⁊ iđ eſt in corpore determinato ſibi per ꝯueniētiā: ⁊ nō
eſt ſicut priores Pithagorici aptabāt eā nihil determināntes
in quo ⁊ quali phico corpore eēt quelibet aīa. Nos eniꝫ vide
mus ꝙ nō quelibet aīa accipit qđlibet corpus qđcūqꝫ cōtin
genter ⁊ differēter: ſed ſibi aptať ꝓpriū: eo enim ꝙ eſt alicuiꝰ
actus: debeť ei nō quecūqꝫ materia ⁊ ſuſceptiuū quodlibet:
ſed ꝓpriū ⁊ determinatū: hoc enim eſt rōnale: eo ꝙ actꝰ acti
uoꝝ ſunt in ſuſceptiuis ꝓprijs in qbꝰ nati ſunt fieri ex cōmu
nicatione actus ſuſcepti. Manifeſtū eſt igiť ꝙ aīa eſt actus
qdā ⁊ ratio corporis cuiuſdā qđ potētia vitam habeat.

¶ Cap. 10m. De enumeratione potentiarum principalium que
ſunt potentie anime.

Volentes aūt nunc de potētijs particularibꝰ de Tex. ⁊ cō. 27.
terminare quas ſupius diximꝰ eē quatuor que
ſunt principia vite: opꝫ primo reiterare qđ dixi
mus ꝙ. ſ. qbuſdā aīatis ille oēs īſunt: alijs vō
nō inſunt: niſi quedā illaꝝ: ⁊ qbuſdam nō ineſt
niſi vna ſola: potētias eniꝫ vocamus aīe partes
magis principales que ſunt vegetatiuū ſenſitiuū motiuū ſꝫ
locū: ⁊ intellectiuū: plantis aūt de his potētijs vite non ineſt
niſi vegetatiuū. Alteris aūt ſicut aīalibus ineſt hoc ⁊ ſenſiti
uum ⁊ appetitiuū: qm̄ aliquis appetitus ineſt his que habēt
ſenſum. Appetitus enim eſt deſideriū qđdā ex quo ꝯſequiť
ſicut ex cā voluptas ⁊ ira. Aīalia enim ad minus hn̄t vnum
ſenſum q eſt tactus: ⁊ ſicut diximus qbuſcūqꝫ ineſt ſenſus ta
ctus: illa tactu ſentiūt ꝯueniens ⁊ incōuenientēs: ex qbꝰ cauſať
letitia que eſt ſenſus ꝯueniētis ⁊ triſtitia que ē ſenſus diſcō
uenientis: qbuſcūqꝫ aūt ineſt letitia aut triſtitia in illis ē cu
piditas ſiue deſideriū. Cupiditas eniꝫ nihil aliud eſt niſi ap
petitus eius qđ eſt dulce ſm nām: dulce enim iudicať qđ eſt
delectabile ſm nām. ¶ Adhuc aūt ante oīa indigētia reſtau Tex. ⁊ cō. 28.
rare deperditū in nā corpis opꝫ accipere alimēti ſenſum qui
eſt tactus. Oportet enim ꝙ eiſdē oīa nutrianť ex qbꝰ ſunt: ſi
cut diximus in libro perigeneſeos. Sunt aūt ex calido ⁊ fri Scđo de gnatiōe. tex. cō. 50
gido humido ⁊ ſicco: igiť ſenſus alimēti eſt ſenſus p quē ſen
tiuntur dicte alimēti q̄litates ⁊ differētie: ſenſus aūt tactus
eſt ſentiens iſtas differētias. Oportet igiť ꝙ ſenſum tactum
habeāt oīa aīalia: q2 in illis ꝓpter mollitiē partiū de facili fit
multa deperditio que nō fit in plantis ꝓpter partiū duritiaꝫ
⁊ caloris nãlis debilitatē: qui quaſi nihil cōſumit in eis: ſed
diuidit tn̄ ⁊ penetrat vt ingreſſum accipiat nutrimentū: ꝓp
qđ deficiēte alimēto fameſcūt ⁊ ſitiunt aīalia nãliter oīa: qm̄
alimentū nō fit niſi calido penetrāte: ⁊ iuuante digeſtiuā ⁊ al
teratiuā cibi ⁊ ſic qđ reſtaurať addiť loco depditi: ⁊ ideo fa
mes eſt deſideriū calidi ⁊ ſicci cibi: q2 aūt ſiccū nō per ſe fluit
ad mēbra: neqꝫ p ſe ipreſſibilis eſt forme mēbri: ideo opꝫ ha
bere humidū qđ ſit quaſi cibi vehiculū: ⁊ deferat ipm: ⁊ fa
ciat ipm figurabile ſpecie mēbri qđ alitur. Si aūt hoc humi
dum eēt cū calido: tunc calidū cōſumaret partē humidi: ⁊ di
minuereť adiumētū vehendi cibū: ⁊ ideo ſitis appetit natu
raliter frigidū ⁊ humidū in potū: fames ergo ⁊ ſitis due ſūt
partes nãlis appetitus: ſiccis enim ⁊ humidis: ⁊ cuꝫ oīa fa
meſcant aīalia ⁊ ſitiant oīa aīalia habēt appetitū nãlem eoꝝ
que alunt: que ſunt calidū ⁊ humidū ⁊ frigidū ⁊ ſiccū: ⁊ ꝯſtat
ꝙ hoꝝ nō eſt aliquis ſenſus preter tactus: oīa igiť aīalia hn̄t
tactū ⁊ talem appetitū nãlem: ſenſus aūt alius nō eſt alimēti
niſi p accidēs: ſm ꝙ ſonus vel color iudicat alimētuꝫ eē ꝓpe
vel lōge: ⁊ ideo nullū alterius ſenſus obiectū alit niſi obiectū
tactus: odor eniꝫ eſt ſpirituale ⁊ nō icorporať ſicut dicemus
in libro de ſenſu ⁊ ſenſato. Sed humor qui latine ſapor dici
tur: greci enim humores ſapores vocāt: ille eſt aliqd tactus:
q2 ſapor ꝓxima ſequela eſt cōplexionati ex qualitatibus pri
mis: nō tn̄ ſapor vt ſapor alit: ſed potius humidū: ⁊ ſiccum: ⁊
calidū ⁊ frigidū ſicut diximus: ⁊ huiꝰ cauſa eſt: q2 nihil alit:
niſi qđ pōt aſſimilari ei qđ alitur. Nihil autē aſſimilať ei: ni
ſi qđ ſimiliter cōpoſitū eſt ex elemētis ⁊ ex calido frigido hu
mido ⁊ ſicco: eo ꝙ oīs cōplexio vt peritiores medicoꝝ dicūt
q̃ꝫdiu eſt in bona habitudine ſm nām: appetit ſibi ſīle. Cor
rupta aūt aliquādo appetit ꝯtrariū: ſicut febre eſtuans appe
tit aquā vt extinguat ſitim: patet igitur ꝙ animalia habent
tactū neceſſario: ⁊ appetitū nãlem eoꝝ que mixta ſunt ex q̄li
tatibus tactus: ⁊ hoc oſtendiť per famē ⁊ ſitim. ¶ De oībus Tex. ⁊ cō. 29.
aūt his ſigillatim certificandū eſt poſterius. Nunc aūt intm̄
dictū ſit ſufficiēter ꝙ oībus aīalibꝰ ſenſum tactus hn̄tibus:
etiā appetitus ineſt neceſſario. De phātaſia āt ⁊ arte practi
ci itellectus: ⁊ imaginatione nunc qdē nō eſt mãifeſte aliqd
dictū: ſed de his oībus in ſequētibꝰ ꝓſequemur. Quibuſdā

autē cū ſenſu ineſt principiū vite: qꝺ eſt motiuū ſm̄ locum: ⁊ hec ſunt illa quoꝝ cibus a terra nō ſufficienter preparatur: ⁊ habēt os ſm̄ figurā. Animalia enim imobilia exiſtentia figuram oris nō habēt: eo ꝙ radices quibus terre infiguntur ori habēt ſimiles ſicut plante: ⁊ ideo cibus eoꝝ ſufficiēter in terra preparatur ꝓpter talia etiā ventres nō habēt: neqꝫ loca per que emittatur egeſtio impuri cibi. Quibuſdā aūt cū dictis potentijs ineſt etiā intellectiuū ſicut hoibus: ⁊ ſi forte appareat aliquod genus hmōi animaliū alteruʒ aut honorabilius ꝗ̄ homo in mortaliū natura. Et hoc dictū eſt ꝓpter quoſdam dicentes quedā itellectualia animalia eē demones regioneʒ lucis in aere habitātes ſicut dixerunt Platonici: qui tn̄ veritatē non habent: ſed hic de his non intendimus: ⁊ ideo ſub dubio dicimus ſi qd appareat hoīe honorabilius. Sed qꝺ hic nos habemus determinare hoc eſt de partibus anime: ⁊ quā habēt adinuicē ⁊ ad animā comparationem.

Cap. iim. Ex quibus partibus componitur anima: ⁊ eadē eſt ratio anime ⁊ figure.

Oportet autē ſcire ꝙ partes eius qꝺ eſt ſpirituale ⁊ eius qꝺ eſt corporale differunt quoniā partes corporee rei cōponunt aut ſuā eſſentiaʒ aut ſuā quātitatē: ⁊ ſi cōponunt ſuā eſſentiā tūc ſunt ſicut materia ⁊ forma: aut ſicut mixta in eo qꝺ mixtum vocamus. Si aūt cōponunt ſuā quātitatē: tunc ſunt tertie vel medie vel quarte: ⁊ ſic de alijs quātitatiuis partibꝰ. Et has vocare cōſueuimus itegrales: primas aūt eſſentiales. In ſpiritualibꝰ aūt dicimus: quoniā ſpiritualia potētie quedā ſunt ⁊ habēt ſuas partes nāles poteſtates: ex quibus ꝯſtituit quoddā vniuerſuʒ ſue poteſtatis: ſicut apparet in vrbanitatibus. Cū enim dico regnuʒ: poteſtatē quādā dico: quā cōponunt multe poteſtates particulares: que tamē oēs fluunt ex regno. Si enim diffiniēs regnuʒ dicā ꝙ regnū eſt Monarchia cuius poteſtates leges ⁊ ordines viuēdi oibus diſtribuunt: erit quedā eius particularis poteſtas potētia preſidis qui terre principatur. Alia aūt ꝓconſulis: ꝯſilio cuius ⁊ nutu determinant iudicia ⁊ ſentētie dantur. Alia aūt tribuni ⁊ alia ducis exercitus: ⁊ alia cēturionis cohortis vnius: ⁊ adhuc alia decani: ⁊ alia prefecti qui preficitur ad paucos in lege iuſtitie cōſtituēdos: ⁊ ſic diuerſe poteſtates iuncte ſimul efficiunt vniuerſum qꝺdā qꝺ vocatur regnum: ⁊ ſic eſt in oibus ſpiritualibꝰ potētijs. In oibus auteʒ poteſtatibꝰ ſemp quicqd pōt potentia inferior: pōt ⁊ ſupior: ſed nō cōuertitur: ⁊ ideo inferior eſt ſp in ſupiori ſm̄ oēs ſuas opationes: ſed nobilitantur operationes inferioris qn̄ ſunt in ſuperiori. Similiter aūt eſt in poteſtatibꝰ cauſaꝝ naturaliū. Quedam enim illaꝝ ſunt ſemp: ⁊ quedā frequēter: ⁊ quedaʒ raro ſicut diximus in ſcꝺo phicoꝝ: ⁊ quicqd eſt poteſtatis in eo qꝺ eſt raro exercetur ab eo qꝺ eſt frequenter: ⁊ ab eo qꝺ eſt ſemper ſed nō cōuertitur. Habet tamē ſemp aliquid impotentie: ⁊ defectus: iferior poteſtas: qꝺ nō pōt referri ad ſuperiorē poteſtatē: ⁊ ideo diximus ꝙ nobilius exercentur operationes inferioris poteſtatis a ſupiori: ꝗ̄ ab inferiori poteſtate. Eſt aūt adhuc notādum in iſtis poteſtatibꝰ ꝙ ſi ſuperior poteſtas nō vniret in ſe poteſtatē inferiorē: non dicerentur oia hec vnū regnū: niſi ſicut aceruus lapidum: ⁊ idcirco quanto poteſtas ſuperior eſt ſimplicior: erit ⁊ vniuerſalior ad multa exercenda: que ſub illa poteſtate cōtinentur. Omnino aūt eodem modo eſt in aīa que eſt in potētia vite in qua oīs potentia exercēdi opera vite ꝯtinetur: ⁊ ideo particulares poteſtates ſicut vegetatiuū ⁊ ſenſitiuū: ſunt quidē potētie naturales ab ipſa fluentes que dicuntur ꝓprietates: ſed tamē inferioris poteſtatis opus ⁊ potētia in ſupiori nobilius eſt ꝗ̄ in ſeipſa: vnde ſenſitiua nobilius terminat opera vegetatiue ꝗ̄ ipſa vegetatiua ſola. Nutritiua enim que facit carnem nobilius operatur ꝗ̄ illa que facit lignū. Similiter autē eſt in generatiua: ſimiliter aūt eſt in ſenſitiua ⁊ intellectiua aīa ꝙ oēs ſuas operationes nobilius participat: ⁊ pꝫ ex hoc iam ꝙ in hoīe neqꝫ tres anime ſunt: neqꝫ tres ſubſtātie: ſed vna ſubſtantia ſimplicior ⁊ nobilior alijs: ⁊ ideo plures ⁊ nobiliores ab ea ꝗ̄ ab alijs fluunt poteſtates: ⁊ eedem poteſtates que ſunt inferiorū: nobilius ſunt in ipſa ꝗ̄ in eis: neqꝫ ſunt iſte potētie nō vnite: qꝛ ſic eſſet verū qꝺ dixit Plato ꝙ .ſ. quedā collectio diuerſa operaretur: vniuntur enim ſemper inferiores in ſuperiori per modū iam aſſignatū: ⁊ ideo particulares poteſtates nō ſunt partes eēntialiter cōponētes animā: ſed potius que determinant totam ſuā poteſtatē ad opera vite diſtributā per potētias: ſicut ⁊ regnū diſtribuitur per poteſtates particulares ad diſtribuendā vitam: vel cōtinendā ⁊ exercēdam: que vocatur ciuilis: ⁊ ideo dixerunt antiqui ſapientes ꝙ anima eſt in corpore: ſicut rex in regno: ⁊ oculus eſt in ipſa ſicut aliquis prefectus in poteſtate ſibi iuncta. Ex his iam pꝫ qm̄ eodem modo iam erit vna ratio diffinitiua anime ⁊ figure. Tex. ⁊ cō. 30. In figuris enim ſic eſt ꝙ nulla rectilinea inuenitur ꝑter triangulum: ⁊ eas que ipſuʒ ſequuntur in ſpecie figuraꝝ: ⁊ ſimiliter eſt in animabus ꝙ nulla eſt anima preter vegetatiuā: ⁊ que ſunt poſt ipſam in ordine animaꝝ: qꝛ ſicut figure habēt ordinem ꝙ vna eſt ante ⁊ alia poſt: ita etiā anima vel aīe. Simplicior enim lineaꝝ eſt recta: eo ꝙ eſt vnius forme tm̄: ſicut ſepe diximus: ⁊ ſimplicior figuraꝝ eſt triangulus ſm̄ formaʒ figurationis: qꝛ ⁊ in lineis eſt vnite forme ⁊ in ſuperficie: qꝛ ſm̄ formam non diuiditur in figurā aliam: qꝛ triangulus nō diuiditur in aliam figurā ꝗ̄ in triangulum. Circulus auteʒ duaꝝ formaꝝ eſt in conuexa ⁊ in cōcaua: ſicut ſepe diximus in antehabitis libris noſtris. Alie auteʒ figure rectilinee vt tetragonus pentagonus ſic deinceps diuiduntur in diuerſas figuras. In figuris igitur eſt ratio quedā cōmunis que oibꝰ conuenit ex qua tamen non ſcitur quelibet figura in ſpecie: ⁊ qualiter vna ſe habet ad aliaʒ: ⁊ hoc eſt ita ꝙ figura eſt quātitas linea vel lineis terminata: vel ꝙ figura eſt terminatio quanti: ſi cōſenſerimus ꝙ figura eſt qualitas ⁊ nō quātitas: hoc enim omni figure cōuenit: ex hac tamen nō ſcitur qualiter triangulus eſt in tetragono ſm̄ poteſtatem ⁊ in alijs figuris: ⁊ ideo ex illa nō perfecte ſcitur trianguli natura: ſed opꝫ querere triāguli propriā rationē: neqꝫ propria dicit perfecte figurationis rationē: ⁊ ideo neceſſaria eſt cōmunis. Si eniʒ diffiniens triangulum dicā triangulus eſt figura prima elementalis ad omnē figurā rectilineam: in qua diuiditur omnis figura rectilinea: ex illa diffinitione nō cognoſcā eſſe figurationis in triangulo: lꝫ cognoſcā poſſe trianguli ad alias figuras: ⁊ ideo in ſcientia figuraꝝ duas diffinitiones oportet inquirere: vnā cōmunem ⁊ alterā propriam ⁊ neutra ſine altera ſufficit: ⁊ ſimiliter eſt in anime ratiōe ꝙ cōmunis ratio eſt que oibus conuenit animabus que eſt endelechia corporis phyſici potētia vitam habentis: tamē qꝛ vite potentia nō eſt vna in oibus animabus: ſed alia ⁊ alia: ideo oportet querere ſm̄ quālibet vite potentiā aliam ⁊ aliam rationeʒ: ⁊ ideo deludendus eſt qui dicit ſufficere cōmunē rōnem in his ⁊ in alijs ſimilibus que nullius erit ꝓpria ratio: ⁊ iterū nō debemus eſſe in propria rōne neglecta ratiōe cōmuni. Eſt aūt ⁊ adhuc alia ſimilitudo inter figuras ⁊ animas: ſicut eniʒ trigonum eſt in tetragono ⁊ in oibus alijs figuris que ſunt cōmuniter poſt triangulū ſm̄ potentiā: ita eſt vegetatiuum in ſenſitiuo: ſenſitiuū in intellectiuo: trigonū autē eſt in tetragono potētia non ſm̄ ſe: ſed ſi diſtribuatur tetragonum in ea que poteſt: pōt tunc in operationē trigoni ⁊ plus. Tex. ⁊ cō. 31. Quoniā ſi diuidatur lineis diagonalibus duabus: faciet quatuor triangulos: ⁊ ſimiliter quecūqꝫ figura eſt rectilinea in tot triāgulos diuiditur quot habet angulos lineis a quolibet anguloꝝ ad centrum figure deductis. Similiter aūt quoniā ſenſitiuū diſtribuitur in poteſtates ſuas: tunc poterit in opera vegetatiui: ⁊ amplius ⁊ eodem modo itellectiuū poterit in opera vegetatiui ⁊ ſenſitiui: tamen qꝛ ſicut trigonum nō eſt in tetragono ſm̄ actum trigoni ſed tetragoni: ita neqꝫ vegetatiuuʒ eſt in ſenſitiuo ſm̄ actum vegetatiuum: ſed ſenſitiuū: qꝺ eſt ſuperior poteſtas ad ipſum: ⁊ ideo ex ſe potens in poteſtateʒ inferioris potentie ad ipſum vt diximus ſuperius: propter qꝺ etiam ſoluitur dubium quorūdam vtrum .ſ. ſenſitiuuʒ ſit compoſitum ex vegetatiuo ⁊ quodā alio: ꝯſtat enim ꝙ non: ſed ſenſitiuuʒ eſt vnū ſimplex amplioris poteſtatis: ⁊ ideo ex ſua ſimplici forma exercere poteſt nobilius opera vegetatiui ꝗ̄ ipſum vegetatiuū per ſe ſolū. Si enim ex illo ⁊ alio cōponeretur: qualiter eſſet forma ſimplex perficiens animal. Similiter autem eſt de intellectiuo. Neqꝫ enim in figuris figura tetragoni eſt compoſita: ſed ſimplex: que tamē diſtributa in ea que pōt: poteſt in tetragonū ⁊ amplius. Similiter autē eſt in omnibus formis cōſequenter ordinatis ſicut cauſa primaria ⁊ ſecūdaria: ſicut dicitur in libro de cauſis de eē: viuere: ſentire ⁊ intelligere. Quelibet enim illarum eſt ſimplex vna

Inferioris potētie opꝰ nobilius ē in ſupiori ꝗ̄ i ſeipſa. 3

eſſentia: ⁊ tamē ſemꝑ ꝯñs hꝫ potentiā pꝛecedētis vel pꝛecedentiū oīum: ⁊ nō influit ſecunda niſi cū cauſalitate antecedentiū: qꝛ vita nulli dat vitā ſine eſſe: neqꝫ ſenſus alicui dat ſenſum ſine vita ⁊ eſſe. Sic ⁊ itellectus nulli dat itelligere ſine eſſe viuere ⁊ ſentire in gñe moꝛtaliū. In celeſtibꝰ enim intelligere foꝛte eſt ſine ſentire: erit tñ de hoc determinādūꝫ in pꝛima phīa. Si aūt hoc queritur vnde habeat ꝯñs foꝛma ꝙ pōt oium pꝛecedentiū foꝛmaꝝ poteſtates operari: dicēdum videt̄ ꝙ hꝫ a tribus quoꝝ vnū eſt ipſa ꝯñtia oꝛdinis: nō enim eſt ꝯñs niſi qꝛ exiuit a pꝛecedēte: ⁊ ideo poteſtas pꝛecedētis pōt in ea. Alia cauſa eſt: qꝛ lꝫ ſit ꝯñs ſm intellectū: tñ eſt vicinioꝛ ſm eſſe pꝛime cauſe. Intellectus enim vicinioꝛ eſt pꝛime cauſe q̄ȝ ſit ſenſus: ⁊ ſic hꝫ in ſe plures bōitates ⁊ nobilitates quibꝰ accedit ad ꝯfoꝛmitatē pꝛime cauſe ⁊ per illas bonitates plura pōt q̄ȝ aliqua alia eēntia vel foꝛma. Tertia cauſa ē qꝛ eſt imaterialioꝛ ⁊ ſimplicioꝛ ⁊ ſeꝑatioꝛ ſemꝑ ꝯñs q̄ȝ pꝛecedens: ⁊ ideo in plura pōt q̄ȝ antecedēs ipſam: dico autē ſimplicioꝛ ſm eē ⁊ nō ſm rōnē: qm̄ ſm rōnē foꝛte eſt ecōuerſo: qꝛ pꝛecedētes foꝛme cadunt in eius diffōne: ideo ſm rōnē ſunt ante eā ⁊ ſimpliciores ea: ⁊ hec tria ſimul iuncta dicunt verā cām: qꝛ vnica exiſtens ſequēs in plura pōt q̄ȝ antecedēs. Et ſi foꝛte aliquis obijciat ꝙ diffiniēs ⁊ rōne pꝛius eſt diffinito: ⁊ ſimplicius ſm eſſe ⁊ nām: dicēdū ꝙ hoc eſt veꝝ ſm cōmunē nām que inuenit̄ in pluribꝰ: ſed nos hic vocamus ſm eē ſimplicius ⁊ pꝛius: qđ in eſſe ſimplicius eſt ⁊ pꝛius: ⁊ nō dubitamus quin itellectus ſm eſſe ſimplicioꝛ ſit q̄ȝ ſenſus lꝫ cōmunioꝛ nā ſit ſenſus q̄ȝ intellectus: hec igit̄ eſt cā ꝙ nulla iſtarū foꝛmaꝝ cōpoſita eſt: ⁊ tñ in plura pōt vna q̄ȝ alia. Si aūt dicatur ꝙ hꝫ potentias nāles in ſeipſa ſic cōponit̄ ex ſeipſis: dicimus ꝙ hāc ſolam hꝫ cōpoſitionē: ſed illa nō repugnat ſimplicitati foꝛme. Rectū enim foꝛmā dicit in mathematicis: ⁊ recto cū multa accidunt vt ꝓpꝛie paſſiones ipſius ⁊ potētie naturales eius: ⁊ tñ ſimplicitati ſue nō pꝛeiudicant: qꝛ ſunt poſt ſuā eſſentiaꝫ: ⁊ fluunt ab ipſa ita ⁊ iſta poſt eſſe anime ſunt ⁊ fluunt ab ipſa: ⁊ ideo nō tollunt eius ſimplicitatē. Ex dictis igitur pꝫ ꝙ nō ſufficit aſſignaſſe cōem anime diffōnē niſi pꝛopꝛiā ſm quālibet eius poteſtatē aſſignemus: per quā ſciātur ea que accidunt ei ſm ptātes illas. Opoꝛtet igit̄ ſcire que ſit vniuſcuiuſqꝫ aīa vt que hoīs: que beſtie: ⁊ que plante: qꝛ ſicut diximus ſenſitiuū nō eſt ſine vegetatiuo: lꝫ ecōuerſo vegetatiuū a ſenſitiuo ſeꝑetur vt in plantis apparet. Iteꝝ antē ſine tactu nō habet̄ aliquis alioꝝ ſenſuū: tactus aūt ab alijs ſeparat̄: qꝛ multa de numero aīaliūꝫ neqꝫ viſum neqꝫ auditum neqꝫ odoꝛatū ſenſum habēt: ſed tactū ſolūꝫ: ⁊ guſtū: ſm ꝙ eſt qdā tactus: ⁊ cū ſenſitiuo pꝛincipio vite. ¶ Quedā etiā habēt ſm locū motū ⁊ quedā nō hñt ipſuꝫ: vltimū aūt qđ eſt finis ⁊ paucoꝝ aīaliūꝫ hñt quedā itellectū: ⁊ multa nō habēt. Homo eni ſolus hꝫ in gñe moꝛtaliū: niſi ſm Platonicos inueniat̄ aliqđ intellectiuū moꝛtale hoīe dignius: ⁊ qbuſcūqꝫ ineſt itellectus inſunt ⁊ antecedētia oīa: ſed nō ꝯuertit̄. Quibuſdā enim ineſt ſolus ſenſus ⁊ q̄dā cū hoc hñt imaginationem ⁊ quedā cū his memoꝛiā: ⁊ q̄dā cū his expimētū ⁊ arteꝫ ſicut hoīes: de ſpeculatiuo aūt itellectu altera ratio eſt: qꝛ ſeparatus eſt ⁊ magis ꝓpꝛie ſeꝑatoꝝ q̄ȝ moꝛtalium. Sed tñ in tertio huius ſcie libꝛo de ipſo erit tractādū ⁊ vidēdū quid ⁊ quoꝝ ſit. Sed ex dictis manifeſtū eſt ꝙ ꝓpꝛijſſima erit ratio anime qua cognoſcit̄ qd eſt hoꝝum vnūquodqꝫ.

Nota tres cās pp q̄s cōtingit formā ꝯñtem opari oēs ptātes pcedētium formarum.

Cōpō ptātiua non repugnat ſimplicitati forme.

Tex. ⁊ cō. 32.

¶ Tractatus ſecundus ſecundi li de anima in quo agitur de potentijs aīe vegetabilis ſigillatiꝫ. Et pꝛimū de oꝛdine pꝛocedendi ⁊ quot ſint ⁊ que potētie anime vegetabilis.

Tex. ⁊ cō. 33.

NEceſſarium autem eſt Ei q debet determinationē facere de iſtis vt accipiat pꝛimū qd eſt vnūquodqꝫ coꝝuꝫ que dicta ſunt. Sed anteq̄ȝ hoc fiat opꝫ vt adhuc queramus vtrū ſenſitiuū itellectiuū ⁊ vegetatiuū ſint vna ſuba in hoīe vel plures. Videt̄ enim ꝙ plures qꝛ coꝛruptibilis ⁊ incoꝛruptibilis nō eſt ſubſtātia vna. Intellectiuū aūt eſt incoꝛruptibile: ⁊ ſenſitiuū ⁊ vegetatiuū ſūt coꝛruptibilia: ergo ipſoꝝ nō eſt ſuba vna. Adhuc autē ſeparabilis ⁊ inſeparabilis nō eſt ſuba vna: ergo cū itellectus ſit ſeꝑabilis ⁊ ſenſus ⁊ vegetatiuū nō ſint ſeparabilia ipſoꝝ nō eſt vna ⁊ eadē ſuba. Adhuc aūt quoꝝ actus eſſentiales differētes ſunt: ipſoꝝ ſūt eſſentie differētes: ſed ſic differunt actus iſti vegetare ſentire ⁊ itelligere: ergo vegetabilis ſenſibilis ⁊ itellectualis non ſunt vnius ⁊ eiuſdē ſubſtātie. Hāc aūt queſtionē pluribꝰ iaꝫ vicibꝰ tetigimus ⁊ determinauimus: ⁊ iō adhuc dicimus ꝙ hec tria in hoīe ſunt vnius ſubſtantie: que qꝛ eleuatioꝛ eſt q̄ȝ alie: ꝓpter hoc plura operat̄: ⁊ plura habet pꝛincipia vite ad exercēda opa vite: ⁊ ideo iſte tres potētie ſunt vniꝰ ſubſtātie in hoīe: ⁊ qđ dicit̄ ꝙ coꝛruptibile ⁊ icoꝛruptibile nō ſunt vniꝰ ſubſtātie: hoc eſt veꝝ ſi coꝛruptibile ⁊ icoꝛruptibile eſt aliqd ſm ſubam. Si aūt coꝛruptibile ⁊ icoꝛruptibile dicunt̄ ſꝫ operationē: tūc nihil ꝓhibet ab eadē ſuba fluere potētias duas quaꝝ vna eſt coꝛruptibilis: ⁊ altera icoꝛruptibilis: eo ꝙ vna eſt cōiuncta coꝛpoꝛi: ⁊ altera non: ſicut ab vna ſuba ſeparata diximus ſupius fluere potētiā cōiunctā cū coꝛpoꝛe ⁊ nō ꝯiunctam. Supioꝛ enim eēntia eo ꝙ eſt ſuperioꝛ pōt in omnē operationē inferioꝛis: ⁊ ꝑ hoc pꝫ determinatio obiectoꝝ. Dicamus igit̄ ſicut ſupius icepimus dicere: ꝙ ei qui dꝫ facere determinationē certā de pꝛemiſſis ꝙ neceſſariū eſt ei accipere quid vnūqđqꝫ iſtoꝝ eſt per rōnē diffinitiuā: ⁊ poſtea ꝑ rōneꝫ illam opꝫ eum determinare de habitis qui cōſequunt̄ ſicut accidētiā per ſe: ſicut eſt ſeparabile eſſe: vel nō eſſe ſeparabile a coꝛpoꝛe: ⁊ hmōi que accidunt potētijs anime: ⁊ de alijs quecūqꝫ ſunt determinād a: ex ipſis aūt cōgruit dicere quid vnūquodqꝫ iſtoꝝ eſt per diffinitiuā rationē: anteq̄ȝ ſciamus de toto eo ꝙ partes pꝛioꝛes ſunt quo ad nos: tunc eadē rōne pꝛius opꝫ determinare de actibꝰ iſtaꝝ potētiaꝝ: eo ꝙ actus preuij ſunt potētijs quo ad nos ſm rōneꝫ: lꝫ ſimpliciter ⁊ ſm eſſe potētie ſint pꝛioꝛes actibus: per eādē aūt rationē adhuc de obiectis pꝛius eſt determinandū: qꝛ obiecta magis accedunt ad noſtrā notitiam q̄ȝ actus vel potentie: obiecta enim ſunt que inferunt potētijs paſſiones ⁊ potentie infoꝛmantur per ſpecies obiectoꝝ: ⁊ ideo obiecta ſunt ſpeciē pꝛebētia actibus: ⁊ per actus dant ſpeciē potentijs: ⁊ ꝓpter hoc pꝛioꝛ ſpeculatio eſt de obiectis quo ad nos: ſecunda de actibus ⁊ tertia de potentijs quo ad nos: pꝛius igit̄ dicendū de ſenſibili ⁊ intelligibili ⁊ poſtea de itellectu ⁊ ſenſu. ¶ Inter aūt omnes potētias pꝛius de alimento ⁊ generatiōe dicendū eſt: vegetatiuum enim cōmunius ineſt animatis q̄ȝ ſenſitiuum ⁊ intellectiuū: ⁊ cōmune etiā quo ad nos pꝛius eſt queādmodū diximus in pꝛincipio phyſicoꝝ: vegetatiuū enim eſt potētia ſm quā oībus ineſt viuere: ⁊ illius opera ſunt alimēto vti ⁊ generare. Tria enim habet in ſe potētia vegetatiua hoc eſt nutritiuam ⁊ augmētatiuā ⁊ generatiuā. Cuius hec eſt ratio: qm̄ omne qđ generatur ꝓpter paucitatē materie ex qua generatur: pꝛius eſt imperfectū ſm quātitatem: ⁊ virtus deducens ipſum ad perfectū eſt augmētatiua cui cōtraria eſt diminutiua que ſurgit ab imperfectione ⁊ potētia eius. Debet aūt omne qđ eſt ex cōtrarijs ſaluari in eſſe: ⁊ hoc fit per virtuteꝫ nutritiuam. Et indiget diuino eſſe participare in ſimili ſm ſpeciē: ⁊ hoc fit per generatiuā: ⁊ ideo tres virtutes neceſſario habet potētia vegetabilis: dicuntur tamē duo iſtoꝝ opera generare ⁊ alimēto vti: qꝛ iſta duo ſunt ad ſubſtantiā ſaluandā. Alimentū quidē ſm materiā ⁊ indiuiduū: generare autē ſm ſpeciē ⁊ foꝛmā. Generatiua enim oībus ineſt viuentibus quecūqꝫ ſunt de numero naturaliū ⁊ nō eternaꝝ ſubſtantiaꝝ: ⁊ que ſunt perfecta ⁊ nō imperfecta: qꝛ imperfectū in quātitate ꝓpter hoc ꝙ multū neceſſe habet ponere in ſubſtantia: nihil pōt ponere in ſemine: ⁊ ideo generare infantes ⁊ pueri nō poſſunt: ⁊ hanc generationē habere per ſe ⁊ variā eſt facere tale alterū in indiuiduo: ⁊ idem in ſpecie quale eſt ipſuꝫ generās: ⁊ facit hoc qđ eſt perfectū vt diximus ⁊ nō occaſionatū ſicut monſtra ſunt: ⁊ quecūqꝫ nō caſu generantur: vt peccata nature que ſunt mōſtra ſicut diximus in .2. phyſicoꝝ. Habent aūt generationē variam pꝛecipue ea quoꝝ vltimū poſſe generatio eſt ſicut vegetatiua: qꝛ generāt ex ſe radices ⁊ virgas ⁊ ramos ⁊ folia. In hac autē varia generatione: ſemper generās facit tale alteꝝ quale eſt ipſum: vt virga quidē virgā: animal aūt animal. Cauſa aūt eſt quatenus diuino eſſe participēt quantū poſſunt: qđ eſt ſempiternū eſſe: omnia enim illud perpetuū eſſe optant: ⁊ illius cauſa agunt: quicquid agunt ſm naturam. Sicut enim diximus in celo ⁊ mūdo: ſimilitudinē diuini eſſe quedā participāt ſine motu: ⁊ quedā cum motu: ⁊ coꝝ que mouētur: quedam reiterātur

Nō q̄ñ coꝛruptibile ⁊ incoꝛruptibile non ſunt vniꝰ ſube.

Tex. ⁊ cō. 34.

eodem

eadem numero:quedā eadeꝫ ſpecie:⁊ ſic diximus in fine de
gñatione ⁊ corruptione.Quedā aũt reiteranť eadem ſpecie
Tex.⁊ cō.35. non numero:ſicut gñabilia ⁊ corruptibilia.¶Id aũt qđ eſt
cauſa finalis cuius cā ſit id qđ ſit:dupľr diciť:hoc qdem cu/
ius cauſa ſit qcqd ſit ad illud.Aliud auteꝫ eſt quo res eſt id
qđ eſt:⁊ hec eſt cauſa formalis:vnde eſſe perpetuũ cauſa fi/
nalis eſt generatiōis:ſicut eius cauſa ſit tota ſucceſſio gene/
rationis:⁊ quā nō cōſequitur natura vna generatiōe:ſꝫ per
totā ⁊ infinitam gñationis ſucceſſioneꝫ:⁊ ideo hoc eſt tm̄ cu
ius cauſa ſit qcqd ſit ſm̄ naturam:forma aũt dans eẽ gene/
rato eſt finis quē cōſequitur natura per vnicam gñationeꝫ:
⁊ hoc eſt finis in quo quieſcit actus vnius particularis ge/
nerātis:ſicut in quo eſt eẽ eius qđ gñatur:qa forma dat eſſe
generato.Et qa gñabilia cōicare non poſſunt eſſe diuinuꝫ:
qđ eſt perpetuitas eẽ in ſeipſis:eo ꝙ nihil corruptibiliũ con
tinue poteſt manere:cōicant tamē quantũ poſſunt vt ſalteꝫ
remaneant eadē ſpecie:⁊ tunc remanent qdem nō vnuꝫ ſed
vt vnum.Numero eni non vnum permanent ſꝫ ſpecie vnũ:
⁊ ideo ſicut prediximus eſſe diuinum quedā participāt plus
⁊ quedam minus vnumquodqꝫ ſicut poteſt.

¶Cap.2m.Qualr aīa eſt viuētis corporis cā ⁊ pncipium.

Tex.⁊ cō.36. ESt autem aīa viuentis corporis cā ⁊ pnm.Cā
autē ⁊ pncipiũ tripliciter dicũtur:anima auteꝫ
eſt viuentis corporis cauſa ⁊ pnm ſm̄ tres mo/
dos determinatos in ſecũdo phĩcoꝝ.Eſt eniꝫ
anima cā efficiens vnde eſt motus corporis:et
ipſa eſt ēt cauſa finalis ꝓpter quā eſt corpus:et
Tex.⁊ cō.37. eſt cauſa formalis ſicut ſub̄a dans eſſe aīato corpori.¶Qđ
enim ſit cā formalis ſicut ſubſtātia animati corporis mani/
feſtũ eſt:viuere eni viuentibus eſt eſſe:qa viuere eſt actꝰ aīe
in corpus cōtinuus ſicut ſupra diximus.Cauſa aũt forma/
lis ⁊ pncipium viuentiũ in eo ꝙ viuũt eſt aīa:cũ aīatum ab
inanimato determineť in viuēdo ſicut ſuperius patuit.Am
plius aũt eius ꝙ potētia eſt viuēs hoc eſt qđ poteſtatem hꝫ
exercendi opera vite actus eſt rō.Actus eni qui eſt cōplemē
tum eſt rōnem ⁊ eẽ dans ei qđ poteſt operari opera vite:ſic
ſupra ꝓbatũ eſt in pma diffinitione aīe.Cōſtat aũt ꝙ actus
potentia vitā hñtis eſt aīa:ergo rō eius eſt ⁊ forma:ex iſtis
igiť duabus rōnibus ꝓbať eſſe pnm ⁊ cauſa corporis ſicut for
ma ⁊ ſubſtantia eius.Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ipſa eſt etiā cau/
ſa finalis que eſt cā ꝓpter quā eſt quicquid eſt:⁊ ꝓpter quaꝫ
ſit qcqd ſit.Sicut eni itellectus practicus in mechanicis eſt
ꝓpter finē determinatũ ꝓpter quē mouet māꝫ vt iducat for
mā artis qđ eſt bonum artis illius:eo ꝙ omnis ars alicuiꝰ
boni eſt operatrix:ſicut faber facit qđ facit ꝓpter cultellum:
⁊ operatũ opus illud eſt finis eius.Eodē mō etiam nā ope/
ratur ꝓpter finē determinatũ quē intēdit ſicut ꝓbatuꝫ eſt in
2°ph.t.c.74. ⁊ infra. ſecũdo phyſicoꝝ:⁊ hic eſt finis nature ꝓpter quē operatur.
Huius ēt finis in aīalibus eſt aīa:ſm̄ naturā enim oīa phy
ſica corpora aīata ⁊ organizata ꝓpter aīam ⁊ diuerſitas coꝝ
eſt ꝓpter anime diuerſitatē:⁊ hoc eſt tā in aīalibus q̄ꝫ in plā
tis:ſicut ⁊ oīa inſtr̄a artis ſunt ꝓpter artis finem.Sicut aũt
ſupra diximus ꝙ cuiꝰ cā ſit dupliciter diciť.ſ.ꝙ eſt cuius cau
ſa ſit totũ qđ ſit:⁊ qđ eſt quo res eſt id qđ eſt:⁊ hoꝝ exempla
ſubiecimus ſuperius.Eſſe eni diuinũ eſt vnũ cuiꝰ cā ſit quic
quid ſit:ſed nō quo res eſt id qđ eſt:forma aũt eſt cuiꝰ cā ſit
⁊ quo res eſt id qđ eſt:⁊ talis finis eſt aīa aīati corporis.Sic
ergo ꝓbatum eſt ꝙ aīa eſt cauſa finalis.At vō ipſa eſt etiaꝫ
efficiēs cauſa:vñ eſt motus corporis animati.Nihil eni mo
uetur ex ſe ſm̄ locum niſi ab aīa.Si aũt aliquis dicat ꝙ non
omnibus viuentibus conuenit iſte motus:dicemus ꝙ etiā
alteratio ⁊ augmentum ſunt motꝰ ab anima in corpore vno
exiſtentes:ſenſus enim quedam alteratio eſſe videtur:⁊ ni
hil ſentit niſi qđ habet animam.Similiter autem omni vi
uo conuenit augeri ⁊ minui.Nihil auteꝫ augetur ꝓprie niſi
qđ alitur proprie:⁊ nihil alitur proprie qđ nō participat ani
mam:ergo ad minus vnde eſt motus augmēti in omni cor
pore viuo eſt anima:qđ quidem corpus participat animaꝫ.
Erit igiť anima tripliciter cauſa aīati corporis:eo ꝙ tres
dicte cauſe in vnam rem concidunt:ſicut in ſecũdo phyſico
rum probatum eſt.Materialis autem eſſe non poteſt:quia
materia nunq̄ꝫ concidit in eandem rem cũ alijs cauſis.

¶Cap.3m.De improbatiōe erroris Empedoclis circa mo
tum ⁊ cauſam nutrimenti.

EMpedocles aũt loquens de motu nutrimen/ Tex.⁊ cō.38.
ti ad partes ⁊ mēbra eius qđ aliter nō bene di/
xit:addēs dictis ſuis augmētũ accidere plan/
tis:deorſum qdeꝫ ꝓpter id ꝙ terra ſic ferť na/
turaľr deorſuꝫ:ſurſum aũt ꝓpter ignē qui mo/
neť ſurſuꝫ.Et fuerũt rōnes inducētes Empe/
doclem pᷓcipue tres quaꝝ vna eſt:qa videbat motuꝫ nutri/
menti eſſe nālem:⁊ naturalem hic finem determinatũ in na
tura:tractum autem eſſe motũ violentũ ſicut manifeſtuꝫ eſt
ex.7.phyſicoꝝ.Et ideo ne diceret nutrimētũ trahi ad mem
bra per virtutē membroꝝ:dixit ꝙ nāliter moueť ad illa per
nālem motũ elementoꝝ que cōmixta ſunt in alimento.Alia
vō ratio eſt:qa videmus elemēta per aliquem ſuũ actuꝫ re/
manere immixta:⁊ ideo dicebat ꝙ ēt ſuos motus nāles reti/
nebant.Tertia ratio fuit:qa in omni aīato videbat mēbra
inferiora habere nutrimētũ groſſuꝫ ⁊ terreſtre:ſuperiora au
tem habere alimentuꝫ ſubtile ⁊ calidũ.Siľr autē in ſenibus
in qbus deficit calor videbat iferiora mēbra plus nutriri q̄ꝫ
ſuperiora:⁊ in iuuenibꝰ in qbus eſt multũ calidũ mēbra ſu/
periora plus nutriri q̄ꝫ inferiora:qa in eis calor ignis multā
ad ſe trahit mām̄:⁊ illa multiplicata multũ eleuať ſurſum ⁊
paꝝ deorſum.Eadem aũt cauſa eſt ꝙ in mulieribus mem/ Quare in mulieribꝰ iferiora mēbra mľtũ augenť ⁊ ēt in ſenibus.
bra inferiora multũ augenť ſicut crura:⁊ nates:⁊ mēbra ſu/
periora hñt gracilia ſicut bracchia ⁊ humeros:quia frigidi/
tas vincens in eis ingroſſat nutrimētũ qđ pōderoſitate ſua
trahit inferius:videbat nihilominus in omni nutrimento
dñari aquam ⁊ terrā:⁊ ideo putabat hec nō moueri ſurſuꝫ:
niſi prius eẽnt cōuerſa in ignē vel ignita.Hec igiť ſũt que in
duxerũt Empe.Errabat aũt Empe.dupľr:vno qdē mō ꝙ
nō bene accepit intētionē eius qđ eſt ſuperiꝰ:⁊ intētionē eiꝰ
qđ eſt iferius:qa nō idē eſt ſurſum ⁊ deorſum aīati corporis
⁊ mũdi:qa in mũdo ſurſum ⁊ deorſum differũt ⁊ opponunť
ſitu tm̄:ſed in corporibꝰ aīatis differunt figura mēbroꝝ ⁊ of/
ficio.In omni enim aīato dicimus ꝙ caput eſt ſuperiꝰ corpo
ris eius:⁊ tñ videmus ꝙ beſtiaꝝ caput eſt ꝓnũ in terram ⁊
nō rectũ niſi ſolius hoīs:ſic Ouidiꝰ dixit de deo ꝙ Os ho/
mini ſublime dedit celũqꝫ videre Juſſit ⁊ erectos ad ſidera
tollere vultus.Si ḡ ſic figura ⁊ officijs in corporibꝰ aīatis di
ſtinguunť ſurſum ⁊ deorſum:tũc cũ planta radices hēat ori
aīaliũ per officiũ ſiľes:radix erit in plātis ſurſum:⁊ rami de
orſum:qa nō idē erit ſurſum ⁊ deorſuꝫ qđ in mundo eſt ſur
ſum ⁊ deorſum:qa ſicut diximus poſitiones iſte in corporibꝰ
aīatoꝝ dicunť eedeꝫ vel ſiľes diuerſe ſm̄ opa ⁊ nō ſm̄ ſitum
mũdi.¶Adhuc ēt ſi ꝯceſſerimus Empe.ꝙ idē ſit mũdo ſu Tex.⁊ cō.39.
perius ⁊ corporibus aīatis:nos videmus ꝙ quelibet ps nu
trimēti ferť in ꝯ̄ria loca:qa ferť ſurſuꝫ ⁊ deorſuꝫ vbicũqꝫ ſũt
mēbra:talis eni motus nō pōt eẽ a virtute elemētali.Si eni
illa ſint ſimplicia habebunt motꝰ ſimplices.Si aũt cōpoſita
preualebit motus dñantis in mixto:opꝫ igiť ꝙ motꝰ iſte ſit
ab alia virtute que nō eſt elemētalis neqꝫ ꝯñs cōmixtioneꝫ
elementi:hāc aũt virtutē vocamus aīam ḡ erit ab aīa.Ali/
ter eni euellerenť a ſe inuicē que in ꝯ̄ria loca ferunť ⁊ pua le/
ret dñans elementũ:vniuerſaľr aũt nunq̄ꝫ euelluntť quando
diu viuit plāta vel aīatuꝫ:cōtinens igiť ea nō eſt elementa/ Solo ad rōnes Empedoclis.
lis virtus ⁊ hāc vt diximus vocamus aīam.¶Rōnes autē
mouentes Empe.nō ſunt difficiles ad ſoluēdum.Oſtendi/
mus eni in.7.phyſicoꝝ duplicē eſſe tractũ:vnũ quidē in quo 7° ph.t.c.10.
trahens per virtutē que oīno extrinſeca eſt:trahit id qđ tra
hit ⁊ tractus iſte eſt violētus.Alius aũt eſt quādo trahens
aliqđ ſue virtutis generat in tracto que virtus inata in tra/
cto facit ipm̄ moueri ad trahēs ſicut trahiť ferrũ a magne/
te ⁊ hic tractꝰ eſt nālis:ſic trahiť cibꝰ ad mēbra eo ꝙ virtus
mēbri generať in cibo:que agēte in ſe mēbro cōtinue redu/
ciť ad actum:⁊ per illā alimentũ moueť ad mēbruꝫ ſicut ad
locũ ſue forme ⁊ ſpeciei in qua complementũ accipit illiꝰ vir
tutis que generata eſt in ipſo per actioneꝫ aīe que eſt actus
mēbroꝝ.Cũ autē hec virtus nō ſit elementalis:ſed aīe que
eſt actus mēbroꝝ:cōſtat ꝙ naturaliter moueť vel potius ſi
ita liceat loqui aīaliter moueť ad mēbra ⁊ nō per virtutē ali
quā elementalē.Et qđ dicit elemēta aliqualr remanere in
mixto cibo:nō iuuat ad ſue opinionis aſſertionē:qa elemē/
ta materialia efficiunť:⁊ virtus aīe alimentũ aſſimilās effi/
citur formalis ⁊ mouēs.Qđ aũt dicit groſſius ⁊ terreſtriꝰ eẽ
nutrimētũ inferioꝝ membroꝝ nō generaľr eſt veꝝ.Mem/

broꝝ enim terreſtriū ſicut ſunt oſſa: nutrimētū eſt terreſtre: ꝛ mēbroꝝ aquaticoꝝ ſicut eſt cerebrū: nutrimentū eſt aquaticum: ꝛ oſſa ſunt ſuperius ꝛ inferius corpore: cerebrū tn̄ ſuperius. Sz verū eſt ꝙ in ſenib⁹ ꝛ in mulierib⁹ frigidis: plus nutriunt̄ inferiora mēbra ꝙ̄ ſuperiora: ꝓpter caloris defectum: qa calor eſt inſtrumētū aie: ꝛ deficiente inſtrō: aut nulle fiunt operatiões artis aut nō bene fiūt: ſed ex hoc nō ꝓbatur ꝙ fiat nutrimentum virtute elemētali: ſed potius virtute aie cum aliquo defectu inſtrumēti qa ſm Empe. nihil deberet de nutrimento in talibus ferri ſurſum ſed totum deorſum. Sic igitur patet ꝙ non vere dixit Empedocles.

¶ Cap. 4m. De improbatione erroris eoꝝ qui dicūt augmētum ꝛ alimentum fieri per virtutem ignis.

Tex.t cō.40 Unt aūt quidaz qui nō oium elemētoꝝ virtute fieri dicebāt alimentū: ſed virtute ignis tn̄: ꝛ ſimilr̄ augmentū cuius aſſignabāt rōnez: qa ignis ſolus inter omnia corpora ꝛ alit̄ virtute propria ꝛ augmētat̄. Alitur enim inquātū educit ſubtile humidū de calefactis ꝛ cōualeſcit et ſuſtentat̄ in ipſo: auget̄ autē inquātū incrementū accipit ſue quantitatis per appoſitionē cremabiliū: ꝛ ꝓpter hoc dicunt ꝙ ignis etiā hec duo in omnibus operat̄ aiatis. Et hi qdez adhuc alijs duab⁹ rōnibus ſunt inducti quaꝝ vnā eſſe dicebant: qa videbant ignē non nutritū perire per cōtinuaz ſue materie perditionē. Euolant eniz aſcendendo ſemp māles partes ignis: ꝛ cōtendūt ſuperius. Cū igit̄ ſic cōtinue deperdat̄: indiget deperditi reſtauratione. Nō aūt deperditū reſtaurat̄ niſi per nutrimētū: opz igit̄ ꝙ ignis nutriat̄. Si qs autē eis dixit ꝙ ignis nāliter mouet̄ ſurſum: ꝛ ideo ptes ſue māles euolant ex ipſo nāliter: dicebāt hoc eē non poſſe propter hoc ꝙ nihil corrūpit ſeipſuz: nec nāliter intēdit ſuiipſi⁹ corruptionē: ignis aūt corrūpitur per hoc ꝛ deſtruit̄ ꝙ paulatim euolāt ex ipſo partes māles ſue: ergo nō nāliter emittit eas: ſed per aliqd corrūpens: erit igit̄ etiā nāle nutrimentuz ipm ſaluans ꝛ deperditū reſtituens. Alia aūt rō iſtoꝝ fuit: qa dicebāt augmentū fieri per hoc ꝙ addit̄ aliud corpus intrans in poros eius qd auget̄ ꝛ nihil eſſe ita poroſuz: ſicut ignem ꝓpterea ꝙ ſicciſſimus eſt ꝛ perſpicuus: ex ſiccitate ēt continet poros: perſpicuitas aūt multitudinē oſtendit pororum.

Nō rōnes antiquoꝝ qb⁹ ꝓbabant ipſam augmentationē ab igne fieri.

Tex.t cō.41. ¶ Hec aūt nō ſunt vera in toto: veꝝ qdē enim eſt non fieri alimētuz ſine calore ignis: ſed calor ille inſtr̄alis eſt ꝛ nō primū efficiēs: ꝛ ideo eſt cōcauſa ꝛ nō cauſa ꝑncipalis. Opatur eni in alimētuz nō ſpēs ignis ſed ſpēs viui corporis ꝛ virtutis aie: ſicut ſupius diximus: ꝛ ideo nō alterat ad ſpeciem ignis: ſed carnis vel oſſis: que ſunt ſpēs organoꝝ aie. Cui⁹ ſignū eſt: qa augmentū ignis in quantitate interminatū eſt. tātū eni auget̄: quātuz eſt cremabile appoſitū igni. Sz oium aiatoꝝ que ꝯſtant in figura ꝛ quātitate certa eſt quātitas in qua ſaluat̄ forma illius ſpeciei: ꝛ eſt rō magnitudinis in maximo ꝛ in minimo in qua ſtat: ꝛ extra quā nō ſaluat̄ ſpecies: ꝛ augmētū hz terminū qd eſt quātitas organoꝝ: que ſufficit operatiōib⁹ virtutum ꝛ potētiaꝝ: ꝙ̄ aliud eſt ꝑnm augmēti in aiatis ꝙ̄ ſit virtus ignis: hāc aūt vocamus aiam que talem ponit augmēto ſuo terminū: hec eniz magis ſunt rōnis hoc eſt forme que dat eē ꝛ rōnē: ꝙ̄ materie hoc eſt ꝙ̄ alicui⁹ v̄tutis mālis vel corporee ſicut eſt calor ignis.

Rō Auicēne. Alia autez rō qua Auicēna improbat ſniam iſtā eſt: ꝙ ignis quādo nutrit ꝛ auget: nō nutrit ꝛ auget niſi ſeipm: aia autez vegetabilis: neqꝫ nutrit: neqꝫ auget ſeipſaz: ſed potius corp⁹.

Solo ad rōnes antiquoꝝ ¶ Rōnes autez quas inducūt nō difficile eſt ſoluere: dicimus enim ꝙ ignis nō ꝓprie nutrit̄ neqꝫ auget̄. Id eni qd cōuertit̄ in ignē: nō ingredit̄ in ignē: neqꝫ ingredit̄ in ipm vt cuilibet parti addat̄ ꝛ vniat̄ ſz diffundit̄ ignis per gnātionē forme ignis in materia aliena. Et qd dicūt ꝙ attrah't ſubtile humidū ex cremabilibus ꝛ ꝙ illo cibat̄: dicendū ꝙ nō ad hoc attrahit vt illo cibet̄: ſed potius vt in illo generet̄ tanꝙ̄ in ꝑma mā. Nō eni attrahit niſi qa calefacit ꝛ ſubtilizat: ꝛ tunc calor facit ipſum ebullire ad ſuperficiē corporis: cui⁹ illud fuerat humidum: ꝛ ibi fumat ꝛ fit flāma: deberet autē attrahi in oēs ptes ignis anteꝙ̄ inflāmaret̄ ſi eēt nutrimentū ignis: pz igit̄ ꝙ illud eſt ꝓprie gnātio ignis ꝛ nō nutrimētū. Qd aūt dicūt in igne fieri depditionē ſm mām: dicēdū ꝙ accidit igni inquātū eſt in loco alieno: per hoc eniz materie partes plus igni ſilēs euolant intendētes ire ad locū ꝓprium: ſed extinguunt̄ ab aere circūſtante: ꝛ ſic fit cōtinua ignis deperditio: neqꝫ itēdit per hoc ſuā corruptionē: ſed potius melius ſaluari ꝛ cōualeſcere in loco ꝓprio: ꝛ ſic fieret ſi nō impediret̄: ꝛ ideo nō intēdit ignis ſm nām reſtaurare illud deperditū: ſed potius per inflāmationē multiplicare ſuā ſpēm in materia aliena ſicut diximus. Qd aūt obijciūt de poris ꝛ vacuo oſtendimus nihil eſſe in ꝑmo de gnōne ꝛ corruptiōe. Excluſis aūt ſic falſis opinionib⁹ ꝛ errorib⁹ antiquoꝝ: loquemur de q̄libet potētia vegetabilis aie: oſtēdentes que ſit quelibet ipſaꝝ: ꝛ quā habēt adinuicem: ꝛ ad animam vegetabilem comparationem.

¶ Cap. 5m. De alimento quod eſt obiectum nutritiue ꝛ vegetatiue.

Uoniaz aūt hec potentia aie quā vocamus nutritiuaz eſt vegetatiua īdiuidui generatiua per multiplicationē indiuiduoꝝ in ſpecie: opz nos ſm predictā doctrinā prius loqui de nutrimento. Opere eni qd eſt alimenti opus determinatio ſit circa alias potētias aie vegetabilis: eo ꝙ augmētatiua ꝛ generatiua operationē quādā alimenti recipiūt. Eſt igit̄ alimētū q̄ſi obiectū vnū trib⁹ potētijs aie vegetabilis ꝑuinz. Tex.t cō.42.

¶ Primū aūt qd de alimēto querendū occurrit eſt: vtrū alatur ꝯ̄riū ꝯ̄rio: vel ſile ſili. Videt̄ eni qbuſdaz ꝙ ꝯ̄riū alatur ꝯ̄rio: ſz nō oē ꝯ̄riuz alit̄ a quocūqꝫ ꝯ̄rio: ſz ſoluz illo ꝯ̄rio alitur aliqd ꝯ̄riū: qn̄ ꝯ̄ria non ſolū gn̄ari poſſibile ē ex alterutris: ſed ēt augmentari vnū ex alio. Multa eni generant̄ ꝯ̄rioꝝ ex alterutris: nō tn̄ oia ꝯ̄ria fiūt ex oib⁹ ſicut diximus in ꝑmo libro phicoꝝ: ꝛ eoꝝ que generant̄ ex inuicem nō oia augent ſe inuicē: ſicut quādo ſanū generat̄ ex laborāte: nō auget̄ neqꝫ alit̄ vnū ex alio: ꝛ vt vniuſr̄ dicat̄ cū contraria ſint que ſūt potētia ꝛ act⁹ adinuicē in generibus oib⁹: ea que ſūt vnius gn̄is ꝯ̄ria gn̄ant̄ adinuicē: ſed non auget̄ neqꝫ alitur vnū ex alio niſi ſint ꝯ̄ria in genere ſubſtantie tn̄ accepta. In illis eni vnū ſubalr̄ pōt cōuerti in ſubam alterius: et ideo vnū pōt alere ꝛ augere alteꝝ. Sed adhuc obſeruāduz eſt: ꝙ neqꝫ illa eodē modo ſe hn̄t adinuicem ꝙ. ſ. vtrūqꝫ alat reliquū ꝛ ecōuerſo: ꝛ hoc ſcimus ex dictis antiquoꝝ: qui dixerūt de ſimplicib⁹ corporib⁹ ꝙ aqua alit ignē: ꝛ nō ecōuerſo ignis alit aquā: ꝛ lz falſa ſit eoꝝ ſuppoſitio: tn̄ veriſſima rōne fuerūt inducti. Tex.t cō.43.

Viderūt eni ꝙ nihil aliud alit: niſi qd recipit ſpēm ꝛ formā eius qd alit̄ ab ipſo. Humidū aūt inter oia prima ſolū videbāt facile recipere formas ꝛ ſpēs aliorū corpoꝝ que ei imprimunt̄: ꝛ ideo dixerūt hoc ſolū eē alimentū. Et hec rō cogit ꝙ oē alimētū opz humidū eē ſm actuz: lz forte potentia ſit alterius q̄litatis. Viderūt ēt ꝙ oē qd alit̄: ſpēm ꝛ formā ſuā imprimit ei qd alit ipz. Nihil aūt adeo poteſt eē ſigillatiuū forme ſue: ſicut calidū ꝛ ſiccū: qa caliduz penetrat: ꝛ ſiccū retinet acumē qd dat ei caliduz: ꝛ ideo ſolum ignē nutriri dixerūt: pz igit̄ ꝙ lz nō veꝝ dixerint in hoc ꝙ aq̄ alat ignē: tn̄ cauſa ꝓpter quā illud dixerūt eſt veriſſima: ꝛ ex veritate que eſt in dicto eoꝝ iſto: accipit̄ ꝙ nō equalr̄ ſe hn̄t cōtraria adinuicē: quoꝝ vnū alit: ꝛ alteꝝ alit̄: ꝙ vtrūqꝫ. ſ. ab altero ꝛ ali poſſit ꝛ alere reliquū. Alēs eni i eo ꝙ eſt alēs opz ꝙ ſit in actu humidū ſuſceptibile forme ꝛ ſpēi ei⁹ qd alitur. Id aūt qd alitur eſt hn̄s v̄tutē que formā corporis qd alit̄ ꝛ mēbroꝝ eius ſigillat in ipſo: ꝛ ideo īdiget inſtrō qd eſt calor nālis: ꝛ alijs virtutib⁹ ſibi ſubſeruiētib⁹: de qbus infra dicemus. Diſtictio aūt que eſt iter alēs ꝛ id qd alit̄ inter corpora aiata: in ſolis ſimplicib⁹ deprehēdit̄: ſic diximus ꝙ ignis alit̄ ꝛ aqua alit: ꝛ nō ita videt̄ in cōpoſitis: ꝓpter qd cōpoſita ab excellētijs primaꝝ qualitatū ſūt remota: ꝛ ita nō videtur eē in actu humida: neqꝫ in actu adeo ſicca ꝙ poſſint ita euidēter hic ꝓprietates alētis ꝛ aliti: queadmodum ſimplicia.

Nō ꝙ rō qua moti fuerunt antiq fuit va etſi opinio ſua ſit erronea.

¶ Hec aūt que diximus hn̄t dubitationez eo ꝙ qdā videntes alimentū vniri ei qd alit̄: nihil aūt vniri alij: niſi qd ſilitudinē hz in forma ad ipm: dicūt nō augeri vel ali ꝯ̄rium cōtrario: ſz potius ſile ſili. Alijs aūt de qb⁹ ꝑdiximus videbat̄ ali ꝯ̄riuz ꝯ̄rio: tāꝙ̄ īpoſſibile ſit ali ſile ſili. Et ꝓ ſe īducūt rōnez: ꝙ omne alimētū mutat̄ ꝛ decoquit̄ decoctiōe calidi ꝛ humidi: ſic alimētū omne mutat̄. Mutatio aūt ois: aut eſt de ꝯ̄rio in ꝯ̄riuz: aut de ꝯ̄rio in mediū: qd cōparatū ꝯ̄rio ē ꝯ̄riuz: ꝙ̄ nō alitur niſi ꝯ̄riū ꝯ̄rio. Tex.t cō.44

¶ Adhuc aūt omne alimētum patit̄ ab eo qd alit̄: ꝛ nō ecōuerſo: ꝯ̄ria aūt ſunt que patiunt̄ abinuicē: patit̄ enim decoctionē ꝛ aſſiīlationez: cū ois decoctio ſit cōplexio a nāli ꝛ ꝓprio calore ex ꝯ̄iacentib⁹ q̄litatibus Tex.t cō.45.

aut

aut paſſionibus ſicut habitū eſt in 4° methauroꝝ. Nō tñ patitur id qđ alit̃ ab alimēto: ſicut neqꝫ inſtrꝛoꝝ domus aliqđ patit̃ a mã ex qua fit domus: ſꝫ potius mã patit̃ ⁊ trāſmutatur ab ipſo in domus formā. Ita ⁊ alimētū trāſmutat̃ in formā eius qđ alitur ⁊ nō ecōuerſo. Inſtructoꝛ aūt domus non hꝫ mutationē niſi illam que eſt ex ocio ad agere ſiue actꝰ primi ad ſecūduꝫ: ſicut ſciētē dicimus mutari quando actu fit cōſiderās: ita ēt aïe v̇tus que nutritiua vocat̃ mutat̃ quando de nutriente ſm potentiā efficit̃ nutriens in effectu: ⁊ forte hoc nunqꝫ eſt: qa in talibꝰ v̇tutibꝰ ſuperius diximus aïam magis foꝛe actū ſcđm qꝫ p̄muꝫ: ⁊ potius aſſimilari vigilie qꝫ ſomno: foꝛte eni ſemꝑ nutrit: ⁊ ſi nō ſemꝑ nutrimentū ab extrinſeco querat: qa ſemper aliqđ agit circa nutrimētuꝫ: aut diſſoluēdo: aut alterādo: aut attrahēdo: aut vniendo membꝛis. In determinādo aūt iſtā queſtionē magnā hꝫ differentiā: vtrū nutrimentū ſit qđ vltimo eſt qñ vnit̃ membꝛis aut qđ p̄mo querit vt nutriat anqꝫ alteret̃ ⁊ aſſilet̃: aut vtrūqꝫ: qm̄ ſi cōſideremus nutrimētū ſm actū: hoc eſt ꝙ pōt ꝑficere nutrimēti operationē per hoc ꝙ mouet̃ ad mēbꝛa ⁊ vnitur mēbꝛis: ſine dubio tūc id qđ aſſimilatū eſt mēbꝛis eſt nutrimentū. Si aūt nutrimentū accipiat̃ ſm potētiam: ꝙ. ſ. pōt ꝑ ſuā ſubam fieri nutrimētū: tūc nutrit̃ ꝯ̄riuꝫ cōtrario: ⁊ ideo nō coctū adhuc eſt cōtrarium: coctū aūt ſimile: ⁊ ita vtrunqꝫ predictoꝝ cōtingit dicere: ⁊ ꝙ cōtrariū ꝯ̄rio: ⁊ ꝙ ſimile ſimili alitur: ⁊ ideo manifeſtū eſt ꝙ vtriqꝫ quodāmō recte ⁊ non

Tex. ⁊ cō. 46

recte dicūt. ¶ Qm̄ autē ſicut ſupꝛa oſtēdimus: nihil alit̃ ꝓprie qđ non hꝫ aïam: opꝫ aïatum eſſe coꝛpus qđ alitur: ⁊ aïe potentia in alimentū agere: ⁊ nō virtute elemētali ſimplici. Alimentū igit̃ aïati coꝛpoꝛis per ſe eſt ⁊ nō ſm accñs: virtutibus aūt elementalibus nō attribuit̃ niſi per accñs: hoc eſt inquātū ſunt inſtrumēta aïe: ⁊ ſic qualitates elemētales ſūt cōcauſe ⁊ non cauſe alimenti: ſicut ſupꝛa oſtendimus.

¶ Cap. 6m. De officijs nutritiue ⁊ augmentatiue.

Quid eſt poª nutritiua. Quid augmētatiua.

His aūt habitis de alimēto: ⁊ de ipſis potentijs eſt determinādum. Eſt aūt potētia nutritiua que de nutrimento reſtaurat deperditū in coꝛpoꝛe aïato vt ſaluet in eē diuino. Augmentatiua aūt eſt illa que de nutrimēto addit quantitati mēbꝛoꝝ vt ad debitā lōgitudinem ⁊ quan

Tex. ⁊ cō. 47

titatem deducant̃. ¶ Et ex hoc accipit̃ ꝙ lꝫ idē ſubm ſit alimento ⁊ augmētatiuo: hoc eſt ei qđ auget: tñ eſſe eoꝝ ſm rōnem diffinitiuā eſt alteꝝ ⁊ alteꝝ. Aïatū eni ſm ꝙ quātū ē alimentū augmētatiuū querit: ſed nō nutrit niſi ſm ꝙ eſt hoc aliqđ: ⁊ ſuba potens recipere formā mēbꝛoꝝ ⁊ ſubam. Nutrimētū eni non ſaluat niſi ſubam: ⁊ ideo qꝫdiu pōt nutriri: tādiu ſaluat̃ in indiuiduo. Sꝫ augmētatiua nō agit per totā vitā: ⁊ ideo ipſa non eſt ſaluatiua ſube: ſed potius ꝑfectiua quātitatis. Et ſunt q̄tuoꝛ differentie iter nutritiuam et

Nō q̄tuoꝛ differētias inter nutritiuam et augmētatiuaꝫ virtutem.

augmētatiuā: quaꝝ vna eſt ⁊ p̄ncipalis: ꝙ nutritiua nō accipit alimētū niſi inquātū eſt potētia ſuba mēbꝛoꝝ: ⁊ nō curat de quātitate. Augmētatiua aūt accipit ipm̄ inquātū potētia addit̃ quātitati mēbꝛoꝝ: inquātū mēbꝛoꝝ quātitas extēdit̃ ipſo addito mēbꝛis. Secūda aūt eſt: qa nutritiua addit ſubſtātiā cibi ſube mēbꝛoꝝ equalē ſꝫ tres coꝛpoꝛis diametros: lōgitudinis ⁊ latitudinis ⁊ ꝓfunditatis: in oībꝰ his equalr̃ perditū reſtaurās: augmētatiua aūt p̄cipue addit lōgitudini: ⁊ ideo īdiget ꝙ caloꝛ ſuus ſit foꝛtioꝛ ⁊ mēbꝛa in qbus eſt ſint mollia que extēdi poſſint: hoc aūt ſic ꝓbat̃: lōgitudo eni nō fit maioꝛ niſi oſſibꝰ extēſis: ⁊ hec dura ſunt ⁊ non niſi foꝛti caloꝛe faciēte diſcurrere nutrimētum per ipſa fieri pōt. Silr̃ aūt nō fit extēſio ſicci indurati: ſed potius eius qđ eſt humidū flexibile: ⁊ ideo nō fit augmentū niſi in iuuentute anteqꝫ adueniat ſiccitas nimia que ꝓhibet extenſionē: ⁊ hec eſt cārum vna quare nō ſemper augent̃ coꝛpoꝛa: ſed ſemꝑ nutriūtur. Nutritiua eñi lꝫ ſm oēm dimēſionem vt diximus nutriat: tamen ſm latitudinē maxime nutrit: qa ad illius incrementū nō exigitur niſi aſſimilatio nutrimēti ⁊ additio: ⁊ nō extenſio in amplioꝛē quātitatē niſi quantū extendit̃ in addito: ⁊ hoc frequēter fit in ſolis mēbꝛis mollibꝰ que ſunt caro ⁊ huiuſmodi: p̄ter hoc ꝙ oſſa extendant̃: ⁊ hoc fit caloꝛe debili magis qꝫ foꝛti. Tertia differētia ē: ꝙ nutritiua hebetioꝛi vt dictū eſt inſtrumento operat̃: augmētatiua aūt acutioꝛi. Cū eniꝫ caloꝛ nālis vtriuſqꝫ ſit iſtrm̄: hebes caloꝛ eſt qui ſolū conuertit nutrimentū ⁊ aſſimilat. Acutus aūt qui facit ipm̄ diſcurrere per mēbꝛa dura que mollificat infundendo ea acuto humoꝛe nutrimētali: ⁊ tunc extendit ea: ⁊ cā huiꝰ eſt qa cum quelibet virtus plus poſſit in mã ꝓpꝛia qꝫ aliena hebetat̃ caloꝛ: quāto plus de aliena materia īgeritur. Qđ vt melius intelligat̃ opꝫ ſcire ꝙ duplici humido indiget omne qđ nutritur: vnū quidē eſt ſeminale: qđ eſt aliquid ſubſtantie ſeminis: ⁊ illud eſt ꝓpꝛium ſubiectū caloꝛis nālis. Aliud autem eſt nutrimētale qđ accipitur de nutrimento qđ ſemper retinet aliqđ de natura cibi: ⁊ ideo ſemper aliqđ habet de extraneo: ꝓpter qđ non adeo efficax eſt in eo caloꝛ naturalis: ſicut in pꝛimo humido ⁊ quāto plus īgeritur de nutrimentali humido qđ addit̃ radicali ſiue ſeminali: ex quo foꝛmantur mēbꝛa radicalia ⁊ qđ eſt infuſum eis: tanto plus inſpiſſantur ⁊ indurant̃: ⁊ caloꝛ plus in eo debilitat̃: ⁊ ideo caloꝛ qui p̄mo fecit duas operationes alimenti. ſ. ⁊ extenſiōis: tandē ꝓpter ſui debilitatem ⁊ membꝛoꝝ duritiā nō pōt ꝑficere niſi vnam que eſt nutrire: ⁊ ideo tūc ſtat augmentum.

Nō de duplici hūido ſemiali ⁊ nutrim̄tali.

¶ Eſt aūt circa hoc adhuc notandū ꝙ tempus incrementi etiā ſm Galenū ⁊ Auicennā eſt tp̄s etatis puerilis qui ſunt calidi ⁊ humidi ꝓpter vicinitateꝫ quā hn̄t ad ſuā oꝛiginem que eſt ex calido ⁊ humido. Humidū aūt ⁊ calidū ſimul cōiuncta faciūt diffuſionē ⁊ extenſionem: ꝓcedente auteꝫ tempoꝛe exiccat̃ paulatim humidū in tempoꝛe iuuentutis ⁊ indurant̃ membꝛa: ⁊ lꝫ acutius in iuuenibꝰ ſit calidū: tamē nō eſt maius in iuuenibꝰ qꝫ in pueris. Et de hoc dat exempluꝫ cōueniens Galenus: qa ſi aliq̄ caliditas determiate virtutis penetrat in aquā ⁊ eadem in eſſentia caliditas penetrat in mãm ſiccam: acutioꝛ erit caliditas in ſicco qꝫ in humido: ſed nō maioꝛ. Et ſic eſt de caloꝛe pueroꝝ ⁊ iuuenū qui equalis eſt lꝫ acutioꝛ ſit in iuuenibꝰ qꝫ in pueris: ⁊ ideo in pueris plus de cremento operat̃ ꝓpter mollitiem membꝛoꝝ: ⁊ in iuuenibus minus ꝓpter coꝛſideꝫ duritieꝫ: lꝫ caloꝛ ſit equalis: ⁊ huius ſignū eſt ꝙ pueri circa ſeptimū annum vt in pluribus pluſqꝫ dimidiū perficiunt ſue quantitatis. Hec igit̃ eſt tertia dr̃ia.

Quo caloꝛ pueri ⁊ iuuēis ſūt eq̄les in radice ſm Gal.

¶ Quarta autē eſt penes fineꝫ vtriuſqꝫ accepta: qa aïa ſicut ⁊ natura nō eſt infinite ⁊ indeterminate itentiōis: ⁊ ideo habita debita quātitate in qua exercere pōt ſuas operatiōes: nō auget vltra augmētatiua aïa: etiā ſi poſſet hñ vltra augere: qa nō abūdat ſuperfluis nã: ſicut etiam non deficit in neceſſarijs: finis autem nutritiue eſt ſaluare idiuiduū per deperditi reſtaurationem: ⁊ hoc neceſſarium eſt in toto tēpoꝛe: ⁊ ideo per totā periodū cōtinue operatur. Reliqua autem que de augmento ⁊ nutrimento dicenda ſunt in pꝛimo de generatione ⁊ coꝛruptione requirantur.

¶ Cap. 7m. De officijs virtutis generatiue.

Idem aūt nutrimentū per virtutem generatiuam eſt factiuum generationis: non tamē generat id qđ alitur: ſꝫ potius generat id quod eſt: vt id quod alitur in ſpecie: cuius pꝛobatio eſt: qa nihil generat ſeipſum: opoꝛteret eniꝫ ꝙ idem eſſet ⁊ nō eſſet ſimul. Omne eniꝫ generāſ actu eſt: id auteꝫ qđ generatur actu non eſt ens: eſſet igitur idem ⁊ nō eſſet ſm ſubam: ⁊ ideo ſicut alimento ⁊ augmēto aliud ⁊ aliud eſt eſſe ſm idem ſubm: ita alimento ⁊ generatiuo neceſſarium eſt aliud eſſe ſm diffinitiuā rationē. Propter qđ notandum eſt nutritiuam ſaluare indiuiduū per diſtributionem nutrimenti ad membꝛa: ⁊ qđ ſuperfluit membꝛis: hoc ſequeſtrat ad membꝛa genitalia que trahunt ipm̄ ſicut ventoſa trahit ſanguinem. Membꝛa auteꝫ ſeminaria ſunt oꝛganum virtutis generatiue: ſicut cerebꝛū eſt oꝛganū virtutis animalis: ⁊ coꝛ virtutis vitalis: ⁊ virtus generatiua ſita in membꝛis genitalibꝰ īpꝛimit in alimento ſuperfluo virtutem foꝛmatiuaꝫ: que in ſeminis viſcoſitate retenta: qñ fuerit in debito loco foꝛmat ſemen in oꝛganicū coꝛpus: ſicut enim nutritiua cibo influit ſpeciem mēbꝛoꝛum per quā tendit ad mēbꝛa ita genitalia influunt ei virtutem foꝛmatiuaꝫ qua foꝛmatur ſemen in membꝛa coꝛpoꝛis oꝛganici: ⁊ hoc qdem ſemen a toto coꝛpoꝛe deciditur ⁊ maxie a cerebꝛo: ⁊ per ſpongioſitatem membꝛoꝝ attractiua virtute teſticuloꝝ trahitur ad vaſa ſeminaria: ⁊ ibi infoꝛmatur pꝛedicta virtute.

Mēbꝛa ſeminaria ſūt oꝛganū gñatiue virtutis.

Et ideo virtus generatiua in veritate eſt duplex. Vna qdem in generāte que deſcindit ſemē attrahendo: ⁊ hec operat̃ tribus: caloꝛe. ſ. qui ſpumoſum facit ſemē vt ſpumoſuꝫ ſit ſpiritu deferente foꝛmatiuā virtutē: ⁊ hic ſpiritus exten-

Tria ſūt iſtra virtutis gñatiue q̄ ē in gñante. 3.

dit mēbꝛa genitalia:⁊ eodem caloꝛe cōſumit ſuperfluuꝫ humidi ſeminis vt efficiat̄ globoſuꝫ ⁊ quaſi glādulosuꝫ ꝙ magis retinere poſſit virtutes ſibi impꝛ̄ſſas:⁊ meliꝰ retineat figuras mēbꝛoꝝ in ſe effigiatas. Operat̄ autē ſeipſa virtꝰ generatiua influēdo virtutē foꝛmatiuā que eſt in ſemine: ſicut ars eſt in artificiati mā:⁊ operat̄ humido cibali: ſicut materia etiā operat̄:⁊ operat̄ ventoſitate ſicut inſtr̄o extendente mēbꝛa genitalia ad actuꝫ coitus:⁊ eijciendo ſemē a maſculo in feminā: ventoſitas eni ꝓpellit ſemē ad locum debituꝫ.

Inſtr̄a v̓tutis gn̄atiue exiſtētis i ſemie ſūt duo.

¶ Alia aūt virtus generatiua eſt in ſemine: que eſt v̓tus foꝛmatiua: duo hn̄s inſtrumenta:⁊ duas materias:⁊ duo opera: vnū qdem ſuoꝝ inſtrumentoꝝ eſt caloꝛ ſeminis qui triplici virtute eſt infoꝛmatus: quaꝝ vnā hꝫ a ſubſtātia inquātuꝫ eſt caloꝛ:⁊ ille eſt virtꝰ ſolutiua aut diſſolutiua ⁊ ſubtiliatiua ⁊ alteratiua ſeminis. Scd̄a autē eſt virtus celeſtis: que virtute operat̄ ad vitam ex potentia motiōis celi: ſicut diximus in alijs locis. Tertia eſt virtus aīe: cuius ipſe caloꝛ eſt inſtr̄m virtute qua inducit foꝛmas oꝛganoꝛuꝫ phyſici coꝛpoꝛis potētia exercentis opera vite. Habet ēt ſpiritū īfra ſpumā ſeminis cōtentū ꝓ inſtr̄o per quē vehit in oēs partes ſeminis ſuas virtutes. Duo aūt hūida ſunt materie in qbus hec operat̄: vnū quidē eſt qꝺ eſt in ſub̄a ſeminū:⁊ hoc eſt pn̄cipale. Aliud aūt eſt attractū vt addat̄ illi: hoc eſt humiduꝫ ſanguinis mēſtrui loco cuiꝰ īfans querit cibū cū a matrice ſeparat̄:⁊ hoc humidū eſt ſupplemētū qꝺ addit̄ humido ſeminali vt ſufficiat foꝛmationi mēbꝛoꝝ. Duo aūt opera ſūt: vnū quidē mēbꝛoꝝ foꝛmatio: alteꝝ aūt eſt qꝺ attribuit̄ mēbꝛis: ſicut nūerus mēbꝛoꝝ ⁊ oꝛdo:⁊ ſitus ⁊ aſperitas ⁊ lenitas:⁊ cetera huiuſmodi que mēbꝛis attribuūtur. Hec igit̄ ſūt opa generatiue ⁊ hec qdē fit ex nutrimēto. Fuerūt autē quidā cōtēdētes: nō ex nutrimēto: ſꝫ ex aliq̄ qꝺ actu eſt parſ aīati: fieri gn̄atiōeꝫ dicētes eā fieri ex carne: nō ex ſup̄fluo nutrimēti. Sed erroꝛ eoꝝ cōuincitur q̄tuoꝛ rōnibꝰ.

Opio q̄rūdaꝫ dicētiū gn̄ōnē fieri ex aliquo qꝺ eſt actu ps animati.

Impugnatio. pulchꝛa.

¶ Quaruꝫ pꝛima eſt: ꝙ caro vel aliud qꝺ eſt pars coꝛpoꝛis aīati: nō eſt potentia coꝛpus aīatum: niſi pꝛius a ſua foꝛma coꝛrumpat̄: ſemen aūt eſt potentia totuꝫ coꝛpus. Scd̄a ratio eſt: ꝙ illud qꝺ eſt actu pars nō decidit̄ ab aīato: niſi cū magno doloꝛe: ſemē autē ſeparat̄ cum delectatiōe. Tertia ratio eſt: qa actu pars nō decidit̄ a toto coꝛpoꝛe: ſemē aūt decidit̄ a toto coꝛpoꝛe. Quarta ratio eſt: qa videmus oculis nr̄is ſemina plātaruꝫ: neqꝫ lignū eſſe: neqꝫ folia: neqꝫ radicē: ſed ſemina maturata:⁊ videmus ſemina aīalium nō eſſe carnē: neqꝫ os: ſꝫ humoꝛem albū: falſuꝫ igit̄ eſt qꝺ dicunt:⁊ rōnibꝰ inductis ⁊ multis alijs manifeſtat̄ erroꝛ eoꝝ. Querūt autem iſti qualr̄ tūc fit gn̄atio vniuoca: vt ex planta plāta:⁊ ex hoīe hō. Sed ad hoc nos dicimus ꝙ generatio dicit̄ equiuoca vel vniuoca quātū ad generās pꝛimū effectiue qꝺ decidit a ſe ſemen: hec eni dat virtutē foꝛmatiuā ſemini.⁊ ſic fit ex plāta plāta: ⁊ ex hoīe homo:⁊ ſic de alijs.

Tex. ⁊ cō. 48.

¶ Ex oībꝰ aūt premiſſis cōſtat ꝙ huiuſmodi pn̄ᵐ qꝺ vocamus aīam nutritiuā eſt eius qꝺ pōt ſaluare ſeipſum:⁊ ſuſcipere tale pꝛincipiuꝫ ſ̄m ꝙ eſt in tali diſpōne. Ad hoc eni habet eaꝫ vt ſaluet̄ in aliqbus ſuis diſpoſitionibus: ſꝫ in omnibus ſaluari non poſſit: qa in quibuſdam continue mutatur. Alia aūt ſunt que nō indigēt tali pꝛincipio: eo ꝙ in oībus ſuis diſpoſitionibus ſemper vno modo cōſeruantur: ſicut coꝛpoꝛa celeſtia:⁊ ideo illa hn̄t alias virtutes q̄ꝫ moꝛtalia. Nō eni indigēt nutritiua ⁊ augmētatiua ⁊ generatiua: quemadmodum diximus in alijs.

¶ Cap. 8ᵐ. Et eſt digreſſio declarans quatuoꝛ virtutes materiales dictis tribus virtutibus deſeruientes.

Oportet auteꝫ ſcire ꝙ cum vnū ⁊ idem ſit ſubꝫ circa qꝺ dicte virtutes tres operātur. Hn̄t tn̄ in hoc ipſo virtutes multas ſubſeruiētes ſibi: quaꝝ tn̄ multitudo ad q̄tuoꝛ eſt reducta: que ſunt attractiua: digeſtiua: expulſiua:⁊ an̄ has tres appetitiua. Appetitiua eni appetit cibum appetitu nāli: ꝓut eſt aīe vegetabilis virtus. Appetit auteꝫ ex vacuitate replentis nutrimēti ⁊ ex defectu qui ꝓuenit ex diſſolutione deperditi a ſub̄a vegetabilis: hic tn̄ appetitus cū ſenſu eſt in his que hn̄t aīam ſenſibilē ⁊ vegetabilē:⁊ vocatur fames ⁊ ſitis:⁊ ꝓuenit ex ſenſu euacuatiōis. Attractiua aūt in plātis qdem eſt ex calido qꝺ eſt in radice ⁊ ceteris partibꝰ plante: cuius virtute eſt ſuctio humidi nutriētis qꝺ tangit radices plantaꝝ. In animalibus autem eſt per motum villoꝛum: qui ſunt ſ̄m longitudinem in ſtomacho ⁊ inteſtinis aīalium. Sed digeſtio eſt ex ꝓpꝛio ⁊ naturali caloꝛe digerente:⁊ ſeparante purū ab impuro:⁊ terminante ipſum ad ſpēm eius qꝺ nutritur inquantū eſt inſtrumentū anime. Scias tamē tribus pꝛecipue iuuari attractionem. ſ. ſimilitudine: vacuitate ⁊ caloꝛe: ſimilitudine quidem ſicut magnes attrahit ferrum:⁊ hoc fit in anima vegetabili quando cibꝰ accipit membꝛi ſimilitudinem:⁊ per illam mouet̄ ad ip̄m: ſicut ſuperius diximus. Vacuitate aūt quando membꝛa vacua ſunt ⁊ poꝛi mēbꝛoꝛum ꝓpter multam factam in eis deperditionem ⁊ cōſumptionem. Caloꝛe auteꝫ trahente: qa caloꝛ nālis ſugit cibum: ſicut ignis ſugit oleuꝫ in lāpade:⁊ hi tres modi perficiunt attractionem in omni habēte nutritiuā virtuteꝫ aut potentiā. In animalibus aūt inſuper ſunt villi per longitudinem ſtomachi:⁊ quoꝛūdam inteſtinoꝝ oꝛdinati: qui motu ſuo ingerūt ⁊ attrahunt cibū in locū digeſtiōis vt ibi digeratur.

Qualr̄ attractio tribꝰ maxime iuuetur.

Retētiua aūt opatur adhuc: vt cibus ita diu ſtet in loco vno donec debitā accipiat alterationē. Et hoc qdem gn̄alr̄ iuuatur tribus:⁊ quartū ſpecialiter hꝫ in aīalibꝰ perfectis. ¶ Pꝛimū autem trium eſt diſſimilitudo quā habet ad membꝛa:⁊ partes diuerſas eius qꝺ nutritur: per illā enim impeditur nutritio ad partes nutriti. Scd̄m autē iuuans eſt ſiccitas retinentis: cuius actus in tenendo cōfoꝛtatur ipſa ſiccitate. Et tertiū eſt frigiditas: ſꝫ frigiditas ad illud operetur per accidens ⁊ nō per ſe: per accidēs autē dico frigiditatem operari: qa frigiditas tenet id qꝺ eſt nutrienſ in eſſentia ſua ⁊ figura: ne caloꝛe diſſoluat̄ ⁊ euaneſcat virtꝰ eius eo mō quo etiā conſeruat aliquando a putredine: per ſe autē nō operatur frigiditas ad aliqua opera vite: ſed potius impedit eo ꝙ eſt qualitas moꝛtificatiua. Id aūt qꝺ ſpecialiter habet in aīalibꝰ perfectioꝛibus ſunt villi ex tranſuerſo in inteſtinis ⁊ ſtomacho poſiti: qui cōpꝛimendo retinēt cibum ne de loco moueatur.

Qualr̄ retētiua gn̄alr̄ tribꝰ iuuet̄ ⁊ i pfectis animalibꝰ quatuoꝛ.

Digeſtiua autem vt diximus in oībus iuuatur calido ⁊ humido: eo ꝙ calidū alterat ⁊ terminat. Humidū autem facile influit membꝛū:⁊ recipit eoꝝ foꝛmas ⁊ figuras. Habet tamē tres operationes: hoc eſt alterationem cibi ex qualitatibus cōtraiacentibus vt diximus in quarto methauroꝝ:⁊ maturationem que eſt per eductionem humidi ſuperflui:⁊ hec quidem a qbuſdā vocatur digeſtio: que fit per aſſimilationem nutrimēti ad membꝛa: ꝓpter qꝺ etiam quatuoꝛ digeſtiones eſſe dicuntur. Quarum vna fit ſtatim in oꝛe. Superficies enim oꝛis continua eſt ſtomacho:⁊ operatur in cibū alterationem:⁊ hoc patet qa triticum maſticatū a maſticatione accipit virtutem maturationum apoſtematū: quā non habet contuſuꝫ. Et alia eſt in ſtomacho vbi groſſum a ſubtili ſeparat̄:⁊ hoc a quibuſdā vocatur pꝛima vna cū illa quā diximus fieri in oꝛe:⁊ hec eſt vera ſententia: qm̄ pꝛima digeſtio in oꝛe incipit:⁊ in ſtomacho perficitur.

Digeſtiua iuuat̄ duobus.

Vera ſnīa ē ꝙ pma digō incipit i oꝛe ⁊ pficitur in ſtōcho.

Secūda autē eſt in epate vbi maſſa que vocatur ptiſſanaria hoc eſt ſuccus de cibo eliquatus trahitur per venas que meſeraice dicuntur ad epar:⁊ ibi rubeū ſanguinis accipit coloꝛem:⁊ dirigitur ad venas:⁊ in extremitatibꝰ illarum tertiā accipit digeſtionem:⁊ in albedinem mutatur: et ſeparatur ab eo nimia aquoſitas que eſt in ipſo per colatoria vꝛine quibuſdam in animalibus que vꝛinam habēt. In alijs autem que nō habēt: remanet cuꝫ fece ſtercoꝝ immixta. Et quarta digeſtio fit in ſingulis mēbꝛis ad ꝓpꝛiam ſſ̄itudinem mēbꝛoꝛuꝫ. In plantis autē qa terreſtres ſunt nō eſt ſtomachus: ſed eſt eis terra pꝛo ſtomacho: qa in terra ſub radicibꝰ eliquatur humidū permixtū:⁊ ſubtile qdem ſugūt radices:⁊ groſſum dimittunt:⁊ ideo ventre non indigent.

Qualr̄ tertia digō in extremitatibꝰ venarū perficiat̄.

Expulſiua aūt expellit qꝺ ſuperfluum eſt: ſiue ſit purum ſiue impurū. Et iuuatur in hoc opere multis: ſed p̄cipue quatuoꝛ ſunt que eam iuuant. Iuuat enim caliditas vias per q̄s fit expulſio: aperiendo ⁊ acuendo id qꝺ expellendum eſt. Iuuat etiam humiditas aliquādo vias per quas fit expulſio lubꝛicando ⁊ mobilitatē ei qꝺ expellendū eſt conferendo. Iuuat etiam frigiditas per accidēs vētoſitatē que eſt in eijcienda ſuperfluitate: cōtinendo ne euapoꝛet ⁊ etiā ingroſſando que cū foꝛtis eſt cum magno impetu eijcit ſuperfluū. Iuuāt etiā frigiditas ⁊ ſiccitas per quas ei debet cōtrahendo:⁊ tūc q̄ſi expꝛimendo expellit̄ ſuperfluū. Similr̄ autem caliditas incidit viſcoſitatē ⁊ ſeparat:⁊ tūc facilius educit̄. In oībꝰ autē his virtutibꝰ eſt manifeſtū qm̄ frigiditas nō iuuat niſi p accidens:

Expulſiua q̄tuoꝛ iuuat̄ potiſſime.

ridens: ⁊ hoc ideo fit: q̄a virtutes iſte precipue motu perfici
untur: ⁊ quedam ſunt opera vite: frigiditas ⁊ imobilitat et
mortificat. He autem quatuor virtutes naturales vocātur
Nō hoc vt itelligas cōe dctm medicoꝝ dicētiuꝫ ꝙ frigiditas nō igredit̄ opus nāe. eo ꝙ vt natura per inſtrumenta corporalia operant̄. ¶ Sci
as autem ꝙ in his omnibus ſemper virtutis inſtrumentuꝫ
⁊ vehiculum eſt ſpiritus: ⁊ frigiditas ſpiritū a motu ſuo im
pellit vel impedit: ⁊ ideo ad opera virtutum per ſe officit: ſꝫ
proficit per accidens.

¶ Cap. 9m. De cōparatione trium virtutū anime vegetabi
lis adinuicem ⁊ ad ſeipſam animam vegetabilem.

Tex. ⁊ cō. 49. QUoniam autem tria ſunt neceſſaria. ſ. qđ ali
tur: ⁊ quo alitur: ⁊ alens effectiue. Alēs quidē
primum ⁊ cui eſſentialis eſt actus alēdi eſt ani
ma vegetabilis per nutritiuam. Qđ v̄o alitur
eſt corpus qđ habet animā ⁊ non aliud: ſicut
oſtēdimus ſuperius: quo v̄o materialr̄ alitur
eſt alimentum. Et in his eſt aduertere ꝙ virtus nutritiua
eſt deſeruiēs augmentatiue ⁊ generatiue: quoniā vtriqꝫ per
dictas quatuor virtutes p̄parat materiā. Nutritiua eni ſe
parat qđ eſt ſuperfluuꝫ nutrimento: ⁊ expellit ip̄m ad mem
bra generatiōis: vt in virtute formatiua ſigillet̄. Augmenta
tiua autem deſeruit generatiue generās in quantitate ⁊ fi
gura perficiēdo vt generare poſſit: ⁊ ideo cōſtat finē in his
virtutibus eſſe generatiuam. A fine autē qui eſt quo res eſt
id qđ eſt: hoc eſt a forma: omne qđ nomen accipit debet de
nominari: finis autē eſt generare alterum vt ipſuꝫ vtiqꝫ tūc
erit principale in anima vegetatiua generare alteꝝ vt ip̄m:
ideo in vegetabilibus id qđ eſt ſubſtātialis forma abſqꝫ du
bio eſt generatiua. Et ideo corpus ſm oēm partē informat
vbi anima vegetabilis eſt tota perfectio corporis aīati ſicut
in plantis ⁊ in eis eſt varia generatio q̄a vbiqꝫ planta gene
rat ramos ⁊ virgas ⁊ folia ⁊ fructus ⁊ ſemina ⁊ vbicūqꝫ ab
ſcidat̄ conualeſcit vtraqꝫ pars ipſius. Sicut eni tact⁹ in ani
ma ſenſibili eſt ſenſus particularis ⁊ forma ſub̄alis eius qđ
habet ſenſus: ⁊ ideo ip̄m brutuꝫ vbiqꝫ determinat: ita de ge
neratiua eſt in plantis: p̄pter qđ etiam nōnullis videbatur
nutritiuā: ⁊ augmentatiuam eādem virtutē eē: ſed p̄mo cuꝫ
fortis calor ⁊ mollia mēbra habere operatiōes duas: cū au
tem calor debilior eſt ⁊ duriora ⁊ ſicciora mēbra tūc retinere
tm̄ operatione vnam lꝫ non verā cauſam dicant. Quoniam
etiam ſi ponat̄ nō hebetari calor: ⁊ nō indurari corpus nihi
lominus ſtabit tamē augmentatiua in termino ſm nām vt
ſupra diximus. Qualitercunqꝫ autē dicat̄ cōſtat ꝙ in his ge
neratiua eſt finis: ⁊ ideo inter has tres vires que ſuper nu
trimentū operant̄: prima naturaliter eſt nutritiua: ⁊ ſecūda
augmentatiua ſicut ſubſtātia eſt ante quantitatē: ⁊ illa que
finis eſt generatiua que nō ſeruat eſſe ſm māꝫ ⁊ indiuiduū:
ſed eſſe diuinum in ſpecie attingit p̄pter qđ agitur quicqđ
agitur ſm naturam. Opꝫ autem ſcire ꝙ anima vegetabilis
eſt que vnit in ſe iſtas vires que quidem ſpecie differūt ſm
ꝙ ⁊ vegetabilia differunt. Eſt eni vna palmifica ⁊ altera oli
fica ⁊ ſic de alijs: ⁊ actus illius aīe eſt vita ſicut diximus ſu
Nō q̄ñ vires aīe vegetabil' nāles nuncupentur. perius. Eſt autē adhuc ſciendū ꝙ ſi comparatio fiat anime
vegetabilis ad ſenſibilem ⁊ rationalē: tunc vires aīe vege
tabilis dicuntur naturales: eo ꝙ nō niſi per inſtrumenta pri
moꝝ corpoꝝ naturalium operantur ⁊ ad naturam in indiui
duo vel in ſpecie cōſeruandā ſicut patet ex dictis: tamen eſt
perfectio organici corporis ſicut ⁊ alie: ⁊ ideo lꝫ nutritiua ſit
diffuſa in toto corpore p̄pter hoc ꝙ vbiqꝫ ſaluat indiuiduū
⁊ ſimiliter augmentatiua: eo ꝙ omnibus diametris ⁊ preci
pue longitudini principaliter addit ⁊ generatiua in plātis:
tamen in animalibus perfectiſſimis he virtutes ſedes hn̄t
determinatas a quibus influūt ſuas operationes in corpus
⁊ ſedes quidem nutritiue precipue eſt epar cuꝫ calore ſuo al
terans ⁊ ad membra dirigens cibum. Sedes autem gene
ratiue eſt in teſticulis maſculoꝝ ⁊ feminarum. Sicut autē
diximus ꝙ nihil nutritur proprie niſi qđ eſt animatum: ita
etiam nihil generat proprie ad ſpeciei ſalutē niſi qđ eſt ani
matum. Generare autem ad ſaluandum ſe in ſpecie eſt ge
nerare ex eo qđ diſcinditur a ſeipſo ⁊ cui a ſeipſo influit̄ vir
tus conuertens id in ſimile ſm ſpeciem: ⁊ ſic non generant
inanimata: ſed potius per actiones ſuas generant formas
ſuas in materia aliena: cuius cauſa eſt quia talia inanima
ta non habent aliquid qđ potentia ſit totum: ſed quicquid
corporis ipſorum eſt hoc eſt actu pars ⁊ nō potentia totū: ex
eo autem ꝙ eſt actu pars ⁊ nō potentia totum fieri genera
tio nullatenus poteſt ſicut diximus ſuperius.

¶ Cap. 10m. De duplici motore nutrimenti.

ESt autem quo alitur dupliciter: ſicut ⁊ quo gu Tex. ⁊ cō. 50.
bernatur eſt mouens imobile: ⁊ hec eſt manus
vel virtus que eſt in manu. themon autem ſi
ue gubernaculum eſt quo gubernatur ſicut mo
uente ⁊ moto eo ꝙ eſt inſtrumentum gubernā
di: ⁊ hoc ideo eſt q̄a omne alimentuꝫ eſt neceſ
ſarium vt poſſit decoqui: ⁊ ideo oportet eſſe calorem deco
quentem: ⁊ tunc calor effectiue alit vt mouens motum ⁊ po
tentia anime eſt vt mouens tm̄. Si autem quiſpiam obijci
at ꝙ mouens corporeum qđ eſt mouens motum non opor
tet ante ſe habere aliud mouens imobile motu locali tm̄: ſi
cut oſtenſum eſt in. 8. phyſicorum: in alteratione autem non
eſt neceſſe ꝙ corpus alterans habeat ante ſe aliud mouens
ipſum: ⁊ ſic dicat hic non oportere eſſe mouentem animā an̄ Vide tm̄ Auroim ſup hoc multa dicētē in cōmēto. 50
calorem: dicendum ꝙ neceſſarium eſt in motibus vite: ſed
in motibus alijs naturalibus non eſt neceſſarium: neceſſi
tas autem explanata eſt ſuperius vbi oſtendimus ꝙ virtus
elementalis ſufficienter ad nutrimentū mouere non poteſt.
Sic igitur figuraliter ſiue ſuperficialiter quid ſit alimentuꝫ
dictum eſt: certificandum autem erit de ipſo in p̄prijs ra
tionibus de nutrimento: nutrimēti enim ratio plene nō de
terminatur ex vnius libri principijs: quoniā de motu ipſo
nutrimenti ⁊ augmenti ⁊ generationis que ſunt de nutrimē
to iam determinauimus in libris de generatiōe ⁊ corruptio
ne: ⁊ de modo decoctionis in quarto methauroꝝ: hoc iā au
tem de motoribus vniuerſalibus: de proprijs autem moto
ribus quo ad ſingula animalia quo ad ſingula mēbra in ſci
entia de plantis ⁊ de animalibus erit manifeſtuꝫ: de ipſo au
tem nutrimento dicendum erit in Libello quem faciemus
de nutrimento deo volente.

¶ Tractatus Tertius Secūdi Libri de anima de ſenſibus.

¶ Cap. p̄m. In quo genere potentie ſit potentia ſenſitiua.

DEterminatis his autē
Uirtutibus aīe vegetabilis que ſūt actio Tex. ⁊ cō. 51.
nes ſm quas anima operatur in genere di
camus verba cōmunia de omni ſenſu: q̄a
ſm ſentire qđ eſt potētia paſſiua operatur
anima ſenſitiua: eo ꝙ ſm tales potentias
non ſemper agit: cōmune enim eſt quo ad
nos prius ſicut dictū eſt in primo phyſicoꝝ. p̄muꝫ autē qđ de
ſenſu in cōmuni eſt cōſiderandū hoc eſt cum in genere ſit po
tentie: vtrum ſit in genere potentie paſſiue: aut in genere po
tentie actiue: ⁊ dicendum ꝙ eſt in genere potētie paſſiue: eo
ꝙ ſenſus ſm actum accidit in ipſo moueri organum ⁊ pati
a ſenſibili obiecto qđ formam ſuam agit in organo ſenſus:
omne enim recipiens eſt patiens ⁊ cū ſenſus non ſentiat niſi
recipiens formam ſenſibilis: oportet ꝙ potētia ſenſitiua ſit
in genere potentie paſſiue: alteratio enim quedam videtur
eſſe quando ſenſus recipit formā eius qđ ſentitur ſm actū:
lꝫ proprie loquendo non ſit alteratio ſicut inferius oſtende
mus: ponunt autem quidam ph̄orum antiquorum non fie
ri paſſionem niſi ſimilis a ſimili ⁊ alij dicunt non fieri paſſio
nem niſi quando contrarium patitur a contrario: quomo
do autē ambo iſta dicta ſunt poſſibilia ⁊ impoſſibilia dictū
eſt in primo de generatione ⁊ corruptione vbi propoſuimus p̄ de gn̄one. t. cō. 46. ⁊. 47.
rationes naturales de ipſo agere ⁊ pati: in p̄dicamentis v̄o
logicas quaſdam ⁊ cōmunes poſuimus rationes: ⁊ ideo ibi
non ingſiuimus qualiter ſimile ſimili: vel contrarium a con
trario patiatur. ¶ Qđ autem ſenſus ſit virtus paſſiua ſcie Tex. ⁊ cō. 52.
mus ſi queſtionem moueamus querentem quare ſenſuum
non ſunt ſenſus: ita ꝙ ſenſus ſentiret ſeipſum: ⁊ quare ſen
ſus non ſentit ſeipſo ſine ſenſibili extra mouente ſenſum cuꝫ
vnitus ſit ſibi ignis ⁊ terra ⁊ alia elementa que ſentiūtur: at
tribuitur enim cuilibet ſenſui aliquod elementum ſm Pla
tonē qđ dominatur in ſua compoſitione ſicut in viſu ignis
vt dicit Plato: quia enim dicit ꝙ ſenſus eſt vis actiua ⁊ ſit
ſenſus extra mittendo non poteſt diſſoluere queſtionē: vis
enim actiua ex ſe perfecta eſt ad agenduꝫ ⁊ non indiget ali

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

quo extrinſeco: ⁊ ſic deberet ſenſus ſentire ſine īdigētia ali/cuius extra: ⁊ ſi forte dicant auctores illius ſecte que dicit ꝙ ſentimus extra mittentes actiones ſenſuum ⁊ non intus ſuſcipientes ſpecies ſenſibilium ꝙ non fit actio agētis niſi ſenſibili ⁊ paſſiuo preſente: ſicut ignis non calefacit niſi ſit p̄ſens aliquod calefactibile non ſoluunt: quia ſenſus eſt ſibi p̄ſens ⁊ elementa componentia organa ſenſus non deſunt ſenſib⁹: ⁊ tunc deberet ad minus ſentire ſeipſum ⁊ ignem ⁊ terraȝ et cetera que ſunt preſentia ſenſui: ⁊ tamen nō ſentiuntur iſta: ⁊ ideo non conuenit: aut contingit vnq̄ȝ ſoluere hāc queſtionem ei qui dicit ꝙ ſenſus eſt vis actiua: nulla autem eſt ſo/lutio iſtius queſtionis vera niſi ea ſola ꝙ ſenſus cum ſit po/tentia paſſiua non eſt actu ſine p̄ntia ſenſibilis extra: ideoq̄ȝ ſicut combuſtibile nunq̄ȝ actu comburitur niſi per ſpeciē cō/buſtiui generatam in ipſo: ⁊ ideo ipſum combuſtibile ſm ſe ſine combuſtiuo acceptum non comburetur: ſi enim ſine illo combureretur in actu oporteret ꝙ cōbureret ſeipſum: ⁊ hoc eſſet ac ſi ligna compoſita facerēt per ſe ignē ſine aliquo igne incendente ea in actu ⁊ hoc eſt impoſſibile: ⁊ ſilr̄ ſenſus non poteſt perfici ſm ſentire in actu ſine preſentia ſenſibilis qđ

Tex. ⁊ cō. 53. agit in ipſo formā ſuā vt illam ſentiat in actu. ¶ Sicut autē omne potens potentia paſſiua dicit̄ dupliciter: ita ⁊ ſentire dicitur dupliciter: ſi eni ſm potentiā ante actuȝ attribuat̄ ei agere hoc erit potentia ⁊ nō actu: ⁊ hoc modo dicimus ſen/tire eum qui forte dormit qui lȝ ſenſuȝ habeat in habitu: habet tamen ligatū eo ꝙ ſomnus eſt vinculū ſenſuuȝ: ⁊ ideo remotiorem ab actu habet potentiam videndi dormiens q̄ȝ ille qui eſt in obſcuro: ⁊ ideo ſicut dupliciter dicit̄ videns et audiens: ita dupliciter dicitur vniuerſaliter ſentiēs hoc eſt viſum habens ⁊ nō vtens vel auditū habens ⁊ nō vtēs: aut iam operans viſu ⁊ auditu quando habet ſpeciem viſibilis ⁊ audibilis: ⁊ ſic vniuerſaliter dicitur ſentiēs ſenſum hn̄s in habitu cōpleto: nō tamen hn̄s ſpeciem ſenſibilis ſm actuȝ: ⁊ dicitur ſentiens habēs ſpēm ſenſibilis: ⁊ hoc eſt vtens ſen

Tex. ⁊ cō. 54. ſu ⁊ operans ſm ipſum. ¶ Dicamus igit̄ in diſcernēdo ſenſum an ſit de genere virtutum actiuarum vel paſſiuarum: ⁊ ſi ſit ideȝ numero moueri ⁊ pati ⁊ agere ⁊ mouere: cōſtat eni ꝙ hec magnam habent differentiam: conſtat enim ꝙ mot⁹ eſt in eo qđ mouetur ⁊ patitur: ſicut diximus in tertio phyſicoꝝ: ⁊ eſt in eo actus quidem ſed imperfectus: eo ꝙ eſt im/perfecti actus in potentia ſm ꝙ eſt in potentia: omnia autē quecūq̄ȝ patiuntur ⁊ mouentur: ab actiuo patiūtur ⁊ mouē/tur cum ipſum actiuum actu ſit: ⁊ ideo mouere ⁊ agere ſuuȝ eſt p̄fectio ſeu perfecti actio: ⁊ hec eſt magna differētia: vn̄ etiam ipſum paſſiuum aliquādo eſt ſimile: ⁊ aliquando diſ/ſimile agenti: quoniam in principio paſſionis eſt cōtrariuȝ: ſed cum abijcitur forma eius ⁊ inducitur forma agētis in ſine paſſiōis tunc ſit ſimile: ⁊ hoc eſt quando iam paſſuȝ ⁊ motuȝ eſt ſicut diximus alibi: ⁊ hec differētia oſtendit vtrū ſen/

Nō rōnē p̄ci/puā ad p̄ban/dū ſenſuȝ eſſe potētiā paſſi/uam. ſus ſit potentia paſſiua vel actiua: quia nos inuenimus ipȝ pati ⁊ moueri: ⁊ aliquādo ſimilem: ⁊ aliquādo diſſimilē actiuo: que nō accidunt niſi virtuti paſſiue: hec autem doctrina tenēda eſt pro principio magno ad deſtruēdam totam ſniaȝ eorum qui dicūt ſenſitiuas ⁊ intellectiuas virtutes eſſe actiuas ⁊ non paſſiuas: habēt autem quaſdam ratiōes quas p̄

Rōnes aſſerē/tiū ſenſus eē đ potētijs actiuis. ſe inducunt que in cōmuni de ſenſu quatuor ſunt potiores: quarum prima eſt quia dicunt ꝙ quādo duo ſic ſe habēt ad inuicem ꝙ vnum eſt inferius ⁊ alterū eſt ſuperius in ordīe nature: ſi inferius ſm omnes ſuas potētias eſt actiuuȝ: opȝ etiam ꝙ ſuperius ſit actiuum: quia ſuperioris eſt agere po/tius q̄ȝ inferioris: cum igitur in ordine nature anima ſenſi/bilis ſuperior ſit q̄ȝ anima vegetabilis: ⁊ vegetabilis nō ha/beat niſi potentias actiuas: nō poteſt habere ſenſibilis niſi potentias actiuas: ⁊ hec ratio logica eſt ⁊ parum pōt. ¶ Secundo auteȝ cui maxime nitūtur eſt ꝙ inferioris qđ eſt materiale eſt nō agere in ſuperius qđ eſt formale magis: eſt autem ſenſibilium forma materialis: ⁊ inferior anima ſenſibi/li. Sēſibilis autē eſt in corpore ⁊ formalior q̄ȝ ſint forme cor/porum: nō ergo vt dicunt forme corporum poſſunt agere in potētias anime ſenſibilis: ⁊ ſic oportet ꝙ potētie anime ſen/ſibilis ſint actiue ⁊ nō paſſiue. ¶ Tertium autē eſt quia vi/dent ſenſum iudicare de ſenſibili ⁊ nō decipi in ipſo: iudicare autem certa actio quedam eſt perfectiſſima: ⁊ cum illa ſit ſenſus dicunt ſenſum potētiam eſſe actiuam. ¶ Adhuc aūt inducunt quarto loco experimenta: quia vident oculos mē/ſtruatarum inficere aerem ⁊ ſpecula ⁊ aliquādo oculos etiā intuētium eas: ⁊ oculos baſiliſci ſpargere venenuȝ eo ꝙ vt dicūt viſu interficit ſerpens qui baſiliſcus vocatur: hoc au/tem vt dicūt non ſit niſi agendo in aerem ⁊ in obiectuȝ: ⁊ ita dicūt ſenſum eſſe potētiam actiuaȝ: ſed hec omnia ⁊ ſimilia friuola ſunt: quoniam demōſtratiue probatum eſt in p̄habi/

Solo ad rō/nes p̄dictas. 3. tis ſenſum eſſe potētiam paſſiuam ⁊ nō actiuam. ¶ His autem que iſti inducūt facile eſt reſpōdere: qđ enim prius inducunt de comparatione ſenſibilis ad vegetabilem dici debet in veritate digniorem formam eſſe ſenſibilem q̄ȝ vegetabi/lem: ſed nō ordinātur penes agere ⁊ pati: quia pati ſenſibi/lis nō eſt ita ꝙ patiatur a vegetabili anima: ſed potius ecō/uerſo: vn̄ cū alterius rōnis ſit iſtud pati ⁊ illud agere penes hoc nō ordinātur ſm nature gradus vegetabilis ⁊ ſenſibi/lis: ſed potius penes hoc ꝙ vbicūq̄ȝ eſt vegetatiuum in ſenſitiuo ꝙ vegetatiuū eſt ſicut inſtrumentū ⁊ ſenſitiuū ſicut p̄n/cipalis motor ⁊ formator: ⁊ hoc pȝ qa nutritiua in aialib⁹ cō/uertit cibū in carnem que mediū eſt in tactu qui eſt aie ſenſi/bilis ⁊ generatiua format organa ad ſenſus apta potius q̄ȝ vegetabili deputata. Qđ aūt dicūt iferius ⁊ mālē nō debere agere in ſuperius ⁊ formale friuolū eſt: qa ſenſibilia nō agūt in aiam: ſed potius in organa corpoꝝ: ⁊ in illa poſſunt age/re: organa aūt ſunt aiata ⁊ ita p̄uenit mot⁹ ſenſibiliū vſq̄ȝ ad aiam. Qđ aūt dicunt de iudicio ſenſuū dicēdū ꝙ nulla vtus eſt adeo paſſiua quin per formā ſui actiui exñteȝ in ipſa poſ/ſit agere: ⁊ ſic eſt de ſenſu qui efficit̄ in actu per formā ſenſibi/lis in ipſo exiſtēteȝ: ⁊ ideo tūc agere pōt ſicut ſciens pōt cōſi/derare. Qđ aūt idūcūt vltimo eſt oino ſtultū: qa talis actio

Nulla vtus ē adeo paſſiua qn p formam ſui actiui exi/ſtēt i ipa agē poſſit. non eſt oculi inquātū eſt ſenſus in ipſo: ſed poti⁹ p̄ut eſt ps corporis euaporātis: vapor eni reſolutus ab oculo eſt ille q inficit ⁊ nō viſus qui eſt in oculo: ſed tn̄ vapor ille eo ꝙ ſub/tilis eſt ⁊ acutus magis penetrat in corpora clara ſicut i ſpe/cula ⁊ oculos qui ſunt quaſi ſpecula animata q̄ȝ penetrat in alia corpora: ⁊ hec eſt cauſa etiam quare oculi citius q̄ȝ alia membra leduntur in talium aſpectu.

¶ Cap. x^m. De diſtōnib⁹ potētie paſſiue in apprehendēdo. Tex. ⁊ cō. 55.

His igitur ⁊ ſic habitis ꝙ ſentire eſt ſm potētiā paſſiuā diuidēdū eſt de potētia ⁊ actu: quoniaȝ vtrūq̄ȝ dicit̄ duplr̄: nūc eniȝ ſimplr̄ ⁊ vniulr̄ volumus aliq̄đ dicere de ipſis: quia certificatiue de eis dicere eſt p̄mi ph̄i: dicim⁹ igit̄ ꝙ potētia dicit̄ duob⁹ modis hoc eſt diſpoſita ⁊ indiſpo/ſita p̄fectiōe p̄ma: dicimus eni aliqn̄ hoieȝ ſcientē in poten/tia: qa cū eſt indiſpoſit⁹ ⁊ nihil hȝ niſi nām ad ſciam ordina/tā: ſicut ideo qa hō eſt aial diſciplinabile: dicimus hoieȝ po/tentia ſciētē: ⁊ hec potētia que eſt an̄ p̄fectionē p̄mā ſiue an/te habitū hȝ gradus duos: pōt eni eē remota ⁊ p̄pinqua: re/mota q̄dē ſicut dicimus pueꝝ potētia ſciētē p̄pinqua ſic dici/mus potētia ſcientē eū qui iā nouit inſtr̄a ⁊ p̄ncipia qb⁹ acci/pit̄ ſcia que diſcens a doctore nō accipit ſicut ꝙ de quolibet ꝯtingit affirmari vel negari ⁊ de nullo ſimul: ⁊ ꝙ oē totū maius ſua parte eſt: ⁊ ꝙ vni ⁊ eidē eq̄lia inter ſe ſunt eq̄lia ⁊ huiuſmodi: qb⁹ ſcitis nō p̄p hoc ſcit̄ ars: ſed eis ignoratis non pōt ars ſciri: ⁊ in practicis q̄dē eſt idē: ſicut dicimus ifanteȝ potentia eē ſcriptorē: ⁊ dicimus potētia eſſe ſcriptorē eū qui nouit pēnam ⁊ calamariū ⁊ tēperaturā incauſtri ⁊ huiuſmodi alia ſcripture inſtr̄a: alio mō dicimus potētia ſcientē euȝ qui iā hȝ habitū ſcie: qui habit⁹ ſcie vel potētie ſilis eſt ⁊ ſomno in eo qđ nō agit ſicut dicimus ſcientē ⁊ nō ꝯſiderianteȝ eē potētia ſciēteȝ: ⁊ hoc eſt qui potētiā hȝ cōpletā per actum primū qui ſomno ſilis eſt: ſed nō eſt ideȝ modus quo vterq̄ȝ iſtoꝝ eſt poſſibilis ſiue in potētia exñs: ille eni in vtroq̄ȝ gra/du potētie dr̄ potētia ſciens grāmaticā vel aliā ſciam ſm potētiā mālē adhuc iperfectā: que tn̄ ſm genus eſt p̄mū ſubm ſcie vel alterius habit⁹ ad quē ordinata eſt potētia: ille autē qui hȝ potētiā potētie perfectionē ad modū ſomni: dicit̄ ſic potēs qa pōt agere ſm habitū quādo voluerit: habit⁹ enim eſt quo qs agit aliq̄đ qn̄ voluerit ſi nihil eū exterius ⁊ per accidēs p̄hibeat. Silr̄ aūt ⁊ actus duplr̄ dicit̄ ſm actū p̄muȝ ⁊ ſm actū ſcđm vt diximus ſuperius: ⁊ iđ hn̄s habitū dr̄ actu

Tex. ⁊ cō. 56. ſciens. ¶ Iā aūt cōſiderās cū actu ſit qui eſt per modū vigi/le p̄prie ſm actū ſciens vocat̄. Hi aūt vtriq̄ȝ qui p̄mo modo ſciētes ſunt ambo ſm potētiā ſciētes vocant̄: ſed differēter

qm̄ nō

qñ nõ hñs habitũ ſm potentiã ſciendi mãlẽ ⁊ iperfectã non
dicitur ſciẽs niſi quãdo per doctrinã eſt alteratꝰ ⁊ multotiẽs
eſt mutatꝰ ex ꝯ̃rio in habitũ ſcie: opʒ eni multotiẽs diſcẽtem
mutari mõ ex ignorãtia in diſpõneʒ: mõ ex diſpõne in diſpo/
ſitionẽ añq̃ȝ ſit in habitu cõpleto: diximus eni ꝙ potẽtia mã
lis hʒ gradus: qui lʒ in genere ſint duo tñ in nũero multi ſũt.
Qđ aũt dicimus ꝙ talis ex cõtrario venit in habitũ: iđ dici
mus ꝙ lʒ diſpoſitio ſm id qđ eſt nõ ſit cõtraria habitui: tñ ꝑ
modũ eſt ꝯ̃ria: qa facile eſt mobilis cũ habitꝰ ſit q̃litas ſtanſ
⁊ cõpleta ⁊ imobilis: ignorantia etiã largo mõ eſt ꝯ̃ria habi/
tui: alius aũt qui iã hʒ habitũ: ⁊ ſic nõ dicit̃ potentia ſciẽs: ſʒ
potius eo ꝙ ſilis dormiẽti ⁊ nõ agenti: hoc eni hʒ habitũ fa/
ciendi vel ſciendi grãmaticã vel aliud: ſed nõ operat̃ in agẽ
Tex. ⁊ cõ. 57. do ſm illũ modũ actiõis qui dicit̃ ex habitu. ¶ Et iđ etiaʒ
talis mutatio ex habitu in opationeʒ nõ eſt aliqđ pati vel re
cipere: ſʒ mutatio illa que eſt ex ꝯ̃rio eſt ſm paſſionẽ ⁊ corru/
ptionẽ ꝯ̃rij habitus: ſiue diſpõnis ſm ꝙ in vnaquaq; altera/
tione multe ſunt corruptiones ꝯ̃rij illius qđ abijcit̃: qa ſicut
diximus in tertio phicoꝝ: motꝰ alteratiõis eſt generatio for
me poſt formã quãtũ ad formã ꝯ̃rij que abijcit̃ per motum.
Sed hñs iã habitũ nõ corrũpit̃ ſm aliqđ quod in ipõ ſit qñ
venit ad opationẽ: ſed potiꝰ venit ad id qđ eſt ſaluãs habi/
tũ: qa habitꝰ per opatiões ſaluant̃: operatio eni eſt ſilis tali
potẽtie habituali eo mõ quo ſe hʒ talis habitualis potentia
ad actũ: hñs eni ſciaʒ ⁊ ſm ſciam illã ſic ſpeculãs ⁊ operans:
aut in veritate nõ eſt alterari: aut ſi alteratio dr̃ dicet̃ alterũ
genus eẽ alterationis in eo ꝙ nihil in eo abijcit̃ vel genera
tur: ſʒ potius habitꝰ qui iã ineſt cõfirmat̃ ⁊ ſaluat̃: eo ꝙ ſpe/
culatio nihil aliud eſt niſi habitꝰ qui inducit̃ in ſeipm̃: hoc
eſt in ea quoꝝ ſpẽs iã inſunt: ⁊ ex his venit in actũ q eſt ope
ratio: ſicut eſt videre in exẽplo architecti: qui hʒ habitũ edi
ficandi ⁊ cõducit habitũ in ſeipm̃: hoc eſt cõuertendo ſe ad
ea que ſunt in habitu: vt fundamẽtũ ⁊ lapides ⁊ ligna: ⁊ or/
dinat ea ⁊ ipetum facit ad opus: tũc nihil noui acqrit: ſʒ idẽ
habitus cõfirmat̃: cũ igit̃ alteratio ſit alicuiꝰ noue forme in/
ductio iſte nõ eſt alteratus vel aliud genꝰ ſit alteratiõis que
Tex. ⁊ cõ. 58. alterari dicit̃ quocũq; mõ nunc aliter ſe hñs q̃ȝ prius. ¶ Vñ
nõ bene ſe hʒ dicere ſapientẽ cũ ſm operationẽ ſapiat altera
ri: ſicut nec edificatorẽ bñ dicimus alterari: quãdo ſm actũ
edificat: in actũ enim ſe ducẽs qui operatiõeʒ facit ex habi/
tu elicitã nõ eſt iuſtũ ꝙ hec dicat̃ doctrina ſiue doctrinatio:
hoc eſt doctrine acceptio: ſʒ opʒ ꝙ habeat aliã denoiationẽ:
ſed potius qñ ſit mutatio ex eo qđ eſt potẽtia mãli ſciẽs ⁊ eſt
ſciam accipiens a didaſcalo ſiue doctore qui actu hʒ eã hoc
eſt pati ⁊ alterari: opʒ igit̃ ꝙ iſti duo aut non dicunt̃ alterari
ambo ſimpl̃r: aut ſi ambo alterari dicuntur: tũc opʒ ꝙ nõ ſit
vnus modus alteratiõis in vtroq;: ſed vnus alterat̃ in pri/
uatiuas diſpões ⁊ in habitũ ex ignorantia ſicut diximus ⁊
alterat̃: qa nõ vno mõ ſe hʒ cõſiderans ⁊ nõ cõſiderans ſm
habitũ queʒ hʒ abſq; eo ꝙ aliquid noui generet̃ in ipſo: vel
aliqđ eoꝝ que inſunt abijciat̃. Scias tñ ꝙ oia iſta que dicta
ſunt de alteratiõe hec dicta ſunt large accipiẽdo alteratio/
7. ph. t. c. 20. nẽ: qm̃ in. 7. phicoꝝ ꝓbauimus ſm habitũ ⁊ diſpõnẽ nõ eſſe
alterationem aliquã: nec aiam ſm intellectũ moueri poſſe:
ſed ea que hic dicta ſunt. exẽpli gr̃a dicta ſunt: ⁊ adhuc ſuffi
cit qdaʒ modus alteratiõis: lʒ nõ vere ſit alteratio: nõ enim
ſit alteratio phica: niſi ſm illã ſpẽm qualitatis que dr̃ paſſio
vel paſſibilis qualitas: ⁊ ideo quecũq; in. 7. phicoꝝ ſubtili/
ter diſputata ſunt his que dicta ſunt non contrariantur.

¶ Cap. 3m. De aptatione dicte diſtinctionis potentie ad po
tentiam ſenſitiuam.

Tex. ⁊ cõ. 59. Volentes aũt adaptare ea que dicta ſunt ad po
tẽtiã ſenſitiuã dicẽdũ ꝙ mutatio potẽtie ſenſi/
tiue ad p̃mã perfectionẽ ipſius eſt a generãte:
potẽtiaꝝ eni appꝛ̃heſiuaꝝ quedã cõplent̃ prima
perfectiõe a mã vel nã: ⁊ quedã per expimẽtuʒ
⁊ ſtudiũ: a nã qdẽ ſicut potẽtia ſenſitiua ad ſen
tire: per experimentũ aũt ⁊ tempus ſicut intellectiua: ab ipã
eni generatiõe generãte ⁊ dante formam ſenſitiuã dat̃ etiaʒ
actus p̃mus ſenſus quo ſenſus ſentire poteſt: quãdo volue/
rit quãdo nihil eſt extra ꝓhibens: dico aũt extra ꝓhibẽs ni/
hil: qa medij aliqua diſpõ impedire põt ſenſum ⁊ abſentia
ſenſibilis: ſicut ⁊ ſcie habens habitũ: conſiderare poterit qñ
voluerit quãdo nihil eſt extra ꝓhibens: cũ igit̃ generatũ eſt
complete ſentiens: tũc iam hʒ habitũ perficientẽ ſenſuʒ pri/
ma perfectiõe: que eſt ſicut ſcia que eſt primus actus in itel/
lectu: ſentire aũt ſm actũ qui eſt ſecũda perfectio qđ eſt qñ
recipit̃ ſpẽs ſenſibilis in ſenſu eſt ſicut cõſiderare ſe hʒ ad ſci
entiã: ſed in hoc eſt differẽtia: qa actiua ⁊ motiua ad opera
tionẽ ſenſus ſunt extra: ſicut viſibile ⁊ audibile: eo ꝙ ſpecies
ſenſibiliũ nõ mouẽt ſine p̃ſentia materie: ⁊ qa mãe preſentiã
neceſſe eſt eẽ extra: ideo ſenſibilia mouẽtia ſenſuʒ ad ſenti/
re ſm actũ neceſſe eſt eẽ extra in oibꝰ ſenſibilibꝰ. ¶ Huiꝰ au Tex. ⁊ cõ. 60.
tẽ cauſa eſt: qa ſicut iã tetigimus ſingulariũ ſm actũ eſt ſen/
ſus: hoc eſt ſenſus ſm actũ ſm quẽ eſt ſentire eſt ſingulariũ:
que ſingularia ſunt per mãm idiuiduata: ſine cuiꝰ p̃ntia for
ma ſenſibilis nullo mõ apprehendit̃. Scia auteʒ eſt eoꝝ que
actu vl̃ia ſunt: ⁊ hec ſunt abſtracta nõ ſolũ a materie p̃ntia:
ſed ab oibꝰ que accidũt forme ſm ꝙ eſt in mã indiuiduata:
ſicut eſt figura ⁊ vbi ⁊ quãdo ⁊ cetera huiuſmodi: hec auteʒ
vl̃ia ſic ſeparata quodãmodo ſunt in ipſa aĩa: qa imagines
ſunt in aĩa: ⁊ ab ipſis abſtrahit̃ vl̃e qđ mouet intellectũ poſ/
ſibilẽ: ⁊ ideo nõ ſimpl̃r ſed quodãmõ ſunt in aĩa: in phanta/
ſmate aũt vl̃ia nõ ſunt ſm actũ vl̃ia ſed potẽtia que per ab/
ſtractionẽ itellectꝰ ſiũt vl̃ia ſimplicia: ⁊ qa vl̃e in phãtaſma/
te eſt intus in aĩa ⁊ nõ extra: nec exigit materie p̃ntiã: ideo ẽ
in poteſtate aĩe intelligere cum velit. Sẽtire aũt nõ eſt i po/
teſtate eius cũ velit: qa mouẽs ſenſuʒ exigit mãe p̃ntiã que
nõ eſt p̃ns in anima: aſſentire eni neceſſariũ eſt ſenſibile mo
uens ſenſuʒ ſʒ mãe p̃ntiã: ſicut aũt diximus de ſenſu qđ exi/
git materie p̃ſentiã: ita ſe hʒ de ſcia ſenſibiliũ ſm ꝙ ſenſibi/
lia ſũt: cã eni ipſa ſciẽdi ⁊ ſentiendi eſt ſpẽs mouẽs ſenſuʒ ſʒ
materie p̃ſentiã: ſicut cã intelligendi eſt vniuerſale in phan/
taſmatibꝰ mouens intellectũ: cauſa aũt ꝙ oportet eẽ ſenſibi/
le extra eſt qa ſenſibilia ſunt ſingulariũ que ſunt in mã: ⁊ hec
ſunt exteriora. Sʒ qa de his que ad intellectuʒ pertinẽt hic
certificare nõ poſſumus tp̃s fiet in quo accipiemus p̃nm lo/
quẽdi de ipſis in ſequẽtibus huius libri. ¶ Nũc auteʒ tm̃ ſit Tex. ⁊ cõ. 61.
determinatũ ꝙ nõ ſimpl̃r ſiue vno mõ dicit̃ id qđ in potẽtia
dicit̃ aliqđ ſed aliud qdẽ dicit̃ potẽtia mãli ⁊ imperfectũ: ſicͭ
dicimus pueꝝ poſſe militare: aliud autẽ ſicut dicimus poſſe
militare eũ qui hʒ etatẽ ⁊ hʒ habitũ militie: nõ militat autẽ
in opere: ⁊ ſic ſil̃r dicit̃ dupl̃r ſenſitiuuʒ ſicut diximus: ſicut ſi
dicamus imperfectũ ſm organa ſenſus poſſe ſentire: ⁊ ſic di
cimus poſſe ſentire ꝑfectũ ſm organa ſenſus. ¶ Et qa horũ Tex. ⁊ cõ. 62.
ſic in potentia exñtiũ differẽtia vſualiter non eſt nominata:
ideo oportuit nos determinare: qa ſic differunt ⁊ qũo diffe/
runt ne potentia actiua ſemꝑ perfecta eẽ credat̃: ⁊ qa noia ꝓ
pria nõ habemus: vti nos opʒ noie alterationis ⁊ paſſionis
in iſtis tãq̃ȝ ꝓprijs noĩbus: cũ tamẽ non niſi extenſo noie eis
cõueniat: ſicut ſupra diximus ſenſitiuũ potẽtia eſt aĩal ſenſi/
bile vt ſenſibile in actu ſit: ⁊ nõ tñ ipʒ ſenſibile: qa forma ſen/
ſibilis extra ꝓut eſt in ipſo ſenſibili nõ recipit̃ in ſenſu: ſed i/
tẽtio eius: ⁊ ſi reciperet̃ in ſenſu ſm eẽ qđ hʒ in re: tunc habe
ret duo eẽ: ⁊ oporteret dicere ꝙ oculus aliqñ eẽt albꝰ aliquã
do niger: aliqñ alteriꝰ coloris qđ nõ eſt veꝝ. Eſt igit̃ id qđ ẽ
in ſenſu nec ſenſibile: qa eſt intẽtio ſenſibilis: ⁊ nõ eſt ipʒ ſen
ſibile: qa nõ cõfert illud eẽ ſenſui qđ cõfert rei que extra ſen/
tit̃. ¶ Sed forte obijciet aliqs ꝙ cũ ſenſatoꝝ ſpẽs nõ moue/ Obtio Auro
ant ſenſuʒ ſm eẽ mãle qđ hñt in ſenſibili re extra: ſʒ potiꝰ ſm is i cõ. 60. hꝰ
ꝙ eſt intẽtio ſpũalis in ſenſu accepta: opʒ ꝙ habeãt motoreʒ ſecundi.
vnũ qui in oibꝰ cã eſt eẽ illiꝰ ſpũalis: ſicut ẽt itellectiua habẽt
motorem vnũ: qui in oibus cauſat formam ſimplicis intelli
gibilis: nec conuenienter dici põt: ꝙ eſſe ſpũale habeat intẽ
tiões ſenſibilis ex hoc ꝙ recipiunt̃ in ſubiecto ſpũali: qa ma
gis eſt rõnabile cauſam diuerſitatis eſſe ſpiritualis ⁊ mate/
rialis ipſorum ſenſibilium eſſe ex diuerſitate motoris q̃ȝ ex
diuerſitate ſubiecti: qa ſubiectum non diuerſificat mouen/
tia: ſed potius ecõuerſo: intẽtiones aũt ſpũales ſenſibilium Solonẽ qre i
ſunt mouẽtes: hec aũt dubitatio magna indiget ꝯſideratio fra i cap. 6. p/
ne: ⁊ in ſequẽti capitulo ſm facultatẽ noſtrã determinabit̃. ſentis tracta/
tus.

¶ Cap. 4m. Et ẽ di. decl̃ans gradus ⁊ abſtractiõis ⁊ modũ.

Anteq̃ȝ nos loquamur de ſenſibilibꝰ ſingulari/
ter: opʒ nos loqui de ſenſibili gñaliter: qa ſicut
diximus obiecta priora ſunt actibꝰ: ⁊ actꝰ potẽ/
tijs ſʒ rõnẽ: qa de cõmunibus etiã quo ad nos
prior eſt ſpeculatio in phyſicis: eo ꝙ in illis cõ/
munia cõfuſa ſunt in ſingularibus: ⁊ p̃ora quo

ad nos debemus prius loqui de ſenſibili in cõmuni. Sꝫ ad
faciliorem intellectũ eoꝝ que dicturi ſumus faciemus capl'ꝫ
breue de mõ apprehenſionis potẽtiaꝝ apprehẽſiuaꝝ oium:
hoc eni perutile erit ad oiuꝫ ſequentiũ notitiã faciliorẽ. Di
cimus igiť ꝙ omne apphẽdere eſt accipere formã apprehẽ/
ſi: nõ ſm eẽ qđ hꝫ in eo qđ apprehendiť: ſed ſm ꝙ eſt inten
tio ipſius ⁊ ſpẽs ſub qua aliqua ſenſibilis vel itelligibilis no
titia apphenſi habeť: hec aũt apphenſio vt vl'r loquẽdo q̃tu
or hꝫ gradus: quoꝝ pmus ⁊ iſimus eſt ꝙ abſtrahiť ⁊ ſepara
tur forma a mã: ſed nõ ab eius pñtia nec ab eiꝰ appẽditijs:
⁊ hoc facit vis apphenſiua de foris que eſt ſenſus. ¶ Scđs
aũt gradus eſt ꝙ ſepareť a mã ⁊ a pñtia mãe: ſed nõ ab ap/
penditijs mãe ſiue cõditionibꝰ materie: ⁊ hãc apphenſionẽ
facit imaginatiua potentia quo etiã ſingularibꝰ non preſen/
tibus retinet formas ſenſibiliuꝫ: ſed non denudat eas a ma
terie appenditijs: dico appẽditias mãe conditiones ⁊ ꝓprie
tates quas hꝫ ſubiectũ forme qđ eſt in tali vel tali mã. verbi
gratia. talis membroruꝫ ſitus: vel talis color faciei: vel talis
etas: vel talis figura capitis: vl' talis locus generatiõis: hec
enim ſunt quedaꝫ indiuiduantia formã que ſic ſunt in vno
indiuiduo vnius ſpeciei ꝙ non ſunt in alio: ⁊ hac apprehen
ſione ſortem nõ preſentem imaginamur criſpum: ⁊ albuꝫ et
ſenem vel iuuenẽ: ⁊ cum longis digitis vel breuibus quoruꝫ
nullum accidit ei inquantum eſt homo: hec igiť eſt ſecunda
apphẽſio. ¶ Tertius aũt gradus apphenſiõis eſt quo acci/
pimus nõ tm̃ ſenſibilia ſed q̃ſdaꝫ intẽtiões que nõ iprimun
tur ſenſibꝰ: ſed tñ ſine ſenſibꝰ nũq̃ꝫ nobis inoteſcũt: ſicut ẽ eẽ
ſocialẽ ⁊ amicũ ⁊ delectabilem in conuictu: ⁊ affabileꝫ, ⁊ his
contraria que quidem cũ ſenſibus accepimus: ⁊ tamẽ eoruꝫ
nullum ſenſibus imprimitur: ⁊ tale eſt ꝙ accepimus hũc eſ/
ſe filium leonis: ⁊ eſſe agnum vel hominem: alium aũt eẽ lu
pum vel leonem ſm ꝙ ſubſtãtiales forme mediantibus ſen
ſibus: ⁊ nõ ſeparate ab ipſis apprehenduntur: ⁊ iſte gradus
propinquus eſt cognitioni: ⁊ nunq̃ꝫ eſt ſine eſtimatione ⁊ col
latione. ¶ Quartus autem ⁊ vltimus gradus eſt qui appre
hendit rerum quidditates denudatas ab omnibꝰ appendi
tijs materie: nec accipit ipſas cum ſenſibilium intentionibꝰ
ſed potius ſimplices ⁊ ſeparatas ab eis: ⁊ iſta apprehẽſio ſo
lius eſt intellectus: ſicut eſt intellectus hoĩs per hoc ꝙ cõue
nit omni homini: vel intellectiue ſubſtãtie: vt vniuerſaliter
dicatur intellectus quidditatis vniuerſalis oĩs rei ſm ꝙ eſt
quidditas ipſius: ⁊ nõ per hoc ꝙ ꝯuenit iſti ⁊ non alij ꝓpriũ
eſt ⁊ ſingulare: ⁊ eſt aliquid de mãlibus ⁊ indiuiduantibus.
Quecũq̃ꝫ autẽ ſunt cõia ⁊ ita vni ſicut alij: ⁊ eodẽ mõ ꝯueniẽ
tia abſq̃ꝫ dubio ſunt ipſa vl'ia que ſolus accipit itellectus: ſꝫ
aũt hos gradus abſtractiõis ſiue ſeparatiõis diſtinguentur
inferius vires apphẽſiue. ¶ Adhuc aũt notandũ eſt ꝙ diffe
rũt forma rei ⁊ intentio rei: forma eni eſt ꝓprie que informã
do dat eẽ actu materie ⁊ cõpoſito ex mã ⁊ forma. Intẽtio au
tẽ vocatur id per qđ ſignificatur res indiuidualiter ſiue vl'r
ſm diuerſos gradus abſtractionis: ⁊ hec nõ dat eſſe alicui:
nec ſenſui quando eſt in ipſo: nec etiam intellectui quando
eſt in ipſo: ſed ſignum facit de re ⁊ notitiam: ⁊ ideo intentio
non eſt pars rei ſicut forma: ſed potius eſt ſpecies totius no
titie rei: ⁊ ideo intentio quia abſtrahitur de tota re: ſignifi/
catio totius de re predicatur: intentio enim colorati que eſt
in oculo totam rem ſignificat vel notificat: ſicut ⁊ itẽtio que
eſt in imagine particulari nõ preſente: ⁊ hoc eſt qđ diĉ egre
gie Ariſt. in ſecũdo libro ſuo de anima: ꝙ ſenſus ſunt parti
cularium: ⁊ non dicit ꝙ forme alicuius tm̃ ſed totius parti/
cularis: ſicut ⁊ intellectus eſt vniuerſaliuꝫ ꝙ non eſt notitia
⁊ ſpecies partis ſed totius: ⁊ ideo notitiam facit de toto. Nõ
enim per viſum accipiť notitia coloris tm̃ ſed colorati: ⁊ ſpe
cies eius in viſu ſpecies eſt colorati: ſm ꝙ coloratum eſt: et
iudicium fit de colorato ſm ꝙ coloratum eſt: ⁊ ſic de alijs in
tentionibus in quocunq̃ꝫ gradu abſtractiõis accipiatur. Si
militer autеꝫ eſt quando dicitur ꝙ abſtractio fit a materia:
intelligitur ꝙ eſt quoddaꝫ particulare qđ particularitatẽ hꝫ
a materia: hoc enim eſt primum ſubiectum forme ⁊ per ipꝫ
ſubſtat particulare ⁊ nature cõmuni que abſtrahiť vniuer/
ſaliter ab intellectu ⁊ indiuiduantibus formis: quarum in
tentiones ab alijs gradibus abſtrahuntur apprehẽſionis.
Sicut autem in principio phyſicorum. dictũ eſt cõmunis na
tura aliquãdo accipitur vt confuſa in particularibus ⁊ non
ſeparata ab eis: ⁊ tunc ſcia talis eſt ſingularium: ⁊ exigit ſin/
gulare ſicut ⁊ ſenſus: ſicut in ꝓhabito capitulo diximus.

¶ Cap. 5m. De ſenſatis in cõmuni que ſunt per ſe ⁊ proprie ⁊
ſm ſe: ⁊ cõmune ⁊ per accidens.

His igitur ꝓlibatis dicẽdum eſt de obiectis vni Tex. ⁊ cõ. 65.
uſcuiuſq̃ꝫ ſenſus primo in cõmuni qa de cõmu
nibꝰ ꝓprie eſt ſpeculatio: dicitur autẽ in cõmu/
ni ſenſibile tripl'r: duo qdeꝫ dicimus per ſe ſen
tiri: vnũ aũt ſm accñs: quãdo aũt dicimus per
ſe ſentiri aliqđ ſenſibile: volumus intelligere ꝑ
ſe quando ſubiectuꝫ eſt cauſa predicati: hoc eſt ꝙ per ꝓpriã
nãm ⁊ eſſentiã cauſa eſt imutatiõis ſenſus eo ꝙ ipm eſt qđ
habet iferre paſſionem ſenſui: diximus eniꝫ ꝙ ſenſus gene/
raliter eſt potẽtia paſſiua: ⁊ ſentire generaliter pati: diximꝰ
enim ſepe in libris naturalibꝰ prehabitis: ꝙ nõ quodcunq̃ꝫ
agẽs infert paſſionem cuilibet patiẽti: ſed opꝫ eſſe cõicatio/
nem nature inter propriũ agẽs ⁊ ꝓpriuꝫ patiens: ⁊ tunc dice
mus ꝙ illud eſt eſſentiale ſenſibile qđ ſuã ꝓpriã eſſentiã vel
intẽtionem eſſentie deprehendet in ſenſus organo: hec aũt
ſunt duo: cum eniꝫ omnes forme ſenſibiles ſint etiaꝫ forme
ſituales ⁊ que hñt quãtitatem per accidẽs: ſtatim impẽdiť
ꝙ color in oculo nõ recipiť ſine quãtitate ⁊ his que ſunt quã
titati annexa eſſentialiter: ⁊ ideo ſenſatum per ſe diuiditur
in duo: quorum vnum quidem propriuꝫ eſt qđ ſic conuenit
vni ſenſui qđ non cõuenit alij: ſicut coloratum inquãtum co
loratum in nullum agit ſenſuꝫ niſi in viſuꝫ: ſonus aũt in au/
ditũ ⁊ nõ in alium ſenſum: aliud aũt eſt ſenſatũ qđ ideo per
ſe ſentiri diciť: qa ſua intentio in ſenſu imprimiť ꝯiũcta ſen/
ſibili ꝓprio: ⁊ hoc eſt ꝓpriũ ⁊ primũ ſubm ſenſate ſpeciei qđ
eſt magnitudo in qua vt in ſubiecto ꝓprio eſt oĩs q̃litas ſen
ſibilis. Et ꝓpriũ qdeꝫ ſubm ſenſibile duo hꝫ in ſe que faciũt
ipm ꝓpriũ: vnum qdẽ dcm̃ eſt: ꝙ. ſ. nõ cõuenit ipꝫ altero ſen
ſu ſentiri: niſi illo cuius eſt ꝓpriuꝫ actiuũ inferens ei paſſio/
nem: ⁊ cũ nõ agat in ſenſum niſi intẽtionẽ ꝓprie forme: ſeq/
tur ꝙ ſenſuꝫ nõ ꝯuenit errare circa ꝓpriũ ſenſatũ. Diciť au
tem ſenſatum ꝓpriũ duobꝰ modis: vno qdẽ mõ ſm ꝙ eſt in
re ſenſata in qua eſt ſm eẽ mãle: alio aũt mõ ſm ꝙ eſt rece/
ptum in organo ſenſus: ſm enim ꝙ eſt in re non ſemper iu/
dicatur de ipſa: qa etiã per hoc eſſe non habet agere in ſen/
ſum: ſicut nos iferius oſtẽdemus: ſꝫ ponamus ꝑ eẽ qđ hꝫ in
abſtractione ſm qđ eſſe primũ eſt in medio: ⁊ poſtea in ſen/
ſus organo: ⁊ multe variationes poſſunt fieri circa eſſe ſuũ
qđ habet in abſtractione taꝫ in medio q̃ꝫ in organo: quoniã
ſi ꝯtingat aerẽ qui eſt mediũ in viſu eẽ humidũ multũ forte
videbiť albũ eẽ ꝑfuſuꝫ rubore vel croceitate: ⁊ ſi forte pupil
la ſit infirma ex humore in oculũ defluẽte alterabit eẽ colo/
ris qđ hꝫ in abſtractiõe: ſicut diximus in tertio methauroꝝ
in tractatu de iride: ⁊ hec nõ ſunt error ſenſus in ſenſibili ꝓ
prio: quoniam ſenſibile ꝓpriuꝫ reuera tale eſſe habet in ab/
ſtractiõe: lꝫ nõ habeat tale eſſe in ſubiecto in quo eſt ſm eſſe
materiale qđ hꝫ in mã: patet igitur ſenſuꝫ circa ſenſibilia ꝓ/
pria non errare: ſic enim eſt viſus coloris ⁊ auditꝰ ſoni: ⁊ gu
ſtus ſaporis qui humor a grecis vocatur eo ꝙ in hũido ſem
per ſentiť: tactus autẽ plures hꝫ differẽtias que nõ ad vnuꝫ
proprie rõnis genus reducunť: tñ in vnaquaq̃ꝫ iudicat de il/
lis ⁊ non decipiť. In cõpoſitiõe tñ ſenſibiliũ magna frequen
ter eſt deceptio: ſicut qdẽ eſt qđ eſt coloratũ vt crocũ ſit mel:
aut cholera citrina: aut vbi eſt coloratũ: aut quid eſt qđ ſo/
nat: aut vbi ſonat: ⁊ ſic de alijs ⁊ huius cauſa vt infra dice/
mus eſt: qa ſenſus ꝓprius nõ hꝫ componere: ſꝫ aliqua ſupe/
rior potentia: ⁊ illius eſt error: hec igitur ſunt ſenſata ꝓpria.
¶ Cõmunia aũt ſicut diximus quoꝝ eſſentie vel eſſe ſm in Tex. ⁊ cõ. 64
tẽtiones ſuas vere ſenſibus imprimũtur: ⁊ ille ſunt ſicut ma
gnitudo in qua ſunt ſenſibilia: ⁊ cuꝫ magnitudo ſit terminꝰ
nãlis corporis ⁊ terminata quãtitas ſit figura: opꝫ ẽt figuraꝫ
eẽ ſenſatũ cõe: trigonũ enim vel quadratuꝫ eſt qđ iprimiť in
oculo in vidẽdo ⁊ tactui in tãgendo: qa aũt numeꝝ cognoſci
mus diuiſiõe ꝯtinui: ⁊ ꝯtinui eſt eſſential'r diuidi: iđ opꝫ nu
meꝝ etiã eẽ ſenſatuꝫ cõe: magnitudo autẽ nõ diuidiť ſolum
per eẽntiã: ſed ẽt per motũ eo ꝙ motus nõ hꝫ añ ⁊ poſt niſi ꝑ
ante ⁊ poſt in partibꝰ magnitudis: ⁊ ideo opꝫ ẽt motũ eẽ ſen/
ſatũ cõe. Et qa oppoſita ſunt eiuſdẽ potẽtie: ideo ẽt eſt ſenſa
tum cõmune: ⁊ ſic igiť ſunt quinque cõmunia motꝰ qes nũe
rus figura ⁊ magnitudo: nec dicũtur iſta cõmunia eo ꝙ qđ/
libet

Apphẽſio vl'r loquẽdo q̃tuor hꝫ gradus.

Forma rei et rei itẽtio differunt.

Quõ pulchre ⁊ ſubtil'r ponderauit dictũ phi. 2. de aia t. cõ. 60. dicẽs ſenſus eẽ particularium.

Nõ illas tres ꝯditiões poſitas a Themiſtio i. 2. de aia ſup textu cõmẽti pñtis.

libet eoꝝ equaliter ab omni ſenſu percipiat: ſed q2 qõlibet iſtoꝝ ꝓbat percipi pluribꝰ ſenſibꝰ ⁊ nõ vno ſolo ſenſu: qm̃ in veritate motus ⁊ qes ⁊ numerꝰ oĩbꝰ ſenſibꝰ pcipiunt: ſȝ quãtitas ⁊ figura tactu ⁊ viſu. Iſta aũt ſenſata cõia dicunt per ſe ſenſata ſm ꝙ p ſe opponit ad id qõ eſt p accidẽs: ⁊ nõ ſic ſm ꝙ p ſe opponit ei qõ eſt nõ primo. Impoſſe enim eſt ꝙ idem paſſiuũ numero habeat actiua diuerſa ſm genus. Cõſtat aũt ꝙ color ⁊ magnitudo diuerſa ſunt genere: ⁊ iõ ſenſatũ ꝓpriũ eſt qõ agit in ꝓprio ſenſu: ⁊ hmõi ſenſatũ magnitudinẽ hȝ ⁊ figurã ⁊c̃. ideo recipiunt etiã illa nõ p accidẽs: ſed ꝓprie eoꝝ

Tex. ⁊ cõ. 65.

intẽtiones imprimunt in organo ſenſus. ¶ Sed ſȝ accidẽs ſenſibile eſt ꝙ ꝓpriã eſſentiã in ſenſuȝ nõ iprimit: nec primo: nec ſecũdo: ſed cũ ſenſibili ꝓprio ⁊ cõmuni accipit ⁊ non ſine extimatione vel cogitatiõe: ſicut ſunt intẽtiones de qbus in tertio gradu abſtractionis dixim⁹: ſic ꝙ hoc albũ eſt Diarij filius: vel hoc nigrũ eſt amicus vel homo vel aial: ſicut videt ouis ꝙ hoc piloſum eſt lupus: ⁊ hoc piloſum eſt canis: ⁊ vnũ extimat amicũ ⁊ alteꝝ inimicum: ſm aũt hanc doctrinã cognoſcit diſtinctio ſenſibilium que ſm quorũdã malã doctrinam valde eſt ⁊ manifeſta: ſed errores talium trãſiuim⁹ breuitatis cã cui ſtudemus: in hoc enim ꝙ tale eſt qõ ſm ſe nihil de intẽtione ſue eſſentie imprimit in ſenſum: ſm ſe ſentiri nihil põt: ſed ſentiri per accidẽs: q2 albo accidit ꝙ ſit ei cõiunctum: ⁊ ideo organuȝ ſenſus a tali ſenſibili nihil patitur omnino: q2 natura hoĩs nõ eſt ſenſibilis per ꝓpriã eſſentiaȝ: ſed intelligibilis: ſm ſe aũt ſentiunt que intentiones ꝓprias imprimunt in ſenſuȝ: ⁊ hec ſunt ad que ipſa organa ſunt vel habent apta nata ex primis ſuis componentibus.

¶ Cap. 6ᵐ. Et eſt digreſſio declarans vtrum ſit aliquod mouens vnum in ſenſibilibus: ⁊ eſt de duplici eſſe ſenſibilis qõ ſit in materia ⁊ in abſtractione.

NUnc autẽ redeundũ eſt ad queſtionẽ quã ſuperius reliquimus vtrũm exteriora ſenſibilia habeant vnũ ⁊ eundeȝ aliquẽ motorẽ qui agat in eis ꝙ efficiant intẽtiones ſenſibiles: ſicut intellecta habẽt vnũ ⁊ eundẽ motorẽ qui eſt itellect⁹ agens qui agit in eis intẽtionẽ intellectualem: hoc enim ↄſideratiõe dignũ eſt: ⁊ eſt queſtio quã tãgit Auerrois: ⁊ dimittit inſolutã. Fuerũt aũt qdã modernoꝝ magne auctoritatis qui hec cõceſſerũt ꝓpter preinductã rõnẽ aſſerentes ꝙ omne ſenſibile qõ inuenit in oĩbus ſenſibꝰ eſt vnum in eo ꝙ eſt intẽtionale ⁊ ſpirituale ⁊ nõ materiale: vnũ auteȝ in multis participatũ neceſſe eſt ab vno cauſari: hoc aũt nõ caſu illud mouet ad aliud vel illud: opȝ igitur aliquẽ eſſe motorem qui mouet ad hoc eſſe in oĩbꝰ ſenſibꝰ. ¶ Adhuc aũt manifeſtũ eſt formã ſenſibilẽ ſm eſſe mãle eẽ in re ſenſata extra animã: ⁊ rem: ⁊ ibi rem afficit ſua qualitate: ſm aũt hoc eſſe: nõ eſt in medio: nec ẽt in aĩa: q2 ſi color eẽt in aere ſicut in colorato oporteret ꝙ videremus aerẽ eſſe coloratũ: ⁊ oculuȝ eẽ coloratũ colore quẽ recipit: ⁊ huius cõtrariũ videmus: ergo ſm aliud eẽ eſt in abſtractione ꝙ̃ in mã ꝓpria: aliqd igit cõfert ei eſſe illud: ⁊ illud erit mouens ipm̃: qm̃ in re nõ eſt abſtractum ſenſibile niſi potẽtia: ⁊ id qõ eſt in potẽtia nõ educit ſeipſum ad actum: ſicut ante diximus de viſibili ſicut eſt de alijs ſenſibilibꝰ: opȝ igitur ipm̃ habere vnũ aliquid mouẽs. Adhuc aũt phantaſmata ſunt maioris ſimplicitatis ꝙ̃ ſpẽs ſenſibilis in mã: ⁊ tñ oportet phantaſmata habere mouens ad hoc ꝙ efficiant in itellectu poſſibili: oportebit igitur etiã ipſa ſenſibilia habere aliqd mouẽs ad hoc ꝙ abſtracta efficiantur in ſenſu. Iſte igit ⁊ ſimiles rõnes ſunt que iduxerũt multos de noſtris doctoribꝰ ꝙ dixerũt vnum eſſe mouẽs in oĩbꝰ ſenſibꝰ: ſed cũ debuerũt ſpecificare qd eſt id diuerterũt duas in vias: quidã eniȝ dixerũt hoc eſſe lucẽ: ꝓpter qnque rõnes potiſſimas quaꝝ eſt vna: q2 cũ mouẽs in oĩbus ſenſibus debeat eſſe vnũ ⁊ idem: ⁊ videt lumẽ eſſe motiuũ in ſenſu viſus: dicunt ipm̃ oportere eẽ motiuuȝ in oĩbus ſenſibus. ¶ Alia aũt ratio eſt: q2 dicũt lumẽ a luminoſo corpore pyramidaliter ⁊ circulariter diffundi: circularẽ aũt multitudineȝ videt in oĩbꝰ ſenſibꝰ: q2 intẽtiones ſenſibiles circa rem ſenſatam ad equalẽ diſtantiã circulariter vbiqȝ generant: ⁊ taleȝ motum in inferioribꝰ nõ dicunt eſſe niſi luminis. ¶ Tertia aũt eſt: q2 vident ꝙ nulla qualitas inferioꝝ corpoꝝ agit vniuerſaliter ſed particulariter vnũ ⁊ nõ aliud: niſi forte per accidẽs: lumẽ aũt qõ eſt forma celi qõ eſt corpus vniuerſaliter omnia inferiora mouens dicunt oportere eſſe cauſaȝ vniuerſalis actionis in intẽtionibꝰ ſenſibilibus. ¶ Quarta aũt eſt: q2 vident lumẽ eẽ in mãlibus ⁊ ſpiritualibꝰ vt formã ⁊ ideo dicunt ſuũ eſſe ꝓpriũ ꝙ cõferat forme materiali ꝙ fiat itentio ſpiritualis. ¶ Quinta aũt eſt que ⁊ precipua eſt cui innituntur: q2 videt ſenſibiliũ eſſe mãle: cauſari a qualitatibꝰ elementoꝝ: ⁊ ideo nullã eẽ qualitatẽ elemẽti que agat in ipſo intentionẽ ſpũalem: nec põt dici ꝙ ſit a ſubiecto in quo generatur illa intẽtio. ſ. ꝙ ſit ſubm̃ nõ ſit aptuȝ natuȝ ipſam recipere niſi in eẽ ſpũali: q2 ſicut ſupra diximus diuerſitas ſubiecti potius eſt a diuerſitate agentis ⁊ forme ꝙ̃ ecõuerſo: opȝ igit ꝙ ſit ab aliqua forma agẽte corporis ſupioris: ⁊ corpus celeſte nõ agit in iferiora niſi per lumẽ: igitur lumen eſt qõ in oĩbus ſenſibilibꝰ agit intẽtiones ſpũales. ¶ Alij aũt antiqores his dixerũt ꝙ virtus aĩe eſt agens eas intẽtiones ſpũales: ⁊ iſti ſunt qui dixerũt potiſſimã virtutẽ ſenſus eſſe actiuã ⁊ nõ paſſiuã: quoꝝ rõnes in parte ſupra poſuim⁹: de hoc aũt qõ hic dicũt quatuor aſſignãt rõnes aliqd ꝓbabilitatis hñtes: ſm ꝙ in eoꝝ dictis põt deprehẽdi quas tãgit Auicẽna phs: ⁊ Alpharabius ⁊ qdã alij: dixerũt enim iſti nõ eẽ intẽtionẽ niſi ei qõ iudicat de intẽtionibꝰ: hoc aũt eẽ aĩam: ⁊ ideo neceſſariũ eſſe aliqd aĩe eſſe qõ ↄferat forme ſenſibili eſſe intẽtionis: ⁊ ideo dixerunt aĩam habere ordinẽ ad omne id qõ inſtrumẽtaliter obſequit ei: ⁊ cũ medium in ſenſu ſit ꝓpter ſenſuȝ: dicunt aĩam hẽre virtutẽ agendi in mediũ: ⁊ taliter ſit ſm eos illud ꝙ virtꝰ ſenſibilis egredit ſpũaliter ⁊ ſupponit ſe ſenſibili ⁊ cõfert ei eẽ quaſi icorporeũ ⁊ quaſi ſpũale quo in aĩa effici poſſit. ¶ Scd̃a ṽo ratio eoꝝ eſt ꝙ in oĩbus cõmunicãtiã habẽt agens ⁊ patiẽs: incorporeũ aũt patiẽs cũ corporeo agẽte nullã oĩno hȝ cõmunicationẽ: ⁊ ideo cũ aĩa ſit ſenſibile ſuſcipiẽs: dicũt etiã oportere ꝙ aliqua virtus aĩe ſit ipm̃ agẽs. ¶ Tertiã inducunt rõnem dicẽtes aĩam eſſe magis actiuaȝ ꝙ̃ aliquã formã corporeã: ⁊ cũ forma corporis agat imprimẽdo ſpẽm ſuã in mã ſibi cõiuncta: multo fortius erit verũ virtutes aĩe ſenſibilis quaſdã eſſe actiuas: qua aliqd de ſpecie aĩe influunt obiectis aĩe: vt poſſint effici in ſenſibꝰ: dantqȝ ſimile hmõi ꝙ virtutes vegetabilis aĩe nunꝙ̃ aduniunt de cibo corpori cui primo nõ influxerũt aliqd de ſpecie aĩe p quã vniri poſſit corpori: nec eẽ minus actiuã dicũt ſenſibilẽ ꝙ̃ vegetabilẽ: ſed multo magis. ¶ Quartã aũt ponunt rõnẽ: q2 dicunt ſentire ⁊ iudicare de ſenſibꝰ eſſe opationẽ quandã vite: hec aũt operatio nõ põt fieri ab aliqua forma corporali: ſed ab aĩa ipſa. Cũ igit ſenſibilia ſm eſſe intẽtionale ſint ſpecificantia illas opationes ⁊ formalia in ipſis ⁊ agentia: opȝ ꝙ illud eſſe egerit in ipſis aliqd aĩe que eſt pricipiũ ⁊ cauſa vite. ¶ Nos aũt ſimplr nãlibꝰ inſiſtẽtes hec oĩa falſa reputam⁹: ⁊ tam illud falſum dicim⁹ in quo ambe ſecte ↄueniũt: ꝙ̃ illud in quo differũt: dicimus eni nullo mõ fore neceſſe vnã eẽ cãm multitudinis q̃ eſt in multis q̃ ſm vnã rõnẽ nõ eſt in eis: ſed ſm rõnes equocas: eẽ aũt intẽtionale ⁊ ſpũale nõ vna rõne ẽ in ſenſibꝰ: q2 vnũ eſt multo ſpũalius alio: q2 vnũ afficit ⁊ mediuȝ ⁊ organũ ſm eẽ mãle agens in ipm̃: ſicut eſt in obiectis tactus: ⁊ ea que hñt idem mediũ ſicut viſibilia ⁊ audibilia ⁊ odorabilia nõ hñt illud mediũ ſm vnã ⁊ eandẽ nãm medij: ſed ſm diuerſas ſicut iferius oſtẽdemus: ⁊ nõ vniꝰ rõnis eſt eſſe qõ hñt in ipſo medio: q2 ſpiritualius eẽ eſt coloris in medio ꝙ̃ ſoni: ⁊ iteꝝ ſpũalius eſſe eſt ſoni in medio ꝙ̃ odoris: ⁊ ideo vẽtus nõ aufert vel affert colores ſed obtundit auferẽdo ſonos in parte ⁊ non in toto: odores autẽ ⁊ affert ⁊ aufert in toto ſicut dicit Auicẽna: ⁊ veritas pro experta atteſtat: cõcedendũ aũt eẽ videt ꝙ aliqñ ⁊ in qbuſdã ſenſibꝰ qui. ſ. ſunt per mediũ extrinſecum ſenſibile ſm aliud eſſe eſt in re ſenſata: ⁊ ſm aliud in medio ⁊ in organo: ſed hoc eſſe in nullis pluribus ſenſibꝰ eſt vnius rõnis. Et ſi querit qd cõferat ei hoc eſſe: videt mihi ſtulta queſtio: q2 nos ſupius oſtẽdim⁹ oẽm virtutẽ actiuã eſſe per ſe pfectã ad agendũ ſine aliquo motiuo extrinſeco: ⁊ iõ dico ꝙ forma ſenſati per ſeipſam generat ſe in medio ſenſus ſm eſſe ſenſibile cuius neceſſaria demonſtratio eſt ꝙ ab oĩbus phĩs ⁊ ab ipſa veritate cõuincit per ſe ſenſibile eſſe qõ in ſecũdo modo dicendi p eſſentiã ſuã eſt cã ſui eẽ ſenſibilis: ⁊ ideo fruſtra querit qd ↄferat ei illud: ſicut ſi querit quid ↄferat luci lucere ſm actuȝ: ⁊ qõ dicit ꝙ id qõ eſt in potentia nõ educitur in actum niſi ab eo qõ eſt in actu nõ eſt dictũ niſi de eo qõ eſt in potẽtia eſſe materialis: ⁊ non

Nõ mota ab Auerroi. 2. de aĩa. cõ. 60. Sȝ non ſoluta ab ipſo. 3.

Prima opio dicẽtiũ lucẽ eẽ primũ motorẽ reſpectu oĩum ſenſibiliũ ſpẽꝝ

Scd̃a opio ponẽtiũ ſenſum agẽtẽ in aĩa.

Opio Alberti maxie ſenſata.

Stulta eſt qõ qd ↄferat eſſe ſpũale forme i medio pp duplicẽ rõnẽ hic tactam.

de eo qđ eſt in potētia eſſe formalis ⁊ efficiētis: eſſe eniꝫ ſpiri
tuale generať a re generāte tm̄ ſm formaꝫ de qua actione in
hui⁹ capl'i ſequētib⁹ ꝓſequemur: ⁊ bene ꝓcedimus ꝙ nō eſt
cōgruū ꝙ dicať eē a ſubto ſpūaliter: qꝛ eē intētionale qđ ē in
medio: eſt multo ſpūalius ꝙ̄ ipſe aer ſit vel ꝙ̄ ſit ipm̄ celum.
Hoc aūt qđ inducūt pro ſiľi de phantaſmatib⁹ mouētib⁹ in
tellectū oīno diſſimile eſt: qꝛ que eſt i phātaſmate nō pōt da/
re eē itellectuale eo ꝙ eſt multo ſimplicius ꝙ̄ ipſa: ⁊ ideo idi
get motore ad hoc eē abijciēdū. Forma autē corporalis ꝑ ſe
agens nihil ſupra ſe cōfert qñ ꝯfert eē intētionale ſicut infe
rius oſtēdemus. ¶ Opinio aūt que dicit hoc eē lumen oīno
ridiculoſa eſt: qꝛ q dicit lumē eē in tenebris idiget ſenſu: ⁊ tm̄
ſcimus multa ſenſibilia equaliter diffundi in tenebris ⁊ i lu/
mine. In oīb⁹ aūt ſuis rōnib⁹ hec opinio fere ſyllogiȝat ex pu
ris affirmatiuis in ſcđa figura. ¶ Qđ aūt iſti dicūt ꝙ lumen
moueat colorē: ⁊ ꝯferat ei eſſe ſpūale oſtēdemus falſum eē in
ferius vbi de viſu loquemur: ibi enim oſtēdem⁹ ꝙ color ꝑ ſe
eſt motiu⁹ viſus: ⁊ ꝙ lumē nō exigiť ꝓpter colorē: ſed ꝓpter
mediū: ⁊ ꝙ ſenſibile circulariter generať: dicēdū ꝙ accidit ei
per accidēs eo ꝙ mediū recipiēs ipm̄ circulariter circūſtat:
qđ ſi nō circulariter circūſtaret nō diffunderet circulariter.
¶ Qđ aūt dicunt nullā formā inferiorē vľr agere: falſum eſt
oīno: qꝛ oīs forma inferior vľr ⁊ nō particulariter agit ⁊ mul
tiplicat ſeipſam: ſic forme ſenſibiliū ſe vľr agunt: ⁊ nihil vnū
⁊ idem agit oēs. ¶ Ad hoc aūt qđ dicūt in māľib⁹ eſſe aliqd
qđ ꝯfert forme eē intētionale: dicendū ꝙ forma que eſt in re
aliqñ agit per qualitates māe in qua eſt: ⁊ tunc agit māľiter.
Aliqñ aūt agit per ſe ſolam: ⁊ tunc agit imāľiter: qꝛ ⁊ ipſa eſt
eēntia imāľis ꝑ ſeipſam: ⁊ nō indiget in iſta ſcđa actione niſi
ſe ſola. In prima aūt indiget alia ꝙ̄ ſeipſa. Et ideo oīno op
poſitū eius eſt: qđ ſupponit ratio illa ab illis inducta: qđ aūt
vlterius inducūt eē ſpūale nulla elemētoꝝ qualitate cauſari
veriſſimū eſt: ſed nos oſtēdimus vnde cauſať. ¶ Opinio āt
ſcđa multo ꝓbabilior: lꝫ modernoꝝ pauci teneāt eā: erat eni
illa Platonis ⁊ etiā Auguſtini: ⁊ multoꝝ alioꝝ magnoꝝ vi/
roꝝ: tm̄ ſine preiudicio aut ego nō itelligo eos: aut ipſi falſuꝫ
dixerūt. Qđ eniꝫ dicunt virtutē ſenſibilē egredi ⁊ ſupponere
ſe ſenſib⁹ ꝓpter vniuerſalē ordinē quē hꝫ ad ipſam: intelligi
nō pōt niſi ſicut egrediť virtus a magnete ad ferrū: ⁊ in veri
tate ita dixerūt: ⁊ pro ſe induxit Plato oculos faſcinationis
vbi virtus egrediť ab vno faſcinādo ipm̄: ſed hoc falſuꝫ eſt:
qꝛ virtus illa nō egrediť niſi i ſuo vehiculo qđ eſt ſpūs: mul/
totiens aūt ſpūs nō poſſent extendi vſqꝫ ad ſenſibile qđ mul
tum diſtat aliqñ ⁊ precipue in viſu ⁊ odoratu quorūdam ani
maliū: p̄terea etiā ſicut dixit Auicēna ſpūs egreſſus a corpo/
re diſſoluiť ſtatim ⁊ cōtinuať aeri: diſſoluiť igiť etiā virtus ⁊
peribit. ¶ Qđ autē dicūt ꝙ cōmunicantiā hn̄t ⁊ agens ⁊ pa/
tiens veꝝ qdē eſt: ſed nō opꝫ ꝙ habeāt cōmunicantiā: ita ꝙ
ſint eiuſdē nature ⁊ eēntie: ſed ꝙ habeāt ꝓportionē adinui/
cē ſicut ꝓpria mā ad ꝓpriā formā: ⁊ ꝓpriū agens ad ꝓpriuꝫ
patiēs: ⁊ ſic cōmunicātiā habēt forma ſenſibilis agens ⁊ ſen/
ſus patiēs: in eo ꝙ ſicut ſenſus ſpūaliter patiť: ita etiā forma
ſenſibilis ſpiritualiter agit in ipm̄. ¶ Et qđ dicunt aīam ſen
ſibilem eē actiuā ſupra oſtēdimus eē falſum: nec opꝫ aliquo
modo illud fore veꝝ ꝙ lꝫ agens honorabilius patiēte ꝙ hoc
agens ꝓpter hoc ſit honorabilius hoc patiēte: ⁊ qđ dicūt de
aīa vegetabili ſupius eſt determinatū. ¶ Qđ aūt dicunt ſen
tire eē opus vite: ⁊ in illo eſſe formalē ſpēm ſenſibilē: dicēdū
ꝙ ſentire eſt opus vite ſm ꝙ egrediť ab aīa ⁊ nō ſm ꝙ ſpeci
ficať a forma ſenſibili: nō enim ſpecificať ab ipſa forma ſen/
ſibili in ſpēm vite: ſed potius ad notitiā rei exterioris habē/
dam. ¶ His habitis opꝫ nos determinare qualiter a ſenſi/
bili fiat hmōi actio: qꝛ aliter in incerto dimitteremus. Dici
mus igiť ſequēdo directe peripatheticoꝝ ſniaꝫ qui dicūt cōi
ter ꝙ cū diciť ſenſibile eē per ſe ſicut color ⁊ odor ⁊ ſonus hu/
iuſmodi ꝙ hoc eſt ſm ſcđm modū dicēdi per ſe in primo po
ſterioꝝ determinatū: ⁊ hoc eſt qñ ſubm eſt cā predicati: ſicut
qñ diciť homo riſibilis vel diſciplinabilis: opꝫ igiť ꝙ color ⁊
odor ⁊ ſonus ⁊ cetera ſenſibilia ꝑ ꝓprias opationes aut eēn
tias cā ſint ſenſibilitatis ⁊ ſenſus ſm actum facti: nō ergo ad
huc hn̄t motiuū aliqđ extrinſecū: dicimus aūt aliud eē agēs
formā in mā: ⁊ aliud agens formas tm̄: agens enim formaꝫ
in mā in qua ipſa ligata cū mā hꝫ eſſe māle eſt agens qđ trā/
ſmutat mām ſicut calidū frigidū humidū ⁊ ſiccū: agēs auteꝫ

Impugnatio ꝑme opionis ⁊ ſolo ad rōnes illius.

Nō qūo ꝑ accidēs ſenſibile ꝓducit ſuā itētionē circulariter i medio.

Qualr̄ i actione ſpūali for° ſe ſola agit: ſed ꝯſidera qꝛ hoc videť dubium cū actiōes ſint ſuppoſitoꝝ.

Impugnatio 2° opionis ⁊ ſolutio ad rōnes illius.

Qualis dꝫ eē cōmunicantia iter agēs ⁊ patiens. 3.

Modus poſitionis ꝓprie.

formā tm̄ nō eſt agens māle: ſed potius ipſa forma: ⁊ ſic agit
ſe per hoc ꝙ ipſa eſt eēntia ſimplex ſuiipſius multiplicatiua:
⁊ ſic oīs forma multiplicat intētionē ſuā: ⁊ cū forma ſit eſſen/
tia ſimplicior omni corpore nō pōt iueniri aliqua forma cor/
poralis que poſſet ei eē intētionale ꝯferre: ⁊ qꝛ qdam ignora
rūt ꝙ forma in eo ꝙ forma ſic multiplicat ſe: dixerūt ꝙ opor
teret eā habere agens p̄ter ipſam. Et qdā exiſtimabāt pro/
pter hoc ꝙ forma ſimplex: ⁊ ſic agendo ſe quaſi efficiť vbiqꝫ
eſtimabant ꝙ nō multiplicat ſe ſed eſt vbiqꝫ per eēntiā: ⁊ de
hac opione qꝛ ſubtilis eſt multū nō poſſumus facere mentio
nē niſi in tertio libro: ⁊ hoc qđ hic determinam⁹ hoc eſt ꝙ for
ma ſenſibilis ſe multiplicat in eē ſenſibili aut ſpūali: ⁊ ſufficit
ſibi ad hoc: ⁊ ſic oīs forma in ꝓpria ⁊ eēntiali actiōe ſibi ſuffi
cit: hec autē ſnia q̄ſi pro fundamēto poni dꝫ in hac ſcīa: qꝛ ex
ipſa iſiniti circa opa ⁊ paſſiones aīe eliduntť errores. Iaꝫ aūt
pꝫ ꝙ duplex eē hꝫ forma: vnū ſimplex ⁊ ſpirituale qđ hꝫ in ab
ſtractione qđ ſit a ſimplici agente qđ eſt forma rei: alteꝝ aūt
materiale in re in qua eſt per agens generans nō ſimplex qđ
agit eam educēdo de materia per generationem.

¶ Cap. 7m. De viſibili qđ eſt color: qualiter ſm actum luci/
di mouet viſum.

His autē habitis dicamus ſigillatim de oīb⁹ ſen
ſibus: ⁊ primo de viſu eo ꝙ ipſe pluriū eſt diffe/
rentiaꝝ: cōprehēdit enim ⁊ corruptibilia ⁊ icor
ruptibilia ⁊ apprehēdit ſuū ſenſatum nō in vna
medij diſpōne ſed in plurib⁹: colorata eniꝫ acci
pit in medio actu lucido ⁊ lucida accipit in te/
nebroſo ⁊ que ſit hui⁹ cā infra dicemus. ¶ Dicamus igiť ꝙ Tex. ⁊ cō. 66.
obiectū cuius diciť eſſe viſus vt ꝓpria cauſa iferens ſibi paſ
ſionē hoc cōmuni noīe diciť viſibile: viſibile aūt eſt qdem co
lor ⁊ nō ſolum color ſed etiā hoc qđ cōmuni rōne noīs eſt di/
cere viſibile ſicut lucētia nō ſub colore ſed ſub lumine viden
tur in tenebris: ⁊ ideo vnū cōe nomē non habemus qđ dicat
cōmuniter omne viſibile ꝓpriū qđ viſui ſua ex forma iferat
paſſionē: viſibile aūt per ſe manifeſtū erit magis qñ igredie/
mur melius in diſtinctionē ⁊ tractatū per ſe viſibiliū: conſtat
tamē ꝙ vnū viſibiliū eſt color: ⁊ ꝙ color eſt de numero eoꝝ
que per ſeipſa ſunt viſibilia: nō qdē illo modo ſm ſe ſiue per
ſe: quo predicatū eſt in rōne ſubiecti: qui modus dicēdi ꝑ ſe
eſt primus: ſed illo modo quo ſubm eſt cauſa predicati: qui
modus dicēdi per ſe vel ſm ſe eſt ſecundus: ⁊ ideo opꝫ ꝙ co
lor ꝑ nihil extrinſecū ſed per ſuā eſſentiā ſit agens in viſuꝫ: ⁊
ſit viſibilis. ¶ Et qꝛ hec eſt ſua eēntia: tunc diffiniať ꝙ color Tex. ⁊ cō. 67.
eſt motiuū viſus ſm actum lucidi: hoc eſt trāſparēs in actu
luminis cōpleto: hoc enim cōuenit omni ⁊ ſoli colori: qꝛ ſicut
diximus lucētia nō videnť in eo qđ eſt actu lucidū ſed poti⁹
in eo qđ eſt actu tenebroſuꝫ: color aūt ſine luminis actu per/
ficiente diaphanū nō videť: ſed potius oīs color videť in lu/
mine: ⁊ ideo opꝫ nos etiaꝫ prius tractare de lumine. ¶ Sed
nos prius queremus cū color nō imutet niſi diaphāo illumi
nato: vtrū lumē illuminās exigať ad viſum ꝓpter colorē vel
ꝓpter mediū: hoc eſt querere vtrū color nō poſſit gn̄are iten
tionē in medio niſi ſit ipſe color actu illuminatus vel ipſe co/
lor ſine lumine ſufficiat generare intētionē ſuā: ſed medium
nō ſit aptū natū ipſam intētionē ſuſcipe niſi ſit actu illumina
tū. Videnť aūt precipui viri in phīa Auic. ⁊ Auēpace cōſenti
re in hoc ꝙ color mediū viſuꝫ imutare nō poſſit: niſi recipiat
actū luminis prehabitū: hoc aūt tribus ꝓbant rōnib⁹. Vna
aūt ſuaꝝ rōnū eſt ex coloris diffōne que poniť in libro de ſen
ſu ⁊ ſenſato; que eſt ꝙ color eſt extremitas ꝑſpicui in corpore
terminato: ſm illā enim perſpicuū eſt aliqd coloris cū perſpi
cuū nō ſit in actu ꝑſpicuū niſi ꝑ actum luminis vel habitum
ſm actū: ⁊ ideo dixerūt illi ꝙ colores in tenebris nō ſunt niſi
in potētia ⁊ nō in actu: ⁊ ideo tūc mouere mediū ⁊ viſum nō
poſſunt ꝑ ſuas intētiones. Scđa rō eſt ꝙ cū color ſit extremi
tas ꝑſpicui terminati: ꝑſpicuū etiā nō terminatū qñ eſt illu/
minatū habebit aliqd coloris: ⁊ ideo lumē eſt color diapha/
ni nō terminati: qđ colorat ipm̄ in ſupficie ⁊ in ꝓfundo: per/
ſpicuū ergo qđ eſt cōpletū per lumē hꝫ colorē: ſed nihil eſt ſu/
ſceptibile alicuius per modū per quē hꝫ illud: cū ergo perſpi
cuū actu illuminatū habeat colorem: nō eſt ſuſceptibile colo
ris ſm ꝙ hmōi: ſed potius ſm ꝙ nō hꝫ eū: ergo nō inquātuꝫ
eſt illuminatū recipit colorē: ſed inquātū caret lumine: lumē
igitur nō exigiť ꝓpter diaphanū qđ eſt mediū in viſu: ſed ꝑꝑ

Nō nota etiā ab Auerroi hic vtrū lumē ſit neciuꝫ viſui ꝑꝑ colorē iſte vel ꝑꝑ mediū.

Opio Auicē. ⁊ Auēpacis.

colorē. Tertia ratio eoꝝ eſt que ⁊ magis ꝙ̄ alie mouet ꝙ oīa obiecta vnius ſenſus neceſſe eſt reduci ad vnū genus ſiue ad vnā cōem nām: ꝓpter qꝺ etiā tactus non oīno eſt vnus ſenſus: eo ꝙ tactibilia nō reducunt̄ ad vnā nām cōez: nec ad genus vnū: cū igitur viſus ſit ſenſus vnus viſibilia neceſſe eſt eſſe vnū aliqꝺ in cōmuni: ſunt aūt viſibilia ⁊ lumē ⁊ color: ergo neceſſe eſt ꝙ aut vnū eoꝝ reducat̄ ad aliuꝺ: aut ꝙ ambo reducant̄ ad vnā nām cōem: in qua vniant̄: non aūt reducūtur ambo ad aliqꝺ tertiū qꝺ eſt ante ea vniens ea: opꝫ igitur ꝙ vnum ad aliuꝺ reducat̄: cū autē lumen nō diffiniat̄ per colorez: ſed color per lumē: opꝫ ꝙ lumē ſit natura cōmunis que facit viſibile eſſe viſibile: ⁊ ſic color nō eſt viſibilis niſi per habitū luminis ſibi influxū. ℂ Experimētū aūt eſt: q: nos videmus ꝙ vidente exiſtēte in tenebris ⁊ aere tenebroſo iuxta videntē ⁊ tm̄ colore illuminato ſit viſio. Si autē econuerſo fiat color in tenebris ⁊ videns in lumine ſtet ⁊ aer ſit illuminat⁹ nō fiet viſio. Similiter autē ſpeculo poſito cōtra lumē ⁊ facie in tenebra nō reſultabit imago in ſpeculo. Si autē ecōuerſo fiat ſtatim in ſpeculo videbit̄ facies: iſta igit̄ ſunt que mouerunt iſtos ⁊ q̄dā alia his ſimilia.

Expimēta pro opione Auic. ⁊ Auēpacis.

ℂ Ecōuerſo aūt Alexāder ⁊ Auerrois intentes vel intēdentes dictis Ariſt. dicūt colorem eē p ſe viſibile: ergo erit tota cā viſionis per eēntiā ſuaz ꝓpriā: nō igitur per admixtionē luminis. Similr̄ eniꝫ dicūt eſſe in colore ⁊ in aliis ſenſibilib⁹ que p ſe mouēt ſenſus. Dicunt etiā hoc nō eē qꝺ in ſcꝺa rōne predicti viri inducūt: ibi enim ſupponit̄ ꝙ lumē ſit color: q: ſi eſſet color: tūc aer nō reciperet colorē quādiu haberet in ſe lumē: ⁊ hoc nō eſt veꝝ q: videmus parietes colorari colore plātaꝝ qn̄ nubes mouent̄ ⁊ radii ſolis in nubib⁹ ⁊ poſtea per plātas dirigunt̄ ad parietes. Similiter autē qn̄ radius trāſit per vitrū coloratū quocūqꝫ colore ſit in aere ⁊ in pariete oppoſito: ⁊ tn̄ prius habuit lumē ⁊ etiā tunc retinet lumē qꝺ nō faceret ſi lumē eēt color: nō enim aliqꝺ ſm̄ idem recipit duos colores ſimul.

Scꝺa opinio Auerrois cōmento. 67. ⁊ Alexandri.

ℂ Nos aūt quātū itelligere poſſumus vtroſqꝫ ſm̄ aliquā partē verū dicere arbitramur: ⁊ vt hoc itelligat̄ videt̄ dicēdum ꝙ color hꝫ duplex eē. ſ. māle ⁊ formale: māle autē dicimus qꝺ ſit per qualitates trāſmutātes mām que ſunt calidū frigidū humidum ⁊ ſiccū: hec enim diuerſimode variantia ſupficiē corporis terminati diuerſos inducunt ⁊ cauſant colores: ꝫ nihil iſtoꝝ ſit de eēntia coloris: ⁊ ſm̄ hoc eē colores actu ſunt in tenebris ſed nō mouēt diaphanū: q: ſicut ſupius diximus ſenſibile nō agit niſi ſm̄ ſimplicē formā qn̄ multiplicat ſe ad medium ⁊ ad ſenſuꝫ.

Opio Alberti media inter extremas.

Color duplex eē hꝫ materiale ⁊ formale.

ℂ Habet aūt aliud eē formale ⁊ hoc eſt a lumine: q: ſicut optime dicit ph̄s: lumē eſt coloꝝ hypoſtaſis ⁊ hoc cauſat̄ ab hoc ꝙ lumē influit̄ extremitati pſpicui: terminatione enim corpus eſt pſpicuū: ſed duplex eſt pſpicuū: quoddā enim eſt pſpicuū totū qꝺ nō terminat: ſed p ſe tranſducit viſuꝫ ſicut aer ⁊ ignis ⁊ aqua ⁊ vitrū ⁊ cryſtallus ⁊ quedā alia ſimilia: qꝺdā autē eſt pſpicuū terminatū ⁊ hoc nō in toto ſed in ſua ſuperficie eſt pſpicuum: ⁊ ideo terminat ⁊ nō trāſducit viſuꝫ: ⁊ ſm̄ ꝙ corpus eſt pſpicuuꝫ: ita recipit luminis habitū: qꝺ enim in toto eſt pſpicuū: recipit lumē in ſupficie ⁊ in ꝓfundo: qꝺ aūt nō in toto ſed in ſupficie tm̄ eſt pſpicuum: nō recipit lumē niſi in ſupficie: ⁊ ibi lumē permixtum opacitati corporis cauſat colorē. Et hec fuit cā q̄re Pithagorici colorē vocabāt epiphanū: q: videbāt eū eē diffuſionez luminis in ſupficie corporis terminati: epiphanū eni eſt ſupficietenus opans: vn̄ pꝫ lumē eē de ſuba coloris ⁊ nō calidūꝫ ⁊ frigidū ⁊ ceteras q̄litates que cauſant ipm̄ mālīter in ſubiecto: ⁊ nō igrediunt̄ eēntiā ipſius ⁊ ideo qn̄ dicit̄ color ē motiuus viſus ſm̄ actū lucidi: ⁊ hoc eſſe ſubam eius: erit hoc intellectū de eo qꝺ eſt vera ſuba coloris ſm̄ eſſe formale: ⁊ ſm̄ hoc eē nō eſt actu color niſi in lumine: ⁊ ideo nō videt̄ niſi in lumine ſicut dictū eſt.

ℂ Qꝺ autē dicit̄ de eo qꝺ videt̄ color medio tenebroſo exiſtēte videt̄: dicēduꝫ ꝙ ſi mediū eſt oīno tenebroſum: tūc nō videbit̄ color: ſed opꝫ ꝙ ſit illuminatum iuxta colorē ad minus ad hoc ꝙ generet intētionē ſuā in medio: ⁊ huius qdē cā eſt q: color lumen eſt ligatū māe: ⁊ iꝺ mouere nō pōt mediū niſi ſit actu illuminatum: q: p hoc magis ad coloris ſimilitudinē recipiēdā diſponit̄: ⁊ ideo ꝓpriū mediuꝫ coloris eſt diaphanū illuminatū: ⁊ iꝺ actus lucidi in viſu exigit̄ pp mediuꝫ: ⁊ color per ſuā eſſentiā mouet p ſubam dico que eſt in eo formalis ⁊ eſſentialis: ſm̄ illaꝫ enim nō eſt in tenebris niſi in potētia tm̄. Lucētia autē que habēt lumē calcatum ⁊ nō obligatū materie: mouēt diaphanūꝫ tenebroſum: ⁊ ideo vident̄ in tenebra ſicut ignis ⁊ ſtelle ⁊ huiuſmodi: de die aūt iuuat̄ lumē eoꝝ fortius lumine ſolis: ⁊ tūc manifeſtat̄ color eoꝝ: de his tn̄ iferius prolixius loquemur.

Rñdet p pte ad expimenta Auicēne q: in pte faciūt pro ipſo ⁊ non ſimpliciter.

ℂ Cap. 8^m. De nā diaphani ⁊ qualiter lumē eſt actus eius.

Ex quo autē dicēdum eſt de lumine ſicut ſupius diximus oportet primo manifeſtare proprium eius ſubiectum: dicimus igitur ꝙ iꝺ qꝺ eſt lucidum eſt aliquid: corpus enim eſt ⁊ corpus trāſparens ſiue peruiū qꝺ greci diaphanū vocant: ⁊ hoc diaphanū eſt viſibile: quādo eſt actu lucidum. Uidemus enim lumē nō ſm̄ ſe ſed in aliquo ſubiecto ⁊ hoc eſt diaphanū: diaphanum enim ſm̄ ſe non eſt viſibile: eo ꝙ nullum hꝫ colorē: ⁊ q: nullum hꝫ: ideo oēs pōt recipere: ⁊ ſic medium pōt eſſe in viſu: videtur ergo ꝓpter extraneum colorē ſemper: hoc eſt extraneū colorē qui in ipſo ſit inēē ſpirituali ⁊ intētionali: ſicut ſuperius diximus: tale aūt diaphanuꝫ qꝺ ſic recipit oēm colorē extraneū: eſt aer ⁊ aqua ⁊ ignis ⁊ celum: nō tamē eſt diaphanū aer ſm̄ ꝙ aer hoc eſt per naturam per quā eſt aer: q: ſi ſic eſſet diaphanum: tunc aqua non eſſet diaphana nec aliquoꝺ aliuꝺ corpus: ſeꝺ potius p vnaꝫ naturā cōem in qua inferiora ſimplicia vel compoſita perſpicua cōmunicant cū ſuperiori celeſti: ⁊ ꝑpetuo corpore: ꝫ eniꝫ perſpicuitas que recipit lumē ſit in ſuperioribus ⁊ in inferioribus tn̄ per prius: ⁊ ſicut in cauſa eſt in ſuperiori corpore: ⁊ per poſterius in inferiorib⁹: ⁊ mediante hac nā cōmuni efficiuntur corpora peruia ꝓpria ſuba luminis. Corpora enim ſuperiora oīa ſunt pſpicua preter ſtellas ſicut diximus in libro ce. ⁊ mun. ⁊ que ſunt actu luminoſa ſunt ſpiſſa tegētia ea que ſūt poſt ipſa.

Tex. ⁊ cō. 68.

ℂ Sed tn̄ ſcias ꝙ raritas ſola nō facit perſpicuitatē: q: tunc terra rara eēt pſpicua ⁊ hoc nō eſt veꝝ: ſeꝺ opꝫ cū raritate eſſe ſubtilitatē ⁊ formalitatē ſiue ſpiritualitatem quādā partiū: ⁊ tūc talia rara ſunt puia: ⁊ quāto magis hn̄t de huiuſmodi nā formali ⁊ ſpirituali: tanto magis erūt peruia: ⁊ ſi aliquis obiiciat dicēs corpora ſupiora nō eē oſtendimus talium ſolutiōes in libro ce. ⁊ mun. iſta igit̄ talia ſunt luminis ſubiecta.

Sola raritas nō facit perſpicuitatem.

Differunt luminare lux lumē ⁊ ſplēdor: luminare enim eſt corpus qꝺ in ſe vt formaꝫ hꝫ lucē: ſicut ſol ⁊ luna ⁊ ſtelle. Lux aūt dicitur forma luminis in luminari ſiue in eo qꝺ eſt fons luminis primus vel ſicut in eo qꝺ eſt forma luminis primi. Lumē aūt eſt qꝺ receptū eſt in alio corpore illuminato.

Lumiare lux lumen ⁊ ſplendor differūt.

ℂ Et ideo lumen eſt receptus habitus in nā diaphani: ⁊ lumē eſt actus eius ⁊ pfectio eius ſm̄ ꝙ eſt diaphanum: potētia aūt luciđū eſt iꝺ ſubiectū qꝺ eſt ſuſceptibile luminis ⁊ tenebraꝝ ⁊ ſicut lumē eſt color lucidi terminati: ita ſe hꝫ lumē ad luciđū peruium: q: ſicut color eſt diffuſio luminis in corpore terminato: ita lumen eſt diffuſio que ſit in ſupficie ⁊ in ꝓfundo diaphani nō terminati: ⁊ iꝺ lumē eſt actus lucidi puii qn̄ actu luminoſum eſt ſicut color eſt actus colorati: qn̄ actu coloratū eſt: huius autē nā perficiēs diaphanū eſt ab his que actu lucent ſicut ignis aut corpus celeſte: qꝺ corpus celeſte etiā vnū ⁊ idem eſt in diaphaneitate cū diaphanis inferioribus ſicut diximus: ⁊ etiā eſt vnū ⁊ idē: q: nō variantur de lumine in tenebra in lumē ſicut variant̄ iferiora: ſed ſemp ſm̄ actū eſt lucidum eo ꝙ ſibi cōiuncta ſunt ea que ſemp ipſum illumināt: ⁊ ipm̄ eſt de nā lucis etiā qn̄ nō lucet. Lucens enim corpus nō eſt ex alio lucens: niſi q: cōueniunt in eo multe partes nobiles formales diaphani: ⁊ ī illis lumē generatū tenetur nō amiſſum. Sic igitur pꝫ ꝙ lumē eſt perfectio lucidi quando ſm̄ actum lucidum.

Tex. ⁊ cō. 69.

ℂ Cap. 9^m. De improbatione opionis Democriti qui dixit lumen eſſe defluxum corporis.

Oportet aūt ſubtilius intrare ad inquirendum de lumine ⁊ accipere ſnīas quecunqꝫ dicte ſunt de ipſo vt verius ſciatur nā eius: ſentētie autez de lumine valde differētes ⁊ multe ſunt: ⁊ reducuntur ad qnque quaꝝ vna antiq Democriti fuit qui de oibus curā habuit qui dixit lumē eē corpus puiū qꝺ defluit cōtinue a corpore luminoſo. Alia aūt ſnīa eſt que dicit lumē eſſe formaꝫ ſubalem que ſubſtātificat quicqꝺ ſubſtātificat̄ in gn̄abilib⁹ ⁊ corruptibilib⁹. Tertia āt dixit lumē eſſe ſubam ſpūalem nō corporalem: que quaſi medium eſt inter ſubam corporeā ⁊ incorporeā. Quarta aūt dixit lumē omnino nihil eſſe ſm̄ ſe: ſed potius aliqꝺ comitans

coloratū: dixit enim lumē nō eſſe niſi coloris euidentiā in eo ꝙ eſt coloratū. Has āt oēs opiones opꝫ nos tractare: anteꝙ̄ veritatē de lumine ſm̄ noſtrā intētionē determinare valeamus. Illi aūt qui lumē corpus eſſe dixerūt duas in ſectas ſe diuiſerūt. Democriti enim ſchola tenuit ꝙ lumē eſſet corpora minutiſſima que ꝯtinue defluunt a corpore luminoſo in corpora trāſparētia ⁊ ꝯiuncta vbiqꝫ eoꝝ partibꝰ illuminant ea ⁊ cadētia ſup corpora terminata faciūt colores eoꝝ diuerſos. Dixerūt alij colorē oino nihil eē: ſed potius athomi cadentes ſup talia corpora ex diuerſo ſitu ordine ⁊ figura apparent colores diuerſi: ſicut in colūbe collo: qđ ex vna aſpiciēti apparet album ⁊ ex alia parte apparet q̄ſi forte ſaphirini coloris ⁊ ex tertia coloris aurei. Noſtro aūt tpe ſurrexit ſecta tenens ꝙ lux ⁊ lumē eſt corpus vnū qđ ⁊ ſitualiter expanditur aliqñ: ⁊ aliqñ in ſeipſuꝫ colligit ita ꝙ efficit īdiuiſibile.

Rōnes Democriti aſſerentis lumē eē corpꝰ

Sententia aūt Democriti rōnes habuit quas Auic. pl̄s ponit: vꝫ q2 videbat lumen moueri de loco ad locū ⁊ radiū deſcendere a luminoſo corpore ⁊ītrare p feneſtras ⁊ exire: hec aūt oīa nō niſi corpoꝝ ſunt: ⁊ ideo lumē ⁊ lucē corpus eē dicebat.

Impugnatio Ariſto. ꝯ Democritum.

¶ Ecōtra aūt dixit Ariſto. in ſcđo de aīa: ꝙ nec ignis eſt nec oino corpus nec defluxus aliquis corporis: eo ꝙ defluens a corpore eſt corpus: ⁊ ſi eēt corpus: aut ignis: aut aliqd de corpore ſuperiori: cuius pñtia in pſpicuo faceret ipm̄ actu eſſe perſpicuū: ⁊ ſi ſic eſſet tunc corpora illa defluētia penetrarent perſpicuū pſpicuo vbiqꝫ nō cedente: cū igit vtrūqꝫ tam perſpicuū ꝙ̄ lumē impleant totū ſpatium hemiſperij opꝫ ꝙ duo corpora eſſent in eodē loco ⁊ hoc incōueniēs eſſe eſt oſtenſuꝫ in phyſicis. Si aūt diceret ꝙ perſpicuū cedit ei: tunc oporteret ꝙ in toto hemiſperio nihil remaneret de aere qñ ſol orit qđ nimis eſt incredibile: cū nos ſentiamus aerē in flatu venti ⁊ multis alijs experimētis.

Rō Auicēne ꝯ Democritū.

¶ Amplius aūt obijcit contra hoc Auic. ſupponēs ꝙ verꝝ eſt ꝙ omne corpus de ſe luminoſum eſt dēſum nō trāſparens ſed tegēs omne qđ eſt poſt ipꝫ ſicut apparet in ſole luna ⁊ ſtellis: ⁊ in flāma ignis que tegit ea que ſunt poſt flāmā intm̄ ꝙ ſi vna candela ante aliam ponatur iuxta parietē flāma illius que vicinior eſt parieti facit vmbrā in pariete: q2 tegit parietē a lumine candele anterioris: hoc aūt ſic ſuppoſito obijcit Auicē. q2 illa corpora minuta defluētia aut ſunt luminoſa aut trāſparentia: ſi luminoſa ergo ſunt tegētia ſe inuicē: ergo quātomagis dēſant in aere tantomagis impediūt lumen qđ aperte falſuꝫ eſt: q2 ſi lumē eſt aliquid qđ denſari poſſet ꝙ̄tomagis denſaret tantomagis illuminaret: ſi aūt dicit ꝙ illa corpora ſunt trāſparentia: tunc actu nō illuminarēt: ſed potius ab aliquo alio illuminarent: ⁊ ſi diceret ꝙ illuminarentur ab aliquo deſcendente in ipſa: tunc eēt eadē queſtio de illis ⁊ abiret hoc in infinitum. Si aūt fingens aliquis qđ in reꝝ nā nunꝙ̄ fuit dicat ꝙ ſunt ſimiliter lucētia ⁊ puia: adhuc ſequit ꝙ quātomagis denſantur tanto obſcuriora eſſe vident vel efficiunt ſicut videmus partes cryſtalli cōminuti eſſe puias ⁊ aliquātuluꝫ lucētes: ⁊ quādo ex eis multe ꝯiūgunt plus obſcurant.

Solō ad motiua Democriti. Et rōnes ꝯ ipſum. 3.

¶ Et qđ dicūt iſti de motu ⁊ deſcēſu ⁊ introitu ⁊ exitu radij nihil oino eſt: q2 iſta verba ſunt trāſumpta ⁊ nō ꝓprie dicta: nō eniꝫ habet motū lumē niſi q2 illuminatio eſt finis motus localis eiꝰ qđ eſt luminoſum corpus qđ luminare vocat ſicut alibi dictum eſt. ¶ Adhuc aūt ſi ꝓpter motū localeꝫ lumen eſſe corpus dicunt debēt ⁊ vmbrā corpus eē dicere: que etiā localiter moueri videt: hmōi enim ſi hūt motū localem cū oīs motus ſit in tpe erit motus iſtoꝝ in tpe: ⁊ hoc eſt falſum q2 luminis apparitio ad magnā diſtantiā ⁊ ad paruā eſt in eodē indiuiſibili nunc: q2 ſi eſſet in tpe oporteret ꝙ longius eēt tempus quo mouet ad longā diſtantiā ꝙ̄ quo mouet ad paruā ⁊ oporteret tēpus illud pceptibile eſſe: q2 lꝫ ſit impceptibile tēpꝰ quo mouet ad tres cubitos: tñ cuꝫ multiplicant tricubita ſpatia ab oriente in occidēs neceſſario erit tēpus pceptibile. ¶ Adhuc corpora ſic defluētia nō ſunt velociora ꝙ̄ corpora a qbus defluūt: q2 illoꝝ motus velociſſimus eē ꝓbatus ē in phiſicis: motus aūt corpoꝝ celeſtiū in quolibet ſpatio vnius gradus eſt in tpe pceptibili: g̊ multomagis motus illoꝝ corpoꝝ erit in tpe pceptibili. ¶ Adhuc āt querat ab illis: quo deueniūt hmōi corpora tpe obnubilationis orizōtis: aut enim corrūpunt: aut alterant amittēdo lucē: aut retrahuntur ſupra nubes obnubilātes ⁊ qđlibet iſtoꝝ eſt impoſſe: cōſtat aūt ꝙ aer nō deſtruit ea: nubes aūt nō cōtāgunt ea cū illa ſint ſubtus ⁊ nubes ſuperius: ⁊ eiſdē rōnibꝰ ꝓbat ꝙ nō alterant. Qđ aūt retrahant ad ſupiora minus eſt credibile: ſi enim emittunt a corpore luminoſo per neceſſitateꝫ nāe corporis luminoſi: ⁊ tūc nō pñt retrahi: q2 retrahēs nullū habēt. ¶ Amplius iſta corpora mouent ad omnē partē: nullus aūt motus nālis eſt ad omnē partē corporis: ergo iſta corpora nō nāliter mouentur: aut ergo violēter: aut volūtarie: ſi violēter tūc nō durat diu: nec frequēter eſt motus eoꝝ: ſicut in libro celi ⁊ mū. oſtēſum eſt: ſi aūt mouent volūtarie tunc ſunt aialia: ⁊ tūc oporteret ꝙ nā dederit eis inſtrumēta pedum vel alaꝝ qbꝰ perficiant motū illum: qđ oino abſurdū eſt: ꝓpter qđ oēs peripathetici abhorruerūt opionē iſtam dicētes lucē ⁊ lumē nō moueri: ſed potius cū ad generationē in puio nō exigat niſi preſentia luminoſi: nō ad oēm diametrū per circuitū ſubito generat: ſicut enim in phicis ꝓbauimus generatio oīs forme eſt in materia que tota ⁊ equaliter eſt preparata ad forme ſuſceptionē: ⁊ ſic preparatū eſt puiū in ſuperficie ⁊ in profundo terminatū aūt in ſuperficie tm̄: ⁊ ideo ſtatim orto preſentiat luminari generatur lumen in omni diſtantia equaliter lōge ⁊ prope: ad quā diametri luminoſi corporis poſſunt educi: ⁊ cum videtur moueri de loco ad locum: hoc non eſt niſi renouatio ſubita huiuſmodi generationis eius.

¶ Cap. 10m. Et eſt digreſſio declarans errorem eorū qui dicunt lumen eſſe corpus indiuiſibile.

Sed ſecta eoꝝ qui ſe noſtro tpe erexerūt in ſnīa de lumine plura cōtinet figmēta ⁊ plures errores: iſti enim dicūt lumē eē corpus cuius eē eſt cōtinue gñari ⁊ fieri: ⁊ dicunt eē corpus formale ⁊ ſpirituale: cuius dicunt eē ꝯueniētiā tam cum corpore ꝙ̄ cū icorporeo ſpiritu: cū corpore qdeꝫ cōuenit vt dicunt: q2 ſitualiter implet mundū: cū incorporeo aūt q2 eſt indiuiſibile: vt melius itelligat etiā ſubijciunt exēplum dicentes mām primā eſſentiales hēre partes que ſunt ſubſtātie: quas nō ꝯfert ei quātitas ſed hꝫ eas ante quātitatē ſed quātitas addita māe diſcindit partes inuētas in mā: ⁊ dat eis ſitū ita ꝙ vna eſt iuxta aliā in ſitu ⁊ vna ante aliaꝫ ⁊ vna ſubtus ⁊ alia ſupra quoꝝ nihil habuerūt partes māe ante quātitatē ſed tunc habuit vnā parteꝫ quaſi ſub alia ⁊ non iuxta aliā: ita dicūt quātitatē pſpicui ſiue perſpicui corporis ſe hēre ad ſubam que eſt lux vel lumē que qdem ſuba corporea eſt vt dicūt: ſed ſitū ⁊ quātitatē nō accipit niſi ex eo in qđ deſcēdit: in ſe aūt ſuba idiuiſibilis eſt. Si aūt obijcitur iſtis ꝙ corpus eſt qđ hꝫ tres dimēſiones ſicut dicit Euclides dicunt ꝙ hoc eſt corpus in gñe quātitatis ſed ante illud eſt corpus in gñe ſubſtātie de quo etiā diximus in libro phicoꝝ qđ eſt ſubiectū in phicis qđ nō hꝫ dimenſiones terminatas: ſed pōt habere quaſcūqꝫ ⁊ in genere corporis nālis primum ſm̄ eſſe: lꝫ ſm̄ rōnē nō ſit primū eſt lux ⁊ lumē vt dicūt iſti: ⁊ q2 ſic ſimplex corpus eſt dicūt ꝙ cū quolibet alio corpore pōt eſſe: ⁊ eſt in eodē loco per ſuā formalitatē. Et ſi querat ab his que ſit neceſſitas huius corporis ī naturis dicūt ꝙ quēadmodū necium eſt eē in naturis vnū primū qđ mouet tm̄ qđ eſt mā prima que nō mouet aliqđ ſed mouet ab oibus que mouent in nā: ſic neceſſariū eſt eē vnū corpus mouēs ⁊ hoc eſt celeſte corpus: cū aūt ſm̄ ſe nō tangat mām: opꝫ ab ipſo fieri corpus ꝓgrediens ex ipſo ꝯtinue qđ agat in mām tangēdo eā: ⁊ cuꝫ mouēs ⁊ mobile ſint diuerſe eſſentie: opꝫ ꝙ iſtud corpus diuerſe ſit eētie ab omni mā gñabilium ⁊ corruptibiliū: ⁊ hac rōne dicunt lucē primū eſſe in gñe ſubſtātie ⁊ eſſe corpus ſimpliciſſimū quēadmodū forma cū quolibet corpore eſt ī eodē loco. ¶ Addūt aūt adhuc dicētes corpus nō effici niſi a corpore ⁊ cū ſuppoſitū ſit lucē eſſe mouētē ad generationē corporū dicunt oportere ipſam eſſe corporeā ſubam: q2 aliter corpus cauſaret a nō corpore qđ eſt incōueniēs in phicis. ¶ Adhuc aūt dicūt nihil ſm̄ eſſe figurari niſi corpus: videmꝰ autē figurari lucē in figura ſpere. ¶ Amplius radij egrediētes a corpore luminoſo diſtincti vident: nihil aūt diſtinctū cernit in nā niſi corpus. ¶ Adhuc autē qđ ꝓcedit a corpore aut eſt corpus aut non eſt corpus: ſi eſt corpus habeo ꝓpoſitū: ſi vō nō eſt corpus tūc opꝫ ꝙ ſit forma corporis: aut ergo forma accidētalis: aut ſubſtātialis: ⁊ ſi diceret forma ſubalis eē: tunc ſequeret formā ſubſtantialē egredi extra ſuā ꝓpriā mām: qđ eſt abſurditas. Si aūt accidētalis forma: aut eſt accidēs per ſe vel accidēs p accidēs: ⁊ ſi eſt accidēs p ſe tūc eſt inſepara

bile a ſuo ſubiecto: ⁊ hoc nō videmus qm̄ nos īuenimus in
pluribꝰ ſubiectis. Si vō ſit accidēs per accidens tunc opz ad
hoc ꝙ reducaꝛ ad aliqđ qđ eſt per ſe ſubiectū: qꝛ accidens ꝑ
accidens reduciꝛ ad accidēs per ſe: ⁊ tunc ſequiꝛ id qđ ꝓus.
Preterea accidēs ſm̄ hoc mouebit ad eſſe oīum que gn̄an/
tur: qđ eſt valde abſurduz: ergo relinquiꝛ ꝙ ſit corpꝰ. Hec ⁊
hmōi inducere ꝯſueuerūt quidā lucez eſſe corpus dicentes.
¶ Adhuc aūt dicunt lucē multiplicatā diuaricare ⁊ diſgrega
re aerē ⁊ calefacere ⁊ ignire ſicut in ſpeculis apparet que oīa
Impugnatio predicte opio/nis. nō niſi corpus efficere pōt. ¶ Nos aūt iſtam opionē plenā eē
erroribꝰ reputamus: nec fuit inuēta ꝓpter veritatē rei ſꝫ po/
tius ꝓpter amorē defendēdi quoſdaz antiquos qui radios
corpora eē dixerūt. In cōtrariū autē huius opionis eſt ꝙ di/
cunt lucē eſſe corpus ſimplex: ⁊ tūc opz ꝙ ſit aliqđ ſimpliciū: ⁊
qđcūqz eſt illius motū habebit: ⁊ hoc non eſt verū cū videa
mus ipm̄ nec circulariter moueri: ſed recte ad diametrum
diffundi: ⁊ cū moueꝛ recte moueꝛ in oēm partē ad quā recta
linea trahi pōt a luminari primo qđ nō facit aliqđ ſimpliciū
que hn̄t motū rectū: niſi forte velit fingere ꝙ ſex ſunt corpo/
ra ſimplicia. ¶ Adhuc aūt fabuloſum eſt qđ dicunt hoc cor/
pus eē indiuiſibile: aut enim eſt īdiuiſibile habēs ſitum: aut
nō habēs ſitum: ⁊ ſi hz ſitū nulla eſt differētia ſui ad punctū:
indiuiſibile enim mobile neceſſario hz ſitum: ⁊ hoc neceſſa/
rio eſt punctū ſicut ſupra ⁊ in phicis ꝓpoſitū eſt: ſi autē nō hz
ſitum: tunc nec corpus eſt nec corporis aliqđ: qꝛ omne illud
qđ eſt corpꝰ vel aliqđ corporis ſituz hz: adhuc autē vnde ve
nit ei quātitas qua diffundiꝛ per totū hemiſperiū: ſi dicaꝛ ꝙ
ab aere tunc nō hz quātitatē niſi alienā: ſicut hz forma ſitua/
lis quātitatē ſui ſubiecti: ⁊ tunc ꝑ hoc nō ꝓbaꝛ ꝙ ſit corpus:
ſicut nec albedo corpꝰ eſt hn̄s lōgitudinē ⁊ latitudinē ꝑ acci/
dens in ſubiecto. Si aūt hz q̄titatē potētia reduciꝛ in actuz
qn̄ implet hemiſperiū: tūc queraꝛ qđ educat eaz de potētia
ad actū: illud enim aliud erit ab ipſo: ⁊ ſi fingendi detur licē/
tia nō erit fingere qđ ſit educens. Adhuc aūt cū lumē habēs
quātitatē implentē hemiſperiū iteꝝ indiuiſibile colligiꝛ: que
ratur ⁊ quo agēte ſit iſtud: nō enim emittit quātitatē quam
habuit niſi aliquo redigēte ipm̄ ad indiuiſibilitatē: iſti etiaz
dicunt lumē eſſe corpus qđ partē hz ſub parte ⁊ partē in par
te: ⁊ nō partē iuxta partē ⁊ hoc figmētū nō eſt intelligibile: qꝛ
cū dicit ꝙ hz partē ſub parte prepoſitio notat ſitū vnius par
tis ſub alia: ⁊ ſi hz ſitum nō eſt indiuiſibile: ⁊ hoc ꝯ̄ hypothe
ſim: dicere aūt ꝙ hz partē in parte nihil oīno eſt: qꝛ pars non
pōt ītelligi eē in parte niſi per idētitatē eēntie vnius cū alia:
ſic idem erit in ſeipſo qđ in nulla re ītelligi pōt vel eſſe pōt: ſi
cut ꝓbatū eſt in. 4. phicoꝝ. Adhuc tota lux eſt indiuiſibilis:
⁊ pars eſt minor toto: ergo aliqđ eſt minus indiuiſibili: ⁊ ſic
indiuiſibile erit diuiſibile neceſſario: viſus aūt teſtaꝛ errorē
iſtius nō opionis: ſed fatuitatis: eo ꝙ nos videmus lumen
implere totū hemiſperiū: ⁊ hoc eſt oīno cōcedēdū: iſta autez
ſtultitia multa reputat nō eſſe icōueniētia: que in tota phia
impoſſibilia ſunt: ſicut ꝙ duo corpora ſint in eodez loco: ⁊ ꝙ
aliqđ ſit indiuiſible: ⁊ ꝙ totū ſit eſſentiale parti: ⁊ multa alia
irrationalia que ab iſtis aſſeruntꝛ. Qđ autē iſti dicūt de mā
iam nos determinaſſe meminimus in primo phicoꝝ vbi di
ximus ꝙ mā ante quātitatē nullam hz partē niſi in potētia:
neqz hz partē in parte: nec partē iuxta partem: ⁊ qđ dicūt de
primo mouēte ridiculoſum eſt. Primū enim mouens mām
generabiliū ⁊ corruptibiliū eſt celuz: cuius lumē eſt qualitas
inſtrumētalis: ⁊ ſicut ſupius diximꝰ de calore nāli: ꝙ ꝓut eſt
inſtrumētū aīe vegetabilis: hz multas virtutes ex aīa quas
nō hz ex ꝓpria nā: ita dicimus ꝙ lumē multas hz virtutes in
quātū eſt inſtrumētū corporis celeſtis moti ꝑ intelligentiā: ⁊
ideo in talibꝰ virtutibꝰ exiſtēs efficit corpora gn̄abilia ⁊ cor/
ruptibilia: ⁊ ſic corpꝰ nō efficiꝛ a nō corpore: ſed a corpore ce/
leſti per inſtrumētū qđ nō eſt corpus ſed hz in ſe virtutē cor/
poris ⁊ intelligētie que mouet corpus. Et qđ dicūt lucē figu
rari ſpice: dicēduz ꝙ hoc eſt veꝝ: qꝛ qđ generaꝛ a ſperico: ne
ceſſe eſt in forma ſperica generari: ſicut etiā diximꝰ in. 3. me/
thauroꝝ: lumē aūt egreditur a corpore luminoſo ſperico ⁊ a
quolibet puncto eius: ⁊ iđ hz ſui generātis formā: hz tn̄ eā in
Quid ē radiꝰ. perſpicuo cui initaꝛ ⁊ nō ī ꝓpria eēntia. Et qđ dicūt radios
eſſe diſtinctos ſm̄ formā vel viſuz: dicendū ꝙ radius māli/
ter eſt rectitudo illuminata que eſt ꝑſpicui pars quedaz vn/
de illud ꝑſpicuū ſuꝑ qđ manat lumē diciꝛ radius: ⁊ ſi radius
vocatur linea viſualis que eſt aer cū lumine: tūc corpus eſt:
ſed nō eſt corpus qđ ſit habēs māz diſtinctā a mā perſpicui:
hec enim poſitio fere ſumit ſemꝑ aliquid icōueniētius ad
ꝓbādū illud qđ ꝓbare itendit. Aliud āt qđ dicūt ꝙ illud qđ
ꝓcedit a corpore: aut eſt corpus aut nō corpꝰ: dicimus ꝙ lu
mē nō eſt corpus ſed ē forma ⁊ qualitas corporis: ⁊ eſt cōpa/
rabile hoc ad duo ſubiecta: quoꝝ vnum eſt ſubiectuz eius ⁊
cauſa: in illo ſemper eſt: ⁊ hoc eſt corpus luminoſum: aliud
autē eſt ſubiectū eius tm̄: ⁊ hoc eſt ꝑuiū: ⁊ ideo illud aliquan
do eſt ſine lumine: ſicut calidum cōparaꝛ ad ignem ſicut ad
ſubiectum ⁊ ad cām: ⁊ alia calida ſicut ad ſubiectum tm̄. Et
qđ dicunt de diuaricatione ſiue diſgregatione ridiculoſum
eſt: qꝛ etiā color diuaricat ⁊ diſgregat: ⁊ tn̄ nō eſt corpus: per
quā aūt nām lumē eliciat calorē diximus in lib. de ce. ⁊ mun.
Iſta igiꝛ ſufficiāt ad huiuſmodi fatuitatis cōfutationem.

¶ Cap. iiᵐ. Et eſt digreſſio dicens defectum aliarū quatuor
opinionū ſuperius enumerataꝝ de luce ⁊ lumine.

QUi aūt dicunt lumē eſſe formā ſubſtātialem ex
qua ſubſtātificaꝛ oē qđ generaꝛ: habēt debiles
pro ſe rōnes: viſum enim eſt eis ꝙ lux ſit forma
ſubalis primi corporis luminoſi: cū hoc ſit mo/
uens videꝛ ꝙ per formā ſibi ꝓpriā mouēs ſit: ⁊
hec eſt eēntialis forma. ¶ Adhuc aūt ſi eēt acci
dentalis: tūc haberet ante ſe aliā ſubſtātialez: ⁊ nō eēt forma
prima mouēs. ¶ Adhuc aūt accidēs nō eſt forma ſube: ſꝫ po
tius ecōuerſo: multe aūt ſube fiunt ꝑ lucē. ¶ Silr autē ⁊ illa
opinio que dicit lucē eē ſubam ſpūalem in multis ꝯſentit illi
opioni que dicit ipſam eē corpus ſpūale: qđ cū quolibet alio
corpore eſt in eodez loco: ⁊ in multis rōnibꝰ inductis pro illa
opione īnitiꝛ. Cā aūt ſpālis quare ſic iſti dicūt eſt: qꝛ vident
viſum eē cōtinuū vt dicūt vſqz ad celū: in quo ſpatio ſūt cor/
pora diuerſa: opz igiꝛ ꝙ aliqđ ſit ꝯtinuās inter ea: hec autez
dicunt eē ſubam ſpūalem ſuperioris corporis que nō eſt alte
rius nāe ꝙ̄ ſit lux: iſti idē dicūt nām diaphani que eſt in aere
⁊ in aqua: ⁊ in celeſti corpore eſſe qđdā de nā ſupioris corpo
ris: ⁊ quo ad hoc dicūt ꝙ celū eſt corpꝰ qđ penetrat omne in
corpus: ⁊ ꝯtinuat inter ea. Dicūt autē hoc fore Ariſt. ſniam:
qui dicit ꝙ nā diaphani eſt in igne ⁊ in aere ⁊ in aqua ex cōi/
catiōe cū ꝑpetuo ſupiori corpore: eo ꝙ nō poſſet hēe cōicatio
nem cū corpore celeſti aliqđ īferioꝝ corpoꝝ: niſi aliqđ ſupio/
ris eēt in īferioribꝰ eo ꝙ ꝓbatū eſt celeſtis corporis: nec eſſe
vnā mām neqz vnā formā neqz vnū motū: cū igiꝛ cōicēt cum
eo īferiora: opz vt inquiūt ⁊ ſic cōicare ꝙ aliqđ ſupioris cor/
poris ſit in īferiori: de hoc enim ſupiori dicit Ariſto. ꝙ vnū ⁊
idē eſt in nā ꝑſpicui cū īferioribꝰ: cū aūt iſti dicāt de lumīe ꝙ
ſit ſuba ſpūalis: dicūt tn̄ ꝙ eſt in gn̄e corporis: ſed ꝑ hoc di/
cūt ꝙ eſt ſpūalis ſuba: qꝛ ꝓprietatē ⁊ nām hz icorporee ſube
in hoc ꝙ penetrat ꝑ corpora: ⁊ corpora nō cedūt ei: huiꝰ autē
cām eē dicunt: ꝙ deprehēſuz eſt nihil eē lucē ꝑ eēntiā: niſi no
biliores partes diaphani ꝯgregatas: diaphanū aūt eſt ſuba
ſpūalis in genere corporis: ⁊ iđ etiā lucē talē ſubam fore opz.
Hec igitur opinio ⁊ ſi verbis differat ab illa que ſecūdo in/
ducta eſt: in re tn̄ prorſus eſt eadē: intm̄ autē iam iſti extēde/
runt dicta ſua: ꝙ dicunt ſpiritus precipue aīales qui ſunt in
animalibus eſſe de ipſa natura corporis celeſtis: queadmo/
dum ⁊ lumē eo ꝙ moueꝛ in omnē corporis partē: ſicut lumi
na in mundo: dicūt enim iſti ꝙ media ſenſuum habēt duas
opationes: operationez. ſ. nature: ſicut qn̄ aer cōmotus ſcin/
dit ligna: ⁊ operationē anime qm̄ ſpūaliter recipit ſenſibiliū
formas: ⁊ imutat organa ſenſuū ad ſentire: ⁊ hāc opationez
ſpūalem in omni medio ſenſuū attribuunt ſubſtātie ſpūali:
que eſt lux orbis imixta elemētis: huius autē rōnem eſſe di/
cunt: qꝛ ſenſibilia circulariter fiunt ſicut ſpera luminis: ⁊ qꝛ
eſſe nō pōt ꝙ due differentes opationes elementi alicuiꝰ ad
vnū principiū reducātur: operationes aūt ſenſibiliū ſpūales
nō pōt aliquis reducere ad qualitates primas actiuas ⁊ paſ
ſiuas: que ſūt in elemētis: ⁊ ideo vt aiunt opz eas reduci ad
aliqđ orbis qđ eſt in eis inquātū ſunt media ſenſuū. Adhuc
dicūt huius aliquā eſſe cām ⁊ rationē: qꝛ. ſ. nulla qualitas ele
mentalis agit niſi ad eſſe māle forme: ⁊ agit vnuz per ſe tm̄:
mediū aūt hz formas ſenſibilium ſm̄ eſſe ſpirituale: ⁊ nō hz
vnā tm̄ ſed oēs: opz igitur ꝙ agens hoc ſit ſuba corporis nā/
lis ⁊ ſpiritualis: que multa agit ⁊ ſm̄ eſſe ſpirituale vt dicūt.
Quarta vō opio que magnoꝝ fuit. ſ. Auēpace ⁊ ſuoꝝ ſequa/ *Opio Auicē.*

ciuum: ⁊ que penitus his ꝯ̃ria eſt: ꝙ lux nihil oĩno eẽt ſm eẽ: ſed eſſet qdã color formalior ⁊ nobilior inter colores: ⁊ iõ vocauit ipſam eẽ coloris euidentiã: ſiue coloris manifeſtationẽ: cã aũt dicti fuit: ꝙ vnius ſenſus qui vere vnus eſt: vnum opȝ eſſe ſenſibile ſm genus ꝓpriũ vel ꝓximũ: hoc aũt genus eſt color in viſu: opȝ igiẗ lumẽ eẽ colorẽ vel aliqd colorẽ cõcomitãs: ⁊ intm̃ ꝓceſſerũt iſti ꝙ dixerũt ſolem eẽ coloratũ: ⁊ colorẽ ſuũ tante eẽ euidẽtie ⁊ manifeſtatiõis ꝙ vincit viſum: ⁊ ſimiliter lumẽ eſſe colorẽ diaphani nõ terminati. Adhuc aũt in diaphano nõ terminato lumẽ eſſe coloris oſtẽſionẽ nõ quidem in cõparatione ad viſum tm̃: q̃ ſic lumẽ nõ hẽret eẽ niſi cõparationis: ſed etiã ſimpl̃r. Ex his aũt que nos ſuperius diximꝰ ſatis iprobanẗ opiones hic recitate: ⁊ p̃cipue ex his que diximus in capl̃is de ſenſibilibus in communi iductis.

Impugnatio eiuſdem.

¶ Ultima aũt opinio que dicit lumẽ eẽ coloris mãifeſtationẽ ⁊ eſſe aliqd coloris improbatur per hoc ꝙ ſi eſt aliqd coloris: aut erit coloris in ſpecie: aut in genere: ⁊ ſi eſt aliqd coloris in ſpecie: tunc hȝ ꝯtrariũ: q̃ oĩs color in ſpecie hȝ ꝯ̃riuȝ: ⁊ cõcomitãs vnũ colorẽ in ſpecie: eſſentialiter eſt ꝯtrariũ ei qđ cõcomitaẗ alium colorẽ in ſpecie: ſicut ꝯcomitaẗ albũ diſgregare viſum: ⁊ hoc eſt ꝯtrariũ ad ꝯgregare viſum: qđ ꝯcomitatur nigrũ: ſi aũt eſt aliqd coloris in genere cũ color in genere ſm eſſe nõ differat a colore in ſpecie: color eniȝ genus in albedine eſt albedo ⁊ in nigredine eſt nigredo: opȝ ꝙ lux eſſet ſm eſſe color in ſpecie: ⁊ tunc ſequeretur id qđ prius. Adhuc autẽ alia eſt manifeſtatio albedinis: ⁊ alia nigredinis: ergo alia ⁊ alia lux vt videtur. Hec igitur ⁊ ſimilia ſunt que de luce ab anteceſſoribus noſtris dicta ſunt.

¶ Cap. ixᵐ. Et eſt digreſſio declarans veram ſententiaȝ de luce ⁊ de lumine ⁊ de natura.

Nos aũt ſequẽtes dicta peripatheticoꝝ quoꝝ princeps fuit Ariſtoteles: dicimus lucẽ ⁊ lumẽ eſſe qualitatẽ luminoſi corporis: ſm ꝙ eſt luminoſum que ab ipſo ꝓcedit generata formatur tam in diaphanũ peruiũ q̃ȝ in diaphanũ terminatũ: ⁊ receptũ in diaphano puio eſt actus eius perficiẽs ipm̃: nõ in eſſe eẽntiali: ſed in eẽ accidẽtali quo ipm̃ eſt ꝑſpicuũ: ꝓcedens aũt in id qđ eſt terminatũ eſt actus coloꝝ ſicut ſupius diximus: eſt igitur ſic actus perſpicui ſm ꝙ eſt ꝑſpicuũ ꝙ nequaq̃ȝ eſt nã ſupioris corporis imixta in inferiorib: q̃ ſic nã corporis ſupioris eẽt corruptibilis: mutatur enim aliqñ perſpicuũ in nõ ꝑſpicuũ: quãdo de igne vel aere fit terra: vel aliqđ corpus opacũ: corpus aũt celeſte hȝ ſubſtãtiaȝ in aliud mutari dicere demẽtis eſt: ⁊ ideo ꝑſpicuũ ignis eſt de nã ignis: ꝑſpicuũ aque eſt de nã aque: ⁊ ꝑſpicuum celi eſt de nã celi: habẽt tñ iſtam nãm iferiora ex hoc ꝙ ꝯueniũt in ꝑpetuo corpore: ſed iſta ꝯueniẽtia non eſt niſi in actu ꝑſpicuitatis ⁊ nã ꝑſpicui que ꝑ analogiã eſt in illis: ſicut diximus ſupra. Qđ dicit de viſus ꝯtinuitate vel ꝯcauitate dictũ eſt ac ſi videamus ꝑ lineas emiſſas de oculis: ⁊ hoc nos nõ cõcedimus: ⁊ improbauimus in li. de ſenſu ⁊ ſenſato: ſed imutatio ſenſibiliũ fit ꝯtinue de ꝑſpicuo in ꝑſpicuũ: quãdiu ꝑſpicua ſe cõtingũt: nullo corpore opaco terminato iterpoſito inter primũ viſibile ⁊ viſum. Lumẽ aũt ſicut dictũ eſt generatũ a luminoſo corpore in ꝑſpicuo hȝ ſe ad lucẽ que eſt forma corporis luminoſi: ſicut ſe hȝ itẽtio coloris generata in ꝑſpicuo ad formã coloris que eſt in corpore colorato. Et ideo ſatis ꝯuenienter dicũt qdã: ꝙ lumẽ eſt intẽtio ſpũale eẽ hñs in perſpicuo: quẽadmodũ color eſt habẽs eſſe intẽtionale in medio: ſed in hoc differũt: eo ꝙ lux eſt forma nobilior ⁊ ſimplicior q̃ȝ ſit color: ⁊ ideo ꝑficit ꝑſpicuũ: ⁊ facit ipm̃ eſſe actu ⁊ hoc non põt facere color. Simil̃r aũt dat actu eẽ colorib: ⁊ hoc iterũ nõ põt facere color. Eſt aũt hec forma que vocaẗ lumẽ viuificatiua viuoꝝ: ⁊ calefactiua: ⁊ motiua ad eſſe gñabiliuȝ inquãtũ eſt inſtrumẽtũ itelligẽtie que ꝑ motũ luminariũ lumine emiſſo mouet ad eẽ omne qđ in nã eſt: ſicut ẽt ſupra diximus: ⁊ ideo ẽt lumẽ eſt hypoſtaſis coloꝝ ſm eſſe formale qđ eſt eẽ ſimpl̃r coloꝝ: ſicut ſupra diximus. Hãc igiẗ verã putamus eſſe ſniam de luce ⁊ lumine. Scias aũt oĩa illa eẽ lucentia in qbꝰ ſpiſſate ⁊ quaſi calcate ꝯtinuanẗ partes nobiliores diaphani: ⁊ iõ lucet ignis qñ eſt ſpiſſus: ſicut apparet in flamma que ſpiſſa eſt: ⁊ ſubtilioꝝ ⁊ nobilioꝝ partiũ: nõ autẽ lucet carbo: q̃ eſt terreſtris: ſi aũt ſm aliqua compoſita ex ignitis terreſtribus efficiunẗ etiã lucẽtia: ſicut carbo ignitus ⁊ talia

Lumẽ i ꝑſpicuo hȝ eẽ ſpũale ſicut color in medio etſi diuͣ ſit hicide.

Que ſũt lucentia corpora.

ſunt q̃dã aliqñ ex ipſa gñatione: ⁊ aliqñ ex putrefactione ex ipſa gñatione qñ cõponunẗ ex partibꝰ ignitis: q̃ ignis ex mixtura excellentiã amittit calidi adurẽtis: ⁊ ex ſubtilitate partiuȝ retinet lucẽ: ſicut videmus q̃dã capita ⁊ ſquamas piſciũ lucere: ⁊ videmus q̃dã aĩalia lucẽtia in vere: ⁊ viderũt qdãȝ iam ouũ galline lucẽs: ⁊ qdã gallos tales ⁊ cicadas: ⁊ hmõi aĩalia: ⁊ oculi lupoꝝ ⁊ gattaꝝ ſic lucẽt ex iſta cã. ſ. q̃ in oĩbꝰ talibus nã ꝑſpicui que nullius elemẽti eſt ꝓpria: ſicut diximus in cõmixtione elemẽtoꝝ amittit excellẽtias qualitatũ actiuarum ⁊ paſſiuaꝝ: ⁊ retinet ſibi lumẽ cõnaturale: ⁊ cũ illo ꝑmiſcetur talibꝰ corporibꝰ vincẽs in extremitatibꝰ corpoꝝ illoꝝ: ⁊ ideo cũ ſpiſſata ſit ibi lucet: ⁊ huius argumẽtũ ſũt lapides precioſi: qui qñ lucẽt ꝑſpicui ſunt: huiꝰ etiã eſt argumẽtũ ⁊ ſignũ ꝙ aqua lȝ ſit minus ꝑſpicua q̃ȝ aer: tñ lȝ ꝓpter ſpiſſitudinẽ plus hȝ luminis: ⁊ retinet ipm̃ fortius: ⁊ iõ ſi taliũ aliquid nitens ſicut argentũ ponaẗ in vaſe in loco ſubobſcuro: ita ꝙ in aere videri nõ poſſit: videbiẗ aqua limpida ſuperfuſa: ⁊ ideo veriſſimũ eſt ꝑſpicuũ cõdenſatũ in partibꝰ: ⁊ lumen valens tenere fortius ⁊ aliqd luminis in ſe habeẗ: ⁊ ꝑ illud micãt hmõi corpora: quercus aũt putrefacta partes igneas hȝ in ſuꝑficie partiũ ſuaꝝ: eo ꝙ calor in putrefactis ad ſuꝑficiẽ egrediẗ: ⁊ ibi partes incendit: ⁊ tũc perſpicuũ ignis aliqd retinẽs luminis eis adheret: ⁊ per illud micãt: hec ḡ eſt cauſa in oculis quorũdã aĩaliũ ⁊ oſſibus quorũdã piſciũ: terreſtria enim aduſta cõmixtã ſibi habẽt ꝑſpicui nãm: ⁊ hoc q̃ leuior eſt in ſuperficie eſt: ⁊ micãt ꝓpter illud. Sunt aũt qdã q capita lauãtes cũ aqua calida ⁊ acuta ſiue liſciuio: ⁊ radentes pilos capitis: ⁊ cũ extergunt capita ſua pãno aſpero euolant de capite ſcintille que ꝓfecto ſunt partes terre in qbꝰ ignis nã eſt micans per modũ dictũ: huius aũt cã eſt quare eſt ſcintillans etiã aqua maris fortiter mota: q̃. ſ. partes ſalis cõbuſte multe ſunt in ea in quarũ ſuꝑficie eſt ignis micans. Hec igiẗ dicta ſunt de lumine ⁊ de luce: differẽtia eniȝ luminis ⁊ lucis ⁊ radij ſcitur ex ꝓbabitis prius. Splendor aũt eſt diuaricatio luminis ſuꝑ corpus politũ ⁊ terſum. Redeamus ergo nunc ad ꝓpoſitũ: ⁊ que reſtant de viſu proſequamur.

Qr̃ quercꝰ putrefacta luceat

Qr̃ aq̃ maris fortiter mota ſcintillat.

¶ Cap. xᵐ. De medio viſus ⁊ quot modis dicatur viſibile in quo etiam eſt de his qui aſpiciunt lumen.

Videẗ aũt forte alicui ꝙ lumen ſit cõtrariũ tenebre: qđ tñ nõ eſt abſolute veꝝ: q̃ ꝯ̃ria ſunt due forme ꝯtrarie: tenebra aũt nõ eſt forma: ſed potius priuatio luminis ex lucido: cũ enim perſpicuũ nõ hȝ habitũ luminis: tũc ſũt tenebre: huiꝰ aũt habitꝰ pñtia in ꝑſpicuo eſt lumẽ: ⁊ iõ Empe. ⁊ quicũqȝ alius dixit vt ipſe nõ recte dixit: ꝙ. ſ. feratur lumen motu locali de celo in terrã: ⁊ tunc ꝑ motũ localẽ ⁊ reflexiones extendaẗ in hemiſperio toto: qđ eſt inter terrã ⁊ continẽs celũ ⁊ nos lateat motus ille ꝓpter velocitatẽ: hoc enim oĩno extra rõnem eſt: q̃ ſi etiã cõceſſerimus ꝙ feraẗ lumen: ⁊ ſit corpus quẽadmodũ dicebat Empe. nõ admittat rõ tradita in phicis de velociſſimis mobilibꝰ ꝙ feranẗ in tꝑe imꝑceptibili per tãtũ ſpatiũ cũ corpꝰ primũ nõ feraẗ per vnicum gradũ niſi in tꝑe ſatis ꝑceptibili. Eſt aũt etiaȝ hoc ꝯ̃ ea que videnẗ oculis: q̃ bene videmus ꝙ aliqd eſt cuius motus in paruo ſpatio eſt in tꝑe perceptibili. Sed magna queſtio eſt apud nos ſi aliqd poſſit moueri in tꝑe imꝑceptibili ab oriente in occidentẽ: ſicut ſupius oſtẽdimus: ⁊ ideo pro certo radius ⁊ lumẽ nõ ſunt niſi forme: ⁊ nõ corpora que nõ niſi metaphorice ⁊ ꝑ accidẽs moueri dicunẗ ſicut ⁊ tenebra ⁊ vmbra q̃ luminis ſunt ꝑuationes: ⁊ de qbus ꝯſtat ꝙ nõ ſunt corpora. Tex. ⁊ cõ. 70

¶ Hoc aũt lucidũ ſm ꝙ eſt actu illuminatũ eſt coloris ſuſceptiuũ: ſm ꝙ ſupius diximus ſm ꝙ nullũ hȝ actu colorẽ: q̃ ſicut ſupius diximus lumẽ nõ eſt color: ſed potius actus ꝑſpicui hȝ ꝙ eſt ſuſceptiuũ coloris: ⁊ ideo nõ color actu quare qđ priuatũ eſt color eſt ſuſceptiuũ coloris ſicut ſoni ſuſceptiuuȝ eſt abſonũ priuatũ. ſ. ſono: ideo diaphanuȝ põt recipere oẽm colorẽ q̃ nullũ hȝ actu: ſed oẽs potẽtia: ⁊ q̃ ꝓxima potentia eſt ad colores ⁊ ad lumen: ideo vtrũqȝ ſuſcipit ſubiecto ſicut ſupra diximus: nõ color tñ eſt qđ priuatũ colore dupl̃r dicitur lucidũ enim ſiue ꝑſpicuũ: aliqñ diciẗ priuatũ colore eo ꝙ nullum actu ſed potẽtia hȝ oẽs. Diciẗ aũt etiã priuatũ colore ſiue nõ color: eo ꝙ eſt per ſe inuiſibile: ⁊ hoc diciẗ multipl̃r. ſ. ꝙ nullo modo videẗ ꝑ ſe ſicut tenebra: aut ꝙ vix videtur ſicut athomi diſcurrẽtes in radijs q nõ videnẗ cũ aliqs oculos in Tex. ⁊ cõ. 71.

radio ipſo teneat: eo ꝙ tūc radius diuaricat viſum ⁊ ſupat ipm̄ ꝙ nō pōt adunare virtutē ſuā vt minima perſpiciat. Aliquādo aūt dicit̄ inuiſibile ſiue priuatū colore qḋ nō niſi cum corruptiōe viſus videt̄: ſicut lux ſolis in ſpera ſolis eſt inuiſibilis. Et hui⁹ cā ē: qꝛ lux ſolis fortiſſima ſup oculū ſpericū ⁊ politū multas facit radiorꝝ reflexiōes ad mediū oculi: vbi ē humor glatialis: in quo ſigillant̄ forme viſibiliū: ⁊ reflexio illa calefacit ⁊ diſſoluit humorē illū: ⁊ forte conſumit: vel forte fluere facit humidū alienū diſſolutū circa oculū infra myringas ⁊ tunicas oculi: ⁊ tunc generat maculā in oculo vel aliud impedimētū viſus inducit: ⁊ hec eſt cā quare lachrymantur oculi qñ excellens lucidū viderit aliquis: ⁊ iō dicit̄ hoc inuiſibile. Herodius aūt de quo dicit̄ ꝙ reſpicit lucēs in rota ſolis: nō pōt hoc habere ex ſui oculi puritate: vt qdā eſtimant: qꝛ ex hac ſola cauſaret̄ velox oculi corruptio: ſicut pꝫ ex rōne inducta: ſed hꝫ hoc ex viſus coadunatiōe. Coadunātia aūt viſum nō ſunt niſi duo: vnū ꝑ ſe aliud ꝑ accidēs: ꝑ ſe quidem nigrū qḋ nō ſinit ipm̄ diſgregari. Et ideo terreſtre nigrū circūpoſitū humori glatiali adunat ipm̄: frigiditas enim ipſius humoris nālis ꝯſtrigit ⁊ nō ſinit diſſolui. Aliud aūt ꝑ accñs coadunat viſuꝫ ⁊ ē ſitus ꝓfunditas ī organo: ⁊ hec duo ī oculis auis illius maiora ſunt: ⁊ iō lucē in rota ſolis ītuet̄: nō tñ puto ꝙ diu hoc poſſit facere: ſignum aūt huius eſt: ꝙ nā oculos in oībus habētibus viſum ꝓfundat quaſi clauſos in vaſe: ⁊ circūponit nigredinē palpebrarꝝ ⁊ ſupciliorꝝ: vt ex obſcuro fronte ⁊ nigredine ſuperciliorꝝ viſus coadunet̄ ⁊ fortificetur. Adhuc aūt huius ſignū eſt: ꝙ ſi homo cryſtallū ſuper argētū viuū feruens ponat: ⁊ diu motū argēti viui ſub cryſtallo vel vitro intueat̄ multū leditur viſus eius ⁊ forte excecabitur ꝓpter viſus diuaricationē: ſimiliter aūt ſi īſpiciat aurꝝ politū: vel aliqd aliud fulgens qḋ eſt vel ſit ignitū: ⁊ hoc totum ſit qꝛ humor glatialis ⁊ niualis ex talib⁹ diſſoluit̄ ⁊ fluit ⁊ amittit ꝓprie cōplexionis habitudinem.

Af oculi aſpicientiū aliqḋ excellēs lucidū lachrymas emittunt.

¶ Cap. 14m. Qualiter color in lumine videtur ⁊ non ſine lumine: ⁊ de quantitate viſorum.

Tex. ⁊ cō. 72.

Licet aūt color viſualis ſit in lumine vt diximus tñ nō oīa in lumine ſunt viſibilia que vident̄: ſꝫ illud qḋ videt̄ in lumine hoc ſoluꝫ eſt vniuſcuiuſqꝫ ꝓpri⁹ color. Quedā eni in lumine non vident̄: in tenebra aūt vident̄: ⁊ hoc nō eſt dictuꝫ ideo ꝙ tenebra aliqd faciat ad viſibilitatē eorꝝ cū ſit priuatio pura: ſicut iā ante dictū eſt: ſed lucentia cū habeant lucē in ꝓpria luce vident̄: eo ꝙ qcqd videt̄: videt̄ ſm actū lucidi: ſed q̄dā que nō hñt lucē in ſua ꝓpria cōpōne: vident̄ in luce aliena ſibi ꝯiuncta: ſicut colores: que aūt in tenebra faciunt ſenſum ſunt ſicut illa q̄ ſunt ignea ⁊ alia lucētia: ⁊ hoc cū ſint multis modis ꝑticipātia lucē: nō hñt vnū nomē cōe: ſicut quercus putrefacta: ⁊ quedā cornua ⁊ oſſa ⁊ capita quorūdā piſciū: ⁊ ſquame ⁊ oculi aīalium quorūdā: ⁊ vermiculi q vocant̄ noctiluca. Sed hñt magnā differētiā: qm̄ q̄dā eorꝝ faciūt lucidā totā ꝑſpicui mām̄ ſicut ſol: ⁊ q̄dam nō ita ſicut luna que nō facit lumē ſub tectis; ⁊ ignis minus lucet q̄ꝫ luna: ⁊ ea que noīata ſunt ſupueniēte lumine nō vident̄ ſub lucis actu: ſed ſub forma coloratoruꝫ: ⁊ hoc gñale eſt ꝙ ſemꝑ maius lumē ſupueniēs opprimit minus: ⁊ iō noctiluca totū lumē amittit in die: ⁊ retinet colorē albū: ꝓpter quā cām aūt hec in tenebris viſibilia ſunt: alia ratio eſt que ſupius eſt expedita: ⁊ in libro de aīalib⁹ ꝓlixius tractāda.

Tex. ⁊ cō. 73.

¶ Nunc autem hoc manifeſtū eſt ꝙ in lumine videt̄ color: ⁊ ꝙ ſine lumīe nō videt̄: dixim⁹ enim ſupius ꝙ hoc erat eē ⁊ diffinitio coloris qḋ mouet viſuꝫ ſm actū lucidi: ꝑfectio aūt lucidi ſiue perſpicui lumē eſt: ⁊ ſine hoc color nō videt̄. Huius aūt ſignū ē: qꝛ ſi qs ponat id qḋ coloratū eſt ſup oculū nō videbit ipſum: ⁊ hui⁹ cā eſt: qꝛ coloratū ſm tactū nō agit in aliqd niſi actione phica: que eſt ꝑ principia mālia ipſius: color aūt nō ſit in viſu ꝑ actionē phicā ſed ꝑ actionē formalē ⁊ ſpūalē: ſicut diximus ſupius: ⁊ ideo idiget corpore in quo pri⁹ efficiat̄ ſpūalis anteq̄ꝫ in oculo generet̄: ⁊ hec eſt neceſſitas q̄re opꝫ mediū eſſe in ſenſu viſus: opꝫ igit̄ ꝙ color ſꝫ actū moueat pri⁹ lucidū qḋ actu lucidū eſt: ⁊ hoc qñ ꝯtinuū eſt vſqꝫ ad vidētē īterpoſito terminato corꝑe mouet̄ oculus quo ſentit̄ coloratū.

Dubia contra predicta.

¶ Sed tūc eſt dubiū: qꝛ ſm hoc nō debet aliqḋ viſum maius quātitate aciei oculi videri: qꝛ illud qḋ īprimit̄ oculo de colore nō pōt eē maius ſuo ſubto: nunq̄ꝫ igit̄ ꝑpendet̄ motuū magnitudo. Adhuc aūt videt̄ ꝙ oīs res inuerſa videri dꝫ: qꝛ anterius forme viſibilis venit ad oculū: ⁊ id qḋ eſt īterius in colorato eſt exterius in oculo. Adhuc aūt oīs res dupla videri dꝫ: qꝛ vna forma viſibilis in vno ſigillat̄ oculo: ⁊ alia in alio: ⁊ due forme in oculis duob⁹ duo debēt apparere viſibilia. Adhuc aūt dextra dꝫ videri ſiniſtra ⁊ ecōuerſo: qꝛ dextra rei viſe eſt cōtra ſiniſtrā partē oculi ⁊ ecōuerſo: ergo dextrum ſigillat̄ in ſiniſtra oculi parte ecōuerſo.

Solutio.

¶ Sed ad oīa hec rñdētes ſupponimus viſum eē intus ſuſcipiēdo ⁊ nō extra mittēdo: tñ hoc ꝓbabit̄ ī ſcīa libri de ſenſu ⁊ ſenſato: lꝫ aūt dicam⁹ ꝙ videm⁹ intus ſuſcipiētes ⁊ nihil extra mittētes: tñ dicim⁹ ꝙ lux abſtrahit colores: ⁊ facit eos fieri ī lucido ſm rectas lineas: ita ꝙ ꝓceſſus colorꝝ ad viſum eſt: ſicut procedēs abſtrahit eos lux: ⁊ ideo niſi color directe in oculos ꝓcedat nō videt̄ lꝫ eni color ſperice in circuitu generet̄ in lucido: tamē color qui eſt poſt nos nō videtur eo ꝙ lux que eſt poſt nos ⁊ abſtrahit eū: non ꝓcedit in oculos: ⁊ per cōſequēs ipſe color nō ꝓcedit ad oculos: ſed ab oculis: vñ lꝫ color directe ſit ante nos in aere: tamē nō ſit in oculis ex dicta cauſa.

Nō qꝛ cū obꝫ circulariter in medio ſe multiplicet non tñ videt̄ niſi directe obijciatur viſui.

¶ Cuius tamen ⁊ altera eſt cauſa qꝛ ſcilꝫ color nō mouet viſuꝫ ſine preſentia materie: ⁊ materia per directā lineā nō eſt preſens oculis: qñ aūt directe procedit in oculos: tunc ſit ꝓceſſus eius ſub duobus radijs luminis quorꝝ vnus vnū finem colorati attingit: ⁊ alter alterū: ita ꝙ figuratur triangulus vel pyramis: cuius baſis eſt res viſa: ⁊ angulus cōcluditur verſus oculuꝫ: ſicut vides hic depictū. Sit enim res viſa .a.b. ⁊ ducam vnā lineā ab .a. in .c. ⁊ aliam a .b. in .c. ⁊ ponā .c. oculum eſſe: ⁊ oculum propinquiorem rei viſe ponā eſſe .d. ⁊ ducam lineas radiales luminis .a.d. ⁊ .b.d. ⁊ adhuc propinquius ponā eſſe oculum .g. ducāqꝫ lineas .a.g. ⁊ .b.g. ⁊ dico tunc ꝙ īmutatio oculi ſit in puncto in quo concludunt̄ linee radiales: ⁊ generatio coloris eſt ſperice per triangulos tales vel pyramides in circuitu rei viſibilis: ⁊ ideo non eſt aliqua queſtio de quātitate forme colorati in oculo: qꝛ illud qḋ ſigillat̄ in puncto eſt indiuiſibile ſm ꝙ huiuſmodi: nec hoc eſt incōueniēs: cū in oculo ⁊ in medio ſit prius rei intētio q̄ꝫ res: ſicut diximus ſupra: iudiciū autem quātitatis rei viſe ſit per quātitatē anguli eius qui cōcludit̄ in oculo: ⁊ iſte quāto eſt ꝓpinquior rei viſe eſt maior: ⁊ quanto remotior eſt minor: ⁊ ideo eadē res ꝓpe viſa videt̄ maioris quātitatis: ⁊ lōge viſa videt̄ q̄ꝫtitatis minoris: ⁊ qꝛ linee radiales quāto plus ꝓcedūt a re viſa: tanto magis coeunt ſi cōtingat ꝙ ꝯcludant̄ anteq̄ꝫ perueniāt ad oculū res oīno nō videbit̄: ⁊ hec ē cauſa ꝙ tātū pōt diſtare res ꝙ oīno nō videbitur.

Nō ſꝫ ꝑſpectiuos q̄re res viſa ꝓpe apparet maioris q̄ꝫtitatis ſeipſa viſa a longe.

Nihil aūt eſt qḋ obijcit̄ de inuerſione rei: qꝛ iam oſtēdimus ꝙ intentio nō generat̄ niſi a forma rei ſm ꝙ forma: ⁊ illa nō habet anterius ⁊ interius ſed ſuā intentionē generabit in oculo. Similiter aūt de dextro ⁊ ſiniſtro dicendū eſt: ꝙ intētio nō mouet viſum ſine rei preſentia: ⁊ ideo lꝫ dextrum viſus ſit ꝯtra ſiniſtrū intuētis: non tñ ꝑuerſum ſit iudicium: eo ꝙ ad rem terminat̄: ſine cuius preſentia nullo modo pōt mouere viſum: cū enim oculus ſit ſicut ſpeculū animatū cōuerū oīno neceſſariuꝫ eſt ꝙ dextrū rei in ſe ſit in ſiniſtra parte oculi: ⁊ ecōuerſo: ⁊ hoc apparet qñ duo hoīes īſpiciūt oculos ſuos adinuicem: tūc enim vidēt ſuas imagines ſtare in oculis: ⁊ dextrā eſſe ſiniſtrā ⁊ ecōuerſo: ⁊ nō impedit ſenſum verꝝ ꝓpter materie preſentiā ſicut dixim⁹.

¶ Qḋ autē videt̄ ꝓbari ꝙ vna res debeat videri due ſoluit bene Auicē. dicēs virtutē viſiuā eē in neruo qui vocat̄ opticus: hoc eſt viſiuus infra quē diſcurrit ſpūs viſiuus accipiens formas in oculis depictas: eſt aūt iſte neruus cācellatus in anteriori parte cerebri: ⁊ facit quaſi triangulū: ⁊ in puncto illo vniuntur forme oculorꝝ: ⁊ ibi ſit iudiciū de re viſa: ⁊ qꝛ ibi cōueniunt: iō vnuꝫ videt̄ qḋ eſt vnū: ⁊ duo que ſunt duo. Signū aūt huius eſt: qꝛ ſi aliquis exprimat parūper per oculū digitum ſupponēs oculo neruus collimitatus oculo recedit a neruo qui alteri oculo collimitatur: ⁊ tunc vnū duo videbit̄ ab habēte duos oculos: ⁊ nō a monoculo: forme tamē duplices in oculis aliquātulum impediunt rectitudinem viſus ad rem: ⁊ ideo illi qui recte dirigūt ſagittas: alterꝝ oculorꝝ claudunt. Similiter faciunt qui rectitudinē alicuius rei volunt deprehēdere: hec aūt oīa liquide cōſtabūt qñ modus videndi demōſtrabit̄ in libro de ſenſu ⁊ ſenſato. Scias aūt oculuꝫ componi precipue ex humoribus aqueis diuerſis: ad hoc ꝙ bene recipiat ſpecies viſibilium: ⁊ etiam retineat: ⁊ ideo humores illi ſunt

Sed ꝯſidera in iſta ſolutione Auicēne quā approbat doctor qꝛ remanet dubiū q̄re ꝑceptio vnius ſoni nō iudicetur eē duorꝝ cū ſint due aures. Preterea dubiū eſt an viſio ſiat in neruis opticis. ⁊ du[m] eſt an in illo cōtactu vniātur cum ꝑ anathomiā opp[m] videri cōtingat.

puri ⁊ ſpiſſi:⁊ ideo qñ aliqñ humor eſt multus in oculis vi/
dent̄ in eis forme moueri qñ mouet̄ humor : ⁊ ꝓlōgari ſicut
etiā de ſtellis videt̄ ⁊ formis in aqua qñ aqua fuerit mota:⁊
hoc ꝑcipue ꝯtingit homini euigilanti poſt ſomnū : digeſtiōe
nō adhuc cōpleta poſt ebrietatē vel crapulā: tunc humidum
fluens ab anteriori pte cerebri ad hoc fluit ad oculos ꝙ mo/
uet calidū digeſtiuū:⁊ ideo moueri videt̄ ei qcqd videt:⁊ ha
bere formas lōgas motas nō ſtantes. Similr autē ⁊ ille qui
diu vectus eſt in naui vel in alio vehiculo in humido oculi
retinet ſpēs motus qđ nō fuit vnū de ſenſatis p ſe ſed cōe : ⁊
videnī ei ea que videt moueri. Sūt aūt qdam nō videntes
eminus ſed de ꝓpe iuxta oculū clare vidēt:⁊ ideo ſitus oculi
humoꝝ peccat ⁊ nō oculi cōpoſitio:hñt enim illi glatialē ocu
li multū in iteriori parte verſus neruū obticū ⁊ ꝓpter myrin
gas que ſunt ſpiſſe ante oculi ſpeculū nō penetrat viſibile ad
ſpeculū niſi ſint ꝓpe: ⁊ a lōge nō vident niſi indiſtincta ⁊ cōfu
ſa viſione:⁊ hoc fit pp cām quā diximus:qꝛ in exteriori poli/
to oculi debiliter ſigillat̄ forma que vſqꝫ ad iteriora nō per/
uenit niſi ꝯfuſa. Ecōtra aūt qdaꝫ nō vident niſi eminus: ⁊ ſi
ꝓpe ſit viſibile iuxta oculū nō vidēt:⁊ iſti debilē hñt viſum ⁊
ſunt ꝑcipue ſenes. Cōtingit aūt hoc ideo : qꝛ diximus ſupra
ꝙ lux icorporea ſm actū eſt color:⁊ hoc qñ ꝓpe eſt vincit ocu
lum debilē ⁊ intus diſpgit ipm:⁊ iō tunc oculus nō videt niſi
ꝯfuſe:qñ aūt eminus eſt res viſa:tūc ꝓportionat̄ virtuti ocu
li:⁊ nō diſpergit ipm:⁊ tunc vidēt diſtincte. Oino eadē eſt cā
quare qdā in clara die nō vidēt ⁊ in crepuſculo vel in lumie
lune clarius ⁊ diſtinctius vidēt : diximus eniꝫ ſupra ꝙ lumē
fortius ꝯfundit ⁊ ſupat minus forte:hi aūt q lippientes hñt
oculos nō vidēt aliqd niſi ſub rubore ob humorē influētē in
pupillā cui cū admiſcet̄ lumē facit ruborē:⁊ hoc in tertio me
thauroꝝ habitū eſt. De oib⁹ aūt iſtis diuerſitatib⁹ oculoꝝ
magis in libro de aialib⁹ erit dicendū. Scias aūt ꝙ oino ea/
dem cā eſt q̄re q̄dā aialia venant̄ in nocte cibū ſequentia vi
ſum ⁊ q̄dā de die:dico ſequētia viſuꝫ: qꝛ forte ſequunt̄ aliqñ
odoratū. ¶ Eſt aūt ⁊ aliud mirabile de viſu ꝙ.ſ.qñ aliqs in
nocte iuxta terram eſt deponēs oculos ſuos lōgius videt q̄ꝫ
ſtans erectus. Cui⁹ cā eſt:qꝛ diaphanū terminatū lꝫ minus
capiat de lumine q̄ꝫ nō terminatū:tñ fortius tenet ⁊ ad mo/
dicā diſtātiā aliquātulū illuminat lumie debili:⁊ cū talia ſint
iuxta terrā iuuant viſuꝫ aliquātulū in nocte. Hui⁹ aūt ⁊ alia
cā eſt:qꝛ lumē modicū qđ tūc eſt in aere ex ſtellis reflectit̄ re/
flexione debili a corpore ſolido iuxta terrā ⁊ multiplicat̄: ⁊ iō
aliqd iuuat viſuꝫ. Et tertia cā eſt:qꝛ vapores eleuati obſcu
rātes aerē natāt nō iuxta terrā ſed in aere : ⁊ iō in are impe/
diunt plus viſuꝫ q̄ꝫ iuxta terrā. Ex his oib⁹ cōſtat ꝙ opꝫ per
mediū viſum eſſe:⁊ ſine medio nihil videri omnino.

Quare in no/
cte aliquis de/
ponens ocu/
los iuxta terrā
longius videt
q̄ꝫ erectus.

¶ Cap. 15m. Q̄ꝫ p vacuū nō pōt videri ⁊ de viſu in ſpeculo.

Tex. ⁊ cō. 74.

Ex his aūt que dicta ſūt pꝫ ꝙ nō bene dixit De/
mocrit⁹ ⁊ qcūqꝫ ſecuti ſunt eū. Opinat⁹ eſt eniꝫ
ꝙ ſi vacuū eēt ſpatiū iter celū ⁊ terrā: ēt ſi formi
ca in celo moueret̄ : certiſſime aſpiceret̄ : ⁊ hoc
iō dixit:qꝛ putabat mediū ipedire viſuꝫ nec fie
ri p diaphanū viſum: niſi p multos poros va/
cuos q ſunt in ipſo:dixitqꝫ viſum fieri extramittēdo tanq̄ꝫ ſi
eēt vis actiua:nos aūt oſtēdimus ꝙ non fit viſus niſi aliqd
patiēte ⁊ ſuſcipiēte viſu:oſtēdim⁹ ēt ꝙ a re māli viſa: nō pōt
imediate pati viſus:q̄ꝫ relinquit̄ ꝙ mediuꝫ patit̄ a re viſa ⁊
viſus a medio ſpūaliter hñte ſpēs viſibiliū : ⁊ iō nō ſolū cer/
te:ſed ēt nullus oino fieret viſus in vacuo : qꝛ nō eēt mediuꝫ
agēs in oculū:ob quā igit̄ cām ⁊ qualr neceſſe eſt colorē in lu
mine qđ eſt actus lucidi videre:ſufficiēter q̄ꝫtū ad hāc iten/
tionē dictū eſt. ¶ Scias aūt ꝙ ſicut ſpēs viſibilis fit in oculo:
ita fit in ſpeculo:qđ eſt terſum politū recipiēs formā ⁊ repre/
ſentās iterato ſicut eſt res:⁊ hoc facit p duas nās que ſūt in
ipſo:quaꝝ vna eſt pſpicui politi:altera eſt opaci termināti
ipm i altera ſupficie:tūc eniꝫ politū perſpicuū recipit formā:
⁊ opacū adunat eā:⁊ ita faceret aer ſi ſic eēt cōpoſita:⁊ recolē
da ſunt que in tertio methaurorū in ſermone de iride dicta
ſunt:ꝙ aliq in aere ſpiſſo ⁊ humido aliqñ vidēt facies ſuas
ante ſe:⁊ p illā eādeꝫ nām repreſentat ſpeculū formā: ⁊ refle/
ctit lumē qđ portabat forma in ſpeculū: ⁊ facit reflexio proce
dere ipm in oculū a ſpeculo:⁊ iō forma etiā ꝓcedit a ſpeculo
ad viſum:⁊ qñ cōuexū eſt ſpeculū:tūc fit ſicut oculus:⁊ i pun/
cto tangit̄ a lumine ⁊ forma : ſicut omne ſpericum tangit̄ in

Documētum
de viſis in ſpe/
culo. 3.

puncto a recto tangēte ipm:diximus eniꝫ ſupra ꝙ radij ſunt
ſicut linea viſualis:⁊ ꝓpter politionē ⁊ terſionē ipſius diua/
ricat̄ lumē ſup ſpeculū qñ recte obijcit̄ ei:⁊ tunc forma i ſpe/
culo:aut nō videt̄:aut ꝯfuſe videt̄ : ſed qñ res viſa eſt in lu/
mine ⁊ ſupficies ſpeculi in obſcuro:tūc bene videt̄: qꝛ de lu/
mine tunc nō plus ꝓcedit in ſpeculū niſi ꝙ actu facit viſibilē
colorē:qñ aūt ſpeculū eſt planū:tunc ad totā ſuperficiē equa/
liter fit ꝓceſſus luminis:⁊ ideo in illa forma totā quātitateꝫ
repreſentat:⁊ videt̄ forma tāta eſſe quāta eſt res:⁊ qꝛ lumen
ꝓcedit ad totā illaꝫ ſupficieꝫ ab iferiori ⁊ laterib⁹ equaliter:
iō res apparet in illo ſpeculo in omni ſitu ad quē duci pōt re
cta linea a ſpeculo qđ nō ſit in eo qđ eſt ꝯuexū : ibi enim opꝫ
ꝯſeruari locū determinatū:eo ꝙ linee multe ꝯtingunt ſperi
cū:⁊ ille trāſeunt ⁊ nō reflectunt̄ ab ipſo:ſicut linea ꝯtingens
circulū nō ſecat eū:in ꝯcauis aūt ſpeculis forma ſigillata vno
latere ſigillat̄ ⁊ in altero : ⁊ qꝛ ſuperius rei plus hñs luminis
prius nā ꝓcedit in ſpeculū:iō ſtatiꝫ illud a ſupiori parte pro/
ducit̄ in iferiore:⁊ ſic ꝯtinue fit de forma rei viſe : ⁊ ideo oia
que in talib⁹ ſpeculis apparēt videnī iuerſa : ⁊ qñ aſpicit ibi
homo videt̄ mentū ſupius ⁊ frōs inferi⁹. Si aūt in vna pla
nitie ꝯtinue eēt ꝯcauū ⁊ cōuexū: ⁊ hō aſpiceret in partes vbi
ꝯiungunt̄ ſupficies:apparēt ibi imagines due:⁊ eēnt cōiun/
cte p mentū:⁊ hoc ideo fit:qꝛ vna irradiat ſup aliā formam
quā recipit: ⁊ ſuperi⁹ forme vni⁹ ꝓijcit ſup iferius ſupficiei
alteri⁹ ad quā ſit irradiatio:⁊ tot modis pñt multiplicari ꝙ
multe facies apparēt. De his aūt oibus tractādū eſt in pſpe
ctiuis:qꝛ ⁊ cā eoꝝ in geometricis ſciri nō pōt : ⁊ iō que hic di
cta ſunt:pp exēplarē explanationē dicta ſūt:⁊ nō ideo: qꝛ hic
ſunt intenta:ſed ex eis oibus conſtat viſum medio indigere
qđ ſit in actu lucidum:per qđ tales poſſunt fieri irradiatio/
nes ⁊ ꝙ colores non niſi in tali modo videntur.

¶ Cap. 16m. De viſu lucentium.

Ignis aūt ⁊ alia lucētia in vtriſqꝫ videnī in lu/
cido.ſ.⁊ in tenebra. In tenebra qdeꝫ nō ideo ꝙ
aliquid ꝯferat tenebra ad viſum:ſed potius qꝛ
perſpicuū ſub tali lumine qñ forte eſt:efficit̄ lu/
minoſum:ſicut ſupius diximus:ſed qñ eſt debi
le tunc tegit̄ a lumine fortiori : ⁊ iō ſtelle in die
nō videnī ſed in nocte. Cū aūt lumē ſolis ſit ſup ſtellas irra
dians eas in nocte ſicut etiā in die:nō ipedit lumē viſuꝫ ſtel/
laꝝ:niſi ex hoc ꝙ diuaricat viſum:⁊ multus aer multū lumi
nis affert oculis:ꝓpter qđ ſtelle formas ſuas aeri nō impri/
munt:⁊ iō nō ꝑueniunt ad viſum. Si aūt aer ad magnū ſpa
tium ſit obſcurus:circa videntē coadunat̄ viſus:⁊ tūc videt
ſtellas. Et ſcias ſicut diximus ſupius lumē ſi non ꝓcedat in
oculos q̄ꝫuis ſit ꝑſens in aere nō videt̄:ſicut pꝫ qñ ſol occidit
ad q̄ꝫtitatē vnius ſigni ab orizonte : tunc enim adhuc eſt lu/
men:qꝛ partes he orizōtis necdū ſunt illuminate : qđ lumen
nos nō videmus:qꝛ nō ꝓcedit ad nos ſed ſup nos:niſi forte
fuerit mons altus in quo lumē reflectat̄:ſic redeat ad nos:ſi
cut de qbuſdā mōtib⁹ dixim⁹ in libro methauroꝝ. Lucētia
aūt qñ debilia ſunt ⁊ pmixta opacitati lumine fortiori oino
tegunt̄:⁊ ideo tūc nō videnī niſi ſub ſpecie coloris ſicut ſupe
rius diximus:⁊ qñ nō fuerint adeo debilia:tūc tñ pallēt in lu
mine fortiori:⁊ amittūt virtutē irradiationis: ⁊ iō luna non
ſplēdet in die:ſed videt̄ pallida. Et qꝛ dixim⁹ lumē coloꝝ fo
re hypoſtaſim ⁊ ꝑcipue lumē clarū ⁊ puꝝ eē lumē ſolis: iō qñ
accidit eclipſis:tūc palleſcūt ea que alba ſūt:⁊ qñ luna ſplen/
det ſup ea:tūc ēt palleſcūt:ad lumē aūt cādelaꝝ ⁊ ignis palle
ſcunt ⁊ aliquātulū obūbrant̄ ⁊ alij colores ꝓportionabiliter
amittūt ſuas euidētias ⁊ manifeſtatiōes. ¶ Sicut aūt dixi/ Tex. ⁊ cō. 75.
mus de viſu ꝙ vult hr̄e mediū in quo ſit viſibile ſm eē inten
tionale ⁊ ſpūale:eadē ratio oino eſt de ſono ⁊ odore : qꝛ fiunt
p mediū extrinſecū:lꝫ ī illo medio ſonus aliquātulū melius
ſit q̄ꝫ color:cui⁹ ſignū eſt ꝙ vēt⁹ frequēter affert ſonos : nū q̄ꝫ
aūt affert colores:vnde in trib⁹ his ſenſib⁹ a ſenſibili primo
media mouent̄:⁊ ab intētionib⁹ ſenſibiliuꝫ q̄ ſunt in medio
mouent̄ ſenſus:⁊ cū aliqs ponat ſup ipm organū odorās pri
mū:aut ſonās primū:nō ſit aliqs ſenſus ſm opationē ſentiē
di:ob quā aūt cām ſupra diximus. ¶ De tactu aūt ⁊ guſtu ſi
militer ſe hꝫ quo ad hoc ꝙ ſunt p mediū:ſed tñ hoc nō vide
tur oino:qꝛ mediū ipſoꝝ itrinſecuꝫ eſt:⁊ ꝓpter quā cām hoc
ſit:poſterius dicet̄. Eſt aūt ꝯſiderandū quatenus nō lateat
ꝙ ſicut dictū eſt perſpicuū recipit coloris intētionē prout eſt

non coloratū: ⁊ ideo quādo hꝫ colorē: tūc non videt̃ aliqd in
ipſo: niſi qñ tectū illo colore: ſicut pꝫ qñ radius tranſit per vi
trū coloratū: tūc eni ꝓpter hoc ꝙ vitrū eſt perſpicuū: totū p/
ſpicuū lucidū qñ tingit̃ illo colore: ⁊ corpora ſup que radius
cadit nō imprimūt colores ꝓprios in aerē: ſed vident̃ habe
re colorē vitri qui eſt in aere. Silr̃ aūt eſt qñ in trāſitu nubiū
colores plātaꝝ ꝓijciunt̃ ſup parietes: ⁊ idē eſt quādo ſub iri
de vident̃ corpora hic colores iridis. Oium autē hoꝝ eſt rō
vna. Quare autē lapis qui vocat̃ iris in radio facit colores
iridis alibi dcm̃ eſt. De figuris aūt radioꝝ ſub qbus fit vi/
ſus pyramidalib⁹ ⁊ triāgularib⁹: ⁊ de cauſis figuraꝝ partim
Tex.⁊ cō.76. in libro de ſenſu ⁊ ſenſato: partiꝫ in ꝑſpectiuis dicet̃. ¶ Hic
aūt dicēdū eſt ꝙ lꝫ tres ſenſus ſint per mediū extriſecū: tñ ſo
nus nō pōt fieri niſi in aere: odor aūt in aere ⁊ aq̄: ſed nā per
quā hec duo elemēta ſunt mediū odoris eſt inoiata: tñ que/
dā nā eſt in his elemētis ad odorē hñs: ſicut lucidū ad colo
rem: ſed lucidū perſpicuū differēter in q̄tuor ſimplicib⁹ cor/
porib⁹ inuenit̃. ſ. celo ⁊ igne ⁊ aere ⁊ aq̄: odor aūt in duobus
tm̃ que ſunt aq̄ ⁊ aer. Aialia aūt aquatica vident̃ exꝑſſe hic
odoris ſenſum: ſicut iferius oſtendemus: ſꝫ ea que odorant
differēter odorāt: quecūqꝫ eni ambulātia ſūt pedib⁹ ⁊ nō re/
punt ſicut ſerpētes ⁊ vermes: illa nō odorāt nō reſpirātia: et
huius cām inferius dicemus qñ de odoratu agetur.

¶ Cap. 17[m]. De auditu: ⁊ ꝑmo de bene ſonātib⁹ ⁊ male.

Tex.⁊ cō.77 Nunc aūt de ſono primū: ⁊ poſtea de olfatu dice
mus. Primū aūt ſciēduꝫ ꝙ ſonus duplr̃ dicit̃
potētia. ſ. ⁊ actu: potētia qdē ſm ꝙ dicim⁹ que/
dā nō habere ſonū eo ꝙ ipoſſibilia ſunt ſona/
re: vel eo ꝙ nō faciūt ſonū niſi valde debilē ſic
ſpongia ⁊ pili ⁊ lane ⁊ hmōi. Quedam aūt dici
mus habere ſonū nō ꝙ actu ſonēt: ſed qm̃ ſunt potētia ſonū
facere ſicut es auꝝ ⁊ argentū: ⁊ quecunqꝫ ſunt plana ⁊ lenia ⁊
ſolida nō ꝙ ſonent ſm actū: ſꝫ qa poſſunt ſonos facere q ſūt
in medio aere ⁊ auditu. Cauſa aūt gñalis q̄re quedā nō ſo
nant eſt: qa ſunt mollia aerē apud ſe retinentia potius q̄ꝫ ex
pellētia: ſicut ſpōgia que quaſi imbibēdo aerē retinet ipm ⁊
nō expellit: ſilr̃ faciunt pili ⁊ lana: qa rara ſunt ⁊ diſcōtinua:
⁊ ideo infra ſe recipiētia aerē nō ſinunt ipm expelli ꝓpter qꝺ
talia inſonabilia ſunt. Mollia aūt cōtinua male ſonāt eo ꝙ
nō expellunt fortiter: ⁊ hoc eſt ideo qa ictui cedūt citius q̄ꝫ ex
pellant aerē: ⁊ ideo hec nō multū ſonāt niſi aliquis vehemē
ter percutiat. Solida aūt plana multū aereꝫ hñtia fortiter
ſonāt: qa ex hoc ꝙ ſunt ſolida nō cedūt ⁊ fortiter percutiun/
tur: ex hoc aūt ꝙ ſunt plana ⁊ lenia equaliū ſupficieꝝ vndiqꝫ
ſimul aerē a ſe expellūt: ⁊ ex hoc ꝙ multū hñt aerem magnaꝫ
miniſtrāt ſono mām in qua generet̃: ⁊ inde eſt ꝙ eramenta
pre oibus corporibus ſonora ſunt ⁊ precipue auꝝ ⁊ argentuꝫ
⁊ cuprū: hec eni cōmixta ſunt melius ceteris metallis ex ſub
tili aqueo ⁊ ſubtili terreo: ⁊ terreum eoꝝ eſt ſulfur cui abla/
ta eſt vētoſitas: ſubtilitas autē miſcibilium fieri non potuit
ſine multo admixto aereo: qm̃ ſicut in fine tertij methauro/
rū dictum eſt hec ex vaporib⁹ miſcent̃: vapor aūt ois multū
hꝫ aeris: ⁊ iſta ſonora ſunt vehementer: ⁊ diu retinēt ſonum
eo ꝙ aere plena ſunt que tremētia ex ictu forti continue a ſe
expellūt: ⁊ nō ita ſonāt ſtānuꝫ ⁊ plumbum: eo ꝙ magis aque
habeāt: ⁊ ideo quaſi ſuffocatum ⁊ extinctuꝫ hñt ſonū ꝑꝑ qꝺ
campanas ⁊ organa faciētes acumē ſoni qꝺ ex cupro eſt tē/
perāt ⁊ grauant admiſcētes ſtānuꝫ ꝓportionatuꝫ. Ferrū au/
tem quaſi medium eſt: qa ex eo ꝙ multū hꝫ de terreſtri ſca/
broſo ⁊ impuro obūbratū hꝫ ſonū: ex hoc aūt ꝙ ſiccius ē ſtā
no ⁊ plūbo acutius his ſonat: lapidū ēt quicūqꝫ melius com
mixti ⁊ ſolidiores ſunt melius ſonāt: ſilr̃ aūt ⁊ ligna quecun/
qꝫ magis aerea ſunt ⁊ ſicciora ⁊ ſolidiora magis ſonāt: ⁊ que
cūqꝫ his ꝯ̄ria ſunt: tāto ēt minus ſonāt cuius ſignū eſt lignuꝫ
fagmeū qꝺ aereū eſt: ⁊ ideo multū cremabile ⁊ ſolidū eſt: et
ſonat fortiter ⁊ mag̃ q̄ꝫ buxus eo ꝙ buxus magis terreſtris
eſt: abies aūt lꝫ ſit aeree nāe multū: tamē qa ſolida nō eſt nō
ita ſonat ſicut fagus: ⁊ quādo fagmeū lignū eſt latū ⁊ lōguꝫ:
⁊ fiunt in eo foramina multa ex tranſuerſo: ⁊ ſupficies ei⁹ be
ne plana deſuper percutit̃ ſonat ad maximā diſtātiam ſicut
Tex.⁊ cō.78. cāpana: his eni greci pro cāpanis vtunt̃. ¶ Fit aūt ſonus ſꝫ
actū quādo eſt alicuius verberationis ad aliqd percuſſum:
⁊ in aliquo in quo ſonus generetur: nihil enim facit ſonum
niſi ꝑcuſſio: ⁊ ideo ipoſſibile eſt vno ſolo exñte fieri ſonuꝫ: al

Propter 'qd eraměta ꝑ oi/b⁹ corporib⁹ ſonora ſunt.

terū eni verberās actiue faciēs ſonum: ⁊ alteꝝ eſt qꝺ verbe
rat̃: ⁊ hec duo ad minus exigunt̃ in omni ſono: frequēter au
tē opꝫ adeſſe tertiū in quo fit ꝑcuſſio: in ſono eni omni opor
tet ꝙ aliqd tangat̃: ⁊ cum ictu vehementi aliqd tetigerit ſo
nus ſm actū fit: ⁊ ideo ſonus nunq̄ꝫ fit ſine locali motu: cau/
ſa ei⁹ eſt: qa ſonuꝫ eſt eē in cōtinuo fieri: ⁊ cū generās ipm ſit
mot⁹ violētus qui eſt ictus percutientis ſolidū planū: opꝫ ꝙ
aliquid generātis ipm ſemꝑ in ipſo remaneat: qa alr̃ nō fie/
ret continue ſonus: qualr̃ aūt mouēs violēter ſit cum motu
violēto dixim⁹: ⁊ in fine octaui phicoꝝ: ⁊ in libro de ce. ⁊ mū.
Sicut aūt diximus: nō quorūlibet cōtingētiū ictus facit ſo/
nū: qa piloꝝ ⁊ acutoꝝ: aut nō eſt ſonus: aut debilis: ſꝫ potiꝰ
quecūqꝫ ſūt ſolida plana ſonāt ſicut iā dcm̃ eſt: cōcaua auteꝫ
aerē expulſuꝫ cōtinēt: ⁊ exire nō permittūt: ⁊ ideo tumultuāſ
aer intus in eis retētus horribilr̃ ſonat eo ꝙ ipotens ſit exi/
re: huius aūt ⁊ alia eſt cā: cōcauū eni percuſſum plures facit
ictus: ꝑcuſſuꝫ eni in vno latere ꝑꝑ ꝯtinuitatē tremit in alio
latere: ⁊ ibi ēt percutit: ⁊ ille tremitus diu tenet ſonū: ⁊ hui⁹
ſignū eſt: qa ſi percutiat cōcauū aliqd latū qꝺ multas ſil̃ par
tes tāgit circuli cōcaui: ſiue in cōuexo: ſiue in cōcauo illꝺ au
fert motū partiū: eo ꝙ ſimul ꝑcutit ⁊ tenet ne tremat: ⁊ hoc
minorē facit ſonum q̄ꝫ tāgens ipm in vna ꝑte tm̃: ⁊ iō baculi
cāpanaꝝ precipiūtur hñ rotundi fieri inferius vbi tāgūt cā/
panas: huius ēt ſignū eſt: qa ſi aliqs manu teneat campanā Propter qd
quādo percutitur quaſi extinguit̃ ſonus eo ꝙ impediuntur ſiquis teneat
partes circūferētie a motu tremitus ⁊ forte frangitur cam/ cāpanaꝫ actu
pana quādo ſic tenetur eo ꝙ partes nō poſſunt habere libe ſonātē obtun
ram ceſſionem ⁊ motū per tremitū quē impedit tenēs cāpa/ dit̃ ſon⁹ ⁊ qñ/
nam: iſte igit̃ ſunt cōditiōes ſonātium ⁊ non ſonantium. qꝫ cāpana frā
gitur.

¶ Cap. 18[m]. Qualiter ſonus generatur in aere ⁊ aqua.

Amplius auteꝫ auditus fit in aere ⁊ in aqua lꝫ
minus fit in aqua q̄ꝫ in aere: ſed nō eſt ſon⁹ iſto
rū elītoꝝ ꝓprie ita ꝙ nihil exigat̃ amplius ad
eius gñationē: opꝫ eni ſolidoꝝ planoꝝ eē ꝑcuſ/
ſionē adiuicē ad hoc ꝙ fiat audit⁹: hec eni ſoli
da plana percutiētia adiuicē percutiūt ēt aerē:
ꝓpter qꝺ ēt aer per ſe vel aq̄ nō eſt ꝓpriū ſubiectū ſoni: ſed
poti⁹ aer percuſſus ⁊ expulſus a ſupficie ꝑcuſſi ſolidi plani.
primū eſt ſubm ſoni: ⁊ ideo diuerſitates ſpērum in acuto et
graui recipit ex diuerſitate percuſſoꝝ: videmus eni ꝙ aliter
ſonat metallū ⁊ aliter lignū quas differētias ſonus nō habe
ret ſi eēt aer ſolus ſubiectū eius ob qꝺ opꝫ imaginari duas
percuſſiōes in quolibet ſono fore neceſſarias a quaꝝ ſecun/
da fiunt adhuc alie due percuſſiōes: vna eſt percuſſio primi
percutiētis: ſecūda aūt eſt repercuſſio percuſſi ſolidi plani: ⁊
ex illa percutit̃ aer: aer autē percuſſus ⁊ expulſus aliū percu/
tit: ⁊ dū percutit eſt neceſſariū vt aliqua pars aeris itra ꝑcu
tiēs ⁊ percuſſuꝫ cōſtringat̃: ⁊ ille faciūt ſonū: fit aūt ſonus in
aere ſic ꝑcuſſo quādo manet percuſſus aer cōtinuus ⁊ vnus
indiuiſus ⁊ nō ſoluit̃: eſt eni aer valde diuiſibilis: ⁊ ſi paula/
tim impellat̃ diuidit̃ ⁊ ſoluit̃: ⁊ nō manet vnus ⁊ cōtinuus: ⁊
ideo tūc nō ſonat: cū aūt velociter percutit̃ reſiſtit ⁊ repellit
percutiēs ⁊ cōſtringit aliqd eius itra percutiēs ⁊ aerē reſiſtē
tem: ⁊ tūc ſonat: hoc aūt in aqua magis apparet eo ꝙ aq̄ cor
poralior eſt aere: ſi qs eni baculū paulatim ducat per aquaꝫ
nō reſiſtit ei aq̄ ſed diuidit̃: fortiter aūt ⁊ velociter ducēs eā
dem aquā videbit fortiter reſiſtere ⁊ moueri: ⁊ idē eſt in ae/
re leuiter ⁊ fortiter percuſſo: vñ ſi velociter ⁊ fortiter percu/
tiat̃ ſonat: opꝫ eni motū recipientis ⁊ percutiētis pertinge/
re aerē ꝯtinuū ⁊ vnū: ⁊ nō ſolū anteq̄ꝫ diuidatur ſi oꝫ fieri ſo/
nus: hoc aūt pꝫ: qa ſi etiā male ſonātia aliqs fortiter ꝑcutiat
ſonabūt: ſicut quādo ꝑcutit̃ cumulus arene in quo ſūt multi
lapilli qui in ſe qdē denſi ſūt: tñ velociter ꝑcuſſi pertingūtur
anteq̄ꝫ ſeparent̃ ⁊ tūc faciūt ſonū: ſilr̃ aūt fit qñ aliqs ꝑcuſſe/
rit ſolū aerē velociter: tūc eni cōſtringit̃ pars ei⁹ iter ꝑcutiēs
⁊ percuſſuꝫ aerē reſiſtētē: ⁊ ſonat fortis ſicut audit̃ quādo au
rige percutiūt fortiter aerē flagellis vel flagris ⁊ taureis: cō
tingit aūt hoc qñ aer ipulſus ꝑcutit aerē ſicut eſt ſon⁹ in ven
tis. Fuerūt aūt qdā antiquoꝝ qui oīno ſonū eē negabāt ꝓut
eſt in medio dicētes ſonū nō eē niſi ipſam aeris gñationem
⁊ nihil aliud qui leui rōne cōuincunt̃: qm̃ oſtendimus ſupra
illud fore ſenſatū ꝓprium qꝺ vno tm̃ ſenſu ſentit̃: commotio
autē multis ſentitur ſenſib⁹: ⁊ ideo cōmotio ꝓpriū ſenſatum
ſenſus eē non pōt: ⁊ ad hoc dixerūt ꝙ ſonus nihil eſt in me/

ctio ſed tñ in aure: ſonus eniʒ nihil aliud eſt niſi perceptum
per auditũ ex aere cõmoto: ⁊ quãdo nõ eſt in auditu tunc di
cũt ſonũ nõ eſſe niſi ipſam aeris cõmotionẽ qua potẽtialr̃ p
cipit̃ ſonus quãdo ꝑtundit vl̃ ꝑcutit auris tympanũ: ſʒ hoc
citi⁹ refellit̃ ſi ad memoriã reuocet̃ ꝙ audiẽs ſonũ ꝑcipit ex
qua parte ſoni ad ipm̃ deueniãt: ꝑcipimus enim vtrũ ſonet
añ vel retro: vel a dextris vel a ſiniſtris: ⁊ hoc nõ fieret ſi ſo/
nus tñ in aure gñaret̃: ſi aũt dicũt hoc fieri nõ pp ſonũ ſʒ ꝓ/
pter cõmotionẽ ab illa vel illa parte ad aurẽ veniẽtẽ: hoc iõ
falſuʒ eſt: qa vt frequẽtius ſentimus ſonũ nihil oĩno percipi
entes de cõmotiõe: lʒ eni ſonus nõ ſit ſine cõmotiõe eo ꝙ ei⁹
eẽ eſt in fieri: ⁊ opʒ aliquid gñantis ſecũ hr̃e ad hoc ꝙ ſit: ta/
mẽ ſonus eſt ꝓmũ ſenſibile auris: ⁊ ideo ipm̃ ſic afficit tym/
panũ auris ꝙ afficit ſine ſenſu cõmotionis: afficit eni ßm eẽ
ſpirituale per formã ſimplicẽ ſoni ſine eſſe mãli qð hʒ: pʒ igit̃
falſitas iſtius ſentẽtie. ❡ Sciás aũt ꝙ cũ ſonus ſit in aere et Documentuʒ
in aq̃ eſt tñ magis in aere q̃ʒ in aq̃: qm̃ in aq̃ nõ eſt niſi ſicͨ in
medio per qð venit ad auditũ ßm eẽ ſpirituale qð agitur a
ſimplici forma ſonãtis ßm ꝙ eſt ſonãs: ⁊ ideo audit̃ ſub aq̃:
ſed in aere eſt ſicut in mã ⁊ ſicut in medio: in mã qdẽ ſicut in
aere cõmoto ⁊ percuſſo: in medio aũt quãdo ipſe ſonus in/
tẽtionẽ ſuã ſolã facit in aere ſicut ⁊ coloratũ lʒ nõ oĩno ſit ita
ſpirituale ſenſibile itẽtio ſoni ſicut itẽtio coloris vt ſupra di/
ximus. Qñ aũt ſonus ſit in aq̃ ita ꝙ generatur in ipſa opʒ ꝙ
aer ſit tangens aut percutiẽs aut ꝑcuſſum aut vtrũqʒ: audi/
mus eni ſonũ de ſub aq̃ vt ſi qs imiſſo aliq̃ ferrato ligno for
titer tetigerit fundũ aque duꝝ ꝓpter hoc ꝙ ꝑcutiẽs tãgit ae
rem ⁊ ſecũ hʒ aliqd aeris qð ſignificãt ampulle eleuate in ſu
perficie aque: ſilr̃ aũt ſonãt naues qñ fundo tãgũt arenas vl̃
lapillos ſub aq̃: eo ꝙ tũc fundus aque percutit fundũ nauis
qui tãgit aerẽ: ⁊ ideo aq̃ nõ eſt ꝓpria mã ſoni: ſʒ poti⁹ mediũ
tñ in quo ſonus eſt ſicut in via ⁊ nõ ſicut in ſubiecto in quo
hʒ generari cuius ſignũ eſt ꝙ piſces ſub aqua aquã natãdo
percutiẽtes ⁊ ꝓmulis mouẽtes nullũ oĩno faciũt ſonũ: ſtatiʒ
autẽ quãdo percutiunt in ſuperficie aque ſonãt: ſicut igitur
vnũquodqʒ ſenſibiliũ habet mãm vnã in qua generat̃: ſic ẽt
hʒ ſonus aerẽ percuſſuʒ ßm ꝙ ſupradicto mõ percuſſus eſt:
⁊ ſicut vnũquodqʒ ſenſibile preter materiã hʒ mediũ qð eſt
via eius ad ſenſuʒ: ⁊ ſic hʒ ſonus ⁊ aerem ⁊ aquaʒ per quan/
dam naturam cõmunem vtriqʒ de qua infra dicemus.

❡ Cap. 19ᵐ. De echon qui eſt ſonus reflexus.

Tex. ⁊ cõ. 80.

EChon aũt ſit cũ aere vno ⁊ cõtinuo fracto per
vas vel ſilẽ vaſi determinãs ⁊ ꝓhibẽs ꝓceſſuʒ
eius ßm durationẽ vel dilationeʒ: iteꝝ idẽ aer
repellit̃ ſicut pila repercutit̃ ad parietẽ ꝓiecta.
Ad hoc aũt intelligendũ ſciendũ eſt ꝙ ſicut oẽ
ſenſibile ita ꝓcipue ſonus gñatur circulariter ⁊
eſt ſimile de ſono ⁊ de lapide ꝓiecto in aquam qui vbi cadit
quaſi centrũ eſt ⁊ cõmouet̃ aqua in circuitu circulariter ⁊ di
latãtur circuli plus ⁊ plus diſtãtes q̃ʒdiu durat ĩpetus lapi/
dis qui ꝓmo ꝑcuſſit aquã: ⁊ ſi aliqd ꝓhiberet gñationeʒ ⁊ ꝓ/
ceſſum circuloꝝ rediret circulatio v̾ſus centrũ vbi cecidit la
pis: ⁊ ſilr̃ generat̃ ſonus in aere ⁊ eſt primũ ſonãs ſicut locuſ
centri ⁊ inũdat ſonus ſuper circulos aeris: ⁊ ſi ſit paries ſo/
lidus ⁊ cõcauus aliquãtũ ⁊ altus obuiãs circulationib⁹ illis
reflectet̃ ad primũ ſonãs ⁊ ſonus in eis: ⁊ hoc vocat̃ echon
ſ. reflexus ſonus: tinitus aũt ab Auic. vocat̃ echon: ſʒ ßʒ idi/
oma latinũ differunt tremitus vel tinitus ⁊ echon: qm̃ tini/
tus eſt ꝓprie metalloꝝ reflexus ſonus ſicut eſt ĩ cymbalis ⁊
cãpanis: qñ ibi in vaſe cõtinet̃ ⁊ ꝓhibet̃ exire: ⁊ de pariete ĩ
parietẽ reflectit̃: ⁊ ob hoc talia tiniũt: ⁊ pp hoc qð ſupra dixi
mus ꝙ. ſ. aere plena ſũt: ⁊ ideo percuſſa ⁊ tremẽtia diu ſonũ
emittũt. Si igit̃ ſicut dcm̃ eſt echon eſt talis reflexio ſoni vi
det̃ ſemꝑ fieri echon lʒ nõ manifeſtus: nõ eni eſt manifeſt⁹:
niſi qñ reflectit̃ idẽ aer ꝓmo percuſſus ab aliq̃ obuiãte ſoli/
do ⁊ aliquãtulũ concauo: diximus aũt ſupra ꝙ ẽt aer reſiſtit
aeri qñ fortiter ⁊ velociter ꝑcutit̃ ab vno aere: ꝙ tũc ẽt neceͤ
eſt fieri reflexionẽ: hoc aũt oĩno in ſono ſit: opʒ igit̃ echon oĩ
no in ſono fieri lʒ nõ manifeſte ꝑcipiat̃. Qð aũt idẽ numero
aer reflectat̃: ex hoc pʒ ꝙ qñ vox litterata ⁊ articulata clama
tur per eaſdẽ litteratiões ⁊ articulatiões reflectit̃: ⁊ in tales
figuras aer nõ põt reflecti a reflectẽte: opʒ igit̃ ꝙ ꝓmus aer
percuſſus idẽ nũero reflectat̃: lʒ igit̃ nõ percipiat̃ vt dixim⁹:
tñ ſemꝑ ſit aliq̃ ſoni reflexio eo ꝙ accidit in ſono ſicͨ in lumi/
ne hic in domũ ſi lumẽ nõ reflecteret̃ nõ videremus nec illu
minaret̃ aer ſub pariete vbi nõ icidit radius: ſi nõ illuc refle
cteret̃ lumẽ: ſʒ tñ reflexio que eſt ab aere non eſt manifeſta:
que aũt eſt a ſolido plano manifeſta eſt: ⁊ ideo qñ aliqs lati/
tudinẽ manus ponit in radiũ multo plus reflectit̃ lumen q̃ʒ
prius. Si aũt in ipʒ ponat̃ politũ ⁊ terſuʒ tũc reflectit̃ per ir/
radiationeʒ ſplẽdoris: ⁊ hoc pʒ: qa ab aq̃ lʒ ſit peruia multo
magis reꝑcutit̃ lumẽ q̃ʒ ab aere: nec tñ ab aere ſicut ab aliq̃
alio corpore leni ⁊ plano in ſuꝑficie qð obiectũ lumini tene/
brã põt facere: hoc eſt qð ſupra vocauimus corpus termia/
tũ qð quidã ꝓhi diaphanũ terminatũ vocarũt: ſic eni lumẽ
reflexũ eſt act⁹ ꝑſpicui ßm ꝙ diffiniuim⁹ ipm̃ ſuperi⁹ cũ de vi
ſu loqueremur. ❡ Cũ aũt talis ſoni inundatio ⁊ reflexio fi/ Tex. ⁊ cõ. 81.
at in aere iuiſibili ⁊ intãgibili qdã recte dixerũt vacuũ eẽ ꝓ/
ꝓriũ audiẽdi: vacuũ eni vocauerũt aerẽ ſubtilem ad hoc ꝙ
verberaret̃ bene aptũ: talis eni aer eſt faciẽs audire ßʒ actũ
quãdo ſupra dicto mõ mouet̃ ꝯtinuus ⁊ vnus exñs ⁊ ſalua/
tus: ſʒ tñ pp id ꝙ frãgibilis eſt ⁊ diuiſibilis multũ nõ ſonat
niſi lene ⁊ ſolidũ ſit qð ꝑcutit̃: tũc eni ſit ſil̃ a ſuꝑficie percuſſi
expulſio aeris pp ſuꝑficiei planitiẽ: vniformis eni eſt plani/
ties ei⁹ qð eſt lene ⁊ ſolidũ corp⁹: ⁊ ideo ſi fuerit aſpera ſuꝑfi
cies tũc ꝑcuſſa vna pte nõ ꝑcutit̃ altera: qa partes nõ ſũt in
ſuꝑficie vna ſʒ in multis: ⁊ iter aſperitates ipſi⁹ cõtinet̃ non
expulſus aer: lene aũt ꝑcuſſuʒ ſonat vehementer ſi habuerit
cõditiões ſupra determiatas: ⁊ ꝓcipue ſi fuerint multa non
cõtinua ipm̃ aerẽ ꝑcuſſuʒ q̃ſi reꝑcutiẽtia: ⁊ iõ ſylue ⁊ mõtes
lapidei mirabilr̃ ſonora ſunt loca ⁊ cauerne bñ celate: ⁊ ſi ſo
nãs ſit ſuꝑ cõcauũ tũc ad ſonãs cõtinue redit ſonus ei⁹: ⁊ ge
nerabit̃ armonia: ⁊ iõ muſica inſtr̃a fere oĩa ſonãt ſuꝑ cõca/
uuʒ: ⁊ qa aer ſubtilis magis ſonat: ⁊ iõ pluuie ⁊ frigus iſpiſ Quare plu/
ſantia aerẽ obſcurãt ſonos: audit⁹ eni vt diximus ſit in aere uie ⁊ frig⁹ ob/
qui q̃ſi vacuũ nõ ipediẽs ſonoꝝ gñationẽ ⁊ inundationem. tũdũt ſonos.
❡ Sonatiuũ eni motiuũ eſt vni⁹ aeris ꝯtinui vſqʒ ad audi Tex. ⁊ cõ. 82.
tũ: ⁊ ſi ſit aliqd itercipiẽs ſonũ in aere non audit̃ ſonus: ⁊ iõ
ſonãs lõge nõ auditur: qa aerem vſqʒ ad auditum mouere
nõ poteſt: ⁊ diximus ſupra ꝙ ceſſante motu ceſſabit ſonus.
❡ Sʒ dubitabit aliquis de duobus ſonis ſibi obuiantib⁹ in Dubiũ ſubti/
aere: ſicut ſi dicamus ſpatiũ ab infra ꝙ vnũ ſonãs ſit in. a. ⁊ le ⁊ pulchꝛuʒ.
aliud in. b. ⁊. c. ſit medium vbi ſoni ſibi obuiãt: aut eni eq̃les
ſunt ſoni: ⁊ tũc vterqʒ dʒ ſiſtere reliquũ: aut alter eſt fortior ⁊
tũc ille ꝓualebit ⁊ alter nõ audiet̃: ⁊ hoc falſum eſt qa vterqʒ
audit̃ clare ⁊ diſticte: qa aliter nõ audirent̃ duo loquentes:
ita ꝙ vnus ſtet ꝯ̃ alteꝝ. ❡ Ad hoc eni eſt incõueniẽs ſolutio Solõ falſa
quorũdã dicẽtiũ ſonuʒ fieri ßm circulũ: circulationeʒ autem aliorum.
vnã nõ eſſe ꝯ̃riã alteri circulatiõi: ⁊ ideo vnũ nõ ꝯſtrigere al/
teꝝ: hoc eni ideo falſuʒ eſt: qa circuli aque ex oppoſito veniẽ
tes ſe collidũt ⁊ cõſtringũt ſicut expta docẽt: lʒ eni circulus ꝯ̃
rius nõ ſit circulo: tñ impetus vnius ꝯ̃riat̃ alteri⁹ impetui ⁊
vna nũero aq̃ nõ eſt figurabilis ſimul ⁊ ſemel in duos circu/
los ex oppoſito veniẽtes: ⁊ ſilr̃ videt̃ hoc eẽ in aere. ❡ Et iõ Solõ ꝓpria.
dicẽdũ nobis videt̃: ꝙ circuli lati ex oppoſito veniẽtes ſe tã
gunt in parte que eſt q̃ſi pũctus: ⁊ ibidẽ vnus ꝯſtringit aliũ:
ſed arcus in alijs partib⁹ ſe nec tãgũt nec conſtringũt: ⁊ in il
lis eſt ſoni figuratio: ab illis iteꝝ ſic in aere vicino vbi ob/
uiante oppoſito circulo cõfractus fuit ſit aer nõ per iteratio
nem ſonãs: ſed per reflexionem vt ſupra diximus: eſt eniʒ fa
cilis generatio ſoni eo ꝙ in aere aliquo nõ eſt niſi per inten
tionem ſicut ſupra diximus: duo autem ſoni poſſent in adeo
paruo aere figurari ꝙ ſe inuicem corrumperẽt ⁊ generaret̃
confuſus ſonus: ⁊ ideo duo ſoni in aure venientes propter
paucitatem aeris in aure confuſe audiuntur.

❡ Cap. 20ᵐ. Qualiter ſonus venit ad auditum auris: ⁊ qua
liter auris cõnaturalitatem habeat ad audiendum.

AUditus aũt ſonoꝝ ſit in aere per eãdẽ cãʒ que
dicta eſt: aer eni qdaʒ cõnaturalr̃ tenet̃ in aure
⁊ cõnaturalis eſt auris tympano: tympanũ aũt
auris voco neruũ audientẽ qui expãdit̃ in inte
riori auris: qui qñ pulſat̃ ab aere: qui eſt in au
re ſit audit⁹: aer eni qui eſt in aure ꝯtinuus eſt
aeri qui eſt extra: ⁊ ideo ab exteriori moto aere mouet̃ inte/
rior auris: ⁊ ille mouet neruũ auditiuũ: ⁊ facit nã latera au/
ris dura vt bñ percutiãt percuſſa: ⁊ exteriora auris facit lata
vt vbiqʒ hauriãt ſonum ⁊ facit foramina tortuoſa vt probi/
beatur aer exire: ⁊ purgationeʒ capitis que eſt cholere pur/
gatio

Nõ dĩaz iter tinitũ ⁊ echon ßm latinos.

gatio facit deſcendere per aures vt ex calido ſicco auris tym
panum ⁊ latera ſicca ⁊ dura cōſeruētur ſicut pellis tympani
ſicca bene ſonat ⁊ emollita ſonum perdit: ſimilr aūt faciunt
chorde muſicorum: qa hec cōnaturalitas ad ſoni ſubm non
eſt penitus in toto corpore animalis propter hoc nō ſm totū
corpus audit alias ſm omnia membra: quia etiam nō peni
tus ſm omnia membra trāſit aer ad interiora nerui auditi/
ui: pars enim mouēda ad auditum nō pene in oībus mem/
bris cōnaturalem in ſe habet aerem: nec ipſum animatum
in omnibus membris hꝫ cōnaturalitatem ad percipiendos
Tex. ⁊ cō. 83. ſonos in aere generatos. ¶ Aer igitur ſm ſe eſt nulluꝫ oīno
habens ſonum: vt omnes ſuſcipere poſſit: cū autem ꝓhibeṫ
diuidi vehemētia verberātis remanet cōtinuus ⁊ vnus re/
ſiſtens per modum ſupra dictū: tūc motus talis eſt vera cau
ſa ſoni: aer autē qui eſt in auribus aīalium edificatur a na/
tura circūponēte latera tortuoſa auris vt ſit imobilis qua/
tenus certe ⁊ nō ꝯfuſe ſentire poſſit oēs ſoni differētias: qꝺ
eſſe nō poſſet ſi motus eſſet aer qui eſt in aure: qa tūc motus
exteriores nō reciperet niſi confuſe: ⁊ hec eſt cauſa ꝙ quādo
Propter qd aliqs hñs caput imerſū ſb aq̄ ſonos audit. aliquis caput mergit ſub aqua adhuc audit ſonos qui fiūt
ſuper aquam: q̄ꝫdiu manet ei auris plena aere: quia tūc ſo/
ni intētio per aquam vt per medium delata venit ad aerem
qui eſt in aure: ⁊ tūc percutit tympanum auris ⁊ fit auditꝰ:
⁊ hoc ſumus experti. Sed tamē aqua percutiēs aerem qui
eſt in aure multum cōfundit ſonuꝫ auditū ſub aqua. Si vͦ
cōtingit euolare totum aerem de aure ⁊ ſubintrare aquā in
eius locum: tūc non fit auditus aliquo modo q̄ꝫdiu hoc du/
rat: ⁊ ex hoc apparet nō aquam ſed aerem eē proprium ſoni
ſubiectum ſicut diximus ſupra: ſicut etiaꝫ deſtruiṫ viſus qñ
Tex. ⁊ cō. 84. pellis alba: vel aliqua alia occaſio texerit oculi pupillā. ¶ Si
gnum autē qꝺ fiat ſic auditus ſicut dictuꝫ eſt: ⁊ nō fiat audi/
tus ſi hoc deſtruaṫ eſt ꝙ actu ſemper ſonat: ſicut quādo ali/
quis cornu applicat ad aurē audit trepidātē aerem in aure:
⁊ hoc facit aer eo ꝙ calor auris mouet eum: ⁊ tūc percutiun
tur latera auris: iſte tamē tremitus aeris in aure nō tātus ē
ꝙ impediat alios motus exterioris aeris: aer enim proprio
quodā motu ſemꝑ moueṫ in auribus: ſed tñ ſonus nō eſt ex
motu proprio aeris ſed potius ex motu alieno: ⁊ quo ad hoc
bene dixerūt antiqui ꝙ auditus fit in vacuo exteriori ⁊ in ſo
nanti interius: quia nos audimus in aere determinato in
aure ſemper tremente ⁊ trepidāte ⁊ in aere exteriori vacuo
⁊ libero per motum quo ſupra dicto modo cōmouetur.

¶ Cap. xxi^m. De differentijs ſonorum que nō fiunt niſi in ſo/
no ſm actum facto.

Tex. ⁊ cō. 85. Querēdum autem eſt vtrum ſonat id qꝺ verbe/
ratur: aut id qꝺ verberat aut vtrūqꝫ: ⁊ dicemuſ
ꝙ vtrūqꝫ illorum ſonat: hoc eſt facit ſonum alte
ro ⁊ altero modo: verberās enim facit euꝫ ſicut
percutiēs primum: verberatum autem facit eū
ſicut verberatum ⁊ expellēs aerem a ſe mō quo
ſupra dictum eſt. Sonus eniꝫ eſt ex motu eius qꝺ tali modo
mouetur ⁊ poſſibile eſt moueri quo a leuibus ſuperficiebuſ
mouetur aer cum aliquis ipſas percuſſerit ſicut dictū eſt ſu
perius: igitur ſicut dictuꝫ eſt: nō omne ſonat qꝺ verberatur
ſicut ſi punctus acus pūcto alicuius alterius acus obijciaṫ:
ſed opꝫ ſuperficiē percuſſi corporis regulariter planaꝫ eſſe ⁊
ſolidam. Sꝫ forte ex hoc credet aliquis ſonum nō eē natura
le ſenſibile in natura cum a violēta excitetur percuſſiōe: ſed
Stat aliquid ex pte gñantis violētū eē qꝺ tñ mãe ſit naturale. non eſt ignorādum qꝺ determinatum eſt añ finem. 8. phico/
rum: ⁊ in tertio ⁊ quarto de ce. ⁊ mū. dictuꝫ eſt eni ibi ꝙ mo/
tus violētus ſm aliquid naturalis eſt aeri ⁊ aque lꝫ ſm mo
uēs ſit violētus: ⁊ ſic eſt hic ꝙ ſonus generationem habet a
violētia: ⁊ in aere eſt naturaliter: ⁊ tamē nō diu durat ſicͭ na
turalia eo ꝙ ſecum aliquid vult habere de impetu violen/
tie: ⁊ ſimilr eſt de igne excuſſo ex lapide cuius omnia generā
tia violēta ſunt: ⁊ tamē gñatuꝫ illi materie nãle eſt in qua ge
Tex. ⁊ cō. 86. neratur. ¶ Lꝫ autē ſicut ſuperius diximus differētie ſonorū
ſequātur ſonātia percuſſa maxime: he tamē differētie ſūt in
ſono ſm actuꝫ ſoni: ⁊ ſm motꝰ eius: ſicut eniꝫ nō vidētur co
lores ſine lumine: ⁊ ſic nec acutū nec graue ⁊ huiuſmodi dif/
ferētie percipiūtur ſine ſono ſm actum facto: acutum eniꝫ ⁊
graue ſm metaphoram de differētijs ſoni dicūtur ⁊ trāſum
ptio ab acuto ⁊ graui fit in angulis tāgibilibꝰ: in angulis eni
dicitur acutum qꝺ mouet ſenſum in multum penetrādo in
pauco tempore: graue autē qꝺ mouet ſenſum ſm parum pe
netrādo in multo tēpore: ⁊ tamē nō proprie diciṫ velox acu/
tum: ⁊ graue: ſiue hebes tardum: qa ſicut diximus he ſūt ꝓ
prietates motus ⁊ acutū ⁊ graue: ſiue hebes nō ſunt motus
ſed attribuiṫ acuto velox ꝓpter velocitateꝫ huiuſmodi mo
tus qui eſt in penetrādo hoc qꝺ tāgit: ⁊ alij graui ſiue hebe
ti attribuitur tardū: ſicut hebeti pp tarditatē huius motus
qui eſt in penetrādo in tactu ⁊ quo ad hoc ⁊ graue ⁊ acutum
videtur hr̄e ſimilitudineꝫ cum acuto ⁊ graui ſiue hebeti in
angulis tangibilibus: acutū eni ſonum vocamus vbi quaſi
pūgat multum velociter penetrādo in audituꝫ: grauis autē
ſonus eſt vbi quaſi pellit ſicut ſi laſſatum ſit: acutuꝫ ergo pe
netrat in pauco ad audituꝫ: graue autē in ſonis pungit vix
in multo: ⁊ ideo accidit acuto eē velox: graui aūt accidit tar
dum: ⁊ acutū in veritate eſt ſonās ⁊ quaſi cōſtricto aere for/
titer: ⁊ ideo etiam acutum penetrādo ledit aditū: graue au
tem eſt multo aere quaſi lēte pulſo: ⁊ ideo nō ledit audituꝫ:
huius autē probatio eſt in fiſtulis in quibus ſtatiōes acute
maxime aut grauiſſime ſonāt: de ſono igitur quātuꝫ ad hāc
ſpectat intentionem ſic determinatum ſit: de differētijs eni
ſonorum in libro de ſenſu ⁊ ſenſato dicemus.

¶ Cap. xxii^m. De voce qualiter fiat.

Vox autem eſt ſonus non quilibet ſed aīati aīa Tex. ⁊ cō, 87
ſenſibili: ſonus eni inanimatoꝝ nullā hꝫ voceꝫ
niſi equoce ſꝫ ſimilitudinē ſicut tybia ⁊ lyra ⁊
alia muſica multa vocare dicuntur. Similitu/
do eni eſt in eo ꝙ ꝓportio ſonoꝝ in eis ad imi
tationē in eis muſicoꝝ ab aliquo aīato perfici
tur qꝺ neceſſe ē per imaginē illā ꝑficere ⁊ taliter vocāt que/
cunqꝫ extēſa ſm ꝓportiones muſicas nō hñt ſimul ⁊ melo/
diam ⁊ locutionē: organa eniꝫ illa melos qdem hñt: ſꝫ locu/
tionē in qua ſit melos nō hñt: vox eniꝫ in ſubſtātia hec duo
habere videtur neceſſario: ⁊ ideo vbicūqꝫ hec duo non ſunt
vox nō erit: melos eniꝫ qꝺ eſt in voce ꝓportionatū eſt in bre
ui longo ⁊ acuto ⁊ graui accētu ſignificatuꝫ que eſt in loquē
do: ⁊ ideo in omni locutiōe melos eſt accētus tēporis in ꝓ/
nuntiādo: ⁊ ideo multa aīalium nō habēt vocē: vt que ſunt
ſine ſanguine ⁊ piſces: hi enim nō tm̄ carēt voce ſed ſono ēt
qui in eis formeṫ: ⁊ hoc eſt rationabile ſiqdē ſm ꝑdicta ae/
ris qdam motus eſt cauſa ſoni: ⁊ qa aer taliter ſonās nō eſt
niſi in ſpirantibꝰ: ſanguinē autē nō hñtia vt piſces nō reſpi/
rāt: ideo rōnale eſt ea nō ſonare: ⁊ quādo ſonāt non ſonāt in
aere reſpirato: ſꝫ potius in aere exteriori offendenti ad alas
eoꝝ ⁊ ad reliquas partes corporis: ⁊ ad diaphragma: ſicͭ in
libro de aīalibꝰ exꝑſſe diciṫ: inueniunṫ ēt huiuſmodi ſerpen/
tia: ⁊ cauſantia ſicut grilli ⁊ cicade ⁊ locuſte: ſed quando hoc
faciūt tūc fit magnꝰ motꝰ circa diaphragma eoꝝ: ⁊ iō ſonꝰ il/
le fit vt crediṫ effūdēte exteriori aere ad diaphragma: ſi eiꝫ
eſſet per reſpirationē tūc emitteretur per caput vox: nos au Nō cām q̄re
tē experimēto ꝓbauimus ꝙ grilli cantāt per magnū tp̄s ad grilli amputa
huc capitibꝰ amputatis: ⁊ nō cantāt in parte vbi eſt caput ſꝫ tis capitibꝰ ad
in parte vbi ē diaphragma qꝺ a qbuſdā vocaṫ ſuccitoriū: lꝫ huc cantant.
eni multa ſint nō reſpirātia: tñ nulla ſunt viua ſine ſpiritu: ⁊
ideo tali ſpiritu pulſante in eis ſonāt ⁊ faciūt quādā cantus
melodiaꝫ: piſces aūt nihil hoꝝ hñt: ⁊ ideo nō ſonāt: ⁊ qꝺ di
ciṫ ꝙ piſces qui ſunt in fluuio qui vocaṫ Acheolus ſonāt fit
hoc nō ſpiritu ſed bracchijs in ſuperficie fluminis percutiē/
tibus aerē: vel forte naſo eo ꝙ ſpiritu in cerebro gñato exuf
flatur ab eis ſupfluitas que eſt in cerebro ſicut ab hoīe fit in
ſternutatiōe: nō ergo hoc faciūt ſpiritu ſed vel naſo vel brac
chijs vel aliquo alio huiuſmodi mēbro. ¶ Vox autē eſt ſo/
nus aīalis ⁊ nō in qualibet parte: ſꝫ in parte que vͥberat ae/ Tex. ⁊ cō. 88.
rem ⁊ ad aliqd ⁊ in aliquo ſicut ſuperius diximus de ſono: ⁊
ideo opꝫ hr̄e pulmoneꝫ qui aerē exufflet ſicut follis ⁊ cānam
durā que vocatur arteria vocatiua: ad quā verbereṫ aer: et
linguā que figuret ⁊ verberet aerē: ⁊ qa in aere neceſſe eſt fie
ri huiuſmodi verberationes: ideo rōnale eſt ꝙ illa ſola vo/
cent que aerem attingūt per huiuſmodi mēbra reſpirādo:
reſpirāti enim cōgruit natura per quā reſpirāt in duo opera
ſicut lingua cōgruit in duo quoꝝ alteruꝫ neceſſariū eſt ad eē
⁊ ſaluari qꝺ eſt guſtus: alterum autē eſt ad bñ eſſe qꝺ eſt lo/
cutio que fit per linguā: guſtus eniꝫ eſt ad eē ſine quo nō ſal/
uatur natura aīalis: ⁊ ideo guſtus pluribus aīalibꝰ ineſt etiā
non reſpirantibꝰ: interꝑtatio autē eſt ꝓpter bene eē: ⁊ ſic eſt

de natura reſpirandi: ſpiritus eni reſpirās in omnibus am/
bulātibus ⁊ ſanguinē hñtibus eſt ad eſſe ſine quo nō ſaluat̃
reſpirans: ⁊ eſt ad calorē cordis ⁊ interioꝝ mitigādum ⁊ re
frigerādum: in vocātibus autē eſt ad bene eē vt fiat interp̃/
tatio: que autem ſit cauſa reſpirādi vel ſpiritus reſpirati in
alijs locis dicet̃ quādo aget̃ de reſpiratione in libro quez de
reſpiratiōe fauente deo immortali faciemus: ſed hic dixiſſe
ſufficit ꝙ id qđ de ſpiritu attrahit̃ ad vocem nō eſt ad eē ſꝫ
Tex. ⁊ cō. 89. ad bñ eſſe ſicut diximus. ¶ Organū autem reſpirationis eſt
arteria vocalis que cāna vocatur ⁊ duris anulis cōponit̃ et
pulmoni ſicut cōtinue continēti aerem ⁊ quaſi folli continua
tur: ⁊ in ipſo radicat̃: cauſa autē quare per hāc fit reſpiratio
eſt qa hec pars ſuperiora attingit ⁊ in cōpoſitione eſt guttu/
ris ⁊ ad illa precipue pertingit calor cordis: ⁊ ideo īdiget vt
per illa attrahatur calor refrigerās: locus eni primus qui in
diget reſpiratione eſt circa cor: ⁊ ideo neceſſe eſt ꝙ interius
Tex. ⁊ cō. 90. reſpiratus aer ingrediat̃. ¶ Concluditur igit̃ vocis diffini/
tio ꝙ vox eſt percuſſio reſpirati aeris ad arteriā vocatiuaꝫ
ab anima per imaginationē aliquam eā formantem que eſt
in partibus illis que ad reſpirationē ꝯgruunt: nō igitur oīs
animalis ſonus vox eſt ſicut diximus: cōtingit eni aliquan/
do linguā ſonare ſono quem nō format imaginatio: ſicut ſo
nāt tuſſientes: opꝫ eni in voce ⁊ aīatum eē verberās: ⁊ ꝙ cuꝫ
imagine ſignificandi aliqđ per vocē verberet ⁊ figuret: vox
enim eſt ſonus aliquid ſignificās: ⁊ vox non eſt ſonus ſimpl̃r
reſpirati aeris ſicut eſt tuſſis: ⁊ cū duo ſint in aīa affect⁹. ſ. do
loris vel gaudij: ⁊ cōceptus cordis de reb⁹ nō eſt vox ſignifi/
cans affectū: ſed potius cōceptū: cōceptus eni cordis interp̃
tatiuus ſonus vox eſt: ⁊ ideo vox nō eſt niſi hñtis intellectū
cōcipiētem intētiones reꝝ: ⁊ ideo ad exprimēdū cōceptū for
mat voces: cetera autē animalia affectus hñtia ſonos ſuos
affectus indicātes emittūt: ⁊ ideo nō vocāt: ⁊ quecūqꝫ illorū
plurium ſunt affectus neqꝫ ſunt ēt pluriū ſonoꝝ ⁊ que leuio/
ris ſunt cōplexiōis: ⁊ ideo aues pluriū ſunt garrituū q̄ꝫ greſ
ſibilia: ⁊ ille que inter aues ſunt latioris ligue ⁊ melioris me
morie: magis imitātur locutiōes ⁊ ceteros ſonos quos au/
diunt: lꝫ eni bruta habeāt imaginationē ſicut ſuperius oſtē
dimus: tamē nō mouētur ab ipſis imaginatis ſm rōnē ima
ginatoꝝ ſed a nā: ⁊ ideo omnia ſil̃r operant̃: vna eni hirun/
do facit niduꝫ ſicut ⁊ alia: ⁊ hec imitatio eſt nature potius q̄ꝫ
artis: ideo imaginatiua in eis nō regit nām: nec agit eaꝫ ad
opera ſm diuerſa imaginata ſicut facit hō: ſed potius regit̃
a natura ⁊ agitur ad opera ab ipſa: ⁊ ideo fit ꝙ lꝫ apud ſe ha
beāt imaginata: tñ ad exprimendū illa nō formāt voces: af/
fectus aūt letitiaꝝ ⁊ triſtitiaꝝ magis profundant̃ in nā q̄ꝫ in
Dubium. anima: ⁊ ideo illos exprimūt ſonis ⁊ garritibus. ¶ Forte au
tem dubitabit aliqs cū duo ſint in voce. ſ. ſignificatio dictio/
Solo alioꝝ. nis ⁊ ſignificatū: qđ faciat in ipſa ſignificatuꝫ. ¶ Et ad hoc
aliquādo aliqui dixerūt: ꝙ cōceptus qui eſt ex parte intelle/
ctus deſcēdit in imaginationē ⁊ organū illius eſt in anterio/
ri pte capitis ad quā puenit reſpiratus aer in quo vox figu/
Impugnatio. rat̃ ⁊ ibi generat vis imaginatiua itētionē rei in voce. ¶ Sꝫ
hoc abſurduꝫ eē videt̃ qa ⁊ ſic vox eēt ex duob⁹ compoſita: ⁊
hoc nō eſt vox: adhuc aūt talis gñatio vocis poſſet eē in q̄li/
bet ſonāte voce: ⁊ ſic loquens intelligeret̃ quacunqꝫ voce lo/
queret̃: qđ falſuꝫ eſt: qa ſicut gñaret̃ in voce intētio rei: ita p
Solo ppria. eandē rōnē gñaret illaꝫ intētionē in audiente. ¶ Et ideo di
cēdum eē videt̃ ꝙ vox eſt ſonus formatiuus in ſignū qđ ad
placitū ſignificat: ⁊ ideo de re facit notitiā ſicut ſignū: ⁊ iō nō
percipit illā vocē qui neſcit inſtitutionē ſigni pp qđ de diuer
ſis idiomatib⁹ loquētes nō ſe intelligūt: opꝫ igit̃ ꝙ aīa ima/
ginans ⁊ intēdēs ſignificare cōceptū verberet aereꝫ in arte/
ria exñteꝫ ad arteriaꝫ ipſaꝫ: ⁊ in neceſſitate pulſo aere ad ar
teriā fit ſonus qui eſt mā vocis: ſed figura ipſi⁹ ſoni in dictio
nes eſt per linguā ⁊ dentes ⁊ palatū ⁊ cetera iterp̃tatiōis or/
gana: ſignū aūt veritatis eorum que dicta ſunt eſt ꝙ ille qui
reſpirat vel iſpirat reſpirādo nō pōt formare voces ſꝫ poti⁹
opꝫ tenere ſpiritū ſonanteꝫ in quo format voces: ⁊ ideo diu
loquētes dum reſpirant opꝫ interrūpere voces: qa mouent
per organa vocis locutiōeꝫ dū retinēt ſpiritū: ⁊ qa nūero ta/
lium motuū formant̃ ſyllabe ⁊ dictiōes pp hoc mēſurantur
diu: vel breui tēpore ⁊ incidūt in genus quātitatis: ⁊ qa ſin/
gule formatiōes elemētoꝝ ⁊ ſyllabaꝝ diſtincte ſunt nec aliq̄
mō continuant̃: ideo ſunt de nūero diſcretoꝝ ⁊ nō cōtinuo/
rū: ⁊ qa tamē ꝯtinuo tēpore mēſurant̃: ideo non ſunt nume/
rus: ⁊ qa ſunt in motu lꝫ motus nō ſint ſicut ſupius oſtendi/
mus: ⁊ motus permanētiaꝫ in partib⁹ nō hñt: ideo pmanen
tiā in ſuis partib⁹ nullā hñt. ¶ Et qa non fit vox niſi in aere Tex. ⁊ cō. 91.
reſpirato retēto manifeſtū eſt ꝙ hec eſt ēt vna cauſa quare
piſces ſunt ſine voce: nō eni hñt guttur de cuius cōpōne eſt
cāna radicata in pulmone: partē aūt hāc nō hñt: qa nō indi
gēt recipere aerē per reſpirationē: pp quā aūt cāꝫ ſit hoc alia
rō eſt que ad ſciaꝫ de nā aīaliū pertinet ⁊ ibi explicabitur.

¶ Cap. 23m. Q̄ homo nō bene odorat: ſꝫ bene tangit: ⁊ ideo
prudens.

De odore aūt ⁊ de olfatu min⁹ bñ determiabile Tex. ⁊ cō. 92.
eſt q̄ꝫ de ſupradictis ſenſib⁹: lꝫ eni hō hēat inge
niū per qđ poſſit excitare odores ⁊ conferre de
differētijs eoꝝ plus q̄ꝫ aliud aīaliuꝫ: tamē in or
gano odoratus nō bñ ſentit odores: ⁊ ideo non
eſt manifeſtuꝫ homini per ſenſum: quale quid
ſit odor ſicut manifeſtū eſt quale qđ ſit ſonus: ⁊ quale qđ co
lor: cauſa aūt huius ad ſciam libri de aīalib⁹ pertinet: ſed tñ
ppter doctrine bonitatē etiam hic aliqđ dicet̃. Eſt eniꝫ cā
huius ꝙ hō inter cetera aīalia maius hꝫ cerebrū ⁊ mai⁹ ca/
put pportione ſui corporis: cerebrū aūt humidū ⁊ frigidum
eſt: id aūt qđ cōnaturale eſt odori ſiccū ⁊ calidū eē opꝫ: ꝙ aūt
cerebrum hominis ſit frigidū ⁊ humidū reſpectu alioꝝ aīa/
liuꝫ indicat lōgitudo dormitiōis hoīs: diutius eni ⁊ ſepius
dormit hō ceteris aīalib⁹: ita ꝙ quaſi medietas vite homi/
nis ſomno deputat̃: ⁊ ideo nō per accñs pp defluentia reu/
mata vt qdaꝫ dicūt hō male odorat: ſed nāliter ex ipſa cere/
bri quātitate ⁊ cōplexiōe pp qđ aīalia ſicca hñtia cerebra ſicͥ
canes qui breues hñt naſos: ⁊ vultures ⁊ tigrideſ bene odo
rāt: cā igit̃ ꝙ odor nō bñ determinabilis eſt quale qđ ſit eſt:
qa ſenſuꝫ odoratus hꝫ hō incertiorē aīalib⁹ alijs ⁊ alijs ſen/
ſib⁹: ⁊ hꝫ cū alijs aīalib⁹ multis deteriorē: praue eni ſiue de/
biliter hō odorat cuius ſignū eſt: qa differētias quas ad ſa/
pores nō refert nō diſcernit ī odore ſubtil̃r: ſꝫ excellētias tñ
percipit quaꝝ vna eſt cū letitia que eſt redolēs ſiue bñ odo/
rans: alia aūt cū triſtitia que eſt fetēs ſiue male odorās. me
dias aūt nō ꝯſiderat dr̃ias ſicut nō exñte ſibi certo eo quo ſi
cut agēte ſentimus in hoc ſenſu. ¶ Rōnale āt eſt ⁊ ſic eē ho/ Tex. ⁊ cō. 93.
minē odorātē: ſic ſunt quedā aīalia vidētia: aīalia eni aq̄ti/
ca duros oculos hñtia nō ſentiunt bñ colores ⁊ dr̃ie coloruꝫ
medioꝝ nō ſunt his manifeſte valde: ſꝫ excellētias ſentiūt:
que cū terrore ſunt ⁊ nō terrore: qm̄ excellētia viſibilis cū ter
rore imutat oculū p̃cipue multū humiduꝫ hūiditate aliena:
qm̄ hec humiditas mouet̃: ⁊ diſcurrit in oculo ⁊ foramia lu
cis vel albedis intēſe receptiua diffundit ⁊ diuaricat: ⁊ ſic fa
cit magne ⁊ mōſtruoſe quantitatē: ⁊ ideo cum terrore videt
qđ videt: hāc aūt humiditatē hñt in oculis aq̄tica magnos
⁊ duros oculos hñtia: idicāt aūt id hoc qđ accidit in hoīe: ſi
eni hō indigeſta humiditate in oculis diſcurrēte poſt ſōnuꝫ
ſubito candele lumē videat videbitur lumē eē magne coru/
ſcatiōis vel incēdij: ⁊ terret̃ ad viſum: alia aūt his oppoſita
vident talia aīalia ſine terrore ppter malitiaꝫ ſui viſus. Sic
aūt ⁊ hoīuꝫ genus ſentit odores quo ad hoc ꝙ nō valde ma
nifeſte ſunt ſibi odoꝝ medie differentie: ſed tñ differētias q̄ſ
in natura odoꝝ nō permanifeſte ſentit ingenio adiutus po
tius q̄ꝫ olfatu ſm analogiam ad ſapores guſtus diſtinguit ⁊
accipit per ſil̃itudinem ſpēs ſapoꝝ: cū ſpēb⁹ illis que ſūt odo
ruꝫ. ¶ Hoc eni mō iuuat̃ optime in odoꝝ differētijs cogno Tex. ⁊ cō. 94.
ſcendis: qa guſtus eſt qdaꝫ tactus vt infra dicemus: tactuꝫ
aūt hꝫ hō certiſſimū iter oēs ſenſus ⁊ iter oīa aīalia: in alijs
eni ſenſibus multū deficit ab alijs aīalibus: ſm tactū autem
multū differt in bonitate ſenſus ab alijs aīalib⁹: pp qđ ⁊ hō
prudentiſſimū eſt alioꝝ aīalium: cā aūt huius eſt qa tangi/
biles qualitates mixtiōe ſua cōplexionē faciūt: que cōplexio
cū magis ab excellētijs recedit tunc medietati ⁊ eq̄litati eſt
vicinior: ⁊ ideo celo ſimilior in quo nulla eſt oīno contrarie/
tas: ⁊ qa ſm merita materie dant̃ forme ſicut dixit Plato ⁊
vnicuiqꝫ cōplexioni ppria reſpōdet forma: ideo equaliori cō
plexioni debetur aīa nobiliſſima que eſt intellectiua ſm pru
dentiā dicto intellecto: inter hoīes aūt quicūqꝫ equaliorem
habēt cōplexionē habent eā in hoc ꝙ magis recedunt ab ex/
cellentijs: ⁊ ideo illi optimū hñt itellectū alias tactuꝫ ⁊ aptio
res ſunt ſm iduſtriā intellectus ita forte: ꝙ tñ ad equalita/

tem reducet cōplexio ꝙ videbūtur eſſe quidā dij terreſtres: oia quaſi per ſeipſos intelligentes: ⁊ hi oēs ſunt mollis ⁊ nō laxe carnis qm mollities ꝓuenit ex ſicco bene cōmixto cū humido: ⁊ hoc eſt ſpumoſum ſubtiles gñans ſpiritus: laxitas autem carnis ꝓuenit ex multo hūido frigido: ſed caro debet eē terminata tēperamēto calido qḋ ꝓportionabilr moueat ſpūs ⁊ nō cōmiſceat operationes ſuas ſicut facit ſupfluuz calidū. Signū aūt huius cōplexionis eſt tenuitas vnguium ⁊ ſubtilitas capilloꝝ: hec eniz indicant lucidos ⁊ ſubtiles eē ſpiritus cordis qui ad cerebrū veniētes optime deſeruiunt virtutib⁹ aialibus: ⁊ inde ꝓueniunt ſapientie ⁊ induſtrie: et quib⁹ prudēs ⁊ ingenioſus efficit hō quantū eſt de natura ⁊ ad actū prudētie venit niſi per inertiā nature deſtruat aptitudinē: hec igit eſt vera cā prudētie: ⁊ nunꝙ errātes dicūt eē bonitatē imaginatiōis: bonitas eni imaginādi ex frigida ⁊ ſicca ꝓuenit cōplexiōe: ⁊ hoc idicat vel facit iduſtriā ⁊ igenium: hec aūt oia dicta ſunt vt ſciat ꝙ certificatione ſunt ambe differētie odoꝝ cognite per ſapoꝝ differētias eo ꝙ ſapores melius ſcimus cū guſtus ſit tactus quidā: ex dictis autē opz accipere falſum eē vel dictū antiquoꝝ quorūdā dicentium ꝙ aranea cuncta aialia excellit tactu: hoc eni dicētes nō ſufficienter crediderūt ſigno: videbāt eni araneā ſentire vermiculos tangētes fila ſui retis ad magnā diſtātiaz: ⁊ hoc ob bonitatē ſenſus tact⁹ foꝛe credebāt qḋ ꝓ certo minime verū eſt: nihil eni ſpiſſe pellis ⁊ frigide cōplexionis ⁊ viſcoſaz habens humiditatē ꝑcellit in tactu: ſed habet tactum quaſi ſtupidum: cuius ſignum eſt qa aranea etiam cum tangitur cuz igne lente ⁊ non cito ſentit: ⁊ ideo perceptio vermiculoꝝ tangentium rete eſt propter motum retis: quia continuum eſt: mota enim vna parte cōtinui mouetur totum continuum.

Tenuitas vnguiū ⁊ capilloruz ſubtilitas bone habitudinis ſunt argumentum.

Erroꝛ opinātiū araneā cūcta aialia ꝑcellere ſenſu tactus ⁊ erroꝛis cauſa.

¶ Cap. 24m. Qualiter odorum differentie per analogiaz ad differentias ſaporum accipiuntur.

DEterminātes igitur ſpēs odorum ⁊ per analogiā ad ſapores rationabiliter determinabim⁹ eas: qa odoꝛ ſequela eſt ſaporis vt frequenter excepto hoc ſolo: qa odoꝛ ſicci eſt ⁊ ſapoꝛ humidi terminati ⁊ cōplexionalis. ¶ Unde ſicut ſapoꝛ alius eſt dulcis ⁊ ali⁹ amarus: ita odoꝛ alius eſt dulcis alius amarus: ⁊ plerūqz eſt dulcis odoꝛ reſolutus a dulci ſapore: ⁊ ab amaro ſapore plerūqz reſoluit amarus odoꝛ: quedam ꝓportionabiliter habent odorem ⁊ ſaporem: verbi gratia dulcē habens ſaporē dulcem hz odorem: alia autem nō ita: ſed contrarie habēt ſapores ⁊ odores: et hoc conuenit per accidēs: eſt eni aliquid dulcē habens ſaporem qḋ cum exiccatur a calido adurente faciēte ipſum euaporare odorem accipit amaꝝ odorem ⁊ ſit hoc multis modis: aliquādo eniz ipm calidum cōplexione terminādo ⁊ digerendo humidū facit dulcem ſaporē: ⁊ qa non poteſt terminare humidū niſi aliquid de terreſtri cōburat: ideo eſt in eo qōdaz reſperſuz amaꝝ: qḋ quia ſiccius ⁊ calidius eſt vincit odorem ſpargendo aliud: ⁊ ideo dulcem hñs ſaporē amarū habebit odorē: aliquādo aūt ſit econuerſo: ꝙ dulcē hñs odorem acrez hz ſaporem: hoc autē contingit ex caliditate ineqliter terminante humidū complexionale: tunc eni in exterioribus vbi calidū a ſole ⁊ caloꝛe loci ſufficiēter terminatur ⁊ interioribus adhuc eſt in eo cruditas ꝓpter frigiduz: ⁊ qa exterius calidus eſt magis reſpgit odorez ⁊ eſt dulcis odoꝛ: quando tamē guſtatur ꝓpter multitudinem acredinis interioris videt totū acre. His ergo ex cauſis ⁊ multis alijs nō proportionales ſunt odores ſaporib⁹. Sicut autē dixim⁹ de amaro ⁊ dulci ſaporib⁹ ⁊ odoribus: ita eſt etiam acer ſapoꝛ ⁊ odoꝛ ⁊ acutus ſapoꝛ ⁊ odoꝛ: ⁊ auſterus ⁊ pinguis. Acer autē cauſat a frigido expellente calidū: tūc eni remanēt ptes quedaz intēſe que acredinē faciūt: vnde acredo ē ex cruditate: auſterus autem eſt qui ꝓuenit ex maioꝛi caliditate ꝙ̄ acer. Acut⁹ aūt eſt ex caliditate oino vincēte. Pinguis aūt ex caliditate terminātē ⁊ digerēte: ſz magis cōuertēte ꝙ̄ cōſumente: in illa eni vincit hūiditas aerea ſpumoſa que facit piguedinē. Hec aūt hic ſuperficialr dicta ſūt: ſed in de ſenſu ⁊ ſenſato ſubtilr dicent. Acceperūt autem odores noia a ſaporibus eo ꝙ nō multum in ꝓprio genere permanifeſti ſūt odores ſicut permanifeſti ſunt ſapores ſm rerum ſaporoſarū ſimilitudinē: dulcis eni ſapoꝛ eſt in melle ⁊ in croco: ⁊ ab his eſt etiā dulcis odoꝛ. Alter autez ſapoꝛ eſt in herba que dicitur thimus: ⁊ in ea que dicit opthius: ⁊ ab his eſt etiam alter odoꝛ qui fere ſilis eſt ſapori ⁊ odori ſerpilli: in allijs autē plerūqz ſimilis eſt. Forte autem alicui videbit ſapoꝛ ⁊ odoꝛ inductarum herbaruz magis eſſe acutus: ſed ea que hic dicuntur: exempli gratia dicuntur. Silr autē acutus ſapoꝛ eſt in allio: ⁊ in illo ſimiliter eſt acutus odoꝛ cui⁹ cā iaz dicta eſt qa ſicut ſapoꝛ ſequela eſt cōplexiōis ſicce vel humide cōbuſte vel frigide vel ſm alios modos: quib⁹ calidū in cōplexione vincere vel vinci pōt ſic generant pepana vel obſetica vel opthetica vel oppoſitis idigeſtiōib⁹ idigeſta: ⁊ ex hoc conſtituunt ſapores. Sed odores ſunt ex allatione taliter vel alio modo digeſti vel crudi: ⁊ ideo ſicut ſapores ſequunt complexiones: ita odores ſequuntur ſapores. Ex hoc autē pz ꝙ in ſimplicibus corporibus que vere ſimplicia ſunt: nec ſapoꝛ: nec odoꝛ eſſe pōt: qa in eis ſunt qualitates prime non cōtrarie: ⁊ ideo per ſuas excellētias ſunt in ipſis. In plantis aūt ꝑcipue ſunt eo ꝙ in plantis precipua ſunt agentia qualitates prime: cū nō habeant niſi partē partis aie. In aialib⁹ autem nō ita: qa ibi magis agitur ad operatiōes aie: ⁊ ideo nō ita manifeſtant in eis primaꝝ qualitatū actiōes eſſntales. Hec autem plenius ſcientur in libro de vegetabilibus.

¶ Cap. 25m. Qualiter odoꝛ ſe habet ad olfatum ⁊ ad mediū ⁊ vtrūqz ſit euapoꝛatio fumalis.

SIcut aūt eſſe diximus auditū cōparatū ad ſuū ſenſibile ſic eſt quilibet ſenſus ſe hñs ad ſui ſenſibilis primas differētias: auditus eni eſt audibilis ⁊ nō audibilis: viſus viſibilis ⁊ nō viſibilis: ⁊ ſilr etiā olfatus eſt odorabilis ⁊ nō odorabilis: nō odorabile aūt ſiue inodorabile di tripliciter. ſ. qḋ impoſſibile eſt hre odorē ꝙ ſentiat odoris ꝑuatione ſicut ſimplicia: ⁊ dicit non odorabile: qḋ paruuz habet odorē vix cōprehenſibilē per bonum olfatum: ⁊ dicit inodorabile qḋ hz odorem paruuz: aut qa fetidū eſt: aut qa corrūpens eſt: ſicut ſunt odores quorūdaz venenoꝝ ⁊ cadauerum corrūpentium: his aūt modis ⁊ inguſtabile dicit. ¶ Silr autem olfatus eſt per mediū diſtans qḋ eſt aer vel aqua: ſicut ⁊ duo ſenſus: de qbus iā ſupra determiatū eſt: aquatica eni aialia ꝓpter eandē cām vident habere odoris ſenſum ſicut ⁊ aialium ſanguinē hñtia: in oibus enim his vnū ſignuz eſt ꝙ olfatū habeant: eo ꝙ a lōge currūt ad alimētū cuz nō moueant niſi ab odore: ꝓpter hoc etiā falſum eſt qḋ dicit Plato: ꝙ. ſ. odoꝛ ſit fumalis euaporatio rei odorabil: ⁊ hāc Platonis opinionē ponit ⁊ iprobat Ariſt. in libro de ſenſu ⁊ ſenſato: ⁊ ibi etiā nos eādē iprobamus vel iprobabimus. Sed hoc mirādū eſt qḋ qdam anteceſſoꝝ noſtroꝝ dicunt Ariſto. ſentire ꝙ odoꝛ ſit fumalis euaporatio: cū oino Ariſto. illud improbet: vñ nō eſt dubiū illos Ariſtotelez non intellexiſſe. Signuz aūt ꝙ odoꝛ nō ſit euaporatio fumalis eſt ꝙ fumus eſt quedā pars ſubalis ſubtilis fumantis corporis reſoluta ex ipſo: pp qḋ fumās leuius efficit quādo multū fumauerit: materie eni generabiliū maioꝛ extenſio ⁊ raritas quā poteſt habere eſt in forma ignis: dicamus igitur ꝙ ex vno pugillo terre ſiāt per rarefactionē mille pugilli ignis: eo ꝙ corp⁹ rarius maiorē hz quātitatē: pars autē que fumat ⁊ in fumū reſoluit ex aliquo odorifero nō eſt quantitas pugilli: nec fum⁹ eſt ita attenuatus ſicut ſuba ignis: dixim⁹ aūt ꝙ ſenſata ſperice in circuitu generant: diffundit autē odoꝛ alicuius in circuitu per quingentas leucas ad minus: cuz aūt a centro rei odorifere diſtet odoꝛ diffuſus per quingentas leucas: tunc diametri ſperice odoris ſūt mille leucaꝝ in circuitu: ⁊ replet odoꝛ ſperice diffuſus totum ſpatiuz illud: ſi igitur eēt fumalis euaporatio: oportet ꝙ fumoſa pars rarefieret ſpatio mille leucarum nō linealiter: ſed ſperice in longum latū ⁊ ꝓfundum: tanta autez materia non habet tātam extēſionem: nec etiaz ſub forma ignis: ergo fumoſa pars incōparabiliter rarioꝛ eſſet igne qḋ eſt impoſſibile: falſuz eſt igit ꝙ odoꝛ ſit fumalis euaporatio. Qḋ aūt ad ſpatiuz aliquādo extendatur experimēto cōſtat: cede eni grādi facta in terra grecoꝝ aduenerunt ad cadauera vultures ⁊ tigrides ab odore tracti qui nunꝙ ante in terra illa viſi fuerant: ⁊ locus ꝓpingoꝛ vbi antea fuerant viſi a loco cedis: diſtabat ſpatio quingentarū leucarum. Aliud autez experimentum eſt ꝙ in aqua miſſa parua parte cāphore: inficit aqua multo lōgius ꝙ̄ cāphora per fumū poſſet extēdi: ſicut igit diximus ꝙ oēs ſpēs ſēſibi-

Tex. ⁊ cō. 95.

Tex. ⁊ cō. 96.

Tex. ⁊ cō. 97.

An odoꝛ ſit fumalis euaporatio. vide ꝓ hoc Auroīm in pñti cōmēto. 97.

lis per eſſe ſpūale ⁊ intentionale ſe multiplicāt in medio: ita ⁊ odor: ⁊ ideo ſine omni materia rei odorabilis diffunditur in medio ſola q̄litas odoris. Si eni in fūmo diffunderet tūc materia veniret ad ſenſuʒ ⁊ nō eēt neceſſariū mediū ad ſenſum: ſed eſſet propter bene eſſe: ⁊ hoc nos ſupra improbauimus: ſenſus enim ſm hoc non eēt ſuſceptiuus ſpeciei tm̄: ſʒ ꝙ eſt ſpecies: ſed potius ſm hoc eē qđ habet in materia: et hoc nos iferius oino oſtendemus fore falſum. ¶ Adhuc autem non eſſet ſenſibile per ſe motiuum ſenſus: ſed per aliud ſue materie qđ oino falſum eſt: ſicut ſupra eſt probatum: et hec mouerunt Ariſto. ad hoc qđ dixit odorē non eſſe fumalem euaporationem. ¶ Auicē. autē ſequens Platonem dicit odorem non ſine euaporatione diffundi: ⁊ concedit medium ſenſus nō eſſe neceſſariū ad hoc ꝙ ſit ſenſus ſm actū: ſed ad bene eſſe ipſius: ⁊ ideo dicit ꝙ ſi aliquod ſenſibile coniungi poſſet ſenſui ſm eſſe ſpirituale ſine medio: tunc nō exigeret mediū: ⁊ tale dicit eſſe euaporationem: qa illa eſt ſpiritualis: ⁊ odor in ipſa eſt ſm eē ſpirituale: ad experiméta autem dicit: ꝙ per geometriam in ſciétia viſus ſcitur ꝙ viſus extéditur ad loca lōgiora quādo exaltat̄ oculus vidēs: aues autē vultures ⁊ tigrides aues que ſunt aquile varie altiſſime ſuper eminētias montiū volāt: ⁊ ideo longiſſime vidēt. Adhuc autem poterat eē ꝙ venti validi illuc detulerūt odores: cum euaporatiōe fumali: ſignuʒ aūt ponit eius qđ dicit ꝙ pomū qđ diu odoratur per eructionem odoris leuius efficitur: ⁊ citius corrūpitur: ſimilr autē ꝙ odores venenoſi necant hoies ⁊ aialia qđ minus facerent ſi ſole ⁊ ſimplices eſſent qualitatū intētiones. ¶ Quidam aūt vtriuſqꝫ volentes ſatiſfacere opinionibus dicūt: ꝙ duplex eſt euaporatio: quedam ſpiritualis: ⁊ quedā mālis: ⁊ ꝙ odor eſt euaporatio ſpiritualis ⁊ nō materialis: ⁊ iſti ignorant dicta ſua: qa ſi vocāt ſpiritualem euaporationē corpus rarū ⁊ tenue ſicut eſt aer: tunc ois euaporatio ſpiritualis eſt. Si autē vocant euaporationem ſpūalem alterationē medij que ſit ſola ⁊ ſimplici q̄litate odoris: tunc nō ſaluant Platonē ꝙ ipſe negat hoc: ⁊ inſuper improprie loquūtur: qa ſpiritus in phyſica corpus eſt ſubtile ⁊ aereum. ¶ Et ideo nobis videt̄ Ariſto. ⁊ Auerroi fore conſentiendū non ꝓpter experimenta ſed ꝓpter ratiōes inductas: ⁊ ꝙ Plato ⁊ Auicē. in hac parte nō bene dixerūt. Qđ autē odores corrūpunt aliquando hoc ſine dubio eſt iđ: qa ingrediuntur per poros occultos ⁊ apertos ad interiora aialium cū euaporatione corporis veneñoſi ⁊ euaporatio illa confortat odorē: ſed nō ipſa tm̄ agit eum: ſed potius medij alteratio que eſt a qualitate odoris ſimplicis: qm̄ autē euaporatio eſt ſpūalis ſicut ⁊ medium: ideo aliquādo eſt in loco medij: ⁊ defertur ad inſtrumentum odorandi in odoratu: materia enim odoris non eſt fumalis euaporatio niſi in medio ⁊ nō in odorifero: cū aūt venit ad olfatum nō agit in ipm̄ per eſſe materiale: ſed per eſſe intentionale qđ hʒ in eo inquantū eſt medium: ⁊ non ſubiectum eius ſm eſſe māle.

Auicēne poſitio ⁊ reſpōſiones eiuſdē ad argumēta adducta.

Opio ꝓpria.

¶ Cap. 26m. Qualiter olfatus eſt in reſpirantibus: ⁊ non reſpirantibus.

Tex. ⁊ cō. 98.

Ex predictis autem oritur dubiū: vtrū oia olfacientia ſilr odorant omnes differētias que ſub odore ſunt: hō eni nō odorat niſi ſpirās ſiue attrahēs ſpirituʒ: ⁊ ſi qđ nō iſpirat: ſʒ aut expirat emittēdo ſpm̄: aut retineat ſpm̄ nō odorat: ſiue odorabile ſit ꝓpe: ſiue lōge: ſi eni odorabile infra naſuʒ ſupra organuʒ odoratus ponat̄: tūc hō nō odorat: medio eni indiget ſenſus: nō pp bene eē ſenſus: ſed oino ꝓpter eē ſenſum ſm actū: ſicut ſepius diximus: hoc eni oibus ſenſibus cōe eſt: odorabile aūt vocamus primuʒ odorās: ſicut corpus mixtū a quo reſoluit̄ odor: nō euaporationē ab ipſo reſolutā que iā hʒ formā ⁊ nām medij in eē ſpūali: ⁊ ideo ipſe immutat ſenſum tāgens organū intus: ſed ſi nō reſpirant non ſentiunt: nā ſentire ꝓprium eſt hoium: hoc aūt manifeſtum eſt tētantibus in ſeipſis per experimēta: dico aūt ꝓprium qđ quidē cōuenit homini omni: ſʒ nō ſoli: ſed alijs etiā aialibꝰ ſpirantibꝰ pluribus: cā aūt huius eſt qa organa ſenſus ſunt due papule ad modū papulaꝝ que ſunt in mamillis in anteriori parte cerebri cōſtitute: porrecte directe contra oſſa triangularia naſi: ⁊ ſunt cooperte pelle tenui ne occaſiōes ꝯtingant eis ex aere attracto: nec hn̄t motū ex ſeipſis pelles ille: ſed vento inſpirate exufflante eleuantur: ⁊ odores tūc ſimul cū aere veniētes immutant eas: huius aūt ſignuʒ eſt quando ſtrictiſſimum hn̄tes naſum pp clauſuraʒ foraminū que per oſſa triangularia aſcēdūt: aut nō odorāt oino aut valde parum odorant: hoc aūt in anathomia libri aialiū ſciet̄ plenꝰ.

¶ Ea aūt aialia que ſanguinē non hn̄t nō reſpirāt: eo ꝙ frigida habent corda: ⁊ nō indigent euentatiōe refrigerāte: et ideo qdam talia dixerūt habere aliū ſenſum preter eos qui dicti ſunt quo participant odorē: hoc tm̄ ipoſſibile eſt: qa olfatus eſt ille qui patit̄ ab odore: ⁊ ideo ſiue fiat inſpirando ſiue nō: ſemper vnius rōnis eſt ſenſus ſm ꝙ eſt potētia paſſiua a tali actiōe qđ eſt odor: olfatus eni eſt ſenſus odorabilis ⁊ differētiaꝝ odorabilis que ſunt ea que ſūt boni odoramenti: ⁊ talia ſentiūt ⁊ ſpirātia ⁊ nō reſpirātia. Amplius aūt non reſpirātia corrūpuntur aliquādo a malis odoribꝰ: vt ſulfure ⁊ huiuſmodi ex qbus etiā corrūpitur hō. Sulfur eni in lacunis ꝓiectum odore interficit piſces: opʒ igit̄ talia olfatum hr̄e: ſed nō per modū illum quo hʒ ipm̄ hō ⁊ aialia reſpirantia: talibꝰ eni occurrūt odores in medio ſine attractione aeris. Et hoc eſt ideo qa inſtr̄a odoratus diſcooperta ſūt eis: ad que liberꝝ hn̄t ingreſſuʒ per mediū per qđ eſt odoratus.

Tex. ⁊ cō. 99.

¶ Videt̄ aūt hic ſenſus ꝓut eſt in hoibꝰ ⁊ alijs reſpirantibꝰ ad eūdem: prout eſt in non reſpirantibꝰ differre: ſicut differt viſus aialiū hn̄tiuʒ duros oculos ad viſum eoꝝ que molles hn̄t oculos. Molles enim oculos hn̄tia: hn̄t velamina que ſunt lachrymalia ⁊ palpebras ſup oculos: quas aliqs nō mouens: nec ꝯcutiēs nō videt. Aialia aūt duros hn̄tia oculos ⁊ nō velatos hn̄t oculos: ⁊ mox vidēt ſine impedimēto que apparēt in perſpicuo ſm actū lucido. Et ſilr organū olfatus quibuſdā eſt nō cooptum que. ſ. nō reſpirāt: ⁊ ideo occurrūt eis mox odores que ſunt in aere. Alijs aūt que attrahūt ſpiritū ineſt hoc inſtr̄m coopertū qđ tm̄ diſcooperit̄ quādo reſpirāt attrahētia ſpm̄: eo ꝙ tūc amplian̄t vene odoratꝰ ex ſpiritu: ⁊ pori qui ſūt foramina naſi ⁊ eleuan̄t in ſpūs velamina organoꝝ olfatus. Et pp hoc quecūqꝫ inſpirādo odorant: nō odorāt in aq̄ lʒ aq̄ mediū ſit odoris ſicut ⁊ aer: ⁊ hoc iđ eſt qa talia olfatū ſm actū nō hn̄t niſi quādo iſpirāt: iſpiratio aūt in aqua eē nō pōt: ⁊ iđ talia in aq̄ odorare eſt ipoſſibile. Cōparationē aūt quā fecimus iter odoratum ⁊ viſuʒ: nō fecimus niſi quo ad ſilitudinē illā que eſt hr̄e velamina: ⁊ non pp neceſſitatē vtriuſqꝫ ſenſus: ſed pp bene eē vtriuſqꝫ. Non velatos eni habētia oculos peius vident: ⁊ nō velatū hn̄tia olfatum melius odorāt: ⁊ huius cā eſt ſupra dicta. Sʒ hō praue odorat: ⁊ nō diſcernit odores reꝝ nec odorabilia diſcernit p odores: ſicut faciūt multa aialia alia: que res eiuſdē ſpēi indiuiduales per odores diſcernūt: ſicut canes qui diſcernunt veſtigia vnius cerui a veſtigijs alterius cerui ⁊ inueniūt ceruum per modū odoris qđ adherēt veſtigio. Et diſcernunt veſtigiū vnius hois a veſtigijs alterꝰ hois ſicut pʒ in canibus qui inueniūt fures. Hoc autē multo meliꝰ facerēt non reſpirātia ſi eſſent ita diſciplinabilia ſicut canes. Pauca eiʒ aut nulla aialia ſanguinē nō hn̄tia diſciplinabilia ſūt: ⁊ hoꝝ oium cām in libris aialiū determiabimus. Eſt aūt ſicut a principio diximus odor ſicci alicuius ſicut ſapor eſt humidi complexionalis. Organū olfatus potētia eſt ois odor ⁊ actu nullus: quia aliter non oēs reciperet odores ſicut dictum eſt ſuperius: hec igit̄ de olfatu ſuperficialr ſint dicta. Adhuc eniʒ de odore ſubtiliter tractabimus in de ſenſu ⁊ ſenſato.

Tex. ⁊ cō. 100.

¶ Cap. 27m. De guſtu ſm ꝙ eſt in medio ſm eē māle ipſiꝰ.

Tex. ⁊ cō. 101.

Guſtum aūt eo ꝙ eſt potentia paſſiua ſicut alios ſenſus per ſuū obiectum determinabimus. Dicamus igit̄ ꝙ guſtabile qđdaʒ eſt de numero tāgibiliū. Et hac de cā non ſit guſtus guſtabilis per mediū corpus extrinſecū: ſed intriſecum qđ tm̄ eſt a guſtante diſtinctū: ita ꝙ nō eſt actu pars eius: ſed ducitur eo tāqꝫ inſtrumento mediali in quo percipiat ſapores. Eſt autē huius corpus humor ſaliualis in ore ⁊ lingua. Cū eniʒ guſtabile ſit tangibile ſicut tactus nō poteſt eē medium per extrinſecū ita nec guſtus. Guſtabile eſt auteʒ corpus in quo eſt actu humiditas: eo ꝙ guſtabile eſt in humido: ſicut in ꝓpria materia ⁊ in medio: humidū autem de numero tangibilium. Propter qđ etiaʒ guſtus formaliter differt a tactu: qa humidum in guſtu materiale tm̄ eſt: ⁊ ſapor in eo eſt forma agens in guſtū: ⁊ ideo guſtus nō eſt ps tactus: ſed ſpēs quedam ſenſus ſicut ⁊ tactꝰ.

Si eniʒ

Si enıꝫ guſtus formal'r acceptus pars eēt tact⁹: tūc nō eēnt quinque ſenſus: ſꝫ q̄tuor quoꝝ vnus hr̄et plures ptes. Et locuꝫ dr̄ guſtus eē qdā tactus: itelligit̄ qdā tactus qui nō ſimpliciter eſt tact⁹: ſed quodāmō: qa. ſ. id qđ eſt mālē in guſtu eſt tāgibile. Et qa humidū eſt ꝓpria mā̄ ſaporis in qua diffundit̄ ⁊ eſt ſm eē mālē ipſius: ⁊ ideo ſi in aq̄ eſſe poſſemus: ⁊ permiſceret̄ dulce aliqd cū aq̄: nō guſtaremus dulcedinē ab aq̄ ſeparatā: ſicut accipimus ſpēm coloris: ſed potius guſtaremus dulce aque permixtū ſimul in hūido aque extraneuꝫ lingua tāgēte. Et ideo tūc ſenſus dulcis nō eēt nobis tūc ꝑ aquaꝫ ſicut per mediū tn̄: qa in eo qđ eſt mediū tn̄ nō ē ſenſibile: niſi ſm eē ſpirituale ⁊ intētiōale: dulce aūt iſtud eēt in humido aque ſicut in mā̄ cui corporal'r permiſcet̄: ſic guſtamus etiā ſapores in potu: qa in hūido vini ſunt ⁊ cū hūido guſtū imutāt: ⁊ nō ab humido ſicut a medio ſm eē intētiōale accipiunt̄. Color autē nō ſic videt̄ ꝙ miſceat̄ medio ſꝫ eē mālē: nec videt̄ ſic ꝙ aliqd de partib⁹ mālibus colorati defluat ad viſuꝫ: ſed ſic ꝙ in medio videt̄ ſm eē itētionale tn̄: ⁊ hoc eſt potius a medio accipere ſenſibile q̄ꝫ in medio. Et vt hoc melius intelligat̄: opꝫ ſcire ꝙ guſtus nō accipit ſpēm ſaporis denudatā a corpore ſaporoſo: ſicut faciunt tres ſenſus de qbus dcm̄ eſt: ſed accipit eā in defluxu partiū corporis ſaporoſi ad ip̄m: ⁊ ideo hoc qđ guſtat̄ nō qualitas vel intentio eſt: ſed corpus qđ venit ad linguā ꝑꝑ qđ veriſſime guſtus qdā tactus eſt: ⁊ indiget medio itrinſeco qđ eſt ꝑs aialis. Eſt aūt hoc mediū nō humor ſaliualis eo ꝙ ille humor nō eſt ꝑs aialis: ſed potius ligue vel faucium extremitas in qua diffuſi ſunt nerui guſtatiui. Humor aūt ſaliualis ē mediuꝫ ad bn̄ eſſe guſtus: ⁊ nō ad eſſe: qa partes corporis ſaporoſi ꝑmixte humido ſaliuali ſubtiliant̄ ⁊ fluide efficiunt̄ vt poſſint penetrare per ſeipſas ad guſtum: ⁊ ex hoc pꝫ ꝙ odor nō eſt fumalis euaporatio: qa cū omnis fumus corp⁹ ſit: ſꝫ ſi odor nō niſi in fumo pertingeret ad olfatū: olfat⁹ eſſet qdaꝫ tactus: ſicut ⁊ guſtus.

Quō guſtus a tactu diſtiguitur.

¶ Si aūt aliquis queſiuerit qual'r guſtus diuidit̄ a tactu: dicendū ſicut ꝑus: qm̄ ſapor in humido ſm actū tāgit tātū humidū inquātū humidū guſtū inquātū guſtus eſt: nō imutat: ſed potius ſapidū: inquātum eſt ſapidū: ꝑꝑ qđ guſtus in eo ꝙ guſtus iudiciū ſaporis eſt: ⁊ ſic a tactu diſcernit̄ ⁊ nō eſt pars quedā tactus. Et in hac ſnīa auctores tres ꝯcordāt ſm Ariſto. ⁊ Auic. ⁊ Auer.

Tex. ⁊ cō. 102.

¶ Et ſic dicēdo pꝫ ꝙ guſtus nullū mediū eſt extrinſecū: ſed tn̄ ſicut color eſt viſibilis ⁊ ꝓprie agit in ſenſuꝫ viſum ſic ſapor eſt guſtabilis ⁊ per ſe agit in guſtū: ſed nō agit ⁊ ꝑficit ſenſuꝫ ſaporis in guſtu ſine hūiditate actuali ſicut diximus: ſic̄ expiri pōt cuꝫ ſalſuꝫ agit in guſtū: illud eni nō agit ſine hūiditate: qa ſalſū eſt hn̄ liqdū ⁊ tactu hūido diſſoluit̄ ⁊ liquefacit liguā ⁊ commixtū incorporat̄ illi humido ⁊ agit in guſtū ⁊ nō aliter.

¶ Cap. 28m. Qual'r ſaporis dr̄ie ſe hn̄t ad guſtū ⁊ ecōuerſo.

SIcut autem viſus eſt viſibilis ⁊ iuiſibilis: tenebra eni eſt iuiſibilis: ⁊ viſus iudicat tenebrā lucidū ⁊ coloratuꝫ. Adhuc aūt viſus eſt iuiſibilis qđ eſt valde ſplēdidū: qđ nō eſt ex ſe: ſꝫ ex ipotentia viſus dr̄ inuiſibile: ⁊ ideo alio mō dicit̄ inuiſibile q̄ꝫ tenebra. Sil'r aūt ſicut auditus eſt ſoni ⁊ ſilentij qđ dr̄ inaudibile ⁊ eſt magni ⁊ excellentis ſoni qui etiā dicit̄ inaudibile: ſed aliter q̄ꝫ ſilētiū: dicit̄ eniꝫ inaudibile ſicut valde ſplēdidū dicit̄ iuiſibile: ſicut eni paruus ſonus ⁊ debilis dicit̄ inaudibilis quodāmō: eo ꝙ non mouet auditū: ita ⁊ magnus ⁊ violētus ſonus eſt inaudibilis eo ꝙ corrūpit auditū. Inuiſibile eni ⁊ inaudibile dr̄ multipl'r: aliud eni dicit̄ oīno inuiſibile a quo priuat̄ vniuerſal'r per ſe viſus: aliud aūt dicit̄ inuiſibile: qđ ⁊ ſi de ſe aptū natū ſit videri: cū non hꝫ viſum: aut prauū hꝫ ⁊ corruptū vel debilē: ſicut ⁊ ingreſſibile dicit̄ illud qđ ē qđ oīno priuatur greſſu: aut qđ non habet ꝓut debet hr̄e: ſed habet debilem ⁊ prauū. Similiter qlibet ſenſus ſe habet ad ſui ſenſibilis dr̄ias. Unde ēt ſic guſtus eſt guſtabilis ⁊ non guſtabile multipliciter dicit̄. ſ. qđ habet priuationē oīmodaꝫ ad guſtum: ſicut inſipidū aut qđ hꝫ paruū aut prauū ⁊ corrūpentē guſtū. In oīb⁹ autē his principium materiale ſapoꝝ eſſe videtur potabile: ⁊ nō potabile: dico autem potabile qđ eſt humidum nō ſimplex: ſꝫ aliquid paſſum a ſicco: hoc enim ſubiectū eſt ſaporum quos influere facit in guſtū: ſicut in potu eſt: ⁊ impotabile dr̄ multipliciter ſicut ⁊ nō guſtabile: vnde cum guſtus ſit potabilis ⁊ nō potabilis: tamen guſtus eſt potabilis: ⁊ ita potabile facit: aut nō guſtum: aut debilem: aut prauum guſtū: potabile autem eſt guſtus ſm nām. Potabile tamen ⁊ non potabile ſunt cōia tactus ⁊ guſtus: ſed ſimplex eſt tactus: ⁊ ſic proprie vocatur humidū: nō ſimplex aūt ſed aliqd paſſuꝫ a ſicco eſt guſtus: ⁊ ſic vocatur proprie potabile.

T. ⁊ cō. 104.

¶ Et quoniaꝫ humidum ſic potabile eſt guſtabile: a quo paſſiuo accipit guſtus: oportet ꝙ organum quo ſentimus ſit tale ꝙ non ſit humidū tali potabili actu: ⁊ ꝙ non ſit ipſuꝫ impoſſibile fieri a tali potabili humidum. Sic enim actu nullum ſaporem habebit: ⁊ potentia habebit omnes. Guſtus enim cum ſit paſſiua potentia ſicut ⁊ ceteri ſenſus patitur aliquid ⁊ imutatur a guſtabili ſm ꝙ guſtabile ⁊ non tangibile eſt. In tali autem paſſione neceſſe eſt ꝙ organum fiat humidum humido potabili: quia ſicut dictum eſt ſupra: ſaporoſi partes non pertingunt ad organum guſtus niſi fluentes cōmixte humido potabili. Si autem in tali paſſione fiat humidum: ⁊ tunc oportet ꝙ fuerit tale ꝙ poſſibile fuerit fieri humidum: ⁊ tamen in ſe ſaluatum ſit ab humido potabili: quia aliter nō omne taliter agens potabile reciperet. Guſtatiuum enim organū quo ſentimus non eſt actu eſſentialiter humidū: ſed potius ſaluatum ab ipſo. Huius autem ſignum eſt ꝙ duo impediunt ſenſum ſaporum in lingua: ſi enim ſit multum ſicca ⁊ q̄ſi aduſta ſicut eſt in febricitantibus febre acuta non ſentit lingua ſapores. Adhuc autem ſi ſit multum humida lauantur ab ipſa ſapores: ſicut ſit in his qui aqueum flegma multum habent deſcendens in linguam: eo ꝙ multum talem humorem in ſtomacho habent non bene ſentiunt ſapores: qa oīa vidētur eis inſipida: ſicut aqua vel ſicut albumē oui. In lingua enim ſicut diximus tactus ſit primi humidi qđ ſubijcit̄ ſaporibus: hec autem duo impedimenta percipimus: quia ſicut quando aliquis guſtat fortem ſaporem alicuius viſcoſi humidi ſicut mellis ⁊ poſtea guſtet alterum: videbitur ſecūdus impeditus per primum: ⁊ ſic eſt qui multum humidum ⁊ ſuperfluum habēt in lingua: ſemper impediti ſunt a diſcretione certa ſaporum. Secūdum autem impedimentū eſt ſicut in infirmis laborantib⁹ ex cholera adurente omnia amara eſſe videntur: eo ꝙ talis ſapor eſt in lingua eoꝝ ſicca ⁊ aduſta: ad hoc igitur ꝙ bene guſtet ligua: oportet ipſaꝫ eſſe ſaluatam a ſuperflua humiditate: ⁊ non impoſſibilē ad humoris receptionem. Ex omnibus autē his patet Peripatheticoruꝫ ſnīam eſſe ꝙ mediū in guſtu extremitas eſt ligue: tangens ſaporoſa que ſunt actu pars guſtantis. Humiduꝫ aūt ſaliuale ſaluat in eſſe medium ad cōuenienter tāgēdum id qđ eſt medium in guſtu: organuꝫ aūt eſt neruus guſtatiuus qui diffundit̄ ex maxima parte ſuper lingue latitudinem ⁊ in aliqua parte in ſuperficie cōcaua faucium.

¶ Cap. 29m. De differentijs ſaporum ſm ſpecieꝫ ⁊ qualiter ſe habent ad guſtum.

Tex. ⁊ cō. 105.

DIcet autem in libro de ſenſu ⁊ ſenſato propriuꝫ eſt dicere de generatione ſaporuꝫ: tamē ꝓpter doctrine bonitatem aliquid hic dicemus: dicimus aūt ꝙ ſpēs ſaporum ſicut ⁊ in coloribus ⁊ in alijs ſenſibus prime quidem ⁊ extreme ſunt ſimplices ⁊ cōtrarie ⁊ he dulce ⁊ amarum. cōſequentes autem ⁊ proxime medijs que propinquiores ſunt extremis: ſunt pinguis qui proximus eſt dulci: ⁊ ſalſus qui proximus eſt amaro qui autem magis diſtant ab extremis verſus medium per eque diſtantiā ſumptuꝫ: ſunt ſicut acer ⁊ auſterus: ⁊ ponticus ⁊ acetoſus ⁊ acutus. Iſte eniꝫ fere videntur ſapoꝝ omnes differentie: ⁊ eſt in eis magna diuerſitas inter auctores: qm̄ in rei veritate Galenus ⁊ Auic. volunt ꝙ cauſa ſapoꝝ ſit calidū ⁊ frigidum diuerſimode vincētia humidū a ſicco paſſum: ⁊ ſi calidum ⁊ frigidū eſſent cauſa cōtrarioꝝ ⁊ medioꝝ ſaporum: tūc opꝫ ꝙ maxima contrarietas in ſaporib⁹ oriret̄ a calido ⁊ frigido: ⁊ nos videmus ꝙ hoc non eſt veꝝ: qa calidum ⁊ frigidū cauſant in diuerſis ſaporem eūdem: amarū enim cauſatur aliquando a calido terreſtri combuſto: ⁊ tūc cauſa eius eſt calidū: aliquādo autem cauſatur a frigido: ſicut in ſaporibus plantaruꝫ que cū pepane ſunt dulceſcunt: illarum enim oium fructus vt multum in principio eſt amarus: ⁊ ſimil'r lꝫ dulce frequenter cauſetur a calido in humido ſubtili bene admixto cuꝫ ſicco ſubtili: tamē poteſt etiam cauſari aliquando a frigido: ſicut in

plantarum fructibus que cum pepane ſunt fiunt amari: illi
enim a principio ſunt dulces vel inſipidi: cōſtat igitur ꝙ ca/
lidum ⁊ frigidum: nec eſſentialiter nec generaliter cauſant
contrarios ⁊ extraneos ſapores. Et adhuc etiaꝫ hoc cōſtat
alia ratione: quoniam multa ſunt calida complexioni homi
nis: que inter omnes eſt equalior: que tamen nō neceſſario
ſunt in ſe ⁊ ſimpliciter calida: vel etiam alij cōplexiōi calida:
ſicut aliqd calidū homini frigidū eſt leoni: qui calidior ho/
mine eſt. Et ideo ſi forte Galenus ⁊ Auicē. experimētis ꝓ/
bant amarū vniuerſaliter operari calorē in homine: non eſt
ꝓpter hoc ꝓbatum ꝙ amarum in ſe ⁊ ſimpliciter ſit calidū:
vel cuilibet ſit calidū: ⁊ ſi oīa hec non curemus: tamē cōſtat
ꝙ agens de generatiōe ſenſibilis cauſas dare dꝫ que ſūt eſ/
ſentiales: vt forme quedā in illo ſenſibili de quo agit: ⁊ ideo
ſm ꝓprietatem iſtius ſentētie dicimus nos ꝙ extremi ſim/
plices ſunt ſapores: dulcis ⁊ amarus: ⁊ qa duplex eſt mediū
ſ. per eque diſtantiam: ⁊ per vicinitatē ad vnū cōtrariorum
ſumptum: dicimus ꝙ dulcis ꝓpinquioreꝫ iuxta ſe habet ſal
ſum: alij aūt quinque ſunt magis remoti: ⁊ videt̄ ꝙ oēs illi
ſint verſus amaruꝫ qui ſunt acer ⁊ acutus ⁊ acetoſus: ⁊ alij
qui ſunt auſterus qui idē vocatur ſtipticus ⁊ pōticus viden
tur eē magis verſus dulcem: iſti autē medij ſunt cauſati ex
diuerſis vijs qbus mouetur dulce in amaruꝫ vel ecōuerſo:
lꝫ enim plura media habeāt aliqua contraria: tamē nō ſem
per per illa omnia mouētur quando ſit motus de contrario
in cōtrarium: quando enim mouetur album in nigrum vel
ecōuerſo non ſemꝑ prius venit in coloreꝫ extremum: ſed ali
Snīa Auro/ quādo in illū: aliquādo in raropō: ⁊ aliquādo in viridē: ali/
is in cō. 105. quādo aūt in croceū: ſm diuerſitateꝫ eius qd alterat̄: ita eſt
etiam in ſaporib⁹: ꝙ alteratio que eſt de dulci in amarū: ali/
quando eſt per pingue ⁊ pōticum: aliqñ per acre ⁊ acutū ſm
diuerſitatem nature eius: ⁊ ſic qd alterat̄: ⁊ cū in omni motu
ſint multa facta ſicut in phyſicis eſt determinatū: vbicūqꝫ ti
met̄ motus anteqꝫ ſit in extremo ſimplici: ibi conſtituet me
diū cōpoſitum ex vtroqꝫ extremorū: ⁊ hec generatio mediorū
eſt ꝓpria ⁊ formalis: cum nos iā in tertio phyſicorū oſtendi/
mus ꝙ motus alteratiōis nō eſt niſi forma poſt formam ſm
continuū fluxum potentie ad actum. De numero aūt ſapo/
rūꝫ ⁊ cetera ſm ſpeciem generatiōe dicemus in libro de ſen/
ſu ⁊ ſenſato: organū autem guſtatiuuꝫ eſt potentia quelibet
differentia ſaporis: ⁊ ſapor qui eſt guſtabilis eſt illud qd fa/
cit guſtum actu huiuſmodi eſſe qualis eſt ſapor.

¶ Cap. 30m. De tactu: vtrum ſit vnus an plures.

Tex.⁊ cō.106 De eo autem qd pōt tangi ⁊ de tactu eadē ratio
eſt que dicta eſt de alijs ſenſib⁹: quo ad hoc ꝙ
tactus virtus paſſiua eſt que ad actū ducit̄ per
ſpēs tangibiliū qualitatum: ⁊ cū cōicatio ſit in/
ter agens ⁊ patiēs ſi agentia in actu ſunt plura
genere: quorū nullum agit per aliud: opꝫ ꝙ ta/
ctus ſint plures virtutes diuerſas hñtes cōicationes ad di/
uerſitatē generis agētiū. Uñ ſi tactus nō eſt vnus: tūc neceſ/
ſariū eſt ꝙ ea que tāgunt̄ ſint genere plura: ⁊ ecōuerſo: ſi ea
que tāgunt̄ ſint genere plura: neceſſariū eſt tactū plures vir
tutes eſſe. ¶ Adhuc aūt hꝫ dubitationē magnā: vtrū tactus
Tex.⁊ cō.107 ſit plures virtutes aut nō. ¶ Adhuc aūt hꝫ dubitationē qd
eſt quo vt inſtrō ⁊ vt medio ſentimus in tactu: ⁊ ſi aliquo vt
medio ſentimus in ipſo: hoc eni multi negauerūt. Dubitat̄
eni mox ſenſibili occurrēs: caro ſit quo ſicut inſtrō ſentim⁹: ⁊
in his que nō hñt carnē ſit mēbrū ſimile carni: quo ſentiunt
aliā carnē ⁊ ſanguinē non hñtia: an nō ſit hoc organum quo
ſentimus: ſed potius caro vel ſimile carni ſit mediū per qd
reddit̄ ſenſus: ⁊ organū ſit aliud aliqd intrinſecus: qd eſt pri
mū ⁊ pncipale quo ſentimus in tactu: hec eni ambo hñt du/
bitationē. Qd eni nō ſit vnus ſenſus ſed plures videt̄ ꝓba/
ri ex hoc ꝙ ſicut ſepe diximus: oīs ſenſus vnus: vnius ɔtra
rietatis eē videt̄ ſicut viſus albi ⁊ nigri: audit⁹ grauis ⁊ acu
ti in ſonis: guſtus aūt amari ⁊ dulcis: in eo aūt qd pōt tangi
qd ſpēm ſuā generat in tactu multe inſunt cōtrarietates: q̄/
rum nulla ſentit̄ per alterā: ſicut calidū ⁊ frigidū: ⁊ humiduꝫ
⁊ ſiccū: quarum neutra per alterā ſentit̄. Eſt aūt talis graue
⁊ leue: que tactu ſentimus: ⁊ per aliā aliquā ɔtrietatē: ⁊ qdaꝫ
ponūt durū ⁊ molle: aſperū ⁊ lene: ſed hec nō ſunt adeo pma
ſenſibilia: ſicut ea que dicta ſunt: qa durū qd reſiſtit tangen/
ti eſt aliquo mō ſiccū: ⁊ molle eſt qd cedit tāgēti ⁊ eſt aliquo
mō humidū. Siſr aūt aſperū qd in plurib⁹ partib⁹ ſue ſup/
ficiei tāgēti reſiſtit eſt aliqd ſicci: ſic ⁊ lene cui⁹ ptes in vnam
ſupficiē ɔfluētes eſt aliqd hūidi. Sꝫ pmo enumeratarū ɔtrie
tatū nulla oīno ſentit̄ p aliā. Eſt aūt ēt tact⁹ q̄rūdā aliorum
quecūqꝫ ſūt hmōi ꝙ tāgētia imutāt ad ſpēm ſuā per tactū: ⁊
nō per aliquā aliā pōrē nām ſentiunt̄: ⁊ talia ſūt ſicut diſſolō
continuitatis in corpore: que eſt ex verbere vel vulnere: vel
aliquo alio. Et ſicut oppoſitū ei⁹ qd eſt cōſolidatio ɔtinuita
tis. Diſſolō enim nō ſentit̄: nec ex calido: nec ex frigido: nec
ex hūido vel ſicco: nec ex graui vel leui. Siſr aūt eſt de ɔſoli
datiōe. Corruptio qdē cōplexiōis ſentit̄ ex aliq̄ pmarū qua/
litatū corrūpēte cōplexionē: ſed diſſolō nō eſt ɔtria cōplexiōi:
ſed poti⁹ cōpoſitiōi: ⁊ iter cōplexionē ⁊ cōpoſitionē ſuprius di
ſtiximus. Tale aūt ſenſibile tact⁹ eſt: ēt delectatio que eſt in
venereis: ſed nō ea que eſt in potu ⁊ cibo: qa illa eſt calidi et
ſicci ꝓut rñdet fami: ſꝫ illa eſt frigidi ⁊ hūidi ꝓut rñdet ſiti.
Hec aūt oīa tāgibilia pluriū generū ſunt nō ſubalternatiꝫ po
ſitorū: ⁊ iō videt̄ paſſiuū his actiuis rñdēs plures eē ſenſus:
⁊ nō vnus ſpecie vel nūero vel genere: non eni ſufficit ꝙ hec
oīa in vno ſint gñe gñaliſſimo: qa ſic oīa ſenſibilia eēnt vnus
ſenſus. ¶ Hꝫ aūt ſolōnē ſophiſticā ad hāc iductā dubitatio Tex.⁊ cō. 108
nem: eo ꝙ aliqs forte inſtabit ⁊ dicet: ꝙ ꝓbatio quā induxi/
mus ꝙ oīs ſenſus vnus: vnius ſit ɔtrietatis ſit falſa: qm̄ etiā
in alijs ſenſib⁹ plures vident̄ ineſſe ɔtrietates ſic in voce non
ſolū eſt vna ɔtrietas que eſt acutio ⁊ grauitas: ſed ēt magni/
tudo ⁊ paruitas vocis: ⁊ lenitas ⁊ aſperitas ei⁹: ⁊ his ſilia ɔ
ria que circa vocē inueniri pñt. Sūt aūt ⁊ circa colores hu/
iuſmodi plures differētie ɔtrie: ſed caſualr ſoluēti iductā du
bitationē ēt ſi ɔcedamus plures ɔtrietates quas dicit tñ oēs
has eē videmus circa ſubꝫ vnū cōe: qd eſt ꝓximū genus ea
rū: pme eniꝫ oēs ſunt in voce: ⁊ ſecūde oēs in colore. In tāgi
bilibus aūt nō iuenimus aliqd ſubm ꝓximū qd ſit genus ɔ/
trietatū ſuperius iductarū. Et ideo adhuc remanet dubiuꝫ:
vtrū tactus ſit ſenſus vnus vel plures: iducte ēt dr̄ie non di/
cūt cōtraria vltima: qa vltima ɔtria in quolibet genere ſunt
ſimplicia: ſꝫ magnitudo ⁊ paruitas: ⁊ lenitas ⁊ aſperitas nō
ſunt vltima in voce: ſed dr̄ie ſunt vocū mediarū: ſicut in lib.
de ſenſu ⁊ ſenſato oſtēdemus. Siſr autē eſt de his que ſunt
in colore. Qd autē in ſenſibus tactus non ſit genus vnuꝫ pa
tet: qa ſi cōſideramus ea ſm eē prout phicus iſta cōſiderat:
tunc calidū frigidū ⁊ humidū ⁊ ſiccum ſunt in qualitate: ⁊ le Nō q̄uo gra/
ue ⁊ graue: que cauſantur a raro ⁊ dēſo ſunt in ſubſtātia eo ue ⁊ leue ſūt i
ꝙ ſuper ſubſtātiaꝫ nō addūt niſi ſitū quendam qui eſt in par ſuba ſm Al/
tibus materie: oſtenſum eſt igitur demonſtratiue ꝙ ſenſus bertum.
tactus eſt plures virtutes tactiue: ⁊ ſic determinata eſt vna
ſuperius inductarum dubitationum.

¶ Cap. 31m. Qꝫ caro non eſt organum tactus.

Remanet autem querenda hec queſtio: vtrū or Tex.⁊ cō.109
ganum quo ſentimus intus ſit: an non. Qd au
tem organum tactiuū exterius ſit: ⁊ ſit caro que
mox occurrit tangibilibus: ſicut quidam dixe/
runt: illud eſt ſignum qd inducunt ad hoc pro/
bandum: ꝙ ſtatim ſit ſenſus ſm actum quan/
do tangunt carnem tangibilia: hec fuit cauſa ꝙ dixerūt car/
nem eſſe organum tactus: viderunt eniꝫ in alijs ſenſibus ꝙ
non ſit ſenſus ſm actuꝫ: niſi quando ſpecies ſenſibilis eſt in
actu vel in ſenſu: ⁊ arguebāt ex hoc ꝙ cū ſenſus ſit ſm actū:
ꝙ tunc habet ſpeciem ſenſibilem in organo: ſed tactus car/
nis ad tangibilia mox eſt ſenſus tactus ſm actum: mox igit̄
ſpecies tāgibilis recepta eſt in organo tactus: caro igitur or
ganum eſt: ⁊ non medium. Amplius autē prius tempore ſen
ſibile eſt in medio qꝫ in organo: quoniam organū accipit qd
redditur a medio: ⁊ medium accipit ab obiecto ſicut cōſtat
ex predictis: ſi igitur medium eſſet caro prius eſſet qualitas
tangibilis in carne qꝫ in organo: ſed non eſt ſm actum ſen/
ſus: niſi quando imutatum eſt organum: ergo qualitate ſen
ſibili exiſtente in carne: non eſſet adhuc ſm actum ſenſus: et
hoc nos experimur fore falſum: ⁊ propter iſtas rationes ma Sꝫ de Themi
gni viri de Peripatheticorum ſecta dixerunt carnem ner/ ſtio ɔſidera q
uoſam eſſe organum tangendi Alexander. ſ. ⁊ Themiſtius oppm tenet ɔ
⁊ poſterior eis Auicen. Sed quia Ariſt. opinio his non con Alexādrū ſic
cordat: dicimus nos nullum eſſe ſignum qd induxerunt ad pꝫ ab co. 2. de
probandum ꝙ caro mox ſenſibilibus occurrens ſit organuꝫ aia cap. 40.
ſenſus: cuius probatio eſt ꝙ ſi aliquis nunc circa carneꝫ ſuā

extenderit

extenderit aliquid tenue ſicut pellē vel mēbranā ꝛ faciat ſenſum p tactū tangibiliuȝ ſimiliter ſicut prius mox vt tetigerit tāgibile ſignificabit ſe ſenſui: ꝛ nō ē qualitas tāgibilis prius tēpore in mēbrana vel pelle ꝙ̄ ſentiat̃ in corpore: ꝛ tn̄ ꝯſtat ꝙ mēbrana nō eſt organū ſenſus. Si aūt aliquis dicat ꝙ nō eſt ſimile: qꝛ mēbrana ſupinducta carni eſt extranea: ꝛ caro eſt cōnaturalis ꝛ mēbrū aīati corporis: dicem⁹ ꝙ eſt ſimile ꝗ̄tū ad hoc ꝙ nō itercidit aliqđ tēpus iter ſentire ꝛ eē qualitateȝ ſenſibileȝ in pelle: ſed in hoc eſt diſſimile: qꝛ caro eo ꝙ nālis eſt: certificat ꝛ demonſtrat certius ſenſibile ꝙ̄ pellis: eo ꝙ ſicut diximus ipſa eſt pars ſentiētis: ſignū igit̃ qđ induxerūt fallax eſt.

Tex.ꝛ cō. 110. ¶ Caro aūt ad tangibilia videt̃ ſic ſe habere: ſicut ſi circulariter nobis aptatus eēt aer ſicut pars actualis aīalis ſentiētis exn̄s: tūc eniȝ p vnā partē noſtrā videremur ſentire: ꝛ ſonū: ꝛ odorē: ꝛ colorem: ꝛ ab vnitate illius partis qua ſentiremus videret̃ eſſe vnus qdā ſenſus auditus ꝛ viſus ꝛ olfatus: nūc aūt qm̄ determinatū ꝛ diſtinctū eſt a nobis medium per qđ ſentimus tria ſenſata inducta qꝛ determinata ſunt organa ipſoꝝ ſenſuū: ideo manifeſtū eſt ꝙ predicti ſenſus plures ſunt ꝛ nō vnus. Medium aūt forma cōiunctū nobis vel determinatū nō facit ſenſum vnū vel plures: ſed potius vna ꝓportio paſſiui ꝛ actiui facit vnā: ꝛ plures ꝓportiones faciunt plures.

Tex.ꝛ cō. 111 ¶ In tactu aūt eſt hoc imanifeſtum ꝛ latens: eo ꝙ mediū in ipſo nō pōt eſſe a nobis diſtinctū: cuius cā eſt ꝙ animata corpora ſentiētia oia cōponunt̃ ex tangibilibus per eētiā corporis: ꝛ ideo oportuit ꝙ nō per ſpēs ſuas tm̄: ſed etiā per ſuas eſſentias corporib⁹ aīatis ꝯiūgerent̃ in ſenſu: ꝛ ideo oportuit ꝙ actu pars eēt aīati mediū p qđ talia ſentit. Nec pōt eē ſimplex corp⁹ ex quo cōponit̃ corp⁹ aīatum trib⁹ de cauſis. Quaꝝ vna eſt ſm hāc intētionē principalis: qꝛ ſicut dixim⁹ ſupra: mediū nullā actu dȝ habere qualitateȝ illius ſenſibilis cui⁹ ē mediū. Et hoc nō pōt niſi altero duoꝝ modoꝝ. Quoꝝ vnus eſt: ꝙ ſit oino priuatū: ſicut abſonum ꝛ nō coloratū ad ſonū ꝛ colorē ſe hȝ. Alter aūt eſt ꝙ ſit tēperamētū ad equalitatē: ꝛ receſſerit ab excellētijs qualitatū ſenſibiliū: ꝛ hoc opȝ in tactu eē medium eo ꝙ ſentiēs nō pōt oino deſtitui qualitatib⁹ p̄mis: cū ex illis cōponat̃. Cū igitur iſte qualitates ſm excellentiā ſint in ſimplicib⁹: ſimplex corp⁹ nō potuit eē mediū ad eas: nec ex ipſo p̄t fieri corpus animatū.

Q꞉ corp⁹ aīatū ex ſimplici corpe cōponi nō poſſit triplici de cauſa.

¶ Scđa rō eſt: qꝛ ſi eēt ex his nō eſt ſuſceptibile diuerſitatis organoꝝ hoc aūt requirit oīs aīa terrena: vt ſupra diximus. ¶ Tertia vō rō eſt: qꝛ opȝ aliqđ ſirmū eſſe aīatū corp⁹ cōmixtum ex aqua marie ꝛ terra vt poſſint in eo fieri opatiōes vite ꝛ ſpūs. Si enim foret ſimplex aereū vel aqueū: tunc omni corpori ꝯtinuaret̃ qđ tāgeret ipm̄: ſi aūt eēt ex terra: tunc nō hēret aptitudinē ad vitā pp frigus ꝛ ſiccitatem que ſunt due qualitates mortificatiue: relinquit̃ igit̃ aīatū corp⁹ eē mixtū ex aqua ꝛ terra: ꝛ ex alijs: ꝛ opȝ vt mediū ſibi habeat coaptatū: vt vndiqȝ tāgat nocētia ꝛ cōueniētia: ꝛ recedat a nocentibus ꝛ ꝯueniētib⁹ p ſuā eſſentiā ꝯiungat̃: neceſſariuȝ ergo eſt ꝙ in eo qđ pōt tāgere: ꝛ hȝ potētiā tactiuā ſit aliqđ corp⁹ medium ſic mixtū p qđ ſiunt oēs ſenſus tangēdi: cū ſicut habitū eſt ſint plures: hoc aūt eſt caro que mox occurrit tāgētib⁹. Et ēt iō qꝛ nulla pars hoīs vel alteri⁹ ſentiētis ita ad eq̄litatē medij ſit mixta ſicut caro: neruus eniȝ ꝛ vene ꝛ alia: nō ita ad mediū ſunt tēperata ſicut caro: ꝛ iō nō incōueniēter ſunt media. Et ſi forte aliqs iferat ex hoc ꝙ tact⁹ eſt vnus ſenſus ab vnitate medij: nō valet illatio: qm̄ ſicut dixim⁹ ab vnitate medij nō ꝓbat̃ vnus fore ſenſus: ſȝ poti⁹ ab vnitate organi paſſiui ſm rōnē ꝛ ꝓportionē ad ſuū agēs.

Ex vnitate medij nō ſeq̄t̃ vnitas potētie.

Tex.ꝛ cō. 112. ¶ Hoc autē qđ demōſtrat ꝙ tactus eſt plures ꝛ nō vnus eſt p̄cipue tact⁹ qui eſt in lingua: ille eniȝ tact⁹ tāgit oia q̄ tangi pn̄t: ꝛ inſup tāgit ſaporoſa ſicut dixim⁹ ſm eādē partē lingue in qua eſt tactus: ꝛ ſiqdē ita eēt in toto corpore ſenſibili ꝙ ēt alia ps q̄libet ſentiret saporē cū tāgibilib⁹: tūc vl̃r videret̃ eē vnus numero ꝛ ſpecie ſenſus guſtus ꝛ tact⁹: ꝛ hoc idē videret̃ ſi lingua eſſet aīal. Nūc aūt diſcernunt̃ tact⁹ ꝛ guſtus eo ꝙ nō ſm quālibet partē ꝯuertunt̃: qcqd eniȝ guſtat ſapores ſm idem diſcernit tangibilia: ſed nō ꝯuertunt̃ ꝙ qcqd ſentit tāgibilia ꝙ ſm id iudicet ſapores. Que aūt ſubiecto ſepata ſunt eētialr̃ ſunt diuerſa: ꝛ iō guſtus ꝛ tactus eētialiter ſunt diuerſi ſenſus: lȝ aūt ipſi tactus ſubiecto nō diuerſificent̃: tn̄ formalr̃ pp cāȝ prius inductā neceſſe eſt tactiuas virtutes diuerſas eſſe.

¶ Cap. 32^m. Utrum actus idigeat aliquo medio extrinſeco.

His aūt ſic ꝯueniēter demōſtratis q̄ueramus an mediū qđ eſt in tactu actualis pars tāgētis imutet̃ ſemp p tactū corporis cui⁹ accipit qualitates: an ēt idiget medio exteriori. hoc eniȝ videt̃. ſcim⁹ eniȝ tactiuā v̄tutē hn̄tia nō habitare niſi in aere vel in aqua. ſcim⁹ ēt ꝙ nihil tāgit in aqua niſi ſm ſupficiē humidā vel humefactiuā eē. hūidā āt vel humefactiuā hn̄s ſupficiē hȝ aliqd corpis hūidi ſibi i ſupficie adherētis. Sed oē corp⁹ hȝ ꝓfunditatē: cū ꝓfunditas ſit tertia magnitudo ſiue dimēſio corpis. ḡ iter q̄libet ſe tāgētia in aq̄ itercidit mediū ꝓfundū hn̄s in quo q̄litas tāgētis prius eſt ꝙ̄ in ſenſu tact⁹: ꝛ ſic cū oiuȝ habitātiū i aqs vltima repleta ꝛ ifuſa ſint aq̄ oia tāgētia in aq̄ medio extrinſeco vtūtur in aq̄ p qđ ſit tact⁹ ipſoꝝ: eadē aūt neceſſitate ſeq̄t̃ hoc in aere qꝛ aer ēt hūidus eſt: ꝛ replet ꝛ ifundit vltimas ſupficies ſe tāgētiū. ſit igit̃ tact⁹ nō tm̄ p mediū itrinſecū ſȝ ēt p mediū extrinſecū. hoc aūt eſt ꝯ̄ rōnē tact⁹: qꝛ illa ſe ꝯtingūt quoꝝ vltima ſūt ſimul: nō itercidēte aliquo alio corpe. ſic igit̃ verus tactus nō pōt eē habitātiū in aq̄ vel in aere: lȝ in aere magis lateat ꝙ̄ in aq̄: eo ꝙ nihil eſt aer: ſicut ēt aīalia habitātia in aq̄ vt piſces: magis nos latēt ꝙ̄ in aere habitātia: eo ꝙ aer ē magis ſubtilis: ꝛ minus tegit ea q̄ ſunt in ipſo. Tex.ꝛ cō. 113.

¶ Ex his igit̃ dubiū orit̃: vtrū oium ſenſibiliū ſm vnā ſilitudinē ſit ſenſus p mediū extrinſecū: an quorūdā ſenſuū ſit aliter ꝙ̄ in alijs: ſicut guſtus ꝛ tact⁹ vident̃ accipe ſua ſenſata i eo ꝙ tāgūt ſua ſenſibilia corpali tactu ſm ſua vltima. Si eni oīs ſenſus ē p mediū extrinſecū lȝ qdā cū hoc tāgūt ſua ſenſata: ꝛ qdaȝ nō: ſed ſūt lōge diſtātia ab ipſis: ꝛ reddunt̃ eis a medijs: q̄ prio a ſenſib⁹ imutata ſūt: tūc oia ſenſata ſentimus p altera a nobis ꝛ extriſeca media: ꝛ tūc p mediū extrinſecū ſentim⁹ durū ꝛ molle ꝛ alia tāgibilia: ſicut ꝛ ſonabile: ꝛ viſibile: ꝛ odorabile: ꝛ nō erit dr̃ia in hn̄do mediū extrinſecuȝ iſtoꝝ qnque ſenſuū: ſȝ poti⁹ in ſentiēdo p mediū extrinſecū lōge vel prope: ꝛ ꝓpinqtas ſentiēdi p mediū extrinſecū erit cā q̄re latet ꝙ qdā hn̄t mediū extrinſecū cū tn̄ hēant: ſed qđ latet nō erit cā nō eēndi media. Qm̄ aūt ſupius diximus: ſi ponamus nos ſentire p pellē mēbrane nobis ſupinductā: q̄ ſit adeo tenuis ꝙ lateat nos oino: qꝛ ꝓhibet ſenſuȝ: eo ꝙ pcipi nō pōt ſi pri⁹ ſit qualitas ſenſata in pelle: ꝛ p pellē in carne: lȝ ſic lateat: tn̄ ꝓculdubio pellis eſt media p quā ſentimus: ꝛ eſt mediuȝ extrinſecū: ſicut dixim⁹ de aqua ꝛ de aere. Uidemus eniȝ nunc tāgere oia q̄ tāgi pn̄t: ꝛ nihil in ſenſu tactus videt̃ eē per mediū: cū tn̄ iter vltima tāgētiū itercidat humidū aeris ꝛ aque: quo repleta ſunt vltima tangētiū: ſicut diximus ſupra: videt̃ igit̃ mediū extrinſecū habere ſenſus tactus. Sed ad hec oia dicimus ſoluentes: ꝙ in veritate ita eſt ꝙ humido aque vel aeris ſe tangētia hn̄t inter ſuas ſupficies itercidēs aliqđ humidū corpus: ſed tn̄ hoc nō eſt mediū neceſſariū ad ſenſum: ſed accidit. Et in veritate eſt adeo tenue ꝛ ita adherēs ſe tāgentibus ꝙ vno tactu numero tāgit illud medium ꝛ imutat ſenſum: ꝛ iō tāgit p illud: nō ſicut p mediū: ſed ſicut p aliqd accidētaliter ſibi circūpoſitū. Tex.ꝛ cō. 114.

Tex.ꝛ cō. 115. ¶ Et iō differt hoc medium a medio qđ eſt in ſpeculatiuis ſm viſum ꝛ in ſonatiuis ſm auditū: qm̄ in viſu: in auditu: ꝛ olfatu ſit ſenſus: ita ꝙ nos i eis facimus nobis mediū aliqd qđ agat in organū: ꝛ ab obiecto agat̃ in ipm̄. Et iō in illis ſenſibilib⁹ mediuȝ aliquo mō ſm intētionē ſenſibilis agit in nos ſenſibile qđ i ipm̄ egit forma ſenſibilis. Nō qdē tēporis prioritate: qꝛ in momēto precipue in viſu imutat̃ ꝛ mediū a viſibili: ꝛ viſus a medio: ſed tamē eſt ibi prioritas cauſe: qm̄ ſenſus nō imutat̃: niſi cauſaliter imutatū ſit mediū: ꝛ hoc mediū nec̄ium eſt ad ſenſum. Sed que ſentiunt̃ vel ſentiri poſſunt in guſtu ꝛ tactu: nō requirūt mediuȝ extrinſecū ꝓpter eſſe ſenſus: ſed per accidens vel ad bene eē ſenſus: ad bene eſſe quidē guſtus ſicut diximus: p accidens aūt tactus pp ifuſionē vltimoꝝ ab humido aque vel aeris. Et ideo tangibilia nō ſentiunt̃ a medio: ſicut ſit in ſenſibus viſus ꝛ auditus ꝛ odoratus: ſed potius ſentiunt̃ ſimul cum medio qđ infundit vltima. Et hoc ſimile eſt clipeato qui percutitur: nō enim ſic percutit̃ clipeus ꝙ clipeus percuſſus vlterius percutiat hoiem: ꝛ reddat ſibi percuſſioneȝ: ſed potius ſimul vno ictu percutit̃ clipeus ꝛ clipeatus: ꝛ ita eſt in his que ſe tāgunt in humido aque vel aeris. Hec igitur que hic dicta ſunt: ſnia eſt Ariſtotelis ſm veꝝ ꝛ ſubtiliorē intellectum eoꝝ que dicit in ſecundo de anima de tactu.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

¶Cap.33ᵐ. Et eſt digreſſio dicens intentiones Alexandri: Themiſtij: Auerrois: ⁊ Auicēne.

Sed Alexāder ⁊ Themiſtius hic diuerterunt a veritate ⁊ erranerūt. Opinati ſūt eni Ariſt. dixiſſe nō eē tactū habitātiū in aere ⁊ aqua niſi p mediū aerē vel aquā: tāq̄ tactꝰ idigeat medio extriſeco: ⁊ tūc negāt hoc de rōne dicti Ariſto. opponētes ꝙ tactus aiatoꝝ in aere ⁊ aqua ſentit qualitates aeris ⁊ aque ſine medio: ⁊ ita nō fore medium neciuꝫ ſemp in his q̄ ſe tangūt in aere vel in aqua: ⁊ intellectū hūc etiā multi modernoꝝ vel latinoꝝ habuerūt ante hec tēpora ſequētes Alexādri ⁊ Themiſtij errorē. Sed ꝯ iſtos ē ſnīa Auerrois dicētis: ꝙ locus ⁊ locatū ſimilia ſunt ſꝫ nām: ⁊ iō habitātia in aqua: nō ſentire dicit qualitates aque ſꝫ ꝙ eſt locus ꝯnālis talibꝰ aīalibꝰ: ⁊ idē dicit de qualitatibꝰ aeris ⁊ in aere habitātibꝰ: cū aūt intēdunt q̄litates iſtoꝝ elemētorū: ⁊ efficiunt diſſimiles aīaliū qualitatibꝰ que habitāt i eis hoc nō ſit niſi vt dicit p admixtionē corpoꝝ calidoꝝ vel frigidoꝝ cū ipſis. Et intm̄ ꝓducit ſuū ſermonē ꝙ dicit aquā non calefieri niſi p admixtionē corpoꝝ calidoꝝ: ⁊ eſt rō ſua: q2 frigiditas eſt nālis ꝓprietas aque ſicut caliditas ignis: ⁊ ideo manēs aqua pura nō deſerit frigiditatē vt dicit. ¶Nos aūt nullatenus hoc credimus fore veꝝ: q2 nos videmus oculis aquā calefactā p ſeipſam redire ad frigiditatē: ⁊ hoc nō faceret niſi in nā ſua frigida eēt: ⁊ cum nihil videamus ſeparari ab ea non dꝫ redire ad frigiditatē q̄diu eſt cōmixta corporibus illis calidis. Adhuc aūt ſm eū nunq̄ alteratio ſit in ſimplicibꝰ elemētis: que mutatio eſt ſm ſolā qualitatē: que oīa abſurda ſunt pp qd dictū ſuū nō credimus eē veꝝ. ¶Bene enim dixerūt Alexā. Themi. ⁊ Auic. opinātes qualitates aeris ⁊ aque ſentiri ſine medio extrinſeco: ſꝫ nō ſubtilr̄ Ariſto. dicta itellexerūt: qm̄ opinati ſūt Ariſ. itellexiſſe tactū medio extrinſeco idigere. Quid aūt ſit mediū in tactu: poſterius dicet. Qd aūt dicit Auerrois ꝙ ſimilia p tactū non ſentiant: ⁊ ꝙ locus ⁊ locatū ſimiles hn̄t qualitates in parte eſt veꝝ: ⁊ in parte falſum: cū aūt oīs paſſio primo ſit diſſimiliū: poſtea facta mutatiōe ſit ſimiliuꝫ: ⁊ ſenſus eſt paſſio quedā: opꝫ ꝙ oīs ſenſus primo diſſimilis ſit: ⁊ tūc ſuā ſentit p obiectuꝫ imutationē. Facta aūt imutatione: tūc ſenſus eſt ſimilis rei ſenſate in ſpecie ſenſibili: ⁊ tūc nō ſentit ſe imutari: ſed iam pfectius iudicat de ſenſibili: cuiꝰ apud ſe ſpēm hꝫ: ⁊ ita eſt de tactu: q̄diu ei qualitates tactiue qualitatibꝰ aīalis tangētis diſſimiles ſunt: tūc ſentit hoc qd tangit: ſi aūt penetrauerint ⁊ iformauerint carnē ⁊ cetera mēbra tāgētia: tūc nō ſentiunt amplius. ¶Et huiꝰ ſignū eſt ꝙ febricitātes ſentiūt calorē innālem: eo ꝙ excedit calorē cōplexionis: ſed ethicus q maiorem q̄ febricitās hꝫ calorē nō ſentit eū: q2 iformat mēbra ⁊ factus eſt quaſi nālis: ⁊ ſic eſt in omni paſſione ⁊ i omni ſenſu. ¶Qd aūt dicit locū ⁊ locatū ſimiles hr̄e qualitates: nō oīno veꝝ ē: q2 loci qualitates ſunt q̄litates ſimplices: ⁊ locati qualitates ſunt cōpoſite. Probatū aūt eſt in lib. pigeneſeos: ꝙ qualitates mixtoꝝ ſunt reducte ad mediū: ⁊ qualitates ſimplicium ſunt in excellētia. ¶Et ſi dicat ꝙ ſimplicia in locis generatorum cōpoſitoꝝ nō ſunt ſimplicia ſed permixta videt hoc eſſe nō oīno veꝝ: q2 lꝫ permixta ſint: nō tn̄ hn̄t talem permixtionē que miſcibilia ducat ad medium: ſed potius in qua vnū elementū ſuis in qualitatibus ſaluatum eſt: ſed nō eſt oīno depuratum ab altero qd euaporabiliter eleuatur in ipſo.

Opio Auerrois in cō. 115.

Improbatio.

Opio ꝓpria.

Solō ad motiuū Auerrois

Qꝫ febrientes febre ethica cū habeant maiorem calorē febriētibꝰ febre putrida nō ſētiūt calorē ſuū

Nō oīs pmixtio i elātis exiſtētibꝰ in locis gn̄atoꝝ ſimplicitatē tollit ab ipſis.

¶Cap.34ᵐ. De medio tactus qd ſit: ⁊ quot modis dicatur.

Tex. ⁊ cō. 116.

Omnino aūt videt caro ⁊ extremitas in lingua in guſtu: ⁊ ſic p oīa ſe habere in mediādo: ſicut ſe habēt aer ⁊ aqua in viſu ⁊ auditu ⁊ olfatu: in oībus eniꝫ ſenſibꝰ gn̄aliter videt ꝯuenire: ꝙ illius nullus ſit ſenſus: quo ſicut iſtrumēto ſentimus: qn̄ ſine medio tangit a ſenſibili primo: vt ſi quis ponat corpus albū in oculi vltimū quo videmus ſicut inſtrumēto q eſt humor cryſtallinus ſiue glatialis: māifeſtū eſt igit ex hoc ꝙ poſſibile tāgi qd eſt inſtr̄m tactus eſt intus ſub carne: ⁊ tn̄ nō eſt caro ipſa: q2 ſic neceſſe eſt accidere in tactu: ſicut in alijs ſenſibus: ſenſibilia eni appoſita ſine medio ſunt id quo ſentiūt aīalia ſicut inſtr̄o nō ſentiūt: ſed tangibilia poſita ſup carnē ſentiunt: ergo caro erit mediū in tactu ⁊ nō inſtr̄m: cā aūt quare nō ſentiunt inſtr̄a niſi a medio hoc eſt: q2 in iſtrumēto eſt vis ſenſitiua ⁊ hec nō accipit niſi ſpēm in omni ſenſu: ⁊ iō opꝫ ꝙ in organo nō ſit niſi ſpēs: ⁊ ideo non pōt fieri tactus corporis ſm nām ſenſus: ſed opꝫ ꝙ ſpēs ſit in medio ⁊ a medio fiat in inſtr̄o ſed hoc videt forte mirabile: cū omni tētanti p experimentū cōſtet neruos fore magis ſenſibiles qn̄ tāgunt a ſenſibus q̄ ipſaꝫ carnē qd eſt ꝯ predicta. Adhuc aūt p anathomiā ꝓbatū eſt qm̄ caro nō hꝫ ſenſuꝫ niſi ſibi miniſtratū a neruo: ⁊ iō videt ſnīa iducta eē falſa nec ſolū in carne ſit ſenſus: ſed in oſſibus qbuſdā ſicut in dentibus ſicut experimēto ꝓbat: ⁊ iō Auic. ⁊ multi alij hāc ſnīam Ariſtotelis imitari cōtēpſerunt ⁊ dixerūt carnē neruoſam eē organū tactus ⁊ nō eſſe in tactu ſicut in ceteris ſenſibus: qm̄ tactus nō tm̄ eſt vis quedā ⁊ potentia ſenſitiua aīe: ſed ē forma que facit alias eē: qm̄ nullū animal eſt ſine tactu: ⁊ omne qd hꝫ tactū eſt aīal: ⁊ iō tactus nō eſt in vno mēbro ſed eſt in multis ſicut oīs forma ſubſtātialis actū quē hꝫ eēntialē operatur in tota mā ⁊ nō in vna eius parte tm̄: ⁊ iō dicūt tactum nō habere mediū aliqd cuiꝰ adhuc iducūt rōnē: q2 .ſ. animal ſentiēs ex tangibilibꝰ cōponit ⁊ ex illis ſaluat ⁊ corrūpit: ⁊ iō opꝫ ꝙ ſine medio eiſdē ꝯiungat: nos aūt veritatē ſaluare cupiētes ⁊ reuerentiā exhibere Ariſto. principi phoꝝ dicamus carnē eē mediū tactus: ſed carnē gn̄aliter vocamus id qd vere caro eſt: vel id qd eſt ſimile carni: ſimile aūt carni dicimꝰ tripliciter accipi: vno qdē modo mēbꝝ qd loco carnis eſt in aīalibꝰ ſanguinē nō hn̄tibꝰ: alio aūt modo dicit caro vel ſimile carni id qd vicinat medietati ⁊ equalitati cōplexionis que eſt in carne: ſicut dētes: ⁊ iō dētes creſcunt in his in qbꝰ alia oſſa nō creſcūt: ⁊ experimētū huiꝰ eſt ꝙ ei q dētes ſuperiores vel iferiores hn̄t extractos ille videbit dētes illis oppoſitos ſup alios ꝓlongari: ⁊ hoc nō eēt niſi creſcerēt p nutrimētū: videmus enim in ſenibꝰ qbuſdā dentes extractos creſcere: qd nō fieret niſi eēnt vicini carnis cōplexioni qm̄ caro ſola eſt que influit ⁊ effluit p nutrimētū reſtaurata p totā vitaꝫ aīalis: ⁊ ideo dixit Galenus ⁊ Auic. ꝙ dētes hn̄t mediuꝫ in tactu ſicut ⁊ caro pp qd etiā mēbra mollia quoꝝ cōplexio ad equalitatē carnis nō accedit nō ſentiunt ſicut epar ⁊ cerebrū ⁊ hmōi: ⁊ ſi aliqn̄ in eis ſentit dolor hoc eſt in pāniculis q ſūt circa ſubſtātias eoꝝ. Tertio aūt modo dicit ſil'e carni qd carni eſt cōmixtū ſicut nerui: nō enim pōt eē ꝙ nerui multū immixti carni nō multū ſunt ſil'es carni cū ex corde vel eodē trahant nutrimētū: cuiꝰ ſignū eſt: q2 nerui in vtroqꝫ fine ꝯiuncti oſſibus ſicut nerui qui vocant funes ſiue ligamētū oſſiuꝫ pp ſimilitudinē quā habēt ad oſſa nō ſentiūt: dicimus igit neruos ſenſitiuos in loco vbi ſenſum habuerūt nō ſentire ſi ſine medio tangunt a ſenſibili: ⁊ hoc eſt in loco vbi a cerebri anteriori parte oriunt: illi eniꝫ cōplexionē carnis nō habēt: ſed potius cerebri vnde oritur ſenſus: alibi aūt vbi carni imixti ſunt ⁊ medietati carnis vicini ſenſum habēt: q2 illi ſunt plus habentes rōnem medij in tactu q̄ organi rationem.

Opio Auicē. d organo tactꝰ.

Nō q̄lit epar cerebruꝫ ⁊ huiuſmodi nō ſētiūt niſi merito pāniculi inuoluētis ꝫ.

¶Cap.35ᵐ. Qualiter ſe habet tactus ad tangibilia.

Tex. ⁊ cō. 117.

Nunc aūt ea que tāgi pn̄t que tāgibilia vocamus differētie corporis phıci ſm ꝙ eſt corpꝰ phicū: dico aūt illas eē differētias tales quales eas qualitates q̄ elemēta adinuicē diſtinguūt ⁊ determināt .ſ. calidū ⁊ frigidū ⁊ humidū ⁊ ſiccū de qbus prius in ſcōo pigeneſeos dixīmꝰ vbi tractatū eſt de elemētis: id aūt quo ſentimꝰ ſicut organo in quo ſitus eſt ſenſus q vocat tactus: pmo eſt potētia hmōi pars: poſt alterationē aūt a ſenſibili factā eſt actu hmōi. ¶Sētire eſt enim qddā pati: ⁊ iō faciēs ⁊ agens ſenſum ad ſimilitudinē ſue ſpeciei eſt actu ⁊ patiēs ē potētia habēs formā agētis: ⁊ cū oporteat oēs partes aīati corporis eē mixtas ex tāgibilibꝰ differētijs: neceſſe eſt ꝙ organū ⁊ mediū in tactu aliquo modo habeāt iſtas qualitates ⁊ ſm ꝙ hꝫ eas nō ſuſcepit eas: q2 nihil ſuſcipit id qd iam hꝫ: cū igit hꝫ eas ad equalitatē medij reductas: hoc mō nō ſuſcipit eas: ⁊ iō nullus oīno tactus ſentit qualitates ſibi p oīa ſil'es: ſed tactus priuatꝰ eſt excellētia illaꝝ qualitatū: ideoqꝫ in potētia eſt ad illas excellētias ⁊ illis imutat a tangibilibꝰ: ⁊ ideo tactꝰ ſimile ſibi calidū ⁊ frigidum ⁊ durū ⁊ molle ⁊ reliqua nō ſentit: ſed excellētias tanq̄ ipſe ſenſus exiſtat in medietate quadā cōplexionis iter ſenſibiles ꝯrietates ⁊ iō nō diſcernit ſenſibilia tactus: q2 mediuꝫ neutrū eſt extremoꝝ ⁊ cū priuatū ſit vtroqꝫ modo potētia eſt vtrūqꝫ: ⁊ iō diſcretiuū eſt ipſoꝝ: ad vtrūqꝫ enim ipſoꝝ cōparatū eſt ſicut alteꝝ: q2 mediū cōparatū extremo ē extremuꝫ

Tex. ⁊ cō. 118.

etiam: cũ extremo ſit priuatio que põt imutari ad ſuũ oppoſi
tũ hoc modo ꝯſideratũ id quo tãgimus põt imutari ad ſen/
Tex.ꝛ cõ. 119. ſum ab extremoꝝ vtroqꝫ. ¶ Et opꝫ eẽ in tactu ſicut ꝛ ĩ viſu.
Id enĩ quo ſentim⁹ in viſu albũ ꝛ nigrũ: nec albũ nec nigrũ
eſt in actu: ſed vtrũqꝫ potẽtia: ꝛ ſilr eſt in oib⁹ alijs ſenſib⁹: ꝛ
ita eſt in tactu ꝙ id quo ſentimus nec frigidũ nec calidũ eſt
excellẽter: ſed mediũ qđ eſt in potẽtia vtrũqꝫ ꝛ actu neutrũ.
Tex.ꝛ cõ. 120. ¶ Amplius aũt ſicut viſibilis ꝛ inuiſibilis erat viſus mõ quo
dã diuerſo: ſic facit in oib⁹ ſenſib⁹ ſicut determinatũ eſt: ita ẽt
tãgibilis ꝛ nõ tãgibilis eſt tactus: nõ tãgibile aũt dicit̃ multi
pliciter qđ .ſ. hꝫ paruã differẽtiã ꝛ minorẽ q̃ ſenſum mouere
poſſit ſicut paſſus eſt aer: q2 nõ ſentit̃ tactu: dicit̃ etiã nõ tãgi
bile excellens qđ corrũpit tactũ: ſicut ignis: nõ tãgibile autẽ
qđ nullã hꝫ tactus differẽtiã nullũ oĩno eſt corpus: q2 ſicut di
ximus tactus differẽtie corpora phĩca determinãt: q2 ex ſolis
qualitatib⁹ tactus corp⁹ aĩatũ ꝯſtituit̃: idõ ſola illa p ſe corpo/
ri aĩato ꝯueniunt: vel ꝯ̃rian̄t: ꝛ idõ ſenſibilis delectatio ꝛ ſenſi
bilis triſtitia nõ eſt niſi in tactu: in alijs aũt ſunt inquãtũ vi/
cinius vel diſtãtius tactus iudicãt delectatiões: hoc aũt in
libro de ſenſu ꝛ ſenſato certificabit̃: ſic igitur dictũ ſit figura/
liter hoc eſt ſufficietenus de vnoquoqꝫ ꝓprioꝝ ſenſuum.

¶ Tractatus quartus ſecũdi libri qui eſt de cõibus ſenſuum.
¶ Cap. p̃m. Qꝫ omnis ſenſus ſuſceptiuus eſt ſpẽꝝ ſenſibiliũ.

Tex.ꝛ cõ. 121. Communiter aũt con/
uenientia ſenſib⁹ ꝛ de ſenſu cõi dõm eſt poſt
hoc: primũ autẽ qđ cõiter ꝯuenit omni ſen/
ſui ſm ꝙ eſt ſenſus eſt: ꝙ ois eſt in gradu il
lo apprehẽſionis qđ accipit ſpẽm ſenſibilem
ſine mã: mã tñ p̃nte ſicut cera accipit figurã
ſigilli ſolã: abſqꝫ eo ꝙ aliqd de mã ſigilli cõ/
ſluat in cerã accipit figurã anuli ſiue ſigilli aurei vel ferrei: ſi
ne auro vel ferro: ꝛ tñ accipit aureã ſiue ferreã figurã: hoc eſt
eã que ſm eſſe materie fuerit ꝛ eſt auri vel ferri ꝛ nõ alteri⁹
nihil accipit tñ de auro ꝛ ferro: ꝛ ſimiliter ſenſus accipit vni/
uſcuiuſqꝫ ſenſibilis ſpẽm: colorẽ .ſ. ꝛ ſaporẽ ꝛ ſonũ: patiturqꝫ
ab hmõi ſenſibilib⁹ ſpeciéb⁹: nõ inquãtũ vnaqueqꝫ ſenſibi/
liũ eſt vnũqđqꝫ ſenſibiliũ ſm eſſe materiale: ſed iquãtũ vnũ/
qđqꝫ illoꝝ eſt in eẽ intẽtionali ꝛ ſm rõnẽ ſicut prius in antece
dentib⁹ diximus: videt̃ aũt fortaſſis hoc de tactu ꝛ guſtu nõ
fore veꝝ ſm prius determinata: q2 diximus ſenſibilia eorũ
Nõ qño tactui cõpetat hoc q̃ eſt recipe ſpẽꝫ ſine mã. ℥. ſm eſſe mãle fieri in ſentiẽtib⁹. Sed ad hoc itelligẽdũ eſt ꝙ
nos vocamus hic ſenſum virtutẽ ſenſibilẽ in primo organo
ſenſitiuo ſitã: illi enim a medio nõ reddit̃ niſi ſpẽs ſola ſenſi/
bilis ſm ꝙ vnaqueqꝫ virtutũ ſenſibiliũ iudex qdã eſt differẽ
tiaꝝ ſenſibiliũ que ſibi obijciunt̃: ꝛ hoc modo omni ſenſui cõ
uenit ipm eſſe ſuſceptiuũ ſenſibiliũ ſpecieꝝ: ſine omni mã ꝛ
Tex.ꝛ cõ. 122. eſſe mãli: mã tñ p̃ſente. ¶ Id aũt qđ primũ eſt quo ſentimus
eſt id in quo ſenſibiliũ ſpẽs ſole ſine mã potẽtia ſunt primo: ꝛ
poſt in actu: qñ iam hꝫ eas: ꝛ ſequit̃ ex iſto ꝙ primũ ſentiens
cũ eſt in actu: eſt tale quale qdẽ ipm ſenſibile: ſed alteꝝ eſt eẽ
eius hinc ꝛ inde ſm ꝙ eſt in eẽ intẽtionali actus ſenſus: ꝛ ſꝫ
ꝙ eſt in eſſe mãli magnitudo q̃dã: ſiue corpus ſubm ſenſib⁹:
magnitudo enim mãlis ſubiecta ſenſib⁹: non eſt id qđ ſentit̃
ſm ꝙ ſenſatũ actus eſt ſenſus: ſed q2 eẽ ſenſitiuũ qđ eſt eſſe
intẽtionale. Silr aũt nec ipſe ſenſus ſm actũ factus eſt ma/
gnitudo: ſed eſt rõ q̃dã itẽtionalis ipſius ſenſibilis ꝛ ſenſus
habẽs talẽ intẽtionẽ in potẽtia ſenſibilis que iudex eſt ipſi⁹:
ois enim potẽtia alicui⁹ ꝛ rõ hꝫ ꝓportionẽ ad ipm recipiẽdũ:
que ꝓportio ſi ſoluat̃ nõ erit amplius potẽtia: opꝫ enĩ poten
tias primas p aliqd eſſe primas: ꝛ precipue potẽtias habi
tuales que ſunt ſicut eſſe primũ armoniã hñtes ad actus ſe/
cundos q eliciunt̃ ex ipſis: dixim⁹ aũt ſupius ꝙ ſenſitiui pri
mi pfectio eſt a generãte ꝛ ſpẽs ſenſibiliũ ſunt in ipſis: ſicut
actus ſcđi armonice: q̃ potẽtia ſenſitiua ꝓportionat̃ ſenſibili
Tex.ꝛ cõ. 123. qđ accipit. ¶ Et idõ ex illo manifeſtũ eſt ꝓpter qđ excellentie
ſenſibiliũ corrũpũt ſenſum: qñ excellẽtie excedũt armoniã: ꝛ
ſoluit̃ tunc ꝓportio quo ad ſenſibile cõparatũ ad organũ ſen
tiendi: ſicut in ſymphonia qñ armonice extẽſe ſunt chorde:
ſi quis forti⁹ q̃ armonia pmittat pcuſſerit chordas: corrum
Tex.ꝛ cõ. 124. pit armoniã. ¶ Ulterius aũt ex dictis manifeſtũ eſt: q2 plan
te nõ hñt ſenſum: lꝫ enim patiantur a tangibilib⁹ que agunt
actione mãe ꝛ nõ tñ actione ſpeciei: ꝛ lꝫ habeãt quãdã partẽ

aĩe: tñ q2 organa plãtaꝝ nõ ſunt armonice proportionata ad
ſolas ſenſibiliũ ſpẽs recipiẽdas: nõ p̃nt ſentire plante: carent
aũt hmõi armonia in organis ꝓpterea ꝙ terreſtres ſunt: ꝛ
ideo actiones eaꝝ ab actionibus mãlibus eleuari non poſ/
ſunt: ſed patiunt̃ paſſione materiali nõ formali ſicut dixim⁹:
ideo dicẽtes plantas hẽre duos ſenſus guſtũ .ſ. ꝛ tactũ abſqꝫ
dubio errant: q2 lꝫ trahant nutrimentũ ꝛ alterẽtur tangibili
bus; tamẽ nõ iudicant ſapores: nec alterantur alteratiõe ſpe
ciei tñ: ſed alteratione materie: hoc eſt igitur qđ conuenit
ſenſui omni inquantum eſt ſenſus.

¶ Cap. 2m. Utrũ aliqd nõ habẽs ſenſum patiat̃ a ſenſibus.

Dubitabit aũt fortaſſe aliquis ſi aliqd patiatur Tex.ꝛ cõ. 125.
ab odore: hoc eſt ab odoris ſimplici ſpecie: qđ
impoſſẽ eſt hẽre olfatum: aut a colore ſiue a co/
loris ſimplicis ſpecie qđ videre nõ põt: ſilr autẽ
eadẽ rõ dubitationis eſt in alijs: ſi enim qđ eſt
olfatus actiuũ ad actũ eſt odor ꝛ relatiue dicun
tur adinuicẽ ꝓpriũ actiuũ ꝛ ꝓpriũ paſſiuũ: tunc poſito vno
ponit̃ alteꝝ: ꝛ deſtructo vno neceſſe eſt alterũ deſtrui: igit̃ in
quo eſt odor ſicut in ꝓprio paſſiuo neceſſe eſt hẽre olfatũ ſi/
cut ſequi videt̃ ꝙ nihil hñs olfatũ modo predicto patiat̃ ab
odore: eadẽ aũt eſt rõ in alijs ſenſib⁹: q2 ſicut ſepe dixim⁹ nõ
quelibet paſſiua vel paſſibilia recipiũt actus actiuoꝝ quorũ
libet: ſed actus ſenſibiliũ recipiunt q̃dã paſſiua ſm ꝙ armo/
nice ſunt ſenſitiua eoꝝ. ¶ Silr aũt hoc idẽ manifeſtũ eſt ẽt: Tex.ꝛ cõ. 126.
ſicut lumẽ enim tenebra odor ſonus ꝛ alie ſimplices ſpẽs ſen
ſibiles ſm ꝙ hmõi: nihil oĩno agunt in corpora nõ hñtia ſen
ſus actione ſpẽi tñ: ſed ſi agũt in ipſa hoc eſt actione nõ ſpẽi
ſed mãe: ſicut qñ dicit̃ ꝙ tonitruus ſcindit lignũ nõ agit ad
ſciſſurã ligni vꝫ ſoni ſpẽs ſimplex: ſed poti⁹ aer p motũ quo
mouet̃ qui eſt cã ſonãdi: ꝛ p cãm eãdẽ multũ ſonãtia ſcindũt
turres ꝛ muros: q2 aer cõtinuus vſqꝫ ad auditũ mouet̃: qñ
defert ſonũ ꝛ cũ eſt in muris cõmouet muros ꝛ idõ ẽt acuti ſo
ni dẽtes ledunt cõmouẽdo eoſdem: lꝫ aũt ita ſit de ſpẽb⁹ ſen
ſuũ q ſunt p mediũ diſtãs tñ tãgibilia ꝛ ſapores vident̃ age/
re alterãdo in ea que nullũ hñt ſenſum ꝛ q̃ ſunt inanimata.
Si enĩ illa dicerent̃ nõ agere que ſunt inaĩata: tũc nõ p̃nt ali
qua iueniri a qb⁹ inaĩata ꝛ aĩata alterent̃. ¶ Si aũt cõcedit̃ Tex.ꝛ cõ. 127.
ꝙ a ſenſib⁹ tactus ꝛ guſtus patiunt̃ inaĩata queram⁹ vtrum
ne etiã a ſenſib⁹ alioꝝ ſenſuũ trium patiant̃ inaĩata. Sed di
cendũ vtiqꝫ ꝙ nõ omne paſſiuũ eſt ab odore ſuo ꝛ colore: ſm
ꝙ ſunt intẽtiones ſenſibiles: q2 etiã ſi media eoꝝ patiant̃ ab
intẽtionib⁹ ſenſibilib⁹ tñ media ſunt ideterminata: ꝛ nõ ma
nent in eis tanq̃ forme pmanẽtes iſte intẽtiones: ꝛ idõ nõ ve
re ꝛ phĩce patiunt̃ ab eis: ſed trãſeunt p ea ad ſenſus ꝛ ferun
tur p ea ſicut aliqđ patiẽtia ſm qđ ꝛ nõ ſimplr. ¶ Sed tunc Dubium.
querit̃ q2 ſi odorare ẽ etiã pati aliquid a ſpecie tũc vna rõne
patit̃ mediũ qđ eſt corpus inaĩatũ ꝛ ſenſus a ſpecie ſenſibi/
li: ꝛ tũc ſm eadem patiunt̃ ꝛ alterant̃ aĩata ꝛ inaĩata. Cuius
ꝯtrariũ in lib. de ce. ꝛ mũ. nos determinauim⁹. ¶ Et ad hoc Solutio.
dicim⁹ ꝙ odorare nõ eſt abſolute pati aliqd a ſenſibili perce/ Odorare nõ ẽ abſolute a ſenſibili pati: ſed odorare ẽ ſentire ꝛ iudicare odorem.
pto: ſed potius odorare eſt ſentire ꝛ iudicare odorẽ qđ eſt ſe
cũda ſenſus pfectio: ꝛ nõ eſt tñ pati ſꝫ opari aliqd ꝛ hoc mo
do ſenſibile ad opationẽ ſenſus nõ agit in id qđ eſt inaĩatũ:
eſt igit̃ totius hui⁹ qõnis ſolutio ſiue determinatio ꝙ ſenſi/
bile duplr accipit̃ formalr .ſ. ꝛ mãliter hoc ẽ ſenſibile in eo ꝙ
eſt ſenſibile: ꝛ hoc eſt qđ agit ad operationẽ ſenſus ꝛ ſm hoc
nõ agit niſi in corpus aĩatũ aĩa ſenſibili: ſic ſenſus ꝛ ſenſatũ
ſunt correlatiua: que poſita ſe ponunt ꝛ perẽpta ſe pimunt: ſi
aũt accipiat̃ id qđ eſt ſenſibile in quocunqꝫ ſenſu: tunc illud
agit alterãdo etiã corpora nõ animata: ꝛ hoc modo ſenſus ꝛ Nota qño ſenſus ꝛ ſenſibile ſunt correlatiua ꝛ qño non.
ſenſatum correlationem adinuicem nõ habent ꝛ hoc modo
quecũqꝫ alterant animata: alterant etiam inanimata.

¶ Cap. 3m. In quo eſt probatio ꝙ nõ eſt ſenſus p̃ter quinque
per naturam mediorum.

Quoniã aũt nullus eſt ſenſus ꝓpri⁹ p̃ter qnque Tex.ꝛ cõ. 128.
qui ſunt viſus audit⁹ guſtus tact⁹ ꝛ olfat⁹ ex his
que nũc dicem⁹ accipe põt aliqs fidẽ: ſi enĩ nos
oia ſenſibilia p mediũ nobis ꝯiunctũ ꝛ oia ſen/
ſibilia p mediũ diſtãs ſentim⁹ iſtis qnque ſenſi
bus quos hẽm⁹: tũc nullus nobis dꝫ deeſſe ſen/
ſus: qñ ſenſus nõ habet̃ niſi p ſenſibiliũ cognitionẽ q̃ p me/
diũ ꝯiunctũ vel p mediũ diſtãs ſentiunt̃. Qđ aũt his qnque
oia talia ſufficiẽter ſentiant̃ iducẽdo mõſtrat̃ ſic: in phyſicis

enim oſtenſum eſt ꝙ oīs aīalis cuiꝰ eſt aliqs ſenſus ille eſt ta
ctus: ſed nō ꝯuertitꝛ: hūc aūt ſenſuꝫ q tactus dicitꝛ ⁊ eſt ꝑ me
diū ꝯiunctū nobis: ſufficiēter habemꝰ cū ſint plures. Qꝺ aūt
ſufficiēter tactū hēamꝰ: pꝫ qꝛ oēs differētias poſſibiles tangi
ꝑ hos tactꝰ quos hēmus ſufficiēter ſentimꝰ: ſi eni deeſſet no
bis aliqs illoꝝ ſenſuū deeſſet nobis etiā organū ⁊ mediū il/
Tex.⁊ cō. 129. lius ſenſus. ¶ Quecūqꝫ aūt tāgētes ſentimus illa ſunt ſenſi/
bilia obiecta tactu: ⁊ illa hñtes in ſenſu tactus ꝯtingimꝰ: ſilr
aūt eſt de guſtabilibꝰ que ſufficiēter ſentimus ꝑ extremū lin
gue tāgētes: igitꝛ nō ſūt plures ſenſus ad ſentiēda ea q̄ tactu
ſentiri debēt: ſiue vlr: ſiue ꝑticulariter ẜm ꝙ guſtus eſt qdā:
nō ergo nobis deeſt aliqs illoꝝ ſenſuū q ſunt ꝑ mediū itrin/
ſecū: ſimiliter aūt ꝓbauimꝰ ꝙ nō deeſt nobis aliqs illoꝝ qui
ſunt ꝑ mediū extrinſecū: q̄cūqꝫ enim ſentimꝰ ꝑ media ⁊ non
ipſi tāgētes iam ſentimꝰ ꝑ ſenſuꝫ intētionalr ꝑ diſtātias ſim
pliciū corpoꝝ q̄ ſunt aer ⁊ aqua q̄ ſunt media triū ſenſuū: illa
eniꝫ ſic ſe hñt ꝙ ſunt mediātia diſtāter ad ſenſus: ⁊ iō ſi plu/
ra ſenſibilia poſſent ſentiri ꝑ organū vnū: tūc hñs illud orga
nū ꝑ qꝺ ſentiret ſufficiēter illa plura ſenſibilia: ſufficiēter ha/
beret plures ſenſus: qm̄ nō deeſſet ei ſēſibiliuꝫ cognitio: ſicut
ſi diceremꝰ ꝙ organū ſenſitiuū eēt ex aere ⁊ ꝙ aer eſt mediū
ſoni ⁊ coloris: ille q hēret huiꝰ organū ſufficiēter ſentiret per
organū vnū duo ſenſata dīa genere. Similr aūt ſi plura or/
gana ⁊ media ſunt eiuſdē ſenſati ſicut aer ⁊ aqua q̄ ſunt me/
dia coloris inquātū lucida ſūt: tūc hñs illa plura organa ite
rū ſufficiēter ſentiret illud ſenſatū ⁊ nō deeſſet ei aliqd in ſen
ſibiliū cognitiōe. Ex oibꝰ aūt hmōi arguo ꝙ hñs organa ſuf
ficiēter oīa ſenſibilia ſentiētia ꝑ mediū ꝯiunctū ⁊ ꝑ medium
remotū nō hꝫ defectū alicuiꝰ ſenſus: aīal aūt hñs qnque ſen
ſus: hꝫ organa ſufficiēter oīa ſenſibilia tam ꝑ mediū ꝯiūctuꝫ
q̄ꝫ ꝑ mediū remotū accipiētia: ergo nō deeſt aliqs ſenſus ha
bēti qnque ſenſus ꝑ̄dictos: ⁊ hec rō eſt penes media ſenſuū
accepta: mediū enim ad oēm ſenſum eſſentialiter exigitꝛ: ſed
mediū aut eſt ꝯiunctū aut diſtans: ⁊ ſi ꝯiunctū eſt: aut eſt per
hoc mediū qꝺ eſt equalitas iter ſua ſenſibilia: aut priuatum
eis oino: mediuꝫ autē qꝺ eſt equalitas eſt in tactu: qm̄ oino
nō potuit priuari tāgibilibus eo ꝙ ex talibꝰ cōſiſtit cōpoſitio
eēntialis aīati corporis: ſi aūt eſt mediū ꝑ priuationē ſenſibi
liū ꝯiunctū: tūc eſt guſtus: ille enim eſt ꝑ ꝯiunctū mediuꝫ eo
ꝙ ipſe eſt qdā tactus ⁊ ſuū mediū priuatū eſt ſenſibili: eo ꝙ
ex illo nō cōponitꝛ ſentiēs: ſed potius ſuū ſenſibile eſt indicās
hoc qꝺ eſt maxime ꝯueniēs cōpoſitioni eēntiali: ⁊ hoc eſt ſa/
por qui iō ꝙ ſequela eſt cōplexionis idicat nutrimētum quo
ſaluatꝛ cōpoſitū aīatuꝫ. Si autē eſt mediū diſtās nō pōt eē ter
minatū corpus: qꝛ ꝑ illud nō poſſet eē trāſitus ſenſibiliū: opꝫ
igitꝛ ꝙ ſit puium: hoc aūt eſt ẜm duplicē nām: aut eniꝫ eſt ẜm
eā que eſt a ſuꝑiori corpore: ⁊ ſic eſt mediū viſus: ⁊ hoc eſt in
quatuor corporibꝰ puijs: aut ẜm nām alicuiꝰ elemēti i ſeipo:
⁊ hoc eſt duplr: aut enim eſt cū motu generāte ſenſibile ipm:
aut ẜm gñationē a ſolo ſenſibili factā: ⁊ primo qdē mō eſt me
dium ſoni: ⁊ hoc eſt aer ꝙ aer q̄ꝫ aqua nobilior eſt: magis eſt
in aere q̄ꝫ in aqua. Scꝺo aūt modo mediuꝫ eſt odoris qꝺ eſt
etiā plus in aere q̄ꝫ in aqua: qꝛ lꝫ humidior ſit q̄ꝫ aqua: tñ ꝑꝑ
ſpūalitatē ſui humidi calido ſicco minus ꝯtriatꝛ q̄ꝫ aqua q̄ in/
corporatū hꝫ humidū: ⁊ iō plus diffunduntur odores in aere
q̄ꝫ in aqua. Eſt aūt ſciendū ſenſibiliū ꝑ media ſua nō eē mo/
tū localeꝫ: ſed potius ſicut diximꝰ ſupra ſenſibile formaliter
generat intētionē ſuā in omni ꝑte medij ꝑ circulū ⁊ ſperaꝫ in
circuitu: nec eſt vna numero intētio ſenſibilis quelibet i ꝑte
medij ſed diuerſe: ſicut etiā ſupius diximus de ſoni gñatio/
ne: ⁊ hoc magis eſt alteratio q̄ꝫ motꝰ localis: nō tñ vere ē al/
teratio: iō ꝙ nō res ſed potius itētio rei eſt gñata in medio:
que intētio nō eſt res ſeꝑata vel rata in eſſe: ſed potius rate
Dubium. rei ſimilitudo ſpūalis. ¶ Si aūt aliqs obijciat ꝙ ſi motꝰ lo/
calis nō eſt intētionū ſenſibiliū in medio ꝙ tunc diſtātia nō
dꝫ ipedire ſenſum ⁊ debemus equaliter cito ſentire remotuꝫ
⁊ ꝓpinquū. Adhuc aūt ſi eſt alteratio ⁊ oīs alteratio eſt cum
trāſmutatiōe ſubti: ⁊ ita videtur media debere trāſmutari.
Solutio. ¶ Dicimꝰ ad hoc qm̄ oīs virtus agēs efficacior eſt in ꝓpin/
quū agere q̄ꝫ in remotū ſicut dicit phꝰ Alpetrās: ⁊ iō ſenſibi
lia in ꝓpinquo ꝓportionatas ſuas generāt formas: ⁊ nō in
remotis quoꝝ diſtātia extra poſſit eē generātis: ⁊ lꝫ cōcedatꝛ
media ẜm aliqd poſſe trāſmutari nō tñ ſimplr trāſmutātur
eo ꝙ iſta nō res ſunt velut diximꝰ: ſꝫ reꝝ intētiones quedā ⁊
precipue in viſu: in auditu autem ſonus eſſe materiale hꝫ in
aere ⁊ ꝑ reflexionē hꝫ eſſe ſpūale: odor aūt hꝫ intētionale eſſe
in remoto ⁊ in ꝓpinquo aliqd hꝫ de eſſe mālī: guſtabilia aūt
⁊ tāgibilia ꝑ mām cōiunguntꝛ medijs: ſed tñ mediuꝫ nō agit
in organum niſi eſſe intētionale: ⁊ ideo videtꝛ ꝙ ſicut in alijs
ſenſibus ſenſibilia ad medium ſe hñt: ita in guſtu ⁊ tactu ſe
habent media ad ſenſum: hec igitꝛ eſt ratio ꝑ media ſenſuuꝫ
probans nullum in aliquo animali ꝑfecto deeſſe ſenſum.

¶ Cap. 4m. In quo probatur nō eſſe niſi quinque ſenſus per naturam organorum.

Iiſ adducemus aūt hic aliā rōnē ex ꝑte organorum Tex.⁊ cō. 130.
ſenſus acceptā dicētes ꝙ organa qbꝰ ſentiūt aīa
lia nō pñt eē cōmixta: niſi ſic ꝙ ſint ex duobꝰ ele/
mētis medijs q̄ ſunt aer ⁊ aq̄ dñantibꝰ in eis ſi
cut pupilla cuiꝰ ꝑfectio eſt viſus eſt ex aq̄: ⁊ aer
cōnālis eſt auri ꝑ quā eſt auditꝰ ⁊ olfatꝰ etiā ex
altero illoꝝ eſt: qm̄ in ſpirātibꝰ fit ꝑ aerē: in aquaticis aūt fit
ꝑ aquā adducētē odorē: ſilr in aīalibꝰ nō hñtibꝰ ſanguinem ⁊
nō ſpirātibꝰ q̄ in aere habitāt ſicut ſunt apes: fit enim in aere
in quo eiſdē odores occurrunt vel ꝯcurrūt: ſicut ſuperius eſt
determinatū: ignis aūt ꝑ ſeipm qdē nullius eſt: eo ꝙ eſt ꝯſu
mēs ⁊ itermināſ oē aīatū: ſed ꝑ ꝓprietatē ſui caloris incōple
xionatꝰ tūc eſt in oibꝰ ſenſibꝰ oꝑatio eiꝰ qꝛ calor facit vigiliaꝫ
⁊ expādit ſpūs aīaliū ad organa ſenſuum: ⁊ ſic organa oīa ſol
uit ad operationē: ſicut frigiditas ad interiora ꝓpellēs ſpūs
imobilitat ⁊ ſtupefacit oīa organa ſenſuū ſicut in ſōno ⁊ vigi
lia terminabitꝛ. Terra autem cū ſit frigida ⁊ ſicca ⁊ ex vtraqꝫ
qualitate ſit terminatū corpꝰ ⁊ nō receptibile ſenſibiliuꝫ: nec
reddibile eorūdē ſed potiꝰ hoc qꝺ tarde recipit fortiter in ſe
ipſa tenet: nō pōt eē dñans in organo alicuiꝰ ſenſus nec adiu
mētū ꝑ̄bere ad actꝰ ⁊ oꝑatiōes ſenſibiles: qꝛ vō organicū cor
pus terminatū ⁊ figuratū eſt: ⁊ nō tenet niſi terra: iō ꝑmixta
alijs magis dñatꝛ in tactu: qꝛ in oibꝰ aīatis magis terra dña
tur ꝑꝑ ſoliditatē ⁊ firmitatē que dꝫ eē ẜm nām in corporibus
aīatis: eo ꝙ aliter diſtinctionē ⁊ figuras mēbroꝝ corpꝰ aīatū
nō retineret: vñ ex dictis relinquitꝛ nullū organū eē i quo do/
minetꝛ aliqꝺ ſimpliciū niſi aer ⁊ aqua: ⁊ huiꝰ ſignū ē ꝙ ſi ocu/
lus pungatꝛ nō egreditꝛ ex ipſo niſi aqua: lꝫ aūt ꝑſpicuū qꝺ eſt
mediū viſus ſit plus in aere ⁊ igne ⁊ celo q̄ꝫ in aq̄: tñ illa non
plus dñantꝛ in viſu: lux enim celi vel ignis ſi in oculo dñaretꝛ:
ſicut dicit Plato ⁊ Calcidius nō adunarentꝛ i oculo forme: ſꝫ
potius diuaricarentꝛ ſicut expreſſe deprehēditꝛ in ſpeculo luci
oppoſito in quo aut nulle apparēt forme: aut apparent valde
obſcure ⁊ ꝯfuſe: ⁊ iō ſagax ſollicitaqꝫ nā ſapienter obūbrauit
oculū fouea ⁊ lachryma ⁊ ſuꝑcilijs ⁊ hūore nigro circa acieꝫ
oculi poſito vt forma adunata certius oſtēdat viſibile ⁊ luce
vndiqꝫ circūfuſa nō diuaricetur viſibile. Adhuc aūt ſi ignis
abūdaret in oculo rarus eēt nimis ad tenendas formas nec
repreſentaret ſed traduceret: organū aūt tenere ⁊ rep̄ſentare
dꝫ formas: oportuit igitꝛ ꝙ fieret ex aqua frigida glatiali q̄
puritate ſua ⁊ pulētate ⁊ humiditate recipet: ⁊ frigiditate ⁊
ſpiſſitudine teneret ⁊ repreſentaret: in auribꝰ aūt nō eſt eadē
cā qꝛ ſonꝰ eſt cū motu: ſicut ſupra demōſtratū eſt: ⁊ motꝰ non
pōt eē ꝑmanēs in ſpiſſo: ſꝫ in tenui ꝙ hoc eſt ẜm aliqd leue ⁊
graue: ſicut in de ce. ⁊ mū. determinauimꝰ: hec ḡ cā eſt q̄re in
organis hec duo elemēta dñantꝛ ⁊ nō alia. Qꝺ āt diximꝰ odo Quō itelligitꝛ
ratū fieri vtroqꝫ illoꝝ nō dꝫ itelligi ꝙ organū ipm hēat dñiū ſenſuꝫ olfatus
vtriuſqꝫ illoꝝ elemētoꝝ: qꝛ organuꝫ olfatus in anteriori ꝑte fieri ꝑ aquam
cerebri collocatꝛ: ⁊ iō opꝫ eē frigidū ⁊ humidū nō tñ fluidū ſꝫ ⁊ aerem.
cōmixtū cū terra: ſed actus odoratꝰ fit ꝑ tactū aeris in qbuſ/
dā ⁊ ꝑ tactū aque in qbuſdā ſicut diximꝰ. ¶ Cū igitꝛ organa Tex.⁊ cō. 131.
ſentiēdi aliter cōponi nō poſſint: niſi ex his que diximꝰ ⁊ aīa/
lia ꝑfecta oēs habeāt iſtas organoꝝ ꝑfectiones: aīalia per/
fecta oēs hñt ſenſus: oēs enim ſenſus habentꝛ a ꝑfectis aīa/
libus ⁊ nō ab imꝑfectis ſicut in tertio huiꝰ ſciētie libro oſten/
demus: nā eniꝫ ſollers ⁊ ſollicita nihil negat neceſſarioꝝ ⁊
nō dat ſuꝑfluuꝫ aliqd ⁊ hoc ꝓpēdere poſſumus in hoc ꝙ tal/
pe dedit oculos ⁊ cooperuit eos pelle qꝛ illud aīal cibuꝫ ſub Qr̄ nā coope
terra venatꝛ: ⁊ ibi oculis nō idiget: raro aūt eſt extra terraꝫ ⁊ ruit in talpa
ꝑꝑ ꝯſuetā opacitatē terre ⁊ tenebrā ſuſtinere lumē nō poſſet oculos pelle.
niſi oculos tectos pelle haberet ob qꝺ in loco oculoꝝ exteriꝰ
pilos non habet pellis eius vt magis ſit ſpiſſa.

¶ Cap. 5m. In quo probatur ꝙ nullus deeſt ſenſus ab ipſis ſenſibilibus.